COMMENTARIA

IN

SCRIPTURAM SACRAM

R. P. CORNELII A LAPIDE

E SOCIETATE JESU,

SANCTÆ SCRIPTUR.E OLIM LOVANII, POSTEA ROMÆ PROFESSORIS,

ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

JOS. MAX. PERONNE

CANON. HONOR. ET fAHOCII. DECANI:* niŒCBM» «V>AHIONEN*!*, 01.1M SCRIPTVR.E «ACRA, PROFUSOR

----------©----------

EDITIO NOVA

accurato expurgata mendis qux in priorem irrepserant

TOMUS DECIMUS TERTIUS

< OMU I'< THSS EXPOSITIONI M I.ITTXRALHN KT MURAI.>M

IN DANIELEM, OSEE, JOELEM, AMOS

of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. I.

PARISHS

APUD LUD0V1CUM VIVES, BIBLIOPOLAM EDITOREM

13, VIA VULGO DICTA DELAMHHE, 13

SI DCCC LXXIV

COMMENTARIUS

IN

DANIELEM PROPHETAM.

LIBRARY
of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. 1.

PROOEMIUM.

Daniel, nobilis propheta, parlim vaticinatur de successione quatuor monarchiarum mundi, scilicet Babyloniorum, Persarum, Græcorum et Romanorum : item de septuaginta hebdomadibus, de Christo, de resurrectione, de excidio urbis et orbis, de Anlichristo, de judicio. Unde Daniel apte Daniel qnS jn-dicium Hebraice significat *judicium Dei;* aut, utS. lliesronymus verl'1› *judicavit me Deus :* multiplicia enim Dei judicia, præscrlim circa varios reges et regna, hoc opere describit. Partira historiam sui temporis contexit : scribit enim gesta ab anno 3 Joakim, regis Juda, usque ad 3 annum Cyri : quo etiam tempore floruit Jeremías et Ezechiel. Eodem tempore Romanis imperabat Ancus Martius, et Tarquinius Priscus ; Medis Astyages et Cyaxares, Babyloniis Nabuchodonosor, Persis Cyrus, Daniel jSîuer*-mi®, Lydis Croesus, Siculis Phalaris. Eodem tempore floruerunt septem Græci® sapientes ; et nobiles tres poeto?, scilicet Stesichorus, Alcæus et Sappho Aitjagi. poetria : tunc etiam cœptum est coli Dodonæum Pbjhru di. oraculum. Denique tunc tria regna, Assyriorum, Judæorum cl Chaldæorum, tresque eorum metropoles, scilicet Ninive, Jerusalem cl Babylon, evers® sunt. Ita Pcrerius. Vide dicta Præfat. *in Buchici.* Quœst. II, in fine.

Quæres primo, quis fuerit Daniel? Respondeo quis'iuniel? l'i'imo : Daniel ortus est ex tribù Judo, puta ex stirpe regum Juda, ut patet cap. ¡, 3. Patria illi Orninol foflflofl101"011 superior, inquiunt Dorothcus cl Epiréfiio. phanius, qu® est in sorte Ephraim juxta Emmaus, distalquc novem milliaribus ab Hierosolyma.

Secundo, Daniel puer captus est cum Joakim rege anno 3 regni ejusdem, qui fuit annus 1 regni Nabuchodonosoris, atque ab eodem ductus est in Babylonem. Percrius censet cum tunc fuisse decem annorum, Maldonatus viginti : idque verius Numeri est, et salis colligitur ex cap. i, 3 cl seq. Unde seaja»°i2S ilu*lur natum esse Daniclcm sub annum 15 regni Josi® regis Juda, qui fuit annus mundi 3320, ante Christum annus 630.

Tertio. Daniel cœpit prophetare juvenis : juvenis enim judicium senum peregit, in quo cos convicit, et Susannam pudicam a morte liberavit, ut patebit cap. xiu, 43. Quod enim aliqui putant duos fuisse Danieles, unum de tribu Levi, qui Susannam liberavit cap. nu, cl draconem occidit, Belumquc evertit cap. xiv ; alium de tribu Juda, qui reliqua hujus libri gesserit et scripserit, falsum est, uti ostendam cap. xiv, 30.

Quarto, interpretatus est Daniel somnium regis Vuioan Nabuchodonosoris, tam primum cap. ii, quam secundum cap. iv, annum agens 55. Visionem, te Dimecap. vu, habuit anno œtalis 63. Visionem vero, B.wniicap. vni, vidit annum agens 65. Scripturam manus in pariete scribentis, annum natus 96, explanavit. Anno 97, qui primus fuit Darii regis Medorum, tempus Messi® adventus et mortis, 70 illis hebdomadis cap. ix comprehensum, divinitus ci patefactum est. Visiones qu® memorantur in capitibus, X et xi contigerunt anno 3 Cyri, id est anno Danielis tOl.

Quinto, computat Percrius Danielcm mortuum pfrtria» esse anno ætatis 138. Natus est enim juxta ipsum pout Dianno Josi® 25, qui deinde adhuc regnavit sex a mis, scilicet usque ad annum 31. Post Josiam regnavit Joachaz tribus mensibus; post Joachaz, 'JiJoakim 11 annis ; post Joakim, Joachin tribusmensibus; post Joachin, Scdecias 11 annis; post quem secuta est captivitas Babylonica 70 annorum usque ad Cyrum : post captivitatem regnavit Cyrus 30 annis; post Cyrum Cambyses 8 annis; post Cambysem Magi uno anno; post Magos Darius Hystaspis, cujus 1 anno (si credimus Isidoro, lib. *De Vita et obitu l'ruphet.)* mortuus est Daniel in Babylone. Jam adde annos hos omnes, invenies 138; tot ergo vixit Daniel. Ita Pcrerius. Verum hœc enormis est ætas hominis, ct illo sæculo inaudita. Unde alii censent Danielem uon excessisse annum centesimum. Ipsi enim putant captivitatem Babylonicam 70 annorum inchoandam esso non a captivitate Sedcciæ, sed a captivitate Joachin, uti ostendi *Jerem.* xxix, 10; et ita hic demendi sunt anni undecim regni Scdeci® : illi enim in annis 70 captivitatis involvuntur. Rursum iidem putant Cyrum post captivitatem non regnasse 30, sed tantum tribus annis; ita ut eversa Babylone jam

factus monarchs, tantum 3 annis regnaril. Unde et Daniel tantum primi et tertii anni Cyri meminit, scilicet ab eversa Babylone : hanc enim sub finem vite evertit, uti docent historici. Demendi ergo sunt ex annis Cyri anni 27, quibus durante captivitate Babylonica regnavit. Jam adde 27 et II, habebis 38, quos deme ex annis 138 (tot enim Pererius Danieli consignat), remanebunt anni 100 vite Daniclis. Adde sacram Scripturam post 3 annum Cyri non meminisse Danielis; cx Scriptura ergo tantum elicere possumus Danielcm vixisse 91 annos; tot enim sunt a 25 Josiæ ad 3 Cyri.

An, cl quantum ulterius vixerit Daniel, non liquet, nisi quod Isidorus eum vixisse dicat ad initium regni Hystaspis; quod si verum est, sequitur Daniclem ad centesimum annum pertigisse. Uree juxta Pcrerium, qui censet Danielcm decennem fuisse, cum ductus fuit in Babylonem : verum verius est eum tum fuisse 20 circiter annorum : Vtrlo» "2fle?n' unt*°l °ann* viteejus addendi sunt; ita ut natus sil anno Josiæ, non 25, sed 15. Id patebit *Daniel.* 131 *T'- xm, 45. Quare si Daniel mortuus est anno 5 Cyri, 1UM' mortuus est anno retatis centesimo primo : sin anno 1 Darii Hystaspis, mortuus est anno retatis centesimo undecimo. Hinc patet errare Chronicum Alexandrinum, sive Fastos Siculos, dum mortem Danielis consignant anno i Cyri, aiuntquo cum 50 annis tantum prophetasse.

Cuæres, *secundo,* qualis et quantus fuerit Daniel? Respondeo primo, fuit chronologus illius *t* a ni- revi certissimus et celeberrimus. *Secundo,* fuit vir ' omnium hominum illius sreculi sapientissimus, et r i'f.!. ›n omni scientia, etiam Chaldreorum aliorumque Gentilium, versatissimus : adeo ut, cum tantum Tir rm* 38 esset annorum, Nabuchodonosor et reges omj «uiiiu- nes ejus sapientiam, quasi oraculum, suspicerent; w ita ut rex Tyri, qui se sapienlissimum reputabat, Danieli tamen se comparare non auderet. Hoc enim est quod irridens per sarcasinum ei objicit Ez cliiel, cap. xxviii, 3 : « Ecco sapientior es tu Daniele, omne secretum non est absconditum a te, » uti ibi ostendi. Porro hanc sapientiam meruit Daniel sua abstinentia, ut patet cap. i, 17.

T«r<io, *Tertio,* fuit Propheta, et somniorum omnium f' ▀▄ divinorum (id est a Deo immissorum) interpres.

Q.irto, *Quarto,* fuit princeps et rector totius imperii et f ' > monarcbire Babylonica?, ut patet cap. u, 48. Pli- ' ' ' ' mus, Db. VII, cap. xxvii, Catonem tribus dotibus ›. prrecelluisso asserit, quod fuerit « optimus orator, Clt- optimus imperator, optimus senator : » at pluribus prreceUuit Daniel.

0 | ' *Quinto,* fuit crelebs, et illibatam virginitatem ad s»?'" mortem usque servavit, uti omnes consentiunt : inio Damascenus, libro IV *De Fide,* cap. xxv, ait propter tantam castitatem tam Danielcm aleonum si;vitia, quam 1res pueros ab igne Babylonio fuisse inviolabiles.

Dice» : Excch. xiv, 14 cl 10, dicitur : « Si fuerint tres viri isti in medio ejus (Jerusalem) Noe, Daniel, et Job ; ipsijustitia sua liberabunt animas suas, etc., nec filios, nec filias : » ergo Daniel habuit filios ? ergo non fuit crelebs. Respondeo, *primo,* hanc propositionem esso conditionalcm; ait enim : Si Daniel, Noe et Job haberent filios, et pro eis orarent, Deus tamen non exaudiret eos, essetque inexorabilis. Respondeo, *secundo,* rè *filios et filias respectivo* referendum esse ad Job et ad Noe, qui habuerunt proles, non ad Danielcm, qui nullas habuit; ut sit syllepsis, qualis est apud Matthreum et Marcum, quando aiunt discipulos effuso unguento murmurasse, cum Joannes solum Judam murmurasse testetur : et apud Matthreum, quando ait latrones in cruce Christum blasphémasse, cum Lucas unum tantum blasphémasse dicat.

Hinc *sexto,* patet sanctitas Danielis, eo quod a Sut«. Deo apud Ezechielem comparetur cum Noe et Job qui fuerunt sanctissimi. Tres ergo in orbe quasi ,¡^5. soles juslitire exstiterunt, Noe, Job et Daniel. Ubi nota : Cum hoc dixit Deus, Daniel vivebat, eratque tantum 34 annorum, ut dixi *Ezech.* xiv.

Septimo, Daniel non tantum sure, sed et aliorum sétimo, salutis et perfectionis fuit amantissimus : inde enim vocatur « vir desideriorum, » cap. ix, 23; i0›uí. inde orans pro populo, ei reditum c captivitate Babylonica tum a Deo, tum a Cyro impetravit. Permansit enim Daniel in principatu etprrefectura usque ad Cyrum, qui i anno sure monarchire Judíeos e captivitate dimisit. Inde denique tempus Christi redemptoris, ejusque nativitatis et passionis abbreviari petiit et impetravit, cap. ix, 24.

Octavo, fuit martyr : ob pietatem enim et invo- Octiro. cationcm Dei Hebrreorum , missus fuit in lacum f"[ly‘‘3r' leonum, idque bis : esto Dei ope inde evaserit ilIresus. Sic enim et S. Joannes a Patribus vocatur martyr, eo quod in dolium ferventis olei sit immissus : esto inde illresus, Dei gratia, exierit. Quin et in vetusto illo codice Basilii Porphyrogeniti imperatoris imaginibus et litteris aureis exarato, qui exstat in bibliotheca Vaticana, Daniel cum tribus pueris sub Attalo capite plexus depingitur, et subjecta scriptura historice enarratur. Cujus rei fides sit penes ipsum : nam nullus veterum Patrum vel historicorum, quod sciam , hoc meinorire prodidit.

Denique Daniel vixit et mortuus est in Babylone; Mortons noluit enim redire in Judream cum Esdra et aliis, quibus reditum a Cyro impetraverat; tum ut Judreorum salutemct negotia apud Cyrum promove- i«3e› ret; tum ut Judreorum, qui in Babylone plurimi remanebant, director et protector esset, inquit Thcodoretns in cap. x. De mullis et miris prodigiis, qure Daniel antemortem praedixit Babyloniis, stupenda habent Dorothcus in *Synopsi,* et Epiphanias in *Vita Danielis,* quorum tides sit penes ipsos. Sepultos est Daniel in quadam caverna Babylonis regio honore. Relatus est ab Ecclesia in catalogum Sanctorum, ejusque dies natalis in Martyrologio notatur 2i julii. Addit Dorothcus : • Edidit et aliis regibus Persarum mulla porlenta, qure scripta non sunt : mortuus est in Chaldrea, et in

sepulcro regio solus cum honore sepultos, n

Narrat Josephus, lili. X *Antiquitatum,* Danielcm apud Ecbatana Medite turrim eximiam (edificasse, ut in ca sepelirentur reges Medorum, Persarum ct Parthorum, ejusque turris custodiam uni do sacerdotibus Judæorum credi ct committi. « Ædiflcavit, inquit Josephus lib. X, sub finem, apud Ecbatana Mediæ turrim, opus pulcherrimum cl singulari admiratione dignum, quod in hodiernum usque diem durat, ct spectantibus recentissiinæ stmcluræ videtur, perinde ac si ca ipsa dic qua spectatur, esset absolutum : tantam novitatis speciem, ct tam integram pulchritudinem habet, nihil omnino a longo tempore læsam, præter aliorum ædificiorum consuetudinem. Mos autem durat usque in praesens tempus, ut in ea turri sepeliantur reges Medorum, Persarum ct Parthorum, ejusque custodia sacerdoti Judaici generis hodie concreditur. » Ante Danielcm enim regum Persarum sepultura erat Persepoli, teste Strabone, lib. XV, ct Diodoro Siculo, lib. XVII. Cyrus vero scpullus fuit in Pasargidc castello in loculo aurco, ait Arianus, lib.VI, cum hac inscriptione, ait Onesicritus : *Wh.8** fy* ratuxt Kûpc; paciXib; PzoO.xov.

^chm0 qn® Vit hnjusiibn auc-

Semper ble liber uouicus*

Oværes *tertio,* quænam est hujus prophetiæ Danielis auctoritas, obscuritas et praestantia? Dico pròno : Semper hic liber apud Hebreos ct Calhoj¡cos habitus est canonicus, demptis quatuor pariiculis, scilicet oratione Azarase, hymno trium puerorum, historia Susannæ, item Delis ac draconis: quibus suo tempore dubitavere Orígenes, Eusebius, Apollinaris, qui historias has vocant fabulas, co quod in Hebraeo non exstent, teste S. Hieronymo in Prologo : jam tamen certum est hæc omnia esse canonica, ut palet tum cx Concilio Tridentino, *sess.* IV, tum ex S. Augustino, Alhanasio, Cypriano, Chrysoslomo, Gregorio et passim aliis Patribus, qui ca sæpe citant, perinde ac alias canonicas Scripturas : ollm etiam ea in llcbreo exstitisse patet ex versione Septuaginta, Aquila? cl Thcodotionis. Unde enim ipsi ca in Graecum, nisi ex Ilcbræo textu, qui tunc exstabat, transtulerint? Perperam ergo Lyranus ct Dionysius Cavthusianus dixerunt has historias esse veras, at non canonicas sacræ Scripturae ; sed illis hoc condonandum est, quia fuerunt ante Concilium Tridcntinum (1).

(1) Ea est prophetiarum Danielis natura, ut facile intelligatur eas a rationalisas Interpretibus omni modo fuisse impugnatas. Et revera, nullibi futura etiam remotissima, tam clare ct aperto pronuntiata suul, ita ut rerum gestarum narrationem potius quam prædiclioncm legere te credas.

Porro omnibus patet hujus libri momentum et pretium ad nihilum mox redigenda esse, si, ut pro certo allirmant fere omnes recentiorurn temporum rationalist® Interpretes, post Antiochi Epiphanis mortem luteris consign-.tum esso, ct falso Danielis nomino inscriptum fuisse verum sit. Igitur, eo majoris est momenti uulhenlicatatein Danielis vindicaro, quod a plerisquo Germanicis criticis expresso negatur. Ii sunt, ut primarios tantum in-

Nota ex S. Hieronymo, Ecclesia anteS. Hieronymum in Bibliis usa est versione Septuaginta, excepto Daniele : ibi enim usa est versione non Sep-

digilemus, Eichornius, Eerlholdlns, Blcckius, De Wette, Gesemu?, Kirms, Lengerke et ipse Rosenmuller; do quibus hoc notandum sæpe alterum alterius argumenta evertere, licet totus eorum argumentationis scopas sit, Danielis aulhcnticitatcm negare. Precipui qui pro tuenda hujus libri auctoritate steterunt ct scripserunt, sunt J. D. Michaelis, qui tamen aliqua capita historica rejicienda censet, Luderwald cl Sueudhn, Jahn, Dereser (ii duo catholici), et præsertim Hengslenberg in opere cx professo, cui titulus : Die *Authentic dei Daniel,* ct Hœvernick in *Commentario in Daniele™.*

II® du® quaestiones nobis breviter solvendæ sunt, ut de Danieli* authentlcitate nulli dubium supersit. Pb»mo, Danielis liber sitno unius auctoris, an ex plurium scriptis sil compositus? Stcuxuo, isto fiber siine scriptus abeo qui ejus auctor fertur? Ilie, tantum de parte protocanonica libri Danielis duodecim priora capita complectente accipienda notamus qu® sequuntur. In annotationibus ad historias Delis et Suzannæ, horum fragmentorum auctoritatem vindicare conabimur.

Qcxsrio t r ima. Liber Danielis cum partim hebraico, partiin chaldaico sermone sit conscriptus, ringulæque illius partes arcto vinculo non cohærere, nonnulla etiam sibi invicem repugnare videantur (velati quod i, Sl. Daniel ad annum usque Cyri prunum vixisse; x, i vero, tertio illius regis anno Danieli visum caso objectum legitur). Eicbornius cl Dcriholdtus in hanc delati sunt sententiam , esse librum ex variis variorum scriptis compositum. Atque Eichomius quidem, hoc quod Danielis nomen gerit volumen cx duorum potissimum auctorum monumentis conflatum judicat, quorum alter rerum vicissitudines ab inclinante ad finem regno Gluldaico usque ad mortem Antiochi Epiphanis per modum vaticiniorum a Daniele editorum exposuerit; alter qu® de Danielis ejusque sociorum satis cx narratiunculis in ore vulgi propagatis consignata rcperisset in variis scnptis minoribus, collegerit ct tanquam isagogen historicam capitibus sex prioribus comprehensam præmiserit fictis illis vaticiims» Dcriholdtus vero tui esso statuit libri auctores, quot smt ejus singulæ paries, nerem videlicet ; œlato diversas esse omnes, locoque, quo prodierint nonnullas.

Verum cmmvcro, inquit Rosenmuller cum Gesenio, De Welle, Dleck cl Kirms, quicumquc sine præjudicati opiniono libruin hunc legendum aggreditur, per totum illum unius modi suique similem orationis sonum, stylum, elocutionem deprehendet. *Secundo,* qu® Danieli accidisse et ab co facta narrantur sibi invicem ita sunt similia, ut ab uno codcinque auctore caconficta esse appareat. Somnia qu® Magi explicare nequeunt,Daniel interpretatur, cap. u, 4; portentosam in pariete scripturam, V, 5 cl scq., quam Magi nequeunt legere, legit cl explicat Daniel. Oblalo prodigioso viso, aul apparente sibi angelo, Daniel animo pcriurbalur el tremore correptus pronus in terram concidit, vu, 15-18; vin, 17, 18, î7; x, 4,9, 15, 16, 17 ; sed ab angelo tactus retlcilur et erigitur, vin, 18; x, 10, 16, 18, 19. Explicatorum somniorum cl visurum Daniel amplissima feri premia, splendidissimisque cumulatur muneribus, u, 48, 49; v, ¿9; vi, 29. Socii quoque Danielis igneo fornace iltesi egressi ad majores dignitates ct honores evehuntur, in, 30. Praecipuas et semper easdem partes per totum librum sustinent angeli, in, 25, 28; vi, 23; vn, 16 ; vm, 13, 14,16 ct seqq.; ix, 21 etseqq.; xn, 5 et seqq. *Tertio,* unumeumdemque libri auctorem arguit porro illud, quod singul® libri partes ita inter sc cohærcanl, ul posteriores si'pe raspiciani ad priores, atque ex us lucem accipiant. Ita quod

tiiiginta,sed Theodotioni's hærctici ebionitæ. Post S. Hieronymum vero usa est Ecclesia ejusdem Hicronymi versione ex Hebreo : quæ autem in Hebroco Daniele non reperii Hieronymus, ca franstulit ex Græco Thcodotionis.

Dico *secundo:* Danielcœlcris prophetis antecellit Obicuri-

cap. in, 12, Chahlæi Nabuchodonosori dicunt, esse Judæos quosdam ab ipso nonnullis regni sui provinciis prefectos, eo respicit, quod n, 49, Sidrach Misach, et Abdenago legimus Danielis rogatu a rege provinciarum quarumdam gubernatores constitutos esse, cap. v, 2. Balthasar rex i arratur afferri ju&isso vasa qu® Nabuchodonosor ejus pater ex Hierosolymitano templo adduxerat, quod ipsum i 2, commemoratum est, etc., etc. Idem dicendum est de risionibus quæ optime inter se concordant. Cf. cap. vin, I,cumcap. vu; cap. ix, 21, curn vin, 16 et seqq.; cap. x, 12, cum IX, 23. *Quarto,* ut vere jam observavit Marchimi» f *Canon chrome,* pag. 610, edit. Lips.), prophetica l bn pans, sive posteriora sex capita, quatuor illius visiones continent, quibus res quidem una cadcmquo, sed divends modis indicatur. Idem angelus sepius apparet, i t remeamdem iterum ilerumquc denuntiat. Idem pene est visionum omnium subjectum, qu® mutuam invicem lucem sibi afferunt. Quæ prius breviter, deinceps clarius et particularius explicantur.

Qüxstio stentoa. Danielem esse auclorem libri qui ejus nomine fertur, probatur ex uni parte, *traditione populi Judaici* testimonio Josephi confirmata, licet illud testimonium in dubium revocaro nitantur Rationalist®, a B. de Sainte-Croix et ab Hengslenberg cæterum confutati; *insertione hujus libri in Jud(rorum canonem,* qui quidem, ut ab omnibus scitur, sub Esdra institutus est ; *testimonio Jesu Christi et apostolorum,* qui vaticinia in hoc libro condita sub nomine Danielis in medium attulerunt ; *Ecclesia: catholica auctoritate,* quæ ut canonicum ct divinitus inspiratum Danielis librum semper habuit. Aliunde idem evincunt congruentia hujus libri cum indole auctoris et tempore ad quod refertur, et quod nihil m eo rcperialur quod non conveniat tum Danieli, nato Hebr.ro, in Babylonica aula educato, lingua Chaldaica atque Magorum disciplina scicntiaque. prescrita somnia interpretandi arto imbuto ; tum muniis quibus ipse functus est ; tum notitiis quas facile haurire potuit do regum Babylonis lilstor.a, do consuetudinibus, moribus apud illos usurpatis; tum denique lingu® qua usus est, et liguris symbolicis qu® tunc obtinebant, nec non chronologicis indiciis hoc tempore usu receptis. Quæ omnia fusius explicata in Hcngitcnberg *Die Autlient. des Daniel,* et in opere a D. Glaire edito, *introduction historique et critique a l'Ecriture sainte,* partita ad suum quemque locum indicabimus.

Objiciunt qui authenticilatcm Danielis negant, et quos veluti resumit Rosenmuller. *Primo,* Judæi non adnumerant Danielem inter prophetas, sed inter hagiographos, cum tamen scripta prophetarum Daniele seriorum, Aggæi, Zichari®, Malachi®, corpori librorum propheticorum inserta ñnt. Quod non fecissent, si Daniel hunc librum scripsisset, cum maximus prophetarum esset. *Secundo,* Auctor Ecclesiastici, qui prophetas omnes quorum scripta hnditnum culant, enumeret, cl laudibus ornet, suium Danielem silentio transit. Quis vero credat, liber tam admirandis et perspicuis vaticiniis plenus, si cognitus iuiaet Siracidi, illius auclorem inter insignes gentis su® viros tacitum ab eo praetermissum esse. *Tertio,* quod Jesus, vel potius Matthaeus, inquiunt, ex recepta tunc æqualium suorum sententia loculus, librum hunc a Daniele scriptum perhil*cat, *Matth.* xxiv, 5, cl *Mare.* xui, 14, in qu estione critica haud magis momenti habet, quam quod Judas apostolus, in *Epistola,* vers. 14, vaticinium de extremo judicio ex libro quodam antiquo, qui II»noctli fertur, desumptum, huic patriarch® tribuit. Quis vero librum illum ex ®vo antediluviano superstitem mansisse credat? *Quarto,* legentibus nobis quæ Danieli sociisque accidù'se quæquc ab eo dicta et facta narrantur, multa seso nobis offerunt plane inaudita, et non modo mirabilia, sed prodigiorum similia, quæ nullum Deo dignum finem habent, qualia sunt, cap. n, somnium Nabuchodonosoris, fornax ardens, cap. in, voces portentos® inter epulas parieti adpicl®, cap. v; Daniel in foveam leonum conjectus et per miraculum servatus, etc. *Quinto,* quæ posteriore libri parte continentur prophetiæ, hoc potissimum sibi privum ct summopere admirandum habent, quod cum in antiquiorum prophetarum vaticiniis futura generalius plerumque ct obscurius significentur, in hisce Danielis qu® pluribus post Danielem seculis eventura essent tam clare, aperte et sigillatila describuntur, ut librum aliquem historicum te legere crederes. *Sexto,* quæ non ultra Antiochi Epiphanis tempora procedunt, claræ sunt ct historia) maxime convenientes; dum illæquæ ultra illum terminum futura praedicantur, indeterminata) sunt et aliqua obscuritate perfusa*. *Septimo,* his accedit quod quæ in hoc libro traduntur temporum notationes et regum nomina passim adversantur iis quæ cx aliis gravis auctoritatis scriptorum monumentis cognita habemus. *Dctaco,* lingua Hebraica et Chaldaica tantopere variat, ut diversi auctores inde colligantur. *Nono,* tandem Daniel, inquiunt, non sibi tribuisset encomia quæ cap. i, 20 ; iv, 15 ; v, 3 ; vi, 11 ; ix, 23 ; x, 11, leguntur.

Suuiinalirn ad unamquamque difficultatem generalem responsionem subjiciemus, qu® cuique suo loco felicius solventur, paulisper differendo.

Ad *primam :* non semper hunc locum in canone Judæoruin obtinuit liber Danielis. In versione Septuaginta inter prophetas post Ezcchielcin collocatur, sicut in canonibus Judæorum qui apud Josephuin, Melitonem Sardicensom, S. Epiphanium cl Origcncm leguntur. Judæi saeculo quarto dunlaxal, Danielem inter hagiographos collocarunt, majorum suorum neglecta doctrina, ut Christianis anna eriperent, quibus expugnabantur, frivole enim prælcndebant Prophelarn in aula versari non debere, prout Daniel in aula versatus fuerat, et veri prophet® (hebraico *nabi)* munia non adimplesse, etc., etc.

Ad *secundam :* Auclor Ecclesiastici non sibi animo proposuit omnes viros illustres swe gentis laudare ; tunc enim nullum omnino prætcrmisissct. Porro non solum Esdram, Mardochæum, sed ipsum Isaiam omittit. Illos igitur tantummodo laudibus extollere voluit, vel prophetas qui do captivitate Babylonica vaticinati fuerant, vel illos illustres viros qui inter Hebreos vitam degerant. Cæterum, si paululum urgeretur istud argumentum, ex silentio auctoris Ecclesiastici sequeretur nullum fuisse virum tempore captivitatis, qui nomine Danielis vocaretur; quod a ncinine admitti potest.

A<l *tertiam :* non solent Evangelist® suasmet inventiones vel cogitationes divinis Magistri verbis inserere ; aliunde contra omnes sanioris critices regulas concluderetur, istas voces, *a Daniele propheta* non esse authenticas, eo quod in Evangelio S. Luc® non leguntur. Denique accommodationis systema, juxta quod Jesus ex recepta coætanorum sententia loculus fuisset, plane rejiciendum est, cum aliquis gravissimus error indo sequerotur, quod hic tum maxime eveniret, scilicet ipsummet Christum impostori, veri Dei prophet® dignitatem vindicasse , falsa vaticinia post eventum conficta in medium attulisse ut prophetiam vere divinam, et qu® sino intelligenti® dono comprehendi nequiret. Aliter ratiocinandum de loco S. Judæ, qui non librum citat, sed proplie-

tas Danieli! unde?

obscuritate ct præstantia. Obscuritas, *primo,* patet ex varietate tum chronologiœ, tum historiæ tam antiques, ct in ejus cum historicis gentilibus (qui sæpe ab his diversa, imo contraria narrant) conciliatione. Unde S. Hieronymus ad intelligcntiam Danielis ait necessariam esse omnium historiarum, tam Latinorum, quam Græcorum et Chaldæorum cognitionem. *Secundo,* ex eo quod in Daniele crebra sit hyslerologia, et præposicrus ordo. *Tertio,* quod Deus studio voluerit scripturam Danielis esse obscuram : ait enim cap. xii, 4 : « Tu autem, Daniel, claudo sermones, ct signalibrum. »

liain Enoch, quæ decursu temporum in hunc apocryphum librum inseri potuit.

Ad *quartam :* admissa semel miraculorum possibilitate, et existcnlia ex certis testimoniis stabilita, nec non eorum line Deo digna, prorsus evanescit ista diflicullas, cum prodigiorum quæ in libro Danielis referuntur voracitas certo demonstretur, ct eo spectant tum ut Judaeos in fide veri Dei confirment, hos ab idololatria ad quam tempore captivitatis proni erant, avertendo, tum ut nepotum animum corroborarent in persecutionibus Antiochi Epiphanis, tum ut Daniel maximam auctoritatem, sui populi gratia, apud reges Babylonis et præscrlim apud Cyrum, sibimet-ipsi conciliaret.

Ad *quintam :* quod aliqua Danielis vaticinia clariora sunt mullis prophetiis aliorum prophetarum, repetendum est tum ab ingenio Danielis rebus magnis ct politicis assucto, quo visiones do sorte regnorum accurate perspexit, tum ex co quod eventuum praedictorum historias accuratas ct minutati® enarratas habemus, tum cx eo quod soluta oratione ista vaticinia scripta sunt, tum ex fino ipsius prophotiæ, qui semper populi Dei necessitatibus accommodari debebat. Atqui tunc temporis, ministerium propheticum jamjam ad finem vergebat, et Judæi, tum ad crudelem Antiochi Epiphanis persecutionem, tum ad proximum Mcssiæ adventum, per clariores prædictioncs preparantii erant. Cæterum Danielis vaticinia tam clara non esso, sat liquet c varia radono doctorum illa explicandi.

Ad *sextam:* falsum id csl; prophotiæ enim de nascituro Messia mullis circumstantiis vestita sunt. Idem dicendum est de visione quarti imperii qua} ante Antiochum Epiphanem adimpleta non fuit, sicut falso protendunt adversarii, nipote quæ imperium Romanum, ut infra demonstrabitur, prefigurai.

M septimam respondebimus, ubi quaeque hujus difficultatis partes in decursu libri cap. i, 1, cap. vi, 1 occurrent.

Ad *octavam:* liveassertio, ut bene notat Janssens, est a ventalo alienissima ; nam lingua capitum hebraiconim ubique est eadem, uti cl lingua chaldaica capitum Chaldaice scriptorum. Si etiam aliqua linguæ diversitas occurreret, illa provenire posset a diversitate circumsta», liarum ælatis, etc., in qua Daniel scripsit. Unicum totius libri Danielis auclorem esse, sat liquet, quod ubique eadem est scribendi ratio, cl quod res posterius relata ad res precedentes collimant.

Ad *nonam :* si hoc argumentum valeret, inquìi idem auctor, mullis auctoribus profanis sua opera abjudicanda essent, in quibus refertur quid alii do illis senserint et dixerint. Daniel locis citatis simpliciter narrat qualis visus fuerit Nabuchodonosori; quid isto rex, regina, Darius Medus, etc., do illo senserint, et quomodo angelus illum appellaverit : hoc vero tam arcto colligata sunt rebus aliis, quas recenset, ut illa omittere nequiverit. Cf. *Ezcchiel.* cap. XIV, 14,18,20, et cap. xxvm, 3.

Dico *tertio :* Præstantia hujus libri patet primo, LberMc cx præstantia auctoris, de qua jam dixi. *Secundo,* malcriæ præstantia, quæ primo„historica est; narrat cui cnim gesta 80annorum, scilicet ab anno 3 Joakim usque ad 3 Cyri : gesta, inquam, Chaldæorum,Medorum clPersarum.UndeS. Hieronymus,epist. 103 *ad Paulinum,* Danielem vocat omnium temporum conscium , ct totius mundi polyhistorem. Daniel ergo historiam librorum Regum, quæ desinit in captivitate Babylonica, prosequitur,ct continuat per totum tempus captivitatis usque ad ejus solutionem. *Secundo* , prophetica est : prædicit enim futura in monarchiissingulis,ûc præsertim in regibus Syria, Selcucis ct Anliochis, eorumque eversiones cl successiones; item prædicit ortum, necem (cujus annum solus Daniel definivit, ct 70 hebdomadibus determinavit), ct regnum Christi : rursum llierosolymæcl Judaeorum desolationem;denique resurrectionem universalem omnium. Ter- Tertio.
tío, dogmatica est, itemque moralis; pulcherrima enim documenta ct exempla virtutum suggerit, ut castitatis in Susanna, fidei cl constanti® in tribus pueris, abstinenti® cl devotionis in Daniele, humilitatis in Nabuchodonosore transformato in bestiam, temperanti® in Balsasare ob ebrietatem occiso. Denique judiciorum el providenti® Dei clara hic passim elucent testimonia. Hac de causa Ilebræi Danielem non inter Prophetas, uti Latini et Græci, sed inter hagiographa referunt.

Nota : Scriptus est hic liber initio, scilicet acap. rartim
ii , 4, usque ad finem cap. v», chaldaicc : recen- sub-
set enim Chaldæorum gesta ct dicta. Deinceps ffi
scriptus est hcbraicc, idque ab ipso Daniele, ut h»**
palet eap.vm, 1,ctcap. ix,2, ctcap.x,2,et MaHA. XXIV, 15. Perperam ergo id negavit non tantum Porphyrins apud S. Hieronymum hic, el Anabaptist® nunc : sed ct S. lsidorus,co argumento, quod Daniel subinde de se loquatur in tertia persona. Verum hoc argumentum frivolum est : nam llebræis id est familiare, ut palet *Isaiæ* i, 1 ; *Jcrem.* i, 1, ct alibi.

Quæres *quarto,* quis est scopus hujus libri, cl Qorvu
quænam ejus partitio? Respondeo: Scopus v>t
regnum Christi describere, quod cap. vu facere dlTUi0?
incipit. Nam cl historiæ regum Babylonis, Medorum ct Persarum, qu® primis sex capitibus proponuntur. cl reliqua, quæ cap. vu ct vin ct xi, de quatuor regnorum vicissitudine dicuntur, eo perlinent, ut omnia alia regna peritura, solum Christi regnum perpetuum fore intelligamus.

Hinc palet libri partitio. Tres enim sunt ejus Tres ejus
partes : *prima* sex primis capitibus conlinctur, quibus res geste Danielis, ct trium puerorum ejus sociorum, enarrantur. *Secunda* sex alia capita comprehendit, quibus de regno Christi cl Antichristi agitur, de uno regno Dei, et multis regnis mundi, aliis in alia transferendis. *Tertia* est duobus extremis capitibus,ubi Susannset Belishistoria traditur. Ita Maldonalus.

Porro alias Danielis de Babylonis et mundi ex-

cidio prophetias recenset Epiphanius in *Vita Danidis,* ct ex co Dorotheus in *Synopsi.* Audi Epiphanium : a 111c Propheta (Daniel) in celsis montibus Babylonis monstrum annuntiavit, dicens : libi cernetis montem ex parte Borea fumo denigratum, pro foribus Babylonis terminus imminebit. Quando vero ipsum flagrantem igne videbitis, aderit totius orbis linis. Sed, cum ad meridiem mons aquas propellet, remeabit populus in patrium solum, et condetur Jerusalem late, campoque patenlioro, sicut factum est per Jcsum Pontificem, et per Salalhiel. Quod si denique mons iste sanguine cruentus manat, stragem portendit ipsius Beliar in toto orbo. » Bcliar videtur esse Antichristus. Verum horum fidessil penes ipsum.

Thnui Chrüíi. l'na.o. Allegorico Daniel, uti et cœteri prophetic, fuit b'Puscl imago Christi. Nam, *primo,* Daniel,abductus in Babylonem factusque servus, antitype rcpræsontavit Christum, qui e calo in mundum hunc confusione plenum, per incarnationem descendit, formam servi accipiens.

Siesta». *Secundo,* abstinens Daniel figuravit Christum abstinentem, pauperum ciboct modo viventem ac jejunantem per 40 dies.

Talio. *Tertio,* Daniel propheta, somniorum interpres ct mortalium sapienlissimus, fuit idea Christi, qui est princeps Prophetarum et Sapientia Patris, tum increata qua Deus, tum creata qua homo, qui arcana quæ hausit in sinu Patris nobis enarravit, ct eructavit abscondita a constitutione mundi.

Quuto. *Quarto,* lapis abscissus de monte conterens statuam quadriformem, quam vidit Daniel, cap. ir, est Christus de Virgine natus, ct virtute Spiritus Sancti quasi abscissus, qui contrivit quatuor regna idololatrarum, suumque regnum cœlcste gratiæ ct gloriæ induxit, et toto orbe propagavit. Rursum Daniel a rege præfcclus toti Babyloniie figurat Christum, qui a Patro qua homo præpositus est toti mundo. Undo ipse dicit, *Matth.* xxvui : a Data est mihi omnis potestas in cœlo clin terra; » ideoque in femore scriptum habet : a Rex regum et Dominus dominantium, » *Apocal.* xix, 1G.

Qoj»to. *Quinto,* Angelus similis filio hominis, qui 1res pueros in fornace Babylonica illæsos servavit, *Daniel,* ¡n, figura fuit Christi, qui nos ab igne gcbennæ, œque ac concupiscentia liberat.

Suie *Sato,* Daniel cap. iv, interpretans somnium arboris succisa, quod scilicet superbus Nabuchodonosor regno privandus, et ad bestias relegandus esset, significat Christum, qui superbos humiliat, et humiles exaltat, quique superbos imperatores Romanos, ct reges toto orbe don inantes suæ fidei et cruci cervices submittere compedit.

SqC** Septimo, Daniel cap. v, per mane, *tekel, phares,* intentans impio Balsasari vita et regni excidium, allegorico est Chrutus impiis intent ms mortem, judicium et infernum.

ou*»* *Octavo,* Daniel cap. vi, quia adorabat Deum, ab æmulis satrapis accusatus, cl missus iu lacum Iconum, significat Christum, qui ob Dei Patris obedientiam ct cultum, a Judæis invidis et sævienlibus instar Iconum ad crucem ct mortem adactus, in lacum sepulcri quoad corpus, ct in lacum inferni quoad animam descendit. Sed sicuti Daniel c lacu eductus, et vita quasi restitutus est : ita ct Christus tertio dio a morte, sepulcro et inferno gloriosus resurrexit.

Nono, Daniel cap. vu, vidit antiquum dierum, id est Deiun Patrem, in solio majestatis sedentem, filio hominis, id est Christo venienti in nubibus cali, dare regnum et judicium, ut proterat Antichristum cum suis asseclis; utque omnes populi, tribus et linguæ ipsi serviant, ac potestas ejus sit potestas ælerna quæ non auferetur : regnum autem , ct potestas et magnitudo regni, quæ est sub 1er omne cœlum, detur populo (christiano) sanctorum Altissimi, cujus regnum sempiternum est.

Decimo, Daniel cap. vin, vidit hircum, id est Alexandrum, Antiochum ct Anliehristum contra arietem, id est contra Darium, ct contra Christum Christiquc fideles, tam Judaeos quam Christianos, miles et mansuetos, cornutantem, cosque ad necem persequentem. Dccim?.

Undecimo, Daniel, cap. ix, audit annum adventus Christi, scilicet quod 70 hebdomades abbreviate sunt usque ad Christum ducem, ut finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, ct impleatur visio ct prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum. Et post hebdomades 62, occidetur Christus : ct non erit populus ejus, qui eum negaturus est. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una : ct in medio hebdómada deficiet hostia ct sacrificium; et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem ct tinem perseverabit desolatio. üoded n,0‘

Duodecimo, Daniel, vir desideriorum, portendit Chrislum desideratum a cunctis gentibus; proinde fuit desiderium collium æternorum, quique immenso zelo sitiit ct procuravit omnium hominum salutem. Ducdecl- Ino-

Decimo tertio, Angelus vestitus lineis, accinctus auro obrizo, cujus facies quasi fulguris, oculi ut lampas ardens, ctc., quem vidit Daniel cap. x, repnesentat Christum, ut palet Apoc. i, 13. Vide ea quæ utrobique dixi. Rursum Christus est, qui ibidem Michaclcm, Gabriclem aliosquo angelos Ecclesiæ suæ præfecit, ac fidelium curam ct tutelam eis committit. Decimo

Decimo *quarto,* bella inter reges Aquilonis ct Austri, quæ vidit Daniel cap. xi, notant bella iufidelium contra fideles, et Antichrist! contra Christum : bellant enim fideles, non occidendo, sed moriendo fortiter pro Deo ct Christo. Unde ait vers. 31, quod ad breve tempus auferetur ab Anliehribto juge sacrificium , ct dabitur abominatio in desolationem. Et docti in populo docebunt plurimos, ct ruent in gladio et in flamma, et in captivitate ct in ruina dierum, ut conflentur, ct Decimo Quirt0,

eligantur, ct dealbentur usque ad tempus præfinitum, scilicet usque ad 1res annos cum dimidio : quibus exactis, Christus Antichrislum cum suis asseclis profligabit in Apadno, ct nemo auxiliabitur ei.

Panno quinto.

Decimoquinto, Daniel cap. xii, vaticinatur quod per Christum omnes de his qui in pulvere term dormiunt evigilabunt, alii ad vitam œternam, alii in opprobrium, ut videaut semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas œternitalcs.

Palmo itilo.

Decimo sexto, Daniel cap. sin, judicans damnansque senes, ac Susannam a calumnia absolvens, typum gerit Christi judicis, qui in die judicii justos coelo, injustos gehennæ adjudicabit.

Pcdmo kptjmo.

Decimo septimo, Daniel cap. xiv, destruens Del ct draconem occidens, typus est Christi, qni idola in loto mundo confregit, ct diabolo vires ademit, cumque enervavit, ct quasi occidit.

Tropologice, Daniel représentât continentes, sapientes, praepositos, Religiosos, Prophetas, contemplativos; hi enim ejus asseclæ sunt, posteri ct quasi filii. Quocirca Danielis, tam iu abstinentia, sanctitate, miraculis et spiritu prophetico, quam in nomine ct gloria, successor et hæres fuit Daniel Slylita, qui Simeoni Magno Stylitæ quasi suppar successit. Natus est enim juxta Tigrim in Mesopotamia, non longe a Babylone in qua vitam egit et prophetavit, traductus co ex Judea, Daniel hic noster propheta : cumque quinquennis necdum haberet nomen, vir quidam divinus dixit, illi a Deo imponendum esse nomen. Jussus ergo ipse ita puer, ex libris qui multi erant super altare, unum afferre; Dei ductu attulit prophetiam Danielis, indeque pariter Daniel nominatus est: ac deinde instar Elicei, qui pallium Elite adeptus, cum eo pariter ct duplicem Eliæ spiritum hærcditavit, dum a Simeone Slylita paulo ante mortem ejus cucullum, per Sergium discipulum ad Leonem imperatorem missum, sed ab illo non acceptum, accepisset eodem die, quo Simeon mortuus est; factus est spiritus ejus, et virtutis in miraculorum editione hærcs : ac columnam conscendit, jugiter in ea quasi in cruce stans, uti fecerat Simeon, idque fecit ex Dei vocatione, quam per somnium (uti Daniel hic per somnia prophetavit) intellexit. In exstasi enim vidit excelsam columnam nubis, et in capite coluinnæ stantem Simeonem Stylitem, sibiquo dicentem : Huc ad me ascende, Daniel. Cumque ille tam alte conscendere se posse diffideret, a duobus adolescentibus fulgidis sublatus, eo ascendit : quem Simeon amplexus, et in cœlum tollens, clamavit : Esto fortis, Daniel, te strenuum ac robustum prrebe, et sta pulchro et generose. Hac visione roboratus conscendit columnam anno Christi 400, ibique incendium urbis Constantinopolitanæ, quod contigit anno Christi 465, prædixit, illudquo suis precibus restinxit.

Danielis assedi Panie! Slylita»

Porro regibus, œque ac Daniel, ob prophetiam et miracula erat formidabilis : nam Leonem imperatorem a periculo mortis in equi ruina, dum se visitaret, liberavit : serpentem horridum cnccavit et disrupil, œque ac Dauicl draconem cap. xiv, Zenoni imperatori prædixit fore, ut instar Nabuchodonosoris ex imperio expelleretur, et in exsilio aleretur, præque cibi inopia herbis vesceretur, ac postea ab iis qui ipsum oderant revocaretur, et ad imperium reverteretur, in coquo vike finem acciperet. Quæ omnia ita ut prædixerat evenerunt. Basiliscum imperatorem hœreticum ad pedes suos procumbentem, sed ficte, increpavit, vocans cum novum Diocletianum, cumque imperio privandum prædixit. Obiit octogenarius, cum stetisset in columna viginti novem annos, anno Domini 489, coram mullis, e coelo visitantibus cum , Sanctis et Angelis. Cyrus pr.efcctus, cujus uxorem ct filiam a dæmone liberara!, hoc columnæ ejus epigramma insculpsit : « Hic stat vir, qui ventos quibus undique impetitur, non timet : ambrosi® autem utitur alimento, et sitis est expers human®. Altis vero radicibus fundavit ædificium, columna duplici. Est enim radix Simeon, Filium prædicans matris corruptionis expertis. » Simeonis meminit, quia ejus imitator, ct quasi discipulus et successor fuit Daniel. Uterquo ergo orbis fuit miraculum et portentum. Quocirca Danielis Stylitæ sanctitate et miraculis, Luzorum rex ab idololatria ad christianismum est conversus, uti docet Baronius anno Christi 522. Fuit enim ipse plane instar nostri Danielis thaumaturgus, potensque tam opere, quam oratione et sermone. Quapropter super loculum ejus, dum sepeliretur, 1res cruces per stellas efformatœ, cum dies esset et sol luceret clarissimus; insuper el columbæ candidissim e apparuerunt. Rursum, illi quoque imposilœ fuerunt roliquiœ trium puerorum, qui erant Babylone; cum sic jussbsel Sanctus, ne tam illius reliquias, quam cos qui erant ei impositi adorarent accedentes : fugiebat enim omnem humanam gloriam, lise et plura habet ejus Vita 11 decembris (1).

(t) Praecipui interpretes Danielis sunt, inter catholicos, S Hippolytus, S. Ephretn, S. Hieronymus, Theodorolus, et ex recentioribus, pncler Cornelium, Gaspardus Sanctius, Pererius, Hector Pintus, Celada, Jacobus Vcldius, Dereserus, etc. ; ex acalholicis, omnes quos ut authenticitalis sivo impuguatores sivo propugnatores supra indi cavimus, quibus addere licet Christ. Bened. Michaelis *Annotationes philoiogico-exegelicas in Danielem;* Herman! Vcnema *Dissertationes ati vaticinia Danielis emblematica.* etc.; Augusti V.irenil *Collegium canonicum quatuor novissimorum veteris Testamenti prophetarum, Danielis, Aggeri, Zachariov, Malachite, etc.* Non sine fructu adhuc legendi erunt Habbinoruin Commentaria, v. g. Sandias llag-Gaon, Salomonis Jarchi, Atxm-Ezra, Isaac Abarbenel, David Jachia, Satnuelis lilii Judæ, Valerii, ex quibus maximi momenti testimonia ad Messiam spectantia haurire est, et qui omnes authenticilalom Danielis in dubium revocaro nunquam lentaverunt.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Donici puer cum Iribus sociis in Babylonem abductus, ibi educatur et eruditur ut regi adstet. Secundo, vers. 8, *abstinet regio cibo tt potu. Inde, vers.* 15, *corporis formam, sapientiam et prophetiam a Deo nanciscitur. Denique, vers.* 18, *regibus ads'at usque ad Cyrum* (I).

1. Anno tertio regniJoakim regis Judo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem, et obsedit eam : 2. et tradidit Dominus in manu ejus Joakim regem Juda, etpartem vasorum domus Dei : et asportavit ea in terram Scannar in domum Dei sui, et vasa intulit in domum thesauri dei sui. 3. Et ait rex Asphenez proposito eunuchorum, ut introduceret de Gliis Israel, et de semine regio et tyrannorum, 4. pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, et eruditos omni sapientia, cautos scientia, et doctos disciplina, et qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras, et linguam Chaldaeorum. 5. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, et de vino unde bibebat ipse, ut enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis. 6. Fuerunt ergo inter cos de filiis Juda, Daniel, Ananias, Misael et Azarias. 7. El imposuit eis propositus ennuchorum nomina: Danieli, Baltassar; Ananiæ, Sidrach; Misaeli, Misach; el Azariæ, Abdenago. 8. Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa rogis, neque de vino polus ejus : et rogavit ennuchorum propositum ne contaminaretur. 9. Dedit autem Deus Danieli gratiam et misericordiam in conspectu principis eunuchorum. 10. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem : Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum et potum : quisi viderit vultus vestros macilentiores pro cæteris adolescentibus coævis vestris, condemnabitis caput meum regi. 11. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem et Azariam : 12. Teníanos, obsecro, servos tuos diebus decem , et dentur nobis legumina ad vescendum, et aqua ad bibendum : 13. et contemplare vultus nostros, et vultus puerorum qui vescuntur cibo regio : et sicut videris, facies cum servis tuis. 14. Qui, audito sermone hujuscemodi, tentavi! eos diebus decem. 15. Post dies autem decem, apparuerunt vultus eorum meliores et corpulentiores pro omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio. 1G. Porro Malasar tollebat cibaria, et vinum potus eorum : dabalque cis legumina. 17. Pueris autem his dedit Deus scientiam et disciplinam in omni libro et sapientia : Danieli autem inlelligcnliam omnium visionum et somniorum. 18. Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur : introduxit cos propositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor. 19. Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misael, et Azarias : et steterunt in conspectu regis. 20. Et omne verbum sapientiæ et intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, invenit in eis decuplum , super cunctos ariolos et magos, qui erant in universo regno ejus. 21. Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis.

vtai i. Axxo rrnio aiG!U Joikim. — Dices : *Jerem.* xxv, 1 ct sequentibus, dicitur id facium anno 4 Joakim, ergo non tertio. Respondeo 1 annum regni Nabuchodonosoris inchoatum fuisse auno 3 Joakim, et finitum anno 4 Joakim. Unde ea qutn gessit Nabuchodonosor anno I regni sui, dicuntur gesta esse nunc anno 3 nunc anno 4 Joakim : empii enim expeditionem contra Judæos pararo anno 3, eamque perfecit anno 4. Nota : Nabuchodonosor ter cepit et vastavit Jerusalem, scilicet primo hoc anno 3 Joakim, cum eum cepit, tuneque pariter captus ct abductus est Daniel; sed cum Joa-

(t) Pan historica hujus libri continet historiam Danielis sub rege Nabuchodouosore, i-iv; sub Balthasarc, ▾ ; sub Dario Medo, vi.

kim Nabuchodonosori se subderet, cique tributum promitteret, ipse cum regno restituit, acceptis obsidibus, scilicet Daniele et aliis e semine regio. Ita Historia Scholastica, cap. xxxix in lib. IV *llccj.* Verum cum post 8 annos Joakim tributum abnueret ct rebellaret, venit secundo Nabuchodonosor anno 11 regni Joakim, cumque dolo cepit, occidit, et extra urbem insepultum avibus ct feris devorandum projici jussit, liæc est enim sepultura asini, quam ei comminatus fuerat Jeremías cap. XXII, 19. Tuneque Nabuchodonosor pro Joakim, regem creavit lilium ejus Joachin, sive Jcchoniam; sed cum is pariter post tres menses vellet jugum excutere, cum cepit, et abduxit, ejusque loco substituit patruum ejus Sedcciam, qui cum 11 annos regnassct, rebellavit. Unde tunc tertio rediit Nabuchodonosor, anno regni sui 18, et urbem cepit, templum succendit, Sedeciam excæcavit omnesque Judíeos abduxit, et totum Judæorum regnum evertit.

Annus Urdus Joakim ansit undecimus ejusdem?

Aliter respondet R. Saadias, Lyranus, Dionysius Carthusianus ct Maldonalus, scilicet annum hunc 3 computandum esse ab anno 8 Joakim, esseque 11, ct ultimum annum regni ejusdem : Joakim enim octo primis annis fuit tributarius Nabuchodonosori, ideoque non tam rex fuit quam vasallus : anno vero 8 rebellavit, et se absolutum regem constituit; inde ergo annos ejus hic numerat Daniel. Favet, quod Ezechicl ct Jeremías nusquam captivitatis alicujus sub Joakim, sed tantam sub Joachin sive Jcchonia meminerint, indeque suas prophetias numerent et consignent : imo, Jeremías, cap. 1 u, 28, prirnos captivos e Judæa in Babylonein traductos usserit anno 7 Nabuchodonosoris, qui coincidil cum anno 11 et ultimo Joakim. Ergo Nabuchodonosor nullos abduxit anno primo regni sui, qui fuit 3 vel 4 Joakim, cum ei ipso esset tributarius, Hæc sententia videtur probabilis; tamen communiter Eusebius et alii veteres primam captivitatem consignant anno 1 Nabuchodonosoris, qui fuit 3 Joakim; hoc enim simpliciter verba Danielis hic significant : unde tunc aliqua videtur fuisse captivitas, sed paucorum, scilicet, quod Daniel et pauci alii (une fuerint abducti.

Respondeo negative.

Vers t. 2. Ik terram Sexnaar, — in Babyloniam. Vide dicta *Genes,* xi, 2.

Vers. 3. 3. Et ait rix Asphexbz proposito eunuchorum. — Hinc Josephus, Orígenes, bom. 4 super EsecA., Zonaras, tom. 1 *Annalium,* et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.,* putant Danielem ct tres ejus socios fuisse castratos, et factos eunuchos. Hoc enim comminatus erat Deus Ezechiæ, *Isaiæ* xxxix, 7 : « De filiis tuis, inquit, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, ct erunt eunuchi in palatio regis Babylonis, n Prisci enim reges gentiles principimi filios adscisccbant sibi administros, cosque intimos ; utque suarum uxorum et concubinarum integritati prospicerent, ne quid circa eas molirentur, illos castrabant, uti ctiamnum faciunt reges Sinarum, Turearum et aliorum infidelium. Quocirca illorum præfectus vocabatur præfeclus eunuchorum. Eunuchi ergo erant regibus familiares, ct principes non tantum gynæcei, sed et aulæ, ac præsides provinciarum, ducesque exercituum apud Gentiles; quin et apud Constantium, Justinianum (cujus exercitus dux fuit Narses eunuchus tot victoriis celebris) aliosque nonnullos Christianos imperatores. Quapropter tunc esse eunuchum non erat probrum, sed honor et decus, gradusque ad primas aul;e dignitates. Tales itaque videntur fuisse Daniel et 1res ejus socii : unde de eorum uxoribus et filiis nihil uspiam legimus. Atque hæc fuit origo plenæ eorum castitatis, tam corporis quam animi, ob quam in fornace Babylonia ab igne manserunt illæsi, uti dicam cap. in. Hac etiam de causa Daniel, licet fuerit grandævus, passim tamen in vetustissimis imaginibus, qualis est illa Vaticani, quam initio libri expressi, pingitur imberbis quasi juvenis : tales enim sunt eunuchi. Hanc picturæ ejus causam assignat vetustus Græcus anonymus auctor libri qui inscribitur : *Christianorum liber, expositio Octateuchi,* qui exstat in Bibliotheca Vaticana citaturque a Photio in *Bibliotheca,* qui asserit cum scriptum sub Justino imperatore.

An Daniel fueiit eunuchus?

Porro cx hac eunuchorum in aulis frequentia ct potentia factum est postmodum, ut quilibet aulici vocarentur eunuchi. Atque ita Lyranus, Maldonatus ct alii putant Danielem hic inter eunuchos, id est aulicos, collocari; non autem vere fuisse eunuchum, id est castratum. Idem asserunt S. Epipbanlus et Dorothcus in *Vita Danielis,* qui et addunt cum non fuisse eunuchum, sed talem existimatum ob virginalem verecundiam ct castimoniam : unde non mirum cum pingi imberbem quasi eunuchum. Hæc sententia verior videtur, et Daniele propheta dignior; eunuchi enim apud Judæos erant infames, ct arcebantur Ecclesia, idque ex decreto Dei, *Deuter.* xxiu, 1. Quocirca Scriptura nusquam Danielem vocat eunuchum, nec cum gynæcco præfuisse, sed tantum regie educatum fuisse ad hoc ut regi assisteret, asseverat. Idipsum quoque magis commendat castitatem Danielis, nipote quoo non coacta fuerit^ ct violenta, sed voluntaria piane, et cx electione libera.

De semine regio. — Hinc patet Danielem et tres pueros cx Davide, Salomone aliisque regibus Juda esse prognatos. Josephus asserit Danielem fuisse ex cognatione Scdeci.T. Perperam ergo Dionysius Carthusianus asserit Danielem cx paterno genere fuisse Iribus Levi, ex materno Iribus Juda : Scriptura enim paternum genus consignaro solet, non maternum. Cum ergo hic Danielis genus referat ad reges Juda, sequitur hoc ejus genus paternum fuisse.

Et tyrannorum. — Tyranni hic ct alibi vocantur principes : hi enim non a tyrannide, sed a forliludino et potentia olim vocabantur tyranni. Nam, ut ait Trogus Pompeius apud Justinum, ini- Tynnni *

(io *lUsfcrftz,* primitas quæquc civitas et gens, rerumpublicarum imperium penes reges habebat, quos ad hujusmodi fastigium majestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat; qui et tyranni ob fortitudinem dicebantur : unde Virgl us, VII *Æneid. :*

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyrannis.

Et Horatius, lib. HI, *ode* xvn : « Lato tyrannus, » id est lato dominans, latum habens regnum. At postea < tyranni nomen, crescente malitia, cum superbe reges regnare cœpisscnt, ad illos tantum translatum est, qui non jure et ¿equis legibus, sed vi, et quadam animi libidine dominabantur, p ait Cicero, lib. IV *De Finib.* Id ita esse patet ex Hebreo, vel potius Cbaldœo tZMDma *parthemim,* quod principes, prefectos, provinciales significat. R. Joseph, et ex c$ Pagninus et alii censent eos *parthemim* a Chaldæis vocatos esse a niD*perat,* id est Euphrate, quasi Pcrathceos, id est Euphratæos, hoc est qui præerant locis et provinciis Euphrati adjacentibus, quomodo nos vocamus Comites Palatinos Rheni. Quocirca Thcodotion in sua versione greca retinuit nomen Hcbreum *Parthemim,* vertens *Phorthommin.* Audi S. Hieronymum : a Pro quod Thcodotion posuit, Septuaginta et Aquila *Electos* transtulerunt, Symmachus *Parthos,* pro verbo nomen geniis intelligens : quod nos juxta editionem Hebræorum quæ xx?' ¿x?¡6ixv legitur (sic alibi scribit solitam fuisse appellari ab Hebræis secundam Aquilaeditionem), in *Tyrannos* vertimus.» HallucinaturThcodorelus dum putat esse id est *virgines.*

Vr-t 4. 4. PUEMOS, etc., ERUDITOS OMNI SAPIENTIA. — PtO i^ri *eruditos* hebraico est *maskilim,* quod Pintus vertit, *erudibiles :* erant enim adhuc i »ieo pueri, idcoquc imperiti, sed sapientiæ capaces, vnmo. sic et Vatablus. Erant, inquit, hi pueri perspicacis et sagacis ingenii. Sic et Noster Pineda, *De Rebus Salomon,* lib. Ill, cap. xiii, ubi dupliciter hunc locum explicat : *primo,* per antepositionem : *Et eruditos omni sapienda, etc., ut docerent cos litteras, et linguam Chaldœorum,* hoc est, inquit, ut docerent cos litteras Chaldœorum, ut sic evaderent eruditi omni sapientia. *Secundo, g. d.* Requirebat rex in hisce pueris præviam sagacitatem et perspicacitatem ingenii; tum etiam facundiœ, et scientiarum rationalium eruditionem, ut sic aptiores essent ad suprema aliarum rerum sublimium et arcanarum studia, propria Chaldæis. Chaldæi enim ab astrologia et sapientia olim erant celebres.

Se.txi?. *Secundo,* « eruditos,» id est facundos ct scite loqueóles, ac de qualibet materia apposite discurrentes : hæc enim fere est sapientia aulicorum.

Tertio ct cpu. Tertio et magis genuine, idem Pintus, Maklonatus ct alii censent hos pueros in omnibus discipliais fuisse excultos et eruditos. Hoc enim proprie significat Hcbreum *maskilim,* ct Gnccum <rrZt/-t x;, ct Latinum «eruditos omni sapientia, cautos Gcientia, ct doctos disciplina. » Aliud enim est doctus, aliud docilis : aliud est eruditus, aliud crudibilis. Nec id mirum : erant enim hi regii m pueri juvenes excellenti ingenio, ac simul studiosissimi. crinl Hinc patet hosce pueros non fuisse pusiones, uti Danielcm vocant Epiphanias ct Isidoras, neque Danielcm trium, ut vult vir doctus; aut decem, ut vult Pcrerius ; sed facile viginti annorum fuisse, ut docet Maldonatus. Unde Septuaginta cos vocant vuwioxwç, id est *juvenes.* Quis enim unquam vidit pueros triennes aut decennes, eruditos omni sapientia, scientia et disciplina?

Cautos scientia. — Pintus per *sapientiam* inlelligit philosophiam rationalem, id est grammaticam , rhetoricam, dialecticam : per *scientiam* accipit physicam, metaphysicam, mathematicam : per *disciplinam* accipit ethicam, politicam, oeconomicam. Verum melius per *sapientiam,* cognitionem rerum sublimium et divinarum (sic enim sacra Scriptura, S. Augustinus et passim Doctores accipere solent nomen sapientiæ) accipias; per *scientiam,* cognitionem rerum naturalium; per *disciplinam,* prudentiam. Unde ex Hebreo claro vertunt Septuaginta, ouvuvra; *b mtrn* y.xi rx; -pwotv, xal Sixvccu^ív&u; çpÿ/r.atv, hoc est, *intelligentes sapientiam, scientes scientiam, cognoscentes prudentiam.* Pro *cautos* enim hebraice est *iodee,* id est *scientes.* Cauti ergo idem est quod solertes et sagaces in scrutandis abditis nature secretis et rerum causis, quales sunt physici ct philosophi. Porro *disciplina* in Proverbiis ct libris sapientialibus, qui continent ethicam sacram,passim significat prudentiam rerum agendarum, quæ proprie hebraice vocatur H3O *bina,* quod Noster vers. 20 et alibi subinde vertit, *intellectus.* Fuerunt ergo hi pueri, id est adolescentes, theologi, philosophi et politici. Noster Pineda, lib. Ill *De Debus Salom.* cap. xiv, tò *cautos scientia,* pro cauta et captiosa dialectica positum putat, de qua Seneca, *epist.* 82 : a Verba, inquit, mihi captiosa componis, ct interrogatiunculas nectis : subula Iconem excipis. »

Discant hic nostri aulici a rege gentili, hisce omnibus disciplinis sc expolire. Vera enim nobilitas vm do- non in genere, non in famulis, non in torquibus, non in pompa, sed in eruditione ct virtute con- lus sistit, hiecque sunt monilia ct decora nobilium. erndiUo.

Hinc Philippus Macedo, pater Alexandri Magni, Eiempla cum Aristoteli erudiendum tradidit, ciquo in hæc el verba scripsit : « Gratias ago diis, non quia natus est mihi filius, sed (piia temporibus viloe tuæ natus est. Spero enim fore, ut a te edoctus dignus existât ct nobis, et tanto regno. »

Plularchi discipulus fuit Trajanus, indeque tantus imperator evasit, ut posteris imperatoribus in exemplum cum Augusto sit propositus, quibus illud acclamari solet : Sit Augusto felicior, Trajano melior.

Scipio Panætium philosophum ita audiebat, ut cum etiam secum ad castra duceret.

Augustus Cæsar Athenodoro magistro usus est :

Ftiosque ex filia nepotes tam litterariis quam bellicis studiis excoli curavit, filias vero lanificio cæterisque muliebribus artibus erudiri jussit. Idem fecit Carolus Magnus.

Plato dicebat beatum fore orbem, si aut reges sapere, aut sapientes regere didicerint : testis est Aristoteles lib. II *Metor.* Hinc olim apud .-Egyptios nullus rex nisi sacerdos; nullus sacerdos nisi philosophus eligebatur.

Neque vero scientia principum tantum, sed et quorumlibet est decus. Aristoteles consult parentes, qui liberos erudiendos curant, longe magis honorabiles esse iis qui solum gignunt: hos enim vivendi, illos etiam bene beateque vivendi auctores esse.

Aristippus naufragio in Rhodum ejectus, ct ab incolis ob geometriam libcraliter habitus, suis renuntiari jussit : Liberis vestris tales opes tabaque viatica parate, quæ ipsos etiam naufragium passos enatando sequantur.

S. Augustinus in *Confess,* laudat suos parantes, quod se supra vires rei familiaris Carthagine in studiis aluerint : Mater enim mea, inquit, mulitr prudentissima doctrinas ipsas ad cognoscendam sustinendamque fidem catholicam magno adjumento fore existimabat.

Crates Thebanus dicebat : Si liceret, in altissimam urbis partem ascenderem, ac clamarem : Quorsum ruitis, homines, qui totum studium in opibus corrogandis ponitis : filiorum vero vestrorum, quibus illas relinquitis, erudiendorum curam non suscipitis?

Apulcius de Deo Socratis : Si, inquit, laudas aliquem, quia generosus est, parentes ejus laudas : si laudas aliquetn, quia dives est, hoc fortunae debetur : si quia validus, (egritudine fatigabitur : si quia velox, in senio id abibit : si quia formosus, exspecta modicum, et non erit; sed si laudas, quia bonis moribus et artibus instructus est, tunc ipsum virum laudas : quia hoc bonum nec a patre hæredilarium, nec a casu pendulum, nec ætate mutabile, nec cum corporo caducum est.

Ver». 7. 7. Et imposait eis pileposit os einicuorim nomina — Chaldaica; tum quia Chaldæi nolebant cos in terra sua nomina retinere Judæorum; sed quasi jam effectos Babylonis cives et aulicos regis, volebant eos Babylonia h ibero nomina, inquit S. Hieronymus, tum ut Hebraei pueri cum Chaldaico nomine Chaldaicum animum et mores induerent. Sicct 1'haruo Joscphum vocavit / Egyptio nomino *saphanat phanc,* id est salvatorem mundi, *Genes,* cap. xli, 45. Sic et Romani nomen mutabant externo quem urbe donabant. Sic Drus Sane ct Abrahæ, at pio Christus Cephæ nomen mutavit, vocans cum Petrum. Undo et Cardinales facti Pontifices nomen mutant. Tradit Platina primum Pontificem qui nomen mutavit, fuisse Sergium H co quod prius ejus nomen indecorum esset, vocareturquo *Os porci.* Verius censet Baronius Pontificem primum, qui nomen mutavit, fuisse Sergium HI, qui prius Petrus dicebatur : idque ad reverentiam primi Pontificis, i"l scilicet S. Petri : unde po-t eum nullus Pontifex vocatus est Petrus. Ha Gentiles adulti in baptismo gentilitium nomen deponunt, et christianum assumunt, puta sancti alicujus, quem invocent et imitentur. Postibr Ur t,

Qua dc causa Daniel Stylita nostri Danielis nomen accepit, uti dixi in Prooemio : ct quinque illi martyres / Egyptii sub Diocletiano, quorum agon et triumphus celebrantur in *Vita S. Pamphilit martyris,* quæ exstat apud Eusebiurn libro VIH *historia,* cap. xxi, qui a gentilismo conversi ad christianismum, abdicatis prioribus gentilitiis nominibus, nostrorum Prophetarum nomina assumpserunt, vocatique sunt Isaías, Jeremías, Samuel, Elios, Daniel; ac simul coelestem eorum mentem, vitam et mortem induerunt. Quocirca Cœsareæ capti professique se Christianos, rogati qutenam eorum esset patria, respondit primus pro omnibus : « Jerusalem cœlestis : » illam intelligens de qua dixit Paulus *Gatat.* iv, 26 : «Quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra. » Et : « Accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestcm. » Instante præside Firmiliano : Quæ et ubinam estilla civitas? respondit: « Ea Christianorum est patria : nulli enim alii praeter ipsos ejus sunt participes. Sila est autem ad Orientem, et ad ipsam lucem ct solem, n Cumque præses aliam vocem ab eo extorquere non posset tormentis acerrimis, utpotc quæ martyr forlitersustinebat quasi nihil sentiens, imo quasi carnis expers et incorporeus; cum cum sociis securi percussum, in caelestem illam Jerusalem laureatum ad Danielem cæterosque prophetas transmisit. Horum diem natalem recolit Ecclesia 16 februarii. Ha, ut alios taceam, nostri Danielis nomen accepit B. Daniel Ordinis S. Francisci, minister provincia; Calabriæ, vir miræ sanctitatis, imo martyr, qui cum sex Fratribus sui Ordinis, ad Saracenos Septam profectus Evangeli! ct martyrii causa, ab eis comprehensus ad mortem damnatus, fratres suos ad martyrium exhortan*, aiebat : « Gaudeamus omnes in Domino diem festum celebrantes. Adsunt enim angeli, coeli janua nobis patet: ct hoc ipso dio pariter accipicmusmartyriicoronaminccelesti paradiso.» Et ad judicem conversus instar nostri Danielis : nO inveterate! ait, dierum malorum,convertere a Mahomctc ad Christum. » Quocirca cum sociis capite plexus, gloriosum obiit martyrium anno Domini 1221, dic 8 oclobris, quinquennio antequam c vita decederet S. Franciscos, quem cum sociis canonizavit Leo X, anno Christi 1519. Ha habet ejus Vita.

Danieli Baltassar. A Clio Nabuchodonosoris Balsasar, Daniel dictus videtur Baltassar, quasi dicas, Baal vel Beli occultus thesaurus, puta Beli sapientia, ita Maldonatus* Ubi nota : Daniel non omnino idem nomon habuit quod Lilias regis: D«nia ¿ic'!ur wr; v* *M*

hic enim dictus est *Balsasar,* ut palei ex Chald.ro et Latinis Planlinianis (quare rnirum est Septuaginta et Romana Lalina eum vocare Baltassar); Daniel vero dictus est *Baltassar,* vel, ut chaldaice est, *BelMsasar,* addita littera *let;* de qua re plura cap. tv, 5. Syriaca versio habet, *Billsciossor,* id est idolum Bil sive Bel.

Ananle SiDRAcn. — Hebraice Ananias, idem est quod nubes, vel protectio Domini; *Misad,* quis

Abitui A' !"?i' so, <r>4 »l- 5- 4««iJ vej

P05*uJansi Vfil quis postulatus, vel abstulit Deus; *Asarías,* adjutor Deus. Chaldaice *Sidradi,* idem Cst quod mamilla tenera, vel depraedatio delicata, raissus [lIus. *;[isach,* prolongans vel attrahens, vel aquas vallans et sepiens; *Abdenago,* servus claritatis, vel servus anxius. Magis apposite et genuine Scholia Syriaca, quæ Roraro exstant in Bibliotheca Vaticana et Medicea, hæc nomina ex lingua Syrochaldaica sic explicant : *Sidradi,* id est missilis, quia huc illuc ad negotia mittebatur. *Misach,* id est mensor terre, vel agri. *Abdenago,* id est servus qui ingreditur et egreditur coram rege, id est cubicularius cl iniimus regi. Aut, ut alii explicant, præposilus modo coquendi, vel ciborum precipuorum regis. Unde quis colligat hæc tria officia in aida regis cis data vel destinata, ac inter cos distributa, atque ex eo officio cuique nomen inditum fuisse.

Vr$ ' J ›b enr Di- tkl r‹h eáV"r- rm. Tatii

8. Proposuit (cavere) nb polluer et ur de mensa R£Gis.—Tum quia rex ethnicus carnem porcinam, et alia lego Mosis vetita comedebat, quæ Danielem et Judæos polluissent ; tum quia deliciæ regiæ, cl copia ciborum cl vinorum, ad intemperantiam et gulam ac venerem alliciunt, per eamque rnenlem ct corpus polluunt; tum quia Judæi religiosiores mensas Gentilium vitabant ; tum denique, quod sæpe cibi hi regii Belo, et aliis ejus idolis jam ante erant oblati, aut eorum nomino benedicti : quod Judæi exsecrabantur. Blasphemat ergo bic Calvinus, dum ridet Danielis abstinentiam, cjusquB melum pollutionis, quasi puerilem, dlamque ejus superstitioni et zelo indiscreto adscribí!.

>>n. io.

io. Condemnabit is caput meum regi. — Vestra petitio, abstinentia ct macies occasio erit, ut rex meum caput petat, condemnet et amputet, eo quod contra ejus jussum vos abstinere ct macrescere permiserim. Unde Scholiaslcs Græcus ri *condemnetis* explicat per *condemnari faciatis.*

xat. ii.

t2. Dentur nobis legumina ad vescendum, et aqua adbibendum.— Duas obcausas legumina ct aquam petunt. Primo, no Malasar impensas in novis cibis coemendis faciendas pretendere possit. *Secundo,* ob rebgionem jejunii, quo veteres sancti carne et vino abstinebant, atque leguminibus ct oleo utebantur, ut patet cap. x, 3. Daniel hic suam in Deum fiduciam ostendit : sciebat enim naturaliter Geri non posse, ut ex leguminibus ct aqua æque ac ex carnibus et vino pinguescerent.

svtu. Ji.

Tentavit. — Scholiastes, ilcxtjMww, id est *probavit.* Sicci vers. 12, pro *tenta* vertit, ,

id est *proba.* Tantalio enim hæc fuit probatio, sive experimentum.

15. Apparuerunt vultus eorum meliores et corpuLENTtORES. — Hebraice *berte,* id est *pinguiores;* Septuaginta, layout raîi «x;Çî»,id est *fortes carnibus.* Quare, quod Epiphanius in *Vita Danielis,* ait, cum aspectu fuisse aridissimum, ac nativo squ doro obsitum, sed gratile pulchritudine perquam speciosum, hoc do rotate ejus grandiori accipi debet, cum ipse jejuniis et laboribus nimiis succum corporis exhausit, ut palet *Daniel,* ix, 3, cl cap. x, 3. Hæc sanitas, pinguedo ct decor non tam naturalis, quam supernatural!* fuit, tum quia legumina et aqua saniores quidem facere poterant, sed non pinguiores; tum quia fuit hoc premium abstinenlke, cujus, uti et castitatis, merito divinitus sapientiam tantam sunt adepti, uti ejusdem merito Judith cap. x, 4, formositatem, ct Samson fortitudinem est adeptus, *Judie,* xnr, 5. Naturaliter tamen huo quoque juvit abstinentia. Unde nota, sanitatem et longævitatem non tam ciborum copia, quam temperantia procurari. Hæc enim fovet et nutrit humidum radicale, æque ac calorem naturalem, quem intemperantia obruit ct suffocat : prresertim, si accedat primo, moderatum exercitium. Hinc « Cyrus nunquam prandebat, nisi sudassct, » ait Xenophon. Idem faciunt nonnulli Indorum reguli, qui proindo ita vegeti et integri ad multam ætatem perdurant, ut cum sunt 70 annorum, tantum videantur esse 30. *Secundo,* animi tranquillitas ct curarum vacuitas. *Tertio,* mentis lœtilia et hilaritas. Audi Scholam Salernitanam : ven is. Sobriw.cnrt

> Si libi defuerint medici, medici libi dant
> Mens bitaris, requies *(somnus)* facilis, moderata diala.

Vide Lcssium in crudito, æque ac pio, hac do re libello.

Nola *secundo :* Temperantia ct abstinentia plurimum prodest. *Primo,* sanitati : consumit enim noxios humores, spiritusque vitales purificat et exacuit. *Secundo,* castitati ct virtuti : subtrahit enim nimium sanguinera, succum ct spiritus, qui venerem, iram aliasque passiones fovent ct suscitant. *Tertio,* sapientiæ. De quo plura vers. 17.

Vers. 17.

17. Pleris autem his dedit Deus scientiam, et disciplinam in omni Llano. — Symmachus vertit ; *Dedit eis Deus artem grammaticam :* melius Thcodolion : *Dedit eis Deus prudentiam in omni re grammatica,* sive in omni *litteratura,* ut scilicet litteras cl libros (hi enim hebraico vocantur nao *sepher,* ct Graice non tantum Hebreos, sed et Chaldæos, et quosvis alios legere, intelligere et explicare possent.

Sobrleu» ob tre» scàndi, Tenu.

Nota : Sobrietas naturaliter confert ad scientiara, tum quia sanitatem tuetur, ct vitam proiongat; tum quia caput facit serenum, spirilusque animales facit liberos ac puros, aptosque ad speculandum cl meditandum ; tum quia anima (quæ una est in homine, cademque simul est vegeta-

tiva, sensitiva et rationalis) limitatu est virtutis cl activitatis, idcoquequo minus occupatur cibo, cibique concoctione, digestione et egestione, eo magis intendero potest ct solet studio ct contemplationi, in eamque totam vim suam excrero. Hinc Salomon, *Eccles,* ii, 3 : « Cogitavi, inquit, in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam , devitaremque stultitiam; » ct Isaias cap. xxviii : «Quem docebit scientiam, ct quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus. »

Exern- Pdei?utnfl Primum, Ha homines ante diluvium carne cl vino abstincnles» herbisque ct fructibus victitantes, fuerunt longuvi ct sapientes; vixerunt enim ad 000 annos.

Steun- 'lm' ¡(a Nazaræi ct Rechabitæ, a sapientia, æque ac abstinentia, commendantur.

Tertium. Ha Moses et Elias jejunio 40 dierum sapientiam et visionem Dei meruerunt.

Quartum. Ita Judith, Esther, Machabæi sapientiam illam ct fortitudinem, qua Holofcrnem, Aman ct Antiochum prostraverunt, jejunio adepti sunt.

Quintum. Ita Joannes Baptista abstinentia quasi Angelus evasit.

Sextum. Ha Paulus primus eremita, Antonius, Hilarión, et tot anachoretarum ac monachorum examina, vitam, quasi angeli quidam terrestres, in abstinentia, contemplatione ct sapientia longævam duxerunt, vixeruntque centum cl amplius annos.

Septimum. Ita cœnobilæ olim, teste S. Hieronymo, perpetuo jejunabant, aquam bibentes, ct solum panem cum leguminibus et oleribus manducantes.

Ocii- vuoi. Egregie S. Augustinus, lib. X *Confess,* cap. xxxi : « Hoc, ait, me docuisti, Domine, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. »

Nonum. S. Ambrosius Marcellin® sorori, ct sociabus ejus virginibus hanc legem figit, lib. Ili *De Virgin. : «* Potus (sil) cx fonte, fletus in prece, somnus in codice. »

De- moni. S. Bernardus, in semi. 06 *in Cant.: e* Abstineo, ait, a vino, quia in vino luxuria est : aut si infirmus sum, modico utor, juxta consilium Pauli. Abstineo a carnibus, ne, dum nimis nutriunt carnero, simul ct carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, no onerato ventre, stare ad orandum tœdeat; ct ne improperet etiam mihi Propheta, quia panem menni comederim in saturitate; sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio ventris usque ad titillationem pertingat libidinis. »

Idem *ad Dolcrtum nepotem:* «Prudenter sobricqnc conversanti satis ad omne condimentum sal cum fame. »

Idem in *Formida honest, vita: :* « Sicut ad crucem, sic accedas ad cibum; id est,nunquam voluptate, sed necessitate pascaris; ct fames, non sapor, provocet appetitum. »

Idem *De Modo bene vivendi* cap. XXIV : « Non nutrias carnem luam vermibus ; ita manduca, ut semper esurias. »

S. Catharina Senensis ad alimentum quasi ad tormentum accedebat, ac vocata ad mensam diccbat : « Eamus et sumamus de peccatrice vindictam; » cum ingenti enim dolore cibum sumebat, quem mox cogebatur rejicere. Cndeci- n›D®‘

S. Carolus Borromæus dicebat, non tantum fugiendas esse delicias ct voluptates, sed et persequendas et enecandas quasi capitales animœ hostes. Quocirca ipse miræ fuit abstinenti®, ut tandem solo pane et aqua viveret. Sensim enim a parvis ad magna conscendendo pervenit; doccbalque hac ratione facile ad summa cujusvisvirtutis pertingi, nimirum practicando huc duo principia : *primum,* ut a parvis incipiendo, eamque sensim augendo semper proficias et crescas; secundum, ut in co non languescas, sed constanter retineas quod semel obtinuisti, et in eo pergas. Ita ipse, primo carne, *deinde* ovis, posfea lacte abstinens, tandem solo pane et aqua contentus fuit. Idem fecit in aliis virtutibus. IW»- CKa®3-

Denique Sanctus ille apud Socratem, lib. IV *Histor.* cap. xvni : a Aridior, inquit, tenuiorque victus ratio, eaque semper œquabiliter observata, modo cum charitate jungatur, Christianos brevi ad portum cwrfiixe, id est *vacuitatis* ab omnibus animi perturbationibus, perducet. » Addit S. Hieronymus scribens contra Jovinianuro ob jejunii consortium Mosen et Eliam apparuisse cum Christo in monte transfigurato, et ob jejunium tres pueros in fornace Babylonia mausisse illusos, et Danieli fuisse revelata mysteria, enroque in lacu leonum mansisse intactum.

Audi et Gentiles ac Judæos. Tradii Xenophon, antiquos Persas ad panem nihil nisi nasturtium adhibere solitos : hinc apud eos turpo habitum spuere, tanquam crapulu nola. Mucus siquidem et saliva repletionis indices sunt et signa : repletio enim est, quæ distillationes parit, ait Hippocrates lib. Ili *De Diceta.* Quocirca Persæ sputi materiam exercitio, et abstinenti frugalique vita consumi volebant. Hinc et Plato, lib. III *De República* docet tempore Homeri calharrum non fuisse cognitum, sed primo œtale sua innotuisse, cum non semel, ut olim, sed bis in die comedero, imo connessali cœpcrunt homines. Porro tunc Persæ ita frugales sapientia et virtute bellica floruere, orbisque imperium tenuerunt per ducentos anuos, scilicet a Cyro ad Darium, qui per delicias et vina imperium cum vita perdidit. Exstat apud Xenophontem, lib. laurea Cyri sententia. Cum enim Astyages rex Medurum, Cyro nepoti ex filia Mandano, lautum regiumque epulum instruens, diceret : a Nonne hæc ccena melior tibi videtur Persica? » respondit Cyrus : a Nequaquam, ave, sed est multo simplicior et directior via apud nos ad cibi satietatem, quam apud vos. Nam ad hanc deducit nos panis ct caro. At vos eodem quidem, quo nos, tenditis ; per multas Exempti G«ntiarriaam.

vero ambages sursum deorsum vagantes, vix pervenitis eo, quo nos dudum perrexeramus. »

s* ‹ *‹ Chæredemus Stoicus (radit, et ex co Pererius, priscos Ægyptios sacerdotes carne, vino, ovis et lacte semper abstinuisse : idque ut purius, intentius et acrius divinis rebus vacarent, ardoremque libidinis restinguerent ; atque hi / Egypli fuerunt sapientes et astrologi.

Ttrtian. Esscni vino et carne sibi interdicebant, totique orationi et studio sacrarum Litterarum vacabant, de quibus mira narrant Josephus, Philo et Plinius : quinimo Porphyrins, in lib. *De Abstinentia al> esu animalium,* asserit plcrosque cx cis divino afflatos spiritu vates exstitisse.

Qair- lwa‘ Eubulus refert, apud Persas tria fuisse Magorum genera, quorum primum (qui maxime sapientes et eloquentes existimabantur) præter farinam ct olera nihil esitabat.

Quia- lnB- Bardcsancs Babylonius tradit Indorum gymnosophislas solis arborum pomis, oriza et farina vivere.

foitoo. Euripides in Creta Jovis vates carne ct coctis omnibus abstinuit.

Srpti- uun- Socrates virtutis studiosos hortabatur, ut abstinenliam colerent, ct delicias voluti Sirenes respuerent. Idem rogatus qua re ab aliis hominibus differret, ait : « Alii vivunt ut edant; ego vero edo ut vivam. » Ejusdem est hœc sententia apud Xenophontem, lib. I *De Dictis et factis Socratis :* a Videris, o Antipho l felicitatem deliciis ct divitiis metiri; ego autem nullis quidem rebus indigere, divinum; minimis vero, illorum esse duco, qui quam proximi superis sint : *ct* divina quidem optima omnibus; qui vero diis appropinquant, proximos optimo existera. »

Oct»- Isxus Assyrius, (este Philoslrato, interrogatus quænam essent cpulæ suavissiinæ, respondit : a Ista curare desii, d

k.lob Xenocrates tria tantum præccpta in templo Eleusinos mansisse dixit, scilicet, *primo,* venerandos esse deos; secundo, honorandos esse parentes; tertio, abstinendum esse a carnibus. Huic similis est ternarius Plutarchi, lib. *De Ratione victus :* Tria, ait, sunt saluberrima: primo, vesci citra saturitatem; *secundo,* non refugere laborem ; *tertio,* natura» semen conservaro : puta sobrietas, exercitium, et castitas. Aureum hoc est luendæ sanitatis dogma.

Plinius ait, a vinum esse cicutam hominis; » et Seneca ait, « ebrietatem esso voluntariam insaniam. »

Epicurus, licet voluptatis patronus, asserit ad t- jucunde et suaviter vivendum, tenuitatem vicius conferre plurimum; et in epistolis suis testatur se Dac4«i- aqua tantum et pane vesci solitum.

tue. Seneca, *epist.* 109, scribit se animalibus ct esu carnium abstinere, ob rationes et exemplum Sextii et Pythagora.Rationes Sextii erant,prima, «quod homini satis alimentorum sil citra sanguinem ; ct crudelitatis consuetudo fiat, ubi in voluptatem adducitur laceratio. » *Secunda, a* quod contrahenda sil materia luxuries. » *Tertia,* « quod valetudini contraria sint alimenta varia, ct nostris aliena corporibus. » *Quarta,* «quod carnes sint alimenta leonum et vulturum. » *Quinta* Pylhagoræ erat, quod censeret animas hominum in aliaci alia corpora, etiam animalium, transmigrare, a Itaque hominibus parricidii metum fecit, cum possint in parentis animam inscii incurrere, ct ferro morsuve violare, in quo cognatus aliquis spiritus hospitaretur. » Unde Pythagoras de suœ animæ transmigratione ita ccnsuil :

Æthalides fueram qui prisco tempore primum ;
Trojano bello postea Panthoides ;
Mox Ilcrmotimus; post Pyrrhus; denique magnus
Pythagoras, Samii gloria magna soli.

Pylhagoram secutus Empedocles ita de se canit :

Olim namque fui cespesque, puerque, puellaque,
Et volucris coeli, atque alti maris incola piscis.

Do abstinentia Pylhagoræ, Antisthenis, Diogenis, Apollonii Tyanæi mira habent Laertius, Plutarchus et Philoslratus. Plura vide apudS. Hieronymum, lib. II *Contra Jovinian.,* ct Plutarchum in duabus orationibus *de Esu carnium.*

Da mil i aut em (dedit Deus) ixt el l igent iam om- Danieli» mum visionum. — Hinc patet hanc sapientiam Da* niclis et sociorum ejus, potius supernaturalem pj'rnatu.' quam naturalem fuisse; tum quia Deus dicitur nlb. illis eam indidisse quasi speciale præmium temperanti®; tum quia eis indita fuit scientia in omni *¡¡bro, id est* oinni scientia, ut hic dicitur; adeoquo cap. ii, 30, in Daniele dicitur fuisse sapientia major, quam in ullo mortalium, camque triennali non tam studio, quam abstinentia, pietate ct oratione adeptus est, ut colligitur ex vers. 5 ; tum quia Danieli a Deo indita fuit prophetia ct scientia interpretandi somnia :hæc autem supernaturalis est, ncque est habitus permanens, sed illuminatio actu a Deo, certis temporibus quibus Daniel prophetabat, vel somnia explicabat, ci immissa.

Nola : Hoc præmium congruum est ; decet enim, teste S. Gregorio, lib. XXX *Moral,* xvm, ut qui carnalia respuunt, sapiant spiritalia, ulquc qui jejunant ventre, pascantur in mente. Vis ergo delectationes haurire mentales et cœlcstes, despice terrenas ct brutales, sentiesquo illud S. Bernardi esse verissimum: «Gustato spiritu, desipit omnis caro. » Sic vatem gentilem quasi omniscium ct paimnanlim celebrat gentilis propheta, sed supeislitiosc :

Trojugena interpres divum, qui numina Pbœbi
Qui tripodas, Clani huros, qui sidera sentis,
Et volucram linguas, ct praepetis omina penna:.

Et soMMOnuM, — a Deo immissorum, de somniis ct divinatione vide dicta Genes, xl ct xu, et Percrium hic.

ven W. 20. Super COKCTOs ariolos et magos. — Quinara hi fuerint dicam cap. ii, 2.

Ver», it. 21. Fuit autem Daniel usque au annum primum Cyri regis, — 7. *d.* Fuit Daniel in magna apud omnes reges Babylonis gloria ct auctoritate; vixit in aula regis, Nabuchodonosori eju'quo posteris, ac Balsasari, chartis ct familiaris; idque constanter ct semper, donec Balsasar a Cyro ct regno ct vita spoliatus est. « Daniel, inquit S. Hieronymus, usque ad primum annum Cyri, qui Cbaldæorum destruxit imperium, potens fuit in Chaldæa : postea vero a Dario in Medos translatus est. » Ita ct Thcodorctus. Perperam ergo Calvinus sic exponit : « fuit, » id est prophetavit, Daniel usque ad primum annum Cyri ; nam ct 3 anno Cyri prophetavit, ut patet cap. x, i.

Secundo, ñus'jUt ad annum primum Cyri, aliud hic latens innuit : nimirum, praedixerat Isaías cap. XL1V, 28, ct cap. xlv, 1, Judæos per Cyrum c Babylone liberandos : significat ergo hic Daniel se tempus illud ab Isaia prædictum vidisse, non quod plus non vixerit, sed quod eo usque vixerit, ut toto captivitatis tempore Judæos ct auctoritate juvaret, ct vaticiniis consolaretur. Ita Maldonalus (I).

(I) Diutius Danielem vitam produxisse, patet inde quod infra cap. x, tertio Cyri anno ei visionem obtigisse legimus. Hic igitur annus hic sumitur nI singulariter celebns per solutionem Babylonica: captivitatis. Atü ut enmdem annum ac tertium Cyri, cap. x, 1, accipiunt, eo scilicet «ensn, quod Cy rus ct Danes Medus junctis copiis una Babyl <ncm expugnarunt, timulque regnarunt, donec tertio clabente anno, Cyrus, mortuo Dario, solus rex evasit.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Videt Nabuchodonosor in somnio statuam portendentem quatuor imperia mundi, qua a lapide de monte abscisso, id est a Christo, contrita est. Somnium hoc solus enarrare et esplicare potuit Daniel, vers. 19. *Unde a rege et Chaldais honoratur, totique Babylonia praficitur, vers.* 46.

1. In anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium, ct conterritus est spiritus ejus, ct somnium ejus fugit abeo. 2. Præcepilautem rex, ut convocarentur arioli, et magi, et malefici, et Chaldæi, ut indicarent regi somnia sua : qui cum venissent, steterunt coram rege. 3. Et dixit ad cos rex : Vidi somnium; ct mente confusus ignoro quid viderim. 4. Respondcrunlque Chaldæi regi syriacc : Rex in sempiternum vive : dic somnium senis tuis, ct interpretationem ejus indicabimus. 5. Et respondens rex, ait Chaldaeis : Sermo recessit a me : nisi indicaveritis mihi somnium, ct conjecturam ejus, peribitis vos, ct domus vestras publicabuntur. G. Si autem somnium, ct conjecturam ejus narraveritis,praemia, ctdona, et honorem mullum accipietis a me : somnium igitur, ct interpretationem ejus indicate mihi. 7. Responderunt secundo, atque dixerunt : Rex somnium dicat servis suis, ct interpretationem illius indicabimus. 8. Respondit rex, cl ait : Certe novi quod tempus redimitis, scientes quod recesserit a me sermo. 9. Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem, ct deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus perlranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quod interpretationem quoque ejus veram loquamini. 10. Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt : Non est homo super terram qui sermonem tuum, rex, possit implere : sed neque regum quisquam magnus et potens verbum hujuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, et mago, et Chaldæo. 11. Sermo enim, quem tu quæris, rex, gravis est : nec rcperictur quisquam, qui indicet illum in conspectu rogis : exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio. 12. Quo audito, rex in furore et in ira magna praecepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis. 13. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur : quærebanturque Daniel et socii ejus, ut perirent. 14. Tunc Daniel requisivit de lege atque sententia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis. 15. Et interrogavit eum, qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, IG. Daniel ingressusrogavil regem, ut tern-

pus daret sibi ad solutionem indicandam regi. 17. Et ingressus est domum suam, Ananiæque et Misaeli et Azariæ sociis suis indicavit negotium : 18. ut quaererent misericordiam a facie Dei coeli super sacramento isto, et non perirent Daniel et socii ejus cum caeleris sapientibus Babylonis. 19. Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est: et benedixit Daniel Deum cœli ; 20. et locutus ait: Sit nomen Domini benedictum a sæculo et usque in saeculum; quia sapientia et fortitudo ejus sunt. 21. Et ipse mutat tempora, et ætates : transfert regna, atque constituit : dat sapientiam sapientibus, et scientiam intelligenlibus disciplinam : 22. Ipse revelat profunda, et abscondita, et novit in tenebris constituta : et lux cum eo est. 23. Tibi, Deus patrum nostrorum, confiteor, teque laudo: quia sapientiam et fortitudinem dedisti milii : et nunc ostendisti mihi quae rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis. 24. Post hæcDaniel ingressusadArioch, quem constituerat rex utperderel sapientes Babylonis, sic ei locutus est : Sapientes Babylonis ne perdas : introduc me in conspectu regis, et solutionem regi narrabo. 25. Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, et dixit ei : Inveni hominem de filiis transmigrationis .Tuda, qui solutionem regi annuntiet. 20. Respondit rex, et dixit Danieli, cujus nomen erat Baltassar : Putasne vere potes mihi indicare somnium, quod vidi, et interpretationem ejus? 27. Et respondens Daniel coram rege, ait : Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli, et aruspices nequeunt indicare regi. 28. Sed est Deus in cœlo revelans mysteria, qui indicavit tibi, rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in novissimis temporibus. Somnium tuum cl visiones capitis tui in cubili tuo hujuscemodi sunt : 29. Tu, rex, cogitare empisti in strato luo, quid esset futurum post hæc: et qui revelat mys* loria, ostendit tibi quæ ventura sunt. 30. Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est : sed ut interpretatio regi manifesta fieret, et cogitationes mentis luæ scires. 31. Tu, rex, videbas, et ecce quasi statua una grandis : statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te, et intuitus ejus erat terribilis. 32. Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem et brachia de argento; porro venter et femora ex ære; 33. tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis. 34. Videbas ita, donec abscissus est lapis Jc monte sine manibus : et percussit statuam in pedibus ejus ferreis et fictilibus, et comminuit cos. 35. Tunc contrita sunt pariter ferrum, lesta, æs, argentum, et aurum, et redacta quasi in favillam æstivæ areas, quæ rapta sunt vento ; nullusque locus inventus est eis : lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram ; 36. hoc est somnium : Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex. 37. Tu rex regum es : et Deus cœli regnum, et fortitudinem, et imperium, et gloriam dedit libi : 38. et omnia in quibus habitant filii hominum, et besliæ agri : volucres quoque cœli dedit in manu tua, et sub ditione tua universa constituit : tu es ergo caput aureum. 39. Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum : et regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universæ lerræ. 40. Et regnum quartum erit vclul ferrum, quomodo ferrum comminuit et domat omnia, sic comminuet et conteret omnia hæc. 41. Porro quia vidisti pedum, et digitorum pariem leslæ figuli, et pariem ferream : regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mixtum teslæ ex luto. 42. Et digitos pedum cx parte ferreos, et ex parte Ccliles : ex parte reguumerit solidum, et exparte contritum. 43. Quod autem vidisti ferrum mixtum leslæ cx luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærcbunt sibi, siculi ferrum misceri non potest teslæ. 44. In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in sternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur : comminuet autem, et consumet universa regna hæc, et ipsum stabit in ælernum. 45. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et as, elargcnium, et aurum, Deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt postea, et verum

est somnium, et fidelis interpretatio ejus. 4G. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam et Daniclem adoravit : et hostias, et incensum praecepit ut sacrificarent ei. 47. Loqucns ergo rex, ait Danieli : Vere Deus vester, Deus deorum est, et Dominus regum, et revelans mysteria : quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. 48. Tunc rex Daniclem in sublime extulit, et munera multa et magna dedit ei : et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, et præfcctum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis. 49. Daniel autem postulavit a rege : et constituit super opera provinckc Babylonis, Sidrach, Misacb, et Al>denago : ipse autem Daniel erat in foribus regis.

va».!. 1. Anno secuxdo. — Dices,cap. i, vers. 1,4 cl 5, diciturquod anno tertio Joakim, qui fuit primus Nabuchodonosoris, Daniel fuerit puer, indequo tribus annis, scilicet usque ad 4 annum Nabuchodonosoris, fuerit eruditus in litteris Chaldæorum; quomodo ergo hic dicitur, quod Daniel anno 2 Annu» Nabuchodonosoris prophetant, cique somnium KcuodM esplicarli? Respondeo hunc annum 2 Nabucbodocbi* N*- nosoris non esse 2 regni ejus, sed monarchire, qui burhodo- regni ejus fuit 37 ; transmigrationis vero Joachin *fnit°rre* Danielis autem fuit 57. Nam Daniel anno 1 gni ejus- Nabuchodonosoris, quo ductus est in Babylonem, dem 37. erat 20 annorum, uti dixi in *Provinio*. Somnium ergo hoc regis, uti et illud cap. iv, interpretatus est Daniel anno œtatis sum 57, qui fuit ante Christum annus 573.

Nota : Nabuchodonosor anno regni sui, non 27, ut vult Pererius, sed 33, qui fuit transmigrationis Joachin 27, vastavit Ægyptum, aliasque vicinas •gentes, tumque factus est monarcha. Id ita esse patet : nam eo ipso anno prophetavit Ezechicl, cap. XXIX, 17, et cap. xxx, 3, quod aChaldœis mox vastanda esset Ægyptus : hic ergo annus 2 Nabuchodonosoris est secundus a vastata Ægypto, uti diserte asserit Josephus, lib. X *Antiq*. xi, ac consequenter est secundus a monarchia ejus. Ita S. Hieronymus, Percrius, Maldonalus et alii.

chrono- Nota : Usée est chronologie gestorum Nabuchologta vi- donosoris : Nabuchodonosor anno primo regni i ïcb^do' Sll* vcil1t Ilicrosolymam, indequo captum et vinc- uojorb. tum Joakim, cum Daniele et aliis duxit Babylonem : sed mox Joakim promittentem tributum et subjectionem, in regnum remisit.

Anno 8 regni, regem Joakim rebellantem cepit et occidit, cique substituit filium Joachin quem post 1res menses amovit, timens ne Joachin patrem Joakim imitaretur, ejusque necem ulcisceretur, pro coque regem creavit Scdeciam.

Anno 13 regni sui, Jerusalem evcrld, templum succendit omnesquo Judœos abduxit.

Anno 23, vastavit Cœlesyriam, Ammonites et Moabitas. Ila Josephus.

Anno eodem, empii obsidere Tyrum, camquc obsedit per 13 annos, quibus exactis, eam expugnavit anno regni sui33, uti ostendi*Ezech*. xxix, 17.

Anno eodem 33, expugnavit Ægyptum, et factus est monarcha.

Anno regni 37, qui fuit secundus monarchiae ejus, vidit somnium hujus cap. ct somnium arboris succisae cap. iv, portendens suam e regno ejectionem, ct transformationem in bestiam.

Anno regni 38, regno ejectus est, ct mutatus in bestiam, atque per septem annos ut bestia inter bestias vixit.

Anno 45, sibi et regno est restitutus, ac paulo post mortuus.

Quoad nomen, nota : Nomen prolixum ct terrificum Nabuchodonosor, ut ct pleraque aliaChaldæorum, compositum est cx tribus, scilicet Nabo, qui fuit Deus Chaldæorum, Chad ct Netzar. Sic Nabopolassar componitur cx Nabo, Phul ct Assar. Rursum, nunc vocatur Nabuchodonosor, nunc Nabuchodrebar, nunc Nabuchodletsar: quiaChaldæi sæpc litteras quæ vocantur liquidar, inter se commutant, ut pro Letsar, dicunt, Retsar ct Nelsar. Sic Nabonitum aliquando vocant Labonitum. Sic pro Bclial Græci dicunt Beliar. Ita Scaliger, lib. *De Emend, temp.*

Vidit Nabuchodonosor somnium. — Somnium hoc fuisse divinum, et a Deo immissum ad res futuras regi repræsentandas, patuit tum ex instinctu divino, qui hoc suggerebat regi, cumque urgebat ad somuii hujus declarationem investigandam, tum ex assertione Danielis somnium hoc explicantis. Apte imperia mundi per somnium hic regi re- Sp*« præsentantur : quia quid sunt regna, omnesque res ct spes mortalium, nisi somnia vigilantium ? ,anl ait cx Platone Philo. Hinc ct Thcodorctus notii «o.naii hanc statuam non in se, sed per imaginem (unde Septuaginta pro statua vertunt, *imago)* et phantasma regi esse ostensam, ut Deus doceret superbum regem, quanta sit humani supercilii vanitas, quamque variabiles sint res humanos, et regnum regno succedat, cum Dei regnum sil constans ct perenne. Imago, ait Thcodorctus, figura rei est, non ipsa res : ostensae ergo sunt Nabuchodonosori monarchiæ in somniis : quia nihil amplius sunt, quam phantasmata ludicra, nihil rei habentia, præter fictitiam pompam : unde et imago hæc speciem liabelgiganteam, et prorsus chimæricam. Quocirca Philo, lib. *Quod Deus sit immutabilis,* hominem vocat a somniorum ludum : » talia sunt ct regna, imo magis. Nam, ut ait S. Basilius, a veritate ud figuram magnus est delapsus : hic autem monarehiæ sub hac hominis imagine decidunt ct dolabuntur ab homine ejusque vanitale : vaniores ergo sunt quam ipse homo; sunt enim instar hominis non realis, sed phantastici, et in

somnio representati gigantis, ejusque ex variis rerum figuris quasi centonibus, conflati et consuli, ut ait Tertullianus.

Denique sicut metalla visa in hac statua hominis, in terne visceribus a Deo vi solis efforinanliir : ita regna omnia terrena sunt, sed a Deo efiormata, disposita et ordinata, ut ait Apostolus, *Rom.* xin, I. Deus ergo quasi auriga frenat et regit reges et regna. Mystice in hoc somnium regis scripsit pium ct eruditum tractatum De *eruditione interioris* / io*minis,* Richardus Victorious.

Ven. t **2. ÜT CONVOCAREMUR ARIGLI, ET MAGI, ET MALEFICI,** et **CIIALD.EI.** — Arias Montanus et alii vario

Ar di ‘ hæc distinguunt. Verum S. Hieronymus : a Arioli, inquit, dicuntur qui verbis rem peragunt, n aut ex characteribus (hoc enim innuit hebræum a*ODin *chartummim,* a radice mn *charat;* unde grœcum xx-irrw et x«paxri?) divinant, ct, ut Septuaginta

Mjgi. vertunt, sunt ¿naolot, id est *ineantatores,* a Magi sunt, qui philosophanlur, n radix enim FIMI *haga,*

Malefici. significat *meditari* et *speculari.* « Malefici sunt, qui sanguine uluniur et victimis, et sæpc contingunt corpora mortuorum. » Malefici ergo ex extis et cadaveribus futura divinant, et manes animasque mortuorum invocant. Rursum, malefici hebraico vocantur *tt'QVïnmerassephim,* i. *e.præstigiafores* qui incantationibus et prœstigiis suis oculos hominum perstringunt, ut eis videantur rem unam in aliam mulare, quales fuerunt magi Pharaonis in Exodo. Ha R. Abraham Maldonalus et

childa i. abi. « Chaldæi erant astrologi ct genethliaci, quos vulgus mathematicos vocat, qui ex inspectione siderum et diei natalis futura homini prodicebant.»

Quæres : Cur cum his non fuit vocatus Daniel, cujus sapientia tum erat celeberrima? Respondeo : QuiaChaldæi sibi suisque sapientiam arrogabant, atque Danielis faniro invidebant, ciquo hanc gloriam somnium hoc regis interpretandi proripere volebant. Ita Pererius ct Pintus. Adde, rex jam peno oblitus erat Danielis : fluxerant enim jam 3i anni a primo Danielis ad regem adventu.

Aliter respondet Maldonalus, scilicet regem existimasse Danielem quidem esse sapicntissiinum in omni sapientia humana, non autem in divinatione, ct arte ariolandi, vel somnia exponendi : sciebat enim Judœis per Mosen vetitos fuisse magos, ariolos et divinantes per somnia, Levit, xix, 31, et *Reuter.* xviii, 10 et 11,

Nota hæc omnia facta esse consilio Dei, ut hac ratione rex agnosceret suorum sapientium ct diemonum vanitatem, atque Danielis et Dei veritatem. Hanc enim cum tandem agnovisse patet cap. in, 9G ct 100. Ita S. Augustinus, tract. XI *in Joannem,* S. Hieronymus, Ruperitis et alii.

Syr iace ,—id est ch dduice, qute ipsorum nativa lingua erat, quæque olim dicta est Syriaca, ad distinctionem litiguæ llebrææ. Erat tamen hæc lingua diversa a moderna Syriaca, ct a Syriaca illa qua conscriptum exstat Novum Testamentum, diversa, inquam, non tam verbis ct vocibus, quam dialecto, uti Groca Attica differt ab / Eolica ct Dorica.

Sed curait Daniel cossyriaccesso locutos? Respondeo : No quis miraretur si eorum verba recitaret syriace, uti ab eis prolata sunt, quod facit ab hoc versu et deinèeps, usque ad inilium cap. viri; quare nulla est hic paraphrasis Chaldaica, uti est in aliis Prophetis, eo quod ipso textus hic sit Chaldaicus.

4. Rex, in sempit ernum vive (I). — Hinc videtur Venu, quod Chaldæi, id est gentiles, habuerint cognitionem immortalitatis animro et vitro roternro. Gentilium hac do re testimonia fuso hic recenset Hector Pintus.

5. Ser mo r ecessit a mb. — « Sermo, » id est res Vcf,‘ quam somniavi, *q. d.* Scio me somniasse ex generali quadam somnii umbra et specie, quro in mo remansit, atque ex phantasias ct mentis conturbatione; sed in particulari quid somniaverim oblitus sum, illudque a vobis mihi refricari et enarrari volo.

Exstat pulchrum ænigma somnii, cstque hoc :

> Sponte mea veniens varias ostendo figuras,
> Fingo metus varios, nullo discrimine veri.
> Sed me nemo videt, nisi qui sua lumina claudit.

Nisi indicaver it is, etc., per ibit is .—Chaldaice est pi3jm pOin *haddamin teabdun, frusta fietis, in frusta concidemini.* Minatur illis mortem nisi vere rem indicent, tanquam seductoribus : sic cniin magos ct divinos, tanquam fallax et perniciosum hominum genus, Moses, Constantinus, Theodosius ct alii imperatores morte muletaveruni. Nota : Hoc postulatum et decretum regis a parte rei erat injustum : nec enim est homo, licet solerlissimus etsapientissimus, qui somnia secreta, præsertim jam prroterita, mullo minus qui eorum significationem revelare possit. Angelis tamen ea nota esse possunt : ipsi enim vident nostra phantasmata, utpotc corporea. Ex parle tamen magorum etChaldæorum non erat injustum: quia ipsi, ulpole astrologi judiciarii et genethliaci, profitebantur se cx siderum inspectione, ctcx magia nosse occulta, ct futuros rerum eventus, etiam liberos. Non enim injustus est, qui a professore exigit idipsum quod profitetur. Ita Antonius Fernandius, *visione* XXI, cap. 11 (2).

8. Tempus r edimit is, — hoc est, utScholiasles, v.rs 0t *prorogationem venamini.*

9. Quod interpretationem quoque fallacem, Ycr1 9 ctc., composuer it is, — *q.d.* Nisi ipsum somnium meum enarraveritis, dicam ego etiam vos somnii

(I) Littcralilcr, precamur tibi vitam longævarn cum perpetua felicitate. Formula votiva, qua Orientales, imprimis Chaldæi et Perso, in compcUaiulis regibus suis uli solebant, vide infra cap. 111,9; v, 10; vi, 7, **ìi ;** A'c/icwi. 11,3; 1 *IUg* **I, 31.**

(i) Cœlerum, nihil mirandum si, ut rem maximi momenti istud somnium Nabuchodonosor habeat, ejiisquo interpretationem vehementissime optet, cum, voluti omnes veteres, e cœlo somnia venire exulimabat : ix **Ar.; wTr/.** (*Watt. K,* **63.**)

interpretationem (quam de more scio vos daturos, ut opinionem vestra*sapicntim tueamini) comminisci et (ingere, itaque vestris figmentis me fallere, donec tempus vel in somnio præfinitum, vel a vobis interpretatum (aut potius interpretandum: necdum enim somnium, nipote ignotum, interpretati erant; sed illud a rege sciscitantur, ut, cum audierint interpretentur) periranscat, idque eo consilio, ut, si videatis vestra commenta, qure nunc mente fabricatis, ex eventu redargui, illa novo commento et falla i interpretatione tueamini. Ita S. Hieronymus.

Ven.<3. 43. Sapientes interficiebantur. — Hinc colligitur aliquos interfectos fuisse. Hanc regis sententiam, ulpotc generalem, priefedi etiam ad Danielem ct socios, utpoto eruditos ct sapientes, extenderunt, cosque ad necem quiesierunt, esto forte rex de iis non cogitaret.

Ver». 18. 18. Ut qu.ERERENT MISERICORDIAM A FACIE DEI coeli super sacramento ISTO. —*Sacramentum vocat* arcanum somnii regis : idem vers. seq. vocat *mysterium : misericordiam* vocat somnii patefactionem, tum quia eam sibi non ex meritis, sed ex Dei gratia dari petebant; tum quia ex hac Dei gratia et misericordia ipsorum vita pendebat, *q. d.* Orabant Deum ut sibi patefaceret mysterium somnii, itaque ipsorum vite misereretur, eamque a certo inortis pcriculo, imo decreto liberaret.

Vera 19. 19. Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est. — An visio hæc Danieli vigilanti an dormienti a Deo sit objecta incertum est. Maldonalus putat Danielem somniasse, quod rex vidisset talem statuam qualem postea cum vidisse dicit, simulque quid singule ejus somnii partes significarent, quod nobis etiam somniantibus subinde accidit. Alii idem eum somniasse dicunt, sed postea in vigilia revelatum ei esse, hæc omnia esse vera et certa, non somnia. Verum non necesse est dicere aliam visionem, vel certificationem Danieli vigilanti oblatam esse, qua cerlior fieret hoc somnium sibi immissum esse a Deo, essequo idem cum somnio regis. Prophetœ enim sive in somnis, sivo in vigilia acciperent oracula a Deo, hoc ipso siinul a Deo reddebantur certi hæc esso oracula Dei, non visiones phantasticas, nec somnia. Significationem autem harum visionum, vel symbolorum, aliquando simul, aliquando postea, præscrtim in vigilia accipiebant. Ha enim contigit Danieli, cap. vu, 16, cl cap. vin, 15, et cap. x, 11, et Zachariæ, cap. iv, 5, cl cap. vi, 5.

Quieres uter hic fuerit propheta, an rex somnium futurorum præsaguin videns, an Daniel illud ex spiritu Dei refricans et explicans? Respondeo, Danielem fuisse proprie dictum prophetam, cumque perfectum, non regem, nisi inchoato ct materialiter. Audi S. Augustinum, lib. XII *De Genesi ad litter,* cap. ix : « Quibus, ait, signa per aliquas reruin corporalium similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset inentis ofHcium, ut etiam mtolligerentur, nondum erant prophetic; rnagisquo propheta erat qui interpretabatur quod alius vidisset, quam ipse qui vidisset : itaque magis Joseph propheta, qui intellexit quid significarent septem spicce ct septem boves, *Genes.* XXXI, quam Pharao qui eas vidit in somnis. Illius enim spiritus informatus est ut videret, hujus mens illuminata est ut intclligcret. Ac per hoc in illo erat lingua, in isto prophetia : quia in illo rerum imaginatio, in isto imaginationum interpretatio. Minus ergo propheta, qui rerum quæ significantur sola ipsa signa in spiritu, per rerum corporalium imagines videt; ctmagis propheta, qui solo earum intellectu præditus est: sed et maxime propheta, qui utroque præcellit, ut cl videat in spiritu corporalium rerum significativas similitudines, et eas vivacitate mentis intelligat, sicut Danielis excellentia tentata ct probata, qui regi ct somnium quod viderat dixit, ct quod significaret aperuit : quippe cl ipsæ imagines corporales in spiritu ejus express® sunt, ct carum intellectus revelatus in mente. » Sic el S. Gregorius, lib. XI *Moral,* xit, qui tamen in co discrepare videtur a S. Augustino, quod in sola visione imaginum in mente, negat esse prophetiam, perfectam intclligc; cum S. Augustinus camdcm vocet prophitiam, scilicet inchoatam, materialem et informem, quod non negat S. Gregorius : in re ergo consentit cum S. Augustino, licet in phrasi et modo loquendi dissentiat. Symbola ergo visa, sunt quasi materia prophetiæ; forma est corumdcm interpretatio, et per ea futurorum prænotio et prædiclio : in hac enim prophetiæ ratio ct natura consistit

20. Quia sapientia (qua futura prævidet) et fortitudo (qua tam suavilerquam forlitereadem disponit, regit ct mutat ad libitum) ejus (Dei) sunt. — Unde explicans, subdit : Vera*?

21. Et ipse mvtat tempora lt ætates : transfert regna atque constituit, — *q. d.* Deus singulis monarchiis, regnis ct regibus suum tempus, vicissitudinem, terminum et translationem constituit, ut V. g. Assyriorum monarchia tot annis staret, ct deinde transferretur ad Babylonios : hæc staret in Nabuchodonosore ct Bdtasare; inde transferretur ad Medos ct Persas: hæc ad Græcos: hæc ad Romanos : hæc ail Christum. Vera ii.

22. Ipse revelat profunda, et abscondita, et v«s novit in tenebris coNsmuTA. — Tria genera rerura, inquit Pererius, soli Deo per se cognoscibilia sunt : primo, « profunda, » id est supernaturalia, uti sunt mysteria Trinitatis, Incarnationis, Etichirisiile. *Secundo,* a abscondita, » id est arcanæ cordium cogitationes ct intentiones. *Tertio,* « in tenebris constituta, » id est futura contingentia : hæc enim præsentiam et lucem adhuc fugiunt. t'. T,u «0)<. Deo

Et lux cum eo est, — *q. d.* Deus est ipsa lux ct sapientia increata et immensa, omnia cognoscens et illuminans, eslquc fons omnis lucis et cognitionis angelica! et human®. Vide S. Dionysium, *Da Divin. Nom.* cap. iy et vii.

23. Sapientiam et fortitudinem dedisti mihi. — v»rau.

« Dedisti, » non realitcr, sed inenlalilcr, hoc est, dedisti nt cognoscerem, sive declarasti. Dare cnim lue significat actum mentalem, juxta *Can.* XXIX, *g. d.* Revelasti mihi tuam sapientiam et fortitudinem, quam ostendis in dispositione et commutatione regnorum et imperiorum, uti dictum est vers. 20. Unde explicans subdit : « Et nunc ostendisti mihi quœ rogavimus (e, quia sermonem regis aperuisti nobis. »

Vers.!*. 29. Cogitare coepisti, etc., quid esset futurum tost n.EC, — quem exitum regnum tuum, puta regnum Chaldaeorum, esset habiturum, an quando, et in quos foret transferendum. Nota : Daniel hic revelat regi secretas cogitationes cordis ejus, item præterita ejus somnia, quœ ipse orat oblitus.

Trûj'e- tnctos ® Actus enim propheliæ late sumptie varii sunt, scilicet, *primo,* absentia, cl quœ in locis remotis fiunt revelare; *secundo,* cordis arcana præsenlia pandere; *tertio,* præterita arcana vel cogitationum vel somniorum enarrare; *quarto,* eadem, si divina et symbolica sint, explicare; *quinto,* futura prædicerc; *sexto,* Dei consilia decreta, minas et promissa patefacere; *septimo,* Angelorum cogitata, dicta et acta explicare, ilæc omnia hoc libro præstat Daniel.

Ve».30. 30. Mini quoque non in sapientia, — non per sapientiam, *q. d.* Hoc somnium tuum, o rex, per nullum habitum, vel actum scientiæ, aut sapientiæ naturalis, sed per solam Dei revelationem sciri et cognosci potest, et per eam solam ego id scio. Dicit hoc Daniel, tum ut Deo propheliæ donum acceptum referat, tum ut regem ad unius Dei veri hæc revelantis cognitionem, fidem et cultum pelliciat.

In sapientia quje est in me plus quam in cunctis viventibus — hoc œvo et sœculo. Non enim Daniel sapienlior fuil Adamo in paradiso, aut Salomone : multo minus Christo, B. Virgine, Apostolis, etc. Porro dixit hoc de se Daniel, non ex spiritu vanitatis, nec ex se, sed motus et compulsus a Spiritu Sancio, cujus ipse fuit quasi os, æque ac calamus.

Moraliter hic disce non esse prœter vel contra humilitatem, agnoscere in se et confiteri dona Dei, sed potius esse actum humilitatis et gratitudini. Humilitas cnim est veritas : ergo vere agnoscit dona quœ habet, sed ita ut pariter agnoscat se ea nou habere ex se, sed a Deo, cujus est omne datum optimum, et omnis sapientia : hæc enim descendit a Patre luminum. Quocirca ea agnoscens in se Sanctus, inde non superbit, sed potius fit humilior, mngisque gratias agit Deo, ac magis se fundat in timore Dei. Nam, ut ail S. Gregorius hom. 9 *in Evangel.:* « Cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Tanto ergo esse humilier, atque ad serviendum Deo promptior quisque debel ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione. » Sic Paulus de se ait I *Cur.* xv, 10 : Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in mo vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei inecuin. » Et S. Joannes sibi dat hunc titulum : « Discipulus ille, quem diligebat Jesus. » Et : a Hicest discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc : et scimus quia verum est testimonium ejus, » *Joan.* cap. ult. 24. Ecclesia enim probavit hoc ejus testimonium et Evangelium. Sic Moses de se ait : « Erat cnim Moses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra, » *Numer.* xn, 3. SicS. Franciscus agnoscebat in se miram Dei gratiam et sanctitatem ; sed simul agnoscebat se ex se esso maximum mundi peccatorem. Quocirca hæc ejus erat crebra oratio : « Domine, quis tu? quis ego? tu abyssus essentiæ, sapientiæ, sanctitatis et bonorum omnium; ego abyssus nihili, ignoranti®, concupiscentia), peccatorum, et malorum omnium. » Unde cum accepisset a Christo crucifixo sacra stigmata, vellctque ea occultare, jussus fuit ea pandere. Nam ut ait Angelus Tobiæ cap. xir, 7 : a Sacramentum regis abscondere bonum est : opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. »

31. Statura sublimis — Chaldæus *splendor ejus* Ven.si. *præstans;* vel, ut Pagninus vertit, *gloria ejus sublimis;* Leo llebræus, *forma ejus eximia,* scilicet propter radians aurum, argentum, æs et ferrum, ex quibus conflata erat statua. Habebat enim caput aureum, pectus argenteum, ventrem et femora cenca, pedes ferreos et fictiles (1). Unde Arabicus vertit : *Caput ejus aurum; pectus ejus et brachia argentum ; venter, femora et crura ejus ferrum ; et pedum quoddam* (quædam pars) *ferrum, et quoddam testa figuli* : et Syrus : *Caput ejus auri boni : pectus ejus et brachia argenti : venter ejus et femora ocris : tibia: ejus ferri,* a Auri, » id est ex auro, argento, etc. Significabat hæc statua vicissitudinem qualuorimperiorum maximo florentium (quœ vulgo monarchias vocamus, sicut regem Hispaniæ, et imperatorem Turearum vocamus monarchas ob amplitudinem regnorum : esto toti orbi non dominenlur), quorum unum alteri nninediale successit, prius evertendo, scilicet Chaldæorum, Persarum, Grœcorum et Romanorum. Præ- suini Cót bolum 'l,uluor chiirum.

(1) Varia metalla, sicut diversi colores, in antiquo systemate hieroglypbico certis horizontis regionibus respondebant. Flavus vel aureus color, centrum vel caput significabat ; rubcus vel cupreus, Meridiani ; albus vel argenteus, Occidentem; niger vel ferreus, Aquilonem. Itaque ista metalla quatuor imperia magna, <|uoad Babylonem diverse sita, figurabant. Hodiedum omnes Asiatica) regionis vulgo dicta) *tc Tonkin* , habent ad Orientem viridem portam; ad Meridiem, rubeam; ad Occidentem, albam ; ad Aquilonem, nigram ; quod etiam explicat cur quatuor maria Semiramidis tempore juxta geographicum situm, Assyria ut centrum habita, vocentur: Persicus sinus mare viride Arabum, ad Orientem; Arabicus sinus, parvum mare rubrum ad Meridiem ; mare Mediterraneum, album mare ad Occidentem, ut Græci et Arabes illum usquedum vocant ; Pontus Euxinus mare nigrum ad Septentrionem. (De Paravey, *Annata de Philosophia chrétienne,* tom. XI, pag. 210.)

terit ergo hic alia regna humilia, angusta ct obscura, sicut fuit regnum Sicyoniorum, Atheniensium, Lydorum, elc.

Gur mi cjt, non qustnc'T

Nota : Quatuor hæc regna comparantur uni statco non quatuor : quia unum alteri successit, (UÍ0> quasi natum est, sicut in statua una pars alteri succedit, et inseritur. Rursum, quia respectu orbis terræ, et respectu temporis in quo fuerunt, unum quid fuerunt : quia unus est orbis, et unum continuum tempus, sed maxime respectu summi monarch®, puta Dei, qui orbem regit; et Christi, in quem desierunt, unum quasi regnum fuerunt : unum, inquam, *primo,* continua successione; *secundo,* loco; *tertio,* fine ct termino, uti jam explicui.

Cor alis 'iterit PauiclT

Quærcs : Cur hic aliorum regnorum æque po-,cnl›um› i›110 potenliorum, ut Assyriorum, Medorum, Parthorum, Scylharum, Tartarorum, Chinensium, Turearum, non meminit Daniel?

Canti pnu11,

Respondeo : Causa prima et præcipua est, quod Nubuchodonosor tantum cogitabat do suo regno, quidque post illud futurum esset, ct an, sicut ipse successerat Assyriis, ita Medi, Pers®, Ægyptii, vel aliqui alii ipsi succederent, et imperium ad aliam gentem transferrent. Hoc cnim eum cogitasse patet vers. 29. Huic autem ejus cogitationi per hoc somnium, perque hanc statuam respondit Deus, scilicet illi ct Babyloniis successuros Persas, Persis Macedones, hisce Romanos, et hosce in Christum, qui est Rex regum, desituros. Itaque de hisce solis agit, reliqua vero regna, ut ad cogitationem Nabuchodonosoris, et ad rem propositam impertinenlia,præterit et prætermittit. Porro Medi hic sub Persis intclliguntur : utrique cnim everterunt imperium Babyloniorum. Rursum sub Babyloniis intelligi possunt Assyrii : Babyloniorum enim monarchia, pars et propago quædam fuit monarchi® Assyriorum.

Secundi.

Secunda causa est, quia volebat Deus regis animum ab omni cupiditate terrenorum regnorum abducere, et ad Christi regnum erigere : quod illa omnia caduca sint et mortalia; hoc sempiternum, ut docet vers. 44. Proplerea de illis tantum monarchiis similitudinem proposuit, qu® recta ct continua serie et successione Christi regnum erant præccssur®, in coquo terminand®, *q. d.* Frustra, o rex, superbis ct gloriaris in tuo regno caduco, et instar somnii evanido; aspira ad Christum, dc quo ait Gabriel: « Regni ejus non erit finis, » Luc. i, 33.

TertU.

Tertia, quia Daniel et Judæi hæc quatuor imperia fere tantum cognoverunt, corumquo potentiam et tyrannidem experti sunt, quando primo, a Babyloniis, mox a Persis, deinde a Græcis, puta ab Anliochis, denique a Romanis afflicti, subacti et in captivitatem abducti fuerunt. Horum ergo tantum seriem pertexit hic Daniel, utpote qu® sola ad so, ct ad historiam su® gentis, puta Synagogro Dei, pertinerent.

Ver». 33. **33. PEDUM QIJXDAM PARS ERAT FERREA, QI'-EDAM** picTiLis. — Tibi® hujus stala® tot® erant ex ferro, sed pedes partim ex ferro, partim ex terta. Non quasi unus statu® pes esset ferreus, alter ficlilis : aut una pedis pars esset mere ferrea, altera mere fictilis, sed quod pedes conflati essent cx ferro non puro, sed mixto cum terra, ut explicatur vers. 43 ; quale est rubrica, cx qua conflatur ferrum. Idque probatur *primo,* quia diserte ait hic Daniel ferrum test® in pedibus fuisse permixtum. *Secundo,* quia vers. 43 hæc permixtio ferri cum testa explicatur per commixtionem seminis variorum Romanorum. *Tertio,* quia si altera pars pedum lota fuisset ferrea, alia tota testea, non diversos impeni status, sed diversa imperia potius significaret : Lam enim testa a ferro, quam ferrum ab ærc, auro et argento distat. Ita Antonius Fcrnandius visione XXL sect, vi, Maldonatus et alii. Favet ct Syrus dum vertit, *pedes ejus, ex cis ferri, et cx eis fictilis,* id est partim ferrei, partili! fictiles.

35. Redacta quasi 11 favillai æstivæ ahef. — Ven.». Chaldaeus : *Fuerunt quasi paieoe cestivarum arearum quas ventus rapit,* dum scilicet segetes in areis excuss® agitantur ct ventilantur, 7. *d.* Omnia bæc qu® tam splendida et solida videbantur, instar pale® in auras evolaruntet evanuerunt. Talia sunt regna terræ : sic transit gloria mundi.

38. Tu es caput aureum. — Nota hic, *primo,* ven. 35. metonymiam qua rex ponitur pro regno : « tu, » id est tuum regnum, est caput aureum. Unde sequitur : « Consurget regnum aliud. » ItaTheodorclus. *Secundo,* regnum Chaldæorum metaphorice vocatur *caput,* tum quia primum fuit et antiquissimum, ut patet Genes, x, 1 i ; tum quia in eo viguit sapientia, ut patet Isai. xlvh, 13.

Cur ¿m-prrinm Babyloniorum Toitur capnt mn-ucj ? Rr»poasio itu» dûQâü*

Quaeres : Cur imperium Babyloniorum vocatur aureum? nam Persarum postea videtur fuisse æque opulentum, vel opulentius. Respondet Maldonatus per aurum, argentum, ®s et íerrum significari quatuor horum regnorum non opes, potentiam aliasve qualitates, sed tantum seriem et ordinem temporis, *q. d.* Sicut inter metalla, *primum* dignitate est aurum, *secundum* argentum, *tertium* ®s, *quartum* ferrum : ita inter hæc regna *primum* tempore erit Babylonioium, *secundum* Persarum, *tertium* Gnecorum, *quartum* Romanorum. Regnum ergo Persarum minus fuit Chaldaico, non magnitudine, non potentia, non divitiis, sed diuturnitate et antiquitate. Fuit enim *primum,* et ab ortu suo sub primo rego Nino, usque ad ejus interitum sub Baltasare, stetit annos 1500, cum Persarum imperium tantum steterit annos 230. Ita ct Antonius Fcrnandius *vis.* XI, sect, iv; ubi pro eo quod Noster vertit : *Consurget regnum aliud minus te,* verti posse ait : *Consurget regnum aliud post te,* sive *posterum:* dici tamen *minus* allusione ad argentum, quod minoris est pretii quam aurum. *Minus* ergo, id est minus antiquum, et minus diuturnum, aurum enim argento est durabilius, et ipsa longinquitate temporis fit pretiosius,

ait Plinius, lib. XXXIII, cap. in. Veruni Chaldreuin *ara* non significat *posterius,* sed *minus,* humilius, inferius, ut vertunt Septuaginta, Noster, Vatablus cl alii passim. Unde ab *ara* Chaldaice *pavimentum* vocatur FH'JHp *arit,* quia in domo est infimum cl imum : et terra vocatur Kplp *ara,* quia in mundo est infima ejusque centrum.

Quocirca hic sensus, si solus sit, *primo,* frigidus est et jejunus. *Secundo,* in eo non salis apta est similitudo, nam aurum et argentum non tempore, sed pretio et dignitate sunt priora rere et ferro; imperia vero Chaldæorum ct Persarum, auro cl argento significata, non dignitate, sed tempore tantum in hoc sensu priora esse dicuntur imperio Graecorum cl Romanorum. *Tertio,* non tantum temporis, sed ct qualitatis ac prostanti® ordinem hic spectari patet ex eo quod de quarto ferreo Romano ait Daniel vers. 10 : a Quomodo ferrum comminuit ct domat omnia, sic comminuet ct conteret omnia hæc. n

Secundo, Alcazar in *Apocal.* cap. ix, vers. 5, not. 3, png. 1)29, docet sæculum monarchire Chaldreorum fuisse aureum, si cum sequentibus comparetur; Persarum argenteum ; Grrecorum rencura; Romanorum ferreum; quia sensim declinarunt, et in declive abierunt hrec imperia. Nam in *prima* Chaldæorum monarchia, effloruit sapientire pretium cl reslimalio, uti liquet tum cx honore amplissimo, ct profectura imperii Danieli delata; tum cx sapientoni Magorum frequentia; tum cx astrorum peritia ct astrologia judiciaria, qure ex ea ad alias gentes dimanavit : undo ct astrologi didi sunt Chaldrei. In *secunda* Persarum, vigueruntdelici® ct corporis blandimenta. In *tertia* Grrecorum, cxccllucrunl opes alque divili®. In *quarta* Romanorum, dominata est ambitio, sive honoris, nominis et glori® cupido. Verum sapienti® studium reque, imo magis floruit apud Grrecos ct Romanos, quam apud Chaldreos : vice versa opibus tam cxcelluerunt Romani et Persie quain Grreci : nec minor fuit ambitio apud Grrecos Sdeucidas, Alexandii posteros, quam apud Romanos.

Tertio, idem Alcazar, trad. *De Ponder, ct mens.* pig. G3, censd per hanc mei diorum distinctionem Spiritum Sanctum significare, non discrimen in divitiis (hoc enim in hac visione minoris est momenti), sed in vi ct robore; scilicet significari semper subsequentis monarchi® violentiam futuram majorem : et quia res humanae plerumque in pejus ruunt, primam monarchiam, si cum fecunda comparetur, auream posse appellari, et blandiorem ac suaviorem visum iri; *secundam* autem respectu *tertiae* argenteam; tei liare reream ct magiiiiumano generi adversam ; *quartam* porro minus sibi cohiTcnlem (sicut ferrum ct lutum regre miscentur), sed validiorem cretcris omnibus, cl omnia regna violente admodum contrituram. Uree sententia apposita videtur, expedita cl plana; cui tamen quredam addenda sunt.

Dico ergo Babyloniorum imperium vocari aureum, vel, ut ait Jeremías cap. 1i, 7: « Calix aureus, » quia non tantum opulentum fuit et splendidum, sed et felicissimum, gloriosissimum, famosissimum ct amplissimum. Sic enim explicat hic Daniel dicens : a Tu rex regum es : et Deus cadi regnum, et fortitudinem, et imperium, ct gloriam dedit tibi, etc. Tu es ergo caput aureum. » Nam brevissimo tempore subjugatis Syris, Judreis, Aminonitis, Moabitis et Ægyptiis, qui tunc erant potentissimi, alque a tempore Josi® cum Assyriis ct Babyloniis dc imperio ct summa rerum dcccrtarant, amplissimum evasit. Unde Jeremías omnes gentes, scilicet tunc cognitas ct celebres, Nabuchodonosori fore subjectas et servituras prædicit cap. XXVII, 7, cl llabacuc cap. i, 10 : « Ipse, inquit, de regibus triumphabit, et tyranni ridiculi ejus erunt, » *q. d.* Erunt ei risui cl contemptui. Et Daniel cap. iv, 19 : a Tu rex, ait, magnificatus es, ct magnitudo tua pervenit usque ad coelos, cl potestas tua ad terminos universal terrai. » Quocirca Isaías cap. xlvii, 7, Babylonem vocat dominam regnorum, et cap. xiv, 19, gloriosam in regnis et inclytam, cl a Jeremía cap. 1, 21, eadem vocatur lerra dominantium, et vers. 23, malleus univers® terrai, do quo plura cap. iv, 2G. Quinimo, tota fere prophetia Jeremire el Ezcchieliscsl de Nabuchodonosoro, deque ejus in Judæos omnesquo genles dominatu, idque ex voluntate Dei. A Deo ergo ipso videtur quasi creatus monarch!. Rine ct Megasthenes, lib. IV *De Rebus Indicis,* tradit Nabuchodonosorem prater Orientis provincias, Ægyplum quoque et Africam, atque Hispaniam subjugasse, cumque asserit virtulo animi, et rerum gestarum prreslanlia Herculem superasse : et Terlullianus, lib. *Contra Judæos,* ait cum regnasse ab India usque ad Æthiopiam. Sic ergo ipse Persis fuit major cl felicior : undo el Magnus cognominatus est, ac ut talis in Scriptura et historiis est celeberrimus. Quocirca hic a Daniele vocatur « rex regum : n ac, *Isai.* xiv, 12, comparatur Lucifero, qui fuit summus inter angelos : et *Ezech.* X, 3, assimilalur aquilre grandi magnarum alarum : ct *Jercm.* iv, 7, vocatur leo, et prado geutium. Hic ergo est caput aureum : quia Cyro, Alexandro Magno (qui brevi tempore fuerunt monarchie, ct iniserc perierunt) ct aliis, si non opibus et fortitudine, certe felicitate, fama, splendore ct gloria antecelluit. Adde aureum dici comparatione tum sequentium regnorum, turn potius eorum quoi illud processerunt, vel cum illo fuerunt. Proseas enim Nabuchodonosori ct Judreis erat Babyloniorum imperium, opes, potentia ct gloria, caque majorem nec ipsi nec parentes viderant; nec posteriorum, puta Persarum, opes ct gloriam visuri erant. Unde ipsis Babylonis gloria videbatur esse aurea. Qu® enim *prima* sunt in aliquo genere, ob novitatem rapiunt in sui admirationem omnium oculos; ac posteriora, licet prreslantiora sint, suo nomine ct fama obscurant.

itMpoo-
¶o. T*n
nuu*

Nomen enim ct famam, quam semel habuerunt, retinent semper, illamquead posteros et ad futura stecula transmittunt. Ita hoc sæculo sunt viri in mathesi, theologia, philosophia, aliisque artibus ct scientiis prœstantes, qui veteres superant, ct tamen veterum nomen cl famam, nipote ab illis jam tanto tempore præscriplam, non obtinent : usu enim cl copia res omnis vilescit. Sic ergo Babylon, quia *prima,* aurei regni nomen obtinuil, posterisque quasi exemplar glorine mundana; statuta est : unde et Roma vocatur Babylon, *Apoc.* xvm, 2.

Secundi. *Secundo,* vocatur aurea, quia Babylonii auri erant studiosissimi, illudque a gentibus subactis exportabant ct coacervabant, uti ex duchea abstulerant omnia vasa aurea ct argentea, etiam tempti, caque plurima ct maximi pretii. Ilucque respicit hic Daniel nipote Judæus, significans Salomonis thesauros, et Judæorum aurum ct opes in Babylonem esse translatas.

Tertii. *Tertio* › quia Babyloniorum potentia ct gloria, non tam annis, laboribuset forlitudincbellica, uti Persarum, Græcorum ct Romanorum (qui cum gentibus fortioribus et in armis jam exercitatis dimicarunt), quam hostium in bellando inexperientia et ignavia, ©quo ac opibus ct luxu crevit, fuilque hoc nomine orbi illustris, splendida ct inclyta. Unde Jeremías, cap. v, 7, de Babyloniis ait: « Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram : de vino ejus biberunt gentes, ct ideo commote sunt.» Quo alludit S. Joannes, *Apoc.* xiv, 8 : « Calix » enim a aureus» significat opes ct luxum, ac consequenter idololatriam, quam Babylonii aliis gentibus triumphantes invexerunt. Quocirca hoc regnum et sæculum vocatur aureum : quia sub co gentes vivebant quiete ct feliciter in magna pace opibus et rerum omnium abundantia : hæc enim pacem consequi solet. Unde regnum hoc cap. iv, 17, ipsi regi a Deo repræsentatum fuit per « arborem sublimem atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cœlum, et aspectus illius in omnem terram : ct rami ejus pulcherrimi, et fructus ejus nimius , et esca omnium in ea. subter cam habitantes bestia; agri cl in ramis ejus commorantes aves cœli. » Vere Ovidius, XIV *Metamorph. :*

Invia virtuti nulla est via, dixit, cl auro.

Cpuris impenniu tum. et quando, Dices : Tempore Babyloniorum etiam dives fuit C¡nclylum regnum Medorum sub Cyaxare, quem Herodotus Assyriis ct toti Asi© dominatum esso assent. Respondet Percrius regnum Medorum hoc tempore angustum ct afflictum fuisse : nam Cyaxares cœpit regnare anno 14 Nabuchodonosoris, ct regnavit 40 annis; jam primis 28 ejus annis, Scylhæ invaserunt ct obtinuerunt Asiam, scilicet usque ad finem pene vil© et regni Nabuchodonosoris : ipse enim 44 annis regnavit. Cyaxares ergo tantum ultimis 12 regni sui annis, quibus superstes fuit Nabuchodonosori, dolo interfectis fero omnibus Scythis, imperium proferro et illustrare ca pit, ut ait Herodotus.

Ex hac Danieli* visione, gentiles fabulam acceperunt de *primo* sæculo aureo, *secundo* argenteo, *tertio* ©neo, *quarto* ferreo, quam ita Ovidius, lib. I *Metamorph.* graphice depingit :

Aurea prima nU est æbs, qn-n vindice nollo
Spnnle sua, sine Pge fidem rrtumqne calebit.
Non gâleæ, non ensis erat ; sine militis usu
Mollii secura peragebant otia gentes.
Ver cnl Eternarci.....
Mox e iato fmges tellas inarata ferebat.
Fiumbra jam I ctis, jam filmina necuris ibant,
Flanque de viridi stillabant ilice mella.

Pergit deinde ab aurea ad argenteam :

Postquam Saturno tenebrosi in tartan misso,
Sub Jo\e mundus erat, subiitqiae argentea proles
Auro deterior, fulvo pretiosior ære;
Turn prîmom siccis aer fervoribus ustus :
Tum primum subiere domos, domus antra fuerunt :
Semina tum primum longis cerealia sulcis
Obruta sunt, pressique jugo gemuere juvenci.

Mox transit ad ærcam et ferream :

Tertia post illam successit ahenca proles,
S.cvior ingeniis, et ad horrida promptior arma,
Non scelerata lamen ; de duro est ultima ferro.
Protinus irrupit venas pejoris in ævutn
Omne nefas : fugere pudor, verumque 6desque.
In quorum subiere locum fnulesque dolique,
Insidiæqueet vis, ct amor sceleratus habendi.
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.
Jamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
Prodierat, prodii bellum, quod pugnat utroque.
Vivitur cx rapto, non hospes ab hospite lutus.
Non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est
Ultima cœlestum terras Astrai reliquit.

Volucres quoque coeli dedit ix manu tua.—Est Versus, aiixesis, exaggerat enim regis sui potentiam : nam qui terne dominatur, suo modo etiam bestiis ct avibus dominatur: quia eas venari et capere potest.

39. Regnum aliud minos te.—Chaldaice JHK Vers. 3X *ara minnach,* id est inferius et humilius te, quod scilicet, te regnante, jam est inferius, sed paulo post crescet in Cyro, fietque superius, tuumque imperium in Balsasare evertet. Hoc est regnum Persarum ct Medorum, quod ideo, vers. 32, designatur per duo brachia: quia duo quondam regna fuerunt, qua; postea copulata sunt in unum, cujus rex fuit Cyrus, qui matre Meda, et patre Persa natus est; atque, ut Thcodorelus ait, per dexteram paternum genus, per sinistram maternum significatur. Rursum, quia brachiis, id est fortitudine cl labore multo, Cyrus lota vita sua regnum hoc sibi suisque Persis peperit.

Quæres : Cur vers. 32 regnum hoc comparatur cur inargento? Respondeo : Quia argento abundavit, fuilque opulentissimum : unde præler thesauros

-;■› fJ'qr ’ ı fó , P*t m- r4‘a-

obvios et apertos, Deus promittit Cyro thesauros absconditos, *Isai.* xr.v, .3. Il e opes patent. Nam pnmo, Plinius, lib. XXXIll, cap. m, ait Cyrum ex debellata Asia extulisse «quingenta millia talentorum argenti,» id est trecentosmilliones.

Secundo, eædem patent ex sumptuosissimo convivio Assueri, mariti Esther, *Esther* cap. i.

Tertio, ex innumerabili exercitu Xerxis, quo terram et maria stravit : erant enim ia eo plusquam duo milliones hominum.

Quarto, quia rex Persarum in suo conclavi ad caput semper habebat triginta milliones auri, quod cervical regis dicebatur; et ad pedes octodecim milliones argenti: (estisest Athenæus sub initium lib. *XII.*

Quinto, quia gaza Persica qua potitus est Alexander, fuit 180 millium talentorum, teste Strabone, id est centum et octo millionum.

Fuit tamen hoc Persarum imperium felicitato et gloria inferius Chaldæorum imperio, sicut argentum inferius est et cedit auro. Hoc est cnitn quod diserto ail Daniel, vers. 39 : « Post te consurget regnum aliud minus te. » Nabuchodonosor ergo regno et gloria superavit Cyrum ct posteros. Nam ut alia taceam, Cyrus illius conditor infelicissime cœsus est a Tomyri regina Scylharum. Xerxes, in Græcia a paucis cœsus et fugatus, infamem cladem accepit, ita ut solus in scapha fugere debuerit. Darius Codomannus, miserrime ab Alexandro sæpius fusus, tandem regno et vita spoliatus est.

Et regxum tertium aliud æreum, quod imperabit iHUVEBSS terrai. — Hoc est regnum Alexandri et Græcorum : Alexander enim pene universæ terræ nostrati dominatus est, ita ut sub co ipsa so curvans siluerit, quasi tacite agnoscens eum dominum. Dico nostrali: non cnim Alexander adiit ct devicit Chineuses, Peruanos, Mexicanos, etc. Ita S. Hieronymus et passim alii. Perperam ergo Osorius, ct ex co Prosper, lib. *De Fradici. ct promiss.,* part. II, cap. xxxiii, per ventrem et femora cerea acceperunt Carthaginense imperium.

CurGr»- C»it'

Quœres primo : Cur vocatur æreum? Respondet 5- Hieronymus, quia æs non tantum forte est et durum, sed et vocalissimum et sonantissimum. Talis fuit Alexandri et Græcorum fama et gloria, non tantum ob potentiam et bella fortiter gesta, sed etiam ob sapientiam et eloquentiam, quæ apud Græcos floruit. Æs ergo, *primo,* significat aeneas tubas, galeas, loricas et arma Alexandri, puta clangorem tubarum, cl armorum œneorum strepitum et fragorem, inter quæ assidue ipse versabatur, iisque quasi musica suavissima delectabatur : fuit enim ipse pugnacissimus, non nisi arma ct Martem spirans. Nam veteres armis ærcis pro ferreis utebantur : œris enim usus est antiquior quam ferri. Unde Hesiodus :

Æm hborabml nondum noscenlii fetrum
Brodi.

Sic et Homerus Achillis rt Græcorum lela et arma docet fuisse œrea : quæ Combe puella in Eubæa primum invenit, indeque cognominala est Chalcis : enim græce significat *as.* Ha ex Eustatico et aliis docet Cælius Rhodiginus, lib. X *Antiq.* L, ubi ct addit Comben fuisse Æsopi filiam. Hinc et Gabriel archangelus, *Daniel.* x,6, brachia, femora et tibias habuit instar œris candentis : quia hac specie repræsentabat Machabæorum fortitudinem et armorum splendorem. Sic et Deus, in curru cherubico pugnaturus contra Judíeos, induit corpus ex electro, id est aurichalco, quod est æs optimum et fulgidissimum, uti dixi *Ezech.* i, 27. *Secundo,* æs resonans significat facundiam ct eloquentiam Græcorum. *Tertio,* æs sonorum significat famam et gloriam gestorum Alexandri, quæ subito toto orbe insonuit, adeoque omnes perceL luit, ut certatim cuncti ei se subderent, aut cum eo fcedus inirent. Fuit ergo ipse œs sonans, ct cymbalum toto orbe tinniens; unde et Lysippus cum ex ære sculpsit, uti mox dicam. De fama Curtius : « Tantus, ait, nominis ejus (Alexandri) terror universum orbem invaserat, ut cunctæ gentes velut jam destinato sibi regi adularentur. » Hinc ct lib. I *Machab.* i, 3, dicitur, in conspectu ejus siluisse universam terram, ac si audissct fragorem ruentis mundi. Quocirca vere dixit de eo Tertullianus, lib. *De Pallio,* « sola ipsum fama sua fuisse minorem. » De sapientia ct eloquentia solœ Athenas, quæ ab omnibus cpilhetum *doctæ* sortita sunt, locupletes sunt testes. Cicero, Orat, *pro Flacco :* « Adsunt, ait, Athenienses, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges orta, atque in omnes terras distributa putantur. » Plato *in Protagora* Athenas asapientiœ prytanæum» appellat. Mirum vero est quod scribit Tertullianus, lib. *De Anima,* cap. xx : a Thebis, ait, hebetes et brutos nasci relatum est; Athenis sapiendi diccudique acutissimos, ubi penes Colylum pueri mense citius eloquuntur prœcocc lingua. Siquidem et Plato in *Timaeo* Minervam affirmat, cum urbem illam moliretur, nihil aliud quam regionis naturam prospexisse , talia ingenia pollicitam. » Hodiernus Platonis interpres sic vertit : a Dea vobis habitationem designavit delecto loco in quo geniti estis, temporum anni temperiem in co conspicata quod sapientissimos viros producturus esset. »

/Eris vero hujus tinnitum , id est Alexandri famam ct gloriam, sigillatilo audi.

Dnode-

Duodecim fere in Alexandro eluxerunt doles eximiæ cl elogia rara, quæ ejus nomen apud omnes gentes celebrarunt. Collegi ea ex Plutarcho in 1’jów*’ ejus *Vita,* Q. Curtio, lib. X, et Justino. Primum, fuerunt magnitudinis ejus praesagia et portenta : nam primo, Olympiadi matri ejus ante noctem qua Pnm». eum concepit, visus est Jove tonante venter suus de coelo tangi, atque ex ictu largum succendi ignem, qui mox erumpens in flammas passim dispersas dissipabatur. *Secundo,* Philippus paler vidit in somnis uxorem obsignatam sigillo, habente

effigiem Iconis, quo Aristander porlcndi dixit, eam concepisse infantem animosum, et leoninum. *Tertio,* visus est draco ad dormientis Olympiadis corpus exporrectus. *Quarto,* natus est Alexander co dic quo Dianæ Ephesi® templum conflagravit : unde magi exclamaverunt ingentem pestem et perniciem eo dio editam ad Asiæ incendium. Hegesias vero Magnesius edixit : a Merito arsisse templum Dianæ, dum ipsa in Alexandri enixu obstetricando fuit districta. » *Quinto,* Philippus pater eodem die 1res faustissimos nuntios accepit, *primum* fusos a Parmenione Illyrios; *alterum,*Olympiis se equi pernicitate vicisse; *tertium* , natum Alexandrum. Unde vates affirmarunt infantem, in cujus nativitate tergemina concurrerat victoria, fore invictum, llæc omnia Plutarchus. *Sexto,* addit Justinus, lib. XII : « Ea die, ait, qua natus est, duœ aquilæ tota dic præpetcs supra culmen domus patris ejus sederunt,omen duplicis imperii: Europæ Asiæque præferentes. » *Septimo,* cum contra Darium pergeret, aquila supra caput ejus volare visa, cursumque dirigere in hostes, aiunt Plutarchus et Curtius. *Octavo,* dum Tyrum obsideret, Tyriis in somnis visus est Apollo dicere so ad Alexandrum transire : neque enim sibi cordi esse quæ in urbe agerentur. *Nono,* ibidem visus est Alexandro Satyrus alludens, quem cum corripere vellet, ille se subduxit, sed tandem post longas cursitationes venit in ejus manus. Unde vales, dissecto nomine *Sa tyrus,* responderunt: *Tua Tyrus erit,* nam ai græce significat *tua.*

Stcunda. Secl ndum, fuit ejus complexio fervida, ct indoles ignea. Ex hoc igneo corporis temperamento non tantum illi animus similis, sed ct odoris fragrantia, quam cx ore, cule, lotoque corpore afflabat. Ilac enim de causa in locis calidis Ihura, odores ct aromata generantur, quod œslus solis ibi ea percoquat, ul ignescant, ct igneos halilus exspirent. Hinc etiam corpus ejus septimo dic a morie, nulla tabe, nullo livore corruptum, sed integrum et vivido vultu repertum est, teste Curtio.

Tertia. Teiit il m, fuit in Alexandro mira celeritas : coepit enim ipse anno ætalis vigesimo, et omnia subegit anno ætalis trigesimo tertio, quo mortuus est. Hinc Apelles Alexandrum pingebat quasi fulmen, celerrimc omnia pervadens et afflans.

Quitti. Quar t um, fuit in eo constans felicitas. Vix enim habuit quadraginta millia militum, nec nisi septuaginta talenta in eorum stipendium, ct commeatum ad triginta dies; cl tamen nullam gentem, hostem aut urbem adiit quam non expugnarit, ipsumque tandem Dariutn, qui habebat decies centena millia militum, prostravit. Unde tantam fiduciam suis militibus fecit, ut, illo præscnlc, nullius hostis arma nec inermes timuerint, ait Justinus. Curtius vero, lib. X, sic do co scribit: « Eatcndum est tamen, cum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse fortume, quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum a morte revocavit? quoties temere in pericula vectum perpetua felicitate protexit? vit® quoque finem eumdem illi, quem gloriœ statuit. Exspectavere eum fata, dum Oriente perdomito, aditoque Oceano quidquid mortalitas capiebat, impleret. » Ipse Alexander, a vate Apollinis Delphici quærens oraculum, ab eo audivit : « Invictus es, fili. »

Quixt um, fuit in eo amplitudo imperii. Subegit Qoiau. enim totam Asiam, Ægyptum, Syriam, Indiam, et bonam Europæ partem. Hinc Lysippus statuarius, ul amplitudinem imperii Alexandri significaret, finxit ex ære Alexandrum supina facie coelum suspicientem, subjectis hisce versibus :

> Æreus in coelum suspectons bre quid nial :
> Jupiter, asserui terram mihi, tu assere talum.

Quocirca Alexander, accepto imperio, regem terrarum ac mundi appellari se jussit, ait Justinus, lib. XII. Esto revera multas gentes nec adierit, nec subjugaverit; quinimo audiens Democritum de infinitate mundorum disserentem, ingemuit quod ne unum quidem totum sibi subjugasset.

Sbxt um, fuit in co incredibilis mentis vigor, Serta, ingenii solerlia, animi fortitudo ad quævis ardua, atque periculorum ct mortis contemptus. « Superabat fortunam audacia, ct vires virtute, nihilque censebat audentibus inexpugnabile, vel munitum esse animosis, » ait Plutarchus. a Periculosissima quæque aggrediebatur, et ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, co se semper ingerebat, periculaque sua esse, non militum volebat, D inquit Justinus. In Mallis Indorum bellicosissimis primus scalis in murum evasit, ubi, librato corpore, in medios hostes saltu se immisit. Cujus vibrantibus armis jubar aliquod aut spectrum se videro putantes barbari fugerunt. Atubi cum solum cum duobus armigeris conspexero, in eum irruere, eumquo convulnerarunt : ipse ad murum incumbens, et in gyrum pugnans omnium impetum sustinuit, barbarumque gladium sibi intentantem confodit, donec Macedones succurrerent.

Sept imum, fuit ejus temperantia. Missis ci op- S«pt»M. limis ferculis cl cocis, respondit : a Nihil sibi his opus esse, meliores sibi cocos donatos a pædagogo Leonida, scilicet ad prandium iter antelucanum , ad comam angustum prandium. Idem ille, inquit, stragulorum meorum repositorium solitus erat adire, vestiariumque inspiciens, numquid mihi ad mollitiem mater, vel ad luxum addidisset, ea tollebat.» Nolent hoc pædagogi principum. Quocirca otii inimicus, si non bellaret, venabatur : qua in re Iconem grandem confecit; quod videns quidam exclamavit : a Macte, Alexander, ista cum Icone de regno est pugna. » Videns ipse Darii jam victi ampullas, alabastros, lectos, mensas domusque odorum et unguentorum, oculos ad suos intendens : a lloc nimirum, ait, erat regnare? »

OeüTí. Octavum, fuit ejus continentia. « Temperare sibi, ait Plularchus, magis regium ducebat quam hostes vincere : speciosissimas Darii filias ct conjugem nec attigit, nec mulierem ante nuptias cognovit, excepta Darsene. » De aliis feminis pulchris joco dicebat : a Quam magni oculorumdoIores sunt Persides! » Ad ©mutationem vero form© illarum, ostentans se victorem concupiscenti©, sicut inanimatas signorum imagines transmittebat eas. Audiens quasdam a suis vitiatas, scripsit Parmcnioni, ut cos tanquam belluas natas ad corruptelam hominum puniret et interficeret : ‹ Ego enim, ait, non solum non vidi Darii uxorem, aut videre cogitavi; sed nec verba facientes *de ejus* decore sustinui audire. » Dicebat : « Cognosco me mortalem esse ex somno ct concubitu ; quod ab eadem imbecillilate naturam incessat lassitudo ct voluptas; d quodque concubitus videatur esse parva epilepsia, ut aiebat Democritus. Sane hoc in Alexandro pr® aliis fuit admirandum.

Nom. Nonum, fuit magnanimitas : fuit enim ipse « supra humanam potentiam magnitudine animi proditus, » inquit Justinus. Puer, tentatus a ministris, quia pernix erat pedibus, an Olympiis certare curriculo vellet? «Sane, ait, si habiturus sim adversarios reges. » Dolebat do Philippi patris victoriis, quasi ipso illarum laudem sibi proriperet. Bucephalum equum ferum ct indomitum, qui sessorem non admittebat, insidens perdomuit; tum ei pater: « Quære, ait, fili, par tibi regnum : siquidem non capit te Macedonia. » Gloriam regno ct vito anteferebat. In summa sit oblatam sibi in galea aquam respuit : a Nam ego ait, si solus bibero, hi (milites monstrans) elanguescent. » Dario pacem petenti rescripsit : «Concedo ca lego, si secundus mihi, non par haberi velis. Proindo aut deditionem hac dio, aut in crastinum aciem para. » Gaudebat se cum omnibus Darii copiis confligere, veritus longam belli moram, si is exercitum divisisset.

ikanu, Decimum, fuit justitia, æquitas ct libcralitas in suos. Inter judicia dum diceret accusator, manum admovebat alteri auri, dicens, « cam integram reo servari. » Moriens rogatus quem regni ficeret hæredem, respondit : a Dignissimum. Tanta magni illius animi fuit ©quitas, ut, cum llcrculem filium, cum Aridaeum fratrem, cum Roxanein uxorem prægnantem relinqueret, oblitus necessitudinum, dignissimum nuncuparet Ivrredem : prorsus quasi nefas esset, viro forti alium quam virum fortem succedere, aut tanti regni opes aliis quam probatis relinqui,» ait Justinus. Iturus ad bellum suisprœdia distribuit. Cui Perdiccas : «Tibi, ait, rex, quid reliquum fecisti? o Respondit illo : « Spes meas, n Tum Perdiccas : «Nos quoquo qui tua auspicia sequimur, harum erimus consortes, a Uxor Darii capta cum llephæslionem putans Alexandrum, quasi regem salutasse!, et, cognito errore, crubescoret, Alexander cam animans : « Non errasti, ait, nam ct hic Alexander est. » /Es alienum militum creditoribus de suo dissolvit; erat id decem millia talent i demptis !03. Parentum demortuorum stipendia filiis attribuit.

Undecimum, fuit in eo insignis in victos cie- Vided*
mentía, et in omnes, etiam hostes, fides. Mazrus raa‘
Darii præfeclus olim, ct pro eo pugnans contra Alexandrum, victo Dario, ampliori ab eo prefectura auctus : a Rex, ait, olim unus erat, Darius, nunc tu multos fecisti Alexandros. » Porum Indi© regem vicium ct captum rogavit Alexander, a qua ratione tractari vellet? Regaliter, » ait Porus. Adjiciente Alexandro, nihilne aliud vellet : Omnia, inquit, verbum *regaliter* complectitur. Igitur regnum ei sub satrapi® nomine restituit, ct novam insuper ei regionem adjecit. Taxilcs pariter in India rex timens bellum ab Alexandro, cum hæc ad cum diceret : a Quid bellis inter nos opus est? si ego opibus abundantior sum, impertiar tibi libens : sin inferior, non recuso accipere abs tc grato animo beneficium. » Delectatus hac oratione, cumque complexus Alexander : a An tu, ait, pugnam hac comitato evades? Nequaquam ; quippe contendam tecum, ct depugnabo beneficiis, no me superes beneficentia. » Quare muneribus acceptis, dalisquo pluribus, denique mille talenta argenti ei elargitus est. Porro Darii matrem, uxorem, filias adeo benigne et magnifice habuit, ut Darius moriens ei gratias egerit, sibique de tali successore gratul.ilussit. Unam ejus filiam ipse uxorem duxit, alteram llephæslioni, infimo suo nuptui dedit. Quocirca, Alexandro mortuo, omnes ejus mortem, ©que ac parentis deplorarunt, ipsaquo Darii mater inedia so interemit, de quo plura cap. vin, 8.

Duodecimum, fuit ejus eruditio, ct in litteratos Duodcd-
amor ac favor. Prater alios Aristotelem quin-,nj-
quennio habuit magistrum, ad quem postea scribens : « Ego, ait, optimarum rerum scientia mallem me, quam potentia procellere. n Aristotelem coluit non secus quam parentem, « quod hujus beneficio viveret, illius honeste vivent.» Xenocrati misit quinquaginta talenta. Iliadem Homeri semper cum pugione repositam habebat sub pulvino; adeoque inter gazam Darii inveniens scrinium pretiosissimum, illam in eo reposuit. Diogenem veneratus est, do coque dixit : « Ego nisi Alexander essem, Diogenes esso vellem. » Insuper coluit Anaxarchum, Dandanurn, Calanum philosophos. Ex quibus Calanus hoc imperii sui speculum ei ob oculos posuit. Conjecit in medium corium siccum ct retorridum, cujos oram calcavit. Id uno loco pressum, cætcris extulit se. Idem, circulans undique, ct pedibus premens in qualibet parte, evenire ostendit, donec medium pedibus occupavit : luno enim omnes partes quieverunt. Eo symbolo significavit, media regni maximo premenda, neque pro-

cui ab iis vagandum esso Alexandro, Illustris vero fuit ejus dissertatio cum Gymnosophistis decem, quos quasi hostes bello ceperat. Proposuit hisco quaestiones obscuras, necem denuntians ci qui male respondisset : unum natu maximum dedit judicem. *Primum* interrogavit, a vivosne plures ct iceret an mortuos? Vivos, ait, neque enim jam esse cos qui mortui sunt; © *secundum* interrogavit : a Terra an pelagus grandiores gigneret belluas? Terra, ait, quippe cujus porlio est pelagus; » *tertium :* a Quod animal callidissimum esset? Quod hactenus, ait, homo non cognovit ; » *quartum :* « Cur Sabam ad rebellionem conira me concitasi!? Ut honeste, ait, viveret, aut male periret; © *quintum:* « An diem, an noctem pularei fuisse priorem? Diem, ait, uno dic. © Rege mirante, adjecit implicatarum quæstionum neccsse esse ut implicat® essent responsiones. *Sextum :* « Qua ratione quis maxime se charuin efficiat? Si potenlissimus, ait, ille, nec formidabilis sil; » *septimum:* a Quomodo cx mortali quis evadat Deus? Si quid fecerit, ait, quod denegatum sit homini;© *octavum:* a An vita, an mors esset valentior? Vita, ait, qu® tam multa tolerat mala; © *nonum:* a Quousque hominem vivere deceat? Quousque, ail, censeat satius esse vivere quam mori, d Ita tandem versus ad judicem, qui *decimus* erat, pronuntiare cum jussit sententiam. Qui cum alium alio segnius dixisset respondisse : Ergo tu, inquit, primus inoriore qui ita decernis. Minime vero rex, ait ille, nisi tu mentiaris, qui primum dixisti te interfecturum illum, qui pessime respondisset. Hos ergo muneribus honoratos dimisit. Ha Plutarchus.

His adde exlerna, nam primo, fuit in eo ingens nominis terror, indeque ingens omnium erga cum reverentia, admiratio et subjectio, qu® omnes gentes, etiam remotissimas, compulit, ut ad cum legatos mitterent pacis causa. *Secundo,* barbarorum mores correxit, cosque humanos ct civiles effecit. *Tertio,* Alexandriani, atque alias civitates, usque ad septuaginta condidit. *Quarto,* formavit et post se reliquit duces præstantissimos, quasi alumnos suos, scilicet Seleucum, Antigonum, Plolemæum, Aridæum, Cassandrum, etc., atque gestorum suorum scriplores habull plurimos gravissimos ct disertissimos.

Fuit ergo Alexander quasi miraculum cl portentum natur®, videlurquc Deus in cooslendcro voluisse quousque so porrigere possit natura : hæc enim in Alexandro quasi exseruit extremum polenti® su®. Quod si hæc natura pari gratia fuisset decorala, cl ab ea directa, quid non fecisset? Verum non hos elegit Dominus, sed infirma mundi, ignobilia, el ea qu® non sunt, ut fortia ct gloriosa confundal, ul non glorielur in conspectu ejus omnis caro. Nunc ergo sæpc virtus divin® grati® in infirmitate natur® nostr® pcrficilur. Altius enim per Christum elevavit nos Deus, voluitquo nos uli ot niti viribus grati® magis quam natur®, ut ductum Spiritus sequamur, non sensus, non animi, non instinctus naturalis. Quocirca videmus in christianismo infirmas ct teneras virgines ac pueros per gratiam Christi fuisse fortiores Alexandro, ac superasse non tantum reges et tyrannos, sed et equuleos, gladios, ignes, leones, et quidquid in mundo erat vel specio amabile, vel acerbitate terribile.

Rursum voluit Deus Alexandrum fidelibus statuere in speculum, ct cotem virtutis. Si enim Alexander solis natur® viribus tanta prostitit, quanta nos viribus grati®, naturam longe superantis, instructos facere oportet? Si glori® van® cl caduc® cupido Alexandrum ad tam heroica facinora impulit, quam ardua nos capessere et designare decet, quibus coelestis et immortalis regni bravium, atque ælcrnum glori® pondus jugiter ob oculos proponitur? fuit hoc Alexandri axioma, teste Curtio, lib. VII et \ III : « Nihil tam alte natura constituit, quo virtus non po-sil eniti.© Quocirca in Sogdiana regione rupem inaccessam, ct a triginta armatorum millibus insessam obsidens, irrisus ab Arimaze rupis præfecto, rogatusque : *a* An Alexander volare possit? Faciam,ait, proxima nocte ut credas Macedones volare. » Itaque trecentos juvenes fortissimos ingentibus promissis excitatos, per prærupta saxa ct invia a tergo in rupis verticem clam conscendere fecit ; itaque rupem occupavit, ct Arimazem cruci affixit. Quid jam arduum, quid difficile, quid impossibile censeat generosus Christi miles, cui hoc axioma a Christo proponitur : «Nihil tam alte natura constituit, quo gratia Christi non possit eniti? Confidite, nolite timere : ccce ego vobiscum sum, w etc.; cum Alexandrum cbrulianum, Paulum inquam, inluetur cl audit: « Omnia possum ineo qui me confortat; ©ct: «Quis nos separabit a charilate Christi ? Certus sum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, ncc creatura alia, » clc.

Quæres secuxdo : Cur regnum hoc vers. 33,car re. comparatur veniri et femoribus ? Respondeo *primo:* Quia, sicut venter subjacet pectori ct brachiis, sic regnum Alexandri proxime successit regno Persarum. *Secundo,* sicut venter omnem cibum ad so trahit, sed cum slatini per membra dispergit ct dispertit : ila Alexander plurima regna subegil, sed statina moriens eadem suis ducibus divisit. *Tertio,* notatur in venire insignis Alexandri intemperantia ct ebrietas, de qua Curtius, lib.Y, quæ ei mortis fuit causa. Cum enim Alexander Proto®, bibacissimo Macedoni, poculum ingens (duos capiebat congios) propinans exhausisset, Proleas illud accepit, ac vicissim idem Alexandro propinavit, qui rursus illud ebibit, sed perferre non potuit : nam mox poculo e manibus lapso in pulvinar reclinatus, ac morbo correpitis succubuit, decubuit, interiit, sui homicida. Testis est Athonæus, lib. X, xi. *Quarto,* in femoribus significatur luxuria non lam Alexan-

guam grxc> rum compantar teatri ? Causa primi. Sec-mJu Tertii. Aleno-

dri, quam suce, sorum ejus Plolemæorum in regno Ægypli, qui solemne habebant sorores suas ducere in uxores. Alexander enim luxuriosus adeo non fuit, quia ebriosus : ebriosi enim s'cut vino s°P*unl sensus, ila et sopiunt hebetanlque orexin ad venerem : rursum, semen prolificum vino dduunt et dissipant.

FSrirsi us ¿"«H

Vcn. <0. -IO. Er REGNI M QUARTUM ERIT VELUT FERRUM. — Hoc est regnum, aitS. Hieronymus ct alii passim, Romanorum, armis et fortitudine inclytum, quod vers. 33, assimilalur tibiis : quia ultiinu n fuit ct firmissimum, idque duabus: quia imperium hoc aPU(J plures fuit, scilicet *primo,* apud duos Consuies; *secundo,* apud Duumviros; *tertio,* apud ¿(jos imperatores, unum in Oriente, alterum in Occidente; unum Constanlinopoli, alterum Romæ, vel in Germania agentem. Hinc ejus insigne csl «quila biceps, sive duorum capitum : inde in castris vexillifer dictus est *aquilifer,et* vulgo voce contracta *alfiero.* Recte Poeta :

C >rt» tC»r Rocid > nn ritôTii- Mi* fer- reu.cnr? A<pii* biefP' R-'.íni imigM, «rî

> Tu regere imperio populos, Romane, memento,
> fiai tibi enint artes, pacisque imponere morem,
> Parcere subjectis, et debellare superbos.

Porro in ferro notatur tum bellica vis, tum duritia Romanorum in continuis laboribus, vel agrorum, vel armorum, quibus sibi invictum robur corporis ct animi parabant. Audi quæ de priscorum Latinorum exercitiis canit Virgilios, lib. IX *Æneid.:*

> Durum a stirpe genus : natos ad (lumina primum
> Deferimus, ravoque gelu duramus et undis,

puta gelidis undis.

> Venatu invigilant pueri, sjlvasque fatigant :
> Flectere ludus equos, et spicula ten lere cornu.
> At patiens operum, parvoque assueta juventus,
> Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
> Omne ævum ferro teritur, veisaque juvencum
> Tergi fatigamus basta : nec tarda senectus
> Debilitat vires animi, mntatque vigorem :
> Canitiem galea premimus, semperque recentes
> Convectare juvat pradas, et vivere capto.

Scipio Africanus, ut habetur *Epitome* tvn : « Duo millia scortorum a castris rejecit : omnia deliciarum instrumenta recidit : militem omni dio in opero habuit : triginta dierum frumentum, ac septenos vallos ferre coegit. » Spartianus do Pescennio scribit, eum jussisse ut in expeditione nemo vinum biberet, sed aceto omnes essent contenti. Idem pistores sequi castra vetuit, buccellato jubens omnos vivere. Quisque ergo miles et arma, et cibum saltem dimidiati mensis portabat. Insuper Romani milites erant fabri tignarii, navicularii, etc.; nequo minus apte gladios et hastas, quam secures, dolabras falcesque tractabant. Testes hujus rei sunt milites Cæsariani, qui, ut ipse ait Cæsar,materiam cœdcbant, undo pontes, naves, machinasque urbibus oppugnandis œdificarent. Frumentum ipsi ex agris metebant, ct in castra deportabant. Lecti erant cslraminc, unde segestria appellata vult Varro lib. IV. Ludos gladiatorios instituebant, ut, cum in arena pugnas ct ferrum et vulnera tractassent, imo excepissent, in acio dimicantes, hostes non timerent, ncque vulnera et sanguinem perhorrescerent, inquit Capitolinus in *Vita Maximi.* Plura vide apud Lipsium, *De Militia Rom.,* et nostrum Valtriuum De *Re militari Rom.* lib. I, cap. ni et IV.

COMMINUET ET CONTERET OMNIA H.EC, —per OXCFcilus, quos ad continendos in obedientia populos in singulis provinciis alebant. Unde Tertullianus, lib. I *Contra Judæos,* cap.vu : « Quid de Romanis, ait, dicam, qui de legionum suarum prœsidiis imperium muniunt? » itaque sparsas per gentes alebant continuo triginta duas legiones, ex quibus octo erant in Germania, alim in Hispania, Asia, Africa, etc., uti docent Cardinalis Baronius ct alii. Hæ enim gentes apud quas residebant, aliasquc vicinas pessumdabantet comminuebant. Has autem legiones alebant tributis, quæ provinciis indicebant; ct ad ea colligenda, atipie provincias in officio continendas, mittebant in eas Prætores ct Proconsules. Unde ct Cicero Quinio fratri in præfectura Asiana duo commendat, scilicet publicanorum curam ad exigenda tributa, ct militum præsidia ad continendos provinciales. Hisce duobus Romani omnia regna contriverunt, sibique subjecerunt, ut magnifico sed vere dixerit Martialis :

> Terrarum dea gentiumquo Roma,
> Cui par est nihil, et nihil secundum.

Et Livius, lib. I : a Nulla, ait, unquam respublica nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. » Et Claudianus :

> Qua nihil in terris complectitur aliius æther,
> Cujus nec spatium visus, nec corda decorem,
> Nec laudem vox ulla capit;qua: luce metalli
> Æinula vicinis fastigia conserit astris :
> Armorum legumquo parens, quæ fundit in omnes
> Imperium.

Hinc illa vulgata : « Romanos rerum dominos ; Romam mundi caput, mundi miraculum, mundi compendium, arcem nationum ac regum, lumen gentium. » Denique Propertius :

> Omnia Romana: cedant miracula terra,
> Natura hic posuit, quidquid ubique fuit.

Et Plutarchus : « Romanum imperium, ait, vclut anchoram fuisse Ructuanti mundo. »

41. Regnum divisum erit. — Rabbini putant hic Vcu. it significari quintum imperium, nimirum Tureaarum. Sed errant : Daniel enim tantum quatuor hic consignat, et de quarto ait, quod in eo ferrum permiscebitur testæ. Rursum cum de eodem ait : « Regnum divisum erit, » plane significat idem regnum fore, sed in se divisum. *Tertio,* cum de

codcm ait vers. 42 : a Ex parte regnum erit solidum, et ex parle contritum, » clare indicat sc non aliud novum imperium, sed ejusdem imperii varios stilus significare. Facessant ergo Judæi qui divisum Romanum imperium interpretantur in Romanos et Turcas: nec enimTurcæ sunt pars, sed hostes jurati imperii Romani. Dico ergo imperium Romanum prœdici hic fore a divisum, » id est differens viribus, item dissidens ct discors, ut cum plebs in senatum, Sylla in Marium, Cesar in Pompeium, Augustus in Antonium, ct alii deinceps in alios insurrexerunt : multi etiam imperium invaserunt. Unde digiti pedum significant inaequalitatem principum,cum plures sunt, dum alii majores, id est potentiores, opprimunt minores : hi deinde potentioribus invident. Potissimum vero divisum fuit hoc regnum, idcoquc enervatum, cum variæ gentes ab ejus obedientia sc subduxerunt, sibique proprios reges crearunt, uti fecerunt Hispani, Poloni, Angli, Franci, etc. Porro hæc regna fuerunt ct sunt inæqualia, alia majora, alia minora, siculi digiti pedum inaequales sunt, alii majores, alii minores. Rursum ex duabus tibiis oriuntur decem digiti pedum, ct in eis lota statua desinit : quia Romanum imperium in fine mundi dividetur in decem reges, quorum nullus erit rex Romanorum, sicut nullus digitus est tibia. Digitorum enim extremitas finem continet imperii deficientis et quasi exspirantis (1).

Hinc initio hoc regnum fuit ferreum et validum, deinde fictile et a contritum, » id est facile contritu, scilicet cum Romani bellis civilibus sc attriverunt; et cum Gothi, Alani, Wandali illud impelierunl ita valide, ut sæpius Romani ab cis pacem flagitare, imo opem contra alios imperii hostes poscere coacti fuerint. Ita S. Hieronymus. Vide Paulum Orosium, lib. VII *Ihstor.* cap. xxti. Atque in fine mundi a decem regibus plano evertetur.

Nola : Hæc divisio orta est « ex plantario » ferri : Valablus vertit, *cx firmitate,* id est ex planta pedis slaluæ, quæ ferrea erat. *Secundo* ct melius vertas, *ex plantario,* id est cx radice, *pedis ferrei,* ila Græca : enim significat *radicem :* et Chaldaice *nitsebet ,* plantationem significat. Unde Biblia Complutensia hic legunt, *de plantatione ferri.* Melius Romana, de plantario *ferri :* sic enim plantaria, teste Servio, vocanlur ipsæ pianto?, quæ e semine orlæ, cumradicibus ct terra propria transferuntur de uno loco in alium, *q. d.* Ex fortitudine et divitiis, quæ erant quasi ferrum, id est robur Romanorum, tanquam e radice pullulabit eorum ambitio , indeque discordia, dum nec Cæsar Pompeium superiorem , nec Pompeius Cæsarem parem patietur, et ut Alexander legatis Darii pacem ct regni divisionem off- renlibus, respondit : Sicut mundus non fert duos soles, sic nec duos monarchas; aut Cæsar, aut nihil. Sic ergo Roma?, ex aristocratie nata est tyrannis. Hoc est quod cani Petronius Arbiter in *Satyr. :*

runt*-

ifaadu 000 f-rt au rzé

> Orbem jam totam victor Romanus habebat,
> Qua mare, qua lens, qua sidus currit utnimque.

Mox imperii vires lacerasse discordiam docet :

> Namque omnis regia cadi
> In partes diducta ruit.
> Intremuere Iubx, ac scisso Discordia crine
> Extulit ad soperos Slygiam caput,

jubens factionibus discindi Romam. Ac concludit :

> Factum est iu terris, quidquid Discordia jussit.

Quocirca Junoni, quæ regnorum præses habebatur, malum punicum dedicaverunt veteres, quod in ejus manu Mycenis spectabatur, cum altera sceptrum gestaret. Sicut enim in malogranato, sub uno exterius cortice multa interius grana uniuntur : sic plurimos cives unitas poliliæ continet, quos intus diversitas familiarum distinguit. Malogranatum ergo est symbolum unionis et concordiæ, quæ reipublicæ est basis et fulcrum, imo anima et vita. Hinc ct pontifex Mosaicusin tunica ima gestabat tintinnabula mixta malogranatis, quæ unitatem Ecclesia? significabant, teste Eucherio et S. Gregorio, in *Cant,* iv, quod scilicet inultæ gentes conspirarent in eumdem sonum, hoc est, in camdem fidei professionem, Deique laudem quasi tintinnabula; ct in camdcm animorum unionem ac charitatcm, quam notat malogranatum in mira illa, et, ut S. Hieronymus ait, in *Agqai* u, quasi geometrica compositione granorum in diversis mansiunculis uno cortice comprehensorum. Ita Prado in *Ezech.* xix, 10.

43. CoMMISCIBUXTin QVIDE'1 HUMANO 6EMINB. — Veri-*?*

Notat Daniel democratiam, vel aristocraliam Romanorum, *q. d.* Romani ad sedandas discordias jungent potentium connubio, facicntquo eos affines et cognatos; sed hæc conjunctio ct affinitas instabilis erit et infirma, uti est mixtio ferri cum testa; nam «summa potestas impatiens consortis

(1) Tres versus 41, 49,43 referendi sunt ad divisionem posterius factam, imperii Romani in imperium Occidentale et in imperium Orientalo (duo pedes), ct rursum ad divisionem hujuscc duplicis imperii in tot pat ies quot fuero in Europa regna, a migratione p putorum (decem pedum digiti, ubi decem pro rotundo numero sumitur). Istorum imperiorum basis est ferrea, eo quod ex imperio Romano oriunda sunt, juxta Romanum jus instituta, ct proximo aliquod Romanum imperium sub variis formis semper subsistat. Testa ferro permixta est. Peiro testa Germani e populos, et singularem horum politici status naturam prefigurai, quorum inconstantia et mutabilitas nunquam abud imperium Romanum quod toti orbi dominetur, emergere sinet- Præterea I des sunt Romanorum populorum cum Germanis permixtio ct consociatio, ut nunquam ita arctissime inter se conjungantur, ut alia universalis monarchia exsurgat, licet omnes Romano-Germanici principes inter sc propinquitatis vel affinitatis vinculis vinciantur. (D'Allioli.)

erit. » *Unjas* rei veritas patuit in connubio Pompeii cum Julia Caesaris filia, ct Marci Autonii cum Octavia sorore Octavii Augusti, atque aliis. Nam hæcconnubiaambitiosos foederare non potuerunt, quin incædes et bella erumperent. Sicct hodie videmus regum connubia late regnandi aviditatem, indeque orta litigia et bella non tollere : major enim ct potentior est vis ambitionis quam cognationis. Aliqui sic explicant, *q. d.* Imperium Romanum multas gentes, alias fortiores, alias imbecilliores continebit (semina enim pro gentium et hominum varietate posuit); sed non cohærebunt sibi, nec sociabuntur, sicut nec (este ferrum permisceri potest, ideoque totum tandem imperium *dissol*vetur. Verum hæc divisio provincialum fuit etiam tunc, cum maxime floreret imperium Romanmn : nec hæc fuit causa ruentis imperii, quod in eo ferrum teste, id est fortiores gentes infirmioribus sociarentur. Prior ergo expositio verior est.

Hæc ergo est statua una, sed quadrifida, ob quatuor regna : unde *Zachar.* cap. vi, 4, eadem quadrigis disparibus comparat.

Imp,™ cmni* in.Uuili, tt jurvo ... pre donnât.

Vide hic rursus regnorum et regum vanitatem e[inconstantiam : statua hæc bases, id est pedes habet testaceos : quid testa, quid luto vilius, mollius, fragilius? *Primum* Babylonis imperium coepit a Nabuchodonosore, linitum est in Bahasarc, eversum a Cyro; stetit annos tantum 70.

Secunda Persarum monarchia coepit a Cyro, desiit in Dario, eversa est ab Alexandro; stetit annos ducentos.

Tertia Græcorum empii ab Alexandro, indemox divisa fuit in regna Ægypli, Syriœ et Macedonia: : stetit in Ægypto usque ad Augustum Ciesarem, qui Cleopatram cum Antonio ad spontaneam mortem adegit, regnumque Ægypli evertit; stetit, inquam, aunos 288.

Quarta Romanorum, quæ coepit a Julio Cæsare ct Augusto, adhuc durat; sed quira divisa ct debilitata! tmperiumtamen Romanorum et Romani senatus fuit longe antiquius, illudque labascere cœpil sub (tesare et Augusto ob discordias et bella intestina. Unde horum discordile et connubia recte comparantur hic pedibus statute mixtis ex ferro et testa. Pedes enim sunt extrema statual, in quibusipsa liniturct desinit: ita hoc imperium interire et desinere ccepit sub Augusto, ac per Christum tunc nascentem eversum, uti subdit Daniel.

Moraliter, speculum hoc intuemini, o filii Adori ac discite, quia « omnis potentatus vita brevis. » Ubi nunc est Nubuchodonosor die inclytus? ubi Cyrus? ubi Darius? ubi Pompeius? ubi Augustus? vixit, valedixit, valete et plaudite. Ubi Cæsar? ubi Antiochus? ubi Alexander?

Uhm Pellso juveni non sutTkit orbis,
SW'phigo conteal as erit : tr.ors sota filetur
Quaulub tini honuunm corpur :ula.

Alexandrum heri totus orbis capere non potuit, hodie urna sex pedum capitur : heri Alexander orbi, jam lumbrici dominantur, imo depascuntur Alexandrum. An non « in imagine (instar uinbræ et umbratilis imaginis) pertransit homo,ct frustra conturbatur? Et nunc, reges, intelligito : erudimini qui judicalis terram : servite Domino in timore, et exsultato ei cum tremore.» Alexander transiit, mortuus est, et comestus a vermibus et vos transibitis, moriemini, et a vermibus comedemini. Alexander in inferno scpultus est : cavete ne et vos ibidem sepeliamini.

Ubi jam Babylon? ubi Ninive? ubi Hierosolyma? ubi Roma orbis domina, arx lotius mundi, domus fortitudinis, imperii majestas, terror universi, triumphorum gloria? an non testacea fuit, fragilis, caduca? Vere noster Lipsius, lib. Ili *De Magnitud. Romana,* cap. ii : « O spesct res humane! quid estis? quo ilis? huc flectite. En potens et superba illa Roma, quæ urbs æterna audiebat, quæ victura cum sæculis, quæ deorum opus ct cura, lota periit, condita in ruinis suis jacet, ct laboramus eruere et astruere magnitudini ejus fidem. »

Certe vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Quid est vita nostra? quid regnum? quid gloria? vapor est, somnium est, folium est. Homerus, lib. VI *Iliad.*, homines comparat cum arborum foliis, quæ modo virescunt, modo arescunt ; nunc pulchritudine decorantur, nunc a vento rapiuntur. Euripides hujus sæculi felicitatem asseruit tantum durare per unum diem ; Demetrius vero Phalereus per unum duntaxal temporis punctum. Quid ergo est rex? quid monarcha? homo est. Homo quid est? est Umbrie somnium, inquit Pindarus. Quid est homo? a est animal quo nullum est debilius ctinconstantius, n inquit Menander : nullum enim animal est quod crebrius ac velocius modo surgat, modo cadat, quam homo. Quid est homo? a Est fortume lusus, inconstantiæ imago, temporis spolium, corruptionis exemplum. » Quid est homo? « Est universa vanitas, » ait Psaltes *Psalm.* xxxvin, 6; a Deum ergo time, ct mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo. » Cœlum cogila, æterna cogita.

Quid »• SGUal' Qoldrer,

4L Ix DIEBUS AUTEM REGNORUM ILLORUM, — CUm Vers. U.

scilicet quatuor regna jam dicta suum tempus, sua spatia regnandi habuerint, caque evoluta fuerint usque ad ultimum, hoc est, Romanis jam regnantibus.

Sts ITABIT Deis **COELI REGNUM, QUOD IX ÆTERNCM Quintum** KOX dissipabitur. — *Quintum* hoc regnum est Christi, quod alia omnia regna evertit, non quoad «piiiimi» temporale regimen, sed quoad idololatriam, c»t ct ®- aliaque vilia, omniaque sibi et suæ fidei ac obe- UrnuB dicnliæ subjecit. Unde hoc regnum non temporale est, sed spirituale et æternum, quod inchoatur hic per fidem ct gratiam, atque in coelo consummabitur per gloriam. Licet enim Christus, qua homo, ob graliam et dignitatem uniouis hy-

postane® cum Vèrbo, ossei etiam temporalis rex orbis, imo rex regum el moliar cha mundi ; tamen ipso hoc regno cl hac potestate regali uti noluit, sed tantum regno cl potestate sua spirituali. Unde hoc spirituale ejus regnum tantum inculcat Daniel, aliique Prophetæ.

cije lio Judzo-ru:n' Perperam ergo hoc loco abutuntur rabbini, ut probent Messiam necdum venisse. Objiciunt enim : Ilie lapis dicitur contrivisse aurum, argentum, œs et ferrum statute, id est imperia Chaldæornm, Persarum, Græcorum et Romanorum; atqui imperium Romanorum videmus necdum esse contritum, sed adhuc stare; ergo lapis hic, id esi Messias, qui illud conteret,necdum venit. Respondet *primo* Thcodorctus hic, cl Tertullianus lib. extremo *Contra Judeeos,* Christum non nunc, sed in fine mundi, puta in die judicii, destructurum omnia regna mundi, nimirum plane et perfecte. Verum amplius aliquid vult Daniel, scilicet id cum facturum in primo suo adventu, mox a sui ortu.

Respon-tc° re-cbiïui !sse spi-ritiu'e, poroie^ Respondeo ergo Messiam contrivisse hæc omnia imperia, non quoad temporale et terrenum doniinium, quod parvi est momenti; sed quoad mysticum ct spirituale, quo per gentilismum cl idololatriam dominabantur tam mentibus, quam corporibus hominum, conque dæmoni, inferno el pœnis ælernîs mancipabant; quæ tyrannis erat acerbissima, sub qua duram servitutem serviebant omnes gentes, gementes sub ejus jugo. Hanc tyrannidem evertit Christus, hominesque hoc eorum servitutis jugo liberavit, dum cos suæ fidei subjiciens, in hei graliam, libertatem, cl salutem œternam asseruit. Regnum ergo Christi non est caducum et terrenum, sed stabile et cadeste; regnum enim Christi est Ecclesia. Id ita esse patet,

Prelatir oi imo. *primo,* quia lapis hic quem vidit Daniel, cum esset parvulus, non poterat tantam statuii* molem ex ærc, ferro, auro cl argento compactam prosternere physice cl corporaliter : ergo mystice et spiritaliter, ac symbolice (est enim hæc visio tota symbolica) id accipiendum est, nimirum ut significet, quod Christus humilis cl pauper sua humilitate, mundique contemptu dejecturus esset in mentibus fidelium per totum orbem, omnem ambitionem, pompam et fastum humante gloriai et concupiscenti®, quam ingens hæc statua, ostentatione, mole et pretio metallorum repraesentabat;

Secundo. *Secundo,* quia imperium Romanorum stabit ad finem mundi, scilicet usque ad Antichrislum, qui illud destruet, ac mox ipse destruetur a Christo judice, qui evertens omnia regna terrena, inducet regnum beatum ct gloriosum in cœlis, uti docet Daniel, cap. vn, 13. Ergo frustra Judœi exspectant Messiam, qui Romanorum imperium destruat, ac pro eo regnum hic terrenum et longævum instar Salomonis inducat : stabit enim, ut ait Daniel, Romanorum regnum usque ad finem mundi. Ergo Messias suum regnum triumphans cl gloriosum non habebit in hoc mundo, sed in cœlo. Quocirca ail Daniel hic : « In diebus regnorum illorum, » 7. d. Stante adhuc regno lemporali Romanorum, orietur regnum spiritale Christi.

Tertio, spiritale fore regnum Messi®, non terre- Tertie, num ct corporale, docet diserte Daniel cap. ix, ubi definiens tempus Messi®, nimirum eum venturum post 70 hebdomades annorum, id est post 490 annos, ait de eo : «Septuaginta hebdomades abbreviat® sunt super populum tuum , et super urbem smetam tuam (non ut reducatur regnum Salomonicum cl Judaicum, sed) ut consummetur prævaricatio, ct finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, ct adducatur justitia sempiterna, ct impleatur visio, ct prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum. » Vides, 0 Judœe! regnum Christi non fore in exercitibus, pompis cl triumphis, sed in abolitione praevaricationis cl peccati, ut pro co inducantur sanctitas ct justitia, caque in Christianis toto orbe regnet. Insuper, Daniel et Prophetæ aiunt Christi regnum fore æternum : ergo intelligunt ecclesie; nullum enim regnum in terris potest esse æternum. Hoc est quod Christus Pilato roganti an rex esset, respondit: « Regnum meum non est de hoc mundo, n Licet ergo pontifices jam habeant dominium temporale, id tamen non habent qua vicarii Christi, sed quasi accessorium cx donatione Constantini, Caroli Magni, Machlildis ct aliorum piorum principum.

Quarto, quia Daniel et prophetæ docent Messiam Qoirto. in hac vita adeo non fore potentem cl splendidum, ut plane significent eum fore pauperem, abjectum, passurum, moriturum ct crucifigendum, ut sua cruce ct morte satisfaciat D o pro peccatis nostris, eaque in suo corpore luat et expiet. Audi Daniclem, cap. ix, 26 : « Et post hebdomades sexaginla duas occidetur Christus; et non erit ejus populus, qui eum negaturus est, » ut Judœi eum negarunt coram Pilato,dicentes: « Non habemus regem nisi Caesarem. © Audi Isaiam, cap. un, 2 : a Et ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sitienti; non est species ei, neque decor, etc., vidimus eum despectum et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem. » Et vers. 7 : « Oblatus est, quia ipse voluit, et nen aperuit os suum. » Et vers. 5 : « Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, al ritus est propter scelera nostra: disciplina pacis noslræ super cum. et livore ejus sanati sumus. © Similia habet David *Psal.* xxi : « Foderunt manus meas ct pedes meos, ct dinumeraverunt omnia ossa mea, » etc. El Jeremías cap. xi, i9 : « Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, ct non cognovi, quia cogitaverunt super me consilia, dicentes : Mittamus lignum in panem ejus, ct eradamus cum do terra viventium. ©

Quinto, quia regnum Christi non fore in carne, Quinto sed in spiritu rebusque spiritualibus docent omnes prophetæ. Isaias, cap. xi,2 : « Requiescet super cum Spiritus Domini, spiritus sapienti® ct intellectus, spiritus consilii ct fortitudinis, spiritus

scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. Judicabit in justitia pauperes. » Et cap. XLit, 1 : « Dedi spiritum meum super cum, judicium gentibus proferet. Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non exstinguet, n Et vers. 6 : « Dedi te in foedus populi, in lucem Gentium, ut aperires oculos cæcorum, » etc. Et cap. XLix, G : « Ecce dedi le in lucem Gentium, ut sis salus nica usque ad extremum terne. » Et cap. LXi, t : « Spiritus Domini super me, co quod unxerit Dominusmc, ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, etc., ut prædicarem annum placabilem Domino, cl diem ultionis Deo nostro, *cl* ponerem lugentibus Sion, ct darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu moeroris, et vocabuntur in ea fortes justitiae. » Talia passim habet Isaias. Et Jeremías cap. xxxi, 33 : a Hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel, etc. Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eisin Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, dicens : Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me; quia propitiabor iniquitatibus eorum, et peccati eorum non memorabor amplius. » Et cap. xxxin, 15 : « In diebus illisgcrminarefaciam David germenjuslitiæ (Christum), et faciet judicium ct justitiam in terra : ct hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster. » Et Zacharias cap. ix, 9 : a Ecco rex tuus veniet tibi justus et salvator; ipse pauper, et ascendens super asinum, ct super pullum filium asinæ, » etc.

Quod ergo subindo prophetæ dicunt, Christi regnum fore potens, ct abundans auro, argento, vino, oleo, etc., id mystice accipiendum est. Gratias enim, ct dona spiritualia Christi vocant metaphorice aurum, argentum, vinum cl oleum ; quia Judæi carnales hæc tantum bona norant ct adamabant; ncc spiritualia, nisi per corporalia mystice represéntala, capiebant.

Denique ita docent S. Augustinus, trad. CXV *in Joan.* Tertullianus, Cyprianus cl alii in libris quos contra Judæos scripserunt, S. Bernardus, serm. 3 *super Missus,* cl alii passim, ac interpretes orthodoxi omnes.

Porro hæc eversio gontilismi, ct hoc regnum spirituale Christi cœpit mox a Christo per S. Petrum , Paulum, et alios Apostolos ; unde ct tunc Claudius imperator mulla sacrificia, multaque deorum festa abrogavit, hoc titulo, quod magni sumptus, mullique dies cum damno publico in iis insumerentur : sed altiorc Dei concilio dirigebatur ad abolendam sensim idololatriam , ct ad viam Christo, Chnslique regno sternendam. Testis est Dio, lib. VI, et ex eo B ironius, tom. I Annat. Paulatina delude crevit hoc regnum Christi, adeo ut sub Constantino totum imperium pervaserit, ipsumque imperium Romanum cousque gentilitium, cum suis imperatoribus factum sit Christianum. Nam, ut ail S. Gregorius, *epist.* 60 : « Constantinus piissimus imperator rernpublicam a perversis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Domino Jesu Christo se subdidit, et cum subjectis populis lota ad Deum mente convertit. » Quocirca imperatores a Pontifice confirmantur, consecrantur et coronantur. Et S. Hieronymus *ad Latam :* « Deposuit, inquit, pharetras Armenius, Hunni discunt psalterium, Scythiæ frigora fervent calore fidei. Getarum rutilus et flavus exercitus Ecclesiarum circumfert tentoria, » ctc. Christus ergo nascens verius fuit Augustus, quam ipso Augustus Cæsar : auxit enim suos augusta gratia, salute, omniquo bono. Ha Venerabilis Beda in illud *Luca* cap.i : « Exiit edictum a Cæsare Augusto, » ubi docet Augustum, quasi egentem et angustum, ab hominibus exegisse censum ct tributum; Christum vero quasi divitem ct augustum illud ci dedisse, cumque ac mullo magis fideles suos ditasse. Quocirca Christo nato Augustus noluit amplius vocari imperii dominus, imo, ut mulli tradunt, Christum sibi in visione ostensum in Capitolio adoravit : indo enim locus dictus videtur Ara *cali,* qui ctiamnum hoc nomino a multis colitur et visitur, insigni templo, quod Religiosi S. Francisci obtinent, illustris. Ita cx Suida, Cedreno et Nicephoro Baronius in *Piolcgom. Annal.*

45. De monte abscissus est lapis sine manibus. — Hoc Christi regnum comparatur lapidi duro, quia Christus est petra supra quam fundata csl Ecclesia, quæ est regnum ejus ælcrnum; et quia Cbritus instar Davidis percussit Goliath, id est dæmonem lapide, id est humilitato et duritic passionis et crucis suœ.

Ver». 45. Christi regacen compara- t'ir hp'j di.. cur 1

Nota : Lapis hic « abscissus est de monte, » id est de dœmonc, aiebat Vigilantius, cui humana natura per peccata cl vilia adheserat; sed hanc ejus blasphemiam refutat S. Hieronymus, *epist.* 75. a De monte » ergo, id est de populo ct Ecclesia Judaica, quæ inter gentes quasi mons eminebat, ait S. Augustinus, tract. IX *tn Joann.* Vel potius « do monto, » id est do B. Virgine, quæ quasi mons habuit omnium virtutum et gratiarum sublimitatem. Ita idem Augustinus in concione *ad catechum.,* et S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus et alii.

A'›sci*- sus ín.l ¿c moa- t deb vir- 6iM*

Nola *secundo :* Lapis hic «abscissus csl sine manibus;» tum quia Christus, qua Deus, a Patre genitus est sine manibus creationis, ait S. Ambrosius, *serm.* 70. Tum potius, quia Christus, qua homo, a Spiritu Sancto formatus est in utero B. Virginis sine opera virili. Unde S. Hieronymus, epist. *ad Eustochium de custodia virginit.* cap. xxii, notat hic, uti et *Cant,* vi, manus sumi pro opere nuptiali. Sic cllrcnæus, lib. HI, cap. xxvm, Justinus, *Dialogo contra Tryphon.* Epiphanius, serm. De *Laudibus virginis,* S. Augustinus, tract. IX *in Joannem.* Theodoretus, Rupertos et passim alii hic. Porro Theodoretus solerler notat ortum supra

Sine mi- nibus. id est sino opera Ti- rili.

naturam solere lapidis excisionem nominari : petra enim ex se naturaliter aliquid producere aut peñerare nequit. Hinc *Isai're u,* 1, dicitur: «Attendito ad petram unde excisi estis, et ad cavernam laci de qua præcisi estis, » quod explicat, dum subdit: a Attendile ad Abraham patrem vestrum, et ad Saram quæ pepcnl vos. n Isaac enim etllcbrœi ex sterili Sara prognati sunt supra naturam, perinde ac si de petra præcisi essent. Ila S. Hieronymus ibidem. Itaque in conceptu et nativitate lapis Christus sponte sua, nullisque intervenientibus manibus in mundum descendit, eodem modo in uterum Virginis illapsus, ct ex eodem elapsus, ait Proeliis Cyzicenus, homil. *De Christi nativit*. Simile dat ex Dioscoridc, lib.V, cap.cxiv, etS. Epiphanie, lib. De 12 *gemmis,* Nicolaus Causions, *Parallel. Ilislor.* lib. XI, cap. LUI : « Sicut, ait, sapphiri visceribus innascitur lapis sane pretiosus, et ipso qui genuit pretiosior, lucidus et splendens carbunculus : ita ex virginum gemma Maria natus est ille lapis angularis excisus de monte sino manibus, matre nobilior, cl matri totius nobilitatis auctor. »

O Virgo insignis, mater ph, nobile semen,
Quam Deus implevit totius orbis ope !
In te habitans mundi lumen statione corusca,
Floruit interius per tua membra Deus.
Nunc vivax fulgor penetrans, et ad ima profundi,
Orbem alit, astra regit, tartara luce replet.

Porro Gentiles bœc ad deorum suorum superstitiones transtulisse, docet S. Justinus, *Conira Tryphon. :* a Jam, inquit, quando Milhragyrlæ suum Mithram aiunt saxo progenitum, et speluncam vocant locum ubi discipulos initiant, nonne hic licet agnoscere saxum illud, quod Daniel dicit excisum sine manibus? nimirum his quoque oracula effingere conantibus. »

COMMINUIT TESTAM, ET FERRUM, ET ÆS, ET ARGENTUM, et aurum. — Lapis hic fuit conjectus in statuam, eamque comminuit cl confregit, uti lapide solet statua dejici et confringi. Hoc symbolice significabat, quod regnum Christi spirituale everteret omnia regna mundi, omnesquo gentes subderet Christo et Ecclesia?.

ChrMi Nota : Christi regnum alia omnia regna superat oc*° Pr'TroRa,'v,s› scilicet primo, durations : quia

Vni? stetit jam 1600 annos, et stabit in œternum.

primo. *Secundo,* amplitudine : quia omnes mundi pla-

w'-n>Se- Bas› etiam Indos cl Sinas, sibi subjecit, aut sub-

eundo, jiciel; hinc dicitur vers. 33 : a Lapis factus est

amputo- mons magnus, » id est Ecclesia magna; hæe enim

dioc; rsi mons domus Dei, *¡saia* n, 1.

Tertio, *Tertio,* vi et efficacitate, qua non solum corpo-

efficici*; rjbus jn resurrectione, sed etiam animis mentibusque hominum intime dominatur, atque ex obduratis, superbis, obscœnis, rebellibus, facit molles, humiles, castos, obsequentes.

Omrto, *Quarto,* fructu: quia cos qui se illi subjiciunt

fruciu; liberal a dœmone, peccatis et inferno, facitquc eos filios Dei, et hærcdes cœli.

Quinto, modo quo partum et acquisitum est : Qninto, quia scilicet non armis, sed. paupertate, humilitale , cruce, domandis cupiditatibus, patientia, martyriis, contemptu honorum, opum et voluptatum , atque amore rerum coelestium, Christus monandra, ejusquo Apostoli ct sequaces illud constituerunt ct propagarunt.

Sexto, excellentia sanctissimarum legum, quæ Suto, omnem castimoniam, innocentiam, sanctitatem risen* et perfectionem praescribunt. Vpboil

Septimo, fine : quia sibi subditos facit et creat reges in coelo.

Oetaeo, quia regem habet ipsum Christum Deum Ociim, ac Dominum omnium. Ha Pererius. chrüto.

46. Tunc n> x Nabuchodonosor cecidit in faciem suam. — Agnovit enim ex somnio Daniclem no i fingere, sed vere apteque illud interpretaii. Cum enim Daniel somnium quod ipse oblitus erat ei refricavit, mox ipse ejus recordatus est, sibique dixit : Vere hoc somniavi, vere hoc fuit somnium meum. Unde ex eo prudenter collegit : Si Daniel tangit ipsum somnium, tanget ct ejus significationem; neutrum enim naturaliter, sed sola Dei revelatione sciri potest. Deus ergo qui revelavit Danieli meum somnium, eidem quoque revelabit somnii interpretationem. Ad hoc enim somnium ipsum ei revelavit, ut scilicet per hoc futura quæ significat, cognoscerem : alioqui enim frustra somnium ipsum revelasset.

Dámeles adoravit — adoratione, id est veneratione quæ viris magnis ct sanctis exhibetur, qua Abraham adoravit filios Iletb, Genes. xxiif, 7. Ha Vasquez ct alii. *Secundo* et verius, adoravit proprie : hoc enim significat Chaldaeum XO *segid ;* unde KJTUD n*3 *bet sigdeta,* vocatur domus orationis, id csl templum in quo adoratur Deus. Id mox clarius patebit.

Et hostias, et incensum crxcepit ut sacrificarent ei. — Nola : Sacrificium Sanctis, imo Christi humanitati offerre non licet, sed soli Deo : sacrificium cniin est protestatio numinis, ct divinitatis ejus, cui offertur. Ha S. Augustinus, lib. X *Contra Faustum,* cap. xxi. Sieriî-ciao» ioli IM) of. fertur, D-.Û U5. cur?

Quœrcs, quomodo ergo Nabuchodonosor jussit Danieli offerri sacrificium? Respondet *primo,* S. Hieronymus regem hoc sacrificio non tam Danieloro, quam in Daniele Deum venerari et colere voluisse; unde ait : «Vere Deus vester Deus deorum est. » Sic Alexander adoravit Jaddo pontificem, id est Deum cujus pontifex erat Jaddo. QuoBFdo rei Vini*!i axcrtflcin jouli ? Pria».

Secundo, idem Hieronymus respondet regem Stcnsia. hujus prophetiæ magnitudine perturbatum cl attonitum, id ex stupore inconsiderate jussisse.

Tertio, Gabriel Vasquez, lib. I *De Ador.* disp. 6, Tertio, cap. ni, cui favet Cardinalis Bellarminus, respondet pro *hostias* hebraico esse nnjo *mincha,* id est oblationes (ut vertunt Syrus ct Arabicus) et munera , scilicet odorum et suffituum. Hæc enim etiam Sanctis, imo imaginibus, offerri possunt, ul delinit Synodus VII, *act.* vu. Undo et Seplua-

gintapro *mincha* vertunt pawi, id est *munera,* ut vertit Græcus Scholiastes, puta thus, ut explicat Theodoreius, xad cOwíía;, id est, *ct suaves odores.* Non ergo victimas carneas, sed thus ct suffitus jussit rex adoleri Danieli, uti eadem Sanctis, imo regibus adolentur. Verum hæc nunquam a principibus usurpata videntur, nisi cum insanientes adversus numen divinos honores affectaverunt, uti rcctc observavit noster Pineda, lib. *De Rebus Salomon,* cap. xitr, § 9.

Omrtô, h geouí- *Quarto,* verius videtur rogenl proprio adorasse pail¡c|cm> ct jussissc veras victimas sacrificari illi, tanquam Prophète divino, habenti in se numen ct spiritum Dei. Sic enim Gentiles suos reges, ct homines sapientia aut virtute excellentes, quasi deorum filios adorabant, et sacrificiis colebant.

Audi Lycaonios, *Ador,* xiv, 10, de Paulo et Barnaba loquenles : a Dii similes facti hominibus descenderunt ad nos, etc., sacerdos quoque Jovis tauros et coronas afferens, cum populis volebat sacrificare.» Quin et Plato præter unum Deum summum posuit alios minores deos pariter adorandos : et sic adorari voluit ipse Nabuchodonosor in statua quam erexit, cap. in, 5. Sic ergo proprio rex adoravit Danielem, quasi hominem, imo deum aliquem, de coelo lapsum : præsertim, quia ipsimet ejussapientes ei dixerant, vers, **il,** nonesse hominem qui somnium hoc regi enarrare posset, * exceptis diis quorum non est cum hominibus conversatio. » Daniel autem illud regi enarravit; ergo ex eorum sententia, quasi unus e diis haberi et coli debebat Hunc sensum exigere videtur *primo,* vox *hostia,* quæ victimas proprie dictas si- ProlMor gnifical; *secundo,* vox sacrificarent, et Chaldœus sleX' *lenasscha.* id est *libarent ;* tertio, vox ado- Trriio. *ravit,* nam Chaldaice est *setjid,* ut dixi; *quarto,* Won», vox Chaldaica pmrD3 *nichochin,* quæ non significat quoslibet odores et suffitus, sed sacros ct religiosos, puta incensum et thymiama. Ad verbum eniiii/ iic/ ioc/ nn significat placamina, scilicet sacrificia ct thurificationcm quibus placatur Deus : radix enim Hebraica ct Chaldaica FW *noach,* in Cal significat quiescere, ct in Hiphil, sedare, placare, propitiare.

Denique licet Hebraico *mincha,* subinde quodlibet donum aut munus significet, tamen quando jungitur cum incenso et sacrificio, ut hic fit, non nui victimam significat. Nec aliud voluerunt Septuaginta; ipsi enim retinuerunt Hebræam vocem *mincha,* sed molliendo pro *mincha* posuerunt *manna.* Sic enim gutturalem *chet* solent emollire, eamque in *c,* vel in *a* convertere, ut pro *pesach* vertunt *phase,* pro *Corach Core,* pro *Tharach Thure,* etc.; *manna* ergo est idem quod *mincha,* scilicet hostia et victima. Id ita esso patet ex *Baruch* i, 10, ubi dicitur : « Emite holocautomata, et thus, ct facite manna , ct afferte pro peccato ad aram Domini Dei nostri. » Ubi certum est *manna* esso idem quod *mincha,* et significare hostiam proprie dictam, puta sacrificium.

Dices : Ergo idololatriam admisit hicrcx,cique consensit Daniel : tacuit enim, et permisit eam sibi impendi. Objecit hoc olim Danieli Porphyrias, cui respondet hic S. Hieronymus. Porphyriam sequitur Calvinus, dum ait Danielcm aulicis moribus fuisse corruptum. Ita Aristarebus illo philolœdorus. Sed apago blaspheme, qui ex Propheta sanctissimo et sapientissimo facis Luciferum, Dei æmulum, ct divini honoris cupidum.

Dico ergo Danielem nullo modo consensisse, sed omni modo institisse ct impedivisse exsecutionem mandati regii, ut restiterunt Paulus et Barnabas *Actor.* xiv. Etsi Scriptura idipsum, uti ct alia multa, hic taceat:satis tamen illud innuit co ipso, quo mandatum hoc exsecutioni datum esse, et Cháleteos reipsasacrificasse Danieli, non commemorat; præsertim cum mox subdat Danielem a rego alio honore fuisse affectum, scilicet toti Babyloniæ fuisse praepositum. Ita Lyranus, Dionysius Carlhusianus, Maldonatus ct alii.

49. Super opera — super negotia, *q.* <*l.* Præfc- Vers, g cit eos administration! et regimini Babyloniæ.

Daniel erat in foribus regis. — Graece est, *Daniel erat in atrio rajis*, id est Daniel erat in aula princeps regi proximus et intimus ; ita ut nemo sine ejus auctoritate ad regem ingrederetur. Ita S. Hieronymus.

Aliter Vatablus : Daniel, inquit, in porta regis sedit, ut redderet jus, id est fuit judex. Judices enim olim sedebant in portis urbium quasi in loco publico ct omnibus obvio. Sed prior sensus est verior. In Daniele ergo verum est illud Aristidis tom. Ili, orai. I *Platonica :* a Maxima quæque in paucissimos cadunt. » Et : « Maximum rcipublicœ commodum in proventu virorum bonorum consistit. »

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nabuchodonosor erigit statuam, in caque adorari t tll : reçus ■it id, vers. 8, *tres pueri, Sidrach, il ^ck ei Abdenago : unde, vers.* 19, *jubet rex cos mitti in fornacem ardentem : ibi, vers.* 21, *oranl Deum. D. s, vers.* 49, *mittit angelum qui cos servat illasos : hinc, vers.* 51, *canunt Deo canticum, unde, vers.* 91, *ras. celebrat hoc miraculum Dei, cjusfjuc potentiam et in suos providentiam.*

1. Nabuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginla, latitudine cubitorum sex, et statuit eam in campo Dina provinci® Babylonis. 2. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, et judices, duces, et tyrannos, ct profectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statu e , quam erexerat Nabuchodonosor rex. 3. Tunc congregati sunt satrap®, magistratus, et judices, duces, et tyranni, et optimates, qui erant in potestatibus constituti, et universi pri ne q es regionum, ut convenirent ad dedicationem statu®, quam erexerat Nabuchodonosor rex : stabant autem in conspectu statuæ, quam posuerat Nabuchodonosor rex: 4. et proco clamabat valenter : Vobis dicitur populis, tribubus, ct linguis : 5. In hora, qua audieritis sonitum tubæ, et fistuì®, ct cilharæ, sambucæ, cl psalterii, et symphoniæ, et universi generis musicorum , cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. 6. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. 7. Post hæc igitur statini ut audierunt omnes populi sonitum tub®, fistulæ, ct cilharæ, sambucæ, et psalterii, cl symphoniæ, et omnis generis musicorum : cadentes omnes populi, tribus, et iingu® adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex. S.Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaklæi accusaverunt .Tudæos : 9. dixeruntque Nabuchodonosor regi : Rex, in ælernnm vive : 10. tu, rex, posuisti decretum , ut omnis homo, qui audierit sonitum tub®, fistulæ, ct cilharæ, sambucæ, ct psalterii, et symphoniæ, et universi generis musi, orum, prosternat se, et adorei statuam auream : 11. si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis. 12. Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach et Abdenago : viri isti contempserunt, rex , decretum tuum : deos tuos non colunt, ct statuam auream, quam erexisti, non adorant. 13. Tunc Nabuchodonosor in furore ct in ira praecepit ut adducerentur Sidrach, Misach ct Abdenago : qui confestim adducti sunt in conspectu regis. 14. Pronunliansquc Nabuchodonosor rex , ait eis : Vcrenc, Sidrach, Misach ct Abdenago, deos meos non colitis, ct statuam auream, quam constitui, non adoratis? Io. Nunc ergo si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tub®, fistulæ, citharæ, sambucæ, et psalterii, ct symphoniæ, omnisque generis musicorum, prosternile vos, et adorato statuam quam feci : quod si non adorai eritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis : cl quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea? 10. Respondentes Sidrach, Misach ct Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor : Non oportet nos de hac re respondere tibi. 17. Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos dc camino ignis ardentis, ct dc manibus tuis, o rex ! liberare. 18. Quod si noluerit, notum sit libi, rex, quia deos tuos non colimus, ct statuam auream, quam erexisti, non adoramus. 19. Tunc Nabuchodonosor repletus est furore : ct aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach ct Abdenago, et praecepit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat. 20. Et viris fortissimis dc exercitu suo jussit, ut ligatis pedibus Sidrach, Misach et Abdenago, mitterent eos in fornacem ignis ardentis. 21. Et confestim viri illi vincli cum braccis suis, ct liaris, ct

ct calceamentis, et vestibus, missi sunt in medium fornacis ignis ardentis; 22. nam jussio regis urgebat : fornax autem succensa erat nimis. Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach et Abdcnago, interfecit flamma ignis. 23. Viri autem hi 1res, id est Sidracli, Misach et Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati. 24. Et ambulabant in modio flammas laudantes Deum, et benedicentes Domino. 25. Stans autem Azarias oravit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait : 20. Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, et laudabile et gloriosum nomen tuum in sæcula : 27. quiajustus es in omnibus, quæ fecisti nobis, et universa opera tua vera, etviæ luærectæ, et omnia judicia tua vera. 28. Judicia enim vera fecisti, juxta omnia quæ induxisti super nos, et super civitatem sanctam patrum nostrorum Jerusalem : quia in veritate, et in judicio, induxisti omnia hæc propter peccata nostra. 29. Peccavimus enim, et inique egimus recedentes a te : et deliquimus in omnibus : 30. cl præcepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus sicut præceperas nobis ut bene nobis esset. 31. Omnia ergo, quæ induxisti super nos, et universa, quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti : 32. et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, et pessimorum, prævaricatoruraque, et regi injusto, et pessimo ultra omnem terram. 33. Et nunc non possumus aperire os : confusio et opprobrium facti sumus servis tuis, et his qui colunt te. 34. Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, et ne dissipes testamentum tuum : 35. neque auferas misericordiam tuam a nobis, propter Abraham dilectum tuum, et Isaac servum tuum, et Israel sanctum tuum : 36. quibus locutus es pollicens quod multiplicares semen eorum sicut stellas coeli, et sicut arenam, quæ est in littore maris : 37. quia, Domine, imminuti sumus plus quam omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra. 38. Et non est in tempore hoc princeps, etdux, et propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te, 39. ut possimus invenire misericordiam tuam; sedin animo contrito, et spiritu humilitatis suscipiamur. 40. Sicut in holocausto arietum et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium : sic fiat sacrificium nostrum in conspectu luo hodie, ut placcai tibi : quoniam non est confusio confidentibus in le. 41. El nunc sequimur te in toto corde, el limemus te, ct quærhnus faciem luam. 42. Ne confundas nos: sed fac nobiscum juxta mansuetudinem luam, el secundum multitudinem miscricordiæ luæ. 43. Et erue nos in mirabilibus tuis, et da gloriam nomini tuo, Domine : 44. ct confundantur omnes, qui ostendunt servis luis mala, confundantur in omni potentia tua, el robur eorum conteratur : 45. ct sciant quia tu es Dominus Deus solus, et gloriosus super orbem terrarum. 46. Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem, naphtha, el stuppa, el picc,cl malleolis; 47. el effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem : 48. et erupit, el incendit quos reperii juxta fornacem de Chaldæis. 49. Angelus autem Domini descendit cum Azaria, cl sociis ejus in fornacem : el excussit flammam ignis de fornace, 50. el fecit medium fornacis quasi venlum roris flantem, ct non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molesti intulit. 51. Tunc hi 1res quasi ex uno ore laudabant, et glorificabam, et benedicebant Deum in fornace, dicentes : 52. Benedicius es, Domine Deus patrum nostrorum : ct laudabilis, el gloriosus, et superexaltatus in sæcula : et benedictum nomen gloriæ luæ sanctum : cl laudabile, et superexallalum in omnibus sæculis. 53. Benedictus es in tempio sancto gloriæ luæ : et superlaudabilis, el supergloriosus in sæcula. 54. Benedicius esin throno regni lui : ct superlaudabilis, el superexaltatus in sæcula. 55. Benedictus es qui intueris abyssos, el sedes super Cherubim : el laudabilis, et superexaltatus in sæcula. 56. Benedicius es in firmamento codi : el laudabilis, ct gloriosus in sæcula. 57. Benedicite, omnia opera Domini, Domino : laudate el superexaltate eum in sæcula. 58. Benedicite, Angeli Domini, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula. 59. Benedicite, coeli, Domino : laudale et superexaltate cum in

sæcula. G0. Benedicite, aquæ omnes, quæ. super cœlos sunt, Domino: laudale et super-x diale eurn in sæcula. Gl. Benedicite, omnes virtutes Domini, Domino ı laudateci superexaltate cum in sæcula. G2. Benedicite, sol et luna, Domino : laudate ct superexaltate eum in sæcula. 63. Benedicite, slcllæ cadi, Domino : laudate ct superexaltate cum in s ¡ cula. 64. Benedicite, omnis imber et ros, Domino : laudate et superexaltate cum in sæcula. G5. Benedicite, omnes spiritus Dei, Domino : lamíate et superexaltate eum in sæcula. G0. Benedicite, ignis et æstus, Domino : laudate et superexaltate cum in sæcula. G7. Benedicite, frigus et æstus, Domino : laudate ct superexaltate cum in sæcula. G8. Benedicite, rores ct pruina, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula. G9. Benedicite, gelu ct frigus, Domino: laudate ct superexaltate eum in sæcula. 70. Benedicite, glacies ct nives, Domino: laudate ct superexaltate cum in sæcula. 71. Benedicite, noctes ct dies, Domino : laudate ct superexaltate eum in sæcula. 72. Benedicite, lux et tenebra, Domino : laudate ct superexaltate eum in sæcula. 73. Benedicite, fulgura el nubes, Domino : laudate el superexaltate cum in sæcula. 74. Benedicat terra Dominum : laudet et superexaltet eum in sæcula. 75. Benedicite, montes el colles, Domino : laudate ct superexaltate eum in sæcula. 76. Benedicite, universa germinantia in terra, Domino : laudate ct superexaltate eum in sæcula. 77. Benedicite, fontes, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula. 78. Benedicite, maria ct flumina, Domino : laudate ct superexaltate eum in sæcula. 79. Benedicite, cete , et omnia quæ moventur in aquis, Domino : laudate ct superexaltate cumin sæcula. 80. Benedicite, omnes volucres cœli, Domino : laudateci superexaltate eum in sæcula. 81. Benedicite, omnes bestiæ et pecora, Domino : laudate ct superexaltate eum in sæcula. 82. Benedicite, filii hominum,Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula. 83. Benedicat Israel Dominum : laudet et superexaltet eum in sæcula. 84. Benedicite, sacerdotes Domini, Domino: laudate el superexaltate cum in sæcula. 85. Benedicite, servi Domini, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.80. Benedicite,spiritus et animæjustorum, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula. 87. Benedicite, sancti et humiles corde, Domino : laudate el superexaltate eum in sæcula. 88. Benedicite, Anania, Azaria, Misael, Domino : laudale et superexaltate eum in sæcula. Quia eruit nos de inferno, el salvos fecit de manu mortis, el liberavit nos de medio ardentis flammæ, el de medio ignis eruit nos. 89. Confitemini Domino, quoniam bonus : quoniam in sæculum misericordia ejus. 90. Benedicite, omnes religiosi, Domino Deo deorum : laudate et confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus. 91. Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, et surrexil propere, cl ait optimatibus suis : Nonne 1res viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt : Vere, rex. 92. Respondit, el ait : Ecce ego video quatuor viros ‹• •lutos, cl ambulantes in medio ignis, el nihil corruptionis in eis est, el species quarti similis lilio Dei. 93. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, el ait : Sidrach, Misach et Abdcnago, servi Dei excelsi, egredimini, ct venite. Slalimque egressi sunt Sidrach, Misach ct Abdcnago de medio ignis. 91. El congregati satrapæ, cl magistratus, et judices, et potentes regis contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, ct capillus capitis eorum non esset adustus, ct saraballa eorum non fuissent immutata, el odor ignis non transisset per cos. 95. Et erumpens Nabuchodonosor, ait : Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach et Abdcnago, qui misit angelum suum, et eruit servos suos, qui crediderunt in cum : ct verbum regis immutaverunt, el tradiderunt corpora sua ne servirent, el ne adorarent omnem deum , excepto Deo suo. 96. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, el lingua , quæcumquc locuta fuerit blasphcmiam contra Deum Sidrach, Misachel Abdcnago, dispereal, et domus ejus vastetur: neque enim est alius Deus qui possit ita salvare. 97. Tunc rex promovit Sidrach, Misach et Abdcnago in provincia Babylonis. 98. Nabvcuodokosok rex, omnibus populis, gentibus, et

hojiiis, qui habitant in universa terra, pax vobis multiplicetur. 99. Signa, et mirabilia fecit ¿pudme Deus excelsus. Placuit ergo milii predicare 100. signa ejus, quia magna sunt; et mirabilia ejus, quia fortia : et regnum ejus regnum sempiternum , et potestas ejus in generationem et generationem.

Ven. i. Suis» » a.s, ,'ñ.l ini 37.

i. Fecit statuam aubeajj. — Quo anno? Respondeo, piulo post somnium cap. præced., puta anno regni sui 37, qui fuit annus mundi 3379. jj p3(,(ex c0 quoj j.lfn sidra h, Misach ct Abdenago crani ab co pnrfecti Babyloni®, ut dicltur vers. 12; hoc aulem fictum est post explicationem somnii a Daniele factam, anno codimi 37, ut palet cap. præced. vers. 48. Quod vero ulterius in annum regís 38, vel 39, hæc rejici non possint, patet ex co quod tunc rex ejectus regno cum bestiis habitabat, ut dicetur cap. sequenti, vers. 2.

Ubi nola incotistans ct volubile superbi regis ingenium : *u* Velox oblivio est veritatis, inquit S. Hieronymus, ut qui dudum servum Dei quasi Deum adoraverat, nunc statuam sibi Heri jubeat, ut ipsa quasi Deus iu statua adoretur. »

x o Be- il <..re- tur.

Hinc patit statuam hanc non fuisse Delis, vel aliorum deorum Babyloniorum, sed ipsius Nabuchodonosoris. Idem confirmatur *primo, ex* versu 14, ubi ait rex : « Deos meos non colitis, ct statuam auream quam constitui, non adoratis : a ergo dii regis inter quos erat Bel, alii erant ab hac statua :h ec enim nova fuit cl recens, cum statua Belts esset antiquissima. Secundo, cx *Isaiar* cap. nV, 13, ubi Isaías describens superbiam regis Babylonis, quasi alterius Luciferi, ail cum sol).'ura Licere voluisse. « Dicebas, inquii : In cechini conscendam, clc. similis ero Altissimo.»

s«<n-j >.

i u

Tirito, quia ob hanc superbiam Nabuchodonosor summe a Deo est humiliatus,ut qui voluerat esse deus, fieret bestia, ut patebit cap. sequenti. Ita S. Hieronymus hic, licet ipse in cap. 1 *Ifubaitic,* contrarium doceat. Verum ibi, ut solet, non suam, sed aliorum refert sententiam. Ita cl Percibís, M ¿donatus, Pinlus ct Tlrodoretus, qui addit regem hanc statuam sibi erexisse, ex co quod m statua quam viderat cap. n, Daniel ci dixerat : « Tu cs caput aureum. 0 Inde enim intumuit, ut similem sibi statuam rri .cret, in caque adorari vellet. Simili modo Alexander Magnus, AugustusCtesar, Caligula, Antiochum Epiphanes, n x Tyri, ut patet £;sc/ i. xxvm, 2, et alter Nabuchodonosor, qui midi Ilolofernem, *Judith* vi, 2, tanquam dii coli voluerunt, ctiain dum adhic viverent.

Verisimiliter conjicit Maldonatus hanc statuam erexisse regem suggestu Chaldteorum, qui invidebant profecturam Babylonis tribus Judaeis, puta Sidrach, Misach ct Abdenago ; ideoque ut «os regi invi-os facerent, ct gradu dejicerent, suggessisse ci hanc statuam, quam scirent cos ueutiquam adoraturos ; itaque regem in cos ex>r-urum, uti cl contigit. Simili enim modo Medi, cap. vi, 13, Danieli tetenderunt insidias apud Darium regem. Additque Maldonatus cosin odium Danielis, ejusque statum cap. it, hanc ei contrariam statuam regi suasisse, ut per eam, illa qum prœdixerat Daniel de Persis Babylonem eversuris refutarent ct everterent; ideoque eam non ex quatuor metallis, sed ex puro auro fabricari jussisse, ut significarent rcgein, cujus hæc erat statua, non tantum esse caput aureum, uti dixerat Daniel ; sed ct loto corpore esso aureum, solumque foro perennem orbis monarcham. Ad hæc, Chaldmos murmurasse contra regem, quod Danieli Jtidmo omnia crederet, ita ut videretur factus esse Judmus, uti fecerunt cap. xiv, 17. Rogem ergo lovera ct mobilem, ut hoc murmur compesceret, ulque suspicionem judaismi a so amoveret, atque ut Chaldmos sibi conciliaret, hunc statuam sibi erigi jussisse, ut non Deum Judæorutn colero, sed ipso ut deus coli velle videretur.

Hæc conjectura non caret veri specie, cui favet et Theodoretus, dum ait regem voluisse facere statuam præslantiorein ea, quam ipse viderat iu somno, et magnitudine, ct nobilitate malerim.

Simboli, munduu Widu».

Symbolice, statua htec est beereste, quam hmretici auro, id est eloquentia et testimoniis S. Scripture exornant, inquit S. Hieronymus. Rursum est mundana felicitas et pompa, inquit Irenœus, lib.V, in fine : hæc enim habet aurum divitiarum, atque altitudinem honorum et potenti®, sed fallacem ct mendacem.

Denique 1res hi pueri fuerunt primitiae martyrum, ac typus martyrum quos Nero flammis in circo, aliique tyranni iisdem vel aliis tormentis occiderunt. Neronis enim, qui primus persecutionem contra chrislianos movit, figura fuit Nabih'hodonosor : sicut Romre ethnicae, cl sanguine martyrum cruentie figura fuit B ibylon, ul patet Apec. cap. xvii et xvin. Ita Rupertus in *Daniel,* cap. vu.

AiiiEisi. —Statua hæc cava crat, non solida, alloqui immensi fuisset pretii; crai enim sexaginla cubitorum (1).

(i) H resimi quæ contra hujns statu® erectionem Rosenmuller, post f.erlholdtium, Eichomium, Blcekium, ut incrcdibUia objicit, *Primo,* quod non dicitur quern in llncm hrc statua erecta fuerit, aut quemnam repræsentaverit. *Secundo,* statuam sexaginta cubitos altam, ct sex cubitos latam , sive crassam, justa propprlione caruisso, et formai plane tnonslros® fuisse apparet. *Tertio,* cum aurea fuerit hæcstatua, ea! construendae, si vel maxime cava fuerit, lautam vim auri insumptam fuisse oportet, quintum t la Asia vix |>ræberc poterat. *Quarto,* tam ponderosum c> ▮ >. us nulla humana vi erigi potuisset. *Quinto,* dedicationi prodictu statua; ex Judxissoli Anamas, Mi-

I’rnpor- tiutnP,in corpore homano.

ALTITUDINE CUBITORUM SEXAGINTA. — ErgO facies 11UJUS 8*û ‘uæ longa erat sex cubitos, nasus duos cubitos, pectus decem cubitos, pedes decem cubitos, manus sex cubitos ; nam hæc est proportio partium in corporo ct statura humana, ul facies sit ejus pars decima, nasus trigesima, pectus sexta, pes sexta, manus decima. Ita ex Vitruvio et Cardano Pererius. Quanquam ministri regis vel cx ignorantia, vel ex avaritia, vel alia de causa, non videntur in hac statua exactam proportionum symmetriam observasse : juxta illam enim longitudo sexaginta cubitorum exigebat decem cubitos latitudinis : hæc enim est sexta pars longitudinis : non sex dunlaxat, uti habebat statua. Unde dices tropologice, mundum et mundanos magis spectare celsa,(piam solida; ulenim suam pompam ostentent, alla qurerunt, sed justis fundamentis destituta, quæ proinde cito corruunt et evanescunt.

vers s. 2. Ad congregandos satrapas. — Suggesserunt hoc regi Chaldrei, tum ut major esset dedicationis solcmnilas, tum ut ad eam venire cogerentur Sidraeh, Misach et Abdenago (nipote satrap® regni) in quos hrec faba cudebatur. Unde et propter eosdem, pœnam ignis statuam adorare recusantibus constitui, et per prreconem promulgari, curaverunt : nam Babylonios, utpote in idola proclives, hac pœna cogere non erat opus. Ex

sacl ct Azarias inlerfncrunt. Cur alii Judæi non interfucrunl ? Quomodo Daniel, qui ul aulicus ei interesso debuisset, a jussu regio exemptos fuit f

Quibus breviter respondemus: Ad *primum,* vide ipsum Cornelium istam dillicullalcm solventem quoad duas paries.

Ad *tccimdum,* notandum est cum doctissimo Manter, *Bclii/ion der Ihdiytouicr,* scit, 1ix , Babylonios in observanda jusi i ct apta partium proportione non excclluisse. Igitur si ista statua humanam figuram repræsentabut, ut aliqui volunt, propter vocem hebneam r—fy? *tselcm, imaginem,* u, 31 (licci abi dicant simplicem fuisse columnam ad instar obeliscorum Ægypti erectam), cur non dicamus vel in hoc Babylonios rudi suo et parum intcl-ligenli judicio paruisse, vel in ingenti slylobaia istam statuam collocatam fuisse, ut ab omni populo conspiceretur, hujusque column® altitudinem ipsiusque statu® proceritatem simul sexaginta cubitos adacquasse.

Ad *tertium,* idem Muntcr in opere supra citato, diserte statuit pag. G0, velorum idola colossica non ex auro solida, sed ex alia materia, ut pula argilla, ligno, cunfecla, qu® deinde exterius inaurabant, \cl laminis aureis cooperiebant, ut ex ipso Daniele, cap. xiv,6, el Jeremía, cap. x, 3t 4, constat. Ibnc igitur statua vocatur aurea, eo quod extrinsecus aurea eral ; sic etiam *F.xod.* xxxix» 37, vocatur altare aureum, quoti juxta *Exod.* 1, 1-3, cx ligno confectum, cl laminis aurcis coopertum erat.

Ad *quartum,* eadem ratione hanc statuam vel columnam erexerunt, qua alias incredibilis altitudinis columnas vel obeliscos erigere solebant.

Ad *quintum,* ex pario respondet Cornelius ad vers. H. Cui responsioni adjicere libet, juxta Nabuchodonosoris edictum, omnes ciliciis regiis fungentes huic dedicationi interesse debebant, non vero alii Judæi. Quoad vero Danielcm, quacumque de causa absens eral, el hinc pro tribus amicis suis, qui in fornacem ardentem illico conjecti fuerunt, intercedere non valuit.

hoc tamen facto cl mandato Nabuchodonosoris derivatum videtor, quod scribit Philoslralus; lib. I de *Vita Apollonii, cap.* xix, nimirum in Babylone fuisse morem, ut satrapa pori® urbis præsidens neminem in urbem ingredi permitteret, nisi prius regis statuam adorasse!. Porro satrapa vox est Persica, quæ latine praefectum significat, sicut satrapia prafccturam. Quare ridiculum est, et inalino illi sœculo condonandum, quod ait Lyranus : a Satrapa dicitur quod sat rapiat.» Praefecti enim avari solent esse rapaces.

Et tyrannos, — rerarii prefectos, qui tributa exigebant. Unde Vatablus, Arias cl alii vertunt, *quastores.* Vere S. Hieronymus : « Principes, ait, congregantur ad adorandam statuam, ut per principes seducantur cl gentes. Qui enim diviles sunt ct potentes, dum liment carere divitiis ct potentia, facilius supplantantur : seductis autem magistratibus, subditi populi majorum exemplo pereunt. » Quis enim c plebe statuam non adoret, quam a suo principe adorari videt? Quam multi hodie auream opum ct honorum statuam, quasi idolum colunt!

8. Statimque. — Tò *statim* confirmat suspicionem jam dictam, scilicet hæc omnia conflata esse a Chaldreis in odium trium puerorum , quos rex præfecerat Babyloni®; hocque ipsi refricant regi, vers. 12, dum aiunt : a Sunt viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, » q. *d.* Judæos preferisti Babyloniæ, cosque in hac re nobis popularibus tuis prætulisti : ecce hi ipsi miseri, peregrini, captivi, et Judæi, quos ita evexisti, te spernunt, libi ingrati ct rebelles sunt.

12. Sidrach, Misach , et Abdenago contempse- Vflr5' 1î* runt. — Cretei orum Judreortiin , utpote plebcioriim, mentionem non faciunt, quia horum trium caput ct statum petebant. Danielis non memineruntt , quia Daniel aberat, forte a rege alio ad negotia missus, ut vult Lyranus. Vel, si aderat, quasi primus a rege, regi astabat : unde sicut rex suam statuam non adoravit, ita nec Daniel. Porro Nazianzenus, *orat.* 47 (si tamen est ejus) : a Feruntur, ait, 1res pueri in Babylone in fornacem conjecti, Ezcchire filii fuisse:» < filii,» id est nepotes : erani enim cx semine regio, ut patet cap. 1, 3; proprie enim filii Ezechirecsse nequiverunt: nam a morte Ezcchire usque ad hunc annum regni Nabuchodonosoris 37 fluxerunt anni 133.

Nota : Ili 1res viri erant hoc tempore circiter 57 annorum : erant enim corevi Danieli, qui hoc tempore crai 57 annorum, ut dixi cap. 11,1. Non ergo erani pueri, aul juvenes, quia prreerant loti Babyloni®; vulgo tamen vocantur 1res pueri, quia pueri abducti erant e Judrea in Babylonem, cap. 1, vers. 4. Sic enim et hodie multi viri vulgari lingua vocantur Johanniculi, quia pueri ita vocati fuerunt.

15. Sonitum, eie., sambuca. — *Sambuca,* sive °- sambyx orat genus instrumenti musici trianguli, quod nervis longitudine et crassitudine imequali-

bus constabat : solebat leviori carminum generi adhiberi: unde proverbium, «Sambucam aptare cothurno, » id csl levia aplare gravibus.

Sr«p»>e- Sympiio mjb. — Symphonia græce est consonantiact concentus musicus:hic tamen videlur esse instrumentum musicum (uti ct alia hic) quod ferro in orbem traducto agitatur, edilquc suavem concentum, quale est illud quod hodie cæci mendici circumagendo pulsant.

Va*. («. 16, ,\0N OPORTET NOS DR IIAC RE RESPONDERE TIBI. — Nola : Ili tres pueri, interrogati de sua fide et religione a rego, debebant ei respondere, suamque fidem et religionem profiteri, uti de facto hic respondent cl profitentur. Aliter ergo hic « respondere accipitur. Itaque sensus est, ‹j. *d.* a Non oportet, » id est non opus est, « respondere, » id csl cogitare et deliberare quid respondeamus. Est metalcpsis, *q.* d. Non est opus ad tibi respondendum de hac re, ulpoto facili et certa, aliaque deliberatione, quam videris, o rex! nobis offerre, dicens : a Si estis parati ; » certum cnim fixuiuquo nobis est, unum Deum coeli et terræ colere, nec statuam tuam adorare, uti sequitur : non ergo negant opus esse responso, cum continuo respondeant, sed deliberatione.

Secundo ct planius , ‹/. *d.* In re tam stolida, impia ct indigna, quam nobis proponis, non est opus responso. Clarum enim est unum lanium esse Deum quem colimus, cumque posse nos a tuis manibus liberare : quod si nolit, cum tamen solum colemus, non tua idola.Unde Septuaginta vertunt : *Non nccesse habemus nos de verbo isto respondere Ubi* (t).

Nota hic intrepidam libertatem, resolutionem, fortitudinem ct animos horum Irium puerorum, quos graphice depingit S. Chrysostomus, hom. 4 ct 0 *ad Populum*.

Tertio, Vatablus et alii vertunt : *Non est nobis curte,* vel *non sumus solliciti super hac re tibi respondere:* quia Deus curam gerii nostri, ille polens est nos liberare, si velit; si nolit, ct hoc nobis placet : tam enim mors, quam vita nostra illi curæ est; sive enim vivimus, sive morimur, Domini sumus.

Ilie sensus non est incommodus, prior tamen est commodior. Nam Chaldæum non *chasach* significat esse opus, vel esse nccesse, ut vertunt Septuaginta, non autem, *esse sollicitum :* nisi dicas illud ex hoc consequi : ideo enim aiunt non esso opus responso, quia de eo non erant solliciti. Pulchro cl pioS. Zeno Veronensis Episcopus et martyr sub Galicno imperatore, serin. 1 *De tribus hisce pueris : «Tres,* inquit, pueri in illo sacro certamine præ oculis Deum sibi proposuere non flammas : præmium futurum, non pnenam. Sicquc inter tetros undantis incendii globos triumphantes, barbarum regem, minas omnes, ipsum quoque supplicium docuerunt, ignes sanctis hominibus non esse fortiores. » Et *semi,* fi : « Vindicantur de incensoribus suis, Deum vident : mors transit in vitam, metus in gloriam. Sic quis non optet ardere ? » Hi ergo heroes sunt, in quos competii aurea illa Ptolemæi sententia, quæ habetur in *Præfat. Almagesti :* « Ille altior est mundo, qui non curat in cujus manu sit mundus. »

Similis fuit resolutio et responsio S. Cypriani, ihrty- ad similem propositionem proconsulis : « Aut sa- n‘m critica diis, aut peribis. » Respondit enim Cypria- tu et uus : « Christianus sum, et diis sacrificare non glorii. potero ; tu vero quod tibi præccplum est, fac. In re cnim tam justa, nulla consultatio est. » Deinde morti adjudicatum se audiens dixit: « Gratias ago Deo omnipotenti, qui me a vinculis hujus corporis dignatur absolvere. » Ita Pontius Diaconus -in ejus Vita.

Ita quoque paulo ante mortem S. Cypriani, ferunt a præside clibanum calcis accensum, ct in ore illius prunas cum thure exhibitas, cl præsidem dixisse Christianis : Eligite e duobus unum, aut thura hic offerre Jovi, aut in calcem demergi. Tunc trecenti viri fide armati, se ictu rapidissimo, Christum Dei Filium confidentes, conjecerunt in ignem, et inter vapores calcis pulverem sunt demersi, quos sibi Christus consecravit. Testis est Pontius ibidem.

Ita Liberius Pontifex, cum Constantius Imperator mandasse! ut, nisi intra biduum sententiam mutaret ct ad arianos inclinaret, relegaretur, respondit : a Mihi, o Imperator! dic ad deliberandum non est opus. Jam cnim olimista ct deliberata sunt a me, et decreta. Itaque jam ad hinc discedendum paratus sum. » Testis est Sozomcnus, lib. Ill, cap. x.

Ista communis olim martyrum fuit sententia, cujus causam assignat Tertullianus, *Apolog.* ull. : « Cruciate, inquit, torquete, damnate, atterite nos. Probatio est enim innoccutiæ nostræ iniquitas vestra; crudelitas vestra illecebra est sectæ nostræ, plures efficimur quoties metimur a vobis, semen est sanguis Christianorum. Omnia huic operi delicta donantur ; cum damnamur a vobis, a Deo absolvimur.

Idem in lib. *Ad Martyres,* Christianas in carcere alloquens : « Bonum , inquit, agonem subitone estis, in quo agonothetes, Deus vivus est : xistarches, Spiritus Sanctus; corona, æternitalis braviutn; augelicæ substantia:, politia m cœlis ; gIo-

ti) Prorsus inverisimilis ista responsio visa est quibusdam interpretibus ut superbias et arrogantias plena. Talem esse judicat Kirms, *Commentatio historico-critica, exhibens descriptionem et censuram recentium de Danielis libro opinionum.* Sed notandum est *primo,* pueros non hunc loquendi modum quem illis Kirms attribuit, usurpasse : *hia quidem sollicitatio tua tu responso quidem digna est.* Sed ¿mpliciter dicunt : Noti necessc habemus tibi respondere , quia ipso facto declaramus, nos non posse adorare simulacrum, quoti pro Deo non habemus. *Secundo,* similiter responderunt septeni fratres Machaban, *Machab.* vu, 2: « Quid quiris cl quid vis discere a nobis? parati binius mori, » elc. lisdem fere verbis multa post «aecula S. Cyprianus : a tn re tam sancta, nulla deliberatio. »

ria in recula reculorum ; epistates vester, Christus Jesus, qui vos spiritu unxit, et ad hoc scamma produxit. » Deinde allatis exemplis Gentilium, Lucrctiie, Didonis, uxoris Asdrubalis, meretricis Atheniensis, Mutii, Heracliti, Empedoclis , Reguli et puerorum Spartanorum : « Si illi, inquit, gladium, ignem, crucem, bestias, tormenta contempserunt sub pratmio laudis human®, quidni modicie sint istic passiones ad consecutionem glori® cœlestis, et divin® mercedis ? »

S. Cyprianus, lib. I De *Laude martyrii :* a Martyrium , inquit, est delictorum finis, periculi terminus, dux salutis, iter patienti®, magister domus vit®. Si justus es, et Deo credis, quid pro eo sanguinem fundere metuis, quem pro te toties passum esse cognoscis? In Isaia secius, in Abel occisus, in Isaac immolatus, in Joseph venumdatus, in homine crucifixus est. Martyrii inæslimabilisest gloria, infinita mensura, immaculata victoria, triumphus immensus, velut socio Christi cruore decoratus. »

Idem, epist. *ad Martyres :* « Steterunt, inquit, torti torquentibus fortiores; inexpugnabilem fidem superare non potuit sæviens diu plaga repetita, quamvis rupta compage viscerum, lor querentur in servis Dei jam non membra, sed vulnera. Pretiosa est hæc mors, qu® emit immortalitatem pretio sanguinis sui : quam lœtus illic Christus fuit, quam libens in talibus servis suis et pugnavit, et vicit! » Denique generose dixit ille athleta : a Pœn® sunt pennœ quels super astra vehor. »

Ver». 17. **17. ECCB ENIM DEUS NOSTER QUEM COLIMUS. —** Alludunt, inquit Maldonatus, ad verba regis, ejusquo in Deum contumeliam contrariis verbis diluunt, atque Deo suum honorem asserunt. Dixerat rex vers. 15 : « Et quis est Deus, qui vos eripiet de manu mea? » Respondent illi : a Ecco Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis, ct de manibus luis, o rex ! liberare. »

ver», i». 18. Quod si noluerit. —Nota horum puerorum prudentiam et resignalionem : « Pulchre, inquit S. Hieronymus, illi juvenes dixerunt : Sed, si noluerit, ut non impossibilitatis Dei, sed voluntatis sit, si perierint. » Et Theodoretus, *q. d. :* u Nos pro mercede aliqua Domino nostro non servimus, sed amore ejus omnibus rebus cultum ipsius præferimus, ipsi omnem nostram gubernationem et providentiam permittimus; quamlibet judicii ejus sententiam, tanquam meliorem, nobisque utiliorem, libenter accepturi. » Nam, ut de iisdem ait S. Cyprianus, epistola 56 *ad Thibaritanos :* « Hoc est robur virtutis ct fidei, credere et scire quod Deus a morto presente liberaro possit; ct tamen mortem non timere, nec cedere, ut probari fortius fides possit. » Ikecpuerorum resolutio, pictas, fortitudo, et resignado meruit cl obtinuit, ut ilhesi io igne permanerent. Idem multis virginibus ct martyribus novi Testamenti contigit. Mosce imitemur, et similia experiemur.

21. Tiaris. — Tiara genus est pilei, quo Chai- *Ven.il-*
dæi ct Pers® utuntur. Ha S. Hieronymus.

21. Et **AMBULABANT IN MEDIO FIAJiMf LAUDANTES** *Ven.* **î4.** Deum. — Est Iyslerologia. Hoc enim posterius contigit, scilicet postquam angelum viderunt se tutantem, et ignes abigentem; ita ut certi essent se in igne fore illsesos. Tunc enim, solutis ab angelo vinculis, ambularunt laudantes Deum, dkentesque : « Benedictus cs, Domine, » etc., vers. 52. Et forte hic versus eo pertinet, et olim in Hebreo co loco positus erat; in laciniis enim hisce ex Theodotion insertis, non ubique servatus est ordo, qui erat in Hebreo. Idem videre est in laciniis additis ad librum Esther, cap. **i, li** et seq. Unde Valablus hæc verba omittit. Hic ergo fuit ordo rei gest® : primo, hi pueri colligati conjecti sunt in fornacem. Descendit cum eis angelus lutans eos ab igne, sed ab eis necdum visus : unde orant Deum ut se ab igne tutetur, vers.26. Mox angelus se cis ostendit ignem abigens : unde, solutis vinculis, ambularunt cum co laudantes Deum, vers. 52.

25. Stans autem Azarias. — Nola : Azarias no- vtrt.is.
mine suo et sociorum hanc orationem protulit in medio flammarum, antequam angelus ei appareret, cum adhuc incertus esset an ex flammis eripiendus esset, nec ne. Unde ex iis eripi orat, vers. 43, dicens: <Erue nos in mirabilibus tuis,» idque oratione hac impetravit : unde mox, vers. •19, apparuit angelus liberans eum cum sociis. Ita solet Deus suos initio in tentatione relinquere, ut cum invocent, et invocatus mox succurrit. Quocirca in Vitis Martyrum passim legimus cos, dum cruciarentur, semper ad Deum se convertisse, ac vires et fortitudinem abeo postulasse et impetrasse : sciebant enim se suis viribus tam acria et varia tormenta sustinere non posse, sed eas a Deo petendas. Hinc nonnulli in equuleis titubantes, dum orarent, a Deo confortati sunt : alii sibi fidentes, a Deo relicti, ceciderunt.

Nota : Hæc oratio, et cætcra usque ad vers. 91, jam non exstant in Hebreo, sed ea ex Theodotione se transtulisse fatetur S. Hieronymus.

26. Benedictus es, Domine. — Docet hic Azarias v«n.M-
orationem inchoandam esse a laude Dei : laudandus enim est Deus, etiam cum adversa nobis immittit, etiam in morte et martyrio, uti hi Ires in igne laudant Deum, Deique justitiam sua suorumque peccata castiganti m. Vide dictai *Tim.* u, 1.

27. Universa OPERA tua vera, — id est integra Venir?,
sunl, ¡equa et perfecta. Opera ct judicia Dei tri- Op
pliciler vera sunt, inquit Pererius. *Primo,* veritate pUditr.
cnlìs : quia sunt conformia su® regul®, scilicet sapienti® Dei. *Secundo,* veritate justitiro : quia per rajuste Deus punit impios, ct premiai pios. *Tertio,* verilate fidei : quia respondent Dei promissis et comminationibus.

28. In veritate et in judicio, — hoc est in ve-

rítate judicii, sive in vero, id est justo judicio. Est hcndyadis. Sensus est, ‹/. *d.* Juste, o Domine ! Jerusalem, Judæos ct nos tradidisti Chaldœis; quia peccavimus tibi. Nota humilitatem Sanctorum et martyrum, qui publicas clades, quin et suas in iis moi tes et martyria, suis suorumque peccatis adseribunt, quia videlicet ad cumulum peccatorum, ob quem Deus tam graves clades immittit, aliquid cujusque, etiam Sancti et martyris, peccata adduul cl conferunt, licci parvum id sit ct exiguum. Pari modo peccatis suis stragem Antiochi, suamquo in ea necem ct martyrium adseribunt septem fratres Machabæi, II Jfa-*chab.* vn. Alioqui certum csl Sanctos sæpe tantas clades suis peccatis non esse promeritos. Sic enim Job suas afflictiones non esse promeritum, ipsemet toto libro contra amicos suos docet et protestatur, Id queapprobat Deus, c. xl ii, 7. Sic David in psalmis sæpe protestatur se esse innocentem, ncc meruisse lanias Saulis et hostium persecutiones Denique articulus hic: «Omnes Sanctorum afflictiones esse panas peccatorum ipsorum,» csl damnatus a Gregorio XIII et Pio V. Pari modo h* pueri ignem hunc suis peccatis non erant promeriti. sed totus populus, cujus ipsi erant pars.

Ven. 3Í 32. PESSIMO ULTRA OMNEM TIRRAM, id est pessimo supra omnes terne reges ct tyrannos. Ita Juventiusct Maximianus milites chrisliani, cum Julianus Apostata in foro non alios cibos vendi permitteret,quam idolis immolatos, auteorum aqua lustrali aspersos, dixerunt : « O Deus! tradidisti nos regi iniquo, qui le deseruit supra omnes gentes terne. » Quare graviter a Juliano excruciali, cuccati sunt. ItaTheodorelus lib. Ill Hist. cap. xiv. Ita Deus Christianos, ob peccata, tradidit Decio et Valeriano tyrannis, idque visione quadam praemonstravit. Refert cam S. Cyprianus lib. IV *epist.* 4 : « Ncc venissent, inquit, fratribus hæc mala, si in unum fraternitas fuisset animata. Nam illud o'-tensum est, quod sederet paterfamilias sedeuto sibi ad dexteram juvene, qui juvenis anxius, et cum quadam indignatione subtristis, maxillam manu tenens mmsto vultu sedebat. Alius vero in sinistra parte consistens rete portabat, quod so mittere, ut circumstantem populum capcrct, minabatur. Et cum miraretur quid hoc esset, dictum est ci qui hoc vidit : Juvenem qui ad dexteram sic sederet, contristari et dolere quod praecepta sua non observarentur : illum vero in sinistra exsultare, quod sibi daretur occasio ut a palrefamilias potestatem sumeret sœviendi. »

vet, n. 33. Confisio et opfrodrum facti soit s servis Ttis, — puta Judæis, fidelibus tuis : hisce enim objectant hostes nostri et uominis tui, puta gentiles idololatrae, calamitates nostras, qui te eadem cum illis lido colimus; dicuntque : Vosno estis socii cl gentiles istorum reorum qui vivi in ignem sunt conjecti? vosne Deum illum colitis, qui vestros hosce populares ila affligi et cremari permittit? qui vos non polest, aut non vult, c captivitate ct tantis ærumnis liberare?

34. Ne, quaesumus, tradas nos — gentibus et igni huic devorandos. Ver». Jl.

Er NE DISSIPES TESTAMENTUM (id CSt pactum) Ver». 15. tuum : 33. propter Abraham dilectum tuum. — Nota: Abraham vocat « dilectum » Dei : quia ab eo ex Chaldaea et idololatria electus el eductus, factus est pater Chi isti et credentium. Isaac vocat *a* servum » Dei, propter obcdienliam, qua se Deo per manus patris victimam tradidit. Jacob vocat « sanctum, » *primo,* ob innocentiam; *secundo,* quia ipso se Deo obtulit, primusque ei vovit decimas; *tertio,* quia Spiritu Sancto plenus Azarias prædixit futura, cl respexit in Christum, qui est Sanctus sanctorum, ex Jacob nascilurum. |WtDI, iuiei-r.

38. Er NON EST IN TEMPORE HOC PRINCEPS, ET DUX, Veri. 3«. et propheta. — Quia Daniel potius somniorum regiorum erat interpres, quam propheta populi : Ezcchiel autem propheta aberat, agebatquo in Chob .r aliisque chaldææ locis, cratquc is unus et captivus. Itaque « non est,» id est vix ullus est (t).

Neque sacrificium. — Templum enim et altare cum Jerusalem erat eversum : et licet postea Judæi novum altare erexerint, ut patet *Baruch* i, I, tamen pauperrime, rarissime et tenuissime in illis urbis ruinis eo utebantur.

40. Sicut in holocausto arietum. — Multi codices hæc ita dispungunt, ut hic inchoent sententiam, quæ per antapodoton, hoc est similitudinis redditionem, expleatur cum subditur : « Sic fiat sacrificium nostrum. » Verum sic dicendum fuisset : « Sic holocaustum (non *tn holocausto)* arietum, sic fiat sacrificium nostrum. » Dico ergo hæc verba esso referenda ad id quod præcedit, sicque esse ordinanda et dispungenda cum Septuaginta ct Romanis : a Inanimo contrito, cl spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, » etc., q. *d.* Sicut suscipis holocaustum arietum, sic suscipe animum contritum et spiritum humilem, quo nos tibi ad expianda nostra nostræquo gentis peccata, per martyrium offerimus in sacrificium. Ven. io.

Aliter vertit ct dispungit Vatablus, nimirum sic : *Instar holocaustorum arietum, etc., sit coram te sacrificium nostrum.*

Sic fiat sacrificium nostrum.—Martyrium suuin vocant « sacrificium, » non proprie dictum, sed mysticum. Licet enim Christi martyrium iu cruce fuerit sacrificium proprie dictum, idque unicum legis noVic, quod in Eucharistia quotidie repræscnlamus ct iteramus; eo quod ad hoc (puta ut esset sacrificium expiatorium peccatorum hominum) a Deo fuerit institutum et ordinatum, ideoque omnibus Judæorum victimis figuratum ct adumbratum; tamen martyrium fidelium non est sacrificium proprie dictum : quia ad hoc non est a Deo institutum ct ordinatum, sed csl metapho-

(I) Non Ignorare poterat Daniel, regem Jcchoni.im, se, Baruch el Erechielem existere. De sola igitur Judaia intelligeuda sunt ista verba, ubi revera Ilebræi tum ncc regem, ncc prophetam, etc., habebant.

ricum et mysticum; quod tamen omnibus veterum victimis, nipote irrationalibus, est nobilius Deoque gratius. Sensus ergo est, 7. d. Instar holocaustorum arietum, et inultorum agnorum pinguium, sic flat sacrificium nostrum holocaustum, et pingue, pinguedine spiritus ct devotionis, ut placeat tibi, nique hoc, sicut illa, suscipias, scilicet sacrificium hocco orationis, confessionis, poonilcntine, laudis ct martyrii, quod tibi in igne hoc offerimus.

Sicrfich "j'ty- ' Pari modo martyres qui sub Diocletiano Nicon)C([iæ} ipS0 fCi(0 nativitatis Christi in templo cincti, cum tyrannus cis incendium intentaret, proponcrotque ut, si quis cx eis sibi consulere vellet, egrederetur, cl thus Jovi in ara proxima adederet, unus pro omnibus libere respondit : « Omnes nos Christian! sumus, unum eumdemque solum Deum ct Regem credimus esse Christum; ct ipsi, Patrique ejus, ct Spiritui Sancto sacrificare, atque omnes nos una offerre parati sumus. n Vix ille hæc dixerat, cum ignis succenditur, qui quasi in momento templum omne complexus, illos omnes (erant autem viginli hominum millia) quasi holocausta combussit, ct in cinerem redegit, uti referi Nicephorus lib. VII *Unt.* cap. vi.

Similiter nobilis illa virago et martyr, quæ sub Dunaan tyranno, in Nagran Arabite civitate, tempore Justini Imperatoris, anno Christi 622, cum duabus filiabus passa est, cum eas ense confodi videret, earumque sanguinem sibi a carnifico propinari; cum accipiensct gustans, ac inccelum suspiciens : «Tibi, inquit, Christe Domine, hoc meum offero sacrificium, cl tibi martyres exhibeo virgines casias, qure egressæ sunt cx ulero meo, cum quibus quoque me connumeratam introduc in tuum thalamum, ct, ul dicit divinus David : Ostende matrem propter filios lætantem. » Quare cl ipsa martyrio laureata est. Ita ex Procopio Baronius, tom. VII, anno Christi 522, pag. 91.

Ita cl S. Barlaam martyr, cum tortores dexteram ejus foco incenso immitterent, thusquo ci imponerent, sperantes quod vi ignis expugnata manus illud in aram excuteret, itaque videretur ipse in ara thus idolo adolevisse ; stetit corpore ct manu immotus, cineris instar flammam ferens ac superans, diccnsquc : a Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prrelium, ct digitos meos ad bellum, n Testis est S. Basibus , oratione in S. *Barlaam.*

Un et duo illi nobiles juvenes Antiocheni sub Diocletiano, do quibus Eusebius, lib. Vili *lini.* cap. xi!, cum simulacris immolaro cogerentur, dixerunt : a Ducito nos ad aras. Et cum fuissent adducti, manus suas ardenti igni superponentes : Si subtraxerimus, inquiunt, sacrificasse nos credite. Et quoadusque caro omnis in ignem defluereret, immobiliter perdurarunt. »

Ita S. Getulius martyr in tormentis : a Gratias, ait, ago Deo et Jcsu Christo, ciquo ineipsum sacrificium mundum offero : « ejusque uxor Symphorosa, cum ei diceret Adrianus Imperator : Aut sacrifica diis, aut tc cum filiis sacrificari faciam ; respondit : « Unde mihi tantum boni ut mercar cum filiis offerri hostia Deo? »

Ita S. Vitus puer cum sociis Modesto et Crescentia a Diocletiano (cujus filiam a dtemone libererai) ingrato imperatore missus in fornacem ardentem plumbo, resina ct pice, cum diceret Diocletianus : Nunc videbo si Deus tuus possit te de manu mea liberare; Vitus, facto signo sancta» crucis, fornacem ingressus, in-tar trium horum puerorum stetit ab igne illæsus, cantans cum duobus sociis hymnos ct laudes Deo, atque purior inde exiit. perinde ac si in suavissimo balneo stetisset. Ita habet ejus Vita 15 junii.

Ila et S. Laurentius, quem merito tribus hisce pueris adæqual S. Augustinus, serra. 1 de eo : ‹l Siquidem, inquit, illi in pcenarum suarum flammis ambulabant, hic ct in ipso supplicii sui igne discubuit : illi vestigiis pedum conculcarunt incendia, iste laterum suorum diffusione exstinxit, » etc. Et inferius: a Ut impleretur psalmi prophetia, quæ dicit cx persona S. Laurentii : Proba me, Domine, et tenta me, ure renes meos ct cor meum, duplici se postulat igne comburi. Nam si de solo mundi igne loqueretur, sufficeret renes tantum exurendos incendiis obtulisse. Cor autem nisi flamma Christi non urit. »

Ut placeat tibi. — Graece, «roirfw «w, id est *perficiatur post te;* vel, ut Complutensia, *expleat posi te;* hoc est, ul Vatablus, ut piene et usque ad finora et morlem sequamur te. Est hebraismus. Debrai enim dicunt q'nnx *limia acharccha,* ut impicamus post te, hoc est, ut plene ta sequamur, plene tibi obediamus, plene tibi serviamus.

4L Qn ostendunt (id est exhibent) servis Ve», u. tuis mala. — Sic sæpe alibi *ostendere* ponitur pro *facere.*

4G. SUCCRNDERB FORNACEM NAPHTHA. — Naphtha V«n. 46. est fomes ct pabulum ignis, simile bitumini. Vide Plinium, lib. 11, cap. cv; unde grace dicitur a–5¡>, id est igne. Alii, inquit S. Hieronymus, ossa olivarum quæ projiciuntur cum amurca arefacta, naphtham appellari putant.

Et malleolis. — Malleoli vilium sunt sarmenta MJlroU ad incendendum ignem, ait Thcodoretus, aut polius, ut .Nonius Marcellus, malleoli sunt manipuli spartei pico obliti ct obducti, qui incensi in muro?, aut in testudines ho4iutn jaciuntur, ut eas succendant. Hinc palet non esse verum quod docent Albertus Magnus cl Dionysius Carlhusianus, scilicet, in medio fornacis hujus fuisse ignem tantum quoad substantiam, non quoad actionem, puta ustionem. Nam ignis hic egit in malleolos, cosque combussit.

49. Angelus autem Domini descendit .— Jam ante yer5. p descenderat cum eis angelus, ut primum in fornacem conjecti sunt, tutans cos : alioqui enim

mox ab igne combusti fuissent: sed a puerorum oeulis se abscondit, ut illi, videntes suum in igne periculum, orarent Deum. Orarunt ergo, mox angelus se eis ostendit, visusque est ad eos descendere, ac ventum inducere, ut hic dicitur, lusce ab angelo, in persecutione et tribulatione unicum remedium esse orationem et refugium ad Deum : qui co usi sunt, steterunt ct vicerunt; qui non sunt usi, defecerunt et eeciderunt. Audi S. Cyprianum (vel quisquis est auctor), tract. *De Duplici martyrio : a* Novi ego ac flevi quosdam magna animi fortitudine pnedilos, qui jam coronœ proximi defecerunt, et quem diu professi fuerant, abnegarunt. Quid fuit in causa? Dimoverant oculos suos ab co, qui solus robur dat infirmis; intermiserant orationem, ac coeperunt ad humana præsidia respicere. Contemplabantur suæ naturae viriculas, considerabant ungulas, aculeos, candentes laminas, ferrum ct ignem, reliquumque carnificinæ apparatum, etiam aspectu horrendum, et cruciatuum atrocitatem cum suis viribus conferebant; et ideo victoriam amiserunt e manibus. Chi quis ita cogitat : Hoc possum, illud perpeti non possum; nunquam feliciter peraget martyrium. Sed qui se totum tradit divinos voluntati, non alio spectans quam ad illius opem, is demum firmus est et invictus. Hoc autem fieri non potest, nisi adsit vera ac vivida fides, nihil hæsitans, nihil disquirens, nec cogitans quanta sit tyrannisævilia, quanta hominis imbecillitas, sed quanta sit Domini virtus, qui certat ac vincit in membris suis. » Et paulo post : a Nec quisquam sibi displiceat, si corpore pariter ct animo sentiat gravem ac diutinam molestiam : tantum fidat ei cui certat, is non patietur quemquam lentari supra id quod potest, sed faciet etiam cum tentatione proventum. » Hinc passim martyres in tormentis assidue orasse legimus. Exstat oratio ardens S. Cypriani ante martyrium, in fine operum ejus.

Nola *primo :* Chaldæi hos tres pueros miserunt in ignem vestitos ct colligatos, ut patet vers. 23; sed funes ct ligamina hæc mox solvit vel ignis fornacis, ut volunt S. Hieronymus ct Chrysostomus, vel angelus cum eis in fornacem descendens : unde cum eo ibidem ambulare sunt visi, vers. 92.

Tr»*po«- iiunuv Lui ci i

Nola secundo : Ili pueri ab igne servati sunlpriinw» ^U'a an8clus excussit igneiu, cumque ab cis abegit ct removit ad latera fornacis, et extra fornaccm : unde ibi Chaldæos tortores ct incensores succendit; lres vero pueros non tetigit. Secundo , '' ?quia auram « quasi ventum roris, » id est, roridum, « flaulem; » vel, ut Valablus vertit, quasi roscidum /latum susurrantem, loco ct vico ignis supernaturaliter induxit, tum ad refrigerium eorum, tum ad respirationem : ncc enim aliter vim ignis suspendere poterat angelus. Unde S. Ambrosius, lib. VI *in Lucam,* cap. ii : < Cantaverunt, ait, Hebraei, cum vestigia eorum tactu flammie rorantis buinescercnl, ct intus extraquo ardentibus omnibus, solos tamen innoxius ignis lamberet, nec adureret. » Et S. Zeno Veronensis Episcopus, serm. 8 *De Iribus pueris :* « Mors, ait, refugiens mutat olllcium, inceniores cremantur ; incensis hymnum canentibus flamma blanditur : Deus a creatura universa benedicitur. In tribus una mens, una virtus, unus triumphus. Melioratur vita supplicio. Rex inviderat pueris, si non cos prœccpissct ardere. » Et S. Augustinus, semi. 2IO *De Tempore :* « In fornacem, ait, missi sunt Sancti, fugiunt flamma?, cedunt ignes, incendia expavescunt. Ostendunt justorum meritum, dum tyranni contemnunt imperium. Licet Sanctis cum igne jocari, quibus cmn hominibus non licuit commorari. Accipe, hostis, a suppliciis exemplum , qui humanitatis perdidisti consilium. Fugiunt ignes justos, quos injuste damnasti. Damnant hostes, ct absolvunt ignes. Chaldæi adjiciunt, et pœnæ defendunt. Homines saeviunt, et supplicia venerantur, ac persequentes puniunt. » *Tertio,* Deus hujus venti actionem, scilicet refrigerationem, continuavit, valide et continuo cum ea concurrendo, ac consequenter ignis vicini, si quis erat, actionem in eam partem, ubi tres pueri erant, vel hebetavit ct minuit, vel omnino suspendit, concursum suum ei subtrahendo, sine quo ncc ignis ardere, nec sol lucere, nec ulla creatura quidquam agero aut facere potest, et hoc innuitur vers. 94. **Tertia**

Simili modo Deus S. Thcclam, Agnetcm, aliasque plurimas virgines et martyres in igne et turmentis recreavit et refrigeravit. Simile refrigerium prostitit Deus Theodoro adolescenti Antiocheno, qui propler psalmorum canium a Juliani Apostates prefecto crudeliter excruciatus, cmn a Rufino Ecclesiastic® historias scriptore rogaretur, an non in illis cruciatibus maximum sensisset dolorem, respondit: «Non mullum acerbitatis et tormenti mihi accidit : astitit cnim mihi adolescens, et sudorem qui cx ea conflictatione oriebatur, abstersit, animum confirmavit, feoitquo ut tempus quo cruciabar, voluptati potius esset, quain angori.» Unde dolebat se cruciatibus eripi, optabalque iis reddi, ut rediret illa consolatio. Ila Socrates lib. Ill *Uistor.* cap. xvi. i>»« tur.

Ita et S. Victor martyr sub Maximiano, cmn Mcdoliani bullienti plumbo toto corpore perfunderetur, orabat dicens : « Domine Jesu Christe, propter cujus nomen hæc patior, adjuva me ct libera me sicut liberasti tres pueros immaculatos dc camino ignis, et confudisti tyrannum : ita et me quoque nunc libera, ut erubescat Maximianus cum satellitibus suis. » Mox affuit angelus Domini, plumbumque ita refrigeravit, ut esset instar aqutn c fonte manantis, nec ulla in parte corpus martyris adustum est. Unde martyr in Dei laudes erupit : ac tandem prædicens imperator, in Maximianum co anno moriturum, capite plexus in cœlum evolavit. Ita nairat oculatus testis

Maximianns notarius in ejus Vila 8 maii. Sic ct S. Polycarpus, discipulus S. Joannis, in igne mansit iltosus, flamina instar venti cum circumdante, teste Eusebio.

Quin et S. Pranciscus, cum ad avertendam oculorum distillationem et cæcitatein, ei inurendum esset ferro candente cauterium, ad illudquecaro ejus tenera exhorresceret : a Mi frater, ait, ignis, esto mihi hac hora propitius. Precor magnum Dominum qui te creavit, ut tuum calorem mihi temperet, quo suaviter urentem valeam sustinere. » Mirum dictu l urente ferro, ncc ignis ardorem, ncc carnis dolorem sensit; quia enim caro ejus plene spiritui erat subdita, ct spiritus Deo, eo ordinante, ficbat ut creatura suo creatori deserviens, ejus voluntati ct imperio mirabiliter subjaceret. Quare fratres carnificinam hanc aspicere non valentes, et fugientes increpans, ait : a Pusillanimes et modicæ fidei, quare fugistis? nonne poterat ille temperaro mihi fratris ignis ardorem, qui Babylonis pueros inter ipsas flammas servavit illæsos? »

Mystice S. Gregorius, XXX *Moral,* xiii, docet abstinentes non tangi igne libidinis : a Cum, inquit, carnem restringimus, ipsis abstinentiæ nostræ ictibus immundos spiritus verberamus : ct cum hoc quod est intra nos subjicimus, extra positis adversariis pugnas damus. Hinc est quod cum rex Babylonis succendi fornacem jubet, naphtbæ, sluppæ, picis ct malleoli ministrari congeriem præccpit; sed tamen abstinentes pueros hoc igne minime consumit : quia antiquus hostis licet innumeras ciborum concupiscentias nostris obtutibus opponat, quibus libidinis ignis crescat, bonis tamen mentibus superni spiritus gratia insibilat, ut a carnalis concupiscentia; cestibus illæsæ perdurent, ut cl si usque ad tcnlationcm cordis flamina ardeat, usque ad consensum tamen tentalio non exurat.

Vert. W. nntur' •liamin- J«> eiamim- t0- Illesi fuerunt, *tn'1'wir-* Binc*.

50. Et **NON TETIGIT EOS OMNINO IGNIS.** — **Recte** co›'Pora horum puerorum comparant cum salamandra, Qu® sua frigiditate ct humidilate prunas (nisi nimiæ sint, ct niinis accensæ) restinguit. *Secundo,* S. Basilios, hoin. *l)c laude jejunii,* eadem comparat amianto (de quo dixi *Isaiæ xLv,* 2), lapidi qui in igne ordet, sed ex co integer et purior egreditur. Rursum integritatem eorum in igne tribuit (uti ct Bernardus, De *Modo bene vivendi* cap. xxiv), virtuti jejunii, quod coluerunt 1res pueri, ut patet cap. i, IG. Damascenus etiam, ¡ib. 1V, XXV, caindcmadseribitcorumdcm puritati ct vifBtoitoli : ct recte. Ita cnim virginum multarum corpora ab igne cl a corruptione diu manserunt illæsa. Majus enim miraculum est animam in tentatone libidinis, quam corpus in igne manere illæsuin. Hinc dæmoncs S. Dominico non fundatori, sed alteri ex ejus Ordino, cum gravem mulierculœ cujusdam tcntalionem superasse!, acclamaiunt : « Vicisti, vicisti; quia in igne fuisti, ct non arsisti. »

Vidi ego Tridenti corpus S. Simonis pneri innocentis ct martyris a Judmis in parasceve occisi; et Bononto corpus S. Catharinæ virginis ani® 150 annos defuncto integrum prorsus et ílto'Um. Memorabile vero fuit exemplum S. Ctmegundis, qu.c cum Henrico II Imperatore in continentia vixit; cumque quadam vice maritus cam suspectam haberet, quasi famulo cuidam esset familiarior, illa ut virginitatem suam probaret, nudis plantis super candens ferrum ambulavit illæsa; quare moriens maritus, vocatis parentibus ejus : Accipite, inquit, vestram filiam; eam acccpi virginem, virginem vobis reddo. Cunegundis deinde purpuram cum cilicio commutavit, habitumque Religionis in monasterio Confugiensiase exstructo induit, ubi mira humilitatis, pietatis ct virtutis dedit documenta; ac rur^uin ignem noctu paleas corripientcm, signo crucis ficto, exstinxit. Demum quindecim annis religiose in monasterio transactis, cilicio in quo vixerat immortua est, ac miraculis clara ad virginum sponsum Christum Dominum evolavit in coelum. Ita habet Vita ejus, quam ex vetusto et fideli auctore edidit noster Gretscrus.

Pari modo Theognia, quae secreto cum marito Anastasio per 40 annos in continentia vixerat, prodita est a S. Basilio, qui jussit in sinum ejus carbones ardentes effundi, quos ipsa illaesa gestavit. Ha Amphilochius in Vita S. *Bastiti,* qu» tamen Vita mihi æque ac Baronio, ct aliis viris doctis suspecta est.

Mirabile vero est quod referi Cassianus, *Collât.* XV, cap. X, de abbate Paphnutio, qui, cum casu flamma ejus manum corripiens combussisset, indoluit quod flamma ei non parceret ncc cederet, cui dæmoncs cedebant, quos ille ab obsessis expellebat; quare angelus, ei apparens, dixit : « Cur, Paphnuti, tristis es, quod necdum pacatus tibi sit ignis iste terrenus, cum adhuc resideat in membris tuis carnalium motuum necdum ad purum excocta commotio? cujus radices donec in luis vivunt medullis, ignem istum materialem nequaquam libi pacificum esse permittent. Vade, apprehende virginem pulcherrimam, et si illam tenens, tranquillitatem tui cordis immobilem, œslusque carnales pacificos in te senseris perdurasse, hujus quoque visibilis flamme mitis atque innoxius, in modum illorum trium in Babylonia puerorum, te allambet attactus. »

Anno Domini 530, Toleti, sub Amalarico rege, Concilium est celebratum, cui præfuit Montanus: qui, ut loquitur D. isidorus, post Celsum fuit Toletano) sedis mctropolitanus Episcopus vita et eruditione clarus. Is antiquissima fidelique relatione narratur ad propulsandam conjugalem conversationis infamiam, candentes prunas tamdiu tenuisse veste, dum Sacrum perageret : coque peracto, nec pruna ignem, nec vestis inventa est amisisse decorem. Ila Joannes Vazæus in *Citron. Hispan.* ad anuum 530.

Consimile huic scribit Leontius in *Vita S. Joannit Eleemosynarii,* non longo a calce ejus Vitæ : Porphyria, inquit, prius fornicaria, cum ab Abbate conversa, ei quasi in quodam salutis asylo cohabitaret, incidit in suspicionem temerarim plebi, quasi ab Abbate filium genuisset; quem nec ipsa genuerat, sed abjectum collegerat. Coram igitur centum, et eo amplius testibus Abbas in sute ac mulieris castitatis testimonium adferri prunas jussit : evolvit autem eas in proprium vestimentum, quod nulla prorsus parte ambustum est, omnibus id admirantibus.

Insigne aliud narrat Gregorius Turonensis, *De Gloria Confessore,* cap. lxxvi : a Simplicius, ait, perpetuam cum uxore castitatem servaverat; electus autem in Episcopum, domi virginem adhuc uxorem fovebat, uti sororem. Die igitur Natalis Domini, commotis civibus adversus virginem per inanem suspicionem, sic ad illam locuti sunt : Incredibile est mulierem viro junctam pollui non posse, sed nec vir poterit artubus mulieris junctus a coitu abstinere. Ilis commola virgo sanctissima adit Pontificem simili castitate pollentem, arculamque tunc, ut fieri solet pro rigore hiemis, carbonibus plenam penes se habens, accita famula expansoque pallio, prunas ardentes suscipit, ct fere horæ unius spatio tenens, sacerdoti postea sic ait : Accipe et tu mitiorem solito ignem, nequaquam tuis velaminibus nociturum : suscipiente voro Pontifice, nihil offensum est velamen ejus ab igne. Credidit tunc incredula gens, atque supra mille sacro baptismate sunt initiati.

Octo mi- Notat Pererius in his tribus pueris octo mira-
i' 'i cu^a: Pr,munl› quod ignis cis luxerit, sed cos non
rii. usserit: e contrario ignis inferni maxime urit dam-
Jnœom. na(0S/ minime tamen cis lucet, inquiunt S. Basi-
liusin *Psalm.* xxvui, et S. Gregorius, lib.IX *Moral.*
$/cno- cap, XL1X› *Secundum,* quod ignis hic parcens pue-
dlim‘ ris, quos intra se habebat, eruperit ct invaserit
Chaldæos extra ct remote consistentes, cosque
Tribum, concremant. *Tertium,* quod ignis hic vincula ju-
venum dissolvit, inquit S. Hieronymus, ct tamen
U *r* corpora ct vestes eorum non altigit. *Quartum,*
lu x quod igne poterant non tantum respirare, sed et
L'-'o- libere loqui et Dei laudes decantare. *Quintum,*
l“ " quod angelus vultu radianlissimo flammas ab eis
fcxiua. depulit, ct cum eis in fornace ambulavit. *Sextum,*
quod 1res pueri ibidem afflati Spiritu Sancio di-
vinissimum hymnum (qui est Scriptura Canonica)
fr'íl- composuerunt, et uno ore concinuerunt. *Septi-*
‘‘uin’ mum, fuit ventus roridus, qui ignis vim restinxit
Ocu- d pueros refrigeravit, ac mire recreavit. *Octavum,*
quod rex vidit angelum in fornace cum pueris ambulantem, quem alii videre non potuerunt. Itaque in his pueris impletum est illud *Isaia* cap. XLtii, vers. 2 : ‹ Cum transieris per aquas, tecum ero, etc.; cum ambulaveris in igne, non combureris, et flamma non ardebit in le. » Audi S. GhrytoHomuiu, homil. 4 *ad Populum :* « Ignis murus illis factus est, et vestis flamma, et fons fornax, et ligatos capiens solutos reddidit. Mortalia excepit corpora, et lanquam immortalibus abstinuit; non agnovit naturam, sed piotali reverentiam exhibuit; vinxit pedes tyrannus, et ignis vim pedes vinxerunt. 0 rem mirabilem ! vinctos solvit flamma, cl ipsa a vinclis vincla est, etc., ut ct barbari crudelitatem discas, efi elementi obedientiam. » Subdit deinde diabolum non ferro, nec gladio, sed igni cos tradi curasse, ut plane consumerentur et in cinerem verterentur; sed Deum id in gloriam vertisse, ac fecisse ut de Babyloniorum deo , puta igne, quasi ejus victores triumpharent, Hæcct plura S. Chrysostomus.

Simile miraculum de monacho quodam, Benedicto nomine, quem Gothi tempore Totilœ cum cella comburere voluerunt, sed non potuerunt, narrat S. Gregorius, III *Dialog,* cap. xvm.

Tropologice, fornax succensa aChaldæis significat libidinum incentiva, quæ daemones in homine excitant, ut animam urant ct perdant, inquiunt Cassianus, lib. VI *Instil,* cap. xvii, ct Orígenes, in cap. vit *Levitici,* et llcsychius, lib. VI *in Levilicum;* sed casti ea superant ope angelorum. Hinc *secundo,* disce quam castitatis amatores et tutores sint angeli, ulpolc qui cum Iribus pueris castis in caminum descenderunt, cosque ab igne tutati sunt.

Ita S. Thomas Aquinas ob castitatem angelis Menk, charus exstitit, ab cisque cingulo castitatis sue- in«eli
cinctus est : ac deinceps omni libidinis sensu ca- tinti»0*"
ruit. Ha habet ejus Vita. nutorci

Fertur Ammon vir pius, qui propter castitatem ¶
a conjugo sponte sejunctus, ac deinde monasti- Ewn.
cam vitam ejus consensu amplexus erat, nun-P>»-
quam seso vidisse nudum, eo quod monacho vel suum ipsius corpus nudum videre inconveniens diceret; ct, cum aliquando fluvius ipsi transeundus esset, ac vestem exuere detrectaret, et ad Deum orassct,ul ita sibi transire daretur, ne propositum infringeret, ab angelo fuit ad alleram fluvii ripam translatus. Ita Socrates, *Uistor. Eccl.* lib. IV, cap. xxiii.

Refert Cassianus, Collai. I De *Sereno Abbate :* « Hic, inquit, pro interna cordis atque animœ castitate nocturnis diurnisque precibus, jejuniis quoque ac vigiliis infaligabiliter insistens, cunctos œstus carnalis concupiscentia: tandem per divinam gratiam in se exstinxisse percepit. Deinde majori zelo castitatis succensus, pnefatis usus remediis a Deo petiit, ut interioris hominis castitas in corpus redundaret Dei dono. Postremo autem veniens ad eum angelus in visione nocturna, ejusque velut aperiens uterum, quamdam ignitam carnis strumam de ejus visceribus evellens ac projiciens, suisque omnia, ut fuerant, locis intestina restituens : Ecce, inquit, incentiva carnis ture abscissa sunt, et obtinuisse te noveris hodierna die perpetuam corporis purilak m, juxta

voluin quod poposcisti, ct nc in ipso quidem naturali motu, qui etiam in parvulis atque lactentibus excitatur, ulterius pulsabatur. »

Do S. Equitio Abbate narrat S. Gregorius : «Hunc, inquit, cum juventutis sure tempore acri certamine carnis incentiva fatigarent, ipsre sure tentationis angustia; ad orationis studium solcrtiorem fecerunt. Cumque hac in re ab omnipotenti Deo remedium continuis precibus qmereret, nocte quadam, assistente angelo, eunuchari se vidit, ejusque visioni apparuit quod omnem motum cx genitalibus membris ejus abscinderet, ac si sexum non haberet in corpore. Qua virtute fretus, ex Dei omnipotentis auxilio, ut viris ante prrecrat, ita coepit postmodum etiam feminis prreessc ; nec tamen discipulos admonere cessabat, ne sibi ejus exemplo in hac re facile crederent, et casuri non tentarent donum quod non accepissent. » Simile do Elia trecentarum monialium Patre narrai Palladius, in *Ilistor. Lausiac.* cap. XXXV. Simile audi de Belgica.

Beata virgo Ermclindis ut sola Deo vacaret, relicta domo paterna, in villam concessit : ubi, cum ejus castitati ab hero pararentur insidite, ea nocte qua vadens ad ecclesiam ab eo rapienda erat, meruit angelicam vocem audire se monentem ex nomine : « Recede, inquiens, virgo, recede, et virginitatem quam Deo consecrasti, inviolatam custodi. » Qure valde perterrita, obediens jussioni iter cepit. Cumque Spiritu Sancio duceretur, angelus Domini ei secundo apparuit, et viam quam ceperat nc desereret, imperavit. Venies, inquit angelus, a in villam quam Meldriccm nuncupabis : ibi namque preparavit tibi Dominus locum ad peificiendum desideriii tui votum. » Pervenit igitur venerabilis virgo in locum quem prredixerat ei angelus : ibique parcimonia mirre abstinentia; diu vivens, geminre dilectionis implevit mandatum, inquit auctor Vitre ejus apud Suriam 29 octobris.

Illustrius est quod de S. Thcophila refert S. Rasilius, lib. De *Virg.,* et Baronius anno Christi 301. Quod recensui I *Cor.* vu, 35, in fine.

ven. bi e15“ 51 cl 52. Tunc m tiu s quasi ex uno one laudaDANT, etc., DICENTES : BENEDICTOS ES, DOMINE, CtC. — Hinc patet hymnum sequentem dictum et compositum fuisse a tribus pueris in fornace cx afflatu Spiritus Sancti : unde cl ab Ecclesia vocatur hymnus trium puerorum. Quod ergo scribit hic Polychronius: «Sciendum est hunc hymnum non haberi in Hebraicis aut Syriacis libris : fertur autem ex iis, qure dicta sunt, a quibusdam postea compositum esse ; » prius verum est, posterius falsum (1).

(1) Paululum differimus partes deutcrocanonicas Danielis libri, inter quas hymnum trium puerorum, ul vere canonicas vindicare, cl cum præierea rationalist®, ut Berlholdtius, opponant incredibile esse, lum 1res istos juvenes in fornace metro lusisse, alquo omnes creaturas ad laudes Dei invitasse ; tum Nabuchodouosorem in hanc

Moralitcr, vide hic quam verum sit illud *Psalm.* cxvii, 15 : « Vox exsultationis ct salutis in tabernaculis justorum.* Et illud *Psalm,* xcvr, ti : ‹* Lux orta est justo, et rectis corde lætitia,» Nam, ut ait S. Bonaventura, in *Specui. discipl.* part. I, cap. in : « Maximum inhabitantis grati® signum est spiritalis laetitia: fructus enim Spiritus est gaudium, » ait Apostolus *Galat.* v, 22. Quocirca merito S. Bernardus, serra. 14 in *Cantic.:* ft Opus meum, inquit, vix unius est horæ, et si plus, præ amore non sentio. Laetamini ergo in Domino, ct exsultate, justi, et gloriamini, omnes recti corde. * Dominus enim protector vester est, ct cx omnibus tribulationibus liberabit vos, uti tres pueros ab igne liberavit.

52. Benedictus es, Domine ,etc., — *q. d.* ut clare divertit Vatablus: *Praedicandus Domine Deuspatrum nostrorum, celebrandus ct laudandus in perpetuum; praedicandum item nomen tuum gloriosum illud et sanctum, perquam laudabile, ct in cetum supra modum extollendum.* Vers, di-

53. Superlaudabilis et supergloriosus in sx-CULA. — Vatablus : *Sempiternis saeculis percelebrandus, ct perquam gloriosus.* Unde vers, precedenti : û Superlaudabilis ct superexaltatus in sæcula, » aliqui addunt *teqiiitfa,* id est *supergloriosus,* qui scilicet omnem laudem et gloriam, ac glorificationem omnium hominum, angelorum, ct creaturarum superas, ct in immensum transcendis. Vtfl-5X

85. Sedes super Cderubim, — sedes tum super angelos Clierubinos, qui sunt in cado; tum super effigies Cherubim, quæ sunt super arcam ct propitiatorium. Vide dicta *Exod.* xxv, 23, eo enim alludit. Nam arelante excidium urbis, a Jeremía cx urbe ct templo fuit educta, atque loco incognito recondita, ut patet II *Mach.* ii, 4. Unde adhuc tempore captivitatis Deus dicebatur sedere super Cherubim. Ven.»

57. Be> EDICITE, OMNIA OPERA DOMINI, DOMINO. — Tros pueri ob tam illustrem ct miraculosam Dei in se beneficentiam, utinlimum cordis sui ct jubilationis sensum, atque immensum affectum graliludinis, congratulationis, reverentiae ct laudis divin®, quo æstuabant, testenlur ct ostendant, invitant hic omnes creaturas, etiam inanimes, ad Dei laudem ; præserlim quia ips® hujus miraculi et beneficenti®, qua Dei potentia et providentia ita celebrabatur, fuerunt testes, autetiam cooperatriccs, uti angeli, ventus, ignis, ctc. Ver*. "H.

Nola : Inanimes creatura benedicunt Deum laudem vers. 95 erupisse : a Benedicius Deus eorum, » ctc., quod conciliari non poterai cum sua religione cl honore quem sibimelipsi deterre debebat; respondemus, *primo,* non 1res islos pueros scripsisse hunc hymnum in fornace ardente, sed Daniclem post suam libcraiionem; *secundo,* quid mirum si Nabuchodonosor pr.e lanii prodigii admiratione, verba cujus adamussim tenorem non perpendit, protulisse dicatur, cum postea do ficto decretino eorum, ipsiusque veri Doi causa edidoril, cl illos in provincia Babylonis promoverit T luau mi

n hnt J* ► .1 .„„/ .late

creatorem suum, non ore, sed opere, ait S. Hieronymus. *Primo,* quia sua pulchritudine, varietate, magnitudine, situ, motu, utilitate, ministerio, perseverantia, ct obedienlia erga Deum, creatoris sui potentiam, sapientiam ac providentiam summa laude, gratiarum actione et veneratione dignissimam ostendunt.

Secundo, quia iisdem spectatores sui in laudem et admirationem factoris movent ct excitant : itaque spectatoris lingua ad Dei laudem ips© quodammodo utuntur. Ita S. Hieronymus hic ct Euthymius, in *Psalm,* cxlviii.

Est cthopœia ad pathos; tribuitur enim hic sensus, vox cllaus rebus inanimis, uti dixi *Isaice* i, *1, q. d.* Vos, o angeli, o coeli, o ignes, o venti, o bestiæ, quæ spectastis, vel spectare potuistis hocce prodigium, naturali sensu, et muta voce obstupescite Dei in nos clementiam et potentiam; congratulamini nobis, et nobiscum benedicite Deum, quia sine dubio idipsum faceretis rationali sensu, mente et voce, si ea haberetis. Nec enim nos ad gratias agendum, ct benedicendum Deum sufficimus : idcoque omnes creaturas ad ejus laudem nobiscum provocamus, cuperemusque omnium angelorum, hominum ct creaturarum ore, immensam Dei in nos liberalitatera celebrare. Vos ergo coeli, sidera, ignes, etc., quæ alias semper obcdislis Creatori, vestraque pulchritudine et obedienlia eum laudastis, nunc magis idipsum facitis. Tu enim, o ignis l laudas Deum, dum præler naturam ad nutum Dei, anobis quasi a servis Dei, te tuamque vim retrahis. Vos, o venti l laudatis Deum, dum in medio ignis nobis quasi servis Dei, refrigerium prestatis. Vos, o coeli, o sidera! laudatis Deum, dum vestro motu et luce Deo vestro, ejusque prodigio huic cooperamini, pergite ergo, ut coepistis, quamdiu nos in camino hoc vivimus et vigemus, atque deinceps semper, vestra specie, actione ct obedienlia, tum naturali, tum supernatural! Deum laudate, hominesquo omnes et angelos ad Dei laudem provocate.

Hoc ergo illustre est canticum, de quo proinde Concilium Told. IV, *Can.* xui, statuit, ut publico decantetur, uti fecimus in Laudibus Horarum Canonicarum. Pulchre el floride hoc canticum exponit ct dilatat Pererius toto lib. IV. Porro hoc canticum incipit a summis, puta ab angelis, quos primo ad Dei laudem invitat. Inde ordine gradati© descendit ad cados, solem, stellas : mox ad aerem, imbrem, rorem; inde ad terram,foules maria, pisces, volucres, bestias, pecora : ac tandem veis. 82, ad homines, Israelitas, sanctos ac humiles : denique hi 1res pueri, vers. 88, seipsos excitant ad hanc Dei laudem concludendam, uti eamdem inchoarunt.

Cali und*rini ■ 'ii«

59. Benedicite, coeli, Domino. — Nota: Codi enarrant gloriam Dei, quia a Deo acceperunt, *primo,* naturam incorruptibilem; secundo, iminensam magnitudinem ; *tertio,* rotunditatem perfectissimam cl pulcherrimam; *quarto,* molum celerrimum ct perpetuum; *quinto,* varietatem orbium, eorumque inter se miram concordiam el coaptationem; *sexto,* eorumdem motus diversissimos, el lamen ordinatissimos; *septimo,* siderum decorem, multitudinem, efficientiam; *octavo,* presides angelos, qui orbes hos regunt ct rotant; *nono,* lucem miram ct variam ; *decimo,* generalem vim ct potentiam vivificandi, producendi, moderandi, conservandi omnes res terrestres et sublunares ; *undecimo,* quod in coelo empyreo mirus sit ornatus ct rerum varietas : ipsum enim est templum, thronus et regnum Dei, estque domicilium angelorum el hominum beatorum; ubi Deus se eis clarissime cernendum, ardentissime amandum, ct jucundissime fruendum in omnem ©lernitalem prebel. Merito ergo de coelis peculiariter ait Psaltes, *Psal.* vm : «Quoniam videbo coelos tuos, opera digitorum tuorum,» puta, qui sunt opera sapientiae, potenti© et magnificenti© luæ. Ita Pererius.

CO. BENEDICITE, AQUÆ OMNES, QUÆ SUPER COELOS sunt, Domino. — Qurenam h© aquæ sint, an elementares, an coelestes, dixi *Genes,* i, C. Vers. 40.

61. Benedicite, omnes virtutes Domini, Domino. — Per *virtutes* accipe primo, intelligentias, sive angelos cœlum moventes; unde virtutes hic inseruntur inter coelos et solem ac stellas, quia iis omnibus president; *secundo,* influentias coelorum in hæc inferiora; *tertio,* aliqui accipiunt septimum angelorum ordinem, qui dicitur Virtutes, eo quod mira in terris faciant; quasi illis hi 1res pueri attribuant miram sui in igne conservationem, quodque angelus in igne eos conservans fuerit ex ordine Virtutum ; *quarto*, Pererius accipit virtutes operativas lapidum, herbarum, animalium et omnium rerum naturalium, uti est virtus in magnete ad trahendum ferrum ; in herbis ad calefaciendum , siccandum, purgandum, etc. Ven.6|. Virtutes quid T Primo. sccnsd?. Tertio, Quarto,

Notat Scholiastes non esse curadera in omnibus codicibus harum benedictionum ordinem. Sic vers. 67 : «Benedicite, irigus et ©slus, Domino,» in edit. Septuaginta Romana ponitur posterius, scilicet vers. 73.

65. Omnes spiritus, — omnis ventus : quia is nos in igne lutatur, estque a Dei, » id est a Deo immissus. Alii per *spiritus* accipiunt angelos, sed hos nominavit vers. 58. Adde angelos in Scriptura non solere vocari *spiritus Dei,* sed absolute *spiritus,* uti recle observavit Alcazar in cap. i Apoc. pag. 183, in fine. v«r«.«s.

Nola : Venti laudant Deum, quia magnus est eorum usus et utilitas. Nam *primo,* ventilant et purgant aerem, ne putrescat, vel inficiatur. *Secundo,* nubes ct pluvias nunc adducunt, nunc abducunt. *Tertio,* arbores, plantas ct sata fovent et vegetant. Quarto, ©slum refrigerant. *Quinto,* habitum hominis el animalium renovant el reficiunt. *Sexto,* naves propellunt, lia Seneca, lib. V Qutfst. *natur,* cap. xvm. Rursum quia solus Deus Vento- rum utilitas MXluplex.

proprie veniis dat ordinem, locum, motum, tempus, impetum, vicissitudinem ct vires, hinc spedalini venti invitantur ad Dei laudem.

Ver». 60. CG. La LIIATK ET SI l'EIIEXALTATE BUM IX SÆCULA,— puta in reternum. Hoc enim significat Grrecum , ei; tcù; aiûvi;, quod Valablus vertit, *sempiternis sæculis*. Est hoc hemistichium intercalare, ut, dum prius, V. g. « Benedicite, ignis et æslus, Domino, » præciuil præcentor, mox communi omnium voce applaudens ct conclamans chorus ubique succinat : a Laudate ct superexaltate cum in sæcula. » Sic in Litaniis uno prrecincntc nomina Sanctorum, cæteri respondent : a Ora pro nobis, n

ver». 67. 67. Frigus et æstus. — Grnice esl wJw, id est *astus,* ct ita legunt Romana : hic enim directe opponitur frigori. Ita ergo legendum est, non *astas*. Unde Valablus vcrlit, *ardor;* alii, *cauma; astas* lamen legunt Biblia Piantina, Parisina, ct alia pleraque, item S. Hieronymus. Quin et versio Syra, quæ exstat antiqua in *Biblioth. Medicea,* hoc hemistichiumGræcis ct Latinis Bibliis addit: *Benedicite, cestas ct hiems, Domino*. Sed eodem fere res redit : æslus enim est in restate ; unde et *astas* dicitur ab *astu,* ait Varro lib. IV, vel, ut alii a Grreco aí6»o0zi, id est urere. Hinc Plinius lib. XII, cap. is : « Austri, ait, ibi tam ardenter flant, ut restatibus sylvas accendant. » Porro quantam laudandi Deum materiam suggerant hominibus restus et restas, patet ex frumento, vino, tamque vario et multiplici omnigenum fructuum genere, quod maturant ct quasi pariunt; ut merito canat Psalles *Psalm*. 1xxiii, 17 : « Æstatcm et ver tu plasmasti ea. » Et *Eccli*. cap. 1, 7 ct 8, laudans Simonem pontificem : « Ille, inquit, effulsit in templo Dei, etc., quasi Ibus redolens in diebus restatis. » Rursum restas monet hominem laboris, ut eo comparet sibi cibum, quo vivat in hieme. Quocirca Sapiens, *Proverb.w,* 0 : « Vade, ait, ad formicam, o piger ! ct considera vias ejus, et disce sapientiam : qure, etc., parat in restate cibum sibi, ct congregat in messe quod comedat, b *q. d.* Sic tu, o homo ! compara tibi bona opera ct merita in tempore, quibus vivas et fruaris in reternilate. Quamobrcm, ut idem ail cap. x, 5 : a Qui congregat in messe, filius sapiens est; qui autem stertit restato, filius confusionis. » Et cap. xx, 4 : « Propter frigus piger arare noluit : mendicabit ergo restale, el non dabitur ei. b

Veri, 6s 68. Pruina. — Grreco viçitcI , quod Valablus vertit, *pluvia nivales;* alii passim, *pruina*.

Vus.tt. Benedicite, montes et colles, Domino. — Montes enim, *primo,* nives, vapores, nebulas nubosque recipiunt ct colligunt, casque in aquas resolvunt; itaque torrentium cl fluminum suntcausa cl 0,'*8°» (lu*bus agri rigantur ct fecundantur, qui-

HonUsiti. ' m commoda. Q110 pisces gignunt plurimos et sanissimos, utpoto saxatiles cl viscositate carentes. Hoc est quod ait Psaltes, *Psalm,* cui, 10 : « Qui emittis fontes in convallibus : inter inediuin montium perlransibunt aqure. b Montes enim non tantum scaturigines, sed et aggeres sunt fluviorum et maris, ¡Uinaque fluctus ct tumorem ne exundet coercent. *Secundo,* montes subjectas valles et agros a veniis ct procellis, reque ac ab restu tutantur. *Tertio,* montes continent fossilia et mineralia, uti carbones, ferrum, res, stannum, aurum, argentum. *Quarto,* montes ct rupes dant saxa et marmora, qure ex ipsis etiam Alpibus excidi vidi. *Quinto,* montes vites alunt, uvasque maturant ob reflexionem radiorum solis. *Scito,* proferunt maximas quercus, omnisque generis arbores. Sane nusquam abietes plures, majores nptioreque ordine dispositas conspexi quam in Alpibus, ct juxta N'orimbergam eundo Augustam, ubi ingentem abietum sylvam qure ad plura milliaria extenditur, pertransii. *Septimo,* montes si excolantur proferunt triticum, ct frumentum omnis generis. Hinc in Alpibus vidi opulentos pagos et oppida plurima, qure specie et opibus cum campestribus certant. Rursum montes abundant gramine, pratis, oleribus, herbis, floribus pulchris et odoratis etiam in hieme : unde tunc elegantes florum fasciculos Alpini nobis cx hospitio exeuntibus more suo offerebant. *Octavo,* montes sunt quasi muri ct valla urbium et provinciarum, ne a vicinis aliisque gentibus invadantur. Ita montes \rduennre sunt muri Gallire, Alpes Germani®, Apennini Italire, Pyrenrei Hispanice : hi enim Gallos ab Hispanis disterminant, et ne in invicem incurrant aditum praecludunt. Ita Helvetii in suis montibus consistunt quasi inexpugnabiles, adeoque Carolimi Audacem principem bellicosissimum cum numeroso exercitu conciderunt. *Nono,* in montibus ob frigus, auramque puram el acrem corpora valent, vigcnlque homines ct sunt robusti, atque tum frigore, tum fame urgentur ad laborem quo vicium parent : quo fit ut nec otio, nec luxu, nec libidine ct vitiis diffluant; sed modesti sint, laboriosi, probi et pii. Equidem in montoso Tirolensi Comitatu maxima prislinre probitatis ct pietatis in viis ct collibus monumenta, uti sacella, cruces, imagines, vota, ole., lustravi. *Decimo,* in montibus aptissimus est locus solitudinis, cœlumque et coelestia contemplandi. Unde ibi sunt eremiloria, ct cremila? sidera liberrime suspicientes, et terram ac terrena omnia despectantes. Hinc Christus in monto orans transfiguratus est, et sermonem illum divinum, *Matth*. cap. v, 1, habuit in monte, denique in monte Olivarum moro suo obsecrans captus et vinctus est. Hæc in Alpibus inter, imo supra, nubes consistens et contemplans, identidem dixi : a Benedicite, montes, Domino, b Denique montes Alpium ct Apennini cingunt el tutantur Romam, utpoto Ecclesia; el imperii caput, ut videatur esse inexpugnabilis, quasi supra petram fundata. Qua de re pulchre Rutilius :

Si hetum cecia mundum ratione fatemur,
Consiliumque Dei machina tanta fuit,
Ercubus Lallis prxtexuit Apenninutn,
Claustrale montanis rix adeunda viis.

Invidia ii limait natura, parumque putavit
Arctoil Alpes opposuisse minis.
Sicut vallavit multis vitalia membra,
Nec semel inrlu-it quæ pretiosa tulit :
Jam tum multiplici meruit munimine cingi,
Sollicitosque liabuit Roma futura deos.

Vila. st. **87.** Benedicite, sancti et humiles corde, Domino. — Humilitas cum sanctitate jungitur, quia basis est sanctitatis, cl quia vera humilitas non debet esse fucata in ostentatione exteriore, sed realis in animo : hinc additur *ñ corde.* « Simulata enim humilitas est duplex superbia, » qua nonnulli opinionem sanctitatis apud homines aucupantur, sed *hæc* diuturna esse nequit : mox enim se *prodit latens* superbia. His applicari posset diciqne illud *Nahum* cap. in, i1 : a Intra in lutum, et calca, subigens tene laterem, » nimirum intra in temetipsum, et sentiens te esse abjectum lutum, conculca illud, cl animi amplectere humilitatem.

ii rnin l idme ikom. Nola : Pre aliis virtutibus humilitas, et humi- |¡3j laudat Deum; quia cognoscit suum nihilum, el quidquid boni habet, id se habere a Deo. Hinc ait Sapiens, *Eccli.* cap. in, 21 : « Magna potentia Dei solius, ct ab humilibus honoratur. Nihil est, inquit S. Hieronymus *ad Celantiam,* quod nos ita hominibus et Deo gratos faciat, quam si vitæ merito magni, humilitate tamen infimi simus. » Ita S. Franciscus nodes integras non aliud orabat, quam : « Quis tu, Domine? quis ego? » Audi cl S. Augustinum in *Sentent,* sent. 83 : a Vera, inquii, lidelium humilitas est, in nullo superbire, in nullo murmurare, nec ingratum esse, nec querulum; sed in omnibus Dei judiciis Deo gratias agere, Deumque laudare, cujus omnia opera aut justa sunt, aut benigna. »

v«r-. m. 88. Eruit nos de inferso,—fecit ne moreremur, ct iremus ad limbum patrum.

Et salvos fecit df. manu (id est potestate et imperio cert®) mortis.

Vin. so. DO. Omnes religiosi, — omnes Dei cultores : hi enim sunt «iSiunci w Kópw».

Vtn.»i. 02. Et species quarti similis Filio Dei,— id est •■imilis Christo, de quo a Daniele rex aliquid inaudisse poterat, inquiunt Rupertus ct Tertullianus, lib. IV Contra Marcion. cap. x, etS. Augustinus in concione ad *Cateehum.* lino mulli veteres, utTerfu,., 1'; i *' lullianus, Justinus, Hilarius ct alii, putant hunc r"" quartum vere non angelum, sed Christum fuisse, qui jam tum ante sumptam humanam naturam, ejus similitudinem induerat, ct se quodammodo ad futurum redemptoris officium exercebat. Putant enim ipsi, apparitiones, qu® in veteri Testamento factae dicuntur per angelos, facias esse per ipsu ttiii et Filium Dei, qui est magni consilii Angelus. De qua re dixi in Genes, cap. xvin. Atqiio cx horum sententia petita videtur Anliphona, quam huic hymno trium puerorum in Officio EccleMaslico, ad Lindes præmillimus tempore paschali : «Surrcxil Cbn-tus de sepulcro, qui tres pueros liberavit de camino ignis ardentis, Alleluia. »

Secundo, Dionysius Carthusianus, « similis Filio Svcntb. Dei, » id est similis Apollini, inquit, Herculi, aut cui simili ex Jove, aliovo deo genito : tales enim finxerunt et coluerunt Gentiles. Unde Symmachus vertit : *Quartus similis filiorum deorum;* et Syrus : *Aspectus quarti assimilatur filio deorum.*

Tertio, «similis Filio Dei,» id est similis angelo, TcrU. ut vertunt Septuaginta, teste S. Hieronymo. Erat enim revera angelus, ut palet vers. 49, habebalque vultum angelicum : nec dubium est regem de angelis inaudisse. Sic *Job* xxxvni, 7, dicitur : a Ubi cras cum me laudarent astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei, » id est omnes angeli? Ita Vatablus, imo S. Hieronymus, qui et addit : « Hoc juxta historiam. Cæterum in typo prefigurai isto angelus, sive Filius Dei, Dominum nostrum Jesum Christum, qui ad fornacem descendit inferni; in quo clausœ, et peccatorum, et justorum animæ tenebantur, ut absque exustione et noxa sui, eos qui tenebantur inclusi, mortis vinculis liberaret. » Et sic exponi potest Antiphona paulo ante citata, quod Christus, id est angelus, typum gerens Christi, ct missus a Filio Dei, liberarit tres pueros de camino ignis. Favet Arabicus uterque, Antiochenus scilicet ct Alexandrinus : *Aspectus (visio, species) quarti similis est Filio Dei excelsi.*

Quarto, Pererius : a Similis Filio Dei, » id est si- Qanto. milis viro illustri, eximio et augusto supra omnes homines. Sic enim vocantur montes et cedri Dei, id est illustres, eximii; et sic vocantur filii Dei, *Genes, vi,* 2.

Ex hisce sensibus tertius maxime genuinus videtur : nam quem rex hic Filium Dei vocat, eumdem ipse, vers. 93, vocat angelum. Porro misit Deus angelum, qui appareret regi, ne rex putaret pueros in igne servari illæsos per maleficium. Quocirca rex hic tria miratus est: *primo,* quod quatuor sint; *secundo,* quod soluti; *tertio,* quod in igne illœsi.

Exclamat merito hic S. Chrysoslomus, homil. De *tribus pueris :* a 0 quibus, inquit, triumphis te, incorrupta fides, extendis! Adest tibi amica majestas, ut innocentia liberetur: patitur se Deus cum pueris in supplicio numerari, et potest Dominum videre sacrilegus (Nabuchodonosor) ; sed non permittitur nosse, ut crescat gloria puerorum. »

Disce hic quam angeli Sanctis in tormentis oran- Angeli tibus adsint, cosque tueantur ct corroborent. Ita S.Theodoro martyri astitit angelus, cumque ro- menti* bori et sanitati restituit. Audi de eo rara ct mira wnobo» cx auctore Vitæ, quæ graviter scripta exstat apud rinl' Suriuml februarii. Cum S. Theodorus dux excr- Emiucitus in nomine Trinitatis draconem infensissi- Prinum interfecisset, et imperatoris Licinii deos ex auro ct argento conflatos confregisset, atque pauperibus distribuisset (qua ratione plurimi Christo nomina dabant) : Imperator cum acccrsitum om-

nibus inimicorum phalangibus ridendum exposuit. Beatus autem Theodorus dixit ei : « Fremis, o Imperatori sed ego rugio : Tu stertis, at ego exsilio : Tu cuín Deo pugnas, at ego de Deo dissero :*Tu blasphemas, ego vero Deum hymnis laudo : Tu colis deos mortuos, ego vero Deum vivum : Tu Serapin, ego vero cum qui est super Seraphim : Tu Apollinem, ego vero Deum semper viventem : Tu es carbo Thracius, ego vero princeps Romanus : Tu Licinius ventilator, ego vero Theodorus donum Dei. Quamobrcni ne ægre feras, o Imperator! neque calcitres : hæc enim faciens, tuos ostendis cruciatus : asini enim et muli tenes figuram. » Tunc mulla ira plenus Licinius jussit boum nervis cum cædi, cl plusquam mille plagas ei inferri. Deinde ferreis ungulis lacerari ejus carnes, ct lampadibus ignis ustulari ejus ulcera, cl acutis testis radi concretum sanguinem. Post hæc martyrem ligno affixerunt per manus ct pedes. Arbitratus autem impius Licinius eum esse mortuum, reliquit in ligno pendentem. Circa primam vero vigiliam noctis adslans angelus Domini solvit cum, ct reddidit eum sanum corpore, sicut prius, cumque salutavit, ct dixit : « Gaudeas et corroboreris in sapientia ct gratia Domini nostri Jesu Christi. Ecce enim tecum est Domiuus Deus : ct cur dixisti : Recessisti a me ? Cousumma ergo cursum tuæ decertationis, ct venies ad Dominum nostrum Jesum Christum, accipiens coronam immortalitatis, n Hæc cum martyri dixisset angelus, ab eo recessit. Sanctus autem martyr Domino suo agebat gratias, et cœpit psallere : « Exaltabo te, Deus meus, rex meus, ct benedicam nomen tuum in sæculum et in sœculum saeculi. » Audi ct alterum non minus memorabile.

Cum B. Constantium Pcrusinæ civitatis Episcopum Danabi in tormentis, a quibusdam Marci imperatoris militibus ei inflictis vires jam deficerent, ad Deum, loto corde conversus : a Suscipe jam, orabat, spiritum meum, Domine, requiescat in te, qui pro te, te ipso juvante, omni tempore laboravit. » Vix dum pias hascc voces emiserat, cum ecce præslo est ci angelus Domini, afflictum his verbis confortans : a Noli timere, Constanti, ego sum angelus Dei : misit me Christus, ut plagis tuis curationem adhibeam, ac deinceps libi adsim in omnibus viis tuis; » et illico omnis plaga curata est. Tunc illo angelico solatio recreatus : « Gratias tibi ago, ait, Domine Jesu Christe, qui per angelum tuum me in angustiis positum confortasti, ct curasti vulnera mea; nunc vere scio tc quidem nunquam deserere sperantes in te. » Ha habetur in Vita ejus apud Surium 29 januarii, Audi ct tertium in virgine Hala admirabilius.

S. Christina, in Deum credens, deos aureos Urbani patris sui præfecti contrivit, ct pauperibus distribuit. Ob hoc, jubente patre, alapis afflicta, verberibus dilaniata, ferro onusta, in carcerem conjecta est. Post hoc cum diutissime ct crudelissime dilaniaretur, decidua carnium frusta patri in faciem projecit. Cumque alligatatela, igni supposito, ct fuso desuper oleo torreretur, erumpens flamma mille gentiles interfecit. Iterum carceri tradita, angelo visitante, sanata est et refecta. Deinde cura magno saxi pondere in lacum Volsenum jactata, angelico præsidio liberata est. Ita Ado Trcvirensis in Martirologio 9 Calend. augusti, Lacus ct locus hoc martyrio celebris, non longe a Roma visitur in via Senensi, mihique illae, dum in Urbem contenderem, transeunti ostensus est.

91. Et saraballa tonmi nox fussent immutata. ten. »*. — *a* Saraballa » (male aliqui legunt *sarabara)* vox est Chaldaica, significans femoralia. Syrus cl Arabicus retinent vocem *saraballa,* eamque dicunt denotare caligas superiores cx tela vel bysso, laxas ct longas, scilicet porrectas ad talos, et crebro esse diversorum colorum. Sicci Hieronymus: Sinbil- Saraballa, inquit, significat tum crura sive femo- \\ ra, tum eorum tegumenta : unde Noster braceas vertit, vers. 21. Hinc Hispani vocant *saraguellas.*

Quare minus verisimile est quod Rabbini nonnulli, et cos secuti recenliores, censent saraballa fuisse vestem extimam, puta chlamydem aut pall uni. Nam prœler jam dicta, Symmachus, teste S. Hieronymo, vertit, wz;^«;,quæ Hesychiuset Suidas in Laricis, Eustathius in U Iliad., S. Hieronymus *ad Fabiolam,* interpretantur feminalia, seu braceas, id est crurum et femorum operimenta : quibus vestitum fuisse Cyrum, aliosque reges ct principes Persarum (æque ac Babyloniorum) docet Xenophon lib. VIH *Padia Cyri.* Rursum Hesychius oxixii; interpretatur crurum et femorum tegumenta, eaque a Parthis *Sarabara* (sic enim legendum videtur) vocari tradit. El Suidas: «Sarabara (sic enim lego) vestis est Persica, aliqui vocant braceas ; » undo ct « Persicam braccato n vocat Ovidius, lib. V *Tristium,* elegia xi. Insuper Persas omnes braccatos fuisse ct crura feminalibus texisse docent Xenophon, lib. I, Strabo, lib. XV, Pollux, lib. \ 11, Onoiuastes, cap. xiit, Herodotus, lib. V, cl Dio Chrysoslomus, *orat.* 72. Hinc ct « Medos braccatos» vocat Persius, *satyra 3.* Alexandrum quoque feminalibus usuin tradit Plutarehus io ejus Vita. Denique Samiramidem et mulieres Babylonias crura velamentis texisse docent Curtius, lib. IV, el Isidorus, lib. XIX *Origin.* Multo magis ergo iisdem usi sunt viri Babylonii quibus præerant hi 1res Danielis socii, ideoque eorum habitu, puta feminalibus, induebantur. Licet ergo regis furor urgeret, ut statini in fornacem projicerentur, tamen vestis extima, puta chlamys (si tamen ea induti erant) in momento cis auferri poterat : alioqui enim commode funibus constringi, et in fornacem conjici nou potuissent. Denique Pagninus expresse *saraballa* vertit *femoralia.*

Er ODon ignis non transisset peu eos, — *q. d.* Ignis non perstrinxisset, nec ustulasset extima eorum. Nola : *Primo* et genuine, « odor » sumitur hic metaphorice pro afflatu incendii, *q. d.* Quod

ucc ab igne vel leviter essent afflati, nec pili cutis ant vestium essent ambiati ctrasi. Sicut enim res odorata remote efflat odorem, ita ignis in corpora remota suam vim excrit caque afflat, quasi odoraretur ibi esse aliquod objectum combustibile, sibi debitum. Sic de Samsone dicitur *Judie,* xvi, 9 : *a* Qui rupit vincula quomodo si rumpat quis filum de stuppæ tortum putamine, cum odorem ignis acceperit, « id est cum igne fuerit afflatum. Et Sapient cap. xi, 19 : « Aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes. » a Odor (ergo) ignis n est vapor ct exhalatio vel ab igne emissa, vel ab igne producta ct elicita ex materia combustibili, dum illa ignem eminus sentit, coque afflatur, antequam ardeat ct conflagret. *Secundo,* proprie hic « odor ignis n accipi potest; adustio enim suum habet odorem; unde dicimus : Olfacio adustionem. *Tertio,* a odor ignis » sumi potest pro indicio aut vestigio incendii. Sic ait Cicero *ad Atticum,* lib. IV, *epist.* 85 : « Res fluit ad interregnum, ct est nonnullus odor dictatura : » a odor, » id est indicium, inquit Budæas. Sic « lucri bonus est odor ex re qualibet, » ait Juvenalis, *satyra* 14. Et Cicero pro *Cluentio:* « Cannutio, inquit, perito homini, qui quodam odore suspicionis Staienum corruptum esse sensisset, neque dum rem perfectam arbitrarctur, placuit,» etc. Hinc odorsæpe sumitur pro*fama,* ut cum ait Paulus : • Christi bonus odor sumus, » *q. d.* lie Christo bonam famam ubique spargimus, sanctæ vilæ exemplo, æquo ac sancho doclrinæ prædicationc, H *Cor. n, 15.*

Porro post hæc verba : « El odor ignis non transisset per eos, o in multis Septuaginta codicibus additur : Et *adoravit coram eis rex Dominum :* quod tamen Latini codices non legunt, nec a S. Hieronymo, nec a Thcodorcto agnoscitur.

Vtr». »s. 95. Vbbbub regis immut a vehunt. — Id est contra regis imperium egerunt. Ita Valablus. Chaldaice est T3Ú *scanniti,* quod *secundo* verti potest, *secundaverunt, secundo loco habuerunt,* id est postposuerunt verbum regis legi Dei, scientes oportere Deo magis obedire, quam hominibus. Hinc patet hos

Tr› pne- ’ ¿i?- *f* , tirtj- 11 s Pucros csse martyres, imo martyrum quasi primitias, qui cæteris præluserunt, et fortitudinis exemplar dederunt posteris omnibus, praesertim Christianis : quia ipsi ante Christum, sine exemplo, primi in lege veteri, pro unius Dei cultu libentissime ct constantissime ignes tyranni subierunt, s que in certissimam mortem dederunt, eamque violentissimam reipsa omnino obiissent : idque naturaliter ct necessario, nisi a Deo contra naturae cursum miraculose fuissent conservati ct erepti. Simili de causa Daniel missus in lacum konum, licet inde a Deo sit ereptus, censendus est martyr. Nec enim convenit ut miracula virtuti sint damno, ejusque meritum et præmium minuant, cum ad eam illustrandam adhibeantur , ▮ liso enim meritum confessionis (martyrii) non minuunt, sed magnalia divinæ protectionis ostendunt, » inquit S. Cyprianus, epist. 58, quæ est *ad Lucium Papam,* S. Chrysostomus, hom. *Quod nemo Iccdilur nisi a seipso;* ct favet S. Hieronymus in cap. XX *Matth.,el* alii; ac diserte S. Athanasius, serra. 3 *Contra Arian.,* hos tres pueros vocat martyres : Codex vero Vaticanus Basilii Porphyrogeniti imperatoris, quem initio libri citavi, eos reipsa tandem martyrium subiisse affirmat. Verum nil tale habent Epiphanius, Dorothcus ct alii, ncc Martyrologium Romanum, in quo hi tres quasi Sancti consignantur, nulla martyrii mentione 1C decembris; sic enim habet: a Trium puerorum, Ananiæ, Azariæ et Misaelis, quorum corpora apud Babylonem sub quodam specu condita sunt : » postea translata Romam in templo S. Adriani in foro boario sepulta, ut habet ibidem marmorea inscriptio, religiose coluntur. »

Denique quod ad eorum propaginem et posteritatem attinet, sunt hic Romœ Judæi ct Rabbini, qui se ab hisce tribus pueris prognatos esse jactitant, ad cosque suam genealogiam continua et longa avorum serie deducunt; idcoque ab eis nomen Ananiæ, etc., et cognomen *sforno* (ab eorum furno et fornace, in quam conjecti sunt) assumunt. Ita ipsi, fidelium, felicium ct nobilium patrum infideles, infelices et ignobiles filii. Addo fabulosi ; hi enim 1res pueri fuerunt virgines, idcoque al) igne illæsi, uti superius ex Damasceno docui. Dices : Tum fuerunt virgines; at postea duxerunt uxores, et procrearunt liberos. Respondeo hoc gratis dici, et esse improbabile. Quis enim credat eos suam virginitatem tam nobili martyrio et miraculo decoratam conjugio corrupisse, ac tantam maculam dedisse in gloriam suam? Grandævi jam tum erant,et qui usque ad eam ætatein uxore abstinuerant, in celate senescente, post tanta castitatis trophœa,cam servare nequiverunt vel noluerunt?

Omxt m deum, — ullum deum : Ilcbrais enim *non omnis* idem est quod *nullus.*

90. Locuta fuerit dlaspiiemiam. — Rex hoc prodigio non videtur plane fuisse conversus : nam non vetat coli idola, necpracipit coli unum Deum Ilebræorum, sed lanium vetat ne quis eum blasphemet. Vers. 9«.

97. Promovit Sidhacii, etc., — *q. d.* Rex non tantum 1res pueros restituit in pristinam dignitatem, et in suas præfccturas; sed insuper status et præfecluras eoruin adauxit. Ha S. Hieronymus; edilio Septuaginta Romana addit : *Et amplificavit eos, ct dignos habuit ipsos, qui præcssent omnibus Judœis, qui erant in regno suo.* Ven.97.

Vide hic quid faciant constantia, virtus etsanctum paucorum exemplum : hoc enim 1res pueri hi monarcham Babyloniorum ferocissimum et potentissimum converterunt, ut Deum verum toto regno suo deprædicarct, sicut sequens ejus docebit edictum. Vi» boni ”‘unu'

Ila S. Pachomius cum adhuc gentilis militaret in exercitu Constantini, videns Thebis charita-

(em Christianorum erga milites afflicto^, quibus omnia necessaria liberaliter suppeditabant, hoc exemplo ad Christum conversus, tantus evasit quantus in historiis celebratur. Ita Baronius, anno Christi 316.

Venerabilis Beda, lib. l Wist. *Angi.* cap. vn, refert S. Albanum a paganismo per clerici cujusdain, quem hospitio receperat, piam ct sanciam vitam ad Christum fuisse conversum, ac tandem martyrem evasisse.

S. Afra, ut habet ejus Vita apud Surium, 5 augusti, a meretricia vita cum tiibus suis puellis ad Christum est conversa exemplo pietatis, gravitatis et castitatis S. Narcissi Episcopi, quem, saeviente persecutione, receperat hospitio.

Rufinus, lib. XI *Ilistor.* cap. ix, de S. Gregorio Nazianzeno ita scribit : Nazianzi in locum patris Episcopus subrogatus, In reticorum turbinem fideliter tulit. Reddita vero pace, Constantinopolim ad ecclesiam docendam venire rogatus, non abnuit. Ubi brevi tempore tantum ad emendandum populum vetustis hærelicorum infectum venenis profecit, ut tunc primum Christiani sibi fieri videreutur, et novellam lucem asp'cere, cum religionis doctor mulla quidem verbis, plura lamen doceret exemplis : nec viderent ab eo discipulis aliquid imperari, quod non prius ipse fecisset

98. Nablchodoxosoh rex. — Est hic nova nova* v<r>-8irei narratio : est enim hic titulus epistolæ regis quæ sequitur cap. iv, qua narrat rex suam superbiam, humiliationem, conversionem in bestiam, ct reductionem in regnum. Unde ex hoc loco Theodorctus et Lyranus et alii inchoant caput quart an; eo enan hæc pertinent. Quocirca in nonnullis Græcis codicibus anle haec verba inscribitur quasi titulus, t, id est Visio *quinia Danidis.*

100. REGNIS EJCS REGM2 SEMPITEHM'JI, ET FO- Vers.!».

TESTAS EJCS IIi GEXERATIOXEM ET GEXEHATÎOSES. — Vox *ct* idem est quod idcirco. Prius enim est ratio, ct quasi causa posterioris ; quia enim Dei regnum est icteinum, idcirco potestas ejus sc extendit ad omnia sæcula. Nam, ut ait Trismegistus in *Asclepio,* cap. xi : a Immobilis est œternitas,in quam omnium temporum agitatio remeat, uti cx eadem sumit exordium. »

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iloc caput continet epistolam Nabuchodonosoris, qua ipse primo, narrat secundum suum somnium, de arbore magna ab angelo succisa. Secundo, vers. 16, quod Daniel illud interpretatus sit de Nabuchodonosore e regno expellendo, ct in bestiam commutando. Tertio, vers. 30, *sc reipsa quasi bestiam regno expulsum, sed post septem annos sibi ct regno restitutum, narrat. Unde, vers, ultimo, Deum agnoscit* d *glorificat.*

!. Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, ct florens in palatio meo : 2. somnium vidi, quod perterruit me : et cogitationes meæ in strato meo, et visiones capitis mei conturbaverunt me. 3. Et per mc propositum est decretum ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, et ut solutionem somnii indicarent mihi. 4. Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, et aruspiccs, et somnium narravi in conspectu eorum : et solutionem ejus non indicaverunt mihi : 5. donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Ballassar secundum nomen Dei mei, qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso : et somnium coram ipso locutus sum. 6. Ballassar princeps ariolorum, quoniam ego scio quod spiritum sanctorum deorum habeas in te, et omne sacramentum non est impossibile tibi : visiones somniorum meorum, quas vidi, et solutionem carum narra. 7. Visio capitis mei in cubili meo : Videbam, et ecce arbor in medio terræ, et alliludo ejus nimia. 8. Magna arbor, ct fortis : ct proceritas ejus contingens cœlum : aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ. 9. Folia ejus pulcherrima, ct fructus ejus nimius : ct esca universorum in ca, subter eam habitabant animalia, et bestia), ct in ramis ejus conversabantur volucres coeli, et ex ea vescebatur omnis caro. 10. Videbam in visione capitis mei super stratum meum, ct ecce vigil et sanctus de cœlo descendit. 11. Clamavit fortiter, et sic ait : Succidite arborem, et praecidito ramos ejus : excutite folia ejus, et dispergite fructus ejus : fugiant bestia?, quæ subter eam sunt, et volucres de ramis ejus. 12. Verumtamen germen radicum ejus in terra sinite, ct alligetur vinculo ferreo et ærco in herbis, quæ foris sunt, et rore coeli tingatur, et cum feris pars ejus in herba terræ. 13. Cor ejus ab humano comma-

tctur, ctcor feræ dclur ei : cl septem tempora mutentur super cum. 14. In sententia vigilum decretum est, et sermo sanctorum, et petitio : donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit, dabit illud, el humillimum hominem constituet super eum. 15. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex : tu ergo, Baltassar, interpretationem narra festinus : quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi : tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est. 1G. Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar, cœpil intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora : ct cogitationes ejus conturbabant cum. Respondens autem rex, ait : Baltassar, somnium et interpretatio ejus non conturbent tc. Respondit Baltassar, et dixit : Domine mi, somnium his qui tc oderunt, cl interpretatio ejus hostibus luis sit. 17. Arborem quam vidisti sublimem atque robustam, cujus altitudo pertingit ad coelum, et aspectus illius in omnem terram : 18. ct rami ejus pulcherrimi, ct fructus ejus nimius, et esca omnium in ea, subter eam habitantes besliæ agri, cl in ramis ejus commorantes aves cœli. 19. Tu cs, rex, qui magnificatus es, et invaluisti : cl magnitudo tua crevit, ct pervenit usque ad cœlum, et potestas tua in terminos univers» terne. 20. Quod autem vidit rex vigilem et sanctum descendere de coelo, et dicere : Succidite arborem, ct dissipate illam, attamen germen radicum ejus in terra dimittite, et Vincialur ferro et ære in herbis foris, el rore cœli conspergatur, et cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutentur super cum : 21. Hæc est interpretatio sententi» Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem : 22. Ejicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua, ct fœnum ut bos comedes, et rore cœli infunderis : septem quoque tempora mutabuntur super tc, donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum, ct ctiicumquc voluerit, det illud. 23. Quod autem præcepit ut relinqueretur germen radicum ejus, id est arboris : regnum tuum tibi manebit postquam cognoveris potestatem esse coelestem. 24. Quamobrcm rex consilium meum placeat tibi, ct peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum : forsitan ignoscet delictis tuis. 25. Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem. 2G. Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat. 27. Respondilquc rex, ct ait : Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis mcæ, cl in gloria decoris mei? 28. Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de coelo ruit : Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex : Regnum tuum transibit a te, 29. el ab hominibus ejicient tc, cl cum bestiis et feris crii habitatio tua : fœnum quasi bos comedes, cl septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum, et cuicumquc voluerit, det illud. 30. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, el ex hominibus abjectus est, cl fœnum ut bos comedit, ct rore cœli corpus ejus infectum est : donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, cl ungues ejus quasi avium. 31. Igitur post finem dierum, ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum levavi, cl sensus meus redditus est mihi : ek Altissimo benedixi, ct viventem in sempiternum laudavi, cl glorificavi : quia potestas ejus potestas sempiterna, el regnum ejus in generationem el generationem. 32. Et omnes habitatores terrae apud eum in nihilum reputati sunt : juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli quam in habitatoribus lerræ; et non est qui resistat manui ejus, et dical ei : Quare fecisti? 33. In ipso tempore sensus meus reversus esi ad me, cl ad honorem regni mei, dccoremque perveni : cl figura mea reversa est ad me : cl optimales mei, cl magistratus mei requisierunt me, cl in regno meo restitutus sum : cl magnificentia amplior addita est mihi. 34. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, ct magnifico, el glorifico Regem cœli : quia omnia opera ejus vera, et viæ ejus judicia, el gradientes in superbia potest humiliare.

V n. f. Ti, zi- Ver».ì.

1. Flobkxs ix cautio meo. — Thcodoretus ad- *t* Xxm [te„ *el pinguis in populo meo.*

2. Somnum vidi. — Quœres, quo anno hoc somnium habuit Nabuchodonosor? Respondeo, anno

regni sui 37 ; nnm anno 35 regni,debellata / Egypto factus est mouoreha, indequo anno 2, pula anno regni sui 37, qui fuit annus mundi 3378, vidit statuam illam quadrifidam de qua cap. ii, ac mox eodem anno ob monarchiam adeptam superbia intumescens, vidit somnium hujus cap., ct juxta illud deinde menso duodecimo, anno regni sui 38, regno ut bestia ejectus est, ut patet vers. 28, in Quo s'a^u septem annos permansit : octavo demum anno menti et regno redditus, paulo post morluus vietur anno regni sui 45, qui fuit transmigrationis Joachin 37. Illo enim anno successit in regno Nabuchodonosori filius Evilmerodach, ut patet IV Jleg. xxv, 27. Unde et deinceps nulla alia Nabuchodonosoris gesta narrantur. Qui sane tanto mutationis et conversionis suce, multa alioqui monumenta reliquisset, et Judœos c captivivitate liberos dimisisset, ulpote quorum Deum agnoverat.

nex in- »ui ’’^1* monio» üsiiaujin

Dices : Theodorelus et Chrj-sostomus sic legunt: Anno 18, vidit Nabuchodonosor somnium. Respondeo .-Annus hic regni ejus 37 fuit 18 ab excidio templi ct captivitate Judaeorum. Nam anno 18 regni sui, ipse urbem Jerusalem cum templo evertit : inde usque ad annum 37 regni ejusdem sunt 18 anni. Alii nonnulli censent hæc contigisse anno regni Nabuchodonosoris 27, ita ut regno ejectus, ac post septennium restitutus, vixerit in pristina regni gloria per decem annos, scilicet ad annum regni sui 44; nec enim Deus videtur eum restituisse, ut statini e medio tolleret. Sed prius quod dixi verius est, ut patet ex dictis *Ezech.* xxvi, I, et cap. XXIX, vers. 1, el maxime vers. 17. Nimirum voluit Deus misericorditer eum ex vitro hujus periculis eripere,cum in bono cssctstatu,ct ad meliorem vitam transferre; ne, si diutius viveret, rursus in tanta gloria superbiret ct periret.

Veri. s. 5. Donec collega. — Tò *collega* non est in Grrocis,ne Caraffe quidem; sed est inChaldæo, fuilquo in versione Aquilro, Symmachi ct Thcodotionis, ut teslaturS. Hieronymus.Perperam apud Theodoretum pro traìpc;, id est socius, collega, legitur fnjx, id est *alius*. Rex Danielcm vocat collegam , quia participem cum fecerat imperii, cumque administration! Babyloniæ praefecerat, cap. ii, 20 ct 48; idque ob explicationem praecedentis somnii, et ob admirabilem sapientiam ct spiritum propheticum, quem in eo cernebat (1).

Cui nomen Baltassar secundum nomen Dei mei. — Daniel vocatus est *Baltassar,* vel, ut Chaldaeus est *Beltsasar,* non ex eo quod rex eum Balsasari, filio suo, cohneredem vellet facere, ut vuUEpiphanius *De Vita Prophet.;* non etiam ex eo quod somnia regis aliaqtie arcana interpretatus sit, ut volunt Suidas et Joseph; nam puer a praefecto eunuchorum ita vocatus est cap. i,7. Dictus ergo est *Beltsasar,* ab>3 *Baal,* sive *Bal,* sive *Bel,* sive *Belo* (hæc enim omnia idem sunt) Deo Babyloniorum; et inoS *latus,* id est *acutus ; el* TDK *otsar,* id est *thesaurus,* q. d. *Belis acutus thesaurus,* id est Belis acumen et sapientia : eo quod praefectus eum, utpole regio semine ortum, et nobili ingenio praeditum, ideoque regi astiturum, sapienlissimum fore optaret et portenderet. Hinc nomen Ballassaris, vel Balsasaris, apud Chaldroos regale erat et divinum, ut patet ex historia hujus libri : fere cnimregcsChaldæorumnominadcorumsibiadaptabant: hinc ex Nebo, Bel, Mero, vocati sunt Nabonitus, Baltassar, Merodach, Evilmerodach : Merodach enim idem est quod Mero "¡T *dach,* id est tenuis, vel parvus. Evilmerodach idem est quod princeps Merodach. *Evii* enim significat primum ct principem. Porro sicut Chaldaei a Baal deo suos reges cognominarunt Balsasar, Baladan, Belo’chus : ita ab eodem Tyrii suos vocarunt Isobaal, Abibaal, Baleazar, et ab eis descendentes Carthaginenses, ab eodem suos duces nuncuparunt Hannibaal, id est castrorum dominus, sive dux; Matbumbaal, id est mortis aliquorum dominus; Hasdrubaal, etc. ItaScaliger,lib. VI*De Emendat, temp.,* ct noster Serarius in cap. it *Josué*, Qurost. XXV. Sic Hebræi suos reges, Prophetas et viros filustres nomine Dei, pula *Jehova, la, El,* insignierunt *Jehova,* ut Jchosue, Jehoiakim, Jchosaphat, Jehoiada : *la,* ut Abia,Isaias, lerendas, Zacharias : *El,* ut Daniel, Ezechiel, Michael, Gabriel, Raphael. Huc spectat illud S. Augustini, Qurost. XVI *in lib. Judie.* tomo IV : *a* Baal, inquit, Punici videntur dicere Dominum : unde Baalsamcn, quasi Dominum cœli intelliguntur dicere. Samen quippe apud cos cœli appellantur, » utique ab Hebrroo ’ ú *scamaim.*

cialdei Ila- ° dma

Qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso.— Thcodotion, testeS. Hieronymo, et editio Septuaginta Romana, habent : Qui *spiritum Dei sanctum habet in semetipso.* Hebræi enim *Elohim,* pro quo Chaldroi dicunt *Elahin,* tam Deum quam deos significat, esto sit plurale, uti dixi Genes, i, 1. Et quia pluralis est numeri, additur ei pariter epithetum plurale fvlp *kaddiscin,* quod pari modo tam sanctum quam sanctos, vel sanctorum verti potest. Porro spiritus hic Dei, vel deorum, est spiritus propheliro. Divinitatis enim propria est divinatio et prænolio futurorum contingentium, roque ac arcanorum cordis.

6. Omne sacramentum non est impossibile tibi.— Graeco, cùx «Sjvxth «ei, alii legunt <n, q. d. *Non facit te impotentem,* scilicet ad illud explicandum, *q. d.* Nihil superat tuam facultatem et inlelligentiam. « Sacramentum « vocat sacrum arcanum, **Ver**.**

(I) Cum a Chaldæis frustra quæsita esset somnii interpretatio, hic, ut supracap.ii, 13, nou abs re quxritur, inquit Rosenmuller, cur Daniel, qui tantam ex Interpretatione somniorum celebritatem jam esset adeptus (vid. cap. i, 20; ii, 47), non primus ominum, vel saltem una cum Chaldæis, interpretandi somnii causa, ad regem vocatus fuerit Î Cui responderi potest Danielcm, utpotc sapientoni principem, non nisi in difllcilioribus robus consultum fuisse. In casibus vero quotidianis, qui vice sua coram rege fungebantur, somnia et œnigmnta interpretabantur.

puta somnium a Deo sibi immissum, ejusque significationem.

Ven. i. T.ru. 8. Magna ardor et fortis. — Arbor hæc signicabal hominem (I). Est enim homo arbor inversa, inquit Aristoteles; nam caput, quod csl radix sensationis, intelligenti® el motus,est sursum: rami vero, id est pedes, sunl deorsum. Unde homo a Clemente Alexandrino in *Adhort.* vocatur a planta cœlestis, • quia cœlum versus radicem habet. Hinc et Christus ait *Matth.* m, 28: a Jam securis ad radicem arborum posita est; « arborum, » id est hominum. ElPsaZ/n. i, 3, justus vocatur a lignum (id est arbor) quod plantatum est secus decursus aquarum : et folium ejus non di fluet, ct fructum dabit in tempore suo. » Apte arbor radices habet in tena fixas, homo vero sursum : nam arbor ex terra, homo vero sursum, scilicet ex codo, nutritur. Arbor ergo hæc significat Nabuchodonosoris imperium, cl gloria sublime, et amplitudine longe lateque patens, ct viribus robustum esse. Sic Ezcchicl, XVII, 23, superbum Scdeciam, ct cap. xxxi,3, regem Assyriorum comparat arbori excels® ; et Psalles, *Psalm.* xxxvt, 55 : a Vidi, ait, impium superexaltatum ct elevatum sicut cedros Libani : transivi, cl ecce non erat. » Nimirum tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant.

Simili arboris eversæ schemate presignificata est eversio Ecclesiæ African® per Hunericum regem arianum. Rem narrat Victor Uticensis, lib. H *Hist. Wandal.n* Vidit, inquit, venerabilis Paulus Episcopus arborem usque ad cados ramis florentibus extensam, quee etiam dilatatione sua omnem pene Africam opacaba!. Eleum universi ejus magnitudine et speciositate gauderent, ecce subito venit asinus violentus, qui defricans cervicem suam super robur radicum ejus, impulsu suo cum ingenti sonitu illam mirabilem arborem elisit ad terram. D Arbor luce erat Ecclesia catholica : asinus cam per radices subruens crat Hunericus, eam vastans per Episcoporum et sacerdotum exsilia ac martyria.

Hæc ergo arbor symbolum est prosperitatis et glori® humanæ,quæ mox prosternitur et ruit. Ha Lyranus. Simili modo huic arbori noslræ comParafl posset Adam, parens generis humani : hic enim paradiso quasi arbor magna fuit, florens et afilucns omnibus bonis; sed per superbiam ct peccatum prostrata fuit in brutales concupiscentias etærumoas, atque excisa usque ad radices, id est usque ad B. Virginem, quæ intacta germen protulit, scilicet Christum, qui arborem hanc suo flori restituit, imo florentiorem reparavit. Similis ergo fuit casus Adæ casui Nabuchodonosoris, sicut eidem similis fuit casus Luciferi : unde eidem illum comparat Isaías, cap. xiv, 12.

Ah » fe i ir- r J ‘mi

Tropologico Lyranus per arborem hanc intelligit hominem virtuosum : « Hæc arbor, inquit, alla est per justitiam, foriis per constantiam, frondosa per eloquentiam, magna per prudentiam quæ dirigit omnes virtutes, diffusa per misericordiam, fructifera per devotionis exuberantiam. Omnes pascuntur exea, per fraternam ædificationcm : subter eam Lesti®, per sensuum exteriorum refrenationem : in ramis ejus volucres cali, per motuum exteriorum moderauliam. Hic homo si in peccatum cadat, contra eum inclamat vigil, id est Christus in Evangelio, vel Prælatus predicando : Succidite arborem, quantum ad desertionem charitalis, quæ est vita animæ : precidile ramos, quantum ad oblationem voluntatis bon® : excutite folia, quantum ad defectum bonus locutionis : dispergite fructus, quantum ad subtractionem bonus operationis: fugiunt animalia quæsubter eam sunt, quantum ad defectum debilæ subjectionis: alligetur vinculo, quantum ad generationem malæ consuetudinis, eoque ferreo, propter duritiem obstinationis : ejiciatur foras, quantum ad inverccundiam in omnibus malis, quia tunc facta est ei frons meretricis : cor ejus ab humano commutetur, quantum ad omnem modum crudelitatis : septem tempora commutentur super eum, quantum ad perversam opinionem lotius legis. Hujus arboris sententias percipiunt in somniis reges, principes, nobiles, divites; quia frequenter in prædicationibus audiunt divinam sententiam, sed non curant, ac si esset tantummodo somnium. » Hucusque Lyranus.

Et procerit as ejus contingens coelum.— Est hyperbole, *q. d.* Altissima erat. Similis est *Deui. i,* 28 : « Urbes magnæet ad cœlum usque munita; » vel, ut Greca habent, *murata;* et apud Poetam : a Ferit aurea sidera clamor (2). »

Aspectus illius erat usque ad terminos universa terra. — Chaldaeus : Ra/ni *ejus ad finem totius terra* protendebantur ; Septuaginta, *Latitudo ejus usque ad terminos terra,* a Sic ct Theodotion, inquit S. Hieronymus, vertit id est *latitudo* (viliose enim in S. Hieronymo legitur *altitudo* pro *latitudo),* quod ipse explicat xupila, id est *dominatio, n q. d.* Latissime dominatur Nabuchodonosor, usque ad fines terre. Est rursum hyperbole : nam Nabuchodonosor lanium Asiam occupavit, non Europam et Libyam.

9. Esca universorum in ea, — *q. d.* Iu hac ar- vers.o. Lore copiosi erant fructus, ita ut ii omnibus animantibus alendis satis essent : quod preter alia, quæ mox afferam, indicabat potentiam ct opes Nabuchodonosoris et Chaldæorum esse tantas, ut iis pene omnes homines ali et vivere pospent.

Nota : Hujus arboris, id csl Nabuchodonosoris, Rei est folia, erant pompa vestium, curruum, militum,

(!) Arborem apud Indos, Persas cl Ægypilos virum excelkoUm «igniflcare, refert Achmedes in *Oneirocri-Mh* cap. cc ? 3 apud Ezechiele®, cap xxxi, 8, *arbor* ert ra Axiyrix, el ven 18, rex Ægypuus.

(2) Qua loquendi formula non Hebræi tantum, sed cl Arabes ad summam rei alicujus allitudincrn describendam uti seleni, vide etiam *bcuier.* ix, 1. Græci quoque arborem praealtam , ad coelum pertiogeutem vocare soient.

fotu, fmcuii, Uek.U' aulicorum: fructus erant opes ct tributa, ait Theodorctus: *Cibus omnium erat in ea,* quia omnes mercalores ct agricol® sub co pacifice ct laute vivebant; milites vero et aulici splendide ab co alebantur : subter eam habitabant bestte, id est homines barbari ; cl in ramis ejus volucres cœli, id est homines mitiori, acriori et altiori ingenio sub illius regis imperio et favore commode ct decenter vivebant, sicque « cx ca vescebatur omnis caro. »

Ven. to. io. Videbam in visione capitis mei super stratum meum, — videbar mihi per somnium videre.

Et ecce vigil, et sanctus de coelo descendit.— *a* Vigil » hic est angelus, ut vertunt Septuaginta, qui non obruitur somno ut homo, utpotc carens corpore. Angelus hic erat Babyloniæ præscs ct Angelo» vindex, ut patet vers. 14. Nota: To *vigil* significat T)"iÌl ni *Prim0'* angelos esse incorporeos, idcoquc nunquatuor quam dormire, sed semper vigilare, operique Dei CAUMS. intendere. Hoc imitantur Sancti, præsertim Reli- Prima. giosi, qui noctu pervigilant in oratione ct laudibus Dei : « Unde et nos, ait S. Hieronymus, crebris pernoctationibus imitamur angelorum officia. Et de Domino dicitur, *Psalm,* cxx : Non dors«nn<h. mitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. » *Secundo,* eos esse continuos in actione, et infatigabiles. Tertia. *Tertio,* cos nostra omnia acerrime considerare- Qairh. *Quarto, cos* vigilanlissimos esse gubernationis ct vindicte divinæ ministros ct exsecutores : perinde ac ipsa justitia ct vindicta divina vigilantissima est : unde ipsa, *Jeremía:* j, 11, ostensa est quasi virga vigilans. Hinc notat S. Hieronymus Chaldæum n»p *ir,* id est vigil, alludere ad irin, sive iridcm, quæ pcrmulticolorcmarcum ad terras descendere dicitur, ct per cam subinde angeli, ut *Apocal.* cap. x, 1, de angelo suo ait Joannes : a Et iris in capite ejus.» Iris enim miscricordiæ cl vindicte est symbolum. Unde censet ab *ir* Hcbrœo, quod hic relinent aliqui interpretes, et græco ct latine dictam esse irim sive iridem. Utramque ostendunt cl ostendent angeli, tum alias, tum præsertim in judicio ct resurrectione, cum ipsi a morte evigilare et resurgere facient homines; alios ad gloriam, alios ad gehennam. « Vita ergo anViti »n- gelorum est vigilia : vita mortalium vigilia sil Er!!'r0'' et borni- oportet. Vigilate : nescitis enim quando Dominus tum esi domus venial » *Marc.* cap. xiu, 35. vigilii

Vir», iî. 12. Geiimen, etc., sinite, — stirpem ci relinquito, ut possit crescere.

Alligetur (scilicet ille, qui per arborem hanc significatur, puta Nabuchodonosor) vinculo FERREO ET ÆRLO, IX HERBIS QUÆ FORIS SUNT (i).

Id est, ut ex Chaldæo vertit Paguinus : *Alligatus vinculo ct areo ct ferreo, ponatur in herba agri.*

Nota : Nabuchodonosor cum primo in amentiam versus est, mox a suis, no sibi cl aliis nocet, vinculis astrictus fuit ct inclusus ; sed deinde monitu Danielis solutus ct dimissus ivit ad sylvas, vixitque cum bestiis per septem annos, ut patet vers. 29. Ita tamen ut retinuerit vincula aliqua, puta manicas ferreas in manibus, ne ilice conjungi possent, neve iis uteretur ut homo, sed ut, iis disjunctis, reperet ad herbas agri quasi bestia. Hoc enim est quod hic dicitur : « Alligetur vinculo ferreo, etc., in herbis. » Herbas ergo comedens erat ligatus.

Lyranus, quem sequitur Fernandius, vision. XXII, *Comment.* II, sect, n, per vincula hæc accipit sententiam ct decretum Dei infrangibile, de Nabuchodonosoris ejectione e regno. Alii accipiunt durissimam ejus pœnam et afflictionem, quæ fregit ct domuit ejus superbiam. Sed hæc mystica sunt.

t3. Coa ejus ab humano commutetur. — Syrus : Vcn- *Cor ejus ab hominibus transeat ;* Arabicus Antiochenus : Cor *ejus divertatur,* vel amoveatur *ab hominibus;* Arabicus Alexandrinus : Cor *ejus auferatur ab inter homines, ct* pro co

Con ferì detur ei. — Hinc Orígenes cum suis docuit hanc non esse historiam, sed parabolam, qua sub nomine regis Nabuchodonosoris symbolice describatur casus Luciferi. ScJhrc est hæresis : nam historiam esse patet cx simplici narratione totius capitis, ctexcap. scq., vers. 20cl seq. Ha S. Hieronymus et alii passim.

Qutercs, an ergo Nabuchodonosor vere mutatus fuit in feram aut bestiam? *Primo,* nonnuUi scr te. censent Josephum id affirmare, sed falso hoc ei rvinbe*- tribuunt.

Secundo, Dorothcus in Synopsi, et Epiphamus in ptnai *Vita Danielis,* censent Nabuchodonosorcm interius «enu»- habuìsso formam hominis, scilicet auimam ratio- '¿'j, nalcm, sed exterius mutatum fuisse in figuram Expia- bovis anterius, et leonis posterius; ac consequen- n vení ter videntur ci caput ct cornua bovis, caudam vero et jubas Iconis dare. Probant ex co quod hic dicitur u cor, » non bestte, sed « feræ detur ei :» bos autem est bestia, non fera: leo vero est fera, non bestia : ergo potius in Iconis quam in bovis formam mutilus fuit rex. Rursum, quia vers. 30, Septuaginta dicunt ejus capillos crevisse in similitudinem leonum. Addo , rex hic crudelis et superbus fuit, ut leo; unde et leamœ comparatur, cap. 111,4. Verum in explicatione somnii Daniel nullam leonis, sed tantum bovis facit mentionem, vers. ¿9 et 30, cum bovi similem faetumesse narrat. Jam vero boves non tantum cicures sunt et domestici, sed etiam agrestes ct feri, uti sunt uri et bisontes. Talis ergo factus videtur Nabuchodonosor. Sic <le Gyge et Minotauro lingunt poetæ, flc. cos pallini fuisse homines, parlón boves. Nam do t« e>t Gyge canit Ovidius, lib. IV *Trist.* eleg. 6 : instar uri rei bbofilij.

Ccntinumumque Gygen, senubovemque virum,

de Minotauro vero :

Scmibovcmquc virum, «cmivirumque bovem.

ti) Transit jam, ut sæpo fit in somniis, nllegoricus senno in proprium ; nani vinculi, ferarum netus, ct immutatio coniis, seu mentis, non competunt arbori, sed Nabuchudonosori per eam lignificato.

Twin, f¿: u® ›l f m. ' p

Cuirb, s- 7t -)

Drtem la m ir- ‘ ‘ F

Eirmpii -tL :'i’ó rom

Twin, *Tertio,* Michael Medina, lib. II *He Fide,* cap. vu, Pul'* non v<?ram› scd phantasticam fuisse regis transformationem in bestiam : idque aut per prestigias, quomodo nostri lycanthropi, cum sint homines ct sagi, ope dæmonis ita perstringunt oculos intuendum, ut videantur esse lupi, gregesque ovium quasi lupi invadere et occidere, ac mox strage peracta in humanam formam videntur reverti. Similis transformationis meminit S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit,* xvm. Aut potius, quia Deus circa corpus regis circumposuit figuram quamdam bcsli®, sub qua cum cerneretur ab aliis, bestia putabatur : sic enim mulier illa, qu® ad S. Hilarionem fuit adducta, per magicas artes apparebat esso jumentum, qu® llilarioni mulier, uti revera erat, videbatur. Testis est S. Hieronymus, in ejus Vita. Verum hæc non sufficiunt, nec explent verba Scriptura.

Quarto, S. Thomas, lib. II *De llegimine principum* (v¡r¡ docti, ut Bellarminus, lib. *De Script. Fccles.,* negant hunc librum esse S. Thorn® Aquinatis) cap. ult., ait regem transformatum esse in bestiam, non revera, sed quia sua imaginatione vitiata et corrupta, sibi transformatus videbatur. Cujus rei multa et mira exempla refert Galenus, ct post cum Lcvinus Lemnius, lib. II *De Ccmpleaione,* sub finem: Quidam, inquit, putabatnatstnn s*b* excrev‹sse *n immensum, ut elephantis proboscidem circumferre videretur. Medicus hunc ci morbum et phantasiam hac arto exemit : longum farcimen naribus admovit, arreptaque novacula illud sensim abscidit, ac tandem extimam nasi partem perstrinxit, ut sanguis deflueret; itaque imaginarium ci nasum avulsit : atque, proscripta ci soporifera potione ct salubri diæta eum plene curavit.

Alius hypochondriacus, hoc est, cui precordio humore melancholico ac flatibus turgebant, credebat ranas ac bufones interiora sua perterebrare. Medicus dedit ei polionem, ac subdito clystere procuravit, ut aliquot ran® et bufones in subjectam ei pelvim conjicerentur; quibus visis, opinio illi hæc adempta est.

Tertius censebat se membra posteriora habere ex vitro ; undo semper stabat, metuens ne si sederet, ea quasi vitri fragmenta dissilirent.

Quartus nuper fuit, qui ex nimia capitis fatigatione, se mortuum esso dicebat, nec comedero volebat, utpoto mortuum se credens. Jamque instabat septimus dies, qui inedia confectis lethalis esse solet. Ut eum morbo et morti eriperent, quidam personati linteis obvoluti quasi mortui, conclave obscurum ingressi mensam instruere, ac liberalitcr se reficere coeperunt. Ægcr autem, hæc conspicatus, sciscitatur quid moliantur, et quod sint genus hominum ? responsum est mortuos ı sse se. Tum ip£o : Ergone mortui comedunt? illi : Comedunt ulique ; veni, vide et gusta. Illo lecto exsilit, cum mortuis commentitiis large vescitur, indormit confecto ad id liquamine, experrectus sensim ad se redit et sanatur. Ilcec omnia Lemnius.

Hinc mulli fiunt stulti et deliri ex sola vehementi rei alicujus vel amabilis, vel odibilis, apprehensione : imo narrat Seneca Uibium Gallum Romanum imitando gestus stulti, cos ita phantasiæ impressisse, ut inde stultus factus fuerit. Huc accedit Eranciscus Valesius, *De Sucra philos.* cap. Lxxx, ct Hieronymus Mercurialis, lib. VI *Variar. led.* cap. xx, qui hanc regis melamorphosin non aliud fuisse censent, quam morbum quem medici melancholiam vocant, quo qui laborant insaniunt, et in aliorum subinde animalium formas mutatos se esse imaginantur, faciuntque ct patiuntur omnia quasi revera ita esset : alii in canes, et latrant : alii in gallos, ct cantant, ct concutiunt latera : alii in lupos, ct exeunt noctu domo, quæruntque sepulcra, cl versantur libenter cum cadaveribus. Hiuc enim Latinis vocatur melancholia canina, atque lupina, Græcis «six, Arabibus *cutahut.* Sic Bellerophon, ut animi ægritudines ct mentis dolores excuteret, captabat loca avia ct solitudines : de quo Homerus, *Iliade* 7 •

> Nam miser in sylvis mœrcns errabat opacis,
> Per campos solus latos, perque avia rura.
> Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Hinc Rutilius ethnicus, monachos insui® Caprari® eodem morbo laborare falso œstimans, sic de cis scribit :

> Sic nimix bilis morbum assignavit Homerus
> Bellerophonlxis sollicitudinibus.

Similis fuit Timon Atheniensis qui pwàvîpwttoç est appellatus, quod genus humanum odisse videretur. Undo quadam vico in concionem ascendens, silentio indicto, dixit : Est mihi hortus, ct in eo ficus, ex qua mulli cives se suspenderunt. In eodem nunc ego loco ædificare volo; quaro vos publice admoneo, ut, si quis se suspendere velit, maturet antequam arbor exscindatur. Ejus epitaphium hoc fuit :

> Hic sum post vitam miscramque inopemque sepultos.
> Nomen non quxras : Dii, lector, to male perdant.

Unde mare quasi perosum hoc monstrum, dicitur exundando ejus sepulcrum longe expulisse.

Hic modus verus est, sed non adæquatus ; nec enim usquequaque verbis Scriptura ipsique historiis satisfacit : non enim potest morbus aliquis naturalis figuram hominis mutare, itaque temperamentum ejus efferare, ut per septem annos cibo ferino quasi fera cum feris vivat.

Denique Percrius asserit regem non mutavisse figuram, sed tantum phantasiam, complexionem et gestus : ct Maldonatus censet in figura corporis nihil mutatum fuisse præter ungues et capiilios, qui nisi s®pc resccentur, solent turpi ac ferina forma crescere. Verum :

ungo» et apii- 'coodu- iio pii- tbokno- tor nin* Probiior primo. Secundo, Twl10* Dico PHIMO : Nabuchodonosor in hac transformatione vere mansit homo. Id patet, primo ex lota narratione vers. 30 et sequent. *Secundo,* quia alioqui anima rationalis debuisset ei adimi, ct dari anima bovis : et sic non fuisset idem ; nec rex qui peccaverat, fuisset punitus, sed bos. *Tertio,* quia anima humana non potest informare COIPUS bovis; ucc anima bovis corpus hominis, Mansit ergo idem omnino Nabuchodonosor, idem corpus, eadem anima; sed humanus tantum sensus quoad exercitium, puta humana sensatio, pnrscrlim in gustu ; ac rationis usus ei fuit ad tempus ablatus, et postea redditus.

Core llisio seeundi. Full mu- utut ¡a bi'úo"l' quia hoc ip›- ima- Secundo, ‹lDl] ifó' ejòstanlura fuit tiro Tertio quii fuit mem. Dico secundo : Aliqua tamen ratione dici potest cum conversum esse in bestiam, puta in urum aut bisontem; idque patet primo, quia, ut ait I). Thomas, secundum vitiatam suam imagina- **I*onein *n uruni** sibi conversus esse videbatur, *Secundo,* quia cordis et corporis ejus lempcramentum ita immutatum ct efferatum est, ut esset siniilo feræ bestiæ, quantum fieri potuit citra humanitatis, sive natur® human c amissionem. fi1l'*l rationis usu privatus et mente captus, ejòstanlura utebatur phantasia, caque ferina, qualis est uri ; et hoc est quod hic dicitur : « Cor fer® delur c'» p *(1'* Privetur sensu humano, fiat an,cns et insanus, videatur sibi non esse homo, sed bestia.

Ubi nota : Cor in Scriptura ct hic tria significat. *Primo,* mentem : quod enim cor est in corpore , hoc mens est in anima totoque homine. Jam Iresti® non habent mentem, sed ejus vice habent imaginationem : hæc enim regit eas earumque actus, uti mens regit hominis actus; cor ergo feræ est phantasia feræ. *Secundo,* cor idem est quod appetitus et voluntas; cor ergo feræ est appetitus ferinus. *Tertio,* cor proprie hic sumitur. Cordis enim, indeque lotius corporis complexio in rego mutata fuit, ut ex humana fieret ferina. Crediderim tamen cum Maldonulo eum saltem per intervalla aliquem rationis et pristinæ dignitatis sensum habuisse : hoc enim proprie erat regi ct homini, qua talis est, pœnalc, affliclivum ct contristativum. Huic sentenlire favet illud vers. 22 : a Donec scias quod dominctur Excelsus, » *q. d.* Donec ex tua poena agnoscas Deum vindicem, ab coque veniam poscas. *Quarto,* quia habitus ejus ,na8*s fer*nus cral› ‹luam humanus; nam incedebat semper nudus, rori, imbri, ct aliis cœli injuriis ut fera obnoxius. Rursum facies ejus ab humana erat diversa ct accedens ad ferinam. Deinde adeo ei creverant capilli, ut totum fero corpus contegerent; ungues quoque creverant ad similitudinem avium. Denique cule erat non molli, sed dura cl ferina, pilosquo habebat crassissimos, ut referrent plumas avium, qui a copiosa fuligine crassissimæ inclancholiæ oriebantur, inquit Valesius. *Quinto,* incessus ejus et figura erat ferina ; quia non erectus ut homo , ct bipes; sed curvus et pronus, manibus ct pedibus reptabat ut bestia, et quadrupes pedes ergo ejus, brachia ct manus callosæ et dur®, reliquaque membra cum temperamento ferinam induerant figuram, quantum salva humana natura facere poterat Deus. Unde ipse rex j-im sibi resti- An h› Intus ait vers. 33 : « Figura mea reversa est ad baerU me ; n ergo illa jam ante ei fuerat ablata. Vidi subinde bovina cornua regi nostro appingi; sed hic pictor ci suo adjecit privilegio : alii caudam ei adjiciunt ; sed id minus necessarium est : et licet forte aliqualia cornua homini adoasci possent, nulla certe in natura vis est, quæ talem humano corpori appendicem possit adjicere. Addunt aliqui regis hujus genuum vertebras inversas fuisse, ita ut extrorsum quadrupedum more prominerent, idque ut pari cum bobus celeritate curreret, et inæqualia loca transiliret; nam si genua ejus introrsum humano modo plicata fuissent, fuisset ipse ad talem motum et saltum ineptus. Ilæc opinio videtur congrua et probabilis. Nam hic situs ad incedendum more quadrupedum est naturalis,cl pene necessarius ad hoc, ut talis incessus continuari, diuque durare possit, ut patet experienti. *Sexto,* quia cum feris quasi Sexto, fera versabatur in sylvis, earumdemque victu , scilicet herbis ct radicibus vescebatur; easque cx t,,, (l›' imaginatione ct appetitu ferino (hunc enim signi- n›a«t»t. ficai u cor feræ ») et bovino sibi a Deo indilo appetebat. Porro feræ non læserunl eum, quia putabant esse feram, licet novam et monstrosam; ct quia Deus eas avertit, illumque per seplem annos mirabiliter in hoc statu custodivit et conservavit. Simile narrat Aben-Ezra de homine quodam melancholico, qui in monte Sardiniæ secessit, ibique cum cervis diu herbis victitavil. Sic Arcades glandibus, Argtei pyris sylvestribus, Ælhiopes locustis, milio Sauromatæ, Persæ cardani©, Ercmitæ herbis, Ophiophagi serpentibus vescebantur. Mithridatem veneno ita assuevisse, ut eo occidi non posset, testantur historiae. Feminam quamdam Coloniæ araneis pasci vidisse se narrat Albertus Magnus. Non mirum ergo regem nostrum herbis tamdiu victitassc. Septimo, septimo, quia cum mentis usu etiam oris et lingua? usum ‹«•*»»• perdideral, nec articulatas et humanas, sed inconditas et bestiales voces dabat, mugiebatque ut bos. Ratio est, quia locutio sequitur imaginativam : prout enim homo, vel animal imaginatur, sic ct loquitur, id est vocem dat : ubi ergo ferina est imaginatio, uti erat in rego, ibi et ferina est vox. Ila S. Hieronymus, Thcodorelus, Rupcrtus cl Gregorius, V *Moral.* vi, ac diserto Ludovicus Molina I part. *Quast.* CXI,et Delrio, lib. II *De Magia,* Quæst. XV11I.

Qnirto, 1'turrit fertno; Oiiintn . utfen) Hujus metamorphosis vix meminerunt Gentiles, præserlim quia prisci Chaldaeorum annales perierunt : insinuat tamen eam Alphæus apud Eusebium, lib. IX *De Prxparat. Etang.,* dum narrat regem Nabuchodonosorem in furorem raptum, prædixisso eversionem Chaldaeorum, moxque

evanuisse e consortio hominum, duu scilicet quasi bestia fugit ad bestias in sylvos.

/n<tenx n-, ¡i beita.

Moralité r, nota hic justam et aptam poenam fer'”® superbi®, tyrannidis, gulæct vil.r; ob hanc enim cx rege factus est quasi fera : «Et quiaclocatione cogitationis se super homines extulit : ipsum, quem communem cum hominibus habuit, sensum hominis amisit, » inquit S. Gregorius, V *Moral, vi.* Ecce quam verum hic est illud *Psalm.* XI.VIII : « Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. » Hinc finxit Hornera*, quod Circe socios Ulyssis illecebris dementaverit, ct converterit in porcos, boves, asinos; Ulyssem autem, eo quod ipse ejus cantus ct illecebras respuisset, ab ea dementari ct converti non potuisse. Hinc rursum nata est illa Pythagora sententia de animarum transitu in bestias, quam ipso utriuujóxuoiv vocabat : quæ si liltcralitcr intclligatur, falsa est et absurda; sin symbolice capiatur et inoraliter, vera est et accommoda. Vere dixit Euripides : a Cum videris in sublime quempiam elatum, splendidis gloriantem opibus, ac genere supercilioque supra sortem suam fastuosum, illius celerem divinitus exspecta vindictam. » Et Herodotus, lib. I : « Vides eximia animalia ut fuiminet Deus, neque suis opinionibus uti sinat; exigua vero facile fert. Vides etiam ut in ædiflcia maxima semper, ct celsissimas arbores cœlestia tela ingruant. Solet enim Deus eminentia quievis castigare, idcoque sœpe magni et superbi exercitus a paucis vincuntur. Non sinit cnim Deus alium prater se altum sapere. » Alius : « Ambitio csl elementum malorum. » Denique Socrates sapienter monet : a Quamvis rex natus fueris, audi tamen ut mortalis. Quid tum, quod procul cxpuis? multa abundas pituita. Vestem elegantem fers? at hanc ovicula prius habuit. Aurum geris? hæc fortume inconstans potentia. Opibus affluis? hæc vis est iniqua temporis. Superbis? hujusmodi est stultitiæ jactantia, vel hinnitus. At si temperantiam secteris, divinum donum est. Fit autem temperantia, si teipsum metiaris. » Denique sapieuter Seneca in *Thyest. :*

> Stet quicumquc volet polena
> Aulai culmine lubrico,
> Me dulcis «turei quies.
> Obscuro positus loco,
> Leni pcrtnur olio.

nimirum « procul a Jove ct fulmine. » Humilis ergo qui procul est a Jove, procul est a fulmine.

!«Jtm Er SEPTEM TEMPORA MUTEXTUA SUPER EUM. — 1’CT ‘ TP-» septem *tempora* Rabbi Abraham accipit septem j ‘ ^hebdomadas, ahi septem menses, alii septem tu. anni tempora : annus cnim in quatuor tempora dividitur, scilicet in ver, œstatem, autumnum tl hiemem : sic ergo septem tempora fero biennium ctticercnl. Alii, quibus favet Theodoretus, anni, inquiunt, duo tempora sunt testas et hiems : septem ergo tempora, sunt 1res anni cum dimidio. Verum passim Latini, Gricci et Debrai septem tempora, interpretantur septem annos : annus enim temporum mensura est communissima ct vulgatissima, prascrlim in chronicis regum. Sic tempora pro annis capiuntur, cap. xii, 7. Undo Arabicus Alexandrinus vertit : *EI septem anni mutentur.*

11. Ix SENTENTIA VIGILUM DECRETUM EST, ET (hic Ve,<-*»• est) SEIIMO SaNCTOHCM ET PETITIO , — *q. d.* Ha decernunt vigiles, id est angeli, jubento Deo ad sermonem ct petitionem Sanctorum. ItaS. Hieronymus. Arabicus vertit : *Hoc est quod decretum est in mandato angeli sancti;* Chaldaice est, *et in verbo Sanctorum quæstio, q. d.* Inferiores angeli qlucrent: Quoto ita Deus fecit? et respondebitur illis : Ut cognoscant viventes quod dominetur Excelsus.

Er HUMILLIMUM HOMINEM CONSTITUET SUPER EUM, — puta super Nabuchodonosorem ; aut potius « super cum, » id est super ipsum, scilicet regnum, ut habent Chaldæus Gneca, Vatablus ct alii. Porro mullorum, quos Deus ex vili conditione ad regnum evexit, exempla reccusui. *Genes,* xxxvm, in tino.

IG. CoEPir, etc., tacitus cogitare. — Grace *àmY.úVr„* id est *obstupuit,* mansit attonitus : ita Vatablus; alii, *hæsitavit;* Polycbronius vertit, *¡bnté-ft.,* id est, *consternatus est super mira novitate rerum ostensarum, ct cogitabundus factus est.* Nam, ut ait Ploleimeus initio *Almagesti :* u Meditatio est clavis veritatis. » Quocirca sapientes interrogati de casu, vel re difficili, non statini respondent, sed tempus petunt ad cogitandum (1). Ver».t(J›

Cogitationes ejus contuiujadant eum ,— quia scilicet dolebat Daniel, regi sibi tam amico, per hoc somnium tam dira portendi.

Symbolice Rupcrtus in *Daniel,* cap. vin, docet, per Nabuchodonosorem in bestiam conversum significari, primo, quod Deus, stulta mundi eligens, stultam fecit sapientiam hujus mundi per Evangelium Christi. *Secundo,* victoriam regni Dei, cujus potestatem rex, recepto sensu, confessus est. « Propriam, inquit, reprobando! sapicntiio hujus mundi imaginem superbi regis dementatio pratulit, iu eo maxime quod fcenum ut bos comedit. Quidnam est fœnum bovis hujus pabulum, nisi multitudo carnalium, mane virentium, cito florentium, et cito nihilominus, llore perdilo, arescentium? Omnis cnim caro ut fcenum, ct omnis gloria ejus tanquam flos farni. Ergo descendente sancto et vigile, ad clamorem ejus ex hominibus ejectus est Nabuchodonosor, fœnum ut bos comedit : quia descendente in hunc mundum vii tute et sapientia Dei Christo, ad praedicationem ejus stulta facta est sapientia hujus mundi, ct

(1) Somnii veram significationem Deus Danieli statiin patefecit ; igitur non ut rei intelligenliatn assequeretur intra semelipsutn cogitavit ; sed quia, ut infra dicit Cornelius, quia nolebat cito procedere ad denuntiandum regi tanta mola.

cjecta ex hominibus divinam rationem recipientibus : solummodo fœnum, id est homines superfluos, et super numerum pullulantes cx vitio carnis devorare potuit. »

Venu 24. Rex, consilium meüb placeat tide—Chaldaico ob tobo *malea milki,* id est rex, *rex meus,* vel *regnum meum placeat tibi,* ubi rex vel *regnum* vocatur consilium ; idque eleganter, ait Marinus Brixicrdisin *Léxico,* quiaconsilium csl instar regis, ct deliberationis ac sententiœ est rex : ct quia reges regere ct regi debent consilio, ut regis rex sit consilium. Unde Pagninus in *Appendice vocum Chaldaic. Lcxici, milki,* id est consilium, œque ac *malka,* id csl rex, deducit a *lbo *malach,* quod fp» *iaals*, id csl consulere, notat. Idem tradunt, ct mullis exemplis confirmant Lexica Chaldaica cl Syriaca. Sic ergo Chaldæi et llcbræi regem vocarunt a consilio, ut idem sit rex qui consultor, ct regnare sit idem quod consulere et pollere consilio, juxta illud Platonis : a Beat® sunt respublicae quas philosophi et sapientes regunt, aut ubi reges philosophantur.» Hinc illud *Prov.* tr,3: « Ne dederis mulieribus substantiam tuam ct divitias tuas ad delendos reges. » Septuaginta juxta Romanam editionem vertunt : *Et vitam tuam in seram consilii mutationem;* Thcodotion, *in pam'tentiam.* Et mox : *Pioli regibus, o Dimucl! noli regibus dare vinum.* Septuaginta pro bit *al,* id est *non,* legentes,bx *cl,* id estad, aim, vertunt: *Cum consilio omnia fac*, aim *consilio bibe vinum*, quasi idem sit consilium quod reges, aut potius eadem vox *mclachim* ct reges et consilium significet : Noster cnim vertit, *reges;* Septuaginta, *consilium.* Hinc Emmanuclisregis nostri,cujus «principatus super humerum ejus, » Isaías, cap. ix, 6, cognomen assignat « consiliarius : » quin ct Homerus Agamemnonem regem cognominat Pwknçîfw, id est *consilio pollentem,* puta principem qui mullis consulere debeat. Audi cum *Iliade* a, 11; Sí vl; «;■/>; ivr? flw).r,wy.; Í7TU, id est, Unus *vero princeps vir consiliarius esto.* Praeclare Cicero : « Bonum ducem efficiunt, inquit, labor in negotiis, industria in agendo, in providendo consilium, ct celeritas in conficiendo. »

Peccata tua elievosyxis redime. — Pro *redime* Trccito- Chaldaico csl plD *parue,* id est, abrumpe, 7. *d.* Rc-S'P'BCC> inchoa novam vitam mutando crndelila- lc,u in clementiam et misericordiam, inquit Coir <be°- vinus, addilque : Ergo male Papist® ex hoc loco luoty- Pr°l)anl nclu8 81108 pœnitenliæ et satisfactionis, uà ca" Verum S. Hieronymus, Thcodotion, Vatablus omnuin. nesque alii vertunt, *redime,* cl Chaldivum *perue* non tantum abrumpere, sed ct redimere significat : indo cnim p'*iD *perie,* vocatur redemptor; ct JpiDpurAan, redemptio. Vide Lexicon Regium : idque patet ex serio orationis Danielis. Vult cnim ipso non futura, sed preterita regis peccata ab eo ita dirumpi, frangi *(parac* cnim cl litteris ct significatione idem est quod *frago clfrango)* destrui et redimi, ut pro iis ipse Deum placet per pumitentiam et eleemosyna?. Unde Calvinus, veritate convictus, tandem concedilpo^se sic verti : « Peccata tua eleemosynis redime; » «ed ‹ xc:pil, hanc redemptionem apud homines intclligendam e~se, non apud Deum, 7. *d.* Redde pauperibus, quæ illis per vim ct injuriam eripuisti, ut illis damnum sarcias et res'ituas. Verum hic e<t actus juslitiin : Daniel autem suadet actum misericordi®; subdit cnim : « Et iniquitates tuas misericordiis pauperum. » Rursum Daniel non vult hominibus, sed Deo a rege satisfieri. Demum enim Excelsum illi hanc pingam inflixisse, ¡deoque ab eo timendum ct placandum esse docuit vers. 22, dicens : « Donec scias quod dominelur Excelsus super reguum hominum, n

Elefmosyxis. — Chaldaice est HpTÏ3 *betsidea,* id csl justitia. Nola: M4 ricordia ct eleemosyna hic ct alibi vocatur justitia, quia est causa, pars ct signum illustro justitiis ct sanctitatis, uti dixi II *Corinth,* ix, 9.

.Moraliter, docet hic Daniel consiliarios, confessorios, concionatore? principum, quam vere ct sincere eorum vilia carpere, et contra ea sana consilia ct remedia suggerere debeant. Videmus cnim mullos iis adulari, crimina excusare, itaque se ct ipsos perdere. Præclaro Seneca, lib. VI De *Dencf.* cap. XXX: 0 Monstrabo libi, inquit, cujus rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit; scilicet, ille qui verum dicat, et hominem inter inenlicnlcs (adulatores) stupentem, ipsaque consuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perdudum vindicet a consensu coneentuque falsorum. Non vides quemadmodum illos in prœceps agat exstincta libertas, cl fides in ob-cquium servile submissa; dum nemo cx animi sui sententia suadet, dissuaddque; sed adulandi certamen est, cl unum amicorum omnium officium, una contentio, quibus blandissimo fallat? » Et mox : Hinc « perpetuacrcduut, quæ in summum perducta maxime nutant. Ingentia super se casura regna fregerunt; ncc intellexerunt in illa scena, et vanis et cito diffluentibus bonis refulgente, cx eo tempore ipsos nihil non adversi exspectare debuisse, cx quo nihil veri audire potuerunt, n Subdit exemplum Xerxis, cui Gr.vcos invasuro omnes assentabantur, quasi mox eos tantis copiis obrueret; solus Dem iratus dixit : « Illam ipsam qua sibi placeret multitudinem indigestam ct gravem, nntuendam esso ducenti; non enim vires, sed pondus habere; immodica nunquam regi posse, nec diu durare quidquid regi non potest : » paucos Grtccos occupaturos Thermopylarum angustias, ct Persis omnibus reslituros. Itaque accidit, « stralunilo per totam Græciam passim Xerxes intellexit,quantum ab exercitu turba distaret, a pudore quam damno miserior, Demarato gratias egit, quod solus sibi verum dixisset, ct permisit p tere quod vellet; petit ille, ut Sardeis maximam Asiæ civitatem curru vectus intraret,rectam

capite tiaram gerens. » Et Augusti Cæsaris, qui fili® suæ Juliæ stupra indignans publicavit; inde pudore suffusus ct gemens : a Horum, ait, nihil mihi accidisset, si aut Agrippa aut Maecenas vixisset. P Concludit : « Plenas aures adulationibus aliquando vox vera intret. Da consilium utile. Quæris quid felici præslare possis? Efflcc, ne felicitati suæ credat, ut sciat illam mullis et fidis manibus continendam; mobilia esse quæ dedit casus, ct majore cursu fugere quam veniunt, 'æpe inter fortunam maximam ct ultimam nihil interesse. »

Redime.—Arabicus Antiochenus vertit : *Peccata tua eleemosynis involve,* vel *operi.* Arabica vox proprie dicitur de sindone, qua sepeliendi involvuntur, ut peccata cum cadavere, eleemosynæ cum sindone conferantur. Arabicus Alexandrinus vertit : *Remissionem pro peccatis tuis postula eleemosynis, ct operi, cl miseratione* super (erga) *infirmos pro iniquitatibus tuis.* Hinc S. Augustinus, lib. XI Oakton *Civit.* xxxni, ait quosdam sine eleemosynis r. Q non posse salvari, quia peccatis aut cupiditatibus toni ul- suis iu irretiti sunt, ut nisi pauperum precibus ordinaria gratia majorem ct potentiorem obtineant, ab iis se expedire non possint.

Pari modo Zeno Imperator per eleemosynam punitionem Dei evasit. Audi Joannem Moschum in *Prato spirit,* cap. clixxv : «Narravit, inquit, nobis quidam Patrum de Zenone Imperatore dicens, quod mulierem quamdam in filia ipsius injurioso tractaverit, Hæc autem vacabat in templo Dominœ nostræ S. Dei Genitricis, orans et deprecans, et cum lacrymis dicens : Vindica me de Zenone Imperatore. Cum ergo mullis diebus hoc faceret, apparuit ei sancta Dei genitrix, dicens : Crede mihi, mulier, ultionem tuam sœpo facere volui, sed manus ejus prohibet me. Erat enim valde misericors, ct eleemosynas faciens, n Merito ergo ait *Eccti.* cap. in, 33 : « Ignem ardentem exstinguit aqua, ct eleemosyna resistit peccatis. » In quem locum scribens S. Ambrosius comparat eleemosynam aquœ baptismi: a Eleemosyna, inquit, quodam modo est aliud animarum lavacrum, ut, si quis forte post baptismum humana fragilitate deliquerit, supersit ei ul iterum eleemosynis emundetur, u Concionatorcrgo, quasi alter Daniel, crebro peccatoribus suadeat cl inculcet eleemosynam. Nam, ut ait S. Augustinus, *homil.* 29 inter 50 : « Sacrificium Christianorum est eleemosyna in pauperes; hinc enim Deus fit peccatis propitius. » Vide ea quæ de eleemosyna annotavi *Deuteron,* xxvi, sub finem capitis.

Audi testamentum Petri Domini Sorte et Arpini, ejusque conjugis Dodæ anno Domini 1030, apud Baronium : «Coepimus, inquit,cogitare intra nosmelipsos qualiter in peccatis concepti ct nati sumus, et qualiter ab infantia nostra, die noctuque horis ct momentis innumerabilia peccata commisimus, et qualiter in illo terribili judicio de omnibus factis nostris ct cogitationibus Deo rationem reddituri sumus, clqmiliierab illo ¿equissimo judice unusquisque recipiet secundum opera sua; cl rursus dum cogitaro cœpimus, qualiter impii ct peccatores, qui hic peccata redimere negligunt, in illam pavendam pœnoin perpetim cum diabolo damnabuntur, et qualiter justi et electi Dei in illa reterna beatitudine cum Domino gloriabuntur; subito respexit nos divina pietas, ct compunctum est cor nostrum cum tremore ct æsluationc cordis; cl coepimus cogitare et quoercre consilium a sacerdotibus, ct religiosis viris, qualiter innumerabilia peccata nostra redimere potuissemus, ct ab ira œterni Judicis et a pœna esterna evadere. Accepimus consilium ab eis; Note prœterquam renuntiare sæcnlo, nihil esse melius quam eleemosynarum virtutem, ct de propriis nOm rebus ct substantiis monasterium construere, ct CfrJo' ibidem cœlus monachorum Deo famulantium coadunare, ct ibi secundum regulam ct normam beati Benedicti laudem Deo resonare, et vola persolvere, cl omni tempore pro animabus nostris incessanter orare. Hoc consilium ab eis lubenter et ardentissimo amore accepimus. Igitur construximus ecclesiam in honorem Domini nostri Jesu Christi, et sanclie Dei Genitricis ct Virginis Mariæ, cl tradidimus eam in manus viri venerabilis Domini Dominici sacerdotis, ct Abbatis, cl ibi cum Abbatem constituimus ubi,monasterium construxisset, et cœtus monachorum Deo famulantium eo advocasset, etc.

Nola: Eleemosyna redimit peccata. *Primo,* quia Eieem> peccatorem disponit ad gratiam, cl ad peccati remissionem, camque instar orationis a Deo emerelur et impetrat. pf tripiici-

Secundo, quia remissa culpa, meretur ex condigno remissionem pœnæ rcliquæ. secundi.

Tertio, etiamsi non mereatur semper culpæ ct Tenio. pœnœælcrnæ, tamen temporalis pœnæ remissionem fere meretur, ut scilicet Deus plagas suas talibus in hac vita non immittat : idque hic etiam appositum est. Nam S. Hieronymus ct alii putant Nabuchodonosorem fecisse eleemosynas, ideoque ad duodecim menses dilatam esse Dei contra cum sententiam, donec rursum bonum clementias amisit inalo superbi®, vers. 27. Unde pro eo quod nos habemus : *Fursitan ignoscet delictis tuis ;* Chaldaice est : *Forsitan prolongatio erit paci et prosperitati tuæ.*

26. Post fixem duodecim mensiv-m. — Distulit Veri. ie. Deus scntentice su® in regem lalæ exsecutionem ad duodecim menses, ut ci daret spatium pœnitentiœ. Ita Theodorelus.

27. Ait : Nonne hæc est Babylon? — Dixit hæc Ve« t7. rex ingenti fastu, cum oblivione cl contemptu Dei, unde ait : a Quam ego ædificavi, » non Deus. Videtur ergo somnium ct somnii interpretationem oblitus esse, aut parvipendisse, ac rediisse ad ingenium suamque arrogantiam. Nola : Turris Babel, cl Babylon urbs condita fuit a Nemrod, sive B4o, qui fuit paler Nini; aucta est a Semiramide,

ned postea eversa, restituta est a Nabuchodonosore el magnificentissimis operibus adornala. Ila-

Babylo-
l îradT
| ' '

*jCkat enim Babylon, teste Herodoto, lib. I, in ambitu murorum stadia 480, muri crassi erant 50 cubitos, alti 200 cubitos : in his erant centum portæ æreæ. Addit Diodorus, lib. Ill, urbis Babylonis muros adeo latos fuisse, ut per cos sex currus simul procedere possent, cl Aristoteles, lib. HI Po*lit*. cap. u, tantam ait fuisse Babylonem, ul urbe ab hostibus capta, per triduum incolæ alterius partis urbis eam esse captam non senserint : Babylon ergo habita fuil orbis miraculum, ct unum ex septem mirabilibus mundi, de quo Martialis in *Amphitheatro*, epigram, i :

Baibara pyramidum sileat miracula Memphis,
Assiduus jactet nec Babylona labor.

Vers.29. 28. Cinque seiuio adhuc esset in ohe regis, vox de coelo ruit. — Vide hic quam Deus exsccretur superbiam, quamque subito superbos c cœlo sideret ct fulminet. Ha Saulus lumens et reviens in Christianos percussus et perculsus coelesti voce : a Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare; n vicius manus dedit Deo, *Actor,* ix. Sic superbis Judiéis a Deo prosternendis ail Isaias, cap. 1xyi, G : a Vox dc templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis. » EI de superbo Sennacherib, cap. XXX, 31 : a A voce Domini pavebit Assur virga percussus. » Et cap. xxxni, 3 : « A voce angeli fugerunt populi, o Et *Joel.* cap. u, 11 : a Deus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui : magnus enim dies Domini, et terribilis valde, cl quis sustinebit cum? » cum scilicet in dic judicii superbos sua voce : « Ite, maledicti, in ignem æternum, » adiget in tartara. Nam, ut ail David H *Rcg.* xxii, 14 : a Tonabit de cœlo Dominus, ct Excelsus dabit vocem suam. » Sic Joannes, *Apoc.* vm, audivit vocem angeli, quasi « aquilæ volantis per medium cœli, dicentis voce magna : Væ, væ, væ, habitantibus in terra! »

Ven. 3o. 30. Ex iiominidus adjectus est. — Cum Nabuchodonosor tanquam amens ct insanus ejectus fuil, tunc regnum Chaldæorum per septennium administravit Evilmcrodacb ejus filius, vel optimates, qui juxta vaticinium Danielis per septennium exspectaverunt, ut Nabuchodonosorcm menti restitutum reciperent, ut indicatur vers. 33 (I).

(1) Quæ hoc versu narrantur facta, ita incongrua ct incredibilia visa sunt pluribus recentloribus Germania* interpretibus, ut hujus narrationis summam omnino in dubium revocare maluerint, quam quamlibet hujus interpretationem admittere. Qctcrum, cum nonnisi veteres cl a tempore S. Hieronymi jam factas cl solutas difficultates refi icent rationalistic Bcrlholdlius, Bleekius, Kirms, Rosenmuller, illis expediendis immorari prorsus inutile existimamus. Hæc tantum notanda : *primo,* voces *septan tempora,* vers. 22. hic non necessario septem annos signifi. ant, sed possunt indicare septem menses, aut, cum Orientales annum in sex partes seu tempora dividerent, qualuordecim menses. S. dc Saulcy, *Chronotog.*

Donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent. — Pro *aquilarum* Septuaginta habent /isvTuf, id esi *leonum;* unde Epiphanias et Dorothcus hau^crunl suam sententiam de rege in leonem transformato, ul dixi vers. 13. Verum Chaldæus et Latina habent *aquilarum,* non *leonum.*

Quæres, quomodo capilli ejus « in similitudinem » non bovis, sed aquilarum creverint? Primo, Maldonatus censet in rege nihil prœter ungues et capillos fuisse immutatum, sed hæc sola ferinum in morem excrevisse. Verum contrarium est verius, ut dixi vera. 15.

Secundo, Lyranus, ™*in similitudinem aquilarum,* exponit, *q. d. In longitudinem alarum aquilæ.*

Iltbliq. d-.t empires de fiintee, ele. ; *Annatet de Phitosoph. chrtt.* lom. xxxvm, pag.26?, assent septem tantum dies morbo laborase, quem febrim ardentem vocat, et non septem annos, ut primus Josephus scripsit. Cui tamen sententia» plene accedere non audemus. Si autem vox *tauput* pro «nao accipienda e^sel, determinatus numerus *septem* hic pro indeterminato adhibetur, atque aliquos annos significaro posset, prout vox *teptem* usurpatur G^n. cap. xxxni, 3; *Troc.* cip. xxiv, 1G; xxn, 25; *fsai.* cap. tv, 1 ; *Jerem.* cap. xv, 9, elc., clc.

Secundo, exterum, si etiam Nabuchodonosar I m annis integris cum feris fuisset, an Deus qui mperbôm hunc impiumque regem in exemplum aliorum insigniter punire voluit, illum gramina com dentem, rore pluviaque irrogatum, vivum servare a ieris incolumem prestare, eiquo regnuin conservare nequivisset? Perdurante hujus regis insania, imperii habenas tenuere magulles usquedum sanarelur, in quo suis commodis mseniebanl, nam regis mutatio iu Oriente fere semper muneris privationem pro optimatibus importabat.

Tertio, credimus or Nabuchodonosoris ab humano commutatum luisse (13), in eo sensu quod desivit esse humanum, ut ferinæ indolis fieret; cl cor fere significare mentis stupiditatem ct st sitiam.

Communiter creditur, ait Cálmelos, Nabuchodonosorcm per clTcctum potenti® divine in hunc morbum qui lycanihropiæ dicitur, incidisse : hic princeps itaque firmiter credens se bovem esso facium, manibus pelibusque incedere, herbas comedere, capile ul cornibus peiere, i ure commorari, societatem hominum fugere, atque cæsarlem, barbam et ungues ul animal nutrire incœpil. Ejus aulici hoc portento alluniti illum ceperunt ct ligaverunt, ut Daniel (cap. iv, i2) observat: Alligetur vinculo aereo el ferreo. Cum illo egerunt ul cum insanis el furibundis agi solet..... Tandem Nabuchodonosor fuga evasit, cl rure ui bestia vixit. Hujusmodi morbi medios minime ignoti sunt, paucique libri medicorum dc illis silent. Vide *Diet, liibl.,* ari. *Lycanlhropia.*

Quarto, nihil mirum si historia profana hujus facti nou meminit, quia nulli historia regni Babylonici Nabuchodonosori coœva ad nos pervenit. Cæierum vestigia ilbus occurrunt in auctoribus profanis posterioribus, ul ex Beroso 1'1. Josephus, *Contra Apion,* lib. 1, cap. xx, expressis verbis dicit, Nabuchodonosorcm, cum celebres Babylonis muros construere cœpisset, *in morbum incidisse,* et potlquam quadraginta annis regn isset, vita fundum fuisse. Abydenus apud Eusebium *(Pnrpar.* lib. IX, cap. xu, ex Megaslhenc) referi Nabuchodonosorcm palatium suum conscendisse, ibi prædixisse Babylonem a Medis et Persis expugnandam esse, atque illico disparuisse. E quibus veritatem de Nabuchodonosoris ob morbum lycanlhropLs a Deo immissum inter feras recessu satis clare educere licet.

Verum alarum hic nulla est mulatio,nccrecteca-pillihominisalis,scd capillis aquilæ comparantur.

Tertio, melius Vatablus explicat et vertit : *Ut pilorum copia aquilis, et unguibus similis evaderet volucribus* : Chaldæa enim ad verbum habent : Domcc *pili ejus multiplicarentur instar aquilarum.* Pilis ergo aquilæ potius quam bovis (cui incessu et forma similis erat) comparantur ejus pili, *primo,* ob copiam et densitatem : aquila cnim toto corpore pilis est densa, iisque quasi involuta, uti leo suis jubis, praesertim ea quæ dicitur Ossifraga : sic erat et rex. *Secundo,* ob colorem : sicut enim pili aquilæ sunt nigri admodum, ita erant et regis : idque llebat ex copia melancholice, quœ crassissimam fuliginem exhalat, ex qua pili hi generabantur, uti cx Valesio dixi vers. 15. *Tertio,* ob prolixitatem ct formam. Sicut cnim pili incapilo aquilæ, putacristæ, sunt prolix®, erect®, crisp®, horrida; ct minaces : sic erant ct capilli regis semper crescentes, ct nunquam detonsi.

Porro apte pilos habuit aquilæ rapacis, et ungues avium rapacium : quia hæc fuit poena ct symbolum ejus rapacitatis, qua omnes gentes, carumque regna ct opes diripuit; unde a Jeremía, cap. IV, 7, vocatur « prædo gentium, » ctab Ezechiele, cap. XVII, 3, a aquila grandis magnarum alarum, » etc. Rapacitas autem hæc notatur in pilis. Nam aquilæ pilos ct pennas esse rapaces ct voraces docet Ulysses Aldrovandus, lib. I *Omitholog.* cap. *De aquila,* pag. 21, ubi do aquila sic scribit : « Pennas habet firmitate ac duritie insigni, qu® (ut experientia mullorum ct auctoritate didici) pennas aliarum avium, præsertim anserum et columbarum, permixta? absumunt, idque forsan ob latentem quamdam, qua præditæ sint, vim. Avis enim ipsa dum vivit, reliquis omnibus volucribus infesta est, itaque derivari vim illam animalem in res quoque ejus exanimes, per sympathia? contagionem, non improbandum est; ut rei eventus docuit etiam in interemptis, super quos patrator sceleris vel casu, vel ad testandam conscientiam adductus fuerit : » præsente cnim homicida, corpus ab co occisum cruorcm emittit, de quo dixi *Deuter.* xxi, 1 et sequent.

Ver* ii. 31. Vivest e» in sempit ernum l ai davi. — Chaldæns, *viventem tacitiorum,* quem Syri vocant, *gigante*™sœculorum, ut dixi *Isaiœ* l vii, 15. Rue alludit S. Joannes, Apec. cap. x, 6, et alibi, ubi Deum vocat viventem in sæcul.i sæculorum.

v< ». jî. 32. In vir t ut ibus coel i. — Chaldaico S'FIZJ *bechel,* id est in exercitu, vel robore, scilicet stellarum et angelorum coeli.

Vtn 11. 33. In IPSO TEMPORE SENSUS MEUS REVERSUS EST ad **ut** — Dorotheus in *Synopsi,* et Epiphanius in Vita *Daniihs,* tradunt septem annos supplicio rcf › alko praefinitos, per preces Daniclis contractos fuisse ad septem menses : ergo septem mensibus cum vixisse ut bestiam, reliquis vero sex at.ois cl quinque mensibus, cum monti restitutum luisse, non tamen regno ; sed egisse pœnitentiam, caque meritum fuisse ut restitueretur in regnum, Verum cx hoc versu patet hanc esse fabellam ; hic enim dicitur quod codein tempore rex simul restitutus sit menti ct regno; scilicet postquam septem annos egisset cum bestiis. Idem comminatus ei fuit Deus vers. 22.

Moraliter Tertullianus, lib. *Do Pœnitentia,* in fine cx hoc loco horiatur peccatores ad poenitentiam, dicens : a Mut® anim® medicinas sibi divinitus attributas agnoscunl. Cervus sagitta Iranslixus, ut ferrum ct irrevocabiles moras ejus do vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo, si excæcavcrit pullos, novit illos oculare rursus de sua chelidonia. Peccator, restituendo sibi institutam a Domino exomologesin sciens, prœteribit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit? Diu cnim poenitentiam Domino immolarat, septenni squalore exomologesin operatus, unguium aquilinum in morem efferatione, ct capilli incuria horrorem leoninum proferente. Proh malæ tractationis ! Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. » Rursum disce hic prospera hominibus, præsertim principibus, eripere mentem, adversa reddere. Hinc Zeno dicebat, «se tum prospere navigasse postcaquam naufragium fecerat; » lapsus cnim casusquc docent cautelam ct sapientiam. Ita videmus homines opibus ct luxu diffluentes ad frugem redire, si Deus illis opes eripiat, ct ad maulicam redigat. Sapienter Artabanus, suadens modestiam Xerxi : a Gaudet, inquit, Deus eminentissima quæquc deprimere; quia neminem alium quam seipsum, sinit de se magnifice sentire. » Sic Deus, ait Claudianus in *Epigr. :*

Ingentes quercus, annosas fulminat ornos.

Et Seneca in *Agamemn. :*

Turris pluvio vapulat Austro,
Quidquid in altum
Fortuna tulit, ruitura levat.

Sic aquila in altum levat testudinem, ut eam cx altiori loco saxo illidens, magis frangat ct exenteret. In Nabuchodonosorc vera extiterunt tria illa aurea Ptolemaei axiomata, qu® in ejus Vita habentur, initio *Almagesti. Primo : a* Insipiens est, qui sui ipsius ignorat quantitatem, n Rex enim hic mullo majorem se æslimabat, quam revera erat. *Secundo :* « Cum aliquis sibi placet, ad hoc deductus est, ut ira Dei sit super ipsum. » *Tertio :* « Qui in dignitate sua mullum extollitur, in amissione ejus inultum deprimitur. » Pulchre ct vere auctor serra, *ad Fratres in eremo,* serm. 12, apud S. Augustinum, tom. X : « 0 sancta, ait, humilitas, quam dissimilis es superbi© ! Ipsa superbia, fratres mei, Luciferum de cœlo dcjccit; sed humilitas Dei Filium incarnavi!. Ipsa superbia Adam de paradiso expulit; sed humilitas latronem in paradisum introduxit. Superbia gigantum linguas divisit ct confudit; sed humilitas cunctas

congregavit dispersas. Superbia Nabuchodonosorern in bestiam transmulavit; sed humilitas Joseph principem Ægypti constituit. Superbia Pharaonem submersit; sed humilitas Moyseu exaltavit. » Et Sapiens, ITov. xi,2 : «Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia. » Et Christus : « Qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. » Narratur de S. Francisco in *Chron. Ord. Min.* part. I, lib.VII, cap.v, quod, cum S. Ægidius narraret lapsum fratris Elite, qui vir doctus, fuerat minister generalis Ordinis sui, ct jam erat apostata, ct cxcommunicatus, quia adhærebat Frederico II imperatori hosti Ecclesiae; projecerit se in terram, illamquo arete stringens dixerit : « Volo descendere quantum possum, quia Elias cecidit, eo quod altius æqno voluit ascendero. »

Veri. 3i. Nitn' sor con-v.r-ii»ri ViJcliin

31. Nunc igitur ego Naiieciiodonosor laedo, cie., regem coeli. — Hinc probabile est Nabmhodonosorem hac scptennali pœna seno ad Deum verum fuisse conversum, totoque corde fuisse contritum et humiliatum, ac proinde justificatum esse, ct cum paulo post obierit, salvatum videri. Ha Josephus Dorotheus in *Synopsi,* Epiphanius in *Vita Daniclis,* Lyranus, Carthusianus, ct favent Thcodorctus et S. Augustinus, *epist.* 122. Audi Dorotheum in *Vita Danielis :* « Cum, inquit, Nabuchodonosor peccatorum suorum remissionem adeptus esset, dedit Prophétie regnum suum, et nec panem, ncc carnem comedit, ncc vinum bibit, Domino confessus. Nam hoc illi Daniel præceperat, ut leguminibus ct herba vescens Dominum placaret. » Additque : « Volebat cum (Daniclcm) cohæredem constituere filiorum suorum. Sed vir sanctus dicebat : Propitius sis mihi, Domine, ne deseram hærcditalcm patrum meorum, et adhærcam hærcditatiincircumcisorum. » Eadem habet Epiphanius in *Daniele,* scilicet quod post poenitentiam, veniam et restitutionem in regnum, carne ct vino abstinuerit, ac leguminibus vixerit. Secus fuit de Pharaone, qui per flagella ct miracula Dei magis obduruit, et in sua obduratione mortuus est, ac mersus in mari Rubro, idcoquc damnatus. Ilice sunt disparia judicia Dei : nam, ut ait S. Paulus, Deus, «cujus vult miseretur, ct quem vult indurat. » Rursum ecco Nabuchodonosor rex, qui tota vita impiissime vixerat, in fine vitffl convertitur ct salvatur : o contrario Salomon, qui a puero pie ct religiose vixerat, in senio a mulieribus depravatus idola coluit, idcoquo mulli putant cum esso damnatum.

Objectio. Dices: Do rege Babylonis dicitur, *Isaiæ xiv,* 11 : « Detracta est ad inferos superbia tua : » ergo

Respondo prima. Nabuchodonosor est damnatus in inferno. Respondeo *primo,* Isaiam loqui de excidio Babylonis, ac proinde loqui non tam do Nabuchodonosore, quam de Balsasare (sub eo cnim ct cum eo excisa est Babylon), idque sub specio et typo Luciferi ; Lucifero enim qui voluit in coelum conscendere, proprie competit : *detratta est ad inferos superbia tua.* Respondet secundo, Pererius, ista de Nabuchodonosoro dici non absolute ct prophetice, sed comminatorie : aut si quis absolute ea dici velit, quod verius videtur, symbolice accipienda esse, ac tantum significare summam regis abjectionem ct miseriam ; sicut per ejusdem ascensum in coelum non proprie ascensus iste, sed symbolice sumina ejus gloria et fastum significatur. seen

Dices *secundo:* Ilie vers. 5, Nabuchodonosor jam conversus Belum adhuc vocat suum deum; ergo non videtur plane abjecisse Belum, ncc plane fuisse conversus. Respondeo : Rex ibi narrat tantum quod Danieli puero olim dederit nomen Balta-sar, secundum nomen dei sui, puta quod a Baal, vel Bel, quem tunc colebat, vocavit eum Balt issar, non autem dicit se cliamnum Belum colere. Similiter quod ibidem Daniclcm spiritum sanctorum deorum habere asserit, tantum commemorat sua verba, quibus ipse compellavit Danielem ante suam conversionem, puta ante somnii interpretationem. Fateor tamen hæc argumenta dubiam facere conversionem ct salutem Nabuchodonosoris, præsertim cum non legatur idola abjecisse, Judæos e captivitate dimisisse, tyrannice occupata restituisse, aliaque veræ pœniteutiœ signa edidisse : illud tantum legimus, quod Evilmerodach mox ut regnum successit, exaltavit Joachin regem Inda in Babylone captivum, idque forte quia pater moriens hoc et alia ei commendavit. Denique vis simile somnium? Accipe. **Objetto** **Respon-si).**

Constans Imperator nepos Heraclii Imperatoris monolhelita, qui Martinum Romanum Pontificem per Calliopam Romeo dolo cepit, et in exilio aerumnis confecit, persequente cum Dei vindicia, anno Christi 651, bello navali cum MahuviaSarraccnorum principe decertaturus, nocte vidit visum. Nam cum esset in Lycia, visus est sibi esse Thessalonica». Expergefactus narravit somnium conjectori cuidam. Qui ait : O Imperator, utinam nec dormisses, nec somnium aspexisses! Nam esse Thessalonicœ, oú ôàAm vúnn, innuit, quod interpretatur, *alteri cede victoriam,* id est, ad inimicum tuum victoria vertitur. Ita factum : nam inito prælio Constans succubuit, ct vix mutata veste effugit, inquit Theophanes, anno 13 Constantis Imperatoris. **Somm-nm Ccut* Unti*** im^n-t0ri‘

Idem Constans, sceleribus scelera jungens, fratrem suum Theodosium interfecit : interfectus ipsi Constanti crebro per quietem visus est habitu diaconi, poculum sanguine plenum porrigens, atque dicens : « Bibe, frater; » ac si diceret: Inebriare fraterno sanguine quem fudisti. Quare quasi alter Cain cogitavit Constans in Siciliam fugere : fugit, atque Syracusis in balneo occisus est a quodam Andrea Troili filio, uti ex Anastasio, Paulo Diacono ct Theophane narrat Baronius, anno Christi 060.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Balsasari temulento, et saera vasa profananti apparet manus scribens in pariete. Secundo, vers. 13, *vocatus Daniel scripturam legit :* inane, tckcl, pbares; *docctgucper ea exilium regi portendi. Tertio, vers.* 30, *occiditur Balsasar, succedit ei Darius.*

Nota : Hoc caput secundum ordinem temporum ponendum erat post cap. vu *cl* vin *; sed Prophetas, ut dixi* Can. Ill, *seepe non servant ordinem. Nectit ergo Daniel hoc caput praccdenti, ut historiam, et finem similem regum Babyloniorum, scilicet Nabuchodonosoris patris, ct Balsasaris filii, pertexat. Daniel enim hic primo historias omnes simul enarrat usque ad caput septimum : inde usque ad cap.* xiu, *visiones suas et prophetias simul ordine prosequitur.*

1. Balsasar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille : et unusquisquesecundum suam bibebat ætatem. 2. Præccpil ergo jam temulentus ut afferrentur vasa aurea et argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent in eis rcx et optimates ejus, uxoresque ejus, et concubinæ. 3. Time allata sunt vasa aurea et argentea, quæ asportaverat de templo, quod fuerat in Jerusalem : et biberunt in eis rex, et optimates ejus, uxores et concubinæ illius. 4. Bibebant vinum, et laudabant deos suos aureos et argenteos, ærcos, ferreos, ligneosque et lapideos. 5. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in supcrllcie parietis aulæ regiæ : et rex aspiciebat articulos manus scribentis. 6. Tunc facies regis commutata est, et cogitationes ejus conturbabant cum : et compages renum ejus solvebantur, et genua ejus ad se invicem collidebantur. 7. Exclamavit itaque rex fortiter, ut introducerent magos, Chaldaeos, et aruspiccs. Et proloquens rcx ait sapientibus Babylonis : Quicumque legerit scripturam hanc, cl interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, cl torquem auream habebit in collo, ct tertius in regno meo erit. 8. Tunc ingressi omnes sapientes regis, non potuerunt ncc scripturam legere, ncc interpretationem indicare regi. 9. Unde rex Baltassar satis conturbatus est, cl vullus illius immutatus est : sed et optimates ejus turbabantur. 10. Regina autem, pro rc quæ acciderat regi, et optimatibus ejus, domum convivii ingressa csl; cl proloquens ait : Rex, in œternum vive : non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur. 11. Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se : cl in diebus patris tui scientia et sapientia inventae sunt in eo; nam ct rex Nabuchodonosor pater tuus, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum ct aruspicum constituit cum, pater, inquam, tuus, o rex : 12. quia spiritus amplior, cl prudentia, intelligentiaquc et interpretatio somniorum, et ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inveutæ sunt in co, hoc csl in Daniele : cui rex posuit nomen Baltassar. Nunc itaque Daniel vocetur, cl interpretationem narrabit. 13. Igitur introductus est Daniel coram rege. Ad quem prælalus rcx ait : Tu es Dauicl dc filiis captivitatis Judæ, quem adduxit paler meus rex de Judæa? 14. Audivi dc te quoniam spiritum deorum habeas : ct scientia intelligentiaquc ac sapientia ampliores invenlæ sunt in te. 15. Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent, et interpretationem ejus indicarent mihi : et nequiverunt sensum hujus sermonis edicere. 10. Porro ego audivi de te, quod possis obscura interpretari, et ligata dissolvere : si ergo vales scripturam legere, cl interpretationem ejus indicare mihi, purpura xc-lieris, et torquem auream circa collum tuum habebis, et tertius in regno meo princeps eris. 17. Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege : Munera tua sint tibi, et dona domus

tuæ alteri da : scripturam autem legam tibi, rex, et interpretationem ejus ostendam tibi. 18. 0 rcx, Deus ollissimus, regnum et magnificentiam, gloriam et honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo. 19. Et propter magnificentiam, quam dederat ei, universi populi, tribus, et linguæ tremebant et metuebant eum : quos volebat, interficiebat : et quos volebat, percutiebat : ct quos volebat, exaltabat : ct quos volebat, humiliabat. 20. Quando autem elevatum est cor ejus, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, ct gloria ejus ablata est : 21. et a filiis hominum ejectus est, sed et cor ejus cum bestiis positum est, et cum onagris erat habitatio ejus : foenum quoque ut bos comedebat, et rore coeli corpus ejus infectum est, donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum : et quemcumque voluerit, suscitabit super illud. 22. Tu quoque filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia : 23. sed adversum Dominatorem coeli elevatus es : et vasa domus ejus allata sunt coram te : et tu, et optimates tui, et uxores tuæ, et concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis : deos quoque argenteos, ct aureos, etæreos, ferreos, ligneosque ct lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti : porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, ct omnes vias tuas, non glorificasti. 24. Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc quod exaratum est. 25. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est : Mane, Thecel, Phares. 20. Et hæc est interpretatio sermonis, Mane : numeravit Deus regnum tuum, ct complevit illud. 27. Thecel : appensus es in statera, et inventus es minus habens. 28. Phares : divisum est regnum tuum, ct datum est Medis et Persis. 29. Tunc jubente rege, indutus est Daniel purpura, ct circumdata est torques aurea collo ejus : et prædicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo. 30. Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldæus. 31. Et Darius Medus successit in regno annos natus sexaginta duos.

ven. i. 1. Balsasar rex fecit grande convivium, — anno ultimo regni sui, quo ct eversa Babylone, ut monarcha cœpit regnaro Cyrus : fuit ergo hic annus primus monarchi® Cyri, quo etiam ipso Judæos e Babylone liberos dimisit.

Qui» fuît n‘‘ŕJa. sio srin3Jii'-ronym), Quærcs, quis fuit hic Balsasar? S. Hieronymus cx Beroso apud Joscphum, Eusebio et Mcgasthcne, putat in Babylone post Nabuchodonosorem regnasse filium Evilmerodach, post hunc filium ^'Rbssar, post hunc filium Labosordach : deinde hujus filium Balsasar. Verum non potuerunt esso tot generationes tam paucis, pula 31 annis : tot enim tantum interfluxerunt a morte Nabuchodonosoris, usque ad mortem Balsasaris. Falsum ergo est quod scribit Josephus, lib. XI *Antiq.* xti, Nabuchodonosorem, cum post eversam Jerusalem regnassct annos 25, reliquisse regnum filio Evilmerodach, cumque regnavisse annis octodecim : post hunc Niglissar filium annis 40, post hunc Labosordacb filium novem mensibus: huic successisse Balsasarem, cujus anno 17 Cyrus expugnari! Babylonem, Judæosquo indo liberarli. Colligo enim horum annos, invenies centum, quibus nccesso est dicere duravisse captivitatem Babylonicam; cum ex Jeremía, cap. xxvii, et cx Daniele, cap. ix, 2, constet eam tantum durasse 70 annis.

secundi Vercrii. *Secundo,* Pcrerius, Maldonatus, Ungo cl alii censent Balsasarem fuisse filium Evilmerodach, qui fuit filius Nabuchodonosoris, cujus proindo Nabuchodonosori successit Evilmerodach, sicut palet IV *fiej.* xxv, 27; ergo Balsasar post Evilmerodach regnavit, ac consequenter fuit ejus filius. *Secundo,* quia *Jercm.* xxvu, 7, dicitur, quod Nabuchodonosori a servient omnes gentes, et filio ejus, cl filio filii ejus. » Quis est filius ejus, nisi Evilmerodach; quis filius filii, nisi Balsasar (i)? Unde Franciscus Ribera et alii sic computant annos 70 captivitatis Babylonie® : Nabuchodonosor, inquiunt, regnavit 45 annis; Evilmerodach 22, Balsasar Iribus, qui simul juncti faciunt 70. Verum dici posset ad *Jcrem.* xxvn, 7, ibi patrem esse Nabuchodonosorem seniorem, filium esse Nabuchodonosorem juniorem, qui et Magnus est dictus; filium filii esse Balsasarem : nam hæc verba dicta sunt Jcrcmiæ initio regni Joakim, quando adhuc regnabat Nabuchodonosor senior ;

(1) Hanc sententiam probabiliorem essa satis clare demonstrat Rosenmuller, *Allerlhunuk.* vol. I, part. II, pag. 87, not 135 ; et optime Quatreinere in opere cui titulus: *Mémoire sur Darius le Mède et Ualihasar. rois de Babylone [Annales de Philosophie chrétienne,* XVI, 317–336). Dc Saulcy e conira in opero : *Chronoloy. Biblique des empires de Ninive.* etc., assent Balsasar esse filium Nabuchodonosoris, cui immediate successit.

Quod si, ut objiciunt, historia profana uullnm regem Babyloniorum Balsasarem vocatum commemorat, ea ratio est, quod reges Orientales frequenter plura nomina habuerint. Auctor recentior profecto nomen ignotum omnibus suo libro baud insciuisset.

nam junior regnare coepit anno quarto Joakim.

Tutu h *Tertio,* alii censent Balsasarcm hunc esse filium, bIiu-' non nepotem Nabuchodonosoris, esseque cum-
,,rf ,.'dem cum Evilmcrodach. Hæc sententia valde
i» in - conformis est verbis Danielis : *pruno,* quia Da-
Pr i aor in chronicis hisco regum Babyloniorum,
i ›ra . post gesta Nabuchodonosoris, transit statina ad
s-c.odo. Balsasar; ergo hic ci proxime successit. *Secundo,* quia semper hic vocat cum filium Nabuchodonosoris, ut patet vers. H, 13 ct 18. Idem facit Ba-

Tertia. rudi, cap. 1.11. *Tertio,* quia a Jeremía, cap. i., 2, Balsasar vocatur Merodach,qui idem esse videtur cum Evilmerodach : idem a Beroso et Joscpho vocatur Labonitus ct Nahonitus : nam fittene *L* ct *N* commutantur, sicut *L* et R, ulpote affines ct liquid®. Hinc pro Bclial alii dicunt Beliar, pro Nabuchadncscr (id est Nabuchodonosor) in Hebraeo legitur Nebuchadrcser. Juxta hanc sententiam Balsasari, sive Evilmerodach, dandi sunt anni regni 34 (anni enim quos alii seorsim dant Evilmerodach adjungendi sunt annis Balsasaris, cum fuerit unus idemque rex) ; hos enim si addas annos 36 Nabuchodonosoris, explebis annos 70 captivitatis, qui incipiunt ab anno 11 Joakim, qui fuit 8 Nabuchodonosoris, et terminantur in ultimo anno Balsasaris, qni fuit primus Cyri. Nabuchodonosor enim universim regnavit annos 4 i.

Convivium. — Chaldaico onb *lechem,* id est *panem,* hoc est epulum. Sic enim panis in Scriptura per synecdochen significat quoslibet cibos ct epulas. Græce Jiìsw», id est *canam.* Veteres enim non prandebant, sed cœnabant, ut patet ex Athenaeo in *Dipnosophistis,* sive *De Canis sapientum.* Hinc convivium quodlibet vocatum est cccna. Nota hic Balsasaris miram vecordiam, vel præfidenliam, quod hoste vicino, et urbe ah eo circumsessa, crapul® indulgeal cum omnibus suis; unde juste in poenam ebrietatis et sacrilegii, quo sacra vasa mensæ suno adhibendo piofanavit, eadem nocte et regno ct vita spoliatus est. Multi censent Balsasarcm, pnefisum suis viribus ct copiis, ac urbis munitioni, obsessum a Cyro ct Persis induisisse genio, et agitasse convivia, ut ostenderet se Persas non timere, nec curare : quomodo Epaminondas, obsessus ab hostibus sibi insultantibus, jussit milites conviviis cl ludis vacare, ut ostenderet se hostium sannas contemnere : testis est Diodorus, lib. XII. Idem fecisse Viriatum Lusitanum a Romanis obsessum narrat Florus.

Unusquisque secundum suam didebat ætatkh. — Quii quisque secundum ætatem accumbebat, ct cyathum prius vel posterius accipiebat, puta digniores et seniores prius, juniores posterius. Erant enim ordine per mensas et classes ita distributi, ut rex singulis classibus ordine præbibere et propinare posset. Videntur enim hi satrapo: officio et dignitate fuisse pares, ita ut inter eos dignior tantum esset is qui erat senior. Simili enim modo Darius regnum divisit in 120 satrapias, et satrapas æquales, ut videtur. Nam cis omnibus 1res Irislatas præfecit, cap. vi, 1 ct 2. Septuaginta, Pagninus, Vatabhis ct alii vertunt : *Coram milio* (magnatibus ct ducibus) *bibebat vinum;* erat enim rex solus in una mensa, o regione illorum milio qui in altera mensa accumbebant. Nam Chaidœum nd Sn *alpha,* ct mille significat, et cum qui melior est, dignior, præcipuus, ct sic acccpit Nosier. Undo sic ad verbum vertas : *Bibebat quisquí secundum quod erat alpha,* id est senior et dignior. Porro Scholiastes explicat, *q. d.* a Cujusquo ipsorum milio erat crater vini, ct pincerna proprius. Hoc enim apud Persas solemne est. »

2. PnÆCEPIT ERGO JAM TEMULENTUS. — « Tradunt v«rj. Î, llebræi, aitS. Hieronymus, hujusmodi fabulam : usque ad septuagesimum annum, quo Jeremías captivitatem Judæormn dixerat esso solvendam, imperio suo timuit Balsasar; sed eo expleto irritam putans Dei pollicitationem, versus in gaudium, fecit grande convivium, insultans quodammodo spei Judaeorum, ct vasis templi Dei; sed slatim ultio consecuta est, n dum in hoc convivio peremptus est Balsasar, et Bibylon capta.

Vide hic quonam Balsasarcm deduxerit temulentia. Audi S. Basilium, homil. *De ebrietati :* Aqua Morale, ignem exstinguit, vinum exstinguit rationem : aqua maris naves, vinum vilis homines submer- tis. git : ebriorum animæ vino submersæ sunt. Vigi- Primo, lantia et sobrietas faciunt homines, ebrietas ex hominibus facit belluas. HincailIsaías, cap. xxviir, 7 : a Absorpti sunt a vino, n Absorbent ebrii vinum, sed absorbentur a vino. Et Sapiens, *Proverb.* XXIII, 34 : « Eris quasi sopitus gubernator, amisso clavo. » Ebrius enim rationis clavum amittit.

Secundo, ebrietas uti rationis usum exstinguit, Secundo, ita pravas animi cupiditates excitat. *Isaia* v, 11 : « Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, ct potandum usque ad vesperam, ut vino œsluctis l » Septuaginta vertunt : Vinum *enim succendet* vel *comburet cos.* Vide ibi dicta. Unde S. Basilios ebrium vocat dæmoncm voluntarium. Daemone ergo pejor est ebrius, quia voluntarius est daemon, cum dæmon involuntario sit daemon. A dœmonc torquentur daemoniaci, sed inviti ct coacti : at ebrius ebrietate torquetur, quia placet.

Tertio, ebrietas os, oculos, nares, omniaque T«rtio. sensuum organa facit amarissimas cl foedissimas voluptatis cloacas, ita ut ebrii non homines, sed sues sint, imo suibus tetriores. S. Augustinus, serm. 231 *De Tempore,* ebriosos ait similes esse paludibus sordidis, in quarum aqua sordida serpentes, ranœ vermesque nascuntur.

Quarto, S. Paulus ad *Ephes.* v, 18 : a Nolite, Quarto, ait, inebriari vino, in quo est luxuria. » S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinianum,* cap. vi : « Esus, ait, carnium, et potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est; d nam asine Cerere et Baccho friget Venus.» Audi exemplum horribile,

quod refert auctor scrm. *ad Fratres in cremo,* apud S. Augustinum, scrm. 33 : « Ecce, inquit, hodie ebrietatem perpessus matrem prægnantcm nequiter oppressit, sororem violare voluit, patrem occidit, duas sorores vulneravit ad mortem. »

Quinto. *Quinto,* quo magis repletur venter, eo magis sensus mentis obtunditur, homoque hebescit. Nam ex crasso ventre subtilis sensus gigni non potest. Rursum, ut ait S. Chrysoslomus hom. 1 *ad Popul. :* « Non ita terne natura vexata aquarum superabundantia continuo dissolvitur, ut corporis vis mollescit, diffluit, ct exilis redditur vini potu continuo ingurgitata. »

Scito. *Sexto,* S. Augustinus supra : « Considerent, inquit, ebriosi, si non pejores animalibus judicandi sint. Cum enim animalia amplius quam cis opus est bibere nolint, illi et duplum ct triplum quain expedit eis polum accipiunt. »

Septimo. *Septimo,* ebrii ex crapula continuo dormitant, capite gravantur, oscitant, oculis caliginem, stomacho nauseam præ se ferunt. Et, ut ail S. Basilios : « Eos videre licet oculis liventibus, culo subpallida, spiritu gravi, lingua balbutiente, voco demissa et confusa, pedibus puerorum more infirmis ct titubantibus. » Quare Anacharsis consuit optimum remedium ebrietatis esse ebriorum indecoros ct foedos mores intueri, qui tales sunt, ut S. Chrysoslomus, homil. 1 *ad Popul.,* ebrietatem vocet humani generis opprobrium. Hinc Laccdæmoncs pueris ostendebant servos temulentos, ut viderent quam deforme sit spectaculum homo ebrius, quamque is insanienti sit similis.

Ortivo. *Octavo,* Athenæus, lib. XI, magnum poculum appellat argenteum puteum, in quem scilicet cadit ebrius, animam cl rationem suffocans, sequo ct sua omnia demergens. Et S. Augustinus supra ebrietatem vocat puteum inferni. Vide plura do ebrietate notata Genes, xix, in fine.

Ve». 5. 5. In eadem hora apparuemdnt digiti quasi manus hominis. —» Lyranus cx voco *quasi* autumat manum hanc vero non exstitisse, sed tantum in phantasia regis, unde ab aliis non esso visam. Verum utrumque falsum est. Nam Scriptura ait hanc manum scripsisse in pariete *mane, tekel, phares;* ibique hæc scripta legisse Daniclem; cum cætcri litteras viderent, sed eas legero ct interpretari nequirent. Dicit ergo « quasi manus hominis, » quia vere non erat manus hominis, sed ei similis formata cx acre condensato, ct assumpta ab angelo, qui per cam scribebat in pariete.

SCRIRENTIS CONTRA CANDELABRUM, — Ut SCiliCCl CX lumine vicini candelabri legi posset hiec scriptura : in cœna enim nocturna, candelabro ct lumine erat opus. Ita S. Hieronymus. Porro manus scribentis apparuit, non ipse scribens, ut rex videret sibi parari insidias, ct necem strui; at auctorem omnino ignoraret : cl sic articulos tantum videret, manum non agnosceret, ait Pineda In *Job* cap. xvii, 10.

Aoljf. regi.e ,— ut sciret rex, et convivantes cbi hanc scripturam ad se perlinere, inquit S. Hiero- ,b'b rl°' nymus. Hic verum fuit illud vulgare proverbium : « Ubi uber, ibi tuber; ubi mei, ibi fel ; » quod Plautus in *Amphytrione* hisce verbis declarat : *a* Ita diis placitum est, ut ab eodem culmine voluptas ct ei comes mæror sequatur, n

8. Non potierunt nec scriptcrah legere. — ver*.». Quæres, cur? Respondent aliqui Hebræi, quia hæc scriptura erat Hebraica, non Chaldaica, unde non po- 'o*™* a Chaldaeis legi non poterat : sed ut demus fuisse r^ pl"> Hebraicam, quis credat neminem Chaldæorum scivisse hebraico? praesertim cum Hebraica et Chaldaica tantum dialecto differant, siculi Attica K-t »»- cl Dorica. *Secundo,* respondet Rabbi Saadias, non potuisse cos legere, quia litteræ erant mutatæ, Sœuodi. aut transpositi» : sed hoc uti fingitur, ita rejicitur. *Tertio,* alii respondent peregrinas basco fuisse Tertio* litteras extraordinarias et insolentes. Ita Pineda, lib. V. *De Rebus Salom.* cap. xui. *Quarto,* alii, a murto. Deo fuisse impeditos Chaldœos, ut Danieli hæc gloria servaretur. *Quinto,* verisimilius Maldonatus Quinto, ct Antonius Fernandius, *vision.* XXl11, sect, i, censent tantum litteras initiales singulorum verborum fuisse scriptas, scilicet M. T. P. Sic enim typographi hebræi initio operis versiculum aliquem psalmi, per litteras tantum initiales ascribunt, ct sic conflatum est *Alachabi,* id est Macbabæus, cx initialibus litteris Erodi xt , li : *Ali camocha baclim Jehova,* id est : *Quis similis tui in fortibus. Domine?* Hoc enim emblema, quasi insigne belli et victoriæ, castris suis prætulerunt Machaban.

Ita et Valens Imperator sciscitatus a neoromantico, quis post se regnaturus esset? Respondit magus fore illum cujus nominis primæ litteræ sunt Theod. (indicabat dæmon Theodosium Imperatorem). Quare Valens omnes qui Theodori, vel Theodosii, vel Theoduli vocabantur, occidi jussit, ait Socrates, lib. IV, cap. xt .

Ha ct Mauricio Imperatori (co quod S. Gregorio restitisset, cique et Romæ ab Aislulpho obsessæ non succurrisset) divinitus revelatum est cum occidendum fore, et privandum imperio ab eo cujus nomen a Pn. inchoabatur. Qua de causa Philippicus, sororis Mauricii maritus, in suspicionem affectati imperii adductus est. Sed mox in somnis per visionem intellexit Mauricius, se cum uxore ct filiis a Phoca occideudum esse. Phocas ergo, ex milite creatus imperator, trucidavit Mauricium; sed patientem et gratias agentem Deo, quod se in hac vita potius quam in altera castigaret. Unde ad singulorum tiliorum m conspectu suo trucidationem, exclamabat : « Justus es, Domine, ct rectum judicium tuum. » Ha Cedrenus, Nicephorus, et ex iis Barouius, anno Christi C02.

Sic urbi cum gentilis esset, quasi prophetico inditum est nomen Roma, in signum quod avaritia a Christo esset destruenda. Roma euim, si

per singulas litteras explicetur, idem est quod radix omnium malorum avaritia, inquit Alexander Angelus, doctor theologice, in *Summa,* part. VI, cap. xxxni. Christus enim urbem ct orbem gentilem, ct bonis et terra inhiantem evertens ct convertens, docuit ct inspiravit contemptum terrenorum, ct amorem caelestium, fecilque nos cives coeli, hospites el advenas terra.

Seit» n secaio*. *Sexto* et genuine, Chaldau et Debrai scribebant so|as jjt|Cras consonan(cs fine punctis, sive vocalibus. Unde Chaldæi nesciebant quæ puncta hic essent substituenda, scilicet an legendum esset *mane,* an *mina,* an *meno,* an *tckel,* an *tokel,* an *takal.* Rursum, licet possent singulis puncta aliqua substituere, itaque ea legere; tamen non poterant ea inter se conncctcrc, ut sensum aliquem commodum cl certum elicerent, prasertim quia singula verba per integram sententiam explicanda erant, uti ea explicat Daniel, vers. 26.

Ven. <o. io. Regina, etc., ingressa, — puta mater Balsasaris, sivo Labonili, quæ sapientissima fuit femina, inquit Herodotus. Ha Orígenes, Thcodoretus el alii. *Secundo,* Josephus ail reginam hanc fuisse aviam regis. *Tertio,* alii censent reginam hanc fuisse uxorem regis. Loquitur enim quasi regina, id est quasi uxor.

Dices : Uxor assidebat regi in convivio vers. 2; quomodo ergo hic ingressa dicitur domum convivii? Respondeo separata fuisse in hoc convivio de more triclinia feminarum ct virorum. Uxor ergo hæc non assidebat regi, sed ex triclinio feminarum surrexit, cl ingressa est in triclinium regis et virorum, in quo apparuerat manus scribens in pariete.

Prima sententia videtur verior. Loquitur enim de gestis Danielis sub Nabuchodonosorc, quasi senior ct sapientior Balsasare, et quasi eorum testis et conscia. Nam ut ait S. Hieronymus : « Novit praeterita quæ rex ignorat. Erubescat ergo Porpbyrius, qui cam Balsasaris somniat uxorem; ct illudit cam plus scire quam maritum.» Porro matres regum, quæ ante cos fuerunt regime, etiam (iliis regnantibus, vocari solent reginæ.

vas. ii. **li.** Est vin in regno, — scilicet Daniel. Dices : Daniel hic quasi incognitus inducitur. Hoc autem non videtur verum. Nam erat notissimus ipse cx oraculis ct somniis declaratis cap. ii, m, iv, imo a Nabuchodonosorc præfectus fuerat toti Babyloni®. Respondeo: Jam ab eo tempore elapsi erant 34 anni, quibus oraculorum illorum irrepsit oblivio : prasertim, quia mortuo Nabuchodouosore, Balsasar succedens alios sibi familiares provexit, præfccitquc Babylonias. Unde Daniel tunc videtur hac prafectura fuisse defunctus. Id colligimus cx vers. 16, ubi rex promittit Danieli, quod faciet eum tertium in regno principem, si scripturam legere possit : ergo tum non erat princeps. Fuit tamen Daniel ob sapientiam, et ob statum quem sub Nabuchodonosorc habuerat, apud Balsasarem in honore, fuitque ejus conviva, el honoratus super omnes amicos ejus, ut dicetur cap. xiv, 1 ; huic tamen ultimo cl fatali regis convivio non interfuit : quia se subduxit pravidens hanc manum, cl infelicem ejus exitum. Haque disposuit res suas, dedilquc se orationi, ut cladem quam avertere non poterat, saltem mitigaret : atque ad excidium Babylonis, novorumque regum, scilicet Darii ct Cyri adventum se comparavit. Notus itaque erat Daniel Balsasari, non ut propheta, sed ut vir prudenlissimus, qui sub Nabuchodonosorc patre suo rexisset totum imperium. Hic ergo regina cum ut prophetam regi innotescere facit.

12. Ligatorum — secretorum, ct explicatu dif- Vers. u.
(Icilium : quæ enim ligata sunt, cognosci ct pervideri nequeunt, nisi dissolvantur ct explicentur. HincS. Chrysostomusin *Psalm,* xcv, Danielem vocat « spiritualem scripturarum librum, » eo quod ad litteras ct res occultas explicandas non indigeret studio ct lectione librorum; sed ipse in se ea contineret, et legeret quasi in libro.

17. Munera tua sint tidi. — Ha Sancti munera, ct omnia terrena contempserunt, ut ostenderent se non nisi Deum ct divina spectare. Ha Elisæus noluit accipere munera Naaman, quem u lepra curaral, IV *licg.* v, 16. **Vers. 17. Saucii munera contempserunt. Exempta.**

Ha captiva mulier Christiana inter Ibercs, cum Christi virtute Ibcrum reginam a morbo curasset, a rego donis remunerari jussa, se divitiis minime indigere respondit, pietatem se habere pro divitiis asserens, regemque munus amplissimum recepturum, si Deum quem illa colebat, vellet agnoscere. Hæc locuta, dona remittit. Ita Socrates, Lib. I *nistor.* cap. ivi.

Ita fecit S. Hilarión; Orionus enim vir primarius, ct ditissimus urbis Ailœ, possessus a legione dæmonum, post aliquot menses a S. Hilariones, non sine miraculo curatus est : non post multum temporis cum uxore et liberis venit ad monasterium, plurimam quasi gratiam redditurus, dona afferens. Cui Sanctus : a Non legisti, inquit, quid Giczi, quid Simon passi sint? quorum alter accepit pretium, alter obtulit, ut ille venderet gratiam Spiritus Sancti, hic mercaretur? » Cumque Orionus flens diceret : Accipe et da pauperibus; respondit : « Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes ambulas, ct nosti pauperes; ego qui mea reliqui, cur aliena appetam? mullis nomen pauperum occasio avarili® est; misericordia vero artem non habet. Nemo melius erogat, quam qui sibi nihil reservat. » Tristi autem et in terra jacenti ; « Noli, inquit, contristari, fili; quod facio, pro meet pro te facio. Si enim hæc accepero, et ego offendam Deum, ct ad te legio revertetur. » Alius dæmoniacus ab Hilarione curatus, simplicitate rustica decem auri libras offerens, ab eo panem hordeaceum accepit, dicente : a Qui tali cibo aluntur, aurum pro luto ducunt. » Ita D. Hieronymus in *Vita S. Hilarionis.*

Cum in Sicilia de primoribus quidam, tumens morbo intercutis, eodem die quo ad llilarionem

venerat, sanatus esset, postea ei offerens infinita munera, audivit ab Hilarione dictum Salvatoris ad discipulos : « Gratis accepistis, gratis date. » lia D. Hieronymus ibidem.

Cum Eusebius eunuchus auri summam vim Liberio Pontifici Romano, a Constantio Cœsaro exsulare jusso, ejusdem Cæsaris mandato, causa commeatus attulisset, recusavit Liberius, addens : «Tu ecclesias orbis terne expilasti, cljam milii ut damnato ct egenti affers eleemosynam? Abi primum, ct Christianus ipse fias. » ita Theodore* tus, lib. II *Eccles. Vistor.,* cap. xvi.

Cum Christi virtute domum quamdam a peste liberasset S. Marlinus, centum argenti libras pro honorario munere obtulerunt : quas cum recipere detrectaret, discipuli ejus, id œgrc ferentes, su® dicebant inopi® ca pecunia succurri potuisse, nec temere tantum munus egenis fuisse abjiciendum. Ad qu® respondit illo : a Ecclesia Christi nos vestit, ct pascit. Gratis accepistis, gratis date. » Ita Severus Sulpitius, *Dialog.* 111.

Rursum Daniel hic exemplum dedit consiliariis principum, ut munera contemnant. Felices principes qui tales vel habent, vel asciscunt consiliarios. Plato nullum præstantius prrediorum genus principibus esse dicebat, quam familiaritates eorum qui cauponari nescirent.

Ven*. ît. 21. Coa ejus cum desuis positum est , — habuit cor, id est phantasiam, et appetitum non tam humanum, quam bestialcm; idcoque fugiebat homines, et appetebat versari cum bestiis; unde do facto ad eas exivit, cum iisque versatus est.

Vers. !3. 23. Qui hadet flatum (halitum, spiritum vitalem, ipsamque vitam) tuum in manu sua. — Quis ergo non timeat Deum, in cujus manu est halitus vita, anima, æternitas, salvatio ct damnatio nostra?

Ven. ÎI. 21. Indaco AD EO MISSUS EST ARTICULUS MANUS, — hoc est manus cum digitis ct articulis se moventibus ct scribentibus, ut dicitur vers. 6.

Nota : Chaldaico est ST H XD2 *pasa di ieda,* id est particula, vel, ut Pagninus vertit, palma manus, scilicet truncata a brachio. Ita Valablus. Alii per *articulum manus* accipiunt digitum, quasi in pariete non tota manus, sed solus digitus apparuerit scribens. Undo Syrus vertit : *In eadem hora egressi sunt digiti manus hominis, et scribunt contra lucernam;* et Arabicus Alexandrinus : *In illa hora egressi sunt digiti manuum e pariete contra lucernam super calice, rego vidente ad palmam hominis scribentem.* Ubi tamen ultimis verbis indicat fuisse integram palmam ct manum, idquo uti concinnius, ita ct verius videtur, idquo diserto asserit Arabicus Antiochenus : *In illa hora,* inquit, *exiit palma manus, ct digiti hominis c pariete, scribens cx adverso lucerna:.* Idipsum claro dicitur vers. 5 : « El rex aspiciebat articulos manus scribentis. » Nota quod Syrus ct Arabicus dicunt hos digitos el manum egressos e pariete aul® cl comaculi, in quo rex in sacris vasis potabat : indo enim egreditur poena, ubi committitur culpa. Unde ct Arabicus Alexandrinus addit, *super calice,* etc., *scribentem.*

Nota : Hæc manus significat justitiam Dei, qure Mmtu vigil cuique peccatori intendit el incumbit, atque Balsas irem vita, viribus cl regno truncavit : hrec tic* «c enim omnium operum hominis est conscia, judex ct vindex, nihilque inultum relinquit, et lardila- DiJ* tem supplicii gravitate compensat. Symbolice, manus est synderesis, per quam Deus in cujusque conscientia propria peccata el pœnas ita describit, ut velit nolit ea videat. Quam verum fuit in B.dsasarc et Nabuchodonosorc illud : « Fortuna vitrea est, dum splendet frangitur! »

25. Qu.e digesta est. — Chaldiice, gu® *exarata Ver». est,* ac consequenter *ordinata,* ut vertunt Septuaginta.

Mane, Thecel, Phares. — Syrus vertit : *Mno, Tehal, et Pharsin. Ilaxest interpretatio verbi* (sermonis) *Uno : numeravit Deus ipsum regnum tuum, et tradidit illud. Tckal, appendit; appensus es in statera, et inventus es deficiens; Phras, divisit; divisum est* (scissum est) *regnum tuum, et datum est Media; et Persidi.* Posset quoque verti, *phras,* id est expandit, et prredre hostium exposuit. Vaticanus codex legit, *mno mne,* id est numeravit numeratum, quod Hebr.ri dicunt, numerando numeravit, id est plene planeque numeravit regnum tuum, ita ut ipsum omnino sit numeratum, nihilque ex eo numerandum supersit. Sic etiam hæc vox *mno,* in Arabico textu semper duplicatur ct repetitur. Unde Arabicus Antiochenus sic habet : *Computu numeratum est, et pondere appensum est, ct divisum est. Et hac modo est interpretatio : Numerando computatus est numerus, quia Deus comprehendit regnum tuum et tradidit illud. Et pondere appensus es in statera, et inventus es deficiens. Divisum est; divisum est regnum tuum, et datum est Media e! Persidi.* Arabicus Alexandrinus sic habet : *Numeravit, numeravit Deus regnum tuum, appensum, numeratum. Et hæc est modo interpretatio : Numeratum equidem jam Deus tulit regnum tuum, et tradidit illud aliis prater te. Appensum vero : quia appensus es m statera, ct inventus es minus habere de bono. Divisum est regnum tuum, et datum est Media e! Persidi.* Porro ipsa originalis scriptura Chaldaica, sive ipsissima scriplur® verba sic habent : i'OiDl bpn MID XDO *mene mene, tekel, upharsin : numeravit, numeravit* (id est exactissime et certissime numeravit),appendit, *et dividentes,* scilicet sunt, id est dividunt regnum tuum Pers® et Medi. Pro *upharsin,* vers. 28, habetur D12 peres, id est divisit, hoc est jamjam certo dividet Deus regnum luuin, hocque aptius respondet duobus aliis proteritis. Notat Fernandius, *vision.* XXIII, rò *numeravit,* innuere breves fore dies regis : ea enim quorum est copia, non solemus numerare, sed ea quorum est paucitas ct inopia. Hinc illud : « Pauperis est numeraro pecus. »

Secundo, verti potest per imperativum : *nume-*

ra, numera; appende, et dividentes, scilicet sint. Hæc enim manus dictat sententiam Dei. Unde imperat dicens : *Numera, appende, divide.* Verum quia sententia Dei est efficax, et mox sua jussa exsequitur; hinc numera idem est quod numeravit; appende, id est appendit; divide, id est divisit.

Nota : *Upharsin* verti potest primo, *et dividentes;* secundo, *et Persee; Pharsin* enim sunt Persæ, *q. d.* Persæ instant tibi, o Balsasar! qui cum Medis dividunt regnum tuum. Ita Arias Montanus. Sic filius Judæ, frater gemellus Zare, ab obstetrice vocatus est Phares. Dixit enim eo nascente ante Zaran : «Quare divisa est propter te maceria?» *Gen.* cap. xxxvni, 29.

ver» U. sc. Numeravit Deus regnum tuum (annos scilicet regni lui et imperii Chaldaeorum, cosque numerando) complevit ,—id est primo, deprehendit esse completos : hic enim est septuagesimus ultimus annus imperio Chaldaorum praestitutus a Deo, per Jeremiam, cap. xxix, 10. *Secundo,* « complevit, » id est suo decreto statuit ut jam compleantur et finiantur.

Audi similia portenta. Judex quidam Antiochenus, pridie quam periret Julianus Apostata, juxta praetorium excubans, vidit congeriem stellarum, quæ litteras in hanc sententiam exprimebant : « Hodie Julianus in Perside occiditur. » Ita Zonaras.

Supra limen Adrianopolitani palatii inter alia signa hieroglyphica, inventus est versiculus, qui significaret quemdam ex Palæologorum familia brevi moriturum. Michael, Andronici imperatoris filius, paulo post ibidem mortuus est. Ita Greg-oras, lib. VII.

Rursum, quod huc proprie pertinet, Dario Hystaspis Babylonem obsidenti, cum eam expugnare non posset, Zopyri mula peperit. Unde Zopyrus omen capiendæ urbis accepit : audierat enim a quodam Babylonio urbem expugnandam, cum mula pareret. Mutilavit ergo se foede, itaque transfugit ad Babylonios, mentions se a Dario ita mutilatum; quare dux exercitus et murorum custos ab eis creatus, urbem Dario tradidit. Ita Herodotus, lib. III.

Xerxe cum tot copiis Græciam invadente : « Equa leporem enixa est, quod facile erat ad conjectandum; fore enim ut Xerxes exercitum adversus Græciam cum maximo strepitu, et ambitiosissime duceret, rursusque pro scipso sollicitus ad eumdem locum fugam recurreret. Alterum ei quoque prodigium Sardibus exhibitum est : mula enim mulum edidit, » inquit Herodotus, lib. VII.

Ita Nero in ŒEdipode fabula, quam novissimam recitavit, in hoc versu decidit :

Sxiiiw (Ù áitqs ''xtt?.
Jassit mon me makr, uxor, el pater.

Nam el OEdipus patrem occiderat insciens, matrem uxorem duxerat : ita Nero sciens Claudium patrem occiderat, matrem constupratam interfecerat, et Octaviam uxorem indignis modis tractaverat. Ita Suetonius in *Nerone.*

Simile est, sed felicius quod narrat Plutarchus in *Ileg. Apophth.* de Dionysio tyranno, quod, cum magistratus per litteras sorte crearentur, et ipsi contigisset littera : dicenti cuidam per jocum (xufcJx-j/au;, id est *stulta efferes, Dionysi;* imo, inquit, [xcvasyriaw, monarcha ero, et adeptus magistratum protinus electus est Imperator a Syracusanis. Magni animi erat, quod illo joco non offenderetur, contentus omen litteræ secus interpretari, hocque viam ei ad imperium stravit.

Simili modo, sed significatione et sorte indiore, S. Henrico Bavariæ duci, marito S. Cunegundis apparuit S. Wolfgangus, ac in pariete ei scriptum ostendit, *Post sex.* Henricus putans post sex dies, deinde post sex hebdomades, deinde post sex menses, demum post sex annos se moriturum, parabat se ad mortem. Verum eventus declaravit felicius aliquid ei portendi, scilicet imperium : nam post sex annos creatus est imperator. Ita habet *Vita S. Henrici,* cap. II, quam edidit noster Gretserius in *Sanctis Bainbergensibus.* ''¡ilo 8 KX'

27. Tekel. — Hebræi dicunt *sakal,* id est appendit, ponderavit : unde dictus est siclus. Veteres enim monetam appendebant ad pondus, uti siclus habebat pondus quatuor drachmarum. Chaldæi enim in multis nominibus Hebraicis pro *schin* substituunt *tau,* scilicet pro *a* ponunt *r* : ut pro *sekel* dicunt *tekel,* pro *schelas telas.* Ver», *n-*

Appessus es w statera, et inventus es minus babexs, — « Minus » scilicet dierum, quam ætas naturaque tua postulabant : ante diem enim naturalis mortis, in robore ætatis violenta morte abripieris, inquiunt S. Hieronymus et Maldonatus. Verum hæc ætas juvenilis non solet a Deo appendi in statera.

Dico ergo : Alludit ad monetam levioris ponderis, quæ* icjici solet, *q. d.* Appensa sunt in statera, et, ut Chaldaice est, in bilance divino? justitiae et examinis, opera tua, bona et mala, o Balsasar! atque inventus es habere minus probitatis et bonorum operum; plurimum vera habere superbiæ, crapulæ, et iniquitatis; ergo non mereris amplius regnare, aut vivere. Unde Arabicus Alexandrinus vertit : *Inventus es minus habere de bono.*

Notat Theodoretus nihil esse apud Deum, quod non ponderetur, adeoque Dei misericordiam et lenitatem certo pondere et mensura hominibus adhiberi. Unde dicitur *Sapient,* xi, 21 : *a* Omnia in mensura, et numero, et pondere disposuisti.» Proprie vero Deus in statera judicii sui, bene et male facta appendit. Unde *Job* cap. vi, 2 : a Utinam, ait, appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas quam patior, in statera! » Vide et *Matth.* cap. xxm, vers. 32. Sic Virgilios, lib. XII *Æneid.,* Jovem de Ænea et Turni

fatis ac sortibus ita juste judicantem inducit :

Juppiter ipso duns aquato examine lances
Sustinet, ct fata imponit diversa duoruin :
Quem damnet labor, et quo vergat pondere lellium.

in sute- ›› i tns ha- bet pon- dlU‘

Jam in statera hac Dei sola virtus habet pondus: neque enim Deus ponderat, vel a-stimai aurum, argentum, principatus, prælaturas, etc., quæ apud homines sunt in pretio, ab iisque ponderantur; sed solum ponderat justitiam, id est virtutes et bona opera : hte enim œternum glorias pondus operantur. Unde *Proverb.* vi, 2, dicitur: « Spirituum ponderator est Dominus. » la hac appendi optabat S. Job, dicens, cap. xxxi,G: «Appendat me in statera justa, » hebr. justifia. « et sciat Deus simplicitatem meam. » Quocirca Balsasar, carens justitia et virtutibus, in statera Dei cum onmi sua pompa ct gloria appensus, inventus est minus habens, id est levis ct vanus. Hinc regno et vita exclusus audit : « Divisum est regnum tuum, » quia ipse per impietatem a Deo sc diviserat. Unde *Psalm.* 1xi, 10, dicitur : «Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum; » vel, ut alii vertunt : *Mendaces filii hominum si ponantur in stateris, ipsi pariter leviores sunt vanitate, q. d.* Illa est mortasimi et mundanorum vanitas ct fallacia, ut si in altera lance constituantur ipsi, in altera vero ipsissima vanitas ct inanitas, ea sine dubio praeponderabit.

Æquiu- 'é'iypbb* cuco,

Rursum statera hæc symbolum est exactae æqüitatis et justitiae : hinc apud veteres Romanos œquilatis imago erat virgo quædam, tenens sinistra hastam, dextera justam stateram, ut videro est in nummis Galbæ, Vitellii ct Vespasiani. Hi enim imperatores, ut significarent se esse œquitatis studiosos, eam in nummis suis sculpi curarunt. Sic ante Romanos Græci veteres pingebant justitiam quasi virginem, quæ sinistra bilancem, dextra gladium tenebat, quasi violata; juslitiæ vindicem. Unde Orpheus in hymnis apud Stobæum sic eam alloquitur : « O justissima dea mortalibus, beata, optabilis! quæ semper justis liomiuibus propter bonitatem gaudens, veneranda, felicissima, gloriosa justitia, qure pura semper mente digna cuique distribuis, ut integra conscientia fruens ; semper autem comminuis omnes, quotquot stateram tuam non subeunt, sed ultra ipsam lancibus duris inexplebilitcr declinant.» Hoc est quod ait Sapiens, *Prov.* xvi, II : « Pondus ct statera judicia Domini sunt. » Et Isaías cap. xxviii, 17 : « Ponam in pondere judicium, ct justitiam in mensura.» Et cap. xxvn, 8: «In mensura contra mensuram, cum abjecta fuerit, judicabis eam. »

Deus ergo justissimam ct fidelissimam habet stateram, in qua Balsasaris vitam et merita ponderavit, atque omnium nostrum ponderabit. Hinc Abbas Georgius apud Sophronium in *Prato spirituali : « Vœ,* ait, nobis, fratres I quia nullam habemus compunctionem; sed in negligentia vivimus, cum ira Dei comprehendat nos,ct in trutinis simus ut judicemur; ac sequenti die apparuit ignis in cœlo, » index ctmmax hujus trutinæ.

Sic Petrus Telonarius æger in somnis vidit omnes actus suos in statera appendi a Mauris el Can- Pdri didatis; cumque Mauri in unam lancem omnia ejus peccata, quæ a juventute commiserat, et pum 'n quorum erat ille oblitus, imponerent; Candidali »uun. nihil invenientes aliud, unum panem, quem ipse indignans pauperi dederat, in alteram lancem imposuerunt: itaque æqualitas facta est; tuncque dixerunt ei : « Vade ct auge ad panem hunc; nam vere .-Ethiopes isti apprehendent te. » Unde evigilans mutavit vitam, ct cx avaro factus est summus eleemosynarius, ut etiam proprio corpori non parceret. Ha habetur in Vita S. Joannis *Eleemosynarii* scripta a Lcontio.

Sic merita S. Henrici Imperatoris qui fuit maritus S. Cunegundis, cum caque cælebs vixit, S. Hurípost mortem appensa sunt in statera inter ange-c' los ct dæmones, cumque lauccs alternatim attol- ›3 itits- lerentur ct deprimerentur ejus meritis et demerilis, supervenit S. Laurentius, qui litem diremit. Nam domo ab Henrico accepta, et suæ ecclesia» collata, in lancem alteram meritorum ejus imposuit : quo factum est ut illa gravior effecta, alleram in altum efferret, cique præponderaret, atque hoc modo angeli victores evaserunt, animamque Henrici drniouibus ereptam in suum consortium abduxerunt. Res hæc fuse narratur ia *Vita S. Henrici,* cap. xxvui. n.

Sed audi Caroli Magni merita in statera appensa. Rem narrat Joannes Turpinus, Archiepis- Et c›rocopus Rhemcnsis, in *Vila Caroli,* cap. xxxii :11 _,u* « Cum, inquit, apud Viennam in ecclesia ante sa,‘ altare, die quadam raptus in exslasi, precibus insisterem, tetroruiu agmina innumerabilia militum ante me prætcrire, ac versus Lotharingiam tendere agnovi. Qui cum omnes perlransirent, intuitus sum quemdam illorum Æthiopi consimilem, retro lento gradu alios insequentem. Cui dixi : Quo tenditis? Aquisgranum, inquit, ad Caroli mortem tendimus, ut ejus spiritum ad tartara rapiamus. Cui dixi : Adjuro te per nomen Domini Dei nostri Jesu Christi, ut peracto itinere tuæ dispositionis, ad me reverti nou renuas. Tunc modicum commorati, vix expleto psalmo, eodem ordine ad me redierunt, ct dixi novissimo, cui prius locutus fueram : Quid egistis? Et dæmon : Gallicianus, inquit, sino capite, tot ac tantos lapides ac ligna basilicarum suarum in statera suspendit, quod magis appenderunt bona, quam ejus mala, et idcirco ejus animam a nobis abstulit. Et, his dictis, dæmon evanuit; itaque intellexi eadem die Carolum cx hac luce migrasse, et subsidiis B. Jacobi, cujus ecclesias multas œdificaverat, ad superna merito regna subvectum. » Subdit deinde visionis confirmationem : «Transactis post ejus mortem diebus quindecim, per

nuntium didici, ab ipso tempore, quo ab Hispania recesserat, usque ad diem mortis suæ illum assidue ægrotassc, atque eadem dic ct hora, qua visionem ego videram, scilicet quinto Kalcndas februarii, anno Domini 814, ab hac vita migrasso, et apud Aquisgranum in B. Mariis basilica rotunda, quam ipse ædificaverat, honorifice sepultura fuisse. » Ita auctor hic, penes quem sit fides; nam inscribit se Turpinum Rhcmenscm Archiepiscopum, utpoto quem constat ante Carolum Magnum esse defunctum. Quocirca Papyrius Massonus censet libellum hunc ab homine otioso esso conscriptum in gratiam juventutis paulo post Carotura Calvum : ejus tamen versio servatur in Bibliotheca regia in Gallia. Hinc et Cardinalis Baronins, anno Christi 814, agens do morte Caroli Magni, Antonius Possevinus in *Biblioth.,* in nomine. *Turpinus,* ct alii, cum vocant fabulosum, imo mendacii insimulant.

ver*.tt. 28. Divisum est regnum tuum, —jam jam, puta hac nocte .-regnum tuum ale separatum cl ablatum, dividetur inter Medos et Persas. Audite hæc, ebrii, audito, temulenti, qui assidetis mensis, gaudetis, ridetis, canitis, potatis; omnia vobis læla sunt, omnia jucunda : at non videtis extentam Dei manum super vos. « Mane, » numeravit Deus vitam tuam, et brevi complebit illam, forsan in hac hora, forsan in bac ebrietate tua. Deus ab «eterno decrevit tibi diem et horam mortis : dixit : Ista hora, isto momento morieris : forte hæc ipsa est hora tua fatalis. «Tekel, » appensus cs in statera, ct inventus cs habere minus sobrietatis, minus rationis, minus virtutis ; multum vero crapulæ, multum amentiæ, multum vitiorum. « Phares, » divisum est regnum tuum, divisus cs ipse tu ; corpus tuum dabitur vermibus devorandum, anima dæmonibus : bona tua rapient vel hæredes perversi, vel exsecutores cupidi, vel superiores iniqui. Vide quibus corpus tuum saginasti; vide quibus tanto labore opes per fas et nefas coacervasti.

Trop-to (ir.mo- •-n t*. jedi- \ ·▮ · iííau7». Tropologice, hæc tria, inquit Pcrcrius, sunt peccatoribus horrenda : *primo,* «mane,» scilicet nuTMerus vita, id est mors ; *secundo,* « tekel, » id est judicium ; *tertio,* « phares, » id est infernus, quo a Deo, cœlo, Sanctis ct vita æterna in æternum dividimur ct separamur.

Hæc tria imminent cervici cujusque : interim cæci homines comcssanlur, luxuriantur, saltant, tripudiant ; ct hunc gladium capiti suo incumbentem non timent, quia non vident. Narrat Gregorius Turoncusis, lib. V *Histor. Franc,* in tine, S. Salvium sibi dixisse : «Videsne super hoc tectum quæ ego suspicio? cui ego : Video super tegulum quod nuper rex poni præccpit. At ille, alta trahens suspiria, ait: Video ego evaginatum iræ divinæ gladium super domum hanc dependentem. Nec cum visio fefellit; nam post dies viginti duo filii regis, quos superius mortuos scripsimus, obierunt. »

Olidlof Datuocli iocambeu»

Refert Cicero, V *TuscuL,* quod Dionysius tyrannus Damocli assentatori illius beatam fortunam sæpc commemoranti, deblaravcrit quantus terror semper regibus ct tyrannis, etiamsi felicissimi esse videantur, impendeat, hac ratione : collocari jussit hominem in aureo lecto et pulcherrimis stragulis, abacosque complures ornavit argento auroque cælato : tum ad mensam eximia forma pueros delectos jussit consistere, cosque illi ad nutum ministrare : aderant unguenta, corono», incendebantur odores, mensm conquisitissimis epulis exstruebantur. Fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium c lacunari, seta equina appensum demitti jussit, ul impenderet illius beati cervicibus. Tum ille expavescere, cl totus in gladium intendere : jam nec pulchros ministros aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam ; jam ipsœ coronæ defluebant. Demum exoravit tyrannum ut abire liceret, quod jam beatus esse nollet, lloc sibi applicent omnes voluptuarii, cumque in mediis sunt epulis et luxuriis, rhomphteam divina» juslitiæ ac gehennae sibi impendentem intueantur : itaque discant voluptates noxias aspernari cl frenare.

Denique ex eo quod Daniel « mane, tekel, phares, » sic est interpretatus, ut singula verba per singulas exponeret sententias, videntur Rabbini prisci cabalislicum interpretandi ct scribendi modum adinvenisse, quo non tantum integras S. Scripluræ sententias explanant, sed etiam syllabas, cl singulas quasque litteras separatim expendunt, quasi in singulis lateat aliquid mysterii; ita ut cabala sensim in superstitionem ct odium abierit. Rursum modum scribendi per rasce *tebot,* id est per initia dictionum, ut v. g. K33 *bbe,* idem sit quod *bcrcsnt bara clohim,* id est *in principio creavit Deus.* Hinc ab Hebræis idem accepisse Romanos, scilicet modum scribendi per nolas (quibus notarii in tribunalibus scribebant singula dicta judicum et martyrum) censet noster Raderus in lib. XIV Martial, *epigr.* 202, ct alii : non ergo Cicero, nec Mæcenas, ul aliqui volunt, sed longe ante eos Hebraei hujus scriptionis fuere inventores.

29. Indutos est Daniel purpura. — Purpura cl Vers.»», torques aurea erant olim insignia regum, ut patet ex libris *Machab.* Honorat adeo Daniclem rex, licet mali dici nuntium, vel quia putabat hanc cladem remotam, ct diu differendam esse; vel ut per Daniclem Deum placaret, clademque averteret. Ita S. Hieronymus.

Quo» haberet potestate» tertiis in regno. — Scilicet *primus* in regno erat rex, *secundus* regina, *tertius* Daniel, inquit Maldonatus (I). Aliter S. Hieronymus, *q, d.* Fecit ut Daniel esset trislata, sive triumvir, puta ut esset unus e tribus regni prin-

(t) Vel potius primus locus regis, alter Olii regis, tertius primi satraparum.

cipibus : sic enim paulo posi Darius Medus tres toti regno præfecit, ut patet cap. vi, 2.

Veri. 30. 30. Eadem nocte. — Non anni ejusdem, sed sequentis, inquit ex Guevara Alcazar in *Apoc.* xvi, vers. 12, not. 2. Quippe eadem nocte quotannis convivari consueverant Chaldæi, pervigilium agentes cuipiam deorum; quale Livius, lib. XXIII, Campanos celebrasse commemorat, cum Gracchus cos invasit simul omnibus portis. Verum contextus ipse innuit, mox eadem nocte ejusdem anni captam esso Babylonem. To enim *eadem nocte* referendum est ad « Mane, Tekel, Phares, » *q. d.* Eadem nocte ejusdem convivii, qua rex vidit manum vindicem, contra se scribentem sententiam mortis, interfectus est. Nec enim solet sententia, præserlim adeo efficax et miracolosa, ad annum differri : ncc verisimile est Cyrum cum tantis copiis per totum annum et amplius obsedisse Babylonem. Nec obstat, quod a prædicatum sit de co (Daniele), quod potestatem haberet tertius in regno suo » (Balsasaris). Id enim inter magnates, qui mille in convivio aderant, ibidem eadem nocte jussu regis prædicalum et proclamatum est. Solent enim exemplares castigationes Dei, præserlim circa sacrilegos (qualis hæc erat), esse subitœ et repentina*.

Interfectus est Balsasah, — capta a Cyro Babylone. Falsum ergo est quod cx Bcroso scribit Josephus, lib. I *Contra Apion.,* Cyrum, capta Babylone, regem Balsasarem (quem ipse Nabonnedum vocat) benigne accepisse, eique ad habitandum Carmaniam assignasse.

Tradunt Xenophon lib. VII, et Herodotus lib. I, et cx cis Rupcrlus hic cap. xvni, S. Thomas, Opuse. *De Heqim.princip.* lib. HI, cap. vu, Pcrcrius hic, Guevara in *Ilabacuc,* cap. n, 7, Alcazar, Apoc. cap. xvi, 12, ct passim Interpretes, Cyrum obsidentem Babylonem circa eam multas fossas fecisse, ct co die quo sciebat Babylonios festum ac(ur0Sj ct s0 inebriaturos, subito de nocte, compotantibus ct bacchantibus Chaldœis, in eas fossas derivasse Euphratem, qui Babylonem interfluit, itaque per siccum jam Euphratis alveum Persas in urbem penetrasse. Non præcavcrunl id Babylonii, putantes hoc factu esse impossibile. Nam, ut ait Xenophon, « Euphratis latitudo est plusquam ad duo stadia, ct profunditas tanta, ut nec duo viri alter super alterum stantes, super aquam emineant. » Ex alia parte Babylone innumerabilis erat propugnatorum multitudo : muri autem ipsi quinquaginta cubitos in latitudinem, ducentos in altitudinem patebant. Videns ergo Cyrus urbem terra esse inexpugnabilem, per flumen eam aggressus est die festo ct convivali. Quocirca potantes Chaldæos prœvidcns et irridens Isaias, cap. xxi, vers. 5, ait : « Pone mensam , contemplaro in specula comedentes ct bibentes, surgito, principes, arripito clypeum, » hostis adest, Gyrus urbem ingreditur. Addit Xenophon duos fuisse transfugas Babylonios apud Cyrum, Gadatam et Gobriam, quorum ductu Cyri milites in regiam noctu ducti sint, interfectis quicumque occurrebant, iis tantum servatis, qui syriacc loquerentur (Judæis) trucidatisque primum regis custodibus, ipsum deinde regem interemisse. Ita cecidit Babylon illa inclyta : fuimus Troes, fuit Ilium, et ingens gloria Teucrorum.

Cynisce- |”l, dnertw- do En. phriicm.

Capta est Babylon anno primo monarchiæ Cyri, qui fuit annus mundi 3417. Hio ergo anno Balsasar fecit hoc convivium, vidit manum scribentem, occisus est, etc. Porro Cyrus ob hanc Danielis de se prophetiam præsentem, et aliam praeccdentem ab Isaia, cap. XLV, 1, ante 200 annos de se editam, inquit Josephus, Judœos e Babylonica captivitate liberavit, l *Esdræ* i, 1.

Nota : In hac urbis clade servatus est Daniel, tum Dei providentia, tum quia ejus virtus ct sapientia jam ubique erant celebres, ul patet ExecA. cap. XXVIII, 3 (sic enim M. MarccUus in Syracusarum expugnatione, Archimedem nobilissimum mathematicum servari præcepil); tum quia illico percrebuit ejus vaticinium de nece Balsasaris, nec dubium quin id statini Darius ct Cyrus intellexerint : jusserunt ergo cum quasi vatem suum servari, sicut Nabuzardan jussit servari Jeremiam, cap. XL, co quod Judæorum excidium per Chaldæos prœdixisset.

Denique Aristoteles in *Politias,* lib. Hl, cap. u, sic ait : a Capta cum esset ab hostibus Babylon, ferunt partem aliquam ejus civitatis tertia die nondum aliquid sensisse. » Idem accidit Cayro, sive Memphi, sœculo præcedcnti, cum a Selymo Turearum rege expugnata est : quin ct Selymus cam, licet captam, ingredi non est ausus.

Vide hic quantum peccatum sit sacrilegium, quamque Deus puniat profanatores rerum sacrarum, ct cultui suo dicatarum : ob hoc enim Balsasarem hic punivit vitæ, urbis et monarchiæ excidio.

Quocirca pie ct sancte S. Stcphanus Papa (qui vixit tempore S. Cypriani, cl sub Valeriano gloriosum obiit martyrium anno Domini 260), sanxit ul vasa ct vestimenta sacrata non nisi a sacratis hominibus ferantur, idque confirmat hoc Balsasaris exemplo. Sic enim decernit, *Deconsccr.* dist. 1, cap. *Vestimenta :* « Vestimenti Ecclesia*, in quibus Domino ministratur, et sacrata debent esse cl honesta; quibus aliis usibus non debent frui, quam ecclesiasticis et Deo dignis officiis; quæ ncc ab aliis debent contingi aut offerri, nisiasacratis hominibus; ne ultio qua* Balsasar regem percussit, super hoc transgredientes veniat, et corruere faciat eos ad ima. p

Allegorico, Rupertus in *Daniel,* cap. ix, docet, quod per Babylonis excidium significetur destructio totius civitatis diaboli, futura in die judicii, de qua dicitur *Apocal.* xvm : « Cecidit, cecidit Babylon magna, ct facta est habitatio dœraoniorum, etc. : quia de vino iræ fornicationis ejus

biberunt omnes gentes, et reges terne cuín illa fornicali sunt. »

Ver», si. 31. Et Daríos Medis successit in regnum. — < Darius, » scilicet cuín Cyro nepote suo. Ita omnes graeci historici; Daniel tamen hic,cl Isaias, cap. sin, 17, et Jeremías, cap. i.r, 11, id tribuunt uni Dario et Medis : quia Darius erat dignior, eralque avunculus Cyri, luncquc Medi erant potentes : Cyrus autem sub co Persis præerat, sed ætate, animo et viribus pollens. Ita S. Hieronymus. Perperam Massorctæ, historiarum gentilium imperiti, pro Darius, punctaverunt *Dariaves,* et pro *Cyrus Cores.* Darius persico idem est quod q&ir,;, id est *coercitor,* ait Herodotus, lib. VI.

OH» Di- nm Me- Prtmf «nteuii» s-v ni», Quiiu. Quærcs, quis fuerit hic Darius Medus? llespondet, *primo,* Thcodorclus fuisse Nabuchodonosoris cx Alia nepotem. *Secundo,* Joannes Annius et Joannes Lucidus post suum Megasthenem, putant fuisse Darium Hystaspis. *Tertio,* alii dicunt fuisse Cyram. *Quarto,* Scaligcr, lib. VI *Emend, temp.,* putat fuisse Nabonilum, qui, inquit, ex communi principum consensu suffectus fuit Labosordacho, nepoti Nabuchodonosoris ex filia Nilocride. Hunc enim Labosordach censet fuisse Balsasar, quo interfecto, apopulo electum crcalumque esse regem Nabonilum, huneque esse Darium Medum, qui 17 annis regnarli, donec Cyrus eum regno Babyloniæ exutum, in Carmaniam relegavit. Verum Darium Medum una cum Cyro expugnasse Babylonem, et occidisse Balsasarem, ac consequenter Medos et Persas non per successionem, nec per electionem, sed per vim simul occupasse imperium Babylonis, docet Daniel hic vers. 28 : « Divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis. » Et vers. 30 : « Eadem nocte interfectus est Balsasar, » utique a Medis et Persis paulo ante nominatis. Unde mox subdit : a Et Darius Medus successit in regnum. » Idem docet Isaias, cap. XIII et cap. xxi, 2 : « Ascende, ait, Ælam; obside (Babylonem), Mede. » El vers. 7 : a Et vidit currum duorum equitum, ascensorem asini, cl ascensorem cameli, » puta Cyrum regem Persarum, et Darium regem Medorum. Et vers. 9 : « Ecce iste venit ascensor vir bigæ equitum (puta Cyrus Medo-Perses), cl respondit et dixit : Cecidit, cecidit Babylon. » Idem docet Jeremías

Qiint». cap. 1i, et communiter Interpretes. Quinto, Eusebius putat fuisse Astyagem, avum Cyri : huic sen-

8e»u ei , ' r\ i uiu .u- tentiæ favet cap. xiii, vers. ult. Verum dico hunc Darium fuisse filium Astyagis : nam Astyagem prælcr filiam Mandanem, quæ fuit mater Cyri, etiam filium habuisse, licet Herodotus et alii nc-

»V i.m. 8cnt (forte quia eum non habuit ex regina, sed cx secundaria uxore; aut quia, ut vult Torniclllus, adoptivus ejus, non naturalis fuit filius); docet tamen idipsum Xenophon in *Cyripædia,* qui hunc filium vocat Cyaxarem, aitque cum ultimum fuisse regem Medorum (i). Hic sane vidatur esse Darius Medus, dictus a Xenophonte Cyaxares; a Septuaginta Artaxerxes. Ita Torniellis in *Chronol.,* Percrius, Maldonatus et alii passim, sequentes S. Hieronymum el Josephum lib.XI *Antiq.* cap. xi!. Consequenter verius est, quod ait Xenophon, Astyagem naturaliter obiisso, Cyro adhuc existente puero, quam quod Herodotus asserit, eum a Cyro victum et regno expulsum esse. Ex hoc enim loco patet Cyrum cum avunculo Dario, ac consequenter cum familia Astyagis valde fuisse conjunctum. Porro Darius, vel, ut Ctesias, âafiat'.,-, quod propius accedit ad nomenclaturam Persicam, idem est quod t?Çunc, id est *coercitor,* qui alios premit el coercet; sicut Xerxes, idem est quod bellator : Artaxerxes, magnus bellator, ait Herodotus lib. VI, et ex eo Scaliger, lib. VI.

Annos natus sexaginta duos. — Tradunt Hebræi in *Seder olam,* id est in *Chronoloqia mundi,* et cx eis Genebrardus in *Chronol.,* hunc Darium natum esse eodem anno quo Nabuchodonosor vastavit Jerusalem et templum, ut hujus sceleris esset ultor et vindex, ac Babylonem cum monarchia everteret. Quod intelligo de anno quo Nabuchodonosor coepit obsidere Jerusalem, qui fuit annus regni ejus 16; biennium cniin illam obsedit, ac tandem eam expugnavit anno regni sui 18, ut patit *Jerem.* cap. 1ii, 4 et 29. Id ita esse palet. Nam annus 62 Darii fuit pariter 1 Cyri, quo soluta est captivitas Babylonica, ac proinde idem ejusdem captivitatis fuit 70et ultimus. Porro hi 70 anni inchoantur ab anno 8 Nabuchodonosoris, quo ipse occidit Joakim, ciquc substituit Joachin filium, quem post tres menses abduxit in Babylonem, uti dixi *Jerem.* cap. xxv et xxix. Jam ab anno 8 Nabuchodonosoris usque ad 10 ejusdem, quo natus est Darius, intercedunt anni octo, quos adde ad 62 Darii, et praecise habebis annos 70 captivitatis Babylonicæ.

Ubi nota quam oculus divinæ Providenti® sit sublimis et pervigil, ut delinquenti illico torlorem creet et destinet. Ita notarunt chronologi, eodem die quo in Anglia natus est Pelagius haeresiarcha, in Africa natum cssoS. Augustinum, qui Pelagio a Deo parabatur antagónica et debellator. Ita eodem anno 1521, quo Lutherus publice h eresia professus est, S. P. N. Ignatius Pompeiopoli vulneratus nuntium sœculo remisit, sacramque militiam inchoavit, quem Deus ducem Societatis Jesu contra Lulheranos decertatur® destinabat. Ila Ribadcneira in ejus Vita, XII, xvin.

it) El revera Darius ille Medus, qui infra ix, 1, vocatur « Darius Atsncri Illius, » do semine Medorum, alius intolUgi nequit, quam Cyaxares II Xenophontis, Medorum rex, Ûlius Astyagis, Cyri avunculus, et mox socer, cujus auspiciis bellum gestum eral contra Assyriosqui dicuntur, sive Babylonios. Cyaxares hic, hujus nominis secundus, successit Balsasari. Alias de Dario Medo Danielis sententias minus probandas expenderunt. Campeg. Vilringa in *Observait. S. Script,* lib.VI, cap. iv et V, et Berthuldtius in *Excursu* IV de Dario Medo, interpretationi suæ hujus fibri vernacula adjuncta.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Satrapa; invidentes Danieli pra-feeluram, ei dolum struunt per edictum regis. l'nde Daniel, vers. 16, *quia Deum adorat, in lacum Iconum mittitur, sed manet illasus : lànc rex, vers.* 21, *accusatores Danidis in eumdem lacum conjici jubet, sancilquc ut omnes paveant Deum Danidis.*

i. Placuit Dario, ct constituit super regnum satrapas centum viginti, ut essent in toto regno suo. 2. Et super cos principes tres , cx quibus Daniel unus erat : ut salrapæ illis redderent rationem, cl rex non sustineret molestiam. 3. Igitur Daniel superabat omnes principes ct satrapas : quia spiritus Dei amplior erat in illo. 4. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum : unde principes cl salrapæ quærcbanl occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis : nullamque causam et suspicionem reperire potuerunt, eo quod Cdelis esset, ct omnis culpa ct suspicio non inveniretur in eo. 5. Dixerunt ergo viri illi : Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. G. Tunc principes et salrapæ surripuerunt regi, clsic locuti sunt ei: Dari rex, inæternum vive :7. consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, et salrapæ, senatores, ct judices, ut decretum imperatorium exeat, et edictum : Ut omnis qui petierit aliquam petitionem a quocumque deo ct homine , usque ad triginta dies, nisi a tc, rex, mittatur in lacum Iconum. 8. Nunc itaque, rex, confirma sententiam, cl scribe decretum, ut non immutetur quod statutum est a Medis cl Persis, nec praevaricari cuiquam liccal. 9. Porro rex Darius proposuit edictum, clstaluil. 10. Quod cum Daniel comperisset, id est constitutam legem , ingressus est domum suam : cl fenestris nperlis in cœnaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, cl adorabat, confitebalurque coram Deo suo, sicut et ante facere consueverat. 11. Viri ergo illi curiosius inquirentes invenerunt Danielem orantem et obsecrantem Deum suum. 12. El accedentes loculi sunt regi super edicto : Ilex, numquid non constituisti, ut omnis homo, qui rogaret quemquam dc diis cl hominibus usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait : Verus est sermo, juxta decretum Medorum atque Persarum, quod prævaricari non licet. 13. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captivitatis Juda, non curavit de lege tua, et de edicto quod constituisti : sed trinus temporibus per diem orat obsecratione sua. 14. Quod verbum cum audissel rex, satis contristatus est : et pro Daniele posuit cor ut liberaret cum , cl usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum. 15. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei : Scito, rex, qui i lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari. 1G. Tunc rex præccpit, cl adduxerunt Danielem, ct miserunt cum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli : Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te. 17. Allatusque est lapis unus, cl positus est super os laci : quem obsignavit rex annido suo, et annido optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem. 18. Et abiit rex in domum suam, et dormivit incœnatus, cibiquc non sunt allati coram eo, insuper et somnus recessit ab eo. 19. Tunc rex primo dilucido consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit : 20. appropinquansque lacui, Daniclcm voce lacrymabili inclamavit, ct affatus est cum : Daniel, sene Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasnc valuit te liberare a Iconibus? 21. Et Daniel regi respondens, ait : Rex, in aeternum vive: 22. Deus meus misit angelum suum, cl conclusit ora Iconum, ct non nocuerunt mihi : quia coram eo justitia inventa est in me; sed ct coram tc , rex, delictum non feci. 23. Tunc vehementer rex gavisus est super eo, et Danielem præccpit educi do

lacu : eductusque est Daniel de lacu, et nulla læsio inventa est in co, quia credidit Dco suo. 24. Jubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Daniclem : et in lacum leonum missi sunt, ipsi, et filii, cl uxores eorum : et non pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, et omnia ossa eorum comminuerunt. 25. Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus, cl linguis, habitantibus in universa terra : Pax vobis multiplicetur. 2G. A me constitutum est decretum, ul in universo imperio el regno meo, trem¡scant el paveant Deum Danielis. Ipse est enim Deus vivens, et ælcrnus in sæcula : et regnum ejus non dissipabitur, el potestas ejus usque in æternum. 27. ipse liberator, atque salvator, faciens signa, et mirabilia in cœlo et in terra : qui liberavit Daniclem de lacu Iconum. 28. Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Pcrsæ.

v*n. i. 1. Ut essent ix toto regno suo — distributi per suas satrapias et provincias. Notat S. Hieronymus ex Joscpho Darium, victa Babylone, rediisse in Mediam cum Daniele, ibique bree qure sequuntur esse gesta : eodem anno mortuus est Darius; unde Daniel ex Media mox videtur remigrasse Babylonem, ct ad Cyrum jam monarchal» factum, se contulisse.

ver» »- 2. Et **supra** eos **PRINCIPES TRES. — Olim apud** Medos ct Babylonios, Ægyplios ct alios, summi post regem erant ED'C'bs *schaliscim,* id est frisiate, sive triumviri, puta lres principes, qui omnibus aliis minoribus principibus prreerant : inter cos unus a Dario Medo constitutus fuit Daniel, œque ut a Balsasare constitutus fuerat, cap. Y, 29, ut esset tertius in regno.

Ver». I. 3. Spir it us Dei amplior erat in illo. — a Spiritus, » tum sapienthe, tum prudentire, tum prophetia:, tum orationis, tum justitio:, tum zeli, aliarumquc virtutum. Tales qurerant reges ct principes, quos provinciis praeficiant : praeses enim ct « rector sine sapientia et spiritu, est quasi sol sine luce, » quasi avis sine pluma, quasi gubernator navis sine gubernaculo. Hinc Sapiens, cap. vi, 22 : « 0 reges populi, inquit, diligite sapientiam , ut in peerpetuum regnetis; » ct paulo post : *a* Rex sapiens populi stabilimentum est. »

vtr». 4. 4. Ut invenirent Danieli ex latere regis. — Ita E:^ a legunt Romana; sed Chaldrea habent xntsSo "p *malcuta,* id est regni. Jam primo, Hebraei crasse, rr.ao. latus regis, inquiunt, est regina qure ad regis latus recumbit, quasi hi satrapo: Daniclem apud regem suspectum de adulterio cum regina efficere conati sint. « Qurerebanl ergo occasionem, si in sermone, tactu, nutu, internuntio accusare possent Daniclem. Sed nullam causam ct suspicionem reperire potuerunt, quia eunuchus erat ; undo cum in re stupri arguere non potuerunt, » inquit ex mente llcbrreoruin S. Hieronymus. Qui cl subdit : « Pro suspicionem Thcodolion ct Aquila iaCxixT.xx interpretati sunt, qure chaldaicedicitur cs- *sattha,* aut potius *sectita* : cumque ab Hcbrreo queererem quid significaret? respondit vim verbi sonare quam nos illecebram, sive hoc est errorem dicere possumus. Porro Enrioides in Medea áixrriax'a; per « el non per 6, áaapría;, id est *peccala,* appellat, p

Secundo, Hector Pintus sic exponit, *q. d.* Qure- SecunJo. sierunt occasionem ut Daniclem removerent, et ejicerent a latere regis. Unde aliqui codices hic legunt: *Qnœrcbant occasionem ut auferrent Danielem cx lalcrc regis.*

Tertio, Vatablus : Ex latere, inquit, id est cx Tertio, parte regni, ut scilicet accusarent Daniclem, ut reum Iresre majestatis, quasi male administrassct regnum, cl edicta regia violasset, ita S. Hieronymus ; aut quod mala fide regiam pecuniam tractasset, inquit Maldonatus.

Verum dico esso hebraismum : nam *esse ex la-* Ouano *tere,* idem est quod *insidiari;* cx insidiis, quasi a elscn„i* latere, aliquem aggredi ct prosternere : qui enim insidiantur alteri, ad latus se collocant, ut alterum non advertentem occulte feriant, capiant, vel supplantent, *q. d.* Hi satraprequrercbant occasionem, ut invenirent modos insidiandi Danieli, eumque apud regem calumniandi, etprrefecturahac regni dejiciendi. Vide hic quam virtutis comes sit invidia, ferianlque summos fulmina montes. Rursum quam verum sit illud : « Omnes qui pie volunt vivere, persecutionem patientur, n

t>. Non inveniemus Danieli huic aliquam occasio- Ver», s. nem, nisi forte in lege Dei sui. — Nota hic miram integritatem Danielis, qua ita circumspecte fideliter ct perfecte regni gubernacula tractabat, ut ejus remuli nihil in eo vel in speciem possent calumniari. Quare Abbas Pastor in *Vitis Patrum* rogatus a quodam : a Quomodo debet homo conversari? o respondit: aVidimus Daniclem, quia non est inventa accusatio ejus, nisi do servitio quod exhibebat Deo suo.» Rursum vide hic in Daniele, quam in aulis regnet œmulatio, præserlim in cos quos princeps evehit. Exempla hoc sreculo multa vidimus, imo hoc anno 1GI8, apud omnes fero reges, principes summos gratia ct gradu suo excidisse cernimus. Quocirca recte Pythagoras hoc suis documentum dedit : « Qurecumquc invidiam pariuut, vitanda putato. » Ita habent aurea ejus carmina, qure edidit ct explicuit Hierocles ejus discipulus. Rursum in Daniele verum rst illud Publii : « Fortunam citius tenerías quam retincas.»

Sapientes sunt, qui præstanl illud S. Hieronymi *ad Heliodorum :* « Nepotianua, ait, primam curam habuit, ut humilitate superaret invidiam; inter coæquales primusin opere, extremus in ordine. » Aulicus ille rogatus: a Quomodo in aula consenuisset? Omnibus, » « ait, cedendo, et injurias quaslibet tolerando, imo gratias injuriantibus agendo. » Prœclaro monet Ausonius, *Exhort, ad modestiam :*

Fortunam reverenter babe quicainque repente
Dives ab exili progredire loco.

Quocirca sapiens ille dicebat accedendum esse ad reges et principes, sicut accedimus ad ignem, moderate nimirum. Si enim propius ad ignem accedas, abeo adureris : si remotius consistas, non calefies. Hac de causa Plolemæus mathematicorum princeps, invitatus a rege ad prandium, excusavit se, dicens : « Regibus contingit fere quod considerantibus picturas, quæ cum videntur eminus, placent, propinque vero, non dulcescunt. » Ita refertur in ejus Vita, quæ habetur inilio *Almagesti.*

Wrs. c. djice 'si. gniûcat q aiuor.

G. Subripuerunt RECf,— W1 *regas* hebraico significat *tremere;* chaldaice vero, significat primo, *astare, congregari;* unde Septuaginta ct Vatablus vertunt : *Congregati sunt ad regem;* Syrus et Arabicus . *Accesserunt ad regem;* secundo, *tumultuari;* tertio, *fremere :* unde Joannes et Jacobus vocantur Boanerges, id est filii fremitus, sive tonitrui, *Marci* in, 17; quarto, *persuadere,* præserlim dolose et insidiose, quod est surriperc. *Surripuerunt* ergo, id est insidiose suggesserunt regi. Perperam ergo Pintus pro *surripuerunt,* corrigendum vult *surrepserunt.*

Biorale, lunr

Discant hic reges ct principes bene examinaro, penetrare ct pervidere, tum suorum consiliariorum animos, consilia cl intentiones; lum leges el decreta, quæ illi suggerunt, an sint juste et utiles bono, non suggerentis, sed publico; nec credant iis, qui ob privata commoda vel odia, suggerunt ea, quibus regi dedecus, aliis perniciem creant. Discant vicissim consiliarii malum consilium consultori esse pessimum. Ita hi satrapie in Daniclem hanc fabam cudentes in scipsos eamdem cuderunt. Discant viros probos elquietos non impune tangi. « Cave quiete sedentem in aulæis, » inquiebat Sfortia, qui cl hoc in insigni gestabal : « Quiclum nomo impune lacessit. » Aurea est Plinii Vox ¡n J'anrr/yr. *Trajani:* a Discimus, inquit, expelui.X rilento fidissimam esse custodiam principis ipsius innocentiam. IJæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui septusdiaritalo non fuerit; annis enim arma irritantur.» Denique audiant consiliarii id quod Alfonsos Aragonite rex dicebat, si sibi contigisset nasci temporibus Romanorum, sc constructurum fuisse contra curiam templum *Jovi positori,* in quo priusquam venirent in senatum Paires conscripti, odium, amorem, ac privatos omnes affectus deponerent: hi enim sunt qui urbes, reges et regna evertunt ac pessumdant. Ha Panormitanus in *Alfonso.*

Quietum nemo

7. Ut omnis qui petierit aliquam petitionem à QUOCUMQUE DEO, CtC., NISI A TE, REX. — Nota adulationem, ut injustum cl impium decretum a rege extorqueant. Suadent enim regi, ut Divinitatis nomen ct munus sibi arroget, ut, deo omni excluso, ipse quasi deus solus supplicum vota excipiat, nec patiatur alium deum adiri vel invocari. Juris enim naturæ est, ut quisque, præserlim egens vel afflictus, Deum invocare possit, imo debeat; ct barbarum, imo diabolicum esset hoc vetare. Dum ergo alium deum hic invocari prohibent, ipsum regem pro deo colendum ct invocandum censent. Sic deus haberi voluit Domilianuslmperator, quem irridens Philoslratus : « Cum, ait, alius propterca sc accusatum quereretur, quod Tarenti, ubi dominabatur, sacrificans, publicis precibus non addidisset, Domitianum Palladis filium esse : At enim, inquit, arbitraris fortasse Palladem non peperisse, cum semper habita sit virgo. Ignorabat autem (ut opinor) deam ipsam draconem quandoque Atheniensibus peperisse. Nimirum draco erat Domitianus. Idem narrant Quintilianus, lib. Ill, cap. ix; Suetonius, in *Domitiano,* cap. in; Mai llalis sæpe, ct alii, cum illud ejus solitum programma irrident : a Edictum domini dcique nostri (I). »

10. Contra Jerusalem. — Hoc, ait S. Ilieronymus, est Dei præceplum, *Deuter.* xit , II, ct Salomonis consilium, lll *Reg.* vin, 44, qui contra templum orandum esse admonuit. Sic Ezechias, *Isaiæ* xxxvui, 2 : a Convertit faciem suam ad parietem (qui erat versus templum), ct oravit ad Dominum. » Sic David, *Psatin.* 1 u i, 3 : « In terra, ait, deserta, ct invia, cl inaquosa : sic in Sancto (sicut in sanctuario ct templo) apparui tibi, » *q.d.* Ego David in deserto profugus, exeo te, Domine, in templo hab lantern contemplor, ct ad templum conversus te in eo præsentem et præsidcin adoro. Ergo videtur Salomon fabricans templum in Jerusalem (quæ in medio terne habitate erat sita, ut ait Ezcchicl, cap. v, 5), Deum quasi centrum mundialis sphæræ, ct omnium animorum constituisse, ut lineæ el orationes ab hominibus ducerentur in

Ven.<0

(1) Si qnibosdam incredibile videtur s?nsalum regem Darium tale edictum dedisse , advertant hoc edictum ab aulicis callide obtentum fuisse Danielis perdendi causa. Prælexebaiil aulici h »c edictum nccessaniim esse ad regiam Dani auctoritatem apud Babylonias firmandam, volclantque ut novus rex tanquam divinitas lubcretur, quo Babylonii eju< legibus facilius obtemperarent. Darius vero dolum sub auheorum consilio latentem haud perspexit. Unum cx pulcherrimis Persarum institutis est, aiebat Artabanus Themistocli, quod rex ut imago omnia conservantis Dei *honoictur et adoretur* (Plutarchus in *Themistode).* \ idc etiam HceriUl, *De ta politique et du commiicrce du peuples de l'antiquité,* trad, de W. Suckau, pag. 457 et suiv. Ex quo quisque videt edictum Darii Medi omnino credibile esse (Janssens, *llerm. sacr.).*

templum, ubicumque ipsi existeront; et Deus in templo lanquam in centro pnnscntem se exhibens, singulorum precibus intendebat, audiebat, exaudiebat, uti notavit noster Pineda, lib. V *De Jlcbus Salomonis,* cap. v, num. 35. Templum ergo eral quasi centrum orbis, uti Deus centrum est mundi, hominum et angelorum. Vide hic et imitare constantem pietatem cl Ubertatem Danielis, qui pro ca statum et vitam periculo fidenter exposuit. Merito Aristoteles, I *Elhic. x,* hominem constantem vocat quadratum, quia ad omnem forlunæ jactum impukumque firmus solidusque in sapientia et vii tute consistit, cum alii leves roteulur ut globi.

Tnmus Tfjurontnus ix dir flectebat genua. — Tria tempora quibus Deo flectenda sunt genua, tertiam, sextam ct nonam Ecclesiastica traditio intelligit, caque colliguntur cx Actor, n, 15, et ‘‘P’,n» l et COP- x» °* Tribus horis, inquit Pintus, orabant Judæi in die, scilicet hora tertia, sexta ct nona. Tertia, quia tunc data est lex in Sina : ct eadem hora orat Ecclesia, quia tunc datus csl Spiritus Sanctus in Pentecoste. Sexta, quia tunc erectus fuit serpens æneus in deserto : eadem orat Ecclesia, quia tunc crucifixus csl Christus. Nona, quia tunc petra dedit aquas in Cades; uti ct Christi latus in crucc tunc perforatum, sanguinem dedit et aquam.

Tutti, t s^cri- usb, vuJit

Add t noster Lorinus in *Ador,* nr, 1, Judæos orasse hora sexta, quia lune lapsus est Adam, ut colligitur ex eo, quod Dominus post meridiem venisse dicitur, ut puniret Adamum. Addunt Ilebræi,quia tunc perambulat dæmonium meridianum, quod hominem ad intemperantiam ct choleram fervente sole sollicitat, unde in meridie Judæi solent contra illud recitare, *Psalm.* xc : « Qui habitat in adjutorio Altissimi, » ut ab illo liberentur, scilicet « ab incursu et dæmonio meridiano, n ut dicitur vers, fi illius psalmi.

Audi cl S. Hieronymum : a Daniel regis jussa contemnens, cl in Deo habens fiduciam, non erat in humili loco, sed in excelso; cl fenestras aperit contra Jerusalem, ubi crai visio pacis. Tria autem sunt tempora, quibus Deo flectenda sunt genua : tertiam, sextam ct nonam Ecclesiastica tradilio intelligit. Denique tertia hora descendit Spiritus Sanctus super Apostolos. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem asccndil in coenaculum. Nona Petrus ct Joannes pergebant ad templum. » Verum de his alibi. Audi ct S. Augustinum in *Sententiis,* num. 203 : a Vigor, ait, fidei chrislianæ tribus tcmpoiibus initiatur, vespere, mane, meridie. Vespere enim Dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione : unum ad patientiam occisi, aliud ad vitam resuscitati, tertium pertinet ad gloriam majestatis in Patris dextera considentis. » Et S. Cyprianus, tract. *De Orat. Domin.,* per ternarium horarum putat designari SS. Trinitatem, quam totidem horis colimus ct adoramus.

Porro tertio, sexta, nona, computantur ab orlu solis : Ilcbræi enim diem, uti Romani noctem, dividebant in quatuor horas, ct quasi vigilias. Prima erat ab ortu solis usque ad tertiam : durabant ergo hæ boro* tres nostras horas. Prima enim incipiebat ab hora quinta vel sexta (sequor hic conipulum Belgarum ct Transalpinorum), ct durabat ad horam nostram nonam : hora nostra nona incipiebat carum tertia, ct durabat usque ad nostram duodecimam : tunc enim incipiebat eorum sexta, quæ durabat usque ad nostram tertiam pomeridianam, a qua incipiebat nona eorum, cl durabat usque ad vesperam. Undo Lyranus per tria tempora intelligit mano, meridie et vespere.

15. Intelligentes regem, — regis voluntatem ct intentionem ; Chaldaice est : *Congregaverunt sc supra regem,* id est quasi facta manu omnes simul regem aggressi sunt, ac pene tumultuati contra cum : hoc enim est *regas,* de quo dixi vers. C. Vrrj–15

Moralilcr vide hic in Daniele, quam difficile sit servire aulæ terrestri simul et coelesti, placere principi ct aulicis, ct non displicere Deo et angelis : a Nemo, ait Christus, potest duobus dominis servire. » Et : a Non potestis Deo servire et mammona!, » *Matlh.* vi, 24. Scripsit /Eneas Sylvius, qui, poslea creatus Pontifex, vocatus est Pius II, ad quemdam aulicum librum *De Miseria curialium,* id csl aulicorum, in quo ostendit quanta in aulis sit vanitas, ambitio, invidia, hypocrisis, impuritas : quot cune, distractiones, servitutes, sollicitudines, metus : quanta inconstantia, mutabilitas, casus, ruinæ, pericula corporis et animæ. Ac tandem ita concludit : « Quæ cum ita sint, relinquamus hoc pelagus inquietum, nosque in aliam vitam redigamus. Nam si pacem cupimus, si otium diligimus, si nobis vivere volumus, si salutem anim e quierimus, fugienda nobis sunt atria regum, ct aulici tumultus, in quibus nec requies, nec bonarum artium exercitatio, nec virtutis amor aliquis regnat; sed avaritia tantum, libido, crudelitas, crapula, invidia el ambitio dominanlur. Quibus vitiis qui sit deditus, nullo sc poterit argumento tueri, quin apud viros doctos malus esse convincatur cl stultus. Vale, vir, nisi cx curialibus unus esses, meo judicio prudens. Anno salutis 1115. » Præclarc Polybius, lib. V : «Sicut, ait, calculi modo cerei sunt, modo aurei : sic et aulici ad nutum regis nunc beati sunt, nunc miseri. »

Quocirca Agrippa de duobus admonebat virum, qui in aula salvus vivere caperet. Primo, ut difficultatem rerum ipse susciperet. *Secundo,* ul gloriam aliis concederet. Ra Dionysius lib. XL1X.

Notissima est vox ejus, qui rogatus, quomodo rarissimam rem in aula consecutus esset senectutem : « Injurias, inquit, accipiendo et gratias agendo, n Ita Seneca, lib. II *De Ira,* cap. xxxiv.

Diogenes, audiens Callisthenem beatum dici quod esset amicus Alexandri : « Imo, ait, infelix

est qui tum prandet ac cœnat, cum Alexandro videtur. »

Constantinus Imperator eunuchos siinilcsquc aulicos vocabat « tincas ct sorice- palatii, » ait Niccphorus, lib. MH, cap. xiv. Sicut enim musera ad mei, ita isti ad opes ct delicias aularum advolant.

Quocirca sapienter Horatius, lib. 11. *Carminum,* ode x :

Aureum quisquis mediocritatem
Diligit, lutus carel obsoleti
Sordibus tecti, carel invidenda
Sobrius aula.

Et Ovidius, lib. Ill *Tristium,* cleg, iv :

Vive tibi, quantumque potes praelustria vita;
Sævum prxlustri fulmen ab arce venit.

Seneca in *Hippolyto :*

Fraus sublimi regnat in aula.

Et in *Thyeste:*

Stet quicumque volet potens
Aulas culmine lubrico;
Me dulcis saturet quies.
Obscuro positus loco,
Leni pertruar otio.

Martialis, *Epigram.* lib. IX :

Nemo suos (hæc est aulx natura potentis),
Sed domiui inores Cxsareanus babel.

Prudenter ergo monet Æncas Sylvius, lib. I *De Gestis Alfonsi :* Illi, ait, aulici plurimum sapiunt, qui, accepto aliquo beneficio vel mediocri, aul® valedicunt. Ostendunt enim animum suum expletum esse, et periculo se subducunt, in quod curiales frequenter incidunt, qui voluti sues, ubi saginati sunt, in camam domini mactantur, a Est apud Indos, inquit Plinius, herba quædam præcipui odoris, referta minutis serpentibus, quorum ictu protinus moriendum sil. Ha habent principian aul® quod allectet, sed occultant lelhale venenum ni caveas. » Rursum : « Indic® testudines, meridiano tempore blandicnlc, gaudent loto dorso per tranquilla fluitaro, donec oblil e sui, solis vaporo siccetur cortex, ut mergi nequeant, jatnque invii® natent opportun® venantium pr®d®. Ita quidam, spe rerum magnarum allecti, in principimi aulas sese conjiciunt, et adeo deliniunlur aul® deliciis, donec imprudentes eo icd ganlur, ut non possint, etiamsi velint, in suum otium so recipere, n Ita Plinius, lib. IX, cap. x.

Exstat emblema Alciati, numero 8G :

Vana palatinos quos educat auh clientes,
Dicitur auralis nectere compedibus.

Ha lusus et ludibrium forlun® fuerunt in aula Davidis Joab, Saulis Abner, Artaxerxis Aman, Tiberii Sojanus, Constantini Ablavius, Theodosii Rufilnus, Arcadii Eutropius, Honorii Stilico. Donique Antonius in *Melissa,* serm. 59: «Sicut, ait, qui valile febricitant, appetitum et robur amittunt : sic qui principum aulas inhabitant, mentem ct bonos mores perdere solent, nisi frequenter animo repetant hoc dictum : Nosce teipsum. *

16. Liber abit t e. — Dicit hoc rex Danieli, tum ven. »». ut eum consoletur, tum ut sc excuset : sperabat ergo Deum illi afforo, ut affuerat tribus ejus sociis in fornace Babylonia. Quocirca Rabbini in *Midras Tehillim* in illud *Psalm.* 1xiii : «Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor : a timore inimici eripe animam, » de hac Danielis tutela dicunt : *Venit leo, ct liberavit leonem de ore leonis.* Leo enim est Deus, de quo Amos, in, 8 : a Izo rugiet, quis non timebit? » Hic liberavit leonem, id est Danielcm. qui descendit ex Juda, de quo dixit Jacob, *Geo.* xux : « Catulus Iconis Juda. « Ita refert Galalinus, lib. V, cap. mi.

17. QIEM OBSIGNAVIT BEX ANNULO SCO, ET ANNULO V«*. IT. OPTIMATUM SUORUM,NB QUID FIERET CONTRA DANIELE».

— Chaldæus et Septuaginta, *ne mutaretur res in Danielcm;* Vatablus,ne *mutaretur voluntas in Danielem,* id est ne rex, mutata voluntate, Danielcm e lacu extraheret. LTrumque videtur verum, scilicet *primo,* quod rex obsignarit lapidem annulo suo, ne optimates, mutata voluntate, Danielcm occiderent , præsertim si viderent leones ei parcere, quod faturum timebant. Ita S. Hieronymus et Theodoretus. *Secundo,* quod optimates quoque obsignarinl lapidem annulo suo, ne rex Daniclem e lacu eriperet.

22. Conclusit ora leonum. — Notat ex Aristo- Vm. tele, Plinio ct Gellio Pererius, leonem naturaliter n3a homini non nocere, primo, si leoni irruenti caput “ £ aul oculos pallio aut veste cooperiat. *Secundo,* si «i emico sil satur. *Tertio,* si sit cicur. Quarto, si in cum ni- fueris beneficus. *Quinto,* si supplex et prostratus jaceas. Adde *sexto,* si ei ignem aut flammam ostentes : hisce enim percellitur leo. Causam affert Nicol ms Leonicus, *Quæst. natural.* Quæst. XX : « Leonum, ait, vis omnis in oculis esse creditur: quamobretn levi etiam cujusque panni conjectu, operto capite, tanta illa feritas torpescit illico, devinciturquc non repugnans. Quo etiam modo a Lysimacho Alexandri jussu simul incluso strangulatum fuisse leonem ferunt. Ignis autem splendore suo, cum omnium peculiariter perstringit ct hebetat oculos, tum cortina maxime qui cos calidiores siccioresque habent, cujusmodi sunt leones. » Denique leonem « terrent rotarum orbes circumacti, currusque inanes, et gallinaceorum crisi® cantusque,» ait Plinius lib. VIH, cap. xv:; perinde ut, visa vipera fugit cervus, audita voco porci fugit elephas, ail Horus, *hieroglyph.* 82 et 83, lib. II. Hinc Megarenses porcos pice oblitos, ct mox igne flammatos, in Antipatri elephantos immiserunt, aitÆlianus, lib. XVI, cap. xxxvi. Ha res magn® a parvis percelluntur, humiliante eas Deo, ct ferinam phantasiam edomante. Verum

quod Danieli non nocuerint Icones, fuit iniraculum, quia, ut hic dicitur: a Angelus concluait ora leonum,» et rictum,aitS. Hieronymus, et ungues; , i t,i-scilicet primo, vi sua ea continendo et comprimendo, no Danielem mordere possent. Sicut Haphael ligavit in deserto Ægypli Asmodreum, scilicet vim aliquam detentivam ei imprimendo : sicut enim corpori aut daemoni imprimi potest vis motiva, quæ eum c loco suo protrudat et expellat; sic et detentiva, quæ eum in loco suo destineat, cique quasi alliget ct affigat. *Secundo,* continuit angelus ora Iconum, adimendo cis famem, ct cibi Danielbquc fastidium in eis concitando. TeHio. *Tertio,* mutando leonum phantasiam, ut apprehenderent Danielem quasi amicum, vel ut quid formidabile : sicut Aristoteles ct Plinius docent leones terreri ad rotas ct sonitum curruum, ad galli cristas et canium ; cl maxime ad fulgentes ignes. Eccc hic in Daniele verum est illud *llebr.* xi, 33 : « Obturaverunt ora Iconum. » Hoc miraculum castitati Danielis adseribunt, ct acceptum referunt S. Hieronymus *Contra Jovinian.,* Epiphanias et Dorothcus in Vita *Danielis,* ct Damascenus, licet S. Basilius, illud attribuat ejus jejunio, ut dixi in Prooemio. Danielis corpus virginitate ita obduratum est, ut ferarum dentes ei infigi nequiverint, inquit Damascenus, lib. IV *De Pide,* cap. xxv.

Ita leænaS. Malcho ejus speluncam ingredienti, ob pudicitiam pepercit, imo pro eo dimicavit contra ejus hcruin et servum, cum persequentes, ulrumque occidendo. Testis est S. Hieronymus in *Vita S. Malchi,* qui ait cum pudiciliæ tantum conscientia pro muro fuisse septum, ne a leæna laederetur : « Ut sciant virgines et casti, inter gladios, cl inter deserta, ct beslias, pudicitiam nunquam esse captivam ; cl hominem chrislianum posse mori, non posse superari. »

Ita hyasnaPachonem castum servavit et circumliniit. Testis csl Palladius in *Lausiaca,* cap. xxix.

Ha S. Daria, uxor S. Chrysanthi, in lupanar detrusa, a leone propugnala est, ut habet ejus Vita 23 octobris.

Ila S. Thecla tauris, serpentibus aliisque feris objecta, ab omnibus illesa permansit, tutanto eam, ct feras mansuefaciente ejus castitate. Ita p'urimæ aliæ virgiues, Iconibus ct feris objecta*, intactas ab iis evaserunt. Castitas ergo leones, æque ac ignem , domat ct cicurat. Quocirca mento de D. Ïhecla virgine ignes et leones superante, ita C'ait S. Gregorius Nazianzenus in *Prcectft, ad virtutem :*

QatsTUedam necis eripuit flimmneque periclo?
Qj is vilidos ungues viuxil rabiemque ferarum?
VirpoiUf. O res omni mirabili» ævol
VirfUuUs fulvos potuit sopire leones.

VI S. Ambrosius, lib. Il *De Virgin.:* a Thecla, inquit, copulam fugiens nuptialem, et sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarum, virginitatis veneratione mutavit. Namque parata ad feras, cum aspectus quoque declinaret virorum, ac vitalia ipsa srevo offerret leoni, fecit ut qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes bestiam, cubitare humi muto testiflcantem sono, quod sacrum virginis corpus violare non posset. » Audi majora : o Adorabat ergo prædam suam bestia ; ct propria: oblita naturo, naturam induerat quam homines amiserant. Videres quadam natura transfusione, homines feritatem indutos, sæviliain imperare bestiæ : bestiam cxosculanlem pedes virginis, docere quid homines facere deberent. Tantum habet virginitas admirationis, ut eam etiam Icones mirentur! Docuerunt religionem, dum adorant martyrem; docuerunt etiam castitatem, dum virgini nihil aliud nisi plantas exosculantur, demersis in terram oculis, tanquam vcrccundantibus ne mas aliquis vel bestia virginem nudam videret. »

Denique, missus est Daniel in lacum leonum, anno primo Darii; ergo Daniel tunc erat annorum 98. Patet ex dictis cap. i, I ct 4.

Quia corasí eo (Deo) justitia inventa est in me. — Nola hic in Daniele fuisse justitiam veram : talis enim est quæ est coram Deo, sive in oculis Dei, qui lucidissimi sunt; non falsam cl imputatam, qualis est Novantium. Respondent illi justitiam hic non generalem, sed particularem accipiendam esse, *q. d.* Daniel : Ego nihil defraudavi, sed summa fide pecuniam ct negotia regis tractavi. Verum hanc justitiam non hisco, sed sequentibus verbis statuit Daniel ; ait enim : « Sed ct coram te, rex, delictum non feci. » Huc alludit Ezechiel, cap. xiv, 16, cum ait quod Noe, Job cl Daniel in justitia sua liberabunt animas suas.

23. Quia credidit Deo suo,— quia confisus fuit Ver». 23 Deo, ejusque providentiæ et omnipolenliæ se totum commisit. Alii, quia fidelis fuit Deo suo. Vere S. Augustinus, tract. 8 *in Epist. S. Joann.* tom. IX : « Subdere, inquit, ei qui supra tc est, ct infra te crunt illa quibus prapositus cs. Quia vero per peccatum homo deseruit cum sub quo esse debuit, subditus est cis supra quæ esse debuit. Intendite quid dicam, Deus, homo, pecora : supra te, Deus, infra tc pecora. Agnosce eum qui supra tc est, ut agnoscant tc quæ infra te sunt : ideoque, cum Daniel agnovisset supra se Deum, agnoverunt illum supra se leones. Si autem non agnoscis illum qui supra te est, superiorem contemnis, subderis inferiori. Propterca superbia Ægyptiorum unde domata est? dc ranis ct muscis, Erodi vin. Sed Danielem agnoverunt Icones, quia illo subditus Deo erat : agnovit ignis servos Dei, lres viros, quos non ussit, quorum ncc vestimenta corrupit, » *Daniel.* III.

Ha S. Pontianus martyr sub Antonino Imperatore, Spoleti objectus leonibu-, rugientibus, orans cum Christo illud *Psalm,* xxi : a Salva me cx ore leonis, ut cnarrein nomen tuum, » cos cicuravit, ut ci blandirentur : ac dciiido equuleos, flagra,

carceres, longam inediam, ignes illæsus superavit, dicens : « In Domino confido, non timebo quid faciat mihi homo, n Ita habent ejus Acta 19 januarii. Haede causa Gentiles olmi contra Christianos judicibus succlamabant : « Ad lenonem, non leonem d damnetur virgo Christiana : sed illæ eadem spe et ope Dei qua Icones, etiam lenones superarunt, teste Tertulliano in *Apolog.,* et testes suntS. Agnes,Lucia, Dorothea, Susanna aliæque plurimo?.

Ven. îi. 24. Jubente rege. — Rex hic exercet talionis pœnam, quæ omni jure (equissima est. Re enim examinata, intellexit rex hostes Danielis sibi imposuisse, ct dolose edictum extorsisse, ut Danielem sibi fidissimum ct utilissimum c medio tollerent.

Et filii, et uxores.—Quia illi parentes et hæ maritos ad scelus excitaran!, adjuverant, aut consenserant, inquit Pintus : alias enim barbarum hoc fuisset regis edictum. Solus enim Deus filios innoxios, ob peccata parentum morte punire potest : unde solos barbaros id olim fecisse, ct cliamnum facere legimus.

Addit Josephus, X *Antiq.* xi, Danielis accusatores regi dixisse Icones fuisse saturos, ideoque a Daniele abstinuisse; regem vero, cum plurimum carnis Iconibus datum esset, præccpisse ut illi cis objicerentur, ut non alieno, sed suis corporibus experirentur, an leones saturitate retardati, an divina potentia impediti,a Daniele abstinuissent. Verum nil tale habet Scriptura. Unde videlur Josephus more suo, suæ geniis historiam narratione, si non vera, verisimili saltem exornaro voluisse, inquit Maldonatus.

Donec, — id csl priusquam. Ita Chaldæus, Vatablus ct alii.

Vera. ss. 25. Linguis, —nationibus : singulæ enim nationes singulas habent linguas.

Ven. !8. 20. Paveant Deum Danielis. — Hinc videtur Darius vere ad Deum fuisse conversus : plus enim præccpit,quam praeceperit Nabuchodonosor,cap. m, 98. Illo enim tantum vetuit, ne quis Deum Hebræorum blasphemaret. Ita Maldonatus.

Vera. »7. 27. In COELO et in terra.— Qui enim miracula facit in terra, potest similia facere in caelo : hoc enim miraculo ostendit so esse Deum, ideoque Dominum coeli et terrae.

vera. is. 28. Perseveravit usque ad regnum Darii.—Chaldaice est nhxn *hatslach, prospere egit*, id est in magno honore fuit, quamdiu Darii ct Cyri regnum duravit, quamdiu regnaverunt Darius et Cyrus. Ha Chaldæus, Septuaginta, Vatablus et alii. Dicit hoc Daniel, ut historien finem faciat, ordiaturque prophetiam : nam hæc sex prima capita magis historica sunt quam prophetica; quæ vero cap. vu et deinceps sequuntur, proprie prophetica sunt.

Morali- tcrqnam *il eoa*- Vide hic quam felices et gloriosos cillciat confido et cultu Dei. Ita enim felix ct gloriosus evasit hic Daniel et tres Dueri, cap. ni, Elcazartis, et Machabæi, Il *Machab.* cap. victrrr. unti» in

Inter Christi athletas eminuit S. Basilius. Cuín *enim* præfeclus quidam Valentis Imperatoris eum hortaretur, ut tempori cederet, neque tot Ecclesias adduceret in discrimen tenui exquisitione dogmatis, promittens illi amicitiam, ct multa beneficia, divinus ille vir : o Adolescentulis congruere Laies sermones, respondit, nam hos et his similes inhiare hujusmodi rebus; qui vero essent innutriti divinis litteris, cos nullam syllabam illarum in discrimen venire pati posse, solereque, si res poscat, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare; Imperatoris quidem amicitiam magni se pendere cum pietate ; qua remota, perniciosam esse. » Ferebat hoc ægrc præfeclus, aiebatque cum desipere. Tum Magnus Basilius : a Utinam sempiterna, inquit, hæc mea sit desipientia! » Post hoc colloquium occurrit imperatori præfeclus, exponitque regi quid dixisset Basilius, ct qua esset virtute, ac animi praestantia. Sed imperator tacuit, et veniens in urbem comperi! divinitus inflictas domui suæ plagas. Ita Theodoretus, lib. IV *Ilistor. Ecdes.* cap. xix. Alia vice præfectus mortem ei minatus est : at Basilius gratiam se illi eo nomine habere dixit, quippe qui discedere ex tali rerum statu non gravate cuperet. Et cum præfeclus amplius eam rem deliberare juberet, Basibus : « Ego quidem, inquit, Inum» ct hodie ct cras idem futurus sum; utinam tu te ipsum non mutasses ! Creatura enim cum sim, viknUcrcaturam adorare, Deumque esse profiteri in con !'animum non inducam meum; sed neque refi- irU' gioni vestræ me aggregari sustinebo. Tametsi enim vos regi diarissimi, et non minima orbis pars esse existimamini; me tamen minime decet hominibus gratificari, e! propterea fidem in Deum parvipendere : quam ego prodituras non sum, etiamsi mihi bonorum publicationem, et exsilium, ct aliud quidquam gravium ærumnarum, morlemque adeo ipsam mineris : nihil enim rerum talium maerorem mihi afferre potest. Quod si facultates meas expetis ; pannos bosco, et ciucia, atque libros paucos, qui in mundo mihi sunt, si hos, inquam, adamasti, recipe. Sin ut exsilii causa solum vertam mavis, paratus ad id sum. Exsul vero quomodo ero, qui semper terram quasi peregrinus pererro, ct ad regionem aliam vehementer aspiro? Corpus porro hoc, vel post primam plagam, sensus omnino expers, et cruciatibus superius prorsus futurum est. » Victus hac Basilii libertate et constantia Imperator quievit. Ita Nicephorus, lib. XI *Ilistor.* cap. xviii.

Anastasius Imperator Episcopum OEniandum (Eniindi hortatus est, ut ad suam factionem desciscerct, pollicens cum quidquid petiisset illico acceptu- ¡'!* rum. Cui Episcopus : a Tu, inquit, potius ad con»uo- orthodoxos transi, ne, dum opiniones impiorum hominum Severi, Eutychetis et Dioscori amplecteris , æterno igni addicaris. • Simulque apprehendens Imperatoris chlamydem: « Hæc, ait,

vestís nequaquam te post mortem sequetur, o Imperator! sed sola comitabitur pietas ac virtutum habitus. Missam fac Ecclesiam, quam Chri - tus suo redemit sanguine. Indoctus es ct ratiocinandi ignarus, neque ullum Ecclesia: decretum perfecte inlelligis ; tantum imposturis ct scurrilibus calumniis fatuos ierres. Satis tibi sil dignitatis, quod Imperator cs : Antistites Ecclesia: vexare noli. » Ad hæc Imperator pudore suffusus obmutuit. Pauperrimus autem cum esset ille Episcopus, ne obolum quidem ab Imperatore voluit accipere : adeo liber erat, et solius in Deum fidei ac pietatis rationem habens, terrena calcans omnia. Ita Ccdrcnus ct Zonaras, tom. III *Annal,* in *Anastasio.*

n c»fi- ü illl «Z nm Juluno A- Julianus Imperator Cæsarium (ut ejusdem frater Gregorius Nazianzenus scriptis prodidit) iis reipublicœ muneribus præfecit, quibus auctoritas ct amplitudo inessent : quem nunc verborum lenociniis ac ingentibus promissis, nunc terroribus ct minis, cmnique machinarum genere in suum obsequium errorernque trahere conatus est : sed strenuus Christi athleta superior semper c lucta excessit, crucis opprobrio imperii posthabens majestatem. Cum enim non simulatum chrisliani hominis figmentum, sed verus esset Christianus, certo sciebat quam ampli glori® laudisque thesauri sub crucis ignominia delitescerent. Ita S. Gregorius Nazianzenus, orat, *in Funere fratris Casarii.*

Ïnba' Publia præfecta monialium, transeunto Juliano Apostata, canebat cum suis : « Simulacra gentium argentum ct aurum, opera manuum hominum, n At postquam versus, qui illa sensus omnis expertia esse pronuntiant, recitaverant, isluin adjungebant : a Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in cis. » His Julianus cum maxima animi aegritudine auditis, jussit ut,eo progrediente, conticescerent. At Publia, ejus leges parvi æstimans, majori cum alacritate chorum virginum in unum coegit, ct illo prætercunte, denuo cantaro mandavit : « Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, » etc. Itaque tyrannus, graviter commotus, jubet eam quasi magistram chori ad se adduci : quam licet anum propter telalem ingravescentem cum primis venerandam cerneret; tamen satelliti cuidam dat mandatum , ut utramque malam verberet, et genas cruentet manibus. Illa, hanc contumeliam pro summo honore ducens, domum revertitur, ct tyrannum, ut solebat, spiritualibus cantilenis perstringit. Ita Theodoretus,lib. Ill *Hist. Ecclesiast.* cap. xvn, ct Baronius, tom. IV, anno 3G2.

Quocirca allegorico Rupertus, in *Daniel,* cap. xi, docet Danielem hic fuisse typum Christi patientis: sicut enim Danieli insidiati sunt satrapæ, ita Christo Judæi et scribæ, idque ex invidia. *Secundo,* sicut satrapæ Danielem ad necem adigere conati sunt per edictum Darii Medi, ita Judæi Christum per sententiam Pilati ct Romanorum. Sed sicut Daniele per angelum liberato, gavisus est Darius : ita Christo a mortuis suscitato, et toto orbe predicato, gavisus est orbis Romanus : «mutavit leges, convertit edicta Romani imperii majestas, » Chrislumque « prædicari præccpit. » *Tertio,* sicut Danielis accusatores in lacum missi, mox a Iconibus devorati sunt : ita Judæi Christi hostes a Tito eversi sunt.

Anagogice, Daniel e lacu leonum redivivus typus fuit resurrectionis, ejusque quasi praelibatio, ac velul primitiie. Quocirca mos priscus Christianorum fuit, ut in suis sepulcris inter alia resurrectionis symbola, Danielem in lacu inter leones stantem sculperent : exstant ejus rei in veteribus lapidibus complura exempla. Causa fuit, tum quod Daniel cap. xn, resurrectionem omnium clare descripserit ; tum quod ipse, c lacu Iconum liber egrediens, quasi ideam hominis c tumba resurgentis expresserit; ideoque assumptus sit in hicroglyphicum rosurrectionis. Ita Baronius, in *Martyrol.* julii die 21.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

la.tjuis Donici res suas, ct gesta ac somnia regum Babyloniorum enarravit : hic vero ct deinceps visiones suas enarrat. Itaque hic proprie incipit prophetia Danielis. Hoc ergo capite videt Daniel quatuor bestias, (pioc significant quatuor monarchias, ct regnum Antichrisli. Secundo, vers. 9, *videt Deum Patrem, quasi senem , judicantem de Antichristo et de Christo, qui Christo causamcl regnum adjudicat. Tertio, vers.* 21, *desi hbit regnum Antichristi Quarto, vers. 21, describit regnum Christi et Sanctorum, quod omnibus aliis succedet, critque gloriosum et aternum.*

I. Anno primo Baltassar rogis Babylonis, Daniel somnium vidit : visio autem capitis ejus in cubili suo : et somnium scribens, brevi sermone comprehendit : summatimque perslrin-

gens, ait : 2. Videbam in visione mea, nocte, cl ecce quatuor venti cceli pugnabant in mari magno. 3. Et quatuor besliæ grandes ascendebant de mari divers® inter se. 4. Prima quasi leæna, cíalas habebat aquilas : aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus, et sublata est de, terra, ct super pedes quasi homo stetit, et cor hominis datum est ei. 5. Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit : el 1res ordines erant in orc ejus, ct in dentibus ejus, cl sic dicebant ci : Surge, comede carnes plurimas. G. Post hæc aspiciebam, ct ecce alia quasi pardus, cl alas habebat quasi avis, quatuor super se, ct quatuor capila erant in bestia, et potestas data csl ci. 7. Post hæc aspiciebam in visione noctis, et ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, et fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, ct reliqua pedibus suis conculcans : dissimilis autem erat cæteris bestiis, quas videram ante eam, ct habebat cornua decem. 8. Considerabam cornua, et ecce cornu aÙud parvulum ortum est de medio eorum : et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus : et ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu islo, et os loquens ingentia. 9. Aspiciebam donec throni positi sunt, cl Antiquus dierum sedit : vestimentum ejus candidum quasi nix, et capilli capitis ejus quasi lana munda : thronus ejus ilammæ ignis : rol® ejus ignis accensus. 10. Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur a facie ejus. Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei : judicium sedit, et libri aperti sunt. 11. Aspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur : et vidi quoniam interfecta esset bestia, ct perisset corpus ejus, cl traditum esset ad comburendum igni : 12. aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas, et tempora vilœ constituta essent eis usque ad tempus cl tempus. 13. Aspiciebam ergo in visione noctis, cleccc cum nubibus coeli quasi filius hominis veniebat, ct usque ad Antiquum dierum pervenit : et in conspectu ejus obtulerunt eum. 14. Et dedit ei potestatem, et honorem, ct regnum : et omnes populi, tribus, cl linguae ipsi servient : potestas ejus, potestas æterna , quæ non auferetur : et regnum ejus, quod non corrumpetur. 15. Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, et visiones capilis mei conturbaverunt me. IG. Accessi ad unum de assistentibus, et veritatem quærebam ab eo do omnibus his. Qui dixit milii interpretationem sermonum, et docuit me : 17.11æ quatuor besliæ magnai, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. 18. Suscipient autem regnum Sancti Dei altissimi : et obtinebunt regnum usque in sæculum et sæculum sæculorum. 19. Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valde ab omnibus, ct terribilis nimis : dentes ct ungues ejus ferrei : comedebat, ct comminuebat, et reliqua pedibus suis conculcabat, 20. et de cornibus decem, quæ habebat in capite : cl de alio, quod orlum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua ; ct de cornu illo, quod habebat oculos, ct os loquens grandia, cl majus erat cæteris. 21. Aspiciebam, et ecco cornu illud faciebat bellum adversus sanctos, et prævalebal cis, 22. donec venit Antiquus dierum, ct judicium dedit sanctis Excelsi, cl tempus advenit, ct regnum obtinuerunt sancti. 23. Et sic ait: Destia quarta, regnum quartum erit in terra, quod majus erit omuibus reguis, et devorabit universam terram, et conculcabit, cl comminuet eam. 24. Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: et alius consurget post cos, et ipse potentior erit prioribus, ct 1res reges humiliabit. 25. Et sermones contra Excelsum loquotur, el sanctos Altissimi conteret : cl putabit quod possit mutare tempora, cl leges, ct tradentur in manu ejus usque ad tempus, et tempora, et dimidium temporis. 2G. El judicium sedebit, ut auferatur potentia, el conteratur, ct dispereat usque in finem. 27. Regnum autem, et potestas, ct magnitudo regni, quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, ct omnes reges servient ei, el obedient. 28. Hucusque finis verbi. Ego Daniel mullum cogitationibus meis conturbabar, et facies mea mutala est in me : verbum autem in corde meo conservavi.

Ver». i. **I.** Asso primo Balsasar. — Ergo hæc visio Danieli objecta est in captivitate Babylonica, anno 27 ab eversa Jerusalem et tempio, ut patet cx dictis cap. T, 1.

vn». ». **2.** Quatuor vesti coeli pugnabant IN mari. — ■udu' ^cr rnare acc'Pc mundum, qui agitatur, et salsis amarisque fluctibus abundat ut mare, in quo superbia tumidi tolluntur in altum, ut profundius ruant. Ita S. Hieronymus ct Ruperitis. Per quatuor ventos, vel cum S. Hieronymo, accipe angelos quatuor regnorum, de quibus sequitur, presides ; sunt enim angeli ut venti, invisibiles et celeres. Unde ait Psaltes : « Qui facit angelos suos spiritus. » Quomodo inter se pro suis regnis pugnent angeli, videbimus cap. x, 13. Vel potius

Venti wot cum Thcodoreto accipe tumultus, commotiones et perturbationes, quæ in exordio singulorum horum quatuor regnorum exstiterunt. Porro eæ omnes simul hic in visione Danieli repræsentantur, uti et quatuor monarchiæ, licet reipsa illæ non simul, sed vicissiin ct successive exstiterint. Venti etiam notant horum regnorum inconstantiam, fugacitatem ct vicissitudinem. Hinc sæpe singulis sæculis, sive centum annis, videmus singula regna in aliam familiam aut gentem transferri, vel valde immutari. Cum angelis ergo e cado despice hos ventos.

Denique Orosius, lib. II *Hist.* cap.i, ct lib. VII, cap. ii , censet quatuor basco monarchias fuisse sitas in quatuor ventis, id est plagis mundi. Ait enim Romanum imperium esse occidentale; Babylonicum orientale; Macedonicum septentrionale ; Carthaginense (hoc enim cum Africano pro Persico substituit, aitque durasse septingentos annos) meridionale : subditque Romanum ab Occidente consurgens hærcditate Orientis fuisse nutritum, ct Macedonicum ac Carthaginense partes tutoris ct curatoris tenuisse : omnia enim imperia in Romanum desierunt ct transierunt. Verum de Carlhaginensi nulla hic est mentio.

vtr». 3. 3. Quatuor bestiæ. — Ita significant quatuor regna, ut palet vers. 17. Notant Durandus, Pighius, Dricilo, cl cx iis Ludovicus Molina, *Dejustitia,* tract. Il, disp, xxiv, hæc imperia assimilari bestiis, non hominibus, quia magna cx parte fuerunt injuste ct tyrannice acquisita, ivquc ac gubernata : « Commune enim vitium monarchiæ est tyrannis, » ait Elias Cretensis in *Apolog. Naiiaiiz.* orat. 1. EtS. Augustinus, lib IV *De Civit.* cap. tv el vi, talia regua vocat magna latrocinia. Monarchæ ergo olitn erant magni latrones. Unde pirata capti ab Alexandro Magno, ct rogati quidnam agerent, responderunt se una navi agere cum paucis in parte maris, quod Alexander cum mullis agebat in toto mundo ; se esse parvos latrones, Alexandrum esse magnum latronem, uti ibidem refert Augustinus. Dicuntur tamen subinde hxc imperia a Deo fuisse data ct concessa : pruno, quia Deus ea permisit; *secundo,* quia iis usus est ad Judæorum, ct aliarum gentium punitionem; *tertio,* nominabor do Cyro dicitur, quod cum Deus creaverit regem ; quia eum direxit ad imperium hoc fine, ut illo Judæos o Babylone liberaret.

4. Prima quasi leæna. — linee significat primam monarchiam, scilicet Chaldaeorum; ct praesertim regnum Nabuchodonosoris, qui mire illud auxit: hic dicitur leæna ob potentiam cl ferociam. Leaena enim Icone est ferocior, maxime cum catulos nutrit. Item ob libidinem : leæna enim, testibus Aristotele et Plinio, semper gestit ad coitum; nec leone contenta, etiam cum hyena cl pardo miscetur : indo enim nascuntur leopardi. Sic Jeremías cumdcm vocat leonem, cap. iv, 7 : a Ascendit, inquit, leo de cubili suo, et prædo gentium se levavit; » et Isaias, cap. v,29 : «Rugitus, inquit, ejus ut Iconis. » Huc spectat elegans ct acutum ænigma, vel potius epigramma asini :

> Ungue equus, aure lepus, leo voce, lupusque colore
> Censetur, loto sed capite est asinus.

Et alas habebat aquile. — Rex hic fuit quasi monstrum; partira enim fuit leo ob srevitiain, partim aquila ob celeritatem in bellis conficiendis : nam leo fortissimus est, sed aquila velocior ; aquila velocissima est, sed leo fortior. Sic Jeremías cap. iv, 13, de eodem ait : «Velociores aquilis equi illius, » ct cap. xlviii, 40 : « Ecco quasi aquila volabit, » Ita Maldonalus.

Evulsa sunt alæ ejus. — *Primo,* S. Hieronymus et Theodorctus hæc tribuunt Balsasari. Unie enim cvulsæ sunt alæ, cum occisus est, tumque apparuit non esse leo, sed habere cor hominis, id est esse imbecillis ac mortalis. *Secundo,* genuine ct proprio hæc referenda sunt ad Nabuchodonosorem : huic enim evulsæ sunt alæ, cum ipse spoliatus imperio ad bestias missus est; sed sibi restitutus, rursumque factus homo debilis, stetit erectus, qui ante curvabatur ut bestia : habuilquo cor hominis, quia suam agnovit infirmitatem; humanamque egit vitam, cum antea instar feræ ageret, et sævirct ut leo. Licet enim Nabuchodonosor jam esset mortuus (hoc enim somnium habuit Daniel anno primo Balsasaris, qui fuit ejus filius), tamen sub ejus persona vaticinatur de futura regni translatione; eo quod illi primum regni translatio per statuam quadriformem, cap. ii , et per arborem succisam, cap. iv, præsignificata fuerit (i).

(I) « El sublata est de terra, ct super pedes quasi homo stetit, » ut cum ferarum quadrupedumquo more, vultu in terram depresso, prius incederet, jam duobus pedibus humano more insisteret. Porro, quod animal illud, cum antea aquilinis alis volitaret, nunc, alis suis privatum, hominis instar duobus pedibus quietum stare cogitur et mitescens, significatur, ut satis recte notat Rosenmuller, Chaldæos, a Medis Persisque domitos, mansuetius ac humanius agere coepisse, amissa ferocia illa belluina, queo in alias nationes antehac desævierant. Quod ipsum et verba quæ subjunguntur indicant : « El cor hominis da-

, swn-

numivr-
»,r''m
Mtur'n'r-
»0 qu*-

l'riuil.

Et ecce best ia al ia sibil is l uso. — Secunda hree monarchia est Persarum; ct, ut Syrus ac Arabicus vertunt, *Medorum*. Illa comparatur urso : *pnmOi* qU¡a urs¡ palicnlissimi sunt laborum, ct tolerantissimi inediæ; nam, ut docci Aristoteles, lib. Vili *Ilistor. animal,* cap. xvii, ursi magnam *liein's P:irle,n 8›nc UH° pastu cibatuqnc transigunl, ct solo suctu priorum pedum vivunt. Idem ab ursa fieri, quoties plus nimio pinguescit, tradit / Elianus, quo, pinguedine concocta, flat agilior. Undo illa, auctore Eustalhio, in Athenienses emissa fames ab irata Diana, quod ursam quæin Municbio ejus sacello nata fuerat, occidissent, ut ita per inediam affligerentur, quia animal inediæ patientissimum sustulissent. Tales quoque fuerunt veteres Persas, teste Xenophonte, ct S. Hieronymo hic, scilicet laboriosi, et solo pane oc cardamomo victitantes.

Secaodi. *Secundo,* quia ursus est infirmo capite ct visu: hinc si urgente vi cum precipitare se cx rupe contingat, capito pedibus cooperto se dejicit : sæpc autem in arena colapho impacto capiti ursorum, eos exanimatos fuisse tradit Plinus, lib. VIH, cap. XXXVI. Ubi et addit oculos in ursis sæpo hebetari; ideo cos alvearia expetere, ut convulneratum os ab apibus levet sanguine gravedinem. Insuper cos somno ita gravari interdum, ut ne vulneribus quidem concisi excitentur; mire autem eo veterno pinguescere, uti ct glires dormiendo pinguescunt. Ita ct Persa?, non tam prudentia, solerlia, vigilantia aut robore, quam innumerabili hominum turba, aut cx ignavia hostium eis præ valucrunt.

Tali». *Tertio,* ursi foetus, inquit Plinius, deformis est, videturque tantum esse caro alba ct rudis, sine pilis, sine oculis, sino cruribus; sed mater lambendo sensim cum ita conformat, ut perfectum et formosum reddat. Sic Cyrus, Persas viles ct rudes exercendo, per suam prudentiam ct artem militarem cos sensim ad imperium provexit.

Quui». *Quarto,* ursus saevus est, uti omnes norunt : tales fuerunt el Persae, utpotc barbari. Negat hoc Pererius, sed asserunt S. Hieronymus cl Thcodorclus. Idquo patet cx eorum suppliciis in rcos,ct in hostes. Nam vel ipsa coria hominibus detrahebant, ct membratim corpora secando, lentact acerba morte necabant. Quam crudeles fuerint Sapores, Isdcgcrdcs, cl alii Persarum reges in Christianos, docet Thcodoretus, lib. V, cap. xviii, et Socrates, lib. VII, cap. xvni. Denique Tomyris, Cyro occiso, exprobravit aviditatem sanguinis, uti mox dicam.

Lx parte stetit. — Claro Syrus : *Ad unum latus stetit, q. d.* Ad latus unum tantum irruit, scilicet in Babylonios : iis enim a Cyro superatis Pers e pol li sunt imperio. Ha Valablus. Jam etiam a pluribus saeculis Persarum reznum in parte stat, quia tantum Persidem, Mediam, A yriam, ct pauca alia imperio suo continet. Al ter liebre!, *q. d.* Cyrus stetit, id est benignus (.¡it in unam gentem, pula Hebreos, cum in alias ferox irrueret. Aliter ct Thcodorclus, *q. d.* Regnum Persarum ab Alexandro eversum est ; stetit tamen in parte, quia postea sub Romanis caput erexit, stetitquo in sola Perside. Verum hæc hoc loco sunt imperlincntia. Acitur enim de exordio ct incremento regni Persarum (I).

Trfs ordixes erant in ore tics. — S. Hieronymus vertit, 1res versus; Tbcodotion, *tria latera;* Thcodorclus, *tres ala;* alii, fres *costa in* ore infer *dentes ejus :* ita Syrus ct Arabicus; Valablus, *tres Mi.* Significat enim hunc ursum tres ordines non dentium, ut aliqui putant, quasi per eos significetur maxima potentia; sed carnium vel escarum habuisse in ore, quas dentibus (unde Chaldæus, Greca ct Vatablus habent, infer *dentes),* manderet. Unde sequitur : « Surge, comede carnes plurimas. » Hebræi putant hic significari tres fore reges Persarum, sed falluntur; multo enim plures fuerunt. Dico ergo, hi tres ordines sunt tria imperia, scilicet Babylonicum, Medicum, Persicum, quæ in secunda monarchia a Cyro conjuncta, ct in unum redacta sunt. Ita S. Hieronymus (2). Hinc et Thcodoretus 1res mundi plagas hic intelligit : Cyrus enim domuit Orientem, Cambyses Austrum, puta Ægyptum et Ælhiopiam, Darius Hystaspis Septentrionem, puta Scythas.

Tnmyrii insulUt Cjro-

Comfpe carnes rlubinas, — plurimos interfice. Hinc Tomyris regina Scytharum, cæso Cyro, caput ejus in saccum sanguine plenum injiciens, insullansque dixit : «Satia te, Cyro, sanguine, quem sitiisti, ct cujus insatiabilis fuisti. »

Symbolice, ct quasi allegorice, Optalus Milevilanus, lib. Ill *Contra Parmen.,* per leonem accipit persecutionem fidelium sub Decio et \ alenano imperatoribus, per ursum eam quæ fuit sub Diocletiano ct Maximiano : « Omnibus, ait, notum

(I) Verius nobis viJctur his verbis «in parte,» licpfpc, ut Septuaginta, vel potius »í- i» *ad laïus unum, ad unam pariem,* uti Theodotion reddidit, nonnisi hoc significari, Medos ac Persas Babyloniis ad latus unum, hoc est ad Orientem, habitasse, cosdeniquo imperium proxime a Babyloniis, quos debellarunt, adeptos esse. Ita cl ipse Hieronymus sentit: «Primum erexit se atque invasit unam partem sibi viciniorem, id est regnum Chaldaicum, quo acquisito Tacilo fuit effilent suo imperio subjungere. »

(S) Negat quidem Hcngstcnberg *(nie .icchiMi des Daniel,* pag. 199 etseqq.), regnum Medorum tanquam regnum peculiare sisti, cum inde a Cyro regnum Medico-Persicum pto *uno* regno habitum esset. Sed fuerat Medorum regnum tamen per aliquod tempus, etiamsi breve, peculiare regnum.

tum est ci.» Bertholdtius non nisi hoc significari existimat, regnum, quod animalis illius imagino sistitur, esso regnum *humanum,* non divinum, ut illud quod infra, vers. 12, 13, 27, describitur. Verum si id vates humana statura, inquam animal erigendum fuit, designaro voluisset , id ipsum ct descriptione trium reliquorum quæ sequuntur animalium subjunxisset

est quid eorum operala sit artificiosa crudelitas. Omnis locus templum erat ad scelus (idololatria), inquinabantur prope morientes, ignorans polluebatur infantia, a matribus parvi liberi portabantur ad nefas, parentes incruenta parricidia facere cogebantur, alii cogebantur templa Dei vivi subvertere, alii Christum negare, alii leges divinas incendere, alii Unira ponere. »

Tropologice, ursus, qui mellis est avidus, effigiem habet libidinis, quæ voluptates corporis consectatur. Carnes comedit plurimas, id est carnales homines plurimos. Tres habet dentium ordines, quoniam adolescentes, viros ct senes dilaniat, quorum cani sunt, non sensus, sed capilli tantum. Comedit lanialquc carnales, molles luxu, non asperos poenitentia, non castitate ct pudicitia armatos. Ili enim dentes ejus non metuunt.

G. Et ecce alia quasi pardos. — Tertia hæc est monarchia Græcorum cl Alexandri, qui pardo comparatur. Nota : Licet Solinus, cap. xxi, pardum et pantheram censeat esse duas ct diversas animalium species, tamen Aristoteles, Plinius, Dioscorides, Gaza et alii dicunt esso eamdem speciem, idemque animal. Pardus ergo est panthera aut potius *niAi.z* (panthera enim sapius feminam, pardus ct panther marem significant), id est *plane ferus* ct *sannis.* Unde ct aconitum wafSavocatur, eo quod pantheras enecet. Pardus ergo *primo,* est maculosus cl varius, ut ait Jeremías cap. xiii, 23. *Secundo,* ait hic S. Hieronymus, esi « velocissimus, præccpsque fertur ad anguinem. » *Tertio,* est astutus, ct oculis ac tota ¡•elle distinctus; itaque partira pellis varietate ct pulchritudine, partira odoro, ut ait Plinius, animalia ad se allicit (occultans interim caput turpo ct horridum) ac devorat, præsertim hinnulos, simias, dorcades ct capras sylvestres. Ita .-Elianus, Aristoteles, Volaterranus et Gesnerus in *Panthera. Quarto,* pardales vino delectantur : unde forsitan Poche fabulantur, eas olim mulieres Bacchi nutrices fuisse ; quocirca vino inebriala! cliam capiuntur. Ita Oppianus et Gesnerus. *Quinto,* pardus est superbus, aliasque bestias prie se contemnit. Plularchus, in *Moral.,* refert apologum de pardo : Cum, inquit, pardus aliquando vulpem præ se contemneret, quod ipse pellem haberel omnigenis colorum maculis variegatam ; respondit vulpes sibi id decoris in animo esse, quod illi esset in cule : ncque vero paulo satius esse ingenio praditunl esse vafro, quam cule versicolore. Sexto, esto pardi sint «ovi ct celeres, ac, ut Claudianus ait *I'anc/jyi.* a tu, fulminei, tamen ubi venatorem aut hostem sentiunt viribus sibi parem, sunt mcticulqsi. Unde panlhcræ cor maximum (qui enim parvum habent cor, sunt animosi ; qui m "num, timidi) èst proportione, ut cl reliquis timidis, propter metum maleficii, inquiunt Aristoteles, Plinius et Gesnerus. Animalia enim furacia ct rapacia, calo sint audacia in prædam, tamen in venatores sunt timida, ob maleficii, puta furti et rapinæ, conscientiam.

Talis per omnia fuit Alexander, nimirum pardus, sive pardalis, ut vertit Theodolion, *primo,* varius ct maculosus, vitiis ct virtutibus; *secundo,* sœvus ct acer in præliis; *tertio,* sagax cl astulus; *quarto,* vinolentus; *quinto,* arrogans; *sexto,* mixtum audaciæ habuit pudorem el timorem, mixtos quoque habuit forlunæ casus. Nam vivens victoriis fuit felix, moriens vero infelix; utpote qui a suis cum tota sua stirpe sit exstinctus (I).

Quatuor ala s gnificanl tum celeritatem victoriarum : nam ipse sex annis lotam Asiam, magnamque Africæ et Europa! pariem subegit ; tum animi magnitudinem, vigorem et ingenium quasi ignivolucro, quod Julio Casari dat Pliuius, lib. VII. cap. xv; tum ambitionem, qua ut deus quasi filius Jovis Hammonis, coli voluit. Undo et a sacerdote Jovis Hammonis per adulationem, salutatus est, w -ai Ati;, id est o *fili Jovis!* pro eo quod dicere debuisset, w «*tSiw,id est o *filiole!* ait Plutarchus. Qui cl addit cum, cum sagitta saucius ingenti dolore cruciaretur, exclamasse . « Hic sanguis, amici, qui Huit est humanus, non talis diis ut solitus manare beatis. » Adulabantur ei in hac sua ambitione Hages ct Cleo, inquit Curtius, lib. Vili, qui coelum illi aperiebant, llerculemqut ct Liberum, ct cum Polluce Castorem novo numini cessuros esse jactabant. Obstitit eis Callisthenes dicens : « Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Prius ab oculis mortalium amolienda est natura, quam in ccelum fama pervehat. Fac aliquem regem, si deum potes facere : facilius enim est imperium dare, quara cœlum.» Quocirca tandem Callisthenes ab Alexandro occisus csl. Quin ct moriens Alexander hunc divinitatis fumum ambivit, uti dicam cap. vili, 8.

Porro Alexandri virtules cum vitiis ita describit ct comparat Curtius, lib. X : « Liquet bona naturre ejus fuisse vilia vel forlunæ vel alatis ; vis incredibilis animi ; laboris patientia propemodum nimia; fortitudo non inter reges modo excellens, sed inter illos quoque, quorum hæc sola virtus fuit; liberalità^ sœpc majora tribuentis quam a diis petuntur; clementia in devictos, tot regna aut reddita quibus ca dempserat lidio, aut dono data: mortis, cujus nictus cæteroscxanimat, perpetua contemptio : gloriæ laudisque ut justo major cupido, ila ut juveni, el in laniis admillenda rebus : jam pictas erga parentes; quorum Olympiada immortalitati consecrare decreverat, Philippum ullus erat : jam in omnes fere amicos benignitas, erga milites benevolentia; consilium par magnitudini animi, ct quan-

ti) Pratcrca, ut pardus statura parvus est, sed animo el robore maxime prestaos, ita ut cum leone et procorissimis quibusque feris congredi non vereatur; sic Alexander pene regulus, et cum exiguo apparatu regem regum aggredi ausus est.

tam vix capero poterat ejus ictas, tolerlia : modus immodicarum cupiditatum : veneris intra naturale desiderium usus; nec ulla nisi cx permisso voluptas, ingentes profecto doles erani. » Vitia ejus deinde subnectit : « Vilia fortume, diis œquarc sc, et ccelcsles honores accersere, el talia suadentibus oraculis credere; ct dedignanbbus venerari ipsum vehementius quam par esset irasci : in externum habitum mutare corporis cultum: imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam spreverat. Nam iracundiam et cupidinem vini siculi juventa irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, cum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse fortuna?. » Annon ergo pardus varius ct maculosus fuit Alexander? Annon chamæleon qui colorem, habitum ct mores gentium a se victarum induit? Pulchre Tertullianus, lib. *De Pallio :* « Vicerat, ait, Alexander Medicam gentem (Persas), ct victus est Medica veste: triumphalem cataphractem amolitus, in captiva sarabara processit : pectus squamarum signaculis dcsculplum, textu pellucido tegendo nudavit, anhelum adhuc ab opere belli, ct ut mollius ventilante serico exstinxit. Non erat salis animi tumens Macedo, n si illum etiam vestis inflatior delectasset. » Hinc purpureum diadema albo distinctum, quale Darius gestaverat, capiti circumdedit, ct vestem Persicam induit, ait Curtius.

Denique in pardo notatur ingens gloria Alexandri, quam sibi cx tot gentium subjugatione comparavit : hanc enim figurat variegata, ct ocellis quasi interstincta pardi pellis, a quæ facit eas bestias memorabiles,» ait Solinus cap. xxi. Sicut ergo inter aves pavo ob caudam versicolorem et ocellatam, inanem mundi gloriam mire exprimit : ita inter feras eamdem optime repraesentat pardus ocellis variegatus. El sicut pavo in pennis superbit, in pedibus se dejicit : ubi enim suos despicit pedes, speciosum plumarum orbem deprimit, expansumque contrahit: sic et pardusiu ocellis superbit; at ubi pedes bestiales intuetur, fastum ponit. Ita et Alexander animos cl cristas dejecit, cum pedes hominis iutuilus, fragilem sese cl mortalem in morte agnovit. Ita Alcazar in *Apccal.* cap. m, 12, pag. G85.

Erquat uob capit a. — Ili sunt quatuor praecipui Alexandri duces, quibus et imperium divisit, scilicet Philippus, cui cessit Macedonia; Antigonus, cui cessit Asia Minor; Seleucus, cui Syria; Plolemæus Lagi, cui Ægyptus. Ita S. Hieronymus ct passim alii.

Et potestas data est ei. — Indicat Alexandrum non tam suis viribus, quam Dei dono suam monarchiam constituturum.

Ver». 7. 0u'rlnm n 'X G.T'tlï

7. Et **ECCE BESTIA QUARTA TEIUUDILIS ATQUE JI IRA-**B|L|S. — Est hæc quarta Romanorum monarchia, Vidit Daniel certam bestiam, sed nobis incognitam, quia eam non exprimit, idque ut significet incomparabilem potentiam et ferociam Romanorum, cui significando} nulla species bestiæ nobis cognite salis idonea repcriretur. Quare more suo divinant, imo nugantur Rabbini, dum hanc bestiam volunt fuisse aprum illum dequoPsd.Lxxix, II : < Exterminavit eam aper de sylva, ct singularis ferus depastus est eam. » Quo loco predici putant excidium Judare per Romanos sub Vespasiano, ul is ipse sit aper; sylva autem sit Roma, quam ante conversionem ad Christum recte S, Leo in semi. De S. *Pclro,* vocat sylvam frementium bestiarum. Verum errant : nec enim aper sævior est leæna, urso et pardo (I). tí*ítxo-

(1) Sententiam quae per quartam bestiam imperium Romanum significari perhibet, refutavit Jo. Christoph. Becmanus in *Dissert. de Monarchia quarta;* quarn primum prodiit Francateti ad Odcrarn, 1671, el quartum in ejusdem *Dissert. .icadem.* volumine uno, 1674. Subjuncta quoque legitor ejus *Meditationibus politicis,* 1679. Observat Becmanus, intelligenda esse in hoc Danielis vaticinio imperia taha, quæ Ecclesie veteris, id est rcipublicæ Judaic®, statum in protectione sua habuennt : quia, inquit, sicut Spiritus Sanctus per lotum sacrum Codicem intentio est, Ecclesiam suam informare, ita eadem in his vaticiniis praesumitur fuisse, ut future Eccbsiæ suæ fata praediceret. Nec abludit Cornelu a Lapide ratio, addit Rosenmuller, quam insuo ad Danieliscap. n commentario reddit, cum quxsivisset, cur aliorum regnorum œque potentium, uti Tartarorum, Chiucnsium» Turearum, non meminerit Daniel : «quia Daniel, inquit, et Judæi quatuor imperia fere tantum cognoverunt, eorumque potentiam et lyrannidem experti sunt. » El mox : « Rorum tantum seriem pertexit Ine Daniel, utpote quæ sola ad se el ad historiam suæ gentis, puta synagogæ Dei, pertinerent. » Romanum imperium autem non esse monarchiam quartam, animali vers. 7 descripto significatam, Becmanus probat *primum* inde, quod Romani prioribus tribus monarchiis non successerunt. Euphrates enim ut plurimum imperii eorum terminus fatalis fuit, quem prudentiores imperatores ipsi statuerunt. Jam vero trans Euphraten magna pars imperii priorum monarchiarum sita erat, quam quia in suam ditionem Romani reddere non potuerunt, nec novam monarchiam condidisse dici possunt. Ul enim imperio alicui novum successisse dicatur, non sufficit ul novum istud in amplitudinem aliquam diffundatur, sed oportet etiam ut prius ab hoc vincatur, cedatquo victa* nationis et nomen el imperium in nationem viclr ce:n,tanquam predominanlem. Ideo Babylonii, cum monarchia exciderent» cesserunt victi victoribus Persis» nationi predominanti, et Persicum imperium non ante deletum dici poterat, quam Alexander Magnus, subjugata natione Persica, illud in grecata nationem transferret. Parthi autem e contrario orbem quasi ex æquo cum Romanis tenuerunt, ac proinde a Romanis nec victi, nec hi in locum eorum successisse, coque nec jus monarchiæ ibi olim fundat® in se translulisso dici possunt. *Deinde,* porgit Becmanus, Romanorum imperio nequaquam quadrat, quod de animalis hic descripti decem cornubus, quæ totidem significant regestvers. i4), dicilur. Quinam vero decem illi reges in Romano imperio fueriut, nequaquam demonstrari polerit.

Cuinam igitur regno congruant quœcumque de quarto animali, sive imperio dicuntur, alii regno successorum Alexandri Magni, ut Rosenmuller in annotatione ad vers 14 hujus cap., et Cálmelos in *Comment,* ad hoc caput, satis probabilitér explicant. Alii do imperio Turearum, inter quos venerabilis Holzhauzer in *Interpret, Apocah/ps,* cap. sui, ubi S. Joannes Danielcm imitatur in descrip-

Porro Daniel quarte hujus hesite speciem ct nomen non exprimit, quia varia fuit et monstrosa : ut significaret Romanorum regimen fore novum ct varium. *Primo* cnim reges illud administrarunt; *secundo,* consules; *tertio,* decemviri; *quarto,* rursus consules, additusquo dictator; *quinto,* imperatores, consulibus ct tribunis remanentibus. Itaque una monstrosa respublica cx monarchia, aristocratia ct democratia conflata est, quæ non unum imperium, sed omnia orbis imperia complexa est, ita ut « Roma esse* quasi compendio mundus, » ut ait S. Cyprianus, *epist.* 45. Talis bestia, sed fabulosa est illa apud Lucretium, lib. V :

Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra.

Et illa apud Virgilium, IV Georg.:

Ant ubi lit subito sus horridas, atraque tigris,
Squamosusque draco, et fulva cervice lexna.

Talis fuit et sphinx, cujus speciem triformem, æque ac «enigma ab ea propositum ita describit Ausonius in *Grypho ternario :*

Illa etiam thalamos per trina aenigmata quaerens,
Qai bipes, et quadrupes foret, et tripes, omnia solus :
Terruit Aoniam volucris, leo, virgo triformis :
Sphinx volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

Porro hoc sphingis ænigma CEdipus solvit : Homo; ait, significatur, qui primum infans manibus pedibusque repit, ut quadrupes : firmior deinde ct grandior, incedit bipes : demum senex ct imbecillis, tanquam tripes, baculo innixus graditur. Homo ergo mane est quadrupes, meridie bipes, vesperi tripes.

Septem efihu ruu. Nola : Daniel hanc bestiam, puta Romanorum monarchiam, vocat *primo,* terribilem; *secundo,* mirabilem, id est stupendam ct horribilem: hoc cnim est Chaldæum >jnDN *emtani;* unde et Theodotion vertit, çc€»^,vxal fetapC»; *tertio,* valde fortem; *quarto,* ait eam habuisse dentes ferreos ct magnos, id est magnos forlcsquc exercitus : bestte cnim arma sunt dentes. *Quinto,* vocat bestiam comedentem, atque comminuentem, id est discerpentem; quod homines quasi devorare videretur. *Sexto,* dicit eam reliqua quæ non comedit et discerpsit, pedibus conculcasse, ut faciunt bestte, quæ homines non comedunt, ncc occidunt, sed conculcant : quo significat fore ut Romani, quos non occiderint, tributis subigant. *Septimo,* dicit eam decem cornua habuisse, id est decem reges potentes (uli ait angelus vers. 24, ct S. Joannes, *Apocal.* xvn, 12), qui erunt sub finem mundi ante judicium, uli innuit angelus, vers. 26 et vers. 9 ac 13. Vide dicta *Apocal.* xvu,12.

rione animalis, quod c mari ascendere vidit. Sentcntiæ qu® hic regnum Seleucidarum et Lagidarum signillcari credit, libenter adslipularemur, si non paululum retraheret no» communis interpretatio, et ca tantum conditione, ut ven. 21 de Antiocho Epiphane aliquo modo sumptus ot de Antichnsti prwcursore non nisi de ipso Anlichrislo. insetisu proprio et proximo intclligatur.

8. Et eccb corxu aliud parvulum ortum est de medio eorum. — *Primo,* Porphyrins apud S. Hieronymum, censuit hoc cornu fuisse Antiochum Epiphanem; sed hic in tertia fuit Græcorum monarchia : Daniel vero modo agit do quarta Romanoruin. Ver». e. m£jTM‰o qil.xir litxhum

Secundo, Judæi volunt hoc cornu esse Christum, qui tribus annis cum dimidio praedicavit : hic bellum fecit cum Sanctis, inquiunt, quia legem Mosis el Judæorum evertit. Sed hæc blasphcmia est, stolida æque ac impia. Nam si ita est, cur ergo post mortem Christi non regnant Judæi ? hoc enim do Sanctis contra quos cornu illud pugnavit, asserit hic Daniel, vers. 18 et 27. Imo vero cur post necem Christi Judæi a Tito sunt excisi? Cur Christi regnum post ejus necem magis floruit, tolumque orbem sibi subegit? contrarium enim plane prophetat de cornu hoc Daniel. Ep'P||*- , .sse Cbri> um'

Tertio, Lulherani per hoc cornu accipiunt Romanum Pontificem; sed insulso et absurde, ut fatetur ipse Calvinus : necdum enim decem cornua, et mullo minus hoc undecimum, nata sunt; sed adhuc nascitura exspectantur. Tertia, ‘‘pin,ri’

Quarto, per hoc cornu Vatablus et alii ¡nielliglint Turcam, qui parvis initiis crescens, duo cornua, id est duo regna, puta Conslantinopolitanum, et / Egypli, superavit; superest tertium cornu ei superandum. Aut tria hæc regna sunt Aste, Africæ el / Egypti. quæ ipso jam occupavit. Huc perlinet Joannis Ahni et Hectoris Pinti sententia, cornu hoc esso Mahomctem. Verum nec Turea, ncc Mahomet decem cornua evertit, nec tantum tribus annis cum dimidio regnavit, sed pluribus; nec adhuc nasciturus, sed jam pridem natus est. Quarta,

« Ergo dicamus, ait S. Hieronymus, quod omnes scriplores ecclesiastici tradiderunt, in consummalione mundi, quando regnum Romanorum destruendum est, decem futuros reges, » quasi decem cornua, qui orientur quidem cx Romano imperio, sed non erunt Romani imperatores a qui orbem Romanum inter se divident, » lumque a undecimum » cornu parvum, id est a regem parvulum surrecturum » (scilicet Antichrislum) obscuro loco natum, et plebcium, a qui » sensim crescens, « 1res reges de » illis a decem superaturus est, » scilicet « regem / Egypti, regem Africæ, et regem / Elhiopte, quibus interfectis etiam reliqui septem reges illi victori colla submittent, » ut dicitur vers. 24. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Irenæus, lib. V, ct Lactantius, lib. VII, cap. XVI, Josephus Acosta, lib. II *De Temper, noviss.* cap. ix, Ribera, et passim Interpretes lam hic quam *Apocal.* xm ct xvn. Unus dubitat S. Augustinus, lib. XX *De Civit,* xxiii, an decern reges non vocentur omnes reges, ut numerus finitus ponatur pro indefinito; eo quod suo tempore distinctio et divisio imperii, tantum Quinn, el Tfrl utbri*.

Orientis ct Occidentis, a Cæsaribus facta esset : erant enim duo tantum orbis imperatores, el quasi reges. Unde verebatur Augustinus ne forte in hisce decem regibus cos exspectantes fallere-mur; quia videbatur ei Anlichristus non longe abesse; ncc videbat quomodo tarn cito duplex regnum in decuplcx scinderetur. Verum hoc jam vereri non debemus, cum de facto idipsum vi-deamus, atque in orbe facile dcccm, imo plurcs reges absolutos, nullique subjectos numeremus. Hinc rursum sequitur errare eos, qui per decem reges accipiunt decem imperatores romanos, qui olim persecuti sunt Ecclesiam, scilicet Neronem, Domitianum, Trajanum, Antoninum, Severum, Aurelianum, Decium, Maximianum, Valerianum ct Diocletianum. Nam hi decem reges erunt in fine mundi, ct 1res ex eis occidet Antichristus, mox reliqui septem territi ci so subdent. Explicari cnim nequit quomodo Nero, Decius, Severus, aut quis alius illorum decem primorum imperatorum ab Antichristo conterendus sit. Jam, an Roma a de-cem regibus evertenda sit ante Antichrislum, an sub Antichristo, disserui ct resolvi Apoca/, cap. xvn, 16.

Ocub to- porro dicitur rex ille habiturus « oculos homi-nis, » nc diabolum fore putemus, uti aliqui pu-tarunt; sed hominem, in quo totus Satanas habi-taturus est corporaliter. Ita S. Hieronymus. *Se-cundo ct* melius, oculi hominis significant huma-nam sapientiam ct prudentiam Antichrist!, qua multos seducet, inquit Theodorclus; item huma-nitatis virtutisque simulationem, qua mullos alli-ciet. Maldonatus vero putat per oculos notari su-perbiam antichristi : hæc cnim in oculis maximo apparet. Habebit etiam « os loquens ingentia, » quia erit homo peccati, filius perditionis, ita ut in templo Dei sedere audeat, faciens se quasi Deum. Mystice vide S. Gregorium, lib. XXX11 *Moral.* cap. Xu.

Hinc patet Antichrislum nondum venisse, tum quia hrec decem cornua, quorum tria a cornu parvulo contrita sint, nondum visa sunt; tum quia Angelus, vers. 26, indicat cum venturum in fine mundi, ct per Christum occidendum esse, « ut auferatur potentia, el conteratur, et disper-cat usque in finem. » Unde S. Paulus ait quod Christus cum interficiet spiritu oris sui. Vide dicta II *Thcssal.* n, 3 ct sequent.

9. Aspiciebam donec throni positi sunt. — Nota : u -nnm f°sl quatuor monarchias Daniel hic, æque ut Christi cap. n, 41, describit regnum Christi, quod illis flc,ri0* succedet in fine mundi : depingit ergo Daniel hic Dei majestatem, quasi de Christo et Antichristo judicantem, causamque Christo adjudicantem, illique regnum tradentem : regnum, inquam, non tantum spirituale, uti cap. n, 44, sed et cor-porale, puta gloriosum, quando post quatuor mo-narchias, et regnum Anlichristi eversum, Christus in die judicii hostibus, puta reprobis, in ignem (aternum retrusis, accipiet a Patro regnum sta-bile, quo in ccelo ct in tena in omnem œlernita-tem regnabit.

Symbolice, thronus significat Dei *primo,* ma-jestatem; *secundo,* regnum et imperium; tertio, potestatem judiciariam; *quarto,* immobilitatem el immutabilitatem, uli docet S. Dionysius, De Divin. *Nomin.* cap. ix.

Nota: Ili throni ponuntur Deo Patri; ipse enim est hic judex : plures autem sunt, ut ipse in aliis Christum regem quasi inaugurandum, ejusque Apostolos constituat; aut potius, ut per plurcs thronos major sancliorquc majestas Dei judicis repraesentetur : hoc enim fit cum judex multos, quasi consiliarios, aut rex plures principes cir-cumsedentes habet, quam cum ipse solus sedet Simile est *Apoc.* iv et v. angeli ergo quasi consi-liarii Dei hic in thronis consident, ut regna inter homines distribuant. Sic enim cap. iv, 17, angeli quasi judices in causa Nabuchodonosoris, de re-gno ci auferendo inducuntur : « In sententia, in-quit, vigilum decretum est. » Ha Maldonatus.

Antiquus dierum sedit, — non Christus, ut vult S. Hieronymus, sed Deus Pater : Christus enim hic potius est judicandus, quam judex. Sedet ergo hic Deus Pater in tribunali, Filius vero ad cum quasi causam acturus adducitur (simile est Apec, cap. iv ct v). Certat cnim cum Antichristo de regno, quod Pater illi attribuit. Unde patet, di-recte et proprie non agi hic dc ultimo judicio (uti nonnulli censent), quo Christus corporaliter ct visibiliter judicabit vivos ct mortuos; sed de alio spirituali ct invisibili, quo Deus Paler sub idem tempus Antichrislum, omnesque ejus asseclas Christi hostes conteret Christoquc subjiciet : siculi simili judicio sibi subjecit ct prostravit Antio-chum, Nabuehodonosorem, aliosque tyrannos. Recte tamen hæc omnia adaptes diei judicii : ejus cnim præludium ct inchoatio hic describuntur. Erit enim hoc Dei judicium, extremo judicio Christi simile, vicinum et prævium, ad illudque viam sternet, creando Christum judicem.

Nota : Majestas Dei Patris hic describitur, di- Ac-cendo *primo,* quod sit Antiquus dierum, tum quia ipse plenus est dierum; tum quia fuit ante omnes d«m p*-dies ct tempora; tum quia conditor est omnis cttrT temporis, atque in se, suaque aeternitate emi-nenter continet omnem temporis antiquitatem. Undo S. Dionysius, cap. x *De Divinis Nom.: a* Die-rum, ait, antiquus laudatur Deus, propter hoc quod omnium ipse est ct icvum, et tempus, el ante dies, ct ante revum, ct tempus ct diem ; sicut existons intransmulabilis et immobilis, et in hoc quod semper movetur manens in seipso, et sicut œvi et temporis ct dierum causa. » Tum quia Filio suo antiquior est, id est prior origino, qua Filius est Deus; ct etiam prior tempore, qua Filius est homo; tum denique quia immensam habet sa-pientiam et experientiam : hæc enim in judice maxime requiritur, cstque in senibus; nam, ut dicitur *Eccli.* cap- xxv, vers. 8 ; « Corona senum

mulla peritia; n et *Job* xii, 12 : a In antiquis est sapientia, et in mullo tempore prudentia. » Aliqui, teste Theodorcto, pro *Antiquus dierum,* vertunt, *antiquans dies;* quod videlicet sua refendiate transcendat omnes dies et tempora, cosque quasi se inferiores antiquet, abrogel, aboleat; cum ipse stabilis maneat et vegetus, expers omnis mutabilitatis, successionis ct defectus.

Sic veteres, poeta* praesertim, finxerunt Saturnum, Jovis deorumque patrem, esse senem, annisque saturum, indeque vocari Saturnum. Audi Ciceronem, lib. II *De Natura Deorum:* «Saturnum eum esse voluerunt, qui cursum ct conversionem spatiorum ac temporum contineret; qui heus grrecc idipsum nomen habet. enim dicitur, qui est idem id est spatium temporis : Saturnus autem est appellatus, quod saturetur annis. Ex se enim natos comesse fingitur solitus; quia consumit retas temporum spatia, annisque proteritis insaturabiliter expletur.» Alii Saturnum censent dici Cronon, vehit a satietate intellectus : grrecc enim xdgo; est satietas, r.5; mens ct intellectus. Saturnus ergo, inquiunt, est nomen compositum cx prima parte Latina, posteriore Groca, cslquo idem quod saturitas mentis, quam solus prostat Deus.

Secundo, dicitur sedisse, per catachresin, id est summa tranquillitate, auctoritate et majestate exercuisse judicium, quo Filio traderet meritum ab eo regnum.

Tertio, capillos habet candidos, id est comas, « quasi lana munda, » id est alba, quae nullo nisi nativo colore est tincta, quia senum est canities. Rursum capilli lanre similes innuunt, in divinis judiciis, etiam in extremo illo die, multum mollitudinis et clcinenliæ admixtum iri : Deus enim freccm rigoris sui nunquam exhaurit, ait Antonius Fernandius, *visione* XXIV, comment. II, sect. n.

Quarto, vestimenta habet candida; quia purissimus est : est enim ipsa relerna et increata lux; unde *Psalm,* cm, 2; dicitur: «Amictus lumine sicut vestimento : » quia enim candor inter omnes colares maxime refert lumen, ct plurimum habet lucis; hinc alba vestis semper Deo tribuitur, quæ ejus claritatem cl gloriam significat.

Exstat hac dc re priscorum magorum renigma: « Est res undique lucida, est res undique obscura; est parlim lucida, partira obscura, » scilicet in ordine corporum, res undique lucida est stella qurelibct supra lunam : obscurus est undique aer : partira lucet, partira obscuratur luna. In ordine vero spirituum, res undique lucida est Deus et mens divina : anima irrationalis est undique obscura : parlim lucida, partira obscura est intellectus ct ratio. lime Apostolus, IConndi. m. 13, alt quod dies Domini (puta dies extremi judicii) in igne revelabitur, in igne, inquam, tum proprio, quo mundus conflagrabit; tum mclaphorico, qui erit clarum ct exactura, ac quasi igneum examen operum cujusquc. Unde Cajctanus ibidem ait : « Erit dies ille claritas omnium operum; quia in igne mclaphorico rigorosi examinis revelabitur. »

Turoxds ejus flammj! ignis, — thronus ejus est flamma, imo flammre multae. Flammeus thronus Dei Patris significat *primo,* ejus gloriam inaccessam ct immensam; *secundo,* sinceritatem et manifestationem publicam divini ejus judicii; *tertio»* ejusdem efficaciam, ct Antichrist! ac reproborum punitionem per ignem gehennre. Hinc a Paulo Deus vocatur ignis consumens. ItaS. Hieronymus. Throout

Roro ejus ignis accensus. — Septuaginta, *ignis ardens;* Vatablus, *ignis flagrans.* Thronus hic habel rotas, sive quia tales erant olim regum throni; unde Vatablus: Solia, inquit, regum olim erant versatilia, ct uti currus triumphales exstruebantur: sive ut significet Dei tum gloriam, tum providentiam, qure quasi curru rotisque vecta per omnia discurrit. De qua re dixi in curru Cherubim, *Eztchiel.* i, 15. Significatur ergo hic, quod Deus Paler quasi immobilis secundum naturam quidem in throno consideat; secundum tamen rotas sure potestatis et efficacitatis per omnia quæ in cœlo et in terra sunt, permeet efficacissime et celerrime, idcoque rotæsunt ignore. Confirmatur cx hoc loco usus ecclesiasticus pingendi Deum : cur enim quem Scriptura verbis pingit, imo qui seipsum imagine hac sui in phantasia Danielis depinxit, nobis simili imagine et coloribus pingere non liceat? non enim per imaginem conamur Dei naturam exprimere, utpotc qure neque coloribus, neque verbis, neque cogitatione pingi potest; sed ut ejus olicela et proprietates hac ratione, qua una id possumus, exprimamus, quemadmodum angelos, justitiam, prudentiam creterasque virtutes pingere solemus. Ha Maldonatus. Quod enim describitur, idem et pingitur, cum sit eadem ratio utriusque, styli nimirum et penicilli. Hinc Spiritus Sanctus pingitur specie columbre, quia hac descendit in Christum; et specie linguarum ignearum, quia hac illapsus est in Apostolos die Pentecostes. ll l Díus llle nonipinx,t ,ln Diiúciw.

Allegorico Rupcrtus: Thronus, inquit, Dei est Ecclesia et singuli Sancti, perinde ut inter ange-‘ los ordo Thronorum dicitur cx eo, quod ipsi sint quasi throni Dei. Thronus ergo Dei est S. Petrus, S. Paulus, S. Franciscus, etc. Nix et lana munda est grafia et remissio peccatorum. Fluvius igneus est Spiritus Sanctus, datus in Pentecoste : tunc Ecclesia habuit rotas igneas, id est prredicalores amore Dei succensos. Hi enim vocantur rotai ignore : « Quia cum cx Dei desiderio per varia loca discurrunt, unde ipsi ardent, alios accendunt, » inquit S. Gregorius, bom. 5 *in Ezechiel.* Undo tunc millia millium hominum, id est innumerabiles, cœperunt ministrare Deo per vitam activam, ct alii eidem assistere per vitam contemplativam. Alle2ori-

10. Fluvius igneis rapidusque. — Quasi ex igneo fonte (instar /Etnre) Deo, fluvius igneus emanat, qui significat sententiam ejus, utpotc summi Vr!-l0,

judicis cfllcacissimam ct celerrimam,inquitS. Hieronymus. Ilie ergo fluvius csl gladius anceps utrinque acutus ct scindens, quem procedere de ore Christi judicis vidit Joannes, *Apocat.* i, 16, de quo ct Moysi dixit Deus, *Douter.* xxxn,41 : «Si acuero ut fulgur gladium meum, et arripuerit judicium manus mea. » Idem ergo est fluvius igneus rapidusque, quod gladius fulgurans, ac rapide vibratus in judicium, qui instar citatissimi fluminis Antichrisluin aliosque hostes Christi prosternet, afflabit et in tactarum præcipilabit. Alii per hunc fluvium igneum accipiunt ignem conflagrationis mundi, de quo dicitur *Psalm.* xevi, 3 : « Ignis ante ipsum præcedct, cl inflammabit in circuitu inimicos ejus. » Verum hic judicium non Christi, sed Dei Patris pro Christo contra Antichrislum describitur, ut dixi vers. 9. Prior ergo sensus est genuinus.

Symboli-M' Symbolice S. Dionysius, lib. De *Calesl. Ilierarch.* cap. ult., has rotas, currus et flumen adaptat angelis Dei : « Ignea, inquit, flumina divinos significant latices, largissimam angelis atque indeficientem inundationis copiam largientes, vitalisque fecunditatis altores : currus autem conjunctam similium ct aequalium societatem signant : rolæ vero quæ alta* quidem sunt, cæterum in anteriora semper absque ulla conversione, in nullam pariem declinando, incedunt, vim profecto actionis angelicæ, quæ rectam semper viam atque arduam pergunt, insinuant. Quippe omnis illorum cursus, spiritual¡«que rotatus, ad viam illam erectam atque arduam caelesti intentione dirigitur. » Deinde alium rotarum affert sensum : « Est enim, inquit, cis, ut Propheta (Daniel) ait, cognomen inditum *galyil,* quod Hebræorum voce revelationcsacrevolutionessignificat: igne® namque et divinæ rotæ regyrationes quidem habent, quod sempiterno motu circa summum idem versentur bonum : revelationes autem, quod occulta sacramenta revelent, cl humiliores quosque promoveant , sublimcsque divini fulgoris radios in inferiora agmina descendendo transfundant, n

Mii.ua jiil l iim. — Septuaginta, y.íXixi yaixJt;, id est *milites millia,* id est millio, puta decies centena millia. *Secundo* cl melius, millies millia, id est plurima millia Angelorum ministrabant Deo : non enim certum ministrantium numerum designat, sed tantum significat cum esse maximum. Tertullianus, *Contra Praxeam,* legit: « Millies centies centena millia assistebant ei, cl millies centena millia apparebant ei. » Preclare S. Sophronius Archicpiscopus Hierosolyma», tomo II *Diblioth.* SS. *ratrum,* orat. G Dc *Angelorum excellentia, cos* ita compellat ct invocat : « Vos omnium regis estis adminidri, vos venti, cl spiritus, cl aquæ, cl principes, cl equi, ct exercitus, ct diaconi, ct apostoli, cl prædicatorcs, et prophetæ, cl evaugelistæ, cl rerum divinarum interpretes, ct custodes, cl præsides, cl conservatores, cl abactores, cl conductores, cl viæ duces, ct inquisitores, et 11-bripendes, ct calculatores, et curatores, ct illuminatores, ct opum datores, et luminaria, ct lampades, et montes, et colles, cl nubes, ctjudices, ct susceptores, et relatores, ct defensores, et decertatores, et propugnatores, et divina specula, et simulacra, ct imagines, ct nautæ, cl naves, ct gubernatores. Vos ii estis qui cœlum cursu expeditissimo transmittitis, qui Creatoris voluntatem indefesse perficitis, qui mentes Deique tabernacula appellamini, qui carbones, cl turbines, cl flaminæ nominamini; conservate vitam meam inofensam, spem infractam, dilectionem erga Deum ct proximum integram. »

Et **DECIES MILLIES CENTE5A MILLIA, — id est mille** millioncs. Errant ergo in computa, qui putant esse tantum centies centena millia, id esi decem millioncs, cum sint mille. Syrus ct Arabicus : *Myriades myriadum stant coram eo.* Sic et græcc est pûf.xi uuf.iSe;, id est *decies millies dena millia,* id est centum millioncs. Verum, ut dixi, non significatur hic numerus certus, sed indefinitus, isque maximus. *Myriades* ergo *myriadum,* idem csl quod pluriinæ myriades. Unde Cyrillus Hierosolymitanus, *catechesi* 13, notat longe plures esse angelorum myriades; Danielem tamen has tantumconsignarc,quiamajoremnumerum,qucm homines mente concipere possent, exprimere nequibat. Sensus ergo est, *q. d.* Plurimi, ct quasi innumerabiles angeli assistebant ei. Hinc S. Dionysius ct theologi docent numerum angelorum proprie quidem non esse infinitum, sed limitatum ct (initum; cumdem limen esse plurimum, ct hominibus incomprehensibilem, ac superare numerum rerum corporearum , adeo ut S. Dionysius, AaxUa-*Calcst. Ilierarch.* xm cl xiv, asserat cum soli Deo esse cognitum. S. Ambrosius explicans parabolam ovis centesima) perdita) ct reducta* a Christo, *Lucae* mus. XV, innuit omnes homines esse centesimam portionem numeri angelorum. Vide Gabriclem Vasqncz, I part., *Quast.* Lili, dhp. ISO.

Rursum, ex hoc loco S. Dionysius, D. Thomas, An *u I part., *Quast.* CXII,art. 2 et 3, ct ejus asseclæ ibidem, distinguunt angelos ministrantes, qui scili- nuuancct a Deo in terram, et ad homines mittuntur, ab »«*. Aii assistentibus, qui Deo semper assistunt; addunt- que quatuor supremos ordines, scilicet Seraphim, Cherubim, Thronos ct Dominationes esse assistentium, reliquos quinque inferiores esso ministrantium, illosquc his longo esse numerosiores.

Verum ad *HeLr.* **i,** 14, docui omnes angelos esse ministrantes. Nam, ut ait Apostolus, « omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi : » esto alii, ut inferiores, crebrius mittantur; alii,ut superiores, rarius, Dcoque fere semper assistant : et hac ratione lii assistentes, illi ministrantes dici possunt.

Adde hoc loco non esse diversa angelorum officia, assistere, ct ministrare ; sed unum idemque : est enim posterius prioris repetitio, juxta *Canon.* XXV; solent enim qui ministrant astare Domino,

intentosqiie in illum oculos habere ; nec alilereos omnes ministrare videre potuit Daniel. Ita Gabriel, qui est ex assistentibus, ut patet *Luca* i, It',- est etiam cx ministrantibus qui foras mittuntur; nam missus est ad Danielcm, cap. vin, 16, etad B. Virginem , *Luca* i, 26. Ita Michael, qui angelorum, ct consequenter Seraphinorum, Deo assistentium est primus, ministrat, ct pugnat pro Ecclesia et fidelibus, *Daniel, x,* 13, ct cap. xii, 1. Ita septem spiritus, id est principes angeli, qui in conspectu throni Dei sunt, *Apocal. i,* 4, idcoque sunt ex assistentibus, dicuntur a missi in omnem terram, » cap. V, 6. lidcm ergo sunt assistentes, qui et ministrantes : quia quocumque mittantur, semper vident faciem Patris, ut ait Christus, *Matth.* cap. xvm, to. Proprie tamen dicuntur assistere, cum Deo astant in cceloempyrco; ministrare vero,cum foras mittuntur. Ita Molina, I part., *Quast.* CXII.

Quod vero numerus posterior major sit priore, id tantum confirmationis et auxesis causa fit, ad declarandam angelorum innumerabilitatem. Sic enim cum maximum numerum militum vidimus, dicimus nos vidisse decem millia, moxquo resumpto spiritu, cum putamus nos nimis parum dixisse, addimus, dicimusque nos vidisse viginti, imo triginta millia. Ita Maldonalus. Tropologice, S. Clemens, lib. V *Constit. Apost.* cap. xiv, hunc numerum refert ad homines fideles et electos. Ili enim, inquit, sunt a plenitudo numeri eorum qui salvi fiunt, millia millium, ct decies millia centena millium. »

Moraliler, dum psallis cogita : « In conspectu angelorum,» imo cum angelis, « psallam libi;» dum oras, hæc libi sit compositio loci, ut cogites te coram Deo consistere, cui lot myriades angelorum ministrant : dum doces, dum studes, dum operaris, cogita : Illi, ct in ejus presentía doceo, studeo, operor, cui milia millium ministrant, et decies millies centena millia assistunt. « Quanta ergo cum reverentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet a palude sua procedens ct repens ranuncula vilis (qualis est omnis homo, etiam reges, ut Alexander ct Darius, cap. vin, 3)! Quam tremebundus, quam supplex, quam denique humilis ct sollicitus, et toto intentus animo majestati gloriæ, in presentía angelorum, in concilio justorum, ct congregatione assistere poterit miser homuncio? In cunctis igitur actionibus nostris mulla opus est animi vigilantia, sed precipuo in oratione, » ait S. Bernardus, serm. *De quatuor modis orandi.*

Jl dicum sedit. — a Judicium, » id est judex, vel judices, sive tota judicum corona ct ordo, ut ait Glossa, scilicet Deus Pater, ejusquo assessores angeli visi sunt mihi sedere in thronis. Sic dicimus : Magistratus sedit, vel decrevit hoc aut illud, id est ii qui sunt c magistratu sederunt vel decreverunt. Congruum est ut judices sedeant, tum ad auctoritatem, tum ad tranquille et sedate judicandum. Nam, ut ait Aristoteles, lib. VI *Physic.: a* Sedendo, ct quiescendo, anima fit prudens; » quia hoc situ anima quiescit, nec distrahitur mens ad alia agenda, aut cogitanda. Porro judicium hoc est Dei Patris, ut dixi, quod tamen perficiet et complebit Christus in die judicii, damnando impios.

Et lidiu aperti scst. — Per libros accipe non hominum conscientias, « quæ script® sunt non atramento, » sed « flagiliorum inquinamento, » inquiunt S. Ambrosius in *Psabn.* i, ct Theodoretus (nec enim Anlichristus, ejusque conscientia in hoc Dei Patris judicio comparait); neque librum vit® ct mortis, ut S. Hieronymus; neque Vetus et Novum Testamentum, ut alii; sed accusatorum objectiones, et defendentium patronorum responsiones. Tria enim librorum genera in Dei judicio sunt : unus liber est angelorum, aut dœmonum accusantium; alter angelorum defendentium; tertius liber vit®, ex quo judex profert quodammodo sententiam. Id colligitur ex Apoc. cap. xx, 12 : « Libri, inquit, aperti sunt, ct alius liber apertus est qui est vil®. » Vide ibi dicta. Significat ergo hic Daniel, in divino judicio astantibus angelis, de quarta bestia, deque ejus undecimo cornu, id est de Romano imperio, et Antichristo disputatum esse, librosque tam accusantium quam defendentium apertos fuisse, id est expositas fuisse in uiramque partem rationes, ac preserlim quod jam impleta esset mensura peccatorum Anlichrisli, omniumque ejus asseclarum. Denique examine adhibito pronuntiatam esse sententiam, quartam bestiam de medio tollendam, regnumque œlernum Christo tradendum esse. Est catachresis. Ita Maldonalus. Dogmatice libris hisce apertis significatur, judicis esse diligenter jura, causæque acta evolvere, ne parti faciat injuriam. Nam « ignorantia judicis plerumque est calamitas innocentis, » ait S. Augustinus, lib. XIX De *Civit, vi.*

Triplex *ftJ?* cío.

Moralilcr, vide quid hic agas : quidquid enim egeris, in libris hisce scribitur, qui hic clausi sunt, sed pandentur ct legentur in dio judicii. Audi S. Basilium, lib. *De Vera virg. :* « Qu® prius corpore, quasi veste contecti, minime habere putabamur, ea nudata se omnium oculis ingerent, nullusquc jam vel negationi, vel defensioni erit locus, quando ipsa cernentur opera in suo auctore conspicua. Non enim confuse, sed singula per paries, ut sese habeant, vclul in pictura noscentur.» EIS. Ephrem,lib. De Vera*panit*.cap. iv : « Unusquisque cernet ante faciem suam exposita opera sua, sive bona illa, sive mala premisit. Formidabiles libri aperientur, in quibus scripta sunt opera nostra, ct actus, ct verba, et quæcum* que egimus in hac vita : nec solum actus, sed ct cogitationes ct intentiones cordis. » EtS. Chrysostomus, hom. 5 in *epist. ad Rom. : a* Quid, impii, tunc nobis miseris liet, cum omnia orbi universo palam facta in tam aperto, tamque illustri theatro denudata, hominum parlim nobis cognitorum,

parlim incognitorum Oculis subjicientur? n Tunc, ut ait bains, cap. xxiv, 23 : « Erubescet luna, et confundetur sol. » Et S. Ambrosius in Apología *David :* « Væ, ait, mihi, quia latore cupio, ct latere non possum : quomodo enim latebo, qui inscripta in pccloro meo gero meorum indicia peccatorum? n Et S. Augustinus in *Psalm.* xLtx , 21, ad illa verba : « Arguam tc, ct statuam contra faciem tuam : Ordinabuntur, ait, ante infelicem animam peccata sua, ut ct eam convincat probatio, et confundat agnitio. » Et S. Bernardus in tract. De *Convert, ad Cleric,* cap. n : « Aperitur, ait, conscienliæ liber, revolvitur misera vilæ series, tristis quædam historia replicatur, illuminatur ratio, et evoluta memoria velut quibusdam ejus oculis exhibetur. Utraque vero non tam ipsius est animæ, quam anima ipsa, ut eadem sit ct inspiciens ct inspecta, contra suam statuta faciem, et a violentis quibusdam apparitoribus, immissarum utique cogitationum, Judicanda cogitur assistere tribunali. »

Symbolice S. Gregorius, XXXI11 *Moral,* vr, Christum visum in judicio vocat librum vilœ : a Liber, inquit, vitæ est ipsa visio advenientis judicis, in quo quasi scriptum est omne mandatum; quia quisquis cum viderit, mox, teste conscientia, quid non fecit intclligct. » Et S. Anselmus in *Elucidario,* librum vilæ ait esse vitam Jesu, quæ omnibus est norma vivendi, ct quasi lex per quam omncsjudicabunlur.

Vers ii. **it.** Aspiciebam pbopter vocem sermonum grandium, — *q. d.* Spectabam quem exitum habitura essent verba illa, superbi® et contumelia» in Deum plena, quæ quart® bestiæ cornu undecimum, puta Anlichrislus, loquebatur; ac paulo post vidi bestiam ipsam interiini et igni tradi, id est vidi Romanum imperium prorsus aboleri, ct quasi in cincrcin redigi.

ver», n. **12.** Aliarum quoque desitarum ablata esset potestas, — *q. d.* Vidi etiam tria priora imperia, puta Babyloniorum, Persarum et Græcorum periisse.

Er tempora vitjb constituta essent eis usque ad tempus, et tempus. — Cbaldæus JIJH {CT Tp *ad zcman veiddan,* id est usque ad tempus, ct definitam periodum a Deo; qua evoluta, vidi ca occidere et everti : nec enim positos a Deo terminos excedere potuerunt.

Ver». 13. **13.** Cum **RUDIBUS COELI QUASI FILIUS DOMINIS VENIE**BAT. — Nota *to quasi, q. d.* Visus sum mihi videre in somnis aliquem instar hominis, vel habentem formam ct speciem hominis, advenientem adjudicem, scilicet Deum Patrem, qui sedebat in throno : non enim videbat verum hominem, sed tantum hominis speciem, ct phantasma a Deo sibi objectum. *Adde :* Christus, qui notatur, necdum factus erat, sed adhuc futurus erat homo; hoc innuit « *quasi. Terito,* .Maldonalus censet w *quasi,* non significaro Christum non fore verum hominem, sed cum foro plusquam hominem, itaquo in tempore præstituto demissam fuisse divinitatem in illo, ut cum verus sit Deus, sic tamen appareret quasi tantum esset homo. UndeS. Paulus, *Philip,* n, 7, ait : « Exinanivit semetipsum formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, ct habitu inventus ut homo. » Hic sensus sublimior est, prior vero planior ct solidior. Unde Cyrillus, lib. ll *m Joan.* cap. lxxiii, ex hoc loco probat Christum non qua Deus, sed qua homo est, fore judicem hominum.

Nota *primo :* Pro *quasi filius hominis,* chaldaice est C2N *keLar enos,* id esi quasi filius hominis miseri, ærumnosi, mox morituri, obliviosi, ct oblivioni tradendi : hæc enim omnia significat *cnos.* Unde Psalte» admiran» Dei in homines benignitatem : a Quid est, inquit, homo (hebraica *cnos},* quod memor es ejus? » Hic ergo titulus, *filius cnos,* est titulus suum dignationis, quem in incarnatione assumpsit Christus, dum noster frater et consanguineus ita arcte fieri voluit, ut simul nostras œrumnas suscipere ct sentire voluerit, ut eas in se expiaret, itaque eas in nobis curaret ct aboleret. Hæc est philanthropia (id est singularis ct mirificus illo in homines amor), quam admiraos Apostolus ait ad Titum, cap. m, 4 : « Apparuit benignitas ct humanitas (græce ç0.avi?omia) Salvatoris nostri Dei. » Hoc est « magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, » etc., I *Tim.* cap. in, 16, nini rum quod « Verbum facium est caro : » Verbum, inquam, illud œternum, omniscium, omnipotens, Deo consubstantiale, ipseque Deus, de quo paulo ante dixerat Joannes, cap. t, l : a In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, ct Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. » Hoc Verbum facium est caro, id est homo carneus, fragilis, vilis ct miser. Rursum « filius hominis, » id est homo. Dicitur tamen illius, ut nova significetur dignatio ipsius, qua non a Deo creari, uti creati sunt Adam cl Eva; sed cx homine, pula cx virgine, nisei dignatus est, ut idem esset virginis cl Dei filius, virgini quasi matri subditus cl obedieus. Quocirca merito exclamat S. Bjrnardus, serm. l *super Missus est : a* Ulrinquo stupor, utrinque miraculum; ct quod feminæ Deus obtemperat, humilitas absque exemplo; et quod femina principatur Deo, sublimitas sine socio. Erubesco, cinis: Deus se humiliat, cl tu tc exaltas?» Atque ob hanc Christi immensam demissionem Deus io immensum exaltavit illum, fecitque cum qua homo est, regem angelorum, hominum ct totius mundi, principem ct judicem omnium, ut ail hic Daniel; ctS. Joannes, cap. V, 27 : « Potestatem, ait, dedit ei judicium facere, quia filius hominis est. »

Nola *secundo :* Loquitur hic Daniel non de Christi ascensu ad cadum, ut volunt aliqui, sed de adventu ejus ad judicium. Veniet enim in nubibus coeli, *Matth.* xxiv, 30, sed antequam descendat ad judicium, ducitur hic ad Patrem, ut subjiciat

illi hostes, puta Antichrist»m, aliosquc infideles et improbos, utque illi omnem potestatem judicandi tradat. Porro nubes lucida et gioì iosa symbolum est ct velamentum Divinitatis. Qua de re dixi *Czech.* i, 4.

Obtulerunt bum. — Chaldaice est »nmpn *hacrebuhi,* id est adduxerunt eum : hæc verba ergo non vim, sed honorem significant; scilicet quod Christus accinctus ad judicium, mullis angeliscomilanlibus ac deducentibus, adierit Patrem; indeque, accepta potestate, cum eis descenderit ad judicium, ut dicitur *Matth.* xvi, 27. Angeli ergo obtulerunt Christum Patri. Undo Tertullianus, lib. Ili *Contra Marc,* vn, et S. Justinus, *Contra Tryphon.,* legunt : *Et qui assistebant ei, adduxerunt eum;* et S. Cyprianus, lib. II *Testini. : Et qui assistebant ei, obtulerunt cum.*

Vm». ii. 14. Et dedit ei potestatem —judicandi et regnandi : licet enim eam habuerit Christus a primo instanti conceptionis suæ in actu primo, tamen in dic judicii camdem a Patre accipiet in actu secundo,sive quoad exercitium, ut scilicet camdem actu exerceat, ct reipsa judicium peragat.

Et omxes populi, tribus et linguæ ipsi servient. —S. Juslinus et S. Cyprianus loco jam citato legunt : *Omnes reges terree per genus, ct omnis claritas* (omnes clarissimi) *servient ei.*

v»». is. 15. Horruit spiritus meus.—Chaldaice est *excisus,* vel *abbreviatus est spiritus meus,* Danielis, inquam , *in medio vaginis- ejus.* Vagina animæ est corpus, *q. d.* Deliquium animi passus sum præturbatione, ct animo fui destitutus, ac quasi eximatus. Quis non horreat hæc omnia, ac præserlim rigidum Dei judicium considerans, in quo impiis omnia erunt terribilia? A dextris erunt peccala, a sinistris dtemonia, subtus horrens infernus, supra judex iratus, foris mundus ardens, intus conscientia urens : ubi justus vix salvabitur, miser impius quid faciet? latere erit impossibile, apparere intolerabile, inquit S. Bernardus, tract. De *Inter, domo,* cap. xxxviii : « Judicaturo Domino, inquit S. Hieronymus *ad Heliodorum,* lugubre mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient, potentissimi quondam reges nudo latere palpitabunt. » .Merito ergo monet S. Bernardus, serm. 35 in *Cant. :* a Time scrutinium judicis, lime illum qui per Prophetam dicit : Scrutabor Jerusalem in lucernis; acuto visu est, nihil inscrutatum relinquet oculus ejus. » Audi voces judicatorum cl damnatorum, *Sap.* v,3 : « Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam : ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter Sanctos sors illorum est. Ergo erravimus a via veritatis, et Sol intelligcntiæ non est ortus nobis. « Quid liic consilii? audi ct fac quod suggerit S. Bernardus loco citato : « Unum est, si nosmetipsos dijudicaverimus, non utique dijudicabimur : bonum judicium, quod me illi districto divinoque judicio subducit ct abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viventis; volo vultui iræ judicatus praesentari, non judicandus. Judicabo proinde mala mea, judicabo ct bona : scrutabor vias meas, ct studia mea, quo is, qui scrutaturus est Jerusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me, nihil indiscussum inveniat. » Idem consilium dat S. Augustinus, serm. 181 De *Tempore.* Ilac de causa Jacobus patriarcha Hierosolymorum, qui deinde Pontifex, Urbanus IV est appellatus, symbolum præferebat, cor hominis palpitans in spineto, cum épigraphe : « Ilecordaro novissimorum,» uti refert Sadoletus in *Symbol,* tom. II, pag. 78.

17. Quatuor sunt regna. — Chaldaice, *quatuor* Ven. it. *sunt reges;* sed reges pro regnis accipit : non enim hic de personis, sed de rebus cl regnis agitur.

Consurgent —tria ultima; nam primum, scilicet Chaldæorum, regnum jam surrexit.

18. Suscipient autem regnum sancti Dei altis- Vers. simi. — Ita vertunt et Septuaginta, Vatablus ct alii. Perperam ergo vertit Calvinus, *suscipient,* scilicet quatuor regna jam dicta, *regnum Sanctorum,* id est Sanctis debitum, *q. d.* Hæc quatuor regna in terra regnabunt, ct occupabunt regnum, quod occupare deberent Sancti. Perperam, inquam ; nam quatuor hæc regna non regnarunt in sæcnlum, et in sæculum sæculorum; quod tamen hic dicitur. Significatur ergo hic regnum felix et beatum, quod post quatuor regna inibunt Sancti in die judicii, qui tum resurgent, ct tam corpore quam animo beabuntur, regnabuntqnc cum Christo in æternum. Hinc patet Sanctos omnes in coelo fore reges cœlcstcs et æternos, qui cœlo totique orbi dominabuntur. Unde Apoca/ , v, 10, canunt : « Fecisti nos Deo nostro regnum ct sacerdotes, cl regnabimus super terram. » Idquo meruerunt tum sua humilitato, qua in hac vita fuerunt viles, despecti, et vexati ab impiis ct aniichrislianis; unde Christus id eis promisit, dicens, *Matth.* cap. v : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum; » tum sua fortitudine, qua sensibus, concupiscentiis, membris, opibus, honoribus, crucibus et morti dominati sunt.

Sancti Dei altissimi. — Chaldaico est *kaddisce elionin,* id est Sancti altissiinorum, id est Sancti Dei altissimi : intelligitur enim *elohim,* quod quia est plurale, hinc etiam ejus epithetum *elionin,* id est altissimorum, est plurale. Aliter Maldonalus; censet enim Beatos vocari Sauctos altissimorum, eo quod locorum cl bonorum altissimorum in coelis hærcdcs sint, habitatores ct possessores ; co quod hic alliorcm in terris vitam egerint, dicentes cum Paulo : « Nostra conversatio in coelis est ; » et cum Isaia : a Sustollam te super altitudines terræ. »

19. De bestia quarta. — Hæc est quarta mo- Veri.l». narchia Romana. Cornua dcccmsunt decem reges futuri; cornu undecimum erit Anlichrislus, uti dixi vers. 7; hoc prævaluil Sanctis, donec venit

Antiquus dierum, ejusque lyrannidcm condemnavit, atque regnum tradidit Christo, et Sanctis ejus, uti in sequent, explicat Daniel.

Ven. it. 22. Judicium dedit Sakctis. — « Judicium, » id est potestatem et auctoritatem judicandi; quia Sancti, præsertim Apostoli, corumquc sequaces, judicabunt cum Christo, I *Cor.* vi, 3; *Matth.* xix,28.

Aliter Maldonatus : *a* Judicium dedit Sanctis, n id est, inquit, sententiam protulit secundum Sanctos, aut in favorem Sanctorum, adjudicavit Sanctis regnum cadeste, sicut dicitur *Psalm,* lxxxi, 3: « Judicate pupillo et viduæ, » id est in favorem pupilli et viduæ.

Ven. ta. (1)25. Et saxctos Altissimi conteret .—Chaldaice est *icLalle,* id est veterascere faciet, alteret, consumet, ut vestes vetustate consumuntur. Unde Septuaginta vertunt, id est *veterascere faciet* : pro quo alii corrupte legunt wiarrzTu, id est *seducet ; S.* Augustinus, *Contra Tryph. uwu*vptyt, id est *evertet;* alii, rorctewau› id est *humiliabit.*

Et putabit quod possit mutare tempora et leges.—« Tempora » Chaldaice p3DT *zimnin,* quod idem csl cum Hebreo anjno moedrm, Id est statuta tempora, puta stata festa, ut Paschm, Peutóeosles, Dominicæ, etc.; « et leges,»» Chaldaic. ml *vedat,* id est, *et legem,* scilicet Evangelicam, g. cL Antichristus abolebit festa omnia, omnetnque legem tam Christi, quam Mosis, novamque suam sectam cl religionem in mundum inducet.

Aliter Maldonatus : «Tempora, » ait, suntpræscripti a Deo singulis regnis termini : « leges p sunt Dei decreta, quibus constitutum est ul hoc regnum tantum, illud tantum temporis duret: quia, inquit, hic agitur de regnis et de judiciis divinis. Verum hoc remotius et obscurius est : prior ergo sensas csl planior et germanior.

Usque ad tempus, et tempora, et dimidium tem- Aflh-
PORis. — Hic non est *zimnin,* vel *zeinan,* ut paulo ante, sed pp *iddan,* quod respondet Hcbræo np *ct,* id est tempus. Calvinus vult per hæc non ut- tum, sed incertum tempus, quo regnabit Antichrislus, id est Pontifex Romanus, significari. Verum S. Hieronymus,Theodorelus, Vatablus hic, S. Augustinus, hb. XX *Civit,* xxv, Irenœus, lib. V, cap. XXX, Cyrillus, *cateches.* 23, Hippolytus, *De Consummat, saxuli,* et passim veteres, per *tempus* accipiunt annum, per *tempora* duos annos, per *dimidium (emporis* dimidium annum ; indequo communiter docent Anlichrislum ut monarcham regnaturum 1res annos cum dimidio. Probatur id *primo,* .quia ita se explicat Daniel cap. xii; cum cnim vers. 7, dixisset desolationem Antichrist! duraturam in tempus, ct tempora, et dimidium temporis, mox ea vers. 1 explicat, dicens : « A tempore quo ablatum fuerit juge sacrificium, et posita fuerit abominatio tn desolationem, dies mille ducenti nonaginta, » qui circiter 1res annos cum dimidio eflkiunt. *Secundo,* quia ita explicat S. Joannes, Apoca/, xii, 0, cum ait mulierem, id csl Ecclesiam, tempore Aniicbristi fugisse in solitudinem per dies 1260, qui faciunt tres annos cum dimidio; et rursus vers. 4, ait datas esse mulieri alas, ut volaret in solitudinem usque ad tempus ct tempora, ct dimidium temporis; ct cap. xin, vers. 5, datam esse ait potestatem Antichristo per menses 42, qui pariter tres annos cum dimidio efficiunt. *Tertio,* quia erit tunc acerrima pcrsecu- Tertl0
lio : unde Deus illi breve tempus constituit, ne in errorem inducantur electi, qui utique caderent, si illa diutius duraret, ul ait Christus, *Matth.* xxiy, vers. 22. *Quarto,* quia decet ut Antichristus non QUirt(U permittatur diutius regnare et prædicare quam Christus, qui 1res annos cum dimidio evaugelizavit.

Hinc patet perperam nonnullos hos tres annos cum dimidio referre ad persecutionem Antiochi; præsertim quia post hos annos mox « judicium sedebit, ut regnum detur populo Sanctorum » iti cœlis, uti subdit Daniel. Pejus alii referunt hos annos ad tempus, quo Nero aliique Imperatores Romani persecuti sunt Ecclesiam.

Nota : Pro Chaldæo pJTJJ *iddanin,* id est tem- Secucda.

(i) Vers. 24. « Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt; et alius consurget posi cos, et ipse poteutior erit prioribus, ct 1res reges humiliabit. » Decem illis regibus, qui regno quarto Romanum significari existimant, quibus nuper accessit Hengsienberg *(Die Authentic des Daniel,* pag. 208), non singulos reges, sed decem regua, c regno Romano, in partes scisso, exoritura designari volunt. Et Vitringa quidem in *Comment. in Apocalypsis,* pag. 788, regna quæ Romæ religionis causa se subjecerunt, hæc decemnumerat: regnum Galharum seu Francia), Hispaniarum, Germania), Angliæ, Scoli®, Daniæ, Succi®, Hungariæ, Bohemio) cl Polonie. Neque tamen hæc regna c regno Romano exorla recto dicuntur. Quaro cl G. B. Michaelis voro monel : « Sed determinatio hæc nondum ita evicta est, quin suis implicita maneat difllcullatilnis. » Hinc Michaelis, qui ct ipse quarto regno Romanum intelligit, scissionem imperii Romani incomplura regna jam faciam esse ail, al ut ccrlus flxusquo regnorum numerus iniri, ac nominatili! determinari queat, quæmu illa sint, vel non sint, hoc domum ex futuro ohm regnorum statu, quo proxime ante adventum Aniicbristi erunt, clarius certiusquo evasurum esse.

Qui vero, ul Rosenmuller ct alii, hic regnum Seleucidarum prællgurari putant, aiunt decem reges qui cx terito regno surrccluri sunt, non nisi intclligendos esse eos qui Palaestinam tenuerunt, el pópulo Judaico imperarunt, scilicet : Antigonus, Demetrius Poliorcetes, Piolcmæus Lagi, Piolcmæus Philadelphus, Piolcmæus Evergeles, Piolcmæus Philopator, Piolcmæus Epiphanes, Piolcmæus Philometor, Antiochus Magnus, Seleucus Philopator; decem hosco reges continua serie ab obitu Alexandri Magni usquo ad Antiochum Epiphanem Palæstinarn tenuisse, constat cx historiarum scriptoribus lido dignis, Justino, Philarcho, Diodoro Siculo, Polybio, Josepho cl Appiano. Porro «alius qui consurget post eos, est Antiochus Epiphanes, qui 1res istos qui regnum Syria) ambiebant, Ilcliodoium, Ptolemæum Philometorem cl Demetrium Seleuci fratris lilium, regni successione arcuit. Franciscos Junius 1res reges ab Antiocho depressos, Ptolcmæum Philopatore, quem illo Syria exegit, Antiochum Magnum, cui necem procuravit, cl Seleucum Philopaiora esso putat.

pora, fork legendum est in duali pnp *iddanain,* id est duo tempora, qiianquam *iddanain* plurale etiam pro duali ponatur : quia Chaldrei rarius duali, plerumque vero plurali, etiam pro duali, utuntur, uti docet Guido Fabricius in *Grommai. Syrochaldaa.*

va», to. 26. Judicium sedebit. — Judices sedebunt, puta Deuô Pater ejusque angeli, qui auferent potentiam Anlichristi, et dabunt regnum œternum populo Sanctorum, uti dixi vers. 10, ibi enim figuram, sive symbolum a se visum narravit; hic vero illud explicat.

v«r*. tí. 27. Magnitudo regni, quæ est sudteu omne coe-

LIM> D£TLn POPULO SANCTORUM. — Est llæC quinta

rum monarchia, sive regnum Sanctorum. Quœres,

îric!i fIu°dnam cnl hoc regnum? Respondet Porphy-

'ruth r*us fuisse regnum Machabæoruin : hi enim vo-

Mv cantur Sancti, quia pro Deo ct lege pugnaverunt.

cb*b®>- Verum errat ; nam ¡¡lorum regnum non fuit œternum, sed tantum stetit in Juda, Jonatha et Simone, per 32 annos; deinde in posteris Simonis stetit usque ad Herodem per annos 126.

SecomU, *Secundo,* alii, ut Papias et Chiliasta), per regnum

J-^o- h°c accipiunt mille annos, quibus ipsi putant

rvB.qii Sancio3 post resurrectionem in terra regnaturos cum Christo, ex *Apocal.* xx, 4. Verum hoc regnum est fabulosum; et esto esset verum, non tatnen enl œternum.

poit r». „ "rrec: tlonem In una regoibaot. tl Mw i,'rl. torum lu caI°'

Dico ergo, certum est hoc regnum fore Christi ct Sanctorum : illudque non tantum spirituale, quale fuit in terra, cum ipsi persecutionibus, martyriis ct morti essent obnoxii : sed etiam corporale ac gloriosum, quo scilicet Sancti ct corpore ct anima beati, cum Christo in coelis gloriose regnabunt in sæcula saeculorum. Porro hoc regnum inchoabunt Christus ct Sancti in terra, mox post necem Anlichristi; tunc enim Anlichristi regno everso, Ecclesia ubique terrarum regnabit, et Get tam ex Judæis quam cx Gentibus unum ovile, ct unus paslor : ct hoc innuitur hic, cum ait, non, « quæ est super, » sed, « quæ est subter omne coelum, *V* id est in omni terra, sive in omni plaga coelo subjecta. Deinde paulo post hoc regnum confirmabitur ct glorificabitur in ccelis per omnem œternilatem.

28. Hucusque finis verdi, — scilicet angeli, *q. d.* Hic finem dicendi fecit angelus, hic finita est visio quam hoc cap. enarravi. Hactenus Daniel scripsit chaldoice, reliqua vero deinceps scripsit hebraice.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Anno 1 *Balsasaris vidit Daniel visionem cap. præced. de quatuor monarchiis; hic anno tertio Balsasaris videt ea, qua in secunda et tertia monarchia futura sunt. Ucce ergo visio, licet sit alia, est tamen reipsa pars superioris prophetias : describit enim hircum cum ariete, id est, Alexandrum cum Dario, Grascos cum Persis de Imperio decertantes Secundo, vers. 9, describit unum cornu hirci, id est, unum e successoribus Alexandri, puta Antiochum Epiphanem, ejusque potentiam ct impietatem in Judceos. Tertio, vers,* 15, *Gabriel eo modo quo jam dixi, visionem Danieli interpretatur.*

1. Anno tertio regni Baltassar regis, visio apparuit mihi. Ego Daniel post id quod videram in principio: 2. vidi in visione mea, cum essem in Susis castro, quod est in Ælam regione : vidi autem in visione esse me super portam Ulai. 3. El levavi oculos meos, et vidi : et ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, et unum excelsius altero atque succrescens. Postea 4. vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, el contra Aquilonem, clcontra Meridiem, et omnes besliæ non poterant resistere ei, neque liberari dc manu ejus : fccilque secundum voluntatem suam, et magniGcatus est. ü. El ego inlelligcbam : ecce autem hircus caprarum veniebai ab Occidente super faciem totius terræ , cl non tangebat terram : porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos. G. El venit usque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante portam, et cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ. 7. Cumque appropinquasse! prope arietem, efferatus est in eum, et percussit arietem ; et comminuit duo cornua ejus, el non poterat aries resistere ei : cumque cum misisset in terram, conculcavit, et nemo quibat liberare arietem de manu ejus. 8. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis : cumque crevisset, fractum est cornu magnum, et orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cœli. 9. De uno autem ex eis egressum csl

cornu unum modicum : el facium csl grande contra Meridiem, elconlra Orientem, el contra fortitudinem. 10. Et magnificalum est usque ad fortitudinem cœli : et dejccilde forliludine, eide stellis, cl conculcavit eas. l i. Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est : el ab eo lulil juge sacrificium, ct dejecit locum sanctificationis ejus. 12. Robur autem datum est ei contra juge sacrificium propter peccata : ct prosternetur veritas in terra, et faciet, et prosperabitur. 13. Et audivi unum de Sanctis loquentem : el dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti : Usquequo visio el juge sacrificium, el peccatum desolationis, quæ facta est : et sanctuarium, el fortitudo conculcabitur? 14. Et dixit ei : Usque ad vesperam et mane, dies duo millia trecenti : cl mundabitur sanctuarium. 15. Factum est autem cum viderem ego Daniel visionem, et quærercm intelligcntiam : ecce stetit in conspectu meo quasi species viri. 1G. Et audivi vocem viri inter Ulai : el clamavit, et ait : Gabriel, fac intelligerc istam visionem. 17. Et venit, et stetit juxta ubi ego stabam : cumque venisset, pavens corrui in faciem meam, et ait ad me: Intellige, fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio. 18. Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram : el tetigit me, ct statuit me in gradu meo, 19. dixitque mihi : Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo maledictionis : quoniam habet tempus finem suum. 20. Aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum. 21. Porro hircus caprarum, rex Græcorum est, ct cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus. 22. Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo : quatuor reges de gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus. 23. Et post regnum eorum, cum creverint iniquitates, consurget rex impudens facie, et intelligent propositiones. 24. Et roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis : et supra quam credi potest, universa vastabit, et prosperabitur, et faciet. El interficiet robustos, et populum Sanctorum 25. secundum voluntatem suam, el dirigetur dolus in manu ejus : et cor suum magnificabit, et in copia rerum omnium occidet plurimos : et contra principem principum consurget, el sine manu conteretur. 2G. Et visio vespere et mane, quæ dicta est, vera est : tu ergo visionem signa, quia post multos dies erit. 27. El ego Daniel langui, et ægrotavi per dies : cumque surrexissem, faciebam opera regis, et stupebam ad visionem, et non erat qui interpretaretur.

ven. i. 1- Ego Daniel, post id quod videram in principio, — *q. d.* Post primam visionem quatuor bestiarum, de qua cap. præced. Innuit hanc visionem perlinere, ct quasi continuare præcedenicm, ut dixi.

Ven. ». 2. Clm essem in Süsis Castro. — Daniel non crai Susis, sed in Babylone apud Balsasarcin : sed per visionem videbatur sibi esso Susis. Ha Thcodorclus. Unde ex llcbræo ita vertit Vatablus : *Et in visione circumspiciens,* visus sum *mihi esse in Susis castro.* Sic Ezcchiol cap. xi, 1, in spiritu fuit in Jerusalem, ibiquo multa vidit. Visus est autein sibi esse Susis: quia inde Cyrus, qui Babylonem caperet, ct Balsasarcm occideret, erat venturus. Susœ enim fuerunt regia Persarum. Ita ex Aben-Ezra Maldonalus.

Nota : *Susæ* non csl vox Græca, uti ccnsuit Aristobulus, ct Chares; sed llebrœa, Chaldæa ct Persica, ita dicta a liliorum fertilitate ct copia, ut habet Etymologicum magnum. Susan enim ct Susanna hebraice significat lilium, a radice ©© *secs,* id est sex : lilium enim est hcxaphyllon, hoc csl sex habet folia. Sic Rhodus, id est rosa, dicta csl insula, quia habet speciem rosee.

Nota *secundo :* Susœ fuit urbs maxima, hic tamen dicitur castrum; quia undique validissimis moenibus ct turribus instar castri erat munita. Ita S. Hieronymus (I).

(1) Objecerunt Rationaliste qui Danielis aulhenticitatein negaverunt, præsertim Bertholdtius, Griesinger, De Wette, *primo,* regionem Ælam regibus Babylonis Nabuchodonosoro posterioribus duntaxal subjectam fuisse ; *secundo,* lem¡x>re Balsasaris nec palatium nec aulam regiam fuisse in Susis; *tertio,* nonnisi sub Dario Hystaspis libo hanc urbem 5usan nomen accepisse.

Ad quæ breviter respondemus : ad *primum,* juxta *Jerem.* cap. XXV, Î5; xnr, 31-39, et *Eccchiel.* cap. xxxu, »4, regio /Elam a Nabuchodonosoro monarchia Babylonica.l adjecta fuit. Ad *secundum,* Plinius, quem ut testem invocant, dicit equidem : « In Susiana est vetus regia Persarum, a Dario Hystaspis filio condita ; » sed non dicit antea nullam regiam exstitisse, quæsententia eo minus credibilis est, quoti cx Herodoto el Strabone Snian urbs est antiquissima a Titone Memnonis patro condita, cl in ea, propter amplitudinem ct magnificentiam, Græcorum reges delectam sedern habuerunt. Præterea. expressis verbis Herodotus, Strabo el Stephaniis Byzantinus do ista regia loquuntur, quam t í jiqxvcviix vocant, ex urbis conditore,

Is Ælam.—Ælam regio est Persidis : unde / Elamita sunt dicti. Planius respondet noster Antonius Fernandius tract. *De Vision, veter. Testam, visione* XXV, (empore Danielis Susan tantum fuisse castrum : sed postea amplificatas adeo esse res Susianorum, ut Susan fuerit metropolis Persia». Undo Plinius, lib. VI, cap. xxvn, Susianos ab Ælanjilis disterminat intermedio Euleo ilumine. Sicut ergo tunc una provincia erat Adamitica, ita altera erat Susiana.

Super portam Ulai, — super portam urbis Susarum, quæ dicebatur Ulai. Vatablus etPagninus vertunt, *super,* id est juxta, *flumen Euleuin :* boc enim Susas præterlabitur, de quo Plinius lib. VI, cap. xxvn, et forte ab hoc flumine porta urbis dicta csl Ulai; undo cl Symmachus vertit : *Super paludem Ulai :* ct sic nosler Interpres vertit vers. 3. Ulrumque est probabile : nam Daniel super portam, juxta fluvium positus in spiritu, vidit hircum in campo adjacente cum ariete pugnantem. Septuaginta, Thcodotion, Aquila relinent vocem Hebræam, vertuntque : *Super Ubai Ulai,* quasi *Ubai* sit nomen proprium ; cum Nosler vertat, *portam;* alii, *fluvium;* Scholiastes græcus censet *Ubai* esse nomen montis Persici, ad quem in spiritu raptus Daniel.

Ten. 3. 3. Ecco aries unus. — Ilie est rex Medorum et Persarum, uti explicat angelus vers. 20. Causa csl : *Primo,* quia aries, dux ovium, suo ductu et incessu magnifico referi ducem cl regem. Unde ait Sapiens *Proverb,* x.xx, 29 : « Tria sunt quæ bene gradiuntur, et quartum quod incedit feliciter. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum, gallus succinctus lumbos, ct aries : nec est rex qui resistat ei. »

Secundo, quia aries repræsentat pugnas et prælia Cyri et successorum. Aries enim simul ulcornua creverunt, fit pugnacissimus. Quocirca Romani, cuipiam bellum illaturi, arietem per fæcialem præmittebant, quem in hostium fines immitteret, qui cos quasi capite ct cornibus impeteret ct arietaret. Inde ct machina bellica muros olim qualiens dicta est aries. Trabs enim erat aduncum in capite habens ferrum, instar cornu arietis, quod vi in muros adigebatur, ac more arietum retrocedebat, ut cum impetu vehementius feriret, inquil, Vegetius lib. IV, cap. xiv. Hac forte de causa, inquit Pererius *hierogl.* 10, cap. XXIX, coelestis aries Marti est dedicatus; et si qua planetis in humano corpore vis, fel (quod et iræ cl bilis est sedes) a Marte regi dicitur. Unde Orígenes, in *Levitici* cap. it, docet Hebræos immolasse Deo arietes, ut per eos significarent nos iracundiam jugulare debere. Hinc Ammianus celebrat Saporis regis gestamen, aureo capitis arielini figmento elaboratum : et Belgæ insigne militaris nobilisque sodalitatis, a Philippo cognomento Bono, Burgundii duce, habent aureum arietis caput. Unde vocatur vulgo *l'Ordre de la Toison d'or,* id est ordo aurei velleris, et capitis arietini.

Tertio, ct magis apposite ad hunc locum, aries notat Darium Codomannum, ejusque regnum : quia, ut ait Theodoretus, sicut aries et propter lanam et propter carnes neci datur; ita ipse, et cum eo regnum Persarum ob nimiam opum ct deliciarum abundantiam quasi praegravatum, tandem corruit, et a Græcis occupatum est. Fassus csl id ipsum Darii legatus apud Alexandrum, qui ut ei pacem persuaderet, utque cum Dario imperium divideret : « Periculosum, ait, est priegrave imperium, difficile est continere quod capere non possis. Videsne ut navigia, quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturae locum faciunt. Facilius est quædam vincere quam tueri. » Ita Curtius, lib. IV. Arici mí duplici dewuM.

Porro lana significari opes docet Plinius, lib. IX, cap. xlvii; veterum enim opes erant in ovibus earumque lanis et velleribus, ut patet in Absalone, Il *Ileg.* cap. xm,23, et in *Job.* cap. i, 16, et in muliere illa prudente quam describit Sapiens, *Prov.* XXXI, 13 : «Quæsivit, inquit, lanam ct linum. » Addit Fernandius, vis. XXV, sect, ii, arietem significare Medos et Persas, eo quod in illis regionibus insignes gignantur arietes, prægrandibus ac pinguibus caudis ; cruribus autem ita præcelsis, et toto corpore sic obeso et forti, ut ephippiis impositis, frenisque adhibitis, pueri iis inequitent.

Stabat ante paludem.— Hebraice, stabat ante SsRn *haubal,* id est ante portam, aut ante fluvium, ubi Daniel se fuisse dixit vers, precedenti.

Hadens cornua excelsa, et unum excelsius altero, atque succrescens. — Hebræa : *Et unum excelsius secundo, ct excelsius ascendebat in novissimo.* Sic et Septuaginta : *Et quod excelsius ascendebat super novissima.* Aries hic habet duo cornua (ut habent Hebræa, cl palet ex sequent.), id est duos fundatores, Darium Medum, ct Cyrum, qui fuit excelsior, inquil S. Hieronymus. Aut, utThcodorctus, duos regales familias, scilicet unam Cyri, quæ duravit usque ad Cambysem; alteram Darii Hystaspis, quæ amplior ct excelsior duravit usque ad ultimum Darium qui vicius est ab Alexandro. Aut potius duo cornua sunt Medi el Persæ; Persarum autem cornu, id csl imperium, fuit excelsius, et utrumque contrivit Alexander, ut dicitur vers. 7. Ita Pererius, Fernandius et alii.

i. Ventilantem contra Occidentem. — Quia Cyrus ejusque successores, in Babylonia, Asia minore, Græcia, aliisque regionibus, quibus Persia orientalis est, gessit bella : et ad aquilonem, Vew. 4,

et quam usque ad Persarum dominationem exstitisse asserunt. Ad *tertium,* nedum probari possil a Dario urbem hum Suzan nomen accepisse, Herodotus, lib. V, cap. un; Xenophon, *Cyropad.* hb. VIH, cap. vi, 22, e contra aílirmanl, isto Suzan nomine ab antiquissimis temporibus hme urbem vocatam fuisse.

quia Ponticas gentes : et ad meridiem, quia Ægyptum, Æthiopiam et Libyam Cambyses aliique invaserunt.

Ven. s. Ilircui mt Ale* under cl GrTd ob Occem a* nalogiu.

S. Unices. — Nota primo, cum S. Hieronymo et aliis passim : Hircus hic est rex Græcorum, ut patet vers. 24, maximo Alexander, qui et cornu insigne dicitur; nam post cum plura, sed minora cornua, id est reges Cnecorum, regnaverunt. Hircus enim quasi dux præitet ducit capras, uti aries ducit oves, nimirum « dux gregis ipse caper, » puta hircus.

PHox

Nota *secundo :* Vocatur hircus, primo, quia hircus fortior est ariete; sic Alexander vicit Darium. Equidem hircus barba et villis hirsutus, longis cornibus armatus, capite erectus, fronte tervus, oculis acer, ad vivum représentât Alexandrum animosum, aerem, hirsutum, pugnacem et cataphractum. Hircipili, ait Festus, vocantur densorum pilorum homines. Et Plautus in *Pscudol.:* « Deus tu, ait, qui cum hirquina stas barba, responde quod rogo. » Talis hircipilus fuit Alexander ob fervidam et igneam complexionem : hæc enim non lanium os et barbam, sed et totum corpus facit hirsutum. Addunt Hermolaus, Gesncrus in *Hirco,* et alii, hircino sanguine, utpotc calidissimo, emolliri duritiem adamantis, utpotc frigidi et sicci, ut scalpi et sculpi possit, etsi gemmarii nostri id falsum et ridiculum existiment : ita nil tam forte et durum fuit, quod non fregerit Alexander. Hisce de causis, heroibus hirco, æque ac tauro et ariete olim litabant, ut id ex Homero docent Giraldus et Gcsnerus in *Hirco.* Hircus ergo notat Alexandrum qui heroum fuit heros et princeps.

Secunda.

Secundo, Alexander vocatur hircus, quia princeps erat Græcorum, qui capris comparantur ob animi mobilitatem et sagacitatem, atque obacumen ingenii. Nam, ut docet Plinius, lib. VIII, cap. L, capræ sagacioris sunt ingenii, acutioris visus, et ad motum agiliores, quam sint oves. Tales fuere Gricci præ Persis. Acumen probet vel unus Aristoteles ingeniorum apex, quem Plinius, lib. Will, cap. XXXIV, vocat immensae subtilitatis virum : « Graecis ingenita levitas animorum est, et erudita vanitas, d ait Cicero pro *Flacco.*

Tcrth.

Tertio, Alexander vocatur hircus ob fcetorem vinolentia; sme, et ob libidinem Græcorum, inquil Rupcrlus, Græcorum dico, successorum Alexandri. Nam Alexander ipse in venerem non adeo fuit proclivis, eo quod esset vinolentus ; idque Theophrastum dixisse narrat Alhenæus lib. X. Docet enim Aristoteles immodicam vini potionem facere ineptos ad venerem : eo quod per illam diluatur vis seminalis, ac sensus appetitusque obruantur et hebetescant. Ita Aristoteles, in *Quastion. physic.* Quæst. XI et XXXII, sect. in.

Qintb.

Quarto, vocatur hircus caprarum, tum quia juvenis erat, puta annorum vigiliti, cumcœpitrcgnaro : solent enim Hcbræi animalia juvenilia exprimere per genitivum matris. Sic ergo hircus caprarum vocatur hædus, qui adhuc sequitur et sugit capram matrem suam. Sic vocantur agni ovium, id est agni teneri et novelli.Tum potius, quia, sicut hircus dux est caprarum, sic Alexander princeps fuit Græcorum. Tum denique quia « hircus caprarum» notat Alexandri natales spurios, scilicet cum cx matre adultera fuisse genitum. Hircum enim olim vocabant, et etiamnum vocant cum, qui conjugem habet adulteram. Hircus ergo fuit Philippus : hircus vero caprarum, sive hædus, fuit Alexander spurius. Unde adagium ferebatur in spurios, ut, si de patre eorum quispiam quæreret, responderent cum esse filiam matris inHar capræ; eo quod matrem haberet certam, patrem incertum.Caprarum enim natura instabilis, lubrica et mobilis admodum est, ac variis cum maribus congrediuntur : quare hædus in caprilibus a matre tantum dignosci potest. Ha Pierius *hierogl.* 10. Quamobrem Alexander, ut patris adulteri nomen et probram tegeret, imo in decus verteret, fioxit sc filium Jovis Hammonii.

Hinc *quinto,* Alexander vocatur hircus, quia voluit haberi et coli ut filius Hammonis, qui hirci specie figurabatur : Hammon enim ægyptiace hircum significat. Unde et Pyrrhus rex in galea gestabat cornua hirci, uti mox dicam, quia ipse quoque jactabat se filium Jovis llar onii. Eilo enim Diodorus Siculus, lib. IV, iu fine, Servius in IV *Æneid,,* Herodotus, Festus, et alii, Hammoni arietis formam et cornua (quibus significabatur; involuta esse ejus responsa, ait Servius) altribuoni; alii tamen ei dant speciem et cornua hirci, sive quia cornua ejus retrorsum erant reflexa, non anterius arcuata, uti sunt bovis), ut eminus aspiciens, an hircina essent, an arietina, distinguere non posset : sive potius quod .Egyptii suum Jovem, id est Hammonem, colebant tam specie hirci, quam arietis : tam enim caprum, quam arietem adorabant. N'am a pastoribus, qui tam capras quam oves pascunt, Hammon in deum consecratus est, teste Pausania in *Messeuiacis,* adcoque Ægyptii hircum dedicarunt, ait Diodorus Siculus, qui et addit Hammonis uxorem fuisse Amaltheam, ex qua Proverbium : «Amaltheæ cornu, V significans cornucopiam, et rerum abundantiam. Hæc autem Amalthea fuit capra nutrix Jovis, uti omnes Gentiles asserunt. Si Hammonis uxor fuit capra; ergo ipse luit caper, vel certe capri speciem assumpsit.

Hinc *sexto,* in hirco alluditur ad Panem deum Suu-Ægyptiorum, qui universam mundi machinam repræscntabal, uti docet Giraldus in Pane. Pan enim erat specie hirci, teste Suida, Herodoto et Diodoro. Erat enim capripes, hirsutus et cornutus ut hircus. Unde Propertius in *Tertio:*

> Capripedes calamo Panes hiante canent.

Et Ovidius in *Fastis :*

> Sunt oculi» Nymphx semicaperve deus.

Hircus ergo hic notat Alexandrum instar Panis fore mundi dominum, ac ut deum colendum.

sitimi. *Septimo,* hircus brevis est ravi; nam ante sex annos consenescit, quia libidine vires exhaurit, uti (radunt Columella, Palladius, ct ex iis Gesncrus in *Hirco:* significat ergo brevem vitam, et breve regnum Alexandri. Rursum hircorum oculi ob libidinem, in transversum aspiciunt, indeque hircus nomen accepit. Nam hirci vel hirqui, testo Suetonio, Isidoro el Gcsnero, vocantur oculorum anguli. Unde Virgilius : a Transversa tuentibus hircis. » Transverso obtutu fuit quoque Alexander, co quod capito esset, non oireclo, sed in humerum sinistrum inclinante, ct sursum aspiciente, ut si quem coram se consistentem intueri vellet, limis ct transversis oculis cum intueri deberet. Ita Plutarchus, Curtius ct alii. Unde priscam Alexandri statuam Romre in Quirinali, hunc ejus situm representare videmus.

Oclwj. *Octavo,* hircus notat Alexandri gulam et aviditatem tum bibendi, tum carpendi, ct pradandi gentes ct regna. Capri enim et capræ omnia depascuntur, indeque caper grace vocatur vfá-p; a voracitate. Nam rfó-pr¡« et vpctpw edere significat. Hinc Ovidius, I *Pastor. :*

Rode, caper, vilem, tamen hinc cum stabis ad aras,
Io tua, quod spargi cornua possit, erit.

Quod acute ct salso Romani in Domitianum Imperatorem, teste Suetonio in ejus Vita, transtulerunt : « Vel si me ad radicem comederis, tantum tamen vini producam, quantum immolando Cesari posset infundi. » Quod enim supra vilis capro minitabatur, hoc eadem nunc minilalur Domitiano tyranno, vites succidi jubenli. Hinc ct capri vocantur, quasi carpi, quod omnia carpant, a Capra, inquit Varro lib. De *Lingua Latina,* quasi carpa » : a quo scriptum « omnicarpæ capræ. n Hinc Baccho, vini presidi, litabatur caper, quasi vilis vastator. Unde Virgilius, Il *Georg. :*

Non aliim ob culpam Baccho caper omnibus aris
Ceditur.

N:ni *Nono,* solent hirci cum arietibus cornutarc et duellare, uti Alexander cum Dario decertavit. Qui ergo hinc duelli exemplum sumpserit, sciat se hircum esse el hircizare. Nec Alexander cum Dario ducUum iniit, sed bellum. Prudenter ct magnanime Antigonus, rex Macedonite, Pyrrho regi Epiri per caduceatorem provocanti ad singulare certamen, ut eo secum de regno decernerei, respondit, « dictum suum non armorum magis quam temporum esse; Pyrrho, si vilæ perniteret, mullas ad interitum patere vias. » Sic ct Fabius Maximus Cunctator provocatus ab Annibale ad pugnam respondit, «se pugnam initurum cum sibi, non hosti, commodum videretur : sc pugnæ tempus dare, non ab hoste accipere. » Et Augustus Caesar Antonio provocanti ad duellum respondit : « Si Antonius perire velit, habet sal multos necis modos. » Idem respondeant, qui hodio a stultis duellatoribus ad duellum provocantur, hosco imitentur. Ili enim fuerunt prudentes, generosi, magnanimi, el rerum domini, qui hoc suo prudenti responso hostem fregerunt ct supplantarunt. Auctor est Plutarchus in eorum Vita.

Denique Eusebius in *Chron.* olymp. 47, anno mundi 4610 : Hoc, inquit, tempore « certantibus in agone id est *hircus,* in premio dabatur; unde aiunt Tragœdos nuncupatos. » Had Alexander certans cum Dario, cumque vincens hirci nomen quasi victoriæ premium, vel omen accepit. Decim*.

Porro hircus hic venit ab occidente; quia Macedonia, unde venit Alexander, occidentalis est respectu Persiæ et Asiæ, quas sibi subjecit. Rursum, « non tangebat terram,» id est, summa utebatur celeritate in conficiendis bellis ct victoriis, instar fulminis, quod cito penetrat ab ortu ad occasum, sed el cito disparet. Nullam, ait Curtius, lib. V, virtutem regis istius magis quam celeritatem laudaverim. Sex enim annis Persas, Medos, Babylonios, Ægyptios ct vicinas gentes debellavit; ut cum Ccesare, imo pre Cœsare, dicere potuerit : « Veni, vidi, vici. » Nota : Sicut bos figens in terra pedem symbolum est tarditatis, ita non tangere terram symbolum est agilitatis, Hinc Virgilius Camillas celeritatem describens, ita canit : lVjin ‘‘n* ,lm «i essevtio

Ei<m-pium Cimilii.

Cursuque pedum praevertere ventos;
Illa vel intact® segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu lœsisscl aristas :
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec lingeret æquore plantas.

Eadem phrasi Homerus, *Iliad,* xx, utitur, ut exprimat velocitatem equorum regis Erichthonii, ct Ovidius de Atalanta ita canit, lib. X *Metamorph. : E|ri¡'tu*

Signa tuba: dederant, cum carcere pronus uterque
Emicat, el summam celeri pede libai arenam.

Simile de Lada veloci cursore narrat Solinus, cap. vu; adeo ut in arenis nulla indicia relinqueret vestigiorum. Porro in Alexandro verum fuit islud : « Quod cito fit, cito perit. » El istud Scnccœ in *Consol. ad Marciam :* « Non durat, nec ad ultimum exit, nisi lenta felicitas. » Et merito Paulus Orosius Alexandrum vocat magnum miseriarum gurgitem, ct totius Orientis atrocissimum turbidem.

Ponno macos habebat cornu insigne. — Hircus sunt reges Græcorum inconfuso : cornu hoc proprie est Alexander. Erat hoc inter oculos, quia animalia unicornia cornu habent inter oculos, idque ut significet Alexandri ingenium, prudentiam, sagacitatem. Ita Thcodoretus.

Nota : Cornu fuit insigne regum; reges enim gestabant cornu quasi symbolum regni. Hinc Plutarchus de Pyrrho : « Agnitus, inquit, fuit ipse Cornu j'™'

eximia crista et cornibus hircinis. » Sic cl Virgl-Itus, *Æncid.* XII, Æncfle quasi regi dat,

Etisctnque dypeumque cl rubræ cornua crista.

Sic imago Tryphonis habet galeam, cui infixuro est cornu, uti videre est in effigie quam edidit Vilalpando in *Apparat, templi,* pag. 337. Hinc *Psalm,* cxxxi, 17, de rege David dicitur : « Illuc producam cornu David. » Cornu enim est symbolum roboris, signiflcatquo decus ct majestatem regiam. Hinc illudrenigma (cujus meminit Srabo) Demetrii Phalerei ad Philippum patrem hujus Alexandri : « Utroque cornu bovem continebis, b hoc est, occupabis duas arces, scilicet Acrocorinthum ct Ifhoinen; his enim occupatis, facile lotam Peloponcsum occupabis; duas ergo arces duo cornua, Peloponcsum vero bovem nuncupabat.

Ver». 6. 6. (1) Ifl IMPETU FORTITUDINIS suæ, — impetu fortissimo et vehementissimo : Hebraice est nona IDO *bechcmat cocho, in ira roboris sui,* id est in ira robusta cl forti, ira robur augente, aut robore ira accenso.

Ven. 7. 7. Et percussit arietem (Alexander occidit Darium regem Persarum), et comminuit duo cornua (duo regna, scilicet Persarum cl Medorum), et conculcavit, — id est subjecit et vectigalia fecit, uti dixi cap. præced. vers. 7.

Ven. s. 8. Magnus factus est, — et re el nomine; nam a rerum gestarum gloria vocatus est Alexander Magnus.

Cumque crevisset. — Alexander enim mortuus est, cum ad summum ætalis ct imperii robur pervenisset, cura nec mori, nec vinci posse videretur. Nam paulo ante mortem pro deo habitus est ; subornarci enim Jovis Hammonis sacerdotes, ul rogati cujus filius esset Alexander (erat enim cx adulterio natus) responderent, Jovis Hammonis. Ita Justinus lib. XI.

Akun-*Ìii*eul' tu»,

Fractum est cornu magnum. — *T»fractum* significat violentam mortem Alexandri, quia Alexander in flore ætatis, scilicet cum vixisset 32 annos, ct octo menses; atque 12 annos, ct octo menses rcgnasscl in sumina felicitate cl gloria, violenta morte vel crapula, ul vult Athcnæus, vel veneno, ut volunt alii, Babylone decessit, anno 1 olymp. 114, ul docent Curtius, Josephus ct alii.

Chrono-' gruo-i ni 'n“

Nota : Natus est Alexander anno 1 olymp. 106, cl anno urbis Rom® condii® 393, dic 0 mensis Hccalombæonis, quo dio deflagravit Ephesi tem-^'uni I)ianæ» valicinalique sunt magi magnum co dic natum esso Asi® incendium, is fuit Alexander.

Alexander, annos natus quindecim, a patre in disciplinam Aristoteli traditur, ab coquo per quinquennium in litteris ct doctrinis rege dignis institutus est. Patre occiso annum agens vigesimum, regnum adiit.

Anno 1 regni sui, Illyricum, Thraciam ct Graeciam perdomuit.

Anno 2, primum prolium cum ducibus Darii ad Granicum flumen inivit, victorquc Asi® rapuit imperium.

Anno 3, ipsum Darium cum exercitu profligavit.

Anno 4, venit in Phoeniciam, Ægyptum et Jud®am, atque Tyrum expugnavit, ct Alexandriam condidit, Jerusalem quoque venit, et pontificem Jaddo adoravit, Dcoque sacrificavit, atque vaticinium hoc Danielis ante ducentos annos ab eo de se oditum, quod scilicet ipse Persarum imperium everteret, lætus gaudensque audivit, ct fidens cerlusque de victoria perrexit contra Darium, Audi Josephum, lib. XII, cap. vin : a Alexander, ait, solus ad cum (Jaddum pontificem) accedens, nomen illud (tetragrammaton Dei, quod pontifex in lamina liar® affixa incisum gestabat) adoravit, et primus salutavit pontificem. Syri® reges el reliqui obstupuerunt; solus Parmenio propius accedens rogavit quid ita, cum ipse adoraretur ab omnibus, nunc adoraret pontificem Judaeorum? At ille non hunc se adorasse respondit, sed Deo, cujus pontifex esset, honorem cum exhibuisse. Hunc enim, inquit, vidi, ct antea hoc ipso habitu, cum adhuc essem in Dio Macedoni®, qui me deliberantem quomodo Asiam possem subigere, hortatus est forti esse animo, ct sine mora exercitum trajicere : nam suo ductu potiturum me Persarum imperio. Quapropter quia nunc primum talem habitum vidi, agnoscens hunc, el visionis memor, qu® me ad hanc expeditionem impulit, puto me non sine numine in Darium exercitum ducere, cl brevi fore victori® compotem. Hæc locutus ad Parmenioncm, ct comiter complexus pontificem, deducentibus sacerdotibus in urbem pervenit; cl cum ascendisset in templum, immolavit Deo cx sacerdotis proscripto, ac pontifici quoque suum honorem exhibuit. » Subdit deinde de hac Danielis prophetia illi exhibita : a Ostensoquo sibi Danielis libro, in quo Gracum quemdam Persas debellaturum significabat, hunc ipsum se esse interpretatus, lætus dimisit multitudinem. Sequenti vero die vocatis cis, jussit ut quidquid vellent peterent. Pontifice autem petente ut patriis legibus vivere sibi liceret, utquo septimo quoque anno concederetur cis tributorum immunitas, concessit omnia. El cuui fecisset cis potestatem, si qui vellent, salvis suis ritibus, sequi ejus militiam, multi in cam expeditionem dederunt nomina. »

Anno regni sui 6, Alexander tertio prolio plano cecidit Darium Calendis octobris, Darioque a suis occiso, Persarum imperium adeptus, atque Asi® imperator salutatus est. Ubi nota cum Ruperto exemplum illustre, quam instabilis sit status hujus sæculi, ct infida fiducia mundi : Darius ceco

(I) o El venit usquo ad arielem illum cornutum quem videram...» Significatur Alexandri Dariutn Codomanum bello aggredientis ad Persici regni fines adventus.

luriw victus, ct a suis derelictus, imo sauciatus ad mor-
(em, silibundus ct moribundus, oblatam a milito
l',-jruiu aquam hausit, cumque misit ad Alexandrum ut
r-iJT hæc ei referret : Felicius te hostem, quam cognatos, propinquosquo meos sortitus sum : matri quippe ct liberis meis a te hoste vita data est, mihi a cognatis erepta, quibus ct vitam dedi ct regna. Audiens hæc Alexander, visoquo corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est, corpusque regio more sepeliri jussit.

Reliquis sex regni vilæque annis, Alexander plurimas gentes usque ad Gangem limium et Indicum Oceanum subjugavit. Ita ex Justino, Curtio, Diodoro ct aliis Percrius.

Aie«n- Prresagia mortis Alexandri hæc recenset Plutar-
c^us' Pr'mum • Chaldæi monebant Babylone ut
gu. abstineret. Secundum, cum ad muros Babylonis pervenit, corvorum examen vidit certantium, ct sc mutuo cædentium, quorum aliquot juxta ipsum sunt delapsi. *Tertium,* aruspex in hostia trunca exta deprehendit. *Quartum,* leonem grandissimum cl speciosissimum eorum qui ibi alebantur, domesticus asinus adortus calce interfecit. *Quintum,* hominem contemplantur tacitum in solio sedentem, diademate et amictu regio ornatum, qui rogatus diu non reddidit vocem. Vix tandem, cum ad se redisset, dixit ita sibi jussum a Serapi.

Porro mortem ejus ita describit Justinus, lib. XII : « In comcssationo, accepto poculo media potione, repente vcluti telo confixus ingemuit. Quarto dio indubitatam mortem sentiens, agnoscere se fatum domus majorum ait ; nam plerosque Ædidaram intra trigesimum annum defunctos. Tumultuantes deinde milites, insidiis perire regem suspicantes, sedavit, osculandamque dexteram suam flentibus porrexit. Cum lacrymarentur omnes, ipse non sine lacrymis tantum, verum etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam impatientius dolentes consolaretur. Quibusdam mandata ad parentes eorum dedit, adeo, sicut in hoslem, ita et in mortem invictus animus fuit. Dimissis militibus; amicos circumstantes pcrcunclatur, videanlurnc similem sibi repertori regem? Tacentibus cunctis, tunc ipse, ut hoc nesciat, ita illud scire valicinarique sc, ac pene videre oculis dixit, quantis eredibus mortuo sibi sit parentatura Macedonia. Ad postremum corpus suum Hammonis templo condi jubet. Cum deficere cum amici viderent, quærunt quem imperii faciat hæredem Î Respondit : Dignissimum. Hac voce veluti bellicum inter amicos cecinisset, aut malum discordi® misisset, ita omnes in temulationem consurgunt. Sexto dic, præclusa voce, exemptum annulum digito Perdiccre tradidit, *o*

Eadem habet Curtius, lib. X, in fine, qui addit cum moerentibus militibus dixisse : u Invenietis cum excessero, dignum talibus viris regem. Rursus, Perdicca interrogante quando coelestes honores haberi sibi vellet? dixit tum velle, cum ipsi felices essent. Suprema hæc vox fuit regis, ct paulo post exstinguitur. Ac primo ploratu tota regia personabat, quin el indignantium voces audiebantur, tam viridem el in fiore retatis forlunicque invidia deum ereptum esse rebus humanis. » Subdit deinde ingentia lamenta matris, uxoris el filiarum Darii, imo matrem se inedia confecisse : « Magnum profecto indulgenti® in eam Alexandri documentum, quæ, cum sustinuisset post Darium vivere, Alexandro esse superstes erubuit. Septimo demum die in summo æstu, curare corpus exanimum amicis vacavit, nulla tabo, nec livore quidem corruptum videre, qui intraverant. Vigor quoquo non deseruerat vultum. Itaquo / Egyptii jussi corpus curaro, primo non sunt ausi admovere velut spiranti manus. Deinde precati ut jus fasque esset mortalibus attrectare cum, purgavero corpus, repletumque est odoribus. Aureum solium, ct capiti adjecta fortume ejus insignia. »

Vide hic in Alexandro quam sit verum illud Sapientis: « Omnis potentatus vita brevis. » Tantum enim duodecim annis regnavit, in ipso flore relatis cl regni exstinctus. « Quomodo cecidisti do cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas omnes gentes?» Habuit hic ipse, uti ct Salomon ; suas opes, delicias, veneres, victorias, et quidquid mortalis optare potest; sed quam modico tempore ! habet nunc suas miserias, inopiam, vermem ct ignem gehennae; sed quanto tempore ! Habuit ea jam per duo millia annorum, habebit ea per centum millia, per milio millioncs annorum, habebit ca in omnem reternilatcm. O quam male, quam misere divisa fuit sors Alexandri! Sors hujus vitre felix fuit ad momentum; sed alterius vitre est infelicissima in reternum. Vide ergo quisquis hic dives, potens, felix es et deliciaris, no ct libi tua felicitatis sors hic detur, ct in futuro sors altera infelicitatis libi obveniat, nc audias illud Abrahre ad Epulonem : « Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, ct Lazarus similiter mala : nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. »

Et orta siwr (loco insignis illius cornu jam fracti, ut habent Hebrrea) quatior cornua subter illud ,— pulii quatuor Alexandri duces : scilicet Antigonus, qui imperavit Asire ; Philippus sive Aridreus, qui Macedoni®; Seleucus, qui Syriæ; Plolcmœus, qui Ægypto. Licet enim Avianus et Curtius numerent decem Alexandri successores: hi tamen quatuor fuerunt omnium principes. Ita S. Hieronymus.

Vide hic novam Alexandri miseriam, et mundi fallaciam. Nam ab iis quos ipse aluerat ct evexerat, stirps ejus funditus excisa est. Curtius cnim, cum cum veneno necatum al) Antipatro, ejusquo filiis Cassandro et Jolla narrasse!, subdit : « Uree utcumque sunt tradita, eorum, quos rumor asperserat, mox potentia exstinxit. Regnum enim Macedoni® Antipater, c< Grreciam quoquo invasit. Suboles deinde excepit, interfectis omnibus qui-

cumquo Alexandrum etiam longinqua cognatione contigerant. » Clarius Id narrai Justinus, qui, cum lib. XII narrasset venenum ei datum a Cassandro, lib. XV, tradit ab eodem Cassandro Alexandri matrem Olympiadem, ct filium Herculem quatuordccim annorum, item alterum ejus infantem cum matre Roxane interemptos esse. Ili libido dominandi cædibussibi regnum parare putat, sed parat interitum. Pari enim modo Cassander ab aliis regni æmulis interemptus est, nimirum :

Ad generum Cereris (Plutonem) fine cæde ct singuine pauci.
Dcsccnduul reges, cl sicca morte tyranni.

Pj'.n QUATUOR VENTOS COELI , — per quatUOt
Vers. 6. mundi plagas.

9. De u.xo autem ex eis (de Seleuco) egressum est cornu unum modicum. — Hoc cornu csl Antiochus Epiphanes, qui octavo loco descendit a Seleuco.

Nota : Post mortem Alexandri anno duodecimo Seleucus imposuit sibi diadema Syriæ, ac consequenter Judææ, et victo Antigono, totius Asiæ. Anni ruminci-pinnt âb am» is sdcucL Hinc ab anno hoc 12, qui fuit primus Seleuci, uu-,ncratauclºrlibri*Machabæorum* annosGræcorum, s›vo Selcucidarum, qui præ aliis in Judíeos imperium usurparunt. Unde cis fortissime restilerunt jujas^ Jonathas cl Simon Machabæi.

Antiocinis equis ' ”t aulis T Porro Antiochus Epiphanes vocatur « cornu modicum; » quia minor natu fuit filius Antiochi Magni (I), Qui cum Annibaie contra Romanos dimicans, sed victus fususque pacem cum Romanis iniit, obsidemque Romanis misit filium hunc Antiochum Epiphanem, qui paulo post, mortuo fratre Seleuco Philopatore, qui patri in regno successerat, Roma fugiens, ejecto fratris filio Demetrio, per vim regnum Syriæ invasit, quod contigit post mortem Alexandri, anno 150. Itaque hic Antiochus dictus Epiphanes, id est illustris, a rerum gestarum gloria, primo, ad orientem Arlaxiam regem Armeni® devicit, mox ad meridiem profligavit Plolcmoaum Philometorem regem Ægypti, atque Alexandriani obsedit, eamque obtinuisset, nisi a Romanis coactus fuisset abscedere. Missus cnim ab cis Popilius Lœnas, Antiochum vir 'aper circulum circumscripsit, dicens : « Non excodes hoc circulo, nisi respondeas : Jubet populus Romanus te -Egypto, utpolc cis amica, abscedere. » Respondit Antiochus : « Parebo ; ›› unde fremens frendensque discessit, omnemque deinde iram suam in Judæos vicinos effudit, ut palet ex libris *Machab.* Porro Antiochus hic regnavit 12 circiter annos, ut patet I .tfucAai. i, 11, collato cum cap. vi, vers, 15.

Et factui est grande. — llebræns, *crevit valide,* vel excellenter; Septuaginta, *IprpMrAn maynificatum ctl valde* (2).

El CONTRA FORTITUDINEM. — Hebraice C3t » '* *T, (sebi,* quod Noster vertit, *fortMudinoti ;* et vers. 12, «*«««• *robur;* cap. vero xi, 10 ct 45 vertit, *terram inebjtam.* Alii vertunt, *militiam,* ut *tsebi* sit idemquod nab.it». N31 *tseba,* id est exercitus. Proprie lieti significatnli °1 rem tumidam, plenam, turgidam, eminentem, crassam, pinguem, que alios in sui amorem et lis fait desiderium allicit. Hinc ulterius per catachresin tsebi significat id quod est pulchrum, amabile et inclytum, puta decus, gloriam, decorem, jucunditatem, delicias et capreolum, qui homini est in deliciis. Unde tseti vel *tsebia,* et syriace *labita,* vocatur JwfXj, id est *dama,* vel caprea; quomodo vocata est illa pia matrona quam S. Petrus a morte suscitavit, *A<tur.* ix, 30. *Tseti ergo est* epithetum Judææ ct Jerusalem. Sensus ergo est, *q.d.* Antiochus pugnabit contra *tsebi,* id est contra Judæam, quæ est terra Deo amabilis, decora, excellens, fertilis el desiderabilis : ct contra Israel, qui est *tsebi,* id est populus praestans ct charus cœlitibus, corumquc decus et gloria, quique Dei et angelorum vallatur presidio, ideoque est forlL-simus. Ita S. Hieronymus.

10. Et MAGNIFICATES EST USQUE AD FORT1TUDI- Ver». innem coeli. — Pro *fortitudinem* Hebraice non est Iseii, sed *(seba,* id est exercitus, militia, fortitudo militaris. Ad verbum ergo Hebraice est : *Et maynificatum est usque ad militiam cali,* id CSC usque ad Judæos : hi vocantur militia, vel fortitudo cœli; quia, Deo duce invocato et adjuvante, feliciter bella gerebant, ut patet ex libris *Machab.* Ita ut de illis dici potuerit, quod de Theodosio Eugenium, ope Dei devincente, cecinit Claudianus :

O nimiam dilecte Deo, coi militat ciber,
Et conjurati vernimi ad classica venti l

Significat ergo Daniel, quod Antiochus Judæos devicerit, idque ob eorum peccata, qui antea erant invincibiles; cum Hierosolyma ob templum esset quasi arx Dei, et cceli ccelilumque.

(I) Vel ideo quod ejus ditio minor esset quam eorum qui processerunt, regum Syriæ, quia pater ejus, Antiochus .Magnus, a L. Scipione ad Magnesiam victus, ea demum coudiliono pacem a Romanis impetravit, ut Asi i mulclatus infra Taurum regnaret; vel ratione (»crsonæ, utpoto obses olim Romanis a patro Antiocho datus (ct. 1 *Machab.* i, 11), contemptus item, ct talis, ut si it s peno regni onlines stetisset, dignitatem regiam, quam ille dolis el scelere consecutus est, ncutiquam in eum collituri fuissent, ut infra cap. xi, Sl dicitur.

(2) a Contra meridiem, » significatur Ægyplus, quæ Syriæ ad austrum est sita, ct in hisco vaticiniis sæpiis sic vocatur, uti contra Syria, ad -Egyptum relata septentrionis nomino aliquoties venit, veluti cap. xi, 5,6,9, li, II, 15. Cf. 1 *Machab.* i, IS cl seqq., el plura do bellis, quæ Antiochus adversus JCgyptum gessit. « Et contra orientem ; » suscepit Antiochus expeditionem contra Persidem, ct regiones ultri Euphraten silas, I *Uachab.* ni, 31, 37; vi, el seqq. Porro, cum cceli plagas, quas versus cornu illud crevit, commemorare «spisset, exspectandum erat, jam vel occidentis, vel septentrionis vatem mentionem facturum esse. Sed pro alterutra addit : «el contra fortitudinem, » vel *contra decus, contra terram decoris* (vida cap. xi, IG, Al), id est contra terrain Israeli!icam, quæ ita vocatur, ob fertilitatem cl praestantiam.

Er dejecit de fortitudine. — Hebraico *de exercitu*. scilicet Judaeorum, multos prostravit. Est hoc loco gradatio hypcrbolica, *q. d.* Antiochus non solum prœvalebit contra *tsebi,* id est contra Jerusalem pulcherrimam ct potenlissimam; sed eliam *tsaba,* id est exercitus non terrestres, sed coelestes, ipsumque coelum et ejus militiam lacesset ct invadet; dejiciet stellas ct sidera, caque dejecta pedibus proteret. Unde sequitur :

Et de stellis. — *Stellas* vocal Judæos illustres nobilitato, doctrina ct pietate, quos Antiochus vel minis a patria lege abduxit, vel constantes in ea necavit. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Vatablus clS. Gregorius, XXXII *Moral,* xn, ubi totum hunc locum explicat. Unde huc alludens S. Joannes, *Apocal.* cap. xn, 4, dicit quod draco, id est diabolus, per Antichristum (cujus præcursor ct typus fuit hic Antiochus) trahet post se in fine mundi tertiam partem stellarum, id est Sanctorum illustrium, quos vel per falsa miracula, vel per promissa opuin et honorum, vel per tormenta cl minas a Christo ad se apostatare faciet Antichrislus. Sic cap. xn, 3, audiemus : a Qui ad justitiam erudiunt multos, » fulgebunt « quasi stellæ in perpetuas œlernilales. » El Apoca!, i, 16, de Christo dicitur : « Habebat in dexlera sua stellas septem. » El I *Corinth,* xv, 41, ait Paulus : « Stella a stella differt in claritate ; sic erit et resurrectio mortuorum. »

v«». ii. 11. Er usque ad principem fortitudinis.—Ausus est Antiochus pugnare conira Deum ipsum, cumque bello lacessere, et quasi ad duellum provocare : Deum, inquam, qui erat princeps militile et fortitudinis populi sui Judaici : Antiochus enim idolum Jovis Olympii in templo Hierosolymitano collocavit, ct ab eo illud nominari voluit, itaquo Deum quasi de loco suo dejecit, aliumquo deum in ejus possessionem induxit : imo ipso prie fastu deum quasi se reputabat. Nam n sibi videbatur fluctibus maris imperare, ct montium altitudines in statera appendero, cl sidera coeli contingere, » (ct hac de causa hic stellas dejecisse dicitur) uti habetur II *Machab.* ix, 8 ct 10.

Et ad eo tulit juge sacrificium. — Vetuit Deo sacrificati agnum mane et vespere, quod erat juge sacrificium; sub quo cælcra omnia intelligil : omnia enim sustulit Antiochus.

Et dejecit locum sanctificationis ejus. — Antiochus non combussit, ncc diruit templum : sed illud « dejecit » do suo gradu et honore, nc esset templum Dei, quia illud profanavit cl Jovi dedicavit : unde in altari carnes suillas, in legis et Judæorum opprobrium immolari jussit : prohibuit circumcisionem, sacros libros combussit, Judæos ad Græcorum religionem compulit; Elcazarum, septem fratres, aliosque id recusantes occidit. tliuc Nazianzenus, orat. 22 Dc *Machabais,* Antiochum vocal dæmonem, cumque comparat d rinoni, qui adolescentes tentât, ct impellit ad peccata.

12. Robur ai iem datum est ei (Antiocho data Ven.it. est potestas et exercitus, ut habent llebrœa) contra juge sacrificium (non ob ejus merita aut vires, sed) propter peccata —Judæorum : Deus enim eligit locum propter gentem, non gentem propter locuin : unde et modo permittit templa ab haereticis violari, ct sanctam Eucharistiam conculcari, idque ob peccata ibidem admissa. Unde Vatablus hic vertit : *Exercitus* (scilicet Judæorum, ut dicitur vers. 13) *traditus est ei* (Antiocho) *cum perenni sacro per scelus;* vel : *Exercitus traditus est ci propter sacrificium juge ob iniquitatem,* id csl propter iniquitates quas admiserant Israelii® in jugo sacrificium, venerunt in potestatem Antiochi. Et hoc videntur velle Septuaginta dum vertunt : ¡•pvri.bn i-l 0>aix< áaxpríx, *Factum est super sacrificium peccatum.* Et paulo ante : *Sacrificium turbatum est.* Theodoretus addit jrajaurrwjMtTi, id est deficto, hoc est, propter delicta sacerdotum ct populi. Porro noster Interpres in Hebraeo videtur legisse *tsebi,* dc quo vers. 9, aut *tsaba* accepit pro *tsebi:* Hebræi enim sæpe commutant litteras quiescentes »l n X. Aut certe pro *robur* intelligit exercitum : hanc enim significat *tsaba,* ct hic dat regi robur.

Et prosternetur veritas in terra. — « Veritas, » puta vera Dei fides, cultus, religio : hæc enim sustulit Antiochus. Septuaginta pro *veritas* vertunt, *justitia* : conculcata enim religione, conculcatur ct justitia.

Et faciet, et prosperaritur. — Antiochus faciet quidquid volet, idque prospero eventu. Est hendyadis.

Dices : nJTOP *aseta,* id est *faciet,* est feminini generis; ergo non refert Antiochum, sed veritatem, *q. d.* Veritas in terram, quasi semen dejecta, fructum faciet, magisque multiplicabitur : nam sanguis martyrum semen est fidelium, ut inquit Tertullianus. Ita explicant Maldonatus ct Fcrnandius. Verum respondeo, *aseta,* id csl *faciet,* respicit pp *keren,* id est cornu, quod est feminini generis : Antiochus enim csl cornu modicum, de quo a vers 9 egit huc usque; quia ergo *keren* est femininum, hinc femininum verbum ei attribuit hic, cl vers. 9. Verum, quia per *keren* intclligit Antiochum, hinc vers. 11, utitur verbis masculinis.

13. Et audivi unum de sanctis. — Audivi angelum unum superioris ordinis, cx iis qui Deo assistunt, cap. præccd. vers. 10 (I). Ven. (Ji

Alteri nescio cui loquenti, — cuidam cujus nomen ignoro, loquenti : hebraico enim est

(1) Quæ iis qui proximo antecedunt versibus Daniel narravit dc abolendo sacrificio jugi, do vastatione templi, cl de populo Judaico impiorum vexationibus permittendo, cum ex sola visione percipere non potuerit ; jam subdit, unde hauserit quæ dc regis illius impii, quem cornu significavit, rebus gerendis proximo antea dixit. Innotuisse sibi illa ait ex duorum angelorum colloquio, cujus testi» fuerit.

peloni, quem Hispani vocant *fulano,* Galli *un quidam*. Unde Aquila, Theodolionct Septuaginta retinuerunt hebream vocem, verterunlque ç»A- : quam minus recte Eudoxius transtulit, *amicissimo, presidi præcipuo.* Indicat Daniel se tres ut minimum angelos vidisse, vel potius audivisse. Nam vidit unum loquentem cum aliquo alio, et unum allcrum ab eo qui loquebatur sic interrogantem : « Usquequo visio? n Ex his patet vera esse ea quæ de angelorum locutione ct illuminatione quam inferiores a superioribus accipiunt, tradit S. Dionysius lib. *Dc ('adest. Ilierarc.* Vide dicta I *Corinth,* xiu, 1, ubi disserui dc lingua angelorum. An hi angeli fuerint diversi ab illis vers, 15, an vero iidem, non liquet. Potuit enim unus hic eminus loqueos, mox vers. 15 ad Danielem advolare, cique viri specie spectandum se præbero, ac visionem exponere. Unda noster Fernandius, vis. XXV, sect, v, cernet eum'qui hic loquitur, ncc nominatur, esse illum ipsum qui vers. 16, vocatur Gabriel.

Quidquid dc hac re sit, certum est angelos hos locutos esse inter se dc persecutione Antiochi Epiphanis, ejusque terminum optavisse, ut ostenderent se esso angelos presides cl tutelares Judæorum, sive fidelium, ct populi Dei, eorumque res curare ct cordi habere, ac tant® eorum calamilati condolere cl misereri, cique tempore a Deo præstiluto finem imposituros.

Usquequo visio, et juge sacrificium *(ct* significat *id est, q. d.* Quamdiu sacrificium juge quod Daniel ab Antiocho sublatum vidit, sublatum manebit?), et peccatum desolationis (id est desolatio urbis) quæ (propter Judæorum peccatum) facta (id csl facienda) est (repete *usquequo,* scilicci, durabit?), f.t sanctuarium (templum), et fortitudo; — hebraico boy *tsaba,* id est exercitus populusque Dei, usquequo conculcabitur?

Ven.il 14. Et dixit ei : Usque ad vesperam et mane, dies duo millia trecenti. — a Usque ad vesperam et mane, » id est a doloro ad lælitiam, inquit Theodoretus, juxta illud *Psalm*. xxix, G : « Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lœtilia. n Sed hoc csl mysticum.

Secundo, Maldonatus et Vatablus : « Usque ad vesperam et mane, » id csl secundum noclium dierumque successionem, *q. d.* Dies naturales (quorum quisque constat vespere et mane, id csl nodo cl die) hujus desolationis erunt 2300.

Tertio cl aptissime, Percrius cl Pintus : « Usque ad vesperam cl mane,)) id est usque ad diem illam, qua scilicet finiclur desolatio Antiochi, erunt dies 2300. Dies enim naturalis per vesperam ct mane quasi per sui finem ct principium, describitur *Genes, i,* S. *Secundo,* alludit ad juge sacrificium, quod ait hoc dio restituendum : illud enim offerebatur tam vespere quam mane; ideo dicit : a Usque ad vesperam ct inane, » potius quam « usque ad diem illum. »

Dies duo millia trecenti, — id est anni sex, menses quatuor, dies 20; erepit enim hæc Judœorum per Antiochum desolatio anno 143 Græcorurn, ut habetur I *Machab.* i, 21, ct duravit usque ad annum 149 quo mortuus est Antiochus, I Jfu*chab.* vi, 16. Licet enim, anno procedente 148, Judas Machabæus mundaverit templum ab Antiocho pollutum, ut patet I *Machab.* iv, 52; tamen quia adhuc vivebat Antiochus, nondum desolatìo et persecutio cessabant, nondum libere agere et sacrificare poterant Judæi : eo vero mortuo anno sequenti l VJ, omni metu et persecutione soluti, libere sacrificare suaque festa ct sacra publice et intrepide celebrare cœpcrunt : unde illum annum quasi restituì® libertatis, sacrificii ct religionis notat hic angelus. Perperam apud Septuaginta legitur, *dies* 2100, apud alios, teste S. Hieronymo, *dies* 2200. Hebrea enim cl Latina constanter habent *dies* 2300.

15. Quasi species viri.— Angelus hic fuit, specie viri apparens Danieli, quem Hebræi censent fuisse Gabriclem. Ille enim mox jubetur visionem exponere Danieli : angelum vero alterum qui illi acclamavit, jussitque visionem exponere, Michaclem fuisse censent veteres Hebræi, inquii S. Hieronymus, qui ct addit : « Quia visio de præliis erat, regumque certaminibus, imo regnorum successionibus, Gabriel, qui prepositus est prœliis, huic officio mancipatur. Gabriel enim in linguam nostram vertilur, *fortitudo,* vel *robustus Dei.* Unde et eo tempore, quo erat Dominus nasciturus, ct indicturus bellum dæmonibus, et triumphaturus de mundo, Gabriel venit ad Zachariam et ad Mariam, *Lucæ* i. Et postea in psalmis legimus de Domino triumphante : Quis est isto rex gloriæ? Dominus fortis et potens : Dominus foriis in predio, ipse est rex gloriæ. Ubicumque autem medicina ct sanatio necessaria est, Raphael mittitur, qui interpretatur *airado,* vel *medicina Dei* : hoc videlicet nominis interpretatione significante, quod in Deo sit medicina vera. Porro ubi populo prospera promittuntur, elttxxa- |âoç (quod nos vel propitiationem, vel expiationem possumus dicere) necessaria est, Michael dirigitur, qui interpretatur : *Quis sicut Deus?* ut scilicet inlclligalur, quia propitiationem vel expiationem nullus possit afferre nisi Deus. »

16. Inter Ul ai, — inter portas, vel inter ripas Vwl liai, ubi in spiritu consistebat Daniel, ut dicium est vers. 2.

17. In tempore finis (id csl tempore definito et Veri, it constituto a Deo) complebitur visio. — Unde ex Hebreo claro sic vertas : *In tempore* (a Deo definito) *erit finis visionis,* id est complebitur hæc visio. Sic enim se explicat vers. 19, dicens : a Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo maledictionis, p id est ire Dei, quando scilicet impleta mensura peccatorum, tum Persarum, tum Judæorum, Deus ea puniet per Alexandrum et per Antiochum. Quod enim ibi subdit : a Quoniam habet tempus finem suum, n idem videtur esso

cum co quod hic dicit : « In tempore finis. » *Tempus ergo finis* est *novissimum maledictionis,* id est iræ Dei. Hinc *secundo,* per hypallagen sic explicari potest : a In tempore finis, » id est in fine temporis, scilicet a Deo, et Dei ira decreti ct destinati. Ita Septuaginta. *Tertio,* longius abit Valablus, dum vertit : Visum *eveniet post finitam captivitatem* Babylonicam, quasi tempus finis sil illud, quo finientur "0 anni captivitatis Babyloniae. Verum ejus nulla hic praecessit mentio : elhnec diu post captivitatem contigerunt. *Quarto,* alii sic explicant : a In tempore finis, » quo scilicet Antiochi persecutio finietur, complebitur hæc visio, praesertim ea parte qua dixit vers. **1i** : « Usque ad vesperam ct mane, dies duo millia trecenti, » quasi co respiciat angelus. Veruni hoc arctius est, neque salis consentit cum vers. 19, quod dicit in novissimo maledictionis hæc futura, puta regnante Alexandro et sævicnte Antiocho, uti in sequentibus explicat, ubi clare docet visionem hanc finiendam ct implendam esse per utrumque hunc regem, illum Persas, hunc Judíeos invadentem ct proterentem. Licet enim Judæi jam affligerentur ct protererentur a Chaldæis, tamen longe gravius affligendi erant ab Antiocho. Hic enim non corpora, utChaldæi, sed corpora ct animas protrivit, cogendo omnes ad idololatriam, et sacra omnia vel abolendo, vel profanando. *Quinto,* alii : a In tempore finis, » inquiunt, id est in tempore brevi finiendo : excitat enim attentionem Prophctæ, ct simul confirmat prophetiam adeo veram esse, ut brevi tempore complenda sit. Sed obstat vers. 20; ibi enim ail eam fore post multos dies : persecutio enim Antiochi contigit peno 100 annis post Danielem. Esto enim hoc tempus breve sit respectu Dei et æternitatis, tamen nobis longum est, et vers. 26, longum vocatur : cur ergo hic illud vocaret breve? pariformiler enim et uniformiter loqui solent Prophctæ. Quocirca melius Valablus contrarie exponit hoc modo : « In tempore finis, » id est in tempore tandem finiendo, hoc est, post longum tempus complebitur hæc visio.

Ver», ii. 18. Collapsus sum. — Hinc videtur quod Daniel bis collapsus sit in terram, *primo,* ad præsentiam; *secundo,* ad vocem angeli. Ita Maldonalus.

•«. I». **19. QUS FUTURASUNT IN NOVISSIMO MALEDICTIONIS.** — Hebrœus : *Quæ futura sunt in extremo irce,* cum scilicet ira Dei, quam ipse jam cohibet, peccatis Persarum, et Judæorum irritata, ad suminum pervenerit, et in ultionem erumpet.

Quoniam habet tempus finem suum, —id est suam periodum, suum spatium, suam œtatem, sibi a Deo præslitutam et definitam, ut in ea adveniat, adducatquo secutn omnia quæ in tempore illo futura sunt, quæque hic futura prævidentur et prœdicunlur. Vide dicta vers. 17.

Vtn.ii. 21. Hircus. — Hebraice sunt duæ voces **1**'Dïn ■VPvH *hattsaphir hassair, q. d. Hircus, hircus;* sed quem vers. 5, chaldaice vocavit *hattsaphir,* cumdeinhic hebraico explicans vocat *hassair.* Hircum enim chaldaice vocari *tsaphír,* hebraico *sair,* idque a pilis et villis quibus abundat, docent Vutablus, Marinus Brixiensis in *Léxico,* ct alii.

22. Quatuor reges (quos nominavi vers. 8) dk Ver», il gente ejus consurgent (erunt eniin Græci ct Macedones, qualis fuit Alexander), sed non in fortitudine ejus, — id est nequaquam illi viribus pares erunt. Vere Paulus Orosius, lib. Ill *Hist.* cap. XXIII : «Alexander, inquit, per duodecim annos trementem sub so orbem ferro pressit : principes vero ejus quatuordecim annis dilaniaverunt, et vehit opimam prædam a magno leone prostratam avidi discerpsere catuli, seque ipsos invicem in rixam irritatos prædœ aemulatione fregerunt.

23. Et post regnum eorum, — quatuor primo- Ver». «■ rum, qui Alexandro proxime successerunt.

Cum creverint iniquitates — Judæorum, ita ut carutn mensura completa Deus permittat sævire Antiochum in Judíeos. De peccatis hisce vide I *Machab.* i, 12 et seq.

Consurget — non proxime, sed remote : sex enim reges medii intercesserunt, regnaveruntque per annos centum et sex.

Rex impudens facie, — puta Antiochus Epiphanes, rex impiissimus, qui nec Deum, nec homines reverebitur : unde in mullis erit ipso typus Antichrist!. De quo videS. Gregoriuni, XXXII.*Morat.* xn.

Et intelligent propositiones, — abstrusas scilicet, ct vix ulli hominum cognitas. Hebraice DITO *chidot,* id est aenigmata, strophas et versutias, *q. d.* Antiochus erit acutus et astutus, sagax et callidus. Alii sic exponunt : *Intelliqens propositiones,* id est inlelligerc faciens hanc de se prophetiam : ipso enim suis factis eam adimplebit, itaque eam omnibus conspicuam faciei. Sed hoc remotius ct alienius videtur.

21. Non in viriius suis, — sed permissu Dei, vo- Ver». u. lentis punire per cum peccata Judæorum, ut dixit vers. 12.

Et faciet, —perficiet scelera quæ animo destinat, parem habebit manum ingenio, et opera paria suis strophis.

25. Er IN COPIA RERUM OMNIUM, — CUUl OllinibllS Ver». SS» rebus ad male agendum abundaturus sit; critenim ei copiaopum, militum, armorum, principino, etc. Hebraice est : *Et in pace multos occidet,* id est multos innoxios ct pacificos occidet: aggredietur enim eos nihil tale suspicantes, utpote in otio degentes : ita Valablus, aut, ut Maldonalus, in *pace,* id est impune, sine ullo suo detrimento occidet eos. Verum pax llebræis non tantum quietem, sed ct prosperitatem ac copiam rerum, quro in pace esse solet, significat. Unde Noster plenius vertit, « in copia rerum, » cum scilicet tam Judæi, quam Græci pace et copia rerum abundabunt : sed Judæi otio ct luxu diffluent, Græci vero eodem ad arma et bella ulcnlur; tunc ipse Epiphanes Graecus occidet multos.

Et contra principem FRiNciPUM, —contra Deum

qui est Hex regum, ct Dominus dominantium. Vide vers. 21.

Et sine manu conteretur. — Antiochus Epiphanes uti pugnavit viribus, non tam suis quam Dei : ita cadet telo, non hominum , sed Dei, ab eo percussus fa-tore et vermibus anno regni sui duodecimo, ut morions intelligat sc non viribus hominum, sed divino judicio puniri. Sic Anlichristum Christus occidet spiritu oris sui, II T/ics-*sal.* n, 8; solo enim flatu ct jussu suo pccidcl cum sine armorum ct militum strepitu. Vide ibi dicta. Mirum est Septuaginta vertere : *Et quasi ora manu conteret,* scilicet Judæos Antiochus.

Nota : Licet ad morbum ct mortem Antiochi concurrerint variæ causas naturales, ac pnescrtim gravis ejus moeror ct melancholia, concepta tum cx nuntio fusi sui exercitus in Judrea, tum ex turpi sua fuga e Perside, tamen prrecipua causa fuit vindicta Dei, quas blasphcmum ct superbum persecuta est, ct cladibus jam dictis aliisque gravioribus afflixit. Hoc enim clare dicitur H *Machab.* cap. IX, S : a Qui universa conspicit Dominus Deus Israel, percussit cum insanabili ct invisibili plaga. DI enim finivit hunc ipsum sermonem (quo dixerat Antiochus, se Ilicrosolymam congeriem sepulcri Judæorum facturum), *primo,* apprehendit eum dolor dirus viscerum, ct amara internorum tormenta : ct quidem salis juste, quippe qui multis ct novis cruciatibus aliorum torserat viscera; » *secundo,* cum superbia et ira furens in Judæos juberet celerrime agitari currum, « contigit illum impetu euntem de curru cadere, ct gravi corporis collisione membra vexari. Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, ct montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestons; » *tertio,* membra ejus computruerunt; « ita ut do corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius ct fœtoro exercitus gravaretur : ct qui paulo ante sidera codi conlingercsc arbitrabatur, cum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare. » Hinc *quarto,* « coepit ex gravi superbia deductus ad sui agnitionem venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. El cum uec ipse jam fœlorcm suum ferre posset, ita ait : Justum est subditum esse Dco,ct mortalem non paria Deo sentire. Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.» Hoc Antiochi exemplum ob oculos sibi ponant superbi et blasphemi, praesertim tyranni,et Ecclesia; ac fidelium persecutores, ac similem Nummis vindictam, coelesti cos judicio perurgente, ni resipiscant, exspectent.

Hisce dc causis in duello arietis et hirci, quod hoc capite describitur, hic Antiochus notatur per hircum, æque ac Alexander. Conditiones enim hirci, quas recensui vers. 5, tam illi, quam huic conveniunt. Fuit enim Antiochus versutus, arrogans, libidinosus, rapax, pugnax etiam in arietem (id est, in Persas, ut patet II *Machab.* ix, 1), brevis revi et regni, ac fœlidus in vita cl morte ut hircus. Id magis patebit cap. xi, 20 et seq.

26. Et visio vespere et mane (id est vespertini *Vtn. i».* et matutini temporis, sive quae complebitur in vespera et mane dici 2300) vera est ,— ut dictum est vers. 14.

Tu ergo visionem signa, — apud te reserva et annota; quia nemo jam plene eam intclliget : eveniet enim post multa tempora,scilicet post 400 pene annos. Ilac enim de causa cum remota est prophetia, jubet Deus Prophetis, ut cara signent ct claudant. Secundo, Orígenes, hom. 13 *in Num.:* a Signatus, inquit, liber dicitur, pro eo quod figuris perplexus est,ct œnigmatibus involutus. » Et Pineda lib. V *De Rebus Salomonis,* cap. xin, « Signa, » inquit, id est scribe prophetiam notis arcanis, sicut Ægyptii scribebant per notas ct characteres hieroglyphicos ; uti eliamnum scribunt Sinenses. Sic signatus fuit liber ostensus S. Joanni, Apoc. v, a sigillis septem, » quasi septem characteribus arcana quredam mysteria continentibus, quæ capite vi reserantur ct explicantur.

27. Langui et igrotavi ,— perculsus ct consternatus admiratione visi, puta angeli loquenlis, et desolationis tantre genti mere imminentis, quam pr.edicebat angelus. Ver», w

Non erat qui interpretaretur, — in particulari nomina, tempus aliasque circumstantias visionis mere, quæ eral de rebus futuris : eam enim iu generali tantum angelus interpretatus erat Danieli, vers. 20.

CAPOT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Daniel oral pro liberatione Judœorum e captivitate Babylonica, unde, vers. 21 *mittitur ad cum Gabriel, signi (icons non tantum solvendam cantivitatem Judaorum, sed et totius generis humani, per Christum post* 70 *hobdomades annorum* (1).

1. In anno primo Darii lilii Assueri de semine Medorum, qui impenni! super regnum Chaldœorum : 2. Anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. 3. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare ct deprecari in jejuniis, sacco, et cinere. 4. Et oravi Dominum Deum meum, et confessus sum, el dixi : Obsecro, Domine Deus magne ct terribilis, custodiens pactum, ct misericordiam diligentibus te, et custodientibus mandata tua. 5. Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, ct recessimus, el declinavimus a mandatis luis, ac judiciis. 6. Non obedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunl in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terræ. 7. Tibi, Domine, justitia : nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Juda, ct habitatoribus Jerusalem, ct omni Israel, his qui prope sunl, el his qui procul, in universis terris ad quas ejecisti cos, propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te. 8. Domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, et patribus nostris, qui peccaverunt. 9. Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, cl propitiatio, quia recessimus a te : IO. et non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas. 11. Et omnis Israel praevaricati sunt legem tuam, ct declinaverunt ne audirent vocem tuam, cl stillavit super nos maledictio, et detestatio, quæ scripta est in libro Moysi, servi Dei, quia peccavimus ei. 12. Et statuit sermones

(1) Quænam rerum futurarum eventa præsignificavcrit Gabriel in hac insigni prophetica revelatione, non solum inter catholicos et heterodoxos interpretes, sed et inter ipsos catholicos magna controversia est, cum eo tamen discrimine, ut catholici omnes de quibusdam punctis in diversas «rntentias abeuntes (vid. infra Cornelii Comment, in vers. 24, 25,26, 27), in unum coeant ut fateantur, tum vaticinium Danielis ad Messiam perlinere, tum epocham ipsius adventus determinatam in eo esse, tum denique jam diu elapsam esse ejusmodi epocham.

Tria hæc variis modis denegant interpretem sive Judaici, sive nationalisée recenliores. Sic Bertholdtius ct Rosenmuller aliique cum ipsis asserunt : cum quo tempore hujus libri auctor scripsit, septuaginta illi anni, quibus elapsis Jeremías nuntiavit feliciora tempora futura, jam dudum effluxissent, et Hierosolyma quidem restaurata esset, res Judæorum vero tantum abessent, ut in meliorem reverterentur statum, ut potius misere afflictae jacerent, visum est ei, qui hunc librum conscripsit, veteris prophète honori Ita consulere, ut septuaginta illos annos non simpliciter tales, sed totidem annorum hebdomadas inlelhgendas esse doceret (Rosenmuller, Jppoid. ad cap ii ; Bertholdtius, *Danielis Comment.).* Insuper probare conantur incertum esse utrum auctor hujus prophetias loquitur de Cyro, an de Antiocho Epiphane, ut contendit Marshamus in *Canone chronico,* pag. 610 et seqq., vel de Alexandro Magno, ut cum Dertholdtio vult Rosenmuller (Oper. supra citatis), aut de Seleuco IV Philopatore. fratre ct immediato antecessore Antiochi Epiphanis, qui veneno sublatus est, aut etiam de Seleuco II.

Ea mens nobis non est longiori Jam et in plerisquc suilicienti nostri interpretis expositioni longam ipsi difflcultatum, quas reccntioribus annis opposuerunt, solutionem subjicere, sed paucas tantum annotationes passim subtexere. Opera pretium potius judicamus studiosioribus Scriptura lectoribus pracipuas Dissertationes de hoc vaticinio editas, inter quas *Chronologia veteris Testamenti* P. H irdouini, cl quam Calmetiis pramisit suo Commentario in hunc Prophetam, sub hoc titulo : *Dissertation sur les septante semaines ite Daniel;* de quibus tamen notandum quod, licet non excludant relationem vaticinii ad Messiam, cx parte tamen concesserunt in expositionem Maritami, imprudenter ac levibus momentis inducti; Scholl, *Comment, ite septuaginta hebdomadibus Danielis* (Franco!, ad M. 1831), ubi expresse, inter alia non eadem luce veritatis fulgentia , docet Messiam in hac prophetia haud dubie designari ; Hengslenbcrg, *Christoloijia veteris Testamenti»* tom. II, part. 1 et II; *Praelectiones Thcolog ;* J. Perrone, *Tract, de Incarnat,* part. I, cap. n, ubi invictis argumentis Ina supra posila demonstrantur, ct omnium rationaìi&tarum cl anlimessianorum expositio confutatur. Vide insuper opus D. Nicolai, *Etudes philosophiques sur (e christianisme»* tom. IV, pag. 245 et suiv., et insuper accuratam prophetue Danielis chronologiain, quam apparavit Court de Gibelin, *Dissertation sur Chistoire orientale,* pag. 34 ct suiv., in qua demonstrat laudabilis auctor, narrationem sacram in omnibus cum historia profana convenire.

suos, quos loculus csl super nos, ct super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum rnalum, quale nunquam fuit sub omni coelo, secundum quod factum est in Jerusalem. 13. Sicut scriptum csl in lege Moysi, omne rnalum hoc venit super nos : clnon rogavimus faciem luam, Domine Deus nosler, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, cl cogitaremus veritatem tuam. 14. Et vigilavit Dominus super malitiam, el adduxit cam super nos : justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit : non enim audivimus vocem ejus. 15. Et nunc, Domine Deus nosler, qui eduxisti populum tuum dc terra Ægypli in manu forli, el fecisti libi nomen secundum diem hanc : peccavimus, iniquitatem fecimus, 16. Domine, in omnem justitiam tuam : avertatur, obsecro, ira tua, ct furor tuus a civitate lua Jerusalem et monte sancio tuo. Propter peccata enim nostra, el iniquitates patrum nostrorum, Jerusalem ct populus tuus in opprobrium sunl omnibus per circuitum nostrum. 17. Nunc ergo exaudi, Deus nosicr, orationem servi tui, el preces ejus: el ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est, propter lemetipsum. 18. Inclina, Deus meus, aurem tuam, ct audi : aperi oculos tuos, et vide desolationem nostram, ct civitatem, super quam invocatum est nomen tuum : neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem luam, sed in miserationibus tuis mullis. 19. Exaudi, Domine, placare, Domine : attende ct fac, ne moreris propter temclipsum, Deus meus : quia nomen tuum invocatum est super civitatem, ct super populum tuum. 20. Cumque adhuc loquerer, et orarem, ct confiterer peccata mea, et peccata populi mei Israel, et prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei : 21. adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione a principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. 22. Et docuit me, et locutus est milii, dixilque : Daniel, nunc egressus sum ut docerem te, cl intclligeres. 23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo : ego autem veni ut indicarem libi, quia vir desideriorum es : tu ergo animadverte sermonem, et intclligc visionem. 24. Septuaginta hebdomades abbreviate sunt super populum tuum, ct super urbem sanciam tuam, ut consummetur praevaricatio, cl finem accipiat peccatum, cl deleatur iniquitas, cl adducatur justitia sempiterna, el impleatur visio, el prophetia, el ungatur Sanctus Sanctorum. 25. Scito ergo, el animadverte : Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Chrislum ducem, hebdomades septem, ct hebdomades sexaginla duæ erunt : cl rursum ædificabilur platea, et muri in angustia temporum. 26. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus : ct non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, cl sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo : ct finis ejus vastitas, cl post finem belli statuta desolatio. 27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una : ct in dimidio hebdomadis deficiet hostia el sacrificium : ct erit in templo abominatio desolationis : et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.

Ven. i. **i.** In anno primo Darii, — quo scilicet, expugnata Babylone, Darius cœpit regnare ut monarchs, qui fuit annus 70 et ultimus captivitatis Babylonica», idemque fuit annus mundi 3420; ante Christi vero nativitatem fuit annus 629. Hoc ergo anno Daniel cognovit basco 70 hebdomades usque ad Christum ducem, id est usque ad Christi baptismum, superasse. Darius hic fuit Medus filius Anuerui Assucii. Nota : Assucrus, vel, ut Chaldaice csl, ^"'uìiì' *achasucros,* componitur ex WN *achas,* ll id est *magnus,* cl VNT1 veros, id csl *caput, q. d.* Magnus capitancus, magnus princeps. Sic suum imperatorem Turcœ vocant Magnum Dominum , elTartari Magnum Cham. Itaque Assucrus non tara fuit nomen proprium, quam agnomen commune, quod illustribus aliquibus regibus Medorum ct Persarum approprialum fuit. Unde primo, maritus Esther vocatur Assucrus. Secundo, Cambyses filius Cyri, vocatur Assuerus, l *Esdræ* iv, 6. *Tertio,* hic Assuerus pater Darii Medi, fuit Astyages, avus Cyri, ut dixi cap. v, 31.

2. Anno vno, — anno primo : ponitur enim Vm.1. more Uebrœo numerus cardinalis pro ordinali.

Nota : Darius Medus 70 et ultimo anno Babyloniae captivitatis, cum Cyro, qui erat ei nepos cx sorore, vel potius per Cyrum,expugnavit Babylonem, et in ea unico anno regnavit : nam, eodem anno labenle, successit ei Cyrus solus, qui eodem anno solvit captivitatem Judæorum, ut patet l *Esdræ* ***i,*** 1. Hoc ergo eodem anno, paulo

antemi.im Cyrus Judæos liberaret, Daniel videns jam impleri 70 annos captivitatis a Jeremía prædictos, vidensque instare finem ct solutionem ejusdem, orat ut Deus promissa compleat, ac hoc ipso anno 70 Judæos e captivitate liberet. Audiit Deus vota Prophète sancti, et viri desideriorum, atque non tantum postulata concedit, sed cl insuper novam, et omni spe majorem ei consolationem ct revelationem impertit, scilicet de Christo duce cl liberatore venturo post 70 hebdomadas. Ita enim Deus, qui magnificus est in misericordia, pias suorum preces superat, dum sua gratia ct beneficentia merita supplicum excedit el vota.

ínteleexi IX libris, — intellexi cx lectione *Jeremiæ,* cap. XXV, **II,** et cap. **xxix,** 10; non enim tantus Propheta dedignatus est alium legere. Credibile est Judæos, maxime Danielem, studiose in captivitate legisse Jeremiam, ct anhelantes ad liberationem, solitos fuisse singulos annos, imo dies el horas numerare ct supputare usque ad 70 annum quo solvenda erat captivitas. Cum ergo Daniel videretjam adesse annum septuagesimum, nec tamen Judíeos adhuc liberari, timuit ne Deus ob nova Judæorum peccata tempus liberationis prorogaret, ideoque peccata sua ct suorum confitetur, atque cx intimis præcordiis obsecrat ct implorat Dei misericordiam, ut veniam el libertatem suis impetret.

Septuaginta axxi. — Do hisce annis, ubi inchoandi, ubi finiendi sint, dixi *Jerern.* **xxix,** 10.

3. Er posui faciem meam ad Dominum,—Converti faciem ad Jerusalem, ct ad templum, in quo habitaro solet Dominus.

Dogare et deprecari, — ut rogarem et deprecarer.

Ix jejuniis, sacco et cinere. — Daniel hic pro causa gravi, armatas jejuniis ct ciliciis Deo preces offert, o Hæc vis Deo grata est, » ait Tertullianus.

4. Confessus sum, — tum peccata mea ct populi, tum Dei misericordiam, camque imploravi. Sic pauperes confitentur suam miseriam, ct divituin misericordiam, camque celebrant, ut stipem impetrent : hæc est enim ars orandi ct mendicandi.

Pactum et misericordiam, — id est pactum misericorditer initum; vel misericordiam pactam, id est pacto promissam : est hendyadis.

5. Peccavimus.— Nola hic affectum pœnitcnliæ cl humilitatis, quo se propheta sanctus quasi peccatorem populo peccatori adjungit, suaque ct suorum peccata cx intimo animi sensu confitetur. Hinc Concilium Milcvitanuin, *can.* **VII,** definit etiam Sanctos habere ct confiteri peccata sua, non taitum populi : *a* Noluit, inquit, Daniel sanctus et justus dicere peccata nostra ; sed populi sui dixit, ct sua : quia futuros istos (Pelagianos) qui tam malo inlelligunl, tanquam Propheta prævidit.» llursum S. Augustinus apposito in *Sententiis,* num. 161 : « Melior, ait, est animi æquitas quam corporis sanitas, el convenientius justus dolet in supplicio, quam lælaluscstin delicio. »

7. Tidi, Domine, justitia (scilicet competit, tu es justus, ct justissimo nos ob peccata punis); nodis autem (competit ct debetur) CONFUSIO FACIEI, — pudore, suffundimur, lotaquc facie erubescimus, dum intuemur scelera æquo ac flagella nostra. Septuaginta vertunt : *In te est justitia nostra, nobis autein confusio faciei* (1). Von.7

Sicut est hodie, — sicut hodie res ipsa demonstrat, nos captivitate hac scelerum poenas dare. Vido *Can.* XXX.

Moralilcr, disce hic Ecclesiam et fideles, sæpe persecutiones pali ab infidelibus ob peccata sua : quia scilicet in pace existentes defluxerunt ad luxum, ambitum, avaritiam, quæ Deus per tyrannos castigat ct vindicat. Ita sub duobus Philippis imperatoribus Christianis, virtus et vigor fidelium in pace elanguil : hinc Deus immisit Decium et Valerianum, qui sua persecutione eam suscitarent ct acuerent. Hanc enim causam hujus persecutionis exstitisse docet S. Cyprianus, serm. *De lapsis :* «Quia, inquit, traditam nobis divinitus disciplinam pax longa corruperat, jacentem fidem, el pene dormientem censura cœleslis erexit. Non in sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. » Imo idipsum revelatione divina didicit, uti ipse narrat lib. IV, *epist.* 4 : « Illud, ait, ostensum est, quod sederet pater familias sedente sibi ad dexteram juvene : qui juvenis anxius, ct cum quadam indignatione subtristis, maxillam manu tenens mœsto vultu sedebat : alius vero in sinistra parte consistens rete portabat, quod se mittere, ut circumstantem populum caperet, minabatur. Eleum miraretur quid hoc esset, ille qui vidit, dictum est ei : » Juvenem « qui ad dexteram sic sederet, contristari et dolere, quod præcepta sua non observarentur : illuni vero in sinistra exsultare, quod sibi daretur occasio ut a patre familias potestatem sumeret sæviendi. Et videmus impletum

(1) « His qui prope sunt, el his qui procul in universis ad quas ejecisli eas. » Hæc a Daniele scribi potuisse, nogal Berlholdlius, et in *Isagoge* ad suum in hunc librum commentarium, pag. 31, et in Nota ad hunc locum, proplerca quod Seleucidarum demum ævo dispersorum in omnes terras Judæorum mentio fleri potuit. Verum jam diu ante Danielis tempora llebræorum mullos ab Assyriis in regiones remotissimas translatos fuisse, Danielis vero ipsius tempore ingentem Judæorum multitudinem in pluribus vasli Babyloniorum imperii provinciis consedisse salis constat. Et Jeremías loquitur de popularibus suis per omnes terras dispersis, eadem quæ hic exstat, phrasi usus, cap. XXIII, 3, 8; xxxii, 37. Quare quæ hic et infra vers, to, inquit et ipso Rosenmuller, haud suspectus in hac re testis, iis hujus libri locis, quæ seriorem Danielo ælatem arguant, sine ratione idonea accenseniur. Cf. lleugslenberg, *Die Authentic (tes Daniel,* pag. 151.

quod fucPat Ostensum. El hoc nobis per visionem, fratres diarissimi, exprobratum sciatis; quod dormitemus in precibus, nec vigilanter oremus. » Et infra : « Dic illi, securus sit, quia pax ventura est. Sed et de victu parco el sobrio potu divinis dignationibus admonemur, scilicet no vigore coelesti sublime jam pectus illecebra sæcularis enervet, vel ne largioribus epulis mens gravata, minus ad preces evigilet.» Simili modo Eusebius, lib. VIII *Hislor.* i, causam persecutionis Diocletiani assignat vitiatos Ecclesiasticorum ct laicorum mores, ex longa pace ct libertate : « Dum alter alteri, inquit, invidemus, dum principes cum principibus, populi cum populis seditiones ct certamina concitamus, dum simulatio in vultu, dolus in corde, fallacia profertur in verbis, etc., obscuravit Dominus in ira tiliam Sion, ct dejecit de coelo gloriam Israel. »

ver*, o. 9. Tini autem Domino Deo nostro misericordia et propitiatio, — tibi scilicet competit, te decet nostri misereri ; quia tu es plenus miserationibus, et nos sumus miserrimi, egentes omni miseratione : quare abyssus miscriæ noslræ invocat abyssum misericordia luæ. Eia! effunde abyssum misericordias luæ in abyssum miscriæ nostra; ut tua illa abyssus ab omnibus celebretur.

Quia recessimus a te. — Hebraice, *quia rebellavimus tibi.* Refert hæc ad superiora vers. ℔ ; dat enim causam, cur ipsis sit confusio faciei. Vere S. Augustinus, *sententia* 187 : « Dene, ait, currit ad remissionem peccatorum, qui displicet sibi : apud enim justum judicem et misericordem qui se accusat excusat. »

ver», io. 10. Non audivimus, — non obcdivitnus voci Domini.

Declinaverunt (aures suas) ne audirent vocem tuam, — *q. d.* Legem tuam noluerunt audire, nec ei auscultaro.

Ver», h. 11. Et stillavit (hebraico "jnn *tiltach,* id est effusa est) super nos maledictio (quam nobis comminatus CS, Levit. XXVI, 10) It detestatio, — id est exeeratio, quam violantibus legem imprecatus est Moses, *Douter.* xxvn, 14. Noster vertit, « stillavit, » quia Deus iram suam misericordia temperans, guttalim effudit, juxta *Can.* XI.VHI.

Vrrj. IS. 12. Et STATUIT SERMONES suos. — a Statuit, » Id est confirmavit, implendo ct immittendo plagas, quas commiuatus est.

Veri. I.J. 13. Et COGITAREMUS VERITATEM TUAM, — Ut SIUderemus justiliic, id est legi luæ : hæc enim est veritas practica; sive veritas, id est justitia, vite.

Ven. It. 14. Er VIGILAVIT DOMINUS SUPER MALITIAM, — super afflictionem, ut nos affligeret cl castigaret. Nota pulchram anlithcsin: Judæi in peccatis suis obdormierant; sed Deus vigilat, ut poenas quas comminatus est, acceleret. Sic *Jerem.* cap. i, It, vidit virgam vigilantem; cl *Thren.* i, 14, dicitur: a Vigilavit jugum iniquitatum mearum, » id est cito venit captivitas, quam peccatis meis commerui.

15. Et nunc, Domine. — Est séétinda Orationis pars qua misericordiam Dei implorat per veterem ejus in Judæos beneficentiam. Verr. is.

Secundum diem hanc, — sicut hodie videmus (o tale habere et relinere nomen, quod gloriose patres nostros ex Ægypto liberaris.

10. Domine, in omnem just it iam t uam. — Supple, peccavimus, quia omnes tuas justitias, id est justas leges, violavimus. *Secundo,* a in, » id est secundum, « omnem justitiam tuam, » supple, punimur, ct patimur juste hæc mala captivitatis, ut referantur hæc ad procedentia. Ven. t«.

Verum, quia incipit hic novus versus, potius ad sequentia hæc referenda sunt, *q. d.* Secundum misericordiam et fidelitatem luam nobis pœnitentibus et culpam el pernam remitte. *Justitia* ergo hic idem est quod misericordia. Sic *Psalm.* exLu, 1, dicitur : a Exaudi me io tua justitia,» id est misericordia. Unde Septuaginta hic vertunt : *In misericordia tua avertatur furor tuus.* Rursum *justitia* idem est quod fidelitas, qua Deus non ob merita, sed ob suam clementiam pœnitenlibus veniam promisit. *Quarto,* Valablus sic exponit : Sicut justus es, sic sis ct clemens, ct averte iram luam a nobis. Verum tertius sensus est genuinus.

17. Ostende faciem tuam. — Hebraice est : *Illustra faciem tuam,* id est lucida, serena, benigna et amica facie respice templum tuum, ut illud restaures. vm. n.

Propter temetipsum, — propter tuam immensam bonitatem ct clementiam, non propter meritа nostra, quia tu optimus es ct clementissimus, non quia nos meremur hanc gratiam

18. Er civitatem super quam invocatum est nomen tuum. — Benigne respice Jerusalem, quæ eral ct vocabatur civitas tua, in qua scilicet habebas templum, quasi domum ct palatium tuum, in quo colebaris cl invocabaris. yerSw |3›

21. Annue, me loquente. — Nola hic vim oratio- ytrl n. nis : « Orationibus Danieli visa panduntur, sopiuntur flammæ, feræ hebetescunt, cadunt hostes, inimici vincuntur,» inquit S. Chrysoslomus, serin. De Mose, tom. I.

Porro vis ut oratio tua sit efficax, ulque Deus faciat voluntatem tuam, tu prior cum Daniele time Deum, ct voluntatem Dei perfice : ipse enim voluntatem timentium se faciei. Oravit multolies Dominum Moyses, ut amoveret plagas ab Ægypliis, el exaudiebatur, licet illi mali essent, *Exodi* vu, vin, ix et X. Quare ? auia Moyses faciebat voluntatem Dei.

Post adorationem vituli, videbatur velle Dominus populum delere; sed Moyses per orationis instantiam obtinuit ei veniam, Erodi xxxii.

Cum in Moysem ct Aaron turbæ insurgentes, incendio divinitus excitato disperirent, Moysis monitu Aaron obtulit thymiama, processit in medium, et cura crassei, fiamma substitit, internecio cessavit, *Num.* xi.

Cum filii Israel in deserto in Deum murmurantes passim serpentium ictibus sternerentur, supplicante pro cis Moyse, Deus placatus teneuin serpentem in ligno suspendi præccpit; quem percussi dum aspicerent, sanabantur, *Num.* xxi. Pugnaturi filii Israel contra Philistæos, dixerunt Samueli : « Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos dc manu Philistinorum.» Qui clamavit ad Dominum, et exauditus est, I *Dcg.* vnr.

S. Wilfridus Episcopus Eboracensis, teste Beda,- lib. V *Hist.* cap. xi, anno Domini 703, suorum precibus a morte liberatus est. Nam cum extremo morbo laboraret, astitit ci S. Michael, dicens : « Ob hoc missus sum, ut te a morìe revocem. Donavit cnim tibi Dominus vitam per orationes ac lacrymas discipulorum ct fratrum tuorum, ct per intercessionem suae beatae genitricis semperquo virginis Mariae. Quapropter tibi dico : Quia modo quidem ab infirmitate hac servaberis : sed paratus esto, quia post quadriennium revertens visitabo te. In patriam vero perveniens, maximam possessionum tuarum, quæ tibi ablalæ sunt, portionem recipies, atque in paco tranquilla vitam terminabis. »

Decanus quidam Galliæ Romam iter habens, B. Dominicum Mutinæ concionantcm vidit. A concione cum adit, dc salute animae sure cum illo confert: inter alia dolenter commemorat ceu quoddam inevitabile naufragium quod non possit carnis libidinem frenare : quæ res cogat cum, ceu desperatum, ab aliis bonis operibus abstinere. Misertus ejus vir Dei, fide, qua plenus erat, cum confirmat, dicens : « Abi, deinceps age viriliter, nihil dc Dei immensa misericordia desperans. Ego tibi carnis continentiam impetrabo. » Dixit ille, ct ita factum est. Qui cnim antea immundus ct lubricus fuerat, castus ct pudicus effectus est. En quantum potest deprecatio justi. Ita habetur in Vita ejus, lib. IV, cap. vi.

S. Catharina Senensis suis precibus effecit, ut resipiscerent duo latrones blasphcmi ct obstinati. Eadem Palmerinæ calumniatrici suæ veniam et salutem precibus apud Deum impetravit, vidilque ejus animam miro decore ornatam, ac Christum dicentem : » Quis non omnem merito perferat laborem, ut possit lucrari tantæ pulchritudinis creaturam? Si ego tanto animarum amore captus fui, ut pro iis sanguinem fuderim, quanto magis vos curare debetis, ne pereant tam speciosa? creatone? » Ita habet ejus Vita.

Vir (habens speciem viri) Gabriel, quem videram IX visione a principio. — Puta in prima visione qua quatuor bestias vidi, quas ille inibi exposuit, cap. mi, vers. 15 ct 16; licet cnim illic cum non nominari!, hic tamen cum nominat.

Nola primo : Idem est Gabriel qui missus est ad Daniclcm, ct qui missus estad B. Virginem, *Luca* i, 20 ; quia hæc legatio ejus dc 70 hebdomadibus, uti elea lene ejusdem, ordinabatur ad mysterium adventus et incarnationis Christi, cujus ipse fuit nuntius, Luc® i; S. Hieronymus, in Dante/, vm; Irenæus, lib. V, cap. xxv; S. Ambrosius, serin. 63; Andreas Hierosolymitanus, serm. De *Annunt.*;Suarez, III part., *Quast.* LXXXII, art. 1, disp. 9, sect. r.

Secundo, Proclus Cyzicenus in homil. qua: habetur *in Concilio Ephesino, Gabriel* interpretatur *Deus homo;* Theophylactus in *Luca* i, *homo Dei,* vel *vir Dei,* 134 *gebcr* enim virum significat, bs *cl* Deum. S. Hieronymus vero, Bernardus el passim alii, *Gabriel* interpretantur, *fortitudo* vel foriis *Dei :* quia fortia Dei bella ct gesta, præsertim incarnationis Dei, cujus nomen est *fortis, Isaia* ix, 6, quique fortissime nos e manu diaboli, peccati el inferni liberavit, annuntiavit.

Tertio, licet S. Gregorius, homil. 34 *in Evang.;* S. Bernardus, lib. V *De Consid.;* Abulcnsis *in Malth.* Win, Quæsl. I.X; S. Thomas, Cajetanus et cx iis Suarez loco citato ; Barradius ctToletus in *Luca* r, 26, cl Vasquez, I pari., disp. ccxi.iv, cap. n, num. 11, censeant Gabriclem non esse Seraphinum, sed infimæ hierarchise, esseque caput ct principem secundi ordinis in ea, qui dicitur Archangclorum : quorum ratio hæc est, quod ox S. Dionysio, cap. ix et mu *Calcst. Jlicrarch.,* putent angelos astantes, quales sunt priinæ hierarchies, nunquam mitti, sed semper assistere Deo; ministrantes vero quales sunt ullimte hierarchies, mitti : tamen alii censent Gabriclem esse Seraphinum. Omnes cnim angeli o sunt administratorii spiritus in ministerium missi,» ut ait Apostolus, *Ilebr.* i. Si Scraphini aliquando mittuntur, sane Gabriel estSeraphinus, tum quia suprema legatio de incarnatione Verbi illi commissa est, tum quia missus est ad instruendam Virginem, quæ dignitate et gratia erat omnibus angelorum ordinibus superior. Unde S. Gregorius, *homil.* 34 : « Ad hoc, ait, ministerium summum angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat. » Quocirca Hcsychius, homil. 2 Dc B. *Virgine,* Gabriclem vocat principem angelorum, Andreas Hierosolymitanus, angelum unum o primis. Expresse vero Seraphinum eum fuisse docent Magister *Sententiarum* in 11, dist. x; Scotus ibid., *Quast,* unica; Durandus, *Quast.* 1 ; Molina, 1 part., *Quast.*CXII ; Gregorius dc Valentia, I part. *Dc effectu, divina provid.* disp, vm, *Quast.* VI, puncto 2; Salmeron, tom. Ill, cap. in, ubi asserit Gabriclem esse primum a Michacie, el secundum inter Seraphinos summos a Deo mitti, cum ipse Dei Filius missus sit ad homines, imo eorum carnem assumens, cum eis versatus sit 34 annis. Additque *Gabriel* significare *primum, fortitudo Dei,* quia fortia Persarum, Medorum et Græcorutn prælia cl victorias Danieli annuntiat; cl quia Zachariæ partum ex sterili Elisabeth, ac B. Virgini conceptum ex Spiritu Sancto nuntiaturus erat. *Secundo,* Gabriel idem esse quod *vir meus Deus,* ut nomine ipso declaret quid veniat nuntiaturus, scilicet partum ejus quæ virgo pareret, ac pro viro Deum, id est Spiritum Sanctum,

qui conceptum hunc operaretur, haberet. Accedit Francisais Lucas in *Luca* i, qui asserit Gabriclem esse cx primis angelis, Deo familiarissimis, eiquo proximo astantibus, ac idem significare quod 'lOJ *gabri,* id est *vir, dominus princeps meus;* bx e/, id est Deus, vel *fortis meus Deus,* Sic ct Maldonalus asserit cum esse e primis angelis : quin ct Damascenus, serm. De *dormit. Deipara,* ait cum esse primum inter angelos, ct Cedrenus in *Compendio,* esse principem angelorum, id est esse unum e primis. Hoc ergo verius videtur quam id quodS. Bonaventura el aliqui alii dicunt, Gabrielem esse e media hierarcbia, puta ex ordine Principatuum, qui regnis praesunt, quia mediatorem Christum annuntiavit.

Porro licet aliqui, ut Tolctus in *Luca* cap. r, censeant Gabriclem esse ex ordine penultimo, qui est Arcbangeloruin, eo quod vocetur Anhangelus : verius tamen videtur cum esse cx primo ordine, qui est Seraphim, adeoque esse unum e primis atiltc coelestis principibus : imo non desunt, qui censeant cum inter Seraphinos esse omnium primum. Ita censet Marcus Vigueritis Cardinalis *n Becacftordo *Christiano,* chorda l,cap. n; idque probat octo rationibus, vel potius congruentiis, Decebat enim, inquit, cura esse primum el summutn› Qu' summum incarnationis Christi inysteriutn tam B. Virgini quam Danieli nuntiaret. *Primo,* ut, sicut primus angelus olim, nunc primus diabolus, puta Lucifer, decepit Evatn, fuitquo causa ruinae generis humani ; ita pariter reparationis ct restaurationis ejusdem nuntius esset angelus omnium primus et princeps. *Secundo,* ut quanto opus hoc incarnationis Filii Dei minus credibile, magisque impossibile videbatur, tanto magis nuntii supremi auctoritate ejus possibilitas ct tides roborarentur. Terito, ut maximam gratiam (talis cnim est Verbi incarnatio) gratissimi Deo nuntii ministerio non tantum genus humanum, sed orbis terrarum universus assequeretur. *Quarto,* ut maxime inter se distantia extrema, puta Deus ct homo, per medium Deo maxime propinquum, puta per Gabriclem legatum, copularentur et cogerentur in unum. *Quinto,* ut suminum charilalis Dei affectum el effectum, oliatissima Deo creatura nuntiaret. *Sexto,* ut opus hoc annuntiaret legatus ille, qui ejus frudum ardentissime desiderabat. *Septimo,* ut rem tantam, insolitam plane ct inauditam, is, qui utrique parli maxime erat familiaris, aptius pertractaret. *Octavo,* ex nomino : Gabriel enim hebraico idem est quod *virtus mea Deus,* vel *fortitudo Dei,* vel *confortavit me Deus,* vel *homo Deus.* Gabriel ergo esi fortissimus, potenlissimus ac primus Dei angelus, ita ut inter cum et Deum nullus sit medius, vel mediator, Hæ rationes omnes hac una concluduntur : Ad opus summum decebat mitti summum angelum : alqui opus summum Dei est Verbi incarnatio ; ergo Gabriel ad id nuntiandum missus, est angelorum summus. Verum hæc ratio non omnino convincit. Nam reges saepe ad summanegotiacum Pontifice vel Imperatore tractanda, mittunt legatum non absolute summum, sed aliquem e majoribus et primis aulas sure principibus. Adde, Gabriel missus est non tantum ad summum negotium cum B. Virgine, sed et ad minora negotia; de nativitate S. Joannis cum Zacharia, *Luca* i, et ad bella Maebabreoriim cum Daniele, cap. x, pertractanda. Denique communis sentenlia est, non Gabriclem, sed Michaelem esse primum angelorum omnium, de quo plura cap. xn.

G›brt› 1,11 ri« si'æ'h?-ronim palam u niîX inbui.

Dices : Gabriel vocatur *Archangtlus* a S. Athanasio in Evangelio *De S. Deipara;* Irenæo, lib. V, cap. xxi; Ambrosio, lib. l *De Spiritu Sancio, cap.* vii; Leone,serm. 2 Dc Nativi/.;Augustino,serm. 18 De *Tempore;* Gregorio, homil.34in *Evangelia :* ergo est cx ordine Archangelorum. Respondeo : Vocatur Archangelus, id est Angelus primanus el princeps, quia est unus e primis et summis angelis. Unde Gabriel vocatur *Angelus princeps* ab llcsychio, *homil.* 2, ct Cedrano supra citato. Ita Gabriel Va=qucz, I part... tom. II, disp. cnxLiv, num. 10, ubi el num. 3 probabiliter censet angelum qui confortavit Christum in agonia Passionis, fuisse Gabriclem; Gabriel enim uli nomen habet a fortitudine, ita el officium habet confortandi. Additque cura confortavisse Christum non corroborando ejus infirmitatem, sed eximiam ejus fortitudinem collaudando.

Cito volans. — Habebat ergo alas, uti angeli solent : tantum valent preces ferventes, ut angelos advolare cogant.

Tetigit me, — ut me ad attentionem excitaret.

In tempore sacrificii vespertini, — vespere,sub illud tempus quo solebat in templo offerri sacrificium juge vespertinum. Vide hic quam sacrum tempus rcspiciat Deus.Sic Josaphat cum suis in summa exercitus sili per Elisæum aquas miraculose obtinuit, « mane quando sacrificium offerri solet,» IVRcjj. ni, 20. Simile exemplum narrat S. Gregorius, homil. 37 *in Evangel.,* de quodam captivo cujus vincula solvebantur, quoties uxor pro eo, quasi mortuo sacrificium offerri curabat. Aliud prorsus simile habet Venerabilis Beda, lib. IV *Histor. Anglor.* cap. xxit, et aliud habet Metaphrastes in Vita S. *Joannis Eleanosynarii.*

23. Egressus est sermo, — exiit a Deo prœcep- ven. i), tum, ut ad te venirem, teque docerem tempus adventus Christi.

Quia vir desideriorum es. — *Primo,* active, Daniel *q. d.* Quia pro luo desiderio gloriae Dei, et salir- *,r lis hominum, ac liberationis populi lui e captivi- rtoro late mereris audire do ea secreta Dei decreta, duji' - *Secundo,* passive, *q. d.* Quia amabilis os, et Dei Ur' amore dignus : sicut Salomon appellatus est *Idida,* id est dilectus Domino, II *Hcg.* xn, 25; res enim desiderii vocat Scriptura res quæ amantur, ct habentur in pretio. Hebraice, *quia* lucsjirnon *chamudol,* id est *desiderium,* vel *desideria,* id est

quia tu cs mullum desiderabilis ct amabilis, tu lotus cs expetilio ct amor : Deus te Sancti tc unico expetunt, amant ct desiderant. Sic Christus vocatur desiderium collium æternorum, *Gen.* xux, 20. Unde Symmachus vertit, dvr? *ir.A^rjr,;, vir amabilis.*

Ten. M. 24. Septuaginta ueddomades abbreviate sunt. — Nota *primo :* Hebdomas, id est septenarius, aliquando est dierum, aliquando annorum, uti erant septem hebdomades, id est 40 anni ante jubilaeum. *Levit,* cap. xxv, vers. 8. Sic et hic capitur, uti omnes Hebræi, Græci et Latini consentiunt (t). Septuaginta ergo hebdomades sunt anni 2 mulliP,ica enim 70 Pcr 0 invenies 190. Errat ergo Orígenes tractatu 29 *in Matth.,* dum ait hebdomadum esse non septem, sed decem annorum.

seguif-tX

mi w ir' '

Gravius errant nonnulli Rabbini,qui per septimanam accipiunt jubilæum, id est 49 annos. Hi enim, inquiunt, faciunt septem jubilæa parva 7 annorum : septies enim septem faciunt 49. Ergo 70 hebdomades hæ, cum sint jubilæorum, faciunt 3430 annos, quibus expletis veniet Mcssias. Nam *primo,* nusquam in Scriptura septimana accipitur pro jubilaeo, sive pro 49 annis, sed ut summum pro septenario annorum. *Secundo,* quia Daniel ait abbrevialas, id est breves ct modici temporis, esse has hebdomades, uti etcæteri Prophetæ, uc in primis Aggæus, cap. n, 7, ait post modicum tempus venturum Messiam. Atqui 3430, non modicum, sed longissimum est tempus. *Tertio,* quia Daniel vers. 26 ail, in fine harum 70 hebdomadum destruendum templum cum urbe. Atqui hoc jam factum est a Tito : ergo expletae sunt jam pridem 70 hebdomades. Rursum ergo hæ hebdomades sunt septem annorum, faciuntquc universim 490 annos. Nam paulo post cos expictos, eversura est templum cum urbe alito, manetque et manebit desolatum. Unde et Rabbini constanter docent secundum hoc templum stetisse tantum 420 annis. *Quarto,* quia 70 hebdomades conficere 490 annos duntaxat docet Thalmud, cui Judiei omnes credunt, tractatu *Sanhedrin,* cap. *chelee,* ex R. Saadia et aliis Rabbinis. Denique ait Daniel vers. 27, quod in dimidio hebdómada: deficiet hostia et sacrificium, et erit in templo abominatio desolationis, quæ durabit ad finem mundi.

Symbolice notat Alcazar in Apoc. xi, vers. 2, notat. 4, numerum 490 llcbrœis fuisse celebrem ct quasi sacrum, eo quod sil denarius jubilœi, sive decimum jubilæum. Jubilæum enim inchoabatur et promulgabatur quolibet anno 49 (hic enim est septies septimus) : multiplica 49 per decem, habebis 490. Significabatur ergo hoc numero quod Christus hoc anno allaturus sit plenum cl perfectum jubilæum. Denarius enim symbolum est perfectionis.

Nota *secundo* :H® 70 hebdomades dicuntur abbrevialæ, el, ut Septuaginta, concisæ, id est præcisœ et definita (hoc enim significat Hebncum ■jnriJ *ncclach),* non quod ad preces Danielis cl Prophetarum decurtata sint, cl breviores facta, quam fuerant antea a Deo decreta, uti aliqui volunt : neque etiam quod hæ hebdomades sint annorum non solarium, sed lunarium (annus enim lunaris brevior est solari 1 i diebus), uti volunt Theodoretus, Reda ct Pererius : sed quod breves, id est paucie, definita sint usque ad Christum, cum Deus longe plures statuere potuisset, idque ob preces et suspiria Danielis, et Isaiæ, cap. XLV, vers. 8, et aliorum a Deo prœvisa. Sic *Matlh.* XXIV, 22, dicuntur breviati, id est breves, hoc est pauci, decreti a Deo, dies persecutionis Anlichristi.

xiJre-'.'"/'¡/i,'-Ttt< î,i e«t i>m-‘‘¿.J*"’

Hinc plcrique Doctores etiain scholastici docent Danielem, Isaiam aliosquc Prophetas et Patriarchas meruisse de congruo, non quidem ipsam incarnationem in substantia, sed ejus acceleralionem, et alias circumstantias, v. g. quod a Davide ct posteris ejus progigneretur Christus. Ra censent Ronavcnturain 111,disi. IV, art. 2, *Quast* I; Gabriel, art. 4, dub.3; Richardus, art. 3, *Quast.* I; Almainus. *Quast.* I, dub. 3; Marsilius, *Quast.* V,

(l) Hebdomades vero hoc loco, inquit Rosenmuller, non sunt intclligendæ *dierum,* utpoto quæ spatium sedecim tantummodo mensium cilicicntes, amplitudini rerum illarum quæ versu hoc cl iribus qui sequuntur, pronuntiantur, haudquaquam sulllcerent. Accedit quod auctor infra,cap. x, 2,3, *hebdomadas dierum* exprimere volens, vocem Q>o> *iamim, dierum,* semel iterumque adjecit, quo non obscure indicat, hoc loco alias hebdomadas intel–ligendas esse» Nec vero hebdomades septenniorum seu jubilæorum significantur, propter rationes infra a Cornelio allatas. Reliquum igitur est ut intelligantur hebdomades annorum ; hujusmodi hebdomades commemorantur *Levit,* xxv, 8 , nec aliis antiquis populis annorum hebdomades incognite fuerunt. Marcus Varro, auctoro Gellio, Voci. *Allie,* lib. HI, cap. x, in primo librorum qui inscribuntur *Hebdomades,* scribit, se jam undecimam annorum hebdomadam ingressum esse, et ad cum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse. Porro molivum procipuum cur Daniel usurpaverit septuaginta annorum hebdomadas, desumitur cx relatione ad septuaginta annos Jercmiæ, ita ut singulis eversionis annis responderent totidem annorum hebdomades, usque ad novum cl postremum urbis excidium, quod post expletionem 70 hebdomadum rvipsa contigit. Et ut per transennam dicamus, ex hac relatione jam probatur Danielem non aliter quam Jeremías has septuaginta hebdomadas posuisse pro tempore indeterminato. Jahn, *Appendix hermenéutica,* fase, t, pag. 125 et seq. (Viennæ 1813), contendit ¡»osl Dalhium, minime legendum esse rrynr?

schabtiin schIMm, septuaginta hebdomades; sed *uhibeim schibeim,* eamdem vocem duplicando, id est septuaginta septuaginta anni, etc., ac si angelus vehemcilti asseveratione cotuerenler ad fervidas Danielis preces ei dixerit : *Septuaginta,* ita prorsus, *septuaginta anni decurrunt,* seu *deproperant,* id est verguntad finem, etc., ellipsin *anni, schanim,* ex versu secundo supplendo. Veruni plura sunt quæ arbitrariam hanc, nec non et temerariam lectionem evertunt : quippe quæ, juxta ipsum Rosenmuller, contraria est omnibus codicibus, in quibus nullo excepto, legitur *hebdomades,* nec non et veteribus omnibus versiombus, et traditioni Htbraorum turn antiquiorum, turn reccnlionun.

ari. 1, conci. 3; Aicnsis, HI part. *Quast.* Vili, memb. in, art. 2. Hue cliam inclinat D. Thomas; Scottis, cl cx iis Franciscus Suarez, Hl part. *Quast.* II, art. 10, disp. 10, seel, vi, idque colligunt cx hoc loco. Ait cnim Gabriel : « Ab exordio precum tuarum egressus est sermo. Ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es, etc. Septuaginta hebdomades abbreviat® sunt super populum tuum, ut tinem accipiat peccatum, ct adducatur justitia sempiterna. » Oraverat enim Daniel, vers. 2, -t et sequent., in jejuniis, sacco cl cinere, non tantum pro reditu Judæorum e Babylone, sed cl pro peccatis populi abolendis: hæc autem nonnisi per Christum abolenda sciebat. Ita Hupcrlus in *Daniel,* cap. xvi.

Alii dicunt hebdomades has abbreviates fuisse, quia ultima concisa fuit, non plena : nam in medio ejus occisus est Christus : in Christi enim nece videntur omnes finiri.

Ut consummetur praevaricatio. — Sensus est, primo, (/. *d.* Donec impietas ad summum crescat, ita ut amplius augeri nequeat, donec scilicet occidatur Christus noster, quod summum fuit peccatum. Undo Tertullianus, lib. *Contra Judaos,* legit: « Quoadusque inveteretur delictum. » Ita Theodorctus, Eusebius, lib VIII *Demonstr.,* et S. Chrysoslomus, orat. 2 *Contra Judaos.* Sic medicus exspectat crisin morbi, ut is totum se exerat, crescatque ad summum ; tumque curationem incipit, cum morbus plane cognitus decrescere incipit.

in ciirk- ta flnrm V cca- tum , qnomo-

Secundo, simplicior et verior sensus, *q. d.* Ut veniat Christus, qui quasi agnus in ara crucis omn'a Pccca*a hominum consumat, ct prorsus dclcat. Unde sequitur explicationis causa : « Et finem accipiat peccatum, n Pro *consummetur* hebraico est annS *lehatcm,* id est ut finiatur. Aliqui, ut Pagninus, pro n legentes n, pro *lehatcm* legunt nnb *lachatom,* id est, ut signetur vel sigilletur, hoc est, inquiunt, ut abscondatur, et quasi sigillo concludatur, ut ultra non appareat, quod ipsum est, finem accipere peccatum. Ita Pineda in *Job* xxxvn, 7. Verum Hebraice germana lectio habet *lehatcm,* non *lachatom.* Nota : Licet post Christum multa committantur peccata, hic tamen dicitur ea finem accepisse, primo, quia Christus pro omnibus satisfecit, et sic omnibus nostris debilis quasi finem imposuit, eaquo quantum est ex parte sua abolevit. *Secundo,* quia Christus nobis coelum aperuit, sustulit idololatriam, diabolum superavit, (amque ctllcacem gratiam ct sacramenta nobis contulit, ut, si velimus, facillimo omne peccatum superaro possimus, uti viri sancti omnesquo veri chrisliani illud superant. Estcnim Christianismus « mors criminum, vita virtutum,» ut ait Cyprianus, lib. 111, cpisl. 2 *ad Donatum.*

Cbritini ›uu› adiSuiter."

Et adducatur justitia sempiterna. — Hebraico esi 0'oSli? plï *tsedee olamim, justitia saculorum,* ¡d est Christus, qui quasi sol justitiæ su® radios in omnium stcculorum, tam ante quam post se, homiucs effudit, et Ecclesiam quasi regnum æternum justitiæ, id est juste cl pic viventium, instituit. Ha Interpretes, quin et Thabnudiste ac Rabbini passim, per justitiam hanc intelligunt Messiam. Vide cos apud Finum, lib. V *Flagelli,* cap. v.

Secundo, justitia saculorum, id est œterna, est nostra justificatio ct justitia per Christum accepta: Christus cnim « factus est nobis justitia,» ICor. i, 30. Hæc enim justitia in genere, directe opponitur iniquitati quam delevit. Hæc justitia dicitur ®tcrna, quia hic inchoatur per gratiam, et in coelo perficietur a Christo per gloriam œternam. **Situalo,**

Hiuc *tertio,* Pinlus : Justitia œterna, inquit, est Evangelium, quod docelomnem justitiam; unde ait Isuias, cap. xlv, 23 : a Egreditur de ore meo justitiæ verbum. » Hic sensus non est directus, sed derivatus ex primo ct secundo. Tmio.

Et impleatur visio. — Christus cnim, nascens ct moriens, implevit hanc Danielis et omnium aliorum Prophetarum visiones, id est prophetias. Hebraice est cznrib *lachtom,* id est *ad signandum visionem.* Ha Septuaginta, Vatablus cl alii. Sed *signare* significat *implere.* Ha S. Chrysoslomus, orat. 2 *Contra Judaos :* « Sistere, ait, oportuit prophetias post Christum : hoc cnim est signare, id est sistere visionem. Unde Christus dixit : Lex et Prolibet® usque ad Joannem. » Ita et Tcrlulbanus, lib. *Contra Judaos,* qui ct causam addit, dicens : « Ipse (Christus) enim fuit signaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia qu® retro de co Prophet® nuntiaverant. Post adventum cnim Christi et passionem ipsius jam non visio, neque Propheta est, qui Christum nuntiet venturum, ele. Unde verissime dicit adventum ejus firmare visum ct prophetiam. » *Signare* cnim hic idem est quod *sigillare :* res cnim dum completa est ct perfecta, solet sigillari : sigillum enim signum est complementi ct perfectionis rei. Ha sigillantur diplomata, litter®, testamenta, panni alkvqueres dum sunt perfect®, ne quid cis a quopiam addatur vel detrahatur. Hinc per catachresin *signare,* vel *sigillare,* idem est quod *implere, complere, perficere.* Quocirca Aquila vertit, **l «5 viXfau x*t wycçrlrw, ad *consummandum visionem et prophetam.*

Et ungatur Sanctus sanctorum, — ut scilicet Spiritu Sancto consecretur Christus in sanctissimum sacerdotem, regem, prophetam, doctorcm, legislatorem et redemptorem orbis. Hebræi, ut mox dicam, vertunt : Et *ungatur sanctitas sanctitatum,* vel *Sanctum sanctorum;* vel *sanctuarium sanctuariorum,* qui *non est alius quam ipse Messias sanclificatus de filus David,* ait R. Barnaliamanapud Finum, lib. V *Flagelli,* cap. v, ct R. Moses Gerundensis: a Messias, ait, vocatur Sanctuarium sanctuariorum, quia futurum erat ut in eo secundum humanitatem, omnes thesauri sapienti® ct scienti® Dei requiescerent; cralquc ipse super omnem creaturam oleo grati® ac beneplaciti Dei ungendus. Unde merito hebraico dictus est Messias; » græce latino *unctus.* Ita ipse apud Gala-

tinum, lib. IV, cap.xvni. Quocirca Aquila vertit, *ad ungendum Sanctificatum sanctificatorum ;* Syrus : *Septuaginta hebdomades requiescent super populum tuum, et adperficiendum visionem et Prophetas, et ad Christum Sanctum sanctorum.* Ubi vox *sanctum* non est adjectiva, sed substantiva, *q. d.* Qui est sanctum, vel sancta sanctorum. Unde Arabicus uterque vertit : *Ad Christum, quiestpuritas puritatum,* vel *sanctitas sanctitatum.* Hinc Romanus Pontifex vocatur Sanctissimus Dominus nostcr, vel Sua Sanctitas, tum quia repræsental Christum, qui est Sanctus sanctorum; tum quia hoc titulo admonetur qualis esse debeat is qui est pastor ct Episcopus tot millionum animarum, ut cas omnes ad sanctitatem ct salutem a Christo partam perducat (l).

Nola : Sanctitatis ratio consistit in adæquationc ct conformitate voluntatis et operum cum lege .. terna, quæ est in mente Dei : ille enim sanctus, id est justus et perfectus est, qui huic legi suos mores conformat. Hinc sanctitas est ab omni labe puritas, ait S. Dionysius, cap. xn *De Divin. Nom.* item amor clconjunctio cum Deo; quo enim quis magis a rebus terrenis ct impuris mentem avocat, camque attollit ad Deum, eo iit sanctior. Jam Christus qua Deus, est ipsa increata, immensa ct essentialis sanctitas : qua vero homo, est sanctissimus non tantum per gratiam animas ejus infusam, qua longe omnes angelos et homines sanctos superat cl transcendit, sed etiam per gratiam unionis hypostatic®, per quam in humanitate Christi inhabitat plenitudo, uti divinitatis, ita ct sanctitatis corporaliter: quæ admirabilis et incomprehensibilis est sanctificatio, utpoto quæ expiationis et sanctificationis humano generi a Deo constitutus est fons. Ab hujus plenitudine omnes accepimus, ct quod superest, adhuc mille mundorum peccatis abluendis ct infinitis animabus sanctificandis sufficit. Hinc ab æterno prædcslinati sumus in Christo, ut simus sancti et immaculali in conspectu Dei, Ephes, i. Christi ergo 'anctitas est omnis hominum sanctitatis causa efficiens, meritoria, exemplaris ct finalis. Omnis enim sanctitas nostra sanctitati Christi quasi exemplari suo conformari debet, ad ejusque gloliam quasi ad finem suum dirigi, ut scilicet ipse in omnibus a se redemptis cl sanctificatis honoretur, laudetur el glorificetur in aeternum. Porro hac gratia unionis unctus, id est sanctificatus et consecratus est in incarnatione, sed eadem unctus est publice, id esi toti mundo declaratus cl promulgatesi tin baptismo. Hinc omnes Christo debemus summam reverentiam, graliludincm, amorem, obedientiam, sequelam ct obsequium.

25. An EXITU SERMONIS, UT ITERUM ÆDUHCBTUR Ve».». Jerusalem,—ab eo tempore quo ab Artaxcrxo exibit sermo cl edictum quo permittet, dabitque Nehemiæ et Judæis veniam reædificandi Jerusalem. Ecco hic tacito annuit angelus exauditam esso orationem Danielis : dum enim ait rcædificandam esso Jerusalem, insinuat Judæos o captivitate in Jerusalem redituros ; atquo insuper ab hoc anno usque ad Christum (qui erat desiderium desideriorum Danielis ct Prophetarum omnium) foro septuaginta hebdomades prædicit. Unde hebraico ad verbum est : *Ab exitu sermonis ad reverti faciendum* (vel, *ad reducendum) et ædificandutn,* id esi ad reverti faciendum œdificationem, hoc est, ad faciendum ut redealur ad ledificationem Jerusalem; quod Noster clare vertit, «ul iterum ædificctur Jerusalem. » De qua phrasi plura inferius. 1'ccit enim Nchemias impetrato diplomate Artaxerxis, ut Judæi secuin e Persido libero ct secure redirent in Judæam ad Hieroso lynue rcædificationem et restaurationem.

Hebdomades septem, hebdomades sexaginta dujj erunt, — hoc csl, hebdomades sexaginta novem : adde unam, de qua in seq. agit, habebis septuaginta (2).

Est hic locus illustris dc adventu Mcssiæ, cujus hic ortus, baptismus, passio el mors per singulos præcisc consignantur. Quocirca ex hoc loco manifesto convincuntur Judæi, clarcquc demonstratur Messiam jam pridem venisse, esseque Jesum Christum, quia in eo finiuntur hæ 70 hebdomades.

Thalmudici, R. Salomon et passim Hebræi, ut hoc telum tam acutum et certum effugiant, affé- Eipositio R*'Norunt hic expositionem plane contortam el violen- rutu' tam, imo implicantem contradictionem, ct soipsara ipsosque Jud í os jugulantem. Censent enim hic non agi dc Christo, sed de templo : nam pro *Sanctus sanctorum* in llebrreo est *Sanctitas sanctitatum,* id csl templum. Dicunt crgohasco hebdomades dividendas esse in duas partes, iisque significari statum et duralionem duplicis templi Hierosolymitani : nimii um priorem carum partem esse decem priores hebdomades quæ conficiunt 70 annos, quos dicunt inchoari ab excidio templi Salomonici, quod peregit Nabuchodonosor, ct terminari iu rcœdificationc templi secundi, quæ peracte est per Zorobabel, permittente Dario Hystaspis, anno regni ejus sexto, ut diciturI.Es*drte* vi, 15; ab illo enim excidio templi primi usque ad rcædificationem templi secundi sub

(!) Sch all in *Comment, de septuaginta hebdomadibus Danielis,* pag. 12, abstracto hic pesilo pro concreto opini»' consci Messiam designari, de quo Gabriel, ejus natisiUlem M «i u pnenuntians, *Luc.* i, 35, eadem appellati. ne usus loquitur : « Quod nascetur cx te Sanctum, M-cabitur Filius Dei. u Cf. Heugsleuberg opero citato, pag. 444 el seq.

(2) Septuaginta illud hebdomadarum spatium, de quo vers. 24 generalim dixerat, jam in 1res partes seu epochns dividit, cl quænam singulis hisce temporis partibus sini eventura exponit: *primo,* in hebdomades septem in quibus Jerusalem retedificatio perficietur; *secundo,* in sexaginta duas, quibus elapsis apparebit Mesías; *tertio,* in unam, cujus in medio morietur Messias dux, paclumque cum Deu confirmabit.

Dario, aiuut fluxisse decem priores hebdomades, id est 70 annos. Posterior earum pars, inquiunt, sunt f>0 hebdomades reliquie, quæ conficiunt annos 420, quibus asserunt durasse templum secundum, scilicet sub regno Persarum 43 annis : inde sub regno Græcorutn 180 annis; inde sub Machabæis 103; inde sub Herode ct posteris ejus annis 103, qui omnes simul juncti faciunt annos 420, id est hebdomades 00, jam dictas. Itaque ipsi incipiunt has 70 hebdomades in excidio primi templi, ct finiunt illas in excidio secundi templi. Ha ipsis Thalmu udicorumel R. Salomonis verbis referunt Finus lib. V *Flagelli,* cap. v, ct Petrus Galalinus, lib. IV Dc *Arcanis {idei,* cap. xiv et scq.

IVMIitur print).

Verum hæc frivola esse, falsaci contradictoria palet primo, quia hæ hebdomades ab angelo inducuntur ad dimetiendum, non ducationem templi, sed tempus adventus Messiæ; nimirum quod post 70 hebdomades, id est post 490 annos nascetur, morietur, et pro salute mundi immolabitur Christus; hoc enim clare verba ejus significant, dum ait : « Septuaginta hebdomades abbreviato sunt, ut consummetur prævaricatio, ct finem accipiat peccatum, etc., el ungatur Sanctus sanctorum. » El rursum : «Scilo ergo cl animadverte, ab exitu sermonis ut iterum ædiiicelur Jerusalem usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ crunt. » Occurrit el respondei R. Salomon pro *ungatur Sanctus sanctorum,* hebraico esse, *ungatur* ’¿'npAodes *kadascim,* id est *Sanctitas sanctitatum,* hoc est templum sanctissimum. Ergo hic agi de templo, non de Christo. Respondeo, id dici non posse, *primo,* quia templum in line 70 hebdomadum non fuit unctum, id csl consecratum, sed profanatum cl combustum a Romanis, uti ipse R. Salomon fatetur : ergo hæc de templo accipi nequeunt, sed de Christo, qui est sanctitas sanctitatum, id est Sanctus sanctorum, id est sanctissimus, ct suprema sanctitas, ul vcrlil Leo llebræus. Sic Pontificem vocamus, Sua Sanctitas, id csl Sanctissimus Dominus. Sic principi dicimus, Sua Celsitudo; regi, Sua Majestas. Id ita esse palei, quia ita explicat Daniel, dum subdit : « Usque ad Christum ducem hebdomades septem, cl hebdomades sexaginta duæ.» *Secundo,* melius in llebræo aliis punctis legitur O’tnp WTp Aedos Ae*doscim,* id csl Sanctus sanctorum, uti iegit Noster, quod soli Christo, non templo convenit. Pari modo si legas, *Sanctitas sanctitatum,* certum est Christum intelligi, non templum. Christus enim adduxit justitiam, abolevit peccatum, illudque quasi hostia expiavit. Unde pro *deleatur iniquitas,* hebraica est *Iccapper avon,* id est ad propitiandum pro peccato, ct, ut Aquila vertit, *ad expiandum peccatum,* instar hostia) jiro peccato, quæ peccati est expialrix, qualis fuit Christus; hæc enim vocatur 1D13 *cophcr. Tertio,* nec templum, nec Cyrus, nec Nehemias, nec Zorobabel, nec Agrippa, nec quis alius tunc fuit unctus, quia oleum illud in secundo templo defuit secundum Rabbinos. Unde in lib. *Sanhedrim Jlicrosol.* cap. *Elluhen hoggolim,* id est *Isti sunt captivi,* ait R. Samuel : « Quinque res defuerunt in secundo templo quæ fuerunt in primo, scilicet ignis, arca, urim ct tummim (id csl Rationale judicii cum cphod) oleum unctionis, ct Spiritus Sanctus. » Idem habetur in *Hidras sir hassirim,* id est in *Expositione Cantici Cantio.*

Dices : Hebraice tnp *bodes,* significat lemplum vers. 20, ubi dicitur : « Et civitatem, ct sanctuarium (hebraice *Mes)* dissipabit populus cum duce venturo ; » ergo et hic significat templum, non Christum. Respondeo, nego consequentiam ; hic enim jungitur civitati, diciturquc cum ca dissipandum a Tito, quod de templo accipi debere liquet; praesertim, quia ante urbis ct templi excidium occidendum esse Christum jam prædixil angelus : unde clarum est de templo eum loqui, non de Christo, secus csl hic, ubi prædicit ungendam sanctitatem sanctitatum, quæ adducat justitiam sempiternam, et aboleat peccatum, ac impleat visiones Prophetarum : hic enim fecit Christus, non templum.

Denique R. Moses Gerundensis, R. Ozia in *Seder Olam,* R. Josué ibidem, R. Barnahaman, R. Barachlas, R. Moyses Tironensis, R. Htoces, R. David, R. Abraham, R. Chaldias, qui fuerunt auctores Thalmud, quos citant Finus et Galalinus supra : esto putent hisce 70 hebdomadibus denotari tempus durationis templi ; lamen omnes uno ore asserunt, in fine harum hebdomadum 70 venturum Messiam, cumque inlelligunt per justitiam sempiternam.

TroUtnr SNttoJ,>' *Secundo,* quia angelus hic Danielcm afflictum, ct obsecrantem pro liberatione populi consolatur dicens, post 70 hebdomades populum ab omni captivitate liberandum per Christum : ergo non definii hic tempus durationis utriusque templi, scilicet quod prioris desolatio durabit 70 annis ; posterius vero 420 annos durabit, ac deinde exscindetur in perpetuum; hæc enim tristia sunt, non læta et consolatoria. Constat autem angelum hunc consolari Danielcm, eique lætum afferre nuntium, quod exaudito sint preces ejus.

Tertio, *Tertio,* hæ 70 hebdomades inchoandæ sunt ab exitu sermonis ut iterum redillcetur Jerusalem, jam aChaldæis eversa, uti ait angelus : ergo male, imo, contrarie verbis angeli, Judei eas inchoant ab excidio templi, jam pridem facto a Chaldœis. Non enim dicit angelus : Ab exitu destructionis, sed ædificationis Jerusalem eas inchoandas esse.

Qiurto. *Quarto,* eversio templi, quæ hic prædicilur fulura, ut Judæi volunt, in fine 70 hebdomadum, non fuit ablatio peccati,adductio justiliæ sempiterne, unctio Sancti sanctorum, quod tamen hic do iisdem asserit angelus, sed potius illa horum omnium, totiusque religionis et gentis Judæorum fuit eversio.

ç nt,. *Quinto,* errant Rabbini in supputatione annorum. Nam Thalmudici in *Mcgilla,* cap. i, docent ab excidio templi primi usque ad fabricam templi secundi fluxisse annos 78. Secundum vero templum stetit non tantum annis 120, sed ut minimum annis 583; tot enim sunt ab anno sexto Darii Hystaspis, quo boc templum perfectum est, ut dicitur I *Esdra:* vi, 16, usque ad annum 72 a morte Christi, quo illud ipsum eversum est a Tito. Rursum ex Judæorum sententia 70 hebdomades, id est 490 anni, incipiunt ab excidio templi prioris, quod contigit anno ultimo Sedecim, qui fuit annus 18 Nabuchodonosoris, et liniuntur in excidio templi secundi, quod peregerunt Titus ct Romani 38 anno post necem Christi, a Judœis occisi. Atqui ex Josepho, et ex aliis omnibus historicis constat contrarium, scilicet non tantum 490, sed longe plurcs annos interfluisse, puta 608. Imo Josephus plurcs numerat. Nam lib. VH De *Delio Judaico,* cap. xviii, ait : « A rege David usque ad Titum (a quo eversa est Jerusalem) anni mille centum septuaginta novem. Ex quo autem condita est (Jerusalem) usque ad excidium annorum duo millia centum septuaginta septem. » Jam a Davide usque ad ultimum annum Scdeciæ, quo a Nabuchodonosore eversa est Jerusalem cum templo, sunt anni 470, ut patet ex annis Davidis, Salomonis, et posterorum, qui consignantur in libris *Regum :* supersunt ergo anni 709 ad explendum numerum annorum 1179, quos Josephus ait fluxisse a Davide ad excidium Hierosolyma*. Itaque ex Josephi sententia, a Sedecia ad Titum non 490, ut volunt Judæi, sed 709 anni fluxerunt. Et nc dicas errorem esse iu numeris Josephi, cumdem numerum per partes colligit ct supputat idem Josephus lib. XX *Antiquitatum,* cap. vm.

Sexto, consentiunt Judæi has hebdomadas terminati in destructione templi secundi, facta per Titum el Romanos : atqui ex angeli sententia hæ hebdomades terminantur in Christo ejusque nece; hoc enim clare verba signifleant : a Usque ad Christum ducem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ : et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus. » Ergo ex Judæorum sententia sequitur quod Mcssias, puta Christus, jam venerit, vixcrilque sub tempus destructionis Jerusalem per Titum, ac proinde fuit Jesus Christus. Nec enim alius fingi potest, nisi quis dicat Titum, in quo desinunt hæ septimanas, esse Messiam. Sed hunc nec ipsi Judæi recipient, utpolc quem quasi templi et gentis suæ eversorem exsecrantur.

clrí*- '-‘‘ ▬ 1..4X. Respondet R. Salomon per Christum hic accipi Cyrum, qui solvit captivitatem Babylonicam. Hunc enim Isaías cap. xl v, vocat Christum, dicens : « Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro. » Verum hoc implicat : *primo,* quia Cyro non competit quod de Christo ait hic Daniel ; nimirum tum (ore Sanctum sanctorum, consummaturum praevaricationem, finem daturum peccato, et adducturum justitiam sempiternam, idcoquo foro *nagid,* id est ducem populi fidelis et Christiani; TJJ *nagid* enim ab Hebraeis vocatur is, qui antestat populo in rebus vel politicis, vel Ecclesiasticis, puta antistes, præsul, dux, princeps; sive qui prœit ct ducit agmen, uti capilaueus et ductor exercitus. Dicitur enim *nagid,* a TH *neged,* id est *ante;* unde *nagid* idem est quod antecessor, dux, ductor : ct hoc significat graecum r.fwuwo;, uti vertunt hic Septuaginta. Talis autem in populo fideli fuit Christus, non Cyrus, utpote infidelis. Sic *Jerem.* cap. xxi, 1, Phassur vocatur *nagid,* id est *princeps in domo Domini.* Et *Nehcm.* cap. xi, II, Saraia pontifex vocatur *nagid,* id est *princeps domus Dei,* id est summus *Antistes,* ut vertit Marinus Brixiensis in *Léxico.* Et Salomon rex, III *Beg.* i, 13, vocatur *nagid,* id est *dux super Israel.* Et Saul, I *Reg.* IX, lo, a Samuele ungi jubetur in *nagid,* id est regem ct ducem, ut salvet populum do manu Philistinorum.

Secundo, hæ hebdomades incipiunt multis annis post Cyrum, scilicet ab Artaxerxe: hic enim, non Cyrus, Judiéis potestatem urbis reaedificandis fecit, ut patet *Nehcm.* n, 5. Inde enim cos incipiendas esse docet angelus, dicens : «Ab exitu sermonis ut ileruin ledificctur Jerusalem, hebdomades, » etc. Adde : Cyrus jam regnabat, cum hanc visionem accipit Daniel, et hoc eodem anno Judæos e Babylone dimisit. Falsum ergo est usque ad Cyrum numerandas esse 70 hebdomades, id est 490 annos,quas usque ad Christum numerandas esse asserit hic angelus. Quocirca Aben-Ezra fatetur per Christum hic non accipi Cyrum, sed Nehemiam. Alii accipiunt Zorobabel, alii Herodem Agrippam juniorem, qui Judæorum fuit fautor et prolector. Sed hæc iisdem argumentis confutantur. Adde, nemo horum fuit occisus, quod de Christo ait hic Daniel (1).

(1) Perperamel ipsoBertholdtiusinZMnfclfx *Comment.,* cum Rosenmuller ct reliquis antimessianis interpretibus conatur evincere per TSJ ri'üO *maschiach nagid,* quod est *Mentas princeps,* aut *Christus dux,* principem extraneum designari Etenim, *primo,* ut bene notat J. Perrone loco citato, bona prædicta (vers. 21) ubique in prophetis de tempore Messiano dicuntur; si igitur, ut ct ipsi fateri coguntur, ibi csl sermo de rege qui circa exitum txix hebdomadæ venturus erat, patet cum paulo ante «.Illisionem bonorum illorum venire debuisse, ncc proinde his verbis quidquatn signifícan prater illorum bonorum auctorem. *Secundo,* nexus causalis inter personam et distributionem bonorum indicatur per vocabulum *maschiach, Mcssias,* seu *Christus,* relate ad *Kedos kedoschim,* Sanctus sanctorum, vers. 24. Porro per *sanctissimum* significari Messiam pluribus ostenditur. *Tertio,* quemadmodum *nagid, dux* seu *princeps,* non excludit relationem ad Messiam, cum do illo pariler dicatur, *tsai.* ıv, 4, sicut *schar, Hai.* ix, C ; *moschel, Midi,* v, 1 ; *nasci, Ezech.* xxxiv, 24 ; ita nec *maschiach,* quod se habet ad *nagid,* sicut speciale ad generale, et aperte Messiam respicit. Inservit namque ad hoc, ut («er *nagid* designetur princeps thcocraticus : cf. 1 *lug.* x, 1. Nuu-

Alii Rabbini respondent agi hic de Christo, sed hisce 70 hebdomadibus non definiri tempus adventus ejus, quasi ipso in septuagesima et ultima sit venturus, sed quod in iis Judæi merebuntur ut ipso suo tempore veniat. Verum ut taceam illos tunc potius meruisse excidium, quod cis intulerunt Romani, idipsum ipsa verba angeli excludunt ; ait enim : a Usque ad Christum ducem hebdomades septem, ct hebdomades sexaginta duæ, ct post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus. » Ergo hebdomades definiunt tempus adventus Christi. Unde R. Salomon fatetur, quod Judæi hunc Messi® adventum non meruerint in tempore 70 hebdomadarum; sed iis finitis tempore hujus diuturnæ et interminabilis captivitatis cum mereantur. Sed et hoc absurdius dicitur : ncc enim per annos 1500 fructus hujus meriti apparuit, ut vel Mcssias, vel Propheta aliquis Mossile prænuntius se ostenderet. Addo Judæos usuris, fraudibus, sortilegiis addictos nunc tam, vel magis sceleratos esse, quam fuerint olim, ut non Messi® adventum, sed ejus odium, reprobationem ct desolationem extremam mereri videantur.

ivsp^n-sL mu/

Perperam ergo R. Salomon verba angeli sic exponit, « ut consummetur prævaricatio, » id csl ul Judæi desistant a prœvoricationibus suis, et per hoc mereantur apud Deum, ut eorum iniquitas deleatur per captivitatem modern im. Similiter, « ut adducatur justitia, » id est, inquit, ut veniat Mcssias, per quem in sempiternum justificentur Judæi, et tunc finaliler impleantur visio ct prophetia, ut per merita Judæorum impleantur promissiones per prophetas fact® de Christo. Perperam inquam ; nam Ilebrœa ad verbum habent : *Præcisum est, determinatum ct definitum* (fore scilicet) *super populum tuum, ct super urbem sanctuarii tui hebdomades septuaginta ad consummandam prœvaricafionem, ct ad finiendum peccatum, ct ad delendum iniquitatem, ct ad adducendam justitiam saxulorum, ct ad complendam visionem ct prophetiam, ct ad ungendum Sanctum sanctorum.* Ita vertunt Septuaginta, Leo Hebreos, Calatinus ct alii; quibus verbis clare significatur decretas esse a Deo præcisc 70 hebdomades usque ad consummationem peccati, et adductionem justitiae, ita ut iis finitis statim consummetur peccatum, et adducatur justitia, et ungatur Sanctus sanctorum. Hisce enim omnibus angelus 70 hebdomadarum tempus constituit : ergo illa omnia intra 70 hebdomades necessario implenda sunt : ad hoc enim (ut scilicet illa omnia fiant) dccisæ et definit® sunt hæ hebdomades, uti habent verba Hebrea. Unde angelus, idipsum explicans, subdit : « Scito ergo et animadverte, ab exitu sermonis ut iterum aedificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem hebdomades septem, hebdomades sexaginta duæ, » etc.

Refclli-Primo.

Secundo, in medio hebdomad e 70, ait angelus s-cofido. defecturam hostiam et sacrificium, qu® offerri solebant pro peccato ; ergo multo magis merita ct satisfactiones privatas Judæorum defecturas supponit : hæ enim a publico Dei cultu, sacrificiis et sacramentis pendent. Jam cum constet hostiam et sacrificium defecisse in excidio Titi, sequitur tunc quoque completas fuisse 70 hebdomades, omneque Judæorum meritum et omne bonum. Quid enim apud Deum mereantur nunc Judæi, qui ab eo oblivioni traditi, abjecti, ct omnium gentium servituti jam per sedecim annorum centurias expositi sunt?

Tertio, angelus ait hic 70 hebdomades preciso Tau®, a Deo esse decretas et definitas; quæro ad quid, sive cui rei sunt definit® ? Utique ut iis expletis, a ungatur Sanctus sanctorum, » ut ait angelus, puta Mvssias; ac simul, ut per cum comummelur prævaricatio, cl deleatur iniquitas, et adducatur justitia, et impleatur visio. Hæc enim in Hebreo pari tenore cl syntaxi, per copulam *et,* sine articulo ullo (ut patet cx verbis llcbræis jam citatis) ponuntur et conjunguntur, ut ab invicem divelli nequeant. Statuuntur hic ergo tempus el terminus, scilicet 70 hebdomadæ, quibus exactis veniat Christus, qui hæc tria preste!; scilicet *primo,* propitiationem, expiationem ct abolitionem peccati; secundo, adductionem justitia? scalpiterò®; *tritio,* implctionem omnium visionum et prophetiarum, uti Thalmudici et Rabbini alii jam citati fatentur. Unde ait angelus : « Super populum tuum, et urbem sanciam; » quia Judœis proprie, non gentibus, a Deo uti per Prophetas promissus, uti ct missus est Mcssias in line hebdomadarum.

Objicit R. Salomon hebdomades 62 dividi a Da- o-j»,ur nicle ab hebdomadibus septem; ait enim: «Usque PILU>0' ad Christum ducem hebdomades septem, ct hebdomades sexaginta duæ, » q. *d.* Septem hebdomades

cpiani paganus rex ita vocatur, qua talis. De Cyro solum, *tsai.* iLv, 1, *maschiach* legitur, tum ob specialissimas relationes ejus ad tlioocratiam, tum ob dona a Deo ipsi collata ad Judæorum salutem, tum ob initia cognitionis veri Dei, ex suo decreto (cf. II *Paratip.* cap. ull. ; *Esdr.* i, 2), tum ob typicam relationem ad Christum Messiam. Inio ut rex thcocraticus considerari potest, et pro tali sumitur, *hai.* XLV, 1. *Quarto,* cxcontextu, in quo O|q>oni:ur *maschiach nagid* tw *iiaytd a.a, itucc* fait *ro,* vers. 26; ncrpid utrique commune, ast *tnaschiach theocraiicus, aha extraneus.* Atqui a (emporo Danielis nemo rex thcocraticus, juxta *Ezcch.* xxi, 32; ergo unus Mcssias designatur. *Quinto,* tau lem terminus *ad quem* hujus vaticinii esine Christi nativitas, an ejus publica manifestatio? Hoc posterius communius. Ct. Pelavi! *Doetr.temp.* lib. XII, cap. xxxiii. Jam vero hebdomades lvix, ul inieritis ostendetur, desinimi in Christum. Post Lix hebdomadas opus salutis debet esso completum, usquo ad Messiam hebdomadæ lxix, qui media lxx hebdomada exstirpabitur. Ergo remanent anni 1res cum dimidio. Hinc illud *ad Maschiach* tantumdem valet ac : *usque ad publicam manifestedionem Messia*.* Sano vel ipse Bcrlholdtius luco verba ad Christum proxime referri fatetur, scribens: «Si non neccssniuih absolute, attamen valde naturalo est, ad luce verba *maschiach nagid* cogitare de Messia Jesu et de ipsius morte m cruce. » Cf. Hcngslcnbcrg loco citatu, pag. 460 cl seqq.

crunt usque ad Cyrum, qui Judæis erit favens, et quasi Christus : inde 62 hebdomades erunt, quibus ædificabilur et stabit Jerusalem; sed in angustia, quia a Persis, Graecis et Romanis vexabitur : unde in fine earum occidetur alter Judaeorum Christus a Romanis, scilicet Herodes Agrippa. Verum hoc dici nequit : nam falsum est, a ab exitu sermonis,» id est ab edicto reaedificandi Jerusalem, usque ad Christum ducem fuisse tantum septem hebdomades; mox enim angelus numerat 70. Quin et ipse R. Salomon dividens has hebdomades in duas partes, priori parti non septem, sed decem dat hebdomades : tot enim ait fluxisse ab excidio primi templi, usque ad fabricam secundi templi, puta usque ad annum sextum Darii Hystaspis, uti initio dixi. Rursum alibi ipse, et alii Rabbini passim dicunt fluxisse, non 70, sed 78 annos usque ad hunc annum Darii : ergo sibi contradicunt hic, uti cl in mullis aliis.

P'jpcnrri‘

s-«oh. *Secundo,* falsum est quod 62 hebdomadibus Edificata sil platea, et muri Jerusalem in angustia temporum. Nam hi muri paucis diebus, puta 52, a Nehemia restaurati sunt, ut dicitur *Nehcrn.* n, 15. Hæc enim angustia temporum paucis diebus duravit, scilicet usque ad mortem Sanaballat, qui hanc murorum fabricam impediebat, uti ibidem dicitur.

Terti*. *Tertio,* has 62 hebdomades non spectaro fabricam templi, sed Christum, patet ex eo quod statini subdit : a Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus. » Ubi plane inlelligitur Christus, do quo dixit paulo ante: « Usque ad Christum ducem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ. » Ul putet tum ex nomine Christi, tum ex eodem numero hebdomadum sexaginta duarum.

n. Silo- Ut°dooi Ckrufc». Figmentum ergo esi et paradoxum quod R. Sa- 1°mon duos hic comminiscitur Christos, scilicet *primum,* de quo dicatur : « Usque ad Christum ducem, » ct hunc esse Cyrum; *secundum, de* quo dicatur : « Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, » et hunc esse Herodem Agrippam, qui vocatur Messias, quia Judœorum fuit fautor ct protector. Nam hunc Herodem non fuisse occisum, ul fingit R. Salomon, sed cum Romanis fuisse confœdcratum, et ab iis exaltatum, docet Josephus, lib. ill *Belli Judaici,* cap. in, v ct seq. El Cornelius Tacilus, lib. V, ait Agrippam in bello Judaico secutum esse partes, non Judæorum, sed Romanorum, ideoque apud Romanos magno in honore ct gratia fuisse. Adde, ipsa hebdomadarum ct verborum connexio, idemque numerus plane arguunt do una et eadem re, de uno ct eodem Christo hic agi.

Itaque cum certum clarumquc sil, illud quod sequitur : « Et rursum ædificabilur platea, ct muri in angustia temporum,» non posse jungi cum co quod immediate præccssit, scilicet : « Et hebdomades sexaginta duæ crunt : » sed paulo anterius debere referri ad « hebdomades septem » priores, quibus Judæi sub Nehemia œdificarunl Jerusalem magno labore, paupertate et metu hostium; hinc sequitur has hebdomades, septem el 62, non esse divellendas, nec dividendas, sed conjungendas. Nec est quod quis suspicetur in Hebræo aliter haberi. Sic enim ad verbum habet : *Usque ad* Christum *ducem hebdomades septem, ct hebdomades* sexaginta *duæ.* Revertetur *ipsa, et ædificabitur (non* stabit, non *durabit,* ut perperam exponit R. Salomon) *platea, ct* fossatum, sive *fossa el murus, idque* in *angustia temporum,* lia vertunt Septuaginta, Leo Hebræus, Galalinus ct alii passim, et patet intuenti textum. Porro cur seorsim numeret angelus hebdomades septem et 62, dicam inferius.

Itaque cx textu Ilcbræo liquet non divellendas esse hebdomades septem a 62, sed iis jungendas; cum iis enim junguntur per copulam *ve,* id est *el,* et utræquc carent articulo, quo casus mutationem significare solent Hebræi. Si enim diceretur id quod vult R. Salomon, addendus fuisset articulus *lamed,* vel propositio *beth,* hoc modo *lescissim,* vel *bescissim,* id est, *in sexaginta duabus hebdomadibus revertetur,* hoc est rursum ædificabilur platea, clpro *ædificabilur,* dicendum fuisset, *stabit,* vel *durabit.*

objia- *tur M'* CUB '

Objiciunt *secundo,* initio versus hujus aliter ex Hcbræo vertendum esso; nimirum, pro *ab exitu sermonis,* ipsi vertunt, *de exitu sermonis,* quasi hic non denotetur terminus a quo inchoandœ sint 70 hebdomades, sed lanium denotetur materia de qua angelus loquebatur. Dixerat enim superius : a Ab exordio precum tuarum egressus est sermo, » ul sit sensus : Tu Daniel, scito et animadverto de exitu sermonis ul iterum ædificelur Jerusalem, hoc est, adverte et intellige qualiter sermo egressus a Domino de œdificatione Jerusalem sit intelligendus : quia, scilicet ad Christum dueem, id est ad Cyrum, erunt hebdomades septem. Verum id fai- ik<poB. sum esse clare convincitur. *Primo,* quia angelus ‘i(| liri- hic designat, non materiam, sed initium et finem 70 hebdomadarum, ut sciamus ubi eas inchoare, ubi terminaredebeamus. Alioqui enim ridiculum, ct nugatorium quid diceret, scilicet, 70 hebdomades fore, si non indicaret quando eæ futura) essent, quando nimirum inchoandæ, quando terminando;. Quocirca nugaces et ridiculi sunt R. Salomon et Judæi, qui ul hoc telum de adventu Christi effugiant, basco 70 hebdomades truncant capite ct cauda, inilio et fine, ut in tenebras illas retrudant, nec sciatur ubi eas ordiri, ubi finire debeamus.

Secundo, cum ait angelus : alisque ad Christum sccnnJ». ducem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ, » clare designat finem hebdomadum, scilicet eas finiend is in Christo duce. Ergo anterius vertendum est, « ab exitu sermonis, » non a do exitu,» ul indicet earum capulet exordium : alioqui enim frustra Danieli revelaret Christum venturum in fine 70 hebdomadum. Diceret enim Daniel : O angelo l nihil mihi de tempore Christi re-

velas, œque jam illud mihi obscurum est, ac ante ; quid enim scio, an post aliquot millia annonim lue septuaginta hebdomades futuræ sint, cum mihi earum initium non indices. Rur>um, si vertas, « de exitu, » verba non cohærcnt; cohaerent autem si vertas, « ab exitu. » Quis enim sensus est, de exitu sermonis usque ad Christum ducem? Hæc eniin verba conjungit angelus, licet Judæi sua prava interpretatione ea disjungant, sed perperam. Si vertas : n Ab exitu sermonis ut iterum ædiflcctur Jerusalem, ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt; » verba optime coh erent, suntque clarissima : indicant enim ubi 70 hebdomades Daniel ordiri debeat, scilicet ab exitu setmonis ut iterum ædificctur Jerusalem; ct ubi cædem sint finicnd.e, scilicet in Christo duco, ut quisque ab earum exordio eas per annos singulos numerando usque ad 70 et ultimam, habeat et noscat præcise tempus quo veniet Messias, adeo ab omnibus desideratus : quod incognitum erat ct occultum ante hanc prophetiam. Id enim angelus hic Danieli, el per eum omnibus pandit, ct cognitum facit.

Tertio, ita vertunt Septuaginta, à-♪

rei àncz.ptWixt, xat t cü **civ.55.j4T.oii. lii'.uoxXr.a £pta-**
t w T.yvjvLw, tCSsM-iSi; està zzi iSícuáSc; Suo,

id est *ab egressu sermonis ut respondeatur, ct ul adipeetur Jerusalem, usque ad Christum ductorem, hebdomades septem, ct hebdomades* 62. Sio et Leo Hebræus, Galalinus, Pagninus, ct alii llebrtei passim. Quin et ipsi Thalmudici, ac reccntiores Rabbini veritate coacti, tandem fatentur vertendum esse, « ab exitu sermonis, » non « do exitu, » ac hic indicari exordium hebdomadum; quod ipsi dicunt esse annum Sedecim vel ultimum, quo eversa est a Chaldæis Jerusalem cum templo, etinde numerant septem hebdomades, quas scorsim nominat angelus, id est annos 49, usque ad Cyrum, vel quartum quo Jeremías, c ip. xxix, prædixit, ct ex ore Dei egressus est senno, quod post 70 annos captivitatis Babylonicae rursum ædilicarelur Jerusalem, et inde usque ad secundi l mipli fabricam sub Dario, numerant suas priores h bdomades decem, id est annos 70, cum illi ipsi fateantur fuisse 78. Sic dum ad Cyrum numerant annos 41), illi ipsi fatentur fuisse pitiros, scilicet 52. Nam 49 aiunt fuisse usque ad Balsasarem, qui Cyrum præcessil. Itaque Judæi hic in angustias redacti, ut hoc Christianorum argumentum effugiant, torquent se in omnem pariem, sed non extorquent; ac multis modis sibi ipsis contradicunt, ct scipsos jugulant, uti mend ices facere solent.

Quocirca vere Lyranus hic in fine capitis : « Non remanet, inquit, Judæis excusatio cx diversitate computationum, cum tempus septuaginta hebdomadarum , do quo hic agitur, qualitercumque computetur, tam per mille (imo Kiuoannos) transierit in praeteritum, cl amplius. Sola ergo obstinatio malitiosa tenet cos in perfida exspectatione Messi®. »

Denique, Judæos fore Christi adversarios, imo occbores praedicit hic Daniel, dum ait : a Et non erit ejus populus qui eum negaturus est » (qu® verba quomodo ex llebræo educantur, ostendam inferius), ideoque « in dimidio hebdomad® (70 et ultimæ, qua occident Christum) deliciet hostia ct sacrificium, ct erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio, n uti vertunt Septuaginta, Noster, Galalinus, Leo Hebræus et alii. Quid clarius? Frustra ergo templi et gentis suæ restaurationem per suum Messiam exspectant Judæi : ideoque videmus eos graviorem pati captivitatem jam per 1600 annos, quam unquam vel parentes eorum, vd gentes aliæperpessæ sint. Jugiter enim carent urbe, república, templo, sacrificii-, Prophetis ; ac videntur plane a Deo oblivioni traditi, neglecti, projecti et reprobati, donec Christum nostrum cl suum agnoscant. Refert Hector Pintus in lùcch. XVI, 27, se Rom® disputasse cum Judæis, cumque clare illos convinceret, ita transisse obstinatos ac si fuissent insensibiles ct mente capti : quin imo tam fuisse pertinaces, ut unus eorum illi diceret : Etiamsi luce meridiana clarius ostendas mihi Christum esse Messiam, Lamen non credam.

Jam difficilis quæstio est apud Interpretes, quomodo hæ 70 hebdomades præcise computando; sunt. Novi virum nobilem, catholicum et litteratum , qui in hac quæslione perscrutanda plurcs annos insumpsit, cumque se expedire non posset, magisque in dies intricaret, infelix incidit in amentiam et amentem judaismum. Potissima difficultas est de harum hebdomadarum exordio, quo scilicet anno præcise eas ordiri debemus. Vari® admodum hic variorum sunt sententiae, quas omnes ad pauca capita contraham. Primo, aliqui eas ordiuntur ab anno 13 Josiæ, quo ccepit Jeremías, cap. i, ii, prophetare de excidio el casibus Hicrosolymæ. *Secundo,* Lyranus, Burgensis, Vatablus ct Galalinus, lib. IV, cap. xvi, secuti Hebræos, censent cas inchoandas esse ante captivitatem H ibylonicam, puta ab anno 4 Sederi®, quo exiit verbum et promissio Domini per os Jeremiæ, cap. xxix, de restauranda Jerusalem. *Tertio,* alii alios Hebræos secuti, eas inchoant ab anno undecimo Sedecim, quo eversa est Jerusalem a Chaldæis. *Quarto,* S. Hippolytus, leste S. Hieronymo hic, inchoat eas ab anno 20 captivitatis Babylonian, puta quinquaginta annis ante Cyrum, qui in septuagesimo anno ejusdem illam laxavit. *Quinto,* Orígenes, teste S. Hieronymo hic, et Tertullianus lib. *Contra Judíeos,* inchoant eos a primo anno Darii Medi, uno anno ante Cyrum. *Sexto,* Clemens Alexandrinus, lib. I *Stromal.,* et Eusebius, lib. Vili *Demonstr.,* inchoant eas ab anno primo Cyri. *Septimo,* Cyrillus Hierosolymitanus, *catcch.* 12, inchoat eas a Dario Hystaspis, sub quo templum est reædillcatum. Octavo, Severus Sulpitius, lib. II *Historice,* quem sequitur Scaliger, lib. VI *De Emend, temp.,* inchoat cos a Dario Notho, quem

Qwt'o 70 h<t>-dcmidM.

ipse vocat Ochum; hunc enim censet templum restaurasse, non Darium Hystaspis. VidcS. Hieronymum ct Pcrcrium, qui hæc omnia fuse confutat toto lib. XI.

cboand'* 70>efel> EUdei?

Verum omissis multiplicibus hisce sententiis utpotc vel manifeste falsis, vel improbabilibus, ex iis qure jam contra Judæos disputavi et demonstravi, suppono cum communi omnium Interpretum, Patrum ct Doctorum orthodoxorum sententia, cx hisce 70 hebdomadibus satis convinci Judæos, quod Messias, sive Christus, jam

Cerio a Hi <* impIcLu, n.e '.(«• por» Cunni.

pridem advenerit, fueritque Jesus, quem Christiani colunt: quia omnium sententia finiuntur ct finite sunt hæ hebdomades sub illud tempus, quo vixit Christus, licet ob tam priscæ chronologiæ obscuritatem ct varietatem, difficile sit primum et ultimum carum annum preciso consignare, in coque varient Interpretes : nam 70 hebdomades faciunt 490 annos, qui jam diu expleti sunt eo tempore quo vixit Jesus. Rursus consecratio, ducatus, predicalo ct occisio Christi, per annos hic a Daniele distributa ct consignata, in alium neminem, quam in Jcsum Christum conveniunt. Denique desolatio Jerusalem post caedem Christi, eversio templi, Judæorum perenne excidium, aliaque quæ hic ultima hebdomade futura predicit Daniel, sub tempus passionis Jcsu Christi, adimpleta sunt; uti cx historiis tam sacris, quam profanis notissimum est. Vide Franciscum Suarez, III part., disp. 1, sect. n. Nunc

g do- mi iJcH iiùitMi e»› io- so àtu- >'»'• r <poo- *"* h DUm- ta.

Dico ramo : Probabile est has 70 hebdomades i|;'hoandasesseabannovigesimo Artaxerxis Longimani. Probatur : nam hoc solo anno legimus ab eodem exisse mandatum, ct potestatem Nehem*æ csso faclam a(l reædificandam Jerusalem, ut patet *Nchem.* n, 5 ct 6.

Dices : Annus hic 20 Artaxerxis fuit 4 olympiadis 83; Christus autem passus est anno 4 olympiadis202. Ergo ab hoc anno 20 usque ad passionem Christi fluxerunt tantum anni 477, aut excludendo utrinque ultimos annos imperfectos 475, tot enim invenies, si olympiades intermedias multiplices per quatuor; qurequeenim olympias quatuor continet annos : 70 hebdomades autem efficiunt annos non 475, sed 490. Ergo hæhebdomades 13 annis citius, puta non a 20, sed a 7 anno Artaxerxis inchoandos sunt. Respondeo Judæos usos fuisse annis lunaribus, quorum quisqueeontinct 12 lunationes, sive menses lunares : mensis autem lunaris constat 29 diebus cum dimidio : tot enim sunt ab uno novilunio ad aliud. Unde sequitur quod annus lunaris minor sit solari 1 i diebus : habet enim dies 334, cum solaris habeat dies 305; quare 473 anni solares faciunt 490 annos lunares, ct do his loquitur Daniel; unde ct hebdomades has abbreviates esse dicit. Ita Julius Mricanus, lib. V *Annalium,* Chrysoslomus, Rupertos, Pererius, Torniclus, Gordonus cl multi alii.

Verum, quia Scriptura passim non lunaribus, sed communibus ct solaribus utitur annis; ct quia, licet Ilebrei uterentur annis lunaribus, lamen tertio quoque anno ex diebus, qui excreverant , mensem addebant, ct sic per embolismos annos lunares aequabant solaribus, tum ut chronicis et chronologiæ aliarum gentium se suaquo accomodarcnl, tum propter Pascha et Pentecosten, ut illa congruo tempore a loge statuto, puta post æquinoclium vernum í i die primi mensis, semper celebrarent : alioqui enim, cum annus lunaris minor sil solari, sa»po Pascha celebrare debuissent vel ante æquinoclium vernum, vel alio mense quam primo. Unde Lyranus, qui origine fuit Hebræus, et in Hebraeorum rebus versatissimus : « Falluntur, inquit, qui putant Hebreos talibus (lunaribus) annis usos aliquando; alioquinlota veteris instrumenti series vacillat. » Idem asserit Galalinus, lib. IV, cap. xiv, qui cap. xv conatur per annos solares hos annos computare, incipiendo ab anno 20 Artaxerxis Longimani, ct prosequendo cos per annos singulorum regum usque ad Christum ; hinc

Conclu- Cy,nl\,r» «•* 70 inch', d an»o«p- uiaui.

Dico secundo : Probabilius est hos 490 annos esse communes, sive solares, ctcum a Christo reIro computando secundum hos annos, primus incidat in annum 7 Artaxerxis Longimani ; dico a posteriori certum videri ab hoc anno 7 Artaxerxis inchoandas esse has 70 hebdomades; nam si aliunde incipias, non explebis numerum 490 annorum communium sive solarium, uti omnes consentiunt. Itaque cum annus hic 7 Artaxerxis concurrat cum anno 4 Olympiadis 80, ctcum anno Urbis conditæ 297; Christi vero baptismus incidet in annum 15 Tiberii, qui annus concurrit cum anno 4 olympiadis 201, et cum anno Urbis 781 ; hinc sequitur ab anno hoc Artaxerxis usque ad ducem Christum, id est usque ad tempus hoc baptismiChrisli.quoChristusconstitutus cldeclaralus est dux populi Dei, sive ductor et doctor Ecclesiæ (dicente Deo Patre : a nicest Filius meus dilectus, ipsum audite ») fluxisse 09 hebdomades, id est annos 483. Deinde in medio, ut ait angelus, sepluagcsim;n et ultimæ hebdomadæ, id est anno 487, qui fuit 18 Tiberii Cæsaris, occisum esse Christum, et tribus annis post Christi mortem liniri hebdomades 70, id csl annos 490. Hoc enim verius est, quam id quod censent Africanus, Rupertus et Reda, scilicet 70 hebdomades precise finiri ipso anno passionis Christi. Sic enim dicere debuisset Gabriel : In fine (non *in dimidio)* hebdomadæ, occiso Christo, deficient hostia ct sacrificium. Computo per olympiades, quia hæc computatio est certissima, precisa et expeditissima; cum per reges sœpc sil interrupta ct incerta, æque ac varia ct prolixa.

objectio, it pm kio l,l r"", Axuicr-

Dices : Anno 7 Artaxerxis nullus exiit sermo de reædificanda Jerusalem; ab hoc autem sermone hebdomades has inchoandas esse asserit angelus : ergo ili» ab hoc anno septimo non sunl ineboandæ. Respondent aliqui insignes chronologi ingeniose ct apposite, quod annus ille 20 Artaxer-

iit tju». dem irg. UAUtij cum pa* ite.

xis, quo ipso dedit Nchemire facultatem roredifl-candi Jerusalem, *Nehem.* n, 1, non sit 20, ab co tempore quo ipso solus regnavit post patrem ; sod ab co quo ipso, vivente patre Xerxe, simul cum eo regnare cœpit, cum scilicet Xerxes ad bellum contra Grrecos proficisceretur, quod videtur fuisse anno Xerxis quinto : tum enim bellum in Grrecos exarsisse videtur. Hæc sententia colligitur cx Joseplio : ipse enim asserit, anno 25 Xerxis, id est anno 25 ab eo tempore quo Xerxes regnaro cœpit, missum esse N'chcmiam, cumque perfecisse mœnia Jerusalem, anno Xerxis 28, id est anno Artaxerxis 23, cx quo scilicet ipse regnare cœpit cum patre Xerxe, qui annus fuit septimus, quo solus post patrem regnavit Artaxerxes : nam pater ejus Xerxes non nisi 20 annos regnavit. Itaque licet anno 20 Artaxerxis, ut ait Nehemias, exierit sermo, id csl mandatum de redificanda Jerusalem, tamen anno ejus 23 (quem Josephus vocat 28 Xerxis, id est 28ab initio regni Xerxis), cx quo scilicet regnare cœpit cum patre Xerxe, qui fuit Artaxerxis solius regnantis annus septimus, exitum, id est effectum, habuit hic ejus sermo ct mandatum; quia tunc juxta ejus præscriptum mœnia Jerusalem restaurata et perfecta sunt a Nehemia. Unde patet hunc exitum, id est effectum, incidisse in annum 7 Artaxerxis, a quo inchoandas esse 70 hebdomades in conclusione asserui.

Probatnr ei Joso-i'110,

«et. in. tor pri-uw'

Uree sententia subtiliter adinventa est, ciquc fa-vet S. Chrysostomus, sed difficultate non caret; nam *primo,* tota nititur Josepho : Josephus autem hic, uti et alibi manifeste errat, dum regno Xerxis tribuit annos 28, ct dum in fine capitis, hæc omnia gesta esse, regnante Xerxe, asseverat. Si regnante, ergo ct vivente Xerxe : nam Eusebius, Orosius, Diodorus Siculus, Severus Sulpitius, Bcda cl alii Xerxi tantum tribuunt annos 20 vel 21. Rursum Esdras, cap. vu, ct Nehemias, cap. i, asserunt non Xerxem, ut vult Josephus, sed Artaxerxem misisse tam Esdram quam Nchemiam in Jerusalem. Causa erroris Josephi videtur fuisse, quod historici subinde confundant nomina hæc, Xerxes cl Artaxerxes, quasi sil unum idemque. Undo Thucydides ct Charon apud Plutarchum in *Vita Themistoclis,* Cicero, lib. XX, epist. *ad Attic.,* 1'hilostralus, lib. I De *Vita Apollonii,* ct Probus in *Vita* T/ ie»iisforh'$,lradunlThcinisloclcm capitis damnatum aGrrecis fugisse ad Artaxerxem; cum Ephorus, Dimon, Clitarchus, Heraclides apud Plutarchum supra, asserant cum fugisse ad Xerxem. Xerxes enim persico significat bellatorem. Quocirca idem est nomen hebraico *Achasucros,* latino Assueras; persico *Ochos oarces, Axurxes, Artaxerxes,* grrecc 'oí'jíff,;, id csl *acer Mars,* ut dixi cap. xix *in Pentateucho.*

Secundo.

Secundo, quia hæc sententia videtur nonnihil torquere t» *ab exitu sermonis.* Uree enim phrasis llcbrreis significat non finem, nec exsecutionem, sed initium loquendi, puta ipsum loquentis et mandantis imperium, maxime quia sequitur : a Ut rndificetur, n vel, ut hebraico est, *ad nidificandum Jerusalem.* Siccnim passim Prophet® dicunt, «exiit senno, » vel « verbum a Domino,» id est Dominus cœpit loqui et mandare. Sic exiit edictum a Cesare Augusto, ut describeretur orbis, cum scilicet ipse jussit eum describi.

Tertio, quia Scriptura videtur annos Artaxerxis Terti"-solius regnantis numerare, atque per ejus annum septimum, vigesimum et trigesimum secundum consignare chronologiam in Esdra ct Nehemia : ergo annus hic 20 Artaxerxis, est ejus non cum patre, sed solius regnantis, ct ita ejus annos hosce consignat Eusebius, ct alii.

Quarto, quia valde incertum están tam cito Ar-Oolrto-taxerxes r gnare cœperil cum patre, scilicet anno Xerxis quinto : tum enim Artaxerxes videtur puer fuisse , cl ad regendum ineptus ; imo post mortem patris regre ct vix regnum paternum adiit. Artabanus enim præfectus post mortem Xerxis regnum invasit, illudque septem mensibus tenuit. Adde, Artaxerxes erat minimus natu filiorum Xerxis ; senior erat Darius, quem proinde potius quam Artaxerxem regni administratorem in bellum abiens reliquisset Xerxes. Unde ct Artabanus primo necavit Darium, deinde Artaxerxi insidiatus est, ut co sublato invaderet regnum, uti refert Justinus, lib. III.

Quint'-

Denique cum Scriptura velit ab hoc exitu ser-monis Artaxerxis inchoari 70 hebdomades, omnino annum hunc exitus alicubi consignare debuit. Unde enim alioqui sciemus initium harum hebdomadarum? voluit ergo exitum hunc non a profano homine, ct dubi® fidei, puta Josepho, sed a se peti. Quare expeditius ct facilius ad argumentum responderi potest; atque

Conci‹*-

Dico tertio : Exiit sermo Artaxerxis de rcædificando Jerusalem anno ejus septimo; nam illo anno, ut patet *Esdra* vu, 6, Artaxerxes misit Esdrain in Jerusalem, cum mullis Judæis in Babylone captivis, deditque, ait Scriptura, illi omnem petitionem : non est autem dubium quin Esdras wb Je-vel maxime, templo jam ædificato, petierit tnul etiam urbem rerediticari, ut a vicinis hostibus Judrei essent tuti, tum in urbe, tum in cultu Dei in templo. Unde cl Esdrre in Jerusalem abeunti ad hanc rem, ut videtur, Artaxerxes jussit dari ccn-tum l denta argenti, ct annonam copiosissimam : permisit enim ea voluntati Esdrre ct Judreorum, ut dicitur vers. 18. Esdras autem et Judæi non aliud magis optabant, quam urbem restaurari.

xe3 ¿.ja JW» n°‘ *-¡›ii-no. r"5ljlar p'“n◊’

secando.

Secundo, quia ex edicto Artaxerxis, Esdras ex Babylone omnino reduxit Judæos cives in Jerusalem : cur, nisi ut civitatem reredifiearent? abi enim sunt cives, ibi debel esse ct Cirilas. Adde, quod his civibus rex suo edicto immunitatem dederit, ct leges civicas ac magistratus ct judices per Esdram constitui jusserit, ut dicilur ibidem vers. 25; hæc enim sunt civitatis ct civium.

Ttrtlo.

Tertio, quia ante Nehemiam, qui perfecit mœ-nia Jerusalem, coeptam fuisse ejus rerediiicalio-

nem, patet ex eo quod Nchemias scribit se, anno vigesimo Artaxerxis, audisse et invenisse murum Jerusalem dissipatum, ejusque portas igni combustas, *Nchcm.* i, 3, ctn, 13, non utique a Nabuchodonosoreihoc cnim a 70 et amplius annis audierat; sed a Sanaballat, ct similibus Judæorum hostibus sub tempora Esdræ. Et ubi, quæso, ante Nehemiam per tot annos habitassent in Jerusalem tot levilarum, sacerdotum, et Judæorum millia, quæ Nchemias veniens ibi invenit? quomodo Judæi ibidem, cum hostes haberent vicinos, cosque infensissimos, sine mcenibus ab iis iUæsi manere potuissent?

oqveiio. Hopoo- Dices : Hæc sententia est nova, nec ullum habet auctorem. Respondeo : Hanc sententiam docent diserto multi rcccntiorcs chronologi, ut Angelocralor, Funccius, Capellus, Bucholzerus, Hclvicus ct alii in suis Chronologiis, esto in fide hcterodoxi. Eamdem tenet Cedrenus in *Artaxerxe,* pag. 119,ac insinuat Thcodorctus, dum ait Artaxerxem misisse Esdram el Nehemiam, ut muros Jerusalem reædificarent. Eamdem reipsa docent Eusebius et passim alii chronologi, dum præciso 490 annos, id csl 70 hebdomades, numerant a 7 anno Artaxerxis,usque ad passionem Christi: ex hoc cnim evidenti annorum calculo, necessario sequitur initium horum 490 annorum sumendum esse ab anno 7 Artaxerxis.

Hæc disputanda proposui; lector cx tribus hisce sententiis eligat quam volet : omnes enim probabilibus nituntur vel conjecturis, vel fundamentis. Porro hebdomades hæ incipiuntanno mundi3497, a diluvio anno 1840, a templo Salomonis 564, a Roma condita 298, a libertate sub Cyro, anno 78. Vide tabulam chronologicam quam præfixi Genesi. Unde sequitur eas incipere anno pariter 78 ab hac visione ct prophetia Danielis : hanc cnim habuit anno 70 et ultimo captivitatis, qui fuit annus libertatis llcbræonim sub Cyro.

USQVB ADCu RISTIM **DUCEM, HEBDOMADES** sept em, et hebdomades SEXAGiXTA DU.«. — Id csl 69 hebdomadcs. Est Hebraismus : solent enim Hebraei summam alicujus numeri per partes enuntiare, ct minores numeros præponcre majoribus, uti videro e$t£zec?i. x1 v, 12, et alibi, præsertim septenarium; eo enim gaudent, tumob religionem sabbati ; tum ob decursum seplimanæ et temporis, quod omne septem diebus decurrit, et jugiter recurrit. Hac de causa potius septenarium assumpsit angelus, quam novenarium, vel quem alium numerum. HaS. Hieronymus. Nam non legimus aliquod insigne mysterium peractum esse in 62 hebdomade, id csl 19 annis, ante navitatem Christi. Tornielhis tamen probabiliter conjicit septem primas hebdomades seorsim nominari, et a 62 distingui, eo quod illis septem prteter muros (uti mox subdit angelus, ibique dicam), etiam aliæ partes urbis Jerusalem œdificatæ ct restauratio fuerint tempore Nehemi e. Nam solos muros paucis diebus, puta 52, pericoli, uti dicitur *tiehein.* VI, 13. Addit Pererius sub finem harum septem hebdomadarum claruisse reginam Esther et Mardochæum, qui Judæos exitio destinatos ab Aman liberarunt, quod contigit sub annum 12 Artaxerxis Mnemonis, quem Percrius censet fuisse maritum Esther, licet alii censeant fuisse Artaxerxem, alii Xcrxem, alii Darium Hystaspis : quod decidendum est in lib. *Esther.* Addit Scaliger, lib. Vi *De Emend, temporum,* 02 hebdomades incipere ab anno 3 Artaxerxis Mnemonis : ab eo cnim missum esse Esdram et Nehemiam in Jerusalem. Sed errat,nam communis sententia est cos missos esse ab Artaxerxe Longimano, ita cognominato, quod manum unam altera longiorem haberet.

Porro intra 62 hebdomades quatuor res illustres contigerunt. *Primo,* quod Alexander venerit Jerusalem, ibi sacrificaverit Deo vero, ct Jaddo pontificem adorarit. *Secundo,* persecutio Antiochi Epiphanis, ac Machabæorum contra cum bella et victoriæ. *Tectio,* translatio sceptri et regni Judaici in Herodem alienigenam. *Quarto,* nativitas Christi.

Jam per Christum ducem omnes passim acci- Euebiu piunl Jesum Christum, qui anno œtatis 30, dum j''''l, baptizaretur constitutus est a Deo dux populi fidelis. Quare mirum est unum Eusebium, lib. lalpit VIH *De Demonstr.,* cui favet Thcodorctus, hic per ducem hunc accipere Joannem Hyrcanum, qui ultimus fuit Judæorum pontifex legitimus : nec enim Hyrcano conveniunt ea quæ de Christo hic ait Gabriel, scilicet quod per eum finem accipiet peccatum, ct adducetur justitia sempiterna. Rursum Christus contitulus est dux 69 hebdomade, quæ incidit in Olympiadem 201. Hyrcanus autem a Pompeio constitutus est pontifex olympiade 179; ergo non est is quem hic designat Daniel. Stolidius errant Judæi, qui per Christum hunc r.t ;u. accipiunt Cyrum, aut Herodem Agrippam junio- dæi› ‹i»i rem. Hisce cnim longe minus quam Hyrcano com- acci- petunt ea quæ hic dicuntur de Christo, ut super- piunt rius ostendi. Cyrun.

Ex dictis sequitur Christum natum esse hebdomade 65, ut habet Romanum Marlyrologiuin (perperam ergo Onuphrius eum natum ponit 66 hebdomade), puta anno ejusdem 5 exeunto, inde cnim computa duos annos reliquos ejusdem hebdomadis et 4 sequentes hebdomades usque ad 69, in cujus fine Christus baptízalos est, et constitutus dux doclorque fidelium, habebis annos 30, quos agebat Christus cum baptizaretur : quatuor cnim hebdomades faciunt annos 28. His adde duos reliquos cx 63 hebdomade, habebis annos 30 ducis Christi. Quare mirum est prisca qmedam Marlyrologia 25 decembris consignare Christi natalem hebdomadi 63. Sic cnim Christus baptizatus esset, factusque dux hebdomade 67, ct occisus 68, quod falsum est.

Er rursum ædificabitur platea, et muri.—Refer hiec non tam ad proxime praecedentia, quam paulo superius ad illud : « Ut iterum æditicetur

Jerusalem, » ejusquc piate® ct muri : ecto jam sint plano diruta ct desolala. To cnim *ct* est causale, idomquc valet quod *quia.* Duo cnim No prophetat Daniel : *primo,* tempus quo veniet Messias *; secundo,* restaurationem Jerusalem, quæ sui temporis erat, quamque petierat tam instanter Daniel. Sic cnim Prophet®, elevati in Deum .volant ab uno tempore in aliud, juxta cap. iv. Hebraea ad verbum habent : *Revertetur ipsa, et ædificabitur platea, ct fossa;* scilicet circum murum, id est *murus; revertetur ipsa,* hoc est, revertentur e Babylone cives ipsius, puta Hierosolyma*, scilicet Hicrosolymitæ et Judæi. Verum sic potius dixisset : *Revertentur ipsi.* Melius ergo : *Revertetur ct adificabitur,* id est iterum ædificabitur. Est hebraismus frequens in Scriptura, quo verbum ponitur pro adverbio : *revertetur* pro *iterum, denuo.* Ita Septuaginta, Leo Hcbræus ct alii. Vide nostrum Riberam *Osee v,* num. 7. Iterat hoc el confirmat angelus, tum quia Daniel idipsum summis votis expeliera! el obsecraverat; tum ut indicet causam, cur septem hebdomades seorsim ante 02 nominarti, videlicet ul indicaret in iis rcædificandam esse urbem. Porro a platea, » id est plateæ Jerusalem, licet Galalinus putet ipsam urbem Jerusalem vocari plateam ob sui latitudinem.

Angustia 1'°* friiui.

Jn angustia temporum. — Ita vertunt ct Septuaginta Complutcnsia, sed Romana legunt : *Et evatempora;* Tertullianus : *Innovabuntur tempora.* Idque *primo,* quia Judæi reaedificantes Jerusalem tot angustiis ab hostibus sunt pressi, ut una manu gladium ad se tuendum, alia trullam ad rediilcandum gestare cogerentur, *Nehcm.* IV, 17. Idem factum fuisse sub Esdra patet ex eo, quod usque ad Nehemiam impedita fuerit urbis fabrica; et ex eo, quod Nchemias dicat sc invenisse murum dissipatum, ct portas combustas.

Secund*

Secundo, quia ob hostes lacessentes assiduo Judæos, Nchemias el Judici angustissimo et brevissimo tempore, scilicet 52 diebus, moenia raptim perfecerunt.

Post iieudomades sexaginta duas.— Repete per hebraisinum, post hebdomades 7, ct hebdomades 62, id est post 0!) hebdomades occidetur Christus; alioquin enim hic versus pugnaret cum precedenti, Fallitur ergo Dricdo, qui lib. Ill *De* S. *Scriptur.* cap. v, docet Christum occisum esso hebdomade G2. Loquitur cnim Daniel dc hebdomadibus 62, quas paulo ante cum aliis septem conjunxit, g. *d.* Post hebdomades 62 jam didas, qurc septem aliis conjunguntur.

Occidetur Christus. — Insulso Rabbinus quidam apud Finum vertit, *abscindetur,* id est a Synagoga rejicietur, separabitur, ct quasi excommunicabitur Christus; et R. Levi, *abscindetur,* id est truncabitur Messias, quia pontifici ct pontificatui finis dabitur a Tito. Ilebræum cnim nno *carat* significat exscindere, succidere, occidere, et ila vertunt hio Leo Hcbræus et Rabbini cœtcri. Unde R. Osea apud Galatinum, lib. IV, cap. xvin, tiens dicebat : « Væ illis, væ illis, væillis iniquis cl impiis homicidis Israel, ob quorum amorem, ut peccatum cis dimittat Deus, mittet filium sanctum suum, el carnem humanam induet ! væ illis, quia propter pravas suas actiones rebelles erunt huic Messim! nec respicient dicta quibus imperabit, ut mundentur aqua mundationis ad expianda peccata sua; nec incedent in viis Deo gratis, nec facient ejus voluntatem; sed ingenti iracundia perciti illum occident. » Quare mirum est Septuaginta vertere, *destruetur unctio,* id est pontificalis dignitas in Hyrcano pontifice, qui occidetur, ait Thcodorelus. Hebraice cnim est *Masiaeh,* id est Christus in concreto, non *mesech,* id est unctio in abstracto ; ct ita legunt ipsimet Thalmudistæ et Rabbini. Foria Septuaginta mysterium occisionis Christi non intellexerunt, aut potius apud Judæos illud non credituros tegere voluerunt.

2G. Et non brit ejus populis, qui eum negatu- Vert !»
nus est. — Hebraice 17 ¡'XI *veen lo,* id est non ei, quod R. Salomon exponit, g. *d.* Christus, id est rex Agrippa, occidetur, et non erit ipse, aut alius rex (Judeorum), donec veniat Messias. Verum sic dicendum erat : *Et non ipse;* jam autem dicit : *Et non ei.* Adde falsum esse, quod Agrippa a Romanis sit occisus, cum ab iis toparchiis et opibus sit auctus, uti superius ex Josepho ctTacito ostendi. Septuaginta vertunt : *Et non erit ci judicium*, g. *d.* Sine judicio, injuste et tumultuarie a Seriius ctJudæis occidetur Christus; aut potius, g. *d.* Cum unctione, id est pontificatu, peribit principatus (hujus cnim est judicare) el respublica. Vatablus : *Et non erit,* scilicet qui opem ferat ei, ul cum a morte ct manibus Judæorum liberet. Unde Arabicus : *Et non est illi defensor ;* Syrus : Aon *est ci,* scilicet in Laniis malis remedium, vel evasio. Galalinus, lib. IV, cap. xvin ; *Et non erit ct,* scilicet id quod Judæi putant, nimirum ul Christus ab eis crucifixus occumbat, ct plane intereat : nam tertio die, iis invitis, a morte resurget. Melius Noster : *Et non erit ei,* vel *ejus,* scilicet populus ille Judaicus qui cum negabit cl occidet. Hoc cnim est quod de eodem clare ait Osce, cap. i : a Voca nomen ejus, Non populus meus, quia vos non populus meus, el ego non vester Deus.» Hinc ipsi coram Pilato volente Christum liberare, negarunt cum, ct contra cum acclamarunt : « Non habemus regem nisi Cæsaroin, crucifige, crucifige. » Hinc Finus, lib. V *Flagelli,* cap. v, suspicatur hæc hic excidisse cx textu Hebreo, vel a Judæis esso expuncta. Non cnim, ait, verisimile csl nostrum Interpretem hæc cx se addidisse. Veteres Hebraei, testeS. Hieronymo, verterunt ct explicarunt, g. *d. Kon erit illius imperium quod putabat se redempturum,* hoc est, Christus regnum Judæorum deseret, ct plane abjiciet, ad quod tamen spiritualitcr reparandum ct restaurandum precipue venerat : quod in re idem est cum co, quod vertit Noster :

▮ Et non erit ejus populus, qui cum negaturus est.»

Er CIVITATEM, ET SANCTUARIUM DISSIPABIT POPULIS CUM DUCE VENTURO, — « Populus, » id CSt eXCTCitus Romanus, duce Tito cl Vespasiano, in ultionem necis Christi civitatem Jerusalem, et sanctum, quod in ea erat, templum destruet ct funditus evertet; ita ut nunquam reædificetur, sed in æternum maneat desolatum; hæc enim est plena « vastitas ct statuta desolatio, n de qua sequitur.

Nota : Eversionem templi angelus tribuit populo ct exercitui Romano, quia ipse dux, puta Titus, volebat illud servaro, teste Josepho. Ita Vatablus.

Et fixis ejus vastitas. — Hebraico, *succidentur,* scilicet Judæi, *sicut in diluvio;* Tertullianus, *sicut in cataclysmo,* ut pauci, instar Noe, tant® cladi supersint. Ita Septuaginta. Vatablus vertit : *Finis ejus erit per diluvium,* vel cum inundatione, *q. d.* Romani tota vi et turba irruent in Jerusalem. Comparat vim et impetum belli diluvio. Ita Theodorctus.

Et post finem belli. — R. Salomon vertit : *Usque ad finem belli, q. d.* Licet omnes Judæorum adversarii tandem sint per Messiam venturum perdendi et vas'andi, tamen statuta est a Deo ct determinata su® civitatis, puta Hierosolym®, devastatio et desolatio per Titum usque ad finem belli Gog ct Magog, de quo *Ezechiel.* xxxvni, qui per Messiam devincentur, et restituentur sibi (id est Judæis) Jerusalem, puta civitas, templum et regnum ; utique in fine mundi : tunc enim venient Gog cl Magog cum Anlichristo, quem Judæi pro Christo recipient. Verum non agitur hic do bello Gog ct Magog, sed ducis venturi paulopost 70 hebdomades, id est Titi. Septuaginta obscuro vertunt : *Et usque ad finem belli concisi ordinabit* (Romana legunt *ordine:* Graecum enim potest, *primo,* accipi ut nomen, ct tum significat ordine; *secundo,* ut futurum verbi tarro, et tum significat *ordinabit) desolationibus.* Forte est mendum, Ct pro râÇ»t legendum CSt, ràÇuç àçswwitûv, id est *decreti sunt ordines,* sive *series desolationum.* Pagninus vertit: *Et usque ad finem belli decisa sunt desolationes, q. d.* Jerusalem obsessa continuis stragibus ct caedibus sensim exhaurietur et desolabitur usque ad finem belli, quo plane exscindetur et desolabitur: quæ desolatio durabit ad finem mundi, utsequilur. Vatablus vertit : *Ad finem belli consummata vastitudo,* vel *destruetur desolationibus,* sive seditionibus et cœdibus, *q. d.* Toto tamen obsidionis tempore vires ejus erunt labefact® propter civilia bella, ct intestinas seditiones. Nam Joannes et Simon duces seditionis plurimos in urbe occiderunt.

Ad verbum Hebræa habent : *Ad finem belli decreta sunt desolationes, ad finem,* id est sub finem, in fine : unde Noster clarissime et optime vertit, « post finem, » tum quia non in bello, sed post finem belli secuta est hæc Hierosolym® desolatio ct solitudo, occisis vel abductis ex ea Judæis; tum quia sequitur : a Et usque ad consummationem ct finem perseverabit desolatio, » quam ctiamnum patitur Jerusalem : hæc ergo post finem belli contingit, et ctiamnum perdurat, et durabit ad finem mundi. Pro *desolatio* hebraico est moo- *scomcmot,* id csl desolationes, afflatus, sideralionc : cum enim res fulmino afflatur, vel igne, aut halitu serpentis, dicitur *scomem,* id csl afflari, siderari, desolari; radix enim *scamam* alludit ad *nascam,* id est spirare, flare, afflare. Significatur ergo hic quod Jerusalem ob suas abominationes a Deo quasi afflabitur, ct c coelo quasi fulmine siderabitur, ut instar Sodom® in cineres ct favillas a Romanis redigatur et evanescat. Ita Josephus describens stragem Hierosolym®, non Tito, sed Deo eam ascribit, uti inferius ex verbis ejus patebit.

Nola : Hæc vastatio Jerusalem non continetur infra spatium 70 hebdomadum; ili® enim fiuiuntur tertio anno post mortem Christi, vastatio autem hæc contigit anno 38 post necem Christi : diu ergo post 70 hebdomades contigit hæc vastalio. Quod enim Orígenes, Eusebius ct Hippolytus hanc 70 hebdomadam cum aliis non continuant, sed iis 60 aut 70 annis posteriorem faciunt, repugnat earum connexioni et contextui apud Danielem. Vastationis ergo Jerusalem meminit hic Daniel, ut ostendat quam gravi ultione Deus in Judæos vindicarit necem Christi, utpotc qui propter eam exciderit plane Jerusalem, tolamque Judæorum gentem cl rcmpublicam.

Eicidiu'n „Je" contigit non in. d0IW<k<,

Nota *secundo,* gravissimam hanc esse Judæorum vastationem, *primo,* quia carent templo a 1 COO annis; *secundo,* carent Prophetis; *tertio,* earent viris doctis; *quarto,* toto orbe sunt vagi; *quinto,* perpetua erit hæc eorum desolatio, uli prædicit hic Gabriel, et Isaías aliique Prophet®, idque docet ipsa experientia.

Desini JKtw '"¿"m?" quinqna dcQUS'*

27. Confirmabit (ita lege cum Romanis, non con- *firmavit,* uti legunt nonnulli) autem pactum (Septuaginta, 5ix0¿xt.v, id est *testamentum,* scilicet novum) multis hebdómada una. — Redit Gabriel ad Christum, de quo egit vers. 25 cl 26. Perperam ergo R. Salomon sic exponit, *q. d.* Titus, dux populi venturi contra Jerusalem, faciet inducias cum Judæis, quas Judæi non servabunt; hinc ab eo exscindentur et desolabuntur. Hoc enim ejus figmentum clare redarguitur. Nam ncc Josephus, ncc Josippus filius Gorionis, nec Hegesippus, ncc quis alius enarrans cladem Hierosolym®, harum induciarum meminit ; sed potius ex adverso unanimiter omnes asserunt Judæos obstinatissimo omnes pacis a Romanis oblat® conditiones respuisse, usque ad extremum urbis excidium. Adde : Titus Hierosolymam non anno integro, sed dimidio lanium obsedit : coepit enim obsidionem in aprili, puta in Paschale; ct occupavit urbem octobri sequenti : non ergo a confirmavit paclum multis hebdomada una, » quæ plures annos com-

v«b.ît.

plectitur. Cérium ergo est ex communi Interpretum sententia hæc de Christo Salvatore dici. Christus enirn ultima hebdomade, scilicet septuagesima, tribus primis ejus annis cum dimidio pr®dicavit, ut habet vetus tradit o, teste Eusebio, VIH *Demonstr.* (do qua re tractandum est in Evangeliis. Interim vide Baronium, anno Christi 34, Pererium hic *Quæst.* VII, et Suarez, III part., *Quæst.* L, art. G, disi. 40, sect, i.), tuucque pactum et testamentum inter Deum et homines præsertim in ultima cœna condidit, suaque morte sancivi!; ac ejus symbolum, pignusque perpetuum dedit Eucharistica sacrificium et sacramentum.

chriun» cernirmi- 'drJm-III nimmul- Ul-

Porro Christus hoc testamentum *confirmavit multis,* id est quam plurimis hominibus, cum quibus h°c fœdus iniit. Un ie Vatablus vertit, *erga mallarabbim, tos :* cl hoc significat Hebræum scilicet *multis* in dativo. Verum melius w *multis,* accipias in ablativo, *mullis,* scilicet rationibus et argumentis (articulus enim *lamed,* qui est in *larabbim,* sæpe servit ablativo, uti norunt hebraic® periti), nimirum *primo,* miraculis, iis præsertim, quæ Prophet® eum, ad hoc confirmandum, facturum prædixcranl. Unde Christus rogatus a Joanne nomine discipulorum ejus : « Tu es qui venturus es (Messius), an alium exspectamus?» respondit : « Euntes renuntiate Joanni quæ audistis, et vidistis; cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizanlur. » Ilxc enim miracula facturum Christum sigillalim praedixerat Isaías, cap. xxxv, 5, et cap. LXi, I. Haque ex hisce couvicli fuerunt Judæi, ut crederent, vel credere deberent ipsum esse Messiam. Unde et dixerunt *Joann.* vu : « Numquid Christus, cum veniet, plura signa faciet, quam quæ hic facit?» Chiisluscnim hæc signa faciebat ad hoc, ut iis probaret ct demonstraret Judæis se esso Messiam a Prophetis promissum. Secundo, prophetiis: Moses enimomuesque Propheta prædixerunt hoc Christi testamentum, cl quæcumqne ab eis prædicta sunt, hæc Christus præstitit et adimplevit, uti S. Petrus et Paulus in Actis *Apostolorum* crebro ostendunt. *Tertio,* testimoniis angelorum, qui eum nascentem pastoribus annuntiaverunt, eumdeinque magis per stellam quasi ecelorum linguam, ait S. Augustinus, serin. 2 De *Epiphania,* indic iront; qui et cum a morte resurrexisse testati sunt, *Matth.* XXVIII, 2 et sequent. Quin et dæmones ejecti a Chi isto e corporibus hominum, clamabant ipsum esse Christum Deique l'ilium. *Quarto,* testimonio S. Joannis Baptistm, quem Judæi, ut prophetam virumque divinum colebant : Joannes enim non aliud prædicabat, quam hunc esse Messiam, cumq ie digito demonstrans : a Ecco, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. » Quinio, testimonio Mosis et Eliœ, qui in transfiguratione coram Petro, Jacobo el Joanne testificati sunt ipsum esse Messiam. *Sexto,* vita æque ac doctrina integerrima et sanctissima. Christus enim vitam egit angelicam, imo divinam, ut cum veracem esse, veraque prædicare, nemo prudens dubitare posset : praedicavit enim verbo et exemplo contemnere terrena, amare coelestia, beatos esse pauperes spiritu, mites, castos, pacificos patientes, etc- *Septimo,* passione, morte et redemptione sua : hac enim implevit Christus Davidis, *Psalm,* xxi, *Isaia* cap. lui, *Jererniæ cap.* xi. Danielis hoc loco, cum ait : a Et post sexaginta duas hebdomades occidetur Christus, » et aliorum prophetias, qui Christum passurum, crucifigendam, suaque morte 1.omines redempturum, ante tGOel 600 annos praedixerant. 0 *ta\o,* prodigiis quæ in morte ejus acci- deruut. Nam sol obscuratus est, terra contremuit, velum templi scissum est, mortui resurrexerunt; ut omnia i lem nta ejus quasi Creatoris sui mortem sentire, conturbari ac plangere viderentur; unde ea videns Centurio dix t : « Vere Filius Dej c..diste. » .Veno, ex ip usChüsli pra:dic.iombus, quas omnes vere adimpletas videmus. Nam, primo, prudixit suam mortem et crucem, ac deinde resurrectionem ct ascensionem; secundo, excidium Hierosolym ; *tertio,* pr? dicationem sui Evangeli! per totum orbem, gentium conversionem, Judæorum incredulitatem; *quarto,* miracula quæ facturi erant ipsius ope Apostoli, item persecutiones quas erant passuri; giunto, Ecclesiam suam, licet tyrannorum cl hi-rclicorum armis et machinis undique impetendam, perstiluram tamen et duraturam u que ad finem mundi, ali ique plura, quæ omnia adamussim completa cernimus. *Deamo,* sua a moite post triduum gloriosa resurrectione, et quadragesimo die ascensione publica in cirium, ac bO die missione Spiritus Sancti in suos discipulos, denique Duus ipse, omnes crcaturæ, tolusque mundus cum esse Messiam, orbis redemptorem, ri novi testamenti conditorem proclamavit. Nam in ejus baptismo dixit ci Pater æternus : «Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite, » et Spiritus Sanctus in cum specie columbæ descendit. Angeli cl dæmones idem testificati sunt, uti jam ostendi, cl ccrlum, cum stellam ejus indicem magis dedit; cl aer, cum per illum gloriosus in coelum ascendit; et mare, cum ei quasi domino calcandum se præbuit, ejusque pedibus se subjecit; et terra, cum ia ejus morte concussa csl; cl mors, cum mortuos reddidit, quos Christus ad vitam revocavit; cl infernus, cum animas Patrum restituit; ct sol ac luna, cum in ejus morte obscurata luxerunt; cl aqua, cum in nuptiis ab coin vinum mutita est; ct panis, cum ab eo multiplicatus est, item cum ab <o in corpus suum est conversus, uti multis miraculis ipse comprobavit; et lux, eum in ejus transfiguratione eum vestivit, ut facies ejus resplcn lerel, quasi sol, ct vestimenta ejus quasi nix; et saxa, cum in ejus morte fissa sunt; et ignis, cum linguas igneas immisit in Apostolos in Pentecoste; et venti, cum eosin mari compescuit, ita ut de eo dicerent : a Quis est hic, quia venti et mare obediunt ei ? » Insuper omnis sexus, om-

Trimo, Secundo, Tertio. Quarto, Quinto. Scilo, CMw. Deciao.

nis rrlas, omnis status idem protestata sunt. Nam el senex Simeon, ct Anna vidua, cl Nicodemus I harismus, ct gentiles mulli, ac ipsi etiam pueri et infinies idem proclamarunt. Infantes, qui in Bethlehem ab Herode occisi sunt (hi enim propter Christum occisi, ut cl inter cos occideretur quoque Christus), quid aliud sua erode et martyrio professi sunt,quam Christum jam natum esse, a quo regno spoliari timebat Herodes? Pueri, qui ei quasi Mesdie cum pompa invecto Jerusalem in dic Palmarum, communi voce cx Dei instinctu acclamarunt : n Hosanna filio David, benedicius qui venit in nomino Domini ! »

Dices : Christus prrodicavit tantum per mediam hebdomadam 70, puta per 1res primos ejus annos cum dimidio, quibus exactis, occisus csl a Judæis; quomodo ergo hic ait angelus : a Confirmabit autem pactum inultis hebdemade una,» cum non una integra, sed dimidia duntaxal illud predicando confirmarit? Respondet Theodorelus, Christum per se predicando confirmasse pactum per dimidium hebdomada) 70, reliquum vero dimidium ejusdem hebdomadae explendum commisisse Apostolis. Apostoli ergo idcirco manserunt Jcrosolymro per triennium , predicando Judœis fidem Christi, ut explerent dimidium hebdomadte 70 a Christo inchoatae, quo Lieto, impleta jam hac Danielis prophetia de confirm itione pacti, puta novi Testamenti, apud Judæos, jussu Christi transtulerunt se ad gentes, ut illis idem testamentum prædicarent cl confirmarent, quibus conformia scribunt S. Hieronymus hic, ct Eusebius, lib. Vili *De Prcrparat. Evangel,*

Er IN DIMIDIO IIEUDOMADIS DEFICIET HOSTIA ET SACNIFICIIM. — luhujiB rei signum Christo tunc patiente, seque Deo pro hominum salute immolante, itaque typos omnium veterum victimarum ct sacrificiorum adimplente, velum templi scissum est, ac Sancta eousque clausa patuerunt, uti docet Apostolus, *U'-br.* ix; omniaque quæ in templo cianl aJruiruntla› finom acceperunt. Perperam Apollinarius Laodicensis, Hilarius, Can. XXV *in MalIh.,* cl Hippolytus hæc referunt ad Antii hri-S|uin ¡n 80nsu litterali (nam allegorico et typice cum hic figurari non csl dubium, ct fatentur omnes) ipsc enim auferet sacrificium Eucharistia), ct in templum ponet abominationem desolationis, puta seipsum, suique idolum, ut ibidem adoretur quasi Deus. Apollinarius enim, teste S. Hieronymo hic, censuit esse duplices 70 hebdomades, ac priores compleri in primo adventu Christi; posteriores in secundo, puta in fine mundi el tempore Antichristi. Verum hic exploratus est error: Daniel enim unas tantum 70 hebdomades consignai, casque terminari asserit m morte Christi, unde temere ipse fingit secundas quæ terminentur in Antidin-lo. In Christi ergo morte omnia sacrificia, et ho-llæ legis veteris, cuiictaque c.eremonialia in totum abrogata et antiquata defecerunt fucrimlque mortua, licet nun statim morii-

Mile alioie uH /1 irn-|.h Anikbtiiii.

fera; quia ut ait S. Leo, homil. 8 *De Passione : a* Nunc omnes differentias hostiarum una corporis et sanguinis Christi implet oblatio. » Sic, ergo Christus sua morte cessare fecit (hoc enim significat Hebr.i-um n*3©* *iasbit)* ct abolevit, ut vertit Valablus, omnes legales victimas et ritus. Ita S. Hieronymus et passim llcbrœi, Cried et Latini. Quocirca minus recte recens chronologus putat Christum in fine 70 hebdomad e prœdicavissc ; sic tamen ut per suam resurrectionem , ascensum in coelum, et predicalionem Apostolorum, suam legem ct pactum confirmarit hebdómada; 71 ; nam sic non 70, sed 71 essent hebdomades, et non in medio, ut hic dicitur, sed in fine 70 hebdómada) defecisset hostia. Aiijn. nume* rant 71 bebdo luiJex,

Et KBIT IX TEMPLO ABOMINATIO DESOLATIONIS. — Pro *desolationis* hebraico est OQTSO *mescomem ,* desolare faciens, desolans, vel etiam obstupescere faciens, *q. d.* Stupenda abominatio. Refer hæc ad finem vers. 26; commiscet enim hic Gabriel necem Christi cum excidio ct vastitate Jerusalem, quia illa hujus fuit causa. Arabicus Antiochenus vertit : *Et super latera abominationis destructio* (desolatio). Arabicus Alexandrinus : *Cessabunt victima et oblationes, ct superveniet corruptio et profanalo;* Syrus : *Et super latera immunditia* (inquinamenti, abominationis) *corruptio* (subversio, confusio). Al/Omlnatio desolatio* niì' qiiaJ

Nota *primo :* Per in *templo* hebraico est tpZJ *h'J al lienaph,* id est *ad alam.* Pro *alam* denotat templum, uti vertunt et Septuaginta cl Christus, *Matthai* XXIV : a Stantem , inquit, in loco sancto. » Tum quia templum habebat pinnas quasi pennas; unde Tertullianus, lib. *Contra Judæos,* legit : *Et destrue! pinnaculum usque ad interitum.* Aliqui enim græce verterunt nrtpipw, quod alam, indeque pinnaculum Zucœiv, 9, significat, tum quia templum ulrinque habebat latas longasquc porticus, (piasi alas expansas, ita ut videretur esse alatum , vel avis expandens alas ; tum denique, quia Zclotæ scelerati et abominabiles,primo insederunt unum l dus, et unam porticum quasi unam alam templi, ibique fecerunt abominationem desolationis, de qua agit hic Daniel, ac in suos cives grassati sunt, uti mox dicam. Unde ad verbum sic exponas, *ad alam,* scilicet sanctuarii cl civitatis, de quibus paulo ante dixit : « Et civitatem cl sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. » Eo enim respicit, coque hæc pertinent. Aliter vertunt nonnulli scilicet : *Et super alam abominationum stupefaciet;* ct Valablus: *Propter alam abominationum destruetur,* hoc est, inquit, Jerusalem destruetur propter magnas Judamrum abominationes, quas committent crucifigendo Christum : alam enim, sive extensionem abominationum, vocat longam seriem abominationum, sive multiplices abominationes.

Nota *secundo :* Hebrara ad verbum habent, *ct ad alam* (id est ad templum, in templo) *abominationes desolantes, vel desolatio,* id est desolantium

Judæorum el Romanorum; vel *desolantis,* id csl *desolationis;* ponitur enim participium, vel nomen participiale *mcscomcm,* i.c. desolantis, pro abstracto *scomem,* i. c. *desolationis,* uti notant eruditi Hebræi. Unde ct Septuaginta cl Christus, *Matth.* xxiv, ct alii vertunt, *abominatio desolationis,* vel afflatus cl siderationis, uti paulo ante explicavi.

Nola *tertio :* Est hic duph x hebrafemus. Nam primo, ponitur *abominatio* pro re fœdu, turpi, exsecrabili cl abominabili. *Secundo, desolationis,* id est desolans, et extremum exitium templo urbique cl Judœis afferens; vel per hypallagen, *abominatio desolationis*, est desolatio obominabilis, inquit Vatablus.

Atonio»3tio de.

Gravis hic est quæstio, quœnam sit hæc abominatio desolationis? *Primo,* Ircnæus, lib. V, cap. XXV, Hilarius cl Auctor *Imperfecti* apud Chrysosloinum, in *Maith.* xxiv, <5,putant esse Antichi istum, qui in tempore adorabitur ut Deus; de illius enim tempore hic agi videtur cx co quod sequitur : « El usque ad consummationem ct linum perseverabit desolatio : » hoc enim congruit Aiilichrislo. Elex co quod scribitS. Marcus, cap. xiii; cum enim vers, t i dixisset : « Cum videritis abominationem desolationis, » etc., subdit vers. 25 : « Sed in illis diebus post tribulationem illam sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum, cl slellæ cœli erunt decidentes, cl virtutes,quæ in cœlis sunt, movebuntur. Et tunc videbunt Lilium hominis venientem in nubibus.» Hæc enim omnia rpeclanl tempora Anlichrisli, et finem mundi. Verum Daniel agit hic de excidio non orbis, sed urbis, cl templi Hierosolymitani; quod fiet mox post finem 70 hebdomadum, cl post necem Christi a Judœis occisi, ut palet cx ipsis ejus verbis, et consentiunt cœleri Interpretes: ac proinde de eodem agit cl Christus, *Matth.* xxiv; ibi enim alludit, imo citat hunc locum Danielis, dicens : « Cum videritis abominationem desolationis, qure dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto. » Perperam ergo id negat Calvinus. Itaque non agitur hic de Antichristo ad litteram; allegorico tamen luce abominatio quæ fuit tempore Titi, typus fuit et præludium abominationis quam faciet Anlichrislus. Unde Christus, *Malth.* xxiv, el *Marci* xn,utramquc convolvit,cum ab excidio urbis Jerusalem subito transit ad excidium orbis, cl hoc cum illo ita commiscet, ut unum idemque esse videatur, sicut typus idem csl cum antilypo, non physice, sed typice ct representative.

l'nuia «nienti».

rcutal). StTinido, alii accipiunt hic abominationem templi quam fecit Antiochus Epiphanes, collocando in eo idolum, ciquc indendo nomen Jovis Olympii, toste Joscpho, Xll.bihV/. Sed errant; nam hic Antiochus duobus sæculis Christum antecessit : ergo ejus abominatio jam erat facta et preterita. Christus autem de hac abominatione loquitur quasi adhuc futura, dicens: «Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta esta Daniele propheta, stantem in loco sancto, tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes, » ctc.

Tertio, S. Hieronymus et Thcodoretus in *Matlh.* cap. XXIV, per abominationem accipiant idolum positum in tempio sub tempora Christi : idolum enim in Scriptura vocatur inMo/sim, id est abominationes, id est res summe abominabiles ; « et additur desolationis, quod in templo desolato ct destructo idolum positum sit, » ait S. Hieronymus, qui cum Thcodorcto idolum hoc censet fuisse imaginem Cesaris, quam Pilatus noctu clam in templum intulit. Verum hoc contigit 40 annis ante excidium, erafque jam factum cum Christus ha c diceret, Jfuf/A. xxiv. Adde : Pilatus, repugnantibus Judœis, mox statuam hanc c templo eduxit. Lege Josephum, XVIII *Antiq.* cap. iv et sequent. Quocirca S. Chrysostomus, Th< nphylactus cl Euthymius censent hoc idolum fuisse statuam Titi. Verum de ca, quod scilicet posita sit in templo, nihil habet Josephus, nce veteres historici : ct si fuit, fuit post excidium, non ante. Hinc rursum S. Hieronymus accipit statuam Adriani Imperatoris quæ posita est in Bethlehem, et Adonidis quæ posita est in monte Calvaria*. Verum hæc non fuerunt in monte Sion ct templo, atque contigerunt diupo^t excidium urbis ct templi factum a Tito : hæc autem abominatio contigit ante excidium. Nam, ea visa, monet Christus ut fugiant ad montes, ut imminens excidium evadant.

Quarto, Maldonalus in *Matth.* xxiv, censet hanc 0^^-abominationem esse excidium Jerusalem, *q. d.* Christus : Cum videritis vastatam Jerusalem, scitote ct intclligite Danielis de ca prophetiam esse impletam. Verum obstat quod Christus hanc abominationem dat signum futuri excidii, ut, eo viso, fideles fugiant, illudque tffugiant; erit ergo previa excidio.

Quinto, alii per abominationem intclliguntpcc- (Valicata sacerdotum, præsertim in templo commissa. Verum hæc olitana erant, ct omnibus sæculis commissa : nisi quis dicat pontificatus tempore Christi fuisse venales; itaque impios pontifices pecunia ementes pontificatum, et a Romanis præsidibus intrusos, fuisse abominationem hanc, idcoquc dici de ca : « Stantem in loco sancio; » in co enim erat statio pontificis. Verum amplius significat abominatio desolationis : potest tamen hoc accipi ut pars istius abominationis.

Sexto, Historia Scholastics hic, cap. x, per abo- Suu. minationem accipit sacrificia Aaronica, quæ Christus abolevit, ideoque mox futura erant abominanda, desolanda el abolenda, ac consequenter, ut Carlhusîanus ait, in templo futurus erat, a non verus Dei cultus, sed ludus diaboli. » Hoc est enim quod precessi! : a In dimidio hebdomadæ deficiet hostia el sacrificium. » Verum hæc nec Judris, nipote Christo non credentibus, nec Christianis poterant esso signum instantis excidii, tum quia excidium hoc futurum erat post

38 annos; (uni quia Judæi conversi ad Christum adhuc servabant legalia ct sacrificia Agronica «mj !o ad suflicientem Evangelii promulgationem. Idquc ad Synagogam cum honore sepeliendam, cl ad cavendam offensam Judæorum ; erant enim illa in nece Christi mortua, sed non statini mortifera, nisi post plenam Evangelii divulgationem.

S pum.% *Septimo,* S. Augnslimus, epist. 80 *ad Hesychium,* ct Orígenes, hom. 29 *in Matth.,* Cajclanuset Salmeron in *Matth.* XXIV, Pererius hic, cl Suarez, 111, part. *Qnæat.* LIX, art. 6, disp. 54, sect, v, censent abominationem desolationis esse exercitum Romanum Jerusalem obsidentem, qui mox urbem erat occupaturus et desolaturus. Ilie vocatur abominatio, tum quia erat gentilis : Gentiles enim abominabantur Judæi; tum quia adorabat et colebat idola abominanda, caque in vexillis præferebat. Probatur bree sententia ex eo quod pro abominatione desolationis quam ponit S. Matthæib, cap. XXIV, 5; Lucas, cap. xxi,2Ü, eumdem Christi sermonem enarrans, ait : « Cum videritis ab exercitu circumdari Jerusalem ;» ergo hic exercitus est abominatio dc qua S. Matthæus. Responderi posset cum Eulhymio, Christum duo assignasse signa instantis excidii : prius abominationem desolationis, cl hoc enarrare S. Malthæum; posterius exercitum Romanorum, cl hoc enarrare S. Lucam : hæc enim duo eodem tempore contigerunt.

Rursum huic sententi® objici posset, quod hic exercitus non fuerit « in templo, w sed circum urbem : Daniel autem ait hanc abominationem *fore* in templo. Si tamen hæc sententia commode exponatur, atque exercitus hic accipiatur ut partialis abominatio a Daniele hic prædicta, est probabilis et admittenda, uti mox declarabo.

Ocüîj. *Odaio ergo,* valde probabiliter Sebastianos Barradius, Abulensis,Jausenius etllesselius *in Matth.* cap. XXIV, ac Baronías, anno Christi 68, tom. I *Annal.,* censent hanc abominationem esse profanationem templi,faciam a seditiosis, homicidis ct sceleratis Judœis, qui ex impio zelo patri® et legis, sc Zelotas nuncupabant : sive abominationem essa ipsosmet Zelotas, qui templum occuparunt cl profanarunt, dum illud castrorum more munierunt, indeque in cives suos excurrentes, rapinis cl cœdibus grassati suut. Seditiosos, inquam, el Zelotas, tum tempore Titi, tum potius alios paulo priores sub Cestio præside Judoiæ, qui Judit'is rebellare incipientibus primus Ilierosolymam obsedit anno Christi 68, Neronis 12. Hoc enim fuit signum ct causa excidii : cum enim Cestius a Judœis fusus fugatusque esset, Nero, ut Judu os domarei et puniret, statini ejus loco misit Vespasianum, qui mox vastavit ac subjugavit totam Galil ram el Judæam, ac tandem Jerusalem per Titum filium obsedit, canique cepit et vastavit,ac templum incendit anno Christi 72, qui fuit Vespasiani imperii primus. Probatur hæc sententia, *primo,* quia hæc abominatio propiio fuit in templo, uti ait hic Daniel; cl in loco sancto, ut ait Christus, *Matth.* wiv, ao dc templi profanatione et desolatione, ac desitione sacrificiorum proprie agit hic Daniel; ergo hire est abominatio desolationis. *Secundo,* nisi ad hoc tempus referamus, verba hæc Christi : «Cum videritis abominationem ,» etc., non cohærenl cum sequentibus : a Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes. » Nam cum Titus Jerusalem obsedit, nec ex Jerusalem fugere quis potuit; fuit enim arctissima ejus obsidio, adeo ut Titus spatio tridui totam urbem inuro cinxerit, quod erat instar miraculi : nec ex Judæa, quia illa cum Galilæa jam vastata et subacta erat a Vespasiano. *Tertio,* quia Josephus, lib. V *Belli,* cap. ii, ait : « Vetus sermo erat tunc urbem capiendam, cum in ea seditio fuisset exorta, templumque Dei propri® Judæorum manus violassent, « idroque subdit, mox a clade Cestii ct Romanorum, multos instantis Judæorum cladis conjectores, urbe elapsos in alias regiones migrasse. Ex his autem Christianos fuisse testis est S. Epiphanias, *hœrcs.* 29 et 30, ct Eusebius, lib. Ill *Hist.* cap. v, qui cos divinitus admonitos, in urbem Pellam secessisse ait. Idque patet dc S. Simeone Episcopo Hierosolymorum : hic enim S. Jacobo fratri Domini, qui a Judæis occisus est anno Christi 63, Neronis septimo, ut recte ex Josepho probat Baronías, successit, mansitque usque ad tempora Trajani, sub quo martyrium obiit; imo ct cathedram ejus (non dubium quin et cætera Ecclesiæ supellectilia) a Christianis in luto collocatam esso docet Eusebius, lib. VH *Uistor.* XIV, ubi eam ad sua usque tempora servatam esse docet. Quæ omnia optime respondent monilis Christi, ut fugiant, visa abominatione, quod ea signum, imo causa, futura sit instantis desolationis ct cladis.

Nono, plena ct perfecta erit explicatio, si utrumque sensum, scilicet septimum ct octavum, conjungas. Abominatio enim desolalibnis significat profanationem templi, propter quam, ct per quam illud desolatum est el eversum, nimirum abominanda scelera Judæorum, quæ ipsi in templo patraverunt : quibus ipsi abominandam stragem el vastationem Romanorum in sc, urbem et templum provocarunt. Non enim concipi potest exercitus oppugnans (uti csl Romanorum), nisi concipiatur ct propugnans (uti est Judæorum) siculi nominato agente, inIcUigilur ct patiens; et vice versa, nominato patiente, inlelligilur agens : hæc enim sunl correlativa. Quod eigo ait Christus : a Cum videritis abominationem, » etc., sensus est, 7. *d.* Cum, vel mox ut videritis urbem cl templum ab hoc abominando exercitu foris obsideri et oppugnari; nec minus ab abominando exercitu iulus occupari ct defendi, uno ob idola, allero ob scelera palam abominando; utroque nihil nisi desolationem minitante; illo superba sua animositate, hoc suis sceleribus, seditionibus et cædibus : « Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad

Nom et phw*

monte®. » Hine hebraico vocatur abominatio desolationis, id est desolantium, tam Judæorum quam Romanorum; tam enim illi, quain hi urbem œquo ac templum vastarunt ct desolarunt. Hinc cl Daniel, vers. 26, vocat *srommcmot,* id c.-t desolationes in plurali, ct Lucas únó «rprcRÜuv, id est *ab exercitibus,* in plurali.

Dices : Exercitus Romanorum non erat in templo, in quo abominationem hanc ponit Daniel, Respondeo *primo :* Erat in loco sancio, ut ait Christus, id est circa Jerusalem urbem smetam ct templum. *Secundo,* proprie erat in templo, vel ad templum; nam Romani oppugnando Judæos suffoderunt templum, in quod quasi in arcem e receperant 'L Iolai, uti docet Josephus. Christus dicere maluit, a in loco sancio, n ut cum templo comprehenderet ct urbem ; quod enim hebraice aitine Daniel : *Super alam,* inlclligi potest et dc urbis et de templi ala sive extremitate. Opponitur autem locus sanctus abominationi, quia si ab ullo loco, certe a sancto procul abesse eh bel abominatio. Ita Francisais Lucas, *Matth.* xxiv.

A bornícallo tri pici.

Poiro hæcabominatio desolationis, puta templi profanatio, coepit sub Cestio, crevit sub Tito, perfecta est a Romanis, excisa urbe ct templo. Tunc enim ipsi in templo Judæos trucidarunt, ibique collocarunt sua vexilla insignita imaginibus Jovis, Martis, aliorumque suorum deorum et idolorum, quæ in Scriptura vocantur abominationes, ut docet Josephus, lib. VII *Belli,* cap. xiit. lla'C enim fuit summa templi ct urbis desolatio, scilicet tanta, quantam cl Judæorum culpa (puta sacrilegia in Christum et templum admissa), et Romanorum ira poscebat. Daniel hæc omnia complectitur per abominationem desolationis : Christus vero tantum primum, puta initium ejus respicit : monet enim ut, eo viso, fugiant, utpolc signo instantis cladis ct excidii urbis et templi. Quis enim vir prudens non ominaretur, rejici a Deo locum, ejusque desolationem instare, qui hactenus habitus erat sanctissimus, cum jam eum cœdibus et sceleribus hominum exsecrandorum pollui cerneret? Licet enim jam a Christi neco locus illo non amplius a Deo haberetur sanctus, tamen quia talis a mullis sæculis habitus erat, ct cliamnum (alis a Judæis habebatur, quin et a Christianis : illi enim (ut patet de S. Petro ct Joanne, *Actor,* m, I), oraturi ascendebant in templum, ibique Deus per cos faciebat miracula; hinc cliamnum Sanctus vocatus, sic ut hæc scelera illum profanare censeantur, illique desolationem cl exilium allatura ominantur, idquo a Christo præuunlictur. Judæi cniin suis armis ct stragibus, etiam Romanorum, ibidem patratis, provocaverunt Romanos in urbis el templi excidium. Christus ergo maximo, ut notant Baronius et Francisais Lucas, loqui videtur dc initio rebellionis Judæorum, cum Ci stius Syriœ præses, audiens quod Judæi presidiarios milites Romanorum interemissent, coacto exercitu, Judæos eccidii, Joppen alfaque oppida cepit, ac Jerusalem obsedit : cumque seditiosi Judæi in interiorem templi partem refugissent, Cestius illud oppugnavit per milites moenia suffodientes, el templi portas succendere conantes. Verum cum Cestius temere militem revocaret, ac turpi fuga discederet, Judæi prudentes, præsertim Christiani, ex Christi monitu, fuga sibi consuluerunt.Undo Josephus, lib. Vili *Be Bdlo,* cap. xxv : « Post Cestii, inquit, casus adversos, nobilium Judæorum multi, tanquam e navi pessum itura cx civitate enatabant. » Idquc consulte. Nam mox Nero Imperator Cestii fugam inleliigeus,post sex menses submisit Vespasianum, qui primum Galilæam, mox Samariam, et lotam J id.eam, excepta urbe Jerusalem, vastavit ct cepit : ac, Nerone interempto , creatus Imperator Romanus abiit, relicto Tito filio, qui ex improviso Jerusalem obsedit in Paschale, ac post sex menses occupavit, kmplo primo omnium expugnato, et a militibus, renitente Tito, incenso, uti docet Jo-ephus, lib. VI et VII *Be Bello.* Undo tunc e Jerusalem fugere, cl res suas efferre non licuit, præsertim, quia Galilaea occupata a Vespasiano, Z lotæ ita Jerusalem custodiis arctarunt, ut nulli facultas esset effugiendi, nisi qui, pecunia custodibus data, eam redemisset. Adde, novæ tum conspirationis cl seditionis Judæorum princeps exortus, Simon Gerasenus, Jerusalem ob-edit, ac a civibus spa auxilii contra Zelotas accipiendi intromissus nihdo minus quain Zelolæ grassatus est, civesque afflixit, donec Titus urbem obsideret. Ita Jost phus, lib. V, cap. vi et seq. Quocirca Christus pr.emonuit ut, visa hac abominatione, sLdim fugiant; hoc enim significant illoj phrases : « Qui in tecto, non descendat lolLro aliquid de domo sua; et qui in agro, non revertatur tollere tunicam. » II e enim phrases sunt proverbia, non aliud significantia, quam celerrimo esse fugiendum, no fugro aditus intercludatur, uti hic facium est.

Porro quam hi Zelolæ fuerint impii, homicidæ cl scelesti, templi profinatores, inter se depugnantes, tamque se invicem, quam cives et hostes mactantes, fuse narrat Josephus turn lib. VI, i et seq., tum lib. VII, iv : «Cadaveribus, inquit, non civitas tantum, sed ct omne templum repletum est,n etc. Unde ibidem narrat 'litum obsidentem urbem et tl inplum, ob illud violatum Zelot is arguisse, ac dixisse : « Quid in templo etiam mortuos conculcatis, o nocenlissimi ! Aut cur templum externi ct gentilis sanguinis confusione polluitis? Tesior deos patrios, non ego vos violare hæc compellam. Servabo autem vobis etiam templum, si locum acies vestra mutaverit. » Zclotæ enim cx templo quasi ex arce tela jaciebant in Romanos. Idem, lib. VI *Belli,* cap. i : « Missilia, ait, machinarum vi ad uram usque Icinplumquo pervenientia, in sacerdotes sacra celebrantes cadebant, ac mulli qui ad templum ab ultimis terre finibus venissent, ante ipsas hos-

z-iou-
tnm , a
l" "

lia* procubuerunt, aramque sanguine imbuerim!. Indigenis autem mortuis alienigenm, ac sacerdotibus profani Hi scebantur; porque atria divina st ignum fecerat diversorum cadaverum sanguis. Quid tantum passa es a Romanis, o miserrima civitas! qui tua intestina scelera purgaturi flammis introiere ! Jam enim Dei locus non eras, neque minore poteras, domesticorum funerum facta sepulcrum, cl quæ fanum civili bello tumulum constitueras. » Idem, lib. VI, xvi : « Puto, inquit, quod si Romani contra tam noxios noslræ gentis homines venire lardassent, aut hiatu terræ devorandam fuisse civitatem, aut diluvio perituram, aut fulminum instar Sodomie incendia passuram. Mullo enim magis impiam progeniem tulit, quam ea fuit quæ illa supplicia pertulerat, n Ecce hæc est abominatio desolationis.

Morali Ir. Moraliter, abominatio desolationis et hærcsis, præscrlim iconoclasmi!*, ac sacrilegia. Hærcsis enim est idolum abominabile Deo, ob quod desolationem regnis et gentibus, ac jugum Turcicum inducit, uti jam Africæ, Græciæ, Syrte, Asia*, etc., inductum videmus. Vide Barradiiim, tom. Ill, lib. IX, cap. vm, in *Morali.* Cum enim hœretid, præscrlim iconoclast®, sacra et templa violant, Sanctorum imagines confringunt, el loca sacra profanant, tunc certa imminet rcipublicæ clades ct desolatio. Ut omittam Scotiam, Anglian), Germaniam, Galliam, etc., exemplo sit Belgium nostrum quod, post iconoclasmum anni 1566, sexaginta ct amplius annos assiduis bellis ita vastatum est, ut iis plusquam vicies centena millia, sive plusquam duo inilliones hominum interempti sint, ac ipsum Belgium, quod olim erat paradisus, ct orbis dolici®, jam non nisi l rumnarum ct lacrymarum vallis esse videatur. Ita Dens ulciscitur sacrilegia, ct violatam Numinis majestatem, cultum et religionem.

Et ÜSQVE AD COXSÜBMATIONEM ET FINEM PEHSSVKHABiT desolatio. — Septuaginta : *Et usque cl consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem.* Videntur ipsi pro *|DD *tittach,* de quo mox, legisse (DD *Hiten,* id est dabitur; *nun* ‹ nim et *capii finale* eodem peno charactere scribuntur. Hcbræa ad verbum habent, *ct usque ad finan perseverabit,* vel conflabitur, vel liquefiet (hoc enim significat llebrir.um *tittach) ipsa* (Jerusalem, vel desolatio ct ira Dei) *super desolaiionem* Iliorosolymæ. Ita Galatinus supra, *q. d.* Sicut in Etna, cl olla Vulcania perpetuo conflatur et bullit ignis, sulphur, saxa, cineres, nliæque res igne .Etnæ afflate ct exuslæ : ita in ira Dei Jerusalem conflabitur, ut quasi jugiter ebulliat et ostentet suos cineres sure desolationis, qua afflata ist a Deo per Romanos, cl perget afflari usque ad finem mundi, uli fit in Sodoma cl Pentapoli.

Perpcram ergo R. Salomon vertit ct exponit, *q. d.* Titus ponet desolationem, id est sui idolum, in kmplo, et u*que ad consummationem ct constitutionem ipsius desolantis per Mcssiæ manus faciendam, perseverabit desolatio, *q. d.* Donec Mossias in line mundi consumat ct perdat hostes Judæorum, qui Judœam desolarunt, durabit hæc Judæorum desolatio. Nec enim Titus vixit ad finem mundi, nec tunc a Christo perimendus est. Valablus vertit et explicat, *q. d.* Destruet Titus Jerusalem, donec consumptio, ct quidem certa, descendat super attonitum vel stupentem populum, propter desolationem urbis ct templi.

Quam vera sit hæc prophetia docet experientia 1600 annorum, quibus Juda'i sæpius se ct templum erigere sunt aggressi, sed irrito conatu ct frustra; ut indo certo conjicere liceat, perennem hanc fore eorum desolationem usque ad finem mundi, uti prophetat hic Daniel. Ut alia exempla omittam, Julianus Apostata, volens sacrificia idolorum restituere, hortatus est Judæos, ut similia sacrificia, more majorum, peragerent : rc>poncierunt illi sibi ex lege non licere extra Hierosolymam, ejiisque templum saci ificare. Ergo Julianus jussit templum cis reaedificari, dcdilquc ad hoc, cx suo ærario sumplus ct operas, magna Judæorum lætitia, et Christianorum luctu et metu. Sed cos animavit Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus, ostendens ex hoc Daniclis oraculo ct cx verbis Christi, *Matth.* xxiv, Deum non permissurum ut hoc templum restauretur. Verus fuit vates, imo doctor. Nam Deus eos a fabrica tribus ostentis deterruit. *Primo,* cum jacerent fundamenta, ingentem terræ motum excitavit, qui fundamenta disturbavit. *Secundo,* igne de coelo missо, omnia fabrorum instrumenta, omnia ligna ct lapides, omnemque fabric® materiam absumpsit : duravit hoc incendium p<r diem integram. *Tertio,* node scqucnli effigies crucis, radiorum lumine insignitas, illorum vestibus impressit, quas cum dies illucesceret, cernentes Judæi, eluere ac delere cupientes, nullo modo potuerunt. Ha referunt Socrates lib. Ill, xvn, el Rufinos, lib. 1, cap. T.vii, ct Chrysoslomus, orat. 2 *Contra Judæos:* « Hujus, ait, rei omnes nos testes sumus; nostra enim adate ante annos viginli hæc contigerunt; considera ergo insignem victoriam veritatis, o

Prædicit ergo hic Daniel perpetuam desolationem, tam templi quam urbis, faciendam a Tito; ita ut urbs Jerusalem non sit amplius regia Davidis et posterorum, ac Judæorum; sed serva e! quasi mancipium Gentium, puta Romanorum, ac deinde Christianorum, ac postea Turearum, uti jam est eritque usque ad finem mundi, quando Antichristus rex Judæorum llierosolymœ sedem regni constituet,ut patet Apoc. xi, 8. Quocirca Adrianus Imperator 64 anno post excidium Titi, puta anno Christi 101, Gentium coloniam in Jerusalem deduxit, carnque / Eliam Capitolinam nuncupavit, ac in ea templum Jovi œdificari curavit : cumque Judæi hoc ægre ferentes arma moverent, ita ab eo cæsi sunt, « ut pauci evaserint, n inquit Dionis *Epitome in Adriano,* «et quinquaginta eorum arces munitissimm, viciquo celeberrimi ct nobilissimi 085 funditus eversi sint. Cæsa sunt in excursionibus pr chisque hominum quingenta octoginta millia; eorum autem qui fame, morbo et igni interierunt, infinita fuit multitudo, ut omnis peno Judæa desella fuerit. » Addit portenta quæ id præsigniticarunt : « Namque monumentum Salomonis, quod illi summa religione colunt, sua sponte divisum corruerat; lupi præterca et hyænæ multe in urbes eorum rugientes atque ululantes introierant. » Templum ergo Judæorum non reparabitur nisi in fino mundi ab Antichrislo, qui in illo «cdebil et adorabitur, uti dixi H *Thtssalon.* n, 4. Unde etiam tunc manebit in templo abominatio cl desolavo, puta idolum Antichrist! : licet enim Antichristus initio forlo apud Judæos simulaturus sit, se templum hoc velle repararo Deo eorum, tamen rever i illud non Deo, sed sibi nidificabit : intendet enim hoc templum facere sedem suam, in qua ut numen sedeat et colatur. Ha 1'ranciscus Suarez, ct passim alii supra citati.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc caput duorum quæ sequuntur præfatio est : nihil enim aliud Propheta facit, quam in genere proponere visionem, quam illi particulatim, cap. xi *ct* xn, *Angelus exponit : ita Maldonalus. Daniel ergo lugens ct jejunatis ob interruptam templi fabricam, videt Angelum mire fulgidum a quo audit, vers.* 12, *exauditas esse preces suas, dicitque, vu s.* 13, *pugnam angeli Judæorum cum angelo Persarum ct Gntcorum*

1. Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli cognomento Ballassar, ct verbum verum, et fortitudo magna : intellexitque sermonem : intelligent enim est opus in visione. 2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, 3. panem desiderabilem non comedi, el caro cl vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento uncius sum : donec complerentur trium hebdomadarum dies. 4. Die autem vigesima et quarta mensis primi, eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris. 5. Et levavi oculos meos, et vidi : et ecce vir unus vestitus lineis, et renes ejus accincti auro obrizo : 0. et corpus ejus quasi chrysolithus, ct facies ejus veliti species fulguris, et oculi ejus ut lampas ardens : cl brachia ejus, cl quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis, et vox sermonum ejus ut vox multitudinis. 7. Vidi autem ego Daniel solus visionem : porro viri, qui erant mecum, non viderunt : sed terror nimius irruit super cos, et fugerunt in absconditum. 8. Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc : et non remansit in me fortitudo, sed et species mea immutata est in me, ct emarcui, nec habui quidquam virium. 9. Et audivi vocem sermonum ejus : ct audiens jacebam consternatus super faciem meam , et vultus meus hærebal terræ. 10. Et ecce manus tetigit me, et erexit me super genua mea, et super articulos manuum mearum. 11. Et dixit ad me : Daniel, vir desideriorum, inlcllige verba, quæ ego loquor ad te, cl sla in gradu tuo : nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. 12. Et ait ad me : Noli metuere, Daniel : quia ex dic primo, quo posuisti cor tuum ad inlelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, cl ego veni propter sermones tuos. 13. Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginli ct uno diebus : et cccc Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum, ct ego remansi ibi juxta rogem Persarum. 14. Veni autem ut docerem le quæ ventura sunt populo luo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies. Io. Cumque loqueretur mihi hujuscemodi verbis, dejeci vultum meum ad terram, ct lacui. 16. Et ceco quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea : et aperiens os meum loculus sum, cl dixi ad eum qui stabat contra me : Domine mi, in visione tua dissolute sunt compages meæ, ct nihil in me remansit virium. 17. Et quomodo poterii servus Domini mei loqui cum Domino meo? nihil enim in me remansit virium, sed ct halitus meus intercluditur. 18. Rursum ergo tetigit

me quasi visio hominis, et confortavit me, 19. ct dixit : Noli timere, vir desideriorum : pax libi: confortare, el esto robustus. Cumque loqueretur mucum , convalui, ct dixi : Loquere, Domine mi, quia confortasti me. 20. Et ail : Numquid scis quare venerim ad te ? el nunc revertar ut prælier adversum principem Persarum. Cum ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. 21. Vcrumtamcn annuntiabo libi quod expressum est in scriptura veritatis : el nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester.

vms. i. **I**. Anno tebtio Crai. — Anno 1 monarchiae suæ eversa Babylone, Cyrus exea liberaverat Judæos, cosque in Judæam dimiserat : anno 2 Cyri, Judæi post reditum coeperunt templum rc-'ediílcare; sed slatini vicinæ gentes illud impediverunt, Esdræ iv, 4. Inltlligens hoc Daniel luxit ct oravit Deum, ut hæc impedimenta tolleret. Unde Dens illi hæc visa objicit, quibus ejus votis satisfacit. Tradunt Hebræi Cyrum 1res tantum annos regnasse ut monarchem, unde et Daniel in tertio anno finit regnum Cyri.

Et vebbum verum : — visio quam vidi, fuit vera, non ficta, non illusoria. Rursum, visio hæc non fuit somnium, ncc in somnis ostensa, uti fuerunt præcedentcs cap. vu cl vm, quas vero non vidi, sed in somnis visus sum mihi eas videre? hanc, vero vigilans et reipsa vidi, ut patet vers. 7. Porro hæc visio, id est visum, sive res visa, fuit species augusta angeli, quam describit vers. 5, cum suo exercitu, puta cum angelis ei subditis (1).

Er fortitudo magna. — Hebraice est tiny *tsabn,* quod alii capiunt pro ’3X *tsebi,* id est voluptas, *q. d.* Ex hac visione magna me incessit lætitia cl voluptas. Sed obstat quod vers. 8, Daniel se hac visiono non delectatum, sed exterritum dicat.

Secundo, Maldonatus sic explicat, *q. d.* Visio hæc mihi visa fuit valde fortis, id est vehemens, terribilis ct tremenda.

Tertio et genuine, *tsaba,* est exercitus, *q. d.* Militia, vel exercitus magnus fuit objectum visionis meaj; partim cnim vidi, partim ab Angelo audivi exercitus angelorum cum suis principibus inter se depugnantes. Licet enim unus angelus apparuerit Danieli, tamen non dubium est eum, utpotc principem, suos habuisse asseclas, suasque copias, idque satis innuit vox « eorum ; » hæc enim erat vox multitudinis, ut dicitur vers. 6. Hoc enim cap. narrantur praelia angelorum, sequenti vero praelia hominum.

Ver*. î. 2. Lugebam, —co quod viderem multos Judæos servitutem libertati præferentes malle in Chaldæa manere, quam in patriam redire, inquit Theodorehis. *Strimelo* el genuine : « Lugebam,» eo quod ob peccata populi urbs Jerusalem esset desolata, ct templi fabrica a Cyro concessa, per Judæorum hostes et dolos impediretur, neque possem apud Cyrum hac de re agere, novumque edictum ad continuandam fabricam impetrare; eo quod Cyrus ab bellum Scythicum, in quo ct hoc eodem anno periit , profectus erat : ct Cambyses ejus filius, qui regnum, absente Cyro, administrabat, Judæos non amabat, ut patet *Esdræ* iv, G cl 7. Luget ergo el flet hic Daniel per 1res septimanas pro salute populi, quem, ut vir desideriorum, unico exoptabat. Nam, ut ait S. Augustinus, XX *Civit,* xvn : « Quanto quis est sanctior, et sancti desiderii plenior, tanto est ejus in orando fletus uberior. » Dum ergo orat, lacrymatur Daniel, quia cor quasi liquefactum, per oculos ct lacrymas Deo effundit, Deoquc vim quasi affert, ejusque pietatis viscera commovet. Violentai enim sunt piorum preces lacrymis armatæ et jejuniis. Est hysterologia ; hic enim vers. 2 et 3 præponendi sunt versui primo : illa cnim visio vers. 1, contigit post jejunium Danielis, cxplicaturque vers. 4 et sequentibus.

3. Panem desidi habilem, — id est panem delicatum, regium, candidum non comedi, sed cibarium, atrum ct siligineum. Ha S. Hieronymus. Notat S. Chrysostomus, hom. 3 Dc *incomprehcnsibili Dei natura,* Daniclcm per abstinentiam meruisse celebrem illam visionem, et revelationem angeli, quæ hoc cap. ct scq. enarratur : cum per jejunium, inquit, mens ejus facta esset levior ct spiritualior. Ver».3. Danielj» ^¡óneài' angeli,

Caro et vinum non introierunt in os meum. — Nota hic Daniclcm in jejunio usum fuisse delectu ciborum, ct abstinuisse carne et vino : cur ergo Novantes hunc delectum taxant? præsertim, cum veteres Christiani cum adhibuerint, usique sint xerophagia, id est cibis aridis,uti testantur Tertullianus, Cyprianus, Rasilius et alii. Idque faciebant triplici de causa, pi*imo* ad pœnitentiam : siculi cnim polus, quia liquidus et subtilis ac penetrans intima, intimius singulas corporis paries afUcit et recreat : ita abstinere a potu ct a liquidis, vcscique aridis, major est poenitentia quam vesci liquidis, ct abstinere aridis. Sic silis magis affligit hominem quam fames; ac proinde facilius est esurienti abstinere a cibo, quam sitienti abstinere a potu. *Secundo,* ad castitatem : cibi

(I) Cætcnun non est cur Danielem qum dehinc enarrat, rv.u conspexisse vigilantem suis oculus, sed fuisse ei ilia per somnium oblata putetnus.Quod quidem Berlholdtius colligit inde quoti vers. 7 Daniells socios nihil eorum quæ ipse viderit conspexisse narratur. Sed si somnianti luce accidissent, quid opus fuit adjicere, quod soli Danieli hæc fuenni conspecta? An præter somniantem vicini etiam quid»>)enl percipere de somnii visione? Prailerea, vers. 7 additur, Datuelis socios panico terrore correptos aufugisse Nec inest in tota ea quæ sequitur narratione quidquam quod nos de somnio cogitare debeat.

cnim aridi arefaciunt corpus, ct humorem venereum consumunt. *Tertio,* ad sapientiam, studium et orationem ; qui enim liquidis abstinet, caret vaporibus et fumis, qui caput, rationem et judicium offuscant, obscurant ct hebetant. Hinc vetus dictum : « Anima sicca est sapientissima.» Huc spectat illud S. Bernardi, serra. 4 *De Quadragesima :* «Jejunium gratiam promeretur orandi,» qua scilicet grate Deo oretur, ideoque impetretur, in quo conUstit tota orationis vis el felicitas. S. Chrysostomus, orat. 1 *Contra Judaeos,* putat Daniclcm hic omni omnino carne et cibo abstinuisse, ac proinde non comedisse phase, quod tamen lege præccptum erat : hæc enim contigerunt mense primo dic 14 (ut patet vers. 3 et i), quando comedendum crat phase. Hæc sententia vera est : quia Judæi in Babylone non celebrarunt phase ; illud cnim celebrandum erat Hierosolyma, juxta legem *Deuteronomii,* capite xvi, vers. G.

Sed nequr exevento unctus sum. — Orientales ut banlur unguentis ct balneis, sed jejunantes ct pœnilentcs iis quasi deliciis abstinebant : hinc monet Judæos Christus, ut, cum jejunant, ungant caput suum, ne videantur hominibus jejunare, *Malth.* vi, 1G. Sic Magdalena Christum in convivio unxit, *Lue.* vii, 4G. Hujus unctionis originem vide apud Plinium, lib. XIII.

vm. 4. Tigri» ‹ju a n- Kiuu ; ur / cc-la,n ' c0 T10'! hntJte.

4. Tiguis,—dictus est Tigris a tigre fera, eo quod cjus celeritatem in fluxu imitetur. Ha aliqui. Verum Q. Curtius, el Plinius, hb. \ 1, vit, asserunt Tigrim esse vocem Medorum, el significare sagittatein sagiltre videatur pene adacquare.

5. Ecce via unus, — Angelus unus specio viri. Notant, *primo,* Theodoretus, Carlhusianus ct Pererius angelum hunc fuisse eumdom qui, cap. vm et lx, apparuit Danieli, scilicet Gabriclem. S. Gregorius autem, lib. XVH *Moral.* cap. vm, ct Cassianus, *Collât.* VIH, cap. xiii, suspicantur angelum hunc peculiarem habuisse curam tlobræorum qui in Babylone erant captivi (l). Notat Antonius Fcrnandius, *visione* XXVI, sect, i, tres angelos destinatos a Deo ad custodiam llebræorum : *primum* Michaclem, qui illorum crat cu<los, quatenus ipsi erant populus ct Ecclesia Dei : hujus cnim ohm, et ctiimnum præscs est Michael. *Secundum,* angelum peculiarem, qui Hebreos, ut gens quædam crat, sicut cœteræ per orbem sparse, custodiebat : omnium enim communis opinio est cuilibet regno unum præcssc angelum. *Tertium,* Gabriclem, cui specialem curam Hebrœorum captivorum mandatai Doits. Apte autem vocatur Gabriel, id est virtus *Dei,* vel *Deus foriis* ; ac specie non juvenis alati, uti alias, sed viri fortis apparuit : quia ejus visio .-pcclabat, ut Daniel agnosceret Dei virtutem ac robur, cujus eximia documenta Deus ipse erat editurus in populi sui liberatione per Michabœos, juxta illud *l'salm.* lAVH : « Mirabilis Deus in Sanctis suis, ipse dabit virtutem ct fortitudinem plebi sura. • Pro quo adverte : Angelus hic novam et mire augir tam habet formam, quia venit nuntiare Machabæorum victorias, atque gloriam et majestalem, quam per ea bella populus Dei crat adepturns. Porro bella hæc, et victoriae Machabæorum typus et figura fuerunt bellorum ct victoriaruin, quas christiaui adepturi erant de idololatris, ali'sque infidelibus Ecclc-iam persequentibus. Undo S. Joannes, Apoc. i, 13, Christum vidit simili specio et ornatu, qualis fuit hic Danicl-is, qui sua ct suorum Christianorum patientias bella ct triumphos ci prædixit. Gabrii ,¡.o£l vi.-uru» chriui nCbm-

Porro etsi alia fuerit visio Joannis, alia Danielis, tamen in mullis hæc illi fuit persimilis, ut patet ex hisce utnusquc parallelis :

Ex Daniele.	Ex *Apocalypsi.*
1. Levat oculos Daniel, et ecco vir unus,	1. Convertitur Joannes, et videt -iiuilcm Filio hominis,
2. Vestitus lineis, seu byssina;	2. Vestitum podere,
3. Renes ejus accincti auro obrizo,	3. Praecinctum ad mamillas zona aurea,
4. Oculi ei ut lampas ardens,	i. Oculi ejus tanquam flamma ignis,
5. Brachia ejus, et quæ deorsum u jie ¡id pedes, quasi species a'ris candentis,	S. Pedes ejus similes aurichalco sicut in camino ardenti,
G. Vox sermonum ejus ut vox multitudinis,	G. Vox illi tanquam vox aquarum multarum ,
7. Facies ejus velut species fulguris.	7. Facies ejus sicut sol lucet in virtute sua.
8. Consternatur Daniel, et vultus ejus lueret in terra ;	8. Cadit Joannes tanquam mortuus;
9. Tangitur manu, el erigitur super genua, ct super articulos manuum.	9. Imponitur super cuín dextera, ct mirifico confirmatur.

Plura vide apud Alcazar in *Apocalyp.* i, IS, notat. 17, pag. 214 et sequentibus.

Sccnnjo, t.nHi wt Machitwo-

Hinc nota *secundo :* Linea vestis significat angeloruni puritatem ct innocentiam; item sacerdotium ct religionem Machabæoi uni. *Tel lio,* labores et ærumnas, quibus ipsi pro ea instar lini carminn(¡ cl probat fuerunt : hæc cnim prædicet Angelus, cap. xi, ideoque eadem suo habitu repnesenta!. Porro hæc linea vestis fuit tennis admodum m-> " Unm H eí Ubotu»

(!) Ejus qui hoc versu el proximo describitur viri lineis induti, et infra xn, 6, iit mentio, tanquam duobus aliis

el sublilis j uti sunt teta) Camcracenses preliosæ (quæ veterum fuit byssus) : nam Daniel per hanc ves'em introspexit ipsum angeli corpus, viditquo simile esse chrysolitho.

Tn<to. Nola *tatio :* Zona angeli erat ex auro obrizo, hebraica *ophoz,* de quo dixi *Jerem.* x,9. Fuit ergo U'itcbx- accinctus, quasi promptus, expeditus cl armatus *r* uum, aj bellum : nuntint enim cap. seq. bella in qui- r.rHD» bus ipso Machabæos aliosque fideles adjuturus Ahcba. erat. Ex adverso molles, inermes ct desides apud txomo. veteres vocabantur discincti, Hino proverbium : «No glocietur accinctus acque ul discinctus,» 7. d. No canat dux vel miles epinicium ante victoriam, el, ut clare Chaldaeus vertit : *Ne laudet se expeditus, et descendens in pralium* (hic enim est accinctus), *sicut vir qui vincit ct ascendit ex co :* Ifc enim, bello confecto, arma ponit sequo discingit. Quod usurpat rex Israel contra superbum ct insolentem Benadad regem Syriæ, III *lieg.* xx, it. Porro zona aurea symbolum csl charilalis : hæc enim est quæ angelum promptum ct expeditum faciebat, impcllebatquo ad pugnandum pro populo Dei : illum ergo quasi zona militari accinxerat. Mystice significatur quod charitascœteras virilités, sicut zona vestes, stringat el complectatur, cisque emineat quasi omnium corona ct complexio. *Secundo,* zona aurea significat charitatcm Dei, quæ renes, id csl omnem concupiscentiam, delectationem el amorem succingit,atque in Dcmn trahit. Rursum mystice significat homines qui hac chántate Dei circumcincti, carnis mundique amorem et concupiscentiam frenant, dignos esse angelorum consortio, colloquio et consolatione. *Tertio,* zona est custodia sui cl aliorum jugis, stabilis, eademqne semper recurrens, inquit Dionysius, cap. XV Ca/esL *Hierarch. Quarto,* zona aurea significat regale sacerdotium Machabœorum, qui contra Antiochum, ct Christianorum, qui contra Antichristum, quasi milites Dei cl Christi, fortissime depugnabunt. Balteus enim aureus olim fuit insigne regum : cl Machabæi non tantum sacerdotes fuerunt, sed et principes ac reges. Tales quoque mystice sunt omnes Christiani, auro char.talis, quasi gladio invicto, succincti : hos enim, uldixi,rcpræscnlal hic angelus. Ita a S. Stephaniis charitatcm pro armis habebat, ct per ipsam ubique vincebat. Per charitatcm Dei sævientibus Judæis non cessit :pcr charitatcm proximi, pro lapidantibus intercessit : charitatis virtute subnixus, vicit Saulum crudeliter sævientein : et quem habebatin Ierra persecutorem, in cœlo meruit habere consortem,»a:lS.Fulgentius, serm.*DeS Stepluino.*

Quarto, corpus ejus erat quasi chrysolithus, id est aureus lipis: gemma enim hæc aureo coloro translucei, coque ita ardente, ul aurum cum eo collatum albicare videatur, ait Plinius lib. XXXVII, cap. ix. Hinc chrysolithi nomine subinde comprehenduntur topazii ct hyacinthi, qui ct ipsi aureo snnt coloro. Anselmus Boetius insignis gemmarius Rudolphi II Imperatoris, lib. II *De Gemmis,* cap. Lxv : « Chrysolithus, inquit, est naturio solaris, cujus speciem aureo suo coloro refert. » Hinc chrysolitho in Rationali pontificis insculpta erat Ephraim, nipote aurea, id est regia tribus regni Israel. Chrysolithus ergo hic significat angelorum naturam præcellenlcm, cœlostcm et spiritalem, quæ aliis creaturis eminet, uti sol astris, aurum metallis. Adhæc, licet Alcazar in *Apocal.* xxi, 20, censeat chrysolithum non alium quam aureum habere colorem, verius tamen est eum habere aureum cum marino permixtum; inde enim Hebraice vocatur *tharsis,* id est marinus. Unde Isidorus : a Chrysolithus, ait, auro similis est cum marini coloris similitudine : » quia enim in eo aureus color non opacalur, sed pollucet, idcirco quasi vitreus est ct marinus, coque refert cœlestem Jerusalem, do qua ait S. Joannes, *Apocalyp.* xxi, 18 : a Ipsa civitas aurum mundum simile vitro mundo; » et vers. 21 : a Platea civitatis aurum mundum, tanquam vitrum pellucidum. » Quocirca opinantur mulli chrysolithum esse illum, qui vulgo a gemmariis vocatur chrysollca, cujus color est viridis dilutus, quique mullis angulis Levigari ac poliri solet, ut excitatus fulgeat. Verum in chrysollca vix apparet color aureus. Addo, viridis color non est marinus. Quocirca Anselmus Boetius loco citato : «Chrysolithus, inquit, aureum habet colorem ct aquam rcubarbaro vel croco linctam refert. Orientales purissimi auri instar rutilant : Europæi crystalli instar molles cum aureo colore, vel multum, vel parum nigricant. Inter hos nonnulli parum flavedinis habent, ut, nisi nigredine a crystallis distinguerentur, ab iis secerni non possent.» Chrysolithus ergotransluccns ct marinus congruit Gabrieli, qui lucem suam transfundere, el illuminaro venerat Danielem. Plinius, lib. XXXVII, cap. ix, asserit chrysolithum osse optimum, « qui in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogit.» Sic Gabriel aurum, id est sapientiam, argento, id est sermone sonoro, puro cl sincero albicantem, Danieli communicat. Quare Hugo Victorious, et ex eo Pereriiis ct Fernandius, *visione* XXVI : « Chrysolithus, inquit, fulget quasi aurum, ct emittit cx se scintillas ardentes; quocirca significantur hoc lapido

illic vers. 5 commemoratis, qui in ulraquo fluvii ripa itabant, superior. Sane illum in tota hac quæ tribui btece capitibus describitur visione, principis quasi partes agere, colligitur ct inde, quod alter eorum quæ cap. ait, 5, commemorantur, cx illo quærit, (piando finis sil futurus rerum lain mirabilium, et ab co responsum fert ; et hinc quod hoc in quo versamur loco, viri illius majestas el splendor Danielis oculos animumque iu prestrinvi!, ul (kliqmum passus vocem quidem toquentis audiret, •cd vcrlki ejus non perciperet (vers. 7,8,9); unde ille p-r loteqirctcm curn D.tnic'c egit, vers. II cl seqq. Micbaelein, pipuli Judaici principem ct defensorem, hic desc :bi csl interpretum nonnullorum sententia, C. B. Mi(.-luelis q<i >que el l<p|ig*tenbergii, *Oie Authentic Daniels,* l g. les cl seqq. Ilis qui virum lineis indutum pro Gabriele habent respondí Ueog'tenberg opere citalo, pag. IGG et ecqq.

illi, qui intclligunt divinam Scripturam,ct id quod intelligent, aliis demonstrant,opere cl sermone; et quasi scintillas boni operis ?cl verbi jactant cx se, quibus alii illuminantur cl accenduntur, »

Coirlo, gloria ti trium- l rum.

Porro Boetius, Rueus ct alii gemmarii chrysov¡rlulcs ' Valet, inquiunt, contra asthma et pectoris angustias, ac contra pusillanimilatem, melancholiam, molestias ct timores noclurnoS uti se expertum scribit Rueus, Cardanus, cl ox co Boetius, cap. lxvi. Addit Abulensis in *Exod.* XXVIII, 20, valere cum contradæmones; quia scilicet valet contra melancholiam, per quam homines vexare et tentare soient dæmones. Chrysolithus ergo hic notat Gabriclcm, qui a Machabæis ct Christianis depellit metum Antiochi, cl Antichristi ac dæmonum, cosque animat ct corroborat ut omnia dura amore Dei fortiter superent. In Machabæis vero et Christianis notat eorum invictam constantiam ct virtutem in tot adversis resplendentem. Chrysolithus enim ejus est naturas, ut a eum lux celet, prodat obscurum. Hæc enim in illo est diversitas, ut nocte igneus sil, die pallidus, D aiunt Solinus Polyhistor, cap. xxxni, Isidoras cl Abulensis. Sic de chrysolampi scribit Plinius, libro XXXVII, cap. x : « Chrysolampis in / Ethiopia nascitur pallidi coloris die, noctu ignei. » Quocirca chrysolithus notat pœnitentes (est enim marini coloris : unde lacrymas pœnitentes reprœscntal) œque ac patientes, qui Christi amore ardentes omnia adversa generoso superant, ct fulgent quasi aurum in fornace. Hinc *Apocal.* xxi, 20 , chrysolithus notat S. Mallh rum apostolum cl evangelislam qui sua pœnilentia et evangelio quasi ignea fax noctem hujus sæculi ct Ecclcsiæ illuminavit : ita hic Machabæis cl fidelibus in persecutione positis, significat immortale decus cl coelestem gloriam, quam sua tolerantia ct fortitudine adipiscuntur. Audi Malhalliiam I Ma*chab.* u, 64 : « Vos ergo, (ilii, confortamini, et viriliter agile in lego, quia in ipsa gloriosi eritis;» ctl *Machab.* v, 63 : « Viri Juda magnificali sunt valde in conspectu omnis Israel, el gentium omnium.» Maldonatus per chrysolithum accipit crystallum, qui cadesti nlbicantique coloro csl. Verum llebrœum non crystallum,sed chrysolithum proprie dictum significat.

Qnioio, tidcs riflaiiô. ¡mu vio- l .ntn'n

Quinte, erat Gabriel facie fulguranto. Hæc signi ficai *primo,* gloriam angelorum quæ divino* cognitionis fulgore coruscat. *Secundo,* zelum , terrorem cl iram eorum contra impios, hostesque Dei. Idem significat in Machabæis aliisquo fidelibus Dei militibus, qui instar fulguris in tenebris idololatrinoci peccatorum emicuerunt, host sque noci zelo suo afflaverunt ct prostraverunt. Denique fulgur notai gloriam resurrectionis, quam cap. xii, Gabriel Machabæis cl fidelibus viriliter pro Deo certantibus proponit el promittit : corpora enim Christi cl Sanctorum in resurrectione coruscabunt ul fulgura. Unde cl de angelo qui Christi resurrectionem annuntiavit et repræsentavit dicitur *Mallh.* xxvm, 3 : « Erat autem aspectus ejus sicut fulgur. » Sic cl hic Gabriel facie fulgurabat, id est, inquit Theodorelus, splendor illuminans el coruscans a facie ejus emanabat; sicut enim fulguris est scintillare, ita e vultu Gabrielis ita illustrato, emicabant radii quaquaversum. Hæc Irio facio fulgurante représentât angelus, sed præ-ertim secundum. Fulgur enim csl symbolum belli neris ct celeris, ac bellatorum acrium cl ardentium; fulgur enim jungitur cum tonitru, cx coque quasi flamma erumpit. Audi Plinium, lib. II, cap. XLiii : « Si in nube lactetur flatus, aut vapor, tonitrua edi; si erumpat ardens , fulmina; si longiore tractu nitatur, fulgetra, his findi nubem, illis perrumpi. » Ibidem cap. uv : « Fulgetrum prius cerni quam tonitrum audiri (cum simul fiant) certum est. Nec mirum, quoniam lux sonitu velocior. » Rursum, fulmen omnia sternit; et Jupiter, ail Virgilios, I *Georg.*,« disjecit fulmine montes. » Hinc trisulca fulmina, ac fulminantes acies ct aquilæ. Sicnt ergo dixit Poeta : a Duo fulmina belli Scipiadæ, » putaCnæus et P. Scipiones : ¡la fuere « duo fulmina belli Malhathire, » pula Judas ct Jonalhas, filii Mathathiæ. It i et Joannes ct Jacobus a Christo vocali fuere Boanerges, id csl filii tonitrui, hoc est, tonantes ct fulminantes. Hac de causa angeli oplime depinguntur quasi fulgura et corporc fulgurco : nil enim eos ita nobis repræsenlal ut fulgur.

Sexto, « oculi » Gabrielis erant a ut lampas ar- Sexto, o. dens,» Hebræus et Septuaginta, *ut lampades ignis. c‘,h ”l* Hi significant claritatem intellectus angelici, tum naturalem, tum beatificam , puta lumen gloriæ, cx quo oritur summus Dei visi amor et fruitio. In Machabæis vero hi oculi significant prudentiam, et rigi- industriam, vigilantiam, quæ in bellis plurimum Unium, valent; dux enim belli callidior, quam fortior sil oportet, inquit Vegetius. Sed utrumquo habent et indicant oculi fulgurantes, scilicet ct calliditatem ct acrimoniam pugnandi, percellendique hostes.

Ha legimus in *Vita S. Franciscæ vidua: Romance* Min S. (cap. iv)qu r mira sanctitate Romæ vixit,ct vitam angelicam simili morte conclusit, anno Domini I H0, atque a S. I). N. Paulo V Pontifice in Sane- Uorilutorum catalogum relata est, quod ipsa continuo rilw* cernebat angelum suum, quasi juvenem elegantissimum, acribus oculis, ct vultu in coelum semper suspiciente, ac manibus in formam crucis ad pectus cancellatis (undeet tali figura angelus appingitur ejus imagini) facie ita coruscante, ul ipsa vix in eam inlendere posset, ita ut in hoc ejus lumino sino candela noctu per domum ambularet, recitaret divinum Offlcium aliaquo exercitia sua perageret. Si ipsa inorbo laborabat, aut a dæmonibus verberabatur, vel terribilibus spectris percellebatur, vel quasi ab angelo lucis lentabatur; Angelus dabat ei signum movendo crines suos, iisque spargendo magnam lucem, ex qua illa miram accipiebat consolationem, illuminationem ct robur, ita ut dæmones confusi abscede-

rent. Quod si quid ipsa verbo, opere aut cogitatione peccasse!, subducebat sc, et disparebat angelus; unde ipsa pœnitens culpam indagabat, eamque agnitam Licrymis abluebat, itaque angelus rursum ei suam præsentiam exhibebat. Quocirca hic angelus erat *primo,* quasi ejus pædagogus, eam in omnibus actionibus dirigens. *Deinde,* erat ei instar scuti ad repellendas omnes tentationes ct scrupulos, quibus quadam vico graviter cruciata inter orandum, aspiciens angelum l et m et serenam frontem exporrigentem, itaque reipst dicentem istas diaboli suggestiones esso res leves ct nullius momenti ; adeo mox mente serenata fuit, ut nullam deinceps scnscrit anxietatem. *Tulio,* erat ci socius orationis, omuisque, gustus ct consolationis spiritalis : quocirca colloquons cum angelo, tantam cx ejus coelesti voce percipiebat dulcedinem, ut omnis humana vox ct harmonia ci aspera et absona videretur, atque cum sponsa diceret : « Sonct vox tua in auribus meis: vox cnim tua dulcis, ct facies tua decora, d *Quarto,* hic angelus mirum afflabat ci spiritum : unde mcditans de hau angelica specie, loquebatur cum incredibili efficacia du virtutibus omnibus, maximo de innocentia et puritate, qua prae hominibus cernebat pollere angelum. Eadem postea Religionem instituens, superiorem habuit Angelum ex quarto ordino, majori fulgore coruscantem, uti habetur cap. xvi Vil® ejusdem. Hinc S. Basilius virgines exhortatur ut in cubiculis, in lecto, in mensa, etc., decore se gerant, quia habent spectatorem angelum oculatissimum.

S .t"crnù .m i.,, =iicaui ¿ ' ᴦᴦ ' i- onm ii rud> 'J

Sephmo, brachia significant fortitudinem actio- n'8» Csl *n Mgelis; crura cl pedes significant motus celeritatem. Ita S. Dionysius supra. Porro i)æc erant ex « ærc candento » sive albicante, id est, ut HebwBUs,po»»ioet *terso, uleocpw fulgente,* ut vertunt Septuaginta, ob fortitudinem, quam perpeino exacuunt angeli, quaque nulli cedunt, sed subito omnia frangere ct conterere possunt. In Machabais vero, et fidelibus, hæc significant tum fortitudinis, tum armorum splendorem, quantamquo per ea cædera facturi sint. Machabiei enim in hostes irruerunt acerrime, perinde ac si brachia et crura habuissent ænca. Plura de ærc candenti dixi *Ezech.* i, in fine cap.

o uio, , ,"i' •... s at ‹t "i- nV ut, rum murmur; huic enim comparari solet vox ı > Dei et angelorum, ut patet *Ezech.* i, 21; Apoc. i, ti'i, ct alibi. Ratio erat prima, quia angelus hic L»-non erat solus, sed veniebat comitatus multis luocuui. angelis sui ordinis, erat enim princeps. *Secunda,* quia hæc magna vox significabat copiam scientiæ, cl doceudi, et illuminandi vim, quam habent angeli. Ita Theodorclus. In Machab eis hæc vox significabat eorum exercitus et phalanges.

7. Terror nimius irruit super ros. — Quia licet Vtrfc 7› angelum non viderent, ejus tamen vocem ct strepitum, aut eerie lumen mirabile, ct quasi fulgurans persentiscebant. Similo contigit sociis S. Pauli, cum ipse vidit Christum *Actor,* xxu, 9. Causa, cur solus Daniel viderit angelum, non socii, non fuit «pacía qua socios percusserit angelus, uti percussit Sodomibs, *Genes,* xix, 11 ; sed quod angeli in corpore assumpto, æque ac homines beati, species visivas sui corporis gloriosi habeant in potestate, f.iciantquc ut ad libitum corpus siti spccicin emittat in oculum unius, v. g. Danielis, non in alioium ei adslantium, quo iit ut unus eum solus videat, non alii adstantes. Ita docent Scholastici in dist. XLV1H et seq.

8. Emarcui, — elingui : olim enim in lego ve- Vcrr. o. teri, quæ erit timoris et terroris, Deus per angelum se hominibus, etiam Sanetis et Prophetis, augustum et terribilem exhibebat, uti dixi *Dent.* iv, 33. Sectis facit in lege nova, quæ est lex amoris.

Mystice, « emarcui; n quia, ut ait S. Gregorius, lib. Ill *Dialog,* xxiv : « Caro ea quæ sunt spiritus capere non valet, et idcirco cum mens humana ultra se. ad videndum ducitur, ncccsse est ut hoc carneum vasculum, quod ferro talenti pondus non valet, infirmetur, n Rursum mens humana dum in Deum conscendit, ejus fortitudinem conspicit, itaque ejus quasi desiderio absorbetur ct liquatur.

10. Et super articulos.— Hebraice, *super palmas Vc' • *0, manuum, q. d.* Angelus me collabentem erexit, atque genibus et manibus niti fecit, ut surgerem.

Nota hic : Angeli boni primo terrent, deinde consolantur suos, eosque corroborant, itaque sensim et gradation eos a terrenis ad cccloslia abducunt. UndeS. Gregorius, lib. XXII *Moral.* cap. xa-, aut juxta aliam editionem xxti, docet quod Daniel hic *primo* prostratus, *secundo* erectus, *tertio* tremens, « in scmclipso nobis omnem ordinem nostri profectus innotescit. Verba enim Dei in terra jacentes audivimus, cum in peccatis positi, terrenæ pollutioni conjuncti, Sanctorum voce spiritualia praecepta cognoscimus. Ad quæ præccpla quasi super genua ct super manuum nostrorum articulos erigimur, quia a terrenis contagiis recedentes, quasi jam ab infimis ventrem levamus. Ad extremum vero voce Dominica erecti quidem, sed trementes assistimus, cum a terrenis desideriis perfecte sublevati, verba Dei quo plenius cognoscimus, plus timemus, n Subdit paulo post : « Ubi apte divina voce subjungitur : Noli metuere; quia cum plus ipsi quod timeamus agnoscimus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur quod amemus , ut limor transeat in charitatcm. »

11. Sta in gradu tuo (I), — sta rectus, uti sta- Ven.il.

(I) « Et dixit ad me,» etc. Sunt qui pulani non osse virum lineis indutum . sed illum cujus manus exanimatum erexerat (vers. 10), qui deinceps usque r.d cap. xn, 4, cum Daniele loquitur, vicem viri lineis induti msc sus-

bas ante visionem, in qua perculsus corruisti.

Vtri.ii. 12. Posuisti cor tuum (adjecisti animum) ct te affligeres, — per jejunia, preces ct gemitus. Nam « *affligeres* referendum est ad *posuisti, q. d.* Posuisti cor tuum ut te affligeres, et per istam afflictionem impetrares intclligentiam, qua cognosceres an et quando ista impedimenta fabricas templi, et plcnæ Judæorum libertati, ab hostibus objecta, ob quai luxisti, ct te afflixisti vers. 2, disjicienda forent. Ecce enim ego a Deo ad te missus sum, ut tibi significem exauditas esse preces tuas; ac proinde brevi, uti postulasti, templum reaedificandum esse, nimirum post Cambysem, qui septem lanium annis regnabit, sub initium regni Darii Hystaspis, (unique multos Judæorum e Babylone eo convolaturos. Rursum Artaxerxem anno septimo regni missurum Esdram, et anno vigesimo missurum Neh miam, qui reliquos in Babylone Judíeos secum abducant in Jerusalem, ejusque muros et domos rcœdificent cl perficiant : id enim reipsa præstabit Nehcniias. Verisimile est hæc vel horum partem, Gabrielcm revelavisse Danieli, etiamsi id ipse hic non enarret, quia ad alia festinat.

Nota hic rursum : Jejunio et maceratione corporis, atque precibus impetrarunt Sancti a Deo intclligentiam, imo prophetiam. Ita S. Thomas jejunio impetrabat explicationem locorum difficilium S. Scripture. Unde S. Gregorius, lib. XXX *Moral,* n, vel juxta aliam editionem xviu : Daniel, inquit, deliciis abstinuit, ut « tanto avidius gustum sapientiæ intus acciperet, quanto saporem carnis pro eadem sapientia foris robustius repressisset. Si enim a carne hoc quod libet abscindimus, mox in spiritu quod delectet, invenimus. Intentioni quippe animre, si exterior evagatio clauditur, interior secessus aperitur. Nam quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest, eo super se tendere per profectum potest : quia et in altum crescere arbor cogitur, quæ per ramos diffundi prohibetur : ct cum rivos fontis obstruimus, fluenta surgerc ad superiora provocamus. » Atque hos censet a S. Job vocari ibices, quæ in petris foetus ponunt cap. xxxix, 1.

Propter sermones icos, — propter preces tuas jam exauditas a Deo.

ven is. 13. Princeps autem regni Persarum. — Nola « *autem :* occurrit cnim angelus tacitai objectioni, *q. d.* Dices mihi, o Daniel : Si oratio mea dio primo fuit exaudita, ut dixisti vers. 12, cur ergo illico ad me non advenisti? cur exspectasti 1res septimanas, ut dicitur vers. 2, puta 21 dies, ut dicitur hoc versu ? Respondeo, me tot diebus fuisse impeditum, quia restiti principi Persarum, qui contrariis precibus et rationibus tua postulata, si non in totum, certe ex parte evertere conabatur,

clpiens, cum Daniel nec illius splendentem et magnificum aspectum sustinere, nec verba ejus terribili sono prolata inlclligero potuerit. Hunc esso Gabrielem, ut verisimile existimant post Thcocloretum, etc.

Qurores, quisnam fuit hic princeps Persarum? Qnlwn
Respondent Judæi et haeretici fuisse Cyri filium F'"**!" Cambysem, Judæis infensum, aul principes ejus, rnm. qui templi restaurationem apud eum impedie- Primi bant : hi cnim Judæis et consequenter angelo protectori Judæorum resistebant. „ 'q ,,.

Secundo, Rupertus et Cassianus, *Collât.* Vili, xm, b"'" putant fuisse malum angelum, sive daemonem : hic cnim pugnat cum angelo bono. Idem sentit djeao- Prosper in *Dimidio temp.* cap. iv, ubi docet hoc «=»- prælium idem esse cum pnelio draconis contra Michaelein, *Apocal.* cap. xu, vers. 7. Sicut enim cuilibet homini a nativitate, assignatur a Deo angelus bonus ad custodiam ; ita eidem a Lucifero assignatur ungclu-. malus ad lentationem : ct sicut cuilibet regno assignatur a Deo angelus bonus ad tutelam, quasi praeses; ita a Lucifero eidem assignatur angelus malus præses, qui regni statum turbet ct evertat. Dæmon ergo assignatus præses Judæis a Lucifero, vocatur hic princeps Persarum, qui ex odio Dei valde obsistebat, ne Judæi, ulpote populus Dei, e captivitalc liberarentur. Hoc autem faciebat quatuor modis: *Primo,* instigando cl inducendo Judíeos ad gravia crimina, ut liberatione indignos se redderent. *Secundo,* suggerendo Judæis amorem Babylonis ob libertatem et rerum copiam; odium vero Judica», quasi sterilis cl plane vastatæ. *Tertio,* persuadendo Cyro et Cambysi id quod olim suaserat Pharaoni, *Exodi* i, scilicet Judæos regno esse utiles, ac proinde retinendos. *Quarto,* allegando apud Deum scelera Judæorum, quæ necdum satis captivitate vindicata et expiata erant. Ita Rupertos, lib. IX De Victoria *Verbi Dei,* cap. vi.

Verum dico bunc angelum fuisse bonum, qui Term et a Dco præfeclus fuit datusque cusios regno Per- ,, sarum. Sic enim Deus cuique genti ct regno suum Jn_, i,lal præficil angelum, uti docent S. Basibus, lib. III p'*»i *Contra Eunomium,* Clemens Romanus, S. Diony- de,"'£er' sius, Gregorius Nazianzenus et alii, quos citat Ludovicus Molina l pari. *Quast.* CXIII, in fine, idque patet hic ex angelo Gnecorum, qui nominatur vers. 20. Et ita inlelligunl Patres illud *Deuter.* sxxit, 8, juxta Septuaginta : *Constituit terminos populorum juxta numerum angelorum Dei.* Confir- Frotan» matur *primo,* ex eo quod statini subdit : a Ecco v00* Michael unus de principibus primis, venit in adjutorium meum ; » ubi cum Michaelem unum de principibus vocet, innuit se aliquem alium angelum bonum principem regni Persarum appellasse. *Secundo,* CX vers. 21, ubi ait : « Nemo ad- Secundo, julor meus est in omnibus bis, nisi Michael princeps vester : » hic cnim opponit principem Judœorum principi Persarum, quasi angelum angelo.

Hæc est sententia S. Hieronymi (qui tamen Tertio, etiam contrariam sententiam referi, sed ut alienam, non ut suam more suo), Theodorcti, S. Gregorii .WH *.Mural,* cap. vu, S. Thomas I part. *Quast.* CXIII, art. vu, Lyraui, Carlhusiaui, Pererii, Fernandii ct aliorum.

Notat Molina, I pari. *Quast.* CV1 II, angelos in-
A™® hicrarchiæ esse Iniciares gentium ac hoini-
. Ar-num; scilicet Principatus tutelares esse regum
. :r.i c| regnorum : inde enim videtur hic vocari prin-
J ›, Ài - CCPS Persarum ; Archangelos vero esso tutelares
ph hn provinciarum; Angelos hominum singulorum,
uunbu'. Rest it it mihi. — Dices : Ergono inter sc pug-
nant angeli, cl quomodo angelus princeps Per-
Anieto- sarum restitit Gabrieli? Respondet Maldonatus
tili h°s d»03 angelorum principes apud regem Por-
r« ▮*». sarum, puta Cambysem, inter sc pugnasse, dum
contraria illi pro sua quisque gente ct provincia
suggerere et persuadere nitebantur. Ideo enim
ait : « Ego remansi ibi juxta regem Persarum. »
Seo 4a. *Secundo* cl potius, hæc pugna angelorum apud
Deum peracta est : adierunt enim ipsi ipsum fon-
tem, puta Deum, cx quo tam animum regis Per-
sarum , quam Judæorum libertatem ct captivita-
tem pendere sciebant, atque coram eo disceptа-
runt. Licet enim angeli summa charitatc se invi-
cem ament, sintquo summo concordes (quod
enim dicitur *Job* xxv, 2 : « Qui facit concordiam
in sublimibus; » et cap. xxxvin, 37 : 0 Concen-
tum cœli quis dormire faciet? » de ccelis ct stel-
lis; longo verius est in angelis : «Omnium enim
una victoria est, sui super se creatoris voluntas
summa : quam dum semper aspiciunt, quod ob-
tinere non valent, nunquam volunt,» ail S.Gre-
gorius superius citatus) : tamen in quibusdam
rebus, in quibus Deus necdum patefecit suam
voluntatem, sibi invicem contraria velle possunt,
non absoluto et efficaciter, sed conditionale, si
videlicet Deo placuerit id quod ipsi optant ct de-
siderant. Itaque hæc eorum pugna conditionata
est, nou absoluta : absolute enim utraque pars,
licet invicem adversa, resignat se in voluntatem
cl sententiam Dei. Ita Gregorius de Valentia, 1,
part. disp, vin, *de quinto Effectu gubernat, di-
vina,* Quæst. VI, pune!, iv. Sic ergo Gabriel hic
pro suis Judæis orabat Deum, ut omnes e Baby-
lone in patriam reduceret, ne Babyloniorum ido-
lolatria ct vitiis inficerentur, uti aliquos infici
videbat, atque urbem ct templum restaurari cu-
raret, juxta promissa sua; ut ibi pie, secure et
quiete Deo servirent : quod tam instanter postu-
laverat, cl assidue postulabat Daniel, cum templi
fabricam anuo primo Cyri inchoatam, sed anno
secundo ejusdem propter hostes interruptam et
inhibitam fuisse audisset. Addebat Judæos ecse
populum Dei, ct gentem ex omnibus ab co elec-
tam ct ddcctim, cx qua nascilurus erat Mcssias.
Allegabat merita Abrahte, Isaac, Jacob, Mosis,
etc., preces Jcrcmiæ, Ezcchielis, Nchemi®, Jesu .
el aliorum tum viventium, præsertim Danielis. E
contrario angelus Persarum orabat ut Deus ali-
quos Judæos in Babylone relinqueret ad Babylo-
niorum ct Persarum conversionem, ulque illi a
Judæis unum verum Deum, ejusque cultum dis-
cerent; illudque Judæis esse utile, utpotc qui ad-
versis meliore.' Gerent. Ha Theodoretus ctS. Gre-
gorius supra. Verum est enim illud Sencczc, lib.
Ili *De Ira,* cap. vin : « Quantum consuetudo pos-
sit intelligcs, si videris feras quoque convictu
nostro mansuescere, nullique immani bcsliœ vim
suam permanere, si hominis contubernium passa
est. » Tantum valent conversatio, exempla, con-
suetudo, ut merito angelus Persarum convictum
Judæorum suis Persis tam acri bello depoposce-
rit. Qui Patres et aliam causam addunt, scilicet
principem Persarum restitisse Gabrieli et Judæis
ex zelo justitias, quod diceret Judæos, qui tot a
Deo beneficia acceperant, iisque male vivendo
tam ingrati exstiterant, debere adhuc magis pu-
niri ct purgari.

Nola : Hæc pugna Gabrielis cum angelo Persa- Tertio,
rum peracta est non digladiando, ncc verberan-
do, sed *primo,* contraria volendo; *secundo,* contra
antagonislam disputando; *tertio,* Michaelem, ct
alios angelos ad idem contra eum advocando et
concitando; *quarto,* Deum ardenter orando con-
tra vola alterius, ejusque rationes solvendo, ct
suas perurgendo.

Vigixti et uno diebus, — scilicet toto tem-
pore trium septimanarum, quo jejunavit Daniel,
vers.2. Taindiu duravit hæc pugna, non propter
ipsos angelos : eorum enim actus sunt inslanla-
nei, ct perficiuntur in instanti; sed *primo,* ut in-
terim acueretur Daniel ad magis orandum pro
Judæorum plena libertate; *secundo,* ut Judæi sci-
rent pugn® hujus ct liberationis su® difficulta-
tem.

Moraliter, si inter angelos, imo principes ange-
lorum, sunt dissidia, quid mirum inter homines
sanctos subinde oriri dissensiones, vel opinio-
num, vel voluntatum, salva ulrinque charitatc.
Ita dissensio orta inter Paulum ct Barnabam,
causa fuitul pluribus gentibus prredicaretur Evan-
gelium, *Actor,* v, 39. Ita S. Paulus aS. Petro dis-
sensit, *Gaìal.* ir, 11. Ha et S. Cyprianus a S. Ste
phano Pontifice, S. Chrysosloraus aS. Epiphanio,
S. Hieronymus a S. Augustino : quos tamen cha-
ntas una cum Deo, ct cum seso invicem nexos
vinctosque jungebat.

Et ecce Michael unus (id est primus : sæpc
enim llebræi numerum cardinalem capiunt pro
ordinali) de principibus primis, — *q. d.* Michael Miclud
primus principum, scilicet Arehangeloruin. Ita « ("i"0
S. Hieronymus ct Thcodorctus. Unde a S. Juda in s.'ii'êrô-
sua epistola, cl ab Ecclesia Michael vocatur Ar- nyiru»
changclus; videtur ergo quod Michael sit prin- ail
ccps ordinis Arehangeloruin duntaxat. *Secundo,* ^n-c-
alii sic exponunt, « unus de principibus, » id est li»,
primus in ordine Principatuum, qui regnis præ-
sunt : cx quo sequitur Michaelem esse principem ra',,
ultima* hicrarchiæ duntaxat. Ita S. Thomas I part. exPrieri-
Quast. C.XIII, art. 3, ct innuilS. Dionysius cap. ix P>ubo,<
Calesl. Hierarch. Idem sentiunt Ægidius Romanus
in II disi, dub. i, Toletus in *Luca* cap. i, 26, an-
noi. 45, Gabriel Vasqucz, I part. disp, ccxliv,
num. 11, ubi aitS. Michaelem esso ex Principatibus

Trrtio,H n'n'cên Knt rnnl ewe prikr ¿r-pbir.oj? rrobuor

qui (oli orbi præsunt. *Terlio,* multi jam valde pro- ^a^^,crc°nsentMichaelem tum nature, tumgrah'æ et glori® dignitate esso absolute primum ct principem omnium omnino angelorum. Idquo probatur *pruno,* quia hac de cama, *Apocal.* xu, I, .Michael cum Lucifero cl angelis ejus pugnasse dicitar, dum ejus superbito restitit, dixitque humillime >0 *ini ea cl, quis ul Deus?* Sicut ergo Lucifer dæmonum, sic Michael angeloium, pro Deo est imperator, cslquo primus inter Scraphinos. *Secundo,* quia Ecclesia Michaelem vocat Primatem cœlestis exercitus, prepositum paradisi, atque ejus nomine festum omnium angelorum colit. *Tertio,* quia Michael, uti olim Synagogæ, ita nunc Ecclesia' totius prœscs cl curios a fidelibus colitur. Hinc Ecclesia in Missa pro defunctis vocat eum Signiferum Christi. Rursum, Ecclesia vocat cum prepositum animabas suscipiendis. Hac de causa S. Franciscas licet singulari amore cl cultu prosequeretur omnes angelos, adeo ul in honorem eorum « a festo Assumptionis B. Virginis quadraginta diebus jejunans orationi jugiter insisteret; tamen S. Muhacli Archangelo, eo quod animarum repraesentandarum habet officium, spirituali erat amore devotior, propior fervidum quem habebat zelum ad salutem omnium salvandorum, » inquit S. Bonaventura in ejus Vila, cap. IX.

Sveundo.

Tertio,

Ita anno Domini 1087, moriente S. Arnulfo Episcopo Suessioncnri, cella ejus contremuit, cique apparuit S. Michael cum mullis angelicis spirit bus, pollicens se ei fore ducem ad beatam vitam. Ha habet Lisiardus in ejus Vita.

Ha anno Domini 703, arrotanti S. Wdfrido Archiepiscopo Eboracensi apparuit S. Michael, cique sanitatem restituit, addens se post quadriennium reversurum, tumquo eum in paco tranquilla vitam terminaturum. Ha Reda, lib. Y *Hist. Anglic.* cap. XX.

Ita anno Domini 022, in morte Sisinandi Episcopi Compostoli® audita csl vox angelorum canentium : « Veni, electe Dei, cl intra in gaudium Domini lui, » inquit Vasæus in *Chronic.*

Ibi S. Antonio morienli angelos occurrisse, cumque contra diaboli calumnias defendisse testatur S. Athanasius»

Ita S. Germani Capuani animam in cœluin ab angelis feni vidit S. Benedicius, leste S. Gregorio, lib. II *Dialog,* cap. xxxv. Idem contigisse animai S. R idegundis regina) docci Gregorius Turonensis, *De Gloria Confess.* cap. evi, cl aniline S. llildto Abbalissœ, docci Redi, lib. IV *Ilistor. Anglic,* cap. xxiii.

Gturio, e\ ullr'

Denique S. Michael un esso principem angelon„n 0,nîl'unL ideoque primum inter Seraphinos, sentit S. Rasilius hom. *De Angelis :* «Tibi, inquit, o Michael, duci supernorum spirituum, qui dignitate cl honore prelahB es cœteris omnibus spiritibus supernis, tibi, inquam, supplico, n Et Pantaloon Diaconus apud Lipornonum in hom. *DeS. Miehaele : a* Primum, inquit, locum obtinet inter ini''o millia, ct decies mille myriades angelorum, et proxime ac citra ullum stuporem (cum cætcri angeli ad Dei majestatem obstupescant) canit ter sanctura cl admirabilem hymnum Michael, qui est maxima ct clarissima stella angelici ordinis.» Idem censent B. Laurentius Justinianus, serm. *De S. Miehaele,* Rupertos, in cap.vm *Apoc.* Ambrosius Catharinas, in cap. i *ad Hebrews,* Molina, I part. *Quæst.* CVHI et GXII, Vicgas in cap. XQ *Apoc.,* Salmeron, tom. Ill, cap. in, Rcllarminus, tom. I, *Conirov.* HL cap. ix, ct alii. Undo Joannes Molanus Doctor Lovaniensis, lib. Ill *De Pietur, et imajin.* cap. xxxix : « Michael, ait, dicitur Ar(hangclus, non quod sit de ordine Archangclorum, sed quia omnium Angeloruin caput ct dux csl. » De Miehaele piara dicam cap. xu, 1. Porro quod vir doctus scripsit, duos c.-se Miehaeles, unum Ser.iphinum vietorem Luciferi, alterum Archingclum custodem Ecclesia', novum est ct hactenus inauditum, ac sine auctoritate æque ac necessitate assertum.

Vexit ix adjut orium meum. — Michael venit in adjutorium Gabrielis, tum quia ipse prepositos erat Hebneorum, lura quia Gabriel meliorem causam tuebatur : jam enim effluxerant 70 anni cnplivitalis, quibus elapsis promiserat Deus se Jad eos Bibylono liberaturum. Ha S. Gregorius supra.

Er EGO HEMAXSI IDI JUXTA REGEM PERSARUM, — Ut scilicet Cyrum, el Cyro ad bellum Scythicum abeunte, Cambysem ejus filium flecterem, cosque Jud i is benevolos redderem. Ha Rupertos. Docet hic angelus se ita causam Judæorum apud Deum egisse, ut camd'un quoque egerit apud regem Persarum, a quo post Deum Judæorum liberatio pendebat. Discamus cl nos ita Deo niti, ul tamen humana non n'gligamus media cl auxilia. Hanc rroJ »-prudentiam docuil nos S. P. N. Ignatius, dum monuit in rebus conficiendis ita fidendum esse Di o, ac si ipso solo res tota penderet; ac deindo in exsecutione ita sedulo rei incumbendum esse, omniaque humana auxilia accersenda esse, ac si iis solis res conficienda foret.

14. QUOXIAM ADHUC VISIO IX DIES, — Scilicet plu- Vers. H. rimos, g. *d.* Tosi mullos annos implenda csl visio sequens, quæ cap. proximo enarratur.

15. Dejeci vultim, — non cx metu : nam cum Ven. ts. jam absterserat angelus; sed cx reverentia, el ex debilitate contracta cx consternatione prioris visionis angeli, nipote terribilis et augustæ.

IG. Quasi similitudo filii hominis. — Videtur Ven. te. hic idem fuisse angelus quem viderat Daniel, quique cum ipso loquebatur; mox enim illi ait : « Domine, in visione tua dissolute sunt compages mcæ; » el : a Loquere, Domine, quia confortanti me. » Angelus ergo hic primo formam et vocem tam augustam ct splendidam induit, ul supra hominem esse videretur : ex ea enim perculsus Daniel elanguil, ct corruit in terram. Undo

angelus aliam formam, puta vulgari homini similiorem, et familiarem induit, itaque comiter Danielem affatus, cum sibi restituit. Addo hunc angelum fuisse typum Christi hominis, caque quoque de causa dicitur similis filio hominis.

TETIGIT LARIA MEA, ET APERIENS OS MELM,— ‹/. *d.* Os meum, quod antea præ reverentia obmutuerat, angelus tangendo aperuit, ut libere, fidenter et prompto cum co loquerer. Sic Seraphim tetigit labia Isaiæ, cap. vi, 7. Loquitur ergo Daniel, aitque :

vííb tí ‹7- Et quomodo poterit servis Domivi mei loqui cum Domino meo?— Daniel vocat se servum, angelum vero Dominum : erat enim augusta et terribili forma, quæ Danielem perculit ct plane consternavit. Unde subdit : a Nihil enim in me remansit virium, sed ct halitus meus intercluditur, » uti fit ingenii pavore et consternatione. Unde Vatdblus sic explicat, *q. d.* Actum est de me, vidi angelum. Olim enim putabant Judæi so morituros, si vidissent angelum, adeo tunc apparebat terribilis. Unde Manue pater Samsonis, viso angelo, ait ad uxorem : a Moriemur, quia vidimus Dominum, p *Judie,* xiii, 22. Verum sapienlior erat Daniel, ct jam metum ei absterserat aut temperarat Gabriel. Itaque verius est quod dixi, Gabrielem tam fulgida specie apparuisse, ac verberaste oculos Danielis, ut ille viribus pene deficeret, ct animo linqueretur, vixque posset respirare. Quocirca angelus, hunc splendorem moderans, ait ei : « Pax Ubi, » quod licet Valablus explicet, *q. d.* Incolumitas est libi, non morieris, nihil detrimenti libi accidet : tamen verius c-st angelum imprecari pacem, id est animum, vires et robur Danieli. Subdit enim : a Confortare, et esto robustus, d

Vers ti. i8* Tetigit me quasi visio hominis. — Tetigit me angelus iu specie humana apparens, et a me visus ut homo. Vide dicta vers. 16.

Ven. !o ÎO. Numqlidscis? — *q. d.* Non videris nosse cur ad le venerim, sed ego libi dicam : Veni ut dicerem tibi,primo, preces luas esse exauditas, quoad plenum Hebræorum reditum in patriam. Secundo, quid sit populo Persico eventurum. *Tertio,* quid futurum sil in fine mundi, sed revertar cito, ut m conspectu Dei resistam angelo Persarum : nec enim omnino sum securus, gravius enim certamen mihi instare vereor ex angelo Græcorum, dc quo vers. 20. Nihilominus priusquam abeo, et ad pugnam redeo, breviter libi futura nuntiabo : quæ expressa sunt in scriptura veritatis, id est in libro præscienliæ et pvædcslinationis Dei, quæ verissima ct certissima esi, ac fallere nequii. « Scnplura w ergo a veritatis i» vocatur hic Dei decretum, eo quod indar scripturæ lixum ac firmum sit, nec oblivione aut tempore muletur. Torro hæc futura sunt tria illa paulo ante dicti, quæ angelus Danieli enarrat duobus cap. sequent., licet S. Hieronymus putet ibi narrari alias visiones; sed quod dixi, videtur verius.

Et nunc revertar ut pralier (ut disputem et rationibus decertem) adversum principem Persarum. — Sic grammatici suum habent bellum grammaticale, quo non verberibus, sed verbis inter se confligunt de vocibus, el ad ravim usque decertant. Sic philosophi sua habent prælia scholastica, dum suam sententiam hic propugnat, et alter oppugnat. Sic, quod plano huic loco est simile, advocati apud judicem forense agunt bellum, dum unus reum capitis ad necem adigere, alter eripere el defendere conatur. Sic Cicero se oratione et verbis præliatum asserit, lib. I *ad Attic,* epist. 11 : « Ego, inquit, quamdiu senatus auctoritas mihi defendenda fuit, sic acriter ct vehemeuter præliatus sum, ut clamor concursusquc maxima cum laude mea fieret. » Licet enim Gabriel, vers. 12, dixerit Deum exaudivisse preces Danielis, eisque annuisse; tamen verebatur, ne angelus Persarum eas contrariis rationibus et precibus, saltem cx parte subverteret. Festinat ergo, ut contra eum disceptet, et a Deo auditis utriusque rationibus, definitivam sententiam pro Daniele et Ilebræis impetret. Unde Arabicus vertit : *Nunc ego revertar certare* (ad certandum) *aim rege Persidis.*

Cum ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. — Cassianus, *Collât.* Vili, cap. xiii, putat hosco principes fuisse angelos malos; unde concludit dæmones non tantum cum angelis bonis, sed el inter se dissidere ac confligere : « Legimus, ait, Græcorum quoque principem similiter alium nuncupari, qui utique favens genti sibi subdlke tam populo Israel quam nationi Persarum videbatur adversus. Ex quo liquido pervidetur, quod discordias gentium, et conflictus, ac simultates, quas inter so istis instigantibus gerunt, etiam contra se adverste exerceant potestates, cl illarum vel victoria gaudeant, vel diminutione crucientur : el ob hoc non possunt inter se esse concordes, dum unusquisque pro his quibus protest, contra alterius geniis præsuleminquieta semper œmulatione contendit. Verum jam ostendi omnes hosce principes fuisse angelos bonos, non malos; cl certe si mali fuissent, non procurassent commoda geniissuæ, uti vult Cassianus, sed ejus exterminium agitassent. Flagrant enim dæmoncs ingenti odio hominum omnium. Hunc ergo Græcoriiin angelum suspectum habuit angelus Danielis, timuilque ne ipse faveret angelo Persarum contra se et Hebræos, aut ne quasi tertius tragulam aliquam injiceret, qua retardaret, aut diverteret liberationem Hebræorum : ideo enim maturat reditum ad prælium. Id confirmatur ex eo quod mox subjicit : a Nemo est adjutor meus, nisi Michael princeps vester : » ergo angelus Græcorum non erat ei adjutor. Unde et Biblia regia, atque alia sic legunt ; *Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum.* Ubi tò *enim* dat causam præcedcniium, *g. d.* Illico revertor; cccc enim novum video venire milu anlagonistam, scilicet

principem Græcorum. Undo ct Vatablus vertit : *Sed princeps Graxice advenit, me egrediente.*

Curvtnit tirx'c-Iumi Cur princeps Græcorum, id est Macedonum, vcncr*t> quidque egerit aut postulant a Deo, incertum est. Non dubium est cum Græcorum sibi commissorum causam egisse; ac proinde verisimile est eum petiisse ul aliqui llebræi in Græciam mitterentur, aut Græcis in Perside et aula regis existentibus miscerentur, ibique detinerentur, ut Græcos sensim unius Dei cognitione et cultu imbuerent; itaque cx parte restitit Gabrieli sollicitanti ut omnes in Judieam redirent, ne inter gentes ad idola et gentium vitia deflecterent.

Rfipon-'o pri-

S«unda. *Secundo,* S. Hieronymus putat angelum hunc Græcorum restitisse Angelo Persarum, eorumque tyrannidem et peccata accusasse, ac petiisse ut Persis imperio dejectis, regnum Alexandri ct Macedonum succederet : quod et facium est, ut palet cap. sequenti. Verum hoc factum est post multa tempora, scilicet post ducentos annos : undo non videtur hoc tempore angelus pro eo orasse et sollicitasse. Sed responderi potest angelum ignorasse decretum Dei de tot annis dandis regno Persarum; aut, si illud scivit, putasse illud non esso absolutum, sed conditionalum : nam ct angelus Danielis ei, cap. seq. vers. 2, tres tantum reges Persarum numerat, qui in Perside regnaturi sint. Forte ergo hic angelus cx hisce aliisque argumentis opinatus est instare Unem regno Persarum, petiitque illud ad Græcos transferri, tempusque accelerari, ac proinde Hebræos non dimitti, ul Græcis mox regnaturis prodessent, uti dixi in responsione prima.

11lll *Tertio,* S. Gregorius, XVII *Moral,* cap. vu, putat angelum Græcorum restitisse Hebræis, co quod llebræi conlraGræcos aliquid ante commisissent, cosque læsissent. Hæc mera est conjectura : nam nil talc indicat Scriptura.

0 urti irapro-' bihiif. (/"arto, Maldonatus censet angelum Græcorum, æquo ac alios omnes, excepto Michaelc, impedivisse Judæorum libertatem, eo quod peccata eorum nondum essent expiata : maxime vero post angelum Persarum id fecisse angelum Græcorum, co quod sciret regnum Persarum transferendum ad Græcos, ideoque nollet Judæos inde in patriam rediro, ul major esset Græcorum præda, atquo hac de causa eum in auxilium angeli Persar um venisse. Verum quis credat hoc de angelo bono, cujus est tueri fideles, nec favere tyrannidi?

Angeli *1 n^|* .¡^t' op i ci * ^eus v°lu*l hanc angelorum pugnam fieri, ut scirent homines quantam angelorum quisque suæ gentis providentiam el curam gerat.

Haw" ' h*c crS° ul Gabriel el angeli fortiter suos adjuvent, et in præliis dont victoriam. Elesbaon, rex /Ethiopum, cum Dunaan tyranno Hoiucritarum pugnaturus, cum ejus castra et fame laborarent, ctab hoste valde premerentur, supplicatione facta, cl sacra communione percepta, cum lacrymis Domini invocavit auxilium. Ipso autem cos audivit; et statini vox quædam fuit do coelo audita, quæ dicebat : Gabriel, Gabriel, Gabriel. Confidentes ilaque Ælhiopcs cum descendissent de navibus, et manus conseruissent cum hostibus , cos fuderunt, ct omnes interfecerunt, etiam regem ipsum catena vinctum. Vide Baronium, anno Christi 523, cx *Actis Aretæ martyris.*

Anno Domini COI, qui numeratur quintus regum . Francorum Thcodcberti atque Theodorici fratrum, conflatum est civile bellum inter eos atque Clotbarium, filium regis Chilpcrici, hæredem vero Gunthcramni, magnaque facta ulrinque cæde, cessit tandem victoria Thcodcbcrto alquc Theodorico, fugiente Clothario. In qua pugna, ait Aimoinus, De *Gestis Franc,* lib. HI, cap. Lxxxvii ct Lxxxviii, angelus Dotnini adslans evaginatura visus est tinnisse gladium.

Tradit Luitprandus, lib. Il *Hist.* cap. xiv, Wenccslaum, Bohemi e regem, occurrisse in limbus Duci Carinensi, quilines regni hujus vastabat, eique obtulisse singulare certamen, ut multorum cædibus parceret. Ibi ventum est ad manus, angeli apparuere, qui Wenceslaum protegentes arma ministrabant. Quo viso, Dux pehit veniam, caque obtenta discessit.

Congense regnum, anno Domini 1484, Lusitanorum classibus est exploratum. Cumque Christo rex nomen dedisset una cum multis suorum, victoriam mirabiliter de quibusdam rebellibus, vexillo crucis educto in prælium, reportavit. Joannes nomen huic regi fuit. Eo defuncto, filius natu major Alfonsus fidem patris sequebatur, minor erat omnino alienus : quocirca in certamen acquirendi regni venerunt. Innumeri qui nondum Christum colebant, natu minorem sequebantur, ct maximas copias adversus alterum paucis stipatum militibus conficicbaut. Ventum tandem ad pugnam : vix initum prælium, Christi hostes in fugam se protinus, subito pavore correpti, dederunt. Dux exercitus hostilis captus palam confessus est, se maguam militum copiam in equis insidentem, et crucibus insignitam lantaque luce splendentem, ut oculos omnium perstringeret, in prælio conspexisse, ejus metu perterritum cum suis se fugæ commisisse. Ita Hieronymus Osorius, lib. IH *Uist.*

Bealo Moysi abbati quodam tempore tam vehementem intulit impugnationem fornicationis dæmon, ut quietus in cella sua nequiret diutius permanere. Contulit se itaque ad S. Abbatem Isidorum, ac violentiam insulins hujus acerrimi magna cum animi mœslitudiue narravit. Cumque e Scripturis sanctis Abbas Isidoras testimonia proferens cum consolaretur, eumque ut iu suum cdlulam reverteretur rogaret, isquo ul id faceret, non posset induci ; tunc illum Abbas Isidoras ad suæ man-iuneuke superiora perduxit, eique dixit : « Respice ad Occidentem, ct vide. » Vidit autem versus illam mundi plagam innumerabilem dæmonum multitudinem vehementer cum furore perturbari, el quasi ad prælium præpa-

ratos in conflictum tiirnntiin ruere el pugnare. Dixit ci iterum Abbas Isidorus : « Respice ad Orientem. » Cumque eam in pariem attentius oculos conjiceret, vidit innumerabilem sanctorum angelorum frequentiam, splendentemque super lumen solis copiam caelestium virtutum. Ait tum ei Abbas Isidorus : x Ecco quos in Occidente vidisti, illi ipsi sunt, qui etiam Sanctos Dei impugnant. Quos vero versus Orientem conspexisti. hi sunt quos in adjutorium servis suis mittit Dominus exercituum Deus. Cognosce igitur quod plures nobiscum sint quam cum illis, sicut dixit Elisaeus propheta, ut et S. Joannes ait : Quia major est, qui in nobis est, quam qui iu hoc mundo.» Ilis auditis confortatus in Domino, Abbas Moyses reversus est ad cellulam suam, gratias agens, ct glorificans Domini Jesu Christi potentiam ct bonitatem. Ita habet ejus Vita in *Vilis Patrum*. Plura recenset noster d'Aurout in *Catcchis.* cap. *De Angelis.*

Ik scriptura veritatis.— Quænam hæc sit, dixi vers. 20, initio.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Angelus prerdicit Danieli bella posta orum Alexandri Magni, puta Seleucidarum, regum Asiæ, ct Ptolemaeorum regum Ægypli; ac tandem, vers. 21, *descendit ad Antiochum Epiphanem, in quo Antichristum, ejusque tyrannidem describit.*

1. Ego autem ab anno primo Darii Medi stabam ut confortaretur, et roboraretur. 2. Et nunc veritatem annuntiabo libi. Ecco adhuc 1res reges stabunt in Perside, et quartus ditabitur opibus nimiis super omnes : et cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversum regnum Græciæ. 3. Surgct vero rex fortis, et dominabitur potestate multa, et faciet quod placuerit ei. 4. Et cum steterit, conteretur regnum ejus, et dividetur in quatuor ventos coeli : sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam illius, qua dominatus est; lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his. 5. Et confortabitur rex Austri : ct de principibus ejus prævalebil super eum, ct dominabitur ditione : multa enim dominatio ejus. 6. Et post finem annorum foederabuntur : filiaque regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, et non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus : et tradetur ipsa, ct qui adduxerunt eam, adolescentes ejus, ct qui confortabant eam in temporibus. 7. Et stabit de germine radicum ejus plantatio : cl veniet cum exercitu, et ingredietur provinciam regis Aquilonis : et abulelur cis, et obtinebit. 8. Insuper ct deos eorum, et sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti et auri, captiva ducet in Ægyplum : ipse praevalebit adversus regem Aquilonis. 9. Et intrabit in regnum rex Austri, et revertetur ad terram suam. 10. Filii autem ejus provocabuntur, et congregabunt multitudinem exercituum plurimorum : et veniet properans, ct inundans : et revertetur, cl concitabitur, et congredietur cum robore ejus. 11. Et provocatus rex Austri egredietur, ct pugnabit adversus regem Aquilonis, et præparabil multitudinem nimiam, et dabitur multitudo in manu ejus. 12. Et capiet multitudinem, et exaltabitur cor ejus, ct dejiciet mulla millia, sed non praevalebit. 13. Convertetur enim rex Aquilonis, ct praeparabit multitudinem mullo majorem quam prius : et in fine temporum annorumque veniet properans cum exercitu magno, ct opibus nimiis. 14. Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem Austri : filii quoque praevaricatorum populi tui extollentur ut impleant visionem, et corruent. 15. Et veniet rex Aquilonis, et comportabit aggerem , ct capiet urbes munitissimas : cl brachia Austri non sustinebunt, et consurgent electi ejus ad resistendum, et non erit fortitudo. 16. Et faciei veniens super eum juxta placitum suum, et non eiit qui stet contra faciem ejus : et stabit iu terra inclyta, et consumetur in manu ejus. 17. Et ponet faciem suam ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, et recta faciet cum co : et filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud: et non stabit, nec illiuseril. 18. Et convertet faciem suam ad insulas, cl capiet mullas : et cessare faciet principem opprobrii sui, eloppro-

brium ejus convertetur in eum. 19. Et convertet faciem suam ad imperium lcrræ sute, et impinget, et corruet, cl non invenietur. 20. Et stabit in loco ejus vilissimus, ct indignus decore regio : et in paucis diebus conteretur, nonin furore, nec in prælio. 21. Et stabit inlocoejus despectus, et non tribuetur ei honor regius : et venivi clam, ct obtinebit regnum in fraudulentia. 22. Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie ejus, cl conterentur : insuper et dux fcedcris. 23. Et post amicitias, cum eo faciet dolum : cl ascendet, cl superabit in modico populo. 24. Et abundantes cl uberes urbesingredielur: cl faciclquænon fcccrunl patres ejus, et patres patrum ejus : rapinas, ct praxlam, cl divitias eorum dissipabit, et contra firmissimas cogitationes inibit : ct hoc usque ad tempus. 25. Et concitabitur fortitudo ejus, ct cor ejus adversum regem Austri in exercitu magno : et rex Austri provocabitur ad bellum mullis auxiliis, ct fortibus nimis : ct non stabunt, quia inibunt adversus eum consilia. 2G. Et comedeutes panem cum co, conterent illum, excrcilusquc ejus opprimetur : ec cadent interfecti plurimi. 27. Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant, el ad mensam unam mendacium loquentur, ct non prolicient : quia adhuc finis in aliud tempus. 28. El revertetur in terram suam cum opjbus mullis : et cor ejus adversum testamentum sanctum, et faciet, cl revertetur iu terram suam. 29. Statuto tempore revertetur, et veniet ad Austrum : et non erit priori simile novissimum. 30. El venient super eum trieres et Domani : el percutietur, et rev.erletur, el indignabitur contra testamentum sanctuarii, el faciei : revcrtelurque, et cogitabit adversum eos qui dereliquerunt testamentum sanctuarii. 31. El brachia cx eo stabunt, et polluent sanctuarium fortitudinis, el auferent juge sacrificium : el dabunt abominationem in desolationem. 32. El impii in testamentum simulabunt fraudulenter : populus autem sciens Deum suum, obtinebit, ct faciei. 33. Et docti in populo, docebunt plurimos : et ruent in gladio, el in fiamma, el in captivitate, ct in rapina dierum. 34. Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo, et applicabuntur eis plurimi fraudulenter. 35. Et de eruditis ruent, ut conflentur, cl eligantur, cl dealbentur usque ad tempus praefinitum : quia adhuc aliud tempus erit. 36. Et faciet juxta voluntatem suam rex, et elevabitur, el magnificabitur adversus omnem deum : ct adversus Deum deorum loquclur magnifica, el dirigetur, donec compleatur iracundia : perpetrata quippe est definitio. 37. Et Deum patrum suorum non reputabit : el erit in concupiscentiis feminarum, nec quemquam deorum curabit : quia adversum universa consurget. 38. Deum autem Maozim in loco suo venerabitur : et Deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, et argento, et lapide pretioso, rebusque pretiosis. 39. Et faciet ut muniat Maozim cum Deo alieno, quem cognovit, ct multiplicabit gloriam, eldabit cis potestatem in mullis, cl terram dividet gratuito. 40. El iu tempore præfinilo præliabilur adversus eum rex Austri, el quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis, in curribus, et in equitibus, et in classe magna, et ingredietur terras, et conteret et perlransicl. 41. Et introibit in terram gloriosam, et inultæ corruent : hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus, Edom, et Moab, cl principium filiorum Ammon. 42. El mittet manum suam in terras : et terra Ægypti non effugiet. 43. El dominabitur thesaurorum auri et argenti, et in omnibus pretiosis Ægypti : per Libyam quoque et Ætbiopiam transibit. 44. Et fama turbabit cum ab Oriente cl ab Aquilone : ct veniet in multitudine magna ut conterat ct interficiat plurimos. 45. Et figet tabernaculum suum Apaduo inter maria, super montem inclytum el sanctum : et veniet usque ad summitatem ejus, cl nemo auxiliabitur ci.

Ven. i. 1. Ec.o autem ab anxo primo Dabu stabam ut coxFoiiTABETin.— Non sunt hæc verba D&nioUs, ut vultS. Hieronymus, sed angeli cum Daniele loquentis : angelus enim orationem cap. præccd. ccep(am hic continuat, ut patet <x ipsa serie contextus, maxime cx fine cap. præccd. ct cx vers. 2, inter Sehic aliisque seq. (1). Ita Theodoretus et llebræi, Jfp '"

A iur de belìi»

(1) Ei do causa quidam notant distinctionem capitum hoc Leo minus concinnam esso, quippo divellentem, qua,»

q. d. Ego angelus qui Judæorum sum custos, ab initio procuravi, ul regnum a Chaldaeis, ct Bal» Rasare ad Medos cl Persas, puta ad Darium ct Cyrum, transferretur. Sciebam cnim cos Judaeis fore benevolos magis quam Babylonios reges, quodque ipsi Judæos o Babylone in palriam dimitterent, idcoqucabinitio ego Darium adjuvi, ut in regno Babylonis confirmaretur cl roboraretur.

Ver» r. 2. Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside.— Imperite Judæi ex hoc loco numerant tantum quinque reges Persarum : nam, ut docent S. Ilic- n 'j' ronymus, Eusebius, Josephus, Thucydides, Diodorus, Herodotus cl alii, universim fuerunt 14, scilicet :

I. Cyrus, qui regnavit annos 30.

II. Cambyses, filius Cyri, regnavit anuos 7 et menses 6.

III. Smerdes magus, tyrannus, regnavi! menses 0.

IV. Darius Hystaspis rcgnavil annos 30.

V. Xerxes, Darii filius, regnavit annos 20.

VI. Artabanus præfeclus, qui Xerxem occidit, menses 7.

VII. Artaxerxes, dictus Longimanus, eo quod altera manus ei esset longior, filius Xerxis, regnavit annos 40.

VIII. Xerxes secundus, tyrannus, regnavit menses 2.

IX. Sogdianus, tyrannus, regnavit menses 7.

X. Darius Nothus, scilicet filius Artaxerxis Longimani, rcgnavil annos 19.

XI. Artaxerxes, dictus Mnemon a præstantia memoriæ, regnavit annos 43.

XII. Artaxerxes Ochus regnavit annos 23.

XIII. Arses regnavit annos 4.

XIV. Darius Codomannus, qui ab Alexandro victus est, regnavit annos G.

Sidit ergo regnum Persarum per annos 230, licet monarchia eorum tantum steterit annos 203. Nam Cyrus anno 27 regni sui cepit Babylonem et Balsasarem occidit, Dunque factus est monarcha, tantumque per 1res annos regnavit ut monarcha, uti ostendi I *Esdra;* i, 1.

Dices : Qui sunt ergo hi quatuor, quos solos post Cyrum hic numerat Daniel?Cyrum cnim hic non numerat, quia Cyrus jam regnabat. Nam Cyri anno tertio hanc prophetiam ab angelo accepit Daniel, ut patet cap. x, 1. Itespondeo: Sunt primi quatuor qui proxime Cyro successerunt, scilicet Cambyses, Smerdes, Darius ct Xerxes. Nam Xerxes est ultimus horum quatuor, qui, ut ait Daniel, fuit opulentissimus, quique bellum movit Greci*. Preterii ergo hic angelus alios novem reges, quia, ul aitS. Hieronymus, spiritui prophetico non fuit cure ordinem historiæ prosequi, sed tantum ea attingerò, quæ ad ejus scopum pertinent. Scopus autem ejus hic csl, describere regnum Grecorum, puta Alexandri, ejusquo successorum Seleucldarum et Plolemæorum. Transit ergo a Xerxe ad Grecos, quia cum ipsi Xerxem tam infami clade ceciderunt, tum coeperunt sc erigere, atque Xerxis ct Persarum opibus et regno inhiare.

Quartus ditabitur opibus. — Hunc esso Xerxem omnes consentiunt, cujus tanta; fuerunt opes et copia?, ut flumina ab exercitu ejus siccata ferantur, naves quoque decies centum millia numero habuisse dicatur, inquit Justinus, lib. II.

3. Sukget vero rex fortis. — Hic est Alexander V«».». Macedo, qui in summa fuit gloria, sed brevi : nam post duodecim regni annos Babylone decessit, regnumque ejus divisum fuit in quatuor, « non posteros, » id est filios (etsi duos morions reliquerit : nam hos regno exclusit, doloque occidit Cassander), sed duces ejus, scilicet Aridrcum fratrem Alexandri, Seleucum, Antigonum et Ptolemæum : atque pruder hos pariem imperii tenuerunt Perdiccas,Craterus, Lysimachus; insuper ct exteri, ut Arsaces apud Parthos; atque Macedones, aliique Greci paulopost alios sibi reges crearunt. Angelus hic agit de Alexandro, tum quia Judæis cum eo fuit negotium, ul patet ex Josepho, XI *Antiq.* nn; tum ut ex eo quasi capite descendat ad Seleucidas et Plolemæos ; de quibus ex professo agere intendit, ut per cos descendat ad Antiochum Epiphanem, cl ad Anlichristum, ut patebit vers. 5.

4. Dividetur in quatuor ventos, — ad quatuor Ven.*, mundi plagas, uti ostendi cap. vin, 8. Comparantur regna ventis, uti et somnio cap. u, 28, quia transeunt et evanescunt ut venti. *Secundo,* quia inter se pugnant ut venti. Porro tanta fuit gloria Alexandri, ut multi imperatores eam affcetarint, esto stolide. Antoninus Caracalla, teste Spartiano in ejus Vita, dicebat Alexandri animum in corpus Augusti Cæsaris, ac deinde in se transmigrasse, ut quoniam illi brevis fuerat vita, in Augusto viveret diutius, ac deinde in se. Quocirca ipse sc Alexandrum Orientalem Augustum vocabat. Sic et Julianus Apostata credi voluit Alexandrum in se transmigrasse, ac se non minorem de Persis, quam Alexander, victoriam reportaturum, idque credebat ex persuasione Maximi philosophi, uti cx priscis historicis narrat Baronius anno Christi G36; sed fefellit, et falsus csl : nam Julianus in Perside victus et occisus est.

Alexander Severus Imperator, teste Lampridio in ejus Vita, Alexandri nomen accepit, co quod in templo dicato Alexandro Magno apud Arcenam urbem natus esset, cum casu illuc paler ejus cum uxore patrio; solemnitatis causa venisset: et quod eadem dio natus esset, qua Alexander Magnus excessit o vita. Alter ergo Alexander por»» vnhiit.

4ttii»iine connexa sunt. Cum cnim angeli sermo, cap. x, io, 11, captu. Ine continuetur, is admodum incommode peritovi capili* initium abrumpi videtur. Debuisset saltem primus lue venus ad caput supernis adhuc referri, utpotc qui insequentis narrationis prophetica: praelationem absolvit.

Vm».S. **5.** Et **CONFORTABITUR REX** Austri. — **Hic csl Plo-**

rioif-miai, Uxl 0. lins.

Icmæus, non Philopator, ut vult Thcodorctus, sed Lagi, primus post Alexandrum Ægypti rex, ejusquo filius Plolcmæus Philadelphus, secundus Ægypti rex. Itu S. Hieronymus. Plolcmæus enim Lagi vir fortissimus, nou tantum Ægyptum, sed ct Cyprum, Phœnicem, multasque alius insulas cl regiones occupavit, quin ct Pyrrhum Epirotarum regem expulsum in regnum restituit. Idem fecit Seleuco Antiochi filio, quem Antigonus Asiic rex ejecerat.

Nota : Angelus his omissis duobus aliis Alexandri successoribus, scilicet Aridtco cl Antigono, cæterorum duorum tantum gesta hic enarrat, scilicci regum Austri, id est Plolemæorum qui regliarunt ¡n / Egypto, quæ Judæte est ad austrum ; ct regum Aquilonis, id csl Sclcucidarum, id est posterorum Seleuci, qui dominati sunt Asiæ ct Syriæ, quæ ad aquilonem sunt Judæte, por 270 annos, ait Appianus. Id facit angelus : quia Judæa inter Syriam ci Ægyptum media interjacet, idcoquc bellorum inter Scleucidas ct Ptolcmicos gestorum fuit particeps ; perinde ac isthmus inter duo maria interjacens, utriusque maris fluctibus ulrinque tunditur. Ita S. Hieronymus. Hoc ergo hic fixum sit, reges Austri, esso reges Ægypti, reges Aquilonis esse reges Syrire.

tkgii |Au‘tri,| Ægypti <i Aquí- i ' ri»?

Recenset ergo hic bella, quæ inter hos reges per 110 annos gesta sunt, scilicet a tertio rego Syriæ, qui dictus est Antiochus Theos, usque ad octavum, scilicet Antiochum Epiphanem, el a secundo rege Ægypti, qui fuit Plolcmæus Philadelphus, usque ad sextum, scilicet Plolcmæum Philometorem. Ponam hic hosce reges ordine.

Seicucida.

R»ge» dr.

1. Rex Syria*, qui anno 12 post mortem Alexan-^ri, ''‘do Antigono, coepit regnare, fuit Seleucus Nicanor; hic regnavit annos 3. Dictus Nicanor, vel, ut alii, Nicator, a cæso Nicatore, vel potius a mullis ct illustribus victoriis, quas habuit. Ita Appianus, in *Syriaco.*

II. Antiochus Soter, filius Seleuci Nicanoris, regnavit annos 10.

HI. Antiochus Thcos, filius Soteris, regnavit annos 15. Ilunc describit angelus, vers. 5.

IV. Seleucus Callinicus rcgnavil annos 20. Ilunc describit angelus, vers. 7.

V. Seleucus Ceraunius, id csl fulmineus, quod audaci cl veloci ingenio praeditus videretur esso quasi fulmen; hic regnavit annos 3. Ilunc describit angelus, vers. 10.

VI. Antiochus Magnus regnavit annos 37. Hunc describit angelus, vers. 10.

VIL Seleucus Philopator regnavit annos 12. Ilunc describit angelus, vers. 20.

Vili. Antiochus Epiphanes rcgnavil annos 12. Hunc describit angelus, vers. 21 ct sequent. Hic Epiphanes Christi ortum 170 anuis antecessit.

Ptolemai.

I. Post Alexandrum primus rex Ægypti fuit Ptolcmeans, Lagi filius, vir prudentissimus ct fortissimus; hic regnavit annis 40.

IL Plolcmæus Philadelphus, qui curavit septuaginta interpretes vertere Biblia llcbræa in Grœcuin idioma; hic regnavit annis 38. Hunc describit angelus, vers. 5.

III. Plolcmæus Evergetes regnavit annis 20. Hunc describit angelus, vers. 7.

IV. Plolcmæus Philopator regnavit annis 17. Hunc describit angelus, vers. 10.

V. Plolcmæus Epiphanes regnavit annis21. Hunc describit angelus, vers. 13.

VI. Plolem rus Philometor regnavit annis 35. Hunc describit angelus, vers. 22.

Hinc patet Danielem horum inter sc prælia prædixissc, 2G0 annis ante eorum inchoationem. Pradixit cnim ea sub finem regni Cyri, qui 200 annis Alexandrum Magnum præccssit. Prælia autem hæc creperunt sub Antiocho, cognomento Theos, qui Alexandro 69 annis fuit posterior.

Quæres, cur reges hos clare non exprimit cl nominal Daniel? Respondeo, quia prophetiam scribit, non historiam : historia cnim clara est; prophetia vero symbolics et obscura. Secundo, id voluit Deus, ne turbarci causarum secundarum, et providentiæ suæ suavem dispositionem, quæ res, prrescrlim humanas, sinit agi suis motibus, casque permittit suie libertati. Hic cnim ordo, ct hæc libertas mullum impediretur, si homines præscircnt ea quæ a se, vel aliis facienda : aut quæ cis eventura sunt. Sicut, si homo sciret in particulari tribulationes omnes sibi per vitam obventuras, carumquc ordinem, numerum ct gravitatem unico intuitu conspiceret, deficeret animo, et desperaret : nunc autem cum sensim singulto prodeunt, unaque tantum præsens est,anione latent, facile quolibet toleratur ct carpitur. Hoc csl quod angelus in lino hujus visionis ait Danieli, cap. vin, 4 : «Tu autem, Daniel, claude sermones, ct signa usque ad tempus statutum. »

Et i›e principibus **rats rnæ.VALtniT** super eur. — Thcodorctus putat hic significari Scopam, l’tolemæi Philopatoris ducem ; quasi hic describatur bellum inter Philopatorem et Antiochum Magnum : verum de hoc agit angelus vers. **II.** *Scrunilo,* Maldonatus inlclligit Antiochum Epiphanem : verum de hoc agitur vers. 21. *Tordo,* S. Hieronymus ¡nielligli Plolcmæum Philadelphum, qui patrem suum Plolcmæum Lagi gloria ct opibus superavit : verum quia Angelus eum non filium, sed principem vocat, « ejus » scilicet regis fortis, puta Alexandri Magni, de quo egit vers. 3 et seq.; hinc melius intelligcmus Antiochum, qui Theos, id est Deus, cognominatu» est a Milesiis, eo quod Limarehum eorum tyrannum expulisset, inquit Appianus. Hic Thcos o prævalebit super eum, » scilicet regem Austri,

A ito ‹ Im « 1 ÍKO.

Pt-Je- pian npmt. id est Ægypti, pula contra Plolemæum Philadelphum : nam contra eum feliciter ct fortiter totis Asiæ et Orientis viribus dimicavit. Causa belli fuit, quod Theos ad illud sollicitatus fuerit a genero suo Magas, qui erat frater Plolemæi Philadelphi : hic enim Magas duxerat filiam Antiochi, et oderat fratrem suum Philadelphum, atque contra eum Antiochum concitavit, ait Pausanias in *Allicis*. Porro Philadelphus, videns sc inferiorem Antiocho, cum eo fœdus iniit, eique filiam

Deno. suam Bcreniccm uxorem dedit, cum maxima dote : sed a non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus, » id est Berenice non diu

Laodice, permanebit in regno Syriæ. Nam Laodice prior Antiochi uxor non ferens Bercnicem sibi prælalam, dolo Berenicem cum ejus filio et fautoribus, quin et Antiochum maritum suum veneno interemit, atque pro eo regem creavit filium suum cx Antiocho, Seleucum Callinicum. Ita Justinus, lib. XXVII, S. Hieronymus ct alii.

Nola : *Brachtuin* vocat robur regni Syriæ, quod per hoc connubium a rege Ægypti corroborabatur : per connubium enim, quasi brachium ab uno regno in aliud porrectum fuit, quo dexteræ duorum regum ad firmandam amicitiam dabantur; itaque utrumque regnum quasi jungebatur ct corroborabatur. Ita Maldonalus.

ver». 7. miu' c- Ttr^ttu riFMt

7, gT st a u i t de ger mine pl a n t a t io .— Hæc a planlal*o, » id est planta, fuit Ptolemæus Evergetcs successor Plolemæi Philadelphi, qui fuit cx codem germino, quia fuit frater ejus ; hic enim ul-

” cnmCii- hLcum.

tus est injuriam fratri suo Philadelpho illatam , simulquo mortem neptis suæ Berenices. Nam ingrjssus provinciam regis Aquilonis, scilicet regnum Syriæ, in quo regnabat Callinicus, eam occupavit, simulque totam fere Asiam, atque Laodicctn Berenices æmulam interfecit. Sed cum audisse! in Ægyplo seditionem moveri, diripiens regnum Callinici, cx eo quadraginta millia talentorum auri abstulit, simulque vasa pretiosa ct simulacra deorum ad duo millia et quingenta, inter quæ erant et illa quæ Cambyses, cum caperet Ægyplum, inde in Persas asportami. Hæc, inquam, retulit Evergetcs, itaque in regnum suum, et in terram suam, puta in Ægyplum, reversus est, ut ait hic angelus : atque hac de causa (ob deos, scilicet patrios, ab eo relatos in Ægyptum) Ægyptii Plolemæum hunc Evergetem, id est benefactorem, nuncuparunt. Ha S. Hieronymus.

Abut et ir eis .— Hebraice, *faciet de illis,* supple pro voluntate sua, *q. d.* Ad libitum cos capiet, spoliabit, vexabit, occidet.

”i '' te».

10- Fil ii aut em ejus. — a Ejus, » scilicet regis nnu Austri, sed Aquilonis, id est Syriæ, puta Seleuci Callinici, qui cum Ptolemæo Evergete infeliciter dimicaverat, et tandem amisso reguo equo pricipilatus interiit, teste Justino, lib. XXV11. Hujus enim Callinici filii duo fuerunt, Seleucus Ceraunius et Antiochus Magnus, qui ut cladem et injuriam parenti Hiatam ulciscerentur, colb-gernnt exercitum contra Plolemæum quartum, qui fuit filius Evergetis, dictusque est Philopator per anliphrasin, quod patrem, matrem, fratrem, uxorem ct sororem occidisset. Sed cum Seleucus Ceraunius, senior Callinici filius, dolo a suis interfectus esset, solus Antiochus Magnus rem aggressus, totam Syriam, proditione Thcodoti, Piolemæo Philopatori parricidæ, et libidinibus vacanti ademit. Ita ex Justino et Polybio S. Hieronyinus; undo in singulari ait angelus : « Et veniet properans, » scilicet Antiochus, « et inundans, » id est quasi fluvius terram operiens multitudine militum.

Ftolefuit torqnii? Ejmbds™ c™ Gemi- nio-

11. Et provocatos rex Austri. — Cum enim Antiochus rccuperassct Syriam, ct usque ad Rapbiam urbem, quæ est in foribus Ægypti, pervenisset; excitatus Philopator, collegit maximas copias, præserlim ex Grecia, atque juxta Raphiam cum Antiocho conflixit eodem anno, quo Annibai Romanos apud Trasimenum lacum cecidit, quo in prælio Antiochus succubuit, amisitque exercitum, atquo per deserta fugiens peno captus est. Nam, ut narrat lib. Ill *Machabaorum,* initio, commisso acri prælio, cum fortius pugnaretur ab Antiocho, Arsinoe Ptolemæi Philopatoris soror, copias obambulans cum lacrymis obsecrabat milites, uti sibi opem fortiter et audacter pugnando ferrent, binas auri minas se singulis, si vincerent, daturam promittens ; itaque milites, resumptis animis, Antiochi copias ceciderunt, mullosque cx iis ceperunt.

Antiocho hbgr.o.

Vcr5 lî-

12. Sed nox pr.evai.edit , — Philopator : quia hostem suum Antiochum capere, aut regno exuere non poterit ; nam Antiochus fuga elapsus, cum Ptolemæo Philopatore, pacis et voluptatum amanto, fœdus iniit, ea conditione, ut tota Syria cederet, eamque Philopatori traderet. Hic enim Philopator, inquit Justinus, Eurydicem sororem pariter et uxorem suam occidit, atquo adhœsil Agathoclem meretrici, noctes in stupris, dies in conviviis consumens. Agathocles ergo frater Agathoclem, qui ct ipse regis erat concubinus, regem ct regnum regebat, qui, Philopatore mortuo, cum ærarium regium regnumque invadere vellet, cum Agathoclea sorore, ambo a populo concurrente tenti et suspensi sunt.

Vert-*3,

13. Convertitur enim rex Aquilonis (quia Antiochus Magnus, videns luxuriam et ignaviam Philopatoris, exercitum reparavit; et Philopatore inierim mortuo) in fine temporum annorumque ,— id est revoluto aliquot annorum tempore, contra filium ejus Plolemæum Epiphanem, quatuor annorum puerum, castra movit, adjutus a Philippo Macedonum rege, ea conditione, ut inter se dividerent regnum Ægypti, et hoc est quod subdit angelus : « Multi consurgent adversus regem Austri, u id est Ægypti. Ita Justinus, lib. XXX et XXXI. Qui ct addit Alexandrinos misisse legatos Romam, ut pupilli pueri, puta Plolemæi Epiphanis tutelam susciperent, quod ct fecerunt Romani,

Anlixh Magni bellum contra

Ftoic- indeque orlum est bellum inter Romanos ct An-
TM*".ra tiochum, quo victus Antiochus Romanis Asiam
ntm et cessit, de quo vers. 18.

Bomenos 14. FIUII QUOQUE UIILEYAIIICATORUM, — *q. (I.* Multi
'"'*I it. jU(jæj prævaricatores legis Dei, occasione horum bellorum inter vicinos reges, desciscent ct deficient alii nd Plolemæum, alii ad Antiochum ; ac tandem mortuo Antiocho, contra legem, quæ jubet in solo templo Hierosolymitano Deum coli,
Templum extollentur in superbiam, atque rodificabunt tera-
h,'cuju» plum Heliopoli in / Egypto, quod sua habeat sa-
porita orificia et sacerdotes, œque ac Hierosolymitanum,
Oai»s ^quo ul *,npleant visionem *Isaiæ* xix, 19, quæ habet: «Erit aliare Domini in medio terræ Ægypti;» impleant, inquam, secundum pravam et perversam suam intclligenliam. Nam Isaías ibi non loquitur de templo Judaico, quod unicum esse voluit Deus, idque Hierosolymis tantum; sed do templis chri-tianorum in / Egypto, et passim toto orbe ædificandis. Horum dux fuit Onias, filius Oniro pontificis, qui fugiens Antiochum Epiphanem Judroam invadentem, perrexit in / Egyptum ad Plolemæum Philometorem, templumque hoc Heliopoli ab eo impetravit, quod stetit annos 230 usque ad Vespasianum, qui illud cum urbe, et Judrois funditus evertit. Et hoc est quod ait hic Daniel, dicens : « Et corruent. » lia S. Hieronymus. Vide Josephum, lib. .XIII *Antiq.* cap. vi, et lib. VII *Belli,* cap. xxx. Ubi nota Josephum errare in numero annorum : ponit enim annos 333 a Philometore ad Vespasianum, cum tantum fluxerint 230, teste Eusebio.

Vers. is. IS. Et veniet rex Aquilonis. — Antiochus Magnus, defuncto Ptolemæo Philopatore, contra filium ejus Plolemæum Epiphanem, maximo exercitu venit in Syriam, volens illam superiori bello omissam, cum Judæa sibi subjicere ; et Scopam ducem Plolemæi juxta fontes Jordanis, ubi postea Paneas, id est Cæsarca Philippi, condita est, inito certamine fugavit, cumque cum decora millibus militum obsedit in Sidone, ob quem liberandum misit Ptolemæus duces electos et inclytos, Eropum, Menoetem et Damoxenum ; sed obsidionem solvere non potuit : sic tandem farno superatus Scopas, manus dedit Antiocho, et cum sociis dimissus est. Mox et aliæ plurimro urbes captro sunt ab Antiocho, et hoc est quod ait hic angelus : « Et faciet » Antiochus « veniens super cum, » id est contra Scopam ct Ptolemroum, « juxta placitum suum, quin et stabit in terra inclyta » (hebraico est *tsebi,* de quo dixi cap. vin, 9), id est in Judæa, quro fertilissima est ct Dei cultu ac templo inclyta. Undo Syrus ct Arabicus vertunt : *Et stabit* (manebit, vel durabit) »n *terra Israel.*

Ver». i«. 1G. CoNSVMF.Tun in manu ejus, — id est vastabitur ct affligetur ab Antiocho Judæa, eamque sibi subjiciet, et faciet ibi quidquid volet; nimirum Judrois ultro sc ipsi dedentibus, ipsumque honorifice excipientibus, ct omni ope ac studio r»dju-vantibus, maximo in arce Hierosolymorum a Ptolemæo insessa expugnanda. Ita ex Josepho ct Polybio S. Hieronymus.

17. Et recta faciet cum eo, — id est Antiochus Vet».n. simulabit sc bona fide amicitiam velle cum Pioteranno, sed dolose id faciet, ut eum evertat. Unde sequitur :

Et filiam feminarum. — Quia Antiochus volens non tantum Syriam, Ciliciam, Lyciam et alia, sed et Ægyplum Ptolemæo Epiphani, puero septenni, adimere, Cleopatram suam filiam feminarum, id est pulcherrimam, ei despondit, et post sex annos tradidit, data ei nomine dotis Cœlesyria et Judæa, quod speraret fore, ut filia incautum adolescentem aut falleret, aut occideret, itaque regnum ejus ad se perveniret. Sed a non stabit, » id est non succedet ei dolus : nam Piolemreus Epiphanes, ejusque duces advertentes dolum Antiochi, cautius se gesserunt; et Cleopatra magis mariti quam patris sui partes fovit. Ita ex Josepho ct Appiano S. Hieronymus.

18. Convertet faciem suam ad insulas. — An- Ven-t». tiochus, dolum suum in Ægypto discussum videns, alio sc vertit, cepitque Rhodum, Samum, Colophonem, Phocæam et multas alias insulas; sed occurrit ci L. Scipio cum fratre suo P. Scipione Africano, qui Annibalcm vicerat; tandemque victus Antiochus a L. Scipione, qui propterea Asiaticus dictus est, annuum tributum mille talentorum Romanis promisit, obsidemque dedit L.sdplc filium juniorem Antiochum Epiphanem, qui postea Judroam vastavit. Ita Livius lib. XXXVII, Plu- 0Ç,131. tarchus in Vita *Scipionis,* Appianus in *Syriaco,* lib. XXXI, et cx iis S. Hieronymus. Unde sequitur :

Et cessare faciet principem opprobrii sui. — Pro *principem,* Septuaginta vertunt, id est *principes, q. d.* Antiochus cessare faciet, id est principatu suo deponet et dejiciet principes opprobrii sui, id est principes hostiles, quos ipse vicit, atque probro et ludibrio exposuit, dum cos in triumphum duxit; sed opprobrium ejus in ipsumracl conversum recidit, cum ipse pari modo ad Thermopylas a Romanis victus, annuum eis tributum mille talentorum pendere coactus, orbi ludibrio fuit. Verum quia hebraice est pxp *katsin,* id est principem, in singulari; ct quia Syrus et Arabicus vertunt : *Cessare faciet principem, qui eum opprobria afficiebat* vel *conviciabatur;* hinc melius per *principem opprobrii* accipias Scipionem Africanum : hic enim sua ope et consilio dirigens L. Scipionem, fratrem suum, belli ducem, vicit Antiochum, spernentem prudenlissimum Annibalis consilium, cumque probrose fugere compulit. Annibai enim prudenter suadebat Antiocho, ut, vicinis relictis, Italiam invaderet, se auxilia Carthagine eo mittenda curaturum. Scipio ct Romani, ut Annibalis sana consilia disturbarent, crebro ct familiariter agebant cum eo, ut cum Antiocho facerent suspectum, quasi arabica-

tern amicitiam Scipionis cl Romanorum. Unde inter alia, quæsivit Scipio ab Annibaie, quem censeret inter belli duces fuisse vel esse primum? Respondit Annibai : Alexandrum Magnum. Intulit Scipio : Quem secundum? Respondit : Pyrrhum, Epiri regem, ob animos et audaciam. Rursum Scipio : Quem tertium?Cui Annibai : Meipsum. Sensit id Scipio, ægre ferens se postpositum, addidilque : Quid ergo si me vicisses? Annibai sentiens Scipionem tactum, ut eum titillaret et celebraret : Anteferrem, inquit, me Alexandro, tacite significans Scipionem extra comparationem esse ct majorem Alexandro. Intellexit hæc Antiochus, et Annibalem quasi Scipioni adulantem, suspectum habuit : simul, nc gloria victoria) Annibali tribueretur, non sibi, ejus sana consilia aspernatus csl; ideoque a Romauis ciesus et superatus est. Ita Plutarchus in Vila *Scipionis,* Appianus in *Syriaco,* cl Justinus, lib. XXXI, qui et addit Annibalem hanc sui consilii de Italia invadenda rationem Antiocho evidentem dedisse : « Cum Romano, inquit, seu occupaveris prior aliqua extera, seu viceris, tum etiam cum victo ct jacente luctandum erit. Quamobrem si quis cos in Italia lacessierit, suis cos opibus, suis viribus, suis armis posso vinci, sicut ipse fecerit. Sin vero quis illis Italia vclut fonte virium cessorii, perinde falli, ac si quis omnes non ab ipsis fontium primordiis derivare, sed concretis jam aquarum molibus avertere, vel exsiccare velit. » Antiochus ergo victus Scipionem placare et conciliare studuit, ut ab ulteriori bello cessaret. Tò enim *cessare faciet,* idem est quod conabitur et studebit, ut cum cessare faciat : significatur enim actus inchoatus, non perfectus.

Et opprobrium ejus coxvertetur in eum. — Victus enim Antiochus, ut opprobrium suum tegeret opprobrio hostis victoris, filium Scipionis Africani, quem captivum tenebat, ad patrem remisit, paccmque petiit. Sed hoc opprobrium in cum recidit; nam Africanus reipublicæ commoda suis proposuit, dixitque, ait Justinus, lib. XXXI : « Alia esse patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantum, verum etiam vilæ ipsi proponantur. » Denique « ut majestate ejus dignum erat, armis se recepturum lilium n asseruit. Et Livius lib. XXXVII : Cum, inquit, Antiochi legatus Scipioni ingens auri pondus esset pollicitus, et nomine tantum excepto, societatem omnis regni, si per eum pacem impetrasse!, respondit Scipio : l'ro filio privatam gratiam rependam; publice nec habebo quidquam ab Antiocho, nec dabo. Has ergo Antiocho pacis leges dixit, ut Asia Romanis cederet, ipse vero contentus regno Syri® esset, naves universas, captivos et transfugas, Annibalem belli incentorem Romanis traderet; sumptumque omnem belli Romanis restitueret, ac tribulum penderet. Quæ cum nuutiata essent Antiocho, nondum ita victum se esse respondit, ut spohari se reguo pateretur, itaque, reparato iterum bello, iterum vincitur, cæsis cx ejus exercitu quinquaginta millibus, captis undecim millibus : tunc coactus csl pacem iis conditionibus, quas ante recusaverat, postulare : nihilquc ad cas propter novam victoriam a Romanis est additum, Africano predicante : «Neque Romanos si vincantur, animis minui; nec si vincant, secundis rebus insolescere, » inquiunt Justinus lib. XXXI, et Livius lib. XXXVII. Peperit tamen hæc res calumniam Scipioni. Nam ipse Romam rediens, ab æmulis accusatus est, quod largitionibus corruptus publicam utilitatem vendidisset : cumque dictus ei esset dies, comparuil non ut reus, sed quasi festum acturus; ac, accusatione dissimulala et contempla, magna conscienliæ confidentia : « Hoc die, ait, Quirites, ego olim Cartilagineuses vici : æquum ergo est ut diis gratias agamus. » Ergo, acclamantibus universis, sacrificaturus, festumque acturus Capitolium magna pompa ascendit, itaque accusatores confudit. Ha Appianus in *Syriaco,* cl Plutarchus in Scipione, qui et addit Antiochum non tantum filium remisisse Scipioni, sed ct Scipioni regnum suum, titulo ejus tantum sibi reservato, obtulisse, si ejus partes tutari vellet; sed Scipionem gratiis regi actis, in fide Romana perstitisse : inde tamen æmulos eum accusandi occasionem sumpsisse, diemquo ei dixisse, sed Africanum accusationem elusisse, eo modo quo recensui : verum post cum diem urbe excessisse, ut rure vitam ageret procul ambitione et foro; itaque Linternum se contulisse, ibique defunctum esse anno ætatis 51. Ejus epitaphium Cajetæ in marmoreo sepulcro exstat :

Devicto Annibaie, capta Carthagine, et aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes.
Cui non Europa, non obstitit Africa quondam,
(Respice res hominum) quam brevis urna premit.

Hic nimirum est, cui paulo ante acclamatum : « Neque Roma cadet, Scipione stante; neque Scipio vivet, urbe cadente. »

Tertio, sic apposite ex Hcbroo cum Vatablo vertas : *Princeps cessare faciet,* sive *compescet ejus probra, retorquens in eum sine omni suo dedecore,* id est Scipio Africanus coget Antiochum desistere a probro, quo afficiebat populum Romanum invadendo socias insulas, imo in ipsummet ejus probra retorquebit, dum cum bello subiget, pacisque leges ei proscribet : qua ratione omne dedecus absterget, quod ei ex captivitate et remissione filii afflare potuerat Antiochus. In Antiocho ergo verum fuit istud : « Ipsus se lædit, alium qui lædere quænt. » Et illud elegans Italorum : *Ben venuto, vien per battere, fu battuto.*

Quarto, Lyranus vertit : *Et reducet princeps,* vel *dominus, opprobrium ejus super cum;* ac per principem, vel dominum, intelligit Deum, *q. d.* Deus cessare faciet blasphcmias et probra contra se jactata ab Antiocho, caque absque suo opprobrio ct dedecore, retorquebit in euin. Unde et

Pagninus vertit : *Et cessare faciet princeps probris afficientem Deum, ne quispiam probrum suum inferat ei.* Voruin vox *Deum* non est in Hebreo, nec legimus hunc Antiochum blasphémasse Deum.

Quinto, Glossa ct ex ea Percrius explicant, *q. d.* Antiochus, convertens se ab Ægyplo ad Asiam ct insulas, quiescere fecit principem, id csl Plolcmæum Epiphanem, a quo probro est affectus, ademptis sibi per Scopam ducem ejus multis urbibus, maximo vero a patre ejus, Plolemœo Philopatore, a quo juxta Raphiam victus est cum dedecore. Sed « opprobrium ejus convertetur in cum, » *q. d.* Probra cl damna quibus gentes a se victas afficiebat, vertentur in cum : similibus enim malis ipse victus a Romanis afficietur. Verum hrec probra Plolemæorum jam deleverat Antiochus Scopam capiendo, uti dixi vers. 15, et filiam suam dando conjugem Epiphani, uti dixit vers. 17. Adde hæc non fuisse probra ejus, id est quæ ipse gentibus victis imposuit.

Ver». 19. **19. CONVERTET FACIEM SUAM AU IMPERIUM TERRfi**sufi. — Antiochus victus a Romanis, ab iis intra Taurum montem regnare jussus est, et inde fugit Apamiam, Susam aliasque ultimas regni sui urbes; cumque adversus Elymteos pugnaret, ab eis cum omni suo deletus est exercitu. Ha S. Hieronyinus. Licet alii aliter cum mortuum narrent, Autio- 'cidiiur' sc*l*cel oppressum fuisse ab accolis, cum Beli, ut Strabo, vel Jovis Dodonæi, ut Justinus, templum spoliare vellet. Porro Antiochus, inquit Plutarchus in *Scipione,* regno spoliatus Asiæ a Romanis : a Benigne sibi a populo Romano factum dixit, quod magna cura liberatus, modicis regni terminis uteretur. Ampla enim imperia et nimiæ quæ expetuntur opes, tot tainquc varias, et undique circumfusas molestias habent, ut vere dixerit Theocritus :

> Non mihi sint nec opes Pelopis, nec mulla talenta :
> Al vacuo curis liceat cantare sub antro,
> Et procul c specula mare prospectare profundum. »

Vcrj.îo. 20. Et stabit in loco ejus vilissimus. — Non Antiochus Epiphanes, ut vult Theodoretus, de eo enim agitur vers. scq.;non etiam Plolcmteus Epiphanes, ut vult Porphyrins apud.S. Hieronymum: hic enim non successit Antiocho Magno. Non etiam Tryphon, qui fuit tutor Antiochi, filii Alexandri Velis, coquo occiso invasit regnum, ut volunt Hebræi; Tryphon enim diu post, scilicet post Seleucum, Epiphanem, Eupatorem, Demetrium, Alexandrum, et filium ejus Antiochum, Setfucui rr'Tr' tii-iii fl- lit», sexto ordino occupavit regnum : sed Seleucus Philopator, senior Antiochi Magni filius, qui patri ›n regno successit, regnavitque per 1-2 annos, sed absque ullis præliis inglorius, inquit S. Hieronymus, avarus ct sacrilegus; unde hebraico est : *Stabit in loco ejus transire faciens exactorem decoris regni,* id est, qui toto regno exactores discursare faciet, ut ejus opes decorem pio doprædentur. Ilie enim Seleucus, ut alia taceam, licet initio sumptus suppeditaret sacrificiis templi Judæorum, uti dicitur II *Machab.* cap. m, 2; tamen postea misit Heliodorum in Jerusalem, ut ærarium templi expilaret. Verum Heliodorus, ab an- ffr- gelo flagellatus, vix Onite precibus servatus est, l uti narratur ll *Machab.* ni, 33. Quare justo Dei piam, judicio Seleucus jam sacrilegus, ideoque » indignus decore regio, in paucis diebus, » ab eodem Heliodoro occisus csl; cumque, eo mortuo, Ile- tar. liodorus regnum invadere conaretur, Eumenes ct Attalus reges cura pepulerunt, alque Antiochum Epiphanem juniorem Antiochi Magni Clium fratri defuncto in regnum substituerunt. Ha Appianus in *Syriaco.*

21. Et stabit in loco ejus despectus. — Hic est Ven, tt. Antiochus Epiphanes, filius junior Antiochi Magni, cl Seleuci Philopatoris frater : qui cum sine spe regni obses Romæ teneretur, inde furlim, vel, ut alii volunt, conscio senatu, elapsus, regnum Syriæ invasit, excluso legitimo hærede Demetrio, qui erat ei ex fratre nepos. Erat enim Demetrius filius Seleuci Philopatoris : alque bine inter posteros hujus Demetrii et Antiochi perpetua fucnmt bella pro regno, per 200 annos, alio alium vicissim obtruncante, et pro eo regnante. De hoc Antiocho maximo Judæorum persecutore, AnUadeinceps usque ad finem capitis agit angelus, ac sub ejus nomine partira allegorico, partira sym- Lit tjbolice agit de Antichristo. Ilie enim Antiochus p›‘ Anfuit typus et precursor Antiehrisli. Sicut enim Uchtulu Antiochus persecutus est Ecclesiam Judaicam, sic Antichristus persequetur Christianam. Unde angelus hic sub finem capitis mulla dicit, quæ magis competunt Antichristo, quam Antiocho : vide *Canon.* IV. Hinc etiam veteres, teste S. Hieronymo, hæc omnia interpretati sunt de Antichristo, non de Antiocho.

Et non tribuetur ei honor regius. — Quia Antiochus Epiphanes inilio non fuit acceptus ut rex; quippe ab iis, qui in Syria favebant Ptolemæo, non ei dabatur honor regius. Porro Antiochus hic a rerum magnarum molitione potius quam effectione, dictus est Epiphanes, id est Illustris. Euit enim ingenio inquieto, versatili, turbido, vago et vario : unde multa machinatus est, pauca ad felicem exitum perduxit. Ut indolem hujus Antiochi, de quo multa hic Daniel, et plura libri *Machab.* magis perspicias, audi quæ de eo scribit Leonicus, lib. Ill Varía *Ilistor.* cap. xci : a Profusissimum regum omnium, et genio voluptatibusque incontinenter et immodice deditum fuisse Antiochum cognomento Epiphanem, Polybius in historiis suis refert ; quem cognomine paululum immutato, aliquando Epimaneni pro Epiphane, id est furibundum et mente captum appellat. Hunc namque scribit immensos pecuniarum thesauros in comcssalionibus et symposiis prodegisse, ct brevi profudisse, solitumque esse ludibundum interdum et ebrium grandiusculos nummorum sacculos in viis publicis abjicere, et sub-

inde dictitare : Isthæc accipiant ii, quos sors fortunave huic comtnodo jamprldem destinavit. Nonnunquam etiam rosis coronatum, aureaquc indutum chlamyde vagari solitum dicit, lapides sinu gestantem, quibus obvios quosque impeteret. Publicis quin etiam (ut ait) balneis iste cum populo promiscue lavari consueverat, pretiosissiinisque unguentis inungi. Unde cum quidam aliquando illi e populo dixisset : Beatus es, o rex, qui adeo bene oles! Asl egn, inquit, hac tibi in re continuo satisfaciam, el perquam saturum reddam : quo dicto, hicoogium vas pretiosissimi plenum unguenti, super illius effundi caput jussit, cx quo vehemens adeo odoris fragrantia est exorta, ut plcrosque a foro ipso et longinquis etiam urbis partibus excitos ad cum stalim locum contraxerit, ut impellentium sese studio hinc inde et crassi lubricitatc unguenti, et plurimi balneatorum humi caderent, ct rex ipse profusissimo pene enectus cachinno pronus corruerit, et, ut in turba solet, non belle etiam acceptus ct conflictatus fuerit. Hunc aliquando ferunt in certaminibus quæ Antiochiæ celebravit, omnes qui aderant Græcos invitasse, pretiosissimisque unguentis cx aureis guttis perunctos omnes, amaracino videlicet, ct telino, et cinnamomino, crocinoquc insuper ct nardino celeberrimo, mille et quingentorum tricliniorum convivio suscepisse, in quo ipse invicem discubuisse, cl discumbentibus ministrasse dicitur, cum mimis, quin eli ira ct histrionibus licenter adeo ct impudenter saltasse, ut omnes convivas præ pudore oculos a se avertere cogeret. Is est Antiochus qui Ilomæ aliquando pro obside fuerat, et inde ad regni evectus apicem, ad has insaniæ notas regali licentia sino respectu turpiter declinavit. » Hucusque Lconicus. Porro dc Antiochi hujus superbia, avaritia , crudelitate, impietate ct sacrilegiis, vide I *Machnb.* i, 11 ct seq., ac lib. II, cap. v, 11 ct seq., cap. vi, cap. vu, cap. ix.

Et veniet cun, — clanculum fugiens Roma venit in Syriam.

Et obtinebit regnum in fraudulentia. — Hebraico mpbpbna *bachalaciaccol,* id est blandimentis, pula simulatione benevolcntiie cl cleincnliæ : simulans enim se velle agere tutorem pupilli nepotis sui Demetrii, cum regno exclusit, regnumque occupavit adjuvantibus cum Attalo et Eumene Asiæ regibus, ut dixi. Talis erit et Antichrislus, scilicet maximus hypocrita. Audi Hippolytum, tract. Dc *Consummat, sæculi :* a Antichrislus, inquit, in primordiis suis clemens erit, quietus, religiosus, odio habens injustitiam, detestaos munera, idololatriam non admittens, amans Scripturas, observans sacerdotes, honorans senes, scortationes ct adulteria repudians, non dans aures obtrectatoribus, hospitalis, studiosus pauperum, pupillos cl viduas defendens, dissidentes inter se pacificans, nullum divitiarum studium prie sc ferens : atque hæc omnia faciet consilio simulato ac fraudulento, quo circumvcnict omnes, ut se regem creent. »

AdicbrüUlfrit bypxriLi.

22. Et DRACU1A PUGNANTIS EXPUGNABUNTUR A FACIE ejus. — « Brachia n vocat vires ct copias eorum, qui contra Antiochum pro Demetrio regni hæredc pugnaverunt ; sed ab Antiocho oppressi sunt. Unde hebraico est : *El brachia inundationis inundabuntur,* id est auxilia Demetrii, quæ tanquam rivuli undique confluent, ab Antiocho, tanquam majore quodam flumine, obruentur. Ita Maldonatus. Ver», tí.

Insuper et dux foederis. — « Dux fœderis, » inquit Thcodorctus, fuit Onias pontifex, qui veteris Testamenti dux erat : hic enim ab Antiocho pontificatu privatus est, procurante id Jasone fratre Oniæ, qui pontificatum ambiebat, ut patet li *Machub,* ir, 9. *Secundo, S.* Hieronymus: a Dux fœderis, » inquit, fuit Judas Machabæus, qui fuit dux populi Judaici, Deo per fœdus astricti, quem Antiochus fraudibus superavit. *Tertio* el optime, Plolomæus Philometor vocatur hic a dux fœderis,» tum quia cum Antiocho Epiphane avunculo suo fœdus iniit, tum quia filius fuit Cleopatrae sororis Antiochi Epiphanis, quam Antiochus Magnus Antiochi Epiphanis pater, Plolemæo Epiphani, Philometoris patri, jungendi fœderis causa desponderat. Itaque Plolemæus Philometor ex co fœdere renatus, velut vinculum et dux fœderis erat. Ita S. Hieronymus. Hic ergo Philometor ab Antiocho Epiphane contritus est, quia duces Philometoris ab Antiocho Epiphane inter Pelusium ct montem Casium prælio victi sunt. re- torsup«- "l“r ib ne.

23. Et post amicitias, cum eo faciet dolum. — Quia Antiochus post victoriam parcens Philometori puero, ct amicitiam simulans, ascendit Memphim, ct ibi ex more Ægypti regnum accipiens, puerique rebus sc providere dicens, cum modico populo omnes uberes et mercatorias Ægypti urbes (quod nemo patrum suorum fecerat) otio, pace et opibus abundantes, ut habent Ilebræa, ideoque securas subegit, earumque divitias occupavit ct dissipavit; atque tam callidus fuit, ut prudentes cogitationes eorum, qui duces erant regis pueri, sua fraudo subverteret. Deindo, ut ait angelus : « Contra » munitas ct « firmissimas,» scilicet urbes/ Egypti, « cogitationes inibit, clhoc usque ad tempus, » id est observato idoneo eas capiendi (empore : aut potius, ut Maldonatus, q. *d.* Cogitationes ct consilia sua animo premet, quoad opportunum tempus advenerit : tunc enim, aperto marte, regnum Ægypti invadet, et hoc est quod sequitur : VerMj.

25. Et concitabitur fortitudo ejus (scilicet Antiochi Epiphanis) adversum regem Austri, — contra Ptolemaeum Philometorem, regem Ægypti, ut jam non fraudibus, sed aperto bello cum invadat. Bellum hoc describitur lib. I *Machabaorum,* cap. i, vers. 19. Verfc

Et non stabunt ,— scilicet copiæ et auxiliare- gis Austri, puta Philometoris : quia Antiochus suis

fraudulentis consiliis omnia subvertit, cl Ægyptios quosdam regis Philometoris aulicos, qui comedebant cum ipso panem, magnis promissis ad defectionem et regis sui perniciem induxit, ut sequitur :

Vera, 17. 27. Duorum **QUOQUE REGO» COR ERIT,** — *q. d.* Antiochus ct Philometor, vel potius Philometoris pueri principes, sancient fœdus, sed utrumquo fictum : uterque enim cogitabit dc alterius exilio; sed neuter poterit alterum penilus delero, quia a adhuc finis in aliud tempus, » id est, quia nondum venit tempus fini utriusque regis et regni a Deo prrettitulnm. Uree omnia de Antichristo ad litteram accipit S. Hieronymus. Verum ex antecedentibus ct sequentibus patet bree omnia primario dici dc Antiocho.

Ver». 28. 28. Et **REVERTETUR IN TERRAM SUAM CUM OPIBUS,**— cum praetextu tulelre pueri regis Ægyptum expilaverit, ut dictum est vers. 21 cl 24.

Et cor ejus adversum testamentum sanctum, — cogitabit Antiochus vastare quoque Judreain, Jerusalem et templum, ubi divina lex, quæ « sanctum Dei Testamentum » dicitur, servabatur.

Et faciet, et revertetur, — *q. d.* Compos factus voti, scilicet expilata Judæa, Jerusalem et templo, n revertetur » in Syriam.

Ven. îo. 29. Statuto ti iporb riverìltur. — Significat angelus quod historici et S. Hieronymus docent, Antiochum Epiphanem bis intravisse in Ægyptum : cum enim prima vice doli non omnino ei ex voto cessissent, secundo reversus maximis copiis Alexandria! Philometorem regem obsedit. Hoc csl enim quod sequitur : e El veniet ad Austrum, » id est in Ægyptum; sed « novissimum, » id csl secunda hieo ejus expeditio, « non erit simile priori. » Nam

Ver». 30. 30. Venient super eum trieres et Romani, — *q. d.* Venient contra cum legati Romanorum vecti triremibus. Publius enim Popilius Lenas legatus

Popiltus Aciu°m Epipin-neui vir-6cmn-" fcripsit, iiujitqiii «cedere,

K°,nanus› <l»i Romre Antiocho Epiphani familiaris fuerat, navibus appulsus Alexandriani, Anliochurn virga circumscribens circulo in arena, illi ' ° Senatus populusque Romanus prrecipiunt ut Ægypto recedas, nec pugnes in Plolcnireos; cl isto in loco respondeas quid consilii 8cras : an pacem, annellum cupias. » Quibus ille perlcrrilus, ait : « Si hoc placet Romanis, recedendum est. » Itaque stalim movit exercitum. Ita Josephus, lib. XII *Aniiq.* cap. vu, Livius, lib. V, dee. 5, Appianus in *Syriaco,* Justinus et alii. Vide hic in Antiocho quam verum sit istud : a Omne sub regno graviore regnum csl. »

Nola : Pro *Domani* liebraico est 0713 *Jiittim;* Septuaginta vertunt, *Citii.* Citium urbs est in Cypro; et Valablus vertit, *naves Cypri.* Unde Theodoretus putat hic significari, quod Antiocho pugnanti contra Ptolemaeum Philometorem auxilia missa sint ex Cypro ct Grrecia. Verum hoc non consonat historicis, ct repugnat nostro Interpreti. *Kittim* ergo Cyprum significat, indeque quasvis insulas, et transmarinas gentes, quales erant Romani et Itali ; sic etiam accipitur -Num. xxiv, 24, ct *Ezech.* XXVII, 6. Hinc et Syrus ac Arabicus vertunt : *Venient super eum turma e Macedonia,* vel *dc insulis Italia.*

Percutietur — Antiochus, non ferro, sed metu Romanorum. Unde hebraice est *nicha,* id C-l *infirmabitur,* cl, ut Valablus vertit, *consternabitur,* dolore et ira afficietur, quam mox evomet in Judæos. Unde sequitur :

Et indignabitur contra testamentum sanctuarii, — *q. d.* Iram quam non potuerat in Ægyptios effundere, effundet Antiochus in Judæos, templumque eorum, quod hic vocatur « Testamentum sanctuarii, » id est sanctuarium Testamenti, seu sanctum templum, in quo servabatur Testamentum , id est lex et tabulre legis. Ett hypallage.

Moraliter disce hic in Antiochis et Ptolemæiâ, quam regna sint varia el mutabilia. Ita Fortuna principimi est aurea, sed vitrea. Hinc Fortuna aurea olim servabatur in Imperatorum cubiculis, quasi regni fatum. Hanc Severus Imperator morions in duos filios ita dividi jussit, ut alternis esset apud utrumque. Ita Spartianus in Severo. Ita Antoninus Pius morions, ait Capitolinus, « M. Antonino rcmpublicam et filiam præsentibus præfectis commendavit, Forlunamque auream qure in principum cubiculo poni solebat, transferri ad eum jussit, 0 Merito Tacitus, lib. XHI : «Nihil, ait, rerum mortalium tam instabile et tluxum est, quam potentia non sua vi nixa. » Nam « fortunam citius reperiasquam retineas.» Quocirca Romani coluerunt Fortunam Viscatam, ut visco glulinovc eam illigarent, sibique firmam el constantem efficerent. Sed frustra vagam alliges. Nam, ut ait Philo, lib. Quod *Deus sit immutabilis :* ▮ Umbra, aut aura est, antequam subsistat prætercurrens. Accedit ct recedit, Euripis cl restibus maris similis. » Fortune obsequentis pullus fuit Servius Tullius, cx servo Lictus rex Romanorum, qui praedicabat sibi familiarem esse deam Fortunem, camquc per fenestram in cubiculum ad se delabi, ideoque in Capitolio Fortunam Primigeniam cl obsequentem dedicavit, ait Plutarchus infortuna Rom.; sed « Fortuna nimium quem fovet stultum facit, » ait Epictetus.

Et cogitabit adversum eos, qui dereliquerunt TESTAMENTI M SANCTUARII. — Nota Î Jud Û HODUUlli proditores Antiochum contra cives, et patriam ac legem suam accersiverunl; sed illos postea foedifragos, foedifrage pariter in exsilium egit vel sustulit Antiochus : tales fuerunt Simon, Jason, Menelaus, dc quibus II *Machab.* iv et sequent.

31. Et brachia ex eo stabunt. — « Brachia » ven.Ji. hæc sunt duces ct principes, quos Antiochus post biennium ingressus sui iu Jerusalem, misit in Judream, ut tributa exigerent, qui magis afflixerunt Judíeos quam Antiochus afflixerat, I *Machab.* i, 30 ct53; hi profanarunt «sanctuarium forliludi-

nis, » id est templum Dei omnipotentis ct fortissimi. Vide cap. vin, vers. 10 cl 11. *Secundo, a* fortitudinis, b quia templum munitissimum erat instar arcis; et quia contra hontes invisibiles orantibus in eo, Deumque invocantibus, firmissimum erat asylum, pariter et præsidium.

Et dabunt (id est ponent) abominationem (id est simulacrum Jovis Olympii) in desolationem, — id est in templo desolato cl profanato, ad omnimodam ejus desolationem. Vide ll *Machab.* vi, i el 2. Hebraice est : *Dabunt abominationem desolationis,* id est ponent in templo idolum Jovis, quod desolati suisque sacris destituii templi erit signum pariter cl causa. Valablus vertit : *Dabunt abominationem vastatoris,* id est Antiochi, vel *stupefacientem,* hoc est, quæ reddet homines stupentes cl attonitos.

Nota : Hebraei idolum vocant *abominationem,* id est rem summe abominabilem.

Ver». 3J. 32. Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter ,— *q. d.* Nonnulli ex perfidis Judaeis simulantes se divini cultus el Testamenti, id est legis, amore flagrare, populum, patriam ctreligionem Antiocho prodent, uti paulo ante dixi. Vide l *Machab.* i, 12.

Populus sciens Deum, suum obtinebit, et faciet. —Hebraice est: *Populus sciens Deum roborabit,* scilicet cor suum; *el faciet,* id est viriliter aget, atque constanter ad ultimum vitro halitum avitam religionem retinebit, vincclquc tyrannum, non pugnando, sed morieudo : ita enim Antiochus se a septem illis fratribus, cum jam morerentur, irrisum esse indoluit, II *Machab.* vil, 24 et 39.

Vcn. 3j. 33. Et docti in populo. — Quos vers, prroccd. vocavit populum scientem Deum suum, nunc doctos appellat; qui enim Deum bene novit, sanclequc colit, is doctissimus est : callet enim scientiam Sanctorum, *q. d.* Pii Judroi, quales prro caderis fuerunt Mathathias, Elcazarus, aliique, prroscrtim sacerdotes et scribro ; hi resistent Antiocho, suosque docebunt tum verbo, tum potius exemplo, fortiter stare in lege patria, ideoque extrema quæque ab eo patientur, adeo ut solo triduo occisa sint ab Anliocho Judæorum 80 miUia, 40 millia vincta, totidem vcnumdala, ut dicitur ll *Machab.* v, 14; unde sequitur :

Et ruent in gladio, et in flamma, et in captivitate, et in rapina DIERUM. — *Rapinam dierum* vocat deprrodationem bonorum, quam per aliquot dies, id est annos, ab Antiocho passi sunt Judroi. Audi Josephum, XH *Antiq.:* Quotidie, ait, necabantur crudelissimis torti cruciatibus. Nam flagris vehementer cassi, et corpore lacerati, vivi etiamnum spiranlesquc suffigebantur crucibus; uxores item, el circumcisos liberos strangulabant ct suspendebant a crucifixorum parentum cervicibus.

v ›› h 34. Cumque corrufrint (Judroi), sublevabuntur auxilio parvulo, — parvula manu, parvis copiis Judro Macbabroi, el fratrum ejus, qui maximos Antiochi exercitus, Dei ope, srope prostraverunt, cui tamen mulli fraudulenter se junxerunt; hoc est enim quod sequitur : « El applicabuntur eis (Judœis) plurimi fraudulenter; » multi enim Judroi Machabais liberatoribus suis invidentes gloriam, eis insidias tetenderunt. Hinc palet perperam aliquos Ilcbrrooriun apud S. Hieronymum broc referre ad Julianum Apostatam, qui Judíeos ficte adjuvit, ut peí* eos deprimeret Christianos. Sed auxilium hoc fuit parvulum et parvi temporis : nam cx contextu totius orationis liquet hroc pertinere ad Antiochum et Machabroos, non ad Julianum.

35. Et de eruditis (scientibus Deum, ut dixi vers. 32) ruent. — In debraio pulchra est paronomasia inter a'S'D'^0 *maskilim,* id csl doctos, ct ibzo» *iichscelu,* id est corruent: doctorum enim est cadere, non animo, sed corpore; non peccando, sed fortiter pro lege Dei moriendo. Quare minus recte vertit Arabicus : *Et de sapientibus subvertentur, cum perquisicrint eos.* Ver*.»

Et conflentur (id est tanquam aurum in igne coquantur, ut probentur et purgentur: hoc enim est Hebrrouin Jpÿ *tsaraph),* et eligantur. — Hebraeum Tiab *lebarer,* apte vertas, *ct purgentur;* sequitur enim, *ct dealbentur.* Noster vertit, *eligantur :* quia quro purgata sunt, ab impuris seligi et eligi solent ; uti aurum in fornace eligitur a scoria. Unde Hebrrouin *barer,* ct purgare, ct purgatum seligere, significat. Sicut ergo aurum in fornace vi ignis *primo,* conflatur et coquitur; *secundo,* purgatur et seligitur; *tertio,* nitescit ct splendescit : sic justus in tribulatione per eam *primo,* agitatur ct coquitur; *secundo,* probatur, purgatur ct seligitur; *tertio,* albescit et splendescit. Itaque.

Et eligantur, — scilicet ad martyrium, cl insignem gratiam ac gloriam, *q. d.* Deus permittet tantam Antiochi persecutionem ct stragem, ut electi ejus in divinis rebus eruditi, in ca quasi fornace bulliant, purgentur, enitescant ct glorificentur : « Quod enim est ignis auro, lima ferro, Tribui*, ventilabrum tritico, lixivium panno, sal carni; hoc viris justis est tribulatio, » Videtur cauterium esse vulnus, sed est remedium vulneris: ita vexa- tio. partio malum esso videtur, sed revera malorum est remedium. Hoc est quod ail *Malach.* cap. m, 3 : *cc ‘ a Deus, inquit, quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum : ct sedebit conflans, cl emundans argentum, et purgabit filios Levi, ct colabit cos quasi aurum et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. » Tradunt alcbymiske mira de suo lapide philosophico, scilicet ejus ac ignis virtute argentum vivum ct metalla in aurum converti. Malim id credere speculalivc, quam practice experiri. Scio enim alchymiam mullos divites olim ad pauperiem redegisse. Verum mystice id verissimum est : lapis enim philosophicus est patientia, quro tribulationes omnes convertit in aurum, id est iu consola- Morrii- •«««. ‹|« ¿7 ^?. iran u if|' ll0U*

tioncs, opes, ct gloriam præsentem et œternam. Rursum tribulatio in justo consumit omnes affectiones carnales, ct quidquid in eo terrenum est et fæculcntum, ut fiat purus, subtilis, spiritalis, cœlcslis et divinus : « Ad hoc excoquuntur homines tribulationibus, ut vasa electionis evacuentur nequitia, ct impicantur gratia, » ait S. Augustinus in *Sentent.* num. 204. Ita « pauperem Lazarum provexit ad philosophiam paupertas , ad virtutem dolor, contemptus ad patientiam, » inquit Chrysologus, *serm.* 424. « Tria, inquit Ausonius, commendatione non indigent, ut probentur vel improbentur : sapiens oratio cum profertur, bonum vinum cum bibitur, vir bonus in calamitatibus, p Pulchre S. Augustinus in *Psalrn.* 1ii : « Quo pungeris, inquit, inde nascitur rosa, qua coroneris. » Sicut ergo c spinis rosa, sic o tribulationibus oritur consolatio. Quocirca idem Augustinus in *Sententiis,* num. 23 : « Justo; ait, Dei judicio datur plerumque peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur, ut qui spiritu Dei aguntur, fiant per laborum exercitia clariores, p De tribulationum utilitate inulta dixi Genes, xxxm, in fine.

Allegorico, hæc Antiochi persecutio, et Machabæorurn patientia ct constantia, typus fuit persecutionum decem Imperatorum, Persarum, Gothorum, et hærcticorum ; ac Christianorum in eis conslantiœ ct triumphorum.

Eicm- _i11- tioprimi Nenob. Prima fuit Neronis circa annum Domini G8, quo Roma incensa est ct exusta : cujus occasionem Nero Imperator in peregrinos, Christianos ct judœos rejecit, et repente quæslionc habita ejus jussu crudeliter in cos sævilum est. Addebantur pereuntibus ludibria, ut ferarum tergis tecti canum laniatu interirent, aut crucibus allisi, aut flammandi; atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis iis uterentur. Persecutio hæc prima in Christianos fuit Roma? : deinde per omnes provincias pari sœvilia grassata csl. ItaBaronius, tom. 1, aun. G8, cx Severo, lib. II *Ihstor.*

Domili*. w* Domitianus Imperator in sceleratam Neroniani in Deum odii et impietatis hæreditatcm successit. Secundus namque fuit, qui contra Christianos persecutionis incendium excitavit. Ipse enim Joanucm Evangclislam de Epheso adduci jussit in Urbem, ct in dolium ferventis olei mitti præccpil ante Portam Latinam : cx quo cum illæsus exiret, eum in Palhmon insulam relegavit. Ita Eusebius Cæsar., lib. lllEcc/es. *Hist.* cap. xiii, Joannes Nauclerus, vol. II *Chron. gencr.* in, Uaronius, anno Christi 93, tom. I.

Diocic- liaub Anno elitisti 300, Diocletianus in Oriente, Maximianus vero Herculeus in Occidente, persecutionem decimam post Neronem exercuerunt in Christianos, quæ cæteris omnibus severior per decem annos cl amplius Ecclesiam afflixit incessanter : ct quamvis antea semper Christianos persequerentur, tamen 19 anno imperii Diocletiani tam crudelis, tam sœva persecutio flagravit, ut intra unum mensem 17 millia martyrium inveniantur perpessa. Exiit enim edictum, ut cuncte quæ erant in orbe ccclcsi® ad solum diruerentur, ct sacræ Scripturæ ubique igni comburerentur, omnesque qui ecclesiis præesscnt, in vinculis ponerentur, ac deinde exquisitis suppliciis immolare diis cogerentur. Rapiebant itaque, ut ait Eusebius, omnes ecclesiarum principes et sanctos clericos, nobiles el ignobiles, viros ac mulieres una cum pueris: el variis, inauditis ac crudelioribus, ut excogitare poterant, suppliciis excruciabant : cx quibus nonnulli fatigati cedebant, alii usque ad finem patientiam servabant. Ila Joannes Nauclerus, volum. It *Chronograph. gener,* xi, ex Eusebio. Ex hisce tribus persecutionibus disce quales fuerint cæleræ septem.

Anno Christi Domini 420, Ldcgcrdes, Persarum rex, persecutionem contra Ecclesiam concitavit, occasione cx re gesta, quam sum narraturus, arrepta. Audas Episcopus, vir mullis virtutis generibus ornalus, zelo non opportuno ille quidem accensus, Pyrcum demolitus est. Templa enim, in quibus *mp,* id est ignis eorum deus colitur, Pyrca vocant Persæ. De quo rex per magos certior factus, Audam accersit : ac primum placide cum coarguit, ac Pyrcum denuo (edificare jubet. Qui cum ei contradiceret, nogarclque se illud facturum; rex omnes ecclesias Christianorum se diruturum minatur, atque reipsa perfecit. Nam ut primum Audam divinum illum virum trucidari mandaverat, ecclesias deturbari jussit. Quæ procella triginta annos continuos, a magis velut a quibusdam turbinibus agitata, duravit. dx,‘

Goron «« Porro Gororanes filius Isdcgerdis, ut regni paterni, sic belli contra pietatem a patre commoti successor exstitit, quippe pater moriens hæc duo conjuncta filio reliquit. Tormentorum autem genera, et nova cruciamenta piis hominibus ab illis inflicta, vix enarrari possunt. Nam quorumdam manibus, aliorum autem tergis corium detrahunt : aliorum capita a fronte exorsi ad barbam usque cute exuunt : deinde robustis vinculis a capite usque ad pedes circumligant, el singulos calamis vi arcte constringunt, ut partem culis, ad quam mote erant arundines, eo pacto graviter lacerantes, acrioris doloris morsus efficerent. Quin etiam lacus effodiunt, eos summa cum diligentia jungunt, deinde ingentem soricum numerum in eos concludunt : postremo pietatis athletas, eorum manibus pedibusque constrictis, ne bestias abigant, soricibus velut alimentum objiciunt ; sorices autem fame oppressi sensim carnes Sanctorum absumunt, sicquc diuturnum et acerbum cruciatum illis afferunt. Sed tamen ne. eo quidem modo athletarum fortitudinem et constantiam retundere potuerunt. Nam sua sponte accurrebant magno desiderio mortis oppetenda*, per quam aditus ad vitam immortalem patefit, inflammati. Ha 'Iheodorelus, lib. V *Eccles. Hist.* cap. xxxix.

Artu»-m' B. Fulgentius Episcopus Ruspensis, cujus opera doctissima exstant, cum prius Mauros fugisset persequentes, incidit in Arianos, quorum crudelitatem immanem expertus, ad vicina provincia sua loca regreditur, eligens Mauros potius paganos habere vicinos, quam molestissimos Arianos. Ita habet auctor Vilæ ejus,

e viia-¡rc^^r Circa annum Domini 770, sub Constantino Copronymoiconomacho, monachi quadraginta duo truncatis naribus, barbisque illitis pice combustis, in balnei fornice clausi, ibique fame consumpti martyrio coronati sunt, ut habet Chronicum Sigeberti, anno Domini 770, et Martyrologium Romanum 12 januarii.

Bl- Macedonius haeresiarcha sub Constantio Impcratorc Catholicos inaudito tormentorum genere cruciatos occidit. Inter cætera, fidelium mulierum ubera inter labra arcarum compressa dissecuit, ct candenti ferro combussit. Ita Martyrologium Romanum 30marlii.

Eutj-cùuai. Eutycbislæ Alexandrini statim post mortem Marciani Imperatoris catholici, Proterium Episcopum el Patriarcham suum Catholicum cum aliis clericis tanta crudelitate occiderunt, ut viscera ejus gustarent, ct crudas carnes comederent, reliquum corpus per plateas urbis trahentes. Ita Evagrius,lib. ll *Uistor. Eccles.* ix. Plura vide apud nostrum d'Auroul in *Catcch.* cap. Dc *fidei, pcrscc.*

Ciirx ». Hæc vderes, quibus non cossero nostri hoc œvo uram, vel in crudelitate carnifices, vel in constantia martyres Angine, Galliæ et Belgii, ut patet cx Theatro hærclicæ crudelitatis. Audi unum illustre e multis.

Delphis Batavi® urbe Cornelius Musius captus est, et jussu Guiliclmi principis Auriaci sic vario est excruciatus : allissiinæ scalæ manibus vinclis est appensus, ct ad pedes intolerabile pondus alligatum, ut compages omnes laxarentur : inde ardentibus Ledis ambusta; axillie. Mox resupinus constringitur, aqua fervens ori infunditur, caque lotus venter oppletur, quern sic fustibus deinde tundunt, ut ex omnibus corporis foraminibus illa tota efflueret. Postea capite deorsum verso cx duobus pedum majoribus digitis appenditur : inde truncatis manuum pedumque digitis, per nivem sanguine proprio cruentatam in urbem Lugdunum Batavorum rapiatur, atque ita demum post tot supplicia laqueo suspenditur. Ita Annales Belgici, ct ex iis Thomas Bozius, tom. I *De Signis Eales,* lib. XI, cap. i.

UsqLM ad tempi's pBXFixiTtM (donee transoalhæc tempestas, cessetque tempore a Deo prælinilo) : QI'IA ADUI'C AUt'U TEMPI'S EIUT, — Scilicet quietis ct gaudii post lol luctus et funera, *q. d.* Agite, sperate, post nubila Phoebus. Hebraice est, *usque* in *finem temporis, quia adhuc in tempus constitutum* (persecutio durabit), g. *d.* Hæc persecutio non prius cessabit, quam tempus puniendis, probandis, ct purgandis Judæis a Deo præscriptum prietenerit.

Moralilcr hic multa docemur. *Primo,* hasce afflictiones Judœis, aliisque fidelibus non timere, sed Dei judicio et consilio evenire. *Secundo,* Deum non sine modo et fine homines in hac vita punire, sed certum ine sum terminum ponere. *Tertio,* homines cum a Deo judicantur, ut ait S. Paulus, a Domino corripi, ne cum hoc mundo damnentur. *Quarto,* homines non solum in altera, sed etiam in hac vita purgari. Ha Maldonatus.

PræclareS. Basilios, hnm. 11 *De Patientia:* «Sicut, ait, gubernatorem navis tempestas, athletam stadium, militem acies, magnanimum calamitas, sic chrislianuin hominem tentatio probat. Et sicut athletas certaminum labores coronis ad so alliciunt; ita etiam homines Christianos probatio , qu e ex tontationibus descendit, ad perfectionem ducit, si cum decenti tolerantia, ac omni gratiarum actione, ea qure a Domino ordinantur susceperimus. Pauper es? ne animum abjicias, sed omnem spem tuam in Domino ponito. Non enim ille non cernit angustiam, est illi cibus in manibus; sed tamen exhibitionem producit, ut constantiam tuam probel. » Et paulo inferius : « Jn morbo es ? hete ferto : quia quem Dominus in oculis fert, eum castigat. Pauper es? exsulta : quoniam ca bona in te conferentur, quæ quondam in Lazarum. Ignominia alliceris ob nomen Christi ? o beatum te ! quia ignominia tua in angeli gloriam commutabitur. Servus es? gratias tamen ct sic agito : habes enim longe te inferiorem ; gratias, inquam, agito, quod unum prælereas, quodque in pistrinum conjectus non sis, deinde quod flagris non caederis. Injuste libi compedes indille sunt? spe rerum futurarum te sustenta. Juste condemnatus es? etiam sic gratias habeto » Subjicit exempla : Periclis, qui verberantem se domum cum lumine deduxit ; Socratis, qui cædenlis se nomen fronti suis inscripsit; Euclidis, qui minanti sibi mortem, juravit se cum placaturum, ct ex hoste amicum effecturum.

3G. Et faciet. — Hæc et quæ deinceps sequuntur usque ad finem capitis, Illyricus accipit de Papa Romano, utpote quem ipse asserit esse Antichristum : sed hoc ita insulsum est, ut etiam Calvino displicuerit. *Secundo,* Calvinus accipit hæc de rege, id est, regno Romanorum, quod fuit ante el usque ad Christum : Romani cnim gentiles in imperio illo suo amplo et superbo deos ct idola non nisi ad speciem , revera autem lanium unum Deum Maozim, id est, virtutem suam, prudentiam el fortunam bellicam colue- Vm.
runt : uli etiamnum faciunt reges ct principes infideles et politici, qui dicunt :

> Dextra milii Deus est, telum et quod missile libro.

Vide dicta *Euch.* xxix, 3. Mars ergo et arma fuerunt eis Deus Maozim : sensim enim ab imperiis el regibus ad Christum, Regem regum, dc quo cap. sequenti, suo more descendit Daniel. Verum

hoc quoque tortum el violentum est, ut patet: non cnim agit hic angelus de Romanis, sed do Antiocho et Antichristo. *Tertio,* ergo Catholici, ctjamet dim, teste S. Hieronymo el Theodoreto, docent hic agi non do Antiocho, sed dc Antichristo, Antiochi anlilypo:ad Antichrislum enim more prophetico avolare hic angelum; nam dc eo agit diserte cap. sequenti, vers. 1 et 2.

Verum dico cum Chrysoslomo et Maldonalo : Angelus hic uli empii, ita ct pcrgil in gestis Antiochi recensendis, ut palet cx ipsa horum versuum connexione el contextu; sed ita, ut ea tantum obiter ct leviter perstringat, potiusque ad ea, quasi ad typum parabolice alludat, quam ea exacte describat : revera autem sub specie Antiochi describit Antichrislum, ejusque mores. Sic Christus, *Matth.* xxiv, 25, ab excidio Jerusalem per Titum, transit ct avolat ad excidium orbis. Sic Isaias, cap. xiv, agit dc rege Babylonis, quasi de Lucifero : unde quædani affert quæ magis regi, quædam quæ magis ipsi Lucifero conveniunt. Vide Can. IV. Id ita esse patebit in sequenti.

Et dirigetur. — Hebraice rpbïH *vaiatsliach,* id est *ct prosperabitur, q. d.* Deum ipsum quodam modo vincei Antiochus, ct post cum Antichristus, non suis viribus; sed quia Deus se, propler peccata populi, vinci patietur, ut dictum est cap. vm, 10. Vide et II *Machab.* vi, 12.

Donec compleatur iracundia (donec ira Dei, populi sui peccatis offensi, salietur, donec Deus compleat indignationem ct vindiciam suam; quo facto incipiet vicissim sævire in tam immania tum Antiochi, tum magis Antichrisli, cujus ¡3 fuit typus, scelera. Nam) perpetrata (id est facta ct decreta) est (apud Deum hæc) definitio, — id est, hæc certa temporis praescriptio, *q. d.* Hoc tempus in præscicnlia et prædestinatione Dei, ejus punitioni præflnitum est.

Vers. 37. **37. ËT DEUM PATRUM SUORUM NON REPUTABIT.** — Non quod Antiochus deos patrios non coluerit, ad cos enim colendum compulit Judæos; sed quod hid uorum Deum spreverit ct persecutus sil, quem tamen majores ejus SyritB reges ita venerati fuerant, ut, quamvis adhuc idola retinerent, tamen Hierosolymitanum templum mullis donis ornarent, ct sumptus ad sacrificia suppeditarent, ut patet II *Machab.* m, 2. Ha cx Polychronio et Ungono cardinale Maldonatus.

Secundo et proprie, Antiochus, utpoto superbissimus, parvi fecit deos patrum suorum, ut mox dicam. Verius hoc erit in Antichristo, qui in templo sedebit, voletque coli ut deus. Dc Antichristo, ejusque doctrina, moribus, imperio, miraculis, etc., multa dixi II *Thessal.* n. Ea ergo hic non repetam.

Antiochtuma-‘‘hUS Et erit in concupiscentiis feminarum. — Antiochus cnim publice mimis el scortis miscebatur, inquit S. Hieronymus, adeoque uni concubina; suæ dono dedit Mallotaset Tarsenses populos, ut palet II *Machab.* iv, 30. Ha Iheodorelus.

Nota : In Hebrœo hæc sequentibus jungi possunt , itaque contrarie verti cum Septuaginta : *Et ui concupiscentiam feminarum, et super omnem Deum non intelleget* (Syrus, *non considerabit}; quia super omnes magni/trahitur.* Possunt etiam præcednntibus jungi, itaque verti cum Vatablo : *Non curabit etiam deos patrum suorum, nec mulierum concupiscentiam.* Quod *primo* sic S. Hieronymus et alii exponunt, *q. d.* Antichristus licet occulte spurcissimus sil fulurus, exterius tamen magnam præ se feret castitatem, et simulabit se abominari con- hht ucupiscentiam feminarum, scielque illud : Si non caste, saltem caule.

Secundo el aptius, *q. d.* Antiochus et Antichristus, etsi mulierosi erunt, tamen ambitio eorum et crudelitas superabit luxuriam, adeo ut nec mulieres, ncc deos sint curaturi, quando agetur de honore et imperio dilatando, uti dixi de Pompeio, Cæsare et Antonio, cap. ii, 43. Quin imo adeo crudeles erunt, ut ne feminarum quidem, quibus in bello parci solet, rationem habeant: ita cnim mulieres Judæas æque ac viros necavit Antiochus, ul patet H *Machab.* cap. v, 13. ItaMaldonatus.

Verum nostcr Interpres aptius et verius hæc disjungit ct dispungit, vertitque affirmative: *Et erit in concupiscentiis feminarum;* quia certum est Antiochum fui?sc mulierosum etiam publice; ct micis mulierosum fore Antichrislum. Unde ct Judæi inter alia terne bona, etiam multitudinem uxorum ab hoc suo Messia exspectant. Hinc ct Arabicus uterque vertit *:Et faciet secundum voluntatem suam cum mulieribus.*

Quare insulse, vel ipso Calvino assertore, Illyricus hæc refert ad cadibatmn clericis ab Ecclesia indictum, quasi hoc sil dogma el sanctio Antichrist!, id est Papal, ul ipse fingit.

Nec quemquam deorum curabit. — Hæc verba tenuiter conveniunt Antiocho, tum quia ipse Deum Judœorum, qui solus vere est Deus, non curavit, sed hostiliter persecutus est : ita Maldonatus; quasi angelus hic opponat omnes falsos deos Deo vero, ut qui cum non curai, nullum Deum curare dicendus sit; turn potius, quia ipse superbia tumens parvi deos suos fecit, plusque sibi suisque viribus, quam diis ipsis attribuit, putans se a nemine pendere, atque instar Dei posse ad libitum dominari, non lanium hominibus, sed etiam mari el montibus, uti dicitur II *Machab.* ix, 8; sic enim politici et athei nullum Deum curant, imo negant omne Numen. Quod ergo Antiochus in templo Judœorum poni jussit statuam Jovis Olympii, id non tam religione el studio Jovis, quam ad profanandum Judœorum templum, Deique cultum evertendum fecit.

Verum plene ct perfecte hæc competunt Antichristo, uli mox dicam.

38. Deim autem Maozim in loco suo venerabitur. Vtr«.st — Imperite Porphyrins, ail S. Hieronymus, *Maozim* putavit esse Modtn, quæ fuit patria Malha-

thiæ et Machabæorum. Nola : *Maozim* hebraico significat fortitudines, arces, præsidia, uti vertunt Iheodotion, Aquila, Syrus, Arabicus, Vatablus ct alii : itaque accipit ¿Noster vers, sequent. Symmachus vertit, *confugia.* Antiochus ergo in Jerusalem exstruxit arcem, in caque et aliis civitatibus valida posuit præsidia, quæ hebraico vocata sunt *Maozim:* indeque Jovem Olympium, illorum tutelarem, vocavit deum Maozim, quasi dicas, deum munitionum, quem ab omnibus Judaeis coli voluit: Jupiter enim apud Gentiles erat deorum princeps ct potentissimus.

chrtttQi eoktdia- boia» wlox X.

Clarius hoc ct verius erit in Antichristo: ille enim licet cæteros deos contemnet, tamen unum diabolum sibi familiarem privatim venerabitur, nomine Jfaozim, quasi fortem et potentem deum, qui omnia sibi subjiciat : huic ipse imperium suum acceptum referet. Unde Thcodotion vertit : Gfofi/ lcaftil Ifaozim, id est, nominabit cl celebrabit Deum Maozim, quasi fortem ct potentem suum in bellis ducem, victorem cl triumphatorem. Anlichristus ergo colet Maozim uti Romani Martem; imo Marinus in *Léxico* censet Maozim esse Martem. Dæmon ergo nomine cl titulo Maozim vel Martis volet coli ab Antichristo, idque ut hoc nomen quod m Scriptura Deo tribuitur, sibi arroget, Dcoque adimat. Deus cnim in Scriptura a Sanctis vocatur ct invocatur Hfaoz, id est robur, fortitudo, vis, ut *Psalm.* xtir, 2 : « Quia tu cs, Deus, fortitudo mea,» hebraico Jfaozí, II *Reg.* xxn, 33: « Deus qui accinxit me fortitudine, » hebraico *maoz. Prov.* x, 29 : «Fortitudo (hebraico *maoz)* simplicis via Domini. » El cap. xvm, 10: « Turris fortissima (hebraico oz, idem quod *maoz)* nomen Domini : ad ipsum currit justus, ct exaltabitur. » *Psalm,* xxv!, 1 : « Dominus prolector (hebraico *maoz)* vitæ meæ, a quo trepidabo? » *Psalm,* xxxvi, 29 : a Salus autem justorum a Domino : et protector (hebraico *maoz,* id est fortiludo, foriis defensor) eorum in tempore tribulationis. » Porro honoris causa Anlichristus suum dænioncm, non in singulari Maoz, sed in plurali *Maozim,* vocabit: quia ab co plurimum roboris, plurimas vires, imo omnes opes, omnem sapientiam, omnes dolos, omnem blandiloquentiam, omnem pompam, omne suum bonum accipiet. Hæc cnim omnia hebraico vocantur *Maoz,* vel *Maozim;* quia ea possidentem faciunt fortem cl potentem. Sic Deum ob excellentiam, Hebræi in plurali vocant *Elohim,* et *Adonai,* ct *EI Sabaoth,* id est Deus virtutum vel exercituum.

Aliter Theodorctus : Deum cnim Maozim putat vocari Anlichristum, qui se ut fortem et polentoni (hoc cnim est Maozim) ab omnibus adorari tacici

adu- <hr.ta> ut coli io- *Ul*

Ex hoc ergo vers, cl ex vers, prœced. colligitur pnrno, Anlichristum fore alheum, cumque cum P*cno polietur imperio, non tantum Christum ct idola, sed ct Dei veri nomen cl cultum ablaturum; *wundo,* quod ipse solus publice coli volet ut deus : idem patet II *Thessal.* n, 4, Ut ibi dixi; *tertio,* quod tamen occulte dæmonem suum colet, nomine Maozim. Unde patet quam insulse Novantes calumnicntur, dum asserunt Papam Romanum esse Anlichristum : nil cnim horum fecerunt, aut faciunt Papæ.

Tradit Hippolytus, lib. *De Consum, sæculi,* quod Anlichristus suos legatos, tum homines, tum dæmones toto orbe mittet, qui dicent: a Magnus rex natus est super terram: venite, omnes, ad cum adorandum : properate, omnes, ad spectandas vires potcnliæ ejus. En vobis ille prestabit frumentum, vinum largietur; opes pretiosas, et sublimes dignitates prestabit. Ejus namque imperio omnis terra mareque obtemperat; ad illum, omnes, accedite, p Quibus venientibus eadem confirmabit Anlichristus sua blandiloquentia : « Assistent, inquit, prætercaipsi dæmones, splendentium angelorum speciem referentes, cumque divinis laudibus cl honoribus celebrantes, et aliquando in coelum evehentes, deinde ingenti pompa, et spectantium stupore, de cœlo in terras deducentes. » Hæc singula cx Antichrist! fastu ct familiarilate cum dæmonibus probabiliter suspicari ct conjicere licet: at certo asserere non possumus. Nihil enim de his expressum et revelatum habemus.

Ex dictis patet minus recte Arabicum vertere contrarie, repetendo *nec,* quod precessi!, hoc modo: *See Deum fortem in habitaculo suo honorabit.*

Et Deum quem ignoraverunt patres ejus (Deum Maozim jam dictum), colit auro. — Licet cnim patres ejus coluerint Jovem Olympium, tamen non coluerunt cum hoc nomine *Maozim,* quo eum colet Antiochus; *Maozim* enim loco Dei veri substituet, quasi proprium Judææ templique Deum.

Aliter ex Hebreo vertunt, explicantquc de Judæis S. Hieronymus et Maldonatus, sic, *q. d. Deum quem non cognoverunt patres ejus* (Judæi scilicet prisci, et Patriarches), *unumquemque colere faciet,* hoc est, coget Antiochus omnes Judæos adorare novum deum, ct patribus incognitum, scilicet Jovem Olympium.

39. Et faciet ut muniat Maozim, — ut muniat arces et præsidia sua. *Maozim* cnim hic est appellativum nomen, non proprium, quanquam ct proprium esse possit. Verisimile cnim est Anlichrislum habiturum occultimi aliquem locum idoli sui, quem ab idolo et a munitione vocabit Maozim. Vers. 39.

Cum deo alieno. — *Primo,* sensus est, *q. d.* Ope dei alieni, pula diaboli *Maozim,* id est fortitudinum. *Stcundo* cl aptius, *q. d.* Antiochus, ut præsidia Judææ magis firmet, sibique assccurct, ponet m singulis urbibus deos alienos, puta idola, ut scilicet hac ratione Judæi cum religione legem cl regem mutent, fianlque gentiles, cl gentilem Antiochum ament et colant: id cnim cum fecisse

patet I *Machab.* i, t>7. Sic in templo Hierosolymitano posuit statuam Jovis Olympii, quo voluit urbem caput regni, perinde ac Romam Jove Capitolino muniri. Ila Maldonatus. Ha Jeroboam ·; timens ne populus ad templum et ad Roboamum rediret, vitulos aureos constituit in Danet Bethel. Ita qui primi tumultus hos Belgicos suscitaverunt, hæresim induxerunt, ne populus religione et conscientia motus, ad suum principem rediret. Huic sensui favet versio Arabica Alexandrina : *Et incumbens in imagine forti super deos fortes,* vel *gloriosos;* aliter Syrus : *Et transibit in oppida fortia super deos alienos, ut videat, et dominclur in multos.*

Er multiplicabit GLORIASI, — Judæis scilicet, qui eum sequi ac Jovem Olympium a se erectum colere volent : unde clare vertit Vatablus : *Quem* (Deum Maozim) *qui agnoverit, eum honoribus augebit, et dominum multorum faciet,* tam Antiochus quam Anlichristus.

Et terram dividet gratuito. — Hebraice est: *Terram dividet pretio,* id est in mercedem iniquitatis et idololatriae, dividet eam suis asseclis.

Vers. 40. 40. Et LN TEMPORE PR.EF1NIT0 PRæLIABITUR ADVERSUS eum rex Austri. — Pro *praliabitur* hebraico est rU3D* *iilnaggach,* id est *cornutabit,* cornu petet, uti cornutant arietes, *q. d.* Irritabit Antiochum Ptolemaeus Philometor rex Ægypti. Redit hic angelus ad bellum Antiochi cum Ptolemaeo Philometore, quando scilicet secundam expeditionem in Ægyptum Antiochus suscepit, camque invasit magno exercitu, uti dictum est vers. 29; eo cnim redit, ibique dicta refricat et confirmat. Ha cx Polychronio ct Hugone Maldonatus.

Anuchriiii Jerasjlem. Verum S. Hieronymus cl veteres passim hæc plenius ct verius accipiunt de Antichristo : ipse cnim erit rex Aquilonis, id est Judææ cl Synæ tyrannus : regia enim ejus erit Jerusalem ; quare in eodem loco regnabit, in quo regnavit ejus precursor Antiochus : unde per cum, quasi in eodem regno successorem, hic continuat ct terminat angelus historiam Antiochi et Selôucidarum. Porro Anlichristus regem Austri, id est regem Ægypti, Anti-chrtstus i"' idiibit. / Ethiopia» et Libyœ (sic cnim se explicat angelus, et hosce nominal vers. 42 ct 43), primum dcbelmu'íe i i lab*l • (Iua fetragc territi reliqui reges septem cx decem tunc futuris, Antichristo sc subdent, uti dixi cap. vu, 8 el 20. Cur Aquilo nolet Anlichristum ct impios, dixi *Jcran.* i, 13 cl 14. subdent,

V<n. 41. 4L Et introibit in terram gloriosam, — pula in Judæam, quæ hebraico dicitur »3Jf *(sebi,* id est terra gloriosa ct inclyta. Causam dedi cap. vili, 9.

ll.it autem sol.i; salvabuntur. — Perperam Arabicus habet, *non salvabuntur :* quia, ut ait S. Hieronymus : « Antiochus festinans contra Ptolemæum regem Austri, Idumæos, Moabitas ct Ainmonitas, qui ex latore Judææ crant, non tetigit, no occupatus alio prælio Plolcmæuin redderet fortiorem. Anlichristus quoque Idumæam ct Moabitas, cl filios Ammon, id est Arabiam relinquet intactam ; quia illic sancti ad deserta confugient, » ct ad montes, cl ad speluncas.

Principium filiorum Ammon. — Pro principium græce est id est principatus, *q. d.* Principes, vel precipui, sive potior el optima pars (Syrus, *reliquum,* vel *reliquia}* Ammonilarum, etiam effugiet ct salvabitur. Similis catachresis est *Psalm.* cix, 3 : « Tccum principium (id est principatus) in dic virtutis lu®. » Sic cl Hebreum n'wNI rescit, non lanium principium, sed el primitiva, precipua et electa significat, ut patet libro I Regum, cap. XV, vers. 21, ct *Amos,* cap. vi, 6. Theodoretus putal Anlichristum hasce gentes præterilurum, co quod sint futura sceleratissima, et Antichristo addiclissim® : ac mystice, Edom, inquit, significat *rufum;* Moab, *de paire ; Ammon, populum ejus.* Ergo significari hic, quod sæviente Antichristo stabunt in fide constantes, ideoque salvabuntur illi, qui virtute sanguinis Christi purpurati, et in populum ejus cooptati, non ex sanguinibus, nec cx voluntate carnis, sed ex Deo nati fuerint. Verum hic mysticus sensus ejus litterali sensui contrariatili. Prior ergo S. Hieronymi explicatio verior est.

42. Et mittet manum suam in terras. — Antio- Ver». «. chus cnim non tantum Syriam, sed et mullas alias regiones occupavit.

43. Et dominabitur thesaurorum. — Antiochus Vm u. Ægyptum spoliavit, ut dixit angelus, vers. 21, et patet I *Machab.* xx.

Per Lievam quoque et Æthiopiam transibit, — quasi victor cl triumphator eas calcando. Inde Hebrea habent : *Libyis et Æthïopes in gressibus ejus,* id est gradietur super illos, illos gressibus suis premet et percalcabit. Sic *Uabacuc* tu, 12, dicitur : a In fremitu conculcabis terram. » Et *Job* xvm, 14 : a Calcet super cum, quasi rex, interitus. » Ubi alii vertunt : *Calcet super cum, quasi rex mortis,* vel *rex terrarum.* Hinc videtur quod Antiochus, spoliata Ægypto, in Libyam quoque el Æthiopiam Ægypto vicinas, prædandi causa excurrerit. Hæc veriora crunl in Antichristo. Unde S. Hieronymus, Theodoretus ct alii ex hoc loco colligunt lres reges cx decem ab Antichristo superandos ct occidendos fore, regem Libyæ, regem Ægypti, ct regem Æthiopiæ.

44. Et fama turbabit eum ab Oriente. — « Fa- Ven. 4». ma, » puta rumor de Judæorum defectione el rebellione, turbavit Antiochum; Judæa enim est quasi ad orientem Ægypti. Audi II *Machab.* v, 11 : « Suspicatus est rex (Antiochus) societatem deserturos Judæos : cl ob hoc profectus ex .Egypte efferatis auimis, civitatem quidem armis cepit. Jussit autem militibus interficere, nec parcere occursantibus, ct per domos ascendentes trucidare. » Ita ex Polychronio .Maldonatus.

Verius hoc erit in Antichristo, quicum Ægyptios, Libyos et Ælhiopes expugnaverit, audiens iu Oriente ct Aquilone contra se bella consurgere, co so convertet, inquit S. Hieronymus. Esto fama

hæc, ul solet, vero major, et viribus ejus minor sil futura. Nam, ut ait Ovidius lib. IX *Metamorph.*, Fama est,

quæ veris addere falsa
Gaudet, et e minimo sua per mendacia crescit,

præsertim in belli et hostium rumoribus; ubi verum est illud :

Pejor est bello timor ipse belli.

v«r«. «, 45, et figet tabernaculumsuum Apadno. — Porphyrius consuit Apadno fuisse in monte Elymæo, qui situs est in Elymaide inter duo maria, id est flumina magna, puta inter Tigrim et Euphratem : ibi ergo posuisse tabernaculum suum Antiochum; cumque temphim Dianæ ibidem spoliare vellet, ab incolis fugatum, moerore interiisse. Verum merito hoc rejicit S. Hieronymus. Hic enim mons non est sanctus, nec in Judæa, nec inter duo maria : flumina enim non sunt maria. Iisdem rationibus refellitur quod alii quidam suspicantur, Apadno esso pD *padan,* id est Mesopotamiam, ita dictam, quod sit in medio duorum fluminum, Tigris et Euphratis; *padan* enim Hebraice idem est quod par, vel geminum. Aut certe esse Babylonem, quæ vicina est Mesopotamiæ, ubi confluunt Tigris et Euphrates. Censeul enim Antichristum Babylone vel nasciturum, vel regnaturum. Melius S. Hicromus : Apadno, inquit, non est nomen proprium, sed appellativum, significans palatium suum, vel solium aut thronum suum, ut vertit Chaldaeus, *Jerem.* xl iii, 10. Ende Vatablus vertit *:Et plantabit tabernacula palatii sui inter duo maria ;* Symmachus vero etSeptuaginta, vi *Apadno* omittunt. Significat ergo angelus, non quod Antiochus in Jerusalem aul Judæa palatium ædificaturus sit, sed quod eam bello sil capturus : ponere enim tabernaculum suum in aliqua urbe, est bello cam capere; nomen enim tabernaculi castrense est. Ita Maldonatus. Huc accedunt Syrus et Arabicus, qui pariter Apadno accipiunt ut nomen appellativum, deductum a Syro ¡13 *padan,* id est duo, par. Inde enim Mesopotamia hebraico vocatur *Padan Aram, q. d.* Syria qnæ inter duo flumina, scilicet Tigrim et Euphratem, interjacet. Unde posset quis suspicari Apadno esso iu Mesopotamia. Porro Syrus et Arabicus sic hunc locum vertunt : *Et figet tabernaculum suum in loco plano* (pari, œquali) *inter mare et montem, et custodiet sanctitatem suam, et ventet tempus finis ejus, et non erit illi adjutor.*

Apim u\n«u. *Secundo* et potius, Apadno videtur esse proprium nomen loci in Judæa, a solio Antichristi, quod ibi ipse collocabit, sic appellandi; unde non tantum S. Hieronymus, sed et Theodolion el Aquila vertunt in *Apadno;* omnesque scribunt Apulno per majusculum A, quasi proprium sil loci. Marinus Brixiensis in *Léxico* putat Apadno illudere ad Ephod (ab eadem enim radice utrumque derivatur), *q. d.* Ad instar Ephod pretiosum, cphodinum; fiet enim ex purpura, bysso, hyacintho, cocco et gemmis, uti factum erat Ephod pontificis : quod Itali simulo voce vocant : *Padiglione di seta c d'oro.* S. Hieronymus Apadno ponit juxta Nicopolim, quæ prius Emmaus dicebatur, ubi incipiunt montana Judææ, et ibi Apadno consignat Adrichomius in suis *Tabbulis Geographicis.*

Verum ipsi videntur non ex veterum historia, aut chorographia, sed ex eo quod Daniel hic Apadno ponit inter duo maria, ibidem Apadno consignare : quare si cum iis qui de solo Anti- at iudichristo hæc intelligunl, Apadno accipias ut nomen proprium; aptius veriusque dicas hæc nomina Maoziin et Apadno, necdum esse indita suis locis, sed indenda fore tempore Antichristi ab eventu, quo ibi ipse collocabit, vel solium suum, vel idolum dæinonis sui Maozim. Pari modo locus ubi cædetur Antichrislus cum suis, necdum vocatur; sed tum vocabitur ab eventu, puta a clade Antichristi, Armageddon, id est excidium excidii, hoc csl plenum excidium, horma, sive anathema, *Apoc.* xvi, 1G. ’«¡“io», d‚lur tempore *“““• ‘

Inter había. — Ita Hebræus, Septuaginta, Aquila, Symmachus, Thcodotion, et Biblia Latina Romana licet Complutensia legant *inter duo maria,* videlicet iu Judæa, cl forte in Jerusalem, quæ sita est inter duo maria, scilicet inter mare Mortuum cl mare Mediterraneum. Ita S. Hieronymusetheodorctus. Significat angelus Antiochum, et multo magis Antichristum, toti Judææ, ab uno mari ad alterum dominaturum.

Super montem inclytum et sanctum. — Hic enim mons vel est templi, puta Sion et Moria; vel Oliveti, inquil S. Hieronymus, cx quo putatur conscensurus in cœlum Antichrislus; sed ab angelo deturbabitur et occidetur, nemoque ei auxiliari poterit. Hinc videtur quod Apadno, et tabernaculum Antichristi non erit juxta Nicopolim, ut vult Apdno S. Hieronymus, sed potius in Sion, vel monte Oli-erèl veli.

Et veniet usque ad summitatem ejus (montis Sion cl templi), et nemo auxiliante ii ei, — scilicet monti cl templo, inquit Maldonatus, *q. d.* Antiochus, et multo magis Antichrislus, capiet Jerusalem et montem Sion; neque eum Deus vel homines defendent; uti fecisse Antiochum patet ex lib. *Machab.* Verum alii passim vi ei exponunt Antiocho, vel Antichristo : Antiochus enim, capta et profanata Sion, a Deo ultore lelhali morbo percussus csl, nec ullus ci auxiliari potuit : multo magis Anlichristus capiet Jerusalem et Sion , ibique regiam et solium suum constituet, ut patet *Apoc.* xi, 8; atque juxta earn cædetur, ncc aliquis ei auxiliari poterit, ut paulo ante dixi. Prophétie enim concise loquuntur quasi in raptu, idcoque mulla subticcnt : sic hic tacentur clades et cædes Antichristi. Unde Vatablus vertit : *Cum venerit finis ejus*, scilicet regni et vilæ Antichristi : *Nemo ei auxiliabitur.*

Nota : *Apocal.* xix, 11 et seq., vidit S. Joannes Christum equo albo insidentem, et ore vibrantem Qnæitî# in 8liJ19

•nfuirai- gladium, ac in capile habentem diademata multa, ct vestem asPersa,n sanguino, ccelo egredi cum t ebríí- turmis coelestibus, ac Antichristum cum suo pseu- |lui doropheta apprehensum vivum deturbare in tartara; Gog vero ct Magog, omnesque Antichristi milites occidero gladio qui procedebat de ore ejus. Lactantius, lib. Vil, cap. xvii et xviii, hunc Christi‘descensum, gladium, pugnam, etc., plano ad litteram, ut sonant, eventura asserere videtur. Audi cum ; a Cum hæc, ait, ila gerentur, justi el sectatores veritatis segregabunt se a malis, cl fugient in solitudines. Huc impius rex inflammatus ira veniet cum exercitu magno, ct admotis omnibus copiis circumdabit montem in quo justi morabuntur, ut eos comprehendat. Illi vero, ubi se clausos undique atque obsessos viderint, exclamabunt ad Deum voce magna, ct auxilium coeleste implorabunt. Quorum ancipiti periculo, ct miseranda comploratione commotus Deus mittet protinus liberatorem. Tunc aperietur cœlum medium intempesta nocte et tenebrosa, ut in orbe loto lumen descendentis Dei tanquam fulgur appareat. Qui priusquam descendat, hoc signum dabit : cadet repente gladius de coelo, ut sciant justi ducem sanctæmilitiœ descensurum : ct descendet ille comitantibus angelis in medium terræ. Virtus autem angelorum tradet in manus justorum multitudinem illam quæ montem circumsederat, ct concidetur ab hora tertia usque ad vesperum, ct fluet sanguis more torrentis, delctisquo omnibus copiis impius solus effugiet, ct peribit ab eo virtus sua. Ilie est autem qui appellatur Antichrislus : sed se ipse Christum mentietur, et contra verum dimicabit, civicius effugiet,cl bellum sœpe renovabit, et sæpc vincetur, donec quarto prælio confectis omnibus impiis, debellatus et captus tandem scelerum suorum luet poenas, »

lUrpoa- Verum verius videtur hæc symbolice ostensa d miné'l" Joannb tantum significaro imperium, dominium Protutur ct mandatum Christi, quo ipse manens in coelo ¡timo, per Michaelem, quasi ducem suum, comitatum aliis angelis, ingenti luce quasi fulmino siderabit 11 afflabit Antichristum, itaque eum omni vi, roboro cl vita privabit, ac deturbabit in tartara. Id da esso patet *primo,* quia certum est quod ca quæ ibi dicuntur do cœlo aperto, de albis equis, de Christi diadematibus ct veste aspersa sanguino, dc titulo in femore scripto : « Ilex regum, ct Dominus dominantium, p non rcaliter evenient, sed tantum symbolice per visionem ostensa sintJoanni ad representando mysteria Christi, quæ explicui *Apocal.* xl ix; ergo cl cætcra, cum sint his similia, symbolice accipienda sunt, non ut realitcr eventura. Simili schemate Psaltes, *Psalin.* xvn, symbolice cl poetice describit Deum nubibus vectum, armatum grandine, tonitru, fulmine, etc., descendere ad proterendum impios hostes suos.

Sciando. *Secundo,* quia Apostolus ail II *Thcss.* n, 8, quod Christus occidet Antichristum, non gladio, sed spiritu, id csl imperio oris sui, ct «illustratione,» id est fulgore prœvio ct prænunlio « adventus sui. » Hoc enim fulgore quasi fulmine c cœlo emisso, sive per se, sive potius per Michaelem, siderabit ct consumet Antichristum.

Tertio, quia Daniel, cap. xit, 1, ait quod tunc Tenw. consurget Michael in prælitim pro Christo et Christianis. Sicut ergo rex per ducem bellum gerit , ct conficit hostem : ita Christus per Michaelem conficiet Antichristum, hic cniin est preses Ecclesia!, ideoque dux Christi. Undo ct *Apocal.* xn, ponitur dux belli Christiani, quo scilicet in fine mundi cum Lucifero et Antichristo confliget pro Christo cl Christianis, ac Antichristum profligabit.

Quarto, quiaS. Petrus, *Ador.* cap. ni, 21, docet Qmru. Christum post ascensum in cœlum, ibi mansurum, nec visibiliter ex eo descensurum, nisi in die judicii quo restituet omnia : ergo non descendet ut occidat Antichristum. Hic enim occidetur multis diebus, cl forte septimanis ac mensibus, ante diem judicii, uti ostendam cap. sequent, vers, ti ct 12.

Quinto, subordinatio recta divinæ providentiæ qMU|„ id exigit. Solet enim Deus sua judicia exercere per angelos; hi enim sunt administratorii ejus spiritus, *IIcLr.* i, 15. Contrarium enim nec deceret Christum, ncc Antichristum; ut quid enim Christus Deus, cl Dominus omnium, cum tot legionibus angelorum et sanctorum coelo descende ret ad conficiendum Antichristum, qui miser ct vilis erit homuncio, quem solo afflatu, imo nutu, potest occidere, imo annihilare? Ut quid tot legiones angelorum, quasi militum ei astant parata ad omnem ejus nutum, et ex quibus unus suffleit ad delenda plurima hominum millia?

Sexto, quia Sibylla; lib. III, igne coelesti, puta fulgure, afflandum Antichristum predicil, cum ait ; « Cum potestas ardens (puta ignis el fulmen validum) inundans in terram veniet; cl Relier incendet, et superbos homines, omnes quicumque ci fidem praestiterint. » *Belief* enim (id est Reliai : subinde enim littera *l* in r convertitur) hoc est homo impiissimus, sine jugo, sino Deo el lege, est Antichrislus.

Nota *secundo :* Antichrislus ut probet sc esse Christum, quasi simia Christi linget sc mori, ct post mortem ad vitam resurgere, ut palet Apoc. XIII, 12. Audi S. Gregorium hb. XI, *epist. 3 :* « Veniens in mundum Antichrislus, diem sabbati ct diem Dominicum ab omni jubebit opere custodiri. Nam quia simulaturus est mori se ac resurgere, ideo diem Dominicum in veneratione haberi præcipicl : quia vero judaizare populum compellet (ut videatur esse Messias Judxeis promissus) ut ritus Mosaica legis revocet, et Judæorum sibi subdat perfidiam, diem sabbati observari cogd. » Post fictam hanc et hypocritieam resurrectionem, coram loto populo ascendet in montem Oliveti (uti hic significat Daniel), volet-

que instar Christi in ccelum ascendere, ex quo primitus se descendisse mentietur : et tollent eum in aere dæmones, sumentes speciem angelorum, cunctis admirantibus, et divinitati ejus acclamantibus, inquit Pererius. Sed mox a Christo per Michaelem deturbabitur in tartara. Undo Haymo in *Isaiæ* xi : « Occidetur, ait, Antichristus, sicut doctores tradunt, in monte Oliveti, in papilione ac solio suo, in loco illo contra quem Dominus (Christus) cœlos ascendit, n

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

lloe capite aperte transit angelus ad tempora novissima (in iisque finit pariter suum oraculum) Antichristi, dc quo cap. praccd. vers. 3G *ct sequent., tecte sub nomine Antiochi loqui cœperat. Duo ergo tempora distinctissima, puta tempus Antiochi, ct tempus Antichristi, in unum propter similitudinem conjungit; sicut Christus conjungit excidium urbis cum excidio orbis,* Mallh. xxtv, 25, *vide* Can. IV. *Primo ergo, pronuntiat angelus Michaelem fideles adjuturum contra Anlichristum : mox edocet resurrectionem piorum ct impiorum, denique gloriam doctorum. Secundo, vers. 7, docet Antichristi monarchiam, ct persecutionem duraturam tres annos cum dimidio, sive dies* 1290.

1. In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro liliis populi tui : el veniet tempus quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud. El in tempore illo salvabitur populus luus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro. 2. El mulli de lus qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt : alii in vitam asternam, el alii in opprobrium, ut videant semper. 3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti : et qui ad justitiam erudiunt mullos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. 4. Tu autem, Daniel, claude sermones, et signa librum, usque ad tempus statutum : plurimi perlrausibunt, et multiplex erit scientia. 5. El vidi ego Daniel, et ecce quasi duo alii stabant : unus hinc super ripam (luminis, el alius inde ex altera ripa fluminis. G. Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis : Usquequo finis horum mirabilium ? 7. El audivi virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum elevasset dexteram et sinistram suam in ccelum, et jurasset per viventem in ælernum, quia in tempus, et tempora, el dimidium temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa hæc. 8. Et ego audivi, et non intellexi. Et dixi : Domine mi, quid erit post hæc? 9. El ail : Vade, Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad prafinitum tempus. 10. Eligentur, et dealbabuntur, cl quasi ignis probabuntur multi : et impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent. 11. El a tempore cum ablatum fuerit juge sacrificium, et posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. 12. Beatus qui exspectat, et pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque. 13. Tu autem vade ad prafinitum : et requiesces, el stabis in sorte tua iu finem dierum.

ViM. 1. h tempore AUTE» illo, — in tempore Antichristi, de quo paulo ante egi.

Coxsuuget Michael, — id est Michael exsurget io prœlium contra regem Aquilonis, id est contra Anlichristum, ut tueatur fideles et sanctos in tantis persecutionibus contra eum ct contra Luciferum. Vide de boc praelio Michaelis el draconis, id est Luciferi, *Apoc.* xn, I et seq.; ibi enim ad hunc locum Danielis alludit S. Joannes. Unde S. Thomas et alii docent in hoc praelio occidendum esse Anlichristum a Michaele. Sic enim explicat illud II *Thessal.* u, 8 : a Quem (Antichristum) Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, » id est mandato suo : « Quia, inquit, Michael interfecturus est cum in monte Oliveti, unde Christus in caelum ascendit. » Christus ergo exsecutionem suæ senlentiæ contra Anlichristum committet Michaeli, qui posi Christum supremus est judex, et prœses divinæ justiliæ.

M «i - i u.

llœretici, ul sanctorum et angelorum patrocinia elidant, per Michaelem accipiunt Christum; sed insulse, ul patet, certum enim est quod angelus eumdem Michaelem hic intelligat, quem intellexit cap. x,vers. 13 et 21; ibi autem intellexit

Michaelem Archangelum : vocat enim cura principem Judæorum. Simili modo nuncupat cum, hic dicens : « Qui stat pro liliis populi tui, » qui scilicet præest tucturque Judíeos tanquam fideles, populumque Dei, ac filios Patriarcharum; ideoque curabit ul Judæi in fine mundi ad Christum convertantur ct salventur.

Aliqni pr Mi- inulis punt

Alcazar in cap. xn *Apocal.* pag. Giti, Polychronius hic, et R. Josué apud Abcn-Ezra putant adhuc agi dc Antiocho Epiphane, contra quem surrexit Michael, id est,inquit, Mathathias, cum slans Pro P°PU1° su0- Verum obstant sequentia : « Et mulli de iis, qui dormiunt in terree pulvere, evigilabunt, alii in vitam œternam, et alii in opprobrium. » Quod ad litteram dc resurrectione non morali ad patrum el avorum virtutem et constantiam, ut ipse intelligit, sed naturali ad vitam œternam, accipi debere clarum est, uti accipiunt S. Hieronymus, Theodoretus et passim veteres ac recentiorcs : ac S. Hieronymus acriter perstrinxit hic Porphyrium, quod hæc acceperit dc Antiocho. Sic et Theodoretus. Nam Machabæi, inquit, etiam post victoriam occisi, vitam præscnlem perdiderunt : ct quia omnes pii fuerunt, ad vitam omnes resurrexerunt, non ad opprobrium.

s. mí- chieiu î'intah" oe. rrimum.

Hunc locum mullis illustrat Pantaleon diaconus et chartophylax Ecclesiis magna?, in suis dc S. Michaels homiliis, quæ exstant apud Aloisium Lipomanum in Festo S. Michaelis. In iis enim ipse iUustrissimas quasque angelorum apparitiones, quæ olim patribus acciderunt, Michaeli attribuit, ac *primo,* de Michaclc accipit illud *Psalm.* xxxni, 8 : « Immittet angelus Domini in circuitu timentium cum, ct eripiet eos,» a immittet,» scilicet præsidium : hebraico enim est **nain** *chone,* id est *castrametabitur,* et ut S. Hieronymus vertit, *circumdabit in gyro,* ut opponatur Michael dærnoni, qui etiam dicitur tanquam leo rugiens circuire. Itaque significat Psaltes quod Michael angelos in morem castrorum instruat et ordinet ad fidelium defensionem. Quod enim instar militum in acie angeli nos tueantur, patet *Genes,* xxxn, 2, ubi cum Jacob angelos vidisset, dixit : « Castra Dei sunt hæc, » et IV *Reg.* vi, 17 : Erat a mons plenus equorum et curruum igneorum in circuitu Elisæi. » Et Christus, *Matth.* xxvi, 53 : « An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum?» Nam quod etiam dæmones in morem castrorum dacie ordinentur contra homines, probat Tertullianus lib. IV *Contra Marcion.* xx, ex *Lucas* vin, 30, ubi dæinon, rogatus a Christo quod sibi esset nomon, respondit : a Legio. »

Secan- ddnu

Secundo, Michael fuit qui Adaraum paradiso ejectum direxit, et terram ligone docuit colere, seminare, metere omnemquo agriculturam.

Tuiiam.

Tertio, Michael fuit qui Abrahæ gladium continuit, ne filium occideret, et in eo benedixit omnes gentes, *Genes,* xxu.

Quarto, Michael legislatori Mosi pascenti oves apparuit totus igneus in medio rubi, cumque ussil, sed non combussit; itaque B. Virginis partum, gcncralionemque Dei hominis adumbravit, *Exodi*in. 0▮▮⅋ t0'u'

Quinto, Michael fuit qui apparuit Balaam in via, cumque pergentem ad maledicendum Israeli corripidi, et benedicere compulit, *Numcr.* xxu. C-'»'

Sexto, Michael vice Dei dedit legem Hebneis in Sou». Sina, *Exodi* xx. Quocirca Turcæ venerantur S. Michaelem. Nam in libro, cui titulus : *Doctrina Mahuinct,* pag. 190, sic habetur : *Michael, Gabriel, Saraphiel* (id est *sar,* hoc est princeps, *Raphael} Archangeli, secretarii deitatis.* Et Rabanus, lib. I De *Cruce,* cap. vu, sic dc co canit :

> At Michael princeps habihntum ¿oí el in all",
> Te memorat viriate Dei simal ¡cibera canela,
> Et regere cl legere.

Et Ecclesia in Festo S. Michaelis, ita eum invocai : « Princeps gloriosissime Michael Archangele, esto memor nostri : hic cl ubique semper precare pro nobis Filium Dei. »

Septimo, Michael apparuit stricto gladio Josué, cum is aciem contra hostes dirigeret, cumque animavit ad prælium, *Josué* v. Michael est « angelicarum copiarum dux, » ait S. Basilius, hora. De *Angelis.* Quocirca quod gentilibus fuit Mars, scilicet dux et præses bellorum, chrislianis est S. Michael. Qua de causa templa et oratoria, quæ olitn gentiles Marti dedicaverant Antuerpiæ, Leodii, Luneburgi, Bonnæ, Coloni®, el alibi, Christiani exploso Marte in honorem S. Michaelis dedicarunt et cognominarunt, ut annotavit D. Braunius, tom. V *Urbium,* et ex eo noster Serarius in Josué cap. v, Quæst. XIV, in fine. Hinc S. Michael a Græcis vocatur Archislratcgus; quin el exstai Imperatorum vexillum S. Michaelis imagine insignitum, ab coque cognominatum, apud Curopalatain, pag. 93. Septi- ' a

Octavo, Michael Gcdconi apparuit ab ipsoque fuit adoratus, et extensa virga quam manu tenebat, tangens carnes, quas sibi Gedeon obtulerat, igne excitato consumpsit, et in il mima ignis ascendit ad cœlum. Idem eum adjuvit ut cum trecentis militibus innumeros Madianilas profligaret. Judie, vi cl VII. oct,-

Nono, Michael fuit qui 185 millia Assyriorum in castris Sennacherib una nocte occidit, IV *Reg.* cap. xix. ‹ ›.

Decimo, Michael cura Azaria et sociis descendit in fornacem, flammam instar roris effecit, 1resque pueros illæsos conservavit, *Daniel,* nr. d‹£l

Undecimo, Michael Danielcm in lacu leonum servavit, oraque leonum frænavit, *Dan.* vi et xiv. Similiter S. Ephrem,orat. *De* 40 *Martyr.* tom. Ill : « Ne conturbaret, inquit, martyres Christi inimicus, angeli spatium stagni custodiebant : hinc quidem Gabriel, illinc vero Michael, et ab altu Christus universorum inspector.» Exstat m S. Pro- Uo-!-¡-

copii, qui olim Nicias dicebatur, historia, insigno miraculum, quo ille ad christianismum impulsus est. Nam cum Scytopoli auream crucem dux illustris fabricari curaret, in ca divinitus absque aunfabri opera ct scitu, tria insculpta sunt nomina : *Emmanuel, Michael, Gabriel;* sed ita ut summum locum teneret *Emmanuel,* inferiorem instar brachiorum, *Michael* ct *Gallici.* Vide Gretscrum, lib. II *De Cruce,* cap. xnr.

j i'-u- wia' *Duodecimo,* Michael apprehendit Ilabacnc cinno capitis, eumque cum prandio ex Judæa in Babylonem subito transtulit ut pasceret Danielem, atque cnmdem rursus repente in Judæam reposuit, *Daniel,* xiv.

P"l- B¿utxT* *Décima tertio,* Michael fuit qui Probation piscinæ afluas commovebat, et sanctificabat in figuram baptismi : ita ni qui primus in eam descenderet, ab omni (egritudine curaretur, *Joan.* v.

Rursum S. Michael Constantino Magno apparuit, indicans se olii» Argonautas ad vellus aureum direxisse, eique dixit : a Ego sum Michael archidux Domini Sabaoth, Christianorum fidei tutor, qui tibi contra impios tyrannos belligeranti, fideli et germano illius ministro, auxiliaria arma contuli, p Undo Constantinus fanum ab Argonaulis eredum Numini quod ipsis salutem attulerat, indeque Sosthcnium dictum, in Michaelium, id est S. Michaelis templum, convertit, in quo S. Michael sœpius deindo apparuit. Ita Nicephorus, lib. VII, cap. 1.

r ®Bm i ɾ?'»». « »ti a- i vv ? n,». *Decimo quarto,* Michael canet tuba novissime, eaquo excitabit mortuos ut veniant ad judicium, ' T/icisalon. cap. iv, 16. El do animabus inortuorum canit Ecclesia : a Signifer tuus S. Michael reprœsentct eas in lucem sanctam, quam olim Abrahre promisisti, ct semini ejus, » Quocirca S. Michael pingi solet cum statera, quasi librans animas, carumque opera bona ct mala. Nam, ut ait Viegos in *Apoc.* xn : « Creditur Michael animarum c corporo discedentium particulare judicium exercere; indeque est, quod cum gladioct statera depingitur, ut summa ejus potestas, justitiipquc æqualitas declaretur in nostris, sive meritis, sive demeritis ponderandis. » Reprehendit hanc picturam Joannes Molanus in lib. *De Picturi»,* sed cam defendit Serarius in cap. v Josué, Quæst. XLV, pag. 551. Addit Viegas Michaelem vocari Signiferum, quia signum sive vexillum cruci» præferct Christo venienti ad judicium extremum. Idem docet Eckius, homil. 8 *De S. Michaele.*

t-. ' " ' ,‹*r' Denique Michael est, inquit Pantaloon, « qui fidelium populorum Ecclenas exhilarat, Romnrorum custodit rcmpublicam, Imperatorem armat adversus barbaros, Christianos reddit victor v, ab ingentibus maris fluctibus cos qui invocasi eum Uberat, fertilitates fructuum terr® suppeditat, consolatur pusillanimes, œgrolos visitat, udejubet pro peccatoribus, dæmonum impetum propubat. viliorum flammam restinguit. » Rursum : « Per hos duos, inquit, Michaelem ct Gabriclem descendit omnis datio bona, cl omne donum perfectum, quod desuper mittitur in terram a Deo omnipotente, line enim sunt duæ maxim®, et paris momenti lucernæ divinitatis, qu® est una et trina. » llæc sunt præconia, quæ juxta Pantaleonis sententiam de Michaele iu Scriptura memorantur : Scriptura enim ca expresse Micimeli non appropriât; quanquam et ea quæ alii angeli gesserunt, recte Michaeli attribuuntur. Sic enim gesta militum duci tribuimus. Addit Pania- s. Jo*n- Icon quod S. Joannes apostolus, magnus fuerit «1» S. Michaelis in Asia prædicator, quodque in ejus honorem templum exædificari curarit : uti etthi«ten, «Justinianus Imperator militia) cœlestis summo principi Michaeli pluribus in locis erexit cede- nuaiu' slas : probe sciens se, si talem tantumque ducem sibi conciliaret, qui rebelles angelos cientes in coelo pradium superasset, certam sccuramque de vincendis Wandalis posse habere fiduciam, » inquit Procopius, lib. 1. *De Bello Wandal.*

Refert Nicephorus, lib. VII, cap. 1, Constanti- Et Con»- num Magnum in loco qui Sosthenium dicitur, untin#». duas ccclcsias construxisse in honorem S. Michaelis, ibiquo S. Michaelem illi apparuisse, ac dixisse : « Ego sum Michael archidux Domini Sabaoth, Christianorum fidei tutor, qui tibi contra impios tyrannos belligeranti, fideli ct germano illius ministro, auxiliaria anna contuli; » itaque e somno excitatus Constantinus regionem eam pulcherrimo excoluit, et ara imperiali, magnificaque manu ct liberalitatc in parte Orientali constructa, celeberrimum id templum civibus simul ct advenis reddidit. Porro mire sacram cam œdem apparitionibus suis illustravit Archangclus. Nullus enim gravi quopiam casu, aut ineluctabili periculo, aut œgritudine incognita, morbo denique incurabili circumventus, qui ibi Deum orans imploraverit, non facile opem et auxilium invenit. Et certo satis creditur D. Michaelem Archangelum apparere ibi solitum, salutiferum cfllcerc locum : cujus rei gratia ab antiquis etiam Michaelium est vocatus, hucusque Nicephorus.

Narrat Cromerus, lib. X *Distor.,* Lescum, Polonorum principem, cum parva manu insecutum mulla Lilhuanorum millia, qui Poloniam divexabant, cumque ex labore itineris paululum requievisset, Michael Archangclus illi adslilit et suum illi auxilium promisit, ac de victoria certum reddidit : qui victor rediens eidem angelo Lublini templum exstruxit.

Nola est dedicatio ecclcsitn S. Michaelis, ejusque apparitio iu monte Gargano sub Gelasio Pontifice, quam recolimus die 8 mail. Paulopost Bonifacius Pontifex ecclesiam nomine S. Michaelis constructam dedicavit dic 29 septembris in summitate circi, quæ ab altitudine, *Inter nubes* vocatur. Ita Addo et Baronius anno Domini 531. Celebre quoque fuit templum S. Michaeli*; Conis sive Colossis, quod quia violaro ausus est Alexius

iconoclasia, hinc post largiorem compotationem a sacerdote quodam suo gladio jugulatus est, inquit Nicetas Coniala, lib. Ill *Annal. Isaeii Imperatoris.*

Er veniet tempus. — Hebraico **niï HJ)** et *tsara,* id est tempus afflictionis : erit enim tunc « tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, » ut ait Christus *Matth.* xxiv, 2t. Quam atrox ct varia futura sit persecutio Antichrist!, explicui II *Thess.* n, 10, Quæst. V, et *Apoc.* xiii.

Salvabitur populus tuus. — a Tuus, » o Daniel ! puta Judœi in fine mundi salvabuntur, præserlim cum viderint Antichrislum, in quem crediderant, a Christo profligari, ct detrudi in tartara. Judæos vocat populum Danielis, quia Daniel vir desideriorum eorum salutis erat studiosissimus ac si coniai fuisset mater. Sic enim Calatis, cap. iv, 19, ait Apostolus : « Filioli mei, quos iterum parturio. »

Pkriqna ci^Anuí chdsto wnver- 'chri^1 tum:

ÛMNIS QUI INVENTUS FUERIT SCRIPTUS IN LIBRO. — Pleriquio enim Judæi, occiso Antichristo, conyerlentur ad Christum, itaque salvi fient ; quia brevi tempore quod restabit ad diem judicii, in fido ct P1*01*11 Christi persistent, ideoque scripti sunt in libro præscientiro Dei et prædeslinationis ad gloriam. Novit enim Dominus qui sunt ejus. De hoc libro mulla dixi *Exodi* xxxn, 32, et *Philipp,* iv, 3.

nos om- ‘“*•

Nota : Tò *omnis qui inventus fuerit,* significat non omnes Judæos, qui erunt in fine mundi, scriptos esse in libro vitae, ac proinde non omnes convertendos esse ct salvandos; sed aliquos mansuros in sua infidelitate ct damnandos : quamplurimi tamen convertentur et salvabuntur, hoc est enim quod ait Apostolus *Itoni,* xi, 26 : « Et sic omnis Israel salvus fieret: » «omnis,» id est plcrique, et pene omnes. Ita Thcodorctus cl S. Gregorius, hom. 12 *in Ezcch.*

Verni. 2. Et **MULTI DE UIS QUI DORMIUNT, CtC., EVIGILA-**BUNT, — hoc est mulli dormientium, ut vertunt Septuaginta. llebræi enim ablativum cum prroposiliono ponunt pro regimine genitivi. Jam mulli dormientium, hoc est multi dormientes, puta omnes dormientes. Dicit tamen « multi, » ut notet hos omnes non fore paucos, sed multos, *q. d.* Omnes dormientes, qui erunt mulli, et pene innumeri, resurgent, sive tota multitudo dormientium, quæ plurima est, resurget. Sensus esi, omnes qui mortui sunt resurgent. Sic w *multi* capitur pro omnes, *Hom.* v, 15 : « Unius delicio mulli mortui sunt; n cl *Matth.* xxvi, 28 : « Qui pro vobis ct pro mullis effundetur. » Ha S. Augustinus, XX *De Civit,* xxt, Thcodorctus ct alii. Licet ergo quidam opinali sint non omnes homines morituros, ac consequenter nec omnes a morie resurrecturos, nimirum cos qui vivent sub diem judicii : hos enim sino morte immutandos, ct vivos transferendos ad vitam immortalem, cum obviam rapientur Christo judici in aera, uti videtur dicere Apostolus, I *Thessal.* iv, 10» Idem docent S. Cbrysoslomus, Theophylaclus, QEcumonius,Thcodorctus, S. Epiphanius, *hares.* 04 ; S. Hieronymus, *epist.* 148, Quest. HI; Tertullianus, *De Hcsurrcct.* cap. xu el xui; Orígenes, lib. V Contra *Celsum :* tamen hi, omnesque alii Patres ct Doctores consentiunt omnes qui mortui sunt, amorte resurrecturos in dic judicii. Ila S. Hieronymus *nd Pamrnachium,* epist. 61, S. Augustinus, *Enchir.* 1xxxiv, S. Gregorius, XIV *Moral,* xxxi, ct alii passim. Ergo mortuos omnes homines esse resurrecturos est de fide. Id enim diserte asserit Christus alludens ad hunc Danielis locum, *Joan,* v, 28 : « Venit, inquit, hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei : cl procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vite; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii, » id est damnationis et gehennae, ad quam justo Dei judicio damnabuntur. Et S. Paulus, 1 Cor. xv, 22: « Sicut, ait, in Adam omnes moriuntur, ila et in Christo omnes vivificabuntur. » Et mox vers. 51 : « Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.» Denique si aliqui resurgent, ergo omnes. Non est ratio cur hic resurgat, non ille, cum omnium eadem sit conditio. Cum ergo angelus hic ait : « Multi evigilabunt, » non negat omnes, sed potius omnes comprehendit.

Nota : Dicit hic *multi* potius quam omnes, tum ad sermonis copiam, ne vocem omnis iteret; dixit enim : « Omnis qui inventus fuerit scriptus in libro; » tum propter sequentem distributionem, *q. d.* Multi ex mortuis resurgent ad gloriam, mulli ad opprobrium æternum. Ita Maldonalus. *Secundo,* dicit *multi,* quia opponit hos multos paucis Judæis, qui tunc vivent et salvabuntur, uti dixi versu præcedenti, *q. d.* In fine mundi omnis fere populus tuus, o Daniel, id est plerique omnes Judæi tunc victuri convertentur ad Cliristum, salvabuntur , ct resurgent ad gloriam : at hi omnes erunt pauci; mulli vero, imo plurimi erunt, qui ab omni sæculo in tolo mundo mortui, tunc resurgent, alii ad gloriam, alii ad gehennam. Quocirca huc alludit S. Joannes, *Apocal.* vii. Ubi cum dixisset ex Judæis in fine mundi convertendos et salvandos fore 144 millia, puta 12 millia ex qualibet tribu, subdit vers. 9 : « Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, etc., stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amicti stolis albis, et palmæ in manibus eorum. » Quod enim ibi dicit Joannes ex Judæis salvandos foro 141 millia, hoc Dauiel hic dicit : a In tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro. » Rursum, quod Joannes ibi dicit: « Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterai;» hoc Daniel hic dicit : « Et multi do bis qui dormiunt in terne pulvere, evigilabunt: alii in vitam alternam, alii in opprobrium. » Alludit, dico, non citat : nam Joannes de solis salvandis in die judicii loquitur, Daniel vero tam de reprobandis, quam de salvandis. Rursum, Joannes Judæispaucis in fine mundi salvandis, opponit multas gentes luui pa-

Filer victuras ct salvandas; Daniel vero paucis Judæ:« tum victuris et salvandis, opponit innumeram multitudinem hominum omnium prius mortuorum, qui tunc resurgent.

Hinc patet Judæis a Deo et angelis revelatam fuisse resurrectionem mortuorum. Quod enim Rabbini aliqui putant Judæos ab Antiocho oppressos hic vocari mortuos, eorumque liberationem vocari resurrectionem, insulsum est : nec enim Judæi tunc resurrexerunt ad vitam æternam; quod tamen de mortuis hisce dicitur. Sic et animal immortalitatem, ac ex ea consequentem resurrectionem corporum per umbram cognoverunt gentiles. Demosthenes, cum fugeret Antipatrum, Architæ blande ei pollicenti vitam, si rediret, respondit : « Absit, ut vivere turpiter malim, quam honeste mori, postquam Xenocratem et Platonem audivi de animi immortalitate disserentes. » ita refert Cardinalis Bessarion in *Apologia Platonis.*

Trismegistus in *primo Dialogo Pimandri,* ex animantibus ait solum hominem esse duplicis naturo, mortalis propter corpus, immortalis propter animam : additque «animum justi hormonis motione exutum ad cœlum ascendere, ubi una cum cœlu mentium beatarum laudat Deum, quo omnes illic fruuntur. » Eadem fuit sententia Ciceronis in *Somnio Scipionis.* Hinc fluxit opinio Elysiorum Camporum quos canit Virgilius, VI *Æneid.* Didymus ille inter Brachmanas princeps ita scribit ad Alexandrum Magnum: « Non sumus hujus mundi incolæ, sed advenae, nec ita in orbe terrarum venimus, ut in eo libeat consistere, sed transire : properamus enim ad larem patrium. » Plûtes citavi Genes, xxxvu, 35.

?!ir» *- Ix orrnoBttiCM, — in mortem æternam : oppon>lur enim vitœ œtcrnæ. Mors hæc vocatur opprobrium, quia ignominiosissima erit æque ac molestissima.«Gravissimapœnarumpudorest; impii enim resurgent ad pudorem et opprobrium ælernum, « aitS. Chrysostomus, homil. 6 in *Epist. ad Ephes.* Si enim ingens pœna est, cum dux coram rege proditionis convincitur; cum latro reus publice in furcam agitur; cum regiaconjux publice ut adultera capite plectitur: quis erit pudor, cum reprobi coram toto mundo, quia læsæ majestatis divinæ rei, infames, incesti, proditores, damnabuntur ad ælemas poenas, ut cum teterrimis dæmonibus in gehennæ carcere, pice, fumo ct flamma vitam perennem agant?Qualis erit illa exprobratio Christi in die judicii ad reprobos? Ego vos pavi, lavi, vestivi, redemi meo sanguine : vos rae esurientem, sitientem, nudum, afflictum non pavistis, non potastis, non vestistis, nulla re juvistis ; ego pro vobis flagellatus , concisus, occisus sum : vos iterum vestris sceleribus me flagellastis, concidistis, occidistis; ite ergo, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.

opyrt.

m?*'- c£'.ʻu Audi Christum judicem exprobrantem apud S. Augustinum, seirn. 67 *De Tempore* : « Ego te, o homo, de limo manibus meis feci ; ego terrenis artubus infudi spiritum, ego tibi imaginem meam conferre dignatus sum; tu vitalia mandata contemnens deceptorem sequi, quam Deum maluisti. Cum expulsus de paradiso mortis vinculo propter peccatum tenereris, carnem assumpsi, in præsepio expositus, et pannis involutus jacui, infantiæ contumelias, humanosque dolores pertuli, irridentium palmas et sputa suscepi flagellis cœsus, vepribus coronatus, cruci affixus. En clavorum vestigia, quibus afllxus pependi. En perfossum vulneribus latus. Cur quod pro te pertuli, perdidisti? cur ingrate redemptionis tuæ munera renuisti? cur habitaculum, quod mihi in (e sacraveram, luxuriæ sordibus polluisti ? cur me graviore criminum tuorum cruce, quam illa in qua quondam pependeram, afflixisti? gravior enim apud me peccatorum tuorum crux est, in qua invitus pendeo, quam illa in quam tui misertu?, mortem tuam occisurus ascendi. Et quia post omnia mala ad medicamenta poenitenlite confugere noluisti, ab auditu malo non mereberis liberari : despexisti enim in judice veniam. »

judici* *',¿rf£r*

Tunc dicent impii præ pudore et timore montibus : Cadite super nos ; et collibus : Operite nos. Vide et exprobrationem Christi judicis ad Elpidophorum, quam ei intentat Muritta diaconus apud Victorem Uticensem, lib. Ill *Persecui. Wandal.* recitavi eam, *Rom.* vi, 4. Errat ergo R. Saadias, qui solos justos et sanctos resurrecturos putat; et Judæi, qui solos Judæos a .Messia resuscitandos putant.

Ut videant sempeu.—Hebraice est cnSlN pRTtb *lediron olam,* quod Septuaginta, Vatablus et Pagninus vertunt, *in contemptum æternum;* Marinus in lrm ‘ *Léxico,* in *reprobationem el abominationem asternam,* ut Deus, angeli et sancti eos exsecrentur et abominentur perpetuo. Syrus ct Arabicus vertunt : in *perditionem et ignominiam sociorum suorum in saculum,* forte pro pxn *reon,* legerunt a»jHrefm, id est sociorum amicorum. *Secundo,* alii vertunt, *In durationem doloris asternam,* quasi *diron* conflatum sit cx *>n *dor,* id est duratio, et px *on,* id est dolor. *Tertio,* alii vertunt, *in durationem concupiscentia ,* vel *peccati æternum, on* enim non tantum dolorem, sed cl concupiscentiam, et peccatum (quod omnis doloris est causa) significat. *Quarto,* Noster hic et *Isaiæ,* cap. ult., vers, ult., cum Chaldæo diron vertit *satietas visionis,* quasi *diron* conflatura sit ex >l *de,* i. c. suffleientia, satietas, et pxn *raon,* i. e. visio : visionem tam activam quam passivam intelligc, hoc est, ut videant el videantur. Activam hic accipit Interpres noster, *q.d.* Resurgent alii in mortem et opprobrium, ul videant, id est ut sentiant ct experiantur semper supplicia, opprobria et dolores mortis æternæ, ut semper moriantur, semper agonizent, ct nunquam sint mortui. Passivam accipit *Isaiæ,* cap. ult., vers. 24, quia ibi additur « omni carni. » Ait enim : « Erunt (damnati) usque ad satietatem vi-

vro»

Secundo.

sioiiis omni cnrni, » 7. *d.* Videbuntur; eruntque probro et ludibrio omnibus hominibus; aut,ut Forerius, IL David et alii, 7. *d.* Erunt nauseai et detestationi omnibus videntibus, ne videlicet velint eos videre ob multitudinem vermium quibus scatebunt. Putat enim R. David *diron* deduci a Km *dura,* quod ipse interpretatur *vermem.* Unde hic *diron olam* vertit, *vermem sempiternum.* « Vermis enim eorum non moritur, ct ignis non exstinguitur, » *Isaiee* 1xvi, 24.

Hæc ruminans B. Isaías abbas, tom. II *liiblioth. SS. Patrum,* orat. 29, ita lamentatur : « Vre nobis, qui hic sine timore nos peccatis obstringimus! quoniam illic nos ignis æternus excipiet, et tenebro? exteriores, el vermis qui non dormii, et luctus, cl stridor dentium, et coram angelis et creaturis omnibus dedecus sempiternum.

« Væ nobis, quorum animæ confus®, et a pœnitentia aliena: in resurrectione et horrendo illo gentium omnium judicio absumptis corporibus suis, cum fletu et stridore dentium in gemitus, ct luctus, et cruciatus conjicientur acerbissimos ac sempiternos !

« Væ nobis , qui in isto peregrinationis exsilio detestandus oblectationes consectamur, cl paradisi deliciarum oblili, contemnimus regnum caelorum!

« Væ illis, qui aliis laborant, et sibi ipsis non prosunt.

« Væ nobis, qui cum assiduos conscientiæ nos reprehendentis stimulos sentiamus, non erubescimus, nec rationem actionum omnium nostrarum reddituri, Dei judicium formidamus! »

Ven.a. 3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt, ctc. — Ex hoc loco docent Doctores corpora Beatorum tota fore lucida exterius et interius, ul lota luco penetrentur, sintquo transparentia. Sic enim lux penetrat firmamentum ct stellas, facilquo eas totas el omnino lucidas : hocque erit ingens Beatorum gaudium , quod scipsos suique paries intimas, reque ac sociorum perspicere poterunt, ila ut nihil lateat quod non videant. Ita docent D. Tliomas, Richardus, Paludanus, Sotus Major, atque mil quos citant ct sequuntur Franciscas Suarez, III part., tom. II, disput. 48, sect, n, et Joannes I II *Quast.* V, art. 5, tract. II, disput. 14, sect. XV. Ncque lux hæc colori corporum officiet. Sic enim vitrum varios colores suscipit, cl tamen lumine intimo penetratur: quin ct alia corpora crassa colorata sunt ct lucida ; ac ratione coloris videntur in dic, ct ratione lucis in nocte, ul patet dc noctiluca, nitedula, cicindela, lampyride, qui est vermiculus noctu lucens ut margarita, quo exemplo ad rem hanc confirmandam utitur Cyrillus Hierosolymitanus, *Catcch.* 8, dum ait : a Justi splendebunt ut sol, et tanquam luna, sicut ct splendor firmamenti : ct praevidens istam hominum incredulitatem Deus, vermibus parvulis lucidum dedit corpus, ut co splenderent, ut cx apparentibus crederetur id quod exspectamus: qui enim partern potuit praestare,poteritet lotum; cl qui fecit ul vermis lumine splenderet, mullo magis hominem justum splendidum efficiet. »

Corpori erunilucidi, et

Quaeres, an alii hic sint justi, el alii docti : an alius splendor firmamenti, alius stellarum? xadoet» P™

Primo, Dionysius Carlhusianus : Docti, inquit, sunt omnes jusli. Hi enim sunt scientes Deum, ut dixit cap. præced., vera. 32; hique docti sunt a Spiritu Sancto pie ct sancte vivere ; sœpe tamen non sufficiunt ut alios doceant : unde his in sequenti hemistichio praeponit doctores. Huc facit illud S. Leonis, serm. *De Epiphania:* < Quicumque, ait, in Ecclesia pie vivit cl caste; qui ea quæ sursum sunt sapit, non quæ super terram, et coelestis quodam modo instar csl luminis. Et dum ipse sanctœ vitænitorem servat, multis viam ad Dominum quasi stella demonstrat, n borní tu.

Verum obstat vox *autem ,* cum ait : « Qui autem docti fuerint, d qua distinguit doctos ab aliis justis ct sanctis, qui omnes, uli praecessit, evigilabunt in vitam æternam. Unde S. Hieronymus *ad Paulinum :* « Vides, inquit, quantum inter se distent justa rusticitas, et docta justitia; alii stellis, alii coelo comparantur. « Hinc cl Averroës dixit hominem doctum cl hominem indoctum ita differre , ul de iis homo, sive natura hominis, non prædicclur œqualiter.

Secundo, alii melius putant hic distingui doctos tam a doctis, quam a Docloribus. Hos enim esse tres gradus Sanctorum, uti sapientia et merito, ita et præmio dispares. Sancti ergo simplices ct indocti sunt quasi cœlum cæruleum, purum ct pellucidum : docti vero sunt quasi splendor firmomenti, id csl sicut candor, vel nubes candida quæ resplendet in cœlo cæruleo: doctores autem aliorum sunt lucentque quasi steli®. Hi enim sunt tres uli lucis, ita ct Sanctorum gradus. Audi cl Rabbinos in *Hidras tehillim,* in *Expositione Psal.* XI, ad vers. : *Quoniam justus Dominus djustitias dilexit : aequitatem vidit vultus ejus:* « Hi, inquiunt, justi sunt, de quibus dictum est *Daniel.* XU : Et intelligenlessplendcbunl sicut splendor cœli. Futurum siquidem est ut facies justorum fulgeant lanquam sol, tanquam luna, tanquam cœlum, tanquam steli®, lanquam fulgura, lanquam lilia, tanquam lampades. *Primo,* lanquam sol, sicut dicium est *Judicum* cap. v : Sicut egressus solis in fortitudine sua. *Secundo,* lanquam luna, sicut dictum est *Psalm,* 1xxxv : Sicut luna prœparala in æternum. *Tatio,* sicut cœlum, uti dictum est *Daniel.* xu : Velut splendor cœli. *Quarto,* tanquam steli®, sicut dictum est *Daniel.* xu : Splendescent ut steli®. *Quinto,* tanquam fulgura, sicut dictum csl *Nahum* n : Ul fulgura discurrent. *Sexto,* lanquam lilia, sicut dictum est in *Psalm,* 1xviii : Super liliis. *Septimo,* lanquam lampades, sicut dictum csl *Nahum* n : Visio eorum lanquam lampadarum. » Deinde totidem classes justorum hisco assignans, subdit : « *Prima* diversitas (vel classis) est eorum qui ante faciem regis habitant, ct

Secnak. Smdi utu' lam.docüal ul,

intuenfur regem ct faciem ejus, sicut dictum est : Habitabunt recti coram facie tua. *Secunda est* eorum de quibus dicitur: Beati qui habitant in domo tua. *Tertia,* eorum de quibus aiunt : Quis ascendet in montem Dei? *Quarta,* de quibus dicitur : Beatus, quem elegisti, ct appropinquasti. *Quinta,* de quibus dicitur : Deus, quis hospitabitur in tabernaculo tuo? *Sexta, dc* quibus dicitur; Quis habitabit in monte sancto tuo? *Septima,* dc quibus dicitur ; Et quis surgel in loco sancto ejus? Quæhbet autem harum diversitatum habet mansionem per se paratam in paradiso deliciarum. » Hisce totidem impiorum classes opponens, subdit : « Et e contra septem quoque habentur mansiones in gehenna pro impiis. Et sunt istæ : *Seoi,* id est infernus; *Abadon,* id est perditio; *Ghe,* id est vallis, vel profundum ; *Duma,* id est taciturnitas : *Zalmavdh,* id est umbra inortis; *Erets tachdeh,* id est inferior; ct *Erets tzia,* id est terra sitiens. Ite sunt septem mansiones impiorum, et septem justorum. Cuilibet autem juxta opera eorum, domus mansionum ipsorum. » Ita Rabbini rabbinico.

Tertii et - *Tertio* ct genuine, S. Hieronymus, Maldonatus, Percrius cl alii perdoctos intclligunt doctores, ut idem dicatur sequenti hemistichio quod dictum est priori, more Hcbrœo. Probatur, *primo,* quia hcbræum *maskalim,* non tantum dodos, sed ct docentes significat : non enim doctis, sed docentibus præmia dari convenit, ait Maldonatus. *Secundo,* quia plane alludit Daniel ad doctos tempore Antiochi ct Antiehrisli, do quibus dixit cap. xi, 33: a Et docti in populo docebunt plurimos;» in tanta enim persecutione doctorum omnium officium erat, docere cl confirmare alios in vera fide; tunc ergo omnes docti erant ct aliorum doctores, partira verbo, partira exemplo. *Tertio,* quia proprie non est alius splendor firmamenti, quam stellarum el a stellis: nubes enim candida non csl splendor firmamenti, sed lux ct candor. Unde Septuaginta vertunt : *Et intelligentes fulgebunt sicut splendor firmamenti, et a justis mullis quasi stellai in saecula.* Id magis patebit in sequenti. Quanquam probabiliter censet Scholiaslcs in editione Septuaginta perCaraflam, Septuaginta, Jtxxitn, id est *justis,* posuisse pro Stxat#rrwv, id est *justificantibus,* hoc csl, ad justitiam erudientibus, ut habcnl ilebrœa et Noster.

Nola *primo* : Docti sive intelligentes, puta qui veritatem inlelligunt, sacrumque Dei nomen, ut ail S. Clemens, lib. V *Constit. Apost.* cap. vi, puta Deum, Deique legem, ut explicat Turrianus; hic inlelligunlur non speculative lanium, sed el practice, quæ csl scientia Sanclorura, *Sapient,* x, 10; et sapientia ac prudentia justorum, *Lw.æ* i, 17, cujus passim meminit Sapiens in *Proverbiis.* Hi ergo docti sunt ii, qui eruditi sunt in lege Dei, ea ratione ut cam in praxin deducant et observent, ita ut, quo sunt doctiores, eo sini et sanctiores. Ili fulgebunt præ aliis justis, uti splendor firmamenti fulget præ ipso firmamento. Rursum iidem, qui actu non unico, sed crebro ct continuo ad justitiam crudiunt multos, sive, ut hebraico est *malsdikc,* id est *qui justificant mullos,* id csl qui sua doctrina et exhortatione, œquo ac exemplo peccatores convertunt, cosque faciunt justos vel justiores; ac nominatim qui in (entatione ac persecutione alios in fide et justitia confirmant; sive publice in scholis, uti faciunt doctores; sivo in templis, uti faciunt concionatores et catéchiste; sive privatim in confessione, colloquio, mensa, domo, etc.; hi fulgebunt quasi stolte aliis prefulgentes, aliosque illuminantes, in perpetuas ælernilatcs.

Angelus ergo hic proprie non loquitur dc iis qui docent profana, aut humana jura, pbilosophiam, aut theologiam modo tantum speculativo atque scientifico ; sed do iis qui ea ad praxin dirigunt, iisque quasi escis ct sciis, in discipulorum animos inducunt ct inserunt Dei timorem et pietatem, uti faciunt viri religiosi, qui sæcularcs scientias hoc fine docent. Hi enim sæcularibus miscendo pia monita, documenta ct exhortationes, auditores suos crudiunt ct ellormant ad justitiam, cosque justos ct sanctos, ¿eque ac doctos efficiunt. Nam, ut ait S. Dionysius : « Divinarum omnium perfectionum divinissima est, Dei cooperatorem esse in reductione animarum ad Creatorem ; » cstque angelicum opus alios purgare , illuminaro, perficere. «Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest, et quantum œdiiicat ex vite merito Ecclesiam, tantum nocet si destruentibus non resistat, » inquit S. Hieronymus *ad Paulimai.* Hi ergo sunt Cherubini simul cl Seraphini. Talis fuit S. Bonaventura doctor Scraphicus : tales decet esse omnes Doctores, Theologos, praesertim Religiosos. Porro Syrus vertit : *Factores bonorum, et intelligentes lucescent ut lumen firmamenti; ct qui justificant multos, erunt fulgentes ct stantes sicut stellai in sæculum, et in sæculum sæculorum;* Arabicus Antiochenus : *Qui habent sensum* (rationem) *lucebunt ut lux cali ; ct sicut justificant mullos, erunt nitentes velut sidera, ct perdurabunt in sæculum sæculorum ;* Arabicus Alexandrinus : *Sensati ct factores boni lucebunt ut lumen caeli ; cl qui justificati sunt plurimum, habebunt hoc* (lumen) *valut sidera, ct perdurabunt in sæculum.* Sanctorum ergo Doctorum gloria et claritas erit instar stellarum, in quibus lux est densior cl ad res alias illuminandas efficacior ; sic enim et hi, uti in omnium quos crudiunt ad justitiam, meritis quodam modo merentur : ita in eorum omnium coronis ct ipsi coronabuntur, ait Dionysius Carlhusianus. EI sicut in terris, cætcris quasi stella; illustres præluxcruni per sapientiam ct gratiam ; ita in cœlo iisdem pariter quasi stette radiantes præluccbunl, per illustrem coronam ct gloriam.

Docto- iotciuguutnr. ^1,7/

cum eit Yuminl- re, pérare‘

Nota *secundo* : Loquitur hic angelus de iis qui tum verbo, lum exemplo, præserlim constanti®, in virtute, justitia, sanctitate, ct lege Dei usque

Doclot m

etcihnt id «n». A*’» tjrium.

nd mortem et martyrium alios docent et corroborant. Hi enim verbis et factis docent et oslcndunt quam breves, viles et exiles sint omnes opes, delici® ct pomp® terrente : nimirum eas esso meros fumos ct bullas puerorum, qu® exterius turgid® ct inagn® videntur, cum interius sint inanes et vacu®, nec nisi acrem et ventum contineant : pari enim modo inundan® opes cl honores, pompa sua externa quid magni ostentant, sed intus carent substantia, veritate ct soliditate. Hi docent vera, solida et æterna bona esse in coelis, qu® Deus promisit contemnentibus terrena. Hi verbis ct factis S. Scriptur® docent quantum bonum sit virtus, Dcique timor ct amor, ac quantum malum sit peccatum, Dcique immensi offensa et ira. Denique hi in persecutionibus reipsa docent tormenta omnia esse brevia et exilia pr® magnitudine ælernœ glori®, quam certo exspectant, illudque Apostoli classicum, tam fortiter patiendo omnia tristia et dura, quam exhortando, cunctis insonant : « Non sunt condign® passiones hujus temporis ad futuram gloriam, qu® revelabitur in nobis ; momentaneum enim cl leve tribulationis noslr® ælernum glori® pondus operatur in nobis. »

Ha fecerunt SS. Sebastianas, Vincenlius, Laurentius, primique Pontifices Romani : h®c enim est vera doctrina et sapientia Sanctorum. Alludit enim angelus ad Levitas Machabæos, aliosque doctores ct martyres, qui fuerunt tempore Antiochi, eruntque tempore Antichristi, de quibus dixit cap. præcedcnli, vers. 33 : « Et docti in populo docebunt plurimos, ct ruent in gladio et in flamma; » cl vers. 35 (utrobique enim est in Hcbrœo eadem vox qu® hic, puta *maskilim)* : « Et de eruditis ruent, ut conflentur, ct eligantur, et dealbentur. » Hi enim sunt doctores divini, ideoque fulgebunt ut steli® in ælernutn. Imo aliqui, ut Alcazar supra citatus, vult dc iis solis, puta de Mathathia et Machabœis, hic agi : ct Maldonatus per doctos el doctores hos accipit cos, qui alios docent suo exemplo, privscrliin martyres. Hoc est quod de iis sancit aitque Christus, *Matth.* v, 19 : a Qui fecerit ct docuerit (legem ct mandata Dei), hic magnus vocabitur in regno coelorum. » Nam <le aliis, qui verbo docent, vita dedocent, ait ibidem : « Qui solverit unum dc mandatis istis minimis, ct docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. »

Nota *tertio* : Majorem gloriam habebunt hi docti ct doctores, quam plcbeii, rudes ct indocti, non tantum accidentalem, sed et essentialem. Ratio est, quia hæc eorum doctrina, cum sit practica cl affectuosa, majorem involvit charitatem, gratiam ct spiritum : hoc enim impulsi alios docent, cosque eodem, puta Dei et coelestium cognitione ct amore, imbuunt : majori autem grati® cl charitati major a Deo promissa est, quasi merces, bcatiludo ct gloria essentialis. Alioqui, si quis plcbeius ct rudis, v. g. rusticus, majore præditus sit gratia et charltate, quam doctor ct concionator (quod non raro fit in iis qui toti speculationi arid®, aut verborum concinnitati et flosculis student) majorem pariter quam doctor conscquelur gloriam essentialem, etsi accidentalem doctoris lauream non sit obtenturus. Hi ergo Danielis docti ct doctores fulgebunt : primo, majori lumine glori® in anima ; *secundo,* majori gloria corporis; *tertio,* propria aureola. Tres enim sunt aurcol®, scilicet Doctorum, Virginum ci Martyrum, uti docent Doctores. Porro aureola liæc erit peculiaris gloria anim® et corporis, decor et corona instar steli® : atque probabile est in martyribus fore, ut ait S. Augustinus, serm. 1 Dc *Omnibus Sanctis,* coronam in capite, et, ut Dominicus Solo docet in IV, disp. xux, in fine, in Martyribus claritatem loto corpore fore subrubeam ct purpuream instar rosarum ; in Virginibus claritatem fore candidam instar liliorum; in Doctoribus claritatem fore stellatam, ct viridem instar lauri. Erit enim, ait Dominicus Solo, in corporibus Sanctorum color lucidus et lux colorata. Dos ergo claritatis Virginum erit albicans , Martyrum rubea, Doctorum viridis. Idem docet Josephus Anglesius, Quæst. De *Beatit.* art. t i, in fine. Similia de aureolis hisce docent Paludanus, in IV, dist. XL1X, *Quæst.* Vili, ari. iv; S. Antoninus, HI part, tit- XXX, cap. rm; Henriquez, tract. De Fine *hominis,* cap. xxvn, § 8; Bonaventura in *Breviloquio,* cap. ult.; Major, in IV, dist. XLIX, *Quæst.* XXIII, in fino. Addit Soto : Et forte Virginum gestabunt lilia, Martyres palmas, Doctores laureas aut virides ramos. Nam, ut ait S. Augustinus, serm. 1 De *Omnibus Sanctis :* « Floribus coeli ncc ros®, nec lilia desunt. Certent singuli ad utrosque honores amplissimas accipere dignitatum coronas, vel dc virginitate candidas, vel de passione purpureas : in coelestibus castris pax cl acies habent suos flores,» sed nostris præstanliores, nobisque incognitos, « quibus milites Christi coronantur. » Et S. Ambrosius, in cap. xn S. *Luca:* « Ubi, ait, integritas, ubi castitas, ubi religio, ubi fida sacrorum scientia, ubi claritas angelorum est; illic Confessorum viol®, lilia Virginum, ros® Martyrum sunt : sunt enim spin® rosarum, quia tormenta sunt martyrum. »

x«r«ou Dodi- Muiy- rsa rn=/ jnt ntmua- J rom «Uu.

Hac dc causa Virgines beat® cum liliis, Martyres cum rosis sirpe apparuerunt. Ha apparuit S. Agatha S. Dignie, eique porrigendo rosam et lilium, cam ad martyrium et virginitatis bravium Cl,” invitavit. Audi Eulogium, et cx eo Baronium, anno Domini 853. Cum Saraceni sævirent in Ecclesiam Cordubcnsem, iuler cæferos martyres virgo quædain adolesccnlula, merito et nomine Digna, Deo revelante ct confortante, ad palmam pri cessit. Paulo namque ante martyrium suum assistere sibi per somnium videt puellam, habitu ct specio pcrcomptam angelica, rosas ct lilia manu gestantem. Quam cum do nomino causaque sui exploraret adventus : « Ego sum, inquit,

u Virti o« cum *»» inra*rocU

Agatha olim propter Christum diris attrita suppi ciis, ct nunc veni partem tibi purpurei muneris hujus conferre : accipe libens donarium, et viriliter age in Domino. Nam reliquias rosarum et liliorum, quas in manu servo, post te ex hoc loco datura sum migraturis. » Tali virgo sacra visu ac munere illustrata, cum e dextra colloquentis rosam susciperet, magis humiliabat sese, diccbalquc cum lacrymis : a Nolite me Dignam vocare, sed magis indignam, quia cujus meriti sum, etiam nomine debeo insigniri. » El cum a die revelationis su® amore compuncta martyrii, tacito cogitamine, quibus ad id posset indiciis adspirare, sæpius ruminaret ; apertis silenter coenobii claustris, cum jam beatos pendere comperisset martyres, concito gradu judicem petens, cur fratres suos, præconcs justitio* trucidaverit, assertione intrepida percunctatur : « An quia, inquit, Dei cultores existimus, sanctamquo fideliter colimus Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, unum ct verum Deum falcata; ct omne quod ab hac credulitate dissentit, non solum negamus, verum etiam detestamur, maledicimur et confundimus, idcirco confodimur? j› Hæc ct his similia sancto ct immaculato ore disserente puella, nihil cunctatus arbiter lictoribus decollandam committit, qui mox delicatis inferunt jugulum collis. Nec mora, consternatis corruens membris, equuleo deorsum versa suspenditur, cæterisque trans flumen adciscitur. Hoc namque ordine hi 1res advocati, Anastasius scilicet presbyter, Felix monachus, ct Digna virgo beata eodem dic dispariter ceciderunt. Hucusque Eulogius.

Sub annum Domini 30i, passa est Cæsareæ in Cappadocia S. Dorothea virgo cl martyr : cui, cum duceretur ad supplicium Theophilus advocatus præsidis irridens dixit : ‹‹ Eia, tu sponsa Christi, mitto de paradiso sponsi tui rosas. » El Dorothea respondit : « Plano ita faciam. » Cum venisset ad ictum percussoris, rogavit carnificem, ut permitteretur breviter precari : absolutaque oralione, ccce puer ante cam apparuit ferens in orario 1res rosas elegantísimas (erat autem hiems; passa est enim 6 februarii). Cui illa ait : « Obsecro te ut feras ea Thcophilo, ct dicas ei : Ecce quod a me petiisti, ut libi de sponsi mei paradiso transmitterem. n Ipsa autem percussa gladio perrexit ad Christum. Inierim puer rosas ad Theophilum defert, dicens : a Ecco sicut promisit virgo Dorothea, ita transmittit tibi hæc de paradiso sponsi sui. • Eas excipiens Theophilus exclamavit : « Vere Christus Deus est, cl non est simulatio in co. » Unde captus, equuleo tortus, cl gladio cœms, martyr ad Dorotheam in paradisum evolavit. Ha habet *Vita* S. Dorothea.

Similiter angelus, offerens S. Cæciliæ et Valeriano ejus sponso duas coronas e rosis et liliis contextas, eos invitavit ad virginitatem ct ad martyrium, uti habent Acta Caciha.

Vis harum stellarum exempla? accipe : *primo,* Christus doctor doctorum, jam gloriosus de seipso ait *Apocal.* xxn, IG : a Ego sum stella splendida et matutina. » *Secundo,* Ecclesia, quro est columna ct firmamentum veritatis, apparuit S. Joanni, *Apocal.* xn, I, quasi mulier habens in capite coronam a stellarum duodecim,» puta duodecim Apostolorum, qui Ecclesie doctores, ct quasi stellæ præfulserunt, et præfulgebunt in æternum. Audi S. Chrysostomum, hom. *De Pentecoste,* sub finem tomi IH : « Quæ, ait, sunt tales stellæ sicut Apostoli? Stellæ in cœlo, Apostoli super cœlos. Quæ sursum sunt, inquit Apostolus, sapilo, ubi Christus est in dextra Patris sedens. Stellæ de igne (cx sententia Platonicorum, juxta quam Poeta : Vos œlerni ignes) insensibili, Apostoli de igne intelligibili. Stellæ in nocte lucent, in dio obscuraniur: Apostoli in die ct in nocte suis radiis, hoo est virtutibus, effulgent. Stellæ, orto sole, obscurantur : Apostoli, sole juslitiæ resplendente, sua claritate lucescunt. Stellæ in resurrectione cadent sicut folia : Apostoli in resurrectione rapientur in aera nubibus; et in illis quidem sideribus alius Antifer, alius Lucifer appellatur: in Apostolis autem nullus Antifer est, omnes Luciferi. Et ideo stellis majores Apostoli : ct quicumque eos luminaria vocaverit mundi, non peccabit; non solum dum essent in corpore, sed etiam magis nunc quando de vita migrarunt. » *Tertio,* Moyses legislator ct doctor veteris Testamenti præfulsit ut stella, dum facies ejus a Deo radios ct quasi cornua lucis accepit, *Exodi* xxxiv, 29. *Quarto,* de Simeone, Oniæ filio, insigni doctore ct pontifice, ait Ecclesiasticus cap. 1,*6 : a Quasi stella matutina in medio nebulæ, et quasi luna plena in diebus suis lucet, ct quasi sol refulgens, sic illo effulsit in templo Dei. d *Quinto, Apocal.* i, 20 : a Septem stellæ, angeli (hoc est doctores et Episcopi), sunt septem Ecclesiarum » Asiæ. *Sexto,* S. Dominicus nobili cuidam matron® in visu apparuit luculentam stellam in fronte gerens, cujus immodico splendore totus orbis irradiabatur, ut habet ejus Vila. lib. l,cap. r, et cap. ult. in tine. *Septimo,* S. Nicolaus Tolentinos, qui verbo et sancta austcraque sua vita multoserudivit ad salutem, in cella sua dormiens vidit sidus radiantissimum : vigilans vero vidit stellam, quæ quotidie motu recto ipsum antecedebat usque ad altare; deinde stella hæc post mortem ejus, ipso die obitus quotannis ad tumulum ejus visa est. Idem sex mensibus ante mortem, qualibet nocte ante preces nocturnas audivit angelos suavissime canentes, ipsumque invitantes ad suum in cœlis consortium; ita ut ipse ad eos aspirans diceret : Cupio dissolvi, ct esse cum Christo. Nimirum angeli amant doctores, utpote qui angelorum apud homines officio perfunguntur. *Octavo,* Abbas Polychronius in *Prato spirit,* cap. vi, narrat desanclo quodam monacho, super cujus defuncti caput stella, quasi comes itineris apparere non destitit,

d·xio- Primum, Apostolorum diiocU* cim. Quiriti ... Simeuus flbi Oai». Quinl”m,» Episcoporum Amieplem. Silum. X Dominicl. Septimum, S. Nicolai Tokotiw 115, Tsrttom,

donec ipsum sepulturae traderent, cl cap. civ, narrat abbas Theodosius se vidisse stellam lucidissimam super caput Nonni presbyteri. Alius ibidem vidit eumdem Nonnum, extensis in cœlum manibus, orantem : a Lucebant autem manus ejus quasi lampades ignis. » *Nono,* in morte S.Thomæ Aquinatis, visa est viro cuidam religioso, stella incumbens monasterio, quæ eo animam exhalante in coelum ascendebat : unde ipse, licet absens, S. Thomæ obitum œque ac gloriam cognovit. Ita refert Ferdinandus Casliglius in *llistor. Ordin.* S. *Dornin.,* part. I, lib. Ill, cap. xxxiii. Vide dicta *Numer.* xxiv, 1G : « Orietur stella cx Jacob. »

Nonum, S Ta. quiMib.

Deci-

Virgiíús.

Vir80 Maria, id est domina, doctrix d stella maris, imo orbis, allegorico est mulier amicta sole, et coronata stellis duodecim, *Apocal.* cap. XII, ac toto corpore, tolaque anima innumeris dotibus tam gloriæ quam gratina, quasi stellis lucidissimis coruscat, ut de ea vere cecinerit Poeta :

Tot libi sunt dotes, Virgo, quot sidera cœlo.

Denique stellæ significant doctores ct pastores esse oculos Ecclesiæ, sicut dux est oculus exercitus, cl stella est oculus coeli. Hinc Demas insignis orator, mortuo Alexandro Magno, Macedonum doctore ct ductore, eorum exercitum comparavit cum cyclope, cui effossus est oculus. Rursum stella coelestis significat cos e coelo a Deo doceri, duci, regi, ejusque instinctu ct spiritu agi, ut auditorum corda illustrent, convertant, justificent, ad hoc enim vis humana non sufficit, sed divina requiritur.

In perpetuas ætermtates. — Hebraice est, *in æternum ct ultra,* id est in omnem ætcrnitalem, ct ultra eam, si quid esse aut lingi posset. Vide dicta *Exodi* xv, 18. Ecce quam modicus labor, quam modica passio, quantum parit gloriæ pondus. Quia doctores sunt a satores aeternitatis bcatæ, » ut ait S. Hilarius; hinc et ejusdem erunt messores. Maxima enim cæcilas ct ignorantia quam homines trahunt cx Adamo, est, quod bona praesentia vilia, fluida ct brevia praeferunt veris, solidis ct rcternis : tantum enim intuentur pompam ct speciem æternam rerum, non res ipsas, instar puerorum, qui cx sapone ct aqua bullas inflant, casque sectantur, quæ vento turgida mox tenues vanescunt in auras : ac instar canis .Esopici, qui carnem ore tenens, videnque ejus umbram majorem, carnem dimisit, ut umbram caperct : ita homines bullas ct umbras rerum sectantur, non res ipsas, ac proinde utrasque amittunt. Praeclaro S. Augustinus, serm. 39 *de Temp, :* « Tota, ait, series Scripturarum nos a terrenis ad cœlcslia erigi adhortatur, ubi vera ct sempiterna est beatiludo, ad quam nisi per fidem catholic® pacis, cooperante charitate Dei ct proximi, neminem pervenire certissimum est. » O quam gloriosum esi regnum in quo cum Christo doctoro doctorum, regnant omnes Sancti, fulgent omnes doctores ut stellæ, ul soles in perpetuas æternitales! O Israel! quam magna, quam diuturna est domus Dei! quam ingens locus possessionis ejus qui numerat multitudinem stellarum, ct omnibus cis nomina vocal! O œterna sapientia Jesu amor noster! doce nos, da ut ct alios doceamus ad justitiam, ac tandem duc nos in Sancta sanctorum, ut ibi fulgeamus quasi stellæ in sæcula sæculorum.

4. Claude sermones, et signa librum. — Hæc Ven. clausura ct signatio significat, *primo,* longinquitalem prophetice, quod scilicet ea quæ in illa praedicuntur, posi multa tempora sint eventura ; ideo enim jussit cam signan angelus cap. vin, 26. Sic apud veteres liber obsignatus erat hieroglypbicum antiquitatis, ait ex lloro Pierius *hierogl. 41,* cap. XXXVI, co quod in eo vel veteres sapientoni disciplina, vel res gestæ, longæ posteritatis memoria» commendentur, atque ita liber, ul ail Iloratius : « Longum scriptori proroget ævum. » Se- *eundo,* ejusdem obscuritatem : quæ enim clausa sunt, obscura ct impervia sunt. Hac de causa hæc eadem vidit S. Joannes in libro signato septem sigillis, *Apocal.* cap. v, 1. *Tertio,* ejusdem certitudinem : certa enim habentur quæ obsignata sunt, ut patet cap. vin, 26, *q. d.* O Daniel! hæc omnia quæ capite decimo hucusque tibi revelavi, œque obscura sunt, ac longinqua ct certa : quare sub fi juris ca signa ct claude, id est, conscribe (enigmatice, ut legentes non intclligant, ç. *d.* Hæc non bene cognoscentur ante « tempus statutum, » scilicet legis novæ, ait Thcodoretus, in quo mysteria sacræ Scripluræ Christus aperiet : nec plene ante © tempus statutum, » quo ea quæ hic prophetata sunt, reipsa complebuntur, praesertim ca quæ de resurrectione bonorum et malorum, deque Doctorum gloria hic praedicuntur futura in fine mundi. Unde Pagninus vertit : *Usque ad tempus/inis;* Septuaginta : *Usque ad tempus consummationis.* Quocirca prius plurimi perlransibunt ct perlegent hasce prophetias, carumque multiplicem scientiam, id est, interpretationem afferent. Ita nimirum cum hæc scriberet Daniel, nemo ca intelligebat : post Antiochi tempus intelligi cœpta sunt quæ ad eum ejusque antecessores perlinent : ca autem quo de Anlichristo dicta sunt, necdum inlelligunlur; intclligcntur autem tempore Anlichristi. lia Maldonalus. Nam ut ail S. Ircnæus : « Omnis prophetia priusquam compleatur, (enigma est; cum autem completa est, manifestatam habet expositionem ct intelligcnliam. »

Dífíai pnao.

tea*, «-

ienb,

wn'

Ita veteres Ægyptii in foribus templorum pingebant sphinges, ul significarent divina dogmata, oracula el mysteria abstrusa et abdita esse; atque in arcanis dunlaxal inter sapientes religionis cuitoros tractanda : et quia Augustus Cæsar erat silenlii rerum sacrarum amanlissimus, hinc sphingem ferebat sculptam in annulo quo litteras signabat. Erat enim sphinx monstrum, capito ct manibus similo pucllæ, corpore cani, alis avi,

Sphinx ¿"¿nut rerum MCrv ram*

unguibus leoni, cauda draconi, voce homini; quod homines prelereunlcs difficilibus et inextricabilibus quæstiouibus remorari ferebatur. Ha Pierius, *hicrogl.* l et 7. Moraliter, docet hic Deus illud dogma Ptolemæi initio *Almagesti :* « Tuum consilium non committas nisi ei qui ipsum celaverit, p puta sapientibus ct justis. « Justorum cnim corda secretorum monumenta, » ut ibidem ait Plolcmæus.

vaa 5. Et ecce quasi duo alii stabant. — Censet S. Hieronymus duos hosce viros stantes adversim in utraque fluvii ripa fuisse duos angelos, scilicet, principem regni Græcorum, ct principem regni Persarum, qui Judæorum liberationi adversabantur, uti dixit angelus, cap. x, 13 ct 20; tertium vero eis in ripa astantem fuisse angelum Ilebræorum, qui a cap. x hucusque cum Daniele locutus est, quem verisimile est fuisse Gabrielem, ut colligitur ex cap. vin, vers. IG.

Aliter Alcazar in *Apocal.* x, 1, notat. 2; censet enim ipse hos duos viros in ripa stantes significare reges Austri et Aquilonis, hoc est Ægypti ct Syriæ, qui bellorum tumultu Dei populum utrinque captum in maxima pericula, calamitates ct œrumnas conjecturi erant, uti audivimus cap. precedenti. Hi duo obsistunt angelo stanti super aquas, ne ad alterutram ripam evadat, hoc est, obsistunt Judæis (bos cnim rcpræscniat ipso eorum angelus), ne ex hoc bellorum bivio manus alterutrius evadant. Verum hæc spectant ad tempora Antichrist!, uti palet ex prophetiæ decursu.

Vcn.0. G. Et dixi (scilicet ego Daniel : ita ct Septuaginta; sed llcbræa jam habent 10NH *vaiomer, et dixit,* scilicet alter duorum angelorum stantium in ripa) viro qui erat indutus lineis (hoc est angelo Ilebræorum, qui cum Daniele loquebatur, ul patet cap. x, 9), qui stabat super aquas fluminis, — puta Tigris, ut palet cap. x, 4 : ibi enim degebat Daniel ; idque ut designaret, pruno, omnia imperia celerrime decurrere, uli velocissime decurrit Tigris; *secundo,* Judæos gentem suam, fluctibus aquarum, id est, œrumnis tribulationum cl persecutionum, jactari.

tSQUEQUO FINIS HORUM MIRABILIUM, — quando hæ res mirabiles, quas prædixisli, evenient? *Secundo* el potius, *q. d.* Quamdiu durabit, cl quando finielur atrox illa persecutio Anlichrisli, quam tam operose el horride descripsisti? Huic enim quæstiom respondet mox angelus dicens : a In tempus ct tempora, et dimidium temporis. » Brevitas enim tribulalionis, si prœscialur, valde eam alleviai : unde propter electos breviabit Deus diem persecutionis Anlichrisli, no illi succumbant, *Uatth.* XXIV.

v«iu7. 7. Cum elevasset dexteram et sinistram, — cum, elevata manu dextera ct sinistra, jurassct. Dextra elata solemus jurare : hic vero angelus chain sinistram levat tum ob rei gravitatem, lum ad juramenti confirmationem. Juramentum ergo hoc significat Dei decretum de hisce oraculis rebusque futuris immutabile esse ct irrevocabile.

Quia in tempus. — Refer hæc ad *audivi, q. d.* Audivi angelum cum jurassct, dicentem : a Quia in tempus, ct tempora, el dimidium temporis, n id est per annum, ct duos annos, et dimidium anni, hoc est, per 1res annos cura medio durabit persecutio Antichrist*!, do qua quæris.

Alcazar in *Apocal.* xi, 2, not. 2, censet hic agi ad litteram de persecutione Antiochi : licet cnim profanatio templi ab co facta duraverit tantum tribus annis, ut dicitur I *Machab.* iv, 52, et testatur Josephus lib. XII *Antiq.* cap. x, alias xi, tamcn profanatio urbis llierosolymæ duravit 1res annos cum dimidio. Tandiu cnim ipse urbem et arcem Sion occupavit, et divinum cultum inhibuit, uti diserte docet Josephus in Prologo lib. *De Bello,* el cap. i. Consequenter quod dicilur hoc cap. vers. 12 : a Beatus qui exspectat, et pervenit ad dies mille trecentos triginta quinque, « refert ipse ad arcis Sionis instaurationem, quæ ad majus templi præsidium et propugnationem fuit expiatum, uti liquet I *Machab.* iv, GO, ct apud Josephum lib. XII, cap. x, alias xi. Vcrum passim Catholici, tam moderni quam veteres, hæc referunt ad persecutionem Anlichrisli, idque pluribus demonstravi cap. vu, 25.

Et cum completa fuerit dispersio manus populi. — « Manus, » id est multitudinis : quia enim de bello agebat, militari usus est vocabulo, quasi dicat : Cum plurimi Christiani dispergentur in solitudines ct speluncas, ut cedant furori Anlichrist!, *Apocal.* xi!, C, tunc ca quæ hic predico, complebuntur; tumque Dei electi in tribulatione dealbabuntur quasi in igne, ut dixit cap. xi, et rursum hic dicit vers. 10. Thcodorctus legit : *Cum perfecta fuerit dissipatio populi sanctificati, cognoscent sanctum,* scilicet Eliam prophetam, inquit, qui fideles fugientes Antichrislum confortabit.

8. Et ego audivi, et non intellexi (præscriim id quod rogavi vers. G, ct quod iterum hic rogo) : Quid erit post hæc?— Id est *Quis erit finis horum mirabilium?* Ha llcbræa ct Thcodotion. Unde sequitur : Vers.5.

9. Clausi sunt signatique sermones usque ad **PRÆFINITUM TEMPUS,** — *q. d.* Nemo llæC plene ÍUtelliget, donec adveniat tempus a Deo prefinitum, quo ea reipsa evenient. Vide dicta vers. 4. Vers.q.

10. Neque intelligent omnes impii. — Impii cl Anlichrisliani non intelligent hanc prophetiam, etiam cum viderint ca quæ hic dicuntur, evenire; quia prospera referent in Anlichrisli potentiam; ct in hominum consilia; adversa in casum et fortunam aliasque causas naturales. Vers, io

Porro docti intelligent, — *q.d.* Pii et sapientes Christiani intelligent mysteria hujus prophetiæ, cum ea viderint impleri ; quia nunc agnoscentes Dei providentiam levabunt capita sua, el cognoscent redemptionem suam appropinquare, Danielisque prophetiam impleri, uti in simili a Christo moniti fuerunt, *MatA.* xxiv, 15.

Ven. IL H. A TEMPORE CUM ABLATUM FUERIT JUGE SACRIFICIUM, etc. — Syrus vertit : A *tempore quo transibit oblatio* (sacrificium), *dabitur profanatio* (abominatio) *in corruptionem* (desolationis), *dies mille ducentinonaginta;* Arabicus Antiochenus: Eia *tempore in quo mutatur sacrificium, dabitur in immunditiam, in desolationem, dies mille ducentinonaginta ;* Arabicus Alexandrinus : *Considerabunt in tempore quo transibit oblatio, ct faciet malitiosus immunditiam ct correptionem, dies mille ducenti nonaginta.*

A tempore. — Porphyrius ct aliqui catholici hæc intellexerunt de tempore Antiochi, qui sacra Judaica sustulit. Alius quidam putat hic designari tempus, quo Romanorum contra Judæos bellum duravit : si cnim a 13 Neronis anno quo coepit bellum hoc, usque ad secundum Vespasiani, quo debellata captaque est urbs, totaque Judæa, tempus numeres; tres annos cum medio reperies. Verum, ex vers. 2, patet hic agi de fine mundi. Sicut ergo cap. ix, 27, prædicit Daniel fore abominationem desolationis in templo, in excidio per Titum, ct rursum cap. xi, 13, in excidio per Antiochum Epiphanem : ita hic ait camdein tertio fore in excidio per Antichristum, cujus illa duo priora fuerunt typus ct proludium. Triplex ergo, sive ter repetita est hæc abominatio desolationis apud Danielem, *primo,* sub Antiocho; *secundo,* sub Tito; *tertio,* sub Anlichristo.

AoUebri- Dico ergo, per juge *sacrificium* hic intclligi sa-
XuÑ cr¡ficium Eucharistie. Hoc cnim est juge, quia
fidum in Missa quotidie per totum orbem in Ecclesia
Mi*». Christi offertur, sicut olim quotidie offerebatur juge sacrificium agni, *Exodi* xxix, 28. Unde Graeca habent ¿vStXt/jGuc;, id est *continuitas,* sive continuus Dei cultus. Significat ergo, quod Antichristus, cum plenus crii monarcha, auferet sacrificium Eucharistia*, ita ul nullus publice hoc facere audeat : ac consequenter tollet omnem publicum Dei cultum. ItaS. Hieronymus, Thcodorctus, Ircnæus, lib.V; Primasius in cap. xi *Apoc.* el Hippolytus, tract. *DeConsumm. sæculi.* Unde patet, cujus prodromi sint nostri hæretici Sacramcntarii, qui non tantum sacrificii Miss® usum, sed et substantiam ac veritatem abolere et evertere moliuntur. Porro, faciet id Antichristus *primo,* quia so-
c»r? Ius coli volet sacrificiis, precibus, ele. *Secundo,*
d{0apon' ut aboleat locupletissimum passionis ct redemp-
mo. * tionis Christi monumentum; hoc enim est Eucha-
Secundo. ridia. *Tertio,* ut fideles cibo hoc spiritali, qui
Terh0- fideles in tentatone et persecutione mire corroborat, privet; itaque cos dejiciat, sibiquo subdat : Quare fideles tunc privatili) in speluncis ct locis abditis Eucharistiam celebrabunt, caque se contra Antichristum communient, diccntque illud *Psalm.* XXII, 5 : « Parasti in conspectu meo mensam adversus cos qui tribulant me, » uti olim fecerunt sub Decio ct Diocletiano.

Er POSITA FUERIT ABOMINATIO IN DESOLATIONEM. — a Abominatio, » id est, ¡doluti), puta Antichristus ipse, qui vice Christi coli volet ut Deus, idque in, id est *ad,* «desolationem,» ul scilicet omnia bona Dwhiia perdat et desolet. Ab hoc ergo tempore, et initio, usque ad finem persecutionis Anlichrisli, erunt danbu dies mille ducenti nonaginta, id est, 1res anni cum dimidio (uti dixi cap. vu, vers. 25); hi enim 001 præcise faciunt dies 1278, sed ulterius excrescet persecutio per dies duodecim, scilicet usque ad dies 1290. Unde et S. Joannes, Apoc. xi, 2, docet Antichristum regnaturum per 42 men-es, qui faciunt 1res annos cum medio. Ita Theodoretus et Hieronymus, item Primasius, Beda, Anselmus, Arelas, Richardus, Rupertus et alii in Apoc. xi, de quo ibidem plura dixi.

Porro S. Ambrosius, lib. X *in Lucam,* Nazianzenus in Sf/io/ns *super quadam Script, loca,* Damascenus, lib.IV, xxvir, et alii asserunt, quod olim Julianus Apostatam odium Christi aggressus csl, id Antichristum perfecturum, scilicet, ut templum Salomonis rursum ædificet, et in eo sibi deitatis solium constituat, ibique ab omnibus adoretur quasi rex orbis, quasi Christus salvator hominum, quasi Deus denique omnium. Sed sive in hoc, sive in alio templo id faciat, clarum est et certum id cum facturum. Nam de eo ait Apostolus, II *Thtssal.* cap. n, 4 : a Qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita ut in templo Dei sedeat, ostendens sc tanquam sit Deus. » Vide ibi dicta.

Nota : Breve tempus statuit Deus huic persecutioni, ne sineret suos fideles tanta tentatione nimis diu premi et opprimi : erit cnim immanis, et tanta, « ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi, » *Matth.* xxiv, 24.

Aliqui censent totum tempus legis Evangelicæ vocari dies 1290, sive tres annos cum dimidio, id est dimidiam hebdomadam, quia, ut ait S. Joannes, nunc est novissima hora, cum jam venerit plenitudo temporum, nec sit jam nobis alia lex, alia Ecclesia, alius Christus exspectandus, *q. d.* Ab abominatione desolationis, id est ab eversione templi per Titum, usque ad finem mundi, erunt dies 1290, id est, explebitur ultima dimidia hebdomada ex illis 70, de quibus dixi cap. ix, 24. Verum hæc expositio nova, peregrina et hiulca videtur, tum quia angelus hic agit de tempore Anlichrisli, et fine mundi; tum quiahæc sententia dimidiam hebdomadam ab aliis 70 divellit, iisque omnibus longo majorem efficit; tum quia juxta eam angelus non 1290 dies, sed dimidiam hebdomadam dicere debuisset.

12. USQVE AD DIES MILLE TRECEXTOS TRIGI5TA QtIX- Vere. IS.
que. — Judæi aliqui diem pro anno accipiunt, sic ”””
que exponunt, *d.* A tempore quo vel ab Antio- pna›*
eho, vel ab Adriano Imperatore idolum positum »«itenfuit in templo, fluent anni 1333, quibus expictis, veniet Messias. Sed hoc figmentum redarguit chronologia : nam ab Antiocho usque ad nunc fluxerunt anni 1770et amplius; ab Adriano vero anni 1480 et amplius : et tamen eorum Messias necdum comparet.

sten*}*. *Secimdù,* aliqui catholici censent angelum per tivs numeros indicaro tria tempora, scilicet per 1300 dies indicare totum tempus a Christo usque ad Antichristum; per triginta indicaro totum tempus, quo regnaturus est Antichristus; per quinque ultimos indicare vito beato possessionem, et quidquid post finem temporis futurum est. Verum hæc nova expositio vel mystica, vel commentitia videtur.

T.rth. *Tertio,* Thcodoretus opinatur per hosco dies, interempto jam Antichristo, Eliam prædicaturum, el conversurum eos qui lapsi fuerunt sub Anlichrislo. Sed fallitur : nam Elias occidetur ab Anlichrislo, ut patet *Apoc.* xi, 7.

iluc accedit Thomas Malvenda, lib. XI *De Antichnsto,* cap. xix, qui censet lot dies, pula 1335 post mortem Antichristi superfuluros usque ad diem judicii; sicquc exponit, g. d. Beatus erit qui post mortem Antichristi, et post elapsos 1290 dies tyrannidis Anlichrisli, supervixerit alios 1333 dies: nam videbit Dominum in majestate venturum ad judicium; ut angelus hic Danieli revelet ct significet, quod a morte Anlichrisli et restitutione jugis sacrificii usque ad diem judicii, præcise Huent 1335 dies, hoc est tres anni, ct septem menses cum dimidio. Hic sensus non est improbabilis, sed novus, nec satis bosco dies cum 1290 immediate præccdenlibus colligai et combinat; quod tamen videtur faccro angelus.

Quitu, ei m. Dico ergo angelum respicere ad dies 1290, vers. 11, quibus regnabit, et fideles persequetur Antichristus, atque fini persecutionis, puta morti Antichristi, superaddere 45 dies, g. *d.* Beati el felices erunt qui post mortem Anlichrisli vixerint: iis enim dabitur requies aliqua, ct aliquod tempus quo possint commode animæ suæ salutem quærerc, ct, si sub Antichristo lapsi sint poenitere; atque ad Deum gloriamque coelestem aspirare. Ha Lyranus, Carlhusianus, Pererius ct alii. Hinc ergo non constat an a morte Antichristi usque ad diem judicii, finemque mundi præcise futuri sint 45 dies tantum : nam, ut ait S. Hiero-

iv>inrr. nymU5í Daniel dicit post mortem Antichristi 45 t»T> Ai- diebus foro silentium ct pacem; sed non negat dlV *' P^urcs forc dies, præsertim cum Ezechicl, xxxix, 9, t-r 7\ pO-4 cœdcm Gog ct Magog, qui cum Antichristo «m »l credentur, ponat septem annos. Undo Sibylla, l dui " *Oracul.,* prædixil post Antichristum feminem viduam regnaturam, quæ aurum, argentum, œs cl ferrum in mare projiciet, tumquo secuturum finem mundi, et diem judicii. Vide dicta Exedi. Quocirca aliqui per 43 dies accipiunt 45 annos, quos dandos censent post Antichristum usque ad diem judicii, ut lapsi sub co resipiscant. Si enim post occisum Christum a Judœis, dati sunt iis quadraginta anni ad resipiscendum, puta usque ad Titum ct Vespasianum; cur non totidem ct plures dentur toti orbi in line mundi? Ha illi. Verum cum vers. 11 dies 1290 proprio capiantur pro diebus, non pro urniis : ergo cl hic, dum iidem extenduntur ad dies <335; porro 45 dies non sufficient ad convertendum lapsos, ad erudiendum infideles, ad restaurandas vel fundandas ecclesias toto orbo, a Beatus » ergo erit qui pervenerit ad dies 1290, non quod præcise die 1200 sit futurum extremum judicium, quo Christus Sanctos et electos suos beabit, uti videtur dicere S. Hieronymus. Sic enim certo et determinate præsciri posset dies judicii, idquo statini ab exordio regni et persecutionis Antichristi; nimirum exinde computando judicium præcise fore dio 1290. Hoc autem repugnat illi sententiæ Christi : « De die autem illa el hora nemo scit, ncque angeli coelorum, nisi solus Paler,» *Maith.* cap. xxiv. Sed « beatus » erit, eo quod tunc sacerdotes et concionatorcs c latebris suis prodeuntes colligent fideles, et publice condonabuntur, lapsosquc sub Antichristo, per poenitentiam Ecclcsiro restituent; infideles vero incilabunt ad fidem Christi capessendam, utpoto qui tum videbunt se ab Antichristo fuisse delusos. Circa diem ergo 1290 reflorescet Ecclesia, publicusque Dei cultus; quarc o beatus » erit qui tunc vixerit, quia absque timore poterit Deum coiero, eiquo reconciliari. Nam paulo ante, pula statini a morte Antichristi, ante diem 1290 magnus erit ubique timor ct pavor retardans homines a fide et religione Christi profitenda; idque vel ob tot hominum plagas, strages ct clades recentes, quæ superstites ita percellent, ut attoniti ct emoto mentis videantur: vel quia metuent ne supersint Antichristi principes et osseclæ, qui ejus persecutionem promoveant ct instaurent : vel quia omnium animi erunt suspensi, non enim scient quænam futura sit religionis, Ecclesiæ et rcipublieœ conditio vel mutatio : qui, qualesque futuri sint rcipublieœ gubernatores ct principes; quonam rerum status inclinabit. Undo non audebunt se suamque fidem vel animum pandere aut profiteri : sed cum videbunt impios plane capita demittere ct Episcopos ct Doctores cervices erigere, ac publice ct intrepide veram fidem concionar!, ab cisque publicum christianæ fidei exercitium restitui (quod fiet sub diem 45 a morte Antichristi); tunc ponentes pavorem ct timorem, incipient de Deo deque salute sua cogitare, camque facile per concionatorcs ct sacerdotes zelosos, quos Deus tunc submittet, consequantur. Vide dicta *Each.* xxxix, 9.

Si quis malit sequi expositionem S. Hieronymi, ac dicere a nccc Antichristi usque ad dicin judicii el resurrectionis præcise fore 45 dies, sane apte exponet r» *beatus,* quia dic 43 peracto, postero die qui erit Paschalis, Christus electos suos qui in persecutione constantes steterint, vel lapsi poenitentiam egerint, beabit cl glorificabit. Atque ex ea deduces aliquid arcani ct miri, nimirum Antichristum occidendum esse peractis Bacchanalibus primo die Quadragcsimæ, ac deinde reliquos dies Quadragcsimæ (ii enim præcise sunt 43) dandos lapsis ut pœnitcant, ac se præparent

ad ultimum pascha quo resurgent, judicabuntur et boabuntur. Nam die eodem quo Christus resurrexit, puta Paschalis, nos pariter resuirecturos docent Lactantius, lib. VII, cap. XIX, Anselmos in *Elucida* et alii quos citabo *Apocal.* xix, in tine.

Vers. U. *3. Tu autem (Daniel), vade ad I'RÆFIiutum (vado ad mortem omnibus constitutam, 7. *d.* Morieris, o Daniel ! antequam hæc eveniant, sed suo tempore resurges); et stabis in soute, — electorum el prædestinatorum. *Secundo, a* in sorte, n id est in ordine el gradu tuo, puta in gradu gloriæ, qui libi dabitur pro mensura meritorum tuorum ; quod Paulus ait : « Unusquisque in suo ordine. » Sicut enim alia claritas csl solis, alia stellarum : sic erit ct Beatorum, I *Corinth,* xv, 23 et 41, idquo « in finem, » id est sub finem; vel, ut Valablus vertit, *in fine dierum,* puta in fine mundi, in generali resurrectione, et die judicii. IU Thcodoretus, Valablus ct alii. Aliqui sic exponunt, 7. *d.* Vade, o Daniel ! cl usque ad præfinilum tempus œquo palientiquo animo feras tuam ignorationem hujus prophetiæ: cum enim tempus finitum erit, tu unus cris cx iis qui ad dies 1335 pervenient, id est qui erunt beati. Sed hic sensus, æque ut alii superius vers. 11 et 12 allati, alienior videtur. Porro Syrus cl Arabicus vertunt: *Et tu, o Daniel! vade ad finem, cl quiesce, cl surges in tempore tuo ad finem dierum.*

Nota : Angelus cœlcstcm patriam vocat *sortem,* quia alludit ad ejus typum, puta ad terram Chanaan Judœis promissam, qu® cis sorte distributa csl.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Susanna casta falso adulterii a duobus senibus accusata a Daniele puero liberatur et vindicatur.

1. Et erat vir habitans in Babylone, et nomen ejus Joakim : 2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Ilelciæ, pulchram nimis, et timentem Deum : 3. parentes enim illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. 4. Erat autem Joakim dives valde, et erat ei pomarium vicinum domui suæ : et ad ipsum confluebantJudæi, eo quod esset honorabilior omnium. 5. Et constituti sunt de populo duo senes judices in illo anno : de quibus locutus csl Dominus : Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus judicibus, qui videbantur regere populum. G. Isti frequentabant domum Joakim, cl veniebant ad cos omnes qui habebant judicia. 7. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui. 8. Et videbant eam senes quotidie ingredienlem, ct deambulantem : ct exarserunt in concupiscentiam ejus : 9. et everterunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent coelum, neque recordarentur judiciorum justorum. 10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum: 11. erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea : 12. ct observabant quotidie sollicitius videre eam. Dixilque alter ad alterum : 13. Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt a se. 14. Cumque revertissent, venerunt in unum : cl sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam : et tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam. 15. Factum esi autem cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri ct nudiuslertius, cum duabus solis puellis, voluilquo lavari in pomario : æslus quippe erat : IG. et non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, ct contemplantes eam. 17. Dixit ergo puellis : Afferte mihi oleum, cl smigmata, ct ostia pomarii claudite, ut laver. 18. Et fecerunt sicut praseperat : clauseruntquc ostia pomarii, ct egress® sunt per posticum, ut afferrent quæ jusserat : nesciebantquo senes intus esse absconditos. 19. Cum autem egress® essent puellæ, surrexerunl duo senes, cl accurrerunt ad eam, cl dixerunt : 20. Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt, cl nos in concupiscentia lui sumus : quam ob rem assentire nobis, el commiscere nobiscum : 21. quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum juvenis, el ob hanc causam emiseris puellas a te. 22. Ingemuit Susanna, ct ait : Angusti®

sunt mihi undique : si enim hoc egero, mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras. 23. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. 24. El exclamavit voce magna Susanna : exclamaverunt autem ct senes adversus eam. 25. Et cucurrit unus ad ostia pomarii, et aperuit. 20. Cum ergo audissem clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum, ut viderent quidnam esset. 27. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer : quia nunquam dictus fuerat sermo hujuscemodi de Susanna. El facta est dies crastina. 28. Cumque venisset populus ad Joakim virum ejus, venerunt et duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam, ut interficerent eam. 29. Et dixerunt coram populo : Mittite ad Susannam filiam Ilelciæ uxorem Joakim. Et slatini miserunt. 30. Et venit cum parentibus, el filiis, et universis cognatis suis. 31. Porro Susanna erat delicata nimis, ct pulchra specie. 32. At iniqui illi jusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta), ut vel sic satiarentur decore ejus. 33. Flebant igitur sui, et omnes qui noverant eam. 34. Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus. 35. Quæ flens suspexit ad cœlum : erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino. 3G. Et dixerunt presbyteri : Cum deambularemus in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis : et clausit ostia pomarii, et dimisit a se puellas. 37. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, el concubuit cum ea. 38. Porro nos cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos, ct vidimus eos pariter commisceri. 39. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, el, apertis ostiis, exsilivit : 40. hanc autem cum apprehendissemus, interrogavimus quisnam esset adolescens, ct noluit indicare nobis : hujus rei testes sumus. 41. Credidit eis multitudo, quasi senibus el judicibus populi, cl condemnaverunt cam ad mortem. 42. Exclamavit autem voce magna Susanna, el dixit : Deusælerne, qui absconditorum es cognitor, qui nosli omnia antequam fiant, 43. tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me : cl ecce morior, cum nihil horum fecerim, quæ isti malitiose composuerunt adversum mc. 44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus. 45. Cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel; 4G. et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine hujus. 47. Et conversus omnis populus ad cum, dixit : Quis est iste sermo, quem tu loculus es? 48. Qui cum staret in medio eorum, ait : Sic fatui, filii Israel, non judicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel? 49. Revertimini ad judicium, quia falsum testimonium locuti sunl adversus eam. 50. Reversus est ergo populus cum festinatione, el dixerunt ei senes : Veni, et sede in medio nostrum, cl indica nobis : quia tibi Deus dedit honorem senectutis. 51. Et dixit ad cos Daniel : Separate illos ab invicem procul, et dijudicabo eos. 52. Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, el dixit ad eum : Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius; 53. judicans judicia injusta, innocentes opprimens, et dimittens noxios, dicente Domino : Innocentem et justum non interficies. 54. Nunc ergo si vidisti cam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait : Sub schino. 55. Dixit autem Daniel : Recte mentitus es in caput tuum : Ecce enim angelus Dei, accepta sententia ab eo, scindet te medium. 56. Et, amoto eo, jussit venire alium, et dixit ei : Semen Chanaan, el non Juda, species decepit te, el concupiscentia subvertit cor tuum: 57. sic faciebatis filiabus Israel, etillæ timentes loquebantur vobis : sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram. 58. Nunc ergo dic mibi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait : Sub prino. 59. Dixit autem ei Daniel : Recte mentitus es et tu in caput tuum : manet enim angelus Domini, gladium habens, ut secel te medium, et interficiat vos. G0. Exclamavit itaque omnis cœlus voce magna, cl benedixerunt Deum, (pii salvat sperantes in se. Gl. El consurrexerunt adversus duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse

testimonium), fecerunlque eis sicul male egerant adversus proximum, 02. ut facerent secundum legem Moya : cl interfecerunt cos, ct salvatus est sanguis innoxius in dic illa. 63. Ilelcias autem ct uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna, cum Joakim marito ejus, ct cognatis omnibus, quia non esset inventa in ca res turpis. 04. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi, a dic illa, et deinceps. 05. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, ct suscepit Cyrus Perses regnum ejus.

Vers. i. **i. Et erat vir. — Nota hoc caput ct sequens non haberi jam in Hebræo sed illa ex Theodotione se transtulisse affirmat S. Hieronymus. Olim ca exstitisse in Hebræo patet cx Theodotione ct Septuaginta, qui historiam Susamue cl Belis in sua translatione posuerunt trecentis annis ante Christum. Idem facit interpres Syrus, et Arabicus uterque, Antiochenus ct Alexandrinus. Perperam ergo hanc historiam impugnavit Africanus (cum sequuntur nostri Novantes), cujus octo argumenta vel potius conjecturas bene refellit Orígenes epistola ad cum scripta; ulriusquc epistolam e Græco conversam latine edidit, ct suis in Isaiam Commentariis prælixil Leo Caslrius. Quare hæc historia non tantum est vera, sed ct canonica Scriptura, ut ostendi in Prooemio (1).**

Ii «toris Snwnnx e»! Sciip* tura canonici.

(I) Diversis momentis quibus hujus sccundæ partis Daniclis divina inspiratio propugnatur, addere juvat brevia quadam variarum Ecclesiarum testimonia, quibus omnes Protestantium ct Ratioiulistarum difficüllates facile solvi cl expediri poterunt, cum o traditione præsertim cas eruere conantur.

Primo, Ecclesia Alexandri©»— Clemens Alexandrinus, lib. 1 *Stromal.,* in summa veteris Testamenti, prasertimque Prophetarum, historiam Draconis ut Scriptura partem profert. Idem infra, lib. IV, cap. xix, Suzanii© historiam historiis Esther et Judith conjungit. — Orígenes, epist. *mi Africanum,* cx consensu omnium Ecclesiarum divinitatem fragmentorum Danielis sic statuit : « Scias igitur adhæc, quid nobis agendum sit, non solum do *Suzannæ historia* quæ *in Grcrco Græcorum exemplari per totam Christi Ecclesiam circumfertur,* licet apud Hebreos non exstet, nec solum do aliis, ut aiebas, partibus, quæ in line libri (Danielis) sunt descript©, nempe *de itelo el de Dracone,* quæ pariter in hebraico Danielis textu desiderantur, sed do aliis innumeris.....» Idem in tract. *De Oratione,* num. 14, trium puerorum canticum in medium producit, ct burnii. 1 *in Levit.,* pro Suzann© historia stat dicens : « Sed tempus est nos adversus improbos presbyteros uti S. Suzannæ vocibus, quas illi quidem repudiantes, *historiam Suzanna* dc catalogo *divinorum voluminum* dcsecarunt. *Nos autem et suscipimus el opportune contra ipsos proferimus,* dicentes: Angustí© sunt mihi undique. » — Didymus, quem sc in Scripturarum interpretatione S. Hieronymum magistrum habuisse gloriabatur, his fragmentis vc.luli *Scripturarum testimoniis* divinitatem Spiritus Sancti comprobat, lib. *De Spiritu Sancio.*—S. Athanasius, epist. 1 ct 2 *ad Serapionem,* sicul in orat, t, num. 13, cl orat, m, num. 30, contra Arianos Spiritus Sancti divinitatem hymno trium puerorum, cl Filii cum Patre coaeternitatem ex Damele, cap. xiii, 42, statuit, quod idem facit S. Cyrillus camdcm doctrinam vindicando, *Thesaur. de sanet, el consubsl. Trinit.* assert. 15.

Secundo, Ecclesia Jerusalem. « Si vero quisquam, inquit S. Cyrillus Hierosolymitanus, omnes Prophetarum libros percurrerit, plurima do Sancio Spiritu testimonia

Nota *secundo :* Hæc historia cæleris Danielis his- H*c frtil torils ct capitibus est præponcnda, ponendaque slatim post caput primum; imo in Grœcis codi- tu Danklit

reperiet.,» Idem (Spiritus Sanctus) sapientem offecit Danielis animam, ut seniorum judex esset adolescens» Damnat.i fuerat cesta Suzanna Linquam impudica... Verum adetitíl auxiliatur, Paracletus Spiritus, qui omnem intelligentem naturam Fancliflcat, » Catech. 16 *De Spirit i Sancio,* num. 29 et 31. Idem hymni trium puerum divinitatem vindicat, Catech. Ii *De Pernii, et remiss, peccai..* Ct Catech. ix *De Deo omnium condit.*

Terho, Ecclesia Antiochena, Constantinopolitana, etc., etc., pro quibus stani : S. Chrysoslomus, qui sœpc trium puerorum hymnum ut ad Scripturam divinam pertinentem citat, Expus. *in Psalm.* cilli, cxxii, cxl, homit 3 *in Matth.* num. 5, cl honi. 3, num. 2; — S. Gregorios Nazianzenus, qui locum ex historia Suzannæ petilum : « Egressa csl iniquitas, » etc., affert *orat.* 36, nam. 3; — S. Hippolytus, qui camdcm historiam adducit his verbis: « Videamus ipsas Danielis voces, ac inlelligamus nulla re nos Scripturam fallere,» *In Suzannam* voL 1; — S. Epiphanias, qui camdcm commemorat cum pluribus hymni versibus quos *afflatu Sancti Spiritus instinctos* 1res puerus decantasse asserit, *Anchorat.* cap. xxiii, xxiv, xxv. — Illi praedecessorum suorum documenta coulirinani alii Orientis Patres: S. Astcrius Amasi© Episcopus, serui, wi Dg-*niclcm Prophetam et Suzannam ;* S. Ephrem. serm. *De reprehensione sui ipsius et de recte vivendi ratione,* et Purernes. *44;* Thcoduretus, *Comment, in Daniel,* lib. III, cap. in, etc.

In ca re omnes Occidentalis Eccl Patres cum Orientalibus conveniunt : S. Irenæus, qui contra heréticos decertat, his opponendo plurima loca ex historiis Suzannæ cl Belis excerpta, *Contra hæres.* lib. IV , cap. v el xxvi ; — S. Hilarius Piclaviensis, hujus admirabilis feminæ orationem explicat, *De Trinit,* lib. IV, num. 7, 8, el tract. *in Psalm,* I u , num. 19.— His adde, Tertullianum, *De Jejuniis,* cap. vu et vin; S. Cyprianum, *Dc Orat. Dorn.; S.* Augustiuuin, qui sic ait : « *Divina* lectiones, ct *sancta oracula* Dei, quæ insonuerunt auribus nostris, nidum laciant in mentibus nostris... Audivimus *de Suzanna* lectionem..., ædiücctur pudicitia conjugalis... Si do femina tentata *Scriptura* testis csl, numquid viros deseruit!» serm» 343 , *De Suzanna.* — S. Fulgentius, epist. 14 *ad Pen and.* — S. Ambrosius, lib. IV *De Spiritu Sancto,* cap. vi, cl *De Jacob et Vila tnata,* lib. 11, cap. ix et passim, etc., etc.

S. Hieronymus ipse, quem arroganter acaiholici interpretes ut suum in hoc puncto repetunt, hymno trium puerorum cl Suzannæ historia ut Scriptura divinitus inspirata utitur, Comment, *in episl. ad Gala!.,* Prolog. *in Habacuc Prophet.,* episl. 17 *ad innocent.,* epist. 18 *ad Eustoch.* Mullum insuper laudat Origenis *ad Africanum* epistulam super questione Suzannæ, eo quod dicunt in Hebreo haneffltatam non haberi, contra quam, inquit, *doctam epistolam* scribit Orígenes, *Catalog. Script. Eccles.* cap. Lxxin. Denique idem totam procedentium Patrum traditionem complectitur el resumit, manifeste dicendo hæc fragmenta m omnibus Ecclesiis Græcorum, Latino-

cibus, *ct* apud S. Athanasium in *Synopsi,* et in versione Arabica ipsa est cap. i Danielis, atque in multis inscribitur *Daniel,* in quibusdam *Susanna,* in aliquo Aaixptmç AxwrX, *Judicium Danielis :* quia id quod narrat accidit in Babylone, Daniele existente puero vers. 45. Unde hæc videtur fuisse prima prophetia Danielis, nam cx ea Daniel a populo magni fieri coepit vers. 64.

Nota *tertio :* Hæc historia non videtur ab ipso Daniele, saltem in hoc ejus opere, fuisse conscripta; sed a quopiam Hebrœo, qui in captivitate Babylonica, vel potius paulo post eam, scripsit chronica sive diaria regum Medorum ct Persarum, et maxime Cyri, qui Judæos Babylone li- Tnas- ^crav,l› simulque conscripsit res memorabiles, ehrcDica quæ co tempore suæ genti, pula Hebræis, conli- flliw r- gerunt. Id patet cx vers. 66, ubi indicatur, quod historia vel Susannæ, vel Bclis, contigerit ante Cyrum, sub Astyage rege Medorum, qui fuit avus Cyri. Ex illis ergo diariis translata est in hunc librum Danielis, eique addita quasi appendix, quia a Daniele gesta et peracta est:atque hæc est causa, cur ad calcem Danielis sil rejecta : quin imo historiam Bclis Septuaginta adseripserunt Habacuc prophetæ, uli dicam cap. xiv, 32.

Vera. 5. 5. Et constituti sunt duo senes. — Ex hocloco Africanus hanc historiam impugnabat. Quomodo enim, inquit, in Babylone Judæi habuissent suos judices, cum captivi essent, ct omnino Babyloniis subditi? Respondeo id factum fuisse indulgentia Chaldaorum : permiserunt enim ipsi Judæis ut eas causas, quæ ad ipsorum legem pertinerent, ipsi judicarent. Idem permiserunt eis Romani, ut patet *Joan.* cap. xviir,31. Sic videmus Antuerpias Lusitanos ct Italos mercatores su)s suæque gentis habere magistratus ct judices.

rumque, Syriorum et Ægyptiorum, ul veram Scripturam esse recepta, *Prtrfat. Comment, in Daniel.*

Cur igitur hic victoriam conclamant hærctici interpretes? eo quod, inquiunt, S. Hieronymus histonas Suzannæ el Bclis *fabutas* vocat; quam assertionem in thesibus publicis allinnant : *Les apocryphes faisaient-ils partie du canon,* etc.? Montauban, juin 1S3L Sed in hoc graviter errant, verum cl nativum vocis *fabula:* sensum ignorando, quæ quidem significat *historiam, sermonem ,* etc. Sæpc auctores Latini in eo sensu hanc vocem usurpant : vide Bob. Slephanum, *Thesaurus lingua lalina ;* Du Cange, *Glossarium,* verbo *Fabula;* Jacob Facciolati, *Totius latinitatis Lexicon;* Noci, Quichcral, etc., etc. Propterea S. Hieronymus eadem voce uli non dubitai, de historia Samsonis agens, quam etiam *fabulam* vocat, licet ut vere canonicam ei divinitus inspiratam habeat.

Adde S. Hieronymum, cum sic loquitur contra Hullnum agendo, eum accusantem ut qui hæc fragmenta repudiasse! , aperto dicere, se sensum Judœorum referre quiu ullo modo illum probet : « Non enim quid ipse sentirem. inquit, sed quid illi contra nos dicere soleant, explicavi, a Qui plura desideraverit, videat *La Ditte mutilet par les Protestants,* Toulouse, 1847, pag. 182-202,

Ex hi- tentünooiu judicare licet quanta sit Protestannum ct Rationalistarum interpretum temeritas, qui tarn futilibus moti rationibus hanc secundam Danielis pariem ex idcrerurn librorum catalogo expungere audent.

Tradunt Hebræi, el ex eis Orígenes et S. Hieronymus, hos duos senes fuisse Sedeciamet Achab adulteros, indeque occisos, de quibus agit Jeremías cap. six, 22. Pereriùs tamen, .Maldonatus ct alii id ipsum negant; qua de re dixi *Jeremía* cap. XXIX.

Vide hic quam luxuria sit glutinosa et usque ad senium ct mortem homini adhærescat : a Luxuria, inquit D. Thomas, I II, *Quuest.* LXXV, art. 5, est maximæ adhærentiæ, ct difficile ab ea potest homo eripi : insatiabilis est enim delectabilis appetitus. » Qui ergo lapsi sunt statini resurgant, ne, si iterum ilerumque relabantur, ab huc glutine sc expedire non possint. Sane hic verum est illud S. Ambrosii : a Facilius reperi qui servaverint innocentiam, quam qui veram egerint pœnitentiam. » Rursum vere dixit Poeta

> Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Quocirca tales senes leviculi ct petulantes merito comparantur pappo carduorum, de quo exstat hoc Eubuli œnigma :

> Novi ego qui gravis est juvenis, cum vero senex est,
> Evolat implumis leviter, terramque lacessit.

Apposite horum duorum senum crimen adaptat Petrus Damianus, epist. *ad Cadiloum Antipapam,* Placentino et Vercellino Episcopis, qui Cadiloum Antipapam crearunt, eique Ecclesiam Romanam, quasi Susannam, invadendam et violandam tradiderunt. Sed Daniel, id est judicium et vindicia Dei eos persecuta, damnavit.

Locutus est Dominus: Quia, etc. — Ubi, et quomodo , an scripto, an viva voce Prophetæ alicujus hæc locutus sit Dominus, non liquet.

Qui videbantur, — qui erant in existimatione, in auctoritate regendi populum. Hoc enim inter alia significat icxifr : unde £gxg5vt i$ vocantur viri honorati ct illustres, *Galat.* n, 2 et G.

6. Qui uaijebant judicia, — ct xptvdpxvcc, qui judi- vcrs.e. cabaniur, puta litigantes.

8. Er VIDEBANT EAM. — AspCCIUS filit CRUSO COD- Vers. 8. cupisccntiæ; oculi enim sunt in amore duces. El: s^'lH t « Ubi oculus, ibi amor; ubi manus, ibi dolor.» a¿ore Hinc sapienter Job, cap. xxxi, 1 : « Pepigi, ait, fœ- duca, dus cum oculis meis ut ne cogitarem quidcin dc virgine. » Audivi matronam gravem el castam monentem confessorios, ut caverent ab aspectu el colloquiis longis feminarum : Ego cnim, ait, certa sum non esse virum tam sapientem, tam sanctum, tam constantem, quem non flectam quo velim, si cum eo ad quadrantem horæ colloquar, isque oculos meos intueatur. Serpentini ergo sunt oculi, facies, corpora ct colloquia feminarum. Preclare S. Hieronymus, *ad Nepotianum* epist. 2 : a Hospitiolum tuum, inquit, aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas et virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige : nc sub eodem lecto mansites, ncc in præterita castitate confidas. Nec

Samsono fortior, ncc Davide sanctior, ncc Saiomono potes esse sapientior. Memento semper, quod paradisi colonum do possessione sua mulier dejecerit, n

Apud cumdcm tomo IX, in *Jlcqula Monachamm,* quæ inscribitur Eustochio ficto Hieronymi nomine, cap. xviii : « Nihil periculosius viro quam mulier, ncc mulieri quam vir; uterque palea, uterque ignis. »

S. Bernardus, serra. 63 *in Cant.:* «Cum femina, ait, semper esse et non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est, non poles; ct quod majus est, vis credam tibi?» Vide dicta *Genes.* xxxiv,2,ct *Num.* XXV, in fine.

Audi ergo sanum consilium Poet® chrisliani qui prudenter æque ac eleganter ita ludit :

Quid facies, facies Veneris cum veneris ante?
Ne sedeas, sed eas, ne percas per eas.

Nam, ut canit Ovidius, XIII *Metamorph.:*

Proh! quanta potentia regni
Est Venus alma lui!
Perque oculos perit ipse tuos, er *suos.*

Vers. 9. 9. Everterunt sensum. — Amor enim cæcus est et rationem excæcat. Dixit Gentilis : « Amare ct sapore vix Deo conceditur. »

Ut non viderent coelum. — Syrus : *Ut non intuerentur in cœlum ;* Arabicus : *Ne suspicerent cœlum,* ac consequenter ut non revererentur Deum coeli præsidem. Imo Maldonatus per coelum accipit Deum ipsum. Sic cnim videtur accipi *Matth.* xxi, 25 : « Baptismus Joannis unde crat ? o coelo? » id est a Deo? Unde Angelus Caninius in Nom. 77e-*braids* docet Deum vocari *scarnaim,* id est coelum: csl cn*m >PSC ul* mundus, ila et cœlum increatum. Hinc Atlantidos, Africæ populi, primum, apud se regnasse Deum id est *cœlum,* gloriabantur. Sic *Luc.* XV, 21, ait Prodigus : « Paler, peccavi in coelum. » Sic Pocla : « Coelo gratissimus amnis : » «cœlo,» id est diis, qui coelo continentur. I *Machab,* iu, 18 : « Non est differentia in conspectu Dei cœli (græcc ivxvHcv rcGcùpavoû, id est *coram cœlo,* id est Deo cadi rege) liberare in muilie, et in paucis. » El cap. iv, 10 : a El nunc clamemus in cœlum, et miserebitur nostri, n Vox cnim *Dominus,* quæ subditur in Latinis, non est in Græcis. Sic Rabbini sæpo dicunt: « Omnia esso in manu cœli, » id est Dei; item: «Sit timor cœli super vos; » el : « Nomen cœli frequens in ore vestro. » Sic « timor hominum excludit timorem cœli. » Sic *Jerem.* xvn, 12, dicitur : « Solium glori® altitudinis a principio, » *q. d.* Est Deus residens in solio cœlcsti, qui puniet Sedcciam aliosquo impios. Quinimo Plinius ita opus suum inchoat : « Mundum, et hoc quod nomine alio cœlum appellare libuit, cujus circumflexu teguntur cunela, Numen esse credi par est. » Et Ovidius, Vili *Metamorph.:*

Immensa est, iloemque potentia orli
Nan habet.

Est metonymia. Similis est, cum domus ponitur pro sobole domum incolente; ut,

Cum domus Assaraci victis dominabitur Argis.

Sic domus Davidis, Salomonis, Ezechiæ, Josiæ, etc., vocatur ipsa eorum stirps el familia regia. Sic rursum de Susanna dicitur vers. 35 : «Quie flens suspexit in cœlum, » scilicet ad Deum. Unde et sequitur hic :

Neque recordarentur judiciorum justorum, — quibus Deus e cœlo occulta adulteria el scelera ulcisci solet. Hoc est quod ait Sapiens, *Edi.* xxiiî, 27 : « Non inlelligit (cæcus adulter) quoniam omnia videt oculus illius (Dei), quoniam expellit a so timorem Dei. » Et vers. 26, adulter ait: «Quis me videt? tenebræ circumdant me, et parietes cooperiunt me, el nemo circumspicit me : quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Allissimus. » Quœrit insipiens : « Quis me videt? quem vereor?» Respondet ei S. Bernardus, serra. *ad Clericos,* cap. xvi : « Esto nemo te videat, non tamen nullus. Videt te angelus malus, videt angelus bonus : videt te el bonis et malis angelis major Deus ; videt accusator ; videt testium multitudo; videt et ipse judex, cujus te oportet assistere tribunali; sub cujus sane oculis velle delinquere tam insanum est, quam horrendum incidere in manus Dei viventis. »

Impii ergo dicunt illud *Psalm.* xl ïii, 7 : « Non videbit Dominus, neque intclligel Deus Jacob. » El illud *Job* XXII, 13: «Quid enim novit Deus? et quasi per caliginem judicat, nubes latibulum ejus, nec nostra considerai, et circa cardinescœli perambulat. » Et illud *Psalm,* 1xxii, il : « Quomodo scit Deus? et si est scientia in excelso?»Et illud *¡sai.* XXIX, 13 : « Quorum sunt in tenebris opera, el dicunt : Quis videt nos? el quis novit nos? » Nam, ul ait Psaltes *Psalm,* ix, 26 : « Non est Deus in conspectu ejus; » hinc, quia caret Dei timore et pudore, «inquinai® sunt vi® illius in omni tempore. »

Pii vero dicunt illud *Eccli.* xxin,28 : « Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, ct hominum corda intuenlcs in absconditas paries. » Ita Moyses a invisibilem (Deum) tanquam videns sustinuit, » *llebr.* xi, 27. Ita David *Psalm.* cxvui, 168 : « Servavi, inquit, mandata tua, et testimonia tua; quia omnes vi® me® in conspectu tuo. » Ita Elias : « Vivit, ait, Dominus, in cujus conspectu sto, » III *Reg.* xvn, 1. « Beatus vir, » ait Ecclesiasticus cap. xiv, 22, « qui iu sapientia morabitur, et qui in justitia sua meditabitur, et in sensu (frwfai, id est *intellectu)* cogitabit circumspectionem Dei. » Vide,

o homo ! quid agas ; Deus te circumspicit a capite ad talos, Deus introspicit mentem tuam ct fundum cordis tui, Deus judicabit et damnabit te si pecces.

Vert. 10. 10. VULNERATI AMORE. — Septuaginta, **XXTIMW7-**¡aík» iriyl airi;, *compunctipro ca;* Scholiastes, «xurrutV.i rp *tmtopii puncti concupiscentia vehementer.*

vtn.u 13. Et egressi. — Cum finxissent se domum ire, ut occultum vulnus concupiscenti® invicem celarent, essentque digressi, alia iterum via in eumdem locum redierunt, ut Susannæ tenderent insidias ; tumque videntes se idem cogitare, ct eodem connili, invicem suam concupiscentiam confessi sunt. Ita s®pe adulter adulterum, furfurem deprehendit, ct, ut vulgo dicitur: a Laqueus laqueum capit, n

Veri. 15. 15. VOLUITQUE LAVARI IN POMARIO. — DisCODt hIC castitatis amantes, quanta sint balneorum pericula, quamque parce et caute adeunda; in iis enim insidiantur ipsis caro, mundus ct daemon. Ecce tibi, Susanna, dum balneum adis, simul castitatis, famæ et vita? periculum adis. Legimus in veteris historiis, sæpius virgines, dum balnea adeunt, a dœmone fuisse correptas ct possessas. Ut alia taceam, memorabilis fuit illa, quæ ad balneum vadens correpta a dæmone, Rom® ad Aquas Salvias invocatione S. Anastasii martyris ibidem sepolti, liberata ct curata est, ul habent Acta publica, quæ recenset Cardinalis Daronius, torn. Vili, anno Domini 713. Quocirca S. Hieronymus, epist. 7 *ad Latam* : « Mihi, ait, omnino in adulta virgine lavacra displicent, quæ seipsam debet erubescere, et nudam videro non posse. » Et *ad Rusticum* epist. 4 : « Balnearum fomenta non quærat, qui calorem corporis jejuniorum frigore cupit exstinguere. » Hinc ipse laudat S. Paulam in *Epitaph,* quod cum aliis monialibus degens, balneis nunquam sil usa, nisi periclitans, ac necessitate coacta. Sicut enim theatra (ut ailTertullianus, lib. *DcSpectaculis)* loca esse solebant, in quibus pravus dæmon regnabat, ¡(act balnea. In Synodo Piclaviensi, anno Domini 893, Chrodieldis monacha e regio sanguine, fugæ suæ 0 monasterio causam prælexuit, balnea in monasterio permissa. Cui abbatissa respondit se nec probare quod diceret, el se nescire an factum sit: quod si ipsa vidisset, cur abbalissæ non prodidisset ? S. Theodorus Siccota, sub anno Domini 60S, reprehendit eorum morem, qui post S. Synaxin ad lavacra so conferebant, dicens : *1* Scitote Deum mihi indicasse cos valde peccare, qui post sanctam communionem ad balnea se conferunt, ut corpus lavent ct curent. Quis enim unguento delibutus ct aromatibus, eorum abstergit suavitatem? Quis simul ac cum imperatore pransus est, ad balneum currit? » Ita refert Eleusius in ejus Vita. Scribit Palladius in Eausiaca, cap. vin, in Vita *Ammoni»* discipuli S. Antonii, cum ita fuisse pudicum, ut Lycum fluvium transiturus, se exuero noluerit, ne se nudum videret, ideoque subito ab angelo in adversam ripam fuisso translatum.

22. Si enim noe egero, mors mm est, — rea ero Ven. «. mortis corporalis : adultera? enim ex loge lapidabantur. Ita S. Hieronymus el alii. *Secundo* el melius, mortem animæ hic accipias, <7. *d.* Angustior undique, quia neccsse est me in mortem vel corporis, vel animæ incidere : vos enim mihi .minamini mortem corporis, si non fecero; Deus vero mortem animæ, si fecero, si videlicet vestr® cupiditati consentiam, vobisque sponte ct volens commiscear, uti postulatis. Nam alioquin in hac vi, ct metu infami® mortisque poterat Susana dicere : Non consentio actui, sed patiar et tacebo, nc me infametis ct adigatis ad mortem, uti dicam vers. 23; quanquam forte Susanna id vel non sciebat, vel non cogitabat. Sic enim honesta? castagne virgines putant se esse reas, seque consensisse lenonibus, si non clamore, manibus totisque viribus cis reluctentur ct resistant. Omne enim suum decus ponunt in virginitate, quam gemmam incomparabilem æslimant.

23. Sed melius est miiu absque opere incidere vt«.«• **IN MANUS VESTRAS, QUAM PECCARE IN CONSPECTU** Domini, — *q. d.* Melius est mihi mori corpore quam animo : satius est Dei, quam hominum præsentiam ct offensam revereri. Nam, ul ait Christus, ct cx eo S. Bernardus, serra. 3 De Annuntia/. : « Homines cum occiderint corpus, animæ non habent ultra quid faciant; ille autem timendus est, qui potestatem habet et corpus et animam mittere in gehennam. » Audiant hoc virgines, audiant Christiani atque imitentur, dum a sociis ad obscena, ad illicita sollicitantur. Recte Chrysostomus, hom. *De Susanna :* « Susanna, inquit, aspernabatur quod audiebat, quia timebat cum quem nihil latebat; falsi enim testes possunt lædere famam, non occidere conscientiam, u Deus autem utrumque potest. Adverte hic quam Dei omnia, etiam occultissima cernentis lucidissimos oculos revereri debeamus. Qua de re dixi *Genes, v,* 21, ct *Genes,* xvn, 1.

Hinc apte vocata est Susanna hebraico, id est Sn«nn> lilium (ut lilium cnim hebraica dicitur ¡tn» acosan, a CÚ *sees,* id est *sex,* quod sit hexaphillon : J sex enim habet folia) ob castitatem; uti et Daniel, id est judex Dei : quia hosco duos senos diaboli judices convicit et morte mulctavit.

In hæc Susannæ verba ita scribit Dionysius Carthusianus : « Peccatum est inflnitæ fugibilitatis, quia Deus est inflnitæ honorabilitatis, n *q. d.* Homo peccatum fugere debet infinito conatu ct infinita fuga; quia Deus, quem peccatum offendit, infinite est honorandus; omnis poma, ut culpa vitetur, est subeunda; infinita fuga, ne nos peccatum comprehendat, est capessenda.

Huic Susannæ, in castitate et virtute similis fuit S. Susanna virgo neptis Caii Pontificis, æque ac Diocletiani Imperatoris, quæ maluit mori quam

violari. Dum enim malrimonium cum Maximiano Imperatore, cui eam despondere volebat Diocletianus, recusaret, ciquc virginitatem Deo voto promissam anteferret, ab eo occisa, nobile in fidei ct virginitatis agone martyrium obiit, anno Domini 295, cujus memoriam annua celebritate recolit Ecclesia die 1l augusti. Hinc et allegorico Susanna typum gerit Ecclesiæ, ait S. Hieronymus in cap. n *Sophon.,* cujus castitatem corrumpere conantur hrorelici, sed Daniel, id est Pontifex, cos convincit cl condemnat.

MjJoc modi, quim tiæ?f ôb tres «u- lr,ma' Sccunda. Tertia.

Nota : Longe purior, fortior et excellentior fuit castitas Susannæ, quam Lucretiæ Roman©. Hæc enim in tribus defecit, parvumque ostendit ammum. *Primo,* quod libidinem Tarquinii admisit, no æacularetur infamia, quam ei Tarquinius minabatur : consensit enim in adulterium, quod postea morte voluntaria luit; necem enim sibi conscivit, ut ea ratione facinus quasi expiaret : disce, Lucretia : « Ante scelus casbe mors subeunda fuit, n *Secundo,* quo pluris fecit famam, quam pudicitiam ct conscientia) testimonium. *Tertio,* quod se occidit : hac enim ratione scelus non expiavit, sed scelus sceleri addidit. Ita S. Augustinus, lib. I *De Civit.* cap. xviii ct xix : a Quod Lucretia, inquit, seipsam, quoniam adulterium pertulit, etiam non adultera occidit; non est pudicitiæ chapitas, sed pudoris infirmitas. Unde ad oculos hominum quibus conscientiam demonstrare non poterat, illam pœnam quasi mentis suro testem adhibendam putavit; sociam quippe facti sc credi erubuit; si quod alius in ca fecerat turpiter, ferret ipsa patienter. Non hoc feminro Christian© fecerunt, qu© pass© similia vivunt ; nec in sc ultro sunt crimen alienum, ne aliorum sceleribus adderent sua; si, quoniam hostes in cis concupiscendo stupra commiserant, illro in seipsis homicidia erubescenda committerent. Habent quippe intus gloriam castitatis, testimonium conscienti©; habent autem coram oculis Dei sui; nec requirunt amplius, ne devient ab auctoritate legis divin©, cum male devitant offensionem suspicionis human©. » Subdit deinde, docctque sanctitatem animi non amitti, si corpus per vim violetur; sicut amittitur corporis totiusque hominis sanctitas, violata animi sanctitate, etiam corporo intacto. Sanctitatis enim propria sedes est anima, non corpus. Unde idem, *epist.* 112, docet hanc « violentiam non pro corruptionis turpitudine, sed passionis vulnere deputari. »

ti ra- pii vir- ginum iínlen- Uummo- Vtoiir''

Lucretia castiores et sapientiores fuerunt virgines, tam ethnic©, quam Christian©, qu© non post vitium, uti Lucretia, sed ne vitiarentur, seipsas necarunt, cum aliud non viderunt effugium, aul ncc* obtulerunt. Ita Lacronadum venderetur, prroconi quid nosset qurorenti : Libera, inquit, esse novi. Cumque emptor quiedam ei injungeret non decentia liberam, dixit : Flebis qui talem possessionem tibi invideris; atque mortem sibi ipsa conscivit. Ha virgines Roman© tradii© Persente regi, duce Clrolia fluvium vastum, atque vorticibus profundis periculosum, magno cum labore tranarunt, invicem sese tenentes, ac tandem ad suos in alteram ripam evaserunt, manifestum mortis periculum ob castitatem ultro subeuntes. Ita Micca Philodemi filia, a Leudo duce ad stuprum appetiti, dixit malle se jugulari quam violari; ac tandem renitene a Leudo verberata, ct in sinu patris jugulata est, testis est Plutarclius *De Virtut. mulier.*

Inter Christianas Pithomena Alexandrina Romani civis serva, cum frustra ab co sollicitaretur ad nefas, accusala ab co quod Christiana esset, ferventi pici immersa, vitam amittere quam pudicitiam violare maluit.

S. Dympna a patre, Hiberni© rege (quod illi nubere nollet, ut esset ei uxor, roque ac filia) obtruncata est in Gcela, oppido Brabantiro, ubi ejus reliquias olim veneratus sum. Natalis ejus dies Marti rologio Romano adseriptus quotannis recolitur die 15 maii. Sic apud Græcos S. Thomais, a soccro pariter ejus nuptias ambiente dissecta, quod martyr esse mallet, quam adultera et incesta, de qua noster Radcrus in *Viridor. Sanet.* dic 14 aprilis.

Maxelendis, virgo Cameracensis, cum propter votum virginitatis Harduini sponsi sui recusaret nuptias, interficitur : at illi cxcrocato post triennium visum restituit, anno Domini 670. ItaSigeberlus, Platina in *Dono, ct* alii.

Memorabilis vero fuit S. Euphrasia Antiochena, quæ a milite amasio deprehensa, cum non posset evadere, dixit se docturam eum artem qua inbcllis l edi non posset, si sibi parceret, utque ejus experimentum in se sumeret. Collum ergo suum inunxit, quod feriens ille statim amputavit. Ita dolo pio castitatem redemit sua morte. Ita Cedrcnus et Nicephoros, lib. VII, cap. xiii.

Insignis quoque fuit Sophronia matrona Romana, quæ a Maxentio Imperatore appetita per nuntios, cubiculum ingressa, mucrone sibi mortem conscivit, per nuntios significans tyranno : *a* Tales, inquit, magis placeant Christian© feminro tyranno. » Ha Eusebius, lib. VIII *Hist.* cap. xvn.

/Eque illustris fuit Digna, qu® capta Aquileia ab Attila, a barbaro ad stuprum rapta, quasi secreti cupida, in tabulatum fluvio Natisoni imminens conscendit. Inde ad Hunnum sequentem conversa : Sequere me, inquit, si vis me poliri, ac mox in flumen se prrocipitavit. Ila Olaus in Vita *Attilæ,* et alii. S. Ambrosius, lib. *Dc Virgin.,* scribit S. Pelagiam cum matre et sororibus praecipitem se dedisse in flumen, ne a persequento milite violaretur, eamquo ut martyrem ab Ecclesia coli.

Huic plane conforme est quod Nicephorus Callista, lib. XIII *Histor. Eccles,* cap. xxxv, scribit : In prima direptione urbis Rom© ab Alarico, Gothorum rege, facta anno Christi 412, mulier qurodam maximum exhibuit pudicitiro specimen. Quod

namque et retatis flore ct form® venustate præslarel, ex Alatici militibus juvenis quidam pulchritudine ejus, cum eam vidisset, captus, ad concubitum eam sollicitavit. Cum autem illa piaculum id aversaretur, miles ense stricto mortem ei minatus, velutl cum amore concertans, per misericordiam summum tantum collum vulneravit : illa vero, cruore diffluens, jugulum ferro subdidit, melius sibi esso rata, ut cum pudica mente mortem oppeteret, quam cum alio viro concumberet. Et postquam ferocius barbarus illam aggressus est, plurimumque eam oppugnando nihil egit, ad castitatem ejus consternatus in Apostolicum D. Petri templum eam duxit, Ecclesireque custodibus eam commendavit, sex illis aureis nummis datis, ut puellam viro suo conservarent.

Bernardus Scardeonius, lib. Ill *Hist. Patavina,* scribit quod Blanca Rubea Patavina uxor Baptist® a Porta, in præsidium Bassiani municipii Patavini cum viro profecta, anno Christi 1233, cum Acciolinus tyrannus, Patavio amisso, omnem belli vim in Bassianum convertisset, et proditione etiam cepisset, atque in ipsis portis Baptistam obtruncasse! : Blanca quoque armis induta, fortiter pugnans, a militibus circumventa, captiva ad tyrannum ducitur. Is forma ejus (quam augebant arma) motus, primo blanditiis, mox etiam vi adortus eam corrumpere tentavit : illa cum alia ratione effugere non posset, per fenestram se dedit prrecipitem. Semianimis ex casu vix tandem curatur. Curatam tyrannus denuo aggreditur, et quia consentire nolebat, servorum opera ligatam constupravit. Illa dolorem dissimulans, impetravit ab amicis ut ad levandum moerorem et desiderium, aperto sepulcro mariti foetidum cadaver semel tantum aspicere posset. Morem illi gerunt. Aperto itaque sepulcro ubi jacebat, illa, magno emisso ejulatu, in sepulcrum sese precipitavi!, simulque tanta violentia lapidem impulit, ut una rueret, et Blanc® cervicem frangeret. Sic pudicitiam suam ulta, ex volo suo commune cum marito sepulcrum obtinuit.

Narrat Sophronius in *Prato spirit,* cap. clxxxix, mirum quid do muliere, qu® tentata ab adultero fidem servavit marito, ideoque ab adultero ditata est.

Quam peccare. — Peccasse! enim Susanna consentiendo et cooperando, puta commiscendo se senibus, quod ipsi petebant vers. 20; potuisset tamen in tanto periculo infami® et mortis negative sc habere, ac permittere in se eorum libidinem, modo interno actu in eam non consensisset, sed eam detestata el exsecrata fuisset, quia majus bonum est fama et vita, quam pudicitia : unde hanc pro illa exponere licet. Itaque non tenebatur ipsa exclamare, uti docet Dominicus Solo, lib. V De Just. Quæst. I, art. 5, et Navarras, Manual. cap. xvi, num. i. Quod ergo cxclamarit nulloque modo libidinem eorum in se permiserit, actus fuit insignis ct heroic® castitatis : talis enim est malle mori, quam pollui. Proprie dicit «peccare : » nam *peccare* primitus dictum est, *quasi pellicare,* id est pellicem agere, aut cum pellice congredi.

24. Exclamavit (opem implorans contra lasci- Vemii'
vos senes) : exclamaverunt et — ipsi, utpotc Susano® clamore jam proditi, ut eam accusarent; no rei, sed vindices sceleris esse viderentur. A Susanna discant virgines, cum a lascivis lentantur, generose iis se opponere, clamare, manibus et pedibus obluctari : qu® enim hoc faciunt, raro vim patientur : difficile enim est plane obluctantem violare. Docet hoc Ambrosius *ad Virginem lapsam,* cap. iv : « Sed dices, inquit : Nolui hoc malum, violentiam passa sum. Respondebit tibi fortissima illa Susanna, cujus tu nomen fallaciter bajulas : Ego etenim inter duos presbyteros posita, inter duos utique judices populi, sola inter sylvas paradisi constituta vinci non potui, quia nec volui. Tu ab uno ineplis*imo adolescentulo, el in media civitate, quomodo vim potuisti perferre, nisi quia ultro voluisti violari? quis denique voces tuas audivit? quis obluctationes sensit? »

25. Et cucurrit unus ad ostia pomarii, — ut iliac ven. is.
ingressi fuisse viderentur, aut ea juvenem, quem ibi fuisse mentituri erant, evasisse dicerent, uti dicunt ipsi vers. 39. Ita Maldonatus.

27. Senes locuti sunt. — «Ire» tcù; Xáyouc «ûrûv, id *scn.ti.* est *rat iones suas exposuerunt,* puta accusationem Susannæ cum suis indiciis ct probationibus.

27 el 28. Et facta est dies crastina, cumque ver», *n*
vexisset, etc., — *q. d.* Cum postero die populus elî9, ad virum illius Joakim convenisset. Itacx Greco Vatablus ct alii.

34. Posuerunt manus suas super caput ejus. — VeM- ?*•
llebræorum ritus erat, ut accusator ct testes capiti rei manus imponerent, ut significarent se hoc caput accusare, et ad necem deposcere. Vide dicta levit. XXIV, 14. Ecce senes, qui anteapudiciti®, nunc vil® fiunt latrones : c contrario Susanna bis victrix, et libidinem evasit ct mortem : quin ct inimicorum vidit vindictam, inquit Cyprianus, lib. De Bono *pudicitia.* mu im- re- cu%'

33. Quæ plens suspexit ad coelum. — Preclare ven. «.
S. Ambrosius, lib. *De Joseph,* cap. v : « Susanna, inquit, dum tacet in judicio, melius locuta est oraculo; et ideo Prophet® meruit defensionem, qu® proprie vocis non quæsivit auxilium. » In silentio enim ct spe erat fortitudo ejus. « Suspexit ergo adcœlum,» vultu ct oculis loquens, dicensque : « Ecce in cœlo testis meus, ct conscius meus in excelsis, » *Job* xvi, 20. Et : « Ad te, Domine, levavi animam meam : Deus meus, in tc confido, non erubescam. Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos, » *Psalm.* XXIV. Non legimus Susannam unquam tam ardentes ad Deum preces emisisse, ncc tam vehementer ad cœlum suspexisse, quam cum se vidit

in extremis hisco angustiis. Ha tribulatio docet orare efficaciter : oratio efficax impetrat Dei opem,
lkn« In etiam per miraculum. Rursum nota hic quod Deus
âX'*tuT 8‘uat 8UOS *n arc^a rcdif>*, ut discant in cum spe-
id-jt. rare, cumque invocaro : in arctis enim suis maximo adost Deus, cisquo vicinissimus est, ut succurrat.

Ver». 41. **41, CONDEMNAVEHUNT EAM , — tum populus, tum**
morti» judices, scilicet ut lapidaretur : lapidationis enim
iu adul- poena adulteris apud Judæos statuta fuit, uti os-
terò». tendi *Levit,* xx, 10.

Nola hic priscam legem do poena mortis statuta adulteris. Aurelianus Imperator, militem qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita punivit, ut duarum arborum ramos inflecteret, quas ad pedes militis ligaret, easdemque subito dimitteret, ut scissus ille ulrinquc penderet. Ita Nauclerus et alii, anno 270.

Constantinus Imperator, ad Catullinum rescribens, hanc contra adulteros legem statuit : a Oportuerat te, publici instituti respectu, confessione detectos legum severitate punire, nec frustra vitam differentium moratorias provocationes admittere, sed delatum adulterii crimen, et quæstionibus adhibitis approbatum, pari sceleris immanitate damnare. Quod deinceps in hujusmodi criminibus convenit observari, ut manifestis probationibus adulterio probato, frustratoria provocatio minime admittatur; cum pari similique ratione sacrilegos nuptiarum tanquam manifestos parricidas insuere culeo vivos, vel exurere judicantem oporteat. » Ita habetur leg. 4 *Quorum appetì. Cod. Theodos.*

In Allemania Otto Comes impudentissimus adulter, ct pro adulterio a Constanliensi Episcopo excommunicabis, Dei judicio turpissimo decollatur a militibus Ludovici Comitis, cujus uxorem publicis nuptiis, eo vivente, sibi nefandissime copulavit. Qui apud monasterium in predio ipsius constructum a suis sepultas, jussu Conslanlicnsis Episcopi ejicitur, et (ut scriptum est) ad sepulturam asini deputatur, anuo Domini 10S9, ail Baronius.

Sub annum Domini 993, Imperatrix Maria nomine, regis Aragonum filia, Oltonis III uxor, ob adulterium publico igno crematur, inquit Cranlzius, lib. IV *Histor. Saxon,* cap. xxvi. Plura recensui Genes, xxxvm, 21, ct *Num.* v, in tine cap.

ver». 4i. 42. Ant equam fiant . —Quanto magis hoc, postquam facium est.

Ver» 41. **44. EXAUDIVIT AUTEM DOMINUS VOCEM EJUS,—DiSCO** hic quam efficaces sint preces reorum damnatorum ad mortem, præsertim injustam, quamque Deus orphanorum et afflictorum pater iis compatiatur et succurrat. Ilacdo causa rei morientes injuste, non raro suos judices citarunt ad tribunal Dei, illique intra tempus morientibus condictum o vita sublati, illi se sistere debuerunt. Exempla plura protuli *Jctcm.* xvn, 12.

vtr». 45. **45.** Suscit avit Dominus spir it um sanct um, — puta *primo,* spiritum prophetiæ, quo illustratus Daniel cognovit senes falso accusare Susannam. *Secundo,* spiritum audaci® et industriæ, ad revincendos hosce senes, ct ad Susannam liberandam. Spiritus enim hic suggessit Danieli niodum fais® accusationis delcgendæ , scilicet separandi senes, cosque scorsim examinandi, ut sibi invicem contraria dicerent, itaque ipsi seipsos refutarent. Syrus vertit : *Misit Deus subito spiritum suum sanctum super puerum panum, cujus nomen Daniel;* Arabicus : *Commovit Deus spiritum sanctum in juvene nominato Daniel.* Ex verbo *suscitavit* colligit Orígenes apud S. Hieronymum jam ante Spiritum Sanctum Danielis animum occupasse, hic vero tantum excitasse eum ad heroicum hoc opus aggrediendum : hoc enim innuit vox *suscitavit.* Ex hac Susannæ liberatione ct similibus, Nyssenus, lib. VIH *De Provident,* cap. i, docet esse Numen Deique providentiam, quæ gubernat mundum, pios luetur, impios detegit el puniL

Pueri JUNIORIS, — wxtJapis» , id esi pueruli *junioris.* Sed certum est Danielem hoc tempore non fuisse puerulum : ergo diminutiva tn sumitur pro simplici waic, id csl *puer,* hoc csl juvenis. Debrai enim carent diminutivis. Unde Daniel, cap. i, 3, vocatur **ih'** *ieled,* id est, ut Septuaginta vertunt, naníox.-:„ id est *juvenis.* Erat enim jam eruditus in omni sapientia; facile ergo erat 2 i annorum : hæc enim non 1, sed 4, vel 5 anno ex quo Daniel venit in Babylonem, contigisse vi- D»iwi
dentur, puta sub annum regni Joakim 7, qui fuit ‘‘
Nabuchodonosoris annus 4. Confirmatur : nam Cnñsa-
posl anuos 10, Daniel fuit sapientia et sanctitate
celeberrimus, ila ut a Deo comparetur cum Noe llbîrïTlU
et Job, ut patet *Ezech.* xiv, 14. Ergocrat tune facile 31 annorum, non aulem 21, uti volunt alii. Quis enim juvenis 24 annorum sanctitate cum Noe et Job comparetur?

Mirum ergo est S. Ignatium, epist. ad *Magne-* s. Tgn*.
sianos, et cx eo Theodorelum in cap. i *Ezech.,* ac u,‘‘ P'»-
Torniclllum dicere Danielcm hoc tempore fuisse uıl.etan
duodennem : nec enim decebat puerum duoden- r.u&sa
nem esso judicem, nec populus puero duodenni reclamanti, senesque ad judicium suum revocanti auscultasse!. Tuie est et illud quod ibidem ait S. Ignatius, Salomonem fuisse duodennem, cum judicium duarum meretricum puerperarum peregit. Constat enim Salomonem tum fuisse regem, ac proinde facile 20 annorum fuisse : jam enim genuerat Roboamum, ut palet ex eo quod moriente Salomone, anno regni 40, successerat ei Roboam filius annum agens 41, ut patet lll *Beg.* xi, 42, et cap. xiv, 21.

Vis mira per pueros, imo infantes veritatis indi- lofint»
eia, et innocenti® judicia ac testimonia exhibita? i0***»
Accjpe Gregoriani Turonensexn, lio. II *Hist. branc.* cap. i; narrat S. Brixium Episcopum Turonenscm cum falso insimularetur fornicationis, quasi pater esset infantis, quem pepercrat lolrix vestium ejus, dixisse : a AfTcrlc infantem ad me. » Cum-

que allatus fuisset (erat autem infans triginta dierum), ait ad eum Episcopus : « Adjuro per Jesum Christum Filium Dei omnipotentis, ut si ego te generavi coram cunctis edicas,» Et ille : « Non *cs,* inquit, tu pater meus. » Populo autem rogante, ut quis esset pater Interrogaret, ait sacerdos: a Non est hoc meum; quod ad me pertinuit, sollicitus fui; vobis si aliquid suppetit, per vos quœrite. n

Sophronius in *Prato spirit.* cap. exnr, narrat Danielem abbatem, qui rogante marito orans super uxore ejus, ei prolem impetraverat, cum impii ei detraherent, quasi ipse prolis esset pater, puerulum interrogasse : « Quis est paler tuus, infans? » cui infans : a Hic, » ostendens digito suo verum patrem. Erat autem infans 25 dierum.

Simile est in *Vita* S. *Brigida:* virginis Scotica), quæ obiit anno 7 Justini Imperatoris senioris, hoc est anno a Christo nato 521. Femina quœdam non minus impie quam impudenter sc filium ex Episcopo Broone, qui S. Patricii discipulus fuit, suscepisse mentiebatur. IlancS. Brigida cum accersiri jussisscl, *el* ori ejus salutare sancte crucis signum impressisset, illico caput cum lingua procacis mulieris magno tumore inflatum est. Deinde simili modo infantis consignans linguam : a Dic nobis, ait, infantule, quis tuus pater est?» Stupenda res, aperit os infantis, qui quondam Balaam asinæ loquendi præstitit facultatem, ailque parvulus : « Nequaquam Episcopus Broon, sed deformis cl vilis ille homuncio, qui in populo extremo sedet loco,parens meus est.» Itaque omnes Deum laudarunt, ct mulier egit poenitentiam.

Tropologice ct symbolice S. Augustinus, scrm. 118 *De Tempore* : « In sancta, inquit femina (Susanna) tacente lingua pro ea castitas loquitur. Castitas cnim Susannæ affuit in judicio, quæ Evæ defui! in paradiso. Ibi cnim pudori ejus consuluit, hic saluti. Ibi ne macularetur pudicitia, hic ne innocentia damnaretur. Castitas enim Susanntn ct presbyteros impudicos convicit in paradiso, ct in judicio filsos accusatores obtinuit, bisque victrix reos facit testimonii, quos reos facit adulterii. Atque tandem judicem merelur castitas Danielem puerum juniorem, necdum pubescentis alatis; mullum igitur de Deo pudicitia consequitur, cum judicem virginem promeretur. Secura enim est de victoria castitas, cui esi judicatura virginitas. •

v f' <*. 46. Mundus ego sum. — Ego non consentio in injustam necem Susannæ.

Vrn. <M. *IX'* NrQIE QUOD VERUM EST COGNOSCENTES. — htrpomç, id est non salis cognita, discussa cl explorata causa.

V-n 50. Vbm, et sede. — Dicunt hæc senes Danieli vel per sarcasmutn, vel per adulationem, ut cum sibi concilient, ne scelus eorum prodat.

Honorem senectutis, — senile munus ct dignitatem judicandi: senum enim est judicare. In eis ¿ ' cnim est prudentia, experientia ct apathia, quæ tria ad sincerum judicium requiruntur» Hinc *Eccli.* xLii, 4 : « Loquere, ait, major natu (senex), decet cnim te. »

51. Dijudicabo eos, ————examinabo. Vcn.su

52. Inveterate dierum malorum,—plene dierum malorum, qui dies tuos a puerilia usque ad senium, in luxuria et sceleribus transegisti, q. d. Inveterata) retatis, æque ac malitiæ senex. ven.y

Nunc venerunt peccata tua — ad cumulum ct maturitatem, ut in bocce facinore prodantur cl puniantur.

54. Sun schino. — Schinus, sive lentiscus, est ar- Ven. 51. bor magnitudine roboris, odore terebinthi, acinis dum maturescunt rutis, ubi maturuerint nigris : sudat resinam, quam in Chio insula mastichen vocant. Indcque dicta est lentiscus, quod liquore l.oc sive resina lentescat. Est trifera : ter cnim quotannis profert fructus. Unde Cicero, *De Divin.* cx vetusto poeta :

> Jam vero proper viridis, semperque gravala
> Lentiscus, triplici solila gr udoccrc fœtii :
> Ter fruges fundens, tria tempora mousirat arandi.

Porro Hippocrates lentisci fructum vocat schinida, el arborem sellinoli. Ita Ruellius, lib. I, cap. xx.

Aliqui codices legunt, *sub cyno*, itaque legendum contendit Jacobus Constantius, qui ait cynmn esse speciem lauri. Verum legendum esse *sub schino,* non *sub cyno,* docent S. Hieronymus, Africanus, Orígenes, Romana Biblia ct alia passim. Cynus enim fictilia e^t arbor, el Theophrasto, Plinio. Columellæ aliisquopriscis incognita. Loca cnim Plinii, el Ovidii,quæ pro cyno citat Constantinus, corrupta esse docet Antonius Ncbrissa in *Quinquagena,* cap. XT.

5.5. Scindi r te medii m.—Grœcnm *t/jXw ,* pulchre Ver» 55. alludit ad *vs^:,q. &* Imminet libi angelus,ct minatur te scindere, actuque scindet, ni Deus impediat, aut populus te lapidando praeveniat, uti de facto prævcnit : angelum enim intentasse cis mortem patet vers. 59.

56. Semen Chanaan, — o homo Chananæe po- Vcrs.56. lius quam Hebiæc, si mores ct vilia spectes. Sic ait Ezechiel cap. xvi, 45 : a Mater vestra Celhæa, cl paler vester Amorrhæus. »

57. Sic faciebatis filiabus Israel. — Opponit vers.57. Daniel filias Israel filiabus Juda, qualis crai Susanna, quasi timidiores cl faciliores ad conscnsum, fortioribus et conslanlioribus:Israelitæcniin, relicto Deo, ad idololatriam declinantes, proniores in venerem aliaque scelera effecti sunt. Nota : Non sola tribus Jtula, sed el mulli ex aliis tribubus cum ea abducti sunt in Babylonem, ibique servarunt tribuum discrimen, uti hinc liquet.

58. Sun prino. Prinus non est prunus, uti ceu- vw.ns. suit S. Augustinus, scrm. 242 *De Temp., sed* genus ilicis : ilicis enim variæ sunt species, et una ex qua nascitur coccus, de quibus Plinius, lib. XVI, cap. vi et vin.

59. Recte mentitus es et tu in caput tuum. — Vers. w. Vide hic ut mendacium mendacem, dolus dolo-

sum justo Dei judicio perimat. Hoc c-t quod ait Christus : a Ex ore luo judico te, sorve nequam. » Quocirca justum æquo ac sapiens fuit judicium Alexandri Medicei primi ducis Fiorenti®. Cum enim quidam perdidisset bursam in qua erant sexnginla aurei, idque per praeconem proclamari jussisset, promittens inventori eam referenti decem aureos : inventor vero pauper quidam eam referens posceret decem aureos; ille habita re sua coepit tergiversari, dixitquo in bursa fuisse septuaginta aureos, inventorem decem exemisse, sibique solvisse. Dux sententiam tulit : Bursa hæc sexaginta aureorum non est ejus, qui se dicit bursam perdidisse septuaginta aureorum : ergo inventor eam retineat, donec verus ejus dominus reperiatur. Ita juste sua bursa privatus est, qui malitiose per mendacium inventorem calumniabatur, et furti arguebat.

Vide hic rursum quam apposite sententia crimini, et pœna culpæ respondeat. Senex calumniam ct necem struebat Susannæ in prino, quæ græco sectionem significat; hinc congrue a Daniele audit : « Manet angelus Domini gladium habens, ut seed te medium. » Sic Deus per ranas loquaces punivit murmur et blasphemias Pharaonis, per ciniphcs ejusdem fastum, per sanguinem Nili sanguinem infantium llebræorum ab eo effusum, uti dixi *Exodi* vil et scq. Nimirum, per quod quis peccat, per hoc ct punitur, ait Sapiens.

Denique in duobus hisce perversis senibus veræ sunt duæ istæ gnomæ Ptolemæi, inilio *Almagesti, prima :* « Qui male operando vult celari, salis discoopertus est ; » *secunda :* « Qui confidit in mendacio, cito deficiet; illud cnim destituet eum. » Ac velus llebræorum dictum : « Mendacium debiles, veritas solidos habet pedes. » Et Arabum : « Mendacium est infirmitas, veritas est stabilitas. »

Aliaste Vri ibbrro, unie » rdma

Ut sbcbt te medium. — In Græco rursum elegans csl Paronomasia : nam a irpwcc dicitur id csl *ware; perinde enim est ac si dicas alteri : Vidi le sub malo; ct ille respondeat : Eas ergo ;n inainm crucem; vel : Vidi te sub cedro; ct illo respondeat : Cædat ergo te carnifex. Atque hæc causa fuit Africano cl aliis suspicandi hæc esso conficta; quia Hebræi vel Chaldiri in sua lingua non potuerunt uti his allusionibus. Verum Africano ¡^spondet Orígenes et alii, in Hcbræo alias a schino ct prino fuisse arbores, in quibus Daniel hebraico per annominalioncm alludere potuerit ad vocem *scindendi* et *secandi.* Sed hoc simplici veritali ct narrationi historiée, atque integritati ct fidelitati interpretis derogaro videtur, ideoquo liberius dicitur quam par sit; alloqui cnim ct noster Interpres melius in iisdem arboribus lusisset, hoc modo : Vidi lo sub lentisco; non lento ergo, sed subito peribis. Vidi to sub ilice, illico ergo occideris. Hac tamen libertate in vertendo usi videntur Syrus cl Arabicus. Nam pro *sub schino,* Arabicus vertit, *sub arbore terebinthi;* Syrus, *sub pistacio.* Pistacium est nucis genus instar avellanen, de quo Plinius, lib. XIII, cap. v : ‹ In nucum genere pistacia nota; » vulgus pharmacopolarum vocatur *phisticorum.* Rursum, pro suò *prino,* Sjrus vertit, suô *malogranato;* Arabicus Antiochenus, *sub arbore mali;* Arabicus Alexandrinus, *sub arbore amygdali.*

Dico ergo in Hcbræo tunc temporis potuisse esse similem paronomasiam in iisdem arboribus, et vrJ' qualis jam est in Græco. Tunc enim plures erant voces llebrææ, quam jam sint : jam enim non habemus alias prœlcr illas quæ in Bibliis exstant *Secundo,* esto non fuerint in Hebraeo hæ allusiones, uti nec sunt in interprete Latino; potuit tamen Græcus interpres fideliter et ad verbum vertens, talem paronomasiam in Græco invenire, qualis non erat in Hcbræo. Idem sœpe fieri videmus in aliis translationibus, dum historia vel res ex una lingua ad aliam transfertur. Quod cnim subdit Daniel : «Recte mentitus es in caput tuum,» to *recte* idem est quod *vere,* non autem idem est quod *apposite,* vel *allusive.*

Gl. Fecerukt eis sicut male egeraxt, — talionis ct. pœna senes mulclarunt, juxta legem *Deutero nom.* xa, 16.

62. Ixterfeceruxt eos, — lapidibus. Adultera Ven cnim lege veteri lapidabatur, ut patet *Ezcch.* xvi, 40. Vide dicta *Levit,* xx, 10 ct 27.

Disco hic quam Deus, ut rhinoceros, castitatis Mordici innocenti®sit index etvindex. ItaJosephi castitatem ab hera tentalam, et falso infamatam est lo,j x declaravit, evexit, atque per Mosco tolo orbe et omnibusque sæculis celebravit, Gen. xux et scq. Ita mulier falso adulterii accusata, cl damnata, a carnifice occidi non potuit, Deo ictum retundente, ideoquo ab eo frustra sæpius, adcoque septies fuit icta : lestis est S. Hieronymus, epist. *ad Innocentium.* lia S. Agnes, Lucia, Theophila et ali® quam plurün® virgines iniquo ad leones, vel ad lenones damnalæ, ab iis illæsœ angelo tutante permanserunt. Ita S. Cunegundis Hcnrici Imperatoris uxor falso adulterii insimulata, nudis plantis per candens ferrum illæsa ambulavit. Ita Narcissum Hierosolymorum Episcopum turpis ct infamis criminis falso insimularunt tres perjuri lestes : ac cum primus sibi incendium, secundum morbum regium, tertius cæcilatcm imprecatus esset ni verum diceret; hæc singula singulis uti optaranl, Deo puniente, obvenerunt, uti refert Eusebius lib. VI *Ihst.* cap. vu. Ita S. Marina, cum mutato habitu quasi vir inter monachos degeret, falso accusata a filia hospitis, quasi ei stuprum intulisset, monasterio ejecta, et ad poenitentiam perpetuam usque ad mortem damnata; cum post morlem sepelienda appareret non esse vir, sed femina, ac proinde stuprum non potuisse inferre; puella, quæeam accusarat, adæmonecorrepta accurrit, crimenque falsi confessa, non nisi septimo die ad ejus tumulum liberata est, omnibus S. Marina? castitatem æquo ac patientiam ce-

lebrantibus, uti habet ejus *Vita* in *Vitis Patrum*. Ita Fausta Constantini Magni uxor, Crispi privigni amore capta, cum ad libidinem eumsæpius provocasse!, renuentem detulit ad maritum, illum sibi vim inferre voluisse. Credidit Constantinus, Crispumque necari jussit. Verum, post aliquot annos comperta veritate, Faustam capite mulclavit, filioque nomen et famam, licet sero, restituit : testis est Eutropius, Nicephorus et alii.

Verum his omnibus illustrius magisque appositum est, quod legimus in *VitaS. Elisahethæ* regins Lusitani®, quæ cum falso esset accusala apud regem Dionysium, quod pedissequum quemdam adamaret; rex credulus pedissequum neci, puta incendio, destinavit, ut in fornacem calco ardentem projiceretur. Secreto ergo jussit praefectis fornacis, ut pedissequum quem postridie mane eo missurus erat, rogaturum an perfecissent id quod rex jusserat, illico in fornacem conjicerent. Itaque mane eo pedissequum mittit : ille in via audit pulsari ad Sacrum in ecclesia vicina; co divertit, audit Sacrum unum, alterum cl ter-
, timn. Inierim rex, putans cum jam in fornacem conjectum, mittit alterum pedissequum prioris œmulum, qui eum coque ac reginam falso accuserai. Venit ille, rogat num peracta sint quæ rex jusserat : praefecti ex indicio a rege dato, putantes hunc esse quem rex fornaci destinarat, subito cum arripiunt ct in fornacem intrudunt. Supervenit deinde finitis Miss® sacrificiis pedissequus prior, quem rex neci designara!, rogat fornacis custodes, an regis jussa compleverint; affirmant illi : redit pedissequus ad regem, idque renuntiat. Obstupescit rex, remque investigans reperit alium quem submiserat concrematum. Rogat ergo nuntium, ubi tam longas moras traxerit. Respondet illo so audito pulsu rei sacra interfuisse, co quod pater morions hoc ci monitum dedisset, ut sacrificiis omnibus quæ inchoari vidisset assisteret, donec illa finirentur. Intellexit inde rex innocentiam reginæ et pedissequi, ac calumniam æmuli, justumque Dei judicium, qui necem quam illi insonti struxerat, in ipsiusmet sontis caput intorserit. Adhuc fornax illa calcaria in rei memoriam conservatur, ut a nostris Lusitanis oculatis testibus audivi. Idem refertur in *Chron.* S. *Francise.* part. I!, lib. Vili, cap. xxviii.

ven. M. 65. Et hex Astyages.—Percrius putat hæc verba transponenda esse, ct referenda ad finem cap. ix. Theodoretus vero ad finem cap. xii; hoc enim caput in Greco hic immediate praecedit. Verum hæc transpositio violenta est, et confusionem parit, atque Latino textui repugnat.

5«b A> : t Secundo, alii putant historiam Susano® contitempore captivitatis Babylonie®, putatempore Astyagi-ct Cyri. Verum obstat quod Daniel erat puer, cum Susannam liberavit; ergo paulo post annum 5 Joakim (illo enim Daniel puer abductus est in Babylonem) hæc historia contigit; ergo ante captivitatem Babylonicam, quæ 70 annos duravit, et solufa est per Cyrum ad finem vit® ct regni ejus, puta anno regni ejus 27 quo cepit Babylonem, et cx rege Persidis fecit se monarcham. (Minus ergo probabiliter Pererius censet Cyrum expugnavisse Babylonem anno I regni sui. Inde enim inter alia sequeretur Danielem vixisse 138 annos, uti ostendi in Prooemio.) Nam Astyages regnavit ante Cyrum annis 38. His adde 27 annos Cyri, tantum habebis 65, ita ut adhuc S anni desini ad explendos annos 70 captivitatis. Undo sequitur quod anno 5 et 6 captivitatis Babylonie®, sive transmigrationis Jcchoniæ, cœpcrit regnare Astyages, cum jam Daniel esset 31 annorum, ac proinde vir esset, non puer, ut hic dicitur; præserlim cum hæc non initio, sed in fine ngni Astyagis contigisse dicendum sit, si hanc expositionem sequamur. Sequitur enim : « Et suscepit Cyrus Perses regnum ejus. »

Dico ergo cum Lyrano, Ungono, Dionysio Car- Sed w-
Ihusiano, Tondello et aliis, hæc verba referenda esse ad initium sequentis historice de Belo et dra- m
cone. Id ita esse clarissime docent Graea etiam Beli,
correclissima CarafTæ, quæ ab hisce verbis ordiuntur cap. xiv. Idem facit versio Arabica utraque, scilicet Antiochena et / Egyptia, sive Alexandrina. Est ergo hic quasi titulus chronologicns histori® sequentis, ut sciamus quo tempore ea contigerit, scilicet post mortem Astyagis sub Cyro. Similis titulus capiti iv præfigitur, cap. m, vers. 98, ut ibi dixi. Porro videtur hic titulus cx diariis regum Persarum esse desumptus, ct huc translatus, æque ac lota sequens historia. Tò enim *ct rex Astyages,* quasi cx abrupto hic inseritur, nec ullam cum praecedentibus habet connexionem. Videtur enim Judæus aliquis, Cyro et Persis eversa Babylone jam plane dominantibus, in gratiarnCyri Judæis ita benevoli, ct Persarum, eorum chronica sive diaria conscripsisse, atque sub eorum œra gesta tam in Perside, quam in Babylone et alibi consignasse. Titulus ergo hic non est connectendus cum primis verbis cap. sequentis, uti patebit ibidem, sed cis quasi titulus praefigendus est. Translatus enim est huc cx diariis jam dictis, in quibus claudebat praecedentes ibi historias, ct simul sequentis, quæ hic ponitur, erat initium.

Nota : Astyages hic non est Darius Medus, filius Ajtpge*
Astyagis, ct avunculus Cyri, ut volunt aliqui : biC n„t
huic enim Cyrus non successit nisi eversa Baby- £yri.
Ione : hæc autem gesta sunt stante regno ct rege Babylonis, ut patebit cap. sequenti, vers. I. Astyages ergo hic fuit avus Cyri, cui in regno Medorum successit Darius filius; in regno vero Persarum successit Cyrus, nepos ejus cx filia. Licet enim Darius, nipote filius, in utrumque regnum, scilicet tam Persarum quam Medorum, jure gentium succedere debuisset; tamen cessit illi Cyro Persarum regnum, vel quia ipso adoptivus tantum erat Astyagis filius, ut vult Torniellus, vel quia ex pellice ejus erat natus, ut volunt alii; vel quia quietis amans Cyro nepoti suo animoso

ct bellicoso Persidem concessit, concessurus cl Mediam post mortem.

Porro Astyagis mors, cl Cyri in Perside regnum, ac Darii in Media, mullis annis contigit ante excidium Babylonis. Illud enim peractum est per Cyrum in Perside, ct Darium in Media jam regnantes ; ita llebræi in *Seder olam,* Lyranus in cap. ix Dame/ .„Vatablus in cap. i *Daniel.,* Torniellus el alii. Imo idipsum diserte asseritili *Esdræ,* cap. v, vers, ult., et Josephus, XI *Antiq.* n, ubi ait Cyrum post capiam Babylonem, el laxatam Judæorum captivitatem, mox MasSagetico bello periisse. Idipsum pluribus probavi, RJrce i, 1.

Nota secundo :T9Oppofi/ u3eil *ad patres* mossele., tutanti significat Astyagem a Cyro non fuisse vicium cl cæsum, ut narrant Herodotus et Justinus, sed naturali morte fuisse defunctum, ita ul Cyrus quasi nepos ci jure hereditario, non bellico, successerit. Rursum hinc patet hanc phrasim : *Appositus est ad patres suos,* non de solis salvatis et beatis dici : nec enim verisimile est Astyagem fuisse fidelem, esseque salvatum. Sic *Genes.* xxv, 17, Ismael dicitur « appositus ad populum suum :• Ismaclis tamen dubia est salus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Daniel detegit dolum sacerdotum Delis, Belemguc evertit. Secundo, vers. 22, *draconem occidit, ideoque* in *lacu Iconum mittitur, sed a Deo liberatur.*

1. Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus. 2. Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel : et impendebantur in eo per dies singulos simii® artabæ duodecim, ct oves quadraginta, vinique amphoræ sex. 3. Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum : porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex : Quare non adoras Bel? 4. Qui respondens ait ci : Quia non colo idola manufacla, sed viventem Deum, qui creavit cœlum et terram, et habet potestatem omnis carnis. 5. Et dixit rex ad cum : Non videtur libi esse Bel vivens Deus? An non vides quanta comedat et bibat quotidie? 0. Et ait Daniel arridens : Ne erres, rex. Iste enim inslrinsccus luteus est, el forinsecus aereus, neque comedit aliquando. 7. El iratus rex vocavit sacerdotes ejus, et ait eis : Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensas has, moriemini. 8. Si autem ostenderitis quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blaspbcmavit in Bel. El dixit Daniel regi : Fiat juxta verbum tuum. 9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, el parvulis, et filiis. El venit rex cum Daniele in templum Bel. 10. El dixerunt sacerdotes Bel : Ecce nos egredimur foras : ct tu, rex, pone escas, et vinum misce, ct claude ostium, et signa anuulo tuo : 11. et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos. 12. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper, et devorabant ea. 13. Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel : præcepit Daniel pueris suis, el attulerunt cinerem, et cribravit per lotum templum coram rege : et egressi clauserunt ostium : ct signantes anuulo regis abierunt. 14. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, ct uxores, el lilii eorum : cl comederunt omnia, cl biberunt. 15. Surrcxil autem rex primo diluculo, ct Daniel cum eo. 16. Et ait rex : Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit : Salva, rex. 17. Slalimque cum aperuissel ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna : Magnus es, Bel, et non est apud te dolus quisquam. 18. Et risit Daniel : et tenuit regem ne ingrederetur intro, cl dixit : Ecce pavimentum, animadverte cujus vestigia sint hæc. 19. Et dixit rex : Video vestigia virorum, ct mulierum, el infantium. El iratus est rex. 20. Tunc apprehendit sacerdotes, cl uxores, cl filios eorum : cl ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, cl consumebant quæ erant super mensam. 21. Occidit ergo illos rex, ct tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum,

cl templum ejus. 22. El eral draco magnus in loco illo, et colebant cum Babylonii. 23. Et dixit rex Danieli : *Ecce* nunc non potes dicere quia isle non sit Deus vivens : adora ergo eum. 24. Dixilquc Daniel : Dominum Deum meum adoro ; quia ipse est Deus vivens; iste autem non est Deus vivens. 25. Tu autem, rex, da mibi potestatem, et interficiam draconem absque gladio et fuste. Et ait rex : Do tibi. 20. Tulit ergo Daniel picem, ct adipem, et pilos, cl coxit pariter : fecitquc massas, et dedit in os draconis, cl diruptus çsl draco. Et dixit : Eccc quem colebatis. 27. Quod cum audissent Babylonii, indignati sunt vehementer: et congregati adversum regem, dixerunt : Judæus factus est rex : Bel dexlruxil, draconem interfecit, et sacerdotes occidit. 28. Et dixerunt cum venissent ad regem : Trade nobis Daniclem, alioquin interficiemus te, et domum tuam. 29. Vidit ergo rex quod irruerent in eum vehementer : et necessitate compulsus tradidit eis Daniclem. 30. Qui miserunt eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex. 31. Porro in lacu erant leones septem, et dabantur eis duo corpora quotidie, et duæ oves : et tunc non data sunt eis, ut devorarent Daniclem. 32. Erat autem Ilabacuc propheta in Judæa, et ipse coxerat pulmentum, ct intriverat panes in alveolo : et ibat in campum ut ferret messoribus. 33. Dixitque angelus Domini ad Ilabacuc : Fer prandium, quod habes, in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum. 34. Et dixit Ilabacuc : Domine, Babylonem non vidi, et lacum nescio. 35. Et apprehendit cum angelus Domini in verlice ejus, ct portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. 30. El clamavit Ilabacuc, dicens : Daniel, serve Dei, tolle prandium, quod misit tibi Deus. 37. El ail Daniel : Recordatus es mei, Deus, et non dereliquisti diligentes te. 38. Surgensque Daniel comedit. Porro angelus Domini restituit Ilabacuc confestim in loco suo. 39. Venit ergo rex die septimo ul lugeret Daniclem : el venit ad lacum, et introspexit, et ccce Daniel sedens in medio leonum. 40. El exclamavit voce magua rex, dicens : Magnus es, Domine Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu Iconum. 41. Porro illos, qui perditionis ejus causa fuerant, intromisit in lacum, el devorati sunt in momento coram eo. 42. Tunc rex ait : Paveant omnes habitantes in universa terra Deum Danielis : quia ipse est salvator, faciens signa el mirabilia in terra : qui liberavit Daniclem de lacu leonum.

v<-> i. 1. Erat actem Daniel conviva regis.— Hic rex
ll y * non fuit Cyrus, uli volunt Thcodorctus ct Ircnæus, lib. IV, cap. xi, ncc Astyages, ut videtur
luiuur. vello S. Athanasius, serin. 4 *Contra Arianos;* sed
r< i-i»ar Evilmcrodach, sive Balsasar. Probatur *primo,* quia hic fuit rex Babylonis adhuc slanlis ct florentis.
6cc«da. *Secundo,* quia hic, utpote Babylonius, coluit Bel, Cyrus vero et Persie non coluerunt Bel, sed solem : imo Xerxes sepulcrum Beli destruxit, (este
Tatio. Strabono, lib. XVI. *Tertio,* quia Babylonii voluerunt regem hunc occidero, vers. 28, nisi cis traderet Daniclem : hoc autem non ausi fuissent minari Cyro, utpote jam ab eo subacti ; nec etiam Nibuchodonosori, utpote potenti et terribili. Ita Torniellus, Percrius ct alii.

>> Hinc patet quod Daniel cum Belum evertit, et
tite cutu mi«sus est in lacum Iconum, non fuerit duo-
"r*íú ’ dennis, ul vult S. Chrysoslomus, hom. 1 *in Psal.*
i.- l .ini lix ; fuit enim tunc ut minimum 72 annorum. Id patet primo, ex co quod historia luce contigerit sub Balsasarc, qui coepit regnare auno regni Nabuchodonosoris 45; illo enim anno Balsasar monenti patri successit; Daniel autem 20 erat annorum, antequam regnare inciperet Nabuchodonosor. *Secundo,* quia historia hæc contigit post regnum Astyagis, regnante jam Cyro, ut patet cx titulo, sive cx ultimis verbis capitis præcedcntis ; Astyages autem, ul ibi dixi, coepit regnare anno captivitatis Babylonicae sexto, quo Daniel erat34 annorum, regnavit vero 38 annis : jam adde 31 ct 38, habebis annos 72 vilæ Danielis. Erat ergo Daniel 72 annorum, cura mortuus est Astyages, et regnare coepit Cyrus, sub quo hæc historia conned-

vrrs. », n-l fuit Ncmrod.

2. Bel. —Bel, sive Bed, Baal, Bal, ct Belus fuit Nemrod, fundator el primus rex Babylonis, pater Nini, uti dixi Genes. X, 10. De templo el idolo hoc Beli mira scribunt Herodotus, lib. 1, qui Daniele vix 100 annis fuit posterior; Diodorus, lib. Ill, cap. iv; Strabo, lib. XVI, ubi inter alia docent statuam Jovis Beli auream fuisse longam pedes 40, ponderantem mille talenta Babylonica : cui dicatus erat crater ex auro talentorum 1200. Videtur hæc statua ex œre fuisse, sed tecta auro; aut certe cx aurichalco, id est œre aureo : Daniel enim eam vocat æream.

Tropologice, Belum cl idola imitantur, primo, qui vestibus sericis ct aureis exterius se ornant,

interius terream habent vel mentem, vel conscientiam, puta in Iulo et sordibus gate, libidinis, etc. versantur. *Secundo,* hypocrite, qui foris aurei videntur, intus sunt lutei. Audi Billium in *Antholog. :*

Bel erat externe pulcherrimus, undique et œre
Teclus ; at intus ent nil nisi vile lutum.
Qui Curium simulat, cum sit nequissimus, ilium
Cur ego non Belem juro vocare q .cara?
Bel erit, exterius tumuli qui candidus instar,
Interius tantum vile cadaver habet.

Ar t adjb. — Arlaba continet 72 sextarios, inquit Epiphanius, lib. *De Ponderibus et mensuris,* el Isidoras, lib. XVI *Etymolog.;* magna ergo copia simii® huic Beli idolo quotidie impendebatur.

Artabi tripier. Triplex fuit arlaba, scilicet Persica, capiens medimnum, et très choenices ; Medica, capiens medimnum; Ægyptia, capiens quinque modius. Ha Pererius.

Ampuor .e. —- Amphora continebat ¿8 sextarios, sive scyphos majores, quorum quisque continebat viginti uncias aqu® aut vini, uli dixi in appendice Pentateuchi.

Ven. 12. 12. Con temnebant . — Corrige *confidebant :* grece enim est id est *despiciebant,* scilicet periculum su® fraudis et mortis.

Vers 13. |3. Et cr ibr avit ,— id est cribrando sparsit per totum templum, ne, si lapilli cineri immixti spargerentur, in eos pedibus impingentes venturi noctu sacerdotes fraudem persentiscerent, cineremque everterent. Cribrando ergo fecit ut solus purus tenuisque cinis per cribrum dilabaretur in pavimentum, quem sentire pedibus non poterant. Hinc Septuaginta vertunt, xxTfctftaw, id est *straverunt* cinere pavimentum. Ita Complutensia. Obscure ergo legit editio Caraff.e, *decusserunt templum, q. d.* Ex cribro cribrando decusserunt pulverem per totum templum, ita ut cribrum solum pulverem transmitteret; carbones vero, lapillos, et alia crassiora retineret, quod Plinius, lib. XVIII, cap. xi, et Columella lib. V, cap. vi, vocant, *cribro incernere,* vel *succernere,* hoc est cribrare. Itaque in hoc cinere nescientes vestigia pedum noctu impresserunt sacerdotes, ex iisque deprehensi sunt, quod scilicet ipsi comederent escas idolo oblatas, non Bel : ideoque rex eos occidit, et idolum Beli per Daniclem evertit.

Vcxf.tî. «2. Er at draco. — Ita Romani in peste Romam advexerunt et coluerunt serpentem Epidaurium, quasi urbis Æsculapium, de quo vide Valerium Maximum, lib. I, cap. vili. Notat S. Augustinus, lib. XI *De Genes, ad liti.* xxvin, diabolum uti solero forma serpentean ad decipiendos homines, permittente Deo, «ad primi facti memoriam cornmendandam, quod sit ei quædam cum hoc genere familiaritas,» quia scilicet in serpenta decepit Adamum et Evam, ibique vidit hanc fraudem sibi bene succedere. Hinc Pherecydes Syrus dixit dæmones e cœlo a Jove fuisse deturbatos, quorum princeps dictus sil Ophioneus, id est serpentinus. Adde quod draco natura est cum monstrosa , et horribili, tum forti et robusta, tum pervigili et acerrima oculorum acie (undo draco dicitur ¿t ío t cu óTjxit », a *videndo)',* quare quid divinum pr® se fert. Ea de causa a priscis draconi assignata est custodia œdium, adytorum, oraculorum, thesaurorum, heroum infanliœ, uti de Hercule; imo et de Nerone fabulati sunt Poete. Hinc etiam draco priscis fuit symbolum prudenti®, sapientiae, imo et vaticinii, uli docet Carolus Paschalius, lib. IX *De Coronis,* cap. xv, sub finem. Quocirca ab Ovidio, lib. IX *Metamorph.,* draco vocatur a insomnis, » et lib. VII, a insopitus : > et a Valerio lib. H *Argonaut, a* vigil : » talis enim erat ille Colchicus custodiens vellus aureum, quod tamen rapuerunt Argonaute. Hinc cl Cicero *Philip.* xu! : a An, inquit, is non reddet, qui domini patrocinium circumplexus, quasi thesaurum draco?» Denique diacones aliqui immanes sunt, Tat*, adeo ul boves glulire soleant, unde el boas vocant; qualis fuit ille qui armenta et pastores tractos ad se vi spiritus absorbebat, quem pyram conscendere jubens exussit S. Hilarión, testo S. Hieronymo, in ejus Vita.

foima itrpen* Ciiiu piiau.

Maximus Tyrius, et ex eo Pierius, *hierogl.* 1G, tradunt, tempore Alexandri, draconem fuisse quinque jugerum magnitudine. Hinc et draco in somnis visus matri portendit Alexandro Magno, uti ct Scipioni, Augusto, Aureliano, Severo, aliisque, imperium amplum ct illustre : uti refert Pierius, *hurogl.* 15. Rursum Plinius asserit, apud Indos et Æthiopes esse dracones viginti cubitorum. Audi cum, lib. Vili, cap. xi : « Elephantes fert Africa, etc., sed maximos India, bellautesque cum iis perpetua discordia dracones tante magnitudinis, ut ct ipsos circumflexu facili ambiant, nexuque nodi perstringant. Commoritur ea dimicatio ; victusquo corruens, complexum elidit pondere. » Causam pugnæ subdit cap. xu : « Elephantis frigidissimum esse sanguinem, ob id ossia torrente præcipuo a draconibus expeti. Quamobrem in amnem mersos insidiari bibentibus, arctatisque illigata manu in aurem morsum deligere. » Non mirum ergo, si Gentiles et Babylonii, præ cætcris animalibus draconi inesso Numen putarint. Magis mira sunt quæ de draconibus scribit Plinius, lib. XXIX, cap. iv, scilicet: «Draco non habet venena. Caput ejus limini januarum subditum, propitiatis adoratione diis, fortunatam domum lacere promittunt. Oculis ejus inveteratis, et cum meile tritis inunctos, non pavescere ad noolurnas imagines etiam pavidos. Cordis pingue in ¡ielle dorcadum nervis cervinis adalligatum in lacerto, conferre judiciorum victori®. Primum spondylum aditus potestatum mulcere. Dentes ejus illigatos pellibus caprearum cervinis nervis, mites prestare dominos, poteslatesque exorabiles. » Verum haec fabulosa videntur, aut magica potius quam physica. Undo mox subdit Plinius :

▮ Sed stiper omnia est compositio, qua invictos faciunt magorum mendacia, » etc. Hisce de causis diabolus in specie draconis vel serpentis apparere, pingi et coli voluit.

Scribit Dio in *Adriano,* eumdetn Imperatorem in templo Jovis Olympii, quod Athenis sumptuosissime erexerat, posuisse pro numine draconem cx India deportatum.

Alexandrum impostorem, discipulum Apollonii Tyanaei, serpentem palam adorandum exposuisse, cumque oracula dare tinxisse ; ideoque ad novum hoc oraculum vocale confluxisse Iones, Galatas, Cilices, quin et Romanos, uti Rutilianum qui præerat Romano exercitui, narrat Lucianus in *Pseudomante.*

Draco pingitur ad pedes S. Sylveslri, quia ipse, converso Constantino, dæmoni, quasi draconi, cultum in idolis ademit, cumque Christi cruce debellavit et calcavit. Quin et in actis S. Sylveslri mira narrantur, de dracone immani ab eo constricto et concluso, cujus memoria exstat Rom® ad radices Capitolii, in templo quod vocatur, S. *Maria, libera nos de panis inferni,* de quo mulla Baronius, tom. Ill, anno Christi 324; pag. 238.

Nec tantum ab ethnicis, sed et ab liæreticisvoluit dæmon coli draconis vel serpentis specie. Ophit® inde nomen acceperunt, quod serpentem alerent et colerent quasi Christum, qui eorum Eucharistiam lambebat, itaque sanctificabat, uti refert Epiphanius, *hares.* 37, Theodoretus, lib. I *liaret. Fabul.,* S. Augustinus, *De liares.,* ubi et addit, Ophitas dixisse Christum illum fuisse serpentem, qui decepit Evam.

Porro S. Scriptura diabolum vocat et pingit quasi draconem, ob malitiam ejus et sæviliam, *Apocal.* xn, 3, 0, 13; *Isaia* xxvn, 1; *Job* XL, 20; *Psalm,* xc, 13; *Psal.* cm, 26. Ita refert S. Gregorius, bom. 19 in *Evang.,* in suo monasterio dœmonem in forma draconis apparuisse juveni cuidam saeculari morienti qui licentius vixerat, sed precibus monachorum fugatum abiisse. Et lib. IV *Dialog,* cap. xxxvii, idem recensens, ait juvenem vocatum fuisse Theodorum, qui hac visione totus fuerit ad Deum conversus; eumque post long® ngritudinis purgationem et poenitentiam, hac vita esse defunctum.

Denique ob causas jam didas prisci censebant serpentes esse natur® immortalis et divin®, ait Philo Biblius. Hinc Taaulus, zEgyptiorum deus, ait:Hoc «spiritalissimum est omnium animal;ct maxime igneum, longævum prætcrca, ct senectam cum pelle deponens revirescit, ct vix naturali ncce conficitur. » Hinc ct Lampridius dc Heliogabalo ita scribit : « /Egyptios dracunculos Rom e habuit, quos illi Agathodæmonas appellant. » Phoenices quoque « serpentem felicem » appellabant, ait Eusebius, lib. I Prcrp. *Evang.* vn. Quin ct serpentibus tantum cultus tribuit gentilitas, ut dracoma templa nominaret, teste Strabone, lib. XIV, quod prima circa serpentes exstiterint idololatri® semina, et quod diabolus hanc speciem haberet in deliciis. Unde Horus Apollo, *hierogl.* I : a Ægyptii, inquit, basiliscum ex auro conflatum diis circumponunt. »

23. Eccb nunc nox potes dicere. —Græca ha-Ver», u. bent : *Numquid et hunc dices esse ancum ?* víuít *ecce et bibit.*

26. Diruptus est draco. — Non quod pix aut pili venenati sint, vimque naturalem dirumpendi habeant; sed quod boli ex ea massa dati hæsc- ruptn» rint firmiter angustissim® gutturis ct ventris vi®, caque penitus obturata, nulloque exitu dato, ne-co,un ' que devoratis, neque flatui, diruptus sit draco. Pix enim ct adeps cum sint glutinosa ct emplástrica, obturant viam cibi, implicata vero pilis multo tenacius hærcnt : sic ergo, impedito anhelitu et aspiratione, cibo hoc opplelus draco, crepuit. Ita Valesius lib. *De Sacra Philos.,* cap. I xxxi. Scribit enim Solinus, cap. xl iii, veris draconibus ora esse parva, et ad morsus non dehiscentia, sed arctas fistulas per quas trahunt spiritum ct linguam exerunt : facile ergo hac massa picea ill® a Daniele opplcri potuerunt, itaque suffocari ct crepare draco. Simili modo eversum et combustum est Matnæum, id est celebre illud Mam® delubrum ct idolium anno Domini 401, sub Arcadio imperatore a S. Porphyrio Gaz® episcopo jussu Dei, qui per os pueri Syri septennis Græca lingua, quam nunquam didicerat, loquentis edixit : « Urite templum quod est intus usque ad solum ; multa enim gravia in eo facta sunt et maxime hominum sacrificia. Hoc autem modo id adurite : Afferte picem humidam, et sulfur, et sevum suillum, miscete bree tria, ct ungite portas œncas, ct ignem cis immittite, ct sic tcmpluin comburetur : alias enim non potest fieri ; et postquam fuerit combustum, expurgato loco statuite illic sanciam ecclesiam. Testificor enim coram Deo, non posse aliter fieri : non enim sum ego qui loquor, sed qui est in me Christus. » Cui Christi edicto obsequens S. Porphyrins, delubrum famosissimum combussit. Ita cx Actis S. Porphyrii, qu® conscripsit Marcus Diaconus Gazensis, narrat Baronius anno Christi 401.

Allegorice S. Chrysostomus, homil. 38 *in* I *ad* Allegar!- *Corinth.:* Siculi, mquit, cibo hoc Danielis gustato, *• crepuit draco; ita, corporo Christi sorpto, tartarus est diffissus, corpore hoc ventrem ejus rumpente, indeque remeanto gloriose cum tot Sanctorum millibus.

Eccb quem colebatis. — ÏS» vi *tySn: Ecce numina vestra,* puta Bel ct draco qu® colebatis, quam infirma, quam fallacia sunt!

30. Miserunt eum in lacum leonum.—Hinc patet Ven. jo. Danielem bis missum fuisse in lacum Iconum, scilicet, *primo,* sub Evilmerodach per sex dies, hic; „n, fait *secundo,* sub Dario Medo per unam noctem, eo l,l quod contra ejus præceplum Deum suum invo- lecn0‘‘- casset, uti dictum est cap. vi, 10. Licet nonnulli

An doo olim, feste S. Hieronymo præfalione in *Danielem,*
Dr ic* Pu^ar*n^ alium esse Danielem qui Susannam libe-
u/i ravit, et Bel destruxit, ab co de quo primis duodecim capitibus actum est : liic enim fuit dc tribù Juda, ut patet cap. i, 3; ¡ile vero Bclis destructor videtur fuisse dc tribu Levi. Hoc enim indicant Septuaginta in quorum versione olim inilio capitis xiv, ita legebatur : Vir *quidam erat saccr-*
lUipon- dos *nomine Daniel filius Abdce, conviva regis,* uti
Ji0 u* testis est S. Hieronymus præfalione *in Danielem.*
fuiw. Verum ad hoc respondet *primo,* Dionysius Carthusianus ex Isidoro, Danielem fuisse ortum ex Levi quoad genus paternum, cx Juda quoad maternum. *Secundo,* et melius respondet Percrius, corruptam fuisse illam editionem græcam : nam jam id in ea non invenitur. Unde Ecclesia unum tantum agnoscit Danielem, cumque ex semino regum Juda prognatum. Vere Cyprianus, serm. *Dc lapsis :* « Quid gloriosius Daniele? Quid illo ad facienda martyria in fidei firmitate robustius? in Dei dignatione felicius? qui toties et cum confligeret vicit, et cum vinceret supervixit. » Et Ambrosius, lib. I Of/ic. cap. xxxv : « Quam, ait, insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugientes non expavit leones! Fremebant bcsliæ, et ille epulabatur. » Et S. Basilius, hom. *De laudibus jejunii :* « Daniel, ait, vir desideriorum, cum 1res hebdomadas non edisset, ncc vinum bibisset, demissus in lacum, etiam leones jejunare docuit. Neque enim leones dentes in illum impingere voluerunt, perinde quasi e lapide aut ferro concretus fuisset. Adeo sicut tinctura ferrum indurescit, ita jejunium viri corpus duraverat, ac leonibus insuperabile reddiderat. » Rursum in Daniele verum fuit illud S. Augustini, *Sentent.* 249 : « Nulla infelicitas frangit, quem nulla felicitas corrumpit, n

Ven. 3i. 31. Duo corpora et duæ oves, — duo integra corpora duarum ovium. Est hendyadis; vel *et* ponitur pro *id est. Secundo,* simplicius et planius : « duo corpora, » puta vel animalium occisorum vel hominum ad mortem damnatorum, aut alias interemptorum : «et duæ oves,» vivæ. Prirdam enim vivam pro esca ambit leo, ut eam unguibus suis discerpat. Nam duæ oves quotidie ad escam non suffecissent septem Iconibus, ila ferisci voracibus. Præter binas oves ergo data sunt cis alia duo corpora, vel cadavera. Unde Syrus vertit : Duo *corpora in die* (quotidie) *et duo arietes* ; et Arabicus Antiochenus : *Et erat cibus eorum singulis diebus tauri duo e bobus, et de ovibus, duo arietes.* Sic et Arabicus Alexandrinus.

v«r*. 31. 32. Erat autem Habacuc rnornETA in Judæa. — Nota : Licet tempore excidii Hierosolym® per Chaldæos, mulli Judæi abducti fuerint in Babylonem. alii fugerint in Ægyptum, vel in alias regiones ; tamen nonnullos remansisse, vel rediisso in Judæam, inter quos fuit hio Habacuc.

An Ri- Quærcs : Fuilno hic idem cum Habacuc uno o
^iuejit10 duodecim minoribus Prophctis?Afllrmaro viden-

tur S. Hieronymus, præfalione in *Habacuc,* Epi- PrajMi
pbanius elDorothæus in Synopsi, Pere.rius et Pintus hic. Verum Torniclus et alii id negant, idque *a&'mo.* verius videtur. Nam noster hic Habacuc illo fuit posterior. Ille enim fuit ante captivitatem Babylonicam; nam eam prædixit : hic vero posteam vixit sub Evilmerodach, nisi dicas eum ad mullam ælalem vixisse. Si enim eum ponas hoc tempore fuisse 75 vel 80 annorum ; potuit esse unus idemque, unde (am hic quam ille vocatur Propheta. Hunc Habacuc historiam hanc scripsisse nonnulli autumant, eo quod olim Belis historia juxta Septuaginta hoc titulo prænotarclur : *Prophetia Habacuc filii Jcsu dc tribu Levi,* uti testatur S. Hieronymus, prolog. in *Danielem.*

Pulmentum, — pultes.

In alveolo, — in cacabo similive caveo vasculo. Arabicus vocat pilam, id est vas concavum ex ligno.

33. **DIXITQUE ANGELUS DOMINI AD HABACUC : FERPRANDIUM QUOD HABES, IN BABYLONEM DANIELI.** — Historiam Habacuc ita narrant Epiphanius et Dorothæus in *Vita Danielis :* ▮ Cum Nabuchodonosor postremo venit Jerusalem cum exercitu oppugnaturus, Habacuc fugit in terram Ismaelilarum ; postea vero reversus est in terram suam. Et cum aliquando messoribus suis pulmentum præparassct, apud suos prophetavit, dicens : Proficiscor in terram longinquam, ac cito revertar; si autem tardavero, ferte messoribus escam. Cum autem Babylone fuisset, et prandium dedisset Danieli, astitit messoribus vescentibus, nec quidquam dixit eorum quæ ipsi contigerant. Sciebat autem brevi reversurum populum Babylone : et biennio priusquam populus reverteretur, mortuus est, ac sepultus in agro suo. » Horum fides sil penos auctores. Ver». 33.

33. Et **APPREHENDIT EUM ANGELUS, etC., F0SU1TQUE** eum in Babylone. — Angelus subito, ct quasi in ictu oculi potuit transferre Habacuc ex Judæa in Babylonem, et eadem celeritate reducere: quia angelus qui movet solem, facit ut sol qualibet hora tantum spatii conficiat, quantum quis conficeret si una hora quinquagies totum terr® globum circumcurreret. Angelus vero, movens firmamentum, facit ut quævis stella in æquinoctiali una hora conficiat 42 milliones milliarium, ct amplius : hoc est, tantumdem ac si globum terne circumvolaret bis millies, atque amplius. Vide dicta *Genes, i,* 14. Vers. 35.

3G. Tolle prandium quod misit tibi Deus. — Ver* 3« Vero S. Cyprianus, tract. *De Oratione Dominica :* « Cum Dei, ait, sint omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu jussu regis incluso prandium divinitus procuratur, cl inter feras esurientes et parcentes homo Dei pascitur. » « Quid ergo, inquit idem tractat. *De Opere et Elecmos.,* metuis ne operanti libi et Dominum promerenti desit alimentum?»

w';- n. 37. Recoud ms es met, Deus. — [ta Græca ct Romana; male ergo Piantina legunt : *Recordatus est enim mei Deus.*

Dil igf.xt es t e, *igr.-tÆr.à; ei,* quærentes (e.

v r:. 4». 4Q, Magnus es, Domise Deis Daniel is, — quem Daniel colit, quique Danielem a leonibus liberasli. Græca addunt : *Et non est alius prater te.*

41. Ponno illos. — Talionem eis irrogat, uti fecit ct Darius, cap. vi, 24; lex enim talionis justifiai et aequitati naturali maximo est consentanea. Unde eam non soli Judæi, sed et Babylonii, l'ersæ aliique Gentiles usurparunt. Ven.4»,

CONCLUSIO ET VOTUM

AUCTORIS AD SS. PROPHETAS.

Prophetas docentes et tonantes audivimus; cos vestigando ct explicando pari passu secuti sumus. Ad metam, Deo duce, pervenimus; Isaiam consolantem ct exsultantem, Jcremiam querentem ct gementem, Ezcchiclcm terrentem et minitantem, Danielem sua symbola et monarchiarum ac regnorum mnigmata proponentem spectavimus, excussimus (quantum Dominus dedit), intelleximus, exposuimus. Patientiam Prophetarum cognovimus, finem Domini vidimus. Prophetias ipsi suas proprio sanguine obsignarunt, cl martyres evaserunt. Propheta enim ct in vita ct in morte martyr, id est testis, imo praeco veritatis usque ad martyrium sit oportet. Hoc est quod asserit princeps Prophetarum Christus Dominus: « Non capit Prophetam perire extra Jerusalem, » *Lue.* sin, 33; et : « Væ vobis, Scribæ etc., qui ffidificatis sepulcra Prophetarum, etc., ct dicitis : Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine Prophetarum, etc., cl vos implete mensuram patrum vestrorum, o me scilicet Christum occidite. « Ideoccce ego mitto ad vos Prophetas, et sapientes, ct scribas, clexiliis occidetis,elcrucifigetis,etc. Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, ct lapidas cos qui ad le missi sunt, » *Mattii.* xxili, 29. Idem est ergo Propheta quod Marlyr.

Vos itaque, o Isaia, o Jeremía, o Ezcchicl, o Daniel! Domini Prophète fuistis, fuistis pariter ct martyres ; tuque, o Dauiel ! in lacu Iconum bis marlyr exstitisti. O quam forliter bonam confessionem confessi estis, fidem servastis, cursum consummastis! O quam feliciter coronam vobis repositam, tam-doctoralcm quam agoiialom, accepistis ! Prophetiæ vcslræ congruæ a Deo ab æterno decreta fuit hæc laurea, ut martyrium per doctoralum mereremini, Bloque hunc confirmar- lis cl ornaretis. Purpurea enim laurea viridantem interpungens cl vermicularis condecorat cl illustrili. Merces vcslræ doctrina* cl concionis fuit purpura, non regum, sed martyrum. Merces sano magna nimis, praemium ingens ct invidendum.

Fecistis me prophetiæ vcslræ doctoralis laurcæ paiiicipom : facile, qudtso, ct martyrii, ut ct ego veritatem quam a vobis hausi, aliosque docui ct conscripsi, sanguino meo obsignem. Nec enim ante perfectus ct consummatus erit doctoratus hio meus, nisi hoc sigillo pariter claudatur et sanciatur. A triginta pene annis vobiscum, et pro vobis lubens volensque continuum subeo martyrium Religiosæ vite, martyrium aegritudinum, martyrium studiorum ct scriptionis; impetrate, obsecro, mihi pro coronide et quartum martyrium sanguinis. Exhausi pro vobis spiritus vitales ct animales, exhauriam ct sanguinem. Omnis laboris mei per tot annos exantlati, quo vos Dei gratia explicui, illustravi, cl novo sermone loqncntcs ct prophetantes effeci, ac vobiscum quasi prophetavi , vestrum mihi quasi Prophète stipendium, martyrium dico, a Patre luminum æque ac misericordiarum obtinete.

Tuque, o sanctissima Dei Genitrix ! a benedicto Filio luo idem posce, idem mihi impetra. Habui illud pene in manibus Lovanii, sæpius urbe undique circumsessa ab hærcticis, eam utpote præsidio omni humano nudatam, tantum non invadentibus et occupantibus; ac præserlim apud tuamœdem Aspcricollcnsem, tot miraculis illustrem, cum in ca degens, ul peregrinos turmatim devotionis causa adventantes per confessiones, conciones, aliaque sacra officia pro modulo meo adjuvarem, anno 1604, ipso festo Nativitatis tute, ab llollandico equitatu cx improviso in eam incurrente, cunctaquc ferro et fiamma vastante, circumseplus, tantum non captus sum et trucidatus. Verum sacrosancte Eucharisliro, quam ex tua æde (ne ab hærcticis violaretur) inecum efferebam, atque tua ope, quam voto tibi nuncupato implorabam, mira providentia servatus sum; cum periculum omne quasi per miraculum a me discussisti. Credo ad majores labores quibus hæc laurea promerenda erat, me liberasti et distulisti. Si ita est, labores auge, duplica, protendo, etiam usque ad cursus biblici consummationem, ut, eo peracto, coronam hanc adipiscar : verumtamen eadem quam mihi ad tempus abstulisti, ne me, oro, defraudes, sed eam integram, majoribusque meritis cumulatam suo tempore redde ct restitue. Tibi enim, utpoto mairi æternæ Sa-

picn tire, matrigne mete desudat omnis hic labor mens.

O Paler reterne, qui ante sæcula nos prredestinasti conformes Heri imaginis Filii lui; qui in tempore a te prreordinato me in sanctam ejus Societatem vocasti ct adoptasti, tribue, obsecro, ut ipsi reque in cruce passionis, ac in luce doctrinae et sancire actionis jugiter conformer ct configurer. Ipse enim est testis fidelis, Doctorum, Prophetarum, ct Martyrum princeps. Exprime in me ejus exemplar, quod milii in monte Calvante monstrasti.

O Domine Jesu, amor noster ! per merita SS. Matris tuie et Prophetarum, mihi largire idipsum, quod tam enixe postulo : fac ut tuas, corumquc coronas participem, quorum labores ct munus participo. Dixisti ct promisisti : « Qui recipit Prophetam in nomine Prophetœ, mcrcedem Prophetic recipiet. » Recepi Prophetas, non Prophetam, imo cum cis cucurri et prophetavi : recepi te principem Prophetarum in magistrum ct sponsum animai meie : concede ergo ct martyrii laucream prophetiæ a te decretam, quam tot annis, tot volis assidue efflagitavi cl efflagito. Mille modis, quos in tuæ providentias thesauris reconditos habes, facillime eam mihi, etiam modios inter Christianos, exhibere poles, uli pluribus exhibuisti. Theodosiana erant tempora, quando S. Joannes Chrysostomus ab Eudoxia, ct remulis Episcopis in exsilium nccemquo actus, aurei sui oris, liberreque increpationis praemium tulit martyrium; atque assiduis itineribus noctu diuque fame, sili, solis ardore, febri, aliisque ærumnis lenta, sed acri morte occumbere coactus, non semel, sed decies marlyr, gloriose de hostibus suis, ipsaque morie triumphavit, lleracliana erani sæcula,quando S. Martinus Pontifex Paulum Conslanlinopolitanum Patriarcham inonothelifam excommunicans, jussu Constantis Imperatoris a Coliiopa cxarcho in Lateranensi ecclesia perfide captus, el ad Constantem missus, ei in faciem fortissime restitit : quocirca ab eo in Chersonam relegatus, fame cl ærumnis confectus, nobile pro Christo ct orthodoxa fide martyrium lætabundus et glorian* obiit anno Christi 654, vere suorum infelicium temporum constans et gloriosa felicitas. Justinianæa erant tempora, non Neroniana, non Dioclctianæa, cum Sylverius Papa in urbe Christiana, inter Christianos, a Christianis tulit palmam martyrii. Similia fuere, cum Joannes et Felix Pontifices camdem obtinuerunt, te utique dante, te procurante. Romam ceco me vocasti, ut Romæ inter medios prophetas ct martyres degerem. Calco assidue terram rubricatam, et pene adhuc stillantem sanguine S. Pauli, et trecentorum millium martyrum; hos quotidie oculis auribus, animo specio, hi mihi martyrii sui sitim acuunt, hi ardoris sui flammas injiciunt; ut turpe reslimcm, inter tot domesticos doctores martyre ;, externum doclorcm, non martyrem versari. Imple ergo hoc meum votum qui imples in boni-» desiderium servorum tuorum. Da, Domine, non inertem vitam, da nec inertem in lecto mortem : da potius cum Christo ut moriar ligno aut ferro, pulchramque petam per vulnera mortem. Scriptionis hujus cl doctrinas mere unum hoc tantum sigillum restat; concede, quœso, illud, si non meis ineritis, certe veritali ture quam conscripsi. Indidisti mihi hoc desiderium jam olim ab ipso ingressu in hanc S. Religionem ; reipsa ergo præ>ta cl perfice in ingressu vitre ine.v, quod me tam cupide desiderare fecisti, ad luam perennem laudem, cl Ecclesiae ture decus, ut verbo ct exemplo sanciam tua oracula, doceamque etiam post mortem, et cum sanguine Abel posteris per omniasrecula futura inclamem ; Vivit e Deo, VIVITE CCOLO, VIVITE JBTEUMTATI. HOC CSt enim omnis homo.

DOXOLOGIA
SAPIENTIÆ ÆTERNÆ

EX EPITOME GESTORUM ET VISIONUM DANIELIS.

]. Multifariam mullisque modis locutus cs, *'»it?!- Domine, Prophetis : sed novissime per somnia j. ciu. cl ænigmata locutus cs Danieli, sapientissimo in filiis hominum.

Daniel cum tribus pueris in Babylone carne et vino abstinuit : ideo dedisti eis sapientiam, et Danieli prophetiam.

Confiteor tibi, Pater, Domine cceli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et ventri deditis : ac revelasti ea parvulis ct abstinentibus.

Ita, Pater, quoniam sic placitum fuit ante te : sic decuit ut mater sapientiæ sit humilitas ct abstinentia, ut qui jejunant ventre, pascantur in mente.

Vuioiu- U. Vidit rex statuam ex auro, argento, œre et “‘•.j'’’ dnior* ferro : sed lapis de monte abscissus ca commi- . id nuit.

Daniel quatuor regna hic portendi videt, iis- dkcuT q1115 cvcrs*9 quintum regnum regnorum : quod roœ. in œternum non dissipabitur.

Hinc rex Danielem adoravit, et in sublime extulit : cumque constituit principem super omnes provincias Babylonis.

An.-».» 111. Rex auream statuam erexit, camque coli »utui jussit ui numen : 1res pueri idolum abominati qtnant* sunt- jutaus

Pereant simulacra gentium : quæ sunt argenluln c' aurum» °Pcra manuum hominum.

miJai Ecce enim Deus noster in ccelo, qui fecit cœlum 'itei. c[terram : ipse nos potest eripere de camino ignis ardentis.

Rex furens conjicit cos in fornacem succensam: orant martyres stantes in (lammis.

Sicut in holocausto arietum et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium : sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie : o Domine '. victima fiamus viva, placensque tibi.

Mox adfuit eis angelus, flammam ignis excussit : fecit medium fornacis quasi ventum roris liantem.

Non tetigit cos omnino ignis : neque contristavit, nec quidquam molestie intulit.

Benedicite ergo, omnia opera Domini, Domino : benedicite, angeli Domini, Domino.

Benedicite, coeli, Domino : benedicite, omnis Spiritus Dei, Domino.

Benedicite, ignis et æstus, Domino : benedicite, gelu et frigus, Domino.

Benedicite, servi Domini, Domino : benedicite, Sancti et humiles corde, Domino.

Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in sæculum misericordia ejus.

IV. Rex superbus vidit arborem proceram, audit : Succidite cam : cor ejus ab humano commutetur, cor feræ detur ei. Nabucbodonosor io bovem commit* utnr.

In sententia vigilum decretum est : donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum.

Daniel ait : Hæc est interpretatio : Ejicient te, o rex ! ab hominibus, cl cum bestiis ferisque erit habitatio tua.

Fœnum ut bos comedes, et rore coeli infunderis : septem tempora mutabuntur super te, donec cognoscas regnum Excelsi.

Mox sermo completus est, rex ejectus septem annos fœnum ul bos comedit : inde ad se reversus prædicavit magnalia Dei.

Quia potestas ejus potestas sempiterna : cl omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt.

Non esi qui resistat manui ejus : qui gradientes in superbia potest humiliare.

V. Balsasar temulentus laudavit deos aureos ct argenteos : mox videt manum scribentem in pariete : *Mane, tekel, phares.* Dataor videt ' *Phare¿*

Cui Daniel : Deum qui habet statum tuum in manu sua, et omnes vias tuas, non glorificasti : adversus Dominatorem cœli elevatus cs :

Ideo *Mane,* numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud.

Tckcì, appensus cs in statera, cl inventus cs minus habens.

Phares, divisum est regnum tuum, ct datura est Medis et Persis.

Danïel Ulnas mimi in Ixu lco-riam.

VI. Daniel adorat Deum : ideo ab remulis, frustra renitente Dario, conjicitur in lacum leonum.

Deus misit angelum suum, et conclusit ora Iconum ; quia coram Deo juslilia inventa est in eo.

Ikgnum DI, Cbristiet Siocio-tum.

VII. Daniel videt quatuor monarchias, quasi bestias : lerenara, ursum, pardum, ct monstrum habens decem cornua.

Antiquus dierum sedit : thronus ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis accensus.

Vestimentum ejus candidum quasi nix, fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus.

Millia millium ministrabant ei : ct decies millies centena millia assistebant ci.

Ure sunt myriades Seraphim cl Cherubim : judicium sedit, ct libri aperti sunt.

Ecce cum nubibus cceli venit quasi filius hominis : ct dedit ei potestatem, ct honorem, ct regnum : omnes populi, tribus et lingure servient ei.

Suscipient regnum Sancti Dei Altissimi : et obtinebunt regnum usque in sæculum, et sæculum sæculorum.

Regnum, et potestas, ct magnitudo regni, qure est subter omne cœlum, dabitur populo Sanctorum Altissimi : cujus regnum sempiternum est, omnes reges et creatura obedient ei.

nr.Tinm Alcun- t.xhhio- «oblio,

VHI. Daniel sub specie hirci sternentis arietem, vidit Alexandrum sternentem Darium.

Ab Alexandro descendit Antiochus Epiphanes : qui dejecit locum sanctificationis, abstulit juge sacrificium.

Usquequo, Domino, juge sacrificium, ct sanctuarium el fortitudo conculcabitur?

Usque ad vesperam ct mane, dies duo millia trecenti, ct mundabitur sanctuarium.

M beb-demdw.

IX. Ecquando, Dominator Domine, compleimntur desolationis Jerusalem septuaginta anni?

Peccavimus, inique egimus : tibi, Domine, justitia, nobis autem confusio faciei.

Gabriel ad Danielem advolat : Audi, ait, vir desideriorum : septuaginta hebdomades abbreviat® sunt.

Fogni angeli Jodxo-rum cuoi angelo Pena-rum.

X. Ul ungatur Sanctus Sanctorum : ut occidatur Christus, ut finem accipiat peccatum, ut adducatur justitia sempiterna.

Ecco vir vestitus lineis, accinctus zona aurea, facies ejus ut fulgur, oculi ut lampas ardens, brachia ct crura ut res candens : intelligo, ait, vir desideriorum.

Ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligcnduin, ut afiligeres to in conspectu Dei : exaudita sunt verba tua.

Hoc anno Darii et Cyri primo, Judrei Babylone liberabuntur.

Princeps autem Persarum restitit mihi : et ecco Michael venit in adjutorium meum.

XI. Audi bella infer reges Aquilonis et Austri, inter Seleucidas et Ploleraæos.

Ex Sclcucidis prodibit Antiochus : qui dabit Ddh inabominalioncm in desolationem.

leneithi › rt Pute-

Populus autem sciens Deum suum obtinebit ct faciet : ac docti in populo docebunt plurimos.

Ex eis multi ruent in gladio, el in flamma, et in captivitate, ct in rapina dierum : ut conflentur, ct eligantur, ct dealbentur.

Pers-entio AfitkcH et Anti-ckibti.

Antiochus, el ejus anlitypus Antichristus, in alium elevabitur : adversus Deum deorum loquelur magnifica.

Erit in concupiscentiis feminarum : Deum Maozitn in loco suo venerabitur.

Dominabitur thesaurorum auri ct argenti, ct in omnibus pretiosis Ægypti : per Libyam quoque et / Ethiopian transibit.

Figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montera inclytum et sanctura : ibi credetur, ct nemo auxiliabitur ci.

Glena siaclo-rum et ¿•xta-rasi.

XII. In tempore illo consurget Michael, qui stat pro filiis populi Dei.

Tunc salvabitur omnis fidelis et patiens, qui inventus fuerit scriptus in libro vit®.

Omnes cnim qui dormiunt in terræ pulvere evigilabunt, alii iu vitam œternam, alii in opprobrium œternum.

Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti ; et qui ad justitiam erudiunt mullos, quasi stellæ in perpetuas æternitalcs.

Audito hreo, doctores; audite, martyres, hanc gloriam, has coronas ambite, docendo orbem verbo et exemplo.

Stupet Daniel clorat: usquequo, Domine, finis horum mirabilium?

Elevavit angelus manus in cœlum, et juravit per viventem in a ternum : quia in tempus et tempora, ct dimidium temporis.

Beatus qui exspectat, et pervenit ad dies mille trecentos triginta quinque.

Tu autem vade ad præfinitum : ct requiesces, et stabis in sorte tua in finem dierum.

Saun-Di-mcl li-berat, et senes cotu!*tn-

XIII. Susanna a senibus adulteris in ardo deprehensa ingemuit : angusti® mihi sunt undique.

Si enim hoc egero, mors mihi est : si autem non egero, non effugiam manus vestras.

Sed melius mihi est absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.

Flens suspexit ad cœlum : Deus retorne, qui absconditorum cs cognitor, tu scis quod falsum testimonium tulerunt contra me : et ecce morior, cura nihil horum fecerim.

Exaudivit Deus vocem innocentis, suscitavit spiritum Danielis pueri qui judicavit cos.

Inveterato dierum malorum, nunc venerunt peccata tua : angelus Dei scindei tc medium.

Semen Chanaanetnon Juda, species decepit te

angelus Domini stat, ul seed et interficiat te.

Unus sub schino, aller sub prino, se eam vidisse peccantem mcnlilus est.

Lapidavit ergo cos populus, clSusannam innocentem liberavit.

Dian ¿'j drico l'a; J* ' Jn7 confessionem sancio.

XIV. Daniel evertit Rei, ct draconem occidit; idcirco Chaldæi conjiciunl cum in lacum leonum.

Cum leonibus lusit quasi cum agnis : dederunt

jhhunf Angelus transfert Habacuc cum cophino *cx* Juda*a in Babylonem : Daniel, ait, serve Dei, tolle prandium, quod tibi misit Deus.

Confiteantur Domino misericordia* ejus:et mirabilia ejus filiis hominum.

Qui habet potestatem omnis carnis, qui occidit ct vivificat; qui deducitad portas mortis, et reducit.

Sperate in eum omnes qui timetis eum : protector est omnium sperantium in se.

Custodit eos quasi pupillam oculi sui, illæsos per ignem ct aquam deducet eos.

Dominus pars hærcditalis meœ, portio mea in terra viventium.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto : Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sœcui^ sæculorum. Amen.

SANCTISSIMÆ

FRINITATI INCREAT

ET CREATÆ IN CHRISTO JESü

TRINUM PROPHETARUM JUBILUM ET VOTUM.

I. En libi, o S. Trinitas, novus cl numerosus quaternorum Cherubinorum ternio, tjl; triplici inquam quaternarum vocum choro te celebrantium, consonoque dissonarum linguarum concentu libi cum Seraphinis jugiter acclamantium : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. » Ili sunt duodecim Propheto, tui præcones ct musici, duodecim scilicet Apostoli, Evangelistic, et Choraules veteris Testamenti, qui in ternos quaternione*, quasi ternos coelestis musices choros, distributi tc ambiunt, tibique famulantes circumstant, ac in quadriga Cherubica triplicata S. Triadis nomen et gloriam toto orbe discurrentes, concinendo circumferunt. Hisce ego, cos commentando, cum alternante Seraphinorum choro succino : « Sanctus Dens, sanctus foriis, sanctus immortalis : plena est omnis terra gloria tua. n Suscipe hosce meos in tuos Prophetas labores: suscipe mea, exilia licet, tnæ Celsitudinis preconia. a De ventre enim matris meæ Deus meus es tu : in te projectus sum ex utero, n Ita a S. Ignatius, » tertius a S. Petro Antiochenus Episcopus, « visionem angelorum per iesponsorios hymnos sanctam Triadem laudantium vidit, ct modum visionis Antiocheum Ecclesia» tradidit; unde ad omnes Ecclesias ista traditio promanavi!, et hæc est ratio hymnorum responsoriorum, » ait Socrates lib. VI *Hist.* cap. vin, nimirum : « Felix beatorum mentium otium, juge piæ doxologi® est negotium; qmque semel in divinitatem se mersit animus, non nisi ejus deliciis et laudibus pascitur : » in quibus proinde recitandis ct explicandis S. Trinitati sit omnis honor, Ecclesia decor, lectoribus sapor, mihi labor.

Hocco ergo Sanctissima Trinitas, et trina Unitas, unaque Deitas novum sit jubihim, quo tibi duodecim melodis Prophetarum, quasi musicorum, vocibus jubilo in novo hoc sancti anui jubitos, quod tertium in vita hac mihi cernere agereque ad plenam culparum veniam, gratiam et sanctimoniam indulsisi! : quo pariter ternos tuos, Prophetarum et Ecclesi®hostes, inauditis peue a sæculo præliis ct triumphis, per ternos reges tuis auspiciis protritos, vel subactos cernimus, gratulamur ct jubilamus. Turearum innumeras copias roburque formidabile, per Serenissimum Poloni® regem Sigismündüm III Jagellonidem, et S. Casimiri abnepotem, Moscorum et Tartarorum vindicem, tot cladibus attrivisti; ut, si cætcri principes ei suppetias tulissent, jam actum esset de Ottomanorum imperio. Porro excessit ille libens patrio et avito Succi® regno, ne fidem Deumque perderet : hanc tui causa exigu® ditionis jacturam, amplis illi in .Moscovia, Polonia, Livonia, Walachia, Russia, Asia triumphis et imperiis centuplo fœnore compensasti.

II. Insuper reges precipuos arcto inter se matrimoniorum vinculo colligasti, simulque omnibus idem studium hærcsis seditiosæet rebellis exstirpand® aspirasti. Indidisti enim eis hanc sapientiam, ut clare cognoscerent enerve et imbelle esse regnum, in quo cives inter se de religione digladiantur, ubi hæretici pro sua perfidia usque ad mortem dimicant, perfideque non tantum cives, sed et principes suos produnt perduntque; fidei enim et religionis dissidium, necessario parit Ecclesi® ct reipublic® dissidium, idque internecinum, ut rex orthodoxus regni sui dominus et rex non sit, quamdiu in eo talis grassatur hærcsis et hæretici, qui et seditiones conflare, et Turce aditum patefacere, ct vicinos principes ad bellum sollicitare solent. Qua ratione enim regi suo

fideles sint, qui Deo sunt injurii, blasphemi, infideles? Qua ratione principi fidem servent, qui fidem Christo et Ecclesia datam violarunt, et assidue ac pertinaciter violant, quique suam hanc perfidiam rebellione armant et propugnant? Non id ipsorum, non naturæ, non indolis, sed phrenesis, bæresis inquam seditiosa et infida, est vitium. Aperuisti regum oculos, ut id liquido cernerent, idcoque singuli in Calvinismum, ut regni sui pestem insurgerent. Ita dedisti christianissimo Galliarum regi Ludovico XIII, S. Ludovici hæredi et æmulo, supra ætatem animos et vires, ut urbes et arces plurimas quas Hugonotti insederant, armata manu eis extorqueret, coderas pene omnes ad deditionem cogeret, quod nemo majorum cogitare, nedum aggredi ausus fuerat; ut jam ipse Francia totius sit rex, qui ante triennium dimidiatus ct precarius ejus tantum rex esse videbatur. Ita Fbrdinandum imperatorem invictum, spem et columen Germania, tot tantisque victoriis, iisque continuis decorasti, ut te pro eo manifeste pugnante, illud Julii Casaris, imo vero propatrui sui Caroli V imperatoris jure dicere possit : « Veni, vidi, vicit Christus. » Et illud Debboræ,*Judies* : a Nova bella elegit Dominus, portas hostium ipse subvertit, etc. De cœlo dimicatum est contra eos : stella manentes in ordine et cursu suo, adversus Sisaran) pugnaverunt.» Instar fulminis enim victor ejus exercitus, duce Bavaro, quasi redivivo Juda Machabao, pervasit subegitque Austrian), Bohemian), Moravian), Silesiam, Hungarian), Palatinalum utrumque, ex iisque harelicorum patriarchas Hussitas, ac rebellionum faces Calvinistas, expulit et profligavit : qua in re suas quoque egregie præstitere partes insignes ex Italis Belgisque duces, cum validis copiis ab optimo rege catholico opportune in auxilium submissi; ut jam Germania putidis et pestiferis membris resectis libera, redintegrari, revalescere, pristinasque vires ct robur queat colligere : quibus in unum collectis roborata, non tantum Tureis resistere, sed et eos bello lacessere ct invadere audeat, Hungariamque hæresis dissidio perditam, unitis Germanorum et vicinorum armis repetere et recuperare valeat. Hæc eorum æterna erit gloria, hi immortales triumphi, hæc trophæa, quæ in omne ævum perennabunt. Agile, principes generosi, pergite magnis animis, opus felicibus adeo auspiciis coeptum conficite, paribus studiis rebellem Calvini hæresiu pene evulsam stirpitus ubilibet eradicate.

III. Quare procul absit a Christiano fidelium pectore, ut hæreticos contra orthodoxum suum principem rebellantes adjuvare, aut fovere satagat. Qui enim hæreticos juvat, hæresin juvat ct propugnat, ipsamque Christi fidem et Ecclesiam oppugnat. Qui rebelles juvat, rebellionem juvat ct propugnat. Quocirca justo Dei judicio reddetur ei talio, ut in quo peccavit, in eodem puniatur, et ab hæreticis bello, a subditis rebellione exagitetur; ut, quod aliis fecit injuste, idem juste a suis patiatur. Sapienter Thucydides, lib. I : « Nullus princeps, inquit, a suis subditis juste puniendis arcendus est : et qui id facit, parem in se legem statuit, ne et ipse suos puniat delinquentes. » Ita gravem non tantum censuram, sed et vindictam Dei subiit Josaphat, pius alioqui rex Juda, quando oraculo Jehu castigatus audivit : « Impio præbes auxilium, ct his qui oderunt Dominum amicitia jungeris; ct idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda, et præparavcris cor tuum ut requireres Dominum, » li *Paral,* xix, 2. Graviorem vero excepit ab Eliezer propheta, in cum detonante: «Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis, » II *Paral,* xx, 37. Et tamen Josaphat Ochoziam adjuvarat, non in impietate, sed in re politica duntaxat, nimirum ad navigandum in Tharsis. Porro verissimum est istud, licet nonnullisparadoxum : «Christianorum de Christianis parta, cadit victoria victa,» uti evidenter demonstrat in Politica pereruditus Chris'.ophorus Varsevicius in *Paradoxis.* Quaniobrem sapientes consiliarii hoc suis principibus instillant principium : « Ut tuum regnum firmes et amplifices, omni studio cole pacem et fœdus cum vicinis Christianis principibus. Horum enim amicitia tibi erit murus et antemurale.» Nam, ut ait rex sapientissimus : « Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma, » *Prov.* xvm,19. Quin et Atticus Orator : «Præcipuum, inquit, boni principis opus est, amicos parare. Nullum enim majus boni imperii instrumentum, quam boni amici, n Plinius in *Panegijr.* Audiant Christiani saluberrimum Anchisæ apud Virgilium, llomanos a civilibus bellis dehortantis, consilium :

Ne quaeso, ne unia animis assuescite bella.
Neu patria: validas in viscera vertite vires.

Ista ergo magnifica Dei sunt opera, qui principibus sibi fidelibus facit mirabilia magna solus ; cui proinde tota Germania, tota Gallia, tota Polonia, imo totus orbis Christianus ob tantas tatuque recentes victorias, cum gratiarum actione canticum novum concinat, totoque hoc jubilaeo cum Mose et Hebræis jubilet : « Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem projecit in mare, » *Exotl.* xv.Eia S. Trinitas, Iribus virtutis tuæ lanceis, tua inquam potentia, sapientia et gratia, trium hostium tuorum, pariter ac Prophetarum, Saracenorum inquam, Hæreticorum et Schismaticorum mentes cordaque feri et saucia, ut omnes sese tibi subdant, te agnoscant, credant, ament, glorificent : a Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto : sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula saeculorum. Amen.» Tunc tuæ Majestati et clementi® vere et exsultanter omnium gentium jubilis, illud regii vatis oraculum jubilabimus : « Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exsultationis. Psallite Deo nostro, psallite : psallite regi nostro, psallite : quoniam rex omnis terræ Deus, psallite sapienter, » *Psalm.* xLvi. «Jubilate Deo,omnis terra, psalmum dicite nomini ejus, date gloriam laudi ejus, » *Psabn.* Lxv. « Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam et honorem : afferte Domino gloriam nomini ejus, » *Psalm.* xcv.

IV. Tu rex sæculorum immortalis, invisibilis, gloriosus, qui lucem habitas inaccessibilem, per Verbum incarnatum te mundo pandere, apparere et cerni, ac loqui, versari, et convesci nobiscum dignatus es : per illud nos libi reconcilias et unis : in illo divitias gloriæ tuæ nobis ostendis, a ut, dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in invisibilium amorem rapiamur. » Christus enim dum nostram carnem assumpsit, nobisque consanguineus et cognatus, imo frater, fieri dignatus est, nos Deo concorporavit, ac S. Trinitatis affines effecit. Ipse ergo est salus nostra, honor noster, amor noster, deliciæ nostræ. Nimirum hoc a manifeste magnum est pietatis tuæ sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria, » I *Timoth.* m. Hoc divini tui consilii arcanum prioribus generationibus incognitum, et æternis temporibus tacitum revelasti Prophetis, quasi aquilis cœlestibus, ut idipsum nobis discordi vocum concordia præcinerent. Hoc est Verbum infans, puer sapiens, Deus laciens, Christus crucifixus, qui factus est nobis sapientia, justitia et redemptio. Hic est fidei nostræ axis, sapientiæ basis, sanctitatis apex, charitatis illicium, felicitatis centrum. Intonat de eo Michæas cap. v : « Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda : ex te egredietur qui sit dominator in Israel : et egressus ejus ab initio, a diebus ætemitalis. » Insonat Aggæus cap. n : « Adhuc unum modicum est, et ego commovebo cœlum et terram, et mare et aridam; cl movebo omnes gentes. Et veniet desideratus cunctis gentibus. » Consonat Malachias cap. n : « Statim veniet ad templum suum dominator quem vos quærilis, et angelus testamenti quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum. Et quis poterit cogitare diem adventus ejus? Et quis stabit ad videndum eum?» Succinit Zacharias cap. ni: a Adducam servum meum Orientem.» Et capite ix : «Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu. » In Christo ergo, o increata S. Trinitas, tui vivam imaginem expressisti, ct triadem creatam efformasti : quod admirans S. Joannes, *epist.* I, cap. v : « Tres sunt, inquit, qui testimonium dant (Verbo incarnato, Christo Jesu) in cœlo : Pater, Verbum, el Spiritus Sanctus. Et tres sunt qui testimonium dant in terra : Spiritus, et aqua, et sanguis; et hi tres unum sunt. »

Felix Bethlehem, felix Judæa, felix Jerusalem, quæ non tantum Prophetas, sed et ipsum Verbum incarnatum gignere, videre et audire digna fuisti; quæ divinis ejus pedibus calcata, ejus sermonibus, sudoribus, lacrymis, suspiriis, quin et sanguine pretioso irrigata, eum hospitem, imo civem el filium, redemptorem et salvatorem habere meruisti ; scilicet, « factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion. Quæsivimus locum Domino, tabernaculum Deo Jacob. Ecce audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campis silvæ. Introibimus in tabernaculum ejus : adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus, » *Psalm.* cxxxi. Ibi suam ipse fundavit Ecclesiam, ibi refulsit aurora legis novæ in splendoribus Sanctorum, Virginis Deiparæ, Apostolorum, Evangelistarum, ac primorum fidelium fide etebaritate ardentium. Quocirca Christus sponsus hunc thalamum sibi adamans, indequo sponsam Ecclesiam alliciens :« Veni, inquit, de Libano (de Jerusalem et Judæa), sponsa mea : veni de Libano, veni : coronaberis de capite Amana, de ver-

lice Sanie et ITermon (utique Judæ® montium), de cubilibus leonum, de montibus pardorum, » *Cant.* nr. Idipsum praecinuit Zacharias cap. xnr : « In die illa erit fons patens (grati® et baptismi) domui David, et habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris et menstruat®. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, disperdam nomina idolorum de terra, et non memorabuntur ultra. n Et cap. xiv : aStabunt pedes ejus in die illa super montem Olivarum, qui est contra Jerusalem ad Orientem. El erit in die illa, exibunt aqu® viv® de Jerusalem, etc. Et erit Dominus rex super omnem lerram; in die illa erit Dominus unus, et erit nomen ejus unum. » Michæas vero cap. iv : a De Sion, ait, exibit lex, ct Verbum Domini de Jerusalem. »

Infelices ergo et miseri chrisliani, qui a suis incunabulis exsulant, qui sanctam urbem, sanguine Chrisli purpuratam, qui aurora fuit Ecclesia, primumque ejus regnum a Tureis et Saracenis possideri, profanari et sacrilege pollui cernunt et tolerant. Non toleravit id Constantinus imperator qui loca sancta Christianis restituit:cujus nutu et sumptu materS. Helena Hierosolymam profecta, loca sancta religiose venerata iu Bethlehem, monte Calvari® et Oliveti, alibique regia magnificentia templa et basilicas exædificavit. Quare empii tum eo peregrinatio a fidelibus frequentari, confluentibus e toto orbe devotionis ergo Christianis. Ipse S. Hieronymus, relicta Boma, in Bethlehem se transtulit, ut ad Christi incunabula viveret et moreretur; quem secuta S. Paula, magnum post se trahens nobilitatis Roman® agmen, ibidem quatuor exstruxit monasteria, in quibus ipsa cum filia Eustochio Chrisli paupertatem, humilitatem ct sanctitatem imitata, vitam egit religiosam el coelestem, a Bethlehem ingressa, ait S. Hieronymus in *Epitaph. Paulæ,* et in specum Salvatoris ingrediens, me audiente jurabat, cernere se oculis fidei infantem pannis involutum, vagientem in præsepi Dominum, .Magosadorantes, stellam fulgentem desuper, matrem Virginem, pastores nocte venientes, ut viderent Verbum quod factum erat, et jam tunc Joannis Evangelist® principium dedicarent : In principio crat Verbum, et Verbum caro factum est; mixlisque gaudio lacrymis loquebatur : Salve, Bethlehem, domus panis, in qua natus est ille panis, qui de cœlo descendit. Salve, Ephrata, regio uberrima, cujus fertilitas Deus est. n

Constantinum secutus Heraclius imperator anno Domini G28, coelestibus de Cosroe Persarum roge politus victoriis, crucem Christi ipsi ereptam, Hierosolymam victor reportavit, ac deposito regali cultu, detractisque calceis, et plcbeioamictu indutus, illam propriis humeris retulit in cum montem, quo eam Salvator tulerat; ac in eodem Calvari® loco statuit, unde a Persis fuerat asportata. Ita S. Trinitatis Christique injurias ullus Heraclius hasce de Persis vindicias dedit, imo reddidit Hierosolym®. Jerusalem enim est civitas Dei electa, sancta et gloriosa, fundata in montibus sanctis, centrum et umbilicus mundi, urbs perfecti decoris, gaudium univers® terr®, paradisus orbis, qu® tanquam regia inter omnes urbes, velut caput in corpore, sicut sol inter astra effulget; quasi Ecclesi® militantis Capitolium, triumphantis typus et præludium.

V. Post Constantinum et Ileraclium Urbanus II Pontifex æternum decus et gloriam sibi peperit (unde et monumento ejus hoc elogium inscripserunt : a Urbanus II, auctor expeditionis in infideles »), cum Concilio apud Clarum Montem habito anno Domini 1095, ita principes Galli® ad recuperandam Hierosolymam a Saracenis jam diu occupatam, animavit, ut non dubitarent mori pro illa civitate, in qua Christus pro nobis mortuus est. Quare olfecit ul trecenta hominum millia nomen in militiam Chrisli dederint, signumque crucis susceperint, atque inter illos multi principes, duces et comites: in quibus eminuit Godefridus Bullonii dux, pnestantis animi, religionis et fortitudinis vir : qui quam facile Terra sancta a Christianis recipi possit, ostendit, dum parvis copiis residuis Hierosolymam anno Domini 1099, expugnavit, feria sexta, hora qua Christus mortuus est, ipseque primus conscensis muris urbem ingressus, primus deinde llierosolym® Christianus rex, quasi novus David creatus, regnum in posteros sex reges, per lxxx annos propagavit, idque merito su® virtutis, pietatis et modesti®, qua, ut alia preteream, Christianis principibus eum de more regio diademate coronare satagentibus, humilitatis studio restili!, dictitans : a Nolle se aurea insigniri in urbe sancta, in qua Christus Dominus pro nostra salute spineam tulisset : unde ea contentus, iliique reverentiam exhibens, regiam respuit, regum optimus, lumen ct speculum reterorum, • ait Wilhelmus ArchiepiscopusTyri, lib. IX *Belli sacri,* cap. ix. Vivet, Godefride, vivet, Urbane, tua virtus et gloria, quamdiu sæculorum omnium vivet Æt e r mt a s.

Porro orationem Urbani, qua in Concilio Claromontano omnes ad bellum sacrum accendit, recitat idem Wilhelmus, in qua inter cætera ait : « Hæc igitur salutis nostræ incunabula, Domini patriam, religionis matrem, populus absque Deo, ancillæ filius Ægyptiæ possidet violenter, et captivitatis liberæ tiliis extremas impon it conditiones, quibus versa vice merito servire tenebatur: Saracenorum gens impia, loca sancta in quibus steterunt pedes Domini, jam a multis retro temporibus violenta premit tyrannide, subactis fidelibus et in servitutem damnatis. Ingressi sunt canes in sancta, profanatum est sanctuarium, humiliatus est cultor Dei populus, angarias patitur indignas genus electum, servit in luto ct latere regale sacerdotium, princeps provinciarum facta est sub tributo civitas Dei. Templum Domini, de quo zelans Dominns vendentes ejecit, ne domus Patris ejus fieret spelunca latronum, facta est sedes dæmoniorum. Templum Domini, inquam, ut ait Mathathias, quasi vir ignobilis, vasa gloria ejus abducta sunt captiva. Civitas Regis regum, quæ aliis regulas intemeratæ tradidit fidei, gentium superstitionibus cogitur invita deservire; sancta Resurrectionis ecclesia, requies dormientis Domini eorum foedatur spurcitiis. Loca venerabilia, quæ Dominum in carne susceperunt hospitem, signa viderunt, sensemnt beneficia, facta sunt gregum præsepia, stabula jumentorum. Accingimini ergo, ct estote, filii, potentes, ut pugnetis adversus infideles ; quoniam melius est mori nos in bello, quam videre mala geniis nostræ et sanctorum, n Audite hæc, principes, audite, chrisliani, summi Pastoris vestri, Chrisli Vicarii lamenta, imo oracula.

VI. Urbani coepta constanter prosecuti sunt succedentes ex ordine Pontifices, Paschalis II, Gelasius 11, Callistus II, Lucius II, sed maxime Eugenius III, qui anno Domini Hi3, urgente Ludovico rege Francorum, et S. Bernardo, expeditionem in Terram sanctam suscitavit, ac S. Bernardino ad omnes Galliæ et Germani» populos (qui cum ut Prophetam, vel Apostolum suscipiebant) in eam concitandos auctoravit; quare sequenti anno omnium consensu, S. Bernardus totius belli dux ct princeps militi» electus est. Verum satis visum est Eugenio, si ille tuba sacerdotali indiceret bellum, et tam verbis, quam litteris Christianos ad id excitaret : quod illum felicissime sequentibus innumeris signis ct prodigiis præstilisse, testantur Acta vit» ipsius, et Epistola ab eo conscripta, nec non et Otto Frisingcnsis; sed magis ipse rerum successus, dum non solum Ludovicus rex celebrato apud Verzelacum conventu, crucem, quasi belli sacri insigne, ab eodem S. Bernardo sumpsit una cum multis regni sui principibus et optimatibus, quos tam ingens populi multitudo secuta est, ut vacuarentur urbes ct castella; sed ct ejusdem hortatu Conradus, Romanorum rex, generali apud Spiram conventu indicto, æque crucem una cum fratre suo Henrico, duce Noricorum, aliisque principibus ct nobilibus plurimis (etiam Polonis, adeoquo Henrico Bolcslai rogis fratre, teste Cremerò lib. VI *Polon.*) accepit : quibuscum etiam signati sunt nonnulli Episcopi, atque inter alios ipse Otto Frisingcnsis, virtutibus et meritis clarus. Qui demum addit non solum ex Romano Imperio, sed etiam e vicinis regnis, puta Francia, Anglia, Pannonia, innumeris populis ac nationibus hac expeditionis fama ad sumendam crucem commotis, repente sic totum pene Occidentem siluisse, ut non solum bella movere, sed et arma quempiam in publico portare nefas haberetur. Utinam nunc iterum S. Bernardus, vel c cœlo idem classicum fidelibus canat !

Ludovicum et Conradum æmulalus est S. Ludovicus, Francorum gloria dicam, an sanctitas, an verius utrumquo? qui in Palæstinam non tantum copias transmisit, sed ipse quasi earum dux, relicto avito solo et regno, per tot terrarum mariumque spatia, maximis impendiis, laboribus el conatibus, semel et iterum trajecit, ut eam Saracenis extorqueret, et Christianis pristinis hæredibus assereret : sed cum peccatis fidelium exigentibus, idipsum, quod tanto conamine, virtute et animo moliebatur, perficere non posset; mortem tamen in tam gloriosa expeditione oppetere anno Domini 1270 non dubitavit, fidensque cygnæum cecinit : « Introibo in domum tuam, Domine, adorabo ad templum sanctum tuum, ct confitebor nomini tuo ; » nimirum, a tendit ad astra per aspera virtus: n quin et operis tam chrisliani prosequendi et perficiendi decus filiis posterisquo suo exemplo, æque ac testamento reliquit. Resuscita, Domine, hunc S. Ludovici zelum in catholicis regibus et principibus, præsertim Turc» limitaneis et confinibus, ut unanimes in tantum opus conspirent; sed et remotiores excita, ut in partem tam gloriosi operis veniant, ac

noniinatim S. Ludovici sequaces, hæredes, et cognomines, ut victricia arma ab haereticis in Saracenos transferant, ac Francos, cæterosque otiari nescios opere tam sancto occupent, ne ipsorum ardor quietis impatiens in bellum vel civile, vel Christianum, quo sese invicem collidant, lurpemque dent maculam in gloriam suam, ac iram Dei in se concitent, erumpat; sed potius in Tureas, Tartaros et Saracenos, juratos S. Trinitatis Christique hostes, ad vitam et immortalem eorum gloriam, sese exerat. Hoc nomen christianissimum cis hæredilarium, hoc S. Ludovicus progenitor, hoc generosa indoles et animi celsitudo, hoc S. Ecclesi® amor et fidei ardor, hoc victori® et trophra contra Christi perduelles cœlitus data, hoc præsules, hoc Pontifices, hoc fideles omnes juro suo ab eis efflagitant.

VII. Sapienter S. Catharina Senensis Iheodidacta (uti refert Raymundus Generalis Ordinis Pr®dicatorum, et ex ipso Ambrosius Catbarinus in ejus *Vita)* Summos Pontifices, Gregorium XI et libanum VI, anno Domini 1375 et sequent., acriter ad bellum Tureis inferendum exstimulant. Cumque Pontifex regereret, illud in tot intestinis principum Itali®, aliarumque regionum dissidiis, importunum videri, institit illa : « Imo vero, inquit, nunc maxime opportunum est, adeoque nullum efficacius remedium ad dissidia hæc tollenda suppetit, (piam si foedus sanctum sanciatur, quo omnes paribus animis incommunes Christi et Christianorum hostes conspirent : ibi suos animos et impetus, suos pugnandi ardores ¡rasque effundent, caque ratione privatas ponent lites elodia, o Ita, ut alios taceam, Ilogerius cl Bocmundus fratres, Sicili®, Apuli® ct Calabri® principes, continuo inter se de principatu digladiantes, ab Urbano II federe belloque sancto conciliati, arma fraterna in Saracenos verterunt. Bocmundus enim occupata Melpihi, cupiditate glori® incensus, cum duodecim millibus delect® juventutis Italic® in Terram sanctam profectus, sua hac virtute animique præslanlia adeo fratrem Ilogerium permovit, ul positis armis dixerit sibi omnia cum fratre deinceps fore communia, ac statini Tancredum filium pugnandi cupidum, belli comiti m fratri tradiderit, ait Platina in *Urbano* II. Pari modo acerba Germanorum, Bavarorum, Belgarum, Polonorum dissidia sopita fuisse expeditione in Terram sanctam duce Conrado imperatore, narrat Otto Frisingensis, lib. I *De Gestis Fredcrici I /mperat.* cap. xxix. Sapienter Livius lib. II : « Bella externa, inquit, sedant domesticas seditiones. Externus limor, magnum concordi® vinculum. » Idipsum pervidet metuitque Turea, quocirca omni ratione Christianos principes a sese invicem divellere, ac inter eos lites et bella sercre molitur : ea de causa dum vicinum aggreditur, cum remotioribus fedus init, imo eos in vicinum concitat, itaque eum Christianorum armis expugnat ; quo facto remotiores gradatila eadem arte et fraude circumventos, ac ab aliis desertos aggreditur, occupat et subjugat. Fcedifragus enim ipse cum sit, fedus initum, dum ei lubet, quaesita occasione abrumpit : cum ex adverso Christiani, insidiosi foederis nomine magis quam religione irretiti, vicinos ab eo invasos protegere non audeant, itaque ipsos ejus prædæ exponant, mox el ipsi ejus praeda futuri. Norunt historiarum et rerum Turcicarum periti, Turcam subindo jurare super libro smegmatico, itaque imposturam Christianis facere, ac juramentum violare, dictitando se super libro licto, non vero, ac proinde ficte, non vere jurasse. Quare jure ei regerant chtistiani : ‹l Frangenti fidem, fides frangatur eidem, o Nimirum foedifragus fuit Bajazetes, qui Venetis contra pacta Coronem, Melhonem et Naupactum ademit. Bajazelem imitatus nepos Solymannus, qui anno Domini 1537, tolis viribus Italiam aggredi destinabat, sed temeritate cujusdam Veneti trierarci)® offensus, omnes iras et copias in Venetos sibi foederatos effudit, Corcyra ipsorum insula longe lateque vastata, et insulis Cycladibus direptis, negotiatoribusque Venetis toto Turcico imperio cum universis eorum opibus et pecuniis in praedam datis; insuper eosdem Nauplii ct Epidaunci concessione, ac duabus in Dalmatia arcibus, Nadino et Lubiana, mutatavi! ; Sulymatini enim erat vox : ‹i Dummodo regnem, nil moror : sicut in cœlo unus Deus, ita in terra unus Solyruannus esi colendus. » Solymannum patrem æmulatus Selymus, fedus jurejurando cum Venetis initum violans, eis Cyprum extorsit; qum et eis insultans : n Barba, inquit, mihi a Venetis apud Naupactum abrasa succrevit; ego vero eis brachium dextrum capta Cypro imputavi, quod nunquam recrescet, n Annon hæc societas leonina? Pari modo facere et faciunt cæitn. Cum emm ab origine fuerint sintque orbis praedones, toti opibus regnisque Christianorum ptr fas cl nefas inhiant. Inierim lethargo quasi sopiti altum dormiunt chiistiani; quia quis-

que longo a so Turеam, et so ab ejus jugo, abesse autumat. Qua in re errant omnes gravissime. Idem censebant olim Conslantinopolitani, Trapezuntii, Thraces, Bulgari, Bosnii, Servii, Mungavi, cæterique; at jam a Turca capti, errorem suum vident, et serio, sed sero lugent. Turca in limine, ct pene in visceribus est Christianorum omnium, ct illi eum a se remotum dictitanti 0 calcitasi o stupori Nuper tempore Pii V, inhiavit Crei®, Veneliis, totique Itali®. Viennam semel iterumque obsedit, inhians August® totique Germani®. Ante triennium Poloniam se unico prælio devoraturum pollicebatur. Imminet ergo, et pene incubat Itali®, Germani®, Poloni®. Nuncsilel, quia domesticis distinetur dissidiis ; at occasionem præstolalur, ea data illico more suo imparatos Halos , Germanos, Polonos adorietur et opprimet. Ulinam periculum bocadeo quam certum est et præsens, conspicient, et inito contra cum communi foedere discutiant Christiani, dum res est integra ! ne sero cum caderis jam a Turea occupatis suum torporem, s laque dissidia accusent el defleant. Nunc cum domi rebellione gravi variaque agitatur : cum in Persam omne exercitus robur transmisit ; cum puer est, cum ducibus, consilio el ærario destituitur; cum principes catholici tot victoriis a Deo datis ad bellum sacrum invitantur, tempus est opportunum eum invadendi cl profligandi : quod si preterire neglexerimus, sero pœnitentes illud requiremus. Nihil enim tam volucre est quam occasio : nihil levius, cum se offert, penditur ; nihil magis, cum abiit, dcSideratur; nihil periculosius amittitur : nihil difficilius recuperatur. Porro quis dubitet Turеam Itali® et Christianis imminere, cum Tunetanum regnum ab eo occupatum a Sicilia, Epirum el Macedoniam a Dalmatia, Forojuliuma Dalmatia tenuissimo tractu videat disterminari; cum Apollonia, Turcico oppido, Hydruntum regni Neapolis urbem , antea quoque a Tureis possessam, unius noctis spatio annavigari posse intueatur? Quid Hispanis, Italis, Gallis insidiosius Alligerio? Quid Fessa, Marroco, Biserta, ct tota illa Afrorum vafrorum societate est infestius? An Gallia ergo expers? nequaquam. Maria qu® utramque ejus partem alluunt, adeo Turcicis sunt infesta latrociniis, ut non ora, non sinus, non portus aliquis lutus et iis non exploratus esse videatur. Quocirca Joannes ille Tarnovius Comes, qui sæpius Poloni® exercitibus victor prafuit, dictilab.il « omnia Polonica comitia perpetuam belli Turcici meditationem esse debere. » Idem dicas de comitiis Germanicis, Gallicis, Halicis, Hispanicis. Celebre csl illud Græcorum apud Pachymerem, lib. V *Historia; : a* Cum hostibus Crucis geratur bellum, ubi el victoria laudabilis est, et vinci salutare. » Hem : « Pax colenda, ubi Dei jacturam non facimus : bellum gerendum, ubi religio periclitatur totaque respublica, n

Quapropter ul ad Pontifices sacri belli fæcialcs, imo tibicines redeam, Eugenii III pro Terra sancta zelum æmulati sunt Alexander 111, Lucius III, Urbanus 111, Gregorius Vili, Clemens 111, Cæleslinus III, Innocentius III, Honorius HI, Gregorius IX, cui mox succedens Innocentius IV, testibus Platina, Onuphrio el aliis, legatos per Franciam et caleras provincias misit, qui fidelibus suaderent militiam Christi suscipere, et S. Ludovici signa caslraque in Terram sanctam sequi. Ad camdam christianos incitavit Alexander IV, Urbanus IV, Nicolaus IV, Innocentius VI.

Eugcnius IV vero Pontificatum iniens anno Domini 1431, in Tureas mari classem, terra exercitum legato Juliano Canarino Cardinale misit, ac duce Ladislao Poloni® rege triginta Turearum millia uno prælio inter Hadrianopolim cl Danubium cecidit. Tunc quoque Joannes Hunniades a Ladislao Transylvain® prefectos, multos Amuralis exercitus delevit, Moldavian! recepit, maximam Servi® et Bulgari® partem victricibus armis percurrit.

Eugenio IV succedens Nicolaus V anno Domini **1i** 17, vehementer institit, ul bellum communi omnium Christianorum consensu in Tureas decerneretur, quos jam parare arma contra Constantinopolilanos senserat : el ob eam Cardinalem Rutcnum Conslanlinopolim miserat, qui imperatori el civibus auxilium polliceretur, si ad catholicam fidem, ul in Concilio Florentino promiserant, redire voluissent; sed illis iu schismate persistentibus, justa Numinis vindicta Mahomet Turearum imperator Conslanlinopolim paulo post expugnavit anno Domini 1153, ac occiso imperatore Patologo, crudelissime urbem ferro flammaque vastavit, leste Chalcondyla, lib. Vili, et aliis. Cujus rei labem Pontificatui suo impactam, dum abolere coactis in Tureas copiis studet Nicolaus, arthriticis doloribus exstinguitur.

Vili. Nicolai studiis insistens successor Callistus III, creatus Pontifex anno Domini 1455, illico

Tureis bellum indixit. Repertum est in scrinio ipsius hac de re votum, ante pontificatum hisce verbis futuri prasagis conceptum : « Ego Callistus Pontifex Deo omnipotenti voveo, et sanctæ individus Trinitati, me bello, maledictis, interdictis, exsecrationibus, et demum quibuscumque rebus potero, Tureas christiani nominis hostes saevissimos persecuturum. » Ea de causa illico prædicatores per totam Europam misit, qui Christianos omnes ad arma contra Tureas concitarent; quin et per legatos Usumcassanum Persarum regem contra eosdem accendit. Ipse sedecim triremes Romæ ædifîcatas in hostem misit Ludovico Patriarcha Aquileiensi prefecto, qui triennio maritima hostium Asianorum vexavit, insulas quasdam cepit, ac magnas clades hostibus intulit. Alfonsos autem rex et Burgundi® dux crucis signum suscipientes, ituros se quoque in hostem profitebantur, vel armatos milites eo missuros. Jussit insuper Callistus in meridie campanai sono fideles admoneri, ut orationibus cos juvarent qui contra Tureas dimicabant. Hac ratione parta fuit illustris illa de ipsis victoria. Christiani enim duce Johanne Voivoda, adhortatore Johanne Capistrano Minorità apud Belgradum anno Domini 1456, sexaginta Turearum millia ceciderunt, captis centum sexaginta bellicis tormentis; Mahometes tyrannus saucius, fuga salutem quæsivit. Ea victoria Pontifex festum, puta officium solemne, Transfigurationis Jesu Christi dic sexta augusti instituit. Actum de crudelissimo hoste tunc fuisset, si christiani principes omissis intestinis odiis et bellis, terra ac mari tantam victoriam prosecuti fuissent, sicut Callistus monebat et urgebat. Verum, dum illi segniter rem agunt, Turea resumptis viribus Trapezuntem prius, imperatore interempto, Bosniam deinde rege capto atque interfecto, cepit. Prævidebat hæc c specula Callistus et gemebat, nec cessabat litteris et nuntiis principes Christianos adhortari, ut in tantis malorum periculis oculos aliquando aperirent, frustra remedia deinceps quaesituros, ubi jam hostis invaluisset : Platina, Onuphrius, Genebrardus, in *Chronol.;* Suarez, tom. 1 De *Rclìg.* lib. If, cap. v; Azor, tom. II, lib. I, cap. xv. Vide hic quam Pontificibus ex officio continua, et quasi hæreditaria fuerit cura sacri foederis contra Tureas sanciendi.

Quapropter Callisto 111 succedens Pius II, magni animi, sapienti®, facundiae et zeli vir, conventu principum e lota Europa Mantu® indicio, nervosa et efficaci oratione iisdem persuasit, u* bellum communi omnium decreto Tureis indiceretur. Verum decretum hoc infregerunt mox intestina bella, quibus Germani, Hungari, Britanni, Hispani, Itali in se mutuo arma verterunt Stetit tamen in sententia animosus Pontifex, dumque classem, quæ passim in portubus superi inferique maris ad tantum bellum fuerat ædificala, atque Venetorum ducem belli socium Ancon® exspectat, diutina et lenta febri afflictalus moritur anno Domini 1464, Pontificatus G, sepultus in basilica S. Petri, cum hoc elogio: « Pius II Pontifex Maximus, natione Tuscus, patria Senensis, sedit annos sex. Brevis Pontificatus ingens fuit gloria. Oppugnatoribus Romanæ Sedis intra atque extra Italiam restitit. Conventum Christianorum Mantuæ pro fide habuit. Catharinam Senensem inter Sanctas Christi retulit, etc. Cultor justiliæ et religionis. Admirabilis eloquio. Vadens in bellum quod Tureis indixerat, Ancouæ decessit : ibi et classem paratam, et Ducem Venetorum cum suo senatu commilitones Christi habuit, d

Pio II suffectus est Paulus II, anno Domini 14G4, qui accepto nuntio Tureas capta Epiro in Illyricum iter parare, legatos misit ad reges et principes, eos oratum, ut, compositis rebus suis, debello Tureis inferendo ad propulsandam injuriam cogitarent.

Paulum II excepit Sixtus IV, anno Domini 1471, qui, ut christianos principes inter se dissidentes ad concordiam revocaret, et sacro in Tureas fœdere sociaret, Bessarionem Cardinalem Nicœnum misit in Galliam, Rodericum Borgiam in Hispaniam, M. Barbum in Germaniam et Pannoniam; Oliverium Carafam maritimæ 24 triremium classi præfccit : hisce se junxere 50 triremes Venetorum, 24 Fcrdinandi regis Aragonum, adeo ut illis Turcæ ex Bosphoro in Ægæum obviam prodire non sint ausi. Smyrna tunc in Asia capta, incolæque omnes abacti. Constans fama est, christianos eo anno magnam Asi® pariem occupaturos fuisse, si ipsi mari, sicut Usumcassanus Persarum rex terra, Tureas vexare perrexissent. Mox cum Scodra, ditionis Venelæ oppidum , a Tureis oppugnaretur, Sixtus Scodranos commeatu et pecunia instruens, ad hosti resistendum animavit. Rursum cum Turea, Hydruute in Salentiuis repente vi capta, Italiam omnem incredibili terrore complesse!, Sixtus comparata classe hostem retrogradi compulit. Sub id tempus Cyprum

occuparunt Veneti, nc in Turearum potestatem veniret : Mahometes maximis viribus Rbodum oppugnans, eam fortiter tuente magno Rhodiensium Equitum Magistro, re infecta discedere coactus est.

In Sixli IV monentis locum suffectus Innocentius Vili, anno Domini 1484, omnes christianos principes frequentibus nuntiis hortatus est ut, mutuis dissensionibus et bellis compositis, foederibus juncti, Turearum vires toto jam orbe formidabiles retunderent. Zizimum Sultanum Bajazetis imperatoris fratrem excepit, ac ejus opera bellum Bajazeti inferre meditabatur : qui ut illud ase averteret, quotannis Romam quadraginta aureorum millia ad alendum fratrem submisit, atque Pontifici dono dedit ferrum lanceas, quo latus Christi in cruce perforatum est, quod religiose in Vaticana S. Petri basilica asservatur et visitur. Igitur ad unum omnes ab Eugenio IV usque ad Alexandrum VI, cx ordine Pontifices, fœderi belloque sacro totis animi viribus incubuere; nimirum Nicolaus V, Callistus III, Pius II, Paulus II, Sixtus IV, Innocentius VIII. Horum vestigiis institere Leo X, Adrianus VI, Paulus III, Pius IV, cujus opera Solymannns Melitensem obsidionem solvere coactus est.

IX. Atque ut cæteros taceam, horum, ac nominatim Pii li et IV, tam spiritus quam nominis lucres et æmulus Pius V, suis suorumque commodis neglectis, curas omnes ad publicam salutem convertens , bellum sociale cum rege catholico et Vendis iniit, ac de Tureis memorabilem illam apud Naupactum in sinu Lepanlino victoriam retulit anno Domini 1571, Grxciam multaque alia iis erepturus, si ducum nationumque concordia constitisset, ct expeditionem feliciter emptam constanter prosecuta fuisset; sed Christianis accidit quod Maharbal a Cannensi pugna dixit Annibali: « Vincere scit Annibai, at victoria uti nescit, n Hoc'ergo illustrium Pontificum Urbanorum, Eugcniorum, Callistorum , Piorum cætcrorumque pene omnium ab Urbano II usque ad Gregolium XIII, illustre fuit opus, hoc decus : quorum proinde nomen et gloria in terra apud homines, æque ac in coelo apud Deum et Angelos Sandosque in omne ævnm perennabit. Utique meminerant illi sc pastores esse non urbis duntaxat, sed d universi orbis. Sciebant primas Pontificis curas esse debere, ut fidem, Ecclesiam, cultuiu cl regnum Christi ubivis gentium propaget. Sciebant præsulis apostolici proprium esse munus, imitari S. Petrum, cælerosque Apostolos, qui vel per se, vel per suos universum mundum Christo subegerunt. Norant fideles, diam infidelibus subditos, suas esse oves, sibi a Christod B. Petro concreditas, ac proinde sui officii esse eas pascere, tueri, ct in libertatem asserere. Quocirca muneri huic suo plene satisfacere sategerunt, esto voluntati eorum d volo exitus non semper responderit, sive imperatorum Græcorum perfidia, sive quia promiscua, inops d imbellis fidelium turba devotione excita ad bellum concurrit; sive quod eadem acephala fuit d carens idoneo duce ; sive quia inter duces concordia non constitit. Ad tantam enim expeditionem opus est uno summo, coque insigni imperatore, lecto d veterano milite, ac ærario solido : quæ tria reges christiani hoc tempore facile præstare possunt. Auxilia deinde valida vari® provinci® et gentes ultro praebebunt. Sane christiani qui provincias Turcæ subditas incolunt, duramque serviunt servitutem ; quin et sola Christiana Turearum mancipia multis subinde partibus ipsos Tureas numero superant, uti oculati testes referunt ; adeoque hic Turca tria, ille decem, alius vigiliti possidet mancipia, quæ ut tyrannicum herile jugum excutiant, decertabunt usque ad mortem ; cum servitus Turcica cis ipsa morte sit acerbior. Exemplo sil Georgius Castriotus, qui anno Domini 1443, Amuratis jugum excnlicns, Epiri se principem constituit, ac solus cum suis Epirolis per omnem vitam wewJw «Dupw cum Turea gessit, multasque et magnificas de eo victorias reportavit. Unde Tureis ita formidabilis exstitit, ut ab eis Scanderbegius, id est Alexander Magnus, sit nuncupatus, quin et solo ejus nomine audito, cum scilicet adventare, illico velat viso fulmine diffugerent : de cujus gestis plane heroicis libri tredccim exstant. Coævus et quasi ei collega fuit Joannes Ilunniades, cujus paulo ante memini, cognomento Fulmineus, Turearum terror pariter d fulmen, qui variis præliis facile millioncm Turearum cecidit, cujus hoc erat axioma : « Turеam a Christianorum provinciis, puta ab Italia, Germania, Polonia, longius esse submovendum ; nec exspectandum donec ipse Christianorum regiones invadat, sed in Thraciam et Turciam Christianis osse transeundum, ibique cum eo confligendum; perinde ac Alexander Magnus cum Dario in Asia, Annibai cum Romanis in Italia, Scipio cum

Carthaginensibus in Africa dimicarunt. » Ilunniadis ct Scanderbegii, æque ac Ladislai associ®, imo suc uva res sunt reges et principes Poloni et Hungari, qui, utpote Turcis et Tartaris contermini , cum cisque assidue belligerantes et triumphantes, pene soli rem hanc conficient, si quis eis portionem pecunia ad tantum opus necessaria suppeditet, imo duntaxat prænumeret : facile enim ipsi eam deinde ex victorum spoliis, ct provinciarum, quas subjugabunt, tributis refundent. Atque videtur Deus idipsum nupera eorum tam insigni victoria prasignificasse, adeoque inchoasse. Sane apud Tureas in fatis est, et certum quasi oraculum, suum imperium a Polonis evertendum. Quocirca hac pra aliis expedita viris sapientibus videtur ratio sine molestia, sine invidia, sine ambitione et discordia, qua inter plures intercedere solet, omne hoc negotium absolvendi. Polonum enim principem ultro sequentur non solum Kosaki Turearum terror, sed ct plurimi nobiles Poloni, Hungari, Germani, Itali, Walachi, Moschi, etc.,suis expensis, spe gloria vel prada illecti. Sane a Danubio cx Walachia, qua Polonia adjacet, Constantinopolim usque non nisi decem dierum est iter. Quare idipsum animo designabat Stephaniis Battoreus, sapiens aque ac magnanimus Polonia rex, caque de causa foedus contra Turcam cum Philippo II Hispania rege pepigerat, dictitans se Philippi in hoc bello fore stipendiarium : qui si vixisset, utique unus ille Turcam prodigasse! ct imperio exuisset, præserlim Persa ex altera parte eumdem invadente. Polono enim et Persa ex foedere in exitium Turea conspirantibus, Turea resistendo non est, sed succumbat et pereat oportet. Porro Polonis Turcicum bellum pene est necessarium, tum ut Turcam longius a finibus suis submoveant; tum ut perpetuos ct furtivos Tartarorum incursus a sese in Turciam avertant, ibique cum utrisquo aperto marte confligant, uti nuper feliciter et gloriose fecerunt. Poloni ergo et Germani cum auxiliis Summi Pontificis et regis catholici, Walachiam , Hungariam cæterasque provincias nuper a Turcis fraude sibi ereptas, facile recuperabunt.

X. Proh pudor! proh scelus! Christiani in Christianos ob terræ angulum, ob exile honoris punctum internecinis odiis et præliis inter se decertant. A christianis effunditur sanguis Christianus, Christi sanguine redemptus : madent manus Christian® Christianorum sanguine, ct carnem Christianam carni Christi consanguineam conscindunt, mactant, discerpunt. Ubi fides? ubi spes? ubi charilas? ubi Philadelphia et amor fraternitatis ? Christiani uno Christo patre, una Ecclesia matre regenerati et alti ; una fide, una spe, una charitate consociati; unius Dei, unius religionis vinculo ct sacramento constricti, sese quasi lupi spoliant, laniant, excarnificant. Hæc videt, el in sinu ridet Turea, ac quasi tigris hinnulos de gleba graminis inter se arietantes, occupat, rapit et devorat. Nimirum Christianorum dissidia perdiderunt et Turcis prodiderunt Asiam, Græciam, llungariam, aliaque opulentissima regna. Hoc est quod queritur Michæas : a Filius contumeliam facit patri, etc., el inimici hominis domestici ejus, d Et Jeremías : a Omnes amici ejus spreverunt eam, el facti sunl ei inimici. » Et sponsa, *Cant,* i : « Filii matris me® pugnaverunt contra me. » Prophetæ ad unum omnes non aliud pene vaticinantur,dolent et deplorant, quam exilium Terræ sanctæ, quod ipsa ob fidei, morum et animorum dissidia Chaldæis aliisque infidelibus tradenda sit; atque omnes hortantur, orant et obsecrant, ut qua vitam corrigendo, qua orando, qua armis propugnando, qua iu unam fidem et sententiam conspirando, tantam Ecclesia et reipublicæ cladem avertant. Clamat Osce cap. v : a Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama,ululate in Bethavcn. n Et Jeremías cap. vi : a Confortamini, filii Benjamin, in medio Jerusalem, et iu Thecua clangile buccina, et super Belhacarem levate vexillum. » Idipsum non solis Judæis, sed et christianis insonant : magis enim Christianis quam Judæis suas scripsere prophetias; atque Christianis Terra saucia magis propria, longeque sanctior,charior et venerabilior effecta est per Christum, B. Virginem, Apostolos, primitivos fideles, primamque Ecclesiam, quæ ibi nata adolevit, seque per totum orbem sparsit et propagavit. Quid ergo hæremus? Quid moramur? Prophetis obtemperemus, majores nostros æmulemur : satagamus terram Christi, Christo asserere ; prima Ecclesiæ prædia illi restituere; domicilium S. Trinitatis, sublatis exsecrandis sacrilegiis, illi reddere ejusque laudibus consecrare.

XI. Nunquam tanta rei bene gerendæ spes affulsit, quanta nunc. Videtur Deus eam ultro christianis offerre, cl iu manus dare, quando, ut alia taceam, Tureas animis cadere, copiis viribusuue minui, internecinis agitari discordiis, pavidos regni sectæque suæ interitum exspectare ;

Christianos vero animosos hisce omnibus assurgere erigique conspicimus, quando catholicos principes oppressa vel suppressa rebellium hæresi dominari, arctoque inter se connubiorum vinculo foederari, ac universos zelo religionis agi accendique cernimus et gratulamur. Qnid enim debellata pene rebellium hæresi superest, nisi ut ejus reliquias subigant, ac deinde ejus sororem, alteram, inquam, rebellis infidelitatis speciem, Mahometisnmm debellent? Ille jam effœtus consenescit , ct sponte sua ad interitum ruit : peregit suum ipse sæculum, suam vixit ætatem, magnam utique mille annorum, quibus stetit viguitque impia Mahometi lex, iisque elapsis occasurum olim Mahomet ipse prædixit : jam ergo decrepitus occasui vicinus est : occidentem et prolabenlem impellant duntaxat, et conjunctis manibus protrudant Christiani, et acta res est; illico ejus ruinam videbunt ct exsultabunt. Et sane eam jam inchoatam conspicimus, dum assidua et Vatiniana eorum inter se dissidia, tumultus el seditiones intuemur : falli enim nescit ct nequit æternæ Veritatis vox : aOmne regnum in se divisum desolabitur, nConcidunt sese invicem Ture®, concisos occupent Christiani. Evigilent ergo, et occasione tam corninotia utantur. Vetus sapientum fuit estque omen, Janizerorum potentiam indomitamqne audaciam Ollomanicum perdituram imperium. Id jam in procinctu est. Ipsi Ture® dum vident se destitui principe, milite, consilio, pecunia, concordia, animo, viribus, propalam profitentur de suo jam conclamatum esse imperio: ipsi Christianis nitrose offerunt, ac tantum non advocant. Tot Christianorum millia misere sub jugo Turcico gementia, passis manibus per sacra omnia opem nostram implorant, seque et fortunas omnes offerunt, ut jugum hoc excutiant. Hæc ipsa, a tam dira tyrannide et manicis ad pileum et libertatem vocata, si duntaxat eis arma suggerantur, ac ducem qui bellum inchoet videant, illico sequentur, ac pene sola rem conficient : quia in eam immane tributum quod Turcæ pendunt, conferent. Multi etiam inter Christianos, licet in fide heterodoxi, tamen quia principibus suis fideles, el quia Christi professores, lubenles praesentem occasionem arripient, ut, si invitentur, in societatem belli ultro veniant; tum ul contra communem Christiani nominis hostem conspirent (a Commune enim periculum concordia propulsandum est, » ait Cornelius Tacitus), ejusque jugum quam longissime a se amoliantur; tum ul Christianum imperium propugnent et propagent, tum ut suas ditiones el fortunas ex opimis Turearum spoliis augeant et locupletent.

Porro agitur hic non modo de amplissimo et ditissimo Ollomanorum imperio occupando, sed et de multorum millium, imo millionum animarum salute æterna : quæ sane sine impia crudelique socordia negligi nequit. Nunc enim magis quam unquam proclivo et facile est Christianis, ut Turcæ adimant regna omnia suis majoribus per summum scelus crepla, ut Ecclesiæ sibique restituant Asiam, Hungarian!, Græciam, Macedoniam, Thraciam, Armeniam, Galatiam, Cappadociam , Epirum, Cyprum, Bithyniam, Pontum, Syriam, Palaestinam (primas utique orbis provincias a SS. Peiro et Paulo ad Christum conversas, eorumque et Ecclesiæ prima quasi prædia et patrimonia), /Egyplum, Africam, Æthiopiam, totumque Orientem. Quis hic dormitet ? Quis non protinus evigilet ? Quis non opes omnes et vires, omne ingenium et consilium in opus tantum tantique momenti offerat et conferat?

Quod si Persa (aut quis novus Tamerlanes, mundi terror, bellicosus ct acer in armis) nohis otianlibus aut dormientibus, regiones illas præoccupet, uti empii, sane magno terrori evadet Christianis, cisque, utpote duplo jam polentior, in armis exercitatior, tot victoriis insolcntior, formidabilius quam Turea imminebit? ut cum monarchiam Europ® ambientem, ab urbibus tectisque nostris submovere non valeamus, quem a vicinis arcere non voluimus. Sane videtur Deus optimus maximus claris suæ mentis indiciis ostendere se velle, ut bellum hoc sacrum capessamus, cum occasiones undique tam evidentes illius conficiendi, quales a mille annis non dedil, modo suggerit, ultroque offert : quas si elabi e manibus sinamus, nunquam amplius illa redibunt : « Iterum occasiones tarditatem nostram ct ignaviam non exspectant, » ait sapienter Demosthenes, *Philipp,* I ; sed nisi illico prehendantur, cum sese ostentant, diffugiunt, el irrevocabiles sunt : a Fronto capillata est, a tergo occasio calva. ỉ› Earum neglectum graviter ulciscetur justus omnium judex vindexque Deus, atque illos ipsos dorso nostro dabit in flagellum, quos nunc ultro in sinum offert, ut subjiciat, ha Chananæos Judæis dedit in flagellum perpetuum, eo

quo ! ipsi cos subigere et delere, siculi jusserat Dominus, omisissent, ac pacis fœdera cum eis iniissent; uti videre est in tota Judicum historia : idque moriens eis prædixerat, et comminatus era! Josué, cap. xxni, 13 : «Ut sint, inquit, vobis in foveam ac laqueum, et offendiculum ex latere vestro, et sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis. »

Ambabus ergo ulnis acceptemus et amplectamur præsens hoc tam liberale Dei donum ; utamur occasione quam nobis in manum dat; subdamus Mahometanos nobis, ne cogamur eis colla subdere, eosqne habere dominos, imo tyrannos et tortores, quos modo possumus habere subditos et suppli-ces; Deooptiino maximo ad id tam manifestis ostentis vocanti pareamus, ne in die judicii tant® occasionis, totque millium animarum salutis neglectae, rigidam a nobis rationem reposcat rigidus munerum suorum, æque ac occasionum et honorum operum exactor Christus Dominus. Si paruerimus, Prophetas honorabimus, Prophetarum volis satisfaciemus, Prophetarum oracula adimplebimus jadeoqne Prophetas, Christum Dominum, Deiparam, Apostolos, eorumque fidem et religionem, quasi exsules postliminio Terrae Sanci® restituemus ; Angelos sanctos miro gaudio alliciemus, Dei hominumque gratiam, et gloriam æternam nobis conciliabimus.

Pecunia, nervus belli, deesse non poterit, si quælibet urbs et provincia vel modicum conferat. UnusS. Ludovicus olim omnes belli sacri expensas per plures annos praestitit, nunc eas non praestabunt universi principes Christiani ilio longe ditiores' Praesertim si militaris pragmatica observetur, ut milites frugales sint in victu et vestitu, nec auro vel cyathis, sed ferro et hastis depugnent, uti faciunt Turc® et Tartari. Quin el hostiles provinci®, nipote divites et vast®, si subigantur, exercitus nostros alent, uti priscorum Romanorum aluerunt. Ita anno elapso Asianus Bassa copias suas contra Ollomanos aluit cx ipsis provinciarum Ottomanicarum vectigalibus et tributis, idque copiose ct splendide. Ita olim Alexander Magnus non nisi septuaginta talentis Itclluin orsus, sjioliis hostium et gaza Darii se et milites omnes locupletavit. Idem fecere Julius Cœsar, Scipio, Pompeius, Annibai, Cyrus, Nabuchodonosor, ac nuper Saladinus, Tamerlanes, Ismael Sophus, cæterique magni duces, qui hostium opibus suos ditarunt, seque vel Asi®, vel Europ®, vel orbis monarchas effecerunt. Soli pene Cosaki, si h®c pr®da illis offeratur, rem feliciter a se sæpius lentatam conficient, nec. aliud stipendium deposcent. Opes Asi® offeruntur, spolia Orientis; quis ad manubias tam opimas non accurrat, imo advolet ? Bessarion Cardinalis memori® prodidit Mahometan!, qui duo imperia, duodecim regna , et trecentas urbes ipsamque Conslantinopolim expugnavit, non nisi duos millioncs annui census habuisse. Quis Christianorum regum non habet longe plures? Sed una Constantinopolis dedit ei prædam sedecim millionum. Porro facile erit Pontifici Maximo solidum belli sacri ærarium in annos aliquot erigere, si a singulis regibus et principibus Christianis corroget id quod quisque pro re tam pia, tam utili, tam sibi et toti Ileipublic® Christian® necessaria volens lubensque conferet. Unus rex catholicus pro suo fidei zelo jam a 57 annis quotannis in Belgicum bellum , in unam inquam modicam provinciam, plures millioncs expendit ; quid non impendet in totum Orientem, ipsamque Jerusalem, cujus ipse sc hæreditario jure regem indigitat? Rex quilibet conferat millioncm , Princeps vel Respublica quælibet aliquam millionis portionem, exsurget ærarium non tantum snfliciens, sed et abundans. Omitto ultroneas mercatorum aliorumque divitum in tam pium bellum oblationes, pensiones opimis beneficiis, eleemosynas fidelibus in Jubilæo in hanc rem a Pontifice indicendas : ex quibus multorum millionum summa conflabitur. Si quilibet ditiorum vel aureum conferat, ex tot divitum per totum orbem millionibus, quot aureorum millioncs consurgent? Taceo dispensationum, privilegiorum, peccatorum aliorumque muletas, qu® pie ad tam pium opus exigi queunt et applicari. Sane Innocentius III Pontifex quadragesimam reddituum partem Clericis omnibus iu usum belli sacri indixit ; regi vero Galli®, et regi Angli® ita scribit et præscribit, lib. II, *epist.* 239 : a Tu ipse ad defensionem Terr® Sanet® competentem in expensis tuis dirigas numerum bellatorum, quasi decimas saltem Christo persolvens, ita quod cxhoc divinam gratiam possis plenius promereri. » Idem rursum Clericis per triennium vigesimam reddituum partem , in eumdem finem sub poena excommunicationis indixit. Euntibus vero ad bellum sacrum tributa, quinci usuras creditoribus debitas relaxavit: ac generalem inter Christianos toto orbe

pacer» per quadrienni)»! sonandam sub poma anathematis sanxit. Paulus 111, Carolo V in Africam contra Saracenos castra moventi, decimas omnium in Hispania beneficiorum attribuit. Pius V , pontificios redditus omnes in usum belli sacri , similiumque piorum operum contulit, ideoqne illustrem illam de Tureis apud Naupactum victoriam retulit.

Jam vero dissensionis aut discordi® inter nationes et principes nunquam minus fuit periculum, quam hoc sæculo. Deus enim optimus maximus nobis dedit reges ct principes mire catholicos, optimos, piissimos, Sedi Apostolic® summe addictos et devotos (ut taceam omnes affinitate arcta invicem devinctos) cujus proinde distributionem, arbitrium et sententiam omnes prompte sequentur. Sic sæculo elapso Alexander VI Pontifex Indiarum limites divisit, propriosque statuit Hispanis cl Lusitanis: hinc utrorumque mira in iis concordia. Hæc ergo Sedes Apostolica sacræ hujus expeditionis, ut alias semper fuit, ita ct nunc erit arbiter et judex; imo choragus, director, moderator. Hæc cuique suas operas et provincias partietur. Hæc spolia et lucra dividet. Hæc lites omnes judicabit ct componet, llæc novos principes ct reges, si opus sit, instituet el creabit. Atque ista est propria hujus ævi gratia et felicilas, ad commune hoc Ecclesi® negotium o-nficiendum uti maxime opportuna et accommoda, ita hoc fine a Deo provisa et donata. Denique obvia est concordiæ ratio, si quisque seorsim loco sibi commodo communem hostem invadat, et quidquid ei adimit, jure belli occupet, sibique vindicet. Achilles Tarduccius, libello *Quod Turea vincibilis,* demonstrat Turcam « solis Hungaris vinci posse, quinquaginta Christianorum millibus in aciem productis. Suffragatur Anonymns illi additus. De *statu imperii Turcici,* qui per calculum arithmeticum ostendit bellum contra Turcam geri conficique posse quotannis quatuor auri millionibus; exercitu vero quadraginta millium peditum, et bis mille equitum, addita ea classe centum triremium. Rursum fœdus Christianorum principum a Leone X Pontifice contra Selymum sancitum, ac provincias cuique ad invadendum occupandumque attributas, recenset Fr. Guicciardinus, et ex eo Lazarus Sorantius in *Ottomano,* cap. cxvin; qui ct addit Leonem decrevisse, ante omnia vim auri maximam congerendam, tum ex ordinariis principum contributionibus, tum etiam ut singulis Christianis certum aliquod tributum, hujus belli nomine imperaretur.

Porro experientia constat omnem in debellando huc usque Turea difficultatem constitisse in divisione et dissensione principum Christianorum, adcoque Reipublic® Christian® languorem tum prodiisse, et se prodidisse cum monarchia transiit in polyarchiam ; sicut ex adverso Turearum robur emicuit, cum polyarchiam Ottomanus in monarchiam transtulit; quocirca Turea), cum sil monarcha singulis regibus potentior, a Christianis resisti nequii, nisi ad monarchiam redeant, ut monarch® infideli monarcham fidelem opponant. Et quis hic magis idoneus, quam Summits Pontifex? Bessarion Cardinalis sapientissimus asserebat, «Turcam simile esse lupo, qui cum sit pili concoloris, canes pilo discolores vel infinitos nou metueret; paucis vero unius pili conspectis, fugam adornaret. » Ita prorsus Christianos principes, licet plurimos et potentissimos, si discordes sint, non metuit, sed ridet Turea; paucos si concordes sint, reformidat et fugit. Quin et Solymannus ipse, Caroli V æmulus et antagonista, ut Ferdinando imperatori Caroli fratre se potentiorem ostenderet, ejus legalo insultans dixit « se esse draconem unius capitis, sed multarum caudarum; Ferdinandum vero et Christianos esse draconem multorum capitum, sed unius cauda?. » q. *d.* Christianorum imperium est polyarchicum, ideoqne discors et imbecille : meum vero est monarchicura. ideoque concors et validum. Igitur in hoc bello subdant se principes Christiani, uti faciunt, nomano Pontifici ; atque hac ratione monarchiam Christianam redintegrabunt, eamque Turcicalonge validiorem constituent, ac mari æque ac terra Turcam invadent : quod omnino faciendum censuit Carolus V. Porro ne quis fidelis vel hærelicus ditiones principum eo tempore quo bellum sacrum capessunt, quovis titulo invaderet, Eugenios III cavit sub pcena anathematis. Idem cavit Innocentius III, quem paulo ante citavi. Civent et Principes foederati : foederis enim prima conditio est, ut, si quis unum invadat, cæteri omnes eum, quasi publicum Christi et Christiana-lleipublic® hostem et proditorem persequantur, ac regno, principatu, dominio, opibus, rebusque omnibus privent ct spolient. Det Deus, ut omnes omnino ad pristinam unionem et monarchiani ab eo sancitam, hoc Jubilæo revertantur !

Quapropter de felici belli exitu optime sperandum est, et vix dubitandum, praseitim, si, uti

Mose orante, Josué vincebat Amalee, ita et nos cum Machabæis Numinis opem, precibus, jejuniis, sancta vita, bonisque operibus assidue nobis conciliemus : quarum rerum Jubilæum hoc illicium est, imo inchoatio et præludium. Sane hisce annis plures viri religiosi sanctitatis et prophetiæ opinione celebres prædixerunt certo instare ruinam Turcici imperii, ac Christianos brevi potituros Terra Sancta.

Emitte, o Sanctissima Trinitas, ex alto, per Verbi tui incarnati acerbissimos dolores, crucem et merita, Spiritum tuum Sanctum, spiritum sapienti», consilii, pietatis et charitalis, ut omnes fideles et principes in tua fide, cultu et amore concordes, studeant resistere, imo tuo regno subigere omnes Saracenos, paganos et infideles, ut tuum nomen et gloriam agnoscant et celebrent omnes gentes; ut omnis terra confiteatur nomini luo sancto. Dilexisti, « Domine, portas Sion super omnia tabefnacula Jacob. » Ut quid ergo, « Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt nomen sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam? » Terra in qua te laudaverunt patres nostri, tradita est alienigenis, qui assidue sacrilego ore blasphemant nomen tuum, et Christi tui. Locus in quo Christus operatus est salutem in medio terræ, possidetur ab antiebristianis. Exsurge, Domine, vindica probrum tuum. Excita e Christianis Machabæos, qui gentes conterant et convertant, qui tibi luam gloriam, Ecclesia suum regnum, Terra* Sanche avitam fidein et sanctitatem asserant, ac postliminio restituant. Excitasti nuper invictum Poloni» regem, qui prælia hæc inchoaret tanta fortitudine, æque ac felicitate, ut unus ipse non solum omnes Turearum vires sustinuerit, sed et assiduis præliis eos attriverit, fregerit, et ad pacem coegerit; plane utique protriturus, si auxiliariis aliorum principum copiis opibusque suiliiltus, bellum hoc fuisset prosecutus. Sane Christianis regibus ipse unus, Deo auspice, viam præivil stravitque, ac pariter ostendit quam facile communis ille Ecclesi» hostis hactenus cunctis formidabilis, subigi, imo deleri et exterminari possit, si Christiani principes junctis animis malint bellum in ipsum capessere, quam inerti desidia, et privatarum rerum respectu communibus incendiis deflagrare; si communibus viribus eum impetant, diversisque copiis et locis invadant, ul non tantum eum procul a suis finibus arceant, sed et plane profligent ac exstirpent; si concordibus studiis in communi periculo quod quisque potest præsidii, id in medium conferat, lia res Christiana beata, invida, et æterna hac concordia est futura. Idipsum ergo ingere et persuade caderis principibus, cosque sancto fidei et charitalis foedere constringe, ut unanimes, læti et alacres constanter prælientur prælium Domini, prælium Christi,praelium Patris et Eilii et Spiritus Sancti, ita ubique terrarum serviemus tibi humero uuo, uno corde et ore; ubi.pie tibi psallemus; ubique agemus Jubilæum, cum Terra Sancta, lolusque orbis ad pristinam fidem, ad pristinum herum et dominum suum revertetur; ubique tibi in lingu» mentisque jubilo, exsultantibus animis et vocibus jubilabimus : a Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancio. » llocce fidelium, hocce meum unicum est votum, quod mihi ab olim, o SS. Trinitas, inspirasti cl inspirare non desinis, ut assidue desiderem, ct obsecrem tc pro excidio mahometismi, hærcsis et paganismi. Utinam triplicem trium horum tuorum hostium ruinam, ante mortem videre contingat, ut toto orbe sit .unum Christi ovile et unus pastor ! Tunc utique lætus occumbam, canamquc et jubilabo cum S. Simeone : *a* Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum : quod parasti aute faciem omnium populorum : Lumen ad revelationem gentium, ct gloriam plebis tu» Israel. » Tunc pariter occinet S. Joannes suum illud : « Vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de coelo a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo, » Apoc. XXI. Tunc modulabitur Tobias illud cap. xui : « Jerusalem civitas Dei, luce splendida fulgebis, et omnes fines terræ adorabunt le, etc. Port» Jerusalem ex sapphiro ct smaragdo »dificabuntur, et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus. Ex lapide candido et mundo omnes piale» ejus steinentur, et per vicos ejus Alleluia cantabitur : Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, et sil regnum ejus in sæcula sæculorum super eam. Arnen. » Tunc rursum psallet regius Vates : u Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exsultationis. Elegii nubis hæreditatem suam, speciem Jacob, quam dilexil, n *¡'sal.* xlvi. « Magnus Dominus, et laudabilis nimis iu civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. Fundatur exsultatione univers» terræ mons Sion, latera Aquilonis,civitas regis magni. Deus in domibus ejus cognoscetur,cum suscipiet eam, »

Psal. xi.Yii. « Lœtcntur cœli, ct exsultet terra, commoveatur mare, et plenitudo ejus, » *Psal.* xcv. « Dominus regnavit, exsultet terra, lætentur insula multa: adorate eum, omnes angeli ejus; audivit et Lutata est Sion. Exsultaverunt fili® Judæ propter judicia tua, Domine, n *Psal.* xcvr. a Viderunt omnes fines terra salutare Dei nostri, » *Psal.* xcvti. *a* Laudate cumin cymbalis bene sonantibus, laudate cum in cymbalis jubilationis : omnis spiritus laudet Dominum, Alleluia, n *Psal.* ci.. Tunc exsultabit Isaias : « Laudate, cali, quoniam misericordiam fecit Dominus: jubilate, extrema terra, resonate, montes, laudationem, saltus et omne lignum ejus : quoniam redemit Dominus Jacob, ct Israel gloriabitur, n cap. xuv, 23. «Ecce isti de longe venient (ad Jerusalem) et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi. Laudate, cœli, ct exsulta, terra; jubilate, montes, laudem : quia consolatus est Dominus populum suum, et pauperum suorum miserebitur, » cap. x l ix, 12 et 13. « Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui, etc.» cap. l x, l et 3. Tuncbuccinabit Sophonias : « Lauda, filiaSion; jubila, Israel : lutare, et exsulta in omni corde, filia Jerusalem. Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos : rex Israel Dominus in medio tui : gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione sua, exsultabit super te in laude, » cap. m, I'*, 13 et 17. Tunc jubilabit Zacharias : a Exsulta satis, filia Sion, jubila, filia Jerusalem :eccc rex tuus veniet tibi justus et salvator, etc., quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus. Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines, » cap. ix, 9, 16 et 17.

Fac me voti mei, imo tui compotem, Jesu Christe Salvator, amor noster, a Hæc est enim, b sicut ipse Patrem pro nobis precando dixisti, « vita ulema, ut cognoscant te solum Deum verum, ct quem misisti Jesum Christum, n Joan, xvn, 3. Ac vicissim Pater tibi promisit dixitque : « Filius meus es tu, ego hodie genui tc. Postula a me, ct dabo tibi gentes hxreditatcm tuam, et possessionem tuam terminos terræ, » *Psalm,* ii, 7 et 9. Tu quoque, sancta Dei genitrix, Patris aeterni filia, Verbi incarnati mater, Spiritus Sancti sponsa, quæ sola cunctas hæreses interemisti in universo mundo, has quoque nostri ævi interime. Assere tibi Terram Sindam, quasi tuum natale solum ; assere Hungarian!, olim tibi clientem ct supplicem, idcoque reguum Virginis nuncupatam; assere cuteras provincias : quia cunctarum es Regina et Domina. « Tu enim (ail S. Cyrillus, hom. 6 *Contra iNestorimn)* es pretiosa margarita orbis terrarum : tu lucerna inexstincti luminis, corona virginitatis, sceptrum orthodoxæ fidei, templum indissolubile, continens Eum qui nusquam contineri potest, Mater et Virgo. Per te Trinitas sanctificatur, per te crux pretiosa dicitur. Per tc exsultat coelum, lutantur angeli ct archangeli, fugantur dæmones, et homo ipse ad coelum revocatur; omnis creatura idolorum errore detenta conversa est ad notitiam veritatis, ct in toto orbe terrarum construetu sunt Ecclesi®. Te adjutrice gentes veniunt ad poenitentiam. Per te unigenitus Dei Filius, vera illa lux, effulsit sedentibus in tenebris ct umbra mortis. Te Prophet® pronuntiarunt, te Apostoli summis laudibus celebrarunt. » Dirige ergo universos, o inclyta maris stella, inter usinantes hujus saxuli fluctus et turbines, redo cursu ad orthodoxam fidem, virtutem, sanctitatem, et tandem ad portum salutis utero® : Monstra te esse matrem monstrantium se tuos cupere esse filios. Da per potentes tuas a<l Filium preces nobis omnibus, Vivere Deo, Vivere Coelo, Vivere /Eternitati : da Christo fruì, illi jubilare ter omnia sæcula. Hoc est enim omnis homo. Amen.

ANNOTATIO

ADDENDA AD MINORES PROPHETAS.

Nonnulli novitii et rudiores theologi non capientes titulum Epistola Dedicatoria, quam Prophetis Minoribus præfixi : *Sanctissima: Trinitati increata:, et creata: in Christo Jesu trinum Prophetarum jubihtm et votum;* sed admirantes (ignorare enim facit admirari, ait Aristoteles) a me flagitarunt, ut illum concise obscurum fusius enucleem et explicem. Id ergo in eorum gratiam nunc facere aggredior, quia cum S. Paulo, insipientibus, œque ac sapientibus debitor sum.

Clarum est cx ipsis terminis et vocibus hic librum delicari non uni, sed duplici Trinitati; priori increata, posteriori creata. Nec enim una eadeinqne Trinitas potest esse increata, simul et creata, sicut idem non potest esse Creator et creatura : hoc enim implicat et contradictionem involvit.

Trinitas ergo increata est Deus in essentia unus, sed in personis trimis, scilicet Deus Pater, Filius et Spiritus Sanctus, qua sunt tres persona divina reales, et realiter a se mutuo distincta, quaeamdcm numero habent essentiam ct divinitatem, ideoque per omnia omnipotentes sunt immensa ct aquales, eademquc latria adoranda. Quocirca Serapliini, tum angelici, tum humani, puta Propheta omnes, ter quaternis vocibus trisagium : « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, » jugiter illis accinunt, uti in Dedicatoria mox subjicio. Hoc augustissimum et ineffabile Trinitatis mysterium, in S. Scriptura diserte expressum , contra Sabellium, Arium et Macedonium omni avo constanter docuit et propugnavit Ecclesia. Idem in Conciliis OEcumenicis multoties est definitum, intentato arianis et sabellianis illud negantibus anathemate. Idem tradiderunt Apostoli in Symbolo, ac Patres Syri, Graci, Latini, quolibet avo, ut S. Justinus, S. Ephrem, S. Epiphanias, S. Athanasius, S. Damascenus, S. Basilius, S. Gregorius Nazianzenus, S. Chrysostomus, S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Ambrosius, S. Gregorius, cæteriquc orthodoxi ad unum omnes, uti pluribus locis demonstravi, sed praecipue in Dedicatoria Prophetarum Majorum, ubi magna ct mira, sed minora longe quam meretur, S. Trinitati dedi elogia ; et in *Isaia* cap. vi, 3, ad illa : « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth ; n ac, */torn.* xi, 33, ‹id illa : « 0 altitudo divitiarum sapientia ct scientia Dei ! etc. Quoniam ex ipso, et per ipsum , et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula, Amen ; n et *Ifebr.* xm : « Qui (Filius) cum sit splendor gloria, ct figura substantia ejus, portansque omnia verbo virtutis sua; » et alibi saepius: passim enim insector arianos et ebionæos, velut hareticos juratos S. Trinitatis, et Christi Paulique hostes, ac blasphemos atheosque.

Trinitas creala in Christo est Christi sanctissima anima, caro et sanguis : hac enim tria creata sunt, ac a Deo creatore Christi humanitati velut paries substantiales in incarnatione indit®, cum « Verbum caro factum est. n Alludo enim ad illud I *Joan.* : « Quoniam 1res sunt qui testimonium dant (quod a Jesus est Filius Dei, d ut dixi vers. 5) in codo : Paler, Verbum cl Spiritus Sanctus : et hi 1res unum sunt. Et 1res sunt qui testimonium dant in terra : spiritus, ct aqua ct sanguis : el hi tres unum sunt. » Spiritus enim est sanctissima Christi anima ; aqua est illa quam Christus e carne lateris sui cum sanguine moriens emisit. Ibi enim S. Joannes Trinitatem increalam assignat, Patrem, Verbum sive Filium, et Spiritum Sanctum: creatam vero, spiritum, aquam cl sanguinem, quarum utraque testatur Christum esse Dei Filium et mundi salvatorem, uli ibidem fuse exposui. Simili modo Prophctæ omnes prophetant et docent Trinitatem ulramque, puta mysterium S. Trinitatis et incarnationis Verbi, ut utrique prophetias suas ipsi dicasse videantur, ideoque utrique ego illas dedicavi. Idque repraesentat imago S. Trinitatis in sinu gestans Christum crucifixum, cui singuli Prophctæ circumcirca sua oracula depromunt, quam Epistola Dedicatoria præfixi. Dedicatoria enim ad imaginem respicit, illamque explicat.

Porro Trinitatis nomen licet absolute positum ex usu fidelium soli increata competat, si tamen addatur *creata,* non nisi rei in tempore creala, qualis est Christi humanitas, convenire potest, atque hoc modo nomen Trinitatis usurpant Patres, cum dicunt in anima humana esse imaginem S. Trinitatis, imo trinitatem participatam : quia in anima sunt tres potenti®, scilicet memoria, intellectus et voluntas (imo hæc tria reipsa idem sunt cum anima, si Philosophis nonnullis credimus), sicut in essentia divina sunt tres personæ divin®, scilicet Pater, Filius et Spiritus Sanctus. « Eo enim ipso, ait S. Augustinus, lib. XIV *De Trini!,* cap. vin, imago Dei est mens, quo capax ejus est, ejusque particeps esse potest. Jam ergo in ea Trinitatem, quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se , diligit se : hoc si cernimus, cernimus trinitatem, nondum quidem Deum,sed imaginem Dei. Hæcenim quædam apparet trinitas, memori®, intelligenti® ct amoris, » Et S. Isidoros, lib. VII *Etijmol.* cap. iv : « Trinitasappellatur, ait, quod fiat totum unum cx quibusdam tribus , quasi trinitas, ut memoria, intelligentia cl voluntas, in quibus mens habet in se quamdam imaginem divin® Trinitatis : nam dum tria sint, unum sunt. » Et S. Bonaventura in 1, *(list,* xxiv : « Trinitas dicitur, inquit, quasi *ter unitas,* vel *trium unitas.* » Hinc ct S. Bernardus, serm. 11 *in Cant.,* de eadem agens: »0 beata, ait, ct beatificans Trinitas, ad te mea misera trinilas miserabiliter suspirat, quoniam a te infeliciter exsulat. Discedens a (e quantis se intricavit erroribus, doloribus, timoribus ! Heu me, qualem pro te commutavimus trinitatem '. Cor meum conturbatum est, et iude dolor : dereliquit me virtus mea, et inde pavor : et lumen oculorum meorum non est mecum, et inde error. Et quam dissimilem trinitatem, o animæ me® trinitas exsulans, ostendisti. » Simili phrasi Plinius, lib. II, cap. xxxi, ait in parelio visos esse sæpius trinos soles, et trinas lunas. Quid enim est trinus sol et trina luna, nisi trinitas solis et lunæ? Si latine licet dicere trinas esse anim® potentias, et trinas esse Christi incarnati partes, cur pariter non liceat dicere animam habere trinitatem trium potentiarum, el Christum tiium partium.

Denique, si quis « *et creatœin Christo Jesu,* ita accipiat et detorqueat, ut velit in Christo Jesu nihil esse nisi creatum ; hic bæreticus est, arianus et ebionita, hoc est judæus vel judaizans. Christiana enim fides docet in Christo unam esse personam divinam, sed duas naturas, nimirum divinam, quam Christus ab æterno a Patre accepit, juxta quam verus est Deus Patri et consubstantialis, ideoque in Trinitate increata secundus et medius ; el humanam, qu® in tempore creata est, cum ipse qua homo, conceptus est de Spiritu Sancto, ct natus ex Maria Virgine. Primus id negavit impius Ebion , primus post Simonem Magum hæresiarcha anno Christi 74. Hic enim sacrilegus judaizans, cum Cerintho negavit Christum esse Deum, eumque merum hominem esse asseruit, quia Moysem prætulit Christo, ac legem Evangelio ; ideoque S. Paulum Evangeli! præconem, legis apostatam nuncupabat. Unde illi coævusS. Ignatius, epist. *ad Philadelphenses :* « Si quis, inquit, dicat unum esse Deum, el confiteatur Christum Jesum, sed eum nudum esse hominem putet, non autem Deum unigenitum, sapientiam et Verbum Dei, sed solum anima et corpore constare censeat ; hujusmodi serpens est fraudem et errorem praidicansin exitium hominum ; et est ejusmodi inops sensu cognomento Ebion. » Et S. Epiphanius , *hæres.* 30, quæ est Ebionis : « Quemadmodum, inquit, si quis copulasse! sibi ornamentum ex diversis lapillis pretiosis, et vestem variegatam, et splendide se ornasscl : sic hic (Ebion) vice versa quidquid horrendum est et perniciosum et abominabile, informequo et incredibile, et odio plenum, ida singulis sectis accepit, et seipsum in omnes eflbrmavit : Samaritarum enim habet abominationem, Judæorum nomen, Ossenorum vero et Nazaræorum opinionem, Cherinthianorum formam, Carpocratianorum improbitatem, et Christianorum vult habere appellationem, 0 Et Eusebius, lib. Ill *Hist.* cap. XXVII : « Sed et alios, inquit, idem dæmon alia arte decepit, id est Ebionæos, qui interpretantur *pauperes* (Ebion enim hebraico ɒ'ux idem est quod *pauper:* Ebion enim revera fuit mentis inops et pauper, non tam ære ct censu, licet id ipse jactaret, quam fide et sensu :) vere enim pauperes sunt et egeni in scientia glori® Christi, quoniam quidem eum solum hominem putant, communi etiam nativitate ex viro el femina procreatum. » Quocirca eum ut hæresiarcham et atheum acriter impugnant S. Irenæus, Tertullianus , S. Epiphanius, S. Augustinus, Thcodorctus. Philastrius, Cardinalis Bellarminus, Hosius, Gregorius do Valentia, Stapletonus,

Alfonsos a Castro, ac cæteri doctores orthodoxi prisci et moderni, qui contra hæreses scripserunt ; ut mirum sil hoc saxulo nonnullis in locis infamem ct scelestum Ebionem, toties damnatum, rursum ex orco esse revocatum, et monstrosam ejus hæresim jam diu sepultan), rursus in lucem prodiisse opera Judæorum et judaizantium cum insigni probro Christiani nominis, æque ac ingenti fidelium damno. Hoc ergo est opus, hic astus Salame, qui transfigurat se in angelum lucis, ut per Judæos Christum et Christianos supplantet, ac homines quasi pisces decipiat capiatque, et seenni trahat ad ælema gehennæ incendia. Quocirca S. Joannes Apostolus adeo detestatus est blasphemum Ebionem, ut, cum casu balneum adiisset, intellexissetque in eo lavari Ebionem, illico cum suis aufugerit, dicens : a Festinate, fratres, egrediamur hinc, ne cadat balneum , et pereamus cum Ebione, qui intus est in balneo, propter ipsius impietatem, » uti narrat S. Epiphanias, *hccresi* 30

IN DUODECIM

MINORES PROPHETAS

COMMENTARIUS.

PROOEMIUM.

Prolegomena hic pauciora præmitto : quæ enim Prophetis majoribus praefixi, eadem minoribus serviunt. Rem ergo aggredior : studeo enim brevilati, ut totam S. Scripturam octo vel novem tomis complectar, quod viri sapientes postulant. Notat S. Augustinus, lib. XVUI De *Civil,* cap. xix, et Ruilìnus, Praefat. *in Oscam,* duodecim Prophetas minores dici respectu quatuor majorum, puta Isaiæ, Jeremiæ, Ezechiclis et Danielis, non eo quod iis sententiarum gravitate, et rerum verborumque majestate cedant; sed ob sermonis el librorum brevitatem. Potuissent el ipsi paria majoribus volumina scribere, si voluissent : per multos enim annos munere concionandi et prophetandi functi sunt, uti Oscas usque ad annum œlatis nonagesimum strenue hoc officio perfunctus est. Ex quo liquet eos multa vaticinando etconcionando dixisse, quæ scriptis non tradiderunt; idque ex studio modostire et humilitatis, ut minores essent cl haberentur, nec majoribus æquarenlur. Quo studio impulsus humilis S. Eranciscus se et suos fratres Minores esse ct nuncupari voluit. Unde cum cardinalis llostiensis, qui postea creatus Pontifex, Gregorius IX dictus est, ab eo quœsissel utrum sibi placeret, ut fratres sui promoverentur ad Ecclesiasticas dignitates, respondit : « Domine, Minores ideo vocali sunt fratres mei, ut majores fieri non prresumant. Si vultis ut faciant fructum in Ecclesia Dei, tenete illos ct conservate in statu vocationis eorum , et ad ecclesiasticas praelationes nullatenus ascendere permittatis. » Ita refert S. Honavenlura in *Vita S. Franasti,* cap. vi. Eodem studio ct spiritu actus S. Paulinus Nolœ episcopus, virnobilis genere, ingenio, virtute, sapientia ct eloquentia, quam mire extollunt S. Hieronymus et Augustinus, rogatus ut scriberet in S. Scripturam, respondit se minus peritum esso, ct indignum qui tam sublimes et divinos libros interpretaretur. Quare nunquam calamum huic operi admovere voluit, sed aliis minus sublimibus, epistolis et carminibus, quæ ctiamnum exstant, el viri doctrinam, æque ac modestiam, religionem, mundique contemptum testantur, ita habet ejus *Vita.* Addit S. Chrysostomus, hom. 9 *in Matth. :* « Multa, inquit, ex Propheticis perierunt monumentis; desides enim cum essent Judæi, nec desides modo, sed et impii, alia quidem perdiderunt negligenter, alia vero tum incenderunt, tum conciderunt. Et de profanitate quidem tali Jeremías refert, cap. xxxvi, 32 : De negligenlia vero, IV *Rcg.* xxu, legimus, quoniam post multum temporis vix Deuteronomii volumen sit repertum, defossum quodam in loco, ac pene deletum. »

in Prophitæ centur m>inore»

Itaque maluerunt hi nostri Prophète, mullis omissis, pauca tantum, nimirum precipua capita suorum oraculorum et concionum conscribere, quæ Judæis dictorum a se et ab iis auditorum memoriam jugiter refricarent, quæque ipsi, reque ac posteri, praesertim Christiani, ob prolixitatem non fastidirent, sed ob brevitatem avide legerent. Verbo enim paucis, scripto toti consulitur posteritati: « Zacharias (et quilibet doctor) ait Tertullianus, lib. *De Idotol.* cap. xxiii, loquitur in stylo, auditur in cera : manus omni sono clarior, littera omni ore vocalior, 0 inhac ergo Prophetarum brevitate magna et prregnans est rcrum copia, magnus dicendi nervus, magnum pathos, densus et multiplex sensus. Audi S. Hieronymum Proœmio *in Epist. ad Philemon.* : « Sed, ait, mihi videntur dum Epistolam simplicitatis arguunt, suam imperitiam prodere, non intelligentes quid in singulis sermonibus virtutis ac sapientiæ lateat. Si autem brevitas habetur contemptui, contemnatur Abdias, Nahum. Sophonias, et alii duodecim Prophetæ, in quibus tam mira, et tam grandia sunt qure feruntur, ut nescias utrum brevitatem sermonum in illis demirari debeas, an magnitudinem sensuum. » Quocirca idem hic in Proœmio , Oscam vocat « commaticum, el quasi per sententias loqucnlem : » brevibus enim sententiis quasi per commata intercisis, multas magnasque res pathetico eloquitur; nimirum sapiens uti verum uno mentis cernit in ictu, ita idem enuntiat,

unoquo dentis verbique dicit cl dictat in ictu. Sed audi ipsnmmet S. Hieronymum : a Osee commaticus est, et quasi per sententias loquens. Joci planus in principiis, in fine obscurior. Et usque ad Malachiam habent singuli proprietates suas, d Et in *Prologo Galeato : a* Duodecim, ail, Prophète in unius voluminis angustias coarctati, mullo aliud, quam sonant in littera, prafigurant. » Hic ergo verum est istud quod de apibus cecinit Virgilius in *Geòrgie. :*

In tenni labor, at tenuis non gloria.

Nam, ut ait *Eccles.* xr, 3 : « Brevis, n grace id est parva, a in volatilibus est apis, et initium dulcoris habet fructus illius; n hinc ista vox apum:

Magna etenim est nobis in parvo corpore virtus.

rallas T 1^7 n/mo Heroi-

Ut Tydeo illi, pusillo mole corporea, sed mente fi'l* Tydeus fuit statura, sed animo Hercides, solertia Ulysses. Virtus enim compressa fit fortior, et majores impetus plagasque adversariis infligit. Apostolus uti nomino, ita corporc Paulus fuit et pusillus; sed sapientia ct spiritu excelsus, imo longolius : « Tricubitalis est, ait S. Cbrysostomus, et endos sidoraquo transcendit, n Ha Prophctæ minores tricubitnles sunt, si verba el sententias spectes; sed sapientia et sensibusœthcra transcendunt. Egregie S. Paulinus, epist. 1, inter sex quas scripsit *ad Amandum :* « Sicut mellis, inquit, gutta idem sapii, quod totus favus, sic et in uno licet verbo stillicidium lingua» vestra, totum sancte animæ vostra saporem refert. Nec ideo margarita vilis est quia exigua, sed ideo magis pretiosa,quia et in exiguo modo magnum pretium habet. Sed et granum sinapis, quod minimum videtur in semine, maximum tamen exstat in olere : ideo etiam brevis sermo vcsler, dulcedinem simul ac vigorem verbi radesti* tenet. » Sic Alanus in *Antielaudiano* laudat Symmachum urbis praefectum sub Theodosio imperatore a nervosa styli brevitale, dicens:

Symmicbus in verbii parcos, sed mente profundus :
Pro<J;gns io sensu, verbis angustos : abundans
Mefite, sel ore in nor : fractu, non fronde, beatus,
Sensus divitias verbi brevitate coareti l.

Non dubitat Pocla muscam exiguam cum rege componere :

l i m ei' »w> An qui*quam conferre negat cum principe muscam?
Eniiuct in minimis maximus ipse Deus.

Tria parva, sed efficacia :

Vi^n, si memini, prima est; formica secunda:
Tertii cui proprio nectare lucet api',
Non tc parve culex formici, aut vipera, non tc
Val s Itobdki clariur esset apis.

Porro Virgilius, lib. IV *Georg.,* apim esse, vel habere quid numinis asserii :

Lie apibus partem divin® mentis, et haustus
Æ'hcros dixere t Deum namque ire per omnes
Temsque tractusque mans, etc.

Homines statura parvi, communiter magnanimi sunt. Cor membrorum minimum, ipsum tamen est quasi focus et arx corporis, et alterum quasi animal, primum vivens et ultimum morions, vite, sensus et motus fons et origo : quin ct animalia generosa, ut leo , parvum habent cor; quæ vero magnum habent, ut hyœna, lepus, cervus, asinus, panthera, mustela, timida el pavida sunl, ait ex Aristotele Plinius, lib. XI, cap. xxxvn. Adeo Deus ct natura parvos et parva amant, ct in parvis vasis sua cimclia recondunt : « Nulli enim parvus csl census, cui magnus csl animus , » ail S. Leo, serm. 1 *Dc Quadrag.* Quocirca Philosophus, interrogatus quid minimum esset simul et maximum; cum unus dixisset esse oculum , co quod membrorum sit minimum, ct tamen lotum mundum, qui maximus est, visu comprehendat; respondit non esse oculum, sed cor, lum ob rationem jam allatam, lum quia cor non solum mundum, sed cl ca quæ supra mundum sunl, adeoque res infindas mente, amore ct affectu complectitur, ncc ulla re nisi Deo, qui immensus est, repleri et saliari potest. Denique cor humilitate minimum, virtute et gloria csl maximum, uti docet Christus, *Matth.* xviit, 4, et cap. xix, 26.

Praeclare Sapiens, *Proverb.* xxx,21 : « Quatuor, ait, sunl minima terra, et ipsa sunt sapienliora sapientioribus. Eormicæ populus infirmus, qui praeparat in messe cibum sibi. Lepusculus plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum. Regem locusta non habet, ct egreditur universa per turmas suas. Stellio manibus nititur, et moratur in ædibns regis. » Sapienter quoque Manilius , lib. IV *Astron. :*

Nec contemno luas, quasi parvo in corporo vires.
Quod volat, immensum est. Sic auri pondera parvi,
Exsuperant pretio numerosos œris acervos.
Sic adamas punctum Lipidis pretiosior auro est.
Parvula cic lotum pervadit pupula cœlum;
Quodque vident oculi, minimum est, cum maxima cernant;
Sic animi sedes tenui sub pede locuta,
Per lotum anguslo regnat do limito corpus.

Gaudet ergo natura, œque ac Deus qui est natura natiirans auctorquc natura, magna, imo magnitudinem suam imminuere, contrahere cl coarclare ad parva, ut ibi unita densetur, coque magis resplendeat, quo in minori minor esse gestit. Quid majus microcosmo ct universo? hoc tamen Deus totum collegit in homine, dum cum microcosmum effecit. Quid sublimius Verbo æterno, Dei Filio? hic tamen in infantili corporc integer inhabitare voluit, cique se adæquavit. Hoc est Verbum abbreviatum, portentum sœculorum, de quo Apostolus, Roman, ix, 28, ait : a Verbum breviatum faciet Dominus super terram. » Nam, ut de eodem vaticinatus est Isaias, cap. x, 12 : « Consummatio abbreviala inundabit justitiam. » Quid magnificentius Christo, vero Deo ct homine, et tamen ipse in exigua Eucharistiro hostia, imo in quolibet ejus puncto lotum se sistit. Magnus ergo

esse cupis? Deum imitare : ab eo viain et modum grandescendi disce : humilia, abbrevia, coarcta tc,et magnus evades, Deoque similis. Sic angelus in punctum loci sc contrahit: sic et anima tota est in qualibet corporis particula. Sic Orator convolvulum florem vocavit, rudimentum natur®, lilium facere condiscentis : pari modo humilitas convolvula est rudimentum animos, qua ad apicem virtutum scandere condiscit. Denique aureum est istud Poche :

Quidquid præcipies esto brevis, ut cita dicta
Percipiant animi dociles, Icneantque fideles.

Et Cicero, l lib. *Dc Orat.,* oratori hoc dicendi dat praeceptum : « Satius est minus quam nimis. Facilius enim cujusque rei in unum contracta species, quam divisa temporibus, oculis animisque inhrerct, n inquit Velleius Paterculus , lib. 1. Hac de causa hi Propheta breves ct contracti potius, quam fusi et prolixi esse maluerunt.

A';"-mXiim rr pheurutii. Argumentum minorum Prophetarum idem est flu°d majorum, nimirum arguunt idololatriam, aliaque Hebraeorum peccata, quæ Jeroboam erigen(]0 vitulos aureos, quasi deos in Dan ct Bethel, invexerat, ad hoc, ut per schisma religionis, faceret ct schisma regni decem tribuum a regno duarum, Judæ scilicet et Benjamin , ne videlicet decem tribus occasione sacrorum et cultus divini cx lege celebrandi in Jerusalem a se suoque regno ad duas tribus, et regem Roboain redirent, ut palet lll *Dcg.* xn.26. Deus ergo, quasi pius paler, ad eos revocandos misit Prophetas, qui lum decem tribus, tum duas reliquas hoc quoque idololatrine contagio, ob vicinitatem ct affinitatem decem tribuum, infectas, de hisce sceleribus corriperent, comminando eis captivitatem Assyriacam ct Babylonicam; itaque eas ad avitam patrum fidem et pietatem revocarent, ac ad Dei cultum ct amorem accenderent : qua de causa addunt vaticinia tataque promissa do Christo, deque Ecclesia, Sacramentis, gratia, omnique felicitate ab eo afferenda in Novo Testamento : ideoquesœpo hi Propheta a Christo, Paulo et Apostolis citantur. Nam, ut sapienter ait S. Augustinus in *Sententiis,* num. 214 : a Stultus est qiu non credit denuntiationibus Prophetarum in paucis quæ restant,cum videat tam multa completa, quæ tunc non erant, quando praedicebantur implenda. »

Porro facillimum est, mutato tantum nomine, quæ Judaeis hic ob idololatriam aliaquo scelera ad litteram intentant Propheta, tropologice applicare Christianis, atque animro cuilibet, quæ per peccatum a Deo ad suas cupiditates abit, ac præsertim ad hteresin, cui passim hæc tropologice adaptat S. Hieronymus : nam, ut ipse ait in cap. XIV *Osee,* gulosi deus ct idolum est venter, avari mammona, hæretici sua hæresis, suumque commentum cl dogma, et ita do cwleris. Quocirca æquo Christianis ac Judæissua oracula dictarunt el consignarunt Propheta.

Jam vero Propheta minores numero sunl duo- 3014 u
dccim, instar duodecim Patriarcharum, cl duo- nQazn>‘
decim tribuum ad quas mittebantur. Fuerunt enim ipsi Patriarcharum suppares, imo sui ®vi, duodecim Patriarch®, duodecim tribuum duodecim doctores, duodecim Apostolorum duodecim prodromi et antitypi,imo veri Veleris Testamenti Apostoli ct Evangelist®.

Merito ergo Ecclesiasticus celebrans heroes Hebræorum, hoc elogio duodecim hosco Prophetas celebrat et condecorat, cap. xux, 12 : « Duodecim Prophetarum ossa pullulent de loco suo, » 7. *d.* Ossium ct sepulcri, ac per consequens ipsorum duodecim Prophetarum virens semper, grata et florida sit memoria; nomen ct fama eorum cum sepulcris et monumentis ipsorum perennet, ut videantur reviviscere, ct magis vivere defuncti, quam cum reipsa viverent; adeo eorum laus, decus ct gloria promanet ad posteros, imo permaneat in œternum, ut quoties posteri inspexerint eorum ossa ct sepulcra, toties eorum virtutum et oraculorum gloriosam memoriam renovent ct celebrent, dignosque predicant, quorum ossa inter Patriarchas cl Apostolos, ad gloriam coelestem resurgant in universali hominum resurrectione. Est mclalcpsis : ossa enim ponuntur pro sepulcro, sepulcrum pro sepullis, puta pro ipsisinet Prophetis; nimirum contentum ponitur pro continente : et pullulare idem est quod semper vigere ct florere. Causam subdit : « Nam corroboraverunt Jacob » in fide ct pietate unius veri Dei et Messi®, quem prædixerunl venturum : a corroboraverunt, l» inquam, tum vaticinando, tum suis meritis et precibus robur el auxilium Dei populo impetrando : « el redemerunt se in fide virtutis, » puta in fide non quali quali, sed valentissima et potentissima; vel « in fide virtutis, » id est in fidelitate maxime strenua et efficaci, a redemerunt, » id est liberarunt cl immunes præservarunt a se » ab omni culpa, poma ct calumnia : quia non nisi ea qu® Deus eis revelabat, fideliter el constanter prolocuti et vaticinali sunt. Simili enim phrasi de Josué, aliisque Judicibus Israel dicit idem Ecclesiasticus cap. XLvr, 13: a Et judices, quorum non est corruptum cor, qui non aversi sunt a Domino, ut sit memoria illorum ia benedictione, el ossa eorum pullulent de loco suo, » hoc est, ut explicans subdit, « et nomen eorum permaneat in œternum, permanens ad filios diorum, sanctorum virorum gloria. » Ossa ergo hæc Prophetarum ctiamnum pullulant, ct pullulabunt usque ad finem mundi, dum ipsi per sua monumenta ct oracula Christianis, Judæis, omnibusque gentibus assidue prædicant, et praedicabunt Messim adventum, ejusque fidem, mores, spiritum, omnemquo virtutem et sanctimoniam.

Mystice S. Bernardus, serra. 2 *ad Fratres,* in illud : a Itac est generatio quærentium Dominum, quærcntiura faciem Dei Jacob, » docet ora- qu >

nes vere Religiosos, mystice esse Prophetas, eo quod perspicaci mentis acie eminus prospiciant superna, absentia et futura; quod eorum mens, cogitatio et conversatio in cœlis sit, indeque ex summo cœlornm vertice, quasi aquila», exiguum hoc terræ punctum respiciantct despidant; quod in altis ætcmitalis montibus commorentur, indeque sub se videant ct rideant inanes honorum opumque pompas, reges ct principes quasi formicas intueantur, regnorum ortus et occasus, rerum omnium vicissitudines, temporum gyros ct circumvolutiones, cunctosqucsæculi turbines, flexus et reflexus, quasi bullas nascentes et mox denaserntes, contemplentur. Hi nimirum veri videntes, veri vates, veri mysto sunt : cælcri cæcutientos, presentía exigua conspicantur, futura licet maxima non prævidcnl; a in terrenis lynces, in coelestibus talpæ. » « Magnum sane, inquit Bernardus, prophetandi genus, cui vos (Fratres suos alloquitur) deditos esse conspicio; magnum prophetias studium, cui vos video mancipatos. Quid illud? Nempe juxta Apostolum, non considerare quro videntur, sed quæ non videntur, sine dubio prophetare est. Ambulare in spiritu, ex fide vivere, quærere quæ sursum, non qua! super terram, oblivisci quæ retro sunt, extendi in anteriora, cx magna parte prophetare est. Alloqui quonam modo, nisi per spiritum prophclto, conversatio nostra in cœlis est? Sic nimirum Propheto olim quasi non inter homines erant sui temporis, sed virtute ct impetu quodam spiritus dies illos transilientes, exsultabant ut viderent diem Domini; et videbant et Letabantur in ea. » Talis Propheta, talis videns erat regius Vates, sibi occinens : « Credo videre bona Domini, in lerra viventium. » Talis S. Hilarión, teste S. Hieronymo, « qui monebat omnes pneterirefigurani hujus speculi, ct eam esse veram vitam, quæ vil® presentís emeretur incommodo. » Talis Paulus, qui in tertium cœlum raptus exclamabat : « Non sunt condign® passiones hujus temporis ad futuram gloriam, qu® revelabitur in nobis. Quod enim momentaneum est et leve tribulationis nosir®. supra modum in sublimitate œlernum glori® pondus operatur in nobis. » Et : a Fides est substantia rerum sperandarum; » ergo futurarum; « argumentum non apparentium, » ergo obscurarum ct propheticarum. Fides est mente cernere bona cœlcstia, qua? oculis non vides. Talis videns et videntium paler erat Abraham, qui « fide demoratus est in terra repromissionis tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac el Jacob, coheredibus repromissionis ejusdem. Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et condilor Deus. » Juxta fidem et prophetiam defuncti sunt Abel, Henoch, Noe, Isaac, Jacob, Joseph, « non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes et salutantes, et confitente» quia peregrini et hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Ideo non confunditur Deus, vocari Deus eorum : paravit enim illis civitatem. Fido Moses grandis factus negavit se esse filium fili® Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem : aspiciebat cnim in renumerationem. Fido reliquit Ægyptum. 0 Quare?* Invisibilem enim tanquam videns sustinuit. » Alii fidei et propheti® heroes, res sperandas et futur® glori® bravia spéculantes, pro iis « distenti sunt, lapidati sunt, secli sunt, lentali sunt, in occisione gladii mortui sunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti : quibus dignus non erat mundus, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. » Mystici ergo Propheto sunt, qui vita magis quam voce, singulis inclamant : « Deorsum corpora, sursum sint corda : despico terrena, coelestia suspice. »

Qülbni propietaria!?

Jam Quæritur primo :— Ad quas gentes proprie missi sunt hi Propheto; quibus populis prophetarunt? Respondeo: Aliqui Prophetarum vaticinali sunt duabus tribubus tardum, pula Juda ct Benjamin, alii cæteris decem, alii utrisque : idque nominibus regum, sub quibus se prophetasse scribunt; aut nomino populi Juda, vel Israel, aut aliis moms et circumstantiis subindicant, imo siepe idipsum clare exprimunt. Ubi recte notat S. Hieronymus in *Prooemio :* Quoties, inquit, ad decem tribus prophetia tenditur, sub his nominibus fero designantur, scilicet *Ephraim, Samaria, Israel, Joseph, Jczrahel, Bethel, Bethaven,* et interdum *Jacob;* cum vero ad duas tantum, tunc notantur nomine *Ja la, Jerusalem, Benjamin, Domus David,* et aliquando *Jacob.* Porro decem tribus vocantur *Ephraim* ct *Joseph :* quia primus corum rex Jeroboam, el mulli deinceps oriundi fuerunt ex tribu Ephraim, qui fuit filius Joseph Patriarch®. Dicuntur eiedem *Samaria* et *Jczrahel :* quia h® du® erant metropoles regni carumdem. Dicuntur *Israel* et *Jacob :* quia posterorum ejus major erant pars; undo quasi plures parentis nomen sibi appropriaruut, Jacob enim alio nomine vocatus est Israel, *Gen.* xxxii, 28. Dicuntur *Bethel :* quia in Bethel a Jeroboam erecti fuerunt vituli aurei, puta idola, qu® ipsi coluerunt. Undo et Bethel dicta est per anliphrasin *Belhaven,* id est domus iniquitatis : qu® cnim tempore Jacob vocabatur cratquo *Bethel,* id est domus Dei, *Genes,* xxvm, 19, a Jeroboam facta esi Belhaven, id est domus idoli et peccati. Porro Prophet® Israeliti», ob idola aliaque peccala, minantur excidium, et captivitatem Assyriacam, quam cis inflixit Salmanasar anno 6 Ezcchi® regis Juda : Judæi» vero minantur excidium ct captivitatem Babylonicam, quam cis irrogavit Nabuchodonosor anno li ct ultimo Sedeci® ; sub utraquo vero repræsentant captivitatem slragemque extremam, quam eisdem inflixit Titus cl Romani, ob occisum ab cis Christum. Illi ergo hæc facile est adaptare, mutato tantum nomine Salmanasar

ct Nabuchodonosor in nomen Titi, et Chaldæorum in Romanorum.

Chr ilitifs »n'. nom"-' n»nt.iiii ÜW3Dt ?

Nota initio horum Prophetarum aliquibus Pro- l'*,et*s addi nomina patrum el avorum, aliis non addi. Causam discriminis nonnulli hanc assignant; quod cx traditione Ilebræorum (quain refert S. Hieronymus initio in *Sophoniam,* elS. Rasilius in *Isaia* cap. i) patres et avi Prophetarum, qui in titulo corumdem nominantur, fuerint quoque Prophctæ; «uteri taceantur, eo quod non fuerint Prophctæ. Sed hæc traditio incerta est et dubia, etiam ipsi S. Hieronymo; quin imo eam rejicit et confutat Paulus Burgensis Ilebræorum doctissimus, in *Oscc* cap. r. Facilior ergo et magis consonas. Scripturæ ratio est, nomina patrum addi iis, quibus ad distinctionem et notitiam addere ea opus fuit. Plurcs cnim eodem loci erant tunc viri illustres et sapientes, qui vocabantur Osce, Joel, Jonas, Sophonias, Zacharias : hinc ut Prophctæ habentes eadem nomina ab illis secernerentur, addiderunt nomen patris, dicendo: Osee filius Becri, Joel filius Phatuel, Jonas filius Amathi, Sophonias filius Chusi, Zacharias filius Barachiae. Hanc causam dat S. Chrysostomus initio Commentarii *in Isaiam,* Theodoretus, initio Commentarii *in Joclcm,* et S. Gregorius, homil. 2 *in Ezcch. Secunda* causa est : patres aliquorum nominantur, eo quod fuerint nobiles, vel virtute, sapientia, officio ct auctoritate illustres; horum cnim nominatio Prophetis aliquam dignitatem ct lidcm apud populum conciliabat. Ila S. Rasilius et S. Hieronymus in *Isaiæ* i. Hac cnim de causa regibus et regali prosapia ortis, quales fuerunt Isaías et Daniel, patrum nomina (vel certe stirps regia) adjiciuntur. Adde nomina patrum aliquando juvare ad Prophctæ inlelligenliam, et ad quædam mysteria significanda, quro eleganter aperit S. Hieronymus in cujusque Prophctæ initiis, quæque inferius cx eodem recitabo.

Eœdem causa) sunt, cur in aliquibus nomen patriæ recenseatur, puta in tribus, scilicet Amos, qui oriundus fuit ex Thecua : Michæa, qui cx Morasthi : Nahum, qui fuit Elcosæus. Ex patria cnim quisque facile dignoscitur, cl ab aliis secernitur. Quod ergo Rabbini nonnulli, ut 11. David, censent cum cui patria non additur, fuisse Hierosolymitanum, commentum csl, ct falsum esso patet in Jona, cui patria non additur, qui tamen fuit Gethæus, non Hierosolymitanus, ut patet IV Rc(/. XIV, 23.

Quæhitvr secundo, — do tempore ct ordino duodecim Prophetarum : Quando nimirum, el quo ordine prophetarint?

Quinde prOphc-Uriul?

Dico *primo :* Aliqui prophctæ non notant tempus quo prophetarunt, quia generales sunt eorum propheti r, ct ad omnia spectant tempora. Tales sunt Abdias, Joel, Nahmn, Malachias, Jonas. Alii tempus prophotiæ exprimunt, quia eam aptant certo tempori, aut ut ex tempore adjecto facilius el melius ipsa materia cl series prophotiæ iutelligatur. Ita S. BaMliusin *Isaiæ* i, ct Rhfflnus initio Comment, in *Osee. Secundo* aliqui tempus omittunt, quia breviati student, æque ac obscuritati, ut videantur esse Prophctæ, non historici, ac lectoris studium exerceant ct acuant. Ita Chri-tophorus a Castro lib. VI *De Prophetis,* cap. vi. *Tertio,* continua eat traditio, nit S. Hieronymus initio in *Osce,* et Huifinus in cap. ! *Joelis,* medios Prophetas qui tempus non præferunl in titulo, prophetasse sub illis regibus (saltem sub extremo illorum) sub quibus prophetavit précédons Propheta, qui temporis titulum preferí, excepto fortasse Joelc, qui non sub Ozia, Joatham, Achaz et Ezechia, uti Osee, qui Joelem præcedit, sed sub Manasse ab Hebra is prophetasse perhibetur: et llabacuc, qui pariter sub Manasse prophetavit, non sub Joatham, Achaz et Ezechia, uti Michæas ct Nahum, qui llabacuc immediate precedimi. Id patebit cx chronolaxi, quam mox subjiciam.

Dico *secundo :* Probabile est hosce Prophetas pene omnes in Bibliis ordine temporis quo prophetarunt, esse collocatos. Hunc cnim ordinem dedit eis tam Synagoga in Bibliis Hebraicis, quam Ecclesia in Bibliis Latinis. Negat id S. Hieronymus hic in Prologo; sed locum ejus vitiatum esse, liquet ex Proœmio ejusdem in *Joelem* : quare pro apud *Hebrews,* legendum est *apud Graos.* Greci cnim in ordine Prophetarum a Latinis dissentiunt, sed Hebræi consentiunt. Quocirca ultimi fuerunt Zacharias el Malachias : hos enim fuisse ultimos palet ex lib. I *Esdra* v, I, ct ex eorum titulo, in quo asserunt se prophetasse sub Dario Hystaspis, qui post Cyrum quarius fuit Persarum rex. *Primus* ergo, qui aule omnes, etiam ante Isaiam, prophetavit, fuit Osce. Ipse cnim ita orditur: « Principium loquendi Domino in Osce, » cap.i, vers. 2; ita Eusebius in *Chron.,* S. Hieronymus cl alii in *Osce* i, 2. Negant hoc nonnulli, ut Chrislophorus a Castro, censentqueprimum fuisse Abdiam; putant enim cum prophetasse tempore Josaphat ct Achab. Hi enim exciderunt Idumæos, uti prædicit Abdias , ut patet IV *Reg.* m, 4, ct I *Paral.* XX, 1. *Secundum* esse Jonam, qui prophelavil excidium Ninives, quod facium est sub Sardanapalo, anno 8 Azari® vel Ozi® regis Juda. *Tertium* esso Osce. Verum hunc ordinem minus verum videri ostendam in Abdia cl Jona. Certe in omnibus Bibliis llebræis, Græcis et Latinis Osce primus ponitur, quin el ante isaiam collocatur Û Septuaginta, qui lamen in aliis nonnullis ordinem invertunt. Nam in Bibliis Septuaginta duodecim Prophot® hoc ordino collocantur : *primo,* Osee; *secundo,* Amos; *tertio,* Michæas; *quarto,* Joci; *quinto,* Abdias; *sexto, Jonas; septimo,* Nahum; *octavo,* llabacuc; *nono,* Sophonias; *decimo,* Aggæus; *undecimo,* Zacharias; *duodecimo,* Malachias. Deinde subnectuntur Prophétie majores, Isaías, Jeremías, Ezcchiel, Daniel; idque vel quia Osco tempore fuit primus ; Osce autem

in eodem libro annectuntur cæteri minores : vel quia minores majoribus oraculorum et sententiarum pondere non cedunt, cosque numero superant : sunt enim duodecim, cum illi sint quatuor. Dixi pene *omnes* : quia si initium cujusque Prophetae spectes, puta annum quo quisque cœpit prophetare, prœponcndi sunt nonnullis Jonas et Nahum, ct postponendus Joel. Hoc enim ordine caperunt prophetare : *Primus* omnium fuit Osce; *secundus,* Jonas; *tertius,* Amos; *quartus,* Abdias; *quintus,* Jlichæas; *sextus, Xahunr,scptiinus,* Joel; *octavus,* Habacuc; *nonus,* Sophonias; *decimus,* Aggæus; *undecimus,* Zacharias; *duodecimus,* Malachias. Id ita esse patebit cx harmonici, sive chi onolaxi, quam mox subjungam. UndcS.'Chrysostomus, Præfat. in episl. *ad Rom.,* probai in epistolis S. Pauli non servari ordinem temporis quo sunt scriplæ : Quia, inquit, is ordo non servatur in Prophetis. Jam vero voluit Deus prophetare per duodecim Prophetas, ut nemo de eorum veritate dubitare posset, nipote cum videt oraculum unius cæterorum omnium oraculis confirmari, totque habere testes, quot sunt Propheke. Blasphema enim et mendacissima apud Eusebium, lib. V *Ilistor.* cap. xiu, csl Apellis vox : a Prophetias se ipsas redarguere; esse enim cas a se invicem discordes, mendaces, et sibi ipsis contrarias ;» ac proinde a contrario spiritu ct sibi repugnante editas.

Q.d io miarr» u> Knp. ferini.

Porro scripserunt in minores Prophetas SS. Ilieronymus, Cyullus, Theodoretus, Theophylactus, Hufflnus, non ille Aquileiensis antagonista S. Hieronymi, nam stylus dissentit, ct Gennadius, qui studiose opera Ruflini Aquileiensis collegit, hujus commentarii non meminit; alius ergo fuit hic Rutlinus ab illo. Scripsit et in omnes, uno Osce excepto, Remigms Allisiodorcosis, qui vixit annum Domini 880, sub Carolo Calvo imperatore. Exstat in *Biblioh. SS. Patrum*. Hem Rabanas, Ruperitis, Lyranus, Hugo, Dionysius. Et novissime ac exactissime Cbrislophorus a Castro, Gaspar Sanchez, cl Franciscus Ribera, qui passim post litteralem, minutim singulorum moralem sensum persequitur. Brevissime scripserunt Emmanuel Sa et Joannes Mariana, qui punclim mulla Lmgunl. Hos omnes magno laboris et temporis impendio a capite ad calcem perlegi, discussi, et in compendium redegi : ac pene decreveram post cos non scribere, juxta illud : « In sylvam ne ligna feras; ne sidera coelo, lucem soli, noctuas Athenis addas; ut videare Sapientoni octavus, tertius Calo, quintus Evangelista. » Verum multaalia ut hæc ederem impulerunt, nimirum, ul aequabili teucre commentarium in totam sanctam Scripturam pertexerem; sua enim cuique dicendi scribendique est methodus, al) aliis omnibus diversa et dispar : rursum ut multa propria adderem : S. Scriptura enim est abyssus, quæ nullis scriptis, vel commentationibus exhauriri, uno nec penetrari polesL Insuper, quia mulla docet, novaque affert œlas et tempus : proficit enim Ecclesia sapientia, ac velul aurora crescit sensim ad claram usque meridiem. Alioqui do me sentio et dico quod do se aiebat S. Bernardus, epist. <87, *ad Ogcrum* postulantem n se institutionem recle vivendi : « Hanc lanam quierit ovis a capra, molendinum aquam a furno, sapiens verbum a stulto? » Exstant hic Romm in Bibliotheca Vaticana cl Medicea versiones veluslæ Biblioruni dua», Syriaca cl Arabica; caque duplex, Antiochena ct Alexandrina, quas uti subinde citavi in Prophetis majoribus, ita et hic citabo. Utraque in Latinum idioma transtulit Illustrissimus ct Reverendissimus Dominus Sergius Risius Maronita, Archicpiscopus Damascenus, cui Arabicalingua materna est, Syriaca familiaris : ea enim utuntur Damasceni et Maronitæ in sacris. Citabo utramque in locis difficilioribus et illustrioribus ad Prophetas hosce vel illustrandos, vel locupletandos. Varietas enim hæc versionum antiquarum servit ad S. Scriptura) tum claritatem, tum copiam, quam ambiunt con donatores, quorum rogatu ct commodo ad publicum bonum (cui omnes ad Dei gloriam consulere satagimus) hæc mihi edenda communicavit Illustrissimus Dominus Risius, cui proinde ea accepta referat lector. Nota est versio Pagnini, item Tigurina, quam Leoliebræus, et Theodorus Bibliander, aliique eorum Syinmiste Zuinglii asseclæ Tiguri in Helvetia concinnarunt, (amque commentariis brevibus illustravit Franciscus Vatablus,regius Hebrææ linguæ Parisiis professor; quæ, quia ab hæreticis edita e*t, multaque novat, et a Vulgata studio dissidet, ut eam tacite carpat et subruat, hinc sæpe lima ct censura indiget.

Denique exstat Targum, id est Chaldaica paraphrasis in Prophetas (œqueac in cætcros Veteris Testamenti libros) cujus anclor est R. Jonalhatn filius Uzielis; sicul Targum Pentateuchi auctor fertur R. Aquila, qui chaldaicc Onkelus dicitur; cæterorum vero R. Joseph cæcus. Verum hæc paraphrasis in cæleris libris præterquam in Pentateucho (ubi tamen aliquos quoque nævos habet, ut recte ostendit Bellarminus, lib. Il *Dc Verbo Dei,* cap. in) corrupta est aliquibus in locis,et fabulis merisque th dmudislarum nugis de duobus Messiis, de tertio templo (edificando Judæis, de liberatione a captivitate Titi et Vespasiani, de lamentatione Dei, de ascensione Mosis in cœlum, dclabulis ex sapphiro throni divini excisis, etc., conspersa. Quocirca Franciscus Ximenius Cardinalis ct Archiepiscopus Toletanus, in editione Bibliorum Compìulensium profitetur in Proœrnio se solum Targum edere in Pentateucho (i). Verum

(!) His Prophetarum minorum interpretibus addere opportunum videtur, saltem quos perlegere plus minusvo utile judicamus :

Ex catholicis: Gasparis Sanciti *Commentaria in duodecim Prophetas minores ;* Sorcrii in *duodecim Prophetas Coniwcnttu ia* 15G3; Joannis Merceri in Academia Parisiens!,

quia in eœlcris libris nonnulla habcl quæ vahío favent Christian© religioni, hinc illud ibidem quoque edidit Arias Montanus in editione Bibliorum Regiorum : ubi ct Apologiam ejusdem scripsit Franciscus Lucas. Citabo illud frequenter ad versioni» vel illustrationem, vel copiam, explosis fabulis Judaicis.

Qujuutur tertio, de phrasi et objecto Prophetarum, nimirum quo stylo ulantur, ct quod objectum spectent, quidque ad litteram significent?

V'nasut Vi¿V symboli- co-

Oæo, primo, omnes quidem Prophetas, sed precipue bosco duodecim minores, abundare parabolis, symbolis, aenigmatibus; idque tum quia Prophetae sunt, ideoque prophetice, id est obscure et ¿enigmatice, loquuntur; tum quia breves sunt et concisi : tum quia hoc poscit majestas Spiritus Sancti, ne hæc ejus oracula, quasi patula et omnibus perspicua, vilescant, sed vclut arcana sapientia plena, cunctis sui venerationem, ©que ac studium excitent : qua dc causa Pythagoras, Heraclitus, Pherecydes, Plato et / Egyptii sua dogmata per symbola et ©Digmata tradiderunt. Quocirca Orígenes, hora. 7 in *Exodum,* ccelestia eloquia comparat cura manna, quod cum esset minutum ct rotundum, plenum tamen crat interna suavitate, et vigore admirabili ; ct R. Moses apud Galatinum, lib. V, cap. vi : a Scito, ait, quod clavis intelligenti© universorum, qu© Prophet© dixerunt, est intelligcrc parabólicas et metiphoricas similitudines, ac ænigmata. Scis enim apud *Oscam,* cap. xn, dictum esse : In manu prophetarum assimilato; et apud *Ezech.* cap. xvii : Fili hominis, ¿enigmatiza ¿enigma, et paraboliza parabolam ad domum Israel. Scis rursus quod dicit Sapiens, Prov. xxv : Poma aurea in cancellaturis argenteis, verbum dictum secundum ambas facies suas. Cancellatur© argente© sunt retiacula argentea, in quibus oculi sunt minutissimi, penetrabiles tamen visu. Est ergo sensus, quod verbum dictum secundum ambas facies suas, id csl secundum interiorem et exteriorem (puta mysticum ct litteralem sensum) est sicut pomum aureum in retiaculo argenteo : ac si dicat necessarium esse, ut sit sensus exterior pretiosus et bonus vclut argentum, interior vero multo melior sicut aurum, neccsse quoque est, ut sit aliquid in exteriori sensu quod ducat considerationem ad interiorem; quemadmodum pomum aureum vestitum retiaculo argenteo, cum procul respicitur, vel absque multo intuitu, lotum videtur argenteum ; cum habens visum accesserit provocatus argenti decore videbit profecto aureum pomum intus latere. Sic sunt verba Prophetarum.» Huc usque R. Moses. Exstat hic Rom© in picturis perelegantibus Bibliolhec© Vatican© hicroglyphicum propheli®. Pingitur enim ipsa quasi matrona velatis oculis; dextra tenet gladium evaginatum cl tubam ; sinistra catenam, quæ e sole supereminente descendit, capiti imminet columba. Velati oculi significant propheli© obscuritati m, tuba clangorem prædicaliouis, gladius minas necis, catena seriem providenti© omnes res et eventus inter se apte connectent!», quæ a sole, id est a Deo, derivatur : columba index est Spiritus Sancii qui locutus est per Prophetas. Vere ergo dixit S. Chrysostomus, hom. 23 *in Acia:* a Abyssus quaestionum S. Scriptura est. » S. Augustinus, serm. 11, *De verb. Dornin, sec. llallh. :* 0 Scriptura ubi aperta csl, famem pascit; ubi obscura fastidium levat. » Rursum : «Scriptura ubi dilucescit, ibi dulcescit. » Vide Clementem Alexandrinum, lib. V *Stromat.,* ubi inter c&tera docet, non tantum Gnecos et Ægyptios, sed et barbaros hisce symbolis usos : « Aiunt, inquit, Idanthuram Scythurum regem (ut refert Pherecydes Syrus) Dano qui Istrum trajecerat bellum minitantem symbolum misisse pro litteris, murem, ranam, avem, jaculum et aratrum. Cum autem de iis exorta esset dubitatio, Oronlopagas tribunus militum dicebat eos tradituros imperium, conjectans cx mure quidem domos, cx rana aquas, cx ave aerem, ex jaculo arma, cx aratro regionem. Xiphodres autem contra csl interpretatus : dicebat enim : Nisi tanquam aves evolaverimus, aut tanquam mures terram, vel tanquam ran© aquam subierimus, illorum tela non effugiemus: non enim sumus domini regionis. »

Hinc liquet quam profundum, sententiosum cl elaboratum sil hoc exiguum Prophetarum opus , ulpote in quo per symbola conscribendo et concini) indo, duodecim Prophet© tanto tempore desudarint :per omnem enim vitam non scripserunt aliud. Fertur Virgilius vix quindenos versus per dies singulos composuisse, ut cos loto die lamberet, rclamberet, limaret et expoliret, ideoque

professoris rogis, *Comment. locupletisi. in Prophetas minores quinqi e priores,* 1695; Paoli de Palacio Coimitrensis *Explanationes in duodecim Prophetas minores, secundum litteralem, anagogicum, allegor*cum cl tropologicum sensum,* 1593 ; Petri a Figclro *Comment, in dimlecim Prophetas minores,* 1615; Petri Four. Ackermann Pro*phrta minores perpetua annotatione illustrati,* Vicnnæ, 1830.

Ex heterodoxia præler Œcolampadinm, Calvinum, etc., Candi Mari© do Veicl *Expositionem litteralem duodecim Prophetarum minorum,* eie-, Lendini, 1680; Jo. Schinídii TIrologi Argenloratcnsis, *In Prophetas minores Commentarium ,* cum I). Fi itterici Balduini, theologi quondam Wirtenbcrgcnsis, *In tres posteriores Prophetas Commentario,* Lips. 1685, 1687, 1G89 ; Polycarpi Lyseri *Prcrtcc-Hones académicas in Prophetas minores,* Lips, el Goslar. 1709, quas plurimi facit R. Calmctus, *Dictionnaire delà Bible,* tom. IV; Jo. Marvkiì *In Prophetas minores Commentarium, seu anaysis exegctica,* etc., Amstclod. 1696-1701 ; *Propheta minores cx recensione textus hcLrcri,* etc*, a Jo. Aug. Dattilo, Hall. 1773; JoaimisTarnovii theologi Ilostochicnsis, *in Prophetas minores Commentarium,* Francof. ct Lips. IGS8 cI 1766 ; Ern. Frid. Car. Rosenmuller *Scholia in Prophetas minores,* Lips. 1812 ; Franciui J «S. Valent. Dominici Maurer *Commentarium grammaticum, historicum , criticum in Prophetas minores, in usum maxime Acadcmiarum adornatttm,* Lip*. 1840.

qualibet ejus verba plena sunt eleganti® et doctrina». Quocirca parvo hoc suo poemate inter poetas primas tulit, jureque habetur poetarum princeps. Verum est illud Apuleii in *Floridis :* « Nulla res potest esse eadem festinata, simul et examinata; ncc esse quidquam omnium, quod habeat et laudem diligenti®, simul ct gratiam celeritatis. » Idem *ego* in hisce meis commentariis solitaque brevilate consector, ut pauca scribam : sed succulenta, ac diu sœpîusquc per annos viginti quinque, quibus tertio hosce Prophetas in scholis pertractavi, librata, discussa et expensa.

Dico *secundo,* Prophetas aliquando ad litteram loqui *de Cyro,* Nehemia, Zorobabelc, etc., qui Judæos e captivitate Babylonica reduxerunt in patriam; aut de Davide, Salomone, Ezechia, qui regnum Israelis evexerunt tam opibus ct gloria, quam pietate ct Dei cultu, allegorico vero de Christo; aliquando tamen ad litteram loqui de Christo, etsi cum allusione aliqua ad Ezechiam, Davidem, Brror Zorobabclem, ctc. Negabat id Theodorus Mopsucstenus judaizans ct ebionizans (contendebat cnim Christum non esse Deum, sed purum hominem), qui omnia angusta de Christo oracula ad litteram referenda esse censebat ad Aaroncin, Zorobabclem, Davidem et Judæos; ab Apostolis vero ct Evangelisti* ea accommodari Christo sensu tantum allegorico, vel accommodatilio. Quod ejus dogma generali™ recensetur et damnatur in Concilio (Ecumenico V, quod fuilConstantinopolilanum II, ad. v, ac particulatim in Concilio Romano sub Vigilio Papa, quod exstat in Bibliotheca Vaticana, indeque illud transcripsit Antonius Augustinas, ct noster Prado, Prooemio *in Ezech.* sect, iu, acTurrianus, ut ipse refert commentons inlib. \\ *Constituí. Apost.* cap. v. Porro Concilium Romanum hæc affert exempla. *Primum* Joci, n, 28: a Effundam dc spiritu meo super omnem carnem; d Mopsuestenus hoc interpretabatur de favore quo prosecutus est Dominus exercitum Zorobabelis, pugnantem contra Scythas. *Secundum* Mietane v, 2 : < Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda : ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel : » Mopsuestenus per dominatorem hunc accipiebat Zorobabelem. Terfium Malachia ni. 1 : »Ecce ego mitto angelum meum; ct statim veniet ad templum suum dominator : b Mopsuestenus per dominatorem accipiebat Esdram, vel quem similem, qui olim cultum Dei in templo Judaico restituit. *Quartum* Amos ix, 11 : « In die illa suscitabo tabernaculum David quod cecidit, et reædificabo aperturas murorum ejus, n etc. Mopsuestenus : « Hoc loco, inquit, Amos reditum e Babylone pr® dicit, quando Zorobabel ex stirpe David regem habuerunt; Jacobus vero, *Actor, xv,* 16, hunc locum ad Christum transtulit, in (pio res est ad exitum verum perducta, p *Quintum* Zactaris n ,9 : < Eccc rex tuus veniet tibi; » Mopsuestenus hunc regem aiebat esse Zorobabel redeuntem cum suis c Babylone, ita ct alii nonnulli, quorum ratio erat : Quia, inquiebant, gloriosius est Christo et Ecclesiæ præsignari personis et rebus, quam verbis. *Sextum* Psalmi xv, 10 : a Non derelinques animam meam in inferno : » Mopsuestenus id ad litteram non dc Christo, sed de populo Israel erepto ex periculis praedictum esse censebat. Rursum illa *Psalm.* xxi, 18 : u Foderunt manus meas et pedes meos. Dederunt in escam meam fel. Diviserunt sibi vestimenta mea : » .Mopsuestenus aiebat hæc ad litteram non de Christo, sed de Davide esse praedicto propter tyrannidem Absalonis, qui regiam urbem subslanliamque pervaserat, et in terra omnia patris sui dinumeraverat; sed Evangelista™ hæc ex eventu ad Chrisli traxisse personam. Quibus omnibus recitatis Vigilius Papa subjungit : a Qui hæc ita sapit, docet, credit aut praedicat, anathema sit. » De fide ergo est hæc loca ad litteram non de Davide,aut Judæo aliquo, sed de Christo esse intelligenda. Similiter in Synodo V generali, *act.* v, ubi dainnatur Mopsuestenus, dc eo ejusque erroribus ex Ecclesiastica historia Hesychii sic dicitur : « Prima elementa doctrinæ su© ex Judaico vaniloquio incipiens, codicem in prophetiam Psalmorum conscripsit, omnes de Domino (Christo) praedictiones abnegantem. » Quocirca jure D. Thomas, Praefatione in *Psalmos,* ait damnatum in V Synodo Theodorum Mopsuestenum, eo quod doceret in veteri Scriptura et Prophetis nihil expresse haberi de Christo, sed ex sola quadam accommodatione.

Porro cavendi hic moderni nonnulli, præser- Dû abu-
tim Concionatorcs, qui a Prophetis et Patribus su S. Scriptu-
degeneres, novum concionandi, novum Prophetas explicandi et pertractandi modum commenti sunt. Ut enim apud populum plausum inveniant, verba S. Scripturae ad miros suos conceptus, sibi, ut videtur, ingeniosos et elegantes, violenter inflectunt et trahunt. Quapropter nec sensum litteralem S. Scriptur® ct Prophetarum, nec mysticum, qui litterali quasi basi et fundamento insistere, ipsique apposite ex ©quo respondere debet, sed ingenii sui speculationes parergas pro verbo Dei populo proponunt, imo supponunt. Ili cnim non Dei, sed sua sensa populo pro divinis venditant, ipsamque S. Scripturam in alienas, imo in ipsi contrarias subinde expositiones detorquent, ac proinde eam temerant, illique violentas manus inferunt, qu® sane audax ct gravis in Deum, ejusque sacras Litteras est irreverentia ct injuria, grave probrum, ct peno sacrilegium : est enim ingens sacrarum Litterarum abusus ct profanatio.

Vis exempla? accipe. Exstat liber concionum, Eiem*
qui asserit Davidem uxoria difficultate, utpote re ¡1».
in hac vita molestissima, afllictum, quotidie pro ea, proque uxore orasse. Probat id ex verbis *Psalm,* xxxvii, G9 : a Deus, in adjutorium meum intende, » id est, inquit, Deus, in uxorem meam intende, fac eam facilem ct morigeram : uxor enim vocatur « adjutorium viri, » ut patet *Genes.*

cap. ii» 18 : « Faciamus ci (Adre) adjutorium (puta Evam) simile sibi, v Spectatum admissi risum teneatis amici. Alterum audivi, qui docebatS. Scripturam asserere Mosen mortuum esse in osculo Domini; quia nimirum *Dcuter.* xxxiv, 5, in Hebrreo dicitur : *Moses mortuus super os Domini :* ergo, inquit, in osculo Domini. At quis nescit os *Domini* in Scriptura significare dictum, jussum, prreceptum Domini ? Quocirca Noster, Childrens, Septuaginta, et alii passim vertunt, *jubente Domino. Tertius* ex illo *Thren.* i, 15 : «Torcular calcavit Dominus virgini filire Juda : idcirco ego plorans, » probabat B. Virginem conceptam esse sine peccato originali. Hunc cnim loci sensum dabat: Christus torcular passionis pracipuc subiit pro B. Virgine, eique illius merita singulariter applicavit, curando ut prrescrvarclur a peccato originali : idcirco ego Jeremías ploro, quod conceptus sim in peccato originali, licet in utero ab eo fuerim expiatus ; esto cnim hac re sim superior cæteris hominibus, qui in hoc peccato nascuntur, inferior tamen sum B. Virgine, qure in eo nec nata, nec concepta est. Uree crat ipsi demonstratio : quasi vero hic de B. Virgine agatur, ct non potius de impia Jerusalem, quæ a peccatis non fuit expiata, sed ob ea oppressa et excisa. Torcular cnim hoc fuit excidii Jerusalem, non passionis Christi. At, inquies, conceptus hi lepidi populo placent, videnturque appositi ct elegantes. Non audiat lepores hos Salyricus, ne subsannans exclamet : O lepidum, sed leporinum caput, quod ut plebis rudis et indoctæ aures mulceat, ctsc , ct Sacram Scripturam facit fabulam, quod

> Humano capiti cervicem jungit equinam.

El alter :

> Id sibi negotii credidit solum dari,
> Populo ul placerent quas fecisset fabulas.

Lepores hi illepidi sunt, eleganti» inelegantes, faceti» iniicctæ, sales insulsi, fabulre ineffabiles, imo infandre. Quis philosophorum ferret, Aristotelem; quis oratorum, Ciceronem; quis theologorum, S. Thoinam subtilibus explicationibus ct commentis, in alios, ct ab ejus mente alienos sensus torqueri? Qui hoc auderet, falsarius apud oinnes audiret. Quis ergo feral S. Scripturam, qure ipsius Dei ad homines est epistola, uti cx S. Augustino ait S. Gregorius lib. IV, epist. 81 *ad Theodorum*, in proprios conceptus, qui a mente Dei alieni sunt, rapi et distorqueri? Quis rex sustineret prteconcm suas litteras, sua edicta, aliena a sua mente explicatione interpretantem? sane in eum ut læsre majestatis reum animadverteret. El Deus sustinebit verbi sui praecones illud aliena, imo sibi adversa, interpretatione pervertere et adulterare?

Damnavit Ecclesia Origenem, quod sui cerebri commenta fecerit S. Litterarum sacramenta, dum Evre ex Adami costa formationem spiritaliter, arbores paradisi angelicam fortitudinem, tunicas pelliceas humana corpora ; et plura similia mystice interpretatus est, ac littera veritatem fugiens ad mysticos sensus confugit, symbolicus semper interpres, ait S. Hieronymus. Atque bree una lapsus ejus fuit occasio. Praeclaro Cassiodorus, lib. De *Instit. divin. Icet.* « Orígenes, inquit, ubi bene, nemo melius, ubi male, nemo pejus. » Quare sic legendus est, sicut Virgilios dum Ennium legeret, a quodam quid faceret interrogatus, respondit : a Aurum cx stercore qurero. »

Eadem damnat hærcticos, qui S. Scriptura cereum nasum assuunt, camquo in sua sensa volentem nolentemve flectere et trahere conantur. Quis pariter non damnet Orthodoxo*, qui eidem Scriptura sensum attexunt quem ipsa non habet, imo non patitur? Hreresis est aliquid sacra Scriptura contrarium asserere : lucrosis ergo est S. Scriptura alienos ab ejus mente, el contrarios sensus affingere. Hoc cnim est reipsa diserte contrarium dicere ejus, quod dicit ct significare intendit S. Scriptura. Non enim S. Scriptura in syllabis ct verbis, sed in sensu et sententia consistit. Quod cnim est gladius ad vaginam, granum ad aristam, anima ad corpus, hoc est sensus genuinus ad ipsa verba S. Scripturæ. Si hunc sensum tollis, ct alienum substituis, ipsam Scripturam exanimas, imo pro anima propria quam ei avellis, spuriam ipsi substituis. Hac de causa idipsum ne fieret, gravi sanctione vetuit S. Tridentina Synodus, cujus verba mox recitabo, omnesque Patres. Unus omnium instar sit S. Hieronymus, qui scribens in cap. xui Isaiæ, ubi ad litteram agitur de Babylonis excidio, taxat eos qui, posthabito litterali sensu, ad allegoricos et mysticos confugiunt, qui cum litterali non cohrerent, nec ei superstruuntur : « Audivimus, inquit, Medos , audivimus Babylonem ct inclytam in superbia Chaldreorum.Volumus intelligerc quod fuit, ct qurerimus audire quod non fuit. Et hoc dicimus, non quod tropologicam intelligentiam condemnemus, sed quia spiritalis interpretatio sequi debeat ordinem hislorire, quod plerique ignorantes lymphatico in Scriptura vagantur errore. » Audiant hoc conceptuum aereorum architecti : sciant se nodum in scirpo quærero,so mente concipere quod non est in rerum natura, se fabricare chimreram : qurerunt cnim sensum in Scriptura quem ipsa non habet, ac proinde in ea lymphatico vagantur errore. Hic ergo eorum conceptus non est veritas, sed error fanaticorum, ideoque furor, si credimus S. Hieronymo. Monet S. Paulus Timotheum *epist.* II, cap. iv, 2 : a Pradica verbum, argue, obsecra, increpa. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus. » Pariter hi sanam doctrinam, puta sensum genuinum, non sustinent, sed eum quasi vulgarem fastidiunt, ac ut auditoribus, qui

prurientes habent aures, se accommodent, pruriunt mente pariter et lingua. Pruritus hic arguit judicium minus solidum, mentem levem, puerilem et curiosam, quæ talibus commentis ct figmentis pascitur; cum solidum in S. Scripluræ germano sensu pabulum habeat, illudque nauseans rejiciat : perinde ut stomachi male sani, vento turgidi et cacochymici, solidum ulilemque cibum fastidiunt, appctuntque cibos leves, fungosos, pravos ct noxios. De Chrysippo argutiarum opifice vere dixit Cicero : « Chrysippi acumen in seipso frangitur ct evanescit. » Ita acumina *luec* aures plebis prurientes titillant, sed si discutiantur, minus vera, minus germana invenientur, ct quasi fumi tenues vanescent in auras. Ubique enim verum est illud : Quæ nimis acula ct arguta, ca minus sunt solida, ct non raro stolida. S. Scriptura pulcherrimas, æque ac acutissimas, difficillimas et obscurissimas habet sententias cl sensus de qualibet virtute ct vitio; adeoque sensus ejus sunt conceptus ipsius Spiritus Sancti: ut quid ergo exiles homuncionum imaginationes, futiles sæpe cl nugaces consedamur? Deus per Jercmiam, cap. xxtn, acriter increpat pseudo prophetas, qui suis somniis protendebant visiones ct verba Dei : *a* Audivi, inquit,quæ dixerunt Prophète prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes : Somniavi, somniavi. Usqucquo istud est in corde Prophetarum vaticinantium mendacium, cl prophetantium seductiones cordis sui? Propheta qui habet somnium, narret somnium, el qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere. Quid paleis ad triticum? dicit Dominus. Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, ct quasi malleus conterens pclras ? n Arguit Deus Prophetas, qui cum sui cerebri commenta populo venditarent, dicebant: Hæc dicit Dominus, jubetque ut eo, utpote falso, omisso, dicant : Hæc ego commentus sum, hæc ego somniavi, hæ sunt paie® mcæ; Dei vero verbum est ignis, ct malleus coni reus petras. Itidem dicant et hi: Hic est conceptus meus, hoc commentum meum, non Dei, non S. Litterarum. Apostolus jubet Timotheo pastori et predicatori, *epist.* H, n, Ia : a Sollicite, inquil, cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis:» *recte,* inquit, non prave, non contorte, non ficte; nimirum ut primo sensum litteralem sandæ Scripturo genuinum tradas, deinde mysticum ct moralcm apposite illi inhærenlem superstruas cl quasi inædiliccs. Unusquisque, ait idem Paulus I Corinti, cap. ni, videat quomodo supcrodificet; alii enim aurum, arg ntum, Lipides pretiosos supcrodilicant; alii lignum, fornum, stipulam. Sed hæc iguis in dio Domini comburet : ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Quocirca S. Hieronymus, in cap. XL *Each.:* « Eisdem, ait, lineis, el historia curnl et tropologia ; sed illa humilior est, ista sublimior. » Idem, vel quisquis csl auctor, in cap. ni *epist.* II *ad Corinth.:* a Ille, ait, vere spiritualis intellectus est, qui non verisimilibus coloribus pulchrum mendacium pingit, sed virtute rerum ipsam rem exprimit veritatis. » Et S. Gregorius, hom. 4 *in Evang.:* «Tunc allegoriæ fructus suaviter carpitur, cum prius post historiam in veritatis radico solidatur. » Denique exstat hac de re grave justumque decretum sacrosancti (Ecumenici Concilii Tridentini, sess. IV, quod sic habet : « Proterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suæ prudenti® innixus, in rebus fidei et morum ad ædificationem doctrinæ perlinentium, S. Scripturam ad suos sensus torquens, contra cum sensum quem tenuit ct tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu ct interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam conlra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, ctiainsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendæ sint. Qui contravcnerinl per Ordinarios declarentur, ct poenis a jure statutis puniantur, n El inferius, agens contra cos qui sententias S. Scripturo ad fabulosa, vana, adulationes, etc., detorquent, jubet « ut omnes hujus generis homines, te i oratores, ct violatores verbi Dei, juris ct arbitrii poenis per Episcopos coerceantur. » Advigilent ergo Episcopi, eorumquo vicarii, et idip-' sum strenue exsequantur, atque effrenem hanc novos S. Scriptura sensus effingendi, imo in eclesiis dcpmdicandi licentiam, coerceant, ideoque theatrales hosce mimos, comoedos, fabulones o sacris pulpitis deturbent, vel emendent, ut auctoritatis S. Scripluræ, quæ liber est ipsiusmet Dei, sint tutores ct vindices, utque ab Ecclesia scandalum hoc cl monstrum adeo foedum et infame exterminent; meminerint hujusce rei se Deo reddituros rationem, quam exactam ab eis in hora mortis ipse judex, utpotc S. Scripluræ auctor ct dictator, exposcet.

Dlfpositio ad proplie* tùm primi, est quiei mentis.

Qüæritir quarto :— Quis fuit habitus, quæ dispositio interna Prophetarum? Respondeo : Prima dispositio animre fuit quies, tranquillitas el serenitas; per hanc enim anima liberatur ab omni turbatione ct tumultu passionum et cogitationum distrahentium in diversa, ac colligitur in seipsam, ut plane plcnequc possit intendero revelationi divin®, quæ est causa propheliæ. Ila S. Basilios, prooemio *in Isaiam : a* Prophetarunt, inquit,puræ ac pellucida; animæ, voluti specula facta divinæ operationis, quæ imaginem integram ct inconfusam, nullaque ex parte turbatam carnis affectibus, repræsentabant. Nam omnibus quidem adest Spiritus Sanctus, verum in his qui puri sunt affectibus, peculiarem vim ostendit. «Quocirca S. Hieronymus m cap. xxvin *Matlh. :* a In veteri, ait, ct novo Testamento hoc semper observandum est, quod, quando augustior aliqua apparuit visio, primum timor pellitur, ut sic mente pacata

possint quæ dicuntur audiri. » Ita Christus, se post resurrectionem revelans mulieribus, viam præmunildicens : «Nolite timere,» *Matth.* xxvm; et Gabriel oraculum de Joanne Baptista nascituro daturus Zachariæ, *Luc.* i, 13, animum ejus pr®-paral abstergendo timorem, dicens: « Ne timeas, Zacharia. » Ubi Theophylaclus auream dat regulam, el quasi indicem boni malive spiritus : « Si mens, inquit, primum turbatur, el slatim limor solvitur ct iterum quiescit, revera divina visio est; si autem tinior ac turbatio magis ac magis crescat, dæmoniaca visio est. n Hinc Cassianus ct alii rerum spiritualium magistri docent hoc indicio consolationem angelicam ab illusione diabolica secerni et dignosci, quod angeli primo aspectu terreant, mox terrore absterso animam sedent ct consolentur; exadverso diabolus primo animam falsa consolatione mulccat, mox camdem mullis pavoribus et angoribus implied.

s. cundí, t ?mtn- 1)^0

Secunda dispositio fuit animæ a sensibus ei sens*bilibus abslraclio, per crebram ct assiduam orationcm cl meditationem. Hæc enim animam a retins terrenis avellunt, et in Deum elevant, ut ejus inspirationi excipicndæ tota vacclet attendat. Dationem dat S. Augustinus, lib. XDe *Trinit. cap.* iv, nimirum, quod anima, cum sit limitatae virtutis, non possit simul attendere rebus sensibilibus et divinis, præsertim cum hæ ab illis multum diversa), et quasi contrarile sint ; quocirca cum attendit sensibilibus, parum ei restat virium, parumque attentionis quod impendat divinis; quo ergo minus attendit terrenis ct corporalibus, eo magis potest attendere spiritualibus cl coelestibus. Quocirca Patriarch® maxime prophetarunt, cum morti essent vicini, utpotc quasi jam separati a curis, cogitationibus ct affectibus hujus vita; uti prophetavit moriturus Jacob, Genes, x1 ix, cl Moses, *Deutcr.* xxxm. Vide de hac re S. Gregorius, IV *Dial.* XXVI. Ad hoc quoque juvat psalmodia; hæc enim mentem excitat elevatque ad sublimia. Unde Elisæus, IV *Reg.* iu, 13, postulaturus Dei oraculum, vocavit Psaltem : « Cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini ; ct ait : Hæc dicit Dominus, » etc. Huc quoquo facit fuga voluptatum carnis ct sensuum ; hæc enim mentem valde deprimit, incrassat ct inquinat, ut coelestes illuminationes et influxus cernere, excipere, haurire et gustare nequeat. Quocirca Moses jejunio 40 dierum purgavit corpus et mentem, ad excipienda Dei oracula et præcepta in Sina, Erodi XXXIV, 28. Huc quoque confert solitudo. Quocirca Orpheus cl Zoroastres multis annis vixerunt in solitudine, ut supernis intenderent. Talibus competit illud quod do Tiresia canit Homerus, et ex co Plato in *Menone :*

Ilie solus sapii, asl illi volitant relut umbra;.

Terth, MDCti-

Teut ia est sanctitas vita : licet enim Deus subindo impiis det donum prophetta quasi obiter et per transennam ; nam in die judicii, uti docet Cbristus, *Mattii.* vn,22, improbinonnu Uidicent: «Domine, Domine, nonno in nomine tuo prophetavimus? n alquc talis fuit Caiphas, Joan, xi, 51, cl Dalaam, *Num.* xxn, 32, ct Saul, I *Rcg.* xix, 24, qui, cum essent impii, prophetaverunt; tamen donum prophetiæ continuum, ct quasi habituale non solet dare nisi Sanctis, uti videre est in hisce duodecim, qui omnes catalogo Sanctorum in Marlyrologio adseri, ti sunt. Datio est : prima, quod deceat tantum donum (Propheta enim sunt quasi os Dei) non dari nisi Sanctis : impii enim eo non tantum indigni, sed ct ad id inepti sunt; *secunda,* quod sanctitas mentem elevet, disponatque ad Dei illustrationes hauriendas; *tertia,* quod Propheta mittantur a Deo ut sint concionalores, qui quasi mallei contundant saxea hominum corda. Ad hoc autem sanctitas non vulgaris, sed eximia requiritur, puta ingens zelus, tum gloriae divinæ, tum salutis animarum promovendae. Nam qua ratione peccator convertat peccatorem ad vitam puram ct sanctam? quomodo frigidus accendat frigidum? Calore ct amore opus est, eoque ingenti, ut quis alium Dei amore inflammet; non aqua, sed ignis major minorem accendit. Præclare S. Chrysostomus, hom. in *titulum Psalm,* 1 : « Propheta, inquit, vclut quidam pictores sunt virtutis; 0 virtus autem melius pingitur vita quam voce. Vivacior enim est imago morum, quam verborum. Quocirca Philo, lib. *Quis rerum divinarum hceres :* « Malum, ait, virum non est fas interpretem esse numinis, sed in solum sapientem hoc competit; quia is solus est instrumentum Dei, resonans ab eo contactum et pulsatum, invisibiliter. » Et Orígenes, lib. Ill *Periarch,* cap.nt: «Sanie, inquit, et immaculata animæ, si cum omni allectu omnique puritate se voverint Deo, cl alienas sc ab omni dæmonum contagione servaverint ctper mullam abstinentiam purificaverint, et piis sacræ religionis imbuta fuerint disciplinis; participium per hoc divinitatis assumunt, et prophetiæ, ac cæterorum divinorum donorum gratiam merentur.» Præclarius S. Basilius, prooemio *in Isaiam :* « Cum anima, inquit; omni virtutis studio dedita, vehementi in Deum amore perpetuam Dei memoriam sibi impressam servat, atque hac re primum apparat seso, ut Deum habeat velut inhabitantem, ex vehcmenlissima in Deum intentione, ct arcano amore numine afflata, digna prophetiæ dono redditur, Deo divinam virtutem impertiente, animique oculos aperiente ad intelligendas quas velit speculationes. » S. Maximus, centuria I *De Charitate,* cap. xcv : « Quemadmodum, inquit, sol exoriens et mundum illuminans, cum seipsum, tum res a se illuminatas demonstrat; ita quoque sol jusliti® purgato animo exoriens, et seipsum videndum exhibet, ct rerum quæa se facta sunt, et deinceps fient, rationes demonstrat. »

Quocirca S. Bernardus, lib. De *Interiori domo,* cap. Lxix, in fine : « Certum, ait, signum libi sit,

PrepU- li4Mnt|- ¡Un/n? «i3sr.-t › ,fM UdSl"

Propria Ula^.r'

Modnj

quæcumque es anima, quod dilectum tuum minus diligis, vel ab illo minus diligeris, si ad theoricos illos excessus nondum vocaris, vel vocantem sequi nondum merueris. Vis nosse quia sublimitas divinarum revelationum sit manifestum divinæ dilectionis indicium? Jam non dicam, inquit, vos servos, sed amicos; quia omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis. Satage ergo Deum tuum intime, ct summe diligere, el omni hora in divinæ contemplationis gaudium summo cum desiderio anhelare. Colbge teipsam ad tcmelipsam, et in solo divinitatis desiderio requiesce. » Prophetæ ergo Deo fuerunt familiarissimi, ejusque quasi secretarii, interpretes cl præcones. nomili- porro inter cæteras virtutes, animam dispoTtTdi-J nentes ad illustrationem el revelationem Dei, pritiofiWD ma et maxime necessaria est humilitas. Nam , ut

s* Laurentius Justinianus, libro *De Connubio* pieodim *Verbi,* sub finem : « Cum humilitatis virtus aniXI.lXICDC mam compleverit, dejecerit, liquefecerit, tunc inAninum cipiet dilatari dilectione, irradiari veritate, repleri dtfpQfliU, lumine, elevari spiritu. Dine secretorum oritur revelatio,Scripturarum declaratio, futurorum cognitio, sensuum corporalium alienatio. » Humilitas enim subjicit et substernit mentem Deo, ut in eam illustrationes suas immittat. UndeS. Gregorius, lib. I *Dialog,* i : «Mens, ait, quæ divino spiritu impletur, habet evidentissima signa sua, virtutes scilicet, et humilitatem, quæ si utraque perfecte in una mente conveniunt, liquet quod de presentía Sancti Spiritus testimonium ferant, n Hoc est quod ait Sapiens, cap. vu, 27 : « Sapientia Dei per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei et Prophetas constituit. » Quinirno id per umbram vidit, gentilis licet, Aristoteles, lib. De *Divinal, per somnium,* cap. i, dicens : « Si divinatio somniorum a Deo est, inconveniens est eam immittere quibuslibet, et non optimis viris.» Hac ratione posterioribus sæculis multi anachoretæ et Sancti spiritum, propheticum adepti sunt. Audi Rutinum oculatum testem, Praefatione *in Vitas Patrum,* lib. 11 : « Vidimus, ait, apud eos multos Patres, cœlestem vitam in terra agentes, et novos quosdam Prophetas, tam virtutibus animi, quam vaticinandi officio suscitatos, quibus ad testimonium meritorum, nec signorum quidem, ac prodigiorum deerat efficacia. Cur enim hi qui nihil terrenum, nihil carnale cupiunt, non accipiant coelestium potestatem? Nonnullos namque eorum ita ab omni malitiæ cogitatione ac suspicione vidimus dcfæcatos, ut nec si aliquid mali adhuc gereretur in sæculo, meminissent. Tanta in eis inerat tranquillitas animi, tantusquo inoleverat eis bonitatis allectus, ut merito de eis dictum sil : Pax multa diligentibus nomen tuum, Domine; » ct mox : a Tanta namque in eis fides est, quod etiam montibus ut transferantur valeat imperare,etc. Sunt ergo ornati moribus, quieti, lenes, tranquilli, et choritatis vinculo velul quadam germanitate constricti. Ad æmulationcm vero virtutum certamen ingens exercent ct agones; studet enim unusquisque dementior altero, benignior, humilior ac palientior inveniri; si quis autem sapieniior cwteris fuerit, hic ita communis erga omnes et mediocris exislit, ul secundum mandatum Domini, omnium minimus ct omnium servus esse videatur. » Ecce qua ratione, quibus virtutibus Sancti illi donum prophetiæ ct miraculorum meruerunt et obtinuerunt; quin ct hodie merentur et obtinent.

Denique quatuor sunt indicia, quibus verus Quataor Propheta ct prophetia a pscudo-prophela falsis- «¡goa reque oraculis secernitur ct dignoscitur : *primum* est sanctitas; Prophetæ enim erant viri sancti; pscudo-prophelæ vero erant idololatræ, hærelici, impii, superbi, vani, luxuriosi, etc., uti etiamnum sunt; *secundum* est, quod vera prophetia conformis sit verbo Dei, fidei et doctrino; Ecclesiæ, eique quasi judici se submittat: pseudo-prophelia vero utrique difibrmis est; quocirca nullius judicium aut censuram admittit; *tertium* est rei eventus; nam veræ prophetiæ reipsa eveniunt, falsæ neutiquam. Hoc signum dat Deus, *Deutor,* xviii, 22. *Quartum,* vera prophetia utilis est ad œdificalionem Ecclesiæ, prodestque pietati ct moribus; pseudo-prophelia inutilis est, vana, curiosa, futilis, imo noxia et pestilens. Ita S. Chrysoslomus, hom. 19 *inMatth.,* et S. Petrus apud S. Clementem, lib. III *Recognit.* Accedunt non raro miracula, quæ vera ct solida patrant Prophetæ, ficta vero ct simulata pseudo-prophetæ.

QüÆRiTin quinto:—Quisnam fuit habitus exle- Prophète rior Prophetarum? Respondeo *primo* : Nonnulli ani uncti censent eodem sacro unctionis oleo cx eodem **oleo?** cornu, quo ex præscriplo legis inungebantur sacerdotes cl reges, inunctos quoque fuisse Prophetas. Verum hoc de unico duntaxat Elisœo legimus, scilicet cum jussu Dei unctum ab Elia, itaque auctoratum el quasi consecratum Prophetam. Ita enim Eliæ jussit Deus, HI *Rcg.* xix, 1G : de cæteris id non legimus; imo Isaías, cap. vr,7, ait se constitutum Prophetam tactu Scraphini carbone ignito labia sua tangentis ct purgantis; Jeremías vero voce divina, cap. i,4. Eadem cæleri constituti el auctorati sunt Prophetæ. Accedit quod aliqui remote a Jerusalem et templo, imo in Samaria el Bethel apud idololatras prophelarinl, ubi non erat oleum sacrum, quo ungi possent, nec idololatræ unctionem hanc permisissent. Quare non est verisimile omnes Prophetas oleo sacro unctos el consecratos fuisse. Ha a Castro, lib. IV *Prolog,* cap. v; quin et S. Chrysoslomus, horn. I in *Epist. ad Hom.* inilio ad illa verba : « Servus Jesu Christi,» etS. Augustinus,lib. I *Retract,* cap. xxvi.

Secundo, vestis Prophetarum eral saccus, sive **Vestir-** cilicium ex pilis hircorum, vel camelorum, vel **Luitur** equorum, etc., contextum. Palet id *Isaiæ* xx, 2 : **uceo.** « Solve, inquit, saccum de lumbis luis, ct calceamenta tua tolle de pedibus tuis. » Et Elias erat «vir pilosus, ct zona pellicea accinctus, » ¡V *Rcg.*

cap. xviii. Et Zacharias, xiii, 4, loquens de falsis Prophetis habitum verorum assumentibus: «Nec operientur, inquit, pallio saccino; » Septuaginta, *veste cilicina*. Ubi S. Hieronymus asserit Prophetas, cum prophetarent, induisse cilicium, ut populum incitarent ad pœnitentiam. Idem docet Clemens Alexandrinus, lib. Ill *Strom*. Ita S. Joannes Baptista, pœnitcnliæ præco, vestitus erat cilicio e pilis camelorum, et zona pellicea, *Matth*. in, 4. Porro sacco huic, sive tunicas saccinæ vel cilicinæ injiciebant pallium, uti patet de Elia, qui pallium suum injiciens Elisæo, cum ad se sequendum ct prophetandum vocavit, imo vi divina compulit, III *Reg*. XIX, 17. Idipsum tradit Orígenes, homil. 13 *in Numcr*. Incedebant ergo Prophetæ tali, vel simili habitu, quali jam Patres Capuccini, quasi contemptores mundi, et prædicatores regni vitæque coelestis. Sic qui oliin a gentilismo ad christianismum convertebantur, rejecta toga, pallium induebant, quasi modesti® professores, et mundi contemptores, uti Tertullianus se fecisse narrat ct gloriatur lib. De *Pallio*. Subinde jussu Dei alia quoque oraculis suis conformia assumebant ct induebant, uti Jeremías, cap. XXVII, 2, jussu Dei induit catenas et vincula, ut repræsentaret instantem captivitatem, in qua vinciendi erant Judæi aliæque gentes a Chaldæis. Eadem dc causa jussus est Ezechiel cap. xii, 3, assumere habitum transmigrantis, et incedere raso capite, cap. v, 1.

Vicini cì gestos Piophc-tarum quites?

Tertio, vicius Prophetarum fuit sobrius, adeoque vilis el asper; vox gravis, oculi in cœlum suspicientes, imo suspensi, vita austera et insolita, incessus motusque omnis ad modestiam ct pietatem compositus, factusquc ad commovendos et compungendos duros Judæorum animos; ita ut viderentur esse homines novi ct alterius sæculi, ac quasi angeli o cado venientes, et legati a Deo missi ad homines convertendos. Hoc est quod ait Isaias, cap. vili, 18 : « Ecco ego ct pueri moi, quos dedit mihi Dominus in signum, et in portentum Israel.» Ita Amos cibus erant sycomori, id est ficus fatuæ et insipidæ, ul patet cap. vii, 14; Ezcchielis, cap. iv, 12, panis hordeaceus subcinericius ct aqua; Danielis, legumina : ea enim ipse refutatis cibis regiis poposcit, ideoque meruit donum prophetiæ, ut patet *Daniel*. i, 17; Joannis Baptistæ locuslæ ct mei silvestre, *Matth*. ni, 4. Sic filii Prophetarum victitabant oleribus, ut patet IV *Rcg*. iv, 39. Similis fuit vicius et vita Christi et Apostolorum, juxta illud Apostoli : « Castigo corpus mcutn et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis praedicavero, ipse reprobus efficiar,» I *Corinth,* cap. ix, 27. Et: « Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, » *Rom*. xiv, 21. Apostolus enim fuit perfectionis magister, ct magis opere quam ore docuit, non solum præcepta, sed ct consilia Evangelica, quale est non bibero vinum, nec edere carnem. Hinc rursum ait: a Usane in hanc horam ct esurimus et sitimus, » ! *Corinth,* iv, n. Quocirca abstemium fuisse Paulum, et nunquam bibisse vinum censet Baronius anno Christi 36. Porro S. Hieronymus, *Contra Javin*., cap. x, cum dixisset homines initio mundi, toto tempore quod diluvium pr.ccessit, abstinuisse carnibus, æque ac vino (eas enim post diluvium primum concessas Noe, *Gen*. ix, 3, qui ct primus vitem plantavit, vinumque ex ca elicuit), subdit: « Postquam Christus venit in tine temporum, et extremitatem traxit ad principium, nec repudium nobis dare permittitur, nec circumcidimur, nec comedimus carnes, dicente Apostolo: Bonum est vinum non bibere, et carnem non manducate. Vinum cn>m cum carnibus post diluvium dedicatum est. » Sic Hcgesippus, et ex co S. Hieronymus, lib. Dc Viris *i/lustr*., scribit de Jacobo fratre Domini : « Hic cx utero matris suæ sanctus fuit, vinum ct siceram non bibit, carnes nunquam manducavit. » S. Petrum lupinis, herbis et leguminibus visitasse (radit S. Gregorius Nazianzenus orat. De *amore pauper*. Sic et S. Marcum Alexandrie cum suis Essads quoiidie jejunasse, ita ut vespere duntaxat pane et sale, aut herbis vescerentur ac aquam biberent, tradunt Eusebius, Josephus ct Philo, lib. De *Esstrù*. Rursum S. Hieronymus, epist. *ad Lucinum Baticum :* a Ulinam, ait, omni tempore jejunare possemus, quod in Actibus Apostolorum, diebus Pentecostes, et die Dominico apostolum Paulum, ct cum eo credentes, fecisso legimus, d

Ex quibus locis Vincentius Consenlinus, Doc- An© f
toret Provincialis Ordinis Minimorum, libello hac 't0'
de re edito probare contendit Christum ct Apostolos nunquam carnes comedisse, ct ad illud faut
quod objici possit cx *Lue*. xvnr, 8: a Manducate ar0Bt
quæ apponuntur vobis, » respondet limitando,
u quæ apponuntur, » scilicet vilia ct modica, inter quæ carnes numerari nequeunt. Hoc cum grano salis accipiendum, nimirum hoc sensu, quod Apostoli abstinentiae et ædificationis studiosi, utpote perfectionis magistri, vitarint, quantum honeste poterant, delicias, carnes et vina; non tamen ca religione et volo, quo faciunt Minimi. Nam si necessitas cogeret, aut si pietas et utilitas aliud suaderet, v. g. si invitati commode alium cibum habere non poterant, libere carnibus vescebantur. Hoc enim poscebat vita illorum Apostolica, ul per tolum orbem discurrere, et cum omnibus agere viveroque possent, ut omnibus omnia fierent. Undo hoc eis permissum, imo præceplum ost verbis jam citatis *Luem* X.

Denique mores, gestus et actiones omnes Pro- pNph«-
photarum tales erant, ul viderentur esse homines *n?«-
cœlestes, et angeli terrestres. Ad hoc enim eosh^''s"
Deus mittebat in mundum, ut homines a terrenis cupiditatibus avocarent, et cœlestium desiderium eis imprimerent. Eadem de causa in mundum missus fuit S. Dominicus, qui quasi suiæ vil'au-

Ius o cerio lapsus, et verbo ct vita omnes, etiam Prælatos ct Cardinales, ad mundi contemptum, ac Dei amorem incitabat. Quocirca prater alia, ter singulis noctibus acriter ad sanguinem seso diverberabat, ut peccata aliorum in suo corpore lucret ; multas Albigensium persecutiones sustinuit, suaquo patientia cos ab liæresi ad fidem convertit; zelo martyrii, salutis animarum, et glorias Dei flagrabat. Orabat adeo ardenter, ut spiritu in Deum elevatus elevaret et corpus in acre pendulum. Hinc proceres cl plebeii eum ut virum divinum audiebant, ct ut angelum Dei sequebantur, bcatosque se existimabant, si vel cum contingere possent; plurimi in ejus disciplinam se dantes, cumque moribus exprimentes, orbi admirationi ct saluti fuere. Circinatus enim ad illius normam Religiosus (quod de Philosopho dixit Tertullianus, lib. *De Pallio),* dum videtur, auditur; magis enim exemplo quam verbo loquitur et concionatur. Socius ci a Deo datus est S. Franciscus, qui proinde animo oculisquc in cœlum intentus, non aliud vita ct voce, habitu ct vultu concionabatur, quam : « Ad cadum, ad cadum. » Audi S. Bonavcnturam, in Vita ejus, cap. iv : a Evangelici!» præ<o, inquit, civitates circuibat ct castra, non in doctis humana sapienti® verbis, sed in virtute spiritus annuntians regnum Dei. Videbatur intuentibus homo alterius saeculi; quippe qui mente ac facie in coelum semper intentus, omnes sursum trahere conaretur. » Undo et frudum ingentem subdit : « Nam prædicationis ipsius fervore succensi quam plurimi, secundum formam a Dei viro acceptam, novis se pœnitentiæ legibus vinciebant, quorum idem Christi famulus Ordinem fratrum de pœnitentia nominare decrevit. Convertebantur etiam virgines ad perpetuum caelibatum ; inter quas virgo Deo diarissima Clara, Ipsarum plantula prima, tanquam flos vernans el candidus odorem dedit, et tanquam stella præfulgida radiavit. Mulli etiam non solum devotione compuncti, sed ct perfectionis Christi desiderio inflammati, omni mundanorum vanitate contempta, Francisci vestigia sequebantur : qui quotidianis succrescentes profectibus, usque ad lines orbis terra celeriter p evenerunt; b et cap. xii : a Erat enim verbum ejus velut ignis ardens, penetrans intima cordis, omniumque montes admiratione replebat ; cum non húmame inventionis ornatum protenderet, sed divinæ revelationis alliatum redoleret ; » cl mox : « Tam efficacibus subito cœpit verbis affluere, tamque potenti virtute illorum mentes virorum sublimium (Pap® scilicet, ct Cardinalium) ad compunctionem inflectere, ut aperte clareret, quod non ipse, sed spiritus Domini loquebatur. Nesciebat aliquorum culpas palpare, sed pungere; ncc vitam fovere peccantium, sed aspera increpatione ferire. Eadem mentis constantia magnis loquebatur et parvis, cademquc spiritus jucunditate paucis loquebatur ct inultis ; omnis telas, omnisque sexus properabat virum novum mundo cœlitus datum, et cernere ct audire. » Ejus asseti® fuere S. Antonius dc Padua, de quo auctor Vit® ita scribit : a Videbatur quasi alter quidam prodiissc Elias, zelo Dei fervens, inllammatusque igne Spiritus Sancti ignitis sermonibus accendebat ct urebat auditorum tepida, torpentia, frigida ct obscura corda. » Hem B. Petrus martyr, cujus hoc continuum concionis erat thema, e nostro Jona petitum : « Adhuc quadraginta dies, ct Ninive subvertetur. » Et S. Bonaventura, S. Thomas, S. Bernardini!», S. Vincentius Fcrerius, aliique similes oratores cœlestes. llosce sibi imitandos proponant nostri Prophet®, concionatorcs inquam ct doctores, qui Clerum ct populum reformare, sanclilicare, ad cœlum deducere contendant.

Homonymus et suppar S. Francisco Assisio fuit nostro sæculo noster S. Franciscus Xaverius, hoc anno Domini 1022 inter cœliles relatus, qui mente oculisque in coelum deflxus, non nisi cœlum cogitabat, aspiciebat, pradicabat, ac quasi homo cielo lapsus ad cœlum omnes traducere satagebat. Hujus enim unius rei causa a Deo in mundum missus videbatur. Cœleslia eniin jugiter non tantum contemplabatur, sed et reipsa gustabat et sapiebat, ut inelTabiles illas cœlitum delicias præcipere ct prolibare videretur. Hinc ili® ejus voces : a Salis est, Domine, satis est, Deus cordis mei, et pars mea Deus inæternum.» Hinc ardens ejus vultus instar Scraphini spirans amorem, imo ardorem divinum clfulgurans. Hinc illa corporis ejus in oratione a terra elevatio, ut inter cœlum et terram suspensus, spiritu sccuin rapiente molem corporis, in alta conscenderet, ut videretur, quod ait S. Gregorius, *homil.* 37 : a Angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus glori® conditoris assistere, præsentein Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, ineorruplionis perpetu® munere lælari. » Quapropter patria exsul parentibus amicisque orbus, quasi terra hospes, et diviseceli, inter exteros, exlrcmosque Indos vivere ct mori ambivit, sciens utique eo se Deo viciniorem, quo a nolis et amicis esset remotior. Deo ergo nixus, ejus unius amore instar fulguris, imo instar angeli, tanta terr® marisque spatia, tolumque Orientem evangelizando, celerrime pervasit; Xaverius enim (quod de S. Paulo Prophetarum ct Apostolorum patriarcha ait Chrysostomus, hom. 2 *De ejus laudibus)* « in terra gradiens sic sc agebat in cunctis, quasi angelorum societate frueretur. Passibili enim colligatus corpori, illorum perfectione gaudebat, tantisque fragilitatibus subditus, in nullo inferior supernis virtutibus apparere certabat. Quippe ut pennatus totum docendo pervolavit orbem, ct velut incorporeus labores omnes periculaque contempsit; ac quasi jam cœlum possidens, tanquam cum ipsis jam incorporeis degeret, ita jugi mentis intentione vigilavit. Angelis

quidem diversarum gentium cura commissa csl, sed nullus eorum ita creditum sibi gubernavit populum, uti Paulus orbem,i> ct Franciscus «universum illuminavit » Orientem. « Quam hoc admirabile, cum ex terrena lingua sermo prosiliens, velut oraculum, mortem fugavit, peccati dissolvit, tenebras infidelitatis discussit, atque mutatione mirifica terram convertit in cœlum ! Hac do causa ad confusionem ct injurias, quasob prædicandi studium sustinebat, magis quam ad bonorum oblectamenta properabat, mortem potius quam vitam appetens, paupertatem quam opulentiam, ct mullo magis laborem desiderans quam alii requiem post laborem ; studiosius pro inimicis orans, quam alii adversus inimicos. Convertebat enim orbem terrarum, quem nos pervertimus. Hujus rei studio non tantum urbes, gentes, exercitus, provincias, pecunias, potestates vehit arenam vilia reputavit; sedet præ Christi dulcedine non Angelorum, non Archangelorum admiratus est dignitatem, nec quidquam simile concupivit. Perfrui enim Christo, hoc illi vita erat, hoc mundus, hoc angeli, hoc præsenlia, hoc futura, hoc regnum, hoc promissio, hoc bona videbantur innumera. Præter hæc vero nihil in tristium parie ponebat. Horum enim quæ hic habentur nihil asperum, nihil etiam suave reputabat. Sic despiciebat universa quæ cernimus, ut solet herba jam putrefacta contemni. Tyrannos vero ipsos ac populos spirantes furorem velut quosdam culices æslimabal. Mortem vero el cruciatus, et mille supplicia, quas» ludum pulabai esse puerorum, dummodo propter Christum aliquid sustineret. Hunc enim amplectebatur libenter, et decorabatur vinctus catena magis, quam diademate coronatus. Etenim coarclalus carcere habitabat cœlum, ac libentius verbera excipiebat el vulnera, quam alii bratta diripiunt; dolores non minus quam praemia diligebat, cum ipsos utique dolores loco duceret praemiorum ; proplerca enim illos et gratiam nominabat. Denique illi vivera Christus erat el mori lucrum. » Hucusque Chrysostomus de Paulo, nos de Xavcrio. Ilice apostolalus Pauli ct Xaverii insignia, hæc prophetiæ decora, hæc heroica virtutum facinora, quibus infidelitatis monstra, et viliorum portenta ubique debellavit, imo in Evangélicas veritatis et virtutum splendorem (ransmutavit, ac paucorum annorum spatio seipsum meritis, Europam cl Indiam beneficiis, Societatem Jcsu exemplis, orbem fama, Ecclesiam gloria,cœlum civibus sanclisquo quos eo transmisit, implevit ct decoravit. En tibi ideam veri Prophète, veri Apostoli.

Pœ'ni h f ¡'b1 !l uiuiqui?

Quarto, de cœlu Prophetarum legimus I *Rcg.* x' dictum Samuclis ad Saulem : «Cum ingressusj (dl, fueris ibi urbem, obvium habebis gregem Prophetarum descendentium de excelso, ct ante eos psalterium, cl tympanum, cl tibiam, ct citharam, ipsosque prophetantes. El insiliet in to spiritus Domini, el prophetabis cum eis, et mutaberis in alium virum. « Hi Prophelm erant viri religiosi, semoti a smelilo, vacantes Dei laudibus ct psalmodte, ideoquo psalterio, tympano, tibia et cithara, tum Deum laudabant, tum se invicem ad laudes Dei concinendas provocabant. Inter cos tamen erant aliqui Prophète proprie dicti, ut Elias, Elisæus, etc., IV Jteg. n, i. Unde S. Hieronymus, epist. 4 *ad Rusticum,* Religiosos et monachos vocat filios Prophetarum. Horum enim in vita et moribus piis sunt imitatores et asseclæ, æque ac essenorum ct therapeutarum, tum eorum qui apud Judæos ante Christum, tum eorum qui christiani exstiterunt, quorum parens ct dux fuit S. Marcus, de quibus Eusebius, Josephus, et Philo, lib. *De*

Porro secedebant a populo Prophète, tum orationis el sanctitatis, lum auctoritatis causa. Nam, ut ait Tacitus : a Major est rebus ex longinquo honor, » ct ut B. Petrus Damianus in epistolis, sicul pictura si procul absistat, inhianter et cum cupiditate perspicitur; si juxta sit, contemptibilis judicatur : ita ex secessu doctis cl sanctis oritur apud omnes reverentia; cx adverso « minuit prœsenlia famam. »

Porro, an aliqui c duodecim hisce Prophetis fuerint ex hoc cœlu Prophetarum, incertum est : certum est non orunes fuisse. Nam Amos, cap. i, 1, ab armentis raptus est ad prophetandum. Rursum cos certas non habuisse sedes el domos liquet, cx eo quod diversis in locis, urbibus et provinciis prophetarunt. Alii enim in Judæa, alii in Samaria, alii in Bethel, etc., prophetarunt. De llolda prophetissa legimus, IV Beg. xxn, 14, eam Hierosolymis habitasse a in secunda, d scilicet in media urbis parte ; Jerusalem enim in tres partes, quasi vicos cl regiones, erat distributa : scilicet in primam, secundam sive mediam, et tertiam, uti palet cx ejus chorographia. Tradunt Hebre! in secunda, utpoto quietiori et securiori urbis parle, fuisse gymnasia, ibique habitasse viros Iliteratos et studiosos. Quocirca verisimile est ibi pariter nonnullos habitasse Prophetas.

Etymi Vmpbe- Urum:

Denique nominum Prophetarum etymologias ctsignificata ita paucis perstringit S. Hieronymus, Præfat. *in Joclcm :* « Osco, ait, interpretatur oó;<jv, quem nos *Salvatorem* possumus dicere; Joel ¿?- id est *incipiens;* Amos Pxotoomv, qui apud Latinos *portans* dicitur; Abdias 3oiXs; id csl *servus Domini;* Jonas tupian?*, id est *columba;* Michæas cari; cóv, quod apud nos sonat, *quis quasi,* aut *quis velut?* Nahum «opxxtaatç, id est *consolatio;* llabacuc id est *amplexans,* sivo *luctans;* Sophonias *u?vuufvc< Kvpúv, hoc est *arcanus Domini;* Aggæus is?t *ì«v, quem nos *festivum,* sivo *solemnem* possumus dicere ; Zacharias pr^xTi Ku?ío>, id est *memoria Domini;* Malachias id est *nuntius meus.* Quæ omnia quo sensu accipienda sint, in suis voluminibus disseretur.» Attexit deindo etyma quatuor majo-

rum Prophetarum: « Isaías, ait, ««««fi* Kvjtcudicitur, id est *salus Domini;* Ezcehiel xp'wc Kvpíw, id est rofcur *Domini;* Jeremías Kv^ím, id est *excelsus Domini;* Daniel àpi ja Kú?.c;, id est *judicavit me Dominus, t*

Denique mores, vitam et mortem singulorum Prophetarum scripserunt S. Epiphanius, Isidorus, et Dorothcus, quem mulli censent fuisse Episcopum Tyri, ct martyrem sub Juliano Apostata. Verum Baronius utrumque negat, recteque ostendit Dorotheum hunc alium esse a Dorolhco, qui fuit presbyter (non Episcopus) Tyri, martyrque a Juliano cfieclus est annum agens ætalis 107, de quo in Marlyrologio die 5 junii. Consentit Bellarminus *De Script. Eccles,* asseritque Synopsin hanc Dorothei de vita Prophetarum plenam esse fabulis. Nam Priscam uxorem Aquilæ ponit inter 72 Christi discipulos, facilque Episcopum Colophon®, imo omnes quos S. Paulus in Epistolis suis nominat aut salutat, facit discipulos Christi. Vide de *Synopsi* Epiphanii et Isidori Bellarminum, libro citato; Baronium el Possevinum, in *Bibliotheca.*

Finii ft)!' ' !, * m™* Ql·eiutur sexto : — Quis sit scopus, quis usus, Ql1*9 fructus Prophetarum? Respondeo : Finis est enarrare nobis ipsa sensa ct arcana mentis divin® : fructus, docere nos sapientiam divinam, æque ac vitam cœlestem; docere nos sapere secundum Deum, sapero divina, vivere Deo, ex Deo, cum Deo. S. Carolus Borromæus, Itali® ct nostri ævi fulgor el fulgur, asserebat hanc esse basin rilæ sapientis et sanctae, nimirum semper cl ubique tendere ad Deum, ut omnes actiones el passiones nostra incipiant, dirigantur el desinani in Deum : Si vis, inquit, proficere in vita chrisliana, perfici in doctrina, virtute ct spiritu Christi, hæc tria observa : *Primum,* quotidie incipere et inchoaro te existima, ut scilicet eo fervore quotidie servias Deo, ac si co dic primum ei servire inciperes; *secundum,* in mente semper habeto Deum, et jugiter cogita te in ejus prascnlia versari : spectaculum enim facti sumus mundo et angelis et hominibus; *tertium,* effice ut omnia tua opera tendant ad Deum. Ita habet auctor Vite *S. Borromai,* lib. VIII, cap. xviii : « Indicabo libi, o homo, ail Michœas,cap. vi, 8, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te : utique facere judicium, et diligere misericordiam, et sollicitum ambulare cum Deo tuo, n ut quasi altior terra, major homine, coeli civis, par angelis cum Deo ambules, cum Deo jugiter verseris et agas, ex Deo omnes tuas cogitationes, sermones el actiones haurias, metiaris el dirigas. Sollicitudo hæc ambulandi cum Deo mulla magnaque complectitur, magnorum el heroicorum operum est parens, uti in Michæa ostendam. Prophetæ ergo sunt « os et oraculum Dei, » per quos secreta sua, sensa et placita mundo Deus revelavit, præsertim quid credere, sperare, amare, agere debeamus, ut vitam beatam assequamur. « Multifariam, ait Paulus *Ilebr.* i, 1, mullisquo modis olim Deus loqueas patribus in Prophetis, novissimo diebus istis locutus est nobis in Filio. » Et Zacharias, *Luc.* i, 70 : « Sicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, Prophetarum ejus. »

Propheke ergo non ex se, sed ex Deo locuti Tri» id sunt, fuerunlque os ejus et lingua. Quocirca docent ipsi nos sapientiam Dei, « scientiam sancto- rirtnu rum, » cl prudentiam justorum, ut camdem et nw4ij- alios doceamus, ac cum Joanne Baptista paremus Domino plebem perfectam. D. Thomas, 1 part. *Quast.* I, art. 1, quæril an prater scientias naturales necessaria sit alia revelata et supernaluralis; ac respondet omnino eam necessariam esse, quam deinde ponit basim totius Scriptura sacra, et Theologi®, totiusque doctrinæ et vitæ Christian®. Causam a priori assignat, quod finis noster et bealiludo supernaturalis sil, quam lumen naturale, ratio et scientia naturalis non cognoscunt, non attingunt; ac proinde ad eam ejusque viam demonstrandam, necessarium est lumen revelatum et supernaturale : fini enim supernaturali media supernaluralia danda et coaptanda sunt. Multa subtiliter de natura, de elementis, dc animalibus, de homine, de vita oeconomica ct politica disseruerunt gentilium philosophi, sed hæc omnia intra natura fines consistunt, terra limites non excedunt : aliis ergo doctoribus opus qui viam in coelum, iter ad Deum nobis commonstrent : « Narraverunt, inquit Psaltes, *Psalm,* cxvin, mihi iniqui fabulationes : sed non ul lex tua. » Quæ Plato, quæ Pythagoras, quæ Socrates, quæ philosophi omnes dc mundo, de moribus, dc beatitudine scripserunt, fabulre sunt, si cum lege tua, o Domine, si cum oraculis, cum Prophetis tuis comparentur. « Vani, ait» Sapiens, cap. xiii, 1, *a* sunt omnos homines, in quibus non subest scientia Dei :» hanc autem Dei scientiam enuntiant Prophetæ. Ipse enim Deus per Osee, cap. xii, 10, proclamat : a In manu (in oraculo) Prophetarum assimilalus sum. » Diserte vero Baruch veram sapientiam investigans, cap. m, 14 : «Audi, ait, Israel, disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus, ut scias simul ubi sit longiturnitas vitæ el vicius, ubi sit lumen oculorum ct pax. Ubi sunt principes gentium, etc.,qui in avibus coeli ludunt, qui argentum thesaurizant ct aurum : exterminali sunt, el ad inferos descenderunt; viam autem disciplin® ignoraverunt. Non est audita in terra Chanaan, neque visa est in Theman. Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam quæ de terra est, negotiatores Merrhæ et Theman, ct fabulatores, et exquisitores prudenti® et intelligenti® : viam autem sapienti® nescierunt. Non est qui possit scire vias ejus : sed qui scit universa, novit eam, el adinvenit eam prudentia sua. Hic est Deus noster : hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam (per Prophetas) Jacob puero suo, et Israel dilecto suo.

Post htnc, » ut oro tenus hanc sapientiam doceret homines, « in terris visus est, et cuín hominibus conversatus est, » cum scilicet a Verbum caro facium est. n

Hic ergo fuit error, hrec caligo vitæ humanæ, quod mortales quasi lalpæ, terram et terrena tantum saperent, divina vero, iterque ad divinam bcatiludinem ignorarent. Quin imo hic error etiarnnum multos tenet Christianos, qui vitam suam instituunt secundum prudentiam politicam et humanam, secundum rationes naturales et temporaneas, ut honeste, decore, honorate, sapienter inter homines vivant, ut suam œtatem commodo transigant, caque transacta cum Augusto Cresare morituro dicant : Sat commode, sat decore personam nostram egimus : valeto et plaudite. Inierim non considerant, non providenl, non consulunt animas suæ, saluti sure, reternitali suæ. Ad hunc scopulum allidit, dissilit et perit major hominum pars. Deus ergo huic malo mederi, huneque errorem dispellere volens, misit Prophetas, qui quasi videntes ea quæ remola, coelestia, futura et æterna sunt, ex alta prophetiae specula, quasi e cœlo, spéculantes ostendant nobis viam ad salutem, erudiant nos sapere el vivere secundum rationes, non naturales, terrenas el temporaneas, sed supernalurales, cœlestes et æternas, quæ conscriptæ sunt vivuntque in mente Dei, quæque solæ mentem satiant cl beant. Verissimum enim est illud Augustini, epist. 39 : « Vincula hujus mundi asperitatem habent veram, jucunditatem falsam : certum dolorem, incertam voluptatem : durum laborem, timidam quietem : rem plenam miscriæ, spem bealiludinis inanem, n Hoc est quod Zacharias dc filio S. Joanne Baptista, qui Prophetarum fuit ultimus, linisque legis et prophetias, ac Evangeli! Christique lucifer, canit : a Tu puer Propheta Altissimi vocaberis : prreibis enim ante faciem Domini parare vias ejus. Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum : per viscera misericordire Dei nostri, in quibus visitabit nos oriens cx alto. Illuminare his qui in tenebris ct in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. » Quapropter Prophelæ fuerunt quasi stellæ noctem orbis illuminantes, imo quasi soles mundi. Nam, ut ait Orígenes, S. Scriptura ct verbum Dei, quod præferunt Prophetæ, est sol non corporalis hic ct materialis, sed spiritalis ct inlelligibilis, mundum universum illustrans. Quantum ergo coelum superat terram, quantum sol lumine et fulgore vincit candelam ellampadem, tantum oracula S. Scriptum cl Prophetarum superant sapientiam cl dogmata omnium philosophorum. Viderat S. Petrus in Iransfiguralionc Christi, cominus oculis corporeis gloriam Christi, vocem audierat suis auribus : « Ilie est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui : ipsum audite,» cl tamen hanc ipsam visionem recensens, «pisi. II, cap. i, 17, propheti® postponit : oculus enim perstringi potest, auris falli; sed prophetia perstringi aut falli nequit : a Hanc vocem, inquit, nos audivimus de cœlo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem propheticum sermonem : cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris. » Lucifer est clarior iDa Christi doctrina, puta fulgor Evangelii, succedens nocti tenebrarum gentilismi et judaismi, ducensque ad claram meridiem beatæ æternitatis et visionis Dei. a Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. »

Quocirca coelesti luce hic opus, ut coelestes Dei voces, cœlestes hosce doctores capiamus et intclligamus. Ea propter cum D. Thoma meditatione ct oratione magis quam studio hic nitendum et utendum. Hinc S. Bernardi hoc fuit axioma : «Mens hominis sapientis qui Deum diligit, non est in terra, sed in cœlo : » quia semper cœleslia considerat et desiderat. S. vero Augustinus in *Psalm.* Lxiv : « E cœlis, ait, misit ad nos epistolas Pater noster, ministravit nobis Scripturas Deus, quibus epistolis fieret in nobis redeundi desiderium; quia peregrinationem nostram diligendo ed hostes facies posueramus, et dorsum ad patriam. » El S. Gregorius, lib. IV, epist. 84 *ad Theodorum medicum :* « Imperator, ait, cœli Dominus, hominum et angelorum, pro vita tua tibi suas epistolas transmisit ; et tamen, gloriose fili, easdem epistolas ardenter legere negligis. Stude ergo, qureso, el quotidie Creatoris tui verba meditare. Disce cor Dei in verbis Dei, ut ardentius ad æterna suspires, ut mens vestra ad cœleslia regna majoribus desideriis accendatur. Tanto enim tunc major ei erit requies, quanto modo ab amore conditoris sui requies nulla fuerit. » Ha S. Bernardus, totus meditationi deditus, «confessusest aliquando sibi meditanti, vel oranti sacram omnem vclut sub se positam et expo>ilam apparuisse Scripturam, » ait auctor Vitæ ejus lib. Ill, in. Do S. Francisco scribit S. Bonaventura, in ejus Vita, cap. xi : a Ad tantam, ait, mculis serenitatem indefessum orationis studium, cum continua exercitatione vii lutum, virum Dei perduxerat, ul quamvis non habuerit S. Litterarum peritiam per doctrinam, ætcrnæ tamen lucis irradiatus fulgoribus, Scripturarum profunde miro intellectus scrutaretur acumino. Penetrabat enim ab omni labo purum ingenium mysteriorum abscondita, et ubi magistralis scientia foris stat, affectus introibat amantis. » Unde et Doctor quidam theologus, admirons ejus responsa, dixit : « Vero theologia sancti Palris istius, puritate ac contemplatione tanquam alis in altum subvecta, est quasi aquila volans : nostra vero scientia ventre graditur super terram.

Nec absonum, si vir sanctus Scriptura a Deo intellectum acceperat, cum per imitationem Christi perfectam, veritatem ipsarum descriptam gestaret in opere; et per Spiritus Sancti unctionem plenariam , doctorem earum apud se haberet in corde, 0

Meditatio ergo, oratio ct sancta vita sunt claves S. Scripturæ et Prophetarum : et hi vicissim claves sunt coelorum. Nam Prophetarum et a Scripturarum lectio coelorum est reseratio, » ait S. Chrysostomus, homi!. 2 *in verba Isaiæ : a* Vidi Dominum, » etc. Jem, cone. 3 De *Lazaro :* a Fieri, ait, non potest ut qnisquam salutem assequatur, ni perpetuo versetur in lectione spirituali. »Ex quo inferi, non tantum monachos, sed et laicos conjugatos debere lectioni S. Scriptura vacare, idque eo magis, quo majoribus quam monachi distractionibus, lentationibus ct periculis implicantur. a Unde necesse est, inquit, indesinenter a Scripturis armaturam sumere. » Addilque : a Ubicumque fuerint libri spirituales, illinc omnis expellitur vis diabolica, multaque inhabitantibus accedit consolatio : quia ipse etiam sacrorum librorum aspectus segniores nos reddit ad peccandum. Rursum sive in sanctimonia perstiterimus, cx libris reddimur tutiores flrmiorcsquc. Quod si accesserit sacra lectio, non aliter quam in sacris adytis rebus divinis vacans anima, sic repurgatur, meliorque redditur, Deo cum ipsa per illas Scripturas colloqucnte. » Et inferius : a Memento eunuchi regînœ Ælhiopum (Ari. vin) qui, cum esset homo barbarus innumerisque distentus curis, nec intclligeret quæ legebat, legebat tamen in curru sedens Isaiam prophetam : quod si in via tantampr®stitildiligentiam,cogilaqualisfueritdomi versans. Magna adversus peccatum munitio est Sriplurarum lectio; magnum præcipitium,profundum barathrum Scripturarum ignoratio, magna solutio,perditio,etc.Sicut mordent conscientiam, ita non parum afferunt utilitatis animis eorum qui mordentur. » Auctor *Imperf. in S. Matth.,* homil. 27, Prophetas nuncupat angelos et paranymphos Christi. « Ecce, ait, omnes Prophctæ ante faciem Christi transmissi sunt, ct angeli sunt vocati ; sicut scriptum est (Ari. vu) : Qui accepistis legem in praeceptis angelorum, ct non custodistis. » Ehuperius : « Prophctæ est, de Christo praedicare. Prophctæ est, pro merito conversationis et fidei prophetiam accipere. Prophctæ est, beneficium a Deo accipere. Prophetas est, verbum ante tempus significaro de Christo. Prophctæ est, ut ipso de Deo prophetet. » Et *homil.* 41 : a Via est Christus, quæ ducit ad vitam. Et vi® dicuntur omnes Prophet e, ct omnes Apostoli : hæ enim omnes viæ ducunt ad Christum : Christus autem ad Patrem; rie generalis ct publica via est diabolus, quæ ducit ad niortem : cl viæ sunt omnes professiones sæculi istius, utputa professio philosophi® (van®, gentilitias et errone®) una est via: professio militi® via altera, mundialis dignitas, altera.» Quocirca S. Chrysostomus, homil. *in tit. Psalm,* r. : « Prophctæ. ait, vellit quidam pictores sunt virtutis ac militi®, qua contra peccata et diabolum decertamus. » Idem, homil. l in cap. i *Isaiæ,* initio, docet prophetias esso oracula divina, ac litteras e cœlis delatas. Unde, homil. 4 in cap. vi *Isaiæ,* asserit a silentium Prophetarum esse signum ira divinæ. » Idem in cap. vin *Isaiæ : a* Deus, ait, confecit medicamentum propheti®, delinquentes erudiens praescientiam pœnarum, non item doctrice experientia earum; ut si quidem resipiscerent comminationibus auditis, experimentum evitarent intentati supplicii. »

Porro, in Prophetis non est quærenda eloquentia, sed sapientia. Audi memorabilem historiam, quam in hoc argumento sibi in juventute obvenisse narrat S. Hieronymus, scribens ad Euslochium *De custodia Virgin. :* a Post nocliam, inquit, crebras vigilias, post lacrymas, quas mihi praeteritorum recordatio peccatorum ex imis visceribus eruebat, Plautus sumebatur in manus. Si quando in memclipsum reversus, Prophetas legore coepissem, sermo horrebat incultus : ct quia lumen cæcis oculis non videbam, non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpens illuderet, etc., raptus in spiritu ad tribunal judicis pertrahor, etc. Interrogatus de conditione, Christianum me esse respondi. Et ille qui praesidebat: Mentiris, ait, Ciceronianus es, non Christianus. Ubi enim thesaurus tuus, ibi est ct cor tuum. j› Subdit deinde sc acriter flagellatum, donec promitteret ct juraret : « Domine, si unquam habuero codices sæculares, si legero, te negavi. » Qua de causa idem S. Hieronymus prooemio in lib. Ill *Comment, in Amos :* « In explanatione, ait, S. Scripturæ non verba composita et oratoriis floribus adornata, sed eruditio et simplicitas quæritur veritatis; » nimirum hisce sublimibus Prophetarum mysteriis congruit illud Manilii : « Ornari res ipsa vetat, contenta doceri. » Et illud Fabii : « A philosopho si afferat eloquentiam, non aspernor; si non afferat, non admodum efflagitem. Res magn® seipsis ornate sunt, non indigent fuco ut amentur, n Et S. Rasilius, Graecorum facundissimus, *ad Diodorum :* « Lectionis, ait, inaffectata et incomposita simplicitas decora mihi videbatur, et conveniens professioni Christiani hominis, cujus est non ad ostentationem magis scribere , quam ad publicam utilitatem. d Rursum S. Hieronymus *ad Dama8um,q.d.* « Scio, ait, hæc molesta esse lectori, sed de Hebraicis litteris disputantem non decet Aristotelis argumenta conquirere, neque ex flumine Tulliane eloquenti® ducendus est rivulus, neque aures Quintiliani flosculis, et scholarum declamatione mulcendæ : pedestris ct quotidian® similis, ct nullam lucubrationem redolens oratio necessaria est, qu® rem explicet, sensum edisserat, obscura manifestet, non qu® verborum compositione frondescat. n

Flagellan#i

non s. Scdp- 4

Obsenriti» Prothru, ruin.

Porro (anta est obscuritas et profunditas Prophetarum, ulsingulæ pene eorum sententi® ænigmala videantur : nimirum prophetia obscuritatem in sua ratione et essentia includit : eam ergo affectant Prophet®, a Mira, n inquit S. Augustinus, lib. XII *Confess,* xiv, «profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecco ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas. Horror est intendere in eam, horror honoris, et tremor amoris.» In iis itaque verum est illud auctoris *Imperf.,* apud S. Chrysostomum, hom'd. 4 : « Sicut in coelo celatur Deus, sic in Scriptura absconditur. » Et sicut hoc cœlum omnes homines vident, Deum autem inhabitantem cernere nequeunt ; sic cl sacras Litteras omnes fere legunt, non tamen omnes Deum veritatis in arcanis sensibus latentem intelligunt, nisi sapienti® lumine illustrati. Quocirca Orígenes assidue versabat, meditabatur et scrutabatur S. Scripturas, indeque orbis doctor ct pene oraculum evasit, qui utique major exstitisset, si minori affectu plausus orbis excipiens, minor esse voluisset. Audi de eo S. Hieronymum *ad Marcellarn.* epist. 10 : « Ambrosius, quo chartas, sumptus, notarios ministrante, tam innumerabiles libros vere Adamantins et Chalcenterus nosicr explicavit , in quadam epistola quam ad cumdem de Athonis scripserat, refert, nunquam se cibum Origene praesente sine lectione sumpsisse : nunquam iniisse somnum, nisi unus e fratribus sacris Litteris personaret : hoc diebus egisse ct noctibus; ut cl lectio orationem exciperet, cl oralio lectionem. Quid nos veniris animalia tale unquam fecimus, quod si vel secunda hora legentes invenerit, oscitamus, manu faciem defricantes continemus stomachum; ct quasi post multum laborem, mundialibus rursum negotiis occupamur. » Perdius ct pernox in S. Litteris fuit Orígenes; at nimis ingenio ct studio suo confisus in errores justo Dei, qui excelsa deprimit sternilque, judicio prolapsus, suo malo nos docuit non altum sapere, sed cum metu ct reverentia ad Deum Deique libros accedere, ipsi fidere, nobis ipsis diffidere : ab ipso humili prece assiduo poscere, ut in sacra sua adyta, sonsaque mentis su® nos introducere dignetur.

Jam pene a quadraginta annis sacro huic studio incumbo, a triginta annis non aliud ago, quin cl continue S. Litteras doceo : ct tamen sentio quam parum in cis profecerim, longe plura me ignorare quam didicerim; imo quo profundius cas scrutor, co majorem sapienti® abyssum intueor. Ul clare videam verum hic esso vetus Sapientis dictum : « Cum consummaverit homo, tunc incipiet.» O œterna veritas, cl vera charitas, cl chara claritas, Deus meus ct omnia, cui suspiro dic ac nodo, illumina tenebras meas (quas in dies in me majores deprehendo) fulgoro lucis tua*, irradia menti me® in splendoribus Sanctorum, ut in lumine luo videam lumen ; quo ot alios pariter illuminem, et tuiamore inflammem. Revela oculos meos, ct considerabo mirabilia delego tua, tu qui mentes cl linguas infantium facis disertas. « Omne enim datum optimum , et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. » Profiteor palam dicoque cum S. Augustino, lib. I *Confess,* cap. xvi : « Ecco, tu Domine, rex meus ct Deus : tibi serviat quidquid utile puer dedici; et libi serviat quod loquor, quod scribo, ct lego, cl numero. » Tibi enim cl tu® gloriæ, tuæque Ecclesia* usibus laboro, scribo, vivo, non mihi, ncc meis. Favo ergo, cl cœptis meis radiis tui favoris benignus aspira. Hominum judicia aut plausus non moror: libi enim soli placere cupio, ct displicere limeo, dicoque cum Apostolo : u M«hi pro minimo est ut a vobis judiccr, aut ab humano dic. Sed neque me ipsum judico : qui autem judicat me, Dominus est. » Et cum S. Hieronymo, Præfal. libri II *Comment, in Osee :* « Optarem illud mihi contingere, quod Titus Livius scribit de Catone, cujus glori® neque profuit quisquam laudando ; neque vituperando quisquam nocuit; cum utrumque summis prædili fecerint ingeniis. Significat autem Marcum Ciceronem, et Caium Cæsarem, quorum alter laudes, alter vituperationessupradicti scripsit viri. Dum enim vivimus, ct in vase fragili continemur, videntur amicorum prodesse studia, ct nocere œmulorum opprobria. Postquam autem reversa fuerit terra in terram suam. et tam nos qui scribimus, quam eos qui de nobis judicant, pallida mors subtraxerit, et alia venerit generatio, primisque cadentibus foliis virens sylva succreverit, tunc sine nominum dignitate, sola judicantur ingenia, non honorum diversitale, sed operum mento. » Si quid in me meisque dictis et scriptis est verita»is, virtutis, pulchritudinis, lotum quantum quantum, tuum est, o Sacro-sancla Trinitas, quæ es prima, increata et fontalis veritas, virtus, pulchritudo. Ergo non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Omnia enim nostra bona, tua sunt dona. Si quid vero in me meisque est erroris, vitii, deformitatis, uti plurimum est, totum ex me est, lotum mihi deputo, in me recipio, et supplex veniam posco. Tibi itaque laus, tibi decus omnis boni; mihi dedecus omnis mali, cl confusio faciei me® : tibi benedictio, et claritas, et sapientia, cl gratiarum aclio, honor, et virtus Deo nostro in omniasæculu sæculorum. Arnen. Dixisti, Domine, tuis Apostolis ct Prophetis , comunque asseclis et interpretibus : « Vos estis sal terræ, vos estis lux mundi, » *Matth. cap. v,* 13. Dixisti, ac dicendo sanxisti et effecisti. Nam, ut ail ibidem S. Hilarius : « Apostoli sunt rerum coelestium prædicalores, et æternilatis valut satores, immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum sermo aspersus fuerit, conferentes. » Da, Domine, ul eorum adinstar simus et nos cœli prædicalores, et œternitalis satores, ut instar salis

mentes hominum terrenas et insulsas condiamus, cisque incorruplioncm impertiamur; ut quicumquchæc legunt, ex sanctorum oraculorum tuorum cognitione, ex tuarum promissionum minarumque gravitate ct pondere, illecebrosas terne cupedias despiciant, ac coelestium bonorum amore, ct bcatze aeternitatis desiderio studioquo efficaci accendantur. Hoc unum specio, hoc unum postulo, huc omnis mea lectio ct scriptio, huc omnis labor desudat, ut sanctum nomen tuum sanctificetur, tuaque sancta voluntas fiat sicut in cœlo, sic et in terra; ac sanctum tuum regnum gratiæ, gloriæ cl felicitatis sempiterni!', ubi tu eris omnia in omnibus, nobis adveniat. Arnen.

CANONES

IN XII PROPHETAS MINORES.

Procter canones quos majoribus Prophetis præfixi, hos minoribus pene proprios accipe.

Caxox.L Prophctæ in nominibus propriis hominum vel urbium, alludunt ad eorum significata, tum ad elegantiam, tum ad vim et energiam; quocirca Noster Interpres sœpo pro ipsis nominibus hebraicis, eorum significata reddidit. Tale est primo, *Osee* i, 6, ubi Osce, cum jussu Dei filiam ex fornicaria genuisset, a Deo audit : «Voca nomen ejus Absque misericordia,» hebraico iT-dili xb *Lo rachuma.* Hoc ergo erat nomen proprium filine. Verum quia *lo rachuina* significat *absque misericordia,* ac significatum hoc urget hic Deus, dicens : «Quia non addam ultra misereri domui Israel; » hinc Interpres solertcr vertit, « Absque misericordia.» Ibidem, vers. 9, cum Osee rursum ex ea genuisset filium, audit : «Voca nomen ejus, Non populus meus; » hebraico 'Dy xb *lo amnii.* Hoc ctgo erat nomen proprium filii. Verum Interpres perspicax vidensque ad nominis significatum alludi, recte vertit : «Non populus meus. » Sequitur enim : « Quia vos non populus meus, et ego non ero vester.» Sic cap. x, 5: « Vaccas, inquit, Bethaven coluerunt habitatores Samariæ. » Jeroboam enim vaccas, sive vitulos aurcos colendos erexit in Bethel, quod hebraico idem csl quod domus Dei, *Genes,* xxvm, 17. Verum quia Jeroboam ibidem collocavit idola, hinc Osce et Propheta Bethel vocant Belhaven, id est domum idoli, *q. d.* Vos Bethel mutastis in Bethaven, id est vos ex domo Dei fecistis domum idoli et diaboli.

Secundo, talo est Michææ, cap. i, 10 : « In domo pulveris pulvere vos conspergite. » Pro *pulveris* hebraico est may ApAra, quod est nomen proprium urbis. Verum quia aphra significat pulverem coque alludit Propheta, hinc eleganter vertit Noster : « In domo Aphra,» id est « pulveris, pulvere vos conspergite. » Et vers. 11 : « Transite vobis habitatio Pulchra,» hebraico 1'90 Sapir, quoi est nomen urbis; sed significat pulchram. Et mox: «Non est egressa quæ habitat in Exitu,» b'-braice in Saaaan, quod est nomen urbis, sed exitum significat. Et vers. 12 : « Infirmata est in bonum qure habitat in Amaritudinibus;» hebraico in *Maroth,* quod e4 nomen urbis; sed significat amaritudines, *q. d.* Quæ habitat in Marotli, id est in amaritudinibus, juxta nomen suum infirmata et amaricata est. Et vers. 14 : « Dabit, ctc., domos mendacii in deceptionem regibus Israel, » hebraico 3'TDX *Aczib,* quod est nomen urbis, sed significat mendacium, coquo alludit dicens 3t3xb *leaczab,* id est ad mentiendum et decipiendum reges Israel.

Tertio, tale est *Zachar.* m, 8 : « Adducam servum meum Orientem, » hebraico flOX *Tseinach,* quod est nomen Christi; sed significat germen nascens, el oriens cx terra virgine, uti Christus cx matre virgine sine patre natus est.

Quarto, talo csl Gen. xxvi, 20, ubi Isaac cxjurgio pastorum puteum vocavit « Calumniam, » hebraico poy *Esec.* Hoc ergo erat nomen proprium putei. Et vers. 21, alium ob similem causam vocavit *a* Inimicitias, » hebraico ¡—1TJ© *Sitna.* Et vers. 22, tertium vocavit « Latitudo, » hebraico J—mm *Hechobot,a* dicens : Nunc dilatavit nos Dominus. » Et vers. 33, quartum vocavit « Abundantiam, » hebraico riyiW *Sabea.* « Undo nomen urbi impositum est » *Bcrsabee, q. d.* Puteus saturitatis et abundantiæ.

Quinio, talo csl II *Beg.* vm, 1 : « Tulit David Frenum tributi de manu Philisliim ; » hebraico *Tulit David Melhcghamma,* quod est nomen proprium loci, vel urbis, significatque *Eranum tributi.*

Sexto, talc est II *Rcg.* xxi, 19 : « Adeo datus filius Saltus;» hebraico : *El chanan ben iaarc,* quod fuit nomen proprium viri unius ex fortibus Davidis : sed *El* idem est quod Deus, *chanan* dedit, *ben* filius, *iaarc* saltus.

Septimo, (alo est *Proverb,* xxx, 1 : « Verba congregantis filii Vomentis; » hebraico : *Verba Agur filii lake.* Agur enim fuit vir ct doctor, filius lake, qui verba sequentia dictavit; sed *Agur* significat congregantem, *lake* vomentem.

Octavo, tale est 1 *Paral,* iv, 22 : « Qui stare fe-

cil solem viriquo Mendacii, el securus, ct incendens. » Hebraice est, *Joakim, cl viri Kozba, ct Joas, ct Saraph* : quæ sunt nomina propria virorum; unde ea retinuerunt Septuaginta. Sequitur enim : a Qui principes fuerunt in Moab. » Sed *Joakim* idem csl quod stare faciens, *Kozba* est mendacium, *Joas* securus, *Saraph* incendens. Ibidem, cap. ii, 55 : « Cinæi venerunt de Calore patris domus Recliab. » Hebiaicc : *Cincei venerunt de Chamalh patre domus hechab.* Ita Septuaginta, I'agninus ct Tigurina; sed *Chamath* hebraico significat calorem.

Nono, tale est nomen Petrus; nam S. Petrus in Syria syriaco nomine a Christo vocatus est *Cephas,* cum prius vocaretur *Simon, Joan.* cap. i, 42; sed quia syriaco *Cephas* idem est quo l grrece et latine *Petrus* cl *Petra,* scilicet super quam Christus œdiiicavit Ecclesiam; hinc a S. Maltham cap. avi, 18, ct veniens Romam a Romanis deinceps vocatus est Petrus : sicut Saulus vocatus est Paulus : *Saulus* enim est nomen Hebrœum, *Paulus* Romanum.

Decimo, tale est quod Job cap. ultimo, vers. 14, de tribus filiabus Job dicitur : « Et vocavit nomen unius Diem, ct nomen sccundæ Cassiam, et nomen tertiæ Cornustibii. » Hebraice : *Et vocavit nomen ejus Jemima,* id csl diem, aut pressius Diariam (*Jom* enim est dies; inde *Janina* est diaria), *ct nomen sccundæ 'Retsia,* id csl Cassiam, *et nomen tertiæ Kcrcnhaphuc,* id csl Cornustibii. Hæ ergo 1res filiæ proprie a Jobo vocat® sunt *Jemima, Kctsia, Kerenhaphuc;* sed Interpres nominum carum significata reddidit ; quia ad ea allusit Job. Audi Nicetam : « Ideo, inquit, primam filiam Diem nominavit, quod ab obscurissima ærumnarum nocte ad felicitatem restitutam divinitus, quasi ad dici aspiciendam lucem, esset revocatus; secundam Cassiam appellavit, quod jam similis odoris quadam suavitate bonorumque voluptate fruerclur; tertiam Amallheæ cornu (sic enim vertunt Septuaginta) vocavit, quod vitam deinde vixerit omni bonorum genere pereffluentem. n Et Olympiodorus, atque cx eo Vatablus. Filias, ait, ita vocavit in monumentum utriusque fortunæ, prosper® el advera®, quasi jam ex tenebris ad diem cl lucem, a fetore sterquilinii, in quo sederat, ad fragrantiam ; cx sordibus saniei cl ulcerum, ad nitorem el elegantiam rediissct. Unde pro *cornu stibii,* R. Abraham vertit, *cornu,* vel *robur immutatum* (hoc enim significat Hebrœum *haphuc),* scilicet cx infirmitate et adversitate in hanc fortitudinem et felicitatem, priori cl pristina longe majorem. TropologiceOlympiodorus: Dies sumus, inquit, cum lucifer Domini ortus fuerit in cordibus nostris; Cassia, cum suavis Christi odor progressu virtutum evadimus; Cornu stibii, vel Amallheæ, cum spiritualium charismatum ubertate complemur, el ad perfectionem properamus. Symbolice, S. Gregorius per tres hasce Jobi filias accipit 1res status generis humani. Qui enim lux fuimus conditi, et nunc redempti, inquit, sumus Cassia, id est fragrantes fortitudine, patientia cl poenitentia, erimus aliquando Cornu stibii in clangorem et exsultationem ælcrnæ laudis assumpti. Ha ipse in verba citata *Jobi* cap. xui.

Canon. II.Melonymiacrebro utuntur Prophet®,reque ac Poet® (utrique enim sunt vates); metonymia enim inter omnes figuras ct schemata est elegantissima. Sic civitas capitur pro civibus, Samaria pro Samaritis, Jerusalem pro Hierosolymitis, idolum pro idololatris, templum pro sacerdotibus, schola pro discipulis, Bacchus pro vino, peccatum Jeroboam pro cultu vitulorum aureorum, Isaias pro suis oraculis, Vulcanus pro igne, cœlumpro cœlitibus, terra pro terrigenis, Ceres pro frugibus, bene moral® urbes pro bene moralis incolis, mors pallida pro mortuis pallidis, sidera pro colo, penates pro domo, os pro vultu, cuspis pro telo, ignis pro incendio, arx pro urbe, acies pro oculis, Mars pro bello, vertex pro capite, Tellus pro terra, Neptunus pro mari, Pluto pro inferis, unda pro flumine, oliva pro oleo, toga pro pace, merces pro merito, peccatum pro supplicio, meritum pro premio. Juxta hoc schema Trojam in Latio consignat Virgilios, dum ita canit :

> Non Xanthus tibi, non Simois, non Dorica astra
> Defuerint, alius Latio jam partas Achilles,
> Natus ct ipse Dea.

Ubi Latinum Achillem vocat Turnum, Dorica castra Rutulos, Xanthum etSimocnla, Anienem cl Tiberim, ctc.

Canon. II!. Ablativi, infinitivi gerundia suis verbis juncta, corumdcm significationem adaugent, clactionem complent, simulque important et indicant modum, quo ea fieri cl peragi solet. Sic *videndo videre,* est clare cl dilucide videre ; quia visio fit inedia luce. *Audiendo audire* csl recte audire cl percipere; quia auditio fit auribus excipiendo, ct mente retinendo verbum quod profertur. Sic ore *loqui,* vel *loquendo loqui,* est cordate vel premeditate loqui : quia vere verbum oris est id, quod corde, id est mente, præconcipilur et prægogitalur.

Canon. IV. Oculus corporis significat oculum mentis, puta intellectum : sic ct auris significat aurem mentis, puta voluntatem, quæ jussa audit, iisque obedit. Sic *Matth.* xm, 9, dicitur : a Qui habet aures audiendi, audiat,» *q. d.* Qui habet voluntatem obsequentem et morigeram, hisce meis dictis obsequatur ct obediat. Geminatio enim ejusdem vocis, puta *auris* ct *audiendi,* significat perfectionem ct complementum actionis, uli dixi *Canon.* 111.

Canon. V. Mctalepsis est crebra apud Prophetas bosco minores, qua verbum, vel nomen sumitur, non precise pro eo quod significat, sed pro eo quod inde consequitur: ut Osee cap. ir, 21 : «Exau-

diam cœlos, et illi exaudient terram, » hoc est, ego respondebo cœlis in siccitate tacito petentibus pluviam, qua terram sibi subjectam irrigent, nimirum eos ipsos nubibus complendo; ct vicissim coeli respondebunt terra sitienti ct petenti pluviam, illam in cam distillando. Ex responsione cnim inlelligitur postulatio: hanc enim illa consequi solet; nemo enim respondet nisi rogatus : a Et terra exaudiet triticum ct vinum, ct oleum; et hæcexaudient Jezrahel, » *q. d.* Jezrahel, id est semen el populus Dei, puta Israelita) petunt triticum, vinum el oleum, iliisque quasi dicunt : Eia, date nobis copiam vestri, cibale ct pascite nos; hæc vicissim dicunt terræ: Eia, esto fecunda, parturi nos, ut satiemus Jezrahel; terra rursum invocat coelum : Eia, da mihi pluviam, ut germinare possim trilicum, vinum ct oleum. Cœlum denique invocat Deum:Eia, Domine,imple me nube, rore ct pluvia, ut ca dislillem in terram, eamque fecundem. Deus exaudit cœlum, dando ei nubes ct pluviam : cœlum exaudit terram, distillando ca; terra deinde exaudit trilicum, vinum el oleum, germinando ct producendo ca : hæc denique exaudiunt Jezrahel, copiose germinando et nascendo, dandoque se Jezraheli in messem ct cibum. Ilaque omnium votis satisfit a Deo, qui omne animal implet benedictione; sed debito ordino ct gradatione jam dicta.

Canon. VI. Prophète minores mira quadam harmonia majoribus concinunt; quia easdem pene res pronuntiant quas majores, puta captivitatem Assyriacam et Babylonicam, adventum Messi®, Ecclcsiæ sacramenta, etc. Voluit cnim Deus oraculi sui tot testes dare, ut nemo de eo dubitare possit, cum idem omnes pronuntient, ac in omnibus consonent, in nullo dissonant. Hoc enim invincibile veritatis, veræque divinationis est argumentum, quo passim utuntur S. Augustinus *Contra Manichaos,* ct Tertullianus *Contra Mardoncm,* ut probent auctoritatem tam novi quam veleris Testamenti, ac ulriusquc auctorem fuisse Deum, ex co quod per omnia unum alteri pulchra et discordi quadam concordia, vclut voces divers® cl discordes in musico concentu, consonet el consentiat. Sicut enim umbra consentit, cl adamussim corrcspondcl corpori, sic ct vetus Testamentum novo. Hinc minores Prophet® majoribus sunl quasi suppares : quod cnim hi fusius et fluentius, hoc illi concisius et nervosius dicunt. Ha Michæas suppar cl œmulus est Isate, imo ad verbum-subinde idem cum eo dicit; ut cum cap. ¡v, i, ait : a Et erit in novissimo dierum mons domus Domini præparatus in vertice montium,» cl estera usque ad vers. 4. Eadem pene ad verbum babel Isaías cap. n. Rursum quod Michæas de castris Sennacherib ait cap. v, i. « Nunc vastaberis, filia latronis, obsidionem posuerunt super nos; » hoc idem de iisdem ait Isaías cap. mui, 1. a V® qui predarla, nonne el ipse praedaberis? ct qui spernis, nonne et ipse sperneris? n ole. Sic quod ait Osee cap. x, 8 : a El dicent montibus, Operite nos; ct collibus, Cadite super nos; n hoc Isaías cap. n, 19, dicit : a Et introibunt in speluncas petrarum, et in voragines terræ a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrcxcrit percutere terram.» Sic prophetia Abdi® contra Idumæos, eadem est cum prophetia Jercmiæ contra eosdem cap. xlix, 14 et seq., ut patet conferenti ulramque. Sic quod ait Nahum cap. i, 15. « Ecco super montes pedes evangelizante ct annuntiantis pacem , » totidem verbis habet Isaias cap. lu, 7. Sic quod ait Zacharias cap.ix, 9. « Exsulta satis, filia Sion; jubila, filia Jerusalem : ecco rex tuus veniet libi justus ct salvator; » iisdem verbis recenset Isaias cap. Lxii, 11. Similia sunt pcrplura.

Canon.VII. Apud Prophetas,prosertim minores, creber esi sarcusmus, id est hostilis irrisio, vel jocus cum amaritudine : qualis est ille Pyrrhi ad Priamum jamjam occidendum apud Virgiliani, *Æneid.* II :

---------Referes ergo hæc, cl nuntius ibis
Pelidæ genitori : illi mea tristia facta,
Degeueremque Neoptolemum narraro memento.

Talis est Proverò, cap. i, 25 : «Despexistis omne consilium meum, etc. Ego quoque in interitu vestro ridebo, ct subsannabo, cum vobis id quod timebatis evenerit. » Sic regem Babylonis a Cyro cœsum irridet Isaias, cap. xiv, 12 : « Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris? » Et Ezechiel regem Tyri, cap. xxvm, 12 : « Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, ct perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti, etc., donec inventa esi iniquitas in te : ct ejeci te do monte Dei, ct perdidi te, o Chcrub. » Talis est illa gentium vox de Jerusalem : « Lapidetur, el aspicialin Sion oculus noster,» *Mich.* cap.iv, 11.

Canon. VIII. Creber quoque est myclcrismus, id est subsannatio, sive irrisio cum suspensione nasi, ac risus Sardonius, de quo Cicero lib. VII, cpisl. 26 *ad Fabium Gallum : a* Videris, inquit, mihi vereri, ne, si istum habuerimus, rideamus ow Jmw , significans futurum, ut, si Cœsar rerum poliretur, mullis arridere atque applaudere cogerentur quæ magnopere displicerent : fxuxTT.p cnim grace significat *nasum,* qui index est ir® et irrisionis. Unde Plinius lib. XI, cap. xxxvn: « Et altior (nasus) homini tantum, quem novi mores subdote irrisioni dicavere. » Hinc nasum suspendere, est tacite el vafre irridere. Unde Horatius, lib. I *Scrm.* satyr. 6 :

Naso suspendis adunco.

Et Persius, satyra 1 *De Horatio ;*

Callidus escusso populum suspendero naso.

Idem, *satyra» :*

hisce, sed ira cadat naso, rugosaque sanna.

Et Martialis, lib. I, *Epigram*. 32 :

El pueri (dicaces) nasum rhinocerotis habent.

Hinc nasutus vocatur qui docte novit alios irridere. Unde Martialis, lib. XIII, *Epigram*. 2 :

Nisulus sis asque licet, sis denique nasus.

Ha Cicero subsannat Verrem, comparans cum verri, id est porco, *act*. in : « Homines, ait, negabant mirandum esse, jus tam nequam esse verrinum. » Verres enim ct hominem, cl suem significat; ac jus tam civile est, quam suillum. Et *act*. vi : « Siculi, ait, Sacerdotem exsecrabantur, qui verrem tam nequam reliquisset. » .Nam C. Sacerdos Sicilire prretura abiens, successorem reliquerat Verrem; et sacerdos, id est mactator, reliquit verrem , id est suem, quam non mactavit, utpotc. victimam fœdam et diis ingratam. Talis est .Htc/iaœ cap. vi, 3 : a Popule meus, quid '«ci tibi? aut quid molestus fui? responde mihi. Quia eduxi tede terra Ægypti, et de domo servientium liberavi te, et misi ante faciem tuam Mosca et Aaron, et Mariam? » ‹j. *d*. Quid mali tibi feci, o Israel! anne summa mea beneficia qure in te contuli, maleficia restituas, ct ut talia mihi improperas? Liberavi te ex Ægyplio carcere, deduxi per Mosen usque in Chanaan : hreccino mihi objicis? non habes aliud quod mihi objicias. Similis est *Osee* cap. vu, tû : a Reversi sunt ut essent absque jugo, facti sunt quasi arcus dolosus : cadent in gladio principes eorum a furore lingure sure. Ita subsannatio eorum in terra Ægypti. » Et Atnos cap. n, 13 : « Ecce ego stridebo subter vos sicut stridet plaustrum onustum fœno.» El eap.iv, 12 : « Quapropter hrec faciam tibi, Israel; postquam autem hæc. fecero tibi, preparare in occursum Ilei tui, » *q*. *d*. Occurre, si potes, Deo te invadenti, cum illo manus consere, vim vi propulsa, si vales. Et *Isaia* cap. 1 vii, 13 : « Cum clamaveris, liberent te congregati tui,»g. *d*. Reliquisti me, o Sion! vade ergo ad Deos tuos : in tribulatione cos inclama, illi liberent te.

Canox. IX. Solent Propheta) posloracula excidii ctcredium, subjungere carmen funebre, sive epitaphia, vel ad majus pathos, vel ad leniendam oraculi atrocitatem. Ita Michæas, cap. n, 4, Sumario? exscindendos hoc pangit carmen funerale : a In illa dic sumetur super vos parabola, ct cantabitur canticum cum suavitate dicentium : Depopulatione vastati sumus, pars populi mei commutata est. Quomodo recedet a me, cum revertatur qui regiones nostras dividat? » Simile Babyloni cl Balsasari pangit Isaias, cap. xtv, 4. El EzechielTyro, cap. xxvi, t7 : « Quomodo, inquit, peristi,qure habitas in mari, urbs inclyta? » cte. Et Ægypto, cap. xxxii, 19. El Jeremias llicrosolym.e in Threnis. Porro primum orbis et commune Patriarcharum epitaphium exstat, *Gen*. v, 3 : « Vixit Adam nongentis triginta annis, el mortuus est. Vixit Seth nongentis duodecim annis, cl mortuus est, » etc. Ila David Sauli et lonathre occisis hunc planctum planxit, Il *Ecg*. i, 19 : « Inclyti, Israel,supermontes tuos interfecti sunt; quomodo ceciderunt fortes? Montes Gelboc, nec ros, nec pluvia veniant super vos, etc., quia ibi abjectus est clypeus fortium. Sagitta lonathre nunquam rediit retrorsum, cl gladius Saul non est reversus inanis. Saul cl Jonathas amabiles, ct decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi : aquilis velociores, Iconibus fortiores. » Solebant enim in hoc carmino defunctorum virtules cl victorias decantare. Unde Virgilius, *Edoga* 5, Daphnidis, id csl Cresaris, vel Quintilii Vari, eredem deflens, hoc ejus epitaphium, imo apotheosim canil :

El tnmulum ladle, el tumulo superaddite carmen,
Daphnis ego in sylvis, hinc usque ad sidera notus.

El paulo ante :

D iphni tnum Pernos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesque feri, syhu-que loquuntur.
Daphnis c! Armenias curru subjungere tigres
Instimi! *(quia Casar sacra Liberi patris rx Armenia fíoinam tramtuUt),* Daphnis thyasos inducere Diccbo,
Et foliis lenius interere mollibus hastas, etc.

Nimirum cpilaphiahrec duplici fine inventa sunt. Epiiv *1'rior* est, ut viventibus sint mortis specula, cos- phiomm
que moneant vitam hanc esse comrediam, in qua ^>>»7
quisque personam agit vel rustici, vel regis, vel Pruna.
Pontificis, douce fiuiatur actio comica, vel tragica. Posterior, ut iisdem sint virtutum exempla sceuah.
ct incitamenta. Ita Virgilius, XI *Æneid*. :

Ile. *ait.* egregias animas, quæ sanguine nobis
Hanc patriam peperete suo, decorate supreiois
Muneribus.

Idipsum ad vivum in scipso reprresenlavit moriens Augustus Cresar, uti refert Suetonius in ejus Vita. Nam astantibus dixit : « Salisno belle, amici, personam nostram egimus? » Illis respondentibus : a Bello : Valeto ergo, inquit, et plaudite; » *nc* reducta coriina animam exhalavit, significans vitam hanc e se fabulam, in eaque se egisse personam Imperatoris : eam sa nunc in morte ponere, nc in terram, c qua formatus erat, redire; posteris autem fortunati imperatoris effigiem relinquere, ut juro singuli ei succedentes sibi acclamari optent : o Augusto felicior, Trajano molior. » *Tertio,* epitaphia hrec sunl heroi- T rtii.
eorum facinorum decora, reque ac defunctorum monumenta, ut vivant in memoria charorum et posterorum, itaque reternitaiem nominis consequantur : hanc cnim cx instinctu naturre optat ct ambit homo, quod ipsum signum est immortalitatis cl reternitatis aniture, ac resurrectionis; nisi cnim ipsa reterna esset, non ambiret relernam sui memoriam; nam ideo in mentibus hominum semper vivere exoptat, quia in scipsa semper vivit sentilque, et gaudet se vivere in mentibus aliorum. Adde, cum natura hoc reternitatis desi-

denum animis hominum inseverit, sequitur ipsos æternos esso. Natura enim nihil facit frustra, nec appetitus frustráneos inserit, aut a sc insertos
Caitu. frustrari patitur. Denique *quartam* causam assignat S. Augustinus, scilicet ut pro defunctis fidelibus oretur. Audi eum. lib. *De Cura pro mortuis,* cap. IV : « Non ob aliud, ait, Memoriæ, vel monumenta dicuntur ea, quæ insignita sunt sepulcra mortuorum, nisi quia cos qui viventium oculis morte subtracti sunt, ne oblivione etiam cordibus subtraherentur, in memoriam revocant, ct admonendo faciunt cogitari. » Et mox : « Cum itaque recolit animus, ubi sepultum sit diarissimi corpus, ei occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis ct precanlis afleclus. Qui cum defunctis a fidelibus cbarissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. » Pergit deinde ostendere hæc monumenta non tantum esse vivorum solatia, sed et mortuorum adjumenta. Iisdem de causis quotidie in Martyrologio legimus sanctorum eo die defunctorum agones ct triumphos.

Canon. X. Propheta» minores, quia concisi sunt et pathetici, hinc affectibus abundant, cosque alternant ct miscent, ut nunc peccatoribus minentur iram Dei, nunc blandiantur, nunc terreant, nunc consolentur, nunc irascantur, nunc misereantur, nunc fulminent, nunc gemant, nunc rideant, nunc plorent; perinde ut videmus homines in ira, maerore, gaudio, vel desperatione constitutos, hosce affectus alternaro; loquuntur cniin quæcumque affectus varii el inter sc pugnantes, puta nunc ira, nunc spes, nunc timor, nunc moeror, vicissim exsurgentes suggerunt. Hac de causa abundant hyperbatis, aposiopesibus, emphasibus aliisque figuris patheticis, quæ vel indignationem , vel misericordiam concitant ; hinc etiam sententiæ sequentes, subinde immediate praecedentibus non sunt connexæ; sed eas quæ multo ante praecesserunt, respiciunt : ut *Midiace* cap. vn, 5, to *Nolite credere amico,* non cohærel cum eo quod processit : a Nunc erit vastitas eorum, » sed cum eo quod superius dixit, vers.2 : « Periit sanctus de terra, etc., vir fratrem suum ad mortem venatur. »

Canon. XI. Omnes Prophetae pro fine et scopo habent Christum, in cumque toti colliniant. Quocirca sœpe ad eum avolant; el quod observatione
r- t.ii d gnum est, omnes, excepto Jona et Nahum, ex-
d'“ Imt presse in Christo desinunt, in coque oracula sua
U finiunt, quasi ei coronidem operis sui assignantes. Pritnus enim Osce, cap. ult. vers. G, ita Christum pingit : « Ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ut Libani. » *Secundus* loci, cap. m, 18, ita concludit : a El erit in die illa (Evangelii) : stillabunt montes dulcedinem, ct colles fluent lacte, et per omnes rivos Juda ibunt i»qnæ, etc. Et Dominus commorabitur in Sion. » *Tertius* Amos, cap. ix, 11 : « In dio illa, inquit, suscitabo tabernaculum David (putaregnum ct Ecclesiam Christi), quod cecidit : et reaedificabo aperturas murorum ejus, etc., ut possideant reliquias idumææ ct omnes nationes, eo quod invocatum sit nomen meum super cos. » *Quartus* Abdias ita desinit : « Et ascendent salvatores in montem Sion judicare montem Esau, et erit Domino regnum. » *Quintus* Michæas ita finit: a Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem, ct transis peccatum? ctc. Revertetur et miserebitur nostri : deponet iniquitates nostras, ct projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, qure jurasti patribus nostris a diebus antiquis. » Christus enim est veritas et misericordia, olim promissa Abrahæ ct Patribus. *Sextus* Habacuc ita clare in Christo exsultans conquiescit : « Ego autem in Domino gaudebo, ct exsultabo in Deo Jesu meo, » cap. m, 18. *Septimus* Sophonias, cap. ultim.vers. 9 : a Tunc, ait, reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, ct serviant ei humero uno. Ultra flumina Æthiopiæ, inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi. » Et vers. 14 : a Lauda, filia Sion; jubila, Israel; helare et exsulla in omni corde, filia Jerusalem,» etc. *Octavus* Aggæus ita concludit : a Ego movebo cœlum pariter ct terram. In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam tc, Zorobabel(in Christo cx tc nascituro), fili Salathiel, serve meus, dicit Dominus; et ponam te quasi signaculum, quia te elegi. » Zorobabel enim hic reprosentat Christum, quasi pater filium. *Nonus* Zacharias, cap. ult. vers. 7 : a Et erit, ait, dies una, quæ nola csl Domino, non dies, neque nox, et in tempore vesperi erit lux. Elcril in die illa: Exibunt aquæ vivæ dc Jerusalem. Et erit Dominus rex super omnem terram; in die illa erit Dominus unus, cl erit nomen ejus unum. » *Decimus* Malachias ita finit in Elia, qui secundum Christi adventum procurret : a Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus ct horribilis. Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum. » *Undecimus* Daniel pari modo, cap. xn, 2, oracula sua obsignat resurrectione et judicio Christi: «Multi, inquit, de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt : alii in vitam œlernam, ct alii in opprobrium , ut videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti : ct qui ad justitiam erudiunt mullos, quasi stellæ in perpetuas œternitates. » *Duodecimus* Isaias simili argumento librum terminat: « Assumam ex eis, inquit, in sacerdotes el levitas, dicit Dominus : quia sicut cœli novi et terra nova, quæ ego stare facio coram me, dicit Dominus : sic stabit semen vestrum et nomen vestrum. Et crit mensis ex mense, ct sabbatum ex sabbato, » etc. *Decimus tertius* Ezechiel,cum novam Jerusalem, puta Ecclesiam

Christi, descripsisset, in ea desinit, dicens : «Et nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem. » *Decimus quarius* Jeremías, Threnos ita claudit, cap. IV, 20 : « Spiritus oris nostri Christus Dominus, captus es*l in peccatis nostris: cui diximus : In umbra tua vivemus in gentibus. » Ita Prophète, Apostoli, Sanctique omnes quodlibet opus in Christo incipiunt, in Christo finiunt ct desinunt, eique quasi centro cordis sui dicunt cum S. Nazianzeno : « A tc principium, tibi desinet : n uti S. Paulus omnes omnino epistolas suas orditur a Jesu Christo, cl pene omnes in eodem terminat. Vides hic, ut finis legis ct Prophetarum, æque ac Apostolorum ct Sanctorum, sit Christus. Sicut enim is qui aliquid vehementer amat, dc eo crebro cogitat, loquitur, somniat: sic et Prophète quasi divini amoris sauciati vulnere, quo futurum Messiam ardebant, omnes suos cogitatus, verba ct facta eo flectebant, ut illum quærerent, illum sonarent; illius denique, in quo uno salus et redemptio mundi positi erat, vitam, mores ct mysteria, ubicumque commode possent, repræsenlarcnl.

Canon. XII. Verba S. Scripluræ et Prophetarum diversos, imo contrarios subinde habent sensus, idque quia a diversis, imo contraria sentientibus proferuntur; vel diversas, imo contrarias causas, effectus aut fines respiciunt. Exemplum illustre est *Joan.* cap. xi, 50, ubi Caiphas dc Christo ail : « Expedit vobis ut unus homo moriatur pro populo, ct non tola gens pereat. » Quibus verbis Caiphas intendebat significare expedire Judæis, ut Christum neci darent, ne Romani Judæam, quæ Christum quasi Messiam regem Judæorum Cæsari oppositum colebat, invaderent; quod sane politicum , scelestum ct diabolicum erat consilium. Verum Spiritus Sanctus qui movebat linguam Caiphœ, non cor, ut ait S. Chrysoslomus, per hæc ejus verba longo aliud intendebat significare, nimirum expedire ut Christus pro salute populi moreretur, ac morte sua redimeret Judæos, omnesque gentes; quod non inlelligcbal Caiphas. Unde subdit S. Joannes : a Hoc autem a semelipso non dixit, sed cura esset Pontifex (idcoquo caput Ecclcsiæ veteris) anni illius prophetavit (materialiter, non formaliter) quod Jésus moriturus erat pro gente, cl non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum. »

Sic IV *Bcj.* vin, 10, Hazael consulens Elisæum, rogansque an Donadad rex Syriro a morbo revalesceret, necne, ab eo audit : « Vade, dic ei : Sanaberis : porro ostendit mihi Dominus, quia morte morietur. » Si sanabitur, quomodo morte morietur? An vero jubet Propheta Ilazieli, ut regi suo mentiatur? Absit. Itaque duo contraria significat hic Propheta, quorum ulrumque erat verum. Prius, morbum regis non esse lethalem; unde ait: « Sanaberis, » scilicet quantum est cx parte morbi, *q. d.* Morbus tuus non est lelhalis, morbo tuo non morieris; idque erat verum : posterius, « morte » tamen « morietur, » scilicet non naturali, sed violenta : nam Hazael regnum ambiens, ct invadens, vers. 15: «Tulit stragulum, ct infudit aquam, ct expandit super faciem ejus, » itaque suffocavit eum prætextu refrigerationis : a Quo mortuo, regnavit Hazael pro eo. n

Similis antiphrasis est HI *Deg.* cap. xxii,15, ubi Michæas Propheta consultus ab Achab rege Israel, an oppugnatio urbis Ramolh sibi foret prospera, necne, respondet : « Ascende, ct vade prospere, cl tradet eam Dominus in manus regis, » *q. d.* Quia vis ascendere, ascende, opioque ut prosper hic sit ascensus, urbsque tibi tradatur : verumlamcn per prophetiam scio contrarium eventurum : scio enim quia ibi occideris, uti paulo post occisus est. Est ergo ironia, ut notant ibidem Abulcnsis ct Valablus.

Huc facit quod scribit Ambrosius Catharinus in *Vita S. Catharina Senensis*, lib. H, cap. xxvm et XXIX, ipsi a Deo revelatos esse duos sensus illius orationis Christi in horto : ® Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu, • *Matth.* cap. XXVI, 39. Sensus, inquam, novos ct diversos, imo in speciem contrarios vulgari expositioni. Prior est, *q. d.* Paler mi, illico da mihi bibere calicem passionis, illum enim avidissime sitio ; da ut illico paliar et moriar: ardor enim meus patiendi nullas patitur moras, ne quidem hone , vel instantis unius : fac ergo ut illico per me transeat , ac deinde a me transeat calix iste ut, per passionem meam abolita morte et peccato, illico redimam genus humanum, itaque ad te revertar, ut te fruar, mi Pater. Hoc enim Christus optabat secundum spiritum : optabat enim accelerare ct absolvere opus redemptionis nostræ, ad quod a Patre erat missus. Unde ipse ait : « Baptismo habeo baptizari, ct quomodo coarctor usque dum perficiatur, » *Luca* cap. xii, 50. Et paulo ante passionem : « Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum. » Voluit dare exemplum S. Ignatio, Laurentio, Vincentio, aliisque generosis martyribus desiderandi cruces, ct ambiendi martyria. Secundum carnem tamen optabat contrarium, nimirum, a transeat, » id est auferatur a me calix passionis. Porro hi duo sensus se invicem compatiuntur : poterat enim Christus unum orare secundum carnem, alterum secundum spiritum. Si poterat, probabile est cum fecisse. Nam si Apostolus ait, I *Corinth,* xiv : « Orabo spiritu, orabo cimente; » mullo magis Christus orans carne, oravit et spiritu: spiritus autem desiderium erat contrarium desiderio carnis : caro ergo hisce verbis optabat transferri a se passionem, spiritus vero optabat eam accelerari, et celeriter pertransire. Posterior sensus illius orationis S. Catharinæ revelatus est hic: Videbat, inauit ipsa , Christus Dominus mul-

ros fore ingratos suæ passioni, mansuros in peccatis, ac damnandos, hic erat ei summus dolor, huneque vocat suum calicem, *q. d.* Transeat a me calix iste, id est, amove a me hunc dolorem , hoc tormentum, puta hunc numerum damnandorum : fac ut omnes mea? passionis ita sint participes, ut salventur. Et si hoc Christus absolute ct efficaciter orasset, utique impetrasscl; quia Pater nil negat Filio : sed maluit Christus cx reverentia se conformare Patris voluntati ct justitias, ideoque subjunxit : « Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. d Ila S. Catharina. Hosce S. Catharinæ Senensis sensus citat ct sequitur inter alios noster Ludovicus de Ponte, *Meditatione de oratione Christi in horto.* Verum hæc sobrio accipienda sunt, nec imitanda , nisi cx Dei revelatione, vel aliunde constet illos sensus intentos fuisse a Spiritu Sancto. Qua in re peccant multi concionatores, qui cx cerebro suo fingunt sensus S. Scripturæ, sæpe ipsi litteræ ct menti Spiritus Sancti contrarios, contra quos egi superius, *Quast.* IH.

Simili modo vox carnis afflictissima? est illa Job, maledicentis dici suo, cap. ni, 2 : a Pereat dies in qua natus sum; » vox vero spiritus est : « Nudus egressus sum de utero matris me®, et nudus revertar illuc. Dominus dedit, DQminus abstulit. Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum,» *Job* cap. r, 21. Sic vox carnis csl illa *Jeremía,* cap. xx, 14 : « .Maledicta dies in qua natus sum, ctc. Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem et dolorem, ct consumerentur in confusione dies mei? » Vox voro spiritus : a Cantate Domino, laudate Deum : quia liberavit animam pauperis de manu malorum. • *Ibidem,* vers. 13. Sic sœpe aliud caro nostra orat, aliud per camdem orationem petit et impetrat Spiritus Sanctus. Nam, ut ait Apostolus, *Hom.* cap. vin, 26 : a Quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, sdì quid desideret spiritus : quia secundum Deum postulat pro sanctis. » Pari modo in Scriptura solerter secernenda? sunt sententi® fidelium ct piorum, a sententiis diclisquc infidelium ct impiorum, ut *Ecclesiastæ* cap. in, 19 : «tous interitus est hominis ct jumentorum, ct æqua utriiisque conditio, ctc., ct nihil habet homo jumento amplius. » Quæ verba S. Gregorius, lib. IV *Dialog.* iv, Olympiodorus et olii interpretes, censent dici a Salomone, non in persona propria,cod in persona Epicureorum, negantium emmæ immortalitatem. Sic in libro Job solcrtcr distinguenda sunt verba Job a verbis Eliphaz, diorumque amicorum ejus : illa enim probantur a Deo, hic improbantur, *Job* cap. ull. vers. 7. Simili modo in Evangelio S. Joannis, sccerrenda sunl verba Judæorum Christo credentium, a verbis incredulorum. In eadem cnim turba alii c;cd banl Chririo, al.i non credebant. I nde contraria sentiunt et dicunt: illi cnim probant, hi improbant dicta Christi. Quare videndum quid cuique sit tribuendum. Hoc canone multas solvemus antilogías, multa loca in speciem contraria conciliabimus.

Caxoxiii. Hebrœum ’ *ki,* id est *quia, quoniam,* sæpe non causam significat, nec rationale est, sed exceptivum, vel adversativum, vel sermonis inchoativum, vel encliticum, et ornatus duntaxat gratia additum. Hinc *primo, ki,* id est *quoniam,* ponitur pro *quamvis, Psalm,* txxvn, 20 : « Quoniam, » id est quamvis, a percussit petram, et fluxerunt aquæ , etc. Numquid el panem poterit dare, aut parare mensam in deserto ? » *Llabacuc* cap. u, 18 : « Quid prodest sculptile, quia, » id est quamvis, a sculpsit illud fictor suus ? »

Secundo, ki, id est *quoniam,* est nota asseverationis, ct capitur pro *sane, certe, cnimvcro,Vsahn.* xvH, 30 : « Quoniam, » id est cnimvcro, a in te eripiar a tcntationc. » *Psalm,* 1 i, 13 : «Quoniam,» id est sane, « si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. »

Tertio, ki sæpe est nota initii sermonis, cl periodum inchoat, uti videre est in Psalmis. Sic *Luca* cap. r, 61, dicitur : « Et dixerunt ad illum : Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.» *Osce* cap. xi, 1 : «Quia puer Israel, et dilexi eum. »

Quarto, ki, id *est quia,* ponitur pro *quod,* Luc. ir, 13 : 0 Sicut scriptum est in lege Domini, quia, » id est quod, a omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. »

Quinto, ki, id e t *quia,* sumitur pro *porro, ad hac, insuper,* Sophon, cap. in, 9 : « Quia, » id esi insuper, « lune reddam populis labium electum. »

Sexto, ki ponitur pro *ascer,* relativo, id est *qui,* Gen. iv, 25 : a Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem (hebraice *ki,* id *csl quia)* occidit Cain, d *Exodi* xm, 17: «Non cos duxit Deus per viam terræ Philisliim, quæ (hebraice *ki,* id est *quia)* vicina est. d

Septimo, ki, id est *quia,* est adversativum, capiturque pro *sed,* II *Ilcg.* xvi, 18 : « Nequaquam, quia, » id est sed, « illius ero, quem elegit Dominus. »

Octavo, ki est nota temporis, significans *quando, cum,* Gen. cap. iv, 12 : « Cum (hebraice *ki)* operatus fueris eam , non dabit tibi fructus suos. »

Nono, ki csl exceptivum, idem valens quod *nisi.* I Beg. XXX, 17 : t Et non evasit cx eis quisquam nisi (hebraice *ki)* quadringenti viri. » Est apocope, *'jki* cnim ponitur pro *kiim,* id est *nisi.*

Decimo, ki, cum geminatur, csl disjunctivum, significans *aut, vel,* utili *Ileg.* cap. xvin, 17 : a Aut(hebraice *ki)* in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormii » vester Deus Baal.

Undecimo, csl negativum, significans *ne, non,* Isai. cap. XXX, 2i : « Hæc est via, ambulate in

ca, et non (hebraico tí) declinetis, neque ad dexteram, ncque ad sinistram. »

Caxon XIV. Post schisma Jeroboam ct decem tribuum aduabus, carumque rego Roboam, usque ad captivitatem Babylonicam, distinguuntur hæc duo nomina, *Israel* et *Juda*. *Israel* cnim decem, *Juda* duas tribus significat. Post captivitatem vero Babylonicam , *Israel* ct Juda pro eodem accipiuntur , scilicet pro duabus tribubus, tum quia in his solis perstitit familia ct nomen Israelis, id est Jacobi Patriarchi: cæterœ cnim tribus toto orbe lispcrsæ fuerunt, tum quia multi fideles c decem tribubus junxerunt se Judæ. Tribus ergo Juda caderas decem, quæ Israel vocabantur, complexa est. Ita S. Cyrillus, Bibera et Arias in cap. xn *Zacearía, 1.* Sic Zacharias, pater Joannis Baptistae, canit : « Benedicius Dominus Deus Israel, » id csl Judæorum. Sic Christus ait se missum ad oves quæ perierunt domus Israel. Sic Evangelista? sæpe nominant *Israel;* ncc alium intelligunt, quam populum Judaicum, utpote qui solus ex stirpe Israelis restabat, cratque haeres promi sionum Abrabæ et Israeli, id est Jacobo, a Deo factarum.

Canox XV. Verba activa Ilebræorum <æpc non actionem cl effectum, sed agendi virtutem, vim ct potentiam significant. Sic Christus, *Joaq.* i, vocatur a agnus, qui tollit peccata mundi : lux quæ in tenebris lucci, et illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, » scilicet quantum in se est, *q. d.* Christus in se habet virtutem tollendi peccata, dispellendi tenebras, et illuminandi omnem hominem, nimirum, nisi ipse oculos claudat cl lucem hanc videre nolit, uti mulli infideles el impii fecerunt, ct faciunt. Simili modo dicimus : Ilie ignis urit; hec aqua humectai, id est, habet vim urendi, bumcctandi, etc., etiamsi sæpe nil urat, nec humectel. lia inlellige illud *Marci* cap. ull. : a Qui crediderit ct baptízalas fuerit, salvus erit, » scilicet quantum est cx natura et vi fidei el baptismi ; si nimirum is qui credidit, leges et præcepta fidei, ac spiritum baptismo acceptum sequatur, ct exsequatur in servandis Cliiisti mandatis. Et illud *Joan.* cap. vi, 55 : a Qui manducat meam carnem ct bibit meum sanguinem, habet vitam œternam, » scilicet quantum csl ex vi Eucharlsliæ; cui tamen peccator obicem suis peccatis ponere potest , camque elidere. Sic sæpe Scriptura cum cnarrct opera Dei, magis significat ea quæ facere potest, quam quæ reipsa facit, ut : « Qui respicit terram, ct facit cam tremerò : qui tangil montes, ct fumigant , » *Psal.* cui, 32 : « Qui præcipit soli, ct non oritur, et stellas claudit quasi sub signaculo, » *Job* cap. is, 7. Et clarius vers. G : « Qui commovet terram de loco suo, cl columnæ ejus concutiuntur, » hoc est, concutere cl commovero potest. Sic Zacharias, cap. xn, 12, dicit quod omnes familiæ Judæorum, videntes Christum in croco confixum, plangent, id est juro plangere polerunt ct debebunt. Quem cnim ad planctum non moveat Deus in crucc fixus? etiamsi defacto mulli increduli eum non planxerint, sed subsannarint. Et Amos, cap. vin, IO : « Convertam, ait, omnes festivitates vestras in lucium, et omnia cantica vestra in planclom, et inducam super omne dorsum vestrum saccum, et super omne caput calvitium. » Non est nccesse omnes sacco indui, aut omnia capita decalvari ; sed sensus est, *q. d.* Tanta erit clades, ul merito omnes possint saccum induere, et caput decalvare. Et *Isaia;* cap. iv, t : a Apprehendent septem mulieres virum in illa die. » Id factum nusquam legimus ; sed sensus est, *q. d.* Tanta erit cædes virorum, ut vix unus maritus septem mulieribus reperiatur, ac consequenter ut septem mulieres pro uno marito certare possint, vel debeant, si more gentis suæ nubere velint.

Cavos XVI. Prophetae, praesertim Zacharias, a sæpenluntur apologis, tum ad obscuritatem, qu e prop: h est prophétisé, turnad elegantiam, tum ad excitandam auditorum torpentium, imo oracula Dei aviTsantium iisque adversantium, attentionem : sicut Demosthenes judicum oscitantium attentionem excitavit, narrando fabulam mulionis, de umbra asini in ardente sole contendentis cum asini conductore. Ea enim curiositas hominum, ut ad fabulas et res novas aures arrigant, ad graves cl serias demittant, velut iniquæ sortis aselli. Insignis apologus est Joas filii Gedeonis, dictatus n Joj ab eo contra Sichimitas qui regem sibi crearan! spurium et tyrannum Abimelech, *Judie,* cap. ix, vers. 8 : « Ierunt, ait, ligna, ut ungerent super so regem : dixeruntque olivæ : Impera nobis. Quæ respondit : Numquid po--um deserere pinguedinem meam, qua eldii utuntur et homines, et venire ut interligna promovear?Dixeruntque ligna ad arborem ficum : Veni, et super nos regnum accipe. Quæ respondit eis : Numquid possum deserere dulcedinem meam fruetusque suavissimos, ct ire ut inter caetera ligna promovear? Locutaque sunt ligna ad vitem : Veni, ct impera nobis. Quæ respondit cis : Numquid possum deserere vinum meum, quod letificai Deum et homines, et inter ligna «etera promoveri? Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum : Veni, et impera super nos. Quæ respondit cis : Si vere mc regem vobis constituitis, venite ct sub umbra mea requiescite : si autem non vultis, egrediatur ignis do rhamno, el devoret cedros Libani, » sensus est, *q. d.* Vos, o Sichimitæ, elegistis vobis iu regem Abimelech parricidam ct tyrannum, quasi rhamnum, qui proinde vos punget ct cruciabit. Justo ergo Dei judicio vobis eveniet, ut lis cl bellum inter vos et Abimelecb concitetur, quo et vos ipsum conficiatis et ipse vicissim vos, ut utrique pereatis. Tyranuus cnim in suos, etiam nobilissimos, si, ut communiter fit, ob tyrannidem ei litem moveant, exilium immittit; quo tamen et ipso afflatur pariter, in-(eritquo, uti in plerisque tyrannis visum est. Ve-

rus Propheta fuit Joas, nam Sichimilæ ct Abîmelech sc invicem confecerunt. Similis apologus est Joas regis Israel ad Amasiam regem Juda, se provocantem ad bellum : « Carduus, ait, Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens : Da filiam luam filio meo uxorem. Transieruntquo bestia» saltus quæ sunt in Libano, et conculcaverunt carduum. » Apologum explicat dicens: «Perculiens invaluisti super Edom , ct sublevavit (c cor tuum: contentus esto gloria et sede in domo tua : quare provocas malum ut cadas tu et Judas tecum ? › IV fkg. cap. xiv, 9. Similis est *'¿ochar.* cap. xi, vers. 2: « Ulula, abies, quia cecidit cedrus,» *q. d.* Ululate, plebeii, quia ceciderunt magnatos; et vers. | : « Aperi, Libane, portas luas, ct comedat ignis cedros tuos, n hoc est, aperi, o Jerusalem, portas luas Tito et Romanis, qui domos tuas cedrinas comburent. Idem, toto cap. v, eleganti apologo describit captivitatem Judœorum in Babylone, per mulierem impositam amphora», ct ab alis milvinis translatam in Sennaar, id est in Babylonem. Plurimi similes sunt apud Zichariam et cæteros Prophetas, quos paulo post inter Hieroglyphica, vel ænigmata, ordine recensebo.

Canon XVII. Prophetæ subinde alludunt ad fabulas gentilium ct poetarum, tum quia hæ fabula? spud Gentiles erant trilæct celebres; tum quia subinde non tam fabula», quam ænigmata, aut mythologize sunt, ad morum informationem composite; quales sunt fabulæ Æsopi, quæ magnam sapientiam et prudentiam continent : ethicam cnim docent per appositas rerum fictiones ct fabulas. Hinc celebris fuit apud veteres theologia jr Axi, id est *fabuloso* (ct mylhologi habili sunt philosophi, imo theologi) de qua fulgentius librum scripsit, ejusque meminit S. Augustinus, lib. VI *L)c Civit,* cap. v, et Eusebius, lib. Ill Proper. cap. n. Sic Malachias, cap. iv, 2, dicens : a Orietur vobis timentibus nomen meum sol justiliæ, ct sanitas in pennis ejus, » alludit ad fabulam phoenicis; quia pbœnix symbolum est et cenigma solis, qui radiis suis quasi pennis vestitur, iisque vitam et sanitatem cunctis viventibus impertit. Sensus ergo e>l, ç. *d.* Orietur Christus, qui a morte redivivus quasi pbœnix, id est quasi sol salutaris, radiis grati® et gloriæ suæ, velut pennis contingens justos mortuos ct sepultos, cos a morte ad vitam suscitabit, sanabit, beabit et glorificabit. Sic *Judith* xvi, vers. 8, dicitur : a Nec filii Titan percusserunt cum, » Holoferncm. Ubi alluditur ad fabulam Titanum, quos poeta» fabulantur fuisse gigantes cœli cl terre filios, ac bellum gessisse cum Jove, ab coque fulmine adactos in Tartara; de quibus Virgilios, VI *Ænid. :*

> IL p mu iBliqunm terri, Titania pubes;
> Fulmina dejecti fundo volvuntur in imo.

Non quod fabulas poetarum approbet S. Scriptura, ted ut loquatur more vulgi, ejusque sermone rem veram significet; quia a non bene possumus intelligere quod dicitur, nisi per ea vocabula quœ usu didicimus, ct errore combibimus, » ail S. Hieronymus, in cap. v Amos, vers. 8, et S. Gregorius, lib. IX *Moral,* cap. vi, præsertim quando fabulæ cx S. Scriptura ortum ducunt, uti Percrius aliique viri docti censent fabulam Titanum originem accepisse ex historiad factis gigantum, *Genes,* vi, 4, et xi, 4. Filii ergo Titan, per catachresin vocantur bellicosissimi etrobustissimi gigantes, qualespoetæ nuncupant, censcntque fuisse Titanes. Unde explicando subdit Scriptura, *Judith* cap. xvi, 8 : a Nec excelsi gigantes opposuerunt se illi : sed Judith filia Merari in specie faciei suæ dissolvit eum.» Ita S. Hieronymus, in cap. iu *epist. ad Galat.* sub milium. Sic Isaias, cap. xxxiv, 14, alludit ad fabulas Onocentaurorum el Lamiarum, ut ibi dixi. Sic *Job* cap. xLii, Li, filia Job, quæ hebraico el a Nostro vocatur *Cornu stibii,* a Septuaginta nuncupatur *Cornu Amalthe®,* quam poelæ fingunt esso capram altricem Jovis. Sic *Job* xxi, 33, dicitur: *a* Dulcis fuit glareis Cocyti ; » glarea est terra prope fluvium, arenosa ct lapidosa. Cocytus est fluvius in Arcadia, a Styge palude fluens, quem inferorum esse fluvium poelæ finxerunt, eo quod in illam paludem multa cadavera conjiciebantur, ut cito exederentur. Veterum cnim sepulcra erant juxta flumina, ut cadavera flumine consumerentur, coque purgaretur aer. Sensus ergo est, quasi dicat : Impio bene convenit cum sepulcro; nihil enim ibi mali sentit, sed in eo dulciter et suaviter quiescit, uti Poelæ fingunt defunctos quiescere in Cocyto. Mystice S. Gregorius: Impius, ait, dulcis est Cocyto id est diabolo d inferno, qui morte cl pœnis improborum gaudet el pascitur. Alludit itaque Job ad fabulam tritam Cocyti dictus enim est Cocytus τcû xuxóuv id est *lugere;* lucius cnim convenit mortuis. Hinc Cocytum fingunt vicinum Acheronti. Audi Virgilium, lib. VI *Ænid. :*

> — Tenent media omnia silvae,
> Cocylusque sinu labens circumfluit atro.

Et Claudianum :

> — Presso lacrymarum fonte resedit
> Cocytus, Acheron tacitis obmutuit uniis.

Rursum Virgilium, VI *Ænid. :*

> Acheron omnem Cocylo eructat arenam.

Ubi Servius ad physiologiam hoc figmentum perlinere ait, quod qui caret gaudio, sine dubio tristis est: tristitia autem vicina luctui est, qui ex morte procreatur; recte ergo in Cocytum per Stygem arenas eructare suas Acherontem fingit Virgilios» Quocirca jure hæc quasi fabulosa ridet Cicero, *Tuscul.* I : a Dic quæso, ait, num te illa terrent, triceps apud inferos Cerberus, Cocyti fremitus, transvectio Acherontis, mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus? » Sic Amos, cap.

v, 8, ait do Deo : « Facientem Arcturum et Orionem. » Ubi alludit ad fabulas poetarum; ex illis enim imposita sunt nomina stellis. Unde Virgilios :

> Arcturum, pltivhsqne Ilyadas gcminnsque Triones;
> Armatumque auro drcumspicit Orioni.

Canon XVIII. Ex titulo propheliæ sæpe colligere licet qualis sit futura, an tristis, an beta, an mixta. Nam cum titulus ejus est XSO *massa* id est onus, vel pondus, signum est evidens tristem fore. Onus enim significat pondus grave et importabile vindici® et pœnæ,cx certo ct irrevocabili Dei decreto inferendum impiis, ut duram eorum cervicem premat ct curvet, vel frangat, qui Dei patientiam exspectantem cos ad poenitentiam contempserunt, ct in sceleribus suis obdurati perstiterunt. Unde sæpe significat plenum urbis ct gentis excidium, ut : a Onus verbi Domini in terra Hadrac, ct Damasci requies ejus, » *lachar.* cap. ix, I : « Onus verbi Domini super Israel, n *lachar,* cap. xn, I. Onus domus Achab, quo excisa est ejus familia, IV *Ilcg.* lx, 25. Vide *Jercm.* xxm, 33 ct seq. Cum vero titulus propheliæ est a visio, » vel certe « verbum Domini, » tunc ordinarie læta est « ct prospera pollicetur, sive post comminationem meliora promittit, » ait S. Hieronymus in cap. xxm *Jercm.* sub finem. Cum denique titulus est: « Onus visionis, » ut *Isai.* xxn,l : « Onus verbi Domini, n ut *Malach.* cap. i, 1, tunc partim tristis est, partim læta. Hic canon S. Hieronymi crebro verus est, non tamen semper. Nam visio exhibita Jeremía?, cap. i, ct Joeli, cap. i, cl Amos, cap. i, ct Nahum, cap. i, nil fere lœtum habet, sed omnia tristia, nc proindo onus includit, uti recto advertit Ribera, *Ose.* cap. i, 1. Porro solus Abdias prophetiam suam inscribit, el vocat Visionem : Nahum vero, Habacuc ct Malachias eam inscribunt Onus; cælcri omnes Prophetæ minores cam inscribunt Verbum Domini. In decursu tamen propheliæ, illam subinde visionem nuncupant, ut ejus certitudinem indicent. Visus cnim omnium sensuum est certissimus.UndeThcophraslesapud Rhodiginum, lib. X, cap. XXVIII, visum scite appellavit formam sensuum : quia scilicet experimenta illorum ille
hvbum solus quasi acluat, perficit cl certificat. Et S. Auguslinus, lib. X *Confess.* cap. XXXV, experientiam
rotola- sensuum, ct eorum quasi fidei resolutionem, in
Wo- visu silam esso docet; quocirca omnes sensus quasi oculatos exhibentes, dicere solemus : Vide ul sapiat, vide ut sonet, etc. Et Aristotelis gnome est lib. II *Metaphys.,* finem contemplationis esse veritatem visam ; unde et bealitudo nostra consistit in visione Dei : Prophetæ ergo abstracti a cætcris rebus, ct mentis intuitum figentes in contemplatione unius simplicis veritatis, habuerunt præguslum quemdam ct initium beatitudini*,juxta illud Apostoli, 1 *Corinth,* xiii : a Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, » quæ verba citans S. Augustinus, lib. I *De Trinitat.* cap. vm : « Ilie, inquit, nobis contemplatio promittitur, actionum omnium finis, atque adema perfectio gaudiorum. ›

Canon XIX Differunt prophetia et exstasis. Prophot® cnim sæpe viderunt futura sine exstisi; ' subinde tamen fuerunt alienati asensibus,raptique v tu. in exstasim,uli contigit Ad®, *Gen.* n,21, Abrahæ, *Gen.* xv, lì, S. Petro, *Ador.* x, 10, ct S. Joanni in *Apocalypsi*(quæ expiases ordinarie faclæ sunt, fiunlque per angelos : hi cnim sunt administri Dei) ; omnibus cnim hisce locis græce est *1*ç**c9* qu® proprie est raptus mentis alienati? a sensibus in aliquid sublimius. Unde S. Gregorius, lib. V Jfo *ral.* cap. xxii, docet inastasi mentem a sen-ibus avulsam dormire mundo, sed laboriosius vigilare Deo. a Est ergo éxtasis dormitio vigilans, scu vigilia dormiens, » juxta illud *Cant,* v ; « Ego dormio,et cor meum vigilai,® *q. d.* Sensus meus dormit, sed mens vigilat. Nota : S. Thomas, Quæsl-XIII *De* Ven/ ., art.2,adult.,ctII II, Quæst. CLXXV, ait. 3,ad I, clin H *Corinth,* xn,led. I, docetquod excessus mentis, exstasis ct raptus aliquando contingat sino alienatione mentis a sensibus, nimirum cum quis exterioribus sensibus cl rebus utitur, sed tota ejus intentio divinis contemplandis el amandis vacat, qua ratione S. Dionysius, cap. iv Divin. *nom.* asserit quod divinus amor exslasim facit : amor cnim transfert amantem a se in Deum amatum. Anima enim magis est ubi amat, quam ubi animal; magis est ergo in Deo, quam in seipsa. Unde S. Bonaventura, tract. *De Gradibus contempi. :* a Exstasis,ait, est, deserto exteriori homine, sui ipsius super se voluptuosa quædam elevatio, ad supermtelleclualem divini amoris fontem. ® Aliter vero ct secundum magis usitatam significationem : « Fit, inquit S. Thomas, dictus excessus mentis, exstasis et raptus, cum aliquis etiam actu ab usu sensuum ct sensibilium rerum abstrahitur ad aliqua supcrnaturaliter videnda; idque per abstraetionem a sensibus externis ad imaginariam visionem, vel ab imaginatione quoque ad intellectualem; ct hoc iterum aut per intelligibilos immissiones, aut secundum quod intellectus videt Deum per essentiam. » Quod S. Thomas censet concessum S. Paulo in raptu, It *Corinth,* xn, 2; sed contrarium est verius, scilicet S. Paulum non vidisse Dei essentiam, ut ibidem ostendi. Cætcris vero ut Ad®, Abrahæ, S. Petro et S. Joanni, censet exslasim contigisse per abstraetionem a sensibus, sed cum imaginaria visione, quod verum est, el liquet ex locis citatis Scriptura». Ordinarie cnim mens in cognitione utitur phantasmatibus; unde licet rapiatur, habet tamen comites cogitationes phantasiæ.

Porro opera dæmoms, imo vi morbi, posse aliquem alienari a sensibus, rapique m exstasin quasi naturalem, docet noster Delrio lib. Il *Disquis. Magic.* Quiest. XXV, ubi refellit Cardanum, qui asserit, «cum libeat, posse quempiam vi naturali rapi; » et Bodinum, qui censet « in ejus-

modi exstasi animam rcipsa migrare de corpore. » Denique S. Augustinus, lib. XII *De Genesi ad Idler.* cap. XXVI : « Cum rapilur, inquit, anima ad ca visa, quæ spiritu cernuntur similia corporalibus, omnino a sensibus corporis avertitur, amplius quam in somno solet; sed minus quam in morte. » Nam in somno non ita avertitur a sensibus, quin illi levi sono, motu pulsuque evigilent; in exslasi autem nullum motum, sonum pulsumque, etiamsi acrius vellicetur aut pulsetur, sentit : in morte vero avertitur non tantum a sensibus externis, sed etiam internis, imo a toto corpore, ita ut illud amplius non informet, nec animet aut vivificet.

Lfojai i! c! “ Jam vero linguam, qua loquitur Deus animæ, anima Deo, pie explicat S. Bernardus, serm. “45 *in Cantic.:* « Verbum ct anima, inquit, habent linguas suas, quibus se alterutrum alloquantur, præsenlesquc indicent. Verbi lingua, favor dignationis ejus : animæ vero, devotionis fervor. Elinguis est anima alque infans, quæ lume non habet, ct non potest illi esse sermocinatio cum Verbo : ergo cum hujusmodi linguam suam movet, volens ad animam loqui, non potest anima non sentire. Vivus est enim sermo Dei, ct penetrabilior omni gladio ancipiti, ct pertingens usque ad divisionem animæ. Et rursum cum suam linguam anima movet, Verbum latere mullo minus potest, non solum quia ubique præsons, sed quia nisi ipso stimulanto, devotionis lingua minimo ad loquendum movetur. Verbo ergo dicere animæ : Pulchra es, cl appellare amicam, infundere est unde amet, et se præsumal amari, » Et S. Gregorius, lib. V *Moral,* xx, explicans illud *Job,* cap. iv, 12 : Quasi *furtive suscepit auris mea venas susurri* ejus : « Venas, inquit, superni susurri auris cordis furtive suscipit, quia subtilitatem locutionis intima afflata mens, et raptim ct occulte cognoscit : nisi enim se ab exterioribus desideriis abscondat, interna non penetrat : occultatur autem ut audiat, ct audit ut occultetur; quia ct subtracta a visibilibus, invisibilia conspicit; cl repleta invisibilibus, visibilia perfecte contemnit. » Cum ergo loquitur Deus animæ, cl illa loquenlcm audit; non duæ actiones sunt, sed una cademque, quæ uta Deo proficiscitur, vocatur *locutio;* ut recipitur in homine, vocatur audiho. In phantasia loquitur Deus per Angelos, in mente per se. Solus enim ipse illabi potest immediate intellectui et voluntati, quod facere nequit Angelus. Angeli autem in phantasia loquuntur, per motum humorum ct spirituum animalium, in quibus deferuntur intern® rerum species : nimirum ita illos commiscendo et componendo, ut bine illamve spccicm, cl consequenter rem quam volunt, phantasiæ, ct per phantasiam intellectui r< praesentent. Varios locutionis Dei ct Angelorum modos recenset S. Gregorius, XYII1 *Moral.* u.

C150X XX. Prophetia omnis cum sil supernatural^, exposât pariter lumen supernaturale, quod vulgo propheticum vocatur: sicut enim ad visionem corporalem tria requiruntur, scilicet *primo,* objectum emittens sui speciem in oculum; *secundo,* lumen objectum illuminans; *tertio,* ipsa visio, puta oculus recipiens speciem, ct per illam objectum illuminatum inspiciens ct videns, caque ratione visionem in se eliciens ct producens; ita pariter ad visionem propheticam requiruntur tria, scilicet *primo,* objectum, puta res futura quæ prævidelur; *secundo,* lumen propheticum mentem Prophet® elevans, ut quasi ex alto eminus rem futuram videat; *tertio,* ipsa visio ct cognitio rei fuluræ. Porro lumen propheticum non est aliud quam ipsa Dei illustratio cl revelatio, sive locutio interna qua mentem Prophet® illustrat, cique revelat futura; quæ parlim Dei est, quatenus a Deo immitlilur, parlim Prophet®, quatenus in ejus mente recipitur, inio in ca, ct per cam vitalilcr concurrentem a Deo producitur, qua Dei est, vocatur *illustratio;* qua Prophetæ est, vocatur *visio,* auditio, cognitio, ut dixi in fine *Can.* XIX. Lumen ergo hoc, sive illustratio est instar coruscationis, vel fulguris spiritalis mentem perstringens et illustrans (juxta illud *Psalm.* lsxvi, 19 : « Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terne. » Et illud *Psalm,* cxi.m, 6 : « fulgura coruscationem, et dissipabis cos»), qua mens certo cognoscit rem futuram quæ a Deo revelatur, ct simul eam non a dæmone, sed a Deo revelari, uti fit in actu fidei : illius enim objectum materiale csl res revelata, formale revelatio divina, vel ipse Deus revelans. Ideo enim fide credo Deum esse trinum et unum, quia Deus ipse, qui est prima veritas, quæ ncc falli, nec fallere potest, id revelavit. Quocirca Prophetæ excipientes Dei revelationem, fide divina tenebantur credere tam sua oracula, quam illa sibi revelata esse a Deo.

propntucum quod ?

Similes illustrationes, quasi coruscationes sentiunt sæpe viri spirituales, præsertim vacantes orationi et contemplationi, quibus mens eorum parlim illustratur ad clarius ct sublimius cognoscenda attributa Dei, vaticinia Prophetarum, aliaque mysteria fidei et Scripturæ : parlim amore Dei rerumque coelestium afflatur et accenditur. Similes sentiunt subinde peccatores, cum Deus eis immittit cogitationes et illuminationes pias de morte, de judicio, de brevitale vitæ, de vanitate concupiscentiarum, de inferno, de coelo, quibus clare vident se male ct imprudentur agere, ac in periculo salutis versari, ideoque timore et dolore percelluntur, qui eos impellit ad poenitentiam vilæque mutationem. Porro istæ illustrationes menti non sunt liberæ, sed necessario in ea recipiuntur, cum Deus illas ei immittit : perinde ac visio fulguris aperto ac vigilanti oculo est necessaria, non libera : iis tamen receptis, libera manet mens, ut circa cas liberum fidei actum elicial, libereque credat illa esse vera, atquc exinde alios liberos doloris, poenitcnliæ, amoris, alia-

Esi ne- '*y nonïiu. rumin a- ll,

rumquc virlutum actus in so concipiat ct c(Tornici. Illustrationes enim, quas intellectui, ct pii impulsus atlcclusque, quos voluntati Deus immittit cl indit, sunt graliæ prevenientes, ct excitantes mentem peccato vel torporo sopitam, ul evigilet, cl iis libere cooperctur, itaque in sc actus pernitenti©, timoris, amoris cl heroicarum virtutum producat. Pro talibus ut scilicet crebro cas nobis innnillat Deus, continuo oraro debemus. Ex ns cmm omnis noster profectus cl salus pendet. Ha pro iis orat Psalles *Psalm.* xn, 4 : « illumina, ail, oculos meos, no unquam obdormiam in morie: ne quando dicat inimicus meus : Praevalui adversus eum. » *Psal.* xvn, 19 : «Quoniam lu illuminas lucernam meam, Domine: Deus meus, illumina tenebras meas. » *Psalm.* xxxni, 6: «Accedito ad Deum,ct illuminamini.» *Psalm.* Livi, 5 : a Deus misereatur nostri, et benedicat nobis : illuminet vultum suum super nos. » *Psalm,* 1xxv, 5 : a Illuminans tu mirabiliter a montibus ©ternis. » *Isai.* cap. 1x, 1 : « Surge, illuminare, Jerusalem : quia venit lumen tuum, ct gloria Domini super le orta est. » *Luc.* cap. i, 79 : « Illuminare his qui in tenebris, ct in umbra mortis sedent. » *Joan.* cap. i, 9 : «Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. » *Ephes,* cap. v, 14: «Exsurgo qui dormis, ct illuminabit te Christus.» *Psalm.* XXVI, i : « Dominus illuminatio mea ct salus mea, quem timebo? n *Job* cap. xi, 17 : « Quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam: et cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer. » *Psalm,* xevi, 4 : « Illuxerunt fulgura ejus orbi terrre. » *Ezcch.* cap. i, 13 : » Hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, et dc igne fulgur egrediens. Et animalia ibant et revertebantur in similitudinem fulgoris coruscantis. » *Job* cap. xxxví, 29 : « Si voluerit, etc. fulguraro lumine suo desuper. » *Psal.* 1xxxix, 17 : «Sit splendor Domini Dei nostri super nos: ct opera manuum nostrarum dirigo. » *Isai.* cap. LViii, It : a Implebit splendoribus animam. » *Habac.* cap. in, 4 : « Splendor ejus ut lux crii.» *Baruch* cap. iv, 2 : a Ambulabimus per viam ad splendorem ejus. »

nittiln- noues qoim opuujæ?

in anima morlbtjn- 'uunha nd ni Ms divi-

Canon XXI. Ex dictis patet errare veteres Philosophos, qui consuerunt divinationem fieri naturaiilcr : nam 'n auima inesso vim fatidicam, puta virtutem divinandi, præsertim dum ca morti vicinaosf aut melancholia, mania, vel furore pootico exagitatur. Halio eorum erat, quod anima habeat aliquid divinitatis, silque quasi divina) particula auræ : creata enim est ad imaginem Dei ; ergo cl divinationis Deo propria) est particeps. Ita consuit Plato dialog. *De Natura* : a Quod, inquit, dementi© human© Deus divinandi vim dederit, illud argumento esso potest, quod nemo dum san© mentis est, divinum ct verum vaticinium ullum assequitur; sed cum vel somno prudentis vis præpedila est, vel oppressa morbo, vel divino aliquo raptu a sua sedo dimoia, fieri divinatio «olet, n El in *Apolog. pro Socrate,* ex ejus mente asserit cos qui proximi sunt morti solere divinare. Et Aristoteles, in *Problem,* sect. XXX. probi, i : « Multi, inquit, proptcrea quod ilh calorsedi mentis in vicino est, morbis vesani© implicantur, aut instinctu lymphatico infervescunt : ex quo Sibylla? efficiuntur, cl Bacche, et omnes qui divino spiraculo instigari creduntur, cum scilicet id non morbo, sed naturali intemperie accidit. » Similia habet Cicero, lib. 1 *De Divinat,* additque rationem : a Cum est, inquit, somno sevocatus animus a societate cl contagione corporis, tum meminit præteritorum, presentía cernit, futura provident. Jacet enim corpus dormientis ul mortui, viget autem et vivit animus. Quod multo magis faciet post mortem, cum omnino ex corpore excesserit : itaque appropinquante morte multo est divinior. » Quocirca concludit triplicem esse divinationem ; a omnem enim divinandi vim a Deo, a fato, et a natura dimanare. » El lib. H : « Sæpe audivi, ait, poetam bonum neminem sine inflammatione animorum exsistere posse, et sine quodam quasi afflatu furoris. » Nam

Est D' iiâ io nobi?, agitante calescimus illo.
Impetus ille sacne semina mentis habet.

Idem censuit Porphyrius, uti refert Jamblicus, lib. *De Myster. Ægypt. § De somnis divinis.* Videtur huic sententi© favere S. Augustinus, bb. XII *Confess,* citatus a S. Thoma, I pari. *Quast.* LXXXVI, art. 4, ad 2 : « Anima, inquit, habet quamdam vim sorb's, ut cx sui natura possit futura cognoscere ; ct ideo quando retrahitur a corporis sensibus, et quodam modo revertitur ad scipsam, fit particeps notili© futurorum. » Sed recte eum excusat, mentemque ejus explicat ibidem D. Thomas, dicendo animam separatam a sensibus fieri aptam et dispositam, ul recipiat impressiones Dei, Angelorum, vel daemonum, ac per eas accipiat notitiam futurorum, quam non habet cx seipsa; cl hoc duntaxal velle S. Augustinum. Adde, quæsivi hæc verba studiose in S. Augustino, nec hactenus ea reperire potui. Illud tantum reperì lib. IV *Confess.* cap. tu, et lib. VII, 6, mathematicos planetarios subindo divinare, et futura prædicere, non arle, sed sorte, puta casu, quod verum est, ncc ad rem præsentem facit, imo ejus oppositum insinuat : inter multa enim quæ prædicunt, subindo casu verum tangunt, dicuntquo ; ergo non natur© vi, non artis certitudine, sed sortis casu conjectant verumque attingunt, quasi aleatores rei futura?.

Hæc Philosophorum sententia est erronea, ct repugnans non tantum S. Scripturæ, sed et Philosophi©. Do fido enim est prophetiam esse opus divinum, et prænolionem futurorum contingentium esse dotem propriam Deo, adcoque esso notam ct indicem divinitatis. Nam, ut ait Tertullianus, *Apolofj.* xx : « Testimonium divinitatis est

veritas divinationis. » Undo Deus cum idolis decertans : « Annuntiate, inquit, quæ ventura sunt in faturum, ct sciemus quia dii estis vos, « *hai.* cap. XLi, 23. Et S. Petrus, *epist.* II, cap. i: «Omnis, inquit, prophetia propria interpretatione non fit : non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines.» Hinc ct Propheto omnes passim hunc titulum oraculis suispræfigunt : « Verbum Domini: Hæc dicit Dominus,»

Frcpb<- €(C< prophetia ergo est verbum a Deo praescitum
nrbnm el prædiclum, non ab homine. Ratio physica est,
Dei ree*, *prima,* quia fatura contingentia sunt plane inde-
iiM rem terminata : determinabuntur enim ab agente li-
fatano ijero. cum scilicet voluntas libera in tempore futuro, libere ad alleram contradictoriorum partem se determinabit. Ergo impossibile est ut homo, dæmon, vel angelus ca determinate præsciat et praecognoscat; sed id est virtutis et omniscient!© divin®, quæ infinita mentis suæ acie ct vi praevidet quid libera voluntas tali tempore, loco et circumstantiis sit electura cl determinatura. *Sceunda,* mens humana pendet a phantasia et sensibus. Nihil enim est in intellectu, quod non fuerit prius in sensu, ut ait Aristoteles. At futura contingentia nullo sensu percipi possunt : ergo nec ab homine intclligi queunt, non magis quam a czeco colores videri. *Tertia,* quod non exsistit vel in se, vel in sua causa, ab homine ct angelo cognosci nequit. At futura contingentia nec in se, nec in suis causis adhuc futuris et indeterminatis, exsistunt. Ergo ab homine ct angelo praenosci nequeunt. Ita S. Augustinus, lib. De *Divinat, deemon.,* et S. Thomas, II 11, *Quæst.* IV, art. i, ad 3.

Miniiei Porro argumentum Platonis et Ciceronis tan-
IriMt? lumPr0^al animam, cum morti vicina separatur a sensibus, aut cum amore, vino, igne, mania, bile, etc., incalescit, excitari et acui, ut quasi se supra se attollat, videatque ct cognoscat ea quæ alias non videret ct cognosceret; sed intra terminos ct limites naturae. Unde tunc praesagit ca, ad quæ vel ipsa bilis ct humor inclinant, vel quorum causas et principia videt, vel quæ spiritus animales excitati et fervidi naturaliter ei suggerunt, ut patet in poetis. Quocirca viri prudentes simili praxi utuntur, cum carmen, orationem aut concionem, vel quid aliud componere volunt : curant enim ut corpus et caput igne, somno, veste, etc., incalescat, itaque calento cerebro sua componunt. Calor enim excitat spiritus animales, qui excitati multos et insignes conceptus suggerunt; sed deinde defervescente calore, ca relegunt, seligunt, judicant, digerunt. Ingenium enim in calore consistit, judicium in frigore. Unde juvenes ingenio et inventione pollent, senes judicio et censura, utpote qui habent sedatas passiones, frigidosque allectus. Adde sæpe in maniacis immiscere se daemonem, ct suggerere ea qu® remota sunt, vel futura : illa enim praesanui ex probabili et subtili conjectura causarum praecedentium. Hac enim conjectandi vi et sagacia mens eorum acerrima, prae homine praedita est : sanctis vero in morte suggerunt subindo angeli, vel Deus oracula de futuris, uti contigit Jacobo, *Genes,* xux, et Mosi, *Deuter.* xxxni. Altera Philosophorum ratio, polita ab imagino, non concludit. Anima enim est imago Dei naturalis, non supcrnaturalis : quocirca naturaliter tantum naturalia Dei attributa repraesentat, ct participat; qualia sunt intellectus, voluntas, memoria, cognitio, amor, libertas, etc., non vero supcrnaluralia, qualis est praevisio futurorum contingentium, vis patrandi miracula, charilas, gratia, gloria, beatitudo, etc. Adde, anima habet aliquid divinationis uti ct divinitatis, dum cx siguis et causis praeviis praesagit futura naturaliter, sed sagaciter.

Canon XXII.Prophetæ ctscriptores hagiographi, dum ad ccrias provincias ct gentes prophetant aut loquuntur, consuetudines, ritus, leges, merces, etc., quin ct multas voces illis gentibus proprias consulto usurpant, ut eis se accommodent, utque melius res suas eis dilucidas faciant. Ita S. Hieronymus in Abdiam scribit cum usurpare vocem Assyriacam *Scpharad,* id est *terminum,* quam ipse in textu Abdiæ vertit *Bosphorum,* quia de Assyriis erat sermo. Sic Daniel, cap. n, 3 ct scq., multa ponit Babylonica nomina musicorum instrumentorum, ©que ac Magistratuum, uti sunt Satrapæ, Signæi, Adargazæi, Gedrebaæi, Detrabaæi, Tiphthaæi. Sic Job, quia in Arabia vixit, et arabico liber ejus primitus conscriptus fuit, hinc multas voces, ©que ac consuetudines arabicas usurpat, uti testatur S. Hieronymus in ejus Prologo. Idem *ad Algasiam,* epist. 15!, Quœst. X, scribit Apostolum a humanum diem » nominare ex Cilicum lingua (erat enim ipse Cilix puta Tharsensis), dum dicit I *Corinth,* cap. iv, 3 : a Mihi pro minimo est ut a vobis judiccr, aut ab humano die. » Tale quoque esse *Coloss.* cap. n, 18. Vide ibi dicta. Additque : « Multa sunt verba, quibus juxta morem urbis provinci© suæ familiarius Apostolus utitur. » Rursum Prophet© siepe alludunt ad historias et gesta sui temporis, quæ tunc omnibus erant nota; nunc autem sunt incognita, caque de causa subindo uobis obscuri sunt.

Canon XXIII. Prophetia proprie est dc tempore futuro; per catachresin tamen ad praeteritum quoque ctpræsens sese extendit. Unde Homerus, *Iliad.* I, ait Chalcantem vatem nosse omnia, praeterita, praesentia et futura. Quod imitatus Virgilios, IV *Géorgie.,* ait :

Novit namque omnia vales,
Quæ glnt, quæ fuCrint, quæ mox ventura trahantur.

Exempla dat S. Gregorius,horn. 1 *in Ezech. :* « Prophetia, ait, de futuro est : Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, *isaice* vu. Prophetia de praeterito : In principio creavit Deus cœlum ct terram.

Do illo enim tempore dixit homo, quo non erat homo. Prophetia de præsenti, l *Corinth,* xiv : Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus : occulta enim cordis ejus manifesta fiunt, etc. Quod recte prophetia dicitur, non quia predici! ventura, sed quia prodii occulta. Ventura etenim res occultatur in futuro tempore; prœsens autem cogitatio absconditur in latenti corde : » utriusquo ergo notitia est paris virtutis, puta non humanæ, sed divinæ. Sic Elisæus Propheta absens vidit Giezi petentem ct accipientem pecuniam a Naaman : a Nonne, inquit, cor meum in præsenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum libi? » IV *Reg.* v. Addit S. Gregorius Prophetas præteritis ventura permiscere, itaque fecisse Mosen, « ul dum implentur ea quæ de futuro prodiceret, ostenderet etiam quia de prælerito vera dixisset. »

Ocio modi prophetis.

Canon XXIV. Ex prædicto *Can.* XXIII,S. Gregorius eadem hom. l *in Ezech.* colligit octo prophetiæ modos et species. *Prima* est : « Aliquando, inquit, spiritus propheliæ ex præsenti tangit animum prophetantis, et cx futuro nequaquam tangit. » Dat exemplum : « Sicut Joannes Baptista, venientem Dominum videns, ait : Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi ; sed cum jam moriturus esset, missis discipulis requirebat dicens : Tu es qui venturus es, an alium exspectamus? In quibus verbis ostenditur, quia in terris quidem venisse Redemptorem noverat, sed an per semetipsum ad aperienda inferni claustra descenderet, dubitabat. Ex presenti enim prophetice spiritu tactus fuerat, qui humanitatem mediatoris videns, ct divinitatem ejus intelligcns, confitebatur agnum qui peccata mundi tolleret. Sed tactus cx futuro non fuerat, quia adventum illius in inferno nesciebat. »

Secunda : « Aliquando vero propheliæ spiritus animum prophetantis cx futuro tangit, atque cx præsenti non tangit, sicut aperto libri Gencscos historia testatur, cum Isaac Esau filium suum ad venandum misit, cui minorem filium Rebecca ad benedicendum supposuit, qui haedinis pellibus indutus, paterno palpatui corpus fraternum finxit. Cui ille minori filio tanquam majori benedictionem dedit, quæque ci essent longe futura nuntiavit : sed quis esset qui coram se assisteret, scire non potuit. Prophetia} ergo spiritus cx futuro animum prophetantis tetigit, atque ex præsenti non tetigit, quando caligantibus oculis pater ct ventura prædicebat, et presenten! filium nesciebat. »

Tertia : « Aliquando prophetantis animum cx præsenti, pariter et ex futuro tangit; quod cx eodem libro Gencscos liquido docemur. In illo quippe scriptum est quia, cum ad vitæ jam terminum propinquaret Jacob, ct duos filios Joseph fecisset assistere ante cum, ut cx benedictione illius possent longe post futura promereri, cui majorem ad dexteram, minorem vero posuit ad sinistram. Cumque ille oculis senectute caligantibus nepotes suos, quis prior, quisve esset minor, humano visu discern» re nequaquam posset, ductis in obliquum brachiis, dexteram manum minori, sinistram majori imposuit. Quod dum corrigere filius vellet, ait : Non ita convenit, pater : quia hic est primogenitus; audivit : Scio, fili mi, scio. El iste quidem erit in populos, et multiplicabitur; sed frater ejus junior major illo erit. Propheliæ ergo spiritus cx præsenti, pariter ct cx futuro, prophetantis animum tetigit, dum Jacob ct ventura nuntiabat, ct cos quos corporeis oculis videre non poterat, ante sc positos per spiritum discernebat. Sic Abiæ Prophetæ animum propheliæ spiritus et ex præsenti, atque ex futuro tetigerat, cum caligantibus oculis eam, quæ se esse aliam simulabat, et uxorem Jeroboam esse cognovit, el quidquid ei futurum esset aperuit, dicens : Ingredere, uxor Jeroboam; hæc dicit Dominus Deus Israel : Quia operatus es male super omnes qui fuerunt ante te, et fecisti libi deos alienos ct conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum, idcirco ego inducam mala super domum Jéroboam. Ex præsenti ergo, atque ex futuro pariter proph tantis animus tactus fucrat, qui el ingredicnlem deprehendere potuit, et ei ventura nuntiare. »

Quarta : a Aliquando autem ex prælerito, cl ex præsenti, atque ex futuro pariter tangitur animus prophetantis : sicut Elisabeth venire ad se Mariam conspiciens, quia incarnatum Verbum gestaret in utero, agnovit, eamque jam Domini sui matrem vocavit, dicens : Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Dc cujus conceptione per angelum quoque ad Joseph dicitur : Quod enim in ca natum est, dc Spiritu Sancto est. Quæ videlicet Elizabeth dicit : Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ca quæ dicta sunt libi a Domino. Dicens enim : Beata quæ credidisti, aperte indicat quia verba angeli quæ dicta ad Mariam fuerant, per Spiritum agnovit; atque subjungens : Perficientur ea quæ sunt dicta libi a Domino, quæ eam in futuro sequerentur previdit. Simul ergo de preterito et præsenti, atque ex futuro per propheliæ spiritum lacta est, quæ ct eam promissionibus angeli credidisse cognovit; ct matrem nominans, quia Redemptorem humani generis in utero portaret, intellexit. El cum omnia perficienda prædiccret, quid etiam dc futuro sequeretur, aspexit. »

Quinta : a Aliquando vero prophetiæ spiritus ex preterito tangit animum, nec tangit ex futuro; sicut in Paulo Apostolo aperte ostenditur, qui discipulis dicit : Notum vobis facio, fratres, Evangelium quod cvangdizatuni est a me, quia non csl secundum hominem : neque enim ego ab homine acccpi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. Unde aliis quoque discipulis

dicit:Secundum revelationem notum factum est mihi sacramentum. Qui tamen hoc ipsuin Evangelium quod per revelationem cognoverat, cum Hierosolymam prædicaturus ascenderet, ait : Ecco ego alligatus spiritu vado in Jerusalem, quæ in ea ventura sunt mihi ignorans. »

Sexta : a Aliquando prophetiæ spiritus tangit ex futuro, nec tangit cx proterito, sicut in Elisaei facto scriptum est quia, cum unus cx filiis Prophetarum materiam succideret, huic ferrum securis in aquam cecidit, qui exclamavit : lieu, heu, Domine mi, ct hoc ipsum mutuo acceperam. Dixit autem homo Dei : Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Procidit ergo lignum, ct misit illud, natavilque ferrum. In quo videlicet prophetia facto cognoscitur, quia qui requirit ubi ceciderat, quid esset facturus noverat : sed tamen cum requirit, constai quia, ubi ferrum cecidisset, ignorabat. Prophetiæ ergo spiritus Elisoci mentem cx futuro tetigerat, sed cx proterito non tangebat, qui cl ferrum cx profundis demersum, quia revocaturus esset ad superficiem scire potuit; sed ubi ceciderat omnino nescivit. »

Septima : « Aliquando prophetiæ spiritus in presenti cx parte tangit, ctcx parte non tangit. Quod Petri Apostoli hic loria testatur, cum missi ad eum a Cornelio milites, ei sunt per spiritum nuntiati. Scriptum quippe est : Et dixit spiritus ci : Eccc viri tres quærunl tc. Ad quos ille descendens, ct requirens dixit : Qme causa est propter quam venistis? In cujus verbis ostenditur quia eamdem causam per spiritum non audierat, quam a militibus requirebat. In proseliti ergo mentem Petri spiritus cx parte tetigerat cl cx parte non tetigerat, qui ct adesse milites dixit, ct pro qua causa venerant, tacuit. »

Oetaea ; « Aliquando spiriIus in futuro cx parte tangit, ctcx parte non tangit; sicut Prophetarum filii de auferendo Elia ad Elisæum dicunt : Numquid nosti quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Quo tamen ablato sese per diversa dispergunt, cumque in rupibus et vallibus quærunt. In futuro ergo eorum mentem prophetia spiritus cx parte tetigerat, et ex parte non tangebat, quando eum quem tollendum noverant, non inveniendum quærebant. Ex parte itaque tacti sunt, atque ex paite non tacti, qui ct sciebant quod (olli posset, ct nesciebant quod inveniri non posset. Idem quoque Elisœus per prophetiæ spiritum de futuro ex parte tactus est, ct cx parte non tactus, cum regi Israel diceret : Percute jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, ct stetisset, iratus csl contra eum vir Dei ct ait : Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, p<roussisses Syriam usque ad consumptionem; nunc autem tribus vicibus percuties cam. Qui itaque noverat quia toties percuteret Syriam, quoLes percussisset terram ; sed cum ei diceret : Percute terram, quoties eam percussurus esset ignorabat : quippe ct indignatus est terram tertio fuisse percussam ; profecto constat quia do futuro ex parte tactus fuerat, ct cx parte non tactus, qui Syriam perculi prodixit, sed terram amplius perculi voluit. »

Canon XXV. a Aliquando, inquit ibidem S. Gregorius , prophetiæ spiritus Prophetis decsl, nec semper eorum mentibus presto est, quatenus cum hunc non habent, ct hunc agnoscant cx dono habere cum habent. Undo Eli-ams cum flentem Sunamilcin mulierem a suis pedibus per Giczi puerum avelli prohiberet, dixit : Dimitte illam; anima enim ejus in amaritudine est, ct Dominus celavit a me, et non indicavit mihi. Sic quoque cum cum Josaphat de futuris requireret et prophetiæ ei spiritus deesset, psaltem fecit applicari, ut prophetiæ ad hunc spiritus per laudem psahnodiæ descenderet, atque ejus animum de venturis repleret. Vox etenim psalmodia cum per intentionem cordis agitur, per hanc omnipotenti Domino ad cor iter paratur, ut intenta menti vel prophetiæ mysteria, vel compunctionis gratiam infundat. »

Canon XXVI. a Aliquando Prophotæ sancti dum consuluntur, inquit ibidem S. Gregorius, cx magno usu prophetandi quædam ex suo spiritu proferunt, et se hæc cx prophetiæ spiritu dicere suspicantur ; sed quia sancti sunt, per Spiritum Sanctum citius correcti, ab co quæ vera sunt audiunt, ct semetipsos, quia falsa dixerunt, reprehendunt. » Ha Nathan, inquit S. Gregorius, Propheta fuit, quia occultum Davidis adulterium el homicidium ei revelavitel redarguit; sed prædiceus Davidi fabricam templi, quasi Deus illud a Davide vellet aedificari, erravit. Unde mox de errore admonitus a Deo, cum correxit : « Qua in ro inter Prophetas falsos ac veros ista distantia est, quia Propheta veri si quid aliquando per suum spiritum dicunt, hoc ab auditorum mentibus per Spiritum Saucium eruditi citius corrigunt. Propheta autem falsi ct falsa denuntiant, et alieni a Saucto Spiritu, in sua falsitate perdurant. »

Canon XXVII. Ilæ voces « non amplius, non ultra, » in Scriptura ct Prophetis sæpe non significant ælernitatem , sed longitudinem temporis, scilicet rem illam non foro longo admodum tempore, etiamsi postea futura sit, scilicet post hominum tum viventium mortem cl memoriam : tunc enim videtur foro quasi aliud novumquo sæculnm, ad quod non se extendit vulgaris hominum sermo, uti ncc vita, vel memoria. Sic de ortu Christi ait Isaías, cap. ii, 4 : « Ncc exercebuntur ultra ad proelium, » qui i nascente Christo fuit pax universalis in orbo, caque duravit diu. Sic idem, cap. xxiii, 12, ail de Tyro : a Non adjicies ultra ut gloricris. » Et Ezecliiel de eadem, cap. XXVI, 13 : a Sonitus cithararum tuarum non audietur amplius. » Et versu 14 : « Non adificabcris ultra, » scilicet ad longum tempus: nam postea rcædificata est, et pristinam gloriam resumpsit; unde ab Alexandro Magno rursum

vastata est. Simili modo « œternum, sœculum, generatio generationis, » sæpe non œternitatem absolutam, sed temporariam cl humanam, hoc est longum tempus denotant, ut cum lex Mosis dicitur foroæterna. Vide *Can.* IV in *Pentateuch.*

Canon XXVIII. Verba Hebraeorum nunc actum perfectum, nunc continuatum, nunc inchoatum, nunc destinatum duntaxat significant ; v. g. credo, nunc significat credere destino, nunc credere incipio, nunc credere porgo, et infide confirmo, nunc plane cl perfecte credo, ut alibi ostendi. Rursum, id fieri dicitur, quod aptum est ct proclive ut fiat : atque id facere dicitur quis cujus faciendi potestatem habet, ut *facio* sit idem, quod possum *facere.* Sic *Job,* cap. ix, 7 , ait : « Qui præcipil soli, et non oritur, n id est præcipcre potest; et vers. G : « Qui commovet (id est ad nutum commovere potest) terram de loco suo, ct columnæ ejus concutiuntur, n Amos, cap. ix, ti : « Qui tangit terram, ct tabescet, » *tangit* id est ita tangere potest, ut tabescat. Plura vide apud Salmeronem, *Prolcgom.* XX , quin. II, *Can.* xir. Sic Prophetas dicunt sub Christo abolenda omnia peccata; justitiam, pacem, sanctitatem, oinncmque virtutem toto orbe germinaturam : quia scilicet hoc natum erat fieri, atque Christus idipsum, quantum est cx parte sua, effecit. Dedit enim nobis lytriim sanguinis sui, ct gratiam suam potentem ct copiosam, qua quisque omnia peccata abolere, omnesque virtutes menti inserere potest, si ea uti, eique cooperari velit, esto multi ca non aboleant, nec virtutes inserant, quia Christi gratiam respuunt, vel negligimi. Rursum, non simul et semel id fit, sed sensim, crescente anima, æque ac Ecclesia, in fide ct virtutibus.

Can. XXIX. Dicitur conditor, vel auctor rei, qui illatn ornavit el auxit, etsi eam primus non fecerit. Sic Alexander Magnus dicitur conditor Alexandria?, quia eam jam diu conditam auxit cl decoravit, cique nomen suum indidit. Sic Nabuchodonosor de Babylone ait, *Daniel,* cap. iv,17: « Nonno hæc est Babylon civitas magna , quam ego aedificavi? » id est amplificavi et decoravi : nam Babylon diu ante condita est a Neinrod, *Gen.* cap. *x,* 10. Sic Romulus dicitur condidisse Romam, cum tamen do Evandro, qui ante Romulum fuit, dical Virgilios, *Æncid.* Vili :

Tunc rex Evandrus Romani conditor arcis.

Sic sæpe in Scriptura dicitur aedificasse locum , vel urbem, qui eam collapsam, dirutam, vel vastatam rcædificavit aut restauravit.

Canon XXX. Dativus sæpe apud Hebræospcr paragogen redundat, ut *Cant.* cap. i: «Si ignoraste (hebraico, *tibi), o* pulcherrima inter mulieres, egredere ; i› ubi *te* ct *tibi* redundant. Ibidem, cap. n, 10 ct 13 : « Surge ct veni : » hebraico : *Surge tibi, veni libi.* Sic llebræi dicunt : *Vade tibi,* id est vade, abi. Sic *Isai.* cap. vi, 8 : a Quem mittam, ct quis ibit nobis? » Nonnulli censent r# *nobis* per paragogen addi ornatus causa; ud et *-A sibi, Isai.* cap. 1 ix, 10 : «Salvavit sibi brachium suum ; » esto alius istorum locorum sit sensus mngis genuinus, ut ibidem dixi.

Canon XXXI. In Prophetis sæpe est climax,id est scala, sive gradatio ad orationis tum elegantiam, tum energiam. Talis est *Ose.* cap. n, 21 : « Exaudiam cados, ct illi exaudient terram ; et lena exaudiet triticum, ct vinum,et oleum : et hæc exaudient Jczrahel. » Talis est Joel. cap. i,4: « Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locusta? comedit bruchus: et residuum bruchi comedit rubigo. » Talis est illa quæ septies iteratur Amos, cap. i cl n : « Super tribus sceleribus Gaz®, ct super quatuor non convertam eum. n Similis est illa beati Petri Damiani, serm. *De S. Andrea :* « Solum cor hominis capax est rationis et mysteriorum Dei. Cor est in pectore, anima in corde, mens in anima, fides in mente, Christus in fide ; et hoc esse puto quod ait Apostolus, habitare Christum per 5dem in cordibus vestris. » Et illa S. Gregorii, homilía 29 in *Evang.:* « Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles : nam de ccelo venit in uterum, de utero venit in presepe, de presepi venit in crucem , de cruce venit in sepulcrum, de sepulcro rediit in coelum. » Porro « Gradatio, inquit Cicero *ad Ilcrenn.* lib. IV, « est, in qua non ante ad consequens verbum descenditur, quam ad superius conscensum est, hoc modo : Nam quæ reliqua spes libertatis manet, si illis et quodlibet licet, cl quod licet possunt, et quod possunt audent, el quod audent faciunt, et quod faciunt vobis molestum non est. »

Canon XXXII. Paradoxa crebra sunt apud Prophetas. Tale est *Ose.* cap. i, 2 : « Vade,sumo tibi uxorem fornicationum, cl fac filios fornicationum. » Et Ose. cap. xiii, 14: « Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferno. » Et *Jon.* cap, i, 2 : « Erat Jonas in ventre piscis tribus diebus et tribus noctibus, n Et *Micha.* cap. v, 2 : « Ex te (o Bethlehem) mihi egredietur, qui sit dominator in Israel : el egressus ejus ab initio a diebus œternilatis : n si enim egressus ejus est ab ælerno, quomodo fiet in tempore?Tale est : «Qui totum cupit, totum perdit; dimidium ergo plus est toto, » de quo dixi *llabac.* cap. i, 15. Sic Zacharias, cap. v, 8, vidit impietatem quasi mulierem amphore inclusam, ferri iu Babylonem. Et cap. ix, 17, vinum germinans virgines, cum vinum incilet ad libidinem. Maxime vero paradoxa dicunt, cuín vaticinantur de Christi incarnatione, vita, passione, resurrectione, Ecclesia, missione Spiritus Sancii. Tota enim œconomia vit® Christi plena csl paradoxis, æque ac doctrina el philosophia ejusdem. Quid enim magis apud mundi sapientes paradoxum cl incredibile, quam « humilitas exaltat, paupertas ditat, jejunium satiat, in luctu sita est consolatio, in cruce gaudium ? » Hæc tamen Christus palum edicit : « Omnis qui se

humiliat, exaltabitur. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum coelorum. Beati qui esuriunt ctsitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur : Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati estis cum maledixerint vobis, cl persecuti vos fuerint, etc.; gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis, » *Matth.* cap. v, l el sequent, a Prophetic » enim fuerunt a viri portendentes, » ut ail Zacharias cap. in, 8, et ‹t portentum Israel, » ut ait Isaios cap. vin, 18. Sic Cicero scripsit sua, aut potius stoicorum paradoxa, id est admirabilia, inquit, el contra opinionem omnium, nimirum hæc : Solum honestum esse bonum, virtute prædilo nihil deesse ad beate vivendum ; æqualia esse peccata, et recte £acla(scd hoc non tam estparadoxum, quam eiror exploratus Stoicorum) solum sapientem esse liberum , el omnem stultum servum ; solum sapientem esse divitem.

Canon XXXIII. Pleraque omnes veleris Tes lamenti prophetiæ adimpletae sunt vel ante Christum, vel per Christum. Excipio pauculas de Gog, Magog, Antichristo, judicio et line mundi, quæ exstant EzecA. xxxvm cl xxxix, *Daniel,* vu, 2Í5, et cap. xi, 30 cl sequent., cl cap. xii. Nonnulli tamen ex iis divinarunt adhuc futura, primo, per accomodationem, uti Proclus Episcopus Constanlinopolilanus Theodosio Juniori contra Scylhas pugnanti accommodavit caquæ Deus intentat Gogel Magog (nam hi erant Scylhreel Tai tari), *Ezech.* cap. xxxiv, 42; quia cx plagis cœlilus in Scylhas immissis, probabiliter conjectabat eorum excidium, uti referi Socrates, lib. VII *Ilistor.* cap. xm. *Secundo,* per omen divinum, ut cum S. Antonius, S. Franciscus, S. Martinas, Clodovæus et alii, quorum exempla recensui *Isai.* cap. vin, 20, jussu vel instinctu Dei , ex lectione Prophetarum , vel S. Scriptorie primo occurrente acceperunt normam vivendi, vel didicerunt eventum belli, aut alterius rei futura. Dixi, *instinctu Dei,* quia alioqui id facere csl superstitio, et tentalio Dei. *Tertio,* per novam prophetiam. Ita Joachim Abbas Floriacensis scribens in *Isai.* cap. xm ct seq.: Onus Babylonis, ait, tangit Romam; Chaldaeorum, Allemaniam; Philistinorum, Lombardos; Moabitaruin, Graecos; Tyri, Siculos; Ægypti, Francos, etc., uti dixi in line *Proœmii in Isaiam*. Verum in omnibus ipse obscurus cl ænigmalicus est, in nonnullis falsus et fallens; esto a multis habitus sil Piopheta. Ita sœculo praecedenti Hieronymus Savonarola per oracula Amos, Zachariæ cl Damata , vaticinatus est adversa ct prospera , quæ intra centum annos eventura erant Florentinis ; quod Turearum imperator occupaturus esset Italiam et Romam, ac futurus Christianus , æque ac cartari Turcæ et Saraceni, quod Pontifex cathedram e Roma translaturus esset Hierosolymam ; quod brevi venturus esset Papa angelicus, qui totam Ecclesiam reformaret, quæ ita asseveranter asserebat, ut diceret ca sibi revelata esse a Deo, et multos audientium visuros illa reipsa compleri. Sed experientia docuit in plerisque eum a vero aberrasse, et illusum fuisse, ac Florentiam paulo post expugnatam; unde tandem ipse misero fine vitam conclusit. Vide Ambrosium Calli irinum, lib. *De Prophetiis Savonarolæ,* et Raphaelem Volaterranum lib. V *Gcogr.* in line. Similis est liber propheticus, qui circumfertur nomine Methodii Martyris, sed falso : nam libri auctor non esi Methodius Martyr, Olympias in Lycia Episcopus, et postea Tyri ; sed Methodius Cyren is : in quo cum citetur Magister Sententiarum et alia non salis rationi consona, videri posset hic liber ab aliquo magno nebulone compositus, ail Salmeron tom. l *Proleg.* vii, sub finem. Dixi *Veleris Testamenti;* nam in Apocalypsi, quæ est prophetia Novi Testamenti, multa prædicuntur adhuc futura, uti in ea ostendam ; sed in ea multi errant, dum oracula ejus generalia, et totam Ecclesiam spectantia, ad particulares homines, vel eventus detorquent. Egi Romre cum quodam, qui integrum volumen talium divinationum, vel potius imaginationum conjecturalium in Apocalypsin conscripserat, ac nominatili! quinam futuri essent Pontifices ct Cardinales, ex ea se colligere jactitabat. Vere Comicus : « Amantes sibi somnia fingunt; » et sunt qui indigeni helleboro.

Canon XXXIV. Multum valet ad genuinum sensum S. Scriptura capiendum, capitum, sententiarum et vocum ejus apta vel conjunctio vel dispunctio, systole, vel diastole. Exemplis res erit clara. *Eccles,* cap. xxiv, 20, mulli Codices legunt: a In plateis sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi. » Et ita etiamnum legitur *in Officio Eccles. B. Virginis* ad Nonam, sensu obscuro el difficili, quem Romana Biblia illustrant alitor dispungendo, nimirum sic : a Quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi. » In plateis enim plantantur platani, non cinnamoma et balsama. Sic I *Beg.* m, 2, mulli legunt : a Oculi ejus (Ileli) caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei antequam exstingueretur, » Quid hoc? Ergono exstincta lucerna in tenebris melius videbat Ileli, quam in luce, ea splendente? ergono nocture similis erat lidi, et noctiluca? Rem elucidant Romani Codices, dum ita legunt cl dispungunt: « Oculi ejus caligaverant, nec poterat videre : lucerna Dei antequam exstingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, n Est periphrasis noctis, *q. d.* Cum adhuc arderent lucernre, et Samuel dormiret , apparuit ei Dominus : noctu enim ardebanl lucernre in tabernaculo, mane exstinguebantur. ItaS. Hieronymus. Sic *Agg.* cap. ii , versus primus referendus est ad finem capitis primi : alioqui enim manifeste pugnat eum versu secundo , qui proxime sequitur, ut palet intuenti. Similem diaslolcn esse *Jerem.* cap. xxvnij laceaseis. Hie-

ronymus et alii, ut ibi dixi. Talia nonnulla sunt, qu® suis locis annotavi.

Ubi nota : Dictinctio moderna capitum S. Scriptura! non est facta a Prophetis, ncc a Patribus Grœcis ani Latinis, sed iis posterior cl rccentior est, uti fuso docet Sixtus Senensis, lib. Ill *Biblioth.,* in methodo partitionis. Excipio Psalmos, qui singuli seorsim dictati ct scripti sunt. Patres enim citant S. Scripturam per citationem non capitum , sed historiarum, vel materiarum. SicS. Augustinus dicit se scripsisse Commentaria a principio Genesis usque ad ejectionem Ad® de paradiso, quod nos diceremus, in tria prima capita Genesis. S. Gregorius ait se scripsisse in librum Rogum, a principio usque ad unctionem Davidis regis, quod nos diceremus, in quindecim prima capita lib. I *Regum*. Sic Elias Levita, *Præfat. in Masor.* ait olim legem totam, puta Pentateuchum, fuisse unum *Pasuc,* id est unum tractatum sine incisione, vel divisione. Hinc S. Hilarius, scribens in Matthœum, eum distinxit in Canones XXXIII, ct Ambrosius S. Lucam divisit in lxiv titulos, Beda vero in xem capita; licet Sixtus Senensis suspicetur hanc divisionem ab aliis esso faciam. Ammonias Alexandrinus, vel, ut alii volunt, Eusebius Cæsariensis aut Tatianas, pro numero materiarum concordi® Evangelic®, distribuit S. Matlhæum in capita cccl, Marcum in ccxxxv, Lucam in cccxlv, Joannem in ccxxxu. Porro in interpretibus Grœcis a sexcentis annis, puta Euthymio, OEcumenio, Arcta, Andrea Cretensi, Snida, in Novo Testamento capitum distributio invenitur similis nostra, sed ea paulo major. Ergo paulo post illud tempus videtur facta ea capitum divisio, quam nunc in Bibliis cernimus. Unde illa utuntur S. Thomas, Alensis, Albertus, S. Bonaventura, iliisque coævi. Denique veteres libros æstimabant numero versuum, non capitum; versus autem constabat sex dictionibus. Sic S. Hieronymus, Præfat. in *Ilomil. Origen, super Cant,* ait Origenem scripsisse in Cantica versus fere viginla millia. Idem, *De Script. Eccles.,* ail Nazianzenum omnia opera sua conclusisse versibus triginta millibus. Et *Apolog. in Ruffinum,* ait Hilarium mutuatum ex Origene versus prope quadraginta millia, seipsum vero, dum exponeret epistolam ad Ephesios, dictasse quotidie versus mille. Ita Sixtus. Non mirum ergo si divisio hæc subinde minus apta aut commoda sit, uti suis locis annotavi.

Canon XXXV. Euphemismus Grœcis est boni omnis captatio; Rhetoribus est figura, qua nomina, vel res mali ominis in boni commutant, aut certo avertunt el deprecantur; ut Terentius in *Andria:* « Si evenerit (quod Dii prohibeant) discessio. › Hæc non raro occurrit in Scriptura. Sic enim maledictionem ct blasphcmiam ob sui enormitatem ct exsecrationem, non audent suo nomine nominare, sed per cuphemismum cam contrario nomine vocant *benedictionem,* ut : «Benedixit,» id csl maledixit, « Naboth Deum et regem;» III *Reg.* cap. xxi, 13. « Benedic, » id eat maledic, *a* Deo, et morere, » *M* cap. II, 0. Sic in juramento ex^ccratorio d eunt : « Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat; » sed per cuphemismum silent malam quod quis sibi imprecatur, quasi rem tristem et mali ominis. Sic milites Davidis a Nabal tondente oves petunt alimoniam, dicentes per cuphemismum : « In die enim bona venimus,» I *Reg.* cap. xxv, 9. Huic vicinus csl *Charientismus,* id est urbanitas, lepor ct festivitas sermonis; quæ figura est rhetorices, qua dura dictu gratius proferuntur, ut si interrogantibus num quis nos quaesierit, responsum detur : « Bona fortuna, » exinde intelligilur nos neminem quæsisse. Sic roganti matri : Audio filium meum in bello esse captum, esine verum? respondent amici ejus dolorem festive levantes : Non; est redemptus : quo tacite significant eum fuisse captum et male habitum, sed jam esse redemptum. Sic Cicero, Pro *lege Manilia,* ne diceret consulares fasces esse captos, dixit esse redemptos. Sic sanatum esse vulnus libentius auditur, quam illatum; instauratam esse domum, quam dirutam; supplemento novo refcclas esse legiones, quam occisis militibus imminutas. Sic ait Isaias, cap. xt, 1 : « Consolamini, consolamini, populc meus, etc. : quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas ejus, » quo tacite significat eam fuisse malam et iniquam. Sic sapiens illa mulier Thccuitis, festive Absalom's scelus el fratricidium in se suosque filios transtulit, ut ei a Davide veniam impetraret, II Jteg. cap. xiv, G. Sic Nathan Propheta, ut regem Davidem de adulterio el homicidio Uri® corriperet, usus est apologo divitis, qui pauperi oviculam rapuit et mactavit, ut in ejus enormitate rex videret immanitatem sui flagizi, H *Reg.* cap. xii, 2. Atque hic est modus commodissimus corripiendi magnates, qui opibus el titulis superbi, non ferunt se aperte ct in fronte reprehendi. Charientismi illustres exstant in epistola Valerii ad Rutllnum, qua ei suadet ne ducat uxorem, tom. IX *Operum S. Hicronym.* Sic enim habet : a Paccuvius flens ait Ario vicino suo : Amice, arborem habeo in horto meo infelicem, de qua prima uxor mea se suspendit, poslmodum secunda, jam nunc tertia. Cui Arrias : Miror te in tot successibus lacrymas invenisse. Dii boni, quot libi dispendia arbor illa suspendit! Da mihi et dc arbore surculos, quos seram. Timeo ne cl te oporteat arboris illius surculos mendicare, cum jam inveniri non poterunt. Cato Uticensis dixit : Si absque femina posset esse mundus, conversatio nostra non esset absque diis. Phoroneus rex ait Leontio fratri suo : Ad summam felicitatem nihil mihi deesset, si uxor mihi semper defuisset. Metellus Mario respondit, cum ejus filiam doto divitem, forma nobilem, genere claram, fama felicem ducere noluit : Malo meus esso, quam suus. Cui Marius : Imo ipsa tua

erit. At ille : Imo virum oportet uxoris esse. Logicum est enim : Talia erunt subjecta, qualia permiserint prædicala. Lais Corinthia petivit a Demosthene centum talenta pro consensu. At ille suspiciens in cœlum, ait : Non emo lauti poenitere. »

HARMONIA CHRONOLOGICA DUODECIM PROPHETARUM.

Hoc est, tabula chronologica, per annos mundi et Christi consignans oracula duodecim minorum Prophetarum, conformis ct subalterna illi, quam quasi probabilem tum Pentateucho, tum Prophetis majoribus pnsfixi. Scio varios varie hæc consignare, omnesque probabiliter: sed paucis annis, quibus una chronologia ab alia distat, additis, vel demptis, hæc tabula cuilibet computui cl chronologiœ serviet.

Reges Juda sibi continuo succedentes, sub quibus prophetarunt Propheta.

Ozias, vel Azarias regnavit annis 52
Joalham 4G
Achaz ifi
Ezechias 29
Amon 2
Josias 31
Joachas mensibus 3
Joakim annis 11
A Joakim anno 11 finito, puta ab ejus crede, ct filii ejus Joachin transmigratione in Babylonem , incipiunt anni 70 captivitatis Babylonicm, de quibus Jeremías, cap. xxv, H. Unde hinc annos prophetiæ suæ inchoat, et consignat Ezcchicl in tota sua prophetia, ut ibidem dixi.
Joachin mensibus 3
Sedecias annis 11
Anno H Scdeciæ, Nabuchodonosor Jerusalem el regnum Juda evertit, anno regni sui 18
Regnavit post excisam Jerusalem Nabuchodonosor annis 2G
Univcrsim enim regnavit annis 4 i
Lt successit ei filius Evilmcrodach, sive Baitassar, qui regnavit annis 34
Ballas«arvtn, capta Babylone, occidit Darius Medus ct Cyrus.
Itaque post Baltassarem in Babylone reguavil Darius Medus anno 1
Po.-t Darium, Cyrus jam Monarcha regnavit annis 3
In anno 3 Cyri liniuntur prophetiæ Danielis, qui ultimus omnium quatuor majorum Prophetarum prophetavit.
Cyro successit Cambyses regnans annis 8
Cambysi post Jingos (qui paucis mensibus regnarunt) successit Darius Hystaspis, qui regnavit annis 3G
Dario successit filius Xerxes, qui regnavit annis 20
Xerxi successit filius Artaxerxes, a manu una longiore altera cognominatus Longimanus, qui regnavit annis 40

Axxo mundi 3130, ante Christum 814, qui fuit a diluvio annus 1179, a nativitate Abrahæ annus 1187, ab exitu Hebræorum ex / Egypto annus G82, coepit regnare in Jerusalem et Juda Ozias sive Azarias rex, regnavilque per 52 annos sub quo prophetavit Osce, Jonas, Amos ct Isaías. Itaque Osee, qui fuit primus omnium Prophetarum, coepit prophetare sub initio regni Oziie. Nam Isaías, qui cum secutus est, coepit prophetare sub annum 17 Oziæ, ut habet Eusebius *in Chronico,* qui fuit annus ante Christum 797. Jonas vero coepit ante annum 14 Oziæ, uti mox ostendam. Insuper sub Ozia rege emperunt Olympiades. Annus enim 40Oziæ, qui fuit ante Christum 774, oiym-
fuit annus primus Olympiadis 1. Ante Olympiades pbdw
autein omnia apud Gentiles scriptores ct hisloricos sunt incerta. Ab Olympiadibus enim cœpit our.
apud cos historiæ fides. Audi Eusebium *in Chronico* ad Olympiadem I : « Ab hoc tempore Græca de temporibus historia vera creditur : nam ante hoc, ut cuique visum est, diversas sententias protulerunt. » Unde Varro apud Censorinum, Dc *Die natali,* cap. 21, duplicem ponit sreculorum ordinem : priorem a diluvio ad primam Olympiadem, cumque vocat ptó, id est *fabulosum;* posteriorem Iç^ucv, id est *historicum.* Prophetæ ergo nostri antecesserunt omnem Gentilium historiam cl sapientiam, œque ac Romam. Roma enim condita est anno 23, post inchoatas Olympiades, uti passim docent chronologi.

Osco ergo, sub initia regni Oziæ, jussu Dei duxit uxorem fornicariam, ct ex ea procreavit duos filios et unam filiam; primum nominavit '*^7*
Jezrahel; secundam filiam, *Lo rachuma,* id est ure.
Absque misericordia; tertium, Lo animi, id est *Non populus meus;* ut tam factis, quam verbis portenderet sanguinem Jezrahel brevi vindicandum super domum Jehu; ac Israelem ob forni-

cationcm cum idolis, aliaque sedera gravissime sine misericordia puniendum; atque cum vitulo aureo quem colebat in Dan et Bellici, transferendum in Assyriam. Post Oziam perrexit Osco prophetare sub Joalham, Achaz ct Ezechia, ut ipso ait cap. i,1; sed quid præcise sub hocillove rego prophetari! ignoramus: quia ipse, ut cl alii minores Prophetæ, sua oracula per annos regum sigillatili! non consignant, uli consignant *Jeremías,* Ezechiel, Daniel et subinde Isaias. Porro sub hisce regibus Osee prædixit Christum, devicta morteci inferno, dic tertia resurrecturum; Synagogam Judocorum, lan piam adulteram, a Deo repudiandam; Ecclesiam verocx Gentibus, Christo per fidem sponsandam in sempiternum; denique Synagogam diebus mullis fore sine rege ct lege, sine sacerdotio et sacrificio, exspectantem Messiam, ad quem in fine mundi convertetur.

jodií. Paulo post Osco prophetavit Jonas contra Niniven, nimirum regnante in Juda Ozia, in Israel Jeroboam, ul patet IV Jlc/j. xiv, 23. Quare necesso est Jonam prophet isse primis i4 annis regni Oziæ : illis enim duntaxat cum Ozia regnavit Jeroboam. Ipse enim vita et regno decessit anno H Oziæ, ut colligitur ex IV *llcj. XV,* 1, juncto cum cap. xiv, 2.1. Eodem tempore in Latio regnabat Procas Sylvius,avus Romuli,cl in Assyria Sardanap dus, qui videtur fuisse rex Ninives a Jona conversus ad poenitentiam. Jonas ergo processit Amos paucis annis, Amos enim empii anno 25 Oziæ, uljam dicam.

Aûj. Anno mundi 31GI, ante Christum 789, qui fuit Oziæ regis annus 25 , cœpil prophetare Amos. Cœpit enim a ante duos annos terne motus » (ul ipse ail cap. i, 1) qui contigit anno 27 Oziæ. Propiziai autem vindiciam Dei in Ilamascum, Philisleam, Tyrum, E loin, \inmm,Moab, Judam cl maxime contra Israel, id c.*t d cem tribus, quibus ob idololatriam aliaque flagitia excidium per Assyrios intentat. Adbæc, tenebras e solis eclipsi, meridie futuras per lotum orbem in passione Christi ; ac per eum tabernaculum Davidis collapsum restaurandum vaticinatur. Insuper in Bethel predicai captivitatem el excidium Israelis. Quocirca ab Amasia sacerdote idolorum accusatur rebellionis, ac tandem vecto per tempora transfixus , martyr occumbit.

AWti>. Paulo post Amoscœpitprophetare Abdias, qui Idumœis excidium per Chaldæos prodicit, eo quod ipsi perpetui fuerint Judœorum Iiosles.

Anno mundi 3188, aule Christum 7G2, cœpit regnare in Juda Joalham, filius Oziæ, sub quo cœpit
Michw. prophetare Michæas, ul ipso ail cap. i, I. Prœdicit autem initio Samariæ et Israelis excidium per Assyrios.

Homi qtnn h Anno mundi 3198, ante Christum 751 , qui fuit regni Joalham 11 , Roma condita est a Romulo, qUj j(l ca regnavit annis 29. Quocirca solerlor et apposite nolat S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit.* XXVII, busca Prophetas empisse prophetaro sub exordia urbis Rom©, quia eorum oracula Romanis, ct Gentibus Christi fidem amplexuris scribebantur. Audi cum :«EzechiasquipperexJuda co usque regnavit, ac per hoc per ea tempora, isti velili fontes prophetiæ pariter eruperunt, quando regnum defecit Assyriorum, cœpitque Romanorum ; ut scilicet quemadmodum regni Assyriorum primo tempore exstitit Abraham,cui promissiones apertissima fierent in ejus semine benedictionis omnium gentium; ila in Occidentalis Babylonis exordio, qua fuerat Christus imperante venturus, in quo implerentur illa promissa oraculaProphclaruni, nonsolum loquenlium, vcrumcliam scribentium in tant© rei future testimonium solverentur. Cum enim Prophetæ nunquam fere defuissent populolsrael, ex quo ibi reges essecoipcrunt, in usum tantummodo eorum fuere, non Gentium. Quando autem ca Scriptura manifestius prophetica condebatur, quæ gentibus quandoque prodesset, tunc oportebat incipere, quando condebatur hæc civitas, quæ Gentibus imperaret. »

Anno mundi 3220, ante Christum 730, cœpit in Juda regnare Ezcchias; sub hujus annum 7 vel 8, cum jam eversa esset ab Assyriis Samaria, ct Israel abductus in Assyriam anno G Ezcchiæ, ila ut sola reflaret intacta Jerusalem el Juda, Michæas, cap. ni, 12, prædîcit quod Jerusalem a Chaldæis exscindetur : ‹i Sion, inquit, quasi ager arabitur, et Jerusalem quasi acervus lapidum erit, cl mons templi in excelsa silvarum. » Vide *Jercm.* xxvi, 18.

N hom Sub idem tempus prophetavit Nahum excidium N nives, co quod Ninivitae post pnedioationem Jome, in pristina scelera relapsi essent, ut dicam Prooemio in *Nahum.*

Anno mundi 3230, ante Christum 720, Ezcchias in regno agebat annum decimum : sub hunc annum edidit Michæas illustro illud oraculum, cap. v, 2, dc Christo in Bethlehem nascituro, uliibidem ostendam.

Anno mundi 3234, ante Christum 716, Ezechias agebat annum regni It; sub hunc annum Michæas protulit prophetiam illam, cap. iv. 1, de E'desia in Sion a Christo instituenda, uli ibidem demonstrabo.

JooL Anno mundi 3219, ante Christum 701, cœpit in Jerusalem et Juda regnare M masses rex impius, sub quo probabile esi prophetasse Joel : quia ipse soli Jud© (quasi Israele jam vastato anno 6 Ezcchiæ) vaticinatur excidium ob idololatriam, cl ob occisos ab eis Prophetas, quod factum est tempore cl jussu Manassis. S. Hieronymus tamen, Eusebius ct alii permulti censent Joelcm prophetasse Iunge anterius, scilicet paulo post Osce, sub Ozia rege. Porro Jori predici! Judo*© instare vastitatem per noxias bestias, cl hostes Ch iklæos, quos sub specio locustarum , erucarum et bruchorum depingit ; ideoque hortatur omnesctpræsertiin sacerdotes ad planctum, jejunium cl orationem; et conversis magnam pollicetur prosperi! item, dandum Doclorem justijiæ, Spiritum

Sanctum effusum iri super credentes, invocantes Dominum salvos fore. Denique diem judicii præ-nunliat, nc graphice describit ejus horrorem, et prodigiaprævia; locum quoque significat, nimirum in valle Josaphit peragendum esse.

sub Manasse etiam prophetavit Ilabacuc, qui pariter Manassi, ac toti Judææ ob impietatem extremam cladem per Chaldœos pronuntiat.

Anno mundi 3306, ante Christum 611, coepit regscpbo nare in Juda Josias: sub quo prophetavit Sophonias, ut patet cap. i, 1, æque ac Jeremías : quos secuti sunt Ezechiel et Daniel, qui prophetarunt sub Joakim lilio Josiæ. Quocirca hi soli Judæ, utpote Israele jam sub Ezechia vastato, comminantur Dei vindictam : « Scrutabor, » inquit Deus per Sophoniam, cap. i, 12, a Jerusalem in lucernis; » atque in typo excidii Jerusalem, æque ac Ninives, orbis excidium, diemque horribilem judicii graphice depingit.

Novem Prophctæ jam recensiti prophetaverunt ante excidium Jerusalem, et ante captivitatem Babylonicam: nam hæc contigit sub Joakim et Scàccia filiis Josiæ. Cæteri 1res qui sequuntur, puta Aggœus, Zacharias et Malachias, prophetarunt post captivitatem Babylonicam, postque reditum Judæorum cx Babylone, qui contingit anno 1 monarchiæ Cyri. Quocirca,

Anno mundi 3433, ante Christum 517, qui fuit annus 2 Darii Hystaspis, Tarquinii Superbi Romanorum septimi ct ultimi regis, annus 27, ait S. Hieronymus, empii prophetare Aggœus, ac Judæos hortari ut templum a Chaldaeis combustum reædificent. Aggæi oraculis excitati Jesus pontifex ct Zorobabel dux, cum populo templi fabricam ordiuntur, quibus Aggœus promiltit tum frugum copiam, tum majorem fore hujus templi, quam prioris Salomonici gloriam : Christum enim cx Zorobabel nascilurum, hoc templum sua prescnlia, concionibus et miraculis condecoraturum.

Eodem anno, sed bimestri post Aggæum (puta mense 8, Aggœus enim mense G) cœpit prophetare Zxha- Zacharias, Aggæi adjutor, stimulans populum ul, riu- postpositis privatis suis commodis et domibus, fabrica templi insistat. Unde vidit virum molientem civitatem, cap. ii, i, el Jesum pontificem templi, cap. ni, et candelabrum templi, cap. iv.

Anno mundi 3131, ante Christum 51G, qui fuit annus 3 regni Darii Hystaspis, Zacharias, cap. v, vidit amphoram , in qua sedebat mulier nomine *Impietas* per aerem raptari in Babylonem. El cap. vi, vidit quatuor quadrigas, representantes quatuor imperia, et monarchias sibi invicem ex ordine successuras, ac post eas Christum Christique regnum : a Ecce , inquit, vir, Oriens nomen ejus. >

Anno mundi 3435, ante Christum 515, qui fuit annus 4 Darii Hystaspis, Zacharias,ut ipse asserit cap. vu, 1, rogatus an pristina captivitatis jejunia, ea jam soluta, adhuc servanda forent? respondet ea commutanda in festivitates preclaras, ac Judæos hortatur, ut in fabrica templi animose pergant. Unde cap. ix, monet no timeant Philis* tæos, co quod hi ipsis a Deo sint subjugandi, ac rursum promittens Christum : « Ecco, ait, Rex tuus veniet libi justus clsalvator:ipsepauper,ct ascendens super asinam, et pullum filium asinæ. p

Anno mundi 3437, ante Christum 513, qui fuit annus 6 Darii Hystaspis, perfecta est templi fabrica; in cujus dedicatione Aggœus el Zacharias cecinerunt alleluia. Ita Epiphanius et Dorotheus in eorum *Vita*. Quocirca Zacharias, sequentibus annis, vaticinatur ea quæ cap. x, ct deinceps enarrat, nimirum summam urbis ct templi fore felicitatem per Maohabæos pontifices, duces cl vindices populi, ac præsertim per Christum qui in eo versabitur, ct victimam pro hominibus se offeret Deo, ideoque a Juda vendetur Judæis 30 argenteis; percutietur ut pastor, et dispergentur oves : denique, perfossis manibus, affigetur cruci. « Qui sunt, inquit, plagæ islæ in medio manuum tuarum? Et dicet : His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me, » *lachar*. xni, 6. Quocirca per Christum effundendum spiritum gratiæ, ct fontem baptismatis super habitatores Jerusalem omnesque gentes ad Christum ct Ecclesiam concursuras prædicit et promittit.

Anno mundi 3167, ante Christum 483, qui fuit annus Darii Hystaspis 36 cl ultimus, Aggæum ct Zachariam diem obiisse tradunt Ilebræi in *Seder Olam,* ct innuunt S. Epiphanius et Dorotheus in eorum *Vita*.

Anno mundi 3487, ante Christum 463, cœpit in Perside regnare Artaxerxes Longimanus, filius Xerxis, sub cujus annum 5 vel 0 prophetat Mala- Malichias, Prophetarum omnium ultimus, contra vitia cWu. sacerdotum et populi, præsertim quod contra legem uxores alienigenas duxissent. Nam anno sequenti, puta 7 Artaxerxis, venit Esdras in Jerusalem, omnibusque persuasit ut eas repudiarent. Insuper prædicit Malachias sacrificia Judæorum a Deo repudianda, ac eorum loco oblationem mundam Eucharistiæ a Christo sanciendam, quæ ubivis gentium toto orbe offeratur et sacrificetur : denique Christum venturum ad templum quasi angelum Testamenti, ejusque præeursorem fore minorem angelum, scilicet Joannem Baptistam : Eliam vero venturum ante secundum Christi adventum, qui convertet corda patrum ad filios.

Ex dictis patet hosce duodecim Prophetas vi- propbe. cissim ct successive prophetasse per 300 annos; um»i tot enim fluxerunt ab Ozia rege Juda usque ad 300 i*r Artaxerxem Longimanum. aDDOi‘

HIEROGLYPHICA

E DUODECIM MINORIBUS PROPHETIS EXCERPTA.

EX OSEE.

Gap. i, 2. « Vado, sume libi uxorem fornicationum, ct fac tibi filios fornicationum.» Ad litteram jubet Deus Prophctæ, ut ducat meretricem in uxorem, indequo procreet filios qui a matre infami vocentur filii fornicationum, id csl filii fornicarne et meretricis : idque ad hoc, ul repræsentet idololatriam Israelis. Osco enim repræsentat Deum, uxor meretrix Synagogam, filii Israelitas. Unde explicans subdit: a Quia fornicans fornicabitur terra a Domino, » *q. d.* Quia incolæ terræ, puta Israelitas, a Deo apostalabunt, et colent idola quasi amasios suos.

Vers. 3 et 4. a Et peperit ei filium. Et dixit Dominus ad cum : Voca nomen ejus Jezrahel; quoniam adhuc modicum, et visitabo sanguinem Jezrahel super domum Jehu.» Jezrahel, id est semen Dei, repræsentat Israel, qui erat populus Dei. Osee ergo jubetur a Deo primogenitum suum vocaro Jezrahel, ut per eum repræsentet stragem posterorum Jehu, regum Israel, *q. d.* Succidam posteros Jehu ob idololatriam, et quia ipsi Jezrahel, id est pios Israelitas, Deum verum colentes persecuti sunt, sicut succidi stirpem Achab in Jezrahel ob idololatriam, et quia ipse in Jezrahel pium Naboth occidit. Undo subdit : a Et conteram arcum Israel in vallo Jezrahel. »

Vers. G. a Et peperit filiam. Et dixit (Dominus) ci : Voca nomen ejus, Absque misericordia. » Causam subdit, scilicet ul suo nomino repræsentet, « quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum. »

Vers. 8 et 9. « El concepit, et peperit filium. Et dixit : Voca nomen ejus, Non populus meus, » ut hic filius suo nomino Israeli assiduo in os ingerat, a quia vos non populus meus, et ego non ero vester. »

Cap. in, 1,2 ct3. « Dilige mulierem dilectam amico ct adulteram, sicut diligit Dominus filios Israel. Et fodi, » id est pretio conduxi, « eam. Et dixi ad eam : Dies mullos exspectabis me ; non fornicaberis, et non eris viro ; sed et ego exspectabo le. » Quid hoc symbolum significet, explicat subdens : a Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rego, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sino cphod, ct sine theraphim ; et post hæc revertentur et quærent Dominum, etc., in novissimo dierum. »

Cap. vi, 3. « Quasi diluculum præparatus est egressus ejus, el veniet quasi imber nobis temporaneus ct serotinus terræ. » Christi adventum, ejusque gratiam et Evangelium recte denotat per symbolum auroræ ; sicut enim hæc post longam noctem, lucis ct diei omnisque boni est initium ct causa, ita ct Christus : alquc per symbolum imbris temporanei, qui sementem rigai; ac serotini, qui messem impinguat ct maturat; pari enim modo Christus cl semen gratia», ct messem bonorum operum, ac gloriæælernæ in nobis operatur.

Cap. Ix, 9. o Profundo peccaverunt sicut iu diebus Gabaa, » *q. d.* Sicut Gabailæ gravissime peccaverunt, enormi stupro occidentes uxorem Levitæ, illudque insano bello contra cœteras omnes tribus defendentes, quo proinde usque ad internecionem cæsi sunt, *Judie,* xix ct xx; ita nunc Israelite gravissime peccant stupro spirituali, id est idololatria: quia illam pertinacissime retinent et tuentur, ideoque exscindentur ab Assyriis.

Vers. 13. « Ephraim Tyrus erat fundata in pulchritudine, » *q. d.* Israel cum Deum coleret, erat pulcherrimus, opulentissimus et fortissimus, uli est Tyrus, quæ in rupe sita, et mari cincta, pulcherrima est, opulentissima cl inexpugnabilis, omniumque gentium accolis el opibus, quasi regina coronatur. At jam cum Deum dereliquit, vastabitur ct perdetur ut Sodomi.

Cap. X, 1. « Vilis frondosa Israel, fructus adæqualus est ei, » *q. d.* Israel vilis est frondibus luxurians, et in eas totam se cllundens; hinc similes parit fœtus, folia nimirum inania, non solidos fructus, *q. d.* Israel frondibus abundat, fructu vacuatur : quia opes resque exlernas conseciatur , internum vero in mente pietatis cullusque Dei fructum negligil : fructus ergo ejus est veniris, non mentis ; carnis, non spiritus, puta opes, fruges, luxus, indeque consequens impietas el idololatria.

Vers. 11. a Ephraim vitula docta diligerò trituram. » Idem dicit metaphora vitule; quod prius dixit per metaphoram vitis, *q. d.* Ephraim diligit trituram, id est fruges et opes, ideoque amat laborem triturandi, id est colendi idola: quia per ea se putat basco fruges nancisci. Hinc facta est pinguis et obesa : sed ego collum ejus pingue el crassum domabo, faciamque ut Assyrii in illud inscendant, eumquo frenent et regant, uti eques frenat et regit equum. Hoc est quod ait : « Ascendam super Ephraim. »

Cap. xi, 3 et 4. « Ego quasi nutritius Ephraim, portabam cos in brachiis meis: et nescierunt quod curarem cos. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charilatis. » Funiculi Adam sunt amor et

beneficentia, quibus allici trahique solent homines ad redamandum : ilici cnim ct magnes amoris est amor.

Cip. mi, 3. « Idcirco (quia scilicet vitulos aureos coluerunt, meque Deum ad iram concilarunt, exscindam eos per Assyrios : unde tunc) erunt quasi nubes matutina, et sicut ros matutinus prætcricns, sicut pulvis turbine raptus ex arca, ct sicut fumus de fumario, n id est de camino, qui in nere mox dispellitur cl evanescit : pari enim modo ipsi in captivitate dispergentur.

Vers. 7 et 8. « Et ego cro cis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum (ab Assyriis cnim quasi pardis in Assyriam ducentur). Occurram cis quasi ursa raptis catulis, el dirumpam interiora jecoris eorum. » Solent enim leones ct ferae praedam findere ct lacerare usque ad cor , illudquc cum jecore primo devorare, *q. d.* Pari modo ego cor, id est mentem, cl jecur, id est appetitum et concupiscentiam, Israelilarum tristissimis cogitationibus, anxietatibus, melancholiis, pavoribus, ct moeroribus affligam, ct quasi disrumpnm.

Vers. 14. « Ero mors tuo, o mors : morsus tuus ero, inferno. • Christus moriens fuit mors mortis , quia moriendo mortem occidit : momordit vero infernum, cum post mortem eo descendit, ct patres ex ipso eduxit, ac vires inferorum et dtemonnm confregit.

Cap. xtv, G(17. « Ei'oqtiasi ros,Israel germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ut Libani. Ibunt (diffundent se) rami ejus, ct erit quasi oliva gloria ejus, et odor ejus ut Libani. » Israelis, id est fidelis ct justi, fecunditatem, gratiam ct felicitatem comparat primo, rori ct irrorationi ; *secundo,* lilio; *tertio,* cedro, pino aliisque arboribus Libani proceris, latis et odoratis; *quarto,* olivre pingui cl fertili. Addit *quinto:* a Convertentur sedentes in umbra ejus ; n *sexto :* « Vivent tritico; » *septimo :* o Germinabunt quasi vinea; » *octavo :* « Memoriale ejus sicut vinum Libani, » *q. d.* Israelita, id esi fideles veriquo christimi, abundabunt omni annona spirituali verbi Dei et sacramentorum, præsertim Eucharisties; ideoquo florebunt ct crescent omnibus virtutibus, bonis operibus ct mentis.

EX JOELE.

Cap. i, 4. a Residuum crucæ comedit locusta, ct residuum locusta comedit bruchus, ct residuum bruchi comedit rubigo , » *q. d.* Una clades alteri succedit, sequens antecedentem continua serie excipit ; Assyrii assiduis incursionibus populantur ct vastant lenam Israel. Loquitur cnim de Assyriis figurate , quasi de locustis et bruchis agros ct vineas depascentibus, dicens: «Gens enim ascendit super terrain meam foriis ct innumerabilis : dente- ejus ut dentes Iconis, et molari » ejus ut catuli Iconis. Posuit vincam meam in desertum, et fleum meam decorticavit. »

Cap. n, 25. « Reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus, ctrubigo, cl eruca : fortitudo mea magna, quam misi in vos, » *q. d.* Pristinam cladem ct vastitatem nova pace el ubertate sarciam ct compensabo.

Vers. 28, « Effundam spirilum meum super omnem carnem, el prophetabunt filii vestri et fili® vestræ. » Id factum in Pentecoste, *Act.* ir.

Vers. 30. a Et dabo prodigia in cuelo, cl in terra, sanguinem, ct ignem, ct vaporem fumi, » in fine mundi; a antequam veniat dies Domini magnus ct horribilis, » puta dies judicii.

Cap. in, 2. a Congregabo omnes gentes, ct deducam eas in vallem Josaphat, ct disceptabo cum cis ibi. » In valle enim Josaphat, quæ est prope Jerusalem, fiet judicium, ac super eam sedebit in nube gloriosa Christus Judex.

Vers. 13. « Mittite falces, quoniam maturavit messis : venite ct descendite, quia plenum est torcular.» Messis est consummatiosœculi : tunc enim angeli quasi falce demetent homines, impiosque prement quasi in torculari, « in valle concisionis, » id est in gehenna inferni.

Vers. 18. « In dio illa stillabunt montes dulcedinem, ct colles fluent lacte, et per omnes rivos Juda ibunt aquæ, et fons de domo Domini egredietur, ct irrigabit torrentem spinarum, » Hebraico, *torrentem Selim*. Ligna Setim erant imputribilia : unde cx cis facta erat arca, ct tabernaculum ; hinc significat Ecclesiam triumphantem el Beatos, *q. d.* In cedo omnia erunt plena dulcedinis, suavitatis et gaudii, et per beatissimos rivos, id est choros laudantium Deum, aquæ voluptatum decurrent; et fons, id est lumen glorire, ct visio beatifica de throno Dei egredietur, irrigans ct beans omnes electos.

EX AMOS.

Cap. m, 3. « Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit cis? n *q. d.* Sic ego non ambulabo cum Israele, quia ille mecum non convenit, sed cum idolis.

Vers. 4. « Numquid rugiet leo in saltu,nisi habuerit prædamî Numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? » *q. d.* Sic Deus rugire non desinet contra Israel, donec eum quasi prædam capiat cl laniet per Assyrios.

Vers. 5. a Numquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupo? Numquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit? »7. *d.* Sic Deus laqueum Assyriorum, quem quasi auceps tetendit Israeli, non auferet, donec eodem Israc-Icm capiat ct strangulet.

Vers. 6. « Si clanget tuba in civitate, cl populus non expavescet? » Sic Deo clangente per Amos, ac indicente prælium cl stragem, merito expavescat Israel. Unde hæc omnia hieroglyphica explicans, ct applicans subdit : « Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?Quia non

facit Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophetas. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?»

Vers. 12. « Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ : sic eruentur filii Israel qui habitant in Samaria in plaga lectuli, et in Damasci grabato, » *q. d.* Sicut pastor leoni ex ove devorata eripit duo crura, sic pauci Israelite evadent manus Assyriorum, iique viles et inutiles, scilicet pauperes,ct rrgri macie morboque confecti, qui in plaga, id est latere ct angulo, ledi decumbunt, vel in Samaria, vel in Damasco.

Cap. tv, 13. «Formans montes, et creans ventum, cl annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam , ct gradiens super excelsa terræ : Dominus Deus exercituum nomen ejus. » Est hypolyposis potentine et magnificentiæ Dei.

Cap. v, 5. « Bethel erit inutilis. » Hebraice, *Bethel erit in Aven, q. d.* Domus Dei fortis fiet domus vanitatis, doloris cl diaboli.

Vers. 19. « Quomodo si fugiat vir a facie Iconis, cl occurrat ei ursus : cl ingrediatur domum, et innitatur manu sua super parietem, cl mordeal eum coluber, » *q. d.* Samarite ex uno periculo in aliud, cx uno hoste in alium, v. g. ex Phul, in Tcglalphalasar, ex hoc in Salmanasar incident.

Cap. vir, 1. *a* Ecce fictor locuste in principio germinantium serotini imbris, et ceco serotinus post tonsionem regis.» Locuste sunt Assyrii,fictor esi Deus, imber serotinus est Jeroboam, tonsio regis est vastatio Israelis facta a Benadad, *q. d.* Post vastitatem Israeli inflictam a Benadad, res Israelis per Jeroboam regem reflorescere coeperunt ; sed ecce mox Deus immisit Phul cl Assyrios, qui quasi locuste eas depascerent.

Vers. 4. a Et ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus : et devorabit abyssum multam, ct comedit simul partem, » *q. d.* Post Phul, qui mille talentis a Manahen rege Israel acceptis, sine noxa abiit, Deus justo suo judicio immisit Israeli « ignem, » id est Salmanasar, qui ignito quasi ardore ct impetu cum invadens, devoravit « abyssum multam, » id est magnam multitudinem populi, puta tribum Ilubcn, Gad, ct dimidiam Manasse, trans Jordanem humili loco quasi in abysso habitantes : « Et comedit simul partem » Israelis selectam, scilicet tribum Nephtali, Ascr ct Zabulon, cis Jordanem commorantes.

Vers. *1* cl 8. « Et ecce Dominus stans super murum litum (calce incrustatum, id est elegantem el firmum) clin manu ejus trulla cœmcnlarii. Etdixit Dominus ad me: Quid lu vides, Amos? Et dixi : Trullam cœmcnlarii. El dixit Dominus : Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel : non adjiciam ultra superinducere cum. » Trulla est cura ct providentia, qua Deus murum Israelis calco illinivit, id est, speciosum, æque ac fortem et hostibus invictum effecit, quamdiu Israel Deo fidelis adhæsit. At nunc cum infidelis ad vitulos aureos deflexit, Deus deponit trullam, id est curam ejusdem, sinilquc cum invadi ab Assyriis, cl ruere in interitum.

Cap. vin, 1 f t 2. « Ecco uncinus pomorum. Et dixit : Quid tu vides, Amos? Et dixi : Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me : Venit finis super populum m .um Israel, » *q.* d. Sicut uncino poma ex arbore carpuntur, sic per Assyrios carpam Israelitas, et in captivitatem abducam. Ha S. Hieronymus. Mystice, poma sunt homines, quos uncinus, id est mors, carpit ; nunc hunc, nunc illum, donec omnes colligat.

Vers. 8. *a* Ascendet quasi fluvius universus, et ejicietur, et defluet quasi rivus Ægypti* » *q. d.* Sicut Nilus exundans opplet totam Ægyptum, eamque abluit ct everrit sccum in mare, in quod defluit ; ita Assyrii operient lerram Israel, omnesque ejus opes et incolas in cumulum colligent, cosque sccum abducent in Assyriam.

Cap. Ix, 1. *a* Vidi Dominum stantem super altare, et dixit (angelo) : Percute cardinem, ct commoveantur superliminaria. » Jubet hic Deus angelo, ut convulso cardino, evertat templum, ob avaritiam el scelera populi.

Vers. II, 12, etc.« In die illa suscitabo tabernaculum David quod cecidit,etc. Ut possideanlreliquias Idumææ, el omnes nationes, etc., el stillabunt montes dulcedinem, et omnes colles culti erunt, » *q. d.* Regnum Davidis collapsum restaurabo per Christum, faciamque ut ipse per fidem possideat Idumæam omnesque gentes, tanta donorum spiritualium ubertate et felicitate, ut montes et colles vina ct mella fundere videantur. Patet Actor cap. XV* vers. 16.

EX ABDIA.

Vers. 18. a Erit domus Jacob ignis, ct domus Joseph flamma, ct domus Esau stipula,» *g. d.* Judæi et Israelite subigent sibi Idumæos, sicut ignis subigit sibi stipulam. Unde explicans subdit : « Ei succendentur in cis, cl devorabunt cos. »

EX JONA.

Cap. n, 1. « Et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, ct tribus noctibus. » «Sic erit Filius hominis in cordo terne tribus diebus, ct tribus noctibus,» *Matth.* xu, 40. Post triduum piscis «evomuit Jonatn m aridam, » vers. ii. Sic Christus post triduum cx inferis redivivus ct gloriosus resurrexit.

Cap. IV, G. « Et praeparavit Dominus Deus hederam, et ascendit super caput Jonæ, ut esset umbra super caput ejus, etc., ctlætatus est Jonas. El paravit Deus vermem, ct percussit hederam, ct exaruit, etc. Et percussit sol super caput Jome, » etc. Tropologice, docet Deus omnes res et spes humanas esse umbram hederæ, quam subito vermis adversitatis erodit, lumquc homines in

ea recumbentes ferit sol angoris ct tribulationis. Qui ergo sapit, non in creatura aliqua, sed in creatore spes resque suas deponat. Ille juge præhebit umbraculum, ille jugis ccrtusquo erit protector.

EX MIC1LEA.

Cap. ir, t et 2. « Et erit in novissimo dierum, mons domus Domini praeparatus in vertice montium, ct sublimis super colles : ct fluent ad cum populi. Et properabunt gentes multa„ ct dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob : et docebit nos do viis suis, ct ibimus in semitis ejus : quia do Sion egredietur lex, cl verbum Domini de Jérusalem.» Est hieroglyphicum Ecclesia„ quam Christus inchoavit in Sion. Hæc est enim civitas in monte posita, quam eminus intuentur omnes gentes, et ad eam confluunt, ul discant legem Dei et Christi, ac juxta eam vitam Christianam ct sanciam ineant in pace, concordia ct gaudio Spiritus Sancti. Unde subdit : « Et concident gladios suos in vonieres, ct hastas suas in ligones : non sumet gens adversus gentem gladium, et non discent ultra belligerare. Et sedebit vir subtus vitem suam; ct subtus ileum suam, ct non erit qui deterreat, etc.: clregnabit Dominus super eos in monte Sion, ex boc nunc et usque in æternum. »

Vers. 8. « El lu turris gregis nebulosa (hebraico *aphel,* quæ erat turris altissima juxta templum, idcoque intucnlibus apparebat caliginosa), tilia Sion, usque ad tc veniet : cl veniet potestas prima, regnum flliæ Jerusalem. » *q, d.* Tu, o Sion, quæ turribus Ophcl, gregis, ct aliis celsis ct nebulosis excelsa es, nebulosa cl munita, felix eris cl beata. Nam ad te primo veniet Christus, ipse primo in te regnabit, prima ejus potestasct imperium tibi ab eo communicabitur, nimirum priscum et avitum regnum Davidis, qui regnavit in Sion et Jerusalem, ipse quasi ejus filius et luetes suscipiet, ct restaurabit, ac fortissimum ciucici, non corporale, sed spirituale, illudque tibi consignabit. Ecclesia enim quæ empii in Sion, quasi regina regis Christi, dominatur omnibus ‹hristianis loto orbe dispersis. Unde subdit vers. 13 : « Surge ct tritura (hostes tuos infideles, cosque libi subige), tilia Sion : quia cornu tuum ponam ferreum, et ungulas luas ponam œreas, et comminues populos multos, cl interficies (hebraicc WHIH *luicharamti,* id est quasi anathemata consecrabis) Domino rapinas eorum, ct fortitudinem eorum Domino onivcrsœ terræ. »

Cap. v, 2. « El tu Bethlehem (sila in regione) Ephrata (id est frugifera ct fertili), parvulus es in millibus Juda : cx le mihi egredietur (Christus) qui sil dominator in Israel : cl egressus ejus ab initio a diebus œternitatis. » Egressus Christi duplex symbolum est duplicis nativitatis Christi. *Prior* fuit in cado œterna, in qua Christus genitus tal a solo Patre, fuitque ipÍTus. *Posterior* est temporalis, in qua Christus natus est in Bethlehem ex Virgine Deipara, fuitque iiwfrwp.

EX IJABACUC.

Cap. m, 4. « Cornua in manibus ejus, » *q. d.* « Munus, » id est potentia, operatio et vindicta Dei est cornuta, id est valida, acris et penetrans. Mystice, cornua sunt anguli et clavi in manibus Christi crucifixi. Nam « ibi abscondita est (divinitas et) fortitudo ejus. » Unde quasi in triumphum, *a* ante faciem ejus ibit mors, ct egredietur diabolus ante pedes ejus, etc. Incurvati sunt colles (puta reges et principes) mundi ab itineribus œternitatis ejus, n In quemcumque enim locum pedem suum intulit Christi ælernitas, cl œterna Majestas circumiens orbem, ct evangelizans per Apostolos, illum, ejusque principes sibi suæquc fidei ct cultui subjugavit.

EX SOP1IONIA.

Cap. in, 1. « Væ provocatrix, et redempta civitas, columba.» Columba symbolum est stoliditatis : quia ablatis pullis e nido, ad illum tamen revertitur, *q. d. Væ* Hiorosolymœ, quæ stolida est ct excors ut columba : nam cum a me ex Ægypto, cl alias sæpe sit redemptu et liberata, ipsa tamen mei obliviscitur, ad idola pergit, itaque me ad iram provocat.

Vers. 8. « In igne zeli mei devorabitur omnis terra. » Ilie ignis zeli apparuit in Pentecoste, quando Spiritus Sanctus in linguis insedit Apostolis, per quos ccasumpsit et devoravit omuein terram gentilium ct gentilismi. « Quia tunc reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomino Domini, et serviant ei humero uno. » Labium electum est lingua fidelis ct Christiana, qua omnes gentes ab Apostolis conver8æ invocant nomen Domini, cique serviunt humero uno, id est unanimiter, summa concordia ct churilate. Unde de iis subdit :

Vers. 17. « Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabil : gaudebit super te in Itelilia, silebit in dilectione sua, » id est in lui amore silenter cl gaudenter conquiescet, « exsultabit super te in laude,» laudando luam fidem, constantiam, patientiam, martyrium, etc.

Vers. 18. «Nugas, qui a lego recesserant, congregabo. » Nugas vocat nugaces, leves et viles Judæos, qui a lege recesserant, quos Christus in Sionem, id est in suam Ecclesiam, congregavit ct adunavit.

EX AGGÆ0.

Cap. n, 7 et 8. « Adhuc unum modicum, elego commovebo coelum, et terram, et mare, cl aridam. Et movebo omnes gentes, cl veniet desideratus cunctis gentibus :ct implebo domum istam gloria. » Desidaralus est Messias, qui fuit gloria

templi secundi, dum illud sua pnesentia, doctrina ct miraculis condecoravit. Commota sunt cœlum et terra, dum prodigia stupenda ediderunt in ejus nativitate et morte, quibus quasi clamabant se stupere hanc creatoris sui exinanitionem ct dignationem, ac homines ad similem stuporem, gratiludinem, amorem et laudem bei provocabant. Unde explicans subdit : « Magna erit gloria domus istius novissima), » id est templi Zorobabelis, « plusquam primœ, » puta templi Salomonis.

Vers. 24. a In die illa, dicit Dominus exercituum : Assumam te, Zorobabcl fili Salatine!, serve meus, dicit Dominus : cl ponam te quasi signaculum, quia tc elegi. » Signaculum, id est sigillum, vel annulus signatorius, quia hic omnia obsignat ct custodit, ac litteris et edictis regiis dat fidem : unde regi est ad manum, ejusque digito inseritur : hinc symbolum est amoris, fidei, auctoritatis, honoris, excellenliæ, quæ Deus contulit Zorobabeli, dum cx ejus stirpe fecit nosci Christum, quem statuit suum in orbe Legatum, Regem, Doctorem, Prophetam, Pontificem, Redemptorem, ut legem Evangelicam, salutem et reconciliationem a Deo decretam, omnibus sibi credentibus promulgaret, ct reipsa conferret : « Hunc enim Pater signavit Deus, » *Joan, vi, 27.*

EX ZACHARIA.

Cap. 1,8. « Ecce vir ascendens super equum rufum, et ipse stabat inter myrleta quæ erant in profundo (in valle, v. g. ad ripam Euphratis, cui adjacet Babylon): ct post eum equi ruti, varii, et albi. » Hic vir fuit S. Michael custos Synagogue : insidet equo rufo, quasi vindex, fusurus sanguinem hostium populi Dei : stat iuler myrteta, id est inter Prophetas piosquo Judæos, qui in profundum captivitatis et aerumnarum in Babylone fuerant demersi. Sequuntur cum equi et equites rufi, id est angeli provides gentium, quæ persecute fuerant Judæos : ct albi, id est angeli prœsidcs gentium Judaeis benevolarum : ct vani, id est angeli prœsidcs gentium variantium offectum, ut nunc Judæis essent amicai, nunc inimicai. Omnes hi, perlustratis regionibus sibi commissis, dicunt gentes omnes in paco degere. Unde orat Michael, ul eadem Judæis detur : « Usquequo, inquit, tu non misereberis Jerusalem? iste jam septuagesimus annus est» desolationis urbis et templi.

Vers. 18,20 et 21. « Ecco quatuor cornua, etc. Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros, etc. Hire sunt cornua quæ ventilaverunt Judam per singulos viros, et nemo eorum levavit caput suum : et venerunt isti deterrere ca, ut dejiciant cornua gentium, quæ levaverunt cornu super terram Judo. » Quatuor cornua sunt quatuor gentes degentes ad qualuor mundi (dagas, quæ vexarunt Judæos, scilicet ab oriente Ammonite, ab occidente Philistini, a meridie Idumæi, ab aquilone Assyrii et Chaldæi. Porro qualuor fabri, sunt quatuor angeli tutelares Judæœ, qui hosco gentes ct timore perculerunt, ct perculsas prostraverunt.

Cap. ii, K. « Ego cro ei (Jerusalem, ct magis Ecclesie), ait Dominus, murus ignis in circuita,» g. *d.* Instar muri ignei cingam ct tuebor Ecclesiam , ne quis hostis eam invadat : sicut Cherub .flammeo gladio luetur paradisum, Gen. m.Undc subdit : a Et in gloria ero in medio ejus, » *q. d.* Intrinsecus civibus ero consolationi, et gloriæ : forinsecus vero hostibus, instar muri ignei ero terrori et vastitati.

Vers. 8 : a Hæc dicit Dominus exercituum : Post gloriam misit me ad gentes. » Est vox Christi, *q. d.* Olim ego Dei Filius, gloriam meam ostendi in Jerusalem et Judæis : nunc mittor a Patre in carnem, ut majorem gloriam ostendam in Ecclesia ct gentibus Christianis. < Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. »

Cap. m, 3 : « Et Jesus pontifex, filius Jorcdcc, erat indutus vestibus sordidis: et stabat ante faciem angeli. Qui respondit, ct ait ad cos qui stabant coram se (angelos inferiores), dicens: Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad cum : Ecce abstuli a tc iniquitatem tuam, et indui tc mutatoriis, » *q. d.* Abstuli a tc peccata tua, ct restituo libi pontificatum, idcoque pro vestibus sordidis reddo tibi stolam pontificiam, ut deinceps templum cultumque meum instaures, in coque pontificatu fungaris. Allegorico, Jesus filius Josedec repræscnlat Jcsum Christum, ob peccata nostra sputis et plagis in passione sordidatum, sed dic tertia resurgentem, et stola gloriæ circumdatum.

Vers. 8. a Audi, Jesu sacerdos magne, tu, ct amici tui qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt, » hebraico viri *portenti, q. d.* Tu, oJesu, Zacharia, Aggœe, etc., estis Prophets, ct tam verbis, quam factis portenditis ChrMum, ejusque Ecclesiam. Unde subdit: «Ecce enim ego adducam servum meum Orientem, » hebraico FIDX' *tsemach,* id est geriilen oriens ex Virgine et radico Jesso, puta Christum.

Vers. 9. « Quia ecco lapis, quem dedi coram Jesu : super lapidem unum septem oculi sunt. Ecco ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus.» Lapis hic angularis ct fundamentalis templi, id est Ecclesi®, est Christus. Septem ejus oculi, sunt septem angeli primarii protectores Ecclesi® : sculpluræ, sunt vulnera ct stigmata Christo in passiono incisa, per quæ abstulit iniquitatem terræ, ut sequitur.

Cap. IV, 2 et 3. « Vidi, et occo candelabrum aureum totum : et lampas ejus super caput ipsius, ct septem lucornæ ejus super illud ; et septem infusoria lucernis, qu® erant super caput ejus. Et duœ olivæ super, » id est juxta, « illud : una a dextris lampadis, et una a sinistris ejus. » Candelabrum repræscnlat lucidissimam Dei provi-

narchiæ, quarum una alteri continue successit : bæ prodierunt o duobus montibus, id est o celsitudine et arcana profunditate divini consilii ct providentia;, cujus dure sunt partes, quasi duo montes, scilicet sapientia ct potentia, sive predestinado ct exsecutio, utraque fortis et efficax instar æris, adeo ut nemo eis reluctari potuerit, aut possit.

Vers. 2 ct 3. « In quadriga prima equi rufi, ct in quadriga secunda equi nigri, et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarta equi varii et fortes. » Equi rufi significant primam monarchiam Chaldœorum, qui rufa veste, id est purpurea et coccinea, amiciebantur; quippe erant rufi, id est crudeles et sanguinarii, præsertim in Judæos. Nigri significant secundam monarchiam Persarum : nigror repræsentat pavorem ct horrorem, quem incusserunt Judæis sub Cambyse, et sub Assuero marito Esther per dolos Aman. Albi significant Græcos, qui albati incedebant, ait Cyrillus, quique in Judæos fuerunt clementes ct benevoli. Varii significant Romanos, quorum varium fuit regimen, nunc monarchicum, nunc arislocraticum, nunc democraticum.

Vers. 6. « Equi nigri egrediebantur in terram Aquilonis,n *q. d.* Persæ aggressi sunl et vastarunt impiam Babylonem. Unde de iis subdit, vers. 8 : « Qui egrediuntur in terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum (Septuaginta, *furorem*) meum in terra Aquilonis, » puta in Babylone, quæ aquilonari est Judææ.

« Et albi egressi sunt post cos. » Quia Alexander et Græci successerunt Persis, cosque cum suo rege Dario profligarunt juxta Babylonem. « Et varii egressi sunt ad terram Austri,» *q.d.* Augustus et Romani invaserunt Ægyptum, quæ Judææ est ad austrum, eamquo devicto apud Actium Antonio et Cleopatra (quro ultima ex Græcis, puta Ptolomæis, fuit Ægypti regina) sibi subjugavit, caque ratione, exstinctis plane Græcis, eorum monarchiam ad sc transtulit.

Vers. II. «Sumes aurum et argentum, et facies coronas duas, » unam pontificiam, alteram ducalem; « ct pones in capite Jcsu filii Josedec, sacerdotis magni,» ut significes deinceps pontifices fore duces cl principes Judæorum : ac magis, ut allegorico Jesus filius Josedec, id est justitiæ Dei, representet Jesurn Christum foro summum orbis Pontificem, æque ac regem. Undo de eo subdit : « Ecce vir Oriens (Chaldæus, Jlcssias) nomen ejus : ct subter cum orietur, » multitudo fidelium cl sanctorum. « Et ædificabil templum, » id est Ecclesiam tam militantem, quam triumphantem, « Domino : ct ipse portabit gloriam, » etc., gloriose resurgens, et ascendens cum triumpho in cœlum, ibique residens ad dexteram Patris, quasi Hex regum ct Dominus dominantium.

Cap. vin, 3. «Et habitabo in medio Jerusalem, et vocabitur Jerusalem civitas veritatis, el mons Domini exercituum, mons sanctificatus. » Jerusalem typus est Ecclesîre, quæ est columna el firmamentum veritatis, ac mons sanctitatis, tam docirinæ, quam vitre divinai. Undo subdit :

Vers. 7. « Ecce ego salvabo populum meum dc terra Orientis, el de terra Occasus solis. » Hoc csl quod Judæis ait Christus dc gentibus : « Mulli venient ab Oriente ct Occidente, ct recumbent cum Abraham, et Isaac, cl Jacob in regno cœlorum, » *Matth.* vm, 11. Unde ct subdit Zacharias, vers. 23 : « Apprehendent decem, id csl mulli, homines cx omuibus linguis gentium, ct apprehendent fimbriam viri Judæi (id est confitenti* Deum, ct credentis in Christum cumque prædicanlis, puta Apostoli, virique Apostolici) dicentes : Ibimus vobiscum : audivimus enim quoniam Deus vobiscum est. o

Vers. 10. « Jejunium quarti (mensis), ct jejunium quinti, ct jejunium septimi, ct jejunium decimi, erit domur Juda in gaudium, et laetitiam, ct in solemnitatcs preclaras. » Hæc fuerunt symbola jejunii quatuor temporum, quod usurpai Ecclesia, uti docet S. Leo. Vide dicta *lachar,* vm, 19.

Cap. xi, I2cll3. « Et dixi ad cos : Si bonum est in oculis vestris, afferte merccdem meam; cl si non, quiescite. El appenderunl merccdem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me : Projice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab cis. El tuli triginta argenteos: ct projeci illos in domo Domini, ad statuarium. » Zacharias hac actione sua symbolice, per visionem ipsi, ut videtur, in mente a Deo objecta el c(formata, representavit venditionem Christi, qua Judas cum vendidit triginta argenteis; quod proinde per ironiam vocat decorum, id est vile ct infamo pretium. Unde jussu Dei projecit illud in templo, ut co a statuario, id est a figulo, emeretur ager in sepulturam peregrinorum, *Matth.* XXVII, 3.

Cap. xiii, 1. « In die illa erit fons patens domui David, ct habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris et menslruatæ. » Fons hic esi Christus in cruce lancea el clavis perforatos, ex quo scaturivit Baptismus, Eucharistia cætcraque Sacramenta, ac omnis gratia : quibus abluitur peccator, et menstruata, id est peccatrix. Peccatum enim ost menstruum, id est sordes et virus animæ. Undo hunc fontem explicans subdit :

Vers. 6. « El dicetur ei : Quid sunt piago? iste in medio manuum tuarum? Et dicet : His plagatus sum in domo corum (puta in Judæa et Jerusalem) qui diligebant me, » *q. d.* lias plagas mihi indixerunt mei cives ct cognati, puta Judæi, qui erant populus colens ct diligens Deum, ct consequenter me. Ego enim sum Deus, et Dei Filius.

Vers. 7. a Framea suscitare super pastorem meum, ct super virum cohærcntcm milii, dicit Dominus exercituum. » Est vox Dei Patris, qua significat suo decreto occidendum esse Christum, *q. d.* Jubeo tibi, o framea, o gladie (sub quo claves, lanceam, flagella, cl omnia mortis instru-

menta, per synecdochen intellige), ut ferias et occidas Christum, qui est vir cohrerens mihi, et pastor quem dedi meis fidelibus, ut ipsi ejus morte redimantur, a Percute ergo pastorem, et dispergentur oves. »

Cap. sir, 4. a El stabunt pedes ejus in die illa super montem Olivarum, qui est contra Jerusalem ad orientem : et scindetur mons Olivarum ex media parte sui ad orientem, et ad occidentem prrerupto grandi valde; et separabitur medium ad aquilonem, et medium ejus ad meridiem. » Symbolum est Christi ex monte Oliveti ascendentis in cœlum, indeque mittentis Apostolos in quatuor mundi plagas. Anagogice, Christo ibidem considente ad judicium, findetur totus mons, ut impios, reque ac Antichristum, absorbeat, mittatque in tartara.

Vers. 6 et 7. a Et erit in die illa : Non erit lux, sed frigus et gelu. Et erit dies una quæ nota est Domino, non dies, neque noi, el in tempore vesperi erit lux. » Ad litteram dies hic fuit tempus persecutionis Antiochi Epiphanis, qua Judæis afflictis dies videbatur non esse dies, sed nox. Verum vespere, id est in fine persecutionis, successit lux, id est lætilia ct consolatio, per victorias Judæ et Machabæorum. Anagogice dies judicii, qui soli Deo est notus, ita erit horridus, ut sub illud tempus sol obscurandus sit, et stellæ de cœlo casuræ : sed vespere, id est in fine ejus, succedet Sanctis lux beatitudinis et gloriæ œternæ.

Vers. 8. « Et erit in dio illa : Exibunt aquæ vivæ de Jerusalem : medium earum ad mare Orientale, et medium carum ad mare novissimum : in restate et in hieme erunt. » Alludit ad fontes Gihon, qui ad Occidentem; et Cedron, aliosque qui ad Orientem cingebant et decorabant Jerusalem. Per hos intclligit Machabæos, qui suis prreliis et victoriis, quasi fontes aquas vivas consolationis, lætitiæ, et rerum abundantiæ attulerunt Judæis. Parabolice significantur Apostoli, qui e Jerusalem exeuntes in totum orbem emanarunt aquas gratiæ et doclrinæ Evangelicœ. Anagogice significantur gaudia Beatorum ex visione Dei, quasi ex fonte manantia. Unde huc alludens S. Joannes, Apoca/, xxii, t, in descriptione coelestis Jerusalem : « Et ostendit mihi, inquit, fluvium aquæ splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei, et agni, » etc.

Vers. 16. n Et omnes qui reliqui fuerint dc universis gentibus, quæ venerunt contra Jerusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent Regem Dominum exercituum, et celebrent festivitatem tabernaculorum. » Tenuiter id factum a Machabæis, qui Idumreos, Philistreos aliasque vicinas gentes coegerunt ad suscipienda sacra Judaica, eorumque festa colenda. Plene id factum ab Apostolis, qui omnes gentes converterunt ct induxerunt ad celebranda festa Christiana, adumbrata per Judaica; ac præserlim ut mystice agant festum tabernaculorum, nimirum ut quasi peregrini degant in hoc mundo, tanquam in tabernaculo; ac fide, spe ct charilatc jugiter contendant ad patriam cœlcstem.

Vers. 20. « In dic illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domino, » *q. d.* Machabaei phaleras equorum, aliasque manubias hostium consecrabunt Deo, quasi victoriæ auctori. Idem facient de suis spoliis et opibus principes, reges et imperatores conversi ad Christum : quorum primus fuit Constantinus, qui proinde ad litteram clavum sanctum, quo crucifixus est Christus, imposuit freno equi sui, lura ad ostendendam suam fidcin ct pietatem in Christum, tum ut ejus ope communitus in præliis, victoria potiretur.

« Et erunt lebetes in domo Domini, quasi phialæ coram altari, » *q. d.* Ob victoriasMachabæorum, multi confluent ad sacrificandum Deo : hinc plurimos adducent lebetes ad coquendas carnes victimarum, quos deinde relinquent templo, Deoque consecrabunt : ita fiet ut tot sint lebetes sanctificali, quot phialæ; ac lebetes in nitorem et sanctitatem phialarum quasi transeant. Mystice, lebetes sunt corda fidelium, in quibus igne charitalis excoquitur quidquid carnale est, ut fiant sancta instar thymiamatis quod est in phialis, jugiter exhalantia incensum orationis et laudis Deo. Hinc de S. Magdalena canit Ecclesia :

Fit cx lebete phiala,
In vas translata gloriæ,
Ex vase contumelia:.

q. d. Prius erat lebes concupiscente, deinde facta est phiala continenti® et pœnitentiæ.

EX MALACHIA.

Cap. i, il. « Ab ortu cnim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus : ct in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda. » Hebraice niW *mincha,* id est sacrificium farreum, puta farinæ ct panis, *Levit,* n, quod erat typus Eucharistiæ, quæ hic ad liltcram significatur, elprredicitur in lege nova foro non tantum sacramentum, sed et sacrificium.

Cap. m, 1. *a* Eccc ego mitto angelum meum, et prreparabil viam ante faciem meam. Et statini veniet ad templum suum dominator, quem vos quærilis, et angelus testamenti quem vos vultis. » Duos hic angelos praenuntiat Malachias, unum communem ct priorem, qui sil prrecursor posterioris. Hic est S. Joannes Baptista, qui fuit angelus, id est legatus, Christi; idque ante faciem ejus, id est coram co : quia Christum prresentem populo ostendit, ct digito demonstravit. Alterum angelum testamenti, puta Christum, qui fuit angelus, id est legatus, Patris ad sanciendum novum testamentum, id est fœdus inter Deum ct homines. Hic post Joannem concionantem, et præsertim incarceratum, venit ad templum, ibique prredicavit et miracula patravit, quibus compro-

bavit so esse angelum testamenti, pula Messiam. Unde de eo sequitur : « Ecce venit, dicit Dominus exercituum. Et quis poterit cogitare diem adventus ejus? Et quis stabit ad videndum cum? » *q. d.* Ecce ego Malachias eminus in spiritu eum adventantem conspicio. Et quis comprehendat, imo quis appendat, ponderet ct penetret pro dignitate, uti meretur, ejus in carnem advenientis dignationem, cbarilatein, potentiam, sapientiam, majestatem, gloriam? Quis vero coram tanta majestate consistere queat? quis tantam lucem irretortis oculis intueri valeat? Quis hominum impurorum coram tanta puritate, imo igne conflante ct purificante, illæsus consistat?

Vers. 2. a Ipso enim quasi ignis conflans cl quasi herba fullonum, » *q. d.* Christus instar ignis conflabit, et instar herbs saponaria}, qua fullones expurgant pannos, emundabit ab omni peccato ct immunditie, suos fideles, præserlim sacerdotes.

Vers. 3. a Et sedebit conflans, ct emundans argentum, ct purgabit filios Levi, ct colabit eos quasi aurum, et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia, » *q. d.* Christus quasi aurifex igne divino excoquet suos sacerdotes, ut niteant instar argenti, ct splendeant instar auri, itaque justa et sancta Deo offerant sacrificia. Aaronici enim sacerdotes fuerunt terreni , Christiani vero sunt argentei ct aurei.

Cap. iv, 1. « Ecce dies veniet succensa quasi caminus : et erunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem stipula : el inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem ct germen. » Dies hæc est dies judicii, a succensa » igne, tum conflagrationis mundi, tum gehennœ, tum acris examinis et judicii divini, in qua impii cum omni sua gloria, opibus, deliciis et pompis funditus exscindentur, et comburentur ut stipula, cujus nulla radix superest, aut germen; ita tamen ut illaesi ipsi semper perdurent in igne, ad poenam continuam ctœternam.

Vers, fi et G. a Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. Et convertet cor patrum ad tilios, et cor filiorum ad patres eorum : ne forte veniam ct percutiam terram anathemate. » Hinc patet Eliam Thesbitem, ut habent Septuaginta, cum Henoch venturum ante diem judicii, ul Judæos convertat. Elias ergo cor, id est mentem, fidem et devotionem patrum erga Christum venturum reducet, iraprimetque filiis, ul cor, id est mens, fides et devotio filiorum erga Christum jam praesentem, imitetur ct sequatur cor, id est mentem, fidem ct spem patrum ; ne veniens Christus ad judicium, incolas terræ terreáis bonis affixos perdat anathemate, id est pleno excidio et exterminio; sed credentes in sc salvet bcelque.

ÆNIGMATA.

EX OSEE.

Cap. **i,** 10 **etti,** a Et erit in loco ubi dicetur (dicebatur) eis : Non populus meus vos ; dicetur cis : Filii Dei viventis. Et congratulabuntur filii Juda ct filii Israel pariter. Et ponent sibi caput unum, ct ascendent de terra. » Est œnigma vocationis Judæorum et Gentium ad fidem ct salutem per Christum. Ili cnim antea non erant populus Dei, sed per fidem in Christum facti sunt populus Dei, el filii Dei, veriquo Judæi cl Israelita), cum seilicci unum caput sibi posuerunt Christum, cl cum co ascendere coeperunt mento ct conversatione sancta de terra in cœlum.

« Quia magnus dies Jczrahcl, » *q. d.* Celeberrimus ct felicissimus erit dies ille, quo Jczrahcl, id est semen ct lilii Dei antea dispersi, per Christum unigenitum Dei Filium congregabuntur in unam Ecclesiam, nunc militantem, postea triumphaturam in cœlis.

Cap. n, 15. a Dabo vallem Achor (id csl turbationis) ad aperiendam spem, » *q. d.* Turbatio ct desperatio erit occasio, cl inilium spei : ubi omnia videbantur perdita et desperala, ibi affulgebit spes salutis. Deus enim in arctis extremisque difflcullatibus maxime adesse solet, suisque aperire viam ad evadendum.

Vers. 21 ct 22. «Exaudiam ccelos,et illi exaudient lerram. El terra exaudiet trilicum, ct vinum, et oleum : cl hæc exaudient Jezrahel, » *q. d.* Dabo cœlis pluviam, quam tacite poscunt, ut eam communicent terræ, quæ per eam fecundata dabit trilicum, vinum ct oleum, quo alatur Jczrahcl, id est populus Dei: Jezrahel cnim poscit trilicum, ctc., triticum poscit terram fecundam, terra fecunda poscit pluviam o cœlo. Horum omnium votis sa-, lisfacit Deus, dum facit ul cœlum impluat terne, ex caque producat fruges, ad alendum Jezrahel.

Cap. v, I. « Laqueus facti estis speculationi, ct rete expansum super Thabor. » *Speculationem* vocat populum speculandum, sive speculationi ct custodi® sacerdotum et procerum commissum, *q. d.* Vestrum erat speculari, præmonere, itaque avertere pericula a populo : at vos pro specula eidem facti estis laqueus, quia verbo el exemplo cum idolis implicastis et illaqueastis, itaque in

ruinam el exitium egistis : perinde ac venatores reti capiunt et illaqueant feras ct aves in monte Thabor.

Vers. 7. s Devorabit eos mensis; » Aquila, *neomenia,* id est nova luna, puta novus rex, novum imperium, quæ sub luna, cum luna, ct instar lunie mutantur el innovantur.

Cap. vi, 3. « Vivificabit nos post duos dios, in die tertia suscitabit nos. » Ad lit'eram *primus* dies, est captivitatis Assyriacæ; *secundus,* Babylonica?; *tertius,* redemptionis ct libertatis per Cyrum, et multo magis per Christum. Allegorico *primus* dies fuit passionis Christi, *secundus* sepultura;, fertius resurrectionis, quo seipsum, nosque in seipso a morte ad vitam Christus suscitavit. Tropologice, *q. d.* Cito Dcuspœnilentem sua gratia vivificat; clpatientem in tribulatione cito consolatur cl liberat.

Vers. U. « Propter hoc dolavi in Prophetis, occidi eos in verbis oris mei, » *q. d.* Judæi erant duri ut marmora : conatus ergo sum cos dolare cl scalpere per Prophetas, assidue eos tundens ct pulsans, nunc minando, nunc blandiendo, adeo ut Prophetas tot oraculis, verbis ct concionibus fatigarim ct quasi enecarim ; sed frustra : scalpra enim mea hebetavi, el Prophetas meos tantum non occidi; at ipsi marmora manent, sculpi scalpiquc nolunt.

Cap. vu, 8. *a* Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur, » qui non invertitur, ideoqueab igne aduritur, *q. d.* Israel, quasi panis subcinericius, manet in suo cinere et sordibus idololatria;, nec se ab iis avertit, ut per pœnilentiam redeat ad Deum : quocirca igne Assyriaco sensim comburetur et consumetur. Unde subdit: « Comederunt alieni robur ejus, » puta, fruges el opes ejus diripuerunt ct devorarunt Assyrii : «et ipse nescivit, » ipse non advertit se consumi, ct tendere in ruinam.

Cap. vm, 7. « Ventum seminabunt, ct turbinem metent,» *q. d.* Sicut qui serit ventum, metit turbinem, quem causât ventus in terram jactus et conclusus : ita qui seminani idololatriam, superbiam aliaquo scelera, metent turbinem calamitatum et œrumnarum, quarum causa est idololatria , superbia, etc. Undo affini adagio idem explicans subdit :

« Culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam, » *q. d.* Sicut ex vento seminato nasci nequii culmus consistens, gerincnquc crescens iu granum quod faciat farinam : ita cl cx idololatria ct superbia nasci nequit aliquid boni, quod operantem pascat el reficiat; sed potius omne malum, quod eum cruciet, affiigat; et mille molestiis curisque exagitet.

Vers. 8. a Israel factus est in nationibus quasi vas immundum, » puta matula, in quam Assyrii alkeque gentes suas sordes conjiciant : ita S. Hieronymus.

Vers. 0. « Israel est onager solitarius sibi, » *q. d.* Israel jugum Dei et legis excussit : vult osse libersibiquo, ut lubet, vivere, instar asini feri et sel vestris.

Cap. ix,8. «Speculator Ephraim cum Deo meo: Propheta laqueus ruinæ factus est, » *q. d.* Propheta qui debebal esso speculator populi, versariquo cum Deo, et ex ejus ore loqui, hic factus esi populo laqueus ruinæ : quia suis falsis oraculis el doctrinis populum induxit in exilium el ruinam.

Vers. 14. « Da eis, Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, ct ubera areutia,» *q. d.* Inflige Israelitis poenam raram et acrem, scilicet sterilitatem ct orbitatem, ut vel filios non concipiant, vel si conceperint, lactare cl educare nequeant, idque quia in filiis superbierunt, iisque sacrilego abusi sunt, immolando cos Moloch.

EX JOELE.

Cap. ii, 20. « Eum qui ab Aquilone est, procul faciam a vobis. » Scilicet Nabuchodonosorcm ct llolofcrnum, qui ex aquilonari plaga, puta Chaldæa ct Assyria, veniunt, avertam ab Israele. Mystice, diabolum avertam a fidelibus. Ipse enim est frigidus aquilo, qui suo frigore omnia bona desiccat, acediana et torporem piorum operum inducit.

EX AMOS.

Cap. i, 3. « Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum : eo quod trituravermi in plaustris ferreis Galaad, » *q. d.* 01) tria, id est multa, scelera Damasci, sed maxime ob quartum, quia scilicet crudeliter sæviit in Israelitas, puta Galaaditas, triturando cos quasi triticum, non parcam ei; sed pariter in eum saeviam, et acriter eum puniam.

Cap. vi, 13. a Numquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis, quoniam convertistis in amaritudinem judicium, et fructum justitiae in absinthium? » *q. d.* Equi et bubali sequuntur naturæ ductum : unde nil faciunt natura; repugnans, v. g. ut equi currant in petris, ul bubali indomiti jugo domenlur, et arent. At vos, o Israelite;, naturas rerum invertitis; quia facilis naturæ repugnantia : nam justitiam in injustitiam, virtutem in vitium, dulcedinem in amaritudinem convertitis.

Cap. ix, <J. « Qui (edificai in cœlo ascensionem suam, » id est thronum, ad quem sancti c terra ascendunt; « el fasciculum suum super terram. » *Fasciculum* vocat colligationem trium elementorum, aeris, aquæ cl terra;. Mystice, fasciculus Dei est Ecclesia, fide, lege ct charitute Dei constricta ct colligata : Ecclesia, inquam, tum mixtu ct militans, tum electa ct triumphans.

EX MICHÆA.

Cap.!, 7. «Quia de mercedibus meretricis con-

pregata sunt, cl usque ad mcrccdcm merctricis rcvcdonlur, » *q. d*◊ Quia Samaria suas opes collegit ex idololatria (hæc enim est meretricatus spiritalis), hinccædein ad idololatras, puta ad Assyrios raptores devolventur.

Vers, i5. « Adime liæredcm adducam libi quæ habitas in Maresa. » Est sarcasmos *: hœrcdem* enim vocat Assyrios, qui vastabunt et hœreditabiinl Maresa cætcrasque urbes Judææ. Undo subdit : « Usque ad Odollam venid gloria Israel, » *q. d.* Gloria Israel propulsa, quasi ab Assyriis, qui ejus urbes capient, fugiet usque ad Odollam, qu® est in finibus Judææ, ibique cadet ct exstinguetur, cum Odollam capiet Assyrius. Ergo tu, o Samaria, œque ac tu, o Judæa, « dccalvara el tondere (in signum extremi luctus) super filios deliciarum tuarum (Septuaginta, *super filios tuos delicatos*) dilata calvitium tuum sicut aquila, » quæ senescens loto corpore deplumatur cl decalvatur : « quoniam captivi ducti sunl ex te. »

Cap. vi, 10. u Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, et mensura minor iræ plena, » *q. d.* Adhuc ignis cupiditatis, toties a nobis Prophetis repressus ct restinctus, quasi sopitus reviviscit, inardescit el increscit, nimirum thesauri qui cx iniquitate comparantur, ct usus mensurarum quæ justo sunt minores, sed ira Dei plenæ; quia quod eis decslin pondere, hoc Deus supplebit et implebit sua vindicta oncrequc supplicii.

EX NAHUM.

Cap. i, 10. « Quia sicut spinæ so invicem complectuntur; sic convivium (id csl cœlus convivarum , sive convivæ) eorum pariter potantium : consumentur quasi stipula ariditate plena, » *q. d.* Convivantes ct compolanks Assyrii, qui in symposiis instar corome c spinis contexlæ ct implexa?, sibi invicem in orbem sociantur, dum mensas et vina coronant; hi, inquam, ab angelo cla Medis, quasi stipula aridissima comburentur cl consumentur.

Cnp. m, 16. o Plures fecisti negotiationes tuas, quam stcllre sint codi ; bruchus expansus csl, ct avolavit, » *q. d.* Sicut bruchus solo calente alas expandit ct avolat: ita merces el opes tua?, o Ninive, quæ numero certant cum stellis, persequento te Chaldæo, a toad eum avolabunt.

Vers. 17. « Custodes lui quasi locusta?, ct parvuli tui quasi locusta? locustarum, qute considunt in sepibus in dio frigoris; sol ortus csl, ct avolaverunt, » *q.* d. Sicut locusta», tam magnæ, quam parva?, nocturno frigore torpentes, solis radiis excitata? ct calefacta? avolant; ita tui duces ct milites, o Ninive, qui te custodiebant, veniente Chaldæo aufugient.

EX SOPHONIA.

Cap. i, 7. a Præparavit Dominus hostiam, sanctificavit vocatos suos. » Hostia, pro peccato immolanda divin® vindicte, est impia Jerusalem. Sacerdotes, cam immolaturi, sunl Chaldæi, quos Deus ad hoc vocavit ct « sanctificavit, » id csl auctoravit, designavit, ct quasi consecravit ministros cl exsecutores suæ justitiae et sententi®.

Vers. 12. ‹i Scrutabor Jerusalem in lucernis, w *q. d.* Scrutabor Judíeos in speluncis se abdentes, per Cbaldæos, qui cos ubique investigabunt, ut occidant, vel capiant. Unde subdit : « Et visitabo (puniendo) super viros defixos in fæcibus suis, » puta in peccatis suis, *q. d.* Sicut vinum jugiter residens in fæcibus suis iit olidum, vapidum et insipidum ; ideoque ab œnopola ab iis depromitur, ct in aliud vas transfertur; ita Judæi, in Judæa degentes in otio et rerum abundantia, lasciviunt ct luxuriant, putent et fœtent; quocirca eos inde Iraníferam in Babylonem.

Vers. IS el 10. « Dies iræ, dies illa, dies tribulationis et angusti®, dies calamitatis et miseri®, dies tenebrarum ct caliginis, diesnebulæel turbinis, dies lubæ et clangoris. » Dies hæc ad litteram est dies excidii Jerusalem per Chaldaeos. Allegorico csl dies mortis ct dies judicii. Unde dc ca subdit : « In igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consuiitio ationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. » Deus enim judex et vindex, quasi zelotes impulsus zelo justitiæ, honoris el amoris sui, ad vindicandum injurias sibi irrogatas, acriter puniet Judæos ct fideles qui quasi sponsæ ab eo adamalre, eo spreto, cum creaturis adultéralos sunt.

EX ZACHARIA.

Cap. x , 4. « Ex ipso (luda) angulus, cx ipso paxillus, cx ipso arcus prælii, ex ipso egredietur omnis exactor simul. » Hæc sunt quatuor renginala principis, puti Machabæorum, el mystice Apostolorum. Princeps enim, primo, est angulus reipublicœ, utpote qui omnia ejus latera stringit, continet ct roborat; secundo, est quasi paxillus, quia ex ipso omnium subditorum forlunæ, res ct spes pendent, quasi cx paxillo ; *tertio* , est quisi arcus, hostes reipublicœ sternens cl profligans ; *quarto,* est exactor, id est victor qui victis leges, jura et tributa imponit.

Cap. xi, 1. « Aperi, Libane, portas tuas, ct comedat ignis cedros tuas, » *q. d.* Aperi, o Jerusalem, portas tuas Tito et Homanis, qui domos tuas cedrinas comburent. Libanus enim est ænîgnia Jerusalem et templi, tum quia ex cedris pioìsquo Libani erant constructa; tum quia ut Libanus arboribus, ita Jerusalem populis abundabat.

Vers. 2. a Ulula, abies, quia cecidit cedrus, n Ululate, plcbeii, quia ceciderunt magnates, qui vos protegebant; illis ergo cadentibus, cadetis ct vos. Unde explicans subdit : « Quoniam magnifici vastati sunt. »

Vers. 7. « Et assumpsi mihi duas virgos, unam vocavi Decorem, ct alteram vocavi Funiculum: et pavi gregem. » Dure virga? pastorales, sive duplex

pedum significat duplex regimen Dei. Primo enim rexit Judæos amore, sceptro quasi decoris, per promissa cl beneficia, dedilque principes ct pontífices benevolos ct beneficos; quales fuerunt ante Zachariam Moses, Josué, David, etc., post cum Machabæi,ct maxime Christus. Verum quia Judæi his recalcitrarunt, hinc fracto sceptro decoris assumpsit sceptrum funiculi, quo cœpit eos regere terroribus, minis, vinculis et flagellis, præsertim post Christum, ac tandem plane eos abjecit, fradiditque vastandos Tito ct Romanis, uti in sequentibus docet Zacharias.

Vers. *IH.* « *Et dixit* Dominus ad me : Adhuc sume libi vasa pastoris stulti, » id est improbi, qui gregem negligi!, imo expilat, ut se unum pascat ct ditet. Hujus vasa, id est instrumenta, sunt machæra, vel culter ad jugulandum oves : baculus ad confringendum earum crura; laqueus ad eas strangulandum ; cithara, quam neglectis ovibus pulset, ut se oblectet. Unde subdit :

Vers. 17. « 0 pastor ct idolum, derelinquens gregem, » 7. d. Tu, 0 stulte ct improbe pastor, non es pastor, sed umbra et idolum pastoris. Habes nomen el pedum, sed curam ct vigilantiam pastoris non habes. Tales fuere Jason cl Menelaus tempore Machabæorum, atque Annas, Caiphas et scribæ tempore Christi. Talis erit Antichrislus in fine mundi, qui volet adorari ut idolum et numen.

Cap. xn, 2. « Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu. » Alludit ad profanationem templi factam sub Antiocho, adeo ut in eo comessationibus et scortationibus vacarent, ut patet II *Machat),* vi. Quocirca templum jam non erat templum, sed popina,ganea et domus crapulæ, ita ut in ejus superliminari tituli loco scyphus, quasi insigne compotationis et crapulæ, exponi potuerit, cl forte reipsa expositus sit, 7. *cl.* Græci cl nonnulli Judæi ex domo Dei fecerunt domum crapulæjego faciam ut quasi ebrii in illam impingant, utque a Machabæis çædantur, cl jam non vino, sed sanguine suo inebrientur; propinabo cis calicem tremoris, stuporis ct soporis (hæc enim omnia significat hobræum bjn *raal),* ut co consopiti œternum somnum dormiant.

Vers. 3. « Ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis; omnes qui levabunt cum, concisione lacerabuntur. » Alludit ad palæstram Gentilium, quam impius Jason in Jerusalem induxit, in qua certabant disco, id est massa plumbea, vel saxea, quis scilicet eam altius elevare, vel longius projicere posset, qua sæpe lacerabantur manus levantium, imo ipsi levantes subinde opprimebantur, 7. d. Certant Græci, ut Judæos, quasi discum ct lapidem oneris c Judæa in Græciam projiciant; sed ego faciam ut ab eodem per Machabæos lanientur ct opprimantur.

EX MALACHIA.

Cap. IV, 2. « Orietur vobis timentibus nomen meum Sol juslitiæ, ct sanitas in pennis ejus; ct egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. » Alludit ad ænigma phoenicis; hujus enim sunt pennæ. Phoenix enim est avis solaris, quia symbolum est solis, 7. d. Christus ex morte redivivus orietur vobis, 0 justi, quasi phœnix, id est quasi sol justitiæ post occasum exoriens, qui suis radiis, quasi pennis expansis, vobis irradians, a morte vos resuscitabit, ac gloria beatitudini» et dote agilitatis donabit, ut vegeti, laeti et felices exsiliatis, sicut exsiliunt vituli bene pasti et saginati.

ADAGIA.

EX OSEE.

Cap. ii,G. «Sepiam viam luam spinis, » hoc csl impediam ne curras ad tuos amasios, puta ad idola.

Vers. 9. « Liberabo lanam meam ct linum meum. j› Auferam a te vestes laneas ct lineas, quibus abuteris ad cultum idolorum. Significat creaturas invite servire impietati, ideoque ab impiis quasi captivari, quia create sunt et destinate ad hunc finem , ut serviant piis in cultu Dei. Ab hac captivitate liberat eas Deus, dum illas impiis adimit, ct transfert ad pios vel homines, vel usus.

Vers. <3. < Visitabo super cam dies Baalim. » Pecunia cum ob cultum Baal.

Vers. 14. « Lactabo eam, et ducam in solitudinem, ct loquar ad cor ejus. » Seducam cam ab amasiis, ct solus cum sola agam, ciquc abblandiar.

Vers. 19. « Sponsabo te mihi in sempiternum, el sponsabo te mihi in justitia ct judicio, ct in misericordia ct miserationibus. » Assumam te mihi in sponsam cum summa misericordia, æque ac justitia, qua te tuebor, et hostes tuos prosternam.

Cap. iu, 1. « Diligunt vinacia uvarum. » Peccator relicta uva pingui ct plena, id est vero summoque bono, diligit vinacia, id est folliculos uvæ passæ, puta picta ct ficta bona, falsas delicias, falsos honores, falsas opes, falsa gaudia.

Cap. ¡v, 2. « Sanguis sanguinem tetigit. » Caedes caedibus adduntur, peccata peccatis cumulantur.

Vers. H. a Fornicatio cl vinum et ebrietas auferunt cor, x id est rationem, judicium, mentem, spiritum hominenique dementant cl infatuant.

Vers. 15. «Si fornicaris tu, Israel, non delinquat saltem Juda,» habens Dei templum, Deoque quasi dedicatus et intimus. « Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel, n Israel ut vacca lasciviat, Juda in Dei lege consistat ut leo.

Cap. v, 3. a Ego scio Ephraim, et Israel non est absconditus a me, « *q. d.* Ego sum cordiognostes, ideoque video intimas Israclitarum cogitationes, desideria ct propensiones in fornicationem et idololatriam. Unde sequitur : «Quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel : quia spiritus fornicationum in medio eorum. »

Vers. 5. « Respondebit arrogantia Israel in facie ejus, n *q. d.* Arrogans fastus Israelis, Deique contemptus publica clade sternetur ct punietur; hœcque humiliatio et poena ostendet ejus scelera; eique interroganti: Cur adeo punior? in faciem non voce, sed facto et reipsa respondebit : Quia tam arrogans fuisti, *q. d.* Poena respondebit culpæ ; pama culpam prodet totique orbi demonstrabit. Unde sequitur : o Et Israel et Ephraim ruent in iniquitate sua. »

Vers. 12. « Ego quasi Unca Ephraim, et quasi putredo (Hebraice *teredo)* domui Juda,» *q. d.* Uti tinca molli lentoque, sed certo morsu corrodit vestem, ac teredo lignum; ita ego corrodam et consumam Israelitas cl Judæos.

Vers. 14. « Ego quasi leæna Ephraim, et quasi catulus Iconis domui Juda, o *q. d.* Laniabo Israelitas quasi leæna, et Judæos quasi leunculus.

Cap. vi, 6. « Misericordiam volui, elnon sacrificium, cl scientiam Dei plus quam holocausta, » *q. d.* Requiro internam pietatem, non externam ; actus, non cærcmonias; victimas mentis, non carnis ; cordis, non oris.

Cap. vu, 4. « Omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente, n Sicut adulterandi libido adulterando increscit, magisque accenditur: ita libido colendi idola in Israelitis, ipsa eorum cultura magis increvit, ct incensa est instar fornacis, quam succendit pistor; ita ut viderentur in idola furere cl insanire.

Vers. 11. « Factus est Ephraim quasi columba seducta, non habens cor. » Sicut columba stolida sinit sibi pullos auferri, ct ad cumdem nidum redit ; rursum, ob escam in relia se dat, sinitque se capi : ila Israelita stolidi implorant opem deorum el Assyriorum, a quibus vident se sensim spoliari cl vastari, agique in exilium.

Vers. 16. « Facti sunt quasi arcus dolosus. » Videbantur Jehu et Israelita, everso Baal, studia sua directuri ab stabiliendum Dei cultum, sed ccce résilieront ad colendos vitulos Jeroboam.

Cap. vin, 4. « Ipsi regnaverunt, ct non ex mo : principes exstiterunt, ct non cognovi, » *q. d.* Reges Israel fecerunt schisma a domo David, et regnarunt in Israel non me auctore, sed populo tumultuante, et deficiente a Roboam. Ego enim unum institui regnum, puta Juda, non Israel; ego sum auctor unius Synagogœ et regni, non duplicis ; odi enim divisionem et schisma, preserlim tendens ad idololatriam.

Cap. ix, 4. « Sacrificia eorum quasi panis lugentium,» *q. d.* Israelita idololatra, ct mcerenlcs in captivitate offerunt et comedunt victimas immundas et illegitimas, æque ac lugubres et funestas, quale est epulum funebre.

Vers. 10. « Facti sunt abominabiles, sicut ca (idola, el meretrices Beelphegor, id est Priapi obscenissimi) quæ dilexerunt. »

Cap. x , 12. « Seminate vobis in justitia (Hebraice, *justitiam,* id est opera pia, justa ct sancta), ct metite (id est certo metetis) in ore misericordias. » Hebraice, *juxta os misericordia,* scilicet Dei. Os symbolum est capacitatis ct amplitudinis, *q. d.* Amplissimam a Deo recipietis mcrccdem, gratiam ct misericordiam, tantam scilicet, quanta deed os , id est amplitudinem misericordis Dei.

a Innovate ergo vobis novale, » *q. d. Cor* vestrum, evulsis vitiorum spinis ct loliis, quasi novale, id est, uovum agrum Deo preparate, ut in eo ipse serat copiosa suæ gratta ct misericordia: semina.

Vers. 13. « Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, » *q. d.* Hactenus arastis, ct seminastis impietatis semina et opera, ideoque poenas iniquitati debitas messuistis : « Ac comedistis frugem mendacii, » *q. d.* Paucas tenuesque comedistis fruges, ideoque mendaces el fallaces ; quia spem magnæ segetis , quam dabant in germine, in messe non prestiterunl.

Cap. xi, 9. » Deus ego et non homo, » *q. d.* Homo regitur ira, ego iram moderor ct rego ; homo offensus spirat vindictam, ego misericordiam ; hominis cogitationes sunt naturales, terrena ct depressa ; mea sunt supernalurales, cœlcsles ct transcendentes omnem angelorum iulellcclum; homo est inconstans ct mutabilis, ego constans et immutabilis.

Vers. 12. « Circumdedit me in negatione Ephraim, Judas autem testis descendit cum Deo, ct cum sanctis fidelis, » *q. d.* Cum Ephraim, id csl decem tribus, abnegavit Dei cultum, ct coluit vitulos aureos, tunc Judas, id est duœ tribus, Deo fideliter, cum sanctis sacerdotibus aliisque fidelibus adhæsit, ac quasi descendit cum Deo; Deus enim parte sui regni et Ecclesia* ab Ephraim quasi spoliatus, descendere et deprimi videbatur; illi tamen in hoc descensu ct contumelia, fidelis comes el assecla fuit Judas. Judas ergo fidem et amicitiam suam stabilem Deo in hac persecutione ct tribulatione probavit. Vulgo enim fieri solet illud Poeta :

Donec eris felix, mullos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Cip. xn, 1. « Ephraim pascit ventum et sequitur æ'-tum, » *q. d.* Israel facit rem futilem, perindo ac si quis ventos vellet pascere et regere , quasi oves ; imo rem noxiam, porindo ac si quis persequeretur æstum; cum enim non comprehendet, nec lædet, sed potius ab eo lædctur ct uretiir. Colit enim idola vana ct noxia, in iisque spes suas reponit; ob quæ vastabitur ct comburetur.

Vers. 7. « Chanaan in manu ejus statera dolosa, » *q. d.* Israel jam non est Israel, sed Chanaan, id est mercator fraudulentus; in manu enim ejus csl statera dolosa ; quia per iniqua pondera ct mensuras decipit emeutes ct vendentes, ac iniqua lucra aucupatur.

Vers. 11. « Si in Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes, » *q. d.* Si Galaadite, id est Israelita;, experti sunt suos deos esse a idolum, » id est rem vanam ct noxiam, ideoque se cum iis excisos esso , ct in vanum abiisse ; ergo frustra eosdem colunt Judæi in Galgal : pariter enim sentient cos esse idolum, id est rem vanam ct noxiam, cum coque exscindentur et evanescent.

Gap. ini, 9. « Perditio tua, Israel: tantummodo in me auxilium tuum, » *q. d.* Excidium tuum tibi tuisque sceleribus ascribe, non mihi mc.rque sn vitiæ; ego enim tantum tibi auxiliari possum, idque desidero, si poenitere et ad me redire velis. Tuum ergo exitium habes ex te, cx me vero non nisi auxilium.

Vers. 11. a Dabo tibi regem in furore meo, ct auferam in indignatione mea, » *q. d.* Non csl quod speres auxilium a regibus tuis, Jeroboam cl posteris ejus; quia sicut cos tibi iratus dedi, ita ct iratus auferam , tradamque una tecum Assyriis. Id fecit Deus in lloscc ultimo rego Israel.

Cap. xiv, 3. a Dicite ei (Deo quem offendisti) : Omnem aufer iniquitatem , accipe bonum, » id est da veniam, gratiam omnequo bonum, quod rursum per gratiarum actionem a nobis accipias. Unde subdit : « Et reddemus vitulos labiorum nostrorum, n puta laudem ct hymnodiam labiis nostris expressam. Præscribit Propheta Israeli pernitenti formulam confessionis ct deprecationis.

Vers. 10. « Quis sapiens, ct intelligcl ista ? intclligens, ct sciet hæc? quia recte viæ Domini, cl justi ambulabunt in cis, » *q. d.* Soli sapientes, id est fideles et justi, intclligunt vias legesque Domini. ac in cis ambulant recto in cadum; cæteri, infideles scilicet ct impii, insipientes sunt : quia via' Dei practice non cognoscunt, ncc in cis ambulant, sed in cis impingunt, corruunlque in scelera, ac deinde in supplicia, pula in gehennam.

EX JOELE.

Cap.i, 15. • Aaa, dici, quia prope est dies bonnni, » pula dies excidii Samarite , ct typice lobus mundi, *q.* d. Instat extrema clades urbi cl orbi, « et quasi vastitas a polente veniet. » Unde dc eodem ait cap. n, i : « Canite tuba in Sion, ululate in monte sancio meo, conturbentur omnes habitatores terne, quia venit dies Domini ; quia prope est dies tenebrarum ct caliginis, dies nubis ct turbinis ; quasi mano expansum super montes, populus multus cl fortis, » *q. d.* Siculi summo mane sol expandit spargitque radios in montes, cosque preoccupai; ita Assyrii summa celeritate advolarunt,et preoccuparmi! montes Israelis, antequam cos adventaro scirent cl sentirent Israelite.

Cap. ¡i, 3. « Anio faciem ejus ignis vorans, ct post cum exurens llamma ; quasi horlus voluptatis Ierra coram eo, et post cum solitudo deserti, ncque est qui effugiat cum, » *q. d.* Exercitus Assyriorum ita omnia vastabit, ac si ignem cuncta afflantem ante se præfcrret, et post se exhalaret, ita ut terram, quæ antea erat ilorens quasi paradisus , redigat in solitudinem ct vastitatem. Hinc

Vers. 10. « A facio ejus contremuit terra, moli sunt cœli : sol et luna obtenebrati sunt, et stella; retraxerunt splendorem suum. » Hæc proprie fient in fine mundi; sed improprie facta sunt in excidio Israelis; quia scilicet Israelitis pavore perculsis, cœli et terra inverti, concuti ct obscurari visa sunt. Est hypallage.

EX AMOS.

Cap. v, 7. « Qui convertitis in absinthium judicium. » Qui injustas, amaras et acerbas feriis sententias in pauperes et innocentes, itaque cos quos juvare ct consolari debebatis, exacerbatis ct mœrore conficitis.

Vers. 9. « Qui subridet vastitatem super robustum. » Qui ludens ct quasi subridens immittit plagas in robustos, quibus eos vastat ct conculcat.

Vers. 11. « Pro co quod diripiebatis pauperem, et prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, et non habitabilis in cis ; vincas plantabitis amanlissiraas, ct non bibetis vinum carum. »

Vers. 13. a Prudens in tempore illo (excidii, considerans justum Dei judicium ct vindiciam) tacebit, quia tempus malum est. »

Vers. 23. a Aufer a me tumultum carminum tuorum, ct cantica lyræ tuænon audiam. » Quia Deus quœrit cantica cordis, non oris; piandum mentis, non vocis.

Vers. 21. a Et revelabitur quasi aqua judicium, ct justitia quasi torrens foriis, » *q. d.* Dei justa vindicia vos obruet, instar torrentis longe latoque exundantis, qui omnia secum convolvit ct abripit.

Cap. vi, 1 ,4 etti. « Væ qui opulenti estis in Sion, ct confiditis in monte Samarire! optimates capita populorum, ingredientes pompatice domum Is-

rad. Ou» dormitis in lectis eburneis, ct lascivitis in stratis vestris. Qui comeditis agnum dc grege. Qui canitis ad vocem psalterii. Bibentes vinum in phialis, etc., ct nihil patiebantur super contrilione Joseph (populi sui). Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium (in captivitatem Assyriacam), ct auferetur factio lascivientium. Juravit Dominus Deus in anima sua, » etc.

Vers. 12. a Quia ceco Dominus mandabit, ct percutiet domum majorem (decem iribus) ruinis (excidio pleno ct perpetuo), et domum minorem scissionibus, » id csl duas tribus scindet et carpet ; sed non delebit : quin imo post 70 annos captivitatis Babylonicœ, cas sibi ct patri® restituet.

Cap. vu,14 ct IS. « Non sum Propheta, cl non sum illius Prophet®, sed armentarius ego sum. vellicans sycomoros. Et tulit me Dominus cum sequerer gregem, ct dixit Dominus ad me : Vade, propheta, ad populum meum Israel. » Ita stulta cl ignobilia mundi eligit Deus, impletque suo spiritu, ul confundat nobiles ct sapientes.

Cap. vin, il. « Elmitlam famem in terram,non famem panis , neque sitim aqu®, sed audiendi verbum Domini, » *q. d.* Redigam Israel in obsidione S imari® ad tantas angustias, ut Prophetas, quos antea sprevit, undique conquirat, ut ex iis sciscitetur oraculum de futuro obsidionis eventu, an et quomodo manus Assyriorum possit evadere.

Cap. IX, 7. «Numquid non ut filii Æthiopnra vos estis mihi filii Israel. » Quia sicut Ælhiopcs colore, ita vos moribus atri estis, deformes, obdurati cl immutabiles.

EX ABDIA.

Vers. 3 ct 1. «Dicis(o Edom) in corde tuo : Quis detrahet me (ex rupe in qua securus habito) in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, cl si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. »

EX JONA.

Cap. n, 9. « Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt, » *q. d.* Qui colunt idola, quique voluptates suas a Deo vetitas sectantur, derelinquunt Deum, a quo omnem misericordiam ct omne bonum exspectare debent.

Cap. in, 4. «Adhuc quadraginta dies, cl Ninive subvertetur. »

EX MICHÆA.

Cap. i,5. « Quod scelus Jacob? nonno Samaria? cl qu® excelsa Judal? nonno Jerusalem? » *q. d.* Samaria quasi metropolis, qua' decem tribubus debebat osso dux fidei et religionis, facta est eisdem dux idololatri®, (eque ac Jerusalem Jud®, sive duabus tribubus.

Vers. 8. « Super hoc plangam, ct ululabo : vadam spoliatus et nudus; faciam planctum vclut draconum, cl lucium quasi struthionum,« *q. d.* Miserabiliter cl inconsolabiliter plangam excidium Samaei®.

Vers. 10. « In domo Pulveris (hebraico in *Aphra)* pulvere vos conspergite, » *q. d.* Aphra, urbs Samari®, recte vocatur Aphra, id csl pulvis; quia in pulverem ab Assyriis est redigenda. In ea ergo quasi in domo pulveris, vos, o Samaritre, pulvere vos conspergite, cl lugete excidium ejus cl vestrum.

Cap. u, 13. « Ascendet pandens iter ante cos : divident ct transibunt portam, cl ingredientur per eam : cl transibit rex eorum coram cis, ct Dominus in capite eorum,» *q.* d. Christus præibit pandclque viam fidelibus suis in Ecclesiam, tum militantem, tum triumphantem.

Cap. ni, 6. « Propterca nox vobis pro visione erit, ct tenebr® vobis pro divinationi : ct occumbet sol super Prophetas, ct obtenebrabitur super eos dies, » *q. d.* Quia vos, o pscudoprophel®, non lucem, id est veritatem, sed noctem et tenebras, id csl mendacia, prophetastis, prædicendo impiis pacem, id csl prospera; idcirco puniam vos, faciamque ul visiones, id e-l prophcli® vesir®, vertantur in noctem, tum falsitalis, ut omnibus appareat cas fuisse tenebras, id csl errores cl figmenta; tum calamitatis ct excidii. Redigam enim vos in ensangustias, ut sol vobis pavidis et attonitis occumbere, diesque in meridie obtenebrari videatur.

Vers. 8. « Vcrumtamcn ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, judicio cl virtute, ut annuntiem Jacob scelus suum, ct Israel peccatum suum. » Doctori et concionatori necessaria sunt hcc tria : *primo,* fortitudo, id est libertas, ct constantia docendi ct arguendi peccata cl peccatores potentes; *secundo,* judicium, id est veritas, aquilas cl discretio; *tertio,* virtus, id est efficacia dicendi.

Vers. iO. « Qui ædificatis Sion in sanguinibus, ct Jerusalem in iniquitate,» *q. d.* Qui domos magnificas in Jerusalem redilicatis ex injustis vectigalibus, donis, usuris, contractibus, fraudibus, rapinis et oppressionibus pauperum. Ende explicans subdit : « Principes ejus in muneribus judicabant, » etc.

Vers. 12. «Propter hoc causa vestri (ob vestras rapinas et scelera), Sion quasi ager arabitur, et Jerusalem quasi acervus lapidum erit, ct mons templi in excelsa sylvarum,» *q. d.* Demoliar Sionem, cl in ca domos vestras ; quia cas ®dificatis ex rapinis ct sanguine pauperum. Urbs enim plectitur propter cives; ct templum igni destinatur propter impios cl sacrilegos indigenas. Satius cniin est illud dari igni, quam sceleri; excidio, quam sacrilegio; hosti Chaldæo, quam idololatra: ct homicid® Judæo.

Cap. vi,3 cl 4. « Populo mous, quid feci tibi, aut

quid molestas fui tibí? respondo mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, et do domo servientium liberavi te : ct misi ante faciem tuam Moysen, et Aaron, et Mariam?» *q. d.* Esine hoc maleficium quod mihi imputas, nimirum beneficium, quo te c carcero Ægypliaco redemi, ct ex mancipio effeci ingenuum el liberum? Est myclerismus.

Vers. 8. a Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, ct quid Dominus requirat a te : ulique facere judicium (justitiam), et diligere misericordiam, ct sollicitum ambulare cum Deo tuo. » Sicut reus supplex ct sollicitus ambulat cum judice, a quo veniam et vitam petit : el sicut famuli solliciti ambulant cum dominis suis, a quibus victum et omnia bona sperant.

Vers. 14. a Humiliatio tua in medio tui. » In te residet tam culpa, quam poena afflictionis tuæ.

Cap. vu, i. a Væ milii, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ ! non est botrus ad comedendum, » *q. d.* Heu mihi: nam ego Michæas prædicalionc mea excolui vineam Juda; sed oleum ct operam perdidi : vix unum alterumve converti : diabolo et idolis cedunt botri grossi el plurimi, Deo et mihi pauculi acini. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

Vers. 4. a Qui optimus in eis est, quasi paliurus; ct qui rectus, quasi spina do sepe, » *q. d.* Optimus inter Judæos, nocens est ct aculeatus, pungitque et lædit ul paliurus et spinte : cogitate ergo quales sint cæteri, quales pessimi.

Vers. 5. » Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, » *q. d.* Uxori ne reveles secreta tua ; prodet enim te, utpotc infida ct garrula : « Nam inimici hominis domestici ejus. »

Vers. 8 ct 9. a Ne læteris, inimica mea (o tumula Idumæa), super me (Jerusalem, quæ vastata sum aChaldæis), quia cecidi; consurgam, cum sedero in tenebris. Dominus lux mea est. Iram Domini (captivitatem 70 annorum in Babylone) portabo, quoniam peccavi ei, donec causam racam judicet : educet me in lucem (in libertatem per Cyrum, el magis per Christum), videbo justitiam ejus, » justam vindictam in Chaldæos, aliosquc fidelium tyrannos.

Vers. 18 ct 19. « Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hæredilalis tuæ? He vertetur et miserebitur nostri : deponet iniquitates nostras, ct projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis, » *q. d.* Tu, o Domine Deus, vere el fideliter præslabis libertatem per Cyrum et magis per Christum, Jacobo, id est Jacobæis, sive Judæis, quam misericorditer olim promisisti, et jurasti Abrahæ cæterisquc Patriarchis, te daturum posteris eorum.

EX NAHUM.

Cap. i, 9. « Non consurget duplex tribulatio, » id est, ut Septuaginta : *Non vindicabit bis in idipsum in tribulatione, q. d.* Deus idem scelus non punit bis ; ila S. Cyrillus et Theophylaclus.

Vers. 15. « Ecce super montes pedes (gressus, adventus : hujus enim symbolum et causa sunt pedes) evangclizanlis et annuntiantis pacem : celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua: quia non adjiciet ultra ut pertranscat in te Belial, universus interiit. » Belial hic ad litteram est Sennacherib : allegorico est diabolus : tropologice est peccatum : anagogice est mors, quæ tolletur in resurrectione, qua sublata Beati in cœlo celebrabunt perenne festum ct jubileum.

Cap. n, 11. a Ubi est habitaculum leonum, ct pascua catulorum leonum?» Ubi est Ninive, quæ erat lustrum Iconum, id est tyrannorum, qui prædabanlur omnes gentes, earumque spolia et opes distribuebant suis catulis, id est filiis et optimatibus? *q. d.* Eversa est et expilata a Chaldæis, sicut ipsa evertit et expilavit alias.

Cap. in, 1. a Væ civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratione plena! non recedet a te rapina, » *q. d. Væ* civitati Ninive, quæ tota est sanguinaria, mendax, plena rapinis et predisi quia siculi predata est, et laceravit alias gentes, sic pariter ipsa lacerabitur, eritque prædæ Chaldæis.

Vers. 4. « Propter multitudinem fornicationum meretricis spcciosæ, et gralæ, et habentis maleficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, ct familias in maleficiis suis, » *q. d.* Exscindetur Ninive ob idololatrias suas, superstitiones et veneficia, quibus infecit et imbuit omnes gentes sibi subjectas.

Vers. 8. « Numquid mclior es Alexandria populorum, quæ habitat in lluminibus? aquæ in circuitu ejus : cujus diviliæ, marc : aquæ, muri ejus : / Ethiopia, fortitudo ejus, n *q. d.* Ne fidas tuis viribus et opibus, o Ninive : nam Alexandria quæ te est fortior ct opulentior, utpotc adjacens mari ct aquis cincta, iis se tutari non poterit, sed capietur a Chaldæo : pariter ergo ab eo capieris ct tu.

EX HABACUC.

Cap. i, 6 ct 8. aEcce ego suscitabo Cbaldæos, gentem amaram ct velocem, ambulantem super latitudinem terre, etc. Leviores pardis equi ejus, ct velociores lupis vespertinis, etc. Volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. » In pardo notatur Chaldæorum sævilia, in lupo vo-racitas, in aquila rapacitas, in omnibus velocitas.

Vers. 13 et 14. a Quare respicis super iniqua agentes, ct laces devorante impio justiorem se ? Et facies homines quasi pisces maris, ct quasi reptile non habens principem? » *q. d.* Cur permittis, o Domine, Nabuchodonosorem quasi balænam impune grassari, nosque quasi pisciculos tyrannice opprimere et deglutire? Cur nos quasi lumbricos sinis ab eo injuste calcari et proteri ?

Vers. 16. « Proptcrca immolabit sagenæ aure, ct sacrificabit reti suo : quia in ipsis incrassata est pars ejus, et cibus ejus electus, n *Sagenam* et *rete* vocat arma, vires et castra Nabuchodono=o-ris, quibus quasi retibus ipse illaqueabat, ct capiebat gentes instar piscium, *q. d.* Ipse sibi suisque vilibus, non Deo, ascribit suas victorias. Unde eas habet pro numine : quocirca ipse ut Deus, in statua aurea quam erexit, *Daniel,* cap. m, coli ct adorari voluit.

Cap. n, 1. « Super custodiam meam stabo, ct figam gradum super munitionem, ct contemplabor ut videam quid dicatur mihi, » *q. d.* Ego disputans et argumentans cum Deo, cur sinat impios Chaldæos vastare populum Dei : ut meam thesin quasi munitionem propugnem , stabo vigil in excubiis, ut argumenta Dei excipiam, caque aliis argumentis, si possim, repellam et refellam.

Vers. 2 ct 3. « Et respondit mihi Dominus, etc. Apparebit in finem, ct non mentietur : si moram fecerit, exspecta illum, quia veniens veniet, ct non tardabit : justus autem in fide sua vivet, » *q. d.* Tandem Deus puniet Chaldæos, ct c Babylone liberabit Judæos, scilicet post 70 annos : quare si moram fecerit, exspectate eum, quia certo veniet, idque brevi. Nolite ergo in ista mora esse impatientes, increduli, et diffidentes de hisce Dei promissis ; sed in eorum fide ct spe vestram captivitatem, et ærumnas generose sustentate, alacresque vivite.

Vers. 6. a Væ ei qui multiplicat non sua ! usquequo ct aggravat contra se densum lutum? » *q. d.* O miser Nabuchodonosor, cur rapis alienas opes? quid cnim hæ sunt aliud quam deusum lutum, quo te opples el aggravas?

Vers. il. « Quia lapis de pariete clamabit, » *q. d.* Lapides, ligna ct ligna quæ rapuisti, vel cx rapto emisti, ad superba tua palatia exstruenda, propalam omnibus iuclamabunt tuam avaritiam ct rapinam, ideoque te juste a Deo puniri, vastari ct disperdi.

Vers. 18. «Quid prodest scuptile,quia sculpsit illud fictor suus, conflatile, ct imaginem falsam? » *q. d.* Quid in idolo tui Beli confidis? lloc cnim non est numen, sed numinis imago falsa, quam plastes linxit : « Dominus autem in templo sancto suo : sileat a facie ejus omnis terra.»

Cap. m, IG. *a* Ingrediatur putredo in ossibus meis, ct subter me scateat, ut requiescam in dio tribulationis, ut ascendam ad populum accinctum nostrum, » *q. d.* Veniant in me omnes ærumme, omnes morbi, omnes afflictiones, ut in dic illa horrenda oxeidii Babylonis, communem Chaklæorum cladem evadam, ct ascendam ad populum accinctum ad iter, cum coque sospes redeam in Judæam. Allegorico, ul in dio excidii mundi, diequo judicii sim securus, ot ascendam ad populum electorum, jam accinctum ad iter in cœlum.

Vers. 18. « Ego autem in Domino gaudebo, et exsultabo in Deo Jesu meo, ▮ id est liberatore et salvatore meo, tum e Babylone, tum mystice a peccato et gehenna : « Deus Dominus fortitudo inca, et ponet pedes meos quasi cervorum, ct super excelsa mea deducet me victor, » in Jerusalem tum terrestrem, tum ccelestem, « in psalmis canentem. »

EX SOPHONTA.

Cap. n, 0. « Moab ut Sodoma erit, ct filii Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum, et acervi salis, ct desertum usque in æternum. » Est periphrasis extremre vastitatis et desolationis, qua Moab et Ammon regions ohm florentes per Chaldæos convcrtcndæ erant in spineta, et acervos salis instar Sodomæ. Causam subdit, vers. 10 : « Hoc cis eveniet pro superbia sua ; quia blasphemaverunt, et magnificati sunt super populum Domini, » hebraico *magnificarunt,* scilicet os ct linguam, subsannando Judæos cum vastarentur a Chaldaeis, ct blasphemando, ac dicendo quod Deus eorum non potuisset cos contra Chaldæos tutari. Quocirca « horribilis, » hcbraice *terribilis,* erit a Dominus super cos, ct attenuabit omnes deos teme, ct adorabunt cum viri de loco suo omnes insulæ gentium. » Hoc impletum est per Evangelium Christi ct prædicationem Apostolorum.

Vers. 13,15, etc. « Ponet speciosam (Niniven) in solitudinem, etc. Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo : Ego sum, et extra me non est alia amplius : quomodo facta est in desertum cubilc bestiai? » *q. d.* Ninive, urbs illa inclyta, superba ct gloriosa, orbis domina, a Chaldæis vastabitur, ita ut in ea deinceps non habitent homines, sed bestiæ et feræ.

EX AGGÆO.

Cap. i, G. « Seminastis mullum, ct intulistis parum,* comedistis, ct non estis satiati; bibistis, et non estis inebriati ; operuistis vos, cl non estis calefacti; ct qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum. » Causam dat, vers. 0 : « Quia domus mea deserta est, ct vos festinatis unusquisque in domum suam, » *q. d.* Quia vos prælulistis vestras domos ct commoda Deo, indeque neglexistis fabricam templi, ut illud maneret desertum ; hinc Deus punit vos sterilitate ct penuria, ut agri, horrea, vineæ et cellaria vestra sint arida, deserta et squalida, ncc vos satient aut reficiant. Unde, vers. 11 : «Vocavi, inquit, siccitatem super terram, ct super inontes el super triticum, ct super vinum, » etc.

EX ZACIIAIUA.

Cap. i, 12. « El respondit angelus Domini, ct

dixit : Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Jerusalem ct urbium Juda, quibus iratuses? iste jam septuagesimus annus est. » ili 70 anni sunt desolationis, sive excidii Jerusalem ct templi, qui inchoantur anno 18 Nabuchodonosoris, cl finiuntur anno 2 Darii Hystaspis, quo hæc dixit angelus : ac proinde diversi sunt ab annis 70 captivitatis Babylonicæ. Ili enim finiuntur anno 1 Cyri, cl inchoantur anno II Joakim, vel, ut alii, anno 3 ejusdem.

Cap. ii, 6. « O, o, fugite de terra Aquilonis, » puta dc Babylone, quæ est confusio errorum cl vitiorum, ideoque rursum brevi capietur cl vastabitur a Dario Hystaspis. Tropologice, fugite de mundo, qui plenus est pompis, vanitatibus, erroribus, concupiscentiis, œrunmis, periculis.

Cap. in, 2. a Numquid non iste torris est erutus dc igne? » *q. d.* Jesus filius Joscdcc, rediens a captivitate, est quasi torris ustulatus ct fuliginosas, e fornace Babylonia erutus, id est miser, squalidus ct pauper. Cur ergo tu, o Satan, ci adversaris, ul eum plane comburas ct disperdas, ne templum cullumquo meum quasi pontifex restauret ?

Vers. 10. a In die illa, ctc., vocabit vir amicum suum subter vineam, cl subter ficum, » *q. d.* Tempore Christi et Evangeli! erit summa pax, l.etitia cl communicatio, ut fideles inter se bona habeant communia, in iisque conviventur, tum corporaliter, tum potius spirilualilcr in Eucharistia, vita, doctrina ct gratia Christi. Ipso enim est nostra vilis ct ficus.

Cap. vu, 13. « El facium est sicut loculus est (Deus), et non audierunt : sic clamabunt, et non exaudiam, » *q. d.* Lege talionis par pari referam : ipsi me vocantem noluerunt audire, vicissim ego quoque cos in necessitate me invocantes non exaudiam.

Cap. h , 1. a Domini est oculus hominis, ct omnium tribuum Israel,» *q. d.* Deus est « oculus, » tum activus, ct videns omnes gentes, requo ac Iribus Israel, iisque providens; tum passivus ct visus, *q. d.* Deus csl objectum oculi : Deus est in quem oculum intendunt oinnes homines, ab co sperantes opem ct omue bonum. Sic / Egyplii Deum ct numen, sive providentiam, pingebant quasi oculum baculo insistentem. Baculus significat sceptrum, puta dominium et potestatem regiam; oculus, vigilantiam ct providentiam Dei.

Vers. 0. « Exsulla satis, filia Sion; jubila, filia Jerusalem. Ecce rex tuus veniet tibi justus et salvator : ipse pauper, ct ascendens super asinam, « l super pullum filium asinte. » ilex csl Christus, qui in die Palmarum, quasi rex certo debellaturus d emones, peccata el mortem, triumphans ingressus csl Jerusalem, vectus asina, *Matth.* **XXI, 5.**

Ven. 11. a Tu quoque in sanguine testamenti tui cmisbli vinctos tuos do lacu, in quo non est aqua, » *q. d.* Tu, o Christe, mento ct pretio sanguinis lui, quo sancivisli novum foedus inter Deum ct homines, liberasti Patres in limbo detentos, ul tecum resurgerent, cl ascenderent in cœlum.

Vers. 13. a Et suscitabo filios tuos, Sion, super filios tuos, o Græcia, ct ponam te quasi gladium fortium. El Dominus Deus super cos videbitur, el exibit ul fulgur jaculum ejus : ct Dominus Deus in tuba canet, ct vadet in turbine Austri, » *q. d.* Apostoli ex Sione, id est c Judœa oriundi, erunt quasi gladius foriis, arcus, jacula fulgurantia, Iapides fund®, tubai ct turbines Dei, quibus Graecos, id csl omnes gentes, clangore ct potenti virtute Evangelii prosternet, sibique subjiciet. Unde do iisdein subdit :

Vers. 10. « Quia lapides sancii elevabuntur super terram ejus, *q. d.* Apostoli erunt quasi lapides sancti, in titulum et trophæum viclorite, de toto mundo parim, erecti et elevati; ut quisquis cos viderit, vel nominari audierit, cogitet cl stupeat tantam eorum gratiam ct vim, qua pauci totum orbem Christo subegerunt.

Vers. 17. « Quid enim bonum ejus est, ct quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines? » *q. d.* Apostoli corumque assccIm tanlæ erunt virtutis, tantaque patrabunt, non vi sua, sed ope Dei, qui omne suum bonum cl pulchrum eis communicabit, scilicet S. Eucharistiam, qu® cos quasi frumentum alet, roborabit; ct velul juvenes, agiles, electos cl validos reddet; ac quasi vinum coeleste, eos virgines, coelestes et angelicos efficiet.

Cap. X, 3. a Posuit cos quasi equum gloria* su®.» «Eos» scilicet Machabæos pugnaces ct victoriosos. Mystice Apostolos. Sic equus glori® Christi fuit S. Paulus; unde de iis subdit, vers, li : « El erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in praelio: ct bellabunt, quia Dominus cum eis. » El vers. 12 : « Confortabo cos in Domino, ct in nomine ejus ambulabunt. »

Cap. xu, G. « In die illa ponam duces Juda sicut caminum ignis in lignis, ct sicut facem ignis in fceno:cl devorabunt ad dexteram el ad sinistram omnes populos in circuitu, » *q. d.* Ponam Machabæos quasi caminos ct faces, qui omnes gentes in circuitu succendant, sibique subjiciant. Allegorico, dabo Apostolos, qui instar ignis totum mundum amore Dei inflammabunt.

Vers. 8. « Et erit qui offenderit cx cis in die illa,» ut resurgat forlior, «quasi David: ct domus David quasi Dei, sicut angelus Domini in conspectu eorum, » *q. d.* Judæi qui melu Antiochi a fide apostatarmi, videntes Machabæorum victorias, animos resument, cl fortiores resurgent instar Davidis post lapsum. Ilursuin proceres ct posteri Davidis erunt validi quasi angeli Dei. Hoc verum in Machabæis, verius in Apostolis cl Christianis.

Vers. 10. « Effundam super, etc. Jerusalem spiritum grati® et precum, ct aspicient ad me quem

confixerunt. n Est prophetia de Christo in cruce ■.pinis, clavis et lancea confixo, quem lud.ei pii aspexerunt cum intimo dolore ct compassione, procantes Deum, ul tam indignam Filii sui et Messim necem averteret, cl ulcisceretur.

Vers. 11. a In dic illa magnus erit planctus in Jerusalem, sicut planctus Adadrcmmon in campo Magcddon,» 7. *d.* Magno planctu plangent mortem Christi; sicut olim planxerunt necem Josiæ, qui occisus csl in Mageddo, juxta Adadrcmmon urbem, ita diclain a copia malogranatorum.

EX MALACHIA.

Cap. i, 3. « Dilexi Jacob, Esau autem odio habui. » Quia scilicet Jacobiuos c Babylone in patriam reduxi, Idumæos autem in captivitate reliqui. Unde explicans subdit : 0 Posui montes ejus in solitudinem, et hærcditatem ejus in dracones deserti. » Et vers. 4 : a Isti mdificabunt, el ego destruam, et vocabuntur termini iniquitatis, ct populus cui iratus est Dominus usque in alternimi. » Allegorico Jacob, id est sanctos ct electos, dilexi, et elegi ad vitam æternam : Esau, id est impios el reprobos, odio habui, ct damnavi ad gehennam. Vide dicta *Horn.* ix, 13.

Vers. 0. « Filius honorat patrem, el servus dominum suum : si ergo pater ego sum, ubi est honor meus; cl si Dominus ego sum, ubi csl timor meus *Ì* »

Vers. 14. a Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino : quia Kcx magnus ego, dicit Dominus exercituum, ct nomen meum horribile in gentibus. » Deo enim summo et optimo, summa et optima sunt danda, præsertim quæ illi volo promissa sunt.

Cap. ii, 7. « Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent cx ore ejus, quia angelus Domini exercituum est. » *Angelus,* id e-t nuntius et legatus, ul vertit Vatablus, quem scilicct Deus legat ad homines, ut cis suam voluntatem el legem enuntiet.

Cap. nr, G. «Ego Dominus, cl non mutor. > Sum immutabilis, ideoque non revoco mea decreta, promissa ct minas.

Vers. 1 i et Ili. « Dixistis : Vanus est, qui servit Deo; ct quod emolumentum, quia custodivimus præccpta ejus, ct quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum ? Ecco nunc beatos dicimu- arrogantes : siquidem ædificati sunt facientes impietatem. » Est vox impiorum negantium numen et providentiam Dei, eo quod videant pios in hoc inundo deprimi, impios exaltari. Hisce respondet Propheta: « El attendit Dominus, et audivit» hoscc sermones impiorum providentiam Dei impugnantium, ct piorum eam defendentium : « Et scriptus est liber monumenti, » id est memoriæ, a coram eo timentibus Dominum, ct cogitantibus nomen ejus, » *q. d.* Deus in memoria el mente sua, quasi in libro conscripsit omnium hominum dicta et facta, caque in die judicii leget, et cuique pro merito præmium vel poenam decernet : præmium, scilicet timentibus ct assidue cogitantibus Dominum. Nam « hi erunt mihi, ait, Dominus exercituum, in dic qua ego facio, » id est faciam, scilicet judicium, • in peculium, » hoc est populus peculiaris, peculiariter a me electus, dilectus ct exaltatus; quem omnibus meis bonis beabo ct glorificabo, « ct parcam, » id est miserebor, indulgens ct munificus ero « eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi.» Quocirca in die judicii, « videbitis quid sit » differenti® « inter justum ct impium, ct inter servientem Deo et non st-- vicnlem ei. »

COMMENTARIA

IN

OSEE PROPHETAM.

ARGUMENTUM.

Ow ¿ * jr- ou ttUhí

Osce uti oraculis, factis ct moribus, ita et norume prefigurai, imo representa! Christum, uti «olat S. Hieronymus ct Leo Cosinus hic. Osce enim idem est quod Josuc et Jesus, id est salva(Or . un(|e Josué ante vocatus csl Osee, ut palet *Numer.* xnr, 17. Sicut ergo Josué in ducatu cl regimine populi, isaias in prophetia ct gestis, ita pariter et Osce sua voco el vita representavit Christum :ac proinde hi 1res idem nomen, puta Jesu, prelulerunt. Ab eadem enim radice jw> *tasca,* id csl salvavit, deducitur nomen Josué, vel Jesus, id est salvator, ct nomen Isaias, id est salus Dei : cl nomen Osee, id est salvans populum, nimirum sanctitate doclrinœ suæ, æque ac precum et morum vilæque exemplo. Ibi nola *Osce* proprie hebraico significare *salva :* hebreum enim JKftn *hoscca* csl imperativus *hiphil,* a radice *tasca,* significans *salva.* Apposite, Osce enim optat oratque Dominum, dicens : Salva nos, Domine, ab Assyriis, Chaldæis, cl prasertim a peccato et morte per Messiam, quem missurus es. Huic optioni rcspondil Deus mittendo Jesum, id est Salvatorem postulatum.

TropUj i»l ‹t bndj.

Fuit ergo ipse juxta nomen suum Osco, id csl salvator, quia salutem populi sui qua orando, qua predicando, qua sanctae vike exempla dando procuravit, æque ac Josué pugnando : de quo ait *Eccles,* cap. xm, 1 : *a* Qui fuit magnus secundum nomen suum in salutem electorum. » Ac proinde uterque typus fuit Jesu Christi. Hiocct nosicr hic fuit filius *Bceri,* id est *putei mei;* quia cx Deo quasi puteo hausit aquas doclrinæ coelestis, quas in Judæos, velut agros aridos ottunderci, juxta illud *Isaia* xii : « Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris. » Ha S. Hieronymus hic, cl episl. 131 ad *huffin.*

Porro Osee lam ad Juda quam ad Israel, sive decem tribus prophetat : unde utriusque reges in titulo prœfigit-

Stv ' - u . 'au i/

Osee fuit synchrones Isaiœ, ait S. Hieronymus, *mo an^ Isaiam Prophetarum primus, ui palet cap. 1,2; Osce ergo coepit prophetare sub initium iegQl Oii® vel Azariæ, ante Olympiades, et ante Hornam conditam, cum Albœ regnaret Procos Sylvius, avus Romuli. Itaque Osce pronuntiat Israel, id est decem tribus exscindendas ab Assyriis, quod primum regnum suum Jeroboam, ejusque posteros in idololatria vitulorum aureorum seculi sint : Judam vero ab hac Assyriorum clade immunem servandum, quod Prophetarum vocibus obtemperans resipuerit, secutusque suum regem Ezcchiam idola abjecerit, lemplumque purgarit, licet poslea ad eam redierit; ideoque sub Sedecia a Chaldæis vastatus sit. Quocirca Christum salvatorem et consolatorem ei aliisque fidelibus miseris ct afflictis, qui sunt veri Israelita? in spiritu, esto non in carne, promittit. *Primo* ergo prodicit Israelilarum carnalium excidium cl reprobationem, ac spiritualium Israelilarum, prasertim Gentilium, vocationem ct electionem; idque reipsa reproscntal, dum Dei jussu ducit uxorem meretricem, ex caque gignit proles, quibus dat nomina, *primo,* u Jezrahcl;© *secundo,* a Absque misericordia; » *tertio, a Non* populus meus:© u quia, inquit, vos non populus meus, et erit in loco ubi dicetur cis : Non populus meus vos; dicelur cis : Filii Dei viventis. » *Secundo,* continua oratione idololatriam aliaque peccata populi acriter insectatur, minando ei Dei plagas el excidium tantum, ut a dicant montibus : Operite nos; ct collibus : Cadite super nos. © *Tertio,* Dei clementiam, gratiam ct gloriam pœnitentibus promittit. Hinc ail, cap. xm, 14 : « Ero mors tua, o mors; morsus tuus cro, inferne. » Et cap. XIV, 6 : a Ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, © etc. (1).

(1) Du® commodissime hujus libri paries constituuntur, quarum prior capitibus iribus parabola continua uxoris adultera populi Israelitici defectionem a cultu Dei perlldiæque peonas sistit ; allera vero, reliquis undecim capitibus, plura continet minora oracula, quæ parum inter fo cohwrenlbi videntur (attamen Maurer, *Hosca,* cap. i, diversis el continuis regni israelitici vicissitudinibus, ratis feliciter accommodare tentai). In tuie posteriori parte, nullo allegoria? involucro Israelilarum scelera castigantur, intermixtis mox pennarum comminationibus, mox etiam feliciorum temporum promissionibus. Juxta

¿ mge- h” j cùZ v!

Censet Alcazar, Apoc. v, 2, angelum fortem, qui *ki inducitur, ad litteram esse Osee prophetam. Oc angelo enim hoc ibidem ita legimus : < Et vidi angelum fortem prædicanicm voce magna: Quis est dignus aperire librum, ct solvere signacula ejus? » Quibus verbis alludit Joannes ad illud, *Osee* XIV, 10 : a Quis sapiens, ct intclligcl ista? intelligens, ctsciethæc?quiarcctæ viæ Domini,ct justi ambulabunt in cis : prævaricatores vero corruent in cis. » Liber enim ille signatus, *Apoc.* v, continet vias tam piorum, qui legem Domini sequendo beantur, quam impiorum, qui eam spernendo damnantur. Jure autem Oseas nuncupatur angelus foriis, tum ob robur animi, quo primus concionando pci fregit glaciem duricordium Judæorum, ct profligavit idola ac vitulos aureos; tum quia Epiphanius m ejus Vita scribit cum verborum suorum vi, ingentem quercum in duodecim partes divisisse, ut probaret Dominum venturum cœlilus in terram, hocque fore signum adventus ejus : « Si quercus, inquit, in Sclom findatur a seipsa in portiones bis senas, ct fierent totidem quercus. El accidit ila. » Hæc apposite dicuulur, veraquo sunt in sensu non litterali, sed mystico. Ñamad litteram angelus ille, ApoeaZ. v, non fuit homo, sed verus et proprie dictus angelus, uti ibidem ostendi.

Est com- tbciicui.

Porro patheticus est Osce, idcoque commaticus, ut ait S. Hieronymus, hoccsl concisus. Agit enim personam Dei, qui quasi sponsus sponsam Synagogam deperiens, camque in adulterio deprehendens, gravissimos concitat affectus, hinc indignationis ct minarum ; inde amoris et zeli. Inde pariter obscurus cet, tum quia affectus plene non eloquitur, sed per aposiopeein ob pathos incidit; Ium quia verum c-t illud Poetæ : a Brevis esse laboro, obscurus fio; » tum quia profundus est. « O-ec propheta quanto profundius loquitur, tinto operosius penetratur, » ait S. Augustinus, lib. XVIII *De Cfctt*. xxvin (i).

Denique Osce obedienlia et vitæ sanctitate illustris ab Ecclesia Sanctorum catalogo adseriptus est 4 julii. Vide Epiphaniam, Dorotheum et Isiciorum, in *Vila Osee*.

Rosenmuller *(Proam. (n noscam),* et llengslenbcrg *(Christologie,* th. III, s. 6, 7), ca oracula delecta, uti credibile csl, cx multo pluribus per satis longum annorum spatium edidit vales, compendii modo ijise extrema vilæ ætale scripsit. Porro, cum sint inter sc sine ullis temporum uotla, aut argumenti distinctione connexa; minimo mirum est, inquit Lowlhius, asi Hoseam perlegentes nonnunquam videamur in sparsa quædam Sibyllae folia incidere, *n* Verumiamen cujuslibct oraculi veros limites, initia ct fines, cx ipsius argumenti diversilate, sollicito comparata cum diversis itidem rerum Israeliticarum vicissitudinibus, elicere conabimur.

Ne quis vero miretur nostrum vatem potissimum versari m severis comminationibus gravique castigatione scelerum, prai oculis habere necesse csl quam maximam perversitatem hominum quibuscum viverci, el quidem per omnes tunc ordines turpilrr grassantem. De qua vide Calmeli *Dissertat. minorum Prophetarum Commentar, prtrviam : Sur Pétai de ta religion des royaumes de Juda ctd'hrail, drpuis leur séparation ;* RosHnnuller, *Procem, in Hoseam;* Maurer, *in Hoseam Commentarium,* cap. 1, pag 2-7.

(1) Dicendi genere utitur gravi et pathetico, pleno fervoris ri aodaciæ. Quanquam vero sermonum suorum argumentum universum sii satis apertum, vix tamen alius vates llebneorum ¡oque est difficilis cl involutos, quod tunc cx ipsa r« rum natura, inquit Rosenmolkr, utpote qui mullum a nostra cognitione remotas historias, parumque ex monumentis illorum temporum exploraLis innuat, cum etiam ex ipsa styli indole derivatur. Cum enim cx antiquissimis sit Hebncorum vatibus, stylosqn «que ejus incorruptam sermonis vetustatem exprimit, pristinam generis scucendosi brevitatem relinens, a qua propheta inferiores aliquid, judice Lowibio, remiserunt. Sæpe ex uno in aliud argumentum, ex uno in aliud tempus personamve, non per viam, sed velavi per saltum transilit. Obtruncata sententia lectorem suspensum, cjnsque prudentias , quod decst, supplendum relinquit. Re» quidem quas tractat, magna latissimarum imaginum varietate illustrat ; sed cum similitudines usurpatas vel auditoribus explicandas relinquat, vel sntim significatis deseral, multum de illarum elegantia cl concinnitate lectorem nunc fugere nccessc est. Vide do stylo poetico Oscæ Lowthium, *De Poesi sacra I/ebr.* pralecl. xn,et Eichorn *(hinlclt.* iv, § 555), qui ex omnibus rec nliuribns criticis Oseæ poeticam indolem magnificentius extulit.

Pncler illos interpretes qui minores Prophetae omnes vel cx ipsis plurcs commentariis illustrarunt, eunt etiam qui sooñdm cl data opera Oscæ illustrando incubuerunt ; quorum potissimos accipias cx acatholicis inteq,retibus : Joanids Brenlil *Commentarius* m *Htiscam,* Higenoæ, tSCo, Tubing. 1580; Hieronymi Box *Commentar, in Hoseam Prophet., christtanœ philosophiae prarccptis acrommo^ data,* ctc., 1581-1587; Jacobi Matlhii *Protectiones in Hoseam,* 1590; Amandi Potati a Pohnsdorf *tnatysis libri Hoseas Propheta?,* 1599; Hieronymi Zancbii *Com~wentarius in Hoseam,* 1609 ; Salem. Gcsncri *Hostos illustratus,* 1G01-1614 ; Ballbasaris Meisner *Hoseas noro commentario per textus analysi in ejusdem exegesin,* etc., 1620; Andr. Riveli *Comment, in Hoseam,* 1Cî5; Sebast Schtnidl *Comment, in Hoseam, ele.,* 1687; Joannis Henne i Ursini *Hoseas commentario litterali enucleatus,* 1877; Joan, llene. Manger *Comment, in Hoseam,* 1782; Lud. Jos. Uhland *dnnotat. tuslorico-excgcf. in Hoseam,* 1785-1787; Christ. Tbeoph. Kuinoel *Host* oracula hebra:ce et latine perpetua annotatione illustraci!,* 1792; *Hoscas Propheta. Introductionem promisit, vertit et commentatus est* Julu Christ. Sluck. Lips. 18¿8.

CAPOT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubetur Osee uxorem ducere fornicariam, ct fornicationis cx ca filios procreare, ut hoc suo facto ct connubio reproesentet Synagogam, puta Israelitas, religionem ct fidem uni Deo datam violasse, ct ad idola quasi adulterinos deos declinasse. Obedit Propheta, et meretricem ducit, ex cague gignit 1res proles, quarum primee dat nomen Jezrahel, *id est, Semen Dei; secunden,* Lo rachuina, *id est, Absque misericordia; tertiae,* Lo ammi, *id est, Non populus meus, quibus Israelis impietatem, idcoque punitionem ct repudium, velut in quotidiana imagine Judæis objicit; quæ deinde fusius* per *sequentia capita prosequitur. Denique, vers. iO, promittit spiritualem Israclem innumerabilem fore populum Dei ct filios Dei viventis* (1).

1. Verbum Domini, quod facium est ad Osce filium Beeri, in diebus Ozi©, Joalhan, Acliaz, Ezechiæ regum Juda, cl in diebus Jeroboam filii Joas regis Israel. 2. Principium loquendi Domino in Osce : cl dixil Dominus ad Osee : Vade, sume tibi uxorem fornicationum, et fac tibi lilios fornicationum : quia fornicans fornicabitur terra a Domino. 3. El abiit, cl accepit Comer filiam Dcbelaim : cl concepit, el peperit ei filium. 4. El dixil Dominus ad eum : Voca nomen ejus Jezrahel, quoniam adhuc modicum, et visitabo sanguinem Jezrahel super domum Jehu, cl quiescere faciam regnum domus Israel. 5. Et in illa die conteram arcum Israel in valle Jezrahel. G. El concepit adhuc, cl peperit filiam. El dixit ei : Voca nomen ejus Absque misericordia; quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum. 7. Et domui Juda miserebor, cl salvabo eos in Domino Deo suo : cl non salvabo cos in arcu cl gladio, et in bello, et in equis, ct in equilibus. 8. El ablactavit eam, quæ eral absque misericordia. Et concepit, ct peperit filium. 9. Et dixil : Voca nomen ejus Non populus meus; quia vos non populus meus, et ego non ero vester. 10. Et erit numerus liliorum Israel quasi arena maris, quæ sine mensura est, cl non numerabitur. El erit in loco ubi dicetur cis : Non populos meus vos; dicetur cis : Filii Dei viventis. 11. El congregabuntur filii Juda, ct filii Israel pariter : cl ponent sibimet caput unum, cl ascendent de terra; quia magnus dies Jezrahel.

I. Veedum Domim qlod factum est ad Osee ituum Urini. — Est hic titulus prophetiæ, præfixus non ab Esdra (uti alii putarunt) qui post captivitatem restituisse ct restaurasse dicitur codices S. Scripturas; sed ab ipsomet Osca, uti et tituli cœlcrorum Prophetarum ab ipsismcl, prophetiis eorum præfixi sunt, quibus testabantur se esse carum auctores, seque eas a Deo per revelationem accepisse, cui proinde omnes credere el fidem adhibere debeant. « Verbum» ergo idem est quod oraculum,prophetia, sermo Domini, ut vertit Chaldaeus. Addit Cajetanus in illud *Lucæ* ut : « Factum csl verbum Domini super Joannem : »

ti) In hac prima actione enigmatica, proposita signo, rimo, turpitudo idololatrias exhibetur sub figura matrimonii cum fornicaria initi : ubi occurrit, *pruno,* pneceptum Prophetae datum de ducendo ecorto in uxorem , ‹ t applicatio fit ad scortationem spiritualem Synagogœ,S; *secundo,* exsecutio praecepti, 3.

Secludo, gravitas et successio pronarum exhibetur sub schemate prolium ex hoc matrimonio natarum, ubi rcprxs^ntatur, *primo,* sub schemate filii, *Jezrahel* appellati, exstinctio stirpis regi® Israeiitarum, seu familias Jehu, el secuta tum perturbatio, tum depopulatio sub Teglathphalassare, 4,5; *secundo.* sub schemate lili®, Absque misericordia nuncupate, exstinctio regni ct translatio populi UracUUci m captivitatem sub Salmanasare, salvo tamen Jud® regno contra Sennacherib defenso, c, 7; *tertio,* sub schemate filii, Non populus meus, nominati, juxta quosdam excidium regni Judos cl captivitas Babylonica; sel probabilius juxta alius arctissimum illud communionis vinculum, quo Deus cum populo Israelitico fuerat conjunctus, penitus esse disruiupcndum, siuiulque plenam gentis stragem ct regni excidium.

Trano, reparatio damni per Ecclesiam Christi exhibetur sub figura Israelis, etiam Gentiles in Deum credentes complexi: ubi opponitur, *primo,* paucitati, multitudo filiorum, 10; *secundo,* exhæredaliom, adoptio in prolem, 10 ; *tertio ,* divisioni Jud® et Israelis, adunado sub uno capite Cliristo, 11.

Divina, inquit, inspiratio, instructio ct missio, vocatur verbum Domini : verbum ergo non tantum prophetiam, sed ct missionem sonat. Hoc cnim Dei verbo mittebantur ad populum, ciquo Irce Dei oracula edicere jubebantur. Hoc ergo constituebantur legati Dei, propheta, doctores ct pnecones ad populum. Cur prophetia nunc vocetur *verbum,* nunc *visio,* dixi Can. 1 *in prophetas majores.*

Ad Osbb filium Bl eui. — Hebræi, ct ex cis Lyranus, Arias et Guadalupensis censent hunc Beeii esso Beerà, qui fuit princeps tribus Ruben, ac a Teglatbphalasar captus ductus est in Assyriam, I *Parat,* y, 6. Verum obstat ratio temporum, nam Osee et paler ejus Becri diu præccsscrunt Tcglathphalasar. Osce enim cœpit prophetare inilio regni Oziæ : Teglatbphalasar vero invasit Samariam, cx caque captivos abduxit anno Oziæ 52, ut palet ¡V *¡leg.* XV, 27 et 29. Accedit quod S. Epiphanius, Dorolheus ct Isidorus, in *Vita Osce,* asserunt Osce fuisse oriendum ex tribu Issachar, non Ruben. Quare fabulosum est quod tradit R. David, et ex eo Vatablus, Osce cl caleros Proph tas, q i nomen palriæ non præfcrunt, fuisse Hierosolyinitas (1).

Allegorico, Allegorico S. Hieronymus : Osce, inquit, id est Jesus, est filius Boeri, id est putei mei, hoc est Dei Patris. Deus enim Paler non est cisterna nunc aquis plena, nunc vacua ct sicca; sed est quasi puteus perennes vivasque scaturiens aquas, tum generationis Filii, tum sapienti®, et bonorum omnium, quæ suo Filio communicavit cl jugiter communicat, quibus ipso per Osce aliosque Prophetas cl Apostolos, Judæorum et Gentium siccilatcm rigat, humectai et fecundat.

(I) Non solum temporis ratio id non admittit, ut Beeri idem fuerit ac Boera, sed nee nominis consentit terminalío, nec ulla probabilis suadet causa, nec refutationem meretur, inquit Rosenmuller, quod itidem Hebræi tradunt, Oseo patrem et ipsum prophetam fuisse, cx regula nimirum inter illos pervulgata quidem, sed precaria prorsua, qua prophetam patrem habuisse judicatur, cujus paler in ipso exordio memoratur; opinantur cnim vaticinandi facultatem hærcditario quodam jure a majoribus in posteros passim derivari. Nullo firmiori argumento nititur, quod vatem nostrum produnt Hierosolymis esso oriundum, eo quod natale solum ipsius in libro suo silentio pnetermittatur. Rosenmuller illud vix in dubium recto vocari posse existimat, Osco gente Israelilam luisse, et in regno Saman® sive decem tribuum vixisse, eo quod perpetuus sit seclorum ct superstitionis Ephraimilanim insectator. Verum o contra satis probabiliter asserit Maurer, nec genio IsraeliLim fuisse, nec si fuerit oriundus a Judæis, patri® fines identidem transgressum Israelitas adilsse, aut saltem sedem stabilem inter illos constituisse : u Reponuntur enim, inquit, in aliis quoquo Judæis genero prophetis orationes mult® diet® in populos exteros, quos nunquam illi adierunt, n Credit idem Maurer genus a Judæis duxisse Hoscam, et in probationem affert et evolvit indignam et sæpo idololatricem agendi rationem Israeliticorum vaturn qui principibus addicti, ad omnia paucissimis exceptis, erant parati ; vide *Commentar.* m caj»w i.

Aliter Leo Castrius : Boeri, inquit, idem est quod *in lumine meo.* Significat ergo Jesum, qui quasi lumen de lumine, est Verbum a Patre et in Patre existons. Verum sic dicendum fuisse 5TlX3 *licori,* non *Becri,* uti reele advertit S. Hieronymus.

I.\' DIEBUS OZIÆ, JûATHAN, ACUAZ, EzECIH-B REGUM Juda, et IX diebus Jeroboam fimi Joas regis Israel. — Nominat reges tam Juda quam Israel, quia tam contra Judam, quam contra Israel, idcsldccem tribus, prophetat, magis tamen contra Israel; unde toties nominat Ephraim, Israel, Bethel, Bethaven, quæ non nisi Israel, id est decem Iribus, significant. Ita S. Hieronymus , Athanasius in *Synopsi,* et Eusebius in lib. *De Appellationibus librorum propheticorum.* Rine patet *primo,* has prophetias, licet breves, successive tamen et per longum tempus fuisse dictas, deinde scriptis; *secundo,* Osee fuisse primum Prophetarum, uli mox ostendam, ac diutissime prophetasse, nec tantum prodixisse, sed etiam vidisse excidium decem tribuum a se prodictum ; hoc enim contigit anno 6 Ezechiæ. Ha S. Hieronymus et Ruffinus. Quouirca tradunt Hebræi Osce prophetando superasse annos 90, quibus uiulla dixil quæ non scripsit; mulla etiam a populo rebelli perpessus, confessionis, id est lenti, sed longi martyrii palmam obtinuit. 90 proplfUrl

Jehoboxm. — Bic non fuit prunus rex Israel, qui schisma fecit sub Roboam, III *Rtg.* xn, 20; sed eo longe fuit posterior, nimirum fuit pronepos Jehu regis Israel, cui Deus, IV Rej. x, 3, promiserat regnum usque ad quartam generationem, itaque praestitit. Nam Jehu successit filius Joaehas, huic Joas, huic Jeroboam hic, huic Zacharias, quem regno ac vita spoliavit Sellum : in quarto ergo rege suce prosapia?, puta in Zacharia, defecit stirps regalis Jehu, IV Rej. xv, 10.

Nominat Osce prælcr reges Juda etiam Jeroboam regem. Israel, ut significet se tam, imo magis contra Israel, quam contra Judam prophetare. Sed cur e regibus Israel solum nominat Jeroboam, omittens Zachariam, Sellum, JIanahem, Phacee, 1'haceam ct Osce, qui in Israel regnarunt eo tempore quo in Juda regnabant Ozias, Joathau, Achaz el Ezeehias? nani ann ›6 Ezechiæ, qui fuit annus 9 Osee, eversum est ab Assyriis regnum Israel. Ka.-pondco : Varii varias dant causas, sed vera ct genuina est, ut Propheta indicet se non extremo, nec medio tempore regni Oziai vel Azariæ (utpotc qui 52 annos regnavit), sed ejus initio prophetare capisse. Nam anno Jeroboam regis Israel 27, coepit in Juda regnare Ozias; Jeroboam autem regnavit 41 annis : unde sequitur ultimos tantum 14 annos Jeroboam concurrere cum primis I I annis Oziæ, quibus simul regnarunt, Jeroboam in Israel, Ozias in Juda, quibus necesso est prophetasse Osee; cœpit enim cum uterque simul regnaret. Vide IVRcj. XIV, 23, el IV R.j. xv, 1. Tunc quoque, puta paulo post Osee, prophetaro cœpit Amos sub utroque hoc rege, ut ipse ait cap. i, 1. Ita Arias, Ribera cl a Gastro. Ex dictis sequitur Osce pro-

c^p i phctasse excidium Somari® el regni Israel fere
a n°n*iginta annis (lot enim sunt ab initio regni
. ha Ori® usque ad 6 Czechi® (I), quo capta est Sama-
íatai- ria) antequam illud contingeret : excidium vero
• u Jerusalem et Juda predixit circiter 224 annis (tot
t diw enim sunt a l anno Ozi® usque ad ultimum Se-
J *«• deci®, quo eversa aChaldæiscst Jerusalem) ante-
31* quam eveniret. Nam excidium Jerusalem poste-
rius fuit excidio Samari® I3Iannis, ita tempestive Deus peccatores præmonet de imminenti plaga, datque significationem ut fugiant a facie arcus, cumque poenitendo evadant, no querantur so serius esso monitos. Ita centum annis ante diluvium jussit Noe fabricaro arcam, et monere homines de instante diluvio. Hinc rursum sequitur Osco empisse prophetaro paulo ante Isaiam. Nam Isaías coepit anno 17 Ozi®, uti habet Eusebius in *Chronico.*

Vers. 2. **2. PBIKCtPIUM LOQUENDI DOMINO IN OSEE. — Du-** plex bic est sensus litteralis: *Prior,* q. d. *Primo* omnium ante Isaiam, Joclem aliosque Prophetas locutus est Dominus ipsi Osee, vel ad Osce. Undo sequitur Osco fuisse primum omnium Prophetarum. Negat hoc Christophorus a Castro; sed asserunt S. Hieronymus, Rupertos, Haymo , Vatablus, Albertus, Hugo Cardinalis, Dionysius hic, ct S. Rasilius ac liufinus in *Isaiæ* cap. r. Idquc confirmant Hebrea, prout nunc punctantur. Sic enim habent: *Principio locutus est Dominus per Osce,* ut vertit Valablus. Jam enim punctant nat *dibber,* id est *locutus est,* in preterito, cum Noster ct Septuaginta legerint in infinitivo *dabber,* id est *loquendi.* Favet insuper nostra versio. Nam « principium loquendi Domino (subaudi/ >n7) in Osce, » idem est quod, principium loquendi Dominus sumpsit fecitque in Osce, sive primo loqui cœpit in Osce.

Secundus sensus est, 7. *d.* Hoc est principium quo Dominus cœpit loqui cum Osce, scilicet illud quod scquilur: a Sume tibi uxorem fornicationum, » etc. Ita quoque explicat S. Hieronymus, Theodorctus, Haymo, Hugo, Lyranus, a Castro ct Valablus, qui rursum sic vertit : *Initio quo locutus est Dominus per Oseam, dixit ad ipsum Oseam : Vade, sume tibi uxorem,* etc., 7. *d.* Adverte, 0 lector, et admirare quare principium oraculis suis dederit Deus, nimirum jubendo Osce ducere meretricem, ut hoc ipso meretricios populi mores repraesentaret et carperet.

Verum hoc sensu cæleri omnes Prophet® idem principium usurparo poluisscnl, ac pari modo dicere : Principium loquendi Domini in Isaia, Abdia, Joel, etc. Jam anioni nemo alius hoc dicit, sed solus Osce. Signum ergo csteum non tantum hunc sensum, sed vel maxime priorem, qui soli ei competit, exposcere (2).

Domino, — id est *Domini;* utrovis enim modo cx Hebreo vertas, significantius tamen *Domino :* rò enim *Domino* significat causam et auctorem principii loquendi, 7. *d.* Dominus principium ct quasi fundamentum oraculorum suorum dedit, et jecit in Osee.

In Osee , — interius inspirando illi ca qu® facorei ct diceret populo. *Secundo,* «in,» id est *ad Osee, ut* vertunt Septuaginta, Valablus ct alii. *Tertio,* a in, » id est *per* Osce ad populum. *Quarto,* 0 in, » id est *cum* Osee. Hæc enim omnia significat Hebreum *both* prepositionis.

Vade, seme udi uxorem fornicationvm, — id est mullis fornicationibus deditam et infamem, insignem fornicariam, publicani meretricem vel in taberna, vel in lupanari, vel alio loco corpus pro turpi lucro cuilibet prostituentem. Simili hebraísmo vocatur vir sanguinum, vir dolorum, vir misericordi®, vir virtutis, is qui valde est sanguinolentus, valde dolens, insigniter misericors, insigni virtute prædilus. Jubetur ergo Osce ducere famosam meretricem, camque sibi legitimo copulare matrimonio, ac filios ex ea procrearo, ul hoc symbolo quasi verbis et sermone reali, carpat apostasiam ct idololatriam populi sui. Propheta enim hic Deum refert, uxor fornicaria Synagogam, id est populum Israel sive decem tribuum, ut patet ex sequenti ; fornicatio enim hic, et passim apud Prophetas significat peccata, presertim idololatriæ, qua Israelii®, relicto Deo sponso suo, liccnlioris vil® desiderio, idolis voluptalibusquesuis quasi amasiis adhærebanl. Ha enim explicat Propheta, dum mox causam hujus sui connubii a Deo præccpli subnectens, subdit : « Quia fornicans fornicabitur terra, » id est quia Israelii® valde addicent sc idololatriæ, prono cl communi impetu proruent ad colenda idola, 7. *d.* Ego Deus te, o Osee, habere volo uxorem fornicationi hactenus addictissimam, ul designem uxorem meam, puta Synagogam, mystice fornicariam, id est idololalram esse et fore, ut quod cœpit esse sub Jeroboam, deinceps sil magis. Ha S. Hieronymus, Chaldæus cl alii.

Errant ergo illi qui censent hoc loco juberi Prophcl® ut fornicetur, ut scilicet accedat ad meretricem manentem meretricem, ita ut cam non ducat in uxorem. Unde colligunt fornicationem esso licitam. Hic enim est error manifestus, quem Græcis attribuit Alfonsus a Castro, lib. VII *Contra*

Primm nerrorL jubeto? fomfcv rh

(I) Juxta Rosenmuller, quem sequitur d'Allloll, probabilius est Osee prima oracula edidisse extremis imperii Jcroboamicl annis, ultima autem ineunte Eæchiæ regno, et consequenter per quadraginta fere annos Prophetam illum egisse, cl æquales sibi in regno Judæ Isaiam Midtramque hibuisse. Ab hac computandi ratione discedit tamen Maurer : « Nam, inquit, si extremis Jeroboami annis provinciam Hosea accepit, posuit ineunto Hiskiæ imperio, sequitur eum sexaginta circiter annos (ab anno 784 ad annum 7ii inte Christum) ¡kiries suas egisse (alii ann * quadraginta numerant, nescio quem computandi modum secuti). »

(2) Verum Jonam nostro anteriorem fuisse, inquit Rosenmuller, evicerit H *Ucg,* xiv, 25; neque dubium est Joetem cl Amosum suorum vaticiniorum plura ante Ilowam edidisse. Cf. Aurivillii *Dissert,* pag. 597.

liares. verbo *Fornicatio ;* fornicatio enim non tantum in novo, sed et in veteri Testamento jure naturali et divino fuit prohibita, uti ostendi in fornicatione Thamar, *Genes,* cap. xxxviii, 16, ex communi Patrum et Interpretum sententia. Et fusius, I *Corinth,* vi, 9.

Denique jubet Deus Prophctæ : « Sume tibi uxorem ; » ergo jubet ut eam matrimonio sibi copulet, non ut cum ea fornicetur. Ita passim Patres cl interpretes.

Dices : S. Thomas, I II, *Quart*. C, art. 8, ad 3, ct 11 H, *Quasi*. CUV, art. 2, ad 2, Cajetanus et nonnulli Thomiste dicunt Osee fornicatum esse, ct tamen non peccasse, quia Deus matrimonii rerumque omnium dominus cum eo dispensavit, cique dedit potestatem et jus in corpus meretricis. Hæcque omnia putant significari verbis Dei ad Prophetam, quibus ait : «Sume tibi uxorem, » non matrimonii, sed « fornicationum, n

An Deus dSr*n\-re ut for-n ,eU °,

Respondeo : Disputant theologi an Deus dispensare possit in lege nature, pula in *Decalogo:* ac varii varie respondent. Pruno, Occam in II, *Quasi*. XIX, ad 3, ct 4 dubium, Gerson in tract. *De y¡ta spiritali,* led. I, coroll. 10, in Alphabeto 61, lilt. E, ct Almainus, tract. Ill *Moral,* cap. xv, asserunt Deum in omni omnino precepto Decalogi et legis nature posse dispensare; imo Occam ait Deum posse præcipcre odium Dei, faccreque ut illud non sit malum, sed bonum. Ratio corum est : Omne peccatum, inquiunt, ideo est peccatum, quia voluntate Dei prohibitum est. Si ergo Deus velit ut aliquid non sit peccatum, hoc ipso non erit peccatum.

Secunda est S. Bonaventura in I, disp. xl vii, *Quart*. IV, Scoti in HI, disp. xxxvu, *Quast*. I, § *Hic dicitur,* ct Gabrielis in III, disp. xxxvn , *Quart*. I, ari. 2, conclus. 1, Deum posse dispensare in præccptis secundes tabula?, non vero primæ, puta posse in iis quæ tangunt proximum, non vero in iis quæ tangunt Deum.

Tertia est Durandi in I, disp. xl vh, Qimt, IV, num. 1G, Deum posse dispensaro in prœceptls affirmativis secundæ tabui©, non vero in negativis.

Verum dico Deum in nullo præcepto legis natura directe ct formalitcr posso dispensare. Ratio est, quia lex natura continet ct precipit id quod natura sua cl intrinsece bonum est : quocirca quæ contra eam fiunt, natura sua ct intrinsece mala sunt, non quia voluntate Dei prohibita, sed quia suapte natura contraria cl dissentanea sunt natura cl rationi naturali. Sicut enim res possibiles sunt possibiles, non quia Deus voluit eas esse possibiles, sed quia ex se non implicat contradictionem ut esso possint; eodem modo opera contra legem natura suapte natura sunt mala, non quia Deus voluit ca ut mala prohibere, sed quia ex scipsis natura rationali, ut rationalis est, contraria sunt ct repugnantia. Cum ergo Deus non possit pro voluntate sua mutare naturas rerum, non poterit etiam mulare legem natura, ut, quod illa dictat esse conveniens rationi essequo bonum, Deus decornai non esse conveniens esseque malum. Quocirca nullus, ne Deus quidem , facere potest ul odium Dei sit bonum, vel licitum (hoc enim repugnai non tantum rationi cl natura, sed ct ipsi divinitati), ut furari, mœchari, mentiri liceat : furari enim est accipere rem alienam, invito Domino; mœchari est turpiter uti femina non sua, sed aliena; mentiri est contra mentem loqui et fallere. Hæc aulem intrinsece ct natura sua ita malaci prava sunt, ul nequcanl esse bona cl honesta. Quocirca Deus uti hæc non potest suadere, ita nec facere, nec præcipcre, multo minus ville et efficere ul sint honesta et licita. Hinc patet falsam esso primam sententiam, ejusque fundamentum. Non enim ideo fornicatio est mala, quia Deus il i vult, canique odit; sed potius ideo eam odii, quia ipsa in se suaque natura est inhonesta (t turpis. Sicut ergo creatura suam existenliam habent a voluntate Dei, suam vero possibilitatem habent ab ipsa natura Dei; posito enim quod sit Deus omnipotens, naturaliter sequitur et quasi resultat quod possit creare hominem, equum, etc., ac consequenter quod ¡11® creatura sint possibiles, quæ sine Deo essent impossibiles : ita pariter lex positiva, tam divina quam humana, pendet cl fit a voluntate Dei, lex vero naturalis derivatur a lege œterna, quæ est in mente cl ratione Dei. Ha S. Thomas, Cajetanus, Richardus, clex iisGabriel Vasquez, I II, disp. ctxxix, num. 12. Indirecte tamen ct materialiter polesl Deus in iisdem dispensare, nimirum mutando materiam rei precepto?, itaque cam subtrahendo legi natura cl obligationi Decalogi. Hoc autem fere fit in præceptis duutaxat secund© tabui©, non vero primæ, uti dixerunt auctores secund© sententi©. Explico: Potest Dens mihi dare jus in bona, corpus et vitam alterius, et tunc licito potero illi eripere bona, quod alias fuisset furtum; uti corpore alterius, quod alias fuisset mœchatio; occidere alterum, quod alias fuisset homicidium. Sic Deus jussit Hebræis, *Esodi* xii, 36, ut spoliarent / Egyptios, quia hoc ipso eis dedit bona .Egyptiorum, fecitquc ut illa jam non essent / Egyptiorum, sed Hebreorum; quocirca Debrai ca occupantes, non aliena, sed sua occuparunt; sua, inquam, cx donatione Dei, qui est summus omnium, imo vitæ nccisquo dominus. Sed hic dedit Osce jus in corpus fornicavi®, ct hoc ipso fecit ul illa esset sua uxor, non aliena. Quocirca utens ea Osce non est fornicatus, sed actu materiali in conjugio illi quasi suæ uxori est copulatus. Sic si Deus alicui prœciperet, vel permitteret ire ad lupanar, ibique copulari meretrici semel duutaxat, ad prolem cx ca suscitandam, illa copula jam non esset fornicatio, sed esset actus conjugii temporarii; copularetur enim non alicnæ, sed suæ, ac consequenter uxori saltem lemporariæ ex dispensatione Dei. Deus enim potest remittere obligationem, qua se uxor ma-

rito in conjugio ad perpetuam fidem obligavit, ideoque potest dispensare in matrimonii vinculo, re fxere ul non sit perpetuum, sed temporarium, qu inditi scilicet ei libuerit; præserlim quia po-(ibt educationem prolis, ob quam matrimonium requirit perpetuitatem, vel negligere tanquam ejus dominus, vel aliis modis procurare. Ha olini dispensavit cum Judæis in matrimonio, cum eis permisit dare uxoribus libellum repudii, quo vere solvebatur matrimonium, ita ut uterque conjux quasi liber ct solutus posset cum alio aliud conjugium contrahere. Sicut *ergo tunc* maritus quolibet tempore, imo post primam copulam poterat uxorem repudiare; ita posset ct nunc copulari semel cum una, ac mox illam dimittere, si Deus pari modo nunc cum illo dispensaret.

Censet ergo S. Thomas, Oseo jussu ct dispensatione Dei cum fornicaria copulatum fuisse tantum copula temporali (ideoque eam copulam per catachresin vocat fornicationem), non vero matrimonio stabili ct perpetuo. Itaque opinatur hanc Osce uxorem fuisse temporariam, ct matrimonium cum ca temporarium, scilicet ad aliquos actus generationis, ct ad 1res proles ex ca generandas; deinde dimisisse illam, itaque solutum fuisse temporarium cum ca matrimonium. Ergo docet S. Thomas Osee accessisse ad fornicariam, non tanquam ad concubinam, sed tanquam ad uxorem, licet temporariam tantum; censet enim Deum cum co dispensasse, ut ad tempus duntaxat cum ca contraheret, caque uteretur ut sua; censet ergo Osce non esse fornicatum, sed usum matrimonio licet temporali tantum. Verba ejus sunt : « Osce accedens ad uxorem fornicariam vel mulierem adulteram, non est mœchalus, nec fornicatus ; quia accessit ad eam quæ sua erat secundum mandatum divinum, qui est auctor institutionis matrimonii, n Quomodo vero hic ejus actus matrimonii vocetur *fornicatio,* explicat H 11, Ouæjf. CLIV, art. 2, ad 2 : u Osce, ait, non peccavit fornicando ex præccplo divino, nec talis concubitus proprie fornicatio debet dici, quamvis fornicatio nominetur (dum dicitur : Sume tibi uxorem fornicationum) referendo ad cursum communem, n quo scilicet communiter a vulgo vocatur *fornicator,* qui cum fornicaria ad tempus copulatur, ct expleta libidine cam deserit. Unde liquet D. Thomam docere quod Osee hic non sit fornicatus, sed cum fornicaria quasi sua uxore , concedente ct dispensante Deo, ad tempus sit copulatus. Verum verius est quod passim censent alii Doctores et interpretes, scilicet Osce non temporarium, sed stabile et perpetuum cum fornicaria foliase conjugium. Ideo enim jubetur eam ducere uxorem ; atque cx sequentibus palet cum per quatuor, imo plures, annos illi cohabitasse; nam dicitur cx ea 1res proles genuisse, casque deinde per eam lactasse et educasse. Quo fit ul nulla liic fuerit dispensatio, sed sola jussio Dei ; licite enim poterai Osce fornicariam in uxorem accipere, sed non tenebatur; ut ergo teneatur, jubet ct obligat eum Deus.

Instabis : Uxor hæc fornicaria reprœscnlal Synagogam idololutrantem:atqui hæc post connubium cum Deo initum rediit ad sua idola; ergo et hæc fornicaria post connubium cum Osce rediit ad suas fornicationes; alioqui enim non cx æquo representare! Synagogam, nec typus responderet anlitypo. Respondeo : Simile per omnia non est simile ; sed in co tantum, in quo collocatur similitudo ; quocirca non est nccesse in allegoriis ct typis, ut omnes circumstanti® temporis, modi, actionis, etc., respondeant rei significate, sed cæ lanium in quibus fit representatio, ct comparatio significantis cum significato, puta typi cum anlitypo. Ita hic jubetur Propheta ducere fornicariam, ul per hoc represente! Synagogam esse fornicariam. In eo ergo tantum ponitur hic comparatio et similitudo, quod, sicut Propheta ducit fornicariam, ex caque gignit proles, quæ a probro matris vocantur filii fornicationum, id est fornicari® : ita Dei uxor, id est Synagoga, sit fornicaria, id est idololatra, similesque sibi gignat ct educet filios, puta idololalras. Nec enim hæc res licite aliter representan potuit. Non enim potuit Deus præciperc Prophetæ fornicationem , ut ad fornicariam accederet tanquam non suam, sicut Synagoga idola colebateldeos, non suos ; aut ut post copulam et proles remitteret eam ad lupanar et ad sua stupra; hoc enim fuisset peccatum. Erat ergo hic matrimonium Osee cum fornicaria (etiam ex sententia S. Thomro, saltem temporarium), ac consequenter filii fornicationum vocantur filii ex matrimonio hoc nati ; ideoque vere non erant filii fornicationum, sed tantum hoc nomine vulgo censebantur ct nominabantur, ob praecedentes ante connubium matris fornicationes. Simpliciter ergo ct in genere jubetur hic Propheta per uxorem fornicariam representare Synagog® idololatriam, abstrahendo a tempore ct loco, ubi ct quando; an ante connubium cum Deo, an posteam perpetraret. Adde Judæos post hanc Osco prophetiam, puta post punitionem ct excidium a Chaldæis illatum, postquam puniti el premíenles connubium cum Deo per Esdram renovarunt, amplius non rediisse ad sua idola, sicut uxor hæc Osce post connubium cum co, non legilur rediisse ad suas fornicationes. Verum est majorem esse speciem fornicationis, ct consequenter similitudinis, si cum I). Thoma quis dicat non stabile, sed temporarium fuisse matrimonium ; sed cx altera parte, res ipsa turpior et magis inhonesta apparet, videtur enim revera esse fornicaria copula, ct simulatum tantum matrimonium.

Errat, *secundo,* Haymo, qui uxorem fornicationum interpretatur uxorem, quæ post matrimonium ex priori fornicandi habitu rursum cum aliis procis fornicetur, id est adulteretur , ex cisque gignat filios, qui proinde vocantur filii fornica- inn- aiios

Im. wd VnàvH. tionifl, id est cx adulterio nati, quos Propheta jubeatur sibi asciscere et educare, œque ac matrem retinere ct alere. Hoc enim fuisset non tantum infame, sed ct scandalosum, ideoque illicitum ; visus enim fuisset Propheta uxorem in adulteriis fovere, cisque consentire. Unde edicit Sapiens: « Qui tenet adulteram , stultus est ct impius, n *Proverb,* xviii, 22. Vide Sanchez, lib. X *De Divortio,* disput. xin. Quocirca infamis, ct publicum orbis probrum fuit Claudius Imperator, eo quod ejus uxor Messalina publice scortaretur. Ita Suetonius in *Claudio,* et M. Antoninus Philosophus ob Faustinam conjugem, quæ in continuis stupris versabatur ; cumque de ea remoneretur, amiciquc suaderent ul cam repudiaret, si nollet occidere, effeminate respondit : a Si uxorem dimittimus, reddamus ct dotem, » dolis nomine significans Imperium, quod ab Antonino Pio patre Faustina), ita volente Adriano Imperatore, adoptatus acccpcrat. Ita Julius Capitolinus in *Antanino.*

Tertius. °duiit°D idotohmio.

Errant, *tertio,* Lyranus ct Burgensis, qui fornicalioncm myslicc accipiunt pro idololatria, putantque Osce hic juberi ut ducat uxorem formeationum, id est gentilem ct idololatrem. Ratio eorum est, quia hæc uxor repraesentat Synagogam idololatrantem : ergo ipsa quoque uxor fuit idololatra. Respondeo negando consequentiam. Idem enim non repræsenlatur per idem, sed per simile: atque Prophetæ solent representare idolatriam per fornicationem ; quia hæc illius aptissimum est symbolum, speculum cl imago. Ita S. Hieronymus, Thcodorctus, Haymo, Hugo ct passim interpretes. Quocirca cum Deus Prophetæ ait : « Sume libi uxorem fornicationum, » fornicationem liticralilcr ul sonat accipit ; cum vero hujus jussionis causam ct symbolum subdit, cxpllcatque dicens : « Quia fornicans fornicabitur terra, » fornicationem mystice accipit pro idololatria ; quia illam symbolice per veram ct realem fornicationem uxoris Prophetæ repræscniari jusserat.

Quærcs, an vere ct rcalitcr hæc gesta sint, an vero tantum por visionem imagin ariam ; sive, an revera Osce duxerit fornicariam, ex caque genuerit filios fornicationum, an vero Deus idipsum tantum in imaginatione illi repraesentari!, ut videretur sibi eam ducere, ct cx ca gignere; quomodo somniantes videntur sibi facere ca quæ somniant? Visionem lanium fuisse censent Chaldæus et Rabbini nonnulli, quos sequuntur Origenis sectatores, teste Rufino, Haymo, Isidoros, Burgeusis cl Vatablus. Imo S. Hieronymus idipsum ccnscl scribens in *Ezech.vt.* Et hic in *Prooemio :* «Osce, ait, audiens a Domino : Accipe uxorem fornicariam, non frontem rugat, non moerorem pallore testatur, non verecundiam mutato genarum rubore demonstrat; sed pergit ad lupanar, ct scortum ducit ad lectulum. El non initiat illam pudicitias matronali, sed se luxuriosum cl nepotem probat. Qui enim adhærcl meretrici, unum cum ca corpus efficitur. Quis sapiens, cl intclliget ista? » ac post ea respondet, infcrlquc hæc typice cl singulariter esse interpretanda. Ratio ergo fundamentalis hujus sententi® est hæc, quia res turpis ct indigna fuisset, si vir sanctus ct Propheta duxisset scortum (<).

Verum longe verius est quod communiter censent alii omnes Patres el Interpretes, rem hanc non per visionem, sed rcalitcr esse peractam. Ha Thcodorctus, Cyrillus, llebræi, Arias, Hugo, Dionysius ct alii hic, ac S. Augustinus, libro HI *De Doctrina Christ,* cap. xn, et lib. XXII, *Contra Faustum,* cap. xxiH, S. Basiiius in *Isaia* vm, Ircnæus lib. IV *Contra hares,* cap. xxxvii, S. Thomas loco citalo cl alii passim ; imo idem censet hic S. Hieronymus, uti videbit qui verba ejus accurate expenderit. Ait enim more suo historiam hanc ad antilypum esse referendam , id est Osee duxisse fornicariom, non ex ejus amore ct libidine, sed ul Christi et Ecclesiæ conjugium representeret. Hoc ergo, non aliud voluit, cum dixit, hoc Osce factum typice cl figuraliter esse interpretandum.

(I) Interrogantibus utrum vates proferat rcmgcstam.an fictam, recte Rosemnullerus respondet, ait Maiircr, « nos minime ignoramus niHil fuisse priscis hominibus familiarius, quam ut animi cogitata et consilii factis ductionibus declararent, gestibusque pro verbis uterentur; qua de re nemo subtilius doclinsquo disseruit Guil. Warburton in opera quo divinam Mosis legationem demonstravit *(The divine legation of Moses demonstrated,* lib. IV, sect, iv, vol. IH); v cl in probationem adducit exemplum îdanthuræ Scytlnrum regis, non litteras, sed symbolum ad Darium mittentis, ul significaret se exercitum contra cum ducturum. « Ejusmodi vero aelionem symbolicam , pergil Rosenmuller, simplicem esse oportere, brevissimo temporis spalio absolvendam, cl paucissimis signis geslibusquo circumscriptam, quis non videi? Longe diversa est ratio eorum quibus Hoscas populi Israelitici scelera et pœnas adumbrasse legilur. Fac enim, qu® hoc capite memorantur, vere gesta esse, fieri profecto per rei naturam non potuit, ut ca singula, matrimonium a Propheta initum, trium liberorum unius post alterum ortus, Üliolæ ablactatio, eodem tempore coniingerent. Illa autem per plurium annorum spatium producenda signa nihil sine apud populum offecissent, nec ad cum erudiendum admonendumquo quidquam valufasent. » Undo concludit adumbrari populi Israelitici inores ac fata narratane allegorica matrimonii cum uxore adultera iuili. Nihil enim usitatius esso prophetis, quam rationem quæ Deo cum populo Israelitico intercedebat, *conjugii* inugincsi> tere, quis nescii ? Dei amorem el curam pro isto populo comparant cum amore, quo maritus fertur inconjugo® a se amatam ; illius vero impielatcm cl idolorum studium cum scortatione ct adulterio, quo fidem marito datam ac debitam fallat libidinosa uxor : vide *¡sai.* I iy, 5; *Ezcch.* x iii cl XVI.

Hanc sententiam amplectitur Ackermann, *Osce* i, po I Petrum de Figueiro,qul dicit, S Hieronymum non attente legisse qui ipsum in h.ic re varie locutum fui se ferunt. Nam quæ fuerit ipsius haede re sententia, tum in Proœmio hujus libri apertissime docet, lum *in Ezeeh.* cap. iv, ad illa verba; « El dixit Dominus ; Sic comedant, » etc.; cl *Isai.* cap. vm, ad illa verba : « Eccc ego ct pueri mei, « el in *Comment,* ad vers. 8.

Ratio hujus sententi® est, quia hoc exigit simplex narratio præcepti divini ct facti, puta obedicnliæ Prophet® ; alias enim cum visio est, solet id exprimere, vel signo aliquo indicare Scriptura, ut palet *Apocad.* r, 4; *Ezcch.* xl, I, ct alibi. Adde: Nominatur hic maritus, scilicet Osee; uxor, scilicet Gomer; uxoris mater, scilicet Dcbelaini ; tres ejus proles , scilicet *Jezrahel, Lo animi, Lo rachuma,* quæ omnia significant non esse parabolam, sed veram historiam. Causa est, quod populus in idolis ct peccatis suis obdormierat, itaque ordinarias increpationes ct monitiones Prophetarum spernebat, imo non audiebat ; voluit ergo Deus reali ct portentosa prophetia, jubendo scilicet Prophetæ ducere fornicariam , ex caque proles procreare, populum in peccatis dormientem a somno scelerum excitare, ct commovere ad pœnilentiam. Eidem de causa jussit Isaiæ, cap. xx, ut ipse, cum esset vir nobilis ct magnre auctoritatis, nudus per urbem Jerusalem media luce discurreret, ut hoc portento omnium oculos in se converteret, ac reipsa duret cis typum ct speciem imminentis spoliationis ct excidii, itaque populum ad lamenta converteret. Eidem dc causa jussit Ezechielem, cap. iv, stercore boum vesci, ut eo instantem urbi famem cl cladem præmonstraret (i).

Ad argumentum respondeo Dei jussjonem ct auctoritatem abstersisse ab hoc Prophetic connubio omnem infamile el turpitudinis maculam, præsertim quia assumebatur ad prophetiam et rei futur® sacramentum. Adde non esso turpe, sed sanctum et honestum, fornicariam ducere hoc fine, ut ipsa vitam turpem cum honesta, fornicationem cum matrimonio commutet; imo confessarli solent ct debent concubinariis suadere ut concubinatum in connubium vertant.

Ita S. Augustinus, lib. XXII *Contra Faust,* cap. Lxxx, respondet manichæis impugnantibus vetus Testamentum, et objicientibus illi quod in eo fornicatio Prophetæ sil imperata. Respondet enim S. Augustinus: Non imperala est fornicatio, sed meretrix relicta fornicatione in castum et sanctum conjugium assumpta est, dc quo mox plura.

Idem gentilibus respondet hic S. Hieronymus, cisque similia gentilium exempla opponit : « Qua ratione, inquit, prædicenl virum eruditissimum Xenocratem, qui Polemonem luxuriosissimum juvenem, ct inter psalteries atque tibicines ct impudicas mulieres ebrium, cl hedera coronatum fecit obediro sapienti®, ct adolescentem turpissimum mutavit in sapientissimi!!!) philosophum? Cur Socratem ad cœlum levent, qui Phædonem, ex cujus nomine Platonis liber est, de lupanari, ob crudelitatem ct avaritiam domini, mullorum libidini servientem, in Academiam transtulerit? Et quidquid illi de philosophi® magistris responderint , nos ad Prophetæ defensionem referemus. «

Et FAC Tini FILIOS FORNICATIONUM. — TÒ *fac* UOn est in Hebræo, nec in Septuaginta, nec in Syro, nec in Arabico. Sic enim habent : *Accipe tibi matrem fornicationum, et filios fornicationum.* Unde primo, aliqui « filios fornicationum » proprie accipiunt filios ex fornicatione procreatos, quos velul testes fornicationis materna?, Osee cum matre jubeatur ut suos recipere, alere, ct quasi adoptare, quæ ingens erat ignominia ct poena Prophetæ, idque ad hoc, ut per hæc repræsentarct pari modo Synagogam peperisse filios idololatras, quos tamen Deus quasi Patriarcharum suosque filios, cum ignominia ct dolore alui in Jerusalem. Ila explicant Theodorelus, Hugo, Lyranus et Arias. **Pdil for-** Prima expowl‘ff,

Verum hos filios non fuisse adoptivos, sed naturales; nec antea genitos, sed a Propheta ex fornicaria generandos, palet cx seq. Ait enim : « El abiit (Osce), ct accepit Gomer filiam Debclaim, ct concepit ct peperit ei filium, » etc. Vox ergo *fac,* licet expresse non sit in Hebræo, tamen subauditur; imo includitur in voce *accipe.* Accipere enim ex uxore filios, llebræis idem est quod suscipere ct procreare. Verbum enim npb *lacach,* id est accipio, sumo, tollo, apud Hebræos est amplissimo) significationis. Ila S. Hieronymus, Augustinus, Basilius, Valablus et alii superius citati.

Secundo, Ribera censet vocari « filios fornicalionum, » id est fornicariae, quia erant filii matris idololatre. Verum hoc superius refutavi. Idolatria enim est fornicatio mystica, non litteralis, dc qua hic agitur. **Secundi,**

Dico ergo, filii procreandi ab Osce cx legitimo cum fornicaria conjugio, vocantur *filii fumicationum,* id est filii malris, quæ antea tota fornicationibus fuit dedita. Hanc enim suam turpitudinem ct infamiam prolibus afflabat mater, quæ fucrat publica meretrix; nec eam matrimonium subsequens apud populum detergere ct delere poterat. A matre ergo proles infami® nolam et fornicationis nomen sortiuntur. Ita S. Hieronymus et alii jam citati. Tenhct *<enu,Qa*

Adde, vocantur hi *filii fornicationum,* quod et ipsi in fornicationem futuri sint proclives, hoc-

(1) Interpretes qui veram historiam a vers. 1 ad vers. 9, narrari aberunt, provocant : *primo,* ad textus perspicuitatem, ex eo enim nihil aliud conspicitur, quam veram narran historiam : exponitur præccptum Dei, Prophetæ obsequium, nomen mulieris cum nominibus filiorum, quæ omnia sensum historicum comprobant. Adde cum Maurer verbo qbm *oueleted, peperit,* vers. 3, oppositum est iS *lo ei,* ex quo perlucere videtur, intelligcndos esso liberos procreatos a vale. *Secundo,* ad repetitionem præcepii, cap. m, 1 clscqq. *Tertio,* ad scopum el intentionem Dei, volebat enim turpitudinem idololalriæ, non modo verbis exaggeraro, sed facto eliam representare, ut eo magis percellerentur obstinati animi. *Quarto,* ad obsequium Prophetæ, qui statim obediit Domino, nec ollum apposuit indicium, sola predicaiione hæc fuisse a se expedita. Hæc posterior sententia nobis etiam longe probabilior videtur. Cælerum, inquit Ackermann, oplime nobis de hac controversia pronuntiasse videtur J. Mariana lu not. ad vers. 4 : « Utrumvis sequi liberum csl lectori. »

que vilium, hancque libidinosam indolem una cuín natura a maire fornicaria sint hausturi ct sucturi. Hoc cniin apto respondet rei significat®. Hi cniin filii libidinosi significant Judíeos mystica libidinosos, id est in idola proclives, unde iis æque ac matri exilium intentat cap. n, 4, dicens: « Filiorum ejus non miserebor, quia filii fornicationum sunt, u Ita Emmanuel Sa, Mariana ct Pineda, lib. I *De Debus Salomon,* cap. iv, num. 3. Simili enim phrasi in Scriptura, vocantur filii obcdienli®, diffidenti®, superbi® ii qui in obedientiam, diffidentiam, superbiam sunt valde propensi, adeo ulex ipsa obedientia, diffidentia, superbia geniti et procreali videantur. Unde Syrus vertit : Sume *tibi mulierem quæ fornicatur, et filios qui fornicantur; quia fornicando fornicabitur tena de post Dominum,* a Domino.

M*retricu indolem mam pioli coni nniiiciuL

Ubi moraliter nota vitia parentum, præsertim matrum, transfundi in filios; vitiati enim matre, vitiatur semen, quod vitiat prolem quæ ex semine formatur. Quocirca sponsis qui quærunt sponsas, valde inquirendum est, non tam an sponsae sint opulent© cl pulcbræ, quam an sint castæ, honest©, virtuosæ, ne, si siut incesi©, inhoneslo), viliosæ, similes generent proles. « Justi ergo mores, ait Antiphanes philosophus, sunt peculium præstanlissimum, cl dos omni auro nobilior. »

Id ita esse docent physici cl medici, ipsaque ratio ct experientia, liac enim de causa passim in libris Regum, Salomonis, Abi©, Josaphat, Minassi» aliorumque regum matres studiose nominantur, quia a matre pendet indoles cl educatio prolium vel in bonum, vel in malum; cl qualis est mater, talis est et proles; præsertim quia proles sequitur affectum et umorem, quem magis in matre, quam in patro experitur. Causam dat Aristoteles, lib. IX *Ethic,* vu. Magis, inquit, a matribus amantur proles, quia generatio carum laboriosa csl, ct magis sciunt eas esse suas. Ha Spartani, teste Plularcho in *Apophthegm. Lacon.,* continentes fuerunt, forlesquc in bellis ct laboribus, quia matres habebant viragines, quæ cx institutione Lycurgi continenti©, laboribus ct duritiei tam sc, quam proles assuefaciebant. Unde Gorgonius, Leonid© uxor, cuidam sibi exprobranti : « Vos Spartan© sol© viris vestris imperatis; » respondit : « Quia sol© viros pavimus. » Hinc filius meretricis vocatur is, qui habet mores meretricios, ita Saul Jonathan filium suum pro Davide intercedentem, vocat filium a mulieris ultro virum rapientis, d l *Dcgum,* cap. xx, 21 , id est filium meretricis, *q. d.* Meretricius cs, quia mater tua fuit meretrix. Aut *q. d.* Non videris filius meus, sed filius adulter©, quia Davidem hostem meum magis amas quam mo; quasi mater tua non cx me, sed ex Davide te genuerit, idcoque Davidis amorem tibi ingeneraverit. Ha Agrippina Neronis mater in libidines fuit effusa, adeo ut et Neronem ad sui incestum provocaret, idcoque quale libidinis ct crudelitatis monstrum, Neronem , orbi dedit ? Ha ex Cornelio Tacito Sabellicus, lib. II *Enn.* yh.

Heliogabalus Imperator, græcæ meretricis filius ab ea suam spurcitiem et obscœnitatem hausit. Ha Lampridius et Rhodiginus, lib. XI, cap. xiii.

Quin cl Salomon, trecentarum uxorum maritus, ct septingentarum pellicum concubinus, matrem habuit BeUabcc adulteram.

Semiramis Ninum filium ad stuprum compellavit, ideoque ab co interfecta est, si credimus Cresi©, quem citat Sabellicus, lib. I *Enn* i.

S. Apbra martyr, antea meretrix (qu© a Narcisso Hierosolymorum Episcopo a turpi ct immundo quæstu revocata fuit), matrem habuit Hilariam, quæ solis lenociniis sibi victum comparabat. Ita habet ejus Vita.

Venus incesta incestuosissimi Jovis fuit filia, ait Ovidius lib. X *Metamorph.*

Julia, Cesaris Augusti filia, libidinum paternarum fuit ©mula, teste Suetonio in *Augusto.* Hac de causa, ©que ac ob ignominiam, sp irii jure canonico arcentur sacerdotio, suntque irregulares ; sacerdotium enim angelicam puritatem requirit.

Simili modo infantes dum sugnnt, nutricum indolem, affectus, cl vitia una cum lacie sugere cl imbibere, mullis exemplis ostendi *Gen.* xx», 7.

Denique filios matribus quam patribus similiores naturam efficere solere, tum corpore, tum moribus, docent Aristoteles, lib. *De Gener, arum.* cap. iv, et in *Probi.* lib. X, cap. xn, ac Hippocrates, *De Genitura.* Quocirca pium ©que ac prudens est nonnullarum urbium institutum, ut impudicarum matrum spuri© proles per magistratum a matribus avellantur, ne matres vitiatam in semine filiorum indolem, magis vitiata educatione pravoque exemplo corrumpant; ac gravibus matronis alend© traduntur, quæ depravatam nativitatem gravi severaque institutione castigent ct reforment; quales videmus Rom© in hospitali Sancii Spiritus et in monasterio Sanche Calharm© de Funariis. Simili modo in aliis urbibus spuriotrophia creda el dotala sunt.

Quœres, quibus dc causis voluit Deus ut Prophela fornicariam duceret, ex caque filios procrearci? Respondeo : Litteralis causa *primaria* est ca, quam paulo ante dedi, ut nimirum hoc quasi vivum speculum daret Judæis, in quo clare conspiccrcnl cl contemplarentur suam turpitudinem ct idololatriam. *Secundaria* fuit charitas, ut scilicet fornicari© pudori et conscienti© consuleret, dum eam commutat in uxorem. Ha S. Augustinus lib. XXII *Contra Faustum,* cap. lxxx : « Quid, ail, adversum clementi© Veritatis (qua Christus, qui csl veritas, dixit Pharisæis : Meretrices el publicani precedent vos in regno cadorum)? quid inimicum fidei Christian©, si meretrix relicta fornicatione in castum conjugium commutetur? Et quid firn incongruum el alienum a fide Prophe-

cnrOseo jauoi fdu^ rüm? pliQJJ C1U54‘ secundi,

tæ, quam si non crederci omnia peccala impudicitias dimissa esse in melius commutala? Raque cum meretricem Prophela (Osee) fecit uxorem, ct ad vilam corrigendam mulieri consultam est, et figure sacramentum, dc quo mox loquemur,expressum. » Subdit deinde ibidem, ct fusius cap. lxxxix, mnnichreos carpsisse hoc factum Osce, non quia infame, sed quia ipsi matrimonia damnabant, malebantquc hbcri fornicari, quam prole gravare uterum uxoris,cl se onere illam alendi; iJcoquc fingebant Deum, sive divin® substantial pattern, in prole quasi ligari et vinculis constringi.

Têt». Insuper voluit hic Deus Prophctæ obedientiain exercere reque ac patientiam, « ut quanto illa (uxor) sordidior est, tanto sil prophela patienlior, qui talem uxorem duxerit,» ait S. Hieronymus; prrescrlim quia Osco erat juvenis, virgineus, sanctus, cl in fiore relatis, ncque ac puritatis ct virtutis, dum meretricem duxit; fuit cnim hæc prima ejus prophetia quam habuit initio regni Osi®, ac deinde prorogavit vilam per annos 52 Osi® 16. Joalhan, totidem Achaz, pervenitque ad tempora Czechi®. Juvenis ergo, dum duxit fornicariam, fuerit oportet.

Allegor»-** Allegorica causa csl, ut Osce per connubium cum fornicaria rcpræsonlaret .-imile, sed mysticum, idque duplex, Christi conjugium : *Prius* cum carne nostra, qu® erat fornicaria, id c.-t caro peccati, quam depuratam sibi univit cl despondit per incarnationem. Ha S. Ambrosius, lib. II *Apolog. David,* cap. x, mystico explicat non tantum hoc Osce connubium, sed et Davidis adulterium. «Ad Prophetam, inquit, dictumcsl: Vade, accipe tibi uxorem fornicariam. Dominus jubet cum ca qu® fornicaria fuerit, esse conjugium, cujus conjugii fructus est Christus. Namque filio qui cx fornicatione (id est ex uxore Osee qu® antea fuerat fornicaria) est natus, a Domino nomen impositum csl Jezrahel, quod est divina generatio. Si ergo pia illa copula fornicari®, etiam ista utique pia societas adulter® copula Cot, » ctc. Et mox : « Ex disparibus copulis contubernium pium factum csl, quando scilicet Verbum caro factum csl, non sunt legitima consorti divinitatis cl carnis. Suscepit carnem Deus, assumpsit animam, per inusitatam neclcgilimam incarnationem consortium fecit esso legitimum, ul sil Deus omnia in omnibus. » Unde nomen filii est Jezrahel, id est semen Dei, vel brachium Dei. Christus cnim est brachium, id est virtus, Dei, uti cum vocat Isaías cap. lui, 1. Christus etiam est semen Dei, quia non cx semine viri, sed cx Spiritu Sancio conceptus ct natus est. Quocirca Tertullianus, lib. *Dc Carna Christi,* cap. xvm ct lix : « Dei Filius, inquit, cx Patris Dei semine, id csl Spiritu, ut esset hominis filius, caro ci sola erat ex hominis carne sumenda sine viri semine, vacabat enim viri semen apud habentem Dc» semen. » El cap. xix : < Quid est ergo ? Non exsanguine, neque ex voluntate carnis, neque cx voluntate viri, sed cx Deo natus est. n Ita et Leo Caslrius, qui tamen perperam contendit hunc sensum solum esse litteralem, ct alios omnes excludit. Obilcr hic nota Spiritum Sanctum proprie non esse semen Dei. Deus cnim nullum cx se semen decidit, uti facit homo; improprie ergo cl per catachresin Tertullianus Spiritum Sanctum vocat semen Dei, quia scilicet ipse, divina virtute a Patre ct Filio accepta, fecit in Virgine, quod in uxore facit semen viri : vocatur ergo « semen, » quia fuit loco et vice seminis : formavit cnim cl organizavit corpus Christi in Virgine, uti embryonis corpus in utero matris cx ejus semina cl sanguine coagulat, coagmentat, format ct organiza! semen virile.

Posterius Christi connubium est cum Ecclesia, quod Osco suo hic representa!. Ita S. Ambrosius, l b. *De Salamone,* cap. v : « Meretrix, inquit, isla Ecclesiae typus est, aliquando in gentibus constituta, idolorum cultibus vitiata, quam van® superstitionis stupra polluerant, quam falsorum deorum adulteram fecerat multitudo; lascivosque ac turpes incompositis molibus saltus, nemorum ethicorum inculta lustrabat, dedita luxuri®, pomp® g.mlilium mancipata. Hanc posteaquam Dominus noster Jesus Christus puro baptismatis fonte perfudit, ablutionem ct criminis accepit cl nominis. » Ita cl S. Augustinus, lib. XXII *Conira Faustum,* cap. lxxxix, acS. Prosper, lib. *De Praedictionibus cl promissis, xv,* pait. II, imo S. Paulus, *Horn.* cap. ix, 24. In hujus rei typum Moses duxit uxorem / Ethiopissam, *Num.* xn, i, «contra quam, inquit S. Hieronymus in Prooemio, Aaron cl Maria, carnale sacerdotium Judæorum ct prophetia filler® serviens, mussitant, cl ollcndunl Deum. Qu® dicit in *Cantico cantici :* Fusca sum ct formosa, fili® Jerusalem. » Christo ergo venienti in mundum dixit jussilque Paler: «Sume tibi uxorem fornicariam, » pula Ecclesiam cx gentibus, ex caque procrea filios, qui sint filii fornicationum, id est matris gentilis; sed cx patre, utpotc Filio Dei, sint ct ipsi filii Dei, cx quibus mulli ad pristinam matris fornicationem sunt redituri, id csl concupiscentias suas secuturi et peccaturi, idcoquc a Deo puniendi cl rejiciendi.

Mira sane misericordia et dignatio fuit Osee ducentis fornicariam, sed longe major Christi carnem cl Ecclesiam nostram arctissime sibi unientis ct despondentis, ut eam depuraret, sanctificaret cl glorificaret, ct quasi divinam redderet, tumque Osce, id csl Jehu cl salvatoris nomen adeptus est. Ita Osee remuli ct Christi sedatores sunt, qui ad dura, vilia et abjecla qurevis sesc demittunt, cl quoslibet labores cl dolores subeunt, ut animas cum concupiscentiis fornicantes, sordidas ct horridas convertant, purasque efficiant, cl ad Deum sponsum reducant.

Unde tropologica causa est, ut hoc exemplo Trogolodoceret Deus Osce, id est predicatore.-;, confes-

sanos, aliosqtio zelo proximorum flagrantes abducere animas a Satana, carne ct peccato, casque per poenitentiam et castimoniam despondere Christo, uti Paulus Corinthios despondit, *cpisl.* II, cap. xi, 2. Anima enim peccatrix est fornicaria, imo adultera, gignitque filios fornicationum, id est opera luxuries, guloe, superbi®.

Unde S. Hieronymus in Prooemio, per fornicariam hanc tropologice accipit S. Magdalenam, quam poenitentem sibi Christus despondit : a Hæc, inquit, csl meretrix et adultera, quæ in Evangelio pedes Domini lavit, crine detersit, et confessionis suæ honoravit unguento. » Et inferius : « Hæc est meretrix de qua loquitur Dominus ad Judæos : Arnen dico vobis, meretrices ct publicani præcedenl vos in regno Dei. Ista meretrix (Rahab, *Josué* n) exploratores meos duos, fortissimos juvenes, quorum alterum in circumcisionem misi, alterum ad gentes, humanitate suscepit, abscondit studio, levavit in tectum, operuit lini stipula. Quæ cæsa persecutionibus, et lota in baptismate immutat colorem, et de tetro in album vertitur. »

Quìa fornicans fornicabitur terra. — Hoc est, impense et continuo fornicabitur Israel, id est decem tribus. De his cnim loquitur, non de Juda, ut patet ex scq. Nam futurum junctum participio vel gerundio ejusdem verbi, llebræis significat actus vehementiam ct continuationem, sive consuetudinem. Fornicationem hi mysticam intelligc,putaidololatriam; hic cnim Deus symbolum sive parabolam applicat, et explicat, *q. d.* Jussi te, o Osce, ducere fornicariam, cl ex ca generare filios fornicationum, ut per hoc Judæis repræsentem, quod ipsi pari modo mystice fornicabuntur, id est amabunt colentquc idola, me vero Deo relicto.

vei«. 3. 3. Et abiit, et accepit Gomer filiam Debelaim,— Perperam Hugo et Dionysius per diastolen legunt *dcBelaim,* quasi *Belaim* sil nomen proprium loci, ex quo oriunda fueril Gomer. *Debclaim* enim unam esse vocem, eamque Hebraeam patet ex Hcbræo. *Debclaim* ergo est nomen matris Gomer, ait S. Hieronymus, et Rupertos, licet aliqui velint esso nomen patris ejusdem. Notat uxorem cx nomine ct stirpe, ut sciamus hanc esso historiam, non visionem. Suspicatur Sanchez Debclaim quoque fuisse fornicariam, tum quia tacetur nomen mariti ejus, tum quia (alis fuit ejus filia Gomer; nam, a sicut mater, ila ct filia ejus, n ait Ezcchiel cap. xvi, vers. 44. Apposito uxor vocata est Gomer, cl parens Debclaim; Gomer cnim hebraice idem csl quod consummatio vel consumptio ; Debclaim idem est quod duæ mass® ficuum aridarum; quo significatur consumendam ct vastandam esse Synagogam : « Quæ consummata in fornicatione atque perfecta filia voluptatis, quæ (ruentibus suavis videtur ct dulcis, » ait S. Hieronymus, eo quod animo et corporo idolis ct voluptatibus servierit. Debclaim cnim, id est ficus geminæ, symbolum est voluptatis ct dulcedinis geminæ. Unde Vatablus : u Gomer, ait, significat consumptionem, cl Debclaim palatas duas, quibus animi et corporis voluptates ictclligunlur, quæ pariunt consumptionem ct interitum, » juxta illud Apostoli : a Qui seminat in carne, de carne metet corruptionem. » Potest quoque hæc gemina voluptas accipi, spiritus ct carnis, sive ambitionis cl ventris, puta gulæ cl libidinis. Ex his cnim duabus oritur omnis concupiscentia, omne peccatum, omnis ruina hominum. Estergo elegans hic gnome : Gomer est filia Debclaim, id est corruptio est filia ficuum, puta est filia voluptatis, poena csl lilia culpæ; hæc cnim quasi mater illam pari! : uti cnim ficui cl pomo vermis, ita et amori Troplane voluptati dolor, putor ct pudor innascitur. Preclare Valerius, lib. IX, cap. l : « Campana ait, t,t am luxuria invictum armis Hannibalem, suis illecebris amplexata, vincendum romano militi Irihuit. » volopu- t',‘

Denique Arias per geminas ficus ad litteram accipit geminum regnum Ilebræorum, scilicet Israel ct Juda, utrumque cnim idolis ctcupediis suis erat deditum, idcoquc excidio a Deo addictum. Licet cnim hæc prophetia capitis primi proprie ct primario ad Israel (hunc cnim vocat Jezrahel, vers. 4) dirigatur, tamen secundario ct consequenter ad Juda Israelis ærnulum ct asseclam quoque dirigitur.

4. Voca nomen ejes Jezrahel. — Osce jubetur a Vm.r. Deo primum lilium suum ex fornicaria uxore genitum vocare Jezrahel, ut per cum llebræis represente! cladem imminentem Jczraheli, id est Israeli, sive decem tribubus.

Jczrahcl hebraice quadruplex habet etymon, el tanto quatuor significat. *Primo,* Jezrahel dicitur quasi bx JHt *r.era cl,* id est semen Dei. *Secundo,* quasi bx pni *¿croa cl,* id est brachium Dei. *Tertio,* quasi bx >n rnv *iit~e ra el,* asperget malum vel contritionem Deus. Quarto, quasi bx JDÎ *-ara cl,* id est sparget vel disperget Deus, scilicet Israelitas, ut captivi eant in Assyriam, ct spargantur per totum orbem. Rursum Jezrahel notat Israel, imo idem est cum Israel, si litteram î commutes in », ct p in x affine.

Nota : Jezrahel erat urbs regalis, ct metropolis decem tribuum, ait S. Hieronymus, cratque terminus tribus Manasse cl Issachar, sita in pede montis Gelboe ad Occidentem, insigni turri ct specula, qua per totam Galilaeam usque ad Carmelum, Thabor, Libanum, ac ultra Jordanem patebat prospectus illustris. Juxta hanc urbem erant campi amoenissimi et ferinissimi, ac vallis vastissima, quæ plusquam decem millibus passuum tendebatur, quæ ab urbe vicina, vallis Jezrahel dicebatur; sicut vicissim urbs avalle fertilissima dicta est Jezrahel, id est semen Dei, quod semen in messe uberrimum, puta centuplum redderet, ut videretur esse semen Dei, cl a I>co benedictum. Ante urbem erat vinea el ager

Nabot, qui adhuc temporibus Borchardi et Bredcmbachii ostendebatur, ut ipsi scribunt in *Desrriptione Terree semefee.* Porro Deus jubet Osce, ut suum primogenitum ab bac urbe ct valle vocet Jezrahcl, ut per eum reprasentet Israel. Unde causam nominis subdit dicens :

QUOXIAM ADDUC MODICUM, ET VISITABO SA5 CUIRBM JEZRADEI. SUPER DOMUM JEUU. — a Jchu » nominat, quia ejus posteri tum regnabant in Israel, crantque propagatores idololatriæ. Regnabat enim tunc Jeroboam, qui fuit tertius a Jchu : Jehu enim successit Joachas filius, huic Joas, huic Jeroboam, huic Zacharias, qui occisus est a Sollum, in coque stirps Jchu excisa est.

Ei verbis Osee liquet, ct omnes fatentur alludi hic ad historiam Achab, Jezabel, Nabot ct Jehu. Jezabel enim, uxor Achab, per calumniam curavit occidi Nabot in Jezrahcl, ut ejus vineam ibidem sitam invaderet ct possideret. Quocirca Deus per Eliseum unxit Jehu in regem, jussilque ei ut hoc scelus eodem in loco vindicaret. Jehu ergo occidit Jezabel, ct curavit eam sepeliri in agro Jezrahcl. Insuper omnes filios Achab jussit occidi in Samaria, eorumque capita ad sc mitti in Jezrahel, IV *Reg.* cap. ix ct scq.

p/in» tipiiu- Jam *primo,* Arias verba textus sic explicat, *q. d.* Voca, o Osce, filium tuum Jezrahcl, id est brachium Dei, quia sicut ego Deus brachio meo in Jezrahcl effudi sanguinem Jezabel el filiorum ejus, ita eodem effundam sanguinem postcrolum Jehu, quia Achabo ct Jczabeli similes sunt in scelere. Hic sensus alienior videtur. Sanguis enim Jezrahcl in genitivo hic accipiendus est, qua-i sanguis Jezrahelis, vclutpersonre cujus sanguis effunditur; non in dativo vel ablativo, quasi sanguis Jczrahelo ut brachio, vel instrumento effusus.

SKtab. *Secundo,* Theodoretus quem sequitur noster Emmanuel : Jezrahcl, inquit, id csl semen Dei, est Israel, qui est populus Dei, puta decem tribus. Sanguis autem in Scriptura vocatur homicidium, el per catachresin quodvis enorme peccatum el scelus, quale hic est idololatria, præsertim quia idololatra non raro fundebant sanguinem occidendo pueros, aliosque homines, eosque immolando Moloch, Baal, aliisque idolis: atque semper occidebant animas tum suas, tum suorum. Hic sensus mysticus potius videtur, quam litteralis.

Tum. *Tertio,* Ruperlus, Vatablus ct Antonius Fernandius in *visione* 1, lect. 3, exponunt, g. *d.* Puniam sanguinem Jczabelis et filiorum ejus a Jehu effusum in Jezrahcl, quia licet, me jubente, id fecerit, tamen ipse in illa cæde non tam studuit meæ voluntati quam sute ambitioni servire : ut scilicet, occiso semine regio, ipse regnum invaderet, ct quasi tyrannus regnaret. Hic sensus non satis respondet Scripluræ, quæ ob hoc factum laudat Jehu, eique regnum promittit usque ad quartam generationem, IV Reg. ix ct scq.

Quarto, Christophorusa Castro: Jezrahcl, inquit, Qnirh. est Israel, ejusque primus rex Jeroboam, cætrique ejus reges : *q. d.* Vindicabo sanguinem Jczrahel, id est Israclitarum, effusum per Jeroboam ct cælcros reges, præsertim oriundos c familia Jehu, eo quod ipsi pios Israelitas renuentes ire in Dan ct Bethel ad adorandos eorum vitulos aureos, occiderunt. Id enim fecisse Jeroboam patebit cap. v; quocirca evertam domum Jehu, tolumque regnum Israel. Verum hoc incertum est: nusquam enim legimus quod Jehu renuentes adorare idola occiderit. Hic tanicu sensus uti et alii jam recensiti, quasi accessorii et partiales locum habere et admitti possunt, suntque probabiles. Sed quærendus est sensus principalis ct genuinus.

Dico ergo, quia verba Prophète manifeste al- **Quinti** ludunt ad stragem domus Achab editam a Jehu ,l so- in Jezrahcl, eique similem minantur; hinc pri- nu M' mus ct principalis sensus hic est, g. *d.* Ego Deus, o Jehu, elegeram te ut idololatriam invectam a Jeroboam, et promotam ab Achab ct Jezabel in Israel, everteres; ideoque te regem constitui, jussique ut occideres et sepelires omnes posteros Achab, idque in valle Jezrahel, co quod ipse in eadem fidelem mcique cultorem Nabot interemerat. Quod si id non faceres, sed eis occisis foveres nihilominus eorum idola, scires te similem horribilem, imo horribiliorem, Dei vindictam experturum. At tu quasi vecors ct temerarius, hujus severa ultionis Dei contra Achab, cujus ipse minister et carnifex fueras, oblitus, in eumdem lapidem impegisti, eadem idola coluisti. Hoc est enim quod dicitur, IV *Reg.* cap. x, 29 : « Delevit itaque Jehu Baal de Israel; verumtamen a peccatis Jeroboam, qui peccare fecit Israel, non recessit, ncc dereliquit vitulos aureos. Visitabo » ergo « sanguinem Jezrahel super domum » luam, hoc est, domui tuie similem plagam et stragem inducam, qualem tu meo jussu induxisti super domum Achab in Jezrahcl. Itaque, sicut tu filiorum ejus omnium sanguinem effudisti, ita et omnium tuorum effundetur, omnesque posteri tui regno ct vita spoliabuntur ; ac paulo post puta post quadraginta annos, totus Israel qui te in idololatria secutus est, vel occidetur, vel captivus abducetur in Assyriam. Quocirca ut hoc Israelitis, o Osce, reprasentes, jubeo ut filium tuum voces Jezrahel, eisque explices ideo eum vocari Jezrahcl, ut meminerint Jczabelis, et filioium Achab occisorum cl sepultorum in Jezrahel ob idololatriam, sciantque se ob eamdein causam pari modo occidendos, ut quoties nominarmi vel audient nominari nomen filii tui Jezrahcl, toties cis recurrat et redeat in mentem strages domus Achab, facta in Jezrahcl, ct eorum similis propediem facienda, quam ego hic per te eis intento. Ita Mariana et alii. Unde Jezrahel, æque ac Sodoma, proverbialiter significat ingentem vindictam, ingens excidium, ail Sanchez.

Ubi noia : Pro *visitalo* Syrus vertit, *ulciscar,* hebraico est tfnpfi *pattatiti,* quod valde generalis et angustre est significationis; nec tantum vindicare, ulcisci ctpunirò significat, sed in genere idem csl quod requirere, recensere, imponere, inducere. Sensus ergo est, 7. *d.* a Visitabo, » id est requiram , « sanguinem Jezrahel super domum Jehu, » dicamque : Cur tu, o Jehu, effudisti sanguinem domus Achab in Jezrahel? nonno id fecisti meo jussu, quia idololatra erant, et idololatriæ duces in Israel? Quare ergo tu non cs veritus eadem idola coiero el propugnare? Esto ergo eis similis in pœna, quibus fuisti similis in culpa , illorum sanguis a te effusus est ; tuus quoque effundatur : stirps illorum excisa est, ct tua exscindatur, a Visitabo » ergo, id est requiram el recensebo ac annumerabo supplicia domus Achab domui luæ, dicamque : Ecce Achab peccavit in tot tantisque idolis cl sceleribus, tu, oJehli, in totidem peccasti. Quocirca sicut Achab tot plagis, omniumque (puta septuaginta) filiorum strage punivi, ita el totidem plagis te puniam : ac sicut numerum culparum, ila ct plagarum Achab, tibi tureque domui annumerabo ct acccnsebo, hoc csl, inducam et infligam.

nicest sensus principalis, cui tamen creleri annexi ct connexi sunt. Itaque secundam Thcodoreli expositionem el quartam Christophori a Castro hic jam addas, hoc modo, g. d. Quia tu, o Jehu, instar Achab, piorum Israelitarum Deum verum colentium, tuosque vitulos aureos spernentium, qui erant Jezrahcl, id est semen, hoc csl populus, bei, sanguinem effudisti ; et quia omnes Israelitas ad sanguinem, id est ad enorme scelus idololatriæ, compulisti, ideo instar Achab sanguis tuorum omnium effundetur. Et sicut sanguinem Nabot ab Achab effusum, in Achabi domo omnem ejus stirpem occidendo ullus sum, ita ct sanguinem fidelium a te et tuis effusum in tua familia, cam evertendo, ulciscar : grave enim crimen, et in cœlum clamans vindictam est occisio innocentis, præsertim fidelis cl sancti. Nam, ut ait S. Augustinus m *Psalm,* ix, explicans illud : *Sedet in insidiis,* etc., *ut interficiat innocentem,* « innocentem interficere est ex innocente facere nocentem, » quæ est perversio tam justitio*, quam natura.

Dices : Sanguis posterorum Achab effusus est in Jezrahcl, non ob ejus idololatriam, sed quia ipse ibidem effuderat sanguinem Nabot, ut ejus vineam occuparci. Ergo luec non recte adaptantur sanguini posterorum Jehu effundendo ob idololatriam. Respondeo antecedens esse falsum. Hæc enim strages inducta est domui Achab ob idololatriam, uti diserte dicitur, IV *llcg.* cap. xxi, 22, 26; determinatio vero loci, quod scilicet fieret m Jezrahel, facta est ob occisum ibidem Nabot, qui erat idolorum hostis, cl unius veri Dei cultor.

Nam ad idololatriæ pœnam hæc omnia spectare, patet ex co quod ea de can<a jnbeatur Osee ducere fornicariam, et gignere Alios fornicationum, ul idololatriam Israelitarum reprresenteL Unde ait : « Quia fornicans fornicabitur terra, » mystice scilicet cum idolis; ideoque ei sanguinem et exilium intentai.

Huc perlinet explicatio quam ex Chaldreo afferunt llayrno, Hugo et Albertus, quæ talis est : Visitabo, id est imputabo sanguinem domus Achab a Jehu effusum in Jezrahel, ipsi Jchu ejusque domui, eo quod ipse eadem idola coluerit, ob qu® filios Achab occidit, ejusque stirpem evertit; ac proinde opere ipso ostendit se inique ct injuste occidisse idololatra*; nec tam paruisse Dei jussui, quam secutum esse suam ambitionem et tyrannidem, uti dixit Vatablus, cum ipse reque ac illi fuerit idololatra. Itaque sanguis Jezrahel contra ipsum revertetur, el in ejus domum recurret; meruit enim ipse qui inique idololatra* occidit, ut ejus, nipote pariter idololatra, domo- el stirps tota similiter exscindatur, ut, sicut ipse idololatra* gladio punivit, ita el ejus idololalri l gladio puni dur et succidatur. In Jezrahcl pulchra est anuominatio ad ejus etymon, g. *d.* Visitabo sanguinem Jezrahel, id est seminis et populi Dei, puta piorum Israelitarum, quos afflixerunt ct occiderunt Achab (ut patet IV *Peg.* cap. ix, 7), et Jehu, super eorum domum el familiam, eroque eis Jezrahcl, id est bx JH ni' u-w *ra cl,* id csl inducens malum et contritionem Deus, puta conteram et evertam eos.

Denique Septuaginta et post eos Arabicus, plane aliter vertunt, nimirum : *Ulciscar sanguinem Israel super domum Juda.* Suspicor cum S. Hieronymo in eis lypographicum esse mendum, el pro *Israel* legendum esse *Jezrahel,* ac pro *Juda Jehu. Sic* enim habent Hebræa, Chaldrea, Laima el Syrus. Perperam ergo Leo Caslrius exverbione Septuaginta el ex coquod non dicil Propheta:Tisi- *talo vitulos Jeroboam,* sed:a Visitabo sanguinem Jezrahel super domum Juda, » conleudil hæc ad litteram accipienda esse de excidio Judrere et Hiero solymre per litum. Sensum euim esse, g. d. Sanguinem Jezrahel, id est Christi (hic enim dicitur Jezrahcl, id est semen Dei, quia non ex semine viri, sed ex Spiritu Sancto est conceptus) a Judreis occisi ulciscar super Juda, evertendo Jerusalem ct Judream per Romanos. Perperam, inquam : nam ex loto contextu liquet hic agi de idololatria Israel, ejusque punitione per Assyrios, non de excidio Judie per filum. Hic ergo ejus sensus mysticus est el alleguricus, isque congruus, non litteralis.

ríce.

MorlU

Moraliter disco hic, quam severe puniat Deus Ur' illos, qui Dei judicia ct castigalioncs impiorum non restituant, nec propter eas ad Dei timorem cl vitre mutationem inducuntur, sed eadem peccat;! perpetrant, ob qure vident alios a Deo castigari, imo se jussu Dei alios castigasse, quales sunt impii principes, judices, pratores, prrelali, prre-

dicatores, etc., qui ea quœ in aliis puniunt, ipsimet perpetrant. Hac enim de causa excidium minatur Deus domui Jehu, quod peccata Achab, quæ per eum castigaverat, non devitarit. Qui enim tam manifestis et acribus divin® vindictas exemplis non emendantur, merentur ut eamdem subeundo, aliis statuantur in exemplum.

Simili modo et sensu dixit Lamech, *Genes,* cap. iv, 24 : « Septuplum ultio dabitur de Cain, do Lamech vero septuagies septies, » *q. d.* Si Cain qui unum occidit, septuplum, id est multipliciter, punitus est, ergo ego Lamech, qui duos occidi, quique pœnatn Caini vidi, nec tamen ab ejus peccato abstinui, septuagies septies, id est longe gravius et multiplicius puniendus sum. Ita S. Chrysostomus ibidem. Sic et Ezcchiel, cap.xvi, ut et alii Prophetæ, Judæ intentat excidium, co quod habuerit legem et tabernaculum Dei (ideoque vocat illum Oolla, ac consequenter debuerit castigare idololatriam Israelis sive decem tribuum (quas proinde vocat Ooliba), et tamen hoc adeo non fecerit, ut etiam dum videret Israelem puniri et exscindi a Deo, nihilominus in ejus scelere ct idololatria perstiterit. Talibus merito intonat Apostolus, Bom. cap. n, 1 : « Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim agis, quæ judicas. Existimas autem hoc, o homo, qui judicas eos qui talia agunt, ct facis ea, quia tu effugies judicium Dei? » Et vers. 2! : a Qui ergo alium doces, teipsum non doces, qui prædicas non furandum, furaris : qui dicis non moechandum, moecharis, qui abominaris idola, sacrilegium facis, » etc.

Et quiescere faciam regnum domus Israel. — Id est, abolebo et evertam regnum Israel, sive decem tribuum. Ita Valablus. *Domum* vocat tribum et gentem; Hebræi enim sub Roboam in duas quasi tribus ct gentes fuerunt divisi, scilicet in Israel et Juda. Praestitit id Deus paulo post hanc prophetiam, sed sensim et paulatim. Hæc cnim prophetia facta est ultimis annis Jeroboam, qui fuit pronepos Jehu, et pater Zacharte. Zacharias autem tantum sex mensibus regnavit, occisus a Sellum : ac paulo post regnum Israel invasit Phul rex Assyriorum, eique tributum indixit: deinde Teglathphalasar, qui cepit et transtulit in Assyriam tribum Ruben, Gad, et dimidiam Manasse. Denique Salmanasar, qui anno 9 Hosco ultimi regis Israel (qui erat annus G Ezechiæ regis Juda) Samariam cepit, tolumque regnum Israel evertit. Post Jeroboam ergo ct Zaclariam circiter 40 anno (mendose codex S. Hieronymi habet 49), eversus et captus est Israel. Vide historiam, IV Reg. xv et seq.

B. Et in illa die conteras arcum Israel in valle Jezrahel. — *Arcum* vocat robur, vires, arma, milites Israelilarum, sive decem tribuum. Ita S. Hieronymus, Rupertos, Haymo, Lyranus, Hugo el alii. Male ergo Arias per *Israel* accipit duodecim tribus, puta tam Juda quam Israel.

Quaeres, quando et quomodo in valle Jezrahel contritum sit regnum Israel? nihil enim do eo in Scriptura legimus. Aliqui per Jezrahel accipiunt Samariam : ad illam enim confluxit totus populus, imminente Assyrio, ibidemque ab co vicius et captus est. Verum nusquam a vallis Jezrahel » capitur pro Samaria, praesertim quia Sumaria sita erat in monte, non m valle. Melius ergo alii censent ex hoc loco Prophetæ, ante excidium Samarte et gentis, Israelitas de more collutis signis conflixisse cum Assyriis in vicina valle Jezrahel. Hæc enim longissime patet, ct aptissima erat conflictui. Ibi ergo superati et cæsi sunt Israelite ab Assyriis, qui deinde victoriam prosecuti Samariam obsederunt, et everterunt cum toto regno. ItaS. Hieronymus, Cyrillus, Theodorelus, Haymo ct alii interpretes. Unde Borchardus, Breidembachius, ct cx cisAdrichomiusin *Descriptione Terreo sancta,* de hac valle ita scribit : « Vallis Jezrahel lata duobus inQliaribus (sed inulto longior) quro et planities Galilææ. In valle hac seu planitie intermedia magni et multi habili sunt conflictus. Hic enim pugnavit Gedeon contra Madianilas, *Judie,* vi et vu. Et Saul contra Philistæos, I *Reg.* XXXI. Item Achab contra Syrios, HI *Regum* xx, et postea Tartari ibi conflixerunt conira Saracenos.»

Porro apte Deus statuit ul Israel in Jezrahel cædcrelur. Est enim magna vis ct emphasis in verborum ct rerum tum vicinitate, tum allusione, *q. d.* Olirn, o decem tribus, eratis Israel, id est populus dominans Deo, cum pietatem vestri patris Jacobi secuti uni Deo servientes, ab eo impetrabatis benedictionem ct omne bonum quod petebatis, qua de causa Jacob vocatus est Israel, *Genes,* cap. xxxu, 28. Eratis pariter tunc Jezrahel, id est semen ct populus Dei. At nunc Deo rebelles et apostat® : cum ad idola deflexistis, non estis Jezrahel, id est semen Dei, ncc Israel, id est dominantes Deo; sed Deus jamjam dominabitur vobis, quasi hostis dominans, sævicns ct grassans in urbe quam capit ct vastat.

Ipse ergo cædct vos per Assyrios in valle Jezrabel, tum quia ibidem cœsa est stirps Achab idololatra, quem vos imitati estis; tum quia huic loco apte convenit triplex etymon Jezrahel, quod recensui initio capitis. Eo enim alludit, quasi dicat : In hae valle sentietis Jezrahel, hoc est : primo, hN JTTH *zeroa el,* hoc est brachium Dei, vos feriens ct occidens; *secundo,* quia ibidem erit Jezrahel, hoc est jn r"lV *Uzza ra el,* id est asperget in vos malum et contritionem Deus ; *tertio,* ibidem erit Jezrahel, id cslbx fTH *zara cl,* hoc est dispergens vos Deus in Assyriam omnemque ventum et plagam orbis. Alium sensum affert Leo Caslrius : Vallis, inquit, Jezrahel, id est seminis Dei, puta Chrisli, est Jerusalem ; quia Christus in Jerusalem docuit, vixit, crucifixus ct mortuus est: *q. d.* Adhuc modicum, id est post parvum tempus, scilicet 40 post Chrisli crucem anno, « visi-

tabo sanguinem Jezrahel, » hoc est Christi a Juchéis crucifixi, u super domum Jehu, » id est super decem tribus, « et conteram Israel, » id est Judæos omnes tam ex decem, quam cx duabus tribubus, « in valle Jezrahel, » id est in Jerusalem per Titum. Succreverant enim post captivitatem donem Iribus ex residuis captivitalis, itaque tam regnum Israel, quam Juda deletum est a Tito ct Humanis. Verum hic sensus non est litteralis, ut ipse contendit, sed allegoricus et mysticus isque appositus. Si enim Deus sanguinem Jezrahel, id est Israel, vindicavit tam atrociter in domo Jehu; quidni atrocissime vindicaret sanguinem unigeniti Filii sui in gente Judaica, tam perfide et scelerate ab ea trucidati?

Tropologice, pari modo vindicabit Deus el puniet christiauos impie viventes, qui, ut ait Apostolus, *Hebr.* cap. X, 29 : a Filium Dei conculcaverint, ct sanguinem testamenti pollutum duxerint, in quo sancliticati sunt, ct spiritui graliæ contumeliam fecerint. Horrendum est incidere in manus Dei viventis, n

Vers. a. Seenni qnid Difitcir

G. Er concepit adhuc, et pepebit filiam. — Quia Israelita: duri erant et obstinati, hinc multis Prophelarum ictibus tundendi erant. Priori ergo iilio ct oraculo tristi additur hic secundum oraculum et portentum, æque triste el minax, imo tristius el minacius; quasi secundus aries, qui ferrea eorum pectora feriat ct quatiat. Audi S. Cyrillum, lib. VI *Glaphyrorum* : ‹| S. Oseas, inquit, meretricem duxit uxorem, neque infames deprecatus est nuptias, et passus est se esse patrem infamium liberorum, quorum nomina fuerunt, Non populus meus, Non consecuta misericordiam. Prophetarum prædictionibus adversabantur Israelita:, neque recipiebant, neque legebant legem Dei. Jubebat ergo Deus facere ea quæ velut pietur® escent rerum futurarum, ut velut in tabula quadam futura piane ct aperte depingerentur, ut in aures et in oculos vel nolentium incurrerent, ut qui saperont diligerent potiora : ut quos possent ab impietate abducerent. » Quoties enim Israelitas has proles prophetæ, toties scipsos quasi in imagine intuebantur; et quoties eas nomine suo compellabant, toties seipsos suaque fata sibi a Deo decreta nuncupabant ct recensebant; v. g. cum vocantes hosco pueros dicebant : Veni huc *Lo rachuma,* id est *Absque misericordia;* adesdumho *ammi,* id est *Non populus meus,* tacite sibi ipsis dicebant ct cogitabant : a Mutato nomine de le fabula narraiur. » Tu es quem puer hic repræsentat, lui ilio personam gerii. Tu ergo es non populus Dei, tu es absque misericordia, quem Deus rejecit et reprobavit.

Filiam. — Filia hæc idem repræsentat quod primus Osce filius Jezrahel, scilicet Israelis sive decem tribuum vastationem. Sed cur primus est filius, secunda filia? Respondeo, causai physica est, quia solent conjuges nunc filios, nunc filias generare. Causa symbolica est *prima,* ut repræsentet tam viros, quam feminas, nipote idololatriæ participes, hac clade involvendas; seamda, filia repræsentat infirmitatem et debilitatem Isratlilarum, qua ob peccata non tam viri, quam femiaæ facti, Assyriis non potuerunt resistere : ilii S. Hieronymus,Chaldæos, CyriHus, Haymo, Hugo et Rabbini ; *tertia,* hi tres filii rcpræsenUut idem, scilicet Israelilarum cladem el excidium, sed simul repraesentant hujus cladis 1res quasi partes et gradus. Itaque *primus* Jezrahel repre- Carlita,
senta! stragem stirpis Jehu, uli expresse dicitur vers. 4 : nam regnante ea >lirpe validum adhuc el quasi masculum erat regnum Israel. Jehu autem stirps excisa est in Zacharia abnepote, quem occidit Sellum tyrannus. Secunda filia repraesentat statum debilem et infirmum, quem habuit regnum Israel post Zachariam sub Sellum, Manaben el Phacca regibus Israel, quando Salmanasar multis rapinis, cladibus el captivitatibus ita attrivit et attenuavit regnum Israel, ul jam inclinaret ad ruinam. *Tertius* filius rcpresental plenam gentis stragem et regni excidium sub Phocee penultimo, et sub Rosee ultimo rege Israel Ita Isidoros Clarius et R. David. Phacec enim rex impius ct crudelis centum Judæorum millia occidens, et Jerusalem cum Rasin rege Syri» obsidens, concilivi! in se suumque regnum Israel iram Dei, ejusque excidium acceleravit, uti praedixit Isaias, cap. vm, 6 ct scq. Possent quoque 1res hæ proles representare 1res reges Assyriorum, scilicet Phul,Teglathphalasar etSahnanasar, qui vastarunt el carpserunt regnum Israel, donec Salmanasar, capta Samaria, illud plane evertit.

Et dixit (Deus) ei (Osee) : Voca nomen ejls, Absque misericordia, — ul per hanc prolem significes Israelitas misericordia Dei indignos et incapaces, justo Dei decreto certo exilio esse destinatos ; unde explicans subdit : « Quia non addam ultra misereri domui Israel; » Septuaginta: *Non addam ultra ut diligam cos, q.* d. Sæpius antehac Israelites ob peccata afflictis et pcenilenlihus miserius sum, dum eis misi Gedeonem, Samsonem, Davidem, aliosque reges et judices, sivo vindices populi : at nunc quia peccandi el idololatrandi finem nullum faciunt, et quia in sceleribus suis sunt obstinati et impoenitentes, eorum amplius non miserebor, sed sine ulla spe veni® aut misericordi®, tradam eos gladio et igni Assyriorum.

Hebraice pro *Absque misericordia* estrnom&Ò *Lo rachuma.* Hoc ergo fuit nomen proprium filiæ Osee. Censet Arias t . *Io,* id est *non,* scilicet *miserebor,* ad Israel sive decem tribus spectare; rò vero *rachuma,* id est *misericordiam consecuta,* spoetare ad Juda; de quo subdii : « Et domui Juda miserebor : » quia Juda ex captivitate rediit, non Israel. Verum hoc subtilius est, quam solidius; tò cnim *lo rachuma* unicum est nomen, unumque significat, scilicet Israelis derelictionem a Deo: quare to *lo* a *rachuma* divelli nequit. De Israele

enim proprie hic agitur, non de Juda; obiter vero hntum additur illud : « Et domui Juda misero bor,» ut per hoc Israelis poena augeatur, dum se solum exitio destinatum , sibiqiie vindictam, Judœ vero vicino et fratri suo misericordiam parari audit.

Sed oblivione obliviscar eorum. — Hebraice CZZnS SvX ’ Ai *nasa essa lahem,* quod varie vertitur : Hebræum enim XÚ3 *nasa* varia significat, scilicet portare, tollere, elevare, parcere.

Quocirca *primo,* Chaldæus vertit : *Si resipuerint parcendo parcam cis.* Sed hæc versio repugnat nomini, *Absque misericordia.*

Secundo, Vatablus vertit : *Tollendo tollam cos a fade mea.*

Tertio, R. David : *Elevando elevabo super eos,* scilicet, hostes Assyrios.

Quarto, Septuaginta non verbo tenus, sed sensum reddentes vertunt : *Adversans adversabor cis,* vel potius, ut alii legunt, *aversans aversabor cos.*

Quinto, alii : *Exportando exportabo cos* in captivitatem.

Sexto, alii: *Decipiendo decipiam eos,* vel *seducendo seducam cos.* Hebræum enim *na*a,* si *sein* habeat punctum in dextro cornu, significat seducere, decipere.

Septimo , Noster ct alii vertunt : *Obliviscendo obliviscar eorum,* id est plane et omnino obliviscar eorum ; eradam eos ex mea memoria, ut nunqiiMii amplius velim de cis, cogitare aut loqui. Hebræum enim *nasa* per *hc* significat oblivisci. Litteræ enim *aleph* ct *hc* apud Hebreos sunt commutabiles, et siepe una pro alia ponitur.

Nota catachresin. In Deo enim proprie nullius rei est oblivio, utpote qui summa pollet sapientia, cuique omnia cl praeterita et futura objective temper presentía sunt : dicitur tamen oblivisci, cum abjicit, negligit, et derelinquit aliquem, ita ut hominibus videatur ejus. esso oblitus. Sicut ergo irasci dicitur, cum punit ; recordari, cum benefacit; dormire, cum differt vel pœnam, vel premium : ita oblivisci, cum negligit et abjicit. Pulchre S. Augustinus, lib. I *Confess,* cap. tv : « Amas, inquit (o Domine), nec ajstuas, zelas, et Focurus es ; pœnitet te, et non doles, irasceris et tranquillus es; opera mulas, nec mutas consilium. »

Manii. Moraliter ingens csl poena peccatoris, cum Mo *1! * *,<ni* *^us °^»v^cl,ur : qi,ia signum est ejus iraq-mt pœnilentim cl obstinationis, œque ac derelictio■uluin. nls el reprobationis divina. Talis ergo nihil grati®, nihil sapienti®, nihil boni exspectare potest a Deo , a quo, quasi a sole , omnis lux el omne bonum dimanet necesse est. Causa hujus oblivioni" Dei est, quod peccator prius obliviscatur Dei ; quæ ei omnium malorum est causa. Unde ut hanc sui oblivionem Deus populo excutiat, clamat per Jeremiam, cap. n, 32: « Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa falcine pectorali" suæ? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris. » El Isaías, cap xvn, 10 : « Oblita es Dei Salvatoris lui. » El cap. 1i , 13 : « Oblitus es Domini factoris tui. » Et cap. XLiv, 21 : « Memento horum Jacob et Israel, quoniam servus meus es tu : formavi le, etc., ne obliviscaris mei. » Ex adverso orat Psalles, *Psalm.* XII, 1 : « Usquequo, Domine, oblivisceris inc in finem ? » El *Psalm,* x1i, 10 : « Quare oblitus es mei? el quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus? » Porro hanc poenitentiam infligit Deus peccatori juste et congrue : qui enim obliviscitur Dei , lege talionis meretur vicissim ut Deus ejus obliviscatur.

Vis ergo ul Deus tui non obliviscatur, sed jugiter recordetur? noli ejus oblivisci, sed jugiter ejus recordare, semper eum ante oculos ct in mente habe. Hinc bealæ Calharinæ Senensi hoc dogma dedit Christus : « Filia, recordare mei, ct ego recordabor tui. De me semper cogita, et ego dc te pariter cogitabo ; » ita habet ejus Vita. Quocirca S. Dominicus suis edicebat, « ut continuo cum Deo, vel de Deo loquerentur, » Et S. Thomas Aquinas dicere solebat : « Religiosus non est, qui non semper in mente habet Deum. » Hoc est quod clamat Propheta, *Isai.* 1xiii, 7 : «Miserationum Domini recordabor. » Et Jereinias, cap. ti, HO : « Recordamini prneul Domini. » Ita Jonas in ventre ceti, cap. n, 3: « Cum angustiaretur, ait, in me anima mea, Domini recordatus sura, ut veniat ad te oralio mea : » el inox Deus vicissim ejus recordatus, « dixit pisci, et evomuit Jonam in aridam, » Rursum Psalles fructum hujus memorile significat, dum ait *Psalm,* 1xxvi, i : « Memor fui Dei, et delectatus sum. » Et *Psalm,* exui, 12 : « Dominus memor fuit nostri, el benedixit nobis. » Ergo cum Isaia, cap. xxvi, 8, assidue dicamus : « Domine, nomen tuum ct memoriale tuum in desiderio animæ. Anima mea desideravit te in nocte : sed et spiritu ineo in precordiis meis dc mane vigilabo ad tc. »

7. Er DOMUI JUDA MISEREBOR. — Quia Juda licet Vert. 7. aliquos habuerit impios reges, cl nonnullos e populo, multos tamen habuit fideles et pios roges , quos secutus csl populus : ul Josapbat, Oziam, Ezcchiam, Josiam et presertim David, cui Deus promisit el juravit, *Psalm,* 1xxxviii, misericordiam et regnum stabile, ac Christum ex ejus semine nasciturum. Israel vero cum omnibus suis regibus a primo Jeroboam, usque ad ultimum Rosee per annos 256, continue coluit idola, puta vitulos aureos in Dan ct Bethel, ideoque Deus ejus misereri noluit, sed eum funditus excidit ; *secundo,* quia ex Juda nascituri^ erat Christus, ita enim decreverat Deus ; unde subdit : « Et salvabo, » etc. Nola: In Deo nulla csl passio , sed sola omnisque virius. Misericordia ergo qua virtus, est in Deo, non qua passio. Misericordia enim in Deo est affeclus benevolentiæ, quo cupit succurrere miserite noslræ, camque levare et tollere, vel certe mitigare. In ho-

Mi’triennlii qna virtus. in ivo,

minibus vero est virtus, et simul est passio, concitans teneritudinem animi , compassionem ct sensum miseri© alien©, lacrymas, planctum, etc., qu© in Deo esse nequeunt. Deus enim est àxoâfc et impassibilis. Quocirca vere Lactantius, lib. *De ira Dei,* cap. xvi, reprehendit cos qui nullum animi motum, nullum affectum putant essoin Deo, ac subdit : « El quia sunl aliqui affectus qui non cadunt in Deum, ut libido, limor, avaritia, moeror, invidia, omni prorsus affectu eum vacare dixerunt; his enim vacat, quia viliorum affectus sunl; eos autem qui sunt virtutis, id est ira in malos, charitas in bonos, miseratio in afflictos, quoniam divina potestate sunt digna, proprios, ct justos, et veros habet. »

Onde et Ecclesia orat : « Deus cui proprium est misereri semper el parcere, » etc. in Deo ergo est verus ct proprius actus misericordi©, ©que ac charilatis, sapienti©, aliarumque virtutum. Deus enim cum sit vita, habet hosca actus vitales virtutum ; sed hi non sunt in co accidentia, uti sunt in nobis, sed sunt idem eum ejus essentia. Hæc enim cum sit immensa, et infinite virtutis, perfectionis ct activitatis (est enim ipsa actus quidam immensus et cflicacissimus), in se continet et absorbet omnes actus virtutum, qui in angelis el hominibus sunt divisi et discreti, quia finiti et terminati. Sicut ergo mare absorbet omnia flumina, nec iis augescit vel intumescit, quia vastum est et quasi immensum, ul ejus respectu flumina sint instar gultæ, quam illico sorbel ; ita et divinitas est mare, quod omnes dotes el perfectiones sorbet, aut potius in se continet. Rursum , sicut divina essentia ob sui immensitatem eadem est cum Patre, et eadem cum Filio , ct eadem cum Spiritu Sancto, qu© sunt tres person© distinclissim© ct realiter divers©, ita multo magis eadem essentia divina identificatur cum intellectu, voluntate, amore , aliisque potentiis et actibus divinis, tum circa se, tum circa creaturas. Cairn enim ipsa quaquavrrsum plene el plane sit infinita , hinc nihil prorsus ei addi potest ; quia quidquid cogites vel optes, jam ante in ipsa exstitit, illudque ipsum communicat creaturis sine ullasui imminutione vel mutatione. Tanta enim est in ipsa omnis boni plenitudo, ut nulla fingi possit accessio; tanta firmitas, ut nulla diminuito. Quidquid ergo in lota multitudine angelorum, hominum, et creaturarum omnium sparsim habetur boni ; id lotum in Deo csl collectum in simplicem unitatem, idque sine limitatione cl infinito. Hinc fit ut Deus per simplicissimam suam essentiam formalitor sit sapiens, justus, misericors, etc., adcoque sil ipsa sapientia, bonitas, justitia, misericordia, etc. Ipsa ergo essentia Dei per sc pnestat sola, quod in creaturis pnestant bonitas , sapientia, misericordia, alteque plurim© cl diversissimas vii tutes, sed modo eminentissimo ct illimitato. Quia jam non nmelhoc bonum m quo omne bonum Y imo quis amet aliud bonum, quod cum co comparatum umbra est, ct potius privatio boni quam bonum ?

Et salvabo eos in Domino Deo suo.—Id est per Dominum, ope ct viribus non ipsorum, sed Domini. Nota hebraismum: Hebraei enim de se loquuntur in tertia persona, ac si de aliquo alio loquerentur. Sic dicitur Genes, cap. xix,24 : « Dominus pluit super Sodomam ignem a Domino, n id est a se ipso. Et *Num*. cap. xii, 7 : « At non hilis servus meus .Moses, qui, etc., palam Dominum, » id est me, u videt.»

Chaldæus vertit : *Salvabo eos per verbum Domini Dei sui,* id est per Dei promissionem fidelem ct firmam, qua salutem a se promissam reipsa pr®stabit. Mystice perverôum, idol per filium suum, qui ex Judæis carnem assumet et homo nascetur, 7. *d*. Salvabo eos per Jesum, id est salvatorem mundi. Ita S. Hieronymus et S. Hilarius, lib. IV *De Trinit*. sub finem. Imo Leo Caslrinsad litteram putat Prophetam hic loqui de Christo, qui salutem attulit Jud©, id est credentibus, et repulit Israel, id est incredulos. Verum patet ex dictis, hæc allegorica esse, non litteralia. Porro licet hæc verba sint generalia ct communia toti Sanche Trinitati, tamen mystice appropriar! possunt Filio : illi enim approprialur salus, liberatio et redemptio. Quaeres, de qua salute Jud© ad litteram loquitur hic Propheta? *Primo,* S. Hieronymus, Cyrillus, Haymo, Theodoretus, Rupertos, Lyranus, Hugo el Valabius putant eum loqui de ca qua liberavit Ezechiam, et duas tribus a manu Sennacherib, occidendo in ejus castris una nocte per angelum 185 millia Assyriorum, lib. IV *Reg*. cap. xix.

Secundo ct potius, loquitur Propheta de salute, quam Judæis attulit Cyrus liberans eos c captivitate Babylonica. Hæc enim longe major magisque optata, jucunda, plena, et universalis omnium fuit salus : et in hac recte Juda opponitur et anteponitur Israeli, qui nunquam ex captivitate Assyriaca rediit. Ita lidem auctores paulo ante citati (1).

Nola : Duas tribus , scilicet Juda et Benjamin, sub Cyro eos laxante ex Babylone rediisse in JucLeam, certum est ex I *Esdra,* cap. 1. Idem de decem tribubus quæ ante duas abducte erant in Assyriam, scilicet eas inde rediisse in Samariam, censent S. Cyrillus in *Osce* xi, Theodoretus et Tbcopliylactus in *Osee* m. Verum contrarium, scilicet has ex Assyria nunquam rediisse, patet ex hoc loco, et ex ill *Reg*. cap. xvn, 23 , el ex Josepho lib. XI *Anliq*. cap. v. Estque communis

(1) Quam sententiam illa ratio videtur confirmare, quod cum dixisset Deus vers. 4, regnum Israel esse delendum , et quidem absque misericordia, nunc opponit regni Juda* meliorem conditionem, qua p4l exsilium finituri sint cives ejus. Uhm veru populus non est consecutus strepitu militari, sed Cyri atque Darii benevolentia, quorum Deus mirifice affecit animos m Judaicum populum.

S. Hieronymi hic ct in *Moloch,* n, Catholicorum æque ac Hcbræorum omnium sententia.

a- ¿e- Dices,ea* redituras prædicit hic Osce, vers. 11,
u? Vi ct caP- XI› 8 rl *cq., cl caP* x,r› °* ct caP- XIV*
a‹ vìi ac Ezecbiel cap. xxxvii, 16 ct 22, ct Jeremías cap.
Tl'/ L, 4, ac Tobias cap. xiv, G, dicons : a Prope erit interitus Niniva: et fratres nostri qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam.» Respondeo: O*ee, Jeremías, Ezechicl loquuntur de reditu et liberiate spirituali (non corporali) quam mulli cx Praelitis, æque ac ex Judæis, adepti sunt per fidem in Christum, de quo plura inferius. Tobias vero loquitur de reditu Judæorum non in Samariam, sed in Jerusalem. Ait enim : *a* Domus Dei, quos in ea incenia est, iterum rcœdificabitur ubique revertentur omnes timentes Deum, et relinquent gentes idola sua, ct venient in Jerusalem, ct inhabitabunt in ea. » Fateor tamen non paucos ex Israeliti* sive Samaritis, excisa Ninive ubi detinebantur captivi, fugisse in Jerusalem, ibique cum Judæis in templo coluisse Deum ; et hoc videtur innuere Tobias, cum post excisam Niniven statim subjungit : a Et fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam. » Verum hæc rev rsio fuit privata paucorum fugientium, non communis et publica, quia ncc auctoritate publica Assyriorum vel Chaldæorum, ncc communi ennsilio et conspiratione Israelitarum perneta est (uti Judæorum reversio e Babylone farta est auctoritate Cyri, ct communi populi consensu, duce Nehemia et Esdra); sed quisque vel mansit in Ninive, vel rediit in Judrram, vel alio migravit, prout cuique libuit, vel commodius fuit. Simili modo anterius non pauci Israelita^ fideles ct pii, fugientes idololatriam Jeroboam et cladem Israeli instantem, ex Samaria fugerunt in Judæam, ibique sedem fixerunt, ut patet II *Parat.* xi,B0. et cap.xv, 9, ct cap. xxx, I, ct ex Jocepho lib. VIR Antig. cap. m. Hi cum Judæis in Babylonem abducti, indeque cum iis reducti, postea valde multiplicati sunt. Mulli etiam in ipso excidio Snmariæ profugerunt in vicinam Judæam. Mulli etiam pauperiores relicti sunt in Samaria, ad eam colendam, cum cæleri ducerentur in Assyriam; sicut in excidio Judææ et H'erosolymæ, Chaldæi in en reliquerunt nliquós lúdeos, ul essent vinitores, agricola?, etc., ut patri IV Reg. cap. ult. 12. Undo his, puta ex Zabulon et Nephlalim prognatis, praedicavit Christus *Matth.* iv, 13, et ex his plerosque Apostolos elegit, ut palet Pso/m. 1xvii. 28, et Isaiœix, I. Hinc et Anna prophetissa, quæ erat ex tribu Aser. habitabat in Juda et Jerusalem, Luc. cap. n, vers* 36.

Vtli 8. Et ablactavit eam.— Hæc ablactatio filia» typice significabat pari modo Israelitas privandos lacte, id est doctrina, oraculis, promissis, lege, cratia, omnique favore et consolatione Dei; itaS. Hieronymus, llaymo, Lyranus et Vatablus, ac jugi captivitati tradendos, in qua Gentilium cibis, moribus ct ritibus sustentarentur. Ita Rupertos et a Castro.

8 ct 0. Et concepit, et peperit filium (puta ter- vm. «
tiam prolem). Et dixit ei (scilicet Deus Osce, ut 19'
patet vers. 4) : Voca nomen fjus, Non populus meos. — Nomen ergô terliæ prolis erat bó *I/›*
ammi, id est *Non populus meus.* Jam primo, Buffinus et Albertus putant hanc prolem significare duas tribus, puta Judæos in Babylonicam captivitatem a Deo abjectos; Vatablus et Arias eosdem a Tito et Romanis plano excisos. Verum hoc cap. vaticinatur Propheta excidium Israelis, sive decem tribuum; non duarum, sive Judæorum. Dc his enim paulo ante contrarium dixit vers. 7, nimirum : « Domui Juda miserebor, et salvabo eos.p *Secundo,* alii pulan! hic significari Cuthæos, id est Assyrios., qui ex Cuth aliisquo locis a Snlmanasar translati sunt in Samariam, cum ipse inde Israelitas in Assyriam abduceret. Cuthæi enim non fuerunt populus Dei, quia eum Deo Israel coluerunt idola Assyriorum, uti dicitur IV *Ilcg.* XVII, 4L Verum Cuthæi non fuerunt Isralitæ, sed Gentiles. Pergit ergo Propheta prophetare dc excidio ct vastitate Israelis, sive decem tribuum, earumque omnimodam abjectionem ct reprobationem alleo, tertiæ hujus prolis nomine repræsenlarc jubetur, quod scilicet Israel amplius non sit futurus populus Dei, sed gentium et idolorum, atque inter gentes victurus, ibique prole et robore crescens, quasi puer masculus in gentilismo vir fortis et robustus sil evasurus. Ita S. Cyrillus, S. Hieronymus, Theodoretus, Chaldæus, Rupertos, llaymo ct alii. Sic cx adverso Isaías, cap. vin, 3, a Deo jubetur vocaro filium suum, *Scar Jasub,* id est reliquiæ convertentur; ut significet reliquias Judæorum ad Deum cl Christum convertendas, uti ibidem dixi. Talia nomina prophetica, et quasi omina a Deo indita, crebra sunt in Scriptura, ut : « Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam,» *Matth.* XVI, 18. Sic Christus Jacobum et Joannem vocavit Boanerges, id est filios tonitrui, tonantes scilicet et fulminantes. Sic Isaías, cap. vin, i, nomen pueri Emmanuelis dicit fore : « Accelera spolia detrahere, festina prædari. » Simili schemate dixit Poeta :

Sint Mæccnales non deerant, Flacce, Mirones.

Et Virgilios, *cclog.* iv, Julium Cacarem 23 vulneribus in curia confossum vocat Daphnidem, ejusque apotheosin canit :

Cmdidus insticlnm miratur limen Olympi,
Sub pedibu-que videt nubes, cl sidera Dapbnii,
Ipsa sonant arbusU : ileus, Deus ille Menalca.

Porro gentiles sæpp ab eventu vel præsenti, vel futuro nomina accipiebant, vel commutabant.S«c apud Græcos, teste Cicerone, lib. *De Orat.*. Tyrtamus, postea ab eloquentia Euphrasies, tandem a divinitate loquendi Theophrasti nomen invenit.

rbio nin' a-riHocks.

Philosophorum Homerus, qui ab avo Aristoclis nomen acceperat, a pedoris latitudine, vel potius n Imissima felicissimi ingenii ad disputandum copia, Plato fuit appellatus, teste Plutarcho in *Platon.* Apud Romanos ille Tyrius, qui prius Malchus (quod prisca Hcbræorum cl Phœnicum lingua regem sonat) dicebatur, demum Longino Cassio præcoplore suo id volente, a regum purpura Porphyrium se transnominavit. Ita Porphyrins in *Vita Plotini.* Ita ct Imperatores recens creati nova accipiebant vel nomina, vel cognomina. Severus Afer, ut populo Romano placeret, Pertinacis; Julianus, ut militibus voluptuariis satisfaceret, Commodi cognomen accepit. Ita Herodjanus, lib. II. Sic nunc in sacramento Confirmationis cuique licet nomen suum permutare; quin et in ingressu Religionis mulli illud permutant, ut v. g. apud Franciscanos Francisci, apud Dominicanos Dominici, apud Benedictinos Benedicti nomen accipiant, ut fundatorum Ordinis sui virtutes cum nomino semper ante oculos ponant, casque œmulari et moribus exprimere conentur.

Quia vos non populus meus, et ego non ero vester. — Hebraice, *ego non ero vobis,* scilicet, Deus, gubernator, tutor, provisor, nutritor, pater, mater, uti hactenus fui. Quanta sil felicitas et benedictio esse populum Dei, Denmque habere patrem; cx adverso quanta sit infelicitas non esse populum Dei, Denmque habere hostem, fuse describit Moses in *Lcvitico,* loto cap. XXVI, ct in *Deutor.,* toto cap. xxvni. Mystice hæ

Myuîfe ¡r/ trrt |^c. CAle'um

lres proles significant lres gradus peccati, et lres gradationes peccatoris, quibus sensim ruit ingehennam. Prima enim proles Jczrahcl, id csl semen Dei, scilicet perditum cl effusum, ac quasi occisum, uti dixit vers. 4, significai *primum* gradum peccali, quo peccator suis illecebris intentus negligit et non curat monitiones, conciones, inspirationes Dei, idenque Deus illas suamquo gratiam sensim ei subtrahit. Hinc descendu ad *secundum* gradum, qui est impoenitentia et obstinatio, ut sit absque misericordia. Inde ruit ad *tertium,* ut non sit e populo Dei, sed a Deo reprobatus trudatur in gehennam.

'eu io. **io.** Et erit numerus filiorum Israel quasi arena HARIS, QUÆ SINE MENSURA EST, F.T NON NUMERABITUR. — Hic alio transit Propheta, cta tristibus ad l i ta de more se convertit. Unde Hebræi et Lvranus hio inchoant caput secundum. Quocirca minus recte Theodoretus et Cyrillus hæc conneclunt præccdcnlibus per exaggerationem hoc sensu, *q. d.* Firmum manet inanebitquo meum decretum de excidio Israelis, etiamsi ille cresceret ut arena maris, fieretque innumerabilis.Nam contrarium significat ròcf *erit,* et quæ sequuntur. Itaque hoc loco assurgit Propheta ab Israele carnali ad spiritualem, a bonis terrenis ad ccrlestia ct divina. Ne <piis enim objiciat, dicatquc : Quomodo, o Propheta, prædicis Israel perdendum cl exscindendiim, rum Deus Abrahæ promiserit semen ejus, puta Israclcm, fore instar aren» maris innumerabilem, *Genes.* XXII, 17; occurrit ct respondet, id verum ratumque esse et fore, sed in Israele spirituali, non carnali.

Quieres, quando et per quem impleta rit hæc i ntno prophetia? *Primo,* Hugo cen-ct impletam esse per Ezechiam, qui II *Paral,* xxx, undequaque ferae- ,7 'pit litas evocavit ad colendum Deum in Jerusalem; item per Josiam, qui instituit solemne pascha, ad quod tam Israelite quam Judæi undique confinxerunt Hi ergo tunc caput unum sibi constitue! uut, scilicet pium regem Josiam, vel Ezechiam.

Verum Ezechias convocavit Israelitas initio regni sui, cum nondum esset excisa Samaria, ncc dispersi Israelite. Osee nutem loquitur hic de Israelite jam dispersis, imo rejecte, a Deo rursum congregandis; Josias vero post excisam Samariam eos dispersos quidem congregavit, sed paucos ; at Osee ait cos fore innumeros.

Secundo, Ruflinus, Theodoretus el Hugo putant impletam esse sub Cyro; tunc enim Israelite mixti Judæis, duce Zorobabele, e Babylone redierunt in Jerusalem. Verum cl hi perpauci fuerunt.

Dico ergo primo prophetiam hanc impleri emptam esse a Quisto, qui tam Israclitis quam Judæis per se evangelizavit ; predicavit enim in Galilæa et Samaria, ac nominatine in terra Zabulon et Nephtali, ut ait S. Mallhæus, cap. ¡v, 15; in-loque suos evocavit ct collegit Apostolos. Rursum paulo post Samaria per Philippum recepit verbum Dei, quocirca eo missus csl S. Petrus cl S. Joannes, Ad. cap. vin. Adde, in dies plurcs ex Israel convertuntur. Denique omnes Israelite convertentur in line mundi, ut ail Apostolus Jlom. xi, 26, tuneque perfecte implebitur hæc Osee prophetia. Ita S. Hieronymus et ChrMophorus a Castro hic. Verum quia hi Israelite suat erunlquo pauci, nec possunt dici innumerabiles, hinc

Dico secundo, sub Israelite inttdligi quoque gentiles conversos ad Christum, in iisque perfecte impleri hanc prophetiam. Ili enim sunt innumerabiles, cl hi sunt veri Israelite secundum 'pirilum, non secundum carnem; quia secundum fidem sunt filii Abrahæ ct Israelis, ct consequenter benedictionis et bonorum a Deo utrique promissorum hæredes. Per fidem enim cooptantur in familiam Abrahæ et Israelis; ideoque vocantur ct coram Deo sunt filii Israel, sicut filii adoptati civiliter, vocantur et sunt filii et hæredes adoptantis. Sensus ergo est, *q. d.* Licet dixerim Israelitas secundum carnem exterminandos et projiciendos a Deo, tamen promissio Abrahæ facta, *Genes,* cap. xxii, 17, qua ait : « Benedicam libi, cl multiplicabo semen tuum sicut stellateceli et vehit arenam, quæ est in littore maris; » non excidet ncc erit irrita, quia eorum loco in familiam

Ahrah.T succedent et adoptabuntur alii qui ex gentibus credent in Christum, eruntque filii Abrahæ secundum fidem ct spiritum; hi enim erunt instar aren® maris quasi innumerabiles. Id ita esse patet primo, quia Apostolus, *Roman.* ix, 25, diserte hunc Osce locum explicat de gentibus, ex coque contra Judæos probat non solum Judæos, sed et gentes Christi vocationis et gratino participes fore : « Quos et, inquit, vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex Gentibus, sicut in Osce dicit : Vocabo non plebem meam, plebem meam: ct non dilectam, dilectam; ct non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit in loco ubi dictum est eis : Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi.» Deinde Israelitas, sive Judæos quoque vocandos et salvandos per Christum, sed paucos, non innumerabiles, probai ex Isaia dicens: alsaias autem clamat pro Israel : Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliqui® salv® fient, » etc. Quid clarius?

Dices : Osce verba ad litteram intclligenda sunt dc hraelitis naturalibus, Apostolus vero peranalogi mi ct similitudinem tantum accommodat ea gentibus; quia uti Israeli!®, ita el Gentiles non erani populus Dei,sed a Christo vocati facti sunt populus Dei, uti explicant S. Chrysostomus, Theophylaclus et Chrislophorus a Castro. Verum hoc diei nequit. Nam *primo* Apostolus didáctico loquitur, et contra Judæos scholastice argumentatur, probatque ex hoc loco Osee gentes vocandas a Christo; ergo de gentibus vere et proprio locutus est Osce. Alioqnienim respondissent Paulo ludæi, hocque ejus argumentum elusissent dicendo: Osee loquitur de Israeliti* tantum, non de gentibus; ergo tu, o Paule, perporam ct falso trahis, imo dc'orqucs ejus verba ad gentes.

Secundo, quia Apostolus clare alibi docet benedictionem Abrahæ el Israeli promissam, ac bona quæ Israeliti* eorum posteris per Christum promittunt Osee aliique Prophctæ, non pertinere ad carnales Israelitas, sed ad spirituales, id est ad credentes tam ex Gentibus, quam ex Israelitis; optimus autem interpres Prophetarum est S. Paulus. Audi eum clare id pronuntiantem, *Rom.* ix, 6, itaque solventem cl explicantem similia veteris Testamenti loca a Judæis objecta : « Non autem quod exciderit verbum (promissio posteris Abrahæ et Israelis facti) Dei; non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelii® ; neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii, sed in Isaac vocabitur libi semen, id est non qui filii carnis, hi lilii Dei; sed qui filii sunt promissionis, œstimanlur in semine, 9 etc. ; ct *Galat.* in, 6 : « Abraham credidit Deo, ct reputatum est illi ad justitiam. Cognoscit i ergo quia qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ. Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat gentes Deus, praenuntiavit Abrahæ (dicens): Quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.» Ergo hrec Osce promissio pertinet ad gentes Israelis fidem imitantes ct credentes In Christum.

Tertio, hæc est communis Patrum expositio; scilicet, per Israel hic tam intelligi gentes, quam Israelitas naturales ad Christum conversos. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Rufilnus, Haymo, Hugo, Albertus et alii hic, ac S. Augustinus, lib. XXI! *Contra Faustum,* cap. 1xxxix; et sæpo alibi, Cyprianus, lib. I *Testimon. contra Judæos,* cap. xix; Tertullianus, lib.\V *Contra Marc.* cap. xvi; Irenæus, lib. II, cap. iv; Prosper, lib. II *De Vocat. Gentium,* cap. xviii; Primasius, Anselmus et S. Thomas in *Rom.* ix.

Denique id ipsum verba sequentia plane significant, quibus ait eos qui aliquando non erant populus Dei, vocandos filios Dei viventis, congregandos in unam Ecclesiam sub uno capite Christo, ascensuros de terra, foreque hunc magnum diem Jezrahel; quæ omnia magis gentibus fidelibus, quam Israelitis conveniunt.

Et erit in loco uni dicetur (id est dicebatur tam a Deo, quam ab hominibus, ita Vatablus; unde Septuaginta vertunt, *ubi dictum est)* eis : Non populus meus vos; dicetur eis: Filii Dei viventis. — Locum hunc intellige non Chaldæam, in quam abducti erant Judæi, uti vult Albertus; ncc Jerusalem et Judæam, uti censent Haymo el Hugo; sed quemcumque locum in toto orbe ubi fuerint fideles et credentes Christo. Ita ex Chaldœo S. Hieronymus et S. Augustinus, lib. I *ad Simplic.* Quæst. II, imo S. Petrus, *epist.* I, cap. n. Scribens enim Christianis dispersis per Bithyniam, Pontum, Galatiam, Asiam, etc., quibus ipse evangelizaverat, graphiceque explicans hæc Osce verba, ait : « Vos genus electum , regale sacerdotium , gens sancta, populus acquisitionis. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei; qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. » Locus ergo hic est Ecclesia Christi ubivis gentium et loto orbe dispersa.

Filii Dei viventis. — Maxima est hæc hominis dignitas ct sublimado , per quam fimus divin® consortes natur®, ait S. Petrus. Vere S. Leo, serm. 6 *De Natimi.:* « Omnia, inquit, dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, ct homo Deum nominet patrem. » Quocirca idem, serm. I *De Natimi.:* docet hominem debere imitari Deum Patrem, ejusque mores induere, ut vitam agat divinam, non terrenam , non animalem: a Agnosce , inquit, o Christiane, dignitatem luam, et divin® consors factus natur®, noli inveterem vilitatem degenere conversatione redire; » et *serin.* 6 : » Genus electum et regium regenerationis su® respondeat dignitati : diligat quod diligit pater, et in nullo ab auctore suo dissentiat, ne iterum dicat Dominus illud *Isaiæ* cap. i : Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me ; » sed sequatur illudChrisli, *Matth.* y : « Estote perfecti sicut ct Pater vester coelestis perfectus

v,ri-,0-

Filiatio

ut

est. n Hi ergo « non cx sanguinibus, ncque cx voluntate carnis, neque cx voluntate viri, sed ex Beo nati sunt; n similes unigenito Dei, cui Pater ab œlerno dixit : a Filius meus cs tu , ego hodie genui te. » Porro rò viventis habet emphasin, q. d. Non sunt deorum mutorum et mortuorum , non idolorum ; sed Dei veri ct viventis filii, qui est ipsa vita divina et increata, camque illis aspirat et communicat.

Nola : In hac generatione ct filiatione pater est Deus, semen est gratia praeveniens, mater csl voluntas ci consentiens et coopcrans, proles est homo justus, anima est charitas. Rursum exemplar hujus filiationis est filiatio Verbi Dei; sicut enim Deus Pater ab œlerno genuit filium sibi consubstantialem et œqualcm per omnia, ita illius adinstar in tempore gignit filios, <|ui per gratiam sint id quod Filius Dei est per naturam. Nostra ergo filiatio est imago filiationis divins. Hoc est quod ait Apostolus, Rom. vm, 29 : « Quos præscivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in mu'lis fratribus; » et vers. 14 : a Quicumque spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba, Pater. » Idipsum probat subdens : « Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si autem filii cthærcdes, hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi ; si tamen compatimur, ut ct conglorificemur. »

Fit prr Spicitum '¡"r fOMhkr “3

Porro, ut hanc Dei adoptionem profundius inspiciamus, ambiamus ct suspiciamus, notandum cst ea non tantum animio infundi gratiam, charilatem, aliaque dona Spiritus Sancti, sed el*a,n ipsum Spiritum Sanctum, qui est primum ' ‹el increatum donum, quod Deus donat hominibus. Potuisset Deus in justificatione per gratiam ct charilatem infusam nos tantum facere justos et sanctos, iliaque magna fuisset Dei gratia ct beneficentia, etiamsi nos in filios suos non adoptasse!; sed hac non contentus, voluit nos it i facere justos, ut simul faceret et adoptaret in filios. Rursum hanc adoptionem facere potuisset, dando nobis solam charilatem, gratiam et dona creata; gratia enim est participatio divinæ natura) in summo gradu, quantum scilicet deitas a creatura non tantum naturaliter, sed ct supernaturaliler participari potest. Majus itaque priori fuisset hoc Dei beneficium. Verum eo non contenta immensa Dei bonitas, voluit simul nobis dare seipsam, ac per se nos sanctificare el adoptare. Quocirca Spiritus Sanctus sponte sua se annexuit suis donis, gratina et charilati, ut quandocumque ca infundit animæ, simul cum cis et per ea infundat seipsum personaliter ac substantialiter, juxta illud Apostoli : « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, » *Ruin.* v,5. Quocirca Apostolus eum vocat *spiritum adoptionis :* ‹t Non enim, inquit, accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Hei; Si autem filii et hæredes, hæredes quidem Dei. coh/eredes autem Christi ; si tamen compatimur, ul ct conglorificemur, » *Rom.* yiii, 15; et : « Quicumque spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. » *ibid.* vers. 14; et : « Quoniam autem estis filii, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem : Abba, Paler, » *Galat.* iv, 6. Hæc ergo est summa Dei nostri dignatio, æque ac nostra summa dignitas cl exaltatio, qua recipiente* charilatem ct gratiam, simul recipimus ipsam personam Spiritus Sancti, quæ se sponte charitali et gratia», inserite! annectit, ac per ea nos inhabitat, vivificat, adoptat, deificat, agitque ad omne bonum. Vis majora? Accipe. Spiritus Sanctus, descendens personaliter in animam justam, secum adducit cæleras divinas personas, Patrem et Filium, utpote a quibus separari nequit. Tota ergo Trinitas personaliter et substantialiter venit ad animam quæ justificatur ct adoptatur, in caque quasi in suo templo manet cl inhabitat, quamdiu illa in justitia perdurat, juxta illud I Joan, iv, 16 : ‹ Qui manet in charitatc, in Deo manet, cl Deus in co ; » et I Cor. vi, 17 : « Qui adhæret Domino, unus spiritus est. » Hoces! quod Christus moriturus in divinissima illa oratione ad Patrem rogavit et impetravit, dicens : • Ut omnes unum sint, sicut lu Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint, p *Joan,* xvii, 21, ut scilicet Spiritum Sanctum unum el eutndem participent, ct in ipso uniantur, et per ipsum caderis personis divinis; itaque in ipso omnes unum sint, quia Spiritus Sanctus, qui ab omnibus participatur, ct qui in omnibus est, unus el idem est. Unde omnes in unica re individua unum sunt, scilicet inspirila Sancio, sicut 1res persona» divinæ unum sunt in una natura divina, caque siugulari el individua. Ila explicat S. Cyrillus, lib. XI *in Joan.* cap. xxvi, S. Athanasius, orat.4 *Contra Arian.,* ct ex eis Tolctus. In justificatione ergo, ct adoptione animæ infunditur gratia et charitas, ac cum iis Spiritus Sanctus, totaque deitas, et SS. Trinitas, quæ se hisce suis donis substantialiter quasi annexuit cl indusii, ut nos sibi substantialiter uniat, sanctificet, deificet et adoptet ; qua adoptione *primo* accipimus summam dignitatem filiationis divinæ, ut rcip‹‹i non tantum accidenlaliter per gratiam, sed et quasi substantialiter per naturam simus filii Dei, et quasi dii : Deus enim suam naturam realiler nobis communicat et donai; *secundo,* per eamdem quasi filii accipimus jus ad hæreditaleni oœlestem, puta ad bealiludinem omniaque Dei Patris nostri bona: *tertio*, per eamdem nanciscimur miram dignitatem operum et meritorum, ut scilicet opera nostra quasi liliorum Dei substantialium, ut ita dicam,

maxim® sint dignitatis valons ct pretir, ac plane commenda ct condign* suo premio, pula ælcrnæ vita cl gloriæ cadesti, nipote quasi procedentia ab ipco Deo spirituquo divino, qui nos inhabitat, ad raque nos impellit, iisquo cooperatur.

Ex dictis sequitur pnmo, quod justitia inhærens, sive gratia justificans, per quam sanctificamur ct adoptamur in filios Dei, non sil una simplex qualitas, ut quidam imaginantur, sed multa complectatur, scilicet remissionem peccatorum, fidem, spem, charitafom, aliaquo dona, ac ipsum Spiritum Sanctum donorum auctorem (ac consc-qu< nfer totam S. Trinitatem). Hæc cnim omnia in justificatione infusa accipit homo, ut ait Concilium Tridenlinum, sess. vi, can. vn.

lifrni |5^,. .* imm mn. ifo iu * J' *'

Sequitur *secundo,* falli cos, qui in justificatione adoptione censent dari Spiritum Sanctum diinitaxat quoad sua dona , non autem quoad suam substantiam ctpersonam. Contrarium cnim docet S. Bonaventura in I *Sent.* dist. xiv, art. 2, *Qwest.* I, qua tota ostendit Spiritum Sanctum non tantum in effectu, sed etiam in propria persona, quasi donum increatum justis dari, ut sit eorum perfecta possessio. Idem docet .Magister Sententiarum, lib. I, disi, xn et tv, ex S. Augustino ct aliis. Et Scotiis, Gabriel , Marsilius ib'dem. Idem clare assaveratS. Thomas, I part. *Quasi.* XLIII, art. 3 ci 6, ct *Quast.* XXXVIII, art. 8, ubi ostendit Spiritus Sancti nomen proprium esse donum, quia ipse donatur omnibus justis. S. TJiomam sequuntur ejus discipuli, ac nostri PP. Vasquez, Valentia, et maximo Suarez, lib. XII *Dc Deo trino ct uno,* cap. v, num. R, 11,12, qui inde infert, quod Spiritus Sanctus novo modo secundum substantiam suam incipiat præsens essoin anima justi, quo ante non erat, cilafquo pro hac scntrnla S. Leonem , S. Augustinum, S. Ambrosium, adcoque cam certam esse asserit, ut contrarium dicere censeat Ciso errorem. Probatquecx S. Scriptura : I Cor. vi. <9 : « Membra vostra templum sunt Spiritus Sancti, quem habetis a Deo. n *Rom. v,* S : • Charilas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum,qui datus csl nobis. » I *Joan,* iv: • Qui manet in chiniate, in Deo manet, et Deus in co. » *Joan,* xiv : a Quem millet Pater in nomine meo.» El vers. 17: « Apud vos manebit,et in vobis crit.» El vers. 23: « Ad cum veniemus,et mansionem apud eum faciemus. » Et *Joan,* xvi, 7 : « Si abiero, mittam eum ad vos.* Rationem dat Suarez, num. 12: «Quia, inquit, dona gratinavi sua el quasi connaturali jure,postulant realein ac personalem praesentiam Dei in anima,per talia doua sanctificata : quia si per impossibile fingamus, Spiritum Sanctum non ewe alias realitcr præsentem intra animam, eo ipso quod anima talibus donis afficeretur, {painel Spiritus Sanctus veniret ad earn per pnvsenfiani personalem, et maneret qujindm grafia in illa duraret. » Simili modo, inquit, Verbum prroscns est humanitati Christi, ut, tu per impossibile antea non fuisset illi præsens, jam per unionem hypostaticam illi fleret personaliter et intimo præsens. Addit deinde rationem moralem , quod scilicet per gratiam fiat perfectissima amicitia inter Deum *et* hominem, quæ postulat pnesentiam amici, puta Spiritus Sancti, qui manet in anima amici sui, ut illi intime uniatur, in caque tanquam in templo suo resideat, colatur, ametur et adoretur.

Ex hac communicatione ipsiusmet personæ Spiritus Sancti et divinitatis, sequitur anirnæ summa cum eo unio, elevatio, et quasi deifica(io, ac consequenter adoptio perfectissima, scilicet non tantum per gratiam, sed ct per substantiam divinam : quia per eam non tantum jus ad hæredilalcm Dei Patris, sed et naturœ divinæ participationem, ipsumque Spiritum Sanctum ac Dei filiationem, non tantum accidentalitcr, sed quasi substantialiter, co sensu quo paulo ante dixi, adipiscimur. Sicut cnim apud homines proprie palcr dicitur, qui naturam suam filio communicat, sic Deus, dando nobis cum donis ct per dona Spiritum Sanctum, naturam suam -divinam communicat, coquo modo proprie et perfecte nos facit ct adoptat in filios. Unde S. Rasilius, hom. *Dc Spiritu Sancto,* ait Sanctos propter inhabitantem Spirilurn Sanctum esse Deos. Dictum cnim est illis a Deo : « Ego dixi : Dii estis, cl filii Excelsi omnes,» indeque probat Spiritum Sanctum esse Deum. « Nccesse est enim, inquit, divinum esse Spiritum, cl cx Deo esse, qui diis divinitatis est causa. » Jam sicut prioris adoptionis per gratiam causa formalis est ipsa gratia, ita hujus sccundæ adoptionis, quæ fit per communicationem ipsius Spiritus Sancti, causa formalis est ipse Spiritus Sanctus animam justi inhabitans, medium vero csl ipsa gratia.

Sequilur *tertio,* quod adoptio nostra licet in se una sil, virtute tamen sil duplex. *Prior* est, qua adoptamur in filios Dei per cbaritatcm creatam, ct gratiam anirnæ infusam. Hæc cnim est summa participatio divinæ naturæ. *Posterior* est, qua per gratiam adipiscimur ipsum Spiritum Sanctum (•jusque naturam divinam; ac per eum quasi deificamur, et in filios Dei adsciscimur. Porro utraque hæc adoptio hic inchoatur per gratiam, sed in cœlo perficietur et solidabitur per gloriam ætemam,qua hærcditalîs Dei possessionem rclpsa nanciscemur (idque firmo ct immobiliter, sine ullo timore vel periculo eam unquam amittendi), Dcoque intime uniemur ct fruemur per visionem beatificam, (¡na novo modo Deus seipsum substantialiter anirnæ beatæ communicabit, illique infime et suavissime illabelur, sequo insinuabit. De hac ait Apostolus, *Rom.* vin, 23 : « Ipsi intra nos gemimus adoptionem (id est adoptionis, puta hæreditatis ad quam adoptati sumus, possessionem) filiorum Dei exspectantes. » El S. Joannes, *Apoc.* XXI, 3 : « Ecce, ait, tabernaculum D. i cum hominibus, ct habitabit cum cis. El ipsi populus ejus erunt, et ip&e Deus cum cis erit eorum

Dnus. n Et vers. 7 : « Qui vicerit, possidebit hæc, et ero illl Deus, et ille erit mihi filius, »

Sequitur *quarto,* quod , sicut Christus est Filius Dei naturalis, tum qua Deus per generationem æternam; tum qua homo per unionem hyposla-tcam; ita nos simus filii Del adoptivi, sed longo nobilius, quam sunt filii adoptivi hominum. Illi enim nihil physicum recipiunt a patre adoptante, sed tantum denominationem moralem,perquam jus ad ejus hroreditatem consequuntur : nos vero recipimus a Deo gratiam, ct cum gratia ipsam Dei naturam, ut sicut apud homines pater proprie dicitur, qui alteri communicat suam naturam humanam, generatque hominem; ita Deus dicatur pater non tantum Christi, sed et noster : quia naturam suam nobis communicat per gratiam, quam Christo communicavit per unionem hypostaticam, ut ejus fratres nos efficeret, juxta illud Rom. vm, 29 : « Quos praescivit ct praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui,ul sil ipse primogenitus in multis fratribus. » Et *Joan,* i, 12 : « Dedit cis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus : qui non ex sanguinibus, ctc., sed ex Deo nati sunt. »

Moran-dienihb-ciiornm ifci-

Moralitor, ex his disce quantum etqnnm inæs-l'mQkile filiationis et adoptionis divinai beneficium. Pauci illud tante dignitatis esse sciunt, quante jam esse ostendi : pauciores illud ponderant eo pondere quod meretur. Sano quisque in sc illud venerabundus admirari deberet, ac doctores et predicatore* illud populo, eo modo quo jam exposui, explicare et inculcare, ut fideles cl sancti sciant sc esse templa animata Dei, sequo Deum ipsum in cordo portare : ac proinde divine cum Deo ambulent, et digno cum tanto hospite conversentur, qui ubique oos comitatur, ubique adest, ubique intuetur. Merito Apostolus. I Cor. vr, 19 : c An nescitis, ait. quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancii, qui in vobis est, quem habetis a Deo, ct non estis vostri? Empti enim estis pretio magno : glorificate et portate Deum in corpore vestro. » Et S, Leo. semi. 1 *De Nativit. :* « Agnosce, ait, n Christiane, dignitatem luam, et divina* consors factus natura*, noli in veterem vilitatem degenero conversatione redire. Momento cujus capitis cl cujus corporis sis membrum. Reminiscere quia erutus do potestate tenebrarum. translatus es in Dei lumen et regnum. Per baptismatis sacramentum Spiritus Saneli factus es templum. Noli tantum habitatorem pravis do te artibus effugare, et diaboli te iterum subjicere servituti ; quia pretium tuum sanguis est (‘liristi, qui in verilato te judicabit, quia miseri-‹ ordia Io redemit, n Et S. Augustinus, serm. 24 *De Tempore,* torno X : « Prima, ait, nativitas ex masculo el femina : secunda nativitas cx Deo et Ecclesia. Ecco cx Deo nati sunt. Unde facium csl, ul habitaret in nobis. .Magna mutatio : illo factus caro, ista spiritus. Quid est hoc? qualis dignatio fratres mei? Et erigile animum ad speranda et capienda potiora, nolite adjicere cupiditatibus saecularibus. Pretio empti estis: propter vos Verbum caro facium est, propter vos qui erat Filius Dei, factus est filius hominis, ut qui eratis filii hominum, efficeremini filii Dei. » Idem in Psafm. ui : « Filii, ait, hominum sunt, quando male faciunt; quando bene, filii Dei. Hos cnim facit Deus cx filiis hominum filios Dei, quia ex Filio Dei fecit Deus filium hominis. Videte quæ sit illa participatio divinitatis ! Filius enim Dei particeps notræ mortalitatis effectus est, ut mortalis homo fiat particeps divinitatis sut . Qui tibi promisit divinitatem, ostendit in te charilalem. »

Audi et S. Cyrillum Hierosolymitanum, ea-*tcch.* 7 : « Hoc itaque, ait, cognoscentes spiritaliter conversemur, ul adoptione Dei digni efficiamur. Qui enim spiritu Dei ducuntur, isti sunt filii Dei, ctc. Ne forte et illud nobis dicalur, si filii Abraham essetis, opera Abraham faceretis.Si enim eum patrem vocamus, qui opus cujusque sine person® acceptione judicat, non sine timore, incolatus seu peregrinationis nostræ tempus transigemus, non diligentes mundum, nec ca quæ in mundo sunt. Qui cnim diligit mundum, non est dilectio Patris in illo. Itaque dilectissimi Patrem coelestem per opera glorificemus, ut vidcanl opera nostra bona, ct glorificent Patrem nostrum qui in cœlis csl. Omnem sollicitudinem nosiram in illum projiciamus : scit cnim Pater noster, quibus opus habeamus, »

Audi et S. Ambrosium, lib. V *De Fide,* cap. m: « In quibus, inquit, Deus Filium suum ad imaginem suam cernit, cos per Filium adsciscil in gratiam filiorum : ut quemadmodum per imaginem ad imaginem sumus, sic per generationem filii in adoptionem vocemur, d Et mox : « Estote perfecti, sicut cl Pater vester cœlestis perfectus est. Quod si ille secundum plenitudinem majestatis su® perfectus est, nos autem perfecti secundum virtutis accedentis profectum. »

Hoc est quod admirans slupensque cliri4ianis inculcai S. Joannes, *epist.* I, cap. m, 1 : « Videte, ait, qualem charitatem dedit nobis Paler, ut filii Dei nominemur ct simus. diarissimi, nunc filii Dei sumus, ct nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus : quoniam videbimus eum siculi est. » Cogita in humanis quanta sit dignitas esse filium principis, regis, imperatoris (hic enim filius hoc ip«o dignior est cæteris omnibus totius regni hominibus), ct scito idem in divinis esse,censeri filium Dei. Esse ergo filium Dei in immensum amplius est, quam esse regem, pontificem, imperalorein, dominum cœli et terræ; imo quam esse angelum, archangelinn, cherubinuin, scraphinum.Quam ergo hæc filiatio Dei ambienda, quam suscipienda, quam sollicite conservanda, ct, si amissa sit, recuperanda! Quante pro ea a quoibet justo gratile Deo agendæ? Quanta fiducia, amore ct reverentia ipse juslii® cum Deo, quasi

filins cum patre, jugiter agere ct versari debet? Nimirum cum Noe, Enoch, Abraham, in generatione sua sit perfectus, ambuletquo cum Deo; et angelis potius sit familiaris, quam hominibus. Vere S. Cyprianus, lib. *De Spectaculis :* « Nunquam, inquit, humana opera mirabitur, quisquis se cognoverit filium Dei. Dejicit se de culmine generositatis suæ, qui admirari aliquid post Deum potest.» Idem, tract. De *Orat. Nomin.t* « Quando, ait, Deum Patrem dicimus, quasi filii Dei agere debemus; ut quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, sic sibi placeat et ille de nobis. Conversemur quasi Dei templa, ut Deum in nobis constet habitare, ut qui cudestes ct spiritales esse coepimus, non nisi spiritalia et coelestia cogitemus et agamus, n

II. <1. CONGREGABUNTUR FILII JUDA ET FILII ISRAEL.— Tum naturales, puta Judæi et Israelitas, qui convertentur ad Christum,ait S. Hieronymus, Haymo, Albertus, Valablus, Arias et a Castro; tum filii Juda et Israel secundum spiritum, puta gentiles, qui familiie Jud® et Israelis accensebuntur, in eamque transibunt, imitando Abrahæ fidem in Christum, itaque erunt ejus filii adoptivi : « congregabuntur, » inquam, in unam Christi Ecclesiam. Scio S. Augustinum locis citatis et Lyraniim hæc duo distinguere, et per Israel accipere gentes, per Judam Judæos : ex adverso S. Hieronymum et Rupertum per Judam accipere gentiles, per Israel Judæos ad Christum conversos. Sed puto hac distinctione opus non esse; cum enim per Israel et Juda fundamentaliter intclligantur veri Israeli!® et Judæi, qui ad Christum convertentur; symbolice vero et mystice gentiles ad Christum convertendi, qui tam Judæis quam Israelitis conversis in una eademquo Ecclesia associabuntur; non video ad quid, vel quomodo in Gentibus fidelibus ea distinguere debeamus, aut possimus. Quocirca censeo in gentibus Israel a Juda non secerni ; sed gentes tam Jud®, quam Israeli fideli et credenti in Christum associari et accensori, ac proinde eas tam Juda, quam Israel vocari.

Et ponent sibimet caput unum. — Puta Christum ducem et ductorem, ejusque vicarium Romanum Pontificem (1).

Et ascknden t de terra. — Alludit ad reditum e captivitate Babylonica, uti notant Chaldæus, Theodoretus el Hugo, j. d. Uti olim Judæi in Babylone depressi, ct quasi mancipia curvato collo et capite incedentes, dum per Cyrum liberi effecti sunt, inde erecto capite exsultabundi exierunt et ascenderunt in Jerusalem : ita e simili captivitate spirituali, qua sub peccato et daemonis potestate incarcerati, tenebantur Judæi, Israelite et gentes, per Christum liberabuntur, indequo exibunt, et alacres ac lælabundi ascendent pergentquo in terram promissam, pula in Jerusalem, id est in Ecclesiam tum militantem in terris, tum per eam ad triumphantem in coelis.

Vocatur hic transitus ab infidelitate, gentilismo ct judaismo, ad fidem ct Ecclesiam ascensus. *primo,* quia fuit e tenebris et carcere in lucem ct civitatem, pula in I cclesiam sublimem, et in admirabile lumen Dei, ut ait S. Petrus; *secunda,* quia fuit transitus a servitute in libertatem; servi enim curvi, depressi et quasi descendentes; liberi vero cervice erecta, et quasi ascendentes incedunt.

Tertio, vox *ascendere* notat Christianorum vitam non esse terrenam, uti est infidelium; sed coelestem, cosque a terris mente ct conversatione conscendere in coelum : « Nostra enim conversatio in cœlis est, » ut ait S. Paulus.

Quarto, addit Lyranus et Ribera, voce *ascendendi* significari incrementum et propagationem fidei et Ecclesi®, ç. *d. Fideles ascendent de (erra,* id est crescent sensim, laleque se per universum orbem spargent et propagabunt instar fontis, qui e terra exsiliens eructat aquas, sed modicas, quæ tamen partim continua fontis eructatione, parimi aliorum fontium et rivulorum confluxu ita crescunt, ut ingentem lacum vel flumen efficiant. Sic *ascendere* pro *crescere* capitur, *Jerem.* alvi, 7, ubi dc Pharaonc, ejusque copioso exercitu dicitur r « Quis est iste qui quasi flumen ascendit, et vclul fluviorum intumescunt gurgites ejus? / Egyptus fluminis instar ascendit, et velut flumina movebuntur fluctus ejus, cl dicet : Ascendens operiam terram. » Et dc Nabuchodonosoris copiis, cap. xlvii,2 : « Ecce, inquit, aquie ascendunt ab Aquilone, ct erunt quasi torrens inundans, et operient terram. » Sic Ezechiel, cap. xix, 3, ait : « Eduxit unum de leunculis suis, ct leo factus est; n pro *eduxit* hebraico est *ascendero fecit,* id est exaltavit eum ct promovit in regem. Et Psaltes, *Psalm.* xevi, 9 : « Nimis exaltatus es, » hebraico *nimis ascendisti* (o Domine) *super omnes deos,* hoc est præ omnibus gentium diis tuum robur et gloriam exaltasti ct dilatasti.

Quia (hebraico > *kt,* quod siepe non est eausale, sed asserlivum ct admirativum, idemque valet quod *sane, equidem, profecto)* magnus bst j dies Jezrahel. — « Magnus, » id est celeberrimus, jucundissimus et felicissimus. Sic Romani magnos dies vocabant eos qui magnis molestiis, longisque laboribus et miseriis finem dabant, idcoque erant lietissimi, optatissimi ct faustissimi. Sic de hoc eodem Osee die, puta de diebus Messi®, cecinit Sibylla apud Virgilium, *ecloga* iv :

Incipient magni procedere menses.

Sic Mathematici Magnum annum vocant eum.

(1) Intclligit ipso Rosenmuller cum Hcbneis per *caput unum* M-asiani : «Hoc principe, inquit, ct noster vates et Ezechiel, cap. xxxvn, 2i, cl Micbæas, cap. n, 13, non Serubabelem, ul qullatn nugantur, ted *regem* cumque longe poleniksimum sapienllssimurnque a Davidica stirpe oriundum innuere uoq est cur dubitemus. Nec aliter Hebraic. »

quo septem planète, expletis propriis cursibus, sibi concordant, de quo Cicero, lib. H *De Natura Scorimi : a* Magnus, inquit, annus est, qui tenet duodecim millia quingentos quinquaginta qualuor annos, post quos Platonici dicebant omnium rerum fore reditum et revolutionem. » Ita Christus reduxit magnum annum, dum omnia reparavit, et ad priimevam originem ct felicitatem reduxit. Ex adverso dies parvi vocantur dies humiliationis, paupertatis et angustie, *lachar.* iv, <0: «Quis, inquit, despexit dies parvos? » quibus scilicet Zorobabel parva et exilia jecit novi templi fundamenta.

Jam *Jezrahcl,* id est semen Dei, vocatur populus Dei, sive Ecclesia ex Judæis, Israeliti» et gentibus congregata, cujus caput est Christus, quem Apostolus, *Galat.* vi, ÍG, vocat « Israel Dei. » Sensus ergo est, g. d. Equidem magnus, illustris, faustus, admirabilis, et terque quaterque beatus erit illo dies, illud sæculum,quo Israelite ct Judæi tum naturales, tum mystici et adoptivi, puta gentiles conversi ad Christum, antea dispersi et errabundi, congregabuntur in unum, ut liant *JezrahcI,* id est unus populus, una Ecclesia, puta filii Dei viventis, ut ponant sibi unum caput Christum, cl ascendere incipiant de terra in cœlum. 0 quam felix, quam novus ct nunquam visus, quam clarus ct gloriosus erit, quanlamquc mutationem singulis fidelibus totique orbi inducet dies ille, quo *lo armai* fiet *animi,* id est non populus meus, fiet populus meus; quo *lo rachuma* fiet *rachuma,* id est ca quæ erat absque misericordia, plena erit gratia et misericordia Dei. Ha Albertus, Haymo, Hugo, Lyranus et Valablus. O quam salutaris, augustus, cœlcstis et beatus erit dies ille, s/pculum illud quo nascetur, prædicabil cl regnabit *Jezrahcl,* id est Filius Dei, puta Christus Dominus, qui *Jezrahcl,* id esi semen benedictum, puta plurimos filios fideles, sanctos cl gloriosos Deo para t per praedicationem et cœlestem vitam, tum suam, Ium Apostolorum suorum! Ita S. Hieronymus, llupertus, Albertus, Leo Castrili», Emmanuel ct Mariana.

Hinc dies hic *Jezrahcl* accipi potest dies Incarnationis, Nativitatis, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis Christi, ac Pentecostes, sive missionis Spiritus Sancti, et praedicationis Apostolorum per totum orbem. Hisce enim omnibus Christus operatus est et operatur indies salutem nostram, nosquo Deo generavit cl generat; unde Haymo magnum diem Jezrahcl interpretatur totum tempus christianismi, puta lotum quod fluxit a Christo, fluelquo ad finem mundi; toto enim hoc tempon* generatur et propagatur Jezrahcl, id est Ecclesia, sive populus Dei.

Hinc *primo.* Leo Caslrius hic, et S. Cyrillus in *Glaphyns,* lib. V, hæc intelligunt de dic Incarnationis cl Nativitatis Christi : Magnus, inquiunt, dies Jezrahcl, quia de Jezrahcl, id est de semino Dei, puta de Spiritu Sancto conceptus est Filius Dei; de quo dixit Psalles : « Hæc dies quam fecit Dominus; » ct Paulus : « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis; » ct Jeremías, cap. XXX!, 22 : « Creavit Dominus novum super terram, femina circumdabit virum; » ct Isaías, cap. IX, fi : < Parvulus natus est nobis et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus : et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Paler futuri sœculi, Princeps pacis, n Quin et Sibylla apud Virgilium, *ecloga iv,* de eo ita canit :

Magnus ib intepro «æHornm naritar ordo :
Jam redit et virgo, redeunt Saturnia rqrna,
Jam nova progenies cato demittitur ait»,
Ch m rJeocn totales, irugnurn Jovis Hicreuneotum.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac loto turget geni aurea mundo,
Casta fave Lucina.

Secundo, magnus erit dies JezraheI, quo scilicet in cruce dirissima passurus et moriturus est Filius Dei « pro gente, et non tantum pro gente, seri ut filios Dei qui eraut dispersi, congregaret in unum, » ait S. Joannes, cap. xi, 52. Hi enim sunt *JezrahcI,* id est, «semen cui benedixit Dominus, » Isaiœ LXi, 9, de quo idem Isaias ait cap. vi, 13 : « Semen sanctum erit id, quod steterit in ea. •

Tertio, magnus erit dies JezraheI, quo scilicet semen Dei, id est Christus, resurget et reviviscet. « Magnus, inquit llupertus, erit dies, et magna illustratio seminis Dei,quod est Christus; seminis, inquam, resurgentis ex mortuis, cum quo consurgentes utique ascendunt de terra, faciendo quod ail Apostolus : Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunl sapile, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Sic nimirum prima ascensione facta, quæ est resurrectio prima , tandem ascendent corpora quoque de terra, quæ erit resurrectio secunda; el sequentur caput suum sicut membra capiti conjuncta, el sicut ipse Christus expressit dicendo : Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur el aquite. >

Hinc *quarto,* magnus dies JezraheI erit dies judicii el resurrectionis, quo Christus judex discerncl semen Dei a semine diaboli, pula electos a reprobis, illosque ad beatam et gloriosam vitam evocabit, secumquo ducet in cœlum ad triumphum æternum. Ha Cyrillus : « Magnus, ait, revera dies Christi, quo omnes vita functos excitabit, et descendet quidem do coelo, sedebit autem super throno gloriæ suæ, et reddet unicuique juxta opera sua. » Unde de hac die ait Joci, cap. n, H : « Magnus dies Domini, el terribilis valde : et quis sustinebit eum? » et vers. 31 : a Sol convertetur m tenebras, et luna in sanguinem ; antequam veniat dies Domini magnus el horribilis. El erit, omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit, quia m monte Sion el in Jerusalem

• nt aalvatio, sicut dixit Dominus ct in residuis, qiio^ Dominus vocaverit. » Hi ecce adsunt dies J. zrahel.

Harsum Jczrahel significat brahium Dei. Ita hi omnes dies sunt Jeziahel, id est dies et opera magni brachii, id est magnæ virtutis ct potentiae diviora: ila Arias. Simili modo magnus fuit dies Madian, quo scilicet Gedeon contrivit Madianitas, et ab eorum jugo llcbrraos liberavit, qui dies fuit typus hujus diei Christi redemptoris nostri, de quo proinde canit Isaias, cap. ix, 4: «Jugum oneris ejus ct virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus (puta diaboli, o Christe) superasti, sicut (Gedeon) in die Madian, v Ubi nota : In hac eadem valle Jczrahel Gedcon Madianitas prostravit, ut dicitur *Judie.* VI, 33, ut plane eo alludere videatur hic Propheta. Vide quæ de diu Madian dixi *Isaia* IX, 4.

Ilie est ergo magnus dies Jczrahel, quo per Christum incarnatum magnum illud mysterium vocationis et adoptioni*» fidelium peractum est, quod m omnibus suis epistolis Apostolus ita stupet ct admiratur. Unde *Ephcs.* n, 11 , gentes ad gratiarum actionem ct jubilum excitans : u Memores, inquit, estote quod aliquando vos gentes, tic., eratis sine Christo, alienati a conversal one Israel, et hospites testamentorum, et promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguino christi. > Et mox : « Ergo jam non estis hospites tt adven®, sed estis cives sanctorum ct domestici Dei. » Hinc rursum attonitus exclamat : a O altitudo divitiarum sapientiæ et scienti.® Dei! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, ct investigabiles vira ejus? » Rom. xi, 33.

Tropi... **** Tropologice : Magnus dies Jczrahel Ecchsira est, quo mulli ad illam conversi facli sunt Jezrahcl, id est semen, hoc est filii, Dei. Talis fuit dies quo Comlantinus Magnus conversus convertit orbem sibi subjectum. Magnus dies genti vel urbi est, quo abhæreticorum vel Turearum jugo liberata, transiit in libertatem filiorum Dei, et in regnum Christi, ut illum jugiter recolere debeat, ac gratulabunda cum Psalte canere : « Hæc dies quam fecit Dominus; exsultemus et ketemur in ea. » Sic magnus dies fideli animæ est, quo baptízala et fidelis elFecla est; quo relapsa in peccatum per poenitentiam ad Dei gratiam rediit; quo e saeculi turbinibus ad statum perfectionis a Deo evocata est, quo professionem emisit; quo sacerdotio initiata est, etc. Hisce enim diebus vel simpliciter, vel excellentius facta est Jczrahel, id est semen sive filia Dei, ut merito illos quotannis recurrentes cum ingenii gratiarum actione, laude et jubilo celebrare debeat, ac canere cum B. Virgine : « Magnificat anima mea Dominum. Et exsultavit spiritus incus in Deo salutari meo. Quia fecit mihi magna qui potens est, ct sanctum nomen ejus. Eecil potentiam in brachio suo. »

Sic magnus dies Jczrahel fuit, quo Judith occidens Holoferncm, patriam liberavit, quem proinde Hebræi annuo festo celebrarunt, ut palet *Judith* cop. ult., vers. 31. Sic magnus fuit dies Jeznihel, quo Esther Judæos ucci destinatos eripuit, quem proindo annuo festo phurim, id est sortium, recoluerunt posteri, *Esther* cap. ix, 26 ct 31. Sic magnus fuit dies Encaeniorum, id est dedicationis templi, tum faclæ primitus per Salomonem, HI Rcg. vin, turn restaurai® per Esdram, I *Esdræ* vi, el postea per Judam Machabæum, I *Machab.* ¡y, 52. Sic magnus fuit dies cæsi a Juda Nicanoris, annuumque festum, I *Machab.* vu, 49. Sic magnus fuit dies cœlitus dati Aaroni,ctsub Juda Machabæo recuperati ignis sacri, quo comburendos erant victim®, Il Jfa*chab.* i, 18. Sic magnus dies, imo annus, fuit quinquagesimus, puta jubilæus, *Levit,* xxv.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus argui Israelcm Jc idololatria et ingratitudine : quod nimirum vinum, frumentum, Imum, etc.,quæ acceperat a Deo , accepta tulerat idolis, unde sc ca ablaturum minatur, quodque visitabit super cum dies Baalim. Hinc secundo, piadicit Israelis pœnitudiam; ac consequenttr, vers. 14, *promittit quod cum lactabit, ducet in solitudinem, ct loquetur ad cor ejus, eritque vir ejus. Denique, vers.* 18 : Percutiam, *inquit,* cum cis fœdus, etc. Et sponsabo te nubi in bcmpiternum. Et seminabo eam mihi in terra, ct miserebor eju«, quæ fuit Absque misericordia.

1. Dicite fratribus vestris : Populus meus; et sorori vestræ : Misericordiam consecuta. *i.* Judicate matrem vestram, judicate : quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus,

(I) PersUtil Propheta in imagine supra proposita, quam Umieu, ut recte observat Maurer, aliter exprimit, quaudoquidem quæ Deum inter et populum intercedebat ratio in superiore capite, conjugii imagine adumbrata erat

aillerai fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum. 3. Ne forte exspoliem eam mulam, et statuam eam secundum diem nativitatis suæ : et ponam earn quasi solitudinem, et statuam eam velut terram inviam, et interficiam eam sili. 4. El liliorum illius non miserebor : quoniam filii fornicationum sunt : 5. quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos : quia dixit : Vadam post amatores meos, qui dant pane.-, milii, el aquas meas, lanam meam, et linum meum, oleum meum, el potum meum. 6. Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet 7. Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos : et quæret cos, et non inverici, et dicet : Vadam et revertar ad virum meum priorem : quia bene mihi erat tunc magis quam nunc. 8. El hæc nescivit, quia ego dedi ei frumentum, et vinum, et oleum, ct argentum multiplicavi ei, ct aurum, quæ fecerunt Baal. 9. Idcirco convertar, et sumam frumentum meum in tempore suo, ct vinum meum in tempore suo, et liberabo lanam meam et linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus. 10. El nunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum ejus : et vir non eruet eam de manu mea : 11. et cessare faciam omne gaudium ejus, solemnilalem ejus, neomeniam ejus, sabbatum ejus, ct omnia festa tempora ejus. 12. Et corrumpam vineam ejus, et licum ejus : de quibus dixit : Mercedes hæ ineæ sunl, quas dederunt mihi amatores mei : et ponam eam in saltum, et comedet eam bestia agri. 13. El visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, et ornabatur inaure sua, ct monili suo, et ibat post amatores suos, el mei obliviscebatur, dicit Dominus. 14. Propter hoc, ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem : et loquar ad cor ejus. 13. El dabo ei vinitores ejus cx eodem loco, el vallem Achocad aperiendam spem : et cauci ibi juxta dies juventutis suæ, et juxta dies ascensionis suæ de terra .Egypt!. 16. El erit in dic illa, ait Dominus : vocabit me : Vir meus ; et non vocabit me ultra Baali. 17. Et auferam nomina Baalim de ore ejus, et non recordabitur ultra nominis eorum. 18. Et percutiam eum eis fœdus in die illa, cum bestia agri, et cum volucre cœli, et cum reptili terræ : ct arcum, ct gladium, cl bellum conteram de terra : et dormire eos faciam fiducialiter. 19. Et sponsabo te mihi in sempiternum : et sponsabo te mihi in justitia, et judicio, el in misericordia, cl in miserationibus. 20. Et sponsabo te mihi in fuie : ct scies quia ego Dominus. 21. Et erit in die illa : Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cœlos, et illi exaudient terram. 22. Et terra exaudiet trilicum, et vinum, et oleum : et hæc exaudient Jezrahel. 23. El seminabo eam mihi in terra, ct miserebor ejus, quæ fuit absque misericordia. 24. Et dicam non populo meo : Populus meus es tu; et ipse ilicei : Deus meus es tu.

Vtl». I. t, DlCITK FRATRIBUS VESTRIS. — HæC videntur perlinere a<l finem capitis primi; unde S. Hieronymus, Lyranus, Valablus et alii hæc connectant cum cap. i, et caput secundum inchoant a verbis proximo sequentibus : «Judicate matrem.» Plane cniin alludit ad 1res proles Osco, scilicet, *Jezrahel, Lo animi,* et Lo *racharna,* quasi *Jezrahel,* id est Semen Dei, loquatur fratri suo *Lo animi,* id est Non populus meus, ct eum conrolclur, ciquc conjralulelur dc tam felici mutatione, qua a Deo jam factus sit *Animi,* id est populus meus; itemquo sorori suæ Lo *raíhuma,* id est Absque misericordia, quod jam sit *rachuma,* id est misericordiam consecuta : unde cx Hebræo si pro puncto *tsere* substituas *chiric,* ul pro mnx *achechen* legas OD'HK *achichen* vertas : *bic fratri vestro,*

vatis, lite vero conjugii imagine sistitur ipsius Dei. Adito quod in his stepins leguntur figuratis admixta proptia.

Phimo ergo, ut adulteram conjugem ab amentia revocet , justitia pœnæ iiiiininciills ostenditur, proportione indicata, *primo,* inter personas delinquentes, scilicet Synagogam, Linquam matrem, 2, 3; ct Israelitas tanquam litios, *i, tremulo,* inter delictum et pœnam, quia succedet, *primo,* evagationi ad idola et idololatras velut amasios, interruptio vite, S, 0; *tremulo.* procationi aliena.', repulsa data ab amasiis et n Deo, 7 ; *lerlio,* p ioni bonorum a Üeo dat®, sed perperam idolis ascriptæ, ablatio eorum-

dem et cultus simul publici religionis, 8-12 ; *quarto,* diturnitati idololatriis! longinquitas |>œu», 13.

Sxcdndo, ftflbrl jam novam rationem, qua velit pedidos ad ollieium reducere, velle se inqmens posi severitatem blanditias cl beneficia adbibero, promissis, *primo,* singulari cura hei turn perse, lum per legatus, 14, 15; *cuntto,* conversione ad Deum el abjectione idololatria?, 1C, 17; *renio,* immunitate ab omnibus malis, 18; *quarto,* inito et continualo matrimoniati fodero cum Deo, (9, <o; *quinto,* beactiiciione uberiore, uiJcJicUuuem cunverlenta in bnnum, Ut-24

æque ac *dic sorori vestræ;* sed eodem res redit, rivo in singulari, sive in plurali vertas, fratri, vel fratribus; sorori, vel sororibus; turo, vel vestrae : singula enim hæc filiorum nomina, licet voco sint singularia, significatione tamen et reprrosentalione sunt pluralia; significant enim semen Dei, et populum Isracliticum, in quo hominum erat multitudo et pluralitas.

Hinc palet fratres cl sorores hic vocari eos, quos cap. i, <0, vocavit filios Israel, et filios Dei viventis. Jam cum ex dictis cap. i, pateat hos 1res Osce filios significasse *primo,* Israelem, sive decem tribus, ob impietatem a Deo desertas; *secundo,* gentes paris impietatis et idololatriro; sed quæ æque ac Israelite postea per gratiam Dei ad Christum converso!, facte sunt populus Dei, et misericordiam consecute; hinc sensus hujus loci est, *g. d.* O vos viri Juda, qui estis fidelis Dei populus, nolite abjicere decem tribus et gentes, (jui fratres vestri sunt per Dei praedestinationem, vocationem et gratiam, per quam ad Christum sunt conversi; vocate ergo cos, Populum meum, ct Misericordiam consecutum, qui olim erant et vocabantur : Non populus meus, et Absque misericordia. Nam ▮& *dicite fratribus,* scilicet israelilis, est vox Judro. Hic enim fuit frater Israel; quia duro Iribus erant fratres duodecim tribuum : aut, si mavis, est vox Jczrahelis; hic enim fuit frater *Lo ammi* et *Lo rachuma.* Jam per Juda aut Jezrahel intelligil primos fideles Christo credentes. Hi enim fuerunt ex Juda et ex Israel : hi enim mire gavisi sunt, cum viderunt Samantas, Galilœos et gentes ad Christum converti : iisque quasi jam fratribus suis io Christo et Ecclesia applaudebant, eosque vocabant fratres el populum Dei, ac misericordiam consecutum, uti cos vocat S. Petrus, epiri. I, cap. ¡i, 10, et S. Paulus, *Rom.* cap. lx, 25.

Hunc sensum exposcunt nomina *Ammi,* id est Populus meus; ct *Rachuma,* id est Misericordiam consecuta; his cnim plane alludit ad finem capitis primi, ubi Israelite jam conversis ad Christum hæc nomina indidit. Ita censent S. Hieronymus, Albeitus, Hugo, Haymo, Lyranus, Isidoros, Vatablus et Arias. Audi S. Hieronymum, qui ita explicat, g. d. « O homines tribus Juda, nolite desperare decem tribuum salutem; sed eam quotidie el sermone, ct voto, et litteris ad poenitentiam provocale; quia frater vester appellatur et soror; frater, ex eo quod dicitur : Populus meus; soror, ex co quod appellatur: Misericordiam consecuta. » Deinde aliter explicat, hroc applicando Judrois : < Qui, inquit, in Christum creditis, el estis tam ex Judæis, quam cx gentibus, dicite fractis ramis et priori populo, qui projectus est : Pupulus meus,quia frater tuus est; cl: Misericordiam consecute, quia soror tua est; cum cnim intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus liet- « Additque tropologice : « Hoc idem nobis prœcipitur, ne haereticos penitus desperemus; sed provocemus ad pœnitenliam, et illorum salutem germanitatis optemus affectu. »

Verum quia in Bibliis Latinis et Greci* hroc divelluntur a fine capitis primi, ita ut ab his incipiat caput secundum, hinc juxla hanc distinctionem aliter hroc explicanda sunt, cum Chaldroo el Christophoro a Castro, nimirum ut spectent ad sequentia : « Judicate matrem, » quasi Propheta hic redeat ad initium cap. i, ac per eum jubeat hic Deus Prophetis, et piis quibuslibet viris Israelite, ut, dum adhuc retinent nomen populi Dei, et misericordiam consecuti, plebem Israelilicam matrem suam, cujus singuli ipsi sunt membra ac filii, judicent, id est moneant, ct coarguant; ne, si in sua impietate perseveret, et sibi et filiis interitum pariat. Unde Chaldæus vertit : *Propheta, dicite fratribus vestris : Populc mi, convertimini ad legem meam, et congregationis vestra miserebor.* Sensus ergo est, quasi dicat : Vos, o Prophète, dicite fratribus vestris, scilicet iis qui sunt veri Israelite, id est Dei cultores, qui proinde sunt ct vocantur *Ammi,* id est Populus meus; ct sororibus vestris, scilicet mulieribus quro sunt verro Israelitides, ideoque sunt et vocantur *Rachuma,* id est Misericordiam consecuta; ut judicent, id est arguant, ct increpenl matrem suam, scilicet Synagogam, sive cœlum Israclitarum colentium idola ; ciquc denuntient ex me et raco nomine , quod ipsa jam non sil uxor raca, nec ego maritus ejus : auferat ergo fornicationes, id esi idololatrias suas, ut mereatur ad mo redire, et in gratiam thorumque recipi. Unde Syrus vertit: *Vocate fratres vestros. Populum meum, ct sorores vestras Misericordiam consecutas, inite judicium* (judicate) *cum matre vestra;* et Arabicus Antiochenus : *Dicite, Populc meus, fratri vestro et sorori vcslræ dilcctæ, etjudicium decernite ad matrem vestram;* et Arabicus Alexandrinus diversis verbis, sed eodem sensu : *Dicite fratribus vestris* (Judæis infidelibus): *Vos non populus meus; ct sorori vcslræ, quod non est Misericordiam consecuta : inite judicium cum matre vestra.*

Sororı vestra. — Hebraice est *iod* plurale, OZDVnnfcÒ *laachotechem ;* unde Vatablus,Pagninus ct alii recentiores vertunt, *sororibus vestris.* Sed eodem res redit, sive in singulari, sive in plurali verías, ut paulo ante ostendi. Congruentius tamen noster Interpres vertit in singulari, quia una crat filia Gorncr, nomine *Lo rachuma,* soror *Jezrahelel Lo ammi,* filiorum Osce: ad illam cnim alludit. Porro *iod* istud additur voci huic etiam in singulari, ut patet *Cant,* vin, 8 : « Quid faciemus sorori nostra?» hebraico 13'ninx^ *laachotcnu.*

2. Judicatb matrem vestram. — Hic proprie'en. i juxla S. Hieronymum ct alios permultos, quos paulo ante citavi, incipit caput secundum. Hic enim redit Propheta a sæculo Christi de more ad suum, et ad suos Israelitas, pula ad sui sæculi depravatos mores, scilicet ut Israelitas qui toti idololatrte dediti ruebant in exitium, incrcpet et ab ca revocet.

Qiiæritur, quænam hæc mater? Aliqui accipiunt Judam et Jerusalem, sive Synagogam duarum tribuum, quasi hic Propheta incrcpel duas tribus, sicut primo cap. increpavit decem; iti Ribera, ut sensus sit, g. d. Vos, o pii Judæi, qui pios Israelitas vocatis fratres, et pias Israclilides sorores; arguite Jerusalem cl Synagogam, sive cœlum populi, qui in ea est, quæ est quasi mater vestra (ad vos cnim loqui empi), arguite, inquam, eam, eo quod jam cu perit imitari decem tr.bus, et cum esset uxor cultrixquc Dei, iterum se adulteriis, id est idolatria; sordibus inquinaril: ne idem illi faciam quod feci decem tribubus; scilicet ut eam repudiem ct abjiciam. Iloe cnim facere plane cogito et destino.

Melius alii per matrem accipiunt Samariam, sive Synagogam Israclitarum. Alludit cnim ad Gomer uxorem Osée, quæ fornicando representaba! idololatriam Israel, uti dixi 1,2. Jubet ergo Propheta ut *Ammi* et *Rachuma,* id est fratres ct sorores, puta fideles Israélite et Israclilides, arguant hanc matrem suam de infidelitate ct idololatria ; unde vers. 4, ait : « Et filiorum illius non miserebor, quia filii fornicationum sunt : quia fornicata est mater eorum, n ubi plane notatur Gomer ejusque filii, id est, Israelite impii. Denique vers. 13 et 14, expresse nominantur ejus filii, scilicet *Jezrahel, Lo ammi,* Lo *rachuma.* Pergit ergo Propheta hic insectari Israelis idola. Jam sensus est idem quem paulo ante dedi; illum ergo repete ct applica, mutato lanium nomine Juda in Israel. Ila S. Hieronymus, Chaldœus, Albertus, Dugo, Arias ct alii. Hinc patet Prophetam hic increparo Israelitas idololatres sui œvi, non autem Judæos qui erant futuri tempore caplivilatis Babylonicæ, ut vult Theodoretus; multo minus Judæos futuros tempore Christi. Allegorico tamen hæc recte iis adaptes hoc sensu, quasi scilicet hic veri Israelite, puta Apostoli, jubeantur increpare Synagogam, eo quod Christum sponsum suum non recipiat nec agnoscat. Ha Haymo cl Vatablus.

indere Nota : Pro *judicate,* alii vertunt *litigate,* id est •judicio contendite, litem ei intentate; Vatablus, *expostulate.* Judicare ergo hic non est sententiam ferre, sed accusare, sive parks accusatoris agere; hoc enim significat hebræum inn *ribu.* Est catachresis. vel mclonymia; ponitur cnim causa pro effectu, antecedens pro consequente; scilicet accusatio pro judicio, sive lata sententia: hæc enim certo ferenda est in reum certum ct confessum, puta in publicos idololatras Israelitas, sicut ex lege *Douter.* cap. xiii, G, certa el lata erat sententia mortis, puta lapidationis, in adulteram. Sententia ergo de jure lata, et per judicem cerio ferenda, habetur moraliter quasi jam lata.

Septuaginta vertunt x?í¿r.n, id est *judicamini cum matre vestra,* eodem sensu; qui cnim judicio contendit cum parte adversa, uti facit actor sive accusatur cum reo, hic dicitur cuui eo judicari, id est in judicio disceptare, in judicio agitari et ventilari, ut a judice sententiam vel favorabilem, vel adversam excipiat. Aliter a Castro :*judicamini,* inquit, id est vos invicem arguite ct increpate. Sed prior expositio est genuina, eamque exposcit vox hebræa *ribu,* el consensus cæterorum interpretum.

Ut AUFERAT FORXICATIOXES SUAS À FACIE MBA; et adulteria. — Tritum esi in Scriptura apud Prophetas, fornicationes et adulteria vocari idolatriam, ejusque actus, praesertim sacrificia, quia per hæc anima, vel gens, relicto Deospon>o suo, copulatur idolo et dæmoni, quasi fornicario ct adultero. Fornicatio ab adulterio distinguitur quasi genus a specie : fornicatio cnim est copula tam cum soluta, quam cum conjugata; adulterium, cum conjugata tantum. Aliter S. Hieronymus. a Fornicaria, inquit, est quæ cum pluribus copulatur; adultera, quæ unum virum deserens, alteri jungitur, n Hinc *Psalm,* lxxii , cum Psaltes dixisset vers. 25. a Quid mihi est in cœlo, et a to quid volui super terram?» pro quo Hebræus, S. Hieronymus et Aquila habent : *Quid mihi est in calo? ct tecum nolui in terra,* scilicet habere alium sponsum, amicum ct adjutorem, ut expon tTheodorelus, et, ut Chaldœus, socium; Arnobius legit : *Quid mihi restat in calo, et a te quid volui suj er terram? q. d.* Ego Christus in terra positus, ita coelestem vitam egi, ut cum in cœlum ascendero, nihil mihi supersit, quod in terra positus non impleverim : nil enim prætcr te, o Deus meus, volui super terram; nihil ergo in terra relinquo nisi obedientiam et adimpletionem voluntatis luæ; nihil m cœlo nisi amorem ct cultum tui: tu cnim cs omne quod in cœlo et in terra volo el adamo. Subdit vers. 27 : « Quia ecce qui elongant se a te peribunt : perdidisti (perdes) omnes, qui fornicantur abs te, » qui scilicet a te sponso suo, tuaque fide, amore cl cultu desciscunt adhærendo idolis vel creaturis, quasi adulteris. « Quorum anima, inquit Arnobius, alterum ducit Deum (quasi maritum), aut a veritatis et sanctitatis conjugio se falsitate et iniquitate commiscet. » Quocirca subdit ct infert Psaltes vers. 28 : < Mihi autem adhœrere Deo bonum est, » græcc rp.oxcX-Ha^xt.id est, mihi agglutinari Deo bonum est. Triplici vinculo, inquit S. Bernardus, anima colligatur Deo : *primo,* honestate el promissione, quasi fune; *secundo,* timore inferni, quasi clavis, de quo dicitur *Psalm, avui,* 120 : «Confige timore tuo carnes meas : a judiciis enim tuis timui, » *tertio,* amore, quasi glutino.

A FACIB mea, — est emphasis, *q. d.* Non pudet te, o impudens meretrix el adultera, quod me vidente, et in oculis meis forniceris. Scis me zelotypum, el non metuis no te in flagranti delicto confodiam, siderem aut fulmine afflem?

Et adulteria dk medio uberum suorum. — Per hæc grammalice inielligit illecebras el signa adulterii : puta ouinem ormilmn el gestum merefri-

cium. Solent cniin meretrices nuda ostentare ubera, caque onerare floribus, gemmis, bullis, unguentis, philtris el amatoriis carminibus, ut amasios in sui concupiscentiam illiciant. Denique contract dinne uberum inchoatur, accenditur el expletur libido. Jam per hæc litteraliter ¡nielligli ornamenta faciei, capitis, pectoris, bullas, anmilos, torques, aliaque quæ ad ubera gestabant in honorem idolorum, ac præserlim medalliact imagines idolorum, quas e collo suspensas, vel in lamina celatas ad pectus deferebant. Idipsum poscit sponsus a sponsa, sed sancio et casto amore dicens, *Cani,* vm : *a* Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum, • g. *d.* 0 sponsa, cor tuum œque ac brachium mei imagine obsigna, mei imaginem cæla et gesta Lam in bullis appensis ad cor, id est ad pectus, quam in armillis appensis ad manus et brachia, ut ha c tibi jugem mei memoriam et amorem rcfriccnl et ingerant, ut assidue non aliud quam mo cogites cl ames.

Vhs. j. 3. Ne forte exspoliem eam nudam, et statuam EAM SECUNDUM DIEM NATIVITATIS SUM. — *Diem IUItivitalis* Israelis vel Synagogœ, vocat ortum vel propagationem primam gentis IsraeliticB in ÆgyplO : in Mose enim ct cum Moso quasi orta ol Synagoga, crevit ct adolevit, ac quasi pubes desponsata est Deo, quando in Sina per Mosca a Ileo legem, el carcinomas, cl ritum sacrorum, quibus Deum coleret, accepit. Ita S. Hieronymus, Thcodorctus, Rupertos, Haymo, Hugo ct alii. Paulo aliter Arias : censet enim oriam Synagogam in Chaldæa, cum Abraham ejus parens ibidem ortus esi. Verum ibi non tam gens ipsa, quam gentis pater, puta Abraham, ortus est.

Nuditatem vocat, tum inopiam el paupertatem Israelis in Ægyplo, ubi affligebatur, vivebat et viclilab&t quasi mancipium /Egypliorum; tum infirmitatem el impotentiam ejusdem, qua quasi inermis ct imbellis, carcnsque duce, se tutari non poterat, ideoque Pharaoni erat in predato ct rapinam; tum quod destitutus lege, religione, tabernaculo, Prophetis, a Deo quasi derelictus et nudus, omniquo vede tam corporali, quam spirituali destitutus videretur. Sensus ergo est, ‹/. d. lu Ægypto Israel natus est nudus, miser, pauper, imbellis, abjectus, informis; carens rege, duce, lege, religione, synagoga, república, imo Deo, ornnique bono, expositus prædæ el neci, ac infanticidio Pharaonis. Ego ejus miserrimi commiseratus, cum per Mosen collegi, liberavi, eduxi, armavi, spolii- .EgypUorum ditavi, manna pavi, lege cl sacria in-truxi, in synagogam el rempublicarn edormavi, mihique eam despondi. At illa jam dives facia, luxuque abundans, lascivire el recalcitrare coepit, fornicari et idola colere, me aspernati. Itaque moneo ut pristine suæ conditionis, meeque bcncticenliæ memor resipiscat, alioqui eam derelinquam, siuamque revolvi in primaevam infunine suæ miseriam et nuditatem: ut sil sine opibus, sino rege, sino lego, sine Deo; ut vastetur ct spolietur ab Assyriis, omnibusque bonis et rebus suis nudetur. Hoc est quod subdit : « Ponam eam quasi solitudinem ; » « cam, » scilicet terram, et consequenter gentem Israel : desolatio enim geniis est desolatio terne ; et vicissim desolatio terre est desolatio gentis. Quocirca Osco aliique Prophetæ de Israele nunc loquuntur quasi de gente, nunc quasi de regione et terra. Unde subdit : ‹ Et statuam vclut terram inviam; » Ilcbrœa et Septuaginta, *terram sine aqua ;* Chaldæus, *terram desertam :* hæc enim est invia. « Et interficiam eam siti,» *q. d.* Faciam eam arentem et siticulosam, ita ut siti enecatur tam terra, quam gens quæ eam incolit. Cum enim agri et prata carent aqua, itaque sitiunt ct arescunt, nullas dant fruges, nullam segetem, nullos fructus, nulla germina, ac consequenter jumenta et homines tunc suo pabulo poluquc destituti, sitiunt et tabescunt (I). Hoc idem schema Synagogæ, quasi puellæ recens nate, nudæ ct misere, a Deo vestite, ditate ct desponsate, ac deinde lascivientis, adulterantis ct idololatranlis; ideoque a Deo rursum dcrelincmendæ, ac per Chaldæos denudandæ ct vastandae, graphice ct fuse proponit Ezechiel, cap. xvi, ct Jeremías, cap. n. Vide ibi dicta. Tropologice, pari modo Deus gentes ct animas sui olim cultrices, si eo spreto ad hæresin aliaque scelera deflectant, omnibus suis gratiis, beneficiis ct donis denudat ; itaque facit ul inculte et inutiles jaceant ac redigantur in solitudinem; punitque eas sili, id est desiderio voluptatum, quas obtinere nequeant; ut instar Tantali sitientes aquas videant ct tangant, sed eas ore contingere et haurire nequeant. Rursum sili, id est desiderio felicitatis, quam assequi non possunt : vera enim cl solida felicitas solis justis a Deo destinatur et obtingit.

Secundo, sicut in locis aridis sunt feræ, quæ venenum ab immodico cestu Irahunt virulentissimum, uli sunt serpentes cl dracones, eurumque variæ species ; ita anima arida ct sitiens non parit nisi cupiditatum feras et viliorum venena.

Tertio, terra arida generat monstra; unde de Libya dicitur : « Semper Libya aliquid mali ai-

ti) Durior videtur Rosenmuller et Ackermann transitus a *matre* ad *terram,* cum °*reti* non expresse legatur, cl sequens, *interficiam cam siti,* non convenial terræ, quæ non occiditur, sed homo in ea constilutus. Quare, inquiunt, sicut præcedens DVJ *kcoum, sicut dies,* vcrlendum cal *sicut in die,* subintellecta pncpositiqiie , *be, in,* ita etiam eadem pnepositio subintelligcnda videtur in vocibus *camidbar, sicut desertum,* cl fpy *kcerets, tsea sicut terra arida.* Accedit Prophetam perstare in metaphora mulieris, quam tunc, cum primum nata esset, in deserto versatam innuit. Itaque verte: *Ne ponam eam tanquam in deserto, coUoccmquc cam vetuli in terra arida, quam siti,* quæ fame acerbior csmj solet, *interficiam.* Quam taineu interpretationem minus rectam judical Maurer, eo quod Qp *iom* adverbiahler sumitur m multis Scripturæ locis.

fert; » ct dc Africa : a Semper Africa aliquid novi parit. » Rationem dat Aristoteles, lib. H *be Gener, animal.,* cap. v, quod, cimi regio sit (estuami et arida, paucos habeat fontes, ad quos bitis levando causa congregantur animalia et feræ, iLique inter se commiscentur, itaque e commixtione diversarum specierum generentur monstra; ele monstrorum commixtione nova rursuin procreentur monstra, fœlusque biformes, imo Informes el quadriformes. Ha anima, cum relicto sponso Deo, vagatur per opuni, honorum, deliciarum amores, innumera paril peccatorum monstra, uli videre est in aulis, civitatibus, imo et collegiis clericorum ct monachorum, in quibus dominatur ambitio, avaritia, gula, libido, etc. Ha Sanchez.

VclB i. 4. Et filiorum illius non miserebor (Notat parabolice filios Gomer, puta *Jezrahel,* «Non populus meus, Absque misericordia, » et per cos ad litteram inlclligil Israelitas idololalras, Synagoga? idololatrantis filios, uti dixi cap. i. Horum dicit Deus sc non miserturum ; sed cos per Assyrios excisurum) : quoniam filii fornicationum sunt ,— id est quia imitati sunt matrem suam in ìdolorum cultu, quem ab ca didicerunt cl imbiberunt. Alioqui enim si sola mater peccasscl, filiique innoxii fuissent et pii, sola mater merita fuisset supplicium, non filii : a Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur; et filius non portabit iniquitatem patris, » uti sancit Deus *Ezech.* cap. xviii, 20, Ha S. Hieronymus, Chaldæus, Theodorelus el Lyranus. Nola: Per matrem intelligil Synagogam, id est primores ct senes Synagoga; hos enim quasi duces, juniores et populus in idolorum cultu sequebantur. Unde subdit: «Quia fornicata est mater eorum, » *q. d.* Principes suo exemplo, institutione et jussu docuerunt, imo compulerunt populum secura fornicari et idola colere.

Vc:>. . S* Confusa est quæ concepit eos. — *Primo,* Rupertus et Albertus : a Confusa est, » inquiunt, confusione non verecundia?, sed ignominia*; quia in peccato (adulterii, id est idololatria?) deprehensa est.

Secundo el melius, confusa est, quia spe sua frustrata est; quia id quod sperabat non obtinuit. Sperabat enim luxuriari cum suis amasiis, id est idolis et idololatria, ab iisque ditari : sed Deus ei iter ad illos interclusit. Hoc est enim quod subdit : « Quia dixit : Vadam post amatores meos;» sed a Deo viam intercipiente audit: «Sepiam viam luam spinis.«Sicait Apostolus : «Spes non confundit, » id est non frustratur hiantem et sperantem ; sed cum certo deducit ad rem speratam. Sic siepe Psaltes orat, dicitque : « In te, Domine, speravi, non confundar in æternum; » id est spe mea non excidam, sed certo a te assequar quod a te spero. Spes enim ct sperans pudefit ct confunditur, cum spe sua deluditur, ncc rem speratam assequitur.

Quia dixit : Sequar amatores meos. — Meretrix hæc, ail S. Hieronymus, « in tantam venit impudentiam, ut audiret per Jercmiam : Facies meretricis facta est libi, impudorala es tu. An non est hoc dune frontis, ct meretricis impudentia?, ut in suo scelere glorielur, et dicat : Sequar amatores meos, vadam ad idola, quæ mihi et ad victum, ul ad vestitum necessaria præbuorunt? » Ha (¡noque Thcodorctus, Haymo et Valables,

Alii per *amatores* inlelligunt ipsos gentiles, quorum idola Israel colebat, sperans ab eis protectionem et auxilium contra hostes; ut suis agris ct bonis secure frui, indeque honeste, imo laute vivere posset. Ha Chaldæus, Haymo, Hugo et Isidoras nec male. Nam Prophetæ *amatores* vocant tam idololalras, quam eorum idola, ul patet *Ezecli.* cap. xvi, 30. Sed eodem res redit : ab idolis enim, quasi diis, alimoniam, ab idololatris amicitiam et subsidia sperabant Israelita?.

Qui dant panes miui (Hebraice, *panem meum:* per panem Debrai significant quemlibet cibum, quodlibel obsonium, quasvis delicias), et aquas meas (tum fontium, tum pluviarum, ad irrigandam et fecundandam terram : nam de potu mox sequetur), lanam meam et linum mlum (cx quibus vedes laneas et lineas mihi meisque conficiam), oleum meum (quo utar ad cibum, ad lumeu et ad unctionem), Er potum meum, — lura vini, lura bicone, quæ fiebat nunc ex aqua in farina tritici et hordei elixa ct cocta (qua etiaiunum utuntur Transalpini, vocantque *cercvisiam};* nunc cx contusis pomis, pyris, cerasis uliisque fructibus ; quinci cx herbis, salvia, cichorea, origano, etc., el ex radicibus, atque ex incisione arborum : inde enim lacryma copiosa stillans potum dat, uli fit in Brasilia, quæ proinde multis in locis alio non utitur potu.

6. Propter hoc. — Hic versus et proxime se- vcrt. e. quens recio ordine collocandi esscul immediate ante vers. 14 : « Propter hoc, ccce ego lactabo eam. » Sic enim omnia optime coluerunt. *Primo* enim Deus, sponsa? scelera recensens, ei pœnam infligit; illa alllicta de more confugit ad suos deos; red Deus viamsepit ct intercludit : illa ergo pœnitens ad Deum revertitur : Deus misericors eam pœnitentein et revertentem excipit, dicitque: a Propter hoc, ecce ego lactabo eam. ▮ Hic enim est rectus ordo, quem passim videmus servari in reconciliatione coujuguin. Quocirca nonnulli hos duos versus, sextum scilicet et septimum, parenthesi intercludendos censent. Est enim hic vehemens pathos sponsi Dei, indignantis sponsœ ob adulteria ; in quo proinde affectus ex vehementia et copia inciduntur, miscentur et turbantur.

Sepiam viam tuam spinis. — Syrus : *Sepiam viam tuam spina,* scilicet Arabica, quæ acuta, densa et multa est in Palæslina. Sensus est, 7. *d.* Quia tu, o Synagoga, confugis ad deos gentium; quia frumentum, lanam, Imum onineque bonum petis, non a me, sed a tuis amasiis, puta idolis et

idololalris; idcirco ego tibi viam ad cos intercludam, nimirum tot calamitatibus te premam, tanta hostium incursione ct obsidione te cingam, ut ad tuos amasios egredi, opemque ab cis poscere non valeas. Fecit hoc Deus, cum in Samariam immisit Phul, Teglathphalasar ct Salmanasar reges Assyriorum. Hi enim suis copiis omnes vias ita obsidebant, ut Israelite neque in Syriam, neque in Ægyptum, neque in Ammonitidem, Damascum, Idumaeam profugere possent (I).

Monh-ob tr. .7 aumm.

Moralilcr, Deus sepil cl obstruit vias peccatoribu*>cum cos a peccatis, morbo, ærumnis, odiis, persecutionibus (hæ enim sunt sepes et maceria, quibus Deus iter cis ad peccata intercludit) cohibet, vel ipsas occasiones peccatorum aufert : quæ ingens est Dei misericordia, licet peccatori suas delicias concupiscenti, ingrata cl exosa. Ha Adamo superbienti, el cx ligno scicntiæ boni ct mali ambienti omniscicntiam atque divinitatem, Deus sopivit viam, ponens ante paradisum Cherubim, cum flammeo cl versatili gladio, qui eum aditu paradisi prohiberet, no ad lignum scicntiæ boni ct mali posset accedere. Ita sepit viam libidinosis, dum occultas eorum libidines orbi pandit ct prodii; percutions cos lue Gallica, ut publice confundantur, subeantque gravem cruciatum ¡eque ac ignominiam cl infamiam : hæc enim esi sepes et maceria, qua a peccatis cohibentur, vitamque emendant. Sic sopivit viam Israelitis fornicantibus cum filiabus Moah, occidendo 24 millia, *Num*. XXV, 9;ct Sodomitis, afilando eos igne cœlesti, *Gen,* xix. Ita sepit gulosis viam ad delicias et vina, dum cos paupertate vel morbo affligit, ul ad omnem cibum nauseent; uti fecit filiis Israel, desiderantibus carnes pro manna, *Num*. xi, 20 cl 34. Sic sepit avaris viam ad lucra, dum merces per naufragium perdit, aut per piratas et latrones diripit. Sic ambitiosis sepit viam ad honores, dum cis patronorum, per quos promoveri sperabant, favorem cl gratiam aufert ; ul cis sint odio, quibus antea erant in deliciis; dum eis æmulos opponit, dum eis alios majori pollentes dexteritate, prudentia, gratia anteponit, uti quotidie in aulis cl saecularium, cl Ecclesiasticorum principini) fieri videmus. Il e sunt sepes, hæ maceri®, quæ assidue cis inclamant : a Filii hominum, ut quid diligitis vanitatem, ct quoerilis mendacium, » imo spinas el cruces?

Audi S. Gregorium, lib. XXXIV *Moral,* cap. n, et hom. 36 *in Evang. :* a Spinis electorum viæ sopiuntur, dum dolorum punctiones inveniunt in hoc quod temporaliter concupiscunt. Quasi interposita maceria vis eorum obviat, quorum nimirum desideria perfectionis difficultas impugnat. Horum profecto animæ amatores suos qua runt, el non inveniunt; dum sequendo malignos spiritus, nequaquam eas quas appetunt, hujus sa> culi voluptates apprehendunt. Tunc dicit: Vadam ad virum meum priorem (id est ad Deum), quem tunc mens uniuscujusque desiderat, cum multiplices amaritudines, velut quasdam spinas invenit in iis delectationibus, quas temporaliter concupiscit. Nam dum adversitatibus mundi, quem diligit anima, morderi ccepit, tunc plenius inlcligit quanto illi cum priori viro melius fuit. Eos ergo quos voluntas prava pervertit, plerumque adversitas corrigit, » uti correxit filium prodigum fame pereuntem, *Luca** cap. xv, 17.

(!) Est in hic sententia subita person® mutatio stylo poetico uíiiriisriína. Precedent! versu «le scortatione ItficUs in tertia personi loquebatur, nunc per apostropbfln illum ipruni compelí it : «Sepiam viam,» etc. Imago desompU eat h vineb, quæ obstruebantur sepe viva el rottene e Upihbus congesta. Vide eamdein imaginem, *Job* xix, 8 ; TArnt. m, 7 el 9.

Et semitas suas (quibus ad idola et idololatras currebat) non inveniet, — nipote spinis a me obseptas. Est enallage person®, crebra apud Prophetas. Transit enim a secunda persona in tertiam, a *luas* in *suas.* Unde explicans subdit :

7. ET SEQUETUR AMATORES SUOS, ET NON APPRE- Vert. 7.

hendet eos, — *q. d.* Implorabit opem idolorum et gentium, quibus religione et fœderese devinxit; sed non obtinebit, tum quia ipsæ vias medias spinis a me interclusas transire non poterunt; tum quia sine me imbelles sunt, et invalidæ ad opitulandum. Quocirca Synagoga, omni eorum spe destituta, ad se et ad Deum redibit el dicet : « Vadam ct revertar ad virum meum priorem (ad Deum), quia bene mihi erat tunc magis quam nunc, n Comparat deos gentium amatoribus, eo quod Synagogam comparaverit meretrici (2).

Tropologice, hoc dicit et sentit anima pœni-Tropoiotens, dum videt se a suis amasiis, id est sociis, voluptatibus, applausibus derelictam ct deceptam. Tunc enim damnat illas, et ad Deum, in quo antea veram experta est requiem et gaudium, recurrit. Ita ad Christum recurrit Magdalena, filius prodigus, S. Paulus et S. Matlhæus, ct alii. Pulchris apologis fallaciam harum amasiarum declarat Damascenus in *Historia Barlaam ct Josaphat,* cap. xii et xm. gletì

8. Et iiæc nescivit, — redit ad vers. 5; eo enim Ven. s* hæc pertinent, uti dixi initio vers. 6, *q. d.* Synagoga coluit deos, dicens : Hi dant mihi panes, aquas, lanam, linum, oleum, et tam impudens fuit, ul nesciret, id est non recognosceret, me illi hæc dedisse, quin et argentum et aurum, quod ipsi dedi, consecravit Baal, ex cisque fecit simulacra Baal. In voce *nescivit,* est catachresis : sciebat enim Synagoga se habere hæc a Deo; sed *nescivit,* id est scire noluit, non agnovit, ita se gessit ac si nesciret. Ita Valablus. Sic Terentius in *Andria* ail : a Tu ædepol si sapis, quod scis nescies, » id est nescire te simulabis.

Tropologice S. Hieronymus : Panis, inquit, hæ- **Tropologice.**

(2) Ex quo intelligimus, inquit S. Hieronymus, quod providentia Dei sæpe nobis accidant mala, ne habeamus ea quæ cupimus, cl variis calamitatibus hujus sæculi ac miseriis ad Dei servitutem redire cogamur.

reticorum est luctus perpetuus; aqua, cœnosa doctrina, qua etiam baptízalos suffocant; lana et linum, simulata sanctitas et munditia, quia veniunt in vestimentis ovium; oleum est adulatio, unde dicitur : Oleum peccatoris non impinguet caput meum; potus, S. Scriptura, quam illi pervertunt.

Quæ fecerunt Baal. — « Baal » csl dativi casus, ut patet cx articulo hebneo, *lamed*, bjttb *lebaal, q. d.* Quæ fecerunt, id est obtulerunt, et accepta tulerunt ipsi Baal, quasi eorum auclori et datori; vel quæ dedicarunt ipsi Baal. Sic *facere* Latinis idem est quod *sacrificare;* unde rô juœ, non tantum ad argentum ct aurum, sed et ad frumentum, vinum cl oleum referri potest' hæc enim faciebant, id csl offerebant ctlibabant Baal; vide *Ezechiel.* cap. xvi, 17. *Secundo,* aquæ fecerunt, p id est cx quibus fabricarunt ct ornarunt a Baal. » Unde ex Hebrœo verti potest, *aurum fecerunt Baal, q. d.* Ex auro Dei, ct a Deo accepto, fabricarunt idolum Baal (I) ; facere enim aurum, vel argentum, est dlud cælarc, polire, aut in vas vel effigiem aliquam efforinare : infectum enim dicitur, quod rude est et impolitum. Audi Isidorum, lib. XV, cap. xvii : a Tria sunt genera argenti, ct auri, et æris : signatum, factum, infectum. Signatum est quod in nummis est; factum est quod in vasis et signis; infectum, quod in massis, quod et grave dicitur, id csl massa, p

Tropologice, peccatores suas cupiditates faciunt suos deos. Unde S. Hieronymus in *Psalm,* lxxx, 10 : *Non erit in te Deus rcccns :* « Cui Deus, ait, venter est, Deus ei recens est : quotcumque vilia habemus, quotcumque peccata, tot recentes habemus deos. Iratus sum, ira mihi Deus est : vidi et concupivi mulierem, libido mihi deus est. Unusquisque enim quod cupit ct veneratur, hoc illi deus est. p Ita fornicatorcs corpus, vires, opesque quas a Deo acceperunt, mancipant suis veneribus. Unde Syrus vertit, *exeo* (auro ctargento), *fecerunt Baal;* Arabicus, *conflavit ca Baal.* Porro Baal, sive Baalim, sive Bel, Bal, Belus, erat Jupiter Belus, qui fuit deus primus Chaldaeorum, de quo plura dixi *Genes,* cap. x, 9, et *Daniel.* cap. XIV, 2.

Tropologice Orígenes, hom. 2 *in Cant.,* per aurum accipit sensum et intellectum; per argentum facundiam ct gratiam sermonis ; quæ dum ad vanam gloriam, vel ad lucra sectanda, non vero ad Dei gloriamel animarum salutem expendimus, tunc ca Baalirn offerimus, u Dedi, inquit Orígenes, vobis sensum el rationem, qua me Deum cl sentire possetis, et colere : vos autem sensum ct rationem, quæ in vobis est, ad colenda dæmonia transtulistis. p Simile est *Ezech.* cap. vii, 20, vide ibi dicta. Glossa vero cx llaymone : « Per vinum, inquit, lætitia spiritualis signatur, quam non in hoc sæculo, sed in Deo habere debuerunt; per oleum, sensus illuminatio; per argentum, nitor eloquii; per aurum, praeceptum dilectionis Dei et proximi : in quibus omnibus non Deum, sed dæmones venerabantur. p Similia habet S. Gregorius, IH part. *Pastor,* admon. 25.

9. Idcirco convertar, et sumam frumentum meum. v-ro. — Convertar ab amore in odium, a beneficentia in vindictam; convertar, inquam, ab alimonia, qua tam liberaliter cam alui, dedique frumentum , vinum, etc., ad puniendum eam sterilitate et fame; ut ex prophetia hac, et ipsa ejus experientia discat, sciatque meum esse frumentum et vinum, iliaque a me dari, non ab idolis : « Sumam » ergo, « et auferam frumentum meum in tempore suo, » puta in tempore messis, * ct vinum meum in tempore suo, » puta in tempore vindemiæ, *q. d.* Faciam ul parum frumcnli in messe, ct parum vini in vindemia colligant, aut si multum collectum sit, evanidum sit, parumque det panis ct vini ; aut certe incendio, grassatione hostili, aliove modo illud disperdam.

Et liberabo lanam meam et linum meum. — a Liberabo, » scilicet, quasi e capiivitate, qua detinentur ab iniquo vel injusto possessore. Undo Chaldæus vertit : *Detraham vestem sericam et byssinam, quam dederam ei ad operiendum ignominiam suam;* Septuaginta : *Auferam linteamina et vestimenta mea, nc tegant ignominiam ejus: ignominiam,* id est nuditatem; hanc enim significat llebræum rniip*erva,* cl hæc est turpis el ignominiosa, *q.d.* Spoliabo ct nudabo eam vestibus, nudamque ignominiose ad ludibrium exponam, ul ab omnibus rideatur ct illudatur. Est prosopopœia; tanquam enim laua cl linum invite servirent ingratis et impiis idololatris, quasi injustis possessoribus; inde ea dicit so liberaturum. Ergo en itui» *liberabo* significat quod creaturae coacte serviant Davit» impiis, superbis cl ingratis; Deus enim eas creavil ad hunc finem, ul homini servirent ad cognoscendum clamandum Deum,carum creatorem ct largitorem. Quocirca dum hoc suo fine, ad quem condita? sunt, privantur, imo contra Deum assumuntur ad superbiam ct luxum, naturaliter idipsum aversantur, captivantur, cl vim patiuntur, ac reipsa doteront, gemerent, et de injuria protestarentur, si sensum haberent. Hoc csl quod ait Apostolus, *Rom.* cap. vili, £0 : « Vanitati enim creatura subjecta est, non volens; sed propter cum qui subjecit eam in spe. p El mox : a Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc. »

Deus ergo creaturas ila gementes sub hac s.rvitulc liberat, dum impiis eas aufert, cl piis eas tradit, aut facit eas sibi suoque obsequio, ad quod condita? sunt, et ad quod naturaliter propendent, loloquc naturae pondere feruntur, impendi.

Audivi in Belgio celebrem concionatorem, qui

(I) Ut sic hæc verba inteliigainus suadet, inquit Maurer, qui infra cap. vin, 4, legitur locus parallelus: « Argentum suuin el aurumsuum fecerunt sibi idola, utinlenreuL

calumniatoribus nonnullis objectantibus Clericos el Religiosos quosdam laute vivere, pro concione respondit, *primo,* hanc esse calumniam ct mendacium; secundo, esto id verum esset, non esso iniquum, sed secundum ordinem rerum : Deus enim creavit creaturas ut servirent piis, non impiis; famulis, non hostibus. Quocirca, inquit, si panis, si vinum, si ova, si perdices loqui possent, clamarent: Comedant nos viri sancti, servi Dei nostri, non comedamur ab inimicis Domini nostri. Substantia nostra, caro nostra incorporetur sanctis, ut in iis ad gloriam resurgat, non peccatoribus : in illis enim resurget ad gehennam. Quæ enim creatura non malit esse in cœlo et gloria, quam in inferno et igne?

Hac de causa in fine mundi, ct maxime in die judicii, omnes creature, quasi vindices creatoris sui, insurgent in impios, cosque disperdent. Hoc est enim quod ait Sapiens, cap. ni, 2! : « Pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directe emissiones fulguris, et tanquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur. Et a petrosa ira mittentur grandines, el ilumina concurrent duriter. Conira illos stabit spiritus virtutis, ct tanquam turbo venti, dividet illos. »

Ven. io. <0. Et mnciuvilado stultitiam ejus; — Septuaginta, *immunditiam;* Vatablus, *turpitudinem ;* Pagninus, *spurcitiam;* Chaldæus, *ignominiam (jus* (1). Proprie hebræum J—nbziJ *nablut* significat rem stolidam cl stultam : unde de Nabal marito stolido appesile dixit Abigail uxor David : « Ne ponat, oro, Dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal; quoniam secundum nomen suum stultus est, et stultitia est cum eo, n I *Reg.* cap. xxv,25.

Porro *stultitia* Israelis sive decem tribuum (de his enim loquitur, ut ante dixi) erat hæc, quod relicto Deo optimo patre cl provisore, a quo percipiebant frumentum, vinum, linum, omniaque bona, colerent muta et surda idola, cisque suum frumentum, vinum, etc., ascriberent, el accepta referrent ; quæ sane ingens erat stoliditas, ingratitudo cl impietas. Hanc revelaturum se tofi orbi minatur hic Deus, idque rcipsa prediti!, cum Israclcm bonis omnibus nudavit; cumque prædæ, captivitati cl irrisioni Assyriorum (quorum deos Israel colebat) exposuit.

Similis est stultitia eujusque peccatoris, nipote qui creaturam Creatori, terram cœlo, diabolum Deo, infernum paradiso, peccatum sanctitati, malum bono præfert.

Vm.ll. II. Et cessare faciam omne gaudium ejus. — Quia cessare faciam omnes fruges ejus; item omnia sabbata, omnesque dies festos ejus, ut sc- quitar; iu his enim feriari, gaudere, et recrearo se solent Judæi æque ac Christiani.

<2. Et corrumpam (Vatablus, *devastabo,* tumVcr,-,!* per grandinem ct procellas, tum per Assyrios) vineam ejus et ficum *(q. d.* Non tantum uvas cl ficus, sed ct ipsas vineas, ¡p asque ficuum arbores exscindam ct demoliar (2). Causam subdit): de quibus dixit : Mercedes (meretricatus, id est culture idolorum) ile, mea sunt, quas dedfrunt mihi amatores mei, — *q. d.* Exscindetur, quia fruges et opes quas ego ci dedi, ipsa ingrate ct stolide acceptas retulit suis idolis.

Et ponam Eam in saltum. — Hibera ex Hebreo, Cbaldœoct Septuaginta contendit legendum, *ea,* scilicet vineam ct ficum; Romana vero legunt, *cam,* scilicet Synagogam, et terram braci; luno enim ab Assyriis vastata, data csl bestiis terræ devoranda; huic enim continuo loquitur, cam* que peccati coarguit. Minus ergo genuine S. Hieronymum, Theodoretus ct Lyranus Jerusalem ejusque excidium hic significari volunt ; nam , ut dixi, agitine Propheta de decem, non do duabus tribubus. Septuaginta pro *iaar,* id est saltum, vclsylvam, legentes qp*iaad,* id csl testimonium, vertunt, *ponam cam in testimonium,* ut scilicet toti orbi atlestcliir quanta sit Dei in sceleratos ira, justitia, potentia ct vindicta.

13. Et visitabo super eam dies Baalim, — *q. d.* Vm.il. Puniam «dies, n id csl peccata illis diebus, puta idolorum festis, commissa, quibus ornabat se, colinìque Baalim, id est varios gentium deos, festivis sacrificiis et vestibus, uti sequitur. Ha Chaldaeus, Hayino, Hugo cl Vatablus. Nota : Baal Hebraice, primo, significat dominum a radice *baal,* id csl dominatus est : inde *secundo,* significat sponsum et maritum ; maritus enim est caput ct dominus uxoris sum, I *Cor.* cap. xi, 3; hinc *tertio,* gentiles suum Jovem vocabant Baal, quasi dominum cœli et terræ. Baal in plurali habet *Raalim,* quasi dicas, mulli domini, mulli mariti, multi dii : hos multos opponit solitudini, ct singulari *Baal,* uti mox dicam.

Aliter S. Hieronymus, *q. d.* Faciam ut illis ipsis festis diebus, quibus colebat Banlim, puniatur ct exscindatur. Sic tropologice, dies Baalim sunt, quibus quis servii Veneri, Mammonae, spiritui superbia; el ambitionis, quasi Baalim, id csl amasiis, dominis et horis, imo diis suis. Hos Deus visitat, cum peccatorem punit lue venerea, paupertate, amissione honoris et status.

Rursum visitat dies Baalim, cum peccatorem

ii) Alii vertunt, *fartitalem fjus,* ct explicant de feditale nudati corpuri*. Quidquid sumas, notatur summa Ignominia, qua alliciendi sint Israelite, sumpta imagine a marito, qui ux »r?m suam adulteram denudat, et sic abomuuüum el nsai omnium exponit.

(Ackermann.)

(2) *Ficus* ct *vilis* mentionem facit, sive, inquit Rosenmuller, quod ficus el uva» gratissimus sunt hominibus post frumentum cibus; sive, inquil Ackermann, quia vincta cl ficeta, quorum fructus ceu regioni Palæsllncnsi familiares cl nobiles, per synecdochen pro reliquis suavibus et amœnis hoc loco connumcranlur. Aliqui non sine verisimilitudine putant, hic in comminatione mentionem fieri vilis el ficuum, quia in aliis Scripture locis deliciis pmmissis aut concessis addi solent. CT. *Isai.* xxxvi, 10.

licet pernitentem punit tribulationibus, rebus adversis, desolationibus, et præsertim tentalionibus pristinorum peccatorum, ad oum quasi ad veterem amicum recurrentium; uti S. Maria / Egyptiaca totidem annos, puta 17, quod peccarat, obscœnis cogitationibus lentata fuit. Idem passim aliis contingit. Vide S. Bernardum, serm. 3 et 4 *in Cande.*

Quines accendebat **INCENSUM** (scilicet Baalim, puta idolis) : et ornabatur inàure sua et monili SUO, — quasi meretrix, quæ se adornai et fucat amasiis suis. Judæi autem in festis cultiores induebant vestes, ad cultum festi cl idoli sui; uti et faciunt christiani, sed in honorem Dei cl Sanctorum quorum festa colunt.

Ven.il. i I. Propter hoc, ecce ego lactabo eam.— Difetto csl to *propter hoc :* quæ enim est causa, imo quæ consequentia ct connexio dicere : Lxor adulterala est, ideoque puniam ct perdam illam, proplerca lactabo eam. *Primo,* aliqui sic connectunt et exponunt, *q. d.* Quia Israel tam graviter peccavit, quia tam graviter errai cl delirat, quia in laniis versatur animæ miseriis ct periculis salutis, ut mihi miserationem potius moveat, quam iram cl bilem; hac de causa ego posi ejus castigationem, iram in misericordiam vertam; et ostendam ci divitias potcnliæ et miscricordiæ meæ; nimirum lactabo eam, ct loquar ad cor ejus; itaque eam ad me convertam ct reducam : ita Ribera; *secundo,* Lyranus hæcconncclit cum initio capitis : « Dicite fratribus vestris, Populus meus; ct sorori vcslræ, Misericordiam consecuta. »

Verum dico esse hic hyslerologiam, uti ostendi versu 6. Hæc ergo verba, a propter hoc ccce ego lactabo eam, » referenda ct connectenda sunt cum vers.Get 7. Sic enim omnia ordinate cohærent el fluunt. Sensus ergo csl, *q. d.* Dixi, vers. 6 ct 7 : « Sepiam viam ejus spinis, » vexabo et castigabo eam; nc scilicet sponsa mea Synagoga, gentes el deos alienos adire ct colere possit; unde ipsa in sc revertetur, pœnilensque vitœ prioris, dicet : « Vadam el revertar ad virum meum priorem. Propter hoc, » quia scilicet ipsa pœnitens ad mo redit : « ecce ego lactabo eam, d *q. d.* Ego priorum ejus scelerum oblitus, eam redeuntem excipiam, quasi sponsus amanlissimus, ct in ejus amplexus ruam, ut ruit paler in amplexus filii prodigi ad se redeuntis, *Lucie* cap. xv (I).

Præclaro S. Bernardus, serm. 83 *in Cant,* docet tantum esse sponsi Rei nostri n orem, ut anima quantumcumque vitiis corrupta, adhuc per amorem castum et sanctum possit redire ad nuptias et thalamum sponsi : « Magna, inquit, res eat amor, sponsm res et spes unus csl amor. Hoc sponsa abundat: hoc contentus est sponsui; ncc is aliud qiiærit, nec illa aliud habet. Hinc ille sponsus, et sponsa illa est. » Et inferius : « Quidni amet sponda, ct sponsa amoris9 Quidni ametur amor? » Vide sequentia.

Ecce ego lactaro eam. — Rufflnus : » Lactabo,» inquit, id est dabo manna Hebræis in deserto; manna enim dicitur *lar.,* quia lacti erat simile in colore et sapore. Verum hoc manna olim dederat Deus; hic autem ait, « lactabo, » in futuro. Rursum, *lactare* hic non significat lac dare, vel lacte nutrire; sed est verbum frequentativum, derivatum a primitivo lacio; cujus significatio patet cx compositis allicio, illicio, pellicio, el ex frequentativis lacto, illecto, delecto : lactare ergo idem est quod allicere, suadere, pellicere, et velai lacte dato inescare, decipere et capere, uti docet Festus Pompeius, lib. X. Sic vulgo dicimus : Herus meus hac spe me lactat, magnis promissis lactor, etc. Sic Prov. i, dicitur : « Si te lactaverint, » id est pellicere cl seducere voluerint, « peccatores, ne acquiescas eis. n Et hoc significai hebræum ri*W *pafha;* unde græcum îh'0i» , id est *suadeo,* persuadeo. Quocirca Septuaginta vertunt, rp» *t ìm* * *wfr, ego seduco earn, ef ponam eam quasi desertum* ;Valablus, *ego pelliciam eam;* Syrus, *ecce deripio eam;* Arabit us Antiochenus» *errarefaciam eam;* Arabicus Alexandrinus,*perdam eam;* alii, *ego inescabo eam,* sicut pisces et aves d a ta esca inescantur, itaque capiuntur. Jam primo,Theodoretuset Thcophylaclus hoc in malam partem accipiunt, atque ex Septuaginta hunc dant sensum. qua*i dicant : *Fxcc ego faciam eam seduci, et erroribus i>ip!irari,a/t: labi; ut ducatur in captivitatem* (in Assyriam), *ct captivam factam his omnibus leonis fadam destitui.* Verum ha*c in bonam accipienda esse, el significaro h ia promissa. non tristia ct minas, docent passim alii interpretes; et palet ex sequentibus. Ait enirn : « Loquor ad cor ejus; dabo ci vinitores ejus; canet ibi juxta dies juventutis suæ; vocabit me, Vir meus : auferam nomina Baalim : percutiam cum eis fœdus : sponsabo te mihi in sempiternum.» « Lactabo ergo eam, d id est suadebo, alliciam, rl quasi pio dolo inescabo, el decipiam eam; ut ultro idola sua contemnat, cl mihi quasi spongo Deo suo se (olam addicat et mancipet. Unde Chaldæus vertit : Ecce *ego subjiciam eam legi, ct operabor illi miracula, ct grandia facinora, qualia edidi illi in descito.* Hoc est quod ait Ezcchiel cap. XXXVI, 26 : 1 Dabo vobis cnr novum, el spiritum novum ponam in medio vestri : et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum. »

Tropologice, ita Christus lactabat S. Magdale- Mirati, nam, ut opes, delicias, veneres, et quidquid est l r*

(I) Sic verisimilius Maurer statuit ordinem sententiarum : Quod populus meus deos alienos sectatur, iisque se deben* opinatur, quæ mihi debet, quibus íruitur liona, *proptcrca* depellam eum ad calamitatem, vers. 7-9; *propicien* eum omnibus quæ dedi bonis nudabo, civitatem ejus subvertam, terram vastabo, vers. 10-15 ; *pr^pterca,* adhibita in eo severitate, clementiam quoque adhilwbo, a miseria vindicatum ad me donno colendum invitabo, volentem pristinis ac multo majoribus ornaturus beneficili. Patiuntur igitur qui *taken* * hoc loco *verumtamen* significare putant. Debei idem proietto significare quod Mg ni Beat vers. 9, id est *idcirco, proplerca.*

f MHk- in mundo fastidiret; ut famam el judicia Pharis®orum contemneret, qui putabant eam non tantum deceptam, sed ct insanam, cum in publico convivio Christi pedes lacrymis lavit, et capillis tersit. Sic lactavit Deus SS. Antonium, Hilarionem, Franciscum, Claram, totque nobiles ct divites, qui, spretis reculi oblectamentis, religiosam ct austeram pœnitcntiœ vitam amplexi sunt, et in dies amplectuntur, quos mundani deceptos, imo fatuos æslimanl. Ita lactatus S. Paulus dicebat : « Domine, quid me vis facere? » *Ador.* ix. Et : a Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.n Et : « Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. » Ita lactavit primos Christianos et martyres, ut dulcedine divine consolationis, ct amore Chrisli pro eis crucifixi illecti, imo ebrii procurrerent ad martyria, ambirent ignes, bestias, cruces; ac in ipsis calastis, craticulis et ignibus exsultarent, lyrannisque ct tortoribus insultarent, uti videre esi in *Vita S. Ignatii, Laurentii, Vincentii, Agatha,* ct aliorum plurimorum.

lirari Et ducas eam in solitudinem. — Alludit, *primo,* ad 8Ponsam adulterantem, quæ turbis seso inferens,' et per multorum adulterorum cubilia el lupanaria divagala, tandem pœnitens a marito domum reducitur, quasi in solitudinem ; ut ibi sola cum solo marito degat. *Secundo,* alludit ad Synagogam Hobraorum, quæ in Ægypto turbis Ægyptiorum et idolorum, puta Apis, Isidis, Osiridis, Canopi, Hammon, et aliorum plurimorum commixta, jussu Dei a Mose educta est in desertum Sina; ibique a Deo legem, tabernaculum ct religionem accipiens, in sponsam, id est Ecclesiam ct reropublicam ab co ciccia et assumpta est. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut olim te, o Israel, vagantem, ct meretricantcm cum turba gentilium et deorum Ægypti, inde eduxi in solitudinem; ita pariter nunc ex turba Assyriorum, .Medorum, Chaktaorum, Persarum, Parthorum, inter quos captivus et dispersus divagaris, nunc horum, nunc illorum deos colens, ducam te in solitudinem, qua itur in Judœam el in Jerusalem, ut per illam te in patriam sedem ct religionem, quasi in solitudinem reducam. Erant enim Judæi in Judœa a gentibus separati; imo post excidium, Judæa erat solitudo. Hoc est quod ait Ezechiel cap. XX, 34 : « Educam vos de populis, ct congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, etc. Et adducam vos in desertum populorum, ct judicabor vobiscum ibi facie ad faciem; sicut judicio contendi adversum patres vestros in deserto terre Ægypti :» qui locus huic nostro persimilis est, cumque explicat. Ita Chaldæus, Haymo ct alii.

Tertio ct potius, ducam eam in solitudinem, hoc est, ducam Synagogam, puta Israelitas, ab idololatria E-yptia ct A‘\vria, aeque ac a superstitione Judaica, ad Ecclesiam Chrisli, in qua quasi sponsus solus cum sola segregala jam a pristiois amasiis et peccatis, et a multitudine ac tumultu sœculi, cum illa agam blande *ct* secreto? illam protegam, illi miracula faciam, qualia olim feci Hebræis in deserto.

Nota : Hunc locum R. Salomon et Judæi accipiunt de solo reditu cx captivitate Babylonis : tunc cnim multi Israelita cum Judæis redierunt in Jerusalem, nec deinceps nominarunt aut coluerunt Baalim : sed quieti et tati Deo vero servierunt. Christiani vero permulti, ut Hieronymus, Cyrillus, Rudinus, Thoodoretus, Theophylaetus, Lyranus, Vatablus, Arias, Ribera el alii hæc accipiunt dc redemptione hominum e captivitate diaboli, facta per Christum.

Verum mediam sententiam ego sequor, dicoque Prophetam alludere ad reditum c captivitate Babylonica, cumque obiter perstringere; sed sub eo quasi tenui typo, potius significare reditum c captivitate diaboli, per redemptionem Chrisli. Ita Thcodoretus : a Itac, inquit, typice el adumbrate sub Zorobabel acciderunt : expresse vero, et veritate ipsa, ubi Christus sc hominem fecit. » Idque patet cx verbis ct promissis Prophetæ, quæ augustiora sunt, quam ut Israeliti*, í’squo paucis e Babylone cum Judæis redeuntibus, conveniant. Talia sunt : « Arcuin ct gladium, el bellum conteram dc terra, et dormire eos faciam fiduciaIiter. » Nam Jud¿ei, Babylone redeuntes, mox servierunt Persis, Græcis, Romanis. Et : ‹| Sponsabo te mihi in sempiternum. » Et : a Dicam non populo meo : Populus meus es tu; ct ipse dicet : Deus incus es tu. » Quod Apostolus, Rom. cap. ix, 25, el S. Petrus, H *cpi*t.* cap. i, 10, de populo Christiano explicant.

Quæres, cur Ecclesia vocetur *solitudo,* cum in Ecclcdi ea sit gentium in» ItiPado? Respondeo, *primo,* quia ipsa coluit unum Deum, qui solus verus est Deus, cur* ' ideoque est Baal, vel Baall, vers. 16. Hunc enim opponit Baalim, id est multis amasiis, dominis, ct diis quos Israel coluit in Æg; pio et in Assyria. Iu Ecclesia ergo est solitudo Dei, et consequenter frimi solitudo fidei, ct solitudo religionis, cum apud idololatras et hærelicos sil multitudo ct confusio uti deorum, ita ct errorum et sectarum. Hoc est quod ait Apostolus, *Ephes,* cap. iv, 5: a Unus Dominus, una lides, unum baptisma. » Hinc consequenter Ecclesia est sola, id est una, cum hærclici ct idololatre plurimas, sibique invicem contrarias habeant synagogas ct congregationes.

Secundo, quia, sicut Deus Hebreos duce Mose Cmmh. deduxit per mare Rubrum mersis Ægyptiis, in desertum Sina; ibique eos in suam Synagogam elfurmavil, dando legem et sacerdotium; ita ct Christianos per mare Rubrum sanguinis Chrisli in baptismo, mersis peccatis ct vitiis, deducit in Ecclesiam; ibique eis dat suas leges el sacra.

Tertio, sicut Hebreos in deserto aluit manna, Tertii» el aqua cx petra; ita Christianos in Ecclesia alit Eucharistia, aliisque sacramentis et gratiis, ac consolationibus spiritualibus.

Quarto, sicut Hebreis in deserto dedit victo- Quitti»

rlam contra Amalee, Og, Sehon nliosque hostes; ita Christianis in Ecclesia dat victoriam contra dæmoncs, carnem et mundum.

Quinb. *Quinto,* sicut Hebraeos per desertum duce columna ignis per noctem, ct nubis per diem, protexit ab æstu et procellis, cosque illuminavit ct deduxit in terram promissam : ita Christianos in Ecclesia per desertum hujus vitæ deducit, duce Spiritu Sancio, qui in adversis eos illuminat et inflammat, in prosperis protegit et humiles facit, ul securi tendant in terram viventium, promissam in cadis.

Monhter. liiudiob. Tropologice, Deus vere pœnitenles deducit ad solitudinem, ibique cos divinis donis exercet ct perficit, ubi scilicet separati sunt ab omni sœculi, illecebrarum, et hominum turba et tumultu. Ita Magdalenam separavit a turba, fecilque ut sc sequeretur in solitudinem ; ac post mortem ct resurrectionem deduxit eam in solitudinem, monlemque vicinum Massiliæ, ubi in Bauma peccata pristina deflens, cum Christo ct angelis versabatur, vitam angelicam mugis quam humanam agens. Sane, qui c peccatis emergere, vitamque serio emendare et mutare volunt, necesse est ut a turba declinent, ct in solitarium locum, saltem ad tempus se recipiant; ubi et pristina vilia dediscant , et occasiones peccatorum distractionumque declinent; et meditationibus sanctis, piisque exercitiis insistentes, discant qua ratione ct modo vitam corrigere debeant; denique ubi a Deo visitentur, illuminentur et corroborentur in hoc melioris vitæ proposito. Nam, ul ait Job cap. iv, 22 : a Ad me dicium est verbum absconditum, ct quasi furtive suscepit auris mea venas susurri ejus. « Loquitur cnim Deus, ait S. Dionysius lib. *De Divin, nom.,* aut per lumen quoddam, aut per inspirationes internas, raro vero per vocem sensibilem. Ut quis ergo cum audiat, recipiat se in solitudinem ct silentium, ubi mentem et aures a robus aliis avulsas introvcrlat, clad Deum qui in centro cordis est reflectat : ibi silentem ejus sibilum et susurrum excipiet. Quæ causa movit Carolum V Imperatorem, ut abdicatis (ol regnis in solitarium locum se reciperet, ubi liber u curis ct turbis, lotus sibi ct Deo vacaret, alque ad instantem mortem vilamque beatam se compararet, uli reipsa prœslitil pcrslitilquo usque ad vitæ finem. Quocirca Francisons Borja, olim subco dux Gandiœ, in ejus funere rogatus ul oratione funebri illi parentaret, hoc thema proposuit, Caroloquo adaptavit : « Elongavi fugiens, ct mansi in solitudine, » ostendens quam pio et sapienter egisset, qui mundum prius reliquisset quam mundos ipsum, quod propediem futurum crat. Novum hoc et orbi nostro sæculo inauditum fuit tanti viri exemplum. Major fuit Carolus in sua cremo quam in imperio : quia major mundo æque ac scipso. Ita noster 1'. Sacchinus, tom. II *Annal. Societalis Jesu,* ad annum Domini 1558.

Caroli avi sui sensa animi sceulus est Philippus III, llispaniæ rex, morions hoc anno Domini 1621 ; licet enim vitam juste, innocenter ct pie traduxisset, adeo ul hoc obfirmalum haberet, malie se omnibus regnis privari, quam scienler Deu in vel venlalitcr offendere; tamen in mortis agone penitius rationem regni administrati Deo mox reddendam considerans, et expavescens, in has voces el vota erupit : « Utinam nunquam fuissem rex ! utinam annos quos in regno egi exegissem privatus in eremo! utinam vitam solitariam cum Deo duxissem in Thebaide ! Quam nunc securius morerer! quam fidentius ad Dei tribunal pergerem! » Ita habet ejus mors typis vulgata, et testantur quotquot ci interfuero. Audit Lot in Sodomorum incendio : « Salva animam luam: noli respicere post tergum, neque stes in omni circa regione; sed in monte salvum te fac, » Gen. xn. Ita S. Joannes Baptista secessit in desertum, ut ibi verbo et exemplo predicarci pœnitenliam, coque ab urbium strepitu «evocans turbas, omnibus inclamabat : « Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum. » Ita Christus Dominus inchoaturus opus suæ prœdicalionis et nostre redemptionis, sibi a Patre impositum, a Spiritu Sancio ductus e^t in deserlum, ibique ad illud quadraginta dierum meditatione, oratione ct jejuniose comparavit,*llatlh.* cap.iv; eodemque prædicaturus turbas eduxit, uli ct Apostolos in montem, apicem Evangelii eos doctu-

Et s. Uiaoe,- ‘‘o* rus, âfan/ i.cap. v, 1. Solitudo cnim facit mentem quietam, sibi præsentem, collectam, eamque compungit cogitatione rerum cœlestium el «ternarum. ItaS. Hieronymus pœnitens abiit in solitudinem Syriœ, el ad illam invitans Heliodorum, epistolam hoc epilogo quasi celeusmate concludit : «O deserlum Christi floribus vernans! o solitudo in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi civitas regis magni exstruitur! 0 eremus familiarius Deo gaudens! Quid agis, frater, in sæculo qui major cs mundo? quamdiu te tectorum umbre premunt?quamdiu fumosarum urbium career includit? v Tertullianus, lib. *De Pallio,* cap. v : « Secessi, inquit, de populo, imo unicum mihi negotium est, nec aliud nunc curo quam ne curem. Via meliore in secessu fruare, quam in promptu, » id est in publico, a Nemo alii nascitur, moriturus sibi. »

S. Itasilius, cum S. Gregorio Nazianzcno ìueiS Bi* cremo orationi et studio sacrarum Litterarum «ho. vacans, scripsit tractatum *De Laudibus eremi,* quem sic inchoat : a Solitaria vita cadcslis doctrina) est schola, ac divinarum arliurn disciplina. Illic Deus est totum, quod dicitur : via, qua tenditur; totum, per quod ad smnmæ veritatis notitiam pervenitur. Eremus est paradisus deliciarum, ubi spirant ornamenta virtutum : ibi rosœ diaritatis igneo rubore flammescunt; ibi lilia castitatis niveo candore candescunt, cum quibus etiam humilitatis violæ : ibi myrrha mortificationis, non solum carnis; sed, quod gloriosius est,pro-

priæ voluntatis exundat : ct thus assidute orationis indesinenter emanat. » Et paulo post: a O eremus sanctarum mentium delectatio, et intimi gustus inexhausta dulcedo! Tu caminus ille Chaldaicus, ubi sancti pueri ferventis incendii vires orationibus reprimunt et exstinguunt.Tu fornax, ubi superni regis vasa formantur, et ad perpetuum nitorem malleo pœnilenliœ percussa, ac lima salutifera? correctionis erasa perveniunt. 0 cella negotiatorum cœlestium apotheca! Felix commercium, ubi terrenis coelestia, transitoriis mutantur æterna. d Et inferius : a O cella spiritalis exercitii mirabilis officina, in qua humana anima Creatoris sui imaginem in se restaurat, et ad suæ redit originis puritatem. Tu das ut homo mundo corde Deum conspiciat, qui suis obvolutus tenebris, Deum cl scipsum prius ignorabat. Tu facis ut homo in mentis arce constitutus, cuncta sub se videat terrena defluere, semelipsnm quoque prospiciat in ipsa rerum labentium decursione transire. O cella castrum Dei, turris David, angelorum spectaculum, palæstra fortiter dimicantium! 0 eremus mors viliorum, fomes et vita virtutum! Tibi Moyses dedit bis accept® legis decalogum. Per te Elias novit Domini pertranscunlis adventum. Per te Elisæus duplicem magistri sortitus est spiritum. Tu scala illa Jacob, •quæ homines vehis ad cadum, cl angelos ad humanum deponis auxilium. 0 vita eremitica, balneum animarum, purgatorium sordidorum ! celia nempe est conciliabulum Dei et hominum. » El sub finem : « O eremus mundi persequentis felix effugium, laborantium quies, mœrentium consolatio, ab astu sæculi refrigerium, peccandi repudium,recludo corporum, libertas animarum,exedra gemmarum cœlestium, curia cœlestium senatorum! ubi victor dæmonum, socius efficitur angelorum : exsul mundi, hærcs est paradisi; abnegator sui, sectator est Christi, n

Ft s. S. Bernardus, epist. *ad Fratres dc monte Dei:* ° ail› ct habitatio cognate sunt; sicut enim cœlum cl cella ad invicem videntur habere aliquam cognationem nominis, sic ct pietatis. A *retando* enim cœlum et cella nomon habere videntur: et quod celatur incœlis, hoc et in cellis. Quod quærilurin cœlis, hoc et in cellis. Quidnam est hoc? vacare Deo, fini Deo. Quod cum secundum ordinem pie ct fideliter celebratur in cellis, audeo dicere : Sancti angeli Dei cellas habent pro cœlis, cl œque delectantur in cellis, ac in cœlis. » El paulo post : « A cella in cœlum sæpe ascenditur; vix autem unquam a cella in infernum descenditur : quia vix unquam nisi cœlo prædcstinalus, in eo usque ad mortem perstitit, n Et inferius : a Cella terra sancta, ct locus sanctus est, in qua crebro fidelis anima cum Verbo Dei conjungitur. sponsa sponso sociatur, terrenis cœlestia, humana divinis uniuntur. Siquidem sicut templum sanctum Dei, sic cella est servi Dei. » Et : a In templo enim et in cella divina tractantur, sed crebrius in cella, n Idem, tract. *Do Modo bene vivendi ad sororem,* cap. 1viij : ‹♯ Si, ait, propter Deum in terra vitaveris societatem virorum, per Deum in cœlo habebis societatem angelorum. »

Porro hic secessus maxime quaerendus est ei qui deliberat de vitæ statu, dubitatque quem capessere debeat. Docet id S. Bernardus, *epist.* 107, in fine, Thomam praepositum, ut, si cupiat cadi vocem audire, secedat: « Huic, ait, voci Dei tui, dulciori super mei et favum si præparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, ut expedito et vacante interno sensu, dicas ct tu cum Samuele : Loquere, Domine, quia audit servus tuus. Vox hæc non sonat in foro, sed nec auditur in publico; secretum consilium, secretum quærit auditum. Auditui luo gaudium pro certo dabit et lælitiam, si sobria aure perceperis.» Hoc modo se praeparabat David, cum dixit : « Audiam quid loquatur in me Dominus, quia loquetur pacem in plebem suam, ct super sanctos suos, ct in cos qui convertuntur ad cor : » id significans, quod Deus non loquatur iis qui extra cor sunl in res externas effusi, sed iis qui se recipiunt ad inferna cogitanda. B. Petrus Damianus, epist. *ad Teaznnem,* ait se quemdam sanctum eremitam consuluisse de se suoque statu, an sibi expediret, scilicet Ecclesia? cl proximis servire in Cardinalati! et Episcopatu Ostiensi ; an vero iis abdicatis recipere sc ad monasterium, eo quod vitam illam activam sentiret spiritum suum distrahere et minuere, ejusque profectum impedire. Cui eremita: « Quid prodest lucero®, si aliis luceat, ct ipsa se flamma vorax absumat? n Quocirca Pefrus, relieto Episcopatu et Cardinalati!, ad anum monasterium rediit, ibique totus suæ saluti cl perfectioni vacavit. Hæc enim erat prima ejus vocatio, puta monastica.

Jam vero non sufficit solitudo corporis, si desit solitudo mentis, ad quam illa ducit, si nimirum mens per ca quæ vidit vel audivit, divngctnr, totumque mundum cogitando oberret. Deus, inquit S. Bernardus, serm.40 in *Cant.,esi* Spiritus; requirit ergo a nobis solitudinem spiritualem magis quam corporalem : a Sola, inquii, indicitur libi mentis ct spiritus solitudo. Solus cs, si non communia cogites, si non affectes presentía, si despidas quod mulli suspiciunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum. Alioquin nec si solus corpore es, solus es. n Et paulo superius docens quomodo anima fiat sponsa Dei: « Omnino, inquit, supra te cslangelorum Domino desponsari. Annon supra te, adbærerc Deo, atque unum spiritum esse cum co ? Sede itaque solitarius sicut turtur, nihil tibi ct turbis : etiam ipsum obliviscere populum tuum, ct domum patris lui, et concupiscet rex decorem tuum. O sancta anima ! sola esto, ut soli omnium serves teipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge et ipsos domesticos. An

nescis to verecundum habere sponsum, et qui nequaquam suam velit (ibi indulgere præscntiain prosentibus cuderis? Secede ergo, sed mente, non corpore, sed intentione, sed devotione, sed spiritu, n

S. Gregorius, Jib. XXX Moro/ .xn, explicans illud *Job* XXXIX, 5 : *Quis dimisit onagrum liberum in solitudinem, ct vincula ejus quis solvit?* a Viri, inquit, contemplativi quasi onagri solitudinem mentis inhabitant, ct liberi a sa*cularium negotiorum tumultibus, Deum sitiunt. Quid enim prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Itaque bene conversantibus primum solitudo mentis tribuitur, ut exsurgentem intrinsecus strepitum terrenorum desideriorum premant, ut ebullientes ab infimis curas cordis, per superni gratiam restringant amoris, omnesque motus importuno sc offerentium levium cogitationum, quasi quasdam circumvolantes muscas, ab oculis mentis abigant manu gravitatis, ct quoddam sibi cum Domino intra se secretum quærant, ubi cum illo, exteriori cessanto strepitu, per interna desideria silenter loquantur. »

Denique scripsit Cornelius Musius, illustris nostro ævo Delphis in Hollandia Christi martyr, carmen doctum in laudem vita solitarim, cui hanc patheticam dat clausulam :

Vive ut vis; sed aim ægrotabis,
Justis hervíais damnabis
Omnes mundi infulas.
El cum morti propinquabis,
Tunc, sed sem, provocabis
Ad beatas cellulas.
O beata solitudo,
O sola bcatitudo,
Piis seccssicolis !
Quam beati candidati,
Qui ad lo volant alati,
Porro a uiundicolis!

Notatu dignum est quod scribit Joannes Jhuburnus abbas Liuriaccnsis in *lloscto* 1, cap. m, sub finem, nimirum varios Ordines variis do causis a primam sanctitate ct splendore decidisse, ut Cluniaccnscs propter otium, Cistercicnses propter negotia nimia ruralia, Praemonstratensosob nimia Missarum cl chori onera; Mendicantes ob nimiam cum sæcularibus familiaritatem, quia nimis sc populo immiscuerunt, juxta illud *Psalm*. cv, 33 : « Commixti sunl inter gentes, ct didicerunt opera eorum : et factum est illis in scandalum; » Benedictinos ob nimias opes, juxta illud : « Filia ampi e dolationis suffocavit matrem devota religionis. » Addit præ cætaris in suo nitore et vigore stetisse Carthusienses ob studium solitudinis cl silentii, ac ob strenuam observantiam visitationum. Unde hæc tria carmine complexus ait :

Per Iria, si, so, vi, Carlhusia permanet io vi (id csl vigore).

Si est silentium, *so* solitudo, vi visitatio. Episcopus enim, rector, superior, visitans subditos, corrigit cos, si prolapsi sint; si stent integri, vigiles et constantes eos conservat. Silentium ct solitudo faciunt, *primo,* ne subditi suas murmurationes ct tentalioncs invicem communicent cl affricent; *secundo,* ne mentem terrenis el vanis phantasmatibus, quæ concupiscentiarum suntexcitamenta, impleant; *tertio,* disponunt animum ut satus divinos excipiat. Deus enim hoc suum balsamum non infundit nisi animo libero, puro, et fæcibus terr e secreto, et soli Deo attendenti; hoc enim dignum ct justum est. Audi Thomam Theodidaclum, lib. I *De Imitat. Christi,* cap. xx : « Dixit quidam : Quoties inter homines fui, minor homo redii. Nemo secure apparet, nisi qui libenter latet. Nemo secure loquitur, nisi qui libenter (acet. Nemo secure præest, nisi qui libenter subesi. Qui sc abstrahit a nolis ct amicis, appropmquabit illi Deus cum angelis sanctis. Maximi sanctorum humana consortia, ubi poterant, vitabant, el Deo in secreto vivere eligebant.-»

Idipsum gentiles per umbram viderunt, sua- E» obserunt, ct rcipsa prostiterunt. Scipio Africanus, l„b * teste Plutarcho in ejus Vita, dicebat a nunquam se minus esse solum, quim cum solus esset; ncc unquam minus otiosum , quam cum otiosus esset. » Alius cx adverso aiebat « nunquam se minus hominem esse, quam cum inter homines versaretur. » Ptolcmæi, ul habetur in ejus Vita, in prologo *Almagest i*, hæc crai gnome : « Securitas solitudinis dolorem removet, pavor multitudinis consolationem aufert. » Cicero senescens, forensis vitæ pertaesus, Tusculum secessit, ibique philosophatus est, ac Tusculanas quæstioncs, quibus alterum Senecam se exhibet, conscripsit. Seneca, epist. I *ad Lucilium,* dans ei præccpta honeste et beate vita: «Quid tibi, inquit, vitandum precipuo existimes , quneris ? Turbam. Nondum enim illi te tuto committaris. Ego certe confiteor imbecillitatem meam. Nunquam mores quos extuli, refero. Aliquid exeo quod composui, turbatur ; aliquid cx his quæ fugavi, redit. ** Et mox : a Inimica est multorum conversatio. Nemo non aliquod nobis vilium aut commendat, aut imprimit, aut nescientibus allinit. Nihil vero est tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere. Tunc enim per voluptatem facilius vitia subrepunt. Quid mo existimas dicere ? avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior,imo vero crudelior ct inhumanior, quia inter homines fui. » Et inferius : a Socrati, Caloni et Lælio excutere mentem suam dissimilis multitudo potuisset ; adeo nemo nostrum, qui cum maxime concinnamus ingenium. ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venientium potest. Convictor delicatus palliatili! enervat ct emollit; vicinus dives cupiditatem irritai; malignus comes quamvis candido et simplici, rubiginem suam affricuit. » El paulo post : « Recedo in teipsum quantum potas : cum liis versaro qui te ineliurem facturi sunt; illos

admitte, quos tu potes facere meliores! Mutuo ista fiunt, el homines dum docent, discunt. Non est ergo quod te gloria publicandi ingenii producat in medium, ut recitare istis velis. Cui ergo, inquis, ista didici? Tibi didicisti. Democritus ait: Unus mihi pro populo est, et populus pro uno. Alius cum quærcrelur ab illo, quo tanta diligentia artis spectaret ad paucissimos perventurae : Salis, inquit, mihi sunt pauci, satis est unus, satis est nullos. Epicurus cum uni ex consortibus studiorum suorum scriberet : Hæc, inquit, ego non mullis, sed tibi; satis enim magnum alter alteri theatrum sumus. » Et *epistola* 8 a Secessi non tantum ab hominibus, sed etiam a rebus, et primum a meis. Durius tractandum est corpus, ne animo male pareat. Contemne omnia qu© supervacuus labor velut ornamentum ac decus ponit. Cogita in te præler animum nihil esse mirabile: cui magno nihil magnum est. » Nonne ha?c aurea sunt? nonne quot sententi©, tot margaritas?

Qui ergo ad vitem solitariam vel monasticam a Deo vocantur, hac solitudine jugiter gaudeant, vitamque angelorum agant in Dei laudibus, ac ca utantur non tantum ad suam, sed ct ad aliorum salutem, orando, docendo, concionando, scribendo, etc., pro suo quisque talento. Non enim sibi solis sunt nati, sed et aliis. Atque ca est perfecta contemplatio, quæ in actionem dimanat; hæc enim illam fovet, oblectat, perficit ct consummat. Qui vero ad vitam activam destinantur, subinde ad solitudinem hanc sc recipiant, mentemque a curarum tumultu revocent, cl se sibi reddant, ut interquiescat tam corpus , quam spiritus ; ulque errata sua multiplicia introspicient el corrigant; ulque Deo se uniant, ab coque ad cor loqucnto novum lumen, novas vires ct animos hauriant, ad labores vilæ illius molest© sustinendos, et difficultates omnes fortiter superandas, propter Ecclesiæ et reipublic© publicum bonum.

Memorabilis hac in re fuit Thomas a Rompis, auctor libri *De Imitatione Christi,* anno Domini 141!, qui inter fratres sui Ordinis occupatus, cum iisque colloquons, quoties sentiebat coelestis sponsi vocem cl inspirationem, se quasi sponsam ad colloquium evocantem, humiliter, sed libere fratribus valedicens et secedens, aiebat : « diarissimi fratres, oportet me secedere : est enim qui in cella me exspectat, d lllico ergo in cellam se proripiens, devote instar Samuelis inquiebat : a Loquere, Domine, quia audit servus tuus. » lia habet ejus Vita a viro gravi ipsi coævo conscripla. Lege cap. xx, lib. 1, ct videbis profunda ejus sensa de amore solitudinis et silentii, ac asseres eum in cella cx Dei instinctu hausisse illum coelestem spiritum, quem ipse cuique ejus libellum legenti jugilcr exhalat et afflat. Denique Hugo dcS. Victore, lib. ¡V *De Arca Noe,* cap. iv : • Scrutemur, ait, Scripturas, et inveniemus vix aut nunquam Deum locutum fuisse in multitudine; sed quotiescumque innotescere voluit aliquid hominibus, non gentibus et populis, sed vel singulis, vel admodum paucis, el a communi hominum frequentia segregatis, vel per nocturna silentia, vel in campis cl solitudinibus, ct montibus et vallibus sc manifestavit. Sic locutus est cum Noe, cum Abraham, cum Isaac, cum Jacob, et Mose, Samuele, David ct omnibus Prophetis. » Ac paulo post : a Quid est quod semper loquitur in secreto Deus, nisi quod nos ad secretum vocat? Et quid quod cum paucis loquitur, nisi ut nos colligat sive uniat? »

Et loquar ad con ejus. — Sensus est *primo, q. d.* Loquar ei interius, non exterius: loquar ei in mente ct voluntate, non in aure, ingerendo ei su© ingratitudinis et peccatorum pudorem, terrorem, odium , ac spem veni©, el desiderium ct amorem melioris vit©; ut ad sponsum suum Deum pœnilcns redeat.

Secundo, q. d. Cor ejus verbis meis mulccbo, flectam, clad me meique amorem et cultum convertam. Unde Leo Hebraeus vertit : « Loquar in cor ejus n Hoc est quod ait *Ezech.* cap. xxxvi, 26 : a Dabo vobis cor novum et spiritum novum. » Vide ibi dicta.

Tertio, cx Hebræo proprie vertas : *Loquar secundum cor,* id csl affectum *ejus, q. d.* Alloquar cum blandis verbis et plenis consolatione, quasi sponsus sponsam ad me revertentem; quibus ejus cor, id est amorem et affectum, lactabo, ul praecessit, mulcebo, ct ad me rapiam. Sicut Isaías cap XL, vers. *2,* ait : « Loquimini ad cor Jerusalem, » id est *consolamini eam,* uli praecessit. Unde Syrus vertit, *demulcebo cor illius;* Arabicus : *Loquar in corde ejus, ct detrimentum non ingredietur intellectum illius,* uti fit ab amasiis carnalibus et fallacibus. Sic *Genes,* xxxiv, 3, do Sichem consolante Dinam a se violatam dicitur : « Tristemque definivit blanditiis, v Hebraice, *locutus est ad cor pucllæ*. Sic Booz consolatus est Rulli : « Et locutus est ad cor ejus, » *Ruth* ir, 13. Fecit hoc Deus Synagoga? per Esdram, ut palet lib. II, cap. yin, IO, ubi Esdras legens populo legem, illi flenti dixit : « Ile, comedite pinguia, el bibile mulsum, etc., quia sanctus dies Domini est, cl nolite contristari ; gaudium enim Domini est fortitudo nostra. » Sed maxime fecit id Ecclcsi© per Christum ct Apostolos, præsertim in Pentecoste mittendo Spiritum Sanctum quasi paracletum , id csl consolatorem fidelium ; in quo, ul ait Apostolus *hom.* vin : « Clamamus : Abba Paler. » Unde ipse hoc spiritu plenus cl exsultans, in omnibus suis laboribus ct tribulationibus jubilabat dicens : a Benedicius Deus et Paler Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum cl Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. » Et cap. xn, 9 : « Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi : propter quod placeo mihi in iniir-

mitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum.» Ila Ileus eremitas in sua austera vita, Magdalenam et pernitentes in suis lacryinis, martyres in tormentis consolatus est ; adeo ut illa omnibus epulis præferrent. Hoc est quod ait Isaías cap. x,vcrs. 27 : « Computrescet jugum a facie olei! » Vide ibi dicta.

Mystice, loquitur Deus ad cor sanctorum , qui sc totos illi despondent, imo consecrant, dum student illi per omnia piacere, illi jugiter inhærero, cum illo ambulare et colloqui. His enim præsentem sc sistit quasi sponsus, loquitur, erudit, consolatur : a Quo præsentc, » ait Richardus Victorious *in Cantica* (explicans illud cap. m, 4: *Paululum cum pertransissem cos, inveni quem diligit animamca),* «innovaluranima,etquasieiadha?rens sentit interni gustus dulcedinem, intelligcnliam spiritualem, fidei illuminationem , spei augmentum, charitatis incentivum, compassionis affectum, juslitiæ zelum, delectationem virtutum. Habet in oratione cum Deo familiare colloquium, audiri sc sentiens, ct plerumque exaudiri, facie ad faciem cum Deo loquens, ct audiens quid loquatur in ea Dominus Deus, in oratione Deum cogens, et interdum convincens, n Ecce hæc loquitur ad cor spons® sponsus, facilque eam loqui, ut ei postulanti eadem largiatur.

Idem docet S. Bernardus serm. 57 ct 58 *in Cant.,* ubi explicans illud : « En dilectus meus loquitur mihi : Surge, propera, amica mea, » ait Deum in anima devota loqui humilitatem, patientiam, fraternam charilatem, obedientiam, pacem, mortificationem vitiorum, compunctionem omncnique sanctimoniam, a Porro, inquit, hoc igne consumpta omni labe peccati, et rubigine viliorum, si jam emundata ac serenata conscientia, sequatur subita quædam atque insolita latitudo mentis, ct infusio luminis illuminantis intellectum, vel ad scientiam Scripturarum, vel ad mysteriorum notitiam , quorum alterum propter nos oblectandos , alterum propter proximos ædificandos rcor dari, oculus procul dubio respicientis est iste, educens quasi lumen justitiam tuam, cl judicium tuum tanquam meridiem. » Subdit sponsum hortari sponsam, id est viros perfectos ad regimen imperfectorum, ul cx cis vitia exstirpent cl virtutes inserant, dicendo : « Surge, propera, amica mea. » Idem, semi. 74 : a Vivum, ait, ct efficax esi Dei verbum, nioxque ul intus venit, expergefecit dormitantem animam meam, movit ct mollivit ct vulneravit cor meum, quoniam durum lapideumque erat, cl male sanum. Cœpit quoque evellero ct destruere, (edificare et plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare , frigida inflammare, nec non ct mittere prava in dircela, ct aspera in vias planas, ila ut benediceret anima mea Domino, el omnia quæ intra me sunt nomini sancio ejus. »

15. Er dabo ei vmrrotn wcs exeodo loco. — Ve» Ita et Chaldæus, qui proinde in Hebræo legilcum No-tro mono *korcmeha,* id est vinitores ejus. Jam aliis punctis legunt fPOID *kerameha,* id csl vineas ejus : unde cl Septuaginta verlunt, *possessiones ejus, q. d.* Vineta quæ in terra Chanaan *eodem loco,* puta in solitudine , de qua præcc«sit, incipiunt; quæquo Israelitis abstulerunt Assyrii, vers. 12, restituam cis ibidem. Ha Vatablus. Et mystice, per Christum restituam cis gratiam ct dona Spiritus Sancti, qui est pignus hæredilatis ætcrnæ, *Ephes,* i, 23. Hæ enim sunt vineæ, quas fideles hic possident inchoate, sed plane possessuri sunt in cœlo. Ila Arias. Verum eodem redit sensus, sive *vincas* legas, sive *vinitores :* ubi enim csl vinca, ibi est et vinitor, ct vice versa. Quocirca Sánchez ccnsel hic alludi ad ritus nuptiales, in quibus dos spons® data, erat dotalis ager : ita enim Deum hic sua* spons®, puta Synagngæ, in dotem dare vineam fertilissimam Engaddi : illam enim vel eamdem, vel vicinam esse valli Achor. Unde co alludi *Cantic.* i, 13 : a Dilectus incus in vineis Engaddi. » El *Cantic.* vm, 11 : « Vinea fuit pacifico in ca quæ habet populos ; » hebraice, in *liaal* Aornon. Idem enim videtur locus qui hic vocatur *Vallis Achor,* et ibi *Engaddi,* ac *liaal hamon.* Vallis Achor hic ergo præ cætcris Judææ locis meminit Osee, quia hæc fuit velul prima dosa Deodata Synagogæ, per quam quasi accepit spem et arrham lotius Chananææ brevi possidenti®.

Aptius tamen Noster legit, *korcmeha,* id est vinitores ejus: vinea enim Dei eratolim Synagoga, nunc est Ecclesia, ut palei *Isaiæ* v,7: «\inea Domini exercituum domus Israel est. » El *Matth.* xm, 33, vinitores sunl Propheta ct Aposloli. Unde Chaldæus vertit : *Constituam ei inde gubernatores ejus.* Sensus ergo est, *q. d.* Sicut olim vine® mcæ, id csl Synagogæ, pula Israeli exeunti ex / Egypto dedi curatores el cultores, pula Alosen, Josué et Aaron ; ila postea eidem redeunti ex Assyria ct ex Babylone dabo similes, pula Esdram, Nehomiam, Aggæum, Malachiam, ctc.; ac tempore Christi dabo ci Apostolos, Evangelistas, aiiosque pastores ct doctores, qui primi erunt « ex eodem loco, » puta oriundi ex Israele æque ac Moses, Esdras, ctc.; nam postea eorum successores eruni alieni cl peregrini, uli prædicit Isaías cap. lxi, 5, puta gentiles conversi ad Christum; cum scilicet Ecclesia per gentes sparsa et propagala fuerit. Hi ergo erunt vinitores maxime seduli cl strenui, qui assidue Ecclesiam, puta fideles, custodient, dirigent, corrigent, excitabunt, ut fructus bonorum operum, quibus vitam æternam mereantur, proferant, perinde ac vinitores vineam solent plantare, dirigere, putare, ablaqueare, etc., ut uvarum copiam proferat. Ita S. Hieronymus, Emmanuel, Mariana et alii passim. Moraliter discant hic pastores et prælali se esse vinitores su® parochiæ vel diœccseo% illam-

quo tanta cura et assiduilate excolere debere, quanta vinitor excolit vineam.

Er vallem Acuor ad apehiexdam spem. — Vallis Achor sita csl juxta Jericho : dicta est *Achor,* id csl turbationis, eo quod Hcbreis duce Josué ingredicntibus terrain promissam, ob sacrilegium Achan, ibidem Israel turbatus sil ct caesus ab hostibus. Nam Josué, cap. vu, 25, dixit ad Achan : « Quia turbasti nos, exlurbel te Dominus in die hac, indeque vocatum est nomen loci illius, Vallis Achor usque hodie. » Erat hæc vallis amoena, compascua et fecunda, ut patet *Isaiæ* lxv, 10. Unde Israel ingredicns in Chanaan, in ea primum cx longa quadraginta annorum peregrinatione conquievit, seque refecit et recreavit.

Valli»a-çuemo» da?

pro *ad aperiendam spem,* hebraico est *ad,* vel m *ostium spei,* ut vertit Vatablus, Pagninus, R. David ct alii. Sic Latini dicunt, *aperire fores amicilia,* cum cui ad eam aditum vel occasionem prœbenl. Theodolion vertit : *Ad aperiendam* úzcji.5-w, id est *sustinentiam* cl *exspectationem ejus,* Hcbreurn enim mpn *tieva* significat filum, lineam et extensionem, indeque per metaphoram longam spem et exspectationem ; spes enim est quasi linea, qua se animus sperantis ad rem speratam extendit ct prolongat, dum ad eam sperando anhelat. Hoc spectasse videtur Chaldæus dum vertit, *ad delicias animæ.* Anima enim, rem speratam adipiscens, ea deliciatur. Mirum est Septuaginta et Syrum vertere, *ad aperiendam mteUigenliam,* vel, ut Syrus, *sensum suum;* quod tamen Theodoretus et Theophylaclus congrue sic exponunt, 7. d. Sicut ex pœna Achan et conturbatione Israel in valle Achor, ob furtum Achan, intellexit et didicit Israel timere Deum, ejusque plagas et vindiciam; ita pariter cx captivitate Babylonica didicit eumdem revereri, cique obedire; mullo magis exinde Christiani liment Christum, ejusquo legi parent, nc in vallem Achor, id est perturbationis et gehennæ, ubi nullus est ordo, sed sempiternus horror inhabitat, detrudantur, sicut Achan in valle Achor lapidatus et combustus est. Ha moraliter ex adversis eruditur anima, et devenit ad consolationem speratam.

Porro nostne versionis multiplex est sensus. *Primo,* a Castro explicat, q. *d.* Sicut in valle fertilissima, quæ postea a peccato et punitione Achan, dicta est Achor, Israel ex longo ilinere recreatus est, ct uberrimos terra» promissa fructus prelibare ct gustare incœpil; indeque intellexit quanta esset totius terne illius ubertas, eamque certa spe concepit ct quasi devoravit; ita pariter eadem vallis Achor, prima eidem cx Babylone redeunti occurret, in qua requiescat, et primitias fructuum terre cum gaudio prelibet : ac tempore Christi Israeliti* ex captivitate diaboli redeuntibus, cl ingressis terram Evangelica») prima occurret eadem vallis, pula Ecclesia Hierosolymitana, omni virtutum genere florens : indeque aperietur janua spei, simili modo lotum orbem subjiciendi Christo et Evangelio, ex coquo uberrimos virtutum fructus colligendi. Nam ex ubertate vallis illius, tanquam ex ungue leonem, et ex filo glomum eruerunt, collegerunt el intellexerunt ubertatem terre reliquie, quam involute cognoverant ct sperabant. Unde Chaldæus vertit : *Vallem Achor, ad delicias animæ.* Illas enim gustarunt primi Christiani, qui cum Apostolis primitias spiritus hauserunt. Idem experiuntur qui vitam malam in bonam, aut bonum in meliorem el perfectiorem commutant : sentiunt enim miram animæ quietem, suavitatem, consolationem; ac ex illa conjiciunt longe majorem sentire cos qui provecti sunt; ct maximam, qui post luctam in cœlis coronantur; « ubi erit vita sine morte, sine errore veritas, sine perturbatione felicitas,» ailS. Augustinus, *Enchir.* xxm, ex quo spem concipiant idem sibi eventurum, si perseverent.

Hic sensus appositus est; sed non plenus, nec adæquatus : non enim explicat, ncc applicat cur hæc vallis dicatur Achor : in voce enim *Achor* magna est emphasis, uti omnes interpretes docent. Quocirca

Secundo, Vatablus putat hic esse anlithesin vallis Achor et Ecclesiæ, *q. d.* Non erit in ista mutatione, puta in Ecclesiæ fundatione, tale initium, quale fuit in ingressu terre sanclæ : illic enim fuit turbatio; hic, nempe initio Ecclesiæ, læla ct prospera erunt omnia.

Tertio, optimo S. Hieronymus, quem sequuntur llaymo, Ilupertus, Lyranus, Hibera ct alii, censent hic alludi ad facium Josué, qui Achan sacrilegum occidit, omniaquo quæ ejus erant, igne consumpsit; indeque politus est urbe Hai totaque Chananæa. Significat ergo quod a in prima Israelis victoria, inquit S. Hieronymus, moeror in gaudium commutatus sit : ibique aperta est spes, ubi fuerat desperatio, ut punitis his qui peccavere in Christo, ct commisere sacrilegium, salventur cx cis qui blasphemantes Judæos fuerint detestati, ct quantum in se est, interfecerint, n *q. d.* Olim in valle Achor punito Achan conturbatio in quietem, cl in spem conversa csl desperatio Israelis. Itaci tempore Christi punientur Judæi sacrilegi et Christicidæ; tumque salutis spem concipient veri Israelita;, qui eorum incredulitatem el scelus fuerint detestati; el quantum in so est, sustulerint: Josué enim fuit typus Jesu Christi; Achan, Judæorum incredulorum; vallis Achor, Judææel Jerusalem. Quocirca Beda, ct ex co llaymo : a Sicut, inquit, occiso Achan populi perturbatore, omnis Israel spem concepit hostes suos devincendi, corumque urbes capiendi; ita destructa Jerusalem per Romanos, Apostolis cæterisque credentibus aperta est spes victoriæ de universo mundo reportandoo,» ut scilicet gentes subjicerentur Christo cl Ecclesiæ.

Moraliter hic significatur primo, Ecclesiam ob scelera impiorum, præserlim sacrilegorum, pu-

niri el turbari; ideoque illam impios plectere ct expellere debere, tumque fore ei omnia prospera: sic enim punito Achan, Israel habuit maximas victorias contra Chanauœos. Sic ergo ait S. Augustinus, Quæst. VIH *in libr. Jofue :* » Disciplina sancitur, ut non se solum quisque curet in populo, sed invicem adhibeant diligentiam, ct tanquam unius corporis ct unius hominis, alia pro aliis sint membra sollicita, p Sicut enim manu furis peccante et furante, totum ejus corpus plectitur : ita fit et in corpore politico, puta in Ecclesia, ut scilicet Deus eam castiget ob membrorum, id est fidelium paucorum, ct subinde unius enormia peccata. Vallis ergo Achor est vallis justiliæ et vindiclæ, ac consequenter spei.

Secundo, hic docemur poenitentiam aperire ostium spei et salutis : poenitentia enim csl vallis Achor, qua mens timore Dei percellitur. Nam, ut ait Albertus et Dionysius: u Interfecto Achan, debilitas populi versa est in fortitudinem, paupertas in abundantiam, tristitia in gaudium, et hæc omnia in valle pœnilentiœ seu contritionis promittuntur : in ca enim aperitur cx perceptione pnescnlium bonorum spes futurorum, 0

Tertio, discimus hic Deum permittere Ecclesiam el fideles tentari, vexari, turbari extreme, et ad restim quasi adigi; luncquo si ipsi in spe, ct invocatione Dei persistant, celerem cl admirabilem afferre opem : vallis enim Achor est humih'atioæt tribulatio, quæcsl janua spei. Ha Christo crucifixo et occiso, turbati sunt Apostoli el Ecclesia, iliaque videbatur peritura, sed mox tertio die Christus resurgens, eam in miram laetitiam ct spem erexit. Ha sub Diocletiano summa erat fidelium persecutio : juraverat enim ipso se illos exstirpaturum, aut imperium depositurum, quod proinde de facto deposuit; et ecce subito Deus affuit, ac per Constantinum Ecclesiæ libertatem et triumphum dedit. Idem passim in particularibus Ecclesiis, congregationibus, Ordinibus ct fidelibus quibusque semper fuit, et ctiamnum est videre. Qui ergo est in valle Achor, id csl in turbatione, lentatione el persecutione, stet in fiducia Dei, sciatquecerto vicinam esse consolationem, Deumque mox aperturum ostium spei et salutis. Hoc est Dei paradoxum : « Vallis Achor aperit ostium spei, n nimirum desperatio (ros desperata) parit spem, turbatio quietem, tentano gaudium, tribulatio coronam, lucta triumphum. Sic sæpo desperatio victis est stimulus et ‹au-a victoriæ. Hinc ail Abner ad Joab in contlictu nimis se suosque urgentem : a An ignoras quod periculosa sit desperatio? » ll *Raj.* i. Hinc illud in prœliis aureum præccptum : « Hosti furienti aureum sterno pontem. » Qui enim desperant de vita el salute, extrema lentant, el in rabiem acli, ne inulti moriantur, victores secumin exitium trahunt. Tahbus enim a una in audacia est spes salutis, » ail Tacitus, lib. IV.

Unde Ovidius, libro IH De *Ponto,* cleg, vu ;

Proximal buie gndo» est bene desperare salutem,
Seque semel vera idISA peruse bde.

Et Seneca in *Medea :*

Qui nihil polcst sperare, desperet mhiL

El alius :

Unica spes victis est desperaro samiem.

VereTriveriu», *apophthtg.* : « Qui in summo, ait, periculo omnem liberationis spem abjicit, Deum cum malo duco comparat, qui militis oblectatur interim, aut exercitum in præcipitio collocat. »

Quocirca abbas Isidoras apud Sophronium, in *Prato spirit,* cap. cx, dicebat : a Dæmonum opus csl ul, cum animam in peccatum dejecerint, tunc nos in desperationem præcipilent, ul perfecte nos perdanl; semper enim dæmones dicunl animæ : Quando morietur cl peribit nomen ejus? At pœnitens e contra clamabit : Non moriar, sed vivam, ct narrabo opera Domini. Ipsi impudentes rursum clamant : Transmigra in montem sicut passer. Idcirco el nos ad illos dicere debemus : Nam et ipse Deus meus et salvator meus, adjutor meus, non emigrabo. »

Idem Isidoras dæmoni suggerenti ei desperationem, ac dicenli : a Quoniam post hæc omnia iturus es in tormenta, » respondebat : ‹ Quamvis ego in tormenti mittar, tamen vos sublus me invenio, » teste Ruffino in *Vitis Pair.,* lib. 111, num. 101, qui similia refert, num. 102 et seq.

Porro causa cur Deus suos permittat ad extrema adigi, est, ut plane diffidant sibi omnique opi creatæ, ac loti fidant Deo, in cumque se tolos conjiciant; quod dum faciunt, non potest non succurrere. Ipso enim promisit dicens : « Quoniam in me speravit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum, » *Psalm.* xc, 14. Hoc est quod Propheta ait ad Josaphat regem hostibus circumsessum, ll *Parat,* xx, 15: a Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem; non csl enim vestra pugna, sed Dei. Non erilis vos qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter slate, el videbitis auxilium Domini super vos. » Sic et Moses, llebræos a Pharaone cinctos ac pavidos animans, ait *Exodi* xiv, 13 : • Nolite limere : stato et videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie. Dominus pugnabit pro vobis, et vos tacebitis. » Hoc est quod canit Psaltes, *Psalm.* xxi,5: « In te speraverunt patres nostri : speraverunt, et liberasti eos. Ad te clamaverunt, el salvi facti sunt; in te speraverunt, el non sunt confusi.» Et Ecclesiasticus cap. u, H : ‹ Respicite, lilii, nationes hominum, el scitote quia nullus speravit in Domino, et confusus est. » Et Job, xiu, 15 : « Etiamsi occident me, in ipso sperabo, » g. *d.* Dum spiro spero, et vivens et moriens spero iu Deo meo. Et Josué cæsus ab hostibus, cap. vu, 9 : « Quid facies, ait, nomini tuo magno? » Et Psal-

te rursum, *Psalm.* cxnr, 0 : a Non nobis, Domine, non nobis, sod nomini tuo da gloriam, 0 Idem securus et exsultans in Deo : « Dominus, iit, illuminatio mea, cl salus mea, quem timebo?» *Psahn.* livi, 1. Vide sequentia. Hoc est quod G æci dicunt : eù; «si urlavi-;; et Latini : a Deus cx machina, Deus ex improviso apparens. » Et Euripides in *Oreste :* « Apollo in mediis tumultibus apparens, res turbatissima subite componit » Sic Priamus apud Homerum, *Iliade « :*

Numen adhuc aliqood dextram mi obtendit amicam.

Et adagium vetus :

Adhuc aliquis deos respicit nos.

Allegorice Leo Castrius (licet ipse id putet esso litterale) : Vallis Achor, id est passio cl turbatio (.liristi, ac nominali© vallis Getsemani, ubi orans captus est Christus, lurbntique sunt et fugerunt Apostoli, facta est credentibus spes et janua vd p œlcrnæ : per illam enim redempti ct salvati ʻumus.

Er CAVET IBI JUXTA DIES JUVENTUTIS SÜÆ. — Scp-luaginla el Syrus : *Et humiliabitur ibi;* Symmachus : *Et affligetur ibi;* Theodolion : *Despondebit ei;* Aquila : *Et audiet ;* Chaldæus : *Dedent sese ibi verbo mea;* Noster, Vatablus ct alii melius vertunt : ‹ El canet ibi; » licet enim Hcbræum njK *ana* cl humiliari, cl affligi, ct respondere, ct audire cl canere significet; et licet Israel in Ægyptoa 1ʻharaono afflictus sit : tamen hic non agitur de afflictione, sed de liberatione, ct ob eam lœtilia cl cantu, *q. d.* Sicut olim Synagoga Israelis liberala a Pharaone merso in mari Rubro, cecinit alternis choris Deo carmen cucinrislicuin dicens : « Cantemus Domino, gloriose enim magnificabis est : equum ct ascensorem projecit in mare, » Ered. xv; ila pariter canet, cum ex Assyria cl ex Babylone liberala a Cyro redibit in patriam : ac mullo magis cum c captivitate peccali el diaboli liberata a Christo redibit in Ecclesiam , ut tendat in patriam ct Jerusalem cœlestem : canet, inquam, quasi alternis choris, his præcinentibus, aliis succinentibus, lanquam exsultans de tanlo dono, tripudians ct triumphans. Ita S. Hieronymus, Vatablus cl alii. Simili modo anagogice Beali in cœlo qui mare hujus sæculi feliciter quasi victores transierunt, canunt canticum Mosis ct Agni, Apec. XV, 3.

Nola : « Dies juventutis » Synagogce vocat tempus Mosis, quo illa recens nata, evocata a Deo ex Ægypto, el educía per Moscn, laetabunda cecinit, gratiasque egit Deo, Erodi xv; unde explicans subdit : « El juxta dies ascensionis suæ do terra / Egypti.» Vox enim *et* est Jwqvtxi, idemque valet quod *id est.*

IG. Et ibit in die illa, ait Dominis : vocabit **»E, Vu MHS, ET NON VOCABIT MB ULTRA,** BaALI. — Ita legendum cum llebræo, Romanis et Septuaginta, non Beatali. Nota : *Baali* idem est quod dominus meus, habens vel possidens me, maritus meus. Et sic vocabant uxores Hebrœœ maritos suos, dicentes : *Baali,* id csl domine ct marite mi, pelo hoc vel illud abs tc; undo idem *est Duali* quod rçPN *isci,* id est vir incus : quo sensu Arabicus vcrlil : *Vocabunt ine Baali, ct non Baalim,* Verum quia Baal in plurali addita littera m, puta Baalim, significat deos ct idola, ct quia Baal, sive Bel, ct Belus, deus erat gentium idololalrarum; hinc in odium idololatriæ, cl ad ejus exstirpationem, nomen hoc abolet Deus, a ne, dum Israel aliud loquilur, alterius recordetur; ct virum nominans idolum cogitet, » ait S. Hieronymus, *q. d.* Esto sim vcsler Baal, id est dominus ct marilus : nolo tamen me hoc nomine compelletis, ne videar esse Baal, vel Baalim, id csl deus Chaldæorum, Tyriorum ct aliarum gentium. Simile esset si diceret : Nolo a vobis vocari Jchova, vel Jova (uli Calvinus, Caslalion ct alii Novantes vertunt vocantquc Deum), ne me Jovem aestimetis, *q. d.* Israelita Babylone redeuntes, ct multo magis credcnles in Christum, adeo Baalim, id est idola, detestabuntur, ut nec nominare ca velint, nec memores eorum futuri sini per labia sua. Ha Ruperlus, Haymo, Dionysius, Valablus, Emmanuel ct alii. Unde Syrus vertit : *Vocabit me, Vir meus, et non, Baal meus.* D«ni non d‹› **minus,**

Aliter R. Salomon, Lyranus, Leo Castrius, Mariana, Isidorus et Arias exponunt, *q. d.* Israel in lege nova compellabit me *Isei,* id est Vir meus, quod amoris est nomen : sponsum enim amantissimum significat; non Baali, quod timoris ct dominatus est nomen : Baal enim significat herum, sive dominum imperiosum, uxori ct aliis herili jure dominantem. Sic Augustus Cæsar noluit vocari Dominus, co quod domini ad servos referantur, ul tyranni, non ut reges in subditos, qui cis sini id quod est paslor ovibus. Dominus enim ct servus corrclaliva sunt. Hoc est quod ait Apostolus, *Bom.* vni, 15 : a Non accepistis spiritum servitutis iterum in limore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei. n Judæis ergo Deus fuit Baal, id est Dominus : Christianis est *isç,* id est vir et sponsus. Verum priorem sensum exigit id quod sequitur : « Et auferam nomina Baalim de ore ejus, ct non recordabitur ultra nominis eorum. » Potest lamen hic secundus sensus ul accessorius el allusivus admitti. Ad varia enim alludunt hebrææ voces. **Secundo,**

Unde voce *isci,* id est vir meus, allusio esse potest ad üfct *esç,* id est ignis, *q. d.* Deum invocabis nomine *Isci,* id csl Vir meus, quasi *esci,* id csl ignis meus, amor meus; Deus enim noster ignis consumens est, totus amor, totus ardor : arde! enim amore nostri. Quocirca Ilebræi dicunt virum vocari tsç, ab vK *esç,* id est ignis, eo quod calidæ sit natur© et igneæ complexionis, cum femina sit aqueæ et phlegmatic®. Ila in Pentecoste Deus ostendit sc esse *esci,* id est ignem nostrum, quando in specie ignis et linguarum Tertio,

ignearum descendit in Apostolos, cisque dedit cor igneum el linguam igneam.

Qaarto- Alii, ut Forsterus, censent virum dici hebraico *isç,* a verbo VP *icsç,* id est *est,* vel *exista ;* eo quod vir prior sil essentia seu cxislcnlia femina ; femina enim cx viri costa formata csl, indequo dicta est fWPN *isça,* quasi virago, aut potius vira a viro. Utut est, sicut Latinis vir dicitur a *virtute,* Groéis àvr.p ab duíftía;, id est *fortitudine;* ita Hcbræis *isç* significat virum, qui retate, auctoritate, dignitate, virtute, robore, judicio et gloria non tantum feminis, sed cl juvenibus, oinnibusque plebciis prostat cl anteponitur. Vir ergo idem csl quod virilis, prostans, illustris. Sicut ergo homo dicitur *Adam* ab *adama,* quasi terrenus a terra, luteus a luto, ct *enosc* ab infirmitate, quasi desperatæ vitæ, cl brevi moriturus : ila cx adverso dicitur isça robore, prostantia, virtute. Quocirca apposite hic jubet Deus sc a Synagoga vocari *isç,* utpotc qui omnibus rebus præslct ct tempore, cl dignitate, et potentia, el providentia. Ipsius enim nomen est Jehova, sive : a Ego sum qui sum. » Et : a Qui erat, et qui est, cl qui venturus est, » *Apoc.* i, 4. Et sic apposite opponitur Baalim, id csl idolis, quæ non habent esse verum, sed fictum,- suntque dii non veri, sed mendaces : a Idolum » enim « nihil est in mundo, n ait Apostolus I *Cor.* vm, 4. Vide ibi dicta.

Et percutiam cum eis foedus in dib illa, cum bestia agri. — Pro *cum eis* llebrous cl Septuaginta habent *eis.* Unde S. Hieronymus in *Comment.* legit : *Percutiam fœdus inter cos ct bestias.* Loquitur dc Synagoga sive Israele nunc in singulari, nunc in plurali: quia in populo sunt mulli. Theodorclus el Theophylaclus putant hæc prœslita Israelites Babylone redeuntibus. Hi enim Deo auctore fœdus cl pacem habuerunt cum bestiis, id est cum barbaris, puta cum Persis, Græcis cl Romanis: item proprie cum bestiis, inquilTheophylaclus, quia Deus effecit ut fero clbcstiæ fruges eorum non consumerent aut kedcrcnl. Verum hæc levia cl exilia fuerunt : quare plenius cl perfectius hæc cis præslita sunt per Christum.

Ubi nola : Symbolice hic *bcstùc* significant homines barbaros cl truces : *volucres* significant timidos el ambitiosos : *reptilia* denotant vafros el veniri deditos, *q. d.* Hi omnes per Christum cl Apostolos contrariis virtutibus exculti el mansuefacti, pacem inibunt ct colent tam cum Deo, quam inter se. Hoc csl quod prodixit Isaías cap. xi, 6 : a Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit, » etc. Hinc et S. Petrus, *Act.* x, 13, mittendus ad Cornelium aliosquegentiles, vidit linteum plenum quadrupedibus, serpentibus et volatilibus, audiitque : « Occide, cl manduca : n cx quo intellexit gentibus esso prœdicandum Evangelium, casque convertendas ad Christum. Ita S. Hieronymus, Theodorclus, Haymo, Albertus, Hugo, Valablus, Ribera cl alii. Vide dicta *Isaiæ* xxiv.

MU.

Insuper Apostoli aliique nonnulli illustres Sancti, ul S. Antonius, Franciscus, vere et proprie acceperunt a Christo potestatem in serpentes, scorpiones, pisces, aves et bestias terræ, *Lucre* x, 9. Ita Rupertos, Isidorus et Arias. Verum hoc paucorum fuit privilegium : prius vero omnibus fidelibus est commune. Prior ergo sensus est genuinus ct plenus.

49. Et sponsabo te mihi in sempit ernum, — *q. d.* Ven. Israelcm oliin ob adulteria, id esi idololatriam , repudiavi, cl Assyriis in prodam dedi; at jam Babylone reduces, ct longe magis tempore Christi veros Israelitas, cos scilicet qui ex Israele ct ex gentibus ab infidelitate cl impietate convertentur, credcnlque in Christum, adsciscam mihi in sponsam, puta in Ecclesiam, quam nunquam repudiabo, sed mihi copulabo in aeternum; ideoque ut sponsalia hæc ct connubium confirmem sanciamque in æternum, dolem ei excellentem cl multiplicem dabo, qua exornata nou possit non mihi jugiter placere, ul cam cogar semper amare et ut conjugem relinere. Doles hæ sunt justitia, judicium, misericordia el fides. Recte Theodorclus, Rupcrlus, Lyranus, Arias et alii passim ex H *in sempiternum* inferunt hic agi dc Ecclesia Christi; nam Synagoga est repudiala, ct esso desiit. Sensus ergo csl, *q. d.* Synagogam mihi desponsabo usque ad Christum, tuneque per Christum vertam eam in Ecclesiam, quæerit milii sponsa œterna. Hinc palet Ecclesiam nunquam in fido defecisse, nec posse deficere.

Et sponsabo te milii in justitia et judicio. — *Primo,* Sanchez explicat, g. *d.* Regam te, el in officio (hoc enim esi justitiael judicium) continebo, ac vivendi leges proscribam, quasi maritus uxori, quomodo filia in officio continetur a patre, a quo leges accipit, quas sequalur, nipote qui illius pudori el honori consulit, deque rebus omnibus necessariis providet. Cui per patrium nomen ac potestatem licet admonere libere, alque etiam severe, si quando in co quod jus exigit conjugale, peccaverit. Maritus enim succedit in locum patris, quem sponsa relinquit, ut totum amorem el studium in maritum transferat. Unde *Jcrcm.* m, 4, a Deo sponso audit Synagoga : «Amodo voca me, Pater meus, dux virginitatis me». » Hæc ergo est mutua inter sponsum et sponsam justitia, sive officium. Rursum, g. *d.* Justificando te et judicando, sive vindicando te in sponsam accipiam. *Justitia* enim hic, *primo,* significat justificationem Ecclesie cl fidelium , qua Deus cis infundit justitiam, id est gratiam, charilalem cæterasquo virtutes, quibus abolentur peccata, cl constituuntur justi gratique Deo, Deique filii et hæredes; imo uxores cl sponro, ut hic ail Propheta. *Judicium* significat jus ct sententiam judicialem, quam pro Ecclesia tulit Deus contra diabolum, qui ul tyrannus cam injuste possidebat, eique dominabatur. *Secundo, justitia* et *judicium* cum junguntur in Scriptura, signifi-

ai

‹ »nt duas partes, sivo duo officia justi judicis ct idicii. Judex enim per justitiam justos defendit, ' «que dat et conservat, id quod est ipsorum; p r judicium vero judicat et condemnat impios, qui justos injuste vexant et persequuntur, *q. d.* Ego te, o Ecclesia, o sponsa, te tuaque semper tuebor, ego hostes et persecutores tuos puniam ct disperdam.

Et lx misericordia et in miserationibus. — Est hendiadys, 7. d. In misericordia siirnmæ miserationis, in misericordia fnaxima, nipote profecta cx intimis visceribus, ct ex viscerali commiseratione; hanc enim significat hebræum O'om *rachamim*. Est hæc secunda arrha et dos sponsa», qua Deus eam in ætornum sibi despondet: nimirum intima miseratio et summa misericordia illi a Deo exhibita, ct jugiter exhibenda. Hoc est quod ait Paulus *Tit*. m, 5 : « Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum. « Hæc sunt viscera misericordia) Dei, quæ in nos effudit per Christum, *Luc.* i, 78.

Vert. w. 20. Et sponsabo te mini in fide. — Tertia dos spons® est fieles; unde tertio repetit *sponsabo,* ut certam, plenam, perfectam, et in ætornum duraturam desponsationem sanciat cl significet. Quocirca Chaldæus vertit : *Consolidabo et stabiliam sedem meam in te.* Sicut enim in matrimonio est mutua corporum traditio, ita hic sponsa se tradit Deo, ac viefesim Deus se tradit spons®, ul in ea thronum sibi ætornum constituat, m quo quasi rex et judex habitet cl sedeat, ac judicium exerceat justos tuendo, impios puniendo. Unde thronus hic Dei quatuor virtutibus quasi columnis fulcitur : nimirum justitia, judicio, misericordia et fide. Sic *Psalm,* lxxxviii, 13 : a Justitia cl judicium præparatio (id est fulcimentum : hoc enim significat hebræum pDO *mechón)* sedis tu®. « El *Proverb,* xx, 28 : « Misericordia cl veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus ejus.» Porro fides hœcjn Deo est fidelitas et constantia in promissis, qti® in Scriptura vocatur *veritas.* Per hanc enim Deus sponsæ assecural nuptias has cum illa fore perpetuas, nec ullo repudio divellendas, Hq a Castro. In sponsa vero accipi potest, tum eadem fidelitas, qua sponsa se fidelem promittat et præstel suo sponso, ut nil præter eum amet; tum fides Christiana, qu® est initium justitiæ et grati®, per quam despondemur Deo. Hæc enim Christi tides initio Ecclesi® maxime inculcanda fuit, ul homines crederent in Detun incarnatum el crucifixum, itaque fierent fideles, et sponsæ Dei ac Christi. Vide de desponsatione anima* cum Deo quæ dixi II Cor. 1, 2, ad illa verba : « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. » Intuere hic amorem el telum sponsi Dei in sponsam Synagogam. Merito S. Bernardus, term. 5 *De Dedicat. Eccles,* citans hæc Osce verba, subdit : « Si non fecit ille quod sponsus, si non tanquam sponsus amavit, si non zelatus est tanquam sponsus, noli acquiescere sponsam te arbitrari. »

Porro Philo Carpathiorum Episcopus ordinatus a S. Epiphanio, tempore Arcadii el Honorii Imperatoris scribens *in Cantica Cant.* tom. I *Biblioth. SS. Patrum,* explicans illud *Cant,* m, II : <tEgredimini, et videte, fili® Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, » docet Christum ter, sive tribus diebus, sibi despondisse Ecclesiam. *Primo,* dum incarnatus est : tunc enim sibi carnem nostram, cl per eam hominum Ecclesiam cœtumque hypostatice copulavit. *Secundo,* in passione : tunc enim suo sanguine Ecclesiam Javit, sibique in sponsam emit. *Tertio,* in Pentecosti! : tunc enim desponsationis arrham Ecclesi® dedit, nimirum Spiritum Sanctum.

Denique hac Osce sententia, quasi formula spondaliorum, Christus Dominus S. Catharioam Senensem in sponsam assumpsit, camque sibi visibiliter despondit. Rem miram narrat Auctor gravis Vil® ejusdem P. Raymundus, qui generalis fuit Ordinis S. Dominici magister, S. Theologi® doctor, cl S. Catharin® confcssarius. « Ul posset, inquit , sponso cadesti, immutabili quodam modo ct inviolabili fidelitate scraper manere subjecta, valde aspirabat ad perfectum fidei gradum, dicens cum Apostolis : Domine, adauge mihi fidem, camque adeo in me perfice, ut nulla possit vi adversantium concuti vel prosterni. Cumque sæpo illi id oranti, sæpe etiam responderet Dominus : Desponsabo te mihi in fide : tandem in Bacchanalibus, aliis ventris festa celebrantibus, ipsa se inclusit in suam cellulam , non respiciens in vanitates ct insanias falsas, sed ardentissimo petens a Domino eam, quam diximus, fidei perfectionem. Et quia verissime dixit Propheta : Delectare in Domino, ct dabit libi petitiones cordis tui : Christus ei apparuit cum sanctissima matre sua ct aliquot Sanctis, ct eam mirabili modo sibi despondit, horlaliisque est eam, ut deinceps ageret viriliter ct incunctanter ca, quæ cx divina providentia ipsi facienda incumberent. Post eam autem desponsationem coepit Dominus eam sensim trahere ad hominum convictum ct consuetudinem. Volebat enim ejus opera uti ad multorum hominum promovendam salutem, n Ex hac desponsatione secuta csl mira virginis cum Christo familiaritas cl unio. Nam etiamsi familiæ et œgris serviret, a nihil ab (eterni sponsi castis amplexibus recedebat. Versa enim prope modum ei in naturam videbatur incredibilis quædam habilitas, ct promptitudo mentem suam cum Christo conjungendi, etiam quovis loco el tempore, ne ab hac felicissima conjunctione ullo actu externo impediatur, semper cl ubique tendens ad coelestia. Unde fiebat, ul prope innumeris vicibus extra se raperetur, d

Porro causam desponsationis el quasi meritum, hanc dedit Christus : a Quia tu, inquit, sprevisti vanitates mundi, amplexa es crucem et pœnitentiam, quæris summum et (eternimi bonum, atque hisco diebus Bacchanalium, quibus mundani vacant gukn et luxuri®, tu studes mortificationi et orationi, idcirco ego te mihi desponsabo, n Modus rilusquo fuit hio : « B. Virgo accipiens dexteram Catharina», extendendo ejus digitum annularem petebat a Filio, ul illam sibi desponderet. Matri annuit Christus, ac accipiens Catharin® dexteram, digito ejus annulum sponsalilium (qui eliamnum llomœ servatur in monasterio Virginum Dominicanaruin in Mngnanapoli, ubi cum clare intuitus sum) inseruit dicens : Ecco ego qui sum creator et salvator tuus, te mihi despondeo in fide, qu® perdurabit in te cx hac hora semper immutabilis, donec nuptiis œternis tibi in cœlo conjungar, ubi videbis me facie ad faciem, meque perfrueris. Superest ergo, ul viriliter decertes ct in robore fidei, quam tuo cordi infixi, superes omnes illecebras et angustias mundi, omnes stimulos carnis, ct omnem tcnlalioncm inimici. » Ita Raynnmdus in *Vita S. Catharina Senensis,* quam in Italicum idioma transtulit Ambrosius Catharinus, lib. I, cap. xxiii.

Ven. î'. 2!. Exaudiam coelos, — ninúrum mandando id quod mando per Ezechielem, cap. xxxvm, 8: a Vos montes Israel, ramos vestros germinetis, ct fructum vestrum afferatis populo meo Israel. »

Nota *primo,* ad emphasin ct elegantiam hic in cœlis, etc., proponi prosopopoeiam per gradationem, *q. d.* Cœli appetitu naturali, quo terræ, hominum, loliusque universi, cujus ipsi pars sunt, bonum ct commoda desiderant, videntur a me Deo poscere nubes ct pluviam; ego illam eis annuam, slatimque dabo ; cl sic consequenter cali respondebunt votis terr® sitientis, et pluviam fœcundam desiderantis, eam distillando ; cl terra satisficict votis tritici multipliciter crescere cupientis, et triticum explebit vola Jezrahel, id est seminis ct populi Dei, qui basco fruges exoptat. Hæc gradatio significat tum miram fertilitatem bonorum, etiam temporalium, quam populo suo pollicetur Deus; tum subordinalionem congruam, et ordinatam causarum secundarum seriem a Deo institutam, qua infini® a mediis, medi® a summis, summ® a Deo pendent el reguntur, quam gentiles fatum, fideles harmoniam mundi appellarunt, de qua *Job* cap. xxxvm, 37 : a Concentum cœli quis dormire faciei? « Sic hio Israelis, id csl populi Dei, vita pendet ct sustentatur a tritico, hoc a terra, hæc a cœlo, hoc a Deo ; unde pro *exaudiam* hebraico est **njy** *ana,* quod, ul dixi, inter alia significat respondere, el canere alternis. Undo hic vertas, *respondebo extis,* vel *illis praeinentibus succinam,* ct occinam ; cœli enim postulando canent Deo : Domine, da nobis pluviam ut terra producat trilicum, vinum et oleum, quo alatur Jezrahel, id est populus tuus, cui nos ct omnia creata servira decrevisti. Respondebit et succinct Deus : Æquum mihique gratum postulatis ; idipsum praestabo : amo enim Jezrahel, id est Israel, quasi sponsam durissimam (I).

Unde moraliter hic advertit Pineda in Jo6 orep- xxxviL 11, num. 3, quod universitâ* creaturarum ¿2' cum suo Creatore conspirans in commoda hominum, præsertim fidelium et sanctorum, videatur mirabilem concentum efficere, el, ut Sapiens ait cap. xix, 17 ; « Sicut in organo suum sonum custodire, p *q, d.* Sicut cum in musico instrumento sonus unius chord® ex variatione modulationis ct toni, aliam cl aliam efficit harmoniam in gratiam audientium; ila, Deo ludente in clementis Ægypti, elementum suam naturam cl ordinem relinens, junctum alteri, in ejus conditionem ct usum transisse visum est, ad punitionem Ægypliorum, in gratiam Hcbræorum. Nam jumenta Hebraeorum terrestria transeuntia mare Rubrum a Deo divisum, videbantur piscium naturam induisse , ct natantia, puta ran®, in terra degentia / Egyptios affligebant, ac si fuissent terrestria. Simili schemate ait Euripides, apud Aristotelem, lib. Vili *Ethic,* cap. i :

> Cum MI sicca tollas, ipsa certe luce imbrem amai,
> Cutn lurg< t alher imbre, cum cœlum tumet,
> AffecUt, ul telluris ia sinus cadaL

Tollit hic Deus prius maledictum, quod Israeli adulteranti cum idolis intentavit, vers. 9 : « Sumam frumentum meum in tempore meo. » De Jezrahel dixi cap. i,4. Chaldæus censet Jezrahel hic significare populum Dei antea dispersum, nunc a Deo in Ecclesia collectum et benedictum.

Nota *secundo,* hic esse continuam allegoriam. Alludit enim ad Israelem ex A-syria ct Babylone redeuntem in Jucbeam, cui Deus dedit pluviam, trilicum, oleum cl vinum, uti notants. Hieronymus, Thcodoretus, Theophylaclus, / Ubertus et Hugo : sed sub his allegorico significat Deum tempore Christi pro volis fidelium cis abundantiam grati®, sacramentorum, concionum, oiuniumquc donorum spiritualium dalururn. Ila S. Hieronymus et Ruperlus. Uterque sensus est litteralis; sed prior est quasi typus et umbra posterioris; unde ad illum tantum alludit, cumque obiter perstringit; intendit vero per eum significare posteriorem, in coque hærel, seseque explet, uti fieri solet in allegoria. Deus enim et populus Dei, puta veri Christiani, parvi æslimanl omnia bona temporalia el caduca. Hi enim didicerunt Christo calcare terrena, el amare coelestia, cisque toto affectu inhiare, ul vivant æternitati. limo symbolice ex Theophylacto Leo Castrius : Vinum,

(1) « Et hæc exaudient Jezrahel. » Hespondebunt vqiis, qui oliin malo omine : *disperget* 4) vocati, nunc eodem nomine, sed fausto sensu : *Seminabit* **bau,** vel *pkuiiabii beat* (cf. vers, seq.) appellantur.
(Rosenmuller.)

ait, ct frumentum, id est Eucharistia, aliaque sacramenta exaudient Jezrahel, id est semen vel brachium Dei, puta Christum, qui conceptus est de Spiritu Sancto, quique est virtus et brachium Patris, ut scilicet ipsa sacramenta faciant opus suum, quod est fideles Christi purgaro, sanctificare, pascere, roboraro : Christus enim est qui per ca hæc operatur in fidelibus. Rursum Deus Pater Christi causa o cœlo depluit in Ecclesiam ubertatem bonorum spiritalium. Idem Castrius ex S. Augustino : Exaudiam, inquit, coelos, id est cœlites, puta angelos et sanctos, qui pro Jezrahel, id csl fidelibus militantibus, Deum precantur; et cœli, id est sancti, exaudient terram, id est Ecclesiam, ut a Deo pluvias coelestium bonorum Jczraheli, id est fidelibus, impetrent. Ante Christum enim ejusque sanctos, jussum erat coelis ne pluerent : Mandabo, inquit Deus, nubibus cœli ne pluant super terram. Ita ipso ad litteram, ego symbolice. Hinc et anagogice Cyrillus : « Exaudiam cœlum, ait, id est munerum meorum largum dispensatorem faciam cœlum, siro coelicolas, ut et ipsi misericordiam consecutos exhortari possint. Et tunc plane terra exaudiet frumentum, vinum el oleum, id csl fruclum ferent, qui sunt interra, spem vite, lætitiœ, hilaritudinis. El typus quidem vite frumentum csl, vinum autem telili®, oleum hilaritatis et bonæ habitudinis. » ‘ V; ’

vtn. *n.* 23 et SEM|xAno EAM MU)I IN reRnA. — Seminabo, » id est instar seminis spargam ipsam, ait Valablus, *q. d.* Ego Ecclesiam, ejusque apostolos ct principes spargam per lotam terram, ut illi per semen doclrinæ et martyrii sui mullam fidelium et sanctorum segetem producant, lia llaymo el Rupertos.

Nota : Vox a eam » grammatice non refert « Jczrahel, » nipote masculinum; sed « matrem ejus, b puta Synagogam : de ca enim egit hoc capile. Alludit et obiter perstringit, uti jam dixi, israelitas e Babylone redeuntes in Judœam, ubi, instar seminis jacti in terram , uberlim creverunt cl propagati sunt. Ita Chakteus, Theodoretus, Theopbylaclus et alii. Simile est *Jercm.* cap. xxxi, vers. 27. Vide ibi dicta. Nota : Tò seminato significat actionem et mortificationem seminis, puta Apostolorum et posterorum. Nam, ut ait Christus, *Joan.* cap. xn, 14 : « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet ; si autem mortuum fuerit, mullum fruclum affert. « Non minuitur, ait S. Leo serm. I *De SS. Petro ct Paulo,* Ecclesia persecutionibus, sed augetur, ct semper Dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur, n Idem fit in qualibet anima fideli ct sancta.

ET MISEREBOR EJUS QUT. FUIT ABSQUE .MISERICORDIA. — Hæc explicata sunt cap. i, 6. Tantum nota : Pro *miserebor,* etc., Vaticana Biblia legunt *diligam non dilectam*. Hebræum enim am *ratitam,* significat intimum affectum tam dilectionis, quam miserationis el misericordi®. Unde S. Paulus, citans hunc locum *Horn.* cap. ix,25, ulrumque ponit. Ait enim : a Sicut in Osce dicit : Vocabo non plebem meam, plebem meam;et non dilectam, dilectam ; ct non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. » Quod enim Paulus dicit : « Vocabo non plebem meam, plebem incani; » Osee dicit: « Dicam non populo meo : Populus meus es lu. » Prœponit enim ca Paulus, quæ Osce postponit. Porro quod addit Paulus : a Et erit in loco ubi dictum est cis, Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei viventis,» non ex hoc cap., sed ex cap. i, 10, desumpsit. Ibi enim dixit Osee : a El erit in loco ubi dicetur eis : Non populus meus vos; dicetur eis : Filii Dei viventis (1). p

(î) Quaeri hic potest, inquit Ackermann, utrum *(ad nom.* Ix, 25,26) contineatur prophetia, respiciens novum Testamentum, et statum Judæorum tempore Christi? — Respondeo, nullam videri necessitatem eam statuendi. Nam non apparet, Apostolum his textibus probaro velle indurationem Judæorum, eteorum reprobationem; verum pro scopo habuisse videtur, ostendere quod hæc partis populi Judaici rejectio promissionibus divinis, Abrahamo factis, non repugnet; cum his non obstantibus, jam sopitis pars magna populi perierit. Notandum tamen in hoc laudatissimum interpretem a communi interpretatione discedere.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubetur Osee *adulteram domum suam abducere, cum caque pacisci ut ibi multo tempore coelebs sedeat, ncc fornicetur, ncc ad virum suum redeat, ac per hoc rcpræscntat Israel multo tempore fore sine Deo, sine idolis,* sine *lege, sine rege, sine theraphim ; sed in novissimo dierum reversurum ad Dominum* (2).

i. El dixit Dominus ad me : Adhuc vade, et dilige mulierem dilectam amico et adulteram,

(1) An d* captivitate et de tempore reditus ex ca, quo multi teaeliurum, qui ab Assyriis captivi abducti Tuerant, cum Judæis in patriam reversi sunt ; an vero de moderno exsilio Judæorum, et de conversione eorum ad

sicut diligit Dominus filios Israel, et ipsi respiciunt ad deos alienos, et diligunt vinacea uvarum. 2. Et fodi eam mihi quindecim argenteis, et coro hordei, et dimidio coro hordei. 3. Et dixi ad eam : Dies multos exspectabis me; non fornicaberis, el non eris viro; sed et ego exspectabo te : 4. quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, elsinc sacrificio, ct sine altari, et sine ephod, cl sine theraphim. 5. Et post hæc revertentur filii Israel, et quærcnl DominuinDeum suum, et David regem suum : cl pavebunt ad Dominum, el ad bonum ejus in novissimo dierum.

Ven» I. i. Adhuc vade, — jubetur hic Osce amare ct pretio conducere, inquo domum suam inducere adulteram : quia prior fornicaria Gomer non plene repraesentabat Israelis adulteria, id est idololatrias cum diis gentium quasi adulteris commissas, spreto vero amico, puta Deo.

Quærcs, contra quos hoc signum assumitur sive quosnam repræscnlat hæc adultera? Duodecim tribus repræsentare censent S. Hieronymus el Lyranus. Duas tantum, puta Juda et Benjamin, significare censent alii, ut, sicut Ezechiel, cap. XXIII, per duas sorores mcretricantcs notavit omnes Hebreos idololatrantes, puta per Oolla dcccm tribus, per Ooliba duas; ita hic Osce per Gomer fornicariam, cap. i, significet decem tribus, per adulteram vero hoc capite significet duas, quæ decem in idolorum cultu secutæ et imitatæ sunt. Ita Haymo, Rupertus, Albertus, Hugo, Valablus, Ribera cl Sanchez.

Verum melius Chaldæus, Thcodoretus, Thcophylaclus ct a Castro censent hic eosdem notari, qui cap. i notati sunt : puta Israelem, sive decem tribus. Hisce enim comminatur ob idololatriam plenum excidium ct desolationem, ut sint sine rege, sine lege, Deo, republica, etc., quod ita evenisse postSamariæ excidium anno 6 Ezechiæregis peractum cernimus : cum cx adverso duæ tribus Babylone redeuntes habuerint duces, legem,et rempublicam, usque ad excidium per Titum, quod non ob idololatriam, sed ob occisum Christum perpessæ sunt, ct ctiamnum perpetiuntur.

Dilige mulierem dilectam amico. — Ita et Chaldæus, S. ILicronyinus, ct alii passim : legunt enim in hebræo, JH *rea,* id est amico. Verum Septuaginta aliis punctis legentes jn *ra,* id csl malum, vertunt : *Dilige mulierem diligentem mala.* scilicet adulteria : et ita legunt Thcodoretus ct Theophylactus nipote Græci, qui proinde Græcam versionem Septuaginta sequuntur, sed eodem redit sensus.

Quærcs, quænam hæc? an Gomer quam duxit Osee, cap. i, an quæ alia? *Primo,* Rufflnus, Ribcra et aliqui alii censent fuisse Gomer : quæ, ¡ier i«u a- inquiunt, post conjugium cum Osee, tresque proles ex eo susceptas, adulteris se miscuerat : undo Oscc ejus repudium cogitabat. Sed Deus eam recipi, diligi et retineri, renovato et redintegrato per novum contractum cum ea matrimonio, jubet; ut hoc facto repræsentet Synagogam Deo desponsam, licet adulterantem, diligi a Deo, camque ipsum post adulteria idololatriae amare, et retinere sibi sponsam. Ratio est, quia Osce non potuit aliam adulteram, quæ alterius esset uxor, in uxorem ducere : fuisset enim hoc novum adulterium : debuisset ergo illa ad priorem verumque maritum remitti (ejus enim erat uxor), non ab Osce duci.

Secundo, Chaldæus, S. Hieronymus, Cyrillus, Thcodoretus, Rugo, Isidoros, Paulus a Palatio, a Castro, Emmanuel et alii censent hanc mulierem non fuisse Gomor, sed aliam (uti verba textus innuunt, præsertim tò *adhuc* et *fodi,* id est emi : ergo hactenus non erat empta ncc comparata) quæ a viro suo discedens adultera effecta sit, quam Oseo jubetur a suderò avocaro, et emere non in uxorem, sed in ancillam, ac domi relinere castam, ut ncc cum viro, nec cum adultero copuletur; donec post mullum tempus ad virum suum revocetur, et in ejus gratiam thorurnque redeat. Audi S. Hieronymum : a Propheta diligit adulteram, et tamen non ei matrimonio copula-

Christum in fine sæculorum, quam Paulus, *ad nom.* xi, 24, 23, prædiclt, hæc dicta sint mtolligenda, variant interpretes. Ast plurimi ultimam amplectuntur sententiam, inter quos est Sanctius, qui tamen priorem sententiam nullo modo condemnat, quia in toto capito nihil videt, quod tempori captivitatis et reditus ex ca convenire non posset. Cálmelos hoc nostrum vaticinium dc diutina Israolitarum captivitate exponit. Ad vers, i hæc habet: «Mulier ha c est alia ab ea quam antea duxerat in uxorem. Prima illa designabat israclitarum nationem, ac Dei cum illa divortium. Eam derelinquebat hostibus suis, ac permittebat ut in captivitatem abduceretur. Hæc autem designat spons® hujus repudiane, ac jam pernitentis, nondum tamen cum priori viro in gratiam rovers®, ac nec inter llagitia versantis conditionem, vers. 1-4, David, do quo vers. 5 est sermo, ipsi est Zorobabel, typus Christi, » Hæc illi. Nobis, inquit Ackermann, argumento hujus capitis, cl argumentis pro utraque allata sententia perpensis, hoc statuendum videtur. Hoc capito subjungitur symbolum secund® uxoris, quam æque adulteram sibi desponsat, ea tamen lege, ut longiori tempore honestam ct pudicam spons® vitam vivat, nec alterius fiat sponsa aut uxor, ncque ipse eam per nuptias domum deducat, ut ita adumbretur futura Israelitarum diuturna conditio, nempe captivitas, in qua etsi deos alios non colent, tamen Deum non experientur maritum faventem, donec futuro aliquando tempore sequatur reditus, ipsiquo Dei gratiam quærant cl consequantur. Huic reditui jungit Noster, ut alii prophet®, promissionem Messi® (cf. *Jcrem.* xxx, 9; *Ezech.* XXXIV, 23; XXXVI!, 24), quin tompus adventus definiat, aut ullum ejus charaotorem præter originem ex prosapia Davidis tangat. Quam sententiam nostram facere non dubitamus.

tur, neque fornicatione conjungitur, sed tantum diligit delinquentem. » Hoc enim verba Osee significant, vers. 7 : < Et dixi ad eam : Dies multos exspectabis me : non fornicaberis, et non eris viro; sed et ego exspectabo te. » Quod deindo explicans el ad scopum per cam prophetice repræsentatum applicans subdit : a Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, etc., el post hæc revertentur, et quœrcnt Dominum Deum suum. »

Tertia sententia, quam Theophylactus, Rupertos (qui vult hanc fuisse sororem Gomer), Vatablus, Sanchez el alii sequuntur, media est, nimirum mulierem hanc aliam fuisse a Gomer, emptamque ab Osce in sponsam et uxorem, non in ancillam. Hoc enim significat tì *dilige mulierem, (¡. d.* Duc in uxorem et ut uxorem dilige. Rursum to *exspectabis me, sed et ego exspectabo te,* unde liquet eam ab Osee fuisse desponsatam, ut fieret uxor; sed Osee consummatione conjugii ct copula abstinuisse ad longum tempus, quo expleto, ei copulatus est, ut repraesentaret pari modo Synagogam multo tempore fore sine rege, lege, Deo, eoque expleto, ad Dei amplexus redituram. Osce enim videtur hic personam Dei gerere, mulier Synagoga», conjugium el copula religionis ct cultus Dei. Ergo fuit hæc uxor Osce, sicut Synagoga erat uxor Dei. Unde sequitur virum ejus priorem, sub quo adulterata erat, jam fuisse mortuum, aut certe per libellum repudii ei a viro ob adulteria datum, scissum et solutum fuisse prius cum eo conjugium, ita ut jam soluta potuerit nubere Osee prophète.

Hæ sententi »' probabiles sunt, sed secunda probabilior, ob nostram versionem, quæ vertit, a dilectam amico, » id est inurito; sequitur enim : a Sicut Dominus diligit filios Israel, » 7. d. Sicut hæc mulier, licet mullum dilecta a marito, tamen adulteratur, ita lilii Israel, licet multum dilecti a Deo, tamen copulantur idolis. Amicus ergo hic non potest accipi adulter, sed maritus : talis enim erat Deus respectu Synagogæ. Hinc sequitur mulierem hanc habuisse amicum, id est maritum superstitem, ac proinde non potuisse appeti ab Osce m uxorem, sed tantum in ancillam, aut potius Osee cam perditam et profugam adamasse cx cliarilate, ut proximam, eique dedisse pretium et hospitium, ut adulterare desineret. Ita auctores citati, ac nominatili! per amicum hunc accipiunt maritum, non adulterum, Chaldœus, Lyranus, kidorus, Paulus a Palatio, Arias, Guadalupensis, Vatablus ct alii mulli; licet S. Hieronymus, TheodoretuselThcophylactusex Septuaginta intelliganl adulterum. Et sic rea, id est amicus vel socius, significat maritum, *Jcrcm.* 111, 20 : a Quomodo si contemnat mulier amatorem suum, » hebraico rea, id est amicum, puta maritum. Hic ergo amicus gerit typum Dei, non Osee, qui tantum mulieris hujus est conductor.

Porro Chaldœus, Isidoros et Vatablus censent hæc facta esso in Osee non realiter, sed lautum in spiritu per visionem imaginariam. .Melius Theodoretus, a Castro el alii censent reipsa ab eo esse facta et patrata. Vide dicta cap. 1, I.

Et adulteram.— Septuaginta Complutenda et Regia legunt, xou id est *ct adulteras,* sed corrupte; legendum enim cum Codice Vaticano, Sánchez, Hieronymo et Thcophylaclo, xxl ictxx).x^z, id est *et adulteram.* Patet ex IlebræO, Syro, Arabico et aliis. Vide hic tenerum Dei cor, quo amat et sequitur peccatores a so aversos.

Moraliler S. Augustinus, *homil.* 38, inter 50 : « Evelle, ait, cor tuum ab amore oreaturœ, ut inhæreas Creatori, quia si amas illa quæ fecit, adulter es, et quæris iram, quia amicitia hujus sieculi inimica est Deo. Quicumque ergo voluerit esso amicus hujus sœculi, inimicus constituitur Dei. Anima, deserto Creatore, amans creaturam, adultera est. Illius enim amore nihil castius, nihil delectabilius. O anima, ut illius amplexibus digna sis, dimitte ista, et illi inhœre gratis! Nam indo dixit Psaltes, *Psalm,* lxxii : Mihi adhærere Deo bonum est, ideoqne versum priorem prœniisit dicens : Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. »

Et diligunt vinacea uvarum. — Pro *vinacea,* hebraico est *asçisçe,* quod Chaldœus, Lyranus, Marinus, Eorslerus, R. David, et cx eo Vatablus 1¡cnH n et Pagninus vertunt, *oenophora,* vel *lagenas uvarum,* won. quasi notetur hic idololàtrurum gula et ebriositas. aiu Solebant enim idololatræ in suis sacrificiis el fes-ll,ll tis solemnioribus epulari el polare, uno praesentibus certam vini et cibi mensuram distribuere, uti et fecit David, cum arcam transtulit in Sion, II *Beg.* vi, 19. Hinc et Septuaginta vertunt mauxn, id *est bellaria,* panes ex simila factos ct placentas, quæ idolis oiTertintut, ait S. Hieronymus et Theophylactus (I).

Verum melius S. Hieronymus, Vatablus et alii vertunt *vinacea.* Nam el Aquila vertit, írxXztá, id est *vetusta;* et Symmachus, ¿xxpza»;, id est *infrugíferos,* sive aridos ct sterilos uvarum folliculos; vinacea cnim sunt folliculi sive pellicuhe uvarum, quæ in torculari expressa, uva vinoque defluente remanent. Unde hebraico vocantur CD'Ü"îPX <«-*çisçim,* quasi dicas *ima,* seu *fundamenta*, quæ in torculari subsidunt; a radice üüN *asçasç,* id est fundavit. Ha Columella, lib. VI, cap. ni (ubi vocat *siccata vinacea),ct* Varro, lib. HI *be Be rustica,* xi, et Cato, cap. x,el Plinius, lib. XVII, cap. xxu. Eadem vocantur « *lora,* quod lota acina, ac pro vino operariis datur hieme,» ait Varro, lib. 1, Cap. 1 iv. Et Plinius, lib. XIV, cap. x : a Non possunt, ait, jure dici vina, quæ Grœci deuterias appellant, Cato el nos loram, maceratis aqua vinaceis; sed

(1) a Istiuscnodi placentarum mentionem hoc loco» scite observat Rosenmuller, perquam aptam esse, unusquisque inielligit ipse. Magnusantem illarum usus erat iit Meritet diversi exstabant earum genera. In Phœnlelorinn sacris, quæ præsertim innubantur Israelita id consui ex *Jcrrm.* cap. vu, 18.

(amen ínter vina operarla numerantur. * Audi ct Hugonem : «Vinacea, inquit, sunt pelliculæ, botrus plures racemi, racemi plures uvæ, acinum granum, glarea liquor, n Significat ergo hic Propheta Idololatras idolis suis obtulisse hæc vinacea, inquiunt Theodoretus et Theophylactus, aut potius acri sarcasmo perstringit eos, quod, relicto domi vino puro et praestanti, adirent idola et idolothyta, ubi ob advenarum turbam singulis dabatur lora ex vinaceis aqua dilutis, non vinum.

Unde tropologice vinacea el inanes uvarum folliculi significant res vanas el futiles, in quibus nihil est succi, nihil medullæ, nihil boni, quales erant idola et idolothyta, aliaque quæ amabant Israelita}, relicto Deo; omnis cnim peccati voluptas inanis est, insipida et exsucca, non solida, non satians. Hinc Hugo : « Vinacea, inquit, sunt daemones, qui creati in magna pinguedine Spiritus Sancti, sed per superbiam arefacti, projecti sunt de cœlo. Nam Deus in eis, ait S. Augustinus, fuit simul et largiens gratiam, el condens naturam; » sed, effusa gratia per peccatum, mansit natura vacua, quasi vinaceum. Sic, o peccator, cum sectaris honores ct dignitates, vina et veneres, vinacea sectaris, folliculos inanes, et mero aere aut vento turgidos sectaris. Vescebaris in domo Dei pane cœli, pane angelorum; nunc vagus et profugus cum filio prodigo ambis siliquas porcorum. Quod enim in tritico sunt siliquœ, hoc in uvis sunt vinacea. Itane, o stolide, mundo te credis, qui pro tritico siliquas, pro vino loram lilii propinat? Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua, imo aqua est mera, caque putrida. Quin ad Patrem, ad Deum tuum redis? invitat te illo ad mensam suam vino ct deliciis instructissimam, ac clamat : « Venite, comedite panem meum, et vinum quod miscui vobis, » *Proverb,* cap. ix, 5. « Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi : Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in lelcrnum, » *Joan.* cap. vi, M. « Quid enim bonum ejus est, ct quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, cl vinum germinans virgines?» *Zachar.* cap. ix, 17. « Comedite amici, cl bibito, cl inebriamini, diarissimi,» *Cantic.* v, 4. Quin accedis, quin accurris? ut sentias dicasque cum sponsa : « Introduxit me rex in cellaria sua : exsultabimus et tortabimur in te. » Pulchre S. Bernardus in *Sentent. :* « Vinum, ait, graliœ est, quod ex botro Cypri, id est conditoris largitate decurrit : et hoc est musium quo sponsi lilii inebriantur, quod mittitur etiam in utres novos, u Et rursum : « Triforme vinum est in scypho Dei : rubicundum in longanimitate sanctorum, quod Irolifical Isaac in (egritudine; album in remuneratione justorum, quo ebriatur Noe; nigrum et acidum in damnatione pravorum, quod Jesus gustat, sed non vult bibero. » Et ex hoc vino,ait idem, tract. *De Diligendo Deo,* « sobria illa ebrietas vero, non mero, ingurgitans; non madens vino, sed ardens Deo. » Et semi. 18 *in Cantic. :* « Orando bibitur vinum laetificans cor hominis, vinum spiritus quod inebriat, et carnalium voluptatum infundit oblivionem. »

2. Et fodi eam. — Id est conduxi, comparavi Ve«.i, eam. Ita Septuaginta, Chaldæus, S. Hieronymus, *JJ* Hugo, Lyranus, Vatablus, Arias el alii pa>s!m. cor? Unde Syrus vertit, *emi eam ;* Arabicus, *conduxi eam*. Nota : Hebraeum mD *cara* proprie significat fodere, exscindere, excavare; inde per metalepsin significat comparare vel emere. Olim enim quisque fodiebat sibi cryptas ad habitationem et ad sepulturam, ac multo magis vineas, agros, puteos ct cisternas, quibus maxime in Mesopotamia locisque vicinis (ubi habitarunt Patriarcha* Israelis) ob terras siccitatem et calorem indigent, indeque tot et tanta jurgia pastorum Isaac cum pastoribus Abimelech ob hosce puteos, *Genes.* xxv!, 17, 20,22, adeo ut etiamnum viatores ibidem ad puteos communes anhelent et divertant, æque ac in Europa anhelant ad hospitia, ut mihi retulit oculatus testis H. P. Marietas. Puteos ergo olim *fodiendi* sibi comparabant, ut patet *Genes.* L, 5, ct alibi. Hinc *fodere* significat *emere, comparare,* ut *Dealer,* n, G, pro *aquam emptam haurietis,* hebraico est , *arpiam fodietis ab eis argento,* id est emetis argento, emptamque haurietis. Addit S. Hieronymus, Haymo el Lyranus, Osee uti hoc verbo fodiendi, quia alludit ad vinacea jam dicta; Israel enim erat quasi vinea quæ fodi solet. Unde cap. n, 15, dixit : « Dabo ei vinitores ex ea. » Quocirca Leo Castrius : Eodi, inquit, et pastinavi vineam, impendens in fossores quindecim argenteos. *Secundo,* Eorsterus : *Cara,* inquit, significat fodere et scindere, indeque emere : quia ementes et vendentes dexteras invicem percutiendo (piasi discindunt, earumque discissione et divisione stipulantur venditionem ulriusque esse faciam, ratamque emptionem significant. *Tertio,* Arias, *fodi eam,* id est emi in servam perpetuam; huic enim fodi ctperforari solebant aures, juxla legem *Exodi* cap. xxi, 6; *Ikut.* cap. xv, 16.

Unde nota: Licet Ruffinus el Hibera paulo ante citali censeant hanc feminam ab Osee fuisse emptam in uxorem; apud veteres enim, etiam Hebræos, sponsi ct mariti emebant sponsasetuxores, tum ab earum parentibus, tum ab ipsismet, dando cis pro dignitate eujusque munera; ac sponsæ vicissim dotem dando, ea sibi maritos coemebant. Ita David emit .Michel centum preputiis Philistinorum, Jacob Rachelem emit servitio septem annorum, *Genes,* xxix, 18. Scphora emit Mosem sanguine filii, quem circumcidit, *Exodi* iv, 25; vide ibi dicta. Idem mos fuit apud Romanos, ul patet ex Cicerone, oratione *pro Murena,* et Gellio, lib. XVIII, vi, atque apud Græcos : unde *Iliad.* IX, Agamemnon Achilli offert filiam sine iJ-vjt;, id est *donis,* quæ sponsi solent dare sponsis. Unde ab Ovidio dona jugalia vocantur, ab aliis sponsalia. Sic ergo Osee hic videtur emisse uxorem. Tamen verius est ipsum eam non emissu in

conjugem, sed conduxisse in ancillam, ad hoc ut adulteris et adulteriis abstineret. Unde Septuaginta vertunt : ¿uaoówaóur» «M», id est *mercede rt pretio conduxi* eam; piotò;„ enim est merces. Ha S. Hieronymus, Albertus, Hugo et alii supra citati.

QUfXDECDI ARGENTEIS, — SCÍlicCl SÌc lÌS. **SlclUS** autem pendebat quatuor drachmas Atticas, id est semiunciam, puta 4 regales Hispanicos, sive quatuor julios Italicos, uti dixi *Exodi* xxx, 13. Ergo siclus argenteus erat florenus Brabanlicus, et 15 sicli 15 floreni Brabantiei.

Coro hordei. '— Corus, hebraico "loin *chômer* (diversus est ab ÌD3 sive *gomor,* quæ mensura erat victus diurni, *Exodi* xvi, 16), erat mensura continens 30 modios. Ita S. Hieronymus el Epiphanias, lib. *De Mensuris,* qui ait eorum continere 30 modios, esseque cameli onus..Addit Paulus a Palatio, eorum sive chômer esso onus asinarium, quod scilicet fortis asinus ferat, indeque dici *chômer* a mon *chamor,* id est asinus. « Antiquissimum, ait Plinius, lib. XVIII, cap. vu, in lucis hordeum, sicut in Atheniensium ritu apparet; clgladiatorum cognomine, qui Hordearii vocantur. »

Et dimidio coro hordei. — Hebraice OHTO nnb *IctJi scorim,* quod mirum est Septuaginta vertere vtuk uwj, id esi lagenam vini : *seorim* enim hordeum significat, non vinum. Et cœteri Interpretes verterunt id est medium eorum, hoc est quindecim modios hordei. Ila S. Hieronymus, Epiphanius et alii.

Porro empta fuit hæc uxor dimidio coro hordei ; quia olim confarreatione nupti® contrahebantur, cum certis verbis coram testibus solemni sacrificio, in quo panis farreus adhibebatur, in manum conveniebant, ait Ulpianus : quod a Romulo institutum fuisse testatur Dionysius; nam farreatio illa significabat vil® communionem; quocirca diffarrealio apud Festum est dissolutio matrimonii confarreatione contracti. Ita Ulpianus, leg. IX *Instil.;* Plinius, lib. XVIII, cap. in, et ex iis Pineda, lib. V *De liebus Salomonis,* cap. n (I).

Quœres, quidnam hæcsignificant? *Primo,* Chaldæus, S. Hieronymus, Hugo, Lyranus elalii censent quindecim argenteis significari decimam quintani diem primi mensis Nisan, puta Pascha, quo llebræi sanguine agni paschalis a morte, quam inferebat angelus percutions primogenita Ægyptiorum, redemerunt suos primogenitos, ideoque deinceps eosdem quinque siclis redimere sunt jussi. Corus cl dimidius, id esi 45 modii, significant 45 dies quibus cx / Egypto pervenerunt ad montem Sina, ubi legem acceperunt, in qua sanxit Heus primitias hordei sibi offerri altera die Paschalis, inquit Chaldæus. Verum esto co alludi possit, tamen hæc jam pridem transacta erant; hic autem est prophetia de futuro, quæritur ergo quid in futurum portendant?

Secundo, Arias censet quindecim argenteis significari quindecim Prophetas tam majores, quam minores, qui Israeli praedicarunt cumque conduxerunt ad poenitentiam : coras, sive chômer, inquit, est cumulus; *scorim* est hordeum, item turbo et tempestas, 45 modii sunt 45 pœnæ, quas Deus Judæis, *Levit,* xxvi, intentavit, si legem violarent, quas Propheta hic Judæos subituros significat. Alii alia afferunt, sed imperlineniia, quæ vide, si label, apud Christophorum a Castro.

Simplicius dicendum videtur, hoc pretium taxatum fuisse huic mulieri ad annuum victum ; ad hunc enim Romani designabant modios suos 48, quos efficiunt Hebræorum modii 45, puta corus cum dimidio. Unde Terentius in *Phormione* docet, quod servi quatuor modios in mense accipiebant pro victu : jam multiplica quatuor per duodecim (tot enim sunt menses in anno) habebis modios 48, quæ erat mensura annui victus Rom®. Porro hordeum ct hordeaceus panis erat cibus servorum, ancillarum ct pauperum ; apud Hebræos etiam adulterarum; unde mulieri de adulterio accusatæ, ait S. Hieronymus, jubetur accipere gomor farinæ hordeaccæ, *Num.* u, 5. Per hæc ergo omnia significat Propheta, quod Deus Israelilis ob peccata servituti destinatis, ct quasi jumentis terrenis (horum enim pabulum est hordeum) dabat bona terrena; sed cum labore ct pauca, puta tanta quanta ad vicium sufficiunt; tale enim est corns cum dimidio hordei ad victum annuum ac quindecim sicli ad vestitum cl cælera necessaria; iduuc ad hoc, nc cogantur gentes et idola sequi'sicut olim faciebant; sed sciant se non omnino a Deo esse derelictos, quinimo ejus in se curam, alimoniam ct bonitatem agnoscant, ct spe majorum donorum ad Deum revertantur, quod fiet in novissimo dierum, ul dicitur vers. 5. Hoc est quod ait Apostolus, Rozzi, xi : « Non repulit Deus plebem suam quam præscivil : » sed exspectat donec in fine « omnis Israel salvus fiat, n lia Ribera, a Castro el alii. Moraliler, de pretio hoc vide S. Hieronymum hic, el S. Ambrosium, lib. IV, *epist.* 39, et lib. VIH, *epist.* 77.

3. Et dixi. — Propheta conduxit adulteram Veti. 3 pretio quindecim argenteorum, cl sesquicoro hordei; nunc conductionis pacta ct conditione? quas ab ea exigit, illi proponit.

Prima est : « Dies mullos (puta annum integrum; hunc enim llebræi vocant *iamim.*

(Î) Qood Propheta dicit *se* quindecim siclis Choinere el Iziheclo hordei sponsam emisse, explicant aliqui ex more apud Persas vigento, quo certa» suintnæ pccuniæ addunt certam mensuram tritici, si ducunt uxorem ad tempus definitum ; alii, coli. *Exod.* xxi, 3i, putant Ho•eam uxorem servilis conditionis emisse, ideoque quindecim siclus argenteos solvisse, iisque totidem ephas addidive,ut reliquam trigintasiclorum summam hic ratione perficeret. (Ackermann.)

id est dies, quin annus est omnium dierum complexio et revolutio : et nd aunuum victum dederat ei pretium, uli jam dixi) exspectabis me, » hebraico, *sedebis mihi,* vel mecuin, *q. d.* Per annum apud me habitabis et desidebis, ncc vagaberis per domos et hospitia tuorum amasiorum. Ita Thcodorctus, Thcophylactus, Pagninus, ct nlii. L'nde Isidoras ct Vatablus exponunt, </. *d. Multos dies in luctu sedebis quasi vidua.* Osco hic repraesentat non Deum, sed Snlmanasar, qui Israelitas in Assyria quasi in hospitio captivos detinuit. Noster vertit, « exspectabis mc, » quia respicit rem significatam : ad hoc enim sedebat domi Prophetæ, ut exspectaret tempus quo ab eo reconciliaretur, et reduceretur ad maritum. Ita S. Hieronymus, Haymo ct alii.

Secunda est, « non fornicaberis; n hic enim fuit præcipuus scopus Prophetæ, nimirum ut avocaret eam a fornicatione. Ubi nota insignem ejuscharitatcmct zelum animarum. ItaS. Ephrem celebrat zelum et solertiam Abramii eremitas (in ejus Vita), qui Mariam neptem suam in fornicationem lapsam, indeque publico in hospitio mcretricantem, ro cognita insecutus, magno laboro œque ac industria inde abduxit, et in eremum ad pristinum vitæ sanctitatem perennemque poenitentiam reduxit. Ha S. P. N. Ignatius Romæ monasterium S. Maitbra exstruendum curavit, ut in eo reciperentur mulierculae, quæ a turpi quæslu abductra vitam in melius mutaro vellent, ipsequo existons Generalis illas eo deducebat. Cumque ei objiceretur in illis operam perdi, quod facile ad vomitum redirent : « Minime sane, inquit Ignatius, sed si omnibus vitra mera curis atque laboribus id possim efficere, ut vel unam noctem peccato vacuam profferire istarum aliqua velit, omnes ego quidem nervos contendam, ut vel illo tam exiguo tempore Deus et Dominus noster non offendatur, etiamsi sciam illam statini ad ingenium redituram. » Ha Ribadeneira, lib. Ill Vitra ejus, cap. ix. Nimirum cl ire perspiciebat quantum malum, quanta Dei offensa ct injuria sit unum peccatum mortale, una fornicatio, ad quam proinde avertendam quilibet Dei zelotes omnes vires corporis et animi contendere et impendero debeat.

Tertia est : «Et non eris viro, » id est nulli viro nubes, aut copulaberis, ct consequenter neo ad tuum virum (ille enim te ob adulteria negligit ct spernit) redibis, cive copulaberis; multo minus mihi, qui sum merus lui custos, hospes ct conductor.

Quarta est: «Et ego exspectabo te;» hebraico, *et ego ad te,* scilicet respiciam et veniam : ut suo tempore, puta post annum, te ex hoc mera domus hospitio educam, el ad maritum reducam. Noster vertit, « exspectabo, » quia respicit rem significatam, *q. d.* Exspectabo, ut tu pernitens convertaris, lumque ego te marito restituam. Ita Chaldæus, S, Hieronymus, Haymo, Hugo ct Lyranus. Aliter Ribera : Exspectabo, inquit, te ut tecum copuler, et cx te rursum liberos procreem. Censet cnitn hanc fuisse Gomer uxorem Oseo, a qua ipse ad tempus jussu Dei abstinuerit, jusscrilqiic eam domi sedero quietam, nec fornicari; sed exspectare se, suumque thorum, ad quem denuo eam revocaturus erat, ut repraesentaret quod Deus, qui Synagogam Judraorum jam quasi dereliquerat, data interim frugali sustentatione bonorum temporalium, exspectaret eam usque in finem mundi, ut tunc ei rursum desponsetur, eique liberos procrcct. Aliter quoque Vatablus, Pagninus et Arias ; vertunt enim : *Non eris viro, ncc etiam ego ad te,* supple, ingrediar, ut tecum copuler. Significationem ct causam harum conditionum explicat Osce, et applicat Israeli dum subdit :

4. Quia dies mcltos sedebvxt (desolati et dispersi, ideoque lugentes, afflicti et squalidi) fiui Israel sixe regi, etc. — *Primo,* Rabbini, llufflnus, Albertus et Hugo brae accipiunt de captivitate Babylonica duarum tribuum, usque ad ejus laxationem per Cyrum. Verum obstat quod in illa captivitate habuerint hra tribus pontificem, scilicet Josedec, item legem et judices, ut patet *Daniel.* XV, 5, quin et regem Joachin, et principes Zorobabel et Salathiel, insuper altare, ut patet *Baruch,* i, 10, ct sacerdotes ac prophetas, ut Danielem, Ezechielem, etc., atque Deum colebant, qua: tamen omnia hic eis defore praedicitur. Rursum Zorobabel aut Salathiel non potest diei David rex. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Rupertus, et S. Augustinus, lib. XVIII De *Civit,* xxvm.

Secundo, R. David h:ec contigisse putat tempore Machabraorum et Herodis : tunc enim subacti fuerunt Judæi ab Antiocho Epiphane ejusque posteris, qui sacra Judraorum profanarunt, et pontificatum vendebant; ac licet tunc Machaban essent principes, non tamen erant legitimi, quia oriundi cx tribu Levi, non Juda, cui sceptrum dedit Deus, Gen. XIX, 10. Verum errat; tunc enim sub Machabrais maximo floruit religio, virtus et fortitudo Judraorum, crantque ipsi legitimi principes, nipote a toto populo electi. Nec obstat locus *Gen.* XIX, 10, ul ibi ostendi.

Tertio, S. Hieronymus, Cyrillus, Haymo, Hugo, Lyranus, Paulus a Palatio, Vatablus, Ribera, Sanchez et passim alii, ac S. Augustinus, lib. XVIII *He Civit,* xxvm, censent hrac pati Judæos nunc, puta post Christum, el pa«suros eadem usque ad finem mundi. Jam enim carent rege, sacerdotio, altari, etc. Verum hoc patiuntur Judæi ob occisum abéis Christum, non ob idololatriam; quod tamen asserit hio Propheta. Rursum hucusque Propheta egit de Israelitis, id est decem tribubus, non dc duabus, puta Judæis : Judraorum enim dixit se miserturum, cap. i, 7; fateor tamen a pari ad eos hrac posse extendi. Unde

Quarto, dico cum Thcodorelo, Thcophylacto, Clnldæo et a Castro, Prophetam pergere loqui do

Israeliti*, id eSt decem tribubus, ne prædicere carum excidium, et desolationem duraturam usque ad finem mundi. In Assyriam cnim abducti, inde nunquam redierunt, nisi perpauci mixti Ju-

sed sparsi c! incogniti vagantur eliamnnm tuto orbe: unde carent rege, lego,republica, sacerdotio, etc., smiunfquo viles, pauperes et miseri aliis gentibus ct principibus, uti mulier illa quæ horum erat typus) sedebat apud Osce desolata, quasi vidua, carens marito, omnique alia ope divina et humana, habens solam tenuem sustentationem quam dabat illi Osce. Hoc est quod eis *pariter prædixit* Azarias propheta, II *Paralip.* x», 3 : a Transibunt mulli dies in Israel absque Deo vero, cl absque sacerdote doctore, et absque lege, » *q. d.* Excisa Samaria ab Assyriis anno G Czechia? regis Juda, Israelite captivi erunt et profugi, carebunlque tam república quam Ecclesia, tam rege quam pontifice, tam curia quam templo , tam civili jure quam sacro.

Sixb altari. — Hebraice est **navo** *matseba,* id est statua. Unde Leo Hcbræus, Isidoros, Arias, Pagninus cl alii vertunt, *sine idolis.* Verum melius vertit Noster, *sine altari,* ita enim vertunt Septuaginta; altare enim directe et correlative respondet sacrificio, quod antecessit. Hinc et Chaldreus vertit : A'*eque erit in Samaria excelsum,* scilicet altare. *Uatseba* enim significat omne id quod erigitur, staluilur, firmatur, quale in primis est altare, a radice *iatsab,* id est *stetit,* et in hiphil 3'ÏH *hitsib,* id est *statuit,* erexit, firmavit.

Sim ipnoo. — *Ephod,* sive superhumerale, erat primaria vestis pontificum, ut dixi JEzod. xxviii, G. Unde significat pontificatum et sacerdotium Israeli auferendum, uti jampridem ablatum est. HaS. Hieronymus, Thcodorctus, Theophylaclus, Hugo ct Lyranus; quocirca Septuaginta vertunt, fùtó *sacerdotio.* Verum quia in tò *sine sacrificio,* et *sine altari,* sal significavit auferendum pariter sacerdotium, hoc cnim sine altari ct sacrificio esse nequit; hinc pressius el melius per ephod accipiemus oracula ct prophetiam, quæ fiebat per urim ct thummim posita in ephod, uti dixi *Exod.* xxviii, 30; significat ergo ab Israele auferendos Prophetas cl pontifices, qui per urim et (hummim dent oracula, ct consulti respondeant de futuris. Ita S. Cyrillus, Thcodorctus et Thcophyluctüs.

Sim tiifraphim. — Quæres, quid est *theraphim? Primo,* Judæi censent fuisse sacras imagine*, quibus privandæ erant decem tribus in Assyrian captivitate; unde Aben-Ezra el alii Rabbini ex hoc loco colligunt sacras imagines non fuisse Judæis vetitas, sed tantum profanas et idololatricas. Sileat ergo Lutherus et hæretici, qui volunt theraphim fuisse sacras imagines similes imaginibus Catholicorum, unde eas esse vetitas,

X alibi passim Scriptura vetat et damnat ther ipbim. Legant hi fabulones Bellarmiuum, lib. II Lm *Sanatis.*

Secundo, Arias et Cajetanus *in Judia,* xvir, et Oleaster *in Genes,* xxxi, 19, censent esse imagines quas certo astrorum situ conficiebant astrologi, ut ex iis loquentibus, responsaque dantibus cognoscerent futura. Unde R. Eliezcr in suis *Capitulis,* cap. XXXVI : « Quare, inquit, vocantur therapbim? » ac respondet : « Adducebant hominem primogenitum ct mactabant, eiquo caput abscindebant, atque hoc salo et aromate condiebant, ac inscribebant super laminam nomen cujusdain spiritus immundi. Porro supponebant nomen illud sub lingua ipsius, eamque reponebant in pariete, atque coram eo accendebant lucernas, ct adorabant cum, ipse vero alloquebatur eos. u Et Aben-Esra in *Genes.*jcxxi: Theraphim, ait, erant hominum imagines, ad superiorum virtutum el coelorum influxum suscipiendum. Sicci Lyranus *in Judie,* xvn.

Tertio, ahi Rabbini censent esse instrumenta t «u>. quœdain aerea, ad horarum partes internoscendas, seu esse horologia, cylindros, astrolabos.

Qæn7û,Monceius,lib.lDe *Vitulo aureo,* xviuetxx, Quarti, putat theraphim fuisse Cherubini, alii Seraphim. Undo Cedrenus, referens historiam *Judie.* xvn,pro *Theraphim* habet *Seraphim.* Chaldæi enim ita dicunt; nam pro littera *s,* ponunt *t,* ut pro *scales,* id est tria, dicunt *thelath;* pro *secs,* id est sex, dicunt *sect;* pro *mescalim,* id est proverbia, dicunt *methalim;* pro *matseca,* id est fusile, *matheca;* pro *sçaar,* id est janua, dicunt *therah,* cum inetathesi, c qua Græcorum cl Germanorum *thur,* inquit Serarius *in Judie,* xvn, Quiesl. V. Hinc et S. Hieronymus : Theraphim, ait, sunt Cherubim el Seraphim, sive alia quæ in templi ornamenta jussa sunt fieri; hæc cnim omnia per synecdochen significantur in sui parte, puta in theraphim, hoc est CherUbim ct Seraphim, ita et llaymo, Albertus, Hugo ct Dionysius.

Quinto, Chrislophorus a Castro, Sanchez el Leo Qainia. Castrius censent theraphim esso urim et thummim, quæ erant duo lapides, vel duo simulacra, ul putat Chrislophorus a Castro, in Rationali pontificis, dantia oraculum et responsa consulentibus. Probant, quia Septuaginta ct Aquila vertunt, *illuminationes,* vel *manifestationes;* sic autem iidem vertunt urim et thummim, *Exod.* xxviii, 30. Verum hoc uti novum, ita parum verisimile videtur, præserlim quia hoc periculosum valde fuisset apud Judæos, si imagines vidissent, vel nudissent loquentes cl vaticinantes. Erant enim ipsi in imaginum adorationem et idololatriam propensissimi.

Quocirca dico *primo,* « theraphim » significat snu et imagines sive simulacra. Patet, quia ita vertit genuioi. Noster, I *Ileg. xix,* 16, in statua quam pro Davide profugo supposuit uxor Michol, ubi Septuaginta vertunt id est statuas representantes mortuum hominem, sed inanes et evanidas, cum ipsum corpus hominis non adsit, sed absit. *Secundo,* quia Aquila vertit id est figuras

seu imagines : Chaldteus *tsalmenaia,* id Cot similitudines ct simulacra.

Dico *secundo,* hinc consequenter theraphim, sicut cl simulacra sumuntur pro idolis, quia prisca) imagines,pnesertim apud Judæos, vix fiebant nisi diis ct idolis. Patet, quia Noster interpres ct alii, *Genes.* xxxi, 19; *Judie.* xvn, 5; *Ezcch.* XXI, 21,el alibi passim, *theraphim* vertunt idola. Huc dicuntur *theraphim,* vel a radice XÛT *rapita,* id est demittere, ul volunt Marinus el Forslerus, quod idololatra? coram iissc demitterent et humiliarent, ea adorando; vel a Chaldæo «pn *theraph,* id est putrescere, exprobrare, et probris afficere. Unde Chaldæi *beth halturpha,* id est domum turpitudinis, vocant fanum idoli, ct forte inde manavit latina vox *turpis* et *turpitudo,* ait Serarius loco citato. *Theraphim* ergo idem est quod turpe, probrosum, immundum, putridum cl putrefactione dignum: lale enim est idolum, quod proinde hebraice vocatur stercus et sordes, vel potius *theraphim* dicta sunt a Seraphim et Cherubim, de quo mox plura.

Porro *theraphim* hic, uti ct alibi, significare idola, cx eo colligitur, quod per tô *sine theraphim,* explicat illud quod de muliere dixit vers. 3 : « Non fornicaberis, ct non cris viro, » *q. d.* Volo le, o mulier, domi meœ degere solam, ita ut neo adulteris, nec marito luo copuleris; ut repræsentes quod Israelita) post excidium pari modo sedebunt sine sacrificiis cl altari ; ul non colant Deum verum, quasi maritum suum, ct sine theraphim, ul non colant deos alienos, quasi adulteros; significat ergo Israelitas longo tempore non colituros Deum verum, nec theraphim, id csl idola.

Dico *tertio,* «theraphim » significat idola, tum qua deos, tum qua dabant oracula, et consulentibus respondebant de futuris eventis. Patet, quia *Ezcch.* XXI, 21, de rege Babylonis dicitur : « Interrogavit idola *(hebraice, theraphim),* exta consuluit; n el *Zachar.* x, 2 : a Quia theraphim locuta sunt inutile,el divini viderunt mendacium ; » unde cl Chaldæus vertit : *Non erit qui responsum reddat,'* idem patet *Judie,* cap. xvn, 5, ct cap. xvin, 20, in Iheraphim, Mivlue. *Secundo,* quia Septuaginta pro *theraphim* vertunt fòtaw, id est, *manifestationem;* cl Aquila çontapov, id est *illuminationem,* hoc est prophetiam ct oraculum : denique Rabbini : *Theraphim,* inquiunt, « sunt imagines futura pronuntiantes. »

Theraphim ergo erant simulacra ct idola, quæ idololatra' domi habebant, invocabant, et in omnibus difficultatibus dubiisque consulebant, quasi Lares et Penates suos. Sic Rachel furata est Iheraphim, id est, idola ct Lares, patris sui, *Genes.* xxxi, 19. Sic Micha habuit theraphim, quasi Penates suos, *Judie,* xvn, 5. Itaque significatur hic quod Israel in captivitate carebit theraphim, id est diis patriis, Laribus ct Penatibus suis, puta vitulis aureis, ct Baalim, quos colebat in Samaria; licet cnim mixtus gentibus coluerit carum idola, tamen hi non erant ejus theraphim, id est dii patrii, Lares ct proprii Penates quos coluerat in Samaria. Ita Hebræi, Lyranus, Vatablus, Pagninus, Isidoras, Arias, Serarius loco citato, el alii. Simili modo Gentiles coluerunt suos Lares, adeo ut etiam poti excidium domo ct urbe fugientes, eos secum peregre asportarent, uti /Eneas, excisa Troja, extulit secum idola patria, quasi Lares suos, quod tacite irridens Virgilios ait:

> Ilium in Italiani portans victusque Penates.

Hinc narrant Gentiles, quod cum Trojæ in honorem Palladis arx, el in ejus summo templum illi œdificaretur, e coelo ceciderit Palladium, id est Palladis simulacrum ligneum movens oculos cl hastam quam manu gestabat, ut scribit Servius. Hoc Palladium sibi locum in co templo delegit, moxque oraculum ab Apolline datum est, Trojam exscindendam, si Palladium hoc ex urbe efferretur* Quocirca Diomedes et Ulysses clanculum, occisis custodibus, illud extulerunt; ac paulo post a Græcis capta est Troja. Ha Ovidius, V *Pastor.,* et Virgilios, II *£neid. :*

> Falde, *inquit,* aggressi sacrato avellere templo
> Palladium, etc.

Palladium enim erant Penates Trojæ. Et S. Augustinus in lib. *De Civit.,* ridet hosce deos urbiumque tutores, qui oculos habent et non vident, pedes el non ambulant, manus et non possunt opitulari. « Tales, inquit, fuerunt presides el custodes Capitolii, qui cum seipsos non possent dvfenderc, quanto minus valebant civitatem tueri? » De his ait Plautus:

> Ego Ltr sum familiaris cx hac familia,
> Unde exeuntem me aspexisti.

Inde Lararium vocabatur locus sive oratorium, in quo theraphim, id est Lares, et dii domestici servabantur el colebantur. Scribit Lampridius Alexandrum Severum Imperatorem in Larario ¡t u i divinam mane factitasse ad effigies deorum, in quibus habebat Abrahamum el Christum, in secundo autem Larario habebat simulacrum Virgilii cl Ciceronis, lidein dicti sunt Penates, «sive a penu duelo nomine (est enim omne quo vescuntur homines penus),sive ab eo quod penitus insident, cx quo etiam penetrales a poetis vocantur, « inquit Cicero lib. H *De Natura deorum.* Et Macrobius, lib. Ill *Saturn.,* cap. iv: « Penates, ait, esse dixerunt, per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi possidemus. » Unde Plautus in *Mereat. :* « Ego mihi alios Penales deos persequar, alium Larem. » Et Terentius in *Phormione :* « At ego deos Penates hinc salutatum domum divertar. »

Hinc rursum suspicari quis potest theraphim ortum habere a Cherubim et Seraphim, uti su-

peritis dixi. Cum cnim gentes viderent Judæos tanta veneratione prosequi Cherubim ct Seraphim, turn post fabricam arcæ ct Cherubim per Mosem, tunc ante earn. (Nam ante cam, *Genes, cap*. XXXI, Rachel dicitur furata theraphim, id est idola patris sui, atque ab initio mundi Cherubim positi erant ad custodiam paradisi; denique cx traditione Adæ, Noe, Abrahæ, filii ct nepotes eorum ante Mosem cognoscebant et venerabantur angelos, seraphim et cherubim); inde Gentiles suspicati sunt hæc esse eorum numina et deos tutelares; unde ipsi pariter suos Lares ct Penates nonnihil immutata et corrupta voce (uli fieri solet, cum voces e primæva lingua in aliam peregrinam transferuntur) pro seraphim et cherubim vocasse videntur theraphim, præsertim Chaldæi, qui littera *t* gaudent, et s in *t* commutant, ut initio dixi. Hinc el theraphim srpe junguntur cum ephod,uti hoc loco, ct *Judie,* xvn, 5, et cap. xviir, 4,17 el 20; constat enim ephod vestem fuisse sacerdotalem Judæornm (I).

5. Et ql fr knt (Israelite, sive decem tribus, tot centenorum annorum desolatione ct derelictione afflicti, pœnitenles et resipiscentes) Dominum suum, ft David regem suum. — « David, » id est Messiam, sive Christum Davidis filium, ct in regno (non temporali, sed spiritali Ecclesiæ) successorem. Ita Chaldæus, S. Hieronymus, Hugo, Vatablus, Isidorus, Arias et alii passim. Ita Christus vocatur David, *Ésechiel.* cap. xxxiv, 23 : «Suscitabo super servum meum David ; » *Jercm*. cap. xxx, 9 : « Servient Davidi regi suo, quem suscitabo cis. » Et alibi, ut docet S. Augustinus, tom. IV, lib. *De Octo Dulcitiiquestionibus,* Quæst. V ct ultima, ac fuse Galatinus, lib. III, cap. xxiii; nomina enim parentum apud Hebræos sæpe patronymice sumuntur pro filiis et posteris.

Et pavebunt ad Dominum et ad bonum ejus. — Pavor in Scriptura, cum Deo et rebus divinis tribuitur, significat summam venerationem et reverentiam, *q*. d. Sumina reverentia prosequentur et colent Dominum. Septuaginta vertunt ! *Stupebunt in Dominoti in bonis ejus.* Porro « ad Dominum, » id est audito nomine Domini, ‹7. *d*. Solo nominis divini auditu perculsi et attoniti, cum reverebuntur. Ronum autem hic significat Dei erga Israelitas largitatem ct beneficentiam, quam Deus fidelibus per innumeras gratias, dona ct beneficia demonstrat, et testatissimam facit, ita ut fideles iis visis in Dei tam liberalis et benefici admirationem et stuporem rapiantur, *q*. *d*. Israelite mira devotione et reverentia venerabuntur Dei bonitatem ct magnificentiam ; quia videbunt tam magnifica dona el beneficia ab ea sibi, lic-.t tam diu rebellibus post tot sæcula exhiberi, juxla promissa Abrahæ et patribus facta. Unde *pritno,* parliculatim, S. Hieronymus, Albertus et Hugo per *bonum* accipiunt Jesum Christum, quem un:-genilum suum (ac consequenter omnia dona per eum ct cum eo) nobis donavit Deus Pater. *Secundo,* Haymo, Albertus et Arias per *bonum* acci piunt Spiritum Sanctum; hic enim est primum ct mercatura bonum el donum Patris el Filii, qui omnia creata dona in se complectens, ca libertini in nos effundit. *Tertio,* alii per *bonum* accipiunt Eucharistiam ; in hac enim summam bonitatem, opes et gratias nobis in dies ostendit, ct co unicat Deus Pater, cl Christus Dominus,juxla illud *Zachariæ* capite ix, vers. 17 : « Quid est bonum ejus, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, ct vinum germinans virgines? »

In novissimo dierum , — in fine mundi, quando sub adventum Antichrist!, maxime post cum occisum, Israelite et Judæi, qui ei viventi ct regnanti adhæserant, partim memores concionum ct miraculorum Eliœ cl Enoch, partira aliorum concionalorum exhortatione, convertentur ad Christum, uti dixi *Apocal.* cap. xi; tunc cnim omnis Israel salvus fiet, *Doman,* cap. xi, 25. It.i S. Hieronymus, Haymo, Albertus, Hugo, Lyranus ct alii passim. Secundo, Isidorus et a Castro hæc facta putant in incarnatione, et primo adventu ct prædicatione Chrisli, scilicet inchoate, tunc cnim pauci ex Israel converti cceperunt. Errant alii, qui hæc præstita putant in laxatione Judœorum e Babylone facta per Cyrum.

(1) Sensum recte enarras» Rosenmuller merito videtur Kimchi : Israelite neque deos colent alienos, neque patrium et verum, *q. d.* quia utriusque religionis participes esse voluerunt, futuros utriusque expertos, llauc interpretationem etiam Pet. de Figueiro suam facit.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Causas iræ Dei cl vindicta in Israelem recenset, maledictum, mendacium, homicidium, furtum, adulteriunì, etc., quorum omnium origo fuit, quod in eo non esset scientia Dei. Rursum horum omnium causam vers. 8, *assignat ignorantiam ct malitiam sacerdotum, qui peccata populi adulando fovebant ut pro iis hostias ab eo acciperent. Tertio, vers.* 19, *arguit Israelis lasciviam el libidinem, idco'fue ei ignominiosum excidium ct captivitatem comminatur* (I).

i. Audite verbum Domini, filii Israel, quia judicium Domino cum habitatoribus terra; : non est cnim veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra. 2. Maledictum, et mendacium, et homicidium, ct furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit. 3. Propter hoc lugebit terra, el infirmabitur omnis qui habitat in ea, in bestia agri, et in volucre cœli : sed ct pisces maris congregabuntur. 4. Verumtaraen unusquisque non judicet; el non arguatur vir : populus cnim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. 5. Et corrues hodie, et corruet etiam Propheta tecum : nocte tacere feci matrem luam. G. Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam : quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi : el oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum et ego. 7. Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi : gloriam eorum in ignominiam commutabo. 8. Peccata populi mei comedent, et ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum. 9. Et erit sicut populus, sic sacerdos : ct visitabo super eum vias ejus, ct cogitationes ejus reddam ei. 10. El comedent, et non saturabuntur : fornicati sunt, et non cessaverunt : quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo. 11. Fornicatio, ct vinum, et ebrietas auferunt cor. 12. Populus meus in ligno suo interrogavit, et baculus ejus annuntiavit ei : spiritus enim fornicationum decepit cos, el fornicati sunt a Deo suo. 13. Super capita montium sacrificabant, el super colles ascendebant thymiama : subtus quercum, ct populum, et terebinthum, quia bona erat umbra ejus : ideo fornicabuntur filiæ veslrœ, et sponsæ vestræ adultera erunt. 14. Non visitabo super filias vestras, cum luerint fornicata,

(I) Incipit ab hoc capite, ni recte observat Rosenmuller, alter ille sermonum Osee onio, quo sino imaginis involucro, nudis verbis, crimina decem trihuum graviter reprehendit, ct pœnas divinitus immittendas denuntiat. Hoc cnim generalo est tam hujus capitis quam reliquorum argumentum, in quo tractando vales plerumque ita versatur, ul sententias proponat breviores, concisas ct abruptas, quarum una alteram confirmât, amplificat, ct id quod causse capul esi, nova identidem luce perfundit : quire paries horum sermonum fere totidem possunt distingui, quot sententiis, sive versiculis, sunt compositi.

Concionem hinc tempore interregni 12 annorum post obitum Jcrohoami usque ad Salumum editam esso a Propheta recte statuitur; quia dirigitur ad Israelitas in genere, el mox ad sacerdotes quoque, populumqua in specie, nulla regis mentione facta. Idem evincunt, inquiunt Rosenmuller et Maurer, quæ vers. 2 notantur, quæquc non possunt nisi ad bella civilia commode referri, cl talibus temporibus, quibus nulla logum esset ct magistratuum auctoritas, maxime sunt propria, ut iterata) el promiscua) cœdes, latrocinia occupala a sacerdotibus tyrannis, ct id generis alia turbatœ reipublicæ documenta.

Paino igitur, in genero varii generis flagitia, quibus Israelita) dediti essent, castigat, scilicet veritatis, iiiisoricordiæ ct scienti® defectum, 1 ; et commissum maledictum, mendacium, homicidium, furtum et adulterium, S; *secundo,* comminatur pœna?, terne, hominibus et animabus imminentes, 3; *lenio,* eos iuemendabiles declarat, 4; *quarto,* indicii extremum supplicium populum,pseudoprophetas el synagogam oppressurum, S.

Secundo, in sacerdotes potissimum invehitur, quibus exprobrat, *primo,* neglectam populi instructionem, 6; *secundo,* multitudinem peccatorum, olficii conditionem dehonestantium, 7; *tertio,* ollicii abusum ad scandalum perversum, 8 ; *quarto,* iisdem indicit pœnas æqnales cum populo infligendas, cl quæ facient no bona acquisita cos sallent, nec cessent mula commissa, 9,10.

Tertio, ad lotam gentem rediens, præmissa brevi sententia de ellcclu fornicationis el ebrietatis, quæ sunt idolomaniæ adjuncta, accusationem Israelis cœplam persequitur, *primo,* de idololalrica divinatione. 12; *secundo,* dc superstitioso cultu, 13; *(relio,* de lascivia feminarum, impune ad idololatriam sequente, 14.

Quarto, interponit ad Judam monitum, ne *primo,* is loca sacrilega aul ritus profanos frequentet, 15; *secundo,* no sceleribus cl pœnis Israelis participet, 16,17 ; *tertio,* ne communes cum eo cibos, protectores et sacrillda habeat, 18, 19

ctsuper sponsas vestras cum adulteraverint: quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, cl cum effeminatis sacrificabant, et populus non intelligens vapulavit. 15. Si fornicaris tu, Israel, non delinquat saltem Juda : el nolite ingredi in Gaigaia, et ne ascenderitis in Bethavcn, neque juraveritis : Vivit Dominus. 16. Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel : nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine. 17. Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. 18. Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt, dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus. 19. Ligavit cum spiritus in alis suis, et confundentur a sacrificiis suis.

Ven. I. **1. AuniTK VERBUM DOMINI, FILI! ISRAEL. — Hinc** patet Prophetam ndhtic nlloqui decem tribus. Ita Clnldfeus, S. Hieronymus, lingo, Vatablus ct alii ; h;p cnitn vocantur Israel et Ephraim, vers. 17, licet aliqui, ut Hayino el Arias, hæc accipiant de duabus tribubus, eo quod vers, lì» nominet Juda; sed id facit obiter, per subitam depressionem, imo per comparationem et oppositionem ad Israel, id est ad decem tribus. Alii denique, ut Hibera, hæc accipiunt, tam de Israel quam de Juda, id est de duodecim tribubus, quod non est improbabile; licet primum quod dixi sit probabilius, magisque proprium et connexum.

Ol ia judicium Domino cuji habit at or ibus t er r æ. — «Judicium, » id est accusatio et expostulatio; unde Chaldœus vertit, dZstepfnDo, *q, d.* Habet Deus quod in judicio accuset, justeque expostulet cum incolis Samari©. Ita Vatablus et alii.

Non est enim ver it as, — id est fidelitas, sive fides promissorum ct factorum, 7. *d.* Israelita non servant fidem, sed dolosi sunt ct fraudukli; decipiunt enim et fraudant proximos suos. Ita passim Interpretes. Solus Albertus, quem sequitur Dionysius, accipit veritatem inorum et vita, qua scilicet vita dicitur vera, id est recta, justa el conformis su© regnile, puta rect/e rationi.

Nox EST MISERICORDIA , — *q. d.* Non est qui UH-5crealur,cl miserendo subveniat egenti et afflicto. Ita llaymo, Hugo, Vatablus, Arias ac S. Cyprianus, epist. *ad Demetrianum,* ubi et addit : « Do sterilitate aut fame quereris, quasi famem majorem siccitas quam rapacitas faciat, quasi non de captatis annonarum incrementis ct pretiorum cumulis flogranlior inopi© ardor excrescat. Quereris cludi imbribus codimi, cum sic horrea eludantur in terris. Quereris minus nasci, quasi quos nata sunt, indigentibus pr.rbcanlur. Pestem cl luem criminaris, cum peste ipsa cl lue detecta sint, vel aucta crimina singulorum, dum nec infirmis exhibetur misericordia , et defunctis avaritia inhiat ac rapina; iidem ad pietatis obsequium umidi, ad impia lucra temerarii, fugientes ©orientium funera et appetentes spolia mortuorum; ut appareat in (egritudine sua miseros ad hoc forsitan et derelictos esse, no possint, dum curantur , evadere. » Ita sane et hodie sæpe immisericordia est causa miseriarum privatarum ct publicarum.

Et nox est scient ia Dei in t fr r a. — *Et,* id est *quia* (hoc enim significat Hebræum *vau), q. d.* Defectus scienti© Dei, quasi luminis practici, est causa cur deficiant misericordia et veritas, sive fidelitas. Porro *scientiam* Dei accipe non speculativam, sed practicara, qua cognoscimus, æslimamus et reveremur Dei numen, providentiam, justitiam, vindictam, etc., ideoque hæc Dei scientia cum ejusdem timore, amore, cultu et obedientia conjuncta est. Hæc enim est scientia, sapientia et prudentia, quam passim commendat Scriptura, præsertim in Proverbiis, Ecclesiastico et aliis libris sapientialibus, 7. *d.* Non est qui Deum practico cognoscat, puta qui ejus majestatem et providentiam apprehendat el æslimet uti par est, qui eum timeat, colat ct revereatur ; ut cogitans ejus providentiam qua punit impios, et præmiat pios, studeat ei placere; ideoque vacet operibus piis, et abstineat ab impiis, do quo ait S. Joannes, *epist.* **I**, cap. *11,*4 : « Qui dicit sc nosso Deum, cl mandata ejus non custodit, mendax est; » unde Cluldæus vertit: *Non est qui ambulet in timore Domini.* Sic et S. Cyrillus, cl S. Cyprianus, lib. *ad Demelrianum.* Quod enim homines a peccato absterret, ct ad bonum impellit, est Numinis moins ct reverentia; hoc si tollas, homines impune frena laxabunt suis concupiscentiis, ct ruent in oinnia scelera. Hoc est quod queritur Psaltes *Psalm.* xiii : « Dixit insipiens in cordo suo : Non est Deus, n hac de causa « corrupti sunt, et abominabiles facti, d

Ex adverso S. Augustinus, serra. 112 *Dc Tem-* nutiu-
porc : «Cognitione, ait, Dei nihil inolitis est, quia ‹l* «t
nihil beatius est, et ipsa vera beatitudo est. Undo ¿ 50
et Salvator ad Patrem ait : Hæc est nutem vita (Eterna, ut cognoscant te unum verum Deum et quem misisti Jesum Christum, b Et mox › « Beata siquidem vita est cognitio divinitatis; cognitio divinitatis, virtus boni operis est; virtus boni operis, fructus est ætcrnæ beatitudinis. Qui vult cum Deo semper esso, frequenter debet orare ct legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur; cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. » Idem scripsit lib. *De Deata vita ,* quo toto docet non aliud esse beatam vitam, quam perfectam Dei cognitionem. S. Bernardus, tractat. *De Interiori domo,* in fine : « Deum, ait, cognoscere, plenitudo est scienti©; plenitudo nutem hujus scienti©, pleuiludo est glori©, consummatio grati©, perpetuitas vit©. At hujus vero scion-

tire plenitudinem, opus est potius intima compunctione, quam profunda investigatione ; suspiriis , qiiniii argumentis; lacrymis, (piam sententiis ; oratione , quam lectione ; cœlcslium potius contemplatione, quntn terrestrium occupatione. v Idem, lib. Do *Conscientia,* docet multos qurercrc scientiam, paucos conscientiam, corn vera scientia consistat in pura ct sancta coram Deo conscientia.

vh '.î. 2. Maledictum f.t mendacium. — Chaldreus vertit : *Perierant incolte hujus terne, mentiuntur,* etc., *committunt adulteria, perfringunt* (scilicet sepem mandatorum Dei), *et sanguis sanguinem tangit ; ardes eadem excipit.* Sic el Vatablus. Alii vertunt el explicant : *Maledictis, calumniis, conviciis ct exsecrationibus inseciantur proximos.* Ita Theophylaclus, llaymo, Lyranus el Hugo. Ulrumque significat hebræum nSs *ala,* sed magis prius; ostendit enim non esse veritatem in terra cx contrario, quia scilicet in ea regnat *ala,* id est perjurium exsecratorium, ut vertunt Septuaginta, 7. d. Exsecrantur, dicunlqiio : Dispaream, terra mihi dehiscat, si hoc non sit verum, vel si hoc non fecero, ct mentiuntur fidemque fallunt: ideoque sunt perjuri (1).

Inundaverunt. — Chaldreus cl Vatablus, *eruperunt instar diluvii,* quod omnes aggeres el sepes sua vi diffringens el disrumpens, campos implet el opplct aquis. Hoc enim est hebræum |H3 *parais;* pari enim modo Israelita) suis sceleribus plurimis cl maximis diffringebant omnia jura jussaque Dei, atque omnia replebant furtis, fraudibus, adulteriis, eredibus, etc.

Er sanguis sanguinem tetigit. — Septuaginta, *Sanguines in sanguinibus miscent.* Sic enim legit Codex Vaticanus. Hebraice ad verbum est : *Sanguines in sanguines tetigerunt.* * In sanguines, » id csl « sanguines; v verba enim contactus apud Hebrreos construuntur cum *beth,* id est *in.* Dicunt enim percutere in manu, pro perculere manum; occidere in anima, id est occidere animam. *Sanguis* in Scriptura significat *primo,* homicidium, per metonymiam, qua objectum ponitur pro actu; puta sanguis, pro effusione sanguinis, indoque extenditur per catachresin ad quamvis vim, fraudem et injuriam proximo illatam ; hrec enim viam sternit ad homicidium, ejusque est quasi inchoatio ; unde prohibetur quinto Decalogi praecepto : « Non occides. » *Secundo,* significat omnem contaminationem, pollutionem ct immunditiem; sanguis enim effusus omnia contaminat, pollini, cruentat et fœdat. *Tertio,* per synecdochen significat quodlibet scelus; quia enim maximum scelus in proximum est homicidium, hinc ab co nipote famosiori sumitur denominatio, ut quodlibet aliud facinus a pari vel simili vocetur sanguis. Hisce omnibus modis hic accipitur.

Primo ergo Vatablus exponit : *Sanguis sanguinem tetigit;* id ot credes credi fail continua, vel credes eredem tetigit, 7. *d.* Sunt continuai credes in Samaria, mutuis vulneribus sese passim interficiunt. Sic Latinis priscis alternum dare sanguinem dicebantur, qui se invicem vulnerabant. Undo Seneca in *Thyeste :*

Quis vos exagitat feror
Alternum dare sanguinem
Et sceptrum scelere aggredi?

Unde Syrus vertit : *Sanguinem seguine runt;* Arabicus : *Sanguinem super sanguinem effoderunt.* In Hebrreo major est emphasis. Habet enim in plurali : *Sanguines tetigerunt sanguines,* 7. *d.* Tanta est effusio sanguinis, ut non gullalim is stillet, sed instar rivi ct torrentis decurrat, atque ad sanguinem abbi effusum confluat, efficiat|ue quasi lacum sanguineum, ct campos sanguinantes. Inde *vir sanguinum* vocatur homicida ct latro, uli David vocatur a Seinei, llflep.cap. xn,7.

Secundo, Rupertus sanguinem accipit pro commixtione seminis et sanguinis (semen enim est sanguis optimus ct plane percoctus) consanguineorum, 7. d. Consanguinei invicem sanguinem, id est semen, commiscent, invicem incestant ct polluunt.

Tertio, plenissime, Chaldreus, S. CyriIlus,S. Hieronymus, llaymo el Hugo *sanguines* accipiunt pro peccatis, 7. d. Addunt peccata peccatis, scelera sceleribus accumulant. Audi S. Gregorium, hom. il *in Ezech. :* « Sanguis sanguinem langt, quando peccatum peccato additur; ut ante Dei oculos adjunctis iniquitatibus anima cruentetur. Paulus Apostolus ait : Ut impleant peccata sua semper. Joanni quoque per angelum dicitur : Qui nocet, noceat adhuc; el qui in sordibus est, sordescat adhuc, » *q.* d. Domus, vici, fora, templa, muri, agri peccatis inundant et exundant.

Quieres, cur sanguis est symbolum peccati? Pwa-
Respondeo *primo,* quia effusio sanguinis, puta
homicidium, inter homines censetur gravissimum Mn<njs
esse peccatum. *Secundo,* quia sanguis csl sedes et ob ju-
instrumentum concupiscentia», qua» est causa pec- l^r lci'
cati. Sanguis enim subministrat materiam tam libidini, quam iræ ct superbire, eaque accendit ct inflammat. Unde sanguis est symbolum carnalis sensus el cupiditatis, uli cx Theodoreto docui, *Levit,* cap. Avii, 11. *Tertio,* quia sanguis Judreis cx lege erat immundus et abominabilis, nec co licebat vesci, idque in odium et detestationem homicidii, *Levit,* cap. xvii, 10. Rursum, sanguis menstruatarum et naturaliter el ex lege immundissimus erat, *Levit,* cap. xv, 19 et seqq. Tale est peccatum quod est menstruum, cl telerrimum virus anima». *Quarto,* quia peccatum occidit animam , ejusque quasi sanguinem et vitam effundit.

Allegorico Theophylactus et exeo Leo Castrius (qui hunc sensum affert quasi Ulteralem) : Judrei

(1) Alii vertunt, *pejerare,* cl *mentiri,* cl *occidere,* cl *furari.* cl *adulterare.* el dicunt infinitivos posilo^ luco substantivorum, ac cuntíanos actu» induare.

sanguini Prophetaram miscuerunt sanguinem Christi, Apostolorum et Martyrum, dum cos erque ac Prophetas occiderunt, uli Christus cis objicit, *Matth.* cap. xxiii, 34. Rursum iidem, ait Csslrius, Christum inter duos lalroncs crucifixerunt, ut crederetur esse latro. Sic ergo sanguinem Christi sanguini latronum miscuerunt.

7m.i. 3. Propter noe lugebit terra. — Ilie pœnam tot (antisquo sceleribus debitam intentat. Ait ergo, « lugebit, » id est, ul Cbaldœu.*, *vastabitur ct desolabitur, terra,* ul metaphorice lugere videatur; siculi cx adverso prata ridere dicuntur, cum germine, floribus et frudibus vernant. Ita Lyranus, Arias ct Vatablus. *Secundo,* a lugebit, » melonymice, quia vastata lucium incolis inducet, lia llaymo cl Hugo. Quocirca hujus lucius terræ cífeclum subdit, dicens :

Et infirmabitur, — id est languebit, fame conficietur, tabescet ct morietur. Ita Chaldœus. Est mclonymia; ponitur enim antecedens pro consequente, puta infirmitas pro morte.

Omnis qui habitat in ea, in (id est cum) bestia AGHI, ET IN (id est cum) VOLUCRB COELI, — 7. *d.* Desolata terra non tantum homines, sed et besliæ avesque, quin ct pisces morientur, tum quia hæc omnia ex terræ frugibus vivunt: iis ergo sublatis emoriuntur; tum quia per hæc omnia punitur a Deo homo peccans, qui est eorum dominus.

Et pisces maris congregabuntur, — id est deficient ct morientur, ita Septuaginta et Chaldœus (i).

Gerre- P'l »l Quæres, cur defectus animalium et mors vocalur *congregatio?* Respondeo *primo,* quia animalia,eliam fera, ulIcones,cervi, lupi,apri sparsi per agros et sylvas, dum periculum mortis sentiunt, naturæ instinctu solent congregari in unum agmen, ul simul juncta validius periculo resistant. *Secundo,* quia pisces cum ob vilium aquarum, aeris, aliavo de causa (ul ob fœluram, vel cum balœna gravida onus veniris sentiens agilat seipsam tolmnque mare, cl consequenter omnes pisces) alio migraturi sunt, solent congregari in unum agmen, itaque simul proficisci; unde tunc piscatores, qui id præsenliunt, eos piscari solent; uli quotannis stato tempore videmus fieri piscationem halecum, mugilum, salmonum. *Tertio,* Ribera ct alii exponunt : a Congregabuntur, » scilicet ad multitudinem el congregationem mortuorum, i l est tabescent ct morientur. Hinc enim illa trita phrasis : a Apponi vel congregari ad patres, » id est mori. Est mclalepsis, vel metonymia : ponitur enim consequens pro antecedente, scilicet descensus in sepulcrum et limbum, pro morte previa. *Quarto* et genuine, quia hebreuin qap *asaph* significat congregare, colligere, auferre. Sic enim poma dicuntur congregari vel colligi, dum carptim auferuntur. Sic pisces congregantur in sagenam, dum expiscando auferuntur. Unde Lucilius :

Iluis huc, cl coli gis omnia furhtn.

Congregare ergo vel colligere, idem est quod auferre.

Porro hæc mors vel descensus piscium in desolatione terræ contingit partim naturaliter : siccitas enim cl combustio terræ arefacit torrentes ct rivos, qui alebant pisces; parlim el potius justo Dei judicio, qui hominum impiorum terra ct aqua, bestiis cl piscibus abulenlium castigat, omnium defectu ct desolatione. Hoc csl quod minatur Isaías Ægyptiis, cap. xix, 5 : « Arescet aqua de mari, cl fluvius desolabitur atque siccabitur; et deficient flumina, et mœrcbunt piscatores. » Ha in historiis legimus, et hoc reculo vidimus, in Francia, Scotia, Hollandia urbes olim piscatione et piscibus divites, postquam hœresim admiserunt, piscibus omorientibus, vol alio commigrantibus sterilitate cl paupertate a Deo vindice punitas. Refert Platina sub Victore 1H Pontifice, ob peccata illiusævi pisces tam in mari quam in fluminibus defecisse. Idem Hiberni® contigisse, sed precibus S. Malachiœ correctum esse, in hujus Vita scribit S. Bernardus. Sic cx adverso Christus semel et iterum ingentem copiam piscium adduxit in relia S. Petri, utpote fidelium principis, *Luc.* cap. v, vers. 6, el *Joan.* cap. XXI, vers. 0. Thcodorctus per aves accipit divites, qui in-pisces, id est pauperes, grassantur cosque consumunt; sed hoc mysticum csl, non lillerale.

4. Verumtamen unusquisque non judicet (id est v< non expostulet, ut verlit Vatablus, non incrcpel), et non arguatur yir, — *q. d.* Nemo incrcpet et arguat homines hujus regionis; frustra enim id faciet, nam monenti obstrepuni el contradicunt. Ha S. Hieronymus, Lyranus ct Vatablus. Loquitur quasi desperans de eorum emendatione, simulque significat eos plane indignos esse monitione et correptione, ait Ruperitis. Audi S. Hieronymum : « Provocati erant ad judicium Dei filii Israel, ul causas Dominicœ indignationis audirent, et pretérita peccata cognoscerent, propter quæ hostibus traderentur. Nunc quia in scelere perseverant, el impudenti Deum fronte contemnunt, audiunt : Non neccsse est ut veniatis ad judicium, ul in vestris ilagitiis arguamini; quia tantæ estis impudenti®, ut nec convicii quidem, pudorem habeatis cl verecundiam; sed contradicatis mihi, quasi si discipulus magistro, sacerdoti plebecula contradicat, n

Poplus enim tuus sicut hi qui contradicunt sa-

(1) «Cum captivitas decem tribuum venerit habitatore eubtato, inquit S. Hieronymus, bestiæ quoque ct volucres cali, et pisces maris delicient, iramque Domini etiam multa elementa sentient. Hoc qui non credit accidisse populo Israel, amai Illyricum, cernat Thracias, Macedonum, atque Pannonias, omnemque terram quæ a Propontide cl Bosphoru usque ad Alpes Julias tenditur, et probabit cum lieminlbos ei anin.anlia cuncta deficere, quæ tu usua bomiuuin a Creatore prius alebantur, v

CERDOti. — Vatablus, *niait hi qui litigant aim sacerdote, q. d.* Israelite contradicunt mihi cl Prophetis, sicut improba et impudens plebs contradicit sacerdoti, cum coque litigat. ItaS. Hieronymus. Allegorico, Judæi contradixerunt Christo, qui est summus sacerdos, dicentes : Non habemus regem nisi Cæsarern, ait Leo Gastritis. *Secundo,* to *sicut* potest accipi ut nola non similitudinis, sed veritatis, uli est, *Joan.* cap. i, 14,7. *d.* Populus tuus est obstreperus et vitilitigator, uti decet eum qui litigat et jurgatur cum suis sacerdotibus. Quocirca Arias sic exponit, 7. *d.* Nemo est qui arguat populum. Nam sacerdotes quorum csl cum arguere, æque improbi sunt. Unde si hi populum incrcpent, ille recalcitrat, cl scelus sceleri regerit illud occinens :

Væ tibi tu! nigræ dicebat cacabus ollæ.

Vers. s. 5. Et corrues hodie, — id est brevi, 7. *d.* Jamjam tibi, o Israel, imminent ruina ct calamitas captivitatis Assyriacæ; tibi, inquam,ct tuis pseudoprophetis, qui tibi quasi nunquam vastand® falso abblandiebaniur. Ita Chaldœus, S. Hieronymus, Thcodorctus, Lyranus ct Isidorus.

Alii pro *hodie* vertunt, *interdia,* alilerquo sequentia dispungentes, sic transferunt : *Corrues igitur interdia,* id est palam, media luce, non per tenebras ct insidias, *corruet ct propheta tecum nocte,* id est in sua calamitale el strage, æque ac ignorantia, imprudentia, et inopia consilii. Ita Chaldœus, Vatablus, Pagninus, Isidorus et Arias : unde sequitur (!) :

Nocte tacere feci (præ pudore cl confusione) matrem tuam, —puta Synagogam, sive Samariam, 7. *d.* Puniam ejus obstreperam contradictionem silentio, ut sc excusare, imo loqui ncc audeat, nec possit : a Nulla flendi major csl causa, quam flere non posse, » vel metu tyranni fletum prohibentis, vel præ gravilate mali, quæ oculis menlique stuporem inducit : « Cum miserrimum sit flere, quam infelix sum, cui ne hoc quidem licet! » ait Seneca lib. I *Controv.* 1. *Noctem* vocat tempus calamitatis el excidii, puta captivitatis, cædis ct spoliationis Samariæ, foi te etiam quia noctu capta est ab Assyriis. Unde Hebraice csl, *nocte, ct tacere feci,* vd compescui *matrem tuam, q. d.* Cum nox erit, tunc tacebit. Rursum hebræum VTD1 *damiti* verti potet cifin Vatab'o, l'agnino ct aliis, *succidi, q. d.* Nocte succidi matrem tuam. *Tertio,* verti potest cum Septuaginta : *Nocti assimi-*

li} Inlerdiu ct *noctu* mulli explicant eo modo ut sensus sil: Tu brevi corrues, ct statim post te corruet pseu* doprophetn, quemadmodum diem sequitur nox. Asl certo pnvfcrenda est, inquit Ackermann, interpretatio quam et Rosenmuller sequitur: Manifesta est in hoc hemistichio oppositio dici ct noctis : in qua tamen unum alterum non excludit, sed magis explicat, el iitrumquo ad utrosque pertinere docet, ut riguiOcetur nullum tempus a strage tarn singulorum 0 populo, quam pseudoprophetarum vaammesso.

lavi matrem tuam, q. d. Ita cladibus obruetur, ul dies videatur esse nox,utque ipsa nocti tenebros® et horrid® similis esse videatur.

6. Conticuit populus meus.— Vatablus, *ad siten-* Ver*. *tium redactas est* vel *succisus est, populus meus, eo quod non habuerit scientiam Dei,* de quavers. 1.

Quia tu scientias repulisti, repf.llam te, ni sacerdotio fungaris mihi. — *Scientiam* vocat Dei legisque divinæ studium el cognitionem,non tantum speculativam, sed et practicara, uli dixi versu 1. Unde Chaldœus vertit : *Quia tu repulisti timorem Dei, repellam te,* etc. Nola *primo :* Alloquitur Synagogam sive populum Israel; unde de ca loquitur, nunc in genere masculino, nunc in feminino, dicens : « Oblita es legem Dei tui, » g. *d.* Repellam te, o Israel, nc ullus ex filiis luis, aut ex cœlu luo sil mihi sacerdos. Mixime tamen alloquitur ipsos sacerdotes, ul palet cx sequentibus. Nam vers. 8 ait : « Peccata populi mei comedent, » scilicet sacerdotes; ita Chaldœus et Arias (2). Jam sacerdotium inlclligit non falsum ct idololatricum, institutum a Jeroboam, ut vult Albertus, hoc enim non « mihi, » id est Deo, sed vitulis aureis fuit dicatum ; sed verum el divinum. Sensus ergo est, 7. *d.* Quia tu, o Israel, ct maxime vos, o sacerdotes sparsi per Israelem, ut cum Dei cultum et timorem doceretis, repulistis studium mea? legis; hinc cx lege et pœna talionis vobiscum agam ; nimirum quia vos legem meam adeo neglexistis, ut nec eam legeritis, nec ipsos legis libros haberetis, ego vicissim vobis ipsam legem, scientiam, sacerdotium, oranemque mei cultum ct religionem auferam, ut quasi ad atheisinum et paganismum redigamini. Ex sacerdotio enim pendet lotius populi fides, cultus el religio. Eo ergo ablato necesse est ul hæc pariter auferantur <t pereant. Ingens ergo pœna quam Deus Israeli hic socordi in sui cultu co·ıınınatur, est sacerdotii ablatio. Videant nunc respublicœ hœ-

(2) His verbis Prophetam alloqui sacerdotes, clarum csl. In singulari vero loquitur ad *sacerdotem,* quia totum siccrdotum ordinem alloquitur, et vocem collective sumit. Asl recte quæri potest, ad quales sacerdotes Deus ¡>er Prophetam verba sua dirigat, quia nulli in regnu Israelis fuisse videntur veri sacerdotes; cum Jeroboam pridem sacer lutes Aaronicos repudiaverit, cl ex ima plebe sacerdotes fecerit, I *Reg.* xu, 31. Verum tempore Jeroboanii multi Aaronicl sacerdotes abierunt, in quorum locum surrogaverunt alica do ima plebe; plores autem procul dubio manserunt (cf. *Ezcdi. sur,* 10), ct defecerunt ad cultum impurum (nam, ul observat Maurer, quanquam non est probabile, omnes omnino Jovæ sacerdotes ct levitas a Jeroboamo patria expulsos esse (cf. I *ilcg.* xu, 31 ; *chron.* 11, U cl seqq.), lamen quid putabis pluisse efliccre ¡kiucos Jovæ sacerdotes inter medios Mcriticulos ileorum fictorum?) Jeroboami. Ite non slatini Deus repudiavit, sicut nec ipsas decem tribus, sed pro longanimitate sua exspectavit, ut et ipsi pœnitenliam agerent, legis scientiam sedando, et Israelitas docendo ad pœmlcnliam adducerent. Quod quando constanter contemperimi et repudiarunt, Deus eos in lotum cum populo repudiavit, et sacerdotio cos privavit, quod per legem familiæ paterna?promissumel datum fuit.(Ackermann.)

relitte, quæ sacerdotes et sacerdotium Christianum exterminant, quam non tantum illis et Christo, sed ct sibi ipsis sint injuria»; hoc enim ipso auferunt sibi Dei fidem, Dei Ecclesiam, Dei cultum veramque religionem. Denique Arabicus vertit : *Quia tu* es *qui* dí/ erís/ í *suculum, et consola» tinnrm ejus, ct ego* **repellam** *te, ne fungaris mihi sa» ccrdotio.* Quod notent sacerdotes, ne se implicent rebus saecularibus, ut monet Apostolus, si Deo servire el fruí velint. Rursum cx hac Osco sententia, Synodus VII generalis probat arcendos esse episcopatu indoctos, qui carent sacrai Scriptura* scientia, ut habetur disi. xxxvnr,cap. *Omnes.*

v»». r. 7. Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mm. (a Eorum, » scilicet, « filiorum, n ut processit, 9, *d.* Multiplicavi Israelitas sicut stellas cadi, sed quo plures fuerunt. eo plures peccarunt el gravius; ut quot Israeli filios dedi, tot mihi videar hostes genuisse; ipso enim eos educat in mei odio, ct in idolorum amore culluque (1). Quocirca) GLORIAM EORUM IN IGNOMINIAM COMMUTARO,— *q. d.* Auferam eis filios (hi enim sunl gloria parentum, praesertim in lege veteri) quod eis erit valde probrosum et ignominiosum. Ita S. Cyri|lus, Theodoretus el Theophylaclus. *Secundo,* S. Hieronymus explicat, q. *d.* « Quot homines habuit Israel, tot aras exstruxit (temonibus, in quorum victimis peccavit mihi. Propterea gloriam eorum, in qua gloriabantur sibi, cum Deo idola prœferebanl, in ignominiam commutabo; ut et sacerdotes capiantur el populi. Siquidem sacerdotes peccata populi mei comedunt, quia cum eum peccaro perspexerint, non solum non arguunt, sed laudant, atque sustollunt, ac beatos praedicant. » *Tertio,* Chaklirus to *eorum* ad opes ct proventus referi; vertit enim ; *Sicut multiplicavi cis proventus, sic ipsi multiplicaverunt contra me peccata.* Ila siepe videmus non tantum laicos, sed cl sacerdotes ex opibus insolescere ct luxuriari, juxta illud *Deutor.* cap. XXXII, 15 : « Incrassatus est dilectus, et recalcitravit. » Quocirca apposite, ait S. Ambrosius : « Divitiæ de vitiis nomen acceperunt, » quia divitia vitiorum sunt fomes.

Vtn.i. 8. Peccata populi mei comedent. — «Comedent,» id est comedere solent; futurum enim llebræis Sirpe significat inorem, consuetudinem actionis. *Peccatum* in Scriptura tripliciter sumitur : *primo,* pro peccalo proprie dicio; *secundo,* melonymico pro penna peccati ; *tertio,* pro hostia pro peccato; nt, cum ail Apostolus I *Cor.* cap. v, 21 ; »‹ Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum, » id est hostiam pro peccato, « fecit. »

Triplex ergo hic affertur sensus. *Primus,* q. *d.* r‹ Sacerdotes comedent, id est luent pumas peccatorum populi, quorum causa fuero sua dissimulatione; efficiam ergo ut quæ comederunt pccl›,i’nl' ,W tooripK- cala, cl quorum ipsi fuerunt causa, evomant cum clhr* visceribus, inquit Chrislophorus a Castro. Unde el Theodoretus sic exponit, *q. d.* « Metent quæ severunt, el suorum peccatorum fructum vindemiabunt. » Verum cum hao explicatione non recte cohærct id quod sequitur : « Et ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum. »

Secundus, q. d. Peccata, id est hostias pro peccato a populo oblatas comedunt sacerdotes, in iisque convivantur el epulantur. Unde S. Hernardus, serin. 77 *in Cant. : a* Peccata, inquit, populi mei comedent, *q. d.* Peccatorum pretia exigunl, ct peccantibus debitam sollicitudinem non impendunt. Quem dabis mihi do numero præpositorum, qui non plus invigilet subditorum vacuandis marsupiis, quam vitiis exstirpandis! » Unde Prosper, lib. Il De *Vita contempi,* cap. x, ex hoc loco docet graviter peccare cos qui cx bonis Ecclesia? locupletari volunt : « Do clericis, inquit, dicit Spiritus Sanctus : Peccala populi mei comedunt; sed sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed alimenta quibus indigero videntur, accipiunt : ita possessores non alimenta quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt. »

Tertius : « Peccata populi comedunt, » qui precibus ct victimis suis ca abolent et consumunt. Ha Rufflnns cl alii. Verum hæc est laus sacerdotis, non probrum, de quo hic agitur.

Dico ergo, sensus csl, *q. d.* Sacerdotes « peccata populi mei comedent, » non ea consumendo per orationes et oblationes, uti par erat (hoc enim eorum officium,œquo ac oblationes fidelium poscunt et exigunl), sed ea laudando, di simulando, et in se suamque conscientiam ac caput ca suscipiendo. Ita enim agendo quasi hauriebant ct absorbebant peccata populi, erantquo causa ut illa multiplicarentur, idque ad hoc ut a peccata,» id est hostias pro peccato plurimas a populo acciperent cl comçdcrenl. Dicebant enim adulando, el extenuando peccata populi : Illud nullum, vel levo csl peccatum ; Deus scit nos esse fragiles ct infirmos: tales ergo sciens tolerat, iisque compatitur; non ergo silis anxii, ego illud in me suscipio, ego pro te satisfaciam Deo, et, ut ait Theophylactus, « super nos sit condemnatio, » uti Judæi dicentes Pilato : « Sanguis ejus sit super nos ct super filios nostros. » Ita S. Hieronymus, Haymo, Hupertus, Hugo, Lyranus, Hibera et alii. El S. Gregorius, homi!. 17 *in Evang. :* « Cur, ait, peccata populi comedunt, nisi quia peccata delinquentium fovent, ne temporalia stipendia amit-

(!) Ob numerum pluralem, mutatamquo personam hæc terhi non de sacerdotibus, sed de universo populo quidam capiendi existimant, velini S. Hieronymus Verum quam ul familiare vatibus llebræis, ab una persoui subito ad alteram transire, nemo ignorat, inquit Itaenrnuller, neque quod de iis quos vers. G. collectivo in smgulin appellaverat, jam in plurali loquitur, mirum cui videri potest. Pnelcrea, dictum erat m plurali <le uid< et soccrmribui sacerdotum sub flnem venus præûfclentis. Neque thlbiuni est, quin in tertia plurali iniquiUv KicrrUolum mox vers. s describatur. Generale jam adbibetur verbum IXOn *chateau. pcccawrunt,* ut in umvcrwui oLüuii generis peccata ab ns peracta essa indicetur»

tant ? » Et Arias î u Optant, inquit, mngnam pcc-catornm esso copiam, qua* suam illis mercem cum quæslu compendioqijo suppeditent » Sic apud Japones peccata populi comedunt sacerdotes, quos ipsi Ronzio» vocant, qui cuilibet omnium scelerum impunitatem spondent, dummodo cis largas dot oblationes ct eleemosynas ; hujusnuo sponsionis suæ dant syngraphas, quas moi ituri Focum deferunt ad sepulcrum, quasi eas exhibituri judici el vindici Deo; ita habent epistola) Japonicæ.

Duo ergo hae phrasi significat Propheta, adcoquo peccatum accipit dupliciter: scilicet proprie, ct metaphorice, pro hostia pro peccato : hanc enim offerebant, et ex parte comedebant sacerdotes juxta legem *Levit,* cap. vii, 7; eo ergo alludit, 7. *d.* Ili sacerdotes cx lego comedunt peccata, id est hostias pro peccato a populo oblatas; cl quia avari sunt et gulosi, inhiant hisce oblationibus ct hostite, ideoque ipsa peccata populi extenuando ct adulando sorbent et dcglutiunl, ct ut ait S. Job, bibunt quasi aquam iniquitatem. Ita sorbebat peccata Henrici Vili regis Anglicus illo palpo, qui regi volenti ducere Annam Bolcnain, quæ putabatur regis esso filia ex pellice, ac roganti quantum peccatum esset cognoscere matrem cl filiam, respondit : Tantum, quantum si quis devoret pullum cum matre, puta cum gallina, uti refert Sanderus, lib. I *Do Schismate Anglicano.* Huno sensum poscit id quod sequitur :

Et AI) INIQUITATEM EORUM SUBLEVABUNT ANIMAS eorum. — llebræa ad verbum pnrciso sic habent : *Percata populi mei comedent* sacerdotes, *et ad iniquitatem eorum* (scilicet sacerdotum , id est suam) *elevabunt,* vel *portabunt animam qus,* scilicet populi, in quo quia sunt mulli, hinc Noster vertit in plurali, *eorum,* scilicet populorum, 7. *d.* Sacerdotes, respuentes Deum Deique scientiam, epulantur in hostiis et oblationibus populi, indulgent genio et ventri; et ad hano similesque iniquitates suas imitandas invitant, erigunt, et inducunt animas populi verbo cl exemplo. Unde subdit : « Et erit sicut populus sic sacerdos, » 7. *d.* Sacerdos, qui populum prœire debebat virilité, par est ei, imo præit cum, in scelere. Hinc *secunda,* H. David, Vatablus, Arias sic explicant. 7. *d.* Inhiant, et avide exspectant iniquitates populi, sive ut contra legem peccet populus, ul exinde ab eo hostias pro illis peccatis expiandis accipiant, quibus epulentur : inhiant ergo peccatis populi, quasi indo loli pendeant el vivant; nam sublevare animam hebraico significat erigerò animam in spem, sperare, inhiare, ut patet *Ezcchicl.* cap. xxiv, 23, cl alibi. *Tertio,* Haymo :«Sublevant, inquit, dicentes : Quoniam populus Dei estis, cx genero Abraham descendistis, propter illius amicitiam parcel vobis Deus, si peccaveritis ei. n Et Hibera sic explicat, 7. *d.* Sacerdotes addunt animos popularibus ad hoc ut magis peccent, dum peccatis eorum connivent, ea palpant, usque adulantur. *Quarto,* alii *subierant* exponunt per eaonsranf, *q.d.* Sacerdotes animas oneratas peccatis adulando sublevant, alieviant, exonerant; itaS. Hieronymus, Haymo, Ruportu», Hugo, Lyranus ct alii. *Quinto,* pro *sublevabunt* Septuaginta vertunt, *accipient, q. d.* Sacerdotes pro iniquitatibus populi accipiunt, id est offerunt Deo animas suas, seipsos devovendo ir® Dei pro populo. Ha Cyrillus. Verum primus sensus maxime genuinus est, ac deinde secundus et terliu*. Porro Cyrillus pulchro docet sacerdotes debere se orando ct sancte vivendo, hostiam Deo pro peccatis populi offerre: « Talis enim, ait, potest populum qui in offensam Dei incurrit, legemque Dei violavit, in gradum pristinum restituere. »

9. Et erit sicut populus, sic sacerdos.—Hebraus : Vers. *Et erit* (vel *et* r*f) uctd *populus, situi sactrctos.* Est Hebraísmos. Hebrei enim similitudinem exprimunt nota similitudinis, puta *sicut* apponendo Utrique rei comparala, vel simili, quod Latinus Interpres npte latina phrasi reddidit uni apponendo ri *sicut*, alteri to *sic,* quod respondet voci *sicut,* estque redditio similitudinis. Sensus est, 7. *d.* Similis est erilque populus sacerdoti, et sacerdos populo; qualis populus, talis sacerdos, ct vice versa. Hoc enim exigit non tantum ipsa not® similitudinis reciprocatio, ul vult Martinas Martines Lb. VIH *Hypotyp.* cap. vm, sed ct ipsa similitudinis ralio ; símil ‘ cnun est simili simile, et vice versa, simile enim est relativum (equiparanti®. Sive ergo dicas : *Sicut populus sicut sacerdos,* sive dicas : *Populus at sicut sacerdos;* idem dicis, idemque significas; similis, inquam , est in culpa. Unde Vatablus vertit : *Hinc fit ut sit talis populus, qualis sacerdos ;* ac consequenter similis erit in pœoa. Hanc enim sententiam infert tum cx eo quod proximo praecessit, scilicet : « Peccata populi mei comedent (sacerdotes), et ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum; » quibus verbis sacerdotes æquantur, imo pneferiinlur, populo in culpa ; Ium ex eo quod paulo ante dixit : « Gloriam eorum in ignominiam commutabo, » 7. ‹/. Nulla erit differentia inter sacerdotes cl plcbeios, nam omnes erunt captivi citra delectum ; ol ob id omnes afficientur ignominia et contumelia : « Eximiorum enim et magnatum rationem hostes habere non solent, » ait Procopius in *¡saicr* cap. xxiv , 2. Undo et sequitur : « El visitabo super eum vias ejus. » Nam sacerdotes erani decus et gloria Israelis, nipote consecrati Deo, et mediatores inter Deum el populum. Debebant ergo hanc suam gloriam tueri antecellendo populo, tum in legis scientia, tum in sanctitate Deique cultu. At quia neutrum pnvstilerunt, sed populo tam in ignorantia, quam nequitia fuerunt pares, imo superiores; liinc iisdem pares, imo superiores fuerunt iu pœna et ignominia. Ita S. Hieronymus, Haymo et Hugo. Simili modo dicas do indisciplinatis clericis et Religiosis : Qualis laicos, talis clericus; qualis

sæcularis, talis Religiosus. Tolle habitum, hunc ab illo non discernes; quia eadem utriusque est lingua, sermo, actio, vita et mores.

Preclare urget hunc locum S. Gregorius, horn. 17 in *Evangel.,* et II part. *Pastor,* cap. vu. Vere S. Chrysostomus : « Sacerdotes multi, sacerdotes pauci : non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos; » scilicet mysticus, qui mysticas laudis, orationis et sanctorum operum hostias Deo offert. Audi et Gilbertuni Abbatem in appendice ad serm. S. Bernardi *in Cant.* serm. 13 : a Factus est sacerdos sicut populus, ut licentius populus sicut sacerdos fiat. Mundo se monachi studio conformant, et qui in mundo sunt errorem suum nostrorum satis versute et nimis vere tuentur exemplo. Mutuis ad vitia sese aut informant aut fovent exemplis pastores, populi, saculares et Religiosi; promptuaria plena sunt hujusmodi, eructantia ex hoc in illud, aut turpis, auttepidro conversationis spiritum pestilentem. Heu ! quam avido cordis ore pravum hunc attrahimus spiritum, el corrumpentem haurimus auram! Jcsu bone, quando erit, si tamen aliquando erit, sicut fides integra, sic ct incorrupti mores. »

Et visitado super eum vias ejus, — q. d. Puniam ejus actus el peccata. Via enim in Scriptura vocantur actus, modus vivendi, tenor vite, conversatio; per hæc enim mens incedit, sicut per vias corpus.

Et cogitationes ejus reddam ei. — Hebræum *ÏTiyOmaalalav* significat studia, machinationes, molitiones, opera. Hæc ergo vocantur hic *cogitationes ,* scilicet ipsas machinationes scelerum ; has reddit Deus peccatori, cum illum propter easdem ex œquo punit ct affligit.

v«rs. io. 10. Et comedent, et non saturarentur. — Pauperes spiritu, qui esuriunt et sitiunt justitiam, saturabuntur, ideoque beati praedicantur a Christo, *Matth.* cap. v, 6. At hi avari sacerdotes et epulones, qui peccata populi comedunt, iisque inhiant inexplebili aviditate, justo Dei judicio ad tantam famem redigentur in captivitate Assyriaca, ul eam saturare et explere nequeant. Ita Theophylactus et Arias, qui addit : a Qui hostias captant, ipsi in hostias convertuntur, » ul spolientur et mactentur ab Assyriis.

Secundo, Ribera et Arias, *q. d.* Licet gui®, ventri et sceleribus se immergant, nunquam tamen desiderium suum explebunt. Nam, ut ait Veiopu» S. Hieronymus et ex eo llaymo : « Voluptas insaot iDu- tiabilis csl, et quanto magis capitur, tanto plus utentibus se (amem creat. E contrario beati esurientes cl sitientes justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sicut justitia saturat, sic iniquitas substantiam non habens, vana comedentes fraude deludit, et uteros devorantium vacuos derelinquit. »

AlieniusTheodoretus : Comedent,inquit, pomas ct imppbcia, at nunquam iis saturabuntur, id est nuuquam illa desinent, quia unum alteri continuo succedet.

Fornicati sunt, et non cessaverunt. — Chaldæus, Vatablus, Pagninus, Arias et Isidoras hæo accipiunt de corporali fornicatione, de qua sequitur : « Fornicatio , et vinum et ebrietas auferunt cor; » unde vertunt : *Scortabuntur, el non prorumpent ;* Syrus, *non sunt multiplicati,* id est non crescent, non augebuntur filiis, *q. d.* Quaerunt liberos, ideoque non tantum uxoribus, sed et meretricibus copulantur; sed Deus puniet eos sterilitate, ul filios non procreent; sicut paulo ante eosdem, quia epulones punivit fame, ut eam saturare nequeant. Congrua enim et justa poena fornicantium est irtxvia el sterilitas illiberis, ut qui cx matrimonio ad proles a Deo instituto eas procreare nolunt, ex meretricibus eas procreare cupientes non possint, aut si procreent, pravre sint ct miserae, brevisque aevi, uti hodierna «epe docet experientia. Hoc est quod dicitur *Sapient,* cap. iv, 3 : « Spuria vitulamina, » græce *¡ner/ñ¡jarx,* id est *propagines,* ct novi surculi, o non dabunt radices altas ; » quod clare explicans cap. ni, ait : a Filii adulterorum in inconsummatione erunt, » id est inconsummati erunt, nec pervenient ad perfectam retatem. « El ab iniquo thoro semen exterminabitur. »

Secundo et melius, S. Hieronymus, Theodoretus, Cyrillus, Thcophylactus, llaymo, Hugo ct Lyranus hiec accipiunt de fornicatione mystica, id est de idololatria : de hac enim continue agit hic Propheta, deeaque statini, causam hujus sui dicti dans , subdit : « Quoniam dereliquerunt Dominum. » Sensus ergo csl, *q. d,* Comedent, et non saturabuntur, quia fornicati sunt cum idolis, el non cessaverunt, nec sua fornicatione saturati sunt ; sed inexplebili libidine fornicari, id csl idololatrare , continue perrexerunt. « Vires , inquit S. Hieronymus, in fornicatione deficiunt, el fornicandi desiderium non quiescit ; » unde pro *non cessaverunt,* hebraico est MHD' *lo iiprotsu,* id est non *sunt divisi,* scilicet a sua fornicatione, suisque amasiis, puta idolis; sed iis jugiter copulali sunt; radix enim X19 *parais* significat dividere. Inde locus in quo Deus, pro Davide pugnans, divisit et dispersil Philistinos, dictus est *Baal Pharasim,* id csl habens divisionem, *q. d.* Planities divisionum, vel campus fractura* ct rupture, dicente Davide : « Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquœ,» II *Peq.* cap. v, 20. Uterque sensus verus el genuinus est. Fornicatio enim hic el in sequent, tum proprie pro scortatione, tum mystice pro idololatria capilur. Ratio est, quia illa hujus eral non tantum imago ct symbolum, sed comes quoque et assecla, imo ct instrumentum. Idola enim, presertim Bcclphegor, sive Priapum, colebant fornicatione, omnique obscenitate, etiam infanda et Sodomitica cum effeminatis, ut patebit versu 14.

Quoniam Dominum dereliquerunt in non custo-

dirado, — scilicet ejus legem el praecepta. Ita S. Hieronymus, Hugo, Albertus, Lyranus ct alii. Hebræa habent : *Quia deseruerunt Dominum ad custodiendum,* id est quia deseruerunt custodire Dominum , sive custodiam Domini. *Custodia Domini* hebraico vocantur leges, præserlimcæreinoniales Domini. H® vocantur *custodia* per melonymiam, quia summe observand® cl custodiend® sunt, ut qui cas cuslodit, Deum ipsum qui eas sanxit, quique iis colitur et honoratur, custodire videatur. Unde Chaldæus vertit : *Quia cultum Domini dereliquerunt ct non custodierunt ;* el Vatablus : *Quia deseruerunt Dominum, quo minus cum* (id est ejus jussa) *observarent.* Sicut ergo aulici el stipatores, puta Helvetii, summa cura jugiter custodiunt principem, cl omnia quæ eum tingunt, nec faciunt aliud lota vita; ita nos, præserlim sacerdotes, custodire decel cultura ritusque sacros Dei. Sic *Sapient,* cap. vi, 19, dicitur : « Cura disciplina) dilectio est, et dilectio custodia legum illius est; custoditio autem legum consummatio incorruplionis csl. » Alludit ad Levitas, qui dicuntur in tabernaculo excubare, el custodire custodias Domini, id csl tabernaculum, vasa ritusque Domini, *Levit,* cap. vin , 33; *Numer.* t, 53; cap. in, 32,36, 38 : cap. vin,26; cap. xviir, ♦, 5, 8, et alibi.

Cotto dll. id lei, curî

Quocirca minus recte Cyrillus et Theophylactus sic exponunt, quasi dicat : Dereliquerunt Dominum, ut custodirent vias suas malas, ebrietatem, fornicalionem, etc. Rupertos qui ex adverso : *Non custodierunt se,* inquit, *ne servirent peccatis.*

ycn. ti. **U. FORNICATIO , ET VINUM, ET BBRIETAS AUFE-**RUNT coii. — a Fornicatio, » tum corporalis, jungitur enim vino et ebrietati ; tum qu® inde consequi solet spiritalis, id est infidelitas cl idololatria, aufert cor, id est mentem, rationem,judicium , animum, ac hominem dementat, facitquo vecordem. Ita Theodoretus, Theophylactus cl alii. Idque tum quia ipsa fornicatio est fœda et vesana, ac repugnans recte rationi; tum quia corporalis subjicit hominem meretricul®, qu® vesanis cupiditatibus agitur; spiritalis vero subjicit hominem idolo et dæmoni, qui csl juratus ejus hostis; tum quia exhaurit ct perdit ejus opes, famam, sanitatem, conscientiam. Ha Dalila Philislina cor, vires ct vitam eripuit Samsoni. Ita septingeni® concubin® Salomonis dementarunt regem sapientissimi!™, eumquo ad sua idola colenda pertraxerunt cl perdiderunt, III *lUg.* cap. xi, I. Porro fornicario cl peccatori excordi cor restituit timor Dei, judicii etgehenn®; Deus enim per timorem cor pulsat, ct ad vitam spiritalem excitat. Nam, ul ait Sapiens, *Eccli.* xxi, 7 : « Qui timet Dominum, convertetur ad cor suum. » Justos vero el generosos, sed dormitantes vel incogitantes , excitat Deus per amorem et beneficia ; ut Davidis cor excitavit, II *Ilcg.* vn, 27, cum dixit : a llevelasti aurem servi tui dicens : Domum ædiflcabo tibi : propterea invenit servus tuus cornuum, ut oraret te oratione hac. »

Moraliter, disce hic quam bruta sit libido, quæ pr® aliis vitiis homini, etiam sapienti el principi, cor ct montem eripit. Quocirca Diogenes, testé Laertio, lib. VI, dicebat « scorta esse regum reginas ; » quod reges dementarent, ac ab illis quidquid collibuisset, pelcrent et impctrarenl, ideoquo in ipsos reges quasi regnum, imo tyrannidem exercerent ; reges enim a populo non semper obtinent quod exigunt, at scorto nihil negatur. Idem Diogenes dicebat scorta similia esse mulso lethabbus venenis temperato, eo quod afferrent quidem initio voluptatem, sed quam perpetuus dolor consequeretur. Monlfc uiartaL <*r.

Quocirca Demosthenes Corinthi postulans a Laide famosa meretrice corporis copiam, cum illa pro nocte stipularetur drachmarum decem millia, deterritus magnitudine pretii, mutavit sententiam dicens : «Non emo tanti pœnilere,» significans inhoneste voluptati comitem esse dementiam, œqne aepeenitentiam.

Xerxes iratus Babyloniis quod a se defecissent, postquam illos in suam potestatem redegit, vetuit ne ferrent arma ; sed psalteriis libiisque canerent, scoria alerent, cauponas haberent, quo voluptatibus evirati et excordes, non molirentur denuo defectionem. Testis est Plutirchus in *Apophthegm. regum.*

Demetrius Phalereus, cum vidisset juvenem luxuriosum : « Lece, ait, quadratam statuam habentem syrma, ventrem, pudenda el barbam. » Ita Brussonius, lib. Ill, cap. xxxiit.

Hæc Gentiles; quid jam dicant Christiani, quibus major a Christo puritas el sanctitas indicitur, quibusque magis nota est libidinis turpitudo, noxa, el vindicta ælernorum ignium ?

Præclare Salomon sua experientia et periculo (ideo enim forte damnatus est, ejus enim salus csl dubia) edoctus : « Vinum, inquit, et mulieres faciunt apostatare sapientes ; » nam, ul ait Poeta :

> Nox ct am<ir, vinumqne nihil moderabile suadeat :
> lib pudore caret, Liber amorque metu.

Præclare S. Ambrosius, lib. IV tri *Lucam,* cap. iv: « Nec minorem, ait, febrem amoris esse dixerim quam caloris. Itaque illa animum, hic corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est, febris nostra libido est, eo quod ignit® sint cupiditates; » et mox : u Vehemenlior tamen est animi quam corporis febris, el ideo pro animi voluptate corporis salus plerumque contemnitur, nec a periculis abstinetur. » Allert exemplum illustre: a Theolimus cum gravi oculorum incommodo laboraret, et amaret uxorem, interdicta sibi a medico facultate coeundi, cupiditatis impaliens, atque impetu libidinis raptus : Vale, ait, amicum lumen. » In æstuergo cupiditatis sciens se oculos amissurum, maluit illos amittere, quam libidine abstinere. An non libido ei cor mentemque eri-

puerai? Utique, idque sensit, cum libido deferbuit et oculos amisit; lune enim errorem c/eeitatemque suam deflens, sed sero, nec libidinis voluptatem retinere, nec oculos perditos recuperare valuit.

Apposite quoque tres illi heroes custodes Darii regis, cum inter se quœrerent et disputarent quidnarn esset fortissimum ? primus eorum respondit : « Forte est vinum ; alius : Fortior est rex; tertius Zorobabel : Fortiores sunt mulieres : super omnia autem vincit veritas, » III *Esdræ* in, IO. Muberes ergo sunt Sirenes, quæ socios Ülyssis sua *forma ct* cantu inescarunt, dementarunt et perdiderunt. Vis remedium? Unicum est in fuga. « Fugite fornicationem, » ait Apostolus, fugite aspectum vocemque mulierum. Illustre hac de re exemplum exstai in *Vita S. Martiniani* apud Surium, qui graviter el crebro lentatus a mulieribus, ut eas effugeret toto orbe factus est profugus, cujus hic jugis erat stimulus : a Fuge, Marihuane. »

Denique fornicatio eripit homini cor, id est mentem et cerebrum : quia in ipso ejus actu homo videtur esse impos sui, æsluaro et furere instar epileptici. Unde philosophi nonnulli dixerunt actum venereum esse meram epilepsiam ; præsertim quia iIle si frequentetur, realiter hanc inducit, uti experientia vidi, ct ratio physica clare id demonstrat. Quocirca Alexander Magnus, licet ab adulatoribus audiret se esse filium Jovis, tamen hominem se fateri coactus : « Ex usu, ait, Veneris, ct ex somno manifeste me esse hominem convincor. » Ita Plularchus in ejus Nita.

ViiWM ET *(el* capitur pro *id est* : ita Emmanuel) ebrietas aufbrurt con. — Septuaginta, hæc aliter dispungunt et vertunt, nimirum : *Fornicationem, vinum et ebrietatem suscepit cor populi mei;* verum alii passim dispungunt el vertunt, uti noster Interpres. Hebraice ad verbum est : *Fornicatio, vinum* d *mustum* vel, (ut Valablus vertit, *potus inebrians) capiunt*, vel accipiunt, vel eripiunt, cor. Alludit hebraice wTTl *tirosç,* id est musium sive vinum recens expressum, ad radicem tFP *iarasç,* id est possedii et occupavit; eo quod cum crassum sit, turbidum, bulliens ct fumosum, statini occupet el possideat cor, id e>t arcem mentis, faciatque hominem ebrium cl amentem. Notat originem idololatria; omnisqnc mali fuisse comessationes et compotationes : hai enim eripiunt mentem, ct judicium rectæ rationis, simulque libidinem inflammant, itaque hominem précipitant in fornicationem nliaque scelera, ac tandem in infidelitatem et idololatriam ; ejus enim Deus est venter, id ita esse patet cx prima hominum post diluvium propagatione. Cum enim vinum inventum fuit a Noe, mox ipsi el mullo magis ejus posteris cor ad so rapuit, et mentem eripuit, adeo ut plerique omnes ad vilia, imo ad idololatriam deflexerint. Noe enim motions, gemens fremensque vidit pono totum orbem, id est omnes suos posteros impios cl idololatra*, uti dixi *Genes. ix,* sub finem capitis. Hinc nonnulli notarunt vinum a Noe inventum, adeo avide citoque ab omnibus arreptum tculumque fuisse, ut ipsum ejus nomen in omnes linguas transierit, idenique quod prius, apud omnes, licet jam linguis divisos, remanserit. Vinum enim hebraice, dicitur p *iain,* vel *ien :* inde Janus (pula Noe) vini inventor : inde Græeum cwçj inde Latinum *vinum;* Gallicum *vin;* Italicum, Srlavonieum et Hispanicum *vino;* Germanicum, Anglicum et Belgicum *wiin,* et ita de caderis gentibus et linguis. Porro quam vinum el delicia» eripiunt cor, non tantum Prophetæ, sed et gentium philosophi docuerunt.

Antisthenes, quodam predicante delicias, « Hostium, ait, filiisconlingat in deliciis vivere,» ut rem amentem et pestilentem detestaos delicias, quas plerique pro summo bono complectuntur. Ita Laertius, lib. VI *De Vitis Philos.* cap. i. Morali-p-""

Diogenes, apud Laertium eodem libro, distomachabatur in cos qui pro bona valetudine diis munera offerrent, ct in ipso sacro omnibus voluptatibus se obruentes perderent. Idem cos qui per luxum in coquos, nepotes, scorta et adulatores facultates suas profunderent, similes dicebat arboribus por prœcipitia nascentibus, quarum fructus homo non gustaret, sed a corvis ct vulturibus ederentur : sentiens cos qui gula» ventrique serviunt, non esse homines.

Socrates, apud Laertium, lib. II, cap. v, aiebat esse turpe, si quis sua sponte serviens voluptatibus talem se faceret, quales nemo domui suæ vellet habere servos. Talibus autem nullam salutis spem reliquam esse, nisi si pro cis deos comprecarentur alii, ut bonos dominos nancisci possent, quando prorsus decretum esset servire : indicans nullos foediorem ct miseriorem servire servitutem, quam qui et animo ct corporcservirent voluptatibus. Idem admonebat voluptates non aliter quam Sirenas esse preetereundas, obturata aure instar Ulyssis ei qui properat ut Ithacam, id est virtutem voluti patriam, conspiciet.

Plato cum videret Agrigentinos magnis impensis (edificare, eodemque modo comare : « Agrigentini, ait, œdificanl quasi semper victuri, cl comedunt quasi semper morituri. » Ita / Elianus, lib. XII.

Arcesilaus Scytha percunctanli qui fieret ut ab aliis seclis mulli deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli desciscerent ad alios : « Quoniam, ait, ex viris Galli tinni, cx Gallis viri nequaquam.» Gallos dixit sacerdotes Cybeles eviratos, quasi diceret : In voluptatem proniores sumus, quam in virtutem, cum tamen hire ex feminis viros, illa ex viris feminas official. Ita Laertius, lib. IV, cap. vi. Idem respondit B. Thomas Morus cuidam roganti cur tam mulli ad Lulheri hæresin voluptuariam deticorent.

Calo senior vinoso cuipiam el guloso ejus familiaritatem ambienti abnuit, causamque addidit : « Quia, inquit, vivere non possum cum eo qui melius cl subtilius palalo, quam corde sentit. » Ita Brussonius, lib. Ill, cap. vu.

Tiberius Cesar Attilio Butte viro prælorio, cum ad inopiam per luxurn redactus eam deploraret: « Sero, inquit, experrectus es. n Dormiunt nimirum temulenti® ac luxui dediti verius quam vivunt; nam a vita mortalium vigilia est. » Ita Seneca in *epistol.*

Scipio Æmilfanus Censor declaratus, audiens juvenem placentam ex molle in urbis formam compactam, Carthaginemque nuncupatam convivis diripiendam dedisse, equo privavit. Rogatus cur? a Quia, Inquit, me prior Carthaginem diripuit. » Quo dicto militem damnavit ignavum ct vecordem, qui gulæ deditus cum placentis potius meile conditis, quam contra hostes pugnaces belligeraret. Ita Brussonius, libro lll , cap. i.

Sed accipe propria vini etcrapulæ. Pythagoras dicere solebat « ebrietatem esse insaniæ meditationem. p lia Maximus, *serm.* 30.

Leonlichidas Spartiata rogatus cur parum bibant Spartiatæ? « Ne, inquit, alii pro nobis consultent, » *q. d.* Nequit prudenter de rebus consultare, cui sanum judicium a vino ablatum est. Ha Plutarchus in *Lacon.*

Astyages cum rogassct Cyrum cur vinum non hausisset? « Quia, ait, metuebam ne in cratere mixta venena forent. Etenim cum tu in nalalitiis amicum adhibuisti, perspicue didici eum vobis venena infudisse. » a El quo pacto, » inquit ille, u o illi, hoc dignovisti? » « Quod videbam vos, » respondit, « neque corporis esse, neque mentis compotes. » Ha Xenophon in *Pœdia.*

Androclides vir sapiens ad Alexandrum Magnum vino deditum dixit : « Vinum potaturus, rex, memento te bibere terne sanguinem : cicuta homini venenum, cicuta est vinum. » lia Brussonius, lib. I, cap. xix.

Ile Roñoso bibacissimo, qui postea Imperator creatus est, dixit Aurelianus : « Non ut vivat, sed ut bibat natus est. » Ha Vopiscus in *Aureliano.* Idem Bonosus se suspendit : ac roganti cuipiam quis esset suspensus, respondei alter non hominem esse, sed amphoram. .Enchines dicebat : « Speculum form® est æs (olim enim specula Bebant ex iere polito), vinum autem animi : » nihil enim tam occultum in corde, quod ebrius non effutiat. Ha Maximus, *serin.* 30.

«Luxuriosa res est vinum, el tumultuosa ebrietas. » Proverò. xx, 1.

« Cui væ? cujus patri væ? cui rlx®? cui fovea»? cui sino causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonno his qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus, ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet. » Proverò. xxiii, 29.

« Noli regibus, o Lamucl, noli regibus dare vinum : quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas. « Proverò, xxxi, 4.

S. Basilios et Ambrosius dicunt ebrietatem esse voluntariam insaniam. Amplius alt S. Bernardus, lib. *Dc Modo bene vivendi,* cap. xxv : « Multi, ait, per vinum a dæmonibus capti sunt, nec est aliud ebrietas, quam manifestissimus d;emon. » Et paulo ante : « Ebrietas corpus debilitat : ebrietas generat perturbationem mentis : anget furorem cordis; ita alienat mentem, ut homo nesciat scipsum. »

Monachus quidam .Egyptius, interrogatus cur assiduo sibi voluptates subtraheret, respondit : a Subtraho eas mihi, ut ine caudam ct occasionem praecidam. Scio enim illam semper de voluptatibus belligerari, mentemqu? meam perturbare, ct cognitionem ipsam fugare. » Ita Niccphorus, lib. XI *Hist.* cap. xuii.

12. Populus meus in ligno suo interrogavit. — Probat quod fornicatio ct ebrietas auferunt cor, ex eo quod homines deducant ad idololatriam, ut idola lignea, surda, cæca, muta et inania interrogent quasi deos suos, cl consulant de futuris rerum eventis. Aut potius sensus est, *q. d.* Adeo luxus cl libido tam fornicandi, quam idololalrandi dementavit cos, ut a lignis et baculis oracula poscant.

Quieres,quodnam sit hoc lignum? *Primo,* Chaldæus, Rupertus ct Lyranus respondent esso ligneum idolum; *secundo,* Isidorus esse pseudoprophetas quos consulebat populus : hi metaphorice vocantur *lignum*, quia eis quasi ligno el scipioni innitebatur vulgus; *tertio,* melius S. Hieronymus, llnymo, Hugo et Valablus, per *lignum* hoc accipiunt baculum divinalorium : eo enim quasi instrumento divinabant. Undo Septuaginta vertunt : *In symbolis eorum interrogabant ;* eruntenim hi baculi superstitionis et divinationis symbola. Hinc ct subdit : « El baculus ejus (ab eo interrogatus) respondit ei. »

Nota : Veteres Chaldaei, cosque secuti Hebræi, utebantur px&kaxvnta et pilcpavnlqt, id est *divinatione per virgas ct sagittas.* Ha Nabuchodonosor dubitans an Jerusalem, an Philadelphiam oporteret bello appetere, accepit duas sagittas, quarum uni inscripsit nomen Jerusalem, alteri nomen Philadelphi®; deinde sorte cas commiscuit, unamque eduxit, qui cum videret inscriptum nomen Jerusalem, conjecit illam sibi primo esse expugnandam, *Ezech.* cap. xxi,21. Vide ibi dicta. Rursum sagittam jaciebant in altum, et aspiciebant quo illœ caderent; au antrorsum, au retrorsum; an ad dexteram, an ad sinistram, coque sibi pergendum esse conjectabant. Ha Theophylaclus. *Tertio,* Moses Samsonis filius, in explicatione præcopli negativi 52, commemorat hujusmodi ritum ; Decorticabant baculum ligneum uno

Lintum ex latere, tum in aerem projiciebant ; si primo jactu apparuisset superior pars decorticata, at secundo jactu superior pars adhuc vestita, prosperum successum augurabantur : sin e contra primum pars vestita, infelicem : si utroque jactu vestitum vel nudatum latus superius fuisset, mixtum eventum sibi pollicebantur; ct hoc ab Osce hic notari et carpi. Vide Rhodiginum lib. IV, cap. xxix, et Delrio, lib. IV *Disquis. Magie.* cap. n, Quæst. VI, sect, r, sub finem, et sect, in, sub initium (I).

SpíRITIS EMM FORMICATIONUM DECEPIT EOS. — Aliqui per hunc *spiritum* accipiunt stimulum carnis, puta vehementem inclinationem el impulsum ad fornicandum. Huc accedit Cassianus, *Collât.* VII, cap. xml, qui ex Sereno abbate docet spiritum fornicationis esse dæmoncm incitantem ad fornicationem : licet enim dæmones sint incorporei, ct quisque eorum homines ad quælibct vitia sollicitet, tamen ut sil inter eos aliquis ordo, utquo ordinatius, ideoque potentius et efficacius homines oppugnet, ipsimet inter se operas et vitia distribuerunt; Ua ut hi præsint huic vitio, ad ilhidque sollicitent, isti illi, alii alteri, inde enim in Scriptura vocari videntur spiritus irce, superbi®, gulæ, luxuriæ, etc. Sic Moabitides puellæ deceperunt Hebræos, dum cos primo induxerunt ut secura fornicarentur, deinde ut ¡dolum suum Beelpbegor colerent, itaque Dei iram et plagam eis acciverunt, *Num-* xxv.

Secundo, « spiritus fornicationum » est ardor ct impetus animi, incitans eum ad idololatriam; ita Thcodorctus, Thcophylactus, Arias et alii. Hoc spiritu quasi cestro acti vesani Israelite ruebant ad idola colenda, uli fornicator ruit ad scorta; uti patet cx Prophetis, qui passim in hunc ardorem invehuntur ct detonant. Unde sequitur : a Et fornicati sunt cum Deo suo,» *q. d.* Fornicando, id est idololatrando, desciverunt a Deo Deique cultu. licrquescnsushuiclococongruil,uli dixi vers. 10; sed posteriorem magisintendilSpiritusSanclus (2).

Ven it Super capita montium sacrificabant. — Hæc capita sunt quæ a loci altitudine *excelsa* vocantur passim in libris Regum.

Et super colles accendebant thymiama, — id est incensura, suffitum. Græcum enim significat suffire, suffumigare, adolere incensum, ct hoc significat hcbræum inp *hatar :* thymiama ergo hic non tantum est illud compositum ex stacte, onyche, galbano cl thure, quod Deus jussit adolen in altari thymiamatis, Erod. xxx, 34; sed etiam thus, ambra, cl quodlibet incensum, edens suffitura.

Quia dona (amœna, jucunda) erat umbra fjus. — Idem de arbore populo candida (hanc enim significat hcbræum *libne :* sunt enim et populi nigræ) ait Virgilius, *ecloga* ix :

Ilie candida populus antro
Imminet, et lentæ texunt umbracula vites.

Ideo fornicabuntur fille vkstrjb, — *q. d.* In pœnam vestræ fornicationis, tum corporalis, tum spiritalis,scilicet idololatri®, Deus permittet ut Illiæ vestræ corporaliter fornicentur, tum cum amasiis suis, tum cum hostibus vestris, puta Assyriis; qui cis abulentur, cum eas captivas abducent, ncc eas impediet aut puniet : quo fiet ut magis cl magis fornicentur, ac majori dolore et ignominia vos afficiant, animosque vestros vulnerent. Ita Thcodorctus, Haymo, Albertus et Hugo.

Secundo, Chaldæus, Vatablus et Pagninus vertunt in prœsenti, *ideo fornicantur filiæ vestræ, q.d.* Quia vos fornicamini, hinc vestro exemplo fornicantur et filiæ ac spons® vestræ, præserlim quia absunt ab ædibus et oculis vestris, ac versantur apud excelsa in locis sylvosis et amoenis, quæ scelus illectant, ut, sicut vos fidem frangitis Deo, ita justo Dei judicio frangant et sponsæ fidem vobis datam. Lex enim est talionis:

Frangenti fidem fides frangitur eidem.

Pro *sponsæ* hebraico est nbo *callot,* quod verti potest curn Chaldæo, Thcophylacto ct Vatablo, *nurus,* id est uxores filiorum vestrorum, *q. d.* II® fidem frangent datam filiis vestris, fornicando cum adulteris; sicut vos fidem fregistis Deo datam, fornicando cum idolis : itaque tam vos quam filios vestros, maritos suos pudore ct moerore afficient et conficient.

14. Non visitado (id est deseram, negligam, Vers i; peccare impune permittam : ita S. Hieronymus, Thcodorctus, Hugo, Lyranus, aut, ut Isidorus cl Vatablus, *q. d.* Non puniam tam severe ut vos, filias et sponsas vestras, cum adulteraverint (3). Causam subdit) : Quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur. — Est enallage person®: cx indignatione enim quasi avertens faciem ab ipsis, mutat secundani personam in tertiam, dicens : « Ipsi, » id est vos ipsi, *q. d.* Quia vos, relictis filiabus ct uxoribus, adilis meretrices, cum cisque scoriamini; hinc ips® vestro exemplo irritatæ, ct a vobis derelicte, pari modo et jure relictis vobis adibunt amasios cl adulteros, cum cisque fornicabuntur. Hcbræa habent : *Quoniam ipsi cum meretricibus separabantur,* id est, separatili! relictis filiabus ct uxoribus conversabantur

(t) Vide *Ezech.* xxi, annotet, ad vers. îl.

(i) Qj Urum observandum cum Rosenmuller et Ackermann : Eui nou dubiurn esse possit scortationem hic ac**dpiendam ese** da superstitioso simulacrorum cultu, includi temen eordes scortationb, qua proprie dicitur, pro**nurntei ex** Impudicia ritibus cultus illius s-adcl versus pmximu^

(S) Nonnulli interrogative capiunt sb *Io, non,* pro n Sh *olo* annon : Annon visitabo super filias vestras,* etc. Sic d'Allioli cl alii. Id vero non convenire satis cum scopo serieque contextus, adeoque cum veteribus .omnibus in*dicalice* sive *indictive* hæc verba capienda esse, /ion *visitabo,* etc., cl quæ sequuntur, monet Gatacker, *Adversar. Miscellan. posth.* cap. xviii, pag. 624.

el scortabantur : licet Marinus in *Léxico* hebræum 1713' *iipparedu,* id est separabuntur, derivet a "HD *pered,* id est mulus (qui sic dicitur, quod sit generatione separatus), *q. d.* Mulos, id est spurios gignent; vel, *q. d.* Adinslar mulorum abutuntur matrimonio, non generandi causa, sed explenda; libidinis ergo duntaxat. Porro meretrices hæ erant sacerdotissæ Beelphegor, id est Priapi, et sua prostitutione cum colebant, ait S. Hieronymus, Cyrillus ct Thcodorctus, de quibus HI *Reg.* XV, 12, aut Veneris cultrices, ul vult Albertus, quæ sedentes ad ejus templum adventantibus se prostituebant, uti dixi *Baruch* vi, 42.

Monti- ‘‘^ ‘‘ pcccit* lutnun d uxo- *ruln-*

Moralitcr disce hic proles et uxores imitari parentes et maritos in scelere, Deumque horum peccata, prolium ct uxorum peccatis et ignominia ulcisci. Ita ultus est adulterium Davidis scclore Absalonis, qui uxores Davidis patris sui incestavit, II *Rcg.* xn, il. Præclare Juvenalis, *satyra* 4 : »

Et quod nnjorum vitio sequiturquo minores,
Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueris tradunique parentes,
Si damnosa senem juvat alea, ludit et liæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo.
Sic natura jubet.

*

Quocirca illud in mente recordant parentes:

El peccaturo obsistat tibi parvulus infans.

Et illud Plauti in *Pseudol.:*

Probum palrcin esse oportet, qui gnatum suum
Probiorem, quam ipsus fuerit, postulet.

Denique illud Verini :

Et verbo et facto parvis sit rcgnla natis,
Optima sitque omni tempore norma pater.

Sano pucri, dum circa mores inconditos monentur vel arguuntur, illam quasi natura insitam excusationem regerunt : A patre hoc didici : Id mater ine docuit : Sic faciebat mater mea, sic pater; vulgo dicitur: 0 Mali corvi, malum ovum. » Audivi non raro parentes graviter querenles de filiis, quod essent spurci, vinosi, maledici, cervicosi, inobedientes, intractabiles. Quibus ego: Parentes horum sæpc sunt causa; quia ipsi iisdem vitiis addicti filiis pravo exemplo præeunt, illosque eadem verbis ct factis docent. Si ergo cuperent filios mores corrigere, ipsi prius suos corrigerent, quibus illos dedocerent ea quæ ante docuerant.

Ita Augusti Cresaris libidines et sordes imitato sunt du® Julto, filia ct neptis; quæ proinde publicum illi probrum exstiterunt : unde ipse tertiam adoptavit Agrippinam, sed et hanc mox ob sordes abdicavit: nec aliter tres illas, quam 1res vomicas, seu tria carcinomata sua appellare solebat : quin ct testamento cavit, ne mortuæ in sepulcrum suum inferrentur. Denique exclamare solebat illud Homericum :

0 utinatn cxlebs vixissem, orbtuqae periwetn l

Ita Suetonius in ejus Vita.

Eadem, imo major est ratio uxorum quam filiorum. Nam, ut ait Seneca *epist.* 95 : < Improbus est, qui ab uxore pudicitiam exigit, ipse alienarum corruptor uxorum; » uxor enim mariti adulteri exemplo ipso incitata, aut imitari se putat, aut vindicare, ait Quintilianus. Quocirca de multis dici potest quod de Clytemneslra ait Ovidius, lib. 1 *De Arte amandi:*

Dum fuit Atrides una contentus, et illa
Casta fuit : vitio est improba facta viri.

Et illud Euripidis de eadem :

Stulti' quidem sumos mulieres, non nego :
Cutn autem insit hoc animis, peccat maritus
Fastidiens connubio, imitari vn't
Mulier virum, ct alium parare amasium.

Denique Aristoteles in *(Econom. :* « Primum Itaque, ait, leges sint viro ad uxorem, ut injuria cesset; sic ncc ipse injurias patietur, i› alioqui talionem rependet ei uxor, et lege talionis se tuebitur.

Et cum effeminatis. — Ili erant viri sive scorta mascula, ut sunt pueri pathici, sacerdotes Priapi, qui mollitie ct venere succuba Sodomitis serviendo, ex viris quasi feminas se efficiebant, ideoque vocantur *effeminati.* Unde Aquila vertit, id est *mutatos,* scilicet cx officio virili, in femineum; Septuaginta, nnlwyuw»;, id est *consecratos,* scilicet Priapo aut Veneri; Thcodotion, «x»?touivw;, id est *separatos a vulgo,* quasi sacerdotes Priapi. Ita Cyrillus qui ait : Erant viri, sed in feminas mollitie mutati, qui muliebri vociferatione et cymbalis utentes, faccsque ferentes circumcursabant. Sic ct Thcodorctus, Ruperlus, Haymo, Hugo, Lyranus ct alii, qui ct addunt aliam causam cur vocentur *effeminati;* quia, inquiunt, multi ex illis castrabantur, fiebantque eunuchi; ut ad venerem tantum passivam valerent, quasi femina», non activam. Porro hosce viros succubos Beelphegor, id est Priapo, consecratos fuisse in Israel et Juda, patet III *Rcg.* xiv, 24, et IV *Reg.* xxiii, 7. Sed audi S. Hieronymum : a Nos, ait, effeminatos vertimus. Ili sunt quos hodie Romæ matri non deorum, sed dæmonum servientes, Gallos vocant, eo quod de hac gente Romani truncatos libidine in honorem Atys (quem eunuchum meretrix fecerat) sacerdotes illius manciparint : propterea autem Gallorum geniis homines effeminantur, ut qui urbem Romam ceperant, hac feriantur ignominia. Isliusmodi idololatria erat in Israel, colentibus maxime feminis Beelphegor, ob obsceni magnitudinem, quem nos Priapum possumus appellare. »

Secundo tamen, non minus apte pro effeminatis vertas meretrices. Has enim proprie significat

hebreiim T"UHp *kedesçot,* quod est femininum ; *vili* enim ct mares masculino vocantur O*CHp *hcdcsçim* (possunt tamen et hi feminine vocari *ksdesçot* per catachresin, quia erant effeminati, uti jam dixi). Favet S. Hieronymus : «Sciendum, inquit, quod in praesenti *kadcsçot,* meretrices id est sacerdotes Priapo mancipatas vocet. » Verum recte suspicatur Hibera in codice S. Hieronymi esse mendum librariorum, et legendum esse Cqw;, « sacerdotes Priapo mancipatos vocet,» ne sccum pugnei : nam paulo ante eos « viros » vocavit. Erant *ergo* virili sexu, sed meretrices et feminæ abusu libidinis et naturae. Favet ct Symmachus, qui trzi?x;,id est socias, amicas, amasias, proprie meretrices appellavit. Sic ct Theophylaclus : « Initiatos, inquit, hujusmodi vocat sacros mystas, dignos jam arcanis apud illos sacris judicatos, ceu perfectiores : qui mares esse visi femcllæ fuerunt, cymbalis utentes, femincisque ululatibus circumibant trivia, Beelphegor sacramenta perficientes. » Et Chaldæus qui vertit: *Cum scortis comcssantur et potant.* Ubi nola: Hebraeis plus est *kedesça,* quam ;—LHT *zona : zona* enim significat quamlibet meretricem, *kedesça* vero famosam, publicam, quasi lupanari jam auctoratam et consecratam : hæc enim dicitur Ae*desça,* id est sancta, per antiphrasim, quia spurcissima et foedissima, ac spurcitie sua infamis et celebris. Rursum *kedesça,* id est sancta, vocabatur meretrix, quæ Priapo aut Veneri erat consecrata quasi sacerdos, quales hæ erant.

Et (id est *idcirco,* scilicet ob scelera jam re**censita) POPULUS NON' INTELLIGENT VAPULABIT.** — Cum scilicet tandem a me punietur, exscindetur, et in captivitatem, puta in Assyriam, ducetur. Ita S. Hieronymus. Tigurina vertit: *Et populus, qui inklligere noluit, variisjactabitur malis;* Vatablus : *Populus non intelligent, peribit,* vel *corruet, q. d.* « Populus, ignorans Deum, corruere solet. Aut stupore afficietur cum scilicet sentiet tanta Dei flagella, qui, licet sit misericors, est tamen et justus in puniendis peccatis,» ct tarditatem supplicii gravitate compensat.

Hebræum fiâb *labath* proprie significat impingere, offendere, ruere, vapulare; H. David vertit, *pervertetur;* R. Joseph, *claudicabit;* Thargum, *capietur;* R. Salomon, *laborabit, fatigabitur;* Pagninus, *festinabit, anceps erit ct dubius, nesciens quo se certat.*

Vtn It gj FORNICABIS TU, ISRAEL, NON' DELINQUAT SAL-TEM **J**l d a. — Ab braci sermonem convertit ad Juda, eumque monet ut memor templi el regni Dei (in Juda enim regnabat Deus per posteros Davidis, ibique suam habebat domum et templum) non imitetur Israel fornicando, et fornicatione sua honorando et colendo Bcclphegor al osque deos, id est dœmones.

fiatali b14 Ct çualU ? Et n o u t e ingredi in Gal gala. — Galgala locus erat et civitas inclyta, distans a Jordane stadiis quinquaginta, a Jericho stadiis decem : miraculis ct religione patrum sancta et illustris. Nam primo hio transito Jordane castra longo tempore posuerunt filii Israel, ibique prima publica facta est gentis circumcisio. Ibi enim Josuc circumcidit omnes masculos Hebraeorum, qui per 40 annos peregrinationis nati erant in deserto, ibique primum in Chanaan Pascha celebravit : unde in Galgala Hebraei adierunt quasi possessionem terræ promisse. Nam deficiente manna, ibidem primum comederunt de frugibus terræ. inde locus nomen accepit, dictusque est Galgala, *Josuc* v, 9, ubi sic legimus : a Dixitque Dominus ad Josué (peracta circumcisione) : Hodie abstuli opprobrium Ægypti a vobis, » quia hodie vos a vita et moribus incircumcisorum / Egyptiorum, per circumcisionem transtuli in sanctam meam legem ct gentem; idcoque « vocatum est nomen loci illius Galgala. » Galgala enim, vel Gilgal, vel Galgal, vel, ut S. Hieronymus vocat, Golgol, hebraice idem est quod amotio ct ablatio; scilicet preputii, et consequenter opprobrii, ctgentilismi / Egyptiorum : radix enim T7J *gala!* significat devolvere, removere, auferre: inde geminata *ghimcl* littera, *ghilghai,* vel *galgal,* idem est quod devolutio, remotio, ablatio.

Secundo, in Galgala Josué accepit omen victori® ct possessionis Chananææ; videns enim angelum evaginatum habentem gladium, perrexit ad eum, et ait : « Noster es, an adversariorum?» audivitque ab co : « Nequaquam, sed sum princeps exercitus Domini, et nunc venio, » ut libi Chananæarn subjugem : u Solve calceamentum tuum de pedibus tuis; locus enim in quo stas sanctus est, » *Josuc* v, 13.

Tertio, in Galgalis Josué reposuit duodecim lapides, quos tulerat de medio Jordanis alveo , idque ut ibi essent in perpetuum monumentum transitus miraculosi, quo duodecim Iribus sicco pede per Jordanem transierant in Chananæarn, *Josuc* iv, 20. Unde S. Hieronymus in *Epitaphio S. Paula,* ait hosco lapides ibidem visos a S. Paula. Hi duodecim lapides repraesentant duodecim Iribus el patriarchas; ac consequenter duodecim Apostolos, quasi duodecim petras et fundamenta Ecclesia», *Apoc.* XXI, 14. Ita Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion.* cap. xiii.

Quarto, in Galgalis per multos annos constitit tabernaculum Dei, cum arca et propiciatorio ; undo ibidem Samuel judicabat populum, ibique Saulem secundo m regem unxit, I *Peg.* x, S. Ibi quoque Agag regem Amaleo occidit, I *llcg.* cap. xv, 33.

Quinto , Elias et Elisæus frequenter versabantur in Galgalis, ibique prophetabant, et faciebant miracula, IV *llcg.* n, 1, et iv, 38.

Hac decausa idololatre idola sua jam indo ab initio statuerunt in Galgalis, nipote loco sancto adeo, el celebri. Nam tempore Aod, qui tertius a Josué fuit judex Israelis, erant idola in Galgalis, ut patet *Judie,* in, 19.

Ubi nola dœmonem esso simiam Dei, idcoque coli velle ubi cultus fuit Deus, lutu ut Deum possessione sua excludat, tum ut celebrior sil ejus honos et veneratio. Idcirco Antichristus sedem regiam constituet in Jerusalem, uti ostendi Apoca/. xi, 8; ibique in templo sedebit el coletur ul Deus, tum ul habeatur verus rex Sionis, id est Messias, successor Davidis et Salomonis , tum ut profanet urbem olim sanctam, ct pro templo Dei suum constituat , tum ut evertat monumenta omnia passionis , resurrectionis et ascensionis Christi, cujus ipse erit hostis, et Antichristus. Sic experientia constat dœmonem maxime insidiari monasteriis tum virorum, tum feminarum, ul magum vel magam, lubricam, turbulentam, etc., aliquam in illud inducat, quæ cæteras omnes vel turbet, vel inficiat, ut ibi maxime cultus fuit Deus, colatur ipse, itaque Deum suo templo quasi expellat, de coque se vindicet.

Ix Betuaven. — *Itethaven* urbs fuit Judææ, sed ignobilis, sila juxta Bethel, de qua *Josuc* vu, 2, et de ca hic loqui Prophetam censet a Castro. Verum S. Cyrillus, S. Hieronymus, Theophylaclus, .Thcodoretus, Haymo, Lyranus el alii passim putant ipsam Bellici vocari *Belhaven ;* tum quia ei erat vicina; tum quia Bethel erat celeberrima, primo sanctitate et pietate, poslea idolis et idololatria. Jeroboam enim vitulos aureos collocavit in Dan et Bethel, quasi in duobus regni limitibus, ibique hisce vitulis per se sacrificavit. Nota : Bethel prius dicta est Lusa, ob copiam nucum et amygdalarum (hæc enim hebraico vocantur Eib *luz);* a Jacobo vero patriarcha, qui ibi vidit Deum scalæ innixum, et angelos per scalam ascendeales et descendentes, vocata est Bethel, id est doBJhri inu*) Dei, *Genes.* xxvni,19. Eadem a Prophetis hir'iL'. Pep antiphrasiû vocatur *Jtethavcn,* id est *domus* mu* ido- *iniquitatis,* ut vertit Theodotion, aut *domus nihili,* ut vertunt Symmachus et Aquila. Septuaginta pro «ven per erasin legentes *on,* vertunt, *domus doloris,* vel *domus idoli,* quia in ea erat templum, in quo colebantur vituli aurei Jeroboam. Id ita esse patet *Amos* v, 5, ubi Propheta eadem pene verba, quæ hic habet Osee, usurpat, ailquo : « Nolite qmerere Bethel, el in Galgalam nolite intrare, etc., quia Galgala captiva ducetur, cl Bethel erit inutilis, » hebraico *aven;* Bethel ergo csl Belhaven. Monet ilaque Judam, puta duas Iribus, ne adeant idola vicina posita in Galgalis cl in Bethel. Dico *vicina,* quia Galgala ct Bethel erant in sorte tribus Benjamin, ut patet *Josuc* xvm, 12 ct 22; idcoque ea potius nominat, quam Dan aut Samariam. Dicit autem : « Ne ascenderitis in Belhaven, » quia Bethel sita erat in loco alto. Ita Vatablus.

Tropologice, Bethel fit Belhaven, cum regnum, populus, urbs, uti Anglia, Scotia , Dania, a fide et cultu Dei ad hæresin desciscit, cum templa in stabula, monasteria in armamentaria , hospitalia in tabernas ct ganeas convertuntur, quibus competit illud Jercmiæ cl Christi : « Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum, » *Matth.* xxi, 13. Rursum sancta anima fit Bethaven, cum a Dei gratia per peccatum excidit ; tunc enim a regno el dominio Dei transii in jus ct potestatem diaboli.

Nota Prophetam hic ct deinceps usque ad finem capitis, maxime loqui duabus tribubus ; ad illas enim convertit sermonem vers. 15,dicens: « Si fornicaris in Israel, non delinquat saltem Juda. »

Neqce jl iuveiut is : Vivit Dominus, — *q. d.* Ne juretis per vitam idoli, quod est in Galgalis, vel in Bethel, ei attribuendo nomen *Domnus,* hebraico Je/iora, quod est nomen incommunicabile, ct proprium Deo vero. Juramentum enim est actus latrie : jurando enim per aliquem, testabantur cum esse infallibilem, primam ct increatam veritatem ; ac consequenter esse numen el Deum : eum enim jurantes in testem suæ assertionis vocabant dicento, v. g. Vivit Dominus, quod hoc illudve fecerim, aut faciam, quasi dicerent : Juro per Deum vitamque Dei, quod hoc illudve feci, aut faciam. Sicut ergo paulo ante vetuit cultum idoli, ita hic vetat juramentum per idolum : hoc enim est protestatio et invocatio numinis Deique veri. Ita Theodorclus, Albertus, Hugo,Lyranus ct alii.

Alii exponunt, *q. d.* Ego Deus et Dominus, sive Jehova vester, nolo ut per me meamque vitam amplius juretis, cum sitis idololatre; nolo ut ore, quod invocatione idolorum polluistis, juretis, nominetis et invocetis, itaque polluatis nomen sanctum meum. ItaS. Hieronymus, Cyrillus, Theophylaclus, Haymo, Isidorus, Vatablus et ahi. Verum hæc expositio non recte cohærct cum eo quod præccssit: a Nolite ingredi in Galgalam, el ne ascenderitis in Belhaven ; » huic enim annectit : « Neque juraveritis : Vivit Dominus, » hæc enim tria pari casu, tenore el nexu dicuntur, ul palet ex Hebreo. Eodem ergo spectant; scilicet ad hoc ne colant idola in Galgalis ct Belhaven, neve per ea jurent. Alioqui quæ esset connexio dicere : Nolite colere idola in Galgalis ct Belhaven, et nolite jurare per nomen meum. Contrarium enim potius dicendum esset, hoc modo : Nolito colere nec jurare per idola, quæ sunt m Galgalis, sed potius colite me, el jurate per nomen meum.

16. QUOXTAM SICUT VACCA LASCIVIENS DECLINAVIT Ven. 14. Israel. — Proponit Juche petulantiam ct lasciviam Israelis. quasi rem fœdam, indignam, et Dei indignationem exitiumque gentis provocantem; ut Juda aliena insania ct periculo sapiat, illudque declinet, *q. d.* Israel carens cerebro lasciviat ul vacca ; al tu, o Juda, persta in Dei lege, quasi leo : huic enim te assimilavi, *Genes,* xtix, IO. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Theophylaclus, Haymo et alii.

In Hebreo est elegans paronomasia : *Sicut*

vacca, vel *titula,* TI© mi© *surera sarar, Israel, q. d.* Sicut vacca rebellis rebellavit Deo Israel. Ita Vatablus. *Sarera* enim significat vaccam qure lascivia vel cestro agitatur, bicoque indomita et rebellis jugum omne excutit, et quasi furens huc illueque discurrit.

Quocirca Septuaginta vertunt : *Sicut vacca asilo percussa insanivit Israel; asilo,* id est cestro, uti ex Virgilio docet S. Hieronymus; sic enim canit Virgilius, lib. HI *Georg.:*

> E‘t lucos Silari circa, illcibusque virentem
> Plurimus Alburnum volitans, cui nomen Asilo
> R»tn.inoin est, (Eslron Graii vertere vocantes;
> Asper, acerba sonans; quo lota exterrita sjlvis
> Diffugiunt armenta.

Asilum significat furorem llebræorum , quo impetu insano ferebantur ct ruebant ad cultum idolorum. Noster generalius magisque proprie et adæquate vertit, ◊ lasciviens; » non cnim solo reslro, sed el pastu, amore, aliisque do causis lasciviunt vaccas. Unde Chaldæus vertit : *Sicut bos qui saginatur et recalcitrat, sic rebellat Israel propter multitudinem bonorum,* juxta illud *Deuter* xxxu, 15 : *Incrassatus est dilectus, ct recalcitravit, etc.* Noster vero melius vertit *vacca,* quam *bos,* tum quia hcbræum ITD *para* vaccam significat, non bovem; tum quia feminee omnium pene animantium magis lascivre sunt, petulcre et delira, quam mares, uti docet Aristoteles, lib. *De Physiognomia,* et ex co Augustinus Niphus, qui htijtiscorci physicas rationes adducit : « Magis malefica, inquit Aristoteles, sunt feminea masculis, ct proterviora, cl minus defensiva; » rursum : o Masculina natura sunt fortiore ct justiore genere; feminina autem sunt timidiora et injustiora natura, n Feminina tamen quia minus habent cerebri, judicii, animi et virium, hinc natura id aliunde compensante, plus habent affectus, passionum, procache et impudenliæ : hisce enim illa supplet.

Denique Propheta comparat Israelcm vaccre, non cani vel asino. *Primo,* quia coluit vaccas, puta vitulos aureos; vocatur vacca potius quam vitulus, ad majorem confusionem, quia sic miro fornicationis modo a vitulis subigebatur, quibus visibiliter adorando se substernebat; invisibiliter vero suam animam tauro, id est dremoni, prostituebat. *Secundo,* quia Deus ejus erat venter, et, ut ait David : « Prodiit quasi cx adipse iniquitas eorum. *Tertio,* quia ejus lascivia commutanda erat in jugulationem, jubilus in mugitum cl planctum. Ita Ruffinus, Rupcrtus et ex iis Deirio, *adagio* 977. Denique quia vitulabatur ct lasciviebat, uti vaccæ et vituli quos colebat.

NUXC PASCET EOS DOMIMIS QUASI AGNUM IX LATITUDINE, — id est in loco lato et spatioso, ‹/. *d.* Sicut agnus, qui saginatur, latissime in pascuis uberrimis pasci sinitur, ut impinguatus slalim macte tur; ita Deus sinit Israelcm bonis affluere cl lascivire, ut sit prædæ Assyriis, ab cisque snolietur et juguletur. Ita S. Hieronymus, Vatablus el Lyranus (I).

Secundo, alii, *q. d.* Israel captivus ibit in Assyriam , ubi non lasciviet ut vacca ; sed ducetur quo hostes volent, agclurqtte ad nutum Assyriorum lanquain agnus mansuetus, lia Haymo, Hugo et a Castro. Aut sicut agnus mansuetus ubique matris ubera requirit; ita Israel in captivitate domitus ct mansuefactus, me meaque ubera requiret. Ita Theodoretus el Theophylactus.

Tropologice, S. Hieronymus per Israel haereticum, per Juda fidelem et Ecclesiasticum accipit: « Si semel, ait, fornicaris, haeretice; saltem tu , Ecclesiastice, non delinquas; nec ingrediaris in G.ilgalatn, hreretieoruin conciliábulo, ubi peccata omnia revelantur, el instar porcorum volutantur in creno (alludit enim Gaigaia ad rnSj *gala,* id est revelavit, el ad bbj *galal,* id est revolvit, volutavit), ne te ascendero putes ad superbas cl arrogantes falsorum dogmatum fictiones. Non est enim ibi domus Dei, sed domus idoli. Sicut cnim vacca percussa asilo, percussi sunt hrercfici ardentibus diaboli sagittis, et legis notitiam reliquerunt: ideo pascentur in lata et spatiosa via, quæ ducit ad mortem, et patientia Domini bonique pastoris cos nutriet ad interitum. » Idem, mutato nomine hærctici, adaptes ambitioso, luxurioso, avaro ct cuilibet peccatori.

17. PARTICEPS idolorum Ephraim, dimitte EUM,— Vrr». «7· *q. d.* O Juda, dimitte Ephraim, id est Israel, puta decem Iribus,qure sunt participes cultus ct mensu idolorum; comedunt cnim idolothyta, scilicet carnes ct cibos idolis immolatos : noli ergo cum imitari, noli cum co participare in idolis ct idolothytis. ItaS. Hieronymus, Theophylactus, Hugo, Lyranus ct alii. Minus recte Rupcrtus ct Vatablus censent hrec esse verba Dei ad Prophetam, *q. d.* Luseris operum , si ad pœnilcnliam invitaris Ephraim; dimitte ergo cum cum suis cupidinibus ct idolis. Gravissima cnim est poma dimitti a Deo, et tradi sibi suisque concupiscentiis.

18. Separatum bst convivium eorum.— Dat causas Judie , cur Israelis commercium et societatem vitare debeat. Prima est hrec, *q. d.* Quia illorum cultus, religio et convivium a tuo, o Juda, separatum cl diversum est : lu enim abstines cibis lege *Levit,* xi velitis; illi sine scrupulo iis vescuntur, tu participas cx hostiis pacificis Deo immolatis ; illi participant ct comedunt idolothyti. Ila S. Hieronymus, Albertus et Hugo; tu post epulas cástum le conservas; illi epulis disienti ardent in libidines. Hoc est quod sequitur : a Fornica-

ti) Quibus verbis, ut scite notat Maurer, cum in campo minus lato et probe obsepto agnus imbecillis a feris sil tutus, contra in campo spatioso atque aperto a grege facile aberret ac præda tlal lupo, minatur vates, nullam jam curam populi sui Deum habiturum , sed passurum esse, ut ejecti patriis sedibus Israelita) dispergantur pr.rda futuri hostibus.

tione fornicati sunt. « Pro *separatum est convivium,* hebraico est OXJD HD *sar sobcam,* id est recessit potatio vel compotatio, id est convivium eorum. Hebræi enim vocant *miste,* id est compotationem, uti et Græci cvjak4<hw, a communione potus, quod Latini a communione victus et cibi vocant *convivium*. Est metaphora a vinis acidis. Nam recedere venuste ab llebræis usurpatur de vino, quando in vappam resolvitur. Unde et Græci tale vinum *farm;,* Cicero, *vinum fugiens,* Flandri *afgacnden wiin* vocant. Chaldæus, R. David, Vatablus, Pagninuset alii rccenlioresvertunt: *Dutruit* vel *fœtuit potus eorum, q. d.* Vinum eorum erat olim vinum *cos,* id est coloratum, odoratum, sapidum ; jam per scelera eorum recessit a suo colore, odore, sapore; factumque est decolor, putidum, acidum, *q. d.* Lrolilia eorum in tristitiam versa est, gaudia in lucium, epulæ in absinthium.

Mirum est Septuaginta vertere : *Provocavit Chananæos :* quod sic explicat S. Hieronymus, *q. (L u* Tantum studium habuit Israel in idolorum cultu, ut non imitatus sit Chananroos, id est ethnicos, sed ad imitationem sui eos provocaverit erroris. »

Denique Isidorus vertit : Recessit ebrietas et crapula eorum, quasi Israelite hic tacite objiciatur, quod usque ad crapulam el vomitum sese ingurgitarent.

Dil uxer unt ignominiam pr otect or es ejus. — Altera ratio qua urget Propheta Judam, ut recedat ab Israel; quia, inquit, a protectores, » id est dii quos colunt, vel, ut Chaldæus, Hebraeus, Pagninus el Vatablus, principes ejus, qui sanciunt idololatriam, fornicationem, crapulam, iliumque ad ea inducunt verbo ct exemplo, iisdem non nisi ignominiam ct probrum ipsi accersunt. Itaque per ignominiam intellige probrosam et ignominiosam tam idololatriam, cum S. Hieronymo, Haymonc, litigone ct Lyrano, quam gulam ct fornicationem, cum Aria et Chaldroo, qui vertunt : *Fornicationem ddexcrunt, ut venirent sibi in ignominiam proceres eorum.*

L git Interpres ' n *habo,* id est afferre; jam al.is punctis legunt, Untata, id estollerle, date, Unde vertunt : *Diligunt, date ad ignominiam, clipei ejus,* id est prolectores ejus qui cum luentur ut clypei, *q. d.* Protectores et principes Praelis diligunt munera, dicuntquo : Date, dato nobis dona, quod est illis, roque ac populo ignomin osum. Ita Vatablus, Pagoinus, Isidorus, Rabbini. Aut, ut Arias, *date,* scilicet vinael delicias, *q. d.* Assidue postulant vina et delicias, quasi Epicurei, quæ est summa ignominia. Verum hroc versio obscurior est, ac textui nonnulla addit ct supplet ; nostra vero clarior, planior, magirquo adacquata est, ideoqne verior cl germanior.

vefi.i9. jJOAvit eum sur it is (id est ventus, sive turbo) in al is suis. — Septuaginta: *Turbo spiritus sibilabit in alis ejus, q. d.* Turbo divin® indignationis et vindicte, quasi alis suis colligabit Israelem, sive Synagogam, eamque auferet in captivitatem Assyriacam; ibique celerrime disperget in omnes mundi plagas, sicut turbo contorquere, jactare et dispergere solet paleas. Aut, *q. d.* Quocumque ventus perflaverit, eo sccum deferet alligatum Israelcm; quare celerrime hinc avolabit quasi impulsus velocissimo el rapidissimo vento. Ventis enim dantur alro per metaphoram, ob velocitatem ; unde cl pinguntur alati roque ac angeli, ait isidorus, Db. VII *Etymolog.* cap. v. Hinc Ovidius, l *Mdamorph. :*

EmiUitque Notum, madidis Naius erolat ilis.

Sic aquæ pluvi® dicuntur in nubibus, non Lanium includi, sed ct ligari, *Job* xxvi, 8, ut nisi simul cum nubibus moveri cl discurrere non possint; nubes cnim sunt pluvi® vehiculum. Ila Pineda *ibidem.* Unde Syrus vertit: *Colligabitur spiritus in alis eorum ;* Arabicus Antiochenus : *Venit spiritus inflexus* (retortus) in *alis ejus* ; Arabicus Alexandrinus : *Flaverunt venti ex alis ejus.*

Est poetica descriptio captivitatis. Ita Rudinus, Theodoretus, Theophylactus. Pro *ligavit* hcbraice esi TU* *fsnrar,* id est ligavit, constrinxit, contorsit, arctavit, afflixit, tribulavil. Cyrillus cl Theophylacluspro rnntf *ota,* id esi *eam,* aliispunstis legunt mnN *atta,* id est *tu;* unde vertunt: *Turbo spiritus tu cs in alis ejus,* quasi Propheta loquatur Deo, dicatque cum esse ipsum turbinem, qui auferet Israelcm; aut,ut Cyrillus, *q. d.* Tu, Juda, fuisti Israeli quasi turbo spiritus in alis volueris: cum enim Israel vidit te, qui habes templum, jam inertemcl supinum, iisdemque peccalis illigatum, magis citiusque aposlalavit.

Ex adverso S. Hieronymus, Haymo, Albertus, Rugo el Lyranus per spiritum hunc accipiunt diabolum, *q. d.* Diabolus est rpii impellit Israelcm ad idololatriam aliaquc scelera; adeo ut videatur ei mentem et voluntatem colligasse, caque astrinxisse idolis. Sic dromon peccatorem alligat amasi®, vino, ambitioni, itaque ligatum agitat el raptat, quasi mancipium, quocumque vult, uti magas ct sagas tam corpore quam spiritu raptat ubilibet.

Scnmdo, Leo Hebraeus vertit : *Ligavit ventum in alls suis;* quod Vatablus exponit, *q. d. Ventus constrictam tenebat illam congregationem* (hanc enim significat hebrroum rnnix *ota,* quod est femininum) *Israelitarum in alis suis, ct ita cos alio transferet ,* puta in captivitatem Assyriacam; alas enirn vocat oras cl sinus vestium, quasi Israel in iis ligatum habeat ventum sive turbinem, qui eum ita alatum celerrimo transfert in Assyriam. Unde el Symmachus vertit : *Ligavit ventum in alis venti;* quod explicans S. Hieronymus : * Ligavit, ait, eos diaboli spiritus in alis suis, qui circumferuntur omni vento doctrino, et stabili in Ecclesia pedo permanere non possunt. »

Secundus hic sensus coincidit cum primo : sive enim dicas Israelcm in Assyriam abreptum alis

larbinis iræ Dei, sivo alis turbinis sui, eodem res redit; turbo enim Israelis non csl alius qnatn turbo ir» Dei, quem scilicet ei ira Dei indidit ct impressit, ul eum auferat in Assyriam; siculi vis jacientis Iapidem, et vis jacti lapidis, eadem est. Jaciens enim vim suam lapidi jacio imprimit, ut eum projiciat quo vult : vis ergo hæc f irn est hominis jacientis, quasi efficientis, quam lapidis jacti, quasi recipientis el patientis. Denique hebræum *ota,* id est eam, aliqui referunt ad ignominiam, 7. *d.* Turbo iræ Dei ligavit ignominiam in alis Israelis, ut illam excutere nequeat; unde subdit : « Confundentur a sacrificiis suis, p id est ob sacrificia quæ idolis obtulerunt.

Tropologice, disce hic peccata creare turbinem qui peccatores ignominiose dispergat, ct tandem deturbet in tartara. Quocirca Zacharias, cap. v, 7, vidit mulierem, cui nomen erat impietas, amphoras insidentem, a duabus mulieribus habentibus alas milvi, el spiritum in alis, rapi in Babylonem, quæ est symbolum gehennæ. Vide quæ de funibus et vinculis peccatorum dixi *Isai.* v, 18.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Vorat Dais ad judicium sacerdotes d primores, cosque accusat quod laqueus fuerint populo, eumquesuis idolis d sceleribus implicarmi : Quia spiritus, *inquit,* fornicationum in medio eorum. *Hinc eis cum populo, ei cum Juda, quia Israelis scelus secutus csl, hostile excidium intentat, dicens vers.* 5 ; Respondebit arrogantia Israel in facie ejus; ruet etiam Judas cum eis. *Denique, vers.* 12, *ait se eos quasi tincam d cariem corrosurum, ac vers.* 14, *quasi lectmam discerpturum* (I).

I. Audite hoc, sacerdotes, ct attendite domus Israel, et domus regis auscultate : quia vobis judicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, circle expansum super Thabor. 2. I t victimas declinastis in profundum : et ego eruditor omnium eorum. 3. Ego scio Ephraim, et Israel non est absconditus a me : quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel. 4. Non dabunt cogitationes suas ul revertantur ad Deum suum; quia spiritus fornicationum in medio eorum, ct Dominum non cognoverunt. 5. El respondebit arrogantia Israel in facie ejus : el Israel et Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam .ludas cum eis. 6. In gregibus suis et in armentis suis vadent ad quærcndum Dominum, et non invenient : ablatus est ab eis. 7. In Dominum prevaricati sunt, quia filios alienos genuerunt : nunc devorabit eos mensis cum partibus suis. 8. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama : ululate in Belhaven, post tergum tuum Benjamin. 9. Ephraim in desolatione erit in die correptionis : in tribubus Israel ostendi fidem. 10. Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum : super eos effundam quasi aquam iram meam. 11. Calumniam patiens est Ephraim, fractus judicio : quoniam empii abire post sordes. 12. Et ego quasi tinea Ephraim, et quasi putredo domui Juda. 13. Et vidit Ephraim languorem suum, ct Juda vinculum suum : et abiit Ephraim ad Assur, et misit ad regem ultorem : el ipse non poterit sanare

(I) II c caput IU in decem tribus tonat ac fulminat, nt tamen Interdum duas Judam et Benjamin, respiciat, uhftfmiutquo, no. si idem infortunium declinare velint, illirurn inuret aut studia sequantur.

1'nuto ergo reprehendit sacerdotes ct principes, pr/wo, es tauidala tills dato, 1 ; *stcuntio,* ex hypocrisi religionis licum hami Intente, 2,3; icrrio, cx obstinatione in malo, ver*. 4.

Srxvwuo» indicit peanas ntriqne regno communcoi cujnrwtdi sunt, primo, confusio depressionis arrogantiam recaten, 5; romrfo, derelictio a Deo in vanam quah «ito. u ; tertio, filiorum corruptio el exterminium repentinum, *7.

Trano, hypotypoi ekgantl hostis jam imminens sistilur, » ; cujus adventum tpquetur *primo,* Israelis desolatio , offusio iræ in Judam, 10; *trrlio,* utrinsqne destructio, II, 12 ; *quarto,* dcnegatlo vel potius impotentia humani auxilii contra Del vindictam cl derelictionem, 13-15.

Edita videtur hsc prophetia, juxta Rosenmuller, cui adstipulanlur Ackermann, Maurer, d'Allmlí, mi o vere. 13 colligi potest, Acbazi regis Juda temporibus, postquam non solum Manahem, tyrannus Israelis, Assyrio regi in clientelam tese dedisset (IV *lirg.* xv. 19), sed etiam Achaz «ab Assyrio auxilium quaesivisset, IV *nrg.* xvi. 7, 8 ; *isai.* vu, 17; II *Paraltp.* xxvm, 16. El revera, inquit Maurer, quæ vere. 5, 8,12, K. <lc Judœis dicta sont, in Ut.iæ, Jolhami, Hiskiæ témpora millo modo cadunt, contra in Achari puerile imperium oplirne conveniunt. Videtur itaque Pechaco et Achaso regnantibus oratio edita esse.

vos, nec solvere poterit a vobis vinculum. 14. Quoniam ego quasi leæna Ephraim, et quasi catulus Iconis domui .luda : ego, ego capiam ct vadam : tollam, et non est qui crual. 15. Vadens revertar ad locum meum : donec deliciatis, et quieratis faciem meam.

Ven. 1

1. Audite noe, sacerdotes. — Increpat primo sacerdotes, deindo populum, præsertim primores populi, domum regis aulicos ct principes Israelis de idololatria : hanc enim sacerdotes et primores abolere, ct populum dedocere debebant, cumque docere verum Dei cultum. Per sacerdotes S. Hieronymus, llaymo, Hugo, Hibera et alii accipiunt pseudosacerdoles idolorum in Israel : hi enim non erant veri ct legitimi, tum quia non erant cx tribu Levi; tum quia erant idolorum; tum quia non a Deo, sed a Jeroboam idololatra rege constituti, 1H *licg.* xn, 28. Possunt tamen accipi veri Dei sacerdotes. Hi enim sparsi erant per Israel, ul eum in Dei cultu continerent; sed cum Jcrobam vitulos suos induxit, non tantum populus, sed el sacerdotes regis sui imperium secuti, vitulos hosco et Baalim coluerunt, aliosque coiero docuerunt, imo compulerunt.

Quia vobis (Septuaginta, *ad* vos) judiciuu est .— *q. d.* Vos Deus vocat ad judicium et condemnationem ; ul scilicet vos ob idololatriam in justo judicio accuset, et condemnet ad excidium inferendum ab Assyriis. « Judicium w ergo hic primo, proprio sumi potest; scnmcfo, improprie, per catachresin pro disceptatione, accusatione, redargutione, increpatione, quæ fieri solet in judicio ; *tertio,* metonymico pro condemnatione, *q. d.* Adesto in judicio Dei, ut vostram sententiam et condemnationem audiatis. Ha S. Hieronymus, Thcodoretus, Theophylactus, Hugo, Ribera ct alii. Aliter Chaldæus el Isidores, *q. d.* Quia vestrum est judicium, id est quia ad vos spectat judicare, quia polletis auctoritate in judiciis; hino adeste in hoc Dei judicio, verum non ut judices, sed ut rei.

Quoniam laqueus facti hstis speculationi, et rete expansum super Thabor. — Pro *speculationi* hebraico csl wis/p/ia, vulgo *maspha,* quod Valablus, Arias, Pagninus et passim hebraizanlcs ac novantes accipiunt ut nomen proprium urbis. Maspha enim fuit urbs sita in monte, caque celebris; nam in ea fuit arca testamenti, undo eo conveniebat populus ad orationem. Hinc ct Samuel in Maspha judicabat populum , I *llcg.* vn, 20. In Maspha quoquo habitavit Godolias ct Jeremías, *Jcrcm.* XL, 4L Vertunt ergo hebraizanlcs : *Nam /aqueu» facti estis in Maspha, ct rete expansum super Thabor;* idquo dupliciter exponunt. *Primo,* Valablus, Kimchi et Pagninus, subaudiendo vocem *sicut,* exponunt, *q. d.* Vos scandalo et offendiculo estis populo, ut eum capiatis et inducatis ad idololatriam, indequu in exitium et ruinam; sicut venatores laqueos extendunt in Maspha, et retia in Thabor, ad capiendas aves el feras. *Secundo,* Arias exponit, g. d. Jeroboam in .Maspha et Thabor statuit speculatores et custodes, qui capiebant Israelitas euntes Jerusalem ad templum, cosque cogebant ire in Dan vel Bethel, ibiqne adorare vitulos aureos Jeroboam. Verum, ul alia omittam, huic versioni obstat, quod Maspha non erat in Israel, ubi regnabat Jeroboam; sed in Juda, ubi regnabat Iloboam, uti docet S. Hieronymus in Locis *Hebraic.,* Adrichomius, el passim alii.

Quocirca noster a Caslro censet urbem hanc Maspha aliam fuisse ab ista Maspha Judææ, ac fuisse silam in Israel, puta in monte Galaad. Mons enim Galaad dictus est Mistphc vel Maspha, id est specula ; vel, ul Septuaginta vertunt, id est visco, ex co quod Laban sanciens fœdus cum Jacob. ibi Deum, quasi speculatorem, in testem cl vindicem sui foederis per juramentum vocaverit, uti dixi *Genes.* xxxi,48. Itaque censet a Castro, Jeroboam speculatores constituisse in Galaad, qui populum averterent a templo; et cogerent adorare in Dan et Bethel. Uic sensus probabilis ct plausibilis videtur.

Verum obstat *primo,* quod do his speculatoribus in libris Regum, ct in tota Scriptura nulla fiat mentio, aliquid tamen dc iis innuitur *Osce* cap. vi, 9, uti co loco dicam. *Secundo,* quod Galaad nusquam vocetur Maspha, nisi *Genes,* xxxi, 48, idquo lanium in Hebreo. *Tertio,* quod *Mistpha* hio in Hebreo habet articulum dativi casus; sic enim Hebrea ad verbum habent : Quia *laqueus fuistis ipsi Matspha, et rete expansum super Thabor.* Malo ergo recentiorcs vertunt, in *Mitspha,* vel *super Mitspha; Mitspha* enim hic est dativi casus. *Quarto,* quia Septuaginta, Chaldæus, S. Hieronymus plano consentiunt nostre versioni, vcrlunlquo : *Quia laqueus facti estis speculationi.* vel specula?. Itaque *Mitspha* hic est nomen non proprium urbis, sed appellativum significans speculationem, vel speculam.

Quærcs, quænam est hæc *speculatio? Primo,* specula S. Hieronymus exponit, *q. d.* Facti estis laqueus pro speculatione, eo sensu quem mox afferam, Hebræum enim *lamed* in *lemilspha,* subinde significat *pro. Secundo,* abstractum hic accipi potest pro concreto, more Hebreo : *speculatio* ergo accipi potest pro populo speculato, seu vostre, o sacerdotes et principes populi, curæ et speculationi commisso, 7. *d.* Vos, o primores (hos enim alloquitur), qui debebatis speculari, excubare et custodire populum in cultu Dei, eumdem verbis ct exemplis pertraxistis ad idololatriam. Sic Ezechicl a Deo constitutus est speculator populi, cap. m, 17: vide ibi dieta. Ita Cyrdlus, Albertus, Hugo, Emmanuel, Mariana ct Lyranus. Aut certe spixu*latiuni,* id est prophetiæ, hoc est Prophetis, 7. d.

Vos, o Israelita}, facti estis laqueus prophetis et doctoribus, quia cis insidias tenditis, cosque capitis el occiditis. naCbaIdœus,Thcodoretus,Theopbylactus. *Mitspha* ergo, id est speculatio, significat vel *mitsphe,* id est speculatum, scilicet populum; vel *tsophim,* id est speculatores, scilicet prophetas; perinde ac si dicas : Laqueus facti estis episcopio, id est Episcopo, ct subditis Episcopo; unde Syrus vertit : *Laquei cnim facti estis speculatori.*

Quocirca allegorico Cyrillus hæc accipit de Judæis Christo (hic cnim est speculator el Episcopus animarum nostrarum, ut ait S. Petrus *epist.* I, cap. n, vers, ult.) ejusque verbis et factis ubique insidiantibus, ul eum in necem ct crucem agerent, uti tandem fecerunt. Sic ct Leo Castrius, qui putat hunc esse sensum litteralem, adcoque dc Christo totum hoc caput, imo totum prophetam explicat ad litteram, in quo ballucinatur. De Christo enim propheta loquitur allegorico, non lilleraliter.

Nota : In Hebrœo pulchra est paronomasia inter rnaPD *mispat,* id est judicium, et *mitspha, id* est speculationem, *q. d. Vobis mispat,* id est *judicium, est,* hoc est, cito vos ad judicium, quia fuistis laqueus *lemitspha,* id est speculationi. Bursum inter FID *pach,* id est laqueus, et HDTO *mitspha,* id est specula, *q. d.* Pro specula facti estis laqueus : vestrum cnim crat speculari, ct praemonere ac custodire populum : sed vos ipsi cum illaqueastis, ct in laqueum, id est in captivitatem hostium induxistis, juxta expositionem S. Hieronymi primo loco assignatam (I). Perinde ac si latine ludas, ac dicas : Vos speculatores facti estis expilatores aut spiculatores; vos tutores traditores ; vos curatores proditores; vos defensores direptores; vos pastores perditores : vos Episcopi apostate. Ita Synodus generalis V, *actione* v, cx verbis S. Cyrilli, hunc Osce laqueum dicit esse Theodorum Mopsucstcnum, ct similes haresis ct falsitatis doctores.

Et rete super moktbm Thabor. — Subaudi voculam *sicut, q, d.* Sicut venatores rete tendunt avibus et feris in Thabor, ita vos insidias tetendistis vel populo, vel prophetis cl prædicatoribus. Porro Thabor, vel, ul Septuaginta ct Josephus vocant, IlabyriuF, mons est pulcherrimus iu medio Galilææcampo, niiraæqualitale ex omni parte rotundus : in vertice viginli sex stadiorum campestris planities patet : cali temperie est saluberrimus : vincis, olivis, aliisque arboribus fructiferis undique consitus : rore perpetuo uvidus, arborum frondibus, et versicoloribus herbis semper viridis, atque suavi omnigenum florum odore fragran Ussimus. Hinc magna ferarum, maximeque avium in eo est frequentia, quarum ct grato concentu amœnissimus est, et venatu celebris : unde in eo venatores retia tendebant, ut ait hic Osce. Denique totus hic mons pascendis oculis, rcficiendisque animis natus factusque videtur : ideoque cum Christus Dominus merito delegit tum orationi, tum transfigurationi suæ, in quo sole lucidior ct nive candidior refulgens coram Mose et Elia, cœlestis beatitudini et gioite specimen aliquod discipulis suis dedit. Ita Bochardus, Bredembachius et Adrichomius in *Descriptione Tcrræ sanctæ.*

ThiVr qur.B?

Tropologice Theophylaclus : Speculatores, id est Episcopi, Pastores cl Prælati, quorum erat invigilare saluti subditorum, eis fiunt rete, cum vel falsa doctrina, aut pravis consiliis, vel moribus et exemplis cos secum implicant, trahiintque ad scelera et in ruinam; idque in Thabor, quod nomen hebraico significat, vel puritas, vel veniens lumen, ail S. Hieronymus, quia in ipsa sacerdotii pulchritudine animis foeditatem allerunt; in ipsa puritate inquinant; in ipso lumine tenebras effundunt ; in ipsa celsitudine in profundum plèbem praecipitant, ait Sebastianus Barradius, lib. VII, cap. v. Unde Arabicus Antiochenus vertit : *Quia facti estis laqueus in offensionem, et quasi rete expansum super abyssum ;* et Arabicus Alexandrinus : *Jam facti estis sicut laquei in locis insidiarum, ct sicut cibus qui ponitur in venationem in nemoribus animalium* (2).

2. Et victimas declinastis (scilicet a Deo, ejusque templo, el altari Hierosolymitano, ad idola eorumque aras erectas in Dan et Bethel : idque) in profundum,— scilicet impietatis. Unde Chaldaeus verlit : *Sacrificant idolis largissime.* Hebrræi cnim sumunt verba pro adverbiis. Ha Hibera. Hebræa ad verbum habent : *Victimam declinantes profundaverunt,* id est in profundum scelerum abierunt, profunde descenderunt, in fundum idololatria prolapsi sunt, et, ut ait Osce, cap. ix, 9 : « Profunde peccaverunt. » Eadem phrasi utitur Isaías cap. xxxi, G : « Convertimini sicut in pro- Vers.?

ti) Hunc sensum ita probat ct exponit Maurer : Cum *Miiipha* ct *Thabor* proprie significent *¡paulam, locum editum,* ideoque utroque nomine locus indicetur ct custodibus et venatoribus aptus; vales pro more suo lusisse videtur verbis, atque hoc abi voluisse: nam m alto in quo vos ego constitui loco, cum custodes populi esse debu&elii, illius venatores (corruptores, perditores) potius exsutistú. Apposite vero duo isti luci commemorantur propterca quoque, quod unus mons *Milspha* ritus erat in orientali, alter, *Thabor,* iu occidentali terræ parte.

(2) « Et victimas declinastis, » ctc. Ut nullus ageret pœnitentian), ncc occisus elevaret caput, inquit S. Hieronymus. Prohibuerunt ct reges ct sacerdotes ire ad templum in Jerusalem, idcirco in profundum victimas declinas^ dicuntur. Quam interpretationem, ul observat Rosenmuller, vix dubium est, Hieronymum accepisse a magistro suo Hebræo. Tradunt cnim Jarchi ct Abarbcncl doctores velcro* hunc locum ila interpretan ; *et adjugulandum,* illi qui declinant, profunde sua absconduni, id est, callidissime sic consilia sua premebant tegebantquo, ut impedimenta injicerent, quo minus ad anniversaria lege proscripta festa celebranda proficisci Hierosolymam populo daretur, quia ct jugulabant atque interimebant, si quis ire in domum Dei deprehenderetur.

fundum recesseratis (hebraico *sicut profundastis*) filii Israel. » Et cap. xxx, 33, dicitur Tophet, id esi gehenna, profunda et dilatata; hebraico jiro-*fundavit et dilatavit se.* Ita S. Hieronymus, Albertus, Lyranus, Arias, Ribera ctalii. Aliter Vatablus el Clarius, qui per profunditatem inlelligunt calliditatem ct versutiam, g. *d.* Apostate qui declinant a vera religione, rationem subtilem et callidam invenerunt immolandi diis alienis : dicunt enim se colere idola in honorem Dei. Sic Galli dicunt : *Voilà un homme profond,* cum callidum et astutum denotare volunt.

Septuaginta hæc referunt ad rete quod processit, vertunt enim : *Qui cupiunt venationem confixeruJit;* ut Hebræum *profundaverunt,* idem sit quod profunde vel retia in terram, vel lanceas ct venabula in corpora defixerunt, scilicet venatores : legendum enim *confixerunt,* ut habet editio Romana Caraffe, S. Hieronymus, Theodoretus et Theophylactus; non *timuerunt,* ut habent Complutensia el Regia. Syrus vertit : *El venatores qui venantur operuerunt laquei, q. d.* Capti sunt laqueis suis, quos aliis tetenderunt; *ego autem erudiam* (corripiam) cos *omnes, ego scio.* Mystice S. Gregorius, homil. 4 *in Ezech. : a* Sunt, ait, nonnulli qui idcirco se in prece lamentis afficiunt,'ut aut terrena commoda acquirant, aut hominibus sancti videantur. Quid hi nisi victimas in profundum deferunt? qui per hoc quod in imo sunt quæ requirunt, orationis suæ sacrificium deorsum deponunt.

Et ego eruditor omnium eorum,—g. *d.* Profunde peccant, cum tamen ego nunquam destiterim eos corripere per prophetas ct erudire, ne lanium scelus patrarent. Ita S. Hieronymus et Septuaginta qui vertunt, *ego magister eorum.* Minus recte vertit Lyranus, *et ego cognitor eorum, q. d.* Non pudet eos peccare in mea presentía; ego cnim omnium eorum scelera cognosco ct video. Nam Hebræum *musar,* non significat cognitionem, sed correptionem, objurgationem, castigationem : unde disciplina et castigatio puerorum vocatur *musar.* Quocirca Clialdæus vertit *:Ego adduco correptiones,* vel *castigat tones super omnes illos:* quod Theodoretus et Theophylactus exponunt per futurum, *q. d.* Ego cabligabo eos excidio, puniam cos captivitate.

Vers. 3. 3. Ego scio Ephraim (id est, ut rhythmice moro Hebraico quasi per carmen antistrophum explicat, dum subdit) : et Israel non est absconditus a me. — Aut potius Ephraim vocat tribum regiam et capilalem; Israelem vero reliquas novem, quæ Ephraim idololatriam ct imperium secutæ sunt; distinguit cnim Ephraim ab Israel, vers. 5, g. *d.* Novi ingenium et indolem Israelis, quod scilicet in idola sit propensissimus, et a me maxime aversus, quodque idololatriam el vitulos Jeroboam, qui fuit primus eorum rex cx tribu Ephraim, mox prono animo secutus sit, adeoquo alte animo suo impresserit, ut eum quasi contribulem suum tolus populus, omnesque deinceps reges in scelere imitati et assectati sint, nec ullis Prophetarum monitis aut minis ab eo revocari possint, nisi excidio conterantur, et captivitate dura eorum corda frangantur. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rupcrtus, Albertus, Arias, Lyranus et Vatablus.

Tropologice, hic nota Deum cognoscere et providere intimas el secretissimas mentium cogitationes, desideria, propensiones, intentiones. Unde in Scriptura vocatur cardiognostes, quia scrutatur renes ct corda. Quocirca Isaías, cap. xxix, 15, graviter redarguit impios, qui putant se Deum latere dicentes : « Quis videt nos, ct quis novil nos? » quod lautumdem est, ac si a figmentum, inquit, dicat fictori suo : Non intelligis, > non me cognoscis, quod impium est; Dei enim est creaturas suas, quas ex nihilo creavit el finxit, regere ct conservare : ergo qui cas creavit, cas pariter intime cognoscit, penetrat ct pervidet. Pncclare Sapiens, *Proverb.* xv, 11 : « Infernus, ait, et perditio coram Domino, quanto magis corda filiorum hominum : » *perditio,* id est damnatio ©terna, g. *d.* Novit Deus ima inferni ; elqui, quot, quandunque ob scelera sua sint damnandi, aut damnati; ergo multo magis novit secreta cordami cujusque. Ita valet, slringilque hoc argumentum a majore ad minus, *q. d.* Cum in cubili, imo iu corde occultissime peccas, cum te latere credis, adeo Deum non lates, ul simul ipse videat pœnas, quas precise mereris, quasque ipse libi in gehenna pro illo crimine preparavi!. Tu peccas, ct inanem concupiscentiam exples, inlerimque non cogitas gehennam ct ignes œternos, qui tibi a Deo parantur. Hoc est quod graviter et significanter ait Apostolus, *llcbr.* iv, 12 : « Vivus est senno Dei, ct efficax, el penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagnia quoque ac medullaium, ct discretor cogitationum el intentionum cordis. El non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda el aperta sunt oculis ejus, v Vide ibi dicta. Atque hæc est causa cur Deus provideat et procognoscat omnia contingentia futura, omnesquo actus voluntatis liberos futuros, vel absolute, vel conditional, si videlicet in tali, vel tali rerum serie, lalibusque circumstantiis voluntas poneretur, quid ipsa factura et electura esset ; quia scilicet ipse providet, ct plano comprehendit totam voluntatem, omuesque ejus occultus dilectiones et propensiones, uti et circumstantiarum rerumque omnium, itaque videt ipsam positam el compositam cum tali gratia , tentalione, aliisque circumstantiis certo et infallibililer, sed libere ad hoc illudve se determinaturam. Qui cium causam comprehensiva cognitione cognoscit et comprehendit, comprehendit el omnes ejus effectus actusque, etiam liberos.

4. Non dabunt cogitationes suas ut revertan- **Yen. 4**

tir ad Orai smf.— Aliter verli potest ex Hebræo, salirci: *Non permittent opera conun* (impia et idoJolatrica, quibus assidue vacant) *ut revertantur ad Dominum*. Ita Chaldœus et Vatablus, cui apte cohæret quod sequitur :

Quia stiritis fornicationum ix medio eorum. — 7. J. Ita dediti sunt idololatria?, ut videantur spiritu cl œslro idololalrandi agi cl furere, uti vacem actæ (Estro furentes discurrunt, et a bubulco revocari compescique nequeunt. Aliter Vatablus; intelhgitcnim spiritum pseudoprophetarum,7.d. Derepti sunt a pseudoprophetis, illorumquo doctrina et spiritu idololatrico imbuti in idola insaniunt.

Veri. 1. 5. Er responderit arrogantia Israel in facie ejus. — *Arrogantiam* vocat superbiam Israelis, qua spernens Deum, sequebatur idola : rursum *arrogantia* hic sumitur pro pœna culpæ arroganti® debita,7. d. Punietur hæc arrogantia Israelis, ita ul pœna respondeat culpæ, eique publice, quasi in faciem dicat : Ecco, quia, o Israel, tam arrogans fuisti cl rebellis in Deum tuum, hinc merito nunc ab eo humiliaris et plecteris. Hinc Vatablus et Pagninus vertunt : *Testificabitur fastus Israelis contra cum,* idque *in faciem cjus.Unde* explicans subdit: « El Israel ct Ephraim ruent in iniquitate sua. » Quocirca Septuaginta pro res* *pandebit,* vertunt, *humiliabitur injuria* (injuriosa in Deum arrogantia) *Israel in faciem ejus;* Chaldaeus, *deprimetur gloria Israel ipsis videntibus.* « Respondebit l» ergo, id est ex æquo punietur et humiliabitur, ut comperanti juste respondere possit, cum ita puniri, quia fuit tam arrogans. Nam pœna debetur cl commcnsuralur, itaque ex ®quo respondet culpa» ac peccanti, sicut præmium virtuti, merces labori, fructus agricola), uti ait Jacob ad Laban, *Genes,* xxx, 33, quo hic alluditur. Ila S. Hieronymus, Thcodorctus, Albertus, Hugo, Lyranus ct Ribera.

ta face —Id est palam, publice, ipsis aliisque omnibus videntibus, cl justum Dei judicium ac vindictam approbantibus. Ita Chaldœus, Theophylaclus ct alii jam citati. Aliter Arias, qui to ia *facie,* putat significari impudentiam, 7. *d.* Arrogantia ct fadus Israelis cernitur ct relucid in facie ejus, oculis et superciliis inflatis, altis et tumidi*, juxta illud *Isaiæ* m,9 : a Agnitio vultus eorum respondit cis. » Vide ibi dicta. Vero dixit B. Cesarius Epi<copus Arclatcnsis, *homil.* 23 : « Quisquis superbus est, diamone plenus est. n

M-nU vr. Ü ** ' 2 Moraliter S. Gregorius, lib. XXV| *Moral,* capxui, cx hoc Osce loco docet luxuriam e*se pœnam arroganti®: « Occultam, inquit, culpam sequitur aperta percussio; ul malis exterioribus interiora puniantur, ct cor publice corruat, quod latenter tumebat. » Probat id cx eo quod Osce hic dixit : « Spiritus fornicationum in medio eorum. » Ejus causam assignans subdit: « El respondebit arrogantia braci in (aciem ejus; ac si diceret : Culpa qu® per elationem mentis in occulto latuit, per carnis luxuriam in aperio respondit. Proinde per humilitatis custodiam servanda est munditia castitatis. Si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum non levatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen sub Deo recognoscit jura legitimœ servitutis. Nam si auclorem suum superbiendo contemnit, jure et a subjecta carne prælium suscipit. » Probatid exemplo Adæ, qui mox ut inobediens contra Deum superbivi!, stimulum carnis sensit; ideoque erubescens nuda membra foliis ficus contexit: a ut superatus disceret, quid elatus amisisset. »

Er Israel tr Ephraim ruent in iniqlitatk sua. — Hæc est responsio realis, non verbalis; de qua jam dixit: a Et respondebit anarroglia Israel in facie ejus. » Distinguit Israel ab Ephraim, uti corpus a capite, regnum a metropoli. Tribus enim Ephraim dedit primum regem Jeroboam, inullosque deinde ejus successores Israeli : undo Ephraim continebat imperium ct regnum Israelis, sive decem tribuum, earumque erat quasi caput et metropolis. Sensus ergo est, 7. *d.* Decem tribus ruent cum suo capite, puta cum suo imperio, cum sua tribu regali Ephraim, ejusque rege et regno, idque «in iniquitate sua,» id est merito iniquitatis, propter iniquitatem suam. Sic enim præposilio *in,* llebrœis sæpe significat meritum vel demeritum, idemque valet quod *propter,* uti legenti Psalmos notissimum est (I).

Ruet etiam Judas cum eis, — 7. d. Etiam duœ tribus, sive regnum Juda ruet, quia Israelis idololatriam secutum est.

G. In gregibus suis et in armentis,—7. *d.* Positi Vers. 6. in calamitale, ct ab hoste circumdati, queerent Deum per victimas gregum et armentorum; sed frustra : nec enim cum invenient, ulpote qui derelinquentes se pariter dereliquerit. Ha S. Hieronymus. Hoc est cnim quod subdit : « Ablatus est ab eis; » Chaldœus: *Subduxit se majestas (jus ab cis.* Allegorico, 7. *d.* Judæi post Christum volent Deo offerre pristinas gregum victimas, iisque Deum placare; sed frustra: ipse enim recessit ab cis ad Christianos, et gregum victimas, in Eucharistiam corporis Cbrbti commutavit. Ita Thcophylaclus el Leo Castries.

7. Quia filios alienos genuerunt. — «Alienos,» ven.7< scilicet a Deo, Deiquo cultu; sive quos ab infantia in idololatria educarunt, aut Moloch aliisque idolis per ignem consecrarunt. Ili enim me non cognoscunt, ncc ego illos ut meos cognosco, sed

(I) Alii, Inquit Ackermann, statuunt hanc praedictionem eventum nacUm esse regnante Achato idololatriam JcrosnlynUB introducente, cujus regno perPhacaen (Phckachun |, et regem Syriæ Bazintnn insignes clades itlatm fuerunt, quodque Pinhs'æ» cl Idumæi eodem tempore invadebant, quo Teglathphalasar rex Assyri® ab Achato in auxilium vocatus Razinum occidebat, D.imascumquo expugnabat, el Phacaea magna regni Israelitici parto pnvabaL

ut alienos ¿estimo. Ita 8. Hieronymus, Cyrillus, Albertus, Hugo et Clarius. Huc accedunt Rupertos el Lyranus, qui per /t/fos *alienos* inlelligunt discipulos, familiares, aut subditos, quos ipsi docebant suam idololatriam.

Secundo, Cyrillus, Theodoretus, Thcnphylactus, Clarius, Emmanuel et Mariana censent vocari *filios alienos,* quos ex alienigenis, puta ex filiabus gentium, quarum connubia eis erant a Deo vetita, Erod. xxxiv, tG, ct *Deuter.* vn, 3, procreabant. Unde Chaldœus vertit : *In verbum Domini perperam egerunt, quia filius de filiabus gentium sibi statuerunt.*

Nunc devorabit eos mensis, — *q. d.* Per singulos menses irruet in cos hostis et plaga, cosque percutiet ct vastabit. UndoChaldreus vcrlit: *Nunc adducam adversus cos populos per singulus menses, qui populabuntur fructus terræ eorum;* et Arabicus Antiochenus : *Nunc devorabunt cos latrones, et gentem eorum;* ct Arabicus Alexandrinus : *Comedet eos Assur,ct omnia bona eorum.* Ita S. Hieronymus, llaymo, Hugo, Vatablus, Emmanuel ct abi : et palet ex IV *Rcg.* xv, 19 ct 29, sub Phul, Teglalhphalasar, et Salmanasar crebras fuisse irruptiones Assyriorum in Samariam. Rursum Deum plagas alias et alias successive cl continue in Israelitas immisisse, significat illud *Joel,* i,4: a Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locusta) comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo, v

Secundo, Clarius et Vatablus per mensem, synccdochice accipiunt breve tempus. Declarat,inquiunt, illud *nunc,* quod dixerat, cune dicil *mensis, q. d.* Post tempus menstruum, id est brevissimum, perituri sunt cum suis facultatibus: aut, hoc mense vastabuntur el devorabuntur. Videtur enim Propheta hæc dixisse jamjam imminento hoste et clade; unde subdit: a Clangile buccina in Gabaa. p Hic sensus plenus videtur et facilis.

Tertio, Lyranus, Mariana et Arius ex R. Salomone, per mensem accipiunt *Ab,* id est julium : consent enim in julio captam el excisam esso Samariam cum regno Israel. Sed hoc incertum est : certum est eodem menso julio combustam esse Jerusalem cum templo a Cbaldæis, totumque regnum Ilebræorum, sive posterorum Israelis, IV *Reg.* xiv, 8; illi ergo certius hæc alliibuas.

Denique Septuaginta pro *mensis* vertunt *rubigo;* videntur ergo pro vHin *chodesç,* id est mensis, legisse b'Dn *chasil,* id est rubigo; Aquila vero vertit *neomenia,* forte quia consult primo die mensis excisam esse Samariam. Hæc Aquilæ versio illustrem dat allegoriam ct tropologiam. Neomenia enim, sive novilunium, quod erat Hebræia prima dies mensis (huncenim inchoabant a nova luna), symbolice représentai novum imperium, ac consequenter mutationem status gentis et regni, *q. d.* Brevi vomet neomenia, id est novus monarcha, puta Salmanasar, et Nabuchodonosor, ac novum eorum imperium , quod devorabit Israelitas et Judæos, velcrrinquo eorum gentem, mores et regnum. « Novus enim rex, nova lex, nova plebs, » ut vulgo dicitur. Et hoc significat Hebnrum tnin *chodesç,* scilicet innovationem, novitatem, a radice cnn *chadasç,* id est innovavit, novum fecit : inde enim neomenia, sive calends vocantur *chodesç,* co quod tum fiat innovatio lunae, ct consequenter mensis lunaris, quo utebantur Hcbræi. Itaque omnes res humano», omnes gentes, omnia imperia sub luna sunt, et reguntur a luna, id est a vicissitudine, mutabilitate, et quasi a fortuna. Sunt ergo lunatica, ac instar lunœ, ct cum luna cito decurrunt, transeunt, ct finiuntur in novilunio, dum scilicet novus rex, novumque imperium assurgit.

Quocirca mulier illa cœleslis, ApocaL xn, 1, Ecclesiam et fideles reprTscnlans, lunam habet sub pedibus, quia fideles el sancti terra sunt albores et luna, id est omni rerum temporalium mutabilitate, ac cum S. Paulo mentem et conversationem habent in coelis.

Cum partibus suis. — Septuaginta, *ct cleros eorum : cleros,* id est sortes , puta Ierras cl agros, quæ sorlilo cuilibet tribui et faimliæ obvenerant, *Josué* cap. xv; unde Leo Hcbræus vertit, cum *agris suis.*

8. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rava. — itti *Buccina* erat c cornu cornea : *tuba* ex ere a rea, subindo ex argento argentea, *q. d.* Adest hostis, imminet præhum, vel obsidio; ergo clangite et convocate populum ad arma, ut hosti resistat. Nola : *Gabaa* et *Rama* urbes erant celebres in tribu Benjamin, vicina», el in monte silæ : unde et nomen acceperunt. *Rama* enim significat excelsum, *Gabaa* collem. Quocirca Septuaginta vertunt : *Clangite tuba super colles, resonate m excelsis.* Porro Benjamin Judæ adhæsil, fiiernntque he duœ tribus unita sceptro el familiæ Davidis tempore Roboain, cum ab ea decern reliquie tribus fecerunt schisma, electo rege Jeroboam. Hisco ergo post hraclem exilium denuntiat, explicat enim illud quod dixit : « Ruet etiam Judas cum eis, » *q. d.* O duœ tiibus, ne putetis vos immunes lore a clade el excidio Israelis; quin putius tubis elingite : video cnim in tpiritu imminere bellum et excidium decem tribubus, quæ colunt idola in Bethel ct Belhaven: video pariter quod, iis abductis, in vos quasi vicinos beso convertet hostis, vosquo pariter vastabit ct exscindet. Ha S. Hieronymus, Hugo, Lyranus, Ribera, a Castro el atü. Hac de causa cum dixisset : a Ululate in Belhaven, » quæ urbs erat decem tribuum, subdit: « Post tergum tuum Benjamin, » *q. d.* Pusi Belhaven, quæ libi a tergo est, o Benjamin, le hoslis quasi fiamma proserpens pariler invadcl et corripiel :

Nam toa res agitur paries curo proximus antei.

Aliam causam cur in Gabaa el Rama clangere ju-

beat, dat Chaldrons dum vertit: *Buccinate, ¡no-phetatc venturos contra eos populos interfectores, eo quod crearunt regem super se Saulem, qui erat de Gabaa Benjamin,* etc., *et eo quod minime susceperint verba Samudts propheta, qui erat de Ramatha.* Veram esto hæc de Saule et Samuele vera sint, tamen remotiora sunt; nec de iis hic agitur, sed de praesenti idololatria, ob quam Israelita? puniendi erant excidio ab Assyriis, et Judæi aChaldæis.

Ululate. — Hebraico *TJ'in hariu,* id est vocifer**imi™**, conclamate, scilicet ad arma, eo quod hostis adsit. Unde Vatablus vertit, *clangite;* Septuaginta, *predicate in domo* wv; aut *vociferamini,* quasi de re jam desperata el conclamata, quod scilicet hostis jam expilet et incendat urbem, omnesque trucidet : tunc enim solei audiri clamor cl ululatus puerorum el feminarum : ct hoc videtur voluisse Noster, dum vertit, « ululate.» Ha Ruperlus, llaymo et Albertus. Porro Septuaginta vertunt, *in domo* in quo Græci interpretes se torquent; sed dico Septuaginta pro JIN F"V3 *beth aven,* per crasin legisse (IN F"V3 *beth on.* Idem ergo est *Bethaven,* id est domus iniquitatis, puta idoli, quod *Bcthon,* id est *domus doloris;* idolum enim el scelus hebraice vocantur *labor* et *dolor,* quia ejuscsl causa. Ex *Belhaven* ergo, id esi ex domo peccati, itur in *Bethon,* id est in domum doloris, tum prœsentis, tum rolerni, puta in gehennam.

Post tergum tüum Bexjamix, — *q. d.* A tergo libi instat ct imminet hostis, o Benjamin; jam enim expugnat Belhaven, quæ tibi a tergo adjacet; ita Clarius, Vatablus ct alii. Hebraice est, *post te Bepjamin,* scilicet est hostis in Belhaven. Mirum Septuaginta vertere id est *mente excessit,* vel in mentis stuporem et exslasin raptus est Benjamin.

9. Ix die corrbhioxis (punitionis, vindici® et excidit Refer hæc verba tum ad id quod praecedit : « Ephraim in desolatione erit. » Ha Hebraeus, Chaldaeus, Septuaginta cl Lalina Romana, *q. d.* O quantum desolabitur Ephraim in dic excidii! turn ad id quod sequitur) : Ix tribubus Israel ostendi fidem, — *q. d.* In die excidii a ostendi, » id est ostendam fideles ct veras fuisse meas minas, quibus per Prophetas cis hoc excidium intentavi ct prrodixi; ostendam ergo cis meam fidem, id est veritatem seu fidelitatem : fiet enim excidium quod prrodixi ct commiuatus sum. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Arias et Ribera. Alii tamen hæc a sequentibus dirimunt, ac tantum ad id quod prroccdit referunt. Unde id quod sequitur « ostendi, » proprie accipiunt in preterito, *q. d.* Sropius fideliter admonui dcccin tribus de excidio futuro, nisi resipiscerent : liberavi ergo fidem meam per fidelem a · Hi onilioncin : ideo me accusare seque excusare non possunt, quod a me non (ueriut pr emontile. Hisce ergo verbis occludit eis 03 : fidem enim vocat sinceram, amicam et fidelem praemonitionem. Ha Chaldreus, Clarius, Vatablus et a Castro, ilic sensus appositus est magisque respondet dispunctioni Bibliorum llcbræorum, Chaldæorum, Græcorum et Latinorum Romanorum.

10. Facti sunt principes Juda quasi assumbn—tes terminum, — scilicet alienum, puta alieni agri el fundi, id est *transferentes,* ut vertunt Septuaginta ac Syrus, cl promoventes terminum, id est lapidcin, stipitem, vel columnam terminalem (quo agri proprii limitantur, cl ab alienis dividuntur), scilicet ad hoc, ut eos, vel eorum partem suis agris ct fuudis adjungant : quod est peccatum injustitiæ et furti, velitum lege Dei, Deuter. cap. xix, 18. Solebant enim veteres vel lapide in terram defosso, uti ctiamnum fit, vel erecta columna, aut titulo fundos suos limitaro, ut constaret quousque eorum fundus porrigeretur, ne ab alio invadi aut occupari posset. Hic lapis limes, et signum dividens agrum ab agro, vocabatur terminus. Hinc Terminus Gentilibus erat deus, in cujus tutela credebant esse fines agrorum, cujus festa dicebantur Terminalia. Tales deos Terminos passim llomæ, quasi antiquitatis monumenta, in horiis magnatum asservari et exponi videmus. Jam sensus hic est multiplex. Prir/io, *q. d.* Principes Judæ transferunt terminos agrorum, el alienos agros invadunt, suisque contra jus et fas adjiciunt. Ha Chaldæus, Arias et a Castro. Verum esto huc alludat, ct quasi obiter hoc eorum scelus perstringat, tamen omnia præcedentia el sequentia alio, scilicet ad idololatriam, spectant.

Secundo, S. Hieronymus, llaymo, Hugo, Lyranus, Mariana ct alii exponunt, *q. d.* Principes Juda, ¡psique Judæi gaudent decem tribus esse abductas ab Assyriis, ut ipsi suos terminos prorogare, eorumque terram occupare possint. Verum hoc parum credibile est et de Ezechia pio rege, sub quo decem tribus abduclæ sunt. Rursum, esto id fecisset, licite fecisset : juste enim potuisset Judas, Israele abducto, ejus terram occupare : erat enim ejus proximus hreres, ciquo ut frater fratri succedere poterat et debebat. Tota enim Chananæadata erat a Deo Jacobo, et posteris ejus; unde si qui cx cis moriebantur, vel abducebantur, fratres in eorum possessiones succedebant. Denique obstat ratio priori sentenliæ opposita.

Tertio, ergo melius sic exponemus, *q. d.* Principes Juda similes sunt raptoribus, qui terminos suos transferunt, ut alienos invadant. Pari enim modo ipsi terminos fidei et cultus mei, inereque Ecclesia transferunt, voluntque sibi adjungere ct copulare deos gentium, eorumque cultus, templa et aras, ipsasque gentes et Synagogam infidelium. ItaTheophylaclus, Theodoretus el Theodorus Antiochenus qui ait : « Transferunt terminos meos et jura, honorem, qui mihi debetur, in idola transferentes, more eorum qui conira

jus alienos terminos transferunt.» Hoc enim exigit vox *quasi :* hæc enim significat cos non esse proprie translatores terminorum ; sed tantum illis esse similes (1). Addit Hibera, *q. d.* Judæi non contenti adoraro idola, quæ erant in Judæa, transierunt quoque in alienos terminos, ut in Bethaven, quæ erat decem tribuum, imo in Assyriam, ut eorum idola colerent, tcmplaque otaras victimis suis implerent, imo ut idola hæc cx Assyria traducerent in Judæam, uti fecit Achaz, IV *Jlegum* cap. XV, to ct 18. Hunc sensum exposcunt sequentia, sequitur enim : « Quoniam empii abire post sordes, d id est idola. Et clarius vers. 13 : « Et abiit Ephraim ad Assur, ct misit ad regem ultorem. » Judæi enim, æque ac Israelita', pre i ab hostibus, ad vicinas gentes opem postulantes confugiebant; utque cam impetrarent, cis in fide et religione sc sociabant, eorumque idola colebant, imo transferebant in Judæam : unde hæc passim redarguit Jeremías, Ezcchiel, Osce hic, aliique Prophète. Haede causa Noster vertit, non *transferentes,* sed *assumentes terminum :* quia idola hæc gentium assumebant sibi Judæi, quasi deum suum tutorem ct terminalem, qualis Romanis erat deus Terminus. Prophète enim minores loquuntur concise, ænigmatice, parabolice, ideoque obscuri sunt, quia paucis verbis mulla significant, et ad mulla alludunt.

Denique Arabicus Alexandrinus vertit : *Tanquam qui immutati sunt in funibus suis* :olim enim agrosei fundos demetiebantur funibus; Arabicus vero Antiochenus : *Facti sunt principes Juda, tanquam qui dimissus est cum alis suis.* Videtur respicere ad id quod dictum csl cap. iv, 19 : « Ligavit eum spiritus in alis suis. »

Tropologice, «assumentes terminum» infido, sunt hærctici, qui transgredientes terminos religionis a Patribus sancitos, assumunt sibi quasi idolum hœrcsin Lutheri, Calvini, etc. In moribus vero, qui transgredientes justiliœ aut charilatis terminos Decalogo sancitos, assumunt sibi concubinas, usurpant fundos, domos et pirdia aliena. Rursum qui actionum suarum scopum ct finem sibi præfigunt, non Dei honorem, sed suum; qui ambiunt dignitates et prælaturas; qui nomen et famam non in coelis, sed in tern's aucupantur ; qui familias suas præter jus ct fas evehere ct extollere moliuntur.

SurEH EOS EFFUNDAM QUASI AQUAM IRAM MEAM , — *q. d.* a Hostium multitudine velut inundatione quadam fluminis (aut torrentis) occupabo cos,» ait S. Hieronymus ct Theodoretus. Unde a Castro : «Effundam,ait, super eosquasi diluvium indignationem meam.» Videtur alludere ad diluvium Noe, quo Deus omnes impios obruit. Verum quia ait, « aquam, » non flumen, nnn torrentem, non diluvium; hinc *secundo,* simplicius cum Vatablo el Hibera accipiemus de aqua, quæ e vaso everso et inverso tota effunditur, ita ut vix gutta hæreat aut restet ; aqua enim lota csl liquida cl fluida, quia nihil habet glutinosum aut viscosum, quod vasi adhæreat, uti habent oleum, lac, mei,etc., quæ proinde si effundantur, sui partem vasi adhaerentem relinquunt, *q. d.* Sicut aqua ex vase inverso universa simul effunditur, ita ego meam excandescentiam totumque furorem meum, simul ct semel in cos effundam. Sic Christus, *Jl.* XXI, 15, ait : « Effusus sum sicut aqua, » g. *d.* Omnes vires, spiritus, el sanguinem effudi Instar aqu e effa-æ. Sic Israelite cincti a Philisteis, pœnitentes invocarunt Dominum : a Hauserunt-que aquam cl effuderunt in conspccln Domini, » quasi dicerent : Sumus coram te, Donine, U aqua ista effusa; unde sequitur : « Atque dixerunt: Tibi peccavimus, Domine.» Qilocirci Chaldreus vertit : *Et impleverunt aquas, ct effoderunt cor suum in poenitentia.* Et S. Gregorius in illum locum: «Quid enim, ait, est aquam haurire, ni-i de profunda animi pœnitenlis confusione fluenta lacrymorum producere? » etc.

11. Calumniam patiens est Ephraim (*Columniant.* Hebrrei vocant oppressionem, sive ab hoste, sive ab accusatore fiat, sive a quo a! o, vim aut injuriam faciente; hanc enim significat pop *osccc, q. d.* Israel opprimetur ab Assyriisinjuste, nipote tyrannis, juste tamen respectu suorum scelerum, Deique justi vindicis : unde) fractus (csl) judicio, — lum justo Dei, tum injusto Assyriorum. Ita S. Hieronymus, llaymo, Hugo et Lyranus. Alludit ad judicium in quo quis per calumniam falsorum testium, aut injusti judicis opprimitur, damnatur, plectitur. Unde pro *fractus* hebraico est pyn *retsuts,* id csl concussus, oppressus, conculcatus, stratus, prostratus est. Sic enim hic quasi judex erat tyrannus Salmanasar, qui Israelitas injuste concussit, oppressit, spoliavit, occidit. Judicium ergo hic est vindicta el supplicium per judicium quasi irrogatum, quod ex parte Dei erat justum justaque scelerum ultio, ex parte Salmanasar injustum : ci enim non nocuerant Israelite. Vrn.ii

Secundo, Vatablas *judicium* proprie accipit, *q. d.* Israel vi opprimetur et iniquis judiciis apud gentes, inter quas erit captivus. Sic enim fieri solet peregrinis, præsertim captivis. Cum ergo Israeli* te oppressi ab Assyriis judicio cum eis contenderent, suumque jus ct res in eos repeterent, ab Assyrio judice quasi exteri ct captivi repellebantur, cl causa Assyrio oppressori adjudicabatur.

Tertio, Septuaginta censent hic denotari crimen Ephraim, ob quod Deus in cum iram effundere decrevit. Unde vertunt : *Oppressit Ephraim adversarium suum, conculcavit judicium; quia urpit abire post vana,* puta post idola. Injuria enim in

(1) Et revera *transferre terminum* proverbiali sermone dictum videtur do illis qui leges majorum, quibus homines in cilicio continentur, temero immutant (vide *Deut.* xix, 14; xxvn,27; *Proverb,* xxii, 28; cf. *Psat.* xi, 3), qui leges divinas impudentissime violant, el bona civium vi ac fraudibus ad se rapiunt.

Dsum per idololatriam, est origo iojuriæ, oppressionis et injustitiæ in proximum . sicut ix adverso qui fideles sunt Deo, fideles sunt et proximo. Nimirum pro *asçuc,* id est calumniam patiens, Septuaginta alio puncto legerunt ptajl *asçoe,* id est opprimere, calumniam facere; sic pro pHlreMfe, id csl fractus, legerunt aliis punctis pyi *ratsots,* id est frangere, hoc est oppressit, fregit : Hebræi enim infinitivis utuntur pro preterito»

QUONIAM COEPIT ABIRE POST SORDES, — id CSt pOSt idola. Hæc enim S nptura vocat sordes et stercora, quia sunt numina vilissima et putidissima, ut ea adducat in odium ct contemptum. *Secundo,* Chaldæus vertit : *Quia abiit ut erraret post mammona iniquitatis, q, d.* Ideo Ephraim vim patitur ct judicio opprimitur, quia ipse pari modo pro muneribus in judicio oppressit pauperes, insontesque damnavit. *Tertio,* Clarius, Arias, Vatablus el Pagninus vertunt : *Quia capit abire post præccptum;* sicquo exponunt, *q. d.* Ephraim volens et ultro secutuscst præceplum Jeroboam de adorandis vitulis, quos proinde adoravit. In Hebreo enim jam legitur lï *(sau,* id est praeceptum. Verum aliter legerunt prisci, Septuaginta, Chaldæus, S. Hieronymus et alii, nimirum et eliso K quiescenti, TJ *tso,* id est sordes, stercora, puta idola. Hæc enim Septuaginta vocant

Ven. 12. I'® at

12. Et ego quasi tinea Ephraim (7. *d.* Sensim per Assyrios carpam, corrodam, consumam ct perdam decem tribus :) et quasi putredo (Hebraice 3FH *rachab,* id est teredo (et sic aliqui hic legendum censent cum R. David : teredo enim respondet tineæ, quæ precessi!), vel caries (hæc enim est putredo ossium ct lignorum, quæ ea corrodit el consumit) domui Juda, — 7. ‹/. Decem tribus per Assyrios consumam citius, uti tinca pannum, nipote mollem, cito exedit; duas vero tribus tardius, uti caries lignum, nipote durum, tardius erodit (I). Ila S. Hieronymus, Lyranus, Vatablus. Porro Septuaginta, vertunt : *Eqoquasi conturbatio Ephraim, ct quasi stimulus domui Juda;* Syrus : *Eqo ero quasi commotio Ephraim, ct commotio domui Juda;* Arabicus Antiochenus : *Eqo qui perturbavi Ephraim, ct eqo tanquam mordens domum Juda;* Arabicus Alexandrinus *: Et eqo deturbabo Ephraim.* Itaci hodie Ileum videmus, instar linea) familias, urbes et provincias sceleratas sensim sine sensu corrodere, depauperare ct consumere. Idem tropologice sentit fidelis, clericus,et religiosus in anima, dum peccat, aut in Dei obsequio suoque officio intepescit : nunc enim hanc gratiam, virtutem ct fortitudinem, nunc illam, nunc aliam sibi auferri persentiscit.

Nola : Apposite Deum comparut tineæ et teredini, quia Israclem ejusque idololatriam vocavit sordes : tinea enim el teredo invadunt vestem aut lignum, non sanum et climatum, sed vetustate, pulvere, aliisque sordibus obsitum, squalidum, et quasi emaciatum. Nam tineas cx pulvere, situ et putredine nasci docet experientia. Unde Plinius lib. XI, cap. xxxv : a Idem, ait, pulvis in lanis cl veste lineas creat, precipue si araneus una includatur; silit enim, et omnem humorem absorbens, ariditatem ampliat. » Et Horatius, lib. 11 *Serm.* satyr, m :

Cui straguli vexi,
Dlattaruru ac tincarum epul®, putrescat in arca.

Hinc homini sordido tineas minatur Martialis, lib. II :

Non induas mortem, Nevolo, sed tineas.

Quocirca tropologico, tinea apte représentât homines carni et voluptati deditos : hos enim ipsa voluptas quasi tinea consumit. Unde S. Grc- tnormgorius explicans illud *Job* cap. iv, 19: aQui habitant domos Iuleas, qui terremini habent fundamentum, consumentur vclut a tinea, » sic ait: a Tinea quippe damnum facit, et sonitum non facit : ita iniquorum monies, quia damna sua consideraro negligunt, integritatem (piasi nescientes perdunt. Amittunt namque a corde innocentiam, ab ore veritatem, a camo continentiam, et per accessum temporis ab ætato vitam, d Sed id non sentiunt, « dum toto desiderio curis temporabbus implicantur. Quasi ergo a linea consumuntur, quia sine sonitu culpie morsum tolerant, dum quanta detrimenta vilrn el innocentia) patiantur, ignorant, n Rursum tinea, ait idem Gregorius, lib. XVHI *Moral,* xi, a sibi domum corrumpendo œdificat,» ita gula ct luxuria carnem in qua exoritur, corrumpit. Insuper linea chalalas et pannos sine ullo cujusquam fructu, ac tandem seipsam consumit; itidem facit gula ctluxu-

Voinpin

(1) Cum tirina vestes tacito morsu conficiat atque exedat, caries lignum morsu tacito ac lento corrodat et perdat, *tenia* Iki judici i hic describi interpretes plurimi autumant. Sic post Bochartutn, Rosenmuller, Ackermann: Prodicit Deus, inquit, utriusque regni Israelitici ct Judaici consumptionem lentam et Intestinam, paulatimquo «••dentem, donec laudem computrescant per longam malorum seriem, qua lenta voluti quadam tabe essent CMtiUcieibla. Complementum hujus comminationis passim in historia sacra legimus, si consideremus statum regni Israelitici a Jeroboamo I usque ad hujus eversionem : K t|*os enim plurimi reges insidiosis et hostilibus conjurationibus perdiderunt, donec tandem ab exterorum bellis sunt consumpti, Iu etiam lentis malis allhctiiin fuit regnum Judaicum, priusquam iu captivitatem al>– ducerentur Judæi, ut e libris *Ileyum* ct *Paralipoinenon* videre est.

Alumen, juxta Manrer, quæ subjiciuntur (cf. etiam PxUm. mu, 11) ostendunt, tertium comparationis m *conditionede¡perata* potius qu.vrvndum esse, ut hoc dicat Juta : Quemadmodum certo perit quam linea exedit vestis, quod caries corrodit lignum, sic ego Ephralmitis et Judæis vulnera infligo, quæ sanari a nemine possint, nisi ameipso. Cf. imprimis vera. 13, IA, el cap. vi, 1.

ria. Exstat hac do ro elegans ænigma tine© :

Littera mo pavit, ncc quid sit littera novi.
In libris vixi, ncc sum studiosior inde.
Exedi Musas, nec adbuc Umea ipsa profeci.

Denique tinca clanculum rodens pannos, significat occultum Dei judicium , indeque occulta damna et strages, uti notat Pineda in locum Job citatum.

Vcrí.t3. 13. Et vidit Ephraim languorem sulm. — Puta suum imperium infirmari, languescere, deficere, ct ad occasum tendere.

Et Juda vinculum suum (Hebraice IMO *mazor,* id est colligationem suam , hoc est plagam suum pannis obvolutam et obligatam. Significat plagam et cladem quam accepit Juda a Rasin rege Syri©, el a Phacee rege Israel, qui mullos Judæos abduxerunt, IV *Regum,* cap. xv, 38, et cap. ivi, b el 6; ita S. Hieronymus, qui secundo addit, per vinculum hoc posse accipi colligationem et consociationem, qua Juda Israeli in idololatria et scelere fuit colligatus; aut potius conspirationem ct conjurationem, qua Rasin et Phacee contra Achaz et Judam conjurarunt. Porro) Ephraim (ut hanc plagam suam sanaret) abiit ad Assub, — quasi ad medicum ct chirurgum, hoc est, misit legatos ad rogem Assyriorum, petens ab eo opem et protectionem. Id fecit Manahem rcx Israel, mittens ad Phul regem Assur mille talenta argenti, ad hoc ul suum regnum confirmaret ct protegeret, IV *Reg.* cap. xv, 19. Ita S. Hieronymus, llaymo et Rugo. Rursum id fecit Roseo ultimus rcx Israel, qui se quasi vasallum subdidit Salmunasar, pendens ei annuum tributum, ut sub ejus alis tuto ct quiete viveret ct regnaret, IV *Regum,* cap. xvn, 3. IlaThcopbylaclus et Arias.

Et misit ad regem ultorem. — « Misit, » scilicet Judas, ut solveret vinculum suum, de quo paulo ante dixit. Alterne enim Propheta hic loquitur do Israel et de Juda, ut patet ex antecedentibus et
r udior scqucnlibus. ItaS. Hieronymus, Cyrillus, llaymo. Dionysius, Arias, Ribera et alii, qui sic exponunt : Judas, inquiunt, id csl Achaz rcx Jud©, pressus el quasi obsessus a Rasin rege Syri© ct Phacee rege Israel, misit legatos ct munera opis pelendæ causa ad Teglathphalasar regem Assur, IV *Regum,* cap. xvi, 7. Hunc ergo vocat Propheta « regem ultorem ; » Aquila el Theodolion, *judicem;* Symmachus, id csl *defensorem* (vindicare enim, vel ulcisci, apud veteres significabat *defendere*, et ita subindo capitur in Scriptura, ut dixi *Roman,* cap. xn, 19), quia erat moliarcha potentissimus, ita ut ad eum quasi tutorem et vindicem omnes principes ct reguli confugerent. Hebraico est 3"P *larch,* id est qui ulciscetur, id est ultor; Ghaldieus, *ut adventaret ultum cos ;* Septuaginta, Syrus, Arabicus, Vatablus, Pagninus, Arias et Clarius relinent Ilebræum *iarcb;* sed Cilluntur in eo quod putent illud nomon essò urbis Assyri© in qua rex regnant. Sic Gedeon a *tard»* dictus est *Jeñbaal,* id est ultor vel vindex Baal, co quod destructo ab co altari Baal, Joas paler ut eurn contra vim vicinorum tueretur, dixerit : a Ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram ejus, » *Judie,* cap. vi, 31. Videtur ergo alludere ad Gedeon, ©que ac ad Jeroboam; ulerqtic enim fuit *iarcb,* id est ultor, judex et vindex Israelis; ille contra Madianilas, hic contra Roboam; ab co enim oppressus Israel, misit ad Jeroboam , postulans cum libertatis suæ vindicem et principem, III *lUqurn,* cap. xn, 20.

Minus recte Chddæus, Theodoretus et Lyranus per regum *vitorem* accipiunt Sun regem Ægypli, ad quem confugit flosce rex Israel, pressus a Salmanazar, ideoque ab eodem curatolo regno captus ct eversus est, IV Reg. cap. xvii, 4; hæc enim perlinent ad Juda, nou ad Israel, ut dixi. Adde, Sua impotens erat, ncc potuit Israelitas lutari. Unde non recte vocatur rex *lareb,* id est judex cl vindex.

Mystice aliqui, ait S. Hieronymus, per regem *larcb,* id est ultorem, accipiunt Christum, qui peccatores salvare non poterit in die judicii, sicut scriptum est : « In inferno quis confitebitur tibi? n Allegorico, Theophylactus ct Leo Castrios per *regem ultorem* accipiunt Romanos, quorum opem invocavit Hyrcanus pontifex et Judæi , sed ab cis per Titum excisi sunt ; aut certe Julianum Apostatam, qui Christianis infensissimus, in eorum odium se fecit Judæorum vindicem, cisque templum restaurare aggressus est; sed frustra : Deus enim, immisso in fabricam igne, opus consumpsit. Ita Socrates, lib. IH, cap. XX.

14. Quoniam ego quasi luna Ephraim. — *q. d.* ven. il Rcx ultor non potent vos ab hosto liberare, quia ego Deus sum, qui hostes immitto ct roboro, imo le*- ego sum vester hostis , qui quasi Icæua invado cwt Ephraim. Apio Dei vindicta comparatur Icænæ : quia hæc fortissima est ct ferocissima, præsertim cum peparli alitquo catulos; ad quas, omnibus invitis et frustra obsistentibus, praedam quam cepit et discerpsit, domum asporlat. Docent physici , et ex eis Gesnerus in *Leone,* leonem tam esse ferum, ut ad retundendam ejus feritatem indita ei sita natura febris quartana, qua jugiter laborat, quamque abstinentia superat. Hæc enim ei csl medicina, cui horologium est fames ct venter. Ilebræum Slw *sçachal* significat bestiam quamvis trucem ct efferatam, qualis est leo; Septuaginta vertunt, *pardalim,* quæ velocissima esi et savissima. Ila S. Hieronymus, qui addit: « Ul quidquid sævutn in bestiis est, hoc in Dei indignatione cognoscas. Nihil panthere velocius, nihil leone fortius. In panthere velox per Assyrios regni Samari© significatur interitus, et in leone fortissimum contra Jerusalem cl Judam aliquanto post tempore ostenditur regnum Chaldæorum, etc., ul fiat (Deus) quasi panther, ver-

tallir in leonem, mutetur in bestias. » Undo subdit : « Ego, ego rapiam et vadam: tollam, et non csl qui eruat. »

Nota: Sicut vers. 12, Reum quasi tineam opposuit sordibus Israelis, ita hic apposito Deum quasi leænam opponit regi ultori, ad quem recurrebat Israel ; hoc enim fortior est le ena ; sic et Deus fortior erat Teglathphalasare. Symbolice, Deus in hac vita peccatores castigat leniter ut tinca, at in die judicii et in gehenna sæviet ct lacerabit cos quasi leæna. Tunc horrendo sonitu in cos rugiet : « Ile, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo ct angelis ejus, » *Matth.* xxv.

Er quasi catulis leonis domui Juda. — Ili enim catuli solent esso andadores, nipote ignari periculorum cl insidiarum : ac ferociores, nipote avidiores sanguinis, quem recens dcguMnrunt, præsertim quia fervei et bullit in juventute sanguis. Quocirca Judas, aggrediens hostes, comparatur calalo Iconis; quiescens vero, leoni, *fíen.* cap. xLix, vers. 9 : « Catulus leonis Juda. Ad praedam , fili mi, ascendisti : requiescens accubuisti ut leo. » Justi quoque confidentia comparatur catulo Iconis, *Prov.* cap. xxvm, i : « Fugit impius nemine persequente : justus autem quasi Ico (hebraico TÔ3 *képhir,* id est leunculus) confidens absque terrore erit, n Leunculus enim animosus est el revus, quia jugiter ei latrat stomachus; nc fame , æque ac specie et forma, orisque rictu et rugitu, videtur esse quasi latrator Anubis, præsertim cum grandescit, fitquo Ico.

\r n. VaDE5S revertar **AD LOCUM MEUM. — Uti SO**lent Icænœ, laniata fera raptaque preda, in speluncam reverti, camque ibi cum catulis devorare: ita ego per Assyrios et Chaldæos tam Israelitas quam Judíeos prædabor, cosque in captivitatem abducam, ibique cos servitute, tribulis el oneribus consumam et quasi devorabo. Ita Haymo, Arias cl Vatablus. Chaldœus vertit : Aicferam *majestatem meam, et in locum sanctitatis metti revertar, qui est in* cœfis, *donec norint sc peccasse. q. d.* Dcscram Judæos cum templo, ct quasi oblitus eorum tradensque cos hostibus, abibo in cœlum : hic enim esi locus solii et glorie Dei, cx quo eminus spectat reorum carceres ct supplicia. Ila S. Cyrillus, Hieronymus, Thcodoretus cl alii. Vatablus hæc refert ad cap. sequens, hicque inchoat cap. vi; cum eo enim cohærcnl, coque spectant, uti mox patebit.

Donec deficiat is. — Hebraice 10ÜN» ip *ad icscerna,* id est donec peccatum suum et culpam agnoscant. Ita Chaldœus, Vatablus, Clarius, Arias cl alii; DvX *ascam* enim peccare ct peccatum significat. Verum *ascam* subinde ponitur pro CW *scamam,* id est desolavit; ordines enim verborum imperfectorum sæpe apud Hebreas inter sc commutantur, v. g. defectiva *Pe aleph,* quale est *ascam,* commutantur cum duplicantibus secundam, quale est *şçamam.* Unde Septuaginta vertunt, *donec dispersant;* Noster, *donec deficiatis.* Hic sensus priori subservit, cumque antecedit. Judæi enim per cladem cl excidium excitati peccata sua agnoverunt, et pœnitentes ad Deum redierunt, uli patet cx libro Baruch. Huc enim tendunt plagœ omnes a Deo in urbes, gentes, familias ct homines immissae, ut scilicet iis sternat eorum superbiam, ulque cor concupiscentiis obstructum ct obduratum aperiat, cruciet ct sauciet, quo afflicti sua scelera Deumque vindicem agnoscant, ad cumque pœnitentes recurrant; cum videant non esse alium qui plagas hascc depellere , malisque tantis succurrere possit, juxta illud *Psalm,* xv: « Multiplicatas sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt, n Dum ergo flagellaris a Deo, non ad Assyrios, id est non ad principes et potentes, qui te e manibus Dei cripcre non possunt, sed ad Deum ipsum cum Davide et Ninivitis recurre , ac supplex dicito : a Miserere mei, Deus , secundum magnam misericordiam luam. Tibi soli peccavi, cl malum coram te feci. » Ita mulccbis iram Lici, ac flagellum cx manibus irati extorquebis, pristinumque ejus favorem, gratiam ct opem tibi conciliabis et restitues.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Promitttit afflictis Christum redemptorem, qui eos vivificabit tertia die, quique orietur quasi diluculum ct *quasi imber temporaneus et serotinus. Inde,* vers. 4, *redit ad sua tempora,* ct *accusat duritiem Ephraim, quod cum per Prophetas dolare voluerit, sed* ipse *omnes dolabras respuerit : item immisericordiam, cum Dais misencordiain velit, non sacrificium. Denique, vers. 8, invehitur in Galaaditas, qui cultores* Dei *euntes* in *Jerusalem in via occidebant* (i).

i. In tribulatione sua mane consurgent ad me : venite, et revertamur ad Dominum,

(1) Linente pm inducuntur Israelite ut ad meliorem In;; ui ruierUntur mîmj invicem cohortantes.

Primo igitur, docet, quodnam consilium capturi sint LsradiUu tribulationum stimulis compuncti, scilicet.

2. quìa ipse cepit, et sanabit nos : percutiet, et curabit nos. 3. Vivificabit nos post duos dies : in die (erlia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus. Sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum : quasi diluculum præparatus est egressus est, et veniet quasi imber nobis temporaneus, et serotinus terræ. 4. Quid faciam libi, Ephraim? quid faciam tibi, luda? misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens. 5. Propter hoc dolavi in Prophetis, occidi cos in verbis oris mei : el judicia tua quasi lux egredientur. 6. Quia misericordiam volui, cl non sacrificium : ct scientiam Dei, plusquam holocausta. 7. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi praevaricati sunt in me. 8. Galaad civitas operantium idolum supplantata sanguine. 9. Et quasi fauces virorum latronum, particeps sacerdotum , in via interficientium pergentes de Sichem : quia scelus operati sunt. 10. In domo Israel vidi horrendum : ibi fornicationes Ephraim ; contaminatus est Israel .11. Sed cl Juda pone messem libi, cum convertero captivitatem populi mei.

Veri. I. **i.** In tribulatione sua consurgent ad BIE. — Hæc pertinent ad finem capitis quinti, unde co hæc referunt Hebræi, Chaldœus ct Pagninus,et caput sextum inchoant ah illis verbis : « Venite, et revertamur ad Dominum, n Vatablus vero caput sextum inchoat o vers. ult. cap. v,uti ibi dixi. Sed eodem omnia recidunt, indicantque initium hujus capitis connexum esse cum fine cap. præccdenlis, hoc modo cl hoc sensu : Revertar ad locum meum, ait Dominus, donec tribulatione afflicti ct deficientes Israelite culpam suam agnoscant, et quærant faciem meam. Cum enim fuerint in tribulatione, mane consurgent ad me. Hinc patet tribulationem liic intelligi tum eam quam passi sunt Israelite in captivitate Assyriaca, tum eam quam passi sunt Judæi in captivitate Babylonica. Ita S. Hieronymus, Thcodorctus ct Theophylaetus; utramque enim utrisque comminatus est cap. pneccd. vers. 5, dicens : « Israel et Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam Judas cum cis; » ct vers. 12 : « Ego quasi linea Ephraim, cl quasi putredo domui Juda. » Undo ejus remedium quærens tam Israel, quam Juda, « abiit ad regem ultorem, ct ipse, inquit Propheta, non poterii sanare vos ;» quocirca opem humanam ab iis desperantes, in tribulatione recurretis ad mo Deum vestrum, ut hic dicitur.

primo, tempus, concilium, incitationem ad poenitentiam suscipiendam, 1 ; *secundo,* motiva desumpta tum cx reparatione damni ct mali, 2; tum cx proventu bonorum ex Christi resurrectione nascentium, 3.

Secundo, finita denuntiatione, Deum favore suo non prosecui uni in esso Hebreos donec se reos agnoscant, atque resipiscant, iterum ad abruptam redit redargutionem. Queritur igitur Deus, quasi deliberando do meritis Israeliscl Judæ,do defectibuspœnitcntiæ ab utroque susceptæ, qui sunt : primo, levitas ct inconstantia resipiscenti®, licet a Deo omni raiione procurai®, 4,5 ; *secundo,* minor misericordia) ac obedienthe cura, quam cæremoniarum, G; *tertio,* violatio foederis cum Deo initi, 7; *quarto,* vis et insidiai contra veros Dei cultores cxercitæ, 8, 9; *quinto,* fornicatio spiritualis seu idololatria, 10.

Tertio, prædicit, ubi legitimam scelerum pœnarn Israelite persolverint, Judam etiam facinorum suorum panam «lai uni ni esse, I!.

Aliter Arias, qui per *tribulationem* accipit captivitatem Judæorum, quam passi sunt a Tilo el Romanis. Verum illius nulla cap. preced. facta est m< nlio : nec in illa Judæi conversi sunt sincere ad Dominum, nec Deus tertia die illos vivificavi! : quin potius cos excidit ct internecione delevit.

Mane, — id est cito, mature, festine petentes a me ut eos tribulatione liberem; puta mane hoc symbolicum fuit, cum transacta node captivitatis, implelisque ejus septuaginta anuís a Deo decretis, Judiri, excitante cos in spem Daniele, Esdra, Aggæo aliisque Prophetis, ad vicinam sub Cyro liberationem anhelantes, supplices a Deo cam postularunt et impetrarunt : mane enim et aurora Judæis captivis fuit spes vicina liberationis, mox expletis 70 annis præstandœ per Cyrum.

Mystice S. Hieronymus : a Mane, » inquit, id est cum ortum fuerit eis lumen pœnitentiæ per facem fidei. Allegorico Lyranus : «Mane,» ait, id est in prædicationo Joannis Baptiste, qui quasi lucifer ct aurora præivit Christum solem justitia, exhortans homines ad poenitentiam, ut per eam illos ad Christi gratiam el justitiam prepararci. Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion.* cap. xun, hæc accipit do mulieribus piis, quæ afflicte ob mortem Christi, venerunt mano ad monumentum ut cum ungerent; undo meruerunt prima videre cum resurgentem, qui mire eas consolatus est. Verum hic sensus est accommodatitius.

Venite (subaudi, dicentes, et se invicem ad-Veri, t hortantes), et revertamur ad Dominum, quia ipse etscepit . — Hebraice *taraph,* id est rapuit, vel abripuit nos, *q. d.* Non Salmanasar, non Nabuchodonosor, sed Deus vindex fuit, qui ob scelera nostra, per Salmanasar et Nabuchodonosor nos vinctos abripuit in Assyriam et Babylonem : unde ipse solus potest nos liberaro, ct plagam hanc sanare, uli se sanaturum promisit, ideoque brevi roipsa sanabit. Respicit ad illud quod dixit cap. præcod. vers. 11 : « Ego quasi leæna Ephraim, ego capiam el vadam; tollam, et non csl qui eruat; » et vers. 13 : « Ipso (rex ultor, puta Assyrius) non poterit sanare vos, nec solvere poterii a vobis

vinculum, » sod ego solus qui illud vobis induxi; unde subdii :

Percut iet, et CURANT ROS. — Hebraice *13^3n» *iaMcscenu,* id est obligabit nos, puta fasciis vulnera nostra alligabit, itaque curabit. Unde Septuaginta vertunt, perón : enim, ait S. Hieronymus,appellantur linteolaquæ inseruntur vulneribus, ut putridas carnes comedant, el extrahant purulentias; artisquo medicorum est grandia vulnera longo sanare tempore, et per dolorem reddere sanitatem. Percutit ergo nos Dominus, et curat nos; quia quem diligit corripit, el non solum curat, sed et vivificat post duos dies. » 'Sic ct *Isagoge* Caleno adseripta, ubi prâ; dicitur esse quadruplex : id est *tortilis;* id est *rasilis,* quod de rasa linteorum materia formaretur : Ti),r4, id est *concerptilis,* a concerptu vcllicaluque materi® : izzu/ncrò;, quod ex ellychnio conflaretur. Interpres Bibliorum Regiorum p&rón vertit, *turbabit nos;* quia chirurgus ul vulnus curet ct pus eximat, penicillo illud expurget, turbet ct radat oportet; ut *deinde* pw», sive ellychnium sanans inserat. Eleganter S. Augustinus m *Psalm.* L : « illa, ait, est vox Domini : Ego percutiam, et ego sanabo. Percutit putredinem facinoris, sanat dolorem vulneris. Faciunt hoc medici, secant, percutiunt et sanant : armant se ul feriant, ferrum gestant el curare veniunt. »

.Vftrrli- Murali1er, disce hic tribulationem esse telum
* .uhih' DM110 Deus homines a se fugientes el abeuntes
,7 in ruinam, ad se et ad salutem revocat. Tribulati
», enim hoc telo confixi, prostrati ct humiliati, ponunl fastum, culpam agnoscunt, et pœnitentes
ad m h- poscunt a Deo veniam; qui mox supplicibus par-
tuLit. cil, cosque ulnis maternis amplectitur. Hoc est quod ait Psalmista : a Sagiltæ tum infix® sunt mihi, ct confirmasti superine manum tuam,» *Psalm,* xxxvit, 3. Ita S. Augustinus in *Psalm.* xxi, serai. 2, docet Deum esse medicum, qui tribulatione quasi medicamento curat vitia nostra : « Sub medicamento, in piit, positus ureris, secaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, sed ad sanitatem. » Et hb. l *be Verbis Domini,* serai. 18: « Bibe, ait, amarum calicem; tu enim tibi fecisti. Pnecepla illa mea quæ sano data sunl tam dulcia, tam levia, contempta sunt : coepisti laborare, sanari non potes, nisi amarum bibas calicem laniationum, tribulationum, angustiarum ct passionum. Bibe ut vivas. Et ne responderet ei Languidus : Non possum, non fero, non bibo : prior bibit medicus sanus, ut bibere non dubitarci ægrolus. Quid enim amarum csl in tali poculo quod ille non biberit? Si contumelia, prior audivit cum dæmones expelleret : In Beelzebub ejicit dœmonia. Si dolores amari sunt, ligatus, el flagellatus, et crucifixus est. Si mors amara est, etiam mortuus est. Si genus mortis exhorrescit infirmitas, nihil illo tempore fuit ignominiosius quam mors crucis, n Idem, sermone 3 *De liarhabàris :* t Totus mundus fornax aurificis esi. Ibi justus tanquam aurum, impii tanquam palea. Ibi tribulatio sicut ignis, ibi Deus sicut aurifex. Pius Drum laudat, aurum rutilat; impius Deum blasphemat, palea fumat; iste purgatur, ille vastatur eodem igne; Deus in utroque laudatur. » Idem in *Psalm,* x1 : « Patitur quis tribulationes, docetur amare meliora per amaritudinem inferiorum, ne viator tendens ad patriam, stabulum amet pro domo sua. » Idem, lib. *De Vera innocentia :* «Cum Dominus permittit, aut facit ul aliqua tribulatione vexemur, etiam tunc misericors est : qui exercitans fidem, ct differens adjutorium, non auxilium negat, sed desiderium movet. » Idem, *epistola* 87 : « Res prospera donum est consolantis,res autem adversa donum est monentis Dei. » S. Gregorios, in *Moral. :* « Aurem cordis, inquit, tribulatio aperit, quam sæpe prosperitas hujus mundi claudit. » S. Chrysostomus, homil. 4 *De Pernitentia,* tribulationem vocat aratrum : « Illo ergo, inquit, corda scindamus, ut si quæ dolosa herba, et improba cogitatio nobis inest, radicitus eam evellamus, ut puras pietatis seminibus terras exhibeamus. »» Idem, hom. 4 *De Divite ct Paupere :* « Nisi tentado, inquit, nec corona; nisi certamina, nec bravia; nisi stadia, nec honores; nisi tribulatio, nec remissio; nisi hiems, nec œstas. Et hoc non tantum in hominibus, sed et in seminibus intueri licet, in his enim mullam pluviam, mullam nubium collisionem, multam glaciem fieri oportet, si vernans spica exsurgere debet. Cum ergo ingruit hiems animarum, seramus ct nos in hac hieme, ut in (estate metamus. » Hic fuit sensus, hæc praxis Sanctorum omnium : Sane, *Tobia;* cap. m, vers. 21 : « Hoc pro certo habet omnis qui colit te, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur; si autem in tribulatione fuerit, liberabitur; » Job, cap. v, 17 : a Beatus homo qui corripitur a Deo : increpationem ergo Domini ne r probes : quia ipse vulnerat, el medetur : percullit, cl manus ejus sanabunt ; n Psallis, *Psalm,* xv, 4 : a Multiplicat® sunt infirmitates eorum, postea acc Icravcrunt; » Salomonis, *Proverb,* cap. in, 1l : « Disciplinam Domini, lili mi, ne abjicias : nec deficias cum ab eo corriperis : quem enim diligit Dominus, corripit : cl quasi pater in filio complacet sibi ; « Jercmiæ, cap. xxxi, 18 : « Castigasti me, ct eruditus sum quasi juvenculus indomitus; n Jon®, cap. n, 8 : « Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum; » Danielis, cap. xi, 35 : a Et de eruditis ruent, ut conflentur, cl eligantur, cl dealbentur; »Zacharke,cap. xm, 9: « Uram eos sicut uritur argentum, ct probabo eos sicut probatur aurum; » Mal.ichi®, cap. iti, 2 : « Ipse enim quasi ignis conflans, ct quasi herba fullonum : ct sedebit conflans et emundans argenlmn, ctpurgabit filios Levi, et colabit cos quasi aurum ct quasi argentum. » Quin cl Philo cum aliis Judæis apud Caium Caligulam accusatus ab Appione, quod Cæsari divinos honores non tri-

bucrel, ejectus ex aula, sociis Judæis respondit : « Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Caius; quia necesse est adesse divinum, ubi humanum cessat auxilium, d lia Eusebius, lib. ll *llistor.* cap. v. Denique S, Bernardus in *Sententiis :* * Tribulatio, ait, Iría confert : exercitium, ne virtus amoris, otii tepore frigescat; probationem, ut nostre constantia* fortitudo, ad exemplum hominibus innotescat; premium, ut juxta tribulationis modum, immensum gloria* pondus accipiat. » Subdit deinde totidem remedia. « Adversitati, ait, tria sunt opponenda : electorum agones et angustia*„ quas patiuntur qui pie vivunt; redemptoris afflictiones et molestias, quas ei Bravissimi principes intulerunt; dispositio moderatricis justitia», cujus altitudinem, quasi virg.e Joseph summitatem, non discutere, sed adorare debemus. »

veri. 3. 3. ViviFiciniT nos post duos dies. — *Primo,* liebre! sic exponunt, g.d. Post duos, id est paucos, dies, Deus liberabit nos Babylone, in qua captivi, afflicti, ct quasi mortui , et, ut ait Ez chicl cap. XXXVII, quasi ossa arida in sepulcro degimus; liberans ergo nos ab hac morte civili, puta captivitate, a vivificabit nos, » ut videamur nobis resurgere in libertatem, quasi in novam vitam. Sicut enim servitus, career, mœror, sunt mors quradam civilis et moralis; ita libertas, lux et Iratilia est vita moralis el civilis : « nec enim vivere, sed vigere cl valere est vita, » ait Pocla. Verum id locum habet in solis Judæis, non in Israelilis: hi enim ex Assyria nunquam liberati sunt. De utrisque autem egitcl agit Propheta. Adde Catholicos omnes hiec referre ad Christum. Fateor tamen ad liberationem Judraoruni o Babylone per Cyrum hic alludi, eamque obiter cl allusive perstringi. Loquitur enim Israelilis, quorum primus dius fuit tempus captivitatis Assyriaca», et Judæis, quorum fuit secundus æquo miser dies captivitatis Babyloniae : post quos successit tertius dies Iratus cl faustus redemptionis el liberationis, quum inchoavit Cyrus, perfecit Christus.

Secundo ergo, Patres et Interpretes orthodoxi omnes docent hic predici Judæis ul Israelilis adventum Christi redemptoris. Hunc enim eis in captivitate afflictis identidem ingerebant Esdras, zorobabel, Aggraus, Zacharias, Jesus filius Josedec, aliique sacerdotes et Prophetæ. Sensus ergo est, ç. *d.* Sustinete, o llebræi, modicum, sperate , invocate Deum : quia post duos dies, id est post breve tempus, ipse vos liberabit, inchoate per Cyrum, sed plene et perfecte per Christum (a Cyro enim ad Christum assurgere, et subito quasi avolaro solent Prophetæ, uti dixi *Isuicb* cop. 1xv, 8), qui Abrahra nobisque a tot reculis promissus csl salvator el redemptor. Ipse enim nos a peccato, morte el inferno hberabit, ac gratini, vitra et cœlo restituet; itaque vivificabit nos vita sancta, cadesti ct divina. Sic *duo dies* sumuntur pro paucis cl brevibus, *Nurner,* ix, 22: « Si vero biduo (id est pauco tempore) aut uno mense, vel longiori tempore fuisset (columna nubis) super tabernaculo. » Sic et cap. xi, 19; / ca«r. cap. xvn, 6, el alibi. Tempus ergo .7.H annorum (lot enim fuerunt a captivitate Babylonica, usque ad nativitatem Christi) vocatur hic *duo dies:* quia Deo (ct Prophetis in lumine Dei elevatis) respectu raternitatis sura, ct respectu æternra et cœleslis salutis afferendis per Christom, « mille anni sunt sicut dies hesterna qura praeteriit, • ut ait Psalles, *Psalm,* 1xxxix, 4. Hinc eodem respectu ct sensu ait de Christo Aggraus, cap. 11,7: «Adhuc unum modicum est, etc., ct veniet desideratus cunctis gentibus. » Ita Cyrillus, Arias, Valablus, a Cistro el alii. Itaque tempus nativitatisel primi adventus Christi, puta tempus gratile, novi Testamenti ct Christianismi, vocatur hic *dies tertia,* tum quia brevi eral adventura; tum quia plenam vitam, Iratiliam, lucem, cumulumque (hunc enim significat ternarius) bonorum omnium erat allitura ; tum quia post primam diem legis nature, ct secundani diem legis Mosaic®, immediate quasi tertia erat successura; proprie vero post prinum diem captivitatis Assyrians, ct secundam captivitatis Babylonie®, quasi tertia erat hæc dies bbcrationis futura, uti paulo ante dixi; tum quia alludit hic Osce ad diem tertium quo Christus a morte resurrexit. Unde dico

Tertio, plane respicit hic Propheta ad resurrectionem Christi, qura tertio die a passione ejus facta est, eamque hic significai el prophetat. Liberatio enim et redemptio Israelitarum cl Judraorum, raque ac nostra, facta per Christum, completa et plane perfecta fuit in ejus resurrectione : brac enim ejus fuit terminus et coronis. In ea ergo Christus plene nos vivificavit, tum quia in ea plene uos redemit el sanctificavit; tum quia ipsa nostre resin rectionis est causa tam exemplaris, quam effluens : unde in ea Christus nos sucum quasi vivificavit, cl suscitavit ad vitam beatam ct immortalem. Unde Arabicus Antiochenus vertit : *Sanabit nos post duos dies, ct in tertia surgemus, ct manebimus* (habitabimus) *in conspectu ejus,* coram eo; cl Arabicus Alexandrinus : *Ipse est qui sanatat nos, ct liberabit nos post duos dies, et in tertia stabimus \ ivi coram co.* Hoc est quod ail Apostolus *Horn.* cap. iv, 25 : « Qui traditus el propler delieta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. » El *EpAes.* cap. u, 5 : « Cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo (cujus gratia estis salvati), et conresuscilavit, et consedere fecit in cœlestibus in Christo Jcsu. « Ex resurrectione enim Christi tam certam habemus fidem el spem noslrra resurrectionis, ac si jam cum ipso do facto resurrexissemus; vide ibi dicta. Hi hunc locum passim intelligunl Patres, qui ex hoc loco probant resurrectionem Christi et nostram, ut S. Hieronymus, Theodoretus, Haymo, Hugo, Lyranus, Emmanuel, Mariana el alii hic; Orígenes, homil. 5 *m*

Tertullianus, Jib. *Contra Marc.* cap. xun; Cyprianus, lib. li *Cantra Judæos,* cap. xxv; Lactantius, lib. IV, XIX; Cyrillus Hierosolymitanus, *Calcch.* 14; Augustinus, lib. Will *Civit,* xxvm; Rufllnus in *Expos. Symbol.;* Gregorius, horn. 20 *in* £secA.; Nyssenus, lib. *Dc Cognitione Dei,* qui 1res putant hæc dici in persona Sanctorum qui resurrexerunt cum Christo Hierosolymis, ibique mullis apparuerunt, *Matth.* cap. xxvn, 53. Idem docuerunt veteres llebræi apud Calatinum, lib.VIH, cap. xxir. Et R. Moses in *Beresith rabba,* id est *Genesi magna,* explicans illud *Gen.* xxn : « Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul, » dicit : « Multa» sunt in S. Scriptura dierum trinitates, quarum una est resurrectio Mossi®. » Unde illud I *Corinth,* cap. xv, 4 : a Et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas, » Anselmos ibi, cl Dorotheas, in *Vita Osce,* exponunt de hac Scriptura Osee; nec enim alibi dies tertius resurrectioni Christ* præscribilur. Accedit Isidoros Pelusianus,qoi lib. II, *epist.* H2, sic legit : a Tunc mors lugebit fortiore morte devicta. Sanabit nos post duos dies : in tertio resurgemus,ac vivemus cum eo ; n atque explicat de resurrectione Christi, in qua et suam el nostram mortem ipse superavit el profligavit.

Porro hos tres dies ita consignant Orígenes loco jam citato, S. Augustinus serm. 90 *Do Tempore,* ct alii : *primum* diem numerant eum, quo passus el crucifixus est Christus; *secundum,* quo sepultus est ct descendit ad inferos; *tertium,* quo resurrexit. Aliter Ribera : *Primus,* inquit, dies fuit decima quarta luna, qua post celebrationem Pasch® et institutionem Eucharistias, in horto orans captus est, palique cœpit Christus. *Secundus* est luna decima quinta, puta parascovc, qua passus cl occisus est. *Tertius* est luna decima sexta, qua resurrexit. Verum siesabbatum esso, luna decima sexta; hoc enim succedit lun® 18, sive parascevæ; cum tamen constet Christum non sabbato, sed Dominico die resurrexisse. Vide Interpretes in *Matth.* cap. xii, 40.

i>rth t ? X var‘‘s rur- iit '▷ onui* Porro Christus resurrexit præcise tertio die, causis. *Prima* est, quia Jonas cap. ix, tribus diebus fuit in ventre ceti, et hoc facto portendit Christum tribus diebus fore in sepulcro , ac tertio die resurrecturum, uti ipse tertio die vivus e ventre ceti prodiit. Hanc causam dat Christus *Matth.* cap. xii, 40. *Secunda,* quia Christus idipsum praedixerat *Joan.* cap. ii, 19 : « Solvite, ait, templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.» *Tertia,* quia, si caro ejus diutius mansisset in sepulcro, fuisset corrupta. Hoc autem non decebat, juxta illud *Psalm,* xv, 10 : « Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. » *Quarta,* no videretur quis alius resurrexisse. *Quinta,* quia Christus moriendo mortem destruxit; decebat ergo ut in morte diu non teneretur, sed mox quasi ejus domitor et triumphator gloriose resurgeret. *Sexta,* quia vita Christi hominis fuit divina, ct inter res omnes creatas nobilissima : decebat ergo eam, peracta redemptione cl satisfactione nostra, illico restaurari, præserlim quia divinitas semper, etiam in morte, mansit tam corpori, quam animre Christi conjuncta. Quod enim semel assumpsit, hoc nunquam dimisit. Audi S. Leonem, serm. i *De Resurrect. :* « Ne turbatos discipulorum animos longa rnœstitudo crucian t, denuntiatam tridui moram tam mira celeritate breviavit, ut dum ad integrum secundum diem, pars primi novissima, ct pars tertii prima concurrit, cl aliquantum spatio temporis decideret, et nihil dierum numero periret.» Et mox: «Tam velox incorrupte carnis vivificatio fuit, ut major ibi esset soporis similitudo, quam niorlis. Quoniam Deitas, quæ ab utraque suscepti hominis substantia non recessit, quod potestate divisit, potestate conjunxit. » Moralis causa fuit, ut doceret crucem ct mortem fidelium brevem fore, ct quasi triduum respectu beate ælernitalis. Ergo quasi animat cos ad crucem cl moriera, quod cx ea quasi cx somno secum mox resurrecturi sint ad vilain (eternano.

-h ⁵ p V* Mystice, varii varie 1res hosco dies annumcrant. *Primo,* S. Augustinus, serm. 90 *De Tempore :* «Tres, ait, dies non incongrue possumus dicere, Patrem, et Filium, ct Spiritum Sanctum, quiact Pater dies est, ct Filius dies est, et Spiritus Sanctus dios est, et hi 1res, unus dies. » Vivificavit nos Pater, creando el dando naturam; Filius, redimendo cl dando suum sanguinem; Spiritus Sanctus sanctificando cl dando graliam et justitiam. *Secundo,* Fulgentius apud Alberinoti, *primum* diem numeral, quo ab œterno a Deo Patre genitus est Filius ; *secundum,* quo in tempore ex Virgilio natus est homo; *tertium,* quo c sepulcro resurrexit. *Tertio,* alii : *Primus,* inquiunt, dies est nativitatis Christi ; *secundus,* passionis; *tertius,* resurrectionis. *Quarto,* Lyranus et R. Salomon, per 1res dies tria templa corumque teni pora accipit : *Primus,* inquit, dies fuit tempus templi Salomonici, cui successit nox captivitatis Babylonie® ; *secundus* templi Zorobabclis, cui successit nox excidii Titi ct Romanorum ; *tertius* templi Christi, id est Ecclesiæ semper duratura».

Tropologico S. Bernardus : Tres dies, ait, bignificant triplicem vitam : *primam* naluræ ct culpæ, puta peccati originalis; *secundam* gratin»; *tertiam* gloria»; nam serm. 72 *in Cant,* explicans illud *Cant,* n : « Dilectus meus mihi, ct ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, clinclinentur umbræ , » sic in fine ait : « Cum igitur duo iu nobis procedant dies, unus quidem inspirans pro corporis vita, allcr vero respirans in sanctificationis gratia, porro tertius supersit in resurrectionis gloria ; claret profecto aliquando implendum in corpore quod processit in capile, magnum utique pietatis sacramentum, et Prophet® testimonium, qui ait : Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, cl vivemus

in conspectu ejus. » Et fusius, sena. 2 in *Vigilia Nativit.*: «Tres, ait, dies sunt de quibus legimus : Vivificabit nos post duos dies, in die tertia resuscitabit nos : unus sub Adam, alter in Christo, tertius cum Christo. Inde et ibi subditur : Sciemus sequernurque ut cognoscamus Dominum. Et hic dicitur : Cras egrediemini, el Dominus erit vobiscum. ilis enim dicitur, qui dimidiaverunt dies suos, in quibus perit dies in qua nati sunt, quæ est dies Ada», dies peccati, cui Jeremías quoque maledicebat : Maledicta dies in qua natus sum; omnes enim in illa nascimur. Utinam pereat in nobis omnibus dies illa, dies nebulæ et caliginis, dies tenebrarum ct turbinis, quam nobis fecit Adam ! » Deinde agens dc secundo die graliæ Christi: a Ecco, ait, illuxit nobis dies redemptionis novœ, reparationis antiquæ, felicitatis ætcrnæ. Hæc est dies quam fecit Dominus, exsultemus ct laetemur in ca; quia cras egrediemur. Unde, nisi de conclavi hujus sœculi, de ergastulo hujus corporis, dc compedibus necessitatis, curiositatis, vanitatis, voluptatis. Quid enim spiritui nostro cum terrenis, etc. Agile diem istum in Christo, ut ambuletis sicut ct ipse ambulavit. » Tertium deinde explicans ait : « 0 Juda ct Jerusalem, nolite timere, cras egrediemini, id est quam cito a corpore exierit anima, omnes simul affectiones, omnia desideria, quibus per universum interim mundum dispersa cl ligata tenebatur, dissolventur, cl egredietur dc visco hoc, ct Dominus erit vobiscum,» etc. Idem rursus, *serm.* 5 inter parvos : «Vivificabit, ait, nos post duos dies, scilicet cognitionis cl conversionis ; in die tertia suscitabit nos voce Verbi incarnati per primam suam resurrectionem; ct vivemus in conspectu ejus vivificati per passionem, serenius illuminali per miraculorum cognitionem ; sequernurque ut cognoscamus Dominum, instructi per doctrino) conversionem. »

Anagogice S. Hieronymus, quem sequuntur Albertus, Hugo cl Clarius, putat hic notari 1res Christi adventus : *primum* « in humilitate, » cum natus est homo ; *secundum* « in gloria, » cum resurrexit; *tertium* a in habitu judicantis; » itaque dies tertia erit dies judicii el resurrectionis universalis, qua Sancti resurgent ad vitam el gloliam æternam. Unde Chaldæus vertit : *Vita donabit nos in diebus consolationis qui venturi sunt, et in dic resurrectionis mortuorum suscitabit nos, et vivemus cum eo.*

Ix DIB Ti iniA suscit abit xos. — Explicat quod dixit «post duos dies; » hoc enim idem est quod *dic tertia.* Unde Lactantius loco jam citato, a Vivificabit, inquit, nos post biduum die tertio. » Sic el Tertullianus, Thcodorctus, Clarius, Arias cl a Castro hic, et S. Gregorius ac Orígenes superius citati. Quis sil hic dies tertius, jam dixi. Pro *suscitabit* hebraico est UO'p» *ickimcnu;* quod llebræi et Chaldæus vertunt, *stare faciet, fulciet. sustentabit nos.* Sed alii passim vertunt, *suscitabil nos;* sequitur enim, « cl vivemus: » ct precessit, «vivificabit nos. » Agitur ergo hic dc suscitatione ad vilam, non de sustentatione in vita.

Et vivemus in conspectu ejus. — *Primo,* Theodorelus, Theophylactus cl Rupertos exponunt, *q. d.* a Vivemus, » scilicet vita gloriæ el bcaliludinis, præserlim cum post generalem resurrectionem in corpore glorioso resurgemus; tunc enim non tantum Deum oculis mentis videbimus facie ad faciem, sed et Christum oculis corporeis. Verum quia sequitur : « Sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum, » hinc melius hæc accipiemus de vita grati®, 7. *d.* Nivemus in ejus (Dei el Christi) gratia ct cura quam babel dc nobis, imo in ejus conspecto; videbimus enim eum facie ad faciem, et vichsiin videbimur ab eo, ac proinde illi ul nos intuenti semper placere conabimur, itaque eum ejusque leges ct doctrinam sequemur in sancta conversatione , ul in dies eum magis magisque cognoscamus, amemus, colamus, donec eum assequamur, ct videamus facie ad faciem in cœlis. Ha S. Hieronymus, Albertus, Hugo, Lyranus, Arias, Vatablus, Hibera cl a Castro. Ubi nola: To tn *conspeda ejus* tripliciter exponi potest : *Primo, q. d.* Viventes videbimus eum facie ad faciem, inquit Vatablus, puta Christum in carne uaturn.

Secundo, q. d. Ha sancte vivemus, ut semper simus memores nos in ejus presentía oculisque versari, ac proinde ei per omnia placere et obsequi studebimus; quomodo Henoch, Noe aliique viri sancti cl perfecti dicuntur ambulas e cum Domino, Genes, cap. v, 22, et cap. vi, 9. Nide ibi dicta.

Tertio, q. d. Securi cl felices vivemus in conspectu ejus, scientes eum jugiter nos intueri, curare, regere, tueri, qui antea cum viveremus in peccatis, oculos mentemque ct curam a nobis averterat; vò enim *in conspectu ejus* opponit ei quod dixit cap. v, vers, ultimo : « Revertar ad locum meum donec deficiant, et guarani faciem meam;» sive, ut ait Jeremías cap. vn, 15 : «Projiciam vos a facie mea, sicut projeci fratres vestros, universum semen Ephraim;» sicut enim Deus Cainuin, *Genes.* cap. iv, 14, oiunesque impios projicit a facie sua, ita ex adverso pios jugiter in oculis el mente habet. Quocirca id bibi suisque exposcens David orabat *Psalm,* cxxii, 2 : «Sicut oculi ancili® iu manibus domina suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec n ipse vicissim oculos suos benigne convertat ad nos, el «misereatur nostri. » Sicut enim solquæ cumque luce sua, quasi oculo aspicit, ea illustrat, calefacit, vivificai, Letificai, fecundat; ita prorsus facit el Deus, qui esi sol increalus et immensus. Hinc rursum Psaltes passim orat dicens: « Respice in 1110 el miserere mei; » respiciendo einrn misereris el benefacis : « Ne avertas faciem

foam a roe: ne projicias me a facie tua; ostendo mihi faciem tuam; faciem tuam, Domine, requiram. » Item : « illustra faciem tuam super servum tuum,» *Psalm.* xxx, 17. « Dominus illuminet vultum suum super nos, » *Psalm.* lxvi, 2. « Faciem tuam illumina super servum tuum , » *Psal.* civili35, *q. d.* Lucidam, id est serenam, lætam, hilarem, benignam, amicam ct beneficam mihi faciem vultumque ostendo, non atram, severam, tristem, iratam, minacem.

Quarto, «vivemus,» id est erimus vivaces, sani, vegeti, alacres, fortes, gloriosi. Hæc enim omnia complectitur vita, quasi mater et radix omnium : nam, ut ait Martialis, lib. IX, *epigram.* txix :

Non est vivere, sed valere, vita.

El Seneca :

Mortis habet vices
Lentis qoæ trahitur vita gemitibns.

Hinc gloria Beatorum vocatur vita œferna.

Quasi diluculuu præparatus est egressus kjus , — *q. d.* Christi nativitas ct ortus quo c cado in terram nascendo et conversando egredietur, a Deo paratus est instar aurore; quia ut aurora depellet tenebras ignoranti® el peccati, ac Israelitas omnesquo homines luco suæ doctrin® ct sanet® vit® collustrabit. Hoc csl quod ait Apostolus, *Horn.* cap. .vin : « Nox precessit, dies autem appropinquavit. » Pro *praeparatus est* hebraico est {D3 *nachon,* id est firmiter et certissimo preparata», ac fixo Dei decreto confirmatus csl, puta in Dei praedestinatione, adventus ChrMi. Ita S. Hieronymus, Thcodoretus, Rupertos, Hugo , Lyranus cl Valablus.

Anagogice, Isidoras hæc accipit do gloria resurrectionis, qua Christus coepit toti orbi velut aurora coruscare, suamque vim et fortitudinem exorere, juxta illud *Psalm.* cix, 3 : « Tccum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, » *q. d.* Princeps cris, o Christe, in dio, non humilitatis et crucis, sed in die virtutis, id est potenliæ cl regni tui, cum splendore, gloria et majestate sanctissima ct sacratissima, quæ apparebit in tua divina resurrectione, ascensione, sessione ad dexteram Patris, missione Spiritus Sancti, cl conversione omnium gentium.

Ori u n\ 7al:? uinrwi eb qnr- cr*° îii-du

Nola : Christi ortus tum divinus , tum humanus› rcclc comparatur aurora-. *Primo,* quia, sicut aurora est pruna diei lux, ita primum opus Dei Patris fuit generatio æterna Filii; per auroram significatur ejus antiquitas et œternitos, juxta illud *Psalm.* cix, 3 : o Ex utero ante luciferum genui te ; » pari modo primum opus redvmplionis nostra' fuit ejus generatio humana, rive incarnatio. Unde S. Augustinus, et Jusimus Confra Tryphon., illud : « Ex utero ante luciferum genui le, • sic exponunt: Quia, inquiunt, ex solo utero Virginis, sine viri semine, ante luciferi ortum, post mediam nodem genitus et naius est Christus. Addit Tertullianus, lib. V *Contra Marcion.* cap. lx : Sicut in diluculo apparent steli®, sic in diluculo quo naius est Christus, stella nova magi» apparuit, indicans cis Christi quasi aurore ortum.

Secundo, sicut aurora solem tegit , et quas: s* Ui. parit ; ila caro Christi nascens tegebat ejus divinitatem, camque nobis sccum afferebat, et quasi pariebat.

Tertio, sicut aurora est lux exigua, quro crescit Tcrtu. usque ad meridiem; ila et crevit Christus infans relate, sapientia et gratia apud Deum ct homines usque ad crucem.

Quarto, sicut in aurora producitur ros ex acre, Ouiii. qui herbas ct plantas irrorat, vegetat et fecondai ; ita et Christus ex cœlo per Virginem opera Cfrbiu Spiritus Sancti prodiit, qui animas peccato mor- r ‘y luas sua gratia irrorans vivificat, cl bonis operibus meritisque fecundat. Unde pro *cx utero ante luciferum genui te,* Hebrea, Symmachus, Aquila cl Quinta Edilio habent : *Ab aurora tibi ros adolescentia tuæ;* alii vertunt: *Ab aurora rorem genui tc.* Sic Isaias comparat Christi generationem rori, cap. xlv,8, dicens: « Rorate, cœli desuper.» Vide ibi dieta. Rursum, ros adolescenti® Ilebreis idem est quod flos et decor adolescenti®. Ros ergo *primo,* designat suavitatem, hilaritatem et dulcedinem Christi ; *secundo,* ejus generationem cœlcslcm ex Virgine, sicut ros nascitur ex aurora virtute cœlcsli, ail R. Hadarsan : unde ex Hebræo verti potest: *Ex utero aurora ros juventutis tuæ; tertio,* gratiarum copiam, quæ instar roris in Christum effusa est. Hinc Chaldæus vertit : *Misericordia Dei praesto erunt tibi tanquam ros, sedebunt confidenter nati lui.* Unde cx hoc loco probant Vatablus cl Suarez, III part. tom. I, disp, xvin, sect, ni, plenitudinem grati® anim® Christi infusam esse in ulero, puta in primo conceptionis ejus instanti. Sic ergo Christus, genitus nt ros, fuit filius auroræ, id csl Patris œlcrni qua Deus, ct matris Virginis qua homo. Hinc sumpsit Trismegistus suum illud : a Deus cum maris ct femin® vim haberet, peperit Verbum ; » atque ex eodem Lactantius, lib. IV, cap. xiii, docet quod Deus est àîTxrwp et àuTjœp, ac proinde oportuisse ut bis nasceretur filius , in *prima* spirituali nativitate ia-nTwp, in *secunda* carnali anxTwp. Insuper, per rorem significatur filium esse tam patri quam matri consubstantialem : ros enim ejusdem substanti® est cum materia cx qua iit. Ha Molina, I part. *Quast.* XXVII, art. disp. n. Denique nosler Maldonalus (cui favet Cajetanus et versio Chaldrei jam recitata) commentons *in Psalm.* cix, sic exponit : Ex utero, id csl cx baptismo, tibi, o Christe, nascclur ros puerili®, id csl multitudo puerorum, vel ros adolescenti© et juventutis, id est multitudo adolescentium eljuvenum, puta fidelium et Christianorum : ros enim n copia gignitur, lotamque terram quasi operit : est erum instar

minutissima; pluvio», sivre stillarum, quæ frequentissime ct creberrime cadunt. Ilur<um ros significat gratinili largam fidelibus hisce Christi filiis datam. Sensus ergo est, ‹/. d. Generatio, progenies et posteritas tua , o Christo, non erit carnalis, sed spiritualis , caque copiosa lum numero, tum gratia, qualia est roris.

Quiuh. *Quinto,* sicut auroræ lux hominibus, qui creéis long® noctis tenebris fatigantur, optatissima est, gratissima et jucundissima; ita et hominibus sedentibus in tenebris et in umbra mortis exoptatissimus ct faustissimus fuit Christi ortus. Hinc enim csl illud quod ait Job, cap. xi, 17 : a Cum te consumptum putaveris , oriens ut lucifer. » Et S. Petrus Christum CbrisUquo Evangelium vocat luciferum, *epist.* II, cap. i, 19: « Donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris. »

Et veniet quasi imber nobis temporaneus, et serotinus terræ. — Imber temporaneus vel tempestivus in Palæstina est, qui cadit in autumno jactis in terra seminibus, ut ca radices figant in terra, ct germinare incipiant ; serotinus, qui cadit in vere, ut segetem incrasset, impinguet ct maturet. Dicitur ille tempestivus, quia csl sementis; hic serotinus, quia est segetis cl messis. In Syria enim tota restate vix pluit, sed sudi scremque sunt dies. Ita S. Hieronymus ct Vatablus. Ulriquo Christum comparant Prophetæ; quia reque ut illi optatus advenit, terramque, id est hominum animas fecundavit el vivificavit.

Ven. 4. 4. Quid faciam tibi, Ephraim? — « Parentis in perditos filios monstrat allectum, » ait S. Hieronymus, juxta illud ¡sai. v : a Quid csl quod debui ultra facere vineæineæ, ctnon feci ci?v ct *Mich.* vi : « Populo meus, quid feci libi ? d Dedit hic Propheta ad sua tempora, ac mores incorrigibiles Hebraeorum sui revi, ob quos a Deo destinati sunlexcidio, uti ait in sequentibus. Hic ergo ostendit ipsos sure perditionis esse causam, non Deum, qui dc ea dolet, eamque omnibus modis avertere conatus est. pulsando assidue animos eorum duros et rebelles per Prophetas, nunc minis, nunc promissis, nunc flagellis; ita ut cx parte sua omnia adhibuerit, quo» cos sanare, el ad salutem tam anima» quam corporis perducere poferant. Quocirca moraliter Dionysius Carthusianus: « Hæc, ait, possunt esse verba clementissimi Dei ad Christianos peccatores, temporalia congregantes , cl labiis tantum confitentes, vel aliis vitiis implicitos, quos Deus ad p<i nilentiam indesinenter invitat, eorum damnationi velut compaticns. Dc quo dicit Apostolus, quod vult omnes homines salvos fieri, el ad agnitionem veritatis venire. Hinc et S. Petrus, *Epist.* Il, cap. m, ait : Patienter agit Dominus proptflr vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti. Cui consonat Isaias cap. xxx : Propicrea, inquit, exspectat Dominus ut misereatur vestri. Noû ergo divitias bonitatis el longanimitatis ejus contemnamus. Mallet etiam Christus animarum amator dnnuo crucifigi, quam sineret quempiam (quantum in se csl) condemnari. » Uree ergo voluntas in Deo sincera est, seria cl, quantum est ex ejus parte, efficax; est ergo voluntas non signi lanium, ut quidam volunt. sed beneplaciti; alioqiii enim ficte el simulate Deus ageret, dum invitat peccatores ad se tanto dolore ct affectu, si eum tantum in ore et verbis haberet, non in mente et corde, quod cogitare rst nefas, de quo plura cap. xi, 9.

Misericordia vestra. — Hebrreum ten *rhesed* significat pietatem et misericordiam, indequc sanctitatem ; hujus enim signum cl causa csl misericordia. Unde *rhasidim* vocantur viri misericordes et pii. Sensus est, ç. d. Quid faciam vobis, o Hebræi? obstinati enim estis in vestris sceleribus, ncc pia mea monita et inspirationes in mentem admittitis ; licet enim aliquando aliqua pietatis ct misericordi® in proximos egentes et miseros vos tangat cogitatio ct sensus, tamen is instar nubis cl roris matutini, qui slalim ad ortum et calorem solis evanescit, subito preterii et pertransit, *q. d.* Pietas ct misericordia vestra inconstans est, instabilis cl evanida. Ita Chaldæus, Dupcrtus , Lyranus, Vatablus ct Arias. Secundo, alii hic accipiunt *misericordiam* Dei, non Judæorum, *q. d.* Ego Deus cupercm vestri, o Judæi, misereri, idque assidue el continuo; sed vos hanc meam voluntatem et misericordiam vestra nequitii dispeililis, reque ac ventus subito dispellit nubes, ct sol oriens subito sorbet rorem. Ili S. Hieronymus , Theophylaclus, Hugo ct Ribera. Priori sensui magis favet id quod ccquilur: « Misericordiam volo, cl non sacrificium. »

5. Propter noe dolavi in Prophetis. — Pro Ven. s. *dolavi* hebraice *chaUabti*, id est excidi, succidi, occidi, ac tribuitur lignis et lapidibus, dum creduntur ut dolentur et quadrentur; unde Septuaginta vertunt : *Propterea succidi* (Syrus, *dilareraxii;* Arabicus, messui) *Prophetas vestrvs,* quod S. Hieronymus, llaymo, Hupertus ct Hugo exponunt de falsis prophetis, *q. d.* Occidi pseudoprophetas, qui vos a me et a pietate vera abducebant ad impietatem et superstitionem , ut qui causa erroris fuerunt prospera prominentes, interfecti verterentur in occasionem salutis , ait S. Hieronymus. Ita Deus per Eliam occidit 450 prophetas Baal, III cap. xvin. Leo Castráis vero, uti ct Theophylaclus, accipiunt veros Prophetas, sirque exponunt, *q. d.* Occidi, id est occisioni el neci écrire exposui meos Prophetas, dum eis jussi ut assidue vestram impietatem redargueren t ; sciebam enim ideo illos a vobis occidendos. Aut, ut Vatablus et a Castro, *q. d.* Obtudi Prophetas meos, et quasi cuccavi; nam eos fatigavi assiduis stimulis , adeo ut cos quasi ad necem redegerim; jugiter scilicet cos impellendo et pulsando, ut vos assiduo monerent et pulsarent, nunc minis, nunc promissis.

Verum, quia llebrrea habent, *m Prophetis,* ita-

quo vertit Noster, Chaldæus ct alii ; hinc melior ¿I illibtnor sensus erit, si hanc dolationem ad populum referamus. Unde S. Hieronymus, quem sequuntur Haymo, Albertus ct Hugo, sic exponit : « Dolavi vos m Prophetis (id est per Prophetas), ct verbis terribilibus comminatus sum; scalpellum, ignes ct cauteria protuli, ut quem clementem contemnebatis, timeatis offensum, y Explicat ct probat id quod dixit: « Quid faciam libi, Ephraim?» tua enim pietas cl misericordia levissima est, impietas solidissima et durissima instar marmoris et adamantis; propterea eam frangere ct dedolare conatus sum per Prophetas, sed frustra ; nam dum marmora isthæc silice duriora sculpere nitor, hebetavi dolabras et scalpra mea ; scilicet ministros et Prophetas meos; nam « occidi cos in verbis oris mei, » *q. d.* Continuis oraculis, monilis et jussis eos fatigavi el confeci; hæc (nim magno eis stabant ; oportuit enim illos sæpius cum sermone omnia bona et vitam ipsam simul exponere et profundere : sed obduruerunt marmora, cælari recusant, nihil profecimus tanto labore, tantis impendiis, nolunt effingi ad imaginem Dei homines ipsius figmenta. Similis est querela et pathos Dei per Jeremiam, cap. vi, 27 : ‹ Probatorem dedi le in populo meo robustum, etc., æs et ferrum ; universi corrupti sunt. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflavit conflator : nialiliæ enim eorum non sunt consumpte. Argentum reprobum vocate cos, quia Dominus projecit illos.» Vide ibi dicta. Ila Hieronymus Prado in *Ezech.* cap. xxiv,12, Emmanuel, Mariana ct alii.

Occidi eos ix verbis oris mei. — S. Hieronymus hoc æque ac præcedens refert ad Judæos, ‹/. d. « Occidi negligentes in verbis oris mei, ut ante peccatores verborum terrore punirem, quam captivitas immineret, » *q. d.* Occidi cos, non reipsa, sed verbis ct minis. Melius el efficacius alii ri *dolavi* ad *Judæos,* vero occidi ad Prophetas referunt. Ha Lyranus, Arias, a Castro el Prado jam citatus. Sensus est, quem paulo ante dedi.

Et judicia tua quasi lux EGREDIENTUR, — *q. d.* Dolavi et occidi vos ad hoc, ut « judicia, » id est jusliliæ veslræ, instar lucis orirentur ac splendescerent. Sicut enim sol per radios splendet, ita judicia ct leges Dei per opera emicant, aita Castro. Secundo, Vatablus, g. d. Res luæ feliciter et prospere tibi cesserunt. Sicut enim tenebrie infausta, ita lux prospera el fausta significat, q. d. Propter Prophetas quibus te dolavi, cumulavi te beneficiis meis. Verum « judicia d non significant beneficia. Tertio ergo aptissime, *q. d.* u Et, » id est idcirco, « judicia tua, » id csl condemnatio tua velutin luce clara videbitur, cl apparebit omnibus esse justa, tuumque scelus esse inexcusabile, nipote obstinatum post lol Dei monita, dolationes cl verbera. ¡ta S. Hieronymus, Theodorclus, Vcja.6 Hugo, Lyranus, Arias et alii.

0. Qua msLRicuKDiAM volui, et kom sacrificium. — S. Hieronymus hic, et S. Cbrysostomus, Hilarius el Eulhymius, *in Matth.* cap. ix, 13, accipiunt misericordia'i non hominum, sed Dei, quasi dicat: Jucundius mihi est misereri vestri, quam a vobis sacrificia recipere ; magis delector vestra conversione-ct salute quam victimis. Favet Christus *Matth.* cap. xii, 7. Cum enim Pharisæi carperent Apostolos, quod sabbato vellerent spicas, ut fami suæ succurrerent, Christus eis hæc Osce verba objicit dicens : « Si autem sciretis quid est : Misericordiam volo,el non sacrificium, nunquam condcmnassclis innocentes, » *q. d.* Si sciretis quanta sit Dei misericordia, sciretis pariter gratius ei esso, ad famem pauperum sublevandam, velli spicas in sabbato, quam sabbatum tam rigido ab operibus otio, curn tanta meorum fame observari. Verum sic non recte cohœrent hæc cuín praecedentibus, quibus minatus est cis judicia; id csl condemnationem; nec cum sequentibus : *a* cl scientiam Dei plus quam holocausta. » Hæc enim scientia est hominum; ergo et misericordia. Adde non congrue misericordiam Dei cum victimis hominum comparari.

Melius ergo hæc accipiemus de misericordia, id est eleemosyna ct beneficentia hominum in proximos egentes cl miseros. Ita Chaldæus, Theodorctus, Theophylaclus, Haymo, Albertus, Lyranus, Arias, Valablus et Augustinus, X *De Civit.;* S. Cyprianus, lib. III *Contra Judæos,* v, ct alii, imo Christus *Matth.* cap. xii, 7. Sensus enim ejus est, *q. d.* Permisi discipulos meos famenles sabbato vellere spicas, quia misereor eorum, cupioque ut fami suæ succuirant. Scio enim Deo gratiorem esse misericordiam quam otium sabbati, imo sacrificium : hoc ergo a me discite, luecmnque misericordiam hanc in discipulos meos famentes induite el exercete, ul eos non accusetis ob sabbatum violatum, sed ob famem levatam excusetis, cisque compatiamini

Nota primo : Vox *quia* dat causam praecedentium, praesertim eorum quæ dixit vers. 4, ubi accusavit eorum misericordiam, qua una scelera sua expiare, Deumque placare poterant, quod esset instabilis et fallax, eo quod mox in solitam immisericordiam el crudelitatem (idololatria enim crudelis est, æqueac hærcsis) relabarentur,*q. d.* Commendavi vobis misericordiam, et immisericordiam accusavi, quia illa Deo gratissima est, hæc exosa el ingratissima; misericordiam enim Deus mavult ct praefert sacrificio. Erant enim Judæi, uti immisericordes in proximos, ita misericordes el propensi ad sacrificia cl oblationes externas, quasi in illis lota pietas Dciquc reconciliatio consisterei, púlanles, si illa praestarent, omnia sibi fore sccura, Deumque eorum sedera dissimulaturum, quem errorem eis hic Deus adimit, asserens contrarium, nimirum : a Misericordiam volo, et non sacrificium. » El Christus *Matth.* cap. xxii, 23 : Vœ vobis, Scribœ cl Pharisæi hypocrite, qui decimatis mentham, el anethum et

cyminum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium, ct misericordiam, et fidem ! »

Nota *secundo :* Ex eo quod ait, ‹‹ non sacrifi‹ium, » putarunt aliqui vetera sacrificia Deo non placuisse, imo ei exosa fuisse. Sed hic est error : erant enim ab eo instituta et præcepta toto Letifico, eranique actus religionis el latrine Dei. Itaque -6 *non sacrificium* idem est quod *quam sacriflcium,* uti vertunt Septuaginta, Chaldæus et alii, llebræi enim quia carent comparativo, hinc eum exprimunt per negationem ejus quod minus est. Itaque quod llebræi dicunt, *misericordiam volo* (id est amo, cupio, diligo, opto; hoc enim est hcbræum yan *chaphats), non sacrificium,* hoc Lilini dicunt : Misericordiam malo quam sacrificium, vel misericordiam prœopto,præeligo,pr«efero, praepono sacrificio. Unde S. Augu tinus, lib. X *De Civitate,* cap. v : « Úbi scriptum est, inquit: Misericordiam volo magis quam sacrificium, nihil aliud quam sacrificium (mysticum misericordia?) sacrificio (proprie dicto) prælatum oportet intelligi. »

Quæres, quomodo revera misericordia prœslct
c ‚di› sacrificio? Respondeo ct dico *primo :* Actus sacri-
ii' fidi, ull manat a religione el devotione interna,
cie, melior ct nobilior est actu miscricordiæ. Patet,
cur? quia ille Deum, hic hominem spectat; ille est actus religionis cl latri®; hic misericordi®, quæ est virtus moralis : religio autem præstat omnibus virtutibus moralibus : est enim cultus ipsius Dei. Ita S. Thomas, Il II, *Quast.* LXXXI, art. G.

Dico *secundo:* Misericordia tamen præstat sacrificio externo, quia illud in lege veteri secundum se, *sive* cx opere operato Deo non placebat, sed tantum cx devotione offerentium : misericordia aut. m per sc placet Deo. El hoc intendit hic Propheta ; Judæi enim immisericordes summam sail'd Litem , pietatem cl placationem Dei ponebant in externis hisce sacrificiis, quasi perse Deo placet eut, cumque placarent victim® ovium cl boum. Hoc Deus hic reprehendit per Osce, uti per Isaiam cap. i, il : a Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? etc., quiescito agere perverse, eie., sul)venito oppresso. » El Jeremías cap. vu, 21 : u Holocautomata vestra addito victimis vostris, cl comedite carnes. Quia non sum loculus cum patribus vestris, et non præcepi cis, etc., de verbo holocautomatum et victimarum. » t.l *Psalm.* xux, 13 : « Numquid manducabo carnes l uirorum, aut sanguinem hircorum potabo ? » Et *Psalm.* L, 18 : n Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique, holocaustis non dclectab-ris. d Simili modo dicitur l *Peg.* cap. xv, 22 : « Melior est obedientia quam victim®. » Et *Psalm.* L, 19 : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus.» Simili ergo modo vero dici posset : Eh irilatem, humilitatem, obedienlinm, panitentiam internam volo, non sacrificium, id est prœfero sacrificio externo. Rursum, licet sacrificium nobilius sil ratione objecti, quod est honor Dei • tamen ratione necessitatis sæpe nobilior est misericordia, ideoque prœferenda, adeo ut lune malum eaielsacrificare, v. g. cum ægrolo est ministrandum. Sic Christus reprehendit filios, dicentes parentibus egentibus *corban,* hoc est, munus illud Deo offerre præstat, quam dare tibi, o pater, *Matth.* cap. xv, 0. Sic S. Augutlinus damnat párenles, qui bona sua dant monasterio, cum habeant filios indigentes, adeoque talium oblationes ipse refutare solebat, uti refert Possidonius in ejus Vita, cap. XXXIV. *Tertio,* quia misericordia sæpe imperatur a charitatc, canique includit; constat autem actus charitalis nobiliores esse actibus religionis. I bi nola per sacrificium hic omnem cultum externum, ut cultum sabbati, *Matth.* cap. xii, 7, intelligi; per misericordiam vero, omnia opera charitalis ct pietatis intern®; hanc enim significat hebræuin ion *chcscd,* idque palet ex co quod, subdit : a Et scientiam Dei plus quam holocaustum. » Unde Pineda, Lb. Vili *De Rebus Salem,* cap. i, sic explicat : a Misericordiam, » id est animum Lene erga me affectum, a volo, non sacrificium.» *Quarto,* misericordia præstat sacrificio, si misericordia n-fcratur ad cultum Dei, el imperetur a virtute religionis; tunc enim sunt duo actus, unus elicitus a misericordia, alter imperatus a religione, qui duo præstant uni religionis ct sacrificii.

Moraliter, disce hic quanta sit excellentia mise- m ni»
ricordi®, quamque ca grata sil Deo, qui eam tcr» ‹i*
preferì suis sacrificiis. Ratio e*t, quia ipse est
virtus divina el propria Deo; summum enim bo- ricordi*,
num summe est misericors el beneficum. Hinc ait Psalles : a Miserationes ejus super omnia opera ejus ; » et Ecclesia orat : « Deus cujus proprium esi misereri semper et pareen?. » Praefert ergo Deus ca quæ per misericordiam homini conferuntur, iis quæ ipsi per sacrificium donantur, tum quia iis non indiget, iisque nihil honoris aut gloriæ ei accrescit; tum quia plusquæril hominis utilitatem quam suam, quod puri ost amoris, quodque gloriosius est ct summe inagnnnimum, planeque regium et divinum. Hinc D. Nitziauzenus, orat. *De Cura pauperum :* « Esto, inquit, calamitoso Deus. » Et S. Cyprianus, tract. *Dc Oration* Dominica :* « Quando, ait, quis miseretur pauperis, Deo fœnerat; el qui dat minimis, Deo donat spiritaliter Deo suavitatis odorem sacrificat. » Neque enim, ait idem tract. *De Opere ct Eleemosyna,* a promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit. » Unde inferius docet in fame misericordiam esse cibo præponendam, exemplo viduæ, qu e primo fecit panem Heliæ, doindo sibi ct filiis, lll *Rcg.* cap. XVII : « Esurientibus, ait, liberis alter pnus pascitur; neque in penuria el fame cibus ante (piam misericordia cogitatur. » S. Chrysoslomus, homil. 36 *ad Popul. :* «Misericordia, ait, major est gratia, quam mortuos suscitare, idem, hom. 51 in *Matth.,* ducet pluris esse miserieor-

diam faceré, quam templa magnifica condere: « hoc cnim templum (vivum, puta pauperum) ¿lio (materiali) est multo præslanlius; » et *homil.* 23 : < Misericordia, ait, ars quœdam liberalis est, in cœlis habens officinam, et non hominem, sed Deum magistrum possidet. Hæc nobis mansionem in cœlo ædificat, ct adema tabernacula preparai. » S. Augustinus, libro *De Eleemosyna:* « Hæ, ait, sunt hostiœ gratissimæ, misericordia, humilitas, confessio, pax et charitas. » Idem, lib. IX *De Civit,* cap. v : « Cicero, ait, in Cæsaris laude locutus est, dicens : Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior est misericordia. » Idem, scrm. 34 *De Resurrectione Domini :* * Vide, ait, si non magnam Deus tibi dat misericordi® mercedem. Si dimittis homini in quo te læsil homo hominem, et Deus libi ignoscet in quo offendisti homo Deum. » Idem, tract. *De Avaritia ct Luxuria :* a Ego, inquit, Dominus acccpi, ego reddam. Esurivi, et dedistis mihi manducare, etc. Terram accepi, cœlum dabo; temporalia acccpi,(eterna restituam; panem accepi, panem dabo, sed cœlestem et œternum; hospitium acccpi, domum dabo; æger visitatus sum,salutem dabo; in carcere visitatus sum, libertatem dabo, » etc. Idem, semi. 203 *De Tempore* : « Multa, ait, sunt genera miserationum, quæ cum facimus adjuvamur, ut dimittantur nobis nostra peccata ; sed ea nihil est majus, qua cx corde dimittimus quai quisque peccavit, d Auctor scrm. *ad Fratres in eremo,* scrm. 5 : « Sola, ait, misericordia ad Deum deducit hominem, sola Deum deducit ad hominem, sola Deum humilians, nos sublimat. » Quocirca Josaphat rex apud Damascenum, in *llist.* xxxvi, relicto regno, tendens ad vitam anachoreticam, Barachiæ, quem sibi in regno susblituerat, valedicens, hoc ei primum dedit prœceptum, non suum, sed Christi: « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur;» ct rursum: a Estote misericordes, sicut et Paler vesler cœleslis misericors est Hoc cnim prœceplum, inquit, potissimum ab eis exposcitur, qui in summo imperio consliluti sunt, ut eum imitentur a quo potentiam acceperunt. Hac porro in re maxime quis Deum imitabitur, si misericordia nihil potius antiquiusquo habeat. Huc accedit, quod subditos nihil .equo ad benevolentiam alliciat, ut beneficii gratia egentibus concessa. »

¿irrui. n \r,i ■a • n- w

S. Joannes, qui a misericordia, Eleemon, id est misericors, vel Elcemosynarius est dictus, omnes miseros juvabat, ct vespere lacrymabatur, El nem0 afflictus eo die opem ejus postulasse^ Hinc dilatus n Deo est bonis tam temporalibus quam spiritalibus. Porro originem hujus suæ virtutis ita ipse aliis enarrat apud Leontium : « Mihi, ait,cum essem quindecim annos natus et versarer in Cypro, quadam node puella quredam apparuit m sommé eximia pulchritudine, splendide vestita, cl oleagina corona in capite redimita. Cum vero prope me stetisset, et manu latus pupugisset, me territum e somno excitat. Rogavi autem eam quænam esset, et unde veniret, et quomodo ausa esset accedere ad me dormientem. Hia autem subridenti et lieto vultu me hilariter et placido inluens : Sum, inquit, prima cx filiabus magni Regis. Si tu me libi amicam paraveris, potero te ci efficere familiarem: nulli cnim major est apud eum, quam mihi, fiducia, quoniam ei, ut c cœlo descenderet in terram, ct carnem acciperet humanam, ego persuasi. Ego vero cum ad me rediissem, et id quod visum fuerat mente versarem, judicabam eam esse misericordiam; statini ergo surgens, ivi solus ad ecclesiam ; ct fio obviam pauperi, qui erat nudus, el valde affligebatur frigore. Ei. cum me mea veste exuissem, eum trado, apud mc dicens : Sciam au sil verum el non dhccplfo, id quod a me est visum; et priusquam venissem in ecclesiam, ad me accedens vir quidam candidatus, tradit mihi auri centum nummos, qui mox evanuit. Tunc intellexi visionem non esse phantasiam, sed apertam visionem. » Unde ipse deinceps in misericordi® opera ita se effudit, ul in iis fuerit exemplum ct portentum orbis. Dictitabat autem sc, cum quid erogaret, mox a Deo duplum, imo centuplum recipere. Proinde ejus hæc erant axiomata :

Ej'u •* i›nnillul.

« Non est justum ullius alterius rei curam nos gerere prius quam Christi. Ile ergo per urbem, et sigillatiti! describite dominos meos. » Cumque rogarent sui quos suos vocaret dominos? « Quos vos, inquit, pauperes et mendicos soletis appellare, eos ego dominos meos et adjutores nomino. Nam ii soli mihi possunt opem ferre, ut a Christi regno non excidam. »

Sfcna"

« Si nobis qui homines sumus, licet omnino ad Deum accedere absque ullo intercessore, et de quibus volumus cum rogare; quomodo non ipsi quoque nostris conservis portas aperuerimus, absque ullo impedimento? et non cuilibet, cui est opus, benignam aurem præbuerimus? » Scimus cnim qua mensi fuerimus mensura, eadem nobis remetiendum.

T"rll"m-

Sophronius videns eum quadam die tristem, causam rogans, audivit : « Hodie miserandus Joannes non ab aliquo ullam accepit mercedem, neque ullum vel minimum piaculum potuit offerre Christo pro multis et magnis suis delictis. » Quid hoc minus illo Titi Imperatoris : a Hodie non regnavimus, quia neminem affecimus beneficio? »

« Christus jubet dari cuivis petenti; si autem dicitis vos esse alicujus alterius, qui imperat ut examinetis vitam et statum mendicantium, sciatis quod neque Christus,neque humilis Joannes opus habet curiosis ministris. »

(lam-

u Si nostra essent quæ dantur, ct ca a nobis ilíala essent in mundum, forte aliqua venia danda esset ci qui parce uteretur. Si autem Dei sunt om-

nia quæ sunt, ejus omnino jussum in iis quæ sunt ejus servare oportet. »

Seitnm. « Si subit vos linior ex incredulitate, ne forte multitudo impensarum superet Ecclesiasticos reditus, ego ne tantillum sustinebo esse socius ves* Ino modie® fidei. Persuasum enim habeo quod, cliamnum totus mundus veniret simul Alexandriani, egens beneficentia, hos Dei thesauros nequaquam in angustum redigeret, n Hæc omnia narrat Leontius in ejus Vita. Palladius in *Lausiaca,* cap. cxv, narrat Elecmonem monachum adeo in omnes fuisse misericordem, ut etiam libros venderet, corumque pretium mox in pauperes erogaret. Rogatus cur id faceret, dixit : u Qui possum meo persuadere magistro, me ejus artem accurate didicisse, nisi illo ipso usus fuero ad artem recte exercendam? »

Et cap. sequenti Bisarionem ob eadem virtute commendat, quod nudum pauperem vestiret suo habitu, ipse interim nudus; quin et Evangelium vendiderit ut pauperi subveniret, dicens : a Ut illic habeamus fiduciam, propter obcdienliam vendidi ipsum sermonem, qui mihi semper dicebat : Vende quæ habes, et da pauperibus. »

Et cap. cxvin, celebrat Melaniam Romanam, quod in totum orbem fuerit benefica; el Olympiadem neptem Abbiavii prrofecti, cap. cxLiv, quod omnia sua in pauperes erogaret.

Denique ut alia omittam, vivum ct ardens misericordi® speculum, æque ac spiculum nobis est Christus Dominus, qui per viscera misericordi® suro visitavit nos oriens ex alto, ut nostris miseriis, qu® plurimro erant el gravissima*, subveniret. Quamobrera hæc ipsa lota in nos effudit, tum in incarnatione, tum in vita, tum in cruce, ut vere dixerit Isaias cap. lui, 4, de eo : « Vere languores nostros ipse tulit, cl dolores nostros ipso portavit. » Vis ergo vivam misericordi® cillgiem? intuere Christum in cruce, ubi tolus est miseria, quia totus est misericordia nostra. Nec tantum in cruce, sed ct post mortem per omnia srocula, imo in rolcmum totum sc per misericordiam in suos effundit : « Se nascens cnim dedit socium, convcsccns in edulium, se moriens in pretium, se regnans dat in premium. » Nascendo cnim curavit miserias nativitatis ct vitro nostr®, eas in se suscipiendo, moriendo curavit miserias peccatorum nostrorum, pro iis satisfaciendo; convescendo dandoque se in Eucharistia ad manducandum, curai singulorum infirmitates el passiones animro, cibando eam alimonia cadesti; regnando curat miseriam mortis cl mortalitatis, dando corpus suo conforme, puta immortale el gloriosum. Sane qui miserias infinitas animro suro, roque ac corporis clare perspicit, videlque eas per singula momenta a Christo curari novis et infinitis miserationibus, non potest non eos admirari, ®mulari, in casque transformari, ut jugiler canat cura Psalte : a Misericordias Domini in rolernura cantat. »

Et scientiam Dei plus qüah holocausta. — Scientiam Dei praedicam inlellige, puta conjunctam cum interna Dei reverentia, pietate, chántate, misericordia. Opponit enim internam pietatem extern®, puta holocaustis. Unde sequitur hebrœum ion *diesed* hic non tantum misericordiam, sed quoslibet ver® et intern® pietatis actus denotare et comprehendere, uti supenus dixi. CAesed cnim proprie significat pietatem tum in Deum, tum in homines, puta pium et propensum affectum, benignitatem, beneficentiam, gratiam, charitatem, benevolentiam, gratitudinem, sanctitatem sive bonitatem. Inde enim TOrt *chasid,* id est pius, vocatur vir bonus et sanctus, el *chasida* vocatur ciconia, avis pia in parentes, ideoque pietatis symbolum. Ita a Castro hic et Marinus, Forslerus, Pagninus et alii in lenas. Sic Jonœ cap. n, 9, dicitur : a Qui custodiunt vanitates (idola) frustra, misericordiam suam (hebraica QTOrt *chasdam,* id est pietatem suam erga Deum, cl consequenter erga homines) derelinquunt;» ubi *di& sed* proprie significat Dei timorem ct cultum.

7. Ipsi alteu sicut Adam (primus parens in paradiso violans pactum cum Deo, ejusque conditionem el legem de non comedendo pomo vetito) transgressi sunt PACTU», — g. *d.* Imitantur parentem suum, puta primum legis et pacti Dei prœvaricalorcm; ideoque sicut ille paradiso expulsus est, itaci ipsi terra sua quro instar paradisi est, puta Judroa, expellentur. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Rupcrtus, Hugo ct Lyranus. Addit Clarius : Sicut Adam non fame pressus, non concupiscentia incitatus, sed mera sua lubentia pomum velitum comedii : ita hi peccant ex mera petulanlia (i).

Secundo, Septuaginta Vo *Adam* acceperunt ut nomen commune, non proprium, significans hominem; unde vertunt : *Ip^i* vero *sunt sicut homo prævaricans testamentum,* vel *fadus.* Sic ct Vatablus el Clarius; sed hi duo cum Thcodoreto vertunt in genitivo : fjisi *autem transgressi sunt foedus meum sicut hominis,* id est ut fœdus ictum cum homine, g. *d.* Non pluris fecerunt fœdus mecum initum, quam si cum homine inivissent; unde ex levitate mox illud resciderunt et violarunt. Aut,

(I) Sic connecIh hunc versum cum pnecrdentIbu* Arias Montanus : « Gelei as omnes criminis eflugiendi vias utrique populo jam Deus intercluserat ; unum autem eis reliquum erat, scilicet azylum quo se reciperent, unum perfugium, a quo etiam excluduntur; nun qui suarii causarn alia ratione defendere non valebant, in terne, quam incolerent. sanctitate et dignitate salutis suæ presidium collocabant; nimirum asserentes terram, quæ ab ipsis coleretur, sanctam atque Deo gratam, iporum etiam majoribus promissam, desertam, et cultoribus suis vacuam relinqui posso non esse timendum*

,——*scham, ibi,* inquit Ackermann, est quasi digito monstrantis, *ibi,* in terni quam illis dederam, *prtrancati sunt in me,* sicut Adam in paradiso; ergo supplendum relinquitur auditoribus et lectoribus, e terra ipsis data, quamvis sancta pellendi sunt, sicut Adam e ixiradix? pu bus est.

nt Arias, *q. d.* Ipsi externis victimis me colunt, quasi cum hominibus agerent, qui non vident cor; falluntur, ego emm sum cardiagnostes, ideoq.te internam pietatem ct misericordiam volo, non sacrificium.

Ibi vr jevaricat isunt in me.— T¿ *ibi* quadruplicil r exponi potest. *Primo,* «ibi,» scilicet in Adamo, ç. d. Ex co tempore quo Adam peccavit, arponint prevarican in me; insigniter ergo hanc Adæ praevaricationem imitati sunt, imo continuarunt; S¿*cundo,* «ibi,» scilicet in paradiso, *q.d.* In terra sua, puti in Judaea, quæ amœna et fertilis erat instar paradisi terrestris, in qua ego cos benigno collocaveram, uti Adamum in paradiso, « ibi, » inquam, paradiso hoc suo, meaque benignitate abusi et lascivientes recalcitrarunt. Ha S. Hieronymus, Chaldæus ct Valablus. *Tertio,* «ibi,» scilic» l in suo sacrificio ct holocausto, quod vel idolis cum idololatria, vel mihi cum impia mente et conscientia scelerata offerunt. *Quarto* ct genuine, «ibi,» scilicet in transgressione qua pactum meum transgressi sunt : sicut Adam « *prevaricati* sunt in me, » quia hoc pactum mccum, non cum angelo, non cum homine iniverunt.

8. Galaad civit as operant ium (id est fabricantium, ornantium cl colentium) idol um. — Galaad <rat mons celebris terne sancta, ita dictus a fcederc inito inter Laban el Jacob, *Genes,* cap. xxxi, 48, qui cessit in sortem tribubus Ruben e! Gad. Inde civitas in co nidificata dicta est pariter Gaad, et ab altitudine Ramatila, ex qua ortus est Jephle, *Judie.* cap. xi, 1, et Ramolli Galaad, in qua unctus fuit Jehu in regem, ¡V Reg. cap. ix, 1. Ha c erat civitas refugii, ul patet Josué cap. xxi,3G, ‹ t| *Parol.* cap. vi, 78; ideoque in ea eral multitudo sacerdotum. Quocirca ob urbis celebritatem idololatræ posuerant in ea sedem idololatriæ, icmplumque cl aras idolis cxædificarant, uti hic significat el laxat Propheta, *q. d.* Galaad, civitas sacerdotalis ct sancta, facta est metropolis idolo-!ilriœ cl iniquitatis, adeo ut ad eam lota composita factaque videatur. Ita S. Hieronymus. Chalikvus vertit : *Galaad civitas vim inferentium.* Hebræum enim pjc *aven* significat iniquitatem, indeque violentiam, uti et idololatriam. Utraque ‹nim insignis est iniquitas.

Supplant at a sanguine ¸—q. *d.* Galaad supplantabitur, capietur el vastabitur ob sanguinem piorum Deum colentium; quem ipsa idololatra copiose el injuste effudit. Est emphasis in verbo *soppiantata, q. d* Ipsa supplantavit, ct per dolos ac in idias dejecit Dei cultures-, hinc ipsa pari modo supplantabitur, decipietur et dejicietur in ruinam. Unde il» braico, est *supplantata a * inguine;* ctita latine legendum hic contendit Hibera. IU reip a factum csl ut Galaad, quae prima (rat in scelere, prima pariter esset in clade et i xcidio. Nam quia Syris erat vicina, hinc prima expuuuuU est ab Assyriis tempore Phacec, *IV fiegum, cap.* xv, 29. Ita S. Hieronymus, Haymo, Rugo, Ribera et alii.

Hinc *secundo,* pro *supplantata a sanguine,* Leo ilebneus vertit, *oppressa sanguine;* delinei et Pagninus, *feedata sanguine;* Chaldæus, *dolose effundens sanguinem ;* Lyranus, *insidiatrix sanguinis, q. d.* Galaad ita dedita fuit insidiis el eredibus piorum et innocentium, ut eorum sanguine quasi supplantata, oppressa ct submersa videatur; natavit in sanguine alieno et innocenti, jam natabit in sanguine suo et innocenti.

Tertio, Septuaginta pro **ano** *middam,* legentes **O'O** *maim,* vertunt, *perturbans aquas,* id est sanam doctrinam, uti faciuut idololatræ et hæretici, inquit Thcodoretus.

Allegorico *Galaad,* id est tumulus testimonii, est Jerusalem polluta sanguine Prophetarum, Christi ct Apostolorum, aliorumque ejus testium, quos ipsa cum suis scribis et sacerdotibus occidit cl tumulavit, uti eis objicit Christus, *Matth.* cap. xxin, 29. Ha Leo Caslrius ad litteram, ego allegorico.

Et quasi fauces vir orum lat ronum, — *q. d.* Galaaditæ habent fauces hiantes ad prædam instar latronum, imo luporum; sitiunt enim sanguinem et cœdem innocentium. Sic de voraci famelico ait Silm . lib. Ill :

Immani fauces diducit hiatu.

Legit Interpres in hebreo **on** *chiche,* id est fauces, jam legunt alio puncto **on** *chache;* id est exspectaie, inhiare; unde vertunt : *Sicut latrones qui exspectant virum,* ulcum occidant vel spolient, puta qui predœ inhiant. Ha R. David, Pagninus, Valablus ct alii. Alio casu et syntax!, sed eodem redeunto sensu, vertit Chaldæus : *Sicut observat vir latrunculos, consociati sunt ipsi et sacerdotes eorum, q. d.* Deicolæ, cuntes ad templum in Jerusalem, ita timebant el cavebant Galaaditas coruinqiie sacerdotes, ul viator timet ct cavet latrunculos.

Aliter Haymo et Albertus ; per fauces enim metaphorice accipiunt strictos ingressus vallium aut coUiuin, in quibus latere solent latrones, et insidiari viatoribus, cosque inopinantes repente aggredi. Sic enim vocantur fauces teine, fauces portus, fauces scopuli, fauces Orci, de quibus Virilius, VI *Æneid. :*

Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci.

Ita Græci pauci numero exspectarunt Xcrxem cum innumeris copiis ad fauces Thermopylarum, ibique eum ceciderunt. Sic ergo sensus est, *q. d.* Galaaditæ insidebant fauces montium, ut euntes Hierosolymam caperent, spoliarent, occiderent. Unde Symmachus vertit : *Fauces tuœ quasi viri insidiatoris.*

Verum hebræum *chiche,* fauces hominis, non teme significat; a radice enim rOH *chaka,* id csl exspectare, anhelare, inhiare, deducitur nomen ¡n *rhec,* id est palatum, gula, fauces, eo quod

cibo inhient; sunt enim fpsæ quasi os stomachi, silicei interior pars gula?, ubi os angustatur tenditquo in stomachum, quam partem Greci ct Latini *laryngem,* vel *pharyngem* vocant. Unde dc ca Plinius, lib. XI, XXXVI : « Summum gtdæ, inquit, fauces vocantur, extremum stomachus. » Hæ enim fauces magis significant aviditatem inexplebilem credis ct sanguinis, quam ii) e moi tium et vallium. Sic Cœsar apud Lucarium, Pompeium comparat tigridi, quæ, assucti sanguini ferarum , semper cum sitit :

> Sic ct Sylhnmn solito tibi lambere ferrum,
> Durat Magne silis : nullas semel ore receptus
> Pollutas patitur sanguis mnMicscere fauces.

Porro Septuaginta pro OH3 *kcchicke,* aliis punctis legentes OH3 *kochachi,* vertunt : *Forti'udo tua gitasi viri piratee, g. d.* Summa vi ct fori¡Indine invadis transeuntes in Jerusalem, uti faciunt pirata?; m3 coat/i enim est vis, virtus cl fortitudo.

Particeps sacerdotum (puta Galaad, habens fauces latronum, particeps et socia fuit b iccidotum, qui in via interficiebant) pergextes de Sichem, — *g. d.* Galaaditæ fuerunt socii sacerdotum Bethel, puta idolorum cl vitulorum aureorum, qui Deicolas euntes a Sichem in Jerusalem in Paschale, Pentecoste cl Scenopegia, ul juxta legem Deum in templo adorarent, trucidabant vel per se, vel per submissos a se sicarios, ita S. Hiero-- nymus.

Hebrea jam ad verbum habent : *Sicut latrones qui observant virum, ita conspiratio sacerdotum in via qua itur Sichem, trucidant,* scilicet viatores. Pro *conspiratio* Valablus vertit,*congregatio ;* Pagninus, *collegium ;* alii, *societas.* Notatur hic sceleris atrocitas ct imperium. Nam ubi in illud multi conspirant, nihil non perficiunt; armata enim tot inanibus totquo consiliis impietas omnia perfringit et sternit.

Per gbmt bs de Sichem. — HebraiceHOHÚ s- *hema,* id csl in Sichem; hoc enim significat n locale. Ita Valablus et Arias. Verum dico n hic non esse locale, sed terminalivum nominis proprii. Urbs enim hæc dicta est *Sichem,* vel addito n *So luma.* Unde Septuaginta cl Symmachus vertunt, *interfecerunt Sichima,* id csl *Sichimitas.* Noster vero, quia hic iit mentio vlœ in Jerusalem, recto subaudiens propositionem JO *min,* id csl *de,* vertit *pergentes de Sichem.* Ili enim idololatra? non occidebant euntes in Sichem, sed cx *Sichem* euntes in Jei usalem. *Sichem* enim urbs, dicta a Sichem principe, qui vitiavit Dinam Jacobi filiam, *Genes.* cap. xxxiv, 2, tempore Christi dicebatur *Sichar,* quam Chiislus per mulierem Samaritanam convertit, *Joan.* cap. tv, 5; deinde dicta Neapolis, hodie Napoloza. Errant qui putant ad has insidias allusisse Christum, *Luccr* cap. x, in parabola euntis o Jerusalem in Jericho, qui incidit in latrones. Nam Jcricho crai ad orientem Hierosolym e, Sichem vero ad septentrionem. Quare nulla erat via, quæ ex Jerusalem per Sichem tenderet in Jericho. Nominat Sichem prm abis urbibus, tum quia ex Samaria, qua? eral metropolis decem tribuum, recta erat via in Jerusalem per Sichem ; tum quia Sichem religione erat celebris, in ea enim habitarunt Abraham cl Jacob, cujus et puteus ibidem ostenditur; in ca quoque sepultos est Joseph. Joâhc cap. xxiv, 32. Rursum Sichem erat juxta montes Hcbal et Gorizim, in quibus Moses proclamavit legem, ct benedictiones cam «ervantibus, et maledictiones eam pr.i varicantibus, *Dealer.* cap. XXVII, 4. Hinc multi Sichimitr in cultu Dei perstiterunt, cum alit declinarunt ad vitulo; Jeroboam. Hinc quoque peregrini, videntes loca sancta, visebant (ul etiamnum visunt) Sichem ct Jerusalem, sicut christiani in Italia visitant Lauretum 11 Hornam ; tum denique quia juxta Sichem erant Dan ct Bethel, ubi Jeroboam posuit vitulos aureos. Ibi ergo erat sedes idololatria?, ac consequenter ibi vigebat persecutio in pios et fidele* euntes in Jerusalem, quos in via intercipiebant ct male mulclabanl (1).

Porro Chaldæus, Aquila, Thcodolion, Valablus, Clarius cl Pagninus ri *Sichem* accipiunt ut nomen, non proprium, sed appellativum, signifie ms humerum. Unde vertunt : *Turma,* vel *conspiratio sacerdotum in via interficit humero uno,* id est consensu unanimi, pari studio ct conatu. Sic enim fures et milites dum conspirant in domus vel urbis expilationem, uno quasi humero ferunt scalas, trabes aliaque instrumenta quibus turres conscendant, aut ostia skrnant ad irrumpendum et praedandum. Aquila vertit in accusativo: *Participatio sacerdotum in via occidebant,* id csl amputabant, *humeros* viatorum euntium in Jerusalem.

Quu SCELCS operati SU5T, — *q. d.* Insidiantur Galaaditæ Deicolis eosqiie occidunt, quia totos se sceleribus dediderunt. Pro *scelus* hebraico est n-T *zimma,* id csl piaculum, nefas, abominatio,puta scelus horrendum et exsecrabile.

Disce hic inoraliler quantum scelus sit impedire opera pietatis, ac remorari eos qui tendunt ad salutem ct ad Dei cultum, v. g. ad statum perfectionis. Unde S. Hieronymus, hæc applicans hærcticis : « Nos dicamus, inquit, hæreticos (tu dic libertinos, alias catholicos, ut irrisores el sanniones operum piorum) intercludere viam, ne de Sichem, id est do bonis operibus, pergamus

(t) Verbis *ia ria cerdes committunt Sichemum terms.* videtur jus .uyli spectari, quo cx conaitutionc Del, Na*, xxiv. v, Sichemum refugio eral committenti homicidium fortuito casti, sicut el ipsa hæc civitas sacerdotibus fuit assignata. *Jos.* xxi. 21. Quare emicat dariòs (sraélitamni, sacerdotum maxime, in latrociniis scelus, quod et refugium homicidii datum, ct sacrum quodammodo sácenlotum habitationi, caxlibus insuntium perfunderent. (Rosenmuller.) Rectius nc planius Datbius, inquit Maurer: videntur sacerdote* ido tempore abusi esse suis privilegiis ct juronzyli, ut vel ipd cedes patrarent, vel aliis commissas occultarent.

in Jerusalem, id est in Ecclesiam. Isti sunt quasi fauces Latronum, et interficiunt eos qui per hujus sæcull viam ad veritatem pergere cupiunt. Sichem interpretatur ¿ua, id est *humeri :* in humeris opus inlelligimus, et omnes falsi sacerdotes abscondunt viam, et occidunt homines malis operibus, no perveniant Jerusalem. Quod autem humerus opus significet, illud ostendit, *Jerem.* cap. xxxr, juxta Septuaginta, *Da cor tuum in humerum tuum,* hoc est, quæ intelligis, verte in opera. Et de Issaehar legimus, *Genes,* cap. xux, quod supposuerit humerum suum ad laborandum, et vir agricola sit » QuocircaS. Chrysoslomus, lib. Ill *Contra Vitupcr. viter monast.,* hunc ponit nonum et Novrm summum malitiæ gradum : *primus,* ait, inaliti® loplu- cl impietatis gradus est, jumenta et pecora ipsa tu. inimicorum errantia, vel lapsa negligere; secundus ct major, inimicis ipsis, si qua re egeant, non subvenire ; *tertius,* proximos ignotos aspernari; *quartus,* despicere familiares; *quintus,* non solum corpora, sed etiam animas fratrum pereuntes negligere; *sextus,* ipsos filios pereuntes negligere; srptimw, nec alios qui curent comparare; *octavus,* prohibere insuper cos qui sponte juvare illos velint; *nonus,* non modo eos a salute arcere, sed etiam eorum salutem ultro oppugnare. Hoc est quod tam sedulo monet ct preeeipit Apostolus,! *Thessal.* cap. v, 19 : « Spiritum nolite exstinguere, d Vide ibi dicta, ac præsertim mirum hac de re exemplum Prœtextatæ, quod refert S. Hieronymus epist. 7 *ad Laetam.*

Vtn io. ^o. domo |snAEL (puta in regno decem tribuum) VIDI HORRENDUM (puta) FORNICATIONES Ephraim, — scilicet idola ct vitulos aureos, quos induxit Jeroboam rex oriundus ex Ephraim, quemque tribus Ephraim quasi civem ct regem suum secuta est, et mox totus Israel, hoc est quod ait: « Contaminatus est Israel. » Pro *horrendum* hebraico est nnVÇTC? *sçaaruria,* idem quod *scaarurit,* sed per auxesin quid amplius et majus significat, uti notat Marinus in Léxico. Vatablus vertit, *pollutiones,* inquinamenta; Pagninus el Marinus, *turpitudinem,* foeditatem ; Noster, der. cap. v, 30, *mirabilia.* « Stupor, inquit, ct mirabilia facta sunt in terra, n Hic vero proprio vertit *horrendum,* quod horripilationem excitet, faciatque ut pili et crines audientium cx horrore erigantur : *scar* enim pilum significat, ct inde *seinm* vocantur satyri pilosi et hirsuti. Talis est idololatria, præsertim communis totius geniis, Deo olim addict® et dévot®, qu® unum hominem, puta Jeroboam, secuti est, Deo omnium Domino relicto ct spreto.

v<n ii. it. Sed et Juda. — llæc verba connectenda sunt cum præcodcntibus hoc modo : « Contaminatu» est braci, sed et Juda. n Ita llebræus, Chaldæus ct Septuaginta. Juda cnim secutus est idola Israelis.

Pone messem t ibi. — « Pone, » scilicet, o Israel, vel potius tu, o Juda, *q.* d. O Juda, tu etiam capieris, / eque ac Israel, quia ejus scelera imitatus es : nec tu, ut putas, pones el recondes messem tuam, quia eam hostis Chaldæus vastabit; is enim metet ea quæ tu seminasti : pones tamen ct recondes tibi messem, quæ cx spicis deciduis per tot annos captivitatis tuæ sponte et copiose succrescet, cum (e e captivitate reduxero per Cyrum, q. *d.* Ante ne ponas, quia hostes id non permittent ; tunc vero pones : tu enim redibis e captivitate, non Israel, qui in ea jugiter manebit. Osce enim conciso loquitur; et paucis multa complectitur, uti dixi in Proæmio. Ita Hugo, Dionysius, Ribera et Lyranus, qui sic breviter et plane exponit : Relinque messem tuam in tempus quo convertam captivitatem tuam, et nunc ei no impliceris; tunc cnim messem colliges, licet nunc captiva ducaris. Simili schemate Virgilius in persona pastoris Mantuani, finibus suis a milite veterano pulsi, ait *eclog.* i :

> Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.
> Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
> Barbarus has segetes? cn quo discordia cives
> Perduxit miserosl en queis consevimus agros!

Secundo, Haymo et Hugo per messem intelligunt filios, q. *d.* Pone messem, id est genera filios, quos demetat, id est capiat, vel occidat hostis Chaldæus. Sed huic expositioni non consentiunt, - ncc cohaerent sequentia : a Cum convertero captivitatem populi mei. » Licet enim id Rullinus sic exponat, q. *d.* Tu quoque, o Juda, demeteris, cum captivitas populi mei Israel convertetur ad te, ut tu similiter capiaris; tamen id non respondet hebraísmo, quo convertere captivitatem significat liberare e captivitate, non vero in captivitatem ducere.

Tertio, Arias hæc refert ad tempora Chrisli, q. *d.* Demetetur Judaea a Tito ct Romanis, cum captivitatem generis humani c potestate diaboli solvam per Christum. Hoc allegoricum est. Adde, ponere messem significat *metere,* non *demeti :* est enim actus ejus qui metit, non qui metitur; unde Septuaginta vertunt id est *vindemiare.*

Rccentiores aliter vertunt, ideoque aliter explicant : pro *pone* cnim legunt ns *sçat* in præterito, id est posuit; unde vertunt : *Etiam Judas posuit,* vel *ponit messem,* vel plantarium. Quod *primo* aliqui sic explicant, q. d. O Juda, tuis sceleribus continuis paras tibi demessionem, id est excidium, cum convertenda erat captivitas populi mei, id esi dum ego cogito dc captivitate tua evertenda. Unde Theodoretus et Theophylactus ex Septuaginta legunt : *Sed ct Judas dimisit messem suam,* puta suns segetes ct opes, quia secutus est idola Israelis, ideoque a Chuldœis spoliatus et excisus est.

Secundo, Clarius vertit et explicat, q. *d.* Eliam, o Juda, Ephraim posuit plnntulam libi, vel contra te. Nam plantavit tibi lucos, et docuit idolo-

latrinm, qua ro cfTecit no te converterem, sed a mo abjectus abires in captivitatem.

Tu tío, Vatablus putat hic notari factum Jeroboam, quo restituit Damascum ct Etnalh Judæ, IV *Λc(j.* cap. xiv, 25 et 28, 7. ‹/. Epbraim, id est Jeroboam illius Joas, rex in Ephraim, posuit tibi, o Juda, plantarium iu Damasco et Emath; ipse enim has urbes libi restituit, in iisquo Judæos incolas plantavit tunc, cum convertit captivitatem populi, cum scilicet jugum regis Syri® a populo suo, puta ab Israele, depulit ct excussit : ct tamen tu, o Juda, cum accepisses tantum a Deo beneficium , ei ingratus fuisti, eum sprevisti, el deos gentium tibi adseivisti.

Cum coxvertero (usque dum convertam : Hebraice enim est tesçuM, id est in, vel ad conversionem captivitatis) popili mei, —id est luam, o Juda. Eet hebraismus : Hebraei cnim cum quem alloquuntur, sæpe compellant m tertia persona, uti faciunt et Germani, dum honoris causa dicunt : Dominus hoc dicat, vel faciat, id est, tu, o Domine, hoc dicas, vel facias.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describit nequitiam ct malitiam Jehu, ct Israelis idololatrantis, comparando eam primo, fumo succenso; secundo, fermento, vers. 4, *ct pani subcinericio, vers.* 8 ; *tertio, columbre seducta nn habenti cor, vers.* IÍ; *quarto, arcui doloso, vers.* 16 (I).

1. Cum sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Epbraim, et malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium : et fur ingressus est spolians, latrunculus foris. 2. Et ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum : nunc circumdederunt eos adinventiones suæ, coram facie mea fackn sunt. 3. In malitia sua lætificaverunt regem : et in mendaciis suis principes. 4. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus a coquente : quievit paululum civitas a commixtione fermenti, donec fermentaretur totum, o. Dies regis nostri :

(t) Qu® hoc capite leguntur et ea qu® proxime sequuntur, usque ad finem libri, edita esse sub ultima Hosoe, regis Israelitanun ‧ el sub initiis regni Hiskiæ. colligit Lightfoot (in *Chronol. vet. Testam,* pag. 105, *Opp.* tom. I) cx hisce observationibus : «Primo, inquit, communis et perpetuus sermo, quem in illis habet Propheta ad *Ephraimum,* ostendit, hæc annuntiata fuisse decem tribubus antequam abduct® fuerunt m captivitatem, quæ jam futura eral intra quadriennium. Deinde, dicta hæc fuisse, postquam Hoscas rex ab Assyria defecisset, cl foedus cum Ægyplo junxisset, cujus mentio tit H *Heu.* xvn, 4 Observa enim quomodo cap. vu, î1% cl xn, 2, tale quid innuatur. Denique prolata hæc esso post expeditionem Salmanasaris primam (II *Peg.* xvn, 3), qua destruxit ArbclilidafDox. X, 14), Ct ante expeditionem ejus secundam, quando Bethlehem crai destructurus. «

Maurer c contra, ad bellum civile, post mortem Pocachi exortum, hanc orationem referendam esse putat. Versu enim 7, Hosca aedes videtur respicere Z.ichin®, Schalhuni, Monacherai, Pecachiaj ; versu 8 autem, vati oh oculos fuisse videntur Menachem, Pecachia <I Hosca reges, quorum ille, ut lueretur imperium ad se raptum, Phuh tributa solverat, isto cum Rezino toxins inierit, hic durante adhuc interregno, Assyriorum vel bello illigatus, vel presidio usus esso videtur; cf. ad II *neg.* xvn, 3. Sed nescio, addit Maurer, an rectius reteratur ad tempus, quod primam luterei alteram expeditionem Salmanasaris interfuit Versu cnim 11 ob auxilium ab .Egyplo petilum Ephraimitas acriter reprehendit vales (do Assyriis eodem loco el eadem m re commemoratis vide supra); vers. 9 vero ad extrema ventum esso queritur. Juxta hanc ultimam sententiam quam Ackermann ut probabiliorem habet. habitus videtur hic serum sub ultima tempora reuni Israelitici, si conferuntur dicta Prophetæ cura iis quæ in ultimo libro *Regvm* de hoc regno narramur. Huic igitur sequentem amlysin accommodare conamur.

Primo, Deus acriter perstringit tum omnium, tum regis maximo procerumqoe corrupti simum statum, quem cum voluit in melius mutare, perditissimum invenit, i ;quod ipsum nunc probat gravissimorum vitiorum seriem quibus illi serviant enumerando, *primo.* eorum mendacium et fallaciam, 1; *secundo,* expilationes tum occultas, tum manifestas, t ; qu r quidem facinora non sunt vetera, sed in præsens grassantla eos circumdant ceu testes pravitatis, plane nota et perspecta Deo, 2 ; *tertio,* studium placendi regibus et principibus reprobis, qui Ihgitns populi delect dantur, 3; *quarto,* intensum IsraeJilarum studium, quod cum ardore clibani a pistore succensi comparatur ; bi\e juxta alios, inconstantiam et perfidiam Israelilarum erga roges quos ipsi |»cr seditionem adoptaverant, in novis vero conjurationibus interfecerunt, 4 ; *quinto,* luxumct petulanti un aulicorum, 5, C ; *sexto.**furorem seditiosum in occidendis regibus ct dejiciendis magistratibus, 7 ; *septimo,* commixtionem omnium el continuationem murum cum gentilibus, 8.

Sict-XDO, plagas tantis flagltiis infligeudas minatur, *internas* quidem, quæ sunt, *primo,* stupor mentis, plagas bas léthales non sentientis, 9 ; *secundo,* |«crtinaciam voluntatis, ad Deum non redeuntis, 10; *tertio,* stultitiam consilii, remedium malorum abhominoqu®renlis, II ; *externas* autem quæ sunt : *primo,* deceptio et proditio facta al>auxiliariis, *secundo.* vastitas et depredatici illata ab hostibus, 13 ; *tertio,* prosperitatem et adversitatem frustratam fructu ob Israeliti», 14, 15; *quarto,* imperii auctoritas a rebellibus, securitas ab insidiatoribus ct concurantibus, fama asubrumantibus læ&i. It».

cœpenint principes furere a vino : extendit manum suam cum illusoribus. 6. Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur cis : tota nocte dormivit coquens cos, inane ipse succensus quasi ignis llammæ. 7. Omnes calefacti sunt quasi clibanus, el devoraverunt judices suos : omnes reges eorum ceciderunt; non est qui clamet in eis ad me. 8. Epbraim in populis ipse commiscebatur : Ephraim factus est Subcinericius panis, qui non reversatur. 9. Comederunt alieni robur ejus, et ipse nescivit : sed et cani effusi sunt in eo, ct ipse ignoravit. 10. Et humiliabitur superbia Israel in facie ejus, nec reversi sunt ad Dominum Deum suum, et non quæsierunt eum in omnibus his. 11. Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor : Ægyptum invocabant, ad Assyrios abierunt. 12. Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum : quasi volucrem cadi detraham eos, cædam eos secundum auditionem catus eorum. 13. Væeis, quoniam recesserunt ame: vastabuntur, quia prevaricati sunt in me, et ego redemi eos; ct ipsi loculi sunt contra me mendacia. l i. Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis : super triticum el vinum ruminabant, recesserunt a me. 15. Et ego erudivi eos, et confortavi brachia eorum : et in me cogitaverunt malitiam. 16. Reversi sunt ut essent absque jugo; facti sunt quasi arcus dolosus : cadent in gladio principes eorum, a furore linguæ suæ. Ista subsannatio eorum in terra Ægypti.

Yen.1. **i. C(D1 SANARE VELLEJ! ISRAEL, REVELATA EST iM-**QCiTAS Ephraim. — .Multi hæc accipiunt de tempore Jeroboam, qui fecit schisma a Roboam, fictusque rex decem tribuum induxit idola, puta vitulos aureos in Israel, *q. d.* Cum sanare vellem Israel a sceleribus ct idololatria, quam induxit Salomon colens deos concubinarum suarum alienigenarum , III *Regum,* cap. xi, 31, time erupit Jeroboam ortus c tribu Ephraim, qui vitulos aureos erexit in Dan et Bethel, quem secuta est tota Samaria operans mendacium, id est colens idola vitulorum. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, llaymo, Hugo, Lyranus, Clarius el Hibera. Huc accedunt Theodoretus, Theophylactus, Arias et Sanchez, qui hæc accipiunt de Jeroboam cæterisque omnibus regibus Israel; hi enim Jeroboam ducem in scelere ct idololatria sunt (emulati. Verum obstat quod tempore Jeroboam necdum erat Samaria, quia illa condita est post 60 annos ab Amri patre Achab, lll *Regum,* cap. xvi, M. Rursum, Deus tunc sanare volebat non solum Israel, sed magis Juda, qui erat fons mali et idololatriæ; ncc tunc revelata est, quasi antea latuisset abscondita iniquitas Ephraim, sed esse ct cxistcrc cœpit.

Dico ergo Prophetam loqui de tempore Jehu : sub Jehu enim cœpit prophetare; unde eum nominat initio prophetiæ, dicens cap. i, 4 : « Adhuc modicum, it visitabo sanguinem Jezrahel super domum Jehu. » Per Jehu enim Deus volebat sanare et exstirpare idololatriam : unde jussit ei, IV *Reg.* cap. ix, 6, evertere Baal cl domum Achab, ejusque prophetas 450 occidere; quod et præslilit Jehu initio r gni. Verum mox metuens idem quod Jeroboam, ne scilicet, si populus ad Deum ejusque templum in Jerusalem rediret, pariter ad regnum regemque Juda rediret; hac de causa in idololatriam relapsus est, populoque vitulos aureos Jeroboam colendos proposuit. Quocirca m cum hic detonat Deus.

Porro Deus hic personam medici induit, qui chirurgum sibi adseivit Jehu ad resecanda putida membra Israelis, et reliqua sananda. Alludit enim ad Ramoth Galaad, ubi rex creatus est Jchu. IV Jlegum, cap. ix, l et scq. in Galaad enim erant aromata et pharmaca optima, æque ac chirurgi ct medici. Undo de ea ait Jeremías cap. vin, 22 : « Numquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei? « Vide ibi dicta. Sensus ergo est, *q. d.* Cum per Jehu quasi chirurgum meum in Galaad sanare vellem vulnus idololatriæ Israelis, ideoque per eum resecassero Achab et Jezabolem (quæ, nipote Tyria, fuerat fax et incentrix cultus Baal dei Tyri) ejusque prosapiam, puta septuaginta filios, videbatur jam eversum regnum idololatriæ, omnesque idololatræ timentes Jehu quasi vindicem et oxeisorem Baalitarum, diffugiebant aut latitabant; sed ecce Samaria, quæ erat metropolis in Ephraim, puta consiliarii regii aliique politici in Samaria, fraudulenter suggesserunt ct suaserunt Jehu stabilire cultum vitulorum in suo regno, si illud stalumquesuum conservare vellet. Hoc enim exigere politiam; alioqui enim populum, si permittatur redire ad Dei cultum in Jerusalem, pariter rediturum ad pristinum ejus sceptrum el regnum, puta ad stirpem Davidis. Hoc consilio politico et satanico ictus caplusque Jehu, in eorum sententiam concessit, cultumque vitulorum restituit cl sanxit. Tunc ergo revelata est malitia Samarite, a Jehu paulo ante conipre-sa, ideoque latitans, postquam scilicet Samarites subdole pertraxerunt Jchu in suam idololatriam, idque paulo ante hanc Osee prophetiam ; ipse enim prophetavit sub Jeroboam pronepote Jehu, ut patet rx Promnio.

Ha cliamnum videmus politicos suadere principibus hæresin, ut statum et principatum suum tueantur, vel adaugeant. Ha hœrcsis invecta est in HoHundiam; qui enim in ca dominari cupiebant, hæresin induxerunt hoc prætextu, quod, si llollandi catholicam fidem permitterent, certo jugum Hispanicum essent subituri : Catholici enim, aiebant illi, scrupulo conscientire adacti ad suum avitum cl legitimum principem, puta ad rogem Hispani®, redire volent; ut ergo excludamus Hispanum, excludamus fidem catholicam oportet. Idem fuit paralogismos Elizabeth® regime Angli®. Cum enim ipsa ob natales spurios, et a Pontifice Romano damnatos, incapax esset regni, ut fulmen Pontificis el Pontificiorum averteret, regnumque sibi stabiliret, schisma fecit a Pontifice et fide, ac hæresin invexit, ideoque Deus illico succidit ejus regnum stirpemque, uti olim succidit domum Jeroboam, Achab. Jchu, aliorumque regum, qui cultum Dei abjecerunt, ct cultum idolorum sanxerunt. Idem evenit Ilollandis, qui, cum caput sibi praeciderint, acephali sunt, ac inter se hœresibus odiisque internccinis digladiantur, quibus seso consument, nisi ad unitatem prisca» religionis, æque ac reipublicæ et ad caput avitum redeant. Det eis Deus idipsum sapere.

Verita• triplex.

Qua offrati sunt mendacium. — In Scriptura uli triplex est veritas, mentis, oris ct operis : mentis, cum ejus cognitio adæqualur ct conformis est suo objecto, puta cum mens res cognoscit, prout vere a parte rei sunt; oris, cum verba conformia sunt menti; operis,cum opera conformia sunt su® regula», puta rcctæ rationi, officioct legi : ita ex adverso triplex est mendacium, scilicet mentis, oris et operis : mentis, csl error quo mens difformi* est suo objecto, puta quo falso judicat do re; oris, est mendax locutio, qua contra quam in mente sentit, proloquitur; operis, csl scelus quo homo deviat a suo officio, n recta ratione et lege. Tribus hisce modis hic accipi potest. Samarita» enim invehentes idololatriam ct falsam religionem, invehebant menti errorem in fide; blasphcmiam in lingua, qua spernebant Deum ct laudabant idola; scelus in opere, puta in sacrificio ct externo cultu idolorum.

Proprie ergo « mendacium n significat hic cultum falsum ct mendacem idolorum, ipsumquo idolum. Idolum enim est numen ctdeus mendax ; cum enim sit lapis vel lignum, mentitur se osso Deum, seque opponit Deo, qui est veritas verumque numen. Ita S. Hieronymus, llaymo, Hugo, Theodoretus, Theophylactus et alii. Quocirca Socrates dicebat « sc mallo adoraro canem quam idolum, » eo quod canis cum sit opus pattine, idque vivum , dignior sit idolo, quod est opus artis, idque inanime. Idem aiebat se mirari quod, cum simulacrorum artifices id summo studio conniterentur, ut lapis quam simillimus homini redderetur, non paritor hoc curarent, ne ipsi lapidibus similes ct viderentur, et essent. Hoc est quod ait Propheta, *Psalm*. exui, 4 : « Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum : oculos habent,et non vid» buoi; aures habent, et non audient, etc. Similes illis fianlqui faciunt ca : ct omnes qui confidunt in cis. » Diogenes, teste Laertio lib. VI, solebat subinde adire simulacra, et aliquid ab cis petere. Demirantibus cur id faceret : « Ct consuescam , inquit, non commoveri , si quando ab hominibus non impetro quod peto. » Idem rogatus a tyranno, c cujusmodi ære potissimum oporteret fieri simulacra : a Ex co, inquit, cx quo fusi sunt Harmodius el Aristogiton, » innuens illa cum ipso esse tollenda, quod illi tyrannicidis fuerint. Idem dicebat « bonos viros esse deorum simulacra. » Deorum, cum sint optimi, natur® proprium est benefacere omnibus, nocere nemini. Hæc imago melius relucet in sapientibus ac bonis viris, quam in statuis, cum dii sint incorporei. Fabius Annibalis domitor, capto direptoque Tarento, scribo» percunctanti quid de statuis templorum statuisset : • Relinquamus, inquit, Tarentinis deos iratos. » Ha Plutarchus in *Apophth. lioman.*

Secundo, ut Clarius et Arias, sicut *facere veritatem* in Scriptura est facere id quod officium cujusque requirit, ita *facere mendacium* est facere contra officium cl debitum. Sic diabolus mendax « in veritate, » id csl in officio, subjectione et fide quam Deo debebat, a non stetit, • Joan, vili, 4L Sensus ergo est, 7. d. Consiliarii et primores Samari® transgressi sunt officium suum, fidemque quam Deo ct rcipnblic® debebant. Debebant enim regi Jchu suadere veram religionem, verumque unius Dei cultum ; at ipsi induxerunt cum in idololatriam, indequo in excidium elruinam, tum suam, tum geniis lotiusct regni. Mentiebantur enim regnum Jehu stabile fore, si populum domui in cultu vitulorum contineret, ut non iret in Jerusalem. Mentiebantur, inquam, nara omne regni firmamentum est vera religio, vera fides, verus Dei cultus. Docet hocS. Augustinus, in lib. *De* C1Ï1L, quos hoc argumento conscripsit, ubi lib. I, cap. XXXII!, ait: «Scipio non censebat felicem esse reinpublicam stantibus incenibus, ruentibus moribus, » ¡nier quos primas tenet religio et pictas. Et lib. Il, cap. Avili, enarratis vitiis quæ Romam gentilem invasere ct pene perdidere, addit ejus imperium cruce Christi firmatum esse et stabilitum. Ait enim : « In ista colluvione morum pessimorum, maxime venire ac subvenire debuit cœlcslis auctoritas, quæ voluntariam pauperta-tem, continentiam ct benevolentiam, justitia'n atque concordiam, veramque pietatem persuaderet, cætcrasque vita» luminosas validasquo virtutes , non tantum propter istam vitam honestissime gerendam, non tantum propter civitatis turren® concordissimam societatem, verum etiam propter adipiscendam salutem sempiternam, et sempiterni cujusdam populi coelestem divinam-

que rempnblicam, cui nos cives adsciscit fides, spes, chapitas. » Et mox : a Heus cnim sic ostendit in opulentissimo ct preclaro imperio Romano, quantum valerent civiles etiam sine religione virtutes, ut inlelligeretnr hac addita fieri homines cives alterius civitatis, cujus rex veritas, cujus lex chapitas, cujus modus ©ternîtes. »

Tertio, aliqui vertunt : *Quia sibi mutuo non servant fidem;* qui enim fidem Deo non servant, nec servant homini : quocirca ubi est hœresis, ibi pariter grassantur fraudes et doli. Castrius hoc refert ad Samarites, qui contra fidem Achab regi datam, occiderant 70 ejus filios, cum Jehu id juberet, IV *Reg.* cap. *x,* 7. Verum hos occidi jusserat Deus; ergo magis ob idololatriam, quam ob hanc cædem cos per Prophetaro hic redarguit, pnvserlim quia periculum erat, ne impii parentis idola impi© proles sequerentur. Taxat tamen quoque Propheta hanc cædem ob perfidiam, uti inferius dicam.

Et fur ingressus est spoltans, latrunculus foris. —To *et* explicat *mendacium,* idemque valet quod *id est,* aut certe *et,* id est *ideo,* quasi dicat: Quia Samarita? fraudulenter et mendaciter suaserunt cultum vitulorum regi Jchu (S. Hieronymus cum aliis, uti dixi initio capitis, hæc attribuit regi Jeroboam); idcirco ipse Jchu, secutus eorum fraudulenta consilia, clanculum in regni gubernacula ingressus est ut fur, dissimulans occultam suam nequitiam et idololatriam; at ubi rerum plane politus est, quasi latro publice grassatus est, cogens omnes ad sua idola et nolentes spolians, vel occidens. Sic Nabuchodonosor vocatur « latro,» *Jerem.* cap. xvin, 22. Vide ibi dicta (1).

Secundo, sic exponas, *q. d. Et,* id est *idcirco,* fures et latrones tum domestici, tum externi, invadunt urbes ct agros Israclilarum, cosque vastant et expilant. Nam dum in republica eliminatur vera religio, subintrant furta, latrocinia omniaque scelera, uti hæc in Galaad ct Samariam subintrasse dixit cap. præced. vers. 9. Ita Chaldaeus, Lyranus et Arias. Rursum, Deus in cos Syrosct Assyrios, qui eos vastarent, immisit, uti dicitur IV *Reg.* cap. x, 32. Ita Theodoretus, Theophylactus, Dionysius ct Hibera. Hi enim in libris Regum vocantur « latrunculi, n id est prædoncs, grassatores, quos Belg© vocant, Btpbuvterd. Septuaginta vertere solent, uc·kÇiéjuvguç, id est unius, scilicet eximiæ, zon®, quasi dicant, excellentes bello, et qui cingulo eximio a cæteris differunt, egregteque sunt accincti ct armati. Ita Suidas. Ilebræumcnim *migadid* significat accinctum ct expeditum militem. Sic ct olim milites vocabantur *latrones*, vel *irn* tcw larpiúiw, id est a *serviendo,* ut vult Festus, lib. X; vel a *latendo,* quia ex insidiis more latronum hostes adoriuntur. Nota : Jchu hic *primo,* comparatur furi et latroni ; *secundo,* vers. 4, pistori succendenti furnum idololatria?, ejusque fermento fermentanti populum; *tertio,* columbario seducenti ct capienti columbas, vers. 11; *quarto,* arcui doloso, vers. 16, quia evertendo Baal, videbatur idola oversurus, et mox ea restituit.

2. Et ne forte dicant, — *q. d.* Ne cogitent et VenA querantur me in memoriam revocare preterita parentum suorum peccata , ac propterea filios plectere cx vindicta magis quam ex desiderio sanandi eos, enumerabo illis modernas eorum machinationes impias, quas hisce diebus coram facie mea impudenter perpetrarunt, ut eas negare vel excusare non potuerint. Ita S. Hieronymus, llaymo, Hugo, Lyranus, Ribera et Arias.

Septuaginta hæc referunt ad precedentia, vertuntque : *Ut concinant quasi canentes in corde suo,* id est, ut S. Hieronymus, ut quasi socii consentiant cum furect latrone, et cum cis quasi canant earodem cantilenam; vel, ut Theodoretus, ut videntes tantas suas clades gemant canantque threnos, non publice, ne hostis cos subsannet, vel acrius puniat, sed tacite in corde suo.

Tertio, Chaldæus vcrlit: *Nec interim reputant in cordibus suis omnia ipsorum maleficia manifesta esse coram me; mox circumvenient eos opera eorum mala* (id est vindicta et supplicia operum malorum), *quæ coram me aperta sunt, q. d.* Brevi fiet ut videant me opera eorum cognoscere ct videre, cum scilicet sentient mea verbera et flagella. Ita Vatablus.

3. In malitia sua lætificaverunt regem. — Jeroboam, ait S. Hieronymus, vel potius Jchu, *q. d.* Sua mala ct impia voluntati» applauserunt Jchu, ejusque principibus, deficiendo a suo rege Achab, ejusque familia regia, ac in gratiam Jchu colendo vitulos pro Baal; item perfide occidendo 70 filios Achab fidei su© commissos, ct 40 fratres Ochozke ; hanc cnim defectionem et perfidiam vocat mendacia. Licet enim Jchu a Deo per Prophetam unctus ct creatus rex, mandante Deo, cos occidi jusserit, tamen Samaritæ ignorabant Dei jussu hæc fieri. Secreto cnim unxerat Propheta Jchu in regem : quocirca non Dei jussu, seu metu Jchu tyranni eos occiderunt, idcoquo injuste et perfide. Septuaginta vertunt, *reges;* non enim soli Jchu, sed el antecessoribus ct successoribus ejus in idololatria consenserunt. Ha solet vulgus mobile adulari regibus, ct ad eorum libitum mulare fidem et religionem instar arundinis, uti hodie in Germania fieri videmus. Quam verum est illud : Ven. 3-

Regis ad exemplum lotus componitur orbis !

Quocirca melior esse nequit oratio, quam illa qua oratur pro regibus ct principibus, tum Ecclesiasticis, tum sæcularibus, ut eos prudentes, pios et strenuos vel largiatur, vel efficiat Drus.

(h Juxta Ackermann et Maurer, hic probabilius reprehendantur expilationes tum occulta*, turn manifestai IsmlíUrum, •/. *d.* Orones inhiant alienis bonis, quidam •ocultis arüûciis ut fures domus ingrediuntur et aliena rapiunt ; ahi omni pudor.» abjecto palam raviunt et præJmtur, ctsic omnes In fraudes ct latrocinia conspirant.

Iloe esi quod inculcat Apostolus, I *Timoth.* cap. n, I : « Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, ctc., pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pielate. »

Viderunt idipsum Gentiles. Euripidis est hæc vox : « Gubernari oportcl malos a bonis, ct parere se melioribus ; si vero impios in civitate promoveris, sursum atque deorsum vita nostra inopinato tota pervertetur. « Platonis ista: «Satores, si pravi cl perditi sint, quanquam dissimulent, nihil inde periculi civitati imminet; custodes vero legum ct civitatis, si non revera sint, sed videantur tantum, urbem totam funditus perdunt, d Vclleii Paterculi : « Princeps optime faciendo docet; cumque sil imperio maximus, exemplo csl major. » Neoptolemi apud Sophoclem in *Philoct :*

Principibus omnia, quos penes rerum fuit
Summa, imputo ; nam urbs a magistratu, a duce
Exercitus dependet : exemplum ducum
Peccant frequenter milites.

Hoc est quod clamat Ecclesiasticus cap. x, 2 : < Secundum judicem populi, sic et ministri ejus : ct qualis rector csl civitatis, tales et inhabitantes in ca. Hex insipiens perdei populum suum. » Hinc Arabicus hoc loco vertit : *Lattati súnt reges connu in iniquitate, ct principes eorum in mendacio; et fiducia eorum sicut sues grunniunt, et sicut qui pastam conficit, ct exspectat cam donec fermentetur, sic erunt dies regum ipsorum;* el Syrus : *In malitia sua ludificaverunt reges, ct in malitia sua omnes principes eorum : exardescunt quasi clibanus ardens in decoctionem.*

vcri.4. 4. Omnes adulterantes, — id est omnes idololalrantes. Est metaphora a pistore furnum accendente, *q. d.* Israelita? instar furni accensi rostuant libidine ct ardore colendi idola. Ila S. Hieronymus, Cyrillus, Vatablus. Unde llcbræa habent : *Omnes illi adulterio* (idololatria) *incalescunt, uti furnax succensa a pistore.* Hebnri cnimcoquentem vocant *pistorem,* uti et veteres Latini. Unde Festus Pompeius : a Cocum, ait, ct pistorem apud veteres eumdetn fuisse accipimus. » Grammatice significat libidinem et concupiscentiam adulterandi, ipso adulterii actu non exstingui, sed (¡nasi fornacem injectis sarmentis magis accendi. Unde Salonius, in *Parabol. Salomon.,* qui exstat tomo l *Biblioth. SS. Patrum,* sic explicat illud *Proverb,* xxx : «Sanguisuga) duro sunt filtro, dicentes : Affer, affer, et nunquam satiantur. » Sanguisuga diabolus est qui semper sanguinem sitit, id est ad peccata homines trahero cupit, ct sitim peccandi incessanter accendit : duro filia? sunt luxuria et avaritia, quro diaboli sitim el ardorem imitantur, dicentes : Affer, affer; quia sicut illo nunquam peccando saliatur, sic nec luxuria cl avaritia. Nam quanto quisque magis luxuriatur ct fornicatur, tanto amplius delectatur. Similiter quanto quisque divitias sibi accumulat, tanto magis eas semper augmentât. Ilinc et S. Gaudentius Episcopus Brixiensis tempore S. Ambrosii, tomo II *Ihbliuth. SS. Patrum,* tract. 13 *ad Neophytos :* a Stupri, inquit, assiduitas luxuriam carnis non cohibet, sed accendii, dicente Propbeta : Omnes fornicantes, velnl ardens clibanos corda eorum. Predatori* quoque rapacitas non comprimit avaritiam,sed irritat.Scriptum est cnim: Qui amat pecuniam, non satiabitur pecuniis,» *Eccles.* v. Sic gulosus gula, iratus ira, superbus honore, ctc., magis inflatur et accenditur. Nam

Quo plus Funt polæ, plus si nutor aqua*.

Quievit pallilim civitas a commixtione fer- IIBNTI, DONEC FERMENTARETUR TOTUM, — *q. d.* SICUt pistor fermentum indit massro farinro, ac deinde succensa fornace quiescit; mox enim fermentum quiete cl tacite proserpit per totam massam, eamquesuo acore inficit et fermentat : quo facto pistor in fornacem succensam massam inferi, in caque coquit panem (unde Syrus vertit : *Cessabit de civitate conficiens pastam donec fermentetur};* ita Jehu noluit vim facere populo. « Quidquid enim necessitate fit, cito solvitur; quod voluntate arripitur, perseverat, » ait S. Hieronymus. Jehu ergo non coegit populum ad colendos vitulos, sed permisit idololatras sensim et occulte fermentum idololatriae suro per populum spargere, donec ejus permissione et connivenza, imo benevolentia, lotus populus hoc scelere inficeretur et corrumperetur : lune eo convocato suo decreto cultum vitulorum sanxit, quod populus avide excepit, faustaque regi acclamavit. Ha totus ab eo in clibanum succensum, id est in impetum ct ardorem, imo furorem idololatrandi conjectus csl, atque idololatria publica ardensque instar fornacis ab eo succensu* exarsit Ita S. Hieronymus, Cyrillus , Albertus, ilugo, Lyranus et Hibera (I).

Eleganter hunc Osee locum tractat Petrus Abbas Cellensis, anno Domini 1181, lib. *Dc Panibus,* cap. iv, in fine, lomo VIU *liibhoth. SS. Patrum :*

(I) Sic hunc versum vertit Miurer : *Omnes ùti sunt marchi,* id csl deorum lictorum sectatores, suni *ul furnus* ardens, id csl incensus <i *pistore,* id c>t vchcinenti&imo cupiditatum ardore, id est deorum falsurum studio flagrant; *desinit* furnus *fervere inde a depsendo massam usque ad fertnenfalicnem ejus,* id est, continuo fervei nec desinit fervero nisi per exiguum tempus, quod intero: inter depsendum et termen lationem; nam furnus pistoris quovis mano incenditur, el qui mano (vers. 6) accenditur fumus per lotum diem calidus manet, itaut defrigescat sub illud demum tempus, quo iiovain iil u &t iii jural pistor. mane itquc refrigeratus ab illo fere tempore usque ad fonncnlationem, ubi ligna denuo solent incendi. Sic igitur isti homines perpetuo deorum commentitiorum studio lligrare, nec nisi perbreve tempus, alus distenti occupationibus, illo desistere hic dicuntur, ul quemadmodum prius hemistichium vcbementissiinum idolorum studium pingit, posterius ejusdem studii pingat perpeluitatem. Interpretationem Ackermann el plurimorum qui hæc d<* perfidia Israclilarum erga reges in analysi proivia iudigiiavimus.

« Eliam quiescens Ægyptius ab operatione esteriori , inquii, dum non animadvertit, fermentatur. Sicut pasta, non solum cum ei admiscetur fermentum, fermentatur; sed mullo magis cuín a commixtione cessat qui commiscuit, ct ipsa pasta bene cooperta quasi quiescens obdormit 5 icanimo concepta malitia, etsi videatur aliquanto tempore (forte, quia deest occasio)a malo npere cessare : co tamen quasi acrius srevit in corde, quo non transit in opere. Unde Oscas : Paululum civitas cessavit a commixtione fermenti, donec fermentaretur totum, *q. d.* Ut studiosius cogitatum perpetret malum, callidius pro tempore retrahit manum. Confotum enim stuparum superinjcctione incendium, non dormit, sed serpit; non exstinguitur, sed reficitur : sic voluntas mala, velul flamma latens, vorat tandem superpositos necessitatis, ct rejicit, vclut torrens, dilationum obices, n Unde infert : Ergo religionem, professus periculose gustat sæculi fermentum. Audit Novitius verbum sæculare , ambitiosum, illecebrosum, non movetur; sed phantasia excepit fermentum , quod in cella menti recurret, camqtiead «æculum repetendum, ad ambitionem, ad nuptias sollicitabit, et forte expugnabit. Idem videmus in pueris et puellis innocentibus.

Ad hanc Osce sententiam perlinet illud (Edipi : < Ali inquieto sæpe simulatur quies. » Sic tropologice hærctici,ail S. Hieronymus, initio quiescunt ct omnia pacifica promittunt, sed occulte sua docent, itaque cancer paulatim serpit m populos. Addit S. Hieronymus ex llebræorum traditione, Jeroboam (de co enim ipse h vc accipit, uli dixi : ego de Jehu) cum subito religionem novare non auderet metu seditionis el rebellionis, occulte quosdam submisisse, qui populum excitarent, ul a rege peteret deum domesticum , puta Lares ct Penales, scilicet vitulum quem coluerant in Ægypto : id ita facturn libentibus illis, sed maxime rege Jeroboam : « Ergo, inquit, similes erant clibano ardenti, parato ad coquendum si quid immittas; ardebanl enim cupiditate. » lia Elisabctha regina Angliœ, teslc Sandero, lib. *De Schism. Anglic.,* restitutam a Maria sorore sua regina lidein catholicam in Anglia, succedens ei primo anno regni sui subvertit, constituens magistratus hrorclicos,qui in Parlamento hæresin restitui peterent, imo decernerent. Politice, principes sapientes ct boni hoc Jeroboam vel Jehu consilium imitentur, sed in bono. Ita Alphonsus Aragonum rex, teste Guicciardino, cum cogitaret bellum, aut quid aliud moliretur, priusquam deliberationes animique sui cogitata intcliigcrcntur, tacito per suos rumorem spargebat, regem his illisve de causis merito talia moliri debere. Hinc flebat ul magno omnium applausu ct laude consilia et molimina ejus probarentur, cum publice proponebantur ea quæ jam omnium calculis, ct quasi prejudices justa aut necessaria habebantur.

Hebraice est b ndiadys : *Quievit a civitate , a commixtione,* id est quievit rex a commixtione, id est depravatione civitatis, quod in re idem est cum eo quod verlit Noster : « Quievit civitas, > rege videlicet quiescente, et tacite dissimulanto « a commixtione, » id est a corruptione el depravatione regis aperta. Ita Hibera. Hebræum enim TJJD *mcir* idem est quod *a civitate.* Rcccntiores vertunt, *ab excitando,* scdicet, quievit furnarius, ut furnum accendat, huneque dant sensum : Quibus in locis furni sunt publici, solent furnarii noctu vicatim inclamare mulieres ct excitare, ut pastam subigant : quas postquam excitare quieverunt, furnum interim accendunt, tamdiuque vehementer calefaciunt, donec fermentatam pastam et in panes conformatam ipsæ alterant, ut coquatur in furno vehementissime calido, cujus calori comparat hic Propheta ferventissimuin idololatraruui studium in colendis idolis. Sunt, inquit, ul fornax a furnario accensa, quam accendero solet statim, postquam cessavit excitare mulieres subigendae paslre causa, quæ tantisper vehementissime æstuat, donec a mulieribus inferatur pani*. Ita Vatablus ct Clarius ex R. David. Ilœc versi) consentit cum eo quod praecessit : a Omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente; » illudque explicat.

Verum juxta nostrum Interpretem est hic alia similitudo, eaque valde apposita; sicul enim prius ardorem idololalrandi Jehu ct Israelis comparavit fornaci succensa* : ita hic comparat fermento, quod totam massam illico pervadit. Unde eadem comparatione utitur Apostolus, I *Cor.* cap. v, G: « Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, ut silis nova conspersio. » Quanquam eodem res redit, ct secundus sensus primum continet el includit, Jehu ergo fuit quasi furnarius, qui fornacem idololatria* accendit, tum permittendo vitulos aureos, tum sua connivenlia excitando alios, qui fermentum idololalriro in massam, id est in cœlum populi spargerent, qui dum totus eo infectus fuit, Jehu eam publico decreto, templo el cultu in hanc ¡dololatriæ suæ fornacem intulit cl percoxit.

Denique Pagninus verlit : *Cessavit pistor a civitate,* id est, ut Chaldœus verlit : *Migrabunt cito a civitatibus suis.*

Allegorico Leo Caslrius {licet id ipse putet esso litterale) hæc refert ad Judæos, qui fermento iiw et superbiæ tumidi, cum plebem corrupissent, Christum cruci affigi a Pilato postularunt ct impetrarunt. Sic ait Plautus : u Mea uxor propter illam tota in fermento jacet, 0 id est præ ira tu-> met ct turget, uli fermentum elevat et tumefacit pastam. Ï8

5. Dies regis nostri (Est mimesis: imitatur enim ct exprimit vocem populi applaudentis, et congratulantes tam regi quam diis suis, puta vitulis a rege sancitis et erectis, *q. d.* Populus cum jam omnino fermento idololalriæ esset corrup-

tus, acclamavit regi Jeroboam, aitS. Hieronymus, vel potius regi Jehu, dicens : Hæc est dies regis nostri, scilicet regalis , læta et fausta (sic ait Psaltes : a Hæc dies quam fecit Dominus, exsultemus ctlætcmur in ea»), Dunquecl ipsi principes cœperunt furere quasi ebrii ct cométanles, Dciqun obliti idola colere : Dunque ipse rex) EXTENDIT MANUM SUAM (ad Calices) CUM ILLUSORIBUS , — id est cœpit agere idem quod illusores jam dicti, puta principes corumque osseclæ, qui Deo, aut putius regi vanis laudibus et acclamationibus illudebant, *q. d.* Libenter cœpit cum eis potare, illudere, scurram agere , laudare idola, spernere Deum. Ita S. Hieronymus, H lymo, Hugo, Lyranus, Ribera et alii. Vide hic, ut magis adulabo, quam hostis reges et principes perdat. Ha Mariana (I).

Nota: Hebraeum fh *lets,* quod Noster illusorem vertit, significat hominem superbum, irrisorem, qui omnia divina et humana irridet, plane corruptum, pestilentem, qui quasi pestis alios inficit et corrumpit, quales sæpe sunt in aulis, qui principes etiam bonos omnino immutant et depravant. Aliter Chaldœus, Arias, Pagninus ct Vatablus; exponunt enim, *q. d.* Die dio quo regem inaugurarunt, cœperunt principes cum eo compolare, indequo jugiter vacant compotationi, non reipublicœ; aut, ut Clarius, ægrolare eum fecerunt, propinantes ei lagenam vino plenam, ut cum assuefacerent potationi, itaque enervarent, menlemquo et consilium ei adimerent, ut cum potatoribus assidue potaret, cum nugatoribus nugaretur, cum illusoribus aliis illuderet. Hebræum enim iSriH *hedida,* significat tam ægrotare quam incipere. Rursum pro non *chamal,* id csl furere (est enim infinitivus a radice cn» *tacham,* id est incaluit, iratus est, furit) ipsi legunt mon *chemet,* id est utrem, lagenam.

Ver* g t17- 6 ct 7. Quia applicuerunt quasi clidanum cor suum, cum insidiaretur eis. .(To *quia* causam dat cur Jeroboam, vel potius Jehu tam facile populum totum, puta omnes Israelitas induxerit ad cultum idolorum, scilicet vitulorum. Causa est hæc : quia Israelitas in corde ct mente erant corrupti, et libidine, id csl amore idololatriæ, aestuabant : unde cum rex Jehu insidiaretur cis, ut cos pelliceret ad idololatriam, ipsi ei mox applauserunt, corque suum quasi clibanum idololatria æstuantem aperuerunt et applicuerunt, ideoque totius populi communi consensu et decreto vitulorum cultus receptus, sancitus ct stabilitus est. Quocirca rex Jehu prius anxius el timens, ne alii cx populo voluntati et idololatriæ suæ resisterent, cognita populi mente ct consensu, dormivit, id est securus fuit instar hominis qui lota nocte dormit), coquens eos (id est permittens cos per se coqui, hoc csl fermentari plane, massamque impietatis efficere : unde sicut pistor, per noctem fermentata massa, inane cam infert m furnum, quem eadem nocte calefacit, quemque rursum eodem mane extremo igne et fiamma calefacit: ila Jehu populum in idololatriæ furnum consentientem ct volentem injecit; imo) mane IPSE SUCCENSUS QUASI IGNIS FLAMMJI (7. *d,* Ip^C Jeliti non tantum quasi pistor fiammam idololatriæ, qua idololalras percoqueret, succendit; sed ct quasi conversus in ipsim flammam, inflammavit omnes Israelitas. Quocirca hac flamma) OMNES CALEFACTI SUNT QUASI CLIBANUS (SUIDIBO OTdOFft, qUO instar ignis) divoravirunt judicessuos(alliciendo et cogendo cos, ul cl ipsi furentem populum sequerentur, cum coque idola colerent, imo suo decreto colenda prœciperent : hinc ct) omnes reges eorum (qui Jeroboam, aut potius Jehu seculi sunt, in eumdem impietatis furnum) ceciderunt; — ila S. Hieronymus, Albertus, ilaymo, Hugo el Lyranus. Nota: Amor ardens vocatur ignis, et clibanus succensus : quia amor ciet motum cordis vehementem qui causât calorem in homine, imo fervorem et æstum. Unde *Job* xxxi dicitur : a Ignis csl usque ad perditionem devorans. • Et istud Sapientis : a Qui non zelat, non amat (2). »

Arm^ i '« u «i *'*"•

Quocirca Epictetus rogatus ab Adriano imperatore : ‹› Quid est amor?» respondit : « Otiosi pectoris molestia, in puero pudor, in virgine rubor, in femina furor, in juvene ardor, in sene risus. » Cur Venus Vulcano nupta dicitur? ‹ Ut ostendat amorem ardore incendi. » lime Virgilios de Didone amante Æncam, JEneid. IV : a Et cæco carpitur igne. Uritur infelix Dido. Ardui amans Dido. ® Et alibi :

Esi mollis flamma medullis
Interea, et tacito vini yab pectere vulnus.

Porro amor, quia ignis est cl calor, hinc emollit

(î) Juxta Ackermann et Aorivillium, perstat Pr >pheta in Fiinihitidinc vets. 4 incwpta, el ardens eorum studium insidias stnnmdi comparat clibano ardenti. Adscribí merentur, inqmi, interpretationes Christopbori a Castro et Car. Aurhillii. Posterior sic lubel iu *Silloge diceriahoHiiiH ad ss» Litteras,* etc., Gœiting. 179ü : u labæret Propheta similitudini *ardentis furni,* quim induxerat vers. 4. *Corda,* animos hominum, qui hic accusantur, comparat cum *fumo ardente,* ipsos illos cum *pistore,* qui funium igne accendit. Insidiosas machinationes, harum voluti *pistores* clam habebam iuitio, lælis indulgentes compotationibus, quales memoramur vere. 5, mox data occasione plenam in fi.nnmam educebam, haud aliter ac dormiens ¡wr noctem latens ac quiescens pistor, primo dein mane, in furnum immisso igne, patulum susciut incendium* In his ivque ac vers. 7, seditiones continuas, Cl cæsum per insidias, unum post alterum regem special Propbcu, id est intestinas turbas» quibus p >st Jcroboaiu 11 laceratum luisse Lraclitarum imperium, historia usiilur.

ti) *Ver diem,* ut recto notai Ackermann, intcllígitur dies natalis, aut inaugurationis regis, qui conviviis epulisque celebrabatur « Extendit manum suam cum illusonhus, » id csl familiariter versatur cum iis qui ludibrio habent regem, qui quidem in ipsi festivitate a partibus regis osso videbantur voce et vultu blaudienies, sed ea lem abuteliantur ad maturandam **dilfonnoiii, ammo regis insidi is parantes, cl alii jam faventes»

et liquefacit partes corporis : et quia eo calore resolvuntur spiritus vitales et animales, adjuvante ad eam resolutionem cl consumptionem vehementi cogitatione, quæ fixa est in re amata; hino ex amore vehementi sequitur deliquium ct languor, totiusquo corporis infirmitas: ad quam juvat tristitia, et aegritudo animi do absentia rei amate. Vide Richardmn de S. Victore, lib. *De Gradibus chantatis,* cap. iv, ct lib. *De Gradibus violenta: charitatis,* ubi fuso explicat quomodo amor vulneret, liget, liquefaciat, deliquium et languorem adducat. Hos amoris æstus ct effectus sentiebat sponsa dicens, *Cant, u,* 5 : «Fulcite mo floribus, stipate me malis : quia amore langueo. » Et cap. vin, 0 : « Lampades ejus lampades ignis atque flammarum. »

Secundo, Chaldæus ct alii hanc flammam censent esse insidiarum, injuriæ et violentia* in proximos, quæ ex flamma idololatriæ proserpere ct exoriri solet; Chaldæus enim sic vertit : *¡nstar clibani ardcl cor eorum in insidiis suis : tuta nocte protrahitur furor eorum, usque mane æsluat in morem ignis flammigeri, q. d.* Eli pistor noctu, succenso furno, dormit usque mane, tumque rursum ignem furni suscitat ct auget, quo furnus succensus novas ct scintillantes evomit flammas : ita Israelite noctu quiescunt, cogitantes et meditantes modos insidiandi ct nocendi proximo, usque mane : tum enim quisque surgit, ut quasi ignis succensus insidias et noxas noctu meditatas in proximum evomat, ctopereconsummet: quocirca Israelite « omnes calefacti sunt n hac malignitate « quasi clibanus, » ut regi Jehu placerent, ideoque « devoraverunt, » id est occiderunt, a judices suos: » et a omnes reges, » id est 70 lilii Achub regis « eorum, » manu ipsorum cœsi a cecideruntt : non est qui clamet in eis ad me, » *q. d.* Nullum eis spatium dederunt ante mortem convertendi se ad Hominum, cumque invocandi, sed subito omnes trucidarunt : itaque tam animas quam corpora eorum perdiderunt. Ita Theodorclus, Theophylactus, Arias ct Vatablus.

Tropologice, rex impius, qualis fuit Jeroboam, est pistor cacoiæinoms; regi enim omnes subditi applicant cor suum quasi clibanum succendendum : videat rex quem ignem injiciat, cœlestcnmo divini amoris, an tarlarcum viliorum. Ilex impius tarlareum injicit, coque panes suavissimos, id est peccata, coquit cacodæmoni, qui palem illi gratiam referet : nam in inferno clibanum ei succendet, quo in æternum ardeat. Ita Sebastianas Barradius, lib. IX, cap. xn *Concord. Evang.*

8. Ephraim in populis ipse commiscebatur. — Dat camam tantorum scelerum, q. d. Causa cur Ephraim, id csl I rad, succensus fuerit ut fornax impietatis, est, quod fœdus et amicitiam inierit cum vicinis populi* et gentibus, cum iisque conversan** eorum impietatem et scelera imbiberit, juxta illud Psolm. cv, 33 : « Commixti eunt inter gentes, et didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum, » etc. Ita Theodoretus, Vatablus et Arias (I).

Ephraim pactus est subcinericius panis, qui non reversatur, — *q. d.* Sicut pasta quro sub cineribus juxta ignem coquitur, si non vertatur, insensibilitcr exuritur ct consumitur ; ita ct Israel in cineribus et sordibus idololatriæ manens, nec per poenitentiam se convertens ad Deum, exuretur ab hostibus. Nam « comederunt alieni robur ejus, ct ipse nescivit, » *q. d.* Assyrii paulatim vires Israelis atterent, cumque expilabunt, quod tamen ipse non advertet, puta se in ruinam ct exitium tendere, seque a Deo puniri ob eum derelictum per cultum vitulorum. Ita Cyrillus, Theodoretus ct Theophylactus. Vel a nescivit, » id est non sapuit, non resipuit. Unde Chaldæus vertit : *Similis est domus Ephraim subcinericio pani, qui antequam versetur comeditur,* vel a famelico, vel potius ab igne quo coquitur; *diripuerunt populi substantias eorum.*

Nota : In pane subcinericio multas notat Israelis conditiones. *Primo,* pertinaciam, scilicet eum cinere, id "est sordibus, undique esse circumdatum, in fleque perdurare, ncc ab iis recedere et reverti ad Deum, etiam dum ab eo ignC Iriblllabonis excoquitur. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus ct Theophylactus. Unde tropologice S. Gregorius, lib. XXXII *Moral,* vii : « Factus est, ait, Ephraim quasi panis subcinericius qui non reversatur. Ex natura quippe bene condita est nobis intentio, quæ surgat in Deum, sed cx conversatione nequiter assucta inest voluptas, quæ præsens premat in sæculum. Panis autem subcinericius ex ea parte mundior est, quam inferius occultat; alque cx ea parte sordidior, qua desuper cinerem portat. Quisquis ergo intentionem qua Deum debuisset quærere negligit, quasi moro panis subcinericii mundiorem partem inferius premit : ct cum curas sœculi libenter tolerat, quasi congestum cinerem superius portat, d Et lib. XI, cap. Vi : « Si terrenarum cogitationum cinerem a mento excutimus, quasi panem subcinericium reversamus. »

hryl Inhcif*. ric'otpi nil, car!

Tn^b-

Secundo, celerem vindictam ct exilium; panis enim sub cinere coquitur, non in furno, a pauperibus ct famentibus, ut statini ab eis comedatur : rursum panis illo si non vertatur, mox exuritur : sic et Israel statini ab Assyriis devoratus ct exustus est. Ita Chaldæus, Albertus ct Valablus.

Tertio, imprudentiam, quod scilicet Israel in cupidinibus suis sordidis cl exitiosis residens, non verterit se in alleram partem, ut videret clades

(i) Alii hæc verba pro comniinaloriis habent : Miscebitur in populis, id est inter gentes a patria sua expulsus in exsilium mittetur. Quod malo statuunt, inquit Maurer, qm putant VïOnn *Ubatali baamtm,* hic idem esse atque *exsulare inter populos.* Esse putius societatem habere cum populis exteris, ducent vers, u et II.

nt exitium ob illos sibi imminens. Ita Clarius. Cupiditates enim ct peccata sunt instar panis subcinericii, qui duas habet facies, sive superficies; inferiorem, qua terne; superiorem, qua igni ct cineribus nclhmrct : ita peccati facies inferior est voluptas terrena, quam intuetur et arripit peccator; superior est cinis, id est mors et ignis, hoc est pœna cl gehenna quæ voluptatem peccati certo quasi a tergo sequitur, cique connexa est : hanc non intuetur peccator : undo ab ea imprudens et incautus, cum minime putat, comprehenditur et exuritur. Quocirca Syrus vertit : *Ephraim factu est placenta parvuli, decocta est, comesta est, q. d.* Mox ul fact i et cocta, comesta quoque est. Sic enim pueri placentam mox ut coela csl comedunt. Arabicus Alexandrinus : *Ephraim factus vclut locus combustus, ct ipse non mutatur;* Arabicus Antiochenus : *Ephraim erat succensus, non revertens.*

e* 9. Comederunt alieni (Assyrii) rodur fjus. — « Robur, » id csl fruges ct opes cum roborantes : « Panis enim cor hominis confirmat,» *Psalm.an,* 15. Mystice, alieni sunt dæmones, qui vires animas, suggerendo cupiditates, enervant, eo non advertente. Undo ait ; a Et ipso nescivit, adversarios amicos putans, ct devoratores suos arbitrans esso convivas, » ait S. Hieronymus. Sicci S. Gregorius lib. XXXIV *Moral,* cap. ili. Quocirca recto S. Bernardus, serm. 2 *De Quadrag.,* id adaptat Religioso, qui in exteriora cor effundit, itaque ejus robur spirituale dissipat ct perdit, a Miser, ait, homo qui totus pergens in ea quæ foris suut, et ignarus interiorum suorum, putans aliquid so esso cum nihil sit, ipso se seducit. Sicut aqua effusus sum (ait Psalmista in persona hominis), et dispersa sunt omnia ossa mea. Et aims quidam Propheta ; Comederunt, inquit, alieni robur ejus, ct ignoravit. Exteriorem quippe superficiem iutuens, salva sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui interiora corrodit. Manet tonsura, vestis necdum mutata est, jejuniorum regula custoditur, statutis psallitur horis; sed cor longo est a me, dicit Dominus. Attendo solerter quid diligas, quid metuas, unde gaudeas aut contristeris : etsub habitu religionis animum sæcularem, sub pannis conversionis invenies cor perversum. »

Sld r.r cani effusi sunt in eo (*q. d.* Jam Israel captivitati ct excidio proximus est, uti homo senex el canus morti : Israel canescit, senescit, tendit ad interitum. Est catachresis), et ipse ignoravit ,— se excidio proximum, mullo magis ignoravit so ob derelictum Deum, cl ob idola exscindendum, ita S. Hieronymus. Aliter Haymo, Hugo el Lyranus, *q. d.* Israel pervenit ad canitiem, morlcin et excidium: itaque lune empii sapere, et agnoscere suam culpam, causamquo excidii. Nemo enim tam insipiens est, qui non in morte sapiat. Sic Plolemæus, ul habetur in ejus Vita præfixa *Almagesto,* dicere solebat : a Ulti-» mie promissiones hominis canm sunt, ›* id est sapientes, serine, œque ac scræ ct ultimœ. Verum cum hac explicatione non recto cohærel tò *et* ipse *ignoravit.*

Tropologice, S. Hieronymus hæc referens ad hærcticos, aliosque impios: « Comederunt, inquit, alieni, id est dæmones, robur ejus; sed cl cani effusi sunt ineo, imo effloruerunt, id est inulto erravit tempore, et nihilominus ignoravit senectutem cl vetustatem suam, de qua scriptum cstf/ efcr. iv : Quod veteratur ct senescit prope exterminium est. Etsi ad justum virum, ctad Ecclesiasticum dicitur *Sap.* iv. : Cani hominis sapientia ejus; quare non dicalur ad iniquum ethcrclicum : Cani hominis stultitia ejus? De hac senectute Daniel dicebat ad presbyterum : Inveterate dierum malorum. Unde et in libro *Vtstoris* (si cui tamen placet illius recipere lectionem) llenoæ primum videtur Ecclesia cano capite : deinde adolesccnlula et sponsa crinibus adornata. » Tiepcio- ****

Apposite ergo hæc Osce verba Pelagio hæresiarchæ seni, el inveterato malorum dierum, cum jam ipse hæresim antea occultatam detegeret, ac instar Cain vagabundus eamdem per / Egypli monasteria spargeret, adaptat ct intorquet B. Uidorus Pelusiota, scribens ad eum sub annum Domini 405, lib. I, epist. 314 : a Cani, inquit, effusi sunt in Ephraim, et ipse ignoravit, vitiosis nimirum affectibus juvenescens. Eodem modo tibi quoque ingens annorum turba canitiem invexit, et tamen rigidum et inflexum animum habes, ex alio monasterio m aliud migrans, atque omnium mensas perscrutans ct explorans. »

10. Et humiliabitur superbia Israel in facie ejus. —-Hebraice, *respondebit ergo fastus Israelis ei faciem,* id est, testificabitur conlra eum palam et aperte, quod scilicet juste ob superbiam deprimatur et evertatur. Vide dicta cap. v, 7. Vers. io.

11. Et factus est Ephraim quasi columba si–vurh. dicta non habens cor .— a Cor, » id csl mentem, sensum, prudentiam. Simile adagmmeslapudSuidam : «Columbasedens;» hæcenim simplex,facile seduciturct capitur vel a milvo, vel ab aucupo. Pro *seducta* hebraico esl‹ ⁻UTO *potha,* id est flexilis, facilis, seductilis : Septuaginta id est insipiens, *amens,* uti legit Isidorus Pelusiota, lib. IV, *epist.* 137; Aquila et Symmachus, *decepta;* Leo Hebræus, *stolida* , quæ scilicet facile se sinit capi el decipi, quia simplex et carens corde, id est inlcliigentiu et sagacitate : rursum cordo, id est cordato amino et memoria. Unde Syrus vertit : *Factus est Ephraim quasi columba puella* (parvæ ætatis, ideoque ignara, inexperta et seductilis, *cui non est* cor, animus, animique fortitudo; Aiabicus Alexandrinus: *Factus est Ephraim ut aves insipientes, et non est illi intelligentia;* Arabicus Antiochenum : *Factus est Ephraim sicut columba non habens intellectum, neque cor.*

Nam *pruno,* columba cum singulis incomibus ColnmU ova pariat et pullos excludat, videalque singulos Primo.

e columbario ct nido continue auferri, ad euin tamen obliviosae! stolida iterum itcrumque, et ¡nillies redit ; ibique rursum ova fovet, pullos excludit, qui iterum auferantur. Secus faciunt ¡«li e aves, qu®, ovis aut pullis sublatis, aufugiant, nidumque mutant : ita Israel licet videret ‘e spoliari, suasquo proles capi nunc a Pimi, nunc a Tcglathphalasar, nunc a Salmanasar regibus Assyriorum, tamen identidem ad Assyrios recurrebat opem postulans. Nola : Aristoteles, lib. *Uc Generat, et part, animalium,* docet nec columbam, ncc ullum animal quod sanguinem habeat posse vivere sine corde : cor hic ergo non physice, sed symbolice accipiendum pro sensu et sapientia, qua præ reliquis avibus carent columba!. ¡d maxime verum est in columbis Syri®, quæ ita nidum et columbarium suum adamant, ul etiamsi per centum milliaria et amplius ab eo abducantur, ct in peregrina ignolaque regione constituantur, tamen vel ex odorala, vel ex sag ¡citate ct instinctu naturæ cognoscentes ubi sil suum columbarium, si libere cx alto avolare sinantur, mox ad illud directe paucis horis contento volatu revolent : unde Syri columbis pro nuntiis et veredariis utuntur, uti oculati testes mihi retulerunt, de quo plura cap. xi, it. Tales crant Israelii® in Syria, qui opes suas in idola stolide profundebant, quin ct íilios proprios idolo Moloch comburendos quasi insani tradebant, atque ob hæc vastabantur ab Assyriis ; ipsi tamen spoliati opibus ct orbati filiis, sine ullo quasi doloris aut dispendii sensu redibant ad sua idola, œque ac ad Assyrios, corunique opem et amicitiam ambiebant, quod œque vecors ct stultum erat, ac si quis lupo ovem aut prolem committeret. Erat ergo Israel excors, iugens sme medulla pepo, et cucurbita. Ha S. Hieronymus, Chaldæus, Theodoretus, Hugo, Arius, Theopbylaclus, Hibera, Mariana et alii.

g evado. Secundo, columba est vecors et excors, quia, ut ait Arias, cum reliquæ aves retia caveant et aucupem fugiant, columba tamen adeo stupida est, ul propter objectam escam, praesertim tempore nivis, sponte in retia incurrat; mox enim ut videt abeuntem cum qui retia tetendit, iu illa ad escam devolat. Rursum S. Basilios, epist. 175 *ad Julittam* : a Ars, ail, quædam est aucupandi columbas, videlicet talis : ubi unam ceperunt qui capiendis illis student, cicurem illam reddunt, et ad humanum convictum assuefaciunt. Deinde unguento alas illius perungunt, sinuntque conjungi agrestibus ; illa vero per unguenti fragrantiam agrestem illum ac liberi passus gregem, ad possessionem transfert ejus, cujus ipsa domestica est. Bene olentes autem sequuntur et reliquæ, atque ita in potestatem columbadi veniunt, d Prudentius quoque in *Hamartiycnia* luculenter omnes molos enumerans, quibus ab aucupibus columbæ decipiuntur, ostendit totidem fere illuâiüii.bu^ hominum animas a donnuue m tartara detrudi. Hinc el Christus, *Mattii.* x, 16, monet ut simplicitatem columbæ cum serpentis prudentia copulemus, caque illam acuamus et custodiamus, ut scilicet ita simus simplices, ne aliis noceamus; sed et prudentes, ne aliorum insidiis capiamur, prudentia enim sine simplicitate calliditas est; simplicitas sine prudentia, stultitia est. Hinc Prudentius Evam a serpente deceptam columbæ comparai :

Eva columba fuit tam candida, nigra deinde
Facta per anguinum malesuada fraude venenum.

Insuper columba domestica a columbis alterius columbarii, sibiloque aucupis illecta, in illud sponte se inferi, seque capi permittit. Denique solent aucupes exoculatam columbam in reti ponere, quæ subsultans et in reti ludens, eoque sc illaqueans, ad idem cæteras columbas allicial. Ea Græcis twOwTpx, teste Suida, dicitur a quod est seducere, seu in laqueum inducere. Unde Aristophanes in *Avibus* loquens de columbis ait : « Et cogit paleutriam agere (columbas) alligatas in reti. » Similes paleutrias anates vidi in Belgio, quæ in lacubus et paludibus jungentes se anatibus sylvestribus, eas abducebant in retia, magna herorum voluptate et quæslu. Iti Israelite sponte in laqueos ct aucupes, puta in Assyrios et / Egyplios incurrebant, se suaque illis dedebant, hostesque suos æstimabant amicos. Hoc csl quod explicans subdit Osee : « Ægyplum invocabant, ad Assyrios abierunt. Et cum profecti fuerint, expandam super cos rete meum, el quasi volucrem codi detraham eos. » Id maxime verum fuit iu Rosee ultimo rege Israel : hic enim cum esset tributarius Salmanasar regis Assyriorum potentissimi, stolide rebellavit, ac contra eum imploravit opem Sua regis Ægyptl ; quare indignans Salmanasar, Samariam cum rege ct regno evertit, IV Beg. cap. xviii, 10.

Moraliler, tales sunt qui occasiones peccatorum, v. g. societatem puellarum, aut pravorum sociorum non vitant, imo ambiunt, unde corruunt in peccata etgehennam. Quid stolidius quam sponte Assyrio, id est dæmoni, se dedere, quam sponte in ruinam œternam sc praecipitare? Ila Thcophylactus.VcreS. Augustinus, lib. l *Confess,* cap. xiit : u Quid csl miserius misero non miserante seipsum? n Sapienter monet S. Ephrem, ode *In eus qui assidue peccant ct raro pœnitent,* tom. l : « Fuge, ait, scorpionem, cujus nosti stimulum : fugo serpentem cujus exploratam habes perniciem. Qui secundo in eutndem impegerit lapidem, cœcus est aut mente captus. »

Tertio, columba notat ingratum erga bene de TeílÍ0, se meritum. Nam mas ubi robustior evaserit, ex consortio matris patrem expellit, itaque ci connubio jungitur, ait Horus, *hieroql. U,* el Aldrovandus in *Columba,* pag. 418. Sic Israel ingratus fuit Deo optime de se merito, eumque expulit e throno malvis suæ, puta Synagogœ, quam

Fua idololatria constupravit, ct compurcavit.

Onarto. Ow«rZo,coluinbaestvccors,qiiîa,utdocetPJinius lib. X, cap. XXXVI, ct cx co Sanchcz»sibi in colorum varietate mire placet; unde ut cam columbe in pennis suis alisque ostentent, inani quadam jactantia eas inter se collidunt cl implicant, ut resonent strepitumquo edant. Ad strepitum excitantur accipitres, qui advolant, casque implicitis alis avolare non potentes, facile capiunt. Ita dum vanæ gloriæ, suæque pulchritudini indulgent, ultro sibi mortem adsciscunt : sic el Israel sua superbia, jactando suas opes, suæque terne fertilitatem et amœnilalem, illexit Assyrios ad cam invadendam el capiendam. Sic el hodie multis venustas ct ostentatio est causa ruinæ ct interitus. Vere Poeta :

> **Sed tacitus pasci si posset corvus, liaheret**
> **Plus dapis, et rixæ mullo minus invidueque.**

Denique Israelem imprudentem comparat columbæ seducta* ct insipienti, quia est cl columba sapiens, de qua dicitur : a Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ, ct volabo, cl requiescam? etc., cujus pennœ dcargcniatæ,elposteriora dorsi ejus in pallore auri, n *Psalm,* 1 vii. Ita S. Hieronymus.

Symbeli«. Symbolice, cor est bulla pectoris, et bulla est cordis symbolum. Bullam enim gestabant nobiles in pectore, ut eam inspicientes se homines ct rationales cogitarent, si corde et mente excellerent. Rursum cor arcano sermone notat consilium, ait Pierius *hieroglyph,* xxxtv, et vicissim bulla Macrobio dicitur ¿-o vf; pcu).f,,, id est consilio : tam ergo bulla, quam cor, symbolum est, monitor, indexque consilii. Hinc Salomon orat III *Reg.* m, 9 : a Dabis servo tuo cor docile,» id est sapiens plcnumque consilio, a ul populum tuum judicare possit, n Ex adverso carent corde principes ct subditi, qui sine ratione et concilio regunt aut reguntur, qui non animadvertunt quid eligant, quid faciant, quem finem sit res Inbilura, in quas difficultates et œrumnas se conjiciant; sed temere objecta voluptatis, opumaut honorum esca, eam invadunt cum jactura vitæ, status et animæ. Sic Judæis ait Jeremías, cap. v, 21 : « Audi, populo stulto, qui non habes cor.» Et Sapiens, Prov. cap. vi, 32 : « Qui autem adulter est, propter inopiam cordis perdet animam suam.» El cap. xi, 12: « Qui despicit amicum, indigens corde est. » Et cap. x, 13 : « Virga in dorso ejus qui indiget corde, n Sic Plautus ait do muliero : a Cui pectus sapiat; nam cor non potest : » quia nullum habet. Sic Tertullianus, lib IV, cap. x *Contra Marçioncm,* ait, cum nec cor, nec cerebrum babero.

Videtur ergo peccator, qui stulte et imprudenter parva præ magnis, caduca præ solidis, momentanea præ œternis ambit et amplectitur, non habere cor; quia illud ei eripuit Plutus, Venus, fastus, etc. Exempla ad litteram illustria suppetunt. Narrat cx Prospero Gabriel Inchino, Canon.

Eccles. Lateran. serrn. I *De puritate cordis,* rem miram de divite avaro, qui cum mortuus esset, Irercdcs aperuerunt corpus, ac singula lustrantes, non invenerunt cor : quod undequaque requirentes, tandem in cumulo nummorum ejus aureorum reconditum cl rcpullum invenerunt; quin cl dæmonem specie draconis cordi assidentem, illudquc discerpentem viderunt, cumque sibi dicentem audierunt: « Hoc aurum et argentum est pretium cordis, quod mihi vendidit amicus vesier, ideoque jure meum est, coque pro arbitratu uti possum. » Simile est quod in *Vita S. Antonii dc Padua* legimus : cum enim ipse orationem funebrem haberet in funere divitis cujusdam avari, urgcretqus verba Christi : « Ubi est thesaurus tuus, ibi est cl cor tuum,» cnlhusiasmo actus : Inspicite, ait, mortui thesaurum, videbitis quam hoc Christi dictum sit verum : ibi cor divitis invenietis; quare illud in eo quaesiverunt, cl invenerunt.

Eleganter verbisque nervosis docet S. Bernardus bb. *Dc Natura ct dignitate amoris,* cap. i, impios ct carnales non habere cor hominis, illudquo in ventrem eorum diffluxisse, et mutatum esse in brutum. Applicans enim eis illud *Psalm,* xxi : « Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei,» subdit: «Inangusta quippe corporis parte cor locatum est, ubi quasi medium superiorum sensuum arcem, et corporis inferioris sicut populi humilioris, quasi quamdam regeret et dispensaret rempublicam, tolamque circumquaque cogitatuum ct actionum regionem; sed ad concupiscentia* carnalis ignem degeneri quadam mollitie liquescens, totum diffluxit in ventrem, et in medium veniris, videlicet non sapiens nisi ea quæ ventris sunt, ct de ventre in ventris inferiora omnia confundens, omnia degenerans, omnia adulterans, amoris naturalem affectum pervertens in brutum quemdam carnis appetitum; non solum quæ non licet appetentem cum contumeliis corporis in passionibus ignominia?, sed adeo oblitum suæ antiqua generositatis, ut qui creatus erat Deo soli, a corruptis ct corruptoribus suis æstimelur esse potius luxuritn naturale domicilium, ct viliorum omnium prostibulum. Infelices qui tantum natura reclamanto sibi viluerunt, ul animæ suæ locum, qui proprius Dei creatoris erat, ol nulli creatur® communicabitis, sedem Satana*; sedem spurcitiarum et omnis immunditia constituerent. »

il et 12.ÆGTPTVM INVOCABANT, AD ASSYRIOS ABIE- Vers. (I runt *(q. d.* Nunc Ægyptiorum, nunc Assyriorum cl |t-opem invocare solent Israeli!®. Unde mox de more rursum eam invocabunt) : et cum profecti **FUERINT, EXPANDAM SUPER EOS RETE MEUM, — Ut ab** Assyriis reti quasi capiantur, a quibus opem sperabant, palet IV *Reg.* xv, 29, cl cap. xvn, 24; ita Theodoretus : *rete* vocal exercitum Assyriorum. Hinc *secundo, q. d.* Cum flosce opem Sna regi

Ægyptî invocabit, « abierant, » id est abibunt ct captivi ducentur Israelita « ad Assyrios. » Ita S. Hieronymus. Verum sic tô *abierunt,* non respondet to *cum profecti fuerint expandam super cos rete.* Nam hoc sensu rete expansum erat a Deo, antequam abirent ct proficiscerentur in Assyriam, quia hoc reti capti ct abducti sunt.

i fc * Tropologice, Ægyplios et Assyrios invocant, qui non Dei, sed hominum favorem ambiunt, iis adulantur, dant munera, ut praebendam, vel statum ad quem aspirant assequantur, sed Deus super eos expandit rete; puta fastidia, molestias, æmulaliones, ignominias, morbos, mortem, etc., quibus illaqueantur, ct misere vivunt, cl contabescunt.

Quasi volucrem coeli detraham eos, — 7. d. Detraham Israelitas ex altissima ct munitissima urbe Samariæ (hæc enim (edificata erat m monte Somcr, indeque vocata est Samaria, IV *Rcg.* xvi, 24), quam dabo expugnandam et vastandam Assyriis, perinde ac aves arte aucupum, puta per immissos falcones, ex allissimis arboribus detrahuntur, capiuntur et occiduntur.

Secundum auditionem, —7. d. Sicut olim audivit cl monitus est Israel a Mose, *Dealer.* cap. xxvn ct cap. xxvm, scilicet se puniendum a Deo,si ab co deflecteret ad deos gentium, ita nunc ab eo punietur et cœdclur. Ita Vatablus, Clarius ct a Castro. Aliter alii, *q. d.* Sicut totus eorum cœtus auditus est inclamare ct poscere opem deorum et gentium, ita totum pariter cœdam ct plectam. Ila S. Hieronymus, Haymo, Hugo ct Lyranus.

Veri. !>• 13. Ego redemi eos (liberavi eos tum ex / Egypte, tnm ab aliis hostibus, puta Madianilis per Gcdconem, Philisteis per Samsoncin, Ammoniti* per Jcphte, etc.) : et ipsi locuti sunt contra me mendacia, — *q. d.* Ipsi tamen hinc redemptionem non mihi, sed vel idolis, vel aliis gentibus mendaciter adseripserunt, mentiti sunt quod dii gentium eos saluassent, non ego : ita S. Hieronymus, Chaldæus, Thcodorctus,Cyrillus, Vatablus el alii. Sic llebræi educti ex Ægypto, cum Moses abesset, acciperctque legem a Deo in Sina, fabricarunt sibi vitulum, puta Apin, eique acclamarunt : a Isti sunt dii tui, Israel, qui (e eduxerunt de terra Ægypli, » *Exod.* xxxii, 8.

Ululabant ,—<7. d. Israelita ululabant præ miseriis clærumnis, putapræ defectu trilici el vini, præ fame, siti, etc., nescientes aliud quam gemere et plorare, nec memores tunc opem meam esse implorandam. Ila Arias, Ribera el a Castro. *Secando*, S. Hieronymus, Thcophylactus, Hugo et alii, *q. d.* Ululabant more Gentilium bacchantium aut furentium, qui ululatu ct horrendis clamoribus deorum opem exposcunt, putantes quod iis aures deorum ferient el pertundent, uti Iit apud homines.

vr>. u. **u.** Super triticum et vinum ruminabant.— Non dicit, *comedet¿ini*, sed *ruminabant,* ut cos similes bestiis ostenderet, ail S. Hieronymus, quæ non faciunt aliud quam comedero el ruminare, id est cibum comestum in os regerere, rursumque mandere, itaque jugiter cibum ex ore in stomachum, et cx stomacho in os mittere cl remittere, 7. d. Non aliud cogitant, non aliud somniant, quam escas et ventrem, modumque ea comparandi, ob hocplorant, ob hoc ululant, dicentes cum patribus suis : a Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus in Ægyplo gratis : in mentem nobis veniunt cucumeres el pepones, » *Num.* xi,4. De cælero non cogitant a quo ca petere; aut si eis donentur, cui gratias agere debeant, quia « recesserunt a me. » Hinc omnia tribuunt fortunæ, aut diis suis, non mera providenliæ. Ha Vatablus, Clarius et Arias (I).

Aliter S. Hieronymus et Chaldæus, quasi dicant : Præ copia tritici et vini, quæ ruminant quasi besliæ, recalcitrarunt ct recesserunt a me. Verum quia ululabant præfamehinc poliusinopia laborabant, quam copia. Pro *ruminabant* hebraico esITTWV *iilgoraru,* quod ct rccenliorcs vertunt, *conveniebant, congregabant se;* Septuaginta vero, *concidebant se,* scilicet cultris ad placandos deos, ut ab iis impetrarent triticum el vinum. Sic enim fecerunt sacerdotes Baal ad eliciendum ignem 0 coelo, HI *Reg.* xviii, 28. Ita Cyrillus cl Thcophylactus qui addit : Virilia sibi amputabant, ut sanctius diis ministrarent, ul faciebant cultores Rhera matris. Noster optime vertit, a ruminabant, n quia hoc recte significat gulam Hebræorum, ob quam murmurare ct ululare solebant ; el *iilgoraru* id proprie significat. Nam **pj** *garon* est guttur; inde TU *gorcr* idem est quod gargarizo, guttur mulcco, vel proluo, uti Philoxenus, testo Aristotele in *Ethicis,* optabat sibi guttur gruis, ul diutius cibi potusque voluptatem ct delicias sentiret. Et Alcialus hoc dat emblema gulosi :

> Gurgulione gruis, tumida vir pingitur alvo,
> Qui larum, aut mauibus gestet onocroLdum.

Ha Forstcrus, Marinus, et passim llebræi in Le*xicis,* docent quod r"TU *ghera* significet pabulum præmansum, quod animal cx imo trahit ct denuo ruminat, quasi dicas, trahenda, seu rumen ; radix enim *gor,* vel *gorer,* vel *gara,* significat *trahere, attrahere,* quod in bestiarum stomacho ct ore est ruminare, indeque deducitur *garon,* ct **mn** *garghcra,* id est guttur, gurgulio, co quod gutture trahitur ct retrahitur cibus œque ac halitus, instar serræ, quæ proinde ab eadem radico a continuo tractu et retractu hebraico dicitur

(I) Sensus textus hebraici hic nobis videtur esse: *Nec clamant ad me in corde,* animo *suo,* sed alios deos invocant, quando *ejulant tn cubilibus suis,* insomnes, mœrore confecti, *propter frumentum et mustum,* cum messis el vindemia non respondet eorum volis, *avertunt se, recedunt a me,* suos deos placaturi, petituri trilicum el vinum ab illis, non a mo; cf. cap. n, 7 elseqq. — Inopia frumenti et musii pro quavis calamitale commemorala est. Sio Ackermann et Maurer.

fTO *mcghera,* quasi dicas, tiaha : gulonibus enim terra, /equo ac horologium, est gula et venter.

ven. is. 15. Et ego **ERUDIVI** eos (docui cos legem viamque salutis per Mosco. *Secundo, a* erudivi, » id est, reprehendi ct castigavi pravos eorum mores per Prophetas : hoc enim significat Hebræum W *iitsarli.* Ita Leo Hebræus. *Tertio,* Arias: a Erudivi, » inquit, id est instar medici dedi doqiic eis sana consilia ct remedia. *Quarto,* « erudivi » eos ad bellum, puta constrinxi et accinxi cos gladio, inquit Vatablus; sequitur enim) : Et confortavi brachia eorum) ut hostes suos debellarent. Sic ait David *Psalm,* cxLiii, 1 : « Qui docet manus meas ad prælium, ct digitos meos ad bellum. » Erudivi ergo eos, el roboravi tot tantisque modis) ; et (id est *at* ipsi) in me cogitaverunt malitiam, — ul mihi rebellarent, ac deos gentium sequerentur et colerent.

Ven. iG. 16. Reversi sunt (ad pristinum suum ingenium, pravamque indolem et mores) ut essent absque jugo, — ut scilicet essent filii Belial, effrenes, exleges, rebelles, qui omne legis Deique jugum, quasi vaccæ indomitæ, excutiunt. Unde Chaldæus vertit : *Aversi sunt ut deficerent a lege.* Legit interpres cum Chaldæo *ol,* id est jugum, jam legunt by *al,* quod Rabbini, Vatablus, Pagninus et Clarius vertunt, *excelsus, altissimus,* a radice rn^y *ala,* id est ascendit in altum. Vertunt ergo : *Revertuntur, at nonadAltissimum,* sed ad vitulos aureos. Videtur notare Jehu, qui cum evertisset Baal, videreturque Deum verum culturus f mox rediit ad vomitum, iterumque cultum vitulorum, quos Jeroboam erexerat, restituit. Septuaginta vertunt : /inversi *sunt in vanum,* id est ad idola. Tropologice, ad vanas opes et honores speculi. Allegorico, Christus erudivit Judæos ; sed ipsi ab eo aversi, ejus legem excusserunt, ct sagittis linguæ suæ eum confixerunt clamantes : «Crucifige, crucifige eum.» Ita ex Cynllo Leo Castrius.

¡\' tw qaLV Facti sunt quasi arcus dolosus. — Qui scilicet, cu,n suam sagittam mittere et jaculari videatur in unam partem, in quam a jaculante dirigitur, eam divertit, cl in aliam partem, imo in ipsum jaculantem, eam reflectit et retorquet, vel ex se, vel quia collimai cl jaculatur in materiam duram, aut validam , quæ missam sagittam resilire facit m jacientem, uti accidit militibus Eugenii tyranni, pugnantibus contra Theodosium Imperatorem, quod miraculum ita celebrat Claudianus in ejus *Panegyr. :*

> **Te propter gelidis Aquilo de motile procellis**
> **Obruit adversas acies, revolutaquo tela**
> **Vertit in auctores, cl turbine reppulil hastas.**

Pari modo Israel cl Jehu, cum a mo dirigeretur ad excidium Baal et idolorum, reflexus est in me, meumque cultum excidit, et statuit aras vitulorum, casque suo arcu propugnavit. Proprie « arcus dolosus, » sive pravus, distortus et obliquus est, qui inter jaculandum alio mox vertitur (vel a vafro jaculatore, vel ob fabricam arcus ita compositam, vel casu, vel ob defectum arcus)quam in directum quo tenditur et respicit, sicque alium, vel etiam ipsum jaculantem nec opinantem, dimissa ferit sagitta. Unde Illyrica versio, *Psalm.* lxxvii, vers. 57, habet : *converterunt sc* in *arcum inversum,* quales arcus arte fiunt, m quibus semicirculus cum cagitta in adversam partem levi ferri motu reflectitur, insciumque jaculantem configit. Ita Fenella Kcmethum regem Scotorum occidit, porrigens ei pomum aureum, ita fabrefactum, ut quicumque illud tetigisset, statini mullis telis e pomo prosilientibus transfigeretur, uti narrat Cardanus, lib. XII *De Rerum variet.* cap. LVi.

« Arcus dolosus, ait S. Hieronymus, est qui perculit dirigentem, et vulnerat dominum. » Ita Israel qui contra gentes, carumque deos se armare debebat, adversus se suumque Deum armatus est. Scipsum enim lædit, qui Deum offendit. Unde tropologice S. Gregorius, lib. XXVII *Voral.* xxvn : Convertitur, ait, in arcum pravum arrogans doctor, quia dum contra elationem verba facit, in seipso sagittas figit, sicut arcus perversus ipsum a quo intenditur, percutit, quod vulgo dicitur : « Cornicum oculos configere. » Addit S. Cyrillus: Deus, ait, tetendit Israelem, pugnans cum tyrannide diaboli, quasi proprium arcum adversus idololatriam, quæ universum mundum occupaverat; verum ipsi conversi sunt iu contrarium, scilicet in Dei contumeliam et contemptum, ait Rufllnus. Alludit ad *Psalm,* lxxvii, 9 : a Filii Ephrem intendentes et mittentes arcum, conversi sunt in die belli ; » et ad arcum Jehu, quo dolose occidit Joram regem Israel, clamantem : « Insidiæ Ochozia, • IV *Reg.* ix, 23.

Rursum Israel est arcus dolosus, quia alio mittit sagittas tiduciæ et orationis suæ, scilicet ad idola, me relicto, ad quem eas mittere debebat, ait a Castro. *Secundo,* arcus dolosus est, qui videtur tensus et paratus ad jaculandum, cum sit remissus et ineptus. Unde Theodoretus legit ex Septuaginta : Facti *sunt ut arcus non contentus, sed* laxatus, qui nullam perniciem hostibus infert; quanquain versionis Septuaginta vera lectio sit contraria, scilicet: *Facti sunt quasi arcus intensus.* Quod S. Hieronymus sic tropologice do hierelicis explicat. « Quia, inquit, semper parati sunt ad pugnas et contentiones in perniciem audientium. » lidem sunt arcus dolosus, ut habet nostra versio, «quia, sicut eorum patriarchi® Judici, instructi do Scripturis sanctis, adversus Dominum legis et Prophetarum et Evangeli! verba vertunt; » depravant enim Scripturas, ebque Deum earum auctorem, ipsamque ejus fidem cl veritatem impugnant, quibus recte competit illud *Psalm,* lxxvii, 57 : « Conversi sunt in arcum pravum. » Ubi S. Augustinus : ▮ Arcus, inquit, perversus noo

pro nomine Domini, sod contra nomen Domini, juxta illud : Non erunt tibi dii alii præter me. Per arcum autem significat animi intentionem (1). »

Tfopoto- Hinc tropologice, arcus pravus vel dolosus sunt, qui intentionem quam in Deum dirigere debebant, dirigunt ad creaturas, v. g. qui jejunia, orationes, eleemosynas, quæ dirigere debebant in Dei honorem, dirigunt ad auram popularem. Ita Guadalupensis.

Rursum arcus dolosus sunt, qui per immanem ingratitudinem opibus ct potentia sua abutuntur adversus illos, quorum opera fuerunt ea consecuti ; uti *de* Eutropio ct Habundanlio narrat Claudianus, lib. I tn *Eutrop.* Ha Delrio, *adagio* 949. Sic maledicus lingua ferit Deum, qui eam dedit ad sui laudem. Sic homicida manu quasi ferit Deum datorem, dum Dei imaginem, puta hominem, occidit. Sic omnis qui peccat, vel ingenio suo, vel facundia, vel opibus, vel aliis natura aut fortuna» dotibus a Deo datis, contra Deum pro ‹l:r mone pugnat.

Cadent IX gladio (Assyriorum) principes eorum (Israehtarum) a furore linguæ suæ. — Quia scilicet furente et indignante insana lingua, blasphemias in me, pro suis idolis certantes evomuerunt, cum ab iis opem contra hostes peterent, me spreto. Ita S. Hieronymus, Haymo, Albertus, Hugo et Lyranus. Unde Chaldæus vertit : *Propter pravitatem linguai eorum;* Septuaginta, *propter imperitiam* (id est stoliditatem) *lingua eorum,* qua dicunt ligno : Deus meus es tu, ct lapidi : Tu mo genuisti, ait Cyrillus. Aliter Vatablus et Arias : Furorem enim Dei accipiunt, *q. d.* Cadent, quia maledica sua lingua concitarunt furorem Dei, qui eos disperdet.

Ist a (est) subsannat io eorum in t erra / Egvpt i,— *q. d.* Hic est mos olitanus, hæc avita indoles eorum ; sic enim me deriserunt ct subsannarunt olim habitantes in Ægypto, colcntesque Apin. Unde Chaldæus vertit: *Ista sunt opera eorum, dum essent in terra Ægypti.* Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Albcrtus et Hugo. Aliter Clarius ct Vatablus. *Subsannationem* enim passive capiunt, *q. d.* Ridebuntur ab / Egyptiis, cum ab cis opem poscent; dicent enim : Ile ad Dominum Deum vestrum, ite ad vestros Assyrios, illi vos juveni. Aut, ut Lyranus, ridebuntur ab ipso Deo, juxta illud *Psalm.* ii, 4 : « Qui habitat in cœlis irridebit eos, cl Dominus subsannabit cos (2). »

(1) Rosenmuller : « *Sunt ut arcui remissus,* ¡desi qui nervo rompente, fatiscit, ncc ferit jaculando. Quæ comparatio optimo quadrat. Israelita) enim, si aliquando ad meliorem frugem redire ccepcnint, mox remiserunt, et ni priorem relapsi sunt impietatem. » Non male inquit Maurer, sed qu e *Psalm.* l x x v iii, 57, csl simillima imago, suadet ut de arcu fallaci inielligas verba hebraica, sensumque facias hunc : Deum invenire nesciunt.

(2) Hac prophetia, inquit Paulusde Palacio in *Comment, in XII Prophet, minor.,* indicavit Propheta finem regni Israelis. Historiam habes IV *neg.* xvn. Duo ergo docet Oscas, alterum, quod lingua principimi furebat contra Assyrium, cum tamen melius esset servire ei, quam ab eo vastari ; alterum, quod rogata Ægyptus ab Osee rege Israel, ut opem ferrei, rogantes subsannavit. At rogatus Deus non subsaunasset, sed opem prasentem attulisset.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Minatur Deus Israeli excidium, quod Jeroboam posterosque ejus, se inconsulto crcarit reges, cum cisque vitulos aureos coluerit. Unde ait : Ventum seminabunt, cl turbinem metent. *Secundo, taxat quod amicitiam Assyriorum ambicrit, ct dato tributo emerit; idcoque ab illis ipsis exscindendum prædicit, excisis pariter urbibus ct delubris, quæ magnifice aedificaverat tam Judas quam Israel. Nota : Israclcm, ejusque opera ct idola comparat primo, vers.* 6, *aranearum telis; secundo, vers. 1, vento ct turbini, ac culmo evanido; tertio, vers.* 8, vasi *immundo, id est malata; quarto, vers.* 9, *onagro* (I).

1. In gutture tuo sil tuba quasi aquila super domum Domini : pro eo quod transgressi sunt fœdus meum, el legem meam prævaricali sunt. 2. Me invocabunt : Deus meus, cogno-

(t) Etiam hic sermo Prophetæ ad ultimam regni Israelitici ætalem reterendus est. Ad quodnam vero tempus precise pertineat, sic explicat Maurer: Versu 14 vales Judæis oppidis munitis iisque recens exstructis confidere dicit ; ven. 7, 8,9, Israelitas cum maxima rcipublicæ ¿actura ad Assyrios confugisse queritur. Vides igitur hanc orationem in Menachenn ætatem optime convenire. Ea erum state Una, qui fuit æqualis Menacbemo, oppida el cartella exstruxit (II *Chronol.* xxvt ,6,9, 10), Israelita) autem aJ Async* ‹e converterunt, eamque suam inconsjerantnm luerunt mille talentis argenti

Pr imo , excitatur Propheta nd denuntianda Israeli mala, quæ, *primo,* probantur justa, ob legem ab Israclilis violatam, 1 ; *secundo,* impugnantur ab his, exceptione fidei suæ opposita, 2 ; *(criio,* confirmantur repetitione culpæ ct indicatione pœnæ,3; *quarto,* spccificantur commissa, scilicet creatio regum et principimi, Deo inconsulto facta, 4 ; *quinio,* cultus vitulorum aureorum captus, continuatus, inveteratus, 4-6.

Secukdo, plagm hinc immissæ recensentur, *primo,* fructificatio vana vel direpta, 7 ; *secundo,* despectio ignominiosa apud gentes vicinas, quarum opern amicitiamque

viinus le Israel. 3. Projecit Israel bonum, inimicus persequetur eum. 4. Ipsi regnaverunt, et non cx me : principes exstiterunt, et non cognovi : argentum suurn et aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent. 5. Projectus est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos. Usquequo non poterunt emundari? 6. Quia cx Israel et ipse est : artifex fecit illum, et non est Deus: quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ. 7. Quia ventum seminabunt, el turbinem metent : culmus stans non est in co, germen non faciei farinam; quod et si fecerit, alieni comedent cam. 8. Devoratus est Israel : nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.9. Quia ipsi ascenderunt ad Assur, onager solitarius sibi : Ephraim munera dederunt amatoribus. 10. Sed cl cum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos : et quiescent paulisper ab onere regis et principum. 11. Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum : facte sunt ci aræ in delictum. 12. Scribam ei multiplices leges rncas, quæ velut aliens computate suoi. 13. Hostias offerent, immolabunt carnes, et comedent, .el Dominus non suscipiet eas : nunc recordabitur iniquitatis eorum, ct visitabit peccata eorum : ipsi in Ægyptum convertentur. 14. Et oblitus est Israel factoris sui, et ædificavit delubra : el Judas multiplicavit urbes munitas : el mittam ignem in civitates ejus, et devorabit ædes illius.

Vert 1. In gutture tuo, — *q. d.* Admove tubam ori tuo, aut potius maxima voco et clamore tubali, ac si tubam haberes in gutture , proclama ct expectora id quod sequitur, scilicet : Veniet hostis ↺ quasi aquila super domum Domini. » Sic *¡saia* tviii, i, ait jubetque Deus ; « Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem luam. » Septuaginta vertunt : *In sinu corum quasi terra.* Cur ita verterent nescire se fatetur S. Hieronymus, nec enim quid tale est in hebræo. Suspicor pro "132 sco- *phar,* id est tuba, cos legisse *aphar,* id est, pulvis teme; et pro *pn *chickecha,* id est in gutture tuo, legisse qp'Fl *chckecha,* id est in sinu luo. Thcodoretus refert istud ad finem capitis praecedentis, hoc sensu : *Subsannatio ista recidet in sinum eorum; fient enim quasi terra invia; nam* hostis veniet *quasi aquila.* Porro Thcodoretus miscens versionem Theodotionis versioni Septuaginta, legit, *quasi terra in via sicut tuba;* Syrus vertit : *Tonitruum tuum velut tuba* (sit), *et quasi aquila super domum Domini;* Arabicus: *El erat in foraminibus eorum quasi terra, et quasi aquilæ in domo Domini.*

Quasi aquila super domum Domini. — Subaudi, veniet, advolabit, insiliet hostis. Hunc enim comparat aquilœ, quæ in sublimo elata, ex improviso instar tormenti involat in prædam, puta in agnos, capras, lepores. *Ver aquilam* mulli intelligunt Nabuchodonosor : hic enim domum Domini, id est templum, vastavit et incendit, idemque ab Ezechiele, cap. xvn,3, Jeremía, cap. xl viii, 40, el llabacuc, cap. i, 8, comparatur aquilœ. Ila S. Cyrillus, Thcodoretus, Hieronymus, Theophylaclus, Albertus, Hugo, Lyranus, Vatablusct Ribera.Verum Nabuchodonosor evertit regnum Juda, non Israel, de quo continue hic agitur.

Secundo, Arias accipit Sennacherib, qui po<t excisos Israelitas invasit Jerusalem et templum. Alii accipiunt Salmanasar, qui evertit « domum Domini, » id est Israel, qui erat populus quem inhabitabat Dominus.

Tertio, a Castro hic explicat, *q. d.* Veniet Salmanasar tantis copiis et animis, ut videatur non tantum Samariam, sed el Jerusalem templumque excisurus ; unde ex Hebræo vertas : *Quasi aquila usque ad domum Domini,* puta usque ad Judam et templum veniet, sed Deo adhuc parcente Judæis et templo, eumque ab illis avertente, Judam et templum reipsa non invadet. Denique aliqui per *domum Domini* accipiunt fanum vitulorum : hoc enim idololatræ vocabant domum, id est templum Domini.

Quarto et melius, jungendo primam expositionem cum secunda, per aquilam inielligas hostem in genere, tam Cbaldæum, quam Assyrium, puta Nabuchodonosorem , qui Judam et templum, ac Salmanasar, qui Israclcm evertit. Loquitur enim Propheta brevis confuse ct concise, miscetquj subinde Judam cum Israele, ct ulriquc hostes excidiumque intentat : esto crebrius vaticinelur Israeli, uti hic mox ad eum resilit. Israelis enim excidium fuit prævium, vicinum ct affine, ac quasi præludium excidii Judio : eo quod tam Judœ,quam Israelite transgressi sint fœdus legemque Dei, ut sequitur.

Porro *domus Domini* hic vocatur templum, quod cx sui origine, Deique institutione commune erat Jud® et Israeli ; hinc symbolice tam Israel, quam Juda, erat domus Domini : quia in utroque populo a se electo per sui cultum ct templum habitabat Deus. Sic *Jeremía* xii, 7, dicitur : u Reliqui domum meam ; dimisi hæredilatcm meam; »

ambierunt, 8-10; *tertio,* damnum tum cx malis, scilicet aris idololatricis creetis, tum ex bonis, scilicet legibus a Deo datis, sed contemptis, natum, 11, 1Î; *quarto,* aversio Dei a sacrificiis, cI conversio ad punienda peccata Israelilarum, 13; *quinto,* vastatio utriusquo regni decroia, 14.

id est reliqui Judæam. El cap. xi, 15 : « Quid est quod dilectus meus in domo mea (in terra sancta) fecit scelera multa?» Sic passim apud Prophetas, populus Dei vocatur domus Jacob, domus Israel, domus Juda. Sensus ergo csl, ‹/. d. Veniet hoslis Assyrius et Chaldæus cum magno impetu, feritate ct velocitate advolans quasi aquila ad prædam, ut domum Domini, id est terram sanctam, tam duarum, quam decem tribuum diripiat, imo ipsum Dei templum succendat. Cur Chaldæi comparentur aquilæ, dixi *Ezech.* xvii, 3.

Quinto et oplime, lotus hic versus sic connecti (ut in Bibliis passim sine dispunctione media connectitur) explicariquc potest : a In gutture luo sit tuba quasi aquila: » supple, clange et exalta vocem tuam «super domum Domini. » Clangor enim proprie aquilarum vox esse dicitur. Unde auctor Philomelæ :

Dam clangunt aquili, vultur pulpare probatur.

An dan- *Fqun>?* Et Homerus *Iliad, p.* « ipsa vero (aquila) clangens v°lahat flatibus venti.» Quidam aquilæ vocem vocarunt reboatum, propter strepitum gravem avibus alterius speciei, maximo nocentibus, tam inimicum adcoque terribilem, ut earum feratur lardare motum ct obtundere, qualis sane regiam avem decebat : quin el draco ipse clangorem aquilæ audiens, terrore perculsus intra latebras suas mox se abscondere dicitur. Verum hoc verum est tantum in degeneri aquila, quam vulturinam, vel subaquilam vocant. Nam vera aquila lanium abest ut vocem aliquam edat, aut canat, ut mutam pene physici tradant, aut vix vocalem, idque ex animi magnitudine, qua fame et siti superior, animæ affectus el cupiditates regere et moderari novit : voces enim hujusmodi plerumque intemperantis impotenlisque animi affectus, puta inopiam, aut cupiditatem, aut timorem, aut Istiliam indicant. Ila cx Plinio et Æliano Aldrovandus in *Aquila,* pag. 33. Quin el Aristoteles, Lb. ¡X *Hist. Anim.* cap. xxxii, mclanœtum, sive pullam aquilam, quam liberalem vocat, invidiæque expertem, ideo non clangere nec murmurare autumat, quia modesta minimeque petulans, affectus moderari ac cohibere melius possit quam estero. Hic sensus planus el appositus videtur. Jubetur enim Propheta tuba clangere instar aquilæ, ut repræsenlel clangorem tubarum Chaldaeorum et Assyriorum, qui quasi aquilæ feroces involabunt in Samariam, Judæam et templum. Unde huc videtur alludere Joannes, *Apocal.* vm, ‹3 : a Et vidi, et audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœlum, dicentis voce magna: Væ, væ , væ habitantibus in terra ! » Hæc emm aquila erit Propheta, prædicens orbi calamitates imminentes sub tempora Anlichrisli, uti Osce hic prrdicit clades Israeli instantes: vide dicta *Apoc.* vm. Porro in Scriptura non raro aquila vocatur subaquila, ul *Matth.* xxiv, 28: «Ubicumque fuerit corpus (cadaver), illic congregabuntur et aquilæ,» scilicet vulturium, sive subaquilm; vera enim aquila, quia generosa, non cadaver quærit, sed prædam vivam : nec comedit nisi quod ipsa necaverit, teste Aristotele, Plinio aliisquo physicis. Allegorico Leo Castrius : Aquila, ait, significat Titi et Romanorum exercitum ac vexilla ; in his enim præferebant aquilas, q. *d.* Romani vastabunt Jerusalem ct templum, in coque sua vexilla, puta aquilas, collocabunt ob cœsum a Judæis Christum.

2. Me invocabunt (cum sibi exilium imminere vcu.t sentient, dicentque) : Deus meus, cognovimus te Israel ,—q. *d.* Nos qui sumus Israel, id est Israelis, puta Jacobi patriardine lilii el hæredcs, invocamus opem tuam : quia cognovimus ct coluimus te, o Deus noster; tu enim nobis lui cognitionem ct cultum per Mosem et patres nostros indidisti. Vere Lactantius, lib. I, cap. i : «Nullus, ait, suavior est animæ cibus, quam cognitio veritatis,» præscrlim primæ increate. Dicit *meus* in singulari pro *noster;* quia respicit nomen *Israel,* quod pariter est singulare quoad vocem, sed plurale quoad significatum : significat enim totum populum. Unde ait : « Invocabunt » in plurali. Hic a loto cœtu llcbræorum, tam duarum quam decem tribuum, descendit ac salit Osce ad unam ejus partem, puta ad Israel, id est decem tribus; contra has enim maxime prophetat, eo quod ipsæ idololatriæ ct schismatis fecerint initium eo ipso tempore, quo vivebat et hæc prædicabat Osee ; cum duæ tribus post mortem Osee, sub Achaz et Manasse regibus ad idola deflexerint. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodorclus, Haymo, Hugo, Ribera et alii. Chaldæus vertit : *Omni tempore in quo adduco super cos angustiam erant coram me dicentes : Nunc certo cognoscimus quod non sit nobis Heus præter tc : redime nos, quia sumus populus tuus Israel.* Sed frustra clamabunt, meque invocabunt ; causam subdit, dicens :

3. Projecit (enim) Israel bonum,—Deum scilicet, ejusque fidem ct religionem. Deus enim est omne bonum , tam suum quam nostrum, ut ei singuli merito dicere debeamus cum S. Francisco : a Deus meus, umor meus, ct omnia. » *Secundo,* « projecit Israel bonum » virtutis et pietatis, æque ac divinitatis meæ. Idcirco ego pariter a me abjiciam el projiciam eum , quo facto « inimicus peraequetur cum. » Causam primam ct fontem mali subdit, dicens : .

4. Ipsi regnaverunt, et non ex me. — *Primo,* Laxatur hic populus , quod inconsulto Deo reges sibi crearil proprios, cosque schismaticos : unde et statini cum cis a Deo ad idola vitulorum defecit, tamque schisma a fide, quam a domo Davidis fecit, 1H *lleg. xu.* Ita S. Hieronymus, Thcophylaclus, Theodoretus. Ubi nola : Pro *regnaverunt* hebraice ct chaldaice est *hitnlichu,* id est regnare fecerunt, reges sibi con Ifiuirunt. Quocirca Orígenes, horn. 4 *in lib. Judie.,* ct Cyprianus *epist.* 55, legunt : *Sibimcl regem constituerunt, et*

non *per me; principem, ct non per consilium meum;* clarius Chaldæus : *Regem sibi crearunt, et non ex sententia mea ; constituerunt sibi principes, sed non cx voluntate mea.* Porro Orígenes et S. Hieronymus putant hic notari Saniem,cum populus a Samuele regem peteret. Tunc enim Deus dixit Samueli : «Non to abjecerunt, sed me, no regnem super eos. » Verum hoc factum jam exoletum erat, ct emendatum per Davidem , quem Deus ipso Sauli substituit, regemque a Samuele ungi jussit : nec Saul fuit causa schismatis et idololatriæ, sed tam Judam, quam Israelem, in unius Dei cultu continuit.

Meliuscrgoidem S. Hieronymus,Cyrillus,Thcodorclus , Haymo , Lyranus, Hugo , Hibera, cum Rabbinis, censent hic notari Jeroboam ; hic enim ab Israele creatus fuit rex, fecilque schisma tam a Roboam ct stirpe Davidis, quam Deo, ejusque cultu et templo, erigendo vitulos aureos in Dan ct Bethel.

An icto- fu< ni ici. an nus?"

Dices : Jeroboam a Deo per Ahiam Silonitcm prophetam designatus fuit rex. Scisso enim pallio in duodecim portes, dixit ei Ahias : a Tollo decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus : Ecco ego scindam regnum de manu Salomonis, ct dabo tibi decem tribus. » Quocirca Abulensis, in III *Rcg.* xii, Quæst. Vili et IX, censet decem tribus licite fecisse schisma a Roboam, et elegisse Jeroboam in regem. Ratio ejus est: Quia, inquit, iPsæ Iribus liberæ erant populusque liber; Roboam autem volebat eas in servitutem redigere, casque regere u; tyrannus, non ut rex : poterant ergo ab co recedere, el novum regem sibi creare. Populus enim vel respublica principibus ct regibus dedit imperium in se, puta potestatem et jus regendi populum, sed certis justisque conditionibus : unde cl potest illud iisdem auferre, vel imminuere, si ipsi eo abutantur ct tyranni evadant. Non enim populus absolute se dedit regi, ul quis dat aurum vel equum amico, ita ut omne suum jus in cum transferat, nec unquam illud revocaro possit; sed certis pactis intervenientibus, inter quæ primum est, ut juste ab eo regatur, utque contra hostes ab eo defendatur ; quod si id negliga! aut violet rex, potest populus revocare potestatem quam illi dedit, cumque regno deponere. Ita Abulensis.

Itcjem ointi ALukn-

Pro responsione nota : Duplex do Jeroboam est sententia, utraque probabilis. Prior asserit cum creatum esse regem tam a Deo, quam a populo; posterior censet eum creatum a solo populo, non a Deo.

A Deo c2„ !' Piorda.

in prirnis ergo Pineda, lib. II *Dc Rebus Salomonis* cnP- respondet : Jeroboam, inquit, accepita Deo jus regni super decem tribus ministerio Ahi® Prophctæ, dicentis III *Rcg.* xi, 37 : « To autem assumam, ct regnabis super omnia quæ desiderat anima tua, erisque rex super Israel. » Sed postea suffragiis populi non tam cepit jus regni, quam possessionem, HI *Reg.* xii, 20 : a Cumaudisset omnis Israel, quod reversus esset Jeroboam, miserunt ct vocaverunt eum congregatocela; ct constituerunt eurn regem super omnem Israel. » Quod non tam pert net ad jus regni, quam ad solemnitatcm quamdam inaugurandi regis, atque regii muneris exercendi. Qua ratione Orígenes, Cyprianus,Theophylaclus etThcodorelus docent accipiendum hoc Osce vm, 4 : a Ipsi regnaverunt, et non cx me, » id est me inconsulto, suo tantum libito ct cupiditatis temeritate regem constituerunt Jeroboam. Queritur enim Deus non de ipso Jeroboam, cui divinitus jus regni collatum fuerat; sed de decem tribubus , quæ ira potius cl animi impatientia, quarn idonea aliqua ratione duclæ a domo David defecerant, ct alteri sc regi regendas permiserant. Dude in Hebreo, pro *regnaverunt,* est 'D'bcn *himlichu,* id est regnare fecerunt, regem creaverunt. Ita ipse.

Alii cx adverso, ct forte probabilius, censent ai i. « Jeroboam non a Deo, sed a populo creatum esse v regem, idque Deum tantum prædixisse, III *Reg.* cap. xi, 37; nam illa verba : « Regnabis arisque rcx, » prædictio sunt tantum ct promissio regni, non vero ejus donatio regisque creatio : regni, inquam, dandi a populo per ejus schisma et defectionem a Roboam, quod tamen permittere et non impedire intendit Deus, quia per illud punire volebat idololatriam Salomonis, ut ipse eidem prædixerat III *Reg.* xi, 1!. Quod ergo ait : « Te autem assumam, » idem est quod : Te autem assumi faciam, ita animos populi resque omnes disponam, meaque providentia dirigam, ut assumaris in regem tu, non alius. Idipsum,non aliud , nec amplius significat Deus , dum ait III *Rcg.* xii , 24 : « A me facium est verbum hoc, » puta schisma Israelis, quo novum regem sibi creavit. Huic sententi® plane favet nostra versio hic, quæ habet : « Ipsi (scilicet Jeroboam, et posteri ejus reges Israel) regnaverunt, et non cxme.» Hebrœum enim *himlichu* tam significat *regnaverunt ,* quam *regnare fecerunt :* sæpe enim sumitur in significatione *kal,* esto sit *hiphil.* Favet ct historia lib. Ill *Regum* ; nam cum cap. xi Dominus tantum prædixerit et promiserit Jeroboam regnum dandum por populum, nusquam autem do facto ipsum unxerit aut crcarit regem, sed cap. xxiii, solus populus faciens schisma a Roboam per se inconsulto Deo eum regem constituerit; plano videtur a solo populo, non a Deo, ipso creatus fuisse rex. Populus autem creando eum regem peccavit; quia temere, sine consilio et consensu Dei id fecit. Debebat enim in re tam gravi ex prisco more consulere Deum per Pontificem, vel per Prophetam. Deus enim instituerat regnum Ilebræorum per Samuelem, volueralque unum esse, non duo : Ilebræi enim erant populus el regnum Dei : ac proinde regnum hoc non tantum humanum erat, uti est aliarum gentium, sed ct spirituale et divinum. Peccarunt ergo Israelite qui inconsulto Deo hoc regnum immuta-

runt, et mere humanum effecerunt, ac diviserunt, novumque regem sibi crearunt. Sic peccarent populus et clerus, si Pontificem, etiam tyrannice regentem, deponerent: Pontifex enim a Deo auctoritatem accipit et potestatem, non ab Ecclesia, ideoque a solo Deo deponi potest. Jeroboam quoquo peccavit : quia licet sciret a Deo prædiclum cl promissum sibi regnum, tamen illud iniit sine Deo, nequo unctus fuit a Pontifico, aut Propheta , sed solius populi tumultuantis vocibus cl acclamationibus creatus, illud acceptavit ct usurpavit. Socuscst do Jehu, qui schismate jam facto, ct regno Israelis jam instituto, a Deo creatus ct unctus est rex per Prophetam, IV *Reg*. ix, fi. Quod ergo Deus per Ahiam dicit Jeroboam,III *Reg*. xi, 31 : « Scindam regnum dc manu Salomonis, et dabo tibi decem Iribus, n intclllgo non active per me, sed objective et permissivo per Israelcm, puta per populum. Objiciam cnim ejus oculis ct animis imprudens ct tyrannicum responsum cl regimen Roboam, quo fiet ul ipse ab eo aversus convertat se ad Jeroboam, cumque creet : quod ego permittam, ul puniam peccata tam Salomonis, quam Roboam. Sicut ergo Christus ait, ob hominum malitiam ct infirmitatem necease esso ut fiant scandala, væ tamen homini illi per quem scandalum venit ! ita posita duritie Roboam, ct aversione populi ab co, ncccssum quasi erat alium, puta Jeroboam, a populo regem creari : væ tamen illi, qui hujus creationis fuit causa ct scandalum ! Deo cnim irato, ideoque invito ca facta est ; unde Israelita) non leguntur Deum consuluisse, ncc ex ejus oraculo aut directione, sed motu proprio ct temerario regem sibi subito creasse. ItaS. Hieronymus, Theodoretus, Cyrillus, Vatablus, Hibera, a Castro ct alii. Prædixit ergo Deus Ahi® ct leroboam, eum regem futurum per tumultum populi,non vero ipse per se cum regem constituit. Taxat itaque Deus hic primo populum, quod sine suo nutu regnum Davidis unum a se constitutum, in duo diviserit, quodque ab eo fecerit schisma, ac novum sceptrum et regnum sibi erexerit, creando sibi regem Jeroboam; præscrlim quia per hoc schisma prævidebat cum inducturum schisma in fide, ct idololatriam. Itaque peccavit populus contra jus non humanum , sed divinum, ac consequenter contra religionem, non contra justitiam. Jure ergo queritur Deus, quod reges in Israel non regnarunt ex se, uti regnarunt reges Juda; quia ipse non instituit regnum Israel, uti instituit regnum regesque Juda.

Secundo, laxat ipsos reges Israel, quod non ex Deo, sed ex se regnarint : quia scilicet aliqui cx eis tyrannico regnum invaserunt, ut Zanni, Amri, Sellum, Manabam, Phaceia, Phaeee et Rosee, sub quibus hæc prophetavit Osee, IV Rqj. xv el sequent. Alii vero, ut Jcroboain, Jehu, etc., licet a Deo viderentur designati vel electi, tamen non tam cx divina auctoritate ct voluntate, quam ex propria cupiditate cl regnandi libidine regnum iniverint : unde et statini ad idola defecerunt, ut sequitur. Quocirca Septuaginta vertunt : E® *sciMtipsis regnaverunt, et non cx me, principes exstiterunt, ct non indicaverunt mihi.* Denique regnarunt, id est regnum administrarunt, non ex me, id est non juxta meam legem ct voluntatem, sed juxta suam tyrannidem ct impietatem, præscrtim quia per leges et edicta sua sanxerunt idololatriam. Ita Sanchez.

Tropologice, hæc facile est adaptare tyrannis, Trop-b. qui regnum vel invadunt, vel legitime adeptum tyrannice administrant, praesertim qui hæresim, dm reschisma, sacrilegia in regnum invehunt; rursum owl el iis qui ex ambitione potius, quam virtute imperium regimenque ambiunt, ct capessunt principatum vel pnelaluram, contra quos ait S. Gregorius, I part. *Vastor,* cap. i : « Dominus per Prophetam queritur dicens : Ipsi regnaverunt, ct non cx me; principes exstiterunt, ct ego ignoravi. Ex se namque, cl non cx arbitrio summi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam divinitus vocati, sed sua cupidine accensi, culmen regiminis recipiunt potius, quam assequuntur. Quos tamen internus judex et provehit, ct non cognoscit; quia quos permittendo tolerat, profecto per judicium reprobationis ignorat. » Et S. Bernardus, *De Corners. ad cleric,* cap. xxv», taxans clericos ambientes prælaturas : « Tollitis, inquit, el non accipitis claves. Dc quibus Dominus queritur per Prophetam : Ipsi regnaverunt, et non <x me; principes exstiterunt, et ego non vocavi eos. Unde tantus prælalionis ardor, unde ambitionis impudentia tanta, undo vesania tanta presumplionis human®? Audeatne aliquis vestrum terreni cujuslibet reguli, non præcipiento, aut etiam prohibente co, occuparo ministeria, præripere beneficia, negotia dispensare? Nec tu Deum putes, quæ in magna domo sua a vasis ira) aptis in interitum sustinet, approbare. Mulli quidem veniunt, sed considera quis vocetur. »

Aptius hæc adaptat S. Cyprianus Fortunato cl Felicissimo, aliisque schismaticis, qui cathedram Pontificiam S. Cornelii legitimi Papm convellere ct invadere moliebantur. Unde scribens *ad Cornelium* , epist. 3, lib. I, habet hanc auream sententiam : « Neque cnim aliunde luereses oborta) sunt, aut nata sunt schismata, quam inde quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus judex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria divina (nolent hoc lunrelici) obtemperaret fraternitas universa, nemo adversum sacerdotum collegium quidquam moveret : nemo post divinum judicium, post populi suffragium , post Coopiscoporum consensum, judicem se jam non Episcopi. sed Dei facen t; nemo dissidio unitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens scorsilo foris novam hæresin conderet. » El inferius : a Plano Episcopi (schismatici) non de voluntate Dei fiunt; sed qui extra Ecclesiam fiunt, sed qui contra dispositio-

nem ct traditionem Evangeli! fiunt, sicut ipse Dominus in duodecim Prophetis ponit ct dicit : Sibimct regem constituerunt, et non per me. »

íUgu i Viderunt idipsum per umbram Gentile*, qui re8c* <d principes legitimos a Deo dari creariquo asserunt. Ita Callimachus : « Ex Jove sunt reges. » Et Homerus passim reges vocat Jove gemios, cl tarifa, quasi *Jovis alumnos.* Romulus quoque, primus Romanorum rex, hanc legem sanxit : « Ul nemo regnum magistratumque iniret, nisi auclor fieret Deus ipse, » uti refort Pomponius Lælus, *Dc Magistr. Rom.* Titus Imperator, teste Suetonio in ejus Vita , cap. ix, duos patricios in ncccm suam conjurantes non occidit, sed monuit ul desisterent; a principatum fato dari, inquiens, frustraquo tentavi facinus potiundi spe, vel amittendi metu. » Plinius in *Panegyrico Trajani :* « Principem, ait, dat Deus, qui erga genus humanum vice sua fungitur. »

Non cognovi — practice, id est non approbavi principes Israelis. Ita S. Hieronymus, Vatablus ct alii paulo ante citati. Sic dicet Christus reprobis: « Nescio vos, » id est adversor vos, *Matth.* xxv, 12. Similes phrases plures recenset S. Gregorius, lib. II *Moral,* tv.

AIIGRNTOM SUUM ET AURUM SUUM FECERUNT SIBf idola (g. d. Ex auro ct argento suo conflaverunt sibi idola) ct interirent, — i<l est ad interitura eorum ; vel, unde interibunt. Tò enim *ut* eventum ct effectum significat, non causam (I). Ilebræa habent in singulari, *ut exscinderetur,* id est ut interiret, scilicet argentum cl aurum eorum, cum ab hoste Assyrio vel rapietur, vel incendio consumetur. Quare minus recte hocaliqui ad homines referunt eo sensu, *q. d.* Totam copiam auri el argenti contulerunt in fabricam idolorum; ita ut multum do suis opibus detraxerint. Hebneum enim n*D *carat* significat *exscindere, succidere, perdere;* et ad hostes pertinet. Unde sequitur : « Projectus est vitulus tuus, » quem ex auro tuo fabricasti.

Moraliter, proprie avari aurum ct argentum faciunt suum idolum; quia illud prie rebus omnibus adamant, quierunt, tuentur, Dcoque sœpe pneferunt : undo avaritia ab Apostolo vocatur c idolorum servitus, » *Ephes,* v, 5. Vide ibi dicta.

Vers. 5. 5. Projectus est vitulus tuus, Samaria. — Hebraice *projecit* (scilicet Deus) *vitulum tuum, o Samaria!* quia fecit ut tecum caperetur ab Assyriis. Septuaginta legentes aliis punctis noi *zcnach,* in imperativo, vertunt : *l'rojicc vitulum tuum, o* Samaria/ R. David et Arias vertunt : *Elongabit se a te,* vel, *projiciet te vitulus tuus,* puta Apis quem colis, quem amas, el in quo omnem spem luam reponis. Hebræi enim carent casibus : unde bay *eghcl* tam est *vitulus* in nominativo, quam *vitulum* in accusativo. Porro preterita accipe pro futuris : *projectus est,* id est projicietur; *projecit,* id est projiciet. Est cnim prophetia (2).

ÜSQLEQUO NON FOTERCNT EMUNDARI? — g. *d.* Quamdiu durabit ista obstinata voluntas vitulos et idola colendi? utique usque ad excidium ct captivitatem Assyriacam : a Quæ tanta insania, ait S. Hieronymus, me dante locum pœnilcnliœ, illos ad sanitatem nolle reverti? » Chaldæus nectit hæc præccdcntibus, itaque vertit : *Exarsit furor meus in cos, quamdiu non potuerunt* (quia obstinate noluerunt) *se purgare ab idololatria.* Hebraice est, *usque quando non poterunt innocentiam,* supple comparare sibi Israelilæ, id est quamdiu impuris et immundis animis erunt propter idololatriam? Ita Vatabiu

G. Quia ex Israel et ipse est, — g. *d.* Israeli; T«ra.t. opus el figmentum c*l hoc idolum vituli, puta Apis Ægyptii, uli ct alia idola aliarum gentium stulta figmenta sunt. Palet ex seqq. Hunc enim vitulum primo finxerunt Ægyplii : inde llcbnri exeuntes ex Ægypto eumdem formaverunt in deserto, *Erodi* xxxn,4. Hos imitatus Jeroboam eumdem conflavit, cum fedi schisma a Roboam cl Juda. Sensus est, g.*d.* Apis non cat deus, non est numen, nil cx sc habet divinitatis aut polenti®; sed deus effectus et formatus est a stultis / Egyptiis ct Israclilis.

Quoniam in aranearum telas erit vitulus. — Probat Apin non esso deum, quia ab Assyriis disperdetur, g. *d.* Licet aureus hic vitulus quasi deus jam magni fiat ab Israclilis, tamen brevi ab hostibus exterminabitur, et difflabitur, ut tela arane®, sive ut fila in autumno per aerem volantia, quæ per ventum in atomos et in auram dis-

(I) Denotatur particula JpoS *temami,* non quidem finis ab idololatria intentus, nec simplex eventus, sod reatus ct even.us necessarii causi, ut *iiich.* vi. II. ducetur, improba opera ipsis cedere improbis in pcndciom.

(lloecnmuiler.)

ti) Variani antiqui cl reccniiores interpretes in explicando hoc vertu t cujus tota dillicultas pernici a subjecto primi membri. Nonnulli enim : *Prcjeàt* Deus *titulum tuum,* Samaria, Deum facientes subjccluin. Alii subjectum faciunt vitulum m b mc sententiam : *Projecit vitulus tuus, Samaria, eos,* Israelitas, id est, in causa esi cur rejichinlnr (cf. cap. x, 15), quo eodem redit ratio eorum, <pu H2T ‘iiMoc, absolute accepto sic interpretantur verba: IV’jts tionom affert. cflkic, creat vitulus tuus, Samaria. Primo loco p sji.i interpretatio durior, inquit Maurer, quod in praxedcnlibus et Eubécquontibus in prima pertona loquitur D us; «Itero cl tertio loco prolata justo artificiosior est. Mallem igitur, quod miror adhuc nemini in mentem venisse, subjectum membri primi facere idem quod est membri secundi, *ap'u. ira.* inquam, ui hunc sensum : *Rejecit vitulum tuum, Samaria, exarsit ira mea in cos.* Simplicior tamen eademque aptior sententia prodit,pergit idem , si *zanac* ¡>er *f^tet* vertas, scu *itrie^ tabilis tst vitulus tuus.* Quem sensum haud admittendum censemus; hanc enim significationem verbi inane, quæ est N. G. Scbrœderi, veteres interpretes plane ignoraverunt, undo eam inusu unquam luisse merito dubitatur, nec poscit cum locorum, quibus verbum illud occurrit, ullus. E contra, ut ipse observat Maurer, non potest negari, commendari primam significationem eo qno<l vers. 3, sub hoc verbo subesi eadem, eaquo hic ndmissa haud inelegans nascitur oppositio verborum : *Projecit Israel bonum, fnjecit vitulus tuus.clc.,* vel *Projuit vitulum,* etc.

solvuntur ct abeunt. Vult dicere : Idolum est opus inutile, evanidum, ac proindo se suosque cultores adjuvare impotens planeque infirmum ct invalidum.

Pro *tdas aranearum* hebraica csl *srebabim,* quod R. David, Arias ct Valablus vertunt, *scissilia, fragmenta, frusta;* Chaldæus, *asseres;* Symmachus, *instabile;* Quinta Editio, *vagus et fluctuans* / Septuaginta, nXaviv, id csl *seducens* vel *decipiens, q, d.* Assyrii confringent ct captivum abducent Apin, qui Israelitas seducit. R. David, R. Abraham, et ex eis Pineda in *Job* xvm, 5, vertunt *scintillas, q. d,* Samarite fecerunt vitulum œrcum, splendentem ct scintillantem ; sed scintillis splendoris in suos cultores desœvient, velut scintili® ignis. Insuper ipsi velut levissimæ scintili® statim peribunt cl exstinguentur. Moraliter peccator per usuras, fraudes, etc., parans sibi opes, prebendas, dignitates magnis laboribus et molestiis, quid nisi telas aranearum texit? quæ mox vento casuum humanorum, ac presertim mortis, difflabuntur et evanescent; nec eum in *Dei* judicio tegere aut vestire poterunt; imo quæ quasi scintili® ignem gehennæ illi succendent : vide dicta, *Isaiæ* cap. i.ix, 6.

VffA 7. 7. Nentum seminabunt, et turbinem metent ›— *q. d.* Frustra laborarunt colendo Apin; nullum enim ex co fructum capient, nisi turbinem excidii ct captivitatis. Nota pulchram metaphoram, ab agricola seminante cl metente mutuatam, quæ crebra est in Scriptura; nam seminare significat operari; metere, mercedem operis recipere; ventus, opus inane, sterile, futile; turbo, calamitatem, scilicet captivitatem, ita Mariana cl alii. Rursum, alluditur ad ventum, qui quasi semen intra terram cx exhalationibus conceptus el genitus, cum in lucem ct acrem eruperit, cici pulverem, lurbinemquc infestum excitat. Significat ergo hoc adagium, laborem idololatrarum ct impiorum in colendis suis idolis non tantum esse frustraneum, sed ct noxium. Quid enim fructus èperei qui ventum seminat, nisi terre motum ct pulveris nubem? horum enim causa csl ventus m terra conclusus. Unde Arabicus Alexandrinus vertit : *Seminaverunt ventum, et in perditione auferentur; non implebitur manipulus de hordeo;* Arabicus Antiochenus vero : *Seminaverunt planities majores eorum, ut pasceretur* (vitulus Samariœ, de quo processit) *eas; non fuit autem illis arundo, negue virtus ad faciendum.*

Notat Antonius Fcrnandius in *vision.* XIII, sect, iv, quod turbo pulverem dissipans apposite quadret m tribulationes quibus homo jactatur, homo, inquam, qui est pulvis et cinis a primæva illa maledictione peccati. Unde est illud *Psalm.* i, 4 : « Non sic impii, non sic : sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terre. » UbiS. Hilarius : • Ut sit, inquit, pana ludibriosa; levissimus quippe terre pulvis, paleæ, el hujusmodi ab® quisquilias nihil aliud sunt quam rapidis ludibria ventis. » Et quid est homo post peccatum, nisi merum ludibrium tentationuin et calamitatum undique ingruentium , cumque huc illueque raptantium? Hoc est quod ait Isaias, cap. XXI, 1, excidium Babyloni miserrimum denuntians : a Onus deserti maris. Sicut turbines ab Africo veniunt de terra horribili. *

Quærit S. Gregorius in illud *Job* xxxvm, I : a Respondens autem Dominus Job do turbine dixit, » cur Deus de turbine sit locutus? ac respondet, quia flagellato loquebatur: durabat nempe illa adhuc tempestas malorum, qua Deus flagellabat Job : idcirco non alius flagellanti c quo loqueretur conveniebat thronus, quam turbo.

Tropologice, ventum seminani, ct turbinem metunt, qui bonum operantur ul inanem glo- ,0¿Ke- riam, vel quæstiim sordidum aucupentur : hæc enim ut turbo, mille curarum, sollicitudinum ct dolorum flatibus æstibusque cos exagitat. Ita Cyrillus. Sic fere et Thcophylactus quem audi : « Seminans in carne, cl ex carne corruptionem metens, ventis corrumpenda, levia et vacua seminat, a spiritu, seu flamine ncquiliæ noxam hanc recipiens. Nec jam robore prestai, ut faciat opus animam alens. Nec enim dicere cum I). Paulo potest : Omnia possum in eo qui me confortat, Christo. Si unquam quidquam operetur boni, non juxta divinum hoc scopum faciens, sed ad humanam quamdam gloriam, vel aliam rationem non commendabilem, dæmonibus istud impertit. » Ubi nola Theophylaclum de more sequi versionem Septuaginta. Septuaginta enim sic vertunt : *Corrupta vento seminaverunt, ct subversio eorum suscipiet ea,* quod tropologice de hærcticis explicans S. Hieronymus : a Isti, inquit, ventum seminant sive quæ a vento corrupta sunt semina, quæ medullam non habent, quam Greci ¿vrutóvr.v vocant; ct idcirco vacua seminantes, inania vacuaque recipiunt; imo seminantes in carne, de carne metunt corruptionem, ct circumferuntur omni vento doctrinæ. n Ita sementi seges respondet.

Culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam. — Ex Septuaginta S. Cyrillus legit et explicat, *q. d. Similes erunt manipulo spicarum carentium granis, quæ inutiles sunt ad conficiendum panem.* Adagium est simile priori, imo prioris pars et explicatio, *q. d.* Idololatre ventum seminant, et turbinem metent; quia ex semine eorum non nascetur culmus cl germen, quod crescat ct maturescat in grana et segetem, ut cx ea fiat farina et panis edulis; sed totus culmus in germen ct inanem spicam abibit, *q. d.* Omne opus eorum, puta cultus, idolorum, nullum eis atïeret fructum , nil opis divin®, nil consolationis, nil boni pariet; ac nominatiin culmum, el germen faciens farinam, id e l messem ct segetem, rerumque copiam et opes, quas ab hisce suis diis sperant, cis non dabit. Unde Chaldæus verlit : *Omnes eorum opes et segetes depraedabitur hostis,* vel disperdet

Deus, ut flant extreme pauperes. Est synecdoche: ex culmo enim et germine segetem, omnesque opes intclligendas relinquit. Ila S. Hieronymus et Ruffmus quem audi : u Apud te, inquit, mhil fertilitatis firmitatisque remanebit, ut solet in culmo, cujus proceritas per aliquam aeris injuriam, spicco plenitudinem non creaverit. Ita igitur et tu nihil emolumenti consequeris, nec ulla culturæ respondebit industria (1). »

Tropologice. Loquitur, ut dixi, do idolis et idololatria : a par¡ tamen ct simili hoc adagium adaptes, ait Beirio *adagio* 948, ostentationi virtutis non solida) , rebusque modice duraturis, nec ad felicem exitum perventuris; quales esso solent divitiæ male part e, immodicæ diligenti», studia intemperata, præcocia puerorum ingenia, conciones, disputationes el scriptiones supra vires, supra doctrinam et ingenium. Be quibus verum est illud Ptotemæi dictum prolog, *in Almagest. :* «Qui scientiam suam ultra astutiam quæ in ipso est extendit, est sicut pa>tor debilis cum multis ovibus; n has enim regere, pascere et impinguare nequit. Quocirca S. Gregorius, lib. VIII *Moral.* cap. xxviiî, tropologice hæc Prophète verba hypocritis adaptat : « Culmus, inquit, germen non habet, cum vita virtutum meritis caret. Earinam culmus non facit, cum is qui in praesenti sæculo proficit, nil subtilitatis inlclligit, nullum boni operis fructum reddit. Sed sæpe et cum fecerit, hanc alieni comedunt; quia et cum bona opera hypocrite ostendunt, de his malorum spirituum vola satiantur. Qui enim per hæc piacere Beo non appetunt, nequaquam agri dominum, sed alienas pascunt. Fecundo itaque hypocrita et neglecto palmiti similis, servare fructum non valet; quia botrus boni operis in terra jacet. Sed tamen hac ipsa vecordia sua pascitur (ut ait Job), quia pro bono opere a cunctis honoratur, cæleris præcmincl, subjectas hominum mentes tenet, majoribus locis attollitur, favoribus nutritur; sed tunc se stulte egisse intelligct, cum pro delectatione laudis sententiam divin» correptionis acceperit. »

Bcniquo Leo Castrius. per culmum el germen non faciens farinam, accipit diram famem, qua a Beo puniti sunt Judæi ob occisum Christum, quando obsessi a Tito farno extabuerunt, adeo ut ct matres comederent filios.

Vus. 8. 8. Devoratus est Israel, (hoc est, opes Israelis, vires, fama cl gloria attrita ct absumpta sunt ab Assyriis, *g. d.* Israel mixtus idolis et gentibus, proprium ct nobile Israelis nomen amisit), FACTISQUE EST QUASI VAS IMMUNDUM, — **SOfdibuS** Ct fæcibns plenum, puta matula, ul omnium gentium sordes, ignominiam ct probra unus excipe-

(1) Ackermann perstat in metaphora incœpta... Cricriim observatur gra<lalio. Culmus, inquit Deus, aut non germinabit, et florebit; vel si floreat, ad maturitatem tamen non perveniet, ut faciat farinam ; vel Si aliquando perveniat co usque, tamen etiam fraudabuntur, extranei enim omnia devorabunt.

ret; matulam enim verterunt alii interpretes, teste Ruffino. Idem recte dicas de quovis fideli peccatis inquinato ct polluto. *Immundum* vas sive *inutile,* ul vertunt Septuaginta : « llebræi matulam vocant, ait S. Hieronymus,quoad projicienda stercora uti solemus. » Et Ruffinus : « Nunquam, ait, Israel honesto delegatus officio est, ut pobt libertatis ac dominationis insignia„ saltem inter servos liberaliter censeretur; sed quasi vas ad natura) requisita compositum, ita contumeliarum sordibus implebatur, » Sic Varro, Plautus el alii hominem vilissimum et sordidum vocant *matulam,* dicuntquc : a Non homo est, sed matula. » Ende cl Martialis :

Dispcream si tu Pylldl prrsUre miUlhm
Dignus es, aut ¡¿orcos pascere PirUboi.

Ha Judæi ob caesum Christum a Romanis capti, et ad stercora exportanda damnati, stabularii el matulurii effecti suul. Unde Juvenalis, Satyra m :

Judæi, quorum cophinus fœnumque supellex.

Quin et fœtorem genti loti proprium contraxerunt, quem non nisi baptismo eluere possunt, si convertantur ad Christum. Unde a Poetis *fetente** appellantur, cl tales experientia sentimus. Ha Martialis, lib. IV,*epigr.* iv, fœlenlem Judæorum halitum conjungit cum exhausta palude, cum aqua sulphurea, cum fumante lychno, cum vulpino stercore, cum viperino cubili. Et Fortunatus, lib. V *Carni.,* episl. *ad Gregarium :*

Abluitur Judæus odor baptismale divo,
Et nova progenies redditi surgit aquis.
Vincens ambrosios suavi spiramine rores,
\ erticc perfuso cbruuuUs cdlal odor.

Pari modo peccatores, praesertim scoria, sunt hominum, imo diaboli, matulæ, ait Deirio *adagio* 949; venter enim gulosi et luxuriosi quid aliud est, quam matula, quam latrina, quam cloaca? Dum ergo hanc per diem sæpe visere, inspicere ct olfacere cogitur, cogitet talem esso venirem, ct multo magis talem esse animam suam. Huc perlinet illa meditatio S. Bernardi : a Cogita, o homo, quid fuisti, quid es, quid eris. Fuisti sperma fœtidum; es vas stercorum : futurus esca vermium. » Ha tcntaliones gulæ superavit B. Jacoponus, carnes putidas identidem applicando ori et naribus; ac libidinis ignem superavit odorando cadaver purulentum mulieris adamate monachus ille in *Vitis Pair.* lib. V, tract. 5 *Ue fornicatione,* § 22.

Porro quam hoc nomen et obsequium matute vile cl infame sil, docuit adolescens Spartanus, qui, ut refert Plutarehus in *Apophthegm. Lacon.,* ab Antigono captus ao venditus, paruit quidem in omnibus emptori, quæ non essent indecora ingenuis : cætcrum jussus afferre matulam, detrectavit obsequium, addens: Non serviam. Surgenle domino puer : Senties, inquit, quem eme-

ris, simulqne conscenso (ecto sese præcipitcm dedit, malens mori, quam tam viliter servire.

'et. 9. Ocia ipsi ascenderunt ad Assir, oxager solitariis sidi, — g. *J.* Israel petiit opem ab Assyriis ad hoc, ut quasi onager, id est asinus Sylvester, omne jugum legis Dei excuteret, viveretque liber, ac facere! quidquid libet more onagrorum, et inore gentium, quibus idola hanc peccandi dant licentiam. Ita Theodoretus, Theophylactus, Arias, Vatablus, Ribera et a Castro. Hinc justo Dei judicio Israel dereli< tus, solus erit ut onager, destitutus tam Assyriorum, quam Dei quem dereliquibauxilio. Idem dicas de hæresi e! hæretico. Aliter S. Hieronymus, et cx eo llaymo, Hugo et Lyranus : «Ascenderunt, inquit, id est ascendent, imitantes onagrum solitarium, nequaquam ut oves pasti a Domino, sed male abutentes libertate sua, cl educti in captivitatem,» <7. *d.* Ascendent Israelite captivi in Assyriam, quia voluerunt vivere ut onagri liberi, et absque jugo disciplinée; ideoque Assyriorum amicitiam ct opem n.agnis muneribus ct tribulis coemerunt. Unde Chaldœus vertit : *Ascendent ad Assyrios pro co quod ambulaverint in voluntate animæ suas, tanquam onager efferus :* Septuaginta vertunt : *Germinavit* (fructificavit, fœtus produxit) *apud semetipsum Ephraim* (I). Tradit enim Oppianus onagrum marem ila esse zelotypum, ut pullos suos dentibus exsecet, ne generare queant, ut ipse solus onagra sua frualur. Unde ct vocatur *solitarius;* licet cnirn feminarum agmine stipatus incedat, tamen cis solus imperare ct frui vult, ncc alium marem rivalem, vel æmulurn patitur. Incedit ergo solus non ab onagrorum, sed ab onagrorum convictu.AudiSolinum,Pob/ / u$Lcap. xxx: « Africa onagros habet, in quo genere singuli imperitant gregibus feminarum; æmulos libidinis suæ metuunt. Inde est quod gravidas suas servant, ut in editis maribus, si qua facultas fuerit spem generandi morsu detruncent ; quod caventes fetninre in secessibus parius occulunt. » Idem tradit Plinius, lib. VHI, cap. XXX.

Allegorice Leo Castrius : Israel, ait, post occisum Christum csl onager solitarius, quia solus in suo errore et perfidia Judaica pertinaciter persistit; nec cum cætcris gentibus omnibus in religione cultuque Dei communicat.

Tropologice, hæc facile adaptes superbis, præserlim apostatis a fide, vel Ordine; unde Rupcrtus : « Onager, ait, id est agrestis asinus, hominem stultum atque superbum significat, sicut in *Job* cap. xi, 12, scriptum est : Vir vanus in superbiam erigitur el quasi pullum onagri liberum se natum putat; » el inferius : « Onager ergo dicitur, id est asinus, sed superbus, asinus per slult-liam, sed infrænis, et præsepii dominici contemptor, vel ignarus præ superbia; solitarius, a rectore Deo profugus, et solus, utpotc Dei desertor, el a Deo desertus. » Vide et S. Gregorium in dilatum S. Job locum, lib. X *Moral,* cap. xv.

Ephraim munera dederunt amatoribus ,— Assyriis, quorum opem et amicitiam ambiebant, ideoque eorum idola colebant. Sie enim Pimi regi Assyriorum in tributum dederunt mille talenta, ideoque Manahem rex Israel singulis indixit tribulum quinquaginta siclorum, IV *Regum,* xv, 19 et 20.

10. Sed et cum mercede conduxerint nationes -ua *(q. d.* Quia muneribus et mercede conduxerunt Assyrios, hinc ne frustra conducti videantur), nunc (contra ipsosmet Israelitas, in excidium Samarías) congregado eos. — Ita Arias, Clarius, Vatablus et Pagninus. Dicit *eos,* et non *eas* (uli dicendum erat; respicit enim *nationes),* quia hebræum CDHi *goim,* id est *nationes,* est masculinum. *Secundo,* planius per *cos* accipias Ephraim, id est Israelitas. Ita Chaldœus, S. Hieronymus, Theodoretus, llaymo et Lyranus, *q. d.* a Nunc congregabo eos, » scilicet Israelitas in Samariam aliasque urbes, ut in iis præsidiis Ægyptiorum adjuti contra Assyrios sc muniant, ibique quiescant paululum a tribulo et muneribus, quæ pendebant regi Assyriorum et principibus, sed modica erit hæc quies; nam mox sequitur, ut ab Assyrii» ob rebellionem indignantibus obsideantur, expugnentur ct vastentur : vide IV *Reg.* xvn (2).

fi) Sic aliter versum partitur ct vertit Maurer: *Nam proficiscuntur,* nunlios. legatos mittunt *itti in issyriam,* fœdens faciendi, auxilii petendi causa (cf. cap. v, 13; vii, fi); *onager solitarius sibi est,* manet, *Ephraimitai* iero jubent (nuntios suosi *donis ambire amores,* id est amasios, id est populos quibnscum fœdera faciunt exteros. Sensus: Onager, animal brutum, prudeûtiorcsl Ephraimitis; isenim aliorum congressum vitat, libertatis amanliaimus ; Ephraimilæ vero perniciosam ipsis societatem aliorum ambiunt donis. Singulare est quod, cum II *Reg.* ivii, 3, ct alias, *ascendere* dicitur, qui *in terram Israeliticam* Assyria, hic dicitur *ascendete,* qui *in Assyriam proficiscitur ex terra Israelitica.* Causa esse videtur, quod hinque interjectas regiones montanas transire debebant.

(2) Varie a variis hic versus explicatur, alii cx sensu ct serie orationis colligunt, comminationem, alii promissionem hic contineri. Rursum, ahi ile Israelita, hoc sensu: Colligam Israelitas, ut huc illuc eos inter Assyrios dispergam ; alii de gentibus, ut sensus sit : Colligam gentes ad bellum contra Israelem. Quam posteriorem interpretalionem ilaconncctit Maurcrcum procedentibus : *(Ja ni donis ambiunt inter populos,* quod aliorum populorum amicitiam et præsidium muneribus emunt Israelitarum reges, impares imperio tenendo propriis viribus, *etiam* ego *jam congregabo illos,* populos, ad quos confugiunt, ct *liberabunt* illi populi cos, hniclilarum reges, *bred ab onere regis, principian,* regis et principum, ab imperio regio, priucipuiii munere, quod tam grave est hisce regulis, ut sustinere illud non possint nisi ope adjuti populorum exterorum ! Quod facile intelligispcr irrisum dictum esse pro : Et deturbabunt cos destato suo, finem facient eorum imperio.... Possunt tamen ultima verba sic quoquo intclligi : *Et liberabunt* illi populi eos, Israelitas, *brevi ab mure regis et principum,* id est a rege et principibus molestis, ab imperio regis et principimi molesto Israelilis. Nam reges Israelitarum eo ipso molesti civibus fuerunt, quul societatem jungebant cum populis exteris, quandoquidi m

Ila hœretici, ut excutiant jugum fidei et catholicorum principimi› implorant opem Turearum; itaque paululum videntur quiescere a jugo ct onere; sed mox longe gravius jugum Turcicum subeunt, uti in Hungaria factum et fieri videmus et lugemus.

Et quiescent paulisper. — Nota : Pro *quiescent,* uti vertit Noster et Septuaginta, hebraico est Vjnn *vaiachclu,* quod si a Sin *chul* deducatur, significat *dolere, cruciari ;* si a bin *chol,* in *hiphil* significat *incipere.* Unde Arias et Pagninus vertunt : *holebunt ct cruciabuntur paululum propter onus regis ct principum, q. d.* Modicum dolebunt ob tributum quod pendunt Assyriis, sed paulo post longe magis dolebunt, cum ab eisdem vastabuntur. Alii vero vertunt : *Incipient paululum ab onere regis ct principum,* (puta a tributo quod cis pendunt, supple), *liberi esse et quicsccrc,* ut vertit Noster. Rursum Clarius vertit: *Incipient eos onerare* (tributis) *tam rex quam principes;* et R. David, Vatablus ct Pagninus : *Incipient conqueri ct murmurare paululum propter onus regis ct principum,* puta propter tributum, *q. d.* Jam incipiunt gravaii ct queri ob tributa, sed multo magis quercnlur, cum mox exscindentur el abducentur in captivitatem. Ita impii, inquit a Castro, incipiunt degustaro in oneribus quibus gravantur, esterni exsilii instantis, cl carceris gehennalis angustias cl supplicia.

ven ii. H. Quia multiplicavit, — *q. d.* Habuit Israel sat idolorum et altarium, quid opus fuit ea ad insaniam multiplicare, et cumulare peccata peccatis, ut sibi iram Dei, vindiciam ct excidium accelerarent? Quocirca multipliciter punietur. Vere S. Ephrcm, tract. *De Timore Dei,* tom. Ill : «Cui, ail, non placet ministrare Domino uni, servici mullis; ct qui non vult subesse præfcclo uni, subjicietur multis. »

ven. i». 12. Scribam ei multiplices leges meas, quf. ve- **LUT ALIENAI COMPUTATA SINT. — I1ÌC CXplctUP SCnsUS** priorissententiæ alias pendentis, *q. d.* Quia multiplicavit Israel altaria, idcirco et ego multiplicabo leges capitales contra eum. Nola : Alludit ad scripturam legis in lapidibus faciam a Mose, jussu Dei, *Dcutcr.* xxvn ct xxvm; idque ad perpetuam legis memoriam apud Israelitas, ut eam ejusque præinia, si eam observarent; ao pœnas, si eam négligèrent, cordi imprimerent, ac jugiter præ oculis haberent. Sensus ergo est, *q. d. Leges* meas earumque pœnas multiplices olim scripsi per Mosen in lapide; ac jam scribam cas in dorso Israelitarum virga ct stylo ferreo, nimirum multiplices illas pingas a Mose descriptas, infligam eis gladio hostili, eo quod leges meas, quasi alienas, obliti neglexerint ct contempserint. Leges ergo hic pœnalcs intellige, puta pœnas lege de-

illam vi magna pccuniæ redimere neccsse habebant, populique io auxilium vocati non tam Israelitarum, sed suis ipsorum rebus consulebant, c turbis commoda capientes.

creías iis qui eam violent : est melonymia. Ila Ruffians. Sicut enim vir pius est quasi lex viva, quæ suis moribus clamat quid facto opus, quid lex, quid Deus, quid religio poscat, ut docet S. Augustinus lib. *De Mendacio,* cap. xv, ct S.Gregorius, hom. 10 *in Ezcch.:* « In sanctorum, ait, vita cognoscimus quid in Scriptura legere debeamus. » Et Philo, lib. *De Abraham,* ait legem scriptam esse commentarium vilæ sanctorum; ita impius a lege punitus, est lex viva, inclamans cæteris ut impietatem fugiant, ne in easdem pœnas incurrant. Sic fur suspensus, e patibulo reipsa omnibus inclamai : Caveto a furto, no suspendamini sicut ego. Tradit Herodotus, lib. II, Assyrios depinxisse regis Sennacherib cladem et cœleslcm vindictam cum hoc lemmate ? « In mc inlucns pius esto, w Et Virgilius, VI *Æneid. :*

Phlegyasque miserrimus omnes
Admonet, ct magna testatur voce per ambras :
Diserte justitiam moniti, et non temnere Divos.

Aliter Vatablus ct alii receniiores vertunt, nimirum : *Proscripseram cis* ’3T *rubbe,* id est *multiplicitates* vel *excellentiora,* vel *axiomata legis meo, sed reputarunt ea ceu quid alienum, q. d.* Dedi legem Israeli quasi margaritam, eamque digito meo conscripsi; at ipse quasi alienam cam respuit, tanquam ad eum non pertineret. Quid ergo ultra ei faciam? scribam aliam legem? Nequaquam, quia pari modo eam spernet. Ita S. Hieronymus et Syrus, qui vertit : *Scripsi illi multitudinem legum mearum, et velut aliena computavit ipsa verba mea.*

Verum hic sensus non cohæret cum *quia,* ncc cum versu præccdenli; additque nolam interrogationis , qua carent Biblia ; legant enim hæc assertive, non interrogative. VcrisimiliusSanchcz hæc accipit quasi ironice dicta a Deo, ac si Deus suum consilium reprehendat, quod laboret de corrigendis Israelis moribus, cum tamen ipsi nihilo idcirco futuri sint meliores, *q. d.* scilicet: Scribam Israeli novas leges, quas æque ut veteres contemnet; non scribam. Similis ironia est *Isaia** XXVI, 10 : « Misereamur impio, ct non discet justitiam n facere. Et apud Virgilium :

En queis consevimus agros!
Insere nunc, Melibœc, pyros, pone ordino vites.

Sic vulgo dicitur ; « Ale luporum catulos, cl canes qui te lanient, n

13. Hostias (victimarum ct *oblationum mearum, Vrn.* 13. ut addunt Hebræa) offerent, et Dominus nox SUSCIPIET eas. — Hebraice, *Dominus non volet illa,* vel *non delectabitur illis, q. d.* Si quando mihi sacrificaverunt, non idolis, hoc fecerunt ut vescerentur sacrificatis, non ad mc placandum. Ita Vatablus. Nola : Samarita’ cum idolis colebant quoque Deum verum ct avitum, eique subinde sacrificabant, ut palet IV *llcg.* xvn, 33. Verum quia id faciebant, non propter Deum, ut eum

colerent, sed ad hoc; nt inde epularentur et opipara instruerent convivia, hac de causa reprehendit hic eos Deus, cisque minatur excidium, ita S. Hieronymus, Vatablus, Hibera, a Castro ct alii.

Ipsi in Ægtptum convertentur , — 7. d. Cogentur fugere et reverti in Ægyptum. Ita factum ; nam post excidium Samariæ mulli Israelita», ex illo elapsi, ut se salvarent fugerunt in Ægyptum, ibique mortui sepulti sunt in Memphi, ut patebit cap. ii, 3. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Theodoretus, Arias et Vatablus. idem fecerunt Judæi post excidium Jerusalem, ut patet *Jeremiæ* cap. xuv, 12. Ægyptus cnim erat juge et commune Israelis refugium et asylum. Secundo, S. Hieronymus sic quoque exponit , *q. d.* Ipsi revertentur ad cum vivendi modum, quem tenuerunt in Ægyplo; colent enim idola, et vitia gentium induent, sicut fecerunt in Ægyplo. *Tertio,* Lyranus et Sanchez, 7. d. Revellentur in Ægyptum, hoc est, talia brevi apud Assyrios patientur, qualia ipsorum patres passi sunt ab Ægyptiis, scilicet duram servilutem,minisleria sordida, pauperiem, famem, etc.,ut more Hebrœo subintelligatur nota similitudinis *sicut, velut.* Ipsi ibunt in Assyriam, velut in novam Ægyptum, hoc est novum carcerem. Primus sensus planissimus est, eique favet vers. 6 cap. sequentis : « Ægyptus congregabit cos, .Memphis sepeliet eos. »

Vr.. ii. 14. Oblitus est Israel factoris sur,— Dei creatoris sui, qui cum sibi populum peculiarem fecerat, et selegerat ex omnibus gentibus, uti eidem prædixitctcxprobravit.MosesinDcufcr. totocap.xxxn, præsertim vers. 18 : « Deum qui te genuit dereliquisti, ct oblitus es Domini creatoris tui. n

Et ædificavit delubra, — puta templa, vel fana idolis, spreto Deo; spes enim suas omnes collocavit in idolis. « Delubra d dicta sunt loca ante aras, quod in iis essent labra, id est conch® ct vasa ad abluenda mortuorum cadavera, inquit Asconiusin *Divinat.,* vel, ut alii, a diluendis tum cadaveribus, tum manibus sacerdotum ante sacrificium. Quocirca delubra erigebant juxla magnatum sepulcra, ibique captabant in somnis oracula per necromantiam. Unde Isaias, cap. 1xv, 4: a Qui habitant, inquit, in sepulcris, ct in delubris idolorum dormiunt, d ad captandam divinationem. Festus vero *delubrum* dici putat quasi delibratum, id est decorticatum fustem, quem pro Deo venerabantur. Servius autem : Delubrum, inquit, dictum est, quod uno tecto plura complectitur numina, ut est Capitolium, in quo est .Minerva, Jupiter, Juno.

Et Judas multiplicavit urbes munitas (Iis, non Deo,confidens se fore tutum ab hoste Chaldæo, idcirco ego) mittam ignem in civitatis ejus, et DEtorabit ædes (hebraice HWIK *annenotb,* id est palatia, ædes magnificas) illius. — Fecit id Deus per Nabuchodonosor. îta S. Hieronymus, Hugo, Lyranus ct alii, licet Haymo et Hugo hæc quoque facta putent per Sennacherib, qui cepit omnes urbes inunitas Juda, excepta Jerusalem, civitates et palatia, tum Juda, tum a pari Israelis intelligc; sicut enim utrumque culpavit de oblivione et neglectu Dei : ita utrumque pariter reum damnat ad excidium et incendium urbium et ædium. .Minus ergo recte aliqui *civitates* referunt ad Israel, palatia ad *Judam;* quia, inquiunt, Osce usurpat Hebræum Israel in genere masculino, Juda in feminino; subaudit enim terram Juda. Verum hæc ratio non subsistit; nam Oseo hic Judam usurpat in genere masculino, dicens: *Judas* ;— m *birba,* id est *multiplicavit urbes, birba enim* verbum est masculinum; feminine enim dicendum fuisset nnxiH *hirbeta,* uti norunt hebraico periti. Rursum cum ait : a Mittam ignem in civitates, » plano intelligit eas de quibus paulo ante dixit : « Judas multiplicavit urbes; n in hebrœo cnim utrobique est eadem vox anjíartm. Ergo civitates intelligit Judœ. Si quis tamen hæc distinguere velit, melius cum Aria vice versa, *civitates* ad Judam, *cedes* vel palatia ad Israel referet : mODlX *armenot* enim, id est palatia, vel domus august® et templa, sunt FiTOhl *bechalot,* id est basilic®, dclubra, templa, qu® paulo auto dixit (edificasse Israel.

Verum, uli dixi, verius est eodem pertinere civitates, cl ædes sive palatia, scilicet primo ad Judam, deindo a pari ad Israel. Unde ct Septuaginta vertunt : *Mittam ignem in civitates ejus, et devorabit fundamenta illius,* fundamenta cnim sunt civitatum, qu® cum civitatibus devorabit immissus ab hoste ignis. Porro de Juda, æque ac do Israele, loquitur Propheta nunc in genere feminino, intclligens terram, uti cum dicit *armenoteha,* id est ædes illius feminine; nunc masculine, intclligens populum, ut cum dicit rnnin *buba,* id est multiplicavit; ct TIN arati, id est urbes ejus, cum affixo, sive pronomine masculino»

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Israeli in frugibus ct opibus lascivienti, dcnsque Gentium quasi earum datores ludis et festis caladi, minatur captivitatem, in epui juman lugentium cl pollutum comesturus sil. Secundo, vers. 9, docet quod imitentur parentes suos, qui coluerunt Ileclphcgor, Num< r. xxv, *et (iabaitas, qui uxorem Levita stupro onerarunt. Hinc, vers.* 14, *minatur cis eadem filiorum, vulvam sine liberis, et ubera arentia, quodque eos in perpetuum deserens el abdicans tradet hostibus, ut plane excindantur, fiantgue toto orbe vagi et profugi* (I).

1. Noli lætnii, Israel, noli exsultare sicut populi : quia fornicatus esa Deo tuo, dilcxisti mercedem super omnes arcas trilici. 2. Area el torcular non pascet cos, et vinum mentietur cis. 3. Non habitabunt in terra Domini : reversus est Ephraim in .Egyptum, et in Assyriis pollutum comedit. 4. Non libabunt Domino vinum, et non placebunt ei : sacrificia eorum quasi panis lugentium; omnes qui comedent eum, contaminabuntur : quia panis eorum animæ ipsorum, non intrabit in domum Domini. 5. Quid facietis in die solcami, in die festivitatis Domini? G. Ecce enim profecti sunt a vastitate : Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet cos : desiderabile argentum eorum urtica hæredilabit, lappa in tabernaculis eorum. 7. Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis : scitote Israel stultum Prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuæ, el multitudinem amentiæ. 8. Speculator Ephraim cum Deo meo : Propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus, insania in domo Dei ejus. 9. Profunde peccaverunt, sicut iu diebusGabaa : recordabitur iniquitatis eorum, et visitabit peccata eorum. 10. Quasi uvas in deserto inveni Israel : quasi prima poma ficulncæ in cacumine ejus, vidi patres eorum; ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, et abalienati sunt in confusionem, el facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerimt. 11. Epbraim quasi avis avolavit, gloria eorum a partu, el ab utero, et a conceptu. 12. Quod cl si enutrierim filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus : sed et væ eis, cum recessero ab eis. 13. Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine : el Ephraim educet ad interfectorem filios suos. 14. Da eis. Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia. 15. Omnes nequiliæ eorum in Gaigai, quia ibi exosos habui cos : propter malitiam adinventionum eorum, de domo mea ejiciam eos : non addam ul diligam cos, omnes principes eorum recedentes. 1G. Percussus est Ephraim, radix eorum exsiccata est, fructum nequaquam facient. Quod el si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum. 17. Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum : et erunt vagi in nationibus.

(1) Sic cum precedenti hocco caput connecti potest. Cmn notasscl Propheta, cap. vin, 13, 14, Ephraimi in sulssacritìciis voluptates, ac quod intentus modo exstruendis in idololatriam templis securus ageret veri Numinis, in Juda deinde , qund validis fretus munitionibus iulum so haberet adversus hostium vim ; pergit nunc ostendero vanam ex his el decem tribuum cl Judæ lietiliam, ac frustra esso cum populis eos aliis, quorum commerciis luerunt contaminati (vn, 8), sese componere In festivitàtum aliisque solemnibus gaudiis. Id comprobat ex idolo latri® *primum,* cujus miculam sibi tam avide contrahebant , tœdilate, *tum* ex tristissimis pœnis ideo perferendis.

Porro hanc concionem eadem qua 1res prima) orationes composita) videnlur adate editas cum Manner el Ackermann putamus, scilicet circa tempora Jerubonmi II, sub quo Israelii® insignem victoriam de hostibus reportarunt. unde in spem erecti fuerunt, se ab omnibus calamitatibus iu posterum liberos fore.

Israelitas igitur monet Propbeta, ne aliis populis similes ludis ac festis dent hilares operam, quia beliti® et abundantiis ab idololatria ciptatæ succedet :

Paino, conversio bonorum fortume, scilicet *primo,* fames el defectus vini, I, S; *stcumto,* exsilium spontaneum aut captivitas, 3; *tertio,* lurbaliu cœremonhrum, poilulio sacrificiorum el cessatio festorum, 4,5; *quarto,* interitus geniis el vastitas terræ instans, c.

Secundo, conversio bonorum anima et corporis : commutabitur, *primo,* sapientia el prophetia Israelis in stultitiam cl deceptionem, 7,8; *srruntio,* sanctitas singularis in gravissima et turpissima ¡toccata, U, 10 ; *tertio,* fecunditas et gloria in sterilitatem el ignominiam, 11-14.

Tertio, conversio bonorum status transferetur, *primo.*

rm i. N°u lattar r, Israel (7. d. Ne exsultes, o Israel, ne publica festa, ail Chaldæus, tripudia et ludos instituas, uti instituunt gentes in honorem deorum, quorum cultum nunquam dereliquerunt, cum ab cis abundantiam opnin, victoriam, aut aliud insigne beneficium accipere sc putant; quia tu) fornicatus is (id csl coluisti idola, itaque aversus cs) a Deo tuo; — ergo tibi lugendum csl jugiter, non exsultandum. Ita Chaldæus, Ilugo, Clarius ct alii. Aliter Arias, 7. *d.* Noli Iratari, 0 Israel, ut crateri populi ; quia tu jam dispersus per captivitatem, non amplius cs populus, Fed mancipium ct fex populorum omnium.

Daexisri mercedem (scilicet meretriciam , ut nimirum pro mercede idola coleres) super areas (id est pro arcs)trit ici. — Merces ergo fuerunt arera trilici, 7. d. Fornicatus cs cum idolis, quasi meretrix, pro pretio et mercede tritici, ut scilicet idola darent tibi ejus copiam. Unde Chaldæus vertit : *Ddexisti servire idolispro omnibus arcis frumenti, q. d.* Ubicumque erat spes frumenti, lucri, aut copia? rerum, ibi quasi meretrix, illarum spe idolis tc substernebas, caque colebas, sperans te ab cis ditandum ; ideoque juste a Deo hac mercede, puta frugibus el opibus privaberis, ut sequitur. Ita S. Hieronymus.

Secundo, « super,» vi est apud, a omnes arcas tritici fornicatus cs,» pufacoluisti idola; quia in ipsis areis, æque ac in torcularibus, vel juxta eas, tripudia et ludos instituebant in gratiarum actionem, laudando deos suos, quod copiosam messem aut vindemiam dedissent. Ha S. Hieronymus, Hugo, Lyranus et Arias, g. *d.* Plena horrea, ct copiosam messem, quam Deus libi dederat, tu non Deo, sed idolis acceptam tulisti, iisque festa cl ludos instituisti, quæ summa est ingratitudo, æque ac impietas. Ita Theodoretus ct Thcophylaclus, ac S. Cyrillus quem audi : «Solebant,ait, Gentiles, cum incipienda erat aratio, sacrificare d.emonibus, petentes fertilitatem; item cum metendum erat el vindemia calcanda, libabant ct sacrificabant canentes odas (vindemiales) in summa lælitia. Accusat ergo nunc Dominus Israel, qui hoc idem faciebat quod gentes, quæ Deum non cognoverant. Fornicatus cs ergo, inquit, dilexisti munera, ctc., petisti non a Deo, sed an idolis fertilitates agrorum , quas tibi non dederunt; hoc cnim significat: Area non cognovit eos, ▮ etc.

v*n. • 2 el 3. Area f.t torcular non pascet f.os (7. d. Quia Israel dilexit arcas cl horrea messis, caque petebat ct accepta referebat› non mihi eorum datori, sed idolis, qui nihil in ea juris ct potestatis habent; idcirco ego hæc Israeli ingrato ct impio auferam, faciamque ut nec area det frumentum , ncc torcular vinum quod pascat eos ; quocirca) vinum mentietur eis (I) (7. *d.* Vinera quæ eis mullas uvas, multum vini promittere videbantur, fallent cos, et parum vel nihil uvarum el vini proferent, itaque spe sua eos frustrabunt, quintino faciam ul vastentur ab Assyriis: unde) non habitarunt in terra Domini (el Chonanna, quam Deus cis promisit ct dedit; sed) reversus est (revertetur) Ephraim (puta Israel, excisuscl profugus) in Ægyptum (2), et in Assyriis (captivus) pollutum comedit . — Hoc csl comedet idolothyta, ac cibos lege *Levit,* xi, vetitos, ideoque immundos. Ha S. Hieronymus, Chaldæus, Theophylaclus, llaymo, Hugo, Lyranus el alii. Vide dicta cap. vin, 8. Erat ingens probrum ac pœna, æque ac peccatum apud Judæos, pro pane sancio comedere pollutum. Unde Machabæi excarnificari maluerunt, quam suilla carne lege vetita vesci, H *Machab.* vi, 18. Sic et Daniel, cap. 1,8, ctS. Petrus, *Actor,* xi, 8, exhorruerunt cibos Gentilium immundos. Simile esi illud Horatii, lib. II, *epist.* 2 :

> Verum ubi oves furio, morbo periere capelko,
> Spem mentita seges, bos csl enectus arando.

4. Non libabunt Domino vinum, — *q. d.* Non Deo, sed idolis et dæmoni sacrificabunt ct libabunt› et, ut ait Apostolus I *Corinth.* x,20, bibent «calicem dramoniorum » (id est dæmonibus oblatum), non Domini. Ita S. Hieronymus, llaymo, Arias ct Vatablus. *Secundo* et potius, 7. *d.* Puniam cos sterilitate ct fame, ut ne quidem habeant vinum quod Deo in sacrificiis libent. Patet cx paulo ante dictis. Vn 4

Nota : Deus *in Levit,* et *Numcr.* xv, sanxit ul in omni sacrificio carneo, puta ovis, caprra el bovis, adhiberentur libamina, quasi condimenta, puta panis, vel simila oleo conspersa, sal cl vinum. Sacrificium cnim erat quasi convivium Dei. Unde viclimra in Scriptura vocantur *panis,* id csl cibus Dei. In convivio autem requirilur lain cibus, puta panis el caro cum sale, quam potus, puta vinum; quod in honorem Dei vel in terram ef-

dilectio populo impensa in aversionem Dei et odium, 15; *secundo,* multiplicatio gentis in paucitatem hominum, 16; *tertio,* .innatu ct conjunctio in abjectionem ct disperikn.in omnimodam, 17.

(1) Hebraico est, W1ZP *lekaches ba,* mentietur ei; H3 *ba, ei,* nonnulli referunt a<l *ieqeb, (rcular.* Sed melius dicimus cum Maurer: Quemadmodum in priori hemistichio m perlinet ad Israelitas, sic probalnle est in posteriore n perlinere ad corumdcm terram. Vulgata pro Î13 *ba, ei,* legit O3 *barn, eos.*

(2) Non uno modo accipitur : « Reversus est Ephraim in Ægyptum;» prater interpretationem a Cornelio allatam , nonnulli sic sensum enarrant : Quamvis reversi fuerint Israelita in Ægyptum ad acccrsenda auxilia, nihilominus in Assyriam, quo nolunt, abducentur. Alii, inter quos Chrislophorus a Castro, Petrus de Figueiro, Paulus de Palacio, quibus adstipulari videtur Ackermann, locum istum explicant de fuga Israclitarum mullorum in Ægyptum ad evitandam captivitatem Assyriacam. His concnlil Ro enmullcr sic scribens : Sed *revertetur Ephraim in Ægyptum,* contra ac promisum a Mose, *Erott.* xiv, 13. Sed inter minas intentas eis qui leges divinas sunt transgressuri, *Deutcr.* xxxvm, 68, reducet eos Dominus in Ægyptum. Partem igitur in Ægyptum exsules discessuros minatur vates, pariem in Assyriam.

fundebatur, vol a sacerdotibus bibebatur, hocque vocabatur *libare* et *libamen.* Unde et Christus in sacrificio Eucharistia» instituit speciem panis, quasi cibum ; el speciem vini, quasi polum libandum , id est hauriendum a sacerdote in honorem Dei. Vide dicta in *Levit,* el *Num.* xv.

Nota *secundo :* Videntur Israelita», saltem sapientiores, errorem el dementiam suam in cultu vitulorum agnovisse el damnavisse; ac voluisse Deo vero sacrificare, cui sacrificaverant patres eorum. Unde de eis ait Deus cap. vin, 2 : a Me invocabunt : Deus meus, cognovimus te Israel. Verum, quia non ex loto corde ad Deum se convertebant, sed pattini Deo in occulto, parimi vitiis ct idolis m publico, el communi populo se accommodarent, serviebant : hinc Deus cos eorumque victimas respuit et reprobat; ita iere Sanchez. Unde sequitur :

Et non placebunt ei, — *q. d.* Hostile et sacrificia Israelis, deficiente libamine, puta vino, non placebunt Deo, quia imperfecta et illegitima, ct quia ab idololatris oblata extra Jerusalem cl templum in Assyria, ubi captivus detinetur Israel. Hebraice, *non dulcescent ci,* id est non erunt Deo dulcia cl jucunda ; sicut injucundum et ingratum est epulum, in quo deest vinum, in quo editur lanium, non bibitur. Unde subdit :

Sacrificia eorum, quasi panis lugentium.—Supple, immunda erunt, æque ac tristia et insuavia, uti sunt prandia lugentium, tum quia carentia vino, tum quia ab idololatris oblata inter idola et idololalras, sæpe etiam ipsis idolis, uti censent S. Hieronymus el Cyrillus, estque valde verisimile; tum quia contra legem, extra templum el Jerusalem in Assyriaca captivitate oblata, in qua Israel degit rnœrens et lugens, ac proinde festa ct sacrificia sua liete et festive celebrare nequit, uti fecit in Jerusalem et templo.

Nota : Explicat hic cibum Israelis *polluiumt* do quo dixit vers. 3, per panem lugentium, qui scilicet comedi solet in exsequiis el funeribus quæ Græcis id est *lugentium comee* dicuntur : Latinis *parentalia,* quod parentibus mortuis immolentur, ait S. Hieronymus, iisque hæc quasi ultima justa ct pietatis officia solvantur. Porro hic panis et cibus Judiéis immundus erat, nam *Num.* XIX, vers. II, 14 el 10, sancit Deus, ul omnes contaminentur, sinique immundi per septem dies, qui mortuum tetigerint, aut funeri interfuerint, aut ex pano cpulovc funebri comederint. Panis ergo lucius, sive domus funesta, tangentes et comedentes funestabit cl contaminabit. Significai ergo lotam vitam Israelis in Assyriaca captivitate, fore continuam quamdam quasi funebrem el feralem cœnam : in qua squalens et rnœrens comedet cibos gentium pollutos, ejusque oblatio non feriis, >cd inferiis erit aptior, inquit Ruffinus, Albertus, Hugo, Vatablus cl Arius.

Tropologico S. Hieronymus : Itaretici, ait, qui nonnisi lucra el symposia aucupantur, omniaquo deliciarum causa faciunt, ut populum decipiant, ct domos devorent viduarum, habent penem lu gentium, id est verba mortifera, quibus iniquitàlem loquuntur contra Dominum, qui panis non ingreditur in domum Domini. Sic omnis peccator comedii panem Ingentium, quia ei nihil est taluni, etiamsi epuletur et tripudiet; non enim potril esse vera lætilia, ubi est mala conscientia : hæc cnim vermem rodentem el remorsum pungentem semper secum defert.

Quia panis eurim animæ ipsorum (scilicet erit, *q. d.* Anione, id e l concupiscentia» et gulæ suæ con>ulunl cl satisfaciunt sacrificando, non autem sacrificant ul Deum, vel idola colant; ac propterca indigni sunt ul panis, id esi victim® eorum) in domum Domini , — id est ad templum deferantur; quod proinde, me puniente, a Chaldæis igne succendetur; in Assyria autem cl Chaldæa « ad domum Domini » deferri non poterunt, quia nulla crii ibi domus Domini. Ita S. Hieronymus, Theophylaclus, Hugo, Arias, Ribera el abi (I).

Tropologice, hæc rede adaptes sacerdotibus indigno sacrificantibus, non pietatis, sed lucri et gulæ causa : horum enim sacrificium, licei cx ¡jarle hosliæ, puta Filii Dei, sit Deo gratissimum ; tamen ex parte offerentium est quasi qui patri filium necat, ipsumque se offerentem occidit. Est ergo panis lugentium. Unde Chaldæus vertit : Sa*crificia eorum erunt instar panis abominabilis.* Ita Deirio, *adagio* 951. Rursum Theophylactus hæc adaptat sacrificio quod fil cx injuste partis; hoc enim csl panis lugentium, quia est de bonis oppressorum , ideoque lugentium.

Symbolice hic disce, Deo non placere oblationes el victimas, quæ tristi, lugubri cl melancliolico animo ei offeruntur, sed hilarem datorem diligere, ul ait S. Paulus, II *Cor.* ix, 7. TnOis

Hermes episcopus ct martyr, S. Pauli discipulus, in libro *Pastoris,* quem probavit S. Dorolhcus, Damasus et mulli veterum, *visions* V, mandalo IO, narrai sibi apparuisse angelum in figura pastoris, el inter alia dixisse : « Tristitia omnium spirituum nequissimus est, ct pessimus servus Dei, el omnium spiritus exterminat et contribulat Spiritum Sanctum, ct oratio tristis non habet virtutem ul ascendat ad aliare Dei. Quoniam tristitia rodet in corde ejus. Cum ergo mixta fuerit oratio viri cum tristitia, hæc non patietur orationem mundam ascendere ad altare Dei. Sicut enim vinum aceto mixtum eamdem suavita-

ti) u Panis eorum anirnæ ipsorum. » Nostram facimus, inquit Ackermann, eam interpretationem, qu® C3wW7 *lenaphescham,* vcrlit pro anitnabus suis, id esi pruse, lue sensu : *am panis ipsorum,* id csl oblatio eorum, quam prose Deo ufierunl, *non veniet,* deferetur, *in domum Jchovaj,* quia abducentur captivi ex terra Jchovæ, in qua tcinplum, unicus legitimus sacrificiorum locus, erat. Sic ci Rosenmuller; Maurer c contra, cui hæc interpretatio oliusa videtur, ita intclUgil cum d'Alliolì : *nam panis eorum ipsis* eut, iu csl ipsorum tantum usibus, vit® eorum sustentanda.' solummodo inserviet, *non uniet,* etc.

tx m non habet; sic ct tristitia Spiritui Sancto mixta eamdem orationem mundam non habet. » Hoc ‹*›t quod ait Aaron, lugens in strage filiorum : ‹ Quomodo potui placere Domino in cæreinoniis mente lugubri? n Quocirca Cassianus, *Celiai.* IX', cap. m, docet quod ad recte orandum , irre præ omnibus,actristiti© perturbatio funditus exanimo sit eruenda.

VHK 5. **5. QtJin FACIETIS IN DIE SOLEMN!, IN DIE FESTIVITATIS** Domini ? — *Primo,* sensus est, q. d. In captivitate non poterit braci celebrare festum Pascli©, Pentecostes et similia, quæ cum gaudio celebrabat in Jerusalem. Ita Theodoretus, Arias et Lyranus (I).

Secundad. nervosius, S. Hieronymus, Haymo, Albertus, Hugo, Clarius et alii exponunt, q. *d.* Festa pristina non celebrabilis, o Israelii®, in templo, utpote positi in captivitate; sed facietis perenne festum el solemnitatem vindici® me®, quo scilicet publice puniam vos captivitate, paupertate ct gladio. Hæc enim dicitur solemnilas Domini, quia in ca solemnis Dei justitia ct gloria loto orbe splendebat, el ab omnibus gentibus celebrabatur. Sic ait Jeremías, *Thrcn.* n, 22 : a Vocasti quasi ad diem solemnem. qui terrerent me de circuitu. » Ex eadem phrasi et tropo, impii exscindendi et occidendi in hac Dei solemnilale vocantur hosti® et victim®, qure immolantur justitia» divin® : ac Assyrii et Chaldrei, qui eos occidunt et immolant, vocantur sacerdotes Dei. Sic ait Isaías XXXIV, 6: « Victima Domini in Bosra,et interfectio magna in terra Edorn , etc. Quia dies ultionis Domini, annus retributionum judicii sion. » Hinc bellum contra impios vocatur sanctum, roililesque saucii, quasi auctorati et consecrati a Deo sacerdotes. Sic ait Jeremías, cap. vi, 4 : ‹ Sanctificate, o Chaldæi, super eam (Jerusalem) bellum. » Vide ibi dicta.

AnagogiccS. Cyrillus, lib. IV *in Joannem,* cap. XXXV, q. d. Vos, o impii, qui sprevistis viam arduam, laboresque virtutis, non poteritis ingredi solemnitatem cœnre cl bealiludinis coelestis. Dicet enim vobis paterfamilias : Quomodo intrastis huc absque veste nuptiali?

Vtn. é. **0. ECCB ENIM PROFECTI SUNT A VASTITATE, — id CSt** proficiscentur ct fugient in Ægytum , propter excidium cl vastitatem Samari®. Vide dicta cap. vin, vers. 8.

Egîpt üs congregabit eos, Memphis sepeliet eos. — Memphis, nunc Canus, vulgo *Alcuiro* dicitur, aut potius Memphis vetus fuit e regione Cairi, ab alia parto fluminis Nili. Vide dieta *Jerem.* xliv, f. S. Hieronymus › Haymo, Albertus ct Hugo hrec accipiunt de Judæis, qui occiso Godolia , quem Chaldrei præfecerant Judæ®, timentes eorum vindictam, fugerunt cum Jeremía, cap. xtiii, 7, in Ægyptum. Verum hic non agitur do Judæis, sed de Israelitis, id est Samaritis : corum ergo excidium ct fuga in Ægyptum hic prædicilur, quodque morituri et sepeliendi sint in Mempbi.

Desiderabile argentum eorum urtica ii.ereditbit . — Per *urticas* significat longam fore captivitatem ct Samaria» vastitatem, q. *d.* Domos splendidas, quas Samantre magno argento comparaverant, vasisque argenteis et pretiosis exornaverant , ac in quibus suos thesauros argentumque condiderant, vastabit et radet Assyrius usque ad solum ; adeo ul in eo tribuli, lapp® ct urlici* germinent. Ita S. Hieronymus, Haymo, Albertus, Anas. Unde Chaldœus verlit : *In domo desiderabili argenti eorum urtica degent.*

Lappa in tabernaculis eorum (2). — Pro *lappa* Septuaginta vertunt, *spina;* alii, *tribuli.* Est enim lappa spinosa, teste Dioscoro lib. HI, cap. xcxvni, flosculum habens aculeis plenum, qui injectus in vestem tenaciter adhæret, quo ludo solent pueri delectari. Cujus tria sunt genera, ait Pcrottus. Nam *quadam* dicitur canaria, quæ est exigua, canibus adhærens. *Altera* major csl, ct philanthropos appellatur, quod vestibus hominum adhærens, eos amare videatur. *Tertia* appellatur personata, cl maxima est, nascilurquc juxta rivos et flumina. Folia habet ampliora cucurbitis; ideoque veteres ea utebantur ad personatos faciendos. Porro Plinius, lib. XXI, cap. xvii : « Notabile , ait. est in lappa qure adhrercscit, quoniam in ipsa flos nascitur non evidens, sed intus occultus, et intra se germinat, voltit animalia qure in se pariunt. » Hebrreum mn *choach,* proprio hamum significat, indequo omnem plantam spinosam, qure instar hami lenct et capit id cui applicatur. Unde noster Interpres nunc lappam, nunc carduum, nunc tribulum, nunc paliurum verlit.

7. Venerunt dies visitationis (id est punitionis ven.7 clcxcidii.qui erunt) dies retributionis. — Quibus Deus rependet cis supplicia pro sceleribus. Ita Syrus.

Scit ote. — Legit interpres ni *udeu* in imperativo, jam legunt n» *iedeu* in futuro, id csl scient. Septuaginta vero legerunt JTP *iaroa,* id est *affligetur Israel sicut Propheta insaniens.* Sensus csl, q. d. Nemo vobis aduletur, nemo vos decipiat; nam instant dies castigationis ct supplicii vestri : proinde scitote nunc, vel tunc ipsa experientia scietis stultos fuisse cl insanos prophetas, qui vos non capiendos ncc exscindendos, sed secure ct

(1) Rrcte Cálmelos : « Cum solemnitatum vestrarum dies aderunt, ac procul eritis a patria, a templo, quinam erunt sensus vestri? — Licei decem tribuum Israelitas chísmate laborarent, ct m templum Jerusalem ooncon-finen nt, non deerant tamen, quominus pro modulo suo dirs Domini (edos in terra sua celebrarent, cumque has lotannitata wtnpcr exciperent convivia, ac summa hilarilas, non modica illis erat rnreroris occasio, non posse amplius in terra abena, ubi captivi croni, celebrare. »

(2) Eadem sententia *tsat.* xxxii, 13; xxxiv, 13, et in Virgiliano illo, *Udog.* v, 39:

CirduuA el ipiixli tnrgal paliurua ¿cubi.

Irate victuros, omnlaque prospera pollicebantur; ino vero, Istriani, Joelem, el similes fuisse veros prophetas, qui cladem hanc cl stragem vobis prædiximus.

Secundo, S. Hieronymus ct Lyranus censent hic ipsummel Israel vocari « Prophetam stultum, » 7. *d.* Scitote, vel tunc scient omnes, Israel fuisse Prophetam stultum ct insanum, hoc est multa effutientem temere, instar insani cl furore quodam aut spiritu perciti : quia ipse securitatem ct fausta omnia sibi promittebat, cum cccc jam captus et vastatus sit.

Tertio, S. Hieronymus rursum, Haymo, Albertus ct Hugo hrec intclligunt de veris Prophetis, ⟨/. *d.* Scitote ct advertite nunc, vel lune scietis ct advertetis, Prophetas qui excidium minabantur, quos vos stultos vocabatis, an insani fuerint, an potius viri spirituales, id est afflati Spiritu Sancto. Primus sensus ct secundus aptiores et planiores sunt : comparant enim populum aviculis, pseudoprophetas aucupibus, prredicalionem eorum laqueo. Ita Vatablus (1).

Virum spiritualem, — id est Prophetam ; hunc enim Hebrrai vocant *virum spiritus,* id est spiritu Dei afflatum. Pro *virum spiritus,* vertas*, *virum venti,* et pro *spiritualem, ventosum,* id est vanum cl mendacem. Sic Jeremías, cap. v, 13, ait : « Prophctæ fuerunt in ventum locuti, ct responsum (oraculum, prophetia) non fuit in eis. » Syrus : *Cognoscet Israel stultus Prophetam insanum , virum qui amictus est spiritu stoliditatis;* Arabicus : *Consumetur Israel ut vespera perturbata, aut sicut homo indutus spiritu malo.*

Propter multitudinem iniquitatis tuæ, et multitudinem AMENI LE, — *q. d.* Habuisti falsos slultosque Prophetas, qui te deciperent, ct in exilium agerent; quia id merebatur mulla tua iniquitas el amentia, qua Deum tuum ejusque veros Prophetas semper sprevisti : aut ut Hieronymus Prado in *Ezcchicl,* xiii,3, *q. d.* Propheta quidem vester stultus fuit ; sed in hanc amentiam praecipitarunt eum iniquitates veslrra, atque odium Dei, vestris impietatibus conceptum. Pro *amentiff* Hebraico est rnODCJO *mastema,* quod R. David, Vatablus ct alii recentiores vertunt, odium, iram, furorem (nam ira furor brevis est); radix enim C21X5 *satam* significat *odisse, inimicari, adversari* : odium ergo est amentia, el odire Deum sumina est amentia. Sensus est, *q. d.* Adhresisli idolis, corumque falsis Prophetis; quia odisti Deum, ejusque Prophetis adversatus cs, qure summa est vesania et dementia.

R. Speculator Ephraim ccm Deo meo : Propheta Vtn. laqueus ruinje (Hebraico *aucupis,* qui avem capit agitque in ruinam) factus est super omnes yias EJUS, insania (Ihbraice *mastema,* id est odoim, uli jam dixi) in domo Dei ejus. — *Primo,* Theodoretus sic explicat, quasi dicat : Ephraim per legem ct Propheta*, quos a Deo accepit, constitutus est quasi speculator ct doctor gentium omnium , ut eas doceret verbo ct exemplo Dei cultum , viamque virtutis et salutis. At ipse factus est eis laqueus , dum insane coluit idola cl vilia idololatrarum.

Secundo, Vatablus, *q. d.* Ephraim fecit sibi speculatorem , id est pseudoprophetas, cosque vult audire simul cum Deo suo, *q. d.* Vult audire ct colere tam idola quam Deum, tam falsos quam veros Prophetas, quæ est mera insania.

Tertio, Chaldœus ct Lyranus, *q. d.* Speculator Dei, id est verus Propheta, est in Israel ; at Lrarl ei laqueum tetendit, ut eum interficiat; itaque concitat sibi odium Dei, qui hunc speculatorem in domo, id ⟨st Ecclesia sua, constituit.

Quarto et genuine, *q. d. :* «Speculator cum Deo meo, » id est Propheta qui debuerat secundum Deum , ct quasi a Deo auctoratus el constitutus Propheta, aut qui dicebat se Deo familiarem ct ab co missum, ideoque debebat Israeli vera prradicere et docere, ac hostes et imminentia mala exalta providentir ⟨ure specula prospicere, prremonere et avertere, hic eum Illaqueavit, et quasi laqueus aucupis eum decepit sua falsa prophi tia el doctrina, qua inter alia prmdicabat quasi acceptum ex ore Dei, Israeli nihil timendum esse ab hoste cl vastitate; itaque causa fuit cur Israel perduraret in suis viis, id est impiis actionibus, ac præsertim in sua idololatria, quie summa est « insania : » nam a in domo Dei ejus, » id est in templo idoli ejus, quod ipse coluit ul Deum suum, incilat eum ad adorandum idohim, id est ligna ct lapides : ex his enim compactum est idolum. Speculator ergo hic est pseudopropheta. el falsus fallaxque doctor. At quis?S. Hieronymus, Haymo et Hugo accipiunt Jeroboam. Hic enim creatus rex illaqueavit populum, cumque coegit adorare vitulos aureos a se erectos in Dan et Bethel. *Secundo,* Albertus et Dionysius Carthusianus accipiunt Ahiam Silonitem, qui licet esset verus speculator, id est Propheta Dei, tamen per accidens factus est laqueus Israeli, quia prradixit, et quasi promisit regnum impio Jeroboam , qui causa fuit idololatria* et ruinæ Lraelis. *Trrho,* planius ct plenius accipias quosvis falsos prophetas ; hi enim mentiebantur se a Deo missos,

(1) Prior expositio mngls contextui ct serici orationis convenit. Nam, inquit Rosenmuller, quem sequitur Ackermann, meus Prophctæ in hoc versu est, certitudinem denuntiare pennarum. sic ul earum securi hactenus Israelita) hujus certitudinis ipso forent eventu convincendi. Id vero astruit râaxmerxx&ç, destruendo spem habitam lælis |jscudupr<q>hetaruin vaticiniis, qui, venialem docente eventu, pro stolidis el amentibus erant agnoscendi. Deinde et jcxTxamuxG-ixû; probal, prope esse istam retributionem debere, cum eam iniquitatum multitudo ct odium Dei provocaret.

Sententialduæ i>tæ: «Scitote, Israel, stultum prophetam, insanum virum spiritualem, » velut in parenthesi interposilæ sunt juxta .M.mrcr; nain quæ subjiciuntur: *Propter multitudinem,* etc., perlinent ud verba versu* priora, ul quorum rationem reddant.

itaque illaqueabant et decipiebant populum. Hi quoque sunt stulti Prophète et insani, de quibus dixit vers, præced.

t* * Tropologice, hæc recte adaptes Tertulliano, Lucifero Calaritano, Origeni, aliisque viris sapientia et virtute illustribus : hi enim fuerunt quasi oraculum Dei, et quasi speculator cum Deo conversans; sed per apostasiam ct lapsum facti sunt laqueus in Ecclesia, mullosquo fideles secum traxerunt in ruinam, quibus recte competit versio Arabica vers. 1i : *Ephraim quasi avis volavit, et eminentia* (claritas, nobilitas) *eorum quasi vallis, ct quasi vada (i).*

Vtn.9. 9. PROFUNDE PECCAVERUNT, SICUT IN DIEBUS Gabia. — Hebraice est, *profundarunt;* Syrus, *profundum petierunt,* id est in profundum, puta in barathrum scelerum, prolapsi sunl, et, ut Vatablus, profundam fecerunt defectionem, ex qua scilicet emergendi vix videtur ulla esse spes, aut possibilitas, et, ut Prado in *Ezcchici.* xm, 3, *q. d.* Ex profundo et imo corde, cx toto affectu recesserunt a Deo, el coluerunt idola. Porro *dies Gabaa* S. Hieronymus, Haymo et Hugo referont ad tempus, quo Saul creatus est rex m Gabaa, cum populus invito Deo a Samuele regem sibi postularet, *q. d.* Uti Israel olim Saulem, ita nunc Jeroboam me invito regem sibi constituit. Melius idem Hieronymus, Cyrillus, Theophylactus, Lyranus, Vatablus, Hibera et alii hæc referunt ad enorme stuprum a Gabaitis commissum in uxorem Lévite, ob quod omnes cæsi sunt. Vide historiam *Judie,* cap. XIX ct XX. Sensus ergo est, q. *d.* Sicut profunde, id est gravissimo, peccaverunt viri Gabaa, ct Benjaminite, fœdo ct insano stupro occidentes uxorem Lévite, illudque deinde contra alias omnes trions pertinacissime defendentes stolido bello, quo omnes pene usque ad internecionem totius tribus Benjamin occisi sunt : ita nunc Israelite gravissime peccant stupro spirituali, id est idololatria publica, ct communi omnibus decem tribubus, illainque pertinacissime tuenlur el defendunt, nec ullis Prophetarum monitis aut minis ab ea avocari se sinunt : quin potius pseudoprophetarum vocibus et oraculis in ea confirmari et perfici gaudent : quocirca a Deo exscindentur ul Gabaite.

10. Quasi uvas ix deserto, inveni Israel *(q. d.* Verno. Elegi Israel, cduxique per Mosen ex Ægyplo in desertum, fuitque ipse mihi charissimus et in deliciis, uti solent esse viatori in deserto fame, sili ct fatigatione afflicto, uvæ reperte, et) prima poma ficulneæ, — id est primæ et præcoccs ficus (*pomum* enim Latinis significat fructus omnes qui molliori sunl cortice), quæ *Jeremiæ* xxiv, 2, vocantur *præcoquæ,* alibi *primitives,* vel *primi temporis.* Septuaginta, *Isaiæ* xxvm, 4, vertunt, *præmaturas.* Ite enim, quia post longam carum carentiam avide expetuntur, in proverbium abierunt, significantque rem valde desiderabilem, diuquc expetitam : primos enim fructus, præscrtim ficus, mire concupiscimus; quia iis, utpote immaturis, diu, puta toto anno, abstinuimus. Immaturitas enim et mora cupiditatem acuit, ut ubi primum maturuerint, aut sese ostenderint, cupide arripiantur. Simili modo ego Israelem inopem ct famelicum in deserto manna de cœlo alui. At ipso ingratus ct recalcitrans, me spreto defecit ad Beelphcgor, id est Priapum, eumquo adoravit, *Num.* xxv, 1 ; vide ibi dicta. Sensus ergo est, *q. d.* Israel colens nunc vitulos, imitatur parentes suos, qui primitus coluerunt Beelphcgor. Ita Chaldaeus, Albertus cl Arias. Ita quoque explicant S. Hieronymus, Theodoretus, Theophylaclus, Ilupcrlus, Haymo, Hugo ct Lyranus, nisi quod ipsi per *patres* accipiant Abraham, Isaac, Jacob, non Mosco. Verum hi non fuerunt in deserto.

Nota: Pro *quasi prima poma ficulnea,* Septuaginta vertunt : *Siait scopum in ficu temporaneum.* Sicut enim scopus, id est speculator, rem longe venientem annuntiat, ita praecox ficus maturitatem, uti erudite annotavit Billius in *orat.* 32 Nazianzeni.

Abalienati sunt in confusionem, — *q. d.* Converterunt se ad colendum pudendum idolum Priapi, quod uti obscœnum, ita per obscœnas libidines et fornicationes colebant. Ila S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Theophylactus ct Lyranus.

Et pacti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. — Puta, sicut idolum Priapi erat foedissimum et abominandum, ac sicut abominandus erani meretrices Madianite quas dilexerunt, et cum quibus fornicabantur, quæ eos ad cultum Priapi illexerunt; unde Arias et Vatablus verlunt :

(1) Izcus iste difficilior est quam vulgus existimat, inquit Drmius; qui i.icilcm esse putat, næ ille nescit, quidni arduoin in hoc Propheta. Secundus sensus a Corimbo propositus nobis co magis placeret, quod falsi prophet®, quorum magnum numerum reges Israelitarum KEpios alebant, decipere el corrumpere studebant populum orum, qu e se prabebat, occasione. Attamen hunc etiam sensum recipere posset hic versus juxla Maurer : N' *speculatur Ephraim apud Deum vicum, vates laqueus aucupii* est *in omnibus viis ejus.* Ephraimi, *defectio,* causa defectionis *in domo Dei ejus,* Ephraimi, id est in civitate Ephraimitarum. Sensus : Si quando consulunt Israelita propheta» Jovu», hurum salutaria consilia suis artibus irrita reddunt prophetæ falsi, precipua illi communis ominum defectionis causa. CL cap. v, 1. *Speculari apud Deum* est cum consulere ejusque exspectare responsum ; cl. ¡¡*abac,* u, 1.

Lackemachcr in *Obtenait. philotog.* P. V. *Obsero.* III, pag Î33, sic vindicare studet hanc interpretationem : *Ephraim prvphetas sibi suos ipsi constituit :* a Quemadmodum sæpe fleri observamus sacris in litteris, ul pro cau*a actionis efficiente effectus ponatur, sive ipsa actio, ita et hic puto factum. Itaque *Ephraim rpeailans* mihi est Ephraim qui efficit, ut speculentur sive vaticinentur alii qui prophetas constituit, hoc est, rex mercede vales constituens, ut ad i¡«iiis mentem atque voluntatem oracula confingant, eademque pro divinis plebi imprudenti obtrudant. •

Facti sunt abominabiles secundum amorem carum, scilicet meretricum, id csl sicut meretrices h®, amorque earum et fornicatio erant abominabiles. Sicut ait Psaltes, *Psalm,* exui, 8 : a Similes illis (simulacris et idolis) fiant qui faciunt ca, o g. *d.* Idoloplasl® et idololatræ fiant trunci, stipites, stupidi ingenio, omnique sensu homine digno, ac viribus destituti, clausis et mortuis mentibus, aitS. Augustinus el Hieronymus, tales enim solent esse idololatræ, idolis suis similes. Hinc scholastico recte docet D. Thomas, I II, *Quast.* Will, art. 2, actus humanos sumere speciem cx objectis, ut si objectum sit bonum, actus sil bonus; si objectum sit malum ct abominandum, actus sil malus ct abominandus, idquo in lali specie virtutis vel vitii, cujus est objectum : objectum enim a voluntate amatum et concupitum, suam bonitatem vel malitiam in camdem transfundit. Arabicus vertit : *illusi sunt in operibus suis, et assimilati sunt amenti.* Peccator ergo est stultus ct amens,

volnnbs Moraliter, disce hic quod voluntas nostra natura sua sil quasi chamaeleon : sicut enim ille rerum omnium quibus se applicat, colorem induit, præter rubrum et candidum, inquit Plinius lib. VlJI, cap. xxxni, ideoque in omnes formas ct species sc transmutat : sic et voluntas omnium rerum speciem ct faciem quasi induit, quibus se per amorem jungit ct applicat. Hinc dixit vir sapiens : « Quod per voluntatem resolute ct efficaciter vis, hoc absolute es. » Vis resolute esse humilis, hoc ipso humilis es : vis esse temperans, castus, obediens, patiens; si id efficaciter vis, de facto es temperans, castus, obediens, patiens. Hoc est quod ail S. Augustinus, epist. 52 *ad Macedonium :* « Non faciunt bonos vel malos mores nisi boni vel mali amores. » Sicut ergo facti sunl abominabiles, qui dilcxcrunt peccala : ila facti sunl, fiuntquo speciosi el gratiosi, qui diligunt Deum speciosissimum cl gratiosissimum. Nam, ut ait S. Augustinus, tract. 2 *in epist. S. Joann.:* « Talis est quisque, qualis csl ejus dilectio: terram diligis? terra es : Deum diligis9 quid dicam? Deus eris. » Amor enim transformat amantem in rem amatam. Unde a anima, ait S. Augustinus, magis est ubi amat, quam ubi animat. » El vicissim res amata magis est in amante, quam in animante. Quocirca Calo Censorius amantis animum dicebat in alieno corpore vivere, uli refert Plutarchus in ejus Vita. Et Plato asserebat omnes qui perdite amarent, in suo ct proprio corpore mortuos esse, eo quod in alieno viverent, uti refert Ftilgosius lib. VII, cap. il. Et Panætius philosophus amorem turpem aiebat esse rem impotentem alteri emancipatam, vilem sibi, uti refert Brussonius, lib. 1, cap. n. Ejus enim officium non est aliud quam corpus proprium el creaturas alias, puta carnes, panes, vina, delicias, etc., in putredines devorando, vel volupluando converlerc. Hæc ejus utilitas, imo vilitas : hæc ejus potestas, imo infirmitas, ut per cum nostra sanies transeat affluenter : non enim facere valet, ut maneat. Hoc ejus studium, hæc ejus beatitudo, ut voluptatum creatarum sordibus affluat, quibus votive succumbit, corrumpente eum per illas diabolo : qui mire gaudet dc hominis deceptione ct interitu, cum rei create quam turpiter homo adamat, imago ei maneat impressa, tanquam simulacrum in templo suo; cui non bovem, non hircum, sed animam rationalem el corpus, id est scipsum totum peccator immolat, cum eafruitur. An non ergo abominabilem sc facit, cum se pro vili delectatione, eaque momentanea, putri carni, imo teterrimo dæmoni mancipat, et servum addicit? (piando creaturas quas fœde diligit, ac cum cis scipsum in putidas vomicas, carcinomata, aliasquc sordes el putredines transmutat.

Ex adverso anima amans Deum fit spiritalis, angelica, divina, et in Deum illi inhrerendo transit. Unde S. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima,* cap. in : « Tunc, ait, nos osculatur Dei Verbum, cum cor nostrum lumine cognitionis illuminat, ct amore bonitatis inflammat, ul adhæreal ipsi, et unus cum ipso spiritus efficiatur. » Nervosius S. Gregorius explicans illud *Cant,* i, I : *Osculetur* me: a Cum ejus (sponsi,ait sponsa) osculum sentio, subita mutatione me derelinquo, et in ejus similitudinem illico liquefacta transformor. » Amor enim est motus ct impulsus, quo amans fertur in rem amatam, cique se unit, ct in eam se transformat. Secus est in intellectu et intellectione. Hic enim non tendit extra se, sed res intellectas per species et cognitionem, ad se trahit, sibi imprimit el incorporat, ut docet S. Thomas, I II, *Quæst.* XXII, art. 2. Denique ex hoc loco et similibus, recte probant theologi, quod actus peccati transiens, post sc relinquat in anima peccantis maculam habitualem peccali, per quam ipsa formaliler sit exosa et abominabilis Deo. Ila Joannes Salas, I 11, *Quast.* I \.\ XVl, inilio.

i I. Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum a ven. n. part ii. — Est hebraica metathesis, sive verborum transpositio : sic enim illa ordinanda sunl : Gloria Ephraim quasi avis, id est velocissime, avolavit a partu, etc. Gloriam vocat filios : hi enim sunl parentum decus et gloria, uti dicitur *Prov. x,* 8. Sensus ergo est, *q. d.* Filii Ephraim in quorum multitudine, specie ct robore ipse gloriabatur, cito morituri sunl; abi « a partu, » cum scilicet primum prodierint in lucem; alii « ab utero, » quia scilicet abortivi erunt, *q. d.* Faciam ul matres patiantur aborsum, fœlusque suos abortiant; alii « a conceptu, p quia semen conceptum mox diffluet, ut cx eo embryo formari nequeat, *q. d.* Puniam uxores vestras sterilitate ct vitio matricis, faciamque ut foetum non concipiant, aut conceptum abortiant, aut natum mox perdant (I). Hunc esse sensum patet ex sequentibus : a Quod ehi

(1) A partu ad graviditatem, a graviditate ad ipsum conceptum descenditur, ut quævis spes fœtus *praddalur.*

enntrierint filios suos, absque liberis eos faciam,® g. *d.* Quod si filios aliquos procreaverint et educaverint, illos vel gladio hostili, vel peste, aut morbo occidam, ut ad œtatem maturam non perveniant, nec computentur « in hominibus, n Idem patet ex vers. 11, ubi dicit : « Da eis vulvam sine liberis, ct ubera arentia. » Ila S. Hieronymus, Chaldæus, Vatablus, Arias cl alii. Aliter Theodorelus Haymo et Lyranus, quasi dicat : Ephraim cito quasi avis avolabit in captivitatem Assyriacam, qui gloriabatur de sobole copiosa, de utero conceptuque fecundo. Aliter quoque Theophylactus, g. d. Ephraim cito quasi avis avolavit, et recessila viis et moribus patrum suorum : quia gloriam suam non in me, sed in prole, partu ct conceptu ubere constituit. Hinc ego illam ei adimam et succidam.

Arabicus Antiochenus vertit : *Ephraim quasi avis velavit, ct eminentia* (claritas, nobilitas) *eorum quasi vatiis, et quasi vada;* Arabicus Alexandrinus : *Ephraim velai avis volans, ct quasi dolor parturientis : sic gloria eorum; quia enutrit filios suos ut cxteros c filiis hominum; vce illis, quia recesserunt a viis meis.*

Tropoio-«»«• Tropologice, « Gloria Ephraim a partu, ab utero, a conceptu transit, n inquit Julianus Archicpiscopus Toletanus, qui in *Nahum* exstat tom. II *Btblioih. SS. Patrum,* a quando mens prius honore, gloriæ quasi semidea, pro fama infamiam, pro gloria miseriam, odium pro gratia, contemptum pro reverentia, lucrum pro jactura, inediam pro copia justo Dei judicio recipit : partus est operatio, venter intentio, conceptus cogitatio. Gloria igitur Ephraim avolat a partu, a conceptu, ab utero, quando prius splendide forinsecus viventium, et de vita» extrínseca honestate in se gloriandum inhonestatur actio, corrumpitur intentio, fœdatur cogitatio, » de quo plura vers. 14.

Veri. I* 12. Sto ET V.« EIS CUM RECESSERO AB EIS.— Est gradalio : *primo,* enim minatus est cis, quod sobolem impediret ne nasceretur; *secundo,* quod natam occideret; et hic *tertio,* minatur eis omnimodam desolationem, indeque vastitatem el excidium, *q. d.* Vœ eis cum eos orbabo non tantum filiis, sed cl mea cura et providentia, atque a me abdicabo; tunc enim invadent eos perdentque Assyrii.

Noi i : Est hic duplex lectio : *prior* HTCD *besuri,* per srn, quod idem est cum *samedi,* id csl *cum recessero.* Ita legunt el vertunt Noster, Aquila, Symmachus, Jonathan Chaldæus Paraphrastes (quem Galatinus, lib. I *De Arcan, fidei,* cap. v, asserii 42 aim s pnece^isse Christum) qui vertit: Va cis *cum sustulero muj statem meam ab eis;* R. David, It. Abraham, R Sdomon, Vatablus ct alii. Posterior H03 *bt-m,* id »stcaro mea; unde vertunt : Væ *Ius cum caro m u cx cis.* Ita Septuaginta elTheodotion,quos sequuntur Graei, ut Cyrillus, Tieodorelus, Theophylactus, Dorotheus in *Synopsi,* Cyrillus Hierosolymitanus, *catech.* 12. Quocirca Theodoretus ct Theophylactus putant hic esse prophetiam de incarnatione Christi : imo Raymundus quem citat Lyranus sic legit : *Væ cis, incarnatio mea ex cis, q. d.* Væ nunc Israelites cum exscindentur ab Assyriis, sed longe magis væ cum ex eis carnem ego Christus assumam : tunc enim ipsi me, licet cognatum suum, perscquenlur ct occident, ideoque a Tito et Romanis funditus delebuntur, et m œtérnum desolabuntur. Sic et Lyranus, Burgensis, Mariana, Galalinus, lib. I, cap. vin, cl Leo Castrius, qui contendunt Judíeos hunc locum corrupisse, ac pro *besari,* id est *caro mea,* scripsisse*besuri,* id *est cum recessero;* idque, quia Verbum incarnatum oderunt et repudiarunt. Verum id perperam dicitur, *primo :* nam Christus carnem sumpsit ex Judæis, non ex Israelites; *semndo,* quia passim in Bibliis scribitur HIM *besuri,* per *vau,* quod nequit esse in HDD *besari,* id est caro mea, ul palet intuenti. *Besuri* ergo, id est *cum recessero,* legendum est, non *besari,* id est *caro mea; tertio,* quia versionem hanc Vulgatam, qua legimus, *cum recessero,* recepit et probavit Ecclesia a mille annis : impium autem est dicere, Ecclesiam vitiata et falsa versione uti.

Quocirca Cyrillus ct Theophylactus aliam meliorem et Vulgalæ editioni viciniorem hujus versioni Septuaginta dant interpretationem, scilicet hanc : «Auditis, inquit Theophylactus, Propheta minis Dei adversus Israelem precatur, ne vel ipse, vel sui contribules, ct secundum carnem cognati sint participes futura istius ira. Idcirco inquit : Caro mea cx ipsis, hoc est extra ipsos. Longe qnæso ab ipsis removear, et ego, et caro mea, sive cognati et contribules. » Sic Apostolus Judæos vocat *carnem suam,* id est cognatos, secundum carnem, *Boman.* x¡, 71. Simili modo Cicones in tragœdia apud Senecam, Jasonem a communi culpa cœluque eximit, dicens :

Proculque vestro purus a cælu sleliL

13. Ephraim, ut vidi, Tyrus erat, — *q. d.* Ephraim, prout ego ipse vidi, par erat Tyro in opibus, prosperitate, fortitudine, munitione, copia prolium, omnique decore ct gloria, cum Deum coleret ejusque legem servaret, inquit Chaldæus; quia sic vallabatur Dei auxilio, sicut Tyrus mari, ait S. Hieronymus. At quia nunc Deum relinquit, sibi suisque idolis præfidens, hinc omnem ei gloriam Deus adimet, ac præserlim filios, in quibus ipse adeo solet gloriari, dabit tum in bello pugnantes, tum post bellum victos ct captos, occidendos Assyriis corumque regi. Hunc enim vocat « interfectorem, v Ila S. Hieronymus, Albertus, Lyranus, Vatablus et alii. Tyrus olim erat quod nunc Vendile. Dc gloria Tyri dixi, *Isaice* xxiu, et *Ezech.* xxvi. Huc accedit Vatablus, qui sic vertit et explicat : Vidi Ephraim sicut Tyrum, puta primo florentem pace rerum- »r< ij. ^'hn|,n. rtn><lll0 moM

que copiam, mox ob idololatriam vastatum (1).

Secundo, Arias putat esse antithesin Ephraim ct Tyri, 7. *d.* Esto Tyrus ad Ephraim, puta ad tribum Aser, pertineret, ut patet Josué xtx,29; tamen vidi Ephraim a Tyro loto ccelo differre : vidi enim Tyrum florenlissimam opibus cl prolibus, Ephraim vero ei vicinum vidi utrisque orbatum et desolatum (2).

Tertio, Aquila, Symmachus ct Theodoretus pro *Tyrus* vertunt, *petra;* hanc enim significat llebr. 1W *tsor,* indeque urbs in petra fundata dicta est hebraico Tsor, chaldaice *Tor,* græcc ct latine *Tyrus, q. d.* Ephraim erat ut arx munitissima, puta ut petra et scopulus durissimus, qui fixus in terra omnes contemnit procellas, turbines ct ventos, puta omnes hostium incursus; sed quia in Deum peccavit, Deus ei vires roburque adimet, ut filios cogatur traderc Assyriis mactandos. Ita S. Hieronymus.

Quarto, Septuaginta pro n legentes n, puta pro tsor, id est Tyrus, niy *tsud,* id est venatio vel captura, vertunt : *Ephraim, sicut vidi, in* id est *venationem* vel *captionem preebuit filios suos, ut educeret ad interfectionem.*

Nola : Deus Ephraim, id est Israeli, intentai filiorum necem ct orbitatem pr® cælcris ærumnis, tum quia ipse in iis gloriabatur cl prœtidebat, quasi ob eorum ct civium copiam esset inexpugnabilis; unde cos vocavit gloriam Ephraim, vers. 11 ; tum quia Ephraim filiis suis abusus erat non tantum ad fastum, sed ct ad idololatriam; eos enim immolaverat idolo Moloch : jure ergo iisdem a Deo spoliatur ct orbatur; tum quia imitabatur fornicationem ct idololatriam Gabailarum, clparentum colentium Beclphegor. fornicationis enim congrua cl propria poma est ¿wcnx, sive liberorum orbitas, uti dixi cap. iv, 10.

Ven :i. 14. Da eis, Domine (pœnas cl supplicia quæ merentur. Sed quas?) Quid (inquam) daüis ris? (quas pœnas in particulari decet me iis imprecari, ct te, o Domine, iis infligere? Utique ut filios, quos perdite amant, quibusque abutuntur, perdant, itaque summe crucientur). Da (ergo) eis VULVAM SINE LIBERIS ET UBERA ARENTIA, — *q. d.* (3) Puni uxores Ephraim sterilitate, ul liberos non concipiant, aut si quos conceperint ct pepercrint, lactare ct nutrire nequeant; ubera enim areuliasunt, qu® lacte carent. Sic nimirum eis occasionem fastus et idololatriæ, quam per filios committunt, prœcides, o Domine; sic pariter tolles stirpem tibi invisam. Ha S. Hieronymus, Cyrillus, Chaidæu«, Theophylactus, Haymo, Hugo, Lyranuset alii. Solus Arias hæc in bonum accipit, quasi Deus hic pœnam Israeliti» decretam moderetur et imminuat, ut sensus sil : Ne Israelita! nimis crucientur, videndo filios jam maturos ab Assyriis capi et interfici; fac, o Domine, ut illi vel non concipiantur, vel concepti ct nati mox tabescant et moriantur. Paulo aliter quoque Vatablus vertit, nimirum sine interrogatione, sic : *Da eis, Domine, quod daturus es, da eis vulvam abortientem, et ubera arentia;* Arabicus Alexandrinus : *Da eis,* o *Domine, secundum retributionem eorum ; et da* cis *non parturientes, et mammam arentem;* Arabicus Antiochenus : *Ephraim vidi in statu* quo *vidi sterifan. Da eis. Domine, vulvam non parturientem, ct uber siccum;* Syrus : *Da eis. Domine, id quod das* (dabis) *cis; da illis matricem illiberem, et ubera arida.*

Moraliter, disce hic Deum punire parentes orbi- Adon-
tate filiorum, dum ipsi matrimonio turpiter vel
prolibus superbe vel impie abutuntur ad Dei of- ber»,
fensam; ex adverso Deum pios parentes, sæpe donare egregia multaque sobole. Exemplum est pia Anna, ejusque æmula Phenenna; hæc enim in libis superbiens, Annamque sterilem irridens, ab ca supplantata est; Deus enim Ann® filium deditSamuelem prophetam, ac insuper quinque alias proles, l *Deg.* cap. n, 1; unde ipsa gratias agens Deo carmen cucharislicum cecinit, dicens: « Exsultavit cor meum in Domino, el exsaltatuin est cornu meum in Deo meo; dilalalum est os meum super inimicos meos (Vhenennam, ejusque filios ct asseclas, mihi sterili insultantes), etc., donec slerilis (uti ego) peperit plurimos, el qu» mullos habebat filios, infirmata est. » Tradunt Hebræi, cl ex cis S. Hieronymus, Abulensis, Vatablus et aid, Phenennæ tot mortuos esse filios, quot nascebantur Anna». Celebris est apud Gentiles Niobe, qu» septem liliis (otidemque fili ibus pulcherrimis superbiens, seque Latón» praeferens, ab Apolline Latonæ filio, filiis ct filiabus omnibus interfectis, orbata præ dolore attonita obmutuit, ac vclut lapidescens malis diriguit, uti describit Ovidius lib. VI *Mctamorph„* cl Statius, lib. V, Sic Augusto-, Tiberius, Caligula, Nero, Domitianus, Trajanus, Adrianas, cœteriquepone omnes Imperatores gentiles, ob libidines ‹t fastum sobole caruerunt, neque ullum ex se tanti imperii reliquerunt hæredem.

Mystice id verius est in anima, qu® ob virtutes S»c et
Deique gratiam et dona, vane gloriatur cl superbit, quasi illa sua sint opera, non Dei munera. ,¿,f.
Hæc enim cum humilis agnosceret Deum datorem, cique gratias ageret, pulchra erat el florens rerum spiritualium copia, ut Tyrus; at jam superbiens, sibiquo præfidens deseritur a Deo sponso; itaque

(1) niX? *tetsor. sicut Tyrus. Lamed* est hic index qualitatis. Nempe Hehneis est usitatissimum appellare aliquid ejus rei nomine, cum qua confertur omisso *chaph* similitudinis, idque cum accusativos qualitatis ¡H?r *tamed* exprimitur.

(2) Maurer vertit: Ephraim, quousque prospicio Tyrum versus, plantata est in vireto, id est, pulcherrimo floret terra Ephrannitarum, quousque oculi rnei prospiciunt , quo longissime oculi conspectum ferunt Tyrum versus; ci tamen educendi sunt hin ejus ad interfectorem, etc.

(3) Propheta réassurait quod supra jam prædictum do orbatione liberorum, ut causam novam subjiciat, eldevium in pmnarurn annuntiatione pergit.

ab eo semen et lac grati® non accipit, ut opera bona parturiat; aut si acceperit et peperoni, ea lactet ct nutriat : ubera enim anfore arent, id est succo gratiæ ct spiritus destitutasunt : unde proles, id est opera bona grandescere nequeunt, sed tabescunt et evanescunt. Idem maxime locum habet in Prædicatoribus, Prælalis, Confessariis, alii que qui animas Deo parere satagunt. Dum enim puro zelo glori® Dei et salutis animarum id faciunt, florent filiorum spiritualium copia et fructu : dum vero se, puta plausum, lucra, aut commoda aucupantur, mox matrix eorum sterilescit, el ubera arescunt, ut nec filios in spiritu gignere, nec si quos genuerint, alere et promovere possint. Hoc est quod ait Christus : « Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. « Et mox : « Si quis in nio non manserit, mittetur foras sicut palmes, clarescet, ct colligent eum, ct in ignem mittent, el ardel, « *Joan,* xv, G. Omnis enim succus vigorque gratiæ, qua spirituahler vivimus, vegetamur, crescimus, cl fructificamus, derivatur a Christo quasi a radice ct humo. Vide S. Gregoriani, horn. 17 *in Evanrj.*

Præclare S. Bernardus, serm 31 *in Cant.* :« Ingratitudo, inquit, inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordi®, fluenta grati®. » Idem, tract. *De Interiori domo,* cap. xli : « Superbia, inquit, sicut est origo omnium criminum, ita est ruina omnium virtutum. Sola superbia contra cunctas animi virtutes se erigit, ct quasi generalis ac pestifer morbus omnes corrumpit. p Idem, serm. 54 *in Cant.:* « Argumentum superbire, privatio est gratiæ. » Ex adverso, argumentum humilitatis, est copia gratiarum. Si quem ergo videris privari gratia cl donis suis, scias eum esse superbum : si vero aliquem videris iis abundare et crescere, scito cum esse humilem. Humilitas enim est mater et conciliatrix donorum, quorum dissipatrix est superbia : Deus enim humilibus dat graliam, quam superbis aufert.

Vtn.15. 15. OMNES NEQÜITIÆ EORUM IN ¿ALGAL (I). — In Galgal enim Israelii® abjecerunt omne regimen Dei, tam politicum quam sacrum. Politicum, quia a Deo regi nolentes, in Galgal petierunt a Sair.uele dati sibi regem, qui proinde dedit cis Saulem. Sacrum, quia in Galgal statuerunt idola, quæ, spreto Deo, coluerunt. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Hugo, Lyranus, Vatablus ct alii. Dc Galgal vide dicta cap. iv, 20.

Qcia idi exosos iiabi i eos. — Hebræum *ki,* id est *quia,* $®pe non causam significat, sed encliticum est, et ornatus causa additur, imo subindo effectum significat. Ha capitur hic, ‹/. d. a Quia, » id est idcirco, ibi cœpi cos odio habere ct aversari. Ita Ribera, a Castro ct alii.

De domo mea ejiciam eos. — Puta do templo, ut explicat Chaldæus, vel potius do terra sancta, qu® tota erat quasi una domus ct familia Dei, in qua sub ejus alis ct protectione securi ct felices degebant braclitæ, quasi filii sub parentiscura, undo in cahabebant nomen Israelis et populi Dei : ibi quoque Deus suos Prophetas, quasi paterfamilias ad eos erudiendos et formandos mittebat. «Do domo ergo mea ejiciam cos, » ut alieni a me abeant captivi ad gentes, ct idola quæ coluerunt. IlaS. Hieronymus,Thcophylactus, Lyranus, Arias et alii.

Nox addam ut diligam eos. — Id est, *non amplius diligam cos,* ut vertit Vatablus. Nam, ut sequitur, et ut ait S. Hieronymus : a Abjecit eos Deus omnium Prophetarum, quia non audierunt cum; ct vagi erunt in nationibus, non habentes altare, non sedem, non principem, donec ad Christum convertantur. »

Omnes principes eorum recedentes, — *q. d.* Omnes reges Israel a primo Jeroboam usque ad ultimum flosce, a Deo ad vitulos aureos recesserunt.

16. Percussus est Ephraim, radix eorum exsic- vrr.u cata est. — Comparat Ephraim arbori, prius frondibus ct fructibus luxurianti, postea percuss® aurugine ct arescenti, quod radix ejus siccata sit, ideoque fructum producere non valenti, 7. *d.* Ephraim, id est populus Israel, instar arboris percussæ et arescentis in radice, paucos vel nullos proferet fructus, id est filios. Palet cx sequenti. Undo Chaldæus vertit : *Domus Israel similis est arbori, cujus radix uredine percussa est deorsum, el siccatur folium ejus sursum, fructum non faciet.* Porro radix Israel accipi potest fecunditas illi a Deo indita, cum Ruffino et l.yrano, vel regia potestas, sive reges et principes, cum Theodorclo ct Thcophylacto. Hi enim instar radicis sustentabant, cl vegetabant totum populum. Unde Arias apposite : Radix, inquit, est rex, truncus est regia tribus Ephraim, folia ct rami catene novem tribus, 7. *d.* Ultimus Samariæ rex (qui est quasi radix), puta Rosee, cum Samaria, totaque tribu Ephraim, quæ est quasi truncus arboris, vastabitur a Salmanasar : unde ab eodem mox vastabuntur cætcræ omnes (quæ sunt quasi rami) ul plane arescat, nipote siccata radice, regnum ct respublica Israel; adeo ut, etiamsi aliquos « genuerint, interficiam amantissima, » vel, ul Valablus el alii vertunt, *desiderabilia, uteri eorum,* id est diarissimo* filios, qui erant eorum desiderium el deficite; undeChaldæus vertit: *Interficiam viscerum eorum pulchritudinem.* Proles enim sunt parentum pignora, et quasi viscera.

Mystice, radix regni clreipublicæ est Deus; hic. enim regnum el rempublicamsustentat, auget, tlorere cl fructificare facit. Ha S. Hieronymus, qui rursum per radicem accipit Patriarchas Israelis,

(t) Post interlocutionem Prophetæ Dominus ipse loqui pergit, ct ne cum Epbraimo nimis severe agere videatur, cautín subjicit gravisñm.un, qua inductus tam graviter in eum animadvertat (Ackermann.)

pula Abraham, Isaac et Jacob. Ili enim licet in FO vivi, aridi tamen, et quasi mortui erant suæ soboli degeneri, puta Israeliti» idololatria; quia cos aversabantur, nec eos merito et prece sua juvabant.

vm. n. P, Adjiciet eos Deus meus (non illorum) : quia MON AUI)IERUNT EUM : ET BRUNT VAGI IX MATIORIBUS. — Hoc est quod deplorat Jeremías *Thrcn.* i, 8: « Peccatum (fornicationis spiritualis, puta idololalriæ : loquitur enim de Jerusalem qua*i de vir* gine mercificante) peccavit Jerusalem, proptcrca instabilis facta est, > 7. d.

/Etherei serial hoc *grc talit ia mariti,
Inque taira vetuit te remeare domum.
Inde vagi, boc illuc iocerlii sedibus erras :
Nulla Ubi domus est, cum sit ubique domus.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, comparat Israclem viti frondosa:, sed frudibus vacua, quod Dei opibus abusus sit ad augendum cultum idolorum, ideoque minatur ei excidium, quodque idohtm ejus, puta vitulus aureus, deferdur manu regi ultori, scilicet regi Assyriorum; tantasque strages d aerumnas, ut dicturi sint* montibus : Operite nos; ct collibus : Cadite super nos. *Addilque id jure fieri, quia priscum est hoc Israelis peccatum, puta cx diebus Gabaa, in quo pertinaciter persistit, quod non nisi excidio exstirpari potest. Sccmdo, vers.* 11, *comparat cum vitulae amanti trituram, id est, fruges ct opes, unde ait : Hactenus arastis rrpietatem, iniquitatem messuistis; nunc sopite, ac seminate in justitia, ut m tatis in ore misericordia:. Deinde hortatur ut novale cordis sui innovait, et praeparent ad gratiam quam afferet Christus, , r doctor ac dator. Denique, vers.* 14, si *in impietate perstent, minatur quod Bethel, id est, idola Bethel perdent* ecs *sicut Beth Arbcl, id est, domus Gedconis, perdidit Salmona cum Madianiti** (1).

1 .Vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei : secundum multitudinem fructus sui multiplicavil altaria, juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris. 2. Divisum est cor eorum, nunc interibunt : ipse confringet simulacra eorum, depopulabitur aras eorum. 3. Quia nunc dicent : Non est rex nobis : non enim timemus Dominum : et rex quid faciet nobis? 4. Loquimini verba visionis inutilis, et ferietis fœdus : et germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri. 5. Vaccas Belhaven coluerunt habitatoresSamariæ : quia luxit super cum populus ejus, et ædilui ejus super eum exaltaverunt in gloria ejus, quia migravit abeo, (i. Siquidem ct ipse in Assur delatus est, munus regi ultori : confusio Ephraim capiet, ct confundetur Israel in voluntate sua. 7. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ. 8. Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel : lappa, ct tribulus

(1) Totum hoc caput, ut recto observant po<t Sanetium Rosenmuller ct Ackermann, in enumerandis peccatis Ephraimitarum, illorumquo proptcrca supplicium amplicandq versatur. Vaticinium regnanto II sca, vel saltem sub ultima regni ejus tempora oditum esse, videntur probare vers. 3, 5, 15 (m *Ifebr.* xiv). Maurer tempore quod primam inter et alleram in terram Ephraimitarum a Salimnasaro susceptam expeditionem interibit, compositum putat. In quam sententiam venimus hac moli ratione, inquit, quod qui vers. 1 i vocalur&dman, vix dubium ost qninsit Salmanazar,clquod ibidem inomoratiirhN3iND*D *brit Arbcl.* oppidum maxime probabile est esso *Arbela Gatilœæ,* diruta a Salm.1nas.1ro, cum primum in regiones Israelitaruir. invadonem fecisset. Quid? quod ex vers. 0 colligi potest, in lucem orationem emissam esse tum domum, cum Hosea rex in auxilium Soo, Ægyptiorum regem, vocasse! : cf. etiam vers. 4 cl !3.

Pr imo, queritur Deus, quod quidquid facultatis cl virium, in idolorum cultum ct honorem effuse contulerunt, scilicet *primo,* abusum prosperitatis in multiplicationem idulolatricæ, I ; *secundo,* hypocrisin cl discordiam, 3 ; *terito,* contemptum Dei et r«yis, 3; *quarto.* pravitatem consiliorum , ct fraudes potissimum cl porti Jiam in ipsis etiam fosderibus Bolemnissime sancitis, 4.

Sl ccxdo, prædidt pœoam cnlpæ corresponden lem, *primo,* destructionem idololalriæ, per vitulum abductum, sacerdotem cl populum afflictum, 5, 6; *fecundo,* abbilonem regni cl regis, 7 ; *tertio,* eversionem cl vastitatem sacrorum, ac populi desperationem. 8.

Trnrio, comparationem facit operis cum pœna : *primo.* refertur indulgentia ficta Gabaitb, quorum reliquia? remanserant in populo ct regione, nec nisi post duplicem victoriam subacte fuerant, 9; *secundo,* statuitur poma gravior Israeliti*, qui cum præ Gahaitis pejus, duplici scilicei corporali cl spirituali scortatione, peccaverint, primo hostili incursu victi, Deo urgente, omnes siue exceptione deportabuntur, 10; *tertio,* addit quod hactenus Israel vel facilia lanium ct proficuaopera obibat ; sed nunc una cnm Juda, imposito oli im gravi jugo, subibit difficilia ct sterilia, 1 \;*quarto.* inh t rvns tropoabagncultum sumpto, pergit Propheta in adhortatione ad rite operandum, exposita trucius spe, cl vigento adhuc temporis opportunitate, 12; *quinto,* sed cum ne ad meliorem frugem redirent, quoties ad pœm ten tiamcl pietatem cos hortatus esi, to lies quasi de

ascendet super aras eorum : et dicent montibus : Operite nos ; et collibus : Cadite super nos. 9. Ex diebus Gabaa peccavit Israel, ibi steterunt : non comprehendet cos in Gabaa prælium super filios iniquitatis. 10. Juxta desiderium meum corripiam cos: congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas. I i. Ephraim vitula docta diligere trituram, ct ego transivi super pulchritudinem colli ejus : ascendam super Ephraim, arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob. 12. Seminate vobis injustitia, et melile in ore misericordi#, innovate vobis novale : tempus autem requirendi Dominum, cum venerit qui docebit vos justitiam. 13. Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacii : quia confisus es in viis luis, in multitudine fortium tuorum. 14. Consurget tumultus in populo tuo: et omnes munitiones tuæ vastabuntur, sicut vastatus est Salmana a domo ejus qui judicavit Baal in die prælii, matre super filios allisa. 15. Sic fecit vobis Bethel, a facie ma* liliæ nequitiarum vestrarum.

Tm t. J. Vitis frondosa Israel. — Pro *frondosa* hebraice est pp3 6olte, id est evacuans; quia scilicet se totam in frondes effundit, in casque succum suum exhaurit el evacuat, ut nil, vel parum supersit quod m fructus ct uvas transferat. Unde Chaldæus ct Vatablus vertunt : *Vitis vacua,* vel *dissipata,* id es! *surco careas cl humore.* Sic *Nahum* n, 2, dicitur : « Vastatores dissipaverunt eas; « hebraico eleganter *bckakim bokekim,* id est evacualores evacuarunt eos, hoc est predatoria predati sunt cos. Hinc et « Aquila, » ail S. Hieronymus, *bokec* interpretatus est íw^p«,quam nos aquosam vel içotnv possumus dicere, eo quod vini perdat saporem: Symmachus,6Xquwu<rxv,quæ tota in frondibus creverit: vites enim quæ putate a vinitore non fuerint, in flagella (id est palmites) frondesque luxuriant, ct humorem quem debuerant in vina mutare, vana frondium et foliorum ambitione disperdunt. Talis fuit Israel crescens in multitudine populorum, ct non reddens fructus agricolæ Deo. n

Addit deinde aliam, imo contrariam interpretationem : « Vitis, inquit, frondosa, sive juxta Septuaginta, tixXx|xxT€wax, id e4 bonas habens propagines ct flagella fructifera, mullos botros attulit; el uvarum fecunditas ramorum magnitudinem coæquavit, sed hæc quæ prius talis erat antequam offenderet Deum, postea abundantiam fructuum vertit in offenses multitudinem; ut quanto plores haberet populos, tanto plura unificarci altaria, el abundantiam terre numero vinceret idolorum (1).» Hæc deinde more suo tropologice apposite adaptai hærelicis : hi enim si. miles, imo pejores sunl idololalris.

Ratio hujus diversœ, imo contrarte versionis et explicationis est, quod *bokec* idem sit quod evacuane *se.* Jam autem vilis se evacuare potest in frondes solas (ita ut nil, vel parum possit suppeditare fructibus et uvis), aut parlim in frondes, partte et magis in uvas, itaque erit frondosa, simulque fructifera. Sic Israel olim tempore Patriarcharum erat fruclifer, id est affluebat tum uvis ct fructibus, æque ac hominibus, juxta illud *Psalm.* Lxxviii : « Extendit palmites suos a mari usque ad mare, » tum pielate, Dei cultu, bonisque operibus: ila S. Hieronymus, Haymo, Hugo, Lyranus ct alii. Sic ait Isaias cap. v, 7 : « Vinea Domini exercituum, domus Israel est : et vir Juda germen delectabile ; » unde « fructus adæquatus est ei, n id est fructus ejus respondit palmitum, id est familiarum, multitudini; tot tulit fruges,quot numero incolarum alendo sufficerent.

Verum prius verisimilius est; *bokec* enim proprie evacuantem sc, id est vacuam cl evanidam significat, ut vertit Symmachus, Aquila, Chaldæus ct Vatablus, quin ct Septuaginta. Nam tù/O.r.|xxTtûax idem csl quod bonos habens palmites, surculis luxurians : enim a Theophrasto,Columella el aliis vocantur palmites ct pampini vitis, vel fasciculus sarmentorum vitis; unde ex co flebant xJ.r.axTx, id est virgæ ccnturionales, quibus scilicet centuriones cædebant milites delinquentes. Hinc Macrobius vocat vitem cenlurionalcrn : lege enim Romana sancitum erat, ul cives non virgis cæderentur, sed sarmentis vitium, teste Livio lib. LV11. Huc facit quod Plutarchus in *Apophthc(pn.,(*tewo* Valerius Maximus, lib. VI, cap. iv, scribunt, Popilium Lenam a Romanis missum ad Antiochum Epiphanem, ul eum juberet recedere ab Ægypto, nec pugnare in Ptolemæos, cum Antiochus moram faceret, deliberans quid esset responsurus, Antiochum id est virga, circumscripsisse, eique dixisse: Non exibis hoc cir-

novo incæp*'nint pejores esse quam prini, pnedicit cos spe sua frustrandos esse, propter duplicem rationem : *primam,* qutam cultu ct religione sequuntur sua consilia; *alteram,* quia confidunt m multitudine militum suorum, 13; scilicet sicut munitiones dejectæ, el Salmana cum matre ac prolibus a Gedeone occisus ac deletus luit, 14 ; ac teseli propb r peccata flet, et quidem fato celerrimo, 15 (Alia hujus versus interpretatio datur, quam supra cx Maurer indicavimus, rl ad vers. 14 indigilabitnus.)

(1) Respicitur juxta hunc sensum, inquiunt Rorenmulkr et Ackermann, florens reipublicæ Israelitarum status sub Jeroboaino H , qui fines unpcni dilatavit, leoninos tjus restituit, ejus partem a byris ablatam recuperavit, ci rcmpubllcam victoriis suis in felicem statum reduxit, IV *neg.* xiv,S5.

culo, nisi responsum des mihi cl Homanis; <uùKu4-rcûax ergo idem est quod frondosa et pampinosa.

Itaque do hac vinea in frondes evanescenti, id est de Israele in opes bonaque terne effuso, ait : « Fructus adæquatus est ei, » id est cum fructum tulit, quem promittebat pampinorum et sarmentorum lascivia, scilicet nullum verum ct solidum, quia totus abiit in fronde* cl surculos, totus terrenis bonis inhians, iisque clprolibus luxurians, atque ea idolis accepta referens sprevit Deum, itaque nullum pietatis, timoris Dei cl sanctitatis fructum dedit; non uvas religionis, sed labruscas protulit idololatria*; ilaS. Hieronymus, Valablus, Arias, Prado in *Czech.* cap. xv, 2; fructus enim respondens et adæquatus viti frondosa», sunt frondes ct labrusca». Undo Vatablus vertit : Pone/we vel *afferetne fructum? q. d.* Non, nisi foliatum ct futilem; alii vertunt : *Fructus mentietur illi,* id csl fallet cum et frustrabit sua spe. Hebræum enim StW *tesçat ue,* id est *adæquatus est,* si a XTO *sçave,* id est mendacium, deducatur, significat *mentietur.* Aliter Arabicus Alexandrinus vertit: Fi/is /londa *habens ramos est Israel : multi sunt fructus ejus in templis eorum,* puta multe in idolis viclimæ et impietates; Arabicus Antiochenus: *Israel quasi vitis fertilis, et fructus ejus facilis est ei;* Syrus : *Vitis pampinorum* (pampinosa) *Israel, quæ fecit fructus secundum multitudinem fructuum ejus, multiplicaverunt altaria.* Juxta hoc Sanchez sic explicat, *q. d.* Israel quasi vilis, uti frondes, ita ct fructus multos protulit, cl opibus abundavit, sed has omnes suis idolis impendit, plures impensurus, si plures habuisset. Alii, *q. d.* Vitis evacuat, id est dementat kraelem. Nam « fornicatio et vinum auferunt cor,» cap. iv, ti. Sic Jeremías, cap. lì, ait, *iebokeku,* id est evacuabunt terram ejus. Chaldæus hæc ad captivitatem refert ; vertit enim : Vîtes *vastata est Israel, quæ erat plantata cum legem exsequeretur; et fructus respondet ei. Nam opera ejus mala facient ut ex* sulet*. Vitis ergo vastata similem fruclum feret, scilicet exsilium ct captivitatem.

vintesi Eoiesla obv'u» inito Allegorico, vinea csl Ecclesia, el tropologico anima quævis fidelis, idque *primo,* quia antiquis, præsertim Patriarchis, potissimum pr.cdium erat vinea. Ita Noe mox a diluvio plantavit vineam, *Gen.* cap. ix, 20. Sic Deus Israelite in terra promissa promisit vincta, *Douter.* cap. vi, II Sic sponsa, *Cant,* vin, 12, hæreditatem suam vocal vineam : * Vinea, ait, mea coram ino est, » *q. d.* Mihi carissima est et vicinissima, in ea vel juxta eam dego, illa oculis meis semper obversatur. Solebant enim veteres, uti et moderni, in atrio domus ad januam plantare vincam, ad umbram ct ad amoenitatem. Est enim vinea quid medium inter hortum et agrum : nam hic quæstuosus est, ille deliciosus; vinea est quæsluosa cl deliciosa.

Secundo, quia vinca maxime fructifera est, tum quia vinum fert, quod Deum lælificatct hommes, *Judie,* cap. ix, 13; tum quia nulla arbor vite feracior, si ejus tenuitatem spectes; tum quia multe vine® bene exculte copiosum dant fructum, uti fuit illa de qua Calo, qua» ex singulis jugeribus dabat decern vini culeos. « Efficaci exemplo, ait Plinius lib. XIV, cap. iv, non maria plus temerata conferre mercatori, non in rubrum littus Imlicumvc merces petitas, quam sedulum ruris larem. » II.nc Sapientia sese depræ-dicans : a Ego, ait, quasi vilis fruclificavi, • Ea/ i. cap. XXIV,23. Talis vilis fuilS. Polycarpus, discipulus S. Joannis Apostoli, Christianorum in Asia doctor, pater, et dux ad martyrium, de quo proinde vere Poeta :

Fructifica*, Polyrarpe, Deo, more, ore et amore :
A fructu mento nomea et omen habes.

Nimirum polycarpos po«eil, amat el provehit Deus, non polypbyllos; fructiferos, non frondosos. Denique vinum quod profert vitis, ita vires hominis rellcit et recreat, ut non tantum lac senum, sed lignum vite, imo vita hominis dici possit.

Tertio, quia vinea jucundissima est, sive ordines vitium, sive pampinos, sive botros vernantes el rubescentes spectes. Quocirca sponda sponsum ad ambulandum per vineam invitat in Canticis. Denique musti cx uvis recens expressi tanta est vis, ut lagenas el vasa sæpo diffringat, ut homines non tantum ebrios, sed et mentis impotes, et quasi amentes eQlciaL

Ita Ecclesia cl anima fidelis, *primo,* est prædium Deo cbarissimum; *secundo,* fertilissimum bonorum operum; *tertio,* amoenissimum; *quarto,* efll-cacissimum : licet enim exterius instar ligni vilis sit vilis et despecta, interius tamen habet succum vivificum, puta spiritum Christi, quo languidi et quasi emortui reviviscunt, incalescunt, aliosque Dei amore inflammant ad ardua virtutum opera. Hoc ergo est vinum germinans virgines, id est castos et immortales : virgo enim, vivido roseoque colore florescens, juveute nunquam senescentis ct immortalis vite est symbolum; ita Prado loco citato. Et S. Bernardus, serm. 63 *mCant.:* « Viro sapienti, ait, sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia: nil quippe incultum deserlurnve in sc sapiens derelinquet. » Et mox: a Cui virtus vilis, cui actio palmes, cui vinum testimonium conscienti®, cui lingua torcular expressionis, sermo, cogitatio, conversatio, cl si quid aliud est ex co, quidni lotum Dei agricultura, Dei ædificatio est, ct vinea Domini Sabaoth? » Vinea ergo hæc non tantum frondosa, sed cl florens, fructifera ct vinosa csl. Idem, senn. 63, Ecclesiam vocat «vincam grandem nimis,» Domini plantatam manu, redemptam sanguine, rigatam verbo, propagatam gratia, fecundatam spiritu. El *serm.* 60 : « Si vinca» animen flos, opus, odor opinio e t, fructus quid? martyrium. Et vere fructus vilis, sanguiscsl mar tyris. Quidni mustum rubens, probatum, pretiosum, plane dc vinea Sorec, torculari

passionis expressum?» Denique vide eiundein lib. Dc *Passione Domini,* qui totus csl de mystica hac vite et vinea. Explicans enim illud *Joan.* cap. xv : « Ego sum vilis vera. » docet Christum esse veram vitem, cujus proinde prœcisionçm, circumfossionem, vincula, culturam et speciem Christo accommodat. Deinde, cap. vm et seq., septem v.tis hujus folia mystica recenset; mox cap. ivi, ejusdem Dores : « Habuit, inquit, vilis ista vera non unius, sed omnium florum speciem, violam humilitatis, lilium castitatis, rosam patientiae et charitalis, cl florem abstinentiae, quem crocum appellamus, d Do his dicitur in *Cant. :* « Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.» Et: «BotrusCypri dilectus meus mihi in vincis Engaddi. »

SICUNDUM MULTITUDINEM FRUCTUS SUI MULTIPLICAVIT altaria. — *Fructus* vocat frondes; non enim uvas, sed frondes proferebat hæc vitis, uti paulo ante dixi : per frondes inlclligit filiorum frugumque copiam, 7. d. Quanto plures habebat cives et opes Israel, tanto plura adificavit idola et altaria; quia instar vilis frondosa?, in ca lotus effluxit; ita S. Hieronymus, Theodorclus, Theophylaclus, Chaldæus, Lyranus et Vatablus. Inllebrrco est elegans paronomasia inter *(ob,* et 13*DH *helibu, q. d.* Secundum bona terree fecerunt bona idolis, quasi carum largitoribus, ul quo plus bonorum ab iis sc accipere putabant, eo plus iis impenderent. Sic ait do deo frugum Virgilios, *cclog.* vu :

> **Nunc te marmoreum pro tempero fecimus, al lu,**
> **Sifœlnra gregem suppleverit, aureus esto.**

Hoc est quod subdit hic Propheta : « Juxta ubertatem terræ exuberavit simulacris. » lia impii Deo reddunt mala pro bonis, et beneficia vertunt in maleficia, ac fruges in gladios, divitias in vitia, quibus contra auctorem eorum pugnant pro diabolo.

Vm.1. 2. Divisum est cor eorum. — Hebrœum, *divisit cor eorum;* Septuaginta, *divisit corda sua,* quia scilicet Israel, puta Samarite, separarunt mentem suam, *primo,* a Deo Deique lege, ait Chaldæus et Theophylaclus; *secundo,* a sese invicem, 7. *d.* Animis ct odiis inter se dissident, dum hi hæc, illi illa idola, alii alia inducere conantur. Ita S. Cyrillus, Theodorclus, Albertus cl Hugo. Simili modo inter hærelicos perpetua videmus schismata el jurgia, qu® parit superbia. Cum enim fastu tumeant, nolunt aliorum Irvreses sequi esseque eorum discipuli; sed ipsi novorum dogmatum auctores et magistri esse satagunt. Porro Hugo putat hic notari schismata inter Juda et Israel, sive inler Roboam ct Jeroboam, ac consequenter inter Deum et vitulos aureos : hos enim coluit Israel, illum Juda. Verum hoc remotius est : vicinius S. Hieronymus, Haymo cl Albertus putanl hic significari schisma inter Hosco ultimum regem Israel, el populum, dum populus vitulos, rex Deum colendum censeret : sed hujus schismatis in Scriptura nulla est mentio, imo de Hosco rege dicit IV *Regum,* cap. xvn, 2 : « Fecilque malum coram Domino,» quia, ut videtur, coluit vitulos aureos, non Deum. *Tertio : a* Divisum est cor eoruin in seipsis,» dum partem ejus Deo, partem idolis dare volunt. Cupiunt (nim tam Deum, quam idolum colore, ut ulrimque habeant propitium, ut patet IV *Regum,* cap. xvn, 33. Ita Lyranus. Sic Romani colebant deos omnium gentium, ut omnes haberent propitios et faventes, ne, si quem négligeront, cum contra se concitarent; uti Trojani, colendo Venerem, concitarunt contra se Junonem, uti narrat Virgilios, I *Æncid.* Putabant enim inler deos esse lites ct bella, uti sunt inter homines.

Nunc lxteribunt, — 7. *d.* Idcirco jamjam exscindentur ct desolabuntur, ut vertunt Septuaginta; divisio enim ct schisma est causa ruin® et interitus. Verum enim est illud Christi : « Omne regnum in sc divisum desolabitur. » *Secundo,* cum Chaldæo, Aria ct Va'ablo verti potest : *Nunc delinqucni, q. d.* Insigne delictum ct enorme flagitium est, hæc cordis eorum divisio a Deo ct proximis, imo a seipsis. Hebrœum **eniins^K** *ascam* et delinquere, ct desolari, sive exscindi et interire significat.

Ipse, (scilicet Deus), confringet (per Assyrios) simulacra eorum — Israelitarum. Ita S. Hieronymus, Theodorclus, Theophylaclus, Albertus el Vatablus. llebræi enim sæpe suppositum sublicent, el cxcircumstanliissubintelligendum el supplendum relinquunt. *Secundo,* « ipse,» id est *ipsum,* scilicet cor divisum : nb *leb* enim, id csl *cor,* Hcbræis est masculini generis, æque ac *ipse :* vel certe *ipse,* scilicet Israel, qui divisit cor suum, ut habent Hcbnca, 7. *d.* Ipse dissensus animorum, ipsa discordia, ipsa schismata ct factiones perdent eos, tradenlque hosti, qui simulacra, æque ac domos et urbes eorum evertet. Ita a Castro. Unde sequitur :

3. Quia nunc dicent : Non est rex nobis, etc. — 7. *d.* Cum viderint adventare Assyrios, ac Samariam obsidere, nec llosee regem suum posse cis resistere, tunc dicent : Non csl rex qui nos possit tueri; rex noster perinde est, ac si non esset rex, idque juste accidit nobis, quia non limemus, nec colimus Dominum, sed idola. Deo enim, qui csl Rex regum et Dominus dominantium, irato, quis mortalis rex juvare ct salvare poterit? Ha Lyranus et Vatablus. Unde *secundo,* S. Hieronymus, Theodorclus et Albertus exponunt, 7. *d.* Cum Hosco rex capietur ab Assyriis, dicet Israel: Jam orbati sumus rege, quia Deum regem regum reliquimus (1). *Tertio,* a Castro, 7. *d.* Deus

(1) Mangonis hæc verba, ad præsens tempus, et ipso refert, ct« non est rex nobis, » do Hos?a rego a Salmanasare in vincula conjecto inlelligit : *Jam enim dicunt : y'on est...* el *hic* noster *rex quid poterit facere pro nobis,* ulp»tc captus et in carcerem abductus? Quæ interpretatio

qui solet nos regere, esseque rex noster, nos deseruit, quia non coluimus eum : quid ergo opis nobis conferet llosee rex miser, et ruinæ proximus? Denique Hugo et Arias exponunt, q. *d.* En regnum Israel quod invito Deo instituimus, jam succisum est, quia Deum non timuimus. Quid ergo illud nobis profuit, aut prodent, quod nossecum ruinam?

Moraliter, discant hic respublicæ et reges omnem eorum potentiam esse imbellem el invalidam, nisi Dei cultu et ope fulciatur. Hoc professus Salomon, III *Regum,* cap. n, 24 : «Vivit, ait, Dominus, qui firmavit me, et collocavit me super solium David patris mei. n Et Davidi ait Deus, *Psalm.* Lxxxviu, 36 : « Semel juravi in Sancto meo, si David mentiar : semen ejus in æternum manebit. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo. » Quocirca David moriens Salomoni hæc ultima dedit monita : « Observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, etc., ut confirmet Dominus sermones, quos loculus est de me, dicens : Si custodierint filii lui vias meas, el ambulaverint coram me in veritate in omni corde suo, et in omni anima sua, non auferetur libi vir de solio Israel. » Quinimo Moses moriturus, cx ore Dei de regibus iti sanxit, *Dcuter.* cap. xvn, 18 : « Postquam sederii (rex) in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium, etc., lègetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ul discat liniere Dominum Deum suum, ct cuslodire verba, ct ca?rcmonias ejus, etc., ut longo tempore regnet ipse, cl filii ejus, p Hoc ipsum œterna Sapientia edicit, Prov. vm, 15 : « Per me reges regnant.» Hinc do Josophat pio rege dicitur H *Paral,* xvn 3, : « Fuit Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui, etc. Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, etc., faclæque sunt ei infiuilæ diviliæ el multa gloria. » Hac de causa Agapetus recte monuil Justinianum Imperatorem,uti refert Baronius toni. VII *in Justin. :* «Sceptrum, inquit, imperii cum a Deo susceperis cogitato quibusnam modis placebis ei qui id libi dedit, cumque omnibus hominibus ab eo sis pnvlalus, pre omnibus eum honorare festina. »

Viderunt idipsum Gentiles. Scribit Plinius *De Viris illuslr.* cap. n, iXumam Pompilium, secundum Romanorum regem, ferum populum « religionis institutione ct utilibus legibus domuisse, suuinque regnum ila firmasse, ul pendente ejus regno nemo illi bellum moverit. » Apud Livium, lib. XLIV, csl illa vox Cali Marcii: «Favere pietati fideique deos, per quæ populus Romanus ad lautum fasligii pervenit. » Do Agesilao Spartanorum duce ita scribit Xenophon in ejus laudibus : « Existimabat divina auxilia non minus iu hoslili, quam amico in solo imploranda esse. »

4. Loquimini yerba visionis inuth.is. — Legit Vcrt-Interpres 1131 *dabberu* in imperativo, id est /o-*quimini;* jam legunt nm *dibberu* in praeterito, id est loculi sunt. Chaldæus vertit in presenil, fo-*quuntur verba violenta;* quia llebræi carent presenti, ct pro eo utuntur prælerilo. Rursum pro *visionis inutilis,* hebraico est X1Z7 nihx *ulolh seau,* id csl *juramenti mendacis,* vel futili*» cl *mutilis.* Solebant enim Prophet® suas visiones, sive prophclias confirmare juramento, dicendo: «Vivo ego, dicit Dominus, » id est, juro per vitam m ani ; aut potius se diris devovendo, dicere : « Hæc mihi faciat Deus, et hæc addat, si mentior. n Hebr rum enim *alot* significat juramentum exsecralorium, maledici onera ct imprecationem tristium. Talis ergo visio ct prophetia vocatur *ala,* id est exsecratio, quia fiebat cum exsecratione. Senius est ergo, *g. d.* Loquimini sane, ct jactate verba pseudoprophetarum, qui afferunt suas visiones, casque jurando el pejerando confirmant, sed mendaces ct fútil s. Pollicentur enim omnia prospera, nec timendos esse Assyrios, sed mentiuntur ct decipiunt vos, aguntque in ruinam. Est ironia : ridet enim ct subsannat cos, quod falsis prophetis ct seductoribus fidem habeant in suam perniciem : loquuntur enim visiones, sed futiles ct mendaces, puta non Dei oracula, sed cerebri sui somnia. Ita S. Hieronymus, Haymo, llugo cl alii.

Ferietis foedos. — Hæc sunt « verba visionis inutilis,» seu oracula pseudoprophetarum. Dicebant enim : a Ferietis, » vel ferite « fœdus, » scilicet cum diis vestris, æque ac regibus, jurando cl devovendo vos diris, si unquam coseorumque schisma deseratis, ct ad Deum domumque David in Jerusalem ct templum redeatis : ila Vatablus, Arias ct Clarius; *secundo,* ferite fœdus cum Assyriis, aut cum .Egypliis (I) : si hoc feceritis, omnia erunt vobis secura cl prospera. Ita ipsi. At fallunt: nam instat vobis amaritudo captivitatis. Inde de ca subdit :

Er GERMINABIT QUASI AMARITUDO JUDIQO1 SUPER SULCOS agri. — Pro *amaritudo* hebraice est CX1 ros»;, quod significat venenum, amaritudinem, resque venenatas el amarissimas, uti est fel, virus serpentum (unde Chaldæus vertit : *Caput serpentum maleficorum),* colocyntidcs, absinthium, etc. Septuaginta vertunt, *germen,* scilicet amarum ct noxium. Sensus ergo csl, *q. d.* « Judicium, » id est supplicium Israelis, « germinabit, » et prodibit «quasi amaritudo,» id est amare et noxiæ herbæ, v. g. absinthium, « super sulcos agri, » ubi copiosius germinant, nipote terra sulcata cl elaborata, *q. d.* Uti noxiæ herbæ copiose germinant in terra culla; ita copia suppliciorum ger-

duahus de causis rejicienda csl, quarum una csl, quod nondum ad extrema ventum esso ostendunt vers. 10,15, et alii ¡altera, quod quemadmodum quæ vers. 2 leguntur, « nunc interibunt, » sunt *minantis* minantis esso debent et Iwec quæ vers. 3 habentur. (Maurer.)

it) Commoda, inquit idem, hæc verba ad fidem Salmana&iris non servatam cl fœdus cum Soo rege Ægypti facium possuut referri. (Maurer.)

minabit in Israel, qui in agro tain terræ quam cordis duxit sulcos non pietatis, sed impietatis : hisce cnim cor suum sulcavit, id est studiose et data opera peccavit, sculpendo et colendo idola, ac Deum Deique legem et minas spernendo; idque cx eo quod credidit pseudoprophetis dicentibus eum, si id faceret, fœdusque cum idolis feriret, tutum et securum fore. Ha Theodoretus, Theophylactus, Arias, Vatablus et S. Hieronymus, qui el addit dc hac amaritudine supplicii : « Ìì qui seminaverunt copiose in gaudio, copioso metant m lacrymis; qui riserunt, fleant; qui habuerunt consolationem, lugeant, n Alludit ad minas ct exsecrationes Mosis, *Dcut.* cap. xxix, 18 : *o* Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut Iribus, cujus cor aversum est hodie a Domino: ut vadat et serviat diis illarum gentium, et sit inter vos radix germinans fel ct amaritudinem. Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo, dicens : Pax crii mihi, cl ambulabo in pravitate cordis mei. El Dominus non ignoscat *ei :* sed tunc quam maxime furor ejus fumet, n Imo hasce minas in Israele jam implendas Osee hic prædicit. *Secundo,* « judicium, » id est vindicia, « super sulcos agri, n accipi potest sterilitas inducía agris, 7. d. Deus puniet vos agrorum sterilitate, ul, licet sulcati ct seminati, non proferant segetem, sed potius spinas, tribulos, lolia, herbasque amaras cl venenatas (I).

'er*. 5. 5. Vaccas Bethavek collerunt habitatores Samariæ. — a Belhaven » est Bethel. Bethel cnim, id est domus Dei, dicta est, ob visum ibi a Jacobo Deum scalæ innixum. Eadem deinde dicta est Bet*haven,* id est domus iniquitatis, vel idoli, ob vitulos aureos quos ibi adorandos proposuit Jeroboam. *Vaccas* ergo, sive juvencas, vocat hosco vitulos. Unde Septuaginta hic vertunt, *vitulum ;* cl dc eo mox sequitur : « Quia luxit super cum (vitulum) populus, n Pro quo noia : Vilnius hic fuit Apis, sive Serapis, deus Ægyptiorum. Hunc cnim cum Ægyptiis coluerunt Debrai degentes in Ægypto, ideoque Deus, ut cos ab hoc idolo avelleret, jussit Mosi ut cos educarci ex Ægypto in Sina : ubi cum Moses, acceptурus legvm, diutius cum Dcohærcret in moule, mox populus volens redire in Ægyptum, Apin, puta vitulum aureum, quasi ducem viæ sibi conflavit, *Erod.* cap. xxxn, 4. Eumdem renovavit et revocavit Jeroboam, faciens schisma a Deo et a domo David: lege historiam lll Beg.cap. xn,28. Porro Jeroboam non unum, uti videtur velle S. Hieronymus,Haymo, Rupcrtus, Hugo ct Lyramis, sed plures erexisse vitulos patet, turn, lib. Ill *Reg.* cap. XII, 28, tum quia hic cos vocat *vaccas* in plurali. *Vaccæ* ergo *Bethaven,* sunt duo vituli aurei, quos fecit Jeroboam, unumque posuit in Bethel, alterum in Dan. Dan ergo, æquo ac Bethel, vocatur hic *Bethaven,* id est domus idoli.

Nota : Scriptura hos deos nunc vocat *vitulos,* nunc *vitulas,* vel *vaccas. Pruno,* quia Patres quos citavi *Exod.* cap. xxxn, vers. 4, docent cos non fuisse integros vitulos, sed tantum capita vitulina, ita ut Aaron Hebrœis tantum conflaverit caput vituli : unde an is mas esset, an femina, puta an vitulus, an vitula, vix dignosci poterat. *Seeundo,* quia valde verisimile est, si e capite sexus dignosci poterai, fuisse vitulas potius quam vitulos, tum quia Herodotus lib. Il id docet : « Boves mares, inquit, eosdemque mundos, ac vitulos universi Ægyptii immolant; feminas cis immolare non licet, nipote Isidi consecratas. Nam Isidis simulacrum muliebre est bubulis praxlitum cornibus, quemadmodum Io Gricci describunt, bovesque feminas omnes itidem Ægypti venerantur ex ominibus pecudibus longe plurimum;» tum quia hebraico vocantur *ffhvj cglot* feminine, id esi vilulæ, uti vertunt Septuaginta, lll *Reg.* cap. mi, 28, ac Josephus, lib. VIH *Antiq.* cap. m ; sive vaccæ, uti vertit Noster hic. *Vacca** ergo novellas accipe, id est vitulos adultos, aut potius adultas; vitulus enim, uti et bos, asinus, equus, ovis, camelus, etcætera animalium nomina utrumque sexum, puta tam feminam quam marem significant. Hæc sententia valde probabilis est : contraria tamen, scilicet fuisse vitulum potius quam vitulam, non est improbabilis, eamque videntur sequi S. Hieronymus, Rupcrtus, Vatablus et Arias. Ratio est, quia passim vocatur *vitulus;* hic tantum vocatur *vacca* ad irrisionem. Apis ergo, sive Serapis, crat bos, vel vitulus corpore nigro, candida fronte, habens in tergo albam nolam vel maculam, uti dixi *Exod.* cap. xxxn, 4 (2).

Tropologice, peccator qui cami, abdomini, ventri et veneri indulget, colit vitulos ct vaccas Bethaven, cum iisque vitulatur, filque quasi vitulus. Sicut cnim vituli et vaccæ stupidi sunt, petulci, jugum subeunt, terram aratro subigunt, et collum oneri supponunt; ita et carnales stupidi fiunt mente, lasciviunt, labores maximos subeunt, ul suis deliciis fruanlur, onera gravissima

(1) Notatur pana et divinum judicium contra impiotalem istam, imagine desumpta acernine in terram conjecto, quod mio tempore simile sibi producit. Seminarunt biadila m sulcis suis tua a Deo defectione herlms venenatu*, quæ fuerunt horrenda peccata, inde neces** luit» ut eUam erumperet germen venenatum,scilicet extrema cahmiLìS ct miseria, quæ justo Dei judicio peccati Iruotus est. CL Dew/rr. itu, 8.

(Î) Quod a sequioro sexu *vitula?* vocantur Jeronoami vituli, inquit Bocharlos, *Ilierox.* tom. I, pag. 869. putant ad contemptum perlinaisse, ul illud Romani (Virgili!) : u O vere Pbrygi.e, nec enim Phryges; *› neque dubium quod illud ¿vwutknapxu (contemptus) genus mullum valuerit apud llebricos, qui deorum sexus nesciunt. Proinda in *Diis* censentur *fíerith, Judie.* Vili, 33, el *Astarte,* 1 *lìeg.* xi, 5, 33 , quamvis revera apud cultores suos pro deabus habitæ fuerint. Feminino igitur genere *viiuta* vocantur idota Jerobo;imi, ut eu magis constet, illa non posse haberi pro vero Deo, cujus decem nomina omnia masculina sunt. Hæc tomen ratio parum prebabilis Maurer videtur.

et pone importabilia suscipiunt, freno pascuntur, totique in terram ct terrena projecti sunt.

Coluerunt. — Hebraice eetvny *iaguru,* id est timuerunt, hoc est coluerunt ct venerati sunt, ut vertit Noster, Chaldæus et alii ; nam « primus in orbe deos fecit limor, n Hinc in Scriptura timor Dei significat vèneralioncm el cultum Dei. Timor ergo hic est reverentia Dei. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Haymo ct alii.

Aliter Vatablus, Arias, Pagninus cl Clarius, *q. d.* Samarita;, videntes ab Assyriis vastari Bethel ct vitulos suos, pavebunt, timentes quod ct ipsimel propedieni simili clade vastabuntur. Septuaginta vertunt, *inorati sunt* : TQ *gur* enim significat proprie *peregrinari, inorari, degere;* inde "U *gher* est peregrinus, ct quia peregrini peregre , apud exteros cl incognitos sunt timidi cl pavidi, hinc *gur* significat quoque *timere, pavere.* Vertunt ergo Septuaginta : *Apud vitulum domus* (pro px *aven* enim legunt ipsi per crasiu px on) *inorabuntur habitatores Sumaria.* Hinc el Vatablus vertit : *Ad vitulas Belhaven concurrent Samarites.*

Quia luxit super eum populus ejus (a Eum » scilicet vitulum , ut vertunt Septuaginta. Itaque quas ante *vaccas* vocavit hic, *vitulum* vocat, ob causas jam dictas : cl quia voluit substantiam tantum idoli, non sexum, non numerum significare, scilicet quod esset bos, sive vitulus, non equus, non hircus, non aries (1). Sensus ergo est: « Luxit, » id est lugebit , populus super vitulum deum suum, cum scilicet videbit cum ab Assyriis capi, ct captivum avehi in Assyriam. Lugebunt), et JBDITUI ejus, (puta sacerdotes cl custodes vituli ejusque templi, qui antea) exsultaverunt in gloria i:jus (cum ipse ab omnibus coleretur), quia (gloria hæc vituli) migravit ad eo.

Vm ‹». 6. Siquidem et ipse (vitulus) in Assur (Assyriam) delatus est, munus RF.Gi ultori. — Septuaginta : *Et ipsum vinciendum duxerunt xenia regi, q. d.* Vitulum hunc captivum, quasi munus et xenium insigne obtulerunt Assyrii regi suo. Nota *primo :* Tò *quia* hic non causam significat, sed eventum; hcbræum enim *ki* sæpc tantum consequential el ornatus causa additur, idemque valet quod *hinc, hac de causa, idcirco. Secundo,* post *n aditui,* more llebræo subauditur relativum TCJK *ascer,* id est *qui. Tertio,* regem Assyriorum vocari *ultorem,* id est vindicem; Symmachus, u-if^cvTa, id est *prtesulem* el defensorem, ob causam quaiii dedi cap. v, 13. Allegorico Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion.* cap. xlu : a Oseas, inquit, de Christo prophetavit : ct vinclum eum duceni xenium regi; » nempe cum Pilatns enm misit ad Herodem. Sed perperam; donum enim hoc fuit idolum) puta vitulus aureus, qui nequit esse typus Christi.

Confusio Ephraim (Ephraimitas , id est Israelitas, sive Samantas) capiet, et confundetur Israel in voluntate sua. — Hebraice *mentíalo,* id est *a consilio suo,* ut vertunt Septuaginta, Vatablus ct alii.

Quieres, quænnm hæc confusio, quis voluntas, quodnam consilium? *Primo,* S. Hieronymus, Theodoretus , Theophylactus, Ihymo et Hugo : « Tradunt, inquiunt, Hebræi vitulos aureos a sacerdotibus furto esse ablatos, et pro his teneos ct deauratos repositos. Cum igitur lugeret populus tempore necessitatis et angustile, etiam vitulos aureos inter munera estera Assyriis regibus, et maxime regi Sennacherib, ab Israel esse directos; exsultabant aeditui quod fraus cornm nequaquam posset argui ct deprehendi. Et hoc est quod ait : /Editui ejus, scilicet vituli, super eo exsultaverunt in gloria populi, hoc est, in vitulo quem habebant pro gloria, quia migrasse! ab eo, id est a populo, ct translatus esset ad Assyrios. Siquidem ip^e delatus est munus regi ultori, statimque sequitur : Confusio capiet cos, etc. Deprehensa cnim fraus vitulorum deauratorum, regi Israel litteris indicatur ; unde se placere existimaverunt, inde vel maxime confunduntur, et offendunt eos quibus munera miserant, existimantium non furto sacerdotum, sed fraude regum atque consilio hoc esse perfectum. › Additque S. Hieronymus : « Legimus IV *Rcj.* cap. xv, 19, regem Israel Manahem regi Assyriorum Phul mille talenta argenti misisse, ut ci præberet auxilium, inter quæ nonnulli arbitrantur etiam vitulos aureos esso directos. » Consilium ergo hoc sacerdotum fuit, quod suaserint regi Israel, ul vitulos deauratos mitteret dono regi Assyriorum, ut sic fraus eorum lateret, qua ipsi furati vitulos aureos, supposuerant æneos deauratos : confusio et pudor eorumdem fuit, cum fraus eorum detecta per regem Assyriorum, redundavit in caput regis Israel, et tandem in caput ipsorummet sacerdotum. Aliter Theophylactus; opinatur enim sacerdotes suasisse principibus, ut vitulos hosce mitterent m Assyriam , quod sperarent eos ab Assyriis adorandos : sed confusi sunt: nam Assyrii eos confregerunt. Abler et Theodoretus : Consilium, ait, hoc fuit do mittendo vitulo in donum Sua regi .Egypli, ul is Israelitas tueretur contra Salinanasar : sod confusi sunt; nam et vitulum perdiderunt, ct a Sua adjuti non sunt.

Verum hæc omnia incerta sunt, ct fabulas Rabbinica* olent, praesertim quia Osee satis significat vitulum hunc non daturn, sed captum ab Assyriis, cap. vin, 5: ‹t Projectus est, inquit, vitulus tuus, Simaría. ›› Et hic vers. 2 : « Ipse confringet simulacra eorum. » Et vers. 8 : « Disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel.

(I) Pro rnbipS *lecgelot, vitulis,* nonnulli nbjpb lc(~ *1*1 • I V t *geint* singnl.ir«»in legi jubent, quod unus tantummodo vitulus exstiterit in Bethel urbe, el suffixa sequantur singularia. Sed facile vales ab initio do omnibus Israclilaruiu vitulis, qui cum facti essent instar vituli Beltielcnsis , recte dicebantur vituli Bollicíenles, in sequentibus vero do ipso primario vitulo, vel dc uno loqueus generatili) do omnibus cogitasse putatur. (Maurer.)

Piro ergo : Voluntas hæc et consilium Israelis firt, quod vitulum quasi numen suum elegerint, cl Deo vero praetulerint, eique, non Deo, servire voluerint, sperantes ejus ope se tutos fore ab Assyriis : sed confusi sunt; nam vastati sunt cum vitulo, qui al> Assyriis captus et irrisus, in donum oblatus fuit regi ultori, puta Salmanasar, qui ullus csl defectionem Israelilarum tam a Deo quam a se, quod scilicet contra fœdussecum initum confugissent ad Sua regem / Egypti. Ita Lyranus, Arias, Valablus, Ribera, a Castro et alii.

Tropologice, S. Gregorius explicans illud *S. Job* cap. XXI, 16 : *Consilium impiorum longe sita me : «Quod est, inquit,* iniquorum consilium, nisi terrenam gloriam quærere, fcternam negligere : salutem temporalem cum damno interiori appetere, et dolores transitorios ad æternos gemitus commutare. »

Veri 7. 7. TRANSIRE FECIT SAMARIA REGEM SUUM. — Iic- braice *nidme :* quod pruno verti potest, *exscindetur in Samaria rex ejus,* scilicet rex Samaria», puta Rosee occidetur in ea. Ita Valablus. *Secundo : Similis est cum Samaria rex ejus spumæ, quæ est in superfîcie aquarum, q, d.* Rex cum regno instar spumæ dissipabitur et evanescet. Ita Arias. *Tertio: In silentium redacta est,* vel *obmutcfacta est,* id est periit, disperiil, *Samaria cum rege suo.* Ita 1'orsterus. *Quarto,* Noster passivum *nidme* accepit pro activo MOI *dama,* vel *dimma,* id est excidit. Unde vertit, *transire fecit;* Septuaginta *abjecit;* forte pro nono *nidme,* legerunt *niddepha,* id est impulit, propulit, propulsavit Samariam regem suum quasi spumam ; spuma enim ab unda el lluclu proprie propelli dicitur, *q. d.* Samaria idola colendo trausire fecit, impulitque in exitium regem suum quasi spumam. Suo enim scelere apud Deum meruit ct effecit, ul regnum suum cum rege ab eo exscinderetur, ct transiret celerrime, evanesceret ul spuma aquæ propulsa cl dispulsa a fluctibus. Rursum, *q. d.* Cum rex populo in idololatriam propenso obsecundaret ; ct hic sceleris avidus regi assentirclur ct assentaretur, fecit populus, quem aquæ multœ repræsentabant, regem suum perire quasi spumam ex se natam ; cam scilicet in seipso, velut in aqua comumens, perdens et evanescere faciens. Aliter Sanchez, qui per regem accipit idolum, puta Moloch, vel vitulos aureos, quos secum perdiderunt Samarite.

Nota : Pro *spumam* hebraico est rprp *ketscph,* quod proprie significat ebullitionem ct effervescendam ; inde iram ebullientem , inde bullam cl spumam. Septuaginta vertunt, quod Interpres *cremium* vertit, puta sarmenta, stipate, oinniaque ignis fomenta ad cremandum facilia, quibus fornax incenditur, vel torretur aliquid atque frigitur : a *frigendo* enim vocatur Ita cx Columella et Plinio S. Hieronymus. Hæc enim sarmenta, vel stipulæ, instar spumæ ab aqua propelluntur, cl si accensa sint, ab ea mox exstinguuntur, ait Thcodoretus. Symmachus vertit, *ir. volens ostendere ferventis ollæ superiores aquas, et in spumam bullasque surventes, quas Græci vocant,* ait S. Hieronymus. Syrus vertit: *Rejecit Samaria regem suum quasi paleam,* vel *quasi testudinem* (pro *%helo* enim aliis punctis legi poteslgolo) *superfaciem aquæ;* Arabicus Antiochenus: *Despexit Samaria regem suum quasi herbam super aquas,* v. g. algam ; Arabicus Alexandrinus : *Sustulit Samaria regem suum sicut spumam, quæ est superfaciem* (superficiem) *aquarum.*

8. Er disperdentur excelsa (altaria, sacella ct templa : hæc enim Judæi more Gentilium erigebant in montibus, lorsque excelsis) idoli (puta vituli aurei in BetheiA-recli, quod est) peccatum Israel. — *Peccatum* vocat non actum, sed objectum peccati, puta idololatriæ.

Et dicent (Israelite in excidio Samarías per Salmanasar), montibus : Operite nos ,— *q. d.* Tanta erit clades et caedes Israelilarum, tantus clamor, pavor ct horror Assyriorum, ut qui poterunt, abdant se in speluncas el cavernas : qui non poterunt, optent montibus et collibus operiri et contegi, ne hanc stragem videant et sentiant; « ut nemo fulurus sil, ait Theophylactus, qui non malit obrui aut terra discedente, aut repentino montium casu, quam mala ab hostibus admissa sustinere. » El S. Cyi illus : « Dicent, inquit, montibus, in quibus idola colebant : Cadite super nos, et anticipate crudelitatem Babyloniorum, et captivitatis extremam miseriam. »

Nota ad litteram, ul palet ex antecedentibus cl sequentibus, hæc intelligi de excidio et calamitale extrema ac desperata decem tribuum, cum ab Assyriis excisa est Samaria. HaS. Hieronymus, Cyrillus, Ruffinus ct alii. Allegorico vero hic dari typum calamitatis el excidii, tum Jerusalem per Titum el Romanos, quæ tanta fuit, ul in cryptas et cloacas se abderent Judæi, teste Josepho; excidium enim Samariœ fuit typus et prœludium excidii Jerusalem; unde eidem hæc accommodat Christus, *Lucce* cap. xxiii, 30 : ita S. Hieronymus, Haymo, Theophylactus et Hugo. Imo Rupertos vult hunc esse sensum litteralem; sed perperam. Tum totius orbis in fine mundi ; unde eidem hæc adaptat S. Joannes, *Apocalyp.* vi, 1G. Similo csl *Isaiæ* cap. ¡i, 19 : a Introibunt in speluncas petrarum, ct in voragines lcrræ a facie formidinis Domini, p Sic apud Senecam in *Troadibus* vidua Hectoris, occultans filium in sepulcro, ait ei :

Fata si miseros juvant,
Habes salutem : fala si vilain negant,
Habes sepulcrum.

Quod Malchus monachus, teste S. Hieronymo in ejus Vita, herum insequentem fugiens, abdensque se in speluncam, sibi adaptans : a Si, inquit, Dominus miseros juvat, habemus salutem; si despicit peccatores, habemus sepulcrum. »

Anagogico, hæc plane plencquc congruunt

damnatis in gehenna, qoi optant mortem, ut pœnas evadant, cl mori nequeunt. De quibus S. Bernardus, lib. V *De Consul,* cap. xii : a Horreo, ait, vermem mordacem, ct mortem vivacem. Horreo incidere in manus mortis viventis, ct vile morienlis. Quis det illis semel mori, ul non moriantur in ætornum? Qui dicunt montibus: Cadite super nos; ct collibus : Operite nos, quid nisi mortem mortis beneficio aut finire, aut evadere volunt? Denique invocabunt mortem, cl non veniet, » ail S. Joannes *Apacai.* ix. Lnde Arabicus vertit : *Et dicent montibus, ct rupibus, ct collibus : Cadite super nos.*

Vers. 9. 9. Ex DIEBUS GABAA PECCAVIT ISRAEL, — ç. *d.* Priscum cl inolitum est hoc idololatriæ Israelis peccatum, olitana ct pertinax hæc in eo csl labe? ct macula, quæ proinde non nisi igne ct excidio purgari et evelli potest.

Quæres, quinam sunt dies Gabaa? *Primo,* Chaldæus hæc refert ad Saulem, qui creatus est rex in Gabaa : peccavit enim Israel petendo regem contra voluntatem Dei, *q. d.* A tempore Saulis peccavit Israel, ct Deo rebellare cœpit : in Gabaa ergo tam populus quam rex steterunt coram Domino, imo contra Dominum; ct tamen non comprehendit cos prælium susceptum a super,» id csl contra, a filios iniquitatis, » puta Philistinos incircumcisos ct infideles, *q. d.* Licet Israel peccaverit creando regem Saulem, tamen Deus cum non deseruit, nec Iradidil Philistœis, sed potius cos illi subjugavit. Nam, ul dicitur I *Peg.* cap. XIV, 52 : « Erat bellum potens adversus Philisteos omnibus diebus Saul. » At Israel, tantæ Dei clcmcnliæ immemor cl ingratus, ab eo descivit ad idola. Ergo acriter ab co punietur. Hoc est enim quod subdit : « Juxta desiderium meum corripiam cos. » Verum in creando Saule rege non peccavit solus Israel, de quo hic agitur, sed el Juda; nec sub Saule, aut post Saulem sub Davide cl Salomone a Deo descivit ad idola, sed sub Roboam.

Secundo ergo, melius alii hæc referunt ad tempora Judicum, puta ad tempus quo stuprum in Gabaa csl commissum a Benjaminilis in uxorem Lévite, ob quod omnes pene in prælio deleti sunt, *Judie,* cap. xix, 20. Sensus ergo est, *q. d.* Ex eo tempore, quo viri Gabaa cl Bcnjaminitæ scelus in Lcvitam ejusque uxorem admiserunt, peccavit Israel, scilicet idololatria publica, puta colendo idolum a Micha erectum in urbe Dan, *Judie,* cap. XVH, 5, cl cap. xvm, 30. Nam utramque historiam, puta sluprum Gabaa ct idolum Michæ eodem tempore contigisse palet, *Judie.* cap. XVH, I ; nimirum stalim post tempora Josué, vivente adhuc Caleb, sub Othoniele, ul docent llcbræi,S. Hieronymus, Ruffinus, Rupertus, Thcodoretus, Theophylactus, Lyranus,a Castro ct alii. Unde ct Josephus ulrumque morti Josué illico subnectit, ante historiam Judicum. Idquo demonstratur cx eo quod Phineos filius Elcazari, filii Aaron jam tum vivebat, uti ibidem dicitur cap. XVH , G, et cap. xvm, i, et cap. xx, 27; el ex eo quod Jonatham filius Gersam, filii Mosi, consecratus fuerit sacerdos idoli Michæ, uti dicitur cap. xvm, 30; rursum, quod tum necdum ab Israeliti* expugnata esset Jerusalem,uti dicitur cap. xix,ll. Cum igitur Jerusalem expugnatio narretur initio libri *Judie.* cap. i, sequitur sluprum Gabaa et idolum Michæ contigisse ante tempora Judicum, cl historias eorum libro *Judicum* esse proponendis. Vide Abulenscm *ibid.* Porro nominat scelus cl stuprum Gabaa, potius quam idolum Michæ, quia illud enorme erat, infame el exsecrabile, non lanium coram Deo, sed el coram hominibus; cl quia sluprum hoc mystice repnesentabat idololatriam : hæc enim in Scriptura vocatur *fornicatio, adulterium*, etc. Denique, quia hæc duo vicina ct conjuncta sunl : libido enim est mater idololatriæ, æque ac hæresis; et vice versa idololatra? sunl libidinosi ; ac Gabailæ ulrumque fuisse videntur, et cx uno vitio in alterum prolapsi.

Tertio, pro *cx diebus* hebraico est *0*0 *mime,* quod verti potest, *præ diebus Gabaa* peccavit Israel, *q. d.* Gravius peccavit Israel colendo idoli, quam Gabailæ violando uxorem Levit»; gravius ergo punientur quam illi; cumque illi pencad internecionem deleti sint, mullo magis Israel internecione delebitur. Ita Valablus et Sánchez. Aliter Clarius, *q. d.* O Israelite, gravius nunc peccastis colendo vitulos Jeroboam, quam in diebus Gabaa per stuprum, illud enim pauci Gabaite commiserunt, totus vero reliquus Israel illi restili!, scelusque publico bello vindicavit; hic autem nullus est qui idololatriæ vitulorum resistat, sed omnes in eam conspirant. Ego ergo Deus, sceleris æque ac honoris mei vindex cx-urgam, omnesque vos sontes plectam per Assyrios (I).

(1) Hanc ultimam interpretationem aliis anteponendam judicamus. Nam, ut recto observat Sanctius, apud Hebreos non sunt comparativa nomina, sed eorum loco adhibent plerumque jo vel quod *pra* sæpe vertit Vulgata ; sed quia interdum idem valet quod *ab, de, ex,* til ut hæ etiam particula* in Scriptura (Vers. Vulg.) comparationem significent et excessum. Juxla hæc ista sententia sic statuitur: peccavit Israel supra peccata,quæ viguerunt ohm in diebus fama nempe atque exitio nolis Gaballarum; cum illorum mores maxime essent profligati ac perditi. In hanc interpretationem inducit, *primo,* quia hic agitur de peccato totius Israel, at in Gibaa tantum ¡occarunt, qui civitatem illam incolebant ; aut si plurrs velis in illorum scelerum societatem cogere, nulli videntur alii fuisse, prêter cos qui cum Gabailis contra reliquas tribus arma sumpserunt; hi vero fuerunt Bcnjaminitæ. *Seciudo,* in vindicanda Levita) injuria non videntur pecca&e reliqua familiæ : neque prius aggressi sunt prælium, quam Deum consulerent, qui illorum probavit pruinovitqueconsilium. Ad hanc vero sententiam omnia quæ sequuntur, accommodari possunt, *a* Nos haud dubitamus, ait cx sua parte Hosenmuller, particulam o *in mime,* capiendam esse pro *manis ac,* ut sæpe ; unde hunc versum sic interpretamur: *Magis quam diebus Gibca peccasti, o Israel,* id est, majora a vobis scelera sunt commissa, quam ohm Gibeæ a Benjaminilis. »

ldì st et er unt , — *q. d.* A diebus Gabaa, in idololatria Michæ immobiles perstiterunt, ut patet *Judie,* cap. xviii, 30 et 31, æque ac Gabaite in defensione stupri. Ita Theodoretus el Theophylactus. Perstiterunt, inquam, usque ad Jeroboam, (pii idololatriam in vitulis suis renovavit et auxit. Aliter Rupertus et Lyranus, 7. *d.* Cum Israelita vindicassent stuprum Gabaa, ibi steterunt, ncc perrexerunt vindicare gravius scelus, puta ¡dolum Mich®, uli facere debebant. Aliter et Clarius, 7. *d.* In Gabaa unanimiter steterunt Israelite ad ultionem sceleris, el conspirarunt ad vindicandum stuprum.

Nox conprehendet ros rx Gabaa prxlium (est hebraísmos : cum enim ait, « in Gabaa, » subauditur particula similitudinis *sicut, q. d.* « Comprehendet » Israelitas « pnclium, » at a non » talc quale foil Gabaitarum, vel sicut fuit a in Gabaa, ») super (id est conira) filios iniquitatis, — ¡iuta Gabaitas, qui abusi erant uxore Lévite; sed longe gravius, quo scilicet plane exscindetur tam Samaria, quam rex et regnum totum Praei.

Aliter a Castro, 7. *d.* In Gabaa filios iniquitatis, id est Gibaitas, non comprehendit pretium Praelis; quia primo et secundo prælio Israel aGabaitis vicius et cæsus est. Verum obstat quod ait, «comprehendet»in futuro : loquitur ergo dc futuro, non do preterito. Adde sensum dium videri extra propositum, el difficulter toti sententi® adaptari.

vtn. 10. j()e juxta desiderium meum corripiam eos (7. d. Cum omnes stent et conspirent in prisca idololatria, quam cœperunt a tempore Michæ, desidero ct aveo eos insigniter corripere et castigare. Meo ergo nutu et providentia) congregabuntur super eos populi (Assyrii), coi corripientur (id est punientur) PROP)EH DUAS INIQUITATES SUAS, — pilla duos vitulos (est metonymia : idololatria enim ponitur pro ipso idolo) quos coluit, scilicet unum in Bethel, quam vers. 1 vocavit « Belhaven; » alterum in Dan, ubi primitus fuit idolum Mieli® in diebus Gabaa, uli innuit vers. 9 : ita S. Hieronymus Haymo, Albertus, Hugo, Lyranus et Clarius; qui *secundo,* « duas iniquitates » accipiunt duplicem idololatriam, scilicet unam priscam idoli Michæ iu diebus Gabaa, alteram recentem vitulorum Jeroboam. *Tertio,* Arias exponit, *q. d.* Gabaitæunam stupri iniquitatem admiserunt; hi vero duas, puta fornicationem et idololatriam. *Quarto,* S. Hieronymus addit *unam* iniquitatem esse, quod non coluerit Deum; *secundum,* quod coluerit vitulos. Simile est *Jeremiæ* cap. 11, 13. Interpres noster hebreum otqr *usram* accepit quasi derivatum ato* *(asar,* id est corripere. Ordines cnim verborum imperfectorum, qualia sunt *usar,* ct 10' *tosar,* sæpe commutantur, ita ut uoiMR ab alio modos cl tempora mutuetur. Recentares vero proprie *asram* ab *asar,* id est vincire, ligare, derivant; unde vertunt : Cumcof- *ligannt,* vel conjunxerint se *in duobus jugeribus.* vel *sulcis;* huneque dant sensum, ut sit metaphora a jugo, vel a pari boum arantium, 7. *d.* Sicut duo boves uno jugo constringuntur ad arandum, et ad sulcandos agros, v. g. duo jugera; ita Israel et Juda conspirabunt in camdem idololatriam, puta ad colendos duos vitulos aureos. Cum ergo uterque sic conspiraverit, tunc utrumque, quasi duos boves colligatos, cædam cl mactabo. Addit Chaldæus, 7. *d.* Sicut Israelita laborarunt in cultu duorum vitulorum, ita ipsimet capti et constricti ab hostibus, quasi duo illi vituli arabunt; damnabit enim cos hostis quasi boves ct mancipia ad aratrum et ad agricolationem. Ubi adverte : Pro *iniquitates* hebraico est rAïlp *onoth,* quod Chaldæus, R. David, Vatablus cl alii vertunt, *jugera,* vel *sulcos.* Verum aliis punctis legendum est moiy, *avonoth* : aut certe *onoth* per crasin ponitur pro *avonoth,* id est iniquitates; ita enim vertunt Septuaginta, Noster, Arias, Pagninus, Fonderas in *Léxico,el* alii; nusquam enim alibi *ona* significat jugerum aut sulcum.

11. Ephraim vitula docta diligere trituram.— Vtrj 11 Sicut vers. 1 Israelem comparavit viti frondoso;, sed fructibus vacuæ; ita hic eumdem comparat vilùl®, quæ aravit impietatem, ct messuit iniquitatem : in caque metaphora persistit usque ad finem capitis (i). Porro alludit ad mulla : *primo,* in voce « Ephraim, » id est frugifer, fertilis, ad fertilitatem ten® Ephraim; *secundo,* in « vitula » ad aureos vitulos, vel potius vitulas, sive vaccas, ul dixi vers. 5, quas colebat, 7. *d.* Ephraim colendo vitulas vitulatur, œstroque insani® agitur quasi vitula. *Tertio,* « docta, » id est assucta, ut vertit Vatablus et alii. Unde Lyranus vertit, *stimulata,* quod eodem reduci potest : consOcludo cnim illi crat pro stimulo. Alludit ad Apim, id est vitulum, quem Israel in /Egyplo coluit; indeque ejus cultui se assuefecit, eique perlinacilcr adhaesit in Chanaan. Rursum ad fruges copiosas /Egypli, quibus Israel inescatus in /Egyplo, ad eas carumque triturationem, æque ac ad Apim, ([nasi carum datorem jugiter anhelabat. *Quarto,* pro *trituram* hei raicé est üTlb *ladusc,* id est ad triturandum, puta ad excutiendum grana e segete. In Palæslinà cnim, æque ac in Italia, Canariis aliisque regionibus grana excutiunt, non homines ligneis flagellis, uli faciunt Germani cl Galli, sed boves ct vacca», sive pedibus cl ungulis segetem calcando el terendo, sive, ul ait S. Hieronymus, ferreos orbes super acervum segetum trahendo. *Quinto,* in voce a docta » el « diligere, » significatur vitulas ad hanc laboriosam trituram condoceri per pabulum, quod ex area capiunt, sed sensim : sæpe enim laxantur; itaque spe pabuli discunt sponte ad ream, el ad triturandum

(1) Hujus comparationis talis est summa : sub priori imaginis membro Israelitas huc usque libero vixtee el genio induisisse vales docet ; posteriore vero Jamjam futurum dicit, ut amissa libertate operi servilia facere cogantur.

redire; eo quod dum triturant, subinde segetem ore carpere, cx eaque edere sinuntur, juxta legem *Deuter.* cap. XXY, 4.

Sensus ergo hujus ollegori® est, g. *d.* Ephraim instar vitulæ amantis trituram et triturationem, eique assuefeci®, didicit idola colere, ct idololatriæ se assuefecit; ac licet subinde ea dimiserit, tamen mox ad ea recurrit : quia per ea sibi frugibus ditari, divesque fieri el prosperari videbatur. Undo labores et molestius, quas m idolorum cultu sustinet, vel non sentit, vel facile superat, quia cx eo putat se fruí libertate, opibus rerumque copia. Ita Ruperlus, Haymo, Lyranus, Hugo. Notat S. Hieronymus, tò *docta* significare consuetudinem ct amorem, a Epbraim, inquit, similis est vaccæ, vel vitulæ, quæ a juventute sua didicit arcam terere, cl ferreos orbes super acervum segetum trahere, ut pale® a tritico separentur; el non solum didicit, verum nimia consueludme coepit amare qure didicit, » etc.

Aliter explicat Vatablus, g. *d.* Epbraim mavult triturare quam arare, id est mavult comedere quam laborare; unde est instar vitulæ saginat® pinguis et obesus. Et alii : Epbraim, inquiunt, amat trituram, id est regnum, quo trituret, id est sibi subdat, el tributis exhauriat alias tribus et gentes. Hinc

Tertio, Septuaginta pro *trituram* vertunt, *contentionem* el vexationem : *Ephraim,* inquiunt, trífida *docta diligere* vdxoç, id est *contentionem;* sicut enim tritura allligit et vexat segetem, ita contentio vexat hommes, præsertim subditos. Aut potius, ul Theodoretus, Cyrillus, Theophylaetus cl S. Hieronymus, contentio bree est cum Deo. Sicut enim vitulus triturans contendit cum segete, ut ei grana adimat el excutiat; ita Israel contendebat cum Deo, ncc ejus jugum suscipere volebat, sed illud excutiebat; quocirca ego, inquit Deus, collum ejus obesum et superbum premam et subigam per Assyrios. Versioni Septuaginta consentit Chaldæus, qui vertit : *Similis est domus Israel vitulæ quam arare docent, ct non discit.* Perperam Leo Caslrius pro viUk legit weeç, id est victoriam, g. *d.* Ephraim assuetus fuit non domari et vinci, sed vincere, ut ail S. Cyrillus. Sensus tamen eodem redit.

Verum prima expositio est genuina. Est enim adagium, significans indolem, usumque et morem Israelis, quo assuetus libertati, gulæ et ventri, ardenter et constanter diligebat idola, quasi per ea libertatem ct gulam suam expleret. Alludit ad ingenium meretricum; hæ cnim sunt ct vocantur *vitulæ* lascivientes. Meretrices enim assuet® amasiis, scortationi et symposiis, ad ea jugiter redeunt, nec ullis vel amicorum monitis, vel amasiorum contumeliis, vel lue venerea, dolore et sordibus, vel infamia, etc., ub illis avocari se sinunt, sod ad illa semper revertuntur velili canis ad vomitum, etiamsi cum dolore, labore el confusione turpitudinem suam expleant. Sic el Israel assuetus idolis, et idololatrarum gentium commerciis, cum quibus epulabatur, quibusque se ditari putabat, nullis Dei mint*, plagis, aut probris ab eis vocari poterat; sed quasi vitula el meretrix lasciviens, cum iis comessabatnr et scortabatur assidue. Ha Martinas de Roa, lib. IH *Singul.* cap. xiii, et Deirio, adagio 954.

Moraliler, bine disco quanta sit vis çpnsueludinis, præsertim meretrici®. Vulgo et vere dicitur : ** « Consuetudo est altera natura. » Et Sapiens, Proo. u iìji. cap. XXII, 6 : a Adolescens juxla viam suam, etiam cuín senuerit, non recedet ab 'ea. » Unde S. Gregorius, lib. XX *Moral,* cap. xvi : * Vitula, ait, triturai laboribus assueta, relaxata plerumque ad cumdem laboris usum, eliam non compulsa revertitur. Ha pravorum mens hujus rnundi servitiis dedita, et rerum temporalium fatigationibus assueta, etiamsi sibi libere vacare liceat, subesse tamen terrenis sudoribus festinat, et usu miseras conversationis trituram laboris quærit, uta jugo mandan® servitutis cessare non libeat, etiamsi liceat. » Et hom. 10 *in EzcdatL:* ‹ Nonnulli, ait, ut in hoc mundo aliquid esse videantur, terrenis laboribus insudant, insistunt causis, permiscentur jurgiis. El quamvis se corpore deficere inter labores sentiant, amore tamen terrenarum rerum devicti, delectabiliter fatigantur. Quibus per Prophetam dicitur : Ephraim vitula docta diligere trituram, etc. Rogant ut premantur,grave se incurrisse periculum quietem putant. » Talibus congruit illud *lobi* xxx, 7 : « Qui inter hujuscemodi l etabantur, et esse sub sentibus delicias computabant. » El illud *Isaiæ* cap. v, 18 : < V® qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustri peccatum. » Vide ibi dicta. Vide cl S. Augustinum, lib. Vili *Confess.* cap. v, ubi se a concubinatu, cui assueverat, non potuisse expedire narrai, etiamsi is displiceret, ideoque gemerei el suspiraret, donec efficaci Dei gratia tactus, nodum hunc quo concubina! alligabatur discidii. Sic el hodie qui tractant animas, audiunt sæpe concubiuarios, usurarios, ebriosos, etc., suam infelicitatem plangentes, sibique indignantes, quin el vere pernitentes, qui tamen data occasione ad vomitum slatini redeunt. Nam, ul ibidem ait S. Augustinus : « Ego suspirabam ligatus non ferro alieno, sed mea ferrea volúntate. Selle meum tenebat inimicus, ct inde mihi catenam fecerat, cl constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa facta est libido; el dum servitur libidini, facta est consuetudo; et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimel innexis, unde catenam appellavi , tenebat me obstrictum dura servitus. »

Nola *secundo,* Israelcm vocari *vitulam,* quia vi- Peccator tillando cum vitulis, vitula potius crai quam aoa homo. Pulchre Boetius, hb. IV *Consol, philos.* ¡uosa 3, ostendit quomodo vilium hominem sua humanitate dejiciat, et iu bestiam transformet :

« Avaritia, inquit, fervet alienarum opum violentus ereptor? Similem lupi dixeris. Ferox atque inquietus linguam litigiis exercet? Cani comparabis. Insidiator occultus surripuissc fraudibus gaudet? Vulpeculis exæquetur. Ira intemperans fremit? Leonis animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? Cervi similis habeatur. Segnis ac stupidus torpet? Asinum vivit. Levis atque inconstansstudia permutat? Nihil ab avibus differt. Fœdis immundisque libidinibus immergitur? Sordida suis voluptate detinetur. Ha fit ut qui probitate deserta, homo esse desierit, cum in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam. »

ET EGO TRANSIVI SUPER PULCHRITUDINEM COLLI nus. — Vatablus : *Et ego transivi cervicem ejus pinguem, g. d.* Quia Ephraim, id est Israel, pertinaciter diligit trituram idolorum, ex caque facta est pinguis ct obesa, uti ipsa putat ; « et, » id est *idcirco,* ego transivi, id est transibo super pulchrum, pingueque collum ejus, et tumentes ejus cervicum toros jugo imposito edomabo, ait S. Hieronymus, scilicet per Assyrios. Nota : Transit Deus, cum plagas infligit; hinc *transire* in Scriptura significat punire. Ita transivit per domos Ægyptiorum, occidens primogenita eorum, indeque sancitum ct nuncupatum est Pascha, *Exod.* cap. x», 12. Ila S. Hieronymus.

Ascendam super Ephraim, — uti solet eques ascendere super equum; hoc enim est hebræum 3O1K *arkib, q. d.* Deinceps omnino Israclcm mihi subjugabo, faciamque ut Assyrii inscendant in collum ejus, perinde ac Sapores Persarum rex conscensurus equum, Aureliani imperatori dorsum quasi scabellum prius inscendebat. Idem fecit Tamberlanes Bajazcli Turearum imperatori. Simili schemate ait Jeremías cap. xlvï,20 : «Vitula elegans atque formosa / Egyptus; stimulator (hostis et vastator Nabuchodonosor) ab Aquilone veniet ci. »

Arabit Judas (Nota hebrream metaphoram, qua arare significat operari el colere. Hebræum enim mn *charasç* significat *operari, arare* et *fabricare.* Dicit ergo quod, cum Deus ultor ascendet super Epbraim, id est cum decem tribus subjugabit Assyriis, trahetque eas captivas in Assyriam , tunc Judas, id est duæ tribus, hanc Israelis cladem videntes, sibique de eadem metuentes, resipiscent, et sub Ezechia pio rege aratrum legis resument, ideoque persistent in terra sua, ibique colent Deum verum : ac) confringet sidi sulcos (idest opera et idola) Jacob, — puta Israelis, sive decem tribuum. ilaTheodoretus ct Theophylaclus. Aut.7. *d.* Jacob, id est reliqui cx decem tribubus, profugi ex Samaria, confugient ad Judam, cum coque in unum populum coalescent ct conspirabunt in verum unius Dei cultum, uti in agricolatione conspirant agricolre, dum unus arat, alter sulcos et glebas confringit. Ita S. Hieronymus¿ Haymo, Albertus, Lyranus et alii. Huc accedit Vatablus, vertit enim : *Juda arabat, Jacob confringebat ei glebas;* quod tamen alii paulo aliter accipiunt, 7. *d.* Ephraim, id csl Israel, dilexit trituram, id est regnum : at Deus subjiciet illuni tribui Judæ, ct Judas arabit tanquam paterfamilias; Jacob vero, sive Israel, confringet ei glebas, quasi minister ct famulus. Duo ergo hic significantur : *prius,* quod Israel profugus conspirabit cum Juda in unum sceptrum unamque religionem; *posterius,* quod in hac re minor erit Juda, eique subditus subserviet; Juda enim tenuit sceptrum, juxta promissa Jacobi patriarcha», *Genes.* cap. xLix, 10.

12. Seminate vobis in justitia, et metite (id est metetis certissime. Imperativum enim usurpant Hebrrei pro futuro, cum ejus certitudinem, quasi illa sit in manu nostra, denotare volunt) in ore misericordias. — Hebraice, *ad os misericordia* ; ct ita legit Orígenes, tract. 12 *in Matth.,* ct S. Ambrosius lib. *De Naboth.,* cap. vn. Jam *misericordia* tripliciter accipi potest : *Primo,* ut idem sit quod justitia, ct signified opera pia, justa cl sancta, 7. *d.* Dale operam justis, piis cl sanctis operibus : metetis enim ct recipietis prremium in ore, id est secundum mensuram misericordi», hoc est corumdein sanctorum operum. Ha Chaldreus, Theophylactus, llaymo, Hugo, Dionysius ct alii. *Os* enim hebraico sæpe significat *capacitatem, proportionem , mensuram;* unde *lephi,* id est *ad os,* idem est quod *secundum, juxta, pro ratione, mensura* vel *merito* operum, cum do iis agitur, uli norunt hebraico periti, ct docent Marinus, Pagninus ct alii in *Lexicis.* Sic *Exodi* xn, 4, dicitur : « Assumet vicinum, etc., juxta (hebraico *lephi)* numerum animarum qure sufficere possunt ad esum agni, d Et cap. xvi, 16 : a Colligat unusquisque ex eo (manna) quantum sufficit ad vescendum; n hebraico *lephi acido,* id est *secundum os cibi ejus,* hoc est juxta edacitatem ejus, quantum os ejus potest capere ct comedero. Sic et *Genes.* cap. xlvii, 12, do Joseph dicitur : « Alebat cos, omnemquo domum patris sui, prrebens cibaria singulis; » hebraico qnn *lephi hatlaph,* id est *secundum os parvuli,* hoc est, quantum quisque , etiam parvulus, comedero potcrat. Porro *misericordia* in Scriptura sæpe sumitur pro sanctitate ct justitia, puta pro operibus sanctis ct piis; quia propria sanctorum virtus cl index est misericordia, uli ostendi *Daniel,* cap. iv, 21, et II *Corinth.* cap. ix, 8. Sensus est, 7. d. Exercete vos in actibus misericordi® et justitiae, id est quarumlibet virtutum, ct referetis mercedcm amplissimam, *secundum os,* id est amplitudinem misericordia* ct piorum operum, qure exercuistis. Explicat enim id quod dixit versu praecedenti : a Arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob; » unde persistens in metaphora arationis ct agricolationis, explicans subdit : a Seminate vobis in justitia, ct metite in ore misericordi®, » *q. d.* Quantum justitire, id est pietatis, misericordi® creterarumquevirtutum

Vcn.ii

Mtarfc

lnp tx*

quasi arando seminaveritis, tantum messis et prœinii cx iis percipietis. Huic Prophète adagio simile est illud S. Ephrem in serm. *ad Fratres,* tom. II : «Post formicam apis, post laborem requies » et fructus, post tribulationem refrigerium, *q. d.* Post labores formic® colliges mei ct favos apis. « Acerbitatem enim laboris dulcedo quietis excipit, et asperitatem vitæ gaudium.» Sic Christus « favos post fella (crucis et passionis) gustavit, » ait Tertullianus lib. *De Corona militis,* cap. xiv.

Secundo, planius *misericordia* hic proprie accipi potest, et ad Deum referri, 7. *d.* a Seminate in justitia, » hebraico *justitiam,* vel *ad justitiam,* hoc est, justitiæ et sanctitatis semina, puta pia de Deo rite colendo desideria ct proposita cordi vestro inserite, ut inde opera justa ct sancta germinent, sicque metetis eorum segetem, id est inerccdem amplissimam, quam Deus a in ore misericordiae,» id est juxta misericordiam suam immensam, quæ merita nostra superat ct vota, vobis promittit, et reipsa prostabit. Ita Vatablus qui vertit : *Seminate vobis adjustitiam, metite beneficentiam,* scilicet Dei; cl Septuaginta : *Seminate vobis in justitia, vindemiate fructum vitæ.* Huc accedit explicatio Ribcræ : *Seminate,* inquil, *opera justa, ct metetis in ore misericordiae,* id est quantum misericordia voluerit, hoc est largissime. *0$* enim subinde pro voluntate capitur, ut cum dicitur : « Percussit cos in ore gladii, » id est quantum gladius percutere el occidere valebat et volebat, *q. d.* Omnes occidit, nemini pepercit. Hæc explicatio subtilior videtur; planius et solidius dixerimus os significare *amplitudinem, capacitatem, quantitatem, mensuram, q. d.* Seminato opera pia ct sancta, et metetis secundum os, id est secundum capacitatem et amplitudinem misericordiae Dei, hoc est, amplissimam ab eo mcrccdeni recipietis, tantam scilicet, quanta decet Deum Deique misericordiam, quæ amplissima est, nipote divina ct immensa. Quocirca cx Hebræo verti potest cum Marino : *Metite ori misericordia ; ori,* id est amplitudini, hoc est amplissime. Unde Syrus vertit : *Seminate vobisjustitiam, et metite os misericordia, q. d.* Ex semine justitiæ metetis os ipsius miscricordiæ et grati®, ut illud lotum, quantum quantum est, metatis el capiatis. Porro misericordia hæc est remissio culparum procedentium, et poenarum cis debitarum, ac praesertim instantis excidii ct captivitatis, *q. d.* Parcet vobis Deus, ncc sinet vastari, quinci bonis temporalibus ac spiritualibus vos cumulabit, ut iis cumulatus est Judas sub Ezechia pio rego, ac liberatus de manu Salmanasar ct Sennacherib.

Tertio, S. Ambrosius, lib. *De Naboth.,* cap. vu, *justitiam* accipit pro misericordia, uli accipitur *Psalm.* exi, 9 : «Justitia, » id est misericordia el eleemosyna, « ejus manet in sæculum steculi, » el alibi. Et *misericordiam* proprie capit pro eleemosyna, g. *d.* Studete miscricordiæ et eleemosynæ, ct amplam ejus mercedem recipietis, juxta illud II *Corinth,* ix, G : « Qui parce seminat, parce el metet; ct qui seminal in benedictionibus, de benedictionibus ct metet. » Sed audi Ambrosium : u Bonorum enim fructus munerum in eos ipsos qui contulerunt convertuntur, et gratia liberalità.!is in auctorem boni operis redit. Denique scriptum est : Seminale vobis ad justitiam. Esto spiritalis agricola, scre quod tibi prosit. Bona salio in corde viduarum. Si terra tibi reddit fructus uberiores quam acceperit,quanto magis misericordi® remunerado reddet multipliciora quam dederis?» Deus enim liberalior est, quam sit terra vel natura. Si ergo terra ex uno semine dal centum, imo subinde trecenta grana ; mullo magis Deus pro una eleemosyna dabit centum, trecentas , imo mille. Rursum , bonum opus semen est melioris. Humilias te, inde incitaris ad magis le humiliandum. Oras, magis cupis orare. Das eleemosynam, plura dare exoptas. Nam uti somnus somnum, ita virtus virtutem adescai : labor laborem, vigili® vigilias pariunt, uli aiebat S. Dominicus Loricatus.

Quarto, pro *misericordia* hebraice est t o H *thesel,* quæ vox tam pietatem quam misericordiam significat. Unde vertit Marinus : *Metite ori pietatis.* Proprie enim hic agitur de operibus piis, quibus colitur Deus, quæ contraria sunt operibus impietatis, quibus Judæi coluerunt idola, de quibus subdit vers. 13 : « Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, » *q. d* Eslote justi et pii in Deum, et Deus vicissim pius, fidelis ac beneficus eril in vos ; sicut antea cum impii eratis in Deum, Deus pariter quasi iniquum, id est minus humanum ct maleficum, se vobis exhibuit. Primus sensus, ct magis secundus, planissimus el plenissimus est, huneque quartum in se complectitur. Quarto favet Arabicus, dum vertit : *Inquirant Dominum, ct veniat fructus justitiæ eorum.*

Symbolice S. Hieronymus, Ilaymo, Arias cl Hugo sic exponunt : Seminale in lege, et metetis in gratia, *q. d.* Studete legi, o Israelita?, ita preparabais vos ad gratiam Christi. Lex enim Mosis fuit lex justitiæ et rigoris, lex vero Christi est lex grati®, amoris et liberalitatis: unde subdit : a Tempus autem requirendi Dominum. »

Anagogice S. Bernardus, *De Corners. ad Clericos,* cap. xv : Seminate in gratia, et moletis in gloria; seminate in Ierra cum labore, et metetis in cœlo cum jubilo. « Nec enim, ait, opera nostra transeunt , ut videntur, sed temporalia quæque velut aeternitatis semina jaciunlur; stupebit insipiens, cum cx hoc copioso semine copiosam videbit exsurgere messem. » Nota opera bona esse semina beat® æternitatis. Idem, serm. *De S. Benedicto:* « Seminemus, inquil, hominibus exemplum bonum per aperta opera; seminemus angelis gaudium magnum per occulta suspiria. Seminate et vos, quia tam multi ante vos seminaverunt : fructificate, quia vobis seminaverunt. O genus Adam,

(piam multi seminaverunt in te, ct quam pretiosum semen, quam male peribis, cl quam merito : «i perierit in to tantum semen, simul et seminantium labor ! Seminavit in terra nostra Trinitas, seminaverunt Angeli piriter et Apostoli, seminaveruni Martyres, Confessores el Virgines, ctc. Seminavit Pater panem de cœlo, Filius veritatem Spiritus Sanctus chiritatem. Apostoli ibant, el flebant mittentes semina sua : venientes autem venient cum exsultatione, portantes manipulos suos. Duo manipuli sunt quos quæris, honoris scilicet et quietis. Qui seminaverunt laborem el utilitatem, metent honorem pariter et quietem. »

Innovate vobis novale. — « Novale n est ager novus, cum scilicet is excisis spinis, loliis herbisque nnxiis, primo colitur cl seritur, 7. d. Evellite e corde vostro lolia cupiditatum et spinas vitiorum , qu® crebro repullulant, ut innovali, vehit novus ager, semen divinum grati® et virtutum excipiatis. Vatablus vertit : Ara/e *vobis arationem ,* ricqiie explicat, 7. *d. Interim preparate corda vestra ad adventum Christi.* Septuaginta vertunt : *Illuminate vobis lumen scientiæ,* id est, ut Theophylactus: illustrate lucernam mentis veslrœ lumine cogitationis Dei, deficientes ab idolis, corumque tenebris et erroribus, Hebroum cnim 10 *mr* sulcum el derivationem tam luminis , quam fluminis, (eque ac agrorum significat. Quocirca recte S. Clemens Romanus, lib. II *Constit. Apost.,* cap. v : < Habe, inquit, curam verbi, Episcope, ul possis omnia secundum verbum interpretari, ac multa doctrina populum tuum copiose nutri is, ct illustratione legis illumines. Accendite vobis, ait Dominus, lumen cognitionis, dum tempus est. »

Mordí- ot n* >dœ.-m- u2*i0 Moraliler, ex hac versione Septuaginta docet S* Ambrosius, cognitionem sui debere precedere cognitionem Dei, nec nisi per illum, perque bona opera ad hanc perveniri. Audi eum in *Psalm.* cxviii, octonario primo : «Seminate vobis ad justitiam, vindemiate ad fructum vile, illuminate vobis lumen cognitionis : non prius illuminate, sed seminate : nec solum prius seminale ad justitiam, sed etiam vindemiale, inquit, ad fructum vita», et sic illuminate lumen cognitionis, ut perfectio non solum consitis, sed etiam receptis fructibus approbetur. » Per lumen cnim cognitionis, S. Ambrosius hic et clarius, lib. De *Isaac* cap. iv, accipit perfectionem charilatis. Plenius vero et pientius S. Bernardus, serin. 37 *in Cant.:* « Seminate, ait, vobis ad justitiam, metite spem vil®, et tunc demum illuminate vobis ait, lumen scienti®. Vltimam posuit scientiam tanquam picturam, qu e statum habere nequeat super inane; ct inde ill i duo promisit cl subjecit illi, tanquam si solidum aliquid pictura? substerneret. Securus jam intendam scienti®, si vile prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu ergo seminasti tibi ad justitiam, si cx vera notitia tui evigilasti timere Deum , tometipsum humiliasti, fudisti lacrymas, eleemosynas profudisti, jejuniis ct vigiliis affli- xisti corpus, si pectus tunsionibus, cœlos clamoribus fatigasti. Hoc siquidem seminare est ad justitiam. Semina sunt bona opera, bona studia, semina lacrym® sunt. Ibant, inquit, et flebant mittentes semina sua. » Idcirco metent manipulos glori® , quin et statini metunt spem vit® et glori® futuro. Et *epist.* 108 : a Veram scientiam, inquit, soli Christi discipuli, iti est mundi contemptores Dei munere assequuntur. Nec enim hanc lectio docet, sed unctio: non littera, sed spiritus ; non eruditio, sed exercitatio in mandatis Domini. Seminale, inquit, vobis ad justitiam, metite spem vil® : illuminate vobis lumen scienti®; vides, quia non recte proditur ad lumen scienti®, nisi jusliti® germen procedat ad animam, ex quo formetur granum vil®, ct non palea glori®. »

Huc accedit S. Hilarius, qui in *Psalm,* cxvni sic legit et explicat : « Serito in justitia (alii legunt, *in justitiam*) vosmelipsos, ct metite vos in fructu (alii, *in fructum)* vit®, ct illuminate vos in lumine scienti®. Non illuminatio primum, sed satio nostra proccpta est, ut cum ante nosmelipsos, 'id est vii® nostro usum, in spem fructuum severimus, deinde cum qu® sata sunt messuerimus, tunc nos in lumine scienti® illuminemur. Tenendus igitur hic ordo est sationis, messis et illuminationis. Piares enim nostrum illuminari se priusquam serere ac metere festinant, cum salio atque messis quædam consequendi luminis preparado sit. n

Tempus autem requirendi Dominum, cum venerit QUI DOCEDIT VOS JUSTITIAM, — *q. d.* Cum Venerit Christus doctor jusliti®, tunc erit tempus inquirendi ea qu® Dei sunt et salutis : illud ergo observate , o Israeli!®, cl ne sinatis illud vobis elabi cl effluere; ita S. Hieronymus, llaymo cl Hugo, qui censent Prophetam hic de more avolare ad Christum.

Secundo, Lyranus hæc de Ezechia explicat : hic enim reduxit populum ad Dei cultum, itaque fuit doctor jusliti i», sed inchoate «'(imperfecte,ac quasi in typum Christi, qui plene ct perfecto idipsum prostitit.

Tertio, pro *cum venerit,* ex Hebreo, Septuaginta, Vatablus cl alii vertunt : *Donec veniat, et depluat supej vos justitiam, q. d.* Nunc est tempus ((merendi Dominum, vosquo properandi ad adventum Messi®; ille cnim veniens docebit vos, imo dabit vcrain justitiam, qua coram Deo justi sitis, filii et h eredes regni ejus. Unde Chaldæus vertit : *Decipite* vos *ad timorem Domini : nunc cnim revelabitur, et a/feret vobis justitiam:* ita veteres Hebræi apud Galalinum, lib. III, cap. xxix; Theophylactus, Vatablus cl alii.

Moraliler, dfree hic uti tempore grati® ct salu- tis, dum datur : nam post hoc tempus non erit aliud grati®, sed justitia». Pulchre S. Ephrcm, tract. *De Morte,* tom. I : a Nemo, ait, finitis nun- Monii- u»ti lem potis.

mercaturam exercet : neque ille qui post Certamina accedit, coronatur; neque qui jam confecto bello venit, laudem consequitur. Merito ergo nec Is qui vita jam exacta post mortem pietatem exercet, pius esse censendus est. » Ponderent hoc temporiperdro.

Vrif |3. 43. ARASTIS IMPIETATEM (IlcbFffîUtn ÜIO *chctTOS* significat primo„ *arare:* secundo, *fabricare;* tertio, *machinari ;* unde *primo* exponas,/ /, *d.* Ager quem arastis hactenus, el semen quod seminastis, fuit impietas,acconsequenter seges non fuit alia quam Impietas, 7. *d.* Nihil cogitastis aliud, quam impietatem impietati addere, scelera sceleribus cumulare. *Secundo, q. d.* In corde vestro exstirpastis sulcos et semina pietatis, cognitionis cultusque Dei, ac duxistis ct seminastis semina impietatis ct idololatrias: idcirco) iniquitatem messuistis, — puta fraudes, dolos omneque nefas in Deum ct proximum operati estis. Ex corde enim impio ct iniquo, non nisi impietatis et iniquitati i fructus et opera proveniunt. Rursum , g. *d.* Ex impietate in Deum prodiit omnis iniquitas in proximum, uti docet Apostolus, *Roman.* 1,28 et 29. Ita S. Hieronymus. *Tertio, iniquitas* accipi potest pro pœna iniquitatis, puta pro deprædatione et captivitate, 7. *d.* Perpetrastis culpam iniquitatis, hinc ejus poenam, puta spoliationem ab Assyriis el captivitatem, luitis et sustinetis ; ita Theophylaclus. Opponit cnim Propheta hunc versum 13 versui 12, 7. *d.* Hactenus arastis ct seminastis impietatem, ideoque iniquitatis hujus pœnasmessuistis : deinceps ergo sapite, el seminato in justitia, ut metatis misericordiam ct beneficentiam Dei; alioqui si persistatis in scelere, certo vastabimini ct exscindemini, ut sequitur.

Comedistis frugem mendacii,—id est mendacem cl fallacem. Nola : Fructus cl fruges dicuntur mentiri,cum tantum non reddunt, quantum in germine promittebant, puta cum seges siccitate vel aurugino in agro deperit, aut in horreis a vermibus, aut vento aereve corrupto atteritur, consumitur el evanescit, 7. *d.* Simili modo vos, o Israelitas, cx vestra impietate et idololatria non percipietis pacem, prosperitatem, rerum copiam, quæ sperabatis, quæquc pseudopropheta) vobis promittebant.

Omnti ' hífi'n' tunimX dici, Tropologico , omnis gulosus, omnis avarus, omn*s luxuriosus, omnisquo impius comedit fructum mendacii. Nam, ut ait S. Hieronymus, u gulosus cor habet in ventre, lascivus in libidine, cupidus in lucro. » Lucrum autem mendax est, libido mendax, gula mendax : nec cnim satiant appetitum, neo veram allerunt delectationem , sed fucatam, umbraticam cl evanidam ; undo Psaltes *Psalm.* 111 : «Filii hominum,ut quid diligitis vanitatem, cl quæritis mendacium?

ITæclaroS. Gregorius, hoinil. 3G *in Evang„* docet Ime distare inter delicias corporis cl cordis, quod « corporales, inquit, delicias cum non habentur, grave in so desiderium accendunt; cum vero avide eduntur, comedenteniprotinu* in fastidium per fatietalom vertunt At contra spiritales delicia? cum non habentur, in fastidio sunt; cum vero habentur, in desiderio , tantoque a comedente amplius esuriuntur, quanto et ab esuriente amplius comeduntur. In illis appetitus placet, experientia displicet : in istis appetitus vilis et, cl experientia magis placet. In illis appetitus saturitatem , saturitas fastidium generat : in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum paril. Augent cnim spiritales delicis desiderium in mente, dum saliant : quia quanto magis carum sapor percipitur, tanto amplius cognoscitur quod avidius ametur : ct idcirco non habit® amari non possunt, quia carum sapor ignoratur; » vide eumdem lib. XX *Morat.* cap. xvi. Accedit quod carnales delici® spiritales et veras excludant, iisque viam obstruant ; dum ipsœ omnes sensus occupant, totumquo hominem possident. Quocirca asserit vero S. Hieronymus, « animas in nimio sanguine et adipibus quasi luto involutas , nihil tenue, nihil cadeste, sed semper de carnalibus cruciare, el ventris ingluviem cogitare. » *Tertio,* deliciæ et divili® sunt mendacium, quia pro delectatione ingerunt, desinunlque m fastidium ct cruciatum tam anirnæ, quam corporis. Ha Cicero, *Pro Catio:* «Amores, ait, cl delici® mature ct celeriter deflorescunt, et in omnibus rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est. p Et Boetius, lib. III, *metro* 7 :

Ibbel omnis hoc voluptas,
Stimulis agit iovente*,
Apiomque par voUntum
Ubi grata mella fudit.
Fugit, et nimis tenaci
Fcnt itti conia morsu.

Quocirca Epictetus, art. 120: « Dignus est, inquit, deorum conviva, qui robus creatis moderate utitur; qui vero licitas etiam voluptates contemnit, non jam conviva Dei est, sed concors. »

Quia confisus es in viis tuis, — in operibus tuis impiis, ao præsertim in cultu idolorum. Est enallage numen : transit enim a plurali numero ad singularem, quia loquitur populo, qui singularis est, si cœlum spectes; pluralis, si capita et homines.

In multitudine fortium tuorum, — tura civium, lum amicorum gentilium, tum idolorum; idcirco

14. Consurge ttumultus in populo tuo (cum te ven. ia invadent hostes Assyrii),et omnis munitiones tuæ vastabuntur, sicut vastatus est Salmana a domo (a familia, servis et militibus) ejus qui judicavit (ita legendum cum llebræis et Romanis, non rni*dicavit,* uti legunt nonnulli codices Latini) Bu1 , — puta a domo Gedeonis. Comparat enim excidium Israelis futurum per Salmanasar regem Assyriorum. excidio Madianitarum, quorum princeps

erat Salmana, facto per Gedeonem *Judie.* vin, 2, et *Psalm.* 1xxxii, 12. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Ruffinua, Thcodorctus, Rupertos, Albertus, Hugo et alii passim. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut Gedeon cecidit Salmana idololatram, hostem populi Dei; ita et Salmanasar cædet Israelem, ob idola quæ coluit in Bethel.

Nola *primo : Salmana* quem occidit Gedeon scribitur per *tsade,* hic vero *Salmana* scribitur per *san:* unde hunc esse diversum ab illo contendit Lyranus cura Chaldœo, qui proinde *Salmana* hic accipiunt ut nomen, non proprium, sed appellativum *significans pacificum,* idemque quod Salomon. Sic enim Turearum Imperator vocatus est Solymannus, id est Salomon : utrumque enim nomen ab eadem radice *scalam,* id est pacificus fuit, deducitur. Unde vertunt : *Sicut vastari solet pacificus per insidias belli,* vel *ab insidiatore in bello;* sic vastabitur Israel. Verum auctores jam citati asserunt unanimiter hunc *Salmana* esse eumdem cum illo quem occidit Gedeon, idque mox clarius patebit. Nec obstat quod hic per *scin,* ille per *tsade,* scribatur : quia hæ dua) littera vicinæ sunt et commutabiles; utraque enim includit aljas, licet illud ia *tsade* addito *t,* roboretur et durescat, idemque valeat quod *ts.*

Artet q‘“u 7 Nota *secundo:* Pro *qui judicavit liaal,* hebraico est una vox SxDiX *arbel,* quod varie a variis explicatur. *Primo,* Chaldœus et Lyranus, uti jam dixi, vertunt *insidias vel insidiatorem,* a radice iX *arab,* id est insidiatus est. *Secundo,* alii censent esse nomen proprium principis, vel urbis, de qua I *Machab.* ix, 2, dicitur : « Castra posuerunt in Masaloth, quæ est in Arbcllis, » hunequo dant sensum : Sicut Salman, id est Salmansar, 1 anno Hosee regis Israel, vastavit urbem Arbel crudelissime, ita ut infantes coram matribus, et matres coram infantibus collideret : sic Deus vastabit Israel ct Samariam. Licet enim hæc historia in Scriptura non narretur, tamen tempore Osee erat apud omnes vulgata et celebris. Porro urbs hæc dicta est *Arbel,* aut ab yanx *arba,* id est quatuor, etbx *el,* id est *Deus,* vel *fortis,* quod in ea celebres exstarent ct colerentur quatuor dii, vel quatuor heroes; sicut dicta est *Cariai orbe,* id est civitas quatuor, scilicet Gigantum, Josue XIV, 15, aut ab 3ÌX *arab,* id est insidiatus est, et 1ÈC *el,* id est Deus, vel Deo. Ita Arias, Vatablus et Marinus in *Léxico.* Syrus pro *Arbel* legit *11,* vel *El,* id e-t Deus, unde vertit : *Sicut vastatio Salmana de domo El* in *die prœlii.*

Verum dico *Arbel* idem esse per crasin quod *lerobaal*(ut vertunt Septuaginta; unde perperam in Complutensibus æque ac in Arabico utroque legitur *leroboam,* pro *lerobaal},* id est Gedeon. Ita auctores jam citati. Audi S. Hieronymum : *Arbel idipsum significat quod et lerobaal, sed breviori disertionque sermone ; Arbel* enim idem est quod litigator, vel judtx Dei, puta Baal : idem significat *lerobaal :* an *rub* enim idem est quod litigavit, contendit, judicavit : *Baal,* est deus Bual. Ex eo enim quod Gedeon judicavit, id est damnavit, ct infirmum convicit esse Baal, dum ejus aram evertit, dictus est Jerubbaal, dicente Joas patre Gedeonis : « Ulciscatur se de eo Baal (si est deus) qui suffodit aram ejus, » *Jud.* vi, 31. Rursum Gedeon dicitur *Arbel,* id est insidiator Dei : quia deum Baal clanculum noctu per insid’as everlit (I).

Matre super filios allisa. — Quæres, unde hoc petilum? Respondet S. Hieronymus scriptum esse *Judie,* vili : « Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. » Verum id non reperitur *Judie,* vin, sed I *Req.* xv, 33; sunt enim verba Samuelis ad Agag regem Amalee, cum cum occidi mandaret. Lapsus ergo memoria videtur S. Hieronymus. Dico ergo id in libro Judicum ct historia Gedeonis non narrari, rcipsa tamen accidisse, uli hic asseritur : nimirum fuit tantus pavor, consternatio et confusio in caslris Madian, dum Gedeon et socii ejus clangerent tubis trecentis, ct faces treccntasardentesoslenlarent, ut vel gladiis Madianitarum in sese invicem conversis, vel

(1) Hebraicum exemplar sic habet : *Sicut vastavit Salman domum Arbccl in die prælii.* Qua in lectione Salman belli imperator et dux proponitur; domus vero Arbccl locus et populus cui bellum illatum est. Quod autem quidam ad Salmanasar referunt, quem primoOscæ filii Eia regis Israel anno, Arbelam trans Jordanem crudelissime vastasse dicunt, id si temporum ratio pateretur, inquit Paulus de Palacio, facile nominum similitudo admitteret; namque Salman, et Salmanazar, ut hebraico vocatur, ejusdem hominis nomina esse nihil prohibet.

Salmanasar (ut hoc loco doceret Osee) crudelissime vastavit urbem Arbelis, matres et filios occidendo; ita ait vastandum Israelem. Sed cum hæc historia non habetur in S. Scriptura, ideo S. Hieronymus hæc verba Osce transtulit ad historiam Gedeonis. Reccntiores interpretes pionque, coll. H *neg.* xvii, 3, *Salman* per apocopen pro Salmanasar regis Assyrii nomine scriptam, *domus Arbccl* vero hand diversum arbitrantur ab Arbole urbe Galilææ superioris in tribu Nephtali sita, cujus mentio facta est I *Machab.* ix, 2. « Minatur ergo, ut scribit Rosenmuller, locis munitis terne Israelitiche eadem quæ prius ab hostibus passa fuerat Arbela, tempore belli notissimi tunc, quo hostis Assyrius in regnum Israeliticum irrupit, regemque sibi tributarium fecit.» Et revera, cum vates hic usque ad Ezechiam Juda regem, munus suum propheticum fuerit exsecutus, fieri potuit, ut hoc vaticinium in illo primo Oseæ anno, quo Arbela vastata est, ederetur, et vates præsenti, et adhuc in oculis sermoneque omnium recenti imagine timendam cladem proponeret.

Quænam vero sint illa Arbela, quæ hoc loco commemorantur? Plerique, inquit Maurer, cogitant do urbe Assyria*. Sed pro altera urbe primum pugnat id, quod TP3 *beit, domus,* vocabulum earum tantum urbium oppidorumque nominibus junctum reperitur, in quibus hebraice aut aramaice loquebantur. Deinde, non est verisimile stragem tam longinquam, qualis Arbelorum in Assyria fuisset, Judæis, rerum externarum imperitioribus et parum quoque curiosis, a vate exempli causa proponi potuta*. Contra si slatuh, sermonem esse de Arbelis Galilææ, exemplum ex propinquo petilum ad audientium animos non potuit non cflicax esse.

festinatione et trepidatione fugientium , matres cam filiis alliderentur. Ita Ribera, Emmanuel, Mariana et alii.

Ven. is. 15. Sic fecit (id est faciet) vobis Bethel, — g. *d.* Sic vos punient et cædent non tam hostes Assyrii, quam *Bethel,* id est peccata a vobis commissa, puta idola adorata In Bethel, sicut Salmana punitus et cœsus est a *Beth Arbel,* id est a domo ct exercitu Gedeonis. In Hebræo est elegans paronomasia, ct antithesis inter *Beth Arbel* et *Bethel, q. d.* Sicut cecidit et prostravit Madianitas idololalras *Beth Arbel,* id csl domus Gedeonis, qui fuit *rub,* id est judex ct vindex *El,* id est dei falsi, puta Baal ; ita cædet vos *Bethel,* id est domus Dei veri, quam vos violastis ct fecistis *Belhaven,* id est domum idoli : propter sacrilegia enim commissa in Bethel exscindemini. Unde subdit :

A FACIE MALITIX 5'EQUITIARLM VESTIÀRIO, — id est propter pessimas nequitias vestras, quibus polluistis Bethel, id est domum Dei. Hac de causa ait Isaías cap. xxxi, 9 : « Dixit Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus ejus in Jerusalem. » Vide ibi dicti.

Simili elegantia et tropo Isaias Jerusalem vocat *Ariel,* in caque voce varie ludit cap. xxix, 1 et 2, dicens: a væ Ariel, Ariel ! civitas quam expugnavit David, etc. Et circumvallabo Ariel, etc. Et erit mihi quasi Ariel. »

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Inculcat Deus, ct in os injicit Israeli amorem ct beneficia a se ei jugiter prastita, ut ostendat ejus ingratitudinem, quod a se ad vitulos aureos desciverit. Puer, *inquit,* Israel, cl dilexi eum : el ex .Eeyplo vocavi filiuin meum. El ego quasi nutritius Ephraim, ct portabam cos in brachiis meis. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. *Quocirca ingrato captivitatem ct iram intentat, quam tamen ita misericordia temperat, ut ei reditum in patriam spondeat. Ab hac clade eximit Judam, quia ipse fidelis aparte Dei stetit cum sanctis Lcvitis* (1).

1. Sicut inane transiit, pertransiit rex Israel. Quia puer Israel, ct dilexi eum : et ex Ægyplo vocavi filium meum. 2. Vocaverunt eos, sic abierunt a facie eorum : Baalim immolabant, et simulacris sacrificabant. 3. El ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis : et nescierunt quod curarem eos. 4. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charilalis : et ero cis quasi exaltans jugum super maxillas eorum : et declinavi ad eum ul vesceretur. 5. Non revertetur in terram Ægypti, et Assur ipse rex ejus : quoniam noluerunt converti. G. Cœpit gladius in civitatibus ejus, et consumet electos ejus, et comedet capita eorum. 7. Et populus meus pendebit ad reditum meum : jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur. 8. Quomodo dabo te, Ephraim, protegam te, Israel? Quomodo dabo te sicut Adama, ponam te ul Seboim? Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est poenitudo mea. 9. Non faciam furorem iræ ineæ : non convertar ul disperdam Ephraim : quoniam Deus ego, et non homo : in medio lui sanctus, et non ingrediar civitatem. 19. Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet : quia ipse rugiet, et formidabunt filii maris. 11. Elavolabunt quasi avis ex Ægyplo, el quasi columba de terra Assyriorum : el collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus. 12. Circumdedit me in negatione Ephraim, et in dolo domus Israel; Judas autem testis descendit cum Deo, el cum sanctis fidelis.

(I) Ea oratio habita videtur, quo tempore res Israelilarum ad finem vergebant, ea de causa, quod vates intimo commiserationis allectu moveatur erga cives, nipote brevi ultima passuros.

Primo, Deus Israelitis beneficiorum abusum exprobrat, *primo,* eductus fuit populus ex Ægyplo, cl ad cultum Dei vocatus, sed aversus et conversus ad idololatriam, I, S; *secundo,* deductus fuit por (Insertum , cx amore cl pro medela, sed non agnovit, 3; *tertio,* cumulatus fuit beneficiis charitatis, libertatis et commeatus, sed noluit converti, 4, 5«

Secundo, comminatur supplicia beneficiis opposita, *primo,* populus non revertetur m Ægyptum, sed in Assyriam migrabit, 5; *secundo,* duri patietur ab hostibus, a quibus terram vastandam prædicit, 6; *ttrtio,* frustra invocato Dei auxilio, deducetur aaptlvus, 7.

Tertio, mitigationem vindicta) promittit, *primo,* deliberat Deus interseveritatem et misericordiam, S; *secundo,* decermi non penitus perdere populum, 9; *tertio,* promittit beneficia cum conversione sub finem mundi, 10, ti (vets. 12 melius referetur ad cap. xn).

Ten. I. I. StCITT MAXE TRAXSIIT, PERTRANSIIT REX ISRAEL. — Chaldæns, Arias, Pagninus et Vatablus hæc verba referunt ad finem præcedenlis capitis, quia eo pertinere videntur. Verurn Noster, Septuaginta rt passim veteres Gr.rci et Latini ab hfcce verbis inchoant caput undecimum. Hebraico est, tn aurora (vel *instar aurorae :* enim, id est tu, sæpe sumitur pro , id est *insfar, sicut) plane excisus est rex Israel, q. d.* Sub initium regni Rosee rex Israel cum Samaria ct regno exscindetur ab Assyriis. Comparat Rosee auroræ, quia sicut aurora medium quid est inter noctem et diem, lucem ct tenebras, estque post noctem initium diei et lucis ; ita post longas ænimnas rt spoliationes, quas Praei sustinuerat ab Assyriis, sub Rosee rege respiravit, et in spem melioris sortis se erexit, præsertimeum Sua rex / Egypli videretur illi opitulaturus: sed hæc spes velociter instar auroræ, sole oriente et auroram fugante, pertransiil ct evanuit. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Ruffinus, Theodoretus et Theophylactus. Simili modo Israelis regem comparavit spumre cap. præced. vers. 7, cum ait : a Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ. n Ubi pro *transire fecit* in llcbræo csl idem verbum quod hic, scilicet *nidme,* quod, ut ibi dixi, varie exponi potest.

Secundo, S. Cyrillus per *mane* accipit experrectionem Dei ad vindictam, qui ante dissimulans peccata Israelis, dormire videbatur : a Cum, inquit Cyrillus, Deus nondum peccata aliquorum punit, dormire dicitur, ut ait Jeremías : Ne, inquit, sis, Domine, tanquam somno dormiens, aut tanquam vir non potens salvare ; cl David : Surge, Domine. Et alias videns auxilium Domini : Surrexit, inquit, tanquam dormiens. Mane itaque vocat hic tempus ipsius vclul evigilationis in eos : mane enim solemus evigilare, n Verum prior sensus et allusio est aptior; mane enim hic tribuitur regi pertranscunti, non Deo evigilanti : quanquam hoc cum illo conjunctum est. Ideo enim rex mane pertransiit et excisus est, quia Deus in ejus excidium evigilavit.

Tertio, nonnulli ex eo quod sequitur : « Ex / Egypto vocavi filium meum, » id est Christum, uti explicat S. Matlhæus cap. n, 15, hæc omnia de Christo ad litteram accipiunt, *q. d.* Christus in mundo nascetur quasi aurora, sed ct cito transibit ut aurora : post lres enim praedicationis annos redibit ad Patrem. Ergo, o Israelita», venientem studiose excipite, eju-que tempus diligenter observate. Ego enim vos, quasi Abrahæ amici mei filios, dilexi, ideoque ex / Egyplo vocavi filium meum, ut vos ejus praesentia, doctrina ct gratia interemini.

Verum ad Rosee regem hæc pertinere ad litteram, non ad Christum, patet ex eo quod ait : « P» rtransiit rex Israel, n Lient patebit ex sequentibus : toto enim capile agitur de judicio et excidio I r»clis. Unde moraliter disce reges terrenos similes esse auroræ, qu© aurea videtur, sed mox evanescit : eorum enim «vita» est quasi « vapor,» ut ait S. Jacobus, *epist.* cap. iv : a ad modicum parens; » vapor, inquam, aurea quadain honoris regiæque pomp© luce perfusus. Somnia sunt hominum regna, ideoque merito in somnis a Nabuchodonosore, Chaldæorum, Persarum, Graecorum et Romanorum imperia visa sunt, *Daniel,* n. Quid ergo sunt dignitates, status et sceptra ? nonno aureus quidam nubium color, temporis momento evanescens?

Quìa puer Israel, et dilexi eum. — Vox *quia* more Hebr.ro redundat, uti dixi cap. x, 17; undo Leo Hebræus vertit : *Quando Israel adhuc puer erat, dilexi cum,* cum scilicet in / Egyplo degeret, ct quasi oriretur crescerelque populus Israel, essetque parvus, imbellis, ignorans, afflictus quasi puer, ex tunc dilexi eum, curamque ejus egi, et quasi puerum per Mosen inde liberavi et eduxi. Ila S. Hieronymus, Vatablus et alii (1).

Secundo tamen, tò *quia* proprie ut causale accipi potest, *q. d.* Quia Israel in / Egyplo crai puer tenellus, sui impos, sc regere impotens, neglectus ab omnibus, ab Ægyptiis oppressus el neci destinatus, opisque indigus : hac dc causa cum dilexi, cl cnulrivi quasi mater. Solet enim puerorum parvitas, imbecillitas et pericula, matres allicere ad eorum amorem ct curam. Ita Thcopbylaclus.

Adde, a dilexi cum, » quia « puer » erat, quod esset filius Jacobi patriarch©, quem puerum, imo in utero adhuc cxislenlem dilexi. dicens *Malach.* r, 2 : « Jacob dilexi, Esau autem odio habui. » Et *Genes,* xxv, 23 : « .Major serviet minori,» puta Esau Jacobo, nimirum Idumæi servient Jacobitis,id est Israelilis. Sicut ergo Jacobum puerum, ila ct filium ejus Israelem puerum dilexi. Denique guíaconnectit hæc praecedentibus, *q. d.* Rex Israel cum suo populo Iransiit, id csl brevi transibit ct interibit, quia Israel, quem a puero dilexi, ex Æuyptoeduxi, alui ct nulrivi ul mater, huic meæ dilectioni ct beneficiis ingratus ct rebellis, me sprevit, ct ad Baalim declinavit.

Et ex.Egypt o vocavi filium meum.— «Et,» id est *idcirco, q. d.* Quia Israel puerum dilexi, idcirco cum quasi filium meum, ex / Egyplia servitute per Mosen evocavi el eduxi. Ita Septuaginta et Chaldæus, qui vertunt : *Ex Ægypto vocavi filios ejus,* scilicet Israelis; licet enim in Hebraeo sil *beni,* id est *filium meum,* tamen hoc in re idem est quod *filios ejus :* filii enim Israelis erant filii Dei ; et quia Israel, ul ait S. Hieronymus, « singulariter dicitur, sed pluraliter intclligilur, » utpote populus:

(!) Equidem ul homines, ita reipublicæ ©taleshabent, inquit Drusius. Cf. cap. u, 5, !7; *Jerem.* il, 2; *F.zcch.* XV!. 4, et supra cap. vu, 9. Populus Israelíticos ratione ortus, progressus ci durationis cum homine comparatus, in pruna quasi ©tate sua in /Egyplo ex paucis patribus in populum excrevit, donec in terram Chauaan perductus rempubheam ibi constitueret. (Kuscnmuller.)

forte ctinm Septuaginta ct Chaldæus pro *Leni* legerunt V33 *Lanau,* id est filios ejus, uti opinatur Maldonatus in *Matth.* 11,15. Porro populum suum Heus vocat « filium, » dicens *Exodi* iv, 22 : « Filius meus primogenitus Israel. • Et: ‹i Dimitto filium meum ut serviat mihi. » ItaS. Hieronymus, Theodoretus, Theophylactus, Rupertos, lingo, Lyranus, Arias, Vatablus hic, Jansenius, Muldonatiis, Barradius, ct alii in *Matth.* u, 15. Et patet ex iis qum hic antecedunt ct sequuntur : hæc enim spoctant populum Israel. Hic enim dicitur filius Dei primogenitus, quia dilectus ab eo fuit ut primogenitus, cl solus primo electus cx omnibus gentibus, ut esset Dei peculium, respublica, regnum, sacerdotium.

Dices : Quomodo ergo S. Matthæus, cap. n, 15, ait hoc Osce oraculum impletum esse in Christo puero, cum ex Æ'gypto revocatus est in terram Israel? Julianus Apostata, teste S. Hieronymo, hoc objiciebat Christianis, ut S. Matlhæum vel falsitatis, vel inscith» argueret. Respondet *pruno,* Jansenius in *Mallh.* n, id impletum esse in Christo per accommodationem, quia quod dictum est do populo Israel, recte Christo quasi simili aptari et accommodari potest : perinde atque si quis de filio qui patri percharas est, diceret :

Omnis in Ascanio duri stat cura parentis.

Verum hoc liberius dicitur, ct pene temerario, inquit Suarez loco mox citando : nec enim prophetia* impleri dicuntur, nisi cum eveniunt ea quæ per eas prophetata sunt. Quare aliud est accommodari, vel aptari Scripturam, aliud cam impleri. Igitur prophetia proprie impleri dici nequit, nisi cum fit quod ipsa in sensu vel litterali, vel allegorico futurum prædicit, uti docent communiter Interpretes.

Secundo, Eusebius, lib. IX *Demonstrat. Etang.* cap. iv, Lyranus cl Dionysius censent huno locum ad litteram intelligi de Christo. Verum ex antecedentibus ct sequentibus patet hic agi dc populo Israel. Dices duplicem Incesso sensum litteralem, unum de populo, alterum de Christo : ita Prado, Proœmio *in Ezerh.* sect, vili et ix. Respondeo id minus congrue dici, turn quia artera non spectant Christum, sed populum : in sensu enim litterali omnia et singula congruere debent rei de qua agitur; secus est in allegorico ; tum quia populus Israel fuit typus Christi. Ergo ad litteram sermo est de populo, typice do Christo; sensus enim litteralis non csl typicus, sed typici figura et imago : populus enim Israel exsulans in .Egypto, Christi ibidem exsulaturi figura fuit, sicut nunc corpus mysticum Ecclesia;, corporis naturalis Christi figura est.

Tertio ergo, melius dicemus ad litteram hanc sententiam impletam esso in populo Israel per Mosen educto ex /Egypto, allegorico vero ct typico in Christo puero reducto ex /Egyplo : licet autem hic sensus sit allegoricus, tamen est priore litterali dignior, potior et magis intentus a Spiritu Sancto : populus enim Israel in hoc reditu cx /Egyplo gessit typum Christi, praesertim quia Christus illius populi fuit pars cl propago, eaque nobilissima. Hac de causa ait, *flhum meum,* non *filios meos,* ut denotet Christum. Neque hoc mirum aut novum csl : nam magis nova ct insolens videtur allegoria, qua Sina cl Sion, item Sara el Agar significant duo Testamenta, vetus el novum, uti explicat Apostolus *Galat.* iv, 24. Ha S. Hieronymus, Hibera cl alii initio citati, ac S. Chrysoslomus et Theophylactus in cap. n *Matth.,* atque Franciscos Suarez, lll part. *Quast.* XXXVII, art. 4, di>p. 7, sect, i; ct Gabriel Vasquez, I part. *Quœst.* I, art. 10, disp. II, cap. ir (I).

Objicit Osiandcr in cap. it *Maith.* : Fieri nequit ul populus Israel innumerabilis, unius hominis sit figura : ergo in sensu allegorico hic locus nequit accipi de Christo. Respondeo negando antecedens. Si enim unus homo potent representare totum populum ex se generandum, uti Patriarcha; sicut de Jacob et Esau dicitur Rebecas matri, *Genes,* xxv : a Duæ gentes sunt in utero tuo, » etc., vel sibi subditum, uti rex représentai regnum; cur vice versa unus populus unum ho-

(!) Memoratu dignum c«t, quod «cripsil Dr. Lud. Jos. Uhland, in *Annoi. historico-ereget. in liwam,* part. X, Tiibingto, 1794, pag. 14 el seqq — Tertia sententia quæ inter duas extremas (primam, locum nostrum *litteraiiter* de Christo explicantem, el alteram statuentem, locum nostrum Christo tantum *accommodari* per Euangelistam) media est eorum (et ipsius Uhlandi), qui vaticinium nostrum *litteraiiter* de Israele, *mystice* vero, cl quidem ear *intentione Spin tus Sancti,* de Christo agere statuunt. Ilabel namque *liber Scriptura* hoc *speciale,* quo ! Deus ejus auctor non tantum utatur *vocibus* ad aliquod significandum, sed etiam *rebus.* per voces significatis, ad significandas *res alias.* A significatione quæ voewm esi, accipitur sensas *litteralis* vel *historicus;* a Mgiiifl ationevero quæ *remm* est, accipitur sensus *mysticus.* Sensus *litteralis* m loco Roseano respicit populum IsraeUticnm, sed qua *typum .* adeoqne *mystice* simul Christum innuit ; quem interpretandi rationem ipsimet *Ju tai* in mullis locis admitiere coguntur. Fatentur ipsi, multa ex. gr. de *Davide* ejusque regno dici, quæ pertineant ad *Messiam,* — inulta quæ de *liberatione* populi Dei dicuntur, *historice* quidem et *UitteraHter* do gestis in veteri Testamento inieltigenda es», quæ rimul ad *Ucssix tempora* referenda miiL Uti ergo *Hoseas,* vel *Spiritus Sanctus* saltem *p<r Hoseam* sub *typo* eductionis (sraelilarum ex /Egyplosirnul indicatum voluit *mystertum futurum evocationis Messier ex .Kgypto:* sic Mitthvus eodem Spiritus Sancti ductu verba Prophetis eo retulit. — Neque per hanc sententiam *duplex unius dicti sensus* statuitur. Aliud enim est piuressensus *ejusdem generis* seu *litterales* statuere ; aliud vero *diversi generis : litteralem,* qui ex Spiritus Sancti intentione *immediate* per ipsi verba Scriptura insinuatur, ct *mysticum.* qui non proxime per verba.sed per *res* verbi* desguatas a Spiritu Sancio intenditur. Potest etiain *sensus Senatunc* revera diei *unicus* tantum, si vocem *sensus* accipias in significatu *latiore* pro omni eo quod a Spiritu Sancto intenditur. Sic nostro loco reapse *unus* est sensus litteralis, sed *bis impietas,* in *typo* primum, deinde in *antitypo.* Vide etiam Maldunatum in *Comment, in quatuor Evangelist. ad Maith,* n, 15; cl Sanciiuni *ad Hus.* xi, 1«

minem, quasi patriarcham ctregem, ac praesertim ChrMum Dominum, repraesentare non possit? ita Patres passim et Doctores. Porro qua ratione populus Israel fuerit figura Christi peregrinautis in .Egypto, ct inde redeuntis, fuse explicat Rupertos in locum citatum *Matth.* n.

Ex hoc loco ostendit S. Hieronymus quædam non haberi in Versione Septuaginta quæ habentur in Hebnro, ideoque se novam ex Hebraeo versionem cudisse, idque ei obtrectantibus objicit : «Qui,ait,detrahunt nostrae translationi, videant Scripturam de qua Evangelista hoc testimonium sumpserit, et interpretatos est de Domino Salvatore, quando de / Egyplo reductus est in terram Israel : et cum invenire non quiverint, desinant rugare frontem, adducere supercilium, crispare nares, digitis concrepare. »

Vcn.i. 2. Vocaverunt eos(cx Ægypto et idololatria Moses, Aarou aliique Prophetæ, ut cos ad avitum Dei cultum reducerent; sed ipsi licet) sic (id est adeo et toties vocati et invitati) abierunt a facie eorum, — id est obverterunt eis terga, euntes ad Baalim. Unde plane vertunt Septuaginta : *Sicut vocavi cos, ita abierunt a facie mea;* Hebræi enim sæpe subaudiunt voculam *sicut,* cl similes, quasi dicant : Uti ego eos vocavi, ita ipsi impudentes averterunt se a me : quanta fuit mea benignitas el assiduitas in vocando, tanta fuit eorum durities ct contumacia in resistendo, el respuendo meam vocationem. Ita Chaldæus, Cyrillus, Hieronymus et alii. Potest secundo sic accipi *propterea, q. d.* Quia ego vocavi eos toties, propterea abierunt, uti solent facere pueri protervi ct refractarii, qui eo quod vocentur a parentibus, ut hoc illudve faciant, idcirco rebelles avertunt faciem et abeunt, qua expositione significatur Israelis major plenaquc obduratio ct pervicacia. Sic Hebraeum p *ken,* id est *sic,* sumitur prop^j;*alken,* id est super *sic,* hoc est *propterea. Psalm.* 1x, 9 : « Misericordiam ct veritatem ejus quis requiret? sic (id est propterea, idcirco) psalmum dicam nomini tuo. » *Joan* iv, 6 : « Jesus autem fatigatus *ex* itinere sedebat sic (id est idcirco, quia scilicet fatigatus) super fontem, » uti exponunt Toletanus ct Maldonatus *ibidem.* Sic enim vulgo dicimus : « Venit fessus, ct ita (id est ideo) consedit.» Quin et Cicero, IV *Tuscul.* : a Sic, inquit (id est idcirco), tot simul virtutes, conlinenlire, gravitatis, justitiae, fidei defecerunt. »

Aliter Arias : Vocaverunt, ait, id est invocaverunt Israelitas «cos,» scilicet deos gentium : « sicque abierunt, » videlicet ut non tantum cos invocarent, sed et iis sacrificarent. Unde sequitur : « Baalim immolabant.» « Abierunt,» inquam, « a facie, » id est ante faciem, « eorum, » uti solet grex ovium ire ante faciem pastoris, populus ante Episcopum, milites ante ducem, lilii ante parentes. Verum de diis gentium nulla hic praecessit mentio.

Baalim (id est diis gentium, puta idolis, nimirum vitulo aureo. Erodi xxxu, 4, et Beelphegor, sive Priapo, *Numcr.* xxv, 1) immolabant. — Quia enim Deus primarius Chaldæorum, Tyriorum, Carthaginensium, etc., erat Baal, vel Del, sive Belus; hinc quoslibet deos vocaverunt *Baalim* in plurali.

3. Et ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis. — Legit Interpres *zcroolai,* id est *in brachiis meis :* jam addito *vau* legunt ÌWJJT1T *zerootau,* id est *brachiis ejus.* Pro *nutritius* hebraico csl blSuin riiT/a/b, quod Rabbini, Vatablus, Arias ' l alii hebraizantes dicunt poni pro *hirgalti,* id est incedere feci, in pedes erexi, ambulare docui, pedetentim deduxi, uti faciunt nutrices, dum infantes deducunt docentque incedere. Unde vertunt : *Ego Ephraim* (idest Israelem), *puerum deduxi, ct ambulare docui per desertum.* Aut, ut Vatablus, ego sensim et pedetentim eum deduxi, ne conficeretur labore viae. Alii vertunt : *Ejo dedipoedagogum Ephraim* (pula Moscn) *qui portaret eos super brachia sua,* quasi alludat ad illud Mosis : « Ut dicas mihi : Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, » *Numer.* xi, 12.

Verum melius magisque præcisc vertit Noster, « nutritius, » id est nutritor, vel nutrix. Hoc enim proprie significat nhiin *tirghelet,* et addito *iod* paragogico VlhjVI *tirgalli* (quod plane diversum est ab *hirgalti,* id est incedere feci : hoc enim verbum est, illud nomen : deducitur enim a *regel,* id est pes. Unde Marinus in *Léxico* vertit, *pedatio,* q. d. *Ilio,* vel *ambulatio mea erat ad Ephraim); tirghelet* ergo est nutrix, quæ pedes infantium format ct firmat, cosque deducit, docet ct assuefacit incessui. Unde Septuaginta vertunt, cimt o Jw x, id est *colligavi pedes,* scilicet fasciis infantilibus, quod etiam est nutricum, ait Theophylaclus. Jam sensus est is quem dat S. Hieronymus : « Narrat, ait, Deus quo Israel amore (Illexerit, secundum illud *Deutcr.* i, 31 : Portavit tc Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via per quam ambulasti, donec veniretis ad locum istum. Et in alio loco *Peut.* XXXI!, II : Expandit alas suas, et assumpsit cum, alque portavit in humeris suis. El *Psalm.* Lxxix, 2 : Qui deducis vclut ovem Joseph. Ego, ait, qui paler eram, nutritius factus sum, cl parvulum meum in ulnis meis ipse portabam, ne Irederetur in solitudine, et ne vel æslu,vel tenebris terreretur, in die nubes eram, in nocte ignis columna, ut quos protexeram, meo illustrarem ct sanarem lumino : cumque pcccasscnt, cl fecissent sibi vituli caput, dedi cis locum pœnitenliæ, cl ignoraverunt quod curarem cos, ut vulnus idololatriæ quadraginta annorum spatio obducerem, el pristióte redderem sanilati. » Quod ergo subdit : a El nescierunt, » idem est ac si dicat : Et tamen post tot beneficia, quibus quasi nutrix cos educavi, ipsi hæc officia providcniiæ et malcrnæ curae mere erga se non agnoverunt, sed me spreto dixerunt vilulo : « Hi sunt dii lui

Israel, qui to eduxerunt do terra Ægypli, » Exod. cap. XXXII, 4.

Portabam eos in draoihs meis. — In deserto enim per Moscn, per columnam ignis ct nubis, per manna, per vestium eorumdemconservationem, etc., tam suaviter et benigno Deus Judæos tractavit ct deduxit, ac si quasi nutrix eos brachiis suis portasset.

Vjrí.4. 4. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. — « Adam » hic accipi potest vel ut nomen proprium protoplasti, vel ut commune, significans *hominem*. Si ut proprium, sensus erit quem dat S. Hieronymus, *q. d.* Sicut cx amore Adamuin natura simul ac gratia, cl amicitia mea donavi, ita ct vos posteros ejus donabo. Adam enim ex mea gratia est vester protogenes el archigcncs, id esi humante generationis princeps. Aut, ul noster Prado in *Ezcch.* cap. vi, 9 : Funiculi, inquit, sunt dolores: illis enim quasi funibus homo arctatur ct constringitur, juxta illud *Psalm.* XVII, 6 : « Dolores (hebraico *bnn *chable,* id est funes) inferni circumdederunt me, præoccupaverunl me laquei mortis. » Ilebræum enim *chebel* funiculum, ligamen, vinculum, indeque dolorem, quasi ligantem ct vincientem significat. Sensus ergo est, *q. d.* Ego Israelitas per dolores cl afflictiones, quos ab Adamo parente suo hærcditarunt, ad me traham, quæ sunt mei erga illos amoris pignora. Unde sequitur: «In vinculis charitatis,» id est, in vinculis quibus soleo ad me allicere charissimos filios, quæ sunt castigationes ct flagella.

Secundo, alii passim « Adam n accipiunt ul nomen commune, verluntque *hominis.* ita Aquila, Syrus, Symmachus, Theodolion et Septuaginta, *q. d.* In funiculis, quibus solent homines ligari et trahi, nempe amore ct beneficiis, traham illos ad me. Unde Chaldæus vertit : *Sicut moris est trahi filios dilectos, traxi eos fortitudine charitatis;* Arabicus : *Attraxi eos pugillo protractionis mcæ.* Alludit ad cap. X, 11 : « Ephraim vitula docta diligere trituram,» *q. d.* Vitulæ lascivientes, qualis csl Israel, trahuntur funibus cauabinis vel ferreis; al ego Ephraim, licet subinde mihi renitentoni, nolo ul bestiam tradire, traherequo invitum fune verberum ct terrorum; sed ut hominem (non servum, sed filium) traham eum funiculis amoris : illis enim trahi solent homines, præser(im ingenui, et filii. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Emmanuel, Mariana cl alii. Porro S. Hieronymus per *hominem* specialiter accipit Patriarchas, Abraham, Isaac cl Jacob : «Curavi, inquit, eos propter funiculos cl vincula charil itis, quibus mihi Abraham, Isaac el Jacob astrinxeram. » Ili enim fuerunt parentes Israelis, ob quos Deus Israelcm amabat ct curabat. Verum planius quilibet hommes accipi possunt : omnes enim trahuntur amore.

Tertio, nonnulli funiculos Adam, id csl hominis, activo accipiunt, non passivo, id est, non quibus homo trahitur a Deo, sed quibus homines sancti, puta Abraham, Isaac et Jacob traxerunt Deum in sui, suæque familia; el gentis amorem, ul cam diligeret, el eligeret cx omnibus genibus in suam Ecclesiam et regnum. Verum prior sensus est magis genuinus.

Quarto, Ilebræum bnn *chebcl* verti potest, *corruptio, vastatio.* Unde Septuaginta vertunt : *In corruptione hominum extendi eos in vinculis charitatis mex, q. d.* Esto sint peccatis infecti et corrupti, tamen adhuc conabor cis mederi ex chántate, sicut medicus ægro, v. g. contracto, volens mederi, extendit membra ejus contracta, alligans ca vinculis, non ut cum affligat el torqueat, sed ex charilale ul sanet.

Nota *primo :* « Traham » potest proprie accipi ut faturum, *q. d.* Licet Israel me offenderit, tamen adhuc traham illum ad me. Verum melius accipias pro preterito : « traham, * id est traxi; clarius enim liquet quod Deus traxerit cos in deserto, quam quod post tempora Osce eos tracturus sit : paulo enim post cos vastavit, ct tradidit Assyriis; ct quia sequitur: «Declinavi ad cum,» etc., in preterito. ItaS. Hieronymus, Septuaginta, Chaldæus, Rupertos, Hugo, Lyranus, Dionysius, Arias ct Sanchez. Præcessit enim pralerilum : « Portabam cos in brachiis meis. » Recte S. Augustinus in *Psalm.* iti, 6 : «In prophetia, ait, bene miscentur futura proteritis, quo utrumque significetur. »

Noti *secundo :* Tractus ct funiculi significant copiam, æque ac suavitatem amoris, qua D?us homines ad se trahit : « Magnes enim amoris csl amor. » Hoc est quod ait S. Augustinus de sua ad Deum conversione et tractu, lib. IX *Confessionum,* cap. i : « Quam suave mihi subito factum est carere suavitatibus nugarum. ct quas amittere motus fuerat, jam dimittere gaudium erat. Ejiciebas enim cas a me tu vera ct summa suavitas , ejiciebas ct intrabas pro eis omni voluptate dulcior. » Idem Augustinus, serm. 2 *l)s verbis Apostoli,* tom. X : *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me traxerit cum :* « Non dixit, inquit, duxerit, sed traxerit. Ista violentia cordi fit, non carni. Quid ergo miraris? credo, et venis; ama, ct traheris. Non arbitreris istam asperam molesta nque violentiam; dulcis csl, suavis est; ipsa suavitas te trahit. Nonne ovis trahitur, cum esurienti herba monstratur? Et puto quia non corporc impellitur, sed desiderio colligatur : sic ct tu veni ad Christum. Ad illum enim qui ubique est, amando venitur, non navigando. »

Nola *tertio :* Ruffiuus funiculos Adam censet esso beneficentiam, qua Deus Adamumpost peccatum prosecutus csl, dans ei cibos illaboratos, etsponlo nascentes; sic vice versa funiculos Israelis esso manna, cl aquam de petra, quæ ei sino satione ct fossione in deserto Deus dedit, quibus quasi charitatis vinculis eum alligavit : quæ fuerunt typus Eucharistia». Unde

aiv;> riot. Allegorice, (raxit nos Christus in funiculis Adam, cum pro nobis factus est Adam, id est homo, caro nostra, et frater noster, ut docendo, patiendo, et moriendo pro nobis, nos ad se et ad Deum traheret, ac terrenum Adam redimeret, transformaret, faceretque cœlestem; cumque hominum morbos, tam corporis quam animæ curavit, inquit Thcophylactus et Rupertus, ac præserlim cum quasi nutritius Ephraim, corpus et sanguinem suum nobis dedit in Eucharistia. Hic enim est funiculus Adam, quo nos sibi Deoque astrinxit. Est enim Christus in Eucharistia «amor amorum,n ut ait S. Bernardus, serm. *De l'œna Domini.* Ita *Deirio, adagio* 956. Audi et S. Hieronymum: « In tantum dilexi, el tam demens pastor fui, ut morbidam ovem humeris meis ipse portarem : ipsi vero ignoraverunt quod mea illos passione curarem, ct qui amator sum hominum omnium, traherem cos ad credendum in vinculis charilatis. »

Symbo- ,cc- Symbolice, Paulus a Palatio : Funiculi Adam, ait, sunt leges veteres dat® Judæis. cl multo magis nova* dat® Christianis : hæenim ligant, id ett obligant populum quasi funiculi, suntque Adam, id est hominum, non bestiarum : quia humante sunt, et reel® rationi ac munitati conformes. Eredem sunt vincula charilalis : quia tinis legis est charitas, ut scilicet nos ducat ad amorem Dei ct proximi. Tales cl debent esse leges human®, s ilicei vincula charitalis, non tormina cupiditatis: quia public® utilitati, non propri® aviditati serviant oportet.

Tmpoto- Hntn vioj ntiw. littum Tropologice, disce hic amorem esse telum violentissimum, quod hostes expugnat, imo immutot, et ex inimicis facit amicos. Errat hic mundi sapientia, qu® hostem odiis, maleficiis el plagis yyit vincere, cum iis magis accendatur odium ct hostilitas. Vera ratio vincendi hostem est, eum vincere amore, et vincere beneficiis. Vidit hoc Philippus Macedo, qui, ut testatur Plutarchus in ejus Vita, cum capitaneum quemdam haberet, qui jugiter illi ejusque fom® detrahebat, ccnscrcnlque amici eum terrore ct minis compescendum, Philippus, aliis armis utens, misit ad cum magnam pecuni® vim, addens, si plura cuperet, se plura daturum. Hoc dono vincla est ejus lingua, victa maledicentia, ac qui primo Philippum carpebat, nunc cum laudabat, et in cœlum evehebat. Mirabantur amici doni ignari tantam in calumniatore mutationem ; quibus Philippus : « En, ait, in mea manu est facere, ut detractores mei sint laudatores. » Idem obsessurus arcem in rupe sitam, cum sui dissuaderent, dicerenlquo cani esse inaccessam, ideoque inexpugnabilem, rogavit num asinus onustus auro eo ascendero posset ? asserentibus viam patere asino : Ergo, inquit, accessu el expugnatu facilis est. Quare submissa ingenti aun vi arcis præfeclum sibi devinxit, fecitque ut arcem sibi dederet. Nimirum «validius ct foedius aureis hastis pugnatur, quam ferreis. » Norunt hoc sapientes principes ct duces. Docuerat id Philippum Apollo Pythius, dum ab eo consultus respondit :

Si telo ex auro pugnaveris, omnia vinces.

Seneca, epist. 9 *ad Lucilium:* «Si visamarl ama. » El Poeta :

Ut praestem Pyladen, aliquis inihi præslol Orestem.
Iioc non IU verbis : Marce, ut ameris, ama.

Preclare S. Chrysoslomus, hom. 13 *ad Popul.,* explicans illud Christi : *Omnia ergo quarumque tullis ul faciant vobis homines, ct vos facite illis,* ait: «Vis beneficia capere? confer beneficium alteri : vis laudari? lauda alium : vis amari? ama : vis partibus primis potiri? cede illas prius alteri. »

Et ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum.—a Ero,d id est *eram:* sicut paulo ante a traham,n id est traxi. Sequitur enim, «et declinavi» in preterito. Jam quoad sensum, Albertus explicat, 7. *d.* Faciam ut maxill® eorum premantur jugo Assyriorum. Unde Symmachus vertit : *Putaverunt quod imponerem jugum super maxillas eorum.* Jugum scilicet, vel hostis, vel legis me®, quam ipsi æslimant durissimum esso jugum. Melius, alii contrarie exponunt, 7. *d.* Exaltabo, id est auferam ab cis jugum aliarum gentium. *Tertio,* Septuaginta vertunt : *Ero cis quasi dans alapas homo super maxillas ejus.* Quod explicans S. Hieronymus : « Quia, inquit, non sua sponte currebant, sed vincli funibus trahebantur, paululum maxillas eorum verberavi, non puniens, sed corrigens et emendans. Judex lacerat carnes, torquet funiculis, flagellis atque ignibus cruciat : qui autem pater est, lascivientem filium palma perculit manus. » Sic et Cyrillus et Thcodorctus per alapam hominis accipiunt castigationem levem, qua Deus quasi pater leniter castigat suos, quasi pueros : a quem enim diligit Deus, castigat. » Imo aliqui hæc accipiunt de alapa qua paler leniter tangit maxillas pueri, quasi applaudens ei poppysmo blandienlis, ut doceant Dei alapas non esse aliud quam plausus quosdam, et manuum collisiones, quibus equisones, seu po| pyzontes voco simul et manuum tractatione equos animare solent, et indomitos cicurare, uli Deus hic cicuravit Israclem. Hi Deirio, *adagio* 957. Quare minus recte Leo Castrius hæc refert ad alapam a milite datam Christo in passione, coram Caipha pontifice; præserlim quia ipso contendit in Hebneo pro *cxaltans^vj ol,* id est *jugum,* legendum esse *cxaltans,* T *iad,* id est *manum,* scilicet ad dandam alapam. Quod est contra omnes codices.

Sed quœres qua ratione et (¡na allusione ad rem rusticanam in nostra Versione dicatur: «Ero cis quasi exaltans jugum super maxillas?» Nec enim rustici exaltant jugum super maxillas, sed super collum, vel cornua boum. *Primo,* Rufllnus censet alludi ad boves qui trahunt currus : a In quibus,

inquit, juga curn solvuntur, eriguntur;» cum enim boves e curru solvuntur ct abeunt, elevatur currus temo, qui pariter seenni elevat jugum. Verum solutis bobus solet et jugum eorum solvi, nec dimitti alligatum temoni. Addo hic magis ad boves arantes, vel triturantes, quam ad currum trahentes respici. Alludit enim ad id quod paulo ante dixit cap. x, H : « Ephraim vitula docta diligere trituram, elego transivi super pulchritudinem colli ejus : ascendam super Ephraim, arabit Judas, » etc.

Secundo, alii censent respici ad morem rusticorum, qui ad singulos sulcos elevant jugum boum ad caput et cornua, ne eo collum nimis incalescat ct gravetur. Do eo enim sic pnecipit Columella lib. 11, cap. ii : « Sulcum longiorem facero quam pedum centum vigiliti contrarium est pecori, quoniam plus œquo fatigatur, ubi hunc modum excessit. Cum ventum erit adversuram, in priorem partem jugum propellat, et boves inhibeat, ut colla eorum refrigescant, quia celeriter conflagrant, nisi assidue refrigerentur; et ex eo tumor, ac deinde ulcera invadunt, n Ita Figuerius. Verum h ec spectant elevationem jugi ad caput et cornua, non vero ad maxillas, quod quierimus.

Tertio, verisimilius Sanchez censet per *jugum* hic significari capistrum, quod os boum ct maxillas tegit et stringit, ne inter arandum germina carpant : hoc enim capistrum alligatur jugo, no boves caput demittant, sed co erecto incedant. Hoc enim faciendum esso docet Columella loco citato: «ut boum colla, inquit, minus labefactentur, jugumque melius aptatum cervicibus insideat. » Cum enim boves ab arando vel triturando cessant, elevatur ct aufertur jugum, unaque caplslnun quod erat ori et maxillis alligatum; imo subinde inter arandum ct triturandum agricoles laxant elevantque capistrum a maxillis, ut boves caput demittere, et germina vel grana quæ triturant carpere et edere possint. Sub jugo ergo hio intclligo frenum sive capistrum : hoc enim proprio tangit maxillas, ct elevatur super eas, ut boves comedero possint. Undo ct sequitur : a Et declinavi ad eum cibum, ut vesceretur, » *q. d.* Israel quasi traxit jugum meum peregrinan* per desertum 10 annis; sed cum aliquid laboris et modostlro subivit, in tam diuturno et difficili itinere, ego sic eum relevavi el refeci, sicut agí ¡cola solet laborantem bovem, a quo jugum el laborem amovet, ul suis so temporibus pabulo reficiat ct restauret.

Quocirca optimo Hebrœa vertit Chaldæus: *Verbum ineum fuit sicut bonus agricola, qui allevat humerum boum, ct relaxat* (frenum) *in maxillas eorum.* Alludit enim ad vitulos vel boves arantes cl triturantes; his enim comparavit Israel cap. x, II, quibus jugum cervici, cápMrum ori imponitur, ut assidue arent vel triturent, nec ab hoc opero divertero possint os segeti vel cibo admovendo : hos agricola, si clemens ct benignus sit, subindo a jugo solvit aut laxat,ut quiescant et comeaant, *q. d.* Pari modo ego cervicem Israelis jugo, maxillas capistro liberavi, dum in deserto hostium arma et jugum ab eo averti, fecique ut a laboro itineris sæpo interquiesceret, < cl declinavi, » id est demisi e cado manna, quo « vesceretur. > Ita S. Hieronymus. Exaltatur ergo jugum super maxillas, cum ab illis attollitur el aufertur, aut, ut Vatablus, cum more rusticano e collo boum aufertur, ct in cornibus eorum suspenditur, ut per maxillas dependeat et defluat. Sic enim respirant boves, cl refocillaritur aliquantulum in mediis arandi ct triturandi laboribus. Allegorico, Christus exaltat ct aufert a nobis jugum peccati, dte* monis et concupiscenti®, dicens : « Venite ad me omnes qui laboratis cl onerati estis, et ego reficiam vos, » *Matth.* xi, 28. Aut enim tentationes ct difficultates tollit, aut sua gratia ita cas emollit, ul hoc carum jugum non videatur maxillas stringere, neque collum arctare.

Et DECLINAVI AD EtM LT VESCLRETCR,— id CSt, ut Symmachus et Vatablus, *declinavi adeam cibum :* hunc enim significat hebræum hoiSocAi/ : quod alii vertunt, *comedere faciam,* puta tum bona terras Cbaiiaan, tum manna, quo Israclem alui in deserto. Ila S. Hieronymus, Chaldæus, Haymo, Albertus, Lyranus el alii. Allegorico per manna accipo Eucharistiam, qua Christus suos alit, de qua ail S. Hieronymus : a Declinavi (ego Christus) ad cos, deserens regna coelorum, ut cum eis vescerer assumpta forma hominis : sive dedi eis esum corporis mei ipse cl cibus et conviva. »

Pro *declinavi,* hebraica est OS *at,* quod per apocopen ponitur pro HON *atte* futuro *hiphil,* a radice HD3 *nata,* id est declinavit. Aliqui *at* accipiunt ut adverbium, significans *quiete,* quasi dicat : Exaltavi jugum gentium, abstulique a maxillis Israel, fecique ul quiesceret a bellis iu Chananæa per Josué, utque quiete ejus frugibus vesceretur. Sed hæc significatio et versio dubia est cl incerta. Docti enim llebræi censent *at,* cum adverbiasc.lt, significare *abscondite, clam, tecte,* a radice 0X^7 *luat,* id est *abscondit.*

5. NOX RKVERTETUR IN TERRAM / Eg YPTI.— Est hlC Ven. 5. oratio pathetica, ideoque confusa, in qua multa supplenda sunt : Deus enim hic induit pathos parentis, vel nutricis zelolypæ, *q. d.* Ego tanta chántale, tot beneficiis atîeci et allexi ad me Israclem ; sed ille cor habet algidum, et a me aversum, ad me reverti non vult, sed reverti cogitat in .Egyplum, ut ejus opem imploret contra Assyrios. Quid ergo? impune hoc feret? Non feret : sepiam viam ejus spinis, faciamque ut viis ab hosto obsessis in.Egyptum reverti nequeat, utquo Assyrius eas cx improviso præoecupel, el in Assyriam captivum abducat, silque « Assur ipse rex (imo tyrannus) ejus. » Unde Childrens vertit: *Non revertentur in terram Ægypti, sed Assur (* puta Salmanasar) *dominabitur eis.* Ila S. Hieronymus, Albertus, Lyranus, et Hugo. AbUr Arias, *q. d.* De-

bebant ire et opem implorare, non Ægypti, nec Assur, sed Domini Dei, ut vò *revertetur* non rem futuram, sed debitum et obligationem significet, idemque sit quod *reverti debet :* sic enim Hebræi subinde loquuntur dicentes : *Hoc non fiet,* id est hoc fieri non debet (!).

vrn. ê 6. Coepit gladius, — *q. d.* Jam Assyrii per crebras excursiones coeperunt vastare, et occidere Israelitas, nec desistent donec « electos ct capita, » id est consiliarios (ut habent llebrœa) ct principes eorum cum lota gente consumant, kl ila factum esse patet cx historia lib. IV*Peg.* xv clsequent. (2).

7. Et populus meus (Israel) pendeiut ad reditum Vtn.7, meum *{q- d.* Israel animo pendulus sperabit ct exspectabit, ut ego dc more rediens liberem eum ab Assyriis, qui velut recedens jam eum deserueram , sed falletur : quia enim ipse in sua contra me rebellione cl vitulorum cultu persistit faciam, ut) jugum (Assyriorum) imponatur eis (omnibus) simul (nemine excepto), quod non auferetur ,— sed erit perpetuum. Ha S. Hieronymus, Albertus, Haymo, Clarius ct alii.

Secundo, q. d. Israel pendet et hœsitat an ad me converti ct redire velit, necne. Ita Leo Ilebreus et Chaldæus qui vertit : *Populus tncus haesitat se convertere ad legem meam.* Accedit Arias, qui explicat, *q. d.* Israel superbus et pervicax non vult prior me dc reconciliatione compellare, sed exspecial ut ego prior ci reconciliari postulem, quasi ego sim offendens et reus, ille offensus ct actor.

ti) Hunc versum Rosenmuller sic intelligit, inquit Maurer: *Non mertetur ultra,* ut nuper fecit, Ephraim *in terram Ægypti* ad auxilia petenda; *nam Assyrius,* cui mdc a temporibus Menachemi tributarii fuerant, II *Rcg.* xv, 19; sed nuper, Ægyptiorum «auxiliis freti, abeo defecerant, II *Reg. XVII,* 4, *hic* erit *rex ipsius* solus, ut proprium regem non habeant, nec auxiliarem Ægyptium. Quam earndem sententiam jam secutus est Hieronymus, qui quando (licit, *non mertetur in terram Ægypti.* ostendit quod reverti cupiat, sed ire non possit. Eamdemquo rententiam rccentiore ætatc po?t plures alios nuper fecit suam Hesselbergus. Quanquam vero, pergit Maurer, hos si sequens interpretes, verba sensum fundunt historiae convenientem, ut mirari satis non possim Dathium ad cap. xi, 4 etseqq., coactam dicentem hanc explicationem et histori® contrariam; tamen eam damnandam duco, ct xS to, vocula cum Kuinælio et aliis pro xb *la,* interrogantis sumpta (cf. *Jon.* iv, 11) locum ita existimo interpretandum : *Sonne igitur redibit,* id est, proinde redibit in terram Ægypti, patria expulsus Herum projicietur in Ægyptum, prslinumservilium passurus, *et Assyrius, is* erit *rex ejus,* pars in Ægyptum exsules discessuri sunl, pars in Assyriam, *quia notuerunt redire,* se convertero ad me. Quam Interpretationem ul sequar, primum ine movet membrorum parallelorum cap. v», 11 ; tx, 8 ; xi, U ; m, 2, natura atque indoles; deinde significatus quem cap. vhí, 13, ct ii, 3, sub *schoub,* vocabulo subjecit vates; denique, quod verba hunc in modum intellecta mirifice concinunt cum iis quæ supra vers. 1 dicta sunl, et dicentur infra vers. 11. Ac primum quidem quatuor quæ laudavimus paria parallelorum ita comparata sunt, ul singulorum membrorum nulla appareat oppositio, sed perfecta sensus æquabihtas. En ipsa (textui hebraico sufFecimus Vers. Vulgat.) :

Cap. vu, 11, Ægyptum invocabant;
Ad Assyrios abierunt.
in, 1, Fœdus cum Assyriis iniit,
El oleum m Ægyptum ferebat.
¡x, 3, Reversus esi Ephraim in Ægyptum,
El in Assyriis pollutum comedii,
xi, 11, Avolabunt quasi avis ex Ægypto,
El quasi columba dc terra Assyriorum.

Igitur facile tibi persuadeas, verhaejosquem tractamus loa ita capienda esse, ac si scripsisset vates :

Nonne revertetur in terram Ægypti
Et Assyrius ipse ent rex ejus?

Deinde prefer illa quæ leguntur cap. tx, 3, etiam quæ cap. vm, 13, habentur verbi, *ipsi* in *Ægyptum convertentur,* exsilium minari Israelita, minime vero auxilium ab Ægypto petilum respicere vidimus ad illa ipsa verba. Itaque si usus loquendi propnus aliquid ponderis habet, 3TO *schoub, reverti,* verbo hic idem quo gaudet, illis in locis tribuendus erit significatus. Denique si verba hoc modo accipimus, eorum cum vers. 1 et H summus erit concentu*. Sic enim *vocati* olim *ex Ægypto,* vers. 1, hic dicuntur m *Ægyptum redituri*, sic promisce vere. 11, revocation! *ex Ægypto et Assyria,* hic respondet in easdem terras ejectio. Earndem loci sensum faciunt Mangerus el Fachoruius {Maurer). Hanc equidem explanationem, licet paulo longiorem referre utile nobis visum est, eo quod Junan magis hujus loci genuinum sensum exponit

(2) Versus posterius membrum juxta hcbreum textam sic plurimi vertunt : *Con[Ici et vectes ejus,* quod Vulgata vertit : a Consumet electos ejus» vectes,inquit Lackemaker *(Observait. phitot.* part. VI, Observ. III),repagula hic sunt, quæ portis ab interiori parte obducuntur, ut nisi summa vis adhibeatur, aperiri nequeant. Port® olim præ cæteris urbium partibus munitione instrui solebant valida, quod per eas facillimus alioquin hosti ad urbem esset aditus. Hinc facium , ut *portas* in sacris litteris pro tota ponantur *urbe, et portam* is *possidere* dicatur, qui ipsam tenet urbem, quia portis occupatis nihil erat, quod ipsius urbis occupationi impedimento es et. Itaque porta) tum aliis rebus, tum pessulis præsertim et rcpaguhs firmis diligentissime muniebantur. Hæc Propheta confectum iri, absumpluinquo nuntiat, id csl hostem illa convulsurum, excussurum, ferro rescissurum, velet igne destructurum.

Alli 1H3 *badau vectes ejus,* nonnulli tropici *de viris fortibus,* seu *principibus* Israelis mtclligendos putant. « Quos equidem minime reprehendo, inquit Lackcmaker, cum viri animo forti ac impel territo apposito *vectes* dici possint ac *repagula* populi, quod corpora sua, voluti pessulum quemdam hosti urgenti objicientes, progressum ejus impediunt, Horatii instar Coeletis, qui solus in ponte Tuscorum sustinuit impetum, huc ca propter Livius (II, 10) : id *munimentum* illo die fortuna urbis Romanæ habuit. Sed quia tropo tali usos Hebreos esse ninquam alias reperio, ac prælerea commate precedenti de obsidione agitur urbium, quibus munimentum quoddam precipuum porta) prestatami repagulis probe obstruct®, proprium Fcnsnm preferendola duco.

Attamen simillimum tropum, inquit Maurer, halles in hoc ipso scriplore, supra cap. iv, 18, ubi *magenei arets, clypei terras,* poetice vocantur *principes eam protegentes.* Eumdem vide *Psalm.* xlvii, 10. Licet igitur ipse Maurer nihilo secius proprie accipiendum *badau* putet ca de causa, quod precedil *bcarau, in urbes* ejus, nos cum Rosenmüller tropicam Interpretationem illud existimnmu* commendare quod *gladio* aptius *horninesconfici* cl absumi quam *vectes* dicantur. Adde quod *capita* in secunda parte posterioris hemistichii rectius significant *consilia,* seu *consiliatores* eorum.

Huc quoquo accedit H. David, quem sequuntur Pagninus cl Valablus, qui hebræutn 7DTOD *mescubati,* quod Nosler vertit, *reditum meum,* vertunt, *aversionem,* vel *rebellionem meum,* litineque dant softsum : Israel in sua a me aversione undique pressus angustiis et hostibus hæsitat quid agere, quo confugere, cujus opem implorare debeat.

Nota : Pro *jugum imponetur ei* hebraico est, *ad jugum vocabunt eum*. Legit Interpres bp *ol,* id est jugum, æque ac Chaldæus qui vertit : *Infirmitatem gravem incurrent simul.* Jam legunt alio puncto Sy *al,* id est altus, excelsus, puta Deus. Unde verlunt : *Ad Altissimum vocabant cum, q. d.* Prophetæ vocabant Israclcm ut ad Deum rediret. Septuaginta vertunt : *Deus super pretiosa ejus iroMtur.*

Rursum pro *non auferetur* hebraice e t, *non exaltabit,* vel *non exaltabitur,* scilicet jugum, id est non auferetur a maxillis Israelis, uti exposui vers. 4. Abi aliud suppositum verbi subaudiunt, scilicet Thcodotion, *non exaltabit,* puta *cos Deus;* Chaldæus, *non exaltabit,* supple *caput,* Israel depressus ab Assyriis; Vatablus, *non exaltabit, supplii Israel Deum,* id est non laudabit, nec celebrabit Deum, quia ab eo avertit se ad idola, *q. d.* Il esitat Israel an mccum in gratiam rediturus sit; ct licet Prophetæ cum crebio vocent, ul ad Altissimum redeat, nemo tamen est qui ad Deum redeat, cumque exaltet cl colat.

8. Quomodo dado te Ephraim, protegam te Israel. — Pro *protegam* hebraice est pDR *amagghen,* quod si a radice pa *ganan,* id csl legere, obtegere deducas, significat *obtegam, protegam,* ct, ul Septuaginta ac Aquila vertunt : Scuro *circumdabo (e.* Nonnulli lamen censent *amagghen* esse contrariai significationis (talia enim sunl mulla Hebræorum verba, quæ aliquando unum, aliquando ejus contrarium significant); unde Thcodotion vertit, *ai,* id est *nudabo te,* cl *auferam a tc* 4-lc*, id est *scutum,* quo te ante protexeram, ait S. Hieronymus, et Chaldæus, *exterminabo te.*

Secundo, si *amagghen* a radice po *magan,* id est tradere, deducas, significat *tradam te,* scilicet hostibus Assyriis. Ita Symmachus, Leo Hebræus et Pagninus. Hi sensus licet verbolenus diversi, imo contrarii, in eumdem tamen sensum, quasi finem cl scopum, collimane Deus enim hic duas personas ct duos affectus alternantes induit, scilicet amantis patris, qui filium peccantem punire ex amore refugit, cl severi judicis, qui eum ut reum plectere destinat. Esi enim in hac Dei interrogatione ingens pathos, in quo quasi luctatur amor cum dolore el ira, puta summa Dei misericordia cum ejusdem juslitia ct vindicia. Deus enim, ait Cyrillus hic, quasi pendulus se versat ulrinquc, bœsitatquo an protegere, an perdere debeat Israclcm tam pcrditæ et proflígate vite, ut ostendat quam ejus misereri cupiat, si resipiscere velit, quamque invitus ad ejus impoenitentis excidium descendat. Sensus ergo csl, *q. d.* « Quomodo dabo, » id est quid de te, vel tibi *fawn.* ciara, o Israel? protegamne te more sonto ut pater? at tua obstinata a me aversio et rebellio obsistit : tuaque scelera atrocia clamant in cœlum, cl vindiciam a me efflagitant. Perdamne te per Assyrios, ut Sodomam, Adamam, Seboim, urbes Pcotapoleos? at quomodo id paternus meus in tc affectus patietur? Cum Sodomam perdidi, tactus fui dolore cordis intrinsecus : at nunc si te filium meum perdam, magis cor meum quam tuum, dolore sauciabo. Cor enim mihi findi, convelli ct dissecari (anlhropopalhò;) videtur, si te, quem amavi ut filium, ut viscera mea, abjiciam, tradam Assyriis, vastem el disperdam. Quid ergo faciam? quo me vertam? vincet amor, an dolor? misericordia, an justitia? Vincat amor, vincat misericordia. Ait ergo :

CONVBRSLM EST IX ME COR MEEM, PARITER CDNTLRBATA EST POENITUDO MEA. — LCO HcbræUS VCPÜt i *Inversum est in me cor meum, simulquc accensae sunl tn me poenitudines mea, q. d.* Dum ita mccum luctor, misericordia ct piviale paterna vmcor. Haque cor meum converto et inverto, mulo sententiam, revoco decretum dc exscindendo prorsus Israele; ac quasi poenilens conturbor inlimo animi sensu, percellorque quod eum omnino perdere voluerim. Non ergo eum exscindam ut Sodomam, sed castigabo ul filium; puniam, non ut perdam, sed ul emendem.

9. Non faciam furorem ire mejb (ut cum exter- Ven.» minem, proul scelera ejus podulabant. Denique) NOX CUNVERTAR LT DISPERDAM EPHRAIM. — HaS.Cynllus, Hieronymus, Thcodoretus, Theophylaclus, Albertus, Hugo et alii. Causam subdit :

Quoniam Deus ego (sum), kt non homo. — *q. d.* Non sum ego similis hominibus, qui in inferendo supplicio plerumque cx ira transiliunt metas justitiæ : Deus sum, qui in puniendo non solum metas jusliliæ æquare non soleo, sed citra illas me coulioeo, ail Antonius Fcrnandius, *visione* XXIX, sect. m. Nimirum homo furore ebrius naluræ moderari nescii, ego scio ; homo in vindiciam se effundit; ego vindictam misericordia tempero, imo supero, in me enim misericordia superexaltat judicio : quantum ergo Deus homini, cœlum terræ eminet, tantum magnifica et divina clementia mea eminet jusliliæ et vindicte, ipsisque omnibus hominum omnium sceleribus, quæ tam facile absorbet, quam mare sorbeat guttam aquæ. Ha S. Cyrillus, Thcodoretus cl alii.

Ailler Chaldæus el H. David, *q. d.* Homo offensus revocat promissa; al ego, licet offensus ab Israele, promissa tamen, quæ Abrahæ, Isaac ct Jacob patribus ejus feci, servabo ct opere præslabo.

Omnes ergo hæc in bonum accipiunt; unus Arias hoc in malum accipit, *q. d.* l ixum maneat decretum meum de exscindendo Israele : « quia Deus ego sum, non homo, » *q. d.* Quia sum Deus immutabilis, non homo, qui facile flectitur mutalque sententiam. Verum perperam : cælera enim

omnia hic non vindictam ct odium, sed summum amorem et clementiam spirant.

Nr b- Moraliter, disco hic quam in oíTensis condonan-
d c n -T dk dupar sil sensus Dei *ct* hominum. Homo of-
w fens® vindictam machinatur, Deus reconciliatio-
* * nem. Homo punit ul perdat, Deus punit ut emen-
g2c4ío. f|omo passione et ira, Deus ratione et justitia movetur. Homo stulte reputai sibi fore dedecus, si prior reconciliationem postulet : Deus idipsum bibi honori ducit. Est hæc mundana, imo diabolica hominum magnanimitas, ut pertinaces sint in offensis ct litibus ; caque de causa multi juges alunt inimicitias, quia neutra pars vult prior reconciliationem, multo minus veniam, etiamsi offenderit prior, postulare. Concionatores cos dedoceant hanc mundi sapientiam, imo stultitiam et dementiam, ostendantque non dedecus, sed decus et laudem esse eximiam, si quis prior de reconciliatione adversarium interpellet. Hoc enim signum est animi liberalis, ire polentis, mansueti, humani, imo divini : Deum enim ducem imitatur, qui prior nos peccatores sua gratia provenit, et invitat ad reditum in gratiam. Vide S. Cbrysostomum, homil. De *simultate ct ira,* tom. V, ubi preclare docet honorificum esse prevenire partem adversam, cumque invitare ad reconciliationem ; eo quod hæc reconciliatio et proventi© sit heroica virtus, ingensque bonum utrinque, cujus causa et auctor est non rogatus, sed rogans. « Qui enim prior venit, is, inquit, totum lucrum anticipat. Si enim ab alio exoratus iram relinquis, illi imputatur, cujus precibus impetratum esi. Non enim Deo obtemperans, sed illi gratificans legem adimplevisti. » Christus prior e cœlis descendit ad nos, ut nos ad se revocaret. Christianus ergo est, el Christi assecla, qui idipsum inniatur. Pusilli et ardi animi est fovere injurias, ampli el celsi eas abolere. Unde Moses postulans a Deo veniam rebellionis a populo admissæ: «Magnificetur ergo, inquit, fortitudo Domini, sicut jurasti, diceus : Dominus patiens et mullæ misericordia?, auferens iniquitatem et scelera, » iVum. xiY, 17. Sic Theodosius Imperator, teste S. Ambrosio, serm. *Dc ejus obitu,* beneficium se accepisse dicebat, cum ignosceret; quin cl Hadrianus, licet gentilis, Imperator crealus dixit sibi jam ereptam esso facultatem injuri® privat® ulciscenda? : quod imperatorem deceat non nisi publicas reipublicæ injurias vindicare, privatas vero condonare; ejus enim dotem propriam esse clementiam. Ha Sanchez, ad vers. 7.

fa MEDIO TEI SANCTUS, ET NON ¡XGIIBDIAR CIVITA-TIM,—7. d. Hostes crudeles, dum civitatem obsessam capiunt, eam ingrediuntur, el vastant: non ita ego, non ingrediar urbes tuas ut eas vastem , quia sanctus sum, et in medio tui habito, ideoque cupio te corrigere et correctum salvare. Ita Ruftinus, llupertus et S. Hieronymus. Non ergo ponam tc ul Sodomam, sed lui reliquias conservabo imo tc lotam, o Jerusalem, sub Ezechia pio regna Sennacherib tutabor el protegam. Hoc est enim quod praedixit Isaías cap. xxxvn, a 33 : Non in trahit civitatem hanc, et non jaciet ibi sagittam. » Licet enim hæc spectent ad Ephraim, tamen spectant quoque ad Juda ct Jerusalem, uti jam dicam; magis tamen spectant ad Ephraim. Unde recte noster Prado in *Ezech.* iv, 3, sic explicat : a In medio lui sanctus, » id est, hucusque a te cultus el honoratus fui, « ct non ingrediar civitatem, » 7. *d.* Non ergo decet me civitatem Sichem (vel Samariam, quæ erat metropolis Ephraim) idolorum sentinam ingredi, quia decrevi ejus cives servare. Sustinet enim Deus personam judicis, qui advertere animum non vult ad ea quæ plectere recusat; ac proinde non ingreditur loca sceleratorum, ne videns scelera, urgente justitia, cogatur ea punire.

Secundo, llebræi, Haymo, Albertus et Hugo exponunt, 7. *d.* Ego in medio tui, 0 Israel, moror et color, nec te sedemque meam derelinquam, ut ingrediar aliam civitatem vel gentem. Hinc R. Salomon, R. Abraham, R. David, et etiamnum Judæi deliri existimant Deum tantum apud Judæos habitare. Huc accedit Chaldæus, qui dc Jerusalem explicat, ‹/. *d.* Jerusalem est mea civitas, ibi habeo templum, in medio ejus habito; non ergo illud deseram, ut aliud templum vel urbem ingrediar. Licet enim hæc spectent ad Israel, id est ad decem tribus primario, secundario tamen spectant ad Judam; utrisque enim prophetat Osee, præserlim quia decem tribus priscum ex Dei institutione jus habebant ad Jerusalem, el ad templum, nec illud ase abdicare poterant, quantumvis ad idola deflecterent.

Tertio, q. d. Ego Deus dignor in medio tui habitare, 0 Israel, esto nullam ingrediar civitatem aut locum, tum quia omnibus locis sum præsens, tum quia loco non egeo, nec capior : sum enim toti orbi infusus , eilusus , et circumfusus. Ita Theodorclus el Lyranus.

Quarto, aliter Sanchez, g. d. In te, o Ephraim, sunt aliqui sancti (ut Osce, Joel, Amos aliique Prophétie) qui in Sodoma lotaque Pentapoli non fuerunt; qui si non omnino cohibere, obtundere tamen possint districtum gladium vindicis iracundi®. Quare non ingrediar civitates Ephraim eo modo, quo olim per angelos sum ingressus Sodomam, ad ejus scelera videndum, et incendio vindicandum.

Moraliter, vide hic viscera charitalis, clementi® el dignationis Dei nostri, qua peccatores sceleratissimos, quales erant Israelii®, ad se trahere conatur in funiculis Adam; dolci et pœnitet, gemit et suspirat ex intimo corde, quod eos castigare debeat, mutat et revocat sententiam dc corum excidio. Audi S. Hieronymum : u In medio lui sanctus, el non ingrediar civitatem, hoc est, non sum unus dc his qui in urbibus habitant, qui humanis legibus vivunt, qui crudelitatem arbitrantur justitiam. Jus summum summa malitia

est; inca uulem lex, mcaque justitia est salvare correptos (<). n

Nemi- oera p « luti inte luíi -4 nu.

Considerent hæc penitius theologi illi, qui ponunt in Deo reprobationem , vel positivam, vel negativam damnandorum, non ob eorum demeiita, sed ex mero Dei beneplacito ; censent enim l)eu,n unlc omnein prævisionem operum , imo ante prævisionem lapsus Adami el peccati originalis (uti illorum nonnulli volunt) ex hominibus hos. puta electos, absoluta ct efficaci voluntate elegisse ad gloriam, iliisque solis destinasse media et auxilia congrua et efficacia ad salutem ; cæteros vero omnes, nipote damnandos, neglexisse, reprobasse negative, el posuisse in serie damnandorum; cx quo infallibiliter fiet, ul hi ad unum omnes damnentur; idcoque Deum negare cis auxilia congrua, imo (ut aliqui volunt) etiam sufficientia ad salutem, nipote qui statuerit eos relinquere in massa peccato originali damnata, idcoque permittere eos labi in peccata actualia, in iisque obdurari et mori, itaque damnari.

Probatur ¡•rimo,

Quomodo, qureso, hæc consentiunt cum verbis prophehe nostri, el cæterorum omnium, in quibus protestatur, imo jurat Deus, se cx animo cupere omnium hominum, etiam peccatorum et obstinatorum (quales erant hi Samarita*) salutem, nolle se eorum mortem el perditionem ; de caque ex intimis visceribus dolet et ingemiscit, idcoque assidue per Prophetas eorum scelera arguit, minatur pœnas, hortatur ct invitat ad pœnitentiam, promittens eis veniam ct gratiam? Si quis rex aut princeps hæc omnia prestarci populo rebelli, nonne diceretur ab omnibus sincero snmmeque cupere, ut populus ad se sibique reconcilietur, itaque mortem rebellibus debitam evadat, vivat et salvetur? At Deus longe melior, benignior el dementior, longe sincerior, longo veracior est quovis rege aut principe.

Sano qui aliter sentiunt, videntur *primo*. Deo fucum vel hypocrisin ascribere, ut exterius dicat ct promittat, quod interius non putat, vel vult. Si enim Deus damnandos omnes ante previsionem demeritorum rejecit el reprobavit negative, ergo interius in animo suo noluit eos salvare, imo voluit derelinquere ut perirent et damnarentur; ergo cum exterius per Propbetas dicit se velle eorum salutem, nolle mortem ; simulale, et quoad speciem ct apparentiam externam tantum id dicit : non enim revera ct ex animo potest velle contradictoria, nimirum velle eorum salutem, camdernque simul nolle. Ficta ergo et simulata (quod cogitare horret mens Christiana, imo humana) erit illa Dei per Isaiam cap. v, 4, ad Judæos vox : « Quid est quod debui ultra facere vineæ mcæ, el non feci ti? » Et *Jerem*. cap. ir, 5 : « Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis , quia elongaverunt a me, cl ambulaverunt post vanitatem? » El vers, lì : « Obstupescite, cœli,super hoc, et portas ejus, desolamini vehementer. Duo enim mala fecit populus meus : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas. » Similibus querelis Dei plenus est Jeremías. Talia quoque sunt Prou. i, 24 : « Vocavi, et renuistis : extendi manum meam,et non fuit qui aspiceret.» *Ezech.* cap. XVIII, 30 : a Convertimini, et agile pœnitentiam, etc., facite vobis cor novum, etc.; ct quare moriemini, domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus; revertimini, et vivite.»

Secundo, biec sententia valde coarctat Dei clementiam et bonitatem, scilicet ad solos electos, cpji pauci sunt; circa alios vero omnes, qui plurimi sunt, facit eum rigidiorem quam sit ullus rex Turea aut Tartarus in populum suum. Absit crudelitas a Deo benigniamo. Insuper reprobationem, damnationem, obdurationem , et consequenter peccatorum patrationem, quæ inde sequitur, ascribit Deo optimo el sanctissimo, ejusque providenti® et cure; cum et Scripturæ et rei natura doceat ea ascribenda esse peccatori. Cur Deo clementissimo illa tribuunt, a quo sunt alienissima, et non homini, cujus ea sunt propria? Clamat Osce cap. xiii, ü : « Perditio tua, Israel : tantummodo in me auxilium tuum. » Quam ergo perperam dicunt nonnulli : Perditio tua, non tua, sed ex Deo est reprobante ! Quid enim est reprobatio, etiam negativa, nisi perditio, caque extrema et œterna ? Clamat Ecclesiasticus cap. xv, 1l : « Non dixeris : Per Deum abest » a me sapientia et scientia salutis: qu® enim odit ne feceris, » *q. d.* Non per Deum, sed per te stat quod non capessas viam salutis, quia facis ea quæ Deus odit, ac proindo a via ista recedis. Si enim non facias illa quæ Deus odit, accedet ad te Deuset sapientia, sive scientia sanctorum. « Non dicas : Illo me implanavit, » id est in errorem impulit: «Nonenim necessarii sunt ei homines impii. » Jam si Deus ex se, antepræ visionem operum impios reprobavit, nonne recte dicere poterunt impii : Non per me, sed per Deum stat, quod primitus sim reprobatus ab eo; huic autem ejus decreto resistere ego non potui, nec reprobationem ejuseva-

ni) Hanc Hieronymi explicationem sequitur quoquo Rosenmuller, qui addit : «Quæ explicatio scitum defensorem nada est Lowlhum, *l)c sacra poesi litbrwor.* prelect. xii. Est nimirum, inquii, in posteriori membro tò *non ingrediar* dn/u/ezn, parallelum cI synonymum Æ *non homo* in ¡inori. Futurum *ingredior* XÌ3N Uáohabeí vim frequentativam, *non sotto urbem intrare,* non sum urbicola. Esi etiam in singulis membris pulchra inter se oppositio partium : *Sum Deus, cI non humo;* est auxesis in coquenti, et paulum variatur ratio opposilioois : sum Deus tuus tecum habitans, sed peculiari modo, extra ordinem, nec inoro hominum. Nihil opinor clarius, nihil elegantius, n Do quo Maurer : Sed artificiosior ille mihi quam cleganlior sensus \iilclur. Cum TJJ ,r v‹ rhum in hoc ipso scriptore significet *fervere, attuare* (vn, 4), fervendi autem uolio facillime sd'pissimoque transieralur ad *fervorem iras,* nos non dubitavimus ir nomini hoc loco tribuero *irco* significationem aptissimam ad uexuin *non ingrediar, non veniam cum ira*

¿ero : illi ergo imputanda est prima mei reprobatio, omnesque ejus effectus, non mihi. Quis cnim ego sum, qui resistam Deo, ejusque providenti® seriem frustrer et evertam ?

Adde, reprobare, punire, damnare sunt actus justitiæ vindicativos ; ergo non præcedunl, sed sequuntur et præsupponunl peccatum, et culpam reprobandi el damnandi. Princeps enim esset injustus et tyrannus, si subditos impelleret vel induceret ad peccata eo fine, ut eos posset punire, damnare cl occidero.

Trrtio. Ter/fo, Christi Filii Dei unigeniti redemptionem ct oeconomiam valde hi doctores extenuant, ejusquo gratiam ct gloriam imminuunt : nam eam ad paucos electos restringunt, atque cœtcros ab ca reipsa excludunt, etiamsi nomine tenus partem ejus aliquam, aut potius apparentem aliquam umbram ad eos extendere videantur. Jam ex adverso, cxS. Scriptura et ex doctrina Patrum cl Ecclesi® condat, quod Christus hac de causa incarnatus sit, laboraverit, sudaverit, passus, crucifixus, et atrocissima quæquo perpessus sit, ul omnes omnino homines, etiam eos qui sua culpa damnantur, redimeret, ul omnibus gratiam non tantum sufficientem, sed el copiosam ad salutem impetraret, pro caque assidue Patrem oravit, atque ad eam omnes toto Evangelio ex animo invitat. Hinc amare flevit super Jerusalem, dicens : » Quoties volui congregare filios tuos; quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, el noluisti? » Hac de causa per totum orbem misit Apostolos, quia scilicet, ut ait Apostolus I *Tini,* n, 4 : a Omnes homines vult salvos fieri, ct ad agnitionem veritatis venire. » Idcirco rursum singulis sæculis, imo singulis annis per urbes singulas, vicos et castella mittit praedicatores, qui doceanl et invitent omnes ad ejus gratiam ct salutem : ergo neminem ab ca exclusit vel excludit, nisi nolentem venire.

Qamu. *Quarto,* multi ex iis qui damnabuntur sunt baplizati, pœnitenlcs et justi, in quibus omne peccatum, etiam originale, plane deletum et abolitum est. Ergo Deus eos tunc odisse, reprobare, negligere aut deserere nequit; sed amat, juvat, protegit ct destinat ut fiant haeredes glori® et regni sui, ul docet S. Scriptura, et Concilium Tridentinum, quod inter cælera ait, *sessione* VI, art. 11, Deum gratia sua non deserere justum, nisi prius ab eo deseratur.

QuiMo *Quinto,* cx hac sententia Deus videtur insidiari saluti omnium eorum qui damnantur. Nam ante omnem prævisionem decrevit eos reprobare, utque hoc decretum sit infallibile ct efficax, debet procurare illis passim offendicula ct gratias ineffícaces el incongruas, ut peccent jusleque damnari possint, uti recte argumentatur Gregorius de Valentia. Hoc enim involvit id quod dicunt auctores illius sententi®, scilicet Deum ante omnem prævisionem ponere reorobosia serie damnationi» et damnandorum.

Quocirca viri sapientes non pauci aversantur ista dogmata, et prœscrtim reprobationem tam negativam, quam positivam ante prævisionem operum ct finis vitæ cujusque, eamque e cathedris ct pulpitis eliminandam censent, tanquam Dei æquitati, sanctitati, bonitati et clementi®, æque ac Christi redemptioni, meritis ct cbaritati injuriam, quæque hominibus teporem ad bona opera, ct pronilatem ad peccata ingerat, ad caque sollicitet. Sane novi plures, qui ex illius sententi® prædicationc et doctrina, vel in desperationem, vel in insaniam acti miseri vixerunt; aliquos etiam qui se occiderunt. Semper enim decretum Dei de sua salute vel damnatione, quasi fatum quoddam ineluctabile, idque dubium ct incertum, capiti suo impendens phantasiæ su® objicientes, nec illud excutere valentes, succubuerunt tandem, ac in diffidentiam, vel amentiam prolapsi sunt. Denique hæc sententia impulit Calvinum et hærelicos ad hoc, ut dicant Deum esse auctorem operum malorum, æque ac est bonorum.

itaque sentiamus, dicamus, doceamus cl prædicemus quod Prophetæ et Apostoli prædicarunt, scilicet Deum benignum esse in omnes, velleque cl optare ex animo omnium salutem, ideoque reprobationis cujusque causam esse peccata propria, non quacumque, sed ca tantum in quibus quis vitam finit ; Deumque neminem reprobasse, nisi quem in peccatis moriturum prævidit, uti docet S. Augustinus lib. De *Corrcpt. ct Gratia,* cap. Mil, cl Prosper in *liesp. ad* cap. n ct m *Gallorum*. Deus enim cuique hanc vitam dedit quasi stadium, in quo usque ad mortem decurrat et decertet: si rite decertavit, cum eliget, coronabit et glorificabit; si nequiter, eum reprobabit ct damnabit. Quamdiu ergo in hac vita sumus, in via, stadio cl agone sumus, id est in statu merendi gloriam, vel demerendi gehennam : in morte erit terminus, uti vit®, ita el meriti vel demeriti. Quocirca in cujusque arbitrio est quamdiu vivit, vel bene agere, itaque mereri et eligi ad gloriam; vel male, itaque reprobari. Hoc est quod per Moscn *Dcut.* xxx, 15, Deus llebrœis edixit : « Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam ct bonum, ct e contrario mortem ct malum, ut diligas Dominum, clc., et vivas.»» Et *Ecdi.* cap. xv, 14 : « Deus initio constituit hominem, ct reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata cl præccpla sua : si volueris mandata facere, conservabunt te. Apposuit libi aquam cl ignem : ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita cl mors, bonum cl malum : quod placuerit ei, dabitur illi. » lia fecisse Deum cum angelis ct Adamo clarum est, et fatentur auctores illius sentenliæ; ergo cl idem facit cum hominibus post lapsum : per Christum cnim homines lapsos erigere, cl in pristinum, imo alliorem gradum restituere decrevit, et do facto restituere dignatus est, uti manifestissimum

est in iis qui baptizat! ct justi, imo magni sancti evaserunt, c quibus tamen postea nonnulli sua superbia, aliavo culpa perierunt, et cliamnum pereunt ct damnantur.

Hic sensus dignus est Deo , dignus Christo, dignus Ecclesia. Sentiamus ergo cum Sapiente dc Deo in bonitate, a quo, ut ait Isaias cap. xxvni, 21, mala infligere vel inferre alienum est ct peregrinum, proprium vero misereri et parcere. Nam, ut ait Psaltes : « Miserationes ejus super omnia opera ejus.» Et Sapiens, cap. xi, 27 : « Parcis autem omnibus : quoniam tua sunt, Domine, qui amas animas; » grace significantius, JiorrcTci Ipse ergo est •>//-;, et, ut ait Apostolus, *ad Tit.* m, 1, ©tXaMft rv„ qui cx mero amore animas creavit, casque perditas Christi sui sanguine redemit, ac proinde non vult eas perire, sed salvari, ideoque singulis gratias cl media ad salutem sufficientia, imo copiosa ct abundantia, cx immenso hoc amore quo eas prosequitur, suppeditat; ut qui pereunt, non Deo, sed suæ ignavi®, vel inaliti® id tribuere debeant, uti ait hic Propheta. Vide inter alios Grcgorium de Valentia, I part. *Quast.* XXIII, disp.-i, puncto 3.

Dices : Dens elegit hanc rerum seriem, in qua prævidcbat hosco, puta reprobos omnes, peccaturos, ideoque damnandos : ergo voluit et intendit cos negligere, et reprobare ante omnem prævisionem operum. Cur cnim eos posuit in hac serie rerum, in qua infallibiliter damnandi erant, nisi quia voluit eos abjicere? alioqui enim posuisset cos in alia serie, in qua prævidcbat illos salvandos. Respondeo negando consequentiam : indo enim a pari sequeretur Deum intendisse peccata reproborum, quia ca pari modo providit in tali serie, in qua cos posuit, certo futura; hoc autem dicere ost impium ct blasphemum. Causa ergo cur cos posuerit in tali serie, non fuit illa, quod intenderet cos reprobare aut damnaro; sed quia liberum ei fuit eligere seriem quamcuinquo voluit, præserlim quia prævidcbat Deus quod quamcumqueseriem eligeret, semper aliqui cum communibus grati® auxiliis (noluit enim omnibus dare ex Iraordinaria et potentissima; hoc enim quasi privilegium paucis reservavit) cx arbitrii libertate, facilitate cl fragilitate deficerent el peccarent, ideoque reprobarentur et damnarentur. Quod ergo hanc seriem dc facto elegerit, in qua prævidcbat hosco defecturos ct damnandos; non illam, in qua prævidcbat hosco in gratia pcrsliluros et salvandos, sed alios defecturos ct damnandos; hocliberæ ejus electionisel potestatis fuit : est cnim ipse summus rerum omnium Dominus. Taceo occultas alias hujus electionis causas, quas pluries in mento sua habuit ct habet : has cnim homini scrutari nec possibile, nec fas est; sufficiat nobis non fuisse hanc causam, quod hos pr® aliis vellet reprobare ante prævi&ionem operum, uti jam ostendi. Nam dedit cis, æque ac aliis, communia gratiæ auxilia, cum quibus facile bene vivere et salvari poterant et debebant (hocque volebat et intendebat Deus), sicut multi alii iisdem bene vixerunt, ct salvati sunt. Tribuant ergo sum libertati, fragilitati et negligentiæ, non Deo, nec Dei reprobationi, quod gratiæ Dei cooperari strenue, prout res tanta poscebat noluerint, ideoque reprobati sint.

10. Post Dominum ambulabunt (quia Dominus) v'n quasi leo rugiet , — suoquc metu percellet cogetque omnes ut se sequantur, et post se ambulent. Id reipsa factum est primo, cum Deus in vastitate ct captivitate Isaelitarum rugiit et sæviit quasi Ico. Tunc cnim multi ex iis plagis fracti, ct pavore Dei perculsi, ad Deum redierunt, cumque in captivitate Assyriaca coluerunt et invocarunt, petentes veniam et liberationem. Ila S. Hieronymus, Haymo et alii.

Secundo, cum Ezechias convocavit ct invitavit Israelitas m Jerusalem ad Dei cultum, Il *Paral.* cap. XXX. Rursum et potius, cum Judæi e Babylone redierunt in Judæam : tunc cnim multi cx Israel, id est c decem tribubus, Judæis permixti, cum eis redierunt in Jerusalem, ibique in templo Deum coluerunt. Ila S. Cyrillus, Theodoretus. Chaldæus, Albertus et Hugo.

Tertio et maxime, Christo incarnato ct predicante , ac rugiente quasi leone, tum per se, tum per apostolos, mulli Israelitas tam ex Samaria cl Judæa, quam ex Ægypto, Assyria omnique mundi plaga ad eum conversi sunt, et quasi columba» advolarunt, quos ipse collocavit in domibus suis, puta in particularibus Ecclesiis, ubi pie sancteque Deo servierunt, serviunt ct servient. Ad Christum cnim avolaro hic Prophetam censent Hebræi, S. Hieronymus ct alii possim.

Nota : Christus per se ct apostolos evangelizans comparatur leoni : primo, quia ipse ut Ico terrore ct minis judicii et gehennæ terruit peccatores, ct rcipsa in judicio terrebit damnatos infligendo illis ignem æternum; *secunda,* quia uti leo quasi rex dominatur cœteris feris et animalibus, ita Christus dominatus est philosophis, seclis ct erroribus, tam Gentilium quam Judæorum; *tertia,* quia summa auctoritate et majestate loquebatur quasi leo; *quarto,* quia summa el leonina fortitudine c captivitate peccati, diaboli et gehennæ veros Israelitas eduxit.

Quia ipse ruîikt , et formidabunt filii maris. — id est homines marini, v. g. insulani. Sic *Isaia* cap. xxiii, 10, Tyrus dicitur « filia maris, « quia insula; aut « filii maris,» id est Occidentis (mare enim Mediterraneum est ad occidentem Judææ; hinc *mare* in Scriptura significat Occidentem),hoc est occidentales populi, 7. *d.* Remotissimi quique Israeli!®, qui in Occidentem profugerant, æquo ac gentes occidentales, audito hoc leonis, id esi Dei el Christi, rugitu, « formidabunt, » hebraico mrv *icchcrdu,* id est trepidabunt, cique so subdent. Nam, ut ait Amos cap. m, 8 : a Leo rugiet, quis non timebit? » Significat quod ad remotis-

simos quosque Israelitas, æque ac nationes, perveniet vox, terror, potentia ct dominans gratia Chrbli.

Aliter Thcodoretus; nam per *filios maris* accipit pisces, quasi dicat : Tam horrendus erit Dei rugitus, ul pisces etiam fugituri sint, ct in maris imo se abdituri.

Mystice, *mare* est sæculum hoc varium, œstuans ct tempestuosum : filii ergo maris sunt filii hujus sæculi, quos Christus rugiens perculit el convertit.

<f. 11. ET AVOLABUXT quasi avis ex /Egypto, et QUASI COLUMBA DE TURRA ASSYRIORUM. — Cum SCÍ-*licct ego* Deus rugiam per Cyrum proclamando libertatem, ut Judæi Babylone redeant inpatriam, et multo magis cum rugiam per Christum , proclamando libertatem a peccato ct gehenna, tunc ¡sraelitæ inter gentes dispersi undique ad me confluent, scilicet a mai i, id est ab occidente; ab /Egypto, id est a meridie; ct ab Assur, id est ab aquilone ct oriente, ut me duce redeant per Esdram in Jud.ram, ct multo magis per Christum redeant ad Ecclesiam, quæ est prima veraguo eorum patria, ubi « cos in domibus suis » ct sedibus, puti in localibus Ecclesiis, « collocabo. » Ita Chaldæus, qui vertit : *Post Dominum ambulabunt, ct verbum ejus sicut Ico erit qui rugit : statim enim ac rugiet congregabuntur exsules ab Occidente. Sicut avis qu(T aperte venitt sic venient qui in exsilium adi facilini in terram Ægypti : ct sicut columba quee revertitur ad columbare suum, sic redibunt qui deportati sunt in terram Assur, q. d.* Israelita, æque ac gentes, leonis, id est Dei ct Christi, augusta voce territi et exciti, ad cum ejusque fidem cl sequelam confluent.

Nota : Per Assyrios et Ægyptios, quaslibet regiones et gentes accipit per synecdochen : hos tamen præ aliis nominat, quia eo fugerant, vel abducti erant Israelita tempore captivitatis, indegne quasi columbra revolarunt.

Quæres, rniMo, quænam sit avis Ægypti, ct cur ei comparetur Israel rediens c captivitate? Respondeo esso ibin, vel accipitrem ; utraque enim Ægypliis erat in honore, cl sacra, imo divinis honoribus colebatur. Per eam ergo significat Israelis, non tantum celerem reditum, sed ct indemnitatem, ac dignitatem, honorem ct reverentiam, quibus ab hostibus ipsis dimissus honorifice ct gloriose in patriam sil reversurus. /Egyptii enim, ait Strabo, c terrestribus tria coluerunt, sciliccl bovem, canem ct felem : e volatilibus duo, accipitrem ct ibin : cx aquatilibus duo, sepidotum piscem el oxyrynchum. Accipiter avis est rapax, ab *accipiendo* dicta, idcoque celerrima. Unde /Elhiopcs, rem cito factam significaturi, pingunt accipitrem ; quod hæc aliarum ferme omnium avis sil velocissima, ait Diodorus, lib. IV, cap. i. Eadem a Virgilio, XI *Æneid., sacra* vocatur, dum ita canit :

Qium Citile accipiter wxo weer ales ab alto,
Coo^qtulur peuois sublimem in nube columbam*

Porro accipiter Ægypliis erat in honore cl veneratione. *Primo,* quia accipiter est hieroglyphicum solis, tum ob vim prolificali! qua prædilus est; est enim inter aves fecundissimus; tum quia vivacissimus est ; tum quia jubar radiosque solis firmiter intuetur; tum quia oculos ct visum habet acutissimum : unde Plutarchus accipitrem interpretatur Ositim ct solem; Orígenes eumdem vocat Apollinis nuntium ; tum quia trigesimo quoque die feminœ solet conjungi æque ac sol lume. Hinc ct Zoroastres, leste Eusebio, dixit Deum ac. cipilris habere caput ; Deus enim est sol justitiæ, *Malach.* ¡v, 2. *Secundo,* quia cæteræ aves dum in sublime tendunt, non recto, sed obliquo feruntur tractu : solus autem accipiter sublimipeta recto meatu volat. *Tertio,* quia accipiter symbolum est animi alati, ac in altum cœlumque evolantis, ac consequenter sacerdotis ct sacerdotii; quod verum cl legitimum solus Israel possidebat. *Quarto.* quia accipiter symbolum est gloriæ et victoria», tum quia agilitatis in volatu principatum obtinet; tum quia avis est pugnacissima et solertissima, quo fit, ut dimicans alias aves semper vincat, vincatur nunquam. Quocirca Darius, Persarum rex, qui sibi totius orbis victorias promittebat, pallam gestabat auro distinctam, in qua accipitres tres velut rostris inter sc concurrebant, inscripta hac voce, vty.r.TtzÓTXTc;, id est *victoriosissimus.* El Antiochus, tot victoriis illustris, accipitris cognomine vocari gestiebat. Hæc et plura tradit Pierius, *hicrogl.* 21. cap. n, vi ct xix.

Ibis vero ita propria est /Egypto, ut alibi non reperiatur. Ibis autem est ciconine species, excelsa, rigidis cruribus, procero rostro. Hinc /Egyptus in obeliscis et nummis repræsenlatur per ibin, tum quia ibis alibi quam in /Egypto vivere nequit ; tum quia Ægyplus habet speciem A; unde et *Delton* vocatur ; camdcm habet ibis, tum in rostro, si illud patefaciat; tum in incessu, quo pedes ad ¿equates trianguli lineas deducit. Porro ibis Mercurio dicata erat, qui totius cordis ct sermocinationis dominus habebatur : hinc et cordis est symbolum, præsertim quia ibis mirifice cordi confert, uti asserunt medici : cl quia ibis duas æque drachmas ponderat, teste Plularcho ; quod utique pondus est cordis pueri recens nati. Insuper ibis, rostro purgans alvum, docuit homines usum clysteris ; hinc sanitatis cl salutis csl symbolum, præsertim quia, ul ait Cicero lib. I *De Natura deorum :* « Ibes maximam vim serpentoni conficiunt, itaque avertunt pestem ab /Egypto, cum volucres angues cx vaslitale Libyæ venio Africo invectas interficiunt atque consumunt: cx quo fit ut illæ nec morsu vivra noceant, nec odore mortua;, n Unde Poeta vocat « saturam serpentibus ibim.n Hinc ct scribit Josephus, lib. II *Antiq.* Mosen copiis Aegyptiorum a Pharaono pradeclum, cum in /Ethiopas castra moveret, quia per loca serpentibus plena profecturus erat, vim ibum ingentem papyraceis arcis inclusisse,

Hsqno In serpente* immissis, ab iis illaesum in Ælhloplam penetrasse, eamque subjugasse. Hæc Pierius, *hieroglyph.* 34.

Coìtimi» t r vi> A&sjrtt? Refpnn- L ïjol *

Quæres, secundo, cur «avem Assyriorum » vorat columbam, potius quam aquilam, et cur Isrartem reducem comparat columbae, non alteri avi? Respondeo primo, quia volatus columbro directus cst' n,(1nc ac constans. Serendo, quia apud Assy-

Secundo,

ríos columbœ sacra» habebantur, et nefas orateas occidere : undo tanta ibi crevit harum volucram copia, ut accedentium mercatorum ora pervolarent. Hac de causa ait hic O*ee : « Et avolabunt quasi avis ex / Egypto, et quasi columba de terra Assyriorum. » Hinc ct Tibullus, lib. I :

Quid referam, ut volitet crebras intarla per urbes,
Alba Pdlæslino culla columba Syro?

Testatur Eusebius, lib. Vili *Vræparat,* v, se, cum ad Ascaloncm Syriæ civitatem appulisset, miratum esse multitudinem columbarum, cumque causam rogaret, audivisse lege apud cos columbarum usum esso prohibitum. Causa fuit, quod adulatores Semiramidis, regina! primi© Assyriorum, finxerint eam commutatam in columbam, caque specie cam quasi deam coluerint. Quocirca Martialis, lib. XIII, de columba ita canit:

Ne violes tenons praduro dente columbas,
Tradita si Gnidio) sunt tibi Mera Dcæ.

Tento.

Tertio, quia columba timida ad umbram etiam accipitris celeriter avolat. Nam, ut ait Poeta :

Terretur minimo penos stridore columba.

Ita Israelilæ timidi, data licentia a Cyro, statim o Babylone aufugerunt, et deinceps ad solum Bibylonis ct idololalrarum nomen trepidarunt, juxta vetus proverbium :

Timeo naufragus omne fretum.

Vitaret tertum Phaeton, si viveret.

Coarto.

Quarto, quia columba) unico amant suum columbare, æque ac nidum ct pullos; unde etiamsi alio abducantur, mox ut liberto evadunt, co statim revolant : quocirca columbis uti solent in obsidione urbium, quasi tabellariis. Obsessi enim per eas ad amicos ultro citroquo litteras transmit-

Colomba

lunt cl recipiunt. Ila iis usus csl Brutus in obsidione Mutinensi, de quibus Pocla :

Quid vigil obsidio, quid artes
Aut valli prosunt, per spatia invii
Eunto cali nuntio?

ait Plinius, lib. X, cap. xxxvil. Ita Christiani, Ptolemaidem obsidentes, per columbam tabellariam cam miro strategemate obtinuerunt. Cum enim per columbam Sullanus misisset litteras, quibus so brevi obsidionem soluturum significabat, Christiani cam intercipientes, contrarias ficlasqud. Sultani nomine inscriptas littera*?, per camdem in urbem miserunt, quibus significabatur Sullanum aliis districtum urbi succurrere non posse; ergo cum hoste optimis conditionibus componerent. Ita obsecsi urbem Christianis dediderunt, uti narrat Egnatius, ct ex eo Aldrovandus, Prolegom. tn *Ornithol.*

Quin et patres familias, ul docet Lippius lib. H Sa/ure. cap. vi, qui in theatrum aut circum ibant, unde non tam cito dabatur reditus, columbas fecum in sinu ferebant, casque emittebant cum tabellis nuntias domum quid vellent, idqne probat cx Varrone, lib. De *Tie rustica,* qui ait: a Columbas redire solere ad locum licet animadvertere, quod mulli in theatro e sinu missas faciunt, atque ad locum redeunt, quæ nisi reverterentur nnn emitterentur. » Id maxime verum in columbis Syriæ et Pal;e>llnæ, quæ etiamsi ad centum miUitria a columbari abducantur, si c loco alto libere avolare sinantur, statim directe mira vel odoratus vel naturæ sagacitate, ad columbare suum paucis horis revolant : quibus proinde cliamnnm mercatores cl cives, ul merces advectas alfaque nuntient, pro tabellariis utuntur. Nam cas secum deferentes ad portus, vel ad alias urbes, inde cum litteris domum remittunt, uti mihi Roma» narrarunt viri graves, qui in Syria vixerunt oculisque idipsum conspexerunt.

Idipsum fuse narrat ct confirmat R. P. Stephaniis Mantegazza Ordinis S. Dominici, in suo *Htcrosolymæ Itinerario,* lib. H, cap. xxii cl xxiii, ubi narrai se id vidisse Cairi in Ægypto, additque in tolo Oriente, incolas columbis uti pro nuntiis ct veredariis, quibus carent, magno ct prelu ct temporis compendio, casque ad id edoceri : atque Godefriduin Bullonium. qui terram sanctam ante sexcentos annos recuperavit, primusque o Christianis creatus est Hiercsolymæ rex, in obsidione Hierosolymæ intercepisse columbam quæ a Sultano cum litteris ad obsessos mittebatur: ipsum vicissim columbam cum litteris misisse ad ol>sessos in castello Hesaræ.

Hisce ergo columbis suis recte Israelitas comparat Propheta, g. *d.* Avolabitis c captivitate ad patriam, uti cohunbæ vcslræ alicubi detenta) avolant ad suum columbare et nidum.

Tropologice, fidelis amet Ecclesiam, Religiosus suum Ordinem, uti columba amat suum colum* b ire, cl si quo casu inde abducatur, mox ul potest eo revolet, ul dicat cum Job, cap. xxix, 18 : « In nidulo meo moriar, ct sicut palma multiplicabo dies. » El cum Psalte, Psufrn. 1 xxxiii, i : « Etenim passer invenit sibi domum, cl lurtar nidum, sibi, ubi ponat pullos suos; » mea autem domus e«t templum, meus nidus altare, de quo subdit : « Altaria tua, Domine virtutum, Rex meus cl Deus meus,» g.d. Altaria tua sunt ad qu.e anhelo, uli avis nd nidum suum. De his ait Isaias, cap. i.x, K : a Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et quasi columba) ad fenestras suas?» vide ibi dicta.

vn.il <2. Circumdedit me.— Hic redit Osee ad sua tempora ct ad pristinas minas. Unde Lyranus, Arias, Pagninus et Vatablus hinc inchoant cap. xn. Sensus ergo est, *q. d.* Cupitis scire causam cur non obstante mea tanta miserationeet amore, Ephraim sterna captivitate, uli jugiter inclamo, damnandus sit? Ei in promptu est, quia scilicet circumvenit me suo mendacio (negavit enim cultum mihi debitum), ct reliquas tribus dolo : nam dolose eas seduxit ad colendos vitulos aureos, quos mihi astute substituit.

JIDAS AUTEM TESTIS DESCENDIT CUM DEO, ET CUM SANCTIS FIDELIS,— *q. d.* Judas autem DOn fecit sic, quia eodem tempore sub Ezechia pio rege, sua fide, cultu et vita Deo adliTsit, ad ejusque partes ab Israele neglectas, ideoque quasi inferiores, « descendit testis» veritatis, puta divinitatis Dei;itaque «cum sanctis n tum patriarchis et prophetis, tum potius sacerdotibus et levitis (hi enim in schismate Jeroboam retinuerunt cultum Dei, ideoque ex Israel ad Judam ct Jerusalem confugerunt, ut patet II *Paral,* xiii, 9), « fidelis » Deo fuit, veramque ejus religionem et obedientiam fideliter, stabiliter et constanter (hoc enim significat Hebramm JONJ *nccmann)* conservavit; ideoque cum exscindetur Ephraim ct Samaria, tunc Judas et Jerusalem stabit ct florebit. Ita S. Hieronymus, Haymo, Hugo, Emmanuel, Mariana ct alii. Perperam Complutcnsia pro *fidelis* legunt *fidelibus.* Nola : Noster interpres legit *TJ ed.* id est testis; jam legunt *TJ od,* id est adhuc. Rursum m *rad* accepit ut infinitivum a TV *iarad,* id est *descendit :* jam accipiunt ut præteritum verbi TV nid, id esi dominatus est; unde vertunt : *Judas autem adhuc dominatur aim Deo.* Ita Chaldæus, Leo Hebræus, Lyranus el Pagninus, quasi alludat ad luctam Jacobi cum angelo vices Dei gerente, cui cum prævalerct Jacob, vocatus est *Israel,* id est dominans Deo, *Genes,* xxxii, 28. Verum eodem redit sensus, *q. d.* Cum Ephraim vastabitur, Judas suum retinebit dominatum ct sceptrum, quia cum Deo consentit ct conspirat; retinet enim ejus fidem ct cultum, quasi testis ejus fidelis; unde regnat adjutus ct protectus a Deo, adeoque a Deo cl cum Deo regnare videtur : Dei cnim regnum terrenum crat in Juda, uti ecclesie est in cœlo. Unde Chaldæus vertit : *Proles vero Juda valida fuerunt in cultu Domini;* cl Arabicus Alexandrinus : *Judas testis cum Deo remotus ah cis, ct factus est fidelis et sanctus* (1).

Aliter Arias et Albertus, q. *d.* Judas stetit in cultu Dei quasi testis ejus fidelis, etiam cum descendit de splendore regni, dum scilicet Ephraim, id est Jeroboam, poliorem regni pariem occupavit, eamque ad vitulos aureos abduxit.

Rursum Vatablus ct Lyranus censent hic innui mysterium SS. Trinitatis. Nam pro *fidelis* vertit in dativo, *ct cum sanctis fideli :* ac per to *sanctis,* accipit Deum qui præccssit, in personis trinum, in essentia unum, *q. d.* Judas descendit cum Deo; cum Deo, inquam, qui sanctissimus est, ac ter sanctus in tribus personis (ut pluraliter vocari possit a'lHp *kcdoscim,* id est sancti, tum quia sanctissimus est, tum quia in eo sunt tres persona? sanctissima?) æque ac fidelissimus. Simili cnim modo ct causa Deus vocatur *Elohim* in plurali. Verum primus sensus uli planissimus, ita maximo genuinus est. Porro Septuaginta hæc aliter dispungunt, itaque vertunt: *Circumdedit me in mendacio Ephraim, et in impietate domus Israel ct Judas: nunc cognovit cos Deus, ct populus sanctus vocabitur Dei;* Septuaginta sequitur Syrus : *Circumdedit me Ephraim in mendacio, ct domus Israel ct Juda dolo, donec descendit cum ipso Deo populus sanctus ct fidelis;* el Arabicus Antiochenus : *Considerate* (reperite modum) *quomodo removeatis mendacium, o domus Ephraim, ct iniquitatem, o domus Israel et Juda: quoniam jam cognovistis Dominum, ct vocabimini Deo populus sanctus.*

Denique Hcbræi hæc referunt ad transitum maris Rubri, dc quo historiam vel fabulam hanc narrant, ail S. Hieronymus : « In exitu Israel ex Ægyplo, quando cx alia parte mons, ex alia Rubrum mare, et cx alia Pharaonis cingebatur exercitu, ct inclusus populus tenebatur ; cætcris tribubus desperantibus salutem, cl aut reverti in Ægyptum, aut bellare cupientibus, solus Juda fideliter ingressus est mare ; unde ct regnum meruit accipere; et hoc esse quod nunc dicitur : Judas testis sermonum Dei, ct astipulator ac vindex descendit cum Deo in mare, cl inter sanctos fuit fidelissimus, ul verbis jubentis crederet Dei. »

Verum quidquid sil dc hac historia, certe de ea hic non agitur (esto eo alludi possil), sed dc schismate Israelis facto per Jeroboam, in quo Judas fideliter perstitit in cultu veri Dei.

Moralilcr, ludas, id est confessor cl testis fidelis Dei, cum eo descendens in apostasia Israelis, osi verus Christianus, qui cætcris a fide, piotalo, castitate vel justitia motu pœnarum, vel spe opum et honorum delicientibus, in iis cum Deo ct pro Deo constans usque ad mortem persistit, eum jactura bonorum, fainæ et vitæ. Sic loto peno orbe arianizante, unus pro fido Homousii invie- Mnraíl- IM miu el „nr. lyrw.

(1) In altum sensum abii N. G. Schræder, qui in 06- •rrratt. *ad ortg. ¡Mr,* cap. i. § li, Judæos minime a vale laudari, sed polios accusari, ul supra cap. v, 5, cap. vi, 4, et mox vers. 3, existimat. Quam sententiam parum profecto concinnam, inquit Rosenmuller, probatam fuisse miror Dathio aliisque recenlioribus, qui ita vertunt: FUflm *Jula adhuc ultro cilroque vagatur cum Deo, ct cum caneto fido.* Hanc tamen sequitur Maurer , qui verbum b'bnicum m *roud* vertit, *ultro cUroque ire. vagari.* prorsus ut in Jeremías verbis, cap. n, 3!, w *dicit populus meus: Vagamur* (ATH *radrnou],* non amplius venimus ad le. Qui locus, inquit Maurer, cum verbis praesentis cap. clarissimam lucem accendat, est quod mireris, ad aliena delapsos esse interpretes : longissime omnium a vero aberrant qui verba in bonam partem accipiunt. Quæ quam falsa sint, vel tertius ostendit versus (cap. xn) ubi Judæi minime laudantur, sed accusantur potius.

tus stetit S. Athanasius, quasi Atlas Ecclesia*, hæresimquo profligavit, ac do ea triumphum egit. Horum dux ct antesignanus est Christus, de quo ait S. Joannes, *Apoc.* i, 5 : a Qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, et princeps regum terr® : qui dilexit nos, et lavitnos a peccatis nostris in sanguine suo. » Tribunus est Moses, dicens *Dcuter.* iv, 26 : « Testes invoco hodie cœlum ct terram, cito perituros vos esse, n si a Deo ad idola desciscatis. Chiliarch® sunt Apostoli, a Christo ad id deputati, *Aci.* i, R : « Erilis mihi testes in Jerusalem, el in omni Judam, el Samaria, ct usque ad ultimum terre, v Signifer esi S. Paulus, ad id a Christo electus, *Actor,* xxn, 15 : a Eris testis illius (Chrisli) ad omnes homines, eorum qu® vidisti ct audisti. » Hinc ipso ait Rom. I, 9 : « Testis cnim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo, in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio. » Et *Philip.* i, 8 : « Testis cnim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jcsu Christi. » Et I TAes*sal.* n, 10 : «Vos testes estis, cl Deus, quam sancte cl juste, etsine querela vobis, qui credidistis, fuimus. » Primicerius est S. Stephaniis, ut patet *Actor,* vn, do quo proinde ait Paulus *Artor.* XXII, 20 : « Et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam ct consentiebam, n Prodromus est *Josué* cap. xxiv, 22 : « Testes, inquit,
Trstinm vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum, ut
Jcheits. serviatis ei. » Propheta est Samuel, I *Peg.* xn, 5 : « Testis, ait, est Dominus adversum vos, ct testis Christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mcaquippiam » muneris, oppressionis, vel injustitias aut criminis. Milites sunt chrisliani, qui aliis ad hærcsim, libidinem, aliavo scolerà deficientibus, perstant in fide, continentia et virtute. Triarii sunt martyres, qualis fuit Antipas, qui bovi æneo includi et cremari maluit, quam Chrisli fidem negare, *Apoc.* n, 13 : « In diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos. n Agmen claudent Eliaset Henoch, martyres Christi futuri, el occidendi ab AnlichrMo, *Apoc.* xi,3 : « Dabo, inquit, duobus testibus meis, el prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta.

Atque ul veteres preteream, illustro, idque recens et domesticum habemus exemplum quadraginta martyrum e Societate nostra, quorum Provincialis cl dux fuit P. Ignatius Azebedo, qui anno Domini 1570, die 15 julii, missi in Brasiliani ad docendum ct convertendum barbaros, juxla Palmam insulam intercepti a pirata Calvinista, Jacobo Soria, segregali a cætcris omnibus laids et Ecclesiasticis, qui eadem navi vehebantur, quia Jesuilæ, ad unum omnes pro fide Chrisli proquo constanti professione religionis suæ confossi pugionibus, sclopis cl lanceis, in maro precipitali «uni; curn Ignatius quasi dux, data in allum imagino B. Virginis, hortaretur omnes ad mortem ct martyrium animose obeundum : qui proinde canile gladio diffisso, immotus mortem operiens, tribus confossus lanceis vociferando cecidit : « Testes, inquit, appello mortales et angelos, me pro fidei catholic® Roman® professione occumbere» a qua ne latum quidem unguem resiliendum censeo;» sociosque respiciens : « Filioli, inquit, mei, mortem ne expavescite, prediate fortiter prelium Domini ; Deus vires suggeret, qui coronas ostentat. Illi gratias agile, qui vos adeas vocat. » Ei proximus Didacus Andrada, cum pugionibus confossus in mare praecipitaretur : « Pugnemus, inquit, socii fortiter, sanguinis prodigi : Christi cnim sanguine redempti sumus. » Quocirca duo c sociis infirmi, qui facile latere potuissent, in pedes ultro c lectulo desiliunt, injectaque veste seminudos se jugulumque offerunt. Quin ct Joannes Sanctius, cum c Societate non esset, cætcris tamen sociis se adjunxit, ut hanc martyrii palmam aucuparetur; quam cloblinuit. Denique Emmanuel Alvarez martyrii ardore incen^us, increpans haereticos, multis plagis et vulneribus accepti*, contritis manibus, pedibus et ossibus, longa duraque neco emoriens : a Mihi, inquit, o fratres, nolite compati, sed potius invidete: profiteor cnim palam me nunquam lanium bonum, tam gloriosam mortem promeritum; quindecim annis servivi Deo et Societati; oppido quam libcraliter Deus omnia obsequia mea, labores omne* hac nobili martyrii laurea compensat cl remuneratur! n Ita Petrus Ribadcneira in *Vita P. Francisci Borgia,* lib. HI, cap. xi: « Nimirum sanctorum vita est interpretatio Scripture,» ait S. Hieronymus, imo viva concio, lectorem delectans, docens ct movens.

PreclareS. Clemens, lib. V *Constit.* Aposl. cap.i: Muty- «Qui, inquit, propter nomen Domini Dei nos-m dolci damnatus est, hic est sanctus martyr, frater Domini, filius Altissimi, receptaculum Spiritus Sancti, per quem illuminationem gloriæ Evangeli! singuli fideles acceperunt, cum digni habili sunt immortali corona, ct testimonio passionum ejus, ac societate sanguinis ipsius, ul conformarentur morti Christi in adoptionem. » Et S. Cyprianus ad Fortunat. *De Exhort. Martyr. :* « Martyrium, ait, est baptisma in gratia majus, in parte sublimius, in honore pretiosius : baptisma, in quo angeli baptizant; baptisma, post quod nemo peccat; baptisma, quod fidei nostræ incrementa consummat; baptisma, quod de mundo recedentes slatini Deo copulat. » Et in fine : «Clauduntur oculi in persecutionibus terre, sed patet rodum : minatur Antichristus, sed Christus luetur: mors infertur, sed immortalitas sequitur; occiso mundus eripitur, sed restituto paradisus exhibetur; vita temporalis exstinguitur, sed sterna reparatur. Quanta est dignitas, et quanta securitas exire hinc lætum, exire inter pressuras ct angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur el mundus, ct aperire eosdem slalim ul Deus videatur el Christus? » Sicut balsami frulex incisus balsamum stillat sua-

vissimum, qno vulnera sanantur; ita martyres, secti et cæsi, virtutis suæ odorem ct exemplum loto orbe sparserunt, quo infirmorum animi sanantur et ad idem decus excitantur; de quibus S. Chrysoslomiis, homil. *De SS. Martyribus :* « Flamma, ait, illos undique obsidente, ac scintillis in ulcera prosilientibus, ct quavis fera crudelius vulnera vellicantibus, perinde atque si essent adamantini, et in alienis ista corporibus fieri cernerent, ila generose, ac cum ea quæ illos decebat fortitudine, in confessionis verbis constantissime perseverabant; et in omnibus his malis durantes, simul et animi sui robur invictum, et Dei gratiam egregie præ se ferebant. » Deinde cos comparans soli : « Dum, ait, vehit crocei quidam radii rivi sanguinis undique illis diffluerent, eorumque corpus multo quam cœlum sol ipse splendidius illustrarent. » S. Gregorius Nazfanzenu«, uli citat S. Maximus, serm. *De Patientia,* apologum narrat arboris, quæ resecta pullulat, et cum ferro certat; el tantum abest ut moriatur, ut potius morte ipsa vivat, sectione germinet, ac decerpta succrescat. Arbor hæc, ait Nazianzenus, est « vir philosophus, qui infortuniis illustratur, ct molesta quæquein virtutis materiam transfundit, ipsisqne adversis venustatur. » Hunc Horatius, ode IV, lib. IV, ita pingit :

Daris ot ilex tonsa bipennibus,
Nigra feraci frondis in algido,
Per damna, per c.rdcs, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.

Ita « nimirum juvat ire periclis ad Deum, n

Scribit Plinius, lib. XXXVII, cap. ix, et Isidorus, lib. XIII, cap. XVI, alcctoriam gemmam esse crystallina specie magnitudine fabæ, quæ invenitur in ventriculis gallorum gallinaceorum, caque usum Milonem Crotoniatem, in certaminibus invictum fuisse. l'tut hoc sit, talis alectoriaest animi constantia, quæ omnia hostium tela illæsa excipit ct retundit, de qua Chrysostomus apud Nicclam : « Beatus, ait, ille undique petitus, firmius Metit, ct sexcenta tclaclypco excipiens deditionem non fecit, exhausit dæmonis pharetram, nec concidit, imo nec de gradu quidem tantisper motus est. n Sic est amianthus lapis, qui impositus igni ignescit, sed exemptus candidatus apparet et purior, teste Plinio lib. XXXVI, cap. xix. Sic est salamandra, quæ in igne vivit : proinde cam pro insigni assumpsit Francisons I Galliarum rex, subscripto hoc disticho :

Ursus atmx, nqnilæve traces, cI tortilis anguis
Cesseruni üamnua jam salamandra lus.

Sed audi ip*os martyres c carcere scribentes ct buccinante* ad S. Cyprianum, lib. V, *epist.* 12 : « Quid gloriosius, quidve felicius ulli hominum poterit cx divina dignatione contingere, quam !nier ipsos carnifices interitum confiteri Dominum IMitt? quam inter servientia sæcularis potestatis varia ct exquisita tormenta, etiam extorto, et excruciato, et excarnificato corpore Christum Dei Filium, et si recedente, sed tamen libero spiritu confiteri? quam relicto inundo cœlum petiisse? quam desertis hominibus inter angelos stare? quam impedimentis omnibus saecularibus ruptis, in conspectu Dei jam se liberum sistere? quam collegam passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse?quam immaculatam conscientiam de confessione nominis reportnsseîquatn humanis ct sacrilegis legibus contra fidem non obedisse? quam veritatem publica voce contestatum fuisse? quam ipsam qua» ab omnibus metuitur moriendo mortem subegisse? quam per ipsam mortem immortalitatem consecutum fuisse? quam omnibus sævitiæ instrumentis excarnificatum cl extortum, ipsis tormentis tormenta superasse? quam omnibus dilaniati corporis doloribus roboro animi reluctatum fuisse? quam sanguinem suum profluentem non horruisse? quam supplicia sua post fidem amare empisse? quam detrimentum vitæ suæ putare, non exisse? » 0 robora, o nobiles triumphi!

Quid superest ? nisi ut classicum Apostoli *JUhr.* cap. mí, gandientes, eorum virtutis annuii, cum Juda quasi testes fideles cum Deo descendamus in arenam, ac generose pro Christo, religione et justitia decertantes, camdcm, vel similem martyrii palmam consequamur : a Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus ct circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempla.» Nemo se excuset, dicalque : Felicia ista martyrii r¡^*rt£t tempora jam transierunt, desierunt persecutores, transiit Nero, Decius, Diocletianus; nam hostis nulli deest : persecutor jugiter te infestat, nunc dæmon, nunc caro, nunc mundus : cum his C3ll0t acriter conflige, hos supera, martyr cris. Si so- castiui, dos, si mulierculas ad obscena le sollicitantes cU* fortiter repudies, et cum Joseph effugias, martyr cris pudiciliæ : si bonorum rapinas, fraudes, injurias patienter sustineas, martyr cris patientiae : si tui contemptum, depressionem, opprobria hilariter feras, martyr eris humilitatis : si Superioris jussa varia et ardua strenue capessas ct adimpleas, martyr cris obedientiffi.

Ita B. Petrus Faber, primus S. Tgnatii fundatoris nostri socius, ab eo per omnem vitam variis jussionibus mandalisque exercitus, tandem Bomam revocatus, licet medici ob intensos calores iter dissuaderent, maluit obedire quam vivere : vitam ergo quam in obedienlia traduxerat, in obedientia posuit, ideoque inter alias in cœlo laureas hanc unam prœcipuam obtinuit, quod sit hostia obedientia». po-t mortem enim apparens ipso cuidam personæ sanctœ, ostendit ei suam gloriam, cum lætissimus sæpius diceret se

obodientiæ nomino mortem oppetivisse, ideoque miris in cœlo gaudiis perirui. Ita in ejus Vita, lib. II, cap. XXVIII, narrai Nicolaus Orlandinus, idque se accepisse ex litteris R. P. Andreœ Oviedo patriarch® Æthiopiœ asseverat.

Hoc est quod ail S. Bernardus, serm. 2 *in Festo omnium Sanctorum :* « Martyrii veri genus est paupertas voluntaria, » inulto magis castitas cl obedientia. a Quid mirabilius, aut quod martyrium gravius, quam inter epulas esurire, inter vestes multas el pretiosas algere, paupertate premi inter divitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat nostcr ille appetitus? An non merito coronabitur, qui sic certaverit mundum abjiciens promittentem, irridens inimicum lentantem, cl (quod gloriosius est) de semclipso triumphans, ct crucifigens concupiscentiam prurientem? d Idem, serm. l *in Octava Paschae :* d Memento, ait, ct unicum, ct quotidianum esse baptismum, similiter ct martyrium. Est enim cl martyrii genus, et quredam effusio sanguinis in quotidiana corporis afflictione. Est ct baptismus aliquis in compunctione cordis ct lacrymarum assiduitate. » Idem, serm. *De B. Virgine,* in illud *Apoc.* xii : « Mulier amicta sole, ct in capite ejus corona stellarum duodecim, » duodecimam ejus stellam et gemmam assignat «martyrium cordis. » Ipsa enim, ut idem ait serm. 4 *in Caena Domini,* fuit a martyr non ferro carnificis, sed acerbo dolore cordis : quam amare flebat, quam amare dolebat, » astans Christo crucifixo! Idem in Sentenhïs : « Martyrium sine sanguine triplex est : parcitas in ubertate, quam habuit David et Job : largitas in paupertate, quam exercuit Tobias ct vidua : castitas in juventute,qua usus est Joseph in Ægypto. w Idem docet S. Augustinus, serm. 250 *Dc Tempore :* « Contra mortifera, inquil, blandimenta luctemur, scientes in eo etiam quotidiana martyria Christianis non deesse. » El S. Gregorius, homi). 35 *in Evang. :* « Ferre, ail, contumelias, odientes diligere, martyrium est in occulta cogitatione. » El S. Hieronymus in *Epitaphio* S. *Paulce,* eam vocat martyrem : « Nam, inquil, non solum effusio sanguinis in martyrio reputatur, sed ct devote quoque mentis servitus immaculata, quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis et de violis texitur, ista de liliis. »

Quocirca sapienter S. Pachomius (ut habet ejus Vil i) cuidam monacho volenti claustris egredi ad captandum martyrium : « Frater, inquil, monachi certamen fortiter et strenne aiutine, et cum vitam tuam nulli reprehensioni affinem ita gesserà . ut Christo placeas, habebis in codis communicationem martyrii, n Vide S. Cyprianum (vel quisquis est auctor), tract. *De Duplici marlyrio,* passionis scilicet, et actionis, puta sancte vite : hac enim testimonium perhibemus Deo, ilhimquc glorificamus æque ac illa : < Fidelis, inquit, lota vita martyrium, hoc est testimonium, reddat Deo : quod adeo negligendum non est, ut, nisi ea praecesserit, martyrium, quod sanguine perhibetur, non sit martyrium. Frustra enim cervicem prebueris carnifici, nisi prius occideri* membra, quæ sunt super terram, hoc csl, affectus qui militant adversus spiritum, odium, invidiam, superbiam, libidinem, » etc. Quisquis ergo satagii esse Judas el testis, cum Deo descendat in arenam, et persistat cum sanctis ejus fidelis. Huic enim utraque corona promissa est, et debetur dabilurque. Congruit enim ut qui cum Deo et Sanctis ejus fidelis descendit in arenam, cum eis pariter gloriosus ad palmam ascendat in cœlum.

Denique præ cæleris, Ecclesia martyribus annumerai eos qui, morbo laborantibus ministrantes cx charitate, eodem afflantur ct emoriuntur. Exemplum illustre est in Martyrologio Romano, die 28 februarii, ubi sic legimus : < Alexandria» commemoratio SS. Presbyterorum, Diaconorum, ct aliorum plurimorum, qui tempore Valeriaui Imperatoris, cum pastis savissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes, libentissime mortem oppetiere, quos velut martyres religiosa priorum fides venerari consuevit. » Ubi Baronins ex Eusebio, lib. VII *Distor,* cap. xvi et scq., citat S. Dionysium Alexandrinum Episcopum, epist. *ad Hferacem,* dc iisdem sic loquentem : « Ex Patribus qui virtute erant prestantissimi, in hunc modum mortem oppetierunt, quorum nonnulli erant presbyteri, alii diaconi, quidam e populo, virtutis ergo multum laudati : adeo ut istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem et robustam fidem suscipiebatur, uihil a martyrii splendore abesse videretur. »

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Disceptat, litcmque intentat Judæ ct Israeli : Primo, quod pascat ventum implorando opem, non Dei, sed Ægyptiorum ct Assyriorum. Secundo, quod ingratus sit Dei beneficiis, tam Jacobo patri prastitis, ut quod cum prœelcgcrit ct pratulerit Esau, quod eum fecerit Israel, id est dominantem Deo, ctc., quam sibi; ut quod per Mosen eductus sit ex Ægypto. Tertio, quod Judas videns vanitatem ct punitionem idololatria in excidio Israelis, eam tamen non caverit; unde offensus minatur ei necem ci opprobrium (I).

1. Ephraim pascit ventum, et sequitur ©sium : tota die mendacium ct vastitatem multiplicat: et fœdus cum Assyriis iniit, cl oleum in Ægyptum ferebat. 2. Judicium ergo Domini cum Juda, cl visitatio super Jacob : juxta vias ejus, et juxta adinventiones ejus reddet ei. 3. In utero supplantavit fratrem suum : et in fortitudine sua directus est cum angelo. 4. El invaluit ad angelum, ct confortatus est : flevit, cl rogavit cum : in Bethel invenit eum, el ibi loculus csl nobiscum. 5. Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus. 6. Et tu ad Deum tuum converteris : misericordiam cl judicium custodi, cl spera in Deo tuo semper. 7. Chanaan, in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexil. 8. Et dixit Ephraim : Verumtamen dives effectus sum, inveni idolum mihi : omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi. 9. Elego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis. 10. El locutus sum super Prophetas, ct ego visionem multiplicavi, cl in manu prophetarum assimilalus sum. 11. Si Galaad idolum, ergo frustra crani in Galgal bobus immolantes : nam ct altaria eorum quasi acervi super sulcos agri. 12. Fugit Jacob in regionem Syriæ , cl servivit Israel in uxorem, et in uxorem servavit. 13. In propheta autem eduxit Dominus Israel de Ægypto : el in propbeta servatus est. 14. Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis, et sanguis ejus super cum veniet, et opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

(1) Vulgata versum primum hujus capitis refert ad caput procédons, ceu vers. 12, ad quem notat Paulus do Palacio : a Commodo apud mullos hoc loco incipit cap. xn. Est enim materia nova, superiori minime connexa. » Hunc ordinem sequuntur recculiorcs interpretes versus notando.

Iloc capite, inquit Rosenmuller, ex quorumdam sententia nova concio incipit, sequenti capite continuata, finita vero xiv, 1, duabus partibus constans, quarum prior contra Judam,fl//era (vers. 12 et seqq.) contra Ephraimum sil dircela; ita quidem ut in priori parte, oppositione inter Judæos el Israelitas facta, Judam do praeterita laudet constantia in pietate (1, 2) : eumdem vero de praesenti corruptione arguat (3), cl duabus rationibus, quarum prima a justissima retributione bei secundum bona vel mala cujusquc (3), id quod exemplo Jacob, patriarch e probatur (4, 5); altera a Dei immutabilitate petita, ad pœnitentiam revocet (7), landcmquo opposito exemplo >mpii el pertinacis Ephraim (8, 9), doceat, Jovam futuris temporibus Judam singulari lavoro prosecuturum ew (10, 11). unde demum transeat ad alleram partem hujus concionis adversus Ephraimum directam (Helseq.). Alii vero cl plerique interpretes totum caput directe ad Ephraimum referunt, qui cum Juda comparatus deterior •H (1, 2), n corruptionis illi etiam auctor (3), adeoque degener prorsus a Jacobi patriarche pietate (4, 5), cum contra Deus ex sua parte semper sit idem (6), frustra tamen ob ejus pertinaciam in admittendis ct defendendis sceleribus (8, 9). Unde Dens semper sibi constans, cx mente nonnullorum interpretum, ipsis exsilium minatur, secundum alios vero, cx mera misericordia promissionem de futura reipublicæ Israelitica) restauratione confirmat fio), ut qui non solum adhuc officio suo non defuerit, per prophetas variis modis locutus, sed etiam in posterum doctores et prophetas missurus sil (11 ct scq.). J.-IL Mersner in *Proqr.* quod inscribitur : *Sistitur economia* cap. xn *Hosea* (Ups. 1783, 4), vatem vicissim el mutuo utrumque regnum, tam Judaicum quam Israeliticum, ab uno ad alterum transeundo, unum alteri implicando, graviter taxaro et vituperare ooservat ; quorum cnim criminum reos sete fecerant cives unius regni, corumdem nomino accusari quoque poterant alterius regni cives.

Ex hac expositione constat quantopere dissentiant interpretes, cum dc nexu singularum hujus capitis partium, tum de senia phrasium el sententiarum. Hanc connexionem instituere sic aggredimur.

Phimo igitur collationem instituit Propheta inter utrumque populum, ct *primo,* reprehendit Israelis Inobedienliarn ct hypocrisin, laudat fidelitatem Judæ, cap. xi, 12; *secundo,* exaggerat continuatam Israelis nequitiam, clad homines perfugium, xn, 1 ; *tertio,* insinuat Judæ defectum a pristina fidelitate, eique judicium minatur.

Secundo, jam Propheta Jacobi exemplum proponit popu! iribus suis, cujus fidem et pietatem imitentur. Simul

I. Ephraim pascit ventum.—*Primo,* S. Hieronymus, Albertus, Clarius et Dionysius exponunt, *q. d.* Ephraim perdit oleum et operam, facilque rem inanem, inutilem et futilem, imo noxiam et impossibilem, dum, relicto Deo, ad idola et ad idololatrasin afflictione el vastatione confugiens, ab cis sperat opem et salutem : perinde enim facit, ac si pastor ventum, velut gregem suum vellet pascere, ul eo se aleret ct sustentaret : hoc enim futile estet noxium (ventus cnim homine est polentior, cique flando noxam infert), imo impossibile. Pari cnim modo Ephraim colit idola saxea, quoî juvare nequeunt, imo nocent : provocant enim iram cl vindictam Dei. *Secundo,* ex Hebræo vertas : *Ephraim pascitur vento.* Unde H. David explicat, *q. d.* Ephraim colens vitulos, similis est homini aperienti os suum vento, el pascenti illum ex quo non vivit. *Pascor* enim est verbum deponens, tamque accusativum regit, quam ablativum. Unde Virgilios, lib. IV *Georg.,* ait: «Apes pascuntur arbusta. » El lib. III : « Pascuntur vero sylvas. » Sic dicimus : Equus pascitur gramen, æque ac pascitur gramine. Itaque « Ephraim pascit ventum, » partim potest accipi active, ut *pascit* sit idem quod pascitur vento ; sic Ovidius ait lib. II *Pastor.:*

Pascit ovis pratum, verbenas improba carpsit;

partim passive, ut *pascit* sit idem quod facit sc cibum ventis, ut venti, puta Assyrii, eum devorent. Sic S. Augustinus, lib. V *Contra Crescent.,* explicans illud *Proverb,* cap. vi, 10 : «Qui nititur falsis, hic pascit ventos : id est, inquit, fit esca malis spiritibus. » Potius active accipiendum hic videtur. Sic enim qui vana spe laciatur, autseipsutn lactat, dicitur pasci vento, aut pascere et comedere ventum.

Tropologice, ambitiosi pascuntur vento. Quid enim est honor, nisi popularis aura, ct ventus in omnem partem mobilis, statimque evanescens? Sunt ergo quasi chamælconles qui feruntur vivere el nutriri vento. Ita Sanchez. Similia huic proverbia sunt : Iteli ventos venaris : cribro aquam hauris : in arena (edificas : in saxis seminas : ignem dissecas : littus aras : .Elhiopem lavas : lapidem elixas : lalerern abluis : aranearum telam texis : surdo canis : undas numeras : arenam metiris : ferrum natare doces : aquam in mortario tundis : asinum sub freno currere doces.

Et sequitur astum. — Idem dicit alia similitudine. Pro *astum* hebraice est O'Tp *kadim, id* est ventus orientalis, qui urens est ct noxius, puta subsolanus, qui collaterales habet duos, scilicet Vulturnum ad septentrionem, Eurum ad meridiem. Unde K. David iotclligit Euroaustrum. Chaldæus vertit, *turbinem : Israel,* inquit, *seminat ventum, ct metit turbinem.* Quin et S. Hieronymus alibi supe *kadim* vertit, *Notum,* sive *Austrum;* imo Genes, cap. xu, 6, vertit, *uredinem. Kadim* ergo significat omnem ventum urentem, ipsamque uredinem cl n>tum, quem Septuaginta vertunt xaûGu/x, qui febres, inflammationes, aliosque morbos causare, frugesque adurere et consumere solet; sic cnim vertunt Septuaginta : *Spiritus malus* (id est voluntas mala, ait Theodoretus) *persecutus est xMms,* id est *cestum.* «Israel, inquit Cyrillus, appetivit causonem, cum posset se sub meam umbram recipere. Causoncm, id est œstum, vocat calamitates incendentes el inflammantes dolore.> Causón, inquit Aristoteles, morbus est,quo pars extima corporis levicula febri calet, intima tamen ferventissimo calore œstuant. El ab Hippocrate *causón* vocatur febris, quam ardentem et tertianam exquisitam vocamus. El Celsus, lib. II, cap. visi : «Febrem, inquit, ardentem quam Graeci vocant, subitus horror exoluit. » Sic sæpe in animi morbis, ail Delrio *adagio* 958, aestus venis alitur, ct in anima imrnauc incendium est luxuriæ, ovaritis, vel iræ, vix sc foris prodens, sed suo tempore lelhale foventi, cl in publicam Undem urbis et reipublicæ erumpens conflagrationem. <

Talis est lucrosis, præscrlim Calvini, quæ suos asseclas zelolas facit erroris, atque quasi causón occulte serpens, in publicum tandem civitatis vel

commemorat Dei favorem erga cum: *primo,* jam in utero materno præfcrebatur fratri, 3 ; *secundo,* postea feliciter luctatus cum angelo, ab eodem benedicebatur, 4 ; *tertio,* deinceps Dei memor ct cultor perennavit, 5 ; *quarto,* ad ejus exemplum opus præstandum a posteris declaratur, scilicet adhæsio ad Deum, misericordia) et justitia) custodia, ac spei ¡ærpeluitas, 6.

Tertio, ab his virtutibus quiin fuerint alieni Ephraiinitæ, declaratur, *primo* : tantum alæsl ut exhortationi hunc locum concedant Ephraimitæ, ut potius Ch.manæos referant, 7; *secundo,* no putaremus, inquii S. Hieronymus, Cbanaan alium quempiam sentieudum, ponit manifestius, qui sit isto Chanaan, scilicet Ephraim qui giuriatur sc divitem esse, et de opibus fraude partis sibi gratulatur, tanquam do divini favoris argumento, 8; *tertio,* huic impia» agendi rationi opponit Deus promissionem divina) quietæ et Ustissima) commorationis in patria, 9 ; ct probat exemplis quu animo et modo sit, et auto fuerit in populum, tam mandatorum suorum atque beneficiorum immemorem, ut se facinorosum el impium se ostentant, v-11.

Quarto, revertitur Propheta ad Jacobi historian), et comparat Jacobi servitutem tunc temporis cuín servili conditione Israelilarum in Ægypto : Jacubum liberabat ac felicem reddebat Deus, item Israelitas, Ii, 13; sed cum Deus Ephraim tanta praestiterit, illum deseruit Ephraim cl ad iracundiam provocavit, quam injuriam sibi illatam Deus per eorum perniciem repensurum esse pronuntiat.

Istud vaticinium, inquit Ackermann, Hosea regnanto editum est. Ad tempus iuterregni priuris pertinere arbitrantur Kuinœlius, Eichornius el ahi. Maurer cum M.ingero, Ublando el aliis existimat, versum S (primum in Vulg.) tempus depingere, quo Ephraimiiæ, quamus facta nuper cum Assyriis pactione, cum Soo Ægyptio, missb per legatos muneribus fœdus junxer int. Quod tempus etiam vituperatio prodere videtur, quam vere. 3 (2 Vulg.) subeuut Judæi, utpole. quorum moresca a»tale impii culpa Acba¿¡ admodum depravati essent, 11 *IUg.* xvi, 3 el seqq.

provincia grassatur incendium, uti in Gallia, Scotia, Belgio aliisque regnis hoc saeculo vidimus. Hoc est quod ait S. Hieronymus : « Secundum tropologiam omnes hærelici pessimo dromonum spiritu continentur, de quo *Ephes,* vi : Adversus spiritualia nequitiae in cœlestibus. Et immundus spiritus cum exierit ab homine, et requiem non invenerit, septem alios spiritus nequiores se sibi copulat, el pristinam revertitur ad domum. Spiritu ergo pessimo sequuntur xx^mvx, id est ariditatem, sive ventum urentem, qui contrarius est floribus, et germinantia cuncta (virtutum opera) disperdit : tota dic inania vacuaque sectatur; ncc proprio errore contentus est, sed multos discipulos, imo comites suæ vanitatis errorisque multiplicat. Fœdus quoque facit cum Assyriis, quorum princeps est sensus magnus, ut quæcumque finxerit, sapienter simulasse videatur ea sapientia quæ destruitur a Deo. Hinc ct TheopbylactuSfCt ex eo Leo Castrius, per causonem accipit zelum Judæorum contra Christum. Ilo allegoricurn est, non litterale, ut ipsi volunt.

Tota dib mendacium Er vastitatem multiplicat, '—7. d. Israeljugiter concinnat res ct spes fallaces, quæ ei vastitatis ct excidii erunt causa. S. Hieronymus hæc refert ad .Manahem regem Israel, qui tribulo cinebat opem Assyriorum, IV *Reg.* cap. XV, 19. Melius Lyranus ct alii referunt ad Hosco ultimum regem Israel : hic cnirn primo fœdus iniit cum Assyriis, deinde contra cos imploravit opem Sua regis ÆgypH, missis ei muneribus, IV *Reg.* cap. Wil, L Porro Lyranus hæc ita apto distribuit : *Ephraim,* ait, *pascit ventum,* tribuendo tribula Assyrio : *sequitur astum,* dum opem petit ab Ægyptio : *mendacium multiplicat,* dum fœdus cum Assyrio abrumpit, negans ei pactum tributum : *ct castitatem;* hanc enim illi attulit violatio et negatio tributi.

Et ollum in Ægyptum feridat. — Sub oleo per synecdochen caderas fruges ct munera intcllige, quæ Israelitas mittebant regi Ægypti, ut ejus favorem ct opem contra Salmanasar sibi conciliarent. Ita S. Hieronymus, Chaldœus, Arias et abi : *oleum,* præ caderis notat, quia illo excellebat Samaria (uti Romæ excellit oleum Tybure allatum), carebat Ægyplus.

2. Judicium ergo Domini cum Juda («Judicium » id est justa querela, justa expostulatio; hebraico csl 3H *nb,* id est lis, disceptatio, accuratio judiciaria, 7. *d.* Quia Juda secutus est Israelcm in apostasia a Deo ctcultura vitulorum, idcirco litem ei inknlat Deus, reumque impietatis in judicio peragit). Et visitatio super Jacob. — Per *Jacob* accipe l-racl, "ive decem Iribus, 7. *d.* Deus litem intentat Judœ, sed Israeli visitationem, id est certam punitionem, qua eum visitet, id est puniat el plectat ; uterque enim est reus idololatriæ, sed Israel magis, ita Lyranus, Vatablus, Arias, licet S. Hieronymus, Theodoretus, Hugo et obi per *Jacob* accipiunt Judam, ut idem dicatur et repetatur alio nomine. Porro Lyranus « *cum Juda* exponit *pro Juda, q. d.* Litigat Dominus pro Judacontra Jacob, ut ex pœna qua plectetur Jacob, sapiat Judas, neo ejus scelera imitetur, sed resipiscat. Melius Arias, 7. *d.* Litigat Dominus cum Juda, euinque objurgat, ne miretur Jacob, qui longo gravius peccavit, quod u Deo visitetur ct plectatur. Optime, 7. d. Judicium sive litem intento Judæ, quia ejus scelus necdum liquidum est, quia necdum publicum et commune : eget ergo inquisitione ct examine, antequam sententiam in eum pronuntiem, eumque condemnem et plectam. « Visitationem» vero, id est condemnationem, supplicium et excidium intento Jacob, quia ejus scelus est clarum, universale et inexcusabile.

Similem differentiam et gradationem ponit Christus inter judicium et visitationem, puta gehennam, dum hanc et illud diversis iræ gradibus, quasi poenam commensam assignat. « Qui, inquit, irascitur fratri suo, reus erit judicio : qui autem dixerit fratri, raca, reus erit concilio : qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis, » *Matth.* cap. v, £2. Similis gradatio fuit in trina voce Doc loris Parisiensis defuncti, qui in vita vulgo habitus sanctus, in exsequiis, cum ad illam lectionem ventum esset : « Responde mihi, quantas habeo iniquitates ct peccata?» c feretro exsurgens, *primo* die exclamavit : « Justo Dei judicio accusatus sum; » *secundo* dic: « Justo Dei judicio judicatui sum;» *tertio* die :« Justo Dei judicio condemnatus sum. » Qua voce perculsus S. Bruno cum sociis, mundo rebusque omnibus valedicens, in eremum secessit, ct ordinem Carthusicnsem instituit.

3. In utero supplantavit (Jacob) fratrem suum Veri. 3. Esau. — Jacob enim nascens tenebat plantas Esui : quo significabat Deus se Jacobum precligcro ct prediligere, ac prælalurum Esau primogenito, quodque Jacob prærepturus esset Esau jus primogeniture ct patris benedictionem, itaque eum supplantaret, indequo vocandus esset Jacob, id est supplantator : vide dicta *Gen.* cap. xxv, 25. Ita S. Hieronymus, Thcodorctus cl Chaldæus, qui ita vertit : *Nonne de Jacob patre vestro antequam natus esset prædictum est, 'quod major evaderet fratre suo?* Commemorat hic Propheta beneficia Jacobo oliin in utero, aule omne meritum ex mera Dei gratia prestila, itemque Jacobi sanctitatem, ut Israelita) posteri ejus patrem imitentur, Deoque serviant, ct gratias agant. Hæc enim præeleclio Jacob, qua a Deo prælatus est Esau fratri, magis ad posteros ejus spectabat, puta ad Israelitas, quos Deus preelegí! ct pretulil Idumæis posteris Esau. Nam alioqui Esau, dum viveret, potcnlior et ditior fuit Jacobo.

Et in forthldine sua directus est cum angelo. — « Directus , » id est, feliciter luctatus est cum angelo, quia, ut vertunt Septuaginta et Chaldreus, *prævaluil angelo* vicem Dei gerenti. Unde angelus

hio in Hebræo vocatur *Elohim,* indequo Jacob vocatus est Israel, id est dominans beo, *Genes,* cap. xxxii, 28. Vide ibi dieta, ¡line et figurina versio habet : Prwualuiì Dco, prœru/ud, tw/uam, *angelo.* Veruni hcbræum *iasçar,* proprio significai *directus est,* indequo congrue sequitur : a Et invaluit, » id est prævaluit, a ad angelum, » id est angelo, vol contra angelum: licet in Hebræo hœo verba transposita sint. Est hoc *secundum* Dei erga Jacobum et Jncobœos insigne beneficium. Nota : *Dirigi* in Scriptura est prospere agere, ut *Psal.* cxxxix, 12 : " Vir linguosus non dil igetur in terra, » et sæpe alibi. ‹ Directus csl » ergo Jacob eum angelo, id est prospere egit, recte ei successit lucta cum angelo, quia vicit. Rectius forsan, a directus est cum angelo,» id est non succubuit angelo, sed recto ct imperterrito vultu ct pectore aggressus csl cum, latus laicii quasi commiscens, ac fortiter stringens, juxta iliud Poeta) :

Haesit pede pes, densusque viro vir.

vers i. 4. Et invaluit, —id est superior evasit et vicit, ul veriit Chaldœus; nam angelus qüasi vicius dixit *Gen.* cap. xxxii, 2G : a Dimille me. » Et Jacob arctius eum stringens respondit : a Non dimittam te, » etc.

In voce *directus* alludit ad nomen *Israel,* quod deduci potest dicique quasi bx TCP *iescar el*, id est rectus Dei, vel cum Deo, vel apud Deum, etsi hæc non fuerit nominis origo, nec proprium clymon. Israël ergo dicitur hic directus, vel dirigens sc cum Deo, quia non quomodolibvl, sed recto ct imperterrito vultu ac pectore adorsus est angelum, turnquo luctando vicit, ut per hoc significaretur cum intrepidum fore contra Esali ct omnes hostes, cosque superaturum. Hinc *Sup.* cap. X, 12, de co dicitur : u Certamen forte dedit illi ut vinceret. » lia Antonius Eernandius, *visione* 11, in Præfationo, et *visione* XXII, seel. ii. Undo Syrus verlit : *El potuit fortitudine anyth* (ul angelus) *fortitudine congressus csl cum angelo;* Arabicus Alexandrinus: *Et corroboratus est in angelo;* Arabicus Antiochenus : *Restitit angelo, et potuit,* id est prævoluîl.

1Ì.BVIT IT ROGAVIT ELM, — pUtt angelum, (/. *d.* Jacob timens fratrem suum Esau contra se venientem cum quadringentis armatis, luclunscum angelo, supplex cl liens petiit ab eo benedictionem, ul hoc fratris periculum opo angeli evaderet. Hæc do lacrymis el precibus Jacob in Genesi non habentur expressa, sed hic ca supplet Osco quasi ex traditione, vel cx revelatione Dei aco pla (1). Ita S. Hieronymus, Thcodorctus, Haymo ct Ungo. Undo Aquila, Theodolion et Symmachus vertunt : *Elevit et deprecatu* est me,* quasi Deus loquatur. Aliter R. Salomon, et cx eo Lyranus cl Vatablus; ipsi enim hæc de angelo, non de Jacob accipiunt, g.*d.* ITcvil angelus, ct suppliciter rogavit Jacobum, qui eum luctando tenebat, ut sineret se abire, quia aurora ascendebat. Verum prior expositio est verior : flendi enim occasio erat in Jacobo, non in angelo, iacob enim nolebat cum dimitiere, nisi sibi benediceret, Denseque petebat hanc ejus benedictionem : poterat ergo angelus ei benedicere, itaque dimisisset cum Jacob, ac liber abiisset angelus, uti de facto data ei benedictione ab eo dimissus liber abiit.

Ix IkniLL invexit itu, — pula Jacob angelum, vel etiam angelus Jacobum. Eodem enim res redit : significatur enim reciprocatio occurrentium, puta mutuus occursus Jacobi et angeli.

Est hoc *tertium* Dei in Jacob et Jacobæos beneficium, quod scilicet Deus Jacobo, ob fratris iram profugo el mi'ero, apparuerit scalæ innixus, cum consolans ct confortans : indeque locus vocatus est Bethel, id est domus Dei, dicente Jacobo : « \ ere non est hic aliud nisi domus Dei, ct porta cœli, » Genes, cap. xxviii, 13 et sequent. Qua visione significabat Deus se Jacobi ct posterorum ejus Deum fore, lulorcm ct provisorem in omnibus adversis, æque ac prosperis; seque Jacobo, id csl posteris ejus, terram illam lacte ct mello manantem daturum in h ereditatem. Ita S. Hieronymus, Theodordus, Haymo, ¿Ubertus, Rugo, Lyranus, Dionysius el alii (2).

Nola *primo:* Pro *invenit eum* hebraico est WtfD' *iimtsaennu* : pro quo Aquil i, Symmachus cl Theodolion, aliis punctis legentes 'lîNïD| *limtsanu,* vcrlunt, *invenit nos,* scilicet non in persona nostra, sed in persona patris nostri Jacob, in cujus lumbis continebamur, dum ei in Bethel apparuit Deus. Septuaginta vero legentes *Umtsauni,* vcrlunt *in domo on* (id est idoli et vitulorum, puta in Belhaven: hæc enim est Bethel, uli jamsæpius dixi) *invenerunt me.* Perperam Lyranus legit iq- *veniemus cum.*

iiisloria rcpelilur, addatur interdum aliquid, quoi tamen co loco, ubi res illa lusius Iracuiur, non repentur. Exempla non pauca suppcJiUbii, cap. xi et un *b'pùt. ad Ikbr.t* et mullo plura m Ubio *Sapient,* a cap. xvi.

(i) J. LackematheT in *Obserrat. de victoria Jacobi,* rf- *riinn cl felicitati* rtyni bra ttici symbolo, adllosaam,* cip. vu, 4, 5, Jacobi exemplum duplici consilio hoc loco a vaio in medium allaiuui arbitratur, primum, ul doceret reguom kraelitiGuin iti so ipso salis tubero roboris alquo virium, quo lucri «ese possit ac defenderé, si modo Deo coniiJal, ncc iieceAso prolude fuisse, ut aliorum, nomhiatim .Egyptiorum, cflhgilaret opem. Deinde, pessime egisx» Israelitas culto superstitioso Beibele constituto, quippe in loco, ubi singulari prorsus ratione conditori geniis Deus ohm $o patefecerit, et beneficia posteritate eju» pnmitaril eximia. Prius illud vatem siguíticare rectius ua'iiiplo Jacobi, in duplici ccrUn.ino superioris; posterius autem ox illustri illa concludi vello visiono, quæ Jucobu obligboel Beiholo

(1) Cætcnim fictus facilo colligi potest, sive ad rum computerit summus angor, sive iniimus cdIjkc multiplicis sensus, el intentum divinæ gr.iiiæ divinæ et benedictiunis desiderium. Suppliciter cium ei vehementer contendentes cum precibus lacrymal iniseerc salent. (Ackermann.) Ilei tc insnper ad hunc locum observat Sanctius, esse m Scriptura sacra non infrequens, ul cum aliquid cx antiqua

Nota *secundo :* Jacob bis invenit et vidit Deum, puta angelum Dei vicarium in Bethel. *Primo* enim vidit eum seal® innixum, uti jam dixi. *Secundo,* dum e Mesopotamia rediens cum tota familia, jussu Dei ascendit in Bethel, ibique erigens all re, se suosque omnes obstrinxit ad jugiter colendum Deum, ac proinde a Deo accepit promissjonem terne Chanaan, et magnæ longæque posteritatis, audivitque : « Cresco ct multiplicare, v *Genes,* cap. xxxv. De bac secunda apparitione hic vel maxime agitur. Sequitur enim :

Et ID! LOCUTUS EST KOBISCUM , — SCÍHcct DeUS per angelum, promittens nobis in patre nostro *Jacob* Chananæam, et posteritatem jam dictam (1).

Aliter Vatablus ex Chiildæo, 7. d. *Ibi locutus est* Deus *nobiscum,* id est mecum (puta cum Osce propheta) et cum Amos, jubens nobis ut prædicat one nostra invitaremus populum Israel ad poenitentiam. Nam Amos, cap. vu, 12, dixit Amasias pseudosacerdos Bethel ad prophetam Arnos : * Gradere, fuge in terram Juda : in Bethel non adjicias ultra ut prophetes, quia sanctificatio regis est. »

5. Et Dominus Decs exercituum, Dominus memoriale rjcs. — Hebraice est : *Et Jehova Elohim* (id est Deus) *exercituum; Jehova* (inquam) *est memoria,* vel *memoriale ejus.* Est hic multiplex sensus, isquo congruus et illustris. *Primo, q. d.* Deus in Bethel loculus est nobiscum, invitans ct jubens ul eum coleremus:sed videte, o Israeli!®, ne ab idololatris decipiamini; ne, inquam, erretis in Deo falso (quales pseudoprophete et gentiles mullos vobis obtrudunt : mihique per fraudem supponunt ; uti diabolus pro Deo, perinde ac simia pro homine se supponit, seque Deum ementitur) pro vero colendo. Ecce dico et repeto, nomen meum proprium est Jehova : Deum ergo colite, qui est Jehova, id est ipsum Ens, et esse tam suum quam creaturarum omnium, puta qui est plenitudo Entis, creator rerum omnium, pelagus essenti®, sapienti®, gloriæ, omnisquo boni immensum. Alludit ad *Exod.* cap. in, I I : « Qui est (id est Jehova), misit me ad vos, etc. Hoc nomen mihi est in ælernum, ct hoc memoriale meum in generationem et generationem, » 7. *d.* O Israelite, ne colatis Apin Ægyptiumpro Deo : iste enim est vitulus, non Deus; sed colite me, qui sum Jehova, id est, « sum qui sum, » vel « qui est, » fuit el erit. Hoc nomen mihi est æternum : hoc ergo nomine mei memoramini, mihique invocate. Ita Chaldæus, Arias et Lyranus. *Secundo, q. d.* Deus qui Jacob prælulit Esau, aliaque beneficia ei et posteris præstitit, non est Baal, sed Jehova; hoc est nomen et memoriale ejus, quo coli ct nominari vult. Ita a Castro.

Tertio, q. d. Jacob Deum verum, pula Jehova, semper in mente et memoria quasi præsentcin habebat, vel actu, vel virtute. Ergo et tu, 0 Israel, patrem tuum imitare, jugemque Dei memoriam conserva; ideoque ad Deum tuum convertere : « Misericordiam et judicium custodi, et spera in Deo tuo semper, n Ita Theodoretus cl Lyranus. Quod ulfacilius præstes, voluit Deus nomen suum patri tuo tibique imponere, vocando eum et te Israel, id est dominans Deo, ut in hoc nomine jugiter Dei memoria apud te perseveraret, nec posses ejus oblivisci, sicut lui nominis non potes oblivisci; ac proinde quoties patrem tuum vel te nominas, aut nominari audis, memoreris et recorderis *El,* id est Dei tui, qui ita includitur in nomine *Israel,* ul ab eo separari nequeat; quam ergo *El* includitur in *Israel,* tam Deum in te tuaque mente include, ut ab eo nunquam oculos vel mentem avertas. Ita S. Hieronymus cl llaymo : licet enim hic in Hebræo nomen Dei sit *Jehova,* non *El,* tamen reipsa *Jehova* idem est quod *El.*

Moraliter, hic disce quam Dei jugiter memorari debeamus, nipote qui nobis est præsenlissimus ubique et intimus, magis quam anima et spiritus vitalis, quo respiramus el vivimus. Ipso enim est in quo vivimus, movemur el sumus. Ipse est qui halitum nostrum manu sua continet. Ipse est qui mortem el vitam nostram tam præscnlcm quam æternam in potestate habet, a quo pendemus ut radii a sole, ut umbra a corpore, qui semper nos aspicit, semper in nobis operatur; denique est omnia in omnibus. Præclare S. Augustinus epist. 3 *ad Fortunatianum :* a Deus, ait, totus oculus csl, totus manus est, totus pes est. Totus oculus est, quia omnia videt; totus manus est, quia omnia operatur; lotus pes est, quia ubique est. » Quocirca idem in *Soliloq.* cap. xiu, enumeratis perennibus Dei beneficiis: ullæc, ait, et mulla alia beneficia fecisti mihi, Domine Deus meus, vita animæ meæ, de quibus dulce esset mihi semper loqui, semper cogitare, semper libi gratias agere, ut possim te pro omnibus bonis tuis laudare ct amare. » Idem, lib. I *De Verbis Domini,* serm. 6 : a Sicut, ait, vita corporis anima est, sic vita animæ Deus. Sicut exspirat corpus, cum animam emittit : ita exspirat anima, cum Deum amittit.» Merito ergo Psalles, *Psalm,* lxxvi, 4 : a Memor, ait, fui Dei, el delectatus sum. » Causam delectationis dat S. Bernardus, tractat. *De Diligendo Deo,* dicens : a Justum quippe est ut quos præsenlia non delectant, prœsto eis sit memoria futurorum; et qui de rerum fluentium qualibet affluentia despiciunt consolari, recordatio illos delectet œlcmitatis. Et hæc est generatio quærenlium Dominum. Dei ergo quærentibus et suspirantibus præsentiam, prœsto inierim ct dulcis memoria est, non tamen qua satientur, sed qua magis esuriant unde salientur. » Hoc sapiebat Isaiax

Monii- ler« p"

(I) Recte idem Lackemachcr : « Diligenter, inquit, animidv-rti velim dici Deum non cum solo Jacobo, sed cum oom! luiul cj«- posteritate Ikthele collocutum. Scilicet qu« a Jacobo hic dicuntur gesta, eidemque obtigisse, non ad lilutn ipsum ¿pectant unice, ted ad totam hunul gen- Um cx eu orum, atque hujus etiam res forluiiamquc, c n v*l n<nn mt, vel uti certe possit, pro^giuficaruul. d

cap. XXVI, 8 : a Domine, nomen tuum, ct incmoliale tuum in desiderio animæ. Anima mea desideravit le in nocte, sed el spiritu meo in præcordiis meis do mane vigilabo ad le. » El Jeremías, *Thrcn.* cap. ni, 20 : a Memoria memor ero, el tabescet in me anima mea. » Vide ibi dieta.

Ver» 6. g. et (id est idcirco) tu ad Dbum tuum converteris, — id est convertaris, vel convertere. Est hebræa enallage; ponitur enim futurum pro imperativo, *q. d.* Tu ergo, o Israel, ad Deum patris tui Jacob ab idolis redi ct convertere, quasi genuina Jacobi proles, hæresque pacti ab cocum Deo initi.

Judicium (id est justitiam) custodi. — Transit enim a Deo ad proximum, ut ex honore ct amore Dei id jubentis, proximo suum jus, æque ac misericordiam debitam præslel; veram enim fidem cullumquc Dei sequitur fides, id csl fidelitas erga proximum ; sicut cx adverso infidelitatem in Deum, sequitur infidelitas ct injuslilia in proximum. Unde subdit :

Vcrl-7- 7. Chanaan , in manu ejus statera dolosa. — Hoc est, ut Syrus, *statera dolosa* (Arabicus, *statera oppressionum) est in manu Chanaan.* Hebræi enim repetunt relativum, ponunlquc cum suo antecedente, *q. d.* Ephraim est Chanaan, id est mercator fraudulentus; in manu enim ejus est statera dolosa ct injusta. Nota hic Ephraim, id est Israel, sivi decem tribus, ut sequitur, vocari *Chanaan* per catachresin : primo, quia Israelita) impii erant ut Chananæi, ut polios filii Chanaan quam Jacob viderentur. Sic ail Daniel, cap. xin, 56, seni Susann® castitati insidienti : « Semen Chanaan, et non Juda. n El Ezcchiel, cap. xvi, 3 : a Radix tua cl generatio tua de Ierra Chanaan. » Sic Isaías, cap. i, 10, Scribis cl Judæis ait : « Audite verbum Domini, principes Sodomorum, p Ha S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Rupertus, Hugo, Dionysius, Emmanuel cl Mariana. *Secundo,* quia *Chanaan* hebraico significat *mercatorem,* uti vertunt hic Leo llebræus, Chaldæus, Pagninus, Lyranus et Arias. Unde Proverò, cap. xxxi, 24, dicitur : « Cingillum tradidit Cbananæo, p id csl mercatori. Chananæi enim terreni el avari, ob maris viciniam mercatura), ct in ea fraudibus, dolis furiis et rapinis vacabant; inde hebraico *'yjXJ kcnaani,* id csl Chananæus, significat *mercatorem.* Alludit ergo Osee hic ad dolos el fraudes mercatoris, *q. d.* Jacob palcr tuus ob sanctitatem meruit vocari Israel, id est dominans Deo; tu vero, o Ephraim, non mereris hoc nomen, sed potius vocandus cs Chanaan, quia habes moros Chananæorum, ct quia defraudas proximos in pondero, uti fácil mercator, præsertim Chananæus, qui dolosa statera defraudat ementes, utens majori pondere dum merces emit, minori dum eas vendit. Unde Chaldæus vertit : *Ne sitis sicut mercatores, in quorum manibus sunt bilancesdolosœ, rapina studentes;* sicut ergo servi vocantur *Phryges,* fures *Lacunes,* gulosi et deliciosi *Sybarita,* infames *Ambrones;* ita impii et injusti mercatores vocantur *Chananæi,* quorum unicum est studium decipere, et quaestu injusto ditescere, ideoquebilance» habent fallaces, sive, ut ait Sapiens *Proverb.* cap. XX, 10 : a Pondus et pondus, mensuram et mensuram, n id est duplicia pondera, duplices mensuras. Tales eliamnnm multi sunt inter Judæos, qui meri lucriones nil nisi (cenerari norunt, quos proinde in spiritu praevidens Propheta, merito Chananæos stalcræ dolosæ vocavit; adeo ut si institorem avarum el fraudulentum pingere velis, pingas Judæum instar Chananæi, cum bilance ct ponderibus injustis.

Tales pariter sunt non pauci mercatores, qui Mon,i* toti lucro inhiant. Fieri enim nequit quin hujusmodi ex tanta lucri aviditate sæpe exira metas eri avijuris et juslitiæ ferantur. Quocirca de talibus ait d'ulc- S. Chrysostomus, homil. 38 in *Matth»,* et habetur cap. xi *Ejiciens,* distinet. 88: «Ejiciens Dominus vendentes et ementes de templo, significavit quod mercator nunquam potesl Deo placere ; cl ideo nullus Christianus debet esse mercator. » Loquitur enim de lucrionibus qui finem ultimum summumque bonum in lucro constituunt, parati peccare mortaliter ul lucrentur, uti exponit S. Thomas Il H, *Quæst.* LXXVIl, art. 7, quique fraudibus ct perjuriis negotiationem exercent, uti exponit noster Lessius, lib. 11 *De Justitia,* cap. xxr, dub. I. Sic Thales Milesius assidue in ore habuisse fertur: « Noli dilari nequiter; lucrum enim fraude partum, damnum est, non lucrum. p Ita Laertius, lib. 1 *De Vitis Philos,* cap. i. Chilon Laccdæmonius diccre solebat : « Damnum turpi lucro pneferendum est; illud enim semel dolet, hoc autem semper. » Jactura facia sarciri facile polest addita industria, infamia autem ex lucro iniquo contracta nunquam apud viros bonos diluitur; et sic lucrum scelere partum, damnum est, non lucrum. Ila Laertius , lib. I, cap. iv. Antiphancs dictitabat « usuram quæstumque breves habere delicias, longam autem calamitatem. » Agesilaus fœneratorum chirographa publice in loro combussit, dicens « nunquam se puriorem ignem vidisse. » Ha Plularchus in *Lacon.* Alfonsus, rex Aragonite, leste Panormitano in ejus Vita, a fœnus, p non aliud esse dixit, quam « animæ funus. » Musonius : «Jupiter, inquit, non fœneralur, mullo minus fœnerat, » *q. d.* Deus non accipit ad usuram, multo minus dat. Divinius Psaltes, *Psalm.* Lxx, 15 : « Quoniam non cognovi litteraturam (hebraice mTIDD *siphrot,* id est ciphras, numeros, ul vertit Symmachus et Rabbini, ac Septuaginta, vel ul S. Auguslinus, Arnobiusc1Chrysoslomus legunt, id est *negotiationem,* uti habet Romanum Psalterium), « introibo in potentias Domini. » Vide ibi S. Augustinum, qui et in *Psalm,* cxxiii : « Lucrum, ait, fecisti, sed ut lucrum faceres Deum offendisti ; acquisivisti aurum, fidem perdidisti. De arca gaudes, do corde non plangis? plus perdidisti quam acquisivisti,

et perdidisti quod nec naufragio (ibi potuisset auferri.» Et inferius: « Ille habet aurum, qui novit uti auro ; (¡ni autem auro uti non novit, habetur et non habet, possidetur, et non possidet. Estote domini auri el non servi auri, quia et aurum Deus fecit, et te super aurum ipse fecit. Aurum fecit ad subsidium tuum, te ad imaginem suam. Vide quod super te csl, et calca quod infra te est. Quid ergo acquisivisti ? Tolle tecum ad inferos quod acquisivisli. Cor tuum inane fidei ad pœnas exit, quod plenum fide ad coronam exiret. »

Mercator ergo hoc lucri studium temperet, et moderetur timore Dei, et desiderio opum majorum et cœlestium, uureamque illam Sapientis sententiam menti inscribat : « Melius csl parum cum timore Domini, quam thesauri magni et insatiabiles, » *Proverb,* cap. xv. 16. El : « Melius est parum cum justitia, quam mulli fructus cum iniquitate, » *Proverb,* cap. xvi, 8; *secundo,* jugiter audiat sibi intonantem Apostolum : « Divitibus hujus peculi præcipe non sublime sapere, ncque sperare in incerto divitiarum , sed in Deo vivo (qui praestat nobis abunde omnia ad frueiidum) bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare , thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ul apprehendant vitam œternam,» I *Timoth.* cap. vi, 17 ; *tertio,* crebro ruminet illud *Job* cap. xx, 26, de divile impio et iniquo : « Divitias quas devoravit evomet, et do ventre illius extrahet eas Deus. » Et quod vulgo dicimus el cernimus :

De male quttsitis non gaudet lectius liæres.

Denique illud Christi : u Stulte, hac nocte animam tuam repetent a le ; quæ autem parasti, cujus erunt? n *Luc.* cap. xii, 10.

Chao». Tropologice, primo, Cinnameus est hæreticus :
teu» »4 c.hanaan quippe, ait S. Hieronymus, interpretari P°lest9Uü5í *moventes.* Et nola quod dixerit, *quasi*
eu», *moventes,et* non, *moventes. Moventes* sunl eos, quos deceperint; *quasi moventes sunt* eos, quos movere teotaverini; sed quia fundati sunt supra petram, nullo possunt turbine concuti, nec pedum suorum mutare vestigium, in istiuemodi Chatianœi manu, id est operibus, est u statera dolosa » et iniqua ; quidquid enim h.eretica* loquitur , Dei justitiam non habet, et plenum est doli el fraudum. Hinc et equesequusque niger, *Apiral.* cap. vi, 5, denotaos hæresim, a habebat stateram in manu, n Vide ibi dicta.

S* r›u›. *Secundo,* filatera dolosa est prava intentio, am-
a&bu- bitio el cupido primatus. Audi Theodurelum : « Tu, o Ephraim, imitans malitiam Chanaan, iniquam mentis stateram habes. Justitiam semper vilipendi», iniquam potentiam exoptas, in divitiis el ito spiritu es, el plurimum libi arrogas m earum rationibus perscribendis, 0 Et Prosperum, part. Il De *Predict.* cap. xxiv, qui admonens reges et principo : « Ipsi, inquit, caveant qui has accipiunt potestates, si cupidilate dominantis, nec consulentis affectu suscipiunt ; si ministrari eligunt, ac non potius ministrare, quod Dominus per scipsum, et per prophetam Oseo increpat dicens : Chanaan in manu ejus statera injustitiae, dominationem enim elegit. Et in Evangelio ipse : Qui voluerit major esse in vobis, erit vester servus : sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. »

Tertio, Rupcrtus : Statera dolosa, inquit, est malitiosa Ierren® cupiditatis duplicitas. »

Trrtic, irmi Inpccrr la.

Quarto, statera dolosa ipsa malitia, et propositum deliberatum peccandi. Hoc enim, ait Rufllnus, a cum suspensis ab ulraquc parte ponderibus nefanda committat, dicitur peccasse sub trutina, de quo David, *Psalm,* txi, 10 : Vcrumtamen mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Cum ergo sit præcipuum hujusmodi munus ingenii, ut quid obire debeat, quid vitare, perpendiculo rationis el momentis collationis examinet, profanatas populus veritatem in mendacio delinens, admovit quidem stateram negotiis, sed dolosam, melioribus videlicet deteriora pneponens, ct noxiis magis quam utilibus acquiescens. »

Calumniam dilixit .— LeoHebræus: *Gaudet vim facere ;* *ftyhwfy* ¡d csl, *opprimere per potentiam dilexit.*

8. Et dixit Ephraim : Verumtamen dives epfectus sum, inveni idolum mihi.— *Idolum* vocat suas opes ct divitias, quasi dicat : Obstrepunt mihi Propheta), meque ob stateras dolosas culpant ct arguunt: at ego has voces non inoror, sed ut garritus graculorum despicio ; habeo enim penes me idolum, id est Deum fortissimum (puta Mammonam, id est divitias, quas mea unius industria mihi peperi) quo presente, neminem timeo, quia omnibus bonis abundo. Ita S. Hieronymus.

Nola : Pro *idolum* hebraico est fIX*on,* quod proprie significat *iniquitatem* et *rapinam,* ut vertit Chaldæus, aut *vim* et *robur,* ut vertit Arias el Vatablus. Porro LyranusclPagninus vertunt, *divitias,* scilicet inique parias; Septuaginta, *requiem :* opes enim avaro sunt *pnmo,* idolum; *secundo,* rapina; *tertio,* omne ejus robur ; *quarto,* ejus divitiæ; *quinto,* omnis ejus spes et requies; sed futilis, fallax et evanida. Ex Çhaldœo aliqui sic vertunt et explicant : *Inveni vim mild,* scilicet pecuniam, quæ quasi dominus mihi vim inferat, mequo violenter opprimat. Ita S. Gregorius Nazienzenus, *orat.* 24, initio : u Aurum, inquit, est occultus tyrannus, per quem inulta sursum deorsumque velut in talorum ludo jactantur. » Quæ verba sic explicat Elias Cretensis : u Tyrannum vocat, quod auri cupidis vim atierre, cosque velut tyrannide opprimere possit ; invisibilem vero, proplerea quod tacens minuneque conspectum avaros subjiciat, ab cisque quæ decreverit, per vim abducat. »

Omnis labores mei non insenient miui iniquitatem quam peccavi,—r/ .d.Non poterii inveniri iu meis

negotiis, contractibus, ponderibus (e^to scrutetur ca quisquis volet) ulla injustitia qua peccaverim. Nota hic vocem diviluin, quos cæcavil cupiditas cl avaritia, qui deo suo, puta Mammona, cl opibus superbientes et tumidi omnia justa ct licita sibi putant. Uni enim intendunt lucro ; hoc eorum idolum est, hoc eorum jus, sive per fas, sive per nefas illud conquirant. Ita Arias ct Vatablus.

Tales cliamnum sunt inter Christianos, qui cum jugiter usurarios, aliosque illicitos contractus ineant, nullum tamen sibi movent scrupulum, imo in confessione sacramentali etiam hac de re rogali respondent, se nullos nisi licitos inivisse. Ita in lucro el avaritia occalluerunt et obsurdueruntt.

Secundo, lucra mea « non invenient iniquitatem, n id est judicem, qui ea iniquitatis et injustitiæ damnare audeat; quia enim dives sumet potens, nullum judicem limeo, aut si quem timeam, muneribus oculos ejus excæcabo; ego enim nullius, omnes mea ope indigent *q. d.* Non refert quomodo habeam opes, dummodo habeam. Ita S. Hieronymus et Albertus.

Tertio, Septuaginta passive et contrarie vertunt : *Omnes labores ejus non invenientur ei, propter iniquitates quibus peccavit, q. d.* Male parta cito dilabuntur; et Chaldæus: *Omnes divitia vestra non permanebunt vobis in die retributionis peccatorum,* juxta illud *Psalm.* 1xxy, 6 : « Nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis, d

Huic versioni nostram accommodat Lyranus, quasi sit hic correctio Prophetæ, *q. d.* Vos, o divites, divitiis vestris velut idolo confiditis et priefidltis; attamen scitote ex me, quod ipsal, quantumvis labore vestro partæ, non a invenient» vobis « iniquitatem » id est, expiationem iniquitatis.

ver» 9. 9. Et ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, *q. d.* — Ex eo tempore quo ex Ægypto te eduxi, fui jugis tui custos, dux, Deus, pater.

Adhuc sederet e faciam in tabernaculis, — *q.* d. Exspectabo an pœnitero velis, ac proinde differam poenam captivitatis, quam luis sceleribus decrevi, faciamquc te in luis sedibus et urbibus bellini habitare, ct idcirco lætam festivitatem Scenopegiæ, ea de causa olim institutam, *Levit,* cap. XXIII, 39, quotannis demore celebrare,sicut hactenus illam celebrasti. Ila S. Hieronymus. Quare minus recte 'theodoretus hæc accipit ul minas, ac contrarie exponit, *q. d.* Quia immemor es liberationis tuæ, qua te eduxi ex / Egyplo, c domo tua expellam te in Assyriam, ubi quasi exsul in tabernaculis habitabis, ac inœrcns recordaberis Paschalis, quo to cx / Egyplo exsultantem eduxi, aliarumque festivitatum, quas in patria festive celebrare solebas.

Secundo, Albertus el a Castro hæc referunt ad reditum e captivitate Babylonica; ex ea enim mulli Israelita? cum Judæis mixti redierunt, *q. d.* O Israel, ibis in captivitatem ob tua scelera ; at faciam ut inde redeas, luncque in memoriam reditus ct transitus felicis per desertum , celebrabis festum Tabernaculorum, sicut olim illud celebrasti in memoriam exitus ex Ægypto, el transitas per desertum, quando scilicet Deus ipsos quadraginta annos te, duce columna ignis et nubis, per horridam solitudinem deduxit usque in Chanaan.

Allegorico, *q. d.* Tempore Christi faciam te habitare in hibernaculis, id est in Ecclesiis, primo militantibus in terra, deinde triumphantibus in cœlo, ubi continuas ct perennes ages festivitates, longe lœliorcs, quam olim egisti celebrando Pascha, Pentecosten, Sccnopegiam, etc. Ha Lyranus ct Clarius, qui putant hunc esse sensum litteralem.

10. Et locutus sum super (id est *ad,* sicut ver- Vtf*l0*
tunt Septuaginta, Vatablus ct alii) Prophetas (ul le ad pœnitentiam, cl consequenter ad festivitatem hanc tabernaculorum invitarent, ideoque) visiones (prophetias et correptiones libi ingerendas, eis) MULTIPLICAM, LT IN MANU PROPHETARUM ASSIMILATI!» sum,— *q. d.* Per Prophetarum facta el verba varias formas et similitudines assumpsi, nunc monendo, nunc minando, nuncblandicndo. Rursum assimilavi me nunc pastori, nunc aurigae, nunc patri, nunc regi, mine sponso, etc. Denique jussi Prophetis, ut varias figuras et similitudines induerent, quibus te permoverent ad emendationem. Sic *Osee,* cap. i, jussi ut suo matrimonio assimilarci me sponso, ambienti sponsam fornicariam. Ha S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus ct alii.

Nota hebraismum : < In manu Prophetarum, » id est per Prophetas, quasi per meum organum et instrumentum: manus enim est organum organorum, ait Aristoteles. « In manu » ergo, id esi ministerio, opera, sermonibus « Prophetarum assiinilalus sum, d *q. d.* Quis ego sim cl qualis, quid velim, quid exigam, ex prophetarum dictis et factis cognosci potest; Prophetæ enim suis me actionibus gestisque, œque ac verbis repræsentarunt; ac meæ non tantum mentis volunlatisque, sed cl indolis ac ingenii quamdam quasi similitudinem et imaginem oculis hominum subjecerunt. Ha Pineda, lib. VII *Dc Rebus Salomon,* cap. XXIII, Emmanuel et Mariana hic. Sic legatus reprœscntal suum principem, Apostolus Cliristunu

Allegorico, 7. *d.* Ego Christus meam incarnationem , humanitatem, passionem, etc., variis Prophetarum figuris adumbravi, assimilavi, et repraesentavi. Ha S. Chrysostomus, homil. 58 in *Genes. :* « Tunc, ait, quoniam initium et principia erant, in figura unicuique illorum apparebat, sicut ipse per alium Prophetam dicit : Ego visiones multiplicavi, etc.; quando autem dignatus est Dominus humanam formam suscipere, et primitias nostras recipero, non putativam tantum, neque apparentem, sed veram carnem induit. » Sic de Cyro ait Deus, *Isaiæuv,* 1 : «Assimilavi te, et non cognovisti me, » 7. *d.* Feci te similem Christo, ejusque typum; sicut enim tu Judæos

Babylone liberabis, ita Christus homines inferno liberabit; sed tu hoc non cognoscis. Hoc est quod ait Paulus, *Jlcbr.* i, I : « .Multifariam multisque modis olim loqueos Deus patribus in Prophetis, novissime diebus istis loculus est nobis in Filio;» ubi pro *multisque modis,* grace est id est multis modis, formis, figuris, similitudinibus.

Ven. II. **H. Si** GaLAAD **IDOLUM, ERGO FRUSTRA ERANT IN** Galgal bobus inmolantes. — Nota : « Galaad » <rat urbs ct regio trans Jordanem, pertinens ad decem tribus, puta ad Ruben cl Gad ; unde primo occurrit Assyriis invadentibus terram Israel, cl ab cis expugnata est, IV *Ilcg.* xv, 29. Galgal vero cis Jordanem erat, ct spectabat ad tribuni Juda, ait S. Hieronymus. Porro tam Galaad fuit celebris idolis, ul patet cap. vi, 9, quam Galgal, ul palet cap. ix, 15. Sermo est ad duas Iribus, puta ad Judam, *q. d.* Vos, o dure tribus, agnoscitis Galaaditarum vitulos esse idolum, id est rem vanam, numen fictum el pictum, ideoque iniquum cl impium (hocenim significat px aven), eaque dc causa vidistis aras illius dirui ab Assyriis, vertique in acervos lapidum, terramque ejus desolari, ac desolatam aratro ct sulcis subigi. Cur ergo simile idolum, puta vitulos, sive boves frustra colitis, iisque immolatis in Galgal? Idcirco enim terra vestra in similes acervos lapidum redigetur ac desolabitur, ct aratro sulcisque a bobus subigetur. Ita S. Hieronymus, Lyranus, Clarius et alii. Unde ex Hebrreo expressius sic verti potest cum Vatablo ; Si *in Galaad iniquitas,* vel *vanitas,* puta idolum iniquum et vanum, *fuit utique, vani facti sunt,* id est idcirco in vanum abierunt, excisi sunt et evanuerunt; cur, *in Galgal* totas (vel boves) *sacrificarunt?* Hoc est « judicium Juda, » dc quo dicit vers. 2 : « Judicium ergo Domini cum Juda, ct visitatio super Jacob, » *q. d.* Si Galaaditis idolum non profuit, sed obfuit, pariter ct libi, o Juda, idolum in Galgalis non proderit, sed oberit. In Hebrreo est nervosa paronomasia in vocibus px aven, px on, py avon. Respicit enim ad vers. 8, *q. d.* a Dixit Ephraim : Dives effectus sum, inveni idolum; p hebraico *on :* « Omnes labores mei non invenient iniquitatem, » hebraice avon. Huic respondet hic Galaad esse *aven,* id est iniquitatem, vanitatem ct *idolum,* ideoque laborem ct dolorem, idque probat ex co quod ejus ara in acervos ct sulcos redact® sint. Videtur ergo hæc prophetia edita ab Osee post vastatam ab Assyriis urbem Galaad in tribu Gad, antequam ab eisdem vastarentur Samaria ct Galgala, qure erant trans Jordanem, cum cis eum esset tribus Gad ct Galaad. Ita Sánchez.

Secundo, pro *ergo* hebraice est "|X *ach,* id est certe, utique, ergo, verumtamen, *tamen,* uti legunt Biblia Plantiniana et Haymo, qui proinde exponit, *q. d.* Si Galaad, id est Israel, colit idolum, ei ex parte condonandum est, quia templo et altari Dei caret; libi tamen, o Juda, colenti eadem idola m Galgalis, condonandum non est; quia tu possides Dei templum, altare, sacerdotes scribas, etc.

Tertio, alii, 7. d. Si vultis idola colere, ite in Galaad; ibi enim est sedes idololatrire : nolito ergo ea colere in Galgalis; quia hic locus perlinet ad Judam, ct consequenter ad Deum, Deique templum (1).

Nam et altaria eorum quasi acervi super sulcos agri, — 7. d. Ne mihi negetis idolum Galaaditis fuisse vanum, frustraneum cl noxium; en appello ipsa altaria idolorum. Uree enim redacta sunt in acervos ct terram arabilem, uti jam dixi. Aliter Clarius, 7. d. Miseri ubique acervos lapideos colligunt, ut cx cis altaria idolis construant, ct diis terminalibus immolent, relicto Deo vero. Prior sensus est verus et genuinus. Sic enim in terris saxosis, qualis est Judrea, solent eximi saxa, ut possint arari ct sulcari, quod rustici vocant exossaro agros; saxa enim sunt in agris, quod ossa in homine. Sic Persius *satyra* ultima ait :

Exossatus ager juxta est.

12. Fugit Jacod in regionem Syr ix. — « Fugit, n Vcrscilicet a facie Esau fratris sui, indignantis ob erepta sibi ab eo primogenita, *Genes,* xxvm. Redit Propheta ad ostendendam Dei providentiam ct curam, quam habuit de Jacob patre Israelitarum, et per consequens dc ipsismet Israelitis, ut demonstret eorum ingratitudinem, utque eos ad Deum redamandum rursumque colendum revocet.

Servivit Israel in uxorem (7. d. Jacob pro uxore Rachel servivit Laban septem annis) : et

(i) Certe versus hic, inquit Ackermann, quoad nexum, œque ad sensum dltficilioi est. Sed si meminerimus, concionem capitis nostri habitam fuisse sub ultimo Samariæ rege Hosea, ob cujus defectionem obsidio Samariæ per Salmanasarein, IV *ilcg.* xvn, 1-4, proximo instabat; quo vero tempore in recenti memoria erat facta per Teglathphalassarem, IV *Heg.* xv, 29, coll. I *Varalip.* v, 26, incolarum Galaaditidis et Galilææ cx patria expulsio, el in captivitatem Assyriacam abductio ; et nexus, et sensus verborum facilior erit.

Sic hunc versum vertit Maurer, quem secutus est Bodin in sua versione Gallica *(Les Livres prophétiques,* etc., Parisiis 1855) : *Num sit Galaad scelus?* num sceleste agant Galaaditæ? *nil nisi nequitia sunt,* nil nisi nequam, prorsus nequam, nequissimi sunt : *Gaigaie boves sacrificant, etiam eorum* Galgalensium *arte* sunt *ul acervi lapidum in sulcis agri,* etiam eorum tot sunt arre, quot acervi lapidum in sulcis agrorum. Sunt duo membrorum paria, quorum prius perstringit Transjordanenses, posterius Cisjordanenses, ita ut perditissimi dicuntur ulriquo: conf. cap. vi, 8, ct iv, 15. Oteerva etiam, ita conformata esse singula membra, ul tertium respondeat primo, quartum secundo. CZX «"»> oblique interrogantis est. Interrogat autem vates, non quasi dubitet, verum ut eo fortius atlirmet. Sæpe enim , ut firmissime aliquid asseveremus, asseverationi praemittimus interrogationem. . Ad verba *ut acervi lapidum in sulcis agri,* cf. simillimam comparationem cap. x, 4. Cogitandum de acervis lapidum, quos congerere solent ii qui Lapidosos agros expurgant. Est vero eo aptior comparatio, quod istorum acervorum speciei eminus intuentibus haud absimilis est aræ.

in uxorem (id est pro uxore altera, scilicet Lia), servavit, — id est custodivit et pavit oves Labani. Ilie enim *servavit* legendum cum Hebreo, Septuaginta et Romanis, non servivit, uti paulo ante.

Sensus est, *q. d.* Deus sua providentia effecit ut Jacob serviens Laban ditaretur, tam in ovibus, quam uxoribus ac prolibus, puta duodecim Patriarchis, ex quibus vos prognati estis. Nota hebraismum : Hebræi enim per *belli,* id est *in,* significant pretium; dicunt enim : Emi domum in argento, id est argento : Comparavi mihi opes in labore, id est labore : Servivi in uxore, id est pro uxore; hoc ergo e4 *beth* pretii, vel *in uxorem,* id est *ad,* propter uxorem sibi comparandam.

Vtn. 13. 13. In Propheta (id est per Prophetam, puta Mosen) eduxit Dominus Israel de Ægvpto, ei in Propheta (per eumdem Mosen) servatus est, — a Pharaone aliisque hostibus (i). Quocirca

Ve« 14. 14. Ad iracundiam me provocavit Ephraim (id est Israel, quia tot beneficiis meis ingratus me spernit, et vitulos adorat) in amaritudinibus suis, — id est in peccatis suis, præserlim idololalriæ, quæ mihi amaritudinem, id est dolorem et bilem, movent. Loquitur nnlhropopalhw;. Nota hic peccata et idola vocari *amaritudines* Dei : quia maxime Deum offendunt, adeo ut, si dolor, mœror, anxietas, imo mors et interitus in Deum cadere possent; hæc non aliunde, nec alia sagiUa, quam peccato ei obvenirent.

Sanguis ejus super eum veniet. — « Sanguis in Scriptura vocatur homicidium, et metonymice pœna homicidii, uli hic, *q. d.* Occidetur ul reus, ac pœna suæ necis et sui interitus ipsi obveniet, Ipsique imputabitur.

Et opprobrium ejus (id est pœnam opprobrii) restituet ei Dominus suus, — scilicet pro opprobrio quo ipse Deum affecit, adimens ei divinitatem, camque sacrilege transcribens idolis. Deus enim peccatum nullum, præserlim tam enorme, sinit inultum. Nam, ut ait S. Augustinus in *Psalm.* !>**• xuv : «Peccatum puniturus est (Deus), quia virga directionis esi virga regni ipsius. Puniendum est ilia .m- peccaluin : si puniendum non esset, nec pecca- P°°‘,uia tum esset. Proveni illum : non vis ul ipse puniat? tu puni. » El mox : « Puniendum ergo erit aut a le, aut ab ip^o. Tu agnosce, ut ille ignoscat. « Id m in *Psalm,* lviii : « Quid est, inquit, operantem œquitalem? quia hoc in te odisti quod cl odit ille, ut incipiat placere Deo, dum hoc in te punis quod displicet Deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum, quia verum est: Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. • Idem in *Psalm,* 1, explicans illud : *Ecce enim* ve- - *ritatem dilexisti,* id est, inquit : « Impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis, non reliquisti : venialem dilexisli, sic misericordiam prorogasti, ul servares el veritatem. Ignoscis confitenti, ignoscis, sed scipsum punienti, lia servatur misericordia et veritas : misericordia, quia homo liberatur : veritas, quia peccatum punilur. » Vide eumdem, epist. 122 *ad Victorianum,* ubi docet Deum nemini peccanti, ne sancio quidem, parcere; ideoque permisisse Barbaris Italiam et Hispaniam invadentibus affligere etiam sanctos viros, cl violare sacras virgines.

(!) a In Propheta servatus est. » Eleganter ntitur Propheta verbo *¿chamar, serraci!,* cum paulo ante adhibuerit de pastore, gregem imbellem et errabundum curante, vers. 12 : a El servavit in uxorem, » scilicet greges Libani.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Israeli minatur excidium, co quod homines immolaverit vitulis, ut dispergatur, ct evanescat quasi nubes ros, gluma ct fumus : quia Deus invadet aim quasi Icama, pardus, ct ursa raptis catulis. Ergo perditio tua, id est ex (e, est Israel : in me vero auxilium tuum Secundo, vers. 11, *avolat ad Christum, docetque quod Christus moriens eos omnesque credentes a morte liberabit, et cx inferno educet : erit enim quasi ventus urens, qui per ignem conflagrationis perdens mundum impium in die judicii, cuique sortem pro mentis dividet ct retribuet* (2).

I. Loquentc Ephraim, horror invasit Israel, ct deliquit in Baal, ct mortuus est. 2. Et nunc addiderunt ad peccandum : fecerunlque sibi conflatile dc argento suo quasi similitudinem

(?) In hoc capito et in sequenti, quod arcte cum præsenti coh ere!, pergit Propheta reprehendere peccata Israelitarum et pomas eis denuntiare: ita ut quod cap. xrr, 15, generalius dixeral, quod Ephraim Deum ad iram provocaverit, nunc cl deinceps por specialia explicet.

lu definiendo tempore, quo edita fuerii oratio per h i c duo capila decurrens, mirifice inter se dissentiunt interpretes, inquit Maurer, qui ad tempus posterioris interregni illam referi propter locos cap. x iii, I!, ct cap. xiv, 4. Horum enim primo vates aut frequentes illis atque cruentas regum vicissitudines respicit, quas tempora viderunt inde a Jeroboamo II ad lloeeam usque (lib. II *iirg.* xv, 10, 11, S3, 30), aut regnum brachlaruin brevi intenturum dicit. Versu autem 4 cap. xiv, abound cum Aftyrlü

idolorum, factura artificum totum est : his ipsi dicunt : Immolate homines vitulos adorantes. 3. Idcirco erunt quasi nubes matutina, el sicut ros matutinus prætericns, sicut pulvis turbine raptus cx arca, ct sicut fumus de fumario. 4. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti : el Deum absque me nescies, et salvator non est præter me. 5. Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis. 6. Juxta pascua sua adimpleti sunt, et saturati sunt : el levaverunt cor suum, cl obliti sunt mei. 7. Et ego ero eis quasi Icæna, sicut pardus in via Assyriorum. 8. Occurram eis quasi ursa raptis catulis, ct dirumpam interiora jecoris eorum : et consumam cos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos. 9. Perditio tua, Israel : tantummodo in me auxilium tuum. 10. Ubi est rex tuus? maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis; cl judices lui, de quibus dixisti : Da mihi regem et principes. H. Dabo tibi regem in furore meo, el auferam in indignatione mea. 12. Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum ejus. 13. Dolores parturientis venient ei : ipse filius non sapiens, nunc enim non stabit in contritione liliorum. 14. De manu mortis liberabo cos, de morte redimam cos: ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne : consolatio abscondita est ab oculis meis. 15. Quia ipse inter fratres dividet; adducet urentem ventum Dominus dc deserto ascendentem, et siccabit venas ejus, el desolabit fontem ejus, el ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.

▾er*-1. 1. Loqcente Ephraim (I) (« Ephraim n vocat Jeroboam, qui ortus fuit ex tribu Ephraim, primusque ex ca creatus csl rex Israelis, g. *d.* Dum loqui capii Jeroboam Ephraiinita, ac incitare plebem ad idola, puta ad vitulos aureos colendos), horror (vel, ut Symmachus et Thcodotion, *tremor)* i.Xvasit Israel (ut regi idololatra resistere non auderet, sed ejus metu quasi tremore perculsus, Baal, id est idola, puta vitulos aureos ab co propositos coleret : itaque) mortuus est, — tam ipse quam rex ejus, id est captivitati, el morti temporali fuit addictus, ac mullo magis spiritualem aniinæ mortem incurrit, perdens eum qui dicit : a Ego sum vita, » *Joan,* xiv, 0, juxta illud *Ezcth.* xvin, 20 : a Anima quæ peccaverit, ipsa morietur, n Ita S. Hieronymus, Rupertos, Hugo, Lyranus, Emmanuel et Mariana. Ad litteram Baasa occidit Nadab filium Jeroboam, ejusque stirpem evertit, ac regnum ad se transui», III *Reg.* xv, 29. Aliter Arias : *horrorem* enim accipit aversionem a Roboam, quam populo impressit Jeroboam, proponens ei illius lyrannidem, ct tributorum immanitatem; itaque a populo, aversante Roboam, creatus est rex Jeroboam (2).

Secundo, pro *invasit* hebraice est XÜJ *nasa,* quod inter alia significat *extulit, alienavit.* Unde Chaldæus et Valablus sic vertunt el explicant : Olim cum ipse Ephraim Deum coleret, tremebant omnes dum ipse loqueretur, luncque extulit ca-

Ægyptiisve ineunda societate cives dehortatur; id quod rursubin posterius interregnum valet.

Primo, gravitas sceleri" Israelitarum exponitur, *primo,* in >uo progressu ; quem initiavit vitulorum erectio Jeroboam, promovit Rialis adoptio, amplificavit promiscua idolorum conflatio, et humanorum sacrificiorum immolatio, 1,2; *secundo,* in suo demerito, quod secuta hinc prosperitatis inhabilitase! conversio, atquoauxilii divini subirai lio oMendit, 3, 4; *tertio,* in sua ingratitudine, qu® pi br'nendorum collatorum oblivione cl abusu palet. 5, 0.

Srormo, vindicta divina additur, praedicendo, *primo,* excidium viae insidiis domi fvrisquo, a Deo inferendum, 7, S; *secundo,* auxilium divinum subtrahendum, humanum iuicrn iii"i)lli< ieus ad frustrandum, 9-11 conditionem dolonbu* afilo tissim im, natam cx Dei dissimulatione, et populi ad perna», stupore, 12, 13.

Tuno» promtain subjicitur «Aulisci redemptionis futur®. *primo,* per' brisai n^urrretionom, ol victoriam do m< ru» ac inferno adhuc revelandam, 14 ; *secundo,* per p*'ccall *t pentr almhlHinpm, 15.

(1) Quia inni *Ephrmm* ab tesele distinguitur, et quasi ci oppi nitar, irm wmitur quidem Ephraim hoc loco pro <te*m tribubwi, ul supra cap. xii, 1, S. el trepms apud V-Uutn ; n-c tam«*n reliqui prorsos excluduntur, sed ipAra/m tanquam primus *el pra-aouus* uniatur.

(Hoeenmuller.)

li) Sunt qui hunc versum in diverso senso intelligunt : *tJt locutus est Ephraim, terror* fuit, id est, simul atquo vocem suam edidit I phraltolta, percuta? sunl Iribus reliqua ; tantopere oliin potentia et dignitate eminuit Ephraimila, ut ad vocem ejus omnes circumcirca exhorrescerent, *sustulit ille sc,* in suminum potenti® ac dignitatis f.istigiuin evectus est in *Israele,* inter reliquas fsraclil irum tribus; *rt,* sed *culpam contraxit fíaalo,* i<l csl instituendo Baali cultu, *ct mortuus est,* id est cœpit inde ab illo ipso tempore interire. In primo ct secundo membro cogitat vales de antiquioribus temporibus qu® fuerant ante triste inter Judæos ct Israelitas dissidium ; in tertio autem de co tempore, quo Ephraim regnum sui juris est factum, quoque introductus csl inter illos deorum fictorum cultus. Ita Maurer, quem equitur Bodiu. alii vero Interprètes secundum accenluationem nomen nn*l r^i» protasi jungunt, illudque abstracto pro concreto posito per *rem horrendam,* institam, scilicet a Jorohoamo I vitulorum cultum, exponunt, ideoqne ad idem tempus, quo Ephraim a Juda divisus fuit, referunt. — Hanc expositionem commendari* videntur, inquit Ackermann, *prima,* ¡uirallcfismus membri sequentis : *Et deliquit in Itante,*qui requirit, ut reatus in priori quoque membro intcUigalur; *secundo,* quia Ephraimus loqueos, de alio tempore intelllgi nequit, quam quo Ephraim a Juda divisuipst.adcoqm' tempus notatur Jeroboami I.qui cultum vitulorum prunus instituit.

put, factusqild CM ret; red postquam deflexit nd Raul, mortem incurrit, vitaque ct regno privatus est. Per *Ephraun* intellige Jeroboam, vol lp«ammet tribum regiam : tribus cnim Ephraim 'm Jeroboam et posteris, regnum in cætern* tribus obtinuit,

Víir.t. -• bT hukc addiderunt ad peccandum *(q.* ¿.Insuper peccata peccatis, idola idolis addunt et accumulant : nam) fecerunt sibi conflatu e (conflaverunt idolum) DE AUGENTO SUO (vel StlFO, altove metallo) quasi similitudinem idolorum. — Hebraice, *juxta intelligentiam,* vel eonttpfâmrm nuam *idolorum,* sive quam habebant dc idolis, hoc est, prout cuique in mentem venit, prout quisque phantasia sua concepit, prout cuique visum fuit, vel libuit effingere ani formaro hoc vel illud idolum tali vel tali specie, forma et figura; quod clare Noster vertit, « similitudinem idolorum. » Hæc enim eorum mentis conceptio vel idea non erat aliud quam idea cl similitudo idolorum. Unde subdit :

Tactura artificum totum est, — *q. d.* Idolum nil habet numinis, vel divini, sed totum est artificis idea conceptum, ct ejusdem manu fabricatum; dum ergo idolum adoras, ideam et phantasiam fabri adoras : illius cnim est opus cl imago, nec aliunde quam ex hac ejus officina prodiit; sicut enim artifex mente, prius concipit ideam domus quam fabricare cogitat, ac delude juxta eam domum construit ct fabricat ; ita et idoloplastes, sive artifex idoli, prius format sibi ideam idoli in mente, ut verbi gratia talcin habeat mensuram, talem vultum, tales oculos, talem situm, etc., ac deinde juxta eam illud ex argento vel auro confiat et efformat. Hcbreum ergo rW3H *Ichuna* proprie mtelligentiam significat, non ideam, a radice *ban,* id est intellexit: sed in re, inlelligenlia architecti, artificis ct fibri non est aliud quam exemplar ct idea rei ædificandæ ct fabricandm, quam Hebræi proprie FTJ3D *tabnit* vocant, a radice rw *bana,* id est aedificavit.

Hinc patet, magis subtiliter qu un solide et genuine, aliquos per *similitudinem idolorum* accipere *imagines idolorum, q. d.* Quanta est Israelitarum vanitas ct stultitia, quod non tantum ipsa idola, sed et eorum effigies ac. imagines expingant et exsculpant, casque colant quasi deos.

Ilis ipsi dicunt : Immolati: hominis vitulos adorantes. — Vox *homines* est accusativi casus, non vocativi. Palet ex Hebreo O1N 'CIDI *zobeche odami* et cx **Septuaginta, id** est *immolate homines, v.* g. filios quasi victimas; vituli enim defecerunt. Sensus est, g. d. Do idolis dicunt idololatre, præsertim eorum sacerdotes : Vos, o Israelite, qui vitulos aureos Jeroboam adoratis, immolate eis non tantum oves et boves, sed et homines; quia id faciunt gentes, ct quia id fecit \braham, immolans Isaac filium suum, *Genes,* xxii. Sed vera causa erat, quia daunon sitit cruorem humanum, corumquc *necem sibi <le-*poscit. Est nervosa antithesis inter vitulos ct homines, *q. d.* Quanta stupiditas est vitulis immolant homines, cum vituli quasi beslta homini servire debeant, non horno vitulb? HaS. Hieronymus, Cyrillus, Hugo et alii. Aliqui tamen, ut Lyranus, Papninus, Vatablus ct Arias, -ñ *homines* accipiunt in vocativo, g. *d.* Vos, o homines, immolate victimas vitulis aureis, cosadoranles.

Nota: Pro *adorantes* hebraice est ïissaftim, id est *osculantes.* Unde Vatablus vertit : Vos, o /tornine*. *qui sartificatis vitulis, osculamini eos.* Solebant cniin idololatre, in signum venerationi* cl adorationis, osculari idolum, aul, si id non possent, manum propriam loco idoli. Hoc est quod ail Job cap. xxxi, 26 : a Si vidi solem cum fulgeret, etc., el osculatus sum manum meam, » hoo est, si solem fulgentem adoravi osculando manum meam. El *Eztch.* vm, 17 : « Ecce applicant ramum ad nares suas,» quasi adorantes ct osculantes Deum, cui ramus hic sacer erat. Vide ibi dicta. Hinc *adoro* idem est quod ad ora applico, scilicet manum osculando. Ha Plinius, lib. XXVIII, cap. n.

3. Incinco erunt quasi nubes matutina. — Cuipæ intentat pmnim excidii, cumque celerem, acrem et plenam, quam proinde quatuor parabolis explicat cl exaggerat. *Prima* est : « Erunt, inquit (scilicet Israelite qui vitulos adorarunt) quasi nubes matutina, » qua' cito asole oriente dissoluta, vel dispulsa inierit.

Secunda, sicut « ros matutinus praeteriens, » quem scilicet sol matutinus slatirn sorbet, siccat et aufert.

Tertia, « sicut pulvis turbine raptus ex nrea : • pulverem intellige, non arene, ncc terre, sed palearum frumenti triturati, puta glumam et quisquilias palearum (has enim significat hebræum pO *mots)* quas ventus turbinis rapit ex area, et huc illueque difflat. Pari enim modo Israelite, excisa Samaria, cx ca quasi arca sua abrepti sunt ab Assyriis in captivitatem, indeque quaquaversuni disporsi.

Quarta, « sicut fumus de fumario, » puta de fuintbulo, vel camino, exit ct propellitur; qui statun tenues vanescit in auras : ita o Samaria oxpcllcntur Israelit i) in Assyriam. Pro *filmano* hebraice est mix *arublni,* quod Aquila, *cataractam;* Symmachus, *foramen,* Thcodotion, id est *fumibuhtm,* vertit. Cataractam autem proprie vocat foramen in pariete fabricatum, per quod fumus egreditur, ait S. Hieronymus. Verum Septuaginta aliis punctis legentes n31X<irk», vertunt, *locustam;* quod explicans S. Hieronymus : Audiat, ait, Ephraim 80 id est *vapori,* sivo aura? ct spiritui, comparari, qui ita tenuis de ore locusta? egreditur, ut non sentiatur.

4. Ego autem Dominus Deus tuus (fui continuo) vcfi. ex nRRA Egypii(I) *(q.d.* Ex olilano tempore, quo

(I) *Sic* cuín præccd. corineclilur hic versus; Ne pœna

ex Ægypto te per tot portenta eduxi, jugem tui curam gessi, te protexi, alui, prosperavi quasi Deus, imo pater tuus. Quocirca dixi, et mandavi tibi vicissim id quod sequitur, scilicet) :I)elm absque (id est præter) me nescies (7. *d.* Non agnosces, nec coles, alium Deum quam me), et salvator non est præter me. — Hebrœum vau, significans *ct,* est causale. *El* ergo, id est *quia, q. d.* Coles me, quia redemptor el salvator tibi non est alius quam ego, qui ex Ægypto aliisque hostibus te salvavi el liberavi. Ita Cyrillus, Thcodoretus, Lyranus et alii.

Vtn 5. 5. Ego cognovi (practice, id est amavi, benefeci, rexi et direxi) te in deserto. — ila S. Hieronymus. Unde Septuaginta vertunt: *Ego (e pavi in solitudine,* nempe dans manna de cœlo quotidie. Vere Psaltes, *Psalm,* xxii, 1 : « Dominus, ait, regit me (hebraice, *pascit ine,* vel *est pastor meus),* ct nihil mihi deerit : in loco pascuæ ibi me collocavit. »

Ver» «. 6. Juxta pascua sua adimpleti sunt, — *q. d.* Cum tam largiter et miraculose eos per manna, coturnices, et aquam de petra pascerem in deserto aridissimo, ac si in pascuis uberrimis eos collocassem, ipsi saturi mihi recalcitrarunt. Ita Chaldæus; itaque impleverunt illud Mosis do se vaticinium : a Incrassatus est dilectus, et recalcitravit : incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, v *Deuter.* xxxn, 15. Ita S. Hieronymus, Chaldæus, Hugo, Lyranus et alii.

▾er».?. 7. Et (id est idcirco, *q. d.* Quia ipsi mihi, se tam affluenter pascenti, ingrati ct rebelles fuerunt, idcirco) ego ero us quasi leæna. — Deum vindicem acrem ct terribilem, ac consequenter Assyrios, quibus ad hanc vindictam usus est Deus, comparat *primo,* Icænæ, quæ sævior est leone, præsertim dum catulos nutrit; *secundo,* pardis a in via Assyriorum (I), » qui scilicet solent grassari in deserto, per quod ex Judæa et Samaria ilur in Assyriam. Notat captivitatem per Assyrios factam : Assyrii enim quasi pardi, per hoc desertum Israelitas vexando, onerando, et verberando quasi mancipia, deduxerunt in Assyriam. Hebraice est 1WX Assur, id est Assyrius : verum Chaldæus, Rabbini, Clarius, Arias, Pagninus el Vatablus pro Assur legunt *asur,* id est aspiciam, accingar ad pnedam, insidiabor, a radice nrs *sur,* id est aspexit, insidiatus est. Unde vertunt : *Sicut pardus ad viam aspiciam, et insidiabor cis,* ul cos depræder et dilaniem.

Tertio : 8. Occurram eis quasi ursa raptis catulis, — sæviens iu raptorem, ct consequenter in obvios .quosque. Mira est sœvilia ursæ raptis catulis : quia mirus illius in eos amor. Ursa enim catulos informes gignit, cosque deinde lambendo sensim format et perficit, quod non faciunt alia animalia. Undo B. Isidorus Pelusiota, discipulus S. Chrysostomi, lib. Ill, *epist.* 267, legit : « Occurram eis ul ursa anxia, » ailque hoc simili significari vim Dei ultricem. Vcn.u

Tropologice, si tantus est ursæ amor in fœtus informes, tantusque furor in eum qui illos sibi eripit; quantus est amor Dei in suos fideles et filios, quantusque furor in cos, qui illos malo exemplo, vel pravis consiliis, illecebris, etc., a Deo avertunt, ct in venerem aliaque scelera pelliciunt? Sane in tales sæviel Deus magis, quam ursa in raptorem catulorum. Vide de ursæ in catulos studio Plinium, lib. Vili, cap. xxxvi, et Ælianum, lib. II, cap. xix.

Et dirumpam interiora jecoris eorum. — Hebraeus, Chaldæus et Septuaginta: *Dirumpam clausuram cordis eorum ;* Leo Hebraeus : *Lacerabo pertinax cor eorum.* Alludit ad leones aliasque feras, quæ solent capta prœdæ corpus scindere et findere usque ad cor, ipsumque cor primo devorare. Porro Hebrœum nb *leb,* id est cor, in Scriptura per synecdochen significat interiora omnia, puta jecur, præcordia, aliaque viscera. Itaque noster Interpres maluit vertere *jecoris* quam *cordis,* quia jecur est sedes amoris ct concupiscente ; ac proinde juste a Deo punitur, ct dirumpitur. Hac dc causa in hymno sabbati, ad matutinas Horas, orat Ecclesia :

Lumbos jecurque morbidum
Adure igni congruo.

q. d. Concupiscentiam adure, quæ in lumbis ct jecore maxime residet.

Ita sentiunt quoque ct loquuntur Philosophi ct Poete, ut Plato ct Horatius, lib. I, *ode* xxv , cum ait :

Cum libi fi igrans amor et libido
Sæviel circa jecur ulcerosum.

El lib. IV, ode 1 *ad Venerem :*

Si torrere jecur quæris idoneum

Et lib. I, *epist.* 18 :

Non ancilia tuum jecur ulceret.

Rursum dirumpet Deus jecur, id est vitam, felicitatem et gloriam Israclitarum; horum enim symbolum est jecur, ut dixi *Thren.* 11, 8.

Et consumam eus ibi quasi leo, bestia agri scindei‡ eos. — a Ibi, 0 scilicet « in via Assyriorum, 0 ipsaque Assyria. Ila S. Hieronymus, Lyranus ct Vatablus. Aliter Arias : *Ibi,* inquii, *td est in corde, q. d.* Sicut leo cor prædæ petit et vorat, adipemque ct sanguinem circa cor diffusum exsugit, cæ-

ven. 3 denuntiata, severior videatur, sed ut potius crimen perfidis Ephraimitaram, in adrnisso cultu idolorum, eo magis pateat : regreditur Dominus ad summa beneficia, populo inde ab antiquissimis temporibus exhibita.

(t| Sunt in pardo, praeter robur cl osvitiam, celebria quoquo cursus velocitas atque insidiosa astutia. Cí. Plinium, //hr. nui. Ul>. X, cap. I x x iii : Insidunt pardi condensa arborum, (xxultauque eorum ramis in praetereuntia deáliuüt, atque e volucrum sede grassantur.

tern vero membra permittit ursis, lupis, aliisque bestiis devoranda : ita ego corda Israelitaniin immissis assiduis curis, moeroribus, anxietatibus el terroribus exedam et consumam : sed bestia agri, id est Assyrii, reliquas corporis partes scindent cl laniabunt, titeo expositio apposita est, œque ac erudita.

Moraliler, Deus credentibus ct pernitentibus est mater, aitque : « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, elego reficiam vos, n *Matth.* xi, 28. « Incredulis vero ct nolentibus agere pœnltenliam, panther, pardus, ursa, et leo efficitur,» ait S. Hieronymus.

Ven. fr. 9. Perditio tua, Israel, tantummodo in me auxilium tuum. — « Tua, » id est ex te, tuisque peccatis et demeritis libi obvenit, 7. *d.* Tu, o Israel, tibi es causa perditionis, id est captivitatis et excidii, non ego : quia in me non est perditio, sed auxilium tuum : nullus enim est qui tibi auxiliari possit et velit nisi ego. Tu vadis tc perditum, ego non nisi libi auxiliari, leque salvare opto el conor. Hinc Leo llebræus, Pagninus cl Vatablus pro /ITO *sçaehet,* id est perdere, perditio, legentes JWsçicfteL id est perdidit, excidit, delevit, verlunl, *perdidit te* vitulus luus, quem, me relicto, coluisti, *sed in me auxilium tuum.* « Perditio » ergo hic non significat peccatum ct culpam, sed peccati pœnam ct excidium : hoc enim significat Hebrœum *sçaehet.* Ita Septuaginta, S. Hieronymus, Lyranus, Valablus, a Castro, Mariana cl alii. Sensus ergo est, 7. *d.* Tu, o Israel, semper tua rebellione, idolis ct sceleribus adseivisti tibi clades, ruinas, et mille calamitates : ego ex adverso, quantum in me est, curavi el curo tuam salutem mittendo Prophetas, qui te ad poenitentiam, qua clades imminentes evaderes, hortarentur tibi : ergo tuum excidium imputa, non mihi ; esto enim tandem occursurus sim tibi per Assyrios quasi leo, pardus, ct ursa reviens; tamen tu ad hoc me cogis tua obstinatione et impœnitentia, quæ tanta est, ul ipsa volenti mihi tui misereri ct parcere, quasi invito flagellum quo castigeris extorqueat. Hinc Chaldæus verlit : *Cum vos depravatis opera vestra, 0 domus Israel, dominantur in vos populi; sed quoties conversi estis ad legem meam, verbum meum fuit vobis prCesidio;* Syrus vero : *Corrupi* (perdidi) *te, Israel ; quis adjuvabit (e?* Arabicus Alexandrinus : *In perditione tua, 0 Israel, quis est qui te adjuvet?* Arabicus Antiochenus : *Corrumpent te* (hostes, v. g. Assyrii), *quis est qui te adjuvet ?*

Ubi nota : Vox *tantummodo,* licet expresse non sit in llebrœo, tamen per anlithesin intelligitur, duoque significat. *Prius,* Israelcm nec ab Aèsyrio, nec ab /Egyplio, nec ab llosee rego suo, nec ab ullo alio sperare debere auxilium, nisi tantum a Deo. *Posterius,* Dei tantum esse auxiliari, non perdere, 7. *d.* Sicut tibi proprium csl te perdere, ita Dei proprium est tibi auxiliari, leque salvare: per accidens enim ei est, ct quasi alienum ab eo, si ob peccata cogatur tc punire. Ha noster Emmanuel Sa.

Secundo, S. Hieronymus ex Hebreo hunc quoque dat sensum : « Dispereas, Israel, quia nihil libi reliquum est, nisi ut mea solum clementia conserveris. »

Tertio, Septuaginta vertunt : *Corruptioni tuas, Israel, quis auxiliabitur?* id est captivitati luæ , *et ultima: servituti quis eorum , quos tibi prcesules estimasti, poterit ferre auxilium?* ail S. Hieronymus. Unde sequitur : « Ubi est rex luus? »

Loquitur Propheta de perditione el de auxilio primo corporeo cl temporali, deinde spirituali et ademo. Hoc enim illo longe gravius maximiqm momenti csl. Unde sequitur perditionem, repro- ^probationem, obdurationem el damnationem non esse proprie et per se ex Deo perdente, repro- kr, vm» banlc, obdurante el damnante; sed ex homin'? peccante , seque in peccatis usque ad finem vile obdurante. Ex adverso praedestinationem, vocationem ct gratiam non esse ex previis praedestinatorum meritis; sed cx Deo predestinante, vocante, et gratia sua predestínalos preveniente. Hæc enim sunt auxilium Dei. Ila Theologi, I part. *Quast.* XXIII.

Quocirca licet in predestinate non sit causa vel ratio cur praedestinentur, lamen in non predestinate est ratio scu causa cur non predestinentur. Si enim Deus, ex seipso motus, aliquos excluderet a beneficio predestinationis, ipse esset prima causa perditionis illorum, cum certum sit perituros qui non sunt predestinali, ait Gregorius de Valentia, l pari. *Quœst.* XXIII, puncto 4, disp. 1.

Est ergo hæc sententia : * Perditio tua ex te, Israel, tantummodo in me auxilium tuum,» generalis et universalis, quam sic quasi per partes el parallela explices :

Captivitas tua, Israel, ex te : redemptio tua ex me.
Interitus luus ex te : salus tua cx mc.
Mors tua ex te : vita tua ex me.
Malum tuum ex te : bonum tuum ex me.
Reprobatio tua ex te : predestinate tua ex me, qui semper ad ostium cordis sto et misericorditer pulso.
Derelictio tua ex te : vocatio tua ex me.
Miseria tua ex te : felicitas tua ex me.
Damnatio tua ex te : salvatio ct beatificatio tua ex me.

Nam, ul ait S. Augustinus in *Sententiis,* num. 311 : « Multa bona facit Deus in homine, quæ non facit homo; nulla vero facit homo, quæ Deus non facit ul faciat homo. »

Quod ergo nonnulli Doctores sic exponunt : a Perditio, » id est peccatum et culpa tua, qua te perdis , 0 homo reprobe, est ex te tuaque mala voluntate: perditio vero, id csl reprobatio ct permissio peccati, ex qua infallibiliter sequitur peccatum ct damnatio, est ex Deo reprobante : hæc, inquam, exposilio, huic loco est imperti-

iws quia perditio, uti ostendi, hie pœnam significat, non culpam. Est cl falsa, ul videtur : prima enim permissio primi peccati hominis in Deo, non est effectus reprobationis, nec a Deo reprobante : sed est effectus communis providentia», qua Deus causas secundas ct liberas permitlit suæ libertati, ut libere bene faciant aut male, prout voluerint ; hoc cnim exigit hominis libertas, ct suavis divinai providenliæ dispositio. Nam reprobatio non est causa peccati, sed potius ejus effectus. Deus cnim neminem reprobat ideo, ut peccet; sed omnem reprobum ideo reprobat, quia peccavit et reproba gessit ; ideoque se reprobum et damnatione dignum effecit. Reprobatio cnim esi actus justitiæ vindicativo?, quæ necessario peccatum vindicandum et puniendum, quasi objectum proprium presupponi!, non facit, nec causal. Vide dicta cap. xi, 8 e.l 9.

Preclare S. Bernardus, scrm. 8 in *Natali Domini : a* Recto, inquit, Deus, non pater judiciorum vel ultionum dicitur, sed pater misericordiarum, eo quod miserendi causam el originem sumat *ex* proprio, judicandi vel ulciscendi magis ex nostro. » Et S. Augustinus, *Sententia* 379: « Neminem, ait, Deus ad peccandum cogit; praevidet lamen omnes qui propria volúntale peccabunt. Cur ergo non vindicet justus, quæ fieri non cogit præscius? Sicut enim nemo memoria sua cogit facta esse quæ praetereunt, sic Deus praescientia sua non cogit facienda quæ futura sunt. El sicut homo quædam quæ fecil meminit, nee lamen omnia quæ meminit fecil; ila Deus omnia quorum ipse auctor est præscit, nec tamen omnium quæ præscil ipse auctor esi : quorum autem non est anclor malus, justus est ultor, n Clarius idem, cpisl. 106 : « Si Deus, inquit, quemquam immeritum damnare creditur, immunis ab iniquitate non creditur. » Et lib. *De llano perseret,* cap. vin : • Qui liberatur, gratiam diligat : qui non liberatur, debitum agnoscat. » Et cap. xi : «Investigabilis ergo est misericordia Dei, qua cujus vult miseretur, nullis ejus præcedentibus meritis ; et investigabilis veritas (id est justitia), qua quem vult indurat, ejus quidem praecedentibus meritis ; sed cum eo cujus miseretur plerumque communibus. » Et *epist.* 105 : « Quærimus causam praedestinationis, nec invenimus; reprobationis autem causam quærimus, et invenimus. Nam quibus Deus misericordiam non impertit, ut non impertiatur merentur. » Et lib. I ad *Simplician.* Quæst. II : « Ille cui subvenit, et ille quem deserit, cx eadem massa sunt peccatorum. El quamvis debeat uterque supplicium, ab uno tamen exigitur, alteri donatur. » Ibidem asserit Esau odio habitum a Deo propter peccata. Cum ergo reprobatio sit odium , Deus autem nihil odiat in homine nisi peccata, ut ait S. Augustinus, *epist.* ilXi , sequitur Deum neminem reprobare nisi prop ler peccata.

S. Augustinum sequitur S. Prosper *ad Capitula Gallor.,* it) sententia super cap. vn, tibí (licit : a Gratia Dei non prius eos (reprobos) deseruit, quam ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos voluntaria facturos defectione prœvidit, ideo in praedestinationis electione illos non habuit. » Utrumquo secutus S. Fulgentius, lib. I *ad Monimum : a* Quæso, inquit, Moniino diarissime, ul hunc locum Apostoli diligenter attendas. Notum namque est iram Dei dici non posse, nisi ubi creditur hominis iniquitas praecessisse. » Deus enim, cum reprobat, dicitur ab Apostolo velle « ostendere iram, » *Rom.* ix , 22. Idem docent Scotus, llcrveus, Cajetanus Ferrariensis, Joannes Major, Sylvester, Dominicus Solo, et alii quos citat ct sequitur Ludovicos Molina, I part. *Qiurst.* XXIII, art. 4 el 5, disp. in, Vasqucz, Bellarminus, Suarez ct Gregorius de Valentia *ibid.* Ili omnes asserunt Deum neminem reprobare nisi ob ejus peccata, in quibus vitam finit.

Tropologice, « perditio tua, Israel, » non hostium , non infecti aeris, non concursus siderum, non virium accendi ignis, non armorum, non ducum, non hostium, nec exercituum validissimorum : hæc enim omnia imbellia el evanida forent, necte perdere possent, nisi tu tuis peccatis iram Dei in te concitares, eamque in tui perditionem lacesseres ct evocares; tibi ergo eam adscribe, tibi imputa, non hosti. Idem dicat quælibet respublica, civitas et anima peccatrix, quæ suis sceleribus Dei vindiciam sibi accersil, suosque hostes in suum exitium concitat ct armat.

Rursum idem S. Augustinus, lib. II *Dc Peccat, merit, ct remiss.* cap. v, pulchra similitudine idipsum explicat: Sicut, inquit, corporis oculus non adjuvatur a lumine, si oculum claudas, aut si cum a luce avertas; ita si avertas a Deo, qui lumen est quod illuminat omnem hominem venientem in huuc mundum, aut si claudas mentis oculos, incurres in laqueos dæmonum , ct peribis; si vero te convertas ad Deum, ille tuam mentem illustrabit, ette ad se convertet. Itaque, o Israel, tua perditio ex te est, quia le avertis a Deo; salus tua tantummodo ex me, quia conversio ad Deum ex peccato a Deo incipiat ncccsse est. Hinc D. Thomas, I II, QwrsL CXII, art. 3, ad 2, sic explicat : a Defectus gratiæ prima causa est ex nobis; sed collationis gratiæ prima causa est a Deo, secundum illud Osce : Perditio tua cx te, Israel, tantummodo in ino auxilium tuum. »

Simili schemate do excidio Trojæ cecinit Pocla :

Non tibi Tyndaridæ facies insisa Lacenæ,
Culpatnsvc Paris, verum inclementia Divum
Has evertit opes.

10. Uni lst **HF.x** tuus? Maxime kunc salvet te, **ver.** — g. *d.* Reges, quos libi pelivisti et creasti, non possunt te ab instante Assyriorum excidio eripere et salvare, sed ego solus quem tu negligis et spernis. Probatio, quod dixit vers, praecedenti :

« Tantummodo in mo auxilium tuum, » *q. (L* Reges et principes lui non possunt libi in hac dado auxiliari, disco ergo ipsa experientia quod ego solus tibi opitulari possim.

Pro *ubi* hebraico est ’ilNe/ n, quod Septuaginta, Chaldæus, Noster, Leo llcbneus et alii vertunt, *ubi.* Aliqui tamen vertunt *cto* , quasi *ehi* sit futurum ab rVH *baia,* id est *fuit,* ut sensus sit : Ero *rex tuus nunc, q. d.* Nunc regam ct frenabo te quasi equum rebellem clindomitum. Verum huic versioni repugnant sequentia : « Salvet te, » etc., quæ do rego, non do íleo , accipienda esse liquet.

Er judices (consiliarii cl principes, ul sequitur) TUI DK QUIBUS DIXISTI (i *lìcq.* VIH, i») : Da MIDI BEGEM et principes. — lime videtur quod populus petens regem a Samuele (qui ei annuens jussu Dei, dedit Saulem) simul abeo petierit judices, quasi regis consiliarios; licet hoc in historia lib. *llegum* non exprimatur.

Ven. ii. 11. Rabo tibi begem in furore meo. — « Dabo, n id est dedi tibi Saulem, iratus quod regem alium a me peteres; item Jeroboam, cæterosquc repes Israel, quos proinde mox abstuli, eo quod impio viverent. Simili modo brevi auferam ultimum regem Rosee pariter impium, et in co aecum eo regnum tuum evertam. VoreS. Augustinus in *Sententiis,* sententia 252: « Deus, ait, cum malo aliquid poscitur, dando irascitur, non dando miseretur. p

Inde S. Hieronymus el Lyranus sic explicant : Dedi libi Saulem primum regem in furore, et ultimum regem Sedeciam auferam pariter in furore. Aut potius, dedi Jeroboam primum regem tuum, o Israel, in furore (de eo enim hic agitur, non de Sedccia ct Juda), ct auferam ultimum rogem tuum Rosee in furore (I).

Nota : Jeroboam cæterosquo reges sequentes Israeli dedit Deus in ira, quia offensus peccatis populi, voluit cum abjicere a Jerusalem, temploque ac regno suo, quod erat in Juda; unde in pœnam peccatorum ejus, dedit ci reges qui schisma facerent a Juda ct Deo, populumquc ad vitulos aureos abducerent.

torali- kr.urns «m re. Probat quod dixit, Israelcm a regibus suis non debere exspectare tutelam contra Assyrios cl salutem ; quia, inquit, ego reges hosco dedi Israeli, non cx amore, sed ex ira, ac proindo pariter auferam cos cum regno el populo cx ira. Quocirca ipsi non tam sunl sceptrum, quam flagellum Dei; quia sunl virga, qua Deus non repat gregem suum, sed castiget hostes suos. Vere dixil Livius lib. IX : « Imperia male parta, male gesta, male retenta obruuntur. » lloc est quod ait Job xxxiv, vera. 30 : « Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. » Quæ verba explicans S. Gregorius, lib. XXV *Maral.* xiv, docet subditos non debere conqueri de regum et principum vitiis, sed de sui» propriis, quia ob ea Deus iniquos eis dat principes. «Culpam ergo,inquit, proprii magis accuset operis, quam injustitiam gubernantis. Scriptum namque est : Dabo reges in furore meo. Quid ergo illos nobis preesse despicimus, quorum super nos regimina cx Domini furore suscipimus? » Unde concludit ; « Sic ergo secundum merita subditorum, tribuuntur personae regentium. Sic pro qualitatibus subditorum, disponuntur acta regentium, ul cœpe pro malo gregis etiam vero boni, delinquat vita pastoris. » Idem, lib. VI, *epist.* 7 : alta, ait, sibi regentium merita connectuntur et plebium, ut s«rpe cx culpa praecedentium deterior fiat vita subjectorum, et sœpe ex merito plebium delinquat vita pistorum. » Probat id exemplo Davidis: a Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius, tumore repente elationis inflatus, populum numerando peccavit, cl tamen vindictam populus David peccante suscepit. » Cur hoc? « quia videlicet secundum meritum plebium , disponuntur conia regentium. » Unde infert subditos maxime debere orarc tam pro regibus, quam pro loto populi cœlu. Sic Deus Judæis et improbis, in fine mundi, dabit Anlichristum regem in furore suo , uti docet ibidem S. Gregorius, imo S. Paulus, « eo quod charilatem veritatis, inquit, non receperunt, ut salvi fierent; ideo mittet illis operationem erroris, ul credant mendacio, » II T/ ifss. n, 10, *q. d.* Quia Judærnoluerunt recipere ChrMum veracem, ideo mittet cis Deus Anlichristum mendacem. Scelera ergo impiorum, quæ in tine mundi erunt maxima, parturient quasi Anlichristum, cumque a Deo regem extorquebunt.

Predare Plutarchns, lib. De *Sera numinis vindicta,* cap. n , docet impios principes et tyrannos dari a Deo. quasi carnifices, ad sumendum dc impio populo pamas; sicut enim fel byu næ utile est nd morbos sanandos, sic et saevitia tyranni, vel magistratus, valet ad expurganda vitia populi : « Tale medicamentum, inquit, Agrigentinis fuit Phalaris, Marius Romanis, Orthagoras Myro, Clisthenes Sycioniis. « Hinc Theognides, cum videret urbem fastu elluxu tumentem :

> Uterun), *inquit,* fert civili? hrc; limeo autem ue priât Virum correctorem make insolenti® vestre.

Anastasius Nicenus, Quæst. XV *in Script.,* duo illustria refert exempla. *Primum,* cum Phocas, inquit, Imperator (piasi tyrannus sæviret in innocentes, monachus quidam sœpo cum Deo expostulabat : « Cur, Domine , eum fecisti Imperatorem? w Cui responsum est cœlilus : « Quoniam non inveni pejorem.» *Secundum,* monachus quidam hvpocrita, sed scelestus, angeli monitu crea-

(i) Horum verborum sensus hic esse potest, inquit Maurer : Iratus delictis vestris sino vos per seditiones ac cædcs mulare roges pro hibitu. Nescio t unen an accommodatior ad ea quæ proxime præccsscrunt, lue sil seiiMis; Iratus concedo tibi regem, id est regiam dignitatem, eanidóniquo iratus tibi aufero. GL cap. x, 15.

tus Thebaidis corruptissimae Episcopus, cum ex sacro honore insolesceret, audivit ab angelo : « Cur superbis, o infelix? non es creatus Episcopus, quod dignus sacerdotio sis, sed quod civitas tali digna erat Episcopo. » Quin elS. Ambrosius in *Apolog. David,* agens de ejus lapsu : a Regum, ait, lapsus pœna populorum est; sicut enim eorum virtute servamur, ita etiam errore periclitamur. « Porro inter alia peccata, quæ impios principes merentur, Deumque ad cos dandum provocant, excellit contemptus sacerdotum ct sacrorum : hunc enim Deus tyrannide principimi castigat, inquit S. Cyprianus, epist. 67 *ad Rogalianum,* idque probat exemplo Samuelis. Huic enim dixit Deus : « Non te spreverunt, sed me, atque ut hoc ulcisceretur, excitavit eis Saul regem, qui eos injuriis gravibus affligeret, ct per omnes contumelias et pœnas superbum populum calcaret el premeret; ut contemptus sacerdos, de superbo populo ultione divina vindicaretur. »

Vera ii. 12. Colligata est iniquitas Ephraim (7. d. Scelus Israel repositum et reconditum est in scrinio *memoria:* me®, uti pecunia in arca et loculis colligatur et reconditur : colligatur, inquam, ne excidat, ideoque in mente mea) absconditum (est) peccatum ejus, — quia in ea reservatur ad tempus ultionis, quod brevi aderit, ut puniatur. HaChaldœus, S. Hieronymus, Theodoretus, Vatablus et alii. Alludit ad *Deuter.* xxxii, 34 : a Nonne hæc condita sunt apud me, el signata in thesauris meis (i)? p

Monti- Tropologice, nonnulli hæc referunt ad fideles, *1°* ex verecundia aul superbia nolunt Confes- liooe. cario sua peccata confiteri; et ad Religiosos, qui nolunt Superiori detegere suam conscientiam, animœque infirmitates et malas inclinationes. In his enim colligala est lingua, et consequenter iniquitas; sicut enim morbus œgri curari nequit, nisi ipse cum detegat medico; ita ncc vilia animi, quibus hoc proprium est, ut sola humilitate confessionis ct charitate, consolatione el instructione Patris spiritualis, vel sanentur, vel mitigentur, uti docet Cassianus, Vit® Patrum, ipsaque experientia. Unde sequitur : a Dolores parturientis venient ei, d quo enim diutius quis silet peccatum , eo difficilius illud pandit el expellit, sicut puella qu® fœlum mortuum utero gestat, quo diutius eum tacet et dissimulat, eo difficilius parturiet; quia in dies magis is corrumpitur, ut a matrice el virtute patiendi ejici nequeat. Audi Cassianum, *Collai.* H, cap. x : a Illico ut patefacta fuerit cogitatio maligna, marcescit, et antequam discretionis judicium proferatur, serpens teterrimus velut e tenebroso ct subterraneo specu, confessionis virtute protractus ad lucem, et traductus quodam modo, ac dehonestatus abscedit. Tamdiu enim suggestiones ejus noxi® dominantur in nobis, quamdiu celantur in corde. » Confirmat deinde idipsum exemplo Serapionis, qui solitus furari panem ad famem satiandam, furtum con* fitens, mox tentatione cl fame omni liberatus est. Vide et Dorotheum, *serm.* 5. Huc spectat illud *Psalm.* xxxi, 3 : « Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea. n Et *Eccles,* iv, 24 : « Pro anima tua ne confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gratiam et gloriam. » Et S. Augustinus, lib. *Dc Decem chordis :* « Melior est modica amaritudo in faucibus, quam æternus cruciatus in visceribus. 0

13. Dolores parturientis venient ei, etc.; nunc Ven.it enim non stabit in contritione filiorum, — 7. *d.* Israel dolebit ut parturiens, dum cernei filios suos ab Assyriis occidi et conteri. Pro *in contriHone filiorum,* Pagninus el Vatablus vertunt, *in confractione fatuum,* id est in ipso partu, el partus angustiis; per confractionem enim intellig t angustias uteri materni, ab (fluctu, co quod fœtus illic confringantur, 7. *d.* Gravissimas de Israele sumam pœnas, et tamen non resipiscet; nam est tanquam fictus insipiens, qui non conatur slatini egredi ex angustiis uteri materni el prodire in lucem; sed illic diu moratur in confractione. Tam stolidi sunt peccatores, qui, cum sint sæpo in extremis angustiis, in illis haerent, ab iisque confringuntur ct conteruntur, nec ad poenitentiam et ad Deum recurrunt : quod si facerent, mox ab iis se expedirent; a Deo enim liberarentur. Aliter Ruperlus et Arias, 7. *d.* Ephraim non agnoscit suam culpam el scelus, « dicitque : Cuncti labores non invenient mihi iniquitatem ; » facit ergo sicut stolida puella, quæ cum fornicata sit, scelus occultat; sed dum ei parius angustia) obveniunt, illud cum summo dedecore cl dolore prodit : nam non stabit in contrilione filiorum, id est tantos in pariendo cruciatus ct contritiones patietur, ut sustinere cl dissimulare nequeat; sed se parere vultu et voce prodat, imo proclamet. Pari modo accidet Israeli in excidio; lauta enim erit ejus clades ct dolor, ut omnes agnoscant ejus scelus fuisse enorme, ob quod adeo punitur; licet illud nunc neget el occultet. Ita Ruperlus, Arias cl Sanchez quem vide.

Tropologice, sicut puella fœlum, sic peccator peccatum concipit cum modica el brevissima voluptate; sed illud parturit ct parit cum magno et longo dolore, presenti et œterno. Vide S. Hieronymum hic ad vers. 15. J

14. De manu mortis liberabo eos. — Chaldœus Vera, ia vertit in preterito. *Uberavi eos, q. d.* Hactenus saepius Israelitas pœnitentes, et me invocantes liberavi ab hostibus, morte cl excidio : al jam impoenitentes mihique rebelles tradam hostibus ‹l morti : imo ipse ero eis mors, ut sequitur. Verum Hebraeus, Septuaginta el alii passim legunt in futuro : *Liberabo et redimam. Secundo,* Leo Hebrœus et Clair, subaudiunt condilionalcm voculam si.

il) Imago desumpta esi a rebus pretiosis, quæ colligantur et diligenter asservantur, cl in vers. seq. describitur tffixins utuu ligationis cl recundiUonis peccatorum Ephi ¿muí.

vcriuniquc per subjunctivum, *q. d.* Si populus terital cs-ct filius sapiens, el resipisceret a peccali", ac ad me rcdirel, dc faucibus inferni el mortis liberarem cum : at quia manet insipiens et impœnitens, morti a me tradetur (I). Ubi nota : Pro *mortis* hebraico est blNÜ *seed,* id cl *inferni,* ut vertit Syrus, sed eodem res redil : quia hæc duo tunc crani conjuncta. Nam ante resurrectionem Christi, qui ibant in mortem, ibanl parilcr in infernum.

Verum ncc Hebrœus, nec Septuaginta, necChaldœus, ncc alii habent voculam *si,* sed legunt absolute : *Liberabo et redimam.* Hæc ergo est vera ct genuina lectio.

Quærcs, quis ejus sit sensus, cl de qua liberatione hic agatur? *Primo,* Rudinus hæc accipit de liberatione urbis Hierosolymœ c manu Sennacherib eam obsidentis, quæ facta est per angelum cœdentem 185 millia Assyriorum, IV *Bcg.* xix, 35. Verum illa fuit liberatio Judœ et Hierosolymæ; hic vero agitur de liberatione Ephraim, id est decem tribuum, ut patet vers. I.

Melius Theodoretus et a Castro censent hic agi dc liberatione e captivitate Babylonica : licet enim ca primario fuerit Judæorum, tamen secundario fuit quoque Israelitarum : multi enim cx iis miscentes sc Judæis, cum iis e captivitate in Judæam redierunt. In captivitate enim erant quasi in morte cl in inferno, crantque ibi morituri cl in infernum descensuri, nisi Deus inde eos liberasse!. Typice autem agi hic de liberatione ct redemptione Christi, qui morions ct resurgens Patres c limbo ct morte liberavit, viteque restituit. Simili schemate Ezççhiel, cap. xxxvit, 1, per ossium aridorum vivificationem, repræsentat liberationem Judæorum e captivitate, et typice resurrectionem mortuorum.

Verum alii passim hæc non typice, sed ad liltcram accipiunt de Christo, qui sua resurrectione Paires inferno ct morte liberavit, sccumquc resurgere fecit; ac in fine mundi omnes pariter a morte ad vitam revocabit in universali resurrectione. Tunc enim perfecte hoc oraculum implebit Christus, qui inchoate illud implevit in sua resurrectione : in ca enim nos simul cum eo quasi resurreximus per fidem et spem. Ita censent S. Hieronymus, llaymo, Hugo, Ruperlus, Lyranus, Vatablus, Arias, Ribera cl alii passim hic, ct S. Augustinus, serm. 157 *Dc Tempore ;* Eusebius, lib. IV *Demonstrat.,* cap. xii ; S. Gregorius, homil. 22 m *1'vting.,* et veteres Rabbini apud Galalmum, lib. VIII, cap. XXI, ubi refert verba R. Mosis lladar-63D, dicentis : a Ibat mecum Messias filius David, quousque perveni ad portas gehennæ, cumque viderent captivi, qui in gehenna erant, lumen Messiæ, gavisi sunt cum recipere dicentes : Hic educet nos de his tenebris, sicut dictum est, *Osee* cap. XU! : De manu inferi redimam eos, de morte liberabo cos. v Probatur hæc sententia, *primo,* quia ita de Christo hæc explicat Apostolus, I Cor. xv, 54, dicens : a Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem (in communi resurrectione), tunc fiet sermo qui scriptus csl : Absorpta csl mors in victoria. Ubi csl, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus ? » Ubi manifeste citat verba Osce hoc loco, uli mox plenius dicam. *Secundo,* quia id arguunt ipsa verba sequentia: a Ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne : » quæ umbralice tantum cl tenuiter admodum conveniunt Cyro Judæos c Babylone liberanti ; proprie vero competunt Christo victori ct triumphatori mortis cl inferni, ut liquet cx ipsis verbis, et passim docent Patres el Interpretes, odeo ul hic videatur communis esse fidelium et Eeclesiæ sensus, cui contradicere csl nefas; *ter» tio,* quia Israelite, de quibus hic agi nonnulli censent, e captivitate Assyriaca nunquam sunl liberati, sed in ca manserunt. Ergo de iis dici nequii : a Liberabo et redimam eos; ▮ liet t enim aliqui cum Judæis c Babylone redierint, tamen id per accidens fuit, illique fuere perpauci. Hæc autem sententia cl promissio : a De manu moriis liberabo cos,® esi generalis ct universalis : ergo omnes spectat, cl ad paucos arctanda non est.

Dico ergo Prophetam hic de more ab Israelitis sui temporis avolare ad Christum : soient enim Prophète tristibus læta subjungere, ne populi animos in desperationem adigant, sed ad spera meliorem erigant. Illa autem læta sunt, liberatio ct redemptio facienda per Christum. Cum enim hic Propheta plenum Israelis prædixissel excidium, quæ erat res tristissima, el extrenre desperationis occasio, ul hoc leniat, consolatione melioris sortis, utque hoc quasi fel meile jucunditatis dulcoret, subdit eos non tantum e captivitate, sed cl a morte ac inferno liberandos per Christum; Christum enim cos, si in ipsum credant, æque ac alios omnes sibi credentes a morte ct inferno liberaturum.

Fateor lamen alludi hic ad liberationem e captivitate Babylonica, juxta sensum ex Theodorelo paulo ante allatum : ita tamen ul in ea non sistat Propheta, sed eam obiter tentum, quasi umbram perstringat et prætervolel, ac mentis sus aciem scopumque figat in Christo, quem unum ad litteram significare intendit. Simili modo Isaías a Cyro avolat ad Christum, dicens cap. xlv, 8 : a Rorate, coeli, desuper, cl nubes pluant justum. » Vide Can. IV cl V, quos pradixi Prophetis majoribus (2).

(1) Hanc interpretationem sequuntur 11usenmu¡1er Maurer, clc.

(2) Ciica nexum æque ac sensum verborum hujus versus dissentiunt interpretes. Haec lantani ad expositionem Cornelii annotanda duximus. Communis sententia apud catholicos csl h ic ad Christum, spiritualemque vitam, et libertatem perlinere; qui de morte liberat, æierna videlicet, quæ peccatam sequitur, ct dc manu mortis, quæ peccatum est. Porro, inquit Sauclius, observandum est.

Ero mors tua, n mors: morsis tuus fro, inferne. — Rupertos, lib. VI tn *Joannem,* post medium, *morsum* passive accipit pro cibo qui mordetur et comeditur, ac talem fuisse Christum, qui descendens ad inferos, seipso pavit, creavit, et vivificavit Patres in limbo : « Quem, inquit, agnum in cruce torridum, illa sacratissima vespera simul ornnes in inferno positi velociter comederunt, impleta prophetia quæ dicit : O mors, ero mors tua; morsus tuus, inquit, ero, inferne : quem, inquam, agnum mortui in inferno comederunt, nos mundam manducamus (in Eucharistia) ut in œternom vivamus, n Verum hoc mysticum est, non litterale, nec genuinum. Potius cnim morsus hic active capitur, æque ac mors, quo scilicet Christus momordit infernum, æque ac mori fecit mortem, eamque moriendo occidit. Hoc cnim significat vox Hebnua, ut mox dicam. Unde et pro *morsus* Septuaginta vertunt, acu/eus, per quem Rupertos, rursum hic et I *Cor.* xv, accipit divinitatem Chrisli. Ait cnim : « Libera cos a morte. Sed quomodo id fiet ? Mordebis me, o inferne, ct ut hamum devorabis ; sed postea hamo divinitatis mev disrumpam ventrem tuum, ct exibo, ac simul exibunt Patres. Christus est de quo ait lob cap. x1, 23 : An extrahere poteris Leviathan humo? » Hoc accommodatitinm est et elegans : nam ad litteram stimulus hic e*t mortis, non Chrisli; vertunt cnim Septuaginta : *Ubi est, mors, stimulus tuus?* Ergo quoad sensum litteralem, Theodoretus et a Castro per mortem et infernum accipiunt captivitatem Babylonicam, *q. d.* E Babylone, quasi c faucibus mortis cl inferni, Israelitas liberabo, itaque ipsis quasi mortem interfici un, cl infernum destruam. Chaldæus contrarie vertit: *Erit,* inquit, *verbum meum contra cos in necem, et verbum meum ad disperdendum, q. d.* Verbo et jussu meo per Assyrios occidam Israelitas, trudamque in infernum. Huc accedit Clarius; vertit cnim : *Ero pestes tuæ ad mortem, ero excidium tuum ad sepulcrum, q. d.* Consumam te, o Israel, usque ad internecionem, usque ad mortem et sepulcrum.

Verum ex definitione Ecclesia), ct Concilii Tridentini, sew. IV, sancientis Vulgatam versione® esse genuinam S. Scripturam, do fide certum est hanc hujus loci esse sententiam : a Ero mors tua, o mors; ero morsus tuus, o inferne; » sic cnim habet Vulgata versio. Certum pariter est de Christo victore mortis el inferni hic esse sermonem, uti paulo ante probavi. Mors enim et infernus significant regnum mortis et inferni, quo mors per Ad® peccatum in orbem inducta, omnibus ejus posteris dominabatur, uli docet Apostolus, *Rom.* cap. IX, 12 ct sequentibus, ac iu omnes mortuos jus et imperium exercebat, cosque inferno, quasi associ® el carcerario suo, dedebat et mancipabat usque ad Chrisli adventum. Est prosopopee® : mors enim ct infernus hic quasi duæ person® ct duo reges inducuntur late dominantes, quos regno cl vita spoliavit Chrislus e morte cl inferno resurgens, ae de utroque triumphavit : mortem quidem, quia post resurrectionem mors nulla erit; infernum vero, quia post camdem nullum amplius poterit capere et devorare.

Hinc resurrectionis Christi et nostræ symbolum syQu- est *primo,* phœnix, qui fertur emori, resurgere ctlun n' juvenescere : moriendo ergo occidit mortem, et suscitai vitam. Unde illud Job, cap. xxix, 18 : Dice- ptoait bant: « In nidulo meo moriar, et sicut palma (Tertullianus, lib. *De Resurrect,* cap. xiii, Vatablus, R. Salomon cl alii vertunt, *et sicut phœnix)* mul- , tiplicabo dies. » Hic enim long®vus est, ct in nidulo moritur.

Secundo, sicut hydrus crocodilum interficit, sic Christus mortem ct (artarum. Audi B. Petrum Damianum, lib. II, epist. 18 *ad Cardin.:* «Hydrus, ait, animal est habitans in gurgitibus fluminum, crocodilis feraliter inimicum. Hic itaque cum viderit crocodilum aperto ore in crepidine fluminis dormientem,provolvitur in limo Iuli, ul faucibus illius lubrico corpore facilius possit illabi. Tunc inoscrocodili dormientis perniciter insilit, quem ille dcsuscitatus repente deglutii. Hydrus vero viscera ejus cuncta dilaniat, donec eo jam prorsus exstincto, dc cadavere illius vivus ct victor erumpat. Quid hic crocodilus, nisi figuram tenet mortis et tartari? Quid hydrus, nisi victoriam innuit Salvatoris? Limo ergo hydrus obvolvitur, dum Redemptor noster human® carnis luto vestitur. Hic ventrem ingreditur crocodili, quia Dominus claustra penetravit inferni. Hic demolitur intima viscerum, et Dominus mortis evertit imperium. Ille, corroso ac penetrato cadavere, post victoriam redit, quia Salvatur noster postquam infernum monendo momordit, cum triumphali de

quia hæc quæ de novo Testamento ct Evangeli! tempore dicuntur, aliena quodammodo videntur ab instituto filoqun propini)©, a quo ad olliora sacratioraque mysteria spiritus propheticus abripitur, qui deinde se ad inchoata, atque interrupta recipit, ideo hæc quasi aliena claudenda esse parenthesi ; quod si ita (Ut, non erit obscurus textus ipse verh< rum, cum parenthesis tota cximenJa sit a textu, et quæ a parenthesi vitientur esso disclusa, sublata c medio paremheKi conjungenda sint. (Ci. *Jriaj.* xi, I. 16 ; 1/Zdi. i, 1 ; v,14 *,E:cch.* xxxvu, 15-18 ; *Zachar.* ix, I it et seq., etc. il ine credo vera sese prodet hujus loci obscura el impedita sententia. Processerai dura pupuli calamitas parturientis dolrrr. lignificati, quæ instar crai mortis. Ex huc statu plano misero, ex quo non videbatur sperari |>osse libertas, excitatus est propheticus spiritus a Deo ad contemplationem illorum captivorum, quorum Deus posterioribus saxulis inculuunldli atque saluti per Servatorem Christum providebit.

Car Aunvillius m *Dissertai.* in lume locum (interdis- Mrtationes ad sacras litteras cl philolog. orient, perlin. eum pra t it. J. D. Mu hiells, GfEtti! eli p*iæ, 1790), banc catholicam ¿enlentiam firmis argumentis vindicavit; quod unratur Rosenmuller dicens : « Multi» sanius ea de re Calvini est judicium,»» qui hanc interpretationem ut argutia» babel, in qua catholici inscite el turpiter abusi aunt PropbetflB uetimonio. Tante sunt Rationalistanim ei præjudic ita opimo el a veni (idc abalienatio l

sepulcro gloria resurrexit. Unde morti per Prophetam victor insultat : Ubi est, inquit, o mors, victoria tua? Ubi est stimulus tuus? Et iterum : O moni, ero mors tua : morsus tuus ero, inferno, v

Citat hunc Osce locum S. Paulus, I Cor. cap. xv, 54; sed ex versione Septuaginta hoc modo : « Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus? p Unde patet hic duplicem esse ex Hebræo versione™, utramque canonicam : tam enim nostra hic in Osce, quam Septuaginta, quos sequitur Paulus, est canonica.

Ubi nota *primo* : llebrœum KIN *ehi* significat ero, uti vertit Noster hic vers. 14; *secundo,* ut R. Jona, *chi* per metathesin sumitur pro n*N *aiie,* id est *ubi,* uti vertunt Septuaginta el Paulus, t Cor. cap. xv, 55, et ita tq *chi* vertit Noster, Septuaginta et Chaldæus liic, vers. iU.

Nota *secundo* : Pro *mors tua* hebraica est **pai** *debarecha* : quod si a 137 *deber* deducas, significat *pestes tuæ, g. d,* O mors, ero pienissima pestis et mois tua; **cl,** ul Symmachus vertit : *Ero plaga tua.* Sin a 13‹1 *dabar,* id est verbum, deducas, significat, ubi *verba tua,* vel *sermones tui?* ut vertit Aquila ct Vetus Editio. Septuaginta vertunt *Suti,* hoc est *causa;* pro quo Paulus hic habet id est *victoria.* Unde putant aliqui Paulum apud Septuaginta legisse vto;, vel pro Sixi: sed omnia vetera exemplaria Septuaginta interpretum, teste Hieronymo, habent id est *causa.* Melius ergo dicemus Apostolum immutasse verba, non sensum, cum pro *causa* posuit, *victoriam;* Grœcum cnim Jtk-n quatuor significat : *Primo,* causam forensem, ct, ut Hieronymus m *Osee* cap. xiii, vertit, *contentionem, q. d.* Ubi est, o mors, causa tua contentiosa, qua in Dei judicio homines ob peccatum mortis rcos peragebas et vincebas? *Secundo,* significat Juisententiam, *q. d.* Ubi est, o mors, sententia tua? scilicet omnes tibi, id est morti, adjudicati sunt. *Tertio,* significat *jus, q.d.* Ubi est jus quod olim habebas in omnes? *Quarto,* significat *panam, q. d.* Ubi est poena illa durissima qua homines puniebas cl perdebas? ct hoc quartum alludit ad llebrœum *deber,* id est pestis; priora tria alludunt ad *dabar,* id est verbum. Ex quibus palet in re causam idem esso quod victoriam.

Nota *tertio :* Pro *morsus tuus* hebraico est 13Ü? *katabeha,* quod Symmachus *occursum* vertit; Th‹ odotion ct Veius Editio, *plagam* ct *conclusionem:* Septuaginta, **xmp,** id est *stimulus,* aculeus, quo scilicet mors homines confodiebat ct occidebat. Proprie *katabeha* significat *excisionem,* qua Christus mortem omnia succidentem succidit. Hoc enim *cstkatub,* scilicet evulsio, excisio, excidium, seu exitium, hoc est lues subito evellens et exscindens: qualis est febris valida, pestis, apoplexia, quæ subito mortem adfcrl, ipsaque mors subitanea, quæ hominem avellit ct exscindit.

Noster apte vertit *morsum.* Ubi adverte : *morsus* hic tam passivo, quam active sumi ootest, *q. d.* Ego Christus mordebor a te, o mors, ct o inferne; sed ita ut a te morsus te vicissim mordeam, ita ut a te quasi absorptus vi cera tua disrumpam, itaquo fideles electos educam c ventre tuo.

Nota *quarto :* Pro *inferne,* ut habent Hebrea, et Noster, cl Græca, I *Cor.* cap. xv, 53 : ihGcw, ¿ir., Túñx4‹, *ubi est, o inferne, victoria tua?* Interpres noster hic vertit : a Ubi est, mors, victoria tua? m eodem sensu : infernus enim el mors significant statum mortuorum : omnes olim ante Christum post mortem in limbum descendebant. Sic *Act.* cap. n, 24 , et alibi, Greçum **Ww,** id est *mortis,* noster Interpres vertit, *inferni.* Eodem ergo redit versio Septuaginta, quam sequitur Paulus, cum nostra et Hebrœo. Sensus ergo est: Ubi est, mors, victoria et stimulus tuus, quo soles homines occidere, cisque dominari? *q. d.* Periit, confractus est a Christo, qui est mors tua, o mors, el morsu tuo te, o inferne, disrupitet absorpsiL

Ubi adverte : hoc captum est impleri cura Christus resurrexit, el animas sanctorum e limbo reduxit, sieque cx inferis quasi morsu hinc partem abstulit. Ita Anseimus et Orígenes, homil. 22 *in Evang.,* et S. Augustinus, serui. 137 *be Tempore :* perfecte autem implebitur in communi resurrectione, ut docet Apostolus. Pulchre S. Hieronymus, in *Epitaphio ftepotiam ad Heliodorum,* mortem alloquens, iliique cum Paulo insultons; a Qui, inquit, per Osce quondam tibi rigidus minabatur : Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus, inferne, illius morte tu mortua es, illius morte nos vivimus? devorasti, et devorata es, dumque as-uinpli corporis Chrisli sollicitaris illecebra, et avidis faucibus prædain putas, interiora tua adunco dente (vel, ut alii legunt, *unco)* confossa sunt. Gratias libi, Christe Salvator, tua agimus creatura, quod tam potentem adversarium nostrum, dum occideres, occidisti, n

Denique Syrus secutus Septuaginta vertit : *Ubi est igitur victoria tua, o mors? aut ubi est aculeus tuus, inferne?* Et Arabicus Alexandrinus : *Ubinam scientia tua, o mors, et ubi spina tua?* puta stimulus tuus. Et Arabicus Antiochenus : *Ubi est causa tua* (lis tua, jus tuum), o *mors? Et ubi telum* (vel gladius) *tuum, o inferne?*

Audi S. Augustinum, serm. 137 *De Tempore,* Moni., el ex eo S. Gregorium, homil. 22 *in Evangel.* : !7' rr « Ero, ait, mors tua, o mors, ero morsus tuus, cbtbininferne; id namque quod occidimus, agimus ut ni k»alpenilus non sit : ex eo enim quod mordemus, Uü^,ncfpariem abstrahimus, partemque relinquimus. Quia ergo in electio suis funditus occidit mortem, nior> mortis exstitit : quia vero ex inferno partem abstulit, et pàrtem reliquit, non occidit funditus, sed momordit infernum. Ait ergo : Ero mors tua, o mors, ac si aperte dicat : Quia in electis meis (o funditus perimo, ero mors tua. Ero morsus tuus, inferne, quia, sublatis cis, te ex parte transfigo. » Celebrant veteres robur, victorias et

triumphos Achillis, Herculis, Samsonis, Alexandri, Julii Cæsaris, et similium, quibus nemo in hac vita resistere valuit; sed hi omnes a morte victi sunt, ct ad inferos descenderunt. Solus Christus domitor est mortis et inferni. Unde ait ipse, *Apocal.* cap. i, <8 : a Habeo claves mortis et inferni. » Et cap. XX, <3 : « Mors et infernus dederant (Christo judici) mortuos suos. Et infernus et mors missi sunt in stagnum ignis, d Itaque in die judicii mors cl infernus in triumphum ducentur a Christo, ejusque currum triumphalem sequentur, juxta illud *Habac.* cap. m, 5 : « Ante faciem ejus ibit mors. El egredietur diabolus ante pedes ejus. » Insuper fecit Christus ut non lanium ipse, sed cl omnes ejus milites et sequaces infernum ct mortem vindicent, de iisque triumphent.

ITæclare S. Bernardus, sermone 20 in *Confie.,* describens mortem lætam el felicem Gerardi fratris sui : « Non, inquit, dubium quin ad illos ieris, quos circa medium exlremæ noctis tuæ invitabas ad laudem, cum in vultu et voce exsultationis subito erupisti in illud Davidicum, stupentibus qui assistebant : Laudate Dominum do cœlis, laudate cum in excelsis. Jam tibi, frater mi, nocte adhuc media diesccbat, nox sicut dies illuminabatur. Prorsus illa nox illuminatio tua in deliciis tuis. Accitus sum ego ad id miraculi, videre exsultantem in morte hominem, et insultantem morti : Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus? Jam non est stimulus, sed jubilus. Jam cantando moritur homo, et moriendo cantat. Usurparis ad lætiliam mater moeroris, usurparis ad gloriam gloriæ inimica, usurparis ad introitum regni porta inferi, ct fovea perditionis ad inventionem salutis, idque ab homine peccatore. » Causam subdit : a Juste nimirum, quia tu inique in hominem innocentem ct justum potestatem temeraria usurpasti. Mortua es, o mors, ct perforata hamo quem incauta glulisti, cujus illa vox est in Propheta : O mors, ero mors tua, morsus tuus ero, inferne, illo, inquam, hamo perforata, transeuntibus per medium tui fidelibus, latum lætumque exitum pandis ad vitam. Gerardus te non formidat, larvalis effigies. Gerardus per medias fauces tuas transit ad patriam, non modo securus, sed et lætabundus ct laudans, p

Ila SS. Vincentius, Laurentius, Sebastianus, aliique martyres, tortoribus, tormentis et morti per Christi gratiam et robur insultarunt. Ita sancti Confessores, Anachorclæ, Religiosi in morte exsultarunt, ct eliamnum exsultant : quia mortem moriendo superant, et ad beatam immortalitatem transeunt, uti multis demonstrat noster Hieronymus Piatus, lib. I De Bono status *religiosi,* cap. XXXI. Neque Religiosi tantum, sed cl lideles quique. Hinc iilæ eorum voces : « Mors Christianis ludus est. Maturus («vi est, qui pro Christo potest mori. Vita m;hi in tædio, mors in desiderio. Vita mihi non eripitur, sed in melius commutatur. Nunc mori desino, cl vivere incipio. » In hac enim vita a propter te, » o Domine, « mortificamur tota die. » S. Cyprianus audiens sententiam mortis : « Gratias, inquit, ago Deo omnipotenti, qui mo a vinculis hujus corporis dignatur absolvere. » Idem, epist. I *ad Cornelium,* laudans ejus et populi Romani in fidei confessione constantiam : « Intellexit adversarius, inquit, milites Christi vinci non posse, mori posse, et hoc ipso invictos esse, quia mori non liment. » Nam, ut aitS. Bernardus, tractat. *De Natura el dignitate diviniamoris,* cap. XV : « Hunc transitum ad vitam miseri infideles mortem appellant, fidelis autem quid, nisi Pascha? quia moritur mundo, ut perfecte vivat Deo : ingreditur locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. »

Denique ex hoc loco, el ex I *Pclr.* cap. in, 19, ubi dicitur Christus prædicasse inferis, Orígenes et nonnulli alii opinati sunt Christum aliquando omnes damnatos ex inferno liberaturum, ac consequenter omnes damnatos aliquando salvandos. Ita censuil Marcion, Christum in suo ad inferos descensu omnes animas damnatas liberasse, uti referunt Irenæus, lib. I, cap. xxix, el Epiphanius *hæres.* 24. Sic mulli putant animam Trajani Imperatoris precibus S. Gregorii cx inferno fuisse liberatam. Et in nonnullis Patrum historiis (teste Nicola in *orat.* 42 Nazianzeni) refertur Platonem apparuisse cuidam Christiano, qui ei sæpe maledicebat, ac dixisse : « Ego quidem peccatorem me esse non inficior; verum cum Christus in infernum descendit, nemo ante mead fidem accessit. » Verum hæc apocrypha sunt, fabulosa et liceretica, uti docet Bellarminus, lib. II *De Purgat.* cap. vin; Suarez, III part. *Quæst.* LH, art. 8, disp. 33, sect, m, el alii.

Christus ergo descendens ad inferos, solum Chriita Patres c limbo, ct animas purgatas, vel purgantes c Purgatorio liberavit. Pie enim mulli censent p. Christum triumphatorem in suo descensu ad in- tiiaao. feros, omnibus in Purgatorio exislcntibus dedisse jubilœum, el primas indulgentias, nimirum plenariam culparum ac poenarum remissionem. Sic enim solent reges, cum alicubi inaugurantur, reos omnes e carceribus liberare. Hoc enim decet beneficentiam et magnificentiam novi principis, ut felix sit regni auspicium, ulque opinionem dementile sibi conciliet. UndeS. Gregorius, lib. XIII *Moral.* xx,asseritChrisluin descendendo ad inferos liberasse omnes electos. Et S. Augustinus, serm, 137 *De Tempore* : ‹» De electis suis, inquit, nullum apud inferos reliquit. » Et S. An elmus in *Elucidario* : « Omnes absolvit, et in gloriam duxit rex gloriæ,» juxta illud *Isaiæ,* cap. xux, 9 : a Dices his qui vincli sunt: Exite; et his qui in tenebris sunt : Revelamini. » Huc quoque inclinat Marsilius in Hl, *Qwrst.* XIII, ari. S, dub.3; Major in HI, disi xxi¡; Gabriel ibid., dub. ull.; Dominicus Soto in IV, disi, xlv, *Quæst.* I, ari. 1. Gerson, alphabelo 83, lilt. F, dicens Christum forte Pur-

gntorium evacuasse : licet D. Thomas, III pari., *Quasi.* LU, art. 8, cl ibidem Suarez suspicentur Christum non omnes Purgatorio liberasse, sed aliquibus lanium hanc gratiam induisisse, nimirum illis solis, qui ad illam magis disposili erant, v. g. qui singularem aliquam perfectionem fidei ac devotionis erga Christum, vel passionem, aut gloriam ejus habuerunt dum viverent. Durius csl quod censent Durandus in III, disi. XXII, *Quæst.* IV, llichardus, ibid. art. 3, *Quæst.* Il; Abulcnsis, paradoxe V, cap. cxvhi, Christum nil penitus induisisse animabus Purgatorii, sed lanium illas liberasse, quæ jam omne debitum pœnœ exsolverant.

Monll-lcr.mon cupiXn" ta.

Mystice S. Augustinus, libro LXXXlII *Quæst.,* Quæsl. LXX, ctcpist. 57 *ad Dardanum,* per morlcin ace*P*l concupiscentiam, sive fomitem poecali : haïe enim concupiscit cl contendit contra spiritum : hanc enim mortem, inquit ipse, peccato meruimus. Hæc mors ct contentio auferetur in resurrectione et gloria cadesti : nulla enim erit contentio inter carnem ct spiritum, cum mortale hoc induerit immortalitatem : « Mortem, inquit, significari arbitror hoc loco carnalem consuetudinem, quæ resistit bon® voluntati delectatione bonorum temporalium fruendorum. Non enim diceretur : Ubiest contentio tua? si non restitisset ct repugnasset... Ipsius contentio etiam illo loco describitur : Caro concupiscit adversus spiritum, cl spiritus adversus carnem. Hæc enim sibi invicem resistuntctadversantur, ut non quœcumquo vultis, illa facialis, fit ergo per sanctificationem perfectam, ul omnis carnalis appetitus spiritui nostro illuminalo cl vivificato, id est bon® voluntati subjiciatur. Hanc autem mortem meruimus. » El mox : a Ergo aculeus mortis peccatum est, quia peccato facta est delectatio, quæ jam possit resistere bon® voluntati, ct cum dolore cohiberi : quam delectationem, quia in defectu est anime deterioris ciTeclæ, jure mortem vocamus. Tunc itaque absorpta erit mors in victoriam, cum per sanctificationem in omni parte hominis perfectam delectatione spiritualium delectatio carnalis obruitur. »

Consolatio abscondita est (hebraico *abscondit sc)* ab oculis meis. — Ita Hcbræus, Septuaginta cl alii passim. Perperam ergo Chaldæus cl Thcodotion vertunt, *ab oculis ipsorum,* puta Israelilarum cum exscindentur, *q. d.* Auferam ab illis omnem consolationem, auferendo meam presentían) el majestatem, cl consequenter omne bonum ab cis. Jam « abscondita csl, » id csl brevi certoque abscondetur.

Rursum pro *consolatio* hebraico est on3 *nochain,* quod tria significat, consolationem, commiserationem, ct poenitentiam. *Consolationem* vertit Noster ct Septuaginta; al reeenliores, ut R. David, et ex eo Leo llebreus, Pagninus et Arias vertunt, *poenitudinem, q. d.* Abscondetur, id est, non veniet in conspectum meum poenitudo, hoc est, non mutabo sententiam meam de Israelis excidio pœnitentia ductus, ut sæpe hactenus feci, sed sine ulla commiseratione certo cl obfirmate cum disperdam. Verum quomodo hæc coherent cum consolatione summa, quæ precessi! : « Ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferné? • Itursum hæc ad Christum spectant, non ad Israelem, uti paulo ante demonstravi.

Dico ergo, sensus est quem dal S. Hieronymus : *a* Dum video el considero, inquit, duram mortis necessitatem (co quod nullus sil hominum qui vivat, cl non moriatur), non valeo consolari ; quidquid mente concepero, dolorem meum non potest mitigare, cernentis charissima inter sc nomina morte sejungi : ipse, inquit, infernus inter fratres dividit, » *q. d.* Dum contemplor omnes homines mori, cl ad infernum descendere, dum video mortem omnia depasci, et fratres a fratribus separare, valde contristor, sed me consolor, dum ad Christum mortis domitorem oculos reflecto. Ille enim id quod promisit : ‹ Ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferno, » sine dubio reipsa præstabit. Huc accedit Lyranus, qui hanc accipit quasi vocem a morte per Christum suscitandorum, sed anxiorum, co quod nesciant suam sortem, an scilicet in die judicii inter electos ad dexteram, an inter reprobos ad sinistram collocandi sint, donec Christus judex inter fratres dividat, ct cuique suam sortem, locum et inercedcm pro meritis attribuat. Hæc expositio huic loco congrua est cl apposita.

15. Quia ipse inter fratris dividet. — « Ipso, » vm. is scilicet « infernus, d non caplivil.ilis Assyriae®, ut vult Thcodoretus et Arias, *q. d.* Quia Ephraim fecit schisma, cl divisit se a fratribus, puta a duabus tribubus, idcirco adducet Deus ventum urentem, puta Salmanasar, qui cum in captivitate dividat et dispergat : sed infernus proprio dictus; hic enim dividit fratres vivos a mortuis, quos absorbet : ipsos etiam mortuos dividit, dum unus hoc loco, alius alio in inferno pro operum diversitate collocatur. Iti Hieronymus el Haymo. Aliter Lyranus. Ipse, inquit, scilicet Christus, dividet in judicio homines justos ab injustis, puta electos a reprobis.

Nola : Pro *dividet,* uti vertunt Noster el Septuaginta, legentes in Hebreo T"IDN* *iaphrid,* jam in Hebreo legitur *iaphri,* id csl multiplicabit, crescet, fructificabit ; undo deducitur nomen Ephraim, id est frugifer, crescens, multiplicans. Indo enim Joseph filium sibi natum vocavit Ephraim, dicens : « Crescere me fecit Deus in terra paupertatis mete,» puta in Ægypto, in qua fui incarceratila, pauper cl miser, *Gen.* xii, 52. Quam nomenclaturam confirmans ct extendens Jacob, paler Joseph,benedicens Ephraim dixit : « Semen illius crescat in gentes, » *Gen.* cap. xl yiii, vers. 19. Alludit ergo *iaphri* ad *Ephraim,* do quo est sermo, *q. d.* Ephraim juxta etymon suum erat Ephraim,

id est frugifer : crevit enim et germinavit in multam soboleru, juxta benedictiones avi sui Jacob, quamdiu in cultu et lego Dei stetit : at quia jam ab eo descivit, adducam ventum urentem, qui omnia hrc ejus germina arcfacial. Ita Clarius et Pagninus. Aut, ut Chaldæus : *Quia,* inquit, muZ-*'iplicaverunt opera corrupta, ideo adducam regem fortem,* puta Salmanasar, qui cos puniat et perdat. Melius Vatablus ct alii hoc de Christo accipiunt, ‹/. *d.* Christus est Ephraim, qui *taphri,* id est multiplicabit electos suos in dic judicii, tum numero, tum gloria, uti in hac vita multiplicavit ros gratia, meritis et virtutibus. Optime de inferno accipias, hunc cnim demonstrat pronomen *ipse, g. d.* Quia infernus in immensum crevit, itaque dilatavit os suum, ut majorem hominum partem absumpserit, idcirco adducet urentem ventum Dominus, etc.

Adducet urentem ventum Dominus.— Per ven-*tum urentem.* Theodoretus accipit Cyrum, Arias et Clarius Salmanasar : hic enim Israelitarum, illo Babyloniorum terram, venasque opum, omnia* que desiderabilia el pretiosa quasi ventus ureus siccavit, perdidit el rapuit.

Verum dico a ventum urentem » esse Christum, *g. d.* Quii infernus fratres a fratribus divisit, idcirco Deus Paler Christum quasi austrum urentem in orbem induxit, cum eum do inculto hujus mundi deserto, æque ac de inarato B. Virginis utero, quasi de deserto suscitavit, ut venas mortis, puta peccata quibus ad mortem cl infernum, quasi ad communem plenumquc malorum fontem tendimus, siccaret et aboleret, ipsumque fontem, puta mortem et infernum, desolaret, ac diriperet animas SS. Patrum el Sanctorum, quas mors et infernus, ut supellectilem maxime pretiosam et desiderabilem, in thesauris suis habebat, et arcte relinebat. Ita S. Cyrillus, Hieronymus, Rupcrlus, llaymo ct alii.

Rursum non incongruo Lyranus ct Vatablus per *ventum urentem* accipiunt ignem conflagrationis mundi, quem Christus quasi administrum præmiltet, ut omnes mortis ct inferni venas, pula peccala et peccatores, omnemque mundi concupiscentiam perdat et comburat. Hic cnim ignis admixtum habebit ventum, quo propelletur per omnes mundi partes, ul universa quaquaversum consumat. Ad Christum cnim hæc omnia spectant, ad eum enim avolare ccepit vers. 14, do coque loqui pergit usque ad finem capitis. Hisce cnim omnibus describit Christi de morte et inferno victoriam, spolia el triumphum, ita tamen ut alludat ad Cyri, vel Salmanasar victorias, spolia et triumphos. Sicut enim hi impios perdiderunt, ita cl Christus; el sicut Cyrus pios Babylone, ita Christus credentes in se a morteci inferno liberavit. Quare accommodatitium est, non litterale, quod S. Hippolytus episcopus ct martyr, tract. *Dc Consummat, mundi,* initio, per ventum hunc urentem inlelligit Antichristum : « Ecquis, inquit, alius ventus uredinis a deserto, quam Antichristus, qui temporibus suis deleturus est ct desiccaturus venas aquarum, ct fructus arborum , proplerea quod homines amplexuri sunt opera ejus? Itaque delebit eos, ¡psique servient in impuritate ipsius. »

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

i'rœdiril Samaria: excidium, eo quod toti bradi fuerit dux idololatria:. Hortatur ad peenitentiam, cique formulam pœndcntiœ, confessionis ct deprecationis praescribit, qua postea usi sunt Israelita conversi ad Christum, quibus proinde, vers, S, veniam omnemque Dei gratiam et benedictionem pollicetur, quam variis promissis et parabolis explicat et exaggerat; versu cnim* 5, *avolat ad Christum, indeque usque ad finem capitis felicitatem Israelis, id est populi fidelis ct Christiani, ample fuseque describit* (i).

1. Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum : in gladio pereant, parvuli eorum elidantur, et fœtæ ejus discindantur. 2. Convertere, Israel, ad Dominum

(1) Cum arcte cohærcat versus primus hnjns capitis cum superioribus, recte a plerisque interpretibus capiti procedenti accensctur, quod fieri potest sive de certo interitu Israelis oh scelera ejus imminentis; sive in sensu mystico de peccati et pœnæ per Christum abolitione intr.libatur. Totum igitur hoc ultimum Ose» caput est adhortatio ad pœuitontiain ad avertendas pænas gravissimas ob rebellionis fœdum crimen, populo in superioribus indictas.

Primo, hujus pœmlcnüæ ratio datur, i; *secundo,* formula confessionis proscribitur, 3, A; *terfio,* fructus enumerantur, scilicet remissio peccatorum per charitatem gratuitam concc<sa, 5; status florens et gloriosus indo proventurus prodaris similitudinibus illustratur, 6-9; *quarto,* epiphonemate claudit Propheta sermones suos, precipue eum qui cap. xiiqxiv, continetur, et nonsofum vero sapientiæ defectoxa in plerisque auditoribus suis deplorat, sed omnes et singulos adhuc semel ad seriam salutis suæ curam ct piam concionum suarum mediLaVio-lini excitat, 10.

Deum tuum : quoniam corruisti in iniquitate tua. 3. Tollite vobiscum verba, et convertimini ad Dominum : et dicite ei : Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum; el reddemus vitulos labiorum nostrorum. 4. Assur non salvabit nos, super equum non ascendemus, nec dicemus ultra : Dii nostri opera manuum nostrarum : quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli. 5. Sanabo contritiones eorum, diligam cos spontanee : quia aversus est furor meus ab eis. G. Ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ul Libani. 7. Ibunt rami ejus, el erit quasi oliva gloria ejus, cl odor ejus ul Libani. 8. Convertentur sedentes in umbra ejus; vivent tritico, et germinabunt quasi vinea : memoriale ejus sicut \inum Liliani. 9. Ephraim quid mihi ultra idola?ego exaudiam, ct dirigam cum ego ut abietem virentem : cx me fructus tuus inventus est. 10. Quis sapiens, el inlelligel ista? inlelligens, et sciet hæc? quia rectæ viæ Domini, el justi ambulabunt in eis : prmvaricatores vero corruent in eis.

Vert. I. **i.** Pfreat Samaria.— To *pereat* potest proprie accipi ut optativum, quasi Propheta conformans so voluntati hei vindicis, cx zelo jusliliæ jusLrqne vindicta ad sarciendum Dei honorem a Samaria violatum, optet ut ipsa dispereat. Melius tamen accipias optativum pro futuro, scilicet perca/ pro *peribit*. ut sit propheticum. Ita Hebræa et Septuaginta. Sic ct alibi optationes extremorum malorum in viris sanctis, pro prophetiis et prædictionibuscorumdem accipiuntur, ut *Psalm*. twin, 29: «Deleantur,» id est delebuntur, «de libro viventium, ct cum justis non scribantur, » id est non scribentur. Sensus ergo est, 7. *d*. Prima peccavit Samaria inducendo vitulos aureos, prima ergo et ultima puniatur : prima in suis contribulibus, quos videbit ab Assyriis jugulari ct vastari; postrema in seipsa. cum ab iisdem ipsa ejusque populus jugulabitur ct vastabitur, itaque disperibit.

Pro *pereat* hebraico est *(escam,* quod ct desolari sive perire, et peccare significat, quia sæpe peccatum est causa desolationis et perditionis. Unde Chaldæus vertit : *Peccati rea est Samaria:* Leo Hcbræus et ('agninus, *delinquet,* vel peccabit, id est peccavit, Simaría. Ulrumquo sensum nexuit Symmachus dum vcrlit, *pamdebit,* id est, pœnam peccati luet « Samaria, » ideoque proprie poenitebit eam peccati, sed sero.

Quoniam ad amaritudinem concitavit (Leo Hebnmis, *exacerbavit)* Deum suum. — Septuaginta : en ávTtoTD toi odv, *quia restitit contra Deum,* Mila ergo est peccati acerbitas, utpote quie Deum benignissimum ct dulcissimum amaricet ct exacerbet.

Parvuli eorum llidantur,—id est elidentur, ut habent llcbræa, puta ad saxa et muros, itaque occidentur.

Et FOET.R (id est, matres gravidæ et praegnantes : ita llebnea, Septuaginta et Chaldæa) ejus discindantur, — id est, discindentur una cum fcelu quem utero gestant. Utrumque notat extremam iram, furorem et sævitiam barbaram hostium Assyriorum, ac consequenter gravissimum scelus Samaria», quod liane, in se Dei iram concitavit. Quocirca Elisæus prædiccns llazaeli quod futurus esset rex Syriæ, quodque parvulos Israelis ehderet, et præfmantcs divideret, conturbatus est usque ad suffusionem vultus ct flevit, IV *Reg*. cap. vin, 11. Ita accidisse rcipsa Samarve certum est ex hoc oraculo, etiamsi in libris Regum id non narretur.

2. Convertere, Israel, ad Dominum. — Notava».*L* hic alternantes Dei ct Propheta alfectus. A minis en m subito transeunt ad blanditias,ut ostendant pietatem et clementiam Dei, quæ minatur non ut perdat, sed ut corrigat, salvet ct ad se reducat Israelem.

Moraliler, nota hic veram et plenam conversionem esse, qua mens a venere, vino aliisque cupcdiis, quas prius adamabat, aversa, lota convertitur ad Deum, illique tota copulatur et adhæret. Conversio, ait Albertus et ex co Sanchez hic, est mutatio situs, ut quæ sinistra sunt, dextra fiant; et conira sinistra, quæ dextra fuerant; quæ anteriora, posteriora; quæ superiora, inferiora. Ad quem locum et gradum nisi pervenent qui sibi in pœnitcnliæ nomine gratulatur, sane ad Dominum usque non perveniet. Avarus dextras, anteriores et superiores habuit opes terrenas et caducas ; sinistras, posteriores cl inferiores habuit opes spirituales et cœlestes; nccesse est ut harum situm ct ordinem convertat, si Deo perplacere velit, ut scilicet ad dexteram, ante ct superiori loco constituat opes cœlestes; ad sinistram voro, posterius et inferiori loco terrestres. Unde S Gregorius, ¡n lib. I /kg. cap. vu, lib. IH : «Perfecte, inquit, convertitur, qui quod semel pravo egerat, plangit; quod rursum plangat, ultra non repetit.» Et S. Augustinus, serin. 31/1 *Dornin.* I *Quadrag.,* docvl illum non esso conversum, qui priorum vulnerum cicatrices aperit et resauciat. Idem. lib. Vili *De Gen. ad litter*. cap. xn : « Tota, inquit, hominis actio bona est, converti ad eum a quo factus est, ct ab eo justus, pius, sapiens beatusque semper fieri, non litri el recedere, sicut a corporis medico sanari el abire. » Cum enim quis sanatus est, recedit a medico, et manet sanus : cum vero quis a peccato sanatur, cl convertitur ad Deum, debet semper illi adhærere, ac dicero:« Mihi autem adhærvro Deo bonum est : quia ejus præsenlia jiistiiicalur, et illuminatur, el bvalilicalur, operanto

Monli- |rr, d* pi u lti Itera ootivcr- liOM.

cl custodiente Deo, dnm obedienti subjoctoque dominatur, etc,; eo autem absento, continuo tenebratur. » S. Bernardin, semi. ! DeS. Pauto, cum statuit exemplar perfecte conversionis : « Hæc plane, fratres, inquit, perfecte conversionis est forma. Paratum, inquit, cor meum Deus, paratum cor meum. Domine, quid me vis facere? O verbum breve, sed plenum, sed vivum, sedeflicax, sed dignum omni acceptione! Quam pauci inveniuntur in hac perfecta obedientiæ forma, qui suam ita abjecerint voluntatem, ut ne ipsum quidem cor proprium habeant, sed quid Dominus velit, omni hora requirant, dicentes sine intermissione : Domine, quid me vis facere? etc. Sic enim decet, sic omnino dignum est, non meam a tc, sed a mc tuam qutrri ct fieri voluntatem. »

CORRUISTI IX INIQUITATE ICA, — *q. d.* Per, et propter iniquitatem tuam corruisti in tot (erumnas.

Vrrt j. 3. Tollite yobiscum verba (scilicet mollia ct lacrymosa, æque ac pia ct sancta, quasi dona et munera gratissima, quæ Dei irati et exacerbati cormulceant, leniant et ad misericordiam inflectant, puta verba humilitatis, pœnitentiæ, confessionis, deprecationis et laudis Dei, nimirum) dicite ei : Omnem aufer iniquitatem, — pœnitet nos peccasse, condona ergo, et condonando aufer, quæsumus, iniquitatem nostram.

Accipe bonim,— lam animum nostrum, quam verbum, *q. d.* Accipe cor nostrum contritum, accipe bonum pœnilenliæ ct deprecationis nostra.

Secundo, a accipe bonum, » id est, office ut malitia et iniquitate nostra sublata, per te bono gratta tuæ cum vita et salute donemur, ul sic deinceps bona nostra turn opera, tum sacrificia, nosque totos quasi tibi deditos, tuosque io gratiarum actionem accipias. Unde Chaldæus vertit : Accipe nos *jam bonos,* ct tibi devotos, simul el bona opesque quas tacite a te petimus, ul ea tibi reddamus, tuque ea a nobis in sacrificium vel oblationem cucharisticam accipias. « Accipe » ergo , id est « da bonum, » quod vicissim a nobis accipias. Est inetah'psis : ad blandiendum enim artificiosi mendici dicunt: Accipe, non Da, *q. d.* Da non tam nobis, quam tibi; quia nos illud libi reddemus, tuque illud rursum a nobis in oblationem ct gratiarum actionem accipies. Simili schemate dicitur *1'salm.* lxvii, 19: a Ascendisti in altum, etc., eccepisti dona in hominibus; *accepisti,* id est *dedisti,* mittens Spiritum Sanctum ejusquo dona in Apostolos in Pentecoste, rursus ab eis illa accepturus per laudem et eucharistiam, uti explicat Apostolus, EpAes.cap. iv, 8. Vide ibi dicta. Est ergo antithesis, *q. d.* » Aufer iniquitatem : » et pro ea • accipe bonum, » id est confer gratiam, da justitiam. Rursum aufer iniquitates, pœnas et mala ob cam nobis inflicta, vel infligenda, el pro eis confer bonum, puta tuum favorem, beneficentiam, otnniaque bona, tum corporalia, tum spiritualia, quffi tuis amicis conferre soles, uti patribus nostris nobisque olim, dura te coleremus, ea contulisti.

Et reddemus vitulos labiorum nostrorum. — Hic explicat quod dixit : a Accipe bonum; » bonum enim hoc, aut boni hujus effectus et fructus sunt vituli, id est hostiæ, a labiorum, » puta Dei laudes et gratiarum actiones, quas pro venia bonisque a te acceptis, labiis nostris tibi ofleremus loco vitulorum. Ita S. Hieronymus, Chaldæus, Vatablus, Arias et alii, vel, ul alii, reddemus tibi vitulos, quos tibi labiis nostris vovimus cl oblaturos promisimus. Ridicule hæc accipiunt Judæi, *q. d.* Cum ob vastatum templum non possimus Deo offerre vitulos veros et reales, offerimus ei vitulos labiales, puta lectionem Levitici do sacrificiis in Synagogis, itaque satisfacimus Deo et legi, uti pr.rdixil Osce. Septuaginta vertunt, *fructus labiorum.* Ilebræum enim tono, si púneles a»U) *parim,* significat *vitulos;* si *periim,* significat *fructus.* Huc allusit Apostolus, *Hebr.* cap. xiu, 15, cum ait : a Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructus labiorum confitcntium nomini ejus; » vox enim *id est* significat cum alio, scilicet huc, alludere. Pne- scribit hic Propheta Israeli, el cuivis pœnitenti formulam confessionis, pœnilentiæ ct deprecationis, nimirum, ut dicant Deo, *primo:* a Omnem aufer iniquitatem; » *secundo :* « Accipe bonum;» *tertio:* «Bcddcmus vi Iulos labiorum nostrorum;» *quarto,* « Assur,» etc. Hac utamur in colpisci cladibus tum privatis, tum publicis. UndcS. Ambrosius, epist. 28 *ad Theodosium,* per vitulos labiorum accipit confessionem peccatorum: «Erant, inquit, tunc (tempore Davidis) sacrificia pro delictis; hæc nunc sunt sacrificia pœnilentiæ,» qua quasi cultro occidimus priores iniquitates el cupiditates, hominemque veterem cum dolore ct pudore, ut novus homo incipiat vivere Deo, legi ct virtuti.

4. Assun non salvabit nos, — *q. d.* Posthac Ven°l non confidemus Assyriorum polcntiæ, nec equitatui el equis gentium, praesertim / Egyptiorum, uti hactenus fecimus, *isaiæ* cap. xxxi, I. Spem salutis non in hominibus, nec in gentibus, sed in te, Domine, collocabimus. Ita S. Hieronÿmus, Cyrillus, Chaldæus ct alii. / Egyplii enim valebant equorum copia cl robore; unde ex / Egypto equos accivit Salomon, II *Paral,* cap. i, 16. Porro equitatus et equorum copia vetita fuit Judæis, eoruinque regibus *Deutcr.* cap. xvn, 16; tum ne illis præiidcrent cl superbirent, tum ne equorum emendorum causa in Ægyptum redirent, itaque sensim in / Egyptiorum idololatriam ct vitia relabcrentur. Vicie dicta *Dealer.* cap. xvii, cl *Isaiæ* cap. ii, 8 (I).

(1| Commemorantur duo flagitia, quibus imprimis Israelite indulgere solebant, loco reliquorum omnium; nempe nimia fiducia in alios populos, neglecto Deo, el idolorum cultus.

Quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli, — *q, d.* Misereberis, o Domine, Israelis, qui quasi sine paire et maire, ac ab omnibus derelictus, quasi pupillus u csl in le,» id est tous est, ne tuæ cune relictus cl eredilus, ideoque in le uno omnes spes suas reponit : « Tibi enim derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor. » Sic I *Petri,* cap. v, 2, dicitur : « Pascite qui in vobis est, » id est qui vobis creditus, cl veslræ quasi pastorum curæ commissus est, « gregem Dei. » Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Cyrillus el alii.

Secundo, pupillus « est in te, » o Domino, per memoriam, miserationem ct curam : sicut enim objectum amatum est in amante per amorem ; ita miser, v. g. pupillus, est in Deo miserante per misericordiam. Hebræa enim habent : *Quia in tc est miseratio pupilli ;* Septuaginta, *in le misereberis pupilli, q. d.* In tc tuisque visceribus, o Domine, intimam et visceralem compassionem, miserationem el misericordiam habet pupillus; hoc enim significat ıZHH' CDITV *ierucham (atom.* Hæc ergo csl ingens consolatio pupillorum ct miserorum, quod in Deo, Deique memoria, miseratione et providenlia, quasi in Dei visceribus sint, in caque securi vivantel habitent, juxta illud *Psal.* xc, l : a Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. ›› Hucusque formula precationis Israelis pœnilcnlis. Huic occurrit benignus Dominus ac respondet :

Vai. s. 5. Sanabo contritiones eorum. — Hebraico D3TOO *mcscubatam,* id est aversionem eorum, puta apostasiam, qua a me ad idola desciverunt. «Sanabo,» inquam, cum pœnilebunl, dicentquc: « Omnem aufer iniquitatem, » etc., uti precessiti quod fiet umbratice ct typice, cum e captivitate dimittentur per Cyrum, inquit Ruffinus; plane vero cl plene fiet per Christum, *q. d.* Per Christum evangelizantem sanare incipiam, el sub finem mundi per eumdem judicantem et beantem perfecte sanabo contritiones, id est vulnera, Israelitarum, quæ ex contritione vel confractione fieri solent, vulnera, inquam, animæ, puta aversionem a Christo et Deo. Faciam enim ut videant suas lerumnas esse pœnas aversionissuæ a me, indeque pœnitentes converlanturad me, Christumquo meum salvatorem ct Messiam suum agnoscant. Sequentia enim sublimiora sunt, quam ul Cyro conveniant. Ergo ad Christum transit hic dc more Propheta, suaque oracula concludit læto de Christo ejusque redemptione nuntio. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Haymo, Vatablus ct alii possim. * Diligam eos spontanee, » puta sine eorum meritis, gratuite cl ex mera benevolentia. Hebraice est רוֹי *nedaba,* id est animo liberali, regio, magnifico. Unde Leo Hebræus vertit, *liberalissime.*

Ven. e. 6. Ero quasi ros, Israel, etc. — Syrus : *Ero quasi ros Israeli, et germinabit quasi lilium;* Arabicus uterque : *Ero quasi ros Israeli, germinabit autem ut rosa, q. d.* Sicut ros herbas leniter humectat fecundat, Ha ego lege, doctrina et gratia mea suaviter irrorans Israeli, eum virtutibus cl bonis operibus fecundabo. Ita S. Hieronymus, Theodoretuset Vatablus, Hinc .Egyplii, ait Horus Apollo, lib. I, *hicroql.* 3N, doctrinam indicantes, coelum pingebant rorem fundens, innuentes quod sicut ros molld herbas, non saxa, sic doctrina molliat et imbuat dociles, non stupidos, duros el indociles.

Secwido,q. d. Sicut ros e czelo in terram noctu occulte descendit, ita ego Christus qui sum Filius Dei, c cado in uterum Virginis Israelitica* occulte descendam, ex caque carnem assumam, ut Israclem salvem : perinde ac ros in vellus Gcdeonis descendit, significans Gcdconcm liberaturum Israelitas dc oppressione Madianitarum, *Judie,* cap. vi, 37. Hoc est quod ait Isaías cap. XLV, 8: «Rorate, cœli, desuper, el nubes pluant justum ; operiatur terra, et germinet Salvatorem. » lia Nuperius, Lyranus et veteres Rabbini apud Calatinum, lib. Ill, cap. xvn, et lib. IX, cap. xi. Cur Christus comparetur rori cl irrorationi varias rationes el analogias assignavi, *Isaia* cap. XLV. 8.

Tertio, aliqui per rorem accipiunt Eucharistiam, in quam Christus silenter et latenter instar roris illabilur, germinatque lilia virginitatis, de quibus mox; preserlim quia manna, quod fuil expressus typus Eucharistiae, erat quasi ros concretus el conglaciatus. Imo Hebræi tradunt cum manna depluisse rorem, qui manna tegeret, sicut species panis in Eucharistia tegunt velantque corpus Christi, de quo plura dixi *Exodi* cap. XVI, 13 ct scquenl. Est ergo hic proportio analogica primi ad secundum, qu dis csl tertii ad quartum. Sicut enim se habel ros ad terram cui illabilur, eam fecundando ; sic se habet divinitas, sive Verbum ad humanitatem tum Christi, cui per gratiam unionis hypostatic»; tum nostram, cui per gratiam creatam cl Eucharistiam illabilur, eam omnibus donis ct bonis operibus fecundans.

Gir vinabit (Leo Hebræus, *florebit)* sicut lilium, Mordl- — *q. d.* Israel, rore graine meas irroratus, crescet ct florebit ul lilium : *primo,* amplitudine et pro- |l¡¡nB‹*¿ pagine. Sicut enim lilium mirifice crescit seque wpt*m propagat (2); ita Israel, id est populus fidelis, ¡•er Christum ct Apostolos toto orbe propagatus SUb est. *Secundo,* candore castitatis et puritatis vite. *Tertio,* odore et fragrantia borne fanne, ita Cyrillus et Theophylactus : Lilium, inquit, odoris fragrantiam habet, magnitudinem non habet, 7. *d.* Sie vir doctus el sanctus quo humilior est, eo majorem virtutis et sapienti® exhalat fragrantiam. *Quarto,* admirabili splendore virtutum; nam, ut ait Theodoretus : « Admirationem concitat lilii splendor.» EtTheophylactus : « Cum, ail,

(3j Lilio enim nihil fecundius esse, ait Plinius, una radice quinquagenos * epo emitiente bullios, *Uiiior. natur.* lib. XXI, cap. v. Qui ct addit : Lilium roso nobilitalo proximum est, nec ulli florum excelsitas major.

in Ecclesia videris aliquem bene vivere, et luce virtutum coram hominibus splendere, illum vocato lilium. » *Quinto,* sicut lilium folia sursum erigit, etiam inter nimbos et grandines; ita Israel, id est sanctus, cor in cœlum ad Deum erectum habet tam in adversis, quam in prosperis. Ha ilebrœi apud Galatinum, lib. HI, cap. xvit. Israel ergo, id est fidelis ct justus, similis est Christo, qui, ut ait S. Hieronymus *Cant.* cap. il, i : a Ego flos campi, ct lilium convallium ; sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. » Sicut enim Christus in mundi hujus campo quasi lilium astibus in imbribus laborum, persecutionum et dolorum, in medio spinarum, id est Judæorum, expositus fuit, inquit S. Ambrosius, lib. *be Instit. trirg.* cap. xiv ; ita et justus. *Sexto,* lilium symbolum cs: spei. Hinc in Romanorum Imperatomin nummis ab altera parle visitur Deus, dextera lilium protendens, cum hac inscriptione, *spes publica,* vel *spes Augusta,* vel *spes P. R., teste* Pierio *hicrogl.* 55. Unde ct Virgilios significans spem de Marcello conceptam, sic de eo canit VI *JËntid. :*

Nec puer lliaca qnisqaam de gente Latinos
in tantum spe toLet avos.

Et mox :

Tu Marcellus eris : manibus date lilia plenis.

Sicut enim lilium convallium expositum est radiis solis corporei, ab iisque exspectat et haurit spiritum, vitam, decorem, cl omne bonum; illis enim vegetatur el vivificatur; ita et vir bonus, præsertim si sit excellens, radiis divine providentia' jugiter irradiatur, iisque alitur et augescit ; ideo ab iis omne bonum sperat et postulat. *Septimo,* Gregorius Nyssenus, homil. 4 *in Cant.,* et S. Ambrosius, lib. *be Virgin. : a* Lilium, inquiunt, inter spinas significat, castitatem ct virtutem spiritalium nequitiarum sentibus obsideri ; unde nemo fructum referat, nisi qui cautus incedat, n Idem Ambrosius, lib. Ill *be Virgin.,* explicans illud : *Lilium inter spinas :* « Nonne, ait, inter asperitates laborum conlrilionesque animorum boni flos odoris assurgit? quia contrito corde Deus placatur. » Vide S. Bernarduin, serm. 48 *in Cant.,* ubi inter cœtera ait : « O candens lilium, o teneret delicate flos! increduli et subversores sunt tecum; vide quomodo caule ambules. Plenus est mundus spinis, in terra sunt, in acre sunt, in carne tua sunt; versari in his, et minime lædi, divinæ potential est, non virtutis tuæ.» Idem, serin. 70 in *Cant. :* <Quot,ail, virtutes, tot liba, lime Christus se lilium appellavit, quod totus versetur in liliis ; el omnia quæ ipsius sunt, lilia sunt; conceptio, ortus, conversatio, eloquia, miracula, sacramenta, passio, mors, resurrectio, ascensio; quid horum non candidum, et non suavissime redolens? Porro ortum candidavit incorrupta virginitas matris, conversationem innocentia vitæ, eloquia veritas, miracula puritas cordis, sacramenta pietatis arcanum , passionem patiendi voluntas, mortem libertas non moriendi, resurrectionem fortitudo, ascensionem exhibitio promissionum.»

Et erumpet radix ejus ut Libam, — Id est jaciet Israel ct fidelis radices suas ita profundas, ut cedri aliæque arbores Libani, quæ cum sint excelsa et vasta?, ac ventorum flatibus agitentur, profunde jaciunt radices, nimirum quantum in auras consurgunt vertice, tantum radicem in ima demergunt, ut nulla tempestate quatiantur, sed stabili mole diu consistant, ait S. Hieronymus, *q. d.* Pari modo Israel in Dei presidio lutus firmusque per mulla, imo omnia saecula consistet, nec ullo hostium vel adversio fortuna vento loco suo demoveri poterit. Ita S. Hieronymus, Valablus et Chuldæus, qui ita vertit : *Habitabunt in robore terræ suæ, sicut arbor Libani quae diffundit suam propaginem.*

Secundo, Libanus hebraico significat *thus.* Unde de thure sic explicat Cyrillus : a Erit Israel sic tutus el firmus, uli est thuris planta, quæ alte jacit radices; talis est mens credentium, qui non moventur ventorum impulsu. » Talis fuit, el est constantia martyrum.

Tertio, Sanchez radicem mctonymice sumit pro germine e radice pullulante, quomodo Christus vocatur « radix David, d id est germen e Davide quasi radice prognatum, *Isaiæ* cup. xi,et *Apocal.* cap. XXII. Germen enim proprie erumpere dicitur, non radix quæ sub terra se abscondit. Germen autem hoc Libano familiare esse cedrum, quæ est arbor procera ct firma, ideoque immortalitatis et œlernildlis symbolum. Unde Persius : a El cedro digna loculus; » quin el Plinius, lib. XVI, cap. XL, cedrum cl cupressum vocat « arbores ælernas, » eo quod vetustatem el cariem non sentiant. Sensus ergo erit, *q. d.* Israel pene emortuus revirescet ut germen cedri, ut ejus adinstar in magnam cel>itudinein et gloriam, eamquo æternam excrescat. Verum primus sensus videtur genuinus : *pruno,* quia Hebræa et Septuaginta habent, *mittet,* vel *projiciet radices suas;* initiera autem vel jacere radices, est profunde eas in terra quaquaversum spargere et firmare. *Secundo,* quia si radices proprie accipias, habebis hic causam propriam ejus quod sequitur : « Ibunt rami ejus; *ibunt,* id est, spargent sese longe latcque. Nam quantum .arbor deorsum in profundum ct latum mittit radices, tantum sursum in altum ct latum spargit ramos, juxta illud Virgilii IV *JEneid.,* de quercu :

Ipsa hæret scopulis, cl quantum vertice ad auras
Ælberus, tantum radice ad tartara tendit.

Tertio, quia ita scipsum *in Comment.* interpretatur S. Hieronymus; ipse enim est auctor versionis Vulgata?. Unde huic sensui non obstat vox *erumpet,* quia radix non tantum in germina, sed ct in fibras suas erumpere dicitur; cum euim

ipsa quæ prius videbatur arida el emortua, vim vitalem ct vegetantem in sc latentem foras emittit, el in libras, quibus sc in terra spargat ct figat, exerit, erumpere dicitur.

Vcn.7. 7. Ibunt (id csl promovebunt sc, crescent, diffindent se) hami ejus. — Per ramos accipit sobolem et liberos, præsertim spirituales, 7. d. Israel magnam habebit sobolem liliorum, puta fidelium, quos ad Deum convertet, æque ac virtutum cl bonorum operum. L'ndc Chaldæus verlit: *Israelite crescent filiis ct filiabus.*

Et erit quasi oliva gloria ejus, — 7. d. Erit Israel fecundus, speciosus ct gloriosus instar olivæ frondibus, et fructibus undique circumdat® et quasi coronata;; hæc enim est gloria ole®. Hoc est quod dicitur *Psalm,* cxxiii : « Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mens® tuce. »

Monti- 1i 7iivj? car? Nola Ecclesiam et sanctum quemlibet vocari *olivam,* ob fecunditatem bonorum operum, ob praManlem charilatem, misericordiam, lenifilem et splendorem virtutum, horum enim symbolum est oleum. Sic de Elia cl Henoch dicitur *Apocal.* cap. xi, 4 : « Hi sunt dua; olivæ, cl duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes. » Et *Jertm.* cap. xi, 1G, de Israele dicitur : « Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum. » Vide ibi dicta. Addit Martinas de Boa, lib. *ÏV Singultir.* cap. vi, olivam pacis, deditionis cl obcdicnliæ esse symbolum : ramos enim olivæ victoribus protendimi deditilii, uti fecerunt Judæi Christo, dum in die palmarum qqasi rex, victor cl triumphator ingressus est Jerusalem ; sieque explicat illud *Psalm.* cxxvn : « Filii lui sicut novellæ olivarum in circuitu mens® tuæ, n <;. d. Filii tui tibi se submittent, cruntque obedientes, atque inter sc non rixabuntur; sed concordes erunt et pacifici quasi olivæ novellæ. Chaldæus vertit : *Splendor coruin sicut splendor candelabri sanctitatis.* Candelabrum enim templi habebat lucernas septem ardentes oleo olivarum.

Er odor ejus ut Libam. — Per *Libanum,* montem , vel etiam thus accipe : rnoinb *lebona* enim hebraico vocatur thus; inde mòns thure, cedro, pino, aliisquc resinosis et odoriferis arboribus abundans, vocatus est Libanus. Hinc Chaldæus verlit : *Odor eurum vclut odor incensi aromatum.* Et Cyrillus: a Odor, inquit, ejus ut thuris, odoris optimi est. Idcirco lex Mosis cum sacravit Deo. Odoratus itaque est fructus electorum ct vocatorum. » Et Thcopbylactus : « Significatur, ait, cum qui seipsum offert Den mente ct spiritu orans, instar Libani fragrantiam suavis odoris habere. »

vers.a. 8. Convertentur sedentis in umbra ejus, — *q. d.* E captivitate revertentur Israelita», ut sedeant plane securi, stabiles cl fortunati in umbra, id est tutela, Christi. Ita Chaldæus, S. Hieronymus, Rupertos, Lyranus, cl alii passim. Pronomen enim a ejus, i» respicit Christum; ipse enim est dux Israelis, id est popoli fidelis : de Christo enim continuo agit hic Propheta a vers. 5 usque ad finem capitis.

Aliter a Castro : « Ejus, d inquit, id est Israelis, *q. d.* Qui sedent in umbra Israelis, Id est qui se conjungunt Ecclcsi® et populo fideli, « convertentur u a vita carnali ad Christum, ejusque mores puros ct sanctos Induent.

Aliter et Arias : « Ejus, » inquit, id est Libani, 7. *d,* I idoles convertentur ul sedeant semper sub umbra Libani, ejusque suavissimo odore etiam recreentur.

Vivent tritico, — 7. *d.* Israelii®, id est fideles tempore Christi abundabunt annona spirituali, qua affluenter ct deliciose pascant recreentque animas; annona, inquam, tum verbi Del, ul ait Chaldæus, S. Hieronymus elThcodorctus; tum Eucharisties, ut ait Emmanuel. Hæc enim panem cadestem, puta corpus Christi vivificum manducandum nobis exhibet sub specie panis triticei ; el sanguinem eiusdem potandum præbel sub specie vini, de quo hic subditur: « Germinabunt quasi vinea , memoriale ejus sicut vinum Libani. « Hoc est u frumentum electorum, » de quo *Z'Jthar.* cap. ix, 17, et panh vit®, de quo Christus, *Joan,* vi, GO : « Hic est panis de cœlo descendens: ut bi quis ex ipso manducet, non moriatur. » Et vers. SO : « Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.» ItaHaymo, Albertus etLyranus. Hinc et Septuaginta vertunt, *bibent* (vel, ut Romani codices Caraffæ legunt, *vivent), et inebriabuntur* (licet Complulcnsia legant ¡d est *firmabuntur,* vel *confortabuntur) tritico.* Trilicum enim bibitur in potu ex eo confecto, puta in cerevisia, qua Transalpini ut vino deliciantur et inebriantur. Trilicum ergo eis est cibus cl potus, æque ac Eucharistia fidelibus. Unde S. Hieronymus exponens Septuaginta: a Bibent et inebriabuntur tritico, » hoc est, ait, « rerum omnium abundantia. Quud autem ebrietas hic non eversionem mentis, sed copiam rcrum omnium significet, versiculus ille declarat dicens : Visitasti terram, et inebriasti eam, *Psalm,* 1xiv; et Joseph convivium, in quo inebriasse dicitur fratres suos, *Gcn.* cap. xl iii : Et Dominus loquens ad Apostolos : Comedite, amici mei, ct bibite, ct inebriamini fratres, *Cant.* v. Sive quia Dominus noster ipse est frumentum, et vinea, quicumque crediderit in eo, inebriari dicitur. Denique sequitur : Et efflorebit quasi vinea, memoriale ejus sicut vinum Libani. » Eucharisliæ ergo effectus unus e inultis est, ut cx ca fideles fiant spirilualiler ebrii, juxta illud *Psalm,* xxii : « Calix tuus inebrians quam præclarus est!» Ei *Psalm,* xxxv : « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ; » ubi S. Augustinus : < Hoc calice, ait, inebriati craut martyres, quando ad passionem euntes, suos non agnoscebant. Quid tam ebrium, quam non agnoscere uxorem fientoin, non filios , non parentes? Nolite mirari, ebrii erant. Ubi ebrii craut? Videte,

acceperunt calicem unde inebriarentur. » Idem in *Psalm,* cm , ad vers. <5 : *Et vinum laetificet cor hominis: a* Videbitur, inquit, ista ebrietas in operibus vestris, videbitur in sánelo amore justiliœ, videbitur postremo in alienatione mentis vestræ, sed a terrenis in cœlum. d

Quin et Rabbini ex hoc similibusque locis agnoscunt Messiam mutationem quamdam miram in frumento facturum, puta transsubstantiationem panis in corpus suum; hocque prædici *Psalm* ixxi, 16 : « Erit firmamentum in terrain summis montium,superextolletur super Libanum fructus ejus : *firmamentum* enim idem est quod panis cor hominis confirmans. Nam hebraice est 13 nOD *pissat bar,* quod Burgensis vertit, *placcatala frumenti;* R. Emmanuel, *vola,* id est manus plena *frumenti :* proprie *pissat bar* est particula, libum, vel pugillus frumenti. S. Hieronymus vertit : *Erit memoriale triticum;* Chaldæus: *Erit substantificus panis;* Jonathan clare : *Erit placenta tritici in vertice sacerdotum.* Denique veteres Rabbini verba hæc Psallis exponunt de sacrificio panis delicatissimo, tempore Mcssiæ offerendo ct comedendo. Leo Hebræus hic pro *vivent frumento,* vertit, *reviviscent ut frumenta;* quod Vatablus exponit, *q. d.* Fideles Christi gratia fortissime ferent afflictiones et persecutiones, iisque quasi vivificabuntur, uti trilicum fert frigora hiemis, ex iisque vegetius et copiosius resurgit. Tribulationes ergo non enecant, sed vivificant fideles, cosque in vita spirituali corroborant, ut magnum in ca faciant incrementum, œque ac fructum in proximis. Unde Arabicus Antiochenus vertit : *Et vivent, et permanebunt sine peccato, et permanebit memoria ejus sicut vitis, et sicut ligna* (arbores) *Libani, quæ sunt Ephraim : quid illi est cum idolis ? Et ego qui corroboro cum vehit arbores platani uberis,* quæ scilicet ramis et frondibus luxuriat. Et Arabicus Alexandrinus : *Et vivent, et saturabuntur de tritico, et germinabit quasi vinea, et erit sicut incensum.* Denique de hoc vino quod germinat virgines, œque ac de frumento juvenum, sive electorum, plura dicam *Zachar.* ix, 17.

Germinabunt quasi vinea , — *q. d.* Fideles latissime, uberrime, felicissime instar vineæ felicis el fertilis propagabunt se ad hanc, non upupæ, sed cycneam Dei vocem et promissionem. Nam upupa, ail Horus Apollo, lib. II, *hicrogl.* 88, canens ante tempus vilium, magnam viui bonitatem et copiam prænuntiat. Unde Ægyptii, præsagium copiæ vini significantes, pingebant upupam.

Memoriale ejus (hebraice TDl zic/iro, id est *memoria ejus)* sicut vinum Lidani. — Ha Syrus, *q. d.* Memoria et co HIM emoratio Israelis erit gratissima ct suavissima, uli erat vinum crescens in Libano. Nam hoc præslanlissimum fuisse, œque ac odoralbsimum cx afflatu arborum odoratarum, quibus abundabat Libanus, docent geography ferra Kinctp. Audi Burchardum in *Antilibano:* « Antilibanus, ait, distat ab illa civitate (Sidone) per leucam el dimidiam, el ibi habetur vinum delicatissimum, de quo dicit Propheta (Osee hoc loco) : Memoriale tuum ut vinum Libani. » Quocirca Arabicus Alexandrinus vertit : *Et erit sicut incensum;* vinum ergo Libani est vinum incensi, puta odoratum sicut thus vel incensum *: Libanus* enim hebraice significat *thus,* vel *incensum.* Unde R. David ex libro Asaph medici docet vinum Libani fuisse vinum *cos,* id est colore, odore,sapore,imo civi medica cxcelluisse. Corte Byblus urbs est ad Libanum sila, quæ nomen dedit Byblino vino, quod ab Hesiodo, Achaeo, Theocrito et aliis celebratur. Denique Patres Societatis nostra oriundi e Libano, puta Maronitœ, Romæ mihi asseverarunt vinum Libani etiamnum esse valde generosum et præstans, ideoque vim suam per multos annos conservare. Ad hæc, botros el uvas, e quibus exprimitur, esse ingentes, similes illis quas exploratores e Terra sancta in vecte extulerunt, *Num.* xiii, l L Idem suadet silus loci: Libanus enim est in regione calida, frugifera, montosa ct vitifera. Bacchus enim amai colles calidos. Quocirca Thcodorctus sic explicat : « Israelitæ similiter ut vinum odoratum in Ubano cultum, virtutis fragrantiam possidebunt ; atque illinc manantem bonam existimationem quasi fructum percipient. » El S. Cyrillus : « Talis, inquit, est omnis Christi sermo ct doctrina, » item vite ejus mysteria et sacramenta, praserlim Eucharistiæ, quæ sub specie panis et vini corpus ct sanguinem Christi nobis exhibet. Hæc enim est memoria, ct memoriale juge Christi, de quo Psalles, *Psalm,* cx, 4 : « Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus : escam dedit timentibus se ; p ct Christus ipse : alloc facile in meam commemorationem, » *Matth.* XXVI, 2G. « Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis : mortem Domini annuntiabitis, » ait Paulus l *Corinth,* xi, 26. Sic de Josiæ piissimi regis fama dicitur, *Eccli.* xl ix, l : u Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii. In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini. »

Aliter aliqui apud S. Hieronymum ; nam per *vinum Libani* accipiunt vinum thure conditum. Verum hoc insuave est. Aliterei Chaldæus, S. Hieronymus el Haymo; nam per vinum Libani accipiunt vinum templi, quod sacrificiis adhibebatur ut libamen, dicilurque Libani, quia ex uvis Libani confectum. Unde Chaldæus vertit : *Erit memoriale bonitatis eorum fructificans ct indeficiens, juxta ac memoria tubarum clangoris super vino veteri, quod libari solet in domo sanctuarii.* Primus sensus uti simplex et planus, ita ct germanus est; cui adde alium valde appositum, quem tradit Sanchez, nimirum vinum Libani vocari vinum aromatibus Libani conditum, ideoque odoratum. Libanus enim adeo odoratis guttis, her-

bis ct aromatibus abundat, ut pro ipsis odoribus usurpetur. Tale est vinum rnyrrhalum , foliatum, nardinum. Addit Sanchez, vinum condiri solitum non solum ad suavitatem gustus» el ad salubritatem corporis, sed etiam ad vim odoris et unguenti. Sic vinum in quo spica Cilissa, id est crocus, incoquitur, pro unguento pretioso spargebatur in theatris. Sic ait Martialis, in Am-*phith.* epigr. m :

Et Cilices iiHiibis hic maduere suis.

Nimbi enim Cilicum sunt vina, quæ sibi odorem ex croci coctione traxerunt. Sensus ergo est, *q, d.* Israelis nuper apud omnes gentes exosi, jam ad Deum conversi tam grata erit memoria, ejusque nomen et commemoratio tantam audientibus suavitatem inhalabit, quantam inhalat vinum aromate Libani conditum, sive unguentum fragranlissimum.

Vers. 9. 9. Ephraim (supple, tot a Christo affectus beneficiis dicet, ut habent Hcbræa et Chaldæus) quid mihi ultra idola? — quid mihi cum idolis? abeant in malam crucem : mihi deinceps solus Deus pastor et director erit, Christus amor meus. Septuaginta vertunt : *Ephraim, quid ultra ct idolis?* » Huc allusit Apostolus II *Corinth,* vi, 15: 0 Quid conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Qui autem consensus templo Dei cum idolis? vos enim estis templum Dei vivi. »

Aliter S. Hieronymus et Albertus accipiunt hæc verba, scilicet, non ut Israelis, sed ut Dei, *q. d.* Quid mihi, o Ephraim, objectas idola? vides esse idola, id est res umbraticas ct vanas; ea ergo desere, me unum sequere et cole (I).

Ego exaudiam et dirigam eum (Ephraim, sive Israclem), ego ut abietem (Arabicus, *ut platanum)* virentem. — Abies enim semper viret, nec hieme folia amittit, ut docet Plinius lib. XVI, cap. xxi, g. d. Ut abies arbor enodis, procera, semper virens, recta, semper directe in altum ascendit ; ita ego Israclem vi: Intibus semper vii entem diligam iu cœlum ad me, cl ad vitam beatam. Ita Rupcrlus. Abies, inquit Plinius lib. XVI, cap. x, «e cunctis amplissima est, ct femina etiam prolixior (est enim abies mas et femina) materia mollior viliorquo, arbore rotundior, folio pinnato densa, ul imbres non transmittat, atque hilarior in totum, v Talis est et Israel, id est fidelis, quem Deus facit virere semper, densari, ct hilarescere gratia et virtutibus. Ita S. Hieronymus.

Septuaginta pro *abies* vertunt, *juniperus.* Hcbrœum enim W13 *berosç,* ct abietem, et juniperum, et cupressum significat. Vertunt ergo ; Ego *sicut juniperus condensa cooperient* (2). Juniperus enim, ait Cyrillus , adeo frondibus densatur, ut ncc solis radios, nec imbres, quantumvis vehementes, transmittat : sic et Deus Chrislusque fidelibus suis in omni tentatione cl tribulatione densam prestai umbram el protectionem : licet enim Virgilius juniperi umbram vocet *gravem,* nimirum dormienti sub ca; eadem tamen suavis est cl tuta confugienti, ut imbrem vitet vel æslum, ait Deirio, *adagio* 065. Addit Thcodorctus : < Juniperus, inquit, semper viridis exis lit, nec putrescit, el coma redimitur aculeata. His ostendit, quod omni studio te curabo , ab omnique pernicie tutum efficiam, et invadentem quasi quibusdam aculeis perterrefaciam. • Aculeos hosco, sive spinas aliter interpretatur Thcophylactus; nimirum Deum esse spinam, quia suis fidelibus, qui secundum Deum cupiunt vivere, imperat vitam asperam, quæ cos pungat et compungat ex consideratione judicii extremi.

Ex ME fructus tuus inventus est, — *q. d.* Dixi quod faciam tc pulchrum et virentem ul abietem , el ne putes te frondosum tantum fore , non Scuctiferum, uli est abies, addo me insuper fructus bonorum operum, gratiæ et glori® libi daturum. Eris ergo abies frondibus, vilis el oliva frudibus. Ita Chaldæus, S. Hieronymus, Lyranus ct alii.

Moraliler, fidelis in verbis et præceptis sanctis sil abies, sed simul in operibus et frudibus sit oliva. Ha Jesus erat polena in opere et sermone. Cur? quia ejus verba et dicta erant facta : quod docebat verbo, monstrabat exemplo. Phocion, teste Plularcho in ejus Vita, dicentes et docentes bona, sed non facientes, aiebat similes esse cupressis, quæ, cum sint sublimes et pulchræ, nullum lamen edunt fructum. Ita hic Osee ait cos similes esse abieti virenti.

10. Quis sapiens, et intelliget ista? — scilicet vers, to oracula mea : illa enim profunda cl remota sunt a sensu hominum carnalium et impiorum, solisque justis pervia. Ita S. Hieronymus et Rupertos. Aut potius « ista, » scilicet mysteria et promissa Christi, *q. d.* Quam pauci erunt Judæi qui hæc Christi, qui est via, veritas el vita, mysteria credant, sapiant, ament ct faciant !

Quia rectas (sunt) vis Domini (rectaque ducunt in altum ad Deum rectissimum : unde a solis rectis cognosci torique possunt. Soli enim) justi ambularunt in eis (sed depress® et curvæ in terras auimæ, ac cœleslium inanes, quales sunt Judaeo-

r

(t) Licet atraque explicatio magni nominis interpretes patronos habeat, præstare videtur, ul statuamus sermonem Dei ad Ephraiimim continuari, quo cuín obtestatur, quid Ipse cum idolis commune habeat in beneficiis collatis et conferendis, qui omnia solus largiatur. Priori enim interprolationi obstat quod statini sequitur *ani, ego,* ad Deum referendum.

(2) Sic etiam do Deo accipit Jarchi apud Rosenmuller : «Et me demittam illi, ut prehendero me ejus manus possit, siculi abies viridis sese m terram flectit, quo ramos ejus homo prehendat, ut sensus sit : Facile ei inveniar. » Quia vero abies obi semper viret, nou tamen fert fractum, ideo addit: Ex me *(ructui tuus* quo indigebis *inventus est. Per (ructum* omnia necessaria indicari, res ipsa docet.

rum, has sapere et ingradi nequeunt; quin vero impingent el) corrubxt ix eis. — præsertlm eum detrudentur ruentque in gehennam, eo quod eas agnoscere noluerint, nec per eas ambularlnt.

Secundo, cx Hebræo sic verti potest cum Leone Hebræo, Vatablo, Lyrano et Aria : a Si quis sapiens est, intelligat ista ; si quis prudens, cognoscat ea, quod reel® sint vi® nomini, ct justi in eis ambulabunt, prevaricator, s vero corruent in cis, » *q. d.* Qui sapiens est, intuitigli et videt justa esse opera et judicia Domini, tam circa justos, quam injustos; dum illos dirigit, fovet et pr.emiat, bos negligit, rejicit et punit : justum enim est quidquid a Deo Iit. Unde justi qui soli sapiunt, ambulant, id est observant vias Domini, laudanlquc Deum in omnibus operibus suis : peccatores vero insipientes eas negligimi, spernunt, vituperant , ideoque corruent in cis.

Censet Alcazar ad hæc Osee verba alludere S. Joannem, *Apocal.* v, 2, ubi ait : a Et vidi angelum fortem prædicantem voce magna : Quis est dignus aperire libru m, et solvere signacula ejus ?» imo censet hunc angelum fortem esse ipsummet Osce, de qua re quid sentiendum sit dixi in Prooemio.

.•tonti. Moraliter : Pauci sunt qui viam in cœlum, iter-
ʃ r ¦1 '*U qucadbeatiludincm cognoscant et capessant. Mc-
cuinin nto ingemuit Moses : a Gens absque consilio est,
c. ›- cl sine prudentia. Utinam saperont, et intclligeiu"u rent, ac novissima providerent ! «*Deuter.* xxxn, 28. Et Christus : « Intrate per angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est quie ducit ad perditionem, ct multi intrant per eam. Quam angusta porta, el arcta via est quæ ducit ad vitam, et pauci sunl qui inveniunt eam! » *Matth.* vu, 13. « Sequamur ergo, Domino Jesu, te, per te, ad tc: quia tues via, veritas et vita : via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio, » ail S. Bernardus semi. 2 *De Ascensione.*

Porro sapientoni, pula fidelium, qui Christum sequuntur, felicitatem hic quatuordeclm partira promissis, partim phrasibus el parabolis graphice depingit, omnibusque spectandam ct amplectendam proponit Propheta. Nam *primo,* iis promittit, vers. t› : a Sanabo contritiones eorum; » *secundo: a* Diligam cos spontanee; *tertio :* « Ero quasi ros; » *quarto :* « Israel germinabit sicut lilium ; » *quin'o :* «Erumpet radix ejus ul Libani; oseado: «Ibuntr imi ejus; » *septimo : a* Erit quasi oliva gloria ejus; » *octavo :* « Odor ejus (erit) ut Libani ; » *nono : o* Convertentur sedentes in umbra ejus; » *decimo :* « Vivent tritico; » *undecimo :* « Germinabunt quasi vinea; » *duodecimo :* a Memoriale ejus sicut vinum Libani; » *decimo tertio :* « Ego exaudiam, ct dirigam cum ego ut abietem virentem; » *decimo quarto : u* Ex me fructus tuus inventus csl. »

O stulti ergo fdii Adæ, utquid diligitis vanitatem, et quieritis mendacium? utquid instar chain.ideontis aere de aura inani vos pascitis? o stolidi, utquid caduca solidis, exilia immensis, terrena coelestibus, humana divinis, momentanea æternis anteponitis? utquid creaturam Creatori, amasiam Christo, Mammonam Deo anteferiis? utquid vilissima, brevissima et foedissima voluptate sempiternos gehennæ ignes, dolores et angores emitis? Pœnilebit vos, et in œternum pœnitebit ; sed sero, el frustra. Sapite dum licet, operamini dum lux est, capessite gratiam dum olici tur, ne cum fatuis virginibus in morte cam cum lucrymis requiratis, nec inveniatis; ne cum iis nuptiis cœlestibus exclusi, audiatis a Christo : « Nescio vos. Suspicite in cœlum, » despicite iu tartara, Deum vindicem cogitate. Vivite

ÆTERN1TATI.

« Appende mille annos contra / Etcrnitatem, imo millia millium; quid appendis cum infinito quanlumcumque finitum?» ail S. Augustinus ia *1'salin.* XXXVI.

COMMENTARIA

IN

ARGUMENTUM.

Joel, nit Epiphanius Jib. De *Vita ct olita Prophet.,* natus est in agro Bellior, de tribu Rubea; sic ct Dorotheas in *Vita Joelis,* nisi qüod agrum nuncupat Bcthonicron in Ruben. R. Salomon putat Joelcm fuisse filium Samuulis prophetæ, qui unxit Davidern in regimi; eu quod ejus filius vocetur Joel a Josepho, lib. VI *Antiq.* in. Sed aUus est isle Jorl a nostro; nosier cnim co longe posterior fuit tempore, ut mox patebit. Censent nonnulli Joelem œque ac Osee, prophetasse tam contra decem, quam contra duas tribus, puti tam contra Samariam, quam contra Judam. Ila S. Hieronymus ex sententia Hebnrorum, epist. 103 *ad Pau~ Imum :* a Joel, ait, filius Plialuel describit terram duodecim (licet Albertus legat duarum) tribuum eruca, brucho, locusta, rubigine vastante corruptam , et post eversionem prioris populi effusum iri Spiritum Sanctum super servos Dei cl ancillas, id est super centum v ginti credentium nomina, ct effusum iri in cœnaculo Sion. « lia ct Theodoretus, Remigios, R. Salomon, Lyranus, Vatablus et ahi recentiores llebræi, qui putant Joelem vixisse, cl prophetasse cum Elisœo sub Joram rege, ideoque cap. i, prophetare famem, qu.c illo tempore tam Samariam quam Judam afflixit, ut palet IV *Ilcy.* vi, 25.

JoU pro- 'il' ,l dr.

Verum melius idem S. Hieronymus. Pra fat. m *Joelem,* censet Joelem solis duabus tribubus, Judo? scilicet et Benjamin, prophetasse : « Quomodo, inquinili Osce propheta j-ub nomine Ephi ai i ad decem tribus confertur vaticinium , quæ vel Samaria, vel Israel sæpe nominatur; sic in Joci omne quod dicitur, ad tribum Juda el ad Jerusalem perlinere credendum est, ct nullam omnino Israelis, id est decem tribuum, in hoc fleri mentionem.» Ita et Epiphanias lib. De *Vita Prophetarum, in Joclc,* Hugo, Albertus, Haymo, Ribera, Dionysius a Castro, Sanchez et alii; cl patet ex verbis *Jociis,* cap. i, 13 : « Plangite, sacerdotes, ululate, ministri altaris; » rt cap. ir, 1, 15 el 17 : « Canite tuba in Sion. Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes, » etc. Aliare enim erat in Jerusalem, nun alibi.

Porro Joci prophetavit eodem pene tempore Q-j*!** quo O ce, sub Ozia, Joalham, Achaz et Ezechia regibus Juda, ail S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Ruflinus, et S. Augustinus XVIII *be Civit.* çap. XXVII (1),licet llebræi m *Seder Olam,ct* ex eis IL David, Gcnebrardus in *ChronoL,* Arias el a Castro hic putent eum prophetasse sub Manasse, ac consequenter posi excidium Samaria* el decem tribuum : hoc enim contigit anno sexto Ezechia», qui fuit pater Manassis : idque verisimile til cx eo, quod Joci solis duabus tribubus prophetet, non reliquis decem; eo quod illæ jam essent cxcisæ et abductœ. Rursum ex eo quod Scriptura dicat Deum misisse Prophetas, qui Judies clade- nomine Dei intentarent ob scelera Mouassis, IV *Jluj.* xxi, io, et cap.xxui, 26. Videtur ergo ex

(t) Nos vero, inquit Rosenmuller, nulli dubitamus, Jolecm Hoseæ el Au.oso fuisse æqualem, non sane regula illa inoli, quam A Judæis acceptam Iradii Hieronymus, in *quibus* Prophetarum *criplL% tempus* non *profertur in titulo, %ub illis* f<U *regibus prophetasse, sub quibus rt hi, qui ante eas íu.bcnt títulos. prophetaverunt,* iu qua paXUm estv roburis, vel uuius Jonæ exemplum demonstrat; sed raininibus convicti, quas pro illa sententia Campegios Vitringa produxit : • Nostra, inquit, sententia eadem est, quæ Abarbenelis, vixisse Joelem eodem tempero cum Amuso, cl paulo ante eum hanc edidisse prophetiam. Arginili nta nostra sunl, *primo,* quod inter hostes Judæorum *.Etfijptii ellduuuri* tantum occurrant (adde Philistinos et Phœnidos), cap. m, 4, 19, Assyriorum vero aut Daboloniorum nuil i fit mentio. Locus enim cap. n,20t œque ac supcriora ad *plagam locustarum* pcrtiucL *Secundo,* quod cadimi plane exprobret crimina *Tyriis Sidoniis* el *tdumons* (qui captivos ex Jud.ru omnis sexus et tutatis mull' s abduxerant, inclementer habuerant cl vendiderant exteris, ri agros illorum invaserant atque occupaverant), quæ Amosus; cl simlo iis denuntiet judicium, cap. iv, M (Vulg. ni), coli. *Amos,* i, 9-11. *Tertio,* quo tempore Joel concioiiAitis est, sacra adhuc apud Jud.cus suo stabant ordine , cap. n, 15, 16, 17. *Quarto,* lællora etiam tempora m *Juduta* cum omnium rerum nitriate pollicetur, cap. n, 18, 19. *Quinto,* quam Joel prædicit Judæis instantem calimilalem lamis et simlitatis, Amos demonstrat Israelitas modo pressis» ct adhucdum premere, cap. iv, 6,7. *Stato,* Amos incipit suam prophetiam ea sententia, cap. i. 2, qua suam fero claudit Juel, cap. ¡v, 16 ; *Jura c Siuhc ruyict,* cl quæ sequuntur»

his fufase Joel; ipse enim Judææ clades hasco comminatur, æque ac Jeremías cap. xv, 4, qui ob scelera Manassis eas irrogandas diserte asserit. Hæc sententia est valde probabilis; unde in editione Septuaginta Romana, Joel post Michæam ponitur. Hinc ct diem excidii Hierosolyma) ita vive ct horrifice depingit, ut quasi instantem cl pene præsentem oculis cum cernere videatur.

Ex dictis sequitur Joelem comminari captivitatem non Assyriacam, qua vastata est Samaria; sed Babylonicam, qua vastata csl Jerusalem ct Judæa a Chaldæis.

Argumentum ergo Joelis csl, praedicere Dei
"Cû Jm' vindictam ct captivitatem Babylonicam, indeque ejus antitypum judicium extremum, in quo reprobi gehennæ, probi cœlo adjudicabuntur.

Primo ergo, cap. i, Judæis excidium per Chaldæos comminatur, utque hoc evadant, hortatur omnes ad lamenta et ad poenitentiam.

Secundo, cap. n, pergit atrocitatem hujus diei ct excidii describere, indeque excitat omnes ad luctum et publicas supplicationes. Deinde pœnitentibus reditum e captivitate el Babylone pollicetur. Adhæc promittit adventum Christi, qui Spiritum Sanctum in suos fideles effundet. Inde transit ad secundum Christi adventum, ejusque signa prævia enarrat.

Tertio, cap. in, docet Christum in valle Josaphat quasi judicem judicaturum omnes gentes, ac damnaturum impios ad gehennam; pios vero translaturum in cœlestem Jerusalem, cujus delicias, gloriam ct felicitatem describit.

JreUs «ijn-on Tropologice *Joel* hebraico idem est quod vo- *i€HS^ incipiens,* vel *Domini descensus; Plïaluel vero* pater ejus, hebraico idem est quod *latitudo,* aut *ostium,* aut *suasio Dei,* vel *aperiens Deus;* ut moraliler significetur quod, qui ostium, suasionem et scientiam habuerit Dei, recte incipit prophetare, ut cum Paulo possit dicere : « Os nostrum palet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum c?l;n quia audiebat a Domino : « Dilata os tuum, cl implebo illud. » Ipsa enim oris adapertio non in hominis, sed in Dei potestate est, dicente eodem Paulo : « Ostium mihi apertum « est magnum cl evidens, ll *Corinth,* n, 12. Ila S. Hieronymus, qui in cap. i *Osce* ait : *Joel* idem est quod *Dominus Deus;* ut Joel per crasin idem sit quod *Jchova cl,* vel *Ja cl,* quæ omnia sunt nomina Dei. Donlquc Joci relatus est inter Símelos, ac Romano Martyrologio inscriptus legitur I3 julii (1).

(I) Tribus capitibus prophetiœ Joelis in Vulgata continentur; aliter dividuntur in textu hobræo, ubi quatuor reponuntur capila, scilicet, tertium incipit vers. 28 cap. n in Vulgata, et absolvitur vers. 32 ejusdem capitis. Quoi retinendum pro locisel citationibus ab interpretibus qui textum hebrœum sequuntur, extractis.

Hujus libri divinitas nulli spedalini dillicultali locum dedit, quod et ipse Carpzovius nutans ait: Canonica libri auctoritas et fides adeo tinnis nititur fundamentis, ul adversariorum, quem sciam, nemo sigillatim illam subruere fuerit ausus.

Stylus hujus Prophetae est poeticus, vehemens, elegans ac sublimis. Descriptiones locustarum, ingentis luctu-, ætatis aurea, vallis Josaphat, fontis c templo orituri, etc., sunt pulcherrimae. Sublimis ingenii poeta, inquii liosenmuller, cui prater Isaiam et Habacucum in omni vaturn Itebræorum numero vix invenins parem. Mirum in modum Joelis indolem poeticam extulero De Wette, Jahn, Eichornius et Lowthius *De Poesi sacra Ilcbrccor.* prated. XXI.

Subjicimus nomina eorum, saltem præcipuorum qui Joelis vaticinia seorsim scriptis illustrarunt, OirercaMo*licos ;* Sebastianum Tuscanum, 1556; Gilberlum Genebrardurn, 1563; Mathurinum Quadratum, 1576; Simonem Simonidem, 1593 ;Joannem Quinquarboreum, 1687: *inter heterodoxos interpretes :* Benjaminum Bonerum. 1597; JoannemLcusden, 1657; Cornelium Haseum, 1097; Jo. Jac. Schurmaunum, 1703; Samuelcm Chandler, 1735; Christ. Frid. Bauer, 1741,1742; Gottlob. Henric. Richter, 17/17 ; Siegm. Jac. Baumgarten, 1756 ; Carol. Phil. Conz, 1783; Joann. Bultnerum, 1784; Carl. With. Justi, 1792; A. Svanborg, 1806; Ilolzhausen, 1829; Credner, 1831.

CAPUT PRIMUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Judam excidium per erucam, locustam, bruchum et rubiginem, puta per varias hostium ChaJdanrum populationes, praedicit. Hinc, vers. **13,** *sacerdotes ct populum hortatur ad p/milcntiam ct supplication^/», ut iis Deum sibi reconciliad, plwjasgue ab eo hic comminatas avertant* **(i).**

1. Verbum Domini, quod facium est ad Joel lilium Phatucl. 2. Audite boc, sene-, el auribus percipite, omnes habitatores terræ : si factum csl istud in dieb is vestris, aut in diebus patrum vestrorum? 3. Super hoc filiis vestris narrate, et filii vestri filiis suis, et filii eorum generationi allecæ. 4. Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit brirchus, et residuum bruchi comedit rubigo. 5. Expergiscimini, ebrii, ct flete, et ululate, omnes qui bibitis vinum in dulcedine : quoniam periit ab ore vestro. 6. Gens enim ascendit super

(I) Premiso exordio, in quo Propheta excitat audito* res ad attentionem, 1 ; exaggerat rem proponendam, 2; ct commendat camdcm in memoriam serrandam, 3 ; diem cl judicium Domini populo Jud.c imminentia pranunliat.

Pr ivo, ut antecedens seu præsagurn symbolum judicii futuri describit vastatam per insecta Judæam, *primo.* referens insecta secundum speciem quadruplicem, 4; ct secundum multitudinem innumerabilem ct vim nocendi maximam, 6; *fecundo,* enarrans mala illata vineis el ficubus, 7; agris ct oleis, 10; arboribus omnibus, Ìì ; *tertio,* recensens varios damna perpessos, scilicet ebrios ct vini amantes, 5; Hierosolymœ incolas, 8; sacerdotes, 9; agricolas cl vinitores, 10,11.

Sf.cukdo, adhortatur sacerdotes, *primo,* ad agendam poenitentiam, obdefectum sacrificiorum et oblationum, 13 ; *secundo,* ad camdcm prædicaudam, ob imminens Dei judicium, 14, 15; *tertio,* ad considerandam regionis afflictionem hinc apparentem, 16.

Tr it io, ut orationibus et pœnitentia studeant avertere mali qure impendebant, novam siccitatis calamitatem priori additam exaggerit, nipote ex qua *primo,* jumenta computrescunt, ob ruinam stabulorum et defectum necessariorum, 17; *secundo,* greges concidunt ct pereunt oh penuriam alimentorum, IS; *tertio,* hcrb.vel frutices nrescunt, 19; *quarto,* fontes exsiccantur, et bestiæ sylvestres enecantur sili.

Porro quæ primo cl secundo capite continetur locustarum calamitas, ejus Crednerus hanc fuisse rationem putat. Excunte «estate locustas in Judæam ingruisse porlucore Judicat cx loco cap. n, ¿0: ibi ením ad renisi locustis cum vento aquilone dici ; aquilonem \cro illis in regionibus llare ab exeunto junio ad finem usque soptembris: convenire in illud anni tempus, quod inustum ac poma a locustis vastata dicantur cap. i, 5, 7; sed vastatas dici segetes quoque, cap. i, 10 etseq. Itaque noxam locustarum pellem incidisse in «eslatem ineuntem anni sequentis, ca nquealleram pestem, cum hicuslæ non vivant in anni.m sequentem, ortam esso ex Îœlu relicto a locustis anni superioris (cf. Plinium, *Ilist. nat.* lib. II, cap. xxix: a Locustarum ova durant hyeme sub terra; subséquente autem exitu verb emittunt parvas, ») mirifice aucto orta siccitate, i, 12,17,19, cl descriptam a vale cap. n, usque ad vere. II , quippe in quo non volare, sed repere, currere, subsilire, scandere dicantur locusta», utpotc recens nate, necdum satis compotes alarum. Sic si res se habeat, demoni inlelligi, cur vates, cap. n, 25, utatur plurali tZPJE? *echanim.* Cæterum, prius locustarum agmen perfisse in mari Mortuo, póstenos anno sequenti in mari medio, cap. n, 20, tum vero segetes, vites el arbores pluvia a Deo demissa fecundatas, novos illo ipso anno tulisse fructus, cap. n, 19 etseqq.

Hinc Credncri interpretationem expugnat Maurer,salisque verisimiliter probat, uno oodetnque anno duas falae locustarum e septentrional! plaga venientium in Judæarn irruptionem fecisse, unam æ*ule ineunte, alteram exeunto astate, utramque aut locustarum allatarum e terris vicinis aut domesticarum, vel si magis placet, unam domesticarum, alleram alienigenarum. Narrant qui istas regiones peragrarunt, apparere, si tempestas faveat, quoxisanni tempore locustas. Favet autem tum maxime tempestas, cum ver siccum cxstitiL Fuerat autem istius anni ver maxime siccum, i, 12,17, 19,20. Sed ne upusest quidem, ut aliam locustarum pestem appropinquante tempore messis, alium vindemia» tempore fuisse creda*. Ineunti vel media astate si irruerunt locuste, periit una cum spe agricole spes vinitons. Deinde quod ibi reprre, currere, subsilire, scandere dicuntur locuste, eo nullo modo eflicilur, cogitandum exse de locustis reccus natis necdum satis alatis. Repunt enim, currunt, saliunt, scandunt alate quoque, simul atquo ex aere descendunt ad vorandum. Nihil clarius, certius nihil, quam primo capite calamitalem inflictam a locustis, secundo ipsum adventantium locustarum agmen voluisse depingere vatem. Tum falsissimum est, quod quæ cap. it, 19 et seq., bibentur ad tempus prælcrilum refert Crednerus, quasi ibi narrentur facta. Obstat enim totius descriptionis natum atque Indoles, quæ talis est, ut scriptorem *omnia coram spectare, inler mediam calamitatem versari* inlelligas; obstat quod semel atque iterum cives hortatur, ul animo pernitentia commolo Jovam placare studeant, i, 14 el seq.; n, 12 el seq. — Equidem, addit Maurer, ul paucis comprehendam sententiam meam, cum, cap. u, 20, dc uno tantum agmine sermo sil, cum, cap. i, 4, varis numerentur locustarum species, quarum una alisumpseril relicta ab altera, cum, cap. i, 5 el seqq., iu describenda a locustis inflicta calamitalo ita vcrsuctur vates, ul vastatas segetes, vites, arbores simul queratur, modo has, modo illas commemoraus: puto cerio quodam anno locustarum immensas magnitudinis agmen aliis jiosi alias accedentibus turuus in Judæam irruisse ineunto vel modia astate.

ferrara meam, forlîs et innumerabilis : denles ejus ut dentes leonis : el molares ejus ut catuli leonis. 7. Posuit vineam meam in desertum, et ficum meam decorticavit : nudans spolias it eam, el projecit : albi facti sunt rami ejus. 8. Plango quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suæ. 9. Periit sacrificium et libatio de domo Domini : luxerunt sacerdotes ministri Domini. JO. Depopulata est regio, luxit humus : quoniam devastatum est triticum, confusum est vinum, elanguit oleum. 11. Confusi sunt agricolæ, ululaverunt vinitores super frumento ct hordeo, quia periit messis agri. 12. Vinea confusa est, el ficus elanguit, malogranatum, et palma, el malum, el omnia ligna agri aruerunt : quia confusum est gaudium a filiis hominum. I3. Accingite vos et plangite, sacerdotes, ululate, ministri altaris : ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei : quoniam interiit de domo Dei vestri sacrificium et libatio. 14. Sanctificate jejunium, vocate cœlum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei vestri, ct clamate ad Dominum. 15. A a a, diei : quia prope est dies Domini, el (piasi vastitas a potente veniet. 16. Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, lælilia et exsultatio? 17. Computruerunt jumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunl apothecæ : quoniam confusum est triticum. 18. Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti? Quia non est pascua eis : sed cl greges pecorum disperierunt. 19. Ad te, Domine, clamabo : quia ignis comedit speciosa deserti, cl flamma succendit omnia ligna regionis. 20. Sed et besliæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te : quoniam exsiccati sunt fontes aquarum, et ignis devoravit speciosa deserti.

vm. 8. Aurite hoc, senes. — Initio Propheta hisce verbis sibi attentionem conciliat, quod res (puta clades) graves, novas, ct ab hominum, quantumvis senum, memoria inauditas sit dicturus, quæ Limen Judæos maxime tangant, ut eorum plane intersit hæc dosso, posterisque tradere, ut ipsi hisco patrum suorum flagellis moniti resipiscant, unique Deo toto corde serviant, cujus providentiam ct vindiciam in parentibus suis aspiciunt, itaque eamdem evadant, ejusque gratiam ct beneficentiam sibi concilient.

Si facto* est istud, — quod sequitur, quodque mox enairo.

vcn.3. 3- Super hoc (de hoc) filus vestris narrate,— juxla praeceptum Mosis, Exod. x, 2 : « Narres in auribus filii lui ct nepotum tuorum, quoties contriverim /Egyptios, et signa mea fecerim in eis : el sciatis quia ego Dominus; » el Psallis, *Psalm.* LxxYii, 5 : a Quanta mandavit patribus nostris nola facere ea filiis suis : ul cognoscat generatio altera. Filii qui nascentur, cl exsurgent, ct narrabunt filiis suis, ut ponant in Deo spem suam, et non obliviscantur operum Dei, et mandata ejus exquirant. »

ven. 4. Residuum erice comedit locusta. — Quatuor hic pestes el plagas recenset et comminatur. OUonr. Prima est *eruca;* Septuaginta, «1^; Chaldœus, i" r. xhni xac/ta/a, id est vermis qui post pluviam nasr«ruc^l cdur, ac per caules,olera nrborumquo folia repit, caque pigro et lento, sed exitiali morsu arrodit ct depascitur. Unde hebraico vocatur CDU gazam, id est tumor, rasor, rosor, excisor. Sic cl *eruca* latine ab eodem erodendo dicitur, ait Isidorus, lib. Xll *Ong.* cap. v, licet Apuleius erucam ab *borendo* dictam velit, quod brassicis, aliisquo herbis quas occupat tenaciter adhaereat. Unde Columella, lib. XI *De Re rustica,* cap. ni : « Erucae, ait, vel manu colligi debent, vel matutinis temporibus frutices olerum concuti : sic enim dum adhuc lorpcnt nocturno frigore, si deciderint, non iterum amplius in superiorem pariem prorepunt. »

Secunda est *locusta,* quæ erucam superat acri-sanali, monta, volatu et numero. Unde hebraico dicitur ltX31X mnxarôe, id est *plurima,* a radice r*l31 *raba,* id est *multus fuit :* ila Arias et Pagninus; lanta est enim locustarum copia, ul volando solem cœlumqiie operiant, cubando vero integras provincias obtegant, ul nil nisi locustas videas; quin ct maria volando tegant et transeant, ut unam regionem depaste, aliam invadant et aliam, singulas ex ordine devorantes. Unde locustarum plaga fuit una ex plagis gravissimis Ægypti, *Exod.* x, i. Vide ibi dicta. Quocirca *locusta* dicta est «piasi *loca urens,* vel exustulans, inquiunt grammatici : licet Isidorus et Lyranus ita dictam velint, quod *longi* sit pedibus;* Albertus Magnus vero : « Locusta, » inquit, dicitur quasi a loco stans, n Ita Aldrovandus in *Locusta.*

Residuum locust h comedit bruchos. — *Tertia* T?rth, est hæc plaga, puta *bruchus,* pro quo hebraico bfUkhd,' est pbl *ielec* : quod septies reperilur in Scriptura, ct ubique Noster *bruchum* vertit. *Psalm,* civ, 3 i : a Dixit, ct venit locusta (hebraico *urbe)* et bruchus» (hebraico *idee). Jcrem.* 1 i, l i : a Replebó to hominibus quasi brucho, n El vers. 27 : a Adducito equum quasi bruchum. » Eodem modo vertit hic, ct cap. n, 25, et *Nahum* m, 15 : « Devorabit

to nt bruchus : congregare ut bruchu*, multiplicare ul locusta; » cl vers. 10 : « Bruchus expansus est, ol avolavit. »

Dicitur tc/er. id est hgvrio, quod herbas lineat, lambat et rodat : radix cnim ppb *law,* significat *lingere, lambere :* undo Aquila, teste S. Hieronymo, in ¡Vfi/ium cap. ni, verlit *comestor.*

Quieres, quid sit *idee* el *bruchus? Primo,* Suidas et Scaligar, *edere,* xxxvi : Bruchus, inquiunt, est /.xuzu, id osi *eruca,* quam Lombardi *bruch,* Galli *bruyère* vocant ; verum erucam hic Joel distinguit a brucho. *Secundo,* Ambrosius Calepini!* ex Sipontino, cl nonnulla Lexica Lalina ct Græca : Bruchus, inquiunt, esi vermiculus similis locusta), herbas erodens, sine alis. Verum Nahum, cap. in, brucho dat alas. *Tertio,* R. David hic cenaci bruchum esso animalculum alatum instar crabronis, sed iniuoris quantitatis, quod arborum folia depopuletur, et in maxima multitudine vastet : unde aliqui putant bruchum esse insectum illud rubea tunica vestitum (quod statis annis humidioribus turmatim enascitur) quam dum expandit, alas ostentat, quibus volat in arbores, earumque folia depascitur : solent id rustici colligere et, fossa facta, sepelire, uti de brucho ait Isaias cap. xxxm, 4. Verum hoc insectum genus cslscarabæi, non bruchi, nec ab ullo classico auctore vocatur bruchus, etiamsi pueri in Gallia bruchum, vel *bruyant* vocent a bombo, quem volando edit, a quo et Flandri eum vocant prœdt- *cantcm.*

Bnithnt 11 eukU. Dico ergo bruchum esse parvam locustam, sive pullum locusta» ; varii cnim sunt locustarum gradus, et, ut ita dicam, species, secundum earum ætales et incrementa distincte?. *Primo, locusta* relinquit semen : ex eo nascitur parva locusta instar vermis, qui vocatur *bruchus,* qui, dura crescit et grandescit, ac modicis alis vestitur, vocatur *attacus* vel *attelabus.* Hic rursum, dum increscit corpore et alis, vocatur *ophiomachus,* qui, dum mole corporis ct alis perficitur, vocatur *locusta.* Undo apposite ait Propheta : ‹ Residuum locustro comedit bruchus, n Locusta enim, cum grandiores sint, grandiora tantum depascuntur, sed post se relinquunt pullos parvos, qui residuum et minima germina quæquo usque ad radices stirpitus depascuntur. Id ita esso patet *primo,* quia Septuaginta, *Jerem.* 1i, 14, et alibi, pro *ielcc,* id est brucho, vertunt ¿xptfoc, id est *locustas. Secundo,* quia omnes physici et classici scriptores dicunt bruchum esse speciem locusta, vel locustam inchoatam et imperfectam. Undo inScriptura passim bruchus jungitur cum locusta, quasi proles cum matre. El Aristoteles, lib. V *Bistor. animal.* cap. XXIX, bruchum nectit et subjungit locusta». Sio et S. Hieronymus in *Nahum* cap. it! : n Bruchus, ait, est animal nihil volaro valens, ventri Unium studens : attelabus saltans potius (¡nam volans parvis alis : locusta jam perfectas alas habens. » Albarius Magnus, lib. X\ \ I *De Animal.:* « Bruchivi, inquit, est primus partu* locusta, et cum efficitur major, vocator arcbilabus (corripe *attelabus;* ct quando perficitur, est locusta. Bruchus autem eo quod immobilis est, totum depascitur usque ad radices, nihil viroris relinquens. » Lyranus bruchum ct locustam differre scribit, sicut perfectum et imperfectum in eadem specio. « Bruchus, ait Glossa, vocatur fœtus locuste antequam alas habeat : deinde cum incipit parum volare, attelabus dicitur : cum vero pleno volat, locusta dicitur; mulloque gravior est bruchus quam locusta, vel attelabus, quod jacens in uno loco, radicitus comedit fructus. »

S. Chrysoslomus in illud *Ptalm.* civ, 34 : « Venit locusta et bruchus: * Locusta, inquit,et bruchus non simul esistere solent; aut enim praecedens locusta bruchum parit, aut bruchus auctus in locustam tandem evadit. B^crça;, inquit Varimi*, est dio; P/wmv, *r. zz* t4Ur» : airrô 5i xal xx> i?t xj . trxp-x TÒ u4WX5*xc : xxi Siculi r xxywn *i* wqm:, tfi ¿irripx : « Bruchus, inquit, est species locusta, ita dicta a *vorando,* quæ et mastax dicitur, *nmandendo.* Item, bruchus eruca primum nata, et locusta carens alis. » Sic et llesychius in Léxico ait bruchum esse locustarum speciem, ac Cyprios viridem locustam vocare bruchum, Tarentinos atlelabum.

Bruchus ergo dicitur vel a id est *cornalo.* vel a Ppx», id est *dentibus drido* et *frendso,* vel a id est *sorbeo,* deglutió, voro; inde est guttur, quia bruchus non videtur habere aliud quam guttur et ventrem : pede* enim licet oblongos, graciles tamen habet : unde forte Italorum *broceare* pro *vorare;* el Germanorum *brochen,* quod *consumere* el *conficere* significat, cl Belgarum *brockcn,* quod est minutim conscindere, ait Aldrovandus. Hoc etymon verius est quam illud quod dat Anonymu* m Psa/m. av, dicens : Bruchus dicitur quasi id est *brevis* cl *parvus ;* est cnim parvus vermis a locusta generatus. Denique bruchos esse genus locusta censent Remigius, Pagninus, Forsterus, Marianus (qui illud *gryllum* vocat : gryllus autem est parva locusta cinerei vel grisei coloris) in *Lcxicis,* Cælius, lib. IH, cap. xxv. Aldrovandns, lib. *De Insectis in Locusta,* qui cl png. 414, omnes locustarum species, ao nominalim bruchum depingit, ejusque formam in imagine spectandam exhibet. Accedit Syrus, qui vertit : *(Juod reliquit locusta non alata* (vermis corrodens frumentum in agro), *comedit lorustg volatis; et quod reliquit locusta volans, comedit locusta parva* (vel locusta quæ vocatur *separata); cl quod reliquit locusta separata, comedit sarsir,* quæ etiam est locusta species, ut mox dicam. Unde palet Syrum per has quatuor Joelis plagas accipere quatuor locusta species. Syro plmo consentit Arabicus ulerquo.

Dices : Si bruchus est pullus locusta instar vermis carens alis, quomodo ergo Jeremías cap. 1j,

vers. U, dat ei aculeum, cumque vocat aculeatum, et Nahum cap. ni, 16, dat ci alas, cumque vocat alatum?

Respondeo nomen bruchi subinde extendi ad alias locustarum species , ac complecti altelabos cl ophiomachos. Opponitur enim locusta» : ergo sicut locusta omnem perfectam, ita bruchus omnem imperfectam locustam (quales sunt aitaci, allelabi, ophiomachi, qui alati, ct pedibus, dentibus ct cauda aculeati sunt) significat. Sic agnos, hædos, vitulos subinde vocamus, non tantum pullos recenter natos, sed adulliores etiam et grandiores, puta juvencos anniculos, vel biennes, usque dum generare incipiant: imo ilebræi vaccas novella'' dum primo pariunt vocant *cglot,* id est vitulas. Id ita esse palet ex S. Hieronymo, qui est auctor Versionis nostræ : ipse enim scribens in Afahumcap. m, per tetec, quem hic vocat bruchum, accipit allelabum : «Atlelabus, ait, quem significantius comestorem interpretatus est Aquila, parva locusta est inter locustam ct bruchum, et modicis pennis reptans potius quam volans semperque subsiliens, et ob hanc causam ubicumque orta fuerit, usque ad pulverem cuncta consumit, quia donec crescant penna», abire non potest. » Et mox : a Confertur exsilienti altelabo, » etc. Hinc Aldrovandus, lib. *De Insectis,* cap. *De brucho,* pag. 406 : « Bruchus, inquit, S. Scripluræ differt a brucho profanorum, sicut perfectum ab eo quod suam perfectionem necdum est consecutum. » Et C.vlius, lib. HI *Variar. Lcd.* cap. XXV, docci locustas quaslibet rodentes sala, vocari bruchos, cl altacos, ct mastacas, uti est apud Nicandrum. Et Quinquarboreusin cap. iv *Amos* censet bruchum esse locusta genus, quod printer numerum el copiam, volatu etiam presti l celeriore, el latius quam cœlcra extenditur, pluresque agros celerius conficit ct consumit, ideoque a Jeremía vocari aculeatum. Quocirca Chaldœus hic pro tefcc, sive brucho vertit xniD pticAn, id est motitans, cursitans, volitans (radix enim niD *perach* significat molilavit sc, volitavit, cursitavit), eo quod huc atque illuc vastando fruges cursitet ct subsiliat. Ex dictis patet vocem *bruchus* significare infimam et minimam speciem locusta, cum cœleræ omnes species numerantur; cum vero illœ subticenlur, pro illis substitui , ul bruchus jam sil atlelabus, jam ophiomachus, jam quælibct alia locustarum species. Quocirca cum Jeremías bruchum vocat aculeatum, el Nahum alatum, nomen bruchi extendunt ad allelabum, ophiomachum, aliasque locusta majoris species : hasce species enarrat Moses, Levit. xi, ubi carum esum tlebræis concedit.

0«iru F ^x^csl r b50* Er RESiuvni diuciii combdit redigo. — *Quarta* hæc segetum el germinum pestis el plaga, scilicet *rubigo.* Hebraice est h'DH *chasil,* id est perditor, depaslor, absumplor, a radice Son *chasal,* id csl assumpsit, eo quod omnia vastet el perdat, ac ml reliquum faciat. Rtccnliores, Pagninus, Arias et alii censent esse tertiam locusta speciem, eamque voracissimam : *primam* enim vocavit Joel bruchum, *secundam* locustam, *tertiam chasil:* itaque pro *chasil* vertunt *locustam* Septuaginta et Noster, *Isaiæ* XXXIII, 4, et II *Darai,* vi, 28. Undo nonnulli per rubiginem hic accipiunt animal : rubigo, inquiunt, est vermis qui maximo rorem sequitur. Hinc Aldrovandus in *Locusta,* citans S. Hieronymum : Rubigo, inquit, rorem noxium sequitur, qui cum in folia depluit, sole superveniente animatur ct vivit, varieque plantis nocel.

Suffragatur Syrus, qui pro *chasil* vertit *sarsur :* de quo Illustrissimus Dominus Sergius Risius, Archicpiscopus Damascenus, natione Syrus, hæc mihi Romæ asseveravit : Sarsur, inquit, csl animal in Syria parvulum ut locusta, imo e genero locustarum; sed a locustis vulgaribus differt, quod locusta interdum, et certis quibusdam annis pro cœli et aune temperie proveniunt; hoc autem continuum el perpetuum est. Estquc duplex : ejus enim unum genàs domesticum est, aliud sylvestre. Quatuor prorsus ut locusta pedes habet, et alios duos parvulos quibus cibum ad se trahit el comedit. Colorem habet nigrum cl dorsum planum. Differt etiam a locustis; quod sylvestre valde nocet frumento ct herbis, non autem arboribus ut locusta, quæ ficuum ct aliarum arborum corticem omnino corrodunt. Permolestum est ob sonum et strepitum, quem ingentem precipue noctu excitat, præsertim apud aquas in / Egyjdo, ubi post Nili inundationem una cum ranis procreatur et remanet; adeo ut ibi horum animalium copia fuerit, homines ob eorum strepitum et damna quæ inferunt, habitare nequeant. Aliud ejus genus est domesticum, habitans cum hominibus, quod in trabibus degit, earumquo pulvere ct excrementis vesci perhibetur, molestum quoque ob rumorem et strepitum.

Verum pro hebræo *chasil,* hic vertunt *rubigo,* non *locusta,* Septuaginta, Chaldœus, Vatablus ct alii, æque ac *Dsalm.* lxxvih, 4, ct alibi: Hebræa enim nomina, præsertim animalium, arboruin, gemmarum, lapidum, etc., sunt amjilœ et variæ significationis, nuneque unum, nunc aliud significant. Quocirca *chasil* vertunt nunc locustam, Quid? nunc bruchum, nunc rubiginem : rubigo enim non minus quam locusta segetes absumit. Porro rubigo, vel robigo Latinis significat vilium segetum, non locustam. Est enim rubigo, sive aurugo, vel œrugo vilium segetum ex corrupto acre, el quasi carum morbus regius, quo scilicet culmi pallescunt in modum auri vel œris, itaque paulim arescunt el evanescunt. « Rubigo, inquil Albertus hic, est ros incensus ab aere defluens, qui primo ad minii colorem, postea in fuliginem convertit segetes marcidas, ct in pulverem fœlidum versas ac friabiles. » Agricola» *nebulam* vocant. Dicitur *rubigo* a *rubedine :* quia rubras facit sególes, uti et metalla, cum silum contrahunt, lime Apuleius, lib. Ill *Florid. :* « Profecto, ait, ul

gladius usu splendescit, situ robiginatur, ita vox in vagina silentii, condita diutino torpore hebetatur. » El Plinius, lib. XVHJ, xvn : « Rubigo maxima segetum pestis, lauri ramis in arvo defixis, transit in earum folia ex arvis, » A rubigine dicta sunt Rubiginalia, id est festi dies cl sacra ad amoliendam rubiginem instituta a gentilibus, quales sunt supplicationes amburbiales in diebus Rogationum apud Christianos, quæ eadem de causa peraguntur. Hinc Plinius, lib. XVIII, xix:« Rubiginalia, inquit, Ninna constituit, quæ nunc aguntur ad septimum Calendas maii : quoniam tunc fere rubigo segetes occupat, n Hæc de littera. Jam

Qn-Tritnr.qnid jncnrti. hntcboB ri-n t!-° ceniT Jlttpûouo pè-mcm riiiute».

Quæritur, quid hro quatuor plngæ, puta eruca, |ocns,(a> bruchus et æmgo significent; cl an lilferaliter ul sonant, an symbolice sint accipiendo»? Mulli eas ut sonant accipiunt, ul signified Joel vcre hisce animalculis ob scelera sua vaslatain fuisse Judæam, indeque sterilitatem ac f.imem ei inductam. Unde censent hic predici famem aiunt fuisse inductam per erucas, locustas, bruchos cl rubiginem per quatuor annos sibi invicem succedentes, ac insuper durasse lres alios annos, quibus Deus clausit cœlum ne plueret. Ra Remigias, Raffinas, Lyranus, Vatablus, Arias, R. Salomon el alii Rabbini. Theodoretus vero putat predici hic sterilitatem et famem biennalem, quam predicit Amos cap. iv, 9, ubi minatur Israclitis auruginem, sive rubiginem et erucas, æque ac Joel hic. Verum Joel diu post Elisœum el Joram prophetavit cum Osce, sub Ozia el posteris ejus, uti dixi in Proœmio. Amos autem prophetat Samaria», id est decem tribubus, ul patet *Amos* i, 1, non duabus, uti facit Joel : nec meminit locustæ ct bruchi, quæ nominat Joci. Quare si ad litteram hæc accipias uli sonant, de ipsa eruca, brucho, locusta et rubigine, alio tempore in Judæa illa contigisse Decesse est. Multa enim comminantur Propheta», quæ omnia reipsa accidisse credimus, etiamsi illa alibi non narrentur. Unde Joel, cap. ii, 24, consolans suos hisce plagis afflictos, spe melioris sortis el fertilitatis : « Implebuntur, inquil, arem frumento, el redundabunt torcularia vino ct oleo. El reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus el rubigo, el eruca, fortitudo mea magna, quam misi in vos, » etc. Ergo vere eis immisit erucas, locustas, bruchum et rubiginem. Adde hasce el plurcs alias plagas comminatus csl Hcbræis Moses *Levit.* XXVI, 22, ct *Reuter.* xxviu, 22, si ipsi Deum desererent cumque offenderent. Ergo cum eum tempore Joclis offenderint, ideoque excisi sint, verisimile est illas plagas Deum eis irrogasse, ac minas suas explesse. Insuper, naturale el ordinarium Dei flagellum est sterilitas ct fames invecta per erucas, locustas, bruchos et rubiginem.

Preclare S. Chrysostomus, hornil. *Quod nemo*

Inditur nifi a «e ipso : « Omne, inquit, quod est in rebus, habet aliquid quo corrumpi possit ac lædi : lanam linea, ovium greges lupus, vinum aceti permutatio, dulcedinem mellis amaritudo corrumpit : lolium segetibus nocet, grando vineam Ledit; virgulta ac diversa plantaria locusta* ac bruchi exercitus vastant, ct singulis quibusque corporibus varia» morborum species inferunt corruptelam. » Plmius, lib. XI, xxix, cum ostendisset quam ingenii copia locusta» vento sublate gre-atim maria volando tranent : « Tanquam, inquit, parum sil maria transisse, immensos tractus permeant, diraque messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia vero morsu erodentes, et fores quoque tectorum, • Quanta damna locusta» variis provinciis intulerint, multis exemplis el liMoriis docet Aldrovandus in *locusta,* pag. 422 et scq. Exstat emblema Alciali cum lemmate : « Nihil reliqui, » his carminibus explicatum :

Scilicet hoc deerat pot tot mala, ¿caique nostra
Locusta» ut raperent quidquid inescet agris.
Vidimus in name-as Euro dure tendere turmas,
Qoalia non Alike, caslnque Xerxis erant.
Hæ famam, milium, farra omnia consumpseninl :
Spes et in angusto est, stant nisi vota super.

Hinc / Egypliis locusta erat hieroglyphicum famis, ait Pierius, lib. XXVIII. Porro refert Theodoretus in *Philotheo,* S. Aphraatem agrum cujusdam supplicis siili, aspersione aquæ benedicte ab exercitu locustarum, qui Persidem vastabat, tutatum esse, ita ul eum tangere non auderent, hiem fecisse S. Vincentium Fererium in agro Murisiæ, civitatis in Hispania, testatur auctor vilæ ejus, lib. III. sub finem. Sic S. Theodorum prece sua locustas agros populantes onerasse scribit Georgius presbyter in ejus Vita, lib. II.

Verum eslo hæ plagæ ad litteram accipi possint ut sonant, tamen per cas symbolice el potius significantur hostes vastaturi Judæam. Sic enim eas explicat ipse Joel, 6 : « Gens enim ascendit super terram meam, forlisel innumerabilis : dentes ejus ul dentes leonis. » Et vers. 15 : « A a a, diei, quia prope est dies Domini, et quasi vastitas a potente veniet ! » Et cap. n, I el 2 : « Venit dios Domini,dies tenebrarum,elc.,quasi mane expansum super montes, populus mullus el fortis. » El vers. 4 : a Quasi equites sic current, » etc. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus, Hugo, Ribera, Emmanuel, Sanchez el Mariana, qui ait : 1'truinque, scilicet fames et bellum, hic significatur. Est ergo hic ænigma, sive allegoria el parabola continua, significans hostem hosti successu- *l rum, cladem cladi usque ad excidium et inler-c nccionem Judæorum (I). Simile est *Isaiæ* xxiv,

(1) Scnsnm allcgoricum qui n multis magni nominis interpretibus propugnatur noo excludimus;sed licet litteralis interpretado quæ de locustis proprie dictis hanc prophetiam intelligendam censet, fere omnes rationalistes

v;Fs. 17 : a Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es term. Et erit : Qui fugerit a facie formidinis, cadet in foveam : el quiso explicaverit de fovea, tenebitur laqueo. » Et *Jcrcm.* XLViir, 43 : a Pavor, cl fovea, el laqueus super te, o habitator .Moab. Qui fugerit a facio pavoris cadet in foveam; el qui conscenderit de fovea, capietur laqueo. » El cap. xv, 2 : « Qui ad mortem, » scibcctdestinati sunla Deo, «ad mortem. » supple ibunt : «et qui ad famem, ad famem; et qui ad captivitatem, ad captivitatem. Et visitabo super cos quatuor species, dicit Dominus : gladium ad occisionem, et canes ad lacerandum, el volatilia cœli ct bestias terr® ad devorandum ct dissipandum : et dabo cos in fervorem univorsis regnis terr®, propter Manaren filium Ezechi® regis Juda, super omnibus q '© fecit in Jerusalem. « Quo forte alludit hic Joci. Simile csl illud Homeri Oc/yxs. i :

Tradebat Notus hunc Bore® quandoque vehendum :
Nunc rursum Zeplnro jactandum tradidit Eurus.

El *Iliad.* t :

Tristia perpetuo mihi tristibus excipiuntur.

Sic Ausonius in *Epigram,* eleganter hosco vocat « labores (cl dolores) catenatos, » cum labor cx labore, dolor cx dolore suritur. Hinc adagium : a Malorum panegyris, » quo ulilur Disides apud Suidam : « Omne% inquit, simul malorum ut in paiiegyre, alios tenebat aliud infortunium. » Huc spectat illud Diogcnianum : a Mali thripes, mali rursum ¡pes, » de duplici ac multiplici malo dici solitum. Thrips enim vermiculus est, qui lignis innascens ca vitiat : ips item cornis ct vilibus csl infestus. Et illud Socratis apud Athcmeuni, lib. IX : « Malis ter mala eveniunt. » Et illa : a Ilias malorum ; thesaurus ct lerna malorum; agmen cl mare malorum, » cum malum malo velut unda undæ, fluctus fluctui succedit cumque protrudit ; quibus utitur Euripides in *Ione* dicens : a Me miseram, ut ingens panditur thesaurus, ac penus malorum. » Et Æscbylus in *Supplicibus :*

Tantum malorum pelagus aspicio miser,
Unde enatandi nulla spes alluceat.

In hoc pelago volutantur damnati in gehenna. Causa adagii est quod sæpe crucis succedant loenstæ, locustis bruchi, brucho ærugo, caque ingenles calamilatesafTerant,idqucagminalim instar exercitus et aciei hostilis. Hinc castra Madian, quæ prostravit Gedeon, comparantur locustis, *Judie.* vi, S, uti ct *Apocal.* IX, 1, exercitus dæmonis, in fine mundi afflicturus impios, turmis locustarum assimilatur. Adde locustas, bruchos et erucas non raro præire cl prænunliarc hostium adventum, et bellorum strages, ut liquet cx historiis. Indo locusta ab Hesychio, Nicandro, Suida, Theocrito, *idyll.* IO, ct aliis vocatur id est *vates,* vel divinatrix et pronuntia, quod semper famem praenuntiet ct inferat, sæpe etiam hostium incursus ct clades, licet aliam quoque causam det Cœbus lil). XXX, Axii : «Mantis, inquit, locusta» genus est, quæ in stipulis enascitur, virens colore, corpore prolongo, pedibus item prælongis, quos ct agitat assidue. Aristarchus in commentario Lycurgi scribit locustam hanc, si quod inspexerit animal, protinus illi quippiam prodicere mali : unde mantis vocatur, qu® noxii molestique aspectus est : vel dicitur mantis, quod locustis adventantibus prosagium sit ingruentis penuriæ. » LoCTlt>

Exempla pauca, sed rara e multis accipe, qu® recenset Aldrovandus pag. 425 : Anno, inquit, Do- ¿S*

interpretes defensores habeat, v. g. Cichornimn, Justum, Rwumull-r, De Welle, Crednerurn. Maurer, etc., etc., illam cum Ackermann præleremlarn in primo sensu putamus: pHMo/ob hanc potissimnni rationem, quod omnia quæ do locustis dicantur, m proprie dictas lucustas conveniant, ut ex Mogulanim parliuin consideratione liquebit, nec certa figurati census occurrunt indicia ct criteria. *Secundo,* si sub lucustarum figura populum aliquem hostilem descripdswt Propheta, talia procul dubio iaitnte-CUisset. quæ h.mc ejus mentem clare indicarent. Imo quando cap. n, 4 cl seqq., cum equilibus cl exercitu hostili, etc., eas comparat, sutis clare significat eas ab illis diversis esse, ita, inquit Maurer, ut plano suo ac simplici sensu accipienda esse videbit, quicumquo sola q» cap. n, 4-9, halæntur, legerit ab opinione præjudicata li» r. *Tertio,* mini in universo sermone hoc do hominum strage, cæde aut exilio ; sed Calamitas consistit in summa frugum fructuumque inopia el sterilitate, cujuscau&esiint locusts^ tum æslus et aquæpenuria, nulla prelia, nulla urbium expugnationes, aedes, etc., qualia commemorari sdent, ubi ixMiles impetus et grassationes narramur. *Quarto,* beneficia quoque his calamitatibus opposita promittuntur, cap. n, ¿i et seqq., pluvia copiosa ad terram fecundandam, indeque orta magna frugum Irucluumque ubcrtas.Quiplura desideraverit de sententia opposita quam prater veteres supra nominatos, tuentur Sanctius, Theiner, Grotlus, Ecchermami, Itertholdtius, Ibmgstcnberg ct alii, videat Glaire, *Introduci, à PEcrit. sainte,* lib. IV, pig. 430 cl seqq.

De complementoprophetiæ quoque diversu vigeni sententi®. Calmelus, cum quo (ere convenit Rosenmuller, Maurer, etc., non pradiciionein sed descriptionem esse putant. Ast Joel, inquit Ackermann, Ipctuosam Judææ IXT quatuor species locustarum sese insequendum vastationem describit, quæ ut cap. i, 15; it, 1, 2, 13, 14, digerite verbis annotatur, *futuro aco,* imminet. Ceterum prædicta Judræ per locustas vastatio non csl illa sterilitas, quæ telale Elise! contigit, ncque ea penuria pluvia», quæ *Jcrem.* xiv legitur ; sed est ilia fames quæ tempore Machahæurum accidit, i *Mach.* ix , 23-27. Nani Propheta non regem, sed seniores el sacerdotes memorat; de idololatria, quæ ante captivitatem millo unquam tempore prorsus demit, altum silet: regni Israel non meminit, sed tuonisi Judam ct Jemolymam commémorai, atquo cap. iv. 1,2, Hebreos omnes *Israel* compellat, ut solent Pruphelæ do icm|M)ribus post captivitatem loquenies; imo cap. iv. 1.2. captivitatem, dispersionem iMpull, occupationem regiente, per alias gentes, atque etiam reditum Jani duduin contigisse jioniU Hostibus Ilebræurum, cap. it . 4, aocensel Tyrios el Sidouicæ, qui Hebraeos vendunt Green. Hæc manifeste produnt aetatem Mactnhæoniin, 1 inch, ii, u-27; v, 14. 13. Huic sententia Ackermann, licet aliqua ven kimiUludmu gaudenti astipulari vix nuderemui.

mìni 1534, locusta Him qn® ab Oriente ppp Illyricum stupendis agminibus in Italiam convolarunt, maximaquo passim damna dederunt, Turcarum adventum portendere vis® sunt. Nam et Turea Rhegium occupavit, Romæque trepidatum est, dum Hostire subsedisset; Niceam cepit, Christianorum multa millia in servitutem abduxit. Tamburlano*, referente Crantzio, Hierosolymnm expugnare statuerat, sed cum bruchi exercitum ejus vexarent, admonitum sc interpretatus a Deo, cade re temperavit. Primam expeditionem sacram (ut Sigonius testatur) Hierosolymitanam anno Domini 109G Claramente institutam, locustarum repente nata vis tanta præccsMt, ut nubium instar solis lucem adimerent. Mirum quod scribit Gregorius Turoncnsis, duas acies locustarum per Arvernum atque Lemovicum transeuntes liornaniacum campum ingressas, ibidem predio inter sc conflixisse, ingentemquo stragem edidisse, cum Clotarius cum Chramno filio suo esset pugnaturus : quem deinde victum una cum uxore et tiliis comburi jussit.

Qnim<a li qui- J‘7rb“et dd" ruiM k-ntec- l,a*

Sed quinam fuerunt hi hostes et vastatores Judææ, quos per erucas, locustas, bruchos et rubiginem denotat et repræsentat Propheta? Hebræi et eos secuti S. Hieronymus, Rupertos, Haymo, Rugo, Lyranus ct Dionysius censent hic significari quatuor orbis monarchias sibi invicem succedenles, quæ afflixerunt Judæos : scilicet, per erucas significari Assyrios et Babylonios; per locustam, Medos ct Persas; per bruchos, Grœcos, ac præsertim Antiochum Epiphanem, contra quem pugnaverunt Machaba?!; per rubiginem, Romanos. Has enim quituor monarchias simili modo recenset et depingit Daniel cap. uct cap. vu, per quatuor bestias, ac Zacharias cap. i et cap. vi, per quatuor quadrigas. Verum Pers® cl Medi, ut Cyrus ct Darius, Judæos non afflixerunt, quin potius c Babylone cos liberarunt : afflixit tamen eos Cambyses, impediens fabricam templi, I *Esdra* n. Per rubiginem vero non intelligi Titum et Romanos, qui Hierosolymam exciderunt, palet cx eo quod hisce plagis Propheta, cap. n, 18, remedium afferendum dicit a Christo : Christus autem cladem Hicrosolym® per Titum illatam non reparavit, imo eam antecessit ac prædixit.

Seconda.

Secundo, Thcodoretus per quatuor hasco plagas accipit solos Assyrios ct Babylonios, qui Israelitas vastarunt : scilicet, per erucam accipit Tcglathphalasar, per locustam Salmanasar, per bruchum Sennacherib, per rubiginem Nabuchodonosor* Verum primi duo tantum vastarunt decem tribus, non duas, de quibus hic agitur. Joci enim Jud® duntaxat ct Jerusalem vaticinatur cladomque minatur, uti ostendi in ITocmio, nc, ut ibidem dixi, videtur id fecisse sub Manasse, quando jam excisa» erant decem tribus.

Tertii ei rnu»m.

Tertio ergo , aptius el verius S. Hieronymus, per quatuor hasce plagas accepit Nabuchodonosorciu, qui in suis castris habebat varias gentes quasi erucas, locustes ct bruchos, quæ populat® sunt ita Judæam, ut quo»! una r.linquebat, altera raperet vel vastaret. Aut potius, magisquo particulalim, apponite ct genuine, per quatuor hasce plagas inlcllige quatuor expeditiones Nabuchodonosorfc, quibus sensim magis et masis carpsit Judæam el Jerusalem, donec cam exscinderet, nimirum *prima* fuit anno 1 regni ejus (qui fuit annus 3 Joakim regis Juda), quo ip<e inster erue® terram perrepentis, leviter tentum Judæam rasit et perstrinxit; nam duntaxat Joakim regem cum Daniele et sociis Babylonem abduxit, *Daniel.* **i,1.** *Secunda* fuit anno 8 ejusdem (qui fuit 11 el ultimus Joakim), quo turmas suas inster locustarum alatarum cl validarum in Judæam immidi, ac summa germina carpsit. Nam regem Joakim rebellantem cepit el occidit, eiquesubstituit filium Joachin, quem post In s menses Babylonem abduxit, surrogati* ei patruum Scdcciam. *Tertia* fuit anno 18 ejirdem. qui fuit II Sedecim, quo instar bruchi residua germina, etiam minima, crosit. Nam totum populum vel occidit, vel cepit, urbem excidit, regem Scdcciam cxcæcavit, filios ejus necavit, regnumque Judæorumevertit. *Quarta* fuit, cum post quatuor menses submisit Nabuzardan,qui ut rubigo templum incendit,æque ac regiam, domosque principimi, ommaque in favillas el cineres convertit.

Huc accedit, imo in re pene eadem est expositio Chrislophori a Castro, qui hasce quatuor plagas adaptat quatuor Josiæ filiis, scilicet Joachaz, Joakim, Joachin et Sedeciæ, qui ob scelera Manassis vastati et occisi, vel in captivitatem abducti sunt : nimirum, ul eruca, quæ leviter tangit terram, significet Pharaonem Nechao, qui Joachas abduxit in Ægyplum, relinquens Judæam intectam, imo præficicns illi Joakim, fratrem Joachas; locusta» significent latrunculos Chaldaeorum, Syrorum, Moab el Aminon, qui instar locustarum turmalina invaserunt Judæam, ct Joakim occiderunt : bruchus significet Nabuchodonosorem. qui post cos quasi pullus locustarum, puta bruchus, cepit Jerusalem, nc Joachin pullum, id est filium Joakim, avexit in Babylonem; rubigo sit idem Nabuchodonosor, qui post undecim annos rursum Jerusalem cum rege Scdecia cepit, templumque ac palatia combussit, el quasi rubigo in favillas redegit, regnumque et rempublicam Judæorum funditus evertit.

AUeg> rke*

Allegorico Ilugo de S. Victore, scribens in hunc Joelis locum, per quatuor has plagas accipit qua-luor persecutiones Ecclesi®, quarum *prima* fuit gentilium imperatorum, Neronis, Domitiani, Decii, Diocletiani, etc. *Secunda* Arii et hæreticorum, qui elati saliunt in alta quasi locusta*, qu® priori cessanti, per imperium Constantini, mox successit. *Tertia* malorum Christianorum, qui carnales sunt el ventres, ut bruchi. *Quarta* Saracenorum el Antichristi, quæ quasi rubigo f« rro et fiamma omnia vastat et vastabit. Unde easdem pene qua*

tnor equis, scilicet primo albo, secundo rufo, tertio nigro, quarto pallido repræsentat S. Joannes *Apocal.* vi, 2 ct sequentibus, ut ibi dixi.

Trrpîo. * ’ Tropologice, plaga» hæ sibi succedentes significant quod unum vitium alteri, imo subinde virtuti ipsi succedat, quodque, uno abeunte, alimi nos oppugnet, ut residuum, quod prius reliquit, posterius depascatur et destruat : nimirum po^t erucam, quæ toto corpore repens in (erra, repraesentat libidinem, superatam vel recedentem, succedit et invadit nos volans locusta, id est vana gloria et superbia. Locusta enim pedibus ambulare nescit, ct cum alas vix habeat, volare nititur, idcoque inanes dat saltus. Sic el Lucifer ambiit squalitatem Hei, ad quam assurgere non potuit, sed corruit. Idem facit superbus. Post hanc sequitur ventrosos bruchus (lotum enim ejus corpus pene in ventrem colligitur), id csl gula. Post hanc succcdil ignea rubigo, quæ quidquid tangit incendit, puta ira el impatientia, cujus flamina omnes virtutum fructus tabescunt. Quare residuum erucæ, id est l bidinis, *est* castitas; residuum locustæ, id est van© glori©, est humilitas; residuum bruchi, id est gulæ, est sobrietas; residuum robiginis, id esi ine, est patientia. Residuum ergo erucæ comedii locusta, ct locustae bruchus, et bruchi rubigo : quia sæpe accidit ul e continenlia cl castitate oriatur inanis gloria, humilitatem sequatur ebrietas et crapula, sobrietatem excipiat ira et impatientia. Ita Hugo loco citato, et S. Gregorius lib. XXXIII *Moral,* cap. xxvir. Alii per rubiginem vel æruginem accipiunt avaritiam, quæ versatur in illis quæ ærugo ct tinca demolitur : ærugo cniin aurum cl argentum depascitur. Porro primum, puta luxuriam, docuit corrupta natura; *secundum,* puta superbiam, inverni Lucifer; *tertium,* scilicet gula, parentes nostros perdidit, Adamum el Evatn; *quartum,* gigantes et tyranni a Cain prognati adinvenerunt.

Symbc.ii-ce. »nnt animi, Symbolice, sive physice, S. Hieronymus per ¡læc quatuor accipit qualuor passiones cl ægriluf^ncs Mimi, puta gaudium, tristitiam, spem et metum, quæ faciunt quasi quadrigam cursus ct volubilitatis vite nostræ : mox enim gaudio succedit tristitia, tristitte spes, spei metus, bisque quatuor affectionibus, continua successione agitaturi ljactatur anima hominis, præsertim mundani el peccatoris.

Eruca représentât ægritudinem tristiliæ, locusta gaudium, bruchus metum, rubigo spem. Audi S. Hieronymum: «Has perturbationes uno, cl ncc pleno versiculo illustris Poeta comprehendit : Hi metuunt, cupiuntque (hoc de futuro), dolent, gaudentque (hoc de presenti); neque auras, inquit, respiciunt, clausi tenebris et carcere cæco. Qui enim perturbationum tenebris obvolvuntur, clarum sapientiæ lumen non valent intueri. Cavendum est igitur ne ©gritado quasi eruca nos comedat, ne locusta vastet in gaudio, huc illueque volitans, et gestiente lietilia per diversa se jactans : ne bruchus, id est pavor et futurorum mellis, radices sapientiæ devoret : ne rubigo et desiderium futurorum res inutiles concupiscat, ct nos perforai ad ruinam : sed ut in omnibus qualuor quadrigas, et quatuor cornua, et qualuor equos, rufos, et varios, cl albos, ct nigros, id est vel adversa, vel prospera, vel ex utroque sociata frenis sapientiæ gubernemus.n Subdit deinde : « Ego reor erucam esse insipientem in animo passionem; qu© tarda est ct discurrere non potest, et mora ipsa ac pertinacia ebibit, ct exsugit omnem virorem, quam si non occiderimus, in nobis crescit et avolat, el nunc devorat quidquid attigerit, nunc semesa dimittens pergit ad alia, reverlensquo ad pristinam sedem bruchus efficitur, ut non solum fruges, ct folia, ct cortices, sed ct ipsam medullam devoret tarditate. » Hisce verbis, ut hoc obiter notem, indicat S Hieronymus erucam esse vermiculum, qui crescens fiat bruchus, ac deinde evadat locusta. Sic ct alii nonnulli pullum locuste vocant vermem atque erucam.

Audi S. Paulinum, epist. 30, quæ est *ad Aprum* secunda : « Vide, inquit, qualiter isla sibi congruant in cordibus nostris monstra vitiorum, qualia in frugibus accidunt vitia monstrorum. Nam (verbi gratia) si quid velitum concupiscam, et mox abjiciam cogitationem, eruca est in folio sedens, qu© decussa, si abjecero quidem, sed rursus redierit cogitatio, et cœperit abjici, et redire crebrescat, locusta est avolans ct revertens. Quod si cœperit immorari, et majus habuerit spatium in comedendo , quam avolando, bruchus dicitur. Quod si ipse bruchus qui non salis avolat, sed magis sedet, non fuerit abjectus, in rubiginem vertitur : quæ jam penitus inhaerescens, ut de stipula, sic de anima nunquam, aut difficile expellitur, n

Qui ergo mentis quietem ct celsitudinem ambit, has passiones inter se jugiter conflictantes supprimat cl edomet : sic erit imperturbabilis, quietus, excelsus, felix : vide dicta *Apocal.* m, 21, in fine.

5. Expergiscimim ebrii (proprie *a vino,* ut habent Septuaginta), et flete, qui bibitis vinum in dulcedine (Chaldæus, *vinum merum ;* Pagninus ct Vatablus, *mustum* jam expressum : hoc enim est *usis,* a radice ooy *usas,* id est pressit, expressit) : quoniam periit (hebraico, *excisum est,* id est brevi exscindetur) ab ore vestro, — per erucas, locustas, bruchos cl rubiginem, id est per Chaldœorum turmas, incursus cl populationes, quas Deus vinetis agrisque vestris immittet. Ha Chaldæus, Lyranus et Arias. vert.%

Tropologice, voluptates omnes, æque ac passiones et perturbationes mentem inebriant, id est dementant, recto judicio privant, sopiunt, excæeant, ac insensibilem suique impotem efficiunt, perinde ac ebrietas hæc eadem causare solet in corpore et capite. Ita S. Hieronymus, Remigios, Thcodoretus, Albertus, Hugo. Audi S. Hieronymum: Mouli-Ur T** uu

« Nulla res ita inebriat, ut animi perturbatio. Est ira quæ justitiam Dei non operatur, et furori proxima, mentis suæ impotentem facit, in tantum ut labia tremant, dentes concrepent, vultus pallore mutetur; rectcque illud laudatur Architi! Tarentini, qui cum villico suo esset iratus : Jam tc, inquit, occiderem, nisi iratus essem. Quid referam de gaudio et voluptate, et maximede amore, qui excæcat cordis oculos, et nihil aliud amantem nisi id quod amat, cogikre permittit? An non est dicenda ebrietas, cum propter vile scortum, ct ignominiosam corporis partem, unirme libertas in serviles blanditias inclinatur? cum laborem suum alterius facit esse delicias? cum furto, scelere atque perjuriis opes futura! preparai voluptati, ct cum videatur ab omnibus, seæslimat non videri, dummodo potiatur eo quod desiderat. Sed et avaritia excæcat animum ejus cui nihil satis est, et muliebris amor, et dulcium cupido vitiorum. » Addit S. Hieronymus, Deum peccatori non raro auferre hæc dulcia, quæ eum deceperant, a ut qui, inquit, Deum non cognoverunt in prosperis, cognoscant in adversis; et qui divitiis male usi sunt, ad virtutes penuria corrigantur, » imo cogantur. Sicut ergo virtus est animæ sobrietas ct sapientia, ita vitium quodlibet est animæ» ebrietas et insania, quam causât vinum malitiæ expressum ex uva cupiditatis, quod ei propinat dæmon. Audi et S. (Iregorium, XXXIII *Moral.* cap. xxYii : «Ebrii vocali sunt, qui mundi hujus amore confusi, mala non sentiunt qua» patiuntur. d Quid est ergo dicere : < Expergisciniini, ebrii, et flete, nisi somnum vestra» insensibilitatis excutite, ct in devastatione cordis tot sibi succedentibus viliorum pestibus, vigilantibus lamentis obviate ! »

Te», o. G. Gens enim. — S. Hieronymus per *gentem* metaphorice accipit locustas. Simili enim tropo de iis dixit Sapiens, Prov. xxx, 25 : « Formica, populus infirmus : lepusculus, plebs invalida. » Et vers. 27 : « Locusta regem non habet, ct egreditur universa per turmas suas.» Et *Apoc.* ix, l et seq., myriades exercitus daemonis immittendi in impios in fine mundi, vocantur *locuste*. Sic cl Thcodoretus, Rufinus, a Castro, Mariana, Emmanuel ct alii. Inde cap. n,4, Joel locustas hascc comparat equis, equilibus cl quadrigis : « Quasi aspectus, ait, equorum, aspectus eorum: cl quasi equites sic current, etc. Velut populus fortis preparalus ad praelium. » Est ergo hic continua metaphora, sive allegoria. Nam toto hoc cap. el seq. loquitur de exercitu Chaldœorum Judæam populantium, >ub allegoria locustarum, quæ agros vastare solent ct omnia obvia, quacumque eunt; « ul, cum locustas legeris, hostes cogites; cum hostes cogitaveris, redeas ad locustas, » ait S. Hieronymus. Unde consequenter populum Judæorum comparat vineæ ct ficui, quas arrodere solent locusta», juxta illud *Jsaiæ* v, 7 : « Vinea Domini exercituum domus Israel est : et vir Juda germen ejus delectalóle. » Locustæ ergo sunt Chaldæi : ficus et vinea sunt Judæi et Judæa. Hinc ct Christus, Lucæ sin, 0, Judæorum impiorum excidium significavit per ficum sterilem, quam paterfamilias jussit exscindi; cl Jeremías, cap. xxiv, per ficus bonas ct malas significavit Judæos bonos et malos. Sic Virgilius de formicis ait, *Georg.* IV :

h nigrum campis agmen, prxdamque per herbas
Convectat.

Dentes ejls (gentis, puta locustarum, hoc est Chaldæorum) lt dentes leonis, — *q. d.* Chaldæi numero innumeri, robore fortissimi, gladiis quasi dentibus omnia lacerabunt et succident, ac si leones essent, et leoninis dentibus prædam avide, celeriter, audacter et crudeliter discerperent. Sic S. Joannes locustis, id est exercitui dœmouis m fine mundi, qui omnia vastabit, dat dentes leonum, *Apocal.* ix, 8, utique alludens ad has Joelis locusta*», quasi præambulas et anlilypas.

Er molares (dentes) ejus ut catuli leonis. — lia et Septuaginta ct Chaldæus. *Catulum* intellige grandiorem et provectum (hunc enim significat hcbreum *labim),* qui ul juvenis ferox ct robustus, dentibus suis omnia molit, frangit et comminuit. Habet enim dentes acutiores e! firmiores, ulpote non attritos, sed recentes et integros. Unde Scriptura dentes leunculorum celebrat, ul *Job* iv, 10 : « Rugitus leonis, ct vox leænæ, et dentes catulorum leonum contriti sunl.Bllorumenim dentes valenlioreselviolcnlioressunl : nam obælalem cl continuam predœlacerationem leonibus grandævis dentes sœpe comminuuntur, vel excidunt, uti docet nosler Pineda *ibidem*. Notat Theodoretu> quod, sicut locusta post se ducit bruchos minores ct graciliores, et sicut leo post se ducit catulos; sic Chaldæi bellicosi ct strenui secum ducunt alias gentes minus fortes, minusque in bello expertas, non minus tamen feroces ct noxias, ad vastandam Judæam. Rursum, sicut per dentes, Cbakheorum gladios : sic per molares, balistas, arietes, aliasque machinas, quibus concusserunt Hierosolymarii, intellige. Ita a Castro.

Tropologice, Rupertus notat periodistas hienos doceri, quod etiam infirmi, viles et abjecti, uti sunl locusta», contra eos quibus Deus irascitur, robusti sint, invicti elsævi, Deo dante illis robur, animos et iras : unde Deum per tales solere contundere fastus arrogantium, uti per locustas, ciniphes, muscas el ranas contudit arrogantiam Pharaonis tempore Mosis. Rursum, detractor vocatur *locusta* : blandus enim cl graeibs videtur m narratione lepida, sed habet linguam et dentes leonis, uti docet nosler Viegas, *Apoc.* ix, 8, coin, n, sect. ix. Denique do peccato quolibet dicitur *Ecdi.* XXI, 3: « Dentes leonis dentes ejus, interficientes animas hominum. »

7. Er ficlm mkam decorticavit .— Solent lo-ycrf 7 custæ arrodere cortices arborum, qm arborum succum et calorem quasi vestes fovent el conti-

nent. Unde iis arrosis vel ablatís, rami quasi tunicis suis exuti, viroro deperdito, albi fiunt et exsucci, et arescunt, ac quasi projecti in terram corruunt (I). Ita S. Hieronymus. *Ficus* significat sacerdotes ct principes, qui in populo Judaico eminebant, sicut ficus in vinea, quique populum S. Scripturre sapore divino, et legum sanctarum dulcedine, quasi ficus pascebant et recreabant, quos Chaldæi vel vita, vel libertate, vel opibus, quasi corticibus spoliaverunt. Ha Ribera.

Tropoic-gloe' Tropologice, cortex et tegmen virtutum est humilitas, quam si tollas, peribunt omnes. Ita S. Gregorius, cujus mox verba recitabo.

Et projecit, — tum fructus, cortices et folia, quæ arrosit; tum surculos et ramos teneriores: hos enim arrodendo succidit et dejicit locusta : ipsamque denique ficum omni sua veste spolians, et arefaciens talem efficit, ut a colono succidi, et in focum projici debeat. Tales fuere Judæis Chaldœi, æque ac Christianis Hunni, Alani, Gothi, Wandali, ct etiamnum sunt Turcæ, qui quasi erue®, bruchi, locustæ et rubigo, sibi ordine succedentes, crbern Christianum populati sunt, el etiamnum populantur.

Trento. gKe* Tropologice, idem in animabus fidelium faciunt dæmones, ait S. Hieronymus, item haeretici, ut Lulherus, Calvinus : ac lenones, parasiti et morum corruptores, ili enim omnes pietatis fructus, omnes caeremonias, quasi folia, omnem sacramentorum efficaciam, quasi corticem arrodunt, omnemque Ecciesi®, æque ac anima» ornatum, opes, felicitatem et gloriam evertunt el dissipant, eamque faciunt inopem, aridam, desolatam et mortuam, instar ficus et vine® a locustis eros®, ac in deserlum redact®.

vim boüÀopn-n d'. arum Rursum, id in bonis operibus facit vana gloria. AudiS. Gregorium, Vili. Vora/ .XXX: « Insidiantibus spiritibus (dæmonibus) Dei vinea in desertum pouilur, cum plena fructibus anima human® laudis cupidilate dissipatur. Ficum Dei gens ista decorticat, quia seductam mentem in favoris appetitum rapiens, quo hanc ad ostentationem pertrahit, tegmen (quasi corticem) quo vestitur, ei humilitatis tollit, eamque nudans exspoliat, etc. Albi foeti sunt rami ejus : quia ostensa humanis oculis ejus opera candescunt; dc sanctitate nomen sumitur, cum recta actio divulgatur; sed subducto corticc rami arescunt : quia facta arrogantium humanis oculis ostensa, unde placere appetunt, inde siccantur. Mens itaque qu® per jactantiam proditur, decorticata recle ficus vocatur : quia et candida est, per hoc quod cernitur ; ct siccitati proxima, per hoc quod tegmine corticis nudatur.

(1) Dc incredibili locustarum voracitate sic ait Ludol- *(te, Utitor. .tihiop,* lib. I. cap. xiii, §16 : « Non berbæ, non rrulices, non arbores intacta» manent; quidquid herbidoni aut Irondosum arroditur, quasi igne tostum es- Eliam cortices arborum dentibus mandimi, n Cæierum vilibus locuslas maximo perniciosas esse, tradiderunt omnes qui locustarum pestes viderunt.

Intus ergo servanda sunt qu® agimus, si ab interno arbitro vicem recipere nostri operis exspectamus. »

8. Plange quasi virgo accincta sacco, — *q. d.* Uai, O Jerusalem, dire plange et lamentare, quod a Deo sponso tuo, cui in adolescentia et virginitate tua (scilicet cum primum nascereris in Ægyplo) nupsisti, sis deserta, et tradita hostibus Chaldæis; sicut virgo qu® recens nupta fuit, amarissime solet plangere, cum perdit virum suum, cui primo pubes effecta nupserat, quem proinde intime cl tenerrime diligebat. Unde Septuaginta vertunt,

id est *virum virgineum* cui scilicet se virginem in uxorem tradiderat. *Plange,* inquiunt, *super virginem* (id est, pr® virgine magis quam virgo) *præcindam cilicio, quæ plangit super virum suum virgineum,* quem mors ei abstulit. Ubi adverte hebræum *sac,* id est saccum, Septuaginta vertere *cilicium*. Erat enim saccus vestis aspera et lugubris lugentium et pœnitentium, qua utebantur in funere suorum luctus ergo, vel in publica calamitate pœnilentire causa, ad Deum propitiandum, ul is cladem averteret. Simili modo *Ezech.* cap. xvi, 8, hortatur Synagogam ad pudorem cl dolorem, quod Deum sponsum suum dereliquerit, qui eam juvenculam, et miseram ac projectam in .Egypto sibi despondit, ut reginam vestiens subtilibus, armillis, torquibus, ac corona in capite eam coronans. Sic et *Jerem.* ir, 2 : « Recordatus, ait, sum lui, miserans adolescentium luam et charilalcm desponsationis tuæ, quando secula es me in deserto, in terra quæ non seminatur. » Et cap. m, 4 : u Saltem amodo voca me : Pater meus, dux virginitatis me® tu es. » Porro cubabant in sacco non solum noctu, sed et per diem in gravi calamitate, cum Deo fiebant supplices, ul eum ad commiserationem hoc habitu commoverent. Vide Sanchez hic.

Morali, Tropologice, plangat anima qure por peccatum deseruit Ileum, cui in baptismo se desponderal, juxla illud Apostoli, II Cor. xi, 2: « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.» Uree enim a Deo vicissim deserta, omni grati® et virtutum dulcore ct decore spoliata, quasi vinea et ficus comesta a locustis, mancipata ct prostitui i est dremoni, qui ea quasi scorto vilissimo abutitur pro sua libidine cl tyrannide ad omnem malitiam, injuriam, opprobrium ct miseriam. « Anima enim, inquit Hugo de S. Victore, est virgo conditione natura*, virgo privilegio gralire, virgo quoque prremio glori®. Animam siquidem meretricem facit inordinata concupiscentia : castitatem ei reddit virilis pœnitentia : virginitatem sapiens innocentia. Fornicaria est igitur anima in prostibulo': conjugata in atrio : continens in domo : virgo in thalamo. In primo exponitur concupiscentia : in secundo opera facit pœnilentiæ : in tertio plangens virum, desiderio afficitur justitire; in quarto virgineis jucundatur amplexibus ct osculis sapienti®. Fornicaria igitur est anima

per concupiscenti® iniquitatem : casta per conhnentiæ humilitatem : continens per justili® puritatem : virgo por contemplationis sublimitatem. Vir ejus pubertatis Christus est desponsator virginitatis. D

remiten. Ita peccatum suum planxit S. Fabiola Romana matrona prænobilis, quæ, marito adultero repudiato, alteri nubens, putans id sibi licere, eo mortuo errorem suum et culpam agnoscens, publicam egit poenitentiam, ac omnibus suis m pauperes erogatis , seipsam in nosocomio wgrorum ministerio mancipavit. Audi decaS. Hieronymum in ejus Epitaphio *ad Oceanum :* « Quis hoc, ait, crederei, ut post mortem secundi viri in se reversa, etc., saccum indueret, errorem publice fateretur, et, tota urbe spectante Romana, ante diem Pascli® in basilica quondam Laterani, qui Caesariano truncatus est gladio, starei in ordine pœnitentimn, Episcopo, presbyteris, ct omni populo collacrymanlibus sparsum crinem, ora luiida, squalidas manus, sordida colla submitteret? » Et inferius : «Non est confusa Dominum in terris, ct illu eam non confundet in cœlo. Aperuit cunctis vulnus suum, ct decolorem incorpore cicatricem flens Roma cònspcxil; descendit de solio deliciarum suarum, et discalceatis pedibus transivit fluenta lacrymarum : sedit super carbones ignis. Faciem per quam secundo viro placuerat, verberabat : oderat gemmas, linteamina videre non poterat, ornamenta fugiebat. » Et mox : a Omnem censum quem habere poterat (crat autem amplissimus, et respondens generi suo), dilapidavit ac vendidit, el in pecuniam congregatum in usum pauperum præparavit, ct prima nosocomium instituit. Quoties morbo regio et pædorc confectos humeris suis ipsa portavit! quoties lavit purulentam vulnerum saniem, quam alius aspicere non valebat! Præbebat cibos propria manu, et spirans cadaver sorbiliunculis irrigabat, eie. Angusta misericordi® ejus Roma fuit. Peragrabat ergo insulas et totum llctruscum mare, imo Hierosolymam navigavit,» etc. Quare merito S. Hieronymus eam nuncupat « laudem Christianorum, miraculum Gentilium, lucium pauperum, solatium monachorum. »

ti Quin et S. Paula post conversionem in Belhle-
L'* Lem commigrans, ita delicias vitæ prioris castigavit el planxit, ul jejuniis, lacrymisaliisque pœnis pene sc conticeret. « Mollia, ait S. Hieronymus in ejus Vita, etiam in gravissima febre lectuli strata non habuit, sed super durissimam humum stratis ciliciolis quicscebal; si tamen illa quies dicenda est, quæ jugibus pene orationibus dies noctesqua jungebat, illud implens dc Psalterio : Lavabo per singulas noctes lectum meum, et lacrymis meis stratum meum rigabo : in qua fontes crederes lacrymarum : ita levia plangebat peccata, ul illam gravissimorum criminum crederes ream. Cumque a nobis crebrius moneretur, ul parceret oculis, nt eos servaret Evangelic® lectioni, aiebat : Turpandacst facies, quam contra Dei pneceplnm purpurisso ct stibio siepe depinxi; affligendum corpus, quod multis vacavit deliciis : longus risus perpeti compensandus est fletu : mollia linteamina asperitate cilicii commutanda : quæ viro eiaculo placm, nunc Christo placere desidero. » Vere S. Gregorius, hom. tO *¿n Ezech, :* « In sanctorum vita cognoscimus, inquit, quid in Scriptura legere debeamus. »

9. Periit sacrificium et libatio de domo Do-vm-t». mini. — Pro som/kium Hebraice est HTDO *mincha,* id est sacrificium ex iarre vel pane, de quo *Levit.* n. *Libatio* erat oblatio libaminis, puta vini ct olei, quo sacrificia tum farrea, tura carnea condiebantur, *q. d.* Quia locustæ, puta Chaldæi, vastaverunt agros, vineas et oliveta Judaeorum , hinc periit frumentum, vinum et oleum, quod Domino de more sacrificaretur el libaretur. Quocirca a luxerunt sacerdotes,b tum quia periit cultus et oblatio Dei in U mplo; tum quia deficientibus oblationibus quibus vivunt (ncc enim alium habent h eredilatem) non habent unde se suslentent. Ita S. Hieronymus, Theodorelas, Ribera, a Castro et alii.

10. Confusum est vinum. — Est prosopopea, v^no. </. d. Erubuit vinum ct qua<i pudore suffusum est, videns se non respondere volis et laboribus vinitorum, ncc spei a se dalie. Unde Septuaginta vertunt: *Aruit vinum, aruerunt vites.* Hebramm enim UOÌH *hoLisç* proprie est prætentuni *hiphil,* a radice *iabasç,* id est aruit : sed quia ordines verborum imperfectorum apud Ilebrieos sæpe commutantur, hinc Ao&isç potest deduci a ©* *bosç,* id est confusus est, pudefactus est. Adde, si legas aliis punctis pain *hubasç,* proprie significabit : *Confusum tot gaudium,* boo est periit, defecit, ut jam dixi (1).

13. Accingite vos (scilicet saccis, sive ciliciis, vm.n. ut dixit vers. 8), et plangite„sacerdotes. —Vestrum enim est pro populo Deum propitiare planctu, precibus cl poenitentiis.

14. Sanctificate jejunium. — Nota : *Sanctificare* v«n.u. Hûbræis proprie est segregare ab usibus profanis, et addicere sacris, g. d. Vos, o sacerdotes ct pontífices, ac principes, segrí gate, designate et indicite tempus aptum jejunio, illudque cum loto populo pure cl sancte obite, et celebrate, ul piacetis Deum peccatis vestris offensum. Ita Theodorelus, Arias el ahi. Unde Chaldæus vertit : *Decernite jejunium ;* Vatablus: *Indicite jqjunùm;* 1er*-tullianus, lib. *De Jcjunüs,* cap. xvi : *Sancite jejunium.* Siua.a-C4hn ¿¡phe* ur. *rnwa-*

(t) HnsenrnoUer: « Frumentum, mustum et oleum memorantur potissimum respecta ad templum habito, vers. 9, quia ex illis pnmitia*. decitila?, el festa cum libaminibus danda erant. »

Notat Buchartus ex MuiTcti *Theatro Insectorum,* non morsu solum locustas segetibus, pascuis, hortis pomariisque nocere, sed stercore item nigro, viridi, mordaci, gravi, bihosaque imprimis atque acri saliva, quam uuul tam ex ore interrodcudum fiuidunt.

Secundo, S. Hieronymus, Haymo, Hugo ct Lyranus : « Sanctificate, » inquiunt, id est sanctum facite, et condite jejunium per eleemosynas, preces aliaque pia opera, ut v. g. quod jejunando subtrahitis veniri, detis pauperibus. Lude S. Gregorius, homil. 16 in *Evangel. :* « Jejunium, ait, sanctificare, est adjunctis bonis aliis dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur jurgia. Incassum enim caro atteritur, si a pravis voluptatibus animus non refrenatur, cum per Prophetam Dominus dicat : Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra. » Et superius: a Illud ergo jejunium Deus approbat, quod ad ejus oculos manus eleemosynarum levat, quod cum proximi dilectione agitur, quod cum pietale conditur. Hoc ergo quod tibi subtrahis, alteri largire, ut unde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. »

Vocate coetum.—Symmachus, *synodum;* Aquila, *diem ullectæ,* scilicet populi, quod fiebat in die festo, ut in die octava Paschæ, ct festi Tabernaculorum. Unde dies hæc octava vocabatur hebraice iTWfy *altara,* id est cœtus, sive collecta populi. Septuaginta, xr,p;zT< Oi^tíiv, id est *pradicale curationem,* id est jejunium quo curantur peccata, ait S. Hieronymus; aut potius *curationem,* id est orationem ct supplicationem publicam, qua curentur Dei cultus, invocatio et propitiatio: taprctix enim significat *famulatum, obsequium, cultum.* Unde S. Dionysius, *Eccles. Jlierar.* cap. x, monachos vocat tyzrorx;, id est cultores el famulos, qui jugiter assistunt et obsequuntur Deo. Quocirca Tertullianus, lib. *Dc Jejuniis,* cap. xvi, vertit : *Predicate officia curantia Deum,* addiique : < Unde, et qui in idolis comendis, cl in hac re (alii melius legunt, *in aris)* ornandis, et ad singulas horas salutandis adulantur, curationem facere dicuntur. » Curalio ergo idem est quod cultura, et curator idem quod cultor. Sic Parochi vocantur a vulgo Curati, vel Curalores, quia curant cultum Dei geruntque curam Ecclesiæ el Parochianorum. Ha cx Platone Leo Gastritis hic, et Pamelius *in Tertullianum.* Sic apud Gentiles, ait Tertullianus : «Cum stupet cœlum, ct aret annus, nudipedalia denuntiantur: magistratus purpuras ponunt, fasces retro avertunt, preces invitant, hostias instaurant. »

Cuiio/ri con-

Ven. is. 15. A a a diei! — q. *d. Væ* diei quo Jerusalem vastabitur a Chaldœis! væ Hierosolymis, væ Judæis in illo die ! Hebraice est unica dictio dissyllaba *ahah,* quæ est interjectio dolentis el desperantis. Noster vertit unica dictione, sed trisyllaba, A a *a,* lum quia hæc apud Latinos el Europeos est vox et suspirium summe afflicti; tum quia Hebrea aspiratio *h* sæpe per a vertitur, ut docet S. Hieronymus in *Tradit. Ilebr. in Genesim :* sic enim pro Hebræo *Aharon* vertunt, Aaron, pro *Babel* Abel, pro *Ualleluia* Alleluia.

Jam quia in Hebræo *ahah* duplex est h, et secundum est mappicatum in ventre, ac forte, quod proinde sonare et audiri debet, ila ut *ahah* licet vox sit dissyllaba, virtute tamen sil trisyllaba; hinc cnim per duplex A Noster verlit, cui adde primum A in*«W«, habebis triplex *a a a.* Quocirca Septuaginta trinam pariter pro *ahah* habent vocem, ac ter repetunt, ¿íuctúuu, id csl *oime, oime, oime,* vel *hei mihi, hei mihi, hei mihi in diem!* Syrus et Arabicus uterque. *heu, heu, heu huic diei, quia proximus est dies Domini, et direptio a Deo veniet ! g. d.O* tristem diem excidii, qui nobis immi-net! Hinc Hugo dc S. Victore per tria *a a a* putat significari trinam calamitatem et cladem Judæis a Deo per Chaldæos infligendam : «Tria siquidem, inquit, Babylonica captivitatis fuerunt infortunia : templi scilicet eversio, urbis destructio, populi transmigratio, *q. d.* A civitas destruetur, sed miserere civitati sanctificationis tuæ; A templum evertetur ; sed audi, Domine, orationem quam servi tui orant coram te hodie, ut sint oculi tui aperti super domum hanc die ac nocte; /V populus tuus in captivitatem ducetur; sed miserere, Domine, plebi tuæ super quam invocatum est nomen tuum. »

Allegorico, idem pathetice ct eleganter refert hæc ad ruinam Judæorum tempore Christi, et ad excidium eorum per Titum ct Romanos, ob repudiatum, imo occisum ab eis Christum , *q. d.* « A veniet qui avertet iniquitatem a Jacob, ct eripiet jugum ab Israel. A et non est ei species, neque decor, et vidimus eum, et non erat ei aspectus. A el quasi absconditus vultus ejus et despectus : unde nec reputavimus cum , et putavimus eum quasi leprosum, el percussum a Deo ct humiliatum. A quia vidimus, et non cognovimus. A quia audivimus, et contempsimus. A quia operantem bona accepimus, el pro nobis orantem interfecimus. Audivimus verba, accepimus beneficia, vidimus miracula, sed /\ verba contempsimus; A beneficiis ingrati fuimus; a miraculis detraximus. Audivimus docentem in monte; sed A surda aure transivimus : inde dolor. Vidimus cum turbas pascentem; sed A non curavimus : inde mœror. Vidimus eum pendentem in cruce ; sed A contempsimus : et inde terror. Audivimus doctrinam, accepimus vitam, vidimus mortem. Doctrina illius nostram cæcitatem illuminavit : A cui non obtemperavimus. Vita ejus nostram informavit : A quam non recepimus. Mors ejus mortem nostram captivavit : A quam contempsimus, imo quam fecimus. » Idem concionalor facile accommodet anirnæ quæ damnanda est in judicio, tum particulari, tum universali. Allego-

Symbolice etlropologiceidem: « A a a,quia sunt malaquoque tria v Judæorum, æque ac quorumlibet peccatorum : « Ignorantia, concupiscentia el miseria. Legis naturalis pr.evaricatio attulit ignorantiam; legis scriptie transgressio inordinatam propagavit concupiscentiam ; prophetiæ contemptus ministravit miseriam. A prævaricala est lex naturalis : inde dolor; sed vindicatum est in Tmpoto-

ci captivitate / Egyptiaca. A prevaricala est lex scripta : inde inceror; sed vindicatum est in ea captivitate Assyriaca. A contemnitur prophetia : inde terror; se<l ct hoc disponis vindicare captivitate Babylonica. A incidimus in miseriam quam vindicasti; A decidimus in concupiscentiam quam punisti; A incidimus in miseriam horrendam quam disposuisti. » Unde causam doloris fusius explicans Joel subdit, aitque Synagogam , aque ac animam, peccando perdidisse omnes suas opes ct delicias : a Periit, inquit, sacrificium, id est mortificatio carnis; et libatio, id est fletus compunctionis; et regio , id est serenitas conscienliæ: humus, humilitas cognitionis propri© : trilicum, amor jusliti© : vinum , fervor sapientiæ : oleum, odor misericordi© : ficus, dulcedo contemplationis, et ©ternorum suavitas : hordeum, abjectio pœnitentiœ : agrieoi©, tum efficaces concionalores et pastores, tum gemitus et motus confessionis : vinitores , desideria compunctionis el suspiria contemplationis : palma, contemptus terrenorum : malogranatum , tum charitas unionis fraterno?, tum ardor et silis promiorum : malum simplex; boni affectus : ligna alia, eæterarum virtutum sunt desideria : vel potius opera et profectus. His amissis, confusum est gaudium; quibus possessis, ordinatum ct gloriosum disponitur præmium. »

Quia phopb est dies Domini (puta dies judicii, et vindici© Domini, quam in Jerusalem excret per Chaldæos), ef quasi vastitas a potente veniet. — Hebraice est pulchra et nervosa paronomasia *130 TlwD *kesçod missfudai,* id est, quasi vastitas potens a vastante potente veniet ; *sçadai* enim est nomen Dei, et Deum vel misericordem, vel potentem ct vastantem significat, uti dixi *Genes.* cap. xvn, 1.

Vers. io. 16. CoiiAM oculis vestris (Ita ct Septuaginta, licet Hcbræus cl Chaldæus habeant : *Coram oculis nostris;* sed eodem redit sensus, *g. d.* Vobis et nobis spectantibus, vastabitur Jud©a, ideoque) alimenta (scilicet sacerdotum , puta sacrificia ct oblationes) perierunt (id est peribunt) de domo (templo) Dei nostri (ac consequenter peribit) læTiriA et exsultatio, — qua in festis et sacrificiis exsultare solebant, Deumque festive colere psalmis, hymnis, organis, tympanis, etc.

Ven. 17. 17. COMPUIRUERUNT JUMENTA IN STERCORE SUO, — *g. d.* Hæc Chaldæorum strages non tantum homines, sed el jumenta affliget. Nam illa ob metum hostium Jerusalem obsidentium, educi non poterunt ad pascua, sed in stabulis et stercoro suo, deficiente herba cl fœno, fame morientur, contabescent cl computrescent. Ita Remigios, Lyranus, Albertus, Ribera et a Castro. ITo coz/i-*putruerunt* hebraice est *abesçu,* quod verbum hic tantum reperitur. Septuaginta vertunt : *Subsaltaverunt vitulos in præscpibus suis,* non pro lascivia, se<l pro fame corruentes, pedesquo ad terram allidentes, ait Theodoretus. Arabicus Antiochenus: *Vox animalium super prarfepibus, et non saltant animalia,et greges boum plorant præ carentia pabuli;* Arabicus Alexandrinus: *Non gustant animalia , et armenta boum boant præ defet tu pascua rum ;* Syrus : *bormicrunt vitulæ jrjuna* (incœnate) *in prasrpibus suis.* Melius Noster, R. Jonathan , R. David et Aben-Ezra vertunt, *computruerunt,* ul est putredine corrupta sunt.

Pro *jumenta* hebraice est *f^erudot, a\ü* potius aliis punctis FWT9 *pirdot,* id est *mulae,* a radice TW *parad,* id csl divisit, separavit; muli enim a patre et matre, puta ab equo et asina, specie distinguuntur, nec enim sunt equi, nec asini, sed tertia species , puta mulæ. Sub inulis. qui frequentes erant apud Judæos (adeo ut filii regum iis uterentur, ut patet II *lleg.* xm , 29) equos, asinos, boves cæteraque jumenta per synecdochen intellige. Septuaginta vertunt, *vetuli* Chaldæus vertit, *dolia. Computruerunt,* inquit *dolia vini sub operculis suis.* Tigurina vertit, *semina* sparsa et sala iu agro. *Computruerunt,* inquit, *renana dispersa subter glebas suas,* ac proinde cx tali semente nulla sperari poterat messis (1).

Tropologice, in stercore et faetoribus libidinis suæ computrescunt luxuriosi, inquit Remlgius, Albertusct Hugo, ac S.Gregorius, lib. XXIV *Moral.* cap. vi, vel juxta aliam editionem, cap. vin : a Jumenta, ait, in stercore suo computrescere, e^l carnales hommes in fœtore luxurias vitam finire. Non enim esse homines, sed jumenta declarantur, de quibus per Prophetam {Jeremiam, cap. v) dicitur : Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Eide quibus Propheta alius (Ezechid, cap. XXIII), dicit : Ut carnes asinorum carnes eorum, el fluxus equorum fluxus eorum. » Idem ad verbum habet Rupertus, censetque id impletum in Jasone aliisque apostatis, II *Machab.* iv, æque ac hoc œvoin Luthero, Calvino, Petro Martyre, Bucero , aliisque ab Ordine ad nuptias transvolantibus, completum vidimus. Et S. Bernardus , serm. 10 *in Psalm,* xc : « Quomodo, ait, dicunt nobis carnales homines : Crudelis esi vita vestra, non parcitis carni vestro? Esto non parcamus semini, in quo ci magis parcere poteramus? Annuii melius est illi renovari el multiplicari in agro, quam in horreo putrefieri? Heu! computruerunt jumenta in stercore suo, sic vos parcitis carni vestra»? Simus nos crudeles interim non parcendo, at vos plane parcendo crudeliores, si quidem etiam nunc caro nostra requiescit in spe ; videritis vos ipsi quid ignominia? inierim vestra sustineat, quid miseria eam maneat in futurum. »

(D Corrumpitur autem setnen sub glebis, inquit Hesenmullcr, non solum cum nimis sunt imbres, sed etiam ex summa siccitate, qua si proprie loqui Velimus,semina non tam putrescere, quam *vanescere* dicuntur. Plinius, //ml *nat.* XVilJ, xxiv : « Sationem l cishuinidis celerius fieri, ratio est, ne semen imbre putrescat ; siccis serius, ut plnvi.e sequantur, ne diu jacens atque non Ojociplens evanescat. *

Denique S. Hieronymus : « Computrescit, inquit, in stercore cujus Deus venter est, et qui dicit : Manducemus et bibamus, cras enim moriemur.» Sicut enim luxuriosus in morbo Gallico; ita gulosus in phlegmonibus, vomitu et sordibus suis putrescit, fi sic accipi potest versio Chaldæi : *Computruerunt dolia vini,* id est ebriosi et gulosi ventripotentes, utpote quorum venter dolium est. Ha Deirio, *adagio* 079.

Demolita sunt (vastata vel combusta a Chaldaeis) I10RREA.

Dissipata sunt apotheca, — *q. d.* Apothccæ in quibus grana ct annona recondebantur, eversa) sunt ab hoste, vel collapsa- ex incuria colonorum, co quod non haberent frumenta quæ in illis reponerent, ac consequenter nec sumptus ad earum sarta tecta restauranda : a quoniam confusum est (exaruit, periit, ut dixi vers. 10) triticum.»

Venus is. Qua 505 est pascla eis. — Veteres Latini usurpaverunt *pascuum* in genere neutro, et in plurali *pascua* substantive; sed adjective vocabant sylvam, vel regionem pascuam, æque ac agrum pascuum, et rura pascua. Hinc vox *pascua* adjectiva, scilicet regio, vel terra, transiit in substantivum. Scriptura enim tam usurpat pascua pascuæ in singulari, quam pascua pascuorum in plurali, ut *Psalm,* xxii, 2 : a ¡n loco páseme ibi me collocavit. » *Job,* xxxix, 8 : « Montes pascuæ suæ. » I *Paral,* iv, 40 : « Invenerunlque pascuas uberes. » *Psalm.* Lxxviii, 13 : « Oves pascuæ tuæ. » *Isaiœ* XXXVII, 27 : « Gramen pascine. » *F.zecJi.* XXXIV, 18 : « Reliquias pascuarum. » Denique Antonius Nebrissensis in *Diclionario* notat tam dici pascua pascua;, quam pascua pascuorum. Desinant ergo novantes nostrum Interpretem quasi illalinum suggillare, eique barbarismum impingere.

Ven. o. 19. Ad te, Domine .clamabo. — In tantis tamque immedicabilibus malis unum superest confugium, ulscilicet tuam, o Domine, opem implorem; tu enim solus potes et soles extremis mulis mederi, cum a tuis toto corde invocaris.

Quia ignis (succensus ab homine) comedit speciosa deserti, —y. d. Chaldæi succenderunt speciosas villas, hortos, arbores, segetes, etc., Judæorum. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Ribera ct alii (i).

(L Describitur summa siccitas, quæ et ipsa causa (uil cur locusta) uberius provenirent. De iis eniin ita Plinius, *Hist. nat.* lil). XI, cap. xxii : « Veniis aquis intereunt ova, sicco vere major proventus. » Siccitatem favere locustarum proventui, docet etiam mullis exemplis Ignatius do Asso in libro *Dc Locustis.*

Causam doloris ct planctus, ait Hugo deS. Victore, a subdit magna detrimenta. Detrimenta vero sunt hæc, putredo foetida jumentorum, anxietas animalium, interitus pecorum, demolitio horreorum, apothecarum dissipatio, pascuæ inanitio, quorum causa hæc est, speciosorum combustio, lignorum succensio, fontium exsiccatio.»

Mystice idem : Qualuorsimt a speciosa deserti,» puta bona spiritualia Ecclesiæ et animæ sancite, quæ ipsa peccando deperdit, scilicet, u præcepta, exercitia, virtutes, charismata. Prœcepta sunt ad sanitatem : exercitia ad fortitudinem : virtutes ad formam : charismata ad audaciam. Lœtitia est de transitoriis : exsultatio do œternis. Hæc autem alimenta, quæ sunt exsultatio et lætilia, perierunt de domo Dei, id est de Ecclesia; quia prœcepta calcantur, virtutes contemnuntur, exercitia perierunt, charismata recesserunt. »

20. StD ET BESTIA AGRI, —q. d. Non SOlUS egO, Ver» !0 nec soli homines, sed et besliæ esurientes et sitientes, uti solet area sicca imbrem sitire, v. g. oves suo balatu, boves et vaccæ mugitu, asini ruditu, etc., ad te, o Domine, suspiciunt et vociferantur, diversis, ait Ruffinus, faucium sonis, vclut dissona consonantia, et musico concentu, taciteque opem luam implorant, postulantes a te in tanta fame et siti pabulum et potum; fontes enim « exsiccati sunt » a Chaldaeis, qui eos vel obturaverunt, vel rivos eorum interruperunt cl averterunt, ne in urbem influerent. Ila S. Hieronymus, Theodoretus et Lyranus.

Tropologice Rupertos : Homines, ait, brutis similes sunt, qui ingemiscere nesciunt, nisi pro penuria cibi, nullum habentes dolorem do peccatis suis, et solum esse miserum sive dolendum reputantes, si ventri quippiam desit.

Rursum Hugo de S. Victore : « Jumenta, ait, sunt luxuriosi: armenta,curiosi : pecora, gulosi: animalia, petulantes et cupidi : Lolite, simplices elidiotæ : horrea, authentica eloquia : apothccæ, expositorum volumina : pascua, passiones sanctorum et gesta : stercora sunt vilia et peccata : fontes aquarum, doctores populorum : ignis, cupiditas : liamina, luxuria. »

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit horrorem dici excidii Jerusalem per Chaldaeos, et sub ejus typo allegorico horrorem diri judicii describere et comminari. Inde, vers. **12,** *hortatur omnes ad pmitentiam ct planctum, ut Deum sibi reconcilient, itaque has ejus minas evadant. Tertio, vers,* **i 8,** *pceniicdibus promittit salutem per Cyrum, ct multo magis per Christum Doctoran justitiae, per quem effundet Spiritum Sanctum in fiddes. Denique, vers.* **30,** *dat signa piccola judicio et judici Christo* **(I).**

1. Canite tuba in Sion , ululate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terne : Quia venit «lies Domini, quia prope est. 2. Dies tenebrarum el caliginis, dies nubis cl turbinis : quasi inane expansum super montes populus multus ct fortis : similis ei non fuit a principio, ct post eum non erit usque in annos generationis cl generationis. 3. Ante faciem ejus ignis vorans, et post eum exurens flamma : quasi hortus voluptatis terra coram eo, ct post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. 4. Quasi aspectus equorum, aspectus eorum : ct quasi equites sic current. 5. Sicut sonitus quadrigarum super capita montium exsilient, sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam, vclut populus foriis praeparatus ad prælium. 6. A facie ejus cruciabuntur populi : omnes vultus redigentur in ollam. 7. Sicut fortes current, quasi viri bellatores ascendent murum : viri in viis suis gradientur, cl non declinabunt a semitis suis. 8. Unusquisque fratrem suum non coarcl diit, singuli in calle suo ambulabunt : scii et per fenestras cadent, cl non demolientur. 9. Urbem ingredientur, in muro current : domos conscendent, per fenestras intrabunt quasi fur. 10. A facie ejus contremuit terra, moti sunt cœli : sol el luna obtenebrati sunt, et stelkc retraxerunt splendorem suum. 11. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui : quia mulla sunt nimis castra ejus, quia fortia el facientia verbum ejus : magnus enim dies Domini, el terribilis valde : el quis sustinebit cum? 12. Nunc ergo dicit Dominus : Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, el in fletu, et in planctu. 13. Et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra, et convertimini ad Dominum Deum vestrum : «piia benignus et misericors csl, patiens el multa) misericordia, cl praestabilis super malitia. 14. Quis scit si convertatur, el ignoscat, et relinquat post se benedictionem, sacrificium et libamen Domino Deo

(1) Descriptam terram siccitate ct locustis vastatam, sequitur jam iu sensu primo litterali ut in pnrced. cap. ipsius irruentium locustarum agminis descriptio elegantissima, quam quidem locustarum cl hostium irruptionem ut diem Domini futurum prodicit.

Phimo, ad incutiendum terrorem, notat Proph't.t hujus dici, *primo,* proximam instantiam, 1 ; horrorem,universalitatem ct excessum, 2; comitatum violentum et vastatorem , 3; *secundo,* spcchtim enumerat exsecutorum armaturam,impetum et vim nocendi, 4-6; Irruptionem, cl ordinatam et omnia perstringentem, 7 9; robur ac multitudinem , omnia confusione ac terrore complentem, 10,11.

Secundo, ad excitandam poenitentiam, *prima,* requirit tanquam proprietatem, sinceram cordis conversionem ct dolorem, 12, 13; *secundo,* promittit tanquam effectum remissionem culpæ et commutationem pœoæ; *tertio,* suadet, Unquam adjumentum, communem omnium Judæorum exercitationem, 15, 16; *quarto,* proscribit, tanquam formulam deprecationis, orationem a sacerdotibus **faciendam,** 17.

Tir no. consequens e«t secutura ad populi conversionem felicitatis promissio :

Prima, promissio generalis de telo Del pro terra et benignità!»' pro populo Judæ, 18.

Secundo, promissio specialis, pertinens ad Testamentum vetus, *primo,* de fecunditate et abundantia fructuum, 19 ; *secundo.* de malorum et h istlum propulsatione, exterminatione et ignominia, 20; *tertio,* de regni securitate, splendore el magnificentia, 21 ; *quarto,* de felicitale terne, Si.

Tertio, promissio specialior, pertinens ad Testamentum novum, *primo,* de docture justitias et opportunitate gratto, 23 ; *secundo,* de donorum et virtutum supernaturaliutn abundantia, 24-26 ; *tertio,* do presentía Del el singulari tuteli, 27; *quarto,* de effusione donorum Spiritus Sancti, 2S, 29.

Quarto, datur voluti previa synopsis de die cl judicio Domini genica ohm exspectante, quam in capile seq. prosequitur Propheta; ct *primo,* recensentur signa judicium procedentia, 30 ; *fecundo,* indicatur dies judien,31 ; *tertio,* prodicitur fidelium salus el evasio cx periculis, 82

vestro? 15. Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, vocate cœlum, 16. congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate parvulos, et sugentes ubera : egrediatur sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo. 17. Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, et dicent : Parce, Domine, parce populo luo : et ne des hæredilalem luam in opprobrium, ut dominentur eis nationes. Quare dicunt in populis : Ubi est Deus eorum? 18. Zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo. 19. El respondit Dominus, ct dixit populo suo : Ecce ego mittam vobis frumentum, et vinum, el oleum, et replebimini eis : et non dabo vos ultra opprobrium in gentibus. 20. Et eum, qui ab Aquilone est, procul faciam a vobis, el expellam eum m terram inviam el desertam : faciem ejus contra mare Orientale, et extremum ejus ad mare novissimum : el ascendet fœlor ejus, et ascendet putredo rjus, quia superbe egit. 21. Noli limere, terra, exsulta ct Letare : quoniam magnificavit Dominus ul faceret. 22. Nolite limere, animalia regionis : quia germinaverunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus cl vinea dederunt virtutem suam. 23. El filii Sion, exsultate, et lælamini in Domino Deo vestro : quia dedit vobis doclorcm justitia?, el descendere faciet ad vos imbrem matutinum ct serotinum, sicut in principio. 24. Et implebuntur arem frumento, cl redundabunt torcularia vino et oleo. 25. Et reddam vobis annos, quos comedit locusta, bruchus, ct rubigo, el eruca : fortitudo mea magna, quam misi in vos. 26. Et comedetis vescentes, ct saturabimini : ct laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum : ct non confundetur populus meus in sempiternum. 27. Et scietis quia in medio Israel ego sum, et ego Dominus Deus vester, et non est amplius : ctnon confundetur populus meus in æternum. 28. El erit post hæc : Effundam spiritum meum super omnem carnem; et prophetabunt lilii vestri et filiæ vcslræ; senes vestri somnia somniabunt, ct juvenes vestri visiones videbunt. 29. Sed et super servos meos cl ancillas in diebus illis effundam spiritum meum. 30. Et dabo prodigia in cado, el in terra sanguinem, el ignem, el vaporem fumi. 31. Sol convertetur in tejiebras, ct luna in sanguinem : antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. 32. Et erit : omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit; quia in monte Sion, el in Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, et in residuis, quos Dominus vocaverit.

Ver* i. 1. Ululate, — non tam voce, quam buccina : ht brake enim est vipn tariu, id est *taratantara insonate;* Tigurina : *Classicum canite,* scilicet triste cl horrisonum, quale solet cani in adventu hostium; in pradio, in strage et excidio, 7. d. En adventat hostis, adest Chaldœus, instant urbi obsidio et vastitas; personale ergo tubis, tum ut ad arma, tum potius ul ad Deum in templum omnes confugiant, Deique opem implorent et impetrent; acibi habeant aut asylum, aut sepulcrum.

In monte sancto meo, — iu templo et arce montis Sion.

Conturbentur (Tigurina, *coniremiscant)* omnes habitatores ierran — nosiræ, puta Judææ; ac tremui cl consternati Dei auxilium unanimes una voce omnes inclament.

vcrt.1 rt l i elî. Quia venit dies Domini (puta dies judicii et vindicte Domini, quam Dominus in Judæos exercebit per Chaldæos. Unde hæc dies a Joule mox vocatur) dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis, — id est summe funesta, tristis, nubila et calamitosa, in qua pr® moerore lattei caligabunt oculis, ul videatur meridies eis esse caligo, omniaque videantur sibi videre tenebrosa ct atra. Sicut enim lux est symbolum et causa teliti® et prosperitatis; ita tenebne sunt symbolum tristilte, adversitatis, el careen's ac captivitatis. Ad litteram ergo loquitur de die excidii Jerusalem; tropologice de die mortis, judicii et excidii orbis, cum Archangelus canet (ul) l novissima, ! *Corinth,* xv, 52. ItaS. Hieronymus, Thcodorctus, Albertus, Hugo, Arias, Hibera et alii (i).

Qu.ES! mane, — 7. *d.* Uli inane quaquaversum

(t) Sant qui tenebrarum mentionem hic non figurale, eed proprie capiendam censent, inquit Rosenmuller, cum in descriptione locustarum plagæ Ægyplo linmissro, ingens illarum multitudo *ternim obscurasse* dicatur *lixod.* x, 15. De iliis Plinius quòque //üí. *nat.* XI, xxlx: «Solem obumbrant, sollicitis suspectantibus populis, ne suas Operiant terras. »Shaw. Anglas, pnestantisimis itinerum Commentariis celebris, de locustarum agminibus , quæ dum ipso m istis oris versaretur, terras populabantur, haud mullo aliter quam vales mister, pag. 331 , vers. gall. : *a* Venie milieu d'avril, elles s'étaient si prodigieusement augmentées, qu'au plus fort du jour, elles tonnaient des especes de nuées qui obscureissueni le soleil. »

so spargit aurora, et prima lux solis, qui stalim ut oritur omnia suis radiis illustrat, ornniaqiie sua luce occupat; ita populus multus ct fortis, nimirum locusta) ha», de quibus dixi cap. r, 4, puta Chaldæorum agmina, celerrime omnes Judœæ montes occupabunt. Persistit enim in parabola ct allegoria locustarum : « Hoc autem, inquit S. Hieronymus, « de locustis dicitur, ut do hostibus inielligatur; ut dum locustas legimus, Babylonios cogitemus, n Ha ct Thcodorctus. Remigios, Hugo, Clarius ct alii ; et palet ex sequent., ubi cos comparat equis ct equitibus. Hisce enim similes sunt locuste, non Chaldæi, qui non similes, sed ipsimet erant equites (1).

Aliter Arias, *q. d.* Sicut mane luce oriente ct occupante montes, tenebre coguntur in valles; ita venientibus Chaldæis monte^que occupantibus, tenebre calamitatis et vastitatis cogentur in Judœam ct in Jerusalem. Illi ergo erit « dies tenebrarum el caliginis, » ut praecessit; cum Chaldæis aliisque gentibus erit mane lucidum, telum et felix.

SIMILIS EI NON FLIT A PRINCIPIO, ET POST EUM NON ERIT USQUE AD ANNOS GENERATIONIS ET GENERATIONS, — 7. d. Per duas, vel per mullas generationes et sæcula, nullus hostis nocenlior fuit, aut erit Judææ, quam Chaldæi. Nam post plura sæcula, Romanos sub Tito ct Vespasiano magis illi nocuisse , planequc eam evertisse et desolasse liquet cx Joscpho, ct ex moderna Judæorum per lotum orbem dispersione, ita Thcodorctus.

Ven 3. 3. Ante faciem fjus ignis vorans (2), — 7. *d.* Quidquid attigerit hic populus locustarum, puta Chaldæorum, idipsum totum ipse quasi flamma vorax consumet; ita ut ignem manibus praderro, coque omnia afflare ct concremare videalur, adeo ul omnia in solitudinem redigat, et post se non nisi carbones el cineres relinquat. Ita S. Hieronymus. Est catachresis.

Aliter Sanchez : Ignis hic, inquit, est is qui præferebaltir regibus ct castris Chaldæorum, quasi comes ct dux viæ; ignem enim ut Deum colebant Chaldæi. Ignis ergo erat eis quasi militare signum, minans ct portendens incendia, cædes cl strages. Idem a Chaldæis, iis eversis, acceperunt Persarum reges, quibus prælatum fuisse ignem docci Xenophon, lib. Vili *Cyripæditr,* Curtins, lib. Ill, el alii. Sic et llololerni præferehanfur lampades ardentes et icrnilæ, *Judith* x, 17, juxta Septuaginta. Hunc ergo hujus loci sensum dal : Præccdet castra hostilia in Judæam properantia ignis vorax, proprium insigne Chaldæorum ; sul>sequelur alius quem sparget hostis, ut Judæam, quæ prius erat hortus voluptatis, comburat el desolet. Simili rnorlo et causa vidit Jeremías, cap. i, ollam accensam, qua portendebatur adventus Chaldæorum, qui omnia ferro el flammis erant vactalnri. S. Gregorius Nozianzenus, *orat.* 15, ex Septuaginta sic legit: *Anteriora ejus, hortus voluptatis; posteriora autem, campus exterminii;* sicquc explicat: « Joel, inquit, hisce verbis deplorat terræ corruptionem , et fimis cruciatum, tragice pristinæ pulchritudini posteriorem deformitatem opponens, t» 7. d. Terra, quæ prius erat fiondaci frugifera, postea effecta est arida et squalida, ac quasi exterminata.

4. Quasi aspect is equorum , aspectus eorum, — Vm.4. 7. *d.* Hæc castra locustarum, quæ repræsentant Chaldæorum agmina, erunt similia equis et equitibus. Ita S. Hieronymus. Locusta enim speciem habet equi armati, et equitis cataphracti; unde italien vocatur *caballeta,* id est equulus. Huc alludit S. Joannes in suis locustis futuris sub finem mundi *Apoc.* ix, 7 : « Similitudines, ait, locustarum similes equis paratis in prælium; » et vers. 9 : a El habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum sicut vox currtium equorum multorum currentium in bellum. »

.7. Sicut sonitus (strepitus et crepitus) flamma ven.5. ignis devorant is st ipulam, — quasi dicat : Sicut flamma stipulam allambens et succendens strepit el crepat; sic strepent hæ locuste, id est Chaldæi, cum arva Judirro instar stipularum arrodent et adurent (3).

G. Om\fs vultus redigentur in ollam. — Chal- Ver*.O« dæus : À grcscent *quasi olite,* scilicet præ timore ct pavore. Timor enim sanguinem reducit ad cor, ut illi quasi arci in periculo consulat; unde extrema? partes vehit exanimes et exsangues pallescunt, mox, metu ingravescente, nigrescunt. Levis enim metus pallorem; gravis, uti est mortis nigredinem inducit, ut facies, inquit RufDnus, « futura? mortis lurido vestiantur : hinc non solum pallescent, sed etiam penitus alrabunlur » (>iccniin lego cum Deirio, *adagio* 969, non *atlra-*

(I) Verbis *quasi mane,* seu *ut aurora,* locustarum nomina late et cito se diffundentia depingi putant interpretes nonnulli, inquit Maurer, nescio an rectius illa reteras ad flavescentem splendorem, qui appropinquantibus locustarum agminibus in cœlo apparet, quique oritur ex repercusso alis locustaroM sole.

(î) « Ante faciem ejus, » scilicet populi locustarum venientis, omnia fero consumit ignis, summa siccitas, el port eum, p»stquam migrarunt locusta?, *exuret flamma* reliqua. Rosenmuller: « 11 rcOEdmann, *Fase.* VI,cap. vin, eo refert, quod loca locustis vastata vere tanquam igne adusta appareant, referente Mariti in itineris per Cyprum insulam facti, *Comment,* part. I, pag. 258, cum locusta? non segetes tantum et gramina, sed radices etiam consumant.

(3) Eorskal in *Deser pi, animal,* pag. 8! , apud Rosenmuller : « Transeuntes grylli super verticem nostrum sono inagnæ cataract e fervebant. » *Sfcut sonitus flammee ignis,* eie. Alia similitudine, ut bene notat Ackermann, strepitum illarum exprimit,<lesumpta ab igne strepente, quo stipulas in «agris exurunt Orientales. Plinius, *Hut. nat.* lib. XI, cap. xxk : « Tanto volant pennarum stridore, ut ali.v alites credantur. » Cyrillus apud Rosenmuller : « Eas non citra strepitum in «igras decidere dicunt, sed el tenuem qnerodam sonum dentibus edere, dum pr.>5U.rt.is fruge* mordendo comminuunt, tanquaui venu ll.mmiam agitantia.

hcntur). Sic Isaías, cap. xnr, R, de Babyloniorum clade, ail : « Facies combuste vultus corum, » id est nigrescunt pavore et moerore : sicut enim Iretitia vultus fit serenus et splendidus, ita tristitia ct metu fuscatur el obnubilatur, ail S. Hieronymus et Thcophylactus. *Secundo,* Thcodorctus hæc refert ad famem, quasi ad causam, 7. *d.* Præ fame fient luridi et atri; item solis ardore, cum in Children quasi mancipia cogentur laborare in luto, ct aliis sordidis ministeriis, ait Sanchez, præserlim cum fient ollarii,cacabnrii, ferrarii, furnarii, carbonarii; qui quam atri sint, videre est in fodinis Lcodiensibus.

Tropologice hic est typus, hic color decolor, hæc species, bree facies peccatorum omnium coram beo et angelis ejus.

vmk 7. 7. Ascendent murum — Chaldæi. Nota : In parabolis miscetur res cum parabola; unde quredam dicuntur in iis quæ magis proprie rei quam parabola' ipsi conveniunt. Tale est hic, ascendero muros Jerusalem, et per.eos in urbem obsessam irrumpere, quod magis Chaldæis, quam locustis eorum antitypis, convenit. Talia sunt et quæ sequuntur : «Urbem ingredientur, in muro current, in domos conscendent; n et vers. II : « Mulla sunt nimis castra ejus, quia fortia : viri in viis suis gradientur. » *Viri,* id est singuli quasi viri fortes more exercitus, in acie el ordine suo procedent. Hebræum enim vtr duo significat : primo, *vir,* id est unusquisque; secundo, *vir,* id est fortis cl virilis.

Ita locusta « egreditur universa per turmas suas,» ait Sapiens Proverò, xxx, 27. a lloc nuper, inquit S. Hieronymus, in hac provincia (Judrea) vidimus. Cum enim locustarum agmina venerint, el acrem qui inter cœlum et terram est occupano!, lanio ordine el dispositione jubentis Dei volitant, ul instar tesserularum, qure in pavimentis artificis figuntur manu, suum locum teneant, et ne puncto quidem,ut ita dicam, ungue transverso declinent ad alleram, n Hoc est quod subdit Joci : « Unusquisque fratrem suum non coarclabit, singuli in calle suo ambulabunt; » Syrus : *Singuli in sentita sua ibunt, de pondere* (gravitile) judicii *sui cadent, ct non ascendent ad summum.* Per has locustarum acies, ordinatam Ch.ildreorutn aciem inlellige.

Vcn ». 8. Sedei per fenestras cadent. — « Nihil enim locustis invium est, cum et agros el sala, el urbes ct domos, el cubiculorum secreta penetrent, n ait S. Hieronymus, uli fecerunt locusta! a Mose immissa» in Pharaonem el / Egyplios, Exodi x, 14. Nola!Chaldreorum impetum, impudentiam claudaciam; quod quasi locuste per fenestras, portis clausis, in domos Judreorum irruitur! sint.

Er nox demolientur — passive, id esi non Iredenlur, non sauciabunt se in hoc saltu per fenestras, q. d. Molem corporis sui armis gravati ad humum non allident, de mole et robore suo nihil hoc casu dtceipt nt. Hoc signo nutat eorum dexteritatem et exercitationem in pugnando, saltando, etc., œque ac audaciam, qua in ipsos hostium gladios intrepidi irruent ; quin et illresi, ex usu et habitu saliendi et digladiandi. Ita Sanchez. Posset quis suspicari, pro *demolientur,* legendum esse *demorientur,* id est vulnerabuntur acleo ut moriantur. Hoc enim significat hebræum *iibtsau.* Verum codices Latini, etiam antiquissimi, quos Romre inspexi, constanter legunt *demolientur,* id est destruentur, et, ut Septuaginta apud S. Hieronymum, *consumentur;* idque lalinum est, non barbarum. Veteres enim activo dicebant *demolio, demolivi,* pro *destruo, destruxi ;* ac consequenter, passive *demolior, demolitus sum,* pro *destruor, destruetus sum.* Sic cap. 1, 17, dicitur : « Demolita, » id est destructa, « sunt horrea, » Ha Alphenus in leg. *Qui insulam,* in prin. ff.: « Dominus, ait, insilire, quia rediticia vilium facere diceret, demolierat eam. « Et Ulpianus in leg. *Quid tamen,* §. 1, Í?. *Quibus modis ususfructus amiti. :* a Si demolitis, ail, redibas testator alias novas restituerit; » el : «.Edificium demolitum,» in leg. *Qui insulam,* in prin. ÍY. *Locat.* Sensus ergo est, *q. d.* Audaces Chaldæi pronte avidi, clausis ostiis, per fenestras irrumpent in domos, et non demolientur, id est non concidentur, non Iredentur, vel a se suisque armis in hoc saltu, vel ob incolarum, puta Judreorum, se suasque domos defendentium, gladiis; tam enim fortes et dexteri erunt, ut saliendo in arma sua non impingant; tam terribiles, ul Judæi eos invadere non audeant, sed in latebras se abdant.

Nota : Pro *fenestras* hebraice est nbü *scclach,* id c=t immissio el emissio, puta fenestra, per quam lux ct aer in domum emittuntur, sordes voro in plateam emittuntur el ejiciuntur. Rursum, *scclach* significat missile, puta telum, vel jaculum. Unde Septuaginta vertunt : *In jaculis cadent, et non consumentur ;* Pagninus cl Vatablus : *Super gladium dejicient se, ct non sauciabuntur, q. d.* Chaldæi irruent in gladios Judæorum, iisque non tedentur, sed eos sternent,suisque ipsorum gladiis cos confodient. Rursum, pro *demolientur* hebraice est *iibtsau,* quod significat vulneraro, item esse avarum, ambire pecuniam. Unde Chaldæus vertit : *Ad locum ad quem missi sunt vadunt trucidantes, ct non recipient pecuniam, q. d.* Chaldæi vitam Judaus eripient, nec aurum ab cis pro Jytro oblatum recipient. Arias et Tigurina vertunt : *Lucro non inhiant .Sic* ct tropologice dæmones animas quierunt, non aurum. Denique disce hic avaritiam apposite hebraice vocari *betsa,* id est vulnus, quia Iredit el vulnerat proximum per usuras, fraudes, contractos, clc. Nam, ut ait Philosophus : a Pecunia est anima ct sanguis mortalibus. »

10. A facie ejus (populi, de quo vers. 2) con- Ven. io. **TREMUIT TERRA, MOTI SUNT CŒLL — Bst poetica** hyperbole, m qua partira alludit Propheta ad locustas, partira ad Chaldreo», per eas significa-

tos, *q. d.* Tanta (amquo numerosa et densa crii hæc locusta, id est exercitus Chaldreorum; tantus pariter erit ejus horror cl pavor in Judæis, ul ipsis hoc mclu perculsis ct attonitis, per locustas hasce quasi nubes, perqué pulverem ab eis excitatura, sol ct luna obvelari ct obtenebrari videantur (solent enim agmina locustarum ita densari subinde, ut dum volant expansis alis, solem cœhimquc obtegant), quin et prie horrisono tubarum clangore, tympanorum ct tormentorum sonitu, equorum fremitu ct cursu ungularum ad saxa collisione, militum clamore et furore, « cœlum ruere, terra flucluarc videatur, n ait S. Hieronymus, Rcmigius, Albertus, Hugo, Ribera ct alii. Simili modo Isaias, cap. xîiï, 10 cl 13, ait in excidio Babylonis solem, lunam et stellas retraxisse suum lumen, cœlum fuisse turbatum, ct terram molam de loco suo. Sic Psaltes, *Psalm,* xvu, poetice pingit Deum descendentem ad vindictam impiorum, quasi cœlos, aera, terram totamque mundi machinam quatienlem, et, ut Poeta uil : « Qui nutu concutit orbem. » Vide Can. XXXII *¿a Prophet. Majores* (i).

Secundo, Thcodorctus et Arias hæc non hyperbolice, sed proprie accipiunt. Censent enim Deum ante exercitum Chaldreorum prretóisisse procellas, fulgura et tonitrua ad percellendum Judæos. Hisce enim cœlum, id est aer lotus, reque ac terra commovetur et quatitur, juxta illud Virgili!, *Æneid.* IV :

Tonitru cœlum omne ciebo.

Rursum procellis hisce sol cœlumque obducunlur et obtenebrantur. Unde sequitur :

Et STELLÆ RETRAXERUNT SPLENDOREM SUUM ;— Syrus ct Arabicus uterquo : *Occidit lumen* (fulgor) *stellarum.*

ver». « **II.** Et (id est quia) Dominus dedit vocem suam ANTE FACIEM EXERCITUS S U I id CSI ante cx< rcfiUID suum, puta ante Chaldreos. Vox enim Dei est tonitru, ut palet *Psalm,* xxvm, 2 el seq. Alludit ad vocem ducis, qui suos milites ad instans prrelium ingenii animo cl voce cohortatur ct acuit, *q. d.* Deus quasi dux belli milites suos, puta Chaldreos venientes in Judream, per tonitru animabit ad bellum; Judæos vero per idem percellet et perterrefaciet, quia ejus benignam vocem ct invitationem ad pœnitentiam audire noluerunt, ejusque legatos, puta Prophetas, contempserunt ; tonilru ergo Dei audient ct sentient, qui ejus blandiloquia audierunt el spreverunt. Notu : Chaldei hic vocantur milites et exercitus Dei, quia quasi lictores fuerunt jiHlitiæ et vindicte divinæ exercite in Judæo« aliasque gentes. Licet enim ipsi dominandi libidine, et spoliis ditandi se cupidine Judæos gentesque tyrannice invaserint, ac proinde ad hoc directe a Deo excitari ct positive immilli non potuerint; Deus lamen hanc eorum lyrannidem, libidinem et cupidinem directe permittere decrevit, reque ipsa permisit ad hoc, ut per eam Judreorum genliumque luxum, idololatriam aliaque peccata casligaret. Vide Can. XXXVI ni *Majores Prophetas.*

Allegorico, hæc veriora et majora crunl in die mortis, el magis in die judicii, cujus hic viva imago datur in excidio Hierosolymre per Chald ‹os. Raque hæc dies erit tenebrarum el caliginis, qua locuste, id est dæmones innumeri armali peccatis nostris qure in vita commisimus, animam invadenl, percellent,lancinabunt, et in extremas anxietates redigent, ut terra, aer ac cœlum nimis ei angustum vidcalur.

12. Convertimini ad me (qui aversi eratis a me, vm. u et conversi ad varias illiccsque vestras cupidines) : convertimini (inquam) IN TUTO corde, — tota mente, lota anima, toto spiritu, toto allectu. Ego enim cordis ct mentis sum creator et dominus, ideoque lotum illud mihi dedi, imo reddi volo, nec patior ex eo pariem aliquam qure idolis, veneri aut ventri detur, rnihi suffurari. Vide S. Gregoriani, lib. VII *Moral,* cap. xii, ad illud *Jobi :* «Involute sunt sémite gressum eorum,» ubi docet peccatores sæpe facere bona proposita, sed, occurrente tentalione, illico ad sua vitia relabi, quia cor non mutant, nec serio et ex toto corde se ad Deum convertunt : « Esse quippe humiles, inquit, sed tamen sine despectu; esse contenti propriis, sed sine necessitate; esse casti, sed sine maceratione corporis; esse patientes, sed sine contumeliis volunt : cumque adipisci virtutes qureruiit, sed labores virtutum fugiunt, quid aliud quam exhibere belli certamina in campo nesciunt, et triumphare in urbibus de bello concupiscunt.» Cum ex adverso, ut ail S. Bernardus, humiliatio sil via ad humilitatem, passio ad patientiam, mortificatio ad castitatem, jejunium ad abstinentiam. Vera ergo conversio fit per solidum, serium et efficax voluntatis ¡iroposilum de mutanda vita, si illud crebro innovetur, cl in opus conferatur. « Aversio a Deo, inquit Hugo de S. Victure, fit tribus modis : vanitate mundi, voluptate sui, curiositate proximi. At conversio fit confessione oris, compunctione mentis, mortificatione carnis; ul scilicet in ore veritas, in mente puritas, in carne pudica sil sobrietas. » Porro internam hanc cordis conversionem, ct compunctionem ostendito « ifi jejunio, » quo puniatis peccata carnis et gulre, « el in fletu et in planctu, » quo non tantum lacrymis profusis defleatis, sed el cum gemitibus, suspiriis, tunsione pectoris, complusione manuum, etc., ploretis et plangatis pristina scelera

(l)Crc(hicruset líesscibcrgus el alii, quæ hoc et vers. 11 habentor, non amplius ad locustas, veruni ad Dei adventum, præsentiam referri volunt, coli. AoAiDni, S.Cutn vero, inquH Maurer, cui consentit Ackermann, quie vers. 11 ineinomnlur *exercitia Joar* et *cantra Jovat* el *exsecutores jussorum Joca*,* manifeste bini *agmina locustarum,* nec quidquam rcjicrialur in vers. 10, quod m lucustas non Conveniet, equidem non dubito nd locustas referre hæc quoque.

et oecitatem vestram, ac ingratitudinem et injurias mihi illatas.

Recte enim Tertullianus, lib. *De Pemil.* cap. tx, pernitentibus hosce actus et gestus ex prisco Ecclesiae more proscribit: « Exomologesis, inquit, prosternendi et humilificandi hominis disciplina csl, conversionem injungens misericordiæ illicem. Do ipso quoque habitu ac victu mandat, sacco et cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum moeroribus dejicere, illa quæ peccavit tristi tractatione mutare; cælerum pastum ct potum pura nosse, nnn ventris scilicet, sed animæ causa; plerumque vero jejuniis preces alere,ingemiscere, lacrymari, et mugire dies noctesquead Dominum. » Idem, lib. Ill *Contra Mare.* cap. xviii, ait afflictos « in rebus attonitis, genibus positis et manibus cœdentibus pectus, el facie humi voluntate orationem commendare debere. »

« Convertimini ergo ad me in loto corde, n ul scilicet omnes affectiones in unum Deum referatis. Audi S. Bernardum, semi. 2 *De Quadrag. :* a Attende solerte* quid diligas, quid metuas; unde gaudeas, aut contristeris, et sub habitu religionis animum wecularem, sub pannis conversionis invenies cor perversum. Totum enim cor in his quatuor affectionibus est, et dc his accipiendum puto quod dicilur, ut in toto corde luo convertaris ad Dominum. Convertatur proinde amor tuus, ut nihil omnino diligas nisi ipsum, aut certe propter ipsum. Convertatur etiam ad ipsum timor tuus, quia perversus est timor omnis, quo metuis aliquid prefer cum, aut non propter cum, sic et gaudium tuum ct tristitia æque convertatur ad ipsum. Hoc autem ita fiet, si non nisi secundum cum dolcas, aut lætcris. »

Ven.iK 13. Scindite couda vestra. — Solebant cnim Judæi in blasphcrniact simili atroci scelcre, æquo ac in gravi luctu scindere vestimenta a capite usque ad pectus, ait Arias, ul hac scissione ostenderent internum animi dolorem ct displicentiam. Sed in multis hæc scissio erat mera cærcmonia, hærens lanium in veste, nec ex corde promanans. Jubet ergo Deus hic cor scindi, potius quam vestem.

rptihii Quia demgxcs. — Quinque epithetis declarat immensam Dei pietatem cl clementiam erga peccalore* pœnitentes. *Primum* csl, quod in eos sit « benignus,» hebr. p3H *channun,* id esi misericors, graliosus, benignus; *secundum* est, quod in cos sit « misericors. © hebr. Oim *radium,* id e-t miserator visceralis, sive commiserans cx intimis visceribus; *tertium* csl, quod sit a patiens, n hebr. O'3X *erediappaim,*hoccsl *longis,* id est latis, *naribus,* hoc est longanimis, patiens , tardus ad vindictam, facilis ad veniam; qui cnim latas habent nares, tarde irascuntur ct cilo placantur, quia ire fumos naribus efflant : ex adverso nyp teter appaim, id est *angustis naribus,* significat facilem ad iram,ct lardum ad veniam; quia iræ spinto» et fumos efflare nequit, sed reservat, et in corde menteque continet, uti dixi Erodi xxxiv, 6; *quartum* est a multe misericordiæ, n id est *multus pietate* ct bonitate;*quintum* est, « præslabilis,» id est placabilis et pœnitens, «super malitia, » id est afflictione ct punitione, quam comminatus est peccatoribus, ut scilicet, pœnitente homine, pœniteatct Deum, nec minarum decreta iis infligat, sed ea revocet el aboleat. Ita Hebræùs, Chaldæus, S. Hieronymus et alii. Hebraice enim est orPJ *nicham. id* est *panilens super malitia,* ut vertunt Septuaginta et Vatablus. « Deus, ait Hugo Victorious, benignus est, quia iram inimicorum vertit in mansuetudinem; misericors, quiasævitiam in pietatem; patiens, quia contemptum in compunctionem; mullus misericordia, quia odium in dilectionem; præslabilis super malitia, quia barathrum desperationis in gratiam provehit contempi itionis. » Unde Arabicus vertit : *Multæ misericordia* potentia ejus, ct gratia ejus, ct avertens malum;* Syrus : *Convertens malitiam.*

l'æti. bilii. Id Ht |il*Q bilu. enr?

Nola hic rursum latinitatem, imo elegantiam nostri Interpretis. Nam « præslabilis super malitia, © latinead verbum idem csl quod præstans, vel qui prest it, excellit cl eminet malitiæ, hoc est iræ et vindicte; qui major ct melior est malitia, ncc sinit se ab ca vinci aut regi, sed eam ipse ut dominus vincit et regit. Ita Ribera. Ira enim csl quasi fera tigris, el quasi indomabilis leæna; quis enim hominum furens ira ct cholera, cam domet ct regat? Ira ergo dominatur irato, eique habenas rationis et imperii excutit, imo vero cum quasi mancipium sibi servire el obsequi facit. Unde Pocla :

In furor brevis est.

El Cicero, *Tuscul.* ¡V : « An , ait, est quidquam similius insani®, quam ira? Quam bene Ennius initium dixit in^aniæ : color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum atque factorum, quam partem habent sanitatis? Quid Achille Homerico fœdius? Quid Agamemnone in jurgio? nam Ajacem quidem ira ad furorem mortemque perduxit. » Deus autem tam potens, tam sanctus, tam mansuetus est, ul iræ et vindicte suæ ad nutum imperet; tam præstans cl excellens est ejus bonitas, ut omnem malitiam culpæ, quam pœnæ peccatoribus decrete, omnem vindicte cupidinem, omnem puniendi sententiam in cos latam, si pœniteanl, mox revocet ct deleat. Unde Hebræum *nirliam* verti pole4, *consolabilis super mah(ia, q. d.* Deus maliliam, id esi iram et vindiciam, quantumvis trucem, amarissimam et acerbissimam consolari, fleclere ct dulcorare potest, imo ipsam iram vertere in consolationem et benevolentiam summam. Quanta esset vis et dulcedo mellis, quod tei, imo mare felleum dulcoraret! Longo major est vis bonitatis Dei, dulcorantis omnem malitiam el amaritudinem. Hanc sibi proponant irati, in caque quasi abysso iras suas mergant et sepeliant.

Porro *probabilis* Launis idem esse quod præflans, excellens, eximium,patetex Cicerone lib. *Dc Amicitia,* ubi ail :« Nihil amicitia præstabiliufi este putetis, n et lib. Il *Dc Natura deorum :* «Nihil melius mundo, nihil præstabilius, nihil pulchrius; n ct lib. ll Dc *Orat. : a* Sumend® autem res (oratori) erunt aut magnitudine præstabilcs, aut novitate prim®, aut genere ipso singulares. Ncque cnim parvœ, neque usitatæ, nequo vulgares admiratione, aut omnino laude dign® videri solent; » el Gellius : a Chilo, ait, præslabilis homo sapienti®. » Sic Deus « præslabilis, » id e t præcellentis, eminentis et transcendentis est misericordi®, qu® oritur partim cx ejus celsitudine ct magnitudine animi immensa. Verum enim est illud Ovidii, lib. Ill *Tristium,* eleg. 5 :

Quo quisque est mnjor, magis est placabilis ira,
Et faciles motus n ens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum lìnem, cum jacet hostis, babel.
At lupus ct turpes instant monentibus ursi,
Et quæcumque minor nobilitate fera est.

Partim ex ejus infinita bonitate. Boni enim viri proprium est, ait Plato, opus suum non destruere, sed perficere ; perficitur autem pœnitentia cx parte destructi, et remissione ex parte Dei. Quod videns Moses inter alia arcana sibi ostensa in Sina, dum Deum corpore vestitum a tergo intueretur, exclamavit : «Dominator Domine, Deus, misericors et clemens, patiens et muli® miserationis, ac verax, qui custodis misericordiam in millia, & id est in mille generationes, etc., «qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus in tertiam et quartam generationem, n Quantum ergo milio excedit quatuor, tantum bonitas et clementia Dei excedunt justitiam. Hoc est quod Ecclesia profitetur dicens : a Deus cui proprium est misereri semper ct parcere, n Vide dicta Krodi xxxiv, 6.

Mcrah-!r, de itutUnd' Imi in quindi clm attributu.

Moraliter, fidelis h®c Dei sui, ad cujus imaginem creatus el per Christum recreatus est, attributa jugiter consideret, caque imitari, induere, ct moribus exprimere studeat. Scripsit S. Thomas hac de re, *Opuse.* LXH, quod inscribitur: *De divinis moribus,* quo docci quomodo quindecim attributa Dei tumulari debeamus, itaque fieri divini.

Piitau n.

Primum, inquit, csl immutabilitas. « Apud » Deum enim « non est mutatio, nec vicissitudinis obumbratio,» *Jac.* i, 17; cl ideo immutabilia sunt opera ejus secundum essentiam , scilicet angelus, anima, cœlum et quatuor elementa; mutat quidem mulla in mundo, sed omnis hæc mutatio est in creaturis, non in Creatore. Sæculares assiduo mutantur, et constantes sunt in sua inconstantia; Sancti vero tendunt jugiter ad mentis constantiam, ut nec adversis fracti, nec prosperis illecti a via recta deflectant; insuper eumdem semper in statu, incessu omnique conversione vite pi® tenorem servant. *Secundum,* omne bonum Deo placet, omne malum displicet; ita et Sanctis pla-

Secandu‘‘*

cel omne bonum semper et ubique, et in qualibel creatura, omnibusque bonum, id est gloriam Dei cl salutem proximi impugnantibus fortiter resistunt, multo magis omni malo, id est peccato. *Tertium,* Deus praevidet el providet omnia ; ita Sancti prævident leni itiones, contra casqúese muniunt; item novissima, puta mortem, judicium, itaque suis rebus ct saluti ®tero® prospiciunt. *Quartum,* D us patiens est, quin et solem suum oriri facit super bnnos ct malos, ac pluit super justos cl injustos; ita ct Sanctorum propria virtus est patientia, qua inimicos non tantum tolerant, sed ct amant, cosque benefactis obrucre el amicos reddere student. Rursum, patienter sustinent tot scelera, tot rapinas, tot oppressiones, tot strages ct clades publicas cl privatas, qu® in hoc mundo fiunt ; sicut Deus eadem sustinet. Hoc enim commendat omnipotentiam Dei: non enim est magne potentia? iniquum in foveam inferni demergere, sed misericordiam suam parcendo maxime el miserendo manifestare. *Quintum,* Deus est justus, adeo ul quantum est cx parte ipsius, nullus ex alterius malitia recipiat detrimentum. Nihil enim nocet S. Michaeli casus Luciferi, nec Jud® malitia Petri charitatcm imminuit : secus faciunt mundani, qui unius, v. g. religiosi aut clerici peccatum, m totum ordinem et statum Ecclesiasticum refundunt; at Sancti Dei justitiam imitantur. Sextum, Deus est reclus, nihil facit ex privato amore vel odio, nunquam propter justitiam misericordiam deserit, nec propter misericordiam justitiam derelinquit; idem facere student Sancti. *Septimum,* Deus est liberalis, el communical ex suu quidquid communicabdcest, cliam iis qui id non petunt, imo negligimi ct contemnunt. Ita angelis communicavit suam beatitudinem, apostolis suam potestatem ligandi et solvendi, prophetis suam præscientiam , doctoribus suam sapientiam, martyribus suam forlitudinem, confessoribus suam constantiam inter lata et Irislia, virginibus suam puritatem, ac spedalini Mosi suam mansuetudinem, Josepho suam providentiam, Eli® suum zelum, Samsuni suum robur, Salomoni suam prudentiam, Dividi suam misericordiam, B. Petro suam charitatcm, S. Joanni suam castitatem, S. Paulo suam magnanimitatem : sic et Sancti oculos habent ad videndum pro aliis, aures ad audiendum confessiones, os ad praedicandum, pedes ad ambulandum, cor ad meditandum pro aliorum salute. *Octavum,* Deus est placabilis : nam pernitentibus ita offensas cliam gravissimas condonat, ut nunquam illarum recordetur, cosque ita diligit, imo magis quam aule; ita et Sancti iujuri® oblivis-cuntur, familiaritatem suam Ludentibus non subtrahunt, imo omnia probra condonant, et pro exprobrantibus orant. *Nonum,* Deus est benignus iis qui cum gravissime offenderunt, imo suis irrisoribus et crucifixojibus, quos gratia sua pr®-venit, vocavitque ad pœnitentiam, gratiam et

Tertium,

Qcio-lnnu

Stpü-mïU

ovta-

Nonum,

gloriam; ita nihil facit Deo sic similem, ait S. Chryso<tomus, alque malignis et lœdentibus es<e benignum et clementem, cum sit cumulus perfectionis inimicos diligere, et pro ipsis orare, uti fecit Christus in cruce. Horsum, Deus a nemine exigit quidquam supra vires in pœnitenliis, jejuniis, orationibus, eleemosynis omnique disciplina; sed paucis lacrymis et gemitu, imo corde dolente et contrito contentus, omnia scelera indulge! : sic Sanctus neminem gravat supra vires, sed tantum exigit id quod facile prestare potest.

M- Deo muro, Deus est verax in dictis ct promissis, ut
B,U21* patet in oraculis hisce Prophetarum : ita Sanctus verax et fidelis est, tum Deo in fide, cultu, obedientiaae volis; turn proximo in omnibus dictis ct factis, quia « qui veritatem odit, odit Christum, » et, ut ait S. Chrysostomus : « Veritatis proditor est non tantum ille qui mentitur, sed etiain qui libere veritatem non pronuntiat aut defendit,
lud a- cuin OpUS cs^ p *Undecimum,* Deus non est acccp-
mu ‘ tor personarum, ut divites et potentes pneferat pauperibus et miseris, imo hos illis anteponit et evehit, uti evexit Davidem, Saulem, Gedeonem, Josué, etc., ad regnum ct principatum, ct in donis grati® non respicit nature dotes, atque in donis gloriæ nil nisi merita intuetur; denique æqualis est ei cura do omnibus; ita et Sanctus tam amat el curat pauperes quam divites, tam peregrinos quam cives, tam, imo magis, afflictos quam felices; nam ¿eque omnes juvare, el ad
D salutem dirigere satagii. *Duodecimum,* Deus nulla
rc turbatur, sed in omnibus rebus el eventis est æquanimis : ita Sanctus vitat omnem turbationem, quia modica, vel potius nulla gratia quiescere potest in anima turbata, lime maledicta et malefacta proximorum dissimulat, eleum Davide quasi surdus ca non audit, et (piasi cæcus ea non videt, quia lotus in Deo Deique voluntate et di-
1* - lectione defixus est el conquiescit. *Decimum tcr-*
®*oa,Ur** *tium,* Deus non quœrit commodum suum, sed in omni opere creationis, conservationis, gubernationis, redemptionis, etc., spectat bonum hominum et creaturarum : sic et Sanctus non quœrit quæ sua sunt, sed pure Dei gloriam, et proximorum utilitatem in omnibus actibus suis procurat; quia quanto magis el purius Deum respicimus, el quanto minus nostram, magisque proximi utilitatem attendimus, tanto acceptabilius est Deo, el tanto universitati fructuosius est
D-r- opus nostrum. *Decimum quartum,* Deus omnia bene cl perfecte facit in operibus nature, æque ac graliæ, sive sit ventus, sive pluvia, sive calor, sive frigus, sive sterilitas, sive ubertas, etc., pro illo tempore nil melius fieri potest, quia immensa sua sapientia singula perfecte suo tempore operatur : sic cl Sanctus studet esse in singulis operibus sui' pertectus, quia tota salus ejus el omnis laus Dei, ac universitatis utilitas ex uno opere penderti; ct quasi nunquam ad illud esset reversólas, neque aliud opus incœpturus: unde m eo conquiescit, donec illud absolvat el compleat. Qui enim cupit uvotque absolvero, ideoque festinat, ut ad aliud se transferat, minuit affectum et conatum operis, lassescit, et facile ab incœplo desistit. *Decimum quintum,* Deus non punit bis Deciidipsurn : idem facit Sanctus, qui in hoc, ct in reliquis universis studet se per omnia conformare ¡ilfl. sanctissimæ Dei voluntati. Hæc su in malim, quæ fuse D. Thomas, *Opuse.* LXII.

14. Quis scit si convertatur? — Ha vertunt ct v«t il Septuaginta, Vatablus et ahi passim; licet enim to si non sit in llebræo, tamen de more ex phrasi Hebrea subintelligitur. Vox si significat dubitationem Prophet® de venia Judæis, etiam pomi» tentibus apud Deum impetranda ; licet enim certo sciret Deum pœnitentibns semper remittere offensam, id est culpam et pœnam æternam ; tamen sciebat pariter Deum non semper pœnitontibus remittere pœnam temporalem, qualis hic erat excidium Judææ per Chaldœos a sc decretum ct comminatura. De illa ergo dubitans propheta, ait : « Quis scit si convertatur, ct ignoscat? » id est an forte ignoscat, quasi dicat: Spero cum ignoscilurum, at asserere et promittere non audeo. Simili modo Deus Davidi pœnitenli culpam homicidii el adulterii remisit, non pœnam; nam eum punivit morte filii, ct privatione regni in persecutione Absalonis, II *Reg.* xti, 10. Ita S. Hieronymus, Theodorclus, Kuflinus, llupertus et alii. Chaldæus ex llebræo, omisso *si,* vertit assertive et paraphrastice hoc modo : « Qui scit apud sc esse peccata, discedat ab cis, et misericordia applicabitur ei; et quicurnque pœnitentiam egerit, remittentur ei peccata sua, et recipiet benedictiones, ac consolationes, ct erit ejus oratio sicut viri qui offert oblationes et libamina in domo sanctuarii Domini. »

Et ignoscat. — llebr. CZJrUl *vcnicham,* Id est *et paniteat,* hoc est, revocet sententiam, non vastando Judæam per Chaldœos, uti decreverat.

Et relinquat post se renedictionem.— Est prosopopoeia : loquitur enim de Deo, quasi de homine offenso, qui poenitentia amici a quo offensus est placatus, iram et offensam ponens, ad amicum redit blandus et serenus , imo cum munusculis cl donis, quæ deinde abiens illi relinquit, tanquam symbola amiciliæ redintegratio, *q.* d. Simili modo Deus vobis, o Judæi, relinquet benedictionem, id est frugum et bonorum omnium copiam, ex qua illi in gratiarum actionem « sacrificium et libamen » crebro et large offerre possitis. Paulo aliter to *post se* explicat Cliristophorus a Castro, *q. d.* Post suam vindictam, puta post 70 annos captivitatis Babylonicœ.

15. Canite tuba in Sion,— ut tono tuba) omnes 0*
convocetis ad publicam supplicationem et litaniam ad tantam cladem avertendam. Judæi enim ad populum convocandum utebantur tubis, ex præscnplo Dei, *Numer.* x, I, non Campania : hæ enim propria) suut Chrhtianoiuiii, ct inhio qui-

dem fuerunt minores, sed pace Ecclesi» reddita per Constantinum, paulalim grandiores fact», nomen autem campanarum acceperunt a loco, ubi primo majores facta» sunt, nempe a civitate Nola in Campania; unde et minores campanula) dicuntur Nola». Ita *Dation. divin. Offic.* lib. I, cap. iv, num. 4, Cardinalis Baronius, tom. I, anno Christi 58, JudocusLorichius in *Thesaur. Theolog.,* verbo Campana.

Mopll-trr, 4o public)* üUtúi*. Ex hoc loco refellitur Lutherus, et eum secuti Magdeburgenses, *Centuria* 111, cap. x *in Tertuli.,* qr.-i processiones et litanias publicas referunt ad Montani hæretici caeremonias, et Tertulliani errores. Nam illas hoc loco Deus indici jubet per Prophetam, uti cl *Josuc* cap. vi, 4, ubi per illas corruerunt muri Jericho. Easdem indixit David, I *Paral,* xiii, 2, ct Josaphat, Il *Parai.* xx,2i ; imo eas sanxit Christus suo facto ct exemplo, dum publica populi processione ingressus est ilierosolymam in die Palmarum, *Matth.* xxi, 8. Ita Gregorius Magnus in publica lue et peste publicas litanias indixit, quibus aversa est ira Dei el plaga, ut ipse testatur lib. XI, *epist.* 2. El Carolus .Magnus imperator, lib. VI *Legum,* cap. 1xxiv : « Litania, inquit, major more Romano septimo Calendas maii celebretur. » Eamdem sanxit Concilium Moguntinum habitum annoCliristi813, cap.xxxm. Ita anno 36 imperii Theodosii Imperatoris, cum Constantinopolis terræ motu quateretur, totus populus supplicans inclamavit : «Kyrie, eleison,» ac puer raptus in coelum jussus est Episcopo et populo nuntiaro, ul litanias facerent, dicerentque : « Sanctus Deus, sanctus foriis, sanctus immortalis, miserere nobis. » Proclus ergo Episcopus, hac suscepta litania, praecepit populo sic facere, et statini terræ motus cessavit, inquit Paulus Diaconus, lib. XIV Far. *Hist.* Plura vide apud Judocum Coccimn in *Thesauro Cathol.* part. II, lib. HI, art. 7. Vere S. Leo, semi. 3 *Ile jejunio septimi mensis,* cap. ut : « Plenissima, ait, peccatorum obtinetur abolitio, quando totius Ecclesi» una est oratio, et una confessio; si enim duorum vel trium Sanctorum pio consensui, omnia quæ poposcerit, Dominus prteslanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi unum observantiam pariter exsequenti, el per unum spiritum concorditer supplicanti? « Et Tertullianus in *Apologetico :* Publica, ait, omnium oratione, « quasi manu facta expostulamus, et vim facimus Deo. Sed hæc vis grata est Deo. »

Sanctificate jejunium (indicito sanctum jejunium. Vide dicta cap. i, 14), vocate coctim. — Mystice S. Bernardus, serin. 4 *De jgunio Quadrug. :* « Sini, ait, jejunio nostro, ul facile cados penetret, du» ala», orationis scilicet et jusliliæ, v ut reddas fratri unitatim et pacem quam debes. Unde ait : « Vocate cœlum. Quid est enim cœlum vocare? Unitatem servaro, diligere pacem, fraternitatem amare. Superbus ille Pharisæus jejunium habuit, jejunium sanclificavit. qui nimirum d jejunavit bis in sabbato, et grabas egit Deo, sed non vocavit cœlum, dicens : Non sum sicut cæteri hominum, ideoque ala una nitens jejunium ejus , non pervenit in cœlum. Vos ergo , diarissimi, lavate manus vestras in sanguine peccatoris, el omnino solliciti estote ut alas duas habeat jejunium vestrum, sanctimoniam scilicet, et pacem, sine qua nemo videbit Deum; sanctificate jejunium ul pura intentio et devola oratio divin» illud offerat Majestati. Vocate cœtum, ut congruat unitati; laudate Dominum in tympano et choro, ut concors sil mortificatio carnis. «

16. Sanctificat» Ecclesiam, — g. *d.* Facite qua VéT^ monendo, qua exhortando, qua minando, qua sancta* vito* exemplo præcundo , ul totus Ecclesia) populus se Deo suo sanctum praestet, itaque ejus offensam placet, eumque sibi reconciliet. Ita S. Hieronymus.

Coadunate senes, — g. *d.* Congregate omnis retatis, ordinis ct sexus homines, ut omnes clament in cœlum, tlagitentque misericordiam, eamque communi omnium voce, quasi armata manu, a Deo extorqueant. Nominal præ cœteris « senes, » quia hi etfœta retate solent esse puriores a vitiis carnis, el ob affectam debilemque valetudinem proniores ad preces et vota. Item « parvulos et sugentes ubera, n ut hi innocentes suo miserabili vagitu aures Dei pulsent flectantquo ad misericordiam. Sic de parvulis ab Herode occisis ait S. Augustinus, serm. I *De Innocentibus :* « Miserebatur lamentatio matrum, et ad cœlum transibat oblatio parvulorum, » Deum concilians matribus lolique Judææ. Sic pullos corvorum lamentabili crocilalione, quasi naturali prece, poscere cibum a Deo docet Psaltes, *Psalm.* cxlvi, 9 : « Qui dat jumentis escam ipsorum, el pullis corvorum invocantibus eum. » Et leunculos suo rugitu : « Catuli leonum, inquit, rugientes, ul rapiant, et qurerant a Deo escam sibi, » *Psalm.* chi, 21. Et vers. 27 de omnibus animalibus ait : « Omnia a te exspectant, ul des illis escam in tempore. » Ure enim sunt quasi naturales animalium obsecrationes, quibus tacite ab auctore natur» postulant cibum et potum sibi congruum. Unde Deus illorum conditor eas audit et exaudit, dum cuique escam providet el largitur. Adde parvulos hos suo ploratu excitare párenles el vicinos, ut ferventius orent ct plorent.

Egrediatur sponsus, — g. *d.* Sponsi cl spons» complexibus cl voluptate thalami abstineant, ac deut se pœnitenliæ el lacrymis, adeantque ecclesiam, ut una voce omnes vociferentur in cœlum, flagitantes veniam. Docet hic Propheta, tempore publices calamitatis, pœnitcnlûect supplicationis, conjugibus abstinendum conjugio, ut melius se dent orationi ; quod et docet Apostolus I *Cor.* vn, 5. Et Rituale Romanum jubet ut pastores hac de re moneant conjuges, dum eos matrimonio conjungunt. Ha Nicolaus I, in *He<pons. ad quæst. fiulgar.* cap. 1 , scribit ul loto tempore Quudragesimze,

ijfpote orationis et jejunii, usu conjugii abstineant. Ita Noe eo abstinuit toto tempore diluvii, «legens in arca, idque volente Deo, uti ex S. Ambrosio dixi, *Gen.* vin, 16.

Symbolice Hugo Victorious: Sponsus, inquit id est sapiens, «egrediatur de cubili suo, id est de studio sapientiae; el sponsa de thalamo suo, id est dc privilegio descendat contemplativa* gratiæ, cl squalorem subeant pœnilentiæ, obtentu quæicndæ veni®, »

Véri. 17 **17 iMTEn VESTIBULUM ET ALTARE. — Nota CX lib.**

HI *Iltgum,* vi, templum Judæorum proprie tantum duas continuisse partes, scilicet Sanctum, ct Sanctum sanctorum, sed ante se habuisse vestibulum, sive porticum, quam Aquila vertit JfCucv, quasi præviam templo. Hebraice vocatur xbl *ulam,* id est colligatum cl connexum templo; Symmachus vertit q. d. *Anteferes, proforium,* idque duplici de causa : prior, ad dignitatem Basilic® ct ad majestatem incolarum. Hac enim de causa palatiis addi solent vestibula, ut docci Vitruvius lib. VJ, cap. vili. Sic Rom® ante basilicam S. Petri, S. Laurentii, S. Clementis, S. Crucis, etc., videmus vestibula, sive porticus suis columnis subnixas. Posterior, ad adventanlium stationem. Unde Macrobius, lib. VI, cap. vin, tcslftu/um dici putat quasi ve *stabulum,* vel *vestatio;* ve autem tum intensionem significat, tum munitionem. Nam *vetus* dicitur ab œtatis magnitudine, quasi ve, id est magna œlas; *vehemens* quasi vi mentis instructum. *Vecors* autem ct *vesanus* privationem significant sanitatis ct cordis. Ergo locum ante fores relictum dici putant vestibulum a stationis excessu, quia in co diu stabant adventantes, domus dominum salutaturi, exspectantes audientiam. El Gellius, lib. XVI, cap. i, vestibulum dici putat, quasi venientium statio : Servius vero, quod januam vestiat : vel quod Vest® consecratum esset. Unde nubentes puellæ limen non tangunt. Hinc Lucanus, lib. II:

Vfitibu-

rty-

toon'

TrjoshU vetuit contingere limina planta.

Porro vestibulum hoc templi ad magnificentiam habebat in altitudine 120 cubitos, uti docet Villalpando lib. Ill *Dc Templo,* cap. xlvi. Erat ergo instar ingentis turris: unde in ejus pmnaculo, hoc est culmine, statuit diabolus Christum, eum tenías ct dicens : « Mitte te deorsum,» *q. d.* Si tu es Filius Dei, ergo hoc tuum est templum : mitte ergo te deorsum, ut illnesum te sistas inter vestibulum et atrium sacerdotum; iliique æque ac laici, hoc miraculum videntes, le ul templi dominum, Deique Filium agnoscant et colant. Ha Franciscus Lucas m *Maith.* iv. Nam ante hoc templi vestibulum, erat atrium sacerdotum sub dio, et in eo erat altare holocaustorum ; post hoc atrium sacerdotum sequebatur atrium extimum laicorum, quod ab atrio sacerdotum dividebatur muro trium cubitorum altitudinis, teste Joscpho lib. VU1 *Antiq.* cap. ir, ita ut populus spectare posset sacerdotes, holocausta cæfcraque quæ fiebant in atrio sacerdotum, non autem iUud ingredi.

Jubet ergo hic Propheta sacerdotibus, ut inter templi vestibulum cl altare holocaustorum, id est in alrio suo, sed proxime ad vestibulum ct templum, supplices orent et plorent; idque *primo,* quia decebat cos proxime ad templum, in tanta populi necessitate supplicare ; *secundo,* ul populus cos spectare posset, et eorum exemplo accendi ad communes preces el comploralionc: ita S. Hieronymus, Lyranus, Ribera, a Castro, Vilalpando ct alii; *tertio,* quia sacerdotes prius sacrificabant, ct per victimas pro peccato ct holocausta parabant sibi aditum ad Deum, ut deinde accedentes ad vestibulum templi, sua vota precesque Deo supplices offerrent. Quare tropologice significabatur accedenti ad orationem prærailtepdam esse mortificationem : altare enim holocaustorum symbolum erat mortificationis, templum orationis.

Denique in hoc loco a Joele hic designato occisus est et martyr occubuit Zacharias propheta, de quo Christus, *Matth.* cap. xxiii, 33, ait : « Usque ad sanguinem Zachariæ filii Karachi®, quem occidistis inter templum et altare, » quod hic dicitur : a Inter vestibulum et altare. » Vestibulum enim templo erat connexum, et quasi pars exlima templi: quare nomine templi comprehendit illud Christus, a Plorabunt,» id est prostrali, cinereque ct sacco operti plorent et dicant : « Parce, Domine. » Hebræi cnim sæpe futurum capiunt pro imperativo vel subjunctivo. Ita S. Hieronymus.

Nota hic sacerdotum esse flere el plorare peccata populi. Ita olim pii sacerdotes fluebant lacrymis in sacrificio. Hac de causa sudario utebantur, uti etiamnum utuntur. Audi Ainalarium lib. Ill *J)e Eccl. Offic.* cap. xxiv : « Propter effusionem lacrymarum tergendam ferlur sudarium, ul in Mariryologio Bedæ legilur 19 julii, quod Paler noslcr Arsenius propter redundationem lacrymarum tergendam, semper sudarium in sinu vel in manu habuerit. In manu sinistra portatur, ut ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui humoris, hoc est carnalis delectationis.» Porro Bcda, in *Collectait.,* agens de vestibus sacerdotum, tom. IH, hoc sudarium vocat mappulam, sive amapham, ita dictam a mundando sudore ct humore; eamque ait sacerdotem gestare in sinistra. Unde videtur quod mappula hæc fuerit manipulus : nam el manipulus videtur diei quasi manus mappula; quodque in locum mappul®, deliciente devotione et lacrymis sacerdotum, successerit noster manipulus. Quocirca Amalarius inler vestes sacerdotis non nominal manipulum, sed ejus loco ponil sudarium. lime el sacerdos induens manipulum ait: a Merear, Domine, portare manipulum fletus ct doloris, ut cum exsultatione recipiam merccdcm laboris. » Manipulus ergo cum moneal compunc-

MwlpMll

tionis, devotionis et lacrymarum priscorum sacerdotum.

Ne des hjereditatem tuam (populum tuum, dc quo dixisti : a Pars autem Domini populus ejus, Jacob funiculus hærcdilatis ejus,» Deui, xxxn, 9 ; et : « Eritis mihi in peculium do cunctis populis, » *EXOdi* XIX, 5) IN OPPROBRIUM, ut dominen ruit eis NATIONES, — Chaldæi.

Quare dicunt (id est dicent ; Septuaginta, *ne dicant)* : Udi est Drus eorum ?— *q. d.* Si nos tradis Chaldt í?, gentes el nos, el le, o Domine, subsannabunt ct blasphemabunt dicentes : Deus llebræorum suos Judæos deseruit, quia infirmus eos contra Chaldæos tutari non valuit; aut, si valuit, immisericors el crudelis noluil. Averte hæc probra a te, a nomine luo glorioso.

veu is. 18. Zelatus est (zelabitur, id est amore ct zelo prosequelur) Dominus terram suam (Judœam), et pepercit (id est parcet) populo suo, — cum Cyrum llcclet, ut cos c Babylone in Judaeam liberos dimittat, scilicet postquam cos captivitate septuaginta annorum punicrit, in eaque contritos, pœnitentes sibique supplicantes, uti præcessil, audierit. Consolatur de more Propheta suos post minas el supplicia. Vide *Canon,* XII. Ita S. Hieronymus ct alii passim. Unde Arabicus vertit : ZeZa*tus est Dominus terræ, et pepercit populo suo.*

Elogia Tropologice, vide hic frudum contritionis ct pœnitenliæ, quæ Deum non tantum ad infeci icordiain et amorem, sed cl ad zelum parcendi, cl tuendi pœnitentes excitat ct accendit. Quare merito exclamat hic Hugo Victorious: « O fructuosa cl virilis pœnitcnlia ! O virago amplectenda, mediatrix peccatorum fidelissima! O secunda naufragii tabula! O icfugium pauperum, miserorum auxilium! exsulum spes,debilium fomes, lumen cæcorum, petulantium virga, viliorum so ra, virtutum apotheca : quæ sola judicem flectis, conditorem arguis. Omnipotentem sternis, dum vinceris vincis, dum cruciaris crucias, dum vulneras sanas, dum salubriter succumbis gloriose triumphas. Tu sola, caeleris silentibus, thronum gratiæ audacter conscendis. » Probat id cl illustrat exemplis : « David, inquit, manu ducens reconcilias, Petrum restituis, Paulum illuminas, Publicanum sumptum do telonio Apostolorum fidenter inseris choro, Mariam de prostibulo levas in œthera, cl jungis Christo : latronem affixum patibulo adhuc vernantem sanguine insci is paradiso. Quid pluraîTui juris est coelestis curia.» Et mox per antitheta, mala culpæ inflicta, cap. i, 10, bonis (quæ sequuntur vers. ±2) pœml ntiæ opponens, ctemendans: «Contra terne vastitatem, inquit, ipsius opponit ubertatem; contra famem , saturitatem; contra opprobrium, glorili) securitatem; contra crudelitatem et incursionem hostium, ipsorum fœtorcm ct interitum; contra sterilitatem fructuum, el arborum ariditatem, ipsorum germinaci ubertatem; contra famem verbi cl sitim doctrino), fontem vitæ inducit, et doctorern justitiæ; contra tristia gaudium, contra confusionem solatium, conira convicium gloriam, conira mortem vitam, contra cinerem coronam.»

Í9. Respondit Dominus (perme Joelem hoc loco): yar>. n. Ecce ego mittam yodis frumentum,—quod abstuli per erucam, locustam, bruchum el rubiginem, cap. i, 4.

Et NON DABO VOS ULTRA OPPROBRIUM-—«Ultra,» id est in longum tempus, puta hoc sæculo, vel quamdiu durabit vestri memoria. Sic r» *non ultra,* non perpetuum, sed longum, et immemoriale tempus signifiait, lll *Ilqj.jL,* 10; IV fieg. vi, 23, et alibi.

20. Et eum qui ab Aquilone est (Aquilonarem io tyrannum), procul faciam a vobis (1).

Quœres, quisnam hic Aquilonare? S. llieronÿ- vfa¡*cs mus,Theodoretus, Remigias, Albertus ct Hugo ac- ib 1ID cipiunl Sennacherib, quem Dominus longe fecit a Jerusalem; quia dum eam obsideret, angelus Domini uua nocte percussit centum octoginti quinque millia militum, itaque eum fugere compulit, IV *Regum,* xix, 35.

Verum Joci lota prophetia agit de vastitate Judæis imminente, non a Sennacherib, sed a Nabuchodonosore et Chaldaeis, uti jam sœpius dixi. Hic cnim veniens ab Aquilone, id est e Chaldæa, cepit ct vastavit Jerusalem, ac Judæos in captivitatem Babylonem abduxit. Unde Jeremías, cap. i, i I, comminans ejus cladem, eumdem vocat aquilonem : ‹t Ab Aquilone, inquit, pandetur malum super omnes habitatores terræ. » Hunc Deus pro cui fecit et abegit a Judæis, dum ejus filium, vel nepotem Balsasarcm cum urbe Babylone, lotoquc regno per Cyrum evertit. Quocirca Chaldæi, qui tum in Judæa degebant, iliique præsidebanl, ut palet *Jtrem.* xl, 10, audita hac Balsasaris domini sui clade, perterriti fugerunt in invias solitudines, parlim versus mare Mortuum silum ad orientem Judææ, parlim versus mare Mediterraneum silum ad occidentem ejusdem, mullique ex illis a Judæis et Persis cæsi sunt, ita ut occisorum fcelor

(1) Intelligendum esse (saltem in primo senso litterali) agmen locustarum a septentrionali cœli plaga in Judæam illatum docet nexus. Hac potissimum voce nituntur, inquit Maurer, qui quæ duobus liosce capitibus continentur, ad populos hostiles, Assyrios maxime et Chaldæ s. referenda putant. Negant cnim a plaga septentrionali venire locusta^. Sed frustra. Res nota quidem est, pleraque locustarum agtniua in PakesUuam venire a plaga cali meridiana. Ratio est, quod vera ac propria locusta rum patria sunl deserta calida ct arenosa : cf. Hieronymum *adeers Jovin.* hb. II ,cap. vii : « Orientales et Li byæ populos, quia per desertum et calidam eremi vasti talem locustarum nubes reperiuntur, locustis vesci moris est. » Aliquando tamen etiam ex septentrionali plag i in Palæsünatn lucustas inferri, tostis est, qui locustarum agmina suis ipso oculis vidit Hieronymus, qui ad hunc locum : « Greges locustarum, inquit, magis auster quam aquilo consuevit adducere; » testes sunt itinerum a recentiorihus susceptorum commentarii, ut qui doceant, diversissimis itineribus ferri locustas. Cogitandum haud dubie du lucustis ex deserto Paknstinw ad Orientem situ illatis in Syrum, ex Syria in Pàlæsünom.

et putredo aerem compleret, fileque punita est eorum superbia et tyrannis, qua populum Hei superbe opprimebant. Ita Theodoretus et a Castro.

Secundo, S. Hieronymus et alii multi mox citandi per hunc vementem ab Aquilone, melius et plenius intclligiint Holofernem, qui missu alterius Nabuchodonosoris regnantis m Ninive Judæos Babylone reversos invasit, sed eversus et casus est a Judith. De eo enim dicitur : « Venit Assur ex montibus ab Aquilone in multitudine fortitudinis su®, » *Judith* xvi, 5. Caso enim Holoferne, milites Assyrii fugerunt in invia, dispersique sunt versus mare Occidentale el Orientale. Judæa enim ab occasu habet mare Mediterraneum, quod hic novissimum dicitur; ab oriente vero habet mare Galilææ,quod el Genezareth etTiberiadis dicitur; e regione cujus erat Belhulia, ubi fugati sunt Assyrii, *q. d.* Exercitum immensum llolofernis, qui videbatur pertingere a mari Galilææ usque ad mare Mediterraneum, quaquaversum in omnem mundi plagam dispergam. Probatur hæc explicatio ex eo quod posi reditum populi e Babylone m Judæam, iu eaque pacem ct copiam frugum, Deus promittit hanc de tyranno ab Aquilone venturo victoriam : at nec in Scriptura, nec apud Josephum, alium tunc ex Aquilone venisse legimus, nisi Holofernem. Adde, huic magis congruit, quod hic dicitur de fuga militum ad mare Galitea et Mediterraneum, quam Nabuchodonosor! et Chaldæis. Ua Hibera. Licet enim Pererius in cap. i *Danielis,* Genebrardus lib. ll *Chronol.,* Canus lib. XI De *Locis,* cap. vi, a Castro hic, Serarius in cap. i *Judith,* et nonnulli alii putent historiam Judith contigisse ante captivitatem Babylonicam sub Manasse rege Juda; tamen Suidas, verbo *Judith,* ct Julius Africanus apud euindem, S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit,* xxyi, Eusebius in *Chron.,* Beda, *De Tempor.,* Rabanus, Hugo Cardinalis, Dionysius in *Judith* cap. i, Gerardus Mercator in *Chronol.,* Hibera et alii inulti putant post eam contigisse, regnante vel Cambyse, vel Dario Hystaspis, vel ejus filio Xerxe, de quo jam plura dixi in libro *Judith.*

fit i/o- kfoots.

cunila» vr d› Muip.

Allegorico, Aquilonari hic tyrannus est diabolus, qui quasi Boreas frigus, id est acediam ct torporem, mentibus hominum immittit, hicmenique virtutum et bonorum operum inducit : sed hunc fugavit Christus, qui quasi Auster, calorem et fervorem mentibus Apostolorum et fidelium aspiravit. Unde de eo dicitur, Cant. cap. iv, IG : «Surge (transi, abi), Aquilo, et veni, Auster : perfla hortum meum, et fluant aromata illius,» puta aromata virtutum, ait ibidem Theodoretus el Kyssenus. Unde Richardus de S. Victore ibidem addit : a Per Aquilonem enim colliguntur aquui ne fluant; inde dictus est Aquilo quasi aquas ligans.» Hinc el « Deus ab Austro veniet. » aitHabacuc cap. iii,3. Porro Hugo Victorious singula ita adaptat : Is qui ab Aquilone est « apostata angelus, qui per incarnationem Christi, per verbum fidei, per gratiam baptismi expulsus csl in terram inviam, id est in ariditatem gentilis ct judaici populi. » Unde Christus : a Cum, ait, immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem , » *Matth.* cap. XU, 43. Pergit Hugo : « Mare Orientale sunt electi, novissimum reprobi, facies intentio, extremum inclusio, vel mare Orientale sunt primiliæ electionis gentium, novissimum crudelitas Judaeorum : fodor ejus est mors Antichristi : putredo super eum, sententia judicii. » Unde de his ait Isaías, cap. ult. vers. uli. : « Egredientur (beati), cl videbunt cadavera virorum qui prœvariçali sunt in me : vermis eorum non morietur, ct ignis eorum non exstinguetur : et erunt usque ad satietatem visionis omni carni. » Vide ibi dicta. Arabicus uterque vertit : *Occidentalem* (vel *Occidentem) expellam a vobis.* Sub Aquilone enim intelligitur ei vicinus Occidens, in quem tendunt reprobi : diabolus enim cos trahit in occasum; sicut sub Austro inlelligilur ei vicinus Oriens, iu quem tendunt Sancti et Beati.

Moraliter: «Terra est reproba anima; invia est, quia sine visitatione angelorum : deserta, quia sine fructu virtutum, et semino morum : dæmonis expulsio est peccati confessio : mare Occidentale est mens per compunctionem amara, per devotionem contemplationis Oriens facta : mare novissimum est mens fœtore conscientia amara, desperatione venia absorpta : facies ejus, astuta intentio nocendi : extremum ejus, furor el insania triumphandi : fœlor est odium peccati, pulredo contemptus mundi. » Hucusque Hugo.

Mare Orientale. — « Mare Orientale » est mare Galilææ, vel potius mare Mortuum, sive lacus Asphaltites, in quem versa est Sodoma ct Pentapolis, dum cadesti igne conflagravit, quod proinde vocatur mare salsissimum, et ponitur limes Judææ, sive terræ Judæis promissæ ab Oriente, *Humer.* cap. xxxiv, 3. Sicut *ibid.* vers. 9, limes ejusdem ab Occidente ponitur mare magnum, sive Mediterraneum. Ila S. Hieronymus, Albertus, Lyranus. Minus recte ergo aliqui, periziare *Orientale,* accipiunt Oceanum. Hic enim non tangit Judæam, atque tam versus meridiem aliasque mundi plagas, quam versus orientem porrigitur.

Loquitur hic jugiter Propheta de exercitu Assyriorum, vel Cbaldæormn sub allegoria locustarum, atque alludit ad plagam locustarum, zEgyplo a Mose inflictam. Has enim, orante Pharaone, tollens Moses, induxit ventum occidentalem, puta Zephyrum, qui « arreptam locustam projecit in mare Rubrum, » *Exod.* cap. x, 19. Simili enim modo Deus Assyrios dispersit ex Judæa, ut fugerent versus ejus limites, puta versus mare Mortuum, et ad mare Mediterraneum in exteras regiones.

Ascerdet putredo ejus. — Hebraice injnx *tsachanato,* quod S. Hieronymus, Tigurina el ali

vertunt, *putredo ejus;* Septuaginta vertunt, ataO, quod Romani vertunt pariter, *putredo tjus.* Sed Complutensia vertunt, sonitus *ejus :* quiafip-|uç el putredinem sive fœtorem putidum, el sonitum sive crepitum, fremitum ct mugilum significat. Hic tamen potius *putredinem* et *fœturem* vertas : hunc enim significat hebræum *tsachanato,* ul vertunt S. Hieronymus, Tigurina el alii (1).

vorf tt. 21. Noli timere, terra — Judææ scilicet; Judææ enim, id est ejus incolis, puta Judæis post reditum e Babylone, promittit bona qmelibet temporalia, caque per anlithesin malis singulis, quæ iisdem comminatus est cap. I, vers. 4 ct seqq. opponit. Ita S. Hieronymus, Theodoretus , Hugo et alii. Mystice, sub hisce temporalibus intelligit bona spiritualia per Christum danda, ad quæ sendm assurgit : «Omnibus, ait S. Hieronymus, quibus supra comminutus fuerat, nunc contraria pollicetur, et lætis tristia mitigat, et lacrymas vertit in risum. »

Quoniam magnipicavit Dominus ur faceret. — Hoc est, magnifice Deus tecum fecit, id est faciet : magnifica tecum fucturus est, magna tua rerum damna majore copia el magnificentia sarciet, imo obruet. Est hebraismus: repetitur enim to *ut faceret,* quod continetur in voce *magnificavit.*

Ven. ü. 22. Nolite timere, animalia regionis (præ fame et defectu pascuorum squalentia cl tabescentia, ut dixit cap. i, vers, ult.) : quia germinaverunt speciosa deserti, — *q. d.* Post reditum e Babylone faciam ut germinent loca amœna, antea desolata et deserta, faciam ul prata, inio cl steriles ericæ proferant pinguia pascua, el agri telas segetes, quibus vos, o animalia, pascamini et impinguemini.

FICUS ET VINEA DEDERUNT VIRTUTEM SUAM, — id est fructum vigoris sui, ait Chaldœus, puta vigorosas , sapidas ct succulentas uvas et ficus. Est metonymia : ponitur enim causa pro effectu, *virtus,* sive vigor pro fructu vegeto et vigoroso (2).

Veri.*). 23. EI FILII SION, EXSULTATE ET L.ETAMINI IN Domino Deo vestro. — Qui licet omnium sit communis Dominus, tamen proprie se vestrum dunlaxat Deum ostendit, dando vobis tanta et tam magnifica dona, ac si vester tantum esset pater, provisor ct procurator ; cætcras vero gentes præ vobis negligerei. Porro « Sion, » non carnalem, sed spiritualem hic accipit. « Filii » ergo « Sion » sunt omnes filii Ecclesia* Christi, omnes fidele* el christiani. Ad Christum enim salit ct avolat Propheta : hic enim est Doctor justitiæ, ut jam dicam. Solent enim Prophète a solutione captivitatis Babylonian, et libertate data per Cyrum quasi a typo salire ad antitypum, pula nd solutionem captivitatis humana* c potentate diaboli ; cl libertatem filiorum Dei datam per Christum.

Quia dedit vobis doctore» justitia .— Pro *doctoren* hebraice est ;—11*10 *more,* quod aliqui vertunt *pluviam* , sicque huno locum transferunt : *Quia dedit vobis pluviam propter justitiam.* Unde apposite sequitur : u El descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum. » Favet versio Septuaginta : *Quoniam dedit vobis was* (triticum ex pluvia fecundante agros) *in justitiam, g. d.* Post reditum e Babylone dabit vobis Deus pluviam , indeque messem ul annonam copiosam, in præmiuni vestne pietatis et justitiæ, utque studiosius ci serviatis in justitia. Ila S. Hieronymus elThtodoretus. Hinc et Syrus, et Arabicus uterque vertit : *Dedit vobis cibum justitiae.*

Verum melius *more* vertas *doctoran. Primo,* quia ita vertunt S. Hieronymus, Chaldœus, Vatablus, Clarius, Arias et passim alii. *Secundo,* quia de pluvia mox subdit : a Et descendere faciet ad vos imbrem; » ergo hic *more* non imbrem, sed doctorom significat : alioqui esset tautologia, et idem bis diceretur. *Tertio,* quia hebraice est:De *dit vobis more adjustitiam,* quod proprie dü doctore accipi debet, non de pluvia : nec enim pluvia, sed doctor datur ad docendam justitiam. *Quarto,* quia *more* semper alibi a Nostro, Septuaginta et aliis vertitur *doctor,* aut *legislator :* pluvia enim hebraice non *more,* sed mv fore, vocatur. Ita *Vsalm.* 1xxxiu,S : « Etenim benedictionem dabit legislator; » Hebr. *more:* licet R. David ibi vertat : *Piscinas operiet pluvia. Isai.xxx,* 20 : a Et non faciet avolare a te ultradoctorem tuum,» hebraico "plD *morecha.* Et alibi passim. Unde a *more* dicitur Syrum *mara* (unde *maranata,* id est *dominus noster venit),* Arabicum *mir,* id est magister, dominus : unde *maria* idem est quod magistra, domina. Alludit tamen *more* ad min Mora, id est lex, ct ad mv fore, id est pluvia : quia Hebræi doctrinam vocant *rorem vel pluviam,* eo quod illam doctor instar pluviie suaviter, sensim el gultatim instillet auribus et mentibus discipulorum, casque sapientia irriget, tetificet et fecundet. Unde Moses, *Dcuter.* cap. xxxii. 2 : « Concrescat, ait, ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam , et quasi stilis super gramina. » Quocirca in Hebneo hic est pulchra paronomasia inter *more,* id est doctorara, *iorc,* id est pluviam , et T1V *iorcd*, id est descendere faciet, *q. d.* Deus dabit vobis *more,* id est dodorem, qui *iorcd,* id est descendere faciet, ct quasi e cœlo stillabit in vos *iore,* id est pluviam cœleslis doctrina*. Sic Isaías Christum comparat rori e coelis descendenti

(1) « Quia superbe egit, » hebraice, *quia nimium fecit,* ad locustas refertur a pluribus, scilicet magnam edidit stragem frugum. Alii exponunt <!c Deo : *Nam magna* />rur *facii ;* addita autem hæc esso putant ad fidem faciendam liberationi inexspectate, quemadmodum sub finem seq. verb.cumdem in finem repetuntur, *nam magnificavit,* etc. (Ackermann.)

(») « Hæc autem, Inquit S. Hieronymus, quia a Domino repromissa sunt, credimus juxta litteram accidisse, el sterilitatem præteritaiii novis frugibus compensatam, ul quidquid locusta, bruchus, el rubigo, el eruca consumpserat, annis sequentibus impleretur. »

el terram irroranti, cap. xlv, 8 : « Rorate, ait. cœli desuper, et nubes pluant justum.» Vide ibi dicta.

P.'r M * Quærcs, quisnam hic « doctor justilte ? » Rabbini, quos sequitur Ruffinus, asserunt esse Ez'-chiam regem, qui populum excitavit ad pietatem Deique cultam, II *Paral,* cap. xxx, idcoque Jerusalem ab obsidione Sennacherib liberavit. Alii volunt esse Josiam, pium pariter regem, qui aras idolorum evertit. Verum hic non agitur de Sennacherib, sed de Nabuchodonosore, vel Holofeme: hunc enim doctorempromittit post captivitatem Babylonicam, ut dixi versu 20. Adde, hic augustus titulus «doctor jusliliæ ,» in Scripturis non datur Ezechiæ, Josiæ aut Prophetis, sed soli Messiæ, ut palet *Isaiæ* cap. xxx, 20, et cap. LV, 4: « Ecco testem populis dedi eum, ducem ac præccplorcm gentibus; » quo hic alludit Joel, præsertim quia hic doctor in Hebræo habet articulum, et vocatur rTHOn *hammore,* id est ille eximius et singularis orbis doctor, puta Doctor doctorum et Prophetarum omnium, quem singuli avide exspectamus, nipote a Prophetis omnibus promissum. Unde Jeremías, cap. xxin, 6, loquens dc Messia : « Hoc, ait, est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.» Et Daniel cap. ix, 24 : a Et adducatur justitia sempiterna, el ungatur Sanctus sanctorum, » puta Christus. *Tertio,* quia sequentia vers. 28 : a Effundam spiritum meum super omnem carnem : et prophetabunt fihi vestri. Et dabo prodigia in cœlo,etc. Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus et horribilis, » ad nullum nisi ad Christum perlinent.

iisdem rationibus confutatur sententia recentiorum Rabbiuorum, quos sequuntur Lyranus, Hugo et Dionysius, qui per *doctorem* accipiunt ductores, id est prophetas Judæorum post captivitatem Babylonicam, quales fuerunt Zacharias, Aggæuset Malachias: fateor tamen ad eos alludi, cosque quasi obiter perstringi (alludit enim Joel ad felicitatem populi Babylone redeuntis, cui dadi! Deus frugum copiam. Unde subdit : « Et implebuntur areæ frumento. Et reddam vobis annus quos comedit locusta n); sed ita ut acies Prophetæ primario et directe ligatur, finiatur et expleatur in Christo : sicut Moses, *Dcutcr.* xviii, 18, promisit post sc Prophetam, id est Prophetas, el inter eos unum eximium et singularem , putaChrbtum; Christus enim est unus noster magister et rabbi per excellentiam, uti ipse ait *Matth.* cap. xxin, 8. Ita Remigias, Rupertus, llaymo, Albertus, Arias, Vatablus, Ribera, a Castro et alii.

i Ur ' \ Et descendere faciet (Dominus) ad vos imbrem MATUTINUM ET SEROTINUM. — Apud Prophetas ¿ .¿on *J'cr matutinus* vocatur, qui in aulimmo deplmt, cum seroenlis fil in Judæa, ut illius grana solvantur , el radices figant in terra. *Scrotums,* (pii maturi scenic segete, descendit in aprili aut marito. Ita Chaldæus, Rabbini et passim Interpretes. In Judæa enim calida et sicca regione, tota optate, id est a maio usque ad octobrem, per quinque menses non pluit, sed sudum jugiter et serenum est cœlum, tara nocte quam die : unde noctu in tectis sub dio dormiunt, uti a viris gravibus qui ibi habitarunt accepi. Quocirca duplex ibidem est tempus pluviæ, prius post æstatem cum jactantur semina, illudque dicitur mane, sive matutinum rcspeclu segetis, quæ tunc o terra erumpit, uti mane in aurora exurgit sol : posterius, ante æstatem, quod segetes incrassat ct maturat, illudque dicitur serotinum rcspeclu matutini jam dicti. Segetes enim suum quasi habent diem, cujus aurora est germen et germinatio : vespera, seges et messis, cum scilicet in horrea conduntur.

Nota : Per hunc imbrem significat messem, et fruges temporales copiose dandus Judæis post reditum e Babylone. Ila S. Hieronymus, Theodorelus, Remigius, Albertus, Hugo ct Lyranus. Verum sub his tropice et metaphorice, longe magis intendit significare fruges et bona spiritualia danda perChristum/ / . d. Chrislusdoctorjuslitiæ talem vobis doctrinam et tantam ubertatem bonorum spiritualium dabit, qualis et quanta olim in veteri Testamento, imbre illo matutino et scroliuo adumbrabatur. Ita Rupertus, llaymo, Arias, Ribera, a Castro et alii. Id ita esse palet ex rationibus paulo ante allatis, et cx eo quod hæc bona prorailtat *in æternum ;* ¿eterna autem sunl bona spiritualia Christi, non temporalia Judæorum. Quocirca imber matutinus est prædicatio prima, sive doctrina, illustratio et gralia prævcnicns, quæ primo peccatorem convertit, facitquo justum : serotinus, est illustratio, ct gralia consequens, quæ justum in justitia promovet, ct ad perfectionem deducit, ac præsertim est donum perseverantia;; hoccnim justum ad gratiam consummatam, id est, ad gloriam ct beatitudinera coelestem perducit. Ita S. Hieronymus, Arias, a Castro et alii.

Symbolice, imber matutinus fuit vetus Testamentum, quod prima pietatis semina pullulare fecit : serotinus est novum, quod veteris semina maturavit, cl ad messem virtutum perduxit. Ha S. Hieronymus et Haymo.

Rursum Rupertus : Matutinus, ait, imber fuit prædicatio Evangelii facta Judæis a Christo et Apostolis : serotinus crii, quæ fiet ab Elia ct Henoch in fine mundi, cum omnis Israel salvus fiet. versai

24. Er implebuntur ARE.M frumento. — Perstringit obiter fertilitatem Judææ post reditum c Babylone, sed per hanc intclligit præcipue copiam charismatum ct virtutum datam agris, ct areis, ac olivetis ct vinetis, id esi Ecclesiis particularibus per Chi istum. Porro «torcularia, » in quibus exprimitur vinum et oleum, sunl tum gymnasia, monasteria, collegia aliaque asceteria ; tum persecutiones el tribulationes, quibus vinum sapientiæ ct fortitudinis, ac oleum consolationis divinæ exprimitur cl hauritur.

Torcular íít cor ÇKSJJ.U.

Tropologice : « Torcularia, ait Hugo Victorious, gUn[jpRa corda inter spem et timorem posila, conS[anQarn superius, patientiam inferius habentia : constantiam in tentalionc, patientiam m tribulatione. Constantia siquidem premit, ct desuper arcet; patientia inferius jacet ct pondus sustinet. Inter hæc duo mens sancta quasi in torculari posita premitur, dcfæcatur, eliquatur. Premitur flagellis, defæcatur vitiis, eliquatur ab otiis. Premitur a calamitate, dcfæcatur ab iniquitate, eliquatur a vanitate. Hinc namque elicitur gemitus puro confessionis : hinc fluunt lacrymæ anxiæ compunctionis : hinc manant suspiria jucundæ devotionis : hinc liquefiunt desideria suavissimæ dilectionis : hinc eliciuntur stillicidi limpidissima* contemplationis. Frumentum est perfectio justifia*; vinum claritas spiritualis intelligent!®, oleum suavitas purissimæ conscientiae. »

vcn. 15

25. Et reddam vobis annos, quos comedit locist a, bruchus, etc. — *q. d.* Praeteritam inopiam, quam vobis intulerunt Chaldæi, tum litterales, tum potius mystici, id est dæmones et vitia, compensabo gratiarum et opum coelestium ubertate. Unde Chaldæus vertit : *Reddam vobis annos bonos pro annis quibus vexarunt vos populi, gentes ct reges;* Chaldæi enim fuerunt *fortitudo mea magna;* hebraice et chaldaice, *exercitus meus robustus.* Alludit ad id quod de locustis significantibus castra Chaldœorum dixit versu 11 : « Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui; quia multa sunt nimis castra ejus, quia fortia, et facientia verbum ejus. »

Porro, per locustas et Chaldæos intclligit exercitum spiritualium hostium, *q. d.* Ego Dcustcntationes, peccata, dæmones, carnem ct mundum, quasi hostes et prodones vestros immisi in vos (eo sensu et modo quo dixi Can. XXVII *in Prophetas Majores)* ad puniendam vestram superbiam, aliaque peccata priora. Ili vastarunt agros Ecclesiarum ct animarum vestrarum, ac depasti sunt omne germen virtutum et bonorum operum. At jam idem ego placatus et reconciliatus vobis, omnia hæo damna sarciam, vobisque pristinam bonorum coelestium copiam restituam, imo majori fœnore cumulabo, ut dicatis cum Psalte, *Psalm.* lxxxix, 15 : a Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti : annis, quibus vidimus mala.»

Tropologico significatur hic vis pœnitentiæ, quæ lapso, sed pœnitenti, omnes priores virtutes, omnia priora merita restituit, ut docci S. Hieronymus hic, ac S. Thomas cl theologi, tract. *De Pernitentia,* idcoque facit ut homo lapsus semper ad majorem gratiam resurgat : proter enim gratiam præteritam, quam omnem reducit, addit insuper propriam, tum virtuti, lum sacramento pœnitentiæ commensam. Vide Franciscum Suarez Opuse.V *De Reditu bonorum operum,* ubi, disp. 2, sect, m, cum Joanne Majore, Gabriele, Ockam, Medinact Henrico a Gandavo docet hunc reditum litri vi pœnitentiæ non in altera vita, uti consuit Scotus et Durandus; sed in præsenli, adeoque in eodem pœnitentiæ instanti; ncc tantum per actus pœnitentiæ prioribus virtutum actibus intensiores, uti consult 1). Thomas et Paludanus,scd etiam per actus ejusdem remissiores.

Symbolice Hugo Victorinus : « In adventu, ait, Christi redduntur nobis anni quos prolata pestis devoraverat; quia in eo nobis contra locustam veram, id est contra fastum, dedit humilitatem, dicens : Discite a ine quia mitis sum ct humilis corde : contra bruchum, id est gulam, perfectam sobrietatem, dicens : Videte ne graventur còrda vestra in crapula, et ebrietate, ct curis hujus vite : contra rubiginem, id est iram, perfectam patientiam, dicens : Si quis te percusserit in dexteram maxillam, probe illi ct alleram : contra erucam, id est luxuriam, perfectam castitatem, dicens : Sint lumbi vestri procincti, ct lucernae ardentes in manibus vestris. Locustam igitur exterminavit, dicens : Beati pauperes spiritu : beati qui lugent. Bruchum, dicens: Beati qui esuriunt cl sitiunt justitiam : beati misericordes. Rubiginem, dicens : Beati pacifici : beati mites. Erucam, dicens: Beati mundo corde. » Vides hic qualuor hæc animalia et pestes octo bcatitudines depasci, casque reduci per Christum ct per poenitentiam.

2G. Et comidetis vescentes, et saturabimini : rr yfrl LAUDABITIS NOMEN DOMINI. — Ille CDlUi dedit Vobis escam, camque talem lamque succulentam et copiosam, ut vos abunde saturaret, fortesque vegetos ct alacres efficeret.

Moralitcr, disce hic fruges, escas, omniaquo bona naturalia, et mullo magis supcrnaturalia, esse dona Dei, eorumque laudem et gloriam non nostro labori, sed Deo, ejusque beneficenti® adscribendam. Qui secus facit, Deo quod suum est suffuratur, et se Dei donis indignum fácil, iisque spoliari meretur. Deus enim est zelotes suæ glori®, utpotc qure ei omni jure debetur; unde ait ipse : « Gloriam meam alteri non dabo, » *Isaiæ* cap. XLVUi, 11. Quocirca S. Franciscas hoc mire suis inculcabat, ac inter alia illud documentum dabat : « Quando, inquit, servus Dei orans visitatur, divinitus dicere debet: Istam consolationem mihi peccatori et indigno de cœlo misisti, Domine, et ego illam tuæ committo custodi©, quia thesauri lui me sentio esse latronem, » dum ejus laudem ct gloriam tibi suffuror, ct mihi adscribo. Il i S. Bonaventura in ejus Vita, cap. xvin.

ven. 18.

28. Et eiut post dec: Effundam spiritum.—Hebræi hinc inchoant novum caput. Jainiidem, ct ex iis Rufflnus, sicut per doctorem jusliliæ versu 23 acceperunt Ezechiam; ita spiritum a Deo effusum censet in ejus nuntios, quos ipse misit per totam Judæam, ut omnes ad avitam fidem Deique cultum revocaret : S. Petrum vero in concione sua, *Ador,* n, tantum h ec accommodasse suo tempori, eo quod illi quoque congruerent; ac Ruffinus audaces vocat eos qui contrarium censeut.

bed andador est hæc ejus censura, utpote repugnans SS. Patnbus et interpretibus pene omnibus, jpsiqueS. Petro, *Ador.* cap. i. 17.

Abi sicut per doctoren) accipiunt doctores, puta prophetas qui fuerunt post reditum e Babylone, v. g. Aggænm, Zachariam, Malachiam; ita per eosdem ardenter condonantes, putant effusum spiritum *pietatis in* populum. Verum cum superius probatum sil doctoren) justitiæ inlelligi Christum. sequitur ad illius tempora hæc perlinere, præsertim quia nunquam alias effusum Spiritum Sanctum legimus. Adde, pro *et erit post hæc,* S. Petrus, *Ad. n,* vertit : a Et erit in diebus novissimis, puta in diebus Messiæ. Illius enim ætas lex el tempus in Scriptura vocatur « novissimum : » quia illi nulla alia lex, religio vel Ecclesia succedet. De fide ergo est hæc ad litteram non de Ezechia, Aggæo, aut quovis alio, sed de Christo esse inlelligenda. Ita enim definit Vigilius Papa in Concilio Romano contra Theodoretum Mopsuestenum, uti dixi in Prooemio.

Ait ergo et promittit dicens : a Post hæc, » id est post Christum doctoren), ejusque mortem el ascensum in cœlum, ego Deus effundam Spiritum Sanctum in Pentecoste, ac deinceps : primo Ecclesia; sá culo visibiliter in Apostolos, et Christi discipulos; sequentibus vero sæculis, invisibiliter eumdem effundam in omnes, quotquot per baptismum in Christo renoscentur, ejusque Ecclesiæ incorporabuntur. *De* Pentecoste enim hunc locum explicat S. Petrus, *Ador.* cap. n, 17, quem sequuntur omnes Patres et interpretes orthodoxi/ ut S. Hieronymus, Cyrillus, Thcodoretus, Remigius, Rupertos, Albertus, Haymo, Lyranus, Hugo uterque, scilicet Cardinalis, et Victorious, Dionysius, VaLiblus, Arias, Clarius, Ribera, a Castro hic, Chrysostomus, OEcumenius et alii in *Ad.* n, Didymus et Ambrosius, lib. I *De Spiritu Sondo,* cap. vu, Justinus *Contra Tryph.,* Hilarius lib. Vili, *De Trinii.,* el alii. Quin et Rabbini, ut Chaldæus, R. Salomon, R. David, R. Jesua apud Lyranum el Galatinuin,hb. VHI,cap. ull.,ct alii, hanc missionem Spiritus Sancti ad tempus Messiæ referunt. Porro curii ait : « Effundam,» loquitur idem qui dixit : « Mittam doctoren) justitiæ, » scilicet Deus Pater; esto ipse simul cum Filio uli spirat, ita et mittat Spiritum Sanctum. Ita Chrysostomus in *Ad.* n. Hinc Cyrillus Hierosolymitanus, *catcch.* 17, censuit hic loqui Christum, cui, inquit, Pater omnia dedit in manus, ac potestatem dandi Spiritum Sanctum, quem non ad mensuram accepit.

Nota : Vox *effundam* significat ubertatem et copiam donorum Spiritus Sancti, Ium gratum faci- ntium, ut gratile, charitalis, fortitudinis aliarunique virtutum; tum gratis datorum, ut propheüæ, etc., effundendam in Apostolos et fideles. Inde in Scriptura hæc effusio vocatur *baptismus,* ut, *Matlh.* cap. m, U, ait Joannes Baptista de ChrHo : * lp*e vos baptizabit in Spiritu Sancto et *igni, » ◊. d.* Ipse vos replebit Spiritu Sancto, in eumque ejusque ignem quasi immerget, uli homo immergitur in aquam, dum baptizatur. Et Christus ascensurus in cœlum, *Ad.* cap. *i,* 5, ait: «Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies. » Quocirca pro *effundam* Arabicus Antiochenus vertit : *Inundare faciam spiritum meum super universos homines;* et Arabicus Alexandrinus : *Inundabo de spiritu meo super omnes homines.* Sicut ergo Humen, vel more turgidum exundat in agros, ita Spiritus Sanctus in homines. ItaS. Chrysostomus et Theophylactus, *Ad.* n. Audi Hugonem Viclorinum : « Christus, ait, spiritum suum effudit, non Mosi abstulit, nec Elite rapuit, sed suum largiter distribuit. »

Nota to *effudit,* a *Primo* enim fudit, *secundo* infudit, tertio *effudit.* Fudit in paradiso, infudit in deserto, effudit in cœnaculo. In paradiso legem dando naturie; in deserto pnecepla et ceremonias legis script® ; in cœnaculo plenitudinem gratile. Fudit ergo *primo,* rigando aream naturie; *secundo,* infudit torrentem doctrinas; *tertio,* effudit fluvium gratiæ, ç. *d.* In exordio mundi rigavi aridam naturam; in squalore deserti Mosi in sinum stillavi legis doctrinam; in plenitudine temporis ubertatem gratiæ effundam. » Et paulo post necessariam docet fuisse hanc effusionem : «Tria namque, inquit, erant hominis mala : ignorantia boni, concupiscentia mali, malitia impoenitendi. Venit ergo Filius, sapientia Dei et virtus; missus est Paraclitus, benignitas ipsius. Sapientia fusa nævum sustulit ignoranti®; virtus infusa sordes purgavit concupiscenti®; effusio Spiritus mundavit fæces inalili®, siquidem sapientia illuminavit, virtus sanavit, benignitas sedavit. Quod Psalmista prœvidens ait : Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lava me, Domine, ab iniquitate mea, et a peccato meo inunda me, q. *d.* Dele fundendo, lava infundendo, inunda effundendo; fundendo sapientiam ab oculis dele ignorantiam; infundendo virtutem ab intimis lava concupiscentiam; effundendo benignitatem a toto corpore extermina malitiam. »

Nola *secundo :* Pro *effundum spiritum meum,* S. Petrus, .Actor, cap. n, 17, ait : « Effundam de spiritu meo, etc. ; » ubi particula, de significat hanc communicationem gratiæ el donorum Dei provenire a Spiritu Sancto, tanquam Patre luminum. Rursum Spiritum Sanctum partiri inter fideles sua dona, ul uni det gratiam docendi, alteri exhortandi alteri miraculorum , etc./ uli docet Apostolus *Homan,* cap. xii, 6.

Nota *tertio :* Didymus et S. Ambrosius, lib. *De Spiritu Sancto ,* ex hoc loco probant Spiritum Sanctum esse Deum : quia , inquiunt, non dicitur effundi a Deo , nisi quod de ipso participabileest. Angelus enim non dicitur effundi, quia cum sit creatura, non est parlicipabilis. Licet cniiu

chanta* doiiaque Spiritus Sancti dicantur effundi quoque a Deo,tamen nulla substantia,vel persona (qualis est Spiritus Sanctus) dicitur effundi in animam mentemque, ita ut eam possideat, illuminet, sanctificet, satiet ct impicat, nisi Deus : solus enim Deus inculi illabi potest, camque docere, ignire, implere, flectere ct movere quocumque vult; hoc enim nequit angelus. Ubi nola, cum anima fit justa et sancta, aut justior et sanctior, non tantum gratia et chantas, vel ejus incrementum, sed ipse Spiritus Sanctus, adeoque lota Trinitas realiter per sanctificationem menti nòstre illabilur, in caque inhabitat quasi in throno el templo suo; perinde ac Verbum, assumens humanam naturam, eidem illapsum est personaliter, ita ut in illa habitaret plenitudo divinitatis corporaliter, ut ait Apostolus, *Colons.* cap. n,9.1100 est quod ait Christus, Joan. cup. xiv, 23 : a Si quis diligit me, sermonem meum servabit, el Pater meus diliget eum, cl ad eum veniemus, el mansionem apud cum faciemus. » Sicut ergo Beatis Deus realiler est præsens, cum illis suam essentiam per vbionem beatificam , ct lumen gloriæ ostendit, camque cis fruendam ct possidendam communicat : sic el idem ipse est in anima sancta , ac proinde in ca suam gratiam, charilateiu aliaquo dona divina diffundit; perinde ac sol ubi oritur , mox suam lucem, radios cl calorem spargit. Posita ergo ultima dispositione ad justitiam, v. g. contritione, slatini subintrat in animam quasi in templum suum, Spiritus Sanctus totaqueS. Trinitas, eam sanctificans, sibique quasi dedicanscl consecrans; ac deinde eodem instanti temporis, sed posterius natura, eidem suam charitatem cl gratiam communicat. Hoc significat w *ad eum veniemus*, e/ *mansionem apud eum faciemus.* Est enim hæc summa Dei unio cum anima sancta, qua nulla pure creatura) major dari potest; nam per eam fimus divina* consorlesnuluræ, ul ail S. Petrus, *epist.* II, cap. i, 4. Vide hio, o Christiane , dignitatem sanctitatis ad quam vocatus es, eamque omni studio consectare, conserva cl adauge.

Denique Naziuuzenus, *orat.* 49, sub finem, probat Spiritum Sanctum mitti a Filio de propria ipsius substantia, ex hoc loco : « Effundam de spiritu meo; p et ex illo *Joan,* xvi, I i : *¡>e meo accipiet, et annuntiabit vobis :* « Ex eo utique, inquit, quod est Filius , quia et filius de eo, quod Pater est, » *q. d.* Spiritus e.x eo quod a Filio accipit, annuntiabit; sicut Filius annuntiat Spiritui Sancto, ex eo quod accepit a Patre.

Super omm.m carnem , — id est super omnem hominem ; per synecdochen enim pars capitur pro loto, caro pro homine, ul cum dicitur: « Verbum caro factum est; » cara, id est homo; poterat dicere pariter: Verbum anima, id est animatus homo facium est; sed maluit dicere, *caro,* tum ut significaret summam dignationem Verbi, qua, ut ait S. Augusliuus *epist.* 120, cap. iv, se humiliavit ad nostram carnem, quæ inter omnes animalium carnes miserrima est et infirmas ma; tum quia morbus noster , puta concupiscentia, residet in carne; hanc autem curare venit relestis medicus, puta Christus, æque ac Spiritus Sanctus ; unde Grecis vocatur *incarnatio,* cl, ut Tertullianus ait lib. *Ite Carne Christi,* cap. i, incorporatio, id e*l vivificatio carnis corrupi.»-, ait S. Thomas ; turn denique, quia per eam pro corde lapideo ct duro , accepimus cor carneum, id csl molle, flexile, obediens, Il *Corinth,* cap. ni, 3. Sensus ergo est, *q. d.* Sup» r omnem hominem Christo credentem, cujuscumque ætalis, sexus et status sit, effundam Spiritum Sanctum in Pentecoste, el deinceps. Simpliciter itaque et plane capitur vox *omnem;* loquitur enim de fidelibus lanium , credentibus el obedicnlibus Chrirto. Quocirca arctius nonnulli vocem *omnem* accipiunt, non pro singulis generum, *q. d.* Effundam spiritum super omne hominum genus, puta super aliquos viros, aliquas feminas, aliquos juvenes, aliquos senes, aliquos servos, aliquos nobiles; non autem super omnes, id est singulos. Nam super singulos discipulos suos effudit, ct effundit jugiter Christus Spiritum Sanctum.

Nota : Sicut Joel et Prophets solis Judœis proprie el directe promittunt doctorem justitiæ, puta Messiam ; ita iisdem solis Joel hic promittit Spiritum Sanctum, ltd Chrysostomus, *Actor,* n. Unde sequitur : « Et prophetabunt filii vestri. » Verum quia cx misericordia Dei gentes ascite sunt per fidcin in familiam Abrahæ, puta in Ecclesiam et congregationem fidelium, hinc pariter benedictionum ct promissionum Abrahæ a Deo factarum (inter quas prima est effusio Spiritus Sancti, justificatio el adoptio) sunt participes et hæredes, uti docet Apostolus Λom. cap. ix, 10 et II. El hoc significat rò *super omnem carnem.* Quocirca in Cornelium Centurionem aliosque credentes ex gentibus effusus est Spiritus Sanctus specie visibili, æque ac in Apostolos et Judæos, ut patet *Act.* cap. x, 4 l. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Alber tus, Lyranus et alii passim.

Moraliter, Spiritus Sanctus ostendit suam munificentiam animunique regium, dum in omnes indifferenter beneficus et liberalis est, ncc privatos habet amores el amicitias, sicque omnem excludit æmulationem et invidiam, ait Chrysostomus in *Actor,* n.

El PROPHETARI NT FILII VESTRI, — tulli proprio futura predicendo, uli fecerunt Apostoli. B. Virgo, *Luc.* cap. i, 46; Zacharias, Anna et Elizabeth, *Luc.* cap. n,38; Philippus, *Actor,* cap. xxi, 9; Agubus, *ibid.* vers. IO; S. Joannes in *Apocalypsi,* el alii in primitiva Ecclesia. Vide Bozium, lib. VI *De Signis Ecclesia,* cap. xn ; tum ex Spiritus Sancti afflatu loquendo, et celebrando variis linguis Deum , quod *Actor,* cap. n, II, dicitur : « Audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. » *Prophetare enim* in Scriptura ample capitur pro docere,

exhortari, orare, canere Dei laudes, miracula facere , etc., uli dixi I Cor. cap. xiv, initio capitis; sub prophetia ergo hic donum linguarum aliaque Spiritus Sancti charismata inlellige.

SENIS VESTRI SOMNIA SOMNIABUNT, ET JUVENES VESTII visiones videbunt. — a Somnia » inlellige divina et a Deo immissa, ideoque rerum arcanarum, vel futurarum presaga, qualia fuerunt Pharaonis, Genes, cap. xl ct xtr, et Nabuchodonosoris, Dante/, cap. net iv.Pari modo a visiones» accipe divinas et propheticas. Apposite senibus «late fessis, et in somnum propensis tribuit somnia; juvenibus vero excitatis ct vigilibus visiones, quæ in vigilia hominibus a Deo immittuntur. Deus enim sæpe se suaque oracula attemperat conditioni hominum, et cuique pro suo statu ct gradu accommode cl opportuno apparet ; alioqui cl senex Joannes in Apocalypsi multas habuit visiones, ct Paulus juvenis somnia, ut palet *Actor.* cap. xv!, vers. 9. Per *visiones ergo* ct *somnia,* quaslibet revelationes ct prophetias accipe. Addit D. Thomas If II, *Quast,* CLXXIV, art. 3, quod, licet visio qu© fit vigilanti, in se sit perfectior somnio, quod fit dormienti; tamen quando in visione solum videtur species et imago prognostica futurorum, ncc auditur vox aut verbum illam explicans, quæ audiri solet in somnio (juxta illud Mosis, *Num.* cap. xn, G : « Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum »), tunc somnium divinum est perfectius quam visio. Ende moraliter aliqui per *filios* ac *filias* accipiunt incipientes in fide et virtute ; per *juvenes,* proficientes; per senes, perfectos. *Primi* prophetant, dum bona indole dant spem frugis; *secundi* vident,dum meditando ct orando clarius divina hauriunt ; *tertii* somniant ob passiones sédalas, mentemque pacatam. Hos 1res gradus distinguit S. Joannes, *epist.* I, cap. n, 12, primisque assignat condonationem peccatorum, secundis victoriam in agone, tertiis Dei cognitionem. «Scribo, ait, vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. Scribo vobis, adolescentesct juvenes, quoniam fortes estis, ct verbum Dei manet in vobis. Scribo vobis, Patres, quoniam cognovistis cum qui ab inilio est. » De visione plura dixi, *Can.* I *inPruph. Major.;* de somnio *Genes,* xl, et *Dan.* n. v » t».

29. Sed et super servos meos kt ancillas, etc., EFFUNDAM SPIRITUM MEUM.— llcbræUS, ClialdæUS ct Septuaginta : *Et etiam super sertos ct ancillas effundam de spiritu meo, q. d.* Non tantum super vos , Judæi, ^ed cl super servos ct ancillas vestras, æque ac nicas, effundam spiritum meum. Ne quis enim putet solos heros el dominos Spiritum Sanctum accepturos, addit illius participes fore quoque servos cl ancillas. Nullum enim quantumvis vilem et abjectum aspernatur Spiritus Sanctus; non enim est personarum acceptio apud Deum, fiom. H,sed omnes promiscue ad gratiam et salutini vocat : omnibus cn»m dedit animam æque nobilem , puta rationalem ad imaginem sui creatam, eamque ad suam gratiam, gloriam ct felicitatem ab /eterno destinavit. Ha Hebræi, Cyrillus Hierosolymitanus, *catechesi* 17, Ruffhius et a Castro. Alii per servos et ancillas accipiunt gentes; Judæi enim in lege veteri erant quasi filii Dei, gentes quasi servi; sed per Christum in filios sunt adoptati. Ita Ruperlus, Hibera cl alii.

Moraliter, illustris et perhonorificus titulus est, Servus *Dei;* servire enim Deo regnare est. Hinc Psaltes, *Psal.* cxv, 16 : « O Domine, quia ego servus tuus : ego servus tuus ct filius ancilLe tuæ. « Sic Abraham, *Gen.* xxvi, 2 i, vocat se servum Dei. Ha vocatur ct Moses *Num.* cap. xn, 7, *Job,* i, 8. Quin ctChristus *Isaiæ,* cap. xlviii,3. Sic *Abdias* hebraico idem est quod *servus Dei,* quo nomine vocatur unus e duodecim Prophetis. Sic Paulus initio epistolarum hoc titulo gloriatur : « Paulus servus Jesu Christi. » Sic B. Virgo vocat se ancillam Dei : « Ecco, ait, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, » *Luae* i. Et B. Agatha presidi sibi objectanti : Cur tu, cum sis nobilis, servilem vivis Christianorum vitam ? respondit : « Christianorum humilitas et servitus longe prestai regum opibus et superbia. » Denique B. Damasus, epist. 2 *ad Stephanum,* S. Gregorius et alii deinceps Pontifices hoc titulo : « Servus servorum Dei, » humilitatem, imo dignitatem suam significant.

30. Er dabo prodigia .— Prodigium est id quod Ver* w. porro dicit, id est futura prædicit, ait Cicero lib. I *De Divin,* et ex eo S. Augustinus, lib. XXI *De Civit.* vin : « Signum quo significatur aliud : illudquoin magnis est, et in coelo; hoc in parvis, et in terris, » ait Hugo Cardinalis. Orígenes vero in *Joan.:* Ti^zrx, ait, id est *prodigia,* « vocantur, quæ prieter opinionem sunt, et humanam consuetudinem excedunt : » oquíx, id est *signa,* « quæ aliquid significant, » et, ut Ammon ait in *Calena Grate. in Joannem,* «quando non fit aliquid preter naturam. » Verum sæpe hæc duo confunduntur, idcinque significant. Jam quoad sensum, Rabbini, qui hæc referunt ad Ezechiam, censent prodigia hæc Prodiga revera uti sonant accidisse in cœlo el Ierra, cum | ' ' angelus percussit castra Sennacherib, etsi m li- Gibris Regum id non narretur. Verum hæc prodigia t sunt Judæorum commenta el figmenta: ncc enim Scriptura, nec Josephus, nec Josippus, nec quis alius , tunc prodigia aliqua in cœlo exstitisse commemorai.

Secundo, Catholici nonnulli putant hæc prodigia contigisse, *primo,* in Christi nativitate, cum stella apparuit Magis, el angeli cecinerunt : a Gloria in excelsis Deo. » *Secundo,* in Christi resurrectione, cum angeli fulgurantes perculerunt milites custodes sepulcri Christi, ac consolati sunt Magdalcnam (jusque comites. *Tertio,* in passione Christi, cum sol universali eclipsi loto orbe obscuratus est, terra contremuit, lapides scissi sunt, monumenta aperta, etc.; tunc enim e latere Chii-

sii mortai lanceamililis aperto, exivit sanguis et aqua, quæ ignem charitatis in discipulis cl fidelibus accenderunt, idque ante diem resurrectionis Christi, qui Judæis fuit horribilis. Ita S. Hieronymus, Remigias, Hugo. *Quarto,* in Pentecoste;tunc enim Spiritus Sanctus in igne el linguis igneisapparuil ct insedit Apostolis. Ila S. Hieronymus. Et videtur favere S. Petrus, *Actor,* cap. n, 17, ubi agens de missione Spiritus Sancti in Pentecoste, allegat hæc prodigia Joelis : ergo illa circa tempus Pentecostes videntur edita, puta tempore passionis ct resurrectionis Christi. Hæc expositio probabilis csl, sed incompleta; tunc enim coeperunt hæc prodigia, sed complebuntur sub diem judicii, uti mox dicam.

Tertio, S. Chrysoslomus et Œcumcnius hæc prodigia patrata putant paulo ante excidium llierosolymæ per Titum; hic enim dies fuit Judæis horribilis. Tunc enim plurimus Judæorum fusus est sanguis, urbs ct templum igne combusta in fumum ct vaporem abierunt. Et P. Prado in *Ezcch.* cap. x, 2 : « Dabo, inquit, Hierosolyma tria supplicia,» scilicet, «sanguinem, ct ignem, ct vaporem fumi, id est cædem civium, ædificioruin incendium, el quod gravius csl, veritatis ignorationem excaecationemque oculorum, quæ eadem tria in *Psalm.* lxyiii, 25, Judæis vaticinatus est Christus : Furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, obscurentur oculi eorum ne videant. » Hanc autem cladem soli Christiani evaserunt, invocantes nomen Domini : quia divinitus præmoniti de urbe exscindenda, ex illa fuga se proripuerunt in alias regiones et urbes, uti docet Eusebius lib. Ill *Hist.* cap. v.

Quarto et genuine, certum est hic agi de signis ct prodigiis quæ præibunl diera judicii extremi; hic enim erit dies magnus cl horribilis. Et de eo hic agi patet cx sequentibus initio cap. in, cui hæc connccIcnda sunt (irao Hebræi hæc referunt ad caput hi, ut dixi vers. 28) : « Quia ccce in diebus illis, etc., congregabo omnes gentes, ct deducam illas in vallem Josaphal,ct disceptabo cum cis. » Iloc autem fiet in dic judicii. Porro ante diem judicii prodigia existent quæ prædixit Christus *Matlh* cap. xxiv, 29, et *Luc.* cap. xxi,25, il cens : « Erunt signa in sole, ct luna, cl stellis; nam sol obscurabitur, cl luna non dabit lumen suum, cl slellro cadent de cœlo. » Rursum luna videbitur sanguinea, *Isaia* cap. xxiv, 23; item 'mare videbitur sanguineum, *Apocal.* cap. vin, 8. Mullus etiam fidelium ab Antichristo, ct tandem ipsius Aniichristi, ejusque exercitus Gog cl Magog sanguis effundetur. Ignis erit fulgurum et stellarum cadentium de cœlo : rursum ignis conflagrationis mundi, quo omnia mundana in fumum el vaporem abibunt. Unde Syrus ct Arabicus fumum a vapore distinguunt, et quatuor prodigia assignant; vertunt enim : a Dabo sanguinem, cl ignem, ct vaporem, et fumum. » Vapor enim est exhalatio subtilior el albior, fumus vero densior ct nigrior. Hæc signa prædicta sunt a S. Joanne Apoc. cap. vni cl ix. Ita Theodoretus, Ruperlus, Lyranus, Vatablus, Arias, Ribera, a Castro hic, S. ChrysoslomusctOEcumenius in *Actor.* ¡1, Tertullianus, lib. IV *Contra Mardon,* cap. XXXIX, Orígenes, traci. 30 in *Matlh.,* S. Thomas in cap. xxiv *Matlh.,* ct alii passim. Quin cl S. Hieronymus hue tandem inclinat, consctque hæc signa magis ad diem judicii quam ad passionem Christi esse referenda. Causam horum signorum dal S. Chrysostomus in *Matth.* cap. xxiv : « Moriente, ail, palrcfamilias domus turbatur, familia plangit, ct nigris se vestimentis induit; sic humano genere, propter quod facta sunt, circa finem constituto, cœli mysteria lugent el candore posito, tenebris induuntur. »

Dices : Quomodo ergo S. Petrus hæc prodigia refert ad Pentecosten, *Ad.* n. Respondeo : S. Petrus recenset ea, non quasi tunc contigerint, sed hoc sensu, </. d. Ne miremini, o Judæi, hæc Spiritus Sancii ct linguarum ignearum prodigia, quæ cernitis in hac Pentecoste ; videb tis enim majora dari a Christo in vindictam infidelium in fine mundi, *q. d.* Aut ergo nunc io Christum credito, aut terribilem ejus manum ct vindictam tunc exspectate. Ideo enim Propheta, post doctorem Christum ct effusionem Spiritus Sancti, statini subjungit hæc prodigia futura in fine mundi, ut significet post Christi legem, nullam aliam esse exspectandam, ideoque illam ab omnibus qui salvi esso velint, capessendam. Ha Ribera. Adde hæc prodigia inchoari capisse tempore Christi : nam in ejus passione obscuratus est sol cl luna, in Pentecoste ct deinceps SpiritusSanctus in specie ignis apparuit, etc.; perfecte vero ct complete lient in fine mundi, *q. d.* Joel : O Judæi, cum veniet Christus, licet humilis cl pauper, cum recipite; quia ipse effundet Spiritum Sanctum in vos, dabitque prodigia benefica credentibus, malefica cl horrifica incredulis, caque inchoabit vivens, sed perficiet in line mundi, quando pro igne Spiritus Sancti, quem increduli respuerunt, dabit cis ignem conflagrationis mundi, indeque flammas gehennæ. Simili modo Jacob benedicens filiis suis ante mortem, *Genes.* xlix, quædam prodicit quæ paulo post, quædam quæ post longum tempus sub Christo evenerunt, quædam in fine mundi eventura.

Symbolice Hugo Victorinos : a Sol, ait, csl setoli-Christus, luna Ecclesia : sol in tenebras versus, c ' p'*- Christus cruci affixus. Unde de cæcilate Judæo- d'8'4' rum Jeremías loqueos, *3'hren.* III : Dabis, inquit, cis, Domine, scutum cordis laborem tuum. Luna versa in sanguinem, Ecclesia csl Christi imitans passionem. Sanguis professionem designat martyrum; ignis chorum virginum ardore dilectionis æsluanlium. Vapor est frequens et devota compunctio continentium. Dies magnus et horribilis, dies est passionis el resurrectionis : magnus fidelibus, horribilis non credentibus, horribilis iis

qui dixerunt : Samnii* ejus super nos ri super filios nodros; magnus its qui dixerunt : Vero filili* Rei erat hic. Aliter: sol in tenebras versus, Christus est in cordibus electorum in articulo mortis obscuratus. Unde et dixerunt : Nos autem sperabamus quod ipse esset redempturus braci. Luna in sanguinem versa. Synagoga est Chrisli passione emeata. » Deinde per sanguinem accipit Judœorum stragem sub Tito; per ignem, incendium urbis el templi; per vaporem, Judœorum per maria et insulas relegationem.

Trpdo- Tropologice : « Visio est propria cognitio sui, somnium excessus animi, prophetia contemplatio sponsi, cœlum animus, terra caro : vel cœlum contemplativi, terra activi : vapor compunctio mentis, sanguis mortificatio carnis, ignis fervor dilectionis. Sol versus m tenebras, animus est in sui confusus cognitione. Luna in sanguinem, caro in sui mort ficalionem. n Hucusque Hugo. Et inferius : « Post data in conio prodigia, post lucem propri® cognitionis, post fumum devote compunctionis, post sanguinem juste mortificationis, post ignem perfecte dilectionis, sola restat suavitas contemplationis. p Hæc est invocatio nominis Dei, de qua sequitur : « Qnicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. » Hæc Hugo.

vm. 31. 31. Antequam veniat dies Domini. — Dies hujus vitæ sunt nostri, quibus agimus quod lubet : ille dies erit Domini, id est judicis, quo aliorum dierum nostrorum omnium rationes exiget, juxta illud Psalrn. txxiv, 3 : a Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. » Sic dies singuli hebdomad® sunt scholarium, sed sabbatum est dies magistri : quo rationem profectus et modesti® a singulis exigit, ct negligentes pelulantesque flagellat.

Diei j«id n'¿r? Magnus.—Magnus erit dies judicii, quia, *primo,* finem dabit orbi, sceleri, merito cl demerito; *secun°/* quia erit horizon temporis et (eternitàlis; hanc enim ab illo dividet el disterminabit: nam hic dies erit ultimus temporis et primus œlernilatis; *tertio,* quia magna in eo fient, nimirum Christus cum omnibus angelis descendet m vallem Josaphat, ibique in magnifico throno sedebit judex : omnes homines qui unquam fuerunt, sunt et erunt, coram eo judicandi sistentur : omnium cogitata, dicta et facta exactissime discutientur : de omnibus fcrelur sententia absoluta, cl irrevocabilis per omnem œlernitatem : sancii cœlo, impii inferno addicentur : statuetur chaos magnum et medium, quod in nternum hos ab illis secludet, ut impii nunquam Saucios, nunquam cœlum, nunquam Deum visuri sint; sed carcero ivierno conclusi igni cremabuntur, quamdiu cœlum erit cœlum, quamdiu Deus erit Dens, Sic *Osee,* cap. i, 4, vocatur • magnus dies Jezrahel. » Sic apud Romanos < magnus dies » vocabatur, qui dabat victoriam, belloque aut gravibus malis fluctu imponebat, ul docet Cornelius Tacitus in *Vita* Turnebus, lib. I Advers. cap. xxiv.

Et nonniBiLis. — Hebraice est NTI3 *nora,* quod *primo* proprie deductum a radice tare, id est timuit, significat tremendum, terribilem; et per catachresin mirabilem, gloriosum, augustum et reverendum ob summam potestatem, œqnitatem, majestatem ct gloriam. Hinc Chaldæus vertit, nS'HT *ficchila,* id est formidabilis. *Secundo, ñora* deduci potest a ,—ixn *raa,* id est vidit, ut raa mutuetur tempora a *iara :* sæpe enim ordines verborum imperfectorum apud Hebræos inter se commutantur, ul unus ab alio suam inflexionem desumat, et tunc *nora* significat illustrem et manifestum. Unde Septuaginta vrrtüpt ¿zie**?;, id est *clarus, conspicuus.* Eos sequitur S. Petrus, *Actor,* n, dicens : « Antequam veniat dies Domini magnus et manifestus. » Erit cnim in dic illa lux magna, ct magna claritas Christi gloriosi omniumque (jus angelorum ct sanctorum. Et : « Ignis in conspectu ejus exardescet. » *Psalm.* XLix, 3, quæ omnia reis et damnandis extremum horrorem incutient. Videbunt cnim se suaque in tanta luco latere non posse : videbunt se oculos ct manus Judicis nusquam evasuros, videbunt excusationi, simulationi, fraudi, appellationi nullum fore locum : videbunt gchcnnro incendia flammantia sibi parala ct decreta in aeternum, seque certissimo in illa prœcipitandos.

Pathetice S. Rasilius in illud *Psalm.* xxxm : M.nii. « Venite, filii, timorem Domini docebo vos, v horrorem hujus dici describit, aitque : « Cum te appetitus invaserit peccandi, velim cogites horri- en. bile illud et intolerabile Christi tribunal, in quo præsidebit judex in alto ct excelso throno, astabit autem omnis creatura ad gloriosum ejus conspectum contremiscens. Adducendi etiam nos sumus singuli, eorum quæ in vita gessimus rationem reddituri. Mox illis qui multa mala in vita perpetrarunt, terribiles quidam ct deformes as sistent angeli, igneos vultus præ se ferentes, atque ignem spirantes, noctique vultu similes,propter moerorem ct odium in humanum genus. Ad hæc cogita profundum barathrum, ct inextricabiles tenebras, ct ignem carentem splendore, urendique vim habentem, sed privatum lumine; deinde vermium genus venenum emittens, ct carnem vorans, inexplcbililcr esuriens, neque unquam saturitatem sentiens, atque intolerabiles dolores corrosione ipsa infigens. Postremo, quod supplicium omnium gravissimum est, considera Opprobrium illud cl confusionem sempiternam. Hæc time, et hoc timore instructus, animam a peccatorum concupiscentia, tanquam freno quodam reprime, n

Hujus horribilis dici schema et vivam hypoty- EumpU posin dedit Deus in judicio Udonis, antistitis Udonin Magdeburgensis. Cum enim ille impure et scandalose viveret, cœlilus ad cum missa est vox :

Da finem ludo, quia lusisti salis, L'do.

Eaque tertio ab eo audita. Vcrmn cum ille, licet

ad horam perculsus, mox ad suas veneres rediret, citatus esi ad tribunal hei. Nam S. Mauritius evaginatum tenens gladium, in ecclesia sua (cujus Udo eral antistes) valenter exclamavit : « Omnes sancii quorum reliqui® hic habentur, surgite et venite ad judicium Dei. » Mox maxima et præfulgida apparuit utriusque sexus multitudo : Christus sole splendidior, stipatus B. Virgine, et duodecim Apostolis, regali solio consedit, jussitque Udonem adduci. Raptus ille e lecto adductus est. Accusavit eum S. Mauritius, conclamarunt omnes : « Reus est mortis. » Tulit ergo Christus in eum sententiam mortis, quam exsecutus S. Mauritius eum decollavit. Vidit hæc Canonicus quidam ; simulque alius conspexit animam ejus a d imonibus ad gehennre incendia abripi, ibique maledicere diei nativitatis suæ suisque amasiis; ac mane clericis venientibus ad Ecclesiam, Udonem in suo sanguine labefactum ostendit. Porro eruor Udonis eliamnum adeo indelcbiliter adirerei pavimento, ut quasi de essentia marmoris esse videatur. Cumque creantur novi antistites, ibidem oraturi prosternunt se, ut videntes Udonis sanguinem, sibi caveant ne forte pereant sicut ille. Rem gestam fuse et graphice narrant Nauclerus, voluin. Ill *Gener.* xxxiv; noster Canisius, lib. V *Marial,* cap. XX; Fulgosius, lib. IX, cap.

^^■ xii

Cbrjfso-'ll* Simile judicii schema, imo exemplum reale exstat iu Chrysaorio, cujus horribilem judicii sui visionem et mortem enarrai S. Gregorius, hom. 12 *in Evang.,el* in aulico Coenredi regis Merciorum, apud Bedam, lib. V *Hist. Angi.* cap. xiv, cl in ihuiiiii. visione Maurilii Imperatoris, qui ob peccata citatus ad Dei tribunal, petiit in hac vita potius puniri, quam in futura, idque obtinuit : unde a Phoca ct imperio cl vita cum uxore et prolibus est spoliatus, uti narrat Eutropius lib. XVII, Zonaras lib. Ill, Nicephorus lib. Will, cap. xt;et retri in visione Petri Telonarii, qui avarus et immiseTeloni, ricors, vidit se sisti judici Christo, omniaque pec-''' cata in unam lancem reponi, in alteram vero unam dunlaxat eleemosynam suam, qua a manibus (hemonum liberatus, audivit : a Recedens adde huic pani, et operare. » Quare vitam et mores mutans, lotum se dedit operibus misericordi® el charilatis, uti narratur in Vila S. *Joannis Eleo* 8. Illero *inosynani.* Quin el S. Hieronymus, raptus ad tri»jnji bunal Christi, audivit : « Ciceronianus es, non cliristianus; « ideoque acriter vapulavit, uti ipse refert epist. *ad Eustochium,* quæ incipit: a Audi, lilia. » Ecce ut vita Sanctorum est commentarius legis script®, imo ipsa est lex viva, suis moribus edicens quid formidare ct fugere, quid amare et prosequi debeamus. Graphice quoque hunc judicii diem describit Daniel cap» vu, et S. Jouîmes Apoc. cap. i, el Christus, *Matth.* xxn et xxy, et S. Petrus *epist.* I, cap. in.

Pathetice etiam S. Hieronymus *ad llcliodor. :* «Tunc, ait, ad vocem tabre pavebit terra cum populis, tu gaudebis. Judicaturo Domino lugubre mundus immugiet, ct tribus ad tribum pectora ferient. Potentissimi quondam reges nudo latere palpitabunt. Adducetur cum suis stultus Plato discipulis : Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu rusticanus et pauper exsultabis, et dices : Ecco judex, qui involutus pannis in presepio vagiit, p etc. S. Chrysostomus in cap. xxiv et xxv *Matth. :* « In illo, ait, die, nihil est quod respondeamus, ubi cœlum, terra, aer, aqua el totus mundus stabit adversum nos in testimonium peccatorum nostrorum : et si omnia taceant, ipsre cogitationes nostre, et ipsa opera specialiter stabunt ante oculos nostros ante Deum accusantes. »

S. Bernardus, serm. *De Virginibus :* a Merito, ait, dies illa dies irre, dies calamitatis et miserite, dies tenebrarum cl caliginis prædicalur, in qua :

Judicii signum tellus «udore madescet;
Decidet e codis ignisque el sulphuris amnis,
Tartareumque chaos monstrabit terra ¿chuceas.

« Ignis enim ante Dominum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus, quos tunc instar Sodomitarum inveniet nudos el inteclos. 0 Et paulo ante : « Canet tuba, ad cujus clangorem timebit mundus. Fragor igitur lubæ illius, dura lubabit angelus, dum expergiscentur homines, tartara etiam tenebrosa concutiet. Audient miseri qui ibi sunt, audient tunc qui nunc audiunt et facere nolunt : Exite obviam ei : quando Dominus advocabit cœlum desursum et terram, discernere volens populum suum aule se, et prudentes virgines ab infatuatis separare. Advocabit cœlum desursum, ut virtutes ill® cœlorum de suis sedibus moveantur, el omnes angeli cum eo adjudicandum congregentur. Tunc plangent se omnes tribus terrae. Tunc dicent montibus : Cadite super nos; cl collibus : Operite nos. » Idem in *Cant. :* « Veniet dies illa, in qua plus valebunt pura corda, quam astuta verba; conscientia bona, quam marsupia plena : quoniam quidem judex non falletur verbis, nec flectetur donis. »

S. Anselmas, lib. *De Similitud.:* «A dextris, ait, erunt peccata accusantia, a sinistris infinita dremonia, subtus horrendum chaos inferni, desuper judex iratus, fons mundus ardens, intus conscientia urens. Ibi vix justus salvabitur. Heu! miser peccator, sic deprehensus quo fugies? latere enim erit impossibile, apparere intolerabile. » Quam sapiunt, qui hunc diem semper pr® oculis habent, et ad illum se suasque actiones componunt, ut nihil dicant vel faciant, quod in illo die eis periculum salutis creare possit, quodque justam Dei censuram et vindictam subeat! a Nil, ait S. Ambrosius in *Offlc.,* est quod magis proliciat ad vitam honestam, quam ul credamus eum judicem futurum, quem el occulta non fallunt, et indecora otfendunl, ct honesta delectant. 0 Ha S. Hieronymus, a Sive comedo, inquit, sive bibo, sive aliud facio, semper tuba illa insonat auribus

neis: Surgîte, mortui, venite ad judicium. » Hoc c4 quod Christus serio præmomiit, Luc. xm, 36 : • Vigil He omni tempore oranfes, ul digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura Mint (in die judicii), el stare ante Filium hominis. » Hac de causa indicte fuerunt olim nocturna* vigilile el preces, quod ChrHusad judicium media nocte venturus crederetur, juxta illud Jfuf/ A. xxv,6: «Media nocte clamor factus est, ecco sponsus venit, exite obviam fi, » inquit S. Hieronymus ct Hilarius ibidem, ct Lactantius lib. VII, cap. xix Vide dicta Apoc. vi, in fine. Quocirca S. Bernardus, *epist.* ultima, hanc regulam vitæ sanci» præfigit : « Talis studeas vivere, qualis affectas iu extremo judicio inveniri. »

Ven. h 32. Et fuit omnis qu invocaverit nomen Doli m, salvus erit, — ç. *d.* In die judicii, ab hoc ejus terrore, el horribili tot reorum cl damnandorum sententia, liberabuntur, evadenl (hoc cairn significat Hebræum mbo *palat),* et salvabuntur veri Dei cultores, qui scilicet in hac vita Deum puro corde, in vera fide, spe et charitate coluerint, invocarmi, prædicarint ct celebrarmi,

torror» Hæc enim omnia significat vox *vocare,* vel *invocare* apud Hebræos, nimirum omnem tam internum, quam externum Dei cultum, publicamque ver® fidei el religionis professionem in ejus Ecclesia. Ecclesia enim dicta osi Hebraice RipD *nmra,* a Kip *cara,* id est votami : græce ¿X4>.r.ma, ab tasXûv, id esi a *vocando* el *invocando* quod a Deo vocata sil ad sincerum el publicum ejus cultum clinvocationem. Unde do ca subdit : «Quia in monte Sion, »elc. Porro nomen Domini est ipse Dominus, quem per nomen invocamus. Rursum, est ipse Christus, qui est nomen , id est notio et definitio, Patris, ad S. Cyrillus, lib. XI tn *Joannem,* cap. xx.

Symbolice nomen Dei csl ejus virtus, gloria, potentia omnisquo perfectio. Hinc *Psalm,* vm, 2, dicitur : a Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum, n id est tua sapientia, potentia, clementia, etc., « in univorsa terra! » El B. Virgo canit : u Fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus; » in incarnatione enim Verbi omnis Dei sanctitas, virtus el perfectio eluxit.

Dnu Morahkr, disce hic quam Deo grata sil sui invocatio, quamque invocantibus adsil, opem et

* 4-1 salutem alierai. Causa csl, quod invocans Deum fateatur suam miseriam cl impotentiam, Dei vero gloriam cl omnipotentiam, nipote a qua auxilium sperat et flagitat. Sibi ergo honori ducit Deus, quod quis ad se in tribulatione confugiat, ct sua magis uli velit, quam aliena ope el misericordia, juxta illud *Psalm.* XLix : « Invoca me in dic Iribula-Honis : eruam tc, it honorificabis me;» quia qui Ileum invocat, fidtm cispem in eo collocat, cumque quasi facit Deum suum. Unde Martialis, lib. MU, epigr. 24, docet Deos non tam fieri ab ¡do-loplaslis, quam a cultoribus cos invocantibus

Qui fingit 8'cros auro vel marmore vultus.
Non facit ille Deos; qui rogat, ille facit.

nine passim in Psalmis Psalles Deum invocat, eumqne in afflictione invocari jubet. Nam Deus ipse promittit, *Jercm.* xxxin, 3 : « Clama ad me, ct exaudiam te. »

Quia in monte Sion et in Jerusalem erit salvatio. — Ptr « Sion » et « Jerusalem » intelligil Ecclesiam, quam Christus primo erexit in Sion ct Jerusalem, *q. d.* Qui fidem et pietatem Ecclesiæ, quam Chrislus docuit in Jüdæa cl Jerusalem, sectati fuerint, hi salvabuntur. Ita S. Hieronymus, Thcodorctus, Rupertos, Lyranus, Arias el alii. Aliud t ad Laio? iv, 3 : « Et erit : Omnis qui relictus fuerit in Sion, el residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem.» Vide ibi dicla. Unde subdit Joel : « Sicut dixit Dominus, » scilicet tum mihi hic, tum *Isaiæ* cap. iv, ct cap. n, 2, tum aliis Prophetis.

Et in résidus. — Repete, « erit salvatio » *q. d.* In die judicii soli salvabuntur qui in Sion, id est in Ecclesia, Deum invocarmi, sanclequc coluerint; item *residui,* id est reliqui® Judæorum, quæ in fine mundi a Deo vocal® et electæ, Christo et Ecclesiæ aggregabuntur, ¡laque salvæ fient, uli docet Apostolus *Rom.* xi, 2G. *Secundo,* a Castro explicat, *q.d.* Qui superioribus sæculis Deum invocantes in Christi gratia obierint, hi in die judicii salvabuntur : insuper residui, id est, ii qui in perseculione Aniichristi, cœtcris cadentibus, fortes stelerinl in fide et professione Chrisli, ilaque superstites remanserint tant® fidelium cladi el ruinæ.

Nota : Pro *residuis* hebraice est *basseridim,* quod Rabbini nonnulli, leste S. Hieronymo, putant esse nomen loci, puta montis vel urbis, *q. d.* Cladem istius diei effugient qui profugerunt in Sion, in Jerusalem, aut in Seridiin. Septuaginta legerunt *bassçurim,* id est, *evangelizan, quos Dominus vocavit,* uli legunt c dices Romani : licet Theodoretus legal *evangelizantes,* vel *annuntiantes* active, et S. Hieronymus, *evangelizans,* vel *annuntians in* singulari, quod sic explicat : « Hos residuos Dominus vocavit, sive evangelizavit cos quos vocavit : sic enim Septuaginta interpretati sunt. » Omnes enim salvandi vel sunt evangelizantes, vel evangelizali ; nemoque nisi per Evangelium Christi salvatur. Hoc enim « virtus Dei est in salutem omni credenti, » ut ait Apostolus *Rom.* i, 16.

Simile huic loco est, quod pathetice proclamat Isaías cap. i, 9 : a Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen (residuos el reliquias aliquas, qui proseminarent el propagarent stirpem Israel) quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorrha similes essemus. » Ita S. Ili ronymus.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describit diem judicii, primum reproborum, et gloriam electorum. Primo ergo dicit Dominum in valle Josaphat judicaturum Tyrios, Sidonios aliasque gentes, quæ Judæos et fideles afflixerunt, impieque vixerunt. Secundo, vers. 15, *mittit Christus angelos cum falcibus, qui demetant omnes gentes, easque adducant in vallem concisionis, ubi Christo contra eas irato et rugiade, sol, luna et stella: obscurabuntur, ac* cum *et lena movebuntur. Tertio, vers.* 17, *docet Jerusalem eodem tunc fore sanctam, felicem et gloriosum in æternum* : Stillabunt, *inquit,* montes dulcedinem, et colles fluent lacte, etc. *Ita passim Interpretes. Quare minus recte Mariana, in fine capitis,* sxspicatur *hoc capite describi ad litteram stragem Sennacherib factum ab angelo,* IV Reg. xix, 35; *haud enim factam esse pluribus Jerusalem in valle Josaphat, ac sub ejus typo depingi cladem impiorum in die judicii. Fateor tamen ad stragem Sennacherib hic alludi, eamque allusive perstringi* (1).

1. Quia ecce in diebus illis, et in tempore illo, cum convertero captivitatem Juda et Jerusalem : 2. Congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat, et disceptabo cum eis ibi super populo meo, et hæreditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus, et terram meam diviserunt. 3. Et super populum meum miserunt sortem : et posuerunt puerum in prostibulo, et puellam vendiderunt pro vino ut biberent. 4. Verum quid mihi et vobis Tyrus et Sidon, et omnis terminus Palæstinorum? numquid ultionem vos reddetis mihi? et si ulciscimini vos contra me, cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum, 5. Argentum enim meum et aurum tulistis : et desiderabilia mea et pulcherrima intulistis in delubra vestra. 6. Et filios Juda, et filios Jerusalem vendidistis filiis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus suis. 7. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos : et convertam retributionem vestram in caput vestrum. 8. Et vendam filios vestros, et filias vestras in manibus filiorum Juda, et venumdabunt eos Sabæis genti longinqua, quia Dominus locutus est. 9. Clamate hoc in gentibus, sanctificate bellum, suscitate robustos; accedant, ascendant omnes viri bellatores. 10. Concidite aratra vestra in gladios et ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat : Quia fortis ego sum. 11. Erumpite, et venite, omnes gentes de circuitu, et congregamini : ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos. 12. Consurgant, et as-

(1) Post synopsim præviam judicii, Propheta describit in hoc capite :

Primo, *adjuncta judicii extremi, primo,* tempus, post plenam supercilium adhuc Israelitarum conversionem, cum sub> finem mundi, 1; *secundo,* locus, vallis Josaphat. 8; *tertio,* rei evocandi, cum accusationis capitibus, scilicet, gentes universo, quæ oppresserunt Dei populum, 2,3; <peciaiim Tyrii, Sidonii ci \icini Palæstinæ, hoc est hæretici, schismatici, apostatæ, 4-6; *quarto,* adorea vices illis reddituri, fideles suscitandi et ut judices collocandi, 7,8; *quinto,* præmonitio judicialis, nihil hic valiturum aut multitudinem aut fortitudinem aut armaturam, 9-11.

Secundo, *judicium ipsum, primo,* mortuorum suscitatio et evocatio, 12 ; *secundo,* vivorum ad judicem translatio, 13; *tertio,* Judicandorum multitudo ac divino, *Inquarto,* judicis sententia terribilis impiis, benigna et grata fidelibus, 16, 17.

Tertio, sequelam judicii, *primo,* piorum beatam et abundantem, 18; *secundo,* impiorum desolatam, hierusalem tamen et vindicem scelerum, 19 ; *tertio,* utrumque æternani, 20, 21.

Juxta Ackermann, in sensu primo litterali, recipienda Provi-

pinta in tempora Machabæorum, et grave mi.Mlur judicium gentibus quæ Judæos malis affecerunt (1-17). Tum postquam Deus gentes has infensas punivit, Judæi Deo protegente securi, hilque agent (18, 21). Caterum, inquit, particula > *ki, quia,* vers 1, limit s interpretum movit, ut statuerent.caput tertium per errorem librariorum locum, quem nunc occupat, obtinuisse, et ad finem libri potius reponendum esse ; atque caput quartum immediate conjungendum esse cum secundo : sic enim omnia ordine chronologico esse iuscurrvntur; post Syro-Macedonum et Machabæorum tempora felicitatem temporis Messiæ sequeretur suo ordine cultus Spiritus Sancti, per rvipubhcæ, et ecclesiæ Judaico), sive æconomiæ dissolutio et destructio. Cum vero hæc conjecturæ nulla auctoritate aut codicum, aut antiquarum versionum nitantur, statuunt alii caput hoc prioris pareulhesin esse insertum. Quæ sententia non multum differt a nostra, quam supra statuimus, nempe Propheta) in prospectu objecta fuisse, et tempora Machabæorum, et Messiæ, cum quo ordinem temporum non servasse. Particulæ *ki \uro* quoties aliam, commode ut redundans respici potest. Cf. *Ruth* iii, 12 • *Zachar.* ii, 8.

vili.

vendant gentes in vallem Josaphat, quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu. 13. Mittite falces quoniam maturavit messis : venite, el descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. 14. Populi populi in valle concisionis; quia juxta est dies Domini in valle concisionis. 15. Sol et luna obtenebrati sunt, cl slcllæ retraxerunt splendorem suum. 16. Et Dominus de Sion rugiet, cl de Jerusalem dabit vocem suam; el movebuntur cœli el terra : et Dominus spes populi sui, et fortitudo liliorum Israel. 17. Et scietis quia ego Dominus Deus vester, habitans in Sion monte sancio meo, et tri Jerusalem sancta, et alieni non transibunt per eam amplius. 18. Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedinem, el colles linent laete, et per omnes rivos Juda ibunt aquæ : et fons de domo Domini egredietur, el irrigabit torrentem spinarum. 19. Ægyptus in desolationem erit, et Idumæa in desertum perditionis : pro eo quod inique egerint in filios Juda, et effuderint sanguinem innocentem in terra sua. 20. Et Judæa in æternum habitabitur, cl Jerusalem in generationem el generationem. 21. El mundabo sanguinem eorum, quem non inundaveram : el Dominus commorabitur in Sion.

Vt^ i. **1.** Quia ecce in diebus illis. — In dic extremi judicii, de quo prœcessit in fine cap. præced. : « Cum convertero captivitatem Juda, » non Babylonicam, sed ea longe acerbiorem, caque tantum adumbratam, scilicet captivitatem peccati cl cæcitatis, qua Judæi tenentur captivi, et obeæcali subjugo logisMosaicæ, quam pertinacissimo relinent; quod flet in fino mundi, 7. d. Postquam Judæos in fine mundi, a Judaismo convertero ad Christianismum, et a servitute Judaica traduxero ad libertatem Evangelii, ad sortem, inquam, ct gloriam filiorum Dei, « congregabo omnes gentes » ad judicium extremum. Ita S. Hieronymus, Ruperlus et alii mox citandi.

Ver». 2. nnxo-bir d. -ul*T **2.** Er DEDUCAM EAS IN Va LLEM JOSAPHAT. — QUfir.»s *primo,* quando, et ubi id factum? *Pruno,* aliqui Rabbini censent hic significari victoriam, quam Josaphat rex Juda consecutus est de Ammonilis, Moabitis et Idumæis, cum illi ipsi mutua se cœde trucidarent: idque in valle Josaphat, id est judicii et vindicte divinæ, quam poposcit Josaphat II Para/ip. xx, 12, dicens : a Ergo non judicabis eos? » Verum hæc vallis longe distabat a Jerusalem, eratque in Asasonthamar, quæ est Engaddi, uli ibi dicitur vers. 3. Et licei vers. 20, voce tur vallis illa « Benedictionis, » nusquam tamen al» historicis, vel chirographis vocatur vallis Josaphat. Adde, hæc victoria diu praecessit tempora Joelis, qui de futuro tempore vaticinatur hic contra Tyrios, Sidonios et Ægyptios, non contra Ammonilas, Moabilas et Idumcos. Insuper sub Josaphat nulla fuit captivitas Juda, imo Juda tunc erat hostibus suis dominans et formidabili. Iisdem rationibus refelluntur abi, qui hæc intclligunt de clade Sennacherib, cum angelas cecidit ia ejus castris 185 millia, IV Iteg. xix, Valeor tamen hic alludi ad hanc vallem cl victoriam Josaphat, 7. d. Impii judicabunturel damnabuntur a Christo ct Sanctis ejus in valle Josaplnl, s eul Moabita cæsi sunt a Josaphat in sua valle, hujiu antilypa. Undo et in valle Josaphat, alias amoenissima, erat Tophet et gehenna, ubi cremabant filios idolo Moloch : quæ proinde eral viva imago inferni et damnatorum, qui igne œlerno cruciantur, ad quem a Christo in eadem valle damnabuntur. Ita Sanchez.

Secundo, Cyrillus el Theodorctus hæc referunt ad tempora Esdræ el Nehemiæ : tunc enim Judæi redierunt e captivitate Babylonica. Verum tunc nulla* gentes hostiles a Judæis cæsœ sunt in valle Josaph.it. Porro totocœlo errant Judæi moderni, qui hæc accipiunt de captivitate el clade romana, qua Ipsi a Tito el Vespasiano vastati sunt, quasi hic eis promittatur ejus solutio et liberatio, cæsis Romanis, Gog ct Magog in valle Josaphat. Nam hæc non fuit captivités, sed excidium gentis, dtirabitque usque ad finem mundi, uli prædixil Daniel cap. lx, 26. Unde ipsi eamdem nunc patiuntur per IG00 annos, ncc affulget, vel unquam affulsit eis ulla spes restaurationis. Adde, nullam hic Romanorum fieri mentionem, sed Tyri, Sidonis el / Egypli.

Tertio, Christiani aliqui hæc referunt ad tempora persecutorum Ecclesia?, puta Neronis, Decii, Diocletiani, cie., a quibus liberavit eos Christus per Constantinum. Verum tunc gentes omnes congregatas in vallem Josaphat, ibique cwsas nusquam legimus.

Dico ergo, certum est hæc spectare ad diem judicii; de eo enim egit in line cap. præced., cui hæc proxime subjicit Propheta, dicens : « Quia ecce in diebus illis et in tempore illo, » utique jam paulo ante a me designato, puta judicii extremi. Tunc enim omnes omnino gentes congregabit Deus, el judicabit in valle Josaphat : nunquam enim alias Deus congregavit omnes gentes loto orbe dispersas. IlaS. Hieronymus, Rupertus, Remigias, Haymo, Lyranus, Vatablus, Cianus, Ribera, a Castro et alii passim; quin et veteres Hebræi, quos citat S. Hieronymus, et Galatinus, hb. XII, cap. i.

Quœres, *secundo,* quænam ct tibinam sit vallis

Valìis joM pbal qitir ?

Josaphat, in quam congregabuntur omnes homines, cl ad quam e calo dcsdendel Christus judex, ut in co omnium judicium peragat? Aliqui censent nomen *Josaphat* hic non esse proprium, sed appellativum, significans *Dòmini judicium;* ac proinde non designare certum locum aut vallem , sed indefinite significare locum judicii, quisquís Jilo sit futurus. Unde vers. 14 vocatur hæc vallis « concisionis, n quod in ea Deus concidet gentes: ita Chaldæus, vertit enim : *Congregabo omnes gentes in vallem divisionis judicii.* Et S. Hieronymus hic, et epist. 112 *ad Damasum*. ait gentes congregandas in vallem judicii Domini, hoc est in judicium Domini profundum : græcum enim idem est quod *deorsum duram*. S. Hieronymum sequuntur Haymo et Albertus. Alii censent vallimi Josaphat certam esse vallem, sed adhuc innominatam ct incognitam, quæ ab eventu, puta a judicio Christi in ca peragendo, nominanda sit vallis Josaphat, id est judicii Dei : Josaphat enim idem csl quod UDü mW *iie sç&phat,* id est *erit judicium,* scilicet t di loco quern Deus novit et decrevit. Sic locus jn quo sedebit Antichristus, vocatur, id est vocabitur, *Apadno,* id est palatium regale, *Daniel,* xi, 15. Sic locus in quo cædenlur reges sub finem mundi, *Apoc.* cap. xvr, 16, vocatur, id est vocandus dicitur, *Armagedon,* id est anathema excidii, sive plenum excidium. Sic locus in quo cædetur Gog, E¿ecA. cap. XXXIX, II, nominatur, id est nominandus prædicilur, Polyandrium, vel *vallis multitudinis Gog*. Ita Rupertus, Arias el Clarius.

Verum melius, magisque genuine cum Syro, Arabico ulroque et aliis, nomen Josaphat hic accipias ut proprium. Est enim vallis Josaphat sila inter Jerusalem et montem Oliveti, quam perluit torrens Cedron : « Ubi hortus erat, in quo Judas proditor tradidit Salvatorem, » ait S. Hieronymus, in *Jcremia?* xxx. Ita Venerabilis Beda, Bochardus,Saligniacus, Adrichomins el alii in *Descriptione Terræ sancito?* « Vallis Josaphat, ait Adrichomius, quæ et vallis Cedron, el vallis montium vocatur, vallis est lata ct profunda, inter Jerusalem et montem Oliveti interjecta, totam ab Oriente cingens urbem, quam torrens Cedron transiens suis aquis egregie fecundat. In hac valle pii ac religiosi reges Juda Asa, Ezechias et Josias templi combusserunt idola, eorumque cineres in torrentem Cedron projecerunt. Ha c vallis communis lotius civitatis eiat coemeterium, ubi vulgus el ignobiles sepeliebantur : extra urbem enim Judæis sepeliri mos erat : ibique nunc Turem sepeliuntur. In hac quoquo valle die illa cum tis mortalibus tremenda omnes undique homines ad extremum judicium sunt congregandi, ut a Christo judice recipiant debita pro meritis premia quisque suis. Unde ct vallis concisionis appellatur, quod ibi mali a bonis separabuntur. Tempore quo Christiani Palaestinam potiebantur, erat hic Abbatia quædam, in qua Domina Melisendis regina Jerusalem sepulta esi. • In valle ergo Josaphat erat villa Getluemani, ct hortus, in quo Christus orans >ud .n^que sanguinem, proditus a Juda, captus est a Judæis; et in eadem sepulta est B. Virgo Maria, ut notai Adrichomiu*. Porro vallis hæc nomen accepit a Josaphat rege, quod eam ipse insigni titulo el fabrica, v. g. arcu triumphali post victoriam de Ammoniti* et Idumæis, ornarit : vel quod in ea mausolæum illi erectum sil, pulchra pyramide insignitum, ut tradunt Beda et Saligniacus : licei enim Josaphat sepultus sit in Sion, uli dicitur II *Paral,* xxi, 1; tamen mansolæum illi erigi potuit in hac valle, in quod forte ejus ossa translata sunt.

Hæc sententia probatur *primo,* ex eo quod Septuaginta, Noster et alii relinent nomen hebræum *Josaphat* quasi proprium. Et sane qui hebraica schini, ex ipsa compo-itione ct terminatione norunt Josaphat esse nomen proprium, æque ac Josias, Joannes, Josué, etc. *Secundo,* quia in hac valle Josaphat, Ezechias et Josias idololatras et idola combusserunt, in typum quod Christus in eadem judicaturus esset infideles el impios, cosque in ignem gehennœ detrusurus. *Tertio,* quia in e idem valle erat coemeterium Jerusalem : ergo par est ut ibidem resurgant Hicrosulymitæ, id est fideles Ecclesia* cives judicandi a Christo. Rursum m valle Josaphat erat gehenna, in qua cremabant infantes idolo Moloch : ergo par est ut illi ibidem a Chnsto damnentur ad gehennam ignis eterni. Addit S. Thomas iu *Isaiæ* xxx, 33, Hebraeos opinari ibidem esse fauces inferni, sive qu edam infernalis incendii spiracula, qualia nonnulli opinantur esse in / Etna, olla Vulcania, Vesuvio, Hecla el similibus montibus qui flammas vomunt. Judicium afferunt, quod ibi duæ palmee jugiter fument, uli fumat Etna. Verum hujus rei fides sil penes ipsos : apud Latinos enim nil tale legi. *Quarto,* quia vallem Josaphat esse juxta Jerusalem patet ex eo quod vers. tO subdit Joel: « Dominus de Sion rugiet, et do Jerusalem dabit vocem suam. ® Confirmatur, quia Jerusalem censetur esse medium terne, in quo Deus, ut ait Psalles *Psalm*. 1.XXIH, 12, salutem operatus e*t per passionem, mortem et ascensionem Christi : ergo decet ul ibidem Sancti fructum sanguinis el passionis ejus, ac gloriam ascensionis participent. *Quinto,* quia Christus Hierosolymis vixit, docuit, miracula fecit, judicatus et occisus est : ac in monte Oliveti, qui huic valli imminet, gloriam el majestatem su un ascendens in cœlum ostendit, ibique angeli eum rediturum ad judicium prædixetunt, Ac/ . i, 11, dicentes : a Hic Jesus, qui assumptus e.4 a vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cadum. » Ergo decet cl convenit ul in eadem judicet incredulos el inobedientes sibi, qui tanta* ejus charilati, redemptioni, doctrina) et miraculis, quibus doctrinam suam coelestem esse,soquea Deo missum Jl ssiam cl Salvatorem probavil, credere et obe-

dire noluerunt. Justum enim est ut ibi Christus sut fhriæ majestatem ostendat, ubi summam ignominiam sustinuit; utque ibi judicet, ubi judicatus est, et vindictam sumat de suis persecutoribus, aliisque omnibus qui suo sanguine uti noluerunt. Ita S. Hilarius, Canon. XXV *in Matth.* : « Congregantibus, ait, angelis conventum futurum in loco passionis ostendit; et digne illic claritatis adventus exspectabitur, ubi nobis gloriam aternitalis passione corporeæ humilitatis operatus est. » Ita et Reinigius, Lyranus, Vatablus, Emmanuel, Mariana hic, D. Thomas et Albertus in cap. xxiv et xxv *Matth.*, D. Soto, Paludanus, ct passim alii Scholastici in IV, Jisp. xlvii, aut xlhii, ac nominatila Suarez, III part. *Quæst.* LVII, art. 0, disp, un sect. in.

Porro Christus judex non descendet in ipsam vallem Josaphat : sic enim a tot hominum milliombus judicandis videri non posset, sed in aerem huic valli et monti Oliveti incumbentem el vicinum. Sedebit enim in nube lucida et gloriosa. Assidebit ei Virgo Mater, quæ in hac valle sepulta est et resurrexit : item Apostoli et viri Apostolici. I i vallo vero locisque ei vicinis consistent homines judicandi, circumstantibus angelis : sed electi ct beati rapientur in nubibus obviam Christo in aera, ut ait Apostolus ll *Thessal.* iv, 16.

Et disceptabo cum eis ibi. — Hebraice : *Et judicabo,* id est *judicio contendam cum cis,* ut vertit Syrus; Arabicus : *Et dijudicabo cos ibi pro populo meo.* Alludit per paronomasiam in voce *nispalti, id csl judicabor,* hoc est disceptabo, ad nomen *Josaphat,* quod hebraice significat *Domini judidum, q. d.* In valle Josaphat, id est judicii Domini, ego Christus, quasi Deus et judex, judicio contendam cum omnibus gentibus, omnesque infideles et impios sceleris convincam eteondemnabo, quod scilicet meam redemptionem vel non chmu crediderint, vel neglexerint, ct aspernati sint. Atr ta ím. que inter cætera argumenta hoc proferam : Ecce v ” io ego resurgens a morte ex hoc monte Oliveti, puJk*ll' ^Uc® coram Apostolis plurimisque discipulis in cœlum conscendi, ut ostenderem me e cœlis venisse, indeque a Patre æterno missum, ejus legem ct doctrinam coelestem vobis tradidisse, ac per vera miracula confirmasse : ideoque eo me, peracto legationis ct redemptionis officio, a Patro revocari ct regredi, ac consequenter vitam meam fuisse innocentem ct coelestem, nec mortem crucis me meis peccatis promeritum, sed pro vestris camdcm amplexum sponte subiisse. Cur ergo mihi non credidistis? cur meam redemptionem et salutem non acceptastis? cur meœ legi non paruistis? Sane nihil habetis causee, quod vestra incredulitati et inobedientiæ prælcndiitis, inexcusabiles estis : convincit vos vestra ipsorum mens ct rafio, judicat et condemnat vos vestrum ipsorum judicium, vestra ipsorum sententia, vestra conscientia vos reos et ingratos, mortem ct gebeoiUm promeritos; me v.ro a* ¡num, misericordoni et pium esse proclamat. Christus ergo supra vallem Josaphat in throno judiciario considens disceptabit, ct indignans rugiensque dicet impiis in valle consistentibus et pavidis : Ecce ego in hoc ipso loco pro vobis laboravi, et atrocia passus sum; ecce hic in Gethsemani pro vobis sudavi aquam et sanguinem, proditus et captus sum, ligatus quasi latro, tractusque per Cedron in urbem : ccce juxta hanc vallem in domo Caiphœ, ac mox in domo Pilati, pro vobis judicatus et damnatus ad mortem, flagellatus, spinis coronatus, colaphis cæsus, irrisus et consputus sum : ccce hic totam urbem circumductus, crucem bajulans, tandem in Calvari® monte pro vobis crucifixus sum : ccce hic nudus inter cœlum ct terram suspensus, distensis manibus, pedibus, lotoque corpore memetipsum pro vobis in victimam Deo Patri obtuli. Testis es, Pilate, testis Anna, testis Caipha, testis Juda, testes pontifices, testes Judæi, qui hoc ipso loco contra me contentis vocibus clamastis : « Reus est mortis : crucifigatur, crucifigatur. » Meministi, Pilate, quod quasi reus hic steterim coram tuo tribunali, et sententiam mortis a te acceperim ; cum tamen tu innocentem me scires, diceresque : « Innocens ego suma sanguine justi hujus. » Meministi, Caipha; meministis, pontifices, quod in concilio a vobis adjuratus :<t Dic nobis si tu es Christus Filius Dei vivi, *v* responderim : a Tu dixisti; verumtamen dico vobis : Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus codi. » Mihi tamen non credidistis, imo subsannastis, et quasi blasphemum condemnastis ct crucifixistis. Ecce nunc dies illa quam vobis prædixi et intentavi : ccce nunc sors mea cum vestra commutata : judices sedistis, steti ego reus : nunc rei vos, judex ego. Nunc videtis me eum esse quem dixi, Messiam Filium Dei, orbis dominum et judicem : quomodo vos in me sceleratas manus immittere, quomodo sacrilege Filium Dei blasphemare ct occidere ausi fuistis? Cernite manus quas fodiatis, pedes quos perforastis : cernite sacra stigmata, quæ corpori meo impressistis. Hæc vos judicant, hæc contra vos clamant, hæc condemnant. Ite ergo, sacrilegi, ile, deicidæ, cum Lucifero in ignem œternum. Et vos, o infideles, o Turcœ, o pravi Christiani, hæc scivistis, vel scire potuistis el debuistis; et tamen neglexistis, sprevistis meos labores, sudores, dolores : sanguinem testamenti pollutum duxbtis: maluistis sequi vestras concupiscentias, quam me, meamque doctrinam ct legem : delicias, opes, honores momentaneos æternæ saluti a me promissœ praetulistis, gehennæ incendia minitantem me contempsistis. Ecce nunc videtis quem contempseritis : nunc cernitis minas meas non fuisse vanas, sed veras ; promissa mea non vana, sed ceria : nunc cernitis vanas et fallaces fuisse amasias, divitias, dignitates : nunc corn tis vos in earum amore fuisse stultos elinsensatos: nunc

gemitis et plangitis, nunc pectora tunditis; sed sero ct frustra. Ite ergo, improbi; ite, ingrati; ite, increduli; ito, insensati; ite, maledicti, in ignem œternum , qui paratus est diabolo et angelis ejus a constitutione mundi.

Vos vero, o Apostoli, qui me hoc in loco damnari, flagellari , crucifigi, occidi vidistis, et tamen in mo credidistis, mc secuti estis ucquc ad mortem cl crucem : vos pariter, o viri Religiosi et Apostolici, qui meam paupertatem, humilitatem, mundi contemptum et crucem amplexi estis ; quique meam fidem, doctrinam et religionem toto orbe propagastis : vos denique, o fideles, qui me redemptorem vestrum credidistis, sperastis, amastis, coluistis; qui per omnia me® legi paruistis, qui christianain, meque dignam vitam egistis; qui sobrie, pio ct juste in hoc sœculo vixistis exspectantes beatam spem, ct hunc meum adventum gloriæ magni Dei : Venite, o dilecti et electi, venite, o benedicti Patris mei, possidete regnum cœlorum vobis paratum ante sæcula, ab omni ætcrnilalo. El ibunt illi in ignem œternum, justi autem in vitam ælcrnam. Beatus qui hæc jugiter cogitat, prævidelet providet. Similem exprobrationem Christi judicis ad impios habet S. Augustinus, serin. 67 Dc Temp., qui est *De Die judicii.*

Eumph S. PtfU- Hæc cogitabat S. Pelagia pœnitens, quæ a vanitate mundi conversa per B. Nonnum Episcopum lleliopoleos, perpetuœpœnitenliæ se addixit, ad cainquc delegit hunc locum. Nam in monte Oliveti tugurium erexit, ex quo in vallem Josaphat despectus est, ut jugem Christi patientis, æque ac judicis venturi imaginem sibi ob oculos poneret. Ita habet ejus Vita 8 oclobris, el Adrichomius in *Descript. Terra: sanctæ.*

B. Xire ni Ad hanc quoque vallem B. Xaverius citavit prœfectum Malac®, qui,cupidine auri vicius, iter ejus in Sinas, ac consequenter Sinarum conversionem impediebat : « Ego, inquit, nunquam posthac illum , neque illo me visurus est in hac vita, nisi cum apud summum illum Judicem in valle Josaphat eum accusaturus sum, quod improbissima lurpissimaque cupidilato occœcatus, tantam animarum impedierit ¡nessem. Ita Tursellius in ejus Vila lib. V, cap. vii. Ad camdem nos oraculo Joelis citat hic Deus, reipsa citaturus per Archangelum, cum ille tubali voco omnes o monumentis evocabit ad tribunal Christi.

Pathetico S. Cyrillus, orat. *Dc Anima? excessu,* quam fuso recitat noster Haderus in *Viridario Sanctorum,* pag. 186: a Metuo, inquit, mortem, quoniam acerba mihi est. Metuo gehennam, quoniam œterna est. Metuo (artarum (ita vocat gehennam frigoris et glaciei, quaæque ac igne torqueri damnatos in inferno multi censent, moti illo *Join,* cap. xxiv, vers. 19 : « Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium.n Ita ibidem Philippus presbyter,S. Thomas, Tilelmannus, Stuuica el alii), quoniam nihil habet caloris. Metuo vermem veneniferum, quoniam ictermis est. Metuo angelos judicio præflciendos, quoniam immisericordes sunt. Metuo, cum cogito illius diei terribile, et muneribus inexpugnabile concilium, tribunal horribile, judicium incorruptum. Metuo flumen ignis ante tribunal illud fluens, vehementissimaque flamma torrens, et acutos enses. Metuo severissimas pœnas. Metuo supplicium finem non habens. Metuo tetram illam caliginem. Metuo profundas tenebras. Metuo infracta vincula, stridorem dentium, fletum inconsolabilem. Metuo inevitabiles probationes. Nihil enim accusationibus eget judex ille, neque testibus, neque demonstrationibus, neque probationibus, sed qua - cumque fecimus, diximus, decrevimus, ea in medium adferl ob oculos nocentium. Tum nullus est qui ad-it ct ponis eripiat, non pater, non mater, non filius, non filia, non amicus, non defensor, non pecuniarum largilio, non divitiarum abundantia, non potenti® fastus : quin hæc omnia cineris ritu in pulverem abeunt, solusque reus cx suis factis absolventem aut condemnantem sustinet sententiam.» Et inferius : <Tuneubi hujus mundi jactantia? ubi inanis gloria? ubi apparatus? ubi reges, ubi ornatus? ubi pecunia»? ubi nobilitas, ubi delectatio? ubi corporis virilitas? ubi falsa illa el inutilis mulierum pulchritudo? ubi tunc vestimentorum comptus? uti qui cum tympanis et cithara vinum potant? ubi theatra? ubi venationes? » Et post nonnulla : a Acerbum est in igne esse, et clamare, neque subveniri. Insuperabiles fauces, immensus gurges, ubi inclusus quis el detentus evadere aut aufugere nequeat : insuperabilis custodite murus, immites custodes, tenebricosus career, tetri Ælhiopes, infracta vincula, inconvulsæ caten®, diri fcriquo flamma» illius ministri, graves illa» quæ ad supplicium adhibentur scuticæ, firmi ungues ct infracti, duri nervi, turbida pix atque torrens, fœtens sulphur, ignea illa cubicula : inexstincta pyra, putidus virosusque vermis : inexorabile concilium, invictus gratia judex, inexcusabilis defensio : notis compuncti magnatum vultus, exoleti optimates, mendici reges, imperiti sapientes, fatui oratores, dementes divites : non audit® falsa scribentium assentationes; manifest® malitiosorum versuti®, perspicuae fraudatorum calliditates: væ improbis! profani, scelerati et impuri sunt in conspectu Dei! væ contumacibus, contentiosis et turbulentis! væ perjuris! væ helluonibus, quorum Deus venteresti »

Super populo .meo et ilereditate mea Israel. — *Populum* suum, sive *Israel,* vocal suos fideles el sanctos. Horum enim typus erat populus Israel, olim a Deo electus, fidelis ct sanctus : illiquo in ejus a Deo et Christo apostatanti locum subrogali ct adoptati sunt, ut docci Apostolus *Rom.* ix, 8; nam ut idem ait *Galat.* vi, 16: « Quicumque hanc regulam (Christi et Evangeli! quod ego prædico) secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, ct super Israel Dei. » Vox *el*

significat *id est, q. d.* a Pax » sit a super illos, » id e*t super Israelitas : quia illi sunl veri Israelita», non carne, sed fide ct spiritu : sequuntur enim fidem el virtutem Israelis, Issaci et Abndiæ. Horum ergo dispersionem, id est persecutiones et exsilia se vindicaturum hic dicit Deus. Sensus ergo csl, *q. d.* In valle Josaphat disceptabo cum infidelibus et impiis, qui populum meum Israel, id est fideles meos, et pios verosque Dei cultores afflixerunt, cosque condemnabo et puniamœleroa morte.

Et terram meam (populi mei, idcoque meam, illo ejecto, inter se) diviserunt .—Persistit in typo el allegoria vastationis ct excidii Judææ per Châleteos, sed per hoc intelligil expilationes ct injurias fidelibus irrogatas. Sic enim Turcæ Christianorum prœdia el provincias invaserunt, occuparunt, diviserunt : sic Angli eliamnura orthodoxorum bona confiscant, el per muletas exhauriunt, uti oliin fecerunt Nero, Decius, Diocletianus, etc., quibus recte competit id quod sequitur :

Vm. î (*• KtSUPER POPULUM MEUM MISERLXTSORTEM,—sortito interse dispertientes tam ipsum quam ipsius bona, uti milites Christi crucifixi vestimenta, eo inspectante, sortito inler se diviserunt : quæ ingens fuit contumelia el afflictio. Alludit ad sortem quam jecit Aman super Judæos dc die el mense, quo eos trucidaro destinabat, *Esther* m, 7. Arguit gentium turbam a super Iribus, ail Hugo Victorious, de avaritia, de luxuria, do gula. De avaritia, quia super populum Domini sortem misit. De luxuria, quia puerum prostituit. Dc gula, quia pro vino puellam vendidit. »

Tropologice : a Damianes terram Domini, id est fidelem animam, vitiis dividunt ; superque populum virtutum, peccatorum sortem mittunt. Tunc puerum, id est puritatem incutis, prostituunt illicitis desideriis. Tunc puellam, id est cordis innocentiam, vendunt pro vino, id est lætitia temporali ri terreno delectamento, n Hucusque Hugo.

Et posuerunt puerum in prostíbulo, — *q. d.* Pueros populi mei posuerunt in lupanari, ut scilicet ex eorum corpore exposito pæderastis ad innaturalem el exsecrandam libidinem, lucrum et quæstum facerent; sic et puellas vendiderunt pallini ad libidinem, partitu ad servilium, ut ex earum pretio vinum emerent, coque gulam suam explerent. Undo llebriea ad verbum habent : *Dederunt puerum in meretricem,* vel pro meretrice, quam S. Hieronymus vertere el vocare solet *prostibulum*. Unde in *Comment,* hic ait ; '» Posuerunt puerum in prostibulum,» hoc csl, prostituerunt puerum lenonibus quasi scortum masculum, «ul eum viribw cogerent mulare naturam, n uti fecit Jason, Il *Maehab.* iv, 9. Sic et Theodorclus, Remlgius, Ruperitis, Hugo cl Valablus. Quocirca Arabicus uterque vertit : *Commutaverunt pueros in mercede™meretricum* , scilicet meretricibus substituendo pueros meritorios, ex quibus captarent turpem uierccdetu, qualis solet dari meretricibus. Syrus vero verlit : *Dederunt pueros in mercedcm adulterarum,* ut eis servirent quasi famuli. Noster recto verlit, « in prostibulum. » i *rostibulum* enim latine non lanium lupanar, sed et meretricem significat. Audi Plautum in *Aulul. :* « Bellum et pudicum vero prostibulum populi. » Eadem dicebatur prostibula feminine. Audi Festum : a Alicariæ meretrices appellabantur, in campis solita» ante pistrina alicariorum versari quæstus gratia; sicut lue quæ ante stabula sedebant, dicebantur prostibula. »

Secundo, Septuaginta vertunt : *Puerum dederunt meretricibus,* scilicet pro pretio corporis earum sibi prostituti, *q. d.* Tam vili æslimarunt pueros Judæorum, ul eos loco pretii darent meretricibus pro usu corporis earum, sive, pro mercede meretricandi. Ha Chaldæus, Lyranus, Pagninus, Clarius, Arias cl a Castro. Huic sensui favet Hebrœum *bazzana,* id est pro meretrice, sicut mcx de puellis ait, eas venditas *beiain,* id est *pio vino;* utrobique enim est *beth* pretii.

Tertio, Hieronymus Prado in *Ezech.* xvi, 15: « Posuerunt puerum in prostibulo,» hoc csl, inquit, ad edulia in caupona prostituta, ut vendantur hospitibus, emenda el comparanda, *q. d.* Dederunt in pretium esculentorum puerum Judicum captivum, œque ac pro vino dederunt in pretium puellam Judæam. Ilebrænm enim F‘D1T *zona,* id est prostibulum, significat proprie cauponam, quæ prostituit edulia, vel merces, vel operas suas, vel etiam corpus, ct tum vocatur *meretrix.* Verum Lilinum *prostibulum* nunquam cauponam, nec esculenta venum prostituta significat. *Primus* ergo sensus est genuinus, cumque exigit nostra Versio latina; deinde *secundus,* qui valde congruit textui llebræo. Pauca hic, sed enormia in innocentes pueros et ¡mellas scelera, in die judicii judicanda cl punienda recenset Propheta, atque per synecdochen sub his quævis alia subinlelligil. Ita Lyranus.

4. Verum quid mihi et vobis Tyrus et Sidon, et omnis terminus PalalstinorumY — Phrasis illa: « Quid mihi et vobis est? » aversantis, indignantis, abjicientis, reprobantis et condemnantis est, quod adversus ipsum Deum bella movere, odiaque ct simultates exerccre prœsuinpserint, cum populum Dei persequebantur. Nam, ut ait S. Hieronymus : « Qui populum Dei persequitur, ipsum Deum persequitur, cujus csl populus. » Unde Christus Saulo ait : a Quid me persequeris? Ego sum Jesus, quem tu persequeris, » *Actor,* ix, 4. Jam Haymo, llupertus, Arias, Vatablus el Hibera censent Tyruin, Sidonem et Palæslinos hic ad litteram capi metaphorice, pro quibusvis impiis : ac, vice versa, per Judæos significari omnes pios et sanctos. *Tyrus* enim hebraico idem est quod coarctatio, el Tyrii idem quod coarclantes, angustiantes, affligentes; Sidonii, idem quod venantes, scilicet ad mortem : Philistini, idem quod conspergentes cinere, id est luctum afferentes, ut Ven.4

notat S. Hieronymus. Alii, (l melius, hæc proprio accipiunt ; sicut enim Joci cx mullis sceleribus in d c judicii judicandis, pauca tantum per modum exempli paulo ante recensuit, ex his cæteraomnia synecdochice subinklligens; ita el hic ex omnibus gentibus tum judicandis per modum exempli producit paucas el fama, el vicinia, el scelere apud Judæos insigniores, atque ex his atteras omnes partira per synecdochen, partira per metaphoram intclligendas relinquit. Tyrii enim, Sidonii et Philistini fuere acres, et pene perpetui, populi Dei, pula Judæorum, hostes, in cosque sæpe crudeliter desaevierunt spoliando, occidendo et vendendo eos Grœcis, id est gentibus Asianis. Unde contra eos tonant Prophet© uno ore, cl excidium per Chaldæos eis intentant, ut Isaías cap. XIV, 59, el tolo cap. xxiii, Jeremías toto cap. xl vii, Ezcchiel tolo cap. xxvii cl xxvui. Eadem do causa Joel hic eisdem idem per Chaldæos temporale excidium (jcd obiter perstringendo id tantum), ac multo magisœlcrnum in die judicii, puta condemnationem el gehennam, intentat. Ita S. Hieronymus, Theodorclus, Remigios, Lyranus, Hibera et alii. .Miscet ergo Joel litteram allegorias : quia mixtim loquitur de hostibus Judæorum sui temporis, el dc hostibus fidelium et sanctorum quovis ævo. Sic Isaías, cap. xiv, miscet casum Baltasaris cum casu Luciferi; el Ezcchiel, cap. xxvui, miscet casum regis Tyri cum casu Cherubini. Vide Can. IV el LlI *in Prophetas Majores.*

Quare minus recte aliqui hæc referunt ad Tyrios, Sidonios et Palœstinos, qui tempore Titi ct Romanorum Judæos afflixerunt; (dii ad cosqui Christianos cl nascentem Ecclesiam Christi in Jud.ra persequti sunt : praesertim cum non legamus Tyrios, sed Judæos ipsos persecutos fuisse Christum cl Christianos. Sensus ergo est ad litteram, g. *d.* Quid mihi vobiscum est, o Tyrii, Sidonii et Palæstini, qui acerbi ct continui fuistis hostes populi mei (Judæorum), ac consequenter mei ipsius, qui populi hujus mei lutor sum cl Deus? Num ultionem de me, quod sirpe per Judæos vos ceciderim, sumere vultis hoc ipso, quod cum me non possitis, popuhnn meum opprimitis, ejusque aurum el opes diripitis, templum meum spoliatis, ut delubra Beli ct idolorum vestrorum ornetis, ac Judæos quasi mancipia venditis Græcis, id est gentilibus, uti fecil Nicanor, II *Machab.* vm, 14. Sed agite, ecce ego vicissim ulciscar me, ct hascc populi mei injurias, ac talionem vobis rependam : suscitabo enim ct liberabo populum meum de manu vestra, faciamque ul ille vestri dorainetur, ct vicissim filios vestros vendat Sabæis, qui sunt prædoncs notissimi, ut patet *Job* i, 15 : licet enim hoc reipsa factum alibi non narret Scriptura, hic Limen futurum pnedicit, unde factum esse, non dubium : sic enim mulla a Prophetis prædicta, facta non legimus, et tamen facta non dubitamus. Credimus enim oracula eorum fuisse vera, ac proinde reipsa impleta. VideCan. XLI *in Prophetas Majores.* Ha Theodorclus, Hcmigius, Lyranus (l).

Hic est sensus primus et quasi fundamentalis, sed sub hoc alium magis præcipuum intendit Propheta : nimirum per hæc Tyriorum, Sidoniorum et Palæslinorum scelera, cl corumdem punitionem, significat similia crimina tum Turearum et Saracenorum in Christianos, tum quorumvis impiorum qui pios persequuntur, quos Deus in die judicii, cum suos fideles et pios a morte suscitabit ad vitam, cl in libertatem gloriæ filiorum Dei asseret, puniet el vendet Sabæis, id est tradet cruciandos dæmonibus. Hisce enim Sabæi moribus cl nomine erant similes. Sabæi enim per *scin* significat hebraica captivitatem, uli vertuut lue Septuaginta, et captivantes, quales sunt daemones. Unde ct Arabicus Alexandrinus verlit : Ve- *numdabunt eosin captivitate,captivitatem* (captivos abducendos) *ad gentem remotam.* Ha llupertus, Clarius, Arias, Vatablus, Hibera et a Castro. Rursum Sabæi per *sin* hebraico significat epulantes, saturos a radice J73C? saba, id e*t saturatus e>t; vel potantes ct ebrios, a radice **ISü** *sqaab,* id est potavit, ul sit metathesis. Dæmones enim laniabunt impios in gehenna, corumque carnibus, sanguino et pœnis sc pascent, cl quasi inebriabunt. De judicio enim extremo agit Propheta in præcedentibus, œque ac in sequentibus : unde symbolice per Tyrios, Sidonios et Palestinos notantur hic tres, id est omnes classes impiorum. Tyrus enim superba, ct instar arcis m mari emi- Tyrii nens, notat superbos : Sidon mercatura) dedita, ww venansque opes, notat avaros : Palæslini, idestca- \ dentes, notant carnales, qui quasi porci corruunt in ventrem cl venerem, ac volutantur in cœno gui© ct libidinis. Nam, ut aitS. Joannes *epist.* I, cap. ii, IG : a Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum (avaritia, sive cupiditas auri et argenti), et superbia vitæ. n Hos Deus ejusque Saucii judicabunt ct damnabunt in die judicii, juxta illud *Psalm.* cxlix : « Exsultabunt Sancti iu gloria, etc.; gladii ancipite» in manibus eorum ad faciendam vindiciam in nationibus, increpationes in populis : ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis. Ut ficiaut iu eis judicium conscriptum : gloria hæc est omnibus Sanctis ejus. »

Er o)ims TEiiMiMS Palistinorvm. — Itaci Tigurina ct alii passim, q. *d.* Et omnes fines omnesque regiones Palæstinorum. Verum Septuaginta

(I) Sio vertit Maurer : *Et* roj *quid mihi tandem* vultis facere, cogitatis inferre mali, *Tyre et Sidon* , el omnes regiones piiilislH'æî *Hum opus rependere vultis mihi.* nunc cogitatis referre malum mihi, pro eo quod hanc vobis po nam annuntiavi, 1-3? Si *retribuitis mihi,* malum mihi refertis, *cito, celeriter, r?feram opus vestrum in caput vestram,* referam vobis quod mihi intuleritis mahnn Hæc sola difficilioris loci interpretatio, inquit Maurer, sententiam ad ucxurn aptam ita præbel, ul nou vim inferat veritis.

hebræum FTÒ'Sj *gelilot* retinuerunt quasi nomen proprium, vertuntque : *Et omnis Galilæa alienigenarum,* id est Philistinorum. Mirum hoc : nam nulla Galilæa fuit in Philistea; unde in Hebreo non est alienigenarum, sed Palæstinorum. Audi S. Hieronymum: « Pro Galilæa, in Hebreo scriptum est *gelilot,* quod Aquila, fovi;; Symmachus, *terminos* transtulit: flwic autem id est tumulum arenarum, referamus ad littora Palæslinœ, non ad Gah'Iæam Philistiim, quæ omnino nulla est. n Quare credo Septuaginta, qui id sciebant, voluisse retinere hebræum nomen *gelilot,* ut Galilæa sit nomen appellativum, non proprium, significans fines, terminos : hi cnim hebraico vocantur *gclilot,* indeque regio Galilæa nomen accepit, puta a revolutionibus et molibus arenarum, quibus disterminatur ; quia enim mari adjacet, hinc ab co se dividit, et tutatur in littore congestis arenarum tumulis : radix enim bbj *galal* significat *volvere, convolvere.* Ita Andreas Masius ¡n *Josué* xiii, 2. Ubi pariter Noster vertit *:OmnisGalilæa Philistiim et Gessini;* Septuaginta vero, Chaldæus et Rabbini vertunt : *Omnes limites* vel *littora Philistinorum et Gessini.*

Veri. s. 8. Sabæis. — Sic et Aquila et Symmachus, licet Septuaginta vertant, *in captivitatem,* >3^ *scebi* \ ' cnim hebraica est captivitas. Sabæi autem sunt vel / Elhiopcs, vel Arabes Arabia Felicis, de quibus Poeta : « CenturnqueSabæo thure calent are. » Duplex cnim est Saba, una in / Ethiopia, altera in Arabia : utraque longinqua longequc distans a Judæa, uti docte docet P. Pineda, lib. V *De Rebus Salem,* cap. vi, num. 3 et 4; unde Prete Joannes Imperator Abyssinorum hoc titulo gloriatur : < Dominus Sabaim (id est ulriusque Sabæœ, et utroruinque Sabæorum) et successor regime Saba, » qua* cum muneribus venit ad Salomonem, III, *Reg.* x. Porro a Judæi, inquit S. Hieronymus, promittunt sibi, imo somniant, quod in ultimo tempore congregentur a Domino, et reducantur in Jerusalem. Nec hac felicitate coutenti, ipsum Deum suis manibus Romanorum filios ct filias asserunt traditurос, ut vendant eos Judæi non Persis, et Æthiopibus, el reteris nationibus, quæ vicinæ sunt; sed Sabæis, genti longissimae : quia Dominus locutus sit, et populi sui ulciscatur injuriam. Hæc illi, et nostri judaizantes (Chiliasta) qui mille annorum regnum in Judæa sibi finibus pollicentur, el auream Jerusalem et victimarum sanguinem, et filios ac nepotes et delicias incredibiles, el portas gemmarum varietate distinctas (dequibus *Apoc.* cap. xxi) : «Nos autem dicamus quod et suscitavit Dominus post adventum suum el quotidie suscitat. et suscitaturus est cos quos ▼ariuserror eduxerat de finibus suis; pulchreque : Suscitabo, ait, quasi jacentes et corruentes, ut qui jacebant in baresi, stent in Ecclesia, reddens bæreticis quod fecerant, ut filios eorum ct filias, quos in mysticis et carnalibus erudierant, tradat in manus liliorum Juda, id csl in manibus eorum qui Ecclesiarum principes exstiterunt, ut ad meliora conversi, ecclesiasticis dogmatibus incipiant esse subjecti. » Hoc tropologicum est : nam ad litteram agit Joel de impiis, quos in die judicii æternæ servituti et carceri Deus mancipabit.

9. Clamate hoc in gentibus (proclamato hæc ^n. voce præconis apud gentes) : sanctificate (Tigurina, *indicite;* Chaldæus, *praeparate)* bellum.— Est catachresis : quia enim festa futura solebant apud Judæos sanctificari, id est indiciel præconis voce publicari, ut ad ea quasi sancta populus se sancte compararet; hinc sanclificare idem est quod indicere et proclamare. Vide dicta *Jeremía* vi, 4 ; unde Theodoretus : « Sanctificate bellum, » hoc est, inquit, ‹t excitate pugnatores et segregate ad bellum : quoniam enim sanctus scipsum a sceleribus segregat, hinc omne quod segregatur ad aliquid, vocat sanctificare. »

Tropologice Hugo Victorious : a Sanctificare bellum, est bellum sanctitate donare : nonne bellum sanctificatur, ubi virtus triumphat, et vitium necatur? »

Nota hæc per ironiam dici, *q. d.* Defendite vos, o Tyrii, nliæque quælibet gentes, quantum potestis ; at non evadetis judicium meum, manum meam, vindiciam meam, quam exercebo in vos tum per Chaldæos, tum potius per Christum ct angelos in die judicii. Ita S. Hieronymus, Lyranus, Clarius et Vatablus, Addit Arias omnes impios, quasi classico evocatos, ruituros in bellum contra Christum et Sanctos, ac properaturos in vallem Josaphat, itaque instar furentium ruituros in suum exitium, quod ibidem eis inferet Christus. Verum hoc parum est verisimile: nam morientur omnes ante judicium, ac classicum Archangeli audient: «Surgite, mortui, venite ad judicium ;» scient ergo se evocari ad judicium, non ad bellum. Minus etiam verisimile est quod censent Rupertos et Hugo, hæc dici concionatoribus, ut bellum indicant peccatis et peccatoribus; aut viris sanctis, ut contra impios parent arma, de iisque se ulciscantur. Patet enim ex seq. hæc ad impios in fine mundi ironice dici. Unde sequitur :

Ascendant, — prodeant in prælium, acies suas explicent, arma viresque suas ostentent.

10. Concidite aratra vestra in gladios (Hæcvers. to phrasis significat bellandi cupidinem, œque an necessitatem extremam, tantam scilicet, ut opus sit ex aratris fabricare gladios, quibus pro vita pugnetur, etiam a languidis el infirmis. Hoc esi cnim quod subdit) : Infirmis dicat : Qua fortis lgo sum, — *q. d.* Infirmus in tanta necessitate infirmitatem excutiat, vires ct arma suscitet : agitur cnim de ejus et omnium aliorum capile et salute. Ex adverso Isaias, cap. n, 4, significans pacem summam a Chi isto nascente orbi afferendam, ait : a Conflabunt gladios suos in vomeres, ct lanceas suas in falces. » Simili phrasi tempus belli exprimit Virgilios, l *Georg. :*

El curvæ rigidum fates curvantur iti etuem.

El Ovillius, lib. I *Pastor.:*

Sarcnta cessabant, versique in pila ligones :
Factaque de rastri pondere cassis erat.

Et Martialis, lib. XIV, *epigr.* 34, cujus titulus : *Falx ex ense :*

Fax me certa ducis placidos conflavit in usus.
Agricole nunc sum, militis ante fui.

Sic S. Paulum gladium persecutionis vertisse in vomerem Evangelii, cum ex lupo factus est agnus, docet Tertullianus *Contra Gnósticos,* cap. xiii : «Paulus Apostolus, inquit, do persecutore, qui prius Ecclesiæ sanguinem fudit, postea gladium stylo mutans, et convertens machaeram in aratrum : lupus rapax Benjamin, deinde afferens etiam ipse escam. »

Tropologice Hugo Victorious: a Quid, ail, sunt aratra, nisi membra mortificata? Quid est aratra in gladios concidere, nisi membra mortificata pro cura fidei, pro virtute verbi neci frequenter opponere? Ligones sunt variæ mentis compunctiones : lancea sunt severæ comminationes. Quid est autem ligones in lanceas concidere, nisi e varia mentis compunctione ardorem fidei, virtutem verbi, vim sententiarum concipere? Gladius est, de præsenti virilis conceptio : lancea, de futuris salubris comminatio. » Undo sequitur :

Vrrs.ll. 11. IBI OCCUMBERE FACIET DOMINUS ROBUSTOS tuos(I),—*q.d.* Quantumcumque,o gentes,sitis arili taî, quantumlibot fortes ct pugnaces, tamen in valle Josaph d cædemini a Domino, occumbetis, ct in tartara detrudemini. Dicit « robustos tuos, i» non vestros, quia loquitur collectivo toti gentium populo, tanquam uni. Omnes enim hi Dei hostes, ct impii unus censentur reproborum cœtus,unus damnatorum populus. Sic sapo alibi Scriptura dc iisdem loquitur nunc in plurali, respiciens singulos, qui sunt [dures; nunc in singulari, respiciens populum, qui est unus.

Pro *occumbere faciet* hebraico est nflOH *hanchat,* id est descendere fecit, hoc est faciet : prophetice cnim praeteritum capitur pro futuro. Unde Tigurina versio habet : *Ibi sternet Dominus heroes tuos.* Sic et Chaldæus ct Pagninus. Rursum *hanchal* potest accipi ul imperativus. Unde Vatablus vertit ct explicat : *Descendere fac,* o *Domino, fortes tuos, ul scilicet contra (jentes pro Ecclesia tua dimicent;* vel *descendere facies e cœlis angelos tuos fortes,* juxta illud *Judie.* cap. v, 20 : « De cœlis dimicatum est conira eos. »

Septuaginta aliter hæc accipiunt; vertunt enim : *Mansuetus sit pugnator, q. d.* Pac, o Domine, ultui bellatores descendant do sua ferocia, ponant animos cl iras, sintquo mansueti, ut vindictam clementia temperent : forto etiam pro *hanchat* legerunt HJpFI *haane,* id est humilia, humiles fac et mites.

Nota : Loquuntur Joci et Prophetæ de die judicii quasi do die praelii, quo Christus confliget el proteret reprobos, nipote hostes suos, calcans cos quasi in torculari, el concidens cos in vallo concisionis. Idem Christi prælium describitur *Apoc.* cap. six, **Ii;** *Sapient,* cap. v, 18; *haia:* cap. lxvi, 15 el 24.

12. COXSURGANT ET ASCEXDAXT GEXTES IX VAL- Ven» 11« LEM JosAPBAT. — Sunt verba Christi omnes gentes evocantis ct citantis ad suum tribunal, *q. d.* Gentes, ubilibet morlnæ et sepullæ, a morte et c sepulcro resurgant, pergantque in vallem Josaphal : « Quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes. u ita S. Hieronymus, Ruperlus, Remigius, Lyranus, Hugo, Vatablus et alii. Dicit, « ascendant : d *primo,* quia ascendero Hebræis idem est quod ire, pergere; *secundo,* quia Jerusalem sita est loco alto, ut aliunde venientes eo scandere oporteat: alioqui ex ipsa Jerusalem in vallem Josaphat descenditur, non ascenditur; *tertio,* quia tribunalia judicum solent esse loco sublimi cl conspicuo, ut eo euntibus scandendum sil: sic Christi tribunal erit loco edito super vallem JojHtphat, ut gentes ad illud euntes reete ascendere dicantur; *quarto,* ascendere Hebræis csl verbum militare ct foiense. Milites enim dicuntur ascendere in prælium, cum pergunt contra hostem, cum coquo confligunt; accendere enim significat aggredi rem arduam, ad quam animos erigere, viresque excitare et acuere opus : tale autem est prælium, vel militare, vel judiciale, puta quo reus cum testibus et judice disceptat, et quasi confligii pro se suoque capite.

13. Mittite falces. — Loquitur hic Christus ad Vcn.n Apostolos aliosquo qui secura sessuri sunt judices in die judicii, ul impios condemnent. Ita S. Hieronymus et Remigius; vel potius ad angelos, qui demetent homines in fine mundi, ac mox eosdem resuscitabunt, et ducent ad tribunal Christi, ab coque damnatos detrudent in tartara, *q. d.* Vos, o angeli, demetite omnes homines viventes, ut moriantur : a quoniam maturavit, » id est matura csl, « messis, » id est quia completus est electorum omuiumque hominum numerus, ac mundi sæcula a Deo prostituta jam evoluta sunl ; ac proinde Deus illis finem imponere decrevit. Ha Ruperlus, Haymo, Lyranus et Vatablus. Proprio autem impiorum maturitas significat tempus eorum post felicem vitam decursam, cum nimirum illa in omni voluptate et turpitudine usque ad maturam ætalein esi transacta : tunc enim maturitas est tam ælalis quam iniquitatis, quasi segetis quæ poscit manum el falcem messoris, ul in tartaro, velut horreo condantur. Huc allusit Christus, *Matth.* cap. xiii, 39 : « Messis, ait, consummatio siedili est; messores autem angeli sunt, n Et mox vers. 41 : « Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia

(!) Quo i secunda persona subito transit in tertiam, nihil potest habere difficultatis in loco, in quo iterum iteruinque mutatur persona.

sandali, ct eos qui faciunt iniquitatem : cl mittent cos in caminum ignis, p Hue quoque allusit S. Joannes, Apoc. cap. .\iv, 15, ubi vidit tres angelos cum falcibus demetentes messem, et vindemiantes botros terne. Ibidem P. Alcazar censet primum angelum, qui vers. 15 dicit : a Mitto falcem tuam et mete, quia venit hora ul metatur, quoniam aruit messis terræ,» ad litteram esse Joelem, qui hic idem dicit quod angelus ille Joannis : secundum, qui vers. 17, vindemiat botros terra'., esse Alosen qui est typus sapienti® : tertium vers. 18, qui secundum admonet ut botros vindemiet, esse Eliam, qui est typus zeli : hæc cnim demessio cl vindemia terræ erit opus fuinmæ Dei sapienti® æque ac zeli.

Porro addit Alcazar Joelem, æque acJoannem, messi jungere vindemiam hoc sensu , *q. d.* Vos, o messores, id esi prædicatores Evangelici, strenue predicando insistile messi Dei colligendæ ; ncque enim vobis laborantibus et sudantibus deerit vini copia et affluentia, quæ vos reficiat et soletur. Nam cum vos totos in messem Domini impendetis, Dominus vicissim vindemiæ curam suscipiet, imo messem vestram illico in vineam maturam convertet, et ex ca exprimet inustum delicatissimum. Nihil enim est quod prædicatores ita recreet, nullum vinum sapidius, quam copios&seges et fructus praedicationis ipsorum. Dum enim vident tot converti, adeo sanctos evadere, imo martyres fleri, bibunt vinum consolationis suavissimum. Verum hic sensus nec est litteralis, ut palet, sed potius litterali, qui esi de damnatione reproborum, adversus el oppositus : ac consequenter neo est mysticus. Hic enim fundari debet in litterali, eique congrue et ex æquo respondere, ut ei naturaliter insertus, el quasi innatus videatur.

Venite, et descendite, quia plexum est torcilar — botris el uvis : in illud ergo vos, o angeli, descendite, ut hasce uvas prematis el calcetis, uti habent Septuaginta. Torcular hoc, sive prælum plenum uvis, id csl impiis premendis el conculcandis, erit gehenna, sive infernus. Unde Chaldæus vertit : *Conculcale interfectos.* Nola metaphoram : *calcare* cnim *torcular,* in Scriptura significat ulcisci, et acres pœnas de reo sumere ; quia siculi toi culari vinum, ita vindicta et supplicio sanguis, anima et vita exprimitur. Sic *Thrcn.* cap. i, 15, dicitur: «Torcular calcavit Dominus virgini fili® Juda. » El *haiæ* cap. Lxiii, 3 : « Torcular calcavi solus, etc.,calcavi eos in furore meo, cl conculcavi eos in ira mea. n Et Apoca/. cap. xix, 13: « Ipse (Christus) reget eas (gentes infideles et impias) in virga ferrea : el ipse calcat torcular vini furoris ire Dei omnipotentis. » Vide ibi dicta.

r«r i 1L Pupuli puplli (hoc csl, plurimi populi scilicet erunt) ix valle concisioni*,— id est Josaphat, ubi concidentur, id est perdentur impii, juxla illud *Psalm.* cxxvni : « Dominus justus concidet cervices peccatorum. » Ha S. Hieronymus, *q. d.* 0 quot populi, quot turb e, o quot gentes concidentur in valle Josaphat! Ita Vatablus. Unde Septuaginta vertunt : *Sonitus auditi sunt in valle judicii.* llebræunienim significat tumultus et strepitus turbarum el populi multi. Unde Syrus vertit : *Murmur* (fremitus) *clamoris in profundo cœluum* (in valle congregationis populi); Arabicus : *Hic est tumultus casuum, quorum incursus in valle Josaphat.*

Nota: llebræum ynnc/ mru/ s, *primo,* verti potest concisionisJla vertunt Aquila, Symmachus, Quinta editio et Noster. Valiti concionb.nwl-

Secundo, charuts verti potest, *tribulationis, trituralionis,* vel tribulæ, sive Irah® ferrai® et denlabe, instar serre ad serrandum, qua grana ex aristis quasi serrando excutiuntur, triturantur cl a paleis separantur. Undo Tigurina vertit : Tartar, *turba conveniunt in valle excussionis;* alii, *in valle serrationis;* Chaldæus, in *valle divisionis judicii;* ahi, *in valle concisionis,* id csl *separationis,* in qua scilicet boni a malis, trilicum a palea, agni ab lundis separabuntur. Ha Remigios et Lyranus. Ubi nota: Congruo respondet hæc tribula passiva impiorum tribulæ activa; eorumdem, qua ipsi tribularunt in hac vita pios et justos. Justum csl cnim ut tribulationem injustam, quam aliis intulerunt, ipsi sentiant et subeant. Rursum, tribula hrec apte respondet torculari, dc quo præcessit. Tunc cnim excutienda est, æque ac exprimenda omnis impiorum felicitas, ct humor pristinae felicitatis, ait P. Pineda in *Job* cap. xxiv, 24.

Tertio, Vatablus : Vallis, ait, dicitur *charuts,* id est concisionis, vel decisionis, id est *judicii definiti, determinati et concisi.* Unde Septuaginta ct Theodotion vertunt, JUr,; r/u rü; id est, *causæ et judicii.* Rursum vallis *concisionis,* id est decuriationis ct abbreviations, ut verlit Syrus hic ct Noster, *Isaiæ* cap. x, 23, est vallis in qua concisus, curtus, brevis et exiguus conflabitur Beatorum numerus. Ubi nola : Pulchra est antithesis inler gonlium omnium immensam multitudinem, ct concisionem sive abbreviationem : amputatis cnim, resectis cl rejectis impiis, quorum infinitus est numerus, colliget Deus brevem quamdam justorum ct electorum summam cl numerum, juxta illud *Isaiæ* cap. x, 23 : «Consummationem cl abbreviationem Dominus Deus exercituum faciei in medio omnis terre : » sicut in tritura, rejectis paleis, pauca restant tritici grana.

Quarto, vallis *charuts* verti potest *vallis excisionis, consumptionis, excidii,* scilicet impiorum.

Quinto, charuts significat aurum concisum, vel confusum, aut potius precisimi, discretum el separatum, id est expurgalissimum, quod obrizum vocant. Sicut ergo Homæ Vaticanus vocalur Mons aureus, quia in co crucifixus est S. Petrus Apostolorum princeps: ita vallis Josaphat vocari potest Vallis aurea, tum quia sanctis cl electis erit aurea et felicissima, æque ac reprobis ferrea ct

infelicissima, tum quia excoctis in judicio sordibus peccatorum, purum aurum remanebit, inquit ex Hebræis S. Hieronymus; tum quia in judicio, Christi justitia, et Sanctorum charitas cl gloria fulgebit ul aurum.

Sexto, charuts, id csl concisus, vel praeimus, vocatur vir acutus, sollicitus, acer et strenuus. Vallis ergo *charuts* verti potest primo, *vallis acuta* vel aspera, nimirum reprobis, uli apud Lovanium est *Asper collis,* ita dictus ab ascensu arduo olim et præruplo, in quo visitur imago miraculosa B. Virginis, qua» inde Aspericollensis nuncupatur. *Secundo : Vallis sollicitorum ct anxiorum* ubi scilicet impii dicent montibus : a Cadite super nos; cl collibus : Operite nos. d Tertio, *Vallis acrium, fortium et strenuorum,* ubi scilicet sancti Apostoli, virgines et martyres, qui fortiter usque ad mortuu pro virtute laborarunt cl certarunt, a Christo judice coronabuntur. Ita P. Pineda in *Salomon.* prœvio lib. IV, cap. xviii. Ubi nota: Hebræi non habent verba composita, sed ca per simplex significant, v. g. ynn *charuts* significat cadere cum suis compositis, puta concidere, excidere, precidere, succidere, etc. Hinc tanta ex Hcbræo sensuum varietas, ct versionum multiplicitas, quæ magnam conceptuum rerumque copiam contionatoribus subministrat, uli palet hic in *charuts.*

ven. is. Soi. et luxa odtexebrati sum — in die judicii tam calamitoso et horribili; non enim agit hic do signis judicio pneviis : de his enim egit cap. n, 30, sed de ipso judicio, cum ad illud omnes cogentur in vallem Josaphat. Nola hyperbolicam hypallagen crebram apud Prophetas, qua dicam solem, lunam cl stellas obscurandas e>se, cum significare volunt magnitudinem et atrocitatem aflbi lionis, timoris cl horroris, *g. d.* Dies ille (judicii) tant® calamitatis erit, ul hominibus ex illa attonitis ct consternatis, ac ad vultum irati judicis expavescentibus, sol, luna et stella deficere ct obscurari videantur. Mœstis enim ct pavidis omnia videntur tristia, inœsta et atra. Similis phrasis est Isa/œcap. xiii, 19, *Amos* cap. vin, 9, ct alibi. Vido Can. XXXII *in Isaiam.* Ila S. Hieronymus, Remigius cl Rupcrtus.

Addunt aliqui revera in die judicii obscurandum esse solem, lunam ct stellas, ut judici creatori suo so conforment, ejusque iram el indignationem parlim induant, parlim excipiant, co quod impiis in suis sceleribus luxerint el servierint, ideoque verecundcnlur, ct quasi sibi timentes a vultu irati judicis se abscondant. Ila S. Hieronymus. Aut quia tanta erit claritas Christi aliorumque corporum beatorum, ul suo fulgore offuscent lucem solisti stellarum, ita Remigius d Lyranus.

Alii apud Origencin, tract. 30 *in Matth.,* censent solem cl stellas obscurandas a fumo, qui prodibit ex igne conflagrationis mundi. Alii ex defectu nutrimenti; censent enim, sicut lucerna alitur oleo, sic et solem d stellas vapore, sinnlive re ali, coque deficiente exstingui; sed hoc refellunt Physici.

Symbolice, Orígenes ibidem: «Sicut, inquit, in dfepensatione crucis (dum Christus in cruce penderel) sole deficiente, tenebra fiche *unt super universam terram: sic signo (cruce) Filii hominis apparente in codo in die judicii, deficiet solis lumen, el luna, ct stellarum, quasi consumptam a multa virtute signi illius. »

Allegorica Haymo : Sol, ait, est Christus, luna B. Virgo, stella Sancti, qui lucem , id est serenitatem et favorem vultus sui, retrahunt a reprobis. Ex adverso Orígenes loco citato: Sol, ait, mundi hujus est diabolus, luna est Ecclesia malignantium, stella sunt pseudopropheta et baratici , quasi slellœ cadent de calo, id est, de sua dignitate el gradu excident in die judicii, quando sententiam damnationis a Christo accipient.

Tropologice Hugo Victorious : « Sol, ail, est Tn?-»u. mundi philosophia: luna sæcularis potentia; steihe calera polestates subdita?. Sol ergo cl luna in Josaphat, id est in humilitate judicii obtenebra^ sunt : quia ex quo sapientes hujus mundi, potentes hujus sœculi ad fidei claritatem accesserunt, statini sui erroris tenebras agnoverunt. Stella vero retraxerunt splendorem suum; quia dum discipulos Christi in causa fidei conlemplum arripere mundi, cl abjectionem sui agoneinque sitire martyrii; dum eos fulgentes signis, ornatos prodigiis, gloriosos miraculis prospexerunt, mox ab elatione conversi, a dignitate terrena prostrali, humilitatem Christi sectati, colla fidei subdiderunt. »

16. Ü0MIMS DE S10X RUGIET. — ChristUS jlldex Ven <«- impiis terribilis, tanquam leo de tribu Juda, *Apot.* cap. v, 5, rugiet de Sion, uli leo rugit, cum c specula speculatur cl prospicit hostem, g. *d.* Christus judex sedens in aere super vallem Josaphat, ut supra Sion d Jerusalem (li.ee cnim vicina sunl d contigua), spirans iras d ignes in impios quasi leo, fulmen, id csl sententiam aterine damnationis, horribili voce, d quasi rugilu in eosdem pronuntiabit d intorquebit, adeo ut hac voce coeli d terra conculi et tremere videantur , sicut ad rugitum leonis tremit tota domus. Est hyperbole. Ha Lyranus.

Mystice Rupcrtus : Dc Sion d de Jerusalem, id csl, inquit, de medio angelorum ct hominum beatorum, quibus in die judicii cingetur, Christus rugiet in impios. Minus recte Arias vertit : *Pro Sion et pro Jerusalem,* id csl pro vindicanda Ecclesia sua suisque electis rugiet Christus contra sceleratos, qui eam afflixerunt.

Et MovEiHJMun coeli LT terra. — Censent aliqui coelos el terram, tolumque orbem quasi conturbatum et indignantem ad passionem sui creatoris, in Christi cruce d morte fuisse concussum, cl o suo centro convulsum, purique modo concutiendum el convellendum, cum Christus judex ejus sedebit iu valle Josaphat. Pugnabit cnim

cum illo orbis terrarum conira insensatos, Sapint. cap. v. 2L Prius probant ex *Matth.* cap. xtnr, 51 , ubi dicitur quod, Christo pendente in cruce, non tantum petræ scissa?, et monumenta aperta, sed et terra (utique tota, pula globus ipse terra?) mola sit. Terra enim suo motu, ct quasi sensu significabat Christum qui patiebatur esse Deum, cumque terram conquassare, terramque ob tantum scelus in Dominum suum admissum hominibus quasi indignari, in cosque vindicem insurgere.

Mystice, significabatur nova terra cl novus mundus fidelium, per Christum instituendus. Insuper commovenda fore per hanc Christi necem, terrea el saxea hominum corda ad poenitentiam. Utrumque probant ex illo Job cap. ix, G : *a* Qui commovet terram de loco suo, ct columna? ejus concutiuntur, p Ita consci Didymus in *Catena Græcorum Job* cap. i, 9, et favel ibidem Philippus presbyter, et Hugo Victorious hic, qui ait: « Vox Christi tam excelsa erit atque terribilis, ut cœloriun cardines et terrarum fundamenta quatiantur. »

Secundo, movebitur terra, quia dehiscet et absorbebit reprobos, mitlelquo in tartara; movebitur et cœlum, quia sinu suo excipiet Beatos, eisque quasi applaudet. Ha Lyranus.

Tertio, « movebuntur cœli, » id est cœliles, puta Beati, ad exsultandum et jubilandum, cum u Christo judice audient : « Venite, benedicti Patris mei, et terra, » id csl reprobi terrigenæ et terrm filii, ad tundendum pectora, vellendum crines, complodendum manus ct brachia, cum ab eodem rugiente audient : « Ile, maledicti, in ignem œternum. » Ita Remigius el llaymo.

Et Dominus spes roveti sui, — g. *d.* In illa die (judicii) rugiente Christo contremiscent cœli ct terra; populus autem ejus,puta verus Israel, non carnalis, sed spiritu dis, hoc esi fideles et sancti, securi el confidentes stabunt; nam confident in Deo suo, ab eoque sperabunt salutem, gloriam el regnum æternum; sperabunt, ct obtinebunt : Deus enim erit « spes, n id est complementum spei, sive adimplens et complens spem ipsorum. Idem erit eis a fortitudo, » corroborans eorum mentes ct corpora, faciensquc ca immortalia, œlerna el gloriosa. Hoc est quod ait Sapiens, cap. v, l : « Tunc stabunt justi in magna constantia adversus cos qui se angustiaverunt. »

Vtn.i7. 17. Et scietis quia ego Dohim's Deus vester , habitans in Sion. — Promittit liic Deus Sioni ct Hierosolyma ingentia ct multiplicia bona, quæ Judæi carnales carnalia exspectent in adventu sui Messia. Accedunt judaizantes Chiliasta?, qui ex hoc loco ct ex Apoc. cap. xx, 4, putarunt post resurrectionem ct diem judicii, sanctos hic in terra, puta in Jerusalem, cum Christo victuros in omnibus carnis deliciis, ct in omni felicitate terrena per mille annos, quibus exactis cos rapiendos in cœlum ad aeternam gloriam, ut dixi Apoc. cap. XX. Verum hic agi do Sione spirituali, non carnali, id est de Ecclesia cl electis Dei, non de Synagoga cl Judæis, deque spiritualibus ejus bonis, non carnalibus, palet primo ex eo quod hæc futura sint in fine mundi, cum scilicet Christus in valle Josaphat judicabit omnes omnium sæculorum gentes, uti dixit vers. 1, 2, f2. Unde vers. 13, jubet mitti falces, quibus omnes gentes demetantur. Quocirca, ut ait, sol ct luna obtenebrati sunl, et stcJhe retraxerunt splendorem suum, ct movebuntur cœli et terra. Quæ omnia significant hæc futura in fine,commotione ct mutatione lotius mundi. Frustra ergo Judæi hæc in hoc mundo ct in bac vita exspectant.

Secundo, quia Daniel, cap. ix, 2G, prædixit eversionem Hierosolyma? et templi factam a Tito cl Romanis fore perpetuam ct duraturam usque ad finem mundi; ergo hæc non spectant ad Sionis et Jerusalem terrestris restaurationem.

Tertio, quia certum csl multa hic non posse, nisi absurdissime, ad litteram carnaliler, uti sonant, accipi, sed accipienda esse mystice. Talia sunt in versu 18: «Stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte, cl per omnes rivos Juda ibunt aquæ, et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit torrentem spinarum, » etc.

Quarto, quia vers. 20, ail: « Judæa in æternum habitabitur, et Jerusalem in generatione et generationem; » ergo agit de Judæa ct Jerusalem cœlesti, non terrestri : illa enim œlerna erit, cum hæc sit temporalis.

Secunda sententia est S. Hieronymi, Remigii, Ruperli, Hugonis et Vatabli, qui hæc omnia usque ad finem capitis referunt ad primitivam Ecclesiam, ct ad charismata Spiritus Sancti in Pentecoste , de qua dixit cap. n, 28 : a Effundam Spiritum meum super omnem carnem. » « .Montes n ergo, inquil Vatablus, « sunt Apostoli eorumque successores; musium, verbum Dei et doctrina Evangelica : itidem ct lac : sed vinum robustis, lac parvulis datur, *q. d.* Apostoli assidue docebunt Evangelium. Alvei ct rivi sunt Ecclesia? particulares : aqua viva, verbum Dei: fons aquæ vivæ, copia prædicationis Evangelicæ cl inexhausta illa doctrina Evangelii, undo anima fidelium irrigantur : domus Dei Ecclesia. Egredietur autem opera prædicatorum. Torrens, Ecclesia: sellim, genus cedri electi,quod ul cedrus nescii corruptionem : ita fideles vivent vita œterna. Ægyplus et Idumæa, omnes nationes quæ non receperunt Christum, quæ gratiis illis erunt vacuæ : Juda el Jerusalem, Ecclesia militans, in qua fideles sunl viri Judæi vere confitentes Deum, q. *d.* Licet Ecclesia a mullis opprimatur, tamen manebit invicta. El mundabo fonte baptismatis vel sanguine Christi, sanguinem electorum, quem non mundaveram ante passionem Christi. »

Verum etsi hæc inchoate facta sint,et flant in Ecclesia militante, tamen plene ct perfecte fienl in triumphante; de ea enim proprie agit Pro-

pheta. Omnia enim hæc consequenter cl connexa crunt cum die judicii, quod flet in valle Jo^aphat, de quo egit toto cap. hucusque. Subjungit ergo congruo ordine judicio cl damnationi impiorum gloriam piorum ct electorum, quam ipsi a Christo judice in illa die accipient, ejusque copiam ct magnificentiam per varias metaphoras describit. Idem rursum confirmatur cx eo quod S. Joannes alludens, imo citans et interpretans Joclcm, iisdem pone verbis describat cœlcstem Jerusalem, cap. xxi, uti patebit ex parallelis utriusque, quæ mox combinabo. Ha explicant Rcmigius, llaymo, Rupertus, Hugo , Lyranus, Hibera, a Castro cl alii.

De hac ergo cadesti Jerusalem, sive cœtu Beatorum triumphante, dicit Joel *primo,* quod ejus cives, puta Beati, scient, id csl sentient, videbunt ct gustabunt, quod in ca, cl in illis ipsis,habitet Deus per gratiam ct gloriam, illisque ibidem suas opes, felicitatem et magnificentiam ostendat cl communicet, itaque cos beet, et ineffabili gaudio repleat. Hoc est quod huc alludens, totidem, imo pluribus verbis de eadem ail S. Joannes, *Apoc.* cap. XXI, 3 : « Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, ct habitabit cum cis. El ipsi populus ejus crunt, cl ipse Deus cum cis erit eorum Deus. »

Secundo, quod sit mons sanclus, quia sublimis csl ejus felicitas, æque ac sanctitas , quod S. Joannes, *Apoc.* cap. xxi, 10, ait : a El sustulit me in spirilu in montem magnum ct altum. »

TcrliOj quod sil Jerusalem sancta ; quod S. Joannes ibidem ait : « El ostendit mihi civitatem sanctam, Jerusalem descendentem de cœlo a l)eo. u Dicitur *Jerusalem,* id est visio pacis; quia in visiono Dei Beati frucniur pace summa, amplissima cl œlerna, puta bonorum omnium affluentia : hanc enim Hebræis significat pax. Dicitur sancta, quia in coelesti Ecclesia non est macula vel ruga, ut ait Apostolus *Ephes.* cap. v, 27 ; sed plena puritas, plena integritas, perfecta sanctitas. Unde de ca subdit : a Et alieni non transibunt per eam amplius. » Alludit ad alienigenas, puta Tyrios, Sidonios, Philislsos, Childæos, Romanos, qui profanaverunt cl vastaverunt Jerusalem , </. d. Pari modo Ecclesiam militantem polluerunt, vexarunt et afflixerunt pagani, Saraceni, hæretici, impii; sed cam translatam in cœlum, ct triumphantem non polluent, ncc affligent amplius. Huic parallelum est quod S. Joannes, *Apoc.* cap. xxi, 27 : a Non intrabit in eam aliquod coinquinatum , aut abominationem faciens, v Tropologico Hugo Victorinus : a Jerusalem, ait, id est Ecclesia, csl sancta in Sacramentis, in praeceptis, in judiciis, in consiliis, in promissis. Sacramenta siquidem ejus sunt sine fece, præccpla sine mole, judicia sine lite, consilia sino zelo, promissa sine fuco fallacia, sine zelo invidile, sino lite controversiis, sino molo angaria*, sine fr*c concupiscentia. Est ergo sancta, cujus est contemplativus intellectus, coelestis affectus, spiritualis sensus, angelicus actus. »

Quarto, quod in ca a stillabunt montes dulcedinem , ct colles fluent lacte, et per omnes rivos Juda ibunt aquæ, ct fons de domo Domini egredietur , ct irrigabit torrentem spinarum. » Huic respondet quod ail Joannes Apoca/ , cap. xxn, 1 : « El ostendit mihi fluvium aquæ vitæ splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei ct Agni ; ct ex utraque parte fluminis lignum vite afferens fructus duodecim , per menses singulos reddens fruclum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium. » Qu«-

Quinto : a El Judæa in æternum habitabitur, ct Jerusalem in generatione cl generationem. » Huic æquipollel id quod ail S. Joannes cap. xxi, 16: g Civitas in quadro positi csl; > et vers. 18 : < Et crai structura muri ejus cx lapide jáspide; » et cap. xxn, 5 : < Nox ultra non crii, etc., quoniam Dominus Deus illuminabit illos, ct regnabunt in sæcula sæculorum. p Qaia-

18. St illabuat moxtes dulcedines, — 7. *d.* Tunc in montibus illis calentibus, puta in Siene cœlesli,quæ sita est cl fundata in montibus lum <adi empyrei, tum æternitatis cl divinitatis SS. Trinitatis , implebitur illud toties de terra sancta licte ct incile manante promissum, ac decantatum ; hoc csl, tunc Bcalis in cado vita erit jucuncissima, omnibus bonis ct deliciis affluens, ct omnes a rivi Juda, » id est omnes potentia», omnes vires, omnes sensus , omnia ora, omnes lingua Sanctorum Deo confitentium et hudmtium (hos enim hebraice significat Juda) manabunt, scilicet perennibus aquis laudis, gratiarum actionis cl jubili, æque ac voluptatum el bonorum omnium. Veri. is.

Symbolice, a Castro per *mon'es* accipit lres personas divinas, quæ creatis omnibus lotoquc mundo eminent, quasi divini montes. Ex his enim omne genus suavitatis profluet in terram illam viventium, qua inebriabuntur omnes Beati, ct colles beatorum spirituum fluent candidissimum lac cognitionis ct puritatis angelica, atque per omnes rivos, puta per cæteros beatos homines, fluent aquæ gaudiorum, quia omnes affluent Dei possessione cl fruitione. Hoc est quod ait Psaltes, *Psahn.* xxxv,9: « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, ct torrente (non scypho, non poculo, sed torrente) voluptatis tuæ potabis cos. P Torrens, ait ibidem S. Augustinus, lum impetum, lum copiam voluptatis significai : a Quoniam apud te csl fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. »

Tropologice Hugo Victorinus : « Montes, ait, sunl contemplationum sublimia, colles innocentia opera, rivi pœnitentiæ exercitia : dulcedo est perfecta dilectio, lac est sancla devotio, aqua devota compunctio; in illa ergo die, hoc c>t, in illa unionis felicitate, sponsa per gaudium conlempiationis dulcedinem accipit perfecta dilectionis;

i (¡na descendens, et ad seipsani rediens affluit lacte devotionis : unde sese prœ amore supernorum crucians, immergitur aquis compunctionis, indeque egrediens per poenitentiam excreetur asperam. Post hæc ad innocentiae trahitur opera, demum ad contemplationis avolat fastigia, dicens : Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? «

Et fons de domo Domini Jde throno Dei) egreiukiir. — Fons hic, sive, ut S. Joannes, *Apocal.* xxir, 1, vocat, fluvius procedens de sede Dei et agni, est profluvium bonorum, quod Deus emanat et effundit in Beatos per sui visionem beatificam, uti dixi *Apoc.* XXII.

Et IRRIGABIT TORRENTEM SPINARE)!. — Nota *primo:* Pro *torrentem* hebraice est Snj *nachal,* quod significat vallem angustam, indeque torrentem qui per eam decurrere solet. Unde *torrens* hic melonymicepro valle tali capitur, ct Symmachus vertit, *vallem;* sed maluit Interpres vertere *torrentem* quam *vallem,* ut persistat in metaphora fontis, ct ejus exuberantiam ostendat. Nam, ut ait S. Bernardus in *Meditai.* cap. iv, « in torrente illius voluptatis nihil ultra appetet cumulata satietas, tanta erit felicitas. Ibi siquidem erit cumulus felicitatis, supereminens gloria, et superabundóos lælitia. d

Scuta et ^'"7* *Secundo,* pro *spinarum* hebraice et chaldaice c-t illudquo quasi nomen proprium in latina versione retinent Lyranus et Vatablus, item Syrus v»'* l ct Arabicus uterque; sed Theodotion, Symmachus el Noster vertunt,*spinarum;* Septuaginta, *funiculo, rum;* Nazianzenus, orat. 40 *in* S. *Baptisma, juncorum.* Audi S. Hieronymum : a Septuaginta transtulerunt *torrentem funiculorum,* id est,

axeb*', quod aut funiculum significat, aut juxta / Egyptios mensuram certi itineris. In Nilo enim solent naves funibus trahere certa habentes spatia, quæ appellant funiculos, ul labori defessorum recentia trahentium colla succedant, n Torrens ergo funiculorum est torrens haercdilarius, quem scilicet funiculis dimetiuntur, et inter hæredes, puta cadi cives, dividunt. Porro *Setlim* locus est trans lacum Asphaltitem in Moab, sex rnilliaribus distans a Liviadc urbe, ubi filii Israel fornicati sunt, coluerunlque Beelphegor, ideoque a Deo casi sunt, *Num.* xxv, i. Ibi arbores nascentes a loco dicte sunt *sellini,* eranique hæc ligna telimi imputribilia, et, ut vertunt Septuaginta, *Eiod.* xxv,5,«nuni. Unde llebrœi censent ca fuisse optimum cedrorum genus. Erant enim levissima, fortissima, solidissima, pulcherrima, el tam graves uibores, ul latissima ex illis tabulala cæderculur, ait S. Hieronymus. Quocirca ex illis facta erat arca Testamenti, tabernaculum ejusque vasa, uli dixi Exud. cap. xxv, 5. Noster hic cl *Isaia,* cap. xu, 10, *settim* vertit *spinam,* non quod spina sit, sed quod spinæ alba; coloro ct foliis sit sinuhs. Minus cigo verisimile est quod cenici Lyranus, Sellim e^e Celtm, id est Græciam, unde egressus dicitur Alexander Magnus, I *Machab.* cap. i, I ; nam *Setlim* per *samedi, Cdlim* per *caph* scribitur, et longissime distat a Jerusalem. Nec placet quod ex R. Saadia scribit Arias, torrentem Settim esso torrentem, qui in Jordanem influit juxta urbem Sellini. Nemo enim chorographorum hujus torrentis vel urbis meminit.

Ex dictis patet hæc omnia non carnaliter, ut sonant, sed mystice esse accipienda; nec enim ullus unquam fuit, vel erit fons, qui de Jerusalem egrediatur, et tanto terrarum tractu transmisso effundat se in campestria Moab, ubi est torrens ct vallis Settim. Vallis ergo Setlim, æque ac arca el tabernaculum, facta ex lignis Settim, significant locum Beatorum in cœlo empyrco, quem Deus in sua amœnilate, deliciis el pulchritudine in œternum conservabit; quia jugiter velut fons perennis in illuni, œquo ac incolas ejus, puta in Beatorum animas et corpora influet perpetuum virorem omnis graliæ et gloria;, ut fiant sellini, id est immortalia et imputribilia, ac candicantia ut spinæ, instar fluvii irrigantis el fecundantis paradisum, qui perennem ei virorem ct fructus amoenissimos afferebat, *Genes,* n, G. Ha Ruperlus, Lyranus, Ribera, Emmanuel ct alii. Vide dicta *Apocal.* xxn, l et 2.

Allegorico S. Hieronymus, in *Apoloij. ad Pammachium,* pro lib. *Adversus Jovin.* in fine : « Christus, inquit, virgo, mater virginis nostri, virgo perpetua, mater et virgo, etc. Hortus conclusus, fons signatus, de quo fonie ille fluvius manat juxta Joel, qui irrigat torrentem vel funium, vel spinarum; funium peccatorum, quibus ante alligabamur : spinarum, quæ suffocant sementem palrisfamilias. n B. Virgo ergo csl fons, ex quo manavit fluvius, id est Christus irrigans torrentem funium ct spinarum, id est peccatorum et viliorum nostrorum.

Hinc mystice Nazianzenus loco citato, per hunc fontem accipit baptismum; S. Hieronymus hic gratiam Spiritus Sancti, quæ a Deo promanans, cx terra cordis spinas viliorum evellit, ct pro eis virtutes quasi arbores fructiferas inserit, ut spinas nostras ait S. Hieronymus : « el vilia atque peccata, quæ nullam frugem habuere jusliliæ, commutent in Domini novalia, ct ariditatem nostram rigent aquis largissimis, ct pro spinis et vepribus flores virtutum multiplices germinemus, ct in eo loco ubi quondam fornicatus est Israel, et initiatus est Beelphegor (deo obscenitatis) lilia castitatis, et rosœ pudoris ac virginitatis exuberent. » Sic et Remigias, Hugo, Arias.

Unde Hugo Victorious : Torrens, ait, spinarum csl impetus, fervor el crudelitas gentium. Porro fons de domo egressus torrentem spinarum rigavii, quando per Apo tolos el eorum successores Evangelica doctrina gentilem populum a crudelilate convertit, fide initiavit, el ad baptismi gratiam perduxit.

Quaeres cur *Setlim* significet locum Beaturum? Seitim»

fnlt ty- fn" 1MÎ1AM- loxiu. p,inia> Respondeo, *primo,* quin in Settim fuit ultima mansio Hcbræorum in deserto, *Numcr.* xxxm, 19, ubi Setlim vocatur Abelsatim,cx qua proxime ingrossi sunt liebrad in terram promissam. Undo in cam ex Sellim exploratores misit Josué, cap. n, 1. Sicut ergo terra promissa typus erat cœli, sic et ei vicinum Sellim.

secu tu *Secundo,* quia in Setlim, ut palet *Numcr.* xxv, 1, Israel benedictus fuit a Beo per Balaam, magnificis mullisque benedictionibus quæ recensentur, *Numcr.* xxm cl xxiv, qui fuit typus, simili modo Sanctos in cadis benedicendos a Deo omni benedictione cœlcsti.

Tenu. *Tertio,* quia Balaam, *Numcr.* xxiv, 5, inter alias benedictiones, quas Deo afflatus Israeli imprecatur, affert hanc : « Quam pulchra tabernacula tua Jacob, el tentoria tua Israel! ut valles nemorosæ, ul horli juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri propo aquas. Eluet aqua de situla ejus, et semen illius erit in aquas multas. » Quæ oplime conveniunt mystico Israeli el Sellim, id est cœlitibus et cœlo, coque videtur hic alludere Joel, dum ait : « Per omnes rivos Judce ibunt aqure, et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit torrentem spinarum, d hebraice *settim.* S. Gregenlius Archiepiscopus Thephrensis, *Disputat, cum Ilcrbano Judao,* tom. IV *Dihlioth. SS. Patrum,* legit : *Torrentem juncorum;* ct per *fontem* hunc accipit « inenarrabile illud gaudium et læliliain inexplicabilem, et fruitionem, cl odoris suavitatem Spiritus Sancti, quæ ex ipso prepotente Deo ine Habiliter et perennili r manat, et rigabit sanctorum agmina, ct cor ipsorum tremenda illa ct incomparabili suavitate implebit. » Ikec comparantur juncis; quia sicut junci, ulpole sicci cl fungosi, sitiunt ct bibunt aquam copiosam ; ita Sancti sitiunt ct bibunt pelagus divinæ voluptatis, juxta illud : a Torrente voluptatis luæ polabis eos. »

Qnuia. *Quarto,* ligna sellim imputribilia significant corpora Beatorum impassibilia. Rursum, sicut area el tabernaculum compacta erant ex tabulis sellim; sic Ecclesia cœlcslis compaginabitur ex sancite ct elcclis Dei : arca enim existens in Sancio sanctorum, habens super sc propiliatorium quasi thronum Dei, ct ulrinquo Cherubmos, Ecclesiæ cœlcslis typum gessit.

Qamu *Quinto,* in Setlim Phinccs suo zelo occidens fornicantes, placavit Deum, expiavit scelus populi , cl maledictionem plagamque ei a Deo immissam vcrlit in benedictionem, *Numcr.* xxv, 7. Ila Christi zelus, quo abolevit peccatum, et ab eo suos expiavit, in cœlo settim, id est spinas mortalitatis, cl maledictionem laborum ct dolorum, a Deo Adíe cl posteris inflictam, *Genes.* m, 18, convertet in benedictionem gaudiorum cl bonorum omnium.

Stm. *Sexto,* in Sellim Balaam dixit et praedixit do Israele : « Oriclur stella ex Jacob. » Stella est Christus, qui licet corporaliter ortus et naius sit ex Jacobæis, sive Israeliti* in Bethlehem, tamen spirilualitcr et glorioso orietur ex eis, imo præcis post resurrectionem, quasi sol in cœlo, illuminans ct beans omnes veros Israelitas : slellæ enim proprius locus est cœlum, non terra.

Denique juxla Setlim , pula in Cides, Moses c petra elicuit fontem aquarum decurrentem per solitudinem, forte per Sellim, *Numcr.* xx,H. Rursum, *Numcr.* xxi, 17, Deus dedit Mosi et ilebræte puteum aquarum, cui ipsi accinuerunt : « Ascendat pulcus, puteus quem foderunt principes,et paraverunt duces multitudinis in datore legis, ct in baculis suis. » Ad hæc loca et aquas hasce videtur alludere hic Joel in hisce rivis Juda, ct fonte Dei irrigante Sellim; præsertim quia Chaldæus ct alii censent petram illam Moysis, ejusque fontem aquarum comitatam fuisse Hebreos per Sellim, aliaque deserti loca,illudque velle Apostolum, I Cor. x, 4, cum ait : « Bibebant autem de spirituali consequente cos petra.» Vide dicta iYum. xxi, 19. Pari enim modo fons ille aquarum viventium ubique comitabitur Beatos in ccelo empyreo.

19. ÆgVPTLS IX DESOLATIONEM ERIT, ET IdQMXA ix desertum perditionis. — Nominal *Ægyptum,* quia ipsa superstitionis et idololatriæ fuit inventrix ct magistra, ideoque Judæis ct animo infesta, cl exemplo ac vicinia sua noxia, utpotc pelliciens cos ad suum Apim : hunc enim Jeroboam expressit vitulis aureis, quos in Dan ct Bethel erexit , populoque quasi numina adorandos propo- |3%
suit. Nominat *Iduirvram,* quia perpetuo fuitæmula ct hostis populo Dei, scilicet Judæorum. Unde Edom vel Idumœa hebraice idem esi quod terrena ct cruenta : Misraim, id est Ægyptus, idem est quod angustians, coarctans, tribulans, ait S. Hieronymus; sed sub his per synecdochen cæteros gentes idololatras, infideles et impias intelligit, (*j.d.* Ægyptii, Idumæi, ct eis in impietate similes cæleræ gentes perdentur, earumque regiones tot peccatis pollutæ desolabuntur, atque ipsi ibunt in tartara in dic judicii, cum Judæi, id est fideles confitentes et laudantes Deum, salvabuntur, ibuntquo in Sion cœlestem»

20. JI'DXA IX XTERXLM HABITABITUR. — Patet IIOC Vers. 2), de terrena Judæa, ut volunt Judæi, non intelligi. Nam hæc in fine mundi pariter suum habebit finem, cl quia S. Scriptura promittit Judæis, æque ac aliis gentibus, pusi banc vitam , ct post resurrectionem in fine mundi regnum œternum ct gloriosum in cœlis. Ergo necease est hæc accipere de Judæa et Jerusalem cœlcsti, uli pluribus ostendit vers. 17. Cœlum ergo einpyreum dicilur Judæa, id est confessio ct laus Dei, quia m co jugiter Saneli Deum laudani laudabuntque in œtemum ; et, ul ait Tobias cap. xiii, 22 : < Per vicos ejus alleluia cantabitur. » Et Psalles, *Psalm.* Lxxxiii, 5 : a Beali qui habitant in domo tua, Domine : in sæcula sæculorum laudabunt te. » Hoc enim est otiosum eorum negotium, el negotiosum otium.

Idem cœlum, vel potius pars et civitas cœli, in ‹ aa simul quasi cives degent Beati, frítenles Deo (i Christo, vocatur Jerusalem, id est visio pacis, i ! est possessio bonorum omnium, toliusque r temilalis, quin cl ipsius Dei ac sanclissimre Tri- ! itatis; hæc enim erit sors et hœreditas æterna Sindorum. Ibi enim Deus erit omnia in omnibus, j xta illud Sapientis :

Te cernere finis,
Principium, rector, <lux, semits, terminus idem.

Tropologice Hugo Viclorinus : « Judæa, inquit, et Jerusalem in aeternum habitabuntur; Judæa confessio, Jerusalem dicitur pacis visio. Mens enim devota et perfecta, vel ad sui descendens cognitionem delicta confitetur Deo per humilitatem compunctionis; vel ad Dei ascendens cognitionem, per gratiam contemplationis sublimatur ad visionem pacis; et tunc m voce exsultationis et confessionis sonus in ea fit epulantis : nunquam fidelis anima deserit Judæam, quia vel compuncta confitetur scelera, vel devola gratias agit propter gratiæ munera, vel sublimata eructit hymnum recipiens praemia. »

vm. *t*. 21. Et mundabo sanguinem eorum, quem (male Complutensia legunt, *quos)* non mundaveram. — llibbini, ut R. Abraham elR. Kimchi, ex Hobræo sic vertunt et explicant, « et mundabo, » id est spoliabo / Egyptios suis opibus, casque dabo Judæis in adventu Messiæ : at « sanguinem eorum (ab eis injuste in Judæa effusum) non mundabo, » *g. d.* Non condonabo cis cædcs et strages Judœis illatas, sed ob eas illos morte puniam. Verum hiulca et torti est hæc venio et explicatio. Nam zi *sanguinem eorum* perlinet ad *mundabo,* quod præcessit, non ad *non mundabo,* quod sequitur. Ergo supplendum est in llebræo de more relativum nuNoscer, id est *quem,* sicque cum Nostro vertendum : *Et mundabo sanguinem eorum* (puta Judæorum et Hierosolymitanorum, de quibus proximo fuit sermo, id est fidelium et electorum meorum), *quem non mundavi.*

Jam tripliciter id exponi potest. *Primo, q. d.* Sanguinem, id est homicidia, et quœvis alia scelera (horum enim symbolum in Scriptura est sanguis) quæ aule passionem Christi, et ante adventum Spiritus Sancti non mundavi, eo adveniente in Pentecoste emundabo : lustrationes enim et cœrcmoniæ veterisTeslamenlicorpus tantum abluebant, et conscientiam non emundabant, *Hebr.* n, 9. Ila S. Hieronymus et Arias, qui putant Joelem redire ad effusionem Spiritus Sancti, de qua dixit cap. n, 28; aut . Haymo , *q. d.* Peccata quæ electi in hac vita perpetrarunt, nec plene emendarunt, ego in morte , vel post mortem m Purgatorio expiabo, ut mundati cœlum ingredi pos int. Aut, ut Hibera, q. d. Auferam peccata, et poenam sanguinis Christi et Apostolorum a Judœis, quem ipsi oliiu sibi imprecati sunt, dicentes : a Sanguis ejus super nos et super filios nostros; » nam sub diem judicii convertentur Judæi ad Christum.

Secundo et melius, Lyranus el Dionysius : « Mundabo,® id est, mundum declarabo sanguinem servorum meorum, ab / Egyptiis et Idumæis, aliisque tyrannis quasi immundum, et reum damnatum et effusum, quod antea non declaravi. Hebræum enim HpJ *nicka,* significat mundare, innocentem declarare, absolvere eteximere. Unde Marinus in *Léxico* hunc locum ita vertit : *Absolvam sanguinem quem non absolveram;* Syrus et Arabicus uterque : *Ulciscar sanguinem eorum, et non parcam ;* qui enim non absolvit reum, ei non parcit, si sit judex, uti hic est.

Tertio et genuine, q. *d.* In die judicii a mundabo, » id est ulciscar sanguinem fidelium meorum injuste ab / Egyptiis aliisque impiis effusum, quem antea non sum ullus : quo facto a Dominus , » Christus, « commorabitur, » et gloriose cum suis fidelibus regnabit perpetim in « Sion » cadesti. Unde Chaldæus, Septuaginta, Syrus el Arabicus uterque pro *mundabo* vertunt, *vindicabo.* Hanc enim vindiciam petunt animæ Sanctorum dicentes : a Usquequo, Domine, sanctus et verus, non judicas et vindicas sanguinem nostrum, » *Apocal.* vi, 10. ItaS. Hieronymus, Th codoretus, Remigios, Hugo et a Castro. Plane enim réÿpicit ad sanguinem de quo paulo ante dixit: a Proco quod inique egerint (/ Egyptii et Idumiei) in filios Juda, el effuderint sanguinem innocentem in terra sua. » Nec mireris *mundare sanguinem* significare vindicare sanguinem. Nani phrasi Scripture , terra recipiens sanguinem innocentem et injuste effusum, eo ipso censetur pollui fierique iiritounda, a qua pollutione et immunditie mundatur et expiatur, dum a judice et vindice puniuntur et plectuntur homicidæ qui eum effuderunt, ut palet *Psalm,* cv, 38 : «Infecta est terra in sanguinibus. » *Jerem.* n, 3 i : « In alis tuis inventus csl sanguis animarum pauperum, » *q. d.* Ob sanguinem fusum immunda es, ergo per vindictam emundabo te. Sic Salomon ait B make, III *Peg.* n, 31 : « Amovebis sangui..cm inonoccntem, qui effusus est a Joab, a me, et a domo patris mei ; *amovebis,* vindicando ejus homicidia, quibus occidit Aimer cl Amasam, cumque pari modo occidendo. *Ezechid* vu , 23 : « Terra plena csl judicio, w id est reatu « sanguinum. » *Isaiæ* XXVI, 21 : « Ecce enim Dominus egredietur de loco suo , ut visitet iniquitatem habitatoris terne contra eum : et revelabit terra sanguinem suum, et non operiet ultra interfectos suos,® ad quem locum videtur alludere hic Joel : idem enim dicit. Hac decausa jubebat Deus Judœis, ul, invento cadavere alicujus occisi, magistratus urbis vicióte pro expiatione terræ offerret vitulam, *Dcutcr.* xxi, 3. Vide ibi dicta. Clarissime vero Ezechiel, cap. xxiv, 6 : « Væ, ait, civitati sanguinum ! etc. Sanguis enim ejus in medio ejus est, sup r limpidis-

simam petram effudit illum, etc. : L't superindur Tern indignationem meam, cl vindicta ulciscerer : dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam, ne operiretur.» Quod explicans versu 13 : « Immunditia, ait, tua exeerabilis, quia mundare te volui, ct non cs mundata a sordibus tuis, sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te, » donec scilicet vindictam exeram in te; vindicta ergo sanguinis el scelerum est corumdem emundatio cl expurgatio»

Dices : Hoc sensu potius mundatur terra, quam s mguis innocentium in terram effusus. Respondeo utrumque mundari. Nam sicut terra excipiens sanguinem injuste effusum censetur polluta, ita pariter sanguis ipse injusta olimpia hac sui effusione censetur violatus, maculatus ct pollutus, turn quia vis ei facta est, et injuria ac læsio illata ; tum quia maculam nominis et famæ apud homines incurrit : damnatus enim cl effusus est quasi noxius et reus : unde talem eum homines ©stimarunt. Jam per vindiciam ulraque hæc macula tollitur; nam ct injuria talione sarcitur, el infamia tollitur vindicia, qua declaratur ejus innocentia hoc ipso , quo Deus juste eum vindicat. Hac enim vindicta Deus declarat nocentes esse eos qui cum effuderunt, ac consequenter ipsum fuisse innocentem, el injuste ob cis effusum.

vindicta territUft nnóib Ibnoceus ,u'" s* Notent hoc principes et judices, scilicet se dum Pun,un^ homicidas et sontes, emundare sanguinem innocentium qui clamat vindiciam in cce- lum, ac simul expiare terram suam eo pullularti, *f* jusque vindiciam divinam a suo capile ct domo avertere. Ad bree se, innocentibus occisis, quasi Munibus justa persolvero et parentare, ac divin© justitiæ el vindicia?placabilem et gratissimam hostiam offerre. Denique se imitari, imo prevenire judicium rigidurn Christi, quo omnes omnino Sontes plectet in valle Josaphat. Porro cogitent sc non lanium sanguinem fusum, sed et fundendum emundare; dum enim homicidas plectunt, tcirenl maleficos, corumque audaciam, iras et rixas frenanl, itaque mullas mullorum cœdes inli bent. Nam, ut ait Apostolus: « Magistratus non sine causa gladium portat : Dei enim minister e>t, vindex in iram ei qui malum agit, » Rom. xm, 4. Meminerint oraculi divini intentati Achab regi : « Quia dimisisti virum dignum morte (Benadad regem Syriæ, homicidam ct hostem Israelis) de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, ct populus tuus pro populo ejus, » III Reg. xx, 42. Quippe, ut ail Seneca: a Delictorum impunitas homines audaciores facit ad malum ; » et ut Cicero, lib. HI *Offic. :* «Impunitas peccandi maxima est illecebra; » veterem enim (rondo injuriam , invitas novam. Quocirca Socrates apud Platonem, lib. 11 *De Legibus,* asserit « civitates optimo gubernari, cum injusti dant pœnas. ▮ Idem dixit Solon, teste Cicerone, od *Brutum* ; Theophrastus apud Stobæum, cap. xu, rogatus quidnam vitam humanam conservaret, respondit: a Beneficentia, honor et pœna. » Lycurgus apud Ciceronem, loco citato, cernet Spartam omnesque respublicas stare pœna et præmio. Quin et Democritus duos tantum deos credidit, poenam el beneficium, ait Plinius, lib. II, cap. xvti. Modestius Pius IV Pontifex emblema habuit laurum et virgam, hoc lemmate : a Pœna et premium.» Denique Sapiens cap. xiv, 7 : « Benedictum, ait, est lignum, per quod fit juslilia. »

COMMENTARIA

IN

AMOS PROPHETAM

ARGUMEiNTUM.

An>o. ' “ f ni? it otl ‘ Argu. * ’

s. Bpiphanius in Pita *Arnot,* el Clemens Alexandrinus, lib. I *Stromal.,* censent Amos fuisse patrem Isai»; ipse enim cap. i, 1, vocat so fihuin Amos. Verum hunc Amos alinm esso ab Amos paire Isai® docent S. Hieronymus, S. Basilius in cap. í Augustinus, XVIII *De Civil,* xxvn, Isidoros in Vfta *Amos,* ct alii. « Amos Propheta, inquit S. Hieronymus, non est ipse quem patrem Isai® prophet® legimus. Ille enim pON *amote* scribitur per primam litteram *aleph* et ultimaci *fsade,* ct interpretatur *furtis atque robustus;* hic vero DIOÿ *amos* per *am et samedi,* ct interpretatur « *pupulus avulsus;* » et mox : «Fuit do oppido Thecue, quod sex millibus ad meridianam plagam abest a sancta Bethlehem, qu® mundi genuit Salvatorem, et ultra nullus est viculus, n« agrestes quidem cas® et furnorum similes, quas Afri appellant mapalia. Tanta est eremi vastitas, qu® usque ad mare Rubrum, Persarumque et Ælhiopum, atque Indorum terminos dilatatur. Et quia humi arido atque arenoso nihil omnino frugum gignitur, cuncta sunt plena pastoribus, ut sterilitatem terræ compensent pecorum multitudine. Ex hoc numero pastorum cl Amos propheta fuil, imperitus sermone, sed non sapientia. Idem enim qui per omnes Prophetas, in eo Spiritus Sanctus loquebatur. » Ita S. Hieronymus. De solo arido dissentit S. Cyrillus, qui censet Thecue fuisse irriguam, ideoque compascuam : a In qua, ait, gentes quam plurim® pascunt pecudes; est enim propter amplitudinem, irrigationem, herbarumque diversitatem, ad ovium greges alendos percommoda. » Fuit ergo Aiuos rusticus et armentarius, iudeque a Spiritu Sancio, qui humiles exaltat, evectus ad prophetiam, æque ac David, ctalii quos recensetNazmnzcnus, *orat.* 25, elS. Gregorius, homil. 30 in Evany. Hinc crebro sumit similitudines a rure. Fabulantur R. Salomon et R. David terram Thccue, nipote olivarum fertilem, progenuisse viros sapientes; regiones enim oleis abundantes gignere viros sapientes, ideoque Amos locurn originis nominare Thecue, ut inde liqueat ejus sap entia. Verum hæc eorum do more fabella est, forte a Gentilibus hausta, qui Minervam, qu® dea est sapienti®, faciunt olivœ inventricem, juxta illud Virgìlii, *Georg. I :*

> Adsis, o Tegæe pater, olcxque Minerva
> Inventrix.

In hoc deserto Thccue, ubi vixit Amos, vitam egerunt postmodum mulli mine sanctitatis monachi, qui a Saracenis sunt interfecti, uti narrat Cassianus *Collât.* VI, cap. i.

Amos apud Septuaginta et in codice Vaticano secundus est inter duodecim minores Prophetas, et proxime sequitur Osee; illi enim fuit coævus, cum coque prophetavit : cœpit enim prophetare anno 25 Ozi®, uti ostendam cap. i, 1. Verum Debrai, æque ac Latini, ponunt tertium; secundum enim collocant Joel.

Argumentum Amos est : Directe prophetat ad Israel, id est ad decem tribus; sed obiter quoque ad Judam aliasque gentes : utrique captivitàtem pronuntiat, Israeli Assyriacam, Jud® Bibylonicam. Incusat Israelis scelera, ac nominatili! immisericordiam, quod fratres egenos ope cl opibus non adjuverit, sed vendiderit et oppresserit; ac tandem more Prophetarum l®ta tristibus subjungens, promissione Messi®, qui libertatem, pacem, felicitatem, et quasi aureum sæculum sit allaturus, Israelitas coasolalur (I).

(1) In duas paries dividi possunt prophetiae Amos juxta Hengstenberg *(Christologie des A. T.* Th. III, scit. 197), quarum prior sermones propheticos, cap. i-vi, |>oslerior propheticas visiones complectitur. *Prior* pars ex unica oratione usque ad dnoin sibi constante ; *posterior* vero ex orationibus haud sibi cuhærenlibus constat.

Paulo aliter hunc librum dispertiuntur Rosenmuller et H. Sillier. Oracula a Nostro litteris consignata, inquit Rosenmuller, maxima quidem ex parte in *comminationibus* versantur, videlicet inde ab initio usque ad cap. ix, 10; in promissiones tamen, lætam rerum conversionem, impiis plano deletis, pronuntiantes, desinunt ix, 11, 15. *Comminationes* parlim sunt *nadir,* i, i, usque ad Vi, 14 ; partiin vero imaginibus ct emblematibus *figurait**, vu, I, usque ad ix, 10. *Comminationes nuder* quatuor absolvuntur concionibus, quarum ali® ab aliis protendali forma

Prophetam Amos luculenter citat S. Stephanas disputans contra Judæos, Actor. vn, 42. Isidorus in *Vita Amos* scribit cum prophetasse sub Amasia rege Juda, ab coque percussum, cl ab ejus filio Ozia vecte transfixum el occisum. Verum lapsus est memoria, el deceptus identitate nominum Amasiæ et Oziæ. Nam hic Amasias, percussor Amos, non fuit rex, sed sacerdos idolorum m Bellici, ut patet *Amos* vu, 10. Idip^um pate! ex chronologia : Amos enim capit prophetare, non sub Amasia rege, sed sub filio ejus Ozia, ut ipse ait cap. i, 1. Ita Epiphanias in *Vita Amos,* Romanum Mailyrologium, 31 mardi, Torniellus in *Annat.* anno mundi 3208, el alii passim. Amos, inquit Adrichomius in *Descriptione Terra mete,* m Bethel prophetans contra Israelcin, vecte per tempora transfixus, in Thecua ex dolore exspiravil, cujus sepulcrum ibi adhuc ostendebatur relate S. Hieronymi, uti ipse scribit hic cap. i et m *)treni.* cap. vi, et in *Locis Ilebr.* Sed audi ipsum S. Ilici onymum : «Amos aliquantulum exorsus est prophetat e antequam Isaías (unde et Eu ebius in C/uo/iño, Amos reque ac Osee, prreponil Isaire), maxime autem contra decem tribus locutus csl, pauca de duabus interserens. Hunc ablatum dc numero pastorum misit Dominus, ut in Samaria prophetaret, quem Amasias sacerdo* (vitulorum in Bethel) frequenter in plagis afflixit; tandem filius ejus Osee vecte per tempora transfixit. Post h ec semivivus in terram suam devectus, post aliquot dies dolore vulneris exspiravit, sepultusquc csl cum patribus suis, *p*

Eadem habentur in Romano Martyrologio 31 marlii, ubi Amos Sanctorum catalogo quasi martyr, adseriptus leg.lur, Thecureque sepultos dicitur. Eadem habent Isidorus, Dorotheas, ac Epiphanius in *Vita Amas,* qui el causam martyrii addit, « quod ipsum (Osce) de insidiis duarum juvencarum ex auro suggillaset,» puta, quod eum ob cultum vitulorum aureorum, quibus seducebat populum, increpasse!. Arias censet Amos per biennium dunlaxat prophetasse, scilicet quod præcesiit terra? motum, el lepram Ozue regis, ob quam regno est amotus, de quo cap. i, i ; idque valde probabile esse censet Sanchez. Verum incertum e?! au illi duo anni, cap. i, i, tantum initium prophelire Amos, an totam ejus prophetiam spectent.

,-hHy nonx*

distinguuntur. *Prima* contra gentes tintináis, i, u, 1-3, ct simul contra Judæos quos, deinde vero contra Israclcm dirigitur, el n, 14-16, propter singulorum 1res praevaricationes,addiiainque hi? quarum,.¡me praeolentium complementum csl, extrema denuntiat. *Sumida* Israelitas primo in universum, dein<u veri spedalini incolas regni decem tribuum, dvi.uniuib-ne imminentis excidii reipublicæ denuo tei rei, ni, 1-15. *Tertia,* primo magnit s, mox incolas regni Israelitici univerros, propter injustuiain, idololatriam ac in peccatis pertinaciam, comminaliono pœuæ divinitus inUlgebdæ a.l pœniicntiam excitat, iv. *Quarta* canil lamentum caper instante utnusque legni excidio, sermone dirtelo primo ad decem tribus, v, 1-17; demde veru hd cives ulriusquc regni lam Judaici qumn Israelitici conjunctum, vers. 18 usque ad vi, 4.

Coiuiiiiiiiniionei emblematica: tribuscumtanl sermonibus. *Primus* imminentia l• raditis divinitus immittenda supplicia expumi, eaipie. primo inchoata ¿ub imagine locustarum, vn, 1-3, el igms, vera. 4 0; dein consummata sub symbolo perpendiculi, vera. 7 3, adjuncta narratione de aciis Amosutn inter et Amasiato super hac ipsa prophetia, vera. 10-17. *Secundus* finem reipublicæ israelitica?, diramquo oraculorum divinorum in exsilio famem, pronuntiat sub imagine fructuum æstivornni, vin. *Tertius,* Judaico potissimum regno, sub emblemate percussarum a Deo columnarum templi, comminatur excidium, quod pruno exaggerat, ix, 1-8; deinde restringit, additis promissionibus felicioris aliquando secutura statis, quæ tutius libri partem constituunt alteram, vera. 9-15.

Porro Amosum prophetam, quæ suum nomen prase ferunt, ipsum litteris mandasse, cur in dubium vocetur (quod lactum est ab Hobbcsio in *Levialhane,* cap. xxxm), ratio idonea nulla est. Quod enim do vate nonnunquuu in tertia persona sermo fit (i, t ; vn, 12,13), inquit idem Rosenmuller, minime argumento esse, aliato quemdam hunc librum composuisse, vix est quod moneamus. Nemo sano dubitaverit unquam, sintae C. Julii CæsarU de bello quod cum Gallis gessit, *Commentariorum* lib. VII, ab ipsius Cæsaris manu, propterea quod in iis Casaris res gesta» in tertia narrantur persona. Sed quæ Noster sibi visa toto cap. vu, item vin, 1,2; ix, 1, edisserit, ila «lese in prima persona et amir^aiMre»; describit, ut eumdem el vaticiniorum praeconem, cl libri hujus scriptorem manifesto doceat.. Proterva et si y lns ac sermonis habitas Amosum quippe ipsum arguunt libri, qui ejus nomen gerit, scripturo quippe qui cum inter Titéeosnos rusticam ageret vitam, nec haberet unde politioris sermonis facultatem sibi compararet , dictione utitur plana et simplici, solis exornata imaginibus e rure, gregibus, desertis rebusque naturalibus aliis, petilis. Quod perfecta ostendit C. G. Haase in *Dissertat,* inscripta : *Stylus Amasi Prophetas cx illius vita erutus,* Hali. 1755. (Itusenmullvr.)

Attamen stylus Amosi, de quo S. Hieronymus scripsit ; « Imperitus sermone, sed non scientia, u csl summe poeticus el nequaquam humilis, ul pusi S. Augustinum notarunt Lowthius, Eichornius, Do Welle et Jahn, qui dicit: *a* Immerito Hicrunymus Prophetam imperitum sermone vocavit, o Aliunde ex notionibus geographicis, astronomici* el historicis, quæ in hisce prophetiis occurrunt, palet Amosum pastorem cultam fuisse. Probabile est igitur, iuquil Do Welle *(Dictionnaire eucyclaptdique de (a Théologie catholique,* verbo .-ímerj, S. Hieronymum non tam severe styli imperitiam m Amos reprehendisse, voluti præjudkala opinione, msì aule cognovisset Amos fuisse ovium pistorem priusquam munus pruphelicum ot>iret.

Amosusseoraim illustratus est commentariis, inter cdihohcos, Hieronymi Savonarola, Veneliæ, 1519; Juanuis Augustini ile Thou, 1588, Turoni ; Joannis Quinquarborei, ParisiU, 1556 : tuter heterodoxos* Eliæ Sciudæi, Argantorali, 15F3; Joannis Gerhard!, lenæ, 1676; C. B. Michaelis, Rail. 1786; Christoph. Harenbergii *Amos Propheta expositus,* elc., Lugd. Batav. 1743 ; Ludov. Jos. Uhland, etc

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Damasco ob tría ct quatuor sedera, præsertim co quod sœvierit in Judæos, excidium intentat. Idem facit Gazas, vers. 0, *ct Tyro, vers.* 9, *et Idumœæ, vers.* **II,** *ct Ammonüis, vers.* 13.

L Verba Anius, qui fuit in pastoribus de Tbecue : quœ vidit super Israel in diebus Oziæ regis Juda, ct in diebus Jeroboam filii Joas regis Israel, ante duos annos terræ motus. 2. El dixit : Dominus de Sion rugid, et de Jerusalem dabit vocem suam : et luxerunt speciosa pastorum, el exsiccatus est vertex Carmeli. 3. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Damasci , et super quatuor non convertam eum, eo quod triluraverint in plaustris ferreis Galaad. 4. El mittam ignem in domum Azael, et devorabit domos Renadad. 5. Et conteram \ectem Damasci : et disperdam habitatorem de campo idoli, et tenentem sceptrum de domo voluptatis; et transferetur populus Syriæ Cyrenem, dicit Dominus. 6. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Gazæ, el super quatuor non convertam eum ; eo quod transtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumæa. 7. Et mittam ignem in murum Gazæ, ct devorabit ædes ejus. 8. Et disperdam habitatorem de Azoto, et tenentem sceptrum de Ascalone : ct convertam manum meam super Aecaron, et peribunt reliqui Philistinorum, dicit Dominus Deus. 9. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Tyri, et super quatuor non convertam eum : eo quod concluserint captivitatem perfectam in Idumæa, et non sint recordati foederis fratrum. 10. El mittam ignem in murum Tyri, et devorabit ædes ejus. 11. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Edom, et super quatuor non convertam eum : eo quod persecutus sil in gladio fratrem suum, et violaverit misericordiam ejus, el tenuerit ultra furorem suum, et indignationem suam servaverit usque in finem. 12. Mittam ignem in Thcman : cl devorabit ædes Rosræ. 13. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus filiorum Ammon, cl super quatuor non convertam cum : eo quod dissecuerit prægnanles Galaad, ad dilanladum terminum suum. 14. Et succendam ignem in muroRabba: cl devorabit ædes ejus in ululatu in die belli, et in turbine in die commotionis. 15. Et ibit Melchom in captivitatem, ipse, el principes ejus simul, dicit Dominus.

Ven i. 1. In pastoribus. — lia legunt Romana, Chaldæa, Symmachus ct Vetus Editio, *q. d.* Amos fuit unus c pastoribus Thccuo. Minus recte Aquila n id esi *in pastoralibus* (ct ita legunt Biblia Plautini, ac textus S. Hieronymi in *Comment.),* quia tunc subaudire ct supplere oportet substantivum *locis,* vel *opilionibus.* Septuaginta retinent nomen hebraicum, quasi proprium loci, vertuntque : Qui *facti sunt in Accarim.* quia pro 1 legerunt 1, puta pro OHp3 *nokedim,* OHp3 *naccanm.* Unde in Septuaginta pro *Accarim* legendum videtur *naccarim.* Quare perperam Theodoretus el alii legunt *Canathianm;* Complutenbia, *Accorpi.* Putant aliqui Amos non fuisse pastorem, sed mercatorem gregibus divitem, qui sub se plures haberet suorum gregum pastores, qualis fuit Abraham, Job, et Mesa rex Moôb, IV *Rey.* ni, 4, qui in Hebrœo vocaturipB noted, æque ac vocatur Amos hoc loco. Verum ¡dipsum refellit Amos cap. vii. I h dicens : a Armentarius ego sum vellicans sycomoros, el tulit me Dominus, cum sequerer gregem: » fuit ergo Amos bubulcus, vel, utS. Hieronymus ait, opilio. Ulerque hebraico vocatur noted (unde *nekoda,* cap. n, 48, *Esdræ,* id est Arrodemus, ait Marinus in *Léxico),* id cslpiinclalor, inustor, hoc est armentarius ct pastor, qui pecudes suas propriis notis, punctis vel maculis inurit, ut eas ab alienis secernat, omnibusque constet eas esse suas. Radix cnim *llpj *nakod* significat punctum, stigma, maculam, quæ pecudi inuritur vel imprimitur. Unde S. Isidorus in *Vita Amet :* « Amos, inquit, pastor cl rusticus, » clc.

Moraliler, disce hic quod infirma mundi cligal Monti- Deus, ut confundat fortia; virtus enim Dei in ter, quod

Deuiere-bai et eligat ib-jectot.

nostra infirmitate perficitur, I Cor. xn, 9. Spiritus enim Sanctus tam potens est, ut inopes, ignorantes et miseros evehat ad summam scientiam, dignitatem(Igradum. Audi S. Grcgoritim,hoin.30 *xn Evang. : u* Ecce, ait, David, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Malthæum inlueor, et Sanctus iste Spiritus qualis sil artifex, consideraro volo; sed in ipsa mea consideratione delicio. Implet namque citharœduin puerum, el psalmistam facit. Implet pastorem armentarium syro noros vellicantem, ct Prophetam facit. Implet abstinentem puerum, ct judicem senum facit. Implet piscatorem, et praedicatorem facit. Implet persecutorem, ct doclorcm gentium facit. Implet publicanum, ct Evangelistam facit. 0 qualis est artifex iste Spiritus! nulla ad discendum mora agitur in omne quod voluerit. Mox enim ut tetigerit mentem, docet ; solumque tetigisse docuisse est. Nam humanum animum subito ut illustrat, immutat : abnegat hoc repente quod erat, ct habet repente quod non erat. »

De Tuecue. — Urbs erat Judææ, ex qua oriunda fuit mulier sapiens et diserla, quam Joab misit ad Davidem, ul Absaloni reditum ab exsilio impetraret, quæ inde dicta est Thecuitis, II *llcg.* xiv, 4. « Thecua, inquit Adrichomius in *Descript. Tcrræ sanctæ,* civitas est in monte sita, uberrimis abundat pascuis, distat a Bethlehem milliaribus (leucis, quarum quæque conlinei Iria millia passuum; distabat enim a Bethlehem sex millibus passuum, uli initio dixi ex S. Hieronymo) duobus. Hanc Roboam munivit ædiliciis: de hac fuit Amos pastor, u Ait Guilliehnus Tyrius, lib. Vili *Belli sacri,* cap. i et xv, a etiam fui>se domicilium propheto Habacuc. Est autem nunc Thecua vicus,aitS. Hieronymus, in nono abÆlia millinrio, contra meridionalem plagam. »

Mystico, *Thecua* hebraico idem est quod clangor tubœ, vel buccinæ; quia, ut ail S. Hieronymus, verba Amos, quo tempore populus Israel avulsus erat a Domino, el aureis vitulis serviebat, sive avulsus a regno stirpis David, clara voce cecinerunt instar clangentis tubœ. » Amos enim hic classicum canit Chaldæis ad invadendum ct puniendum Israelem; unde et nomine suo prophetat. Amos cnim idem est quod populus avulsus, ut quolies Israelita) eum nominarent, meminissent se esse Amos, id est populum a Deo ct a Davidis domo avulsum.

Quæ vidit (quæ revelatione divina accepit : hæc enim revelatio ct prophetia vocatur visio, vel verbum Domini, do quo plura fsaiœ, i, 1) super Israel. — Potest verti,*contra Israel;* sed melius *super Israel,* quia Amos non lanium adversa, sed cl prospera Israeli praenuntiat : « *Primus* Osee, ait S. Hieronymus, prophetat ad decem Iribus, quæ appellantur Ephraim, Samaria, domus Joseph, et Israel. *Secundus* Joel ad Jerusalem et duas Iribus, nullam omnino Israelis faciens mentionem. *Tertius* Amos nequaquam ad Jerusalem, quæ regebatur a tribu Juda, sed ad Israel et in Samaria praedicat.» Idipsum patetex cap. vir, 10, ubi dicitur : a Misil Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam rogem Israel, dicens : Rebellavit contra le Amos in medio domus Israel, non potest terra sustinere universos sermones ejus. Haec cnim dicit Amos : In gladio morictur Jeroboam, el Israel captivus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos : Qui vides, gradere, fuge in terram Juda, et comede ibi panem, et prophetabis ibi, ct in Bethel non adjicies ultra ul prophetes. » Obiter lamen Amos etiam de aliis gentibu", ac de Juda quasi per contentionem ct oppositionem prophetat : cum illis cnim confert, compon t cl opponit Israelem.

In diebus Ozia regis Juda, — qui alio nomine Asarlas dicitur : « Quando, inquit S. Hieronymus, apud Assyrios regnabat Sardanapalus, da quo insignis orator: Turpior, ait, vitiis quam nomina; ct apud Latinos Procas Sylvius, cui Amulius, expulso Numitore germano, successit ii regnum; quo interfecto, congregata pastorum cl latronum manu, Romulus sui nominis condidit civitatem. » Ergo sub initia Roinæ prophetavi hæc Amos. Porro Ozias dictus est Azarías, id est auxilium Dei; quia adjuvit cum Deus, ut occiso a rebellibus patre, regnum paternum occuparet, ct victorias illustres contra Philistinos, Arabes el Ammonitas obtineret, uti narratur II *Paral.* xxvr, 7 ct 16. Dictus est Ozias, id est fortitudo Dei, eadem de causa; vel quia, ut ait S. Hieronymus, fortitudine Dei percussus fuit lepra, cum usurpans sacerdotium obtulit incensum.

Et in diebus Jeroboam. — Hic Jeroboam non est filius Nabalh. qui peccare fecit Israel, erect s vitulis aureis; sed filius Joas, filii Joalbam, filii Jehu. ac consequenter pronepos ejusdem Jehu, sub quo prophetaverunt Osee, Joel et Amos, ait S. Hieronymus (1).

(I) Quod Amos officii sui partes implevisse dicitur regnantibus Usii ct Jeroboamo, id triplici modo pcs.-e occipi salis recte diserrai Maurer. Posit indicari, posuisse Arnosum in colendo munere prophetico totum tempus, per quod regnarunt Usia et Jeroboamus, id est annos 66 effluxos ab anno ante Christum 823 usque ad annum 758; vel potril certe illud tempus , quo Usia ct Jeroboamus ecquales fuere, totum munus suum obiissc dici vales, id est annus 27 praeterlapsosab anno aule Christum 809, Jeroboami 151, quo imperium Judæorunt ad Usiam venit, usque ad annum auto Christum 783, Oskd 27, quo mortuus est Jeroboamus. Possit deniquo pars tantum signillcari temporis, quo duo illi reges fuerunt ffúv/cGKt, atque sic sane statuendum est. Per partem tantum temporis Jeroboamlci, eamque extremam, prophetia munus ubiisso Arnosum, intelligit qui vatem consulit ipsum. Ex cap. vn, 10, quidem nil nisi regnante Jeroboamo vatem provinciam suam administrasse cognoscimus. Verum ex illis quæ vu, 14, habentor, collaiis cum II xiv, 25, 28, atque ex lis locis, quibus Israelitarum peretringitur securitas ct insolentia, vi, 1-13, atque luxuries, iu, 12, 15; vi, 4 ct seqq., clare perlucet, vatem ex^tilUe Aim sum, non solum poftt insignem illam a Jeroboamo reportatam a Syris victoriam, sed cum du-

Sprhm- Nota ex III Rej. xiv, 23 ; Jeroboam cœpit reg-
nArc anD0 *8 Amasi® patris Ozi®, et regnavit 41
<¿t ri aunis; Amasias vero regnavit 29 annis : desiit ergo
Amasias regnare el vivere anno 13 Jeroboam.
kc4tt* Successit Amasi® filius Ozias; sed quia puer erat
trium dunlaxat annorum, per tutores administra-
tum est regnum per 13 annos, usque ad annum
27 Jeroboam : illo cnim anno per se regnare
empii Ozias, vel Azarias, cum jam 16 esset anno-
rum, el rcgnavil deinceps 52 annis, uti dicitur IV *lieg.* xv, L Unde sequitur ultimis 14 annis, quibus in Israel regnavit Jeroboam, regnasse in Juda Oziam; sic ut ultimi anni 14 Jeroboam coïncidant cum annis primis 14 regni Ozi®, quibus necesse est prophetasse Amos, ita Arias cl Ribera hic. Melius alii, ut Torniellusin *Annat.,* Cajetanus in IV Jiep. xv, et a Castro hic negant hoc interregnum inter Amusiam el Oziam, censenlque eumdem annum Jeroboam nunc vocari 15, nunc 27; quia scilicet annus hic erat decimus quintus ab eo tempore, quo ipse post mortem patris solus regnavit; idem erat vigesimus septimus, sed ab eo tempore quo, vivente adhuc patre, ab eo creatus rex, cum eo regnare emperat; quo fit ut hi 27 anni inchoandi sint ab auno 4 Joas, patris Jeroboam, quo ipse a patre regni consors faclus, cum eo regnavit 11 annis. Ex qua senlenlla sequitur Jeroboam cum Ozia regnasse non tantum 14, sed 27 annis, uti fusius dixi *Isaiæ* vu, 8; unde ct Amos, regnantibus Ozia et Jeroboam, prophetavit hoc anno 25 Ozi®, puta duobus annis ante terræ motum, qui contigit anno 27 Ozi®, uti jam ostendam. Favet Eusebius in *Chronico,* dum ad annum 17 Ozi® et sequentes annotat : « Prophetabant apud Hebræos Osee, Amos, Isaías, Joel et Jonas prophet®. »

Ante dios annos terræ motus. — Hujus terræ motus meminit el Zacharias, cap. xiv, 5, dicens: « Fugietis sicul fugistis a facie terra' motus in diebus Ozi® regis Juda. »

T*rr« Qu res, quis, quando et qua de causa fuit hic
‘ terne motus? *Primo,* Lyranus secutus R Salomo-
qouhio r neDi »cl Arias censent esse illum de quo in visione *Isaiæ,* cap. vi, cum scilicet ipse vidit Deum sedentem in throno, el Seraphinos illi acclamantes, «Sanctu*,0 dicitur: «El commota sunt superliminaria cardinum avoco clamantium, ct domus repleta esi fumo.» Verum obstat primo, quod hæc fuerit visio imaginaria, Isai® menti objecta, non autem realis terne motus; *secundo,* quod luno fuerit imaginaria concussio templi et coeli (in templo enim cadesti residebat Deus) non terræ; tertio, quod illa visio contigerit anno quinquagesimo secundo Ozi®, quo ipse mortuus est, ul ait Isaias; tunc autem non regnabat, nec vivebat Jeroboam, nipote qui mortuus sit anno 14, vel potius 27 Ozi®, uti paulo ante ostendi. Respondet Lyranus visionem illam Isai® contigisse eo anno quo mortuus esi Ozias morte, non naturali, sed civili, scilicet cum percussus lepra ob usurpatum officium sacerdotale, templo, el hominum convictu regnoque ejectus est, ac pro eo filius ejus Joalhan regni administralionem suscepit. Unde Chaldæus vertit : *In anno quo percussus est Ozias,* Verum w *mortuus,* ad litteram mortem naturalem, non civilem significat, uti cæleri omnes Interpretes docent; qui proinde communiter censent visionem illam Isai® exhibitam fuisse anno 52 ct ultimo Ozi®.

Dicoergn hunc lerr® motum contigisse anno 27 Ozi®, ac consequenter Amos hæc prophetantem biennio ante lerr® motum, prophetasse ca anno 23 Osi®. Unde ab hoc anno 25 Osiæ, el ab hac prophetia Amos, Isaías, cap. vu, 8, computat G5 annos, post quos regnum Israelis evertendum prædicit. Nam præcisc 65 anni fluxerunt ab anno 23 Ozi®, usque ad annum G Ezechi®, quo ab Assyriis eversa est Samaria et regnum Israel, liti ostendi *Isaiæ* vu, 8. Hæc sententia est communis doctorum el interpretum, puta Ilebræorum, S. Hieronymi, Cyrilli, Remigii, Procopii, Ruperti, Hugonis, Lyrani, Clarii ct aliorum. Accedit fere Torniellu* et alii chronologi, qui hunctcrr® motum censent contigisse anno 25 Ozi®, ac consequenter Amos biennio ante, puta anno 23 Ozi®, empisse prophetare.

Porro ¡idem omnes, excepto Torniello, ct uno q·uum altcrove, secuti Josephum, lib. IX *Antiquit,* xi, nddunl hunc lerr® motum contigisse ob fastum Ozi® regi*, quo ipso victoriis et secundis rebus inflatus, arrogavit sibi munus sacerdotale, obtu-Jitque incensum in altari thymiamatis. Hunc cnim regis fastum Deus tribus plagis, æque ac portentis punivit, ait Josephu*. Nam *primo,* mox ul rex sacerdotibus, prohibentibus eum aditu altaris, minatus est mortem : « Eccc ibi terra vehementer concutitur; » *secundo :* « Fisso superne templo, radiis solis os regis ferit, quod e vestigio lepra contactum est ;n *tertio :* « Eodem terræ motu ante urbem, in loco qui dicitur Erogo, dimidium montis ad Occidentem vergentis revulsum, per quatuor stadia volutum, objectu demum Orientalis montis constitit, obstructa via publica, ct oppressis ruina hortis regiis. » Hæc Josephus et alii jam citati ex ipso. Vide hie obiter quam acriter Deus superbos, præserlim sacrilegos et sacra invadentes , puniat. Accessit *quarta* plaga, quod rex lepra tactus templo et regno ejectus, usque ad mortem vitam privatam ct separatam, juxta legem egerit; quocirca regnum administravit filius ejus Joathan. Hæc Scriptura et Josephus.

Censent ergo auctores citati anno 27 Ozi® eum adolevisse incensum, ideoque percussum lepra, et terne motu perculsum, c templo el regia secessisse , ac vixisse privatum per annos 25, puta ad

dum pacto artes coluisset rex. et longa Israelite u«i fuissent (eliciute, id e*l aunts Jeroboami extremis. Ejusdem letup r.i indicia sunt, i, 5; el v,7, ubi jatnjain Assyriorum n.inalur anna; item vin, Î, ubi regni interims appropinquare dicitur.

annum 52 quo mortuu? est, succesMtquo ei filius Joathan, qui tum ernt 25 annorum. Unde sequitur Joathan natum esse eodem anno 27, quo Ozias pater percussus est lepra. Quare necesse est dicere Oziam per optimates deinceps regnum administrasse, donec Joathan adolesceret ct regeret; quod quia nusquam legimus, hinc aliqui do tota hac re dubitant, putantquo hunc terra? motum ad peccatum ct lepram Oziæ non perlinere, sed alio tempore, aliaque de causa accidisse, præsertim quia Josephus loco citato innuit Oziam pauco dunlaxattempore fuisse leprosum. Aitcnim : « El cum aliquandiu privatus extra urbem vixisset, filio Joathamo rempublicam administrante, moerore tandem confectus obiit anno letatis sexagesimo tertio, regni quinquagesimo secundo. » Unde Tornicllus in *Annat.* censet Oziam lepra percussum anno 48 regni sui, cum jam Joathan filius ejus 16 esset annorum, ut pro co regnum administrare posset. Favet tamen priori sententia* tot auctorum jam diche, quod ipsa apposite combinet et conciliet Amos cum Isaia, cap. vu, 8, ex caque liquet Amos hæc prophetasse 63 annis ante excidium Samaria», puta anno 25 Oziæ. Favet etiam quod Scriptura, II *Paral,* cap. xxvi, 16 ct 21, indicet Oziam, citius lepra percussum, longiore tempore leprosum vixisse. Ait cnim vers. 16: « Cum roboratus esset (quod factum csl victoriis, quas contra Philistinos, Arabes cl Ammonita? primis viginli quinque, ut videtur , annis obtinuit, ul ibidem dicitur vers. 6 et seq.), elevatum est cor ejus in interitum suum, ct neglexit Dominum Deum suum: ingrossusque templum Domini adolere voluit incensum; n cl vers. 21 : a Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suœ, cl habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat dc domo Domini; d ubi verba « usque ad diem mortis ; » ct,« habitavit;» ct, « ejectus fuerat, » indicant diutinam fuisse ejus lepram cl separationem. Favet to'/û), quod videatur Deus insolescentem jam Oziam voluisse praemonere per Isaiam et Amos, nc imitaretur scelera ct sacrilegia regum Israel, qui perse ct sacerdotes a sc constitutos offerebant incensam suis diis, puta vitulis aureis in Dan ct Bethel, III *Peg.* mu, l cl 33; alioqui scirci se regno ejiciendum, sicut ob idem peccatum post 65 annos exscindendum erat regnum Israel cum suo rege. Vicissim, ut reges Israel visa post biennium punitione et ejectione Oziæ ob usurpatum sacerdotium, conjicerent sibi idem eventurum, verasque esso prophetias ct comminationes excidii, quas Amos et Isaías eh intentarunt. Atque hæc videtur esse causa, cur Amos et Isolas tam præcisc tempus suæ prophcliffi consignent; Amos dicendo : « Ante duos annos terræ motus; n Isaías; « Adhuc sexaginta anni, et desinet Ephraim esse populus. » Favet, *quarto,* quod de alio terræ motu, ct diverso ab hoc Oziæ, ncc in Scriptura, ncc apud Jo*cphum, Josippum, Euscbiuin aliosque historicos quidquam legamus. Ergo non ridetur fuisse alius quam hic Oziæ (1).

Denique Amos, ut nomine suo (Amos enim hebraice idem est quod *populus atubus,* ut dixi), ita et hoc terree motu significat molum animorum Israelis, quo ip*e avellens se a Deo et a regno David, schisma et divortium fecerat, erigens colencque vitulos aureos; caque de rausa, tunc, uti et alias sæpe, hunc terræ motum Deus immisit, ul simul minaretur terræ cl populo, ejusque exsilium ct excidium portenderet. Ita anno Domini 458, Antiochia, cum Ncstorii schisma cl hæresim amplexa est, ingenti terræ motu conquassata est, uti narrat ex Marcellino Baronius. Eodem Pontica regio ob Eutychctia hæres'm concussa est anno Domini 499, ut idem narrat cx Theodoro *Coite» fan.* lib. II. Ob eamdem hærcsim anno Dorami 518 in Dardania assiduo terne motu vigiliti quatuor castella uno momento collapsa sunt, ct cx iis duo cum omnibus, alia cum multis habitatoribus demersa; ac paulo post eodem anno Anastasios Imperator Entyrhiunns fulmine a Deo ictus interiit. Ita Marcellinns in *Chronico.* Ita cum S. Joanne? Chrysostomus in exsilium pulsus est, Constantinopolis terræ motu contremuit, quo cubilis imperatorii pars collapsa est. Unde territus Imperator, misso notario, eum revocavit ut plano constiterit «propter justum suum Dominum commovisse terram, n ait Palladius in *Dial.,* etThcodoreliislib. V, cap. xxxm. Hucusque titulas Pro phel.æ: mine orditur suam prophetiam, ailque :

2. De Sion hcgiet (2),—quasi dicat: Deus verus, cujus in Sione (non autem in Dan ct Bethel, uti vos, o Israelite?, imo idololalræ, falso praesumitis) est templum, solium et oraculum ex prop;liatorio a Cherubinis student ito; hic, inquam, Deus potens ct accr sui templi, cultusque ct sanctitatis vindex, per me, perqué Osce, Isaiam aliosque Prophetas, ex Sione ct Judaea a sc missos, instar leonis rugiet, dum horribilem vastationis ct excidii sententiam contra impios Israelitas, aliasque vicinas gentes, ob varia carum scelera per nos proferet ct proclamabit. Simili sensu ait Isaias, cap. xxxi, 4 : « Quomodo si rugiat leo el catulus leonis super prædam suam, etc., sic descendet Dominus exercituum ul prælietur super montem Sion. » Et vers. 9 : a Dixil Dominus, cujus ignis est in Sion, ct caminus ejus in Jerusalem,» quasi

(1) Quidquid sit de re ratis dubia in qua varie sentiunt interprete*, dicendum est cum Sanctio, i4um terra» molimi rem luisse notissimam omnibus; neque enim aliter notaretur annus ille gravi illo terne concussu, nisi rvs esset inter Hebræos notissima, el ex ea auuus ille maximo celebris. Quod confirmatur quoque, inquit Ackermann, ex en quod post redilum ex captivitate, Zacharias cap. xiv, 5, ejus quoque mentionem lacii tanquam eventus celeberrimi.

(Î) Hoc est voluti lotius vaticinii proœmium, complectens quoddam quasi compendium comminationis, non modo contra Isr ielem, sed caderas quoque nationes, quibus devastationem denuntiat.

dicat : Deus qui in Sione reside!, ibique igne sacro ct sacrificiis colitur, inde quasi leo rugiens exsiliet gravis ultor in hostes suos, puta in impios, qui ejus cultum ct numen vel idololatria, vel aliis sceleribus violaverunt. Ita S. Hieronymus.

Luxerunt (id est lugebunt) speciosa pastorum,— scilicet pascua; per quæ metaphorice intelligit speciosas urbes et palatia, æque ac agros et prata Judææ, *q. d.* Sicut, leone rugiente, aufugiunt pastores cum gregibus, ideoque pascua deserta ac desolata lugere cl squalere videntur, ita, Deo rugiente et per Chaldœos reviente contra Israelitas tdiasque gentes, omnes eorum speciosa? urbes et domus æque ac agri et campi vastabuntur et desolabuntur, casts, vel abductis eorum incolis ct cultoribus, ita ut mœrere ct lugere videantur. Sicut enim metaphorice agri et prata ridere dicuntur, dum florent; ita ct lugere, cum desolantur. Ha Remigios, Hugo ct Vatablus, acS. Hieronymus, qui notat Amos, utpote pastorem, apposite uti metaphoris desumptis a pascuis : « Naturale est, inquit, ut omnes artifices sure artis loquantur exemplis, cl unusquisque in quo trivit retatelo, illius similitudinem proferat, v. g. qui nauta e^t ct gubernator, tristitiam suam comparat tempestati, damnum naufragium vocat, inimicos suos ventos contrarios appellat. Rursum, prosperitatem et lælitiam auroram placidissimam ct secundos nominat ventos, tranquilla maria etrequora. E regione miles quidquid dixerit, scutum, gladium, loricam, galeam, lanceam, arcum, sagittam, mortem, vulnus ct victoriam sonat. In ore philosophorum semper Socrates, Plato ct Aristoteles; oratores, Gracchos et Catones, Tullios ct Hortensios in coelum laudibus ferunt, etc. Sic ct Amos qui pastor fuit, non in locis cultis, sed in lata eremi vastitate, in qua versatur leonum ferocitas, ct interfectio pecorum, artis suæ usus est sermonibus; ul vocem Domini terribilem, rugitum Iconum et fremitum nominaret, eversionem Israeliticarum urbium pastorum solitudini, ct ariditati montium comparans. » Hoc est quod vulgo dicitur

Narita de ventis, de bobus narrai arator.

ElEccf'í. cap. XXXVIII, 26 : « Qui tenet aratrum, ct qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat, ct conversatur in operibus eorum, ct enarratio ejus in filiis taurorum, » ctc. Denique Arabicus Antiochenus vertit: *Contristati sunt pastores gregum;* Arabicus Alexandrinus : *Lugent pascua pastores, quia exsiccatum est caput Carmeli.*

Exsiccatus est vertex Carmeli. — a Duo, ait S. Hieronymus, sunt montes boc nomine. Alter, in quo fuit Nabal Carmelus, maritus Abigail ad australem plagam, I *Regum,* xxv. Alter juxta Ptolemaidem, quæ prius vocabatur Acho, mari imminens, in quo Elias propheta flexis genibus pluvias impetravit. Si ergo de Carmelo dicit in quo b bilavit Nabal, magis pastorum gregibus convenit, quia est juxta solitudinem. Sin autem de illo qui vicinus est littori, ad reges cl ad superbiam pertinet regni Israel, quos imminente captivitate instar montium desertorum dicit esse vastandos.» Uterlibct ergo Carmelus hic accipi potest, cl uleque fertilis in proverbium abiit, estque symbolum fertilitatis, abundantiœ et Irelilire. Unde lingua Punica, sive Arabica, quæ Hebrææ vicina est, adhuc hodie in Bœtica, amœnissimæ ct pulcherrimœ villæ vocantur *Carmenes,* ait Deirio, *adagio* 980. Commodius tamen accipias de priore, qui pascuorum ct pastorum erat; ab eo enim Amos, utpote pastor, pasloritiam duxit similitudinem. Sensus ergo est, quasi dicat : Israelis, cl vicinarum gentium Carmeli, id est villæ, agri, vineæ, pascua, opes, copia cl gaudium disperdentur per Chaldreos. Rursum, in voce *vertex* notantur reges regumque arces, palatia, horti el villæ; ct symbolice potentia, imperium ct gloria destruenda a Babyloniis. Unde Chaldicus vertit : *Desolabuntur habitacula regum, et desertum fiet præsidium arcium illorum.* Accedit Thcodorctus, qui per *verticem* accepit tum Jerusalem, quæ erat caput et vertex Judææ, tum Samariam, quæ erat vertex Israelis, sive decem tribuum, *Isuite* vn. 8 ct 9. Denique Albertus ct Hugo censent hic ad litteram predici siccitatem, sterilitatem cl famem Israeli ct gentibus impiis immittendam et infligendam a Deo.

Porro *Carmelus* hic non tantain notat agros el opes Judææ, sed ct aliarum gentium; omnis enim ager et locus fertilis, dives ct speciosus, proverbialiter vocatur *Carmelus.* ¡<l ita esse patet ex sequentibus; nam hanc propositionem : « Dominus de Siou rugiet, etc., ct luxerunt speciosa pastorum, ct exsiccatus est vertex Carmeli, » initio quasi thema propositum, sic in sequentibus explicat de Damasco, vers. 4, dicens : « Et mittam ignem in domum Azael, ct devorabit domos Benadad, » Speciosa ergo pastorum, ct vertex Carmeli Damasci, sunt domus Azael et Benadad. Et de Gaza, vers. 7 : a Mittam ignem in murum Gazæ, ct devorabit ædes ejus. » Speciosa ergo pastorum, ct vertex Carmeli Gazæ, sunt murus el cedes ejus. Et de Tyro, vers. 10 : «Mittam ignem in murum Tyri, ct devorabit redes ejus, n Speciosa ergo ct Carmelus Tyri sunt murus ct redes ejus. Idem de Idumrea dicit vers. 12,ctde Ammon, vers, i I, el de Moab, cap. n, 2, ct de Juda, cap. n, 5, ct de Israel, cap. u, 6, 13 ct 15.

3. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus ‹ (perperam Arabicus Antiochenus vcilit, *regionibus,* vel *climatibus)* Damasci, bt super quatuor non convertam eum. — Incipit Amos a minis, quas Deus gentibus Israeli inimicis intentat, eo quod Israclem afflixerint : *primo,* ut ex hostium suorum vindicta sciat Israel sc Deo suo curre et cordi esso; *secundo,* ut ex pœna infidelium, puta Damascenorum, Gazensium, Tyriorum, Idumreorum, Ammonitarum et Moabitarum, suam, pula fidelium,

æstimet. « Si, enim, in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? » ait Christus, *Lum* cap. xxm, 31.

Tria et T-X'rf Ihmud qn* et I' ' Quœres primo, quid sibi vult tò super iribus sc^cri^lls Damasci, c/ *super quatuor?*

Vatablus, Clarius, Emmanuel et M iriana per tr|a (;t quatuor accipiunt septem, id est plurima scelera Damasci, *q.* d. Damascus nullum facit finem peccandi, sed jugiter scelera sceleribus accumulat; si tantum bis aut ter peccasset, pepercissem illi; nunc quia non cessat, sed alia aliis jugiter addit, non parcam ei. Septenarius enim in Scriptura symbolum est multitudinis ct universitatis, ex eo quod septem diebus Deus omnia creaverit, Genes, cap. i, et septem diebus hebdomadæ jugiter recurrentibus decurrant omnes dies omniaque tempora. Sic dicitur *Ecdesiastce,* cap. xi, 2: «Da pariem septem, nec non et octo,» id est omnibus indigentibus distribue partes panum ct eleemosynarum. Proverò, cap. xxiv, 16 : « Septies, id est frequenter, in die cadit justus. » *Zaduir.* cap. m, 9 : « Super lapidem unum septem oculi,» id est multæ excubite. I *Regum,* cap. n, 5 : a Donec sterilis peperit septem, » id est multos filios. *Psalm,* civili, 161 : «Septies in dic laudem dixi tibi. » Hic sensus videtur planus; tria enim et quatuor faciunt septem, presortitn quia repetit ro *super,* dicens : « Et super quatuor; » ergo hac quatuor scelera alia sunt a tribus quæ praecesserunt; si alia, ergo juncta Iribus prioribus faciunt septem. Melius alii censent hic qualuor tantum Damasci scelera denotari ; ro enim *quatuor* idem est quod *quartum,* ut vertunt Syrus ct Arabicus; Hebrœi enim sæpe numeros cardinales sumunt pro ordinalibus. Exempla sunt in haccadem voce Prov. cap. XXX, 15 : « Tria sunt insaturabilia, ct quartum (hebr. P3TXl *vearba,* id est *et quatuor),* quod nunquam dicit : Sufficit.» et vers. 18: «Triasunt difficilia mihi, et quartum (hebraico *vearba,* id est *et quatuor)* penitus ignoro. » Similia sunt vers. 21 cl 29. Porro hac phrasi utuntur ad auxesin, ul significent quarti eminentiam super tribus quæ præcesscrunt. Ita S. Hieronymus, Thcodorctus, Remigios, Haymo, lingo, Lyranus ct alii. Simile est illud Virgilii, *ecloga* m :

> **Triste lupus stabulis, maturis frugibus imber,**
> **Alboribus venti, nobis AnnrjUid s irx.**

q. d. Quartum el ultimum, puta irce Amoryllidis nobis sunt tristissimo}. Et Theocritus, *idyl,* vin, ex quo more suo id mutuatus est Virgilios : « Arboribus metuendum malum tempestas, aquis cœuum, avibus laqueus, feris agrestibus retia;

Trb mutom- L 4,c u' viro autem tenerte virginis amor, » *q. d.* Virginis amor præ caderis omnibus viro metuendus est; quia illi eripit cor cl mentem. Tale est illud *Proverb.* cip. XXX, IG : « Tria sunt insaturabilia, cl quartum quod nunquam dicit : Sufficit. Infernus, et os vutvæ, et l Traquæ non satiatur aqua ; ignis voro nunquam dicit : Sufficit, 7. </. Ignis omnium maxime est insaturabilis. Et Proverò, yi, vers. 16 : « Sex sunt quæ odit Dominus, ct septimum detestatur anima ejus, puta curn qui seminat inter fratres discordias,» *q.d.* Hunc maxime odit Deus.

Sensus ergo est, 7. *d.* Super tribus sceleribus Damasci, et maxime super quarto irascor, nec parcam, sed puniam illam; quodnam sit hoc quartum explicat dicens : « Eo quod triturave- rint in plaustris ferreis Galaad. » Similiter explicat quartum scelus Gazæ, vers. G, ctquirium Tyri, vers. 9, cl quartum Idumææ, vers. H , ct quartum Ammon, vers. 13, ct quartum Moab, cap. n, 1 (1).

Quæres, *secundo,* quænatn sinlhæc quatuor scelera Damasci? Rursum, an hic numerus scelerum sumendus sit definito, an indefinite? Definite accipiunt Rupertos, Albertus, Lyranus, Dionysius, Palacios et Arias, qui consent tria sedera esso idololatriam, incestum, homicidium; Albertus vero, esse rapinam, mulclam ct gladium, quibus Damasceni persecuti sunt cl afilixerunl Israelita.*. Quartum vero exprimit Propheta dicens : « Eo quod triluraverinl in plaustris ferreis Galaad. • Verum tria priora non exprimit Propheta; quocirca illa ex cerebro interpretum conficta videntur.

Dico ergo tria el quatuor hic indefinite sumi, ct significare plurima scelera Damascenorum, quæ ipsi perpetrarunt sub Aste) rege, tum contra Hebreos, lum contra alias gentes, IV *Reg.* vm. Ternarius enim familiaris est sancta» Scriplure, et primus est numerus multitudini*; hiño ejus est symbolum: «Tria enim sunt omnia, el ipsum ter in omnem partem se effundit, » ait Aristoteles, lib. I *De Cocio,* c p. 1. Intellige *omnia,* non sola, sed prima; nec enim unitas, ncc duo, faciunt omnia, sed mox ul sunt tria, si ca singula adsint, dicimus adesse omnia. Unde S. Chrysostomus, hom'd. 41 *in Matth.,* explicans illud cap. xm, 33 : « In farina) satis tribus : » Tria, inquit, sala sunt

(I) Sic vero locus aliqua laborat difficultate, inquit MdurtT. Nam si propter *tria et quatuor* delicta Deus prop 'situm sc exsecuturum dicit, enumerationem exspectas vel totidem vel plurium certo delictorum. Quotlcscumquornim istiusmodi numeris res singnkv subjiciuntur, subjiciuntur aut totidem quot sunt numerata, autplurcs certe, (ut in his supra citatis a Cornelio), hoc vero quem tractamus loco, *imitai* tantum delictum subjicitur, ct sic quoque reliquis, quibus repetita est ista locutio, plerisquo hujus cl sequentis capitis locis... Seti verum si quaeris, potest, qui dicit *propter tria delicta et propter quatuor te puniam,* si voluerit delictorum afferro exempla, aut *quatuor* afierre, aut etiam *unum.* Potest enirn aut lotum numerum, quaternarium, inquam, respicere, aut solum id quod quartum csl. Cujus rei causa in ipsa natura istius locutionis posita est, in eo, inquam, quod, ut sub- Sistamus in exemplo quo supra usi sumus, id quod quartum est *seorsum* ponunt, nam qui *propter tria delicta et propter quatuor tc puniam* dicit Hebrvus, idem dicit, ut si dicat, *puniam te propter (ria dettela quilpe accedit quartum,* (Maurer.)

mulla. Quando vero ternario unitas additur, ut fiat quaternarius, tunc maxima multitudo, quæ communem et ordinariam superat, significatur. Sic Virgilius :

O Urque qiutcrque beati,

id est plurimum beati, imo beatissimi. Et Seneca in *Hippolyto :* < Otcrque qualerque prospero fato dati ! » Hinc ct Deus vocatur « ter maximus, ter felix, ter sanctus. » Causa ct origo hujus rei ct phrasis est, ¡ocreatus ternarius, puta ipsa Sanctissima Trinitas; hæc enim est sanctissima, felicissima, maxima, ac omnia, imo infinita bona in sc complectitur, caque ternariis a sc creatis communicat, ideoque mentibus hominum, etiam gentilium S. Trinitatem ignorantium, inseruit hanc augustam dc ternario opinionem, ul cum Aristo* HyMnh tele. lib. I *De Corlo* cap. i, ccnscrent ternarium t¿rwiK fçce principium multitudini ᵓ, coque in arcanis uterentur, quasi sacratiore, quod vebementior atque efflcacior ad omnia putaretur, uli ait Plinius lib. XVJII, cap. rii, ct Macrobius. lib. I Ser*turn, cap, vi. Hinc* priscis ternio absolutissimus et sacer erat, adeo nt quidquid ter dictum aut facium esset, id ratum cl efficax haberetur. Hinc cl Galli per tr¿<, id est 1er, significant superlativum, puta summum ct maximum in suo genere, ul *trte-Lan,* id est optimus; *tressage,* id est sap'cntíssimus, *trés-riche,* id est ditissimus, etc. Insuper « ternarius ad quascumque controversias dirimendas maxime idoneus est, ut qui principium, medium cl finem in sc contineat, » ait Dionysius Halicarnassus, lib. III. Quocirca Plutarchus, tract. De *Pythag. discip.* tradit unitatem a Pythagoreis Apollinem nuncupari, dyada (id est dualilatcm) litem ct audaciam, triada justitiam cl virtutem, quæ est medium duorum vitiorum, tn ternario enim , aiebant, ipsum unum est medium, quasi centrum ct numen, quo æqua distributio regitur, el ad quod quasi finem refertur; hinc ternarius est quasi circulus. ct complexio omnium: in ternario enim est principium, medium et finis : unde et tria sunt omnia. Et prisci theologi ut designarent principium , medium et Ciuchi referenda esso in Deum, tria in sacrificiis offerebant. El tria posita sunt a philosophis in cultu Dei : adoratio propler reverentiam ; Ilius ob distributionem suavissim® cognitionis divinæ, et coelestium ac terrestrium virtutum; hymnus secundum Pythagoran) , propter concentum cudi. Hinc Nicomachus : « Ter, ait, libant ct ter sacrificant, qui vota sua petunt a Deo consummari. » Theocritus, *idyll,* n :

Ter libo, 1er cl haec pronuntio mplica verba.

Virgilius, IV Georg., dc sacrificiis Oceani:

Ter liquido ardentem perfmht nerhre VesUm :
Ter (buina ad summum ledi subjecta reluxit

Ovidms. m *Pastor. :*

Ter capul irrorai, 1er tollit ad «Ibera palmas.

Idem dicunt alii passim. Serapliini ter clamant : « Sanctus, sanctus, sanctus, » *Isaiæ* cap. vi.

Tres sunt virtutes Theologicæ, quibus Deum colimus : fides, spes, cbaritas. Tres parles pœnitentiæ, quibus eum conciliamus : contritio, confessio, satisfactio. Tria opera bona , quibus cum demeremur : oratio, jejunium, eleemosyna. Arilh- Tenu, melica docet ternarium in qualibet re inveniri. Mundus enim est triplex : scilicet angelicus, cor- qM h porcus, humanus. Anima 1res habet potentias : inwnüu intellectum, memoriam, voluntatem. Tres sunt angelorum hierarchiæ, et in singulis 1res ordines. Tria eorum officia : purgaro, illuminare, perficere. Triplex eorum cognitio : matutina, quæ est in Verbo ; vespertina, quæ est rerum in se ; meridiana, quæ est aperta Dei visio. Castitas triplex : virginalis, vidualis, conjugalis. Cœlum triplex: empyreum, sidereum, aereum. In sole sunt tria : substantia, radius et lumen; sic in Deo, qui est Sol increatus, sunt 1res personæ, Pater, Filius cl Spirilus Sanctus. In omni ro sunt tria : csscnl.a, virtus, operatio; vel entilas› species, ordo. In compositis est materia, forma ct unio. Tres sunt acris regiones : infima, media, summa. In arbore ct planta sunt tria : folia, floros, fructus. Ita in rebus omnibus SS. Trinitas sui vestigia posuit, cx quibus eam agnosceremus et contemplaremur. Tres in homine sunt spirilus : animalis, vitalis, naturalis. Tres anim® vegctaliv® operationis : nutritio, augmentalio. generatio. Bonum est triplex : utile, delectabile, honestum. Tres rerum sunt ordines : nature, grati®, glori®. Tres precipua» corporis partes : venter, cor, cerebrum. Tres cans® artificiales cl artificum : efficiens, formalis, finalis. Philosophia triplex : ethica, physica, mathematica. Syllogismi 1res sunt propositiones : major, minor, conclusio. Triplex lex : nature, Mosis, Christi. Tres temporis differenti® ct partes : pretoritum, presens, futurum. Locus triplex: summus, medius, iniimus. Triangulus tres habet angulos, œque ac lineas. Anguli sunt tres : rectus, acutus, obtusus. Quantitas corporis trina est : longitudo, latitudo, crassitics. Denique omnia in ternario ˛puta in mensura, numero ct pondere creavit ct disposuit Deus, *Sap.* cap. xi, 21. Hæc et plura Petrus Bongos lib. Dc *Ntimer, mysteriis,* in *ternario.* Hisce ergo de causis ternarius symbolum est multitudinis, plenitudinis, perfectionis, universitatis.

Itaque sensus hujus loci est, ail S. Hieronymus, *q. d.* a Exspectavi mullo tempore, ut Damasceni de suis sceleribus agerent pœnilcnliam, et ideo nolui punire peccantes, ut aliquando conversi reciperent sanitatem; verum quia tertio ct quarto eadem faciunt, cogor mutare sententiam , el pia* gis corrigere delinquentes. » Sic et Thcodorctus : « Quod vero, inquit, super tribus et super quatuor. multitudinem significat, hoc est, ul subdit, infinitas iniquitates. » Sic ct Ribera, Delrio *adagio* 971 .aliique supra citili. Hic sensus appositus

est, planeque genuinns videretur, si Propheta dixisset *(super tribus et quatuor sceleribus)',* sic cnim dicimus : «O torque quaterque beati.»Verum quia (ribus non jungit quatuor, sed potius, quatuor a tribus separat et disjungit, dicens : « El super quatuor; » hinc magis genuinus videtur sensus, (piem *Quoest.* I indicavi, nimirum ut *quatuor* sumatur pro *quarto,* sensU'que sit : Quia Damascus tria, id est plurima, perpetravit scelera, nec his contenta addidit quartum , præ cæteris omnibus insigne ct enorme , hac dc causa indigna plano est venia, ideoque non parcam, sed plectam eam. Aut ut a Castro, 7. *d.* Cum semel, iterum ct tertio pepercerim Damascenis, quarto enormi sceleri, quod anteris addiderunt, nequaquam parcam , sed puniam. Quartum hoc scelus est , quod subdit : « Eo quod triluraverint in plaustris ferreis Galaad. » Cur cnim inter tot scelera hoc unum exprimit ct subdit Propheta, nisi quia hoc quartum erat, ct enorme? Idem facit, idemque ut quartum scelus Gazœ, Tyri, Edom , Ammon ct Moab nominat, cl laxat vers. G, 9, H, 13,clcap. 11. Cum cnim post *quatuor,* id est quartum scelus, hoc unum subjiciat, plane significat illud ipsum esse quartum. Omnino cnim enorme, cæteraquc omnia superans erat hoc scelus, quod inaudita crudelitate plaustris ferreis triturarent Israelitas, puta Galnaditas.

Tropoiorie*- Tropologice S. Hieronymus : « Primum , ait, peccatum est cogitasse quæ mala sunt; secundum, cogitationibus perversis acquievisse; tertium, quod mente decreveris, opere complesse ; quartum, post peccatum non agere pœnitentiam, et in suo sibi complacere delicto. Hoc faciunt omnes hærelici, qui non solum cogitant ct faciunt mala, sed doctrina sua quosque simplices decipiunt, et in morem Damascenorum , qui interpretantur sanguinem bibentes, eorum quos deceperint sanguinem bibunt. » Et Rupertos : «Primum, ait, scelus est voluntas perversa, et tunc peccator moritur interius: secundum, voluntatem opere complevisse, cl hoc facto mortuus est peccator, el foras elatus ; sed adhuc suscitari potest, sicut illum juvenem Dominus suscitavit, qui per portam civitatis mortuus efferebatur. Tertium scelus est, opus in consuetudinem vertisse ; ct tunc peccator mortuus ct sepultas est ; sed adhuc ad vitam suscitari potest, sicut Laxarum scpullum jam quatriduanum cl foetentem Dominus suscitavit; quartum scelus est, in suo sibi peccato complacere, Dcoquo ad pœnitentiam revocanti, cl legi ejus redarguenti superbia* spiritu resistere. Hoc scelus diabolicum est : est enim cor impoenitens, cl rebellio, ac defensio scelerum , » ideoque plano venia indignum cl peno irremissibile.

Denique llebræi nonnulli, quos sequitur Georgius Venetus in *Problem.* S. *Script.* tom. V, num. 114, consoni Amos hic significare quod difficile convertantur ii qui quater vol pluries in idem peccatum corruunt, 7. *d.* Super tribus sceleribus convertam eos, super quarto autem non convertam ; sed ipsos sibi suisque sceleribus ct consuetudini voluntarte derelinquam. Hoc tropologicum pariter est, non litterale, ut ipsi censent.

Nox coxvertam eum. — Aliqui codices legunt *eam,* scilicet Damascum ; sed Romana, flebrma ct Interpretes passim legunt *eum,* scilicet populum : hunc enim Damascus significat ; melonymice cnim ponitur continens pro contento, civitas pro civibus et incolis. Hebraico est xb *lo ascibennu,* id est non faciam reverti cum, non reducam cum; Vatablus : Non *revocabo aim,* scilicet furorem meum, sed effundam ct complebo cum in Damasco ; Septuaginta : *Non aversabor eos,* id est non avertam faciem meam, inquit Theodoretus.a Damascenis , sed iratas firmiter illam convertam ad eo*, ut iras meas in cos effundam. Unde Arabicus subinde vertit : *Non revertar* aZ> eù. Cum cnim Deus scelera alicujus ulciscitur, dicitur firmare in cum vultum suum ; cx adverso David petens veniam cl gratiam Dei, ait : • Averte faciem luam a peccatis meis, » *Psalm,* 1 , H. Verum quia nulla furoris, nec faciei Dei prœcessit mentio, hinc secundo ct genuine, « non convertam cum» (Damascum, id est Damasci populum), scilicet ad me , seu ad veniam ct misericordiam meam ; sed cum in suis sceleribus, æque ac ira el vindicta mea, derelinquam. Unde Chaldæus ct Pagninus vertunt : *Non parcam ei,* sed acriter puniam. Ha S. Hieronymus, Albertus ct Hugo. Hinc Syrus vertit : *Non retraham, non reverti faciam ab cis* : Arabicus Antiochenus : *Non ero pernitens super eo* ; vel *non convertam cum in locum suum, q. d.* E captivitate non reducam eum in solum patrium. Huc pertinet expositio Sanchez, 7. *d. Non convertam cum,* id est non revocabo cum a morte, quæ cx judicio ct decreto Dei tam certo ei eveniet, ut judicari debeat jam advenisse. Videtur ergo jam esse mortuus, quia cerlæ morti destinatus : ab hac ego eum non convertam , id est non reducam, non liberabo.

Tertio, Arias *ascibennu* vertit, *retribuam ei,* hoc est scelera ejus ulciscar, sicquc per interrogationem legit, cl explicat : Numquid ob tria et quatuor, id est plurima, scelera non retribuam ei? omnino retribuam , ct plectam eum. Arabicus Alexandrinus vertit nove : *Super tribus ct super quatuor sceleribus Damasci non sum tristitia affectus. q. d.* Peccala me non affligunt, sed ipsum peccantem. Melius idem cap. n, I : *Non differam, non prolongabo,* scilicet vindiciam.

Impcriinens est Ruperti expositio : « Non convertam cum, » scilicet verticem Carmeli, ad pristinum suum virorem el fertilitatem. Erronea est B. Salomonis, qui ex hoc loco contendit tribus tantum vicibus peccatorem pœnitentem a Deo recipi, quarto non recipi. Quin et theologi nonnulli peccatorem quandoque adeo graviter cl sæpe peccare censent, ut in pœnam Deus deneget

illi auxilium sufficiens ad poenitendum : quo iit ut pœnitere et converti nequeat. Id autem fieri, cum implevit mensuram peccatorum a Deo determinatam, de qua accipiunt illud *Matth.* cap. xxiii, 22 : « Et vos implete mensuram patrum vestrorum. » Verum hoc de copioso et efficaci auxilio verum est ; de suffie'enti falsum ; sic enim peccator non esset amplius viator, sed cum damnatis quasi damnatus, nipote privatus auxilio necessario ad salutem, sine quo impossibile est eum salvari, el necesse damnari.

t-ipi-si. Moraliter, disce hic gravem Dei esse punitionem, cum ipse peccatores non convertit, neca £. . i- peccatis revocat, sed in iis derelinquit cl obdu- ,0‘‘- rat, uti obduravit Pharaonem ; tunc cnim ruunt in interitum pra>senlem, et reternum , uti contigit Pharaoni, Exodi, cap. vu, 3. Vide ibi dicta. < Impunitas incurias soboles, insolentire mater, radix impudentiæ, transgressionum nutrix, » ait S. Bernardus lib. Ill *Dc Consider,* cap. v.

EOQUOD TRITLRAVERIXT IN PLAUSTRIS FERREIS Galaad. — Quartum et summum hoc est scelus Damasci , ideoque irremissibile quoad vindictam ; *ob* hoc enim Deus Damascum destinavit gladio cl excidio Assyriorum, *q. d.* Damascus tria, id est plurima, scelera perpetravit; ea dissimulavi,iisque adhuc pepercissem. Verum quia quartum addidit, tam crudele et horrendum ; hinc ulterius non parcam, sed ultor exsurgam, in cumque desreviam, uti ipse sieviit in Israelem. Certa ergo eum manet ultio, certum excidium. Noti : Perpelila a tempore Josué fuere bella inter Syros, quorum caput erat Damascus, et Israelitas, tum ob viciniam, tum ob disparitalem fidei ct morum. Syri ergo srepe afflixerunt Israelem , dissimulante Deo ; sed intoleranda fuit afflictio , qua eos plaustris ferreis triturarunt, quam proindo Deus dissimulare et decoquere non potuit. Hæc afflictio contigit sub Azael rege Syrire, illamque ei flens prredixil Eliseus,cum ei regnum promitteret : ▮ Scio, inquit, qure facturus sis filiis Israel mala. Civitates eorum munitas igne succendes, et juvenes eorum interficies gladio, ct parvulos eorum elides, et prregnantes divides, n IV *fteg.* cap. vin, 12; itaque factum esse patet ibid. cap. xiii, 4 : « Attriverat, inquit, cos rex Syrire; » ct vera. 7 : a Interfecerat cos rex Syrire, et redegerat quasi pulverem in trituram arere. » Undo perspicuum est, ait Theodoretus, « quod Damasceni in arcam quamdam mulieres Israclitides projicientes, rotis ferratis tanquam spicas crudeliter triturabant. »

In plaustris pirréis. — Hebræum **pin** *charuls* significat *traham*, sive *tribulam,* qua super segetem circumacta grana cx ea excutiuntur, teruntur et triturantur; unde et *tribula* a *terendo* dicta videtur. Radix enim r*iH *charata* significat stringere, excutere, concidere, excidere; llebrrei enim triturabant plaustris ferratis et dentatis, quasi tribuli :. Hoc, ailS. Hieronymus, csl genus plaustri, quod rotis subter ferreis atque dentatis volvitur, ut, excussis frumentis, stipii'am inarca conterat ct comminuat. Unde Septuaginta vertunt : *Secuerunt in serrisferreis;* Symmachus, *in rotis* ferreis; Tigurina, *in rastris ferreis;* alii, *in carpentis ferratis;* Vatablus, *in tribulis ferreis.*

Aliqui lirec metaphorice accipiunt, ut hac phrasi tantum significetur acerbitas afflictionis, qui Azael afflixit Israelitas, ut cos « instar tribularum frumentum in areis triturantium Jugularet atque contereret, » inquit S. Hieronymus et Clarius. Verum alii passim idipsum proprie accipiunt, turn quia idipsum Azaeli prædixit Elisons loco citato; tum quia enormis hic srevilia significatur, ct punitur; lura quia olim vietores victos, prrescrlim infideles, srevos el barbaros ita inulctabant. Sic David Ammonitas, eo quod legatos a sc missos violassent el subsannassent, « serravit, et circumegit super eos ferrata carpenta, divisilque cultris et traduxit in typo laterum, » II *Regum,* cap. xi!, 3I.

Moraliter, disce hic quam crudelitas Deo et ho- Mwail-
minibus sit exosa, quamque Deus par pari refe-l"« „l’
rat. ut crudelis sil in crudeles,imo eos simili quod "¿t'|
aliis intulerunt tormento occumbere cogat; quia crudelitas hrec justitia est, justaque vindicta. Hac de causa hic per Amos,reque ac per Isaiamcap. xiv, 29 et seq., Jereraiam cap. xl vii et seq., Ezechielem cap. XXV ct seq., aliosquc prophetas, Philistinis, Idumreis, Tyriis aliisque gentibus acerrima supplicia intentat, co quodsrevierint in Israelem populum Dei. Quocirca Aristoteles ad Alexandrum hoc ei dat documentum : a Parce effunde humanum sanguinem; quia hoc illius est, qui novit secreta cordium. » Periander apud Ausonium :

Mullis terribilis caveto multos.

Cassiodorus *in Psalm,* x : « Quid prodest crudelibus persequi, quos vident persecutionibus semper augeri? » Exosa ct explosa fuit uxor Annibalis, ipseque Annibai, qui inspecta humani sanguinis fossa, pulchrum in ea spectaculum dixerunt. Ita fulgentius, lib. IX, cap. xi. Crudeli Syllre dixit Q. Catulus : « Cum quibus landem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? » Ha Eutropius in *Sylla.* Augustus Cresar, audito Herodis infanticidio : « Mallem, ait, Herodis porcus esse, quum filius; » porcos enim non mactabant Judæi. Ha Macrobius, lib. HSa/urn. cap. iv. Neroniana vox est : « Me mortuo lena misceatur incendio. » Ha Dion Nicreus in *Vita Neronis.* Quocirca mater Neronis Agrippina, cum ejus jussu occideretur, centurioni ferrum stringenti ventrem ostendens, clamabat : a Hunc percuto : hic est ferro fodiendus, qui portentum istud genuit. » Ha Suetonius in *Nerone.* Hi sunt Phalarides, Mezentii, Maximini, Timones, Diocletiani. C. Caligula frequenter exclamare solebat : « Utinam universus populus Romanus unicam cervicem haberet! » scilicet ad eam uno ictu

amputandam. Ha Eutropius. Ejusdem fuit hæc vox : a .Mementote mihi omnia in omnes licere. » Vitellius, occiso Othone cum suis, dum ejus asseclæ tabem cadaverum abhorrerent, dixit, «optime olere occisum hostem et melius civem. » Sed hic tandem religatis post tergum manibus, injecto cervicibus laqueo, veste discissa, seminudus in forum tractus inter ludibrii, tandem apud scalas Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus confectusquo est, indeque unco in Tiberim tractus. Ila Fulgosius, lib. IX, cap. xi. Sic misera periit beo vindice, imo se occidit Nero. Sic el misere perierunt Caligula, Maximianus, Diocletianus, Annibai, Heroics. Vere Thales Milesiu^, rogatus quid difficile unquam vidisset, respondit ; Tyrannum senem. Quocirca Phalaris tyrannus dicere solebat : « Ego qui expertus utrumque sum, tyrannidi malim subesse quam prœcsse. Subditus enim aliorum malorum securus, uaurn tyrannum metuit : tyrannus autem et cos qui foi is insidiantur, cl illos per quos servatur, v Ita Slobæus, *term.* 47. Quidam tyrannicidam optans, Bruti slatuæ subscripsit : « Elinam viveres! » quod opera Bruti Tarquinius cx urbe pulsus esset. Et Cæsaris slatuæ hos versus subscripserunt :

Brutus quia reges ejecit, primus consul factus est :
Hic quia consules ejecit, rex poslremus faclu> est.

Nec mullo post Cœsara senatoribus viginti tribus vulneribus in curia confossus est. Mithridates una epistola octoginta millia Romanorum in Asia, per urbes negotiandi causa dispersa, interemit; tantamque provinciam injusto, sed non inulto, sanguine respersit. Nam a Romanis in eas angustias redactus est, ul veneno mortem sibi consciverit. Quocirca ipso cum maximo crucialu, veneno repugnantem (ex longo ejus usu) spiritum suum tandem succumbere coegit. S. Cyprianus, tract. De *Oratione Domiti.,* ait homines superare bestias crudelitate : leones cnim pepercerunt Danieli in lacu, in quem cum conjecerant Medi; et cum Achab persequeretur Eliam, paverunt eum corvi, lll *Reg.* xvn : « O huma iæ inalili®, ail, detestanda crudelitas! fer® pan uní, aves pascunt, cl homines insidiantur cl siviunt. » Idem *ad Detnchianum,* sub Deoio cl cum Decio ac Valeriano, persecutorem Christianorum : «Innoxios, inquit, justos, Deo charos domo privas, patrimonio spolias, calonis premis, carcere includis, bestiis, gladio, ignibus punis. Nec saltem contentus cs dolorum nostrorum compendio, et simplici ac veloci brevilate pœnnrum : admoves laniandis corporibus longa tormenta, multiplicas lacerandis visceribus numerosa supplicia; ncc feritas, neque immanitas tua usitatis potest contenta esse tormentis : excogitat novas pamas ingeniosa crudi lit is. Quæ hæc est insatiabilis carnificio® rabies ?qmv inexplebilis libido sæviendi?» Sed et Decio vices rependit Deus, effeeilque ut a Gothis acie vicius, fugiens cum equo in paludem inciderit, a qua absorptus nunquam postea comparait. Valerianum vero Sapori Persarum regi captivum tradidit, qui conscensurus equum eo pro scabello utebatur. Denique septem illi Machaban fratres, crudeliter ab Antiocho excruciati et frixi, eidem quasi leones insultarunt, el crudelem œque necem ei quasi Prophet® intentarunt, II *Machab.* vu, inter quos minimus natu, vers. 3i : « Tu vero , ait, qui inventor omnis malili® factus cs in Hebreos, non effugies manum Dei. » El mox : « Tu autem, o sceleste, et omnium hominum flagitiosissime, noli frustra extolli vanis spebus in servos ejus inflammatus. Nondum cnim omnipotentis Dei, el omnia inspicientis, judicium effugisti. Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato, sub testamento ætern® vitæ effecti sunt : tu vero judicio Dei justas superbi® tu® pomas exsolves. » Verus fuit vates : nam Antiochus paulo post acerrimo viscerum dolore, el fœlore intolerabili excruciatus, corrosus a vermibus, blasphemem animam dæmoni exhalavit, ll *Machab.* ix.

4. Et mittam ignem in Domcm Azael, — puta in ven. i fimiliam el posteros Azael. Jam cnim Azael mortuus erat, el regnabat filius ejus Benadad, de quo sequitur, ul palet IV *Reg.* xiii, 22 et seq. Ignem iulellige, tum proprie dictum; solent enim victores, dum urbes rebelles capiunt ct exscindunt, ferro flammaque in eas grassari : (um acres pœnas el efficaces strages, ac excidium gentis ct regni, Hoc cnim iu Scriptura per catachresin significat *ignis,* qui omnia depascitur cl in cineres redigit. Forro hæc strages Damasci facta est a Teglalhphalasar rege Assyriorum, qui vocatus ab Achaz rege Juda, presso et pene oppresso a Rabin rege Syriæ, et u Phacce rege Israel, in auxilium, Damascum obsedit, cepit, excidit, Rasin occidit, Damasci cives transtulit Cyrencm, ut patet IV *Regum,* cap. xv, 5. Ita S. Hieronymus, Theodorelus, Remigius, Lyranus, Arias et al i. Nomimi Azael, quia is vixit, el afflixit Israelem paulo ante tempora Amos, puta sub Joachas, avo Jeroboam, sub quo prophetavit Amos. Porro Deus non punivit Damascum cl \zaelem statini, sed de more exspectavit, ul posteri implerent mensuram peccatorum asc vindici® praestitutam, quod factum csl tempore Rasin : unde tunc cl filios, et patres in filiis punivit cl evertit.

Et devorabit domos (palatia) Benadad. — Benadad hic fuit filius Azichs, IV *Reg.* cap. Xfli,S4, ac proinde diversus a Benadad, qui pugnavit contra Samariam tempore Achab, lll *Reg.* x, I ; illum enim occidit Azael, ejusque regnum occupavit, IV *Reg.* mu, 7 et seq. Porro illo tempore mulli reges Syri® vocati sunt Benadad. Adad enim, sive Adarozer, fuit primus rex Syri®, quem devicit David, ll *Reg.* vm. Ab hoc successores dicti sunl B nadad, id csl filius, vel hæres et successor Adad. Jam strages hæc facta est, non sub B«*na-

dad filio Ataelis, sed sub nepote ejus Rasili, ut jam dixi.

ven. s. S. Er comer am vectem Damasci. — « Vectem, » id est portas : h® enim vectibus obserari solent. Rursum « vectem, » id est robur, ut vertit Chaldæus (robur enim portarum est in vectibus : hinc vectis typus est roboris), puta duces, milites, arma, animos, munitiones, annonam, quibus quasi vectibus se communierant, et invictos putabant Damasceni : sed nil horum Deo, per Assyrios oppugnanti eos, resistere valuit, imo omnia ab eo contrita, illico prolapsa corruerunt.

Et disperdam habitatorem de campo idoli. — Damascus , eique adjacens planities , vocatur hic aunpus, isqne « idoli; » quia idolis abundans, iisque addictissima, inquit S. Hieronymus et Thcodoretus. Tigurina et Arias vertunt : De *talle vanitatis.* Talis et fuit Damascus : quæ vanitati dedita, ideoque, Deo puniente, excisa et evanescens, toti orbi vanitatis speculum dedit. Septuaginta ct Thcodotion retinent vocem hebrzeam, vcrlunlque, *de domo On;* Symmachus et Vetus Editio, *de domo iniquitatis;* Aquila, *de domo inutili.* Eadem Dam iscus mox vocatur *domus voluptatis,* id est deliciis affluens : in qua sceptrum tenebat rex Rasin, quando ca, illo occiso, ab Assyriis eversa est. Pro *voluptatis* hebraice est ¡qy *eden :* unde græcum *rieri,* id est voluptas. Hinc pro *eden* Septuaginta vertere solent huc tamen loco vertunt, *Chorran :* quia Eden regio, in qua situs erat paradisus terrestris, fuit in Mesopotamia et Jocis vicinis, in quibus sunt Chame, urbs Parthorum, ubi cæsus est Crassus Romanus, ut ostendi *Genes,* cap. n, 8. Porro Thcodoretus idipsum sic exponit, *q. d.* Non solum Damascum, sed et accolas omnes, et eos qui ex Charraneo habitatum commigrarunt, captivos efficiam. Complutensia retinent *Eden,* sed corrupte legunt *Adan;* vel, ut Villalpando in cap.xxvn *Ezech. 23,* legit *Adam,* eo quod Eden fuerit locus Adami; ipse enim a Deo in Eden collocatus est. Hinc et Syrus vertit, *ui domo Adon.* Porro Damasci regio et ditio non longe abest a Mesopotamia, in qua fuit Eden et paradisus terrestris. Rursum, ipsa Damascus urbs ct regio amoena est et fertilis : quocirca el ipsa suam habuit Eden urbem, vel regionem, ad quam hic alludit Amos. Unde de hac Damascena Eden loqui Ezechielciu cap. xxvu, 23, et Isaiam cap. xxxvii, 11, censet Marinus in Léxico, el alii nonnulli. Alludit ergo Amos ad Eden paiadisi, et ad Adam, quem nonnulli a Deo creatum censent in Damasceno agro , cx terra rubea, indeque dicium Adam. Adam cnim, vel Edom, hebraice idem est quod rubeus, vel rufos, dc quo dixi Genet. cap. li, 7, *q. d.* Sicut Adamom ob peccala expuh ex Eden paradisi, sic Damascenos ob sedera expellam ex sua Eden, id est loco voluptatis (1). Addunt alii in Damasco occisum esse Abelem a Cain, indeque nomen accepisse : Damascus enim hebraice idem est quod *sanguinem bibens* (ait S. Hieronymus in cap. xxvn *Ezech.),* scilicet Abelis. Ila Sanchez. Sio etiamnum hodio Deus gentes suis regionibus, et privatos suis ditionibus opulentis, et viridariis, ac paradisis deliciosis expellit ob eorum crimina, præsertim illis ipsis locis commissa, uti vidimus in Belgio. Denique Arabicus vertit : *Et concidam elationem* (fastum) *de virtute* (robore) *ejus.*

Et transferetur populus Syriæ Cyrenem. — Duœ urbes diclæ fuerunt hebraice Tp Air, et latine Cyrene. *Prima* fuit in Libya, a qua denominata est regio Cyrenaica, ait S. Hieronymus et Strabo, lib. XVII. De hoc ait Lucas, *Actor,* n, 10 : « Et partes Libyæ, quæ est circa Cyrenem. » *Secunda* fuit in Media. Hic agitur non de prima, ut censuit S. Hieronymus, Remigios et Hugo, sed de secunda ; hæc enim Assyriis erat subjecta et vicina : unde eo Syros, expugnata Damasco, transtulerunt Assyrii, IV *lleg.* xyi, 9; idque diserte asserit Joseph, dicens lib. IX, cap. xiii : « Teglathphalasar Damascenos (a se victos et expugnatos) in superiorem Mediam destinavit. »

Dicta est Cyrene ab Hebræo etChaldæo (lingua cnim Assyria et Chaldæa vicinæ sunt, et dialecti dunlaxat linguæ llcbræœ) *kir,* id est paries, murus; quod egregie murata et munita csset quasi arx ct propugnaculum regionis. Id ita esse patet ex *Isaiæ* xvi, 7, ubi tertia *kir,* sive Cyrene in Moab, hebraice vocatur n¿Tin Tp *kir charcsçet,* id est habens muros lateritios. Unde Noster vertit : « Muros cocti lateris. » Vide ibi dicta. Septuaginta pro Cyrene vertunt, fcíx>4pot, id est nominatus : *Transferetur,* inquiunt, *populus Syria nominatus;* quia hebræum Tp Air, id est Cyrenem, acceperunt non ut proprium urbis, sed ut appellativum : rursum *kir* reiuuerunt idem esse quod trip *kira* per *aleph,* id est vocatio, nominatio. ItaS. Hieronymus. Verum *kira* est femininum, non masculinum. Melius ergo Noster et alii vertunt ut proprium, *Cyrenem.*

G. Super tribus sceleribus Gazjj. — A minis ct ven.« onere Damasci transit ad minas et onus Gaz® ct Philistinorum, ob tria, id e*t plurima, eorum scelera, et quatuor, id est quartum, scilicet quod a transtulerint captivitatem perfectam, » de quo mox. Phrasim hanc jam explicui in onere Damasci, vers. 3. Porro Philiskea quinque habuit urbes et satrapias, totidem satrapis, sive principibus subjectas. Urbium nomina sunt, Getti, ex qua natus est Goliath, quem occidit David; Accaron, Azotus, Ascalon et Gaza, quæ Judæis fuerunt infensissimæ, et perenne cum eis bellum gestii valles Cœlesyriæ descendero Incipientis. Vide Laroque, *Voyage de Syrie et du mont Liban.* pag. 195 et seqq., el Steph. Schulzii Itinerarium, cui titulum fecit : Let- *(ungeii des hochsten,* tum. V, pag. 458 , neenon J. D. Michaelis, *Supplem. ad Ltxx. hebr.* pag. 1838. Grolio jqp *eden* videtur is esse S)rte lucus qui Ptolmnæo IlapÂaa^ nominatur.

(t) *Men* r&l hodiernim nomen regioni» et vici labaiú

serunt. Dicitur *Gaza* hebraice FUJI Aazxa, vel *Gaza* (hebrmum enim *ain,* quia gutturale, imo pectorale, solet szepe verti per *g,* ut patet in Gomor, Gomorrha, Phcgor, in quibus pro *g,* hebraice est ain), id est fortis a munitione. Ila S. Hieronymus et alii. Errat ergo Pomponius Mola, lib. I DeSitu orbis, cap. xi, dum ait huic urbi inditum esse nomen persici!in, dicique Gazam, id est œrarium; gaza enim persico pecuniam opesque significat, eo quod Cambyses, inquit, cum Ægyptum invaderet cl spoliaret, In Gazam belli opes contulerit. Nam tempore Amos, imo Mosis et Abrahts, qui longe processerunt Cambysen, hæc urbs vocabatur Gaza, ut palet Genes, cap. x, <0, et Dealer, cap. n, S3. Illud ergo etymon Garo, quod affert Mela, verum esse potest de Gaza Mcdiæ (lue cnim Persis erat vicina), de qua Plolemæus lib.VI, cap. ii, aut Æthiopiœ, de qua Ptolemæus lib. IV, cap. vu, non Palæstinæ, ut ipse habet, Gaza postea dicta est Gazava.

Contra Gazam et Philistæos prophetat quoque Jeremías, cap. xtvn, cisque excidium per Chaldaeos intentat. Vide ibi dicta.

Tropologice. Tropologice S. Hieronymus : *Gaza,* inquit, hebraice idem est quod fortitudo, vel imperium. *Edom* est rufus, sanguinarius ct terrenus. *Azotus,* vel, ut hebraice *asdod,* idem est quod ignis uberis, sive patrui. *Ascaìon* idem est quod ignis homicida, sive appensa ct ponderata. *Accaron* idem est quod <rnpiw<n;, id est *sterilitas;* et ¿xptCwmç, id est *eradicatio.* Hisce omnibus significantur Judæi (æque ac hærctici) qui persecuti sunt fideles. Ili cnim dicuntur Gazæi, quia forfitudiuem scienti® suæ, et imperium sibi repromittunt. Vocantur Azotus, quia ubera Synagogæ jam non lacte, sed igne sunt plena ; et quæ mentitur ignem habere sc putrui, ejus universa generatio ignibus deputanda est. Vocantur Ascalon : sicut cnim ignis Domini salvos faciet eos, quorum corda penetraverit; sic ignis iste qui de cado decidit quasi fulgur, qui succendit diaboli sagittas, quoscumque afflaverit interficiet. Vocantur Accaron, quia steriles sunt cl eradicati , juxta illud *Osce* ix : « Quid dabis cis? Da cis vulvam sterilem, et ubera arentia. « Vocantur Gelh, id est torcular, scilicet diaboli. Vocantur Philistiim, id est cadentes poculo : cum enim inebriati fuerint corruent, ct in suo vomitu volutabuntur. Hucusque S. Hieronymus. Pressius Rupertus: «Gaza, ait, sonat fortitudinem, et Judæorum designat rebellionem adversus veritatem. Azotus interpretatur ignis uberis, sive patrui; et ardentem in illis significat invidiam patris eorum diaboli, quæ exuberat in eis. Ascalon interpretatur ignis homicida, ct homicidialem illorum furorem designat. Accaron, sterilitatem, et inopiam illorum, quia fruclum spiritus fugiunt, et paleam liltcræ sectantur, significat. Philistiim, potione cadentes, et illorum vere ebriosum hoc nomine intelligimus scandalum , juxta illud *Psalm.* lxvhi : Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem, ct in scandalum : Obscurentur oculi eorum ne videant, » etc.

Eo quod transtulerint (Gazenses et Philistœi) captivitatem perfectam (id est plenam et absolutam, ita ut vix unum Jndæum reliquerint, quem non captivum abduxerint), ut concluderent eam in Idolea. — Vatablus, *et tradiderint tam ipsi Edom, q. d.* Philistini omnes pene Judæos abduxerunt, cosque vendiderunt Idumaeis infensissimis Judæorum hostibus, ut ibi velut œterno carcere clauderentur, sine ulla spe liberationis et libertatis, ibique agerent vitam servilem et asperam in sordidis, duris ct continuis laboribus, seminudi, famelici, afflicti, oppressi. Hæc euim est perfecta captivitas. Ita S. Hieronymus, Theodorelus, Remigius, Hugo, Lyranus, Arias, Ribera, Sanchez et alii. Quando hanc captivitatem ex Judæa abduxerint Philistœi, ncc ex Scriptura, nec ex Josepho liquet. Nam quod Remigius et Hugo putant, eam contigisse in excidio Samarte ct decem tribuum : alii, in excidio Jurusalem et Judææ per Chaldœos : alii, tempore Achaz, H P<i-*ralip.* xxviii, 17 et 18, falluntur. Hæc enim omnia contigerunt post tempora Amos : ipse enim prophetavit sub Ozia, qui fuit avus Achaz : captivitas autem hæc ejus prophetiam antecessit, eratquejam praeterita, uti ipse hic ait (1). Pro *perfectam* hebraice est Hohú *scelema,* id est perfecta, ut vertunt Noster, Aquila, Symmachus et Theodo(ion. Verum Septuaginta aliis punctis legentes nohü *scclomO)* vertunt *Salomonis.* Jam captivitas Salomonis est captivitas Judæorum, qui fuerunt populus ct posteri Salomonis : a rege enim tam præclaro ct illustri,splendorem ctclaritatem populi demonstrat, inquit Thcodoretus.

7. Et MITTAM IGNEM IN MURUM GaZJE. — u IgDCIH,» Ven. 7. id est cladem et stragem, vel etiam ignem proprie dictum. Minalur Gaz® et Philistinis excidium per Nabuchodonosor. Hic enim Philistæos vastavit, ut palei *Jetan.* cap. xxv, 20, el cap. xlvu, vers. I. Vide dicta illis locis.

9. Super tribus sceleribus Tyri (A Phihslivis ven.9< transit ad Tyrios, cisque prœter tria, id est plurima, scelera, idem quartum de Judæis in captivitatem abductis objicit, ponamque eamdem subjicit et intentat) : non convertam eum, — scilicet

(i) Sape novimus ante Amos crudeles fut&e Palestinos in Dei populum, at non constat nobis, quando captis uni duxerint, el tradiderint Idumæis, quamvis accidisse ccito credamus. Rosenmuller sententuo a Cornelio expugnalæ astipulatur, quamvis el ante hoc, inquit, tempore dorami, qui cum Edomitis itidem bello implicitus imi (II *r.eg.* viti, 20 ^Qq.), simile quid fecisse potuerint. c<»ll. H *Parai,* xxi, 16,17. Cæterum,ul bene notai idem auctor, crimen auget Amos a proposito ac line Gazæoruun, sive Philislæorum : Lieo, inquit, transtulistis Judæos seu Israelitas, ut eos Idumæis, hostibus maxime infensis, proderetis. Crudele est, aliquem c solo patrio transferre, crudelius, queiu transtuleris, hostibus quæ infestissimos habet, tradere.

ad gratiam ct veniam, *q. d.* Non parcam Tyro, êed « mittam ignem » in cam. Eadem scelera, id nique excidium per Chaldteos intentai Tyro l<aias cap. xxiii, Ezechiel cap. xxvn, Jeremías cap. XLVil, 4. Vide dicta illis locis.

EO QIOD CONCLUSERINT CAPTIVITATEM PERFECTAM IN Idusju. — Hebraice 'nxb *lecdom,* id *csl ipsi Llom,* q. d. Quia captivarunt omnes Judæos, cosque vendiderunt Idumæis, qui nati sunt hostes Judæorum, æque ac Philistini; cum quibus aliisque vicinis gentibus conspirarunt in excidium Israelita!um, juxla illud *Psalm,* 1xxxii, 6 : « Adversum te testamentum disposuerunt tabernacula Idumæorum, et Ismaelitas, Gebal, cl Ammon, et Amalee : alieoigcnæ (Philistini) cum habitantibus Tyrum. » Ila S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus, Hugo ct alii. Porro quando hanc captivitatem intulerint Judæis Tyrii ignoratur, uli de Philistinis dixi vers. 6. Albertus et Vatablus censent cam illis intulisse t quando illi fugientes e Judæa, ob invasionem Assyriorum cl Cbaldicorum, in Tyrum, quasi in asylum, a Tyriis capti et venditi sunl Idumæis. Remigias vero et Arias censent Judíeos mercium causa venientesTyrinna Tyriis comprehensos venditosque fuisse. Theodoretus autem : * Externi, inquit, Judææ tribui vicini,continenter cum hac bellum gerentes, quos capiebant non aliis quam Idumæis vendebant, qui illorum inimici et maximi hostes erant (i). »

Er NON SINT RECORDATI FOEDERIS FRAIRVM, — quod scilicet Hiram rex Tyri pepigit cum Salomone rege Judæorum : illud cnim tantum tatuque arctum fuit, ut se invicem fratres nominarent, ul patet lll *Reg.* cap. v el ix. Ila S. Hieronymus, Theodoretus, Hugo el Lyranus.

Aliter Vatablus, a foederis fratrum,» id est quod debuerat esse inter fratres, puta inter Jacob ct Esau, corumque posteros Israelitas et Idumæos, *q. d.* Tyrii inter fratres excitarunt odia, nimirum Idumæos concitarunt contra Judæos, dum eis Judæos quasi servos vendiderunt. Hoc scelus est ingens, inihique displicens, ideoque excidio Tyri illud puniam et vindicabo.

Vm. io. 10. Mit t am ignem in muicm Tyr i. — *Ignis* synecdochice, vel catachresliccs quamvis pœnam, stragem cl calamitatem significat, uli dixi vers. 4. Hæc vastatio Tyri facta est per Nabuchodonosorem, qui post tredccim annorum obsidionem, eam expugnavit et vastavit, uti docet Ezechiel, câp. XXIX, 18, ct Jeremías, cap. xxvn, 3, ct cap. xl vii, 4. Vide ibi dicta. Ita S. Hieronymus, Hemigius, Hugo, Lyranus ct alii passim.

(i) Ca Urum in libris veleris Test.unenti historicis hoc Hiocueuiutu diserte quidem non memoratur; dubitari tamen vix potest, quinad idem tempus, quo Philislæoruni, reterenda sit etiam Tyriorum erga Judæos immanitas, non modo propter vaticinii ordinem, quo Tyru Pbik'tftts proxime subjunguntur, verum etiam propter (uratleUsiuuni *Joel* iv, 4, ubi simile inhumanitatis exemplu u tanque genu uua exprobratur.

II. Super tribus sceleridus Edom. — A Tyrii# Veri.ii. transitad Idumæos, ¡dunque scelus persecutionis Judæorum in iis culpat et plectit. Cknpil enim hoc dissidium ab ipso Esau, qui ob erepta sibi primogenita a Jacobo, eum intcrnccino odio persecutus est :unde factum, ut odium fratrum servaretur in posteris, ait S. Hieronymus; nam illud cum semine propagarunt, non tam ipse, quam nepotes ejus in posteros : quod tam acre et continuum fuit, ul *Psalm,* cxxxvi, 7; *Numcr.* xx, 18, cl alibi, acerbe de eo querantur Propheta*. Porro, quam hoc scelus beo displicuerit, declarat hic ipse dicens : a Quod persecutus sit in gladio fratrem suum (alludit ad *Genes,* xxiv, 41, cl magis ad *Numcr.* xx, 18, ubi Idumæi armati Israelitas cx Ægypto tendentes in Chanaan transitu prohibuerunt), el violaverit misericordiam ejus; » Tigurina : *Corrupit viscera miserationis* sua, quibus scilicet debebat fratrem suum prosequi, ejusque afflicti misereri. Septuaginta, *quod violaverit* id csl *matricem,* sive vulvam matris (Hcbræum enim amrcc/ æzn, et vulvam, ct misericordiam significat, ait S. Hieronymus) *in terris.* Jacobcnim cl E au fuerunt gemini, ct ex eadem Rebeccæ matrice eodem tempore prodierunt : uude inter se dissidentes, videntur vulvam matris, ipsamque matrem violasse et lacerasse. Quocirca Komaua editio Septuaginta bubet, *quod violaverit* fxxnpx, id e&l *matrem;* et Symmachus : *Quod violaverit viscera propria, ut oblivisceretur germanitatis, ct obduraret viscera misericordiæ, frairemque se esse nesciret, ct contemneret vulvam Rebeccæ, quæ uno partu geminos edidisset in/aiites,* ait S. Hieronymus. Et mox tropologice Idumæos, id est terrenos el sanguinarios, ait esse Judæos, qui persecuti sunt fratres, id est Christum, Apostolos ct Christianos. « Hi enim violaverunt misericordiam ac jura naturæ, oblilique sunt matris suæ Rebeccæ, quæ interpretatur patientia, et simul eos generavit in Christo, el dummodo nos interficiant, volunt igne comburi. » Denique Arabicus vertit : *Et esurire fecerunt anxios in terra eorum, et furtim rapuerunt testimonium debitum animis eorum.*

Woraliter, notu hic quam displiceat Deo fratrum discordia, liles el bella, quamque severe illa punialct vindicet. Arctissima cnim in fratribus sanguinis conjunctio,jure naluræ, divinocthumano, summam postulat concordiam cl amorem, a Frater» cnim dicitur, quasi a fere alter, » ait Gellius, lib. XIII. El Cicero, lib. lll, *epist.* 7 : « Fratris, ait, officium est, erga fratrem ceu fere alterum affici. » Hinc Sallustius in *Jugurtha : a* Quis, ait, amicior quam frater fratri? aut quem alienum lidum invenies, si tuis hostis fueris? » Quocirca Antisthenes a fratres concordes n dicebat « omni pariete esse tortiores. » Ha Laertius, lib. VI, cap. i. El Sapiens, *Proveib.* xvin, 19 : a Fraler, inquit, qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma. » Cain f atrem Abel occidens, a Deo maledictus, tremulus, vagus fuit et profugus, *Genes,* iv, 14. El Ismael,

ter, ‘dl/ ’

quia persecutus est fratrem Isaac, jussu Dei ab Abrahamo domo pulsus ct exheredatus est : « Ismael, » nil S. Augustinus lib. I De Unico ¿aptísimo, ct habetur dist. LV|, Cnn. *Ismael,* «ut separaretur a populo Dei, non obfuit muter ancilla, Agar; sed fraterna discordia. » Pygmalion rex Tyri, quia Slchæum patruelem occidit, ul ejus opibus potiretur, orbis fuit probrum, de quo Virgilius lib. I *Æneid. :*

Pygmalion scelero ante alio? immanior omnes
Quos inter medius venit furor. Ille Sicb i mu
Impius ante arta, atque auri carco» amore,
Chin ferro incautum superat.

Romulus Remum fratrem occidit, ita jio. ul ait Lucanus I *Pharsal. :*

Fraterno pii num maduerunt unguine unni.

Quocirca Horatius, *Epodi* VII :

Acerba, *ait,* **fati Romanos agoni,**
Scelusquc fraterna necis,
Ul immerentis finxit in terram Remi,
Sacer nepotibus eruor.

Antiochus Epiphanes Demetrium, fratris Seleuci filium, regno paterno exclusit : hinc ini r utriusque posteros, continua per ducentos annos fuerunt bella, altero alterum vicissim obtruncante, ct proco regnante. Audi Philarchum,tract. Dc *Fraterno amore :* « Antiochi, Seleuci, Gryphi, Cyziceni, cum non didicissent secundo a fratribus esse loco, sed purpuras ac diademata appelèrent, scipsos invicem ipsamque adeo Grœciam mullis calamitatibus opplcverunt. »

Jugurtha, rex Numidarum, perfide fratres regno spoliavit, ideoque a Mario consule ccesus, captusque Romæ in carcere necatus est, ut palet ex Sallustio in *Bello Jugurthino.*

Vere etiam Pelrarcha, *Dialogo* 83 : « Ut ferme nullus amor æquior fraterno, sic nullum, ubi incœpcrit, iniquius odium, nulla acrior invidia. Sic paritas incitui animos, atque incendit, cum cedendi pudor et ainor cxcellentiæ ardcnlior, quo incunabulorum recordatio, cl quæcumquo benevolentiam paritura viderentur, ubi semel a recto callo deflexum cs1, odium cl contemplimi pariunt. » Et Aristoteles,lib. VII *Polit,* vn : «Fratrum contentiones et iræ sunt acerbissima*; cl qui se nimium amant, hi se nimium oderunt. » Caracalla Imperalo? occidit fralrcm (ictam : ad mitigandam invidiam parricidii, suasil el Basiantis præfeclus ul fratrem Gelam appellaret divum : « Sil, inquit, divus, dum non sit vivus, » cl sic ralrem in divos retulit. « lia regnandi cupiditas nescitjura pietatis,» inquit Spartianus. Quocirca, Deo vindice, pari modo a Martiali tribuno Garacalla obtruncatus cs1, cum paulo aule ei in somnis apparuisset pater cum gladio, dicens : a Ul lu fratrem tuum interfecisti, ita ego te inlerfi-

ciam. Ita Dion Cassius, lib. LXXŸ1R Hrt/dr. *Bornante,*

Ex adverso, amor fraternus Dei et hominum gratiam conciliat. Cyrus apud Xenophontem, lib. Vili : « Qui, inquit, cx eodem semine sunl orti, et nutriti ab eadem matre, ct in cvidcm domo adoleverunt, ab eisdem parentibus amati, eundem matrem cumdemque patrem appellant; quomodo hi non sint omnium inter se conjunctb-i-ini? » Tales inter ethnicos fuere Agamemnon cl Menelaus, Eumenes el Attalus, Ariamenes et X» rxes Craterus el Antigonus, Cassandcr et Pirila .s, Castor et Pollux, ad Plutarchus loco citato : « Dulcior, ail S. Chrysoslomus, ante Deum est oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charilas fraternitatis commendat. »

Hierocles, lib. Dc *Fraterno amore:* «Sicutoculi, inquit, manusque, si animro ct mcnlis per se compoles hen ni, reliquas partes omni studio curarent , propter intercedentem ipsis communionem; quoniam ne ipsro quidem functionem suam recte administrare ponunt citra præsentiam aliarum partium; ita nobis cliam qui homines sumus, el animam nos habere fatemur, omnibus viribus annitendam est, ut fratribus decenter utimur. Magis cnim quam partes cnrporis ad auxilium mutuum fratres composili esse videntur, » *q. d.* Fratres quodammodo corporis tui partes sunt, sicut oculi lui, pedes, manus, etc. ; cos ergo dilige ct juva, uli pes juvat manum, manus pedem. Intaphernis uxor, Dario permittente ut unum cx suis eligen t, cujus vitam sibi deposceret, fratrem elegit. Rege admirante, et causam sciscitante : « Alius, inquit, maritus, alii liberi, si Deus volet, possunt contingere ; alium fratrem, parentibus vita functis, non est quod sperem. « Ita Plutarchus loco citato , qui ct addit : « Sicut, inquit, minores numeri additi majoribus eos multiplicant, ct vicissim multiplicantur ipsi ; sic frater obsequens fratri evecto ad honores auget illius dignitatem, el vicissim ornatur illius splendore »

Porro Joseph abbas apud Cassianum , *Collât.* XVI, cap. vi : Fraterni, ail, amoris *primum* fundamentum est, superbiam mundi contemptui habere; injustum cnim est ut supellex vilissima prvlio-issimo! rei, puta dilectioni fratris, pra feratur; *secundum ,* ut unusquisque suas reseret voluntates, no se sapientem ct consultum esse judicans, suis malit, quam fratris definitionibus obedirc ; *tertium,* ut sciat omnia, cliam quæ utilia ac necessaria a stimai, postponenda bonochaitatis el pacis; *quartum,* ul credat nec j*u4is, nec injuslis de causis penitus irascendum; *quintum,* ut adversus se iracundiam fratris, etiam sine ratione conceptam, eo modo quo suam , curare desideret, sciens æquahtcr sibi perniciosam isse alienus trisliliam, ac si adversus alium ips<* moveatur , nisi eam, quantum in se e 1, de Imliis etiam monte depuhril. Ha Piinemus atibas in Fí/is *lair,* lib. VII, cap. XLll, jussit frairibus ut

idolum hcc'scrcnt injuriis; cumque idolum nulla injuria moventur, ait : « Fratres, ecco septem sumus; si vultis ergo pariter manere, ut lucrum animæ faciamus, sil idolum istud nobis in exemplum, na, quando injuriatur aliquis, irascatur; ne, quando ab eo venia petitur, gloriatur aut extollatur : quod si non ita vultis, unusquisque vadat quo vult. » Præclare S. Hieronymus, Itb. I in *Thren.* cap. m : « Ille vere et non ex parte perfectus est, qui et in eremo squalorem solitudinis, cl m cœnobio infirmitates fratrum æquali magnanimitate sustentat. » Fratrum ergo et sororum concordia suavissimum edit concentum in auribus ilei ct hominum, adcoque sorores concordes sunt quasi Musa». Nam ob benevolentiam et amorem sororium, Mus® quasi ¿utô id esi simul semper degentes, nuncupantur, ait Plutarchiis loco citato.

Tales Musae divini consensus et concentus fuerunt SS. Fides, Spes ct Charitas, 1res fili® S. Sophia?, qu® tam sanguine, quam sanctitate ac martyrio sorores, sicut in vita diluxerunt se, ita et in morte non sunt separat®, quam gloriosam pro Christo obierunt die prima augusti. Tales SS. Raffina et Secunda die 10 julii ; talcs SS. Nymphodora, Menadora et Melrodora sorores, virgines el martyres sub Maximiano , 10 Septembris ; laies S. Tarsilla et / Emiliana materier® S. Grcgorii, de quibus ipse homil. 28 *in Evang.* Tales S. Polcheria, Placida, Arcadia ct Marina, sorores Theodosii Imperatoris, quas S. Pulcheria in aula quasi in cœnobio educavit, secumque virginitatem Deo consecrare docuit. Ita Cedrcnus, Zonaras cl alii, atque cx his noster Raderus in *Aula Theodosii;* ul merito Patres omnes in concilio Chalcedoncnsi, Pulcheri® jam August®, uno ore acclamano! : «Nova Helena, munimen orthodoxorum, ct gloria Ecclesiarum. » Tales mus® et musici cœlcstcs fuere SS. Joannes cl Paulus sub Juliano Apostata, quus eadem fides ct passio vere fecit esse germanos; tales S. Rasilius et S. Gregorius Nyssenus ; tales S. Gregorius Thaumalurgus et Athenagoras; tales SS. Gregorius Nazianzenus ct Cœsarius cum S. Gorgonin; Liles septem fratres Machab®i II *Machab.* cap. vu; tales septem filii S. Felicitatis, cl totidem S. Symphoros®, quos ardens chantas et in vita el m morio conjunxit, ac simul omnes eadem martyrii laurea decoravit; tales Godefridus Bullonius el Balduinus ejus frater, qui conjunctis animis et armis terram sanctam recuperarunt, primique Hierosolyma» reges coronali sunt; tales Judas, Jonallns et Simon Machabæi, qui conspirantes, paucis copiis , sed unitis , numerosos Antiochi exercitus profligarunt. Funiculus triplex difficile rumpitur. Nota est Sciluri historia.

Et tenuerit ultra furorem suum. — Hebraice f|TW *ulroph,* id est *et rapuerit,* id c^l instar animalis rapacis saevierit, ait Vatablus. Septuaginta vcitunt : *Et* rapuit m *testimonium horrorem suum, et impetum suum custodivit in victoriam,* id est, ul S. Hieronymus legit, *in aeternum;* hebraico enim nïjb *lanetsach,* id est *in victoriam,* idem est quod *in finem,* ut palet in inscriptione *Psalm,* iv, v, vi, vm. Comphitensia legunt «i; vïuwç id est *in contentionem ,* pro d; vów, id est *in victoriam.* Rursum pro ipS *laud,* id est *ultra,* vel *in sœcula,* ut verlit Syrus ; vel *in aeternum ,* Septuaginta ct Arabicus legerunt IJlb *lacd,* id est *in testimonium.* Noster optime *iitroph* verlit, *tenuerit ;* quia rapere ultra furorem suum, Hebræis idem est, quod cum servare et retinere, nimirum ex furore rapere , sævire et lacerare prædam, vel hostem; vel rapere furorem ultra metas humanitatis, ct inhumaniter sævire. Unde Marinus in *Léxico* vertit : *Eo quod lacerarit in æternum furore suo.* Denique hebrœum 12X *appo,* et furorem , ut vertit Noster, et horrorem, ut vertunt Septuaginta, significat; atque rTDJ/ *ebra,* tam indignationem, ul verlit Noster, quam impetum, ut vertunt Septuaginta, denotat. Ila S. Hieronymus.

12. Mit t am ignem—per Chaldæos et Nabuchodonosorem, ut patet *Jcrcm.* xxv, 27, et *Ezech.* xxvil. vcn.it

Tiieman. — Urbs est et regio Idumææ, cujus rex fuit Eliphaz, amicus Job, qui inde dictus est Themanilcs ; distat a Petra urbe Arabi® quinque millibus passuum. In hac urbe viguit studium sapienti®, ut palet *Baruch,* cap. ni, 22. Tempore S. Hieronymi villa erat. Ita ipse in *Locis llcLr.,* Borchardus, Bredembacbius et alii in *Descript. Terras sanctas* (1).

Bosea. — Urbs est in Idumæa, non longe a Tiieman, ita dicta a firmissima munitione, vel arce. *Bosra* enim hebraico idem est quod munita. Est alia Bosra in Arabia, et lerliain Moab. Est synecdoche : a parte enim præcipua, lotam Idumæam intelligit.

13. **SIPEE TRIBUS SCELERIBUS FILIORUM AMMON. —** Ab Idumæis transitad Aminonitas, eodem stylo cl censura. Ammon fuil filius Lot, nothus ex ejus incestu cum filia; indo prognati dicti sunt filii Arnmon, vel Ammonii®: habitarunt in Arabia; metropolis eorum erat Rabba, quæ postea dicta est Philadelphia. HaS. Hieronymus ct Theodoretus. **Vers <3**

Eo quod dissecuerit rnÆGNANTEs (Syrus ct Arabicus, *ventres praegnantium;* Arabicus vero Antiochenus : *Quia serris ferreis secabant prægnantes}* Galaad (2). — Ne scilicet ex matribus gravidis filii

(t)Quod *Scl<r,* id est *Pelræ,* urbis primari® Idumæorum, mentio facta non est, id Crcdnerusm *Joel,* pag. 53, non casu el fortuito, sed consilio el ratione facium esse putat. Fuisse enim lune temporis urbem illam in potestate Judæorum, utpoto expugnatam ab Amasia, II *neg.* cap. XIV, 7.

(î) Haud abhorret a veritatis specie, inquit Calmetos illos (Ammonitas) nados occasionem, cum regio Galaad turbis agitaretur eo tempore quo reges Syriæ eadem potili sunl, et cum regnum Israel trans Jordanem non levia pasmm e«5et detrimenta, in GaUaditidem irru-

nascerenlur, qui terram occuparent; sed, hœrcdibus atque incolis deficientibus, ipsi terram eorum invaderent ct occuparent. Undo sequitur : a Ad dilatandum terminos suos. » Idem avaritire crimen, ct cupidinem dilatandi suos terminos, objicit Ammoniti* Jeremías, cap. xl ix,1 : ‹t Numquid, ait, non filii sunt Israel? aut haeres non est ei ? Cur igitur hæreditatc possedit Melchom Gad : ct populus ejus in urbibus ejus habitavit?» Ha Theodorclus, Remigias, Hugo et Lyranus, ac S. Hieronymus, qui censet Ammonitas dissecuisse prægnantes Israel eo tempore quo regnabat Saul, cum scilicet Naas rex Ammon vastavit Jabcs Galaad, I *Rcg.* xi ; licet ibi dissectionis prægnantium non fiat mentio. Nola : Pro *prægnantes* hebraico est **minn** *harot ;* quod si ab HTrt *hara,* id csl concepit, deducas, significat *prægnantes)* si ab **in** *har,* id est mons, significat *montes.* Unde Arias, Vatablus el Pagninus vertunt : *Eo quod dissecuerunt montes Galaad,* ut scilicet ditionem tramontanani Galaaditarum suæ conjungerent ; verum Septuaginta, Chaldæus, Noster, Tigurina el alii jam citati vertunt, *prægnantes.* Hoc enim est quartum enorme scelus, ob quod Ammonii® a Deo excidio destinantur. Dividere autem montes non est enorme scelus ; sed dividere, sive secare prægnantes , uti fecit Azael rex Syriæ Israelites gravidis, IV *Reg.* cap. XV, 16.

Symbolice, Villalpando in *Ezech.* cap. xxiv, 14: Prægnantes, ait, vocantur civitates munit® ct populosas; has enim merito prægnantibus compares, utpote populis plenas.

S cire pix-

Galavil mjst co quill?

Tropologice S. Gregorius, HI part. *Pastor,* cap. XXV : « Galaad, inquit, id est acervus testimonii, csl Ecclesia, quæ ore cunctorum fidelium de Deo quæ vera sunt testatur. Prægnantes autem Galaad vocantur animæ, quæ intellectum verbi cx divino amore concipiunt, et si ad perfectum tempus veniant, conceptam animæ inlclligcnliam, boni operis ostensione parituræ sunt. Terminum vero suum dilatare, est opinionis suæ nomen extendere. Secuerunt ergo prægnantes Galaad, ad dilatandum terminum suum : quia nimirum hæretici mentes fidelium, qua? jam aliquid dc veritatis intellectu conceperant, perversa prædicationo perimunt, cl scientia? sibi nomen extendunt; parvulorum quippe corda jam de verbi conceptione gravida, erroris gladio scindunt, el quasi doclrinœ sibi nomen faciunt. » Sic et S. Hieronymus : « Prægnantes, ait, sunt animæ credentium, quæ in principio fidei possunt dicere : A timore tuo, Domine, concepimus el parturivimus, » etc. Nolent hæc illi qui pusillos scandalizant, atque eos qui parturiunt meliorem vitam, seducunt, ct partum spiritualem impediunt. Hi enim sunt homicida?, non corporum, sed animarum ; ac ul tales horrende a Deo punientur, qui hanc animarum a se creatarum et redemptarum ruinam ita sentit, sicut sentit mater dolorem, cum ejus disrpmpuntur viscera, ut fœtus tradatur lacerandus canibus. Ipse enim de suis ait : • Qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva,» Isaûr cap. xl vi, 3.

14. Ix V-Lt LATU IX DIE BELLI (Ululatum tum Veri l< tubarum, tum militum confligentium, ac victorum ct occisorum, æque ac vincentium intellige. Hinc Tigurina vertit : *In classico in die Mli¡* Vatablus, *in vociferatione,* quæ scilicet fit sub conflictum), et ix TiRBiXE. — Tigurina, *in tempestate,* id est in valido impetu, in horribili incursu hostium. Hunc enim comparat turbini, qui rapit et ventilat paleas, æque ac hostes hi ventilaturi erant Ammonitas. Hostes hi fuere Chaldæi, ut palet *Ezcchiel.* cap. xxi, 20 , *Jerem.* cap. xxvii, 6. Ha S. Hieronymus, Theodorclus, Remigar», Hugo et alii. Postea rursum vastati sunt Ammonite sub Antiocho a Juda MachabæO, I *Machab.* cap. v, 0.

Ubi nota ex Josepho : Nabuchodonosor anno 28 regni sui, qui fuit undecimus Sedeciæ regis Juda, cepit et vastavit Jerusalem ; deinde quinto anno post, put i anno regni sui 23, vastavit Ammonitas, Moabitas, Idumæos, cœpilque obsidere Tyrum, quam post 13 annos expugnavit, anuo regni sui 35, uti obtendi *Daniel.* cap. n, initio.

15. Et ibit Melchom ix captivitatem. — chom, sive Melech, vel Moloch, erat idolum Ammonitarum, speciem habens regis, puta Jovis. Unde *Melchom* hebraice idem est quod *rex eorum,* ul vertunt Chaldæus et Vatablus. Quis fuerit Mclchom, an Jupiter, an Saturnus, dixi *Levit.* cap. win, 21. Septuaginta in Vaticano, et apud S. Hieronymum habent : *Et ibunt reyes eorum* tn *cuptivitotem , principes eorum , et sacerdotes eorum simul* (i). Hæc de hilera; uunc tropologiam lobus capitis accipe.

Per hasce septem gentes, quæ persecutae suat Tropoio- Judam, id est animam el populum fidelem, significanlur septem vitia capitalia, puta *pruno,* per Damascum (qu® hebraice idem est quod sanguinis saccus, vel sanguinem potans)gulactgulosi, qui toti in carne et sanguine volutantur; *scavato,* per Gazam, avaritia ct avari, quorum totum robur est in gaza, id est in auro et argento. Idem significai *Ascalon,* id est, ul vertit S. Hieronymus in *Nomin. llebr.* in Acta, *ignis insanus,* ubi corrige, *ignis infamis;* 'CN esçeniin *eA ignis, pbp calón* est *infamia.* Idem significai Accaro/ i, id est sfe-

pissc, iliique fanda et nefanda perpetrasse omnia, quæ ipsis hoc in loco exprobrantur. Júxta Kosemnulleruin, factum hoc fuerat regnanto Hazaele,ll *nca»* vm, 12. Coll* 11 *Jleg.* xv, 16; *Ho»,* xiv, i.

(1) Cum nostro loco nihil deprehendatur in textu, quod ad restrictam illam *idoli* notionem nos ducit, neque do idolorum cultu. $ed do ¡xjpuli sui aflliciono Deus queratur, ct *rcfji* huic jungantur non *sacerdotes,* sed *principes, rex* vero hic respondeat *sceptrifero,* vers. 5-8, atque *judici,* n, 3, videtur potius iutclligi homo apud Ammonitas supremæ potestatis, m iUbhatb residens, qualis memoratur Xihasc. 1 *Sam* xu. 2; Chauun, H cap. x, 1, 2, et Uahs, *Jereut.* xl , 14.

n'Z/to (hanc enim paril avaritia), vel *eradicatio* (male in S. Hieronymo in *Nomin. liebr.* in Josué legitut, *eruditio) tristitia,* ait S. Hieronymus hic; *talio,* per Tyrum, superbia et superbi : Tyrus enim superba in mari eminebat quasi arx ; *quarto,* per Edom, id est sanguinarium, ira et iracundi, qui in verba, verbera cl cædes prorumpunt; *quinto,* per Amnion, libido et libidinosi : Ammon enim ex incestu Lot cum filia natus csl; *sexto,* per Moab, de quo cap. sequenti, vers. 1, invidia et invidi; Moab enim idem est quod de *patre,* quia ipse patris sui cx filia fuit filius, simul cl nepos ; ac consequenter Lot ei fuit tam avus quam pater: sic invidi fratres excludunt, eorumque locum opes el nomen sibi arrogant, perinde ac nepotes non raro excludunt patruos imo fratres el parentes suos ab avita hærcdiUte ; *septimo,* Israel sunt acedia et acedi, qui ex pigritia ad paupertatem redacti, vendunt pro argento justum, el pauperem pro calceamentis, uti de iis dicetur Cip. Ii, 6.

Cujusque horum quatuor scelera sunt, quatuor gradus vitii cujusque; scilicet *primus* est, peccatum voluntatis; *secundus,* operationis; *tertius,* consuetudinis; *quartus,* gloriationis, uti dixi vers. 3, ex S. Hieronymo et Ruperto. Rosee omnes Deus disperdet in die judicii, mittetque in ignem geheniue, eo quod pios persecuti sint, cl fœdus fratrum ruperint, suscitando bellum inter carnem ct spiritum, imo faciendo ut caro incarcerarci cl opprimeret spiritum, cui quasi frater, imo quasi servus obsequi el servire debuerat.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

0'j tria cl quatuor scelera Moab, vers. **I,** *et Judœ, vers. 4, ct Israelis, vers. G, cladem ct excidium intentat, ac deinceps Israeli pergit cjprobrare ingratitudinem, eo quod cum Chananœam, expulsis Chananais, dono a Deo acceperit, insup< r Prophetas et Nazamos, iis tamen ingrate contra Deum, Deique jussum abusus sit. Undo minans subdit, vers.* 13 : Ecce ego stridebo subter vos, *etc.*

1. Hæc dicit Dominus: Super tribus scolcrihus Moab, et super quatuor non convertam cum : eo quod incenderit ossa regis idumææ usque ad cinerem. 2. Et mittam ignem in Moab, ct devorabit œdes Carioih : et morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ : 3. et disperdam judicem de medio ejus, ct omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus. 4. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus .luda, et super quatuor non convertam cum : eo quod abjecerit legem Domini, ct mandata ejus non custodierit : deceperunt enim cos idola sua, po:t quæ abierant patres eorum. 5. Et mittam ignem in Juda, ct devorabit œdes Jerusalem. G. llæc dicit Dominus : Super Iribus sceleribus Israel, el super quatuor non convertam eum : pio eo quod vendiderit pro argento justum, et pauperem pro calceamentis. 7. Qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum, cl viam humilium declinant : el filius ac pater ejus ierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum. 8. Et super vestimentis pignoralis accubuerunt juxta omne altare : cl vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui. 9. Ego autem exterminavi Amorrbæum a facie eorum : cujus altitudo, cedrorum altitudo ejus, cl fortis ipse quasi quercus : ct contrivi fructum ejus desuper, et radices ejus subter. 10. Ego sum, qui ascendere vos feci de terra Ægypti, cl duxi vos in deserto quadraginta annis, ul possideretis terram Amorrhæi. **il.** Et suscitavi de liliis vestris in prophetas, el de juvenibus vestris nazarœos : numquid, non ita est, filii Israel, dicit Dominus? 12. El propinabitis nazaréis vinum : cl prophetis mandabitis, dicentes : Ne prophetetis. 13. Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridei plaustrum onustum fumo. 14. El peribit fuga a veloce, cl foriis nou obtinebit vit lutem suam, elrobuslus non salvabit animam suam. 15. El tenens arcum non stabit, el velox pedibus suis non salvabitur, el ascensor equi non salvabit animam suam. 16. Et robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa dic, dicit Dominus.

1. Supbk tribus scelbribls Moab.—Cap. i, quatuor ntium qontuor ^celera arguit, cisque punitionem meritam intentavit; nunc, hoc capite tic- alias gentes subnectit, pula .Moab, Israel

et Inda, iisque singulis codem schemate totidem scelera objicit, ct similem pœnain comminatur.

Eo quod incenderit (Moab) ossa regis Idümy.æ. — IL David, Clarius et Arias censent hunc regem fuisse lilium regis Idumææ, qui a Mesa rege Moab in conflictu captus eo tempore, quo Mesa pugnabat contra Josaphut regem Juda, et conira regein Edom regemque Israel ; quern tandem Mesa a tribus hisco regibus obsessus et ad extrema redactus , ex ira et desperatione mactavit ct obtulit diis suis, cumque quasi calharma cl piaculum cum ossibus concremavit, cl in cineres redegit, in conspectu patris urbem obsidentis : quo facto, paler, puta rex Edom, indignans regi Israel, quod eum ad hoc bellum excitasse!, quo in conspectu suo filius maciabatur cl cremabatur, fœdus abrupit, et domum rediit, idque censent significari illis verbis IV Reg. cap. m, 27 : a Arripiensque (rex Moab) filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum, n ubi r¿ *filium suum, exponunt filium ejus,* scilicet regis Edom : Hebræum enim *vau,* quæ csl nota pronominis affixi, tam cum, quam suum significat. Verum Septuaginta, Chaldæus, Hebræi, S. Hieronymus, Ruffinus, Rupertos, Lyranus, Abulcnsis, Burgensis, Cajetanus, Vatablus, Pagninus, quin ct Philo Biblius, vetus Phoenicum historicus,apud Euscbium,Iib. IVPræptir. *Evang.,* ac Josephus, lib. IX *Antiq.* cap. m, tradunt regem Moab, IV Λcg. cap. m, immolasse filium suum, id est proprium, non alienum, puta regis Edom. Cur id fecerit, varias causas allerunt Abulcnsis l *VJicg.* cap.ni, ct Pererius tom. Ill *in Gen.* cap. XXII, num. 98. Melius ergo Hebræi, S. Hieronymus, Ruffinus, Remigios, Albertus, Hugo, Lyranus ct Pererius loco jam citato, Ribera et a Castro consent hune fuisse ipsuinmel regem Idumææ, qui cum Josaphat cl Jorain pugnavit conira Moabita», cosque obsidens in tant.un desperationem coegit, ut rex Moab filium proprium diis suis immolaret, ut eorum opem in tanta necessitate imploraret et impetraret. Quocirca Moabitas tanto in regem Idumææ odio exarsisse, ut ejus postea morlui et sepolti ossa effoderint, cremarint et redegerint in cineres. Addunt aliqui Moabitas cx his cineribus calcem fecisse, caque domos suas oblinivisse, ut perenne odium in regem Edom testarentur. Unde Chaldæus vertit : *Eo guod com-Lussent ossa regis Iduma r, ct oblinierit cis quasi calce domum suam.* El hebræum Tub *lassid,* tam *in calcem,* quam *in cineres*, verti potest* Undo et Syrus vertit : *Eo quod incenderit ossa regis Idumaæ usque ad calcem,* vel *cinerem.* Quo precise tempora cl anno id feccrini Moabitæ, non narrat S. Scriptura, nec Josephus; sufficit cx hoc loco Amos constare id contigisse, et tempore Amos fuisse rem omnibus notam cl celebrem; erant enim crebra bella inter regem Moab et Edom, ob viciniam et confinia ; et in aliquo horum victor Moab hanc injuriam et ignominiam intulit regi Edom.

Porro minatur hic Deus se Moabilarum odia ct crudelitatem in ossa reais Edom exercitam puniturum, ut ostendat se non lautum Judæorum, sed el aliorum gentium esse Deum creatorem, provisorem et vindicem, ul quad talis ab omnibus agnoscatur, timeatur ct colatur. Porro inhumanum est et probrosum valde exhumare mortuos, cl illorum insultare cineribus, tum quia honor sepulcri sunt ultima justa naturae, qu c defunctis decrevit vivorum pietas apud omnes pene gentes ; tum quia hoc est cum mortuis dimicare, cl eos rursus quasi interficere; tum qui i animœ fit injuria, cum ejus corpus inhonoratur. Unde Gentiles sepulcra dicabant, et sæpe inscribebant : a Diis manibus. » Hinc pessime apud omnes audivit Cambyses, teste Herodoto lib. III, qui Amasis regis Ægypti jam defuncti effodit cadaver, illudque fl igris cedi, vellicari ct stimulis pungi jussit. Crudelis Sylla C. Marii ossa effossa dispersit; quod ne sibi jure talionis fieret, jussit sc post mortem cremari. Idem eamdem ob causam secuti sunt Romani, ut docet Plinius lib. VII, cap. l iv. Quin et Scytha; cætera despicientes, cum Darius eis melum vel inertiam exprobraret, quod bellum declinarent, responderunt ipsum cogniturum animos et vires Scylharum, cum ad parentum suorum sepulcra venissent ; pro iis enim se usque ad mortem præliaturos. Ita Valerius lib. V, cap. iv. Hac de causa Deus impio Jeroboam, aliisque regibus Israel idololatris, quasi poenam extremam minatur, quod ossa eorum sepulcris eruti projicienda sint canibus, *Jerem.* cap. vin, 1, et *Baruch,* cap. n, 24.

Hinc moraliter disce quantum nefas sit mortuorum famam lacerare; fama enim pluris est quam ossa ; ossa laniant canes, famam detractores; canini ergo sunt, ct crudeliores canibus. Ita Sanchez.

2. Mit t am ignem in Moab, — per Nabuchodo- vcn. nosorem, qui quad flagellum gentium omnium in manu Dei, quinto anno post excisam Hierosolymarii percussit et vastavit tam Moabitas, (piam Ammonites, teste Josepho lib. X *Antiq.* cap. xi.

El DEVORANT ædks Ca Rioni. — Aliqui *Carioth* accipiunt ut nomen, nun proprium, sed appellativum, verluntque, tirte$;F*inp *kiria* enim in singulari est urbs, inde *carioth* in plurali vocantur urbes. Unde Septuaginta vertunt : *Fundamenta urbium suarum disperdet* ; sic et Chaldæus.

Melius Noster, Tigurina et alii *Carioth* accipiunt ut nomen proprium urbis et metropolis Moab. Sic enim accipit Jeremías cap. xl viii, 21. Forte urbs hæc ab amplitudine dieta est *Carioth, co* quod urbes plures in se complecteretur, uli Praga, Cracovia, Leodium, Parisii, 1res imo plures urbes in se continent.

Er morietur in sonitu Moab. — Tigurina, in *fremitu, q. d.* In strepita horrisono expugnationis urbis Carioth-et cœlerarum Moabilidarum occidentur et morientur Moabita». Ha Vatablus. Unde explicans addit : *In clangore tuba:, q. d.* Tubis clangentibus, annis personantibus et hostibus vociferantibus, cædentur Moabita magno terrore ct horrore.

4. Super ibidis sceleribus Juda. — A gentibus transit ad ludum (id est ad duas tribus, Judam et Benjamin), qui gentium idololatriam el scelera imildus ed, imo superavit, ideoque ei excidium per cumdem N.ibuchodonosorem ct Chaidæos comminatur (I).

Tropologice S. Hieronymus : a Avarus, inquit, aurum, gulosus venirem, libidinosus scortum et Beelphegor colit; lasciva mulier, quæ cum sil in deliciis, mortua est, adurat Venereas voluptates. » Hæc sunt idola Judæ, id est, fidelium et Christianorum.

f>. Si pe» tribus sceleribus Israel. — A Juda transit ad Israel, id est ad decem reliquas tribus, quarum caput eral Samaria, casque pai iter arguit et plectit ob Iría, id est multa, scelera el ob quatuor, id est quartum , quod est crudelitas ct oppressio pauperum, nimirum, a eo quod vendiderit pro argento justum cl pauperem. »

R. Samuel Marochianus, tractat, *ne Adventu Messiae,* cap. vi, et ex eo Galatinus, lib. IV, cap. xxiv, el Arianne Finns, lib. VI *Flagelli Judæor.,* cap. XLVii, censent quartum scelus fuisse, quod Christum, qui justus fuit per excellentiam et antonomasiam , vendiderint triginta argenteis : *prunum,* inquiunt, scelus fuit, quod vendiderint Joseph, Gears. xxxvii, 28, propter quod puniti sunt captivitate .Egyptiaca ; *secundum,* quod Davidem, cl in eo Christum spreverint, dicentes : « Non est nobis pars iu David, » atque adoraverint vitulos aureos, propter quod puniti sunt captivitate Assyriaca; *tertium,* quod filios suos immolarmi Moloch et idolis, ac Prophetas eos arguentes occiderint, propter quod puniti sunt captivitate Babylonica; *quartum,* quod Christum vendiderint el occiderint, propter quod plane excisi, el desolatione semper duratura vastati sunt a Tito ct Romanis. Verum obstat quod Christus non ab Israele, nipote jam abducto in Assyriam, sed a Juda venditus el occisus sit : quocirca potius Juda», quam Israeli hoc scelus adseribendum fuisset. Adde quod tempore Christi nec Judaii, nec Israelita coluerunt idola, quæ hic vers. 4, in Juda arguit Propheta. Ad litteram ergo loquitur de quolibet justo el paupere, al) Israelita injusto vendito et oppresso; sed quia inter hos excellait Christus, quem Propheta habent pro scopo, hinc ad Christum quoque videtur acies Propheta» finqliter dirigi. *Primo* enim Prophetm taxant scelera sui sæculi, *deinde* sub iis laxant similia postero rum crimina, maxime committenda tempore Christi contra ipsum Christum : Propheta enim omnibus temporibus scripserunt hæc oracula. Unde et inter septem gentium scelera, Amos hoc ponit ultimum, quasi maximum : tale enim est venditio ct occisio Christi ; præsertim quia non legimus Israelitas, alio tempore quam Christi, vendidisse justum el pauperem vere el proprie. Porro hoc fuit scelus lam Israelis quam Judie, quia post vastatam ab Assyriis Samariam, Israelite cladi superstites fugerunt Hicrosolymam, cl cum Juda commixti coaluerunt in unam gentem. Nam ab olim, puta a patriarcha Jacob, Israel el Juda, id csl decem Iribus et duœ, fuerunt quasi fratres; quocirca scelera hic Israeli adseripta, ad Judam quoque pertinent. Quartum enim scelus Damasci, et c.eteraruiu gentium, hic assignatur crudelitas; ergo eadem Judæ quoque assignanda videtur; cumque in oraculo Judæ, vers. 4, illa non inveniatur, ex onere Israelis hoc versit mutuanda est. Id clarius patebit cap. m, I, ubi S. Hieronymus et alii passim per filios Israel intelligunt tam duas quam decem Iribus : Israeli lamen potius, quam Judæ adseribit eam Amos, quia ipse directe cl proprie a Deo missus fuit ad hraelein, non ad Judam, ac prophetavit in Samaria el Bethel, non in Judæa cl Hierosolyma; unde in sequentibus pergit prophetare contra Israelem. Israelis ergo onus ultimo ponit, illudquo aggravat, ut do eo continua serie prophetet.

Sonsus ergo est, *q. d.* Quartum el gravissimum scelus Israelis est : * Quod vendiderit pro argento justum, » id est justam justorum, pul i pauperum innocentiam, causam ct substantiam, ut eam in judicio adjudicaret divitibus propter pecunias ct munera accepta ab eis qui illos illorumque bona injuste invadebant, el a judice sibi dari deposcebant. Venditio ergo hæc justorum, tempore Amos, non fuit ipsorummet justorum, ut consuit Remigius; hoc enim cos fecisse nusquam legimus, sed prædiorum ct opum eorumdcin, qua scilicet donis judici oblatis pervertebant judicium, ac emebant al> co sententiam injustam, per quam ipso eis adjudicabat bona pauperum, fla Chaldœus, S. Hieronymus, Albertus, Lyranus, Clarius, Arias, Vatablus, Ribera el a Castro. Proprie vero quartum hoc scelus Judæ et hraelis est ; « Quod vendiderit, » id est venditurus sit, u pro argento, » puta pro triginta argenteis, « justum, » scilicet Christum, qui antonomastice csl justus, quia Sanctus sanctorum. Christo enim proprie singula ha»c verba competunt, et non alteri ; et ad Christum, quasi ad scopum clamorem suum, data vel levi occasione el similitudine, subdo avolare so 'enl Propheta. Est ergo hic duplex sensus, isquo

(1) (Latteria íupra dictis urbibus ct gentibus, ut recte notat S. Hi'runyinus, non exprobrat, quod legem Dei abjrarint, ct illius inan<lata contempserint; non enim habuerunt •criptam legem, sed mturilem. Judas fluirnu. increpatur a Domino, et convincitur, et digna «upplicia reo-pturus esi, quare abjoceril legem cjua, el j ilhu» uun custodierit.

litteralis, vel potius prior do justis quibuslibet tempore Amos litteralis, posterior de Christo allogoricus. Denique Arabicus vertit : Eo guod po- *sucrunl contra veritatem pro argento ct vestimentis, q. d.* Quia veritatem el justitiam vendiderunt argento et calceamentis, hoc est vilissimo pretio.

Et paUperem pro calceamentis. — Hebraico c^t duale iZD'byO *nahalahim,* id est pro duobus calceis, sive pro pari calceorum. Perperam It. Salomon, et ex co Lyranus vertit, *pro clausuris, q. d.* Sepem qua pauper claudebat agrum, cogebat dives dirui; ut ejus agrum invaderet, et suo, qui vicinus erat, copularet. Nam Septuaginta, Chaidæus et alii passim *nahalahim* vertunt, *rabeos.* Remigius proprio id accipit, ccnselquo Israelitas vendidisse pauperes in servos vicinis gentibus, vel ipsis etiam Israelites, idque vilissimo pretio, puta pro pari calceamentorum. Hoc scelus in jure vocatur *plagium,* quo scilicet homo liber rapitur venditurquo in mancipium; quod proinde lege divina morte punitur, Exod. xxi, 16 : « Qui furatus fuerit hominem, cl vendiderit cum, convictus noxtn, morte moriatur, n Lego vero civili, puta lege rinvia, punitur verberibus et plagis, a quibus reus dictus est plagiarius, et crimen plagium. Verum hoc jam refutavi, neque verisimile est hominem liberum ab cis tam vili pretio, puta duobus calceis, venditum fuisse.

Melius ergo alii censent pauperem hic dici venditum, eo quod ejus jus, causa et substantia sit vendita. Sic enim vulgo dicimus hominem vendi, dum in judicio vel extra judicium ejus status vel jura venduntur. Ita S. Hieronymus, Clarius, Vatablus, Arias et alii paulo ante citati. Nota adagium, *pro calceamentis,* id est exiguo el vili pretio. Sic vulgo etiamnum dicitur : Non pluris cum facio quam meos calceos: tanti eum æstimo,quanti veteres calceos ; pro calceis Istud dabo. Ha S. Hieronymus. Sic Christus a Judæis venditus c-l vili pretio, puta triginta argenteis, qui totidem dórenos Rrabanlicos, ul aliqui; vel, ulalii, dimidiam eorum partem, puta quindecim llórenos Brabatilicos conficiunt; florentis Brabanlicus continet quatuor julios : quindecim ergo duroni faciunt sexaginta julios, puta quinque aureos. Annon hoc vile prolium, quo Dominus univorsorum aestimatas el venditus est? Minus rcclc Thcodorctus sic exponit, g. d. Judices, advocati et procuratores ita affligebant pauperes causam suam agentes, ut cum non haberent quod pro stipendio cis solverint, sordida avaritia el tyrannide calceos cis exuerent et raperent. El Clarius, g. *d.* Dives, invadens agrum pauperis, cogebat illum renuntiare juri suo extracto calceo, juxta morem Israelitarum, qui narratur *Ruth* iv, 7. Denique Arabicus vertit : *Fecerunt pauperem loco cab camcntorum,* hoc est, vili aestimaverunt, non pluris fecerunt quam veteres calceos, ut vulgo dicitur.

Ven 7. 7. QUI CONTERUNT SUPER PULVERUM TERRA CAPITA pauperum,— g. *d.* Deprimunt pauperes in judicio, ut causa cadant ; quin cl extra judicium eosdem dejiciunt et conculcant, æque ac conculcatur mancipium , vel bestia , quæ in pulverem dejicitur, ibique caput cl capillos opplet luto ct pulvero, ut videatur tota esse pulverulenta, ita S. Hieronymus. Nota divitum fastum el scevitUm in pauperes. Nam, ut recte advertit P. Pineda, lib. VI *De Rebus Salomon,* cap. xx, num 14, apud insolentísimos divites Israelis res non erat insolens, ul obvios pauperes pro libidine pessumdarent, ct injecto opprimerent pede, ac tantum non suffocarent, animamque extorquerent. Undo Septuaginta vertunt ; *Conculcabant super pulverem terræ, ct pugnis percutiebant* tn *rapite mendicum;* Natabitis vero et Tigurina : A*nhelaLaut super pulverem terree in caput tenuium, q. d.* Desiderant Opprimere pauperes, quos libenter vident projici in terram et luto oppleri (I); Chaldaeus: Qui con- *temnunt quasi pulverem terræ caput mendicorum ;* alii : *Qui absorbent quasi pulverem terræ caput pauperum;* hebraico enim *sçaaph* significat respirare, attrahere, anhelare, optare, inhiare,absorbere, ita IMgninus, Marinus, Fonderas, et alii in *Lcvicis.*

Et viam humilium decunant , — *q. d.* < Viam,» id est jus, rem ct causam pauperum in judicio ob munera subvertunt, litemque ct victoriam diviti munera danti transcribunt. 1U Theodoretus,Vatablus cl Arias. Unde Chald eus vertit : *Et jus obscuriorum pervertunt. Secundo,* generalius, g. *d.* a Viam , » id est consilia, instituta, conatus pauperum subvertunt, cosque cogunt incoepto desistere, iliisque sua potentia ct iniquitate omnis boni aditum cl viam præcludunt. Tertio, simplicius et magis connexe ad procedentia : « Viam humilium, » id est humiles et pauperes viatores, ut sil hypallage, • declinant, » id est dejiciunt, et in terram prosternunt, ac concul cant. Hoc enim apto respondet priori hemistichio, quo dixit : « Qui conterunt super pulverem terne capita pauperum. » Solent enim Hebrad, in rhythmis præsertim el carminibus, posteriori hemistichio idem nul quasi idem dicere, quod dixerant priori. Similo est *Job* xxiv, 3 : » Subver terunt pauperum viam, ct oppresserunt pariter mansuetos terræ. » Ubi vide P. Pinedam, qui decem expositiones illius æque ac hujus loci affert. Aliter S. Hieronymus, *q. d.* * In lanium elevantur superbia, ul nolint cum humilibus ambulare vel agere; » el Lyranus, g. *d.* Cum in via occurruul pauperi, ex fastu cogunt eum sibi cedere, et dc via dedinaro. Mystico Alberlus, g. *d.* Pauperum

(1) Rotenmullerus addoctis antiquorum ct reccntionim inierpreldtiunibu?, prosequitur : « Ego malim : *Qui (n id auhrlanl* (vel. ut ait Maurer, *qui inhiant,* id chI <|ui nihil iiMgB cupiunt), cI toti in hoc incumbunt, *ut sit pulvis in capite tenuium,* id est, ut huirn cos raptent, Ct distrahant, ul oorum c.q>ii i pulvero terne, (piatu calcant suis jitfdibus, .(sorgane et compleant, ul oppressione sua vexatos in lucluiu cunjlcuuL

boni diripiunt, itaque copimi eos ve! per impatientiam, vel per indigentiam a via virtutis cl justiti e declinare ad furia aliaque sedera, ul victum sibi comparent. Primus sensus est litteralis el genuinus : vúi cnim in Scriptura sæpe rem, negotiu n. jus ct causam significat.

Menii- >b i*| t ',u F vr- 1,1,1 k

Notent hire judices et advocati, qui pauperes opprimunl,cimi juramento eos tueri, imo cx officio causam eorum gratis agere teneantur. Audianl fulmen Dei, *Deuteron.* xxvii, <9 : « .Maledictus qui pervertit judicium advenio, pupilli, et viduæ. Et dicci omnis populus : Anien, n Recte S. Ambrosius in *sermon.:* ‹t Justo advocato dicitur : Redde quod accepisti, quoniam contra veritatem fecisti, iniquitati adfuisti, judicem fefellisti, justam causam oppressisti, do f.ilsilale viridi. p Cassiodorus in *Psalm.* lxxiii : « Ili, ait, sunt in conviviis scurræ, in exactionibus harpyir, ad fallendum vulpes, ad superbiendum tauri, ad consumendum minotauri. Ili sunt, quorum si nares afflaverit cujusquam robiginosi aura marsupii, conferite videbis illic oculos Argi, d manus Briarei, ct Sphyngarum ungues, el perjuria Laomedontis, Ulyssis argutias, Sinonis fallacias, fidem Polymnestoris, el pietatem pigri Leonis adhiberi, m Et Alanus, lib. *De Conquestione naturas :* « Si quis armatus est pecunia, tanquam loricis argenteis, torrentis impetum Tulliani, fulgur incursus Hectorei, robur virtutis Hercúlea*, versipelles Ulyssis vilipendi! astutius. In tantum curro habendi fames incanduit, ut dialecticas mula sit subtilitas, rhetorico? languescat civilitas, ubi nummorum perorat pluralitas. Nummus vincit, nummus regnat, nummus imperat universis, n Hæc de rabulis litigiosis, avaris et iniquis: veri enim advocati juris tulores, pauperum patroni, novi Ivones sunt.

Et filius ac pater ejus ierunt au puellam *(tamdem,* ut habent Septuaginta. Notat braelitaruiu incestum, quod filius socru, id est uxore patris, vel potius pater nuru, id e*t uxore filii abuteretur, inquit S. Hieronymus, Retnigius, Hugo ct Lyranus, aut cerio eamdem puellam el meretricem haberet u(erque pro concubina : itaque) VIOLARIM NOMEN SANCTUM ÜEI, — CXponCIldo illud infamile et ludibrio gentilibus dicentibus : Ecce quam spurci el obsceni sunt Israelite; quam spurca ergo eorum fides ct religio sil oportet : et qualis eorum Deus, qui ista tolerat, nec punii ! Hujus blasphemiæ causam dabant suo incestu Israelite.

' 8. Et super vestimentis pignoratis accubuerunt juxta omne altare. — Israelite cœnaluri, vel convivaturi non sedebant ad mensam, sed juxta eam discumbebant, id est jacrbant in lectulis, qui inde cœnatorii dicebantur. Ita discubuit in lectulo Christus in domo Simonis Leprosi, cum a tergo ei Magdalena pede* lacrymis suis Livit. Taxat ergo ros quod immolantes victim is vitulis aureis in Dan cl Bethel, ex iisque deinde juxla altare epulantes, discumberent in lectulis et vestibus, quas a pauperibus, præsertim nolentibus edere hosco vitulos, vi extorserant, (pinsi pignora pro debitis : aut quod iis divenditis ex pretio victimam et epulum instruerent : unde ad illud accumbentes, censebantur ad vestes pauperum pignóralas discumbere, ct super iis epulari ; cum tamen Deus jussisset pignus pauperi ante noctem reddi, *Deutcr.* xxiv, 12. Ha Hebræi, et ex eis S. Hieronymus, Lyranus et Vatablus. Peccabant ergo dupliciter : *primo,* quod has vestes eriperent pauperi; *secundo,* quod iis colerent idola, lia Sanchez.

Aliter Septuaginta, qui per accubitum intelligent concubitum : *Vestimenta,* inquiunt, *eorum ligantes funibus,* ^tpwrtràauotTa, id est *velamina, faciebant adhœrcntia altari,* ut nemo cos ibi in idolio concumbentes el fornicantes videret. Sic enim Beelphegor colebant fornicando juxta ejus ¡dolum el altare, ul palet *Numer.* xxv, 1. Ita Septuaginta explicat S. Hieronymus ct Theodoretus. Inde Syrus et Arabicus vertunt : *Colligaverunt vestimenta sua funibus, ct fecerunt incessus coram templo meo, et biberunt vinum cum lusu in domo deorum suorum.*

Denique Clarius cénseteos dormiendo in vestibus hisce in pignus acceptis, captasse oraculum, uti Græci dormientes in pelle arietis Jovi immolati, captabant ejus responsum, teste Herodoto, lib. Vili. Talia fuerunt lectisternia Gentilium in fano Serapidis, / Esculapii, Podalyrii ct aliorum, quibus incubantes somnia captabant, de quibus P. Deirio, *Disquisii Magic.* lib. IV, cap. in, Quæst. VI. Huc accedit explicatio Martini do Roa, lib. Il *Singul.* cap. ix, qui per vestes pigneratas accipit sacras quibus se suis diis devovebant cl con^e crabant. Erant hæ vestes, inquit, qiue quasi pignus devotionis aut initiationis, diis consecrabantur; aut quæ ipsi initiati devotiquo tanquam insigne ejus numinis, cui sese dicaverant, gestabant. Sic ai^ Cicero *Philipp.* XIV : « Mars ipse ex acie fortissimum quemque pignerari solet, » id est tanquam suum, sibique devotum el debitum usurpare. El Suetonius in *Claudio,* cap. x : « Primus Cæsarum, inquit, fidem militis etiam præmio pigneratus, » id est quasi pignore sibi obligans. ElSeneca, lib. IH *De lienef.* cap. iv : «Nemo non victuram in animo suo memoriam dixit, nemo non deditum se et devotum professus est, cl si quod aliud humilius verbum, quo se oppigneraret, invenit, » id est quod se illi consecratum aut devotum significaret. Simili modo erant lue vestes diis eorum oppignerate, per casque seipsos diis suis oppignerabant cl devovebant. Subdit tamen Roa pignora hic potius judicialia significari, quæ jurisperitis ea dicuntur, in quorum possessionem quis a judice mittitur : sive quæ aliquo jure cuipiam adjudicata ultributaque sunt, esto injuste, uli hic fiebat. Ergo vestis pignerata non est aliud quam vestis damnatorum,

dii vinum ctinm damnatorum, de quo sequitur

Et vinum damnatorum (quos per calumniam ct vim damnarant ad spolium, vel ad mortem. Undo Septuaginta vertunt : *Vinum dc calumniis bibebant;* Chaldæus: *Dibebant vinum rapina,* utique expressum ex oppressione ct conculcatione pauperum) ribfbknt in domo Dei sui, — *q. d.* Pauperes, preset lini Dei veri cultores, ncc in Dan el Bethel, sed in Jerusalem sacrificantes, calumniis ct falsis testibus circumventos damnabant, bonisque muletabant, cx quibus instituebant symposia, seque inebriabant in suis idoliis, quasi hac idololatria, calumnia, rapina ct ebrietate deos suos, honoraturi, ct Deum verum Judœorum offensuri (t). Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus cl Valablus. Paulo aliter P. Prado in *Ezech.* xxm, 31 : Bibebant, ait, vinum damnatorum, id est vinum generosum, delicatum, pictiosum, quale propinari solet damnatis a familiaribus ct amicis, ut animosius tolerent cruciatus, cl supremum mortis ogonem; quasi sola gula ct ebrietas hic eis improperetur. Verum prior sensus simplicior, plenior ct nervosior est. Simile scelus impiis improperat, *Job* cap. XXIV, 0 : « Agrum, ait, non suum demetunt, ct vineam ejus quem vi oppresserunt vindemiant, » uti fecit Achab in agro Naboth, III *Beg.* xxi. Porro cx damnatorum bonis olim diis sacrificari consuevisse docet Servius in illud *Æhcid.* IV :

> Simul Divum (emplis indicit honorem.

« Indici, inquit, dicunlur, quia paupertas majorum cx collatione sacrificabat, aut certe de bonis damnatorum; unde ct supplicia dicuntur. » Ac D. Isidorus, lib. VI, ex Festo : « Supplicationes, ait, qure sunt de bonis passorum supplicia. « Hinc etiam sacer homo, sacra bona, ct sacrum pro exsecrando sumptum, quia saerre res de bonis exsecrandorum fiebant. Audi rursum Isidormn, cl ex co Marlimun de Roa, lib. II *Singular.* cap. lx : « Supplicium proprie dicitur non qui quoquo modo punitur, sed ita damnatur, ut bona ejus consecrentur, cl in publicum redigantur. Nam supplicia dicebantur supplicamenta, el supplicium dicitur dc cujus damnatione delibatur aliquid Deo : undo ct supplicare. » Vinum ergo damnatorum est, quod cx damnatorum muleta cl supplicio comparabatur; cx quo diis sacrificare, ac proinde convivari etiam peracto sacrificio veteres consuevere.

Veri. 9. 0. Ego autem exterminavi Amorrumum, — *q. d.* Ego, duco Josué, Chananrea expuli Amorrhreos, aliasque sex gentes ejus incolas, eamque dedi vobis, o Israelite : hreccine ergo mihi rependitis? Recenset beneficia eis prrestita, ut eorum ingratitudinem el apostasiam acrius arguat. Nominat Amorrhreos prre arterie : quia hi tam statura et robore, quam srevitia cl scelere superabant «Fieros Chananæos : inde dicti sunt Amorrhri hebraico, id est loquentes, sive famosi cl frequenti sermone celebrati, ait S. Hieronymus. Unde subdit:

Cujus altitido cedrorum, altitudo ejcs, — *q. d.* Amorrhrei alti et proceri erant instar cedri, 7. *d.* Erant gigantes. E-t hyperbole : el hebraísmo redundat pronomen ejus. Simile est illud Virgllii:

> Abietibus juvenes patriis el iron'.tus «pos

Et fortis ipse (populus Amorrhæus) quasi quercus. — De qua Seneca in *Hercule Oelao :*

> Gemit illa mullo vuloere impre-so minax,
> Frangit que cuneos, resilit excussns chalybs ;
> Vulnusque ferrum patitur, et truncum fugit.

Sic Lucanus, lib. I, Pompeium assimilât quercui : hrec cnim est fortitudinis symbolum, ait Pierius *hnrog.* M. Sic el Philo, ait S. Hieronymus, E«au vocat ípówG-», id est *quercinum,* roboreum, quasi cx quercu excisum : imo Festus a *robore,* id est quercus, robur dictum putat. Sensus ergo est, ait Rufllnus, 7. *d. a* Sylvam gentiurn lon^a jam retate prævalidam, ita celsis verticibus comminantem, ct profundis radicibus innilentem, sedulus quasi castrorum metator excidii, ne habitationis levia saltem impedimenta sentirent. Quidquid ergo roboris fuerat, stirpitus amputavi. »

Er CONTRIVI FRUCTUM EJUS DESUPER, ET RADICES EJUS subter, — *q. d.* Penitus hunc populum everti, instar cedri, cujus tam sursum rami quam deorsum radices succinduntur. Perstat enim in metaphora et similitudine cedri. Porro per reinos cl radices accipi possunt filii cl paires. Deus cnim volens gentem el stirpem tam impiam radicitus delere, jusserat Mosi el Josué, ul Chananreos omnes, etiam pueros et infantes, occiderent, itaque omne eorum semen abolerent, *Daitcr.* vh,2; *Josué* vi, 21 ; *Sapient,* xn, 11, ubi Chananæi vocantur u semen maledictum,» ItaTheodoretus, Remigius et Arias.

11. Ei SUSCITAVI DE FILIIS VESTRIS IN PROMETAS, Ven. Il — 7. *d.* Filios vestros implevi spiritu prophétie, feciquo Prophetas, caque ratione tam filios vestros, quam vos iu filiis evexi et honoravi.

Er DK JUVENIBUS VESTRIS NAZAREOS. — Repeto a suscitavi, v Nazarœi erant quasi religiosi legis veteris, qui, ul Deo melius vacarent, ex volo abstinebant vino, el gestabant caesariem intonsam, ideoque dicti sunt nazarai, id est separati a inundo, ct addicti Deo. LndeS. Nazianzenus, orat. *in laudem S. liasihi,* religiosos nostros vocat nazúrreos. Vide dieta Aum. vi. Nota hic nuzarreatum, id est statum Religionis, et vocationem ad

(i) Veteres intra ipsum templum solebam sulcrmna sacrificiorum convivia agitare, uli apparet cx historia, quam reteri Herodotus (I. xxxi), do Cleobe cl Bitone, qui m fani» poa sacrificium epulati ct somno m dedisse narrantur. Dc conviviis, quie post acrilici i peracta celebrari solebant, ad quæ cl 1 *Cur.* vili, 10; x, 21, respici lur, side plura inJ. P. Piritici i *.tntiguiit. erae.* pag.55 ol soqq.

eam, vitamquo in ca, esse opus Dei, quod nec ubi Deo anciore, suscipi, nec nisi co adjutore, retineri potest. Insuper eamdem esse magnum Dei donum quo Deus honorat familias cisque benedicit, dum filios earum in eum sibi, quasi in suam familiam, adsciscit, eosque facit quasi aulicos nuire suæ coelestis, ut merito parentes hoc Dei donum in filiis impedire et evertere non debeant, nisi Deo ingrati esse, cique resistere velint; sed potius de eo sibi gratulari, Deoque gratias agere, ac filios eo impellere, cosque Deo eorum creatori offerre, imo reddere, uti docent S. Basilius in *Ascet.*,S. Chrysoslomus lib. Ill *Contra Vituper., vitæ menasi.,* S. Ambrosius lib. I *Dc Vngin.,* S. Bernardus, *epist.* **II!.** Vide P. Piatum, lib. Ili *Dc Bono status religiosi,* cap. xxxv, et hb. II, cap. xn, xni, xiv, xv, xvi, elxix.

Ver», it 12. Er propinabat is eis vixuM. — Ha legunt omnes codices Latini, Greci et Hebræi m preterito. Unde in Romanis vitio typographic irrepsisse videtur ; *Propinabitis ct mandabitis,* in futuro. Taxat enim preterita eorum scelera, nimirum quod nazareis contra votum et professionem eorum, propinarint vinum, et Prophetis a Deo missis ad prophetandum mandarini, dixerintque : « Ne prophetetis, » itaque nazareis ct prophetis, ipsique Deo eorum datori non tantum ingrati, sed ct hostiliter obluctati fuerint. Qua de causa iratus eis vindictam ct excidium horribile comminatur. Notent hæc ii qui Clericos et Religiosos adeua vota el instituta violanda invitant ct sollicitant. Audiant fulmen Dei quod sequitur : « Ecco ego stridebo, v etc.

Ex hoc loco, ait S. Hieronymus, a hæresin suamTalianusEncralitarum princeps statuere nititur, vinum asserens non bibendum ; cum el lego preceptum sit ne nazaræi bibant vinum ; et nunc accusentur a Propheta, qui propinent nazareis vinum, p Eamdem ante sexennium renovavit fanaticus quidam in liollandia, docens Christianis abstinendum esse vino et carne, quod hisce vescens nequeat servare castitatem : sed explosus ab omopolis el lanionibus, ac a magistratu flagellatus, et in exsilium pulsus, insaniæ suæ pœnas dedil.

\,n n i3. Ecce ego stridebo subter (male quidarn códices legunt *super :* hebraico enim est r^nn *tâchât,* id est *subter;* ct græce tetx&Te, id est *subtus)* vos. — Pro *stridebo* hebraico est p'ÿo *rneic,* quod *primo* Chaldæus vertit active : *Ecce ego adduco super vos angustiam, et angustiis afficiet vos, in loco vestro, sicut angustiis premitur plaustrum onustum manipulis;* dum scilicet manipuli fœni vel segetum laxi, ab auriga comprimuntur ct stringuntur, ut currus capiat multos, itaque justum onus suscipiat. Verum Hebræi Greci el Latini codices legunt, *subter vos,* non, *super vos,* ut dixi. *Secundo* ergo, alii sic vertunt : *Coarctationem,* vel *compressionem faao subter vos,* id csl coarctabo cl angustiabo vos undique, sublus cl supra, sicul auriga densat et coarctat manipulos in curru, tam inferiores, quam superiores, *g. d.* Multiplicabo et densabo angustias vobis circumquaque, sicut stringuntur et densantur segetes in curru, præsertim imæ, quæ sublus sunt, ut aliis fiat locus, plurcsque super eos possint injici. Unde Emmanuel et Mariana ex Chaldæo sic exponunt : *Stridebo.* id est obsidione vos premam, sicul plaustrum premitur et coaretalur plenum manipulis. Hinc el Arabicus Alexandrinus vertit : *Ego devolvam vos ut plaustrum volvens. Tertio* et optime vertit Noster, cui consentit Tigurina, quæ sic habet : *En ego onustus nimium premor, strideogue sub vobis, perinde ac plaustrum onustum manipulis premitur ac gemit;* quod explicans Vatablus : *Conqueritur,* inquit, *Deus de Israelite, guod cum onerent peccatis ct sceleribus suis : hinc seguitar guod ct Deus eos in angustias ducturus sit, c quibus eluctari non possint.* El R. Abraham : *Non est robur, ut feram vos; sed gemo sub* onere,juxta illud *Isaia,* cap. i, 14: «Laboravi sustinens.» El cap. xlhi, 24: « Servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. »

Optime S. Hieronymus : « Idcirco, inquit, sicut plaustrum stipulæ vel fœni onere prægravalum, stridorect sonitu longe exululat; sic ego peccata vestra ultra non sustinens, el quasi stipulam tradens incendio, clamabo et dicam : Peribit fuga a veloce, » etc. Hinc Syrus vertit : *Ecce ego anxius* (compressus) *sum* (ero) *subter vos, uti comprimitur* (angitur) *plaustrum plenum spicis.* Et Arabicus Antiochenus : *Ego deflectar ne sim vester judex, co modo guo volvitur plaustrum plenum atnindinibus.*

Vox ergo *stridebo,* tria significat. *Primo,* Deum quasi gravatum mole peccatorum Israelitarum sub iis gemere; unde ait, « subter vos. » *Secundo,* indignari ct stridere, ac diras omnes impiis cum excidio intentare; stridor enim est is qui sequitur : « Peribit fuga a veloce, » etc. *Tertio,* a stridebo, p id est stridere faciam, premam, el affligam vos ut strideatis. Hebræum enim p>J?O *meic* est conjugationis *hiphil,* ac proindo plano activum. Unde Chaldæus ct alii vertunt, *coarctabo vos,* nimirum per Salmanasar el Assyrios, qui obsidebunt ct vastabunt Samariam. Quocirca Hibera recte sic exponit : « Stridebo subter vos, » id est *in terra vestra audiri faciam magnum stridorem, et molestissimum auribus vestris sonum;* puta clamorem hostium vincentium ct exsultantium, ululatum vero vestrorum civium occumbentium, vel captivorum. Ergo to *stridebo,* non tam est vox cl stridor Dei sub onere gementis, quam indignantis, vindicantis ct punientis. Gemitus enim in Deo non est signum animi fracti, aut imbecilli; sed infensi, sese intendentis, et excitantis ad plagam. Aliter enim gemit qui gravius portat onus quam vires ferant; aliter gladiator aut lignator, qui tunc gemunt, cum se ad firmitatem cl conatum intendunt : ille ul hostem feriat, hic ul quercum securi dejiciat. Sed in Deo videre est utrumque,

ct gemitum ac stridorem ex fastidio, cl ex offensione suspirium, quo sc Dominus excitat ad anhelatam plagam, ait Sanchez. Rursum « stridebo* significat Deum hic comparari plaustro, non tam quatenus ipse hostes instar plaustri onusti picmit ct calcat, uti putant Aben-Ezra, Lyranus et Palacius, quam quatenus instar plaustri fieno onusti, quod cx fœni levitate nunc in hanc, nunc in illam partem inclinando conquassatur, fremit ct stridet. Ubi nola strepitum hostium, armorum, prœliorum et bellicas vastitatis, recte comparari stridori plaustri, quod re levi, puta fœno, vel stipula onustum magis stridet, quam si lapidibus oneretur : lapides enim magis premunt, stringunt, onerant, ideoque firmiter degravant plaustrum, ejusque succussionem ct stridorem impediunt : contrarium per omnia facit fœnum. Simul apposite voluptates peccatorum recte comparantur rebus levibus et vilibus, puta fœno cl stipulæ, quæ slatini marcescunt, arescunt, a vento rapiuntur, igne consumuntur : pari enim modo voluptates transeunt, marcescunt, ct igne gehenna? comburuntur, Rursum pro *fœno* hebraica est TDJJ *amir,* id est manipulus, id est manipuli, quibus significatur multitudo peccatorum : « Hoc est fœnum, ait S. Hieronymus, dc quo Propheta, *Psalm.* cxxviii : Fiant sicut fœnum ædiüciorum, quod priusquam evellatur exaruit. El : Omnis caro fœnum : stipula autem illa est, super cujus incendio flebiliter propheta Michæas, cap. vu, complorat dicens : Heu mihi! quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, etc. Hoc est fœnum, e' stipula, de quo et Apostolus loquitur I *Corinth,* m : Ligna, fœnum, stipula uniuscujusque opus manifestum fiet; quoniam in dic Domini in igne revelabitur. » Quocirca aliqui apud Valablum sic vertunt : *Ecce ego gemere faciam* (vos) *sub vobis, id est in locis vestris,* vel *stridere vos faciam,* scilicet sub onere tribulationum. JIeicenim .significat Ha aliquid premere, arctaro, gravare tot ponderibus et angustiis, ul res pressa et oppressa sub iis gemat ct strideat instar plaustri nimis onusti. Et ro *sub vobis,* vel *subter vos,* Hebræis idem est quod *in loco vestro,* ut palet *Exodi* XVI, 29, *Habacuc* m, 1G, ct alibi. Ita S. Hieronymus, Remigius, Hugo, Lyranus ct alii. Consentiunt Septuaginta, qui vertunt'.*Ecce ego volvo* (angustias et tribulationes) *subter vos* (in loco vestro) *sicut volvitur plaustrum plenum stipula;* ita ut eas fugere cl effugere non possitis. Undo subdit : « Et peribil fuga a veloce, * etc. Ita Theodoretus. Et S. Hieronymus : u Volvere, inquit, so subter cos sicut plaustrum comminatur Deus, fumo vel stipula praegravatum, ut quia frumentum non habent quod in horrea condatur, fœnum eorum cl stipula incendio concremetur. » Simili modo «stridula plaustra « dixit Ovidius, lib. Ill *Trist.* cleg. 12, el Virgilios, lib. VIH *Æneid, :*

Slridunlquc civeruis
SU icturas Chalybum.

El IV *Georg. :*

Stridere opei utero et rupti* effervere coUU.

Et *JEncid.* lib. I :

Cardo foribus stridebat ibeau.

Moraliter S.Gregorius, lib. XXXII *Moral.* cap. vi: MonU- « Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plans- trum onustum fœno ; quia enim fœnum est vita 0 carnalium, sicut scriptum est : Omnis caro fœnum, in eo quod Dominus vitam carnalium patitur, more plaustri fœnum sc portarc 1 statur. Cui sub fœni onere stridere, est pondera et iniquitates peccantium cum querela tolerare.» Addit Ruffinus : Queritur, ait, Deus, quia diu peccantem populum sustinebat, sc oneratum instar plaustri, sed cui onus vilis mátente contigisset, *q. d. a* Si plaustrum onustum haberet aliquam discernendi facultatem, indignantius sine dubio strideret, si vilia, quam si pretiosa portaret : sic et Deus noster majorem sc sarcinam pronuntiat experiri, eorum peccata tolerando, in quibas nihil queat de pretiosis studiis reperire, sed qui omnes ad vile fœnum, quod facile ignibus consumitur, accesserunt, v Et Ruperlus : « Fœni, ait, similitudine utitur, quia plaustrum fœni tardius progreditur, et ideo velocius comprehenditur ab insequcnle, ct celerrimo incendio absumitur. »

Allegorico, Christus stridebit contra reprobos in diejudicii, dicens : « Ite, maledicti, in ignem u ternum; » ibique instar ferri in igne, jugi folium flatu succenso, stridentis, stridere cos faciet; nam, ul ait S. Mathsus vm, 12, a ibi erit fictus et stridor dentium. »

U. Er PEBiBiT FVGA a veloce. — HfliC Verba V<n H accipi possunt dupliciter. *Primo,* quasi pendentia a verbo *stridebo,* quod præcessil, quasi stridor, vox cl rugitus Dei conira impios Israelitas, sit hic: «Peribit (pereat) fuga a veloce. » *&eundo,* quasi non pendeant a verbo *stridebo,* sed hujus stridoris Dei sint fructus ct effectus, *q.d.* Cum stridebit Deus contra Israel, omnes com muni clade involvet, a qua proinde velox'eripere sc non poterit velocitate sua, nec miles fortis bellica sua fortitudine, vel agilitate, etc., ut vitam suam tueatur ct servet. Id ita accidisse Israeli et Samaria?, cum eam vastavit Salmanasar, palet IV *lleg.* xvn ct xvni. el II *Paral,* v. Porro S. Hieronymus (ct ex eo Remigius, Albertus et Hugo) scribit Rabbinos singula hæc adaptare singulis regibus Israel, a primo Jeroboam usque ad ultimum Rosee, hoc modo : « Peribil, inquit, fuga a veloci, quem llebræi Jeroboam lilium Nabath inlelligunt, qui prius in Ægyptum fugerat,» perseguente eum Salomone, lll *Reg.* xf. « Et furtis non obtinebit virtutem suam, fortem Baasam interpretantur, qui fuit ad bella promptissimus. Et robustus non salvabit animam suam, hunc Amri sentiunt. El tenens arcum non stabit, sive

sustinebit, dc Jehu filio Namsi, qui Joram regem Israel sagitta percussit, dictum putant. El velox pedibus suis non salvabitur, Manahem intelligunt, qui frustra festinans, regi Assyriorum dona direxit. Et ascendor equi non salvabit animam suam, hunc Phacee filium Romeliœ interpretantur, qui juncto Aram, id est Syro, sub rege Achiz, Judœæ mulla vastavit. Et robustus corde, nudus fugiet in die illa: solus Rosee, qui ultimus rex decem tribuum fuit, et errantem populum ad Dei cultum revocare conatus est, quasi nudus egreditur de incendio; nudum autem vocat, quia sub ipso decem tubus capire sunt. » Ita llebræi apud S. Hieronymum.

Verum priora ex his jam erant præterita : hic autem intentatur Israeli futura clades extrema, ejusque excidium, quod cœpit a Pimi tempore Manahem, ac perfectum est a Salmanasar tempore Rosee, IV *heg.* xv, 19, el IV *hcg. xvm,* 9.

v<n. is. r;. Tenens arcum non stabit, — *q. d.* Sagittarii brachi irum, qui eminus jaciendo sagittas pugnant, non consistent contra adversarios, puta Assyrios. Ita Vatablus.

16. Robustus corde inter fortes nudus flgiet. '«mi. — Tigurina : *Qui inter heroes magnanimus est, nudus aufugiet in die illa,* puta projecto clypeo ct ense, inermis, *q. d.* Viri fortes tam corpore quam animo, non sustinebunt impetum Assyriorum; sed cadent animis, et, projectis armis, terga vertentes, aufugient. Hinc Septuaginta vertunt : *Fortis non inveniet cor suum in potentatibus ;* S. Hieronymus legit : *Inter potentes nudus fugiet.* Ad litteram agitur de Israelilis fugientibus Assyrios, ut patet ex prœced. Quare minus recte Isidoras Pelusiota, lib. I, *epist.* 53, ad litteram censet hic agi dc passione Christi, et per *nudum* intelligi adolescentem, qui «sindone coopertus ad nudum, carnificum Domini sævitiam, relicta ipsius sindone, effugit. » Mystice censet notari hic viros religiosos, qui se terrenis nudant, ut leves et expediti a mors talium fece, ad eam vitam quæ ab interilurcmola est, quasi additis alis evolent.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prophet :l Israclem Assyriis, et Deo, quasi leoni rugienti, ct aucitpi in prodam dandum. Secundo, vers. 9, *advoca! Philistinos et .Egyptios, ut videant scelera, indeque stragem Israelis, quæ tanta erit, ul ex ca vix duo vel tus, iique miseri et agri evadant; sed tam ipse, quam ejus idola el ara, ac palatia domusque ebumue diruantur* (I).

1 Audit» verbum, quod joculus est Dominus super vos, filii Israel : super omnem cognationem, quam eduxi de terra Ægypli, dicens : 2. Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ : idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. 3. Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis? 4. Numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? 5. Numquid cadet avis iu laqueum terræ absque aucupe? numquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit? 6. Si clanget tuba in civitate, et populus non expavescet? si eril malum in civitate, quod Dominus non fecerit? 7. Quia non facit Dominus Deus verbum, nisi i evolaverit secretum suum ad servos suos Prophetas. 8. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? 9. Auditum facile in anlibus Azoti, et in ædihus terræ Ægypli; el dicite : Congregamini super montes Samariæ, et videte insanias

(!) Pendet hujus capitis iniiium ex superioribus. Supra enim, ullirn i capitis praecedentis particula, supplicium divinum m Israelitas immittendum pnedixerat Propheta ; hic vero docet illud æqumnesse; quoti facit in isto capite, in quo videre est velini *prirparalioneui , convictionem* et *fUhiinbalionrm.*

Pauto igitur, preparai auditores ad habendam fidem, *primo,* per anteoccupationem, qua declaratur, electionem Israelis m pupulum Dei non impedire, sed potius urgere vm detain dis mam, 1,2; *tecundo,* per multiplicem probationer. qua ostenditur, prophetis etiam inmaiilibus esse credendum : quia non nisi a Deo, el conjuncti cum Deu praedicere pomuut certo futura, 3 ; quia non minantur, nisi ob crimina jam presentía, 4 ; quia sicut non temere ac fortuito homines incidunt in mala, sic nec vales pnenuntiant, 5 ; quia omnium afflictionum auctor e?t Deus, atque hinc earum praenuntia commovere debent, 6; quia futurorum revelatio est auditoiibna utilis, et pro mulgatio prophetis necessaria, 7, 8.

Secundo, Israclem convincit de criminibus quæ a gen tibus etiam reprobantur, 9, 10.

Teiit io, denuntiat judicia Deiet pamas, quæ sunt *primo,* eversio ct spoliatio urbium, 11 ; *secundo,* translatio populi omnimoda, paucis exceptis, 12; *tertio,* destructio altarium iu Bethel, 13,14; *quarto,* subversio palatiorum ct domorum nobilium.

mullas in medio ejus, et calumniam patientem in penetralibus ejus. 10. Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem et rapinas in ædibus suis. 11. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Tribulabitur, et circuictur terra; et detrahetur ex te fortitudo tua, et diripientur œdes tuæ. 12. Ilæc dicit Dominus : Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ; sic eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria in plaga lectuli, et in Damasci grabato. 13. Audite, et contestamini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercituum, 14. Quia in die cum visitare cœpero prævaricationes Israel, super eum visitabo, et super altaria Bethel : et amputabuntur cornua altaris, et cadent in terram. 15. Et percutiam domum hiemalem cum domo aestiva; et peribunt domus eburnea, et dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

vw>.i 1. Filii Israel. — S. Hieronymus, Remigias, Hugo, Lyranus et alii per filios *Israel* accipiunt omnes duodecim tribus, ac consequenter et Judam, eo quod sequatur: « Super omnem cognationem quam eduxi de terra Ægypti. » Verum ex seq. vers. 12 et 14, liquet Prophetam proprie loqui Israeli, id est Samariæ et decem tribubus, ita tamen ut sermonem mox dilatat et extendat quoque ad Judam, *q. d.* Vos, o Israelita;, quin et tu, o Juda, adeoque omnes quos Deus eduxit ex Ægypto, qui cognati estis, uti sanguine, ita et scelere, futuri et similes in pœna strageque, nudile ex ore meo Dei iras, minas et onus quod vobis imponit. Ita Theodorctus, Albertus, Arias et alii.

v.r. ! 2. Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ, — *q. d.* Vos, o Israelite, solos ex omnibus gentibus *elegi,* ut vertit Chaldæus, mihi in populum, in familiares et amicos, imo in filios, ut vos quasi pater alerem, foverer, proveherem et exaltarem. Subaudi cum Chaldæo, Valablo et aliis:Cur ergo a me ad vitulos aureos defecistis? « Idcirco visitabo (puniam) super vos omnes iniquitates vestras. »

Secundo, «cognovi,» id est curavi, et curo vos, vosque vestras per peculiarem providentiam, qua vobis legem dedi, tot miracula et bona contuli, pœnas et proemia proposui, rexi et direxi, imo rego et dirigo, ideoque bene agentibus mihique obedientibus prospera omnia, male vero facientibus adversa immitto, ut vos quasi pater castigem, coque quasi freno vos infrenem, et per viam virtutis ad me reducam, cum alias gentes præ vobis non cognoscere, id est non curare et negligerò videar, easque ut alienas a me, dimittam sequi desideria cordis sui, in futuro acerrima et adema pœna eas puniturus. Magnum enim indicium animi vere paterni, et de filiorum commodis solliciti est, admovere aut ivgrotanti cauterium, aut pigritanti aculeos, aut erranti flagellum, ait Sanchez.

Ven.3. 3. Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit ei is? — Septuaginta : Aquí *cognoverint se;* Aquila : *Nisi constituerint inter se.* Quœres, quorsum dicitur, et quid significat hoc adagium, et quinque quæ sequuntur usque ad vers. 6, et quinam sunt hi duo simul ambulantes? Respondent primo Theodorelus, Remigios et a Castro in paraphrasi, hosco duos esse Deum et Assyrios, *g. d.* Deus et Assyrii pariter ambulant, perguntque ad vestrum excidium, o Israelita: Deus enim est qui Assyrios in vos immittit, ut sedera vestra puniat. Idem censent significari sequentibus quinque adagiis : putant enim omnia eo spectare, ut significent nonnisi Deo vindicante hostes immitti, sicut duo non ambulant simul, nisi prius inter eos convenerit, et sicut leo non rugit, nisi capta præda,et sicut auceps non aufert laqueum, nisi capta ave, et ita de ceteris : nihil enim eorum fit, nisi posita conditione; sic mhd fit in cladibus et excidiis, nisi annuente et puniente Deo. Probant, (piia Deushæc adagia concludens, eorumque scopum et sententiam indicans, subdit vers. 6 : « Si erit malum in civitate quod non fecerit Dominus? » quasi dicat : Hæc duo pariter parique passu ambulant, Dominus et malum, sive numen et providentia, Deus et vindicta, puta castigatio impiorum ; quia nec est Deus sine providentia, sive numen sine vindicta impiorum; nec aliqua eorum vindicta exercetur sine Deo et numine. Hic sensus sublimis est et moribus congiucns.

Secundo, Arias censet hos duos esse Juda et Israel, sive duas Iribus et decem ; rursum , esse Nabuchodonosor et Salmanasar, *q. d,* Juda et Israel schismate a se videntur divisi, sed tamen in idololatria et scelere consentiunt, et pariter ambulant ad colenda eadem idola. Idcirco pariter contra eos ambulabunt Nabuchodonosor et Salmanasar : ille ut Judam, hic ut Israelem puniat et perdat. Deus enim utrumque immittet et diriget ad idem utriusque excidium.

Tertio, Hugo, Lyranus et Vatablus, per duos hos simul ambulantes, accipiunt Deum et Prophetam, v. g. Amos, *q. d.* ait Vatablus : « Sicut duo nunquam aliquo simul proficisci solent ob aliquod negotium, nisi prius de eo conveniat inter ipsos : sic PropheUe, per quos prodicam me visitaturum iniquitates vestras, uti jam dixi, non accedent ad vos ut hæc annuntient, nisi maxime illis mecum conveniat, ut de hoc vos admoneant. Hac enim similitudine voluit ostendere prestan-

tiara prophetia», magnumque esse inter Deum et Prophetas consensum. Unde paulo post vers. 7, seipsum declarat his verbis : Quia non facit llominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophetas (1). »

Quarto et congruentius, magisque genuine Ruperlus, Clarius et Ribera censent hos duos simul ambulantes esse Deum et populum Israel, *q. d.* Ego Deus ambulavi simul cum Israele, olim pio et obsequente, cum scilicet eum quasi manu tenens eduxi ex Ægyplo, et per desertum perduxi in Chanaan : quia tunc ipse mecum conveniebat, sinebat se a me regi, meumque ductum et legem libens sequebatur. At nunc, me relicto , ambulat cum diis alienis. Quocirca ego pariter non ambulabo cum eo, quod ipse cum idolis convenit, non mecum; sed potius contra eum ut hostis incedam, uti minatus sum *Levit,* xxvi, 24; puta ambulabo cum eo, uti carnifex cum reo, quem ducit ad furcam; sicut leo ambulat cum præda quam discerpsit; auceps cum ave quam cepit; venator instructus laqueo cum fera quam illaqueavit. Rugiam enim in cum quasi in pradam meam, et per Amos aliosque Prophetas, certum et inevitabile ei per Assyrios exitium praedicatu et intentabo.

Tr-pv-UU.** ut hæc expositio explicetur et probetur, supPono ÍUod, sicut in fabulis et apologis (v. g. .Esopi) sunt tres paries, scilicet w?íuú6w»et istante*, id est fabula, profabulalio et affabulatio : profabulalio est ipsa prælibatio cl quasi prologus, significans in quos et quorsum dicatur fabula; atïabulatio est epilogus fabulæ, significans quid ex ea discere, quem fructum capero debeamus : ita pariter in adagiis, œnigmatibus cl parabolis sunt 1res partes, puta parabola ipsa, proparabola el poslparabola. Proparabola est ipse prologus paraboke, indicans ejus tinem ct scopum, qualis est illa *Luc.* xiv, 7 : « Dicebat autem el ad invitatos parabolam, intendens quomodo pumos accubitus eligerent, o </. d. Scopus Christi in parabola sequenti, qua: est de invitatis, est laxare ambitiosos, qui primas cathedras ct discubitus primos ambiunt : poslparabola est conclusio parabolae, significans ejus usum cl fructum, qualis est ibidem vers. H : « Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui sc humiliat, exaltabitur. »

Hoc supposito , dico horum sex adagiorum sive parabolarum sensum venandum èsse cx proparabola, sive prologo qui immediate pnecessit; et ex poslparabola, quæ immediate postea subjungitur. Prologus aulein hic est : a Audite verbum quod locutus est Dominus super vos, filii Israel, super omnem cognationem quam eduxi do terra Ægypti, dicens : Tantummodo vos cognovi cx omnibus cognationibus terræ; » *et* maxi . e id quod mox sequitur, ct immediate adagia hæc præcedil, nimirum : « Idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras, » *q. d.* Puniam vestra in me scelera, eo quod, cum ego eduxerim vos ex Ægyplo ct vobiscum jugiter quasi pater ambulaverim : vos tamen superbe et ingrate vertentes mihi dorsum, me spreto, ambulaveritis cum idolis et vitulis aureis. Postparabola est vers. G: «Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit? Quia non facit Dominus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophelas. Leo rugiet, quis non timebit? Deus locutus est, quis non prophetabit? » *q. d.* Uti in proparabola dixi, ita in poslparabola dico ct repeto me, non alium, mala ct clades vobis intentare per Prophelas, caque mox reipsa per Assyrios inflicturos, ut in vos rugiam et sæviam, sicut leo in prædam, eo quod tanquam hostes contra me incesseritis, ambulantes cum idolis, qui sunt jurati mihi inimici. Ecce hic videmus clare tam prologum, quam conclusionem parabolic significare, eo spectare parabolas hasce, ut per eas indicet Deus sc olim cum Israele ambulasse quasi patrem cum filio, eo quod recle illi cum eo conveniret : at jam post ejus apostasiam, schisma cl idololatriam, se amicam illam præsentiam, et paternam curam opemque ab eo ablaturum, et contra cum incessurum, ac per Prophelas suos, strages ct exitium ei intentaturum, illudquo mox illaturum per Assyrios. Ergo hic est horum sex adagiorum ct parabolarum scopus ct sensus.

Ubi nola : Duo hic in postparabola significat Deus : *prius,* nihil mali immitti civitati, v. g. Samariæ, nisi a Deo ; *secundum,* illud ipsum malum sc ei non infligere, nisi prius ipsam de eo præmoneat per Prophetas, ut vitam corrigat el malum evadat; ulque sciat malum, cum id ei obvenerit, non aliunde quam a Deo vindice, qui illud ei per Prophelas comminatus est, obvenire. Propheta enim hic vult fidem et auctoritatem, æque ac certitudinem conciliare suæ prophetiæ ac minis, quæ ex Uco Israeli intentabit : auctoritatem , dicendo Deum non facturum qtiidpiam mali Samariæ, nisi illud prius sibi revelaverit el per se prænuntiarit : certitudinem, dicendo hæc sua mina<.ia oracula esse sibi a Deo revelata,

(1) Hanc tertiam interpretationem ul longe probabiliorem ducimus, quia cum antecedentibus et consequentibus optime concordat. El revera, quia dixerat supra Propheta (a, tí) Israelitas interdixisse prophetis, nc vaticinarentur; nunc vult eorum auctoritatem el consensum cum Deo asserere (ul in analyst ad synopsim adjuncta exposuimus). Ab hoc igitur versu usque ad oclavutn, sequuntur quosuonesscu inierrogdlioues paraboliche, m quibus let num comparationis non expressum, sed lectoris acumini eruendum relictum est. Earum applicatio brevis veras. 7,8, ■equitor, omniumque harum interrogationum propositarum linis videtur esse, ul ostendatur, se aliosque prophetas non proprio instinctu, sed jussu et auctoritate divina vaticinan, quod mandatum detrectare velle temerarium est. Sic simibtudwe hujus versus tertii voluit demonstrare magnum esae tuter Deum el prophetis consensum. Sic llosenmtillet, Ackermann, Maurer, Killer, d'Allioli, ele.

csscquc minas of verba ipsius Dei, qui est prima veritas, fallique aut fallere nequit. Credant ergo Israelite has non esso minas verbales et inam s, sed reales et efficaces, utpote Dei irati el su.-vienlis instar Iconis. Quocirca hic se Propheta non constituit alterum, vel secundum a beo, sed quasi cumdcm cum Deo, scilicet ut Dei os ct tubam, qua» clangat el rugiat contra Israel, qui est alter, vel secundus a Deo. Duo ergo ambulantes hic sunt, Deus per Prophetam minans, cl Israel minas hasce Dei excipiens. Jam secundum hac, reliqua quinque adagia sigillalim explicanda cl adaptanda sunt. Secundum ergo est quod sequitur : a Numquid rugiet Ico? » ctc. Ita S. Hieronymus, Emmanuel, Mariana et alii.

Allegòrico S. Hieronymus : Non possunt duo, puta Gentiles ct Judrei, ambulare simul, nisi convenerint in una fide unoque capite Christo. Quod si discordia separentur, slatini cos leo rugiens ct auceps diabolus invadet ct capiet.

Tropologice, Rupcrtus : Non potest Deus ambulare cum peccatore, si ille peccatum defendat. « Nos duo sumus, inquit, ego qui arguo vel corripio, Deus, ct Israel qui corripitur; nimirum non convenit nobis, quia me corripientem Deum correptus Israel non audit. In hoc nobis animus disconvenit : quia ego arguo, ille se defendit. » Et S. Augustinus, in *Psalm.* lxxv : « Quamdiu, inquit, non confiteris peccata tua, quodam modo rixaris cum Deo. Quomodo enim non cum illo litigas, qui quod illi displicet laudas? Psalmi vox est dicentis : Incipite Domino in confessione. Quid est : Incipite Domino in confessione? Incipito adjungi Deo. Quomodo? Ut hoc vobis displiceat, quod ct illi displicet. Displicet illi vita tua mala : si placeat tibi, disjungeris ab illo ; si displaccat tibi, per confessionem illi conjungeris. n

Ver». I **4. NUMQUID RUGIET LEO IX SALTU, MSI HABUERIT** prædam? — Leo csl Deus, præda est Israel, rugitus sunt minæ Prophetarum, Israeli excidium per Assyrios ex Dei jussu intentantium, g. d. Sicut leo famelicus rugit, dum in unguibus, vel etiam in oculis habet prædam : rugit, inquam, ut iras et animos excitet, ad feram quam prædari vult invadendam; aut, si cam cep rit, ad eam contra lupos, ursos aliasquo feras cl homines tutandam, nc sibi eripiatur : ita Deus rugit, indignatur ct minatur per me aliosque Prophetas, vobis, o Israelite, quos jam invadit per Assyrios, quosque quasi jam captos in manu habet, cl proximre cladi cl captivitati destinat. Sicut enim leo nunquam rugit, quin prædam capiat, laceret ct devoret : ita Deus non minatur obstinatis pernas, quin protinus illas eis infligat, cosque cædat ct mactet, uli vos, o Israelite, mactabit per Salmanasar. Nola ex Aristotele, Plinio ct aliis mox citandis. Leo solet rugire bis : primo, cum famet, Uo ru si*ur4‘;> cl fPærit v’drique prædam; *secundo,* cum eam capit : tum enim parlim ira, no sibi eripiatur; partira fame ct ingluvie frendens et murmurans rugit. Leo enim gulosus est et helluatur, ita ut partes integras ossaque deglutía!, antequam dentibus ca comminuat. Unde iti se infarcit, ut repletus ad biduum vel triduum non esuriat, nec comedat ordinarie nisi alternis diebus, pula semel in biduo, uli docet Aristoteles lib. VIII *Hist, anim.* cap. v, Plinius lib. VIH, cap. xvi, et Ælianus lib. IV / Jk L *anim.* cap. xxxni. Hinc et ex ingluvie hac, halitus ejus gravis est et fœlct : « Animæleonis virus grave, » ait Plinius lib. XI, cap. xxxni. Simili modo rugiit Deus tum ante excidium Israelis per Prophetas ei minando; tum in excidio braelem per Assyrios concidendo, nec permittendo ul Ægyptii aliive cum sibi eriperent. Magis tamen hic Propheta loqui videlur de rugitu leonis ante prædam : suas enim prophetias minaces per Amos, Osee ct alios editas de futuro et instante excidio, Deus hic comparat rugitui Iconis. Adde, major ct horribilior est rugitus Iconis, cum videt hostem, ut cum invadat et prædetur , quam dum cum capit et devorat. Porro dicitur tunc eam habere, tum quia eam habet oculis suis propositam, tum quia in *po certa eam habet. Sequitur tertium adagium secundo simile :

Numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, Msi AUQUiD ai prehenderit ? — Tigurina: *Num catulus leonis vocem suam edit egressus de lustro, cum nihil prædæ cepit?* Repetitione hac Propheta Dei potentiam cl oraculi certitudinem astruit, g. *d.* Si præda salvari nequit a leone et a catulo Iconis rugiente, quis vestrum, o Israelite, evadet manus Dei irati? Leoni subjungit catulos; quia, nipote petulci cl latrante semper stomacho famelici rugiunt magis, juxta illud *Psalm.* cm, 2 : a Catuli leonum rugientes, ut rapiant ct qurerant a Deo escam sibi. » Unde in Scriptura ira Dei, «'que ac hostium acer insultus, comparatur rugitui leunculorum, ut *Isaiæ* xxxi, 4 : « Quomodo si rugiat Ico, et catulus leonis super prædam suam, etc.: sic descendet Dominus ut prælietur. »

5. Numquid cadet avis m laqueum terræ absque aucupe — qui avi laqueum posuit ?g. d. Non: sicut ergo avis non capitur laqueo nisi ab aucupe, ila et vos capiemini ab Assyriis, non alio id agente, quam Deo, qui Assyrios quasi laqueum vobis posuit. Hebræuin CplO *mokcs* significat illaqneatorem , pula aucupem , ut vertunt Septuaginta, Noster ct alii. Potest *secundo* cum Vatablo verti, *offendiculum, q. d.* Sicut uvis non cadit in laqueum sine offendiculo, id est quin eo capiatur el stranguletur ; sic ncc vos cadetis in manus Dei ct Assyriorum, quin ab cis capiamini el strangulemini. Verum quia illud significatur proxima parabola, hinc ut sit gradatio, simplicius Noster el Septuaginta vertunl, *ahsque aucupe.* Sequitur ergo quartum adagium tertio connexum : vcm. s.

NUMQUID AUFERETUR. LAQUEUS DETERRA. ANTEQUAM

quid ceperit? —*q. d.* Sicut laqueus a venatore non tollitur, nisi eo avem vel feram illaqueaverit et ceperit, sic nec ego tollam expansum role meum, puta Assyrios e Samaria, donec eam ceperint el vastarint, sed quasi auceps continuo assistam el intendam iis, quasi meis laqueis, nec desistam donec vos capiant et jugulent. Excludit omnia effugia impiorum et incredulorum, qui hæc ejus oracula vel elevabant, vel eludebant dicendo : Min® h® sunt solite Prophetarum, sed mina» dunlaxat, sicut parentes pueris ostentant virgam, non ut feriant, sed ut minis eos percellant : veniet Assyrius, ostentabit se Samarte; sed non audebit urbem tam potentem et munitam .aggredi : nobis ergo intactis et illæsis domum redibit. Hæc effugia el has illusiones minarum et oraculorum suorum succidit hic Deus, ccrtoque denuntiat Assyrium non recessurum a Samaria, donec cam capiat, sicut venator non tollit laqueum, donec eo avem constrinxerit. Nota minas Prophetarum et prædicalorum hic comparari rugitui leonis, reti aucupis et clangori lubæ, vers. G. Vere Nicetas in *Vita Alani Comneni:* a Laqueos, ait, et retia divin® providenti® nemo evadere potest, © uti eosdem evadere nequivit Pharao, BiOcletianus, Maximianus, Julianus Apostata, Valens imperator aliique similes. Similem laqueum Judæis intentat David, *Psalm.* lxyiii, 23: « Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones, et in scandalum. » Hæc est divin® jusliti® venatio : sicut enim principes viri apros luposque, ita Dei vindicta venatur tyrannos et impios. Sic de Sedecia ait Deus, *Ezechiel.* xn, 13 : « Extendam rete meum super cum, et capietur in sagena mea, » per Cháleteos. Sequitur adagium quintum :

Vei> e. 6. Si clanget tuba ix civitate, et popeles non EXPAvrsiJr? — *q. d.* Sicut tuba tempore belli personante, cl classico perstrepente, ac significante hostem adesse, paranda esse arma el aciem, fieri nequit quin populus metu hostis elcladis, ac horrore clangoris bellici percellatur; sic mullo magis vos ° Israelite, deberetis pavere et percelli ad voces h isce meas, quibus ex Deo classicum cano, ac hostem, ignem et Hammam vobis prædico et intento. Clangor ergo tub® est prophetia : clangens est Deus : tuba est os Prophctæ : hostis est Assyrius : civitas, Samaria : populus, Israelite metu percellendi et exanimandi.

**SI ERIT MALUM IN CIVITATE, QUOD DOMINUS NON fecerit? — Hic est postparabola, sive couclusio cl applicatio parabolarum præcedcntium, *q.* d. Quinque parabola; quas jam recensui, significant malum, id est afflictionem et cladem extremam afferendam Samarte per Assyrios, non ab alio, qu mi n Deo a quo aposlatarunl, quemque irritarunt, preponendo ci vitulos aureos. Cum ergo In - (liles vobis, o Israelii®, advenerit, certo sc lote a me illam vobis inferri : ideo enim ego sollis tliaui per Prophetas vobis prædico cl comminor, quia solus illam vobis infligam, non Baal, non Chumos, non quis alius inanium deorum. Unde explicans subdit : « Quia non facit Dominus, » etc. (J).

Moraliler, disce hic rapinarum, incendiorum, slragum et calamitatum omnium, tum publicarum, tum privatarum, qu® impiis cl peccatoribus a infliguntur, Deum esse auclorem : Deus cnim, gubernator universi, judex est el vindex omnium. Recte Plutarchus in *Moral. :* « Ut amnes, ait, quidam repente se condunt sub terram, nihilominus eo perferuntur quo tendunt : ita numinum ir®, licet occulte, tamen in extremas calamitates auferunt aliquando nocentes, » etiam dum non cogitant a ultorem post caput esse Deum. » Et Horatius :

Raro antecedentem scelestum,
Deseruit pede pana claudo.

Et Jeremías, *Thrcn.* in, 37 :« Quis est iste, qui dixit ul fieret, Domino non jubente? Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona? Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis? » vide ibi dicta. Et cap. xvin, 11 : « Ecco ego fingo contra vos malum. » El *Isaiæ* cap. XLV, 7 : « Ego Dominus, et non est alter formans lucem, et creans tenebras; faciens pacem, et creans malum. » Vide S. Basilium,hom. *Quod Deus non est auctor malorum,* ubi ostendit proprie nihil malum esse nisi peccatum, cujus auctor est voluntas creata, non Deus : cætera vero malapœnæ, quæ vocantur,bonaesse, non mala, præscrlim quia per ca Deus interficit peccatum, et vivere facit justitiam, aut potius facit hominem mori peccato, ut vivat jusliti®. «Quantum enim, ait, exterior homo noster corrumpitur, tantum interior renovatur. Non igitur alium interficit, el alium vivificat; sed eumdem per ea quæ interficit vivificat. Caro igitur percutitur ut anima sanetur. Peccatum perimitur, ut justitia vivat. »

7. Quia non facit Dominus Deus verbum, nisi re- Ver» t VELAVERIT SECRETU)! SUUM AD SERVOS SUOS PROPHETAS.— Tequia potest accipi pro verumlamen, officacius tamen accipias proprie, ul causale ejus quod præcessit, *q. d.* Non est malum in civitate quod non faciat Dominus; quia ipse omnia mala civitati eventura prius revelat Prophetis, et per eos illa se civitati mox inflicturum comminatur : ergo cum mox illa civitati infligantur, ipse est, non

(1) Rstne quidqnam, inquit, in urbe quapiam mali et calamitatis, cujus non sit auctor Deus? quód ille non immiserit? ob peccata videlicet civium. Debuerat ad similitudinem postremam subdere zzçàitam Num a Propheta pronuntiabitur nomine Dei qiiidqnain mali alicui civitati, et non contremiscet populus? Annon mala praenuntiante Propheta a Deo, populum paresi pertimescere? Sed quin mala non pncnunlial Propheta nisi a Deo, et cum pnenunliata per Prophetam mala accidunt, accidunt a Deo, proplerca id memorat, quod ex priori consequo batur: num vero fortuito quidquam mali in civitate accidit, quin potius auctor ejus est Deus?

alms, qui ca civitati quasi judex et ultor infligit, uti comminatus csl. Porro Deus hanc cladem civitati Samari® non inferet, nisi vobis, o Samarilæ, per Prophetas præmonilis, idque duas ob causas. *Prior* est, ne causari possitis vos nunquam fuisse reprehensos. *Posterior,* ut certi silis eam ob scelera vestra vobis infligi, Deumque eorum vindicem ejus esse auclorem : qua re Propbeta declarat tum dignitatem, tum necessitatem sui muneris, puta prophetis, ulpole a Deo accepti, ut scilicet ipse esset quasi legatus Dei ad Israel, et intercos internuntius, sequester el mediator; tum misericors Dei consilium, uti mox ostendam.

Quocirca nota : « Verbum » mctonymice significat rem, puta cladem verbo significatam et prædietam. Unde mox idem vocat a secretum suum,» ct, ul Thcodotion, *consilium suum,* puta arcanum ejus decretum de clade hac inferenda. Septuaginta vertunt, natîdxv, id est *eruditionem,* vel potius, ut S. Hieronymus vcrlit, *correctionem suam :* quo significatur minas cl plagas Dei non proficisci ex odio, sed ex amore paterno erga homines. Sicut cnim pater corripit et castigat filium quem diligit, ul eum erudiat; sic el Deus peccatorem. Quapropter castigationem hanc invitus, el quasj coactus infert, ideoque uleam poenitendo evadaut homines, prius per Prophetas et prædicatores eam comminatur et prænunlial, quæ omnia miram Dei clementiam significant, ait S. Hieronymus. Ita ante diluvium præmouuit peccatores per Noe, qui ca de causa centum annis arcam fabricavit, ul per centum annos homines sciscitantes fabric® hujus causam, monerentur de instante diluvio, illudque poenitendo averterent cl evaderent, uti excidium evaserunt Nimvilæ præmoniti a Jona. Sic per Moysen nullam Ægypto plagam inflixit, nisi prius per eumdem de ca Pharaoncm el Ægyplios præmonercl, ul palet *Exod.* cap. vu, viii et ix. Sic clades per Syros, Ammonita*, Madianitas et Philistæos, quæ narrantur in libris Judi um, llebræis non intulit, nisi iis præmonitis per Josué, cap. xxi, porque Debboram, *Judie,* tv,4, et alios Prophetas. Sic excidium per Titum ct Ilomanos Judæis non irrogavit, nisi præmonitis per Christum, *Luc.* cap. xn, 42, et Apostolos. Sic cladem extremam orbi non inferet, nisi præmissis Prophetis ct Angelis, qui septem tubis insonantes eamdem loto orbe proclamabunt, Apoca/. cap. xvi, i.

Veri. 8. Leo rugiet, quis non timebit? (√. *d.* Quanto magis Deus rugiens et comminans ab omnibus timendus est? Unde partim explicans, partim inferens subjungit) : Deus locutus est, quis non propuet abit? — Hæc enim propositio prioris est parallela partim explicatio, partim illatio et conclusio, *q.* d. Si, leone rugiente, omnes timent; ergo inulto magis, Deo fremente, omnes timeant oportet; ac imprimis nos Prophctæ, qui primi hunc Dei in nobis loquentis rugitum audimus, illius metu percellimur; ideoque trepidi tacere non possumus, sed prophetamus el inclamamus omnibus, ul sibi caveant et prospiciant, ne ejus prœda fiant et ab co discerpantur, praesertim quia ideo in nobis loquitur cl rugit, ut nos eumdem rugitum prophetando aliis promamus ct exprimamus, *q. d.* Cum Deus nos Prophetas mittat jubeatque prophetare, silere non posmmus : ita S. Hieronymus, Emmanuel, Mariana el alii. Amolitur aliud incredulorum Israclitarum effugium, vel potius improperium, improperabant enim jugiter Prophetis, quod ipsi tristia semper prophetantes Israeli, viderentur de ejus clade gaudere, ciquc insultare. Respondet Amos se invitum hæc prophetare, cogiquc a Deo, ncc posse se illi resistere. Deo enim loquente, mandante et mittente Prophetam, quis non prophetet? quis silere, quis Dei imperium detrectareaudeal? Deus cnim est (piasi leo rugiens, qui Prophetam inobedientem, æque ac populum rebellem discerpat : sicut per leonem discerpsit Prophetam illum in re modica inobcdienlem , scilicet quod contra jussum Dei cibum sumpsisset in Bethel, deceptus licet ab alio propheta, qui Deum jussum suum revocasse asserebat, III *Peg.* cap. xiii, 24. Sensus ergo est, *g. d.* Uinæ meæ non sunt mcæ, sed Dei : rugitus meus non est meus, sed Dei : Deus enim quasi leo rugit in mente nostra, et inde in ore nostro, ut vos percellat : ne ergo nobis hæc tristia oracula imputetis. Deo enim loquente per mentem e os nostrum, tacere non audemus, nec possumus. Rursum, si leo fame, vel, calulis raptis, tremens cl rugiens e saltu incurrat in urbem, quis eum eminus videns, non inclamet omnibus: Eugite, leo fremens imminet, prospicite vobis? quin cigo ego Amos videns Deum iratum in Samariam incurrere, ul eam disperdat, omnibus inclamem, ul sibi caveant? Hoc est quod Deus Ezechieli edixit, cap. ni, vers. 27 : « Edi hominis, speculatorem dedi te domui Israel, etc., si dicente me ad impium : Morte morieris, non annuntiaveris ei, etc., sanguinem ejus de manu tua requiram. »

Simile fuit responsum S. Aphraalis ereinitæ. Cum cnim ipse egressus eremo Arianis grassantibiis resisterei, ac Valentem imperatorem de arianismoel persecutione orthodoxorum increparet; Valens autem ei objiceret : Quid tu, monache, qui vitam solitarium profiteris, silentio et quiete relicta, urbem el forum ingrederis? respondit : Si virgo, in thalamo absconditi, videret quempiam faces domui injicientem, nonne a domo prosiliret, ct inclamaret : Incendium, incendium, ut se suosque ab co liberaret? Ne ergo m? reprehendas, qui quietem reliquerim; sed teipsum reprehende, qui hanc flammam in domum Dei injeceris, ct non me, qui conor exstinguere, ideoque omnibus inclamo ut caveant a te, et a tua hæresi, qua quasi igne Ecclesiam Dei succendere conaris. Ita refert Theodoretus in *Philothco,* cap. vin. Pari modo Amos obstrepentibus sibi Israelitis : Quid tu minaris nobis? armentarius es, non Propheta :

quid nos flagellas? vado ad tua pascua, flagella tuos boves, respondet : « Leo rugiet, quis non timebit? Deus locutus est, quis non prophetabit, n Hoc csl quod in eadem causa Judæis respondit Jeremías, cap. xx, 8 : « Factus est, ait, mihi sermo Domini in opprobrium, ct in derisum tota die. n El mox: « Et factus est in corde meo quasi ignis ex.rsluans, claususque in ossibus meis : et defeci, ferre non sustinens. » Et cap. vr, 10 : « Cui loquar? cl quem contestabor ut audiat? ecce incircuncisa) aures eorum,. etc. Idcirco furore Domini plenus sum, laboravi sustinens. »

Quis NON t diebit ? — Vere S. Augustinus in Sentoifrú, cum. 77 : a Omnia quæ limentur, rationabiliter declinantur ; Deus sic timendus est, ut ab ipso ad ipsum confugiatur, » scilicet ab ipso irato ad ipsum clementem ct placidum.

9. Auditum facite in ædidüs Azoti. — Advocat Deus vicinas gentes, puta Azolios et Ægyptios, in Samariam. *Primo,* ut, visis eorum sceleribus ac punitione, testes sint, uti beneficiorum multiplicium et insignium Israelilis, tum in exitu cx Ægypto, tum in deserto, tum in Chananæa a Deo collatorum; ita ct vindictae mox ab eodem exercenda; in eumdem, utpote ingratum. *Secundo,* ut magis doleant Israelita;, videntes se gentibus hostilibus in probrum et ludibrium exponi, quodque hostes clades ipsorum videant et rideant, gaudeantquede eorum strage et excidio, juxta illud *Psalm,* cxxxvj,7: «Memoresto, Domine, filiorum Edom, in die (excidii) Jerusalem : qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea. » Porro hoc schemate et artificio conatur Deus Israelitas ad so revocare, dum oculis eorum objicit infamiam ct probra, quæ laturi sunl a gentibus, si in apostasia pergant, ideoque a Deo per Assyrios vastentur.

Per Azolios, cæteros Philistinos accipe. Est synecdoche. Ha S. Hieronymus, Ruperlus, Hugo, Lyranus, Arias et alii. Miratur, et merito, S. Hieronymus apud Septuaginta pro Azoliis legi, *in Assyriis :* videtur mendum librariorum.

Soria montes Samariæ. — Ili montes imminent Samariæ, quæ fuit urbs ab Amri rege ¿edificala in monte Soiner, indeque et urbs, et ab ea, nipote metropoli, tota regio dieta est Samaria: cam postea Herodes Ascalonila nominavit Sebastcn, id est Augustam, in honorem Augusti Cœsaris : perinde ul nunc vocatur Augusta Vindelicorum, Augusta Trevirorum, etc. Herodes enim eam a fundamentis instaurans, firmissimo muro per vigilili stadia circumdedit, el in ejus medio templum maximum scsquisladii magnitudine, modis omnibus ornatissimum Augusto ùssari dedicavit, el Sebaslen nuncupavit. Ha Josephus, lib. IV *Antiq.* cap. x, el ex eo Adrichomius in *Samaria.*

Er MDEIE INSANIAS MOLTAS IN MEDIO EJÜS. — Hebraice FARCITI *mehumot,* id est *tumultus* et conturbationes ingentes, ul vertit Chaldæus. Hinc Septuaginta vertunt, odmira6i7ia, quæ scilicet admiraturi erant Philistini et / Egyplii, ad spectaculum hoc a Deo evocati.

Jam per *tumultus,* Arias accipit tumultus civium Samariæ, cum ea capta ab Assyriis, cives turmalim fugientes se invicem obtriverunt, cl ab instantibus Assyriis obtriti sunl. Melius dc culpa quam de pœna hæc accipias. Unde Noster vertit, « insanias, » scilicet in colendis vitulis aureis, ait S. Hieronymus, Ruperlus, Hugo el Lyranus; aut *insanias,* id est insanos tumultus et seditiones, quibus se invicem obtruncarunt. Ita Theodoretus. Unde Vatablus vertit, *confractiones mullas9* has enim significat hebræum *mehumot.* Hinc et sequitur, «et calumniam patientes,» vel, utVatablus, *oppressos per vim et calumniam,* supple el repele, *videte.*

Tropologice, insania sunt figmenta hærelicorum,ailS. Hieronymus, «dum unusquisque fingit quod voluerit, et adorat figmentum suum : ut Marcion bonum Deum et otiosum : ut Valentinus ouwvz: triginta, et extremum Christum, quem appellat rxrpwuz, id est *abortivum :* utüasilides, qui omnipotentem Deum portentoso nomine appellat àG;aÇzç, et eumdeni secundum Græcas Hileras, el annui cursus numerum , dicit in solis circulo contineri, n Talia sunt hodie Calvini el Lutheri placita : hominem carere libero arbitrio, opera bona nil mereri, fidem solam justificare, omnia opera Sanctorum esse concupiscentia et peccato contaminata, Deum esso auclorem omnium operum, tam malorum quam bonorum; Christum in cruce quasi desperasse, et pertulisse pcenas damnatorum, vota castitatis Deo nuncupata esso impossibilia, nec servanda, Deum præcepisse legem impossibilem. An non hæ insaniæ lymphaticorum, quibus nihil insanius vidit hæc retas?

10. Thesaurizant es iniquit at em, — iniquas opes, Verx scilicet partas per vim, calumniam, furta, etc. Unde Vatablus vertit: *Hi sunt qui thesaurizant rapinam et proedam in palatiis suis,* congregant opes per fas ct nefas, ut dicitur.

Et r apinas:—Septuaginta, *ct miseriam;* Syrus, *et pressuram,* angustiam. Unde videntur ipsi hæc de pœna Samariæ accipere, cum potius de culpa accipienda videantur, uti dixi.

11. Propterea hæc dicit Dominus (puniens tuas Verfc rapinas ct scelera) : Tribulabitur et circuiepur (id est cingetur obsidione ct circumcirca obsidebitur ab Assyriis) terra, — no quis effugiat. Tigurina vertit : *Angustíes tibi erunt, ídquó undique in terra.* Quod explicans Vatablus : *Hostis,* ait, *venturus est, ct in circuitu terra hujus castrametabitur, ne quis possit effugere.* Loquitur hic Propheta tanquam attonitus magnitudine tribulationis ct stragis futur®, quam quasi præsonteni spiritu prophetico inluebalur : propterea utilur locutionibus concisis, mullaque subticel ct subaudit, ut admirationem ct terrorem incutiat audientibus. Mirum est Septuaginta hæc do Tyro accipere; eo quod hebræum TiX *tsar* significet angustias, et

petram angustam, indeque Tyrum in petra conditam. Vortunt enim : *Tyrus, et in circuitu terra tua deserta erit*. Agitur cnim hio do ciado Samarire, non Tyri. Molius ergo Symmachus *tsar* vertit , id est *obsidionem;* cl Thcodotion, *fortitudinem,*

Detiuiihtur rx TK fortitudo tua; — Tigurina : *Dejiciet a te robur tuum, ct diripientur palatia tua ;* Vatablus : *Hostis auferet tibi opes tuas, in quibus tuum belli robur consistit, q. d.* Assyrii rapient tuas opes, quas per vim, dolum cl calumniam congessisti.

Ver* u. 12. Quomodo si eruat pastor db ore leoxis duo crura, etc. — Per *pastorem,* Deum; per *leonem,* hostem; per *crura* ct extremum auriculæ, paucitatem Israelis nb hosto servandam intellige, *q. d.* Sicut pastor Iconi rapienti ct discerpenti ovem aut bovem, aliquam ex co partem, sed parvam et ad esum mutilem, v. g. duo crura, quæ Ico non curat, eripit ; sio aliqui Israelita;, sed pauci, ilquo infirmi, pauperes ct viles ab hac eorum strage et captivitate eruentur, ii scilicet, quos Assyrii contemnent, el ut quisquilias freccsquc plebis relinquent in Samaria ad colendum agros el vincas. Ita Theodoretus, Clarius, Arias ct Vatablus. Ecce Amos, utpote pastor, crebro a re pastorilia sibi familiari petit similitudines.

Aliter, imo contraries. Hieronymus; censetenhn hrec ironice per sarcasmum dici, *q. d.* Israelita prrefisi robori Samariæ, et auxiliis Damasci, id csl Syrorum, putant quod eruent el expedient se de manibus Assyriorum, sicut pastor ope canum de ore leonis extorquet et eripit duo crura, etc.; sed errant ct falluntur. Verum prior sensus, uti communior, ita simplicior csl el verior: Deus cnim, post commendatam justitiam, commendat hic suam misericordiam, caque illam temperat, *q. d.* Non omnes omnino peribunt : nam aliqui servabuntur, licol pauci. Porro per crura et ossa significat eos nudos ac spoliatos, vita vix salva, stragi communi eripiendos.

Rursum censet Theodoretus duo hrec crura a pastore eripi, ut iis fidem faciat hero, pecus a leone esse laniatum, non a se venditum, aut furto sublatum.

Symbolice notat Ruperlus duo crura et extremum auriculæ ad hoc reservari, ut cx iis constet quale fuerit pecus devoratum, an ovis, an bos, an equus : sic videlicet ex parvis Judreorum reliquiis, colligi quales fuerint ipsi ante peccatum, ct ante Christum, atque illas ipsas fidem Christianorum confirmare, dum testimonium legis et Prophetarum nobis circumferunt, ex quibus Christum salutis auctorem cognoscimus, cumdcmque Gentilibus demonstramus per Judreorum, fidei nostrre hostium, libros cl monumenta.

Tropologice, S. Hieronymus hæc applicat dóctoribus et prredicatoribus : « In crure, ait, via ostenditur doctrinarum, in auro sacramenta dicturum. Undo Apostoli absque calceamentis et ulla mortui animalis pellicula jubentur incedere , *Matth.* cap. x. Et ad credentes dicitur : Qui habet aures audiendi audiat,» *Lue.* vm. In corporis ergo totius strage auris eripienda est, qua monita salutis audiamus; et crura, quibus in illis el juxta illa ambulemus ct conversemur. Unde Stephanas Cantuaricmis in *Sylva* allegorico per duo crura accipit continentiam mentis et corpori®, per extremum vero auriculæ perseverantiam in obedionlia : crura vero restringit ct applicat Prolatis : a Sic enim, inquit, cum multi ®int Prolati, major pars peribit, el consumetur a leone, scilicet diabolo, et parvre reliqui e salvæ fient per illum pastorem qui dicit: Ego sum pastor bonus.»

Ix plaga lectuli, — id est in latere vel angulo lecti. Sic enim quatuor plagie mundi vocantur quatuor ejus latera. Nam hebraico csl noornxD *pea mitta,* id est in angulo, lalere, vel extremitate lecti : in angulo enim utrinque corpus fulcitur; hinc melius et plenius in eo quiescit. Huc facit illud Thomre a Kempis : « In omnibus requiem quresivi, el non inveni, nisi in angello cum libello. » Porro *plaga* vox est desumpta a Groéis : hi cnim «Aá-pa vocant latera ct angulos transversos. Rursum *plaga* et plagulæ *tapetes* græce dicuntur, latine *stragula*. Unde Varro *De Vita populi Rom.:* «Eburneis lectis et plagis sigillatis. » El Livius, lib. IX *in Bello Maced. :* * Luxüriæ, ail, peregrin® origo ab exercitu Asiatico advecta in urbem : ii primum lectos ceratos, vestem stragulam pretiosam, plagulas, et alia textilia, ctc., Romam advexerunt. » Nec hoc longe abit ab hebrreo *pea,* id est angulus, extremitas : stragula enim sunl angulata, et in angulis signata et plagulis insignita. Sensus est, *q. d.* Pauci Israelita?, ut dixi, habitantes in Samaria, in caque secure quasi in suavi lecti stragulo, vel angulo quiescentes, eruentur a clade Assyriorum. Samariam vocat plagam, vel angulum lectuli, eo quod instar lecti elevata esset et montosa, reque ac mollis, deliciosa, opulenta, indeque culta el populosa, ut videretur esse angulus et arx decem tribuum. Unde in en fidenter quasi in lectulo quiescebant, non timentes Assyrios. Ita S. Hieronymus et alii. Adde, per *plagam* accipi potest clima, silus et regio Somari® : hrec cnim llebrrei vocant pea, id est angulum terne. Rursum, proprie Samaria sita erat iu angulo respectu Judææ el montium urbi Samariæ imminentium, ut patet in tabula ejus chorographica, quam exhibet Adrichomius post paginam 24.

Jam *primo,* Chaldæus sic vertit ct explicat: *Ementur qui habitant in Samaria,* in *fortitudine potestatis, et in Damasco iunitentes, q. d.* Eruentur qui confidunt Samaria' munitioni, et opi Damascenorum ac Syrorum, in qua pariter quasi in grabato quiescunt et securi dormiunt.

Secundo, Lyranus per *plagam lectuli* accipit Jerusalem, in qua erat templum, in quo quasi in lodo requiescebat Deus, *q.* d. Salvabuntur pauci

cx Israel, scilicet ii qui profugerint in Jerusalem ad alas Dei el Ezechiæ regis, vcl in Damascum ad alas Syrorum.

Tertio, Vatablus, ç, *d.* Cladem Assyriacam pauci effugient, scilicet ii dunlaxat qui post lectum in angulo sc absconderint : aulœgroli, qui in lectis decumbentes sua/egritudine movebunt Assyrios, ul iis parcant, *q. d.* Assyrii parcent solis miseris, qui adeo pauperes erunt, ut bini vel terni in lecto, aut non tam in lecto, quam in parte et angulo lecti requiescere cogantur.

Quarto, Septuaginta pro *in plaga lecti et Damasci grabato,* vertunt, *contra tribum et in Damasco,* « ut juxta tropologiam referamus tribum (Ilebræum enim HOO *mitta* lectum ; sed, si legas alio puncto TOO *matte,* virgam ct tribum significat) ad Judam, et Damascum ad vocationem gentium, do quibus unus grex factus est Domini : cujus sœpe oves leonum feritas laniat, de quorum faucibus vix duo crura, aut extremum aufertur auricul®,d ait S. Hieronymus.

Quinto, probabiliter P. Prado in *Eiech.* xxiv, 40, hæc accipit de lectulis mensalibus, ç. *d.* Qui habitant (quiescunt) « in Samaria in plaga lectuli,» id est, qui primos habent discubitus in lectis strati*que inter convivas. Nam pro *plaga* hebraice est *in angulo lecti,* id est in capite, in loco primario. De quibus rursum dicit cap. vi, 4 : a Qui dormitis (cubatis) in lectis eburneis, el lascivitis in stratis vestris. ›

Ex his omnibus maxime genuina videtur tertia explicatio, turn quia vox *plaga,* vcl angulus « lectuli » ac vox *grabato,* significant hæc ad pauperes cl ægros perlinere. Hi enim jacent in grabatis et angulis ; tum quia hi recte comparantur cum duobus cruribus, et extrema auricula leoni ereptis; alioqui enim non constabit similitudo Prophelæ, ejusque vis et nervus, nisi his duo crura ct extremum aurícula» adaptes. Sensus ergo totius hujus versiculi est hic : Sicut pastor de vervece aut vitulo a leone devorato eripit, servalque duo crura, aut extremum auricula», ab illo carnibus jam satiato, utpole ossea et insipida neglecta, ut ca ad herum deferat, quo demonstret vitulum non a se subductum, sed aleone laniatum : ita ex lota Samaria quasi e corpore politico, duo vel tres, id est pauci duntaxat cladi illius eripientur, iique viles el inutiles, puta pauperes macie confecti, ut sola crura ossea habere videantur; et œgri, qui bini vel temi in ejusdem lecti et grabati lateribus decumbant, sive in Samaria, sive in Damasco. Ita a (¿astro. Quocirca forte idcirco Interpres pro hebreo *pea,* id est angulus, vertit *plaga,* quæ el latus, el vulnus morbumque significat, ut innueret eos in latere lectuli decumbere ex vulnere el morbo, *q. d.* Salvabuntur ii qui ex plaga vulneris el morbi decumbunt in plaga, id est in latere el angulo lectuli. Proprie plagæ, vel piagate sunt commissure, sive assumenta, quæ tapetibus, casulis, stragulis, lectis, vestibus attexuntur vel assuuntur; pretiosa (uti sunt effigies aureæ et gemmeæ in casulis) a divitibus ornatus el splendoris ergo; rudes et viles a pauperibus necessitatis causa. Laceris enim stragulis, lectis et vestibus pauperes assuunt partes, puta plagulas, ut ruptu-ram sarciant, præsertim ad angulos: ibi enim facilius ob affrictum parietis aliarumque rerum, franguntur. Plaga ergo lectuli est angulus lectuli pauperis, assumento resarciti, et, ut S. Francisons dicere solet, rappeciati. Pauperes enim lectos habent non integros, sed plagulis tum majoribus, tum minoribus consarcinatos instar centonum. Quare dormire in plaga lectuli, idem est quod dormire in centone, aut potius in assumento et latere centonis, ita ul in altero lecti latere dormiat alius, vel plures. Sensus ergo est, *q. d.* In Samari® excidio salvabuntur soli pauperes el miseri, qui in centonibus gregatim ob paupertatem dormiunt.

Et in Damasci grabato. — Sicut Samariam *lectum,* sic Damascum vocat *grabatum :* quia Israelite vexati ab Assyriis, miseri et afflicti confugiebant Damascum, ibique quasi ægri in lecto secure quiescebant, seque recreabant. Damascus ergo iis afflictis, fessis et ægris erat quasi Iccius; ita S. Hieronymus, Rupertus, Remigius, Hugo et alii. «Ut quomodo qui fessus csl rcfocillulur in lectulo, sic illi fractas vires vicinæ geniis (Damasci) auxilio roborarent, » ait S. Hieronymus (i).

Perperam reccnliorcs, ut R. David, Pagninus el alii, hebræum *dammesçcc,* id est Damasci, accipiunt non ut proprium, sed ut appellativum, quasi compositum cx "T *de,* et ppDines-*çec: mesçec* autem significat *tibiam* vel *crus.* Unde vertunt, *in crure,* id est pede vel sponda lecti; aut, ut Arias, *in lecto mobili et agitabili,* ul ejus agita-

ti) Verba ©np p©Q-| 31, *oubi damesceq ares,* obscura sunt, *Dammesccq* vel pro nomine proprio, vcl appellativo sumunt interpretes Qui nomen proprium esse statuunt, in diversis pirtes abeunt : proferenda autem ea videtur explicatio quæ cum Vulgata *in Damasci grabato* vcriit, id est in lecto Damasceni operis et artificii, vel in lecto Damascenis stragulis instrato. Huic interpretationi quidem obstat, qnod Hebræi genitivos non proponere solent, ncc enim dicunt, *hominis filius,* sed *filius hominis;* deinde Damascus hebraico scribitur *damesceq.* hoc autem loco scribitur *dtmesceq* ut jam monuit Petrus de Figueiro; interim tamen omnes antiqui interpretes ceu nomen proprium pÜO*I *demesceq* acceperunt. Qui *demesceq* ceu nomen appellativum capiunt e fontibus arabicis Ha exponunt : primo *sericum,* peculiariter album, imprimis genus illud, quod ex ruptis bombycum telis loculisve in fila attenuatum; *secundo,* cl ipsa bombycis tela in ovi formam neta ; *urito,* pannus sericus *Qsai.* m, 24; II *ncg.* vi, 14), quin el Imum, II *lleg.* 11, 18. Quamcumque vero assumas ex his interpretationem, sensus est : Israelite qui nihil timent, et secure ac molliter vivunt, peribunt. Usque huc Ackermann.

Addere libel cum Maurer, hic *pannus Damascenus,* in quo jacent, id est sericus artificiose textus, qui hodieque in Linguis occidentalibus ab urbe Damasco denominatur (angi. et dan. *Damask,* ital. *Damasro,* gall, *Damas,* germ. *Damasi),*

tione mgro somnus concilietur, uti matres agitant cunas infantium, ut hoc motu ipsi somnum concipiant. Unde ipso exponit, g. *d.* Assyrii iis solis parcent, qui ex gravi longaque infirmitate decumbentes in lectulis, seipsos movere, cl ab una parlo in aliam converlcrc non poterunt, sed instar puerorum moveri ct converli ab aliis debeant. Perperam inquam : nam hebraice non est *mcsççc,* sed *dammesçec,* quod non aliud quam Damascum significat, uti vertunt Septuaginta, Chaldæus, Nosler et alii. Adde n *dc* llebneis non esse articulum, ncc solere prodìgi nominibus.

Tropologice, lectus avari est mammona, lectus superbi honor, lectus gulosi mensa opipara, lectus luxuriosi cubilia et impudicitia, lectus accdi torpor ct somnus. Nam « sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo, n *Proverb.* cap. XXVI, 14. Ili lecti varios habent angulos et stragula mollia, quæ quisque sibi fingit, captat et adaptat.

ven. 13. 13. Audite, — vos, o populi, ait S. Hieronymus, vel potius vos, o Prophetæ, cladem ad quam non ego, sed Deus per os meum destinat domum Jacob, id est posteros Jacobi sive Israelis, puta decem tribus carumque aras el delubra, in quibus colunt vitulos aureos in Dan et Bethel. Ha Albertus, Hugo, Arias cl Valablus. Unde Septuaginta habent : *Sacerdotes, audite.* Sed recte notat S. Hieronymus : « Puto, inquit, Septuaginta ipsum verbum posuisse, quod quidam non intelligentes, pro uJHN *arcsç* legerunt id est *sacerdotes. Ares* cnim nosler Interpres et alii ad versum præccdenlem referunt, vertunlquc *lectulum;* sed Septuaginta huc referunt, retincnlquo ut nomen proprium.

Et contestamini, — id est contestando Deum, cumque in testem vocando prædicile et predicate instans eis exitium, nisi ab idolis et sceleribus resipiscant.

IN. Et pehcutiam domum hiemalem Cum domo jes- ,B*
TiVA. — Ha el Aquila, Symmachus et Theodotion.Verum Septuaginta vertunt : *Domum pinnatam, eo quod ostiola habeat per fenestras, et quasi pinnas ad magnitudinem frigoris repellendam,* ait S. Hieronymus, qui hac re significari putat Israelitas deliciosos « tantarum fuisse opum, ut duplices Inherent domos, hiemales el «estivas, quarum alite (hiemales) vers® essent ad Aquilonem , aliæ (œslivœ) ad Austrum, ut pro varietate temporum, frigoris et caloris cœlique temperiem providerent. » Sic *Jcrem,* xxxvi, 22, Joakim dicitur fuisse in domo hiemali menso nono. Ha in Belgio domos ¡estivas in villis ad delicias comparatas, ob luxum in iis admissum, per bella hæc destruxit et rasit Deus.

Mystice idem S. Hieronymus : & Domus, ait, hiemalis erat regnum Israel, in qua frigus erat religionis et cultus Dei, variique ventorum turbines et sæva tempestas : et domus æstiva, Juda cl Jerusalem, in qua erat templum, et offerebantur holocausta mane el vespere, et vigebat calor religionis. »

Et peribunt domus eburneje. — a Legimus Achab regem Israel tantis tinxisse deliciis, ut domum situ eburneam fecerit, » III *Reg.* xxii, 39, ait S. Hieronymus, non quod fecerit earn ex ebore solido : unde enim tantum eboris habuisset? sed quod illam ebore incrustant; hæc cnim vocatur *domus eburnea,* teste Plinio lib. XVI, cap. xun. Vide Sanchez.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Minatur Deus Israelitis, quod Assyrii levabunt cos in contis, ct reliquias coram in ollis ferventibus. Deinde ob impura ct sacrilega eorum sacrificia ait se cos percussisse sex plagis, scilicet fame, siccitate, vento urente, aurugine, eruca, peste : denique pene cos subvertisse sicut Sodomam, cos tamen hisce plagis nihil meliores effectos, nec redasse ad sc. Quocirca dira ct extrema qu epie illis intentat additque : Preparare in occursum Dei lui, *qui creat montes, ventos, nebulas, etc. (<).*

I. Audite verbum hoc, vaccæ pingues, quæ estis in monte ¿amari® : quæ calumniam facilis egenis, el confringitis pauperes; quæ dicitis dominis vestris : Afferte, et bibemus. 2. Juravit Dominus Deus in sancto suo : quia ecce dies venient super vos, et levabunt vos in

(I) Hocco caput continet sermonem secundum contri Israelitas, maximeque contra opulentos cl potentes Samaria, altornatque expositionem culp e cl pana.

Pr imo, exponit, *primo,* culpam, lasciviam, et violentiam in pauperes complectentem, 1 ; *secundo,* panam, exsilium scilicet ct exilium inferentem, 2, 3.

Secundo, rursum exponit ironice culpam, idololatriam multiplicem et culluin sacrilegum exercentem, 4,5; xraoi/fo,ptcnam jam ill.1t.1m, sod ab obduratis Israelitu frustratam ; cujusmodi erat penuria annona, 6; defectus imbrium et aquarurn, 7. 8; depopulatio frugum per insecta, 9; elides et vanitas ab hostibus illata, 10, 11; *terito,* pana in posterum repetenda, ncc ulla ratione devitanda, 12, 13

contis, et reliquias vestras in ollis ferventibus. 3. Et per aperturas exibitis altera conila alleram, el projiciemini in Armón, dicit Dominus. 4. Venite ad Bethel, et impie agite : ad Galgalam, et multiplicate prævaricationem : el afferte mane victimas vestras, tribus diebus decimas vestras. 5. Et sacrificale de fermentato laudem : et vocate voluntarias oblationes, et annuntiate : sic enim voluistis, filii Israel, dicit Dominus Deus. 6. Unde et ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, et indigentiam panum in omnibus locis vestris : et non estis reversi ad me, dicit Dominus. 7. Ego quoque prohibui a vobis imbrem, cum adhuc 1res menses superessent usque ad messem : et plui super unam civitatem, et super alleram civitatem non plui : pars una compluta est, et pars super quam non plui, aruit. 8. Et venerunt duæ el 1res civitates ad unam civitatem ut biberent aquam, ct non sunt satiatæ : et non redistis ad me, dicit Dominus. 9. Percussi vos in vento urente, cl in aurugine, multitudinem hortorum vestrorum el vinearum vestrarum : oliveta vestra et ficeta vestra comedit eruca : ct non redistis ad me, dicit Dominus. 10. Misi in vos mortem in via Ægypti, percussi in gladio juvenes vestros, usque ad captivitatem equorum vestrorum : et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras : el non redistis ad me, dicit Dominus. 1 **i**. Subverti vos, sicut subvertit Deus Bodoniani et Gomorrham, el facti estis quasi torris raptus ab incendio : et non redistis ad me, dicit Dominus. 12. Quapropter hæc faciam libi, Israel : postquam autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui, Israel. 13. Quia ecce formans montes, el creans ventum, el amiunlians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, et gradiens super excelsa terne, Dominus Deus exercituum nomen ejus.

Ven. I. 1. Audite verbum noe, vaccæ pingues. — Hebraice twcÆ *Basan*. Ha Septuaginta, Theodotion, Aquila et Hebræi passim. Verum quia regio Basan, pascuis opima, pingues alebat boves cl vaccas, ut patet *Dcuter.* cap. xxxii, 14; hinc recto vertit Noster, ‹ vaccæ pingues ; » cl Symmachus, òoves sagina/œ; alii, *vaccæ lascivientes.* Jam Theodorelus per *vaccas* accipit mulieres Samariæ lascivas, rapaces et imperiosas, u Vaccas, inquit, Bisanilides, mulieres vocal luxu ct voluptatibus diffluentes. Ejusmodi enim erant vaccæ Uasanilides, ob pabuli copiam exsultantes. Unde fiebat ul bona tenuiorum in rem suam converterent (uli vaccæ depascebantur prata Basan), atque viris quibus ex divina lege subdita? erant, imperare non vererentur, in ordinemque cos redigi juberent .-qualis fuit Jezabel, viro(Achab) tanquam mancipio utens. » Sic et Lyranus, Arias el Valablus. Est enim vacca muliebris ingenii, petulantis el salacitatis symbolum. Unde Ælianus, lib. IV, cap. xl v, hei ibit in / Egypto vaccam, simul et Venerem religiose coli, co quod vacca affinitatem et convenientiam cum dea habere existimetur : quin et vacca Veneri m /Egypto immolabatur, ail Giraldus m *Syntagm.;* nam, ut ait Columella, lib. Vi, xxiv, vaccæ « post vernam pinguedinem gestientes, et pabuli nimietate exhilarat® lasciviunt. » Insuper « vacca, quamvis plena fcetu, non expletur libidine. » Quocirca Amos hic describere videtur familias et domus impiorum, quæ sunt « sicut congregatio taurorum iu vaccis populorum, » *Psalm.* LXVlt, 31.

Vier» Diun *

Melius S. Hieronymus, Ruffinus, Ruperlus, Albertus, Glossa, Hugo, Clarius et alii censent hæc tam, imo magis ad viros, quam ad mulieres Samariæ spectare : viri enim quia elleminati, lascivi et impudentes, vocantur *vaccæ,* vel vilulæ populorum, *Psalm,* 1xvii, 31 ; *Osce* x, 11, et alibi. Id palet exsequentibus: « Ecce dies venient super vos, » scilicet viri. Hebræum enim OD *chcm* masculinum, viros notat : *vaccas* ergo *Basan,* vocat opulentos (unde Chaldæus vertit, *divites substantiarum},* ct principes Samariæ, qui bona pauperum depascebantur, tum quia gulæ et ventri crant dediti, tum quia saginœ et mactationi destinabantur. Audi S. Hieronymum : a Loquitur ad principes Israel, el optimates quosque decem tribuum, qui deliciis ac rapinis vacabant, ut audiant sermonem Dei, et non aratores boves, sed vaccas pingues de armento se esse noverint, sive quæ nutriantur in pascuis Basan, quæ sunt loca herbarum fertilissima, ac per hoc significat cos non agricultura, sed immolationi etesui præparatos (1). «

Porro, cur hi vocentur *vaccae Basan,* tres causas adfert Ruffinus. *Prima,* quod gloria ipsorum ignominia erat terminanda; *Basan* enim hebraico

(1) Maurer postquam notavit istas vaccai pingues et ferocientes, esse aulicos illos diviles, luxuriosos cl lascivos, de quibus dixerat Propheta cap m, 9 , seq. ct 15; addit : *tacan,* non lauros eos dicit, mollitiem cl etírenatos eorum inores nolam. Ubi lerminalione feminina uli. tur, respicit vaccas; ubi masculina, cosqui vaccis signitkaiilur.

confusionem et ignominiam significat. *Secunda,* quod vox eorum humana in vaccinam, puta in mugitum , pr® dolore erat commutanda. *Tertia,* quia Deus eorum erat venter, ac jugibus vacabant conviviis et symposiis, ideoque, ut ait Psaltes : a Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. » *Quartam* adde, quod vaccas, puta vitulos aureos, quasi deos coluerint. Unde Ruperlus per *vaccas Basan* accipit sacerdotes Bethel, quæ visibiliter substrati vitulis quos colebant, erant instar vaccarum; invisibiliter vero suas animas tauris infernalibus, id est dæmonibus, prostituebant. Ili enim dicebant principibus : Date nobis victimas et oblationes, quas comedamus et bibamus; nos vicissim vos vestraque peccata expiabimus apud Deum, et excusabimus apud populum.

Tropologice S. Hieronymus : *Vacca Basan* sunt bærelici veneri et gulæ addicti, uti fuerunt Lutberus, Calvinus, Bucerus, etc. Item divites et nobiles insolentes et rapaces, qui ex aliorum, præsertim pauperum, bonis se ditant, iisque luxuriantur.

Qu.« dicit is dominis (puta regibus et principibus) vestios : Afferte, et didemus, — 9. *d.* Afferte spolia pauperum, ut inde vobiscum epulemur et compotemus; vel, ut S. Hieronymus : « Date nobis, et bibemus, id est jubete tantum, et nos cuncta vastabimus,» id est *diripiemus,* inquit Chaldæus, ut lictores, vel ut ebrii absorbebimus. Nam « voco : *bibemus,* ebrietatem eorum significat in vino atque luxuria, quæ statum mentis evertunt, » ait S. Hieronymus.

Tropologice, idem dicunt iniqui advocati cl procuratores judicibus; consiliarii, scabini et pnetores principibus et magistralibus, æque impiis. Hi enim quasi harpyiæ inhiant bonis populi, in caque involantes illa inter sc distribuunt, atquo cx iisopipara convivia et symposia instruunt. Hoc scelus enorme, uti rempublicam evertit, ita horrendam ccrlamquc Dei iram el vindiciam provocat. Unde subdit :

Ver». ♦, 2. Juravit Dominus Deus in Sancto suo. — Hebraico TCHp3 *bccodsço,* id est ta *sanctitate sua,hoc* est per sanctitatem suam : Hebræum enim *beth,* id est *m* , est nola jurantis. Ha Chaldæus, Symmachus et passim Hebræi, g. d. Juravit Deus per semclipsum : ipse enim est summa et increala justitia cl sanctitas, quam vos, o judices cl principes, in terra imitari et tueri debebatis, nunc autem eamdem violastis et evertistis. Quocirca hæc Dei sanctitas jurat se hujus violationis, ct, ut ita dicam, sacrilegii»acerrimum fore vindicem. Ha S. Hieronymus, Remigius, Ruperlus elalii, qui insuper 1res alios afferunt sensus. *Primus* est, juravit Deus per sanctitatem, id csl per sanctum templum suum; *secundus,* per filium suum sanctum ; *tertius,* per sanctos Prophetas. Unde Septuaginta vertunt: *Juravit Dominus per sanctos suos.* Verum quod initio dixi litterale est et genuinum.

Quia ecce dies venient super vos, et levabunt TOS in CONTIS. — Septuaginta, Syrus et Arabicus, in *armis;* Symmachus,in *cbjpeis;* meliusTheodotion, tn *hastis, q.* d. Instant dies, quibus Assyrii vos, o Samaritae, contis cl hastis sub configent. Unde Tigurina vertit : *Auferet vos lanceis,* « Servat vaccarum metaphoram, ait Hieronymus, ul quas esse pingues dixerat vaccas, earum carnes narret in coniis vel scutis esse portandas. > Forte etiam alludit ad morem militum , puta ad feros sævosque victores, qui capita cœsorum in lanceis gestant quasi in triumphum, uli faciunt Turca?. Contus enim vocatur sudes et hasta longior, vel pertica oblonga nautarum, qua ipsi navem protrudunt et «lingunt. Unde Virgilios, V *Æneid.:*

.... Et acuti cuspide couti.

Et reliquias vestras in ollis ferventibus. — Arabicus, *in ollis ardentibus;* Syrus, *in olla vaiatons;* Hebraice mm rnWDZJ *Lesirot daga,* id est in ollis piscium, quas scilicet piscatores servant plenas ferventi aqua, uti pisces recentes, quos e mari extrahunt, illico coquantur, g. d. < Sicut lebes ferventissimus minutos pisces pariter involvit, ita et vaccæ Basan absque ullo ordine captivitatis miseriis opprimentur, » ail S. Hieronymus. Aut pressius et concinnius, g. d. Sicut laniones capita boum et vaccarum a se mactatarum longis coniis ct perticis ostentant, ut inde populus cognoscat qualis quantaque vacca sit mactata, et ad ejus carnes emendum accurrat; reliquias vero, puta hepar, stomachum, intestina conjicit coquilque in ollis ferventibus : ita et milites Assyrii capita, id est optimates Samari e a se occisos, vel captos ostentabunt, ut ex iis aliæ gentes conjiciant qualis quantunque fuerit Samarite populus, quantaque de iis strages el victoria : reliquias vero , puta milites civesque, qui in arces, urbes domosque munitas, aut in caveas el speluncas confugient, in illis ipsis quasi pisces in ollis ferventibus comburent. Ha Lyranus el Dionysius. « Sicut enim Jerusalem, ait S. Hieronymus , habens clausos populos et obsessos, assimilatur olle ferventi et plenæ carnium, *Ezech.* xxiv; 2 : sic ct urbes Samariæ ollis ferventibus comparantur, quæ fame et pestilentia clausos populos exire compellant, et ire in captivitatem. » Addit a Castro, g. d. Corpora eorum dilacerata, et in frusta concisa in ferventes ollos injicient, uli fecit Antiochus Epiphanes Machabais, II *Machab.* VII.

Aliter Ruperlus el Remigius, g. d. Assyrii Samantas confuse sine ullo ordine in Assyriacam captivitatem quasi in ollam conjicient.

Secundo, hebræum *bcsirotduga* Pagninus, Vatablus ct Clarius exponunt, *in hamis piscatoriis, q. d.* Sicut piscatores hamis pisces extrahunt ex mari, ita Assyrii suis armis vos extrahent ex Samaria abducentquein Assyriam (i).

(I) Imago a belluis domandis repetita, quarum naribus

Tertio, Chaldœus vertit: *E'evabunt vos in clypris et filias vestras in scaphis,* vel navibus piscatoriis, 7. *d.* Per naves quæ excavantur et orbiciilantur instar clypeorum, e Samaria avehent et ablegabunt vos in Cyprum, aliasque remotas insulas.

Quarto, R. Abraham et R. David pro *ollis* vertunt *spinis;* has enim quoquo significat hebrœum *siroth*. Jam *spinis,* id est hamis; vel *spinis,* id est contis, et lanceis acutis instar spinarum, ut more hcbræo idem dicat hemistichio posteriore quod dixil priore; vel *spinis,* id est flagellis: ex spinis cnim tyranni faciebant flagella, quæ, quia suis aculeis carnes pungebant, lacerabant el discerpebant, vocabantur *scorpiones,* (pios Roboam tyrannus minatus est populo, dicens : « Paler meus cecidit vos flagellis, ego cwdam vos scorpionibus, » III *Reg.* XII, 14.

Quinto, Arias pro *in contis* verlit, *in frigoribus,* sensumque dat, 7. d. Assyrii vos, o Samarita, quasi vaccas æstate lascivientes transferent m regiones frigidas el algentes, ubi pro cibis non aliud habeatis quam viles pisciculos, qui olim mancipiis dabantur in escam.

Denique Septuaginta vertunt : *Tollent vos in annis, et cos, qui vobiscum sunt, in ollas ferventes pestilentes;* ijurupoc cnim *ferientes* significat ; pro quo aliqui legunt, ip-.u&t, id est *desolati,* vel desolatores; Complutt-nsia, id est *mercatores.* Unde sic habent: *Tollent vos in armis et eos qui vobiscum sunt in lebetes negotiatores pestilentes.*

\ *n* 3. .3. Et per aperturas (inuri Samariæ, qui ab Assyriis eam obsidentibus arietibus diruetur et aperietur) exibitis altira contra alterar, — id est una cum altera, vel una post alteram, hoc est singuli, vel simul bini et terni, vel vicissim et ordine suo exibunt captivi abducli ab Assyriis: ita S. Hieronymus. Unde Chaldæus verlit : *Confringent super vos muros, et educent vos quasi mulieres, singuli ante se.* Dicit : « Altera contra alteram , » id est alter contra alterum; quia persistit in nomenclatura vaccarum, qua eos vocavit vers. 1 ; solent enim vaccæ gregatim educi per portas, ita ut binæ, lernæ ct quaternæ simul egrediantur, aliæ pari ordino et turma sequantur. Aliter alii, *q. d. Altera,* scilicet *vacca, egredietur contra alleram,* scilicet aperturam muri, *q. d.* Quælibet egredietur per aperturam sibi oppositam, quo significat multas fore muri rupturas ; siculi de muris Jericho circumcirca corruentibus, ait *Josué,* cap. vi, 3: « Muri funditus corruent, ingredienlurquo singuli per locum contra quem steterint. » Unde Vatablus vertit : *Egrediemini unaquaque ante se, id est per rupturam qua primo vobis occurret.* Sic el Clarius et Arias.

Et projiciemini in Armón, — 7. *d.* Assyrii abducent vos in Armeniam, quæ adjacet Assyria?. Ita S. Hieronymus, Chaldæus, Symmachus, Remigios, Rupertos, Hugo et Clarius. Hebrœum est rnWlHrt *haharmona,* quod *primo* Noster et alii jam dicti vertunt, « in Armón, » vel *in Armeniam.* Hæc enim ab Aram filio Sem, primo incoia, dieta est *Aram,* vel *Harmon;* littera enim *aleph* sœpo cum *he* commutatur. *Secundo,* alii, *Hormona* per diastoleo dividunt. Unde Theodotion vertit, *in montem (hor* cnim hebraico significat *montem) Mona;* Aquila, Syrus et Arabicus, *in montem Armona;* Septuaginta, *in montem Ilemnam,* ve), ul Theodoretus legit, *Armana, q. d.* Abducemini in montes Armeni® : hæc enim montosa est; unde in ejus montibus primum quievit el subsedil arca Noe, *Genes,* vm, 4 ; imo a montibus dictam esse hebraico Aram, sive Armeniam, 7. d. Altam, excelsam censent viri docti : eo quod cæteris provinciis omnibus excelsior ct montosior sit. Vetus Editio verlit, *in montem excelsum.*

Tertio, recentiores, R. David, Vatablus, Arias, a Castro, Marinus et Pagninus, Harmon vel Armón accipiunt ut nomen, non proprium, sed appellativum, significans palatium, domum excelsam, arcem ; hebrœum enim edi *ram,* altum , celsum significat; unde Abram vocatus est quasi *Ab,* id est pater ; *ram,* id est excelsus. Sensus est, 7. *d.* Assyrius Samariam expugnando, obviosque trucidando, vel capiendo, reliquos vestrum stringet et coget confugere, et conjicere se in arces munitas, sed frustra ; nam et illas expugnabit, vosque capiet ct trucidabit. Aliter Pagninus; verlit enim , *Dejicietis palatium,* scilicet regis muro adhærcns, ut per illud manus instantis Assyrii effugiatis.

Tropologice, vaccæ Basan, id est hærelici, projiciuntur a demone in montes Armeni®, id est superbi® ; omnis cnim hærelicus est superbus , quia suum judicium præfert toti Ecclesiæ. Hinc Remnam idem est quod visio alicujus, ait S. Hieronymus, quia hærelici non omnia Ecclesiæ dogmata carpunt ; « sed partis alicujus scientiam sibi promittunt, ul projiciantur, eo quod scire se credunt; » sui enim ingenii cl judicii lima politala limaro volunt fidem el Ecclesiam.

4. Venite. — Est sarcasmus, id est hostilis ir- Vcrx.1
risio, 7. *d.* Agito, sacrilegi, vitulamini cum vitulis vestris in Bethel, cum idolis in Galgalis ; satiate vos eorum victimis, ingurgitato vos vestris idolo* thyiis; at scitote vos ibidem ab Assyriis mactandos, quasi victimas Deo ultori. IlaS. Hieronymus. Quocirca hunc sarcasmum candido explicant Chaldœus et Septuaginta, dum assertive ct increpando vertunt : *Ingressi estis in Bethel, ct inique egistis in Galgula, multiplicastis impie agere.*

Afferte mane victimas vestras, — 7. *d.* Juge sacrificium agni, quod ex lego solebatis mane et

tami et annuti injiciebantur, inquit Gesenius: cur piscatorii hami memoretur, intcIligiiur cx *Ezech.* xxix, 4 ; *Job* xt. 16. Solebant enim pisces imjores jam captus ex annali* , quibus n 1res perforabant, suspensos aqu.e donno immittere. Rectius forsan Rosenmuller de *hamo* proprie dicio vult cogitari. ut sensus sit : Israelitas ab hostibus ex urbibus »-,dibu« ¡uc extrahendos e^se, ut ex aqua a piscatore piscis tamo extrahatur.

vespere offerre Deo vero Hierosolymis, nunc vitulatores illud ipsum mane offerte vitulis vestris. Ha Clarius, Arias, Vatablus et alii. Quodnam et quale fuerit hoc juge sacrificium dixi *Exodi* xxix, 38. *Secundo,* S. Hieronymus putat per *mane* significari aviditatem, celeritatem et multitudinem sacrificiorum, 7. *d.* Agile quod agilis, pergite summo mane ex ardore idololatrandi offerre victimas, ul, aliis et aliis supervenientibus, ante vesperam omnia absolvere possitis, ne dies citius vos deficiat, quam sacrificia et scelera vestra. Addit S. Hieronymus, *mane* notare victimas pridie immolatas, et contra legem servatas in posterum mane, *q. d.* Vos ex lege *Levit,* vn, IS, debebatis victimas eodem die comedere quo eas immolastis; at nunc contra legem vel ex avaritia, vel ex crapula, quia scilicet tot victimas eodem die vorare non potestis, servatis multas eorum reliquias in mane sequentis dici; nam et mox taxat cos, quod contra legem fermentum offerrent iu sacrificio.

Tribus diebus decimas vestras. — Septuaginta, *tertio die,* vel, ul habet codex Vaticanus, *in triduum decimas vestras, q. d.* Vos contra legem *Levit,* vn, 17, servatis victimas in tertium diem. Ita S. Hieronymus, Hemigius et Hugo. Verum lex illa *Levit.* vetat lanium victimas servari, non decimas, de quibus hic agitur.

Secundo, Arias, Vatablus et Pagninus vertunt: *Afferte ad tertium dierum,* id est tortio die, hoc est lerlio anno decimas idolis vestris, juxta legem *Deuter.* xiv, 29. Nam *dies* apud Hebreos sirpe significat *annum,* ut *Genes.* xxiv, 1: « Erat Abraham senex, dicrumque (id est annorum) mullorum. » Verum illa lex *Deuter.* non jubet afferri ad templum, sed tantum domi suæ servari decimas, easquo lerlio anno distribui in levitas, peregrinos, pupillos et viduas, uli fecit Tobias, cap. i, 7, « ita ul in lerlio anno proselytis et advenis ministraret omnem decimationem. »

Dico ergo proprie hic 1res dies accipi, lusserai enim Deus Hebræis, *Exod.* xxiii, 14 et 19, ul tribus diebus, sive festis præcipuis per annum, puta in die Paschalis, Pentecostes et festi Tabernaculorum, adirent templum sacrificii et orationis causa; et tunc parlim ad iter, parlim ad oblationes et epulum sacrum (quo cum leviti* ex victimis suis pacificis epulaturi erant coram Domino, id est in templo coram arca et Sancto sanctorum in quo residebat Deus) ferebant sccum unam decimam suarum frugum et opimi, quem ad hoc separare jubentur, *Deuter.* xiv, 22; itaque fecit Tobias, ut patet cap. 1, 6 et 7. Idem fecisse Israelitas in Bethel, quasi simias Judæorum, docet hic Propheta, *q. d.* Agito ter in anno; sive tribus precipue festis afferte decimas in Bethel vitulis, epias olim afferre solebatis Deo in Jerusalem. Ha Rupertus, Lyranus, a Castro et alii (1).

(1) Qui 0*0* *iamim* interpretantur annum, afferunt

5. Et sacrificate de fermentato laudem. — Vtn. 5. « Laudem, » id est *sacrificium laudis,* ut vertit Tigurina, seu *gratiarum actionis.* Unde Aquila vertit, *eucharistiam.* Hoc enim a fine vocatur hebraico rnnin *toda,* id est confodio, laus, gratiarum actio. Est ironia et sarcasmos, irridet enim eorum sacrificia fermentata, ideoque impura; nam Judæorum erant azyma et pura, idque ex proscripto Dei, *Levit.* cap. n, 11, et cap. vu, 12, et ita S. Hieronymus, Rupertus, Lyranus et Hugo. Quare imperite Greci nonnulli hunc locum citant, ut contra Latinos probent Eucharistiam celebrandam esse in pane fermentato, non azymo. Nam Amos non laudat, sed culpat et damnat hic sacrificium fermentatum.

Nota: Nihil fermentatum inferri poterat altari; poterant tamen panes fermentati afferri tanquam donaria pro sacerdotibus, ut ipsi illis vescerentur, uti ostendi Levit. vn, 13. Quare minus recte Vatablus et Arias censent in sacrificio laudis potuisse offerri fermentum; hoc enim diserte vetatur *Levit.* n, II.

Mystice fermentum est symbolum corruptionis et malitiæ, I *Corinth,* v, 6; unde Chaldæus vertit: *Colligunt ex rapina sacrificium laudis. Quia de fermentato laudem immolat, qui Deo de rapina sacrificium parat,* ait S. Gregorius hom. 22 in *Evang.*

Et vocate (celebrate, proclamate, et deprædicate vestras victimas, quasi liberales, spontaneas et) voluntarias oblationes, — sed frustra. Nam Deus eas, uti impuras et idololatricas, abominatur. Ita S. Hieronymus, Rupertus, Hemigius et Hugo. *Secundo,* « vocate, » id est, ut Vatablus, *indicite voluntaria sacrificia* et oblationes, æque ac festa vitulorum, atque in iis convocate populum, ut voluntarias oblationes iis offerat, ut fecit Aaron in fabricatione et dedicatione vituli aurei, *Exod.* xxxn, 2: « Tollite, ait, inaures aureas de uxorum, filiorumque et filiarum vestrarum auribus, et afferte ad me. Feccilque populus quod juRserat, deferens inaures ad Aaron. Quas cum ille accepisset, etc., fecit ex eis vitulum aureum. » Ha homines in rebus divinis parci et avari sunt, sed in iis quæ spectant pompam, aut ventrem, puta in obsequio mundi et diaboli, profusi sunt, suasque opes libenter et liberaliter exhauriunt. Unde Arias verlit: *Vota nuncupate;* Pagninus: *Vocate ad solemnitatem, voluntaria congregarifacite.*

usum Scripture, ex quo saepius *iamim* pro *schcnat iamim. anno dierum,* id est pleno, occurrit, *Gen.* xl, 4; *Erad* xiii, 10; *ixvii.* xxv, 29, etc.; porro, ut ait Cornelio*, adduul hoc loco respectum haberi ad *Deui.* xvi, 28. — Qui vero ûunfa dies sensu comimini interpreUntur, negant *iamim.* si numerus enl additus, annos notaro, atque hoc ad nugendam irrisionem dictum Oise existimant. Cum lex, ut otwrvni Rosenmuller, Jubeat post 1res Him»s demum afferri decimas extraordinarias, vos, ut diligcnliorcs ci ardentiores hi cullu idolorum vos ostendatis, non tertio quoque anno, sed lerlio quoque dio afferte, in idoli vestra, et eorum ministros impéndanlas, quæ Juva* et ministris ejus erant exhibenda.

Nam a TVp h'm, id est vocale, dicta est Xipo *miera,* id est convocatio, cl cœtus populi; indeque sotemnitas et festum. In festo enim convocabant *miera,* id est Ecclesiam et cœlum populi, ad celebrandam solemnitatem, el ad offerendum victimas ac alias quaslibet oblationes.

VerK«. **6. ÜNDE ET EGO DEDI VOBIS STUPOREM DENIIUM** (perperam Arabicus verlit, *benedictionem*) in cunctis irbibus vestris. — Ita et Chaldæus el Septuaginta. « Stuporem dentium n intelligo ex fame ; subdit enim quasi explicando : a El indigentiam panum in omnibus locis vestris. » Nam longa fames, uti hebetat sopilque appetitum ; ita pariter contrahit gingivas, itaque hebetat et stupefacit dentes. Ita Ruffinus. Unde hebrœum jvpo *nikion* significat *vacuitatem* (ut dentes vacui sint a cibo) et *munditiem dentium,* uti vertunt Aquila, Symmachus, Tbeodotion, S. Hieronymus, Arias, Vatablus, Pagninus, Marinus ct alii. Cum enim in fame ct penuria dentes non babenl quod mordeant el mandant, innocentes sunt el mundi ; indeque arescentibus ct contrahentibus se gingivis et nervis hebetantur, constipantur et obstupescunt, æque ac oculi deficientibus spiritibus caligant el obstupescunt ; idcirco Noster et Septuaginta vertunt, « stuporem dentium. » Esi meta-Jepsis,nisi malis esse onomatopœiam, ul vox *nikion* suo sono reprosentet sonum ct stridorem dentium stupentium. Sensus est, 7. *d.* Quia vos me privatis sacrificiis mihi debitis, ego pariter privabo vos pane ctcibo necessario ad vitam, faciamquo ut dentes vestri ex fame et cx comestione fructuum immaturorum, qui acerbi sunt ct politici, obstupescant. Nota, « dedi, » scilicet proprie in prœterito ; sæpius enim Deus per Eliam et Elisæum israelilis, ob idola ct scelera, intentavit et induxit siccitatem, indeque famem, ut patet III *Heg.* xvn, el IV *Rcg.* vi, 28. ItaS. Hieronymus, Theodorclus , Rupertus , Hugo el Lyranus , licet Vatablus et Clarius prophclice accipiant *dedi* pro *dabo,* quasi Heus hic comminetur famem fuluram. Plenus foret sensus, si *dedi* ample acciperes pro *do, dedi* ct *dabo, q. d.* Ob idola et scelera vestra sæpius vobis induxi famem, et etiamnum induco, ac in posterum inducam, tum per me cohibendo pluvias, tum per hostes, præsertim A^yrios, populando urbes et agros Samarite. Verum primuin sensum exposcit id quod post hanc plagam aliasque quatuor sequentes singulis versibus subdit : * El non redistis ad me. » Et illud vers. 12 : « Quapropter hæc faciam tibi, Israel ; ▮ quæ verba significant famem hanc aliasque plagas fuisse pretéritas, non futuras.

Nota quod ait : « Stuporem dentium in cunctis urbibus, m significat communem et publicam fore hanc cladein et famem, ut non tam singuli , quam urbes integræ a se alienari et obstupescere videantur. Est enim stupor alienatio quædam vel mentis, vel sensuum, quod scilicet sensus constipentur. Sic ait Livius lib. V : « Privatos deinde luctus stupefecit publicus pavor, postquam hostes adesse nuntiatum est. m

7. Eoo QUOQUE PROHIBUI A VORIS IMBREM, CUM AD- Vtn.l huc tres menses **SUPERESSENT.** — Extraordinaria ct miraculosa fuit hæc siccitatis el sterilitatis plaga, utpotequa una pars urbis innocens et pia fuerit compluta, non altera, quæ erat nocens el impia. Similiter ager heri justi fuerit complutus, cum vicinus heri injusti pluviam non senserit, idque ad hoc ul omnibus manifesto palerei hoc discrimen Dei vindicis esse opus. Sio discriminavit Deus agros Gessen, ubi erant llebræi, ut non sentirent plagas, quas cœleris agris Ægypti infligebat Moses, *Exod.* vin,22. Simile contigioso Græcis per merita cl preces S. Frgncisci, in ejus Vita, cap. vin, commémorais. Bonaventura. Cum enim lupi et grandines agros vastarent, S. Franciscus dixit ad indigenas : « Ad honorem el laudem omnipotentis Dei fidejubeo vobis, quod pestilentia hæc omnis abscedet, et respiciens vos Dominus multiplicabit in temporalibus bonis, si mihi credentes, misereamini vestri, ut vestra confession: præmissa, dignos facialis pœnitentiæ fructus. Iterum hoc annuntio vobis quod, si beneficiis ingrati ad vomitum conversi fueritis, innovabitur plaga, duplicabitur pœna, majori in vos ira desœviet. Ab illa utique hora, poenitentiam ad exhortationem ipsius agentibus illis, cessavenm* clades. Imo quod majus est, si quando vicinorum arva grando pervaderet, istorum terminis appropinquans, terminabatur ibidem, aut in partem aliam divertebat. » Porro in Palæstina tantus est ardor el siccitas, ut, si desit pluvia, hominibus et bestiis sili pereundum sit. a In his locis, aiZ S. Hieronymus, præter parvos fontes omnes cisternarum aquæ sunt ; ct si imbres divina ira suspenderit, majus silis quam famis periculum est. »

Quando hæc sterilitas Amos contigerit ignoratur. Nam quod alii ad fumem quæ contigit tempore Eliæ, alii ad eam quæ tempore Elisæi, hæc referunt, noil salis congrue id fieri videtur: nam illa siccitas et fames Eliæ, uti et illa Elisæi, fuit universalis et æqua omnibus, sino discriminatione nocentum et innocenlum; hæc autem discriminabat noxios ab innoxiis. Rursum illa Eliæ fuit trium annorum, Elisæi etiam diutina exstitit ; hæc vero Amos fuit trium duntaxat mensium, illorum scilicet, qui præibanl messam. Cœpit ergo hæc siccitas in fino apnlis, quando incipere solebat in Judæa pluvia serotina, maximo necessaria. Hæc enim faciebat ut germina crescerent, el culmi evaderent in spicas, spicæque turgentes conciperent grana, ct parerent triticum quod sino hac pluvia exaruisset, cl in fronde sola, sine granis cl fructu desiisset. Erat ergo hæc pluvia serotina in aprile, messis ; sicut matutina in octobre, erat seminis, scilicet ad semina oataquo riganda , ut radices figerent in terra. Ha S. Hieronymus. j

Nolent hic agrorum domini et coloni siccitatem

et sterilitatem agris immitti peculiari Dei providentia ct vindicta. Cum ergo eam sentiunt, ad Deum per pœnitentiam prcccsque recurrant, uti faciunt coloni Hispani, qui tempore siccitatis publicas processiones et diverberaliones agricolarum indicunt; itaque siepe pluviam a Deo reconciliato eliciunt, imo quasi vi facta extorquent.

Tropologice S. Gregorius, homil. 10 *in Ezech.:* Dominus, ait, pluit super unam civitatis partem, non super aliam, cum facit ut una pars populi praedicationis verbique Dei semina excipiat, non alia. Rursum pars una ejusdem agri compluitur, non alia, cum aliqui unum vitium edomant, non aliud, v. g. gulam, sed non iram; aut patientes sunt, sed avari remanent ; aut casti sunt, sed superbi, etc.

crs. p 9. Percussi vos m vento urente. — Tros hic nominat agrorum plagas, ventum urentem, auruginem , ct erucam germina depascentem, quæ œque ut siccitas, sterilitatem et famem afferunt. Ventus urens, vel uredo, est Eurus œstuans, qui suo aestu, omnem succum aristarum ct germinum dcssiccat et adurit; vel Boreas, qui suo acerrimo frigore, nebula ct pruina pariter segetes adurit ct arefacit. Unde dicitur frigus urens. Audi Poetam :

Illigat æquoream immodici vi frigoris undam,
Et prata algenti mordet adusta gelu.

Ventu* urfnJ qu * Quocirca Theodotion, Symmachus et Aquila vertunl ¿viutoOcpixv, id est *corruptionem a vento,* vel aerem corruptum ; a Plinio lib. XVIII, cap. xxvui, vocatur carbunculus in vilibus, eo quod illa» uredinis quasi carbone exustæ videantur; in segetibus ab eodem vocatur *rubigo,* a rubore quem culmis indit; a Theophrasto lib. IV, dicitur *ærugo,* quod colorem quasi œneum segetibus afflet. Pagninus ct Vatablus vertunt, *enditas,* ab effectu quem segeti inducit. Secunda plaga est aurugo , quæ proprie vilium est, et quasi morbus regius segetum, cum scilicet culmi cx nimio humore (unde hebraice vocatur pp"P *icrakon,* quasi virescens) marcescunt el pallescunt in modum auri vel teris, unde et œrugô ac rubigo dicitur; marcida» vero arescunt el evanescunt. Hinc aTheodotione vocatur ¿ipUotc, id est *pallor,* ab Aquila, Symmacho, et Septuaginta, Unpe;, id est *morbus regius;* hic enim color est in ictericis. Unde, vice versa, morbus regius vel ictericus, a Cornelio Celso et Apuleio vocatur *aurugo,* a colore auri quem in homine producit. Et quia idem color cx limore oritur, hinc *Jerem.* xxx, 6, dicitur : « Conversas sunt universa? facies (Israclitarum cx nimio pavore) in auruginem. » Ubi nola : *ierakon,* id csl aurugo, vel ærugo, aut rubigo proprie orilur ex humore, quo marcescunt segetes; quia tamen idem color, cademque corruptio et arefactio segetum orilur ex uredine et œstu (licet Plinius loco citalo contendat ex solo frigore oriri), hinc pariler uredo interdum vocatur aurugo, ærugo cl rubigo , uti paulo ante dixi. Tertia plaga est eruca, de qua dixi *Joelis* i, 4.

10. Misi in vos mortem in vix /Egïpt î.— Quinta Van. to. est hæc plaga, sed hominibus inflicta, scilicet *pestis,* ut habent Hebræa el Chaldæus, quam Noster vocat « mortem, » quia pestis certam mortem affert. Adde hebrœum 137 *deba,* id est pestis, per catachresin significare famem, gladium, cl quidquid instar pestis exitiale est cl mortiferum.

Quieres, quænam cl quando contigit hæc plaga? S. Hieronymus, Theodorelus, Rupertus, Hugo, Lyranus et alii putant contigisse Israelilis illis qui mittebantur ad Ægyptios, ut ab iis poscerent opem contra Assyrios; Vatablus et Arias, illis qui cum milite presidiario ibant in Ægyplum, ut ibi coemerent frumenta ad levandam famem Samaría?. Hos enim in itinere parlim peste, parlim a latronibus occisos, ac cadavera eorum insepulta ct putida fœlorcm exhalasse , qui post longam priorum moram , aliorum in eorum locum submissorum nares offenderit. Verisimilius Ribera cl a Castro h<ec referunt ad cladem quam Joachaz rex Israel accepit a rege Syriæ, quæ tanta fuit, ut ex loto Israelis exercitu non superfuerint nisi quinquaginta equites, IV *Tteg.* xiii, 7. Tunc enim parlim aer corruptus et œstuans, parlim ex tot cæsorum cadaveribus orta putredo, fœtorcm el pestem superstitibus afflavit.

Dices : Hæc clades contigit in Samaria, non in via Ægypli. Respondeo : Verum id est ; quocirca subintelligenda videtur more hebreo particula *sicut,* sicque vertendum cum Chaldæo : *itisi in vos pestilentiam* (Arabicus : *Percussi vos febribus et malis insipientibus,* incognitis)sicut *in via Ægypti;* scilicet cum in deserto patres vestros ex .Egypto tendentes in Chanaan, ob eorum murmura, peste aliisque plagis punivi el occidi, v. g. cum misi serpentes ignitos, qui ardorem pestiferum morsu suo eis inferrent, iVumcr. xxi, 6. Adde forte hoc prælium ct hanc stragem contigisse in via, qua ex Samaria tendebant in Ægyplum; sicut enim nunc strata cl trita est via Romana, via Mediolanensis, via Parisina ; sic lune celebris et publica erat via / Egypti, ut patet *Jerem.* n, 18; *Isaia* x, 24; undo eam in tabulis chorographicis Terræ sancte depingit Adriehomius, el alii.

Denique per hchraismum *Merech,* id est *in via,* exponi potest per *kdercch,* id est *instar* viæ, *secundum viam,* hoc est secundum rationem, modum cl inorem Ægypli, ‹/. *d.* Puniam te peste ca ratione cl acerbitate, qua punivi Ægyptios per Moscn ; quinta enim plaga Ægypl» fuit pestis adeo gravis, ut per eam occisi sint omnes equi, asini, cameli, omniaque animantia quæ erant in tota Ægyplo, ul patet *Exod.* ix, 3, 6. Sic *bederech,* id esi in via, accipilur pro *kederch,* id est secundum viam, id est morem, *Isai.* cap. x, 26 : « Suscitabit, ail, super eum Dominus exercituum flagellum, juxta plagam Madian in Pelia Orcb, el virgam suam super mure, el leva-

bit earn in via Ægypti, n id est secundum viam Ægypti, hoc est secundum modum quo per virgam Mosis percussit Ægyptum, eique decem plagLS inflixit, simili modo percutiet Sennacherib et Assyrios, per angelum occidens una nocte 185 millia in eorum castris.

Usque ad captivitatem (Chaldœus ct Septuaginta, *cum captivitate)* EQUORUM vestrorum. — Videtur, ut dixi, alludere ad tempora Joachaz, quando Israelita* a Syris ita attriti sunt, ul solum eis superessent quinquaginta equites, IV *Rcg.* xm.

Ascendere feci potredixem. — Hebræum enim W3 *bcosç* significat putredinem et fœtorem ; sed Septuaginta aliis punctis legentes ¿'N3 fteesçjd est tn *igne,* vertunt : *Adduxi in igne castra vestra.* Ita Complutensia, licet Romana legant, *eduxi.*

Vrn lh 11. Subverti vos. — *Primo,* per Tcglathphalasar regem Assyriorum, inquit Arias, qui cepit et evertit omnes urbes Israelis, una excepta Samaria, IV *Rcg.* xv, 29; id enim facium est sub annum 62 Oziæ, sive Azariœ regis Juda, ut dicitur *ibid.* vers. 27. Amos autem cœpit prophetare anno 25 Oziæ, uli dixi in Prooemio; facile ergo fieri potuit ut idem superstes sub annum 52 Ozia*, post cladem Israeli a Teglalhphalasar illatam, hæc proloqueretur; Prophetae enim per plurimos annos prophetarunt, ul Isaías annos 96, Jeremías annos L5, Daniel annos 76 (I).

Secundo, per Syros, qui tum alias, tum maxime tempore Joachaz, uti jam dixi, ita attriverunt Israel, ut pene everterint eum instar Sodoma*, paucis duntaxat evadentibus ct reliquis. Id ita esse patet ex prophetia Jonæ, quæ refertur IV *Reg.* xiv, 26 : a Vidit,ait, Dominus afflictionem Israel amaram nimis, et quod consumpti essent usque ad clausos carcere el extremos, et non esset qui auxiliaretur Israeli. Nec locutus csl Dominus, ut deleret nomen Israel de sub cœlo, sed salvavi eos in manu Jeroboam filii Joas, qui restituit terminos Israel ab introita Email) usque ad mari Solitudinis. » Quod enim hæc prophetia Jonæ a l tempora Joachaz maxime speciet, non ad ali i aliorum regum, ut volunt aliqui, palet ex serio el gestis regum Israel. Nam Jehu, qui regnum Israel families Achab ademit, et ad se transtulit, fuit bello potens ct felix, sub coquo floruit regnum Israel. Successit ci Joachaz, sub quo a Syris attritum est, ul dixi. Joachaz successit filius Joas, cui Elisœus per trinam sagillæ percussionem prodixit trinam victoriam contra Syros, quam reipsa Joas adeptus est, ut patet IV *Rcg.* xm, I8et25 :sub Joas ergo floruit pariter regnum Israel. Joas successit filius Jeroboam, qui cœpit regnare ante Oziam regem Juda, et cum eo regnavit I » ultimis vitae suœ annis, de quo prodicit Jonas, quod ipse restituet collapsum statum Israel cunctis diebus Joachaz, idque diserte ait Scriptura IV *Rcg.* xtn, 22: « Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Israel cunelis diebus Joachaz. »

Denique Albertus hæc accipit prophetico de futuro, *q. d. a* Subverti, » id est subvertam Israel per Salmanasar; hic enim anno sexto Ezechie cepit Samariam, ct regnum Israel plane evertit. Sic ct Ruperlus, qui accipit hæc de excidio Jerusalem, turn per Chaldæos, tum per Titum el Romanos. Verum palet cx dictis hæc proprie pertinere ad Israel, id est ad decem tribus; posse tamen extendi ad Judam et Jerusalem non nego. Prophetae cnim qui Judæ prophetarunt directe, indirecte quoque respexerunt Israel, cl vice versa. Rursum hæc non ad futurum, sed ad præferitum tempus spectare, patet cx eo quod subdit Amos ; a El non redistis ad me. Quapropter hæc faciam tibi, Israel, n Quod enim Ruperlus respondet, hæc omnia proferita exponenda esse in actu inchoato, vel destinato, hoc modo : « Percussi, misi in vos mortem, subverti,» etc., hoc est, percutere, mittere in mortem, subvertere vos decrevi, el per Prophetas comminatas sum; sed tamen vos has minas non curastis, nec redistis ad me; quocirca hæc faciam libi, Israel. Hæc, inquam, expositio dura ct contort i videtur in tam mullis proteritis, quæ omnia actionem realem, non destinationem, vel minas significant. Quapropter S. Hieronymus, Remigios, Lyranus, Clarius, Dionysius, Ribera, a Castro el alii passim hæc prætcrila proprie ut sonant accipiunt.

Sicut subvertit Deus Sodomam, — *q- d.* Sicut ego subverti Sodomam. Loquitur Deus more hebr ro de scipso in terlia persona, honoris causa, uti faciunt Germani. Sic dicitur *Genes,* xix, 2i : « Pluit Dominus a Domino sulphur cl ignem super Sodomam, n id est pluit a scipso : licet Eusebius, lib. V *Demonstr.* cap. xxiii, censeat Patrem hic loqui de Filio, *q. d.* Ego Pater subverti Israel^ sicut Filius meus subvertit Sodomam. Sic multi ex-

(I) Recle notat Sanctius: Hyperbolicus loquendi modus, qui a Scriptura sacra alienus non est. Neque enim ab igne cadesti conflagravit Samaria, civitatesque alia* Israelitides, et multi mortem effugerunt immissam a Deo, quod Sodomæi et Gomorrhæi non sunt consecuti. Est autem hæc proverbialis figura, qua grave aliquod infortunium sive supplicium significatur; proverbia autem in omni lingua sæpe sunt hyperbolica.

Attamen, juxta Rosenmuller, quemadmodum in calamitatibus quatuor superioribus, quibus Israelitas ad frugem revocare studuit Deus, verba communi interpretum consensu, uti sonant, sunt accipienda, ita sensus proprius et boc loco retinendus. Vix dubium mihi quin respiciatur ad magnum aliquem terne motum. quo isto tempore nonnullae regni Israelitici regiones sunt vastata». Addit Rosenmuller hic forsan quaestionem esse do terræ motu de quo diserta mentio fit cap. i, I ; quod omnium minime cogitari potest, asserit Maurer. Ibi enim expresso verlio vales exstitisse Amoras dicitur biennio *ante* terræ motum lilium qui incidit in Oziæ œtatem). Quid multa? sæpius accidunt in istis regionibus terræ motus. Respiciuntur, ul m his quæ praecesserunt, tempora superiora, inde ab liuiiu rerum Israelilicarum usque ad illud tempus prælerlapu, et qua: in illis acciderant mala omnia. Csterum ad lotum hunc qui a vers. 6 usque ad præsentem versum decurrit Ixum, c nferenda sunt quæ leguntur *Dcutrr.* cap. xxvn, 15-26; cap. ixvin, 15-C8.

ponunt illud *Genes.* xix : a Pluit Dominus a Domino, P *q. d.* Pluit Filius a Patre. Vide ibi dicta.

Quasi torris, — *q. d.* Pene eversi et ad internecionem consumpti estis, instar Sodornæ ; sed Deus miserens vestri, volensque servare reliquias seminis et gentis vostre, manum suam hoslcsque cohibuit, ct paucos hac clade eripuit, sicut ex incendio eripitur torris aliquis ambustus et fumigans.

12. Quapropter (quia scilicet sex plagis jam recensitis, puta fame, siccitate, vento urente, aurugine, eruca, peste, quas libi inflixi, non resipuisti, nec redisti ad me, sed iis instar PharaouLs magis obduruisti) hæc faciam tibi , Israel. — « Hæc, » scilicet, quæ inilio capitis comminatus sum, nimirum : « Levabunt vos in contis, ct reliquias vestras in ollis ferventibus, el projiciemini in Armón. » Ita a Castro. Verum hæc minora videntur plagis quas jam inflixit, dicens : a Subverti vos sicut subvertit Deus Sodomam, *n* etc. Dic autem graviorem plagam se inflicturum minatur, eo quod pretéritas omnes contempserint. Quocirca nervosius el cfllcacius alii : a Hæc,» inquiunt, scilicet dirissima et atrocissima quæ indignans mente concepi, nec eloqui præ honore possum. Loquitur enimanthropopathws, et ad pathos per aposiopesin verba minasque incidit, uli Virgilius, Æmïd 1 :

> **Quos ego (scilicet acerrime puoiam) ; wd (nunc) motos præstil componere fluctus.**

Ita solent Hebræi in juramentis, maxime commi-natoriis cl exsecratoriis, uti hac formula : a Hæc faciat mihi Deus, et hæc mihi addat, » ncc exprimunt quænam sibi addi vel fieri imprecantur, quasi non audeant illa nominare præ timore el detestatione, nipote mala horrenda el atrocia. Simili cuphemismo, id est bona ominatione, maledictionem el blasphemiain significant voce contraria, eamque vocant *benedictionem,* ut *Job* n, 9, cl III *Rc<j.* xxi, 10.

Postquam altem hæc (has atroces plagas quas mente concepi) fecero (facere ct infligere coepero : significatur enim hic actus inchoatus) tibi, iPRÆPARARE IX OCCURSUM DII TUI, ISRAEL,— *q. d.* Si preterita plagie libi leves videntur, si hos contemnis satellites, si cum peditibus pugnare dedignaris; en ego formans montes cl creans ventos, etc., to invadam quasi eques cataphractus, vires exeram, hastas telaque mea omnia in te contorquebo: obfirma pectus, clypcum apta, oppono te mihi, mccnin manus consere, ictum dextere mcæ declina aut sustine, si potes. Est sarcasnnis. Unde Symmachus ct Aquila vertunt ; *Cum hoc fecero, preparare ut adverseris Deo tuo.* Ita Albertus, Arias, a Castro, et Prado in *Ezcchicl.* cap. v, 8.

Ha suo Jovi occurrit vecors C. Caligula imperator, qui iratuscœlo, quod turbidius suis pantomimis ct spectaculis officeret, Jovem ad pugnam provocarit, imo ad duellum intcrnecinum, illud Homeri exclamans : « Aut tolle me, aut ego te. »

Secundo, abi, iique plurimi contrarie hæc accipiunt, quasi Deus hic hraclem eversum, ne plane desperet, consoletur invitelque ut per pernibnliam ct conversionem se preporci ad Deum (Deique clementiam et graliam), præsertim post aliquot sæcula nasciturum in Bethlehem : eo enim censent assurgere Arnos more prophetico. Unde in sequentibus Dei omnipotentiam et magnificentiam graphice describit, ne ejus in came paupertatem cl humilitatem despicial Israel, uti fecit. Quocirca Septuaginta, Syrus cl Arabicus uterque vertunt : *Vcrumtamcn quia sic faciam, preparare ut invoces Deum tuum, lirati.* Et in sequentibus, pro *annuntians homini eloquium suum,* vertunt, *annuntians in homines Christum suum;* et Chaldæus; *Præpara,* ait, *te ut suscipias doctrinam lejis Dei tui, Israel, q. d.* Prepara te, ul Deum carn» m ficlum, in assumpta humanitate venientem lolo mentis affectu excipias. ItaS. Hieronymus, Remigias, Albertus, Hugo, Vatablus el Lyranus, qui putant hanc prophetiam complendam in fine mundi : tunc enim omnis Israel convertetur ad Christum, et salvus fiet, ut ait Apostolus *Rom.* xi. Perperam ergo Theodoretus hæc refert ad Cyrum, qui Judíeos Babylone liberavit. Agitur enim hic non de Judæis, sed de Israelitis in Assyriam abductis,quos inde nec Cyrus, nec quis alius unquam liberavit. Prior sensus videtur litteralis et genuinus : posterior, quia plurimorum, probabilis et accommodus est, ac vel ul litteralis, vel ut mysticus admittendus est, uti mox ostendam; ul sitantiphrasis, *q. d.* Occurre el resiste Deo irato et vindici, si vales ; sed quia id non vales, occurre ei ut Salvatori humili et mansueto, venienti in carnem ul te redimat el salvet. Aul, ul S. Hieronymus, *q. d.* a Feci ut te corrigerem quæ pretéritas sermo descripsit : cl quia noluisti reverti ad me, faciam tibi quæ meo continentur arcano. Occidisti servos meos quos ad te miseram, mittam novissime Filium meum : tu autem juxta consuetudinem tuam, qua semper voluntati Dei restitisti, præpara te ul contradicas el adverseris Deo luo, juxta illud quod scriptum est : Ecce hic positus est in ruinam et in resurrectionem mullorum, et in signum cui contradicetur. Loquitur non præcipiendo, sed predicendo, quasi arguens ct increpans, ut saltem correptus non faciat quod prædictum est. » Huic sententiæ favet vox *postquam,* pro qua hebraice est Opy *ckeb,* id est finis, vel merces : merces enim est finis operis et operantis. Unde ex Hebreo sic vertas, *in fine ;* vel, ut Aquila, *postea;* vel, ul Thcodolion, novissime *occurre ei.* In fine enim sæculorum incarnatus est Christus, et in fine mundi eidem occurret Israel. Aut sic : Pro *mercede,* qua ego te ut filium flagellavi, lotque flagellis conatus sum te ad me reducere, pro hac, inquam, mea in le paterna cura, loco mercedis hoc saltem mihi da, ut, cum in carnem veniam, mihi occurras, meque ut tuum Messiam recipias. Undo Ecclesia in Officio Ecclesiastico hisco Amos

verbis suos excitat ut Christo occurrant. Causam subdit Propheta, immensam ejus majestatem et potestatem : « Quia, n inquit, ecce « ipse » est « formans montes, » etc. Quod tropologice exponens S. Hieronymus : « Excelsus, ait, in excelsis est Dominus, et non habitat in humilibus qui excelsus est; sed creator montium ascendit in montes, in his qui municipatum habent in coelestibus, ct in carne ambulantes non vivunt secundum carnem, sed secundum spiritum. » Septuaginta vertunt, *firmans tonitruum,* ne scilicet orbem conquasset, uli suo fragore minari videtur.

Ven. 13. 13. Creans ventum (I).— Hcbrieum *ruach* significat spiritum, animam , ventum. Unde *primo* Chaldæus, Septuaginta et S. Hieronymus in *Comment,* vertunt, *creans spiritum,* quod macedoniani hieretici negantes divinitatem Spiritus Sancti avide arripiebant, indeque probabant Spiritum Sanctum non esse Deum, sed creaturam Dei : quos refutant S. Athanasius, epistola *ad Serapionem;* S. Basilios, lib. III *Contra Eunomium;* S. Hieronymus hic, et S. Ambrosius, Jib. II *De Spiritu Sancto,* cap. vu; non enim agitur hic de Spiritu Sancto et coelesti, sed de spiritu sublunari et corporeo: jungitur enim nobili®, montibus, etc. *Secundo,* S. Hieronymus, Ruperlus et Remigios vertunt, *creans animam;* vel, ut Arias, *creans spiritus* et animos militares, id est, indens militibus audaciam et virtutem bellicam. *Tertio,* Arabicus Alexandrinus vertit : *Ego sum qui formavi tonitruum, et creavi spiritum;* Arabicus vero Antiochenus: *Et reduco in homines spiritum,* halitum.

Venii magdúanium. Verum oplimoNoster ct Tertullianus, lib.*Contra 1Í€rmo9-* caP-XXXII,ac Clarius, Vatablus, Pagninus, aliique recentiores vertuut, « creans ventum. « Rccteenim ventijunguntur montibus, nebulis, etc., aliisque creatis sublunaribus, quæ cum homini obviæ sint el admirabiles, ostendunt ei Dei creatoris potentiam et magnificentiam, pnesertim venii, qui, cum eorum natura sit invisibilis, et tamen sensibilis, origo incognita, motus item varius, sed status et pro loco ac tempore fixus, recte demonstrant se a Deo creari, regi, mulari ad ejus nutum. Unde Deus dicitur insidere cl inequitare ventis, *Psal.* xvn, 11 : a Ascendit super Cherubim, el volavit : volavil super pennas ventorum, n Et ventus turbinis vehebat Deum sedentem iu solio cherubico, *Ezech.* i, 4. Quocirca angeli comparantur ventis, *Psalm,* cui, 4 : « Qui facis angelos tuos spiritus (subtiles, celeres et fortes ut ventos); ct ministros tuos, ignem urentem, d Hinc et Deus dicitur ventos educere de thesauris suis, *Jercm.* x. 12, ac proinde cx iis Job, cap. xxviir, 25, ostendit Dei potentiam : « Qui, inquit, fecit ventis pondus, et aquas appendit in mensura. » Hinc et Sancti invitant ventos, ut opus magnificum Dei, ad laudandum Creatorem suum tam potentem, ut Psaltes, *Psalm.* cxlviii, 8 : *a* Laudato Dominum do cœ. lis, etc. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum : quæ faciunt verbum ejus.» Nam, ut ait Seneca lib. V *Natur. Quœst.* cap. xvni, « inter cheterà Providenti® opera, hoc quoque aliquis ut dignum admiratione suspexerit. Non enim ex una causa ventos aut invenit, aut per diversa disposuit. Primum, ut aera non sinerent pigrescere, sed assidua vexatione utilem redderent, vitalemque terris. Deinde ut imbres terris subministrarent, iidemque nimios compescerent. Nam modo adducunt nubes, modo deducunt, ut per totum orbem pluvi® dividi possent. In Italiam auster impellit, aquilo in Africam rejicit; ctesiæ non patiuntur apud nos nubes consistere : iidem totam Indiam et /Ethiopian! continuis per id tempus aquis irrigant. » Et Plinius, lib. II, cap. xlvh : a Omnes venti vicibus suis spirant majori ex parte, aut ut contrarius desinenti incipiat, etc. Sol et auget et comprimit flatus, auget exoriens occidensque, comprimit meridianus (estivis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerumque sopiuntur, quia aut nimio frigore aut testu solvuntur, n etc.

Annuntians uomini eloquium suum. — Hebraice 1FPÜ HO *ma sicho,* id est quænam sit meditatio, cogitatio, consilium, eloquium, opus suum; fl'Œ *siach* enim significat meditationem, ct rem meditatam, gravem ct seriam, quam ore proloquimur et opere perficimus: ita vertunt Aquila, Symmachus, lheodotion, Chaldæus ct passim ilebræi. Soli Septuaginta, verbi similitudine ct ambiguitate decepti, ait S. Hieronymus, nimirum pro ITO HO *ma sicho,* legentes IPPÜD *mesçicho,* id est Messiam vel Christum ejus, verterunt : *Annuntians in homines Christum suum ;* per quem licet Thcodotion accipiat Cyrum, omnes tamen alii accipiunt Christum Dominum. ItaS. Athanasius, lib *De Pide unit, et Trinit.;* Didymus, lib. II *De Spiritu Sancto;* Tertullianus, loco citato; S. Basibus, lib. IV *Contra Eunomium;* S. Ambrosius, lib. II *Dc Spiritu Sancto,* cap. vu; S. Augustinus, lib XVIII *De Civit, u; imo* Concilium Sardicense apud Socratem, lib. H,cap. XX. Quare non est credibile Septuaginta hic esse deceptos, sed consilio ita vertisse; vel quia in Codicibus Hcbræis tunc erat duplex lectio, una *inesçi'ho,* altera *ma sicho;* vel quia per *ma sicho* intellexerunt significari *mesçicho.* Messiae cnim sive Christus est Patris meditatio, conceptio, dictio, eloquium et opus summum, immensum, increatum ac divinum.

Est hic ergo duplex versio, est et duplex sensus ; sed prior posteriori subordinati!». Prior : < Annuntians homini eloquium suum, » *q. d.*

(1) Sic necti potest hic versus cum præccdonti : Noli putare, addit Amostis, facultatem Deo dec&c ad effectum perducendi, quæ minatus est, si non eum placare studeas emendatione vitæ, et sic te praepares in occursum ejus; nam creator ct rector est totius natura.

Li unii creatur, rei montibus plane contrari®, observat Rosenmuller, qui cum sil tenuissimus ct rara substantial ac levittimus, mira tamen ct incomparabilis potenti® ac eiheacijj, ut robustísima quoique et aliuqui firmissimi dejiciat et prmtermu

Deus per Prophetas annuntiat hominibus sua consilia, decreta ct eloquia. Ita S. Hieronymus, Remigiusj Ruperlus, Hugo et Lyranus. Quocirca Syrus vertit : *Ostendens hominibus quid sil gloria* (laus) *$ua;* et Arabicus : *Mittens laudantem* (praecinentem) in *hominibus.* Quis cnim Dei consilia et gloriam agnitam non laudet?

Posset quoquo verti, ait S. Hieronymus: *Annuntians homini eloquium ejus* (quia Hebræi idem habent pronomen reciprocum ct absolutum. Nam per *vau* cum *cholen* significant tam *ejus* quam *suum), q. d.* Deus novit secretas hominis cogitationes, quid scilicet animo meditetur el destinet, imo illas ipsi, si bon» sint vel indifferentes, ingerit ct suggerit, casque ipsi per internam inspirationem, vel aliis per Prophetas enuntiare ct eloqui potest. Ita Arias el Vatablus.

Posterior est : « Annuntians homini eloquium suum, n puta Christum, qui est unicus Patris conceptus, unicum verbum, quo omnia dicit, creat, mandat et gubernat : hoc enim Dei verbum ct eloquium cœtera omnia complectitur. Simile est *Deuter.* cap. xvm, 18, ubi Moses Prophetam, id est Prophetas alios post se a Deo dandos promittit ; sed inter cos unum eximium et principem, qui antonornaslice vocetur Propheta, puta Christus. Sensus ergo est, *q. d.* Deus Pater annuntiat per nos Prophetas, se ad homines missurum in carnem Verbum suum, ul hominibus ejus voluntatem, legem, salutem, gratiam el gloriam revelet, eamque illis reipsa conferat et impertiatur. Quocirca vos, o Israelite, huic Messio? vestro venienti occurrite, in cum credite, sperate, illum amate, colile, sectamini; ipsi obedile : ita ipse vos ab ira Dei, a peccato, a morte, a gehenn i. ab omni hoste liberabit. Ipse vos Dei amicos, filios et haeredes, ac beatos in œlcrnum efficiet. Solent enim Prophetæ omnium captivitatum et miseriarum finem et liberatorem statuere Christum. Unde cum multas clades multaque tristia prœdixcrunt, omnia hæc mitigant et dulcorant promittendo Christum : Christus enim est finis el scopus legis el Prophetarum. Confirmatur, quia pro *eloquium suum* Aquila vertit, w tynXixv o&rcG; Symmachus, to aûreu, Thcodotion w léjcv olvtcG» id est *sermonem ct verbum ejus.* Atque ex hoc loco ct similibus videtur S. Joannes sumpsisse nomen quo jugiter vocat Christum, dicens : « In principio erat Verbum, et Verbum crat apud Deum, ct Deus crat Verbum. » Ubi pro *Verbum,* græce est Xájc;; non quod vocem Xs-yc; S. Joannes acceperit a Thcodolione, qui duobus sa> culis S. Joanne fuit posterior : sed quod Hebræum PPü *siach* idem sit quod fcqo;, ideoque Thcodotion vcrlit >¿70;. Denique Theophanes Nictnus in *Symbolo novi ct veteris Testamenti, quem* citat Turrianus, lib. 11 *De Hierarchies ordinibus,* cap. i, ex versione Septuaginta censet hie esse prophetiam de Transfiguratione Christi. *Ecco,* inquit Amos, *firmans tonitru* (id est creans nubem, ex cujus collisu erumpit tonitru) *et creans spiritum,* sive *ventum,* ex cujus verberatione, cum intentione significandi, exMit vox de qua subdit: *Et annuntians hominibus Chnstum suum,* scilicet cum vox Patris de nube intonuit : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui ; ipsum audite, » *Matth.* xvn, 5.

Faciens matutinam nebulam. — Ita proprie sonant llcbrœa, quœ tamen alii varie vertunt. Primo, Septuaginta addentes *et,* vertunt : *Faciens mane et nebulam ; secundo,* Pagninus : *Qui facit* eurorum *et tenebras,* id est diem et noctem, tela et tristia; *tertio,* Tigurina : *Qui auroram facit caligine; quarto,* Clarius : *Qui facit auroram tx caligine,* id est ex tenebris noctis, ut scilicet nocti succedat aurora et dies ; *quinto,* alii ex adverso : *Qui facit ex aurora caliginem,* id est diem mutai in noctem, prospera in adversa; *sexto,* Arabicus vertit : *Creavi abyssum primo, et ascendi super altitudinem terra, et mittens laudantem* (prœcinenlem) *in hominibus; septimo,* mystice Chaldæus : *Qui præparat lumen justis quasi lumen auroræ, et præparat tenebras impiis.* Porro matutina nebula ostendit magnam Dei potentiam el sapientiam. *Primo,* quia hæc nebulam post noctes serenas subito in aurora producit per solem orienlem, qui vapores et exhalationes e terra educens et elevans, iis quasi nebula tegit aerem. *Secundo,* quia mane nebula maxima est et latissima, velatque, vestit et ornat totum horzonlem instar tapetis. *Tertio,* quia hæc nebula cingit et fasciat solem orientem, uti infans dum oritur cl nascitur, fasciatur linteolis. Sic enim de prima nebula, primisque tenebris recens creatum mundum el mare involventibus, loquitur Job, cap. xxxvui,9: a Cum ponerem nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis infanti» obvolverem. » Ubi auclor *Catena :* « Sicut, inquit, infanti panni sunt perquam commodi, sic etiam mari nubes ac nebulæ. » *Quarto,* quia hæc nebula Deum, quasi cum sole mane orientem, velat, ut homines eum intueri nequeant : sed eum ut invisibilem suspicioni et revereantur. Sic Virgilius, hb. I *Ænecid.,* ait de Ænea et Achate heroibus :

At Venus obscuro gradientes «ere sepsit.
Et innilo nebulx circum Du fudit «ancla.

Ma COtUHJO- <11 quioque.

Quinto, quia hæc nebula est roscida et fecunda. Quinte Producit enim manna el rorem, quo herb» et sata irrorantur et impinguantur. Insuper,calorem el halitum vitalem terne et terrestribus omnibus affert. Hinc experimur * nebulas nec estate, nec maximo frigore existere : rores neque gelu, neque ardoribus, neque ventis, nisi serena nocte,» ait Plinius lib. II, cap. 1x. Quocirca ex nebula Dei magnificentiam celebrat Jeremías cap. x, 13: « Elevat, ait, nebulas ab extremitatibus terræ. » *Psalm.* CALVI!, 16 : a Qui dat niveni sicut lanam : nebulam sicut cinerem spargit. » *Eccli.* xxiv, 6 : « Ego (Sapientia) sicut uebula texi omnem ter-

ram. » El cap. xl iii, 15 : Aperti sunt thesauri, et evolaverunt nebulae sicut aves. » Et cap. 1, G, de Simeone pontifice dicitur: «Quasi stella matutina in medio ncbulæ. »

Gradiens super excelsa terræ, — pula super montes altissimos, et petras rupesque hominibus invias cl inaccessis, *q. d.* Deus omnia terrena, quantumvis celsa ct inaccessa, majestate sua pervadit ct transcendit, suaque providentia continet el gubernat, ita ut ventos cl turbines ciere, nebulas hostibus suis superbis ct impiis offundere, montes transferre, el in valles dejicere possit, 7. *d.* Deus est qui monies, venios, fulgura, tonitrua, omnesque res sublunares, œque ac coelestes producit, temperat, regit. Unde omnes erratur® sunt exercitus Dei, qui illi ad nutum obediunl, semperque ei præslo sunt, ut ad ejus nutum ferantur, ejusque inimicos et impios invadant el sternant, lia S. Hieronymus, Albertus, Clarius el alii. Audi S. Hieronymum : « Prœpara te, inquit, in occursum Dei tui, ut venientem ad te Dominum tota aviditate suscipias. Iste est qui firmat tonitruum, sive montes confirmat : ad cujus vocem cadorum cardines, cl terne fundamenta quatiuntur. Iste est qui creat spiritum. » Quocirca Timœus Pythagoricus Deum vocat a mundum exemplarem. » Sicut cnim mundus suo complexu omnia cingit ct stringit, sic et Deus. Ipse cnim est maxima universalisque natura, ubique praesens, omnia videns audiensque, cuncta continens, nullius vero ambitu contenta. Ipse est mundus increatus sapienti®, sanctitatis, intelligenti®, vil®, rationum, formarum, causa, fons, nitro- creator ct rector cielerorum omnium. Quocirca in n!!»*! 'Egyptii, a*l Eusebius, lib. Ill *De Prcepar. Evangel.* rnmu©' cap. iu, Deum, quem ipsi *Eneph* vocant, pingunt humana forma, colore cæruleo, zonam tenentem ct sceptrum, ac pennam gerentem in capite, ovum insuper ab ore producentem. Testa cnim ovi, cœli omnia cingentis imaginem exhibet : vitellus, ignis: spirilus qui sunt in ovo, acris : albumen, Secuo- aqu® : terne porro symbolum sunt partes magis <iar. concret®. Addit Eusebius aliud Dei hieroglyphicum. Illud est, homo complicatos habens pedes, vestem talarem, eamque auream, pilam capite sustinens, quo mundi forma, immobilis constitutio, rotunditas, el stellarum varietas significatur, caque omnia regi a Deo sustenlarique, et in Dei cognitionem mentes hominum perducere. Nam ex ventis, nebulis, montibus aliisque creatis Deus agnoscitur, quasi cx ungue leo, quasi ex linea Apelles, quasi ex voce choraulis, quasi ex carmine pocla. Unde S. Augustinus, *epist.* 28, docet mundum hunc esse Dei carmen el canticum. « Si homo, inquit, carminis artifex novit quas quibus moras vocibus tribuat, ut illud quod canitur succedentibus ac decedentibus sonis, pulcherrime currat ac transeat : quanto magis Deus, nulla in naiuris nascentibus et occidentibus temporum spatia, quæ tanquam syllabæ ac verba ad particulas hujus saeculi pertinent, in hoc labenlium rerum quasi mirabili cantico, vel brevius, vel productius quam modulatio praecognita et præfinila deposcit, proferire permittit?» Insuper S. Dionysius, *Cœlest. Hierarch.* cap. xv, docet Deum designari per ventum, propter naturalem vim movendi atque animandi, et celerem iusuperabilemque discessum, ac nobilium principiorum et finium incognitas et invisibiles latebras. Pari modo, Eusebius, loco citato, docet Tertian. Ægyplios, ut Dei providentiam significarent, pinxisse solem radiis circumfusum in navi, qu® adverso ilumine rapiebatur remis velisque incitata, ac deportabatur a substernente se crocodilo. Sic enim Deus quasi gubernator regit hanc mundi navim, omniaque in eo animalia ct inanima, quantumvis fera, horrenda et vasta , edomat ac regit. Rursum Deus princeps temporum est quasi sol, qui, ut ait Lucanus lib. XII :

Tempora dividii œvi,
Mutat nocte diem, radiisque potentibus astra
Ire vetat, cursusque vagos s-lalione moratur.

Denique S. Paulinus, *Natali* 9 S. *Pelicis :*

EM naluræ opifex Deus omnis el artis, in omni
Fons opere, cl finis, faciens bona, faclaque servans.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prodicit ct planqit Sumaria: vastitatem extremam ct aternam, infligendam a Deo terribili, qui facit Arcturum ct Orionem, ac subridet vastitatem stiper robustum, ob ejus scelera, præsertim ob rapinas et oppiciones pauperum. Deinde, vers. 14, *hortatur eam ad pœnitentiam. Nam, vers.* 21, *asserit sc ejus victimas et cœremonias externas non curare, imo detestari* (1).

1. Audite verbum istud, quod ego levo super vos planctum : Domus Israel cecidit, et non adjiciet ut resurgat. 2. Virgo Israel projecta est in terram suam, non est qui suscitet eam. 3. Quia hæc dicit Dominus Deus : Urbs dc qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum : et de qua egrediebantur centum, relinquentur in ca decem in domo Israel. 4. Quia hæc dicit Dominus domui Israel : Quæritc me, et vivetis. 5. El nolite quaerere Bethel, et in Galgalam nolite intrare, el in Bersabee non transibitis : quia Galgala captiva ducetur, ct Bethel erit inutilis. 6. Quæritc Dominum, et vivite : ne forte comburatur ut ignis domus Joseph, ct devorabit, et non erit qui exstinguat Bethel. 7. Qui convertitis in absinthium judicium, et justitiam in terra relinquitis. 8. Facientem Arcturum cl Orionem, et convertentem in mane tenebras, et diem in noctem mutantem : qui vocat aquas maris, el effundit cas super faciem terræ : Dominus nomen est ejus. 9. Qui subridet vastitatem super robustum, cl depopulationem super potentem affert. 10. Odio habuerunt corripientem in porta, ct loquentem perfecte abominati sunt. 11. Idcirco pro eo quod diripiebatis pauperem, et prædam electam tollebatis ab eo : domos quadro lapide ædilicabilis, el non habitabilis in eis : vincas plantabitis amanlissimas, ct non bibetis vinum earum. 12. Quia cognovi multa scelera vestra, el fortia peccata vestra : hostes justi accipientes munus, et pauperes deprimentes in porta. 13. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. 14. Qut rile bonum , et non malum, ut vivatis : et erit Dominus Deus exercituum vobiscum , sicut dixistis. 15. Odite malum, et diligite bonum, ct constituite in porta judicium : si forte misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Joseph. 10. Proplerea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator : in omnibus plateis planctus; et in cunctis, quæ foris sunt, dicetur: Væ, væ! el vocabunt agricolam ad lucium, et ad planctum cos qui sciunt plangere. 17. Et in omnibus vineis erit planctus : quia perlransiho iu medio tui, dicit Dominus. 18. Væ desiderantibus diem Domini ! ad quid eam vobis? dies Domini ista, tenebre, et non lux. 19. Quomodo si fugiat vir a facie leonis, cl occurrat ei ursus, et ingrediatur domum, cl innitatur manu sua super parietem, el mordeat cum coluber. 20. Numquid non tenebre dies Domini, et non lux : cl caligo, el non splendor in ca? 21. Odi el projeci festivitates vestras : el non capiam odorem coetuum vestrorum. 22. Quod si obtuleritis inibi holocautomata, el munera vestra non suscipiam : et vota pinguium vestrorum non respiciam. 23. Aufer a me tumultum carminum tuorum : et cantica lyræ tuæ non audiam. 24. El revelabitur quasi aqua judicium, et justitia quasi torrens foriis. 25. Numquid hostias el sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel? 2G. Et portastis tabernaculum Moloch vestro, et imaginem idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quæ fecistis vobis. 27. El migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus, Deus exercituum nomen ejus.

(I) Sermo Uto tertius continet admixtas adhortationi ct exprobrationi præ*iiciiunes.

Phimo, pnvdlcit summarie Prophet i, *pri»tot* ulümum Israelis excidium, 1,2; mo w /0, paucitatem reliquiarum luturam, 3.

Secundo, hortatur ad resipiscentiam, m quo modo etiam

Ven. I. L AUDITE VERBOS ISTUD, QUOD EGO LEVO SUPER vos (Ch ildæuset Septuaginta, *assumo contra* vos) planctum. — Est appositio, *q. d.* Audite verbum, id est planctum et lamentum, sive lugubre carmen quod ego pango el plango de instante excidio vestro, o cives Samariæ. Unde Tigurina clare verlit : *Audite sermonem istum, o domus Israel, quem de vobis sumo, lugubre scilicet carmen ;* alii: *Audite verbum quod eqo levo super vos in planctum ct lamentum*. Propheta ergo providens suorum cladem, commiserans cl ingemiscens edit hoc lugubre carmen, quo publice miseram Samariæ sortem jam imminentem deplorat. Simile carmen et lamentum de Tyro, ejusque rege et civibus excisis canit Ezechiel cap. xxvn, 2, ct de / Egyplo ac Pharaone eversis, cap. xxxn, 2, ac de Babylone et Balsasare a Cyro vastalis Isaias cap. xiv, 4, ac do Hierosolym® excidio Jeremías in *Threnis.* Porro lugubre hoc carmen, et quasi epitaphium Samari® est id, quod mox subdit Propheta dicens : « Domus Israel cecidit, » etc.

Domus Israel cecidit. — Ita et Septuaginta, S. Hieronymus in *Comment.,* Remigios, Lyranus el alii. Licet enim hebræum *beth,* id est domus, sil masculinum; *naphela* vero, id est *cecidit,* sil femininum, tamen in re et sensu est concordantia : nam per *beth,* id est domum Israel, intelligit mjl *eda,* id est synagogam ct congregationem populi, quæ est feminini generis, et recte concordat cum feminino *naphela,* id est cecidit. Comparai enim hic domum, id est populum Israel, femin®, puta virgini afflicte et prostrai®; immerito ergo Massoretæ et Chaldæus Hebræa aliter dispungentes, nimirum ponentes hypocolon post ri *domus Israel,* ita legunt : *Audite verbum istud, quod ego levo super vos, planctum domus Israel : Cecidit, et non adjiciet ut resurgat virgo Israel.* Sed quomodocumque dispungas et legas, eodem redit sensus.

Cecidit, — id est cadet prostrata in terra sua ab Assyriis Samaria, ejusque regnum, adeo ut nunquam resurgat et reflorescat. Decem enim tribus, quarum fuit hoc regnum, abducte in Assyriam, nunquam inde redierunt.

2. Virgo Israel. — Solent Hebræi urbes et regna, vtn.L ob speciem, opes et gloriam *vocare virgines.* Hinc Jerusalem vocatur « virgo lilia Sion, n et dc Babylone ait Isaias cap. xlvii, I : « Descende, sede in pulvere, virgo filia Babylon. » Sic / Egyplus vocatur « virgo » et « filia, » *Jerem.* cap. xlvi, 11. Virgo ergo Israel est Samaria, ejusque regnum speciosum et opimum, quod defloratum et vastatum ab Assyriis, simile fuit virgini rogi® oli® ornate, nunc spoliate, violai®, prostrate et conculcate. *Secundo,* vocatur « virgo, n quia intacta a jugo hostis : nunquam enim antea Samaria ab Assyriis, aliisve gentibus subacta fuerat; sed ejus regnum et respublica instar virginis liberum et illibatum efflorescebat. Ita Rulllnus, Clarius et Arias.

Addunt S. Hieronymus ct Thcodorctus, Samariam olim fuisse virginem, id est puram incultu Dei, cum in suis patribus Deum verum coluit. Sed hoc accipi debet dc priscis patribus, qui schisma, quo divisum ct erectum est regnum Israel, præcesscrunt. Nam cum schismate, adcoque cum regno Israel cœpit ejus impietas et idololatria vitulorum aureorum, quos erexit primus Israelis rex Jeroboam.

Projecta est in terram suam. — Hebraice HStM *nittesça,* quod Tigurina vertit : *Afflicta est ad terram suam;* Vatablus : *Derelinquetur in (erra sua;* Pagninus et alii proprie : *Dimissa est in terra sua, q. d.* Cecidit virgo Israel, tamquo valido ictu ab Assyriis prostrata est, non qualitercumque, sed usque in imam terram , ut jaceat humi toto corpore prona, plane afflicta, projecta est quasi desperata, ab omnibus derelicta dimissaque, sine ulla ope ct spe resurgendi : quia ncc ipsa, utpote conquassata ct confracta, sc erigere poterit; ncc rex Ægypli, ait Thcodorctus, aut quis alius : tanta est ejus clades, adeo attrita, membris luxata, ct diffracta est, ut nemo eam sibi restituere possit; perinde ac olla testacea allisa ad petram, dissilit ct diffringitur, ut a nullo figulo redintegrari queat. Unde sequitur :

Non est qui suscitet eam. — Alludit ad medicos, qui videntes quem ex turri lapsum ct omnibus membris confractum, ut curari et sibi restitui nequeat,cumul desperatum et humi jacentem dimittunt ct dcrelinqunt. Physice alludit ad virginem, quæ si lapsa et corrupta libidine virginitatem amisit, suscitari nequit, ut decus virginitatis recuperet. Unde S. Hieronymus ad Euslochium, *De Custodia virginitatis :* « Cave, inquit, quæso, nequ indo de te dicat Deus : Virgo Israel cecidit, ct non est qui suscitet eam. Audenter loquar. Cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam : valet quidem liberare do pœna, sed non vult coronare corruptam. ® Rursum to *viam,* auget cladem ct movet commiserationem, *q. d.* Projecta est, ct afflicta in terra, non

jam latam sententiam avertere queant, *primo,* evocans Israele® ad Deum, rerum omnium conditorum polenlis-«imum, 4, G, 8, 9; *secundo,* avocans eos ab idololatria, vers. 5, o.

Tertio, cqum® reddit, cur excidium rrgnn Israel prætcr idololatria® sit timendum, et alia exprobrat crimina, qualia erant, *primo,* violatio juslliæ et contemptus Dei, 7; *secundo,* aversio a prophetis, meliora consulentibus, 10; *lento,* oppressio pauperum el acceptio munerum, 11-13.

Quatito, repetit adhortatione® jam positam ad vitandum malum, cl faciendum bonum, maxime in administranda justitia, 14, 15; sed cum cx moribus eorum aliud deprehendat, quam ut dc obedlentia certa spes concipi posui, rursum predici! excidium explicatius, *primo,* per universaliiat»® tum hominum, tum locorum, 16, 17; secundo, per frustrationem mediorum in vanum adhibitorum, is-*io ; tmio*, per ultionem divina® sacrificiis haud placabilem, Î1-Î3; *quarto,* percommensuralione® vindicte cum precatibus el proderitis deliciis, Î4-Î6; *quinto,* per translatione® captivitatis, 17.

aliona ct hostili, quod minus mirum ct miserandum est; sed in sua, quam unice amabat, et a qua vicissim quasi a matre et nutrice amabatur ct alebatur : siculi res miseranda est, si filia occidatur in sinu matris.

''•H. 3. 3. ÜRDS de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum, — g. *d.* Tot cladibus afficientur Israelite ab Assyriis, tum in obsidione triennali Samariæ, IV *Begum,* cap. xviii, 10; tum ante ct post eam, ut gladio, fame cl peste plerique omnes absumantur, ita ut mille redigantur ad centum, ct centum ad decem, adeoque cx tanto Israelitarum numero vix decimus quinque tante stragi superstes sit. Ita Remigios, Hugo, Arias ct alii. Idem Judæ comminatur Isaias, cap. vi, il : « Et dixi, ait : Usqucquo, Domine? Et dixit : Donec desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine, etc. Et adhuc in ea decimatio, ct convertetur, » id est rursum erit in dcprædationem et ostensionem, uti ibidem explicat S. Hieronymus.

Tropoio- gfib*ri(k°ra et roloa in mr. Tropologice ex Origene, homil. 8 *in Josué,* Rigcra : Urbs, ait, cstcujusqc anima, quæædificatur a Domino cx lapidibus vivis, id est cx virtutibus variis, de qua quisque sanctus pugnando ejicit peccatores, id csl cogitationes et cupiditates pravas : ac contra eas sanctificat bellum, hoc est, iis sancto sui odio mortificatis, sanctum sc efficit corporo et spiritu, ul mereatur venire in conspeclum Dei viventis, ct pro palma victori® virtutis merito coronari a Christo. Egrediebantur olim ex anima hac fervida, quæ Deo adhærebal, mille, id est omnium virtutum opera, quasi milites strenui cum diabolo el viliis pugnaturi : at postea cum cupiditate rerum terrenarum capta, fervorem hunc remittit, profert centum , numerum decuplo minorem; el si prius centum educebat, decem in ca relinquuntur : quia hæc remissio el declinatio animæ, non unius alicujus, sed omnium virtutum opera minuit, cl omnibus modis efficit imperfectiora, idque sensim magis el magis, ut tandem plano ab iis cosset, totaque a dœinono et viliis opprimatur et possideatur, itaque in extremam ruinam cl interitum abeat.

In domo Israel. — *Domum* vocat familiam, id est rempublicam el Synagogam Israel, in qua multe erant urbes, oppida cl pagi.

venu. 4. Quia n.«c dicit Dominus etc. : Quæritb me, et vivetis. — *Quia* ponitur pro *igitur,q. d.* II. e quod jam dictum csl, accidet domui Israel propter idololatriam rogito igitur poenitentiam,relinquito idola, cl quærilo Dominum. Nam hebræum ^*ki,* id csl */uia, ponitur pro *igitur, quocirca,* vel ve*rumenimvero : ki* enim Hebraeis srpe tantum est initium ct exordium orationis. Post minas enim Deus hic invitat Israelem ad poenitentiam, ul minis territus resipiscat Paulo aliter Vatablus; nam pro *quia,* vertit, *sic enim* dixil Dominus (quærito me) volens scilicet revocaro ab idololatria, propter quam multa mala illi eventura erant, nisi resipisceret et qurpreret Dominum.

8. Nolite qujerere Bethel, — ut colatis vitu- ven.s. los aureos, quos in Bethel erexit Jeroboam.

Et in Bf.rsabie non transibitis. — « Bersabeo» urbs erat ultima Terræ sancte, ejusque terminus ad meridiem, sicut Dan erat ejusdem terminus ad septentrionem (unde de lota terra sancta dicitur : « A Dan usque ad Bersaboe»); ita dicta a juramento cl foedere quod ibidem juxta puteum Abraham iniit cum Abimelcch, dando ei seplcm agnas : *beer* enim hebraico est putas ; JJZK? *saba* per *sin* juramentum , per *scin* septem significat. « Bcrsabce » ergo idem est quod puteus juramenti, vel puteus septem, scilicet agnarum. Vide dicta *Genes,* xxi, 31.

Perlinebat liæc urbs ad tribum Simeonis, sed quia Simeonis sors eral exigua, caque intra sortem tribus Judæ continebatur, hinc *Josué,* cap. XV, 28, Bersabeo ponitur inter urbes Juda. Hic multo tempore habitarunt Abraham, Isaac et Jacob : unde el vocatur oppidum Isaac. Tempore S. Hieronymi erat vicus grandis, in coque erat præsidium Romanorum , et Vicus salutaris vocabatur : nunc Gibellina nuncupatur. Ha Adrichomhis in *Descript. Terras sanctae.* Porro inBersabee posita erant idola, æque ac in Bethel cl Galgalis, ut patet IV *Beg.* cap. xxin, 8. Unde jubet hic Propheta ne co transeant, ad colenda scilicet idola. Quia enim Abraham in Bersabee oratorium Deo statuerat, in quo eum invocaverat, *Genes.* cap. xxi, 33, hinc posteri ejus ibidem altare statuerunt, at non Deo, sed suis idolis. Ha S. Hieronymus, Theodoretus, Remigios, Hugo, Lyranus cl alii. Unus Arias aliter explicat, *q. d.* Ne colatis idola in Bethel el Galgalis : ita fiet, ul non abducamini in captivitatem, ncc per Bersabee transcalis in Assyriam. Verum sic potius dixisset : *Et in Dan non transibitis.* Nam per Dan, utpote aquilonarem, ibatur in Assyriam; per Bersabee vero, utpote meridionalem, ibatur in .Egyptum.

Quia Galgala captiva ducetur. — « Galgala » erat civil is duarum tribuum , puta sortis Juda ; sed vicina decem tribubus, et cum iis excisa. In Hebræo esi elegans agnominatio : *Galgal galo ligate,* id csl volubilitas volvendo volvetur, vel rota rotando rolabilur, vel migratio migrando migrabit; *Galgal* enim dicitur a TU *galal,* id est volvit, devolvit, migravit. Unde Tigurina vertit : *Galgal transmigrans transmigrabit ;* Pagninus : Gi/-*gal demigrando demigrabit.*

Et IhiiiLL erit inutilis. — Septuaginta et Syrus : *Bethel erit quasi non sit;* Hebræus : *Bethei erit in Aven, q. d. Bethel fiet Belhaven* , id est domus fortis fiet domus vanitatis, inanitatis *(inanis et vacua,* ul verlit Arabicus) ct nihili, vel domus Dei liet domus iniquitatis, et doloris luctusque.

Tropologice, per peccatum anima quæerat Bethel, id est domus ct templum Dei, fit Belhaven, id est domus scelerum et diaboli. Rursum domus cœli fit domus gehcnme, ut in ea ardeal in

æternum. Hoc videt et sentit anima peccatrix in hora mortis, quando opes, honores et deliciæ, quibus Illecta Deum offendit, vertentur ci in nauseam, opprobrium, miseriam, et tormentum sternum.

v<r».«. 6. Quærite Dominiti, et vivite, — id est, et vivetis, vel ut vivatis. Ita Vatablus et Pagninus.

Ne forte comburatur (id est ardeat ct deflagret) **UT IGNIS DOMUS JOSEPH, LT DEVORABIT (vicina), ET NON FRIT QUI EXSTINGUAT** BeIIIEL, — **hOC** est, ignem immissum a Deo in Bethel, ul patet ex Hebrteo et Græco. Pagninus el Vatablus vertunt : *Ne forte diffindat ut ignis domum Joseph :* diffindat, inquit Vatablus, id est perrumpat et disperdat. Ignis enim validissima quæque perrumpit et consumit. Per Joseph intelligit Ephraim, qui fuit filius Joseph ; per Ephraim autem intelligit decem tribus : quia Jeroboam primus earum rex, et regni conditor, fuit ex tribu Ephraim. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus, Hugo et Vatablus. Israel ergo nunc vocatur Ephraim, nunc Joseph, nunc Jacob, nunc Samaria.

V«rt 7. 7. **Qui CONVERTITIS IN ABSINTHIUM JUDICIUM.** — Cohærcnt hæc cum inilio versus præcedentis, *q. d.* Quærile Dominum vos, o Israelite, qui ab eo aversi convertitis judicium, ejusque suavitatem ct dulcedinem in absinthii amaritudinem. Ita Ruperlus. Aliter Vatablus; conneclit enim hæc cum verbo *devorabit, q. d.* Ignis hic devorabit vos qui convertitis judicium in absinthium. Jam «judicium» *primo,* accipe proprie dictum. Sæpe enim Prophetæ culpant Israelem, quod perverteret judicium adjudicando causam nocentibus, nipote amicis, vel divitibus ct dantibus munera; alque innocentes, quia pauperes vel inimici, condemnando, quibus proinde æquilas et consolatio, quam quærcbant ex judicio, vertebatur in amaritudinem injustitiœ ct condemnationis, quæ illis acerba ct amara erat instar absinthii. Ita Rupertus, Hugo ct Lyranus Unde explicando subdit Amos: «Et justitiam in terra relinquitis; nTigurina: *Justitiam in terra affligitis;* Vatablus : *In terra jacere sinitis.*

Secundo, S. Hieronymus, «judicium» gencralim accipit pro justitia et sanctitate, puta pro debito et officio virtutis, quod quisque Deo et proximo præstare debet. Sic sæpe Psaltes, *Psal.* cxviii, ait se fecisse judicium, id est quod æquum est, debitum et gratum Deo, *q. d.* Vos qui convertitis virtutem in vilium, justam ct sanctam vitam in peccati amaritudinem, caque quasi absinthio potatis Deum. Hinc peccata in Scriptura vocantur *amaritudines,* quia amaricant, exacerbant, offendunt et ad iram concitant Deum. Ha ait Osce cap. xn, 14 : « Ad iracundiam provocavit me Ephraim in amaritudinibus suis. » Rurlam eii sum peccatum per catachresin vocatur, fel, tocicura, absinthium : *primo,* quia animam vellitur?' cal, lædit, occidit ; *secundo,* quia qui peccat, Deo quasi fel propinat; *tertio,* quia modicum mei et voluptas peccati æternum fel el dolores amarissimos peccatori acccrsit. Hinc ait Moses *Dcutcr* cap. XXXII, 32 : « Uva eorum uva fellis, cl botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, ct venenum aspidum insanabile. » Et S. Petrus ad Simonem Magum, *Actor,* cap. vm, 23 : « In felle amaritudinis ct obligatione iniquitatis video le esse. »

Huc pertinet expositio Ariæ, qui per judicium accepit legem Dei. Hæc enim *Psalm,* civm, et alibi sæpe vocatur *judicium,* quia secundum eam judicandum est quid sit bonum, quid malum, *q. d.* Vos legem Dei, quæ suavior est meile ct favo, *Psalm,* xvni, 11, ob vestras pravas concupiscentias et consuetudines, abominamini ; quia testimalis eam amaram ut absinthium, illamquc ut talem apud alios depingitis et traducitis, itaque eos ab illa ad scelera vestra abducitis.

Tertio, Septuaginta hæc referunt ad Deum ; sic enim vertunt : *Quarite Dominum, et vivite,* etc., *qui facit in excelso judicium, et justitiam in terra posuit, q. d.* Quærite Deum, timentes justum æque ac rigidum ejus, utpotc acerrimi vindicis, judicium. Et Arabicus : *Dominus faciens judicium in ollissimis, et ipse est qui fundavit justitiam in terra, et operatur omne, et parat illud.*

Et **JUSTITIAM IN TERRA RELINQUITIS.** — *Justitia* idem est quod *judicium*, de quo jam dixi : Hebræi enim versu posteriore explicant priorem. Aliter S. Hieronymus, Lyranus et Hibera. Hi enim per *justitiam* accipiunt Deum, qui est justitia essentialis et increata, *q. d.* Vos adoratis injusta el sordida idola; relinquitis vero, imo in terra quasi jacentem contemnitis et conculcatis ipsam justitiam, id est Deum justissimum el omnipotentem, utpotc « facientem Arcturum ct Orionem,» etc.; unde et Chaldæus vertit : *Desierunt timere a facie Domini, qui facit Arcturum,* etc. Sed prior sensus, uti simplicior et communior, ita germanior est.

8. Facientem Arcturum. — Ribera ex Remigio hæc conneclit cum verbo *relinquitis :* illud enim hic repetit, *q. d.* Relinquitis justitiam, quin ct ipsum Deum facientem Arcturum. Unde Syrus vertit : *Dereliquerunt illum qui facit Arcturum et Orionem.* Rursum plane hæc referas ad vers. 0 : « Quærite Dominum, » *q. d.* Quærile Deum creatorem, gubernatorem, judicem et vindicem, æque ac rernuneratorem omnium, utpotc qui facit Arcturum, Orionem, etc., cætcra enim hic intermedia, quasi per parenlhesim interjiciuntur. Sensus est, *q. d.* Quæritc Deum, non idola : solus enim Deus creat, gubernat, judicat, vindicat, præmiat universa, non idola; unde Septuaginta vertunt : *Qui facit omnia ct transformat.* IlaS. Hieronymus, Vatablus el Lyranus. Quocirca si illum quaesieritis, vivetis etiam in mediis periculis ct hostibus, securi ct incolumes : ille enim potens est dare suis vitam, salutem et omne bonum : sin autem, moriemini,

ctab hosto Assyrio exscindemini : Deus enim immittet ignem in domum Joseph, ut dixi versu 6; ipso enim facit Arcturum, Orionem , cœlum ct terram, et omnia quæ in cis sunt et fiunt.

Abctuiicm. — ita hebræum rnO'3 *kima* Arcturum vertunt Septuaginta, *Job*. cap. ix, 9, Pagninus, Vatablus, Arias hic. *Secundo,* Symmachus et Theodotion vertunt, *Viciadas,* sive *Vergilias,* quæ sunt septem stellæ in cauda Arietis, aut potius in Tauro; ct ita vertit Noster, *Job* cap. xxxvin, 3!. *Tertio,* Tigurina vertit, *Cynosuram,* id est ursam minorem. *Quarto,* Arabicus et alii vertunt, *suculas,* quæ sunt in capite Tauri, et a Graecis vocantur Hyadæ ab ôiw, id est *pluere,* eo quod pluvias concitent. Alii aliter vertunt : Hcbræaenim nomina arborum, animalium, stellarum plures carum
Arcturus species significant. Porro *Arcturus* est ursa minor puta septem stellæ quæ sitæ sunt juxta polum Arcticum, ideoque circa eas volvitur axis cœli, nobisque semper apparent et nunquam occidunt, inquit Albertus. Verius Arcturus est stella ingens in sidere Bootæ,sive bubulci post caudam majoris ursæ, indequo vocalur Arcturus, *q. d.* Ursæ cauda : ¿ptrcç enim est ursa, cauda. Oritur Arcturus dio 5 septembris, ait Columella lib. II, cap. iv, suoque ortu, æque ac occasu, grandines et procellas ingentes concitat, ait Plinius, lib. II, cap. XXXIX. Unde Virgilius, I *Æneid. :*

Unde imber, el ignes,
Arcturum pluvias juc Hyadas geminosque Triones.

Et Horatius, lib. Ill *Carm.:*

Stella micans radiis Arcturus nomine claro.

Et Cicero, lib. II *De Natura deorum*, ait eam sitam subter præcordia Bootis, qui ct Arctophylax, id est custos ursæ dicitur, quia eam sequitur quasi custos. Unde Cicero *ibid.:*

Arctophylax vulgo qui dicitur esse Bootes,
Quod quasi temone adjunctam præ sc quatit Arctum.

Et Ovidius, III *Fastor. :*

Sive est Arctophylax, sive csl piger ille Bootes.

Horum omnium situs clare patet inspicienti globum astronomicum : in eo pingitur Arcturus ut clara stella inter femora Bootis, sive Arctophylacis , qui sequitur ursam majorem, sive plaustrum, ul vulgus vocat, eo quod septem ejus stellæ formam plaustri vel currus exhibeant. Porro Arcturus acer est ct vehemens in ciendis procellis. Unde Plautus in *Rudent. :*

Arcturus signum sum omnium quam acerrimum :
Vehemens sum exoriens, occidens vehemenlior.

Quocirca Plinius vim ordinariam majorem ct quasi divinam in concitandis tempestatibus m Arcturo agnoscit, lib. Win, cap. xxvni. El hoc innuit hic Propheta dicens : Deus est « qui fuit Arcturum,» hocest,qui vim tantam jaculandi niinbos, grandines, fulgetra ei indit, quantam quotannis cernimus et experimur. Jampridem enim Deus fecit, id est creavit, Acturum, puta ab origine mundi : quare Propheta cum ait hic, « facientem Arcturum,» in presenti, non videturdc praeterita ejus creatione loqui.

Et Orioxem. — Sic et Syrus el alii passim. Arabicus vero vertit, Geminos. *Orion* sidus est meridionale ante taurum constans 28 stellis, et pingitur in globo astronomico quasi vir pede insistens lepori, inter Hyades el Syrium, sive canem majorem. Dictus est græce Orion, dbw *xñ* ¿penw, id est turbare, eo quod ejus ortu oritur pariter hieras, et quia oriens nimbis el procellis aerem terramque turbat. Inde hebraice dicitur 4*03 *kesil,* id est inconstans, eo quod inconstans sit m micando , cl inconstantiam auræ, puta serenitatis el tempestatis adducat : nascitur nono mense, puta novembri, qui inde hebraice dicitur *kasleu.* In novembri enim magna est cœli inconstantia et intemperies, quam significat et inducit *kesil,* id est Orion. Unde Virgilius, I *Æneid. :*

Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion.

Hinc Poelæ fabulati sunt Orionem vel Urioncm filium esse Neptuni, itaque dictum ab urina Jovis. Plautus Jugulam vocat, quod sit quasi armatorum gladius, stellarum fulgore (unde Noster, *Isaiæ* cap. xiu, 10, hebræum *kesil* vertit, *splendor)* terribilis. Idcirco ab Ovidio, lib. IV *Fastor.,* Orion vocatur *ensifer.* Hic si fulget, serenitatem; si obscuratur, tempestatem denotat. Quocirca Horatius, lib. I *Carm.:*

Notus, *inquit,* devexi npidus comes Ononis.

Devexum vocat, quia in devexa cœli parte, id est in occasu positus : comitem vero ejus Notum facit, quia tempestatem ct ventos secum fert Orion.

Sub Arcturo et Orione per synecdochen, reliquas stellas cl astra omnia accipe. Unde Symmachus pro *Orione* vertit, *stellas* ; Theodotion, *vesperum,* qui secum stellas omnes abducit, ul idem hic dicatur quod *Psalm.* cxLvi, 4 : « Qui numerat multitudinem stellarum , et omnibus cis nomina vocat. » Quaraobrera Septuaginta hic vertunt : *Omnia faciens ct fabricans.*

Quieres, cur hæc duo astra præ cæteris nominet Propheta? Respondet *primo* S. Hieronymus, quia hæc duo sunt celebriora et nobis notiora; *secundo,* quia grandines, procellæ, etc., ab horridis sideribus exeunt, vclut Arcturo, Orione et Hædis, ait Plinius lib. XVIII, cap. xxvni. Hæc ergo sidera cientia tempestates, iræ Dei sunt symbola : iram autem ct vindiciam hic Israclilis minatur Deus ; ita Ribera el Pineda in *Job,* cap. ix, 9 : qua' sane ratio huic loco valde congruit; *tertio,* quia Orion prœcipuum est sidus meridionale, Arcturus præcipuum septentrionale : sub his ergo duobus omnia, puta tam meridionalia quam septentrionalia comprehendit.

Addunt aliqui hæc duo juvare ad producendos flores et fructus vernos. Unde *Job*. xxxviii,31, pro eo quod nos legimus : *Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas* (hebr. *kima) aut gyrum Arcturi*(hebr. *kesil) poteris dissipare?*Sic transfert Pagninus: *Numquid ligare poteris manibus luis fructus delicatos Vergiliarum , vel serotinos fructus Orionis apefire facies?* El Tigurina : *Num prohibebis delicias Pleiadum, aut contractiones Orionis aperies?*

Quarto, Chrislophorus a Castro : Videntur, inquit, posso liis duobus precipuis sideribus aestatis el hiemis significari quatuor anni tempora : nam ver testati adjungitur, hiemi autumnus, *q. d.* Qui facit quatuor anni tempora; sicut mox adjicit : « Qui facit noctem el hiemem, n Qui cnim adeo facile tempora commutat ex ortu siderum, æque facile e periculis eruet, et sortes infestas in felices faustasque commutabit, ct captivitatem instantem avertet.

TropologiceS. Gregorius, lib. IX *Moral.* cap. vi: « Arcturus, inquit, semper versatur, et nunquam mergitur; sic el Ecclesia persecutiones iniquorum sine cessatione tolerat, sed tamen usque ad mundi terminum sine defectu perdurat. Arcturus dum versatur, erigitur : quia tunc S. Ecclesia valentius in veritate reficitur, cum ardentius pro
Oriotc- veritate fatigatur. Quid post Arcturum per Orio-
nes, nisi martyres designantur? Ex Orionibus
res.* igitur hieras inhorruit, quia, clarescente sancto-
rum constantia, frigida mens infidelium ad tempestatem se persecutionis excitavit. Orionas ergo cœlum edidit, cum S. Ecclesia martyres misit. Qui dum loqui rudibus recta ausi sunt, omne pondus cx frigoris adversitate pertulerunt. » Subdit deinde : Post Oriones sequuntur Hyades, id est doctores, qui post martyres doctrinœ suæ pluvia rigarunt Ecclesiam : nam post tria sæcula martyrum, sub Constantino cœpil quartum sæculum doctorum.

CONVERTENTEM IN MANE TENEBRAS,— *q. d.* Qui tenebras noctis convertit in mane ct lucem aurora), qua nodem convertit in diem, ac vicissim *diem in noctem mutat.* Unde Pagninus vertit : Est *qui convertit in mane umbram mortis, et diem in noctem tenebrescere facit;* Tigurina : *Qui tenebras mortis,* id est mortiferas, *convertit in lucem matutinam, cl diem nocte obtenebrat.* Nota : Tenebrae noctis hebraice vocantur *tsalmavct,* id est umbra mortis, hoc est maximæ et densissimo), æque ac horribiles, uti csl umbra mortis, in sepulcris ct in inferno. Syrus : *Convertit in mane umbras mortis,* id est umbras tristissimas, ct tenebras densissimas.

Porro hæc umbra et tenebra; symbolice denotant ingentia pericula, ait Theodoretus, cladesct itrumnas, q. d. Deus consolationem in desolationem, risum in luctum, prospera in adversa, securitatem in timores, plausum in planctum commutat, et, vice versa, desolationem iu consolationem, ctc., prout ei libuerit, et prout merentur vel demerentur homines. Ita Chœremon abbas apud Cassianum, *Collât.* XII,cap. xn, hunc Amos locum explicat de mira mutatione cordium, quam facit sua gratia potens, æque ac misericors Deus, a Quis, inquit, plane non miretur opera Dei, ac (Mi 4
toto proclamet affectu : Quia ego cognovi quod lJ^-
magnus est Dominus; cum se vel alium quempiam ex rapacissimo liberalem, cx prodigo con- wu.
linentem, cx superbo humilem, cx delicato ac tenero squalidum hirtumquo perspexerit, el egestate atque angustia praesentium rerum etiam voluntarie perfruentem? Ista sunt prodigia quæ posuit Deus super terram, quæ Propheta considerans, ad admirationem eorum cunctos populos advocat, dicens : Venite et videte opera Dei, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usque ad fines terræ : arcum conterei, et confringet arma, et scuta comburet igni. Quod enim majus polesl esse prodigium, quam sub momento brevissimo cx rapacissimis publicanis apostolos fieri, ex persecutoribus truculentis Evangelii prædicatores patienlissimos reddi, ita ut eam quam persequebantur fidem, etiam effusione sui sanguinis propagarent? Ista sunt opera Dei quæ se quotidie una cum Patre operari Filius protestatur, dicens: Pater meus usque modo operatur, cl ego operor, *Joan.* v. De istis operibus B. David in spiritu canens : Benedictus, inquit, Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia magna solus, *Psalm,* lxxi. De istis et Amos propheta : Qui facit, inquit, omnia, ct convertit ca, cl transmutat in matutinum umbram mortis. Hæc nempe est mutatio dexteræ Excelsi. »

Rursum Cassianus, *Collât.* XV, cap. xvin, basca mutationes mentium miraculis præfcrt, dicens : « Et revera majus miraculum est, de propria carne fomitem eradicare luxuriœ, quam expellere immundos spiritus de corporibus alienis. El magnificentius signum est, virtute patientiæ truculentos motus iracundiæ cohibere, quam acris potestatibus imperare : plusque est exclusisse edacissimos de corde proprio trislitiæ morbos, quam valetudines alterius febresque corporeas expulisse. Postremo mullis modis præclarior virtus sublimiorque profectus est, anirnæ proprie curare languores, quam corporis alieni. » Causam dat: a Quanto enim hæc sublimior carne est, tanto præstanlior ejus est salus; quantoque pretiosioris cxcellenliorisque est substantive, tanto gravioris ac perniciosioris est cl ruinæ ? » Notent hoc qui in animabus convertendis desudant : sciant se tot miracula patrare quot animas convertunt, imo quot vitia exstirpant; caque non corporalia ct transitoria, sed spiritualia et in omne ævum in cœlis ad perenne trophæum mansura.

Qui vocat aquas maris (7. *d.* Qui calore solis evocat et attollit in aerem vaporescx aquis maris, cosque resolvit in pluviam ; itaque) effundit eas (aquas) super faciem terra : Dominus nomen est

eius. —Pro *Dominus* hebraico est *Jehova,* id est gui *est,* vel tò fa, qui est ipsum esse, tum suum formolo, tum causale rerum omnium, puta qui est plenitudo, universitas et complexus entis, essenti© et cxislenliie; qui est Oceanus esscndi, et immensum pelagus existendi. Suspicatur Sanchez, Ainos, utpote rusticum, alludere ad rusticorum opinionem, licet falsam, quæ censet Iridem bibere et haurire aquas c mari, de qua Rhodiginus, hb. XXII, cap. XXIX.

Tropologice : « S. Paulus, ait S. Hieronymus, quasi turbo violentus, et sæva tempestas, et tumentis maris gurges persequebatur ct opprimere nitebatur Ecclesiam Dei. Qui vocatus a Domino, effusus est super faciem univers© terræ, ul prædicarct Evangelium de Hierosolymis usque ad Illyricum, etc., ul usque ad Hispanias tenderet, et a mari Rubro, imo ab Oceano usque ad Oceanum curreret, imitans Dominum suum, clsolem, de quo legimus: A summo cœlo egressio ejus, cl occursus ejus usque ad suminum ejus; ul ante cum deficeret lerra, quam studium prædicandi. »

Vers. o. 9. Qui subridet vastitatem super robustum. — Hebraice csl 3n3D *mablig,* quod *primo* Septuaginta vertunt : *Qui dividit contritionem super fortitudinem,* id est qui varias contritiones quasi divisas cl dissectas jaculalur in fortes et potentes, ut cos sternat; quique, ut explicat Thcodorctus, facile infirmos corroborat, ct robustos infirmât cl conterit; *secundo,* Chaldæus, Vatablus et Arias: *Qui fortificat debiles, cosque facit prevalere robustis ct fortibus; tertio,* Lyranus : *Qui contemnit vastationem a robusto factam, ct depopulationem,* id est populi stragem, et *abductionem c regno potenti facit; quarto,* Pagninus : *Qui roborat vastatorem super populum robustum; quinto,* Tigurina : *Qui contorquet vastatorem super fortem ; sexto,* Arabicus : *Exaltans humilem super fortem, et infirmum super magnificantem sc;* et Syrus : Qui *pnrficit vilem* (abjectum) *forti, ct humilem super excelsum* (elevatum) *elevat.* Hæ omnes interpretationes eodem tendunt, scilicet significant Deum esse qui dat robur et victoriam cui vult, ac sæpe infirmos roborare, ul prævalcant fortibus. Sic tropologice ait S. Hieronymus : a Fortitudo corporis imbecillitas anirnæ est; rursum anirnæ fortitudo imbecillitas corporis csl. »

Sal dios if c U<b s. pleientlB 3 ,mw* Noster eodem fere sensu, sed nervosius magis- Huc ProI)r*c › cum Aquila vcrlit : « Qui subridet, » id est, subridendo comminatur et immittit vastitalem. Iræ cnim magnitudo subindo subridendo ostenditur, aut potius ab heroibus per risum dissimulatur, uti palet ex illo Virgili!, *Æneid.* X •

Ad quem subridens mixta Mezentius ira :
Nui.c morcro.

Ita Deus omnem humanam potentiam sibi adversam subridet, id est subridendo despicit, deridet cl sternit. Risu ergo ostendit eam minorem esso sua ira, ct indignam cui succenseat ct irascatur; uli leo canes, lupos, ursos non dignatur sua ira: sed si ei obsistant, quasi ludens et ridens eos discerpit. Sio Deus bidens in orbe terrarum, deridet fastum homuncionum, ct subridens mactat impios, cum per homines debiles cl infirmos, pesque viles eos contundit, uli Phiraonem contudit per ranas, locustas, ciniphes el muscas. Hic est ludus, hic risus Dei omnipotentis. Hinc a Castro ita explicat : « Qui subridet, » etc., id est qui solet quasi per risum exstimulare debilem quemque in robustissimum , ut cum devastet. El Mariana : Deus, ait, « subridet, » id est videtur ludere in nostris malis. Et Emmanuel : « Subridet, » id est ridendo, vel deridendo facile immittit «vastitatem. n Sic de struthione ail Job cap. xxxix, 18 : « Deridet equum cl ascensorem ejus, » Et de Leviathan, cap. x1i,20 : « Quasi stipulam æslimabit malleum, ct deridebit vibrautem hastam, n El Psaltes de Deo ait, *Psalm,* ii, 4 : a Qui habitat iu cadis irridebit eos. p Et *Psalm,* xxxvi, 13 : « Dominus autem irridebit eum. » Et *Prov.* cap. i, ifl: « Ego quoque in interitu vestro ridebo. » Pulchre vero Sapiens, cap. xn, 2?>, cum dixisset impios Chananæos impie et insipienter instar infantium insensatorum vixisse, subdit : « Propter hoc tanquam pueris insensatis judicium in derisum dedisti, » *q. d.* Vclut puerilibus cl ridiculis poenis (puta per vespas ct crabrones) cos quasi pueros, graviter tamen cl acrilcr punivisti. : ubi in Græco pulchra est paronomasia ¡nier waw et *q. d.* Ridiculos ridicule irrisisti ; pueros pueriliter lusisti ct castigasti. Hoc est quod ait Claudius, II in *Eutrop.:* u Subrisit crudele paler. » Sic felis subridet murem quem cepit, id est subridens devorat : nam antequam devorat, cum eo quasi ridens gesticulatur ct ludit. Sic e>l risus sardónicas, risus equinus, risus caninus : equi enim el canes dum ringunt et mordere parant, dentes nudant (piasi ridentes. Sic Jupiter, inquit Hesiodus, iratus Prometheo, quod ignem e cœlofuratus in lorrain detulisset, risit risum subamarulentum. Dioscorides, hb. VI, inter venena prodidit herbam, quæ latino *ranunculus,* græce fUrpxttv dicitur, et a regione in qua copiosius provenit, Sardoa, vel Sardonia nuncupatur, si potetur, vel comedatur, mentem adimere, labiisque conlr ictis risus speciem præbere. Atque inde proverbium dc Sardonio risu. Strabo, lib. XI *Geographia),* sci ibit in Cambyseno, quæ Humen Alazonium accolit, aranearum genus quoddam nasci, quod alios ridendo cogat emori, alios tiendo, desiderio suorum. Quin cl Aristoteles, lib. IH *De Partibus animalium,* ait, ictu etiam trajecta praecordia in præliis, risum attulisse subinde, idque accidere calore quem moveat vulnus. Jam vero : « Ridere de hoste risus est suavissimus, » ait Sophocles in tragœdia cui titulus: *Ajax flagellifei.* Ita Letatur non tantum Deus, sed el justus cum videt vindictam peccatorum.

Porro hebræum J'bno *mablig* significare *qui subridet,* palet ex Aquila, qui vertit imítú», ici est *subridens;* ct ex S. Hieronymo, duni ait : « Proprie fuiJizui dicitur, quod nos subrisionem possumus appellare, quando quis irascitur, ct apertis paulum labiis subridere sc simulat, ut iræ ostendat magnitudinem. » Idem in caput *Jercm.* vm, 18; Hebræum ait : nU'*73Q « *mabligit* est fuiSiaua, quod nos interpretari possumus rictum oris dolore contracti, ct habentis risus similitudinem, qualis est risus caninus et sardonicus. » Jam quis non videt magis credendum Aquilæ et S. Hieronymo, quam modernis indoctis cl infidelibus Rabbinis?

Sttt. to. 10. Odio habuerunt corripientem (Prophetam) i» porta. — Prophète enim prædicabant in publicis plateis, cl magis in portis, tum ob confluxum hominum, tum quia in portis sedebant judices, procuratores el advocati iniqui, pervertentes judicia et causas pauperum, quos redarguebat Amos aliique Prophète. Judæi enim sua tribunalia et judicia exercebant in portis, quia ad eos libere et facile convenire el confluere poterant, tam alienigenæ, quam indigena;, lain coloni quam cives. Ita sanxit Moses *Deuteron,* cap. xxi, 19 : a Ducent, inquit, reum ad seniores civitatis el ad portam judicii, n Ita in portis prophetavit et predicavi! Jeremías, cap. xvn, 17, et Esdras, lib. 11, cap. vm, 2. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus, Vatablus et alii passim. In portis ergo erat quasi forum, turn civile rerum venalium, turn judiciale causarum forensium. Unde Tigurina vertit, *in foro.* Audi S. Gregorium, XXI *Moral,* xv : « Mos apud veteres fuit, ul ad portam sederent seniores, qui certantium jurgia judiciaria examinatione discernerent; quatenus urbem iu qua concorditer oportet vivere discordes minime intrarent. Unde et per Prophetam dicitur : Constituite in porta judicium. » Quocirca subdit portam subinde capi pro judicio quod exercebatur in porta, ut cum Job ait : « Cum viderem me in porta superiorem : » *in porta,* id est in judicio.

Loquentem perfecte abominati sunt. — a Perfecte, » id est perfectum et sanctum sermonem, ut vertunt Septuaginta et Symmachus, ac *immaculatum,* ut vertit Theodotion ; Tigurina, *loquentem integra.* Est periphrasis Prophète.

Vm.ii. n. Diripiebatis pauperem,— Septuaginta: *Pugno percutiebatis pauperem;* alii, sprevistis, confudistis ct pudore affecistis; Pagninus, *onerastis pauperem;* proprie Tigurina, *conculcastis tenuem,* ut scilicet diriperetis et spoliaretis. Hebræum enim DJ13 fcosçes potest deduci a radice Ü13 *bosq,* id est confundere, pudefacere; et a radice 013 *bos* per samecA, id est spernere, calcare, conculcare, polluere, inquinare, diripere. Porro *bosç* vicinum est alluditque ad T3 *baz,* id est spoliare, praedari, diripere.

Et prjedam electam.—Septuaginta, *munera electa, q. d.* Judices aliique potentes extorquebant a pauperibus dona, non vulgaria, sed selecta ct pretiosa. Clarius, Pagninus, Vatablus, Arias et II. David vertunt : *Et onus frumenti ab eo accepistis,* puta vi aut dolo extorsistis; onus intellige equi, vel hominis, quantum scilicet equus vel homo bajulus portare potest. Hebræum enim 13 *bar,* el *electum* et *frumentum* significat. Hinc justam ct congruam ejus poenam subjungit dicens :

Domos quadro lapide ædificaiiitis, et non habitabitis **IN EIS : VINEAS PLANTABITIS AMANTISSIMAS, ET** non bibetis vinum earum. — Justa enim vindicta est, ut qui rapuit aliena, perdat sua. / Equum est ut qui ex rapina domos cl vineas comparat vel acquirit, eas non possideat, iis non gaudeat, earum usu et gustu non frualur, uti sæpe raptoribus el injustis justo Dei judicio accidere videmus.

12. Quia cognovi multa scelera vestra, et fortía peccata vestra. — a Fortia, » id est gravia, grandia, crudelia, adeo ut meam clementiam vincant, ligent el quasi obruant, illique justam vindictam et flagellum e manu extorqueant. Ven.it

Hostes justi (id est justorum, supple eratis; Tigurina, *constringentes;* Vatablus, *affligentes justum)* accipientes munus (ut reum nocentem ob munera absolveretis, et innocentem impotentem ad ea dandum condemnaretis. Pro *munus,* Septuaginta, Symmachus et Theodotion vertunt, áx>.áf[A.xTx, id est *commutationes.* Porro juxta idioma Scripture *pretium* dicitur, ait S. Hieronymus.) Et pauperes deprimentes (Septuaginta, *declinantes;* Symmachus, *opprimentes)* in porta, — id est in judicio quod fiebat in portis.

13. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. — Tigurina : *Idcirco prudens hoc tempore silere cogitur; quandoquidem periculosum est, q. d.* Propter injustitiam judicum ct imprudentiam hominum hujus temporis odientium veritatem, tacent tum ipsi oppressi, feruntque in silentio suas injurias et rapinas ; ne si clament aut conquerantur, gravius affligantur, inquit Arias; tum Prophète : irridentur cnim eorum mime ct monita, nec illa monitio cederet ad emendationem, sed ad incrementum rapinarum el peccatorum (I). Ita Remigius, Albertus, Lyraruset Vatablus. Ita Venerabilis Deda, lib. HI *Hist. Anglic* cap. xix, narrat S. Furseum raptum ad tribunal Christi, accusatum a daemonibus, inter alia dicentibus : a Scriptum est : Nisi annuntiaveris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus vers, ij

(t) Juxta Ilesselbcrgum , is est sensus : « Qui prudens est inore hominum, tacet hisce temporibus, sed Propheta *debt t* loqui. » Sed, rectius observat Maurer, *tacere* hic non solum est non reprehendere sceleratos; cI statutam ab Hessclbcrgo praeterea oppositionem inter hominem e vulgo cI Prophetam, temere illatam esse in verbis. Latius patet *tacere,* significarne quietum so tenere, sc non immiscere rebuspnldicisaut aliorum quibuscumque privatis, eas nulla ex parte attingere, quod tum faciunt cives prudentiores, cum inopia est aut neglectio legum. Nihil igitur nisi maxima istius temjioris pravitas cI summa rerum perturbatio exprimitur hemistichio priore, quod ipsum nudis verbis declarat hemistichium posterius.

requiram de manu tua. Hic non annuntiavit digne peccantibus pœnitenliain; » verum angelum sanctum pro eo respondisse : a Do hoc tempore scripturn est : Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus pessimum est; quando cnim auditores despiciunt verbum, lingua etiam doctoris præpedilur, dum videt quod audita predicalio despicitur. d Subdit Beda : a In omni contradictione dæmonum prevalida nimis exstitit pugna, donec, judice Domino, triumphantibus ejus angelis, contritis dcvictisquc adversariis, immensa claritate vir sanctus circumfusus est, sanctorum angelorum choris concinentibus : Nullus labor durus videri debet, nullum longum tempus, quo gloria æternitatis acquiritur. »

Secundo, magisque apposite S. Hieronymus et Theodoretus, 7. *d*. Idcirco, scilicet ob tot rapinas ct scelera quæ jam recensui, prudens in tempore illo captivitatis Assyriae©, videns Israelitas adeo horrende a Deo puniri, non conqueretur, quia tempus malum est, quo scilicet Deus decrevit impios plectere et perdere; sed tacebit, probans et laudans justumDei judicium, el impiorum supplicium; de hoc enim agit, ul patet ex precedentibus. Nam alioqui Amos aliique Prophetæ non tacebant, sed acriter reprehendebant sceleratos, cisque dira quæque minabantur; esto scelesti ea contemnerent cl riderent.

Tertio, nove Joannes Alba, *Electorum* cap. xxm, sic explicat : *In tempore illo prudens tacebit, q. d.* Sapientes cl principes populi ad silentium redigentur cl obmutescent, ac præ malorum pondere profunda silentia servabunt Sic dicitur I Reg. cap. n, 9 : a Impii in tenebris conticescent, » hoc est, præ malis obmutescent. Et de Tyro evertenda ait Ezechiel cap. xxvn, 32 : a Quæ est ut Tyrus, qui) obmutuit? » id est obmutescet. El *Sapient,* cap. x, 21 : « Sapientia aperuit os mutorum, v Mutos vocat afflictos Hebreos, et ob Ægypliam servitutem obmutescentes : vehemens enim dolor loquelam adimit. Horum Deus ora aperuit, cum dolorem ademit : et illos exhilaravit liberando ex Ægypto; tunc cnim eruperunt in hymnos laudesque Dei, ac cecinerunt: « Cantemus Domino; gloriose cnim magnifícalos csl : equum cl ascensorem projecit in mare, » *Exod*. cap. xv.

Ven. u. 14. Sicut dixisti, — scilicet apud vos ipsos, id est sicut desiderastis. Nil cnim aliud optabant quam Deum manere sccum in Ierra quam cis dederat : eo enim manente, mansuri erant cl ipsi : eo abeunto, ipsi quoquo abituri erant in captivitatem. Ita Lyranus et Clarius. *Secundo, q. d.* Prestate quod promisistis, scilicet vos quicsituros bonum, non malum, ad hoc, ul Dominus sil vokiscutn : agile qu® dixistis, ct facta verbis consentiant, ut mores malos in bonos convertatis, quibus Deum vobis concilietis. Ita Theodoretus. Prior sensus simplicior, secundus plenior est.

Veri. 45. 15. CONSTITUITE IN PORTA JUDICIUM, — SCiÜCCI justum, hoc est justos judices, qui munera non accipiant, sed pauperes et innocentes tueantur.

Si foute miseseatur Dominus reliquiis Joseph, — id est regno Israel, cujus institutor fuit Jeroboam, oilus cx Ephraim filio Joseph.

IG. In omnibus plateis erit planctus, et in cunc- vers.ia-Tis QüM fouis sunt (puta in *cunctis* ricis, ul vertunt Vatablus et Arias, pagis el villis) dicetur : Væ, væ! — Hebraice lìTin *ho ho,id* est heu, heu! qu© vox est gementis el plangentis stragem Samariæ. Ita S. Hieronymus.

Vocabunt agricolam ad luctum et ad planctum EOS QUI SCIUNT PLANGERE, — puta planctOFCS el planctrices, sive præficas, qui ad funus mortui vocabantur, ut eum voce, et gestu, et tibí©sonitu plangerent, de quibus dixi *Jercm*. cap. ¡x, 11, *q. d*. Tanta erit clades, ut omnes plangant, el urbani et rusticani : hi naturaliter more rusticano, illi ex arte et usu civili (i).

17. Quia pertransibo in medio tui,— quasi fulgur Ven. n. momento omnia pervadens, percellens et sternens. Unde Aquila vertit quasi citam et curationis minime capacem calamitatem, ait S. Hieronymus.

18. Væ desiderantibus diem Domini! — S. Hiero- Ven. ii» nymus, Rupcrtus et Hugo hæc inlelligunl de Judæis ©que ac Israeliti* : Arias de solis Judæis. Nam'cap. seq. 1, nominat Sionem,qu© erat urbs ct arx Judæorum, ac hic, vers 22, agit de victimis Deo vero oblatis : hæ autem offerebantur in Judæa, non in Israele. Sensus ergo est, ail S. Hieronymus, *q. d.* Dicunt impudentes Judæi el Samaritæ : Veniat dies prædicta a Prophetis, veniat intentata captivis, dummodo quod promittitur per Prophetas, etiam restitutionis tempus consequatur. Non est enim tantum mali in captivitatis injuria, quantum boni in his quæ post captivitatem Dominus pollicetur. Quibus Propheta respondet cos falli et falsa praestolari ; nam post 70 annos captivitatis graviores clades eis obventuras. Cum cnim jugum Chald eoruiu evaseritis, inquit, incidetis in ursum, id esi Cyrum ct Darium, a quo eruti occurretis colubro, id est Alexandro Magno ct Antiocho Epiphani. Verum ad Israelitas solos hactenus fuit sermo, hique vocantur, vers. 15, reliqui© Joseph : hi etiam habuerunt sua altaria Deo vero dicata, quæ destruxit Achab ct Jezabel, uti plangit Elias III *Reg*. cap. xix, 10. Loquitur ergo Israelilis, qui irridebant minas captivitatis ct excidii, quas cis intentabant Prophetæ, dicentes : « Manda, remanda; exspecta, reexspecta, » *Isaiæ* cap. xxviii, IO. Sensus ergo est, *q. d.* Vos, o Israelita), irridetis nostra oracula* et irrisorio dicitis : Ubi est dies Domini? ubi est dies et vindicte ct excidii, quam ad ravim inclamant et intentant nobis Prophetæ? veniat, veniat. Nam ad

(i) Maximo est probabile, inquit Maurer, vocari ad planctum agricolas, aut quii vehementius clamare soleant rustici, aut, quod proferendum videtur, ut significet vates, tam amplam so oblaturam esse lamentandi materiam, ut undoquáque accersendi sint prællci et prefica*-

hanc diem el vocem jam pridem occalluerunt aures nostræ : dies enim illa semper nobis objicitur, et nunquam venit. Quare minas hasce ut inanes spernimus; diem illum venturum non credimus, nec timemus. Et si veniat, non adeo horribilis erit, atque abibit uti venit; nec Deus populum suum derelinquet, sed paulo post restituet et restaurabit, uti vos, o Prophetæ, promittitis. Quibus respondet Propheta diem Domini fore terribilem, foreque diem nubis, caliginis ct tenebrarum, id est plenam miseriarum, Irislitiœ et ærumnanim, ac omnia infausta et acerba allaturam. Ita Thcodoretus, Lyranus et Vatablus.

V,r,. *9- Qt'OMODO Sì FVGKAT VIR A FACIE LEONIS. — Unus. Sensus est : Dies illa periculum ex periculo, clakr **crncx clflde feret, perinde ac si quis leonem fu<r q ‘giens incidat in ursum, et ursum fugiens in domum, ibi mordeatur a colubro, q. d. In die illa omnia ubique crunt plena periculis el stragibus : nec foris, nec domi quis lutus erit : foris enim grassantur leones et ursi, domi in parietinis et foraminibus latent angues. Rursum minori poriculo el malo succedet majus, sicut sævior est ursus leone : leo enim supplicibus parcit et mortuis, ursus nulli, quin ct cadavera invadit et laniat. Addit a Castro per leonem intelligi Tcglathphalasar, cui successit ursus sævior, scilicet Salmanasar, excurrens et populans agros Samariae : ursum excepit noccntior coluber, id est idem Salmanasar Samariam evertens regnumque Israel exscindens.

Aii*m-tic». Allegorica, Rupertus hæc refert ad duplicem Christi adventum : Leo, inquit, est Christus resurgens ut leo de tribu Juda, a cujus facie fugerunt Judæi : sed in eumdem incident quasi in ursum, cum secundo veniet ut judex orbis, quando Judæi conabuntur se tueri el abscondere in maceria et parietinis, boc est in lege Mosis jam pridem ruente el abolita : sed ibi comprehendet eos coluber, id est Antichrislus tyrannorum omnium sœvissimus, de quo dixit Jacob Genes. cap. XLix, 17 : « Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. » Sic cnim de Deo ait Jeremías *Thrcn.* cap. m, 10 : a Ursus insidiaos factus est mihi leo : m absconditis, n

Trep b. Tropologice S. Hieronymus : Diabolus, ait, csl leo, ursus, coluber : ¡mia Ico in hac vita, ursus in morte, coluber in gehenna : ibi enim damnatos mordet el cruciat ut aspis. Rursum Clarius : Væ, ait, illis qui desiderant diem Domini, id est diem mortis, ut præsenlis vita! mala evadant! nam incident in ursum, id est in terribile Christi judicium, et in colubrum , id est in g» heunam ubi ab uno dæmone ct tortore incident in alium et alium jugiter.

Denique hæc recle Epicui æis, politicis et atheis adaptes, qui hic volupluantur, venlriquc el veneri indulgent, idcoque sibi persuadere conantur animam hominis esse mortalem, ct in morte cum corpore interituram, lii enim non liment mortem, sed saturi et oppiati cam optant, ul in ca quiescant. Verum in morte incident in ursum ct colubrum, id est in dæmones, qui ostendent eis animam esso immortalem, dum cam rapient ad œterna tormenta, ibi agnoscent suam stolidilatem, cum dæmones eis objicient testimonium ipsius animæ, dicontquo : Si nolebas credere S. Scripluræ, Eoclesiæ, consensui SS. Patrum et sapientum, qui omnes uno ore credunt et docent animam osso immortalem, debebas saltem credere animæ tuæ, quæ testatur se liberam, rationalem, creatam ad imaginem Dei, Deumque fore suum judicem et vindicem, præsertim iis qui omnem hanc vitam in voluptatibus et sceleribus transegerunt. Ubi? nisi in altera vita, caque ©torna. Id clamavit, id jugiter occlamavit tibi conscientia tua. Clamorem ejus surditate tua sopire voluisti, ac exstinguere non potuisti : semper tibi hæsit scrupulus, semper dubitatio, semper metus. Quid si anima sit immortalis? quid mihi post hanc vitam accidet? quas scelerum pœnas dabo? Stolide, in dubio tanto, ex quo sciebas ©ternitalem tuam pendere, camque vel beatissimam, vel miserrimam, cur non tutiorem, cur non securiorem pariem elegisti? Si dubites an via sit obsessa latronibus, aliam capessis, licet longiorem et difficiliorem. Cur idem non fecisti in hoccæco animæ bivio? Hoc dilemma (quo nuper politicus quidam moriens convictus ct conversus est) te sapientiam et prudentiam docere debebat : Vel est numen et vindex Deus post hanc vitam, vel non est. Si non est, attamen si id credidero, non mihi nocebit, imo proderit : inducet enim me ad vitam honestam et homine dignam; si est, et ego illud non credidero, imo negavero, quas ejus iras, quæ tormenta ab eo ob hanc perfidiam cl blasphemiam exspectare me oportet? Potius ergo illud credam et confitebor, cum illud credere nocere nequeat ; non credere autem gravissimos cruciatus mihi accorsero possit. Rursum, vel sunt præmia bonorum cl supplicia malorum, uti ipsa ratio dictat, post hanc vitam, vel non sunt. Si non sunt, ea tamen credere, sperare ct timere non oberit, imo proderii ad omnem virtutem : si sunl, cl ego ea non credens lurpiter et sceleratc vixerim, utique suppliciis hisce ©ternis mancipabor; longe ergo satius et prudentius est ea credere, quam non credere. Vide Tertullianum, lib. *De Testimonio animæ.*

20. NlMQLII) NOX TENEBRA DIES DOMINI, ET Vera. U non LLX? — Tenebre symbolum sunl adversitatis, calamitatis et mœroris : lux vero prosperitatis, felicitali> cl gaudii, q. *d.* Utquid contemnitis, imo irridendo provocatis ct desideratis diem vindicta» Domini? Nescitis illam diem vobis fore tenebrosam , id est œrumnosam maxime et luctuosam, in qua bonis, libertate cl vita spoliabimini? In qua occidet vobis sol hujus lucis, omnisque consolationis el boni, ac nox una perpetua vobis erit dormienda, in qua nullus erit splen-

dor, sed umbra mortis ct æterna caligo, inœror ct desolatio.

Ven. îl. 21.01)1, ET PROJECI FESTIVITATES VESTRAS. — Est prolepsis. Occurrit enim tacita objectioni, 7. d. Vos confidentes in templo ejusque sacrificiis, dicitis et ingeminatis : Templum Domini, templum Domini est apud nos. Deus non sinet suum templum ab hostibus everti, ncc populum se tot victimis colentem, ab iisdem capi ct trucidari. Quibus Deus respondet : Frustra hæc jactatis, frustra in hisce confiditis. Nam ego odi sacrificia et festi vestra ; odoro ct nidore eorum, dum cremantur, a?que ac thymiamatis incensique vestri, non capior, imo offendor : quia ab hostibus meis, impiis el sceleratis mihi offeruntur, juxta illud Isatœ, cap. i, 13 : ‹l Incensum abominatio est mihi; calendas vestras cl solemnitates vestras odivit anima mea : facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens. » Illa enim sacrificia valebant tantum et placebant Deo ex opere operantis, non ex opere operato, uti placet sacrificium legis novæ. Vide ibi dicta.

vers. h. Et vota. — Septuaginta vertunt, *et salutares,* scilicet hostias, puta pacificas, quæ pro paco ct salute domus vel populi offerebantur, vel sponte, vcl ex volo ; unde Nosler vertit : a Vola pinguium vestrorum. » Hoc significat hebræum tZDNHD *mcriechcm :* sed Septuaginta legentes aliis punctis CDDS'ìQ *marcchem,* vertunt id est *apparitionis*, vcl præsentta vestræ, 7. d. Hostias ad quas offerendas vos Deo présentes in templo sistitis, non respiciam.

13. 23. Aufer a me tumultum (Septuaginta, *sonitum;* S. Justinus *Contra Tryphon., multitudinem)* carminum tuorum. — Canebant Judæi psalmos Davidis et cantica in templo in laudem Dei ; sed Deus ea hic fastidit, vocatque *tumultum carminum : primo,* quia eadem canebant idolis; secundo, quia non prodibant ex interna devotione, sed ex usu ct vanitate; *tertio,* quia erant hominum impiorum : ita S. Hieronymus; *quarto,* quia inconditis elconfusis vocibus tumultuarie boabant, vel ululabant. Unde Syrus vertit : *Transfer a me vocem jubilationis tuae.*

Cantica lyræ tuæ non audiam. — Septuaginta: *Psalmum organorum tuorum non audiam.* Psalmos enim ct cantica partiin canebant voce, partira instrumentis musicis, puta lyra, psalterio, organo, etc. Putabant crassi Judæi se sua deliria lyrando legere, se suavi concentu aures Dei irati mulccre cumque quasi incautare, uti incantantur cervi ct serpentes. Hinc / Egyptii hominem adulatione decuplum significabant per cervum cum tibicine, ait Horus II *llierug!.* Lxxxvii. Hujus enim concentu capitur cervus, et facile in venatorum manus incidit. Simili modo Circe voluptuaria incantavit socios Ulyssis, cosque in porcos el bestias convertit, uti fabulantur poet u : sed Ulysses iis aures clausit, inde incantari non potuit. Verum errabant: Deus cniin canticis cordis, non oris capitur.

Videant hic choraules ct cantores christiani ne Monib in psalmodia ex festinatione versus præcipilent, ** præmordeanl, cum altero choro commisceant et 1B confundant, ne audiant a Deo : « Aufer a me tumultum carminum tuorum.n Videant pariter, ne totam psallendi devotionem collocent in voce canora, in subtilitate modulandi, in agilitate tonos minuendi, etc., dum instar avium minuriunt, ut curiosorum aures titillent, ad se rapiant et ab oratione avocent ; ne audiant a Deo : a Cantica lyræ tuæ non audiam. » Pro quo Arabicus vertit : *Ne distinctionem* (varietatem, flexus et gyros) *faciatis mihi in vocibus laudum vestrarum.* Quocirca discant illud Apostoli : « Psallam spiritu, psallam el mente. » El illud S. Augustini et S. Alhanasii, quem citat S. Augustinus lib. X *Confess,* cap. XXXII : a Tutius, ait, mihi videtur, quod de Alexandrino Episcopo Alhanasio sæpe mihi dictum coramemini, qui tam modico tlexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi, ut pronuntianti vicinior esset, quam canenti. » El mox : a Commoveor non cantu, sed rebus quæ cantantur,cum liquida voce et convenientissima modulatione cantantur, magnam instituti hujus utilitatem agnosco, ut per oblectamenta aurium, infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Tamen cum mihi accidit ut me amplius cautus quam res quæ canitur, moveat, poenaliter me peccaro confiteor, et tunc mallem non audire cantantem. » Idem in *Psalm.* XXX, concione initio, docet psallenti induendos esse psalmi cujusque affectus. « Si orat p-ahnus, inquit, orate; el si gemit, gemite : et si gratulatur, gaudete; ct si timet, timete. Omnia cnim quæ hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt. » Idem in *Psal.* xl ii, initio : « Ejus (Christi) vocem in omnibus psalmis, vcl psallentem, vcl gementem. vel lælantem in spe, vcl suspirantem in re, notissimam jam el familiarissimam habere debemus, tanquam nostram. » Idem in *Psalm.* cxix : ‹« Quam multi, inquit, sonant voce, ct corde muti sunt ! el quam inulti tacent labiis, ct clamant affectu ! quia ad cor hominis aures Dei : sicut aures corporales ad os hominis, sic cor hominis ad aures Dei. Multi clauso ore exaudiuntur, et multi in magnis clamoribus non exaudiuntur. Affectibus orare debemus ct dicere : Mullum peregrinata est anima mea; cum his qui oderunt pacem eram pacificus, v Hoc est quod Psalles ait, *Psalm.* xl yi, 2 et 7 : « Jubilate, ait, Deo in voce exaltationis. Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite. Quoniam rex omnis terr® Deus : psallite sapienter; » S. Augustinus legit : « Psallite intelligenler. » Quod explicans S. Bernardus, semi. 7 *m Cant. :* a Attendite , ait, principes vestros (angelos) cum statis ad orandum vel psallendum, ct state cum reverentia et disciplina; ct gloriamini, quia angeli vestri quotidie vident faciem Patris. Usurpemus officium , quorum sortimur consortium. Dicamus eis : Psallite Deo nostro, psallite, atque audiamus eos vicissimrespon-

dentes : Psallite regi nostro, psallite. Laudem ergo cum cœli cantoribus in commune dicentes, utpote cives sanctorum et domestici Dei, psallite sapienter. Cibus in ore, psalmus in corde sapii, etc. Mei in cera, devotio in littera est; alioquin littera occidit, si absque spiritus condimento gluticris. Si autem cum Apostolo psallas spiritu, psallas et mente, cognosces et tu de illius veritate sermonis quem dixit Jesus : Verba quæ locutus sum vobis spiritus et vita sunt. » Idem, *De Modo bene vivendi*, ad sororem, cap. 1u : »‹ Hoc, ait, tracta in mente, quod cantas in voce. Mens tua cum voce concordet, non aliud cogites, aliud cantes. » Et mox : « Psalmorum decantatio significat perpetuam laudem Dei in ¿eterna gaudia, sicut scriptum est : Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculoruin laudabunt te. Quicumque fideliter et intenta mente psalmos decantat, quodam modo angelis Dei sociatur. Quomodo? Quia homo illum pro modulo suo laudat in terris, quem angeli sine intermissione adorant et glorificant in cœlis. » Et inferius : « Sacrificium laudis honorificabit me, inquit, et illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Ac si apertius diceret : In psalmis est iter laudis, quo ad æternam laudem pervenire possis, W

Verf.îl* 24. Et revelabitur quasi aqua judicium. — *Et,* id est *idcirco*, scilicet ob scelera vestra jam recensita, impiaque vestra sacrificia et carmina, revelabitur el profluet a Deo judicium, id est supplicium, quod ipse ex improviso in vos immittet, sicut revelatur et profluit aqua e fonte occluso et obturato, si is aperiatur, et mullo magis ex torrento in vallo aggeribus coarctalo, si his increscat et exundet : tunc enim prata et campos obruit et sepelit.

Pro *revelabitur* hebraice est br *iiggal* : quod si a radico nbj *gala* deducatur, ut sit futurum *niphal* per apocopen, *iiggal* pro nbr *iigale,* tunc significat *revelabitur :* sin autem deducas a radico *Segalai,* et per crasin Sa *gal,* tunc significat *volvet, convolvet, obruet.* Unde Septuaginta vertunt : *Volvetur sicut aqua judicium, et justitia sicut torrens invius;* Pagninus : *Volvet se sicut aqua judicium,* etc.; R. David : *Judicium ultionis meat quasi moles aquarum inundantium affluet ct revolvetur ad vos, q. d.* Ira et vindicta mea instar torrentis furioso impetu exundantis vos involvet, obruet et auferet. *Secundo,* Tigurina, Arias et Vatablus vertunt per optativum, vocemque *ct* capiunt adversative pro *sed.* Unde sic vertunt: *Sed profluat,* vel *devolvat sc, aquæ instar, judicium, ct justitia ceu torrens vehemens, q. d.* Corrigite vestra judicia iniqua et oppressiones pauperum, quas paulo ante reprehendi, vers. 7, neque iis amplius indulgete : sed ex adverso colite judicium et justitiam pauperes et innocentes protegendo : quod si feceritis, me vobis reconciliabitis, minasque a me intentatas evadetis. Verum priorem sensum exigit Versio nostra, Septuaginta et Chaldæi : omnia enim hæc pœnain et vindiciam inculcant.

2.‹. Numquid hostias et sacrificium obtulistis ’Ww. MIHI IN DESERTO QUADRAGINTA ANNIS? — Quibus peregrinati estis in deserto, *q. d.* Non.

Quœres, quomodo hoc sit verum? Respondent S. Hieronymus, Albertus, Rupertos, Hugo hic, et S. Chrysostomus et Reda in *Actor,* vu. Judæos primo anno quo iu paschate, puta in inarlio, egressi sunt cx / Egypto, adorasse vitulum aureum 4 mense, puta 24 die junii : et ab illo tempore non sacrificasse Deo vero sponte sua, sed coactos a Deo et Mose. Vei um obstat quod mox eos adorationis vituli pœnituerit, Dcoquc reconciliati sint; unde Deus cum eis fœdus iniit, ac tabernaculum sibi dedicari jussit anno 2 ab exitu ex / Egypto, menso 1, in qua dedicatione Hebræi mullas victimas sponte obtulerunt Deo, ut patet *Exod.* cap. x1, *Levit,* cap. ix et x, *Num.* cap. vu. *Secundo* ergo melius respondent alii Hobræosposl hanc dedicationem tabernaculi, atque consecrationem Aaronis et filiorum ejus in sacerdotes, nunquam vel raro obtulisse Deo solemne sacrificium in deserto, sicut in eodem non fuerunt circumcisi, ut palet *Josué* cap. v, 7 : quia versabantur in continua peregrinatione, nec certi erant de statione ad unum diem ; quia mox ut movebatur ab angelo columna nubis incubans tabernaculo, debebant movere castra et proficisci : unde deinceps post cap. x *Levit.,* toto reliquo Lcvilico, Numeris et Deuteronomio nusquam legimus eos sacrificasse. Ita Lyranus, Vatablus, Arias et alii. Adde Hebreos in deserto proclives fuisse in murmura, ac crebro contra Deum et Mosem rebellasse, atque ad idola quæ recenter in / Egypto coluerant rediisse.

Nola : Vocantur hic quadraginta anni, cum fuerint tantum 38 el aliquot menses. Nam 2 anno ab egressu ex / Egypto erectum est tabernaculum, et in eo obtulerunt victimas; deinceps vero nullas, vel raras : hi ergo duo anni ex quadraginta subtrahendi sunt. Solet enim Scriptura integros numeros consignare, etiamsi illis aliquid desit, vel supersit. Sic vocantur septuaginta discipuli Christi, cum fuerint 72. Sic *Judie,* cap. ix, 5, dicitur Abimelcch occidisse septuaginta fratres, filios Gedeonis, cum fuerint tantum sexaginta novem; nam unus, puta Joathan, fuga elapsus evasit.

2G. Er portastis tabernaculum Moloch *(deo,* vr-u uli aliqui codices legunt) vestro. — Hebræum DDKÜ3 *iicsatem,* id est elevastis, erexistis, sustulistis in humeros vestros. S. Stephaniis *Actor,* vu, legit, *suscepistis.* Pro *tabernaculum* hebraice est H1DD *siccut,* quod Chaldæus et Vatablus censent esse nomen idoli ; unde vertunt : *Portastis Siccut regem vestrum;* Arias vero ex R. Jona : *Portastis,* vel *sustinuistis auscultationem regis vestri.* Thcodotion vertit, *visionem.* Verum *siccut* incognitum est nomen, nec alibi reperitur. Pro *siccut* ergo alio puncto legendum DIDO *succot,* id est taberna-

cula : ita Septuaginta, Symmachus, Noster, Tigurina cl Aquila, quia vertit auaxwwuuj;, id est udi-6rncul«. Quin ct S. Stcphanus *Actor.* vn,43, legit *tabernaculum.* Denique pro *Moloch* hebraice est *malkckcm,* id est regis vestri, vel regi vestro, ut vertunt Symmachus, Theodotion ct Tigurina , puta Moloch. *Moloch* enim idem erat qui *Mclchom,* ut vertit hic Aquila, cl *Mclech,* id est rex summus hominumque deumquo, puta Jupiter, sive deus Ammonilarum. Quis fuerit Moloch, disi *Levit,* xvm, 21.

Quæres, quando Israelite portarunt tabernaculum Moloch, cumque coluerunt? Lyranus, Vatablus, Arias et a Castro hæc prophetice accipiunt quasi futura : *Portastis,* inquiunt, id est *portabitis, q. d.* Transferam vos trans Damascum in Assyriam, ibiquo Assyrii cogent vos captivos humeris portare Moloch, aliaque idola vestra per ludibrium, quod illi dii vani sint, qui vos a clade Assyriorum tutari non potuerint. Aut *portastis,* id est portabitis ct luctis supplicium excidii et captivitatis, propter tabernaculum et idolum Moloch quod erexistis. Verum hic sensus durus est : tam enim Hebrea quam Septuaginta, Chaldæus el alii omnes vertunt, *portastis* in preterito ; tò enim *portastis,* perlinet ad 40 annos in deserto, qui processerunt, *q. d.* Quadraginta annis in deserlo sacrificastis, non mihi, sed Moloch cl idolis, Ita explicat S. Stcphanus *Actor,* vn, 41 : « Et vitulum, inquit, fecerunt in diebus illis, cl obluleruntlhosliamsimulacro,etc. Convertit autem Deus, ct tradidit cos servire militi® cœli (stellis), sicut scriptum est in libro Prophetarum (in *Amos* hoc loco) : Numquid victimas et hostias obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel? Et suscepistis tabernaculum Moloch. » Ubi vocula *et* adversativa est, capilurque pro sed, *q. d.* Non meum, sed Moloch tabernaculum el cultum suscepistis. Alii, ut Lyranus, censent Hebreos coluisse Moloch, non in deserto, sed in terra sancta, uli fecit Salomon II *Peg.* xi, 5. Verum hoc huic loco non convenire palet iisdem rationibus jam allatis. Quare alii passim, ul S. Hieronymus, Thcodorclus, Remigius, Ruperitis cl alii c< nsent Hebreos in deserto coluisse Moloch ; OEcmnenius, in *Actor,* vn, púlateos coluisse Moloch lune, quando Moses cum Deo agebat in monte Sina : tunc enim conflarunt vitulum aureum , *Ecod.* XXXII. Verum quia id accidit paulo post egressum cx / Egypto, cum necdum attigerant fines Ammonilarum, quorum deus et idolum orat Moloch; hinc verius videtur quod ait Ribera, id eos fecisse *Num.* XXV, i, dum fornicantes cum filiabus Moab coluerunt Beelphegor. Nam Josephus, lib. IV *Antiq.* vi, ail cos tunc non unum, sed multos deos coluisse : et Ammonite vicini erant ct cognati Moabilis : quocirca hi ab illis acceperunt idolum et cultum Moloch. Nec Moses id impedire potuit, sicut impedire non valuit cultum Beelphegor in populo furente, ot principibus populo consentientibus, imo illi in scelere preeuntibus, ut habetur *Numcr.* xxv, 4. Licet ergo id Moses in Pentateucho non scripserit, tamen id revera contigue patet ex Amos ct cx Stcphano, qui vel traditione majorum , vel revelatione Dei id acceperunt.

Sensus ergo csl, *q. d.* Jam inde ab initio synagogæ, vos, o israelii®, coluistis idola in deserto, cl exinde nunquam ab eorum cultu plane rcccssistis. Ergo ego Deus detestor sacrificia vestra, diam mihi oblata : quia me cum Moloch ct idolis componitis et colitis. Quare exscindam vos, uli minatus sum vers. 1, traducamque per Damascum in Assyriam. Nota ™*portastis;* Judæi enim, more gentium, solemni pompa in tabernaculo fecum circumferebant Moloch deum suum, religionis cl protectionis ergo, quasi vi® su® comitem cl ducem ; sicut per desertum portarunt arcam et propitiatorium, in quo quasi throno residebat Deus. Sic gentes per viam fecum duxisse tutelares deos docet Servius in illud *Æneid.* VI :

Errnlesque Deos, agiUüque numina Troja.

Sic Rachel, furala idola patris sui, ea secum duxit in Chanaan, Genes. xxxi,34. Jacob vero de Deo ait : « Socius fuit itineris mei, » Genes, cap. XXXV, 3.

Et IMAGINEM IDOLORUM VESTRORUM. — Pro iW gt-*nem* hebraice est po *kiun,* quod retinuerunt in sua versione Aquila, Symmachus cl Chaldæus. Quin ct Syrus : *Portastis,* inquit, *tabernaculum Malchum, ct Keuon similitudinem* (imaginem, simulacrum, idolum) *vestram, sidus quod fecistis vobis deum;* R. David, Pagninus et Vatablus vertunt, *placentam,* quam suis idolis offerebant; Theodotion vertit, áuaúputnv, id est *obscuritatem ;* Noster recte vertit, *imaginem,* vel statuam affabre apparatam, concinnatam et erectam ad cultum. Radix enim p3 *kon* significat parare, concinnare, firmare , erigere ; Septuaginta vertunt : *Sidus dei vestri Bcmpham,* vel potius, ut Romani codices legunt *llcphan.* Septuaginta sequitur S. Stcphanus, *Actor,* vn.

Quæres, unde Septuaginta acceperunt tò *Pe-* *iunx-*
pham, quod non est in Hebreo, nec in ullo inter- pt**»7*l
prete? Thcodorclus, Ribera et a Castro censent eos to *llcphan* de suo addidisse, ut nomen idoli exprimerent. Verum dico Septuaginta hebræum *Kiun* vertisse *Ihphan.* Id enim expresse asserit S. Hieronymus, a Pro eo, inquit, quod in Septuaginta legitur P'at^àv, Aquila el Symmachus ipsum Hebraicum transferentes, posuerunt *Kiun.* » Et palet; nam hebreo *Kiun,* apud Septuaginta non est vox alia quæ respondeat, nisi *Pephan.* Ubi adverte Septuaginta el ex eis S. Slephanum legisse hebreas voces inverso ordine, ac nonnullas transposuisse. Sic enim legerunt : *Cocab clohechcm Kiun tsalmechcin ascer ascitim,* id est *sidus dei vestri Kiun*

(pro quo ipsi vertunt *Rephan) figuras eorum quas fecistis.* Jam vero in Hcbræo legitur : *Kiun tsalmechem coeab elohechcm asccr ascitim,* id est *Kiun* (quod Noster vertit, *imaginem) figurarum,* vel *idolorum vestrorum, sidus deorum vestrorum, quos,* vel *qum fecistis.* Sed qua ratione Septuaginta pro *Kiun* verterunt *Rephan?* Respondet primo Christophorus a Castro, id eos fecisse, quia idolum et sidus quod hebraico vocabatur *Kiun,* græco vocabatur pitçiï a pxifúit», id est pure et caste vivo, eo quod puro luceret ; sive n , id est *sutura,* co quod sidus hoc positum esset in idoli calvaria, ca parte, qua ipsa suturam habet ct commissuram : aut vocari *faiqin* a id est rostrum aut os, eo quod sidus hoc in ore idoli positum esset. Verum obstat quod Repha, vel Rempbam non videatur esse græca vox, sed hebræa, aut arabica, vel persica. Nam S. Stephanus loquens Hebraeis hebraico, non græco, Ador, vn, vocat illud *Rephan,* aut potius significat ab illis ipsis vocari et invocari *Rephan.* Ait enim : « Sidus Dei vestri Rephan, p *q. d.* Vos deum vestrum vocatis Rephan. Illi autem loquebantur hebraico, non grace, nec cum Græcis ullam adhuc communicationem habuerant.

Secundo, ergo verisimilius nonnulli hebraica periti respondent Kiun idem esse quod *Rephan :* Septuaginta enim pro *Kiun ,* aliis punctis legisse P *Kcuan :* ct deinde mutatione unius littera similis in similem, puta 5 im pro *Kcuan ,* legbsc *Rephan :* aut certe errore librariorum et descriptorum id factum esse, ut pro *k* scripserint r. Ita auctor *Thesauri Hebraici,* Drusus ct Forsterus in *Lexica;* ct aliqui similes, in fide licet heterodoxi. Favet huic conjectura;, quod simili modo, *Nahum* i, tí, pro eadem littera Septuaginta legerunt n, nimirum pro ©N3 *kaesq.* id est sicut ignis, alio puncto legerunt ©K") *rosç,* id est caput, princeps; unde vertunt «f/ .à;, id csl *principatus.* Sic pro Acban legunt Acbar,pro Abimelech, Achimelech,proCasdin Chaldæi, ubi litteram s in *t* transmutant, perinde ac Latini, dum pro vertunt dicunlque *Ulysses.* Sic alibi crebræ sunt similes litterarum metatheses. Sic hoc loco pro *Rephan,* Arabicus Alexandrinus vertit *Bacham simulacrum quod fecistis vobis.* Verum obstat huic sententiœ, quod omnes codices Hebræi habeant Kiun, non *Rephan* ; ex adverso omnes codices Grœci ct Latini Actor, vn, constanter habeant *Rephan,* non *Kcuan* aut Kiun. Non ergo est verisimile solos Septuaginta legisse in uno Hcbræo codice *Rephan* pro Keuan ; aut descriptores pro *Kcuan,* in Septuaginta descripsisse *Rephan,* præsertim cum tota Ecclesia in Vulgata editione Actor, vn, constanter legat Rephan, quasi hæc vera ct genuina sit lectio. Accedit quod in Hcbræo apud Amos hoc loco non sit *Keuan,* sed *Kiun ,* uli legunt S. Hieronymus, Aquila, Symmachus ct alii passim ; Kiun autem procul abest a *Rephan.*

Dico er>,o cum Leone Castrio. Apologet, lib. VI, *Kiun* cl *Kcuan* idem esse quod *Rephan , eo* quod hoc idolum primitus nominatum el cultum ab Ismaelitis et Persis (uti passim Interpretes confitentur, et Rabbini tradunt) eorum lingua dictum sil *Kiuan,* vel *Keuan,* quam vocem ut barbaram cum non intelligerent Hebræi, levi unius litterae commutatione, sua lingua vocarunt illud *Rephan,* id est gigantem : quomodo Syri Deum vocant gigantem sæculorum , quia ipse ul gigas omnia mundi, æque ac temporum spatia, sua immensitato et æternilate ambit ct complectitur : aut certo *Rephan ,* id csl sanatorem, *q. d.* Hic est qui nos sanat et salvat. Undo ab eadem hebræa radico vocatur angelus Raphael, *q. d.* Medicina vel sanatio Dei. Aliqui codices pro *Rephan* legunt *Rompila,* quod hebraico dicitur maon *rumpe,* idemque est quod *celsitudo oris.* Forte idolum hoc habebat magnum altumquc os, uti habent pleraquo idola prisca qua; dabant oracula. Talia enim vidi in Vaticano, ac tale est celebre illud quod juxta Ecclesiam S. Mariæ in schola Græca, sive inCosmedin, Romre visitur, ct vulgo vocatur *Bocca della verita,* id est os, vel oraculum veritatis. Porro licet vulgus Hebraeorum nomen barbarum *Keuan* verterit vocaritque hebraico *Rephan, Rempham et Rompha,* doctiores tamen Hebræi retinuerunt originale *Kcuan* quoad litteras, et levi punctorum sive vocalium mutatione, hebræa voce vocarunt illud *Kiun :* ita cnim habet hic Amos, Aquila et Symmachus. Nam *Kiun* deducitur a radico J15 *kun,* quod significat paravit, aptavit, rectus fuit, direxit, vcrilicavit, certificavi!, firmavit, perfecit, decrevit. Unde *Kiun* idem est quod paratus , aptatus, erectus, perfectus, dans vora, certa et firma oracula ac decreta.

Quœres *secundo,* quis fuit hic *Rephan?* Giraldus in *Synfagmat.* lib. *De Hercule,* censet Repham significare gigantem, ab Hcbræo *Rapha,* qui fuit pater gigantnm. Unde Hebraice gigantes dicti sunt *Raphaim* :Rcpham ergo esse nomen Herculis; qui etiam a Gentilibus dictus sit hebræa voce *Con* vel *Conen,* id est stator, vel erectus, excelsus , ita ut Hercules dictus sil *Kon,* vel *Kiun,* ct Rapha, sicut Jupiter dictus est stator. *Secundo,* Hebræi rcccntiores censent esse Saturnum : quia is ab Arabibus et Persis vocatur *Kiuan,* quod idem videtur esse cum *Keuan* ct *Rephan. Tertio,* Ribera censet fuisse Jovem, qui habuerit stellam in vertice. *Quarto,* alii volunt fuisse Martem. Quinto, verisl- R'?'|» milius S. Hieronymus, Remigius, Albertus, Boda, Lyranus et alii censent esse stellam Veneris, qtim mane præiens solem vocatur Lucifer, vespero sequens solem vocatur Hesperus. Probatur idipsum cx eo quod hanc stellam quasi coeli reginam coluerint olim Syri, tcsteS. Hieronymo in *Vita S. Hilarionis,* et etiamnum colunt Saraceni : quin ct Giraldus, *Syntagm.* lib. XIII, cx .Eliano ct aliis docet Venerem Uraniam, id est coelestem, quæ non videtur alia esse quam Lucifer, cultam fuisse ab Ægyptiis, Phoenicibus ct Assyriis. HuO

cos pellexit splendor et fulgor Luciferi, quem ita depingit Ovidius :

Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpurea* aurora faces, cl plena rosarum
Atria, diffugiunt slellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, cl cali statione novissimus exit.

Porro Lucifer dictus videtur Kiun, vel *Kcuan* a radice FH3 cava, id est ardere, urere, quia habet speciem ignis. Unde Poeta :

Ue&perc, qui luce¿ calo jucundior ignis.

Unde pro *Kcuan* Arabicus vertit, *Bacham,* quod est nomon arboris cortice rubeo, qualo est lignum quod vulgo Brasilicum dicitur, quasi ex ea fabricarint idolum. Color cnim rubeus est ardens et igneus, ideoque refert ardorem steli® Veneris. Aut dicitur *Kiun,* a radice pD *kun,* id est dirigere, preparare, quod solem vesperi sequens, mane vero procedens, illum quasi dirigat, illique viam praeparet. Luciferum ergo videntur coluisse Hebræi peregrinantes in deserto, Unquam ducem itineris, instar column© ignis et nubis : quia Lucifer auroræ, solis et dici dux est : solem enim adducit. Thcodolion, et ex co OEcumcnius, *Actor,* vu , *Kcuan* vel *Rephan* vertit, *obscuritatem, q. d.* Vos, o Hebræi, lucem a stella hac Luciferi, quasi adeo ct idolo vestro, petitis, qui non est lux, sed tenebrosus ct nocturnus, ipsaque obscuritas; ac proinde lumine suo ad viam vobis prreire nequit, sed vos obscurat et excrecal, ct in avia inviaque abducit. Porro verisimile est idololatres hosco Luciferum figurasse quasi hominem excelsum et fulgidum, ciquo affixisse in fronte aut vertice stellam Luciferi ; siculi Romani statu® Julii Ctesaris stellam in vertice appingebant, testo Suetonio in Vita ejus, cap. lxxxviii, cl Plinio, lib. II, cap. xxv. Unde Horatius, lib. I, *ode* xu :

Micat inlcr omnes
Julium sidus, vclul inter ignes
Luna minores.

Et Virgilius, *cclog.* ix :

Ecce Dionæi processit Casaris astrum,
Astrum quo segetes gauderent frugibus.

Hinc patet *Rephan* vel *Remphan* alium fuisse a Moloch : nam Lucifer, sive sidus Veneris, uliud fuit a Moloch : uterque ergo fuit deus Gentium et Hebreorum, uli hic dicitur. Quare minus recte censent aliqui, ut Bedn, Lyranus et Glossa, Remphan fuisse sidus, et stellam qure aflixa fuerit fronti vel vertici Moloch. Non improbabiliter tamen Sanchez hic ct *Actor,* vn, censet Moloch esse Solem, Rempham Luciferum. Hinc stella, ait, Luciferi posita erat in fronte Moloch; quia Lucifer solem orientem antecedit ; sol cnim est Moloch, id est rex stellarum. Hinc et Judæi cum Moloch filios suos consecrarent, eos per ignem traducabanl, quia solis igneam esse naturam putabant. Quocirca reges Persarum, censentes solem esso Deum, solis nomen sibi aut imaginem assumebant, quasi dii quidam terrestres. Ita Sapor, ul tradit Marccllinus lib. VII, scripsit ad Constantium Imperatorem : ‹i Rex regum Sapor, particeps siderum el frater Solis et Lunre, Constantio fratri salutem. w Hac quoque dc causa ignem sibi preferri curabant, cujus speciem habet stella Luciferi. Ila Q. Curtius, lib. Ill, et Rodiginus, lib. VHÏ, cap. n, tradunt in castris regum Persarum, super tabernaculum regis conspicuam omnibus promicare solis imaginem crystallino inclusam globo, el illi ignem prrelucere : quia enim solem Pers© cl Chaldæi colebant, hinc ct ignem pro Deo coluere, nipote qui viva sit solis imago. Hæc Sanchez (1).

Tropologice fícphom, id est Luciferum, colunt superbi, qui excellere, suamque lucem, id csl doctrinam ct sapientiam, ostentare satagunt; qui ambiunt honores el prelaturas mox perituras. Hi enim Luciferiani ex Lucifero fient Hesperi, ex ortu ibunt in occasum, ex summo in imum, a luce in tenebras, uli facit stella quæ vocatur Lucifer; atque a cœlo in gehennam, siculi contigit Lucifero angelo superbo. Hinc Lucifer variæ fortunas ct sortis, ac inconstantiæ, æque ac calamitatis est symbolum, uti dixi Isaia xtv, 12, ad illa verba : « Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris? » Omnis ergo mundi honor cl gloria, esi stella cadens ; splendet enim ad modicum ul Lucifer, sed mox occidit ut Hesperus, idque occasu ©terno, ct in omne ævum duraturo. Vere S. Augustinus in illud *Psalm,* lxxxix : « Dies nostri sicut aranea meditabuntur: Aranea, ait, texit tota die, et labor grandis est, sed effectus nullus; sicct vita hominum : possessiones quærimus, dividas appetimus, procreamus filios, in regna sustollimur, et omnia facimus ; et non intelligimus quod arane® telam teximus, » et interim æternæ felicitatis, ad quam creati et vocati sumus, obliviscimur. Ita Heliogabalus imperator, ait Lampridius in ejus Vita, jubebat sibi deferri millena pondo aranearum, proposito premio, diciturquo collegisse decem millia pondo, dicens, et hinc con iciendum, quam magna esset Roma.

ti) Istum versum el potissimum dictiones ejus difficiliores, data opera commentati sunt Thotn. Goodwill in *Antiqq. Judaic,* **lib. IV. cap n, § 17, edit. Carpzovii, et Carpzovius in** *Antuuntionibtis* **sive** *Ipparatu,* **pag. 488, 490; Jo. Braunius in** *Selectis S. script,* **lib. IV, cap. n, x; Pclr. Juricu,** *Histoire des dogmes et des cultes,* **part. IH;** *Traité du l'eau d*or.* **cap. iv; Gotti. Jahn,** *Dissert, dwe* **de po** *Kion, Amos,* **v, 26. ; Meier,** *Dissert, de sacello et ba\i idolorum, ad Amos* **v. 20; P. E. Jablonskius,** *Remphah Ægyptiornm deus ab Israelitas in deserto cultus nunc ex lingua et antiquitate .Eryptiaca erutus et illustratus:* **Deylingil** *Observait. S. Script,* **loin. II. Observ. xxxvi, pig. 444 ; Christoph. Gotti. Erid. Wolf,** *Disput. de Chiun et Rcmphan, ad Amos* **v, 26; Nie. Guil. Schrœder,** *Dissert, e tabernaculo U'/lochi et stella Dei Remphun.*

Quam mulli hodie sunt Heliogabali, quam multi aranearum venatores, qui non aliud quam opes et honores, id est aranearum telas, aucupantur!

1 «■ 27. Et MIGRARE VOS FACIAM TRANS DAMASCUM, — in Assyriam : eo enim ab Assyriis ex Samaria traducta? sunt decem tribus, ut patet IV *Rcg. xvn, 6.* Ita S. Hieronymus, Theodorclus, Rcmigius, Hugo, Arias ct alii.

Dices : Quomodo S. Slcphanus, *Ador,* vir, 43, citans hunc locum, ait : « Et transferam vos trans Babylonem? » alia enim est Babylon,alia Damascus. Respondet ibidem GEcumcnius ct Cajetanus, Damascum hic sumi non pro urbe, sed pro regione cl ditione Damascena, quæ se extendebat usque ad Babylonem. Verum hoc non videtur verum; quia circum Babylonem quaquaversum l ile dominabantur Babylonii monarchic, non Damasceni. Rursum S. Slcphanus non ait : *Transferam vos Babylonem,* sed *trans Babylonem;* Damasceni autem nunquam trans Babylonem dominati sunt. Respondeo ergo S. Stcphanum citare Amos non quoad verba, sed quoad sensum ct rem. Nam reipsa decem tribus abducta trans Damascum in Babylonem, etiam trans Babylonem in Mediam, Persiam aliasque regiones traducta et dispersos sunt. Salmanasarcnim «transtulit Israel in Assyrios, posuilquc cos in Hala ct in liabor, juxta fluvium Gozam in civitatibus Medorum, » IV *Rcg.* xvn, 6. Unde Tobias, cap. i, 10, invisit suos contribules captivos in Rages, civitate Medorum. Idem docet Josephus lib. IX *Antiq.* cap. nil., et lib. XI, cap. v. HaS. Hieronymus, Beda, Rupertus, Ribera, a Castro ctalii. Porro S. Slcphanus id cx sc, non ex Septuaginta dixit; Septuaginta enim hic habent ul Noster : *Trans Damascum,* non *tram Babylonem.*

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Carpit Detis optimates, qui cx rapinis pauperum lasciiicbunt in stratis, bibebant vinum in phialis, etc-, ct nil patiebantur super contritione Joseph *[populi.) Quocirca, vers.* 8, *jural per animam suam, quod illos funditus perdei ct maciabit* (1).

1. Væ qui opulenti estis in Sion, ct confiditis in monte Samariæ : optimates capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel ! 2. Transite in Chalane, ct videte, et ite inde in Emalh magnam : el descendite in Gelli Palæslinorum, ct ad optima quæque regna horum : si latior terminus eorum termino vestro est. 3. Qui separati estis in diem malum : cl appropinquatis solio iniquitatis. 4. Qui dormitis in ledis eburneis, el lascivitis in stratis vestris : qui comeditis agnum de grege, el vitulos de medio armenti. 5. Qui canitis ad vocem psalterii, sicut David putaverunt se habere vasa cantici. G. Bibentes vinum in phialis, el optimo unguento delibuti : el nihil patiebantur super contritione Joseph. 7. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium : et auferetur factio lascivientium. 8. Juravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum : Detestor ego superbiam Jacob, ct domos ejus odi, el tradam civitatem cum habitatoribus suis. 9. Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una, el ipsi morientur. 10. Et tollet cum propinquus suus, cl comburet eum ul efferat ossa de domo : et dicet ei qui in penetralibus domus est : Numquid adhuc est penes te? 11. El respondebit : Finis est. El dicet ci : Tace, cl non recorderis nominis Domini. 12. Quia ecce Dominus mandabit, et percutiet domum majorem ruinis, el domum minorem scissionibus. 13. Numquid currere queunt in petris equi , aut arari potest in bubalis, quoniam

(I) Haec prophetia non ut procedentes ad solos Israelitas, sed ad totam nationem Hebraicam special, continetque

Paino, præmonitioncm qua, *primo,* optimates regnorum Judas ct Israelis perstringit, ul nimium confidentes el securos, 1 ; ircu/ufo, eos comparat cum vicinis regnis, ut magis cl apertius illorum ingratitudinem ostendat, 2 ; *tertio, coi* edocet de destinala el propinquante afflictiooe, 3.

Stet5do, enumerationem criminum «itrique regno communium, scilicet *primo,* mollitiei ct libidinis, 4; *secundo,* excessus in esu, musica el potu, 5; *tertio,* deficientis misericordiœ erga fratres, G.

Tf.îit io, denuntiationem afflictionum quæ erunt, *primo,* traditio urbium in manus hostium, 7,8; *secundo,* evacuatio domorum per frequentes ct continuatas mortes, 9-H; *ferito,* destructio regni Israelitici perpetua, Judæ temporaria, Iî; *quarto,* impossibilitas propriis viribus, aut resistentia aut reparatio, 13, 14; *quinto,* vastitas omni Palæstmæ per Assyrios el Babylonios inferenda, 19.

convertistis in amaritudinem judicium, elfructum justiüæ in absinthium? 14. Qui laetamini iu nihilo : qui dicitis : Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? 15. Ecce enim suscitabo super vos, domus Israel, dicit Dominus Deus exercituum, gentem : et conteret vos ab introitu Emath usque ad torrentem deserti.

Ver», I. 1. V.» qui opulenti estis in Sion! — Hinc Arias putat Prophetam hic ab Israele divertere sermonem ad Judam : hic enim erat incola Sionis et Jerusalem. Unde ipso sic vertit: *Væ opulentis in Sion, ct* (id est sicut) *confidentibus in monte Samariæ! q. d.* Sionitis idem væ imminet, quod huc usque intentavi Samaritis. Vox enim *et,* quando duo similia nectit et jungil, est nota comparationis, idemque valet quod *sicut,* ut patet in *Proverbiis,* singulis sæpo versibus.

Ex adverso Theodorclus cx Septuaginta putat hic sermonem esse ad solos Samaritas. Sic enim vertunt Septuaginta : *Væ spernentibus Sion,* id est Samaritis, qui dcspiciunl templum Dei in Sion, ut extollant sua fana in Dan et Bethel! Verum media hic via incedendum, ut utrumque jungamus. Propheta enim hic directo el primario pergit, uti cœpit, loqui Samaritis ; secundario tamen compellat quoque Sionitas et Judíeos. Id enim claro significat, cum ait : *Væ qui opulenti estis in Sion, ct confidentibus in monte Samariæ!* Et quia vers. G cl 8, vocat cos Joseph et Jacob, quibus nominibus proprie significantur Samarite. Denique claro vers. 15 : « Ecco, inquit, suscitabo super vos, domus Israel, » etc. Proprie ergo Israelem, id csl Samaritas, hæc spectant, comitantor tamen ad Judæos quoque qui Israelis erant fratres tam scelere, quam sanguine, ideoque fratres pariter futuri in pœna et excidio, minas suas extendit Propheta, ul illos ab idololatria Israelis per ejus cladem ct stragem imminentem avertat. Unde Chaldæus, vers. 12, sic habet : *Percutiet regnum magnum Israd percussione forti, et regnum minus Juda plaga remissiori,* lia S. Hieronymus, Romigius, Hugo, Lyranus et Valablus.

Nota : Pro *opulenti* hebraice est *hassçaanannim,* id est fertiles, divites, abundantes, securi. Undo S. Justinus *Contra Tryphon,* verlit : *Væ qui deliciis affluitis in Sion!* Pagninus: *Væ quietis in Sion!* Vatablus: *Væ tranquillis,* id est vitam degentibus in summo otio ! Radix enim jxs *sçaan* videtur conflata ex px ü *sçe cn,* id csl *qui nihil,* scilicet liment, nihil curant, nihil agunt. Rursum, quibus nihil deest, sed in summa paco et rerum allinentia securam, tranquillam, otiosam et delicatam agunt vitam. Unde R. David vertit. *Væ divitibus qui sunt quieti, qui fidunt quod nihil eis mali continget ! Sçaanan ergo* est dives, qui securo et deliciose quiescit in suis opibus. Alii : *Væ insolentibus!* ex divitiis enim eldeliciis homines insolescunt, instar vitulorum in pascuis lascivientium. Hoc spectasse videntur Septuaginta, Syrus el Arabicus, qui vertunt : *Væ spernentibus!* insolentes enim fastum induunt, aliosquo spernunt. Aut certe hebrœum *hasçaanannim* derivarunt a radice px *ain,* et per erasin *cn,* id est non, *nihil,* ut littera *sein* non sil radicalis, sed servilis, idem valens quod 1X0 *ascer,* id est *qui,* quasi *hassçaanannim* sint *annihilantes,* id est nihil facientes, qui non æslimnnt et nihil faciunt suos vicinos et fratres. Hoc enim inuuit gnecum quod pariler ab wJb, id est *nullus, nihil,* derivatur, *q. d.* Qui alios annuitant, nullos putant, nihili pendunt. Nisi quis suspicetur Septuaginta, pro duplici *nun* legisse litteram *teth,* cujus character est quasi duplex *nun,* pulo pro CPUXVn *hassçaanandm,* leguse O'ORvil *kassqoatim,* id est spernentes. Radix enim OXO *sçaat* proprie significat, spernere, despicere, contemnere, diripere.

Huc allusit Christus *Lucæ* vi, 24, dicens : « Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram ! væ vobis, qui saturati estis, quia esurietis! »

Optimates. — Hebraice *nckube,* id est perforati, hoc est nominali, famosi, celebres, quos vulgo dicimus currere per linguas ct ora hominum, uti sunt optimates et principes.

Capita populorum. — Hebrœum nnORT *rescit* significat principium, primitiva, primitias, præcipua, id est duces el capita gentium, id est populorum, puta decem tribuum Israel, *q. d.* Ad vos, o optimates, qui estis capita Israelis, mihi est sermo. Ita S. Hieronymus. Aut *gentium,* id est gentilium, quia inter eos eminebat Israel, ejusque optimates, Unquam populus a Deo electus, Deique quasi primogenitus. Unde Arias verlit : *Notatissimi primitiæ gentium;* Tigurina: *Celebratissimi primitiarum gentium. Secundo,* alii Lee referunt non ad optimates, sed ad montes Sionis et Samariœ, *q. d.* Væ opulentis habitantibus iu montibus Sionis et Samariœ! qui montes nominali el famosi fuerunt ab ohm, puta *ab initio gentium,* ut verlit Pagninus, vel, ut Vatablus, *a primitiis gentium, q. d.* Montes isti nominati sunt a gentibus nobilissimis; in Sion enim el in Samaria habitarunt Chananæi, Amorrhœi, Jebusæi, aliæque gentes usque ad septem, antiquiUtc et robore celebres, *q. d.* Ego Deus dedi vobis, o Hebræi, montes hosco inclytos, expulique propter vos priores incolas robustos et celebres, cur ergo iis contra me ad luxum, lasciviam et idololatriam superbo ct ingrate abusi estis? Huic sensui favent sequentia, ubi Sion et Samariam confert et praefert Chalanne, Emath, Gelh, aliisque insignibus gentium urbibus. *Tertio,* Chaldæus verlit: *Væ opulentis, etc., qui imponunt nomen filiis suis secundum nomen filiorum gentium!* quasi hic taxentur Judæi, quod filiis suis imponunt nomina gentilia gentium vicinarum, puta Ægyptiorum, Ty-

riorum, Moabitarum, etc., cum quibus commercia et fœdera inibant. Quod notent Christiani, qui suis filiis malunt gentilium quam Christianorum nomina indere. *Quarto,* Syrus vertit : *Sejuncti* (designati) *sunt incupita gentium;* Arabicus Antiochenus : *Depasti sunt cum capitibus populorum ;* Arabicus Alexandrinus : *Dilexerunt capita populorum; capita,* id est primas dignitates et officia. *Quinto,* nove vertunt Septuaginta in codice Compiutemi : *Vindemiavi principatus,* vel *príncipes gentium, q. d.* Sustuli principes Chañármeos ex Sion et Samaria, ut vos, o optimates Hebræorum, iis surrogarci!). Unde in codice Romano, et apud Justinum *Contra Tryphon,* legitur: *Vinderniarunt* Israelite *primitias,* vel *principatus,* id est principes *Gentium, ct ingressi sunt ipsi,* supple in eorum locum ct gradum : forte pro *nekube,* legerunt *nakabti,* id est perforavi, gladio trajeci, occidi; vel *wikamti,* id est vindicavi, punivi; pro quo Septuaginta vertunt, *vindemiavi,* eo quod agatur hic de montibus Sion et Samariæ vitiferis, in quorum vindemia hi principes opulenti luxuriabantur, *q. d.* Vindemiabo vos sicut vos vindemiastis vincas Samariæ, in iisque vino et ventri indulsistis : *Et confiditis in monte Samariæ.* Ha Hebrea, Syrus et alii passim. Quare malo vertit Arabicus : *Qui confidunt in sideribus cœli.*

INGREDIENTES POMPATICE DOMUM ISIUEL.— Domum vocat cœlum, congregationem, sive populum Israel adunatum. Pro *pompatice* hebraice est onS *lachcm,* id est sibi, vel ad seipsos. Tanto enim satellitio et pompa incedebant, tanto fastu et ostentatione pedes figebant, tanto studio per famulos turbam submovebant, solique cum suis plateas occupabant, ut, reliquis contemptis, viderentur sibi soli ingredi et incedere; uti videmus et hodie nonnullos potentes, et nonnullas matronas etiam vulgares, ita pompatice tanto syrmate incedere, ul ipste soke pomp®, imo pavones et pappi esse videantur. Hinc vocavit cos *capita gentium,* quod gentilium principum quibus successerant, fastum, præserlim in incessu, imitarentur et referrent. Ila Remigius, Rupertus et S. Hieronymus, qui ct addit: a Ut tumorem animi corpus ostendat, ct pomparum ferculis similes esse videantur, n do quibus ita præcipit Cicero, lib. I *Offic. :* a Cavendum est no tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur. » Recentiores vertunt : *Et ingressa est ad cos domus Israel;* ita Pagninus, Tigurina, Vatablus. Rursum Chaldæus : *Quibus innititur domus Israel;* aut, *et putant quod jungatur ad eos domus Israel;* Arabicus ; *Ingressi sunt cum parte* (secta) *Israelis;* Syrus: *Captivaverunt sibi filios Israelis.* Verum nostra Versio, uti clarior el simplicior, ita germanior et nervosior est. Nam idem In incessu pompatico vitium apud Israelitas ct Israelitidcs taxat Isaías, cap. in, 16 : «Pro eo, ait, quod elevata* suul Ûliæ Sion : et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant, ct plaudebant, ambulabant pedibus suis, et composito gradu incedebant; decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, » etc. Vide ibi dicta. Preclaro Solon dicebat magnam curam incessus habendam. » Ex incessu enim colligitur animus : præ- looms ceps arguit precipiten), nimium lenius ignavum, pompaticus arrogantem. Ita Laertius lib. I, cap. iv. Imo Sapiens, *Eccli.* xix, 27, tres indices animi assignat, vestitum, risum et incessum : « Amicius corporis, inquit, el risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo. » Quocirca Maximus Tyrius, *orat.* 4, ita virtutem pingit : a Decora, ait, aspectu, incessu quieta, sermone musica, oculis placidis et clementibus. »

2. Transue (perperam Arias vertit, *transibitis}* in Chalanne, — id est in Babyloniam captivi, ct in Antiochiam, et in Gelh urbem Pakestinorum. Nusquam cnim Judæos Antiochiam, vel Gelh abductos legimus. Chalanne autem celebris potensque fuit civitas juxta Babylonem, condita a Ncmrod, *Genes.* x, 10 : quæ poslea, aucta a Parthis, ad exhauriendam Babylonem etSclcuciam, dicta est Ctesiphon, factaquo regni metropolis. Vide Plinium lib. VI,cap. xxvn Sensuscsl, *q. d.* Transite, o llebræi, in Chalanne, Emath et Gelh, urbes maximas et polentissimas, atque videbitis quod ipsæ non sint majores, fertiliores et meliores terminis et regione vestra, quam ex meo dono possidetis. Advertite ergo quam me spernendo ct idola colendo, ac peccata peccatis cumulando, in me ingrati et inhumani sitis, qui vobis dedi terram hanc, qua nulla est feracior nec præstantior. Ita S. Hieronymus, Thcodorctus, Lyranus, Vatablus et alii (1).

In Emath magnam.— *Emath,* quæ et Hcmalh, iienuth Amalh, Hammath, hebraice *Chamath* dicitur, civi- d tas fuit potens, ita dicta, ait Josephus I *Antiq.* cap. vu, a conditore Amalh vel Amathæo, qui hebraice Primi *Chamati*vocatur, fuitquefiliusChanaan,filiiCham, *Genes.* x, 18. Porro duplex erat Emath, ait S. Hieronymus, Ribera et alii : una major, quæ hic vocatur Magna, atque ab Antiocho conditore dicta est Antiochia, fuitque caput Syriœ; altera minor, quæ ab Antiocho Epiphane dicta est Epiphania, ct Reblata, juxta Emesam, ubi a Nabuchodonosorc excæcatus fuit Sedccias, IV *Rcg.* xxv, 6. Unde Epiphaniam inter Apamiam et Palmyram, versus Mesopotamiam ponit Ortelius in *Theatro orbis :* « Hcmalh magna, ail S. Hieronymus, quæ nunc Antiochia nominatur. Magnam autem vocat ad distinctionem minoris Hcmalh, quæ appellatur Epiphania. Unde usque hodie pergentibus Meso-

(I)Quem locum, ul Intelligas, inquit Paulus dc Palacio, noial)b hunc prophetam prophetasse tempora Jeroboami filii Joas, regis Israel. Hic restituit Israeli Damascum, el Emalh cl vastissimam regionem ab Introitu Emath usque ad mare Solitudinis (ut infra notat Cornelius) ; usus enim fuit Dei presidio, sicut ei preidixerat Jonas propheta. IV *¡ley.* xiv.

potamiam prima mansio vocatur Emmas, corrupto quidem vocabulo, sed pristini nominis vestigia retinens: cujus regio appellatur Reblata, in qua præsente Nabuchodonosor regis Judie® Sedecim interfecti sunt lilii, et oculi illius excæcati. » Et in *Locis Ilebr.* : « Emath, ait, Damasci civitas, quam oppugnavit rex Assyriorum, etc. Diximus de hac el supra, quod nobis videretur hanc esse Epiphaniam juxta Emesam, quæ usque hodie Syro sermone sic dicitur. » Nota quod ail, a nobis videretur; » non ergo certo id asserit, sed dubitanter et conjectando. Favet huic opinioni, quod eliainnum exstet urbs insignis nomine Emalh, inter Tripolini et Aleppo, uli Rom® accepi a Reverendissimo I). Archiepiscopo Damasceno Maronita, et aliis qui recenter Syriam perlustraverunt, quæ sane Emath eodem pene sita est loco, quo fuit veterum Epiphania, ut patet ex tabulis cosmographias.

Secanda. *Secundo,* alii ex adverso probabilius censent Scripturam tantum unam ponere Emath, scilicet Antiochiam, silam post Libanum, ad Orontem fluvium in Syria Damasci (unde nunquam nominat Emalh minorem), in qua primum S. Petrus cathedram collocavit, atque discipuli primitus vocali sunt Christiani. Hæc ab Amos, volente ex ejus magnitudine ostendere magnitudinem Hierosolyma* et Samariæ, dicta est *magna,* non respectu alterius minoris, sed quia amplissima fuit, adeo ut Strabo, lib. XVI, tradal eam fuisse telrapolim, hoc est suo ambitu complexam quatuor civitates: *prunam,* inquit, Antigonus, filius Philippi, construxerat; *alteram* multitudo habitatorum; *tertiam* Seleucus Callinicus; *quartam* Antiochus Epiphanes, a quo Epiphania, sicut et Antiochia, dicta est. Unde liquet eamdem civitatem nunc vocari Antiochiam, nunc Epiphaniam, nunc Reblata. Hinc Aquila hic vertit, *Epiphaniam.* Sic et Josephus, I *Antiq.* vu, et a Castro hic. Quin et S. Hieronymus in *Locis Ilebr.,* videtur dicere Rabbath magnam, id est Antiochiam, esse Epiphaniam, quanquam concise et confuse loquitur. Juxta hanc sententiam, omnia quæ in Scriptura de Emath dicuntur, accipienda sunt do Antiochia. Antiochia igitur fuit terminus Terræ sancte ad septentrionem; undo ejus longitudo in Scriplura ab introitu Emath (Antiochi®) usque ad torrentem, seu rivum .Egypli censelur. Hinc eo usquo pervenerunt exploratores Terr® sancte missi a Mose, *Num.* xiii, 22. Insuper Thou rex Emalh, missis muneribus, pacem a Davide petiit el impetravit, II *Rcg.* vm, 9; sed Salomon Emath, id est Antiochiam, expugnavit, et ejectis inde Chananœis restauravi! vulidequô communivit, li *Paral,* vm, 3. Obtinuerunt deindo eam Syri; sed Jeroboam rex Israel tempore Amasia? regis Juda, Jon® prophet® verbis excitatus, eamdem recuperavit, el Israeli restituit. Deinde expugnavit eam Sennacherib, IV *Reg.* xviii, 21. Hinc ejus mentio crebra fit in Isaia, Jeremía, Ezechiele et Zacharia. Tenuit eam Nabuchodonosor, in caque resedii, dum castra ejus obsiderent Hierosolymam, IV *Rcg.* xxm, 33, et cap. xxv, 21. Postea ab Alexandro Magno occupata, et ab Antiocho illustrata sedesque regni facta, dicta est Antiochia. Ibidem Jonalhas Machabæus contra Demetrium castrametatus fuit, I MadiaL xu, 25. Demum Romani, ac tandem Sarraccm eamdem sui juris fecerunt, uti eliamnum Turcis subjacet.

Objicit huic sententi® Andreas Masius, exactus Texu* locorum Terræ sanet® indagator, scribens in Josué xu, 35, quod Emalh a Zacharia, cap. ix,2, et Jeremía, cap. xLix, 23, ponatur intra ditionem et terminos Damasci; Antiochia autem duobus gradibus cum dimidio, Epiphania vero sesquigradu allior Damasco collocetur a Plolomæo; quousque non videtur se extendisse ditio et regnum Damasci : ergo Emath non videtur esse Antiochia, nec Epiphania, sed tertia aliqua urbs post Sephaniarn infra Jordanis ortum. Nam ibi ponitur Rebla (quæ dicitur fuisse in Emalh, Jeremías xxxix, 5), *Numer.* xxxiv, 11, caque vicina erat Nephtalilis, quibus in sortem cecidit Emalh, *Josué* xix, 35. Huic opinioni favet Ortelius, qui in prise® Chañante descriptione ponit Chamath, sive Emath juxta Libanum el Sephaniam, inter Tyrum et C®-saream Philippi : idem facit Adnchoinius in *Descriptione Terras sanctæ.* Videtur id valde probabile ; nam Emath hæc fuit in tribu Nephlahm, cujus sors non videtur se extendisse usque ad Antiochiam. Unde Marinus in *Léxico,* Emath Nephlaliam diversam ponit ab Emalh vulgata ct communi, ex eaquo prognatos dicit Chunos, ut liquet I *Paral.* n, 55, ubi dicitur : « Hi sunt Cinsi, qui venerunt de Calore patris,» hebraice, de *Chamath* vel *Emath.* Verum Masii ratio non plane convincit; nam ditio Damasci, œque ac Israelis, primitus longe admodum sese extendit, scilicet usque ad Euphratem, ul patet *Josué* xiv, *Daiter.* xi, 21. Imo non desunt qui censeant Damasci lines se extendisse usquo ad Babylonem, ideoque pro eo quod ait Amos, v, 27 : < Migraro vos faciam trans Damascum,» S. Stephanum, *Act.* vu, dum citat verba Amos, dicere : a Transferam vos trans Babylonem. » Damascus enim lotius Syri® erat caput el domina. Magis urgei ratio Marini, quod sors Nephtalnn non videatur se extendisse usque ad Antiochiam. Sic enim longe superasse! sortes aliarum tribuum. Rursum, quod ex Stéphane, lib. *De Urbibus,* constet plores urbes (facile decem) dictas esse Antiochias, quatuor vero Epiphanias, sed in diversis provinciis. Ergo pariter plures videntur fuisse Emath. Denique maxime urget quod *Josué* i, 4, *Dcutir.* xu, 24, pro Emath, terminus Terræ sancte ponatur Libanus, imo, ut Septuaginta vertunt, Antilibanus, a quo ulterius progrediendo Antiochia distat itinere quinque dierum. Quis credat ultra Libanum tanto spalio se extendisse lines Israelis, imo unius tribus Nephlalim? huic enim Emath attribuitur *Josué* xix,35. Quocirca nulli chorographi Terræ sancte in ejus

descriptione ponunt Antiochiam quasi ejus terminum, sed Libanum, et juxta eum Ematb, ut patet cx tibulis Adrichomii, Ortelii et aliorum. Ematb ergo, quæ ponitur terminus Terne sancte ad aquilonem, fuit vicina Libano, ncc longe a Damasco, cui cx adverso ad meridiem, terminus ejusdem Terræ sanclæ ponitur desertum, scilicet Arabiæ, per quod transierunt Hebræi venientes cx Ægypto in Chanaan, ac præcise torrens Rinocoluræ : sicul ad orientem terminus ejusdem ponitur Euphrates; ad occidentem mare Mediterraneum. Tertia ergo hæc sententia chorographorum valde probabilis est. Sed quidquid de ea sit, consentiunt omnes hic apud Amos per Ematb magnam inlelligi Antiochiam ad Orontem, illustrem el potentem Syriæ urbem, quæ el Epidaphnis dicta est, a suburbano el vicino fonte Daphnes, lauris cl amoenitate inclyto. Hæc dicta est hebraico *Chamath* ct Chamma, id est sol, quod quasi sol inier urbes Orientis effulgeret, uti postea effulsit in Christianismo, cum S. Petrus in eadem primo cathedram Pontificiam collocavit.

Et au opriMA queque regna horlm. — Septuaginta, *et ad optimas,* scilicet civitates, *de regnis istis, q. d.* Ite el lustrate optimas urbes Syriæ , el videbitis Samariam et Sion iis prostare. Unde Arias, Pagninus et Vatablus vertunt : *Si meliora sunt regna horum regnis vestris* (1)?

Morality. de pioram et impjoiuii

Mystice, Israel sunt fideles et sancti; hi præ roteris gentibus latiores habent terminos, eosQl16 optimos : quia non exigui temporis limitibus, terraque púnelo, ut impii ct mundani, sed immensis ælernitalis cceliquc spatiis spes suas tinusque felicitatis suæ, metiuntur, ita ut fidenter impiis dicere possint : u Si terminus vester latior termino nostro est. » Et illud *lachar.* cap. iv, 10 : « Quis » vestrum a despexit dies parvos » hujus ævi momentanei? Et illud *Job* xxiv, 24 : a Elevati sunt ad modicum, et non subsistent, el humiliabuntur sicut omnia, et auferentur. » Et illud *Psalm.* xxxYi, 35 : «Vidi impium superexaltatum et elevatum sicul cedros Libani. El transivi, el ecce non erat : el quæsivi eum, et non inventus locus ejus, p Impii vero regerant piis et sanctis illud *Baruch* m, 24 : a Ü Israel, quam magna est domus Dei, ct ingens locus possessionis ejus! Magnus est, et non habet finem ; excelsus et immensus. » Ipsi vero gementes suam sortem defleant, eo quod stulte parva magnis, brevia roternis, terrena cœleslibus praetulerint, dicantque illud *Sap.* v , 8 : « Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis ? Transierunt omnia illa tanquam umbra, el tanquam nuntius præcurrens, et tanquam navis, n etc. Quam sapit qui cum Magdalena audit illud Christi : «Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea in æternuin. v

3. Qui SEPARATI ESTIS IN DIEM MALUM (2), — Scilicet Veii. 3. captivitatis et excidii, *q. d.* A Deo ob scelera vestra, quasi anathemata separati , ct dicati estis mactationi et excidio. *Secundo,* efficacius hebræum D»13D *menaddim,* vertas active, *separantes* vos ad diem malum, *q. d.* Ipsiinet vos separatis, cl devovetis excidio, dum minas Prophetarum contemnitis, et ultro in scelera ruitis, ob quæ quasi oves a Deo maciabimini; unde Septuaginta vertunt: *venientes,* vel *qui venitis ad diem malum.* Ila S. Hieronymus, Albertus, Hugo ct alii. *Tertio,* Chaldæus, Clarius, Vatablus et Rabbini vertunt, *separantes diem malum,* id est qui a vobis separatis, el amoliri conamini diem excidii, quem Prophetæ intentant, ut liberius peccetis, dicentes illos falli, vel de futuris cl longinquis sæculis loqui. Unde Tigurina vertit : Qui *in longinquum rejicitis diem* muZum(3); Pagninus : *Qui longinquum putant diem malum.* Nam, ut ait Aristoteles 11 *Bhetor.* cap. v, a quæ longinqua sunt, non metuuntur ; sciunt enim omnes fore ul moriantur, sed quia id prope esse non putant, ideo nullam curam suscipiunt. »

Et APPROPINQUATIS SOLIO INIQUITATIS. — *Solium iniquitatis,* quod inducet Israelilis diem malum, est regnum , tyrannis ct solium imperii Assyriorum , qua Israelitas judicabunt, id est vindicabunt , capient el punient, quasi submissi judices el vindices a Deo, ad ulciscendam idololatriam aliaque scelera in Deum commissa, *q. d.* Vestris continuis sceleribus accersilis Assyrios, ct acce-

(1) Hujus versus difficilior sensus, præserlim si cum præced. eleonseq. connectere velis. Juxta Rosenmuller, et hic est fere sensus a Cornelio expositus, ut magis el apertius illorum ingratitudinem ostendat, qui terræ a Deo ipsis concessa? bonis ad luxum cl voluptatem abuterentur, cl secure contemnerent prophetarum monita, invitai illos, ut vicinas urbes celebratisimas imperii cl ubertatis, potentiæque nomine adeant cl perlustrent, considercnlque num ah illis superentur... Sunt quidem isti populi non mediocriter felices, et fines eorum sitis ampli, non tamen feliciores sunt vobis, nec fines eorum ampliores vestris, quos meo beneficio possidetis, imo et felicitate ct terminorum amplitudine vobis utrique cedunt. Maurer c contra lune rationem a nexu prorsus abhorrentem judicat. Nam, cum vers. I, et 3 elseqq., vates temerariam principum fiduciam perstringat, cosque lalli dicat putantes occasum imperii procul abesse, versus secundi nequaquam cum qui Hosenmuller csl probatus, sed illum exspectas quo exempla proponantur regnorum, quæ, licet majora ct polentiora fuissent regnis Judæorum atque Israelitarum, tamen resistere hostibus non potuerint, cum jam non sint. Ex quo quam temeraria sit vestra fiducia inlclbgilis. *Fuisse,* quod negat esse in presenti, regna illa polentiora regno Judaico atque Israelitico, vates non expreiBii verbis dicit, sed cogitatione supprimit, poluilquo supprimere, quia *Chalane* modo expugnata erat ab Assyriis (cf. Joa. X, 9), *Hamath* a Jeroboamo (11 *Heg.* xiv, 25; cf. infra ven. 14 huius capitis), *Gatha* ab Usía (II *Chron.* ixvi, S).

(2) Sübintelligendum juxta Ackermann, vœ *vobis,* ct HH e vers. 1 ad initium vers. 3 repeti dotat.

(3) Rosenmuller sic venit : *o procul removentes diem malum, et facitis appropinquare consessum injustitia.* Observanda, inquit, antithesis, ac si hoc dicat Deus: Removeli» a vobis indictum per prophetas supplicium, quasi aul nunquam futurum, aut certe post multos annos; el tamen non removetis id, unde paratum est vobis id malum.

leratis vostrum excidium. Sic tropologice peccatores qui peccata peccatis cumulant, appropinquant solio Luciferi et inferno. Ita S. Hieronymus, Albeitus , Hugo, Lyranus et S. Augustinus, lib. IV *De Doctr. Christ,* cap. vii, ubi ex hoc loco Amos ostendit quanta in S. Scriptura sit eloquentia, nervus et vis dicendi.

Secundo, Chaldæus, Rabbini, Pagninus, Clarius et Vatablus jam citati sic vertunt et exponunt per antilhesin : Separatis et amovetis a vobis diem malum excidii, solium autem violenti® et injustiliæ (quo injuste judicatis, pauperesque opprimitis et spoliatis) prope adducitis, q. *d.* Vultis amovere a vobis pœnam, et interim acceditis ad culpam, cum non possitis a vobis amoliri poenam, nisi prius amoliamini culpam.

Tertio, alii moraliter sic exponunt : Separatis a vobis diem malum, puta diem laboris, ideoque acccrsitis solium iniquitatis, *q. d.* Non vultis laborare , otiosi estis el pigri, ideoque vos ditare vultis cx iniquitate, injustitia et rapina pauperum , ut eoruin bonis otiose lasciviatis et luxuriemini, ut sequitur:

Vili. 4. 4. Qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris. — Ad lasciviam libidinis hæc referunt S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Hugo, Lyranus et S. Augustinus, lib. IV *De Doctr. Christ,* cap. vu, *q. d.* Væ vobis, lascivi et libidinosi! unde pro *lascivitis,* Vatablus et Pagninus vertunt : *Indecore se distendentes in stratis suis;* Chaldæus : *Qui submergunt se in stratis suis. Secundo* et aptius ad tricliniorum et mensarum luxum , puta ad pretiosos tapetes et stragula, quibus vestiebant cubicula et triclinia, et ad pretiosos toros et lectulos, in quibus mollitcr jacentes more gentis accumbebant mensæ , hæc referunt R. David, Arias, a Castro et Prado in *Ezcch.* cap. XXIII, 41. Taxantur enim hic optimates et judices Israelis, quod ex rapinis pauperum luxu diffluerent, ac splendida et opipara instruerent convivia. Unde sequitur : « Qui comeditis agnum de grege , et vitulos do medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterii, etc., bibentes vinum in phialis. » Epulro enim et cantilena) triclinio et mensæ adhibentur, non cubili et veneri. Quocirca Septuaginta hic vertunt : *Qdi affluitis deliciis in stratis vestris.* Ex Hebræo sic vertas : Qui *cubatis in toris eboris, et superfluitis in lectulis vestris,* quasi dicat : Qui superbo et superfluo apparatu et ornatu condecoratis lectulos vestros. Rursum, superfluis ferculis et deliciis instruitis mensas, iisque distenditis ventres vestros , quod est peccatum luxus et gulro, æque ac lascivite. Unde Noster vertit, « lascivitis; » sicut enim vituli bene pasti sunt petulci, et lasciviunt saltitando, cornutando, erecta cauda cursitando , ita et convivro bene saginati petulantes sunt, et quasi asoti lasciviunt indecoris verbis et gestibus. Unde Apostolus, *Ephes.* v, 18 : a Nolite,ait, inebriari vino, in quo est luxuria, » græco ctowrix, id est *lascivia,* qualis exercetor in saltationibus, choreis, psalteriis, etc. Item in pretiosis unguentis, coronis, balneis, tum præviis convivio, tum illud comitantibus et sequentibus. Uterque hic sensus huic loco congruit, et posterior priori subordinatile, in cumque desinit : nam ex mensis itur ad cubilia, ex gula in venerem : venter enim mero æstuans despumat in libidinem.

Porro lecti mensales dicti sunt *Iteli* a legendis herbis et stramentis, ex quibus olim fiebant, ait Varro, fidem dicti sunt *tori* a tortis herbis , qua» q accumbentium humeris supponebantur, ait Isidorus lib. H *Etymol.,* et Servius in illud lib. V *Æneid. :* Uctuii

Proximus ul viridante toro consederat berbæ.

Inde triclinium dictum a tribus lectis, in quibus veteres epulabantur. Insuper triclinia fieri, insterni , et ornari solita chore , auro et argento, docet illud lib. *Esther,* cap. 1, fi, in convivio Assueri : « Lectuli quoque aurei et argentei super pavimentum, smaragdino et pario stratum lapide, dispositi erant. » Idem docent Plinius lib. xxxiii, cap. xi, et Varro , lib. Vili, et Horatius, lib. Il, *satyr,* vi, dum ita canit :

Rubro ubi cocco
Tincta super lecto? candeiel vestis eburnos.

Qui comeditis agnum de grege, —de grege selectum, ut pinguiorem et meliorem cæteris.

Et vitulos de medio armenti — selectos, pingues et saginatos. Hebraice : *Et vitulum de medio saginarii,* id est de loco saginæ, in quo saginantur et impinguantur. Is locus vitulis grandioribus sunt pascua ; unde Noster, 1 *Rcg.* xxvni, 24, vertit, « vitulum pascualem. » Vitulis vero teneriobus est stabulum , in quo, utpotc loco obscuro et quieto (tam enim quies quam obscuritas facit ad concoctionem, ruminationem et impinguationem animalium) lacte, praesertim materno, saginantur et incrassantur.

5. Qui canitis ad vocem psalterii. — Septua- rm. 5. ginta, id est *prervalentes* (S. Hieronymus legit irrur.Ttûvrçç, id est *concrepantes) ad vocem organorum;* Hebraice CZ'DTDH*happoretim ,* id est *qui particularisant ad os nabli,* id est qui propria et particularia cantica concinunt, caque varia juxta varium concentum nabli : ita Pagninus et Vatablus; vel, ut R. David, a Castro,qui vocem variis incisionibus, minutionibus, tonis, inflexionibuset modulationibus incidunt, et variant instar philoinelæ minurientes. Taxat nimiam mollitiem et delicias musices in conviviis optimatum Israelis, qui huic suæmusicæ prætexebant exemplum David. Unde subdit :

Sicut David putaverunt se habere vasa cantici, — id est instrumenta musica, quasi dicat : Luxum sum musices convivalis excusant exemplo Davidis ; sed perperam : nam ille eam adhibuit ad Dei laudes, eamquo gravem; hi vero ea

molli cl lasciva abutantur ad gulam ct luxuriam. Ita S. Hieronymus. Minini est Septuaginta vertere : *Sinit stantiaputarcrunt, ct non sicut fugientia, q. d.* Putarunt has delicias fore stabiles, cum sint fugaces et evanidæ. Aurea est hæc gnome, quam urgens et exaggerans S. Chrysostomus, horn. l *in Genes, :* « *Et hæc,* ait, cum experientia didicerint, quasi stantia arbitrali sunt cl manentia, et non quasi fugientia, hoc est avolantia , et ne ad momentum quidem permanentia. Talia enim sunt humana omnia, ct carnalia, nondum recte advenerunt, et avolarunt : tale quiddam sunt delicia* ; et tale quiddam humana gloria ct potentia; tale quiddam divitia»; tale quiddam universa hujus vite prosperitas, nihil firmum habens, nihil subsistens, nihil fixum; sed magis quam fluminum fluenta praetercurrit, nudosquo ac solos relinquit eos qui illis inhiant. Atqui spiritualia sunt firma, immobilia, vicissitudinem non accipientia, ad omne sæculum se extendentia. Quante igitur fuerit dementire nutantia cum immobilibus commutare, temporaria cum his quæ in sæculum duratura sunt, perpetuo manentia cum his quæ avolant ; et ca quæ nobis illic gravo supplicium paritura sunt, cum his quæ in futuro sæculo felicitatem summam afferunt? »

Costei veterem

Nota: Veteres Hebræi el Gentiles in conviviis ad recreationem convivarum adbibebant mnsicâm voeurn et instrumentorum, quam, si moderata sitôt honesta. laudat Ecclesiasticus cap. xxxir, 5, 7,8; loquens enim dc symposiarcha, sive moderatore convivii: « Non impedias, ait, musicam. Gemmula carbunculi in ornamento auri, et (sic est, sic ornat convivium) comparatio, n id csl concentus, « musicorum in convivio vini. Sicut in fabricatione auri (in aureo annulo, v. g.) signum, » id est sigillum et pala, « est smaragdi : sic numerus, » id est numerosa harmonia, « musicorum in jucundo et moderato vino. » Et cap. xi.. 20 : « Vinum et musica laetificant cor : et super utraque dilectio sapienti®. Tibiæ et psalterium suavem faciunt melodiam, et super utraque lingua suavis. » Idem usus fuit tempore Christi; unde *Luca* xv,23, senior filius « audivit symphoniam et chorum, » quibus pater celebrabat convivium ob filii junioris reditum. Verum Prophète subinde hanc musicam carpunt, vel ob excessum. vclob intemperantiam , vel quod canerent cantica inhonesta vel irrisoria : aut quod ita iis vacarent, ut négligeront curam reipublicæ et justitiæ, imo ea adornarent cl instruerent ex rapinis pauperum. Ita Isaías, cap. v, 11 : « Væ , ail. qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, etc. Cithara, el lyra, cl tympanum, ct tibia, el vinum iu conviviis vestris; » ut suavius ct plenius vos inebrietis. *Psalm,* lxviii, 13 : a In me psallebant qui bibebant vinum, » id est in me diclabant carmina : ego eram eorum cantilena, risu* et fabula. Quocirca Apostolus christianos monet de sua agape el convivio eucharistico : a Nolite, ait, inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu Sancto, loquenlcs vobismetipsis in hymnis et canticis spiritualibus, » *Ephes,* v, 18. Idem mos apud Gentiles. Unde Athcnæus, lib. XIV *Dc Camis Sapientum,* docet lege el more majorum sancitum esse, ut in conviviis canerentur deorum hymni, idque voce communi, omnibus pæanu canentibus, ait Clemens lib. il *Pædag.* iv. Quin ct convivis tradebatur lyra, quam juxta propinationes resignabant alternatilo ct transverse : unde ob obliquam et transversam hanc lyne circumlationem, carmina illa dicebantur axoXii, id est *obliqua,* de quibus Alhenæus lib. Vili et lib. XV.

G. Bibentes vinum in phialis. — Septuaginta, *vinum defaecatum.* Hoc enim bibitur ab opulentis in phialis aureis, aut vitreis, utpræstans et limpidum; Tigurina : *Qui bibunt vinum in pateris;* Vatablus, *in vasis amplis ct magnis, q, d.* Viripotentes, qui ingentes pateras ct crateres exhauriunt. Vin.1.

Et OPTIMO UNGUENTO DELIBUTI. —ChaldæUS : *Exetileniia pretiosorum unguentorum unguntur;* hebraice est, *capite unguentorum,* id est precipuo aromate el unguento, v. *g.* balsamo, de quo Juvenalis, *satyra* n : Unrva. corf

Hirsuto spirant opobalsama collo.

Ex capite enim defluebant in faciem ct collum. Veteres in conviviis adhibebant unguenta, tum ad voluptatem, tum ad sanitatem; co quod cerebrum natura frigidum ct concretum, suo fragranti odore, calore el lenitate resolvant ct recreent, inquit ex Aristotele Plutarchus, lib. *De Iside,* et Massarius apud Athcnœum : « O felix, inquit, annon nosti sensus nostros qui sunt in cerebro, excitari suavibus odoribus, et puriores suavioresque cflici, sicut Alexis ait : Sanitatis maximam partem bonos odores cerebro conciliare. d Hinc illud *Psalm,* cui, 15 : « Ut exhilaret faciem in oleo. » El *Psalm,* xxii, 5 : « Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum. » Ita Magdalena effudit unguentum super caput Christi discumbentis, *Matth.* cap. xxvi, 7. El Christus, *Matth.* cap. vr, 17 : «Tu autem, ait, cum jejunas, unge caput tuum, ct faciem luam lava, » *q. d.* Ul tuum jejunium dissimules el tegas, adhibe unctionem et lotionem in convivio adhiberi solitam, (¡nasi ex eo prodeas. Denique Ecclesiastes, cap. ix, 8 : a Omni, ait, tempore sint vestimenta tua candida, cl oleum de capite luo non deficiat, * *q. d.* Indulge balneis et conviviis : nam vestes candidæ ct oleum symbola sunt balneorum et compotationum, eo quod a balneis exeuntes, albis vestibus induebantur, quas cœnatorias Romani vocabant, quod cum ipsis in cieña mensæ accumberent. Ita Philo, lib. *De Vita ruretica,*-tradit Judæos in festis convivia albatos celebrare

solitos. Idoin do Romanis tradit Horatius, lib. H *satyra* n :

Ille repotia, natales, aliosve dierum
Festos albatus celebret.

Iisdem de causis coronabant capita convivarum coronis rosaceis, myrteis, aliisque floribus et herbis odoriferis, simul ad hoc , ut cerebrum iis confortatum minus læderetur vino, magisque resisteret ebrietati. Ita Ovidius, *Pastor,* lib. V :

Tempora sutilibus pinguntur tecta coronis,
El latet injecta splendida mensa rosa.

Rosa enim, odoris sui prodiga, citissime evaporatur : emittit enim odoris fluxum, indeque rosa a Græcis pio; vocatur, *q.* d. Fluens odor, aitPlularchus lib. HI *Sympos.* cap. jii, qui et addit : « Quo fit ut etiam celerrime marcescat : naturalem enim habet vim refrigerandi, aspectu igneum aliquid ostentans. Nam in superficie ejus tenuis efflorescit calor, co a frigorc expulsus, n Hic calor profusi odoris est causa. Unde voluptuarii dicunt, *Sapient,* cap. n, 7 : « Vino pretioso ct unguentis nos impleamus, et non praetereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant. » Vide Plutarchum III *Sympos.* probi. 1, Alhenamm, lib. V, Plinium, lib. XXL cap. m. Merito nimias in hisce delicias carpit hic Propheta : quia effeminant animos viriles, adiguntque ad dolos, rapinas aliaque scelera. Quocirca Epaminondas dux Thebanorum , a quodam ad ccenam invitatus, cum bellariorum, obsoniorum et unguentorum mirum apparatum invenisset, subito recessit, dicens : a Ego te sacrificare, non lascivire putabam. » ItaBrussonius, lib. II, cap. n. Et Cicero in *Pisonem,* dc Gabinio : « Erant compti capilli, ot madentes cincinnorum fimbriæ. » Et Tibullus, lib. HI, *eleg.* vi :

Jamdudum Syrio madefactus tempora nardo.

Hinc videtur quod Hebræi, a?que ac Romani, incesserint nudo capite; alioqui enim indecore illud perfusum fuisset unguento. Ita Sanchez.

Et nihil patiebantur super contritione Joseph. — Tigurina : *Neque illis dolet quod Joseph,* id est regnum Israel, *atteritur, q. d.* Non compatiebantur calamitati et paupertati multorum popularium suorum inter decem tribus, qu e hic a suorum regum patre cl patriarcha vocantur Joseph : nimirum hi optimates Israel ex rapinis pauperum se ditantes, convivantes et lascivientes, ærumnas populi tum privatas, tum publicas non curabant, ac præsertim instans illi Dei judicium ct excidium Assyriorum, persana consilia, per poenitentiam et emendationem vitæ, per preces, per leges pias et sanctas non conabantur ab eo avertere et amoliri. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus, Emmanuel, Mariana et Vatablus. Addit S. Augustinus, lib. *IV De Doclr. Christ,*cap. vu, *Joseph* pro quovis fratre et proximo hic poni : quia in fratribus, inquit, Joseph est celebris, vel in malis quæ pendit, vel in bonis quæ rependit.

Moralitcr, hic innuitur quod voluptatis filia propria ct genuina sit immisericordia, juxta illud Preu.xii, 10 : « Novit justus jumentorum suorum animas, viscera autem impiorum crudelia. > Ita Sodomitæ cx deliciis crudeles evaserunt, juxta illud Ezer/i. XVI, 49 : • Ecce hæc fuit iniquitas Sodomie, etc., superbia, saturitas panis, et abundantia , ct otium ipsius et filiarum ejus : ct (unde) manum egeno et pauperi non porrigebant; » quia putabant suo veniri, id csl gurgiti voluptatum, decessurum id quod in eos expendissent. Ex adverso piorum ct Sanctorum nota ct virtus est misericordia. Unde Sanctus hebraice vocatur TOTI *chosid,* id est misericors, ct eleemosyna solet vocari *justitia,* id est sanctitas, ut *Psalm.* exi, vers. 9 : « Dispersit, dedit pauperibus, justitia (id est misericordia, eleemosyna) ejus manet in sæculum sæculi.» Vide S. Chrysostomum, cone. l *De Lazaro.*

Ita videmus id quod deplorat hic Amos etiamnum subinde fieri, nimirum ut optimates et magistratus qui sua quærunt, suo genio indulgent, suis commodis student, œrarium in convivia expendunt, dies in epulis transigunt, rem pauperum et populi negligere, jura habere venalia, muneribus justitiam vendere, pauperes opprimere, atque, ut verbo dicam, rempublicamperdere, imo hosti, si is eam emere velit, prodere. Ila olim dc Roma luxu diffluente dixit Jugurtha, ait Brussonius lib. I,cap. i : « O urbem venalem, et cito perituram, si emptorem invenerit! » Nam, ut ait Pythagoras apud Laertium, lib. VII, cap. i, in civitates primo delici» irrepunt, mox saturitas, deinde violentia, denique excidium. Quocirca Sapiens, *Proverb,* cap. xxxi, 4 : « Noli, ait, regibus, o Lamucl, noli regibus dare vinum : quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. Et ne forte bibant, ct obliviscantur judiciorum, et mutent causam filiorum pauperis. » Et *Eccles,* cap. x, <6 : a Væ tibi, terra, cujus rex puer est, ct cujus principes mane comedunt. Beata terra, cujus rex nobilis est, et cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, et non ad luxuriam. » Huic enim dediti, tam temperantiam et castitatem quam famam perdunt, vitamque abbreviant, et mortem accelerant.

7. Quapropter nunc migrabunt in capite transmi- v^.t. grantium, — *q. d.* Optimates Israel inter primos capientur ab Assyriis; ipsi, quasi hirci gregis duces, ducent agmen captivorum euntium in Assyriam. Ita S. Hieronymus.

Et auferetur factio lascivientium. — *Factionem* vocal cœtum optimatum, qui in scelere, puta in rapinis, conviviis, luxu et lascivia, simul convivantes et computante^ conspirabant, *q. d.* Ipsi factiones et symposia instituunt : sed ego Deus illas dissolvam et dissipabo. Sepluagintii vertunt,

hinnitum : Et auferetur, inquiunt, *hinnitus ex Ephrcim*. Est metaphora ab equis : sicut enim equi avena bene pasti et saginati hinniunt et lasciviunt, ita et hi optimates. Hebraice est HITO *mirzach,* quod proprie significat convivium funebre in exsequiis mortui, *q. d.* Vestra convivia sunt funebria : quia ex rapinis pauperum quos emaciatis, itaque occiditis, ea instituitis. Unde Tigurina vertit : *Tuncrccedet convivium luxuriosorum;* Syrus : *Auferetur gaudium a principibus eorum;* Arabicus: Auferetur ranetas (ornatus et variegat® vestes) *ab equitibus;* Vatablus et Pagninus : *Tunc appropinquabit luctus extensorum,* id est eorum qui se extendere solebant in lectis eburneis, ut dixit vers. 4. Hebræum enim TID *sur* significat et recedere, et accedere ; Hebræi cnim verbum simplex usurpant pro omnibus compositis, eo quod iis careant.

Fictio witrJi sobUto «pi *t.*

Politice hic nota, ut factio et rebellio gentis tollatur, tollendos esse optimates : hi cnim facbonis sunt capita et duces. Id probe norat Tarquinius Superbus, qui nuntio dubiæ fidei ad filium nullas dedit litteras; sed, eo in hortum adducto, summa papaverum capita baculo decussit : quo facto nuntiato, filius intellexit quid pater vellet, nimirum præcipi sibi ut capita et optimates Gabinorum sibi resistentium demeteret, hoc est, vel occideret, vel in exsilium relegaret. Ita refert Livius, *dccad.* i, lib. II; Valerius Maximus, lib. VII, cap. iv ; Plinius, lib. XLVIJ, cap. iv et vm. Idem suasit Trasybulus Milesiorum tyrannus Periandro Corinthiorum tyranno, qui eum per nuntium rogarat quid facto opus esset ut securus regnaret? Respondit cnim ipso facto : nam nuntio in messem maturam adducto, summas frumenti aristas baculo decussit : ex quo cognovit Periander principum capita tollenda, si tyrannide potiri vellet. Ita narrant Aristoteles lib. Ill *Polit,* cap. lx, et lib. V, cap. x, et Laertius in *Periandro.*

▾en. s.

8. Juravit Dominus Deus in anima sua, — per animam et vitam suam, dicendo : « Vigo ego, n id est juro per vitam meam.

Detestor ego superbiam Jacob (Israelis), et domos ejus odi. — a Domos, » scilicet magnificas et superbas, quas ex usuris et rapinis redificant, cum patres ejus, Abraham, Isaac et Jacob in casis et tentoriis habitarint, quasi exsules et peregrini in terra, ac cives cœli. Unde hebraice est DWlNaræanoM, id est palatia. Ita Chaldæus. Ita Deus superbas domos Joakim regis detestatur, *Jcrem*. cap. xxii, 13, dicens : « Væ qui ædificat domum suam in injustitia, et cœnacula sua non in judicio ! Qui dicit : .Edificato mihi domum latam, el cœnacula spatiosa; qui aperit sibi fenestras, et facit laquearia cedrina, pingitque sinopide. » Hinc ei pœnam intentans, vers. 19 : « Sepultura, ait, asini sepelietur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem. » Et Isaias, cap. v, 8 : a Væ qui conjungitis domum ad domum! numquid vos soli habitabitis in medio terræ? » Vido ibi dicta.

Et tradam civitatem cum habitatoribus suis. — Hebraice : *Tradam urbem et plenitudinem ejus,* hoc est, Assyriis tradam Samariam et incolas ejus. Ili enim vocantur ejus plenitudo, quia eam suo numero et turba implent et replent. Per *civitatem* cnim intclligi Samariam probat Theodoretus ex eo quod agat de decem tribubus : has enim vocat Ephraim, Jacob et Joseph; harum aulem caput et metropolis crat Samaria. Ita et S. Hieronymus, Remigius, Hugo, qui tamen *secundo,* per *civitatem* accipiunt Jerusalem, quæ erat caput Jacob, id est duodecim, et postea duarum tribuum. Censent ergo excidium Jerusalem per Chaldæos, ac deinde per Titum et Romanos hic denotari. Uiramque expositionem conciliabis, si cum Lyrano dicas per civitatem synecdochice hic accipi civitates quaslibet Hebrreorum. Porro directe loquitur Propheta de Samaria et decem tribubus, indirecte et comitanter de Jerusalem et Judæis, uti dixi initio capitis.

9. Quod si reliqui fuerint decem viri in domo vtn». una, et ipsi morientur, *q. d.* Si qui Israelite in domo aliqua absconditi manus Assyriorum effugerint, aut ab eis ut pauperes, viles vel ægri derelicti fuerint, hi quoque in eodem domo peste aut fame morientur.

10. Et tollet eum (id est unumquemque eo- Vcn.it rum (ita Septuaginta), qui scilicet peste et fame mortui sunt) propinquus (Pagninus et Vatablus, *patruus)* suus, — ut comburat nepotis vel cognati sui cadaver, ossaque reliqua sepeliat. Hæc enim erant justa funebria, quæ propinqui cognatis defunctis persolvebant, tam apud Hcbræos, quam npud Romanos.

Et comburet eum. — Hebraice IDTOOl *umesarepho,* id est *et comburens eum : saraph* enim sive per *samedi,* sive per *sin* scribatur (hæ enim duæ litter® æquipollent), significat *comburere.* Unde angeli vocantur Seraphini, id est incendentes : quia Dei amore ardent, aliosqne accendunt. Hinc Tigurina vertit, *vespillo :* hujus enim erat cadaver curare, ct more gentis comburere ac tumulare. El Chaldæus : *Tollet eum ab incendio propinquus ejus ad efferendum.* Imperite ergo Rabbini reccntiorcs, quos sequuntur Pagninus et Vatablus, vertunt, *avunculus ejus.* Porro combusta fuisse mortuorum nbnl, Israclitarumcadaverapatctcxeoquodsubdit:«ut Orf ' '* efferat ossa » reliqua cx combustione cadaveris : ex quo patet Israelitas ad vitandum cadaverum cambur» fcetorem, putrefactionem, tabem et luem, ne binU scilicet illa pestem vivis afflarent, ea combussisse. Idem fecisse Romanos norunt qui Romam viderunt : Rom® enim in priscis sepulcris passim ingentes urnas testaceas conspicimus, in quibus cadaverum combustorum cineres servabantur. Græcos quoque cremasse defunctorum cadavera docent Thucydides, lib. Il, et Lucianus, lib. De *Luctu : a* Græcus, ait, exurit, Persa defodit. » Porro fuerunt hac de re divers® sapientium sen-

tentiæ. Nam, ut ait Servius in lib. XI *Æneid.* : « Heraclitus, qui vult omnia igne constare, dicit debere corpora in ignem resolvi : Thales vero, qui confirmat omnia cx humore procreari, dicit obruenda corpora, ut possint humore resolvi, 0 Rursum Varro, lib. *De Sepultura* : a Heraclides, ait, Ponticus plus sapit, qui præcepit ut comburerent, quam Democritus, qui ut in meile servarent (quasi resurrectura et rursum victura) : quem si vulgus secutus esset, peream, si centum denariis calicem mulsi emere possemus.» insuper Servius, in lib. III *Æneid.,* Romanos crematione funerum usos esse docet : a Romani, ait, contra faciebant comburentes cadavera, ut statim anima in generalitatem, id est in suam rediret naturam. » Et Ovidius lib. I *Trist.* eleg. iv :

Spiritus hic vacuas prius extenuandus in auras
Ibit, et in tepido deseret ossa rogo.

Et Silius Italicus, lib. X *in funere Pauli,* ubi ct causam assignat :

Hæc Libya : atque recens crepitantibus undique flammis,
Ælhereas anima exsultans evasit in auras.

Causam aliam dat Quintilianus,*dedam.x**. «Dixerunt, inquit, animam flammei vigoris impetum perennitatemque non ex nostro igne sumentem, sed quo sidera volant, et quo sacri torquentur axes, inde venire; unde omnium rerum auctorem parentemque spiritum ducimus, nec interire, nec solvi, nec ullo mortalitatis aflici fato; sed quoties humani pectoris carcerem effregerit, et exonerata membris mortalibus levi se igne lustraverit, petere sedes inter astra. » Chrisliani hanc crematione sustulerunt, tum ut Dei sententi© in Adam ejusque posteros late, *Genes,* m, magis se conformarent : « Pulvis es, et in pulverem reverteris; » tum ut naturam sequerentur, quæ sponte corpora defuncta in elementa sua resolvit ; tum maxime ut fidem et spem resurrectionis superstitibus ingererent. Ideo enim cadavera terne commendabant quasi in depositum, quod in die resurrectionis ea repetiturus sit Deus, ut resuscitet ct vivificet. Idem fecisse Judæos fideles verique Dei cultores, patet *Genes,* 1 , 3 el 25; *Josué* vm, 29; III *Peg.* xiii, 22; *Tobiat* i, 22; Josué, XXIX, 43. Excipio funera regum, quæ publica pompa cum aromatibus honoris causa cremabantur. Israelite vero etiam plebeiorum ossa cremabant, vel quia idololatrae gentium idololalrarum ritus sequebantur : vel quia in communi lue ct peste, camdcin reprimere igneque purgare, ne in superstites proserperet, conabantur. Cadavera ergo cum tabect peste comburebant (i). Post cremationem faciebant osMlegfam : cognati enim et amici ossa cremati colligebant, et in teneam, aream, argenteam vel marmoream urnam recondebant magna cura et cæremonia. Docet hoc Virgilios, *Æneid.* VI : OtfUgfl rjltu **

Omque lecta cado jecit Corinæus abeno.

Quin et suorum conjugum, fratrum, filiorum, parentum, si alibi defuncti essent, ossa in patriam revehebant. Unde Ovidius in Scythia moriturus, iu de suis ossibus præcipit, lib. 1H *Trist.,* eleg. ni :

Ossa tamen facito parva referantur in urna •
Sic ego non etiam mortuus exol ero.

Ritum hujus ossilegii describit Tibullus lib. HI, *eleg.* xx. *Primo* enim docet lecta fuisse ab amicis et propinquis :

Ergo ego cnm tenuem fnero mutatus in umbram, etc.
Mœreal hæc genero, lugeat illa viro.
Pars quæ sola mei superabit corporis, ossa,
Inciuclæ nigra candida veste legant.

Ubi *secundo,* docet collectores ossium funse incinctos, id est soluta fluxaque veste more mulie-

rem sensim invaluisse. De Sanie qnidem ejusque filiis certum esse, eorum cadavera ex muro Bethsan sublata, a Jabcsitis combusta esse et ossa sepulta. Verum singulare hoc fuisse videri, ex metu factum, ne sepulta modo cadavera effoderentur denuo a Phiîistæis nique ludibriis afficerentur (I Sam. xxxi, Ìì et seq.; cf. *ibid.* vers. 10). Cætera tria loca quibus probari velint cadaveri Hebræis combusta fuisse (II *Chron.* xvi, 14; xxi, 19; *Jercm.* xxxiv, 5), plane aliena esse, ut quibus agatur de combustis *aromatibus,* non cadaveribus... Si hoc loco cogitemus de cadaverum crematione, qualis Romanis in usu erat, pergit Rosenmuller, haud unum, opinor, emerget absurdum. Quod si enim in tanta mortuorum frequentia singulis non exhiberi potuerunt sua justa, adeo ul caro demortui interim fuerit putrefacta, ct vix ossibus haeserit, quis credat, *domi* carnes illas fuisse combustas, ut ossa saltem condi potuerint sepulcro? Quis, quæso, fœlor, si per singulas, aut saltem plerasque sedes, talo quid institutum? quis el quantus hic labor, lautam lignorum struem congerendi, quæ carnibus suffecerit absumendis? qui sumptus? quot lignorum caeduorum dispendia? quæ et quanta incendiorum illinc pericula? Annon expeditiori labore parari potuisset una uni, vel saltem pluribus capiendis fossa? Perpendat modo quis, quam caute in campum martium, aut extra urbem, intervallo bis mille passuum, aut sexaginia passuum a quavis casula, ob flammœ periculum, remiserint Romani, ne etiam fœlor molestiam crearci vicini© (vide ad Gold. Pancirolli *forum memor.* lib. III, noti. Salmuthi, pag. 339); quid vero factum putas, si in ©dibus privatis et simul quidem pluribus, arsissent busta?

Non obstantibus his Rosenmuller rationibus, Maurer asserit quemadmodum quod 1 Snm. i, facium narratur, singulari de causa factum est, sic hoc quoquo loco statuendum videtur, quo corpora mortuorum commode putantur comburenda dici metu contagionis. De omnibus impedimentis quæ exaggerat Rosenmuller, vales ne ex longinquo quidem cogitavit, inquit Maurer. Acquiescendum est igitur in *combustori** significatu, eoque confidentius quo incenior est illa *cicini propinqui* significatio.

(1) Rectius Rosenmuller sibi videtur vertisse, *et tollet cum propinquus ct vicinus ejus,* ita autem ut statueret, duabus causis so duci passus est. Una est, quod humaverint, non combusserint Hebræi corpora mortuorum. Justo fidentius asseruisse J. D. Michaelem, Ilebræos indo a Saulis tempore comburere mortuos empisse, cumque mo-

rum; ct atratos, hoc est nigra veste indutos. Insuper prius manus abluisse, dum ait :

PeríüKcqne pías ante liquore manus.

Tertio, in ossa collecta lac ct vinum infudisse, ac deinde in linteo ea ventilasse, ut humor vini infusi exsugeretur. Subdit enim :

Et primum annoso spargant collecta Lyæo
Mox etiam niveo fundere lacte parent

(ut aptentur circulo lacteo, ad quem heroum animas post mortem deduci censebant Romani, teste Cicerone in *Somn. Scip.) :*

Post hæc cubaseis humorem tollere ventis,
Atque in marmorea ponere sicca domo.

Quarto, in ossa immisisse odores et aromata, ac deuique lacrymas ;

Illic quas mittit dives Panchaia merces,
Eoique Arabes, dives et Assyria.
El nostri memores lacryini- fundantur eodem.
Sic ego componi versus in ossa velim.

Quinto, matres et cognatæ ossa prius in sinum colligebant, quam ea in urnam inferrent. Docet id Tibullus, lib. I, *cleg,* in :

Abstineas, mors atra, precor : non hic mihi mater,
Quæ legat in mœstos ossa perusta sinus.

Et Seneca, *Consol. ad Helviam,* cap. xi : « Modo in eumdem sinum ex quo 1res nepotes emiseras, ossa trium nepotum recepisti. »

Porro Augusti ossa, ait Suetonius in ejus Vila, cap. c, legerunt primores equestris ordinis, tunicati et discincti, pedibusque nudis. Hoc ultimum rcverentiie Augusti datum : nam nudipedes fuisse aliorum ossium collectores non legimus. Hæc Gentiles Gentilibus! quid jam faciant Christiani Christianorum, imo sanctorum et martyrum, ossibus et reliquiis? quo honore ea prosequentur?

Et dicet (scilicet propinquus, qui quasi vespillo, sive pollinctor c domo mortuaria sibi cognatorum extulit ossa ad sepulturam : a dicet, n inquam, cum a sepultura redierit) ei qui in penetralibus (id est incolæ) domus (mortuari® suos defunctos lugenti) : Numquid adhuc est penes te (aliquis mortuus, cujus ossa efferam et sepeliam)? Et respondebit (incola domus) : Finis est , — g. *d.* Omnes mortui elati sunt, nemo restat pruder me, qui meam orbitatem et solitudinem lugeo. Unde Syrus vertit , *et dicet illi : Non est, quoniam perierunt, pro co quod recordationem non facerent in nomine Domini.*

Sunt umen rationes a Rosenmuller allaUB, ol ideo retinendo combujtorû figuiticalionem, illam vocem inieltigelidam diceremus do iis qui circa cadaver sutTuinigatmne> faciebant chersi odoris pellendi causa.

it. Et dicet ki : Tace, et non recorderis nomi- Vert. n.
Nis Domini. — Quærcs, quis dicet? an incola domus, nn propinquus vespillo? Et cur? Primo, Chaldæus : Dicet, inquit, propinquus incolæ domus lamentanti suos defunctos : *Tace,* noli flere; defunctus enim tuus juste a Deo morte punitus csl, quia Deum non colebat, Deique nominis oblitus, eum non invocabat. Sic enim vertit : *Demove* (lacrymasct lamenta), *quia dum vita fruebatur* (cognatus tuus defunctus), *non fundebat preces in nomine Domini. Secundo,S.* Hieronymus cl Vatablus: Solebant, inquit, in lamentis et ærumnis, v. g. in funeribus nominare et invocare nomen Domini; Israelite vero adeo erant idolis addicti, ut nec in funere vellent Deum verum nominare ct invocare. *Tertio,* Lyranus, Sanchez ct Hibera censent esse verba incolæ domus, qui ex impatientia dicat propinquo eum solanti, et ut Dei opem invocet suadenti : Noli mihi refricare nomen Domini, ipse enim horum funerum et malorum omnium mihi est auctor. Ita ex impatientia delirant impii, cum, si saperont, in tribulatione ad Deum recurrerent, ct onme suum refugium in eo collocarent. Imo Gentiles in afflictione suis diis, quasi ejus auctoribus maledicebant, uti ctiamnum faciunt Sin® el Japones, qui deos suos flagellant. Sic / Eneas ob mortuam uxorem, *Æneid.* II :

Quem non incoMvi amens, hominumque deumque?

Sapienter enim Seneca, lib. VIII, *declamat,* a Diligentius, ait , dii coluntur irati, n Ita sapuit Job a Deo tot flagellis exercitus, cum dixit cap. xxiii,3: a Quis mihi tribuat ut cognoscam el inveniam illum, el veniam usque ad solium ejus? » *Quarto,* alii censent cx desperatione dici, *q. d.* Ne mihi nomines Deum , cumque invocare suadeas : perimus enim, actum est de nobis, nec ipsa salus si velit, nos servare possit. *Quinto,* Ruffinus censet dici ex omine cl terrore. Adeo enim malis a Deo inflictis perculsi erant, ut vel Deum nominare non auderent, formidantes ne, si vel eum nominarent, novam ab eo cladem et quasi novum fulmen exciperent. Unde Arabicus vcrlit: *Tacete, ut nonnominetis in* nomme (nomen) *Domini. Sexto,* Arias el a Castro censent esse verba Amos, qui hoc epiphonemate ærumnas hascc extremas concludat, *g. d.* Dicet propinquus incolæ domus lugenti suorum funera : Tace, ne fleveris : a Et ne recorderis,» id est, nam tunc recordari non licebit, « nominis Domini. » Tunc cnim tanta omnes obruet calamitas et afflictio, ul non lubeal, ncc liceat Deum nominare et invocare. Sic sirpe justo Dei judicio accidit peccatoribus, qui vitam in deliciis transigunt, et poenitentiam in mortem differunt, ut in morte tot curis, doloribus et angoribus opprimantur, ul Dei el salutis suæ obliviscantur. Omnes pene hi sensus probabiles sunt : secundus tamen, tertius et quarius planiores sunt. Porro contrarie vertit Pagninus ; *Nos enim sumus assucti commemorare nomen Domini, q. d.* Vespillo solabi-

tur incolam domus dicendo : Noli flere, sed de moro invoca nomen Domini (I).

VtfMî* <2. Quia eccb Dominus mandavit (id est ordinavit, disposuit, decrevit, ac sicut decrevit, sic ct cxsequetur, atque) percutiet domum majorem ruinis, et DOMUM MINOREM SCISSIONIBUS. — To *quia TCClC* coltrerei cum sensu tertio Lyrani jam dato. Verum generalius referri potest ad omnia procedentia , 7. </. Tantre clades et strages imminent tam Sioni quam Samariæ, quas a vers. I hucusque recensui, quia Dominus justus injuriarum suarum vindex «percutietdomum majorem, » id est regnum dôcem tribuum ac Samariam, «ruinis,» id est pleno interitu el perpetua captivitate, ut plane corruat et pereat regnum Israel instar testæ casu diffraclæ, quæ reparari et redintegrari nequit, a Domum minorem » vero, id est regnum Sionis et Juda», « percutiet scissionibus, » id est rupturas et scissuras ex eo auferet; partem ejus scilicet occidendo, partem captivando; sed has scissuras sarciet ct restituet per Esdram et Nehemiam, cum, annuente Cyro, captivos ex Babylone in Judæam remittet. Ita S. Hieronymus, Chaldæus, Remigios,Rupertos, Hugo. Lyranus. Riberaet alii. Unde Chaldæus vertit : *Et percutiet regnum magnum percussione forti, regnum* vero *minus piaga remissiori.*

Nota : *Pro ruinis* Pagninus el Vatablus vertunt» *rimis,* vel fissuris, quasi hic Deus minetur Samariæ terræ motum, quo domus tam magnre quam parvre findendæ, el rimas actura* sint. Hebraica est *resisin,* quod Marinus, Forslerus et a Castro vertunt, *stillis,* vel *distillâtionibus,* quæ causant rimas ct fissuras in domo, juxta illud *Cant.* cap. v, 2 : « Capul meum plenum est rore, et cincinni mei *resisin,* » id est distillationibus, ct « guttis noelium. » Senius est, ait a Castro, 7. *d.* Deus per Assyrios percutiet el subvertet omnes domos Samariæ, tam majores, quæ mullis constant habitatoribus, sigillatim illos interimendo, quam minores, quæ minus possunt resistere, simul et semel eas confringendo. Verum primus sensus jam datus, uti communior, ila verior et certior est. Unde hebræum reriiïn non tantum complutiones el distillationes, sed et fracturas et contritiones validas significat : ita enim vertunt Septuaginta, Chaldæus et Noster. Alludit enim ¡' 'Di *resisin* per *samedi* ad jW1 *reMtsui* per *tsude,* quod proprie fracturas et contritiones significat, omnium Ilebræorum consensu. Adde hic non agi dc unius Samariæ et decem tribuum, sed cl de duartun, id est omnium duodecim tribuum excidio. Hoc cnim significant illa verba vers. 15: « El conterei vos ab introitu Emalh usque ad torrentem deserti. » Hic cnim limes cl terminus ponitur non decem, sed duodecim tribuum, adeoque totius terræ promissae, uti dixi vers. 2. Ita S. Hieronymus. Porro causam tanti utriusque gentis excidii subdit, ejus scelera, quod scilicet justitia», rerumqne naturam et ordinem perverterit ct subverterit : ideo cnim lege talionis mereri, ul et ipsa utraque subvertatur ct intereat. Ait ergo :

13. Numquid currere queunt in petbis equi, aut v'n arari potest in bubalis? — Hebraice est : *Num current in petro equi? num arabit* (arator) in *bobus?* scilicet feris et indomitis, puta bubalis, uris, bisontibus; unde Noster vertit, *in bubalis. Nam* aliis bobus cicuribus et domesticis tam aratur, quam equis. Porro bubali olim tempore Amos, præsertim in Judæa, feri erant et indomiti, ut jugum et aratrum excuterent. Unde Martialis, lib. I :

Illi cessit otrnx bubalus atque bisan.

Jam vero in Italia videmus eos catcnus cicurari, ut subjugales fiant, jugumque cursus admittant, el aratris serviant. Sensus est, *q. d.* Sicut impossibile est ul in pétris currant equi, ct arent jugumque suscipiant bubali indomiti : ita impossibile est vos currere in via mandatorum Domini, quæ vobis dura et saxea videtur; aut subire jugum legis Dei : quia vos estis quasi bubali indomiti, jugum omne cxcutientes. Ha libertas libertate perit. Qui cnim renuit servire Deo, cui servire regnare est, serviet suis concupiscentiis, sureque prœfractæ voluntati et diabolo, quæ gravissima est servitus. Quocirca Christus› repudiatis Judæis jugi Evangelici impatientibus, quasi bubalis, elegit gentes quasi boves cicures et domitos, dixitque illis : « Tollite jugum meum super vos; » qui proinde vomere Evangelice doctrinæ et vitæ terrain infidelium proscindentes, fructum regno Dei operati sunt, mngnamque animarum massam collegerunt. Ita Rupertos, qui putat ab Amos hic prodici Judæorum, quasi bubalorum reprobationem : gentium vero, quasi cicurum, electionem.

Secundo, reccntiores passim repetunt *in petris,* sicquo facite ad quosvis boves hæc adaptant, hoc modo : *Numquid current in petra equi?* num*quid arabit arans bobus in petra? q.* d. Vos, o is-

(1) Postquam interroganti Illi qui foris est, sunt no etiam cadavera quae domo ederat, is qui intus est respondit nulla esse, hic ipse subjicere vult formulam grati Animi sensa le<Lanlem. quoti ipsi licuerit esse superstiti, vel, quod nodem redit, putat ille qui foris est, vello eum qui Intus est, talem formulam recitare. Fortasse in morem venerat apud Hebreos, recitare talia, quando efferebatur mortuus. Talia igitur grati in Deum animi verba cum superstes in eo eat ut recitet, vel in eo esse putatur ut recitet, ille qui foria est eum interpellans : *Tace,* inquit, *ncque cnim laudandum est nomen Jocer;* nam non est quod laudes Jovam , gratias agas Jovæ pro servata vita, nam *tibi* quoquo moriendum est, moriendum est omnibus ad unum!... Hic solus sensus, ut aptissimus per se est. sic maxime est conveniens ad ea quæ precedimi et subsequuntur. Versu 0 cnim, si vel decem unius farniliæ viri effugerint 0 manibus hostium, moriendum et ipsis esse dixerat, versu II autem, præmisst partícula *causali,* Jovam constituisse dicit, funditus delero sine discrimino omnes.

raelite, perinde agitis, ac si in rupe quis equum ad cursum, aut bubalum vel bovem ad arandum incitaret, hoc est, agitis omnia ordine inverso ct prepostero. Sicut enim ista naturæ repugnant, ita vos agitis repugnantia natura», rationi ct Deo : quia judicium, id csl justitiam, quæ naturæ, Deo ct rationi consona, dulcis est et placet, vertistis in peccati absinthium ct amaritudinem, quæ nature, Deo et rationi dissona, amara est et exsecranda. Ita Pagninus ct Vatablus. Rursum, a sicut non solent equi currere in petris, neque agricolæ araro in petrosis locis, cum nullus inde fructus sit sperandus; sic ex tam impoenitenti vita vestra, nequaquam felicitas erit speranda, n inquit Clarius. Unde Syrus vertit : *Numquid currunt supra petram equi, aut trahunt in ea aratrum,* vel *vomerem?*

Insuper contra naturam est equi, inquit Palachis, « currere super rupe, et conira naturam bovis est arare super eadem rupe; itidem contra naturam judicis est currere et arare super injustitia. Si cnim velint bos aut equus currere, vel arare super petra, frangent crura, cl pectora lacerabunt, n Paremia hæc ergo tria significat : *primo,* braelitas in sua injusta el prava vita prepostere laborare; *secundo,* inutilem laborem eumque molestum suscipere, ac rem impossibilem tentare. Sic ait Poeta :

Non profecturis littera bobus aras ;

tertio, laborem hunc non tantum fore inutilem eis, sed et noxium ac exitialem. Hic sensus facilis csl ct planus, ac valde Hebreo consonat. Similo proverbium est: « Fronti ocream, tibiæ galeam applicas. »

Huc pertinet expositio Sanchez, qui censet esse amplificationem ab impossibili. Cum enim quid inexspectatum aut valde absurdum fieri videmus, dicimus in rerum natura nihil fore jam impossibile factu, quasi dicat : Cum video quod braci Deum dulcissimum amaricarit, ct converterit in fel ct absinthium, quod videbatur impossibile, dico jam naturam rerum inverti, ut deinceps equi cursuri sint in petris, bubali araturi, quod hactenus credebam esse impossibile. Sic Ovidius videns se proditum ab amico intimo, quod putabat esse impossibile, ait jam nihil impossibile esse judicandum. Sic cnim canit lib. I *Trist.* cleg, vit :

Terra feret stellas, cœlum findetur aratro,
Unda dabit flammas, ct dabit ignis aquas.
Omnia natura prepostera legibus ibunt.
Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam ;
Et nihil est, de quo non sit lubetxU fides.
Hæc ego vati* inor, quia sum deceptus ab filo,
Laturum misero quem mihi rcbar opem.

El pastor ille videns Nisam Nympham speciosam nnprisse Mopso stolido, apud Virgiliani, *cclog.* vm :

Mopeo Nba datur : quid non speremus amantes T
Jungantur jam gryphes equis, avoque sequenti
Cum canibus Umida venient ad pocula dama».

Porro idem pressius hæc applicat Israeli, *q.* d. Non est, o Israelite, quod putetis civitates vestras esse inexpugnabiles ab hoste, sicut petræ sunt inarabiles ab equis cl bubalis : quia cum vos sceleribus vestris rerum naturam immutaveritis, ct Deum suavissimum in fel converteritis; pariter ipse soli loeique vestri naturam immutabit, facieique ut equi hostiles in petris vestris currere, casque subjugare, ac in iis bubali arare possint. Ikec expositio videtur concinna et plausibilis.

Tertio, S. Hieronymus, quem sequuntur Remigius, Albertus cl Hugo, censct Israelem ruinis, Judam scissionibus comparari, quia scissa domus sarciri potest, ruinæ vero debent reædificari, restaurari nequeunt : ruinas Israelis comparari equis, qui nequeunt in petris currere; scissiones Judæ comparari bubalis, qui silvestres boves sunt, et tam indomili, ut jugum cervicibus non recipiant, ct propter feritatem nolint arare, *q. d.* Vos, o Israelite, stolidiores, duriores et deteriores estis equis et bubalis. « Cum cnim hi naturam suam mulare non possint, vos mutastis naturam Dei, ut dulcem amaram faceretis, ct fructum justiliæ ejus in absinthium verteretis, quæ est herba amarissima.» Hæc expositio mutationem nature et repugnantiam non in Israelilis eorumque moribus, sed in Deo constituit, quod scilicet Israelite suis sceleribus irritando Dei naturam, quæ est ipsa clementia, eam quasi commutarmi in severitatem el vindictam acerrimam.

Quarto, RufTmus : Certum est, inquit, quod nec bubalus juga portet, nec per saxa equus sponte incedat; vos autem, qui vos ct juga discussisse, ct frena rupisse gaudentes, videbamini vobis esse equi in luxuria, in virtute et libertate bubali, rebus probate quod spebus hausistis, id est quod nullis subjaceatis imperiis. Quod cum utique in contrarium cadit, atque ad arbitrium hostium, porque itinera asperrima ingredimini, ac graves labores confracta cervice toleratis, confiteamini nccesse, nec equos vos esse, nec bubalos, nec quidquam presidi! ac virium ad opes vestras comparasse. Sensus ergo Ruffini hic est : O Israelita;, jactabitis vos esse liberos, quasi equos salaces ct effrenes, qui non in petris, sed in campis quo volunt, currunt ; et bubalos indomitos, qui jugum aratri excutiunt. At ego jugum captivitatis per Assyrios vestro collo imposui, cogoquc incedere cl currere per petras ct rupes, quasi mancipia in Babylonem. Ergo nnn estis equi effrenes, sed frena ti; non bubali indomiti, sed domiti et capistrati. Verum hæc expositio multa subaudit cl supplet, quæ in textu non habentur. Quocirca prima el secunda expositio magis píame sunt cl genuina».

Quinto, Septuaginta hæc omnia de equis, non de bubalis accipiunt. Verlunt cnim : Si *persequenturin petris equi, si tacebunt ad feminas?* Hebræum cnim CTMV *tacharos,* ct *arare,* ut vertit Noster, ct *tacere,* ut vertunt Septuaginta, significat. Rursum ipsi pro CD>np33 *babbekarim,* id est in bobus,

videntur legisse DOp33 *bannckcbim,* id est in feminis, ad feminas : utrobique enim hebraicos liltcræ sunt similes. Alludunt ad id quod vers. 7 verterunt : *Auferetur hinnitus equorum ex Ephraim,* pro quo Noster vertit : a Auferetur factio lascivientium. » Porro versionis Septuaginta hunc sensum dat Theodoretus : Sicut equi ad equas quas prospexerunt non tacent, sed adhinniunt ; sic hostes Assyrii in vos, o Israelite, expeditissimo impetu cl clamore, quasi hinnientes ad prædarn, irruent el grassabuntur. Tropologice S. Hieronymus, per equos accipit dæmones, qui formidant viros, insaniunt in feminas, id est homines molles et effeminatos: « Quando, ait, virilem viderint animum et Dei fortitudine roboratum, non audent accedere; quando vero effeminatam mentem unguentis ac deliciis enervatam, et in muliebrem versam mollitiem, statini insaniunt, et se tenere non possunt, et gestiunt ad libidinem. » Unde Arabicus vertit : *Qui exurere nimis faciunt equos in tcedio, ut sileant* (quiescant) *a feminis.*

Convertistis in amaritudinem judicium, et fructum JUSTITIA IN ABSINTHIUM. — *Judicium* Ct *justitia primo,* hic proprie accipi possunt, *q. d.* Pervertitis jura ct justitiam in judiciis, absolvendo divites nocentes ob munera, et pauperes innocentes condemnando : hoc cnim taxavit cap. iv, i ; *secundo,* generatili! pro eo quod aequum ct justum est, *q. d.* Proæquo facitis iniqua, pro justo injusta cl impia, pro honesto inhonesta, puta pro virtute vitia ct scelera.

ver» u. 14. Qui latamini in nihilo. — Hebraice, *in non verbo,* id est *in non re,* in nihilo, *in* eo quod *non est aliquid,* ut vertit Pagninus. Sed Symmachus, áXc^w;, id est *frxLslra,* absque ratione ct causa, 7. *d.* Qui exsultatis in vestris idolis, quæ sunt res nihili, aut in vanis fluxisque opibus ct voluptatibus, ac prœsertim in potentia hujus sæculi vestroque robore ac viribus, dicentes :

Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua ? — id est vires, animos el robur, quibus rcmpublicam tueamur et hostes invadamus. (Insuperbì vires, quas a Deo acceperunt, imo quas non habent, sibi arrogant. Humilius cl verius Psaltes, *Psalm.* xl iii, 6: « In te, ait, inimicos nostros ventilabimus cornu, cl in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis,» in nos. Est metaphora a lauris, quorum audacia et robur sunl in cornibus. Unde lauro rhinocerotem comparans Martialis in *Amphith.,* sic ait :

Namque gravem gemino cornu sic extulit ursum,
Jactat ut impositas taurus ad astra pilas.

Sic Horatius ait vinum addere cornua, id est animos viresque timido cl pauperi. Nam lib. HI, *ode* xxi, alloquens amphoram :

Tu, *ait,* **spein reducis tuentibus anxiis**
Viresque, el addis cornua pauperi.

Sic Plautus ait : « Cornutam bestiam petis, » id est, lacessis animosum et paratum ulcisci. Et Moses, *Deutcr.* cap. xxxni, 17, de Joseph ait : a Cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terrs. » Porro, quia opes dant animos viresque, suntque quasi cornua divitum ; hinc per *cornua* aliqui cum Chaldso hic intclligunl substantiam el divitias.

Tropologice, peccator lætatur in nihilo, id est Moniu in rebus frivolis el evanidis. Hinc peccatum vo- t*r. pacatur *nihil : primo,* quia ipsum esi res nihili, id est vana el nullius pretii vel momenti; *secundo,* mtfoob quia cilo voluptas ejus transit et evanescit; unde Psaltes, *Psalm,* lxxv, 6 : «Etnihil invenerunt om- nlww5fc nes viri divitiarum in manibus sues ; » *tertio,* quia peccatum peccatorem ducit ad nihil, id est ad interitum ct mortem, tum presentera, tura æternam; *quarto,* peccatum est nihil in genere moris cl virtutis, quod est bonum morale; peccatum cnim non est bonum, sed malum morale; *quinto,* quia peccatum est privatio boni : privatio autem non est ens positivum, sed negativum, puta nihil ; *sexto,* quia peccatum privat Deo, qui csl omnia et omnium opifex, sine quo factum est nihil : cum ergo peccatum el peccator sil sine Deo, sequitur ipsum esse nihil in genere moris, ¿Vudi S. Augustinum in *Soldoq.* cap. m et iv : « Nihil csl inors : nam per ipsam ad nihilum tendimus, dum nos nihil facere per peccatum non formidamus. Et jusle quidem hoc, Domine : nam dignа faclis recipimus, dum ad nihilum devenimus tanquam aqua decurrens ; quia sine te factum est nihil, et nos faciendo nihil, facti sumus nihil: quia sine te sumus nihil, per quem facta sunt omnia, sine quo factum est nihil. Væ mihi misero toties annihilato ! quia tu verbum per quod facta sunt omnia, et ego sine te, sine quo factum est nihil. » Et cap. v ; a Miser factus sutn, el ad nihilum redactus sum, el nescivi; quia tues veritas, cl ego non eram Iccum. Ad nihilum duxerunt me iniquitates : quia tu es Verbum per quod facta sunt omuia, sine quo factum csl nihil : el ideo sine te factus sum nihil, quia est nihil, quod ad nihilum ducit. Quæcumque per Verbum facta sunl, valde bona sunt. Quare bona sunl? quia omnia per Verbum facta sunt, etsiue ipso factum est nihil, quia nihil bonum sine summo bono est ; sed malum est, ubi non est illud bonum quod utique nihil est : quia nihil aliud est malum, quam privatio luminis. Malum ergo nihil est, quia factum non est; sed qualiter malum est, si factum non est? Quia malum privatio boni est, per quod factum bonum est : esse ergo sine Verbo, malum est ; quod esse non est, quia sine ipso nihil est. Separari ergo a Verbo, est esse sine via, sine veritate, sine vita; el ideo sine ipso nihil, et ideo malum; quia separatur a Verbo, per quod facta sunt omnia valde bona. Separari autem a Verbo per quod omnia fatta sunl, nihil aliud csl quam delicere, et a facto transire in de-

lectum, quia sine ipso est nihil. Quoties ergo a bono devias, a Verbo te separas, quia ipsum est bonuin : el ideo nihil efficeris, quia sine Verbo es, sine quo factum est nihil. » Et paulo post : « Si ergo nihil fui, cum sine te fui, quasi nihil fui, et velutidoluru quod nihil est, quod quidem aures habet, et non audit; nares habet, ct non odoratur, oculos habet, et non videt. » Sic Ezechiel de Tyro peccatrice ait, cap. xxvn : « Ad nihilum deducta es, et non eris usque in perpetuum. » Et de ejus rege superbo, cap. xxvm, 19: a Nihili factus es, et non eris in perpetuum. » Et Apostolus, *Galat.* vi, 3 : a Si quis, ait, existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse sc seducit. » *Septimo,* proprie et physice peccatum est nihil, quia adhœrel et lætatur in creaturis, easque opponit et antepouit Creatori: creatura; autem, si cum Creatore comparentur, sunt umbræ rerum, non verae res, ideoque sunt nihil. Dei enim essentia et nomen est : ‹ Ego sum qui sum, » *q. d.* Ego sum qU¡ soius habeo verum, plenum, solidum, æteriu ta*- nu,n et immensum esse; creaturae vero ame parir* n- (icipanl umbram tantum hujus veri esse, quia esse ipsarum tam est exile, diminutum, breve, fugax, instabile et caducum, ut si cum meo esse comparentur, potius dicendæ sint non esse, quam esse. Consequenter creatura: sicut non habent verum esse, sic uec habent verum bonum, sed umbram lanium boni : ens enim et bonum convertuntur; quale ergo et quantum est esse, tale ct tantum est bonum, quod intima entis est proprietas. Hinc Christus : « Quid, inquit, me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus, » *Luc.* cap. XTtii, 19, *q. d.* Tu censes me esse merum hominem, non Deum ; noli ergo me vocare bonum, quia vera bonitas, sicut et vera entitas, non homini, sed soli competit Deo. Hinc et philosophi docent Deum in nullo esse praedicamento ; quia pruidicaincnta sunt series rerum duntaxat creatarum. Deus ergo hæc omnia transcendens, solus unum verumque substantia: rerumque omnium pradicamenlum constituit, cujus respectu nostra praedicamenta, omnesque res eis contentae, sunt tantum umbræ, imo nihil. Quod dixi de bono, idem dico de veritate, sapientia, potentia, justitia, sanctitate uhisque attributis. Hæc enim in Deo habent verum esse, in creaturis umbram essendo duntaxat. Quocirca Deus in Scriptura vocatur a solus sapiens, » *Horn.* cap. xvi, 27; a solus potens, » I *Ttrnoth.* cap. vi, 15; « solus immortalis, o ibidem vers. 1G; « solus Dominus, » *Isaiæ* cap. xxxvii, 20; » solus bonus, solus præstans, solus justus, » 11 Jladiub. cap. 1,24; « solus plus,» Apoc. cap. iv, 4; a solus gloriosus, » I *Corinth.* cap. i, 17 , quia ipse solus habet veram, plenam, mercatam et immensam sapientiam, potentiam, bonitatem, etc. Peccator ergo, quia in creaturis delectatur, non in Creatore, hinc delectatur in umbra, in nihil, non m ente vero : sed quia hæ umbræ enaturarum in hujus vitae caligine homini cœco magnæ apparent, perinde ut, occidente sole, magnæ altæque cadunt dc montibus umbræ; hinc umbras hascc ipse admiratur et sectatur instar canis .E-opici, qui, visa umbra carnis in aqua, eam invasit (utpote quæ major carne apparebat in aqua), itaque carnem amisit, nec umbram obtinuit. Eia, Domine, aspiret dies tuæ claritatis ælcrnæ, et inclinentur umbræ hujus caliginis, vanitatis et mortalitatis. Eia, Domine, dispelle tenebras nostras, illumina oculos nostros, ut non umbras bonorum, opum et deliciarum, quæ quasi præstigiæ in terra aciem mentis nostr® perstringunt, sed ipsos veros honores, opes et delicias, quas in coelis, diligentibus te, abscondisti et preparasti ab æterno, fixo obtutu intueamur, amemus et ambiamus. Arnen.

Nota : Peccatum hebraico vocatur ptX *aven,* quod multa significat, scilicet mendacium, vanitatem, iniquitatem, laborem, fatigationem, afflictionem, idolum, nihil ct nihilum. Hæc enim omnia in se revera habet, imo reipsa est peccatum. Rursum px *men* per crasin est px *on,* id est dolor, nimirum peccatum in se contrahit paritquo omnem dolorem. Insuper px *aven* per crasin est px vel px, id est *en* vel *ain, hoc* est non, sive negatio entis omnisque boni. Hoc enim est peccatum, uti jam ostendi. Aven ergo est tenoni, hoc est, peccatum est filius, imo et pater doloris.

15. Gentem, — Assyrios, qui vastent Samariam; frais et Chaldæos, qui vastent Jerusalem, itaque totam Chananæam ; hujus enim terminus aquilonaris est Emath, meridionalis est torrens Ægypli, puta rivus ex Nilo derivatus de eremo veniens, qui Judaeam dividit ab .Egyplo, et inter Rinocoluram et Pelusium in mare influit. Unde alibi sæpe vocatur torrens Ægypli, aliquando torrens deserti, aliquando fluvius turbidus, id est Nilus, quia ex eo oritur et profluit. Ita S. Hieronymus, Remigius, Rupcrtus, Hugo, Lyranus et Arias. Alii tamen, utTheodoretus, Vatablus, a Castro, per gentes solos Assyrios accipiunt; censent enim hic agi tantum de Samariæ et decem tribuum excidio, atque alludi ad robur et potentiam Jeroboam regis Israel, sub quo prophetavit Amos. Hisce enim verbis obterit ejus animos et vires, de quibus dicitur IV *Ileq.* xiv, 28 : « Reliqua autem sermonum Jeroboam, et fortitudo ejus qua præliatus est, et quomodo restituit Damascum et Emath Judæ in Israel, nonne hæc scripta sunt, etc ?» Et vers. 25 : « Ipse restituit terminos Israel, ab introitu Emath usque ad mare solitudinis. » Huic prælidentiæ et robori Jeroboam et Israelis opponit se Deus per Amos, dicens totidem verbis, sed anlislrophis : Ecce ‹ go adducam Assyrios qui vastent Israel, ab Emath usque ad mare solitudinis, imo ulterius usque ad rivum Ægypli, et tunc videbunt quam infirma fuerit eorum firmitas, quam inane robur, quam vana el falsa praevidentia, cum eorum virtus in debilitatem,

gloria in conttirncliatn , jaclantia in gemitus el lamenta transibit. Utraque sententia ita concilianda est, ut dicamus Prophetam primario agere contra Samiriam et decem tribus, secundario contra Jerusalem et Judæos, uti initio capilis ostendi. Quœnam sit Emath, dixi vers 2.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Videt Amos *primo, locustam depascentem terram Israel. Secundo, ignem* in *illam immittit, sed utramque plagam dcprecans precibus suis avertit. Videt tertio, Deum deponere trullam sua cura et providentia, qua incrustare et conservare solebat murum Israelis, indeque Israelem ruere in interitum. Rursum, vers.* i0, *Amusias accusat Amos apud Jeroboam, quasi seditiosum, tique suadet ul in Bethel non prophetet ; sed redeat in Jerusalem. Cui respondet Amos se non esse Prophetam, sed armentarium, a Deo tamen jussum prophetare in Bethel : quod cum impedire velit Amasios, ex Deo intentat illi uxoris stuprum, liberorum necem, expilationem, exsilium, tolique Israeli captivitatem et excidium* (t).

1. Hæc ostendit mihi Dominus Deus: et ecce fictor locuste in principio germinantium serotini imbris, et ecce serotinus post tonsionem regis. 2. Et factum est : cum consummasset comedere herbam terræ, dixi : Domine Deus propitius esto, obsecro : quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? 3. Misertus est Dominus super boc : Non erit, dixit Dominus. 4. Haec ostendit mihi Dominus Deus : et ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus : el devorabit abyssum mullam, el comedit simul pariem. 5. El dixi : Domine Deus, quiesce, obsecro : quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? 6. Miserius esi Dominus super hoc : Sed et istud non erit, dixil Dominus Deus. 7. Hæc ostendit mihi Dominus : el ecce Dominus stans super murum litum, el in manu ejus trulla cæmcnlarii. 8. Et dixit Dominus ad me : Quid lu vides, Amos? El dixi : Trullam cæmenlarii. Et dixil Dominus : Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel : non adjiciam ultra superinducere eum. 9. Et demolientur excelsa idoli, elsanctificationes Israel desolabuntur : cl consurgam super domum Jeroboam in gladio. 10. El misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israel, dicens : Rebellavit contra le Amos in medio domus Israel : non poleril Ierra sustinere universos sermones ejus. 11. Hæc enim dicit Amos : In gladio morietur Jeroboam, el Israel captivus migrabit de terra sua. 12. Et dixit Amasias ad Amos : Qui vides, gradere, fuge in terram Juda; et comede ibi panem, et prophetabis ibi. 13. El in Belhcl non adjicies ultra ul prophetes : quia sanctificatio regis est, et domus regni est. 14. Responditquc Amos, el dixil ad Amasiam : Non sum Propheta, et non sum filius Prophctæ ; sed armentarius ego sum vellicans sycomoros. 15. Et tulit me Dominus cum sequerer gregem ; el dixit Dominus ad me : Vade, propheta ad populum meum Israel. 16. El nunc audi verbum Domini : Tu dicis : Non prophetabis super Israel, et non stillabis super domum idoli. 17. Propter hoc hæc dicit Dominus : Uxor tua in civitate fornicabitur : ct filii lui, et filio* tuæ in gladio cadent, et humus lua funiculo metietur : el tu iu terra polluta morieris, el Israel captivus migrabit de terra sua.

(I) Hoc capite incipit altera purs libri Amos, commiintiones continens figuratas, sive emblemáticas. Et bue quidem caput duas complectitur partes : *primo,* propheticam ; *secundo,* historicam.

Primo, visiones tres in controversiam adductio pro|>onuntur a Propheta populo : representaba! autem carum, *prima,* sub imagine famis ex locustis immissis orUe, vastationem cx Phulis incursioni) factam,ad Propbeta) tamen preces mitigatam, 1-3 ; *secunda,* sub imagine ignis magnam regionis partem absumentis, deportationem aliquot tribuum aTeglathphakisar tactam, ad easdem tamen preces cohibitam, 44>; *tertia,* sub imagine muri a cæmeulatto nun illiti, ct hinc collabenlis, ruinam regni ob subtractam Dei tutelam eversi, 7-9.

Secundo, impugnantur ab Amasia sacrificulo idoli in Bethel, 10-13; sed vindicantur a Propheta, qui *primo,* legationem sibi a Deo extraordinario delatam declarat, 14, 15; *secundo,* prophetiam jam factam repetit, 16; *tertio,* nova malorum fumili® sacrificuli instantium prædictiuno confirmat, 17.

Vírt i. 1. Ecce fictor loccstæ. — « Fictor, » id est figulus, plastes ct formator locustarum : hoc enim significat hebræum TJTP *iotser.* Alii legerunt aliis punctis TP *ietser,* id est figmentum, plasma. Unde Chaldæus vertit : *Ecce creatio locustarum;* Septuaginta : *Ecce fœtus locustarum;* Tigurina : Ecce *examen locustarum, q. d.* Vidi Deum quasi plasten, fingere ct formare ingens examen locustarum, ipsumque examen ab eo jam formatum et productum invadere terram Israel. Solus Arias vertit : *Fingens exactores.*

Porro hebræum 'JJ *gobe* significat *locustas,* eo quod elevent ct exaltent pedes, a radice rT3J *gaba,* id est exaltavit : *gobe* ergo, *q. d.* Gibbosi (et ut Itali dicunt, *gobi)* cruribus. Jam *gobim* plurale, in regimine habet *gobe.* Est enim hic quasi regimen genitivi, nimirum, a locuste in principio,» id est locuste principii, hoc est primi temporis germinantis ; tunc enim locuste teneram herbam et germen, quo mire delectantur, depascentes, ingens satis campisque damnum inferunt. Nota : Prophète non tantum per verba, puta per locutionem internam , excipiebant et audiebant oracula Dei, sed subinde etiam videbant ideas, vel species quasdam oculis, aut potius imaginationi suæ objectas, per quas quasi per symbola edocebantur a Deo de futuris rerum eventis. Ite enim species significabant et symbolice representaban! res futuras vcl arcanas. Sic Jeremías, cap. i, 11 et 13, vidit virgam vigilantem, et ollam succensam, per quæ significabatur Nabuchodonosor, qui quasi virga percussurus, cl quasi olla accensa combusturus erat llierosolymam. Sic Ezechiel, cap. i, vidit currum cherubicum , quasi solium gloriosum judicis et vindicis Dei. Sic Isaias, cap. vn, 20, vidit novaculam aculam, quæ representaba! As-yrios, qui quasi novacula rasuri erant terram Israel. Pari modo Amos hic vidit fictorem quemdam et plasten, qui agmina locustarum fingeret ct formaret, uti figulus fingit vasa vel animalia cx luto. Jam fictor hic est Deus, qui omnium animalium rerumque est creator ct plasmator : hoc enim significat hebræum Tï» *iotser.* Hic ergo examina locu-larurn, id est innumeros milites Assyrios, producit, et per turmas educit, ut terram decem tribuum depascantur el devastent. Locusta cnim habet speciem militis armati, volentis insilire in hostem. Similes locustas vidit Joci, cap. i, 4 ct 5, Joannes, *Apocal.* cap. ix, 1 et 2, ubi multa de iis dixi, quæ proinde hic non repetam. Porro Lyranus, Clarius, Vatablus et Arias locustas hic proprie accipiunt, quasi Deus famem et sterilitatem, ex frumenti corrosione futura a locustis, minetur Israeli, hoc non est improbabile: sub his tamen potius symbolice ¡nteÚigil Assyrios, qui populum corroserunt, id est occiderunt vel captivarunt. Unde Propheta, ejus clade ingemiscens , ail vers. 2 : « Domine Deus, propitius esto, obsecro : quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? » id est ad paucitatem redactus. Ita S. Hieronymus, Thcodoretus, Remigius, Rupertus, llaymo, Dionysius et alii passim.

Moraliter, nola rà *fictor* significare Deum artem Monti. et curam suam intendere in locustis efTonnandis, ter* B'" sicut figulus omnem cogitationem et industriam adhibet in excogitando et effingendo vase figu- conum- lino. In hisce enim animalculis elucet ars ct po- UlD tenlia divina : a Nec in ullo magis quam in his tota natura est, » ait Plinius lib. XI, cap. n. Nimirum locusta, apis, musca, etc., si naturam, organa, membraque omnia spectes, magnum mirumque est Dei opus et artificium : sin usum consideres, multo est majus. Nam Deus quasi mirus artifex, locustas ct muscas ita fingit ct format, ut per eas domet tyrannos ct reges potenlissimos (uti Pharaoncm) ac gravissima eis inferat supplicia. Hoc est quod ait per Jeremiam cap. xvin, 11 : a Ecce ego fingo contra vos malum, ct cogito contra vos cogitationem : » *fingo,* id est excogito et formo ita apposite, ut malum ct pama adarnussim culpæ vestræ respondeat, camque suo modo et modulo adæquet : sicut judex excogitat supplicium sceleri latronis congruum ct commensum. Vide Tertullianum, lib. H *Contra Marc.* cap. xxiv. Sciant ergo coloni, sciant cives, cum grando uvas percutit, cum aurugo segetes afflat, cum tonitru et fulmen agros siderant, cum locuste, crucæ, bruchi, etc., sata depascuntur, ea a Deo immitti : Deus cnim horum omnium csl factor el fictor. Quocirca ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum ejus, ut ad ejus nutum feriant peccatores. Itaque procellis hisce et creaturis non indignentur mortales, uti faciunt stolidi canes, qui lapidem quo appetiti sunt insectantur et mordent, non hominem jacientem : sed ad creatorem el vindicem, qui eas fingit el format, oculos convertant : ab eo veniam ct indulgentiam scelerum humili confessione efflagitent. Qui enim ipsi obstrepit et obmurmurat, majorem in se ejus iram provocat : « Nam cum culpa sua feriri se denegat, quid aliud quam justitiam ferientis accusat? » ait S. Gregorius lib. XXXII *Moral,* cap. v. Cogitet ergo illud S. Pauli, *Horn,* ix, 20 : « Numquid dicit figmentum ei qui se finxit : Quid me fecisti sic? »

In principio germinantium serotini didris, — id est in principio veris, cum omnia germinare solent per imbrem serotinum, id est vernum. In Hebreo est : *In principio cum ascenderet serotinus,* scilicet imber vernus, qui prima educit et crescere facit germina. Matutinus enim imber Hebreis est, qui mane, id est tempore sementis depluit in oclobri, ut semina riget, solvat et radicet in terra. Serotinus est, qui sero, id est tempore aristarum el messis, depluit in vere, ut aristas granis impicat, fecundet cl maturet. Aut potius hunc serotinum explicat, dum subdit : « Et ecce serotinus post ton-ionem regis, » *q. d.* Serotinum imbrem intelligo eum qui, postquam prima herba et gra-

mina luxuriantia detonsa essent pro fœno, ad alendos equos regios, depluit, facitque ul detonsa herba repullularet et recresceret, ac in culmos spicasque evaderet. Sensus est, *q. d.* Deus has locustas, id est Assyrios, finxit et emisit in terram Israel tempore verno, id est illo quo res Israelitico) a cladibus respirare, vernare, prosperari et in segetem ingentem crescere incipiebant, adeo ut Israelita) regi Assyriorum inonarchæ tam potenti rebellare auderent. Ita S. Hieronymus. Pro *serotinus* hebraice est üpS *lekesç,* quod proprie significat imbrem serotinum : hunc enim significat C'pbo *malcosç,* uti omnes Hebræi fatentur, quod ab eadem radice descendit, imo idem est cum *lekesç.* Pagninus tamen *lekesç* vertit : *Herba serotina;* Tigurina: *Herba renoscens ct repullulans* : per quam Valablus accipit fœnum autumnale, sive *cordum,* puta herbam quæ in pratis, po-lquam illa falce demessa sunt, succrescere solet, cstque apprimo commoda ovibus, sicut vice versa fœnum vernum commodum est equis, *q. d.* Locusta hæc involavit in fœnum autumnale, quo pasci solent oves, illudque depasta magnam famem et cladem intulit ovibus. Alii, ut Clarius, melius per herbam serotinam accipiunt, non autumnalem, sed vernam : eam nimirum, quæ post primam graminis luxuriem et copiam resecta ad alimentum equorum regiorum mox repullulavit, ac in spicas et culmos succrevit : et sic hæc versio cum nostra in idem redit. Sensus enim est, *q. d.* Deus finxit locustas in principio germinationis, quæ post demessionem in pabulum equorum regiorum factam, rursum imbre serotino repullulavit in culmos; ac tunc illam invadens locusta radicitus depasta est.

Allegorico S. Cyrillus in *Zachar.* cap. x, et S. Hieronymus in *Job* XXVIII, pluvia matutina fuit lex vetus data per Mosen, qua semina jacta per patres legis naturæ germinabant : serotina vero est lex nova data per Christum, qua semina legis veteris germinantia maturuerunt, ct ad perfectionem perducta sunt.

Et ecce serotinus post torsione» regis. — Ha legendum cum Romanis; non, *post tonsorem gregis,* uti legunt nonnulli : sicque explicant, *q. d.* Locust ‹• hæ de more eo tempore enatæ sunt, quo depluente imbre serotino segetes (quas depascuntur) succreverunt, et quo pariter tonderi solent oves, scilicet sub æquinoctium vernum, « in quo oves neque frigus, si lanam detraxeris; neque æstum, si nondum detonderis, sentiant, » ait Columella lib. VII, cap. iv. Verum legendum est, *post tonsionem regis,* non *gregis.* Hoc cnim significat Hebræum qhon IflN *achar ghizzi ammelech. Secundo,* Septuaginta pro I legentes affine J, scilicet pro »U *ghizzi, jjgog* vertunt *:El ecce bruchus unus Gog rex,* vel, ut Complutcnsia, *in Gog regem;* nam pro IDN *achar,* id est *post,* legerunt "jnst *achad,* id est *unus,* atque *lekesç,* quod prius verterant *serotinus,* æque ae Noster et alii hic veram.

tiint, *bruchus :* forte pro *lekesç,* legerunt ppb *tekcc,* id est *ligurio,* qui omnia lambit cllingit, qualis est bruchus. Videntur ergo Septuaginta bruchi innumerabilem multitudinem Gog genti wevissimæ comparasse, quæ terram Judream vastatura describitur, ait S. Hieronymus. Septuaginta sequitur Arabicus Antiochenus, qui vertit : *Ostendit mihi Dominus, cl* (quod) ipse *veniens cum pullis* (parvulis) *locusta, adveniens, currens. El hac est (pia ivit in terram Og regis Baton, ad comedendum herbam ejus.* Et vicinius Arabicus Alexandrinus : *lucusta congregata csl, ct effervet* (ebullit) *de valle prima in principio hiemis, ct ignis venit in fine astatis : ct ipse est Gog rex. Tertio,* Aquila pro *ghizzi* p?rperam legens **nip** *aza,* id est *Gaza,* vertit: *Ecce serotinus post Gaza regem. Quarto,* S. Hieronymus in *Comment,* vertit : *Ecce post serotinum tonsor* (sive tonsura) *regis,* sicque explicat : « Ostendit, inquit, Dominus Sennacherib regem Assyriorum cum infinita exercitus multitudine, instar locustm universa tondentis, esse venturam in principio imbris serotini, quando concia virent, et cunctarum rerum abundantiam pollicentur. Has autem locustas, quae primo vere volitabant, bruchus innumerabilis sequebatur, qui veniebat post imbrem serotinum, et appellabatur tonsor, vel tonsura regis, eo quod universa vastaverit Hunc tonsorem Isaias, cap. vu, 20, acutam novaculam vocat, et statini explicat vocatque regem Assyriorum : novacula igitur et tonsor regis, exercitus Chnldæorum est, qui in modum bruchi universa populatus est. » Locusta ergo est Sennacherib cum suis agminibus : post quem sequitur bruchus, id est Nabuchodonosor cum suis, qui relicta a Sennacherib vastavit. Ita et Theodoritus, Remigius, llaymo, Albertus ct Hugo. Aliter Rupertus et Ribera : Locusta, aiunt, est Salmanasar, qui decem tribus vastavit : bruchus est Sennacherib, qui duas tribus efflixit; sed, orante Ezechia rege, per angelum crsa sunt ejus castra.

Verum hæc omnia proprie ad decem, non ad duas tribus spectaro, colligitur *primo,* ex eo quod in Bethel, quro erat decem tribuum, prophetabat Ainos. Undo, vers. 13, ab Amasia inde jubetur egredi, cl pergere ad duas Iribus. *Secundo,* quia vers. 9, in tertia plaga comminatur regi Jeroboam ct Israeli excidium : ergo prima vcl secundaplaga nequeunt referri ad Sennacherib, qui duas tribus post excidium Jeroboam ci Israelis afflixit. *Tertio,* quia dua< priores hasco plagas a se intentatas Deus placatus precibus Amos suspendit et remisit. Constat autem cladem a Salmanasar et Nabuchodonosor reipsa Judæis fuisse inflictam, non autem suspensam, camque fuisse integram cl extremam ; nam Salmanasar decem tribus, Nabuchodonosor duas evertit ct abduxit. Denique in Hebræo et Latinis codicibus non habetur : *Et ecce post serotinum tonsor regis,* ul legit S. Hieronymus, sed vice versa ri. *post* transponitur, diciturquo : *Et ecce serotinus post tonsionem regis.* Qu® verba

?(..sum S. Hieronymi non admittunt, sed elidunt : siguificautenim serotinum imbrem non ante, sed post detonsam et demessam a ministris regis, pro ejus equis herbam, eam fecisse repullulare, ac tum in eam involasse locustam, ut eam depasceret, eo sensu quem jam subjungo.

Dico ergo hæc tantum ad decem tribus sp . tare : illarum enim tres clades ab Assyriis inflictas, sibi ordine succedentes, totidem visionibus prævidit ac prædicit hic Propheta. Unde ter repetit : «Hæc ostendit mihi Dominus. » Prima, quam hic describit, inflicta fuit a Pimi, qui primus e regibus Assyriorum Israelem invasit. Huic ergo singulæ hujus prophetiæ et visionis partes ex æquo respondent. Propheta eas concise enarrat, aut potius convolvit. Accipe eas explicatas et adaptatas. Vidit Amos *primo,* herbam primo germinantem et luxuriantem : illa significabat res Israelis efflorescentes. *Secundo,* vidit eam tonderi et demeti a rego : hic est Benadad rex Syriæ, qui valde afflixit Israelem, ejusque opes totondit, ct demessuit. *Ttrtio : a* Vidit serotinum post tonsionem regis, o hoc est vidit herbam a rego Benadad demessam, per imbrem serotinum, id est subsequenlem, repullulare et reflorescere. Id factum tempore Amos per Jeroboam lilium Joas regem Israel, qui suo roboro ct armis res Israelis afflictos restituit, ut patet IV *Regum,* xiv, 23. Inde *quarto,* vidit Amos in herbam repullulantem involare locustas a Deo formatas, eamque depasci. Id factum per Phul regem Assyriorum, qui regnum Israelis restauratum et restitutum a Jeroboam, invasit magno exercitu, regnante in Israelo Manahem, sub finein regni Oziæ regis Juda. *Quinio,* Amos prœvidens hanc locustarum, id est Assyriorum, irruptionem, precatur Deum ut cladem hanc ab Israele avertat; precatur et impetrat : « Miserius enim Dominus super hoc, dixit : Non erit. » id ita contigisse patet : nam Manahem ex tributo quinquaginta siclorum singulis capitibus iudicto, dedit Phul mille talenta argenti, quibus acceptis, Phul « reversus est, nec moratus in teira, » ut dicitur IV Jteg. xv, 20. Ita «Castro quoad rem, licet in modo non tam explicate, nec tam adæquatc.

v » 2. Er factum est : cuji consummasset (locusta) comedere HERBAM TBRitE. (« Cum consummasset, » id est empisset consummare : significatur enim actus inchoatus, non perfectus. Sic dicitur lue. cap. n, 21 : « Postquam consummati (id est cœpti sunt consummari) dies octo, » id est die octavo. Sensus est, *q.* d. Cum in visione vidissem locustarum agmen incipere depascere terram Israel, adeo ut videretur eam omnino depasturum, et int> llcxisscm a Deo per hoc significari, quod exercitus Phul ct Assyriorum plane expilaturus ct vastaturus esset terram Israel) dixi (ego Amos, tantam Israelis vastitatem futuram prœvidens, et ingemiscens) : Domine Deus, propitius esto, obsecro (miserere Israelis tui ita affligendi et atterendi, ejusque expilationem et stragem tantam averte. Causam subdit) : quis suscitabit Jacob, quia parvulus est ? — « Parvulus, » scilicet *primo,* numero, id est paucus; *secundo,* robore, quia infirmus et invalidus ; *tertio,* opibus, quia paup r cl miser. Sensus est : Quis eriget Jacob, id e>t Uraelom, si permittas Phul eum atterere, exhaurire et accidere? *q. d.* Nisi avertas, o Domine, ita hascestrages Phul, populus Israel ab coita accidetur et minuetur, ita fiet parvulus, id est paucus cl modicus, ut instaurari nequeat, sed intereat et pereat. Ita S. Hieronymus. Dicit, a parvulus est,» non quod jam esset : nam jam Israel per vires et arma Jeroboam recreverat; sed *est* ponitur pro *erit*. Dicit tamen *est,* quia in symbolo locustarum terram depascentium, jam eum parvulum, id est certo expilandum et atterendum ' ' I bat Amos.

3. Misertus Dominus, dixit : Non erit — hæc plaga locustarum quam vidisti, *q. d.* Ego exoratus tuis et aliorum Prophetarum precibus, plagam hanc a me comminatam revoco, faciamque ut non veniat locusta, id est Phul, qui vastet terram Israel. Ha contigit : quia vastationem imminentem avertit et redemit Manahem rex Israel, dando Phul mille talenta argenti, uti superius dixi. Hic verum est illud Themistoclis apud Plutarehum in *Apophthcg. :* « Periissemus, pueri, nisi petiissemus. » Perditus enim ad Deum confugiens, ab eo salutem et omne bonum impetrat; uti impetravit Themistocles exsul ct profugus a Xerxe rege Persarum, nuper hoste suo, cum ejus opem implorans, ab eo magnis donis ornatus ct ditatus est. Ita hic perditio Israelis praevisa a Propheta movit eum ad ardentes preces, quibus illi veniam opemque ac dona Dei conciliavit.

4. IIjic ostendit mihi Dominus. (Hæc est secunda Vc'4 'l ostensio Dei, et visio Prophetæ, qua vidit Deum judicem mittere ignem in terram Israel, qui prius abyssum, id est molem magnam aquarum, absumpsit; deinde partem terrae selectam, ac pari modo reliqua omnia combussisset, nisi Amos precibus suis iram ignemque Dei stitisset et repressisset. Hoc est enim quod ait) : et ecce vocabat judicium ad ignem Dominus. — Arabicus : *Vocavit in justitia ignem ;* Syrus : *Vocavit ad judicandum in igne,* per ignem. Sic et Septuaginta. Est prosopopoeia; tribuit enim Deus hic judicio personam quasi judicis, aut lictoris, quasi dicat : Deus judicium, id est sententiam suæ condemnationis ct ultionis quasi justum vindicem mittet ad ignem, quasi ad tormentum, ut scilicet ignem excitet, coque consumat terram Israel, et devoret *abyssum multam;* Tigurina, *abyssum profandam;* Pagninus, *voraginem magnam,* id est populi, domorum et opuin immensitatem ; *et partem,* id est portionem sclectamctbæreditariam. UndeetChalda-us vertit, *hæreditatem, q. d.* Deus sæpius variis suppliciis corripuit Israelitas ; at cum vidit illos non resipiscere, decrevit tandem rem ad ignem

reducere, et obduratos concremare. Ha Emmanuel, Mariana et olii.

Secundo, Hebræum 3H7 *larib* sic verti potest cum Tigurina et Aria ; *Et* ecce vocans *ad litem,* v» l *adjurgium in igne Dominus, q. d.* Deus juridico citavit, et in jus ad suum tribunal vocavit terrain Israel, provocans ad ignem ; atque illi litem intendit, ut ageret eam ream ignis, et ad incendium damnaret. *Tertio,* Vatablus vertit : *Et ecce vocabat Dominus ad litigandum cum igne, q. d.* Vocabat Dominus ad seso angelos ministros justitiæ suæ, ut judicio suo damnatos plecterent igne, hoc est incendio magno abyssum multam, id est multam terre regionem et partem, scilicet regiorum pratorum, absumerent.

Quæres, quodnam fuit hoc judicium ignis? Respondet Lyranus et Vatablus Deum immisisse m terram Israel ignem proprie dictum , aut, ut intra, l ui n- ingentem solis ardorem, qui abyssum, id t¡íquod? est mare Galilææ siccaret, ac magnam frugum fructuumque partem torreret et perderet. Talo fuit incendium quod sub Phaetonte rege contigit tempore Mosis, uli notat Eusebius in *Chron.,* de quo multa fingunt el fabulantur Poelæ.

Audi Ciceronem, lib. 11 *Officior. :* « Phaelonli, inquit, fdio Sol facturum se esse dixit quidquid optasset ; optavit ut in currum patris tolleretur : sublatus est ; atque is, antequam constitit, iclu fulminis deflagravit. Quanto melius fuerat in hoc promissum patris non esse servatum ? » Hinc dictus est Phaeton ¿irò ?««>;, id est a luce, et id est uro, ait Servius in illud *Æneid. N :*

Auroram Phaclonlis equi jam luce vehebant.

Et Ovidius, II *Metamorph.,* fuse fabulam enarrans ait :

Tunc vero Phaeton cunctis o partibus orbem
Aspicit accensum, ncc tantos sustinet astus :
Et mox arbitrio volucrum raptatur equorum.
Sanguine tum credunt in corpora summa vocato
zEttiiopum populos nigrum traxisse colorem.
Tum facta csl Libye raptis humoribus æstu
Arida.
Arsit et Euphrate?, Babylonius arsit Orontes.
Æstuat Alphæus, ripai Spercblades ardent ;
Quodque suo Tagus amae vehit, fluit ignibus auram.

El inferius Jovem fulmino afflantem Phietonlem ita pingit :

Intonat, el dextra libratum fulmen ab auro
Misit in aurigam, parilerquo auimaquo rotisque
Exuit, ci rævis compescuit ignibus igoes.
At Phaeton rutilos flamma populanto capillos
Volvitur in præccps, longoquc per aera tractu
Fertur.

Hoc est quod pater ei prodixerat :

Phaeton, pœnam pro munere poscis.

Secundo, Arias per *ignem* accipit postem, quam ait Deum immisisse Israeli. quæ abyssum, id est magnam pnpuli multitudinem , ct partem optimatum el principara absumpserit

Tertio , S. Hieronymus, Remigius, Ruperlus, Hugo el Ribera censent post cladem decem tribuum prima visione Amos præsignificatam, ac secunda ejus visione presignificari cladem duarum tribuum, et excidium ac incendium Hierosolymæ infligendum a Nabuchodonosore et Chaldæis. Nam cap. precedenti, vers. l et tî, significavit Amos se non tantum contra Samariam et decem Iribus, sed etiam contra Sionem et duas tribus prophetare. Hæenim devoraverunt abyssum, id est ingentem populi multitudinem clopum, quæ erat Hierosolymæ (ipsa enim erat quasi abyssus ct occanus hominum) ac pariem, id est templum : hoc enim erat pars et hereditas Dei, æque ac urbis sanclæ. Sed huic expositioni obstat *primo,* quod hoc capite directe contra decem tribus, non contra duas vaticinetur Amos, ubi ostendi vers. 1. *Secundo,* quod Amos orans hanc cladem precibus suis averterit : constat aulem cum non avertisse excidium Hierosolyma*. Hoc enim de facto contigit, urbique rcipsa inflictum est. Dices : Amos suis precibus impetravit ul hoc excidium sarciretur, scilicet ut Judæi post 70 annos Babylone redeuntes restaurarent Jerusalem. Respondeo : Id non sufficit. Nam Deus,flexus precibus Amos, dixit : « Sed et istud non erit; » quæ verba significant plagæ non restaurationem, sed omnimodam cessationem et revocationem, *q. d.* Plaga hæc a me comminala non eveniet, retinebo eam, ignem quem comminatus sum, non immittam.

Quarto ergo et genuine, judicium hoc ignis in Israelem exercuit Deus per Teglalhphalasar regem Assyriorum, qui post Phul quasi ignis ingenii ardore el ferocia invasit Israelitas, atque abyssum mullam, id est innumeram turbam populi, puta Iribus Ruben, et Gad, ac dimidiam tribum Manasse humiliore loco trans Jordanem, quasi in abysso sitas, insuper pariem illam insignem Israelis cis Jordanem positam, puta Iribus Nephtalim, Aser et Zabulon, abduxit in Assyrios, IV / kg. XV, 29, qui reliquas omnes pariter abduxisset, ac Samariam cum regno Israel evertisset, nisi Deus flexus precibus Amos ejus ardorem inhibuisset, ac reliquias Israelis conservasse!. Ila a Coltro.

Mystice, Christus judex vocabit judicium ad ignem, id est ignem ad judicium per hypallagen, ul ignis (piasi lictor ipsi in die judicii assis- l tat, ol damnatos ab ipso comprehendat et convolvat in tartara, juxta illud *Psalm,* xcyi , 3: « Ignis anle ipsum precedei, et inflammabit in circuitu inimicas ejus. » El *Psalm,* xl ix, 3: « Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida. »

Audi S. Gregorium, lib. XXXIII *Moral,* vi : «Judicium, ait, ad ignem vocatur, cum justitiæ sententia ad pœnam jam æternæ concremationis os-

tenditur. Et mullam abyssum devorat, quia iniquas atque incomprehensibiles hominum mentes concremat, quæ nunc se hominibus etiam sub signorum miraculis occultant. Pars autem domus Domini comeditur, quia illos quoque gehenna devorat, qui nunc quasi in sanctis actibus de electorum numero se esse gloriantur. »

7. 7. Hæc ostendit mihi Dominis. — Est hæc tertia hujus capitis visio, qua Propheta videt Deum quasi cæmentarium stare cum trulla in manu, qua murum Israelis oblinere et incrustare solebat, perlæsum jam scelerum Israelis, deponere trullam, ut significet se curam ct tutelam Israelis, qua eum suis legibus, fide ct cultu quasi muris, quos sua ope et defensione quasi trulla ct calce oblinere et roborare solebat, ob ejusdem idololitriam ct crimina deponere et abjicere; itaque eum resignare et tradere Assyriis, qui cum ferro flammaque vastent. Ita S. Hieronymus, Remigios, Haymo, Hugo, Lyranus, Ribera, Fernandius in *vision,* cap. xxxii, ct alii. Ubi nota maxima? Dei iræ pœnæque signum esse, cum ipse a republica vel ab anima cujusque abit, eam deserit et derelinquit : hoc enim ipso tradit eam hostibus, ulpote quibus illa sine Dei auxilio resistere nequit.

Super murum litum, — idcoque pulchrum aspectu, et firmum robore. Hinc et Aquila, ait S. Hieronymus, vertit à).iiçwar<, id est *stagnaturam,* vel inunctionem, aut illituram, qua murus stagnatur, id est inungitur, illinitur, incrustatur a cæmcntario per trullam. Theodotion verlit, nxo- id est *tabescentem.* Hinc el Rupeitus putat Amos hic prædicere excidium Hierosolyma per Titum ct Romanos. Verum obstat quod sequitur : •i Et demolientur excelsa idoli. » Tempore enim Titi, Judæi non coluerunt idola. Agit ergo Amos de excidio Samariie, post quinquaginta circiter annos futuro sub llosee, anno sexto Ezcchiæ regis Juda.

Nola : Murus litus est qui calce illinitur el incrustatur, non tantum ul sit clegantior, sed etiam idque magis, ut perseveret firmior contra nimbos cl procellas. Muri enim male illiti procellis quassantur, finduntur, et tandem in ruinam eunt, juxta illud *Ezech.* xui, tl : a Dic ad cosqui liniunt absque temperatura, quod casurus sit : erit enim imber inundans. » Trulla est instrumentum quo fabri lapides in fabrica componunt, ac calcem e vase hauriunt, et muro injiciunt illinuntque. Murus ergo illitus trulla Dei significat Israclcm, dum a Deo oblinebatur et incrustabatur, id est tegebatur, roborabatur et protegebatur, stetisse integrum ct invictum contra omnes hostium insultus. Porro trulla in manu Dei stantis super, id est juxta, prope (sic enim dicilur *Luca* iv, 38 : a Stans super (id est juxta) illam, imperavit febri ») murum, significat pervigilem jugemque Dei in tuendo Israele curam ac providentiam. Sicut enim cæmen'.arius cum trulla astat parieti, ex quo plu- via calcem dejecit, ut damna ruinasque omnes impacta trulla sarciat : ita pariter Israeli ab olim hucusque astitit Deus; sed jam offensus, ct quasi desperans de restauratione tam ruinosi muri, id est Israelis, ponit abjicilque trullam suæ curæ et protectionis, sinitque eum ruere in interitum. Unde ait: a Non adjiciam ultra superinducere, » superlinere trulla et inscrutare. Hebraico : *Non adjiciam ut pertranseam eum,* scilicet eum oblinendo , sarciendo et roborando, *q. d.* Non pcrlransibo illum impune, sed puniam et occidam cum. Sic enim ail cap. vm, 2 : « Non adjiciam ultra ut pertranseam eum. » Deus enim sua clementia, condonatione el gratia, quasi calce oblinit tegitque peccata, juxta illud *Psalm,* xxxi, I : a Reati, quorum remissœsunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata; » Hebraice : *Beati dimissi praniaricatione, et tecti,* vel *operti peccato.* Cuín vero Deus calcem et trullam ponit, sinit peccata cum peccatoribus quasi aperta et hiantia, ut pateant phiviæ et nimbis, id est divinæ vindictæ ab hostibus, a quibus dejiciuntur et aguntur in ruinam. Ha hic Deus ponens trullam Israelis, hoc ipso cum tradidit Assyriis. Significatur ergo hac depositione trulla?, ultima Israelis derelictio et strages, ac extremum excidium illi infligendum a Salmanasar anno G Ezcchiæ regis Juda. Unde symbolice Clarius per trullam et calcem accipit flagella ct clades Israeli impactas a Deo, ul resipisceret, ct rectus in fide culluque Dei consisteret. Has jam deponit Deus, quia cum obduratum et impœnitentem statuit omnino deserere, ct hostili ferro ignique tradere et resignare.

Secundo, pro *trulla* hebrœum -¡XI *auac,* quod hic tantum rcperilur, Rabbini et hebraizantes moderni vertunt, *perpendiculum plumbeum,* vel stanneum, aut normam et *amussim,* ad quam fabri ædificare solent, ul recta, aequalisct commensa sil fabrica et muri. Ila R. David, Lyranus, Paginons, Arias, Vatablus. Unde vertunt : *Ecce Dominus stans super murum perpendiculi, et in manu ejus perpendiculum ;* vel, ut Tigurina : *Ecce Dominus constitit super murum ad normam exstructum, et habebat normam in manu sua.* Quod eodem sensu, quem jam de trulla dedi, accipi potest, *q. d.* Dominus ponit, id est deponit, perpendiculum, ad quod ædificare et restaurare solebat murum Israelis, hoc est, Dominus deponit reipublicæ ct regni Israelis curam, sinitque illud ruere. Alii tamen, ut Vatablus et Arias, per perpendiculum, accipiunt Dei judicium, et just e vindictæ mensuram, quasi dicat : Deus pro circulo et curvatura suæ misericordia, applicuit Israeli perpendiculum suæ justitiæ, ul eum ex æquo pro sceleribus puniat, ut deinceps non misericorditer ei parcat, sed juste cum plectat. Unde Chaldæus verlit : Ecce *Dominus consistit super murum judicii, el coram illo erat judicium. Et dixit Dominus : Quid tu vides, Amos? et respondi : Judicium. Dixit ergo Dominus ad me : Ecce ego judicium exercebo in*

medio populi mei Israel, non *addam ultra ut dimittam eis.*

Tertio, Symmachus, Syrus et Septuaginta pro *trulla* hebrœum *anach* verlunt, *adamantem.* Aiunt enim : *Et stabat super murum adamantinum, et in manu ejus adamas. Et dixit Dominus ad me : Ecce ego impono adamantem in medio populi mei Israel.* Hebrœum enim *anach* nonnulli deducunt a radice *nacha,* id est percussit, ut *anach* sit idem quod *percussor,* qui scilicet alia omnia percutit et confringit, ac a nullo alio percutitur et confringitur, qualis est adamas. Hinc adamas symbolum cst dur* **isicii,** ac rigid®, irrevocabilis et inevitabilis vindictæ ; æque ac perpendiculum, de quo jam dixi. Idem significat sartago ferrea, quam Ezcchiel cap. iv, 3, scilicet firmum Dei decretum evertendi Jerusalem. Hoc enim opponit hic Israeli in sceleribus suis obfirmato et obdurato. Unde Arabicus Alexandrinus verlit : *Ostendit quasi hominem stantem super arcem de lapide adamantino, ct in manu (jus lapis exeo; et ego projicio hunc lapidem in medio populi mei Israel, et non addam requirere cum, ct peribit subsannatio.* Quare mirum est Arabicum Antiochenum pro adamante vertere *legem,* sensumque dare contrarium. Sic enim verlit : *Et ecce ipse murus stans suptr respicientes. Et dixit mihi Dominus : Quid est hoc quod vidisti? Et dixi : Est lex. Et dixit Dominus mihi : Ecce ego confirmo legem in medio populi Israel, ct non adjiciam declinare ab eo.*

Adjius œÆl› eu iti d*. crttnm «¿idam.

Sensus ergo est, *q. d.* Etiamsi animus, æque ac murus Israelis et Samariœ, sit durissimus el adamantinus, ego tamen ut adamas longe durior et fortior, cum confringam et conteram. Significat ergo adamas cuilibet potenti® etiam adamantin® oppositam esse Dei omnipotentiam, et vindictam quovis adamante fortiorem, juxta illud *Zachar.* vii, 12 : « Et cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem et verba, etc.: olfacta est indignatio magna a Domino exercituum, etc. Et dispersi eos per omnia regna quæ nesciunt : et terra desolala est. » Ita Ecrnandiusin *vision.* xxxtii. Simili modo Ezcchiel, cap. iti, 7, cum audisset a Deo : a Domus Israel attrita fronte est, et duro corde, » audit illico : « Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, et frontem luam duriorem frontibus eorum : ut adamantem et ut silicem dedi faciem tuam. » Malo enim nodo malus quærendus est cuneus, et mens ac facies adamantina adamantino malleo contundenda est. Ita Thcodoretus. Rursum, adamas significat rigidos, el ad misericordiam intlexiles sœvosque Assyrios; hos enim imposuit Deus Israeli quasi malleos adamantinos, ut cum contunderent. Sic Ovidius, lib. IV *Metamorph.,* dicit inferni aditus clausos esso adamante, vel, ut Virgilios, VI *Æncid.,* columnis adamantinis, ct Statius, lib. VII, regias Martis fores obserat adamanto ; ac Horatius Marti dat loricam adamantinam, id est invictam et omnia vincentem. Vide quæ de adamante dixi *Ezech.* m, 9.

Audi S. Hieronymum hic ex Xenocrate: < Adamas, ait, sui nominis lapis est, quem nos indomitum possumus appellare, eo quod, *primo,* nulli cedat materiæ, ne ferro quidem. Nam si ponatur super incudem el gravi ictu feriatur mallei, antea incus et malleus vulnus accipiunt, quam adamas conteratur. *Secundo,* Cum ignis omnia domet, et universa metalla consumat, reddit adamantem duriorem, ut ne parvulum quidem angulum vis nimii ardoris obtundat. *Tertio,* Vidi et in auro adamantem magnitudine milii, cumque vicinum consumatur aurum longo usu ac nimia vetustate, solus adamas non atteritur. *Quarto,* Nulla lima imminui potest, sed c contrario limam terit, el quidquid atterit lineis suleat. *Quinto,* Hic lapis durissimus et indomabilis solo hircorum cruore dissolvitur, ct missus in calidum sanguinem perdit fortitudinem suam (hoc tamen alii negant, ut dixi EsecA. m). *Sexto,* Est autem parvus el indecorus, ferrugineum habens colorem, ct splendorem crystalli. *Septimo,* Qualuor adamantis genera describuntur : primus est Indicus; secundus, Arabicus; tertius, Macedonicus; quartus, Cyprius, pro qualilate regionum plus vel minus duritiem possidentes. *Octavo,* Dicitur quoque in electri similitudinem venena deprehendere, ct maleficis resistere artibus. » Deinde hæc symbolice applicans Christo : a Talis, ait, est Dominus ct Salvator, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se œqualem Deo, sed semelipsum exinanivit, etc., factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. De quo Isaías scribit cap. lui : Non est species illi, ncque decor; vidimus eum, et non erat pulchritudo : despectum ct novissimum hominum, virum dolorum, et scientem ferre infirmitatem. Hic stat super murum adamantinum, id est super Sanctos et Apostolos suos, quibus donavit ut et ipsi adamantes vocarentur, ct a nullo superati dicerent : Quis nos separabit acharitatc Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare acharitatc Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Pe-s r im* Irus quoque qui erat fortissimus adamas, port® inferorum non prœvaluerunl adversus eum (hac decausa Pontifices romani gestant crucem ex adamante, ut moneantur crucis Christi et S. Petri, ac utriusquo fortitudinis adamantin®, eamque imitentur). Hic vir et Dominus qui stat super murum adamantinum, habet in manu sua adamantem, quia nisi Dei teneatur manu, et illius valletur auxilio, omnem perdit fortitudinem, dicente Domino in Evang. *Joan.* cap. x : Nemo potest rapere de manu Patris mei. Et in tantum robustus est ut dicatur ad cum : Si transieris per ignem flamma non comburet te, *Isaim* xLiu. Quanto-

que magis tentationibus creditur, tanto fortior fit, ct pro nomine salvatoris inter flagel! i Iretatur, Cumque a nullo superari queat, solo mortifer® libidinis calore dissolvitur. Hæc enim sanguinis hircorum el ipsius hirci dicitur esse natura, ut sit ad libidinem calidissimus, ct quod ignis edomare nequeat, solus illius dissolvat eruor. Ponit ergo Dominus hujusmodi adamantem in medio populi sui Israel, etc., ut omnia hrereticorum mysteria, domumque Jeroboam, qui primus populum Dei separavit, percutiat gladio atque subvertat.»

Hactenus S. Hieronymus, quem secutus est Viegas in cap. lix Apec. Comment. I, sect, n : Adamas, ait, est Christus in manu Patris; murus adamanbnus est Ecclesia, super quam est Christus. Pater ergo Christum quasi adamantem in medio gentium ac principum misit, quem tamen nulla potentia frangere unquam potuit; quam invidam fortitudinem ipse muro adamantino, id est Ecclcsi® sure communicavit, dicens S. Petro Ecclesi® capiti : « Tu es Petrus, et super hanc petram redificabo Ecclesiam meam, » *Matth.* xvi, 18.

Ven 9. Er demolientur (passive et adive, id est destruentur ct destruent, Assyrii) excelsa idoli. — a Excelsa,» intellige fana cl altaria idolis dicata, in quibus iis sacrificabant. Hebr. *excelsa Isaac ; Isaac,* id est Israelis, sive populi Israel, qui ab Isaac ct Jacob prognatus est, ita Vatablus; vel, ut Clarius ct R. David , dicuntur *excelsa Isaac,* quod in iis ad similitudinem et memoriam Isaac a patre Abrahamo immolati, filios suos idolis, uti Moloch, immolarent ct concremarent. Melius Septuaginta, Arabicus et Syrus, *excelsa Isaac,* vertunt, *altaria risus,* vel derisionis (Isaac enim hebraico risum significat, et a risu nomen accepit : quia nascens risum ct gaudium ingens sterilibus parentibus attulit), id est ridicula ct deridenda, hoc est *excelsa idoli,* ut vertit Noster; idola enim hebraice vocantur *aven,* id est res van®, levieul®, ludiera;; ct *clílím,* id est deicidi. sive dii leviculi cl ridiculi. Sic Jeremías, cap. x, 15, idolum vocat a opus risu dignum. » Et cap. 1 i, 18 : a Vana, ait, sunt opera (sculptdia idolorum) et risu digna. » Quil enim magis ridiculum, quam inanime idolum cx ligno, rere vel auro manu hominis efibrmaluin, restimare et colere ut deum, ut numen, quod omnia cognoscat, creet et gubernet? Vide Baruch toto cap. vi. Alit r Theodoretus ; censet cnim cras *risus* dici, quod idololatr® apud eas conviviis, hilaritati, riribus, cantibus ct lusibus vacarent, juxta illud Erodi xxxn, 6 : a Sedit populus manducaro, et bibere, el surrexerunt ludere. »

ET SANCTIFICATIONES ISRAEL DESOLABUNTUR. — «Sanctificationes,» hebraico ’ünpo *micdesce,* id est wn *'uaria,* puta templa vitulis aureis in Dan et Bethel aliisque urbibus consecraba : qu® enim paulo ante vocavit *excelsa idoli* ab objecto, hic a subjecto vocat ‹ i>i<-tuaha Israel. Ita Lyranus, Vatablus, Arias et alii; licet Septuagiuta vertant, *sacrificia;* Chaldæus, *sacra.* Remigius, Hugo et a Castro intelligunt ipsa idola, puta ipsos vitulos aureos. Verum hebrreum *micdesce* proprie significat *sanctuaria,* id est templa. Significat ergo Assyrios combusturos templa vitulorum ct idolorum Israelis, in quibus Deum ad iram ct remulationcm provocaverat.

Et consurgam super domum Jeroboam in gladio, — *q. d.* Trucidabo posteros Jeroboam, ejusque stirpem regiam exscindam. Jeroboam hic non est filius Nabat, auctor regni, schismatis ctidololatrire; sed alter eodem nomine, filius Joas, nepos Jehu, pater Zacharire. Id ita contigisse patet; nam Zacharias, filius Jeroboam, occisus est a Sellum, qui regnum ab ejus familia ad suam transtulit, IV *Reg.* xv, 13,uli Jehu ejus proavo interminatus erat Deus, IV *Rcg.* x, 30. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus, Lyranus ct alii. Quare minus recte, ct nimis ample Theodoretus per *domum Jeroboam* accipit totum regnuin Israel, *q. d.* Regnum Israel cum suo rego Hosee exscindam per Salinanasar, unno 0 Ezechiæ regis Juda. Nam Hosee, ultimus rex Israel, non fuite domo et stirpe Jeroboam. Hrec enim jam succisa erat in ultimo ex ca, rege Zacharia.

10. Er misit Amasias sacerdos Bethel ad Jero- Vml :» roam.-—Amasias pontifex idolorum, puta vitulorum aureorum in Bethel, timens ne populus Israel oraculis et minis Amos perculsus idola abjiceret, et cultum veri Dei amplecteretur, itaque sibi oblationes et victim® vitulis offerri solita; decederent, ipsequo pontificatu, forte etiam vita, privaretur, tanquam pseudoponfifex et pseudopropheta, hac de causa accusat prophetam Amos apud Jeroboam regem, tanquam seditiosum et regni perturbatorem, quasi qui populum a Jeroboam avocare, ct ad sceptrum Juda traducere ct revocare moliretur. Ita faciunt hodie hærelici et politici in Anglia, Ilollandia, Bohemia, etc., qui catholicos et sacerdotes insectantur, cosque apud magistratus accusant ct calumniantur, reosque perduellionis agunt, quasi qui prretextu religionis reges ct principes solio suo deturbare, aliosque reges et principes catholicos inducere moliantur , et ad id plebem sollicitent. « Rebellavit, inquiunt, contra te » novus hio « Amos; »et in Septuaginta, ü·jt t jc&xí, id est *congrcgationesct conjurationesfacit contra te* : omnes cnim congregationes ad verbum Dei, ctad Miss® sacrificium, reslimant esse conjurationes contra magistratum et statum politicum.

11. IIEC ENIM DICIT AMOS : IN GLADIO MORIETUR Vtrt. Jeroboam. — Mentitur pseudopropheta. Non enim dixerat Amos : » In gladio morietur Jeroboam;» sed, « Consurgam super domum Jeroboam in gladio, » scilicet occidendo, non ipsum Jeroboam, sed ejus filium Zachariam, ut dixi vers. 9.

12. Et dixit Amasias ad Amos. — Cum videret vu*.#» Amasias pseudopropheta regem Jeroboam suis criminationibus contra Amos non moveri, eum-

que ut Prophetam habere ac revereri, aggreditur ipsummet Amos, leni oratione et adulatione suadens ei ut, relicta Bethel, transeat in Judam : Noli, ait, mihi hanc facere injuriam, cum ego tibi non sim injurius; noli invadere parochiam et dioecesin» meam, ego non invado tuam; noli populum meum a me avocare, ego non avoco tuum. Ego pontifex ct propheta sum in Israel cl Bethel : tu ex Thccua urbe Judæ oriundus Judæus es; vade ergo ad tuos Thccuitas, ago prophetam in Juda; nil tibi cum meis Bethclitis. Hoc est quod sequitur' :

Qui vides (id est o videns, o propheta Amos), FUGE in terram Juda, — *q. d.* Ego tanquam amicus tibi amico suadeo fugam, quia in Bethel el Israel, ulpole urbe ct regione idolorum, rex ipse cæterique omnes idololatræ tibi parant insidias, nccemquc machinantur. In Juda vero securus eris, ac in pretio el honore habeberis, utpolc Propheta Domini.

Comede (ergo) ibi panem,—id est ibi exerce munus prædicandi, cx coque alimoniam ct lucrum capta, uti ego capto in Bethel, *q. d.* Quiete et laute ibi vive ex tua prophetia, ac sino me pariter in Bethel pacifice et splendide vivere cx meo sacerdotio , oblationibus et victimis idolorum ; nec mihi hanc offam tam pinguem c faucibus eripias. Ita S. Hieronymus, Hemigius et Lyranus, Addit Arias, *q. d.* Fuge in terram Juda, ul ibi habeas panem, ac evadas famem quam Israeli obventuram vaticinatus es.

U ; U. 13. Er in Bethel non adjicies ultra ut prophetes, quia sanctificatio (hebraice ïnpo *mirdasç,* id csl sanctuarium) regis est, et domus regni est, — *q. d.* Belhel est locus sanctus dicatus vitulis aureis, in quo rex habet suum palatium, æque ac templum et basilicam, in quo eosdem colit, quod est quasi domus sacra et fanum totius regni, ad quod orationis ct sacrificii causa confluunt omnes Israelita cx toto regno decem tribuum. Bethel ergo est locus sacer, quem rex suis idolis sibiquo segregavit cl sanctillcavit. Si igitur videat ipse ct populus te contra illud illiusquc deos vaticinari, plane metuendum est no capiat ct occidat te. Quare consule tibi, ct migra cx Belhel in Judam. Ita Hemigius, Albertus ct Arias. Nota : templa a regibus in palatio, vel juxta palatium, aut alibi, pro toto regno regio sumptu ct magnificentia (edificata, dicta sunt basilica:, *q. d.* Regales, scilicet domusct delubra; cnim Græcis est rex. Ita Constantinus Romæ palatium suum Lateranum in templum convertit, indeque vocata est basilica Lateranensis et Constantiniana.

Secundo. Belhel erat sanctuarium regis, quia a Jeroboam filio Nabat, primo rego Israel, in Bethel erecti sunt vituli aurei, cisque templum erectum, III *Beg.* Xu, 32. Ha Lyranus et Arias.

Aliter S. Hieronymus; per regem enim accipit deum, puta Baal, sive Jovem, qui est « rex hominumque deumquo, » *q. d.* Bethel regi, id est Baal, est sacra et dicata, ne ergo in illam Deum Juda, utpote alienum el contrarium, concionando inducas.

14. Respondit que Amos, etc. -.Non sum propheta. — Septuaginta: *Non eram Propheta,* scilicet ex arte, instituto ct professione mea, *q. d.* Officium meum non est prophetare, sed pascere armenta: Dominus tamen ab iis me abripuit, ut hæc vobis prophetem et annuntiem, quo peracto, rursum rediturus sum ad mea armenia. Alii enim propheta, sive prædicatores, a puero vel a Deo, vel a parentibus, vel ab aliis prophetis el prædicatoribus instituebantur et docebantur prophetaro, id est praedicare. Amos vero a nullo fuerat institutus, nullas ejusmodi scholas frequentarat; sed ab armentis subito raptus est a Deo, faclusque Propheta : ita S. Hieronymus, Albertus et Arias. Aliter S. Gregorius, lib. Il *Moral,* cap. XL, Remigios ct Hugo : putant enim eo tempore quo dixil hæc Amos, recessisse ab eo spiritum prophelioe, ut vere dixerit Araos : « Non sum Propheta, » id csl nunc non habeo, non sentio spiritum prophetiæ. Ilie cnim spiritus per intervalla prophetas corripiebat, docebat, movebatque ad prophetandum : non enim erat permanens el stabilis, sed transiens ct abiens. Verum de hoc non agitur hic : nec enira Amasias postulabat ab Amos, ne hoc instanti, sed ut deinceps nunquam amplius prophetaret in Bethel contra vitulos aureos. Prior ergo sensus genuinus est, cui adde *fecundo :* « Non sum Propheta, » *q. d.* Ex arte prophetandi non vivo, non aucupor lucrum, ut tu facis, Amasia, quia vivo cx meis armentis. |ta Sanchez. *Tertio,* alii, *q. d.* « Non sum Propheta, » vestitu el habitu, quia vestitum meum rusticanum ul rusticus retineo. Propheto cnim proprium habebant habitum, puta saccum ct cilicium , *Zachar.* cap. xiii, 4 (1).

Sed armentarius ego sum, — puta pastor boum, camelorum, mulorum, equorum ct similium majorum animalium. Hæc enim vocantur armenta, quia idonea sunt ad opus annorum, ait Festus : vel, ut Valla, ab *arando,* quasi aramenta, indeque per crasin armenta. Unde Aquila, Symmachus el Theodolion vertunt fcuxsXcc, id est, ut Arias, Aln0< fuit ir- .;'iho.

(i) Licol Maurer satis confidenter dicat horum verborum vim veram non perspexisse interpretes, non contemnendam putamus hanc interpretationem ab illo datam : « Sensus hujus et sequentis versus hic est : Falsus es, sacrificulo, quod nio vatem dixisti, et munero me fungi putas, ex quo idonea merces mihi redeat (vers. IS); nequo cnim ex ordino prophetarum ego sum, prophetarum in scholis institutus, ofli< ii publici causa docens et habens unde bene vivam ; sed opilio ego sum in ro tonui natus, qui no cogitavi quidem do prophetico munere inter vos colendo, donec ad id obeundum vis divina me impulit. » Propulsat igituratquo dissolvit falsissimam ct nefandam sacrificuli Hethelensis criminationem coiero se mercedis causa inunus propheticum (israehticorum more prophetarum, vide *Otee* i, 1.)

òuiu/cus; unde Bucolica vocantur carmina ruralia pastorum apud Virgilium. Hoc cnim proprie significat hebræum ipi3 *boker,* a radice np3 *bacar,* id est bos, *q. d.* boum custos. *Secundo,* Septuaginta vertunt ««¿U;, id est *caprarius,* sive pastor caprarum ; S. Hieronymus, *opilio ,* id est pastor *ovium*, ul vertit Arabicus, qui addit, *et agricola.* Nam mox ait Amos : a Et tulit me Dominus cum sequerer gregem, » hebraice JWrt *hatson,* id est oves, vel capras. Grex enim proprie est ovium, caprarum, porcorum, et similium minorum animalium. Ita S. CyriUus, Pra-fat. *in Amos :* « Amos, ait, fuit opilio, paslorilliis moribus ct institutis educatus. » Et Nazianzenus, *orat.* 25 : « Quid ait Amos : nonne caprarius erat, morosque carpebat, cum Prophetæ illi delegatum est munus? » Hinc patet Amos et bubulcum fuisse, ct caprarium, et opilionem. Nec id mirum : solent enim bobus et vaccis immisceri capræ et oves, cum iisque ire ad campos pabulatum. Unde Ovidius, IV *Metamorph. :*

> **Mille** *greges illic,* **totidemque armenta per herbas Pascebant.**

Et Virgilius, III *Georg. :*

> **Hæc satis armeniis; superat pars altera cura, Lanigeros agitare greges hirtasque capellas.**

Porro officio Amos apte respondet ejus nomen : radix enim ODJ/ *urnas,* significat *onerare:* inde Amos, ait S. Hieronymus, epist. *ad Paulinum,* idem est quod *onustus,* scilicet gregibus ; vel *onerans* el exonerans, scilicet boves et armenta.

Moraliter, disce hic Deum eligere infirma et stulta mundi, ut in cis ostendat suam sapientiam et potentiam, ac per ea confundat sapientes et potentes mundi. Ita elegit pauperes, rudes et viles Apostolos, per quos fidei suæ totum subegit orbem. Ita S. Joannes Baptista secutus humilitatem et verba Amos, negavit sc esse prophetam, diceus se meram esso vocem : « Ego, inquit, vox clamantis in deserto : Parate viam Domini, » *Matth.* m, 3. Quocirca a Christo meruit vocari plusquam Propheta, lucerna ardens cl lucens, hominibus major, par angelis, imo angelus, *Matth.* xi, 9, 10,11.

Pulchre S. Augustinus, serm. 59 Dc *Verbis Domini :* « Veni, ait, tu pauper, nihil habes, nihil nosti ? sequere me, tam largo fonti vas inane admovendum est. » Et S. Hieronymus: Quia, ait, Amos humiliavit sc dicens : Non sum propheta, sed armentarius, hinc meruit illico spiritu prophetico donari contra ipsum Amasiam, cui dura ex Deo supplicia libere intentavit. Hic verum est istud *Psalm,* vm, 3: « Ex ore infantium et lactentium (rusticorum el rudium instar infantium) perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem. »

Vl lucaxs sycomoros. — Sic et Thcodotion et Septuaginta. Id tripliciter accipi potest. *Pruno,* *q. d.* « Vellicans, » id est vellendo evellens ct decerpens folia sycomororum, casque defrondans, ut earum frondibus pascam mea pecora. Ita Remigius, Albertus et Hugo. Tria , inquit Servius in I *Æneid.,* sunt frondatorum genera: « Frondator , qui arbores amputat, ct qui e frondibus manipulos facit hiemis tempore, animalibus ad pastum offerendos; ct qui manibus vitium folia avellit, quo ardor solis uvam maturiorem reddat. » *Secundo,* « vellicans , » id est avellens et colligens ipsos fructus sycomororum, puta ipsa sycomora, ut iis vescar. Ita Pagninus et Tigurina. Unde aliqui hebræum obl3 *boles* vertunt, *comportator, collector* sycomororum, quasi *boles* per metathesin idem sit quod baio *sobel,* id est portans, comportans. Hic Aquila vertit, iyrovw» *wupif'-'j;,* id est *scrutans sycomoros;* Symmachus, ‹7.“y «rjxajxwcuî, id est *sycamina,* vel sycomoros. *Tertio* et proprie, « vellicans, » id est unguibus ferreis incidens et scalpens sycomora, et, ut Ilcsychius ait, *pungens ,* ul matura fiant : sycomora cnim, quia dura œque ac amara admodum sunt, incidi scalpique solent, ut a solo penetrentur, maturescant ct dulcescant, teste Theophrasto, Athenæo et Dioscoridc, lib. I, cap. cxl iv; alioqui a culicibus corrumpuntur, ait S. Hieronymus, idque ad hoc, ut iis vescantur tum boves mei, inquit Vatablus, tum ego ipse, *q. d.* Ego non propheto spe panis et lucri, ut tu facis, o Amasia, sed sycomoris agrestibus contentus victito. Hæc mihi ad victum sufficiunt; quocirca mensis ct bursis alienis non inhio, ut tu.

Sycomoros. — *Sycomorus,* vel inverse *morosycus,* sjtro»- aut feminine *sycomorea,* dicta est a «vxn, id est «““¡M *ficus,* et id est *morus,* eo quod arbor hæc ficui similis sit fructu,moro vero foliis, aut a per mega, id est fatuus, *q. d.* ficus fatua, quod insipidi et fatui saporis sit. A Plinio lib. XIII, vir, vocatur a ficus Ægyptia, » quod in Ægypto sola reperiatur, inquit ipse, sed fallitur. Nam, ut alia taceam, frequens erat hæc arbor in Jud.ea, ul patet ex hoc loco et aliis : crebra enim hujus mentio est in Scriptura. Porro sycomorum ex Galeno, Dioscoride, Theophrasto, Celso, Plinio, ita describit Ruellius lib. l Dc *Slirpib.* LXXIX : « Est arbor amplissima ficus similitudine, largo succo, foliis moro quam proximis. Fructus ex argumento gustus ignavi cognomines, ternos, aut quaternos anno fundit, cosque non ramis ut ficus, sed caudice ipso gerit, similes caprificis, dulciosresque grossulis, hoc est primitivis in fico pomis, sine granis interioribus. Nec maturescunt aliter quam scalpendo ferreis unguibus, magno proventu eorum in Caria ct Rhodo, locisque prorsus parum tritici feracibus, populis in annonæ caritate pro pane frumentoque satisfaciunt. Tam restibilis pomi ejus ubertas ct copia est. Pomum ventri quidem amicum, sed minimam pr.i bet alimoniam. Hebraice vocatur *sekem,* in plurali *sekvnim :* indo Septuaginta et Theodo-

lion verlunt oukîumo; , et Latini *sycaminus.* Porro S. Hieronymus censet per *sekcin* hoc loco Amos non significaro sycomorum, sed mora quæ in rubis crescunt : a Nobis, ait (quia solitudo in qua morabatur Amos, Thccuo, nullam hujusmodi gignit arborem), magis videtur rubos dicere, qui afferunt mora, ac pastorum famem et penuriam consolantur. » Verum omnes alii, quin et ipse S. Hieronymus alibi passim, hebræum *sckcin* vertit morum, vel sycomorum. Videtur ergo quod Thecue tempore Amos abundarit sycomoris, sed iis vel excisis, vel arefactis caruerit tempore S. Hieronymi. Sic regionum natura et feracitas variis temporum mutationibus, aut culturæ defectu perit el immutatur. Olim Libanus cedris abundabat, nunc iis pene caret. Olim Judæa erat terra lacte et meile manans, nunc lapidosa est ct sterilis. Asia minor olim paradisus erat, nunc sub Turea multis in locis inculta squalet; quin imo vulgare dictum est : Quocumque pedem infert Turea, eodem sterilitatem inducit, utpote agricolis ob ejus tyrannidem diffugientibus.

Porro sycomorum , vel sycaminum Syriæ, ita mihi Romæ descripsit Illustrissimus Dominus Sergius Risius, Archicpiscopus Damascenus, oculatus testis : Arbor, inquit, hæc in Syria frequens, magna est et lata, sed moderata; altitudinis, instar nucis non nimis altæ, dissimilis tamen foliis et cortice. Nam folia habet parva et rotunda; corticem planum et pene expolitum, in album colorem vergentem : fructus fert plurimos quidem, sed admodum parvos, qui mespilum forma ct magnitudine referunt, vergunlque in rubedinem : dulces sunt, sed non adeo ut ficus. Dicitur autem hæc arbor *gcmmayz,* indigna quæ in vineis aut horiis inter cæleras habeatur, eo quod ingratos et insuaves fructus producens, inutiliter sua magnitudine terram meliorum feracem occupet: quare in plateis ut plurimum, vel ad viam consistere solet, vulgo subjecta, ul quisque ex ejus fructibus, utpote abjectis, ct nullius decoris, saporis aut pretii colligat quantum libuerit. Hinc in proverbium abiit, ut dc arbore, roque ac homine inutili, vel non in loco, qui ei convenit, commorante dicatur : « Est ut gcmmayz in horto ; » rhamnus inter quercus ; anser inter olores. Hac de causa qui ejus fructus colligunt, tenues, egeni cl viles habentur. Quocirca paupertatem suam, humileinquc conditionem et statum sponte confitetur hic humilis, sanctus et a Deo electus Propheta, dicendo so cx eorum numero et ordine esse, qui sycomoros colligunt, iisquo victitant ; ut inde eluceat mira Dei optimi maximi, qui ignobilia el infirma mundi elegit, ut confundat gloriosa ct fortia, bonitas ct magnificentia, qtiro cum ex imo in summum evexit, ct cx pastore ac bubulco Prophetam illustrem effecit.

Ex dictis liquet primo, sycomorum aliam esso arborem a caprifico : distinguunt enim eas Dioscoridcs ct Rucllius verbis jam citatis ; illa tamen huic est similis. Undc Thcophylactus et Eutbymius, *Luc.* cap. six, 1, pro sycomoro legunt caprificum. *Secundo,* sycomorum in penultima scribi tam per 0 micron, quam per « mega, ideoque eam habere in carmine communem, id est brevem et longam : brevem, quia morus arbor a Græcis plerisque scribitur per 0 micron; longam, tum quia id est fatuus, scribitur per ⟨I⟩ mega; tum quia morus arbor græce scribitur quoque per u mega in Lexicis Hesychii, Henrici Stcphani, Joannis Scapulro, roque ac a S. Luca xix, 1 ; unde Pocla :

Corusque cl in duris bxrenlia mon rubetis.

Et patet ex etymo; dicta est enim arbor morus per antiphrasin, quasi minime id est fatua; nam, ut ait Plinius lib. XVI, xxv, morus arborum czt prudentissima, quia Vedi se a frigore non sinit : unde non nisi plane exacto frigore germen emittit; sed cum germinare incipit, in tantum germinatio erumpit, ul una nocte peragat etiam cum strepitu. Alii sycomorum dictam volunt a ficu et mora, eo quod si unum pomum ex ea decerpas, illico alterum sine mora protuberet : tantro cnim est fecunditatis, ut uno anno septies fructus ferat. Verum hoc etymon latinum est, nec convenit grroco ¡«y.:, vel piyeç.

Symbolice, sycomorus est crux Christi, ejus- srwc»-
que doctrina, quæ gentibus cl terrenis homini- ru* ‹-u
bus videtur fatua : sycomorus enim respondet arbori scientiæ boni et mali Adamo vetite : hæc enim a mullis putatur fuisse own, id est *ficus.* Ha Thcophylactus et Beda in *Luc.* cap. xix, 1. Porro Amos et viri sancti hanc sycomorum, id est crucem, crucisque doctrinam vellicare, id est mente et meditatione scalpere, et profunde expendere, ruminare et penetrare debent; quo magis id faciunt, eo magis ejus dulcedinem et arcana mysteria penetrant el gustant ; præserlim cum simul vellicant affines sycomoros, id est expendunt el minutim inspiciunt corpora martyrum a tyrannis vellicata, id est scalpris, pectinibus, cultris incisa, laniata et lancinata. Hujus rei symbolo Zachrous, cupiens videre Christum, ascendit in arborem sycomorum, *Luc.* cap. xix, 1, uti ibidem notat Ambrosius.

10. Nox STILLABIS SUFBft DOMUM IDOLI, — *q. d. Vtn*
Ne, o Amos, prophetes amplius in et contra Bethel, quæ olim fuit Bethel, id est domus Dei, nunc a regibus nostris facta est Belhaven (ut tu, o Amos, eam nuncupas), id est domus idoli, puta vitulorum aureorum. Nota : Vox *stillare* Prophe- *snitm*
tis est frequens, ct metaphorice significat effun- <pUî
doro sensim, sive verba, sive res, casque vel bonas ct beneficas, vel malas et pronosas. Doctor cnim ct concionator, quando cum rudibus vel duris agit, debel stillare, non profundere suum sermonem. Si enim profundat, perdet : si stillet, sensim cos imbuet et emolliet. Verum est illud vulgi :

Stilla cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo:
Sic lionio Ûl doctus, non vi, sed sæpo studendo.

Id sciebat Moses, qui docens rudes et duros Hebraeos, *Deuter.* cap. xxxii,S : « Concrescat, ait, ut pluvia, doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stil-la» super gramina. » Id imitantur sapientes ludimagistri, qui pueros sensim lenteque docent : sicut enim vasa angusti oris stillando sensim implentur, effundendo vero parum vel nihil liquoris hauriunt, ita et ingenia puerorum.

Huc spectat exemplum memorabile S. Isidori Hispalensis Archiepiscopi, qui floruit tempore S. Gregorii Magni romani Pontificis, fuitque frater S. Leandri (cui S. Gregorius libros *Moralium* dedicavit), ¡psique in Archiepiscopatu Hispalcnsi successit. Hic enim in juventute a parentibus applicitus studiis, cum ingenio tardiore parum in iis proficeret, etsi ingenii labore iis incumberet, cogitavit iis relictis alteri rei se dedere. Cumque hæc cogitans staret juxta puteum, vidit ct consideravit in ejus limbo, licet lapideo, sulcos, quos funes situlorum, longo carum attractu, in lapide sensim effecerant. Idipsum sibi applicans : Si funes, inquit, longo usu possunt excavare lapidem, quidni longo studio potero duritiem ingenii emollire, illiquo scientiam et doctrinam imprimere? Resumptis ergo ingenti animo libris, continua lectione et meditatione tantum in iis profecit, ut sui sæculi vir doctissimus in sacris æque ac profanis litteris, quin ct in linguis, latina, gr.eca ct hebraica, evaserit, nec illo ævo haberet sibi parem; cui proinde Hispania et doctrinam, ct seminaria, in quibus S. Ildefonsus, S. Braulius, aliique Prælati sancti æque ac eruditi, fuerunt el educati ct instructi, debel. Ita habet ejus Vita apud P. Ribadeneiram el alios, die 4 aprilis.

Secundo, vox *stilla* significat minas et pœnas præsentes, quas intentant sceleratis Israelita Prophetæ, esse tantum guttam si comparentur cum poenis inferni, ubi imber est et torrens, imo oceanus ignis ardentis pice et sulphure, qui jugiter cremat, volvit et revolvit damnatos, juxta illud Job cap. XXVI, 14 : « Cum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri? » Hic ergo sunt stilla et sibilus, in inferno erunt mare et tonitru iras Dei.

v<-1 n. 17. Propter hoc hæc dicit Dominus : Uxor tua r» civitate forntcaritur, — *q. d.* Quia tu, o Amasia, ob quæstum et lucra tua populum nd fornicationem spiritualem, id est ad idololatriam, impellis, mihique eam impugnanti resistis, idcirco congrue et juste punieris hac ignominio et indignatione, ut videas, licet fremens et frendens, uxorem tuam in civitate te relicto fornicari ct adulterari, vel cum amasiis suis, ut vult Arias, vel cum hostibus tuis, puta Assyriis, a quibus capta urbe violabitur. Ila S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius ct Hugo. Unde S. Hieronymus ex Symmacho vertit id est *sustinebit fornicationem.*

Hæc *prima* Amasiæ est pcena, de qua S. Hieronymus : « Grandis, ait, dolor incredibilisque ignominia, quando maritus in media civitate uxoris injuriam prohibere non potest. Non est tantus dolor in filia constuprata, quantus in uxore polluti : maritus enim libentius audit uxorem interfici, quam pollui. » *Secunda* est filiorum strages : a Filii tui, ait, et filim tum in gladio cadent. » *Tertia* est spoliatio et bonorum privatio : « Humus, ait, tua funiculo metietur, » *q. d.* Assyrii et Cuthæi, invadentes ct occupantes Samariam ct Bethel, tuos fundos agrosque funiculo inter se dimetientur et divident. Olim enim funiculis pro virgis mensoriis utebantur ad mensurandam ct dividendam terram. Hinc funiculus, in Scriptura, significat sortem hærcditariam, sive portionem qum cuique in hereditatis divisione sortito obtingit, ut *Psalm,* xv, G : « Funes cecideruntmihi in prteclaris, » quod more suo, posteriore hemistichio explicat, dicens : « Etenim hæreditas mea preclara est mihi. » *Deuter.* cap. xxxn, 9 : « Jacob funiculus hereditatis ejus, » *q. d.* Jacobmi, sive Israelita) sunt sors ct haereditas Domini. *Josué* cap. xvn, 5 : « Ceciderunt funiculi (id est sortes) Manasse decem. » Et vers. 14: o Dedisti mihi possessionem sortis ct funiculi unius. » Et cap. xix, vers. 9 : « In possessione ct funiculo Juda. n Et vers. 29 : « De funiculo Achziba. n *Quarta* est : a Tu in terra polluta (idololatria, infidelitate ct sceleribus, puta in Assyria, ad quam captivus duceris) morieris. » *Quinta,* non tantum tu, sed et totus « Israel, » quem tu decipis, ct in idololatriam scclcraque adigis, « captivus migrabit de terra sua » in Assyriam. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Remigius, Ruperlus, Haymo, Hugo et alii.

CAPyiT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Videt Amos uncinum pomorum, ut signifleet quod, sicut uncino poma ao arbore carpimhir, ita Israelitas ab Assyriis fore carpendos, ct abducendos in Assyriam. Causam dat, vers. quod pauperes oppresserint, cisque nimis care ct fraudulenter frumenta vendiderint, utentes mensuris dolosis. Unde, vers. 9, tam atrox eorum fore excidium prccdicit, ut sol obtenebrescat, omnesque saccum ct calvitium sibi inducant. Denique, vers. I \, *famem extremam tum corporalem, tum spiritalem cis intentat* (I).

1.IIæc ostendit mihi Dominus Deus: et ecce uncinus pomorum. 2. El dixit: Quid tu vides, Amos ? Et dixi : Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me : Venit finis super populum meum Israel : non adjiciam ultra ut perlranscam eum. 3. Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus : mulli morientur, in omni loco projicietur silentium. 4. Audite hoc qui conteritis pauperem, et deficere facilis egenos terra, 5. dicentes : Quando transibit mensis, et venundabimus merces ; et sabbatum, et aperiemus frumentum : ut imminuamus mensuram, el augeamus siclum, et supponamus stateras dolosas, 6. ul possideamus in argento egenos el pauperes pro calceamentis, et quisquilias frumenti vendamus? 7. Juravit Dominus in superbiam Jacob : Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum. 8. Numquid super isto non commovebitur terra, et lugebit omnis habitator ejus : ei ascendet quasi fluvius universus, et ejicietur, et defluet quasi rivus Ægypli? 9. Et erit in die illa, dicil Dominus Deus : occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terrram in die luminis : 10. et convertam festivitates vestras in lucium, ct omnia cantica vestra in planctum : cl inducam super omne dorsum vestrum saccum , ct super omne caput calvitium : el ponam eam quasi lucium unigeniti, el novissima ejus quasi diem amarum. 11. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : et mittam famem in terram : non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini 12. Et commovebuntur a mari usque ad mare, el ab aquilone usque ad orientem : circuibunl quærcntes verbum Domini, et non invenient. 13. In die illa deficient virgines pulchra, cl adolescentes in siti. 14. Qui jurant in delicio Samaria;, et dicunt : Vivit Deus tuus Dan, cl vivit via Bersabce : et cadent, el non resurgent ultra.

(1) Initio hujus capitis objicitur Prophetæ Fecunda visio, qua populi Israelitici excidium designatur sub uncini pomorum symbolo data, 1.

Pimío, exponitur per instans Israelis excidium extremum ct totale, ct addit quæ ad hunc llnein populi sint consecutura, 2, 3.

SECvsno, affertur causa tam severi in eos exsequendi judicii, ct hoc tanquam debitum violenti.^, injustitiae ct superbiæ commissæ supplicium, statuitur cl juramento continuatura Deo, 4 7.

Trano, eidem adjiciuntur alias ct prodicuntur, *primo.* propter gravitatem superiorum facinorum, exsilium, ct in exilio interitus Israeiitarum, 8 ; *secundo,* prospciitatis ac lætiiiœ conversio in extremam miseriam ct tristitiam, 9, 10; *tertio,* penuria non tantum cibi el potus, sed prophetia.* eli.im nc solatii divini, 11, **ii ;** *quarto,* juventutis deliquium, corruptio ct impietas, 13; *quinto,* docetur ad quos pertineat hæc prophetia, 14.

Veri. I. 1. HÆC OSTEXUIT MIHI DOIIINVS, — *q. d.* Post tot visiones ct minas, Deus hanc quoquo uncini pomorum addidit, ul tot comminationibus quasi ictibus repetitis dura Hebrreonim corda molliret ct flecteret. Sic de Pharaone cl .Egyptiis quos obduratos Deus mersit in mari Rubro, ait Psaltes *Psalm.* xvn, 15: « Fulgura multiplicavit, et conturbavit cos. »

Ecce incinis pomorum , — Hebraico pp *kclub kails,* quod Chaldæus, Rabbini, Pagninus et Tigurina vertunt, *canistrum,* vel *corbem astatis,* r iciuiu hoc est *fructuum asticorum,* qui scilicet in cesiate "* maturantur ct maturi colliguntur. Syrus, *ecce* ,10iJj *signum finis;* legit enim |'p *kets,* id est *finis;* Arabicus vertit, rosa *venationis,* et mox *sagittam venationis,* vel capture.

Melius Nosler vertit, « uncinum pomorum. » *Primo,* quia agitur hic de instrumento quo poma attrahuntur ct capiuntur: hoc autem est uncinus, non corbis : per uncinum enim significantur hastæ et anna Assyriorum. *Secundo,* quia hebreum *kelub* significat instrumentum venatorium

ct atlraclorium : deducitur enim a *keleb,* id est canis, quia sicut canis venatur ct capit leporem aliasque feras, sic *kclub* venatur capilquc poma : uterque enim longus est, gracilis, et acuto rostro rictuque. Tertio, quia Septuaginta vertunt, ras, id est instrumentum, *aucupis.* Et Jeremías, cap. v,27, tam Septuaginta quam Noster vertunt, *decipulam,* qua decipiuntur et capiuntur aves. *Quarto,* quia uncinus pomorum multis in locis comprehendit et includit corbem, non vero e contra corbis comprehendit uncinum. « Uncinus » enim a pomorum » est uncus, puta fustis ab uno latere incurvus et hamatus, alligatus, vel appensus corbi, quo hortulani attrahunt ramos, ut poma decerpant et injiciant in corbem; aut quo corbem ad ramos suspendunt, ut ex iis lecta poma in illum inferant. Vidit ergo Amos uncinum, eique adjunctum corbem, ad colligendum poma. Per poma inlellige quoque ficus, pyra, cerasa, pruna; omnes enim fructus, præsertim qui molliori sunt cortice, vocantur *poma.* Quin imo Plinius, lib. XV, cap. isti, etiam nuces pomorum genere comprehendit.

Snuto- Symbolice, uncinus hic significat Dei iram ct vindictam, qua Deus tempus captivitatis populi Israel accelerabat, ct quasi attrahebat, ut Israelite quasi poma ex sua regione decerperentur et caperentur ab Assyriis ; quorum proinde arma bellica, quibus Israelitas in potestatem redegerunt, recte quoque per uncinum intelliguntur. Unde explicans uncinum, subdit : *a* Venit finis Israel. » Ita S. Hieronymus : « Est, inquit, sensus: Sicut uncino rami arborum detrahuntur ad poma carpenda, ita ego proximum captivitatis tempus attraxi. Unde hebræum *ke'ub* per metathesin alludit adbsD *kebel,* id est compes vel catena ferrea, qua Israelito captivi constringendi erant. Poma enim in restate matura symbolum sunt captivitatis opportunœ ct punitionis tempestiva;, *q. d.* Jam arbor Israelitica maturos dat fructus, scilicet ficus pessimas (quales vidit Jeremías in Juda, cap. xxiv, I); restat ergo ut colligantur et conterantur. Sic Apoc. cap. xiv, 15, ait angelus unus alteri : a Mitte falcem tuam, quoniam aruit messis terræ,» id est quoniam adest tempus maturum ct opportunum puniendi impios, utpotc cum ipsi mensuram peccatorum suorum jam impleverint. Hoc est quod ail Ezechiel cap. vu, G: « Venit finis, evigilavit adversum te, » id est maturo ct opportuno tempore surrexit : quasi fructus restivi qui in restate maturi sunt, sic maturavit tuum exilium, sic finis adest libi : colliges enim fructum arboris quam plantasti, et frugem quam seminasti metes.

Cx» Alludit uncinus ad uncum, quo olim vincli trabebantur, vel etiam feriebantur rei, et hostes q ‘ prrelio victi captique. Unde Juvenalis de Sejano a Tiberio imperatore capitis damnato *satyr,* x, ait :

Impactus Sejanus ducitur unco.

Et Cicero, *Philip.* I : « Uncus impactus est fugitivo illi, qui C. Marii nomen invaserat. » Idem, Pro *C. Rabirio :* « Nos a verberibus, ab unco, a crucis denique terroribus ncque res gesto, neque acta restas, neque nostri honores vindicabunt.» El Horatius, lib. I Carni, ode 35, *ad Fortunam:*

Te semper anteii sæva necessitas,
Clavos trabales, cl cuneos manu
Gestins aliena, uec severus
Uncus abest, liquidumque plumbum

Lampridius in *Commodo* scribit ipsi mortuo acclamatum a populo : a Qui senatum occidit, ct templa spoliavit, unco trahatur. » Et Suetonius in *Vitellio* scribit cum, post mortem, unco tractum in Tiberim :hoc summum erat probrum. Insupir unco suspendebantur reorum, reque ac martyrum, corpora, uti in *Actis S. Sebastiani* legimus, corpus ejus inventum in cloaca pendens ex unco. Adhrec martyres uncis perinde ac ungulis lacerabantur , uti legimus in *Actis SS. Platonis et Pontiani martyrum.* Vide Gallonimi), Dc *Cruciatibus Martyrum.* Significat ergo uncinus, quod Israelito, quasi captivi et damnati, unco ab Assyriis trahendi sint vel ad necem, vel in captivitatem. *Secundo,* uncino solent colligi paucula poma, qua* in arbore post excussionem sunt reliqua in ramis altioribus : uncinus ergo significat hic Israelitas, post varias clades et strages Syrorum ct Assyriorum reliquos, ad extremum ultimo plenoque excidio urbis ct gentis vastandos, etiam illos qui in locis editis, munitis vel abstrusis, remotis ct inaccessis degebant, a Salmanasar anno sexto Ezechire. Ha Lyranus, Emmanuel, Mariana ct alii. Unde Chaldreus vertit: *Ecce vas plenum extremis testatis fructibus, q. d.* Sicut collectis uvis extremisque agri vel vincre frudibus, deseritur ager, vel vinea, fructusquc in vase collecti domum asportantur; ita desolabitur Samaria, civesque ejus universi in Assyriam abducentur.

Idem significant Septuaginta, sed alia metaphora, cavere scilicet, vel retis ct aucupis : vertunt enim, ecce vos, id est instrumentum, *aucupis,* puta rete, cavea, vel bacilli visco infecti, ut ei sc implicent aves. Auceps est Salmanasar, rete sunt ejus castra ct arma, quibus illaqueavit, cepit ct abduxit Israelitas. Audi Thcodorctum : « Visio, ait, hrec celerem et expeditam venationem Israel significat ; sicut cniin aves visco facile capiuntur, sic Assyriis populus apprehendetur. »

Tropologice Ruperlus : Uncinus, inquit, est avaritia : rami et poma sunt divites, eorumque opes; pomum quippe res levis est, maximequo pueros mulcet : viris autem, et maxime sanis, pro minimo est. Sic nimirum bona prrescnlis saeculi levia sunt, ct cos quidem qui sensu parvuli sunt nimis oblectant; sapientibus autem qui coelestia sapiunt, contemptibilia sunt. Hinc primus homo cupiditatis crimen per quod periit, non per aurum, neque per argentum, sed per exiguum po-

mum commisit. Addit Rupertos : Sicut hortulanus uncino sensim sine strepitu, ramum quo vult crebro motu contorquet, donec poma decerpat; sic avarus, fur cl fraudulentus mille habet capiendi et attrahendi artes, quibus inncctilct aduncat opes aliorum, adeo occulte ct dolose, ul ipsi sua damna nisi depauperati, seroque gementes, non sentiant, juxta illud *Psalm,* x, 9 : « Insidiatur in abscondito, quasi leo inspelunca sua. Insidiatur ut rapiat pauperem : rapere pauperem dum attrahit cum. In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, ct cadet cum dominatus fuerit pauperum. »

Mystice Hibera : Uncinus, inquit, est mors, quæ ramos et poma, id est omnes hominis doles, virtutes cl vitia, quamvis recondita attrahit, uta Deo carpantur, cl suis locis singula collocentur. Distinctius Fernandius, *visione* XXIII : Mors, inquit, variis uncinis, id est variis morborum ct casuum generibus, attrahit ramos, in quibus plura sunt poma, id csl familias, in quibus plura sunt capita, caque robusta et valentia, quæ a morte videntur remotissima.

vii» ho- Vita enim humana recte comparatur pomis. ^nmo› quia, sicut poma cito in gemmas erum-
ob mio punt, crescunt, maturescunt, carpuntur : ita ct
•y10* homines. *Secundo,* sicut e pomis alia matura, alia
F immatura sponte decidunt, alia in arbore putrescunt, alia rubent; sed si aperias, vermibus plena el corrosa invenies : alia manu carpuntur, alia baculo el vi decutiuntur : ita hominum alii in telate virili ; alii in juvenili naturali morte decedunt, alii in putri senectute, alii exterius rubent ul rosæ, sed iulus sordibus ct morbis scatent; alii in lecto, alii in bello, pugna, etc., violenta morte occumbunt. Hinc ail S. Job cap. ix, 20 : a Dies mci pertransicrunt quasi naves poma portantes; » hæ enim naves celerius aguntur caeleris , ne poma quæ cito putrescunt, corrumpantur antequam ad portum, ubi vendenda sunt, appellant. Ita celerrime transit ævum nostrum.

Tertio, Varro lib. I *Delie rustica,* cap. xxxv, pomum dictum esse censet, co quod potu indigeat : • Poma, inquit, quæ insita erunt siccitatibus, aquam addi quotidie vesperi : a quo, quod indigent potu, poma dicta esse possunt. » Ita vita hominum potu non tantum indiget, sed cl abundat, ac deliciatur maxime.

Quarto, pomum Persicum in Perside, ob frigus veneni vim habere dicitur, caque dc causa in Italiam transmissum, ut incolis noceret; verum mutato solo, mutavit naturam, et salubre repertum est, ut ait Columella :

Pomis quæ barbara Persis
Miserat, ut fama csl, patriis armata venenis î
At nunc expositi parvo discrimine Icilii,
Ambrosios præbcnt succos oblila nocendi.

Ha voluptas vilœ human a in sc, ct in solo quasi nativo, venenata est : al si solum mutet, el in campum virtutis transplantetur, vitium ponit, et pro morte vilain ct salutem affert.

Quinto, pomum rotundum gerit speciem orbis, qui rotundus est; et vite human®, quæ gyrat et in orbem semper recurrit. Quocirca anno Domini 1013, cum llcnricus imperator recens creatus Hornam ingrederetur , Benedictus Papa cum Clero el Senatu ei obviam processit, eique insigne imperii obtulit : pomum id erat aureum, circumcirca pretiosissimis gemmis distinctum, aurea cruce desuper eminente, ul dum illud respiceret, cogitaret, sc sic debere imperare in mundo, ut illum crucis Christi vexillo subderet. Accepit pomum Imperator, ac manu tractans: « Nullis,ait, melius hoc pomum cerncrc cl possidere congruit, quam illis qui pomis mundi calcatis crucem Chrifli sequuntur ; » ac proinde illico misit illud ad Cluniacense monasterium in Gallia. Ita Glaber, ct Baronius anno Christi 1013. Sic in bulla aurea Caroli IV, cap. xxn, traditur cl sancitur ut in processione solemni, postquam creatus est imperator, ante illum deferat ensem dux Saxonte, sceptrum marchio BrandeLurgens's, pomum comes Palatinus : pomum, quia sphaericum, repraesentat orbem. Unde *Chronie. Ilirsaug.,* in inauguratione ComitisÎlollandiæ, tradit imperatori inaugurato globum aureum in manum dari his verbis, quæ profert Palatinus Rheni : a Accipe globum sphæricum, ut omnes nationes Romano imperio subjicias, el Augustus gloriosus appellari valeas. » Se ergo, suumque cor in manu Dei statuat Imperator, ut cum mundo gestel, regatque illum Deus : ac simul meminerit orbis imperium parvum esse et exile instar pomi et globi, si cum cœlestiregno comparetur. Ad illud ergo anhelet, seque ct suos omnes Iran?ferre satagat. Sapienter S. Franciscus Xaverius, lib. II, epfsC. 5, Joanni III Lusitante regi (ac in eo cæleris principibus el pndati>) hoc saluberrimum dat consilium, ut quotidie per quadrantem horæ divinam illam sententiam meditando : « Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ vero su® detrimentum patiatur? » germanam ejus inlclligcnliam a Deo petat, cum sensu animi interiore conjunctam; et simul omnium suarum precationum illam velit osso clausulam : « Quid prodest homini si universum mundum lucretur,» etc., quoniam propius, inquit, quam illo existimat, adest hora, qua illum Rex regum, el Dominus dominantium ad rationem reddendam evocaturus est, illud intonans : « Redde rationem villicationis turo. » Verus fuit vales : nam paulo post rex vita functus est.

Sexto, pomo sæpe venenum homini propinatur, aut alio modo mors affertur. Mirum hac de re exemplum narrat Cardanus, *De Herum, variet,* lib. XII, cap. Lvi: Cum,inquit, Kemethus, rex Scotorum, Erulhlinlhum Fendi® lilium occidisset, tum etiam Malconum Orufluin regem el affinem Fenoli®; illa statuam mira arte fabricari jussit,

in cujus manu pomum aureum gemmis referlum eral; quod quicumque tetigisset, statini multis jaculis c pomo prosilientibus confodiebatur : eo regem nihil suspicantem invitatum in Festicarii oppido occidit. Ita voluptas hujus vitæ blandum est, sed exitiale pomum, quod inani quodam fulgore perstringit et illectat eorum oculos, quos decepturum et necaturum est : « Equo no credite, Teucri. • ita Nicolaus Causinus, lib. XI *Parat), histor.* cap. v. Rursum, si offeras puero pomum et simul aureum, puer pomum eliget præ aureo ; quia pomi specie capitur, auri pretium non novit. Annon ergo bis pueri senes, qui voluptatem virtuti, id est mala bonis, terrena ccelestibus, caduca œternis, fallacia veris anteponunt? Vere pomum hoc illecebrosum est, dicilurquo malum. Quamobrem apud Martialem, lib. XIII, nuces pineæ ita viatorem affantur :

Poma sumus Cybeles, procul hinc discede, vialor,
Ne cadat in miserum nostra ruina caput.

Encelare S. Bernardus, tract. *Dc Gradib. kumilit. :* « Serpens Evæ, ait, porrigit pomum, et surripit paradisum. Hauris virus peritura, et perituros paritura. Perit salus, non destitit partus. Nascimur, morimur, ideoque nascimur morituri, quia prius morimur nascituri. Proptcrca grave jugum super omnes Olios tuos usque in hodiernum diem. »

Septimo, est et alia pomi cum homine analogia, consideratione et commiseratione digna. Vides arborem florentem et floribus comptam, imo onustam ; adverto ex quinquaginta floribus quibuslibet, vix unus in pomum maturum evadet; antequam enim gemmescant, plurimi vel vento decussi, vel sesto arefacti, vel a vermibus arrosi, vel humore deficiente marcescentes decident: cx iis vero qui gemmescent, plurimi pariter, autequam in poma maturescant, similibus casibus in terrain corruent. Ita prorsus cx quinquaginta infantibus qui nascuntur, vix unus in virum evadit; sed alii in infantia, alii iu puerilia , alii in adolescentia moriuntur. Quis non lugeat, quis non gemat miseram hanc hominum sortem? Sapienter philosophus ille : « Brevis, ait, vita prohibet suscipere longas spes, vel ad eas aspirare. »

Octavo, inter arbores s indi missima est malus, maximeque quæ dulcis est, » ait Plinius lib. XVII, cap. XXIV, qui el addit : « Ægrolant aliquando ct poma ipsa per se sine arbore, si necessariis temporibus imbres, aut tepores, vel afflatus defuere, aut contra abundavere : decidunt enim aut deteriora fiunt, d Idem, lib. XVII, cap. it : «Si. ait, cum defloruero protinus sequantur imbres, in totum poma depereunt, adeo ut amygdala ct pyri, etiamsi omnino nubilum fuit austrinusvo flatus, amittant fœtus. » Pari modo quid inter animalia infirmius homine? qui calharro, id est guttula aquæ, suffocatur, æslu uritur, aura infecta pestem haurit, qui plurimis, imo innumerabilibus, etsæpe novis ac medicis ignotis morbis laborat. In solo hominis oculo morbos centum numerat et nominat Galenus lib. qui inscribitur *Introductio,* seu *Medicus,* cap. *De Oculorum affcotibus.* Vere S. Job, hæc expertus, hominem describens cap. xiv, l : «Homo, ait, natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis; qui quasi flos egreditur et conteritur, ct fugit velut umbra, ct nunquam in eodem statu permanet. » Flos pomi mox ut effloruit, flavescit; pomum si decortices, aut scindas, antequam illud ori admoveas, illico cultrum nigrore inficit, vigorem perdit, marcescere incipit : ita et juvenis rotate florenti et vultu roseo, mox deflorescit, pallescit, senescit. « Quasi uvas in deserto inveni Israel, quasi prima poma ficulne® in cacumine ejus vidi patres eorum, » ait Deus *Osce* ix, 10. Annon ergo coetus hominum est uncinus et corbis pomorum? Quotidie ex arbore aliqua aut cadunt, aut leguntur poma, donec omnia in corbem inferantur : quotidie aliqui hominum vita hac decedunt, et in cœtuin mortuorum transcribuntur, donec omnes ad unum sensim, sed brevi temporis spatio, in eumdem transferantur. Quocirca Cæsar a Ripa in *Iconographia,* mortem piugil cum falce, ct uncino pomorum, ex hoc loco Amos : quia sicut falce omnia demetit, ita uncino omnia carpit, instar pomilegii ct pomicarpii. Ite nunc, juvenes; florete, gaudete, exsultate, dicite : Nos poma natamus, cras mergendi, cras morituri.

Hæc considerans Cicero, gentilis licet, sapienter censet animum ab omni voluptate caduca et terrena avocandum, atque in stabili et cadesti defigendum : « Alte, inquit ipse in *Somnio Scipionis ,* spectare si voles, atque hanc sedem et æternum domum contueri, neque sermonibus vulgi dederis te, ncc in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum : suis te illecebris oportet ipsa virtus trahat ad rerum decus. Vestra quæ dicitur vita, mors est. » Idem, *Qucvst.* IV *Academ.:* « Cogitantes superiora atque coelestia, hæc nostra ut exigua ct minima contemnamus. » Et *Tuscul.* I : « Confer nostram longissimam œtatem cum ætcrnilale, cl brevissima reperietur; tunc erimus beati, cum corporibus relictis cupiditatum et iemulalionum erimus expertes. » Et in *Catone Majore : «* Ex ipsa vita discedimus tanquam cx hospitio, non tanquam cx domo; commorandi cnim nobis natura diversorium, non habitandi, dedit. Quis est, quamvis sit adolescens , cui sit exploratum se ad vesperum esso victurum?O dii boni, quid est in hominis vita diu ? Mihi nc diuturnum quidem quidquam videtur , in quo est aliquid extremum. Cum enim id advenit, tum illud quod pnetcriil, effluxit, tantum remanet quod virtute ct recte factis sis consecutus. Horæ quidem cedunt, et dies, cl menses, et anni, ncc præterilum tempus unquam revertitur, nec quid requatur sciri potest. # Rur-

sum *Tusculan.* I : a Duæ sunt viæ, ul ait Socrates, duplicosquo cursus animorum e corpore excedentium. Nam qui se humanis vitiis contaminarunt, et se totos libidinibus dediderunt, iis demum quoddam iter est seclusum a concilio Deorum : qui autem se integros castosque servarunt , quibusque fuit minima cum corporibus contagio, sunlque in corporibus humanis vitam imitati Deorum, his ad illos, a quibus sunt profecti, facilis palet reditus, d Quid jam dicat, quid faciat christianus ?

ven t. 2. Vexit finis super populum meum Israel. — uFinis,» id est excidium Israeli a me decretum et prœfinitum. In Hebrœo pulchra est paronomasia inter pp *kaits,* id est poma œstatis, el yp *kets,* id est finis. Radix enim est pp *kots,* quæ significat compungi, angustiari, affligi: inde pp *kots* significat spinam pungentem; cl pp fatte significat œstatcm,qua sol pungit, urit el maturat fructus, *q. d.* Uncinus hic *kaits,* id est pomorum æslivorum, uret le, o Israel, ul sol œstivus; et punget te ut *kots,* id est spina; ac denique tibi *kets,* id est finem ct exilium , adducet. Quocirca ppn *hikits,* id est evigilavit et maturavit, pravum tuum *kaits,* id est pomum œstivum; ct tua *kots,* id est spina, et tuus *kets,* id est finis, ut ait *Ezcchiel.* cap. vir, 6 (1).

Non adjiciam ultra ut pertranseam eum , — ut dissimulem peccata ejus, ut cum sontem prœtcrcam el impunitum relinquam, uli perlrausit prætor, cum scelera et sceleratos videns proterit ct dissimulat, *q. d.* Tanta sunt crimina Israelis, ut non possim ulterius connivcre, non possim tacere et parcere ; sed illa sui enormitate et multitudine, quasi clamore jugi ct valido cogaul me ad ea vindicandum. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rupertos cl alii.

Ve.-> >. 3. Striderunt cardines templi in die illa. — Ita vertunt quoque Tigurina ct Pagninus, g. d. Stridebunt cardines templi, cum hostes vi januas ejus perrumpent, ul illud spolient ct vastent. Rursum stridebunt ex crepitu postium conflagrantium, cum templum ab hostibus incendetur. Ita Theodoretus. Arabicus : *Cadent altaria templi in dic illa ;* quia scilicet Israelita) templum idolis el sceleribus contaminarunt. Stridebunt ergo ejus cardines, cum illos illisus aries, aut mallei hostiles frangent, aut revellent; cumque per illos agmina hostium in templum irrumpent. Aliter quoque Sánchez : Signum, ait, belli priscis erat, templi portas perstringere, juxla illud *Æncid.* VU :

> Sunt peminæ belli porte, formidine Martis.
> fias ulii cerU sedei patribus seulenii4 pugns, etc.,
> Insignis resent stridentia limma consul.

Verum hic mos fuit Romanorum, non Hebreorum. Adde agi hic de excidio urbis el templi, non de belli signo. Ad verbum Hebraea vertas î *Ululabunt cantica templi,* id est cantica templi vertentur in ululatus ; Syrus : *Corruent laudationes* (cantica, fama et gloria) *templi. Secundo,* Lyranus vertit : *Stridebunt cardines palatii,* scilicet regis et optimatum, cum hostes illorum palatia irrumpent. *Tertio,* Chaldæus vertit : *Ululabunt vice canticorum carmina palatii,* sive palatiorum, in quibus festiva) cantiones et musica instrumenta personare solebant ; et Vatablus : *Ululabunt cantica palaia.* Per *cantica* lætiliam intelligit, g. d. Cantica principum ct polentam vertentur in ululatum et moerorem. Noster cum Septuaginta et aliis jam citatis melius vertit, ‹r cardines templi : » quia hcbræum *hyflhcchal,* proprie augustum et potens templum, sive basilicam significat, a radice SiOl *lachol,* id est potuit, præ valuit, g. d. Basilica potens, cælcrisque sua magnificentia prœvalcns. *Quarto,* Septuaginta vertunt : *Ululabunt laquearia templi, q.* d. Tantus erit clamor hostium cl cæsorum ab iis in templo, ut totum templum ululatu compleatur, ipsaque laquearia vices ululantium instar echo reverberantia, ululare videantur. Sic et nostram versionem explicat, et cum Septuaginta conciliais. Hieronymus: a Stridebunt, inquit, cardines templi, sive laquearia. Hoc autem (rnp&Xuû; accipiendum est, quod tam gravo malorum pondus incumbat, ut ipsi quoque portarum cardines cl excelsa laquearia ululent, el incredibilem sentiant vastitatem. Unde patet, licet hcbræum scirort passim alibi significet *cantica*, hic tamen significare *cardines* et *laquearia* (ita cnim vertunt Septuaginta cl S. Hieronymus, qui hebraica lingua) erant peritissimi), forte per onomatopœiam : vox enim *scirolh* refert et exprimit sonum cardinum stridentium, qui ipsorum quasi est canius. Adde, a radice "Rü *sçur,* quæ recta intendere, extendere, canere, nnillaquo alia significat, deducitur nomen TÜ *sgor,* id est murus, et œdificium ex quo prospicitur, vel quod procurrit ct foras extenditur ; inde *sciroth* vocantur laquearia, qu r per totum templum superne extenduntur, quœque in lotum templum prospiciunt.

Quæres,do quo templo loquatur hic Amos? An de Hierosolymitano Dei, an de Bcthelino idolorum? De Hierosolymitano accipiunt S. Hieronymus, Theodoretus ct Ruperlus. Alii, ct planius, accipiunt de eo quod erat in Bethel dicatum vitulis aureis. In Bethel cnim degebat et prophetabat contra vitulos aureos Amos, ut palet cap. yh,

(1) Apparet (ut bene notat Cornelius), visionis Fignileationem positam c«o in alludono duarum vocum *kaits* el *kcls;* scilicet quemadmodum sub finem (estaiis terminus esi fructuum, el tempus ut colligantur, cum jam tuta estate solis calore plano sunt maturati, nec diutius in arbore asservari possunt ; de instai lempus a Jova definitum, ut puniantur Israelita, cum scelerum suorum mensuram impleverint... Ctcleruin, ejus quai hic describitur, visionis idem est scopus, cadcmque sigilicalio, ac superioris illius cap.vn, 7. Neque cnim csl prophetis insuetum, eamdeiu rum pluries inculcare, mutalis tantummodo verbis vel signis (Kosenmuller.)

vers. 13 ; unde hic vers. 2, celerem ei finem comminatur, qui et ei obvenit, cum Jcrimlem multo tardius vastata sit. Sicut ergo Judæi suum templum in Jerusalem vocabant *hcchal,* id est basilicam ; ita eorum æniuli Samarita suum fanum in Bethel pariter nuncupabant *hcchal.* Id ita esse patet ex vers. 7 : « Juravit Dominus in superbiam Jacob. » Jacob enim vocantur decem tribus, non duæ. El cx vers. 14 : « Qui jurant in d licto Samariæ, ct dicunt : Vivit Deus tuus Dm. » Unde liquet hæc dici contra Samantas, comunque deos collocatos in terminis regni, puta in Dan ct Bethel. Ita RuBlnus, Lyranus, Clarius, Arias et a Castro.

Multi morientur. — Hebraice : *Multiplicabitur cadaver,* id est multa erunt cadavera, multi occidentur, in *omni loco projiciet tace,* id csl silentium, *q. d. Multi morientur, cl captis habitatoribus vel occisis, in omni loco projicietur silentium,* ait S. Hieronymus, hoc est summam vastitatem inducam, omniaque plena populo redigam in solitudinem. E4 mclalcpsis : silentium enim ponitur pro strage ct desolatione : cx occisione enim et strage sequetur desolatio, cx desolatione solitudo, cx solitudine silentium. Unde Septuaginta vertunt : *In omni loco injiciam silentium*. Sic modo ait S. Hieronymus : « In toto orbe terrarum provectum est silentium Judæorum : ubicumque fuerint, mussitant potius quam loquuntur; » oppressi licet, mutire ct hiscere non audent. *Secundo,* contrarie verlit ct explicat Lyranus, nimirum accipiendo *beth,* id est *in,* pro *min,* id est o, *ab,* sic vertit : *Ab omni loco projicietur silentium ;* quia in omni loco erit clamor, tam hostium occidentium, quam incolarum occisorum. *Tertio,* Vatablus sic vertit : *Multiplicabitur cadaver in omni loco* (qui) *projiciet* (dicet) *tace, q. d.* Pollinctor qui curam habet projiciendi cadavera in sepulcrum, agnoscendo justam Dei vindiciam in Lanta Israelilarum strage, dicet socio suo : Tace, noli conqueri dc Domino Deo, quod tot nobis det funera : quia juste hæc patimur propter idololatriam cl peccata nostra. Verum hic multa supplenda sunt, quæ non habentur in textu. *Quarto,* Tigurina vertit : *Multa cadavera* (hostis) *prosternet in omni loco, idque silentio. Quinto,* Arias, hæc aliter dispungens, et ad Amasiam sacerdotem idolorum referens, sic vertit et explicat: Adeo multa erunt cadavera, ut in omni loco projiciantur insepulta; at tu, o Amasia, quia hisco meis oraculis el minis non credis, tace et tacens exspecta rei eventum : videbis enim hæc omnia compleri, el tunc sero crcdcs vel invitus. Verum primus sensus planus et genuinus csl. Simili modo regio umbræ mortis, id est status et locus defunctorum, in quo summa est vastitas cl horror, vocatur terra silentum, ct hebraico *duina,* id est silentium. Nara, ut ait Ovidius V *Fastor. :*

Mox rswm ktnures anima dixere silentum.

Et Virgilius, VI *Æneid. :*

01 quibus imperium est animarum, umbræquc silentes,
Et Chaos, el Phlegetou, loca nodo silentia late.

Et inferius :

Quæsitor Minos urnam movet, ille silentum
Conciliumque vocat, vitasque el crimina discit.

Moraliter, disce hic strepitum ct tumultum Monti- Israelilarum congrue puniri contrario , solitu- nic»ub dine ct silentio. Sicut enim medicorum in mor- lentius, bis axioma ct praxis est, contraria contrariis curari, ita ct judex Deus contraria scelera contrariis suppliciis curat, nimirum superbiam depressione, gulam fame, libidinem morbis ct doloribus, acediam laboribus el sudoribus, tumultum desolatione. Quia enim Israelita magno strepitu, pompa, turba ct tumultu celebrabant festa idolorum, puta vitulorum aureorum , eodemque invadebant et vastabant bona pauperum, ut dicitur vers. 4 et 5; hinc pariter Deus congrue muleta! eos omnium rerum spoliatione, strage et vastitate. Simili modo apud Christianos, urbes et provincias in quibus magnus fuit rerum hominumque luxus, merciumque, usurarum et fraudum turba, punit deprædatione et desolatione. Pari ratione cljure monasteria cl ordines in quibus abjecto silentio viguit dissolutio, garrulitas, detractio, murmuratio, invidia, etc., punit silentio, sinendo ea ab hæreticis vastari, comburi ct redigi in solitudinem. Exempla sunt in Gallia, Germania, Belgio, Anglia, in qua sola sub Henrico VIII, teste Sandero,

Millia dena unus templorum sustulit annus.

Increteris provinciis similiter plurima monasteria funditus eversa videmus, atque in nonnullis causa publica fuit omnibusque nola, nimirum silentii et disciplinæ religiosa^ abjectio, vitaquo monachorum licentiosa, ct plus quam sæcularis. Dicat ergo talibus Deus : Quia vos projecistis disciplinam ct silentium, ego silentio, quod vim a vobis patitur, succurram , illudque in omni loco restituam, imo projiciam, redigendo omnia in cineres camposque silentes.

5. Quando transibit mensis (ila Romana,Ile-Vcn. s. bræa el Septuaginta. Male ergo Remigias, Rupertos, Hugo et Lyranus legunt, *messis) :* et venundabimus merces (Septuaginta, *et negotiabimur), ET (quando transibit,* ita Syrus) sabbatum, et aperie- **Tripl i** mus frumentum. — Syrus, *horrea. Mensis* et *sabba-* \»m. *tum* tripliciter accipi possunt : *primo,* synccdochice pro quolibet tempore generatim. Ilcbræi enim tempus omne mensurabant ct dividebant per menses ct sabbata. *Sentado,* magis particulatim mensis, hebraico *chodes,* vocabatur neomenia, id est prima dies cujuslibct mensis : el sabbatum proprie erat septima dies hebdomadæ. *Tertio,* specialissime, mensis sacer erat mensis septimus, puta september, quo post collectas

fruges lotum pene mensem sacrum feslumque agebant, uti dixi LeviL cap. xxiil, 23 ct sequent., ac proinde idem mensis erat sabbatum, non dierum, sed mensium ; quia erat septimus mensis, isque festus. Juxta primam mensis el sabbati acceptionem, primus hujus loci sensus erit hic: Quolibet mense ct sabbato, id est quolibet tempore, quo vos, o avari frumcnlipolæ, videtis frumentum vilis esse pretii, illud reconditis, ut tempus hoc transeat, et succedat post tempus copia tempus inopia), quo illud carius vendatis. Ita a Castro ct Vatablus.

Juxta secundam acceptionem sensus secundus erit hic : Ha inhiatis lucro, ut dolcatis advenire festum neomenia el sabbati, ac optetis illa cito transire, ut illis transactis illico ad mercimonia et lucra vestra redeatis, ac do more vestro care vendatis frumentum. Ila S. Hieronymus, Thcodorctus, Ruflinus, Remigias, Lyranus et Ribera. Ubi nola avarorum mercatorum vola, qui nil nisi merces, mercatus el lucra somniant, quibus proinde omnis res divina est longa, adeoque Missa dimidiæ horœ sæpe nimis est prolixa. Addit Sanchez : Calendas, inquit, sive primum mensis diem avide exspectabant avari mercatores; quia tunc pecunias dabant fœnori, et fœnebres exigebant usuras, ut patet ex Plutarcho, lib. *De Non funerando,* et ex Horatio, lib. **I**, *satyra* m; unde tunc debitorum, qui fcenus solvere non poterant, pignora vendebant, vel bona invadebant. Huc refertur expositio Chaldæi ct Pauli Burgensis, qui per mensem accipiunt non quemvis, sed embolismalem, qui scilicet terlio quoque anno quasi decimus tertius, aliis duodecim anni mensibus addebatur ab Hcbræis ad hoc, ut annum suum lunarem œquarent solari, ut dixi *Exod.* cap. xu, 2, g. *d.* Quando transierit annus illo tertius longior, post quem ob additum mensem solet citius frumentum deficere, cl carius vendi, nos illud care vendemus. Rursum Chaldæus, Burgensis, Albertus et Arias sabbatum accipiunt non dierum, nec mensium, sed annorum, puta annum septimum remissionis, qui totus erat sacer et sabbatum, id est festus, g. *d.* Quando transierit annus septimus quo serere non licet, unde sequetur frumenti penuria, tunc caro illud vendemus; quasi hoc Propheta dixerit instante vel presente anno septimo et sabbatico, taxans abusus avarorum qui illo abutebantur ad turpia sua lucra.

Juxta tertiam acceptionem tertius sensus erit hic : Quando transierit tempus messis, quo ob copiam vilius solet esse frumentum; pariter ct mensis septimus, quo feriantur Judæi, ac libcralitcr fruges suas consumunt, mense octavo el sequentibus, cum frumentum jam deficere incipit, nos illud pretio caro ad libitum vendemus. Hunc sensum allerunt quoque Remigias, Albertus, Rupertos, Lyranus et Hugo. Favet huic expositioni articulus hebraicos *he* additus voci *chodes,* qui certum mensem, cumque reteris illustriorem significat, qui sane alius esse nequii quam mensis septimus. Rursum favet rei natura : post mensem enim septimum carius erat frumentum, idque ordinarie quolibet anno. Non enim videtur loqui Propheta de anno septimo, vel simili extraordinario el rarius occurrente. Denique posset quis opinari per mensem hic significari mensem messis, quo scilicet metebant novas fruges, puta maium, vel junium; ac per sabbatum significari festum Pentecostes, quo ex messe primos panes quasi primitias Deo offerebant. Sabbatum enim Hebrœis erat quintuplex:*primum* : dierum, puta septima dies hebdomadæ; *secundum,* hebdomadum, puta septem hebdomades numerala a Paschale, qu® conficiunt quadraginta novem dies, quibus expletis, sequens dies quinquagesima erat Pentecoste; *tertium,* mensium, puta septimus mensis, dc quo jam dixi ; *quartum,* annorum, ¡iuta annus septimus remissionis, qui proinde vocabatur sabbalicus, eratque festus; *quintum,* hebdomadis annorum : septem enim hebdomades, sive septenarii annorum, faciunt quadraginta novem annos, post quos annus sequens quinquagesimus erat jubilœus, et totus sabbatum, id est festum. Verum quia slatim a messo el Pentecoste erat copia frumenti, ac proinde illud vilis erat pretii, hinc aliud tempus hi avari mercatores hic notare videntur, videlicet posi septimum mensem, quando jam illud deficere, ejusque pretium carius effici incipiebat.

Et apehihmls frumextux, — aperiemus granaria tempore copi® clausa, ut tempore penuria promamus, careque pro libilo nostro vendamus frumentum. Porro quam hoc Deo sit invisum, Moralidocet ipse hoc loco, dum mox mullas gravesque Mh talibus poenas intentai. Deum imitentur principes ct magistratus, ut hosco monopolas, quasi mures trilici corrasorcs, imo corrosores, famem publicam afferentes capiant el plectant. Ita fecit B. Carolus Comes Flandriæ : cum enim Lamberlas giempU Stralensis, frater Berloltì propositi S. Donaliaui, D· decimas in mullos annos redemisset, plenaque horrea haberet, atque ingruente annona caritate ea egenis communicare nollet, jussit B. Carolus ejus horrea effringi, trilicique vim ingentem egentibus gratis admetiri. Qua de causa a monopolis ei in templo oranti sacrilege mors violenta illata est, ipseque justili® æque ac annona? publire lutor pro muneris sui fortiter obiti merito martyrii palmam tulit. Ha habet ejus Vita nuper a Belgis edita, cl *Æmil.* lib. V. Celebris ct sancta hujus facti memoria etiamnom Brugis Flandrorum perdurat, ubi locus, in quo Comes occisus, mihi olim ostensus csl.

Narrat Procopius, lib. HI, Joannem profectum pretorio Bclisarii, bello Wandalieo nauticum panem, no bis coctus pondero levior redderetur, adhuc crudum ad publici balnei fornacem assari fecisse, ne quid ponderi decederet : at vix Methonem pervenisse, cum panes dissolvi capere, et

militibus per modios distribuii gravissimos morbos invexere. Ita unius avaritia totum exercitum afflixit, et pene perdidit. Ad hosce avaros Tantali fabulam ingeniose transfert Horatius, lib. I *Senn.* satyra i, qui

Congestis undique saccis
Indormit inhians, et Unquam parcere sacris
Cogitur, aut pictis tanquam gaudere tabellis.

Porro Deus justo judicio avaros penuria punit, facitque ut frumentum quod avare asservant, a muribus corrodatur, vel tempestate aut naufragio mergatur, vel ab hostibus diripiatur, vel alio casu pereat.

B. Piu-Uoi* Memorabile est quod in *Vita Paulini* legimus, eum Christi imitatione et amore opes amplissimas in pauperes erogasse, ct ex ditissimo factum pauperrimum. Cum quadam die pauper ab eo stipem peteret, dixit B. Terasire olim conjugi, nunc sorori sure (cum ea cnim vivebat in continentia), ut eam illi daret. Respondit Terasia se non habere nisi unicum panem. Jussit tamen Paulinus illum dari. Terasia, timens ne in prandio non haberet quod apponeret Paulino, panem non dedit, sed servavit, a Interca, inquit Gregorius Turonensis, lib. *De Gloria Confess,* cap. evil, advenerunt quidam dicentes se missos a dominis suis, ul illi annon® ac vini deferrent speciem; sed pro hoc se moratos, quod orta tempestas unam eis cum tritico abstulent navim. Tunc vir Dei conversus ad mulierem, ait : Intellige te illi pauperi unum panem fuisse furatum, cl ideo hanc navim esse mersam. » Ex adverso dum idem Paulinus, jam Noire episcopus, adeo liberalis esset, ut cum fruges omnes crogasset in pauperes, tandem scipsum pro filio vidure redimendo servituti manciparet, paulo post Dei nutu a rege Wandalorum agnitus cum suis civibus omnibus, atque onustis frumento navibus Nolam est remissus : « sicque factum est ut qui se in srrv tiumsoluin tradiderat, cum mullis a servitio ad libendem rediret, illum videlicet imitatus, qui foimam servi assumpsit, ne nos essemus servi peccati. Cujus sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntarie servus factus est solus, ut esset poslmodum liber cum mullis, » ait S. Gregorius, lib. Ill *Dialog.* i.

B. Jgiq. * Simile est quod narrai Leontius in *VitaS. Joannit Elcemosynarii,* de mercatore quodam opulento, cujus fruges ct merces naufragio perierunt, qui cum hoc suum infortunium lamentans narraret S. Joanni, audivit ab co : a Scias hoc tibi nulla alia de causa accidisse, nisi quod hrec navis non ju>te, non honeste a te esset acquisita. » Jus-Bit ergo ei dari unam cx navibus Ecclesire, onustam viginti millibus modiorum frumenti : cum qua felicissime navigans mercator, appulit in Britanniam fame tunc laborantem, ubi moderato pretio vendens frumentum, Britannorum indigenite dum consulit, ipse dilatus est. Hoc est quod ait Sapiens *Proverb.* cap. xi, 21 : « Alii dividunt propria, ct ditiores fiunt : alii rapiunt non sua, ct semper in egestate sunl. Anima qure benedicit impinguabitur, et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium. » Et S. Paulus, II *Cor.* ix, 6 : a Qui parce seminat, parce et metet : cl qui seminat in benedictionibus (benefice, largiter, copiose), de benedictionibus et metet, n Vide ibi dicta.

Quocirca graviter et acriter monopolas insectans S. Ambrosius, lib. HI *Ofiic.* cap. vi : « Cur, ait, ad fraudem convertis naturæ indulgentiam, qure copiosas dat fruges? Cur invides usibus hominum publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis a pauperibus sterilitatem? Cum enim non sentiant beneficia fecunditatis, te auclionanle pretium, te condente frumentum, optant potius nihil nasci, quam te de fame publica negotiari. » Et mox : « Latrocinium hoc, an fœnus appellem? Capiantur tanquam latrocinii tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Lucrum tuum damnum publicum est. Joseph sanctus omnibus aperuit horrea, non clausit. Recte Salomon *(Proverb,* cap. xi) : Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, non hæredibus : quoniam avaritiæ emolumentum ad successorum jura non pervenit. Quod non legitime acquiritur, quasi veniis quibusdam, ita extraneis diripientibus.dissipatur. n

Ut imminuamus mensuram, et augeamus siclum.— Pro *mensuram* hebraico est epfta, qure erat certa, usitata et communis mensura, sub qua omnes alias per synecdochen inlelligit. Porro *cpha* erat decima pars cori : corus autem continebat 30 modios Italicos : ergo *cpha* continebat tres modios Italicos, et sex Hispanicos (modius enim Italicus duplus est ad Hispanicum). Quocirca *cpha* Hebræum idem erat quod medimnus Atticus, teste Josepho lib. X Ardiguft. c ip. xii. Rursum satum erat tertia pars *cpha,* puta modius unus Italicus. Vide ca qu® dixi de mensuris in fine Pentateuchi. Notat non tantum avaritiam, qua carissime vendebant, sed cliam dolum cl fraudem mercatorum, quo in vendendo mensuram minuebant, id est mensura requo minori rem quam vendebant emptoribus admetiebantur ; e contrario vero augebant *siclum,* supponendo scilicet stateras dolosas, ut sequitur, quarum videlicet lanx altera, in qua apponendus erat siclus (ul videretur an justi esset ponderis), quem ementes pro merce empta solvebant, esset depressior el gravior, ita ut siclus alioqui jusli ponderis, his dolosis stateris appensus, justo levior videretur, ac per consequens illi drachmas aliquas argenti vel auri, ementes adjicere deberent. Ita Clarius, Ribera, Arias et a Castro. Olim cnim omnis pecunia, prresertim cum rudis esset, ncc signala, semper ponderabatur, et ad pondus annumerabatur, atquo

pro pondero majori vel minori suum habebat pretium majus vel minus, ut patet *Genes.* cap. XXIII, 16, *Jercm.* cap. xxxii, 9, *Isain* cap. 1v, 2.

Secundo, S. Hieronymus et Vatablus per *siclum* accipiunt, non monetam, sed pondus. Siclus enim hebraico idem est quod pondus, g. *d.* « Augeamus siclum, n hoc est cum ememus merces, majori æquo siclo, id est pondere, eas ponderemus; cum vero easdem aliis vendemus, minori æque pondere easdem appendamus. Unde Vatablus vertit : *Diminuamus modium, ct augeamus pondus, ct pervertamus bilancm dolosam;* hunequedat sensum : a Vendamus trilicum nostrum mensura æquo minori, cl pervertendo supponamus bilancem dolosam, » g. *d.* a In his quæ mensura vendi solent, ul modio, utemur mensura æquo minori : in his vero quæ accipiemus, majori æquo pondere utemur. p

Tertio, Remigius cl Lyranus sic exponunt : « Augeamus siclum, d id est augeamus pretium frumenti, g. *d.* Conspiremus in pretium justo majus, ut nemo nostrum infra illud minoris vendat, ita ut cogantur emptores omnes pretio illo injusto a nobis taxato merces nostras emere, quod vilium vocatur *monopolium,* de quo vide P. Lcssium, *Dc Justitia ct jure,* lib. II, cap. xxi *De Emptione,* dub. 21.

Quarto, Mariana explicat, g. *d.* Post venditum frumentum et receptam pecuniam augeamus siclum, id est sicli pretium, ut sic crescat pretium pecuniæ, opesque nostro.

Nola : *Siclus* hebraico idem est quod pondus, a radice SpV *sçakal,* id csl appendit, ponderavit. Sic grace siclus dicitur a araOpi;, id est *libra, pondus, statera.* Siclus enim erat nummus vulgaris, communis et usitatus, pondere quatuor drachmarum, sive semunciæ, quo non lanium pecunia, sed ct metalla, adeoque res quaslibet ponderabant. Valebat ergo siclus quatuor julios, sive quatuor regales Hispanicos : julius enim, œque ac regalis, pendit drachmam argenti. Erat ct siclus irrcus cl aureus, ejusdem ponderis, sed pro materia majoris vel minoris pretii. Vide quæ de siclo dixi *Exudi* cap. xxx, 13.

e. 6. Ut possideamus in augento (id csl argento, pretio argenti. Hebræum enim *belh,* id est *in,* csl nola pretii) egenos, et pauperes pro calceamentis ,— g. *d.* Ul hisce nostris artibus el fraudibus redigamus pauperes ad extremam inopiam, qua cogantur se vendere nobis in mancipia, itaque possideamus eos, ut nobis quasi jumenta serviant, idque parvo pretio, imo pro pari calceamentorum.

Et quisquilias frumenti vendamus — pro puro frumento. Nola hic avarorum mercatorum varias artes et dolos, quibus alios expilant ct se ditant. *Primus* est, quod carissime marces suas divendant. *Secundus,* quod minuant mensuras. *Tertius,* quod augeant siclum, id est pondus. *Quartus,* quod supponant stateras dolosas. *Quintus,* quod cogant pauperes non tantum sua, sed et seipsos vendere pro calceamentis. Sextus, quod frumentum mixtum paleis, cicere, avena, arena, etc., vendant pro puro frumento. Unde Arabicus vertit : *Vendemus vasorum purgationes,* id est, quod post sublatum frumentum scopis aream purgando, convertitur et congeritur. Hinc ira Dei excita detonat in eos, aitque :

7. Juravit Dominus in superbiam Jacob, — id est Ven.r. contra superbiam Israelis, qua superbe dominatur pauperibus, cosque deprædatur. Ita Septuaginta, S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Hugo, Lyranus ct alii. Hebraice pro *superbiam* est ptQ *gheon,* id est magnificentia, celsitudo, arrogantia. Unde Chaldæus vertit : *Juravit Dominus qui dedit magnitudinem Jacob;* Pagninus : *Juravit Dominus per celsitudinem suam notam in Jacob;* Arias ctTigurina: *Juravit Dominus per excellentiam ipsius Jacob, q. d.* Juravit per templum, quod erat gloria, prostantia, magnificentia, et quasi superbia Jacob. Sic ait Isaías cap. 1x, 1j : « Ponam te in superbiam, p id est in magnificentiam el gloriam, a scculorum. » Ita Vatablus et Prado in *Ezedi.* cap. vu,24,explicans illud : a El quiescere faciam superbiam potentium : ▮ Templum, inquit, vocat superbiam potentium, id est urcem potentissimam, superbissimam, magnificentissimam et celsissimam. Prima versio et sensus nostri Interpretis, uti Hebreo congruenüor, ita et nervosior csl.

Si oblitus fuero. — Vox si est nota jurantis, ct signum juramenti exsecralorii apud Hebreos, g. *d.* Juravit Deus dicens : Juro per me meamque veritatem, quod non obliviscar hæc opera el scelera Israelis, sed ea acriter puniam, adeo ut si eorum oblitus fuero/ non habear verax, non habear Deus. Vox ergo *si* in juramento vel improprie capitur pro *non,* vel proprio si subaudias exsecrationem, v. g. hanc : Non habear Deus. Hanc enim ¡lebrel per cuphetnismum tam horroris, quam boni ominis causa sublicent et subaudiendam relinquunt.

Usqub ad finem, —in pcrpeluum.

8. Numquid super isto non commovebitur terra, — scilicet vastitate, ut diripiatur el vastetur? Unde Chaldæus vertit, *desolabitur terra. Secundo,* hebraico est ÎTVI *tirgaz,* id est *contremiscet,* ul vertit Tigurina; Pagninus, *movebit se,* g. *d.* Tanta sunt scelera Israelis, tantoequo ob ea illi clades imminent, ul merito terra hæc audiens, sustinens cl sentiens, quasi (errore el stupore perculsa contremiscere, omnesque incoiai plangere el ejulare debeant. Est ¡irosopopœia : ad pathos enim terne insensili sensum, indignationem, horrorem et tremorem attribuit. Omnes enim creaturo sensu naturali sentiunt vocem el nutum sui Creatoris, mulloque magis ejusdem ollensam et iram.

Et ascendet quasi fluvius universus, et defluet quasi rivus Ægvpti. — Aliqui, ut a Castro, per rivum accipiunt torrentem deserti, qui Judæam

disterminat a deserto et ab .Egypte, de quo dixi cap. vi, 13, *q. d.* Sicut hic torrens in mare definit, ct amplius non apparet, aquis ejus a mari haustis: ita Israelite haurientur ab Assyriis, ab cisque abducentur el dispergentur, ul amplius non appareant. Ita a Castro, qui el citat pro hac expositione S. Hieronymum et alios : sed in S. Hieronymo idipsum non reperì ; atque ille torrens deserti, torrens est el vocatur, non fluvius. Adde, rivus Ægypti non alius est quam Nilus, vel rivus Nili ; unde Septuaginta pro rivus vertunt, *fluvius* Ægypti.

Melius ergo Clarius, Arias, Vatablus ct alii passim per *fluvium* intellignnt Nilum : hic enim paulo post vocatur rivus Ægypti, præsertim quia Nilus in septem rivos sc dividit, quibus per totidem ostia in mare defluit. Apposite autem adducit Nilum, potius quam alios fluvios : quia Nilus quotannis exundans, et restagnans, oblimat fcrtilemque facit Ægyptum (non enim pluit in Ægypto, sed vice pluviæ est Nilus exæsluans). Unde messis Ægypti dicitur esse in Nilo, quasi in causa, juxta illud *Isaias* cap. xxin, 3 : « In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus : ct facta est negotiatio gentium. » Adde, Israelite mercatores frumentum emebant ex Ægypto ; Ægyplus enim ita fertilis erat, ul esset horreum Romanorum, imo totius Orientis, *q. d.* Quia vos, o Israelite, frumentum Niliacum in Ægypto vili pretio emptum reconditis, ul care vendatis, quin et illud mixtis quisquiliis vitiatis, et injustis mensuris dolose divenditis, hac de causa ego adducam exercitum Assyriorum, qui instar Nili copia sua inundabit Israclcm, eumque cum suo frumento ct opibus evertet, ct transferet in Assyriam. Alludit ergo ad ascensum, id est incrementum Nili intumescentis ct exundantis, qui deinde statini detumescit et subsidii, ac partim absorbetur a terra, parliti! refluit in suum alveum, et ex co in mare dolabitur, *q. d.* Pari modo ascendente exercitu Assyrio in terram Israel, vos pariter ascendetis, et ab eis in magnam turbam conglobabimini, ct conglobali turmalim expellemini in Assyrios, ibique dispergemini ct absorbebimini, ut inter numerosissimam gentem dispersi, vix ulli esse appareatis. Unde Chaldæus verlit : *Irruet in eam rex cum exercitu suo maximo sicut aquæ fluvii, et eluet eam omnem, expellctque habitatores ejus ut fluvius Ægypti;* alii active vertunt : *Et transcendit* (Assyrius) *sicut fluvius universam illam* (terram braci), *ct deprimetur tanquam fluvio Ægypti, q. d.* Sicut terra Ægypti obruitur Nilo, sic terra Israel obruetur et opprimetur ab Assyriis. Rursum, sicut Nilus exundans everrit totam Ægyptum, sic Assyrii everrent omnes fruges et opes Israel. *Secundo,* Vatablus verlit : *Et ascendet tanquam amnis* universa *ipsa* (terra Israel), el *pelletur* (loco suo), et absortebitur «icut *fluvius Ægypti,* sicque explicat. *q. d.* Terra Israel tota operietur aquis, et vertetur tota quasi in amnem : per aquam et amnem significat omnes clades ct calamitates quibus illa quasi aquis obruenda erat ab ira ct vindicta divina (i).

Tertio, Clarius explicat, *q. d.* Sicut Nilus evomit ca quæ ipsi innatant, sic terra Israel evoinet ex so Israelitas, projicielque eos in Assyriam.

Nota rà *ascendet,* scilicet non *habitator,* sed *terra:* hebræum cnim **nnhjl** *aletha,* cum sit femininum, respicit terram : terra ergo Israel ascendet, ejicietur ct defluet : *terra,* id est **incote**, fruges ct opes terra ascendent, id est in cumulum redigentur, ul auferantur ab Assyriis hostibus et praedatoribus.

Hinc consequenter tò *universus,* supple non *habitator,* sed *fluvius, q. d.* Sicut fluvius universus, id est totus , in Ægypto collectus ascendit et in altum assurgit : ita pariter totus cumulus Israelis abducendi ab Assyriis ingens erit, et in magnam summam ascendet. Jam in Hebræo legitur **mbj** *culla,* id est *omnis illa,* scilicet terra Israel, ascendet : sed noster Interpres aliis punctis legit *cala,* id est completus, perfectus, universus, scilicet fluvius ascendet. Sic etiam legerunt Septuaginta, vertunt enim : *Et ascendet quasi flumen consummatio , et descendet quasi fluvius Ægypti : consummatio,* id est tota ct consummata multitudo, æque ac substantia Israelis, quod mystice, vel potius accommodatitie electis et reprobis adaptat S. Hieronymus : « Ut qui egerit, inquit, poenitentiam, ascendat cum fluvio scandente; qui autem perseveraverit in delictis, descendat sicut fluvius Ægypti, et ingressus mare absorbeatur, ac per hoc ostendit superbiam Jacob, contra quam jurat Dominus æternis suppliciis devorandam. »

Denique pro *defluet* hebraico est npC'J *niskca,* id est demergatur in profundum , absorbeatur, eat in abyssum. Ubi nota, pro rnpû'J legendum ᶜ¶*?p'JƷ, uti legendum docent Masorete ; littera ergo *ain* suppressa est vel vitio scriptorum, vel studio ab ipso Propheta, ut omnimodam demersionem innueret, inquit.Marinus in *Léxico.* Radix enim est j;p© per *ain,* id est profundan, demergi, adima trahi; non FIPW per *hc,* idest irrigari, potari : sic enim dicendum fuisset rnnpwJ *nisketa* in genere feminino, eo quod jinx creto, idest ierra, sit nomen femininum. Israel ergo ibit in abyssum perinde ac Babylon, de qua dicit Jeremías, cap. 1 i, 63, cl ex eo S. Joannes, Apoc. cap. xvin, 21 : « Et sustulit unus angelus foriis lapidem quasi molarem magnam, et misit in mare, dicens : Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa

(!) Ex more Hebraeorum, ut recto observat Ackermann, ppp *uta,ascendere,* non solum diciturdo re quæascendit, sed etiam de ea in quam quid ascendit, ut *Jes.* xxxiv, 13; *Prov.* hiv, 31. Cæierum ex materia substrata patet, inundationem terne Israelitica! quidem cum illa Ægypti per Nilum comparari, ast nullo habito respectu ad effectum , cum hæc Niliaca regionem ioccundel, illa vero regionem destruat.

magna, ct ultra jam non invenietur. » Postremo Syrus hoc loco verlit : *Ascendet quasi fluvius finis ejus, et repellet* (opprimet), *ct descendet sicut fluvius Ægypti;* Arabicus Alexandrinus : *Ascendet quasi fuvius, et descendet quasi Nilus Ægypti;* Arabicus Antiochenus : *Et adveniet finis ejus quasi fluvius, et defluet, ct ejicietur quasi fluvius Ægypti.*

rttki. 9. Occidet sol ix meridie, — non quod revera sol Israeliti» occidet cl abscondetur; sed qupd nimio pavore et mœroro consternatis occidere et abscondi videatur. Pavor enim el moeror caliginem oculis reque ac menti inducunt, ut mcerentes in meridie videantur sibi versari in tenebris, nec lucem solis conspicere. Hoc est enim quod explicans subdit : « Et tenebrescere faciam terram in die luminis. » Ita S. Hieronymus, Thcodoretus et S. Chrysostomus, hom. 2 *ad Populum,* ubi idipsum Antiochenis suo illo tempore contigisse asseverat, eo quod ipsi ob violatam Theodosii imperatoris imaginem pavidi et anxii, in horas singulas ab ejus ira laqueos, furcas ct ignes exspectarent.

Secundo, symbolice : « Occidet sol in meridio, n id est, in summa prosperitate el felicitate Israelis maxima ei accidet calamitas et captivitas, ut sit parabolica catachresis : sol cnim ct lux sunt causa ct symbolum Iretitire ct prosperitatis, reque ac tenebra? calamitatis et tristitiis. Ita Remigius, Rupertus, Hugo, Lyranus et S. Gregorius, lib. V *Moral,* cap. i. Rursum sol, id est mens ct ratio, occidit irato et peccatori : quia tenebra? irre el perturbationum animam ejus occupant, ut velut in nocte creca positus, non videat quid agere debeat. Ita Cassianus, lib. VIH Dc *Institutis renunt.* cap. ix.

Allegorice, hrec do occasu ct eclipsi solis, quæ per miraculum facta csl in passiono Christi, qua sol quasi pullatus incessit, et luxit necem sui Creatoris, exponunt S. Hieronymus, Rutllnus, Rupertus hic, ct Eusebius lib. X De *Demonstr.* cap. vi; S. Augustinus, lib. *Quast. cx utroque Testamento,* Quresl. XIII; S. Cyrillus, *Catéelas.* 13; Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion.* cap. xlu; S. Cyprianus, lib. II *Ad Quirinum* cap. xxin; Isidorus, lib. De *Passione Domini,* cap. xlv.

v»t». io. 10. Et inducam super omne dorsum vestrum saccum, etc. — Efficiam ut omnes Israelita? induant saccum, et capita radant, caque decalvent : saccus cnim ct calvitium apud Judæos signa erant lugentium, et lucius maximi, ut palet *Jcrcm.* cap. vi, 20.

Et ponam eam quasi luctum unigeniti, — *q. d.* Affligam terram Israel gravissime, itaque faciam ut acerbissimo lugeat; mortuo enim filio unigenito parentes, ct maxime mater luget inconsolabiliter.

Et novissima ejus (ponain) quasi diem amarum, — *q. d.* Efficiam ut novissima «t ultima Israelis sint luctuosissima ct amarissima. Tropologice, cogitet hoc peccator, dum volupluatur,quod sicut Deus in hora mortis omnes delicias in dolores et angores convertet. Vere Pythagoras : « Omnium, ait, malorum maximum est voluptas, qua tanquam clavo ac fibula anima nectitur.»

11. Mittam famem in terram : non famem panis, Vcm.ii. NEQUE SITIM AQUÍ, SED AUDIENDI VERBUM DOMINI,— *q. d.* Efficiam ut tempore obsidionis ct pugnationisSamarite, ita affligantur, angantur, inopesque sini mentis cl consilii Israelite, ut Prophetas, quos jam contemnunt, toto orbe perquirant, ut ex iis sciscitentur, et audiant tum oracula de obsidionis exitu, tum consilia ad eam evadendam : an videlicet, quando ct quomodo sint liberandi.

Tropologice S. Basilius, homil. *De Laudibus jejunii,* in fine, citans hrec Amos verba : *Non famem panis, sed famem audiendi certum Dei,* subdit : « Quam ideo immisit justus judex, quod perspiceret eorum mentem verorum dogmatum penuria macrescere, externum vero hominem supra modum pinguescere, ct obesum fieri. » Siepe enim Deus divites el gulones punit fame et penuria cibi spiritalis, ut qui pinguescunt corpore , macrescant et emoriantur in spiritu : sicut ex adverso pauperes et abstinentes ditat et impinguat sua doctrina el gratia. Rursum hinc docet S. Gregorius lib. XXX *Moral,* xxxv : « Sæpe, inquit, doctori verbum pro gratia tribuitur auditoris, et srepe propter culpam auditoris subtrahitur sermo doctori, » ut Ezechieli, cui ait Deus cap. in, vers. 26 : « Linguam tuam adhrerere faciam palato tuo, et eris mutus,etc., quia domus exasperans est. »

12. Et commovebuntur a mari, etc. — *q. d.* Calamilate jam dicta, et fame, id est desiderio audiendi oracula commoli Israelite, vel mittent legatos in omnes terrre angulos, ut a mari Galilrere usque ad mare Mediterraneum prophetam aliquem perquirant, qui hrec eis enuntiet; fiet enim eis juxta illud *Psalm.* lxxiii, 9 : « Signa nostra non vidimus, jam non est Propheta, et nos non cognoscet amplius. » Ha Chaldæus, Lyranus cl alii. *Secundo,* S. Hieronymus, Remigius, Hugo et Arias hæc sensu, vel litterali, vel allegorico extendunt ad desolationem extremam Judæorum, quam ctiamnum ob occisum Christum patiuntur et patientur usque ad finem mundi. Amos enim licet directe prophetet contra decem tribus, indirecte tamen et comitanter prophetat quoque contra duas, puta contra Judam et Benjamin. Sicut enim Judas in scelere, sic et in vastitate similis fuit Israeli fratri suo. Hujus ergo excidium illius fuit typus et præambulum.

Audi S. Hieronymum lotum hunc locum Christo et Judæis adaptantem : « Possumus hunc locum ctin Domini passione intelligere, quando sol hora sexta retraxit radios suos, et pendentem in cruce Dominum suum spectare non ausus est : quando tenebris cuncta complentibus, festivitates eorum ct cantica, Vespasiano Tiloque superantibus, in planctum lucluiuque mutata sunt : quando lacry-

marum, *et* prenitudinis, et ciliciorum repleta sunt omnia,- el capita habuere calvitium, quæ prius Nazareorum decorata cæsarie comam Domino nutriebant. Tunc primogenitus Filius Dei populus Israel, qui in unigenitum et vere Filium Dei miserat manum, relerno luctui tradilus est. Nunc ergo illis habentibus tenebras qui repulerunt solem justillo, nos qui sedebamus in tenebris et in umbra mortis, vidimus lucem magnam, et illorum universa festivitas ad Ecclesia: translata est mysteria. » Et post pauca : « Illi dormierunt in mereiricis Synagoga: genibus, et diabolo tondente derasi, virtutem capitis perdiderunt, amittentes cum robore oculos, » instar Samsonis. Et inferius : « Ablata est ab cis lei, et Prophelm œterno conticuere silentio : moventur a mari ad mare, et ab Occano Britannico usque ad Oceanum Atlanticum, id est ab Occidente ad Meridiem, ct ab Aquilone usque ad Orientem toto orbe peregrini (et vagi) verbum Dei non valent invenire. d Et mox famem verbi Dei explicans: *a* Quibus, inquit, ingerimus famem esso prædictam intelligentim spiritualis, in qua Christus cernitur, passio Domini et resurrectio reperitile. Circumeunt orbem, et qurerunt verbum Domini, et non inveniunt ; quia Verbum Domini negaverunt, quod factum est in manibus omnium Prophetarum, quod in principio apud Patrem erat, quod caro factum est, ct habitavit in nobis, u

Ver». 13. **13. |J¡ [)|E ILLA** bepicibxt **VIRGINES PULCI1R.E, ET** adolescentes in siti, — *q. d.* Non tantum spiritualis, sed ct corporalis fames et sitis eis obvenient : hac enim tabescent virgines innuptæ, æque ac juvenes, ita ut, iis enectis, nulla posteritatis sit spes, sed tota quasi gens intereat. Unde Chaldæus vertit : *In illo tempore deliquium patietur catus Israel.* Ita Theodoretus, Albertus, Lyranus et Clarius.

Mystice S. Hieronymus : « Deficient, ait, virgines, quia verbum Domini non invenient. Ex quo intclligimus, quando doctrina non fuerit in Ecclesia, perire pudicitiam, castitatem mori, abire virtutes; quia non comederunt verbum Domini, quod qui comederit, saginatus ejus cibo audiet per Salomonem : Justus comedens saturat animam suam, anirnæ autem impiorum esurient, » Proverb, cap. ini.

Im11. **14. Qui JURANT IN DELICTO SAMARLE,** *q. d.* **IdCO** virgines, adolescentes et Israelita: omnes punientur fame, sili et morte, quia adorant, colunt et jurant per vitulum aureum, quem Joroboam erexit, et collocavit in Dan quasi deum Samariæ eumque opponunt et anteponunt Dei Verbo.

Et vivit via Bersabeb. — Nota Israelitas non tantum per vitulos suos in Bersabee erectos jurasse, sed etiam per viam qua ad eos ibatur in Bersabee, quasi hrec sancta esset a sancto idolo, *q. d.* Punientur qui jurant per vitam vire, qua ¡tur in Bersabee : non quod via hrec viveret, sed vitam vel metaphoricam, vel metonymicam intelligunt. Metaphoricam, *q. d.* Vivat, id est floreat, teratur et frequentetur jugiter via Bersabee. Sic enim ex adverso vire dicuntur morture, vel lugere, cum neglectre et deserta: jacent, juxta illud *Thrcn.* cap. i, 4 : « Vire Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem. » (Metonymicam, *q. d.* Vivat vitulus aureus deus noster, ad quem ducit via tendens in Bersabee : vivat vitulus, cujus colendi causa tam longam inimus viam, ut a domo nostra eamus ad fines Israelis : ibi enim sita erat Bersabee. Ita Albertus et Lyranus. Jurant per hanc viam, quia in illa multa erant sacella et arre idolis erecta (eo quod illis in locis diu versatus fuisset Abraham patriarcha) qure peregrinantes adibant. Id patet IV *Reg.* cap. xxiii, 8, ubi Josias dicitur contaminasse *a* excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes de Gabaa usque Bersabee. » Addit Vatablus significari hic idololatrarum studium, qui sanctitatem constituebant in longitudine itineris, ideoque ab uno termino Judrere peregrinabantur usque ad alterum, puta a Dan usque in Bersabee, *q. d.* Vivit vigetque peregrinatio qure incipit a Bersabee, et desinit in Dan. In Dan cnim et Bersabee quasi in duobus regni sui limitibus vitulos aureos collocavit Jeroboam, quasi tutelares Israelis deos. Arabicus vertit : *Jurant in indulgentia Samariæ, et dicunt quod Dan est Deus tuus et Dersabce.* Vide hic insanum idololatrandi studium, quo non tantum idolo, vel templo, sed et vire bene precantur, imo per illam quasi numen jurant.

Cadent (ob hanc idololatriam), et non resurgent ultra, — *q. d.* Omnino et irreparabiliter corruent el peribunt. Ha contigit : nam decem tribus, excisa Samaria, abduclre in Assyrios nunquam inde redierunt.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Videt Amos Ileum stantem super altare, et jubentem angelo ul, percusso cardine, illud evertat, ob avantiam et sedera populi, quem sc perquisiturum et perditurum asserit, etiamsi is se in calo, abysso, tei inferno absconderet. Secundo, vers. 1, comparai Israelitas Æthiopibus, Syris et Palaestinis, tam in *culpa, quam in perna excidii et dispersionis. Tertio, vers.* H, *se eos per Christum restauraturum promittit, daturumque copiam frumenti et vini, adeo ut montes stillent dulcedinem* (1).

1. Vidi Dominum stantem super altare, et dixit : Percute cardinem, et commoveantur superliminaria; avaritia cnim in capite omnium, et novissimum eorum in gladio interficiam : non erit fuga eis. Fugient, ct non salvabitur ex eis qui fugerit. 2. Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos : et si ascenderint usque in coelum, inde detraham eos. 3. Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos : el si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos. 4. Et si abierint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, et occidet eos : et ponam oculos meos super eos in malum, et non in bonum. 5. Et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, cl tabescet : et lugebunt omnes habitantes in ea; el ascendet sicut rivus omnis, el defluet sicut fluvius Ægypti. G. Qui ædifical in coelo ascensionem suam, et fasciculum suum super terram fundavit : qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem Ierra, Dominus nomen ejus. 7. Numquid non ul filiiÆthiopum vos estis mihi, filii Israel, ait Dominus? numquid non Israel ascendere feci de terra Ægypti : et Palæslinos de Cappadocia, et Syros de Cyrene? 8. Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans, et conteram illud a facie terræ: verumtamen conterens non conteram domum Jacob, dicit Dominus. 9. Ecce enim mandabo ego, el concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur triticum in cribro : et non cadet lapillus super terram. 10. In gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt : Non appropinquabit, el non veniet super nos malum. 11. Iu die illa suscitabo tabernaculum David, quod cecidit : et reædificabo aperturas murorum ejus, et ea quæ corruerant, instaurabo : et reædificabo illud sicut in diebus antiquis. 12. Ul possideant reliquias Idumærc, ct omnes nationes, eo quod invocatum sil nomen meum super eos, dicit Dominus faciens hæc. 13. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : et comprehendet arator messorem, el calcator uvæ mittentem semen : et stillabunt montes dulcedinem, et omnes colles culti erunt. 14. Et convertam captivitatem populi mei Israel : et ædificabunl civitates desertas , el inhabitabunt : et plantabunt vineas, et bibent vinum earum : et facient hortos, et comedent fructus eorum. 15. El plantabo cos super humum suam : et non evellam eos ultra de terra sua , quam dedi cis, dicit Dominus Deus tuus.

(1) Ista esi tertia cl ultima visio qua liber prophetarum Amos absolvitur.

Privo, sub signo percussionis columnarum templi, refert decretum de Israclilarum ruina el clade, nullo modo declinanda, 1 : *primo,* ob Dei instantis ubique persecutionem, quod probat enumcraliono locorum, ad quæ fugi potest, 2-4 ; *secundo,* ob ejusdem summam in omnia potentiam, 5, G.

Sicundo, cum Israelite supra modum sibi placebant, et confidentia et securitate magna prediti, jactabant se esse populum Deo charum, *primo,* no existiment so apud Deum esse in aliquo pretio ; non pluris eos facere declarat, quam Æthiopas, Palæslinos, Syros, quibus non calores et obduratos perdere decreverit, Justos aut pernitentes salvandi 8.

Tertio, promittit futuram per Christum religionis cl Ecclesia?, *primo*, suscitationem ac restaurationem, 1! ; *secundo,* diffusionem in omnem terram, 12; *terlio,* felicitatem et abundantiam donorum spiritualium in bac ct altera vita, 13-15.

I. 1. Vim Dohinum st antem super altare. —S. Hieronymus, Thcodoretus, Remigius, Hugo, Lyranus , Arias, Valablus ct Ribera censcnt Amos hie prophetare excidium duarum tribuum et templi Hierosolymitani per Chaldaeos. Probant, quia ejus restitutio, quæ facta est por Esdram elNehemiam, promittitur vers. II. Favet Chaldæus, qui non verbo tenus, sed paraphrastic ita vertit : *Vidi gloriam Domini conscendentis a Cherub, qui mansit super altare; nisi populus domus Israel convertatur ad legem, exstinguetur candelabrum, occidetur rex Josias, ct destruetur domus Dei,* puta templum, *ct dissipabuntur atria, et vasa domus sanctuarii in captivitatem ibunt.*

Probabilius est quod censent Ruffinus, Clarius el a Castro, Prophetam hic pergere prophetare contra decem Iribus, ac consequenter hic praedicere excidium altaris et templi idololatrici, quod ipsæ sibi erexerant in Bethel. Probatur *primo,* quia ad decem tribus proprie missus fuit Amos in Bethel, ut palet cap. vu, 13; *secundo,* quia cap. vm, egit contra decem tribus : ergo ct hoc cap. ix : nam nihil est quod significet eum divertere sermonem a decem tribubus ad duas, imo eum continuare sermonem ad decem tribus, patet cx vers. S, qui idem est cum vers. 8 cap. vin, *tertio,* quia vers. 8 ct 9, ail sc loqui de domo Jacob el Israël : sic autem post schisma Jeroboam vocantur decem Iribus, non duro, praesertim quia addit : «Concutiam in omnibus gentibus domum Israel. » Hoc autem verum est de decem tribubus, non de duabus. Decem enim traducile in Assyriam, Mediam el Persidem, inde per omnes gentes sparsro sunt, teste Josepho : duro autem traduclro in Babylonem, ibi manserunt, indeque posi septuaginta annos sub Cyro rcductro sunt in Judroam. Ad argumentum prioris sententiro respondebitur, vers. 11.

Quieres, quomodo vidit hroc Amos, an oculis corporis, an mentis? Corpoream fuisse visionem censent Albertus, Arias el Eusebius, lib. I *Dc Demonstrat.* cap. XVIII, ac proinde censent angelum in corpore assumpto reipsa concussisse cardines templi,idque oculis corporeis vidisse Prophetam.

Verius est hanc visionem fuisse imaginariam, non corpoream, tum quia tales fuerunt communiter vis:ones Prophetarum ; tum quia si visio hroc spectat templum Hierosolymitanum, ut mulli volunt, non potuit hroc oculis corporeis videre Amos, ulpote qui longe ab co aberat, ogebatque in Bethel ; tum quia non est verisimile Deum hic assumpsisse corpus humanum, in coque visum ab Amos, prrosertim cum id non fecerit Isairo cap. vi, t, ubi visus fuit ab isaia oculis mentis, non corporis, sedere in throno excelso; nec Ezcchieli i, 2tt, ubi visus fuit ab Ezechiele oculis pariter mentis insidere currui Cherubico. Sane si Ileus voluisset videri oculis corporeis, id potius concessisset Isairo el Ezcchieli, quorum visiones fuerunt augustissimae, quam Amos prophctæ rusticano.

Super altare, — vel thymiamatis, quod erat in Sancio sanctorum, ubi erant sedes ct thronus Dei, ut vult Arias ; vel holocaustorum, quod erat in atrio ante Sanctum, ut volunt Lyranus et Vatablus. Samaritro enim , romuli Judæorum, templum simile Hierosolymitano, ac consequenter simile atrium, Sanctum cl Sanctum sanctorum, atque similia altaria thymiamatis ct holocaustorum in Samaria, Dan et Bethel erexerunt. Porro de altari Bethel potius quam Dan aut Samaria! hic agi, liquet cx co quod in Bethel vaticinabatur Amos, utpole loco Samaritis sacratissimo, tum quod Jacob patriarcha in eodem sacrificasse!, el vidisset Deum scalie innixum, idcoque locum vocasset Bethel, id est domus Dei ; lum quod Jeroboam primus Israelis rex, schismatis cl novro religionis auctor, in Bethel non tantum altare vitulis aureis dedicasse!, sed et ipse sua manu iisdem in eodem sacerdotis officio functus incensum adolevisset, ut patet III Rcg. cap. xi, 33; tum quod Jacobi et Jeroboami romuli et assedio posteri eorum, reges Israelis, in Bethel sacrificantes, ibi quasi commune regni sui fanum statuissent ; unde ab eis Bethel vocabatur, « sanctificatio regis, ct domus regni, » uti dixi cap. vu, 18. In Bethel ergo, quasi in publico Israelis ¡dolio, visus est Prophète Deus templo el altari ultor insistere, ac jubere illud exscindi, una cum idololatria et idololatrico Israelis regno. Unde apposite visus est hic Deus stans, quasi instans operi, scilicet subversioni altaris ct templi.

Et dixit (Dominus, vel prophctæ Amos, ut opinantur S. Hieronymus et Remigius, vel potius angelo sibi assistenti, quasi voluntatis ct operis sui administro, ut censent idem S. Hieronymus, Remigius, Ruffinus, Thcodoretus ct alii. Per angelos enim solet Deus ulcisci cl plectere hostes suos. Angelo ergo dixit) : Percute cardinem, — scilicet templi, ut hac percussione symbolica ct imaginaria menti Amos objecta, representes ct significes quod Assyrii templum a cardine ct ab imis fundamentis convulsuri ct subversuri sint, una cum impio ejus cultu ct cultoribus Israelitis. ItaS. Hieronymus, Emmanuel, Mariana, ct alii jam citati. Unde Septuaginta vertunt : *Percute propiliatorium ;* Arabicus Antiochenus : *Percute pavimentum ;* Arabicus Alexandrinus : *Percute nationale pontificis;* Hebraice est: *Percute* Tinaan *haecaphtor*, quod Tigurina verlit, *limen;* Pagninus et Vatablus, *superliminare,* scilicet portro templi. Proprie *caphtor* significat pomum (ul verlit Syrus) et sphn rulam : cl quia hroc sculpi solebant in liminibus, hinc significat limen. Nostcr hic vertit, a cardinem, » non limen, vel superliminare, quia ab eo distinguitur. Sequitur enim : « Et commoveantur superliminaria, » hroc enim commoveri nequeunt, nisi commoto cardine æque ac limine, cui superno quasi insistunt. Cardo ergo dicitur *caphtor,* quia

habet figuram spherui®, et quia sua vertebra legitur. Radix enim 133 *capitar* significat tegere, involvero, operire. Jubet ergo Deus angelo, ut percutiat tam limen port® templi, quam cardinem liminis in quo ostium volvebatur, id est aperiebatur ct claudebatur, ut significet portam templi, ipsuinque templum, ac ingredientes in illud percutiendos et subvertendos ab Assyriis. Cardo enim est basis ct fulcrum rei quam sustinet : unde cardo dicitur quasi cor janu®, quo scilicet illa movetur, ait Servius in illud *Æncid.* I :

Foribus cardo stridebat alienis.

Hinc Romani coluerunt deam Cardineam, qu® cardinibus præesset. Ita Seneca in *Ilippol.,* Jovi ait : « Cclerique polum cardine versas. » Verius S. Anna mater Samuelis, I *Beg.* cap. n, 8 : a Domini , ait, sunt cardines terræ. » Et Sapiens, *Proverb.* cap. vm, 26 : a Adhuc terram non fecerat, el flumina, ct cardines orbis terr®. » Porro in cardine notantur stridor ct horror convulsi et ruentis templi, juxta illud Statii, *Thebaid.* I :

Venti transversa frementes
Confligunt axemque emolo a cardine vellunt.

Et Virgilius, *Æneid.* VI :

Tum demum horrisono stridentes cardine sacra
Panduntur porti'.

Ita in passione Christi terram universali terno motu concussam , et e cardinibus fuisse convulsam censent Didymus in *Catena Gracorum iuJob,* cap. ix, et alii. Pari modo multi censent totum orbem in dic judicii concutiendum ct c cardinibus convellendum , idque significare illis verbis Christi, *Matth.* cap. x.xiv, 29 : « Et virtutes coelorum commovebuntur. » Et *Job,* cap. ix , 6 : « Qui commovet terram de loco suo, cl column® ejus concutiuntur. » Vide dicta Apoc. cap. vi, in fine.

Et commoveantur superliminaria. — Syrus, *limina;* Hebraice O'30 sfppim, quod David cl ex eo Pagninus verlit : *Et contremiscent postes ;* Tigurina : *Et commoveantur postes,* puta laterales, quos architecti vocant *antas.* Sed eodem redit sensus : concusso enim et convulso limine el cardino ab angelo, necesso erat tam postes quam superliminaria, qu® postibus incumbebant, concuti ct commoveri , imo ruere. Significatur enim hic ruina port® el templi. Unde Arabicus vertit : *Commovebuntur portee extrínseca.* Angelus enim tam valide quassavit cardines ct portam, ul totus murus, ac consequenter totum templum illi incumbens ruere videretur. Arias cl Eusebius, lib. I *De Demonstr.* cap. xviii, censent hæc rcaliler esso peracta, ac rcaleiu fuisse hunc terre motum, esseque illum cujus meminit Amos cap. i, I, ubi cx eo numerat et consignat annum su® prophetiae. Verum ex dictis liquet aliam fuisse hanc concussionem ab illo terræ motu : ille enim fuit rcalis ; hæc vero fuit imaginaria.

Avaritia (Syrus, *dolus*) in capite omnicm. — Causam excidii templi, urbis ct totius Israelis assignat avaritiam. Pro *avaritia* hebraice estC3JX3 *bctsaam,* id est *avaritia eorum.* Radix pxa tafia proprie significat federe ct vulnerare, llebræi enim usuram ct avaritiam vocant *vulnus :* quia tanquam gladius hominem vulnerat, et ipsius sanguinem exsugit. Pari modo, usuram vocant ■pj *ncscech,* id est morsum, quia mordet et lædit proximum : sicut Latini *funus* vocant quasi funus. Hinc *secundo,* Septuaginta Hebr. *bctsaam* accipientes non ut nomen, sed ut verbum, imperativi *kal,* vertunt : *Disseca in capita omnium. Disseca,* scilicet tum gladio hostili, tum frustis postium ct superliminarium cx percussione angeli dissilientibus; unde alii legunt,*disjice, q. d.* Dissilientia frusta postium disjice in capita eorum, iisque ea disseca. Quocirca Tigurina vertit : Cni*versorum capitibus vulnus inflige;* Arias accipit ut nomen, sed pari modo vertit : *Concisio eorum in captie omnium; Tertio,* Vatablus *bctsaam* accipiens ul verbum preteriti temporis, verlit : *In frusta concidit cos* (nempe qui sunt) incapile *omnium,* id est qui presunt aliis omnibus. Hoc pertinet ad sacerdotes el magistratus : hos enim concidet Deus, vel angelus vice Dei : loquitur enim Deus, vel angelus de se in tertia persona. Hinc Pagninus pro *bctsaam* legens in Benoni *b-tseam,* vertit in prima persona : *In frusta concidam cos, in capite omnes ipsos.* Hic sensus priori subordinatur hoc modo, *q. d.* Quia ipsi sua avaritia, puta suis usuris ct fraudibus, vulnerarunt el concideruntpauperes, idcirco pariter ipsi vulnerabuntur el concidentur ab hostibus. Hinc aliqui vertunt : Avaritia *in capita omnium,* scilicet recidet, ineritaque ab eis supplicia exiget : qu® versio valde consonat cum verbis præccdentibus ct sequentibus. Iude Arabicus vertit : Percute caput uniuscujusque, ct reliqui eorum gladio inter/icientur.

Porro avaritia dicitur esse « in capite omnium, » quia omnibus dominatur, omnes possidet : omnes enim caput, sensus, curasque omnes eo intendunt, ut iniquis lucris se ditent, juxta illud *Jeron.* cap. vi, 13 : u A minore usque ad majorem omnes avarili® student. » Avarus enim dicitur quasi avidus, quod immensas opes aveat. Unde P.Nigridius apud Gellium, hb. X, cap. v : « Avarus, inquit, appellatur, qui avidus aeris est; sed in ea copula, E, littera detrita est. » Item a locupletem ait dictum, qui pleraque loca, hoc est qui mullas possessiones tenet. ') Sic *Thren.* i, 5, dicitur : «Facti sunt hostes ejus in capite,» id est hostes dominati sunt Hierosolymœ. Avaritia ergo est « in capite, » non in calce; quia caput, id est phantasiam animumque occupat, itaque illi est infixa ul vix evelli possit; quia tenet arcem mentis, indeque quasi regina , imo quasi dea omnibus cogitationibus , sensibus , potentiis,

membris et actibus imperat tanquam mancipiis, cogilque ea sibi servire, suum regnum propagare, lucra ubique captare, opes sine termino coacervare. Hinc rursum ipsa est « in capito, » id est, est capitalis, el quasi caput avari, illi per omnia dominans, sicut caput dominatur loti corpori. Quocirca S. Paulus avaritiam nuncupal idolorum servilulem, id est idololatriam, *Ephes.* cap. v, 5. Avarus enim in mente gerit idolum quod adorat, scilicet pecuniam el Plutum. Hoc idolum est ipsi numen et deus, cui sc substernit totumque se mancipat. Ita videmus avaros nil somniare, nilcogitare, nil loqui, nil tractare nisi lucra, nisi « affer, affer, » *Proverb,* cap. xxx, 15. Annon ergo avaritia est in capite avari ? *Secundo,* Lyranus : Avaritia, ait, est in capite, id est in regibus, ducibus et sacerdotibus populi. Quam enim bi dediti fuerint avarili®, patet tum ex Prophetis, tum ex Christo, *Matth.* cap. xv, 5, ct cap. xxiii, 14 ct 23, qui acrilcr eorum avaritiam iucusant. Sic ct modernos Judæos quoslibet totos usuris cl lucris intentos videmus. Porro sacerdotum avaritiam hic proprie taxari patet ex vers. 1 : « Vidi Dominum stantem super altare, ct dixit : Percute cardinem. »

Notat fontem omnis mali, scilicet avaritiam, indeque manantes fraudes et dolos. Nam, ut ait Apostolus I *Tirnoth.* cap. vi, 10: « Radix omnium malorum est cupiditas.» Unde Sapiens, *Ecdi.* cap. x, 9 : « Avaro, inquit, nihil est scelestius, n Porro hæc avaritia a summis manabat ad infimos; perinde ut vitia principimi et praelatorum manant ad subditos .Simili modo B. Petrus Damianus lib. II, episl. 2 *ad S. R. E. Cardinales,* ct S. Bernardus, *De Consid. ad Eugenium Pontif.,* el in *Declamationibus,* docent omnia mala Ecclesia) provenire cx avaritia, haneque valde foveri ct augeri cupiditate Ecclesiasticorum cl Prælatorum. Idque verum esse luce clarius vidi, dum agerem in provinciis transalpinis. Quis enim laicus credat Pastori cx Evangelio concionanti bona terrena esse contemnenda, el cœlcslia ambienda, si terrena ab eodem aliisque Prælatis ita appeti, tam studiose congeri ct conservari cernat? Qua fronte Praelatus audebit suos hortari ad liberalitatem ct eleemosynam, si ipse avare suas opes recondat, ct in pauperes sil immitis et immisericors? Quis non inhiet divitiis, prædiis, officiis congerendis; si Ecclesiasticos videat beneficiis, pensionibus, redditibus, domibus, prædiis coacervandis totos intendere? Clericus cs, cur sortem non in cœlo, sed in terra quaeris? quo ore impudenter et mendaciter quotidie Deo, qui cor tuum avarum et terra inhians intuetur, dicis : « Dominus pars hæredilatis meæ, et calicis mei, tu cs qui restitues hærcditatcm meam mihi? » Annon mento objiciet laicus Ecclesiastico : Deus levilis voluit esse sors et hæredilas, terram vero inicr laicos, puta inter cælcras undecim tribus, distribuit. Nostra ergo est terra, tu cœlum cl Deum quœrc : nobis laborandum est, ut opes comparemus, quibus nos, uxores, filios, filias, famulos ct ancillas alamus; tu qui solus cs, cujus Deus est sors, caque sufficiens et liberalis, cur plura semper appetis? ut quid studes ditandis adeo nepotibus el cognatis cx patrimonio Christi? Itane res sacras Ecclesia) adimis, casque laicis libi propinquis, carnalisct infidelis Domini dispensator impendis? Annon hoc furtum, imo sacrilegium? ait S. Bernardus. Sanxit olim S. Urbanus, Pontifex et martyr, anno Domini 233, qui S. Cæciliam pluresque alios do-, cuit, ct animavit ad martyrium, ne bona Ecclesia) in laicorum usus impendantur, idque sub gravi pœna : « Quia, inquit, hæc bona sunt oblationes fidelium, pretia peccatorum, cl patrimonium pauperum,» ut habetur cap. xvii, *Quæst.\V,* cap. *Attendendum.* Idem sanxerunt alii Pontifices. Unde S. Hieronymus *ad Pammachium :* « Pars, inquit, sacrilegii est, rem pauperum dare non pauperibus. » Res enim pauperum sunt res et bona Christi crucifixi. Quocirca omnes doctores censent esse peccatum mortale, si quis Ecclesiasticus opes, quas ex beneficio suo percepit, relinquat cognatis laicis, iisque cos locupletet. Cur ergo tu immodice, ait Doctor sapiens, beneficia beneficiis accumulas, pensiones pensionibus, itaque Ecclesiam ministris suis defraudas, ut paucos, cosque indignos habeat? cur patrimonium pauperum devoras, ut amicos dites? Itane demens es, ut animam tuam propter amicos damnare, et æternis gehennæ incendiis addicere velis? stulte, hac nocte animam luam dæmones repetent a le, et quæ parasti cujus erunt? Amici quos ditasti, te cx inferno non liberabunt : imo pro gratiis sannas cl maledictiones tibi in inferno rependent, quod eis per opes fueris causa luxus , scelerum, indeque damnationis ejusdem. Evigilate, Prelati, aperite oculos, Ecclesiastici. Ne vos amor stolidus cognatorum infatuet, ut sero gematis in celernum, dicalisque : Heu, quam fui fatuus, quam insensatus, qui non pro me, sed pro alio ditando, animam meam vendidi, occidi, perdidi ! Heu me ! nepotes mei, cognati mei traxerunt me ad tartara, a Frater non redimit, redimet homo ? non dabit Deo placationem pro anima sua. » Deo nemo fucum suis ratiunculis efficiet. Quo major es, eo majus das scandalum: quopotentior, eo potentius tormenta patieris : quia hærcdilale possedisti sanctuarium Dei; imo fecisti ul gentes, ut laici venirent in hærcdilatem Dei, el hereditate possiderent sanctuarium ejus : ideoque tam catholicos, quam hærelicos , a fide ct salute avertisti, cosque sanctum Christi ct Ecclesias ejus christianæ nomen blasphemare fecisti. Aspice ex alto sponsam tuam, o Christe ! maculam banco veste ejus, imo tua, emunda. Utinam vel sanguine meo illam eluas ! Quam libens occumbam, ul ipsa suo nitori el decori coelesti restituatur! Mille e cœlis angelum qui rursum percutiat cardines templi. Mitte novum Jcremiam qui

itorum intonot lllud cap. vi, <2: « Extendam manum mean) super habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe usque ad majorem omnes student avarili® : et a Propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt dolum. »

Morali- ïnniiÎ

Moraliter, disco quantum malum sit avaritia, Ql1® › cu,n omnibus dominetur, omnes vulnerat, atque tam animæ avari, quam corpori proximi lethale sæpe vulnus infligit. Narrat Sabellicus, lib. VII, *Enneade* ix, Calipham Mahometanorum pontificem, inter auri acervos volutatum fame interiisse. Cum enim lialao Tartarorum regis frater occupassct Babylonem, omnemque populum trucidassct, Caliphas, qui magnum thesaurum congesserat, comprehensus, cumulo auri sui impositus, et per mullos dies asservatus, inedia, vel sane pretiosa fame consumptus est. Sic et C. Caligulam pecunia) avidissimum, inter immensos aureorum thesauros volutari solitum scribit Suetonius in ejus Vita, cap. xLîii, qui iis non diu gavisus, paulo post miserabili nece occubuit. Avariti® symbolum est serpens græce dictus áíxax;, quod inexstinguibilem sitim morsu suo excitet. Dipsas, ait Lucianus lib. *De Dipsade,* est serpens non adeo magnus, viperee similis, violento ictu, veneno crasso, qui dolores inducit intolerabiles. Ardores enim immittit inexstinguibiles, et putredines, ac totum corpus adurit incendio. Insuper qui ab illa icti fuerint, clamant perinde atque illi qui in ignem conjecti sunt : quo plus bibunt, eo plus sitiunt; nec sitim exstinxeris, etiamsi totum Nilum aut Danubium epotandum præsliteris. Ita et / Elianus lib. VI *De Animal,* cap. 1ì. Dipsas est avaritia, quæ inexplebili opum siti, æque ac curis, doloribus, periculis el caedibus avaros incendii. Nam

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

« Mullo concitaliorcsl avaritia in magnarumopum congestu collocala, ul flammæ infinito acrior vis est, quo ex majore incendio emicuit, » ait Seneca, lib. Il *De Dencfic.* cap. xxvn. Tales fuerunt Æncanes, qui cx oraculo persuadebant fore ut patriam terram amitterent, si particulam aliquam largirentur, ut ait Plutarchus in *Quæst. Grtrcan.* cap. XIV. Et illi de quibus Arnobius, lib. II *Contra Gentes :* « Excreent, ait, avidum atque injustissimum fœnus, el o miserorum sanguino supputandi se augent insania : millibus possessionum semper producunt fines, cl quamvis provincias tolas rus faciant unum, pro arbore una, pro sulco forum litibus terunt : cum amicis, fratribus inexpiabiles suscipiunt simuliate?. » Vero Cyprianus, *epist.* 2 : « Nec intclligil miser avarus, inquit, speciosa sibi esse supplicia, auro se alligatum teneri, possideri magis, quam possidere divitias atque opes. O detestabilis cæcilas mentium, ct cupiditalis insanæ profunda caligo ! cum exoneraro se possit ct levare ponderibus, pergit magis fortunis augentibus incubare, pergit cumulis pertinaciter adinerare. »

Quocirca Patres omnes acriter avaritiam et ava- s. actos insectantur, ac imprimis S. Augustinus, cu- put,nl jus hæc de ea sunt axiomata. *Primum* : Avaritia iruJta duriorajubet quam Christus. a Quidvis, inquit, <\ ***■ in *Psalm.* xir, 8, ab avaritia possideri? durajur,lu' bet, levia jubeo : onus ejus grave, sarcina mea levis est. Jubet avaritia ut mare transeas, ct obtemperas. Jubet ut te venlisprocellisquecommillas. Jubeo ego ut ante ostium tuum ex eo quod habes des pauperi. Piger cs ad faciendum ante te opus bonum, cl strenuus es ad transeundum mare; quia avaritia imperat servis; quia Deus jubet, odisti.» *Secundum,* in *Psalm,* xxx, conc. 3 : « Dico avaro, quare invocas Deum, ut det tibi lucrum. Lucrum ergo invocas, non Deum. Ministrum lucri tui facis Deum. Viluit tibi Deus. Deus si ad te veniat sine auro ct argento, non vis illum. Quid ergo tibi de his quæ fecit Deus sufficit, cui Deus ipse non sufficit? » *Tertium,* in *Psalm,* xxxvm : « Vide, o avare, ne forte dum colligis, colligaris; ne forte cum vis esse praedo mirioris, sis præda majoris. Non enim seniis te esse in mari, nec cernis minores pisces a majoribus devorari. Dic mihi, thesaurizas , cui congregabis ca ? Dicturus es : Filiis meis servo. Hæc est vox pietatis, excusatio iniquitatis* Servas transiturus transituris, imo vero transiens transeuntibus. Scis eum possessurum cui servas, aut si nondum natus est, scis nasciturum?Servas filiis, incertum est an futuris, an possessuris : nec reponis thesaurum ubi reponendus csl: Thesaurizate vobis thesaurum in cœlo. » *Quartum,* in *Psalm.* cxxxvii : « Avaris etiam ipsa fecunditas (liliorum quæ cæteris felicior est) molesta est. Timent enim ne pauperes relinquantur, qui multi nasci potuerunt. » *Quintum,* Auctor serm. *ad Fratres in eremo,* qui exstat t. X S. Augustini, *serm.* 48: « O homo, ait, an ignoras quod radix omnium malorum avaritia est, et servitus idololatriæ, mater usuræ, genitrix simonice, fomes culpæ, œlcrnœ pœnœ via, nutrix gehenas? O avaritia, abyssus insatiabilis! Omnia in homine senescunt vilia, sola avaritia juvenescit. » Deinde subdit quam fatuum sit filiis vel nepotibus thesaurizare, qui cos in morte deserunt : a O admirabilis infidelitas! ecce maritus dilectus ab uxore dilecta relinquitur, filius a matre projicitur, et pater a filiis, et filii a patre sub terra reconduntur. Solus ille dimittitur, et quilibet ad propria revertitur, ct cito oblivioni traditus tanquam mortuus a corde. » El sub finem : « Memorare novissima tua, quia conceptus es in culpa, natus in pœna, vivens in miseria, et necessario morieris in angustia. » *Sextum,* lib. *De Conflictu virtutum et vitiorum,* cap. ivi : a Avarili® morbus nunquam melius compescitur, nisi cum dies mortis sine fine meditatur, cum qualis post modicum in sepulcro futurus sit homo considerat. Hoc certe fixum manebat in illius (S. *Job* cap. xv) corde qui

dicebat : Homo putredo, et filius hominis vermis. Nudus egressus sum de utero matris inere, et nudus revertar illuc. » Et Apostolus : a Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid possumus. » *Septimo,* lib. *De Salutar, document,* xxx : « Avarus vir inferno est similis. Infernus enim quantoscumque devoraverit, nunquam dicit : Satis est; sic elsi omnes thesauri confluxerunt in avarum, nunquam satiabitur, n

S. Aa- s. Ambrosii bree dc avaritia axiomala sunt. >ii *Primum,* lib. l in *Lucam,* sub finem : « Est rerugo i U <!. mentis, cum srecularium sordibus cupiditatum nlta religiosa) acies intentionis obducitur, aut fidei puritas decoloratur nube perfidiae. » *Secundum,* ldi. II *O/fic.* cap. XXI : « Avaritia est voluti quredam bonorum ariditas officiorum. » *Tertium,* scrm. in *Domin.* V|| [*post Pentecost.,* docet avarum esso similem insanienti, cumque semper aurum cogitare, omniaque in aurum convertere, ac gratius aurum intueri quam solem. Unde concludit : « Caveamus exemplum divitis istius, qui dum prresentes divitias concludit, et de futuris sollicitudinem gerit, divitiis pariter abreptus et vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accusatrix quidem ejus assistit ipsa illa, qure et totius ejus vitre comes exstitit, avaritia; defensor vero et intercessor nusquam ullus apparet, n *Quartum, serm.* 13 : « Qui pecuniam appetit, fidem perdit : qui aurum redigit, gratiam prodigit. Avaritia enim crecilas est, errorem religionis inducit. Creca, inquam, est avaritia, sed diversis fraudum oculata ingeniis : non videt qure divinitatis sunt, sed cogitat qure cupiditatis sunl. » *Quintum,* in *Psalm.* xxxvm : « Fides militat Deo, avaritia tentatori » (diabolo). *Sextum,* lib. l *O/fic.* cap. xLix : « Srepc quod avarus summa congesserit sollicitudine, precipiti effusione dilapidat hreres luxuriosus, et diu quresita turpis helluo, prresenlium crecus, futuri improvidus, quadam absorbet voragine. »

. i ■!-> Ut calleros prreteream, S. Isidorus Pelusiota, | S. Chrysostomi discipulus, monachorum Pelusiaci montis in Ægypto abbas, doctrina el sanctitate illustris, sub Theodosio Juniore, anno Domini 4-40, *epistola* 233, egregie docet quantum vulnus capiti totique homini infligat avaritia, dum cum tantum non mutilat, et truncat oculis, auribus, pedibus, etc. Primo cnim graphice eam comparii hydrie, qure ventrem habet inexplebilem , et Briareo centum manibus armato, ac Scyllre, qure omnia sorbet : a Deinde feminre, belluina, ait, forma prredilre, ignemque spiranti, ac sexcentas viperas crinium loco in capite habenti, perpetuo sibilantes, ac mortiferum venenum evomentes; ■ cxccnlis item manus unguibus abundantes, quarum opera alios lacerat, alios sagittis impetit, ab aliis pecunias extorquet. Ac denique sexcenta ora. Neque cnim minatur duntaxat, aut calumnias struit; verum etiam adulalur, ac servilem in modum alloquitur, et pejerat, turpisque qurestus causa innumeras occasiones excogitat. » Mox ejus oculos depingit : « Oculos habet, non ut naturai consentaneum est cernentes, aut quamquam verentes, non amicum, non fratrem, non cognatum, non benefactorem; verum asperum quiddam et acre, atque crudele et inhumanum, igneumqne obluentes. » Paulo post aures el pedes ita describit : « Aures usquo adeo septas el obturatas habet, ul nec supplices preces, nec gemitus, nec fletus, nec vituperationes audiat. Tantum vero abest ul pennas habeat (qure saturitatem designant), ut nc pedes quidem ipsi vir ullus cordatus tribuere queat. Neque enim ingredi, atque ab eo qui captus est, secedere potest; verum manus in omnes immittens, ferro quovis ac plumbo gravior insidet, ut omnia accipiat et omnes expilet, nunquam autem expleatur; verum eorum qure accipit multitudinem, fomitis et incitamenti materiam habeat, rerumque acceptarum finem accipiendarum initium efficiat. » Unde concludit : « Ecquis igitur acerrimo hujusmodi et inexplebili furore, atque innumera peccata et maledicta, et dedecora, et intemperantias ac petulantias nobis conflante capiatur? Ecquis animum inducat, tum in hac vita misere vivere, ut dies noctesquo velut flagris quibusdam laceretur, nec requiem ullam aut somnum sentiat; et in futura suppliciorum atque cruciatuum initium accipere. Quid autem initium dico? Ilie cnim eos quos ceperit, tyranno quovis acerbius torquet et excruciat, imo graviorem cis pœnam infert quam ii luant, qui ad metalla damnati sunl; nam illis, confecto opere, somno ac quiete frui licet; his autem ca somni quoquo portum velut aggesta terra obstruens, noctu quoque sreva illa et inhumana edicta proponit. Est ergo bellua terra, ignem spirans, oculis auribusque capta, exsecranda, Deo invisa, implacabilis et crudelis.

Et novissimum eorum in gladio interficiam. — « Novissimum, » id est ultimum, aut abjectissimum el vilissimum, g. *d.* (nines Israelitas usque ad ultimum et vilissimum gladio occidam. Loquitur enim de infinita multitudine qure in Samaria, vel, ut alii volunt, in Jerusalem o? sessa, et paulo post expugnanda, erat trucidanda. Est hyperbole : *omnes,* idestplcrosque omnes; nonnullos enim evasisse, cl cladi fuisse superstites constat; sed ii respectucaesorum fuere perpauci.

2. Si descenderint usque ad infernum, inde ma- Ve® NUS mea educet eos. — Pro *descenderint* hebraice csl nntl' *inciderà,* quod Septuaginta passive vertunt: Si *defodiantur in infernum;* Pagninus et Vatablus active : Si *foderint in inferno,* g. *d.* Si Israelita! scrobem aut foveam foderint in inferno, ut in ca se abscondant a conspectu meo, inde extraham eos ad supplicium. Similiter : a Si ascenderint usque in cœlum, inde detraham cos. » Est hyperbole : per foveam cnim inferni accipit foveam profundissimam, adeo ut videatur usque ad infernum descendere; per cœlum inielligit

montes altissimos, qui suo vertice cœlum tangere videntur. Ita S. Hieronymus, Glmldæus, Lyranus et Arias. Aut certe proprie accipit cœlum cl infernum, *q. d.* Si fieri posset ut in infernum descenderent, aut in cœlum ascenderent, inde (amen per Assyrios detraham cos. Ita Vatablus. Simili modo S. Job immensitatem et omnipotentiam Dei, quam nemo evadere potest, describit cap. xi, S : « Excelsior, ait, cœlo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior mari. » El Psalles, Psabn.cxxxvin,8: «Quo ibo a spiritu tuo, el quo a facie tua fugiam? si ascendero in cœlum, tu illic es : si descendero in infernum, ades; si sumpsero pennas meas diluculo, cl habitavero in extremis maris; etenim illuc manus tua deducet me. » Ita manu sua claudit homines ct creaturas omnes, qui Iribus digitis appendit molem terne, ct montes palmo ponderat.

Ven. 3. 3. Er SI ABSCONDITI FUERINT IN VERTICE C.ARMELI. — Duo erant Carmeli montes, unus in Judæa, ubi versati sunt Nabal et David, I *Peg.* xxv, 2; alter in Israel, imminens mari Mediterraneo, ubi versatus est, el latuit fugiens a facie Jezabel Elias, Elisæus et filii Prophetarum. De eo videtur hic agi, quia iit hic mentio maris, et quia in Israel cl contra Israel vaticinatur Amos.

Et si celaverint (id est celare conati fuerint; revera cnim nemo celari potest) se ab oculis meis in profundo maris) in insulis maris Mediterranei), ibi mandabo serpenti, — id 0.4 hominibus feris ct serpentinis, ut cos trucident, inquit Chaldæus et Arias. Sic Attila Hunnorum rege vastante Italiam, direplisquc Aquilcia, Ticino ct Mediolano, cum infestus pergeret Romam, quam utique cepisset, nisi occurrens S. Leo cum avertisset, multi ex Italia, ut Hunnorum manus evadereni, profugerunt ad mare, puta ad insulas cl æsluaria barbaris inaccessa, ibique urbem adventantium, puta Venetorum, condiderunt anno Domini 152, qui fuit Leonis Pontificis primi 13, Valentiniani Imperatoris 28, Marciani 3. Atque hæc est nobilis Venetiorum urbis ct reipublicæ origo. Ita Baronius, anno Christi 452.

Scanalo, simplicius S. Hieronymus, Theodoretus, Albertus cl alii proprie accipiunt hic profundum maris pro ipso fundo maris, ut verlit Vatablus. Quamobrem Pagninus transfert : in *pavimento maris;* hoc enim proprie hebraice significat ypip*karka,* scilicet pavimentum, fundum, solum: deducitur cnim per metalhesin a radice ypn *raka,* id csl firmavit, extendit, solidavit. Unde *rakia* vocatur firmamentum. Quocirca Septuaginta vertunt : Si *mersi fuerint cx oculis meis m fundamenta maris, q.* d. Etiamsi so mergant in fundum maris, ut ibi ab oculis cl ira mea se abscondant, ibi tamen videbo eos. Est hyperbole.

Ibi mandabo serpenti. — Septuaginta *draconi,* hoc est pisci alicui ingenti et horrido, v. g. ceto, ul mordeat et devoret eum : a mandabo,» id est dabo illi hunc instinctum, et hanc phantasiam mordendi et devorandi; bruta enim hunc phantasias instinctum sequuntur quasi legem natone sibi a Deo inditam. Sic ceto dedit inslinclum ut absorberet Jonam, cap. n, 1, ad quem hic alludi censet S. Hieronymus. Simili modo Deus dicitur mandare pesti, fami, gladio, cum ea exerit et immittit provinciis vel urbibus.

Tropologice S. Gregorius, in *Psalm,* vn *Pmitent. :* a Quid est, ait, celari in profundo maris, nisi in altitudine delitescere desperationis? Celat vero se qui non confitetur peccata sua; non confitetur autem qui desperat de misericordia Dei: vel certe ille se ab oculis Dei celat, quia mandatis ejus avertitur. Oculi enim Domini spiritus Dei, qui legem, id est mandata, dedit. Qui ergo se ab oculis Dei m profundo desperationis celaverint, potestatem accipit diabolus ut cos mordeat, el ut in ventrem cos suæ malitiæ inducat. Ipse est enim serpens cui diclum csl : Terram comedes omnibus diebus vitæ tnæ. »

4. Et SI ADIERINT IN CAPTIVITATEM CORAM INIMICIS Ver*. 4.
SUIS, IBI mandabo gladio, ET OCCIDET EOS, — *q. d.* Quod si non fuerint occisi in Samaria, faciam ut occidantur in Assyria a suis hostibus, puta ab Assyriis. Sic Romani captivos aliarum gentium, quos Romam ducebant in triumphum, post triumphum jugulabant. *Secundo,* Arias el a Castro *gladium* per catachresim accipiunt pro misera ct ærumnosa vita cl servitute, quam acturi erant Israelita* m Assyria : servitus cnim injure æquiparalur morii, vocatiirquc a mors civilis: • nam Israelitas in Assyria occisos non legimus. Verum multa a Prophetis prædicla sunl, quæ expleta non dubitamus, etsi m historiis id scriptum non legamus. Prior ergo sensus uti litteralior, ita genuinior el communior esi, pula S. Hieronymi, Remigii, Alberti, Lyrani et Vatabli.

Er PONAM OCULOS MEOS SUPER EOS IN MALUM, ET non in bonum, — *q.d.* Ubique eis malefaciam, ubique affligam el puniam, donec perdam eos. Ha Vatablus. Nota: Negatio illa, «et non in bonum,» magnam auxesim continet, 7. *d.* Nil boni, sed omne malum eis afferam el infligam.

5. Et Dominus Deus exercituim. qui tangit ter- ven.5.
ram, et tabescet. — Arias, *ct sterilescit,* sive fit sterilis; Tigurina, *et liquescit;* Pagninus, *et defluit;* Septuaginta, *et commovet eam;* quia, ut ait S. Hieronymus, concutiet fundaméntateme. Hebræum 31DD *tamog* proprie significat *resolvi, liquescere,* ulicera ad ignem, nix ad solem in aquam resolvitur ct liquescit, *q. d.* Ne vanas Dei minas putetis, scitote eum tam esse terribilem, quam omnipotentem; ipso enim solo attactu virtutis suæ, imo solo nutu facere potest, facitquc interdum ut terra tabescat ct consumatur, uli dum dedit legem in Sina, mons Sina fumo el igne tabescere videbatur, *Exod.* xix et xx, juxta illud : * Qui tangil montes et fumigant; » aut facit ut terra in aquam mergatur, vel vertatur el dilUuat, uli fecil

in diluvio tempore Noe, et in mari Rubro, dum per illud sicco alveo traduxit Hebræos, insequentem vero Pharaoncm et Ægyplios redeuntibus aquis involvit et obruit. Sic sæpe insulas et continentem mari mergit, et in mare convertit. Simili modo, esto non eodem, Samariam per Assyrios vastabit, consumet, et quasi tabescere faciet. Hoc est quod dicitur *Psalm,* xvu, 8 : a Commota est, et contremuit terra : fundamenta montium conturbata sunt, et commota sunt, quoniam iratus est eis; n et vers. 10 : a Et apparuerunt fontes aquarum el revelata sunt fundamenta orbis terrarum ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ; » ct *Isaia:* lxiv, i : «Utinam dirumperes calos, et descenderes! a facie tua montes defluerent. Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arriérent igni. »

Et ascendet sicut rivus. — Hunc versum iterat et repetit ex cap. vm, 22, ubi eum explicui.

Vr< 6 6. QU1.EDIFIC.AT INCOELO ASCENSIONE» SUAM. — Hebraice VnbjJO *maalota<',* id est *ascensiones* (ita Syrus) *suas;* Vatablus, *gradus suos, q.d.* Qui fecit cœlum quod mollis sphaeris constat, quæ certum ordinem habent inter se, ac velut gradus, per quos ascenditur gradatilo usque ad cœlum summum et empyrcum. Probat omnipotentiam et sapientiam Dei ex rebus creatis, ac præserlim ex coelis. Dnde Pagninus : Qui */edificai in calo spheeras ejus, et elementa tria ejus super terram fundavit ;* Arabicus Alexandrinus : *Qui œdificavit cœlum ct superiora, qui firmavit pactum suum super terram. Secundo,* ascensio, vel ascensiones, vocatur allissirnum Dei palatium in coelo, ad quod mullis ascensionibus scandendum est. Unde Chaldæus vertit : Qui *collocavit in excelso majestatem gloria sua.* Ita Thcodorctus, Lyranus, Arias, Mariana el alii. Hinc et Arabicus Antiochenus vertit : *Qui adtficat cœlum quasi tabernaculum, et præparatio ejus in terra dirigitur.* Est mclonymia : ponitur enim ascensio pro sui termino, puta cado, in quod ascenditur. Sic sæpe actio capitur pro loco, in quo actio exercetur, ut oratio pro oratoiio, in quo oratur; cœnatio pro cœnaculo, in quo canatur; deambulatio pro ambulacro, in quo ambulatur. Sic congregatio, quies, Ecclesia, mansio, habitatio locum significant illis actionibus destinatum, ita Sauchez.

Mystice, R. Maceados apud Galatinum, lib. VII, cap. xv : a Via, ait, aquilæ in cœlis, est rex Messias, qui post passionem suam ascendet in cœlum, sicut dictum csl Amos cap. ix : « Qui aedificat in calo ascensionem suam. » Unde et Tertullianus, lib. IV *Contra Marc.* cap. xxxiv, sic legit ct explicat : « Ad quam (resurrectionis promissionem) ascensum suum Christus æditicat m cœlum, secundum Amos : utique suis : ubi est ct locus ælernus, de quo Isaías : Quis annuntiabit vobis locum æternum, nisi scilicet Chrislus incedens in justitia? » Isuiœ xxxm.

Tropologice S. Hieronymus, Remigius et Hugo per *ascensiones* accipiunt viros sanctos, quorum conversatio in cœlis est, quique eo ascensiones in corde suo disponunt, ul ait Psaltes *Psal.* lxxxiii, vers. 6, euntque de virtute in virtutem, donec videant Deum deorum in Sion, a Deus, ail S. Hieronymus, quotidie credentes do terris ad cœlum levat, ut in illis conscendat : Ascendit Dominus in cœlum cum Enoch : ascendit cum Elia : ascendit cum Moyse, cujus sepultura locus, quia m cœlum ascenderai, in terra non potuit inveniri ; ascendit cum Paulo in tertium cœlum. »

Et fasciculum (Syrus vertit, *promissionem,* Arabicus Alexandrinus, *pactum;* Arabicus Antiochenus, *præparationem)* suum super terram fundavit. — *Primo,* Lyranus, Clarius et Vatablus : o Fasciculum, » inquiunt, vocat colligationem trium elementorum, puta ignis, aeris et aquæ, quæ in terra quasi basi ct centro fundata sunt. Unde Pagninus vertit : *Et elementa tria ejus super terram fundavit.* Hæc enim opponit ascensionibus, id cstsphæris coelestibus, *q. d.* Sicut Deusædificavit magnas multasque, cl tot stellis illustres sphæras in calo; ita pariter in terra fundavit tria rerum omnium sublunarium elementa, cx quibus cælera omnia fabricavit, caque apta serie, ordine ct nexu compaginavit, el quasi in unum fasciculum colligavit. Hic sensus videtur genuinus : celebrat cnim Dei magnificentiam ex fabrica cali cíteme. Unde et sequitur : « Qui vocat aquas maris, et effundit eas (vel per exundationem ex hoc suo alveo, vel per pluviam ex nubium fasciculo) super faciem terræ. » Ipse cnim « ligat aquas in nubibus suis,» quasi in fasciculo, «ut non erumpant pariter deorsum, » *Job* cap. xxvi, 8. *Secundo,* Sanchez per *fasciculum* intelligit scabellum; in scabello enim est colligatio, vel lignorum classe rum, vel lomentorum cl pannorum, pula cum scabellum est pulvinar, quod pedibus principimi substerni solet instar scabelli, *q. d.* Dei sedes cl thronus est cœlum, scabellum vero est Ierra, ct omnia quæ super cam sunt.

Tertio, alii *per fasciculum* intolligunl legem multiplicem, qua Deus homines quasi colligat ct coercet; ac, si eam violent, in ergastulo alligat et constringit.

Verum primus sensus est genuinus. Hebræum enim mix *aggudda* proprie significat aggregationem, turbam, turmam, congregationem, colligationem, facem, conglobationem, globum, ut palet II Rcg. n, 25; quod ultimum huic loco optime congruit. Mundum enim sublunarem vocat conglobationem, vel globum dementarem, sicut a mathematicis idem vocatur globus vel sphaera terrestris. Hic ergo globus vocatur *fasciculus, Primo,* ob rerum aggregationem : quia sicut fasciculus ex mullis lignis, floribus, vel herbis componitur; ita et globus hic terrestris ex mullis clementis, mixtis el compositis conflatur. In eo enim sunt variæ species herbarum, arborum, plantarum, animalium, avium, piscium, lapidum, gem-

Globlit terrai est ficca- lus sex- tnplid- UT.

marum, ele.; mixtorum cnim innumeræ sunt species. Simili modo dc damnatis ail Isaías cap. XXIV, 22: a Congregabuntur in congregatione unius fascis (instar fascis) in lacum. » *Secundo,* globus hic vocatur *fasciculus,* ob rerum tam variarum, tam disparium, tam inæqualium, tam contrariarum ct inter sc pugnantium conjunctionem, et amicam consociationem. Deus enim sphæram hanc ex tam variis et contrariis apte colligavit, sicut fascis cx lignis tortuosis, rubis el spinis a perito bajulo apte colligatur. *Tertio,* fasciculus significat unam esse mundi inferioris congregationem et rempublicam, in qua res diversissima et plurima quasi in fasciculo alligata et congregata sunt a Deo. Unde rursum fasciculus significat Dei providentiam et curam, qua mundum hunc quasi suum fasciculum in hac unione et colligatione tuetur ct conservat, ne elementum unum destruat contrarium, ne lupi devorent omnes oves, ne ignis omnia comburat, etc. *Quarto,* vocatur diminutive *fasciculus,* non fascis : quia in manibus Dei, qui, ut ait Isaias, tribus digitis appendit molem terræ, est instar exigui fasciculi. *Quinto,* quia ob sui elegantiam, in oculis et naribus Dei est quasi fasciculus aromatum vel ilorum. Unde fasciculus subinde idem est quod olfactoriolum. Ita Cicero, III *Tuscul.* «Fasciculum, ait, ad nares admovebis, incendes odores, et sertis redimiri jubebis et rosa.» Et sponsa, *Cant,* i : «Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi.» *Sexto,* fasciculus significat singularum rerum et specierum inter se aptum ordinem el collocationem, ut quasi in fisce unaquaque suo loco apposite et congruo ordinata et collocala esse videatur; in hoc enim ordine elucet mira Dei ordinatoris sapientia et providentia. Narrat Gellius lib. V, cap. Ul, Protügoram ex bajulo per fasciculum facium esse philosophum. Cum enim ipse in agro caudices ligni plurimos valde concinne colhgasset in unum fasciculum, cumque humeris portaret, occurrit ei Democritus philosophus : u Videt eum cum illo genere oneris tam impedito, ac tam incoibili facile atque expedite incedentem. Et prope accedit, et juncturam posituramque ligni scile periteque faciam considerat; pelitque ul paulum acquiescat. Quod ubi Protagoras, uli eral petilum fecit; atque itidem Democritus acervum illum et quasi orbem caudicum brevi vinculo compressum ratione quadam quasi geometrica librari conlincrique animadvertit, interrogavit quis id lignum ita composuisset. El cum ille a se compositum dixisset, desideravit uli solveret, ac denuo in modum eumdem collocaret. At postquam ille solvit, ac similiter composuit, tum Democritus animi aciem solerliamque hominis non docti demiratus: Mi adolescens, inquit, cum ingenium bene faciendi habeas, sunt majora melioraque quæ facero mecuin possis. Abduxitque eum slatini, sccumque habuit, el sumptum ministravit, ct philosophias docuit, ct esso eum fecit, quantus postea fuit. » Si in Protagorae fasciculo coordinationem lignorum, concinnitatem el ingenium mirabatur Democritus, quis non miretur in hoc Dei fasciculo et globo sublunari adeo concinnam et sapientem tot generum, tot specierum, tot individuorum diversissimorum, imo inter se pugnantium dispositionem, connexionem et ordinem? Quis non exclamet cum Sapiente, cap. xr, 21, et cum Apostolo, *Rom.* xi : « 0 altitudo divitiarum sapienti® et selenita Dei ! » quam opposite « omnia in mensura, numero et pondere disposuisti! » imo in uno quasi fasciculo colligasti !

Mystice, *fasciculus* hic est Ecclesia coetusque Puei«-fidelium Israelitarum, quos Deus fasciculo legis, œque ac providenti® suæ fortiter colligatos, in terra Chanaan collocavit et formavit, uti pepigit ct promisit. Unde Chaldæus vertit : *Et Ecclesiam suam in terra decoravit.* Ha Ruffinus, Hugo et Dionysius.

Anagogice, *fasciculus* hic esi sanctorum et elee- P-udoitorum, vinculo charitatis in terra, et vinculo præ- hu rle‹› destinationis in mente Dei colligatus, de quo in Evangelio : « Ne timeas, grex parvule, quia complacuit Patri meo habitare in te, » inquit S. Hieronymus, qui et de eo ita loqui pergit : « Fasciculus una Domini religione constrictus est; unde ct ipsa religio a religando, el in fascem Domini vinciendo nomen accepit. » Septuaginta vertunt: *Repromissionem suam fundat super terram, ut omnes illius repromissiones, quas* (de Christo et Christianis) SS. *Prophetæ suo ore cecinerunt, fundentur interra, etc., ut quotidie peccato mortui, et vitiorum funibus alligati* (instar Lazan a Christo suscitali) *dc sepulcro scelerum suorum jubeantur exire : quotidie sanguinis opera constringantur,* etc., Sic I *Reg.* xiv, 29, Abigail ail David : « Ent anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium; porro inimicorum tuorum anima rotabitur in impetu el circulo fund®, » *q. d.* Diutissime elsecurissime vives : hostes vero tui ruent m interitum, nam res recondita in ligamine, quo ligantur vita, seu vivi, ad hoc reconditur, ul servetur inter vivos; quod vero ponitur in funda, ad hoc ponitur, ut funda illud ejaculetur, ait ibidem Cajetanus. Anagogice id ipsum dc electis et reprobis exponunt ibidem Eucherius et Augelomus. Fasciculus, inquiunt, viventium est numerus prædestinatoruin, idque *pruno,* quia, ul ait Eucherius, fasciculus astringitur ut conservetur, pari modo electi alllicliouibus constringuntur, ut Deo fidem servent : reprobi vero, qui laxius vivunt, quasi lapides fund® a Deo abjiciuntur. *Secundo,* quia, ut ait idem Eucherius, sicut fasciculus vinculo colligatur, ita sanctorum cœlus eadem fide et spe, eodemque charitatis nexu constringitur, et uno eodemquo Dei præsidio undique vallatur. *Tertio,* quia, sicut fasciculus fiorum in manu ad oblectationem gestatur, ita electos omnes Deus in manu sua gestat, el virtutum odore qui ex illis continuo cillatur, mire delectatur. *Quarto,* quia sicut

fasciculus non nisi ex certis iisque selectis floribus conficitur ; ita electorum numerus ex certis, iisque selectis, ac charitate omnique virtute præstantibus constituitur.

Qci vocat aquas maris. — Tigurina, *qui evocat ad sa aquas maris,* scilicet resolvendo aquas per calorem solis in vaporem, cumque ad se sursum elevando in mediam aeris regionem : ubi facit eum concrescere in nubem, el nubem vi solis resolvit in pluviam, quam effundit super terram. Ha S. Hieronymus, Theodoretus, Hugo, Lyranus ct Vatablus. Solus Arias hæc accipit dc exundatione maris, qua vicinam terram obruit. Symbolice Chaldæus per aquas accipit turmas Assyriorum, quasi Deus hic Israeli minetur eorum adventum.

V ' ~. Numquid sox ut filii Æthiopum vos est is mihi, filii Israel? — *Primo,* Chaldæus vertit : *Numquid non ut filii dilecti reputati estis* vos *coram me?* Videntur enim Ælhiopcs Judæis ob coloris differentiam ct singularitatem, quasi quid rarum el mirabile fuisse in pretio et in deliciis, uti ctiamnum principes in suis aulis alunt Æthiopem, vel Pygmæum ad delicias, el ad ostentationem. Unde et *Num.* xi, i, uxor Mosis Æthiopissa, a Chakteo vocatur uxor pulchra : nisi dicas esse anliphrasin, pulchra, id est atra et deformis. Et vice versa, Æfhiops, id est minime Æthiops et niger, sed candidus ct speciosus. Unde sic ex Ilebrreo vertas : *Numquid sicut filii Æthiopum vos mihi estis, o fihi Israel? q. d.* Minime: nam Ælhiopcs sunt atri, deformes, invisi; vos vero mihi estis candidi, formosi, graliosi et dilecti. Porro hanc dilectionem , æque ac versum sic explicat Arias, *q. d.* Ælhiopcs sunt symbolum servitutis : ab ohm enim a Noe servituti sunt addicti, cum dixit *Genes.* ix,25 : u Maledicius puer Chanaan, servus servorum erit fratribus suis : » a Cham enim ortus est Chanaam, et frater ejus Chus, qui fuit paler Æthiopum, qui inde hebraice vocantur *Chusim, Genes.* x, 6. Vos ergo, o Israelite, fuistis quasi Ælhiopcs, cum ab / Egyptiis aliisque gentibus dura servitute premeremini, sed ego vos diligens ea vos liberavi mihique ascivi. / Equum ergo est ut me redametis, mihique quasi liberatori cl Domino vestro serviatis.

Secundo et aptius, Syrus et Arabicus bæc assertivo accipiunt, quasi dicant : Vos, o Israelite, similes estis Æthiopibus, quia sicut Ælhiopcs ex Ægypto traduxi in / Ethiopian! (hæc enim sila est ultra Ægyplum, illique adjacens et quasi subjecta est) : ita et vos ex Ægypto traduxi in Chanaan. Unde explicans mox subdit : « Numquid non Israel ascendere feci de terra / Egypti ? » Huic etiam consonat quod præcessit : a Et fasciculum suum super terram fundavit, » *q. d.* Deus Israel* m quasi suum fasciculum et peculium ex Ægypto traduxit in Chanaan, ibique cum stabilivit et fundavit. Hem illud vers. 5 : « Et defluet sicut fluvius ÆgypU. » Persistit enim in comparatione Nili et .Egypti, *q. d.* Nolite gloriari quod patrem habeatis Abraham, quia proximiores parentes habetis Ægyptios. Ibi enim nati sunt Moses ejusque coævi patres vestri, quos ex Ægypto traduxi in Chanaan, perinde ac / Ethiopes cx eadem traduxi in Æthiopiam : vos ergo estis congeneres, ct quasi fratres Æthiopum, tum origine et genere, tum moribus. Estis enim atri, deformes, indurati, el immutabiles in sceleribus vestris, ut non tam Abraham, quam Æthiopum fratres et filii esse videamini, ideoque vos a me abjiciam tradamque Assyriis. Simili modo ait Jeremías cap. xiu, 23 : a Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas : cl vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.» Et *Ezech.* xvi,3 : « Paler tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa. » Unde S. Hieronymus : « In omnibus, ait, Scripturis / Ethiopes dicuntur qui penitus in vitia demersi sunt. » ItaS. Chrysostomus, homil. II *in Mattii.,* Lyranus, Pagninus, Vatablus et Hibera. Huc spectant vulgata adagia : « Æthiopem lavas, » id est tentas rem fruslraneam et impossibilem ; Æthiops enim quantavis lotione, quantovis lixuvio non albescit, a Æthiopem ex vultu judico : » Æthiops enim nigroro vultus, intortis capillis, labris tumentibus, dentium candore præ se fert patriam suam; nam vestem mulare potest Æthiops, faciem non potest. Hinc epigramma Luciani :

Abluis Æthiopem frustra, quin desinis artem?
Haud unquam chides nox sit ut atra dies.

Monebat Pythagoras ne gustaremus de his quibus nigra csl cauda, quo vetabat cum iis versari qui nigri essent morum improbitate. *Thren.* cap. iv, 7 : a Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, » nimirum cum pure vivebant, cum casto Deum colebant; at cum impure el incesto, « denigrata est super carbones facies eorum. » Porro licet qurevis improbitas vocetur *nigredo,* tamen proprie ita vocatur detractio, qua quis alienam famam, et suam conscientiam denigrat : quocirca *niger* vocatur invidus, detractor, calumniator. Ita in titulo *Psalm,* vii, Saul Davidis insectator vocatur Chus, id est Æthiops. El Horatius, *satyra* iv, lib. I :

Absentem qui rodit amicum, etc.
Hic niger est; hunc tu, Romane, caveto.

Hinc vulgare proverbium : a Albus, an ater sis nescio. » Et :

Dat veniam conis, vexat censura cohi abas.

Candor enim candidi animi, nigror maligni est symbolum. Addit S. Hieronymus , Remigius, Rupertuset a Castro, Deum hic significare suam potestatem et ultionem in gentibus transferendis ct evertendis, *q. d.* Vos, o Israelite, non superiores, ut jactatis, sed pares per omnia estis aliis gentibus. Nam æque acÆthiopes,Palrestini ctSyri ame creati, pari jure mihi subditi estis. Unde

pari providentia, qua illas gentes in suis provinciis collocavi, collocavi et vos in Chananæa : atque pari justitia, qua illas ex iisdem ob scelera expuli el contrivi, etiam vos c Samaria expellam et conteram. Unde subdit : « Ecce oculi Dei super regnum peccans, et conteram illud a facie teme. » Porro quomodo et quando / Ethiopes a Deo expulsi aut contriti sint, non liquet. Aliqui referunt hoc ad bellum quod Moses nomine Pharaonis gessit contra / Ethiopes, quo eos subegit, uti narrat Josephus lib. II *Antiq.* cap. v. Verum historia hæc dubia est, qua; solo nititur Josepho; atque idem addit, illo bello Mosen non contrivisse / Ethiopes, sed ad pacem coegisse, ac ducta regis Æthiopum filia in uxorem, amicum, imo generum cx ea recessisse.

Alii probabilius id reterunt ad Asa regem Juda qui millionem Æthiopum cum suo duce Zara cecidit, II *Paralip.* xiv, 9 el 13. Verum hi cæsi sunt extra / Ethiopian!, nec Asa Ælhiopcs coegit mutare sedes, aut ex / Ethiopia in aliam regionem traduxit. Hæ ergo historiée nolæ erant tempore Amos : unde ipse de iis quasi tunc publicis loquitur; forte etiam conscripke fuerunt in chronicis illius ævi, quæ jam non exstant. Nam multi libri sacri, æque ac profani per tot annorum centurias, lotque urbium el bibliothecarum exustiones aut vastationes, perierunt.

Et Palestinos de Cappadocia. (Cappadoces, hebraico a'linOD *caphtorim,* occuparunt Palæslinam, exclusis ab ca llcvæis primis incolis, uti narratur *Deuteron,* cap. ir, 19, ct *Jerem.* xLVir, 7. Vide caquæ ulrobique dixi.) Et Syiios deCyrenb, — *q. d.* Cyrenenses venientes cx *Kir,* urbe el regione Assyriæ (uti dixi cap. i, 5 ; male ergo Theodoretus censet *Kir* esse liaran, sive Charras urbem Parthorum, in quam ex Ur,urbe Chaldcorum, Deus traduxit Abraham cum Tharo, *Genes,* xi, 27), transtuli in Syriam Damasci, quæ prius ab Aram filio Sem , vocabatur Aram , a novis vero hisce incolis venientibus cx *Kir,* dicta est *Kiria,* indeque, ul nonnulli putant, euphoniæ causa Syria, sicut postea vice versa, cumTcglathphalasar expugnavit Damascum , ex ca rursum transtulit Syros in Mediam ct Assyriam, puta in Kir, ex qua olim venerant. Sensus est, *q. d.* Ne blandiamini vobis, o Israelita!, do mea in vos cura et providentia, qua vos olim eduxi de Ægypto ct collocavi in Chanaan. Nam pari modo Cappadoces collocavi in Palæstina, Kirenscs in Syria ; et tamen illos ob sua scolora Palæstina per vos expuli, hos Syria per Teglathphalasar expellam. Scitote ergo me idem vobis facturum, ni sedera vestra castigetis, vitamquoct inores emendetis. Nominat Palæslinos et Syros, quia his contermini tam situ quam moribus erant Israelita); undo tacite cos taxat : Syri enim malo audiebant olim ob morum mollitiem. Undo proverbium : a Cum non sis Syrus, no syrissa, » id est no sumas personam parum decoram, aut, cum sis ingenuus, ne moribus agas servum et barbarum. Ed acutus jocus ex amphibolia verbi quod significat *syrissare* et fistula canere. El Cicero, lib. II *ad Quint, fratrem :* « Nos , ait, ita philologi sumus, ut vd cum fibris habitare possimus. Habemus hanc philosophiam non ab Hymetto, sed ab area (aliqui legunt *hara*) Syra, » id est a rusticana simplicitate.

Spite etymo a.

8. Verlmtamencontf.rf.ns non conteram. — *q. d.* Vhi.S. Plane ct omnino non conteram Isradem, sed reliquias cx eo servabo et salvabo.

9. Sicut concutitur triticum in cribro. — Rom® v«- ?1 enim ct alibi m Italia cribrant frumentum, cribroque pro vanno utuntur. Idem videntur fecisse Israelita), uti hic indicat Amos, <7. *d.* Sicut cum frumenta ventilantur in vanna, ut vertit Tigurina, vd cribrantur in cribro, paleae vel avolant, vd per foramina cribri decidunt in pavimentum, lapilli vero et grana remanent in cribro ; ita electi el probi ex Israel servabuntur, cæteri improbi peribunt. Unde Theodoretus : a Nec vero secus, ait, quam agricola a quisquiliis et purgamentis frumentum secernit, ego etiam salute dignos servabo, reliquos necandos tradam. • Metaphora cribri, ail S. Hieronymus, significatur ipsa terra Israel, cujus margines Deus magnitudine sua utraque manu tenens, quasi cribrum huc illueque concutiet, ul paleis ac sordibus peccatorum concussis, id est labore el calamitate exagitatis, et in terram cadentibus, ac gladio morienlibus, purum frumentum remaneat, quod in horrea condatur. Quocirca cum subdit Amos :

Et non cadet lapillis scper terram. — Per *lapillum* intelligit *granum,* ul vertunt alii : quia granum est durum instar scrupuli et lapilli. Est catachresis; unde hebræum nny *tseror* significat fasciculum ct sacculum, ac metonymice res quæ in fasciculum colligi, aut in sacculum colligari solent, qualia sunt grana; ilem lapilli pretiosi aut pulchri, margarita, nummi aurei, argentei, etc. Radix enim TT* *tsarar* significat stringere, arctare, premere. Unde *tseror* est res arcta, stricta, pressa, quæ in sacco vd loculo stringi, densari el arctari solet, qualis est triticum. Unde Septuaginta vertunt <rjorfiu-ux, id est *convolutio,* globus, coagmentum, compactile, puta *granum* majusculum conglobatum et compactum, ul vertit interpres Complutensis.

Alii tamen *lapillum* hic proprie capiunt, idque varie. *Primo,* Ruperlus censet hic agi de cribro, non frumentario, sed murario, quo lapides a pulveribus secernuntur : hoc refellit Ribera. *Secundo,* Palacius lapillis censet significari improbos, qui per cribri foramina nequeant evadere manum el vindictam Dei, ct ideo manu ejusdem sint c cribro ejiciendi, id est ab hostibus occidendi, vel captivandi; ac consequenter per triticum significari probos. Sed hoc recte refellit Deirio *adagio* 081. Nam triticum per foramina cribri descendere ct secerni non solet, nisi per triticum

non grana, sed farinam accipias; hæc enim a suis folliculis et glumis cribro transmissa secernitur. *Ta tio,* Rudinus censet purgantes triticum illi jungere lapillos in cribro : « Ad hoc, inquil, ut vim concussui addant marginibus illisi, ct nihil de quisquiliis remanere patiantur. » Symbolice vero, a nomine lapillorum eorum indicatfirroitatem, qui malis haud facile corrumpantur exemplis, ut illis temporibus Prophetas et alios justos fuisse legimus, qui cum reliquum vulgus, ut ligna ac stipule deperirent, illi velut solidi, perque hoc pretiosi lapides, permanebant, super quos merito Ecclesia fundaretur. » Ita et Sanchez. *Quarto,* Ribera putat Prophetam de more hic duas metaphoras jungere, scilicet unam tritici, alteram lapillorum, atque a cribri et frumenti similitudine transire ad rem significatam, puta ad domum Israel, de qua immediate ante dixit : *a* Concutiam in omnibus gentibus domum Israel, » ideoque nominare lapillos; lapides enim apti, imo necessarii sunt ad domum Israel rcædificandam. Verum primus sensus quem dedi uti simplicior, ita germanior est, eumque exigit versio Septuaginta. Aliter Joannes Alba *Electorum* cap. lxi : Lapilli, inquit, sive lapides parvi sunt infimre sortis homines, pauperes, plebcii, totumque ignobile vulgus,7. *d.* Universus populus ducetur captivus; ac proinde non in terra sua, sed in captivitate morietur. Solet enim inter homines loco infelicitatis haberi, quod quis extra patriam moriatur, præsertim in captivitate. Explicat enim id quod processit: « Concutiam in omnibus gentibus domum Israel.» Verum hæc phrasis nusquam eo sensu sumitur, præsertim quia Amos non ait, super terram suam, vel super terram Israel, sed absolute a super terram, » quod tam de terra Assyriæ, quam Israelis accipi potest. Constat autem Israelem in terra Assyriæ cecidisse el mortuum esse.

Veri. ii. 11. In die illa (Chaldœus, *in tempore illo)* suscitabo (Septuaginta, *resuscitabo ;S.* Jacobus, *Act.* xv, *rendificiiho*; Syius, *erigam,* scilicet firmiter et stabiliter) TABERXACULUM DAVID, QLOD CECIDIT. — Aliqui hanc suscitationem faciam esse censent ab Ezechia, qui post abductas ab Assyriis decem tribus anno sexto regni sui, earum reliquias profugas excepit, et in veri Dei cultu veraque Ecclesia confirmavit, IV Ilcj. xvm ct xix. Alii, ut RuffinusetChrysoslomus, homil. 33 tn Acta, eam factam censent esse ab Esdra et Zorobabel, qui, Cyro annuente, Judæos e Babylone reduxerunt in Jerusalem, ibique eorum rempublicam et Ecclesiam restituerunt. Verum hi a vero sensu aberrant, nam exilis luit utraque hæc suscitatio; ea autem quæ hic promittitur, ampla fuit et augusta. Ait enim : • Reædificabo illud sicut in diebus antiquis, ut possideant reliquias Idumææ et omnes nationes. ▮ Quando, quaeso, Ezechias aut '¿orobabel possedit omnes nationes? Rursum, quando factum est blud : « Et stillabunt montes dulcedinem, et omnes colles culti erunt? » Adde Zorobabelcm tantum reduxisse duas tribus, æque ac Ezechias duabus fere tantum imperavit : hic autem promittitur Israelis, id est decem tribuum, instauratio. Respondeo ergo hanc promissionem ad Christum spectare, per eumque expletam esse. Id ita esso clare patet ex oratione S. Jacobi, qui, *Actor.* xv, 1G, in Concilio Hierosolymitano, hæc verba Amos de Christo el gentium ad Christum conversione interpretatur. S. Jacobum sequuntur omnes Interpretes orthodoxi. Quocirca idipsum sub anathemate definivit Vigilius Papa. Cum enim hæc Amos verba Theodorus Mopsueslenus sic explicaret : a Hoc loco, inquit, reditum e Babylone prodicit, quando Zorobabel ex stirpe David regem habuerunt; Jacobus vero in Actis Apostolorum hunc locum ad Christum transtulit, in quo res est ad exitum verum perducta; » hanc ejus explicationem sub anathemate damnavit Vigilius Papa in Concilio Romano, quod habetur in Bibliotheca Vaticana, el ex ea transcripsit P. Turrianus super lib. Il *Consti!. Apost.* cap. v, eo quod locum, qui primario et in sensu litterali seu historico in Actis exponitur de Christo, asserat intelligendum esse in primo el litterali sensu de Zorobabele; in secundo, ct per translationem de Christo, ubi, ut alia omittam, manifeste Theodorus errat, cum Zorobabel facit regem, qui tantum dux fuit populi e Babylone redeuntis. Pari modo idem Theodorus censebat oracula omnia, quæ ad litteram de Christo edita sunt, historice ad Davidem, Ezechiam, Zorobabelem et Judæos spectare; sed ex accommodatione, et ex rei eventu ab Apostolis et Evangelislis dunlaxat adaptari Christo, lloc est quod sub anathemate damnat Vigilius, el ante eum damnaral Synodus generalis V, quæ fuit Constantinopolitana II, ut palet ex ejus *actione* V, et ex Lcontio, qui vixit tempore Justiniani Imperatoris, et Theodori errores recenset. Vide dicta in *Prooemio,* notat. 5. Propheta ergo hic de more, post expositam Dei ultionem, el desolationem Israelis, ejus restaurationem ct consolationem per Christum allercndam subjungit (i).

Tabernaculum ergo Davidis proprie ct formaliter non significat Ecclesiam (ncc enim David fuit Ecclesiae sacerdos, aut pontifex, sed regnum Davidis, puta domum ejus regiam, palatium cl T»b«rn»-cui-,) cbrhti, pnti Eo-

(i) Accedit Prophetam nostrum nullam bellorum in hoc novo regno Davidico mentionem facere, ejusque restaurationem jungere reditui cx captivitate, ul alii Prophelæ, qui vaticinia de solvenda captivitate cum iis de Messia venturo componunt. Inierim tamen magis indefinito loquitur, ct ejus vaticinium ex collatione aliorum vaticiniorum Messiauorum explicandum el illustrandum csl. Cf. *Jcs,* ix, 1-7 ; xi, 1-G *; Jcrcm.* xxm, 5, 4; xix, 9; *Ezcch.* xxnv, 23, 24; xxxvn, 24; *Mich.* v, 2, etc. Cælcrum notatu dignissimum est, Amosum dicere, tabernaculum Davidis fore collapsum, id est, familiam ejus foro humiliatam et sceptro prorsus privatam, quod ab æute Prophelæ longo temporis intervallo distabat. (Ackermann.)

thronum regium. Orientales enim olim in tabernaculis cx ramis, corio aut tabulis constructis degebant : inde quævis domus aut palatium vocatur *tabernaculum,* præsertim quia hebræum HZ'0 *sueca,* ad verbum idem est quod opertorium, velamentum, tegumentum, lectum, a radico *sucach,* id csl velavit, operuit, texit; quod tam domui ct palatio quam tabernaculo congruit. Tabernaculum vero proprie hebraice dicitur bnK *ohel,* id est tentorium extensum el expansum, a radice bnx *ahal,* id est extendit, expandit. Vocat id tabernaculum potius quam palatium, tum quia David in assiduis bellis exercitus communiter in tabernaculis castrensibus degebat; tum ut significet regnum hoc Davidis mobile fuisse et temporaneum : Christi vero regnum ei successurum foro immobile et œternum. Hoc enim promisit angelus B.Virgini, dicens, *Lucae* cap. i, 32 : a Regnabit in domo Jacob in œternum, et regni ejus non erit finis; « tum quia alludit ad tabernaculum Mosis in deserto, quodprœcrat, et quasi dirigebat omnia castra llcbræorum, quæ circa ipsum disposita erani : unde erat typus Ecclesiæ peregrinantis el militantis, *q.* c/. Sicut olim tabernaculum, et cum illo Moses et Hebræi per desertum peregrinati sunt, perrexerunlque in terram promissam; ita Ecclesia Christi per desertum hujus vit© peregrinatur tendilque in cœlum. Est ergo ipsa tabernaculum Davidis, id esi Christi et Christianorum, *Udi.* XIII, 14.

Quocirca materialiter ct roipsa regnum hoc Christi est Ecclesia; quia regnum hoc Christi spirituale est ct ecclesiasticum, quo nimirum Christus credentibus per fidem ct gratiam dominatur. Itaquo cum dicit : « Suscitabo tabernaculum David,» reipsa dicit, suscitabo Ecclesiam, sive coetum populi fidelis, cui olim dominatus est David. Porro regnum hoc Davidis, æque acEcclesia fidelium, per varias rupturas cecidit, scilicet *primo,* cum Jeroboam decem tribus a regno Davidis ct ab Ecclesia cultuque Dei ad sect ad vitulos aureos traduxit. Secundo, cum Israelita) a Syris, Philistinis, / Egypliis aliisque gentibus mullolies fuerunt attriti. *Tertio,* cum decem tribus in Assyriam, dum iu Babylonem fuerunt abducta). *Quarto,* cum Antiochus Epiphanes ejusque posteri, tempore Machabæorum posteros Davidiàafliixerunt.Quinta, cum Herodes, sub quo natus est Christus stirpem Davidis regiam quasi exstinxit, totumque regnum ad sc, puta ad alienigenam, transtulit. « In dic ergo illa, » id est in tempore illo quo per tot ruinas, ac tandem per tyrannidem Herodis, regnum Davidis plano cadet ct corruet, Deus, qui m rebus deploratis succurrere solet, mittet Messiam sive Christum qui in tabernaculum hoc, quasi in propriam domum et in regnum avitum Davidis patris sui, jure hæreditario succedet, iiludquo restituet, imo augustius reddet, non dominio et dominatione temporali, sed spirituali, quæ sublimior et divinior est. Christus enim tam Judæos quam Israelitas in suum regnum suamque Ecclesiam ascivit et cooptavit, ac vice incredulorum, qui in illud ascribi noluerunt, surrogavi! ct adoptavit omnes gentes ex toto mundo, itaque fecit ut hoc regnum amplissimum tolum orbem complecteretur, ut a Christo omnes vocentur christiani, ct profiteantur sc Christi subditos ct discipulos. Gentes ergo loco Judæorum huic Davidis tabernaculo, quasi vivi lapides, inœdificai® sunt, ct, ut ait Apostolus *hom.* xi, 17, in hanc Davidis Deique oleam insert® sunt. Ita S. Hieronymus, Remigios, Hugo, Lyranus, Vatablus, Arias, Ribera, a Castro et alii passim.

Allegorico, tabernaculum David est corpus aii^o- Christi a Judæis occisum per varios rupturas, id necsl vulnera ei inflicta, quod Deus tertio die a morte ad vitam gloriosum suscitavit, de quo Christus ait : < Solvite templum hoc, et in tribus diebus suscitabo illud, » *Joan,* n, 19. Christus enim vocatur David, quia Davidis filius clhæres. Ha Theodoretus ct Cyrillus, lib. IV in *Joannan,* cap. XXXV. Imo Rabbini apud Galatinum, lib. VUl, cap. xxil, ubi R. Nahamau huuc locum sic legit; *Suscitabo casulam David dejectam,* id est corpus Christi crucifixum resuscitabo, ex coque probat Messiam moliturum, ideoque eum ab Hebræis vocari *Bamephili,* id est *filiutn caducum,* asseverat. Hinc consequenter S.Chrysostomus, hom. i6 tn *Joannem,* per tabernaculum David accipit naturam humanam peccato Adœ collapsam, quam Christos assumens reparavit el restauravit.

Ex dictis patet perperam Judæos hoc loco et Mausimilibus abuti, ut probent Messiam necdum ve- ^ts nissc, sed venturum, ut temporale Davidis reg-dLeomm. num restituat, ac Judæosin illud quasi primores regni asciscat. Nam, ut alia taceam, primo Amos liic proprie non agit de Judæis, sed de Israelitis, id csl decem tribubus (has enim vers. 8, 9 et 14, vocavit dumum Jacob et domum Israel), cisque post cladem restitutionem promittit, ul regno Davidis, a quo per schisma exciderunt, rursum inserantur ct uniantur. Frustra ergo hæc sibi attribuunt Judæi moderni. Cumque constet Israelem nunquam cx captivitate Assyriaca rediisse, aut rediturum, æque ac Judæi e captivitate Titi cl Romanorum per 1600 annos nunquam redierunt, ncc redibunt; sequitur hæc de mystico Israelis reditu, puta de geulium m Christum credentium, qui sunt Israelita) secundum spiritum, non secundum carnem, ut ait Apostolus *Hom.* ix, 8, conversione et salute inlelligenda esse, uti fusius probavi *Daniel,* cap. n, 44, et *Daniel,* ix, 24. Idem rursus patet ex eo quod Deus similem restaurationem promittat Sodomitis, Assyriis, Ægyptiis, Ammon et Moab, qualem promittit hic el alibi Israelitis : atqui illa non fuit temporalis, sed spiritalis per Christum; ergo talis quoque fuit Israelitarum. Major liquet *Ezech.* xyi, 55 : < Et soror, ait, tua Sodoma, et üliæ ejus revertentur ad antiquitatem suam » id est ad antiquam suam

sedem, opes et gloriam. Constat autem Sodomani et vicinas urbes cœlesti incendio cum omnibus suis incolis conflagrasse. Ergo hæc Sodomæ restitulio mystice accipienda est, non ad litteram ut sonat. Idem de Samaria promittit ibidem Ezcchiel; constat autem Samantas ad litteram cx Assyriaca captivitate non rediisse : ergo Samariæ hæc restitulio spiritualis per Christum, non litteralis et temporalis accipienda est. Idem Assyriis et / Egypliis, æque ac Israelilispromillitlsaiascap.xix, 24: « In die illa erit Israel tertius Ægyptio el Assyrio: benedictio in medio terræ. » Hoc ad litteram ut sonat falsum esi, nec admittent, aut patientur Judæi sibi associari, et œquari Ægyplios ct Assyrios. Ergo mystice id accipi debet. Idem Moabitis promittit Jeremías cap. xlviii, 47 : a Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. » El Ammonitis, cap. xlix, 6 : « Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus. » Ad litteram autem nec Moabita, nec Ammonita e Babylone redierunt. Ergo reditus hic mysticus est, puta conversio ad Deum per Christum. Ergo pariter talis reditus et restauratio Israelis intelligenda csl. Simile est templum quod promittit Ezechiel cap. xl el seq., scilicet magis mysticum quam litterale. Unde cap. xlvii, i, 8,9, vidit cx eo egredi aquas, cl sensim in fluvium ingentem crescere, cujus rivulo sanabantur ct dulcorabantur aquæ maris Mortui, quod in Scriptura vocatur salsissimum : quæ omnia mystice accipienda esse manifestum est. Disce hinc cañonera moremque Prophetarum, nimirum solent ipsi post tristia læta subjungere, post desolationem consolationem, post excidia et ruinas gentium, earumdem restitutionem per Christum, ipse enim est Messias, puta salus, consolatio, gaudium et desiderium cunctarum gentium, *Aggæi* cap. ix, 8.

Secundo assero hoc Christi regnum non tantum esse spirituale, sed et temporale. Christus cnim per imperatores, reges, el principes Christianos dominatur, et imperat etiam civiliter toti orbi chrisliano. Denique in dic judicii ipse hoc regnum suum tam spirituale quam corporale perficiet facieique gloriosum, ut loti cœlo et terne cum suis fidelibus dominatur in œternum, tunique plenissime hæc et similes prophetia implebuntur.

Et rudificabo aperturas murorum ejus. — Debraice *gadarti,* id csl *sepiam,* ul vcrlit Pagninus; *instaurabo,* ut Vatablus; *sæpecircumdabo,* ut Tigurina, q. d. Sarciam hiatus et aperturas murorum Davidis et Israelis; nimirum Deus instauravit ruinas Israelis : casque sarcivit multitudine gentium credentium Christo, quæ in locum Judæorum ct Samarilarum incredulorum successerunt; sicut dæmonibus tabentibus c cœlo surrogavi! homines, iisque instauravit ruinas cœleslis Jerusalem. De fide enim, vocatione et electione gentium hunc locum explicat S. Jacob, *Actor,* xv, vers. 16. Censet Ribera hanc prophetiam impletam esse post excidium templi ct urbis Hierosolyma facium a Tito : tunc enim Judæis in suacæcitate persistentibus, cl per totum orbem dispersis, eorum loco gentes in Ecclesiam esse ascitas. Verum S. Jacobus, *Actor,* xv, suo tempore, id est mox a passione Christi, cum Paulus ct Barnabas primi evangelizantes gentibus multos ex iis converterunt, impletam , id csl impleri emptam, asserit. Adde non agi hic de Juda ct Hierosolyma, templiquo ct urbis excidio et ruina per Titum, præsertim quia Christus templum hoc, jam tum Judaicum, sibique e diametro oppositum et resistens, non restauravit, sed vetus Davidis regnum el Ecclesiam legitimam. Fateor tamen post excidium Hierosolyma plenius hanc prophetiam impletam esse : tunc cnim S. Joannes, qui unus ex Apostolis superstes vivebat, ac viri Apostolici relictis Judæis, ulpote jam eversis cl dispersis, converterunt se ad prædicandum gentibus.

Sicut in diebus antiquis, — sicut in diebus Davidis et Salomonis. Davidein enim nominavit paulo ante : el tunc maxime floruit, imo cœpit gloria regni Israelis. Ita Remigius. Sic antiqua sæcula vocabantur *aurea,* in quibus cum virtute florebat respublica, de quibus Virgilius,VI *Æneid.:*

Hic genus antiquum , Teucri pulcherrima proles,
Magnanimi heroes, nali melioribus annis.

12. Ut possideant reliquias Idümæjb,—q. *d.* Ut, vtrs.it sicut David subjugavit Idumæos cælerasque vicinas gentes, II *Reg.* vm, 14; *Psalm.* lix, 10 el Tl, ubi dicitur : a In Idumæam extendam calceamentum meum, » id est possessionem capiam Idumææ; hæc cnim olim capiebatur immissione calceamenti in rem possidendam : ita Christus per Apostolos virosque Apostólicos,Episcopos et presbyteros subjuget sibi suaque fidei, ct subjugatas possideat easdem gentes, imo totum mundum. Nominat Idumæos, quia sicut Esau internecino odio persecutus est Jacobum fratrem suum, ita et posteri ejus Idumtei persecuti sunt posteros ejus, pulaJacobæos ct Israelitas, corumque fuere hostes jurati ct infensissimi, q. *d.* Idumaei sub Christo ct per Christum ponent hæc avita odia, et cum Israelites conspirabunt in unum Christi jugum el regnum. Rursum nominat «reliquias Idumææ,n tum quialilteraliler David per Joab, crasis plcrisquo Idumæis, eorum tantum reliquias servavit et subjugavit, ut palet III *Reg.* xi, 14 ; ac rursum paulo ante tempora Amos, cum Idumaea Judæis rebellaret, sibique proprium regem constitueret, Amasias rex Juda camdem rursum subegerat, itaque ceciderat, ut ejus tantum reliqui® remanerent, IV *Reg.* xiv, 7; tum quia parabolice sicut reliquias Israelis, sic et reliquias Idumrara aliarumque gentium, pula eas qura crediderunt prædicalioni Apostolorum, servavit Christus, crateris manentibus incredulis, ct ob infidelitatem pereuntibus : Daucos enim ad Christum conver-

terunt Apostoli, si comparentur cum illis qui non fuerunt conversi, ct perstiterunt in infidelitate. Ita S. Hieronymus et alii. Nota : Septuaginta quos sequitur S. Jacobus *Actor,* xv, hunc locum non verbo tenus, sed paraphrastic vertunt hoc modo : *Ut quœrant me reliqui hominum*. Per Idumæos enim Propheta synccdochicc quaslibet gentes et homines, præserlim a Christo alienissimas intcl-ligit. Undo sc explicans addit : *Et omnes gentes ;* hæeniin in regnum Christi ascilæ sunt, cum illud requisierunt : nemo enim, nisi volens et postu-lans, in regnum Christi cooptatur. Quare quærcrc regnum Christi, idem est quod illud possidere et ab co possideri. Unde cx Hebræo verti potest : *Ut possideant,* scilicet regnum hoc Davidis, id est Christi, *reliquia: Idumœæ et omnes gentes.* Qui cnim possidetur a Christo, vicissim possidet Christum ejusque regnum. Addunt aliqui hebræum CDiTN *Edom* significare Idumœam; Septuaginta vero aliis punctis legisse CZHK *Adam,* id est homo, ideoque vertere : *Ut quœrant me reliqui hominum*. Verum Septuaginta nipote quos sequuntur S. Jacobus ct S. Lucas, veram et genuinam hic secuti sunt tam lectionem, quam scriptionem. Ea autem habet *Edom,* id est Idumæa; non *Adam,* id est homo, præsertim quia exprimitur littera *vau,* quæ est in voce *Edom ,* non vero in voce *Adam*. Propheta enim uti condonando pronuntiavit, ita concio-nem ct prophetiam suam exarando, scripsit Edoni, non *Adam*. Aliter Ribera : Judæa, inquit, id est laudans et confitene olim Deum, post occisum a se Christum, facta est Idumæa, id est terrena ct cruenta (Edom cnim hebraice significat terrenum ac rufum, rubrum, cruentum) sanguino Christi quem occidit; et hanc (Judæam) per cæleros ho-minum significarunt Septuaginta. Sed hoc uti obs-curius, ita et alienius arctiusque videtur, uli fa-tetur ipse Ribera in *Abdiam,* num. 6. Idumæa ergo hic proprie capitur, ac præ cæteris nomina-tur, quia uli natura loci (nipote sila in rupe ct monte) ac gentis robore erat munitissima; sic ad suscipiendum Christum, nipote e Judæis sibi ini-micissimis prognatum, erat difficillima, cujus rei typo David invasurus eam, *Psalm*. lix, 11, ait : « Quis deducet me in civitatem munitam? Quis deducet me usque in Idumœam?» El respondet : a Nonne tu, Deus?» 4. d. Non meis, sed Dei viribus id fiet. Id verius fuit in Idumæorum conversione ad Christum. Unde Amos pariter hic subdit : « Dicit Dominus faciens hæc ; * Syrus, *omnia hæc.*

EO QUOD INVOCATUM SIT NOMEN MKUM SUPER EOS, — *q. d.* Eo quod vocemini populus Dei, cœtns ct Ecclesia Christi, pula chrisliani; ac vicissim Chri-stus vocetur vester Deus, Dominus et Paler, quæ ingens est gloria, æque ac tutela et præsidium in omni re, ut merito dc hoc nomine tam nobili vo-bis gratulari, Deo gratias agere, et apud gentes gloriari possitis. Habetis enim nomen Dei, lau-quarn res propria illius, cl cujus ipse proprio est dominus, qureque est ejus peculium ipsique tota dicata.

Alii active exponunt, *q. d.* Eo quod invocetis, id est publice colatis, celebretis, et prœdicells no-men Domini. Hic sensus sequitur ex priori: ideo cnim vocantur Ecclesia Dei, quia Deum colunt ct celebrant. Proprie tamen hæc phrasis priorem sensum significat, ut patet *Isaiæ* iv, 1 : « Appre-hendent septem mulieres virum unum dicentes : Tantummodo invocetur nomen tuum super nos, » 7. d. Non aliud a te petimus, quam ut tu sis et voceris noster maritus, nosque simus et vocemur tuæ uxores, de cælero nos ipsæ nos alemus et vestiemus. Et *Genes.* xl yiiî, 16, ail Jacob dc nepo-tibus suis Ephraim et Manasse : « Invocetur super eos nomen meum, » id est vocentur filii mei, ct constituant duas tribus in Israel, uti constituunt cætcri filii mei, sicut de facto Ephraim ct Manasse suam quisque tribum constituit, eamque ex no-mine suo vocavit et denominavit, ut palet ex vers. .%, ibid.

13. Et comprehendet arator messorem.. — *q. d.* le-íanla erit fertilitas frugum, ut duret messis us-que ad tempus arandi, et vindemia usque ad se-mentem sive tempus seminandi, illudque occu-pet : non sufficies frugibus demetendis, sed novæ sementis tempus urgebit te manum aratro admo-vere, et copia uvarum ac vini adiget le uvis col-ligendis cl prælo exprimendis vacare, etiam tunc cum premet te tempus serendi. Audi Ruffinura, qui hic finit suum commentarium in minores Prophetas : « Frugum quoque vos faciam uber-tate gaudere, ita ut toto anno colligenda suppe-ditent. et ad vindemiæ tempus messis nimium opima procedat, vindemiam sementis excipiat; secundum illud *Psalm*. lxiv, 12 : Benedices co-ronæ anui benignitatis tuæ. » Coronam vocat con-tinuationem illam fructuum loto anno, quæ an-num undique quasi cingit cl coronat, quæque homines continuo occupat ad eos colligendos et fruendos. Nola hæc typice et figurale dici; nam ad litteram vult dicere tantam fore copiam bono-rum spiritualium tempore Evangelo, ut ca capere ct explicare non possimus; tantam fore anima-rum conversionem, ul nullum permittant agrico-lis, id est \postolis ct presbyteris quietis tempus, sed ipsi agrum hunc Domini, puta Ecclesiam, as-sidue excolere debeant, nunc arando, nunc me-tendo, nunc vindemiando spiritualité? et mystice, puta nunc docendo ct monendo, nunc baptizan-do, nunc reconciliando, nunc perfectiori statui consecrando, ctc. Ita S. Hieronymus, Rupertus, Hugo, Lyranus, Vatablus, Ribera el alii. Audi S. Hieronymum : a Sic, ait, sibi invicem cuncta succedent, ut nulla dies sit absque frumento, vino et gaudio. In illo tempore plenis torcularibus uva calcabitur, cl do Christi ac martyrum sanguine rubentia musta fundentur, el hujuscemodi calca-tor crii seminarium sermonis Dei, ul sanguis eo-rum magis clamet in mundo, quam clamavit san-

gm's Abel jnsti. Qtiicumquc aulem merito virtutum suarum ad montana conscenderit, melle sudabit, imo stillabit dulcedinem sermonis Dei, dc quo scriptum est : Gustate ct videte quam suavia est Dominus. Et : Quam dulcia eloquia tua gutturi meo super mei ct favum ori meo ! Et qui infra montra, imo secundi a montibus fuerint (quos spon«us transilit, *Canile.* n, et appellat colles) consiti erunt, ct imitabuntur paradisum Dei, ut omnia in illis poma pcndeanl doctrinarum. »

Idipsum claro cernere fuit, ct cliamnum est in Apostolis ct viris ApoJolicis, ut S. Paulo, S. Vincentio Fererio, S. Antonio dc Padua, S. Xavcrio e! aliis, qui serendo verbum Dei cum sanctitate, miraculis et efficacia concionandi ita commoverunt populos fideles et infideles, ut cum tempus adesset messis, id est eos inserendi Ecclesiae, puta baptizandi, confirmandi, absolvendi, etc., aliae gentes urbesque vicinre inaudientes de hisce viris divinis, eorumque virtute el fructu, certatim eos ambirent, cogerenlque ut pari modo apud so sererent verbum salutis, illicoquo ad sc transirent. Perperam ergo Judæi bæc ad litteram, ul sonant, respectant sub suo Messia. Perperam quoque Theodoretus hæc plane ad litteram impleta censet in reditu c captivitate Babylonica, cum potius contrarium Judæis tunc acciderit, puta sterilitas frumenti cl vini, ut patet *Aggai* i, 0. Addo dc Israelitis hic agi, non de Judæis, uti ostendi initio capitis. Denique Judæis non convenit illud vers. 13 : « Et plantabo eos super humum suam, et non evellam cos ultra de terra sua. » Nam Judæi per Titum c Judæa evulsi sunt, manebuntque usque ad finem mundi, uli praedixit Daniel cap. ix, vers, ultimo.

St iluduxt montes dulcedinem (succum dulcem, puta musium : hoc enim significat hcbræum asís) ; *et* omnes colles citt ì erunt . — Septn i'riata, *consili crunl,* scilicet, vineis doléis : nam « Bacchus amat colles. » Hebraice est r–IjniOnn *titmogagna,* liquescent, id est præ copia difilucut oleo et vino, aul lacte et meile, ex abundantia apum ct pecorum, ut videantur, ait Rufllnus, effluere vina de rupibus, mella de montibus. Monte› sunt Apostoli et viri Apostolici, qui stillarunt mustum dulcissimum Evangelica' doctrinæ, gratile, charitatis, lælitiæ omniuinque donorum Spiritus Sancti ; colles sunt concionatorcs, qui idem musium, aut lac, id est suavitatem doctrinæ, effuderunt. Aut montes sunt Ecclcsiæ magnæ ct generales ; colles , parvæ ct particulares. Aut montes sunt homines gradu aut virtute eminentes; colles sunt parvi ct plebeii, *q. d.* Omnes tara parvi, quam magni, affluent doctrina ct gratia Evangelica. Alludit ad montes vinctis ct olivetis luxuriantes olim in Judæa, æque ac ad hortos quibus gaudebant ct abundabant Syri. Syria, inquit Plinius lib. XX, cap. m, « in horiis operosi-ima; inde quoque Grœcis proverbium : Mulla Syrorum ìÀ'à

14. Et convertam captivitatem, — *q. d.* Redilcam populum meum braci, id est fidelem credentem Christo, ex captivitate Sahnanasar, id est diaboli et peccati, ut aedificent civitates, id est Ecclesias, in quibus plantent vineas ct hortos, id est ccelus fidelium , ac corda piorum virtutibus ct gratiis consita, quæ dabunt fructus ct vinum operum suavissimorum cl sanctissimorum. Hæc enim mystice debere accipi, non ad litteram, patet ex eo quod Israel, id est decem tribus c captivitate Assyria nunquam redierint, ncc redituræ sint. Est ergo continua metaphora, petita ab iis qui e captivitate redeunt in patriam. Hi enim solent ædificare urbes, plantare vineas et hortos. Ven. K,

15. Et plantaro eos super humum, — puta in Ecdesia, quæ fundata est super petram, et cui portæ inferi non prævalcbunt, *Alatth.* xvi, 18. Plenius id fiet in Ecclesia triumphante in cedo. Ita S. Hieronymus, Albertus, Ribera, a Castro, cl alii. Et hoc fiet, quia Dominus Deus tuus, qui est omnipotens, id « dicit » cl promittit, « cujus promissio lex naturæ est, » ait S. Hieronymus, puta firma et inviolabilis est, uti est lex naturæ. v«» is.

Tropologice, anima fidelis ct sancta est tabernaculum Davidis, id est domus et templum Chrisii, juxta illud II *Cor.* vi, 16 : « Vos estis templum Dei vivi, » in quo pavimentum est humilitas, penuarium timor judiciorum Dei, tectum charitas, caminus oratio, parietes quatuor virtutes cardinales, fortitudo, justitia, temperantia ct prudentia. Si tectum stillet, id est soluta vol laxata sit charitas; si caminus, id est oratio, corruerit; si pavimentum confractum sit, id est humilitas convulsa; si parietes, id est virtutes cardinales, rimas vel ruinas egerint, illico singula hæc sarcienda et restauranda sunt, ne, sensim crescentibus rupturis ct ruinis, tandem tota domus corruat, juxta illud *Ecclc.* x, 18 : « In pigritiis (in tarda et pigra restauratione unius tabulae, unius tegulæ unius clavi) humiliabitur (corruet) contignatio, ct in iuflrmitatc manuum perstillabit domus, n

Secundo, anima sancta est vinea Domini, ob ctfqw mullas analogias quas recensui *Ezcchiel.* xv. Ha M- S. Bernardus, serra. 63 *in Cant.:* Viro, ail, sapienti sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia. Nil m. quippe incultum descrlumvc in sc sapiens derelinquet : stultus non ita. Cuncta apud cum neglecta invenies, cuncta jacentia, cuncta inculta ct sordida. » El inferius : « Bona vinea justus, cui virtus vitis, cui actio palmes, cui vinum testimonium conscienti®, cui lingua torcular expressionis. Vides apud sapientem vacare nihil : sermo, cogitatio, conversatio, el si quid aliud est ex eo, quidni totum Dei agricultura, Dei ædificatio est, ct vinea Domini Sabaoth ? »

Quod ergo facit vinitor in vinea, hoc faciat cultor animæ in anima. Vinitor vites plantat, aggerat, rigat, ligat, putat, sarrit, ablaqueat, defrondat, vindemiat, torculari premit ut vinum expri-

mat. Eadem mystico faciat, qui vincam anim® suæ vel aliente excolit, quales omnes fideles esse debent. Hinc Christus, *Mutiti.* xx, 1, singulis horis misit operarios in vincam suam. Et sponsa, *Cant,* i, 5, ait: « Posuerunt me custodem in vineis, vincam meam non custodivi. » Essentia ergo animæ est quasi vinea plantata in terra hujus corporis, cujus potenti®, puta intellectus, voluntas, memoria, etc., sunt quasi viles, quarum vinum sunt opera charitalis misericordia! : viles h® alligami® sunt palo crucis, cujus pedi foveam facimus, dum mortem instare cogitamus, el foveam scpultur® meditamur. Servanda est hæc vinca ab apro exterminatore de sylva, *Psalm.* Lxxix, 14, id est de vilio obsccn® voluptatis, quod omnia bona exterminat : ct a singulari fero; id est a vilio superbi®, quod singularem hominem fácil : et a vulpe astui® adulationis, et a lupo voracitatis, ct a cane detractionis. Rursum rogandus est Dominus, ut mittat pluviam doctrinæ su®, el calorem grati® su®, ct stercora, id est memoriam mortis Filii sui et SS. Martyrum, quibus hæc vinea ad fructum ferendum excitetur et impinguetur. Flores et folia sunt sancta desideria, ct pia colloquia, ac bene æd¡ficantes sermones, quibus anima quasi vinea revirescit, ac producit lacrymas compunctionis,cl suavem virtutis odorem emittit, juxta illud *Cantic.* n, 13 : « Vine® florentes dederunt odorem suum, » ac tandem edit cl producit uvas maturissimas et dulcissimas bonorum operum ct virtutum omnium. Porro notandum quod scribit S. Bernardus, semi. tì0 *in Cantic. :* « Aiunt, inquit, florescentibus vincis, omne reptile venenatum cedere loco, nec ullatenus novorum ferre odorem florum. Quod volo attendant novitii nostri, el fiducialiter agant cogitantes qualem spiritum acceperint, cujus primitias dæmoncs non sustinent. Si sic novitius fervor, quid erit absoluta perfectio? » El mox; « Cæterum si vineæ animæ flos, opus; odor, opinio est; fructus quid? martyrium. Et vere fructus vitis, sanguis est martyrum. »

Flos H-D*4 fugit ve-

Tertio, anima est hortus, imo paradisus Domini, juxta illud *Cant,* iv, 12: a Hortus conclusus »»t pm soror mea sponsa. Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus, Cypri cum nardo , etc. Surge, Aquilo, el veni, Auster, perfla hortum memn, et fluant aromata illius. » Et cap. v, 1 : a Veniat dilectus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum. n El cap. vi, i : a Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum , ut pascatur in hortis, et lilia colligat. » *Eccli.* xxiv, 42, ait Sapientia: « Rigabo hortum meum plantationum, cl inebriabo prati mei frudum. » *Num.* xxiv, 5, Balaam videns agmina Israelis exclamat : a Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, tentoria tua, Israel! Ut valles nemorosæ , ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas. » Quod ergo facit hortulanus in horto ul eum excolat, hoc fidelis faciat in anima, ut m ea plantet nardum humilitatis, lilia castitatis, malogranata charitalis, heliotropium resignations , qua suam voluntatem cum divina conformet, cedrum spei ct contemplationis, quercum constanti®, hyacinthum coelestium cogitationum el desideriorum, amarantini® crucia, thus orationis,myrrbam mortificationis, rosas odoratas bonæ æditicationis ct exempli, palmam contemptus mundi, humanæ laudis et vituperi), etc. Quoties ergo elicis vel exerces actum, præsertim heroicum, humilitatis, charitalis, mortificationis, resignation®, etc., toties illustrem nardum , speciosum malogranatum, insignem myrrham, prsstans hcliolropium, etc., offers Deo, coque Dei hortum cl paradisum quasi nova planta, quasi illustri flore et fructu exornas, ut ei cum sponsa fidenter dicas : « In portis nostris omnia poma : nova ct vetera, dilecte mi, servavi tibi, » *Cantic.* vu, 13.

FINIS.

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QUÆ DIS IS DAMELEU. OSEE. JOELEM ET AMOS COMMENTARIIS EXPLICANTUR VEL OBITER ELUCIDANTUR.

Prior numerus paginam, secundus columnam denotat, ubi unicus tantum occurrit numerus, ad praecedentem referri signum est.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX GENESI.

Cap. IV, *vers.* 24. Septuplum ultio dabitur de Cain : de Lamech vero septuagies septies, 290, 1.
XIX, 24. Pluit Dominus a Domino sulphur et ignem super Sodomam, 572,2.
XXIV, 1. Erat Abraham senex dierumque mullorum, 569, 1.
XXVI, 22. Nunc dilatavit nos Dominus, 236, 2.
— 33. Undo nomen urbi impositum est Bersabee, *ibid.*
Xu, 52. Crescere me fecit Dominus in terra paupertatis meæ, 465, 1.
XLvn, 12. Alebat eos, omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis, 420, 2.
XLvm, 16. Invocetur super eos nomen meum, 509,1.

EX EXODO.

Cap. ni, *vers.* 14. Ego sum qui sum, 009,1.
ivi, 16. Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum, 420, 2.
XXXIV, 7. Qui custodis misericordiam in millia, 2(0, 1.

EX NUMERIS.

Cap. Ix, *vers.* 22. Si vero biduo aut uno mense fuis<et super tabernaculum, 363, 2.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. XXXII, *vers.* 9. Jacob funiculus hæredititis ejus, 648, 2.
XXXIV, 5. Moyses mortuus super os Domini, 225, 2.

EX LIBRO JUDICUM.

Cap. ir, *vers.* 8. Ierunt ligna, ut ungerent super se regem, dixcnmtquc olivæ, etc., 213, 2.

EX LIBRO I REGUM.

Cap ii, *vers.* 5. Donec sterilis peperit septem, 537, 1.
— 9. Impii in tenebris conticescent, 585, 1.
in, 2. Oculi ejus caligaverant, nec poterat videre : lucerna Dei antequam exstingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, 252, 2.
XX, 30. Filius mulieris ultro virum rapientis, 285, 1.

EX LIBRO II REGUM.

Cap. vin, *vers.* 1. Tulit David frenum tribuli de manu Philisliim, 236, 2.
XXI, 19. Adeodatus illius saltus, 236, 2.

EX LIBRO III REGUM.

Cap. ii, *vers.* 31. Amovebis sanguinem innocentem , qui c(Tusus est a Joab, a me cl a domo patris mei, 528, 2.
xi, 31. Scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus, 392» 1.
— 37. Te autem assumam, cl regnabis super omnia quæ desiderai anima tua, erisque rex super Israel, 391, 2.
XX, 11. Ne glorietur accinctus æque ut discinctus, 138, t.
XXII, 15. Ascende, et vade prospere, et tradet eam Dominus in manus regis, 241, 2

EX LIBRO IV REGUM.

Cap. vin, *vers.* 10. Vade, dic ci : Sanaberis : porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur, 241, 2.
XIV, 9. Carduus Libani misit ad cedrum, quæ est in Libano, etc. 244, 1.

EX LIBRO I PARALIPOMENON.

Cap. ii, *vers.* 55. Cinxi venerunt de Calore patris domus Rccbab. 237.1.
IV, 22. Qui stare fecit solem, virique Mendacii, et securus, et incendens, 236, 2.

EX LIBRO II PARALIPOMENON.

Cap. XV, vers. 3. Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, cl absque sacerdote, doctore et absque lege, 330» i.

EX LIBBO JOB.

Cap. ii, *vers.* 9. Benedic Deo, et morere, 253, 1.
h , 26. Dies mei perlrausierunt quasi naves poma por- ! lantes, * 621, t.
XXI, 33. Dulcis fuit glareis Cocyti, 244, 2.
XXIV» 19. Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, 517, 1.
XXXI, 21. Cum viderem me in porta superiorem, 584, 1.
— 26. Si vidi solem cum fulgeret, etc. et osculatus sum manum meam, 455, 2.
XXXIV, 30. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, 459, 1, 2.
XXXVIII, 9. Cum ponerem nubem vcslimenluin ejus, et caligine illud quasi pannis infantile obvolverem, 575, 2.
XXXIX, 5. Quis dimisit onagrum liberum in solitudinem, et vincula ejus quis solvit ? 315, 1,

itn, 14. El vocavit nomen unius Diem, cl nomen secuudœ Casciam, el nomcn torli® Cornustibii, 230. 2.

EX PSALMIS.

Psalm vin, *vers.* 2. Quam admirabile est nomen tuum in universa terrai 512, 1.
xxi, 15. Effusus sum flcut aqua, 357, 2.
XXXVII, 28. Deus in adjutorium meum intende, 224, 2.
ur, tl. Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idutnæim? nonno tu Deus, 615, 1.
l v, 8 et 9. Misericordiam ct veritatem ejus quis requiret? sic psalmum dicam nomini tuo, 428, I.
ixi, 10. Mendices filii hnminum in statoris, ut decipiant ip<i do vanitate in idipsum, 73, 1; 450, 2.
l xii, 3. In terra deserta, cl invia, ct inaquosa, sic in sancio apparui tibi. 79. 2.
LXtv, 12. Benedices corona» anni benignitatis tuæ, 645, 2.
Livii, 19. Ascendisti in altum, accepisti dona in hominibus, 468, 1.
LxviTt, 13. în me psallebant, qui bibebant vinum, 598, 1.
txvm, 29. Deleantur de libro viventium, cl cum justis non scribantur, 467, 1.
l ix. 15 ct 16. Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potcntliis Domini, 449, 2.
Lxxi, 16. Erit firmamentum in terra in summis montium, 472, I.
l uxui, 4. Altaria tua, Domino virtutum, rex meus ct Deus meus, 439, 2.
ctx, 3. Tccum principium in dio virlutis tuæ in splendoribus sanctorum, 366, 1.
Ibid. Ex utero anlc luciferum genui to, *ibid.*
exr, 9. Justitia ejus manci in sæcnlum sæculi, 421, I.
cxitr, 8. Similes illis fiant qui raduni ca, 405, 1.
cxvni, 185. Fodera tuam illumina super servum tuum, 866, 1.
cxxvii, 3. Filii lui sicut novellæ olivarum in circuitu menue tus, 471,1.
cxxxix, 12. Vir linguosus non dirigetur in terra, 447, t.

EX PROVERBIIS SALOMONIS.

cap t, *vers.* 10, Si te lactaverint peccatores, nc ncquîcs-'•1" oie, 311,2.
tv, 11. b fernuscl perditio connu Domino ; quanto magis corda filiorum hominum, 353, 2.
XXIV, 16. Septies in die cadil justus, 537, 1.
XXV, II. Mah aurea in cancellaturis argenteis, 223, 1, 2.
XXX, 1. Verba congregantis lilii Vomenti?, 236, 2.
— 15. Sanguisuga» duæ sunl filiæ, dicentes : Affer, affer, ct nunquam saliantur, 379, 1.
/¿fr/. Tria sunt insaturabilia, ct quartum quod nunquam didt : Sufficit, 537, 1.
XXXI, 24. Cingulum tradidit Chanauæo, 449, 1.

EX ECCLESIASTE.

Cap IX, vers. 8. Omni tempore sini vestimenta lua candida, ct oleum de capite tuo non delìdat, 598, 2.
X, 18 In pigritiis humiliabitur contignatio, GIG, 2.
x î, 2 Da partem septem, nccnon cl octo, 537, 1.

EX CANTICO CANTICORUM.

Cap. iv, vers. 16. Surge Aquilo, cl veni Auster, perda hortum meum, el lluaul aromat i illius, 502, I.
v, 2. Ego dormio, cl cor meum vigilai, 215, 2.
vin, 6. Pone me ut signaculum super cor luum, ut signaculum super brachium luum, 360, 1.
— 12. Vinea mea coram me csl, 411, I.

EX LIBRO SAPIENTI*:.

Cap. m, veri. 16 Filii adulterorum in consummatione erunt, el ib iniquo lbero semen exterminabitur, 3«0,2.
iv, 3. Spuria vitulamina non dabunt radices altas, *ibid.*
X, 21. Sapientia aperuit os mutorum, 585, 1.
xi, 27. Quoniam tua sunt Domino, qui amas animas, 437,1
xu, 25, Propter hoc tanquam pueris insensatis judicium in derisum dedisti, 583, 2.
xu, 17. Sicut in organo omnia suum sonum custodiunt, 323, 2.

EX ECCLESIASTICO.

Cap. XV, *vers.* 11. Non dixeris : Per Deum abest; quæ enim odit, nc feceris. Non dicas : Ille me implanavit, 435, 2.
xxiil, 5, 7, 8. Non impedias musicam, ctc. Gemmula carbunculi in ornamento auri, cl comparatio musicorum in convivio vini. Sicut in fabricatione auri signum csl smaragdi : sic numerus musicorum in jucundo ct moderato vino. 598, 1.
xux, 12. Duodecim Prophetarum ossa pullulent de loco suo : nam corroboraverunt Jacob, ct redemerunt se in fide virtutis, 219, 2.

EX ISAIA.

Cap. iv, *vers.* 1. Apprehendent septem mulieres virum unum, in die illa, dicentes : Tantummodo invocetur nomen luum super nos, 243, 2.
vi, 13 Et adhuc m ca decimatio, cl convertetur, 579, I.
IX, 4. Sceptrum cxacloris ejus superasti, sieul in dic Midi.n, 302, 1.
X, 26. Levabit Dominus virgam suam in via Ægypli, 571, 2; 572, 1.
xm, 8. Facies combusti vultus eorum, 494, I.
xxiil. 10. Transi terram luam, filia maris, 437, 2.
XLv, 8. Rorate cœli desuper, cl nubes pluant justum, 469, 2.
Lvn, 13. Cum clamaveris, liberent te congregati lui, 239, 1.
l x, 15. Ponam te in superbiam sacculorum, 627, 2.
l xv, 4. Qui habitant in sepulcris, ct in delubris idolorum dormiunt, 398, 1.

EX JEREMIA.

Cap. n, *vers.* 34. In alis luis inventus csl sanguis animarum pauperum, 528, 2.
xi, 15. Quid est quod dilectus meus in domo mea ferii cederà multa? 390, 1.
xtr, 7. Reliqui domum meam, 389, 2.
XVI!, 12. Solium glorice altitudinis a principio, locus sanctificationis nostra», 181,1.
xuii, 11. Ecce ego fingo contra vos malum, el cogito contra vos cogitationem, 608, 2.
XLVi, 7. Quis est isle, qi.i quasi flumen ascendit, etc., 300,2.
l i, 18. Vana sunt opera el risu digna, 614, 1.

EX TIIRENIS.

Cap. i, *vers.* 5. Fadi sunt hoslescjus in capile, 634, 1.
— 8. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta èst, 400, 2.
— 15. Torcular calcavit Dominus virgini filiæ Juda. Idcirco ego plorans, 225, 2.

EX BARUCH.

Cap. \t*vers.* 10. Facile manna ad aram Domini pro peccato, **34, 1.**

EX EZECHIELE.

Cap. vu, *vers.* 6. Venit finis, evigilavit adversum te, 620, 1.
— 23. Terra pieno est judicio sanguinum, 528, 2.
vin, >7. Ecce applicant manum ad nares suas, 455, 2.
ivi, 55. Et soror tua Sodoma, ct filiae ejus revertentur ad antiquitatem suam, 643, 2.

XIX, n. Eduxit unum de Icunculis suis, et co factus est, 300, 2.
Hiv, 13. Donec quiescere faciam indignationem meam in te, 529,1,

EX DANIELE.

Cap. iv, veri. 27. Nonne hxc est Bibylon civitas magna, quam ego (Edificavi? 251,1.

EX PROPHETIS MINORIBUS, LOCA QUÆ EXTRA ORDINEM LOCO NON 8UO EXPONENTUR.

EX OSEE.

Cap. i, *vers.* 4. Visitabo sanguinem Jezrahel super domum Jeliu, 257, 1.
— o. Voca nomen ejus, Absque misericordia, 236, 1.
— 9. Voca nomen ejus, Non populus meu«, *ibid.*
n, 21. Exaudiam cœlos, el illi exaudient terram, cl terra exaudiet trilicum, clc., 237, 2; 265, 2.
v, 1. Laqueus ficti estis speculationi, 2G5, 2.
— 5. Respondebit arrogantia Israel in facie ejus, 269, 1.
vi, 5. Propter hoc dolavi in Prophetis, occidi cos in verbis oris mei, 266, 1.
— 0. Misericordiam volui, cl non sacrificium, 269, 1«
vu, 8. Epbraiin factus est subcinericius panis, qui non reversatur, 2GG, I.
— 11. Factus csl Ephraim quasi columba seducta non habens cor, 263,1.
vin, 4. Ipsi regnaverunt, et non cx me : principes exstiterunt, ct non cognovi, *ibid,* et 2.
— 7. Ventum seminabunt, ct turbinem metent, 26G, 1.
— 9. Israel est onager solitarius sibi, *ibid,* et 2.
IX, 4. Sacrificia eorum quasi panis lugentium, 269, 2.
— 8. Speculator Ephraim cum Deo meo, 266, 2.
— 9. Profunde peccaverunt sicut in diebus Gabaa, 257,2.
— 13. Ephraim Tyrus erat fundati in pulchritudine, 257, 9,
— 1L Dacis vulvam sine liberis, el ubera arentia, 266, 2.
X, 1. Vitis frondosa Israel, fructus adæqualus e*l ei, 257, 1.
— 5. Vaccas Belhaven coluerunt habitatores Samariæ, 23G, 1.
— 11. Epbraiin vitula docta diligere trituram, 257, 2.
— 13. Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, ac comedistis frugem mendacii, 269, 9.
xi, 12. Circumdedit me in negatione Epbraiin : Judas autem testis descendit cum Deo, ct cum sanctis ejus fidelis, 269, 2.
xu. 1. Epbraiin pascit ventum, cl sequitur testum,270, 1.
— 7. Chanaan in manu ejus statera dolosa, *ibid.*
— 11. Si Galaad ¡dolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes, *ibid.*
xm, 9. Perditio tua Israel, tantummodo in mo auxilium tuum, 135. 2.
— 11. Dabo libi regem in furore meo, cl auferam in indignatione mea, *ibid.*

EX JOELE.

Cap. i, *vers.* 4. Residuum eructe comedii locusta, et residuum locusta? comedit bruchus, clc., 258,1.
n, 25. Reddam vobis annos, quos comedit locusta, ctc., *ibid.* 9.
m, 18. Stillabunt montes dulcedinem, cl colles (luent lacto, etc. *ibid.*

EX AMOS.

Cap. in, *vers.* 13. Quomodo si eruat pastor do oro Iconis duo crura, etc., 259, 1.
iv, 12. Prœpararc in occursum Dei lui, 238, 2.
v, 5. Bethel erit inutilis, 259, 1.
vi, 13. Numquid currcrc queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis, 266, 2.
vii, 1. Ecce fletor locustæ in principio germinantium serotini imbris, ctc., 259,1.
vu, 4. Vocabat judicium ad ignem Dominus, el devoravit abyssum multam, etc., *ibid.*
vin, S. Ascendet quasi fluvius universus, cl ejicietur, cl defluet, ctc., 259, 9.
— 11. El mittam famem in terram, non funem pinis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Doniini 271,1.
Ix, II. Suscitabo tabernaculum David, quod cecidit, etc., 259, 2.

EX ABDIA.

Vers. 18. Erit domus Jacob ignis, ct domus Esau stipula, 259, 2.

EX JONA.

Cap. ir, *vers.* 9. Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt, 271, I; 371, 2.

EX MICHÆA.

Cap. i, *vers.* 7. Quia de mercedibus meretricis congregata sunt, et usque ad mcrcedcm meretricis revertentur, 266, 2.
— 10. Iu domo Pulveris, pulvere vos conspergite, 236, L
— 11. Transite vobis habitatio pulchra, *ibid.*
Ibid. Non csl egressa quæ habitat in exitu, *ibid.* 2.
— 12. Infirmata est in bonum, quæ habitat in amaritudinibus, *ibid.*
— 14. Dabit domus mendacii deceptionem regibus Israel, *ibid.*
ni, 6. Nox vobis pro visione erit, cl tenebra* vobis pro divinatione, ct incumbet sol super Prophetis, clc., 271, 2.
— 10. Qui ¿edificati* Sion in sanguinibus, et Jerusalem in iniquitate, *ibid.*
iv, 1. Erit in novissimo dierum mons domus Domini praeparatus in vertice montium, 260, t.
— 8. Tu turris gregis nebulosa filiæ Sion, usque ad te veniet, clc. *ibid.*
vi, 3. Popule meu* quid feci ubi, aut quid molestus fui? responde mihi : quia eduxi to do terra, etc., 236, I.
— 10. Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, 267. 1.
vii, 1. Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in au* tumno racemos vindemiae, 271, f.
— 4. Qui optimus in eis est, quasi paliurus; et qui rectus, quasi spina de sepe, *ibid.*

EX NAI1UM.

Cap. i, *vers.* 9. Non consurget duplex tribulatio, ctc. 272, 1.
— 10. Sicut spin© se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium, 267, 1.
n, 11. Ubi est habitaculum Iconum, ct pascua catulorum leonum? 372,3.
m, 16. Bruchus expansus csl, cl avolavit, 267, I.
— 17. Custodes tui quasi locustæ, ct parvuli lui quasi locustæ locustarum, etc., *ibid.*

EX HAOACUC.

Cap. i, *vers.* 10. Tyranni ridiculi ejus erunt, 22, 3.
— 1J. Quare respicis super iniqua agentes, cl taces devorante impio justiorem se? 273, 2.

— 16. Propterca immolabit sagenæ su», et sacrificabit reti suo, 273, 1.
u, 1. Figam gradum super munitionem, et contemplabor ut videam quid dicatur mihi, *ibid.*
— 3. Apparebit in finem, ct non mentietur : si moram fecerit, exspecta illum, etc., *ibid.*
in, 4. Cornua in manibus ejus, 260, 2.
— 16. Ingrediatur putredo in ossibus meis, etc., ut requiescam in die tribulationis, ut ascendam ad populum accinctum nostrum, 273, 1.

EX SOPHONIA.

Cap, i, vert. 12. Scrutabor Jerusalem in lucernis, ct visitabo super viros defixos in faecibus suis, 267, 2.
UI, I.Væprovocatrix,ctredempta civitas,columba,260,2.

EX AGGÆO.

Cap. i, *vers.* 6. Seminastis multum, et intulistis parum; comedistis, et non estis satiati, etc., 273, 2.

EX ZACIIARIA.

Cap. i, vert. 8. Vir ascendens super equum rufum, ct ip*e stabat inter myrtcla quæ erant in profundo, 261, 1.
in, 2. Numquid non iste torris est erutus de igne? 274, 1.
— 8. Adducam servum meum Orientem, 236, 2.
— 9. Super lapidem unum multi oculi, 537, 1.
— 10. In die illa vocabit vir amicum suum subter vilem, cl subter ficum, 274,1.
iv, 2. Ecco candelabrum aureum totum, ct lampas ejus super, etc., 261, 2.
— 7. Quis tu mons magno coram Zorobabel? in planum, 262,1.
Ibid. Educet lapidem primarium, ct exaequabit gratiam gratiae ejus, *ibid.*
— 10. Videbunt lapidem stanneum in manu, etc., *ibid. 2.*
ix, 1. Domini est oculus hominis, ct omnium tribuum Israel, 274, 1.
— 16. Lapides sancti elevabuntur super terram ejus, *ibid.*
— 17. Quid bonum ejus eat, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, ct vinum germinans virgines? *ibid.* 2.
xi, 1. Aperi Libane portas luas, cI comedat ignis cedros luas, 267, 2.
— 2. Ulula abies, quia cecidit cedrus, 267, 2.
— 17. O pastor ct idolum derelinquens gregem, 268, 1.
x», 2. Ponam Jerusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu, *ibid,* cl 2
— 3. Ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis omnes qui levabunt cum, concisione lacerabuntur *ibid.*
XIV, 20. Et erunt lebetes in domo Domini quasi phialœ coram altari, 264, 2.

EX MALACHIA.

Cap. i, veri. 2 ct 3. Dilexi Jacob, Esau autem odio habui, 275, 1.
m, 2. Ipse qua<i ignis conflans, cl quasi herba fullonum, 265, 1.
— 16. Attendit Dominus, ct audivit : ct scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, el cogitantibus nomen ejus, 275,2.
iv, 2. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiae, cI sanitas in pennis ejus, **244, 1.**

EX LIBRO I MACHABÆORUM.

Cap. m, *vers.* 18. Non csl differentia in conspectu Dei cœli, 181,1.
iv, <0. Clamemus in cœlum, cI miserebitur nostri, Mid.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX S. MATTHÆ0.

Cap. n, *vers.* 15. Ex Ægypto vocavi filium meum, 427, 1.
m, 11. Ipse vos baptizabit Spiritu Sancio cI igni, 506, 1. 2.
iv, 6. Si filius Dei cs, mitlc te deorsum, 500,1.
x, 16. Estote prudentes sicut serpentes, ct simplices sicut columbæ, 384, 2.
XII, 7. Si autem sciretis quid est : misericordiam volo, ct non sacrificium, nunquam condcmnassetis innocentes, 368, 2.
x iii, 9. Qui habet aures audiendi, audiat, 236, 2.
— 33. In forints satis Iribus, 537, 2.
xin-, 28. Ubicumque fuerit corpus, illiccongreg ibunturpt aquilæ, 890, 1.
XXV, 12. Nescio vos, 397, 1.
XXVI, 39. Pater ml, si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicul tu, 241, 2.
xxi, 20. Cum videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, 181, 1.

EX S. MARCO.

Cap. xm, 14. Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco saucio, 131, 1.

EX S. LUCA.

Cap. n, *vers.* 21. Postquam consummati sunt dies octo, 610, 1.
in, 7. Dicebat autem clad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, 558, I.
XV, 21 Pater, peccavi in cœlum, 181, 1.
xviii, 19. Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus, 606, 1.

EX S. JOANNE.

Cap. i, *vers.* 1. In principio erat Verbum, el Verbum eral apud Deum, 575, 1.
— 9. Lux quæ in tenebris lucet, el illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, 213, 1.
— 14. Verbum caro factum est, 507, 1.
iv, 6. Jesus fatigatus ex ilinere sedebat sic supra fontem, 428,1.
— 44. (Diabolus) in verilate non stetit, 377, 2.
xi, 50. Expedit vobis ut unus homo moriatur pro populo, ct non lota gens pereat, 241, 1.
XIV, 23. Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et ad cum veniemus, ct mansionem apud cum faciemus, 507, 1.

EX ACTIBUS APOSTOLORUM.

Cap. vu, *vers.* 43. Et suscepistis tabernaculum Moloch, cI sidus Dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis, adorare cas, 589, i olaeqq.

EX EPIST. AD ROMANOS.

Cap. v, *vers.* 10. Unius delicio multi mortui sunt, 167,1.

EX EPIST. II AD CORINTHIOS.

Cap. n, *vers.* 15. Christi bonus odor sumus, 52, 1.
v, 21. Eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit, 888,

EX EPIST. AD GALATAB.

Cap» VI» vers. 16. Qulciimque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, el super Israel Dei, 517, 2.

EX EPIST. AD EPHESIOS.

Cap. v, *vers.* 5. Avarus, quod est idolorum ieri itus, 631, 1.

EX EPIST. H AD THESSALONICENSES.

Cap. n, *vers.* 10. Eoquod cbaritatem veritatis non recepe- nifit, ut «abi fierent. Ideo mittet illis Deos operationem erroris, ul credant mendacio, 459, 9.

EX EPIST. II AD TIMOTHEUM.

Cap. ii, *vere.* 15, Recte tractantem vertam veriutis, 226, 1.

EX EPIST. I S. PETRI.

Cap. v, *vers.* 2 Pascite qui in vobis est gregem Dei, 469, t.

EX EPIST. I S. XOANNIS.

Cap. n, *vers.* \G. Omne quod **I in mundo, concepii cenila carnis est, el concupiscentia oculorum, 519, 2

INDEX

RERUM MEMORABILIUM

QUÆ IIIC IN DANIELEM, OSEE, JOEL, AMOS COMMENTARIIS CONTINENTUR.

A.

.4, *a,* npud Latinos cl Europæos csl vox el suspirium summe afflicti, 488, 1, 2»

Abdtnago hebraico el syro-chaldaice quid sonet, 12, L

Ab lias quando caponi prophetare, ct quid prophetet, 235, i. ejus hieroglyphic.!, 259, 2. ejus adagia, 271, 1.

Abel an a Cain occisus in agro Damasceno, 542, 1, 2.

Abies semper viret, nec hieme folia amittit, 473, 1. ejus descriptio ex Plinio, *ibid.*

Abietum ferax csl ager Norimbergensis, 49, 2.

Abjectos cl viles Deus evehit el eligit, 533, i.

Ablativi verbis suis Juncti, eorumdem significationem adaugent cl actionem complent, 237, 1.

Abominatio desolationis quæ dicatur, 130, 2 el seq. ca triplex eJ, 133, 1.

Abraham dictus csl dilectus Dei, 42, 2. Abraham patriarcha, quomodo sit ct Propbeta, 220, 1.

Abramii crcmitæ erga neptem suam peccantem charitas el zelus, 3-9, I.

Absinthii nomino sæpc vocatur peccatum iu Scriptura, 580, i.

Abstemius an fuerit apostolus Paulus, 229, 1, 2.

Abstinentia ad mulla utilis csl, 12, 2.

Abstinere vino el carne Christianos debere, docuit fanaticus nuper hxrelicus, 554, 1.

Abslraclio animæ a sensibus el sensilibus magna est ad prophetiam dispositio, 227, 1.

Abusus quorumdam concionatorum, verba S. Scripturæ ad novos suos conceptus torquentium, 224, 2.

Abutcnles opibus cl potentia adversus illos quorum opera fuerunt ea consecuti, arcus dolosus dici possunt, 388, I.

Accipiter avis Ægypliis sacra, dicta ab *accipiendo,* velocissima est, symbolumque celeritatis : vocatur sacra, 458, 1. cur autem Ægypliis sacra fueril varia sunt rationes, *ibid.* 2. csl inler aves fecundissima cl vivacissima, jubar solis firmiter intuetur, visum cl oculos habet acutissimos, *ibid,* trigesimo quoque die fornirne solet conjungi, æque ac sol lunæ : recio cursu ct meatu volare solet, est symbolum sacerdotis et sacerdotii, item gloriæ cl victoriæ, *ibid.*

Achab posterorum sanguis cur in Jezrahel elfusus sil, 288, 1.

Achín quomodo perturbavit totum Israel, 318, 1, 2.

Acini rei Juda pressus a regibus Syriæ et Israelis, misit legatos cl munera opis petenda) causa, ad Assyrios, **359, 1.**

Acheron fluvius infernalis unde dicatur, 244, 2.

Acies angelorum et dæmonum sunt plurima, 105,1. acies fidelium testium Dei recensetur, 441, 1.

Aconitum (cur) dicatur pardalianches 88, 1.

Actio sæpe capitur pro loco, in quo actio exercetur, 638, 1.

Actum patiens, sed non consentiens, minime peccat, 182, 2 cl seq.

Actus virtutum quatenus in Deo sint, 293, 1. hi sunt idem quid cum ejus essentia, rW. actus humani speciem sumunt cx objectis, 405, 1. actus peccati transiens post sc relinquit in anima peccantis maculam habitualem peccati, per quam Deo fit exosa, *ibid,* el 2. actus vouerons epilepsia mera esse videtur, eamque inducit, 342, 1.

Acula nimis non sunt solida, sed sape stolida, 226,1.

Adagia minorum Prophetarum, 268, 1, 2 cl seqq.

Adam fuit arbor generis humani, 56, 1. Adam mox ut superbivi! contra Deum, sensit stimulum carnis, 354, i. habitavit haud procul ab Eden, 542, L an a Deo creatus in agro Damasceno, ex terra rubra, *ibid,* est velul puer, pomo illectus ct deceptus, 622, 1. ei quomodo peccandi viam Deus obstruxerit, 308, I. Adam et Enoc unde vocetur homo, 321, 1.

Adamas symbolum est duri judicii ac rigida ct inevitabilis vindicta, item rigidorum el ad misericordiam Inflexibilium, *ibid,* adamantis proprietates, *ibid,* cl 2.

Adolescens quidam Lusitanus falso adulterii accusatus, Deo tutante mirabiliter protectus cl ab igne servatus est, 188, 1.

Adoptamur in justificatione a Deo in filios, 296,2 ; 297, 1, 2.

Adoptio divina quam ¡usstimabilo bonum sit, 296, 2. adoplio animæ perfectissima sequitur cx communicatione ipsiusmel persona Spiritus Sancti ct divinitatis, 297, 1, 2. adoptio nostra virtute duplex csl : *prima,* qua in filios Dei per charilalem creatam adoptamur; *altera,* qua per gratiam adipiscimur Spiritum Sanctum, ejusque naturam divinam, *ibid.* utraque hic inchoatur per gratiam, in coelo perficietur per gloriam alamaro, *ibid.*

Adoptivi filii Dei sumus, longe perfectius quam sint adoptivi filii hominum, 297, 1, 2 et fcqq.

Adoro idem est quo ad ora applico, 455, 2.

Adrianus imperator Gentium coloniam Jerusalem deduxit, cl iu ca templum Jovi œdificari curavit, agre id ferentibus Judæis, 134, 2.

Adulatio principibus quam noxia sil, 61, 2. adulatione deceptum significabant Ægyplii per cervum cum tibicine, 587, 1. adulatio reges cl principes magis perdit quam hostis, 381, 1.

Adulteri poena mortis digni sunt, 185, 1. id probatur exemplis, *ibid,* adulteram quare jubeatur Osce domum suam abducere, 325, 1, 2. qua el qualis hæc fuerit, *ibid,* cl seqq.

Adulterium a fornicatione quomodo distinguatur, 305, 2.

Adventus Christi triplex est, *primus,* in humilitate, *secundus* in gloria, *tertius* ad judicium, 865, 1.
Adversitates faciunt hominem sapere, 61, 2.
Advocati pauperes opprimentes suggillantur, 582, 2.
Ægypli regei omnes post Alexandrum Magnum recensentur, 148, 1.
Ægypliis hircus sacer erat, 101, 2. colebant Jovem tam sub specie hirci, quam arietis, *ibid,* Ægyptiorum priscorum sacerdotum mira abstinentia, 14, 1. Ægyptiorum bona quo jure abstulerint Hebrai, 281, 2. eorum dogmata constabant symbolis, 223, 1, 2. coluere bovem, canem, felem, accipitrem, ¡bin, scpidolum ct oxyriuchum, 438, 1. valebant equorum robore ct copia, 468, 2. quibus hicroglyphicis Deum exprimerent, 576, 1, 3.
Ægyplus erat juge ct continuum Israelis refugium el asylum, 398, 1. cur in obeliscis cl nummis per ¡bin designetur, 438, 2. est triquetra, *ibid,* in ca non pluit, sed vice pluvia» est Nilus exaestuans, 628, 1. ejus messis est in Nilo, *ibid,* ejus fertilitas, *ibid,* ipsa superstitionis et idololiitriæ fuit inventrix cl magistra, idcoque Judæis vicinis infesta, et vicinia sua noxia, 527, 2.
Ælarn regio csl Persidis, 100, b
Æmulalio (quomodo) regnet in aulis, 78, 2.
Æiicancs cx oraculo persuadebant fore ut patriam terram amitterent, st particulam aliquam largirentur, 035, 1.
Æucas, Troja excisa, fugiens extulit sccum penates suos, 331.2.
Ænigma de Deo Patre, 92, 1, 2. ænigma de somnio, 18.2. aenigmatibus cur utantur prophctæ, 232,1,2. aenigmata c minoribus Prophetis simul collecta, 265, 1, 2 ct seq.
Æqualia peccala, el recte facta sunt, juxta Stoicos; sed errant, «5^ 2.
Æquitatis symbolum el hicroglyphicum apud Romanos quod esset, 73, 1.
Ærels armis veteres usi sunt, 24, 1, 2.
Æri cur imperium Graecorum comparetur, *ibid.* 2.
Ærugo vilium segetum vocatur, quando ventus culmis colorem quasi æncum afflat, 480, 2 ; 571, 1.
/Erumnis Deus peccatori peccandi vias obstruit, 308, 1.
Æslas dicitur ab *æstu,* 49, 1. quantam laudandi Dei homini materiam suggerat, *ibid.*
/Ethiopes Judæis ob coloris differentiam ct singularitatem, quasi quid rarum et mirabile, in pretio el deliciis fuere, 648, 1. sunt symbolum servitutis, ab ohm a Noe servituli addicti, *ibid,* iis curossimilentur Israelita», *ibid^* 2. Æthiopcm lavare qui dicantur, *ibid.*
Affectus ct motus animi iu Deo est, 292, 2.
Afra (S.) bono exemplo S. Narcissi ad Christum a meretricia vita conversa csl, 53, 1. ab Hilaria matre lenam agente, in stupris educata :scd ambx» post martyres effect®, 285, 2.
African® Ecclesi® eversio denotala est per arborem eversam, 56. 1.
Agatha (S.) apparens S. Dign® virgini Hispan® cum lilio clrosa, eam ad virginitatem el martyrium invitavit, 171,2. quid presidi responderit, servilem Christianorum vitam ei objicienti, 508, 2.
Agathocles ct Agathoclea concubinus cl concubina Plolemæi Philopatoris, ct pro ipso effeminato regnum Ægypli regentes, a populo concurrente suspensi sunt, 150, 2.
Aggrcus quando cl quid prophetari!, 256, 2. ejus hieroglyph:- 1, 260, 2. ejus adagia, 273, 2.
Agri quando sitire dicantur, 306, 2. agrorum limites olim orant lapis, nul erecta columna, aul titulus, 350, 2.
Agrippina Neronis mater quam fuerit in libidines effusa, 285, 2.
Ahias Siloniles an Dei jussu Jeroboam regem constituerit, 391, I, 2.
Ain solet s®pe verti in G, 443, 1.
Al® dantur ventis ob velocitatem, 340,2. ala» dua» jejunio addenda», ul cœlos facile penetret, sunt oratio et justitia, 499, 1, 2.
Alapa quas Deus homini infligit, sunt velai planius et manuum collisiones, 430, 2.
Albinus (S.) martyr quo pacto ad fidem Christi sit conver»us, 53, i.
Alectoria gemma dat in certaminibus robur, 442, 1,
Alexander Magnus traditus a patre Philippo Aristoteli erudiendus, 10, 2. dominatus est pene univers® terr® nostrati, 24, 1. fuil pugnacissimas, *ibid,* ejus fima om nes percalluit, *ibid,* æri comparatur, *ibid,* magnitudini* ejus presagia, *ibid.* 2, el 25, 1. ejus complexio fervida cl indoles ignea, 25, 2 constans ejus felicitas, 25, I. amplitudo ejus imperii, *ibtd.* 2. vocari se voluit regem terrarum ac mundi, *ibid,* incredibilis mentis ejus vigor, ingenii solcrtia, ct animi fortitudo, *ibid,* el ejus temperantia, *ibid,* singularis ejus continentia, 26, 1. ejusdem magnanimitas, *ibid,* ejus justitia, «quilas, liberalitas in suos, 26, 1, 2. illius in victos clementia, cl in omnes, etiam hostes, fides, *ibid,* ejusdem eruditio, el in doctos amor ac favor, *ibid,* illius cum gymnosophistis decem quos bello ceperat, dissertatio, 27, i. alia multa in eo admiranda, *ibid,* fuit miraculum natur®, *ibid,* fuit fidelibus datus in speculum et cotem virtutis, *ibid.* 2. ejus axioma, 27, 2. ejus ebriolas, quia potando se occidit, *ibid,* successorum ejus Ptolemæorum libido, *ibid,* et 28, I. comparatur pardo sive panther® per omnes hujus bellu® proprietates, 88, 1, 2. illius ambitio, *ibid.* 2. ejus virtutes cl vilia paud* describuntur, *ibid,* pavoni confertur, 89, i. csl hircus ol> decem analogiis, 101, 1,2. ejus natales spurii, *ibid.* cur voluerit haberi filius Jovis Ammonii, *ibid,* (jus brevis vita, transversus obtutu*. forma, 102, 1. ejus aviditas bibendi et predandi, *ibid,* venit ab Occidente, quia Macedonia Occidentalis est respectu Asi®, *ibid.* 2. ejus celeritas in conficiendis bellis et victoriis, ibiX quare dictus magnus miseriarum gurges, el Orientis atrocissimus turbo, 102, 2. ejus gloria el casus, 103, I. quo anno ætatis mortuus, idque morte violenta, *ibid.* vil® el gestorum ejus brcie compendium chronologicum, *ibid.* 2. quomodo Jaddo pontificem Judæorum adoraril : cx eo didicit victoriam de Dano referendam. *ibid,* presagia mortis ejus, 104, 1. mors ejus describitur, *ibid.* 2. ejus murientis ultima 1 ei ba, *ibid,* cl 2. ejussuccossores, 105, 1 ; 148, 2. ejus miseria, 104, 2. veneno creditur exstinctus ab Antipatro ejusque liliis, *ibid,* vocatur rex fortis ab Angelo, 148, 2. ejus gloria quanta fuerit, 89, 1. quomodo dicatur Alexandri® conditor, cum eam tantum illustrant, 251, I. unde sc hominem esse perciperet, 342, 2.
Alexander Mediceus, dux Fiorenti®, iniquum divitem juste inulclavit, 187, *2.*
Alexander Severus imperator cur Alexandri nomen acceperit, 148, 2. voluit esse Alex indor, *ibid,* in larario suo habebat imagines Abraliami cl Christi, 331, 2.
Alexandrini Senatum populurnque Romanum rogarunt ut Plolemæi Epiphanis pueri ab Antiocho Maguo oppressi, curam susciperent, 150, S.
Alexius iconoclasia imperator ausus violare templum S. Michaelis Conis, pœnas dedit, 166,2.
Alfonsus rex Cungensis cœlcsti auxilio ct auspicio retulit victoriam dc fratre suo infideli, 145, 2.
Alfonsus Aragonius, cum cogitaret bellum, per suos tacite rumorem spargebat, cur ipse hoc suscipere debcrcL 380, 1.
Alicaria meretrices quæ dicerentur, 518, 2,
Alienatio a sensibus fieri potest vi morbi, opera ctiarn dæmontot 246, 1,3.
Altare, quale Judæi erexerint tempore captivitatis Babylonie®, 42, 2. altare holocaustorum symbolum est mortificationis, sop,

Altarii el sacella in montibus locisqueexcckis erigebantur, 416, 1.
Alternum dare sanguinem quid sit, 335, 2.
Ainilthea Hammonis uxor, nutrix Jovis, fuit capra, 101,2.
Amantis anima magis est ubi amat, quam ubi animal, 405, 1,2. amantes perdite in suo corpore velut mortui sunt, Mn/.
Amipba erat «udarium sacerdotum : quis ejus usus et etymon, 500, 2. videtur fuisse manipulus, *ibid.*
Amaritudinum nomine.sæpe in Scriptura peccati vocantur, 5S0, 1, 2.
Amasias pontifex idolorum in Bethel cur accuset Amos apud Jeroboam regem, quasi regni perturbatorem, ‘614, 2. suadet Amos ut Bethel relicUlranse.it in Judam, 615, 1. ejus uxor fornicata est, Deo cum puniente, 618, 2. et aliæ ejus pœnæ, *ibid.*
Amatores ct amasii vocantur idola, 307,2.
Ambitio praeponderat concupiscentia» carnali, 159, 2. ambitio Alexandri Magni quanta, 89, 1. ambitio csl velut Statera dolosa, 450, 2.
Ambitiosi reges non regnant cx Deo, 392, 2. ambitiosi vento pascuntur, 445, 1, 2. illis variis modis viam ad honores obsepit Deus, 308, 1.
Ambnrbi.iles supplicationes in diebus llogationum, cur apud Christianos instituta sint, 481, 1.
Amiantas lapis constantia? symbolum est, 442, 1.
Amicus capitur interdum pro marito, 326, 1.
Ammon eremita quam fuerit in sc denudando circumspectus, 46, 2.
Ammon fuit illius Lot cx ejus incestu cum filia, ejus posteri fuere Ammonita, habitarunt in Arabia, 546, 2.
Ammonita cl a Clialdxis, et ab Antiocho, cl a Machabæis vastati fuere, 547, 2. sunt imago libidinis el libidinosorum, *ibid.* Ammoniti* qualem restitutionem promittat D U5, 613,2.
Amor caecus rationem excæcal, 181, 1. amor csl telum violentissimum, quod hostes expugnat, cosque cx inimicis amicos facit, 430, 1. amoris magnes csl amor, 429, 2. est velut quædam ebrietas, 185,1. amore trahuntur homines, bestiæ funibus, 429, 2. amor csl impulsus ct mota', quo amans ferlur in rem amatam, cique sc unit, 405, 1, 2. quisque talis csl, qualis ejus amor est, *ibid,* amor vocatur ignis cl clibanus succensus, quia ciet motum cordis vehementem, qui causât calorem et cestum in homine, 381, 2. liquefacit paries corporis, cl spiritus vitales co resolvuntur, *ibid.* ex vehementi umore sequitur deliquium cl languor, *ibid,* amor divinus exslasin facit, 245, 2. amor fraternus Dei el hominum graham conciliat; ex eo quæ bona proveniant, 545, 1, 2. ejus bases quinque sunt, *(bid.* amor turpis res impotens est, alteri emancipala, vilis sibi, 405, 1, 2.
Amorrhæi inter cœteros Chananæos robore et sævilie eminebant, 583, 2.
Amos quando prophetari!, et quid prophetet, 255, 1; 530, 1, 2. ejus hicroglypbica, 258, 2. ejus ænigmata, 266, 2. ejus adagia, 270, 2. an idem sil cum patre Isai® : negatur, 530, 1. fuit Thecuitcs, *ibid,* fuit rusticus, armentarius, bubulcus, caprarius, hinc crebro sumit similitudines a rure, *ibid.;* 615, 1,2. fuit Osee coævus, ideoque m nonnullis codicibus secundus inter duodecim minores Pruphelas ponitur, 530, 2. directe prophetat ad braci, obiter quoque ad Judam, 629,2. utrique captivitatem prædicil, «celera Israelis incusat, sed Israelitas promissione Messiæ consolatur, 530, 2. percussus fuit ab Amasia sacerdote Bethel, 531, 2. vecte per tempora transfixu* est in Bethel, sed in Thecue exspiravit, *ibid.* que causa martyrii ejus, ibid, an per biennium tantum prophetant, *ibid,* quid nomen ejus sonet, 533, 1. pastorali more loquitur, 536, 1. precibus avertit cladem ab Israel, 609, 2. 610, 1. cur ei Amasias suadeat ut c Belbel m Judam transeat, el quibus argumentis, 615, if 2. cur cl quomodo so Prophetam os<e neget, *ibid.* 2. ab armentis subito raptus est n Deo factusquo propheta, 616, 1. ejus nominis quod etymon, *ibid, quomodo se* humiliando, n Deo exaltatus sit, *ibid,* victitabat sycomoris, *ibid.* 2. degebat in Bellici, cl prophetabat contra vitulos, 2.
Amphora quot caperet sextarios, 191, 1.
Anachoreta qua ratione spiritum propheticum sint adepti, 227, 2.
Ananias quid sonet hebraice, 12, 1. — *Vide* Tres Pueri.
Anales palcutriæ alias in relia inducunt, 384, 2.
Ancilla? etiam Spiritum Sanctum accipiunt, 508, 1, 2.
Angelicum csl alios purgare, illuminare, perficere, 170,2.
Angelus attulit S. Cæciliæ cl Valeriano ejus sponso coronas c rosis et liliis contextas, 172, l. angelus vocatur vigil ob quatuor causas, 57, 1. angelus tripliciter ora Iconum in lacu conclusit, ne Danieli nocerent, 81, 1. angeli, id est ultimi ullimæ hierarchiæ, sunt custodes singulorum hominum, 142, 1. angeli cur vocentur filii Dei, 50, 2. sanctos in tormentis corroborant, *ibid.* eorum pernicitas ct velocitas quanta, 193, 2. suis in bello dant opem cl victoriam, 145, 1. sunt castitatis amatores et tutares, 46, 2. in eorum conspectu agimus quidquid agimus, 01, 1. comparantur ventis, 86, 1. eorum natura, bcatitudo, numerus describitur, 03, 2. an Angeli alii ministrantes, alii assistentes sint, *ibid.* quomodo invicem concordes sint, ct tamen interdum a se mutuo dissentiant, 142,1. optime depinguntur quasi fulgura, 130,1, 2. aliæ eorum proprietates notantur, !39, 2; 140, 1, 2. angelorum inferiorum a superioribus illuminationes ct allocutiones, 107, 1. angeli boni primo terrent, deinde corroborant, 140, 2. angeli 1res, Hebræorum curam habebant, 137, 2.
Angelorum Gabrielis ct angeli Persarum pugna quomodo peracta sit, 142, 1. 2. quid quisque in causæ suæ propugnationem allegarit, *ibid.*
Angelus foriis Apocalypseos, 5. an nd litteram sil Osce propbeta, 277, 1 angelus in punctum loci se contrahit, 219, 1. úngelo quomodo prævalucrit Jacob, 447, 1. angeli loquuntur homini in phantasia per motum humorum ct spirituum animalium, 246, 1.
Angelus Gnccorum quid a Deo petierit certantibus Gabriele ct Angelo Persarum, 145, 1, 2.
Angustia temporum, de qua loquitur Daniel, duplex est,

Anima est tula in qualibet corporis particula, 219,1. eam divinitatis participem esse consuere veteres philosophi, 247, 1, 2. ejus immortalitas, 581, 2. triplici vinculo Deo colligatur, 305,2. anima separata a sensibus fit opta ad impressiones Dei, angelorum vel dæmonum recipiendas, ac per eis ad accipiendam notitiam futurorum, 247, 2. anima cujusque est velut urbs, 579, 1. animæ quæ sit lingua, 246, 1. virgo est conditione naturæ, quomodo flat meretrix, el quomodo castitatem recuperet, 486 , 2. deserto creatore creaturas amans, adultera csl, 326, 2. animæsumma cum Deo unio, acquasi deificado, unda sequatur, 298, 2. anima quævis fidelis allegorico vinea est, 411, 1, 2 clseqq.; 649,2. quomodo ca colenda, 646, 2. est tabernaculum Davidis, id csl domus el templum Christi : quæ domus hujus partes, *ibid,* est ilem hortus, imo paradisus Domini, *ibid,* quomodo is colendus, *ibid.* amans Deum, lit spiritalis, angelica,divina, ct in Deum quodammodo transit illi inbærcndo, 405, 1. quomodo fl it sponsa Dei, 314,2. anima quæ erat domus Dei, peccato iit dumus scelerum et diaboli, 579, 1. ejus tunc miseria ct squalor, 486,2. item cloaca cl latrina, 395, 2. anima pœnitens quomodo ad.Deum revertatur, 308, 2. et Deo tunc æque grata csl, 311 , 1. anima arida non pari! nisi monstra et venena viliorum , 307 , l. animas Dei oblitas, quomodo Deus deserat et denudet, 300, 2. animas fornicantes et sordidas qui convertunt el depu-

rant, æmnlisunt Osee fornicariam ducentis, 187,1.animæ diversis Illusionibus el artibus a daemone decipiuntur, 38$, 1, 2. animarum ad Christum convertendarum tempore Evangelii quanta futura copia, 645, 2. animai quasnam cl quales Christus suos ad inferos descensu c Purgatorio liberarit, 46$, 2. animæ immortalitatem crediderunt Gentiles, ac resurrectionem corporum, 168, 1.
Animalia unicornia habent cornu inter oculos, 10», 2. animalia rapacia sunl timida in venatores, 88, 1,2. animalia parvum habentia cor magnanimi cl generosi sunt, qu® vero magnum timida, 218, 1.
Animalia qu® ejusdem generis sunt, periculum mortis sentientia, in unum agmen congregantur, 336 , I. eorum naturales obsecrationes quæ, quibus tacite ab auctore natura) cibum el potum sibi congruum petunt, 499, 2. animalia parva mirum magnumque Dei artificis opus sunt el artificium, 608,2.
Anna initer Simuelis quam erga Deum grata exstiterit, 407, 2.
Annulus symbolum est amoris, fidei, auctoritatis, honoris, excellentiae, 261,1-
Annus tertius Joakim, quo Nabuchodonosor in Jerusalem venit, an sil undecimus ejusdem, 8, 1, 2etscq. annus 7 Artaxerxis an sit 20 ejusdem regnantis cum patre, 125, 2. annus, quo Nabuchodonosor vidit somnium, el in bestiam mutatus est, 55, 1. annus secundus Nabucliodonosoris monarchi® fuit regni ejusdem 37, *ibid.*
Annum Hebræi vocant *iamirn,* id est dies, cur, 328, 2. annus magnus quis mathematicis sit, 300, 2. annus septimus Hebræis erat annus remissionis, el lotus sacer, 625, 1. annorum omnium quibus Prophet® prophetarunt, subductio, 254, 1,2 el seqq.
Anni Græcornm incipiunt ab anno 12 Seleuci regis Syri® et Asi®, 105, I. anni 70 captivitatis Baby lonic® unde cl quomodo computandi, 67, 1, 2.
Antichristus cur dicatur cornu parvulum, 90, 2. non erit diabolus, sed homo, 91, 1. ejus humana prudentia et sapientia, superbia, virtutis simulatio per oculos hominis denotantur, *ibid,* nondum venit, *ibid,* est cornu undecimum, 96, 2. sanctos conteret, abolebit festa omnia ct omnem legem tam Christi quam Mosis, 97, 2. regnabit 1res annos cum medio, *ibid,* eum occidet Christus spiritu oris sui, 109,1. an ipse sit abominatio desolationis in tempto futura, 131, 1. templum Judaicum llugel initio se in gratiam Judæorum exstruere vello, sed illud sibi ædificabil, 135, 2. erit hypocrita, 15$, 1. ejus mores ct gesti describuntur, 159, 1, 2. erit mulierosus, se tamen rasium simulabit, *ibid,* colet diabolum suum Maozim, *ibid,* cur vocaturus cum sit Maozim in plurali, non Maor, 160,1. ipse erit atheus, volet tamen coli ul Deus, ibid, ct 2. habebit locum aliquem occultum idoli sui, quem ab co el a munitione vocabit Maozim, ibid. 2. ejus regia erit Jerusalem, 161, 1.1res reges inilio debell ibi!, mo x reliqui se ei subdent, *ibid,* cur Idumæis, Moabiti» ct Ammoniti? perciturus sil, ibid. 2. in Orientem cl Aquilonem sc conferet audiens ibi bella contra sc consurgere, ibid, locus solii ejus erit Apadno, 162, 1. erit is locusjuxtaSion, *ibid.* 2.juxta Jerusalem cedetur, nec aliqui.* ci poterit auxiliari, 163, 1. non gladio, sed fulmine est occidendus, *ibid,* ul probet so Christum, finget sc mon , el post mortem ad vitam resurgere, sed a Christo deturb ibitur in tartara post fictam resurrectionem, 163, 2; 16$, 1, 2. occidetur a Michaclo, *ibid,* tollet jugo sacrificium, Missam scilicet, cur, 175, 1. dicitur abominatio, *ibid,* el 2. ejus desolatio durabit tres annos cum medio, *ibid,* quaindiu regnabit, 175, 1, 2. an in templo Salomonis sit deitatis sibi solium erecturus, *ibid.* po*t ejus mertem dabuntur 45 dies ad pamitendum, 176, 1. eo sublato fideles libero fidem profitebuntur, *ibid,* et 2. Antichristus cur sedem regiam m Jerusalem j conslitulurussit,347,1» cum in tino mundi dabit Deus Judxiset improbi* in furore suo, 459, 2, Antichristus ftliquomodo vocari potest ventus urens, 466, 2.
Antigonus rex quomodo responderit Pyrrho Epirvt® ad singulare certamen provocanti, 102, 1.
Antiochii urbs dicta Emalb hebraice, 594,1. ejus situi, *ibid.* cur ab Amos didi Magna, *ibid,* in se quatuor urbes complectitur; qui cam condiderint, 595, L eadem cnitu vocatur nunc Antiochii, nunc Epiphania, nuuc Rebtata, *ibid,* fuit terminus Terr® sanctas ad septentrionem, *ibtd.* earnSdomon valide communivil.'oblinuerunlcatn deinde Syri, *ibid,* postea ab Alexandro Magno occupata et ab Antiocho Illustrata est, *ibid.* 2. urbe* decem sunt diet® Antiochia nomine, *ibid.* Antiochii quoque dicta Hebræis *Chama* cl *Chamma,* id est >ol, *ibid,* quomodo Emilh ponitur aliquando intra fines Damasci, *ibid.* hæc po»tea Nestorii li®resini amplexa ingenti lem motu concussa C<1, 535, 2.
Antiochenorum duorum martyrum mira constantia, $3,1.
Antiochus Epiphanes an el quomodo dicatur cornu parvulum, 105, 1. fuit filius minor natu Antiochi Migoi, *ibid,* ejus victori®, *ibid.* Alexandri® obsidionem relinquere coactus,omnem inni in Judæos effudit, ¿óíd. ct 2. in Judæos quomodo sil grass itus,ibid.; Deum quomodo ad bellum provocant, 106, L Jovis Olympii simulacrum in templum induxit, *ibid.;* 156, 1 ; 160, 1. ipse pr® fastu deum se esse putabat, 106, 1; 159, 2. sacrificia omnia sustulit, 106, 1. templum Salomonicum quomodo honore privant, iliaque ejus gesta contra Deum, *ibid,* comparatur demoni, *ibid,* ejus persecutio quamdiu durarit, 107, 1, 2. in muttis fuit typus Antkhnsti, 118, 2. ejus feritas, *ibid,* a Dei manu inteificitur el cadit, 109, 1. ejus mors unde potissimum ortum habuerit , quam ea tetra fuerit, *ibid,* hircus non immerito dici potent, *ibid.* 2. an ipse iudifterit abominationem desolationis in templo, 131, 1, 2. fratri Seleuco Philopatori in regno A*i® el Syri® succedit, excluso Seleuci filio Demetrio legitimo hxrede, fugiens Roma clam ubi obses erat, 105, 1. fuit typus et precursor Antichristi, 153, 3. unde dictus Epiphanes, *ibid,* ejus scurrilis el mimica indoles describitur, cl mores, *iji f.* el seq. ejus simulata hypocrisis, 154,1. quomodo Ægyplum subegerit, *ibid.* 2. ejus calliditas, *ibid,* non pvluil Philometorem plane subjugare, *ibid,* bis in Ægyplum venii, 155, i ; 161, 1. a Popilio Lenite Ægyplo excedere jubetur, 155, 1. per duces urbem Jerusalem afflixit, *ibid.* 2. ejus vita describitur, 159, 1, 2. Deum Judæorum sprevit el persecutus est, 159, 2. parvi fecit deos suos patrios, *ibid.* 1. fuit mulierosus, *ibid.* 1, 3. quomodo dicatur colere Deum Miozhn in loco suo. 159, 2; 160, 1. cur in urbes Judæ® idola invexerit, 160, 1. an in Libyam et Ægyplum prædandi causa excurrent, 1G1, 2.'rumor de defectione Judæorum quomodo eum terruerit, *ibid,* ejus morbus et mors, 162, 2« quamdiu Jerusalem cl arcem Sion occupant, 174, 2.
Antiochus Epiphanes cur accipitris cognomen assumpserit, 138, 2. diraa Deo morte punitus fuit, 541, 2. quia trains litium regno paterno exclusit, hinc perpetui bella fuere inter utriusque posteros, 515, 1.
Antiochus Magnus victus a Ruminis, picem cum iis iniit lilio suo Antiocho Epiphane ipsis obsido dato, tt)5, 1. totam Syriam Ptolemæo Philopatori adimit proditione Theodoti, 150,2. in prælio contra Philopatorem infeliciter pugnans pene captus est, *ibid,* quas conditiones cum eo inierit, *it id.* melius pugnavit contra Plolcinxum Epiphanem, *ibid,* sed a Romanis wcluscst,iW.ell5i, 1. Scopam ducem /Egypliorum obsedit, 151, 1. Judæam invasit, *ibid,* el 2. filiam suam Cleopatram Plolemæo Epiphani uxorem dedit, quod speraret ab hac illum occidendum , sed contra accidit, *ibid,* mullas cepit insutas, *ibid,* vincitur a L. Scipione, *ibid,* cur non crediderit Hannibali recte consulenti, *ibid,* pacem a Romanis petit,

153, i. quihns conditionibus ea ci data, *ibid,* ct 2. iterum ab iis reditur, *ibid.* 2. occiditur in prælio contra Elym ros 153, 1. ejus lilii, *ibid.*
Antioc hiis Tliftos, unde ito dictus : feliciter contra Piole» m/vmn Philadelphum dimicavit, 149, 2
Antipas martyr totis fidelis Dei, 411, 1
Antiquus dierum eut Deus Pater» cnr, 91, 2
Antoninus Caracalla imperator animum Alexandri Magni in se transmigrate dicebat, 148, 2.
Antonini AL philosophi imperatoris in uxoriis adulteriis lenocinium, 283, 1.
Antonio (S.) morienti occurrerunt angeli, 113, 1.
Antonius (S.) dc Padua omnes vita sua ad perfectionem anno dut, 230, 2.
Apadno quo civitas , ubi sita, el quid proprio significet, 162, 1. id nomen primum indetur loco tempore Antidindi, *ibid,* et 2. erit juxta Sion, *ibid.*
Apellis horelici bbuphemia de Prophetis priscis, 232, 1.
Aphraatis cremii® responsum ad Valentem imperat-«rem arimuni, 561, 2. precibus suis locustas a cujusdam agro •begit, 481, 2.
Apim coluerunt zEgvpliiet Ilehrxi Ægypto degentes, quin et hi in deserto: renovavit hunc Jeroboam rex, 414, 1, 2; 418, 1,2. ejus forma, 414, 1,2. vitulus quem Hcbnei in deserto formarunt, est Apis, 393, 1.
Apocalypíeos prophetae mull® adhuc future sunt : eas partirul.iribus eventibus accommodare, error est, 352,1,2.
Apologus 1res habet parles, txytev , tzscuû0.ov el ìtt.uZhov, 558 , 1 , 2. apologis cur frequenter utantur Prophet®, 243, 2.
Apostata? a fide vel Ordine sunt onagri solitarii, 390, 2.
Apostoli stellis comparantur, 172, 2. apostoli an comederint carnes, et bdieriut vinum, 229, 2. sunt testes Dei fideles, 44!, 1. sunt vinitores vine® Domini, 317, 2. eorum pionque c Nephtalim el Zabulon prognati, 294, 1 ; 295, 2. cos túrbalos cl pavidos quomodo Christus resurgens in spem erexerit, 319, 1.
Apostoli et viri Apostolici Evangelium predicantes nullam habuere quietem, sed passim a variis gentibus urbibusque vicinis cogebantur, ut pari modo apud se evangehzirent, 645, 2. montibus mustum dulcissimum stillantibus comparantur, 646, i.
Apponi ad patres quid sit, 339,1.
Appositus est ad patres suos, non de solis Justis et beatis dicitur, 189, 2.
Apum industria in parvo corpore, 218, 1.
Aqua si effundatur, nihil ejus vasi ndhærel, quia lota liquida el Huida est, 356, 2. aquæ pluvi® quomodo dicantur in nubilius ligari, 319, 2.
Aquilarum pili Nabuchodonosori regi in bestiam mutato adnali, 64, 1. aquila biceps est imperii Roinani insigne, cur. 28, 1.
Aquila interpretii S. Scriptura? editio ab llebræis probatur, 10, 1. aquile vulturín® an clangant, 390, 1. earum vox quam reteris avibus terribilis, *ibid, eæ* in Scriptura non raro aquile vocantur, *ibid,* aquila vera pene mula ed, el vix vocalis, idque ex animi magnitudine, qui fame et siti superior auimœ affectus regere novit, *ibid,* non cadaver, sed prædam vivam quærit, *ibid.*
Aquilo simbolico est diabolus, 512, t.
Aquilonares reges dicuntur reges Syriæ, 150, 1.
Aquilonari! illo tyrannus , quem significat Joel venturum contra Jerusalem, quis sit, 501, 2. ostenditur esse Itolofernem, cl cnr» 502,1.
Arabica interpretatio Bibliorum duplex est, quam adornavit Illustrissimus D. Sergius lUsius Archiepiscopus Damascenus, 222, 2.
Aranearum qnoddam genus, quod aliosridendocogilcmori, alios flendo, desiderio suorum, 333, 2. aranearum telas sibi texit quilibet peccator, 393, 2.
Aran lleb «is idem est quod operari cl colere, 420. 1.
Aratio cum incipienda erat, solebant Gentiles sacrificare dæinonibus, petentes fertilitatem, 400, 1.
Arbcl quis locus, vel princeps, et undo urbs illa appellata, 424 , 1 , 2. verisimilius est idem esso per crasm quod Jerobaal, id est Gedeon, *ibid,* quid significet, *ibid.*
Arbitrio (in) cujtisqiie est, quarndiu vivit, vel bene agere, itaque mereri gloriam ; vel male, itaque reprobari, 436,2.
Arbor nulli vito feracior, <i ejus tenuitatem spectes, 410, 1. arbor scienti® boni et mali putatur fuisse ficus, 617, 2. arbores ineis® in Brasilia dant potum, 307, 2. arbores amisso corticc exarescunt, 485, 2. arbore denotatur N.ihuchodonosoris imperium gloriosum, late patens ct robustum, 56, 1.
Arca testamenti Ecclesia? triumphantis typum gessit, 527, 1
Arrh.ingeli sunt custodes provinciarum, 142, 1.
Arcturus quæ sit stella, an Pleiades et Vergili®, an Cynosura, an sucul®, an ursa minor: auctor censet esse stellam ingentem insidere Bootis post caudam ursæ majoris, 580, 2; 581, 1. quando oriatur ; *suo* ortu ct occasu grandines ct procellas ciet, 581, 1. ei Ecclesia comparatur, 582, 1,
Arcus capitur in Scriptura pro viribus el armis, 290 , 1. nrcusdolcKUsquis dicatur,et quomodo efformclur, 387, 1.
Ariani quantopere in orthodoxos sævierint, 158, 1.
Aries imago est ducis cl regis, 100, 1. per arietem rcpreseutatnr rex Persarum, *ibid.* 2. — *Vide* Pers®.
Arietis machín® bellica» descriptio, 100, 1, 2.
Arioli qui proprie sint, 18,1,
Aristippus post naufragium ob geometriam liberalitcr a Kliodiis habitus, 11, 1.
Aristoteles deinde dictus est Plato, cur, 295, 1. est ingeniorum apex, 101, 1. ci traditus est Alexander Macedo n patre erudiendus, 10, 2.
Armenia Ikbræis dicitur *Aram* vel *Hannon* nb Aram lilio Sem, primo incola ejus, 568,2. ipsa montosa est, in ejus montibus primum quievit arca Noe, eslque provinciis omnibus excelsior, *ibid.*
Armenta sunt majora animalia, et unde vox ipsa formetur, 615, 2.
Arnulpho(S.)apparuitS. Michael, pollicens se ei ducem fore ad beatam vitam, 143, 1'
Arsinoe Plolemæi Philopatoris soror, quomodo milites ad fortiter pugnandum excilarit, 150, 2.
Arlaba mensura triplicis generis esi, 19, 1, 1.
Artaxerxes dedit E<dr® copiam reaedificandi Jerusalem anno regni sui septimo, 125, 2. Artaxerxes idemsonat quod magnus bellator, 76, 2.
Asa rex Juda millionem zElliiopum cecidit» et an hujus victori® meminerit Abdia<, 641,1.
Ascendere cur gentes in vallem Josaphat jubeantur, 521, 2. *ascendere* ll«?hræis idem est quod ire, pergere, *ibid.* est verbum rnilil ire ct forense, *ibid, ascendere* capitur interdum pro crescere, 300, 2.
Ascensio Dei quæ dicatur, 638, 1. ascensus nomine cur dicatur transitus ab infidelitate, gentilismo el judaismo, 300, 2.
Asia minor olim paradisus, jam mullis in locis inculta squalet, 617, 1.
Asini (enigma, 80, 9.
A'pericolensis Deipara prope Lovanium, 523, I.
Aspiratio hebræa /7 repe per .1 vertitur, 488, 1.
Assistentes angeli qui dicantur, 93, 2.
Assuerus quid sit, el quis, lit, 1, 2. fuit proprie agnomen commune inultis regibus Persarum el Medorum , *ibid.* Astyages fuit poter Darii Midi , ct avus Cyri, per filiam Maiidauem, 76, 1. naturaliter obiit, Cyro adhuc existente puero, *ibid.;* 189,1.quando regnare cœperil, 188, 2. et in regno Persarum successit Cyrus, *ibid.*
Assyrii sub specie locutarum, aliquando Prophetis demonstrati, 60S, 1. Assyriorum avis cur dicatur columba, 439.

I. cladem cI cœleslcm vindiciam Sennicherib qnomodo expresserint, 307, 2.
Alatam® virginis celeritas in currendo, 102, 2.
Athanasius (S.) quasi Atlas Ecclesie , unus stetit pro fida contra Acianos, HI, 1. tun modico ficXu vocis faciebat sonare lectionem psalmi; ut pronuntianti ricinior casci quam canenti, 587,2.
Athei putant animam esse mortalem, sed in morte secus comportent, 586,1, 2.
Alben® eloquenti® laude semper claruerunt, 14, 2.
Athenodorus philosophus Augusti Cæsaris magister fuit, 10, 2.
Atra et mœsta omnia videntur mœstis el pavidis, 523, 1.
Atlacus vel allelabus esi locusta alis vestiri incipiens, 479, 1, 2.
Attributa omnia in Deo habent verum esse, in creiluris umbram essendi tantum, 606, 1. attributa Dei quindecim nobis imitanda sutil, 497, 1, 2 ct seq.
Auctor alicujus rei in Scriptura quis esse dicatur, 251, 1.
Auctor cur in Prophetas hunc commentarium scripserit, 222, 1. ejus brevitas, 224,1. auctoris in Scripturis volutandis assiduitas, 235, 1, 2. suam in iis inlelligeiidis ob earum obscuritatem fatetur inscitiam, *ibid.* Deo, si quid in eis potest, acceptum refert, *ibid.* auctoris ad SS. Prophetas oralio, cI aspiratio ad mortem pro Christo appetendam, 191, I, 2 ; 195, 1, 2.
And® episcopi Persæ martyrium , 157, 2.
Augustinus (S.) laudat parentes, quod se supra ures rei familiaris in studiis aluerint, Ii, I. Augustinus et Pelagius ejus antagonista, eodem anno divonis in locis sunt nati, 76, 2. damnat parentes qui bona sua dant monasteriis, cum habeant filios indigentes, 369, 2. quam diflliculler se a concubinatu expedierit, 419, 2.
Augustus Cæsarquid responderit Antonio ad duellum provocanti, 102, I, 2. quomodo nepotes erudiri curarli, II, 1. an Christum in visione sibi ostensum adorant, 32, 2. ejus obitus, 239, 2. noluit vocari Dominus, cur, 320, 1. ejus libidines et sordes imitat® sunt du® Julia), filia cI neptis, 345, 1, 2. ejus os>a legerunt primores equestris ordinis, tunicati el discincti, pedibusque nudis, 602, 1.
Aula quomodo sit tractanda, 73, 2.
Aulici (qui vere sapiant.) 81, 1. eorum miseri® quant® sint, 80,2.
Aurea sæcuia dicebantur sæcuia antiqua et bona, 644, 1.
Aureola quid sit, 171,2.
Auris corporis in Scriptura significat aurem mentis, puta voluntatem, 237,2.
Auror® comparatur Christi ortus tum divinus, tum humanus, 366, I.
Aurugo est morbus segetum, cum culmi ex nimio humore marcescunt cl pallescunt in modum auri, 571, 1.— *Vide* Hubigo.
Aurum argento est dignius cl durabilius, 21,2. nurum est occultus hominis tyrannus, 450, 2. aurum infectum quid dicatur, quid factum, quid signatum, 309, 1. auro expugnantur omnia, 430, I, 2.
Austri reges dicuntur reges Ægypti, 50, 1.
Avari cujusdam mortui cor in arca nummaria repertum, 385, 2.
Avaritia a Christo destruenda asseritur, 69, 2. avaritia cl luxuria suut duæ fili® diaboli ct infitiabiles, 379, 1. avaritia idolorum est servitus, 393, I ; 634, 1. per æruginem vel rubiginem designatur, 484, 1 ; 636, 1. avariti® ct avarorum typus Gin urbs Phili»linn est, 547, 2. item dipsas serpens, 635, 1. avaritia in capite esse quomodo inielligatur, 634, 1. ipsa fons est omnis mali, *ibid,* ex ea minant omnia mala Ecclesia*, *ibid,* laieorum avaritia fovetur valde Ecclesiasticorum cupiditale, *ibid,* ipsa duriora jubet quam Christus, 635, 2. ali® ejus cl avarorum proprietates e SS. Patribus nifelunlnr, *ibid* et seqq. est bonorum ariditas officiorum, *ibid,* militat diabolo, 636, 1. hominem oculis, auribus, pedibus truncal, *ibid,* comparatur hydræ, Briareo rentimmo , cl Scjll® omnia sorbenti, *ibid* et seqq. omne-» vulnerat, et tam anime avari, quam corpori prosimi Irthale vrpe vulnus infligit, 635, 1.
Avarus dicitur quasi avidus feris, 633, 2. avaro quomodo viam ad lucra Deus «epiat, 308, 1. quomodo sc ad Deum convertet, 467, 2. avarus hypocrita est velut dolosus mercatur, 449, 2. avarus el fraudulentus mille habent aries capiendi ct attrahendi opes aliorum, ct ita quidem occulte, nI hi sua damna, nisi depauperati, non sentiant, 621, 2. inferno esi similis, cur, 63S, 1. item insanienti, *iM.* fidem et gratiam perdii, *ibid.* quod avide congessit, haeres luxnri<«SU0 wrpe prodigit, *M.* ejus oculi, aures cl pedes quale* sint, *ibid.* avari in dic judicii acerrime punientur, 519, 2. aurum el argentum suum faciunt idolum, 393, I. jn.Mo Dei judicio penur.i puniuntur, 626.1.
Aves ovis aut pullis sublatis e nidi loco firriunt, secus co luinba, 384, 1. avis Ægypti est ibis vel accipiter, cur, 438, 1.
Azacl rex Syri® Israelitas victos ferreis plaustris tnturavit, 540, I.
Azariasquid bcbrnice significet, 12,1. — Fide Tres Pueri.

B.

Daal i Baalim, Bel, Bal, Belus, erat Jupiter Belus, primus deus Ch.ildæorum, 309, 1; 320, 1,2.
Baal Pœnis idem est quod Dominus, 55, 1.
liaal hebraico quid significet, 310, 2.
Ilaai Pharasim quis sit locus, 340, 2.
Babylon condita a Ncmrod, aueta est a Semiramide, post eversa ; sed restituta el magnificenlhsimif operibus adornata est, 62, 2. ejus amplitudo, murorum spissii.is, habita fuit orbis miraculum, 63, 1 ; 75, 1. quomodo sil capta a Persis, 75,1.2, et quando, *tbid.* 2. in Bacione moris fuit, ut satrapa port® urbis pr®>idens neminem in urbem ingredi permitteret, nisi prius «lituani regis adorassel, 38, i, 2.
Babylon a Nemrod, non a Nabuchodonosor, condita, 25!, 1.
Babylonii ea nocte occisi, qua epulabantur el convivabantur pervigilium agentes cuipiam deorum suorum, 73, 2. quomodo a Cvro oppressi, *ibid.* Babylonios subactos cur Xerxes jussvril voluptatibus indulgere. 341, 2.
Babylonicam imperium cur vocetur caput aureutn, ¿1 , 2. quia fuit cæleris diuturnius el antiquius, *ibid,* item quia in Chaldæorum imperiocfilormt sapienti® prvliumet æstimatio , 22, !. item quia blandius ct suavius, *ibid.* at potius quia fuit felicissimum, gloriosissimum, fainoaissimum, amplissimum, *ibid.* 2. item qui i primum tempore, *ibid,* item quia Babylonii nuri erant studiosissimi, 23,1. item quia crevit ex hostium iuertiael luvu, *ibid.* qu.iimliu id 'k'trril. 30, t.
Baccho cur litaretur caper, quasi vilis vastator, 102, 1. cum cur cnutriisse dicantur Pardales, 88, 1.
Baculo divinatorio divinabant veteres, 343, 2.
Balneorum pericula, quamque ea caute adeunda, 182, 1,2.
Balenar rex Babyloniorum convivium instituens, quis fuerit, 67, 1, 2. idem fuit qui Eiilinerodacb, *ibid,* is dicitur item Meruddch, Labonilus, ct Nabonitus, 68,1. quot annis rognarii, *ibid,* ejus vecordia et præfidentia, 68, 1. ejus mater sapientissima fuit femina, 70, 1. sententia in eum vesperi in convivio lata, eadem nocte exsecutioni mandata est, 75, 1. interfectus est a Persis, non vero benigno habitus, contra Josephum, fóid. ub sacrilegium est punitus a Deo, 2.
Baltassar vel BelUasar quid sonet, 11, 2. erat id noineu

apud Chaldæos regale ac divinum, 55, 2. ila csl dictus Dnnd, 11, 2.
Bvrbari etiam symbolis in scicnliis suis usi, 223, 2.
Barbam (S.) innrlyris in cultu idolohtrico recusando constiut»a, 43,1.
Bantine dicla sunt templa a regibus vel in palatio, vel juxla palatium, aut alibi pro toto regno, sumptu regio {Edificata, 615, 1.
Basilii (S.) constantia in Dei cultu ct honore luendo, 83, 2. ejus liberiti adversus Valentem, *ibid.*
Basibus (S.) in eremo orationi ct sacrarum Litterarum studio vacavit, 813, 2.
Beatitudo est nosse Deum, 334, 2. beatitudo nostra consistit io visione Dei, 245, 1.
Beatorum regnum etiam corporale cl gloriosum, in cœlo, 93, 2. quando id sil inchoandum, *ibid,* beati perpetuo laudant Deum, 528, 1. in visione Dei summi fruontur pace, 525, 1,
Beatus quomodo futurus sit qui pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque circa tempora Anlictiristi, 175, 2; 176,1#
Beelphegor colebatur fornicando juxta ejus idolum cl al. tare, 552, 2.
Becri paler Osce, an idem cum Beerà principe tribus Ruben, 270, 1.
Bel idem est qui Newrod, 100, 2. ejus fani magnificentia» *ibid.* eJus statua ©rea auro tecta, *ibid.*
Bella perpetua cur fuerint inter Syros cl Israelitas, 540,1. continua erant inter Moabitas ct Ammonites, 549, 1. bellorum strages sæpe prxeunt cl prænuntianl locusta?, bruchi ct cruci, 482, 2. belli descriptio, 520, 2. ejus signum priscis Romanis erat templi Jani portas perfringere, 623, 1. bellum sanctificare quid sit litlcralitcr cl tropologice, 520, 2. bellum sanctum quod dicatur, 402, 1.
Bellerophon solitudines cur captaret, 58, 2.
Belligerare verbis et præliari, 144, 2.
Belomanlia utebantur veteres, 543, 2.
Benadad commune nomen regum Syri© a primo ejus rege Adad, 541, 2.
Benediclini monachi ob nimias opes a primæva sanctitate deciderunt, 315, 1.
Benedictio Abrabæ et Israeli promissa perlinet ad cos qui credunt in Christum, tam ex Gentibus quam cx hraclitis, 296, 1.
Benedictus monachus a Gothis comburi non potuit, 46, 2.
Benedictus Papa Ilcnrico imperatori Romam ingresso pomum aureum cruce aurea desuper eminento dono dedit, dicens illum sic inundo imperare debere, ut illum crucis vexillo subderet, qui illud dein monasterio Cluniacensi consignavit, 021,2.
Beneficiis devinciuntur ct trahuntur homines, 386, 1.
Benignitas Dei in peccatores, 496, 1, 2.
Berenice Plolemæi Philadelphi filia nuptui traditur Antiocho Theo, seda Laodice priore ejus uxore cum filio el conjuge et fautoribus veneno exstinguitur, 150, 1.
Bernardus (S.) orando S. Scripturam intellexit, 233, 2,
Bersabee ultima urbs erat Terræ sancì©, cl ejus terminus ad meridiem, 579, 2. unde dicta sit, *ibid,* pouitur inter url>€5 Juda, *ibid,* ejus descriptio, *ibid.*
Bestid symbolum eunt hominum barbarorum ct immanium, 321, 1. bestiis variis assimilanliir vilia, el iis dolili, 419, 2. — Eide Fer©, Bruta.
Butialitcr vivens juste Deo permittente (it bestia, 60, 1.
Beitiun (in) an vere mutatus Nabuchodonosor, an vero phantastice lanium, 57,2 ; 58,1, 2 cl scq.
fìtili Hebraicum significans *in,* varie sumitur, 280, I.
Belhaven vocantur decem Iribus schismatic©, cur, 220, 2. ignobili» urbs Judææ fuit, 347, 1. ita vocatur Bethel per antiphrasin, *ibid.*
Belbel nomine socanluv decem tribus, 220, 2. Bethel fuit urbs celebris primo sanctitate et miraculis, postea idolis et idololatria, 347, 1. in ca Jeroboam posuit vitulos aureos, *ibid.* primo a nucum ct amygdalarum copia dicta est Luxa; sed a J.icob patriarcha dicta Bethel, *ibid.* a Prophetis per antiphrasin ob cultum vitulorum dicitur Bethaven, id est domus iniquitatis, vel domus nihili, *ibid.* Bethel erat in sorte tribus Benjamin, *ibid.* tropologice Bethel ill Belhaven, cum regnum, populus, urbs a fide el cultu Üei ad hæresin desciscit, aut anima a Dei gratia per peccatum excidit, *ibid,* ibi altare vitulis erexerat Jeroboam, quin el ipse sua manu iisdem incensum adoleverat, ibi quoque reges posteri commune regni sui fanum erexerant, C32, 2.
Bclhon el Bethaven idem est, 85G, 1.
Bethulia sita crai c regione maris Tiberiadis, 502, 1.
Biberent (quomodo) satrap© Babylonii secundum ælatcm suam quisque, 68,1,2.
Bibius Gallus unde factus sit stultus, 58, 2.
Bisarionis monachi misericordia, 371, 1.
Blanc© Rubeœ Patavina generositas, castitas vidualis, mors, 184, t.
Bobus in Palestina triturant, 418, 2. el hi de granis pabulum capiunt, *ibid,* bobus ad pastum exeuntibus solent immisceri oves et capræ, 616, 1.
Bonosi imperatoris vinositas, 343, 1.
Bona multa facit Deus in homine, quæ non facit homo; nulla vero facit homo, quæ Deus non facit ut faciat homo, 457, 2. bona Ecclesiarum non sunt in laicorum usus impendenda, 634, 1, 2. e bonis damnatorum olim sacrificabant Gentiles, 552, 2. bona præsentis siculi levia sunt, cl cos qui sensu parvuli sunt, oblectant; sapientibus autem qui cœlestia sapiunt, contemptibilia sunt, 620. 2. bonorum spiritualium quanta futura copia tempore Evangeli!, 615, 2. bona spiritualia Ecclesia cl anirnæ sauclæ quæ peccando ipsa amittit, sunl præcepta, exercitia, virtutes, charismata, 490, 2.
Boni viri proprium est opus suum non destruere, sed perficere, 497, 1. est velut lex viva, 397, 2. bona verba, colloquia ct sermones sunt velut flores anima sauclæ, 647, 1.
Bonum omne omnium creaturarum, in Deo lotum collectum est in simplicem unitatem, idque infinite, 203, 1. qui bonum operantur ut inanem gloriam cl quæstum sordidum aucupentur, ventum seminani, cl turbinem metunt, 391, 2. summum bonum, summe est misericors cl beneficum, 369, 2.
Bonzii sacerdotes Japoniorum suis scelerum omnium immunitatem spondent, 339, 1.
Brachia cl crura ©nea angeli Danieli apparentis significant fortitudinem cl armorum splendorem, 140, 1.
Brasili© quis sit potus, 307, 2.
Brevitas Minorum Prophetarum quam sil nervosa cl pragnans, 217, 2; 218,1, 2.
Brixium infans innocentem esse a fornicatione declaravit, 185, 2.
Broonis episcopi innocentia ab adulterio item declarata per infantem, 186, 1.
Bruchus hebraice *idee* dicitur, id est ligurio, quod herbas lingat cl rodat, 478, 2. interdum vox hæc vertitur *comedor,* 479, 1. quale animal sit bruchus, *ibid,* cl 2. variis varia sentientibus, auctor sentit esse parvam locustam rive pullum locusts, *ibid,* locustis majoribus grandia depascentibus, bruchi, eorum pulli, minima germina quique usque ad radices stirpitus depascuntur, *ibid,* bruchus semper pene jungilur cum locusta, quasi proles cum matre, *ibid,* vox *bruchili* formatur vel a vel a vela *ibid.* 2. ejus forme, *ibid.* nomen bruchi subinde extenditur ad alias locustarum species, *ibid,* quare vocetur aculeatus, 480 1. bruchus significai infimam el minimam locusta) speciem, cum c©teræ species omues enumerantur ; cum vero illæ subli-

centiir, pro illis substituitur, ut bruchus pro altero, pro ophiomacho, pro locusta ipsa sumatur, *ibid»*
Briinoiii* (S.) conversionis occasio fuit condemnatio doc-loris cujusdam P.irisienris, 446, 'L
Brûlis ii similes sunl qui do peccatis non ingemiscunt, et st quid ventri desit, dolent et anguntur, 490. 2. bruta phantasias instinctum sequuntur quasi legem na-turas sibi n Deo inditam, G37, 1.
Bubali in Judæi feri erant et indomiti, 603, 2. in Italia vero subjugales Hunt, ct jugum currus admittunt, ct aratris serviunt, *ibid.*
Buccina eral c cornu cornea, 355, 2.
Bucolica carmina vocantur ruralia pastorum, 610, 1.
Bulla est cordis symbolum, 385, 1. cur eam nobiles in pectore gestarent, *ibid,* bulla unde dicatur, *ibid.*
Byblus urbs ad Libanum site fert vinum præslantissimum dictum Byblinum, 472, 2.

C.

Cabalisi® quomodo sententias, syllabas el litteras singu-las separalim expendant, 74, 2.
Cadavera comburebant Hebræi, Græci et Romani, 600,2. hac de re divers® snpientum fuere sententi®, *ibid,* et 601, 1. Christiani cur ca sepeliant in terra, *ibid,* idem etiam fecere Judæi, *ibid,* rogum vero corpora cliam cremabant, cur, *ibid.* Israelita cliam plebciorum ossa cremabant, *ibid.* el 2.
Caesarianorum militum industria, 28, 1.
Cæsarii (B.) Gregorii Nazianzeni libertas coram Juliano apostata, 84, 1.
Calcei immissione olim capiebatur possessio, 644, 2.
Caligul® imperatoris crudelitas, 540, 2. Jovem ad duel-lum provocavit, 573, 1, 2. inter auri acervos subinde volutabatur, 635, 1.
Calipha Mahomclanorum pontifex Babylone inter auri acervos volutans fame interiit, *ibid.*
Calix aureus Babylonis significat ejus opes, luxum ct ido-lolatriam, 22, 2.
Callisthenes quare ab Alexandro occisus, 88, 2.
Cilor quid conferat ad aliquid componendum cl conci-piendum, 247,1, 2.
Calumnia Hebræi» est oppressio a quocumque vim aut in-juriam faciente, 357, t.
Calvinus inepto blasphemat dum Danielis ridet abstinen-tiam, 12, Un cum csl injurius, 34, 2. Calvini placite mer® insania sunt, 562, 2.
Calvinismos in publicum civitatum nc provinciarum grassatur incendium, 445, 2.
Calvinistarum barbara crudelitas ct sanguinaria immani-tas, 158,1.
Calvitium erat Judæis signum maximi lucius ct lugen-tium, 629, I.
Cambyses Amasis regis Ægypti Jam defundi cadaver ef-fodi ct flagris cœdi jussit, 540, 2.
Camiti® virginis velocitas, 102, 2.
Campans sunt propri® Christianorum, et hæ initio fuero minores; pice Ecclesi® reddite, paulalim grandiores facis, 499, 1. unde dicis campan®, *ibid.*
Canariis (in) insulis quomodo trituretur, 418, 2.
Candor candidi ct sinceri animi est symbolum, nigror ma-ligni, 640,2.
Canticum trium puerorum Dei continet laudes, 48, 2 el SCqq.
Canticum Beatorum in corio, 820, 1.
Cmlores templorum ne nimia festinatione verba in cantu præmordcant, sed gravitatem in co servent, nec om-nem devotionem in voce canora aut subtilitate mo-dulandi collocent, 587, 2.
Cantus ecclesiasticus gravis sit, *ibid,* cantui respondeat affectus, *ibid,* el seqq.
Capilli Dei Patris cur sint candidi, 92,1.
Capistrum quomodo exaltetur super maxillas boum et equorum, 431,1.
Capitalia septem peccate designantur per septem gentes Judam persequentes, 547,2.
Capite (nudo) incedebant Romani et Hebræi, 599. 1.
Capitum distributio in novo Testamento, in ultimis Grae-ci» interpretibus invenitur pene similis nostrae, 253,1. ca qu® nunc cd divisto, quando primum inducta, *ibid,* capitum S. Scripliir® distinctio non est facte a Prophe-tis , nec a priscis Patribus Græci» aut Lilinis, sed rc-ccntior est, *ibid,*
Cappadoce» occuparunt Palæstinam exclusis ab ea Hevæis primis incolis, 611. 1.
Caprarum natura lubrica cl mobilis, 101, 2.
Cipri dicuntur quasi carpi, *ibid.*
Caprificus alia est arbor a sycomoro, 617,1, 2.
Captivi cujusdam vinculatum solvebantur, cum uxor pro eo sacrificium offerri curabat, 115, 2. captivi victarum gentium, qui Romam ducebantur in triumphum, post triumphum jugulabantur, 637» 2.
Captivitate (e) Babylonica multi Israelita cum Judæi* mixti redierunt, 451, 1, 2; 461, I, 2.
Caracalla imperator Gelam fralrcm a se occisum in di-vos retulit, ad mitigandam parricidii invidiam, ipse dein a Martiali tribuno cæsus est, 545, !.
Carbunculus in vitibus quid sit, 571, f.
Cardiognosles dicitur Deus, 353, 2.
Cardineam deam coluerunt Romani, 633, 1.
Cardo dicitur quasi cor januae, quo scilicet illa movetur, *ibid.*
Carioth metropolis fuit Moab, 549, 2. unde sic dicta, *ibid.*
Cirmoli montes sunt duo : unus in Judæa, alter in Israel ad mare Mediterraneum : uterque fuit fertili?, 536, t. Carmelus symbolum fertilitatis est, abundanti® cl ta-llii®, 536, 2.
Carmen funebre solebat continere victorias el virtutes de-functorum, 239, 1, 2. carmina cxoXts, id est obliqua, qu® dicerentur, 598, 2.
Carmenes lingua punica vel arabica, vili® pulcherriinæ in Bætica dicuntur, 536, 2.
Carnales delici® in quo a spiritualibus distent, 423, I, 2. earn des homines non habent cor hominis , sed illud in brutum velut mutatum est, 385,2.
Carnibus cur abstinerent Sextius ct Pythagoras, 141, 2.
Ciro capitur per synecdochen pro homine, 507, 1. 2. cara cl spiritus sæpc diverta requirunt, 241, 2. carnibus ct vino abstinuerunt homines ante diluvium, 229, 2. eas comederunt Apostoli, *ibid,* carnem nostram sibi Chrislu* velut conjugem copulavit, 286, 2. hæc illius divinitatem tegebat, 366, 2.
Caroli (S.) Boromæi abstinentia mira, 13, 2. ejusdem de via perfectionis sententia, 232, L
Caroli Magni merita an vere appensa in statera, 73, 2.
Carolus (B.) Flandri® comes monopolia frumentariorum inhibens martyr occubuit, 625, 2.
Carolus V imperator abdicato Imperio in solitarium locum so recepit, et in co ad mortem usque perduravit, 313,1.
Carpente ferrata super hostes stratos agebant victores ali-quando, 540, 1, 2.
Carthaginiense imperium non fuit designatum per ventrem cl femora «nea statu® Nabuchodonosoris, 24 , t. ejus ideo non meminit Daniel, quia nullum, aut nullius mo-menti fuit, 86, 1.
Carthaginienses a Bial suos duces denominarunt, 55, I.
Carlhusicnsis Ordoob silentium, solitudinem ct visitatio-nem superiorum in suo vigore permansit, 315, 1.
Cassia tropologico horno quando flat, 237, 1.
Cassander regnandi avidus Alexandrum Magnum, ejusquo filium, matrem, uxorem interfecit, ipso postea ab aliis regni simili» est interfectus, 104, 2.

C.wtigationes Dei exemplares solent esse repentina) ct subite, 75,1.
Castiget (Dens antequam) praemonet, 558, Î; 560, 2.
Castilaw est relut martyrium, 443,1 , 2. castitatis vindex et index est Deas, 187, 2. id probatur exemplis, *ibid-* et 188, 1.
Cataracta vocatur foramen in pariete fabricatum per quod fumus egreditur, 455, 2.
Calharinæ (S.) Senensis preces quam apud Dominum fuerint efficaces, 114, 1, quam ipsa esset sobria, 13, 2. ju<« est a Christo «emper ejus recordari, 292, 2. visibiliter, accepto annuto sponsali, a Christo desponsa fuit, 322, 2. ejus indo cum eo familiaritas, *ibid.*
falbarrus priscis fuit incognitus, cur, 13, 2.
Cito «enior gulosi cur familiaritatem detestaretur, 313, 1. cjoi vinea quintum vini quotannis daret, III, 2«
Catuli Iconum audaciores sunt el ferociores, cur, 360, I. eorum edendi rabies, *ibid.;* 559, 1, 2.
Causón quis ventus sil et morbus, 415, 2.
Cedros arbor immortalitatis et ætcrnitalis symbolum est, 470,2.
Cella» bona varia, 311, t, 2.
Cerebri proprii commenta non sani populo venditanda, 526. 1.
Cercvifia fi! cx aqua in tarin i tritici elixa et cocta, 307, 2.
Cbalannc urbs fuit potens juxta Babylonem condita *a Nemrod,* quæ postea a Parthis aucta, ad hauriendam Baby lonem et Seleuciarn, dicta csl Ctesiphon, 591, 2.
Chaldra lingua eadem cum prisca Syriaca, 18, 1.
Cluldæi deorum nomina sibi indiderunt, 55, 2 litteras liquidas sæpe inter se commutant, 17, 1. rarius duali, plerumque vero plurali, etiam pro duali utuntur, *ibid,* Cbaldei vocantur astrologi et genethliaci, 18, Leur non potuerint legere scripturam manus in pariete, 69, 2.
Cbildvorum regnum cur leænæ comparetur, 86,2.—*Vide* Bibylonicum. Chaldæi in vocibus hebraicis S litteram commutant in T, 330, 2. locustis comparantur Judæam depascentes, 485, 2. eorum regibus cl castris praeferebatur ignis, 493, 1, 2. eorum Jerusalem invadentium descriptio, 493, I, 2; 491, t, 2. eorum dexteritas, ct exercitatio in pugnando, saltando, etc. el audacia, 49», 1.2. quomodo vocentur milites ct exercitus Dei, 495,1, 2.
Chaldaica» paraplirascos in Biblia quinam auctores, 222, 2.
Chaldaice quousque scripserit Daniel, 98, 2.
Chanaan nomine cur vocentur Israelita) impii, 449, 1, 2.
Chínameos omnes, etiam infantes, cur juberet Deus occidi, 553, 2. Chananæi terreni et avari ob maris viciniam mercatur v, cl in ca fraudibus ct dolis vacabant, 449, 1,2.
Clurientismus est figura rhetorices, ct quis ejus usus, 253, 2. ejus exempta aliquot in sacra Scriptura dantur, *ibid.*
Chantas per zonam designatur, 138, L (Cherubim) super Deus adhuc falere dicci itur, ablata licet arca et propitiatorio cx templo, 17,2 charitatisactus nobiliores sunt actibus religionis, 369, 2«
Cherubim an sini Tberapbim, 330,2. Judæis in veneratione trini. 332, 1.
Chillada» quod regnum sanctorum in terra fingant post diem judicii, 98, 1, 2. cbiliastarum deliria cl somnia, 524.1.2.
Chômer est onus asinarium, et mensura triginta modios continens, 328, 2.
Christi murum veterum Xerophagia, 36, 2. quando Hierosolymis fugere cœperint, 133, 1,2. ob peccata traditi umt Decio et Valeriano tyrannis a Deo, 112, 2.
Christianus verus csl confessor et testis fidelis Dei, 441, 1.2. Christiani omnes per Christum ducem murti insultant, el eam ac infernum vincunt, 463, 2. patrem suum imitentur Deum, ejusque mores, 296,2. corum sen itus l nge prestai tm opibus el superbia, 508, 2. a? Minitantur Israelite in deserto agentibus, 313, 1. impie viventes acriter n Deo punientur, 9.91, L Christianos afflictos ex Diocletiani persecutione quomodo Deus per Constantinum imperatorem juverit, 319, 1.
Christina (S.) dilacerata ferreis uncis, ab angelo in carcere sanitati priori restituta, 51, 1, 2.
Christi regnum spiritale estet æternum, 31, 1. temporali regno uti noluit, etsi esset regurn omnium rex, *ibid.* quomodo ejus regnum Prophetæ dicunt fore potens ct abundans auro, argento, vino, oleo , 32, L natus est rex, *ibid,* ct 2. ejus regnum cur comparetur lapidi, *ibid.* ipse fuit lapis abscissus de monte, id est B. Virgilio, *ibid, esi.* abscissus sine manibus, id est sine opera virili, *ibid.* an dici possit cornu parvulum, 90, 2. regnum ejus csl gloriosum, 91, 1. quomodo certet cimi Antichristo de regno, quod illi Paler traditurus est, 93, 1. ejus-in humanitate assumpta demissio, 95, 2. ejus adventus ad judicium , *ibid,* quomodo in die judicii accipiet potestatem judicandi et regnandi, 96, L in eo quomodo peccatum acceperit finem, 117, 1. justitiam sæculorum adduxit tripliciter, *ibid.* 2. ipse nascens ct inoriens implevit omnium Prophetarum prophetias, *ibid,* ipse est Sanctus sanctorum, *ibid.,* I; 16, 1. eum in Messiam venisse pluribus ostenditor, 118, 2 et seq. in quota hebdomade Daniells natus sit cf occkiis, 126, 2. est doctor stellatus, 172, 2. ei in quibus similis fuerit Daniel, 6, 1
Christum Jesum veteres Prophetæ sæpe ad litteram repraesentant, 224, L an in vita comederit carnes , 229, 1. pene omnes Prophetæ in eo desinunt, 240, I, 2. ejus in calico passionis bibendo alacritas cl promplihido, 241, 2. ab ejus partead nostram justificationem nihil decst, 251 , I. quomodo omnia peccata aboleverit, cl sub eo justitia, pax, sanctitas toto in orbe germinatura sit, *ibid.* ejus in orbe sibi subigendo potentia, 260, 2. est angelus testamenti, 264, 2. est lumen <le lumine, 279, 2. duplex iniit connubium , prius cum carne humana , alterum cum Ecclesia, 286, I, 2. ejus in hoc dignaljo ct misericordia, *ibid,* an dici possit allegorico Jezrahcl, 289, 2. evaugelizavit tam Israclilis quam Judæis, 295, 2. antequam praedicationem inchoaret, in desertum a Spiritu Sancto ductus est, 313, 2. ter, sive Iribus diebus Ecclesiam despondit, 322,2. ipse bonum nostrum csl, 332, 1. amarum passionis ct tribulationis calicem bibit, quo nos ab eo non deterreremur, 362, I. ejus adventus promittitur Judæis in tribulatione positis, et quidern brevi futurus, 363 ,1,2. quomodo nos tertia die. vivificet, *ibid.* 1. in resurrectione sua plene nos vivificavit, *ibid.* cur die tertia resurrexit, 364, 1, 2. 1res ejus adventus sunt, *ibid.* 2. ejus ortus el nativitas est instar aurora», idque ob quinque analogias, 366, 1, 2. noctu ante luciferi ortum natus csl, *ibid,* crevit ætatc, sapientia ct gratia apud Deum et homines, *ibid,* his nasci debuit, *ibid.* ejus ortus hominibus optatissimus fuit, 367, L comparatur imbri serotino cl tempestivo, *ibid,* vivum etardeos misericordia) fuit speculum, 371, L in a.ternum totum se per misericordiam in suos effundit, *ibid,* ex Ægypto revocandus ab O?cc praedicitur, 427 , 1,2. fuit populi Israelitici panel propago, caque nobilissima, *ibid,* quomodonos traxerit In tuniculis Adam, 430, 1. maxime in venerabili Eucharistia, *ibid,* quomodo a nobis jugum peccati, dæmonis elconcupiscenti») auferat, <431, 2. ejus redemptio sufficiens fuit ad omnes salvandos, 436, 1. vult omnes homines salvos fieri, *ibid,* ejus iu animas amor, 437, 1. evaogelitans tum perse, tum per Apostolos comparatur leoni, *ibid.* 2. est antesignanus martyrum el confessorum Dei, 441, 1. ejus incarnatio ct passio variis Prophetarum figuris adumbrata fuit et repraesentata* 451, 2. resurgens patres cx inferno cl morte liberavit, scciimque resurgere fecit, 461, 1, 2; 403, 2. quomodo fuerit mors mortis, cl morsus inferni, 462, 1, 2.* suo ad inferos <leseensu nullos damnatorum liberavit, 464,1,2. ad limbum descendens primum dedit jubilæum

ibid, cjin descensus in carnem rori descendenti comparatur, 367, î ; 469, 2. lilio assimilatile, 469, 2; 470, 1. vocatur radix Divid el David, *ibid.;* 643, 2. omini eJoi sermo el doctrina, vite ejus mysteria, cl sacramenti boni odoris sunt, 472, 2. nu<lro calido et fervido comparatur, 466, 1; 502, 1. doctor justilis, do< tor doctorum csl, 50 4, 1. Ipse, unus no-ter magister et rabbi per excellentiam, *ibid,* quæ bona spiritualia nascens nobis attulerit, *ibid.* 2. ejus adventus docuit humilitatem, *ibid.* qua* prodigia in ejus vita ct morte acciderint, 509, 2. ejus lux cl gloria in die judicii, 510, 2. descendet ad judicium in aerem valli Josaphat incumbentem el vicinum, 516, i. ejus disceptatio cum impiis in die judicii, *ibid.* ct 2, ejus judicantis eosdem fnrorct indignatio, 523, 2; 555, 1. csl stella oriens in cœlo illuminans Beatos, 527, 1, 2. csl justus justorum, 550, 2. ejus venditio cl occisio, maximum Judæorum crimen, *ibid.* vili pretio a Juda csl venditus, *ibid,* est Dei Patris meditatio, conceptio, dictio cl eloquium, 574,2. est linis et scopus legis ct Prophetarum, 210, 1,2; 363, 1; 575, 1. ejus lictor in die judicii erit ignis, 611, 2. adamanti assimilatur, 614, 1. et phœnici, 268, 2. ejus crux ct doctrina sycomoro assimilatile, 017,2. restituit regnum David patris sui, ct augustius id reddet, non dominio temporali, sed spirituali, 643,1, 2. regnum ejus quoquo temporale csl: nam per reges Christianos dominatur etiam civiliter toti orbi Christiano, 614, 1. duplex ejus nativitas, una temporalis cx Virgine , altera œlerna ex Deo Patre , 260, I, 2.

Christophorus a Castro scripsit exacte in Prophetas Minores, 2i2, 1.

Chrnnologfa vitae Nabuchodonosoris, 171, 2.

Clmnologica harmonia duodecim Prophetarum, 254, 1,2.

Chrysaorii horribilis mors, 511, 1.

Chrysolithi gemmæ natura ctcolor describitur, 138, 2. alius est a chrysolica, *ibid,* quomodo quasi chrysolithus fuerit corpus angeli Gabrielis apparentis Danieli, 139, 1. el qnitl tali forma is apparens denotet, *ibid.*

Cibi spiritualis penuriam sæpe patiuntur gulosi ct divites, 629, 2. cibos regios cur repudiarmi 1res pueri, 12. I.

Ciborum delectus in jejunio adhibendus est, 136, 2.

Cicero senescens in Tusculo philosophatus est, 315,2. ejus mycteriMuus in Verrem, 239, 1.

Cilicium erat vestis Prophetarum, 228, 2.

Circe navigantes suo cantu illectos in bestias mutabat, 587, 1.

Cisterciense* monachi propter negotia nimia ruralia a priniæva sanctitate deciderunt, 315, 1.

Clades omnes quas Deus Israeli immisit, ante denuntiavit quam infligeret, 558, 2; 560, 2*

Clangere proprium csl aquilarum, 390, I.

Clangor tubs propheliæ comparatur, cl clangmi* Deo, 560, 1.

Claudius imperator multa deorum sacrificia et festa Rome sustulit, 32, I.

Clementia virtus Deo propria est, 435, 2.

Cleo adulabatur Alexandro Magno, 88, 2.

Clerici praelaturas ambientes a S. Bernardo taxantur, 392, 2. eorum cupiditas fovet avaritiam saccularium, 634, 1, 2. ipsa siiggIllatur, *ibid,* eorum lautitias quarn immerito carpant malevoli, 309, 2.

Climax figura Prophetis frequens, 251 , 2. qualis sil figura, *ibid.*

Clysteris usum docuit ibis avis, 438, 2.

Cocytus quis fluvius, et unde dictus, 244, 2.

Cœlestis gloriæ jucunditas, 525, I, 2. ejus typus fuit Settimi 527, I.

Cœli nomine dicitur Deus, 181, 1. cœli undecim modis laudant Deum, 4«, 1, 2. cœli quomodo a Deo exaudiantur, 323, 1. ct quomodo id mystico ct symbolice liat, *ibid,* el 2. cœlum quomodo in dio judicii commovendum sil, 523, 2. cœlum empyrram cur dicatur Jndæa, id esi confessio et Inus Dei, 527, 2. cur Jerusalem, 528, 1,

Ornabant veteres, non prandebant, 08, f.

Cernatori® vestes quæ dicerentur, 598,2. cœnatorii Iedali quittait) 552, 1.

Cœlus prophetaram quis et qualis esset, 231, 1, 2.

Cogitationes intimas et secretissimas novit et penidet Deus, 353,2.

Cognitio veritatis primæ et increate suavissimus animæ ribus est, 390, 2. cognitio sui esi via ad cognitionem Dei, 422, 1. cognitio Dei perfecta, beata vita est, 334, 2.

Collecta* dies quis e*<et m veteri Synagoga, 488, J.

Colligere vel congregare idem e<l quod auferre, 386, 1,2.

Coloni Hispani tempore siccitatis statirn publicas supplicationes et diverberaliones instituunt, 571, 1.

Columba est excors, et esto semper pulli sibi auferantur, semper ad eumdem nidum et columbarium redit, 383, 2; 384, I. ob objectam escam sponte in retia incurrit, et a columbis alterius columbarii illecta illuc se infert, *ibid.* pellit patrem a consortio matris, 881,2. in colorum varietate mire sibi placet, ali* inter se collisis strepitum eden* excitat accipitres. 385 ,1. apud Assyrios sacra erat, 430 , L bine magna apud eos copia columbarum erat, *ibid,* natura recte el constanter volat, *ibid,* timida est, ct ad accipitris umbram celeriter avolat, *ibid,* unice amit suum columbare, nidum, ac pullos, cl abducta alio celeriter eodem revolat ; columbis usi prisci ul tabellariis, *ibid,* eas in sinu llomæ gestabant. in theatro aut in circo ludos spectantes, quas cum tabellis emittebant nuntiaturas si quid domi vellent, *ibid.* 2. maxime id verum in columbis Syriæ cl Palæslinæ, *ibid.* iis ibi ntuntur mercatores, ut merces advectas aliaque domi nuntient, *ibid.*

Combe puella adinvenit arma arnea. 24, 2.

Comessationes mentem homini eripiunt, el libidinem inflammant, 342. 2.

Communicatio grati» et donorum Dei provenit a Spiritu Sancto, 507, 1.

Conceptus mentis juvat calor, 248, 1.

Concilium Romanum sub Vigilio Papa damnavit errores Theodori Mop*ucsteni, 224,1. uti olConcilium Conslantinopolilanum II generale, *ibid.*

Condonator bene docens, el nihil prestaos similis est cupresso bone frondose, sed infrugífera», 473, 2. cum rudibus cl duris agens sensim eos imbnerv debet, 617, 3. concinnatores nonnulli abutuntur S. Scriptura. 224, 2. animas a fornicatione peccali conversas Christo despondeant, 286,2; 287, I. dum plausum, lucra aut commoda aucupantur filios spirituales non gignunt, el, si quos genuerint, cos promovere nequeunt, 408, I.

Concordia fratrum quam sit suaris, 545, 2; 546, L

Concupiscentis sedes ct instrumentum sanguis est, 335,2. eam peccato meruimus, hæc auferetur in resurrectione, 465 , U concupiscentia adulterii non exstinguitur ip<o adulterii actu, 379, I.

Conditor rei alicujus quis dicatur, 251, i.

Confarreatione olim nuptiæ apud Romanos contrahebantur, 328, 1. h«c denotabat vite communionem, *ibid.*

Confessarli libero princlpum vilia reprehendant, ct sana consilia iis suggerant, 61, 2. confessarlo omuia animæ vulnera et lepræ detegende, 46 , 1.

Congregatio cur vocetur mors, 336, 1.

Conjuges tempore publica» calamitatis, pœnilentiæ , supplicationis, quadragesime, abstineant copula, suadetur, 499, 2.

Conjugium Osce cum fornicaria fuit stabile, non temporarium, 282, I. refutantur argumenta in contrarium, *ibid.* 2. id représentai simile, sed mysticum, idque duplex, Christi conjugium, 286, 1, 2.

Conscientia homini sua peccata describit et oggetti, 71, 2. conscientia cuique sua est colenda ut vinea, 646, 2 et

ieqq. conscientia mah non potest habere lætiliam, 401. 2.
Consiliarii principum munera oblata contemnant, 70,2. monentur ut tiene consulant, 78, 1. vere cl sincere regum vitia carpant, et «ana iis consilia suggerant, 61, 2.
Consilium malum semper consultori pessimum est, 79, t.
Consolatio angelica quo indicio a diabolica illusione •secernatur, 227,2.
Conspectu (in) Dei vivere quid sil, 365, 2.
Constanti» fidelium in persecutione quanta esse debeat, 516, 2. constantia in Dei cultu felices et gloriosos facit, 83,I. conslnntiæ symboli sunt alecloria gemma, amiantos lapis, salamandra, 442, 1.
Comtanlinus Copronymus imperator quam dire in orilio- doxos sil grassatus, 158, 1.
Constantinus Magnus ct Justinianus Imperator S. Micbæli varias construxerunt ecclesias, 170, 2. Constantinus imperator publicum Christi cultum per imperium sanxit, 32, 1,2. magos mnrle mulctavit, 18, 2. privignum suum Crispam falso adulterii accusatum, temere interfici curavit, 1S8, 1.
Constantia imperatoris somnium ominosum, 65, 1. item aliud ejusdem parricidium et cædes, *ibid.*
Constantium (S.) martyrem quomodo in tormentis consolatus sit angelus ct corroborant, 51, 1.
Consuetudinis quanta sil vis, est velut altera nalura, 419, 2.
Contemptum sacrorum et sacerdotum punit Deus per lyrannidem principum, 460, t.
Contraria contrariis curanda sunt, 624, 1, 2.
Contus esi sudes cl hasta longior, 567, 2.
Convenio plena ad Deum qu» sil, 467, 1. fil per serium et efficax voluntatis propositum dc vita mutanda, 495, 2. conversio omnium gentium ad fidem Christi promittitur per Prophetas, 613, 2.
Convertere captivitatem Hebræis csl c captivitate liberare, 975, *2.*
Convivo» coronabantur rosis, myrto, ct aliis floribus et herbis, cur, 598, 2.
Convivium a communione victus et cibi dicitur, 319, 1. iis olim adhibebatur musica, cur, 598, 1.
Convolvulum flos rudimentum naturæ quomodo sil, 219,1.
Coquus ct pistor priscis idem erat, 379,1.
Corin Scriptura tria significat, 59, 1. cor maximum est signum parvi animi, parvum maximi, 88, 1. significat interiora omnia, 456, 2. cor csl bulla pedoris. 385, 1. cor pro sensu el sapientia interdum capitur, 38 4,1. est qua«i focus et arx corporis, 385, 2. cur dicatur simul minimum ct maximum, *ibid,* cordis recens n Hi in puero pondus sunl duæ drachma», 138, 2. corde qui carere dicantur, 385, I. ex corde impio el iniquo impietatis et iniquitatis feminæ oriuntur, 423, I. cor cujusdani divitis avari in arca nummaria repertum, 185, 2. corda hominum saxea per Christi necem ad pœnitenliam commola sunt. 524, 1,
Cornelii Musii sacerdotis senis ab haereticis interfecti martyrium describitur, 158,1.
Cornibus (in) fortitudo taurorum est, 605, 1. cornu capitur pro fortitudine et animositate, *ibid,* cornuslibii quando homo tropologice fiat, 237, 1.
Cornu est insigne regni, 102, 2. cornu modicum quod dicatur oriri post quartini bestiam variam ,90, I. cornu undecimum dicitur Antichriilus, 96, t.
CorporiSanclorum prorsus integra etiamnum hodie multa exstant, 44, 2. corpora Beatorum erunt lucida exterius ct interius, 169, I, 2. el lamen colorata, *ibid.*
Corpus mysticum Ecclesias figura est corporis naturalis Christi. 427, 1. corpus Christi est tabernaculum David, per varia vulnera occisum, quod Deus tertia die a morte ad vitam gloriosum suscitavit, 643, 2.
Corruptio est liba voluptatis, 387, 2.
Corruptor alienarum uxorum frustra nb uxore pudicitiam exigit, 845, 1.
Corus mensura erat 30 modios Italicos continens, 328, 1; 626, 2.
Creatura» omnes sunt Dei exercitus, 576, 1. sensu naturali sentiunt vocem sui creatoris, el ejus offensam el iram, 627, 2. respectu creatoris sunt umbra» rerum, ct nihil ; non voro res, 605, 1. invila» serviunt impiis hominibus, 309, 2. nd quid îlltc creatæ sint, 310,1. libenter hominibus piis in usum cedunt, *ibid,* in fine mundi in impios insurgent, 310,1. earum concentus cl conspiratio cum suo creatore, 323, 2.
Credo Hebræis quid significet, 251, 1.
Cribri usus, pro vanno, in Italia ct alibi est, 641, 2.
Crudelitas aliena a Deo est, 435, 2. crudelitas ct Deo el hominibus exosa est, 540, 2.
Crura duo cl extremum auriculæ, quæ pastor de ore leonis eruat, quid symbolice cl tropologice significent, 563, 1.
Crux aurea miracolosi, in qua sine opera aurifabri, insculpti ^inl nomina, *Emmanuel, Michael, Gabriel,* 166, 1.
Crux Christi firmavit Romanorum imperium, 377, 2. sycomoro assimilatur, 617, 2. crux fidelium brevis est, 364, 2.
Crystallus alius est a chrysolitho gemma, 138, 2.
Ctesiphon urbs a Parthis aucta ad exhauriendam Babylonem, 594, 2.
Culmus evanidus ct germen farinam non habens denotat praesertim hypocritas, 395, 2; 396, 1.
Culpa per pœnitenliam tollitur, sed non pœna, 498, 2.
Cultores cl curatores sunl qui jugiter Deo assistunt et famulantur, 488, 1.
Cuncgundis (S.) imperatrix super igneas laminas ambulans suam probavit integritatem : ejus mors, 45, 2.
Cupiditates sunl dii peccantium, 309, I.sunt velut panis subcincriceus, 392, 2.
Cupressi pulchre quidem sunt cl sublimes, nullum tamen edunt frudum, 473, 2. cur dicantur ¡eterno», 470, 2.
Curalio, curator, curati quid significent, 488, 1.
Custodia Hebræis vocantur leges per melonymiam, 341, 1.
Culhæi sunt Assyrii o Salmanasar in Samariam translati loco Lraclilanim abductorum, 294, 2. coluerunt Dpum verum simul cl idola, *ibid,*
Cyaxaris imperium quos habuerilfine*,et quando floruerit, 23,1, 2.
Cynus fictilia est arbor, quam fingit Jacobus Constantius, 186, 1.
Cypriani (S.)marlyrls resolutio in respondendo animose proconsuli instanti ad idola adoranda, 10, 2. audita mortis sententia, Deo egit gratias, 464, 2. S. Cornelii pontificis auctoritatem luetur contra schismaticos, 392, 2.
Cyrene duplex est : una in Libya, altera in Media, 542, 2. 442, 2. unde vox Cyrene formetur, *ibid,*
Cyrillus (S.) scripsit in Prophetas Minores, 222, 1.
Cyrus rex non est Christus, 126,2. ejus de sobrietate sententia, 12, 2. cepit Babylonem divertendo Euphratem, 75, 1. favet Danieli cl Judæis ob ejus de se vaticinia , *ibid,* 2. cum avunculo Dario cl familia. Astyagis valde conjunctus fuit, 76,1. ejus clades n Scythis ,24, 1. est a Tomyride regina cæsus, 87, 2. cur vinum non hauriret. 343, 1.

D.

Dæmon an el quomodo impedierit Judæorum reditum e Babylonica captivitate, 144, 2. utitur forma serpentum, cur, 101,1, 2. draconis specie in Scriptum pingitur cl vocatur, 192, 1. cl sæpe in ca forma apparuit, *ibid»*
Dæmones cliam interse dissidentur, cur, 144, 1.
Damasci excidium ct strages facta a Tcglatphahsar, 541 , 2« ejus fines, 592, 1 ; 595, 2. cur vocetur vallis idoli ab

Amos, 542, 1. an ejus in agro creatus Adam, ct Abel occisus *ibid,* cl 2.
Damnandi nule prævisa demerita non funi posili in serie damnandorum a Deo, 435, 1. damnati cx inferno nunquam liberabuntur, 464 , 2. mortem optant, ut pamas evadant, ct mori nequeunt, 417, 1. sut tribuant male voluntati, non Dei praedestinationi, quod damnati sint, 436,1. damnatis a familiaribus propinabatur vinum forte, 553, 1.
Damnatio est cx Immine pcccanlc, seque in peccalis asquead finem vitæ obdurante, 457, 2.
Damocles Siculus metuens ensem sibi imminentem, peccatoribus esso debet stimulus ad bene vivendum, ct sibi cavendum, 74,2.
Dan terminus Terræ sanet® erat ad septentrionem, 579, 2.
Daniel abbas falso insimulatus adulterii a puero innocens esse declaratur, 186, 1.
Daniel Minorila cum sex sociis suis martyrium Septæ in Africa obiit, H, 2.
Daniel Slylita fuit assecla Danielis prophetæ, 7, 1, 2. ejus patria, *ibid,* nomen illud qua occasione illi inditum, *ibid,* f.ichis csl hærcs spiritus Simeonis Stylitæ, *ibid,* ab co est nd labores ct tole ran lia m animatus, *ibid.* stetit diu in columna, ejus vaticinia, miracula, *ibid,* libere peccantes corripuit, ejus mors, epitaphium, *ibid.* ejus sepultura prodigiosa, *ibid,* ejus humilitas, *ibid.*
Daniel quid vaticinetur, 1,1. ejus nomen idem sonat quod Judicium Dei, *ibid,* quid scribat, *ibid,* coævus fuit Jeremías, Astyagi, Cyro cl Phalaridi, *ibid,* fuit cx stirpe regia, *ibid,* ejus patria; *ibid,* quando captus ct abductus in Babylonem, *ibid,* naius est anno 15 Josiæ, *ibid.* cœpil prophetare juvenis , *ibid.* 2. Danieles duo non fuerc, *ibid,* visiones qua ætate singulæ ci contigerint, *ibid,* quot nnnis vixerit, *ibid,* vixit centum annis, quo anno Cyri mortuus, *ibid,* ct 2. fuit cbronologus, cl vir omnium sapienlissimus, *ibid,* fuit Propheta, *ibid,* fuit gubernator imperii Babylonici, *ibid,* fuit virgo, *ibid,* et vir sanctissimus, *ibid.* 2. fuit vir mire xclosus cl martyr, an capite plexus, *ibid,* mortuus el sepultos est in Babylone, *ibid,* qua dic occurrat dies ejus natalis, *ibid.* ejus libri auctoritas, obscuritas, præslantia, 3, 1, 2. scriptus ab ipsomet Daniele, 5, 2. in quibus fuerit typus Christi, 6, 1. quorum sit figura el imago. 7, I. 2. an fuerit eunuchus, 9, 2. videtur non fuisse, *ibid,* undo pingatur imberbis, *ibid,* fuit de stirpo Juda, non Levi, *ibid,* ejus ocias dum in aulam Chaldaeorum regis asciscerelur, 10, 2. ejus doctrina, *ibid,* unde dictus Ballatsar, II, 2; 15, 1,2. cur reeusarit edero dc cibis regiis, 12, 1. an fuerit aridus aspectu, *ibid,* ejus sapientia fuit supernaturalis, 14, 2. in Chaldæa apud reges in gloria fuit usque dum Cyrus regnum invaderet, 15, I, 2. prophetavit etiam anno tertio Cyri, *ibid,* toto tempore captivil itisin Babylone egit, *ibid,* cur non sil cum aliisariolis vocatus ad somnium Nabuchodonosor do statua explicandum, 18. 1. chaldaice scribit a cap. n u<;ue ad initium cap. vm, *ibid.* 2. cur ad necem quaesitus sit, 19,1. quomodo ei revelatum node somnii regii mysterium, *ibid,* el 2. Deo propheliæ donum acceptum refert, 20,1. quousque se ¿jus sapientia extenderit, *ibid,* quomodo sit a Nabuchodonosoro adoratus, 33, 2. non consensit in idololatriam, dum Nabuchodonosor ei offerre voluit victimas, quia eas impedivit cl restitit, *ibid,* el 31, t. fuit a rege proximus, cl nemo sine ejus auctoritate ad regem ingrediebatur, *ibid.* 2. cur ipse a satrapis non accusatus quod regis statuam non adorarci, 39, 2. censendus est martyr, etsi e lacu itlæsus exiverit, 52, I. sub Balsasarc non ita fuit notus ul Propheta, ac sub patro, etsi ah co in honore habitus, 70, 1, 2 cur se subduxerit ah ultimo ejus convìvio, *ibid.car* cl quomodo servatus in clade urbis Babylonis, 75, 2. ductus est a Dario in Mediam, sed eo post annum exspirante Babylonem ad Cyrum rediit, 78, 1. factus est a Dario Trílales *ibid,* quomodo e^sel ex latere regis, *ibid,* patait satraparum insidiis, *ibid,* el 2. quam integre et fideliter regnum administraret, *ibid,* templum venus se convertens Dominum orabat, 79, 2. tribus per diem temporibus orabat, 80, 1. quomodo el non nocuerint lcones in lacu, 81, 2. id miraculum adscnbitur ejus castitati ac jejunio, 82, 1. quo anno «latis io lacum missus sil, *ibid.* 2. fuit in co justitia vera, non imputata novantium, *ibid,* quomodo confisus sit Deo, *ibid.* fuit deinde gloriosus qoamdiu regnarunt Cyrus et Darius, 83, 1. fuit typus Christi patientis dum in lacum leonum conjectus est, 84, 2. idem redivivus, est typus resurrectionis, *ibid,* quando viderit visionem quatuor bestiarum, 86, i. an non fuerit revera Susis,sed in Babylone, cum vidit illam visionem, 99, 1. Gabriel angelus ei apparuit, 107, 2. orat ut Deus captivitatem Babylonicam solveret, 112, i. Jercmiæ prophetiam legit studiose, *ibid,* fuit vir desideriorum dupliciter, 115, 2. cur luxerit tribus hebdomadis, 136, I. jejunio impetrat visionem angeli, *ibid.* 2. cur solus ipse, non socii, viderit apparentem Gabriólem, 140, 2. quid cl hic revelaril, 141, 1. cur animo deficiat illo viso, 140, 1; 143, 2. quot annis ante prxdixent prælia Selcucidarum et Ptolemæorum, 149, 2, ejus prima prophetia est historia Susannæ, 179, 1, 2. quomodo spiritum ejus Dominus suscitant, 185, 2. erat xxiv annorum cum Susannam liberavit, *ibid.* non erat vere duodennis, ut putant alii, *ibid,* quot esset annorum cum Belum evertit cl in lacum missus est, 190, 1. cur per fanum Beli cineres cribraret, 191, 1. massa picea draconem crepare fecit, 192, 2. bis fuit missus in lacum leonum, *ibid,* unus tantum fuit Daniel, 193, L
Daniel propheta multa Chaldaica usurp.il vocabula. 248, 2.
Dardania ob admissam Eutycbelis hæresin terræ motu concussa, multa ejus oppida cum habitatoribus demersa, 535, 2.
Daria (S.) c lupanari sospes evasit ct integra, et a leone propugnata est, 82, 1.
Darius Medus cum Cyro Bitsasari succedens in monarchia Babylonica, quis fuerit, vari® sententi®, 761, 1, 2. fuit filius Astyagis, cl Cyri avunculus, *ibid,* ejus nomon quid sonel. *ibid,* ipso idem qui Cyaxares cl Artaxerxes. *ibid,* cl 2. quo anno sil natos, *ibid.* Dinielem seenni in Mediam duxit, 78, I. voluit adorari ut deus, 79, 2. accusatores Danielis leonibus juste objecit, 63, 1. an vere ad Deum conversus, *ibid,* uno tantum anno regnavit in Babylone, 111, 2. cur cesserit Cyro nepoti regnum Persarum, 188, 1.
Darius Codomannus arieti cur issimiletur, 100, 2. ejus elides per Alexandrum Magnum, 24, 1. moriens quid ad eumdem dic r<B, 104, 1.
Darii symbolum fuit accipiter, 438, 2.
Dativus sæpc apud llebræos per paragogen redundat, 251, i, 2.
Datorem hilarem Deus diligit, 401,2.
David rex Salomoni cultum Del commendavit, 413, I. \mmonitis ob legatos suos violatos serravit, dhisilquc cultris, 540, 2 musicam adhibuit ad Dei laudes, eamque gravem, 597, 2. ci peccanti Deus remisit culpam scelerum, sed non pœnain, 498, 2. ejus regnum per variat rupturas cecidit, 643, 2. ejus tempore maxime floruit, imo cœpil gloria Israelis, 614, 2. Davidis nomine srpe in scriptura intclligitur Chrislus, 332, I.
Debelaim fuit socrus Osee, 287, t, 2. an fuerit quoque fornicaria, *ibid,* nomen ejus quid significct,et quid symbolice, ibid*
Decem reges futuri tempore Antichristi, quinam cl quomodo accipiantur, 90, 2.
Decii cl Valeriani persecutione, chagüenles cbrisliani

ad vigorem resuscitati sunt, 112. 2. Decii imperatoris Romani in chrLtianos sxvities ct misera mors, 541, 1.
Decimam quam frugum juberentur llebræi tribus festi* pnccipuis nd tcniplum lerre, 569, 1.
Defunctis (pro) orandum, 239. 2.
Delectare nos debent futura et Deus, non vero presentii, 448, 2.
Delectationibus abstinens carnalibus ct terrenis, donatur cœkstibus el mentalibus, 14,2.
Delicia? quam naxiæ, 342, 2. fugaces cl evanidæ sunt, 598, 1. eas «equitur saturitas, deinde violentia, mox excidium, 599, 2. effeminant animos viriles, et adigunt ad omnia scelera, 599, 1. peccatori in hora mortis in dolores clangores vertentur, 629, 1. inter corporales el spirituales quod sil discrimen, 423, 1, 2,
Delinquenti suum illico tortorem creat ctdestinat Deus, 76, 2.
Deliquium et languor nmoris quod sit, 381,2,
Delubra vox unde derivetur, et quæ dicantur, 308, 1.
Demetrii Phalerei enigma Philippo Macedoni datum, 103, 1.
Demetrius Seleuci Philopatoris filius a patruo Antiocho Epiphane regno Asiæ pellitur» 153, 2. ejus posteri diu cum Antiochi successoribus de imperio decertarunt, *ibid.*
Demolio activum est, ct *demolior* passivum aliquando, apud veteres, 494.2.
Demosthenes pretii enormitate deterritus, a Thaide recessit, 341.2.
Dentes in fame, contrahentibus se gingivis cl nervis, hebetantur ct obstupescunt, 570, 1. dentes leonis cur dentur locustis, id est exercitui dæmonls in line mundi, 485, 2. dentes lconi grandævo sæpe comminuuntur, vel excidunt, *ibid.*
Desolatio Judirorum extrema fuit ct gravissima, idque quinque dc causis, 128, 2. caque erit perennis, 134, 2. desolatio Judæorum ob occisum Christum adhuc durat, ct durabit, 029, 2.
Desperatio extrema lentans sæpe stimulus el causa viatorie est, 319, I, 2. est spei mater, *ibid.*
Detractio proprie vocatur nigredo, 640, 2.
Detractor cur vocetur locusta, 485, 2. canum naturam imititur, 549, 2.
Deu* Pater est antiquus dierum, 91, 2. cur sedent in throno, cur capillos habeat candidos ct vestes, *ibid,* ct 92. 1. ejus thronus flammeus quid designet, 92, I.ejus judicium contra Anticliristum fluvio igneo describitur, 92, 2; 93, 1. Dens Pater puteo assimilatar, non cisterna*, cur, 270, I. ipse cum I'ilio spirat et mittit Spiritum Sanctum, 506,1.
Deus solus tria genera rerum cognoscit, 19, 2. Deus in arctb ab homine invocatus adest, 41, 2; 185, 1. castitatis est judex ct vindex, 187, 1. probatur exemplis, *ibid,* quare templa el res sacras ab hærelicis ct impiis profanari sinat, 10G, 2. est fons lucis et cognitioni* angelicæ ct hum m e, 19. 2. vocatur coelum ¡(¡creatum, 181, I.superbos quoslibet exsecratur, Gi,2. stulta mundi eligens, stultam fecit sapientiam hujus mundi per Evangelium, 60, 2. judicia sua per angelos exercet, 163, 2. omnia ponderat, 73, I. hebdomades a se preflxas abbreviavil propter suspiria el preces Prophetarum, 116, 2. facit voluntatem timentium se, 113, 2. qtnm abunde suorum preces exaudiat, *ibid,* et 114, 1. olim m lege veteri terribilis erat, secus in lege nova, qur < I kx amoris, 140, 2. res humanas sinit agi suis moribus 149, 2. suos quomodo adversis ct knlalionibus probet, 158, 2. in Scriptura vocatur cl invocatur Maox, 160, I, ohm in tempto Sil monis habitans, erat quasi centrum mundulis sphæræ, ct omnium animorum, ul line vel orationes ib hominibus ducerentur in templum obicum ¡ue ipsi existèrent, 79, 2. ei ita uiloudutn est, ut tamen humana non negligami media el auxilia, 143, 2. eum quomodo inanima laudent, 49, 1, 2.
Deus in minimo eminet maximus, 218, I; 608, 2. parvos et parva amat, 218,1, 2. magna gaudet imminuere el contrahere, *ibid,* universum totum in homine collegit, dum cum microcosmum effecit, *ibid.* per Prophetas conatus est Israclem ab idololatria revocare, 219, 1. quomodo el quid anima» devota loquatur, 246, I; 313, 1, 2. quod Dei hicroglyphicum apud Ægyptios, 274, I.an possit dispensare ul fornicatio sil licita, 281.1. in nullo precepto legis nature directe cl formaliter dispensaro potest, *ibid.* 2. sed bene indirecte cl materialiter, ct m preceptis secundæ tabulæ, non vero primo*, *ibid,* potest dispensare in matrimonii vinculo, ut non sit perpetuum, 282, 1. ejus jussio abstersit a connubio Osce omnem turpitudinem, 284, 1. cur eum talem uxorem ducere jusserlt, 285, 2. in co non est oblivio, quomodo tamen oblivisci dicatur, 292, L in co nulla est pa*sio, sed sola virtus, *ibid.* 2. in eo est verus cl proprius actus misericordia* cl aliarum virtutum, 293, 1. ejus essentia describitur ct bonitas, *ibid,* essentia ejus per se praMat sola, quod in creaturis preslant bonitas, sapientia, aliæque plurimae et diversissima virtutes, sed modo eminentissimo et illimitato, *ibid,* eum habere patronum quanta felicitas, 295, 1. Dei filiatio quæ sit, cl quantum bonum, 296, 2 el scq. ejus erga nos chantas in justificatione, 207, 1, 2. substantialiter novo modo inest juslo, 298. 1. ejus presentii ubique pre oculis habenda, 299, 1 ; 448, 1. ejus in Israelitas miseratio, 30G, 1 , 2; 428 , 2. quomodo vias peccandi peccatoribus obstruat, 308, 1. dies Baalim quomodo visitare dicatur, 310, 2. quomodo suos laciet, 311, 1» 2. suos in silentio et a turbi secretos alloquitur, 316, 2; 317, I. quomodo suos consoletur, 317, 1. cos ad extrema redigi permittit, cl tunc demum auxiliatur, 319, 2. cl qua» hujus rei causa, *ibid.* Judæis est Dominus, Christianis vir el sponsus, 320, 2. quomodo codos exaudiat, 323, 1. cum nosse beatitudo est, 334 , 1 , 2. parentum cl maritorum peccata punit prolium cl uxorum peccatis, 345, 1. pervidet intimas cl secretissimas mentium cogitationes, propensiones, intentiones, ctc., 353, 2. ira ejus comparatur 'eænæ, cur, 359.2. quid plagis, «pias urbibus cl privatis hominibus immittit,spectet, 360, 2. tribulatione quad medicamento vilia nostra curat, 361, 1, 2. pios jugiter in oculis ct mente habet, 365,2. ejus oculi soli comparantur, *ibid.* est sine paire ct matre, 366, 2. non est causa perditionis humilium, sed de ca dolet, cl eam omnimodis avertere conatur, 367, 1. cur misericordiam preferal sacrificio, 369, 2 et scq. est omne bonum tam suum, quam nostrum, 300, 2. cur Jobum do turbine allocutus sit, 394, 2. hilarem datorem diligit, 401, 1. est radix regnorum et rerumpublicnrum, 408, 2. ejus Ubcralilas in Oleemosynarios, 421, 2. vindictam diflerens dormire videtur, 426, 1. quomodo se vocet nutritium Israelis, 428, 2. quomodo hominem ad se trahat, 429, 1, 2. peculiariter apud et inter Hebreos habitabat, 434, 1, 2. ejus in peccatores clementia et dignatio, *ibid.* 2; 496, 1 , 2. unde hæc in eo oriatur, 497, 1. neminem reprobat ex se ante previsa demerita, 435, L omnium hpminum, etiam peccatorum, salutem cupit, 436,2. dedit homini liberum arbitrium, *ibid,* electionis allctijus plurcs habet causas nobis incognitas, 437, 1, 2. bis apparuit Jacobo patriarch®, 448, i, omnibus nobis ublquo intimus ct presens est, *ibid.* 2. varias formas cl personas assumpsit per Prophetas, ul Israelitas ad emendationem permoveret, 451.2. nullum peccatum impunitum relinquit, 453, 2. Cjus amor in fideles ct fllios, 456, 1. credentibus et po> nitentibus est mater, 457 , 1. neminem reprobat ideo ut pecccl, sed omnem reprobum ideo reprobat quia peccavit, 453 , i, 2. pupillos luetur, 409, 1. peccatori non raro aufert dulcia cl prospera, 484, 2. ejus mi-

lites sunt impii ml colligandos impios, 459, 2; 495 , 1, 2. ejus ciernen lia quot numerii jaititiæ prædet, 490, 2. ejus immutabilitas in quo consistai, 497,1. omne bonum ci placel, malum omne displicet, *ibid* 2. previdei cl providei omnia, *ibid,* quam sil patiens, *ibid,* ejus potelilia iu peccatoribus parcendo ducei, *ibid.* c*l mimine juttus, *ibid.* Hem in omnibus reclus, *ibid,* liberalis est, et communient ex suo, quidquid comrnunicabilc esl, *(bid.* pœnitenlibus offensas etiam gravissimas Ha condonai, ul niinqii im carum recordetur, *ibid,* benignus est ih qui ipsum gravissime offenderant, *ibid,* nihil a quoquam supra vires in poenitentiis exigit, sed pauci* la* crymi*, gemitìi, imo corde dolente contentus c>t, 498, 1. verax est in didis et promissis, *ibid,* non est acceptor personarum, 198, 1. nulla re turbatur, sed in omni re et eventu æquanimis est, *ibid,* nnn quæril commodum suum, sed bonum creaturarum, *ibid,* bene ct perfecto facit omnia in operibus untune œque nc grati®, *ibid.* non bis punit idipsum, *ibid.* 2. ejus dona Mini esca, fruges ct omnia bona naturalia, 505, 2. est glori® su» telóles, *ibid,* solus menti illabi potest, 507, 1. realíler est in anima sancta, *ibid,* se suaque órnenla attemperat conditioni hominum, ct cuique pro suo statu accommode apparet, 508, 1. quam ei grata sil sui invocatio, 512,1, 2. quomodo sit sanctorum spes el fortitudo, 524, 1. est in cado beatis omnia in omnibus, 528, 1. infirma mundi eligit ul confundat fortia t 485, 2; 533, 2; 616, 1. superbos el sacrilegos quam acriter puniat, 531, 2. rugit, tum per se, tum per Prophetas, dum in impios insurgit, 535, 2; 559, 1, 2. cur dicatur *(er maximus, ter /elix, ter sanctus,* 538, 1. peccatori cuilibet snfllciens nd conversionem dat auxilium, 434, 9; 539, 2. ei displicet crudelis el crudelitas, 540,2. animarum ruinam ah aliis causatam quam sentiat, 456,2; 547, 1, 2. tam Gentium quam Judæorum est Deus, 549, 2. familias honor ,t, cl iis benedicit, dum aliquos cx iis ad religionem vocat, 554, 1. gemitus ei cum datur, non csl signum animi imbecillis, sed infensi cl excitantis se ad plagam, *ibid.* 2. ejus stridor in peccatores, 555, 2. nullum malum suis immittit, nisi prius de eo cos moneat per Prophetas et predicatorcs, 280, 1 ; 558, 1 , 2. ambulare cum peccatore non potest, si ille peccatum defendat. 559, l. ejus providentia cl justitia venatur tyrannos el impios, 560, i. mala tum publica, lum privata ipse infligit, *itid. 2.* ejus magnificentiam ostendunt venti, 574, 1, 2. omnes creatur® sunt ejus exercitus, 576, l. dicitur mundus exemplaris , *ibid,* est princeps temporum quasi sol, *ibid.* 2. csl ipsum esse, tum suum formale, tum causale rerum omnium, 583, 1. s®po infirmo* roborat, ut prævaleanl fortibus, *ibid,* omnem humanam potentium sibi adversam subridendo sterilii, *ibid,* el 2. OSl omnia, hinc omnia amittit qui peccai, 606, 1. in nullo est predicamento, *ibid,* attributa omni i in eo habent verum osse, *ibid,* quomodo per vilia nnmulcuhi potentes donici tyrannos ct reges, *ibid.* 2. pœii im fingit adæquutani culp.r, *ibid,* cum rempublicam vel animam aliquam sibi relinquit, se ei irasci ostendit, 612, l. sua condonatione ct gratia quasi calce oblinit tcgitque peccata , cum vero calcem cl tndlnin ponit, permittit peccatorem vindici® el hostibus, 612, 2. ejus omnipotentia cl vindicta quovis adamante fortior csl, 613, 1. non e4 virus Amo* prophet® in forma corporea, cum is se Dominum vidisse ait, 632, 1. ejus immensitatem ct omnipotentiam, quam nemo evaderò potest, quomodo Job exprimai, 637, i. quomodo dicatur mandare pesti, gladio, fami, pisci, 637, 2. quam sit terribilis et omnipotens, 637, 2. ejus magnificentia colligitur ex cœli cl terne fabrica, 638, 2. ejus potestas cl ultio in gentibus transferendis el evertendis, 640, 2. ignis consumens est, hinc sollicito cum eo ambulemus oportet, 820,1. in arctis adest se invocantibus, 512, l , 2. licet peccatori pœnitenli condonai culpam, non (amen illlco condonat omnem ponam, 498, 2.

Dii non fiunt ab idoloplactiv, sed a cultoribm cos invocantibus, 512,1,2. Dii qmhbrt ab Hebriis vocabantur iu plurali Baaltm, 428, 1, 2. quam hi impotentes osent, 330,2.

Diaboli»* peccatores suis vitiis alligat, 349, 2. Dei simia est, 347, 1. wrpe fuit ul maniaci divinent, 248, 1. ejus opera potest quis alienari a sensibus, rapique in exsta. sin quasi naturalem, 245, 2. csl tyrannus Aquilonaris, cur, 502, 1. est homini lco in hac vita, unus m morte, coluber in gehenna,5S6, 1. ot sanguisuga, qui semper sitit sanguinem, 379, 1. abutitur anima peccatoris pro sua libidine ad omnem rn.ihli.im cl opprobrium , 486, 2. peccando perdidit <uas opes rt delicias, 488, 2. sa >guinlf humani avidus homines sibi immolari petebat, 455, 1, 2. diaboli quomodo vires anima enervent, 383, 2. omnes pictilis fructus in ca evertunt instar locustarum, 486, 2. animi* quærunt, non aurum, 494, 2. formidant animas viriles, saeviunt in molles cl effeminatos, 603, 1. animam ad desperationem precipitant, 310, 2. eorum olii huic, alii illi vitio prcsunl, el ad ca homines sollicitant, 344, i.

Dic (in) judicii omnes gentes congregabit Deus in vallem Josaphat, cl judicabit, 515, 1,2. de co loquuntur Prophet® quasi de dic prelii, 520, 2. cur vocetur dies magnus, *ibid.* 2; 5t0, 1. ejus horror, *ibid.y* 2. semper hic præ oculis habendus, *ibid,* in eo an totus orbis e cardinibus suis convellendus sil, 633, t. dies quomodo humo tropologice fiai, 237, 1. dies juventutis Synagoga qui vocentur, 320 , l. dies excidii llierosolym® est typus dici mortis ct judicii, 492, 2. dies nativitatis Israelis vel synagogae quæ sil, 306, 1. qnem diem qui< quotannis solemni1er recolere cl celebrare debeat, 302, 2. dies quinam sint magni* virtutis Dei, 302, t. dies p-irri dicuntur dies humiliationis el angusti®, 300, 2. dies magnos quos Hornam vocarent, *ibid,* dies Bnlim tropologice qui dicantur, 310,2. dies læliqinuam Hebreis fuerint, quos proinde festos habuerunt, 301, 1, 2. dies apud Hebreas sæpe significat annum, 569, 1.

Dies mille trecenti triginta quinque post mortem Antichristi quinam inlelliganlur, ct quomodo computandi sini, 175, 2 el scq.

Dilfarrealio csl dissolutio matrimonii confarreatione contracti, 328, 1.

Digiti iiiæquales pedum slatuæ Nabuchodonosoris quid denotent, 30, 2.

Dign i virgo Aquiletensh nb Hunnis ad stuprum rapta in flumen se, tuend® virginitatis ergo, precipitcm dedil, 183, 2.

Digna virgo Hispana fuit a S. Agatha ad virginitatem et martyrium invitata, 171, 2.

Dignatio Christi summa est erga genus humanum, 507,1,2.

Dignitates hujus s.rculi aureus quidum vapor sunt, 426, 2.

Aur, Graecis significai causam forensem, sentonliant, jus et pœnam, 463,1.

Diocletianus imperator quam atrociter Christianos sit persecutus, 157, 1.

Diogenes cur simulacra adire, cl aliquid ab iis petere soleret, 377, 2. ejus de gula el crapula gnome, 342, 1.

Dionysius tyrannus quomodo omen adversum in bonam su un partem sit interpretatus, 72, 2.

Dipsas serpens av triti® symbolum est, qui ab co percussi sunt, inexstinguibilistti enecantur, nec sitiro desinunt, ct*i ilumina epotarent, 635, 1.

Dirigi in Mera Seriplira est prospere agere, 447, 2.

Diron hebraice quid sit, 168, 2.

Disceptatio Christi cum impiis in die judicii qualis futura lit, 516, 1, 2.

Disciplina in Scriptura significat rerum agendarum prudentiam, 10, 3.

Discipline monastic® abjectio quomodo a Deo puniatur, 625, 2.
Discordia fraterna graviter a Deo sæpe punita, 544, 2.
Discriminat Deus interdum agros piorum ab agris impiorum, illos irrigando, hos arescere permittendo; illos a lupis el grandino tuendo, hos ab eisdem infestari sinendo, 571, 1.
Dispensare an possit Deus ut fornicatio sit licita, et in quibus praeceptis dispensare possit, 28!, 1, 2.
Dispositio ad prophetiam prima, est mentis quies, 22G, 2. secunda, mentis abstraclio, 227, 1. tertia, vitæ sanctitas, *ibid.* et 2 maxime humilitas, 228, 1.
Dispunctio verborum, capitum cl sententiarum S. Scri|>~tura, multum valet ad ejus genuinum sensum capiendum, 252,2.
Dissidia inter sanctos homines el voluntatum dissensiones interdum oriuntur, 142, 2.
Dissolutionem monasteriorum quomodo puniat Deus » 624, 2.
Divinare prophetias adhuc futuras quatenus liceat per accommodationem, omen divinum, el novam prophetiam, 252, 1, 2. divinandi vis non est in anima moribundi vel maniaci, 247, 1, 2.
Divinatio cl prænotio faturorum contingentium propria est divinitatis, 55, 2. divinatio non iit naturaliter, *ibid.*
Divini quomodo fieri possimus, 497, !, 2.
Divinitas Christi semper, etiam in morte, mansit tam corpori quam animæ ejus conjuncta, 364, 1, 2. divinitas omnes doles cl perfectiones in se continet, 293, 1.
Diviti® viliorum fomes sunt, 338, 1. sunl divitis idoliim, rapina, robur, spes, requies, 450,2. non exstinguunt habendi sitim, 379, 1. male part® non sunl diuturno), 394, 2; 395, 1. — *Vide* Aurum, Pecunia.
Dodi fulgebunt ul splendor firmamenti, 169, 1. quales ii docti sint, *ibid.* 2.
Doctor bene docens, cl nihil faciens similis est cupresso, 473, 2. doctor arrogans convertitur in arcum pravum, 3S7, 2. doctor justifico quisa Jocle promittatur, an Exchlas, an Josias : utcumque negatur : sed ostenditur fore Mettiam, 503, 2. qunnquam alludat ad Prophetas Judsorum post captivitatem Babylonicam futuros, 504,1.
Doctores an præ aliis justis fulgebunt, 169, 2. lucebunt ul stello, *ibid,* ii infclliguntur per doctos, 170, I. scilicet praefici, *ibid.* 2. doctores optimi, quique ul steli® lucere dicuntur, sunt qui alios cxcilanl ad constantiam el martyrium, *ibid.;* 171, 1. hinc erit eorum gloria major, turn accidentalis, lum essentialis, *ibid.* eorum aureola qualis futura, 171, 2. doctores Ecclesia) liyadibus assimilantur, 582, 1.
Doctrina Chrisli sycomoro comparatur, G17, 1. ejus paradoxa, 251, 2. doctrina cur Hebræis vocetur ros vel pluvia, 469, 1,2; 503, 2. doctrinam suam Christus multis confirmavit lum hominibus in dativo, lum argumentis in ablativo, 129, 1, 2. doctrinae commendatio, *ibid.*
Dodæ Cornili.**® testamentum, G2, 1,2.
Dotare in Prophetis suis cur ct quomodo so dical Deus, 367,2.
Dolor vehemens loquelam adimit, 585, 1.
Dominicus (S.) quomodo cuidam donum castitatis obtinuerit, 114, I. visus in fronte gestare stellam, 172, 2. fuit velul angelus terrestris suo ®vo, 229, 2.
DomitianiB imperator voluit haberi ct coli ul deus, 79,2. quam ncctm ei minarentur Romani, 102, 1. ejus persecutio m Christianos quanta fuerit, 157, 1. Joanncm Evangelism in dolium ferventis olei misit, *ibid.*
Dumus ponitur aliquando pro sobole domum incolente, 181, 2. domus æsliva el hiemalis quid sint mystice, 565, 2. domus eburnea qualis ab Achab exstructa, *ibid.* domus splnlualii partes et membra, 616, 2. domus Del vocari potest tota terra Israel, 408, 2. domus Domini symbolice erat Israel et Juda, 389, 2.
Dona Dei qua ratione in se agnoscant Sancti. 20, 2.
Donorum Spiritus Sancti copia et ubertas magna in Apostolos cl fideles effunditur, 506, 1,2. ea ipso indifferenter in omnes effundit, 507, 2. donis sponsi olim apud Hebrœo*, Romanos cl Græcos uxores sibi coemebant, 327, 2. quæ hinc vocantur dona sponsalia vel jugalia, *ibid.*
Dormire in lectuli pinga quid sit. 563, 2.
Dorothea (S.) nd martyrium abiens Theophilo promisit rosas tempore brum® cx horto sponsi sui, 172, 1.
Dorotheus qui vitas ct mortem Prophetarum scripsit, non fuit episcopus illo Tyrius ct martyr sub Juliano, 232, *L*
Dos Dei animam sibi despondentis, quæ, 321,2,
Dracones natura sunt monstrosa, forti el pervigili, 191,1, 2. illis a priscis assignata custodia ædium, adytorum, oraculorum, thesaurorum, heroum infanti®, sunl quoque symbolum prudenti®, sapienti® ct vaticinii, *ibid,* altquorum draconum immanitas ct magnitudo, *ibid,* cl olia mira de draconibus referuntur, *ibid,* sæpe draco pro numine adoratus a Gentilibus, 191, 2. cur draco ad S. Sylvestri pedes pingatur, 192, 1. etiam hærelici nonnulli in draconis specie dæmonem coluerunt, *ibid.* angusta habent ora, *ibid.* 2.
Duella cur non sint ineunda, 102, 1, 2.
Dympna (S.) martyr ct virgo Hiberna obtruncata n patre, quod ipsi nubere nollet, 183, 2,

E.

Ebrietati* damna octo, 68, 2 ct scq. est humani generis opprobrium, et puteus inferni, *ibid,* ebrietas voluntaria insania est, 343, 2. ebrietas capitur aliquando pro rerum omnium abundantia, 471, 2.
Ebriosi non sunl plerumque luxuriosi, 28, 1.
Ecrlesi® imago, Susanna est, 183, 1. stellis coronatur in capite, 172, 2. persecutionibus exagitatur sæpe ob peccata fidelium, 112, 2. est thronus Dei, 92, 2.
Ecclesia catholica cur Origcncm damnnrit, 235, 1. ejus hieroglyphicum ct exordium, 260, 1. eam Christus sibi copulavit ut conjugem, 2S6, 2. ejus quis sit magnus dies, cl fuerit, 302, 1, 2. c4 una cl sola, 312, 2. varias ob causas vocatur solitudo, *ibid* ct seq. eam quando ct quomodo Deussit consolatus, 316, 2. ob scelera impiorum punitur cl turbatur, 318, 2. ejus bonis locupletari volentes graviter peccant, 338, 2. vino® ob varias analogias comparatur, 411, 1,2. vocatur oliva ob varias analogias, 471, 1. quatuor ejus bona spiritualia, sunl præcepta, exercitia, virtutes ct charismata, 490, 2. unde dicatur, cl quod ejus etymon, 512, 1. per Sion ct Jerusalem intclligitur, *ibid.* 1. Arcturo sideri nssimihlur, 582, 1. est vehit fasciculus Dei, 639, 2. est tabernaculum Davidis, id est Christi et Christianorum, 643, 1. materialiter ct rcipsa est regnum Chrisli, 614, 1. fundata est super petram, 616, 2.
Ecclesiam triumphantem nulli adversarii nfiligcrc, nulli immundi polluere poterunt, 525, 1. Ecclesia vetus Judaeorum per multas rupturas cecidit, 643,1.
Ecclesiasticus si opes quas cx beneficio percepit, relinquat cognatis laici*, cosque inde locupletet, peccatum mortale esse censent plcrique, 634, 2. invectiva in cos qui beneficia beneficiis accumulant, *ibid,* eorum cupiditate fovetur valde avaritia laicorum, *ibid.*
Eclipsis solis facta in passione Christi, allegorico indicata per Amos, 629, 1.
Eden regio, in qua situs crat paradisus terrestris, fuit in Mesopotamia cl locis vicinis, 542, 1.
Educatio prolium ct indoles a matre maxime pendet, 285, 1.
Effeminati quinam cl quales essent, 345, 2. cur ita dicerentur, *ibid,* erant Priapo consecrati, *ibid.*
Effusio donorum Spiritus Sancti vocatur in Scriptura bap-

lisrnus, 506, 1. quanta ejus donorum copia iit, *(bid.* 2. quam Spiritus Sancti effusio necessaria mundo fuerit, *(bid.*
Electores S. II. Imperii in inauguratione imperatoris quæ imperii insignia gestent, 621, 2.
Electorum catus vinculo charitalis in terra, cl vinculo prædeslinalionis in mente Del colligatus, est velul fasciculus, 639, 2. electi ante opera pravisa non sunt ad gloriam pr.cdestinati, 435, 1«
Eleemosyna satisfaciendum pro peccatis contra Calvinum, Gl, 1. ipsa assimilalur aquæ baptismi, 62, 1. eam crebro suis inculcet condonator, *ibid,* redimit peccata tripliciter, *ibid.* 2. sino ea quidam salvari nequeunt, *ibid.* chemosynæ præslanlia cl vis, 369, 2 el seq. quantus sil proventus cl redhibitio, 421, 1, 2. solei vocari justitia, 599, 2.
Eleemosynariorum opes Dominus multiplicat, 626, 1,2.
Elementorum trium, puta ignis, acris cl aquæ, colligatio, quæ in terra quasi basi el centro fundata sunt, vocatur fasciculus, 638, 2.
Elephantem terret porcus grunniens, 81, 2.
Elesbaau, Ælbiopum rex, angeli auxilio retulit victoriam dc Homcrilis, 145, 1, 2.
Elisabetba, Anglico regina, hærcsim in Angliam invexit, quo regnum sibi stabile faceret, 377, 1. quomodo catholicam fidem inilio regni subverterit, 380, 1.
Elisæus solus Dei jussu in prophetam ab Elia uncius est, 228, 2.
Eloquentia semper clarucrc Gricci, 24, 1,2.
Emalh urbs unde dicta, ubi sila, quoluplex fuerit, 591, 2. an duplex; una magna, altera minor, *ibid,* et 595,1,2. ostenditur lanium esse unam, scilicet Antiochiam, <W.
Emmanuel Sa breviter in Prophetas Minores scripsil, 222, t.
Encænioruin diem cur Judæi celcbrarint, 302, 2.
Engaddi vinea fertilissimi fuit, 317, 2.
Epaminonda obsessi ab hostibus præfidenlia, 68, 1. osor et hostis fuit deliciarum, 599, 1.
Epba continebat 1res modios Italicos, cratquc decima pars cori, ct idem quod medimnus Atticus, 626, 2.
Ephod erat primaria vestis pontificis, 330,1.
Epbraim cur dicantur decem Iribus, 220, 2. *Ephraim* significat frugifer, crescens, multiplicans, 460, 1. Ephraim tribus dedit primum regem Israel, ct mullos ejus successores, 354, 2.
Epicureos (ad) cur mulli cx aliis seclis deficerent, ex iis ad alias nemo, 312,2.
Epicuri sobrietas, 14, 1.
Epiphania urbs an sit Emalh minor, 594, 2 et scq. quatuor Epiphania sunt in diversis provinciis, 595, 1.
Episcopi quando ct quomodo subditis fiant rete, 352, 2. advigilent, ne novi Scripture sensus proferantur, 226,2. episcopatu arcendi ii qui carent scientia S. Scriptura?, 337, 2. — *Vide* Prelati.
Epistola Paulina non exstant eo ordine quo scriptæ,222,1.
Epitaphium orbis universi, clcommune omnium Prophetarum, quod sit, 239, 1. epitaphiorum quatuor sunt causa, *ibid.* 2.
Equitatus ct equorum copia Judæis vetita, 468, 2.
Equilius abbas quomodo ab angelo sil castitatis dono donatus, 47, l
Equos petere solebant Judæi ex Ægyplo, 4G8, 2
Eremiticæ vitæ bona, delicis et encomia, 313, 1, 2
Ermelindis virginis castitas ab angelo prolecta, 47. 1
Eruca vermis est, qui post pluviam nascitur, ac per caules, olera, arborumque folia repit, caque exitiali morsu arrodit, 478, t. undo nomen eruca derivetur, *ibid,* quomodo colligi, ct quando debeal, *ibid.* 2. an vermiculus sit, qui crescens liat bruchus, ac deinde locusta, 484,2.
Bsau dum viveret, polenlior cl ditior fuit Jacvbo fratre, 446, 2. est odio habitus propter peccata, 458, 1. dictus quercinus, 553, X
Esseni Alexandria quotidie jejunabant, 229, 2. essenorum abstinentia el sapientia, 14, 1.
Essentia Dei infiniti? virtutis est, 293,1. identificatur cum actibus et potentiis divinis, lum circa se, tum circa creaturas, *ibid.*
Esurientes justitiam sunl beati, 340, 1.
Eva n serpente decepta columba assimilalur, 384,2.
Evangclislarnm capita quomodo olim Patres Greci ct Latini distinxerint, 253, 1.
Eucharistia dicitur juge sacrificium, 175, 1. complementum bonorum est, 332, 2. ejus sacrificium in specie panis el vini institutam a Christo, cur, 40!, 1. c4 funiculus amoris, 430, 1. ipsa cur rori comparetur, 469, 2. est memoria cl memoriale juge Christi, 272, 2. panem coelestem nobis manducandum exhibet sub specie panis triticei, 471, 2. ca fideles spiritualiter inebriantur, *ibid.*
Eunuchi olim regibus familiares erant, ct principes gynæcel et aulæ, ac presides provinciarum, 9. 1,2. an-eunuebus fuerit Daniel et socii, *ibid,* eunuchi sunl imberbes, *ibid,* eunuchi vocantur omnes aulici, *ibid.* eunuchi apud Judæos erant infames, el ab Ecclesia arcebantur, *ibid.*
Euphcmismus figura est boni ominis captatio, 253, 1, X
Euphrasia Antiochena virgo quomodo mortem degerit præ defloratione sui corporis, 183, X
Euphratis latitudo, 75, 1.
Eutychiaoi quanta crudelitate Proterium Alexandrinum Patriarcham interfecerint, 158, 1.
Excelsa erant fana ct altariadiis dicata, 344, 1; 614, 1. excelsa Isaac quæ vocet Amos, *ibid.*
Excessus mentis aliquando iit sine alienatione a sensibus, 245, 2.
Exccrationem Hebræi per cuphcmismum tam horroris, quam boni ominis causa, sublicent, 627, X
Exempla sobrietatis, 13, 1, 2 el seq.
Exempli boni vis quanta sit, 52, X
Exercitus Romanorum Jerusalem obsideas an esset abominatio desolationis, 132,1.
Exhumare mortuos inhumanum est, 549,X
Exomro agros quid sil, 452,X
Exprobratio Chrisli judicis ad reprobos, 168. 1, 2.
Exstasis differt a prophetia, el quid proprie sil, 245, X aliquando contingit sine alienatione mentis a sensibus, *ibid.*
Extremum judicium aliquo modo repraesentatur in judicio, quo Deu; Paler Christo Filio regnum adjudicabit, 92, X
Ezcchiel cur jussus stercore boum vesci, 2S4,1.

F.

Fabiolæ(S.) Romana publici pœnitculia, quod marito adultero repudiato, inscia alteri nupsisset, 487, 1.
Fabius Cunctator quidresponderitHannibali ad pugn im provocanti, 102, 1.
Fabrica templi Salomonici a Juliano reincœpta, est cwlilus disturbata, 134,X
Fabula 1res habet pries, fabulam,profabulalioncm et alfibulationem, 558, 1, 2. ad fabulis poeticas subinde alludunt Prophetæ, 244, 1, 2. fabularum utilitas, *ibid.*
Facere veritatem et mendacium in Scriptura quid sit, 377, 2. *facere* Latinis idem est quod sacrificare, 309, 1. *facere aurum et argentum,* est illud calare, polire, aut cffbrmare, *ibid.*
Facies fulgurans Gabrielis appareatis Danieli significat gloriam angelorum, ct zelum contra impios ct hostes fidei, item resurrectionem, I39t t.
Factionis tollciidæ unica ratio est, caput ct ducem tollere, 600, Í.
Famam mortuorum lædcre, quantum sil nefas, 549, 9.

Fames in Athenienses unde immissa, 87, i. famis palien- (issimi sunt ursi, *ibid.* fames Judææ septem annorum, quam Elìsomi sub Joram rege predixit, an a Joele significata sil, 481, 1, 2. an fames biennalis, quam prædixit Amos, *ibid* tilriiniquc negatur, *ibid.* famem sxpius brarlitis ob idololatriam Deus immisit, 570, 2.
Fasciculus Dei quis dicatur, 638, 2. inundus sublunari? el globus terræ septupliciler fasciculus vocatur, *ibid.* mystice est Ecclesia, et anagogice electorum cœtus, 639, 2. fasciculus viventium est numerus praedestinatorum, cur, *ibid.*
Fauces hiantes signum famis, 372, S. fauces sunt etiam Stricti ingressus vallium aut collium, *ibid.*
Faustina M Antonini philosophi imperatoris uxor infamis fuit stupris, 283, 1.
Febris amoris quam noxia, 341,2. febris tertiana vocatur causón, 445, 2.
Felicitas sequentium Deum ac Christum, el fidelium, 474, 2.
Femine omnium pene animalium magis lasciva* sunt quam mares, cl quæ hujus rei ratio physica, 3f¡8, 1. feminarum oculi, facies, corpora cl colloquia sunt viperea, 180, 2. I
Fenella Kemelhum regem Scotorum occidit porrigens ei pomum aureum, c quo multa tela prosiliebant, 387, 2; 681, 2.
Feras solent corpus capte prívete usque ad cor findere, ipsumque cor primo devorare, 456, 2.
Fermentatum nihil inferri poterai altari, poterant limen pane* fermentati afferri quasi donaria pro sacerdotibus, 569, 2.
Fermentum est symbolum corruptionis cl malitia), 569, 2.
Ferreis plaustris triturabant llebræi, 549, 1, 2. late plaustrum describitur, *ibid.*
Ferro denotatur bellica vis Romanorum et eorum duritia in continuis laboribus, 2S, 1.
Festa varia Judæorum qua de causa instituta, 302, 2. festa futura apud eos publica præcunis voce publicantur, 520, 2.
Ficus JCgyptia quæ dicatur, 616, 2. ficus geminæ (quas Debellilo significat) quid tropologico et liltcralitvr denotent, 287, 1, 2. per ficus denotantur apud Prophetas Judæi et Judea, 486, 1. ficus præcoquæet prima?, quia avide expetuntur, abierunt in proverbium, significnilque rem valde desiderabilem, 49 4. 2.
Fidele* pruni fuerunt ex Juda et Israel, 304, 1. hi fratres vocabant cos qui ex Samaritis el Gentibus ad fidem convertebantur, *ibid,* eorum sensim quale fuerit incrementum, 300, 2. fi>lelcs lunam habent sub pedibus, cl omni rerum temporalium mutabilitate superiores sunt, 355, 2. fideles exagitantur persecutionibus ob sua peccala, 112, 2.
Fidelis, quem diem magni facere debeat, 302, 2. sil nanctus in verbis et in operibus, 473, 2. est lilium ob septem analogias, 469, 2. peccatis inquinatus est vas immundum, 395, 2.
Fidendum Deo : nam tuos ad extrema quidem redigi permittet, nun tamen deferet, 319, 2.
Fidente* Deo temper juvantur, 319, 2.
Fides initio Ecclesiae maxime inculcanda fuit, 322, 1. ejus solitudo in Ecclesia est, cum apud liæreticos ct idololatria sit multitudo, 312, 2. fides veru est omne regnorum firmamentum, 377, 2. fides in Deo est fidelitas ct constantia ui promissis, 322, 1. fidem qui Deo non servat, nec homini servabit, 378, 1.
Fides (SS.), Spes ct Chantos sorores fuere et martyrio et Mfigume, 546, 1.
Filiatio Dei quanta sil dignitas, 296, 2; 297, 1. quomodo fice tut, *ibid,* fil per Spiritum Sanctum, qui personaliter datur liliis Dei, 297, 1, 2.
FiUos cx uxore accipere, Hebraeis idem est quod procreare, 28 4, 2. filii Osce cur vocentur, filii fornicationum, 282, 2; 284, 2. eos non adscivil ab alio procreatos, sed cx legitimo cum fornicaria matrimonio ipse procreavit, 282, 2; 284, 2. filius meretricis quis dicatur, 28 4, 2. *filii maris* qui dicantur, 437, 2. qui filii obcdienliæ, superbis, dilli.lentia*, 285, I. qui filii Titan, 244, 2. qui filii Prophetarum, 231, 1, 2, filii Sion sunt omnes filii Ecclesia* Christi, fideles et Christian!, 508, 1, 2.
Filio Dei similis in fornace apparens quis esset, 50, 1, X
Filio Dei appropriatur salus, liberatio et redemptio, 293, 2. — *Vide* ChrMus.
Filium Dei esse majus est, quam cadi terneque dominum aut angelum esse, 299, 1. tales quomodo reddamur, 298, 2. cl filii Dei adoptivi, *ibid.*
Fines fidelium, cl sanctorum latiores ct meliores quam impiorum sunt, 596, 1, 2.
Firmamenti cadesti* volubilis celeritas, 193, 2.
Flere non possa maxima fiondi causo, 337, 1.
Flores spirituales virtutum quinam sint, 647,1, 2.
Fluvius igneos ex ore Dei egrediens, csl sententia summi Judias efficacissima el celerrima, 92, 2; 93, 1. idem angelis accommodatur, *ibid.*
Fluvius turbidus cur vocetur Nilus, 606, 3.
Fodere per metalepsim cur significet emere vel comparare, 327, 2.
Fœnum cordum quod sit, 609, 1.
Fumus llebræi vocant vulnus cl morsum, 633, 2. est anima* funus. 419, 2. dabatur ad calendas, 625, I.
Fœlor Judæorum nativus, baptismo tollitur, 395,2.
Folia septem mystica vilis, quæ anim i est, 412, 1.
Fomes peccati vocatur aliquando mors, hic in resurrectione et gloria codesti auferetur, 465, 1.
Fons de domo Domini sanctos inebrians, quis sit. 526,1.
Formula confessionis, pœnilentiæ, el deprecationis, 468, 2,
Fornicari O»ce u Deo non jubetur, 280, 2; 284, 2.
Fornicatio el in novo Testamento csl prohibita, el in velcri fuit, jure naturali el divino, 281, 1. ejus congrua pœna csl 407, 2, fornicatio significat apud Prophetas idolatrimi, 280, 2; 283, 1; 287, 1; 306, 1; 417, 2. fornicatione ct omni obscenitate colebatur Priapus, el omnia idula, 310, 2. fornicatio tum corporalis, tum spiritalis (id est infidelitas ct idololatria), hominem facit vecordem, ct cur, 311, I.
Fortitudo actionis angelorum et Machabæorum significatur per brachia ¡enea angeli Danieli apparentis, 149, 1. fortitudo invicta Christi et S. Petri, 614, 1.
Fortuna principimi aurea est, sed vitrea : fortuna aurea in Imperatorum cubiculis olirn servabatur, 155, 2. fortunam viscatam coluere Romani : forlunæ cultor cur fuerit Servius Tullius, *ibid.*
Fovea inferni vocatur fovea profundissima, 636, 2.
Francisca (S.) Rumanæ cum angelo suo familiarità*, 139, 2.
Francisco? (S.) erga Michaelem Archangelum miro affectus erat, 143, I. noctes el dies quid oraret, 50, I. ejus humilitas, 65,1. cur suos dici voluerit Minores, 217, 1. noluit eos ad Ecclesiasticas dignitates promoveri, *ibid.* quomodo vita sua omnes ad cœlum vocaril, 230, i. unde S. Scripturam intellexerit, 233, 2.
Franclscus Lucas apologiam scripsit Targutu Chaldaici, 223, 1.
Franciscux Ribera persequitur minutim sensum moralem XII Prophetarum, 222, 1.
Franclscus Vatablus ab bærelicis imprcssoribus est vitiatus, a
Franciscus Xavcrius (S.) fuit velul homo cœlestis, et angelus terrestris, 230, 2 cl teq. prefectura Malacensem in vallem Josaphat citavit, 517, 1. quam Joanni Lusitania* regi, et in co omnibus priucipibus meditationis materiam prwcripscrit, 621, 2.

Frater est fere aller ; fratrum officia : fratres in fratres injurii irritera Deo puniti. 515,2; 545. 1. Fraterni amori* bona et suavitas, *ibid.* ejus bases quinqué, *ibid.* 2,
Frigus urere quomndo dicatur, 571, 1. frigore etiam lorquundus damnatos in inferno censent multi, 517, 1.
Frondator tripliciter accipi potest, 612, 2.
Frondosa vitis qu» dicatur, 410, 1, 2.
Frur limi mendacii comedit omnis peccator, 424, 1.
Frumentum cur carius circa tempus messis, 625, 1, 2. frumenti monopolns quam acriter Deus puniat, *ibid.* 2. sæpe eorum frumentum deperditur, 626, 1.
Fuga unicum fornicationis remedium, 341, 2.
Fulgur symbolum belli acris el celeris, ct bellatorum ardentium, 130, 2.
Fumus n vapore quomodo differat, 500, 1.
Fundos suos solebant veteres lapide in terram defosso, vel columna erecta, vel titulo limitare, 356, 2.
Funiculi Adam quid proprie significent, 420, 1 el scq. funiculi, spatia itinerum Ægypliis sunt, 526, 1. funiculis pro virgis mensoriis, ad terram dividendam, olim utebantur, 357, 1 ; 618, 2. hinc funiculus significat sortem bærediUiriam quæ cuique sortito obtigit, *ibid.*
Furari nunquam licet, 281, 1, 2.
Furscus (S.) accusatus ad tribunal Christi est, quod peccantes non corripuisset, 584, 2.
Futui a contingentia omnia, omncsqne actus voluntatis liberos futuros, vel absolute, vel conditionate, præcognoscil Deus, 353, 2. hæc prænotio est dos propria Deo, cl nota divinitatis, 247, 2,
Futurum junctum participio vel gerundio ejusdem verbi llcbr.vis significai actus vehementiam et continuationem, seu consuetudinem, 287, 1. futurum llebræis sæpe significat consuetudinem actionis, 338, 1.

G.

Gabailarum stuprum in uxorem Levit» contigit statini post tempora Josué, vivente adhuc Caleb sub Olhoniclc : quod diversimode probatur, 417, 1.
Gabriel Angelus Danieli apparuit, 00, 0 ; 00, 0. idem est qui iniMtis est ad Danielem nuntiaturus do LXX hebdomadibus, et qui Deipare incarnationem nuntiavit, Iii, 1, 2. quidnam ejus nomen significet, *ibid.* 2. anne sil de numero Scraphinorum, *ibid,* ejus dignitas, *ibid.* et seq. eum c>sc inter Seraphinos primum probatur octo rationibus, 115, 1,2. id tamen auctori displicet, *ibid.* 2. quomodo dicatur Archangclus. *ibid,* ipse confort ivit Christum in agonia positum, *ibid.* 2. non est ex ordine Principatuum, 115, L ipse augusta forma Danieli apparens notat victorias Macbabæorum, Christi et Christianorum, 137. ielscq.
Gadata el Gobrias transfugas Babylonii Cyro Babylonem prodidere, cl in regiam cum duxere, 75, 2.
G ilaad mons erat Terræ sanet», qui cessit in sortem tribubus Bubon cl Gad, in eo (edificata civitas dicta quoque est Galaad, eratque Civitas refugii, in caque multi sacerdotes habitabant, facia deinde metropolis idololatria», 372, 1 ; 462, 1. in ca erant aromata optima el medici, 376, 2.
Gaigai (iu) Israelita abjecerunt omne regimen Dei tam politicum quam sacrum, 108, I. ea urbs ubi sita, cl ad quam tribum pertin ret, 346. 1,2; 462. 1. fuit miraculis el religione patrum sancta Ol illustris, 346, 2. qua* mira in ca contigerint, *ibid.* cur ibi idolololalr» idola statuerint, *tbid.* cl 462, 1.
G.ildæa unde nomen acceperit, 520, i.
Galli denominati, probrosa vocabula, 315,2.
Galli per *1res,* id est 1er, significant superlativum, 538, 1.
Gaspar Sánchez Societatis Jesu scripsit in Prophetas Minorai, 222, !•
Gaza urbs Pbilistiirn unde dicatur, Pomponii Meta in ejus etymo error, 543, 1. est et altera Gaza Medi» dtilas *ibid.*
Gedeon quare et unde dictus Jerobaal eUerubaal, 359, 2; 424, 1. diclns est etiam Artel, 424, 2.
Gcmrnayz qu® sit in Syria arbor, ejus vilitas. 617, 1.
Generatio Christi duplex, temporalis et sterna, cum aurora comparatur, 366 2.
Gentes ascit» per filem in familiam Abrah», benedictionum cl promissionum illi a Deo factarum, inter quiz prima esi effusio Spiritus Sancti, justificatio, el adoptio, facta sunt participes et bæredes, 295, 2; 507, 2 ; 603. 2; 043, 1, 2. servi ct ancili» erant ante Christum, sed per Christum in filios cooptat» sunt, 503, 1, 2. carum conversio per Prophetas promittitur, 295,2; 296, 1 ; 300,1.
Gentiles dum baptizantur adulti, Christianum nomen assumunt, 11, 2. Gentiles, reges el homines sapientia aut virtute excellentes, quasi deorum filios olim adorabant, 34. 1. ad imitationem Judæorum Seraphim colentium, e(forminini suos Teraphim, 331, 1,2. in a(Hiclione diis suis, quasi ejus auctoribus, maledicebant,602, 2. magno ululatu deorum opem exposcebant, 386, I.
Gerardi (S.) mor» tala el felix, 464, 1.
Germani (S.) Capuani anima ab angelis in cœlum duci vi*at 143, 1. quomodo Inlurcnl ct Galli, 418, 2.
Germen crumpit, non radix , qu» sub terra se abscoudil, 470, 2.
Gerundia suis verbis juncta eorumdem significationem adaugent, et actionem complent, et indicant modum quo ea fieri solet, 237, 2.
Gestus cl vox Prophetarum qualis fuerit, 228, 2,
Gelulii (S.) martyris in tormenlisconstantia, 43, 1.2,
Gigantum (ad) fabulam alludit Scriptura in Judith, 244, 2,
Gladius anceps ore Dei egrediens quid significet, 93,1.
Globus aureus cur imperatori in inauguratione in manus detur, 621 , 2. globus Ierr» vocatur fasciculus ob sex causas, 638, 2.
Gloria inanis vento comparatur, 394 , 2* et culmo evanido, *ibid,* gloriæ su» zelotes est Deus, 505, 2.
Gnomje dc sobrietate, 12, 2 el seq. dc erudiendis liberis, 10, 2. dc aulica vita, SO. 2 el seq.
Gomer vocata fuit uxor Ose», 287, 2. quid nomen id symbolice significet, *ibid,* an post susceptas ex co proles adulterata sit, 326, 1 ; 329, t, 2.
Gorgoni* Lacen» responsum de Lacænarum imperio in viro.% 285, 1.
Gororanis regis Persarum in Christianos immanitas, 157,2.
Gradatio Prophetis frc^pieus, 251,2.
Gradus novem impietatis sunt, 374, 1. peccati el peccantium sunt 1res, 293, 1. cl alii quatuor peccati, 348, 2.
Græci sunt hircus ob decem analogias, 101, i, 2 et seq. eorum imperium cur comparetur œri, 24, I, 2. eloquentia eorum cl beila, *ibid,* cur rrgnum hoc veniri comparetur, 27, 2. quamdiu id steterit, 30, 1. eorum regnum, item comparatur pardo ob sex causas, 88,1, 2.
Græci in ordine Prophetarum a Latinis dissentiunt, 221, 2.
grxei dormientes in pelle arietis Jovi immolati captabant ejus responsum, 552, 2. eorum victoria ad Thermopylas, 372, I.
Græcorum princeps, id est Angelus, quid a Deo postulant, el cur eum Gabriel pro Judæis decertans timeret, 145,1.
Gratia Justificans, per quam in filios Dei adoptamur, non est una simplex qualitas, sed mulla Spiritus Sancti dona, quin cl ipsum Spiritum Sanctum complectitur, 297, 1 , 2. gratia Spiritus Sancti, quos inanima effectus pariat, 526, 2; 582,2. privatio grati», argumentum superbia) e.t: at eju ' copia ct otllucntia signuui humilitatis, 408,

1. gratia plenitudo animæ Christi infusa fuît in primo conceptionis ejus instanti, 366, 2. gratiæ omnis vigor, qua spiritualiter vivimus et crescimus, a Christo quasi a radice derivatur, -108, 1.
Gratis agenda Deo ob datas escas, fruges et omnia dona naturalia, 505, 2.
Gregorius (S.) Nazianzenus quomodo suo ad lixreticos convertendos ConUanlinopoit exemplo profecerit, 53, 1, 2.
Grex proprie csl minorum animalium, 616, 1.
Gryllus est locusta cinerei coloris, 470, 2.
Gubernator qualis esse debeat, 78, 1.
Gulæ summum fauces vocantur, extremum stomachus, 374,1. per ventrosum bruchum denotatur, 484, 1.
Gulosi emblema quid sit, 386, 2. in sordibus et vomitu suo computrescit, 489, 2. ei quomodo ad cibum ct potum Deus viam obstruat, 308, 1. ejus typus Damascus est, 547, 2. sæpe punitur penuria cibi spiritualis, 629, 2.
Gymnosophistarum Indorum abstinentia, 14, Í.

II.

Habacuc translatus ad Danielem an fuerit idem qui Propheta minor, 193, 1, 2. nn scripserit historiam de Daniele in lacum leonum misso, *ibid.*
Hadrianus imperator privatas injurias ulcisci noluit, 434, 1.
Il tresis est abominatio desolationis, 34,1. est statua quam liærelici ornant et erigunt, 38,2. cur m Belgium inducta sit sub initium tumultuum ejus, 161, 1. hæresis affert dolos et fraudes, 378, 1. e un politici principibus suadent, ul statum el principatum suum tueantur, 377, 1. ca quomodo in ilollandiain invecta, *ibid,* hæresis Calvinistica quot mala invexerit in Europam, 445, 2. hæresis est, sacro Scripluræ alienos ab ejus mente et contrarios sensus aililngere, 225, 2.
Hærelicorum descriptio genuina, 308,2; 309, 1. transgrediuntur terminos religionis a patribus sancitos, et hæresin assumunt quasi idolum, 357,1. pacifica omnia promittunt, sed palliatiti) occulte sua docent, cl ul cancer serpit illorum dogma, 380, t. sunt arcus dolosus ct convertuntur iu arcum pravum, 887, 2. quare ventum dicantur seminare, 39», 3. ul excutiant jugum Ibici et catholicorum principini), Turearum opem implorant, sed ab iisdem opprimuntur, 397, 1. habent verba mortifera, quibus iniquitatem loquuntur contra Dominum, 401.1, ¿.similes, imo pejores, sunt idololatris, 401, I, 2. comparantur vaccis Basan, 348, 1 ; 567, 1 ; 568,2. item erucis el bruchis repræsentanlur, 480, 1. inter hos perpetua sunt schismata et jurgia, quæ paril superbia, 412, 1, 2. pessimodæmonum spiritu continentur, 446, 1. sunt Chinami, cur, 450,1. eorum figmenta insania) el deliria sunt, 562,2. catholicos sacerdotes apud reges et magistratus calumniantur quasi reos perduellionis, 614, 2.
Il iges adulabatur Alexandro Magno, 88,2.
Halitus fœtidus Judæorum in proverbium obiit, 395, 2.
Ilmnibd quid consuluerit Antiocho Magno ad profligandos Uomituos, 151, 2. ejus cum P. Scipione de prestalitiuiini* ducibus colloquium, 152, 1. Hannibalis, ejusque uxoris immanis el cruenta vox, 510, 2.
Harmonia inter Prophetas Majores el Minores, 238,1. harmonia chronologic* duodecim Prophetarum, 254, 1, 2 ct seq.
Hebdomas aliquando est dierum, aliquando annorum, 116.1.
Hebdomades lxh cur sint disjuncta) ab aliis vu in hebdomadibus Danieli*. — *Vide* Septuaginta.
Udirci diem dividebant m quatuor parte* cl horas, 80,1, i. Dei nomma sibi indiderunt, 55, 2. cur Deo immolaient arietes, ivO, 1. ammalia juvenilia exprimunt per geminum mUru, toi, 1. sæpe commutant litteras quiescentes, 106, 2. ablativum cum præpositiono ponunt pro regimine genitivi, 167, 1. summam nliciijus numeri per paries enuntiant, et minores numeros præponunt majoribus, 126, 1. quem alloquuntur, sæpe compellant in tertia persona, 375, 2. solent urbes ob speciem, opes cl gloriam vocare virgines, 578, 2. tempus omne dividebant per menses et sabbata, 624, 2. de se loquuntur in tertia persona, ac si de aliquo alio loquerentur, 293, 2. eorum verba nunc actum perfectum, nunc continuatum, nunc inchoatum, nunc destinatum significant, 251, 1. eorum verba activa sæpe non actionem cl effectum, sed agendi virtutem, vim el potentiam notant, 213, 1. similitudinem exprimunt nota similitudinis, v. g. *sicut* apponendo ulrique rei comparat e vel simili, 339,2.sumunt verba pro adverbiis, 352, 2. infinitivis utuntur pro proterito, 388, 1. carent comparativo, hinc eum exprimunt per negationem ejus quod minus csl, 369, 1. casibus carent, 393, 1. suppositum subitami, el ex circumstantiissubinlelligendum relinquunt, 412, 2, commutant ordines verborum imperfectorum, 418, 1 ; 187, 2. imperativum usurpant pro futuro, cum ejus certitudinem significare volunt, 420, 2. cl vico versa, 500, 2. sæpe subaudiunt voculam *sicut* ct similes, 428, 1. repetunt relativum ponuntque cum suo antecedente, 419, 1. per *in* significant pretium, 453, I. ipsis præpositio in sæpe significat meritum vel demeritum, idemque valet quod propter, 354, 2. sæpe numeros cardinales sumunt pro ordinalibus, 537, 1. in rhythmis ct carminibus solent posteriore hemistichio idem aut quasi idem dicere, quod dictum priori, 351, 2. in Juramentis comininatoriis et exeeratoriis non exprimunt quænuiu sibi imprecantur præ timore el detestatione, nipote airocla, 573, 1. idem habent pronomen reciprocum el absolutum, 575,1.

HEBRAICARUM VOCUM EXPOSITAUUM SYLLAfiUS.

Ahah interjectio dolentis et desperantis, 488, 1. ejus vis, *ibid.*
Anach amplæ significationis csl, 612, 2.
Asçam quid significet, 4Í2, 2.
dwn variæ et multiplicis est significationis, 606,2.
Berosç el abietem el Juniperum cl cupressum significat, <73, 1.
Betsn significat diversa, 494, 2.
Caphtor quid proprie sit, 632, 2.
C<ira significat fodere el emere, 327, 1.
Chorase significat operari, arare, fabricare, machinari, 420, 1 ; 423, 1.
Charuts multiplicem el variam habere significationem potest, 522, 2 cl scq.
Chee quid sit ct *Chaka,* 372, 2.
Chescd proprie significat pietatem turn in Deum, tum in homines, 371, 2.
Deber, id est pestis, per catachresin significat quidquid instar pestis exitiale est, ul fames, gladius, ete., 571,2.
Galal, cl *Galgala,* cl *GUgal,* et *Golgol* quid significent, 316, 2.
Gazam dicitur eruca, id csl tonsor, rosor, cxcisor, 478, 1.
Gor, velGorer, vel *Gara,* quid proprie sonet, 386, 2.
/sf, id est vir, derivatur ab esp, id est ignis, vel ab tr.ry, id csl cur, 320, 2.
Katob significat luem subito evellentem et exscindentem, 463, 1.
Kcdesça famosa est meretrix el publica, *zona* quaelibet, 346,1.
Ketseph est variæ significationis, 416, 1.
Ki conjunctio quam diversa in Scriptura significet, 242* 2. sæpe non causam significat, sed enclitica est, et ornatus causa additur, 408, t ; 415, 1. sæpe est assertiva

cl admirativa, 800, 2. rape ponitur pro igitur, el est initium orationis, 570, 1.
Labal quid significet, 346,1.
Lncach, idc*laccipio, amplhsimæsignificationiscsl, 28i, 2.
/x/.r quid proprie significet, 381, 1.
Marseba quam amplam significationem habeat, 330, 1.
Meic significatio amplo se extendit, 554, 2.
More quam habeat significationem, 503,2.
Nicka est mundare, cI innocentem et mundum declarare, 528, 2.
Nocham significat consolationem, commiserationem, pœnilentiam, 465, 1.
Naked est punetator ct inustor, id csl armentarius qui pecudes suas propriis notis vel punctis inurit, 532, 1, 2.
/Vora terribile csl, mirabile cl gloriosum 510, 2.
Pissat bar quid proprie significet, 472, t.
Pesism nmplæ significationis est, 603, 2.
ÜMÇ varia significat, 413. 2.
Surera signifient vaccam lascivia vel oestro agitatam, 318,1.
Scartai est nomen Dei, cumque vel misericordem, vel potentem significat, 480, 1.
Scclach diversa llebræis significat, 491, 2.
Tirghelel llebræis nutrix est, 428, 2.
Tscror ambigua csl significationis, 641,1.
Zona est proprie caupona, quæ prostituit edulia vel merces, vel operas suas, vel etiam corpus, 518, 2.
HWcvt, Græcis deducium videtur ab hcbræo *eden*, id est voluptas, 542, 1.
Heliodorus expilat templum II¡crosolymæ, occidit regem suum Seleucum Philopatorem : regnum invadere parans ab Eumene ct Attulo regibus pellitur, 153,2.
Heliogabalus imperator a matre hausit suam spurcitiam, 285, 2. quare omnes arcanorum telas Roma colligi ¡usserit, 591, 2.
Helvetiorum robur consistit in montibus, 49,2.
Henrictis Divaria dux didicit divinitus, etsi nescius, se ad imperium evehendum, 72, 2. ejus merita appensa in Statera, 73, 2. Hcnrici Vili Angeli» regis palpo quid cl responderil, petenti quantum peccatum esset matrem el filiam cognoscere, 839, 1.
Herodis Ascalonilæ crudelitas, 510, 2.
Heroibus hirco cur litarent veteres, 104, 1.
Hesperus stella culta a variis gentibus ul deus, 500, 2ct seq.
Hicrarchiæ infimæ angeli sunt Iniciares gentium cl hominum, 142, 1.
Hicroglyphicum prophetiæ, 223,1. hieroglyphica tria quibus Deum Ægyptii exprimebant, 576, 1.
Hieronymus (S.) scripsit in omnes Prophetas Minores, 222, 1. in solitudinem Bethlehem seso abdidit, ct eodem alios invitavit, 313, 2. ejus memoriæ lapsus, 42!, 2. cur novam versionem Diblioruin ex Hebreo procuderit, 428, 1. ad Christi tribunal citatus, acriter vapulavit, quod Ciceronem præ Scriptura legeret, 234, 2; 511, 2.
Hieronymus Sovanarola quæ dc Florentia et Italia praedixerit; quem exitum habuerit, 252, 1, 2.
Hilarión (S.) munerum contemptor egregius exstitit, 70, 2. quomodo fuerit Propheta, 220, 1.
Hilarius mutuatus ex Origene est versuum prope quadraginta millia, 253, I.
Hirci pili qui dicantur, 100, 2.
Hircino sanguine an comminuatur adamas, 613,2.
Hircus est Alexander el Græci ob decem analogias, 101, 1,2. hirci forma el natura describitur, *ibid,* el seq.
Historia Beli cI Danielis in lacum conjecli contigit sub Astyage rege, 188, 2. cI sub Balsasare, 100, I.
Historia Susannæ est Scripturo canonica, 179,1. csl hæc prima Danielis prophetia, *ibid.* 2. non est scripta a Daniele, sed videtur transcripta a quopiam Hebreo qui in captivitate Babylonica scripsit diaria et chronica regum Medorum, ISO, 1.
Historia Judith contigit po*t captivitatem Babylonicam, regnante Cambyse, vel Dario HytUspb, vel Xerxe ejus filio, 502, I.
1Ustoria da Osee fornici riam ducente vere contigit, 283J, 2.
Hollandi uno veroque Ecclesie capite relicto, badie ampliali sunt, cI inter se variis lit resibus digladiantur, 377, 1.
Holofernes Judæos c Babylone revenos, missos ab alio quodam Nabuchodonoaore rege Assyriornm, invasit, >id oesus est a Judith, 502, I. quando hoc contigerit* *ibid.*
Homicidas puniant principes ac judices, quam bæc vindici! pia cl salutaris sit, 529, f, 2.
Homicidium Scriptura vocat sanguinem, 335, 1.
Homo esi arbor inversa, 56, t. esi umbræ somnium, 30, 2. csl somniorum lusus, 17, 2 hominis ænignia, 90, 1. homo ct Deus diversimode sc gerunt in condonandis offensis, 434, i. homo post peccatum esi merum ludibrium tentationum et calamitatum, 394, 1, 2. vilitatem suam si inspirisi, se dejiciet, 395, 2. ejus vita qu m brevis, fragilis cl incerta, 621, 1. eorum *ecundum prudentiam poldicam viventium excitas, 233, 1. homines cur vitulis aureis immolarentur, 453. 1, 2.
Honor rebus major cx longinquo est, 231. 2.
Hora orationis tertia, sexta, nona, 80,1. quomodo hr borsa computarentur, *ibid,* 2«
Hordeum cl hordeaceus panis cibus enl servorum cl ancillarum, ct pauperum, etiam adulterarum apud Hebreos, 328, 2. id antiquissimum est m cibis, *ib d.* I.
Horologia an dicantur Therapbim, 330, 2.
Horreum Romanorum cl totius Orientis est Ægyplus, 623.1.
Hortus Dei csl anima sancta, 047, 2. quomodo is coleadas, *itid.*
Rosee ultimus hraelis rex ob Assyriis in captivitatem abductus est, 408, 2. fædus cum Assyriis iniit, deinde contra eos opem imploravit Ægypti, missis eo muneribus, 446, t.
Hostem vincendi optima ratio est, eum vincere amore el beneficiis, 430, 1. hosti fugienti aureus pons sternendus, 319, 1. hostes nullam pergnarum rationem habent, 339, 2. hostium adventum non raro prxcunl ct prænunliant locust.T, bruchi et eruca?, 483, 1.
Hugo dc S. Victore scripsit in Prophetas Minores, 222, i.
Humana omnia umbra hedera sunt, 259, 3. reguntur a vicissitudine ct mutabilitate, cl rito perlranscunt, 355, 2.
Humilis csl agnoscere m se dona Dei, qu<itenu> agnoscat se ca a Deo habere, 20, I, 2. humiles maxime hudanl Deum, 50, 1. humiliatio via est ad humilitatem, 495, 2.
Humilitas vera sila esse debcl in animo, 50, 1. humilitas Filii Dei in came, 95, 2. humilitas convolvula csl rudimentum animæ, 219, 1. vi ad revelationem Dei accipiendam animam maxime disponit, 227, 2. ejus effectué, 22S, 1. mater, conciliatrix cl conservatrix est donorum cl gratiarum coelestium, 408, 1. csl cortex et tegmen virtutum, 486, 1.
Hunni, Alani, Gothi, Wandali, el modo Turca?, quasi crura, locusta?, bruchi ct rubigo sibi ordine succedentes orbem Christianum depopulati suut,ct cliamuum depopulantur, 486.1.
Hy.rna Pacbonem castum servavit, et circumfinxit, 82, 1.
Hydrus crocodilum interficiens symbolum est resurrectionis Christi el nostra, 462, 2.
Hymnum suum tres pueri media in fornace comporne* runt, 47, 1. hymni deorum ohm canebantur in conviis, 598. I.
Hypocritæ sunt Belo Babylonio similes, 100, 2. hypocrita suut culmus germen non habens, 395, t.

i.

Ibis avi* in Ægypto solum repentur, 438, !. ejus deseri»

ptîo. íWd. triquetram fornum habet in rostro et in inccssujóùf. erat sacra Mercurio : erat coniis symbolum: cordi mire confert : duas drachmas ponderat, æque ac cor pueri recens nati, *ibid,* ipsa docuit usum clysteris, hinc sanitatis est symbolum, *ibici,* serpentoni inimica est, *ibid.*
Iconocta'mus est abominatio desolationis, 131,1.
Ictericus morbus est morbus regius, 571, 2.
Idolom positum in templo n Pilato tempore Christi nn sit abominatio desolationis, 131, 1. idolum Hebræi cur vocent abominationem, 156, 1. idolum vocatur labor et dolor, quia ejus est causa, 356, I. est numen el deus mendax, 377, 1. est idea et phantasia artificis, 455, 1. ejus vanitas clfœditas, 33!, 1, i. ca non habent esse ferum, sed fidum, 321, I. ea an coluerint Hebræi in deserto, 580, t. a Scriptura vocantur serdes el stercora, 358, 1. vocantur res van», leviculæ, ludicro, deicidi cl dii leviculi, 614, 1. cur vocentur amaritudines Dei, 453, 1. ea Judæi non coluerunt post captivitatem Babylonicam, 612,1. idola dantia oracula, habebant altum ct patulum os, 590, S.
Idololatre stupidi et trunci sunt similes suis idolis, 405, 1. in suis sacrificiis cl festis epulari ct potare, cl inter presentes vinum distribuere solebant, 3'6, 2.
Idolohlriam arguere Hebraeorum, est argumentum Minorum Prophetarum, 219, f,
Idomæa perpetuo fuit æmnli et hostis populi Dei, 527, 2; 614, 2. quomodo ab eodem attrita, 644, 2.
Idumæi et Israelita quomodo sini fratres , 544 , 1. el tamen hos exosos habuerc illi, el cur, *ibid.* Idumæi designant iracundos, 548, 1.
Ignatius Azpbedus c Societate Jesu a Calvinistis piratis cæsu<. testatus est <e cum suis pro fide Christi occumbere, 4Íl, 1. 2.
Ignatii (B.) monitum circa prudentiam in rebus agendis, 143, 2.
Ignalii (S.) Societatis Jesu fundatoris in mulierculis a turpi quæstu avocandis sedulitas et studium, et quid hanc vehit inanem carpentibus responderit, 329, I.
Ignis regibus cl castris Chaldæorum proferebatur, cumque Chaldæi ut deum colebant : eumdern a Chaldæis morem mutuati sunt reges Persarum, 493, 1, 2; 591, 2. ignis conflagrationis mundi a Christo promittetur, ut omnem mundi concupiscentiam ct peccata perdat, 466, 2. igni comparatur umor el ardori, 381, 2. ignis Scripluræ phrari capitur pro supplicio, excidio el strage, 541, 2; 544, L ignis zeli quis mjsllce sit, 260, 2.
Illusio diabolica unde dignoscatur, 227, I.
Illustrationes divinas sæpe sentiunt viri spirituales in oratione, item peccatores, quibus in peccatorum suorum agnitionem veniunt, 247, 1. sunt quædam graliæ prevenientes, *ibid,* sunt identidem a Deo petendæ, *ibid.* illustratio peccatorum in justitia promovens, el ad perfectionem deducens, ac præsertim donum perseverantia», e«t velul imber serotinus, 504, 1,2.
Imaginationes vitiati exempla, 58, 1.
Imaginem suam quomodo Deus pinxerit in menta Danichs 91, 2.
Imagines sacro Judæis velilæ non erant, seti tantum profanar et idulolatricæ, 330, i. hinc e® apud ipsos vix fiebant nisi idolis, 331, 1. eas astrologi olim loquentes conficiebant, et quomodo, 330, 2.
Imber temporaneus in Palæstina iu autumno cadit jactis in terra seminibus; serotinus in vere cadit, ut segetes incrasset : dicitur ille temporaneus, quia est sementis, hic serotinus, quia est messis, 367 , t; 504, 1,2. — *Vide* Matutinus cl Serotinus.
Immisericordia est genuina voluptatis filia, 599, 2.
Immortalitatem animæ cognovere Gentiles, 18,2.
Immundi erant Judaeis qui mortuum tangebant, aut futuri intererant, aut ex epulo funebri rv» edebant, 401,1.
Immutabilitatem Dei quomodo sancti viri imitentur, 497, 1.
Impedire pietatis opera quam sit malum, 373, 2.
Imperatores Romani quam affectarent Alexandri Magni nomen et gloriam, 148, 2. imperatores Romani prisci recens creati nova nomina capiebant, 295, 1. impii ob libidines et fastum sobole pene caruerunt, 407, 2.
Imperia omnia quam imbecilla sint, ct quam parvo tempore durarinl, 30, I. cur bestiis ansimileutur, 86, 1. cur a Deo concessa subinde dicantur, *ibid.*
Imperium Romans urbis cruce Christi firmatum, 377, 2.
Impietatis novem sunt gradus, 374, 1.
Impinguanoni animalium conducit quies et obscuritas, 597, 2.
Impii negant se n Deo videri, 181, 2.
Impius a lege punitus est lex viva, inclamans anteris ul impietatem fugiant, 397, 2. impiis Deus aliquando dat donum propheliæ, 227, 2. sunt plectendi et expellendi, 319, 1. sont plerique illiberes, 407, 2. in oneribus, quibus in vita gravantur, gustare incipiunt ¿eterni exilii instantis et carceri* infernalis supplicia et angustias, 397, 1. cosante provisionem operum Deus non reprobat/435, 1. quomodo maturi sint, ut a falce divini judicii demetantur, 521, 2. parva magnis, brevia æternis, terrena cœleslibus proferunt, 596, 1. appropinquant solio Luciferi, 597, 1. si in pios immites, n Deo acriter indie judicii punientur, 519, 1; 522, 2.
Impossibilia aliquando fieri videmus possibilia, 604, 1.
Impunitas gravis Dei punitio est, 540, 1. ipsa maxima peccandi illecebra est, 529, 2.
in Hebraeis est nola jurantis, 567, 1.
Inanima laudant Deum non ore, sed opere, 47, 2.
Incarnationis Christi tempus est magnus dies Jezrahel, 301, 1, 2.
Incendium anima quam noxium, 445, 2.
Incessus pompaticus suggillalur a Prophetis, 594, 1. incessus magna cura habenda, quia ex eo colligitur animus, *ibid.*
Incipientes in fide cl virtute, quando prophetent moraliter, 508, 1.
Indorum reguli nonnulli cur sint longaevi, 12, 2.
Indoles prolium a matre potissimum pendet, 285, 1.
Infamia ex lucro injusto contracta apud viros bonos nunquam eluitur, 449, 2.
Infantes fuere sæpe judices innocentia falso accusatorum, 185,2. infantes nutricum indolem et vilia sugunt, 285,1,2.
Infernus quomodo inter fratres dividat, 465, 1. vocatur terra silentum, 624, 1. comparatur torculari, uvis ct botris pleno, 522, 1.
Infirma mundi eligit Deus utcoufundat fortia, 27, 1,2; 616, 1; 617,1. infirmi, contra cos quibus Deus irascitur, robusti sunt, 485, 2.
Ingenia præcocin raro ad maturitatem perveniunt, 395, 1. ingenium in calore consistit, 248, 1.
Ingrati in benefactores columbis comparantur, 284. 2.
Ingratitudo quanta animæ mala aiterai, 408, 1.
Inimicos diligere csl cumulus perfectionis, 498, 1.
Injurias remittere el oblivisci divinum est, 434, 1.
Innoxios punire ob delicta parentuin potest solus Deus, 83, 1.
Intellectus non tendit extra sc, sed res intellectas per species ct cogitationem, sibi imprimit, 405, 2.
Intentio prava est vehit statera dolosa, 450, I. intentionem, quam in Deum dirigere debebant, dirigentes ad creaturas, sunt arcus dolosus, 378, 1.
Interpres Vulgata» immerito ab hæreticis ut illalinus suggillalur, 490, 1.
Invocai nomen Dei apud Hebroos significat omnem Dei cultum, publicamque fidei vero professionem in ejus Ecclesia, 512, 1. Deus semper invocandus, *ibid.* 2.
Ira quumodo hominem dementet, 484, 2. rubigini æqui-

paratur, 484, 1. quædam vclut insania est, 496, 2. ira Dei apto comparatur leænæ, 850, 2. ejus evidens signum est, cum ipse a república vel anima cujusque abit, et eam deserit, 612, 1.
Irato occidit sol mentis ct rationis, 629, 1.
Iris symbolum misericordi® est et vindici®, 57, 1. an hauriat et bibat aquas 0 mari, 583, I.
hanc cur vocetur servus Dei, 42, 2.
Isaix visio qua vidit Scrnpliinos, fuit tantam imaginaria, an in ea auditus terræ motus quem Amos Indicat, 534,1. quare nudus et discalceatus per Jerusalem incesserit, 284, L
Isniæ (B.) abbatis querimonia de hominum Geritale, 1G9, 1.
Isdcgcrdcs rex Persarum quam dire in Christianos sjcvlent, 157,2.
Isidorus (S.) Hispalensis studio et labore longo doctrinam sibi paravit, Gift, 1.
Ismaelis dubia est salus, 189, 2. quare a domo Abrahæ pulsus sit, 545,1.
tiraci vox unde deducatur, 447, 1. Israel peculiaris populus Dei erat, 557, 1 ; 427, 1. ex Ægyplo vocatus, fuit typus et figura Christi pueri inde redeuntis, 427, 1. erat typus fidelium el sanctorum, 518, 1.
Israel cur vocentur decem tribus, 220, 2. earum regnum a Deo accisum fuit, 200, 1, 2. nunquam ex Assyria redierunt, nisi perpauci mixti Judæis, 330, 1 ; 613, 2; 646, 2. quomodo comparentur malulæ, 395, 1, 2. et onagro solitario, 396, 1. quomodo Tyro urbi, 406, L el vecordi columbae, 385, i. a Roboatn desciscendo et Jeroboam creando peccarunt contra jus divinum, 391, 2. cur a Prophetis Cbanaan vocentur, 449, i. cur vocentur non populus Dei, 29Zj, 2. eorum quæ sit nuditas, 30G, 1. arbori prius frondose, at postea exarescenti comparantur, 410, 1. item vili nullas proferenti uvas, 410, 2; 411, 1. carum excidium denotatur per adulteram quam Osce jubetur diligere, 325, 1,2. eas cur Deus minetur cædcndas in valle Jezrahel, 2S8,1, 2. a primo rege Jeroboam ad usque ultimum Iloscc continue coluere idola, 292, 2. non tantum per vitulos Bersabee jurabant, sed cl per viam qua ad eos ibatur, 630, 2. erexerant templum simile Hierosolymitano,632, Usracl Interdum capitur pro omnibus Judæis c captivitate Babylonica reversis, 243, I. Israel ct Juda distinguuntur post schisma Jeroboam, usque ad captivitatem Babylonicam, post cam pro eodem sumuntur, *ibid.*
Israelitas petentes a Samuele regem, simul abeo petierunt Judices, quasi regis consiliarios, 459, 1, 2. Israelitas quando salvati, et qui, ut propheta Osee promittit, 295, 1. factum id sub Christo, cl nb Apostolis, cl in fine mundi fiet, *ibid.* Israelitas pii nun pauci, Jeroboam i idololatriam fugientes, el cladem Israeli instantem, ex Samirin fugientes in Judæam, ibi sedem fixerunt, 294, 1. mulli quoque Deo vero Israel sacrificabant, sed imperfecte, 401, t. eorum mulli quando ad Deum redierint, relicta idololatria, 437, 2. nullum justum el pauperem vendidisse leguntur, nisi tempore Christi, 550, 1, 2. veri Israelitas qui sint, 517, 2.

J.

Jacob cur vocetur sanctus, 42, 2. nascens Esau plantas tenens quid denotaret, undo vocatus supplantator, 416, 2. moriens quædam prædicit quæ paulo post, quædam quæ post longum tempus evenerunt, quædam in fine mundi eventura, 509, 2,
Jacobus (9.) frater Domini vinum non bibit, nec carnes comedit, 229, 2«
Jacoponu* (B.) quomodo tenlalioncm gulæ supererit, 395, 2.
Japones deos in adversis etiam flagellant, 602, 2.
Jecur sedes amoris csl el concupiscenti® 456, 2.
Jehu non coegit populnm ad colendos vitulo*, srd permisit idololatres sensim virus Idololatriæ hit. spargere, 371, 2. eum Deus Jussit exstirpare idololatriam : qui de causa id ipse non fecerit, 276, 1, 2. ejus dissimulatio, 378,1. invasit regnum Acbab, 288, 1.
Jejunium gratiam promeretur orandi, 137, i. Jejunium duplici modo sanctificatur, 487, 2.
Jericho est Ilicrosolymæ ad Orientem, 373,1, 2.
Jeroboam an speculatores constituerit in Galaad, qui populum averterent a templo, cl cogerent adorare vitulos, 351, 2. qua via primum idola ct vitulos induxerit, 378, 1. fuit auctor sctumatis a Roboaro ct stirpe David cl Deo, 219, 1; 892, L an fuerit rex, au tyrannus, an n Deo creatua et populo, an vero n solo populo, *ibid.* ostenditur a solo populo creatum fulssse, *ibid.* 2. populus cum creans peccavit, *ibid,* ut cl ipse regnum invadens, 392, I. vocatur aliquando Ephraim, quii ortus fuit cx tribu Ephrenn, 454, 1. eum dedit Deus in ira, quomodo, 459, 1.
Jeroboam II rex fuit dc stirpe Jehu, 188, 1. quando regnare tæpcrit, ejus anni adaptantur annis Os»æ regis Juda, 534, 1. sub co prophetavit Osee, 279, 2.
Jerusalem cœlcslis elogii varia : ejus elves sentient et gustabunt, quod in ea et m ipsis habitet Deus per gratiam ct gloriam, ilhsque ibidem suas opes et magnificenti®» communicet, 525, I, 2. ipsa est mons «anctus, *ibid* cur dicatur sancla, *ibid,* ejus delia® ct omnium bonorum ubertas, *ibid,* ejus habitatio futura perpetua, *ibid.* 2. cur vocetur cœluin Jerusalem, 528, 1.
Jerusalem excidium contigit post Lix hebdomades Danieli?, 128, 2 an id sil abominatio desolationis, 191,2. Jerusalem non amplius regia Davidisct posteror umac Judaeorum dicitur futura, 134, 2 sila erat loco alto cl montoso, 521, 2. in 1res vicos seu regiones divisa erat: in secunda regione habitarunt viri litterali el studio^, 231, 2. censetur esse medium terræ, 515, 2.
Jesrahel vox quadruplex habet etymon, 287, 2. hoc nomine cur dicantur derein Iribus, 220, 2. Jezrahel urbs cret regalis, cl metropolis decem tribuum, ejus ritus agri ejus fertilitas, 287, 2. Jcmhel fuit primus Osce filius, 288, t. cur ita vocari puer bic jubeatur, *ibid.* Jezrahel nllegoncc est populus Dei, sive Ecclesia Christi, 301, t» dies Jezrahel quis dicatuf, *ibid,* et 2.
Joachimi abbatis Floriacensis quales riUl propbeliæ, 252, 1.
Joachin pro patre suo Joakim constitutus Col rex Judææ a Nabuchodonosorc, 8, 1, 2.
Joakim regis nex el sepultura asiui, 9, L
Joannes (S.) apostolus cur vocclur martyr, 3, 2, celebravit in Asia Michaelem Archangelum, 170, 2.
Joannes (S.) Baptista puer secessit m desertum, 313, 2. velut lucifer et aurora præivil Christum solem justitiæ, 361, 2. se humilians, a Christo exaltatos èst, 616, 1.
Joanne (S.)Clirjestonio in exsilium actu Constantniopolis terræ motu contremuit, 535, 2.
Joannes (S.) Elcemosynariui quo viso ad misericordiam animatus sit, 370, 1, 2. ejus dc misericordia axiomata, *ibid.* 8. quam ci misericordia ejus compensala sil, *tífid.*
Joannes Hyrcanus non est dux, quem promittit Daniel venturum, 126, 2.
Joannes Mariana in Prophelas Minore* scripsit, 222, 1.
Joannes præfectus pretorio Belisarii panem nauticum, militum depravans, quam acriter ponitus sil, 625, 2.
Joas ustu est apologo contra Sichimitas, 343, 2.
Job quia arabice scripsit ct in Arabia vixit, mullas voces ct consuetudines Arabicas usurpat, 248, 2.
Joel quando et quibus propbetarit, 255, 2. ejus hieroglyphica, 258,1, 2. ænigmala ejus, 266, 2. adagia ejusdem, 270, 1, 2. ubi sit natus, de qua tribu, cujus filius, quo tempore prophelarit,475, 1. prophetat soli Judæ et Benjamin, *ibid,* eo pene tempore prophetavit quo Osee, sub

Ozia, Joathan, Achas et Ezechia regibus, *ibid.* 2. an prnphetarit sub Minasse ct post excidium Samariae, *ibid.* cnmininatur captivitatem Babylonicam, 476, 1. cju\ argumentum, *ibid,* ejus et piris ejus etymon quid significet, *ibid.* 2. est relatus inter Sancto*, *ibid.* nn sil ad litteram unus dc tribus illis angelis, quos S. Joannes in Apocalypsi vidit falcibus demetentes messem, 522, t.
Jonas quando prophetant, cl sub quo rege, 255, L putris annis processit Arnos, *ibid,* tjus hierogliphica, 259, 2 eju* a-liJ.i, 271. 1
Josapbat rex an sepultos in Sion, an in valle Josaphal, 515,2.
Josaphat rex Indie quod Barachiæ sibi uj regno succedenti proreptum dederit, 370, 1.
Joseph cur vocentur decem tribus, 220, 2.
Josephus mulla finxit vcrosimilia in laudem suæ geniis, 83, 1.
Jo*ueidem est quod O«ee, ct Christum suo ducatu repraesentat,276,1. csl prodromus fidelium testium De»,441,1.
Jubil rum primum Christus resurgens animabas in Purgatorio dedit, 464, 2«
Judaici belli initia, 133, 1,2.
Judæa cur dicatur terra gloriosa, 161, 1. inter Syriam et Ægyplum intermedia jacet, el idcirco bellorum inter utrimque *reges* gestorum fuit particeps, 149, 1.
Judææ flues, 502,1 ; 603, 2 ; 606. 2. ejus longitudo, 595, 2. ohm fertilissima, hodie lapidosa et sterilis est, 452, 1 ; 617,1.
Judæi in captivitate legerunt studioso Jeremía prophetiam, 112, 1. usi sunt annis lunaribus, 124, I, 2. Judæi mulli proditores Antiochum contra patriam, cives ac legem acceni veruni suam, sed hos ipse,vel in exsilium egit, vel de medio Misliilil, 155, 2. at Judæi saurii et zelosi ei restiterunt. *ibid,* ct 156, 1. Judæi soli a Messia non sunt refus. itandi, 167, 2. eorum desolatio futura perennis, 134, 2. judicia Dei dispiria, 65, 1. ea sunt vera tripliciter, 41,2.
Judæi frumentum trituratum cribrabant, non vannabant, 641, 1. in festis convivia albati celebrabant, 598, 2. erani in imaginum adorationem propensissimi, 330, 2, tubis populum convocabant, 498, 2. cur non vescerentur sanguine, 835, 2. solebant in blasphcmia, et atroci scelere, et luctu vestimenta scindere n capite usque ad pectus, 496, 1. erant immisericordes in proximos, at misericordes el propensi nd sacrificia et oblationes externas, 368, 2. posi dedicationem tabernaculi et consecrationem Anronis el filiorum ejus in sacerdotes, nunquam vel raro Deo obtulerunt sacrificium solemne m deserto, 588, 1. sed ibi proniores fuere in murmura, el ad idola quæ in Ægypto coluerant, rediere, *ibid,* in lectuli!» convivaturi jacebant, 252, I. quomodo sanguinem sanguini miscuerint, 335, 1, 2. Christo quasi victori et regi, in die palmarum, ramos olivo protenderunt, 471, Lin Babylone habuere pontificem, legem, judices, rcg< m, principes, ollare, sacerdotes, Propheta*, 329, 1. Christo docenti pauci credidere, 295, 2; 473, 2. posi captivitatem Babylonicam ad idola non sunt relapsi, 282. 2; 550, I. eorum in excidio Jerusalem per Titum pavor el eahimtas, 416,2. eorum pervicacium proprietates adiptantur urbibus Pbihstiim. 543, I. Idumaeis assimilantur, 544,2. Judæi et Israelita post captivitatem in unam gentem coaluere, quia fratres erani, 550. 2. — Vic/e Hebraei el Israel, eorum ruina el excidium per Titum, ob repudiatum, imo occisum ab cis Christum, 291, I ; 488, 2. eorum mullía Christo in Ecclesiam collecti sutil. eliamnum mulli colliguntur, in line mundi verp|hHtcæsum Anlichristutn omnes salvi fient, 332,2; 573, 2 ob aevum Christum, a Romanis ad stercora exportanda damnati, rualuUrii el stabularii facti sunt : eorum faetor, 893, 2.
Judæi moderni refelluntur, negantes Christum Messiam venisse, 31 , 1. eorum multi Homo a tribus pueris genus sc ducere jactitant, el cognomen nb eorum furno cl fornace *sforno* assumunt, 52, 2. viso in fine mundi. Antichrist uni a Christo profligari, ad Christum convertentur, 107, 1. non tamen omnes, 167, 1.
Judæorum hodiernorum servitus et miseria, 634. 1. loti lucris ct usuris inhiant, 329, 2. quod careant jam rege, sacerdotio ct altari, id patiuntur ob occisum Christum, cl non ob idololatriam, 329, 2. Messiam exspectant qui Christianos evertat, ipsos vero opibus augeat, 520,1; 524, 1. eliamnum existimant Deum tantum apud se habitare, 434, 2. sunt dolosi in stateris et mensuris, 449, 2. eorum in Christum cl Christianos odium, 544, 2. eorum permulti in Ægyplum fugerunt, 398, 1.
Juda Iribus in Dei cultum permansit, apostatante Israele, 440, 1. cur acrius castigari meruerit, quam Israel, 290, I. ejus cur Deus sit misertus, 292, 2. Israele in captivitatem abducto, ut proximus hærcs, ejus terram occupare poterat, 356,2.
Judas patriarcha primus post Moscn mare Rubrum ingressus dicitur, 440,2.
Judicaro, interdum idem est quod accusare, 305, 1.
Judices pauperes opprimentes suggillaniur, 552, 1. judices homicidas puniendo quantum boni prostent, 529,1, 2. judicis du® sunt partes, justos defendere, el iniquos condemnare, 322, 1. judici tria necessaria, 186, 1. judicum est sedere, 91, 1. suos judices habebant Judæi in R» bylone, 180, 1.
Judicium vocare ad ignem quid sil. 611, 2. capitur aliquando pro justitia, sanctitate , debito el officio virtutis, 580, 1 ; 605, 1. judicium senum est et in frigore, 248,1.
Judicii dies incerta csl, 176, 2. id quam horrendum cl timendum sil, 94,2. judicii diem quæ signa processura sint, 509, L cur sil dies magnus, 501, 1. ejus descriptio el horror, *ibid,* ct seq. dici potest magnus dies Jezrahcl, SOl, 1.
Jugum quomodo super maxillas exaltetur, 430, 2.
Jugurtha fratres suos regno exclusit, et ideo a Romanis bello impetitus el vicius fuit, 5i5, 1.
Julia Augusti filia libidinum paternarum fuit æmula, 285, 2.
Julianus Apostata credi voluit Alexandrum in se transiisse, 148, 2. reparare voluit templum Shlotnoniciim, sed frustra, 131, 2. illius interitus cœlitus praesignatus, 72,1. chrislianis infensissimus, Judæorum vindicem agere voluit, 359, 2.
Julius Cosar a Virgilio vocatur Daphnis, 294,2. ejus statua cur stellam in vertice appingerent Romani, 591, L
Juniperus egregiam præstat umbram. 473. 1, 2. ejus umbra suavis vigilanti, sed gravis dormienti, *ibid.*
Jupiler Amnion cur cum ccrnibus arietinis, vel hircinis pingeretur, 101, 2.
Juramentum csl actus latria, 347, 2. juramentum exsecralorium quomodo llebræi proferant, 253, 1, 2.
Juris natura est ul quisque Deum invocare possit, 79, 2.
Justi soli non remrgent, 169. 1, 2. justorum diversi sunt gradus quoad gloriam, 160, 1, 2. justus tribulatione agitatur, coquitur, probatur, purgatur, seligitur, albescit et splendescit, 156, 2. justi soli ambulant in viis Domini rectis, 473, 2. ipsis datur Spiritus Sanctus in propria persona, 297, I, 2. contrarium dicere, error est, 298, 1. quo rei hujus moralis sil ratio, *ibid.*
Justificatione (iu)SS. Trinitatem penonalilerac substantialiter recipimus, 297, 2. quid inde boni consequamur, *ibid.*
JuUitia Inhorens, per quam justificamur, mulla complectitur, 297, 2. justitia aliquando capitur pro misericordi i, 420, 2. capitur interdum pro justificatione, 321, 2. justitia et judicium cum junguntur iu Scriptura, significant duo officia justi judicis, 322, 1.

Jusiitiæ imago qnæ rit, 73, 1. Juslitinm særulorum tripliciter adduxit Christus, 117, 2. Justitia pro misericordia capitur interdum, item pro fidelitate* 113,2.
Juvenibus cur visiones daudæ dicantur, non senibus, 508, 1.
Juvenlitts ct Maximianus martyres Julianum Apostatam regem iniquum appellarunt, 42, 1.

Kclub quale instrumentum sit, 620, 1.
Killirn Cyprum ct quasvis insulas significat, 155, 1,2.
AVtmet *kevan* quale sit idolum, 589, 2; 500, 1. idem est quod *Rcphan,* eo quod idolum hoc primitus cultum ob hinaelitis et Persis, eorum lingua dictum sil *Kivan* vel Kevan, quam deinde vocem llebræi dixerunt *Rcphan,* 590, 1. sed doctiores retinuere Aeran, vel mutarunt in AVun, *ibid.* el 2.
KXxuara vilium sunt pampini cl palmites, vel fasciculus sarmentorum vitis, 410, 2.

L.

L cl N littera facile inter se commutantur, 68,1.
Labor labores perit, 421, 2. cl bi sunl labores calenati, 482, 2.
Laborandum bic, ut postea accipiamus præmium, 422, 2.
Lacedæinonii cur essent fortes in bellis, 285, 1.
Laconis cujusdam adolescentis generositas, 395, 2.
Lactare quid proprie sil, cl unde derivetur, 311, 2.
Lacus in quem Daniel a Dario Medo esi conjectus, obsignatus fuit sigillo ct regis cl optimatum, cur, 81,2.
Ladæ cursoris velocitas, 102, 2.
Lælilia sanctorum in Domino, 47, 2.
Laici conjugati cur præ monachis lectioni S. Scripturæ varo debeant, 234, 1.
Laicorum proprie csl opes coacervare pro familiae suUcntalione cl liberis, non clericorum, 631, 1,2.
Lana denotantur opes : cl opes veterum erant in ovibus, cnrumquc lana, 100, 2.
Laodice Antiochi Thei uxor prior, secundam Bcrenicem una cum filio, marito el fautoribus veneno interficit, ct pro co filium suum cx Antiocho Seleucum Callinicum regem creat, 150, 1. ca postea a Ptolemæo Evergete interficitur,
Lapides 12 a Josué in Galgalis repositi, denotant Iribus et Patriarchi, ac Apostolos, 346, 2.
Lapis esi Christus abscissus de monte, id est B. Virgine, 32.2.
Lapilli cur addantur in cribro, dum frumentum cribratur» 641.2. lapilli an bene significent plcbeios, oi2, 1.
Lappa est spinosa, flosculum Italiens aculeis plenum; csl triplex : canaria, humana cl personata : velut intra so germmat, 402, 2.
Lapsus semper ad majorem gratiam resurgit, 505, 1.
Lares domestici erant therapbim, 331, 1, 2.
Lararium locus crai in quo lares el deos domesticos colebant ct servabant, *ibid.* 2.
Lateranensis basilica constructa « Constantino Magno cx palatio Laterano, 615,1.
Latere (cx) regis esso quid fit, 78,1.
Latronum nomino ollm socabantur milites, et quid latro significet, 378, 1, 2. latrones Syri quales fuerint, a quibus exagitati Israelita*, *ibid.*
Laurentii (S.) in igno ferendo constantia, 43, 2.
Leæiun cur comparetur regnum Chaldæorum, 86, 2. ejus natura describitur, *ibid,* el seq. leæim leone ferocior est, maxime cum peperii nlitquc catulos, 360, 2; 456, I.
Lectisternia Gentilium quænnm essent, 552, 2.
Lectus avaries! mammona, superbi honor, gulosi mensa, luxuriosi cubile, accdi torporet somnus,565, 1. in ledis cœnabant llebræi, 552,1. lecti dicti snnt a legendis herbis ct stramentis, c quibus flebant, 597,2. lecti plaga quæ dicatur, 563, 2; 564,1.
Legumina cur petant sibi dari 1res pueri, n, 1.
Lenones cl Icones superarunt virgines Christiane ohm, 82,1,2. lenonei omnemanimæ ornatum dissipant, 466,1.
Lentiscus quæ sil arbor, 186, 2.
Leo naturaliter non nocet homini in sex casibus, el <|us rei hujus sit ratio, 81, 2. quibus rebus terreatur, *ibid.* ambit prædam vivam, *ibid,* leo rugii bis, semel cum fame! cl prædam videi, dein cum cam capii, 559, 1- est gulosus, Ita se infarcii, ni ad triduum non duruit, ejus halitus cx ingluvie gravis est, *ibid,* ct 2. quartana jugiter laborat, el hanc abstinentia superat, 359,2. Iconi comparatur Christus es angelizaos per se, el per Apo»lolos, <37,2.
Leopardi unde nascantur, 86. 2.
Leunculorum dentei acuii cl firmi sunl, 485, 2.
Levita* In tabernaculo excubaban!, 341, 1.
talionis justilte naturali consentanea est, 83,1 ; 194,2.
Lege (in) natura» Deus cur nequeat dispcnsire, 281. 1, 2. lex scripta est commentarius vite sanctorum, 397, 2. lex Mosis csl vclnt pluvii matutina, 609, i. lex Dei significatur sæpc per *judicium,* 580 , 2. lex gratte est ceu imber serotinus, 609 , L leges debent es«e vincula charitalis, 430, 1. leges cur tabulis lapideis inscripto a Mose, 397, I. leges tum veteres, tum Christianorum , sunt volui funiculi Adam, 430, 1.
Libanus vinum fert præstanlissimum, odoratum, el vim su un diu retinens : botri c quibus id exprimitur, ingentes sunt, 472, 1, 2. ipse mons silus in regione calida, frugifera cl montosa, iôid. olim cedris abundabat, jam pene iis caret, 617, 1. capitur interdum pro thure, 471, 1.
Libatio eral oblatio libaminis, puta vini ct olei, quo sacrificia tum farrea, lum carnea condiebantur, 400, 2; 4S7, 2.
Liber Danieli! cujus sit auctoritatis, 3, 1. semper habitus fuit canonicus, *ibid,* ejus obscuritas, 4, 2; 5, 1. films prestanti*, 5, 2. quid contineat, *ibid,* esi historiáis, propheticus, dogmaticus, *ibid,* parlim chaldaice, parlim hebraico est scriptus, cl ubi utrumque, *ibid,* ipscmel Daniel ejusdem csl auctor, *ibid,* quis illius scopus el divisio, *ibid.* 1res ejus sunl partes» *ibid,* an Daniel alia scripserit, 6, L
Liber vitæ est ipso Christus, ejusque vita, 95, 1. liber obsignitus erat symbolum antiquitatis, 173, 2.
Libri aperti in judicio Dei quid significent, 94,2. liber triplex est in judicio Dei, *ibid.*
Libri inulti sacri el profani periere, 641, 1. libros veteres æstimabaut numero versuum, non capitum, versus conslubat sex dictionibus, 253, 1.
Liberius Pontifex aurum a ùssaro oblatum repudiavit, 71, I. ejus responsum liberum in repudiando ariaoismo, 40, 2.
Libertas csl vita moralis el civilis, 363, 1.
Libertinus quidam quo argumento convictus sibi persuaserit Deum esse vindicem malorum, praemiatorem bonorum, 586, 2.
Libidinosis quomodo peccandi viam Deus obstruat, 308,1. eorum typus sunt Ammonito?, 548,1.
Libido hircorum, 101, 1. libido cl libidinosi urso compalantur, 88, 1. libidinum incentiva sunt fornax accensa, 46, 2. libido non exstinguitur ipso actu venereo, 379, t. est poma superbiæ, 354, 1. mater csl idololatriæ æque ac hærcsis, 417, 2. erucæ assiiniUlur, 484, 1. homini etiam sapienti mentem eripit, 341,
Licentiosa vita monasteriorum quomodo a Deo puniatur. 624, 2.
Ligna settim erani imputribilia, undo sic dicta, 526, 1.
Lilia an futura aureola viigiuuin, 171,

Lilio assimllatur Odells ob septem analogias, 469, 2. illius proprietates describuntur, *ibid.*
Limen domus Romæ non tangebant nubentes, 500, 1.
Linea vestis angeli apparentis Danieli significat ejus puritatem et innocentiam, item Machabæorum sacerdotium ct labores, 137, 2.
Lingua Dei ad animam describitur, 216, 1. lingua Assyria et Chaldaica vicinæ sunt, 542, 1.
Litanias septemplices Itomi? in inguinaria luo indixit S. Gregorius Papa, 499, 1. carom usus priscus astruitur, *(bid.* litanias majores sanxit Carolus Magnus celebrando, item Concilium Mogunlinum, *ibid.*
Litteras liquidas sæpe inter se commutant Chaldæi, 17, 2.
Lncuplex vox unde derivetur, 633, 2.
Locustarum exercitus Ægyptils erant hieroglyphicmn, famis, 408, 2. eas multi sancti precibus suis abegerunt, *(bld.* sæpe prænuntianl hostium adventum cl bellorum stragem; hinc vocantur vales vel divinatrix, 482,2. id variis exemplis probatur, 183,1. an nascantur ex eruca, 484, 2. comparantur equis et equilibus, 485, 1$ 493, 2. nihil eis invium, 494, 1. arrodunt plerumque cortices arborum, 486, 1. carum acies, 494, 1
Locutio Dei ad animam quomodo fiat, 250, 1
Longmvi cur essent homines ante diluvium, 13, 1
Longævitatis mater est sobrietas, *¿bíd.*
Loqui ad cor quid sit Scripluræ phrasi, 816. 2.
Lora est lota acina, 820, 2.
Lucifer invenit superbiam, 484, 1.
Luciferum vel stellam Veneris Hebræi vocarunt Rephan, Rcmpham, Kevan, Kiun : eam ul reginam cœli coluere varia* gentes, 590, 2. cur dicatur Arabibus *Bacham,* Hebræis *Kiun,*59!, 1. eam cur coluerint Hebræi in deserto, *ibid,* quomodo hmc effonnariut, *ibid,* lucifer est symbolum vari® fortuna? et sortis, *ibid.* 2. Lucifer oriens est doctrina Christi, ct fulgor Evangeli!, 233, 2
Lucretia? castilas inferior est quam Susanna?, 183, 1.
Ludibria aulæ varia recensentur, 80, 0
Lugere quando metaphorice dicantur agri, 530, 1.
Lumen propheticum quid proprie sit, 246, 2. est necessarium, non liberum menti, ita/,
Luna symbolice quomodo in sanguinem convertatur, 589, 1. quomodo tropologice, 510, 1.
Lulheranorum dogmata, mene insanite sunt, 562, 2.
Lutberus quo anno hærcsin publice professus est, eo B. P. Ignatius ei futurus antagonista vulneratus mundo nuntium remisit, 76, 2. ejus inscitia probantis imagines esse vetitas, 330, 1.
Lux symbolum prosperitatis, felicitatis et gaudii, 586, 2; 629, 1. luce coelesti est opus ad Prophetas iotelligendos, 23J, 2.
Luxum provinciarum dcprædationc et desolatione punit Deus, 624, 2.
Luxuria homini ad senium usque adhaerescit, 180, 2. luxuria cl avaritia sunt duae fili® diaboli semper insatiabiles, 870, 1. luxuria est pœna arroganti®, 354, 1. — *Pide* Libido.
Luxuriosi in stercore et fœtoribus libidinis suæ computrescunt, 489, 1, 2. ipsi ct gulosi in die judicii maxime a Deo judice exagitabuntur, 519, 2.
Lycantropi describuntur, 58, 1.
Lyra in conviviis convivis tradebatur olim, quam juxta propinationes resignabant, 598, 2.
Lysippus quomodo ex ære Alexandri statuam finxerit, 24, 2.

M.

Mftctdonhni negabant Spiritus Sancti divinitatem, 574,1.
Macedoni! hærcMarcbæ immanitas in Christianos, 158, 1.
MachikTomm sacerdotium , labores, charilas, bella, regnum, glorio, tnumphus, xelus, prudentia, vigilantia, ſorl'tudo, 137, 2, usque ad 140,1. exercitus ab Angelo apparento Danieli repræsentatur, 137, 2. el seq. eorum regnum an dicatur regnum Sanctorum, 98, !. illorum symbolum quod esset, 69, 2.sub iis maxime floruit religio et fortitudo Judæorum, et erant legitimi principes, 329, 2.
Madinnitarum, insequenle Gedeone el sociis, quantus fuit pavor et consternatio, 423, 2.
Magas frater Ptolemæi Philadelphi incitat socerum suum Antiochum Theon contra Ptolemæum Philadelphum, 150, 1.
Magi proprio quid sint, 18,1. magorum Persarum abstinentia, 14,1,
Magnanimitas mundana in offensis non condonaudis, sed in memoria retinendis, diabolica est, 434, 1.
Magnates quomodo corripiendi, 253,2.
Magni plerumque timidi et pavidi sunt, 218, 1, 2. magni esse qui volunt, sese humilient, *ibid. Magnus dies Jezrahel quis* sil Osee, 300, 2; 304, 1. magnos dies quos vocarínt Romani, et quis mathematicis magnus annus, *ibid ;* 510, 1.
M ila omnia tum publica, tum privata a Deo infliguntur, 560, 2. nihil proprie malum est nisi peccatum, *ibid.* mala pœnæ bona sunt, non mala, 561,1. mala tria quorumlibet peccatorum, ignorantia, concupiscentia ct miseria, 488, 2. malum an, Deo dispensante, sit non malum, 281, 1, 2.
Malachia* quando prophetant, quid vaticinetur, 256, 2. ejus bierolgypbica, 264, 2. ejus œnigmata, 268, 2. ejus adogia, 275, 1, 2.
Malacbias (S.) Hibernia? pisces restituii, 336, 2.
Malcho (S.) pepercit leæna, 82, 1.
M ilt'hus philosophus cur deinde dictus Porphyrins, 295, 1.
Malchus (S.) monachus herum fugiens intra sepulcrum sc abdidit, 416, 2.
Maledictionem Hebræi contrario nomine vocant benedictionem, 253, 1,2; 573,1.
Malefici ex extis futura divinant, 18, 1.
Malitia dici potest statera dolosa, 450, 2.
Malleoli proprie quid sint, 43,1.
Malogranatum csl symbolum unionis et concordi®, 29, 2. ' cur id gestaret pontifex Judaicus in ima veste, *ibid,* ipsum Junoni dicabant veteres, *ibid.*
Alane, Thekel, Phares, pluribus exponitur el varie legitur, 74,1,2.
Maniaci quomodo divinent, 248,1.
Manichæi cur damnent Osce facium ct connubium, 281, 1, 2. matrimonium omne damnabant, 286,!.
Manipuli sacerdotalis usus cl origo, 500, 2. idem is est cum sudario, *ibid,* hic moneat sacerdotem devotionis priscorum sacerdotum, *ibid.*
Manna (cum) an depluerit ros qui manna tegeret, 469, 2. ei conferuntur cœlestia eloquio, 223, 1.
Manus vere scripsit contra parietem in convivio regis Balsasaris, 69, 1. cur apparuerit manus, el non scribens, *ibid,* manus capiuntur interdum pro opere nuptiali, 32, 2. manus integra scripsit sententiam regis B.ilsasaris, 71, 1. manus symbolum est justitiæ el vindici® Dei, *ibid.* 2. manus organum est organorum, 451, 2. manum osculari solebant idololatræ, si non passent idolhim, 455, 2.
Marcion censuil Christum suo ad inferos descensu omnes animas damnatas liberasse, 464, 2.
Marcus (S.) fuit velut parens Religiosorum, 23!, 2.
Mare Orientale Judæis osi mare Mortuum, id est limes Judææ ab Oriente, 502 , 2. *mare* in Scriptura significat Occidentem, 437, 2.
Jfaostm quid Hebræis significet, 106, 1.
Maria (S.) mater Dei fons est, ex quo manavit fluvius, id est Christus, irrigans torrentem peccatorum nostrorum 526, 2. passa est martyrium cordis, 443, 1.

Maria (S.) /Egyplia toi annis passa est tentaliones libidinis, quoi in ea vixerat, 811,1.
Maria imperatrix, Ottoni* IH uior, ob adulterium publico igne crematur. 185, 1.
Maria (B.) virgo csl coronata stellis duodecim, 183, 1.
María Magdalena (S.) confertur cum uxore Osce, 287, 1. post peccatorum remissionem , lotam vitam in eremo, in lacrymis, gratiarum actione el contemplatione transegit, 313, 1.
Marino (S.) monadi® castitas, patientia, innocentia, 187, 9.
Mariti, ob uxoris pollutionem , dolor cl ignominia grandis csl, 618, 2. jus in eam habet succeditene in locum patris, 321, 2. maritos suos Hebrææ vocabant *Baali,* id csl Domine mi, 820, 1, 2.
Mars an sil deus Maozim, 458, 2. ei cur sit aries sa. ccr, 101.1.
Martinianus (S.) eremita quomodo Ignem concupiscenti® exstinxerit, 312, 1.
Martinas (S.) munerum contemptor egregius, 71,1.
Martyres in tormentis Deum invocantes ab co coniorlati sunt, 40, 2; 41, 1. martyrum aureola qu® el qualis sil, 171, 2. in tormentis semper ct assidue Deum rogabant, 43, 1, 2. Dens illos consolatur, *ibid.* publicas elides, quin et martyria sua suis suorumque ascribunt peccatis, 42, 1. eorum constantia cl gloria, 40, 2. martyres quin* que zEgyplii Prophetarum nomine assumpto, quam generose pro Christo mortem oppetierint, 11,2. martyres olim ex unco suspendebantur, 620, 2. uncis quoque lacerabantur, í6íd. tormentis cl morti per Christi gratiam insultarunt, 464, 1, 2. sunt lestes Dei fideles, 441 , 1. quomodo n Christo olim lactarentur, 212, I. eorum dignitas, gloria, bonus odor, 441 , 2. illis accensenlur, qui ex charitale morbidis ministrantes emoriuntur, 442, 2.
Martyris Nagranensi, viso duas filias suas necari, generositas, 43,1.
Martyrium Christi in cruce fuit sacrificium proprie dictum, non tamen martyrium martyrum, 42, 2.
Martyrium est fructus vine® Ecclesi®, 41!, 2. ejus varia elogia e sanctis Patribus, 441, 2; 442, i, 2. exhortatio ad ipsum, 443, 2.
Maspha urbs Juda sita full in monte, cl satis celebris; qu® in ca gesta, 35!, 1. an duplex fuerit urbs, una in Juda, altera in Israel sita, puta in monte Galaad, *ibid.* 2.
Massa picea objecta n Daniele diruptus est draco Babylonius, unde, 192,2.
Mathathiei an per MicbaclcmapparentemDanieli intolligalur, 165, 1.
Milhcmatici quem annumvocentmagnum, 800, 2. mathematici planetarii vera si dicant, casu lil, non arte, 247, 2.
Matres regum cur tam studiose Scriptura in libris Regum nominet, 285, 1. matres cur magis proles ament, quam paires, *ibid,* iis proles corpore ct moribus sunt similiores, quam patribus, • *ibid,* cl 2.
Matrimonii vinculo (in) quomodo Deus dispensare possit, 282, 1. matrimonium Osco cum meretrice honestavit Dei jussio, 284, 1.
Mainili vocatur homo vilissimus, 293, 2. matul® do?monum sunt scoria, *ibid,* malui® obsequium quam vile, *ibid.*
Matutinus imber in Judæa quis sil, ol quando veniat, 367, 1 ; 503, 2; 570, Í.
Mauritius imperator maluit in hac vita a Deo puniri, quam infutura, 511,1.
Maurilio imperatori revelatum est cum occidendum cl privandum imperio ab eo cujus nomen a PII inciperet, 69, 2.
Maxelcndis virgo ob votum virginitatis interficitur, 183, 2.
Maxillas (toper) boum quomodo jugum exaltetur, 430, 2 el seq.
Maximianus Herculeus imperator quam atrociter in Christi fideles «vierit, 15S,1.
Meditatio est clavis veritatis, 60, 2. meditatio est clavis 8. Scripturarum, 234,1.
Mietuto* proprie appellatur subrisio, 581,1.
Melamelo* aquila invidi® expers non clangit, nec murmurat, 390, 1.
Melancholia quomodo imaginationem vitiet, 58, 1.
Melania Romana in totum orbem benefica fuit, 371, 1.
Melchom erat idolum Ammonitarum, quid significet vox hæc, 547, 2.
Memoriam æternam ambiunt omnes, 239, 2.
Memphim captam a suis Sciimus Turearum rex non est ausus ingredi, 75, 2. Memphis urbs Ægypti fuit ob alia parte Nili Cairo opposita, 402, 1, 2.
Mendacium triplex est, mentis, oris ¿l operis, 377, 1. mendacii frudum comedit omnis peccator, 423, 1.
Mens ordinarie in cognitione utitur plnnlasuntibus, 215,2. mentis solitudo cum corporis solitudine semper conjungenda, 314, 2. ejus veritas el mendacium qu® sil, 377,1.
Mensis apud Hebraeos tripliciter accipitur. 625, 1.
Mentiri nunquam fas est, 281, 2. mentiri quando dicantur fruges ct fructus, 423, 1.
Mercatorum fraudes in vendendo cl emendo, 626. 2; 627, 1. vocari possunt Cbananæi. 449, 2. an Dr<> piacere possint, *ibid* lucri studium temperent, 450, 1. quantopere lucro inhient, 625, I.
Meretricem ducere hoc fine, ut turpi vil® finem imponat, sanctum el honestum esi, 284, I. meretrices indolem suam proli communicant, 285, 1. sunt cl vocantur situi® lascivientes, 419, 2. earum in turpitudine sua perseverantia, *ibid,* auferunt homini cor, 841, 2. etiam viri dici possunt ob abusum libidinis et natur®, 345, 2.
Mesa rex Moab qua occasione immotarli sub manibus proprium filium, non regis Edom, 519, i.
Messallina Claudii imperatoris uxor fuit infamis, 283, 1.
Messia* Judxorum refutatur, 643, 2. cum mutationem quamdam miram in frumento ficturum agnoscunt Rabbini, 472, 1. ejus tempus, lex el ®las in Scriptura vocatur novissima, 50G, 1. moriturus probatur, ideoque nb Hebræis vocatur *barnephili,* id est fifias caducus, 613, 2.
Metakpsis crebra est apud Prophetis Minores, 237, 2.
Metamorphosis Nabuchodonosoris ÍQ bestiam quomodo contigerit, 59, 1, 2.
Metaphoric® locutiones Prophetarum, 223, 1.
Methodius martyr an sit auctor libri prophetici, qui ejus nomine circumfertur; videtur supposititius, 252.3.
Metonimia crebra Prophetb eque ac Poclis, 237, 2.
Metus levis pallorem gravis nigrorem inducit, 493, 2.
Micca maluit mori quam a Leucio duce violari, 183, 2.
Michn idolum erexit in urbe Dan, 417, 1, i.
Michael angelus occidet Antichristum, 164, 2, et 165, 1. fuii tutor el praeses Ecclesi® Judaic®, *ibid,* ejus elogia varia, 165, 1, 2. illustrissim® quæque veleris Testamenti apparitiones ei attribuatur, *ibid,* ct seq. Turc® cum venerantur, *ibid* csl Mars Christianorum, cl tempta olim Marti dedicata varia, modo a Christianis ab ipso cognominantur, *ibid,* canet tuba novissima : quod pingi soleat cum statera, ca pictura propugnatur, 160,1. cur vocetur signifer, *ibid,* varia ejus munia, *ibid,* cl 2. fuit a S. Joanne in Asia celebratus, *ibid,* quomodo Polonos contra Litbuanos juverit, *ibid,* ejus apparitio in monte Gargano, cl templum Colossis celebria sunt, *ibid,* cx quo ordino angelorum sit, 142, 2. an ex Archongelb, an cx Principatibus, *ibid,* verius est osse primum inter Seraphinos, 143, Lest praeses Ecclesi® Iotius, *ibid.* cur venerit in adjutorium Gabrielis certantis contra Angelum Persarum, 143,2. Micbaeles duo non sunt,

unui Seripbinus, alter Angelus Ecclesia custos, i 143, t
Micbielh imperatoris Andronici interitus divinitus prœsl-g 72, 1.
Michras propheta suppar est Dai®, ct ad verbum idem subindo cum eo dicit, 219, I. quando cœpcnl proplietire,etquid prophetet, 255, !. ejus hicrogiypitica, 260,1. ejus migmata, 260, 2. ejus adagia, 27!, !, 2.
Milites olim dicebantur btrones, 878, 1.
Militum Romanorum in rastris durities et disciplina,28, !.
Mille anni in oculis Dei vehit dies uniis, 363, 2.
Millenarii putabant po»l diem judicii sanclnsin terra cum Christo victuros in omnibus carnis deliciis per milio annoi, ct illi» exacth in cœlum rapiendos, 524, 1, 2.
Mdo Crotoniates in certaminibus invidus fuisse perhibetur, quo*! aloctnria gemma uteretur, 442, 1.
Mir r rt pirn® présentes nonni»! stilla sunt, si cum pœnis inferni comparentur, 618, 1. min® Prophetarum et prxdicatorum comparantur rugitui leonis, reti niictipis et clangori tub®, 559,1, 2.
Mincha Hebrœum quamlo Jungitur cum incenso cl sacrificio, non nisi victimam significat, 33, 2.
Minerva dea sapienti® fingitur a Poclis el Gcnlilibii', olo-0 inventrix, 530, 2.
Ministrantes angeli alii an sint ab assistentibus, 03, 2,
Ministrantes iuoibi<fis, ct *in eo* ministerio emorientes, I'-desia martyribus nnnmnerat, 443, 9.
Minoro» Fruire* undo sic nominili, 217, I.
Mitach quid sond syro-chalduico. 19, I.
Mitad hebraico quid tonet, *ibid.*
Misericordia cur dicatur somni Nabuchodonosoris interpretatio, 19, I. mbericordia significat opera liberalia duritatis, aliarumquc virtutum indebita, 369, 2. e-t virtus divina, ct propria Deo, 369, 2. pluris est cam facere, quam tempto condere, *ibid,* cur prœstel sacrificio, I 369, 1. ca cessanto, ces-at opum proventus, ct .agrorum, 334, 1. in Scriptura * epe capitur pro randitate ct jQslitb, 420, 2. ipM propria Sanctorum virtus, *ibid.* 599, 2. misericordia in DdO est, non qu i passio, sed in hominibus virtus et pa<«io csl, 202, 2. ejus quanta sit excellentia, 869, 2. misericordiam Deus post rrlq>siis negat lirai liti-, 291, 9; 202, 2.
Misericors Deo fanerai, 869, 2. misericors csl Deus iu peccatores 496, t, 2.
Milhrid ilh m Romano» crudi litas d mors, 541, I.
Moabit® figura sunt Invidi® et invidorum, 548, I. eorum restaurationem quomodo promittat Deus, 644, 1. cur r» g»»ldmuranim mortui clscpiilti ossa effoderint, 549, I. qmiido id fidum sil non condii, *ibid,*
M diu» 48 hordei ad annuum victum Romani assignai) mt rvi< d aliis, 328, 1. modius Italicus duplus csl ad Hispanicum, 626, 2.
Mi Inri nunquam licet, 281, 2.
M tcor caliginem oculis æque ac menti inducit, 629, 1.
Moloch erat deu» Ammonltarum, summus deorum, 647, 2; 589, 1, 2. cum au coluerint Hebræi in deserto, *ibid,* coluerunt cum una cum Beclphcgor, *ibid,* el cum in tabernaculo sccum ciri uinfcrebant, *ibid,* non idem ritenni Rcuiplum, sc<l cum sole, 591, 1.
Monachi cujudim Eleenionh misericordia, 371,1. alterius do VtfdupUlibus rtspomio, 843, 2. alius quomodo llbldin 11. at ii quem si« « ni, 805, 2.
Mon v hi solitudinem colant, 315, 1, 2.
Moparcba qui vocentur, 20,2.
Maiurdü® olim erant miglia latrocinia, 86, I.
M nirclii® quatuor an designat® per erucas, locuda», bruchos ei robiginem, 483, I. depingi er solent per qiA4luar beili sa ct quadrigas, *ibid.*
M 4i4Stenb maxime demon iiiMdiatur, *317,* I.
8' tam vd< rrs In statera appendebant. 72, I.
M , daa frumenti acriter imccUturS. Ambrosius, 026, 2
eo< principes et magistratus piccioni, 625, 2- eorum merces s®pe Deo permittente depereunt, 620, 1.
Monstra peccatorum parit animo, cum relicto Deo vagatur per deserta cupiditatum, 807, 1,
Monstro»® botila vori®, 90, 1.
Montanus episcopus Toletanus quomodo suam probant continentiam, 45,9.
Montes decem dant commoda, 49,1, 2,
Morborum vi potest quis alienari a sensibus et rapi in cxHasin quasi naturalem, 2(5, 9.
Moribundis sanctis Deus vel angeli s®po multa revelant, 247, 2.
Mon Antiochi Magni vario narratur, 153, 1.
Mors rogum misera, 104. 9. mors cur vocetur congregatio, 336, 1. ei vicinos divinaro censebant prisci philosophi, 247, 2. mors tyrannorum plerumque cromia est, 540, 2. quare vocetur nihil, 605, 2, per Ad® peccatum iu orbem inducta, omnibus ejus posteris dominabitur, usque ad Christi adventum, 462, 2. sed Christus dum a morto et inferno resurgeret, do ulrlsquo triumphavit, *ibid,* omnes expugnat, etiam validissimos, 461, I. vclul uncinus pomorum est, qu® omnes humi* nis dotes, virtutes et vilia attrahit, 621, !. Oì insultant Christiani per Christum, 463, 2. ejus hieroglyphicum et figura, 622, 2. in ea sapii quislibet insipiens, 993, 2.
Mors œterna vocatur opprobrium, 168, 1.
Mortem post Antichrist! quoi restabunt dios usque ad diiin Ju licii, 176,!.
Mortificatio continuum martyrium est, 443, !, 2. ca praemittenda ad orationem accedenti, 500, 2. ejus symbolum crai altare holocaustorum, *ibid.*
Mortui omnes qui sunt, n morte resurrecturi in dio Judicii, 167, 1,2.
Mortuum tangentes, aut funeri présentés Judæis immundi erant, 401. I. mortuos exhumare inhumanum, 519,2.
Alorum imago vivacior quam voi borimi, 227, 2.
Morus arbor scribitur Grœcis per omicron et per annega, 616, 2. c*t arborum omnium prudentissima, 617, 2.
Mosis cl Eli® jejunium, 13, 1. Moyses epo Deum populo irascenlcm reconciliavit, 113, 2. fuil doctor stellatus, 172, 2. Moses csl tribuum fidelium tcMium Del> 441, 1. in Æthlopas castra moturus, quomodo n serpentibus ili-esus fuerit, 438, 2. Æthlope* an ad pacem coegerit, 640, 1. Æthiopissaio ducens figura fuit Cbristl carnem nostram assumentis, 296, 2.
Mctcj, ld ed torunda, medicis quadruplex est, 362, I.
Moyses abbas quomodo viderit magnam dœmonum oppugnantium multitudinem in Occidente, sed mnjorci i angelorum propugnantium in Oriente, 145, 2.
Mula parions fuit Zopyro Medo omen capirmi® Babylonis a Dario Hystaspis, 72, 1.
Muli, nec equi sunl, ucc asini, sed tertia species : erant frequentes apud Judæos, 489, 2.
Muller quœdam adulterii falso accusata septies lita occidi non potuit, 187, 2. mulieris cujusdam Insignis pudicitia in expugnatione Homan® urbis per Gothos, 183, 2. mulierum oculi quam intoxicenl, 180, 2. mulierum quanta potentia ct fortitudo, 341,2.
Mundana felicitas in statua aurea Nabuchodonosoris rcpræienlalur, 38, 2.
Mundana omnia vana, 30,2.
Mundini in rebus divinis pirclsunt, sed in iis qu® spectant pompam aut venirem, profu»! sunl, 569, 2. eorum injusta Judicia, 497, 2.
Mundare tanguinm significat vindicaro sanguinem, cur, Ò-'M. 2.
Mundo*c*t maro, cur, 80, 1. muodi gloriam optimo rcpi.v-cntit pavoel pardus variegati, 89, t. mundi omnis honor ct gloria est stella cadens, 50!, 2. e»t carmen et canticum Dei, 576, 2. mundus sublunari» vocatur conglobatio vel globus elementarii, item fasciculus, 638, 2.

mondili exemptoris vocetur e Timæo, Deus, 576, 1.
Murmurandum non etl contra Deum punientem, COS, 2.
Murorum Babyloniorum craulUes cl altitudo, 63, 1.
Murus cnice illinitur ut sit elegantior, et contra nimbo* ‹ t procellas firmior, 612, L
Musicam veteres tum Hebræi, tum Gentiles conviviis «dhibuerunt nd recreationem convivarum, 398,1.
Musium cur stollin hominis cerebrum occupet, et bornínem ebrium facial, 842, I, 2; 411, 2.
Mutitiones cordis perversi in melius miraculis potiores sunt, 582, 2.
Myclerismus creber apud Prophetas est 238, 2.

N.

Nabonitus an fuerit Darius Modus ex sententia Scalìgeri, 76, I.
Nabopotowir nomen unde componatur, 17, 2.
Nabuchodonosor quoto anno Joakim venerit in Jerusalem, 8,1, 9 ter cepit ct vastavit eam, 0, I. quo onno regni viderit somnium de statua, 17, 1. quo anno vastant /Egyplum. et factus sit monarch a, /¿id» ehenologia vita» ejus, *ibid.* 2. ejus nomen compositum cx tribus, *ibid.* 2. an juste arlolis mortem Intentari!, nisi veritatem sui somnii exponerent, 18, 2. ejus cl Riby loniorum gloria cl felicitas, 22, 2. Danielem cur cl quomodo odorarii, 33, 2. quo anno regni statuam auream erigi ¡usserit, 38, 1. ejus inconstans el volubile ingenium, *ibid.* cur statuam suam auream erigi jusserit, *ibid,* non videtur plane prodigio trium puerorum ad Deum conversus, sed tantum vetuit, ne quis cum blasphemaret, 52, 2. quo anno regni sui viderit visionem dc arbore magna, 54, 2; 55, 1. quo anno regni mutatus sil in bestiam, *ibid,* quare Danielem vocet collegam suum, 55, t. cum primum iu amentiam versus est, a suis est vinculis adslrictus cl inclusus, sed monitu Danielis solutus el dimissus ivit in silvas, 57, I, 2 historia hæc non fuit parabolica, sed vere contigit, *ibid,* an vere in bestiam sit mutaltii, 57, 2 el scq. factus est instar uri vel bisontis, *ibid,* an per melancholiam, 58, 2. tamen mansit vere homo, 59, 1. mutatus in bestiam luit, quia ipse hoc imiglnabatur, quin complexio ejus fuit cflenili, quia fuit amens, *ibid,* quia habitu erat ferino, reptabat ut fera, cum feris herbas comedebat, mugiebat ul ho«, *ibid,* ct 2. an habuerit cornua, *ibid,* ejus mutationis vix meminero Gentiles, *ibid,* au por eleemosynam dilata sit ad annum Dei contra cum sententia, 62, 2 co ejecto quinam regnum ejus adminlstrarint, 63, ! quomodo capilli ejus excreverint in similitudinem nquitarum, 0 1,9. cl cur, *ibid,* apte pilos habuit nqnilæ, cl ungue* avium rapacium, 04, I. (jus fastus cl llei oblino, contemptus *ibid,* septem annos integros cum bestiis vixit, *ibid* I, 2. posten nd so rediens videtur conversus ct salvatus, 65, 2. etsi auctor de eo dubitet, *ibid,* cur dicatur Iro cl lea na, 86, 2 ct seq. cur alas aquile, et cvuUas quidem h ibere «lientur, *ibid,* quatuor ejus in Judænm expeditiones significantur por erucas, locustas, bruchos, rubiginem, 483. 1, 2. tredocim annis Tyrum obsedit, 541, I. brucho comparatur, 609, 2. post captam Jérusalem invasit Ammon, Moab, Edom, Tyrum, 547, 2.
Nahum propheta quando et quid prophetari!, 255, 1. ejus iuiigmata, 267» '• CJ”* ùdagta, 272, I, 2.
Naphta csl ignis pabulum, simile bitumini, 43. 2.
Nares latas habentes, lardo irascuntur, et cito placantur, 496, 1.
Nanos erat eunuchus imperatoris Justiniani victoriis celebri*, 9, i.
Naso suspendero quid sit, 238, 9. nasus index Ir® ct Irri- Moui*. ' "¡d.
Nasutus dicitur qui alios irridet, 239,1.
Nathan propheta fabricam templi Davidi ex scipw prædlcens erravit, 239,1.
Natura humana peccato Ad® collapsa vocatur tabernaculum David, G43, 2. mturæ legis vii et ortos, 281,1, 2.
Nariræl quia abstinentes, sapientes eran!, 48, 1. erant Religiosi veleris legis, abdinebanl vino, gettabml arsaricro Inton<am, 553, 2.
Nebula matutina magnam Dei potentiam cl sapirntiim ostendit, cur : ncbuLc mirabilia, 573,2.
Neomenia erat Hebra i« primi dies mensis el Kalen-l® , 355, 1. et ita dic» b dur lpse mensis, 624, 2.
Neronis imperatoris quanta fuerit persecutio, 157, t. ejus interitu* unde cognitui, 72, I, *i.* ejus lypu* fuit Nabuchodonosor rex, 38, 2. eju* credulitas, 540, 2.
S. Nicolaus Tolenlinas vidit drlhm, quæ quotidie lpsum recto motu anteibat usque ad altare, 172, *t.*
N'¡comedie uses martyres quim Irle Deo se in saenfiaum obtulerint, 43, 1.
Niger vocatur invidus, detractor, calumniator, 640,2. quibus nigra csl cauda, de bis gustari velatali Pyllugonu, 640, 9.
Nihilo (in) lætatur peccator, 605,2. nihil sine Deo factum est, «d.
Nilus in septem rivos se dividit, quibus per lotid«'m calia influit in mare, 628. 1. quotannis exundans, obliunt fcrtilcmquo reddit Ægyptnm vice pluvi®, *ibid,* ejus incrementa, *ibid,* lotam Ægyplum everrit, *ibid.*
Niobe Latmi r se ob proles præfercns, in lapidem mutila e*t ob interfectos ab Apollino filios septem et totidem filias. 407, 2.
Nobilitas vera est virtus el eruditio, 10, 9.
Nodum® preces ct vigilitrcurolimindict® fuerint, 512,1.
Noe cur contum annis arcam fabricant» 561, !•
Noi® in Cunpania primum majores faci® campine» ct inde nomen acceperunt : minores quoque campanula dirla.» Noi®, 499.1.
Nomen m Confirmatione vel ingressu Religionis mutaro fas e*t, 295, 1. ct cur id fiat, *i6id.* nomio i chrintiana danda pueris, non Gentilium, 503, 2 nomine Christi voc.iri, quam sil gloriosum. 645, 2. nomen Domini est lpse Dominus, qui per nomen invocatur, 512,1. ct symbolice ejus virtus, gloria, potentia, cl omnis perfectio, *ibid,* in funeribus nominare cl invocare solebant Judæi nomen Domini, 602. 2. nomina Hebræa, præscrlim ani- in ilium, gemmarum, arborum, lapidum, sunt amplo significationis, ISO, 2. nomina parentum apud Hebreos s®pe pilronymice Miinuntur pru tiliis et posteri*, 339 , 1. nomina patrum aliquando juvant ad Prophet® iu» telligentlam, 391, 1. In nominibus propriis Prophet® alludunt ad eorum significata, 236,1.
Nomina cur mutata tribus pueris, 11,2.
Aon *ultra^ nonampiius* in Scriptura non significant a 1erhltetem, 250,3;an,9.
Nona hora cur orarent Judæi, so. i.
Nonni abbatis super caput stella fulgere visa, 173,1.
Nom Deum beata vita csl. 334, 9.
Nova in aliquo genere ct prima ob sui novitatem rapiunt omnes in admirationem, 91» i.
Novacula acula quam vidit tatas, quid denotaret, 609, i.
Novale» est novus ager, cum is excisis herbis noxiis primo colitur, 122.1.
Novam terram et novum mundum fidelium Christus instituil!, 5¿'. I.
Novembri (in) magna cadi inconstantia est el intemperies, quam inducit Orion oriens, 58!, 2.
NovHiit m Religione nihil dicendum quo ad sæculum repetendum moveantur, 360, I.
Nube* lucida symbolum csl divinil.ilis, 96, 1. nubes *unl pluvi® vehiculum, 349, g.
Nuces, qurduro curlico suut, an pomorum nomine comprehendantur, oio,1.

Nu'hpedcf crani qui aliorum om legebant, 602, 1.
Nuditas Israelis quæ vocetur, 306, 1.
Nog/t» vocantur nugaces, 260, 2.
Numa populum Romanum ferum religionis institutione cl utilibus legibus domuit, 413, 1.
Numerat Deus regna quomodo, 72, 1.
Numerus angelorum est maximus, 93, 1, 2. numerum cardinalem Debrai ponunt pro ordinali, HI, 2. numerus CCCCXC Hebræis erat celebris et quasi sacer, 116, 2.
Numinis metus et reverentia homines n peccato avocai, el ad Ixuium impellit, 88t, 2,
Nutricium Ephraim cur se vocet Deus, 428, 2.
Nutricum indolem ct mores sugunt infantes, 286, 2.

O.

Obedient!» symbolum et deditionis oliva est, 471, 1. ipsa martyrium esi, 443,1,2.
Oblatio tristi animo oblata Deo displicet. 401, 2.
Oblivio rei nullius proprie in Deo est, 292, t. oblivio Dei quantum malum sit, tt/cf.
Obscuritas libri Danielis unde pateat, 4, 2; 5, 10. obscuritas conducit nd impinguailonem animalium, 597, 2. obscuritas Oieæ prophetæ et aliorum, 277, 1, 2; 235,1.
Occasiones peccatorum non vitantes quam stolidi sint t 384,2.
Oculi hominis quid, 1,1.
Oculi flammantes ul lampas, angeli apparentis Danieli, significant prudentiam ct vigilantiam, 139, 2. oculi sunl in amore duces, 180, 2. oculorum anguli cur dicantur hirci vel hirqui, 162, 1.
0'olus cnrporis in Scriptura significat oculum mentis, puta intellectum, 237, 2. oculus hominis centum morborum genera habet, 622, 2. oculus baculo insistens liieroglypliicum Dei est, 274, 1.
Odia fraterna cur sint acerrima, 544, 2. odium Dei nullatenus potest esse bonum aut licitum, 281, 1, 2.
Odor ignis capitur interdum pro afílalo, vestigio, indiciove incendii, 52, 1.
OEconornia vitæ Christi plena est paradoxis, 251, 2.
OEniandi episcopi in fide catholica luenda constantia adversus Anastasium imperatorem, 83, 2.
Offensum prevenire, quam decorum sil, 434, 1.
Oleis abundantes regiones an præ aliis viros sapientes gignant, 530, 1, oleum Samariæ excellebat, uti hodie Tiburtinum : eo carebat Ægyptui, 446, 1. oleum symbolum csl fecunditatis, cbaritatis, misericordiæ, lenitatis, et splendoris virtutum, item pacis, deditionis obediente, 471,1.
Oliva symbolice Ecclesiam ct sanctum quemlibet designat, **471, 1.**
01! i succensa a Jeremía visa quid denotaret, 608, 1.
Olimpias neptis Ablavii omnia sua in pauperes erogavit, 371, 1.
Oh mpiades cœpcrunt anno XL Oriæ regis, 254 , 2. ab olympiadibus cœpil apud Græcos scriptores historias fides constare, í¿íd.
Omen ex Scriptura captare quatenus liccat, 252, i, 2.
Omnia in omnibus est Deus, 448, 2.
Onager mas ila xololypus est, ut pullos suos dentibus exsccet, ut ip*e wlu* onagra sua fruatur, 396, 1. cur vocetur solitfiriu*, cum agmine feminarum stipatus incedat, i/uL
Oi-ni Judrus U npium Heliopoli in Ægypto a rege Ptol mio Philometore impetravit, 151, 1.
Onus Prophetis quid significet, 245, I.ontis risionis, vel *cnm terbi Domini* cum prophetiis præponilur, lpttO partim Irle, partim tristes sunt, *ddd.*
Opes Persarum qutiet el quanta fuerint, 24, 1.
Opes avaro sunt idolum, rapina, robur, spes et requies, 450, 2. —' *Vide* Aurum.
Ophiomachus locusta fit, dum mole corporis el alis perli-ilur, 479, I.
Optationes extremorum malorum in viris sanctis accipiuntur pro prophetiis corumdem, 467, t.
Optimates capita sunl urbium , 593, 2. dicuntur montes cl excelsa terra», *ibid,*
Opus primum Dei Patris fuit æterna generatio Filii, 366, 1. primum opus redemptionis nostræ fuit ejus generatio humana, sive incarnatio, *ibid,* 2. opus bonum, semen est melioris, 421,2. operis veritas in quo consistat, 377, 1. quod sit operis mendacium, *ibid,* opera bona amissa per lapsum, post pœnitenliam redeunt, 505, 1, 2. opera noslnv omnia in Deum tendant, 232, 1. opera omnia hominum in libro scribuntur, qui in dio judicii, aperietur, 94, 2. opera Dei sunt vera tripliciter 41, 2. opera bona sunt semina beat® aeternitatis, 421, 2, ca impedire quantum sit scelus, 373, 2.
Oracula Prophetarum sunt velut litteræ e cœlo delata, 233, 2. mulla eorum cur perierint et non exstent, 217, 2. oracula sua seque attemperat conditioni hominum, ct cuique pro suo statu ct gradu accommode apparet Deus, 508, 1. deorum oracula in sornnis captabantur per nocroinantiam in delubris juxta sepulcra magnatum erectis, 398, 1. item dormiendo super stragula, 552, 2.
Orandum subditis maxime tam pro regibus quam pro tuto populi cœln, 459, 2.
Oratio a Dei laude incipienda, 41, 2. est unicum remedium in tribulatione et persecutione, 44, 1. oratio ad Deum pro principibus, est optima, 378, 2. oratione magis in intelligenda S. Scriptura nitendum ct utendum, quam studio, 233, 2
Oratio Christi ad impios in dic judicii, 516, 1, 2 et seq.
Orbis (an (olus) Christo judice in vallo Josaphat sedente concutiendus et convellendus sit, uti in ejus passione eoneusMis fuit, 523. 2.
Orbitas filiorum congrua pœna csl fornicationis, 405, 2.
Ordo duplex sæculorurn : prior a diluvio ad primam Olympiadem , el is csl fabulosus; posterior, historicus, 254, 2.
ordines verborum imperfectorum saepe «pud Hebræos inter se commutantur, 300, 2; 510, 2.
Ordines 1res dentium in ore ursi quem vidit Daniel, quid significent, 87, 2. ordines varii quibus de causis a primaeva sanctitate deciderint, 315, 1.
Orientales olim in tabernaculis degebant, inde quævis domus aut palatium vocatur tabernaculum, 613,1. orientalis ventus urens est et noxius, 415, 2.
Orígenes scripsit in Cantica versus fere viginli millia, 253, 1. putabat damnatos omnes aliquando salvandos, 464, 2. quod litterales sensus fugiens temperad mysticos fugerit, hinc in hsresindelapsus est, 225,2. ejus in Scripturis volutandis assiduitas, 235, 1. nimis fisus ingenio est, *ibid.*
Orion sidus est meridionale ante Taurum : unde dicatur; co oriente oritur hiems, oriens nerem nimbis turbal, 581, 2. oritur in novembri : hunc quare poelæ Neptuni filium fingant : cur vocetur Jugula el Ensifer, cur devexus cl comes Noti, *ibid,* ci martyres comparantur, 582, 1.
Orpheus diu in solitudine vixit, ut supernis intenderet, 227, 1.
Ortus supra naturam cur vocetur lapidis excisio, 32, 2.
Os Hebræis saepe significat capacitatem, proportionem, mensuram, 420, 2. subinde voluntatem, *ibid,* os symbolum est capacitatis, 269, 2. oris veritas ct mendacium quæ sint, 377, 1.
Osculari solebant idololatræ idolum in signum veneralionis ct adorationis ; aut, si id non possent, manum, loco idoli, 455, 2.
Oscas usque ad annum ælatis nonagesimum prophetavit

217,1 ; 279. 2. dictus est commaticus, et quasi per sententiis loquen», 217,2; 277, 1; 374, 2. fuit primus Prophetarum, 221, 2; 254, 275, 1, 2; 279, 2. in nonnullis cum Isaia convenit, 238, 2. quando cœperit prophetare, 251, 2. et sub quibus regibus , et quid, 255,1 ; 279, 2. ejus hieroglypbica, 257, 1. ænigmala, 265, 1, 2. adagia, 268, i, 2. oraculis, factis, moribus et nomino Christum préfigurât, 276, 1. unde id nomen derivetur, et quid significet, *ibid,* prophetat Judæ et Israeli, *ibid,* fuit synchronus Isaiæ, 276, 1,2. an ipse angelus, dc quo *Apocal.* v, ad litteram, 277, 1. cur dicatur ipse angelus foriis, *ibid,* quercum in duodecim partes an vi verborum diviserit, *ibid,* ejus obscuritas, *ibid,* et 2. Sanctorum catalogo ab Ecclesia adscript us est, *ibid,* an fuerit Issacbnrila, *ibid,* vidit excidium tribuum a se prædicturu, 279, 2. cur solum Jeroboam nominet e regibus Israel sub quibus prophetavit, *ibid,* anni regum, sub quibus prophetavit, *ibid,* cœpit 90 annis ante excidium Samariæ, el 224 ante excidium Jerusalem, 280,1. cur jubeatur a Deo fornicariam uxorem ducere, 280, 2 elseq. non jubetur fornicari, sed meretricem in uxorem accipere, 280, 2. an cum ca sit fornicatus, Deo dispensante, sine peccato, 281,1, 2. vera ejus uxor fnit, *ibid,* ac «labile et perpetuum boc ejus conjugium fuit, *ibid,* refelluntur contrarium asserentes, *ibid,* non adscivit sibi filios adulterinos, sed suos procreavit, 282, 2; 283, 1. non duxit idololatrain, *ibid,* vere eam duxit, non vero per visionem imaginariam, *ibid.* 2. cur ejus filii vocentur filii fornicationum, 284, 2. ejus charitas in fornicaria ducenda, 285, 2. el obediontia, 286, 1. hanc cum duxit, juvenis fuerit oportet, *ibid,* ejus conuubium curn Christi connubio comparatur, *ibid,* ejus prima proles dicta est Jezralicl, 287, 1. secunda Lo rachuma, 291, 1. 2. tertia Lo animi, 291, 2. Jubetur quoquo a Deo adulteram domum suam abducere, et cur, 325, t, 2. habuit eam ut ancillam, ad hoc ut adulteriis abstineret, 325, 2; 828, 1 ; 339, 1. ejus charitas el zelus, 329, 1. quas adultera* huic conditiones, dum eam conduceret, proposuerit, 828, 2; 329, 1.

Osce idem est quod Josué, Jesus el Isaías, 277, 1.

Ossa Prophetarum quomodo pullulare dicantur, 219, 2. ossium dispersionem insigniter impiis minatur Deus, 549,2. ossa crematorum quomodo colligcrenlur,60l, f, 2. qui colligebant erant de propinquis, erani incincti, atrati; prius abluebant manus; in ossa vinum et lac infundebant, ac deinde in linteo ca ventilabant, in ea immittebant odores, aromata ac lacrymas, 602, 1.

Ostentatio mullis causa est interitus, 385. 1. ostentatio scienti», virtutis, virium el ingenii non perveniet ad felicem exitum, 395,1.

Ollo Comes adulter capite plexus, ct sepultura asini sepultas, 185, 1.

Oves prægrandes sunl in Perside, 100, 2. oves tondentur sub æquinoclium vernum, 609, 1,2.

Ozias rex quo anno mundi regnare cœperil, qui sub eo prophelariiil Prophetæ, 235, I. dictus est ct Azaria*, cur, 533, 2. ejus regni anni, *ibid,* ejus fastus quomodo a Deo punitus, 531, 2. quando ejus lepra contigerit, *ibid.*

Pachomius gentilis visa Christianorum charitate ad Christum est conversus. 52,2.

Pacifico* hoitiac offerebantur pro pace cl salute domus, vcl populi, vel sponte, vel cx volo, 587, 1.

Palæstinæ quanta sit ariditas, 570, 2.

Palatia superba cl ampla detestatur Deus, 600. 1.

Paleiitria columba cl anos quæ dicatur, 381, 2.

Palladium fatale c cœlo decidit in Trojam, ejus miracula, co sublato Troja capta, 831, 2.

Pallium cilicio rao rapcrinjlriebant Prophetæ, 229, 1. id olim assumebant conveni < gentilismo, *ibid.*

Palma martyrum insigne est, 171, 2.

Palmæ duæ jugiter fumantes an sint in valle Josapbat, 515, 3.

Pan erat hirci specie, 101, 2.

Paoæliiis fuit pneeptor Scipionis, 10, 2.

Pania subcinericius cur vocetur Israel, 382,2» talis panis describitur, *ibid.*

Panis desiderabilis proprie quis sil, 136, 2.

Panem pollutum pro pane sancto edere apud Judæos probrum erat, pœna et peccatum, 401, t. per panem Hebraei intelligunt quemlibet cibum, 307, 2. pois lugentium vocantur sacrificia Deo displicentia, 401, 2.

Panthera ct pardus csl idem animal, 88, 1.

Paphnutio cur non parceret ignis externus, cum tamen dæmones ci parerent, 45, 2.

Parabola (res sunt parles : pula parabola ipsa, proparabola, et postparabola; cl quid sint singula», 558, 1, 2. .parabolis cur minores Prophetæ utantur. 223, 1.

Paradisus Domini csl anima sancta, 647, 2. quomodo ü homini excotendns all, *ibid.*

Paradoxa crebra sunl apud Prophetas 251, 2. maximo cum dc Christi incarnatione, vita, passione, resurrectione vaticinantur, *ibid.*

Paraphrasons Chaldaica in Biblia quis auctor : hæc multis in locis corrupta est, 282, 2. in nonnullis favet religioni Christian», 223, 1.

Parasiti sunt tineæ palatii, 81,1.

Pardo comparatur regnum Grccorumet Alexandri, 88, t, 2. pardi natura describitur, *ibid.*

Parentalia dicuntur sacrificia pro mortuis parentibus, 401, 1.

Parentes non impediant proles ad Religionem admirantes, 554,1. eorum vitia in filios tranfundunlur. 284, 1. filiorum orbitate puniuntur, dum ipsi matrimonia turpiter abutuntur, vel prolibus superbe et impie abutuntur ad Dei offensam, 407, 2,

Paria aliquot fratrum ct sororum, cl sodalium sanctorum enumerantur, 546, 1.

Parturientis dolores quando ct quomodo peccatori accidant, 460, 2.

Parva non parvam gloriam includunt et artem, 218, 1, 2. magnam habent industriam, *ibid,* parvi dies qui dicantur in Scriptura, 301, L

Parvuli cl sugentes etiam vagitu suo Deum ad misericordiam flectunt, 499,2.

Pascor verbum commune est, hinc tam accusativum quam ablativum regit, 445, 1.

Pascuum, ct vubshntivum est, cl adjectivum : vox *pascua.* subaudiendo *terra,* in substantivum trausdl, 400, 1.

Passiones quatuor animi, gaudium, tristitia, spes et metus, quatuor plagis Joelis rcpræsentanlur, 484, 1. hæ continuo jactant anim iin hominis, maxime peccaturis, *ibid,* hæ homini cdomjndæ, *ibid.* 2. hominem dementant, *ibid.*

Pavionis Chrfcti pauci participes sunl, 241, 2. ejus tempus csl magnus dies Jezralicl, 301. 2.

Pastores quando subditis fiaul rete, 352, 2. velut vinitores sunt, 317, 2.

Pater apud homines quis proprie dicatur, 298, 2. paler justorum quomodo sit Deus, *ibid,* patres Prophetarum qui ab ipsis ili titulo nominantur, an Propbctæ cliam fuerint, 231, 1

Patres citant S. Scripturam per citationem non capitum, sed historiarum, vel materiarum, 253, 1.

Patientia proprii sanctorum virtus est, 497, 2.

Patria cur in nonnullis Prophetis recenseatur, 221, 1. extra patriam, in captivitate mori, solet loco infvlicMalis baberi, 64J, 1.

Patriarch® vocari possont radix Israel, 408, 2, maximo prophetarunt morti vicini, 227, 1. hinc cl Propheto* fueroni, 220, 1.
Pauci ad Christum ab Apostolis virisque apostolici* conveni sont, respectu non conversorum, 6H, 2.
Pauh Romana quando adiret balnea, 182, 1. continua fuit martyr, 143, 1. quomndo vitr prioris delicias jejuniis, lier)mis aliisque pœnis castigari! et planxerit, 487, 1,
Pauliims (S.) Noi» episcopus ex humilitate in S. Scripturam commentari noluit, sed aliis minus sublimibus operibus cilimum admovit, 217. 1. ei quam miraculose frumentum a Domino multiplicatum, 626, 1. quam in pauperes ct egenos effusus fuerit, *ibid.*
Panins (S.) corpore pihillus fuit, sed spiritu ct sapientia gigas et celsus 218, 1. fuit Propheta, 220, 1. fuit perfcctíonismagi<ter, 229,1,2.an fuerit abstemius, *ibid.* %. fuit angelus terrestris, 230, 2. in raptu non vidit divinam essentiam, 245,2. <æpe phrasin usurpat Cilissam, quia ipse Cilix, 218, 2. mysterium vocationis Gentium semper el ubique valde stupet, 302, 1. in omnibus tribui itionibus et laboribus exsultat, 316, 2. est signifer testium fidelium Dei, 441, 1. gladium persecutionis vertit in vomerem Evangeli', jam conversu', 521, I.
Pauperes opprimere solent qui sua qoærunt commoda, el genio *indulgent,* 599, 2. eorum oppressio enorme *crimen,* 551, 1, 2 cl scq.
Paupertas voluntaria martyrii genus est, 443, 1.
Pavor, cum Deo et rebus divinis tribuitur, in Scriptura significat summam reverentiam, 332, 1, 2. pavor caliginem oculis ffqneac menti inducit, 629, 1. —ride Metus.
Pax mater opum, et rorum abundanti®, 23, I. pax Judxis omnem prosperitatem el rerum copiam significat, 108, 2. *Pax* Hcbr.ris significat bonorum omnium affluentiam, 525, 1. ejus symbolum e<l oliva, 477, 1.
Peccanti nemini, ne sancto quidem, parcit Deus, 453, 2. peccantibus non est conniveiidmn , aut adulandum, 338, 2.
Peccator non homo est, sed bestia, 419, 2. quam inania consedetur, 327, I. edit fructum mondani, 423, 1. videtur non habere cor, 385, 1. comedit panem lugentium, 401, 2. per usurase! fraudes parans sibi opes,.prebendas, el dignitates, telas aranearum sibi texit, 392, 2. læhtur in rebus nihili ob septem rationes, 605, 2. concipit fiocca tum cum brevissima voluptate, sed parit cum magno ct longo dolore, presenti et ©terno, 460, 2. an diquando, ob gravitatem el frequentiam scelerum, nequeat punitore cl converti, 510, 1. carni, ventri cl veneri indulgens colit vitulos Belhaven , fltqtic quasi vitulus, cl quare, 414, 2. ejus cum Deus obliviscitur, ingens id ejus est pœna, 292, 1 , 2, causo hujus obli«ionisest, quia ipse prius Dei obliviscitur, *ibid,* ejus stultitia quanta sit, 310, 1. ci quomodo viam peccandi Deus obstruat, 308, 1. cum co f u i peccata defendente non potc«t ambulare, 559, I. cupiditates suas facit suos deo«, 809,1. sæpc, justo Dei Judicio, in morte tot curis ct doloribus opprimitur, ut Dei cl «alutis obliviscatur, inuline si poenitentiam differat in mortem, 602,2. cum Deus 1'riduc ad pœnitonthin invitat, 367, 1. non fovendus peccata dissimulando, 338, 2. peccatores metuant mortem instantem, judicium paratum cl infernum, 74, 1. .
Pencafo sacerdotum vetera an sint abominatio desolationis futura, 131, 2, peccatum quomodo in Christo acceperit finem, 117, 1. est infimi© íu^ibilit ili% cur, 182, 1.
Peccata fieno ct stipula* comparantur, 554, 2. sunt instar panis subcinericii, 383, 1. cur vocentur amaritudines Dri, 453 f 1. ipsis assueti qu nu ©gre ab iis avell iiilur, 419, 2. eorum 1res sunt gradus, 295, 1. creant turbinem, qui peccatores ignominiose dispergat, cl tandem deturbet infortirà, 350, 2. peccata patrum et maritorum punit Deos peccatis filiorum cl uxorum, 345. 1. peccata populi sacerdotes tripliciter comedunt, 333, 1.2.
Peccati voluptas quam sit vana el insipida , 327, 1. st pe desolationis est causa, 407, 1. ejus acerbitas, *ibid,* vocatur in Scriptura sæpe amaritudo, fel, toxicum ct absinthium, 580, Litem nihil, ct peccatorem ilucit ad nihil, 005, 2. est privatio boni, *ibid,* cur appelletur sanguis, 335, 2. in Scriptura tripliciter sumitur, pro peccato proprie dicto, pro pœna peccati, pro hostia pro peccato, 338.2. ejusactus transiens post se in anima peccantis relinqui! maculam habitualem peccati, per quam abominabilis fit Deo, 405, 1,2. peccatum unum mortalequanla Dei Sit injurio, 320, 1. peccatum omne punit Deus, 453, 2. peccatum quo diutius superiori vel confessano legitur, co difficilius expellitur, 460, 1, 2.
Pecunia est occultus hominis tyrannus, 450 , 2. evincit justitiam, 551, 2. avari idolum cl numen est, 634, 1. oliai omnis, præsertim cum rudis cl non signata esset, semper ad pondus annumerabatur, 626, 2.
S. Pelagia cum matre cl sororibus in tinmen se dedil precipiten), ne a pcrscqucntc se milite violaretur, 183, 2. in monte Oliteli tugurio erecto pœnitculiam egit, 517, L
Pelagius hærcsiarcha in senio hærosin suam detexit, 383, 2.
Penates domestici erant theraphim. 331, 1, 2. eos etiam post excidium, domo ct urbe fugientes , secum peregre asportabant, *ibid,* unde Peintes didi, *ibid.*
Penna) aquilinæ rapaces cl voraces sunt, 01, 1.
Penlaleuchus olim unus continuus fuit tractatus sine incisióne vel divisione, 253, 1.
Percussio cardinis templi Bclhelini, Amos menti objecta quid significaret, 633, 1.
Perditio sui ipsius quisque est, 457,1, 2. perditio est ex homine peccante, seque in peccatis usque ad finem vlla obdurante, *ibid.*
Peregrini apud exteros ct incognitos timidi sunt, 415, 1.
Perfecti in fideel virtute quomodo mystice somnia videant, 508, 1. perfecti quomodo imperfectos regere debeant, 317,1.
Perpendiculum Israelis quando Deus deponere dicatur, Gl3, 1.
Persarum rex cur dicatur aries, 100, 1, 2. rogum Persi© bella in variis orbis partibus, *ibid.* Permuni reges università fuere quntiiordcciin , iique recensentur, ct tempus regni uniuscujusque, 148, 1. Persarum custos et preses angelus cur restiterit Gabrieli pro Judæoruin reditu agenti, 142, 1. Persarum et Medorum imperium cur in statua Nabuchodonosoris brachiis represenlctur, 2), 2; 24, 1. id argento comparatur, quia Pers© fuero opulenti, *ibid,* fuit felicitale et gloria inferius imperio Ch ildæorum. *ibid,* eorum regum infortunia, *ibid,* quamdiu id steterit, 30, 1. id ur>o comparatur ob quatuor causas, 87, 1, 2. eorum crudelitas in Christianos, *ibid.* 1. eorum regnum hodie aliquatenus stat, *ibid.* 2. Persarum veterum sobrietas, 13, 2. reges solis nomen sibi aut imaginem assumebant 591, 2. hinc ct ignem sibi preferri curabant, *ibid.;* 493, 1. in castris super tabernaculum eorum conspicua promicabit solis imago crystallino globo inclusa, cui ignis præhiccbat, 591, 2. Pers© ct Medi Judæos non afilixcrunt, sed potius iis propitii fuere, 483, 1.
Persecutio Anlichrisli cur futura brevis sil, 175, 2. quim ea futura atrox, *ibid,* persecutiones vari© fidelium recensentur, 157, 1, 2 ct seq. persecutio Decii cl Valeriani repraesentata per leonem, Diocletiani cl Maximiani per ursum, 87, 2.
Persicum pomum ob frigus veneni vim habere dicitur, in Italiam transmissum naturam mutavit, 621, 1.
Persona in tertia loquitur de seipso Deus honoris causa, 572, 2. personarum acceptio non est apud Deum, 407, 2; 508, 1, 2. person© 1res divinae sunt velut montes ro-

bus omnibus creatis eminentes; ex his omnigena suavitas in beatos diluit, 525, 2. tres dies mystice sunt, 864,2.
Pestis israelilarum quam memorat Atno«, quando acciderit, 571,2. quanta fuerit pestis Ægypli tempore Mosis, *ibid.*
Petri Sorani testamentum, 62, 1, 2.
Petri Telonarii actus appendi in statera visi ei fuere causa vita? in melius commutanda), 73, 2. vidit se ob immisericordiam in pauperes judici Christo sisti, quo vi*o vitam mutavit, 511, 1.
PctriB (S.) vixit herbis ct oleribus, 229, 2. adamanti comparatur, 613, 2.
Petrus Dnmianus, cardinalis cl episcopus Ostiensis, cardi, natatu el episcopatu relicto intra monasterium suum sc recepit, 314,2.
Petrus (B.) Faber maluit obedire quam vit® consulere, 442, 2.
Petrus (S.) martyr quomodo populos ad pœnitentiain'animaret, 230, 2.
Phaetontis incendium contigit sub Mose; quale ipsum fuerit, an solum lcrræ siccitas, 611, L Phaeton unde dictus, *ibid.*
Phantasia (in) loquitur Deus per angelos, in mente per sc, 245, 2; 216,1.
Phatuel paler Joci quid hebraica significet, 476, 1, 2.
Phenenme contra Annam protervia ob proles, el quomodo illa repressa, 407, 2.
Philanthropia Dei in homines summa, 05, 2.
Philippi III Ilispaniarum regis pietas in vita, cl in morte timor de Dei judicio, 313, 2.
Philippus Macedo quomodo detractorem cl adversarium sibi beneficiis devinxerit, 430, 1.
Philivæa quinque hobuil urbes ct satrapias, 542, 2. hæ fuerunt Judæis infensissimae, ct perenne cum cis bellum g re, *itrid.*
Philistini fuere jurati, et pene perpetui hostes Judaeorum, 519, 1. quando Jndæos captivos Idumaeis vendiderint hostibus infensissimis, 543, 2.
Philosophi multi veteres sua dogmata per œnigmala el >yinb«da tradiderunt, 223, 1.
Phocas imperator Maurilium occidit una cum uxore el filiis, 69, 2. Deo permittente ad imperium evectus, ut improbos castigaret, 459, 2.
Phœdo adolescens prodigus a Socrate est ad philosophiam traductus, 2$4, 2.
Phoenix resurrectionis uosiræ ct Christi symbolum est, 462, 2.
Phrasis duodecim Prophetarum est symbolica, 223, 1.
Pignerare sibi aliquem, est cum sibi mancipare, 552. 2.
Pignori judicialia, quænarn a jurisperitis dicantur, *ibid.*
Pii semper sibi lingunt Deum præscntein, 182, 2. parentes sæpe donantur egregia multaque sobole, 407, 2.
Pii IV Pontificis emblema, fuit virga cl laurus cum hoc lemmate *pœna et præmium,* 529, 2.
Pili aquila) rapaces cl voraces sunt, 64, I.
Pisces solent agminatim cl congregatili!natare, 336, 1, 2.
Pistor et coquus priscis idem erat, 379, 1.
Pithomena virgo vitam amittere maluit quam pudicitiam, 183, 1.
Plaga aliquando capitur pro latere, angulo, extremitate, 563, 2. vox hæc desumpta est a Gratéis, *ibid,* item pro assumento el commissura tapetis aut vestis, *ibid.*
Plagis, quas immittit Deus, hominumclfamiliarum superbiam sternere satagit, 360, 2. illis peccala punit, ct his illas ad vquat, 608,2. plogæ quatuor, quas describit Joci, crura». locusta», bruchi, el æruginis, quid significent, clan liltcraliter, an symbolice accipiendœ sint, 481, 1. significant Judææ sterilitatem, *ibid,* vel hostes Judæam vastaturos, cl clades cladibus successuras, *ibid,* 2. quinam hi quatuor hostes el vastatores fuerint. 483, 1. an quatuor monarchi®; negatur. *Ibid,* an soli Agyrii cl Babylonii, cl hoc negatur, *ibid,* verius per eos denotatur N'abuchodooosor, aut quatuor ejus in Jud'am expeditiones, *ibid, I.* quatuor hæ plaga adaptantur quatuor Jovi® filiis, Joachas, Joakim, Joachin et Scdecif, *ibid,* allegorico pereas accipiuntur quatuor píneculion^Eceletta», gonidium imperatorum haereticorum, malorum Christianorum, Saracenorum et Antichrivti, *(bid.* symbolice vero quatuor passiones cl ¿Egritudine* animi», 484, 1.
Plagium est crimen, quo liber homo rapitur venditurque in mancipium,55i, 1. velitum id lege divina elhuinina, *ibid.*
Plato philosophus primo diclns est Aristoteles, 395, 1. historia de Platone Christiano cuidam apparente fsbulosa est, 464,2-
Planiaria proprie quid sint, 29, 2.
Plaustrum magis stridet onustum re levi, quam gravi, 555,1.
Plebeii assimilantur collibus, 646, i.
Plenitudo urbis sunt cives, 600, 2.
Pluvio» tempus duplex in Judæa, primum post æstatem cum jaciuntur semina, posterius ante æstatem ante segetes maturas, 504, 1,2.— *Vide* Maluimus.
Pœna plerumque respondet culpæ, 187,1.
Pœna respondere et commensurari debet cnlpæ ac peccanti, 654, 1. talem eum irrogai* Deus, 60S, 2. pœna el premio slant respublicæ, 591, 1, 2.
Pœnilentia lapso pœuilenti omnes priores virtutes cl merita restituit. 505, 1, 2. ct addit ei novam gratiam, *ibid.* aperit ostium spei ct salutis, 318,1. ejus actus el gestus in prisco Ecclesia» more qui sint, 495, 2. ejus et contritionis fructus, 501,1.
Pernitentes intra solitudinem sc abdant, 3i3. 1.
Polemo juvenis lubricus esi a Xenocrate ad bonam fugem revocatus, 234, 1.
Pulitici principibus hæresin suadent ut statum suum stabiliant, 377, 1.
Polycarpus (S.) martyr in igne mansit illæsus, 45, 1. quam ferax Deo fuerit vilis, 411, 2.
Pomo comparatur vita hominis, 621. 1,2 el seq. pomum rotundum speciem gerit orbis, *ibid,* pomi vox generalis significat omnem fructum qui molliori cortice est, 404, 2; 620, 1. vox pomum dicitur a potu, 621, i. poma in cesiate matura cl npta quæ decerpantur, symbolum sunt capliv itilisopporlunæ et puuilionis tempestiva, 620, 1.
Pomponii Mela» error de denominatione urbis Gazæ, 513,1.
Ponere messeti! est metere, non demeti, 374, 2.
S. Pontnnus quomodo leones cicuraverit, 83,3.
Pontifex Komanus an sil cornu parvulum. 90, 2. non est Antichrist!», 160, 2. cur dicatur sanctissimus Dominus, 118, 1. Pontifices dum creantur, nomen mutant, II, 1,2, quis primus Pontificum nomen mutaril, *ibid,* nullus eorum po.-l S. Petrum dictus est Petrus, *ibid.* Pontifex Komanus cur gestet crucem ex adamantibus, 613. 2. etiam tyrannice regens, non potest a populo ct clero deponi, 392.1. Pontifices jam inde a B. D intaso, se servos servorum Dei nominarunt, 508, 2. eorum auctoritatem egregie cunlra schismaticus luetur S. Cyprianus, 392, 2.
Popilius Lænas legatus Hornanorum Antiochum Epiphanem virga circumscripsit, jusdlquc Ægyplo excedere, 105, 1; 155, i. quam generose Antiochum Epqihanem bello in Ptolemaeos abstinere jusserit, 410, 2.
Populus unus unum hominem representare potest, 427,2. populus Dei promittuntur futuri ii qui in Chri>lum credunt, tam ex Gentibus quam ex Israelilis, 295, 2; 296, ! , 2.
Porci grunnitus terret elephantes, 81,2.
Porphyria quomodo suum probarit continentiam, 46 ,1«

Porphyrias philosophus onde nomen traxerit, 295, 1.
Portis (in) Hebræi judicia exercebant, quia eo libere convenire poterant tam indigeor, quam alienigenae, 584,1. ibi quoque erat forum, tnm civile rerum venalium, Inni Judiciale causarum furentium, *ibid.* poda hinc subindo capitur pro judicio quod in porla exercebatur, *ibid.*
Porticus cur addita (empio Salomonis, 500, !.
PottidetUr (qui) a Deo, vicissim Deum possidet, 615, 1.
Potentatus vita brevis, 104, 2.
Potentia rogum et regnorum imbellis est, nisi Dei ope cl cultu fulciatur, 413, 1.
PreJcstinalio non est ex præviis prædeslinati meritis, sed cx Deo predestinante, 457, 2.
Pnedestinatis (licet in) non sil causa cur predastino nlur, tamen in non predestinaos est causa cur non predeslincnlur, 457, 2. prædestinatorum numerus cur dicatur fasciculus viventium , 639,2.
Praelectio Jacobi pre Esauningis ad posteros ejus spectabat, quam ad ipsum Jacob, 416, 2.
Prefica voce, gestu et tibia sonitu planctum in funeribus ciebant, 585,2.
Praegnantes sæpe ab hostibus discinduntur, cl parvuli ad parietem eliduntur, 467, i, 2. est hoc enorme scelus, quod quia Ammonita in Israelitas commisere, excidio a Deo destinantur, 547, 1. pregnante? Galaad secare mystico quid Sit, *ibid,* et 2.
Prelati animas e puro-telo dum quærunt, proles inultas pariunt spirituales; at, cum plausum ei lucra oucupantur, nullas amplius gignunt, et quas genuerunt, alere non valent, 408, t. velul vinitores sunt, 317, 2.
Prenions!ratenses monachi quam ob causam a primaeva sanctitate deciderint, 315,1.
Prenotio futurorum contingentium est dos propria Deo, el index divinitatis, 247, 2.
Presentía Dei ubique nobis eflbrmanda, 418, 2.
Presides cl rectores quales esse debeant, 79,1.1
Prestatoli? est Deus super peccatores, 496, 2 quam verbum hoc sit elegans, ejus vis cl etymon, *ibid.* liæc prestabilis misericordia in Deo oritur cx magnitudine ejus animi, cl ex infinita ejus bonitate, 497, I.
Prevaricalioncm consummari quid sit, 117, i.
Pretio vili quinque aureorum a Juda venditus est Christus 551,1.
Preto-Joannes imperator Abyssinoruin utriusque Satae® dominum so scribit, 520, 1.
Priapus per obscenis libidines ct fornicationes colebatur, 404, 2.
Prima doctrina et praedicatio, qua peccator convertitur et justificatur, c>t velut imber matutinus, 504, 2.
Primogenitus Dei filius fuit populus Israel, 427, t, 2.
Principatus sunt custodes regum ct regnorum, 142, 1.
Princeps Persarum quis restiterit Gabrieli quo minus cito ad Daniclcm orantem veniret, 141, 2. non fuit Cambyses rex, non d emon , sed angelus preses Persarum, *ibid.* quomodo rem suam apud Deum egerit, *ibid.*
Principis symbola el descriptiones, 267, 2. ab eorum bona vita et fide bona vita subditorum dependet, 379, 1. principe» impii cl saevi a Deo dantur quasi carnifices, ad sumendum dc impio populo pœnis, 459,1, 2. legitimi a Deo dantur, 393, 1. — Vide Rex.
Principes quomodo tractandi. 79, L
Principium pro principatu sumitur interdum, 161,2
Prinus arbor species est ilicis, 187,1
Processionum usus fuit etiam in veteri Testamento, contra bavetta» Magdeburgenses, 499, 1. ipse quoque Christus Dominus eas sanxit, *ibid.*
Proetus episcopus Constanlinopolilanus Theodosio junior i contra Scytha* pugnanti accommodavit ea quæ in Scripton dicuntur de Gog cl Magog, 252, t. in terre motu populo bUnum cum indixisset, terrs motu urbs conculi desiit, 499,1.
i Prodigium dicitur quod porro dicit, id est futura prædicit, 508, 2. prodigia quæ acciderint in vita cl morte, cl post morlcm Chrisli, *ibid,* quæ in excidio urbis per Titum, 509, i. quæ in fine mundi eventura sint, *ibid.* quæ prodigia eventura prophetet Joci, 508, 2.
Prodigiosa fuit Christi nativitas cl mors, 261, 1.
Profanatio templi a seditiosis Zelotis facia an dici queat abominatio desolationis, 132, 1, 2.
Proficientes in fide ct virtute quando morallter visiones videant, 508, 1.
Profunditas capitur interdum pro calliditate ct versutia, 352, 9.
Proles sequuntur amorem ct affectum, quem in matre magis quam in patre experiuntur, 285, 1. et matribus sunl quam patribus corpore cl moribus similiores, *ibid.* a matre vitia sugunt, *ibid,* justo Dei judicio parentum scelera imitantur, 315, 1. proles Osee prima cur filius, cl secunda filia sit, 291, 1, 2. quid 1res ejus proles designent, *ibid,* tertia proles quos significet, 204, 2.
Promissiones ultima hominis canae sunt, 383, 1.
Prophetare in Scriptura ample capitur pro docere, exhortari, orare, cañera Dei laudes, miracula facere, 508, 1. prophetarunt multi in novo Testamento proprie futura predicendo, lum ex Spiritus Sancti nfllalu loquendo, cl celebrando variis linguis Deum, *ibid.*
Prophetarum preces cl suspiria meruere de congruo incarnationis Filii Dei accelerationem, ct quod c David nasceretur, 116, 2. Prophetæ oracula a Deo accipientes hoc ipso simul ab co certi reddebantur, hæc esse oracula Dei, non vero somnia, 19,1.
Prophetæ appellari possunt vere religiosi, 219, 2; 220, 1. Patriarchio veteres, *ibid,* et 2. Prophetarum interna dispositio ad prophetiam fuit animæ serenitas, 226, 2. sunl pictores aeternitatis, 227, 2. quis eorum habitus exterior fuerit, 2’8, 2. omnes sacro oleo uncti non fuere, ncc consecrati, *ibid,* eorum vestis crat saccus vel cilicium, *ibid,* eorum vicius ct gestus, *ibid,* cl 229, 1. erant angeli terrestres, 229, 2. cur a popule secederent, 231, 2. sunl os et oracula Dei, 232, 1, 2. sunt velul mundi soles, 233, 1, 2. eornm qnalis scientia fuerit, 232, 2. sunt paranymphi Christi, 234, Un iis quærcnda est sapientia, non eloquentia, *ibid.* 2. eorum quanta sit obscuritas, 233, 1. in nominibus prepriis cur alludant nd eorum significata, 236,1, 2. mclonymia crebro utuntur, 237, 2. item mclalepsl, *ibid,* cur soleant post oracula excidii et caedium subjungere carmen funebre, 239, 1, 2. proflue el scopo habent Christum, 240, 1, 2. eorum verba diversos, imo contrarios subinde habent sensus, 241, 1. sæpe utuntur apologis, 243, 2. subinde alludunt ad fabulis Gentilium ct poetarum, 244, 1. mentis intuilum dum figerent in contemplatione unius simplicis veritatis, pregustimi quemdam habuere bealitudinis, 245, I.sæpc viderunt futura sine exslasl, subinde fuerunt alienali a sensibus, et in cxslasin rapti, *ibid.* 2. excipientes Dei visionem ct revelationem, fido divina tenebantur credere sua oracula esse a Deo, 246, 2. cum ad certas provincias el gentes prophetant, cur consuetudines, ritus, mores, quin ct voces illis proprias usurpent, 248, 2. sæpe alludunt ad historias sui tempori», quæ tunc omnibus nolæ erant, jam autem incognito sunt, 248, 2. aliquando quædam ex suo spiritu proferunt, ct in iis aliquando errant, 250, 2. in quo veri Prophetæ a falsis differant, *ibid,* in ipsis sæpe est gradatio, 25!, 2. abundant paradoxis, *ibid,* antecesserunt omnem historiam cl sapientiam Gentilium, 254, 2. cur prophetiis suis lilulos prefigant, 278, 1,2. nu Prophetæ, qui nomen patri® non præfenint, sint Hierosohmitæ, 279, 1. sunl vinitores vine® Domini, 317, 2. ad Christum plerumque assurgere, el subito vclut avolare solent, 363, 1 ; 504, 1 ; 560, 1, 2. cur vocentur viri spiritus, 403, i. suas visiones et prophetias solebant confirmare juramento, 413, 2.

repræsenlant personam Dei, ut ejus legali, 451, 9. solent tristibus læta subjungere, nl populum nd spem meliorum erigant, 401, 2; 614, 1. multa comminantur, quœ etsi reipsa occidisse certum sil, quando tunen illa acciderint, incertum est, 481, 1. mulla prædicunt, quæ tamen facta non leguntur, facta tamen fuisse non est dubitandum, 619, 1; 6J7, 2. taxant scelera sui sæculi primo, deinde sub iis carpunt similia posterorum crimina, maxime committenda tempore Christi contra ipsum Christum, 550,2. oracula sua omnibus temporibus scripserunt, *ibid.* invite prophetant mala, 561, 2. Deo per eos loquento tacere non audent, nec possunt, *ibid.* in publicis pluteis, ct magis in porli*, sua oracula prxdicabanl, 584, 1. non tantum per internam locutionem excipiebant oracula Dei, sed etiam subinde videbant ideas vel species objectas oculis aut potius imaginationi, 608, I. prophetis spiritum non habebant perpetuo, sed crat is transiens, 250, 2; 615, 2. eorum visiones communiter erant imaginaria?, G32, L per plurimos anno* prophetarunt, 572, 1. omnium captivitatum el miseriarum finem el liberatorem statuunt Christum, 575, 1. Prophet® qui Jud® prophetarunt directe, indirecte quoque respexerunt Israel, cl vice versa, 572, 2.

Prophetæ Minores, cur vocentur Minores, 216, 1. mulla prophetarunt quæ scripto non tradiderunt, *ibid,* cur pauca s- rips r nt, *ibid.* 2. argumentum eorum idem est quod Majorum, 219, 1,2. cos sæpe in novo Testamento Christus citat, *ibid,* etiam Christianis eorum oracula adaptari possunt, *ibid,* sunt xn numero, sicut xn Palnarcbæacxii Iribus, *ibid.* 2. sunt prodromi cl anlilypi xn Apostolorum, *ibid,* horum alii prophetarunt duabus tribubus tantum, Judæ cl Benjamin, alii decem, alii utrisque : quomodo id ipsi in suis prophetiis indicent, 220, 2. minantur Israeliti! captivitatem Assyriacam, Judæis Babylonicam, ct sub utraquo extremam Romanorum, *ibid,* cur aliqui horum patres suos nomment, alii taceant, 221 , 1. duplici de causa quidam cos nominant, *ibid,* cur in aliquibus nomen patri® recenseatur, *ibid.* an ii, quibus patria non additur, Hierosolymitani fuerint, *ibid,* aliqui eorum non notant tempus propheti®, alii e contra id exprimunt : cur id nonnulli omittant, *ibid,* cl 2. medii Prophetæ qui tempus non praeferunt in titulis, an prophetarinl sub illis regibus, sub quibus prophetavit præcedens, qui temporis titulum preferì, *ibid.* probabile est cos pene omnes in Bibliis ordine temporis quo prophetarunt, esse collocatos, *ibid,* quis eorum sil •ordo, Mid. unus confirmat oracula alterius, *ibid,* cl 222, 2. in Minores Prophetas qui scripserint, 222, 1, 2. abundant parabolis, symbolis, ænigmatibus, ct cur, 223,1. aliquando ad litteram loquuntur de antiquis populi Judaici liberatoribus, allegorico de Christo; aliquando ad litteram de Christo, etsi cum allusione nd illos, 221,1, 2. an aliqui horum fuerint ecœlu Prophetarum, 231,2. certas sedes non habuerunt cl domos, *ibid,* nominum eorum etymologia, *ibid,* quis eorum fuerit in prophetando finis, 232, 1. eorum obscuritas, 235, 1. mira harmonia Majoribus concimini, 238, 1. apud cos creber est sarcasmos, *ibid.* 2. affectibus abundant, 240, t. comm harmonia chronologica, 254, 1, 2 et scq. cur prophetare incœperintcirca exordia urbis Rom®, *ibid,* qui prophetarinl ante captivitatem Babylonicam, qui post reditum cx ea , 256 , 1. prophetarunt omnes per 300 annos, *ibid.* 2. loquuntur concise, (Enigmatico ct parabolice, ideo obscuri inni, 357, 1.

Prophetiam, cum remota est, cur signari jubeat Deus, 109, 2. an in sola imaginum visione in mente sii, 19,2. propheliæ actus sunt septem, 20, 1.

Proplictiæ hioroglyphicum quod sil, 223, I. vera a falsa quatuor indiciis dignoscitur, 228, 2. certior visione est, 233, 1 , 2. ejus donum aliquando etiam impiis datur, 227, t, 2. continua prophetia non datur abi sancto, ob 1res causas, *ibid,* eam assequendi modus, *ibid,* qua via eam anachorète acceperint, 228,1. exposcit lumen supcrnaluralo , 246, 1. proprie donum Dei est, 247 , 2. ejus definitio, 248, 1. per catachresin ad preteritem ct present tempus «celiam extendit, 248, 2. ct exempla utriusque, *ibid,* el 249, 1. aliquando tamen dum præterita prædicunlur, venturaquædarn permiscentur,itid. Lotto prophétie modi et species inni, *ibid.* 2 et teq. unde dignoscantur, quod lætæ vel tristes, vel mixta: sint, 245, 1. plcræque veteris Testamenti adimpleta» sunl vel ante Christum, vel per Christum, 252, 1. prophetia de vocatione Gentium ad Ecclesiam quando impleta sit, vel quando impleri cœpta, 644, 2.

Propheticum lumen quid sit, 246, 2. est necessarium, non liberum menti, *ibid-*

Proportio partium quæiit in corpore humano, 39, L

Propositum deliberatum peccandi est velul staterà dolosa, 450, 2. proposita bona sæpe faciunt peccatores, sed occurrente lentalione illico ad vitia rclabunlur, quia cor non mutant, 495, 2«

Prostibulum laline ct lupanar, ct meretricem sonat, 518, 1, 2. eadem etiam prostibula feminine dicebatur, *ibid.*

Protagoras cx bajulo lignorum tactos est philosophus, 639, 1.

Providenti® divin® symbolum, 261, 2; 576, 2. protegit suos, 470, 2. ejus laqueos nemo potest evadere, 560, 1.

Prudenti® dogma, 143, i.

Psalmi cujusquc affectus psallens induere debel, 587, 2. psalmi, singuli seorsum dictati et scripti sunt, 253, L eos Judæi ct cantica in templo in laudem Dei canebant, 587, 1. idque partim voce, partim instrumentis musicis, *ibid,* mentem excitant, elevantque ad sublimia, 227,1.

Pseudoprophetae a veris quibus signis dignoscantur, 228, 2.

Ploiemæi Ægypti reges, sorores suas in uxores ducere solebant, 28,1.

Plolemæus Evergetes Philadelphi successor el frater Syriam invasit, ct Laodiceni neptis su® interfectricem interimit, cl regnum diripiens in Ægyptum revertitur, 150, 1. unde dictus sit Evergetes, *ibid.*

Plolemæus Lagi fuit vir fortissimus : varia ejus gesta, 149, 1. infeliciter cum Antiocho Theo dimicans fœdus cam eo iniit, *ibid.*

Plolemæus Philometor natus ex Ptolemaeo Epiphane el Cleopatra Antiochi Epiphanis sorore, est ab hoc Antiocho contritus, 154, 2. cur vocetur dux fœderis, *ibid.*

Plolemæus Philopator filius fuit Evergetis: unde ita dictus, bellum gerit cum Antiocho Magno ct Seleuco Ceraunio feliciter, 150, I.ejuscædes cllibido, *ibid.* 2.

Plolemæus Mathematicus quid censeret dc regum familiaritate, 79, L

Publi® Monîalium prefect®, matris S. Joannis Chrysostomi, constantia contra Julianum Apostatam, 84, f.

Pueli® nubentes limen domus Rom® olim non tangebant, 500, 1.

Pueri plerumque patrissant, el parentum vitia imitantur, 345, 1.

Pugna angelorum in cœlo quomodo peracta sil, 149, 1. cur ea pugna Iribus septimanis durarit, *ibid.*

Pulcheriæ August® elogium, 546, 1.

Puniuntur severe qui Dei judicia, cl castigationes impiorum non æstimant, 289, 2. punire est actus Justitia? vin» dicativ®, hinc præsupponil culpam et peccatum punu ii li. 430, 1.

Pupillorum ingens consolatio est, quod in Deo Deique protectione vivant et Imbitent, 469, 1.

Purgatorio (e) verisimile est a Christo liberatas fuisse animas in ejus ad inferos descensu , 461, 2.

Puteos sibi quisque in Mesopotamia locisque vicinis ob terne ariditatem fodiebat, ct bos lum sibi fodiendo comparabat, 327, S.

Pyrea quid sint Persis, 157, X

Pyrrhos quia haberi volait filius Jovis Hammonis, cornua arietina gestab.H in galea, 102, I.
Pjlhagorici cur esu carnium abstinerent, 14, 1. per symbola sua dogmata tradebant, 223, 1.

Q

Quxrerc regnum Christi est idem quod illud possidere, et ab eo possideri, 045,1.
Quatuor Alexandri successores precipui, 149, 1.
Quûtuùr capitur in Scriptura aliquando pro quar/um, 537, L idque ad auiesin, *ibid,* quatuor scelera Damasci an definite, an indefinite, accipienda sint; si definite ea capienda, quxnam sint ea, ibid.9. auctor censet indefinite sumi, *ibid.*
Quercus fortitudinis symbolum csl, 553, 2.
Quies mentis est prima jlispositio ad prophetiam, 226,2. ejus iis cl effectus, *ibid.* quies eorum qui ad Dominum converti incipiunt, 318,2.
Quietum nemo lacessit impune, 79, 1.
Quinquagesimus annus Judæis erat jubilæus, 625, 2.

IL

Rabba metropolis fuit Ammonitarum, quæ postea dicta Philadelphia, 546, 2.
Rabbini consent Messiam suum mutationem quamdam miram in frumento facturum, 472, 1.
Rabbinorum in hebdomadibus Danielis Intelligcndis stupor el pervicacia, 118, 2 el seq.
Radices jacere vel mittere quid sit, 470 , 2. radix Israel significat vel fecunditatem illi a Deo inditam, vel reges el principes ejus, 408, 2.
Ramolli Galaad, vel Ramatha, quæ urbs esset, 372, i.
Rapba fuit paler gigantum, 590, 2.
Raptus mentis au fiat naturaliter, 245,2. fit aliquando sine alienatione mentis a sensibus, *ibid.*
Rasin Syriæ rex aTcglalpholasar rege Assyriorum occisus fuit, et Damascus eversa, 541, 2.
Rationale pontificis Hebræi an haberet duo simulacra dantia oraculum et responsa consulentibus; negat auctor, cl cur, 330, 2.
Reblaba urbs an sit Ematb minor, el Epiphania, 594, 2.
Reboa tus cur dicatur aquilarum vox, ejusque vis, 390, 1.
Recedere quando dicatur vinum, 349, t.
Redemptio Christi fuit sufficiens ad homines omnes salvandos, 430, 1.
Reditus bonorum operum post poenitentiam adstruilur, 505, 1, 2. reditus qualis et restauratio Israeli promittatur per Prophetas, 643, 2.
Regas Chaldxum quid significet, 79, 1.
Regimen duplex Dei erga Judæos, 268, 1.
Regiones piscos c post admissam bæresln piscibus alio commigrantibus, vel emorlentibns, sterilitate cl paupertate puniuntur, 336, 2. regionum natura el feracitas, variis temporum mutationibus, aut culture defectu perit vel immutatur, 617, 1.
Regius morbus qu:s silet unde dicatur, 571, 1.
R' gna omnia mera sunt somnia cl terrena, 17, 1 ; 30, 2; 426, 2. cur bestiis ossimilenlur, 86, 1. cur a Deo subindo dicantur concessa, *ibid,* regni singula cl gentes assignat c angelis singulis ad custodiam, 141,2. icgm varia cl mutabilia sunt, 155, 2. comparantur ventis, cur, 148,2. regni quatuor Unium per statuam magnam, quam vidit, Nvbu bodono<or representantur, 20. 2. cur aha regna prælrrieril Daniel, 21 , 1. regnum Christi spiritale csl Helernum, 40,2; 31, 1. quando id regnum esperii, 31, 1. alti omnia imperia superat duraiione, amplitudine, efficacia, íruclu, modo, sanctis legibus, fine, rege Christo, 33, 1, 2. eorum fundamentum, fulcrum, ct radix clivera religio el verus Dei cultus, 377, 2; 413,1. regnum Christi est Ecclesia, sed spirituale ct Ecclesiasticum, 643,1,2. quam id amplam sit, *ibid.* in die judicii id perficietur, 644, 1. regnum Davidis mobile fuit ct temporaneum, Christi immobile est cl æternum. 642, 1, 2. illius rupture varix, *ibid,* regnum Israel Deus non instituit, sed regnum Juda, 392, 1, 2. utrumque idolis deditum fuit, 287, 2. regnum Ilebræorum non tantum humanum erat, sed cl spirituale ct divinum, 391, 2.
Regnum cl monarchia Persarum quot annis steterit, 148,1.
Regnum beatum sanctorum in cœlo quod erit, 06, 2.
Religio vera est regni firmamentum, 377, 2; 413, I.
Religionis status ct vita in ca,cl vocatio ad cam opus Dei csl, 554, 2.
Religiosi non se immisceant rebus sæcularibus, 380, 1, in exteriorase diffundentes robur spirituale paulatim amittunt, 383, 1. suum ament Ordinem ul columba suum columbare, 439, 2. superiori suo omnem conscienti® statum aperire debent, 460, 1. tepidi non omnes suas gratias simid, sed modo hanc, modo illam amittunt, 358, 2. in morte exsultant, 461, 1. mystico Propilei® sunt, 219, 2. cos satius est carni non parcere ct vclut perdere, quam mundanos et carnales in stercore suo computrescere, 489, 2. dici possunt filii Prophetarum, 231,2. vocari possunt Nazaræi, 553, 2. eorum lautitias quam injuste suggillcnl malevoli, 310,1.
Reliqui® fdumæorum cur dicantur a Propheta, 644, 2.
Remigius Altiriodorensis scripsit in omnes Prophetas Minores, 222,1.
Remphan vel Rephan quid sil. 589 , 2; 590,1.2. undo vox illa græce derivetur, *ibid,* an vox sit hebrea vel arabica, *ibid,* qualo sil idolum, *ibid,* nu sit Hercules vel lucifer, 59!, 1.
Repletio stomachi destili itiones perit, 12, 2.
Reprobatio (an in Deo sit) vel positiva, vel negativa, damnandorum, non ob eorum demerita, sed ex mero Dei beneplacito, 435, 1,2 etseqq. sententia affirmans mullos in desperationem adegit, 436, 2. reprobatio est ex homine peccante, seque in peccatis nd finem usque vite obdurante, 457, 2. ipsa non csl causa peccati, sed potius ejus effeetus, 458, 1. ipsa csl actus juslili® vindicatif©, quæ necessario peccatum vindicandum quasi objectum proprium presupponi!, *ibid.*
Reptilia denotant symbolice homines vafros el veniri deditos, 321, I.
Repudii libellus, Deo dispensante, Judæis fuit licilus, 282,1.
Rcspublic® barelle® sacerdotes ct sacerdotium Christianum exterminantes, illis, Christo, sibi injuri® sunt, 338. 1.
Restauratio qunlis gentium captivarum per Prophetas promittatur, 643, 2.
Resui rectionis Christi tempus csl magnus dies Jczrahel, 301, 2. in ca Christus plene nos vivificavit, 363, 2. certam cx ca nos fidem ct spem resurrectionis nostre habemus, *ibid,* ejus symbolum est phœnix ct hydrus, 462, 2. ante eam qui ibant in mortem, ibant pariter in infernum, 461, 1. 2; 463, 2. in universali resurrectione omnes ad vitam revocabimur, 461 , 1 ; 463, 2 ; 461, 1. resurrectio mortuorum fuit Judæis a Deo et nugeiis revelata, 168, 1. cam etiam Gentes credidere, *ibid,* ejus typus est Daniel redivivus c lacu Iconum, 84, 2.
Rei i Salman isar vclut auceps, Israelitas illaqueavit et abduxit, 620, 2. relè divin® providenti® nemo evadere pole t. 800,1.
Rex esi arbor b ibens sua folia, fructus, volucres, etc., 56, 2 ; 57, 1. reges dicti olim tyranni a fortitudine cl potentia, 9, 2. reges non semper credant consiliis cl suggestionibus suorum. 79, 1. eorum potentia mera vanitas, 80, 2. reges varii secoli jussere tanquam deos, 38, 1. reges 1res ab Antichristo debellandi erunt, rcx Liby®, Ægvpli

cl Æthiopiæ, 101, 1. reges Persarum enumerantur, el simul tempus regni, 148, 1. reges Asi® cl Ægypti cur clare non exprimai Daniel, *(bid.* el 2. regum maires regnantibus liliis, etiam regimo vocantur, 70, 1.
Reges legitimi a Deo dantur, 303, 1. ab Homero dicuntur Jovis alumni, *ibid,* eorum vis et potentia sine Deo invalida el imbellis est, 413, 1. aurora» comparantur quæ aurea videtur, sed mox evanescit, 420,1,2. eorum lapsus pœna populorum csl, 459, 1, 2. pro iis ac principibus Deum qui orat, optime orat, 378, 2« impii ct lixrclici non regnant cx Deo, 392, 2. hi sunt pistores ct furnarii dæmonis, 382, 1. — *Vide* Princeps. Reges Israel quomodo dederit Deus in ira sua, 459, 1, 2. hi Assyriis munera ct tributa solverunt, 390, 2. idololalr® fue* runt, 408, 1. regum Israel alii regnum tyrannice invaserunt, alii licet a Deo electi viderentur, tamen non tam cx Dei voluntate, quam cx propria cupidilate regnum inivero, 392, 1, 2. quomodo regnarint hi, non ex Deo, *ibid,* reges Juda sibi continuo succedentes sub quibus prophetarunt Prophetæ, 254, 2; 255, 1.
Rhabdornanlia priscis erat in usu, 343, 2, quis qus ritus, *ibid.*
Ridere cl lugere quomodo dicantur agri, 530, 1.
Risus (altaria) quæ dicantur, 014,1.
Risus sardonias quid sit, 238, 2; 583, 2.
Rivus Ægypli quis dicatur, 600, 2. est Nilus, vel rivus Nili, el cur, 628, 1.
Robur unde dictum, 553, 2,
Roma quando condita, 255, 1.
Romana Ecclesia ob montes vicinos videtur inexpugnabilis, 49, 2.
Romani coluere fortunam viscatam, 155, 2. quomodo coluerint Maozim, id csl virtutem, prudentiam et fortunam bellicam, 100, 1. Antiochum Magnum, Syriæ ct Asiæregem profligant, 151,2. ei quem civitate donabant, nomen mutabant, 11, 1. Romani in Judæos atrociores el nocentiorcs fuere quam Cbaldæi, 493, 1. omnium gentium deos colebant, ut eos haberent propitios el faventes, 412, 2. in vexillis præferebaul aquilas, 390, 2. Romani cives non virgis caedebantur, sed sarmentis vilium, 410,3.
Romanorum regnum cur comparetur besliæ incognita?, 69, i, 2. corum regimen novum ct varium, 90, 1. corum respublica monstrosa fuit, *ibid,* corum epitheta sc* plein, *ibid,* ipsorum monarchia cur tibiis ferreis comparetur, 28,1. et quare duabus, *ibid,* eorum in bellis ct laboribus campestribus durities, *ibid,* quomodo omnia armis suis contriverint, *ibid.* 2. multas in provinciis externis alebant legiones militum ad cas edomandas, cl unde eas alerent, *ibid.* eorum elogia, *ibid,* quomodo regnum eorum dicatur fore divisum, *ibid.* ct29,1. in ünc mundi in decem reges dividetur, *ibid.* fuit id initio ferreum cl validum, deinde fictile et contritu facile, *ibid,* unde ejus divisio nata, *ibid,* connubla potentium id stabilire non potuerunt, *ibid.* cl30, 1. quamdiu id steterit, 30,1.
Romulus an conditor urbis Romæ, 251, 1. est fratricida, 545, 1. vetuit regnum adiri, nisi annuente Deo, 393, 1.
Ros symbolum est doclrinæ, 469, 1, 2. rori assimilatur Christi ortus, 366, i, 2. roris descriptio ct proprietas, *ibid.*
Rom odoris est prodiga, cl citissime evaporatur : cur Græcis pío; dicatur, 599, i. calor in rosa profusi odoris est causa, *ibid.*
Rol® imago angelorum, 02/ 2. rolæ igne® throni Dei, *ibid.*
Rubeus color refert ardorem steli® Veneris, 591, t.
Rubiginalia festi dies Romæ crani ad amoliendam rubiginem, instituti a Gentilibus, 481,1.
Rubigo pestis ct plaga segetum ct germinum, an sil animal, 480, 1, 2. quale id vitium segetum sit, el unde oriatur, *ibid.* 571, 1. dicitor a rubedine, 480, 2.
Ruffinus quidam, non Aquileiensis ille, commentatus est in duodecim Prophetas, 232,1.
Rugitui leunculorum comparatur in Scriptura ira D» et hostium insultus, 559, 1.
Ruinas Israel quomodo Deus re<arciverit, 644,1, 2.
Ruminare quid sit : est proprie animalium, 886,1, 2.

S.

Sabbatum Ikbrxis erat quintuplex, 625, 2.
Sabæi dæmonibus moribus et nomine sunt similes, 519, 2. duplices Sabxi sunt, vel ztthiopes, vel Arabes Arabi® Felicis, *ibid.* 520, 1.
Sacer capitur aliquando pro *exsecrando,* 553, i.
Saccus erat vestis communis Prophetarum, 228, 2. erat vestis aspera el lugubris lugentium et pernitentium, qua utebantur in funere suorum, luctas ergo, vel in publica calamitate, ad Deum pbuandum, 487, 2; 629, 1.
Sacerdotes orando sancleque vivendo se hostiam Deo pro peccatis populi offerre debent, 339, 1. indigne sacrificantes abominabiles sunt Deo, 401, 2. tripliciter peccata populi comedunt, 338, 2; 339,1, 2. sacerdotes cur dicantur sancti, 339, 1, 2. eos custodire decet cultum ritusque sacros Dei, 341, i. eorum e*t flere et plorare peccata populi, 500,2. ohm pii sacerdotes linebant lacrymis in sacrificio, hac de causa sudano utebantur, *ibid.* sacerdotes Baal ad eum placandum el demulcendum cultris sc concidebant, 386,2. sacerdotes per Israel sparsi, etiam ad cultum idolorum deflexerunt, 351, 1. eo* cur Joci plorare velit inter templi vestibulum et altare, 500, 2. sacerdotum Belbelinorum avaritia, 633, 2 el scq. sacerdotes an vitulos aureos Jeroboam furati, deauratos eorum loco reposuerint, qui dein Assyri® regi a rege Israel in munus dati sint ; sed fraude illa patente, in mittentis caput reciderit confusio, 415, 2.
Sacerdotisa® Priapi eum sua prostitutione colebant, 345, i.
Sacerdotio (ex) pendet totius populi fides, cultus et religio, 337, 1. ejus ablatio ingens Dei castigatio est, *ibid.*
Sacra tractanda a sacris, 75, 2.
Sacramenlaru bardici sunt prodromi Antichrisli, 175, 1.
Sacrificari quomodo Danieli jussent Nabucbodonosor, 33,i.
Sacrificium soli Deo offertur, non sanctis, 33, 2. sacrifidi uomine inlelligilur omnis cultus Dei exteruus, 369, 2. actus sacrificii ut manat a religione ct devotione interna, melior est actu misericordi®; non tamen sacrificium externum, quia hoc non placebat Deo nisi ex opero operantis, non ex opere operato (ut placet sacrificium legis none); misericordia autem per sc Deo placet, 369, 1; 587, 1. sacrificium erat quasi convivium Dei, 400, 2. erat actus religionis et latri® Dei, 369, i. in sacrificio laudis offerri fermentum non poterat, contra alios secus sentientes, 669, 2. sacrificia Hebræorum erant azyma, non fermentata, *ibid,* sacrificia quorumdam cur Deo displicerent, 401,1, 2. ea offerebant Gentiles cum arandum esset, cum metendum, cum vindemia calcanda, 400, 1. sacrificia omnia vetera cl cæremoni® in Christi morte finem acceperuul,130, i, 2. sacrificia Aaroñica an sint abominatio desolationis, 131, 2. sacrificia quomodo dicantur martyria, 49,2.
Sacrilegium quomodo puniat Deus, 75, 2.
Sæculis sæpe singulis videmus singula regna in aliam familiam aut gentem transferri, 86, 1.
Sæculum aureum, argenteum, æneuL1 et ferreum Genlibum describitur, 21, 2. sæculum hoc æsluans et tempestuosum est velul mare, 438, i.
Sagittas (per) quomodo vcieres divinarent, et ita per cos Nabucbodonosor sortes quæsivit, 844, 2.
Salamandra constanti® symbolum est, eainquepro insigni assumpsit Franciscus I Galli® rex, 442, 1.
Salmana Madianilarum princeps a Gedeone cæstts, 423, 2.
Salmanasar rcx Assyri® defectionem Israelilarum tam a

Deo quam a se ullus esl, ct vitulos el populum in As <trhtn abduxit, 416,1.
Salomon rex quod mulierum amoribus fuerit implicatus, fortasse a mitre adultera hausit, 285, 1.
Silu< tantummodo ex Deo quomodo sit, 457, 1 cl scq.
Salvatur nomo nisi per Evangelium. 512, 2.
Samaria urbs in monte Sotuer æ liticata erat, indeque et urbi, ct ab ea, utpote metropoli, tota regio dieta est Samaria : hanc Herodes Ascalonita in Augusti honorem vocavit Sebaslen, qui eam a fundamentis inslauravit, cl muro nanissimo circumdedit, 336, I; 562, I. Samaria cur vocetur plaga vel angulus lectuli. 5G3, 2. cur vocetur *virgo forati* Amos, 578, 2. Samariae nomine cur vocenlnr dcccm Iribus, 210, 2. ejus reslilulioncin quomodo prornìltal Deus, Gii, 1. quando lì lem Christi acceperit, 295, 2. ejus incolae cum idolis colebant quoque Deum verum, eique subinde sacrificabant, cur, 397, 2. postea multi corum posi urbis excidium, ut scsalvarent, in /Egypluin fugerunt et ibidem inorlui sunl, 398, 1.
Sambuca quod genus instrumenti esset, 39, 2.
Samtch cl *sin* lilleræ «equipollent, 600, 2.
Samuel populi fuit apud Deum mediator, 114, 1. est propheta fidelium testium Dei, 441, i.
Sancta cur dicatur cœlcstis Jerusalem, 525, 1.
Sancti, precibus, jejunio et *corporis* maceratione inipctraruutaDeo intelbgentiarn cl prophetiam, 111, 1. publicas clades el privatam mortem suis suoruinquo adscribunt peccatis, 42, 1. munera contempserunt, 70, 9. quomodo ob dona Dei sese commendent, 20, 1, 2. habent ct confitentur peccata tum sua, tum populi, 112, 2. sancti singuli sunt thronus Dei, 92, 2. sancti docti lucent ut cœlum, 169, 1. 2. sancti omnes in cœlo futuri sunt reges cœlesles et eterni, Q8, 1. qua ratione id meruerint, *ibid.* 2. judicabunt cum Christo, *ibid.* sanctis viris omne bonum placet, malum omne fugiunt, ten taliones el novissima praevident, 497, 1. inimicos non tantum tolerant, sed et amant et beneficiis obruere student : summe Justi sunt, *ibid. 2.* quidquid possunt, aliis communicant : injuriarum facile obliviscuntur, *ibid,* neminem gravant supra vires; veraces et fideles sunt tum Deo in fide, cultu, obeJientia et votis; tum proximo in dictis cl factis, 498, 1. tam amant pauperes quam divites, imo magis afilíelo* quam felices, *ibid.* omnem vitant turbationem, maledicta ct malefacta proximorum dissimulant : non quaerunt quæ sua sunt, seti pure Dei gloriam cl proximorum utilitatem in omnibus actibus procurant, *ibid.* omnibus in operibus studentesse perfecti, *ibid,* non puniunt bis idipsum, *ibid.* 2. crucem et doctrinam Christi meditari ct expendere debent, 61?, 2. in cœlo omni benedictione cœlcsli benedicuntur, 526, 2; 527, 1, 2. eorum corpora imputribilia sunt, 527, 1. in die judicii, caderis palpitantibus securi et confidentes stabunt, 524, 1. Sanctorum quorum ad cor Dow loquatur, 317, 1. Sancti nonnulli illustres in bestias acceperunt potestatem, 321,1,2. Sanctus quilibet ¡>er olivam designatur, 471, 1.
Sanrtificarc idem csl quod indicere ct proclamare, 520, 2. Hebraeis proprie est segregare ab usibus profanis, ct addicere saens, 487,2. quomodo sanctificetur jejunium, *ibid.*
Sanctitas animi non amittitur, si per vim corpus violetur, sed corporis totiusque hominis sanctitas amittitur, violata animi sanctitate, etiam corpore intacto, 184,1, 2. sanctitas vera in quo consistat, 118, 1. sanctitas xila magna est dispositio ad divina oracula accipienda, et rur, 227, 1.
Sanguis Jexrahei quomodo visitari dicatur super domum J»'hu, 288, 1, 2. sanguis humanus parce effundendus, 540, 2. sanguis innocens effusus clamat vindictam, et per vindictam expiatur, 529,1. *sanguis* in Scriptura significat hnmieHiinin. omnem conUinm.dKMhun e* poilutionem, et per synecdochen omne scelus, 288, 1 ; 335,1,2; 453, 1, 2; 528, 1, 2. sanguis sanguinem quomodo tangal, 335, 1, 2. peccatum vocatur sanguis ob quatuor analogias, *ibid.*
Sanguine hircino emolliri adamantes fabulosum est, 101,1.
Sanitatis tuenda dogma aureum, 14, 1. sanitatis mali rest sobrietas, 12, 2.
Sapientia quomodo sil gloriatus Daniel, 20, 1. sapientia practica quæ sit, 170, 2.
Sapores Persarum rex Aureliano imperatori pro scabello utebatur equum conscensurus, 420, 1.
Saporis rogis gestamen, arietinum caput aureum, 100, 1, 2.
Saraballa sunt bracca ct femorum tegumenta, 51,2.
Sorcasmus Prophetis minoribus frequens, 238, 2.
Sardoa herba si comedatur vel potetur mentem adimit, labiisque contractis risus speciem praebet, atque inde dicitur sardonius risus, 238, 2; 583, 2.
Sirsurest animal in Syria, parvulum ut locusta; quomodo ab ca differat; csl duplex, ejus forma, color, strepitus, 480, 2.
Sartago ferrea quam vidit Ezecbicl, significat firmum Dei decretum de evertendo Juda, 613, 1.
Satisfactio pro peccatis per eleemosynas contra Calvinum adstruilur, 61,1,2,
Satrapa uude dicatur, 39, 2.
Salum erat tertia pars epha, id est unus modius Italicus, 626, 2.
Saturnuscur senex pingatur, 92,1. unde dicatur Cronos, *ibid.*
Saul cur vocetur Ælhiops, 640, 2.
Saxa sunt in agris, quod ossa in homine, 452, 2,
Scandalizantes pusillos homicida sunt animarum, 547,1,2.
Scelera quatuor Israelis, qua innuil Amos, qua sint cx sententia Rabbinorum, 550, 1.
Schinus qua sit arbor, 186, 2.
Schismatis regni Judaici auctor fuit rex Jeroboam, 220,2.
Scientia revelata ac supernaturalis requiritur prater naturata, in Propheta, 232, 2. scientia Dei qua sil, *ibid.* ejus splendor, 233, 1. scientia Dei practica quid sit, ct quomodo ea in terra non sit, 334, 2; 337, 2.
Scin ct *tsade* littera vicina cl commutabiles sunt; ulraquc namque sigma includit, 424, 1.
Scipio (L.)profligat Antiochum Magnum, ac Romanis tributarium fecit, 152, 1.
Scipione Africano (dc P.) quid ccnscrcl Hannibal, 152,1. pacis leges Antiocho Magno dedit, *ibid,* cur a populo sit accusatus, *ibid.* 2. quomodo sc cum Antiocho Magno gesserit, *ibid,* rure demortuus csl, *ibid,* ejus epitaphium, *ibid,* militem gulosum equo cl ordine privavit, 343, 1. solitudinis mire amans fuit, 315, 2.
Scopas Ptolcmai Epiphanis dux ab Antiocho Magno in Sidone obsidetur, ct deditionem facere compellitur, 15), 1.
Scorpiones sunt flagella c spinis ct aculeis, 568. 1.
Scorta regum sunt regina, 34), 2. ca similia sunt vino Iclhalibus venenis temperato, *ibid,* sunt hominum, imo diaboli matula, 395, 2.
Scortanlcs plerumque carent prolibus, aut, si habeant, sunt misera, el brevis avi, 340, 2.
Scriptura veritatis vocari potest Dei decretum, 144, 1. Scriptura paternum , non maternum genus consignare solet, 9,9.
Scripturam manus in pariete cur Chaldæi non potuerint legere, 69, 2.
Scripturam (S.) quomodo concionatores quidam ad suos conceptus torqueant, 224, 2. ejus sensus genuinus sectandus, 225,2. ejus sensus sunt concentus ipsius Spirilus Sancti, 226, 1. est Dei epistola ad nos missa, 233, 2. est clavis cœli, 234, 1. ejus obscuritas, 235, 1. cum enarrat opera Dei, magis significat ea quæ facere potest, quam qua reipsa facit, 243, I. cur fabulis Gentilium aliquando utatur, 244, 1. solet tempus adventus Messim, etsi alio-

qui jal longum, ut breve reputare, 363, 2. solet integros numeros ponere, etiamsi illis aliquid desit vel supersit, 588, 2.
Scylh© pro patriis sepulcris acriter dimicarunt, 510, 2
Sear Jasub filius Isaiæcur ita dicatur, 294, 2.
Secessum nonnunquam captent, qui ad vitam activam vocati sunt, 315,2«
Sedere judicum est, 02,1.
Segetes suum quasi habent diem, cujus aurora est germinatio, vespera seges el messis, 50i, 2.
Selcucidæ sunl reges Asiæ et Syri©, HO, 1, 2. eorum catalogus ponitur, *ibid.*
Seleucus Callinicus Syri© creatur rex, 150, 1. infeliciter pugnat cum Ptolemæo Evcrgcle, *ibid,* ejus mors, *ibid.*
Seleucus Ceraunius Syri® rex dolo a suis interfectus, frater Antiochus Magnus ei succeed'd, 150, 2.
Seleucus Philopator Antiochi Magni filius mortuus est inglorius et sacrilegiis infamis, 153, 1. per Heliodorum expilat templum Hierosolymæ, cl ab eodem post occiditur, *ibid.* 2.
Semen locusta vocatur bruchus, 479, 1. semen Dei quomodo vocetur Spiritus Sanctus, 286, 1.
Seminare ventum, in Scriptura quid sil, 394, 1.
Semiramis Ninum filium ad stuprum invitavit, 285, 2. eam coluerunt Assyrii in specie columbae, quod in hanc illam mutatam crederent, 439, !•
Senes accusatores Susannæ qui fuerint, 180, 1, 2. senes libidinosi assimmilaniur pappo carduorum, *ibid.* 2. senes cur proniores ad preces ct vola, 499,2. ipsis ælale fessis cur Propheta somnia immilleuda dicat, 508, 1.
Sennacherib cladem quomodo posteris expressam tradiderint Assyrii, 307, 2. comparatur locuslæ, cur, 609, 2.
Sensum (ad) genuinum S. Scripture capiendum mullum valet capitum, sententiarum et vocum ejus conjunctio vel dispunctio, systole vel diastole, 253,1. is maxime sectandus, 225, 2, sensus litteralis primarius est, et ci allcgoricus superstruendus, *ibid,* in co omnia cl singula congruere debent rei de qua agitur, secus est in allegorico, 427, 1. litteralis non est typicus, sed typici figura, *ibid,* ii cx cerebro confingendi non sunt, 226,2. novi non sunt quærendi, 226, 1,2. sensus multiplices suppeditant multa hebrea verba, 523, 1. sensus omnes vclul oculati exhiberi possunt, 245, 1.
Sententi© infidelium in Scriptura solerler sccerncndæsunl a sententiis dictisquc fidelium, 242, 1.
Septenario numero gaudent llebræi, 120, 1.
Septenarius numerus in Scriptura symbolum est multitudinis : quod si addatur octonarius, magnam ct ingentem multitudinem significat, 537, i.
Septimus numerus Judæis erat solemnls, 625, 1. septimus mensis, id est September, totus pene ipsis sacer erat, 024, 2.
Septuaginta interpretes gultur.ilem *chel* emollire solent, camquc in *a* vel in *c* convertere, 33, 2. septuaginta interpretum (in versione) quædam non habentur, quæ habentur in hcbr.ro, 428, 1. ipsi interdum litteras hebreas alias legerunt, ac sunt in textu hebreo, 590, 1.
Septuaginta anni captivitatis Babylonie» unde inchoandi, 254, 1.
Septuaginta hebdomades revolat Deus Danieli, 115, 2. eæ totidem sunt septem anni, 116,1. dicuntur cæ abbreviat©, id csl breves cl paure decretae, *ibid.* 2. post eas expletas venturum Christum Messiam ostenditur contra Judæos, 118, 2 ct scq. ubi et unde sint inchoanda?, 123, 2. cæ sunt implet© tempore Christi , *ibid.* 124 ,1. inchoand© sunlab anno 20. Artaxerxis Longimani, *ibid.* aut potins ab anno 7, ejusdem, *ibid.* 2. non sunt lxxi, sed Lxx hebdomades, 180, 2.
Sepulcra veterum fuere apud flumina, cur, 244, 2. intra sepulcra $c abdebant, qui calamitatem declinabant, 416, 2. sepulcra mortuorum ct ossa violanda non sunl, 549, 2.
Seraphim an idem sint cum Tbertphim, 330, 2. unde dicantur, 600, 2.
Serapion monachus panem furari solitus, mox ul peccatum confessus est, a tenlalionc omni et fame liberatus e*t, 460, 2.
Serapis erat vilulu' corpore nigro, candida fronte, habens in tergo albam notam vel maculam, 414,1, X — *Vide* Apis, Vacca, Vitulus.
Sereno abbati quomodo angeli donum castitatis contulerint, 46, 2.
Sergius IIÎ Pontifex primus suum nomen mutavit, 11,1,2.
Sergius Risus Maronita, archicpiscopus Damascenus vertit Biblia Arabica in Latinum, 222, 2.
Sericis induti et immundæ conscientis, sunt Belo Babylonio similes, 190,2.
Series damnandorum ct eligendorum an sit infallibilis et certa, 437, 1.
Serotinus imber in Palasbm est qui in vere cadit ad segetes incrassandas, 367, 1 ; 504,1, 2; 570, 2 ; 608,2.
Serpentes esse nature immortalis et divin© censebant veteres, 102, 1.
Servire nemo potest regi el Deo, et piacere utriqne, 80, 2.
Servitus in jure ©quiparatur morti, cl vocatur mors civilis, 637 , 2.
Servus Dei honorificus titulus est, 508, 2. qui seni Dei vocati sint, et sc sic vocarint, *ibid,* curvi et depressi incedunt, 300, 2. servis perpetuis olim solebant aures perforari, 327, 2. servi el ancili® etiam Spiritum Sanctum accipiunt, 508, 1,2.
Sellini quis locus, ct ejus silus, 526, 1, 2. arbores in eo nascentes dici© sunt ligna seltim, 526, 1. sellim fuit typus cœli ob septem analogias, 527, i, 2.
Severus Afer imperator cur dictus sit Pertinax, 295, 1.
Sexta hora cur orent Judæi ct Christiani, 80,1.
Sextius philosophus cur esu carnium abstineret, 14,1.
Si, nola est apud Hebreos jurantis cl signum juramenti exsccratorii, 627,2. capitur vel proprie, vel improprie, *ibid.*
Sicera unde fleret, 307, 2.
Sichem urbs unde dicta, tempore Christi dicebatur Sicbar, deinde Neapolis, hodie Napolosa, ejus silus, 373,1. ejus celebritas, *ibid. 2.*
Siclus valebat florenum Belgicum, 328, 2. siclus hebraice idem est quod pondus, 6Î6, 2.
Sidonii fuero acres ct fero perpetui Judæorum hostes, 519, 1.
Sidr&eb quid sonct hebraice, 12, 1. — ITi/eTres pueri.
Signa qu© dicantur, 508, 2. signa veri prophet© quæ sint, qu© falsi, 228, 2.
Signabatur prophetia notis arcanis cl characteribus hieroglyphicis, 109, 3.
Signare visionem, id est implere el sistere et sigillare, 117, 1.
Signatio libri prophetici significat ejus longinquitatem, obscuritatem, certitudinem, 173, 2.
Silentio punit Deus strepitum el turbam, 624, 2. silentium vocatur infernus, *ibid.I,* 2. silentium ponitur per mctalcpsin pro strage et desolatione, *ibid,* silentium quantum conducat religioni, 315, 1, 2.
Simile per omnia non est simile, 283, 2. simile csl relativum ©quiparanliæ, 339,2.
Simon Gerasenus Jerusalem obsidens et in urbem admissus in cives NBViiti 133, 3.
Simon Oni© filius pontifex refulsit ul stella, 172, 2.
Simplicii episcopi uxor quomodo suam probarit integritatem, 46, 1.
Sirenibus similes sunt mulieres, 342, 1.
Sisinando episcopo Composlellano moriente audita vox angelorum, iu, 1.
Sobrietas est longæva, cur, 12, 2. est matersapienti© ob tres causas, *ibid.;* 12, 2. gnomæ do eadem, 13, 1.

Socratis do abstinentia gnomæ, <4, 1. ejus de idolis ct idotolatris dictum, 377, 1. item de gula ct ebrietate, 342. 2.
Sodoma* restitutio quomodo promittatur, 643, 2.
Sodomita cx deliciis crudeles evasere, 599, S.
Sol quomodo in tenebras symbolice convertitur, 509, 1. quomodo tropologice, *ibid.* 2. quomodo tropologice in meridie occidat, 629, 1. solem obtegunt agmina locustarum, 495, !. sol. luna et slellæ on revera in die judicii obscurando, 523,1. et unde illa obscuritas ventura sil, *ibid.* allegorico id de Christo, B. Virgine et Sanctis exponitur, *ibid,* et tropologice, *ibid,* sol csl Moloch cl rex stellarum, 591,1,2.
Solia regum habebant olim rotas, crantque versatilia,92,2.
Solitudo cur vocetur Ecclesia, 312, 2 cl seqq. solitudo qtnnlopcre prositad bonum religionis, 31 G, 1. mentem dhponit ad percipienda divina oracula, 226, 2. spiritalis magis sectanda, quam corporalis, 314, 2. vere pœoitentihns necessaria, 313, 1. ejus bona, *ibid,* ejus elogia, *ibid,* ct seqq. in quam solitudinem sil ductus braci a Deo, 312, 1.
Solium iniquitatis quod dicatur ab Amos, 596, 2.
Sollicitudo ambulandi cum Deo quos effectus pariat, 232, 1.
Somnia secreta nemo hominum nosse potest, ca an angeli nox*eque.int, 18, 2. somnium Nabuchodonosoris de statua fuit divinum, 17. 2. an ipsum videns rex, an Daniel id exponens, fuerit Propheta, 19, 1, 2. somnia aliqua divina a Deo immissa sunt, 508, 1. senibus cur somnia tribuantur, *ibid,* quando somnium visione sit perfectius, *ibid.*
Somnus ab exstasi quomodo differat, 245, 2.
Sophonias quando cl quibus prophetarit, 256, 1. ejus bicroglypbica, 260, 2. ejus œnigmala, 267, 1, 2. ejus adagta, 973, 2.
Sophronia seipsam interficere maluit, quam a Maxentio imperatore violari, 1S3, 2.
Sors cur dicatur patria cœlestis, 177. 1,2e
Species, quas Prophetarum imaginationi objiciebat Deus, significabant ct symbolice reprxscnlibinl res luturas vel arcanas, 608, 1. species panis velant Christi corpus in Eucharistia, 469, 2.
Spes mortalium sunt somnia vigilantium, 17, 2.
Spes est vetui linea, 318, 1. non confundit, 307, 1. per rubiginem vitium,frumenti scile repræsentatur, 481, 2. sæpe ex desperatione oritur, 319, 1. nunquam ca deponenda, *ibid,* ejus symbolum csl lilium, 470, 1.
Sphingis descriptio, 90, 1. sphinx enigma est silentii rerum sacrarum, 173, 1. erat hæc Octavii Augusti symbolum, *ibid,* ipsa describitur, *ibid.*
Spinta electorum vîæ quomodo sepiantur, 308, 1 etseqq. spina Arabica acuta et densa est, 307, 2.
Spiritualem partam impedientes homicida? sunt animarum, 547, 1. spirituales hostes quinam sint, cl quæ damna inferant, 505, 1.
Spiritus deorum sanctorum est spiritus prophetia, 55, 2.
Spiritus Domini sunt venti, quomodo ii Deum laudent, 48, 2.
Spiritus Sanctus non est semen Dei, 286,1. sponte sua so annexuit suis donis, gratiæ cl charilati; hinc in justificatione ammæ ei dat se pium personaliter el substantialiter, 297, 1, 2; 507, !. quæ rei hujus moralis sit ratio, 297, 2. fideles per desertum hujus vitae deducit, 313, I, 2. est primum^t increatmn bonum, 332. 2. mop'*, ignorantes et miseros ad summam scientiam, digmlilrm et gradum ciehere potest, 532, 2; 533, i. rju* effn*in in Pentecoste in Apostolos, et deinde in alios futura « Joele propbeta prxdicitur, 500, 1. in baptismo cx!ine> eum accipiunt, *ibid,* pruno fusus est, deinde Infusus, tertio effiKUs in Apostolos, *ibid,* quam necessario b m homines effundi debuerit, *ibid,* partitur inter fide* It* » dona *ibid.* r*t vere Deus, non minus quam Paler cl Filius, *ib!l.* mittitur a Filio do propria ipsius substantia. 507, I. quomodo super omnem carnem effusus sit, *ibid,* etiam in Gentes, *ibid.* in omnes indifferenter beneficus et liberalis csl, *ibid,* in nobis inhabitans causa est adoptionis qua in filios Dei adoptamur, 297, 1, 2. ejus quanta sit efficacia, 411, 2.
Spiritus Dei, quem effundendum prædicit Joel super omnes, quis sit, 506, I, 2. spiritus propheticus Prophetis non erat habitus permanens, sed aliquando ab eis recedebat, ut secum a Deo habere crederent, 259, 2; 615, 2. spiritus singulis vitiis præsunt, 344, 1.
Sponsa quales adolescentibus quærendæ, 285, 1.
Sponsalia Christi et S. Catharina Senensis mediante annuto peracta sunt, 322, 2.
Sponsi olim sponsas emebant muneribus, 327, 1.
Spuri© proles impudicarum matrum bene ct laudabiliter per magistratum ab iis avelluntur, 285, 2. Jure canonico arcentur a sacerdotio, suntque irregulares, *ibid.*
Spurii quomodo olim notarentur, 101,2.
Spuriotrophia Homæ mulla sunt, *ibid.*
Irxvr.p græcc est siclus liebræus, 627, 1. ejus pondus ct valor, *ibid,* erat ct siclus zreus el aureus ejusdem ponderis, sed pro materia diversi pretii, *ibid.*
Statera est symbolum liieroglypbicum aequitatis, 73, I.
Statua Nabuchodonosori ostensa fuit statura sublimis, caque quadriformi* quatuor monarchias represenlabal, 20, 2. cur una apparuerit, non quatuor, 21, 1. ejus pedes erant siniiferrei cl semilerrei, 21, 2.
Statua aurea quo anno a Nabuchodonosore erecta, 38, 1. erat hæc statua sui ipsius, non Beli, *ibid,* erexit eam suggestu Chaldæorum invidentium Danieli, *ibid. 2.* num fuerit aurea, *ibid,* fuit cava, *ibid.*
Status 1res generis liumani, 237, 1. status Religionis est opus Dei, 553,2. de stala vita» deliberanti secessus el solitudo quærenda sunt, 314, 2.
Stella S. Thoms Aquinatis obitum ostendit dum eo exspirante illa in cœlos ascendit, 173, 1. steli© cur vocentur Judæi, 106, 1. slellæ significant doctores el pastores esse oculos Ecclesia, 173, 1. stella Lucifer habita a Syris ut regina cali, el ul deus culta, 590, 2 et scq. stella Lucifer habita a Syris ul regina cœli, et ut deus culta, 590, 2 et seq.
Stephaniis (S.)est primicerius fidelium testium Dei, 44!, 1.
Stercorum nomine vocantur idola a S. Scriptura, 358, 1.
Sterilitas ct fames naturale cl ordinarium Dei flagellum est, 481,1. sterilitate puniuntur scoria sectantes, 340,1.
Stillare metaphorice significat sensim effundere, sive res, sive verba; caque vel mala, vel bona, 617, 2.
Stoicorum paradoxa quæ, 252, 1.
Stragula vocari possunt plaga et plagula, id csl anguli, quia angulata sunt, 563, 2.
Strepitus pœna est silentium, 624, 2.
Studia intemperata non sunt perpetua, 395, 1.
Stulta mundi eligit Deus, ut confundat per ca sapientes, 616, I.
Stultitia Israelis, quam suggillant Prophet©, qua in re sita fuerit, 310, 1.
Stupor est alienatio quædam vel mentis, vel sensuum, 570, 1.
Stylus Prophetarum Minorum qualis sil, 223, 1, 2.
Subcinericius panis cur vocetur Israel, 382, 2.
Sublimia patent ruins, 60, 1.
Sublevare animam est eam erigere in spem, 339, 1.
Subrisus subinde signum iræ despicientis adversarium, 583, 1, 2.
Successores Alexandri fuere precipui quatuor, 104, 2.
Sudarium cur adhibeatur in sacrificio Missæ, 500,2. ipsum vocatur mappula vel amapha, *ibid.*
Sufficiens auxilium ad conversionem quilibet peccator, quantumlibet magnus, a Dec accipit, 539. 2«
Suilla vesci apud Judæos nefas trai, 400, 2.

Superbi® pœna csl luxuria, 354, 1,2. ruina est omnium virtutum, 407, 2.
Superbiens ob Dei dona cl gratias, describir a Deo, donisque privatur, 407, 2.
Superbi colunt Luciferum stellam, cur, 591, 2. potisdmum in dic judicii exagitabuntur, 519, 2.
Supernalurales rationes nobis sectandae sunt in vita agenda, 233, 1.
Superstitiosum est cx Scriptura omen divinum de aliqua re futura capere, 252, 1, 2.
Supplicium quod dicatur, ct supplicationes, 553, 1.
Supra doctrinam, vires el ingenium quæ sunt cl fiunt, non perveniunt ad maturitatem, ncc felicem exitum sortiuntur, 395, 1.
Sus® est vox hebrea, chaldæa ct persica : unde dicta, 99, 1. urbs fuit maximi, unde dicatur castrum , íóíd. postea fuit metropolis Persia?, 100,1.
Susannæ historia est Scriptura canonica, 179, Lest hæc prima D» n ici is prophetia, *ibid.* 2» Susanna se lavans quantum periculum adierit, 182, 1. hebraice significat lilium, *ibid.* 2. ejus castitas major csl quam sil Lucreti® Roman®, 183, 1. ejus castitas expenditur, 184, 1, 2. hæc historia sub quo Persidis rege contigerit, 188, 1. 2.
Susanna martyr, neptis Diocletiani imperatoris et Caii Pontificis, maluit mori quam violari, Í82, 2.
Suscitatio tabernaculi Davidis quod cecidit, ab Amos predict i, de tempore Christi iutelligenda csl, 612, 1, 2.
Sycaminus arbor : ipsa vox undo formetur, 616, 2. ejus descriptio, *ibid.*
Sycomori fructus duri cl amari sunt : hinc ul matures-cant ct dulcescant, incidi solent, *ibid,* sycomorus vel sycomorea arbor ficui similis est fructu, moro vero foliis : dicitur et liens fatua, vel ficus Ægyptia : non in sola Ægypto reperitur, in Judæa etiam frequens erat: ejus descriptio, *ibid,* ejus vilitas, 617, 1, 2. est alia a caprifico, *ibid.* alia vocis hujus derivatio inconcinna, *ibid.* 2.uno anno septies fert fructus, *ibid,* sycomorus symbolice est crux cl doctrina Christi, *ibid,* respondet ipsa arbori scienti® boni ct mali, *ibid.*
Sylla (L.) crudelitas, 510, 2; 549, 2.
Symbolis cur utantur minores Prophctæ, 223, 1,2.
Symmachus Urbis praefectus laudatur a nervosa styli brevitale, 218,1.
Symphonia quod genus sit instrumenti, 40,1.
Synagoga ortus ct initia, 306, 1.
Synaxim (post sacram) slalim balnea adeuntes carpuntur, 182, 1.
Synopsis Dorothei de Vilis Prophetarum plena fabulis est, 232, 1.
Syri quam graviter Israolcm sub Joachnz attriverint, 572, 1, 2. cos inter ct Israelitas cur perpetua fuere bella, 510,1. Deum vocant giganlcm accalorimi, 590,2. olim male audiebant ob morum mollitiem, 641, l. columbis pro veredariis utuntur, cl cur, 381, 1.
Syria prius ab Aram filioScm vocata est Aram, deinde a Cyrenensibus ox Kir urbe et regione Assyria.», eo translatis et venientibus, Kiria, indeque enphoni® cauu Syria- Syri quoque postea expugnata Damasco, a Teglatphalasar translati in Assyriam, 611, 1,2. olim hortis abundabat, 646, 1. columbas habebat, quæ etiam per centum militaria a nido suo abducta?, eodem redeunt, 884, 1-
Syriæ reges aliquando templum Hierosolymitanum donis venerati sunt, ct sumptus ad sacrificia suppeditarunt, 159, l. Syriæ reges ab Alexandro Magno mortuo recensentur, et anni regni uniuscujusque, 149, 1.

Tabellarii vicem præbenl columba : quod exemplis probatur- 439, 1,2,
Tabernaculum in urbe aliqua ponere est eam bello capere, 162, 1. tabernaculum Mosis in deserto erat typus Ecclesia militantis, 643, 1. tabernaculum Davidis, quod suscitandum promittit Amos, proprie non significat Ecclesiam, sed regnum Davidis, id est, domum ejus regi vtn cl thronum regium, 642,2. cur vocetur tabernaculum, 643, 1.
Talionis lex aequissima csl in omni jure, 83, 1; 194, 2.
Tambarlanei Bájasete Turearum imperatore pro scabello utebatur, dum equum conscenderet, 420, 1.
Targum in Prophetas auctor fuit R. Jonathim, at Targum Pentateuchi auctor fertur R. Aquila, cæterorum R. Joseph cæcus, 222, 2.
Tarquinius Superbus capita Gabinorum de medio tollendi, quo facto ostenderit, 600, 1.
Teglatphalasar igni comparatur omnia invadenti, 611, 2. quas tribus in Assyriam captivas abduxerit, *ibid,* quando Syros exciderit,
Telas aranearum sibi texit quilibet per fraudes ditescere cupiens, 394, 1.
Temperantia ad quid prosit, 12, 2.
Tempestivus imber quis in Palestina sit, 367, 1 ; 504, 1.
Templum Salomonicum erat quasi centrum orbis, 79, 2. non reparabitur, nisi in timm mundi ab Anlichrislo, 134, 1, 2. cur dicatur ola, 130, 2. templi profanatio, ct simul exercitus Romanorum eodem tempore urbem obsidens fuit vere abominatio desolationis, 132,1. templum proprie tantum duas continuit partes, Sanctum et Sanctum sanctorum, sed ante se habebat porticum, el cur hæc porticus ei addita, 500, l. ejus partes explanantur, *ibid,* el 2. cur vocelur superbia potentium, 627, 2.
Templum Heliopolitanum, cujus Pontifex fuit Omis, 151, l. id eversum est a Vespasiano, *ibid.*
Tempus capitur pro anno, 97, 2. tempus sacrum Deus ropicit sollicito, 115,2.
Tempus tegis grati® et novi Testamenti cur Osce vocet diem tertiam, 363, 1, 2. tempore grati® et salutis utendum est dum datur, 422, 2. tempus totum chnsli mismi, vocatur magnus dies Jezrahel in Scriptura, 301, 1. tempora septem, quibus mutatus in bestiam fuit Nabuchodonosor, sunt septem anni, 60,1, 2. temporum princeps est Deus quasi sol, 576, 2.
Temulenti et luxuriosi dormiunt verius quam vivant, 343, 1.
Tenebre sunt symbolum tristitia», adversila lis, carceris el captivitatis, 492, 1, 2; 586, 1; 629, 1.
Tenuitas vicius ad jucunde vivendum confert plurimum cx Epicuri sententia, 14,1.
Tiprx sunt quæ preter opinionem sunt, et humanam consuetudinem excedunt, 50$, 2.
Terminus erat limes agrorum, el Rom® Deus hoc nomine, cujus festa dicebantur Terminalia, 356, 2.
Ternarius numerus familiaris est S. Scripture, el primm numerus multitudinis, 537, 2. quando vero ternario additur unitas, ut fiat quaternarius, tunc maxima multitudo significatur, 538, L ternario Gentiles utebantur in arcanis, velut sacrato, *ibid,* ejus mysteria varia, *ibid.* el seqq. rei cuique Deus ternarium inseruit, *tbid. 2.*
Terra in passione Domini universali terre motu concussi, et c cardinibus convulsa fuit, 633, 1. terra arida cur plura generet monstra, 306, 2. terra sancta lota erat quasi uua domus cl familia Dei, 408, 2. typus est cali, 527, l. terra recipiens sanguinem injuste effusum censetur pollui et fieri immunda ; a qua pollutione mundatur, dum a judice homicida» puniuntur, 529, 1, 2. quomodo in die judicii commovenda sit, 523,2.
Terram non tangere symbolum est velocitatis, 102, 2.
Tcrr.e motus Comíanliiiopolitanus publica supplicatiuue el litania indicia cessavit, 499, 1. terre motus Amos quis, quando et qua dc causa fuerit, 534, l, 2. contigit is anno 27 Ozi®, *ibid,* contigit ob fastum Oxi®., quo is vie-

toriix inflatus arrogavit sibi munus sacerdotale, *(bid.* terræ motu» sunt pœnæ schismatis, hoc enim punit terræ •ebrio, 535, 2.
Terribilis in alios caveat multos, 510, 2.
Tertia hora cur orarent Judæi el Ecclesia Christiana, 80, 1.
Tertullianus improprie Sanctum Spiritum vocavit Dei semen, 286, 1.
Testamentum vetus vclul imber matutinus est ; novum est serotinus, 504, 2. velus novo, et novum veteri per omnia concordat, 238, 1. veteris prophetis pleræquc omnes implet® vel ante Christum , vel per Christum, pauca excipiuntur, 252, 1.
Testamentum Petri Domini Soræ et Arpini, ejusque conjugis Dedæ, 62, 1, 2.
Testes olim reo manus cur imponebant, 18$, 2. testes fideles Dei sunt apostoli, doctores cl martyres, 440 , 2. testium Dei acies, 44!, 1.
Thnbor mons est in medio Galilææ campo omni cx parte mira squalitate rotundus; ejus descriptio, 359, 1.
Thecla(S.) a tauris, serpentibus, et aliis feris, quibus objecta fuit, illaesa permansit, 82, 1.
Thecue oppidum an irriguum ct compascuum fuerit, 530, 1, 2. an lerraThecuc ob olearum copiam viros sapientes gignat, *ibid,* eo loco postea multi sancti monachi ege. runt, *ibid,* ejus situs cl descriptio, 533, 1. quid mystica sonct, *ibid, aliquando sycomoris* abundavit, postea iisdem aruit, 617, 1.
Themin urbs Idumææ, ejus situsjn ea viguit studium sapienti®, ejus rex fuit Eliphai amicus Job, 516,2.
Theodcberlus atque Theodoricus reges angeli ductu victoriam de Cloth irio filio Chilperici retulerunt, 145, 2.
Theodorelus scripsit in omnes Prophelas Minores, 229,1.
Theodorum adolescentem martyrem Deus in tormentis est consolatus, 44, 2. ei adsitit angelus, confortans eum, 50, 2.
Theodorus (S.) prece sua locustas agros populantes cnecavit, 482,2.
Theodorus Mopsueslenus, judaizans, ct Christum nonnisi purum esse hominem contendens, omnia augusta do Christo oracula ad litteram referri volebat ad priscos duce», ab Apostolis vero cl Evangelistis accommodari ea Christo sensu tantum allegorico vel accomrnodatitio, 224, 1, 2. damnatur ul hærcticus, *ibid.;* 642, 2.
Theodosius imperator magos mulctavit morte, IS, 2.
Thcodolionis versione usa esi Ecclesia in Daniel, cur, 4, I.
Theognia in signum illibata) virginitatis illæsa carbones ardentes sinu gestavit, 45, 2.
Theologia jiuôixi celebris fuit apud veteres, 244, 1.
Theophrastus ab eloquentia ita dictus, 29 4, 2.
Thcopbylaclus scripsit in omnes Prophelas Minores, 222,1.
Theolimus maluit oculos amittere, quam ab uxore abstinere, 341, 2.
Huxxiia et quid Græcis significet, 488, 1.
Tberapbim significent imagines sive simulacra, 330, 2. sumuntur pro idolis, *ibid.;* 331, 1. unde vox derivetur, 330, 2. videntur vocati a Gentilibus a Cherubim ct Seraphim, quos vidcbanl Judæos in magna veneratione habere, *ibid.*
Thomais (S.) a socero ejus nuptias ambiente dissecta csl, quod nnrlyr esse millet quam adulteraci incetta, 183, 2.
Thomas (S.) Aquinas ob castilalem nb angelis cingulo Castitatis succinctus, 46, 2.
Thomas a Kempis quantus solitudinis cultor esset, 316,1.
Thrasybulus Periandro Corinthio quid ad regnum stabiliendum suaserit, 600, t.
Thrips vermiculus est lignis innasccns, 482, 2.
Thrvnus denotat Dei majestatem, regnum, potestatem judiciariam, immutabilitatem, 92, 2. thronus flammeus Dei Patris quid denotet, *ibid,* rotæ igne® throni Dei, *ibid,* throni mulli cur ponantur sedente Deo Patre, ibid, throni olim erant versatiles, et rotas habebant, *ibid.*
Throni nomen angelorum unde dicatur, *ibid.*
Thura offerri possunt sanctis ct eorum imaginibus, 33, 2.
Thymiama etiam pro thure capitur et ambra, 344, 1.
Tiara esi genus pilei, 41,2.
Tibiis ferreis cur comparetur Romanorum monarchia, 28, 1.
Tiburtinum oleum præslantissimum, 446, 1.
Tigris idem est quod sagitta, ita dicitur fluvius ille a celeritate, 137,1.
Tigurina vorsio Leonis Hebræi ct Zwinglianormn, lima et censura in mullis locis indiget, 222, 2.
Timon Atheniensis osor hominum unde dictus, 58, 2. ejus epitaphium, *ibid,* ejus sepulcrum a mari expulsum longius, *ibid.*
Timor Dei in Scriptura significat venerationem ct cultum Dei, 415, 1. timor Dei, judicii cl gehenna peccatori excordi restituit cor, 341, 1. timor sanguinem reducit nd cor, unde extrema partes velut exanimes pallescunt, cl metu ingravescente nigrescunt, 493, 2.
Tine® cx pulvere, situ et putredine enascantur, 358, 1, 2. tine® voluptas assimilatur ob quatuor analogias, *ibid.* 2. instor tine® familias, urbes el provincias sceleratas Deus sensim consumit et depauperai, *ibid.*
Titulo (cx) propheti® sæpe colligere csl, qualis ipsa sit futura, an tristis, an læta, an mixta, 215,1.
Titi imperatoris benignitas in conjuratos, 393, 1.
Tomyris regina insultai Cyro , 87, 2.
Tonitrua ct fulgura aerem cl terram totam commovent et quatiunt, 495, 1.
Torcularia myslicc sunt gymnasia, monasteria, collegia cl asceteria, persecutiones, tribulationes, 505, 1, 5. item corda inter spem cl timorem posita, *ibid. Torcular calcare* in Scriptura significat ulcisci, et acres de reo poenas sumere, 522, 1.
Tori dicti sunt a tortis herbis, quæ accumbentium humeris supponebantur, 597,2.
Torrens spinarum quis sit, 596, 1. torrens Ægypli quis sil, 606, 2. torrens voluptatis cœlcslis inebriat beatos, 526, 2.
Tractus cl funiculi significant copiam ct suavitatem amoris, qua Deus homines ad se trahit, 429, 2.
unde dicatur græcc caper, 102, 2.
Trahis ferratis nonnullis in locis grana excutiuntur cx aristis, 529,2. — *Vide* Triturare.
Trajanusa Plutarchopræccptore virtute fuit imbutus, 10,2.
Trajani (de) anima cx inferno precibus S. Gregorii liberata, historia apocrypha est, 464, 2.
Traiuirc in Scriptura significat punire, 420, 1.
Transsubstanliationem futuram sub Messia agnoscunt Rabbini, 472, 1.
Tres dies, varii sensu mystico, 364, 2. tria sunt omnia ex mente Aristotelis, 537, 1, 2. tria cl quatuor sedera Damasci quæ cl quot sint, *ibid,* tria parva, sed cflicacia, *ibid.*
Tres pueri erant dc stirpe regum Juda, 9, 2. quomodo eruditi omni sapientia, 10,1. erant facile viginti annorum dum in aulam adscisccrcntur, *ibid.* 2. eorum doctrina, *ibid.* 1. cur eorum nomina mutata sint, 11, 1, 2. cur cibos regios recusent, ct petant legumina, 12, I. eorum sanitas, pinguedo, decor fuilsupcrnaturalis, *ibid.* 2. sapientia eorum quoque supernaturalis fuit, 14, 2. fuerunt primili.T nc typus martyrum, quos tyranni occiderunt, 38, 2. in eorum odium erecta statua aurea a Chaldæis, *ibid.* 1,2. non fuere Ezechiæ filii, sed nepotes, 39, 1. cur vocentur pueri cum nollent statuam adorare, cum essent LVii annorum, *ibid,* cur dicant non debere se regi respondere, quod statuam non adorent, 40, 2. eorum prudentia el resignalio, 41,1, 2. manserunt in igne illæsi, *ibid,* quomodo lis adltiterit in igne angelus, *ibid.* missi sunt in ignem ligati, sed angelus eorum vincula dissolvit, 44,1. modis tribus igne servati sunt illæsi,

ibid. comparantur salamandra; cl amianto, 45,1. illæsi fuere, quia erant virgines, *ibid,* cl 2. odo in his contigerunt miracula, 46,1 «composuerunt in fornace hymnum cx níll.ilu Spiritus Sancii, 47, 1. etsi illæsi, vere fuero martyres, 52, 1. eorum corpora Roms coluntur, *ibid,*
Trias a Pylhagoræis dicitur justitia et virtus, 538,1.
Tribulatione (in) unicum remedium est ad Deum recurrere, 44, 1. ipsa est animæ dealbatio, purgatio et electio, 156, 2. docet oraro efficaciter, *ibid-* tribulatio est telum Dei, quo fugientes ad sc retrahit, 362, 1, 2. Ipsa vclul aratrum quæ malarum herbas cogitationum evellit, *ibid,* sancti omnes tribulationem salutarem esse consuerunt, *ibid,* ipsa dat exercitium, probationem et præmium, 363, i. non enecat hominem, sed vivificat, 472, L
Tribus decem cur vocentur Ephraim et Joseph, cur Samaria, Jezrahel, Israel, Jacob, Bethel, 220, 2. ex Assyriaca captivitate non rediere, 294 , 1. quando tamen apud Prophetas dicuntur exea rediisse, inlclligcndum csl de libertate spirituali, *ibid,* ct scq. lilleralilcr tamen non pauci cum Judæis in Jerusalem verum Deum coluere, illuc excisa Ninive confugientes, 294,1. alii etiam anici illuc confugerunt, alit etiom in Israele relicti sunt, *ibid,* an licite fecerint schisma a domo David, 391, 2. abducta* sunt a Salmanasar trans Damascum in Babylonem, etiam trans Babylonem in Mediam, Persiam el alias regiones traducía*, 592, 1,2.
Tribuum aliarum permulti quomodo in Judæam commigrarint, el cum Judæis coaluerint, 294, 1. Iribus Juda post captivitatem Babylonicam pro omnibus capiebatur tribubus, 243, 1.
Triclinium dictum a Iribus lectis: ca insterni cl ornari solebant chore, auro cl argento, 597, 2.
Triduum resurrectionis Christi in Scriptura expressum csl, 361, 1. quomodo ipsum computetur, *ibid,* cur Christus die tertia resurrexerit, sex causa assignantur, *ibid.* ct 2.
Trinitas (SS.) est sanctissima ac maxima, omnia, Imo infinita in se bona complectitur, caque ternariis a sc creatis communicat, 538, 1. lota personaliter el substantialiter venit in animam quæ justificatur ct adoptatur, in coque quasi in templo el throno suo inhabitat, 297, 1, 2; 507, 1. quantum inde boni nobis accedat, *ibid.*
Trisagio hymno cantato cessavit terræ motus Constantino* poli, 499,1.
Tristatarum quæ esset dignitas npud Medos, Babylonios cl .Ezxplins, 78, L
Tristitia per erucam scite adumbratur, 484, i. tristitia vicina luctui csl, cl gaudio carens sine dubio tristis csl, 211,2. tristitia spirituum omnium pessimus csl, 401, 2.
Trilicum bibitur in cerevisia, 471, 2.
Triturandi modus apud varios varius, 418, 2; 522, 1 ; 540, 1, 2.
Trulla csl instrumentum cæmenlariorum , 612, I. trulla in manu Dei stantis super murum litum mystice quid sit, *ibid,* quid trullam deponere, *ibid. 2.*
Tryphonis imago cornuta, 103, I.
Tsade et *sein* littera* vicina; sunlct commutabiles, 424, I.
Tsebi hebraico quid significet, 105, 2. csl epitheton Judææ cl Jerusalem, *ibid.*
Tubis Judæi utebantur ad populum convocandum, 498, 2.
Tulpinu*, vel Turpilius nudor fabulosus, 73, 2.
Turba quantopere honeslæ vitæ noceat, 315,2.
Turbo pulverem dissipans,csl tribulatio hominem exagitans, qui nonnisi pulvis est, 394, 1.
Turea an dicatur cornu parvulum, 90, 2. Turcæ non constituunt quintum imperium, ut volunt Rabbini, 28,2. Turca quocumque pedem inferi, sterilitatem infert, 617, 1. Turearum amici cl socii sunt hærclici, 397, 1. eorum adventum in Italiam præsignificaruntagmina locustarum, 483, 1.
Turpe videtur derivari a voce Chuldæa, 331, 1.
Tutelares deos Gentes sccum per viu duxerunt, 589,2.
Tydei statura pusilla, at animus magnus, 218,1.
Tyranni vocantur principes a fortitudine, 9, 2. tyranni non regnant ex Deo, 302,2. eorum mors plerumque cruenta, 541, 1. a Deo dantur quasi carnifices ad sumendum de iinpio populo peonas, 459, 1, 2.
Tyrii a Baal mulla nomina cfformArunl, 55, 2.
Tyrlamus primo Euphrasies, ac postea Theophrastus a divinitate loquendi dictus est, 294, 2.
Tyrus quando a Nabuchodonosoro vastata sit, 544, 1. typus superborum et superbiae csl, 548,1.

Ü.

Ubera illicia amoris, ea solenl meretrices ornare ut amasios illiciant, 306, 1.
Udonis antistitis Magdeburgensii judicium el condemnatio, 510,2.
Ulai porta Sutarum unde dieta, 100,1.
Uncinus pomorum quid proprie sit, 649, 1; 650, I, 2. quid hic propheta* Amos visits, symbolice designet, 620, 1. alludit ad uncum reorum, *ibid.* 2. quid uncinus pomorum tropologice désignai, *ibitL*
Unco olim vincti trahebantur, sci etiam feriebantur rei, cl hostes prælio capti, 620, 1, 2. id exemplis martyrum probatur, *ibid.*
Unguenta in conviviis adhibebantur olim ad voluptatem cl ad sanitatem, 598, 2. unguentis Orientales utebantur jejunantes et pœnitentes, cibis abstinebant, <37,1.
Ungues avium rapacium habuit Nabuchodonosor dum esset bestia, 64,1.
Unio Dei cum anima sancta quanta sit, 507, 1.
Unitas a Pylhagoræis nominatur Apollo, cur, 538, 1.
Unus homo potest repraesentare lotum populum cx se generandum , vel sibi subditum, 487, 2.
Upupa canens ante tempus vitium, magnam vini bonitatem el copiam praenuntiat, 472, 1.
Urbani IV Pontificis symbolum erat cor palpitans in spelino, 96, 2.
Uredo morbus segetum interdum vocatur aurugo, ærugo, rubigo, 571, 1.
Urimot lummim in rationali pontificis an dici possint Thorapbim, 330, 2.
ürsæ mira est sævitia raptis catulis, quia mirus illius in cos amor, el cur, 456, 2.
Urso comparatur regnum Persarum ob quatuor causas,87, 1,2 ejus natura describitur, *ibid.*
Urus vel bisons factus videtur Nabuchodonosor, 57, 2.
Usuro* mala ct damna, 451, I. eam Hebræi vocant vulnus et morsum, 633, 2.
Usurarii plerique nullos conscienti® remorsus sentiunt 451, 1.
Usus ®ris antiquior est quam ferri, 24,1.
Uxor Osce fuit famosa meretrix, 280, ì fuit figura idololalranlis Synagogæ, *ibid,* el 281, 1.
Uxorein non ducere quomodo Pacuvius Ario amico suo suaserit, 253, 2. uxores maritos in «celere imilaulur, idque justa Dei vindicta, 345, 1. uxores llebrcæ maritos suos vocabant *Baali,* id est Domine mi, 320, 1, 2. apud priscos, eliam Hebræos, per munera a sponsis cmebanlur, et ipsæ dando dolem vicissim maritos ca coemebant, 327, 2.

V.

Vacca, petulantia* el muliebris ingenii symbolum csl vacca magnam cum Venere affinitatem habet, quin ea Veneri in Ægyplo immolabatur, ejus libido, 566, 1. tacca* cur ¡>oiius Israelcoi Prophet® comparent, quam cani vel asino, 348, 1.

Vaccæ Basan significant mulieres Samari® lascivas cl imperiosos, 5C6, 1, 2. etiam viros opulentos, *ibid,* etiam sacerdotes vitulorum, *ibid.*
Vacca» Belhaven sunt vituli, quos erexit Jeroboam in Beibel cl Dan , 414,1. fiierintne hi vituli mares, an vacca? : verisimile csl fuisse vaccas, quia Ægyptiis vacca sacra erat, *ibid.* 2. contraria sententia non est improbabilis, *ibid.*
Valens occidit omnes quorum nomen inciperet a litteris THEOD, cur, 69, 2.
Valeriani imperatoris immanitas ct misera sors, 541,1,2.
Vallis Achor quis locus, 318, 1. ejus silus, unde dicta, *ibid.* 2.
Vallis Gelhsemani facta est credentibus spes ct janua vit® ætern», 320,1.
Vallis Jezrahcl quænam diceretur, 287, 2; 290. 1, 2.
Vallis Josaphal, ad quam congregabuntur in die judicii omnes homines, an sit incertus aliquis locu<, sed indefinite significet locum judicii, 515, 1 , 2. an certa sit nilis, sed adhuc innominata, quæ ab eventu, puta a judicio Christi, nominanda sit vallis Josaphat, id est judicii Domini, *ibid,* auctor censet esse nomen vallis certe sit® inter Jerusalem ct montem Oliveti, *ibid,* ejus descriptio, *ibid,* in ca est hortus in quo Christus captus est a Judæis, *in eadem sepulta B. Virgo csl, ibid, unde* dicta sil vallis Jo«aphat, *ibid,* in hic quoque vallo idololatra et idola a piis regibus combusti sunt, fuit coemeterium Jerusalem; ibi quoque erat gehenna, in qua Moloch infantes cremabantur, *(bid.* an in ea sint fauces inferni, *ibid,* cur vocetur vallis concisionis, 522, 1,2. in quam vallem Josaphat, ct quas gentes deducendas a Deo dicat Joel, iliique Judicandas, variæ affleruntur sententia?, 515, 1,2 cl scq. — *Vide* Josaphat.
Valli. Settim significat anagogico locum beatorum in cœlo, 527, 1. 9.
Vatia gloria per locustam designatur, 486, 1. bona opera decorticat cl vastat, *ibid.*
Vapor a fumo quomodo distinguatur, 509, 1, 2.
Vom sacra solum a sacralis hominibus tractanda sunt, 75, 2.
Vaticanus mons Bnmæ cur dicatur aureus, 522, 2.
Fe particula in compositis significat vel intensionem, vel minutionem. 500,1.
Vectis capitur pro porla ct robore, 542, 1.
Vellicare arbores tripliciter accipitur, 6J6, 1, 2.
Venenata omnia ab anima effuganda, 647, 1.
Venetiarum respublica qua occasione coaluerit, 637, 1.
Venter gulosi cl luxuriosi aliud non est quam matula, latrina, cloaca, 305, 1. œsluans mero despumat in libidinem, 597, 1, 2.
Venti sunt tumultus commotiones ct perturbationes regnorum, 86, 1. venti ostendiint Dei potentiam et magnificentiam, 574 , 1. eorum mirabilia, *ibid,* et 2. angeli ventis comparantur, *ibid,* item Deus,cur, 576, 2. ipsis nlr dantur per metaphoram, 349, 2. ventus urens vel uredo, est Eurus vel Boreas, 571, i. ventum seminare est inanem operam sumere, 394, 2. venti nomine in Scriptura denotatur opus inane et skrile, 394, 1.
Ventorum utilitas sextuples, 48, 2.
Venu-» cur Vulcano nupti dicatur, 331, 2. fuit Incesta, quia incestuosissimi Jovis fuit filia, 285, 2.
Verbi Dei filiitio, exemplar est filiationis nostre cum Deo, 296, 2. Verbum abbreviatura est Deus infans, 218, 2 Verbum cur dicatur fidum caro, non anima aut animatus homo, 507, 1, 2.
Verbum Idem est quod oraculum el missio, 278, 2. verba activa Ilebr eorum sæpe non actionem ct effectum, sed agendi virtutem, vim ct potentiam notant, 243, L nunc telum perfectum, nunc continuatum, nunc iu–choit im, nunc destinatum, 251,1. verba contactus Hebræi construunt cum in, 335, i. verborum imperfectorum ordinet apud eos sæpe commutantur, 487, 2, verba Scripturas diversos, imo contrarios, subinde habent sensus, 241, 1.
Veritas triplex in Scriptura est, mentis, oris ct operis, 377, 1.
Vcrsio Arabicorum Bibliorum duplex est, 222, 9. versionum antiquarum varietas servii nd S. Scripluræ claritatem cl copiam, *ibid,* versione Septuaginta in Bibliis usa est Ecclesia usque ad tempora B. Hieronymi, Prolegom., 3.2.
Verticis nomine appellari possunt reges ct regum palatia, item imperium ct potentia, 536, I, 2.
Vestes Dei Patris cur dicantur esse candid®, 93, 1.
Vestes candidae symbola sunt balneorum cl compotationis, 598, 2. vestes Prophetarum olim erant saccus cl pallium, 228, 2. vestes scindebant Judæi in blaspliemla, aut simili atroci scelere, aut in gravi luctu, 496, 1.
Vestibulum cur additum templo Salomonis, 500, 1. ejus altitudo, *ibid,* erat templo connexum, 500, 1. unde dicatur et formetur vox *vestibulum, ibid.*
Via in Scriptura rem, negotium , jus ct causam sæpe significat, 551, 1. item actum, modum vivendi, vil® tenorem, 340, I. via Samaritarum iu Ægyptiim publica cl communis olim erat, 571, 2. vi® quomodo dicantur vivere, florcrc, morta®, lugere, 630, 2. via Bersabee multis repleta erat aris ct sacellis idolorum, *ibid,* vias Domini ct vias in cœlum, pauci norunt, 474, 1.
Victim® in Scriptura vocantur cibus et panis Dei, 400, 2. tristi animo Deo oblatæ ci displicent, 401,1.
Victor (S.) martyr quomodo in tormentis Deum rogarit et manserit illæsus, 44, 2.
Victoria regni quæ sit, 60, 2. victoria ct bella Machabæorum erant typus cl figura victoriarum cl bellorum quæ gesturi erant christiani cum infidelibus, 137, 1, 2.
Victus Prophetarum fuit sobrius cl vilis, 229, 1, 2.
Vinacea sunt folliculi uvarum, 320, 2. sunt symbolum rerum vanarum ct futilium, 327, 1.
Vincentius (S.) precibus suis locustas fugavit, 481, 2.
Vincula charitalis sunt leges turn Judæorum, tum Christianorum, 430, 1. vinculo triplici anima Deo colligatur, 305, 2.
Vindemia ct vinum cur jungatur messi tam apud Joelcm loqucnlcm de messoribus, quam apud S. Joanncm in Apocalypsi, 522, 1.
Vindicare apud veteres significabat defendere, 359, 1.
Vindicia Dei quomodo vocetur solemnitas Domini, 102,1. vindicta expiatur terra cl sanguis innocens effusus, 529, 1, 2. vindicia Justa est, ut qui aliena rapuit, perdat sua, 584, 2.
Vinea jucundissima est, 411, 1. potissimum erat prædium antiquis, præsertim patriarchis, *ibid,* cam solebant in atrio domus plantare ad umbram cl ad amœnilatem : est quid medium inter hortum ct agrum :est quaestuosa cl deliciosa, maxime fructifera est, *ibid,* vinea Engaddi fertilissima est, 317, 2. vinea Domini olim erat Synagoga, jam est Ecclesia, 411, 1. vine® Naboth situs, 2S8, 1.
Vini potio nimia cur ad Venerem ineptos reddat, 101, 1.
Vinum fugiens quod dicatur, 349, 1. vinum forte cur propinaretur damnatis, 553, 1. addit cornua cl animos pauperi cl timido, 605, 1, 2. csl animi speculum, 343, 1. lac senum, ct lignum vita , imo vita hominis dici potent, 411,2. id non bibebant Nazarœi, 553, 2. ejus usum interdixit Talianus Encratilarum princeps, 554, 1. id in sacrificio in Dei honorem vel in terram effundebatur, vel a sacerdotibus bibebatur, 400, 2, quomodo homini mentem eripiat, ct in omnia vilia praecipitet : ipsum mox ut a Noe inventum, ab omnibus avide arreptum est, 342, 1,2« gjus nomen in omnes prope linguas transiit, *ibid.* vinum Libani erat præstantissimum, 472, 2. vinum Libani vario sensu accipitur, *ibid,* vinum aromaticum, quod dicatur, *ibid,* vinum nardinum, myrrba-

tum, foliatum quid ! vinum cur condiatur : vinum croceum olim Itoni® in theatris spargebatur, 473, 1.
Violatur nulla invita ct obluclans, 182, 2.
Vir dicitur a virtute, 321, 1. *vir dolorum, misericordior,* ele., quomodo ab Hebraeis sumatur, 280, 2. *vir sanguinum* est latro ct homicida, 335, 2. *virt* etir vocari velit Deus a Synagoga, non dominus, 321, 2.
Virga vigilans, quam vidit Jeremías, quid designaret, 608, 1. virgæ ccnturionalcs, quibus centuriones eredebant delinquentes milites, c sarmentis vitium flebant, 410, 2.
Virgili! versus quam elaborati sint, 223, 2. is quomodo Ennium legerit, 225, 1.
Virgines fuere 1res pueri in fornacem Babylonicam conjecti, 52,2.
Virginum ad balnea adventu sæpe a demone corrcplæ sunt, 182, 1 virgines Christian® olim cl Icones et lenones superarunt, 182, 1. virginum aureola quæcl qualis, 171, 2. virginum molentium mori quam violari exempla, *ibid.;* 172, 1. virginitas Danielis cl sociorum, 183, 2.
Virgo quæ virginitatem omisit, illam nullo modo recuperare potest, 578, 2. virgo vivido roscoque colore florescens, juvent® nunquam senescenti*, et vita immortalis est symbolum, 411, 2. virginum nomine vocant Hebræi urbes cl regna ob speciem, opes el gloriam , 578, 2.
Viriati Lusitani obsessi a Romanis prafidentia, 68, 1.
Virtus in Dei statera sola habet pondus, 73, 1. virtute prædilus per arborem reprasenlalur Nabuchodonosoris, 56. 1,2. virtus est animæ sobrietas cl sapientia, 485, I. diflicullalibus obsidetur, 470, 1. compressa fit fortior, 218. Í. tria ad proficiendum in ea inedia, 232, 2. virtutes variæ floribus accommodantur, 647, 2. virtutes et bona opera sunt velut uvæ in animæ vinea crescentes, 647, 1.
Virtutes Domini quæ vocentur, 48, 2.
Viscera miscricordiæ Dei quæ sint, 822, 1 ; 434, 2.
Visio Danielis cl Joannis in Apocalypsi, qua viderunt Christum in mullis fuit similis, 137,1, 2.
Visio pacis est Jerusalem, 525, I.ad visionem propheticam requiritur res futura quæ providetur, lumen propheticum mentem Prophets elevans, el visio cl cognitio rei futuri,216, 2. visio, quæ fit vigilanti, iu sc perfectior est somno quod fit dormienti : quando vero somnium visione perfectius sil, 508, 1. *visio* vel *verbum Domini* cum prœponilur prophetiis, ipsæ lætæ sunt ordinarie, 245, 1.
Visiones Danielis singulæ qua ©tate contigerint, 1, 2.
Visitare in Scriptura quid proprio significet, 288, i. capitur subinde pro condemnaro, punire, exscindere, 446, 1.
Visus, forma reliquorum sensuum cur dicatur, 245, 1.
Vita angelorum cl hominum csl vigilia, 57, t.
Vita triplex, naturæ et culpæ, grati© cl gloriæ statuitur, 361, 2. vita bona magis prodest ad peccatores convertendos quam verba, 227, 2. vita Apostolorum similis fuit vitæ Prophetarum, 229, 1, 2. vita Christianorum debet esse cœlcslis, 299,2; 300, I. vita fidelis tota martyrium est, 443, 1, 2. vita capitur pro gloria, fortitudine, sanitate, 366, 1. vitæ brevitas suadet ul ©ternis inhiemus, 622, 2. eam quisque habet velut stadium in quo usque nd mortem decurrat, 436, 2. est velut pomum ob varias analogias, 621, 1, 2. vita* solitarii bona cl elogia, 313, 1, 2ct seq. de vitæ statu deliberanti secessus necessarius est, 314, 2.
Vitellius imperator unco tractus in Tiberim a populo, 620. 2. ejus crudelitas ct mors, 541, 1.
Vili (S.) pueri cl martyris in tormentis animositas et constantia, 43, 2.
Vilia qui sanat noctem in diem convertit, 582, 2. vitia Superiorum cl principimi manant ad subditas, 634, 1,2. vitio uno abeunto alterum nos oppugnat, ul residuum quod prius reliquit, posterius depascatur, 484, 1. vilium quodlibet est animæ ebrietas el insania, quam causal vinum malitie expressum ex uva cupiditatis, ei a dæmone propinatum, 485, 2.
Vitis cenlurionalis quæ dicatur, 410, 2.
Vituli aurei quos cfformavil Jeroboam, fuit Apis Ægypti, 393, 2. cos cur in bradera invexerit, f6id. erecti erant in Dan et Bcrsabee, quasi in duobus regni limitibus, ceu tutelares hraelis dii, 630, 2. duo erecti erant, non unus, 414, 1. cur vocentur hi modo vituli, modo vituli vel vacer, *ibid.* — *Vide* Vacca. Per vitulos labiorum quid intelligalur, 468, 2.
Vocatio non est ex praviis praedestinatorum meritis, sed cx Deo vocante, 457, 2. — *Vide* Predestinado.
Volucres symbolum sunt bominum timidorum et ambitiosorum, 321, L
Voluntas nostra natura sua omnium rerum speciem quasi induit, quibus se per amorem applicat, 405, t.
Voluptas pomum aureum est, et illecebrosa, 621,2. tineæ assimilatur, 358,2. est insatiabilis, 310,1. voluptas peccati insipida et inanis csl,327,1. voluptates cito transeunt ut fœnum, 555, t ; 606,2. mentem inebriant ac dementant, 484,2.earum fuga disponit nd prophetiam, 227, 2. voluptatibus licitis abstinens cx Epicteti sententia, divini naturæ consors est, 423, 2.
Votorum suorum (ad) violationem clerici et religiosi non sunt pelliciendi, 554, 2.
Vox multitudinis quam audiit ex angelo Daniel,significat exercitum el phalanges tam angelorum quam Machabæortim, 140, 1, 2. vox Dei csl tonitru, 495, 1.
Vulgus mobile, ad regum libitum, mutat fidem ct religionem, 378, 2.
Vulpis cl pardi dc variegatura certamen el lis, 88, 1.
Wilfrido (S.) S. Michael sanitatem restituit, 143, 1. suorum precibus a morte est ereptus, 114,1.

X.

Xerophagia velorum Christianorum, 136, 2. ad quid eam adhiberent, *ibid.*
Xerxes cl Artaxerxes nomina inlcrdum a scriptoribus confunduntur, 125, 1. vox quid sonet, 76, 2. regis Persarum I clades in Gracia fuit prasignificata equa leporem pariente, 72, 2. illius c pralio fuga, 24 1. ejus opes el copi© quant© fuerint, *ibid.*

Z.

Zacharias filius Jeroboam rex Israel occisus est a Scllum, qui regnum ab ejus familia ad suam transtulit, 614, 2.
Zacharias propheta quando prophetarit. et quid, 256, 1. ejus mors, *ibid.* 2. ejus hieroglyphica,261, t. ejus aenigmata, 267, 2. ejus adagia, 273, 2.
Zacharias et Malachiti fuere ultimi Prophetarum, 221, 2.
Zacharias martyr occisus csl inter templum ct altare, id csl inter vestibulum ct altare, 500, 2.
Zelolæ Judæi quomodo in templum cl urbem sint grassa* li, 133, i, 2. eorum impietas, *ibid.*
Zelotes gloriæ su© Deus csl, 505, 2.
Zelus sponsi Dei In sponsam Synagogam, 321, 2. xelus ingens tum salutis animarum, tum gloriæ divinæ requiritur in concioualoribus ul peccatores convertant. 227, 2.
Zenonis imperatoris vicissitudines in imperio, 7, 3. per eleemosynam Dei punitionem evasit, 62, t.
Zona aurea angeli apparentis Danieli significat charitatein, bella ct regnum Macliabæorum el fidelium aliorum, 138, 1. ion® unius milites dicuntur excellentes bello, 378,1.
Zoroastres diu in solitudine vixit, ut divinis intenueret, 227, 1.

INDEX

MATERIARUM MORALIUM

AD EVANGELIA DOMINICARUM AC FESTORUM ALIQUOT ET FERIARUM PER ANNUM ACCOMMODATARUM, IN GRATIAM CONCIONANTIUM.

DOMINICA I ADVENTOS.

EnCXT SIGNA IN SOLE ET LUNA ET STELLIS. — Signa DCIIS solei præmilterê, cl feriendos prmmonere, antequam ferial, 561, *Ì.* quæ signa diem judicii præccs«ura sint, 5Û9, J, 2; 523, 1, cur dies *hic vocetur magnus, 520,* 2. quis diei bujus futurus horror, *ibid.* is homini Christiano semper præ oculis habendus, 511, 2.

Ignis futurus Christi relut lictor in dic judicii, 611, 3.

Et virtutes coelorum movebuntur. — Virtutes cœlorum ct terra quomodo tunc commovenda* sint, 523, 2. quia sero paulo post tunc judicium flet, agi poterit dc eo, ct quomodo in die judicii Deus fidelium suorum ab iniquis oppressorum sanguinem mundaturus sit, 528, 2. — *Vide notata Dominica ultima post Pentecoste*

DOMINICA II ADVENTUS.

Abundutem vento agitatam. — Constantia in Dei cultu quam gloriosa sit, 83, 1, 2.

Pauperes evangelizantur. — Quia pauperes Deo ita cur® sunl, ut cis ante quam divitibus Evangelium annuntiari velit, graviter peccant advocati ct judices qui cos opprimunt, 582, 2. pauperes, abjectos ct infirmos Deus eligit et evehit, cur, 533, 2.

To 13 QUI V©HUIUS ES, AN ALIUM EXSPECTAMUS? Judæi post Christum, suum Messiam frustra exspectant, 643, 2.

DOMINICA III ADVENTUS.

An Alium exspectamus, —Messiam promissum venisse contra Judæos ostenditur, 119, Í, 2.

Propoeta atu?—Propheta omnes in Christo desinunt, et ad cura avolant, ut qui eorum scopus est, 210, 1, 2. Propheta veteres fuere vclut angeli terrestres, 229, 2.

Joannes iu deserto locustis victitans fuit imago veterum PropbeLirum, quorum victus sobrius fuit, asper et vilis, uti et omnis illorum gestus gravis, 229, 1.

Tu quis es? — Ita scipsum quilibet interrogare potest; nun ita ad Dei cognitionem perveniet : nam cognitio sui via est ad cognitionem Dei, 422, 1.

FERIA ¡V QUATUOR TEMPOR. ADVENT.

Septuaginta hebdomades Danieli declarata describuntur; earum milium ct finis, 116, 1, 2 et seq. cur bæ sint abbreviata, *ibid,*

DOMINICA IV ADVENTUS.

PUSDICAM BAPTISMUM POENITENT! £. — SACCUS 1C Cilicium vestii futi veterum Prophetarum, vetut qui precones erant adenti®, 219, 9. poenitentia animæ pristinum suum decorem restituit, 486, 1 ; 505, 1, 2. pœniteutiæ elogia, >01, L ejusdem vii el effectus, 503,1, 2.

IN FESTO NATIVITATIS DOMINI.

Christus ortus et generatus est quasi aurora ante diem exoriens, idque ob quinque analogias, 366, 1, 2.

Dedit eis potestatem filios Dei fieri. — Filiatio Dei in quo consistat, ct quanta bona sccum trahat, 296, 3; 297, 1, 3.

IN FESTO S. STEPHANE

Omnis sanguis justus qui effusus est. — Sanguis innocens effusus terram polluit, qui simul et terra expiantur, dum vindicia de homicidis sumitur, 529, 1, 2.

IN FESTO SS. INNOCENTIUM.

Quia magna Herodis Infanticida} hoc in facto fuit crudelitas, agi poterit de crudelitate, quamque ea Deo cl hominibus exosa sit, 540, 2,

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS.

Anna vidua non discedebat de templo dje ac nocte. — Ut sancta hæc vidua identidem Dei in oratione memor erat, sic nos Deum ubique el semper in memoria presentera habere oportet, 292, 1, 2; 299, 1, 2; 448, 1, 2.

IN FESTO CIRCUMCISIONIS.

Quod vocatum est ab angelo. — Nomina olim nb eventu vel presenti vel futuro accipiebantur, 294, 3.

Nomina Christiana pueris danda, non Gentilium, 593, 2. nomen in confirm itione vel ingressu religionis cur immutari aliquando soleat, 295, 1.

IN VIGILIA EPIPHANIÆ.

Apparuit angelus in somnis Joseph in Ægypto. — Christum ex Ægypto revocandum esse, prædixit jam ante Oseas propheta, 427, 1, fi.

IN FESTO EPIPHANIÆ.

De stella. — *Vide in indice, rerum, verbo* Bethlehem,

Obtulerunt myrbiiam. — Myrrha typus mortificationis est, et hæc species martyrii, 413, 1, 2.

DOMINICA I POST EPIPHANIAM.

Inter doctores. — Doctrina est vera nobilitas, 10, 2.

Et erat subditus illis. — Omnis obedienlia tam parentibus quam alieuis prestila, species martyrii est, 443, 2, t.

DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

Nuptiic factje sunt. — Maritus succedit in jus patris, quem sponsa reliquit, ul totum amorem el studium in maritum transferat, 321, 2. sponsæ quales quærendæ et eligendæ adolescentibus, 295, 1.

Deus cbrlslianii velat sponsus est ct vir, 310, S,
Parentum vitia, præscrlim matrum , in proles transfunduntur, 285, i. peccata maritorum punit Deus peccatis uxorum el filiorum, 345,1.
Scortorum quanta sil turpitudo et infamia, 305,2. scorlantes et impii plerumque illiberes sunt, ct sterilitate a Deo puniuntur, 340, 2. fornicatio homini mentem simul cl opes eripit, 341, 1. spiritus fornicationis an sil dæmon aliquis specialis ad libidinem incilans, 344, 1. superbi® pœna libido est, 354, 1, 2.

DOMINICA III POST EPIPHANIAM.

Dico huic, vade, et vadit. — Punitiones suas et jussa Deus timeri vult, 280, 2.

DOMINICA IV POST EPIPHANIAM.

Venti et marc odediunt ei. — Ventorum multiplex utilitas, 48, 2. venti ostendunt Dei magnificentiam ct majestatem, 371,1, 2. ventici reliqu® *res* creat® sunt Dei exercitus, et ad cjus nutum militant, 576, 1.
Et facta est tranquillitas magna. — Potentiam omnem adversam statini Deus infringit, et subridendo relut <lcspicit, 583,1,2.

DOMINICA V POST EPIPHANIAM.

U.xde eneo uabet zizania? Nulla mala bomini nisi per Deum infliguntur, 560, 2.
Alligate ea in fascículos. — Elementorum conglobatio ct globus dementaris, quomodo sit vdut fasciculus in manibus Dei, 638, 2.

DOMINICA VI POST EPIPHANIAM.

Regnum coelorum simile est fermento, quod. — Sicut fermentum totam pastam sapidam reddit, quamvis ipsum insipidum sit; sic voluntas omnium rerum speciem cl faciem quasi induit, quibus se per amorem jungit, 405, 1.

DOMINICA SEPTUAGESIMÆ.

Conducere operarios. — Omne quod operamur, in Dei conspectu agimus, 94, 1.
Ite et vos in vineam meam. — Ecclesia vinea csl, uti cl anima, ob varias analogias, 411, 1, 2. anima saucia csl vinea, hujusque proprietates illi adaptantur, 411, 1, 2. est quoque hortus et paradisus Dei, 646, 2.
Multi sunt vocati, falci vero electi. —Quam pauci viam ad cœlum ducentem agnoscant, 474, 1. Deus neminem reprobat ex sc ante prævisa demerita, 435, 1. vult omnes homines salvos fieri, ac neminem reprobari, 436, 2. reprobatio, obduratio, perditio, damnatio non est perse cx Deo reprobante, obdurante, perdente et damnante, sed ex homine peccanto, seque in peccatis ad finem usque vitæ obdurante, 458, 1,2.
Prcedestinatio, vocatio ct gratia non est cx præviis praedestinatorum meritis, sed cx Deo prædeslinaulc, vocante, cl gratia sua praedestinatos prævcnicntc, 457, 2.

DOMINICA SEXAGESIMAS.

Exiit qui seminat seminare semen suum. — Opera bona semina sunt ælernæ vitæ, 421,2.
Et hi radices non habent. — Peccator omnis edit fructum mendacii, id est inanem ct evanidum, 423, I. quo supra vires cl ingenium lentantur, non sunl durabilia, 395, 1.
A VOLUPTATIBUS VITÆ SUFFOCANTUR. — ConSUCtudlnis mal®, cl præscrlim fornicari®, quanta sit vis cl arci® compedes, e 419,2.
Ur videntes non VIDEANT. — Peccator quam sibi male consulat dum Dei obliviscitur, 292, 1,2.

DOMINICA QÜ1NQUAGESIMÆ.

Filius mominis tradetur. — Venditio et traditio Christi triginta argenteis a Prophetis prædicla fuit, 550, 2.
Qui PRÆIBANT INCREPABANT EUM UT TACERET. — Impedire opera pietatis, ct tendentes ad salutem remorari, quantum sit scelus, 373, 2.
Quia autem hisce diebus mulli, proh dolor I ob Bacchanalia ventri cl gui® indulgent, invehi in libidinem cl crapulam condonator potest. Ebrietas quam saluti anima cl corporis noceat, 68, 2. libido ergo pœna superbi® est, 351, 1, 2. voluptas est tinca ob varias analogias, 358, 2. delici® corporales merum sunl mendacium, 423, 1, 2. voluptuosus et omnis peccans non videtur habere cor intra sc, sed insanire,385, 1. gulosorum sordes cl probrum, 395, 2. comcssaliones mentem cl judicium reel® rationis bomini eripiunt, ac libidinem inflammant, 342, 2. peccator omnis cum peccatis et idolis suis, quasi cum vitulis vitulatur cl bacchatur, 414, 2.

FERIA IV POST CINERES.

Cumjejunatis.—Jejunium includit cldelectum ciborum, cl abstinentiam a carne, 136, 2. sobrietas cur longeva sil: csl item mater sapienti®, 12,2. jejunio impetrarunt sancti o Deo intclligcntiam el prophetiam, 141, 1.

FERIA VI POST CINERES.

Cum facies eleemosynam. — Eleemosyna pro peccatis satisfacit, 61,1, 2. caque redimii tripliciter, 62, 2. sine ea quidam salvari nequeunt, 2 1.

DOMINICA I QUADRAGESIMAE.

Ductus est Jesus in desertum. — Solitaria vita quanta bona afferat, quam multiplicibus eam colentes a Deo donis compleantur, 313, 1. collectio sui intra solitudinem exercenda de vit® statu eligendo deliberanti, 314, 2.
Accedens tentator. — Diabolus est aquilo omnia virtutum germina adurens, Christus autem auster, ca crescere faciens, 512,1.
CUM JEJUNASSET QUADRAGINTA DIEBUS. — Jejunium dupliciler sanctificatur, 487, 2.
Sustulit illum in pinnaculum templi. — Pinnaculum templi quod fuerit, cl quod ejus vestibulum, 500, 1
Si cadens adoraveris me. — Diabolus in omnibus rebus cl ritibus Dei csl simia, 347, 1.
Diabolus mendax csl, cl omne mendacium cum parentem babel: mendacium triplex est, mentis, oris, operis, 377, 1.
Ostendit n omnia regna. — Quam ca imbecilla sint el parvo tempore durent, 30,1; 104, 2. honores, opes, dignitates mera sunl vanitas, ita ul homini duutaxal ceu in spcculos ostendantur, 327, i.

FERIA III.

Quia ex ore infantium. — Infantes sæpo fuerunt judices innocenti c, 185,2.

FERIA IV.

Audire sapientiam Salomonis.— Vera nobilitas est doctrina, 10, 2.

DOMINICA HI QUADRAGES1MÆ.

Omne regnum in se divisum desolabitur. — Monarchia optimum regimen est, nec regnum fert duos, 29, 2. discordia tum civium, tum fratrum, lites cl bella, quantopere Deo displiceant, et acriter ob eo puniantur, 514, 2.
Assumit secum septem alios spiritus nequiores. — Vitio uno ubeunte succedit aliud » ut hominem oppugnet, 484, 1.

SABBATO.

Mulierem deprehensam in adulterio. — Adulteri non respiciunt Deum, 181, 2. — *Vide in Indice rerum* 9 *verh)* Adulter.

DOMINICA IV QUADRAGESIMÆ.

Ut panos in manibus Apostolorum multiplicati fuere, ita elcemosynariorum opes, per benedictionem divinam, qun plus in pauperes effunduntur, eo magis adaugentur, 636, <, 2. eleemosyna? et misericordia? quanta sit dignibs, 626, i, 2. eleemosynas defectus sæpo causa est paupertatis, sterilitatis agrorum, cl luis pestifero?, 334, 1. eleemosyna ct oblatio o tetrico cordo profecta di plicet Deo, 401, 2.

DOMINICA PALMARUM.

Hosanna filio David.—Qua hebdomadi Danielis Christus sit mortuus, 127, 1, 2.

IN FESTO PASCHATIS.

Scbaeut, non est mc. — Resurrectio universalis nditrultur in fine mundi futura, 461,1, 2. resurrectionis turn Christi, tum nostra? futura? symbolum est phœnix et hydrus serpens, 463, 2. Christus ad inferos descendens fuit inferno velut morsus, cl inoriens morti mors, 162, !. aliquot eum animas tunc e purgatorio liberasse verisimile est, 464, 2. morti insultant Christiani, sicut et Christus mortem occidit, ct ei mors fuit resurgendo, 463,2. Christus tertia *dic resurgens quomodo nos vivificant,* 363, 2. ipse ob sex causas tertia die resurrexit, 364, I, 2.

FERIA II POST PASCHA

Nos altem sperabamus. — Ex desperatione oritur spes, 319, 1, 2. Christianus semper sperare debet, nunquam desperare, íóíd.

FERIA IV POST PASCHA.

Tota nocte laborantes nihil prbndiderunt. — Uti Apostoli post continuatam tota nocte piscationem, tandem ad vocem Domini pisces plurimos cepere, ita labor continuus cl intensus tandem pervincit quod intendebat, 618, 1.

DOMINICA II POST PASCHA.

Mebodubius fugit, quia mercenarius. — Prælali ct pastores quomodo flant subditis rete et laqueus, 359, 2.

DOMINICA III POST PASCHA.

Afrxous autem gaudebit. — Fideles in persecutione tint constantes, 156, 2.

DOMINICA IV POST PASCHA.

De peccato quidem. — Peccatum ob quatuor analogias vocatur sanguis, 335, 2. peccatum nullum relinquit Deus impunitum, 453. 2. peccati amaritudo el absinthium, 467, 1. peccati alienaci propria tollens cl sanans nodem convertit in diem, 582, 2. peccatum quomodo in Christo IInem acceperit, 117, 1.

IN LITANIIS MAJORIBUS.

Quii Litania? hæ institute sunt ad sterilitatem ct plagis agrorum avertendas, hinc agi poterit de locustis, bruchis, aerugine et eruca, quæ segetes el germina depascuntur, 483, 1,2 cl wq. hisce plagis passiones hominis dedignantur,que eum depascunt, 484. I. hæ ip«.e mentem hominis inebriant cl demeutaul, *ibid.* 2. sterilitas agrorum Dei invocatione avertenda est ,481, 1; 571, 1. Litanie publics quito antique fuerint el solemnes, carum recitatio que commoda Attulerit» 499, 1.

Omnis qui petit accipit. — Semper opem Dei in arctis pelere debemus, 512, 1, 2. oratione quoque opus csl ad sacris Scripturas intelligendas, 233,2. oratio clavis regni ctrtnrum c*t, 234, 1.

Quanto macis Pater vester di coelo dabit spiritum dqvum. — Bona omnia naluralia, fruges, escæ et superna-

. turalia,dona Dei sunt, ct cum accipiuntur, Deo ascribenda, 505, 2

IN VIGILIA ASCENSIONIS.

Ur cognoscant te solum Deum. — Beatiludo summa in hac vita csl nossc Deum, 334, 9.

IN FESTO ASCENSIONIS DOMINI.

Dies ascensionis, missionis Spiritus Sancti, el resurrectionis Christi, etc., sunt magni dies Domini, 301, 2.

Occasione montis Oliveti, ex quo Christus ascendit in cœlum, agi potent de commodis montium, 49, 1, 9«

DOMINICA INFRA OCTAVAM ASCENSIONIS.

Et vos testimonium perhibetis. — Testes fideles Dei sunt apostoli, doctores, martyres, 441, I. eorum acies ordinatim instruitur, *ibid,*

IN DOMINICA PENTECOSTES.

Ad eum veniemus. — Justo ct justificato Deus et SS. Trinitas inest substantialiter novo quodam modo, 298, 1; 507. I.

Mansionem apud eum faciemus. — Anima cum in Deo manet, et Deus in illa, serenala est, et quanta huic mansio illa pariat bona, 226, 2.

PARACLITOS AUTEM SPIRITUS, QÜEM MITTET PATER IN NOMINE meo. — Spiritus Sindi divinitas adstraitur, 500, I. mittitur n Filio do propria ejus substantia, 507, 1. quæ prodigia facta sint Spiritu Sindo super Apostolos descendente, 507, 2. per Spiritus Sancti gratiam plene ad Deum convertimur : vera et plena ad Deum conversio quæ sit, et quomodo fiat, 467, 1. Spiritus Sanctus in animam, cum justificatur, Hiabitur realiter, personaliter, substantialiter, el simul lota SS. Trinitas, 298, 1; 507, 1. inter Spiritus Sancti dona est lumen ct gratia prophetandi, 246 ,1,2. per Spiritus Smeli gratiam in filios Dei adoptamur, quas hæc adoptio gratias menti infundat, 298, 1, 2. iimus quoque sponsæ Dei, 322,1, 2.

IN FESTO SS. TRINITATIS.

Docete omnes gentes.—Doctores fidelium plausum non captent e novorum sensuum S. Scriptura productione, 224, 2. sensus verus S. Scriptura pro concione afferendus, 225, 2. sanctitas vit® quantum condurat ad alios convertendos, cl veram S. Scriptura intdligentiam acquirendam, 227, 1, 2. occasiono conversionis ad Evangelium Christi, poterit agi de conversione n vitiis ad virtutes, quæ optima conversio est : conversio vera fit per solidum, serium et cfllcax voluntatis propositum de vita mutanda, 495, 2.

In nomine Patris, et Filii, f.t Spiritus Sancti. — Ternarius numerus schema est SS. Trinitatis, ejus elogiaci mvstoria, 5'8, 1, 2. cum cuique rei Deus incernit, ul imaginem sui ipsius, qui trinus in personis, el unus in essentia, *ibid,*

DOMINICA I POST PENTECOSTEN.

Estote misericordes sicut Pater vester misericors est. — Quomodo sil Deus misericors cl prxstabilis super peccatores, 197, I, 2. quomodo Deum tum in misericordia, tum in aliis qualuordecim attributis imitari possimus, ct saucii viri ¡initentur, *ibid.;* 498, I, 2 cl seq.

IN FESTO VENER. SACRAMENTI.

Venerabilis Eucharistia est complementum bonnruin, 333, 2. ejus sacrificium In pane et vino est a Christo institutum, cur, 401, I.cst fuutculus amoris, 430, 1. cur rori comparetur, 469,2. est memoriale juge Christi, 472,2. ipsa fideles spirilualiter inebriat, 47», 2.

DOMINICA H POST PENTECOSTEN.

Villam emi. — Bona præsentis sæculi, quæ tanto laboro

mortale! congerunt, quam levia cl fugacia sint, 620, 2. avaritia quomodo sit in capite omnium, 634, Î, 2 et scq. ejui mala et damna varia recensentur, *(bid.* lucri nimia aviditas sæpe hominem extra juris cl justitiæ metas rapit, 449, 2.

Uadb mk excusatum. — Uli itti inviliti ob res frivolas excusari se petiere, quominus ad cœnam paratam venirent ; sic peccator delinetur rebus nihili et frivolis, quo minus ad Deum redeat, 605, 2. creator® quæ illum detinent, sunt tantum umbra rerum; solus Deus est ipsa essentia in se, 606, 1.

Juga boum. — Diviti® sunt fructus mendax, 423, I.

Uxorem duxi. — Lascivia feminarum unde naturaliter proveniat, 348, 1. libidinosi el mulierosi in fœtore ct sordibus su® libidinis computrescunt, 489, 2.

DOMINICA IV POST PENTECOSTEN.

In navim qua erat Simonis. — Navis hæc typus est Ecdesi®, cujus caput est S. Petrus. Ecclesiasticus cantus qua gravitale peragi debeat, 587, 2. Ecclesia Christiana cl catholica vocatur solitudo, quia colit unum Deum» qui solus verus Deus esi, et quia in ea solitudo religionis csl, apud sectarios pluralitas, 311, 2 el scq. ipsa est regnum Christi, cujus imago est regnum ct tabernaculum David, quod Christus restituturus dicitur, 643, 1.

DOMINICA V POST PENTECOSTEN.

Vade prius reconciliari fratri tuo. — Offensum praevenire, quam decorum ct meritorium sil, 434 , 1. quomodo in eo Dei el hominum sit dispar sensus, *ibid.*

DOMINICA VI POST PENTECOSTEN.

Attendite a falsis prophetis. — Quia hærclici falsi sunt propilei®, agi poterit de eorum deliriis : eorum dogmata mera sunt insanis ct deliria, 562, 2. — *Vide Indicem rerum, verb.* Ilærcticns el Hæresis.Hærelici nosum cereum S. Scriptura) affigunt, camque detorquent in alienos sensus, 225, 2 ha reticorum fraudes, 450, 1. haeretici Chananæis fraudulentis similes sunt, 450, 2.

DOMINICA VII POST PENTECOSTEN.

Attendite a falsis prophetis ,—Uæresis est abominatio desolationis, 134, 1.

Intus sunt lupi bapaces. — Beslialiter viventes, Hunt bestia, 60, 1.

DOMINICA VIII POST PENTECOSTEN.

Quasi dissipasset bona. — Bona Dei sunt creatura?, quarum usum hominibus concedit, qu® impiis invii® serviunt, piis libenter, 309, 2.

Scriba.— Advocati, scrib®, judices pauperem opprimentes suggillantur, 582, 2.

Facite voris amicos de mammona iniquitatis. — Elecmosynariorum opes a Deo adaugentur, 620, 1, 2. — *Vide notata (n Dominica IV Quadragesima.*

Villicum iniquitatis. — Peccatores quomodo sint arcus dolosus, 887, 2.

Filii hujus saculi prudinhores, etc. — Columba?, cui filii lucis simplices assimilantur, simplicitas pluribus deducitur, 383, 2; 384, 1. cor csl bulla pectoris : qui cor habeant, et qui eo carere dicantur, 385, 1.

DOMINICA IX POST PENTECOSTEN.

Videns civitatem. — Anima cujusque est velut urbs, ejus fabrica ct ruina, 579, 1.

Circumdabunt te inimici tui vallo. — Quia Judæi hanc urbis obsessionem sua culpa promeruere, agi poterit quomodo Deus mala infligat et pœnam commensam culpæ, 608, 2.

Eo QUOD NON COGNOVERIS TEMPUS VISITATIONIS TUA. — Quando Jerusalem a Tito sit excisa, 128, 2. Dei gemitus el stridor ex fastidio, et cx offensione suspirium quo se excitat ad anhelatam plagam in impios, 554, 2.

DOMINICA X POST PENTECOSTEN.

Non sum sicut caterl — Quomodo quis doua Dei agnoscere in se debeat ct possit, 20, *Í.*

Occasione arrogantis Pharisæi, ostendetur quam termini cl fines impiorum angustiores sint, quam piorum, eorumque stultitia, 596,1, 2.

Jejuno dis in saddato. — Bonum operantes ob inanem gloriam vel quæstum, ventum seminant, et turbinem vanitatis metunt, 394, 2. anima Dei donis superbiens a Deo deseritur, 407, 2*

Qui se exaltat humiliabitur. — Superbi colunt Luciferum, 591 , 2. incessus non sit pompaticus nec fasluosuH sed modestus, 594, 1,2.

Omnis qui se humiliat exaltabitur. —Humilitas conducit ad divinas illustrationes accipiendas, 228,1.

DOMINICA XII POST PENTECOSTEN.

Multi Propheta voluerunt videre qua vos videtis.— Prophet® quomodo omnes sint ct fieri possint, 219, 2.

In lege quid scriptum est? — Leges sunt velut vincula charitalb, 430, 1. m decalogi lege an possit Deus dispensare, et in præceptis legis natur®, 281, 2 el seq.

Diliges proximum sicut teipsum.—Amor fraternus quantum sit bonum, 545, 1, 2. paria fratrum et sororum mutuo se secundum carnem et spiritum diligentium, 546, 1. amor telum est violentissimum, 430, 1.

Sacerdos quidam descenderet. — Sacerdotis hujus immitis occasione, agi poterit quomodo sacerdotum sit eleemosynas largiri, non avariti® studere, 634, 1, 2 ct seq. amicos suos ditare non debent, aut iis facultates ex Ecclesia; proventibus partas relinquere, *ibid,* immisericordia quinta sit divitum in pauperes, 509, 1, 2. sacerdotum est flere et plorare peccata populi, 500, 2. sacerdotes qua ratione comedant peccata populi, dum in iis connivent, 338,2; 339, 1, 2. eorum vita licentiosa reprehenditur, cum se a populo vit® sanctitate discriminare deberent, iôid.

Infundens oleum. — Oliva quilibet sancti sint, ct cur, 471, 1.

DOMINICA XIII POST PENTECOSTEN.

Ostendite vos sacerdoti. — Quia peccatum instar tapræ animam inficit, hinc Evangelium hoc non inepte peccatoribus adaptari poterit. — Fide *Indicem rerum, verb.* Peccator cl Peccatum. Conscientia penitus confessano a laids detegenda, et a religioso superiori suo : qu® commoda el quies conscienti» hiuc sequatur, 460, 1.

DOMINICA XIV POST PENTECOSTEN.

Nemo potest duobus dominis servire. — Aulæ cœtasli ct terrestri servire perdifficile, 80, 2. — *Ude Indicem rerum, verbo* Servus. Servitus

Nb sollicitisitis quid manducetis. — Frumenti monopol® penuriam et sterilitatem sperantes,suggillautur, 625, 1,

Quis vestrum potest adjicere ad staturam. — Homo csl arbor inversa, 56,1.

Considerate lilia agri. — Fideles ob septem analogias, lilio comparantur, 409, 2.

DOMINICA XV POST PENTECOSTEN.

Defunctus efferebatur .—Cadaveri olim alia comburebantur, alia terr® mandabantur : ossitagli quis esset ritus, 600, 2; 601, 1. concupiscentia nobis iuhxreus velut mors est, 465, 1.

Filius unicus matri.—Quia adolescens hic in flore (Claris exstinctus est, agi polerit de vii® brevitale, cl quomodo vita hominis instar pomi sil ob varias analogias, 621, 1, 2 el scq. vilvipsa quam sæpe pam re lædalur et violetur,

liWL epitaphiorum erigendorum quæ sit ratio, 239

DOMINICA XVIII POST PENTECOSTEN.

Toixe lectum tlum.— Lectus superbi, avari, gulosi et hb:J»Qvii quu sit, 565, 1.

DOMINICA XIX POST PENTECOSTEN.

Qcosumqux ixh-nohtis. — Judæis ad Odem venire renoittUbus Gentes in nugnicopu venerunt; hinc in illis adimplentur propheliæ et promissiones veteribus Patriarcháfate, «Mí 507,2; 603, 2; 643,1.

DOMINICA XXII POST PENTECOSTEN.

Vue Dei ix veritati doces.—Veritas triplex est, men-*Us, ors opens,* 377, L

Cogmta *Juts xiqcìtu* eorum. — Cogitationes ct propcn»one« intimas pervidet et prævîdct Deus, 353, 2.

Date Cesavi que sunt Cesari*. — Regum cl regnorum ns sine Dei cultu et ope invalida est, 413, 1. principes cxrmplo suis pnoeant : quantum eorura exemplum subditu prosit, 379,1. ambitiosi reges cx Deo non regnant, 392,1, 2 al boni et legitimi reges a solo Deo dantur, 393, 1. impius plectit Deus, dando eis reges scelestos, 45 9,

DOMINICA XXJÍI POST PENTECOSTEN.

Mt LIER QCÆ SANCUINIS FLUXUM PATIEBATUR ANNIS DU0DEaw, accessit. — Tribulatione trahit Deus homines ad so nfugicutes a se, 861, 1, 2.

Er YURSAM tumultuantem. — Tumultus cl strepitus pœni est altum silentium ol solitudo, 624, 2.

Non Ist mortua.—Mortuorum hma non est ludenda, 549, L

DOMINICA ULT. POST PENTECOSTEN.

Surglnt psel DocuRiSTi. — Anticbrislo cæso mulli anni dabuotur hp>is ad pxnikndum, 176, 1. quando Antiebrivtus rcgnalurui sit, 97, 2. ejus mores, vita, regia, «upirbia. Mia describuntur, 159, 1, S. co cæso mulli Judæi ad Christum convertentur, 167, t. qaamdiu ejus devhtto durabit, 175, 1, f.

Cn< vider it is abominat ionem desolat ionis. — Quarnam iit abominatio desolationis, 130, 2. Judæorum desolatio orh est, quu Mediam suum non agnoverunt, sed occideruot, 329, 2.

Sol oRScrsABinw —Sol el luna, et steli® quomodu in die juduit obveuranda sint, 523, 1, 2 el SC(j.

Videbcm Filum uominis venientem in nubibus. — Homines omnes judicandi in valle Josaphat convenient, ubi judicem Chrpium videbunt : vallis hæc ubi sita, ejus detcnptMj 514, i. 2. cur judicium futurum prope Jerusalem, 315,1. Christi disceptabo cum impiis in die judicii qoæaim futura, 515,1, i. ejusdem tunc stridor contra illos, 555, 2.

C¿«OBtGABiNTUR et AQUILE. — Iq statera Dei judicis soli virtus poadus babel, 71, 2. libri vitæ nostræ in dic jodies! p wdentur, 94, 2. dies illius borrur, 96,1. exprobraL › CbnMb judicis ad peccatores, 145, 1. — *Vide Indicem* rrrurn, *tirbo* Jesus, Judicium.

Coeum n terra transibunt. — Tcrræ motus ob schismate ccobDgm Deo permittente solent, 535, 2. quia beati p-**! jodictuoi >n cadum assumentur, agi poterit de cœlo, ur ie vana ejus nomma et elogia, 516, 1, 2 ct seq. «jas hlitSBttím locus ob varias analogias, 527, 1. cur vucrUur lypsoB Jerusalem, id est visio pacis, 528, 1. coeleste ptMMkusn manet justos, atque loimi immortalitas collitftar,

IN DEDICATIONE ECCLESIA.

Ascrrort o ihdr em it conobcm. — Sycomorus quæ sd artor» ti ubi in*eoatur, 616, 2 et ieq.

Qlia statura pusillus erat. — Parvos cl parva quomodo Deus assumat cl eveh it, ct in parvis magnificentiam suam ct artem patefaciat, 218, 1, 2. magnitudinem suam ad parra contrahit, *ibtd.*

Quia templo Salomonico perfecto, nebula implevit illud, agi hic poteriidc commodis nebulx matutina?, 575, 2. anima fidelis csl templum el domus Dei, ejus partes et fabrica, 640, 2.

IN FESTO CATHEDRÆ S PETRI.

Super hanc petram.—S. Petri Apostoli fides et constantia in fide, Invicta fuit ut adamas, 614, I.

IN FESTO ANNUNTIATIONIS D. 5IARIÆ.

Missus est angelus Gabriel.— Gabrielis angeli dignitas cl elogium, et an fuerit Serapbinus, 114, 1, 2 ct seq.

Ecce quod nascetur ex te, sanctum vocabitur.—Christus cum carne humana hac dic connubium iniit, velut cum muliere fornicaria, 286, 1, 2. incarnatio ejus quomodo peracta, *ibid.* Christi Jesu incarnati divinitas et œternil.iS diversimode contra haereticos adslruilur, 224, 1, 2.

Degni ejus nox erit riNis.— Regnum Christi est spirituale, non temporale, ul Judæi exspectant, 31, 1. quomodo et quare alia omnia regna superet, 33,1, 2.

IN FESTO S. MARLE MAGDALENÆ.

Oleo caput meum non unxisti. — Olim in conviviis flores ct unguenta nardina adhibebantur, 598, 2. adbibitus quoque fuit canius ct musica, *ibid.* 1.

INTESTO S. JACOBI.

Dic ut sedeant. — Æmulalio quomodo regnet in antis, 78, 2. perstringuntur mali regum consiliarii, 79, 1.

IN FESTO S. JOANN1S BAPTISTÆ.

Non licet tirihabere uxorem. — Principum vitia libero carpere debent prælati, confessarii cl coucionalores, 61, 2

iN FESTO S. MATTHÆI.

MISERICOBDIAM VOLO, ET NON SACRIFICIUM. — Multis dc causis misericordia præstut sacrificio, 309, 1.

IN FESTO DEDICAT. S, MICHAELIS ARCHANG.

S. Michaelis elogium, 112, 2 ; 113, 1,2. an sit de numero Seraphim, *itrid.* occidet Anlichristum, 104, 1, 2. ejus encomia plurimi, 165, 1, 2. canet tuba novissima, ejusque pictura cum bilance defenditur, 166, 1.

Nisi efficiamini sicut TARvULi. — Parva ct parvos quomodo Deus assumat el extollat, quomodo in parvis suam magnificentiam el artem patefaciat, 218,1,2. quomodo magniludiuem suam ad parva contrahat, *ibid.*

Qui scandalizaverit unum de pusillis. —Scandalizantes pusillos sunt veri homicida animarum, 547, 1, 2.

Angeli eorum vident. — Angeli quomodo semper sint vigiles, 57, 1. suos in tormentis corroborant, 50, 2. eorum maxima est multitudo, 93, 2. suis in bello auxiliantur, 144, 2. angeli quomodo aliquando inter sc certent, 142,1

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Sancti publicas elides suis peccatis ascribunt, 42, 1. sunl reges, 96, 2. eorum corpora lucida erunt, 169, 1,2. sancti indocti luccnl ul cœlum, docli ul splendor firmamenti, doctores ut stellae, 100, 2.

Branerit is ccm maledixer int vodis homines. — Peccatoribus per odia, persecutiones impiorum, aerumnas, morbos, damna, vias ad peccandum obstruit Deus, cl a peccatis cos revocat, 308, i.

IN FESTO FIDELIUM DEFUNCT.

Christus ad inferos descendens, haud dubie animas ali-

quot jam peno aut plene purgatas secum assumpsit, cl c Purgatorio liberavit, 464, 1, 2.

IN COMMUNI APOSTOLORUM.

Quod Apostoli infirmi el indocti potcnlissimos tyrannos, et philosophos doctissimos in suas partes traxerint, ct confutarmi; ostendi poterit quomodo Deus infirma ct abjecta mundi velut apta instrumenta eligat, ut confundat fortia, 616, 1. Apostoli ct Christus Dominus an comederint carnes, 229, 2.

IN COMMUNI PONTIFICUM.

Libere peccantes corripiant, 61, 2. quia Pontifices Romani vulgo sese vocant servos servorum Dei, tractari potest , quam sit honorificum nomen Servus Dei, et quinam hoc nomiue vocali sint, 508, 2.

Doctores præ aliis sanctis in cœlo lucebunt, 169, 2. ii maxime qui alios ad constantiam et martyrium excitarunt, 170, 2. eorum aureola, 171,2. stellatorum doctorum exempla, 172, 2.

IN COMMUNI MARTYRUM.

Martyrum quæ sit futura aureola, 171, 2. sæpe apparuere cum rosis, *ibid.* fuere Dei sacrificia, 42, 2. Deus cos in tormentis consolatur, 44, 1,2.

Martyrii ct martyrum pro fide elogia, 441, 2; 442, 1. martyres quomodo omnes quotquot vivimus esse possimus, 442, 2. morbo lottali laborantibus ministrantes, et ex eo obsequio morbum contrahentes ct emonentes, ab Ecclesia inter martyres recensentur, 443, 1, 2«

IN COMMUNI CONFESSORUM.

Quia confessores ct viri religiosi, perfecti in hac vita esse studuerunt ; hinc de perfectionis studio ct mediis hic agi poterii, quomodo Deus viros perfectos per internas locutiones dirigat, 316, 2; 317, 1. quot etiam modis Deus ad animam perfectam loquatur, 246 , I. in perfections proficiendi tria media, 232, 2. Religiosorum typus erant Nazaræl, 533» *•

IN COMMUNI ABBATUM.

Cœlus et filii Prophetarum, qui fuerint, 231, If 2.

IN COMMUNI VIRGINUM.

Amorem carnalem virgines superarunt, ejusque ardorem exstinxerunt : amoris passio quam sil vehemens, quanlusque ejus ardor, 381, 2. quæ sil aureola virginum futura, 171, 2. sæpe apparuere cum liliis, *ibid.* castitatis vindex csl Deus, 187, 2. reddit corpora incorrupta et illata in tormentis, 45, 1. ejus custodes ct tutores sunl angeli, *6,2.

FINIS INDICIS.

VESONTIONE. — EX TYPIS OOTHENIN-CIMLANDIIF. FILII.